CONFESSIONIS CATHOLICÆ
LIBRI II. Pars tertia eademque ultima.

ARTICULUS XVI.
DE POENITENTIA.

CAPUT I.
DE GENERE POENItentiæ.

HESIS. Pœnitentia non est Sacramentum propriè & specialissimè sic dictum.

Exthesis. Non negamus, Sacramenti nomen pœnitentiæ tribui posse *in generaliore quadam significatione*, ac *respectu finis*, quem cum reliquis propriè dictis Sacramentis habet communem, qui est fidei nostræ de peccatorum remissione confirmatio, quâ de re Apolog. Confess. August. in cap. de numero & usu Sacrament. pag.202.edit. Lips. pag.606. sic loquitur: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facile est judicare, quæ sint propriè Sacramenta, scilicet Baptismus, Cœna Domini & Absolutio.* Hoc verò negamus, quòd Pœnitentia *ratione materiæ & formæ* cum Sacramentis *propriè & specialissimè sic dictis*, conveniat, ac sit Sacramentum *propriè & specialissimè* sic dictum.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess.14. can.1. *Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia pœnitentiam non esse verè ac propriè Sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata prolabuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo institutum, anathema sit.*

Bellarminus lib. 1. dè Pœnit. cap. 8. § Hic igitur &c. *Pœnitentia signis externis manifestata, accedente ad eam verbo absolutionis, est Sacramentum novæ legis propriè dictum. Istum enim ritum reconciliandi lapsos post Baptismum, qui ex pœnitentia signis externis prodita, & verbo absolutionis constat, Catholici verum ac propriè dictum Sacramentum esse affirmant.*

Distinguit autem Bellarminus pœnitentiam, primùm in eam, *quæ sit in sola mentis conversione, internaq; peccati detestatione*; & eam, *quæ sese externis prodat signis, puta mœrore, lacrymis, confessione &c.* Illam non esse Sacramentũ asserit, sed ne hanc quidẽ in universum. Primò enim illam excipiendã, *quæ præcesserit Evangeliũ*, ut Ninivitarum. Deinde etiam in Ecclesia post Evangelii prædicationem, *quæ nihil habet præter interiorem motum, ejusq; signa exteriora*. Itaque superesse duntaxat

eam, *quæ huic motui, huiq; signis habet additam absolutionem, atque eam demum esse & vocari Sacramentum.*

Catechismus Tridentinus cap. de Pœnitent. *Quòd Pœnitentia Sacramentum sit, Pastores ita facilè ostendent. Ut enim Baptismus Sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim, quod origine contractum fuit, delet: eâdem ratione pœnitentia, quæ peccata omnia post Baptismum voluntate vel actione suscepta, tollit, verè & propriè Sacramentum dicendùm est.*

Nostram sententiam probamus.

1. In omni Sacramento verè & propriè sic dicto, præter verbum mandati & promissionis requiritur *externum & visibile Elementum.* Atqui in pœnitentia nullum est externum & visibile Elementum. Quòd si *externa pœnitentiæ signa & verbum absolutionis* pro Elemento externo nobis obtrudere velint, urgemus hoc argumentum. Symbolum Sacramentale sive externum Elementum in Sacramento semper est substantia. Signa pœnitentiæ & verbum absolutionis non sunt substantiæ, sed actiones. Ergò non constituunt Symbolum Sacramentale. Si *impositionem manus* à Sacerdote factam pro Symbolo Sacramentali venditare velint, producimus tale argumentum: Externum symbolum in quolibet Sacramento ita necessarium est, ut absque eo non sit Sacramentum, ac ejus in propria institutionis sede fit diserta mentio. Jam verò impositio manuum non est eo modo necessaria, nec ejus in propria sede fit diserta mentio. Ergò.

2. Nullum Sacramentum est *utrique Testamento commune,* sed alterutri, peculiare & proprium. Atqui pœnitentia etiam locum habuit in Veteri Testamento. Ergò.

3. Sacramentum pœnitentiæ nec in concionibus, nec in praxi *Johannis Baptistæ* ac *Christi* habet fundamentum.

4. Neque fundamentum habet in doctrina & exemplis *Apostolorum.* Illi enim non aliter docuerunt de pœnitentia & de ratione consequendæ remissionis peccatorum, quàm Prophetæ in Veteri Testamento, Act. 26. v. 22. cap. 10. v. 43. nec uspiam exegerunt *specialem enumerationem peccatorum,* nec *satisfactiones* imposuerunt &c.

5. Sacramenta se habent ad fidem ut instrumenta, quæ per illa in nobis confirmatur, Rom. 4. v. 11. Atqui pœnitentia non est fidei confirmandæ medium, sed habet se ad illam, tanquam *totum ad partem,* nec exteriores actus pœnitentis sine fide ad reconciliationem nostri cum DEO sufficiunt, nec ipsa absolutio, quam volunt esse formam hujus Sacramenti, absque fide est spiritualis cujusdam gratiæ medium. Ergò pœnitentia non est Sacramentum.

6. In quolibet Sacramento est *analogia quædam Sacramentalis* inter partem Elementarem sive terrenam, & cœlestem alteram, ut quod fit in signo externo, respondeat ei, quod fit interius. Atqui talis analogia in actibus pœnitentis, sive verbo absolutionis cum remissione peccatorum ostendi nequit. Ergò.

7. Omne Sacramentum est *sigillum verbo appensum.* Pœnitentia non est sigillum verbo appensum. Sive enim confessionem, sive absolutionem respicias, verba habes, ac proinde verbum verbo appende-

penderetur. Ergò pœnitentia non est Sacramentum propriè & specialissimè sic dictum.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, duo duntaxat esse Novi Testam. Sacramenta propriè sic dicta, Baptismum scilicet & Cœnam Domini. Testimonia illa adducta sunt superiùs artic. 11. cap. 3.

2. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 11. §. Respondeo non malè &c. concedit, *non malè ex Baptismo & Eucharistia, quæ omnium consensu vera Sacramenta sunt, Naturam ac proprietatem Sacramentorum in genere investigari.*

(Stante hac hypothesi, non poterit probari, *Pœnitentiam esse Sacramentum propriè sic dictum,* cùm externum Elementum in propria institutionis sede expressum, cui promissio gratiæ divinâ ordinatione adjecta, monstrari nequeat.)

Secundò, idem Bellarminus d. l. resp. ad 3. Calv. object. scribit: *Non deesse quidem multa visibilia signa in Sacramento pœnitentiæ, sive Sacerdotem aspicias manū imponentem, sive pœnitentem ad genua Sacerdotis abjectum & lacbrymas fundentem, sed ista ita plerunq; conspici, ut tamen etiam absque iis Sacramentum pœnitentiæ esse poßit.*

lib. 1. de Pœnit. cap. 15. §. Primum igitur, probat, *hunc ritū* (impositionis manuum) *non pertinere ad hujus Sacramenti essentiam,* quâ in parte sequitur Thomam, qui p. 3. q. 84. art. 4. scribit, *in hoc Sacramento non requiri manus impositionem, quippe quæ fiat ad designandum copiosum aliquem gratiæ effectum.*

(Ex eo sic colligimus: In quolibet Sacramento externum symbolum ita necessarium est, ut absque eo non sit Sacramentum. Jam verò signa pœnitentiæ in confitente; & manus impositio in absolvente possunt à pœnitentia abesse. Ergò non sunt externum symbolum Sacramentale.)

Tertiò, idem Bellarminus & plerique omnes Pontificii statuunt, *propriam hujus Sacramenti sedem esse in verbis Christi Johan. 20. Quorumcunque remiseritis peccata.*

(Jam verò ibi nulla fit mentio impositionis manuum. Ergò impositio manuum non potest esse symbolum externum Sacramentale, cùm symboli Sacramentalis externi in quolibet Sacramento adhibendi, diserta & expressa fiat mentio in propria institutionis sede.)

Quartò, Lombardus 4. sent. dist. 22. lit. C. mentionem facit quorundam, qui dixerunt, *Sacramentum Baptismi, Confirmationis & Corporis Christi in Novo Test. instituta esse, sed Sacramentum pœnitentiæ, sicut & Conjugii ante tempus gratiæ etiam à primordio generis humani fuisse.*

(Ex eo sic colligimus: Nullum Sacramentum utrique Testamento commune est, sed alterutri proprium. Pœnitentia non est N. Testam. propria, sed utrique Testamento communis. Ergò.)

Quintò, Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 11. §. Ad argumentum &c. concedit, *quòd Sacramentum pœnitentiæ non habeat fundamentum in prædicatione Johannis Baptistæ & Christi ante resurrectionem.*

(Jam verò Baptista in Christi nomine peccatorum remissionem pœnitentibus annunciavit, & paralyticus ac fœmina peccatrix peccata sua confessi sunt, antequam peccata sibi remitti

 & ab-

& absolutionem sibi annunciari, ex Christo audirent. Neq; tamen Johannes Baptista, nec Christus Sacramentum aliquod administrârunt. Quòd si tempore ministerii Johannis Baptistæ & Christi ante resurrectionem Pœnitentia non fuit Sacramentum, utique etiam post Christi resurrectionem non est Sacramentum, cùm in vera pœnitentia piorum post Christi resurrectionem nihil monstrari possit, quod non occurrat in vera pœnitentia piorum ante Christi resurrectionem.)

Sextò, Multi ex Scholasticis *potestatem remittendi peccatum,* quâ tota Sacramenti ratio nititur, iis limitibus circumscribunt, quos alii ex Pontificiis fatentur Sacramenti Naturam destruere.

Nam Lombardus in 4. sent. dist. 18. lit. C. Bonaventura, Gabriel Biel, Marsilius, Major, Occam, Antisiodorensis, Alexander, Thomas de Argentina, Abulensis ad istum locum, omnes, inquam, illi, fatente Vasquez quæst. 94. art. 3. conveniunt in eo, *quoad remißionem culpæ & animæ vivificationem, & dimißionem reatus pœnæ,* (in quibus gratia justificans consistit) *eam non esse ex virtute clavium, neque ad hunc effectum claves se extendere, sed quòd tantùm ostendat Sacerdos, cùm inquit, Ego te absolvo, jam illum absolutum à culpa per contritionem.* Ex quo sequitur, *effectum absolutionis illius non esse gratiam justificantem, proinde nec Sacramentum propriè dictū.*

Inde rectè Vasquez d. l. colligit, sequi, *remißionem culpæ non fieri per Sacramentum, cùm non fiat virtute formæ illius, verbis præcipuè, quorum virtute perficitur in ratione Sacramenti & operis operati, ut loquuntur, nempe, quia autores illi maximâ cum ratione sibi persuaserunt, Sacerdoti potestatem non esse ad hoc collatam, ut ab ipsa culpa & labe peccati posset absolvere, sed tantùm, ut ostenderet, suâ absolutione, homines, qui peccata sua confitentur, jam à Deo absolutos esse.*

Septimò, agnoscunt, *materiam Sacramenti propriè sic dicti, esse rem visibilem, in oculos incurrentem, divinâ institutione præscriptam.*

(Talis autem res visibilis non est in Pœnitentia, sive confitentem, sive absolventem respicias.)

Altensteig in Lexico. *Magister sententiarum ex quodam Augustini libro de corpore Christi hanc Sacramenti definitionem confecit. Sacramentum est, per quod sub tegumento rerum visibilium divina virtus secretiùs salutem operatur. Hanc definitionem sic ponit Cortesius dist. 1. lib. 4. sentent. Sacramentum est, in quo sub operculo rerum spectabilium à divinitate incolumitas nostra juvatur. Sacramentum est secundùm Magistrum invisibilis gratiæ visibilis forma, ut ipsius imaginem gerat & causa existat. Eam definitionem sic explicat Paulus Cortesius ubi supra &c. At sententiarum Magister Sacramentum inaspectabilis gratiæ aspectabilem formam esse voluit, & ita, ut cùm sui simulachrum ferat, causa dicatur. Quæ quidem definitio, quasi cumulatè Sacramenti acervum expleat, maximè à Divo Thoma probatur. Sacramentum secundùm* Hugonem *de S. Victore lib. de Sacram. part. 1. cap. 1. est corporale vel materiale Elementum extrinsecus oculis suppositum ex institutione significans.* Hæc Altensteig.

Stephanus Eduensis init. Tract. de Sacrament. altaris, & Edmundus Augerius Catechismi cap. 4. sect. 1. Johannes

nes Ferus in Examine Diaconandorum & plerique alii *materiam Sacramentorum* dicunt *esse non visibilem & oculis subjectam.*

(Excipit quidem Bellarminus lib. 1. de Sacrament. in genere cap. 13. *visibilia dici communi nomine pro rebus quotcunque sensu perceptibilibus, etsi non visu, sed auditu percipiantur, atque hoc modo se rem habere cum verbis confitentis, quæ non visui, sed auditui obvia sint, quomodo Augustinus dixerit lib.* 10. *Confess. cap.* 35. *Vide, quomodo oleat, quomodo sapiat, quàm sit durum!* Sed longè aliud est verbum, *vide,* nonnunquam dilatari ad objecta reliquis sensibus perceptibilia, ut ad instar voculæ *Ecce* significationem quasi interjectionis sustineat: aliud res aspectabiles, materiam visibilem, rem oculis subjectam, idem significare, quod verbum audibile, cujusmodi exemplum nec ex Augustino, nec ex aliis probatis scriptoribus adduci poterit.)

Octavò, Bellarminus tacitè fatetur *novitatem hujus doctrinæ,* quòd Pœnitentia sit Sacramentum. Nam

lib. 2. de Sacram. cap. 24. §. Johann. 20. & lib. 1. de Pœnit. cap. 10. §. Accedant &c. producturus testimonia antiquitatis, allegat Tertullianum, Cyprianum & alios &c.

(Atqui hi pœnitentiæ *fructus ac necessitatem* commendant, Sacramentum autem propriè dictum ab illis appellari, ostendi nequit.)

Quinimò non potest novitatem diffiteri, d. l. §. Accedat, sic scribens: *Accedat ultimò testimonium Ecclesiæ Latinæ & Græcæ, quæ ab annis D. floruit. His enim quingentis annis in tota Ecclesia Sacramentum pœnitentiæ inter Sacramenta verè ac propriè dicta, numeratum esse, nullo modo negari potest, neque Adversarii, ut arbitror, negant. Satis enim id constat, tum ex Petro Lombardo, quem Theologi omnes posteriores secuti sunt, tum ex decreto Lucii Papæ III.* ('qui vixit Anno 1181.) *quod extat cap. Ad abolendam, Extra de hæreticis & ex definitione generalium Conciliorum, Florentini & Tridentini, quibus Catholici omnes libenter parent.*

6. Dissensiones Adversariorum, (quæ arguunt dogmatis hujus incertitudinem.)

Dissentiunt invicem 1. *de subjecto quæstionis,* seu de ipso definito, quid scilicet pœnitentiæ nomine intelligendum sit, quando quæritur, an pœnitentia sit Sacramentum.

Lombardus lib. 4. sentent. dist. 22. C. *Quidam dicunt, Sacramentum hic esse, quod exteriùs tantùm geritur, scilicet exterior pœnitentia, quæ est signum interioris pœnitentiæ, scilicet contritionis cordis & humilitatis. Quòd si est, non omne Sacramentum Evangelicum efficit id, quod figurat. Exterior enim pœnitentia non efficit interiorem, potiùs interior est causa exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi, id esse intelligendum de Sacramentis, quæ in Novo Testamento sunt instituta.*

Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem esse Sacramentum, nec duo Sacramenta, sed unum, atque in hoc Sacramentum aliud esse tantùm Sacramentum, scilicet exteriorem pœnitentiam, aliud Sacramentum & rem, scilicet interiorem pœnitentiam, aliud rem & non Sacramentum, scilicet remissionem peccatorum.

Georgius Cassander in Consult. art. 2. pag.

pag.945. *Nonnulli ex ordine Scholasticorum non familiarem, sive privatam pœnitentiam, neque quamvis publicam, sed solennem tantùm Sacramentum dici affirmant, quæ pœnitentia in ejectione ab Ecclesia in cinere & cilicio peragi solet, & à qua in Canonibus propriè pœnitentes appellantur, ea est, quam iterari non posse veteres scribunt, ut est apud Ambrosium.*

2. *De institutione hujus Sacramenti.*

1. Lombardus d. l. mentionem facit quorundam, qui statuerunt, *Sacramentum Baptismi, Confirmationis & Corporis Christi in Novo Testamento esse instituta, sed Sacramentum pœnitentiæ, sicut & conjugii ante tempus gratiæ, etiam à primordio generis humani fuisse.*

Sed Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 1. & Bellarminus lib. 1. de Pœnitent. cap. 19. statuunt, *pœnitentiam esse Sacramentum novæ legis à Christo post resurrectionem institutum.*

Clingius institutionem quærit in dicto Christi Matth. 4. *Agite pœnitentiam.*

Concilium Tridentinum, *Joh. 20. post resurrectionem hoc Sacramentum à Christo institutum esse* docet.

Hosius & alii *Matth. 16. Tibi dabo claves &c.* institutionem quærunt.

Dominicus Soto 4. sent. dist. 17. quæst. 1. *materiam hujus Sacramenti* quærit Matthæi 4. *formam* Matth. 16. *efficaciam* Lucæ 24.

3. *De materia hujus Sacramenti.*

Thomas part. 3. quæst. 84. artic. 2. *Proxima materia hujus Sacramenti sunt actus pœnitentis, remota materia sunt peccata, de quibus dolet, quæ confitetur, & de quibus satisfacit.*

art. 3. *Ea, quæ sunt ex parte pœnitentis, habent se ut materia, quæ sunt ex parte Sacerdotis, habent se ut forma.*

Biel 4. sent. dist. 24. quæst. 1. *Solus actus Confessionis exterior est hujus Sacramenti materia.*

Thomas 4. sent. dist. 14. quæst. 1. artic. 1. *Ipse suscipiens est materia hujus Sacramenti.*

Compendium Theolog. lib. 6. cap. 20. statuit, *materiam sive Elementum h. l. largè accipiendum pro omni re, sive sit substantia externa, sive actio humana, & proinde in Sacramento pœnitentiæ Elementum esse exteriores actiones hominis pœnitentis, cordis contritionem, oris confessionem, operis satisfactionem.*

Contarenus de Sacramentis cap. 3. *In Sacramento pœnitentiæ nulla est alia materia, præterquam operationes & actus pœnitentis, qui materialis pars sunt hujus Sacramenti.*

Ac paulò pòst hoc ipsos actus interpretatur *accessum ad Sacerdotem, genuflexionem, peccatorum confessionem, satisfactionem impositam.*

Idem habet Censura Coloniensis tit. de Pœnitent.

Sed Catech. Romanus part. 2. cap. 5. quæst. 12. *Ut ignis materiam ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur, ita peccata, quæ pœnitentiâ delentur, rectè hujus Sacramenti materia vocari possunt.*

Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 3. timidiusculè vocat *quasi materiam. Sunt autem,* inquiunt, *quasi materia hujus Sacramenti, ipsius pœnitentis actus.*

(Quamvis verò Richardus lib. 4. sent. dist. 16. artic. 1. hæc omnia sic conciliet, *quòd triplex hic sit materia, remotissima, videlicet peccata; remota, videlicet peccator confitens; & propinqua, videlicet ipsa Confessio,*

feßio, in tribus tamen punctis adhuc remanet discrepantia, circa hujus Sacramenti materiam. Nam)

Quidam *solam absolutionem ad essentiam hujus Sacramenti pertinere* dicunt, ut Scotus, Occam, Almain 4. sentent. dist.14. quidam verò *duplici parte intrinsecà hoc Sacramentum constare* disputant, *absolutione Sacerdotis & actibus pœnitentiæ*, ut recentiores plerique omnes.

Deinde quidam *omnes pœnitentis actus, Contritionem, Confeßionem & Satisfactionem*; quidam verò *solam Confeßionem hujus Sacramenti materiam esse* volunt.

Scotus 4. sent. dist.16. quæst.1. *in sola absolutione* ponit substantiam hujus Sacramenti.

Durandus addit absolutioni *contritionem*.

Ex omnibus actibus absolventis pœnitentisque constare, communis est sententia. Gregorius de Valent. tom.4. col.1543. ubi Scoti & Durandi sententias refellit.

Tertiò, quidam absolutionem Sacerdotis referunt *ad Elementum, sive symbolum externum*, quidam verò *ad formam hujus Sacramenti*.

Bellarminus lib.1. de Pœnit. cap 16. resp. ad 2. *Nulli sunt Catholicorum, qui materiam hujus Sacramenti fecerint actionem Sacerdotis certo ritu pronunciantis absolutionem, si unum excipias Gropperum, aut quicunque fuit autor Enchiridii Coloniensis.*

In Concilio Tridentino Theologis Ordinis Franciscanorum admodùm displicebat, *quòd Contritionem, Confeßionem & Satisfactionem materiam esse Sacramenti Pœnitentiæ declarâssent, non quòd ea ad pœnitentiam requiri negarent, sed quòd pro partibus essentialibus non agnoscerent. Materiam enim dicebant esse quiddam, quod à Ministro applicatur recipienti, non autem actum ipsius recipientis, sicuti in omnibus apparet Sacramentis, absurdum itaque esse pœnitentis actus partem Sacramenti constituere: imò non minùs requiri contritionem in Sacramento Baptismi, quàm in pœnitentia; neque tamen partem efficere Baptismi. Olim ante Baptismum peccatorum Confeßionem requisitam, sicut in illis videre est, quos Divus Johannes baptizavit, & egisse pœnitentiam Catechumenos: neque tamen ista quis aut partes, aut materiam Baptismi dixerit.* Petrus Suavis lib.4. Hist. Concil. Trident. pag.407.

4. *De forma hujus Sacramenti.*

Quidam statuunt, *certa verba absolutionis esse hujus Sacramenti formam*; quidam verò contendunt, *nulla esse verba determinata, quibus absolutio impendatur.*

Bellarminus lib. 1. de Pœnitentia cap.16. eos conciliat hoc modo: *Si de sono & numero syllabarum agatur, nulla sunt verba determinata, quæ ad Sacramenti essentiam requiruntur; Si verò de sententia verborum sermo sit, nemo Catholicorum negat, verba esse determinata, atque ex divinis literis depromta.*

(Ubi verò forma illa nobis describitur, sicut forma verborum in Baptismi & Eucharistiæ administratione adhibendorum disertè exprimitur?)

Quidam statuunt, *ipsam absolutionem esse hujus Sacramenti formam.*

Cardinalis Hosius Confess. cap. 44. *Actus isti, nempe pœnitentis, materiæ locum obtinent, forma autem absolutio.*

Clin-

Clingius lib.4. Locorum cap.31. *Materia hujus Sacramenti pœnitens; forma verò, Ego te absolvo à peccatis tuis.*

Panigarolla lect.10. *Quod ad formam attinet, nonne sub aurium sensum cadunt absolventis verba? nonne auribus percipiuntur? nonne audimus nos, cùm is dicit, ego te absolvo?*

Eadem est sententia Enchiridii Coloniensis de Pœnit. Bellarmini lib.1. de Pœnitent. cap.16. Salmeronis, Gregorii de Valentia, quin & ipsius Concilii Tridentini sess.14. c.3. *Docet præterea sancta Synodus, Sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipsius vis sita est, in illis Ministri verbis positam esse, Ego te absolvo.*

Contrà, *absolutionem* alii maluerunt *esse signum.*

Lindanus lib.4. Panopl. cap.60. *Emundationis per Christi sanguinem aliud* (præter Baptismum) *in Scripturis Catholicæ fidei oculo perlectis, indicatur signum, puta, Absolutio.*

Polygranus in Assertionibus. *Cùm Sacramentum sit divinæ gratiæ mysterium, constat ab externo quopiam signo, pœnitentiam obtinuisse Sacramenti vocabulum. Circumspicientibus enim nobis, manifestissimum gratiæ signum occurrit in privata ac Sacerdotali absolutione.*

Tapperus artic.3. *Instituitur à Christo in his verbis signum sensibile, cùm remissionis sive absolutionis sententia voce pronuncietur, & gratiæ promissionem habent verba, remittuntur eis.*

(Nisi fortè *signi* vocabulo utantur pro toto Sacramento, quod non est verisimile; vel absolutionem habeant pro tota pœnitentia, quod non potest locum habere, cùm appellent absolutionem Sacerdotalem, ac signum illud à gratia distinguant.)

5. Manuum impositionem quidam volunt esse externum Elementum in hoc Sacramento.

Polygranus in Assertionibus. *Hæc vel remissio, vel retentio fieri non potuit per hominem, nisi manifesto aliquo signo, quo pœnitentis sensus quoque disceret internæ gratiæ donum. Quod signum tum verbis promissionis divinæ, tum facto, manuum videlicet impositione factum, tradit antiquitas.* Idque probat ex Concilii Carthaginensis quarti Can.78. *Pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.*

Colonienses in Enchirid. testantur, *hunc ritum apud se usurpari. Quod præterea ex more Ecclesiæ nostræ,* inquiunt, *manus Sacerdotis super caput pœnitentis imponitur, indicat manum Dei, hoc est, divinam virtutem, seu Spiritus Sancti gratiam emundantem ac sanctitatem Sacramento adesse.*

Interim tamen statuunt, *manuum impositionem non esse de essentia vel necessitate Sacramenti.* Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap.15. & alii passim.

(At si manuum impositio non est de essentia vel necessitate Sacramenti, quomodo poterit esse externum ejus Elementum?)

6. Dissident etiam de efficacia hujus Sacramenti.

Quidam statuunt, *vim Sacramentalem in sola absolutione consistere,* quæ sententia fuit olim Thomæ, Bonaventuræ & aliorum in 4. sent. dist.18. & 22. Ex recentioribus ita statuunt Andreas Vega in Concil.

Concil. Trident. lib. 13. cap. 15. Franciscus Ferrariensis in Comment. capitis 72. lib. 4. contra gentes.

Quidam contrà statuunt, *vim Sacramentalem partim in clavibus, quarum vi Sacerdos absolvit, partim in actione pœnitentis, quatenus eâ Deus utitur, ut instrumento, ad significandam & efficiendam justificationem, consistere.* Et hæc videtur esse sententia Thomæ part. 3. q. 86. art. 6. ubi revocavit, quod scripserat 4. sent. dist. 18. q. 1. art. 3.

Bellarminus *lib. 2.* de Sacramentis in genere cap. 11. *priorem sententiam* sequitur. *Sed lib. 1.* de pœnit. cap. 16. §. ultimò scribit, *posteriorem non minus esse probabilem, licèt ea paulò difficilius defendi posse videatur.*

In eod. cap. resp. ad 3. object. scribit, *actiones pœnitentis non habere vim Sacramentalem justificandi, nisi ut sunt instrumenta Dei.* Idem habet lib. ejusd. cap. 6.

Gregor. de Valentia tom. 4. col. 1566. sic scribit: *Quidam voluerunt, effectũ hujus Sacramenti esse quendam ornatum animæ præter gratiam, de quo disceptat Cajetanus, nos refutavimus Disp. 3. q. 3. punct. 1.*

7. De necessitate hujus Sacramenti. Gregorius de Valentia tom. 4. col. 1576. *Melchior Canus in relect. de pœnit. part. 5. arbitratur, omninò explicitum votum Sacramenti pœnitentiæ esse necessarium lapsis, necessitate medii ad gratiam acquirendam, cæterùm nullis firmis argumentis id probat.*

Plures hujusmodi de Sacramento pœnitentiæ dissensiones affert Pesantius in Thomam f. 924. & seqq.

Quinimò nec ipse Bellarminus in disputatione de institutione, Natura & partibus hujus Sacramenti sibi satis constat.

Nam primò statuit, *pœnitentiam esse Sacramentum novæ legis à Christo post resurrectionem institutum.* lib. 1. de pœnitent. cap. 19. & tamen *partes hujus Sacramenti,* cumprimis *satisfactionem,* ex V. T. probare satagit,

Secundò, *actionem pœnitentis negat esse partem Sacramenti, nisi quatenus potestati Sacerdotali subjicitur.* lib. ejusd. cap. 16. resp. ad 2. ob. Scoti, & tamen disputat, *actus pœnitentis pertinere ad externum Symbolum hujus Sacramenti.* cap. 17. §. 5.

Tertiò, quando lib. 1. de pœnit. cap. 15. Prop. 2. probare cupit, *impositionem manus non pertinere ad essentiam hujus Sacramenti,* inter argumenta reliqua etiam hoc affert, *quòd Domino paralytico Matth. 9. & Magdalenæ Luc. 7. sine hoc ritu peccata remiserit.* Præsupponit igitur, *remissionem illam fuisse Sacramentalem,* aliàs medius terminus à conclusione foret planè diversus.

Contrariũ statuit lib. 1. de pœnit. c. 11. §. ad argumentum &c. ubi inter cætera sic scribit: *Pœnitentia, quam Christus & Johannes Baptista prædicarunt, ideò Sacramentum non fuit, quia defuit pars potissima, nimirum verbum absolutionis confessioni peccatorum adjunctum &c. Legimus quidem Christum & paralytico & feminæ peccatrici peccata remisisse, sed eos peccata confessos nequaquam legimus.*

8. Denique de *pœnitentia, ut est virtus,* itidem discrepantes occurrunt Scholasticorum sententiæ.

Bonaventura. 1. sent. dist. 14. art. 1. q. 1.

disputat, *pœnitentiæ virtutem esse ipsam gratiam & misericordiam Dei.*

Alii, referente Thoma 4 sent. dist. 14. q. 1. voluerunt, *pœnitentiam non esse specialem virtutem differentem ab aliis virtutum habitibus, sed sub illis omnibus contineri.*

Scotus 4. sent. dist. 14. *quatuor distinctos actus virtutis pœnitentiæ* ponit, utpote *velle punire peccatum, nolle peccasse, velle acceptare punitionem pro peccato, pœnam susceptam patienter ferre.*

Durandus 4. sent. dist. 14. q. 2. contendit, *pœnitentiæ virtutem esse ipsam justitiam commutativam moralem.*

Cajetanus in 4. sent. dist. 14. art. 2. asserit, *pœnitentiam esse ipsam religionem.*

Thomas p. 3. q. 84. art. 4. statuit, *pœnitentiæ virtutem esse in voluntate hominis, tanquam in proprio subjecto.*

q. 85. art. 5. disputat, *habitum pœnitentiæ divinitus infundi,* cui contradicunt Scotus 4. sent. dist. 14. q. 3. & Durandus ead. dist. q. 2.

Biel. 4. sent. dist. 14. q. 1. art. 3. dub. 1. *Sicut diversi actus pœnitentiæ ad diversas virtutes possunt reduci, ita & eorum habitus sub diversis virtutibus possunt contineri; actus vindicandi reducitur ad virtutem justitiæ distributivæ, actus detestandi reducitur ad diversas virtutes; nolle luxuriam, reducitur ad virtutem temperantiæ, detestari superbiam reducitur ad humilitatem, tolerare pœnam pro peccatis reducitur ad virtutem patientiæ.*

Argum. Adversariorum.

1. Matth. 4. v. 17. *Agite pœnitentiam.* Ex hoc loco Clingius lib. 4. Loc. cap. 31. vult institutionem Sacramenti Pœnitentiæ probare.

Resp. 1. Si ex hoc mandato probari posset, pœnitentiam esse Sacramentū, sequeretur, pœnitentiā etiā in V. T. fuisse Sacramentum. Ratio consequentiæ est, quia etiam in V. T. extant ejusmodi præcepta. Ezech. 18. v. 30. &c. Consequens Pontificii non admittunt. Concil. Tridentinum sess. 4. c. 1. *Nec ante adventum Christi pœnitentia erat Sacramentum, nec est post adventum illius cuiquam ante Baptismum.*

2. Eadem pœnitentia mandatur his verbis, quā antea prædicabat Johannes.

Cornel. Jansenius Concord. cap. 25. *Ab eodem exorditur Dominus suam prædicationem, unde Johannes, ut illius prædicationem confirmaret, seq; idem suâ prædicatione conari ostenderet, quod ille conabatur.*

Lucas Brugensis in cap. 4. Matth. *Ut Johanni successit, ita ut ostenderet, se eandem afferre doctrinam, quam attulerat Johannes, summumq; inter se & Johannem esse consensum, & stabiliret testimonia, quæ Johannes de ipso tulerat, confirmaretq;, se eum esse, cujus ille fuerat præcursor; deniq; ne ab se alienaret, quos illius admiratio jam totos occuparat, à nota & familiari illius doctrina, Evangelii summam complectente, prædicationem suam auspicatur, eodem utens exordio, eâdemq; Evangelii prædicandi formâ.*

(Jam verò pœnitentia illa, quam prædicavit Johannes, non fuit Sacramentum, ut patet ex decreto Concilii Tridentini paulò ante adducto. Ergò nec pœnitentia à Christo prædicata fuit Sacramentum.)

Argum. 2. Joh. 20. v. 23. *Quorumcunque remiseritis peccata, remissa erunt. Cùm Dominus Apostolis potestatem remittendi hominibus peccata concesserit, non est dubium,* quin

quin signo aliquo externo eam potestatem exercere voluerit. Bellarmin. lib. 1. de pœnit. cap. 10.

Resp. 1. ex hypothesi ipsius Bellarmini & aliorum Pontificiorum, Sacramentum pœnitentiæ in his verbis demum fuit institutum. Bellarm. lib. 1. de pœnit. cap 10.

(Jam verò ratiocinatio isthæc Bellarmini applicari potest ad omnia tempora, in quibus peccatorum remissio fuit pœnitentibus annunciata, tùm in Vet. Testam. tùm *in* Nov. Testam. ante hæc verba à *Christo* prolata. Sic Matth. 9. *paralytico* & Luc. 7. *fœminæ peccatrici* Christus peccata remisit, ac verbum absolutionis pronunciavit. Dubitari ergò non potest, quin signo aliquo externo eam potestatem exeruerit, aliàs homines illi, utpote corporales, sibi peccata remitti non intellexissent. Habebimus igitur Sacramentum ante institutionem Sacramenti administratum. Sic Nathan Propheta peccatorum remissionem Davidi annunciat 2. Reg. 12. v. 13. ac David externis signis, præsertim verò confessione se peccata habere, sibique eadem displicere testatur. Ergonè & ibi administratum fuit Sacramentum aliquod peculiare verè & propriè sic dictum?)

2. Argumentum Bellarmini valet æquè in pœnitentia *ante Baptismum*, ac in pœnitentia *post Baptismum*.

Nec dicit Bellarminus, *non posse homines post Baptismum intelligere, sibi remissa esse peccata, absq; externo signo*, sed simpliciter dicit, *non posse homines intelligere sibi remissa esse peccata absque externo signo*, quæ ratio si vera, æquè valebit in pœnitentia ante Baptismum ac post Baptismum. Et tamen pœnitentiam ante Baptismum Pontificii non habent pro Sacramento.

3 Lombardus lib. 4. sent. dist. 22. lit. C. mentionem facit quorundam, qui docuerunt, *ab exordio mundi hoc Sacramentum fuisse institutum.*

(Illi non agnoscent, in his Christi verbis Sacramentum pœnitentiæ institui.)

4. Bellarminus lib. 1. de Sacram. cap. 9. §. Quartum est &c. statuit, *in quolibet Sacramento requiri ejusmodi signum sensibile, quòd habeat cum re, quam significat, analogiam & similitudinem quandam.*

(Jam verò tale signum in verbis Christi non exprimitur. Ergò nec Sacramentum propriè dictum hîc instituitur.

Excipit quidem Bellarminus d. l. §. Solum, *analogiam illam consistere inter exteriorem absolutionem, quæ ore pronunciatur, & internam justificationem, quæ à Deo efficitur.* Sed revocamus ei in memoriam, quòd lib. 1. de pœnit. cap. 11. §. Quare, statuat, *non solam absolutionem, sed etiam confessionem esse signum visibile in hoc Sacramento.* Ergò non sufficit analogiam ostendere *in absolutione externâ & justificatione internâ*, sed eadem quoque ostendenda erit *in confessione*.

Præterea Bellarmin. lib. 1. de Sacram. cap. 9. §. Quartum est &c. *tria signorum* statuit *genera. Quædam*, inquit, *tantam habent cum re significata similitudinẽ, ut sine*

nula institutione naturaliter significent; quædam alia nullam habent cum re significata similitudinem, & ideò tota pendent ab institutione; quædam medio modo se habent, nam habent quidem analogiam cum re sed tàm indeterminatam & confusam, ut magis apta sint ad significandum, quàm actu significent, nisi determinentur ab aliquo. Ad secundum genus signorum refert *verba, quæ sunt signa rerum. Tertii generis signa* dicit *esse omnia Sacramenta.* At si in Sacramento pœnitentiæ non aliud datur signum visibile, quàm verbum confitentis & absolventis, quomodo omnia Sacramenta *ad tertium genus* signorum pertinebunt? an non ipse Bellarminus verba *ad secundi generis signa* retulit? Vanum est effugium, *quòd verba illa, Ego te absolvo, sint Sacramentum, non quatenus verba sunt & ex humana institutione significant, sed quatenus sunt veluti res quædam à Deo institutæ ad significandam & efficiendam justificationem à peccatis.* Nam res & verba toto genere differunt. Nunquam igitur Bellarminus ex verbis absolutionis rem quandam Sacramentalem sive Elementum externum visibile fabricare poterit.)

5. Sacramentalia signa oportet esse visibilia. Altenstaig in Lexico in verbo Sacramentum ex Cortesio. *Sacramentum est, in quo sub operculo rerum spectabilium à divinitate incolumitas nostra juvatur &c. Magister Sacramentum inaspectabilis gratiæ aspectabilem formam esse voluit. Stephanus Eduensis initio tractatus de Sacramento altaris. Dei Filius expletâ dispensatione à Patre sibi creditâ, volens nobis relinquere omnia saluti necessaria visibili materiâ ordinavit, & fieri præcepit invisibilia Sacramenta. Quomodo enim posset homo intelligere dona spiritualia, nisi aliquo visibili moveretur ad ea percipienda.*

Edmundus Augerius Jesuita Catechismi cap. 4. sect. 1. μυστήριον δὲ τί καλεῖς; τὸ σύμβολον τὸ ἱερὸν μὲν, ὄψει δὲ καταληπτόν. *Quid verò Sacramentum vocas? signum quòd sit sacrum & oculis subjectum.*

(Atqui in his verbis nullum continetur signum visibile. Ergò nec institutio Sacramenti.)

6. Bellarminus in Psalm. 50. sic commentatur: *Signum perfectæ justificationis est, cùm Spiritus reddit testimonium Spiritui nostro, quòd filii Dei sumus. Hoc testimonium in se aliquando Propheta expertus, iterum illud petit, dicens: Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, id est, cùm me perfectè laveris, addes & hoc beneficium, ut interiore quodam gaudio, tanquam signo, remissi peccati me mirabiliter afficias.*

(Ergò non est absolutè necessarium, requiri signum aliquod Sacramentale externum, ut homines intelligant peccata sibi esse remissa, quod tamen Bellarminus in hoc argumento præsupponit.)

7. In Concilio Tridentino multam sermonis materiam dedit, quòd primo capite doctrinæ & sexto canone definitũ *Christum Sacramentum pœnitentiæ tùm instituisse, quando insufflavit in discipulos suos dicens: Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remiseritis peccata &c. Scripturam singillatim ritus* (Baptismi & Eucharistiæ) *usu olim apud Judæos receptos, licèt in alios fines, cum circumstantiis omnibus suis exprimere. Mirum igitur meritò videri, eundem Christum instituentem ritum confitendi homini sua peccata, adeò singillatim & exactè,*

actè, ut nulla extet ejusmodi vetus consuetudo, verbis id apertis non effari, sed ejusmodi, ex quibus per consequentiam solam, eamq; pessimè connexam Christi mens eliciatur, imò per consequentias plurimas valde remotas ex Synodi sententia petatur. Nec minus mirum illud, quòd, cùm institutio habeat verbum remittendi, Patres in solenni sua forma non dicant, Remitto tibi peccata, sed potiùs, Absolvo te à peccatis. Alii addebant, si per hæc verba Sacramentum absolutionis instituitur, cum hac forma, Absolvo te, propter eum, qui absolvitur, inevitabili necessitate sequi, alterum Sacramentum, aut ipsum hoc instituendum propter eum, qui ligatur, cujus hæc sit forma, Ligo te: *cùm intelligi satis non possit, quomodo eadem potestas absolvendi & ligandi fundata in verbis Christi planè similibus, in solvendo requirat pronunciationem verborum, Absolvo te, & in ligando non requirat ea verba pronunciari, Ligo te: aut qua de causa ad exequendum illud, quod Christus dixit, Quorum remiseritis &c. Et quæcunque ligaveritis &c. necesse non sit dicere, Ligo te: sed ad exequendum, Quorum remiseritis & quæcunq; solveritis &c. necessariò dicendum sit, Absolvo te.* Petrus Suavis lib. 4. Hist. Conc. Tridens. p. 417.

Argum. 3. Alphonsus de Castro lib. 4. adv. hæreses verbo Confessio, ex verbis Joh. 20. absolutionem esse Sacramentum alio modo probat. *Sacerdote, inquit, remittente ministerialiter, Deus verè peccata tunc remittit. At cùm peccatorum remissio nunquam sine gratia gratum faciente habeatur, sequitur, ut quoties Sacerdos pœnitentem à peccatis absolvit, toties Deus gratiam infundat. Quòd si per illam gratia infunditur à Deo, sequitur eam rectè dici posse Sacramentum, quia post verba sensibilia significantia absolutionem peccatorum, si peccator obicem non ponat, efficaciter sequitur gratiæ infusio.*

Resp. 1. Lombardus 4. sent. dist. 18. lit. E. sic disserit: *Aliter Deus solvit, aliter Ecclesia. Ipse enim per se tantùm dimittit peccatum, qui & animam mundat ab interiori macula & à debito mortis æternæ solvit.* lit. F. *Non autem hoc Sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit potestatem ligandi & solvendi, hoc est, ostendendi homines ligatos vel solutos, unde Dominus leprosum sanitati priùs restituit, deinde ad Sacerdotes misit, quorum judicio ostenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum jam vivificatum obtulit discipulis solvendum.*

2. Johannes Ferus lib. 2. Comm. in Matth. *Non est verè & propriè potestas remittendi peccata, sed facultas tantùm pronunciandi, declarandi, testificandi à Deo esse remissa, nec est aliud absolutio, quàm si dixero; En tibi certifico, remissa tibi esse peccata.*

(Ergò infusio gratiæ absolutionem Sacerdotis præcedit, non autem sequitur.)

3. Inferiùs in cap. 4. ex multis Juris Canonici capitulis manifestum faciemus, *ante confessionem & absolutionem, verè pœnitentibus peccata coram Dei judicio remitti*, quod ipsum confirmat Bellarminus lib. 2. de pœnit. cap. 13. *Contritio perfecta cum voto Sacramenti conjuncta remittit peccata ante Sacerdotis absolutionem.*

(Ubi peccatorum remissio, ibi gratiæ infusio, inquit Alphonsus. Atqui ante absolutionem Sacerdotis verè pœnitentibus datur peccatorum remissio. Ergò etiam gratiæ infusio.)

Argum. 4. 1. Tim. 5. v. 22. *Manus citò ne-*

mini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Ex hoc loco Sacramentum pœnitentiæ evincere cupiunt. *Quòd enim Apostolus loquatur de judicio confessionis & reconciliationis*, illud probant ex *præcedentibus & consequentibus. Præcedit enim, peccantes coram omnibus argue. Sequitur, Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium.*

Resp. 1. Leo Epist. 87. Gregorius lib. 5. moral. cap. 30. Thomas, Dionysius Carthusianus, Cajetanus, Gagnæus, Guillaudus impositionem illam manuum accipiunt *de ordinatione.*

2. Salmero in illum locum, postquam duas præmiserat manuũ impositiones, *Catechumenorum & Confirmationis*, subjungit. *Tertia manus impositio erat in usu Patrum, & spectabat ad Absolutionis Sacramentum.* Sed post pauca addit. *Verùm hujus impositionis manuum nulla est in sacris literis mentio. Quarta erat impositio manuum ad Ordines sacros conferendos: & de hac esse intelligendum præsentem locum probant sacræ literæ, ut Lucas Act. 6. 13. & 14. & Paulus &c.*

3. Bened. Justinianus ibid. *An manuum impositione Sacramentum Pœnitentiæ intelligit? Sic sanè quidam, nullo, ut arbitror, satis firmo argumento. Vix enim, ni fallor, hujus manus impositionis ullum extat in sacris literis testimonium. Quanquam enim olim Pœnitentes impositione manuum nexu solvebantur, atque adeò etiam in Pœnitentiæ Sacramento adhiberi quotidie soleat, neutrum tamen ex sacris literis, tanquam ad expiationem necessarium, colligi potest.*

4. Idem Salmero, qui tom. 11. tract. 18. ex hoc loco Sacramentum pœnitentiæ evincere laborat, super verba Pauli 1. Timoth. 5. v. 21. *Peccantes coram omnibus argue*, sic commentatur: *Peccantes ergò Episcopi, vel quicunq;, qui manifestè fuerint deprehensi peccasse, sive id contingat testimonio duorum vel trium, sive pro evidentia facti, arguendi sunt severè & objurgandi coram omnibus:* ac super verba, *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, &c.* sic commentatur: *Sunt quidam in manifesto eò usq; mali, ut ante judicium sint manifesti, aut oporteat eos per judicium manifestari & agnosci &c. Illi ergò, quorum est manifestè vita scelerata, fugiendi.*

(Sic ergò ipsemet subruit fundamentum, quod ex hoc loco Apostolico pro confirmando Pœnitentiæ Sacramento fabricavit.)

5. Jacobus Tirinus Jesuita ad h. l. sic commentatur: *Manus citò nemini imposueris, id est, neminem non sat probatum temerè sacro ordine initiaveris: ne, si indignos promoveris, fias particeps alienorum peccatorum, & scandala, quæ consequantur, tibi adscribantur.*

Argum. 5. *Impositio manuum est externum hujus Sacramenti symbolum.*

Bellarminus lib. 1. de pœnit. cap. 11. *Non desunt multa signa visibilia in Sacramento pœnitentiæ, sive Sacerdotem aspicias manus imponentem, sive pœnitentem ad genua Sacerdotis abjectum.*

Resp. 1. Thomas p. 3. q. 84. art. 4. *In hoc Sacramento nõ requiritur manus impositio, quippe quæ fit ad designandum copiosum aliquem gratiæ effectum.*

(Ergò manus impositio non est externum hujus Sacramenti symbolum, quia externum Sacramenti symbolum semper est necessarium.)

2. Bellar-

2. Bellarminus ipse d. l. subjungit. *Ista omnia ita plerunque conspici, ut tamen etiam absque iis Sacramentum pœnitentiæ esse possit.* Ac lib. ejusd. cap. 15. probat, *hunc ritum non pertinere ad hujus Sacramenti essentiam.*

(Agnoscit ergò manus impositionem in absolutione non esse simpliciter necessariam, proinde etiam non esse externum hujus Sacramenti Elementum.)

Argum. 6. *Montanistarum & Novatianorum error fuit, negare pœnitentiæ Sacramentum.*

Bellarm. lib. 1. de pœn. cap. 9. Idem lib. 4. de notis Eccles. cap. 9. art. 25. dicit, *Lutherum rejicere pœnitentiam cum Novatianis.*

Resp. 1. Alphonsus de Castro lib. 12. adv. hæres. tit. Pœnitentia, Novatianorum hæresin sic describit: *Novatiana hæresis peccantibus omnem pœnitentiæ virtutem tollit, dicens, eos, qui semel post Baptismum lapsi sunt, nunquam postea consequi remissionem peccatorum, etiamsi postea eos pœniteat.*

(Eodem modo Novatianorum hæresin describunt Philastrius de hæresibus. Epiphanius in Catharis, Augustinus de hæresibus, Damascenus de hæresibus, Cyprianus vel quicunque alius autor ad Novatianum, unde Bellarm. lib. 1. de pœnit. cap. 2. non solùm à Castro, sed etiam alios nonnullos ita statuisse docet.)

2. Vega lib. 13. de Justific. cap. 2. *Novatiani omne peccatum lethale post Baptismum commissum irremissibile censuerunt.*

3. Maldonatus in cap. 4. Joh. *Dixit Christus Joh 5. Noli ampliùs peccare, ne deterius aliquid tibi contingat, ex quo loco probat Pacianus contra Novatianos, non negandam esse pœnitentibus vitam, nec enim dixisse Christum, jam noli peccare, quia non sanaberis iterum, sed ne deterius aliquid tibi contingat.*

(At quid cum hac Novatianorum hæresi Ecclesiis nostris commune?)

4. Bellarminus ipse lib. 4. de Eccles. cap. 9. art. 24. *Novatianorum hæresin* sic describit, *quòd docuerint, non esse in Ecclesia potestatem homines reconciliandi Deo, nisi per Baptismum.*

(Eodem modo Cyprianus Epist. 52. Ambrosius lib. 1. de pœnit. cap. 1. & 2. Socrates lib. 1. Hist. Eccles. cap. 10. Prateolus de hæresibus &c, Novatianorum hæresin describunt.)

De nobis verò sic scribit idem Bellarminus lib. 3. de Justificat. cap. 6. §. 3. *Tametsi dicant, remissionem non pendere à conditione operum, neque pœnitentiam aut fidem aut ullum actum nostrum esse causam aut meritum justificationis, tamen non negant, requiri fidem & pœnitentiam & fidem vivam & pœnitentiam seriam, & sine his neminem justificari.* Ac lib. 1. pœnit. cap. 9. §. 5. fatetur, *Protestantes reconciliationem lapsorum post Baptismum agnoscere.*

lib. ejusd. cap. 8. præced. §. 2. sic scribit: *Non de quavis pœnitentia inter nos & Protestantes controversia habetur. Pœnitentia vel in sola mentis conversione, atque interna peccati detestatione consistit, vel in externis signis, ut mœrore, lachrymis, confessione, corporis afflictatione se prodit.*

prodit. Neq; de hac re ulla controversia est. Ipsi adversarii Calvinus & Chemnicius opera externa laboriosa, ut signa veræ pœnitentiæ internæ, non rejiciunt. Deinde absolutionis ritum aliquem ferè omnes agnoscunt. Sed hic est status controversiæ, utrum pœnitentia signis externis manifestata, accedente ad eam verbo absolutionis, sit Sacramentum propriè dictum.

(Quomodo ergò cum Novatianis pœnitentiam planè negantib. nos conjungere poterit? ac quisnam ex veteribus Novatianorum hæresin sic descripsit, quòd negaverint pœnitentiam esse Sacramentum?)

5. Gregorius de Valentia de num. Sacram. cap. 4 fatetur, *nos admittere rem ipsam pœnitentiæ post Baptismum, idque toties, quoties contigerit in peccatum labi.*

(At num hoc Novatianorum errori affine? Praxis ipsa, quâ gravissimos peccatores pœnitentiæ signa proferẽtes ad Sacramentorum participationem admittimus, nos satis superque ab eorum calumnia purgat, qui Novatiani erroris nos insimulant.)

6. Pontificii statuentes, *legem à renatis in hac vita perfectè impleri, quin & opera supererogationis ab illis præstari posse*, potiùs affines sunt Novatianorum errori, de quibus Lindanus lib. 4. panopliæ cap. 64 scribit, *quòd ob arrogantissimam puritatis ac sanctimoniæ opinionem apud populum se Catharos, id est, puros esse jactitarint*, ac Nazianzenus illos vocavit *novos Pharisæos*, referente Ribera in cap. 6. Hebr. n. 11. de nobis verò idem Lindanus lib. ejusd. cap. 61. scribit, quòd statuamus, *lapsis per pœnitentiam impartiendam esse remissionem peccatorum, atq; eâ parte cum Catholicis conveniamus.*

Caput II.

De partibus Pœnitentiæ in genere.

THESIS. 1. Duæ sunt essentiales veræ ac salutaris Pœnitentiæ partes, Contritio & Fides.

Ἔκθεσις. 1. Pœnitentiæ vox accipitur vel *latè* vel *strictè*. In significatione latiori accipitur *pro tota conversione* cum suis proprietatibus & effectibus; quo sensu pœnitentiæ partibus *nova obœdientia* adjungitur. Apolog. Confess. art. 12. *Si quis volet addere tertiam partem, videlicet dignos fructus pœnitentiæ, hoc est, mutationem totius vitæ ac morum in melius, non refragabimur.* Sed si pœnitentiæ vocula propriè ac strictè accipitur, duæ tantùm sunt essentiales veræ ac salutaris pœnitentiæ partes, *Contritio* & *Fides*, bona opera sunt pœnitentiæ fructus. Matth. 3. v. 8. Act. 26, 20. Apoc. 2, 5. Confess. August. art. 12. *Constat pœnitentia propriè his duabus partibus, altera est contritio seu terrores incussi conscientiæ agnito peccato; altera est fides, quæ concipitur ex Evangelio seu absolutione, & credit propter Christum remitti peccata, & consolatur conscientiam & terroribus liberat. Deinde sequi debent bona opera, quæ sunt fructus pœnitentiæ.*

Idem repetitur in artic. Schmalc. p. 3. art. 3. In Form. Conc. art. 5. &c.

2. Quando quidam ex nostris *mortificationem & vivificationem* statuunt duas essentiales pœnitentiæ partes, per mortificatio-

tificationem nihil aliud intelligunt, quàm *contritionem*; ac per vivificationem nihil aliud intelligunt, quàm *fidem*.

Antithesis. Bellarminus lib.1. de Pœnit.cap.19. propos.1. *Terror animo incussus à lege, quem Lutherani contritionem sive mortificationem appellant, non rectè inter partes pœnitentiæ numeratur. Hæc propositio conformis est Concilio Tridentino sess.6.cap.6.*

lib.& cap.iisdem propos.2. *Fides non est pars pœnitentiæ, licèt ad eam efficiendam necessariò requiratur. Hæc propositio etiam conformis est Concilio Tridentino sess.6.cap.6.*

Catechismus Roman.fol.245. *Fides nullo modo pœnitentiæ pars rectè dici potest*,

Nostram sententiam probamus primò *in genere*.

1. Ex Natura pœnitentiæ. Pœnitentia est quædam *conversio*, unde Hebræis תשובה appellatur. Jam verò omnis conversio versatur intra duos terminos, quorum unus vocatur *terminus à quo*, alter verò *terminus ad quem*. Ergò etiam pœnitentia duos illos terminos habebit. *Terminus à quo* sunt peccata & vita malè acta, ex quorum consideratione oritur dolor & contritio. *Terminus ad quem* est Deus, in quo fiducià misericordiæ propter Christum Mediatorem promissæ, cor hominis sese erigit, Act.14.v.15. cap.20.v.20. & 21.cap.26. v.18. & 20. quò pertinent omnia Scripturæ dicta, in quibus verè ac seriò pœnitentiam agentes, *à peccatis ad Dominum* converti dicuntur.

2. Ex causa efficiente principali pœnitentiæ. Duas esse pœnitentiæ partes, ostendit *justitia & misericordia Dei*. Ex illius consideratione nascitur *contritio*; ex hujus meditatione *fiducia*. Dan.9.v.15. *Peccavimus, iniquè egimus, impii fuimus.* (En pœnitentiæ partem priorem.) v.18. *Tua verò Domine est misericordia & remissio Non in justitiis nostris prosternimus nos &c.* (En pœnitentiæ partem posteriorem.)

3. Ex causa ministeriali pœnitentiæ. Quot sunt summa doctrinæ cœlestis genera, quorum ministerio Spiritus Sanctus veram ac salutarem pœnitentiam prædicat, & eandem in cordibus hominum operatur, tot sunt essentiales pœnitentiæ partes. Jam verò duo sunt summa doctrinæ cœlestis genera, per quæ Spiritus Sanctus pœnitentiam prædicat & operatur, videlicet *Lex & Evangelium*, ut evidenter constat, & ex sufficiente enumeratione reliquorum doctrinæ capitum facilè probari potest. Ergò etiam duæ sunt essentiales pœnitentiæ partes. Hûc pertinent evidentia Scripturæ dicta, 1.Sam.2.v.6. Psal.118.v.18. Psal.119.v.28. Esa.28.v.21. cap.57.v.15. Oseæ 6. v.1. cap.9.v.1. Matth.11.v.28. Luc.24.v.47. Act.20.v.21.

4. Ex probatis exemplis verè pœnitentium. Quot partes essentiales in ipsa praxi verè pœnitentium conspiciuntur, tot etiam partes essentiales veræ & salutaris pœnitentiæ sunt constituendæ. Atqui in praxi verè pœnitentium duæ partes essentiales conspiciuntur, ut ostendunt exempla *primorum parentum*, Gen.3. *Davidis*, 2.Sam.12. *auditorum Johannis Baptistæ*, Marc.1.v.14. Joh.1.v.29. *mulieris peccatricis*, Luc.7.v.48. & 50. Ergò,

5. Ex comparatione. Pœnitentia est salutaris animæ medicina, spiritualibus morbis nostris opposita, Matth. 9. v.12. & 13. Quemadmodum igitur in curatione corporis requiritur *morbi cognitio & abolitio*, ita quoque in curatione animæ per pœnitentiam necessaria erit peccati,

tanquam spiritualis morbi seria agnitio ac detestatio, ejusdemque per fidem in Christum abolitio, Luc.10.v.34.

Secundò, *in specie*. 1. *Contritionem* esse veram & essentialem partem, probatur ex eo.

1. Quòd Deus ipse contritionem à verè pœnitentibus requirat, Esai. 46. v.8. cap. 66. v. 2. Jerem.3. v.13. cap.4. v.3. & 8. Joël.2. v.12.

2. Quòd contritio in exemplis verè pœnitentium perpetuò conspiciatur, ut ostendunt exempla *primorum parentum*, Genes.3.v.8. *Davidis*, 2.Sam.12.v.7. cap.24. v.10. *Manassis*, 2.Paral.33.v.12. *Ezechiæ*, Esai. 38. v.13. &c.

3. Quòd absque vera contritione remissio peccatorum non habeat locum, Matth.9.v.12. cap.11. v.28.

2. *Veram in Christum fidem* esse veram & essentialem pœnitentiæ partem, probatur ex eo.

1. Quòd pœnitentia vocetur *opus ad vitam*, Act.11.v.18. per quam scilicet obtineatur remissio peccatorum, Jerem. 36. v.2. Act.3.v.19. gratia Dei, justitia, donatio Spiritus Sancti, aversio vel mitigatio pœnarum &c. Jam verò hæc non habent locum absque fide, Hebr.11. v.6. quinimò solâ fide in Christum hæc beneficia obtinentur. Ergò fides non potest excludi à partibus veræ pœnitentiæ, quin potiùs respectu fidei hæc omnia de pœnitentia prædicantur, modo prædicationis eo, quo proprietas partis toti propter illam partem tribuitur.

2. Quòd per fidem vera & salutaris pœnitentia à falsa & exitiali distinguatur, ut ostendit exemplum Judæ ac Petri.

3. Quòd in descriptione veræ & salutaris pœnitentiæ fides, ut pars essentialis, requiratur, Matth.21. v.32. Marc.1.vers.15. Act.19.v.4. cap.20.v.21.

4. Si fides ex numero partium pœnitentiæ expungeretur, non daretur in conversione terminus ad quem, nullum superesset discrimen inter salutarem & exitialem pœnitentiam, conscientiis territis adimeretur firma consolatio, pœnitentia tota esset opus legis, ac proinde non esset μετάνοια εἰς ζωὴν καὶ σωτηρίαν, Act.11.v.18. 2.Cor.7.v.10.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam duas pœnitentiæ partes esse agnoscunt, Contritionem & fidem.

Jacobus Veldius (quem Ægidius Topiarius *virum in re Theologica omnibus numeris absolutissimum* nominat) in Epilogo concionis in Epistolam diei cinerum duas pœnitentiæ partes constituit, scilicet *contritionem & confessionem Adami interni lugentis & plangentis peccata*, tum *fidem in Deum firmam & fiduciam certam divinæ gratiæ*.

Johannes Ferus lib. 4. Comment. in Matth.cap.27. *Vera pœnitentia est facere judicium & credere. Judicium facere est se peccatorem agnoscere, peccata sua damnare. Credere est confidere, Deum per Christum peccata non imputaturum. Hæc fides in misericordiam Dei per Christum necessaria est ad remissionem peccati. Dum enim homo cognoscit, Christum verum esse Salvatorem, pignus justitiæ, misericordiæ fontem, omissâ peccatorum immanitate, ad Christum confugit.*

Georgius Cassander in Consult.art.12. pag.945. *novum quidem esse* dicit, *quòd fides pœnitentiæ partibus adjungitur, prætermissâ*

missâ confessione & contritione postponitur &c. sed statim subjicit ea, quæ liquidò evincunt, fidem non posse è numero partium veræ ac salutaris pœnitentiæ excludi. *Contritio* (inquit) *pœnitentiæ seu resipiscentiæ nomine significatur, cui, ut salutaris & efficax sit, fidem seu fiduciam misericordiæ accedere debere necesse est, ut exempla Cain & Judæ manifestè declarant. Itaq; falsò Ecclesiæ præsentis Doctoribus objicitur, quòd mentionem fidei in pœnitentia prætermittant. Vide Hostiensem in summa de pœnitentia & remissione, ubi inter causas pœnitentiæ ponit spem, quæ à fiducia aliena non est, eamq; triplicem, veniæ, gratiæ & gloriæ; adfertq; ad eam rem præclara ex Ecclesiasticis Scriptoribus testimonia, ut est illud ex Augustino. Meritò spes valida mihi in Christo est, quòd sanabis omnes languores meos, per eum, qui sedet ad dextram tuam & interpellat pro nobis, alioqui desperarem. Multi enim & magni sunt languores mei, multi sunt, sed amplior est misericordia tua. Item. Ille tuus unicus redemit me sanguine suo, non calumnientur me superbi, quoniam cogitabo precium meum. Item ex Bernhardo. Peccavi peccatum grande, turbatur conscientia, sed non perturbatur, vulnerum enim Domini recordabor. Ex eodem. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte solvatur? Quid? quod Scholastici in justificatione motum requirunt, alterum in peccatum per contritionem seu detestationem; alterum in Deum per fidem, quâ divinæ vocationi assentimur & obœdimus, quo apti & dispositi reddamur ad justificationis gratiam consequendam, ad quem liberum arbitrium non propriè cooperetur, sed obœdiat ad consensum, quia gratia non datur, nisi volenti & assentienti.*

Idem artic. 6. pag. 923. adducit & approbat dictum Basilii in definitionibus contractioribus. *Cum quanto timore & quantis lachrymis à peccato secedere debet anima multis afflicta peccatis, & quâ spe ad Dominum possit accedere. Principio debet damnatam pristinam vitam odio prosequi, deinde comminationem æterni judicii ac supplicii per timoris Dei doctrinam complecti, certa, quòd mundatio peccatorum sit per sanguinem Christi in amplitudine misericordiæ & multitudine miserationum Dei, qui dixit: Si fuerint peccata vestra sicut purpura, velut nivem illa dealbabo &c. Atque ita ad Deum accedens psallat, dicens: Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, & non lætificâsti inimicos meos super me.*

(In his duæ pœnitentiæ partes, Contritio & fides, pulcerrimè exprimuntur.)

Ludovicus de Ponte lib. 5. in Cantic. Canticor. Exhortat. 27. col. 1282. *Non est dulcis vox, quæ sua jactat merita & nulla agnoscit peccata; nec quæ peccata agnoscit, veniam tamen & justificationem obtinere desperat, sed quæ peccata confitens, fidenter remissionem postulat.*

(Peccati agnitio & fiducialis remissionis peccatorum postulatio sunt duæ veræ pœnitentiæ partes.)

2. Quòd quidam agnoscunt, fidem in CHRISTUM, sive quod idem est, fiduciam misericordiæ divinæ in CHRISTO & propter CHRISTUM promissam, ad salutarem pœnitentiam requiri.

(Requiritur enim vel *ut pars*, vel *ut effectus*. Non ut effectus, quia pœnitentia in sua Natura & essentia est opus ad vitam, quod non nisi ratione fidei illi competit, nec potest per pœnitentiam

obtineri remissio peccatorum, nisi adsit fides.)

Bernhardus serm. 1. de Annunc. B. Mariæ col. 105. *Si credis, peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccâsti, & in quem peccatum non cadit, benè facis, sed adde adhuc, ut & hoc credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus Sanctus, dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua, sic enim arbitratur Apostolus, gratis justificari hominem per fidem.*

serm. 3. de Annunc. col. 112. *Sola spes apud te, Domine, miserationis locum obtinet, nec oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis &c. Rogemus igitur, fratres, responderi nobis quantas habeamus iniquitates & peccata, scelera nostra nobis desideremus ostendi. Scrutemur vias nostras & studia nostra, periculaq; universa vigili intentione pensemus. Dicat quisquis in pavore suo, vadam ad portas inferi, ut jam non nisi in sola Dei misericordia respiremus. Hæc vera hominis fiducia est, cui misericordia non denegatur, Prophetâ testante, Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in his, qui sperant super misericordia ejus. Nec parva utique suppetit nobis, in nobis quidem causa timoris, in ipso autem causa fiduciæ &c.*

Petrus Cluniacensis (Bernhardi æqualis) lib. 1. Epist. 2. *Si secundùm Scripturam justus ex fide vivit, peccator ad vitam per fidem redibit.*

Glossa Juris Canonici c. Sicut dist. 3. de Pœnitentia. *Vera non est pœnitentia, quæ non fit ex fide per dilectionem operante.*

Taulerus in Concion. 1. in die Mariæ Magdalenæ fol. 280. *Hoc est verum saccharum pœnitentiæ, quâ peccator Deo reconciliatur, si omnibus creatis rebus renunciet, & in solam Dei misericordiam omnem cordis sui fiduciam ponat.*

Georgius Wicelius in Compendio de Semit. antiq. *Constat pœnitentia & conversio impii, & reversio peccatoris propriè tribus, Contritione cordis, Confeßione oris, & Satisfactione operis, quâ nimirùm satisfit Ecclesiæ offensæ.* (Nota, *Ecclesiæ satisfit*) *His præcipuè additur indubitata absolutionis fides, quâ resipiscens credit, sibi propter Christum certò remitti peccata antè acta.*

Hieronymus de la Nuza in tractat. Evang. tract. 1. part. 1. num. 14. *Pœnitentia est dolor de peccatis propter Deum summè dilectum cum spe veniæ. Hanc spem ex Dei bonitate & misericordia debet peccator concipere.*

(Jam verò Deus nemini peccata remittit, nisi credat in Christum. Ergò spes veniæ includit fidem in Christum.)

Antonius Marinarius in oratione habita ad Patres Tridentinos, quam allegat Flacius lib. de dissens. Pontif. pag. 181. *Per Christum omnibus ex corde resipiscentibus, vivâq; fide in eum tendentibus, peccata gratis Deus condonat, eosdemq; in vicem & jus filiorum adoptat.*

3. Quòd quidam agnoscunt, pœnitentiam Judæ propterea non fuisse salutarem, quia defuit ei fides in Christum.

(Per quod verò pœnitentia est salutaris, ac ab exitiali pœnitentia distinguitur, illud est principalis & essentialis pœnitentiæ pars.)

Johannes Ferus d. l. *Judæ pœnitentia non fuit vera, quia peccatum quidem agnoscit, sed non sperat aut credit misericordiam; revelatur ei peccatum, sed non Evangelium.*

Johannes de la Haye in Triumph. verit.

cit. cap. 182. *Pœnitentia Judæ similis erat pænitentiæ damnatorum, quia sine spe veniæ. In extrema enim necessitate de Deo non speravit, in quo plus, quàm Jesum tradendo, peccavit, nihil aliud ei defuit, non dolor, non confeßio, non restitutio.*

Franciscus Lucas Brugensis in cap. 27. Matth. *Efficax & laudabilis fuisset pænitentia Judæ, si modò cum spe veniæ & misericordiæ fuisset conjuncta.*

Et postea. *Si Judas, à Principibus Sacerdotum rejectus, confugisset ad Deum, & coram eo prostratus veniam rogâsset, sperâssetq́; considerans divinæ misericordiæ magnitudinem, & orâsset, ut quod restituere in integrum ipse non valebat, proditum, inquam, Jesum à morte liberare, postquam fecisset id omne, quod sibi poßibile fuerat, Dominus Deus potens omnia facere id dignaretur, si consultum judicaret, & in oratione pænitentiaq́; hujusmodi perseverâsset, invenisset utique pænitentiæ locum, & gratiam apud eum, qui dixerat: Vivo ego, nolo mortem peccatoris. Multa vehementis, efficacis, adeoq́; præclara pænitentiæ argumenta ediderat, restabat hoc solùm, ut spem veniæ conciperet, & amore offensi Dei ex fiducia nato dolorem, quem summum patiebatur, informaret, verùm ille nimiâ diffidentiâ laborans, non confugit ad Dominum, nec offensum rogavit veniam, sic animum defigens in turpitudinem magnitudinemq́; sceleris sui, ut de misericordiæ magnitudine non consideraret.*

Cornelius Jansenius in Harmon. Evangel. Matth. 27. de Pœnitentia Judæ disserens, concedit, *Judam omnes tres partes pænitentiæ* (quas Pontificii statuunt) *attigiße*, sed addit, *nihil horum ipsum rectè feciße, siquidem confeßionem & satisfactionem non fecerit illis, quibus erat facienda, neque tristitiam cordis temperârit contemplatione divinæ misericordiæ.*

(Prior exceptio non est magni momenti, siquidem contritio & confessio Judæ fuissent satis sufficientes, modò conjuncta illi fuisset vera & salvifica in Christum fides. Unicum igitur illud pœnitentiæ Judæ defuit, quòd tristitiam cordis non temperârit contemplatione divinæ misericordiæ. Sed hæc misericordia non obtingit nobis, nisi in Christo & per Christum fide apprehensum. Ergò fides in Christum à partibus veræ & salutaris pœnitentiæ excludi nequit.)

Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 20. resp. ad 6. object. *Judas non habuit veram contritionem, quæ sine spe remißionis esse non potest.*

THESIS II. Contritio, Confessio & Satisfactio non sunt essentiales veræ pœnitentiæ partes.

Exthes. Contritionem in vera pœnitentia requiri concedimus, sed loco fidei Confessionem & Satisfactionem poni improbamus, hac enim ratione merito nostræ contritionis, confessionis & satisfactionis peccati abolitio & amicitiæ cum Deo redintegratio tribuitur.

Antithesis. Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 19. propos. 5. *Tres sunt partes pœnitentiæ, Contritio, Confeßio & Satisfactio. In hac propositione omnes Catholici conveniunt.*

Nostram sententiam probamus.

In hac enumeratione partium pœnitentiæ 1. ritus pœnitentiæ Ecclesiasticæ solen-

solennis apud veteres usitati ad generalem pœnitentiæ, quæ coram Deo agitur, doctrinam præposterè accommodantur, ejusque partes constituuntur.

2. Fides ex numero partium pœnitentiæ exterminatur, cùm tamen solius fidei respectu pœnitentia sit salutare medium, per quod Dei gratia, peccatorum remissio, aversio pœnarum ac vita æterna obtinetur.

3. Tres illi pœnitentis actus judicantur concurrere ad remissionem peccatorum efficiendam, quatenùs vim Sacramentalem à verbo absolutionis, à quo formantur, participant. Hac ergò ratione, quod Scriptura fidei in Christum, quam ex ordine divino præcedit contritio & sequuntur bona opera, tribuit, id externis pœnitentis actibus & operibus, absque Scripturæ suffragio, tribuitur.

4. Tres illi actus ad partes materiales hujus Sacramenti requiri statuuntur, cùm tamen de plenaria peccatorum coram Sacerdote enumeratione, & mulctâ ab eodem pœnitentibus imponendâ, nullum extet in Scripturis testimonium.

5. Tales pœnitentiæ salutaris partes introducuntur, quæ locum habent in illis, qui nondum agunt veram, salutarem & Deo gratam pœnitentiam. Pharao Exo. 9. v. 27. peccatum agnoscit, Dei justitiam prædicat, suum & populi peccatum confitetur, agnoscit se meritò puniri, pœnas ad Deum autorem refert, petit earum mitigationem à vero Deo, intercessionem solicitat, dimissionem promittit. Concurrunt ergò in Pharaonis pœnitentia *contritio cordis, confessio oris & satisfactio operis.* Sed eventus ostendit, omnia fuisse simulata. Judam commissi sceleris pœnituit, quod etiam publicè confessus fuit, & satisfactionem sponte suscepit, nec tamen ejus pœnitentia fuit salutaris.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, veræ & salutaris coram Deo pœnitentiæ partes esse duas, Contritionem & Fidem, ut ostendimus in thesi præcedente.

(Ergò illæ potiùs sunt veræ & essentiales partes, non autem contritio, confessio & satisfactio.)

2. Quòd quidam agnoscunt, tres illos actus Ecclesiasticæ pœnitentiæ, non autem pœnitentiæ coram Deo competere.

Doctor Wesselus (al. Basilius, Lux mundi dictus, qui floruit circa Annum 1490.) doctrinam Pontificiam de *tribus pœnitentiæ partibus* reprehendit.

Erasmus in cap. 3. Matth. pag. 16. *Nostrum vulgus putat esse pœnitentiam agere, præscriptâ quâpiam pœnâ luere, quod apud Christianos, qui publicè peccâssent, ejecti è consortio propalam affligerentur, eaque satisfactio sive pœna pœnitentia vocari cœpta, quâ quidem ex re non mediocris error Theologis accessit.*

3. Quòd quidam agnoscunt, Judæ pœnitentiam tres illos actus includere, quæ tamen non fuit vera & salutaris pœnitentia.

(Dicta illa enumerata sunt in thesi præcedente.)

Bellarminus d. l. excipit, *Judam nullam harum pœnitentiæ partium habuisse, non contritionem, quippe quæ sine spe veniæ esse nequit; non confessionem, qualis exigitur, id est, singulorum criminum, atque ad veniam impetrandam Sacerdoti factam, nec satisfactionem,*

nem, præsertim à Sacerdote injunctam, neque enim illi, ut se suspenderet, fuisse imperatum, neque seipsum necare est opus bonum, qualia debent esse opera satisfactoria.

Resp. Contritio Judæ fuit omninò vera ac seria, quam μεταμελείας nomine Scriptura exprimit. Spes remissionis ac veniæ ad fidem, non autem ad contritionem pertinet, quia contritio oritur *ex lege*, spes veniæ *ex Evangelio*. Insuper etiam Judas in specie peccatum suum Sacerdotibus fuit confessus. Quamvis verò pœna ipsi non fuerit à Sacerdotibus imposita, *tamen* sponte eam suscepit. Jam verò Bellarminus ipse disputat, *satisfactionis nomine intelligendas esse non solùm pœnas à Sacerdotibus impositas, sed etiam sponte susceptas*, lib. 4. de Pœnit. cap. 4. §. 2. Quamvis etiam seipsum necare non sit verè & ὅλως opus bonum, tamen ex intentione Judæ potuit esse opus bonum, jam verò Pontificii statuunt, *ea etiam esse bona opera, quæ fiunt ex bona intentione*. Quicquid sit, nobis hoc sufficit, quòd Bellarminus agnoscit, *Judæ pœnitentiam ideò non fuisse salutarem, quia non adfuit illi spes veniæ*. Atqui illa spes veniæ non potest à fide in Christum separari. Ergò etiam fides in Christum à vera & salutari pœnitentia separari nequit.

4. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Durandus lib. 4. sent. dist. 16. quæst. 1. concedit quidem *hæc tria, videlicet Contritionem, Confessionem & Satisfactionem in pœnitentia necessariò adesse*, interim tamen *solam Confessionem esse partem materialem hujus Sacramenti* disputat, *Contritionem esse dispositionem, & Satisfactionem esse fructum pœnitentiæ*, argumentis usus potissimùm duobus, quòd *Contritio non alio signo, quàm ipsâ peccatorum Confessione probatur*, & quòd *Sacramentum pœnitentiæ non necessariò exigat Satisfactionem in re, sed in voto duntaxat*.

(Si Contritio est tantùm dispositio, & Satisfactio fructus pœnitentiæ, utique hæc duo non erunt partes veræ & salutaris pœnitentiæ.)

Secundò, Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 11. resp. ad 3. *Non desunt multa signa visibilia in Sacramento pœnitentiæ, sive Sacerdotem aspicias manus imponentem, sive pœnitentem ad genua Sacerdotis abjectum & lachrymas fundentem. Sed quia ista ita plerunque conspiciuntur, ut tamen etiam absque iis Sacramentum pœnitentiæ esse possit, breviter respondeo, visibile signum, idq; à Deo institutum, esse tum confessionem, tum absolutionem.*

(At si ad integritatem Sacramenti pœnitentiæ sufficit ex parte pœnitentis confessio, cur præter confessionem contritio, id est, *signa contritionis exteriora*, ita namque Bellarminus suam mentem explicat lib. ejusdem cap. 17. §. Et per hoc &c. ad essentiales pœnitentiæ partes requiruntur? Quod non est ad pœnitentiam simpliciter necessarium, illud non potest esse pars pœnitentiæ essentialis.)

Tertiò, idem Bellarminus lib. ejusd. cap. 19. §. Secundò observandum &c. sic disserit: *Extra Sacramentum si quis aut angustiis temporis, aut aliâ de causâ legitimè impediatur, quò minùs confiteri aut satisfacere queat, sola contritio interior ad salutem sufficit.*

(Atqui si exteriora signa contritionis in Confessione & Satisfactione non sunt

sunt necessaria, utique Confessio & Satisfactio non sunt essentiales veræ pœnitentiæ partes.)

Quartò, Bellarminus lib. & cap. iisdem propos.1. sic scribit: *Aliud est aliquid ad conversionem requiri, aliud partem seu actum esse pœnitentiæ.*

(Ergò non sufficit ostendere, signa contritionis, & confessionem in vera pœnitentia adfuisse, nisi etiam ostendatur, *ut partem essentialem & necessariam* adfuisse. Prius duntaxat utcunq; probant Bellarmini argumenta pro stabiliendis duabus prioribus pœnitentiæ partibus allata, non autem posterius.)

Quintò, Bellarminus dict. libr. & cap. negat, *in Vet. Test. Sacramentum pœnitentiæ fuisse institutum.*

(Ergò dicta & exempla Scripturæ, quæ ex Veteri Test. pro astruendis hisce pœnitentiæ partibus adducuntur, sunt ἀπροσδιόνυσα. Non enim quælibet confessio, sed plenaria omnium peccatorum Sacerdoti facta enumeratio inter partes hujus Sacramenti numeratur, illa verò in Veteri Testamento non fuit vel necessaria, vel usitata, ipsomet Bellarmino fatente.)

5. Dissensiones Adversariorum.

Plerique tres materiales partes constituunt, *Contritionem, Confessionem & Satisfactionem.*

Durandus 4. sent. dist. 16. q. 1. *Solam Confessionem partem materialem hujus Sacramenti esse* dicit, *Contritionem autem esse dispositionem, & Satisfactionem fructum pœnitentiæ.*

Scotus 4. sent. dist. 14. q. 4. ejusque asseclæ *in sola absolutione totam Sacramenti rationem* constituunt, nec solùm contritionem, sed etiam reliquas actiones pœnitentis non partem, sed *dispositionem quandam ad Sacramentum* vocant.

CAPUT III.

DE CONTRITIONE.

THESIS I. Contritio ex lege oritur, & est cordis quædam passio, videlicet terror conscientiæ, dolor & compunctio.

Explicatio 1. Vera & seria contritio complectitur *1. Veram peccati agnitionem*, quia peccatorum atrocitate ac fœditate nondum agnitâ, dolor de illis locum habere nequit, Psal. 51. v. 5. Jerem. 3. v. 13. cap. 14. v. 20. Orat. Manass. v. 3.

2. Sensum iræ divinæ adversus peccata, siquidem ubi verè agnoscitur peccatum, ibi etiam proprium illud peccati agnoscitur, quòd Deum offendat, Psal. 6. v. 1. Psal. 32. v. 4. Psal. 38. v. 3. & 4. Psal. 88. v. 17. Psal. 102. v. 10. & 11. Jerem. 4. v. 8. Thren. 3. v. 42. & 43. Mich. 7. v. 9. Nahum. 1. v. 6. Orat. Manass. v. 1. & 2.

3. Conscientiæ angores & pavores, ubi enim adest verus iræ divinæ sensus, ibi sequuntur interiores cordis pavores & angustiæ, quæ ipsum quoque corporis robur quandoq; labefactant, Psal. 25. v. 17. Psal. 31. v. 13. Psal. 34. v. 19. Psal. 38. v. 4. 5. 9. & 11. Psal. 51. v. 10. Psal. 102. v. 5. Ps. 109. v. 22. &c.

4. Veram coram Deo humiliationem, quia, qui peccati atrocitatem & iræ divinæ gravitatem seriò agnoscit, coram tremendo Dei judicio verè se humiliat, Ps. 34. v. 19. Ps. 38. v. 9. Ps. 44. v. 25. Es. 57. v. 15.

5. Ingenuam peccati confessionem, siquidem angustia cordis prorumpit in confessionem oris, Num. 5. v. 7. Nehem. 9. v. 2. Psal. 32. v. 3. & 5. Prov. 28. v. 13. 1. Joh. 1. v. 9.

6. Se-

6. *Serium peccati odium ac detestationem*, qui enim de peccatis admissis seriò dolet, eadem quoque detestabitur. Lev. 26. v. 41. Psalm. 51. v. 5. Hic propriè quæritur *de sensu iræ divinæ & conscientiæ angoribus ac pavoribus*, in quibus formale Contritionis consistit.

2. Contritio dicitur à nobis *passio*, non tamen coacta aut violenta, sed à lege Dei excitata. Non n. omne statim coactum est, quod ab externo proficiscitur principio.

3. In contritione non omnis prorsus à nobis negatur actus, sed concedimus, in contritione quosdam actus nostros concurrere, quales sunt, *recordatio delictorum, consideratio legis, meditatio iræ divinæ* & similes, verùm in iis non consistit *ἡ* & formalis ratio contritionis.

Antithesis. Compend. Theol. lib. 6. cap. 24. *Contritio est dolor voluntariè assumtus.*

Bellarminus lib. 2. de pœnit. cap. 2. Prop. 2. *Contritio non est passio, sed actio, eaq; libera & non coacta. prop. 3. Contritio ad Evangelium maximè pertinet.*

Nostram sententiam probamus.

Quamvis quinque in contritione occurrant, videlicet in memoria, peccati recordatio; in mente, offensæ divinæ consideratio; in voluntate, peccatorum agnitorum detestatio; in corde, timor vindictæ & futuri judicii; in conscientia legis aculeo vulnerata, horror, dolor, morsus & compunctio; tamen in *prioribus duobus gradibus*, qui sunt actus interni, non consistit *ἡ* contritionis; sed potiùs *in tribus posterioribus*. Illi enim contritionem non tam constituunt, quàm efficiunt, habent se ad eam *προκαταρκτικῶς* magis quàm *οὐσιωδῶς*, sunt causa efficiens, non formalis, contritionis, quippe quæ propriè est cordis passio.

Probatur hoc. 1. Ab *ἐτυμολογίᾳ*: Cōtritio propriè est alicuj9 integri ac duri cōminutio. Tunc n. res dicitur conteri, cùm solidum minuitur & ad partes minimas reducitur. Omnis autem comminutio, respectu subjecti, quod minuitur, est passio. Ut verò se habet contritio propriè dicta *in genere*, ita se habet contritio metaphoricè sic dicta *in specie*, quæ est cordis humani, quod peccatis velut obriguit & adamantis instar obduruit, comminutio, compunctio & emollitio.

2. A *συνωνυμίᾳ*. Contritio describitur tantùm passivis vocabulis, ut docent omnia synonyma. Vocatur enim *percussio cordis* 2. Sam. 24. v. 10. *conturbatio animæ* Psal. 6. v. 3. *infixio sagittarum Domini* Ps. 38. v. 3. *tribulatio Spiritus & confractio cordis*. Psalm. 51. v. 19 *tremor excitatus voce Domini* Es. 66. v. 2. *percussio femoris & confusio* Jerem. 31. v. 19. *scissio cordis* Joel. 2. v. 13. *κατάνυξις compunctio* Act. 2. v. 37.

3. A definitione passionis. Passio vulgò definitur actionis receptio, vel accidens, secundùm id, quod subjicitur, pati dicitur. At hæc definitio competit Contritioni formaliter sumtæ, cùm sit fulminum legalium & actionis divinæ receptio, ac secundùm eam homo pati & conteri dicitur.

4. A causa contritionis, quæ non est ipse homo, sed Spiritus S. Jerem. 31. v. 18. Quod autem non ab homine proficiscitur efficienter, sed à solo Deo in homine

perficitur, id passio est respectu hominis. *Qui facit peccatum, servus est peccati* Joh. 8. v. 34. servitio igitur exire nequit, quin & servitio illo pessimo delectatur, nisi Filius eum liberaverit. Corda nostra post lapsum sunt *dura ac lapidea* Ezech. 36. vers. 27. ac proinde, pœnitere nescia, requiritur igitur, ut *Deus auferat cor lapideum, ac det cor carneum.* Ezech. 11. v. 19.

5. Ab exemplis eorum, qui in vera pœnitentia suam confusionem, erubescentiam, angorem Spiritus, percussionem cordis & conturbationem animæ, adeoque internos terrores signis exterioribus testati fuêre, utpote *Jeremiæ* cap. 31. v. 19. *Davidis* Ps. 143. v. 6. Ps. 6. v. 5. 2. Sam. 24. v. 10. *Manassis* 2. Paral. 33. v. 12. *Regis Ninivitarum* Jon. 3. v. 6. *Publicani* Luc. 18. v. 13. & *Petri* Matth. 26. v 75.

Quòd contritio sit ex lege & non ex Evangelio, probatur ex eo, quia per *legem est agnitio peccati* Rom. 3. v. 20. sed per Evangelium propriè sic dictum annunciatur gratuita peccatorum remissio propter Christum Mediatorem.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam ex adversariis pœnitentiam definiunt per *dolentis vindictam. Pœnitentia nihil aliud est, quàm dolentis vindicta, semper puniens in se, quod dolet, commisisse.* Lombardus 4. sent. dist. 14. lit. A.

Item per dolorem. Durandus lib. 4. sent. dist. 17. q. 2. *Contritio est dolor voluntariè susceptus.*

Bonaventura 4. sent. dist. 16. part. 1. art. 1. q. 1. *Contritio per essentiam dolor est.*

Costerus in Enchirid. cap. 11. p. 370. *Contritio est dolor de peccatis susceptus.*

Toletus de Instruct. Sacerd. lib. 3. cap. 4. p. 417. Bellarminus lib. 2. de pœnit. cap. 2. §. 1. *Apud omnes Catholicos certum esse debet, contritionem esse dolorem animi.*

(Jam verò dolor est passio, non actio. Excipiunt, *dolorem sumi dupliciter, primò pro dissensu ac displicentia voluntatis: secundò pro passione resultante in partem sentientem ex illo dissensu. Priorem dolorem esse formam, posteriorem verò effectum contritionis.* At contritio formaliter non consistit in nuda displicentia, sed potiùs in angore & tremore animi ob commissa peccata, quia angor includit quidem displicentiam, sed formaliter non est ipsa.)

2. Quòd Thomas in Suppl. q. 2. art. 1. Contritionem definit *per alicujus duri atq; integri comminutionem, cùm res tunc dicatur conteri, quando solidum minuitur, & ad partes minimas reducitur.*

(Omnis autem comminutio respectu sui subjecti, quod comminuitur, est passio.)

Huc referri potest, quòd in c. Scindite dist. 1. de pœnit. contritio describitur *per scissionem cordis.*

(At quis dubitet scissionem cordis esse passionem?)

Item quòd Cortesius apud Altensteig in Lexico dicit. *Contritio est contusio & est angor ob patrata scelera.*

3. Quòd quidam agnoscunt, *propriam Evangelii doctrinam esse, non terrere, sed consolari.*

(Quòd si enim propria Evangelii doctrina non est terrere, ergò etiam contritio sive dolor de peccatis non est ex Evangelio, sed ex lege.)

Dicta illa suo loco recensebuntur.

4. Quòd

4. Quòd quidam agnoscunt, bona opera nostra non esse propriè dicta merita.

(Pontificii eo fine statuunt, *Contritionem non esse passionem, sed actionem, & quidem liberam, non coactam*, ut obtineant, *Contritionem esse meritoriam. Omne autem quod mereri debet, actum virtutis esse oportet*, docente Thoma in Supplem. q. 1. art. 2. & *quia virtus est habitus electivus*, ex eo inferunt, *Contritionem esse actum liberum, ab homine ultrò assumtum & electum.*)

Dicta illa in artic. de justificat. adducentur.

Thesis secunda. Contritio est necessaria in verè pœnitentibus, *ratione ordinis*, non respectu *cujusdam meriti vel medii*, per quod Deo reconciliamur.

Antithesis. Richardus 4. sent. dist. 17. art. 1. q. 7. *Anima per contritionem meretur de condigno mortalis peccati remissionem, si aliquis motus contritionis eam ordine Naturæ præcedit.*

Et postea. *Sicut enim mortale peccatum remittitur, quantum ad offensam per gratiæ infusionem, ita peccatum veniale remittitur per contritionis mo[t]um.*

Concil. Trident. sess. 14 cap. 4. statuit, *Contritionem reconciliare hominem Deo, priusquam Sacramentum actu suscipiatur.* Addit autem, *ipsam reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.*

Catechism. Trident. p. 290. *Ex quo licèt cognoscere, veræ Contritionis eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim impetremus.*

Bellarm. lib. 2. de pœnit. cap. 8. Prop. 1. *Contritio omninò necessaria est in adultis, necessitate medii ad remissionem peccatorum & justificationem obtinendam. Hæc propositio ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 4. satis apertè colligitur.*

lib. ejusd. cap. 12. §. 3. *Catholici communi consensu docent, Contritionem esse causam remissionis peccatorum.*

Ibid. §. seq. *Contritionem de congruo mereri remissionem peccatorum, pleriq; Scholastici docent.*

Ibid. *Sententia illorum Scholasticorum, qui statuunt, contritionem esse meritum de congruo justificationis, nobis verior ac Scripturis & Patribus conformior videtur.*

lib. 1. de justif. cap 21. *Nos dispositionibus ad justificationem meriti nomen cum additione de congruo tribuendum esse putamus.*

Pererius Rom. 3. v. 85. *Meritum de congruo non videtur negandum.* Plura hujus generis adducentur inferiùs in Appendice membr. 1. §. 2.

Nostram sententiam probamus,

1. Contritio non est *meritum* remissionis. Si enim per nostram contritionem peccatorum remissionem, gratiam Dei ac vitam æternam mereri possemus, Christus vel frustra, vel non sufficienter pro peccatis nostris attritus fuisset.

2. Nec est *medium* remissionis, quia Scriptura nuspiam contritioni tanquam instrumento, sed soli fidei tribuit, quòd Christi beneficia per eam nobis applicentur Act. 10. v. 43. Rom. 4. v. 3. &c. Deinde si contritione, tanquam medio, peccatorum remissionem nobis applicamus, tùm non sine lege justificamur. Ratio est, quia contritio est ex lege & justificatio consistit in remissione peccatorum. Jam verò *beatitudo*

tudo est illius hominis, cui Deus imputat justitiam sine operibus Rom. 4. vers. 6. Insuper contritio destituitur facultate apprehendendi promissionem de gratuita peccatorum remissione propter Christum. Ergò non est, nec esse potest medium. Denique si contritio esset vel *meritum* vel *medium* remissionis peccatorum, positâ contritione poneretur peccatorum remissio. Jam verò contritione positâ non statim ponitur peccatorum remissio, cùm plerunque graviores de admissis peccatis dolores sint in illis, qui per desperationem ruunt in exitium, quàm in piis salutarem pœnitentiam agentibus.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, fidem esse unicum illud medium, pro quod promissionem de gratuita peccatorum remissione amplectimur, & coram Deo justificamur.

(Quòd si enim fides est unicum illud medium ex parte nostra, ergò nostra contritio non est meritum nec medium remissionis.)

Dicta illa afferentur in artic. de Justificatione.

2. Quòd quidam negant, confidendum esse in nostra contritione.

(Si contritio nostra esset remissionis meritum, utique in eam fiduciam remissionis ponere possemus.)

Gregorius lib. 1. in Ezech. homil. 7. *Non in fletibus, non in actibus nostris, sed in Advocati nostri allegatione confidamus.*

Antoninus Prolog. in part. 1. Historial. *In delictis pœnitendo ponant* (homines) *spem in Deo, non in suis fletibus vel pœnitentiis ad veniam quærendam.*

3. Quòd quidam agnoscunt, contritionem esse tantùm dispositionem ad remissionem peccatorum, non autem meritum nec de condigno, nec de congruo remissionis peccatorum.

Huic sententiæ astipulantur Johannes Capreolus 2. sent. dist. 40. q. unic. & Dominicus à Soto lib. 2. de Natura & gratia cap. 4.

(Fatente idipsum Bellarmino lib. 2. de pœnit. cap. 12.)

Scotus 4. sent. dist. 15. q. 1. *Non disposuit Deus gratiam dare peccatori sine passione Christi, sine qua gratia nulla potest esse satisfactio omninò, quia nec æquivalens aliquo modo, nec simpliciter, nec in divina acceptatione.*

Glossa in can. 1. dist. 1. de pœnit. *Si subtiliter intueamur, gratiæ Dei, non contritioni, attribuenda est peccatorum remissio.*

Eadem Glossa c. Utrum dist. 1. de pœnit. *Sed quicquid dicat Ber. dic. quòd nec cordis contritione, nec oris confessione peccata dimittuntur, sed tantùm gratia Dei.* de consecrat. dist. 4. *Nemo tollit peccata mundi, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi.*

Georgius Wicelius in Compend. de semit. antiq. *Pœnitentia peccatoris & de peccatis commissis contritio, quam vocant, & dolor, unà cum fructibus pœnitentiâ dignis, & sui accusatione, propriaq; condemnatione, & clavibus Apostolicis & Evangelicis absolutionibus esse quidem debent in populi Christiani usu assiduo, sed etsi hæc ipsa necessaria semper sunt ad impetrandam remissionem peccatorum, maximè post Baptismum reiteratorum, tamen si conferantur cum gratuita misericordia Dei, in Christo terrarum*

terrarum orbi exhibita, præstitaq; & immensis ac inenarrandis meritis Christi unigeniti Dei, quantilli, obsecro, precii fuerint? Solatium peccatoris omne in Christo quærendum est per fidem sui verbi, & ab hoc agno immaculato, qui tollit peccata mundi, omnis peccatorum remissio perfecta expectanda est, & sanitas, paxq; conscientiarum & tota salus animarum, nihilominus tamen, quæ divinitus jubemur exequi in Ecclesiæ communione, necessaria sunt, & ob id contumaciter fastidiri, negligi ac omitti non debent, nec sine damnatione possunt, quantumlibet omnis fiducia ac spes in Christi gratia, quam peccatori ostendit, semper collocanda est. Quid nobis remitteretur, nisi esset gratia? Vicissim quæ esset erga nos gratia, nisi præcederet vera pœnitentia? Quandoquidem homini nisi pœnitenti, & ob commissa semet excrucianti, atq; ad Christum in angustia conscientiæ suæ gementi ac suspiranti nonunquam contigit remissio. Num opus est Medico nisi malè valenti & qui agnoscit se malè valere? Num missus est Servator in mundum, ut sanet, nisi contritos corde, & prædicet captivis remissionem, nisi fortè sit captivus, qui se nesciat captivum esse? Hæc verò captivitatis & miseriæ nostræ cognitio ex contione verbi Domini primùm nobis contingit, in quo audimus nos filios iræ nasci, & æternæ tradi gehennæ nisi è tenebris spiritualib. experrecti ad libertatem, redemtorem, illuminatorem, Medicum, Salvatorem, Christum Jesum Filium Dei vivi à Patre in hoc missum confugerimus, de cœlo renati. Rectè hic dicitur, fide hoc beneficium accipiendum est, quâ credere nos oportet, quòd propter Christum nobis donetur remissio peccatorum, nempe credentibus. Siquidem apud Lucam in verbis Domini conjunguntur hæc duo, pœnitentia & remissio peccatorum, quasi alterum absq; altero non firmè consistat. Et hæc duo complectitur fides verbi, quo promittitur absolutio, citra quam hæsitaret in ambiguo peccator, non habiturus ubi pedem figeret. Usq; adeò est in negotio prædicatæ salutis firma hypostasis & substantia certa, Dei opt. max. promissio.

Georg. Cassander in consult. art. 12. p. 946. *Constanter negant etiam hodierni Scriptores, doceri in Ecclesia, contritionem mereri remiss. peccatorum, cùm constanter omnes doceant, remissionem peccatorum nullis hominum meritis obtineri, sed gratis conferri propter unicum meritum Christi. De qua re Hostiensis* (in Summa de Pœnit. & remiss.) *Non tamen intelligas, inquit, quòd ipsa contritio peccata dimittat, sed in ipsa contritione gratia Dei donat omnia liberaliter. Unde Ambrosius. Verbum, id est, Filius Dei tollit peccata; & Augustinus. Nemo tollit peccata, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi. Hæc Hostiensis.*

Franciscus de Victoria relect. 1. de potest. Eccles. *Homines alioqui acres & docti* (Scholastici, præsertim Scotistæ) *bis in hac disputatione peccant & errant, ex eo, quòd non benè sentiant de Contritione, putantes primò, quòd Contritio est ita sufficiens ad remissionem peccatorum, ut quasi ex justitia debeatur remissio, & gratia posità contritione, unde etiam provenit, ut meritum ponant congruum ad primam gratiam, contra Apostolum Paulum, non considerantes, quòd quacunq; dispositione posità in peccatore, est omninò tanta liberalitas in collatione gratiæ, & tam gratis remittuntur peccata, sicut data fuit gratia Adæ in primo statu, imò magis, nec oportet imaginari aliud meritum, nisi puram misericordiam divinam. Nec plus contritio est meritum ad gratiam vel remissionem peccatorum, quàm bona opera sunt meri-*

meritum ad prædestinationem. Hæc enim erat bona pars erroris Pelagiani, si ego quicquam intelligo.

Stapletonus lib. 1. de peccat. orig cap. 4. *Meritum congrui respectu primæ gratiæ jam olim explosum est, nec à probatioribus Scholasticis, ut à Thoma in Summa, & posterioribus scriptis ejusq; sequacibus unquam admissum.*

Vega lib. 8. de Justif. cap. 8. *Doctissimos & pientissimos quosdam viros adhuc video in ea sententia persistere, ut credant, Patres antiquos solùm agnovisse meritum de condigno, & eò propendeant, ut Ecclesia hoc meritum, quod ajunt, congrui, repellat, ut recens inventum.*

Bennius de effic. gratiæ cap. 5. §. Quanquam. *Non ex ullo merito prima gratia profluit, ne de congruo quidem, quia impar est, & infinitis partibus impar peccatoris conatus & labor, ac largitas gratiæ.*

Gregor. de Valent. part. 4. lib. de grat. div. cap. ult. *Non probamus opinionem hanc de congruo.*

4. Dissensiones Adversariorum.

Primò, qui contritionem statuunt esse causam & meritum remissionis peccatorum, invicem non consentiunt. Quidam enim statuunt, *esse meritum de condigno*, quidam verò *meritum de congruo.*

Richardus 4. sent. dist. 17. art. 1. q. 7. *Anima per contritionem meretur de condigno peccati mortalis remissionem, si aliquis motus contritionis eam ordine Naturæ præcedit.*

Sed Lombardus 2. sent. dist. 27. Thomas ibid. q. 4. Albertus 1. sent. dist. 41. art. 2. Bonavent. 2. sent. dist. 28. art. 2. q. 3. Scotus, Durandus, Biel 2. sent. dist. 28. & plerique recentiorum statuunt, *esse meritum de congruo.*

Secundò, Petrus à Soto in Conf. Cath. varius est. Modò asserit, *Catholicam Ecclesiam credere, Contritionem non esse meritum remissionis peccatorum, sed dispositionem necessariam, ut per eam justitiam veram consequamur;* modò dicit, *nostram contritionem reddere nobis Deum propitium, ac esse meritum vitæ æternæ, ac mereri integram remissionem peccati.*

Argumenta Adversariorum.

1. Ezech. 18. v. 27. *Cùm averterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit. Vivificare animam suam utique est aliquid facere ad suam justificationem.*

Resp. 1. Cornel. à Lapide in Comm. verbum *vivificandi* explicat ex versione LXX. Interpp. *Vivificabit, id est, custodiet & servabit in vita.*

2. Qui ex Pontificiis Hebræam Grammaticam scripserunt, agnoscunt, *verba activa secundæ conjugationis sæpè usurpari pro actionis continuatione.* Sic vivificare est in vita conservare. Ex. 1. v. 17. *obstetrices Ægyptiacæ vivificabant infantes Israëliticos*, id est, in vita conservabant. Deut. 20. v. 16. *Non vivificabitis ullam animam populorum istorum*, id est, non conservabitis in vita. Sic Jos. 2. v. 13. Jud. 21. v. 14. Luc. 17. v. 13. Act. 7. v. 19. &c.

3. Monent & hoc Grammatici, etiam Pontificii, *verba affirmantia sæpè poni pro contrariis negantibus.* Sic hoc loco, *vivificabit animam suam*, id est, non morietur, non peribit, quam explicationem confirmat oppositio in textu Prophetico.

Argum.

Argum. 2. Dan. 4. v. 24. *Peccata tua redime eleemosynis. Tob. 12. v. 9. Eleemosyna liberat à morte, & ipsa est, quæ purgat peccata.*

Resp. 1. Bellarminus lib. 4. de pœnit. cap. 8. §. Alio &c. de priore locô sic scribit: *Quidam autores volunt, sententiam Danielis esse biulcam, ac subintelligi alia verba, quibus ad agendā pœnitentiā & quærendā reconciliationē Daniel Regē sit cohortatus, ac tum demum addiderit de expianda pœna.*

2. Cornel. à Lapide in Comm. h. l. agnoscit, Chaldaicum פרק *non solùm significare redimere; sed etiam abrumpere;* & inter modos, quibus eleemosyna peccata dicitur redimere, recenset etiam hunc, quem textui maximè appositum censet, *quòd eleemosyna peccatorum pœnas temporales mitigari ac differri faciat. Etiamsi* (inquit) *eleemosyna non mereatur semper culpæ & pœnæ æternæ, tamen temporalis pœnæ remissionem ferè meretur, ut scil. Deus plagas suas talibus in hac vita non immittat, idq; hîc etiam appositum est. Nam S. Hieronymus & alii putant, Nabuchodonosorem fecisse eleemosynas, ideoq; ad duodecim menses dilatam esse Dei contra eum sententiam, donec rursum bonum clementiæ amisit malo superbiæ* v. 27 *unde pro eo, quod nos habemus, forsitan ignoscet delictis tuis, Chald. est, forsitan prolongatio erit paci & prosperitati tuæ.*

(Hæc facilè reduci possunt ad bonum sensum, si verbum *merendi* in significatione latiore usurpetur ac *peccati* nomen pro pœna peccati μετωνυμικῶς positum statuatur. Nec Rex quærit, nec Daniel respondet, de merito vel medio consequendi peccatorum remissionem, justitiam coram Deo, & vitam æternam, sed de remotione pœnæ temporalis. Rex fuerat crudelis Tyrannus, ideò prædicebatur ipsi gravis pœna, de cujus remotione solicito Regi Propheta respondet, eam averti posse per beneficentiam in pauperes. Docet n. exemplum Achabi 1. Reg. 21. v. 27. etiam externam non renatorum obædientiam præmiis temporalib. & aversione pœnarum temporalium divinitùs remunerari.

3. Suarez lib. 2. de caus. prædest. cap. 7. n. 30 f. 241. *Quando Daniel dicebat Regi, Peccata tua eleemosynis redime, non est putandum, consuluisse illi eleemosynas, ut pura opera misericordiæ, sed primò omnium exegisse ab eo veram fidem in Deum & recognitionem, quòd illum suis peccatis offendisset, & spem obtinendi ab illo veniam, atq; hoc modo consuluisse illi, ut ex hac fide, spe & intentione faceret eleemosynas ad redimenda peccata. Et ad eundem modum sunt similia Scripturæ loca intelligenda.*

(Ergò Danielis sententia includit fidem, per quam remissio peccatorū propter Christum unicè obtinetur.)

4. Jacob. Tirinus ad h. l. sic annotat: *Peccata tua seu pœnas pro peccatis tibi intentatas redime eleemosynis & misericordiis, Hebraicè, justitiâ in pauperes exhibita.*

(Ergò non de peccatis, sed de peccatorum pœnis hîc agitur.)

Ad locum posteriorem respond. ex c. Miror dist. 1. de pœnit. *Eleemosyna à morte liberat, non utiq; ab illa morte liberat, quam semel Christi sanguis extinxit, & à qua nos salutaris Baptismi & Redemtoris nostri gratia liberavit, sed ab ea, quæ per delicta postmodùm serpit.*

(Duplex ergò animæ purgatio. Altera respiciens peccatorū præteritorū reatū, nempè cùm cōdonantur admissa. Altera

peccatorum futurorum cautelam sive inhærentis pravitatis averruncationem respicit. Ad illam purgationem eleemosyna non pertinet, sed ad hanc, dum nimirum inducit habitum priori oppositum. Peccata quoque duob. modis dicuntur deleri, aliàs *redimendo*, aliàs *immutando*. Priori modo solius Christi merita & satisfactiones delent peccatum: posteriori eleemosyna & omnes omninò virtutes Christianæ.

(Dum enim bona opera exercentur, peccata & peccatorum pœnæ evitantur.)

4. Quidam ex ipsis Pontificiis agnoscunt, *librum Tobiæ esse apocryphum*, ut ostendimus articul. 1.

Argum. 3. Luc. 7. v. 47. *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multùm. Hîc dilectio sive contritio ex dilectione apertissimè dicitur causa remissionis peccatorum, siquidem particula, quoniam, est causalis.* Bell. d. l. Maldon. in h. l.

Resp. 1. Michael Gislerius Clericus Romanus in expos. Cant. 3. v. 11. p. 472. *Apud Esaiam, inquit Dominus cap. 49. v. 3. Servus meus es tu Israël, quia, id est, idcircò in te gloriabor, juxta phrasin illam frequenter in sacris paginis observatam, quâ particula, quia, usurpatur pro alia particulâ ideò, & non tàm causam significat quàm effectum, ut apud eundem Prophetam.*

(Sensus est, quòd particula ὅτι *quia*, non semper sit αἰτιολογικὴ & *causalis*, sed sæpiùs συλλογιστικὴ & *ratiocinativa*, non semper notans *causam rei*, sed *causam conclusionis*, seu quòd sit nota medii termini, qui est causa conclusionis, is autem non semper sumitur *à causa rei*, sed quandoque *ab effectu*, qui illam notificat.)

Maldonatus Joh. 8. v. 29. *Hujusmodi particulæ, quia & quoniam, non causam aliquando, sed effectum significare, innumera vel in solis Psalmis exempla sunt.*

2. Sed quia non sufficit, demonstrare, quòd particula ὅτι in quibusdam Scripturæ locis ita usurpetur, sed insuper ostendendū, etiam in hoc ipso loco eam sic usurpari, notandum, quòd Gregorius Episcopus Romanus in cap. 7. Luc. prout à Thoma in Evang. affertur, sic commentetur: *Utrorumq; dimisso debito, quis ampliùs largitorem debiti diligat? Pharisæus interrogatur.*

(Interpretatur igitur Gregorius hunc locum de dilectione, quæ remissionem debiti est secuta.)

3. Dionys. Carthus. in h. l. *Quis ergò eum plus diligit, id est, quis duorum debitorem fœneratorem, imò condonatorem illum plus diligere obligatur?*

Et postea ad responsionem Pharisæi: *Ille quippe cæteris parib. plus amare tenetur, quia plus datum est ei. Quantò enim quis ab aliquo majora consecutus est bona, veniamve majorem, tantò plus habet illum diligere. Et istud præcipuè verum est, & contingit in rebus humanis, ubi amor frequenter causatur ex præcedentibus donis, ideò amor major ex donis præcedit majoribus.*

4. Lyranus in Comm. h. l. particulam *quoniam* non *causaliter*, sed *consecutivè* intelligendam esse admonet.

5. Stapletonus in antidotis super h. l. fatetur, *quosdam Catholicos nostram probare interpretationem*, quos hoc nomine præter meritum sugillat.

Maldonatus in h. l. itidem. *Utinam nemo Catholicorum secutus esset!*

6. Melchior Canus lib. 12. Locor. cap. 12.

cap.12. multis disputat, *dilectionem hic non constitui causam remißionis.*

7. Didacus Stella in h. l. textum sic vertendum esse ostendit, idcircò dilexit multum. *Interrogat,* inquit, *Christus Simonem, quis istorum duorum debitorum plus diligit, ille, cui dimisit quingentos: aut ille, cui dimisit quinquaginta? Respondens Simon, dixit: Æstimo, quia is, cui plus donavit. Nam juxta naturalem legem, ille, qui plus accepit, plus debet diligere. Magis enim teneor illum observare & colere, à quo pluribus sum affectus beneficiis, quàm illum, à quo pauciora in me constant munera, & per consequens illum pluris facere, multoq́ magis amare debeo.*

Ibid. *Quando dicit Christus, dimissa sunt ei peccata multa, ideoq́ dilexit multùm, in Graeco etiam originali habetur* ὅτι, *qua dictio significat quamobrem. Sensus igitur est: Dimissa sunt ei peccata multa, quamborem dilexit multùm. Et juxta hunc sensum, quem verum esse censeo, nulla manet difficultas, nec est aliqua ratio dubitandi.*

Concludit post pauca. *Itaque priùs fuit dimißio peccatorum, & postea secuta fuit dilectio, sicut in illorum debitorum exemplo patet.*

(Hæc in Commentariis Didaci Stellæ intacta reliquerunt Inquisitores, postquam eos expurgâssent.)

8. Salmero tom. 1. pag. 327. *Quia, quoniam conjunctiones sunt, causam reddentes vel à priori, ut frequenter faciunt, vel à posteriori, juxta illud, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Probat remißionem peccatorum factam ab effectu dilectionis magnæ. Simile est illud Psalm.17. v.6. Ego clamavi, quoniam exaudivisti me, id est, effectus promta exauditionis me reddit me clamosum in precibus non dubitantem de exauditione.*

9. Idem in Comm. 1. Johan.3. Disput.23. §. Nos scimus. *Cùm Apostolus ait, Scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres, videtur ostendere signum, quo preceptum dilectionis nosse possumus nos implere à posteriori, sicut alibi dicitur. Remittuntur peccata multa, quoniam dilexit multùm, id est, multa vel plura, quàm tu Pharisæe, mihi signa dilectionis ostendit, quæ ponunt, peccata priùs fuisse remissa. Quemadmodum cùm dicimus: Hic est clemens & placabilis, quia parcit suis inimicis, argumentum est ab effectu & signo certo, quod edit, cujus quidem argumentationis plura extant in Scripturis testimonia.* Confer eundem tom.4. part.2. tract.8. §. Alii igitur.

10. Franc. Toletus in Luc. cap.7. annot.73. pag.472. *Dico tibi, remissa ei esse multa peccata, quod est totum debitum & multum, quod eo signo & argumento manifestum esse potest, quia multa signa dilectionis erga me ostendit. Tu enim judicâsti, & quidem rectè, cui multum dimissum est, multùm diligere ac magis gratum esse erga creditarem debere. Ubi ergò ista multa dilectionis signa apparent, judicandum est, magnam præcessisse peccatorum ac debitorum remißionem.*

Et postea. *Illud, quoniam, causam significat non rei, sed probationis, est enim argumentum ab effectibus & signis.*

Ibidem. *Gregorius lib.6. Epist.22. ad Gregorium de dilectione, quæ sequitur remißionem, interpretatur, illudq́, quoniam, probationem indicare sentit, quasi argumentum sit ab effectu, ut in hoc demonstratum sit, ei remissa esse peccata multa, ex dilectione multa, quam ostendit. Verba Gregorii sunt*

hæc: Vos de multitudine peccatorum studuistis accusare, sed scio, quia omnipotentem Dominum serventer diligitis, atque in ejus misericordia confido, quia illa de vobis sententia ex ore veritatis procedit, quæ de quadàm sancta muliere dicta est. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Quomodo autem fuerint dimissa, in hoc etiam monstratum est, quod postmodùm est secutum, quia ad pedes Domini sedebat, & verbum ex ore illius intelligebat. Hæc Gregorius. Pondera pro intelligentia verborum Gregorii, illam fœminam, ad quam scribebat, desideràsse scire, an remissa fuissent illius peccata. Gregorius autem respondet, ex ferventi dilectione, quam in ea agnoscebat, se confidere, illi fuisse remissa peccata, quasi ex quodam signo. Rursum pondera illud (etiam) loquens enim de muliere Evangelica, de qua dictum est, remissa esse peccata multa, inquit, in hoc etiam monstratum est, scilicet, quia postea sedebat ad pedes Domini. Quid est, etiam in hoc monstratum est? nimirùm, sicut semel monstratum fuit, quando pedes Domini lachrymis rigavit & capillis tersit, eosq; unxit. Propter hæc enim dictum est, remissa esse peccata, quia multùm dilexit, id est, signa magnæ dilectionis exhibuit, id est, in his probatur, remissa ei esse peccata.

11. Barradius tom. 2. Concord. Evang. lib. 8. cap. 12. pag. 540. fatetur, nostram expositionem esse contextui & scopo parabolæ convenientem. *Videtur*, inquit, *ex parabola proposita & ex concessis à Pharisæo non fuisse hoc colligendum. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm: sed potiùs, Quoniam remissa sunt ei peccata multa, ideò dilexit multùm. Parabola namque indicat, majori amore diligi fœneratorem à debitore, cui majus debitum remissum est: idq; indicavit Simon, & approbavit Christus. Statuatur igitur hæc propositio. Is, cui majus debitum remittitur, magis diligit. Vel, is, cui debitum magnum remittitur, multùm diligit. Si velis argumentandi formam sequi, addes assumtionem & conclusionem hujusmodi. At, quia fœminæ huic peccatrici majus debitum dimissum est. Ergò dilexit multùm, dilexit, inquam, multùm, quia remissa sunt ei peccata multa. At Pharisæus diligit parùm, quia putat sibi remissa esse peccata pauciora. Ut igitur conveniant cum parabola verba Domini, nonnulli sic illa explicàrunt: Remittuntur ei peccata multa, quoniam, id est, idcircò, dilexit multùm, ut sit sensus: Idcircò multùm dilexit, quia remissa sunt ei peccata multa: quemadmodum debitor idcircò multùm dilexit, quia remissum est illi debitum multum.*

(Objicit quidem Barradius huic expositioni 1. *Mulierem hanc nescivisse, sibi remissa esse peccata multa. Ergò non idcircò multùm dilexisse, quia remissa illi erant peccata multa.*

Resp. Falsum est antecedens, cum contritione enim & dilectione oportet fuisse conjunctam fidem in Christum, quâ peccata sibi remissa credidit, aliàs contritio non fuisset salutaris, nec potuisset esse vera & Deo grata dilectio. Christus quidem annunciat ipsi peccatorum remissionem ad majorem fidei confirmationem, sed ex eo inferri nequit, ipsam nescivisse, sibi remissa esse peccata multa.

2. *Durum esse sic exponere, quoniam, id est, idcircò.*

Resp. In Græco habetur particula ὅτι, quam eo sensu usurpari, multis exemplis demonstrari potest. Unde Barradius

radius ibidem multis argumentis probat, non de amore remissionem antecedente, sed eam consequente Christum loqui.)

2. Jacobus Tirinus in Comment. h. l. agnoscit, *conformiter parabolæ præmissæ invertendam videri sententiam, dicendúmque, dilexit multùm, quia remittuntur ei peccata multa: & hoc sine dubio Christum intelligendum reliquisse, ut ex antecedentibus & consequentibus clarißime* (nota clarissimè) *colligitur*. Subjungit verò, *Christum adhuc ulteriùs respexisse, voluisseq́; etiam indicare causam remißionis tot peccatorum, scilicet dilectionem Dei super omnia.* Sed Tirinus hoc tantùm dicit, non autem probat.

Argum. 4. 1. Johan. 3. v. 14. *Scimus, quia translati sumus de morte in vitam, quia fratres diligimus. Ergò dilectio est causa translationis de morte in vitam.*

Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 16. *Apostolus vitam tribuit caritati, quoniam inde perficitur.*

Resp. 1. Salmero in Commentar. h. l. Disput. 23. *Cùm Apostolus ait, Scimus, quoniam translati sumus &c. videtur ostendere signum, quo præceptum dilectionis nosse possumus nos implere à posteriori.*

2. Stapletonus in Promt. morali Dominic. 12. post Pentecost. loco 4. pag. 303. *Sicut vita animalis argumentum est motus membrorum: sic vita spiritualis certum indicium est amor erga proximum & opera caritatis in illum. Hinc Divus Johannes 1. Epist. 3. translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres, id est, hoc argumento evidenter apparet, nos vitâ gratiæ vivere. Contrà, sicut mortis aut desperatæ valetudinis argumentum est stupor membrorum & cessatio motus, sic extinctæ gratiæ clarum indicium est non affici erga proximum, & ab [illegible]ius dilectione cessare, unde iterum Johannes: Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?*

3. Lorinus Jesuita in hunc loc. *Causalis particula causam continet non rei, sed cognitionis.*

4. Gagnæus in hunc locum, *id est, si fraterna secundùm Deum caritas in nobis est, tunc scimus, de morte peccati ad vitam gratiæ nos esse translatos.*

(Ergò dilectio hîc non statuitur causa translationis, sed nostræ scientiæ.)

5. Estius in hunc locum. *Non hîc significatur meritum, aut omninò causa translationis à morte ad vitam, quasi prius sit diligere fratres, posterius autem & effectus illius, transferri de morte ad vitam, id est, justificari. Neque opera bona præcedunt justificandum, sed sequuntur justificatum, ut concinnè Augustinus dicit lib. de Fide & operibus cap. 14. Nam per justificationem creamur in bonis operibus, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus, Ephes. 2. Sed causalitas hæc referenda est ad cognitionem. Nam ex dilectione fraterna, velut ex effecto & signo cognoscimus, nos de morte ad vitam translatos esse.*

(Quòd addit, *dilectionem impetrare remißionis gratiam, juxta verbum Domini Luc. 7. Remittuntur ei peccata multa &c.* de eo jam antè egimus, ac sufficit nobis, quòd ex loco Johannis illud non posse evinci, Estius concedit.)

Arg. 5. 1. Petr. 4. v. 9. *Caritas operit mul-*

titudinem delictorum. Ergò caritas & contritio ex caritate est causa remißionis peccatorum.

Resp. 1. Glossa ordinar[illegible] in h. l. *Qui per caritatem proximum monet, increpat, castigat, per caritatem operit multitudinem peccatorum, quia, qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus & operit multitudinem peccatorum. Jacob. 5. Ex fragilitate carnis non semper orationi & hospitalitati, vel aliis virtutibus insistere possumus, quas per officium corporis & oportuna tempora fieri necesse est. Ipsa autem caritas, cujus instinctu hæc foris aguntur, quæ interiori homini præsidet, semper ibidem haberi, quàmvis in publicum non semper ostendi potest.*

2. Lyranus in cap. 10. Proverb. *Sicut odium per rixam manifestat defectus aliorum: sic caritas celat, nisi quantùm correctio fraterna requirit.*

3. Pererius Disput. 49. in Joh. *Sententia hæc videtur sumta ex Prov. 10. Odium suscitat rixas & universa delicta operit caritas. Operit autem peccata proximi caritas tripliciter. Primò, quia occultat & abscondit peccata proximi, ut neq; à nobis, neq; ab aliis videantur. Quem enim ex animo diligimus, ejus peccata non scrutamur, nec inquirimus, vel si in notitiam nostram veniant, facit amor, ut minora & leviora videantur nobis, quàm aliis, & ne ad aliorum perveniant notitiam, ea, quantùm in nobis est, occultamus. Secundò, non solùm peccata proximi, quæ ipse novit, non manifestat aliis, neque in publicum effert, verùm etiam, si jam publicata fuerint, conatur ea, quantùm veritas patitur, excusare & minuere. Tertiò, peccata proximi contra nos facta, caritas facit, ut promtè, sincerè & liberaliter condonemus, eaq; perpetuâ oblivione obruamus. Qui autem condonat proximo peccata, dicitur secundùm consuetudinem loquendi Scripturæ, ea tegere.*

(Quod Pererius addit, *caritatem etiam sua peccata tegere*, illud & fidei analogiæ & dicto Salomonis adversatur.)

4. Cornelius Jansenius in cap. 10. Proverb. *Caritas & dilectio, non parva tantùm, sed universa delicta operit, quia efficit, ut quis delicta alterius, etiam magna, non multùm attendat, ad exaggerandum ea, aut vindicandum, sed ut potiùs ea extenuet, obliviscatur & è memoria deleat ac condonet. Est ergò operire delicta, condonare.*

Et postea. *Divus Petrus ex hoc loco caritatis desumsit commendationem, sic scribens: Ante omnia mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum.*

(Ergò non alia Petro mens, quàm Salomoni.)

5. Estius in h. l. *Ostendit Sapientis sententia Proverb. 10. ex qua hic locus desumtus, sermonem esse de delictis proximorum, non autem ejus, cujus caritas commendatur. Nam quod Sapiens dicit, tale est, Sicut odium suscitat rixas & dißidia cum aliis, quos odio quis habet: ita caritas è diverso non solùm rixas & dißidia non serit aut suscitat, sed etiam suscitata componit ac sedat, & delicta atque offensiones, quæ rixarum causæ esse solent, tolerando ac dißimulando, atque excusando operit, denique, quicquid in se peccatum est, condonat, & ut Deus condonet, intercedit & impetrat.* Quinimò disertè addit, *hunc locum non agere de propriis delictis, quasi ea caritas operiat, sicut vulgò intelligi solet, sed de delictis proximi.*

(Quod Estius per modum collectionis subjicit, *Si caritas, id est, homo per caritatem*

ritatem operit aliena delicta, quantò magis per eandem caritatem impetrabit ac merebitur apud Deum, ut sua ipsius peccata operiat? illud fidei analogiæ adversatur, nec legitimè ex antecedente deducitur. Quæ enim hæc est consequentia. Caritas, modo exposito, operit delicta proximi. Ergò meretur apud Deum remissionem propriorum delictorum?)

6. Tirinus in h. l. agnoscit, sententiam desumtam esse ex Proverb. 10. v. 12. ubi de proximi peccatis agitur. Quod ergò asserit, *caritatem tegere multitudinem, id est, universitatem peccatorum tum propriorum, tum alienorum*, illustratione prioris membri non est conforme dicto Salomonis, quippe, quod tantùm de alienis, videlicèt proximi, peccatis agit.

Argum. 6. *Patres pœnitentiâ Deum mitigari & placari, lachrymis peccata ablui, contritionem mereri veniam &c.* asserunt.

Resp. 1. Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. Sanct. annot. 152. *Concionatorum verba non semper eo rigore accipienda, quo primùm ad aures audientium perveniunt, multa enim per hyperbolen enunciant & inculcant, vel occasione locorum, personarum, temporum adducti, vel affectionum impetu, vel orationis cursu abrepti.*

2. Bellarminus lib. 2. de Grat. & lib. arbitr. cap. 14. resp. ad 3. *Patres, tùm ad populum verba facerent, ea dicebant, quæ utiliora videbantur ad excitandos homines ad bona opera.*

3. Canisius lib. 2. de Deipara cap. 16. *Verbum merendi à Patribus in significatu laxiore usurpatur*, (id quod in articulo de Justificatione multis exemplis confirmabitur.)

4. Pœnitentiæ pars essentialis est fides, ut paulò antè cap. 2. ex ipsis Pontificiis demonstravimus.

(Intelligenda ergò hæc sunt de salutari pœnitentia, cui conjuncta est fides in Christum Mediatorem, cujus solius *sanguis mundat nos ab omnibus peccatis*, 1. Johan. 1. v. 7.)

CAPUT IV.

DE CONFESSIONE.

THESIS. In confessione coram Sacerdote non est necessaria omnium peccatorum enumeratio.

Ekthesis. 1. *Respectu subjecti ac causæ efficientis*, Confessio peccatorum alia est *publica*, alia *privata*. Publica confessio est, quâ tota communio præeunte ministro voce peccata sua confitetur, eorumque remissionem petit, Levit. 16. vers. 21. 1. Sam. 7. v. 6. Nehem. 9. v. 1. Dan. 9. v. 5. Privata confessio est, quâ privatus quispiam peccatum suum confitetur. *Respectu objecti* tres statui possunt confessionis species, (quibus aliqui addunt quartam, quæ fit coram Ecclesia.) Prima, quâ coram Deo totam nostram vitam peccati accusamus, Psal. 32. v. 5. Eam Lutherus tom. 3. Jen. Germ. fol. 443. b. vocat *Confessionem fidei*. Altera, quâ proximo offenso nostras transgressiones fatemur, & cum ipso reconciliari quærimus, Matthæi 6. v. 35. Jacob. 5. v. 16. quæ vocari potest *Confessio caritatis*. Tertia, quâ Ministro Ecclesiæ vel in casu necessitatis cuivis Christiano peccata nostra confitemur, ut consolationem accipiamus, quæ vocari potest, *Confessio Ecclesiastica*. Nos nullam harum specierum improbamus, vel è medio tollimus, sed omnes salutares atque utiles esse agnoscimus.

2. Quod enim in specie attinet *Confessionem privatam*, quæ fit *coram Ecclesiæ Ministro*, quam vocare solent *auricularem*, eam, quamvis non habeat expressum ac speciale mandatum, proinde etiam non sit absolutæ necessitatis, in Ecclesia omninò retinendam esse censemus, tum *propter exemplorum in Scripturis annotatorum autoritatem*, Adami scilicet Genes.3. Davidis 2.Sam.12. paralytici Matth.9. præfecti carceris Act.16. tum *propter typorum claritatem* Lev.14. Num.5. tum *propter Ministrorum commoditatem*, ne ad Sacram Cœnam admittantur publicis flagitiis infames; tum *propter auditorum utilitatem*, ut territæ conscientiæ consolatione erigi possint.

August. Conf. art.11. *De Confessione docent, quòd privata absolutio in Ecclesiis retinenda sit, quanquam in confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio.*

Schmalc. Articul.p.3.art.8. *Nequaquam in Ecclesia Confessio & Absolutio abolenda, præsertim propter teneras & pavidas conscientias, ac propter juventutem indomitam & petulantem, ut audiatur, examinetur & instituatur in doctrina Christiana.*

3. In hac Confessione coram Ministro Ecclesiæ non solùm nequaquam prohibitum, sed etiam *utile ac salutare esse* dicimus, certa quædam peccata *in specie* exprimere, inprimis ea, quibus conscientia pœnitentis maximè angitur, & propter quæ consilio ac consolatione peculiariter indiget. De his ergò omnibus nulla est inter nos & Pontificios controversia.

Hoc verò est, quod circa hoc doctrinæ cœlestis caput in ipsis improbamus. 1. Quòd in confessione auriculari requirant *omnium & singulorum peccatorum mortalium, quæ post diligentem præmeditationem & districtum conscientiæ examen in memoriam venerunt, ab omnibus, qui ad annos discretionis venerunt, quotannis certo tempore in aures Sacerdotis denarrationem.*

2. Quòd non solùm peccata mortalia, sed etiam *circumstantias, quæ peccati speciem mutant, vel illud aggravant*, in Confessione recensendas esse statuant.

3. Quòd specialem illam peccatorum enumerationem *jure divino* statuant *esse necessariam*, ac proinde sub ipso salutis discrimine faciendam, adeò ut peccatum illud, cujus coram Sacerdote nulla facta est confessio, cùm tamen memoriam non effugerit, non remitti asserant.

4. Quòd talem confessionem statuant esse *meritoriam*, quâ *peccatum deleri, & perexiguâ illâ confusione, quam pœnitentes coram Sacerdote patiuntur, ingentem confusionem, quam aliquando in die judicii passuri essent, redimi* existimant.

5. Quòd eo fine talem confessionem coram Sacerdote necessariam esse statuant, *ut Sacerdotes, constituti à Deo spirituales judices, de singulis & universis peccatis cognoscant, & pro mensura delictorum satisfactiones imponant*, adeò, ut quotquot sine absolutione Sacerdotis moriuntur, Deo reconciliari nequeant.

6. Quòd peccatorum confessionem faciant & faciendam esse doceant, non solùm *Deo*, sed etiam *B. Mariæ Virgini, Petro, Paulo & aliis sanctis &c.*

Antithesis. Richardus 4. sent. dist.17. artic.3. quæst.4. *Homo tenetur confiteri omnia peccata mortalia, tam secreta, quàm publica. Quia etsi secreta mori debeant interius*

terius per contritionem, efferri tamen debent ad sepeliendum exterius per Confessionem.

Concilium Tridentin. sess. 14. cap. 5. *Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantùm adversus duo ultima Decalogi præcepta commissa.*

Catechismus Tridentinus pag. 294. *Quoniam de qualibet re verum judicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis justitiæ modus teneri non potest, nisi planè cognita & perspecta causa fuerit, ex eo sequitur, ut pœnitentium confessione sigillatim peccata omnia Sacerdotibus patefacienda sint.*

Lovanienses art. 5. *Confessurus diligentiam legitimam adhibere debet, quâ Sacerdoti judici suo manifestet omnia peccata sua mortalia, etiam occulta cordiū, ut ab eis per illum absolvatur, cujus absolutionis minister est solus Sacerdos secundùm Ecclesiæ ritum consecratus.*

Petrus à Soto in Confess. Cathol. *Vera fides agnoscit, necessariam esse omnium peccatorum lachrymabilem confessionem.*

Bellarminus lib. 3. de Pœnitentia cap. 2. §. 1. *Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 5. & canon. 6. 7. & 8. non solùm declarat, confessionem omnium peccatorum mortalium jure divino necessariam esse iis, qui post Baptismum in peccata labuntur, sed etiam anathema dicit iis, qui contrà ausi fuerint disputare.*

lib. ejusdem cap. 2. §. Septimò probatur &c. *Si non essent Sacerdotes judices, nec verè peccata remitterent, sed solùm annunciarent esse remissa, nemo periret ex eo solùm, quòd Sacerdotem reconciliantem habere non posset.*

lib. ejusdem cap. 9. §. Habemus &c. *Non possent Sacerdotes congruam pœnitentiæ actionem injungere, nisi peccata omnia accuratè cognoscerentur.*

Ibid. *Necessarium est, ut sigillatim peccata omnia Sacerdotibus detegantur.*

lib. ejusd. cap. 12. §. Sed præcipua &c. *Rubor, quem inter confitendùm patimur, pars quædam est satisfactionis pro admissis, per exiguâ confusione, quam coram uno ex conservis nostris patimur, redimimus ingentem illam confusionem, quam alioquin in die judicii pateremur.*

Nostram sententiam confirmamus.

Specialis illa peccatorum enumeratio, qualem Pontificii requirunt, 1. caret *mandato* ac *promissione Dei*.

2. Destituitur *exemplis* verè pœnitentium, quinimò præstò sunt exempla eorum, quibus absque prægressa tali peccatorum enumeratione remissa sunt peccata, videlicèt paralytici Matth. 9. v. 2. mulieris peccatricis Luc. 7. v. 48. filii asoti cap. 15. v. 18. Zachæi cap. 19. v. 8. &c.

3. Verè ac seriò pœnitentes obligat ad rem impossibilem, Job. 9. v. 28. Ps. 19. v. 13. Prov. 24. v. 16. Matt. 6. v. 12. Quamvis enim *non simpliciter omnium, sed eorū, quæ post diligentem conscientiæ discussionem occurrunt, confessionem se requirere* dicant, anxiæ tamen ac teneræ conscientiæ semper dubitare coguntur, an satis dignā ac debitā diligentiam in conscientiæ examine adhibuerint, an recessus cordium satis diligenter exploraverint, an non plura peccata & nosse, & enumerare potuerint, an circumstantias quasdā, peccati speciem mutantes, vel aggravantes, omiserint.

4. Evan-

4. Evangelium transformat in legem & necessariam conscientiis verè pœnitentium & in Christum credentium consolationem eripit. Evangelium enim docet, pœnitentibus & in Christum credentibus gratis ex fide obtingere remissionem peccatorum, non propter operum nostrorum merita, Rom. 4. v. 16. Sed Pontificii docent, *promissionem Evangelicam pendere ex speciali illa peccatorum enumeratione, tanquam ex merito*, & cùm nemo certus esse possit, an debitam adhibuerit diligentiam in hac enumeratione necessariam, ideò incerta redditur promissio, & conscientia perpetuis dubitationibus cogitur conflictari.

5. Est misera conscientiarum carnificina, cùm variæ illæ de confessione controversiæ, quas secum invicem agitant, & Confitentis & Sacerdotis animum in difficultates inexplicabiles conjiciant.

6. Multis laborat incommodis, inter quæ non postremum, quòd magno cum scandalo castis auribus ejusmodi proponuntur quæstiones, quas æterno silentio sopiri æquius erat.

7. Non fuit in primitiva Ecclesia, Apostolicæ vicina, usitata, nec scrupulosa omnium peccatorum enumeratio sub periculo salutis, tanquam jure divino necessaria, à confitentibus exacta.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, necessitatem specialis peccatorum enumerationis non posse probari ex verbo Dei.

(Ergò non erit simpliciter necessaria.)

Glossator Juris Canonici, (quem quidam vocant Bartholomæum Brixiensem, quidam Johannem Semecam Teutonicum,) dist. 5. de Pœnit. initio cap. In pœnitentia &c. quærit, *quando instituta fuerit hæc confessio?* ac post recitatas aliorum opiniones (quòd quidam dicant; *eam institutam fuisse in Paradiso*; quidam *eam sub lege institutam*; quidam, *in Novo Testamento à Jacobo dicente, Confitemini alterutrum &c.*) subjicit. *Sed meliùs dicitur, Confessionem istam institutam fuisse à quadam Universalis Ecclesiæ traditione potiùs, quàm ex Veteris vel Novi Testamenti autoritate.*

Idem Glossator ad c. Petrus dist. 1. de Pœnitent. *Fortè tunc* (tempore Ambrosii, quod fermè quadringentos annos à Christo erat) *non erat facta institutio Confessionis, quæ modò est.*

Panormitanus & Felinus Canonistæ in c. Omnis utriusque sexus &c. statuunt, *non per Dei, sed hominum traditionem Confessionem auricularem adornatam esse.*

Johannes Scotus 4. sent. dist. 17. titubanter admodùm progreditur. *Videtur*, inquit, *rationabiliùs teneri, quòd Confessio cadat sub præcepto divino positivo. Sed tunc oportet videre, an explicitè in Evangelio à Christo immediatè, quia patet, quòd non in veteri lege, an ab ipso explicitè in aliqua doctrina Apostolica, an nec sic, nec sic, sed dato à Christo, & vocetenus ab Apostolis Ecclesiæ promulgato. Primum istorum esset magis conveniens tenendum, si possit evidenter haberi istud præceptum ex Evangelio. Nec oportet ad hoc adducere illud Matth. 16. Tibi dabo claves, quia non est promissio, nisi de datione futura. Si aliquid in Evangelio valet, ad hoc videtur illud Joh. 20. Quorum remiseritis peccata &c.*

Et post pauca. *Si omninò contendas, quòd per rationes positas in isto membro non proba-*

probatur fuisse datum ex verbis Evangelii, nunquid dicemus secundum, scilicet, quòd illud praeceptum habetur ex verbis alicujus Apostoli? Dicitur, quòd sic de illo verbo Jac. 5. Confitemini alterutrum. Sed nec per hoc videtur mihi, quòd Jacobus praeceptum hoc dedit, nec praeceptum à Christo promulgavit. Primum non, unde enim sibi autoritas obligandi totam Ecclesiam, cùm esset Episcopus Ecclesiae Hierosolymitanae, nisi dicas, illam Ecclesiam in principio fuisse principalem, & per consequens ejus Episcopum principalem Patriarcham, quod non concederent Romani, nec quòd illa autoritas propriè pro tempore illo erat sibi subtracta. Nec secundum videtur, quia Apostoli publicantes praeceptum Domini, in Scripturis suis utebantur modo loquendi, per quem potuit innotescere, quòd erant praecones Christi, ut patet per illud 1. Corinth. 7. ut quando vult publicare illud praeceptum Domini de non dimittenda uxore, dicit: Praecipio, non ego, sed Dominus. Quando autem vult facere propriam persuasionem, dicit de cohabitatione viri conversi ad fidem cum sua uxore infideli, vel econtrà, quia hoc licèt sit sine contumelia Christi, non tamen est necessarium. Dico ego, non Dominus, alioqui non posset Ecclesia constare, quòd ipse, ut praeco, publicaret praeceptum, nisi vel ex praecedentibus, vel sequentibus manifestaret, se esse in illa publicatione praeconem. Utrumque etiam membrum simul probatur per illa verba annexa. Dicendo enim, Confitemini alterutrum, non magis dicit Confessionem faciendam esse Sacerdoti, quàm alii. Subdit enim, Orate pro invicem, ut salvemini, ubi nullus diceret, ipsum instituisse, nec promulgâsse praeceptum divinum, sed intellectus ejus est sicut in illo verbo, Confitemini alterutrum &c. persuasio ad humilitatem, ut scilicet generaliter nos confiteamur apud proximos peccatores, juxta illud 1. Johan. 1. Si dixerimus, peccatum non habemus &c. ita ut per secundum persuadet ad caritatem fraternam, ut scilicet per caritatem fraternam subveniamus nobis invicem. Apparet ergò illud non esse de jure divino promulgato per Scripturam Apostolicam. Vel igitur tenendum est primum membrum, scilicet, quòd sit de jure divino promulgato per Evangelium, ut in secundo vel tertio membro est declaratum, vel si illud non sufficiat, dicendum est tertium, scilicet, quòd est de jure divino positivo promulgato à Christo Apostolis, sed Ecclesiae promulgato per Apostolos absque omni Scriptura, sicut multa alia tenet Ecclesia oretenùs per Apostolos sibi promulgata sine Scriptura.

(Sic ergò Scotus omnia, quae pro confessionis hujus necessitate ex Scripturis afferri solent, luxat & labefactat, nec invenit, ubi pedem figat, unde tandem ad traditionem extra Scripturam recurrit.)

Nicolaus de Orbellis 4. dist. 17. fatetur, *auricularem Confessionem, in qua omnium peccatorum enumeratio requiritur, non posse ex Scripturis probari.*

Petrus Oxoniensis (circa Annum 1450.) *peccatorum Confessionem in specie* affirmabat *non esse de jure divino, sed ex aliquo statuto Universalis Ecclesiae.* Summa Conciliorum in Decretis Sixti Quarti, Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 7. artic. 3. pag. 809.

Gabriel Biel 4. sentent. dist. 17. quaest. 1. *Quòd Confessio in actu sit necessaria, variis variis modis ostendere conantur, licèt plerique insufficienter. Et quidem non potest sufficienter ostendi ex necessitate remissio-*

nis peccati. Quamvis remissio peccati sit necessaria ad salutem, non tamen ex hoc inferri potest, quòd Confessio, de qua loquimur, sit necessaria ad salutem, tum quia ad remissionem peccati est alius modus sufficiens sine Confessione in actu, scilicet contritio cordis, per quam peccatum remittitur, priusquam Sacerdoti confiteatur, tum quia Confessio secundùm probabiliorem opinionem praexigit remissionem peccati per contritionem praviam. Si dicas, requiritur in voto. Ergò aliquando in actu. Respondeo, petit hæc probatio principium. Potest enim quis habere sufficientem contritionem absque confessionis voto. Alii necessitatem Confessionis ostendere nituntur ex necessitate præcepti. Sed quale illud sit, diversificantur. De jure naturali non est, sic enim in statu cujuscunque legis fuisset necessaria; & quod homini hæc Confessio facienda de occultis, nullâ ratione naturali, nec aliquo illi consono probatur. De qua ergò lege est? Sunt opiniones. Una tenet, quòd Confessio sit de lege positiva Ecclesiæ. Glossa de Pœnitent. dist. 5. cap. 1. Meliùs dicitur, eam esse à quadam generali sive Universali Ecclesiæ traditione, quàm ex Novi vel Veteris Testamenti autoritate. Glossam sequitur Panormitanus c. Omnis de Pœnitent. & remiss. Scotus contra hanc opinionem sic arguit: Non videtur, quòd Ecclesia, tanquam pia mater, tam onerosum & arduum præceptum imponeret omnibus Christianis, nisi esset præceptum divinum. 2. Non invenitur, ubi ab Ecclesia hoc institutum sit. Theologi communiter dicunt, quòd Confessio sit de lege divina positiva, sed à quo & ubi instituta, non simpliciter sentiunt. Bonaventura dicit, quòd sit à Christo insinuata, ab Apostolis instituta, & à Jacobo promulgata. Scotus hanc sententiam improbat. Nam Sacramenta non possunt institui, nisi à solo Christo, quia nemò potest instituere Sacramenta, nisi qui & efficaciam dare potest. Jacobi verba idem explicat, quòd non agant de Confessione Sacramentali, sed quòd sint persuasio quædam ad humilitatem, per quam generaliter nos ipsos esse peccatores fatemur & orationes mutuas expetimus. Scotus aliter probat, quòd sit de jure divino, quia recuperatio gratiæ fit per Sacramentum pœnitentiæ. Quilibet autem, qui amisit gratiam, tenetur necessitate præcepti dilectionis facere, quod in se est ad ejus recuperationem. Ergò. Si dicas, per contritionem etiam remitti peccata, respondet Scotus, Viam recuperandi gratiam per Sacramentum pœnitentiæ esse faciliorem & tutiorem. Sed, inquit Biel, hæc responsio satis apparet, si esset vera opinio Scoti, quòd per Sacramentum pœnitentiæ sine contritione, solo obice remoto, peccatum remitteretur. Sed opposita opinio est communior & sanctorum dictis conformior. Richardus 4. sentent. dist. 17. tenet, quòd Confessio Sacramentalis est de jure divino expresso in Evangelio Johan. 20. ubi Christus dat Apostolis & eorum successoribus potestatem judicandi ac remittendi ministerialiter peccata. Quibus autem datur potestas judicandi, etiam datur potestas cognoscendi. Cognitio autem fit per accusationem peccatorum. Si dicas, datur Apostolis potestas judicandi, sed non imponitur necessitas peccatoribus confitendi. Respondet Richardus, Nullus est judex meus in re aliqua, in qua non teneor facere, nisi quantum voluero. Sed, inquit Biel, hæc solutio non excludit replicam, quia frequenter constituitur partibus judex arbitrarius, & tamen non imponitur partibus necessi-

tas

tas se submittendi. Dicendum finaliter, inquit Biel, *preceptum de Confeßione Sacramentali promulgatum à Christo Apostolis, & per ipsos Apostolos promulgatum est Ecclesia verbo & facto sine omni Scriptura, sicut & multa alia tenet Ecclesia oretenùs per Apostolos publicata sine Scriptura.*

Cajetanus docuit, *quòd Confeßio sit quidem à Christo instituta, sed non precepta,* in Commentar. Johan. 20. v. 22. quem ideò corripit Ambrosius Compsæ Episcopus, teste Sixto Senensi lib. 6. annotat. 218.

Erasmus in Epist. de Concord. Eccles. *Nondum persuasum est hominibus horum temporum, Sacramentalem Confeßionem fuisse à Christo ipso institutam.*

Similia occurrunt in Annotat. ad Epistol. Hieronymi ad Oceanum de obitu Fabiolæ & in Methodo Theol.

In priore loco sic loquitur: *Apparet, tempore Hieronymi nondum institutam fuisse secretam admissorum Confeßionem, quam postea Ecclesia salubriter instituit, si modò rectè utantur eâ & Sacerdotes & Laici.*

Inde Jodocus Coccius tomo 2. Thesauri lib. 7. artic. 3. sic scribit: *Erasmus Roterodamus docet, Confeßionem secretam singulorum peccatorum non modò non esse jure divino institutam aut imperatam, sed neque in usu antiqua Ecclesia fuisse.*

Maldonatus in Summa quæst. 18. art. 4. *Sunt etiam inter Catholicos, qui nullum putant esse praceptum divinum de Confeßione, ut omnes Decretorum Interpretes, & inter Scholasticos Scotus.*

(Postea addit, *Sed tamen hac opinio, aut jam declarata est satis tanquam haresis, aut operæ precium faceret Ecclesia, si declararet, eam esse heresin.* At hæc non possunt simul consistere. Si jamdum declarata est hæc opinio pro hæresi, non opus est, ut adhuc declaretur. Sin adhuc declaranda, nondum pro hæresi est declarata.

Bellarminus lib. 3. de Pœnitent. cap. 1. *in Audiant hanc opinionem* statuit *esse damnatam.*

Maldonatus videtur in eam partem inclinare, *quòd adhuc sit declaranda pro haresi,* proinde declaratio Concilii Tridentini non videtur ei satis aperta.)

Ex parte hûc referri potest, quòd Thomas Hardingus in Confutat. Apolog. Anglic. part. 2. cap. 7. disputat, Confessionem quidem esse instituti divini, non autem Confessionem auricularem. Verba sic habent: *Dictum iis volumus, peccatorum omnium, quæ mortifera sunt, Confeßionem divini esse instituti, non humani: Sed ad confitendi modum quod attinet, ut clam id fiat apud solum Sacerdotem, ipsi profectò, quam à Natura hausimus, rationi consentaneum est, ut peccatorum, quæ clam fiant, clandestina etiam sit confeßio.*

(Sic ergò fundamentum auricularis Confessionis quærit non in divina institutione, sed in naturali ratione.)

2. Quòd quidam agnoscunt, specialem illam peccatorum enumerationem non esse necessariam.

Gratianus dist. 1. de Pœnitentia proponit quæstionem, *Utrum solâ cordis contritione & secretâ satisfactione absque oris confeßione quisquam poßit DEO satisfacere?* Affert autem triplicem responsionem. Prima est eorum, qui dicunt, *quemlibet criminis veniam sine confeßione facta Ecclesiæ & Sacerdotali judicio, posse promereri,* in qua expe-

dicenda capit. 37. distinctionis primæ occupatus est. Secunda est illorum, qui statuunt, *sine confessione oris & satisfactione operis neminem à peccato posse mundari*, & in hac absolvenda per 50. capita progreditur, scilicet usque ad caput 87. Simul etiam cap. 88. & 89. demonstrat, quibus modis autoritates primæ responsioni faventes, aliâ interpretatione exponi possint. Tertia responsio est ipsius Gratiani, quam post caput 89. subjicit his verbis: *Quibus autoritatibus, vel quibus rationum firmamentis utraque sententia Satisfactionis & Confessionis nitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem horum potiùs adhærendum sit, lectoris judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes & religiosos viros.*

(Ubi probè notandum, bonam illorum capitulorum, quæ pro Confessionis necessitate adducuntur, partem non de *auriculari*, sed de *publica* & solenni Confessione sive exomologesi agere.)

Eminet cumprimis c. Quidam 90. dist. 1. de Pœnitentia (ex Theodoro Cantuariensi Episcopo in Pœnitentiali, & ex Concilio Cabilonensi II. sub Imperatore Carolo Magno Anno 813. celebrato, can. 33. *Quidam Deo solummodò confiteri debere peccata dicunt, ut Græci. Quidam verò Sacerdotibus confitenda esse percensent*, (apud Gratianum additur, *ut tota ferè sancta Ecclesia.*) *Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam fit Ecclesiam: ita duntaxat, ut & Deo, à quo est remissio peccatorum, confiteamur peccata nostra, & cum Davide dicamus: Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi, dixi: Confitebor adversum me injustitias meas Domino & remisisti impietatem peccati mei; & secundùm Apostoli institutionem confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quæ Deo fit, purgat peccata; ea verò, quæ Sacerdoti fit, docet, qualiter ipsa purgentur peccata.*

(Ubi nota 1. quòd Canon confessionem Sacerdoti factam, non statuat simpliciter *necessariam*, sed duntaxat *utilem*. 2. Quòd disertè dicat, *Confessionem factam Sacerdoti, non curare peccata, sed tradere modum curandi*, seu confitentem petere ad medelam conscientiæ consilium à Ministro Ecclesiæ.)

Idem Gratianus c. In pœnitentia dist. 5. de Pœnit. *Plures religiosi etiam confessionem secretam non necessariam esse censuerunt; Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Theophylactus; & alii Patres Græci.*

Glossator Juris Canonici in c. In pœnitentia dist. 5. de Pœnitent. *Confessio est necessaria in mortalibus quidem apud nos, apud Græcos verò non, quia non emanavit ad illos traditio.*

(Index Expurgatorius Belgicus pag. 176. ea deleri jubet.)

Johannes Wiclephus Professor Oxoniensis in Anglia (qui floruit circa Annum 1370.) publicè hosce propugnavit articulos in Concilio Constantiensi, (ut memorat Fasciculus rerum expetendarum & fugiendarum) postea damnatos. *Confessio vocalis facta Sacerdoti introducta per Innocentium tertium, non est tam necessaria homini, ut definit, quasi non solùm cogitatu, verbo vel opere sufficiat pœnitere. Papa Latinus erubescere debet de ista moderna pœnitentia sine fundatione posita, cùm non liceat mortalibus, etiam Apostolis, difficultare legem Domini, in eo, quod ipsemet*

ipsemet limitavit. Divina Sapientia Hebraeorum & Graecorum deridet istam stultitiam Latinorum. Grave est & infundabile, Presbyterum audire Confeßiones populi, modo quo Latini utuntur.

Franciscus de Zabarellis Florentinus Ecclesiæ Romanæ Presbyter & Cardinalis (circa Annum 1418.) super Clementinas de Statu Monachorũ affirmat, *Confeßionem auricularem non esse necessariam ad salutem.*

Cajetanus in 1. Corinth. 11. v. 28. negat, *ante communionem necessarium esse confiteri peccata*, quem propterea refutat Sixtus Senensis lib. 6. Bibliothecæ annot. 261.

In Concilio Tridentino, cùm quæstio agitaretur *de Confeßionis Sacramentalis neceßitate*, à Dominicanis propositum, *multos Catholicos, viros doctrinâ ac sanctitate spectatos, opinionem eam tenuisse, (quòd Confeßio Sacramentalis non sit necessaria) quos omnes damnatum eat, hanc qui condemnet.* Alii moderationem adhibentes, non damnabant *ut hæreticam, sed tanquam perniciosam.* Nec deerant, *qui conditionem adjectam vellent, si modò copia esset Confessoris.* Petrus Suavis lib. 4. Hist. Concil. Trident. p. 377.

Georgius Wicelius in Compend. de Semit. antiquis. *Confeßio peccatorum, veteribus Exomologesis Græcè dicta, propter absolutionem in Ecclesiis paßim retinenda est, quanquam non necessaria sit delictorum omnium anxia enumeratio, nec ista peccatorum omnium circumstantia. Contenti sumus scriptis atque exemplis, adeoq; vestigiis priscæ Ecclesiæ. Alia est ratio Confeßionis necessariæ, quæ fit Deo, cui soli peccavimus, ac malum coram eo fecimus.*

Andreas Fricius lib. 4. de Eccles. cap. 9. *Conscientiæ oneranda non sunt anxiâ peccatorum & circumstantiarum non necessariarum enumeratione.*

Johannes Ripa de peste curanda capite 8. *Græci, qui soli Deo confitentur in secreto, non peccant,* (omittendo auricularem confessionem) *quia constitutio c. Omnis utriusque sexus &c non fuit ab Ecclesia Orientali recepta, sicut nec lex Sacerdotibus prohibens matrimonium.*

Georgius Cassander in Consultatione artic. 11. pag. 943. concedit, *enumerationem omnium peccatorum non esse necessariam, videlicet, si intelligatur de ignotis & non occurrentibus peccatis. Item, de nimis anxia inquisitione omnium circumstantiarum, quæ in multis conscientiæ carnificinam gignit, quam nemo moderatus approbat.*

Gregorius de Valentia lib. 2. de Missa cap. 4. *Panormitanus & Gerson Confeßionem secretam non esse necessariam contenderunt.*

Idem lib. de Necessit. Confess. cap. 2. §. Quin &c. *Autores quidam Catholici non putaverunt, jure divino Confeßionem esse institutam. Nam Glossa Decreti Johannis cujusdam Saxonici, & Panormitanus ac Petrus quidam Oxoniensis ex Statuto tantùm seu traditione quâdam Ecclesiæ Confeßionem originem habere opinati sunt. Item. Erasmus negat istiusmodi Confeßionem fundamentum in Antiquitate habere. Denique recens ille Tertulliani Scholiasta, cui nomen est Beatus Rhenanus, Confeßionem jure divino necessariam esse, similiter negat.*

Idem tom. 4. Comment. in Thomam col. 1736. *Sine pertinacia, adeoq; sine nota hæreseos quidam Catholici negaverunt,*

runt, jure divino necessariam esse Confessionem.

Huc pertinet, quòd quidam negant, specialem illam peccatorum enumerationem esse à Deo institutam.

Alphonsus à Castro lib. 4. adversus hæreses, verbo Confessio. *In Hispania quidam Petrus Osmensis Doctor Theologiæ Salmantinus docuit, Confessionem specialem non esse à Deo institutam, sed solâ humanâ constitutione stabilitam &c. Idem est error Lutheri, imò ante Lutherum huic errori ansam præbuerunt aliqui Juris Canonici periti. Nam Glossator decreti in principio distinctionis quintæ de Pœnitentia dicit, quòd melius est, credere, illam Confessionem peccatorum auricularem esse institutam ex quadam Universalis Ecclesiæ traditione, quàm ex Novi aut Veteris Testam. autoritate.*

Polydorus Vergilius lib. 6. de Rerum Inventor. cap. 1. pag. 473. memorat, *quòd Innocentius III. circa Annum 1200. Confessionem ordinaverit.*

3. Quòd quidam agnoscunt, eam non fuisse in primitiva Ecclesia usitatam, vel certè non necessariam judicatam.

Bellarminus lib. 3. de Pœnitent. cap. 1. fatetur, *Erasmum & Beatum Rhenanum docere, quòd Confessio secreta singulorum peccatorum non modò non sit jure divino instituta atque imperata, sed neque in usu antiquæ Ecclesiæ fuerit.*

Sic enim scribit Erasmus in Annotat. cap. 19. Act. pag. 227. *Vel hinc colligi potest, fuisse & antiquitùs nonnullam Confessionem malè actæ vitæ, sed apertam opinor & in genere, quam nec ipsam legimus exactam abs quoquam. Cæterùm, quæ nunc recepta est clancularia, quæ in aurem fit, videtur ex Consultationibus privatis esse nata, quæ solent apud Episcopos fieri, si qui scrupulus urgeret animum.*

Beatus Rhenanus præfat. in Tertull. de Pœnitent. pag. 544. *De clanculuria illa peccatorum confessione Tertullianus nihil habet, quæ penitùs id temporis ignorabatur. Quid quòd ex Historia Ecclesiastica constat, Nectarium Patriarcham Episcopum Constantinopolitanum ritum illum Confessionis abrogâsse.* Socrat. lib. 5. cap. 19. Sozomenus lib. 7. cap. 16. Tripartita lib. 9. cap. 35.

(Excipit primò Bellarminus lib. 3. de Pœnitentia cap. 14. *Duo simul falsa Calvinus scribit, cùm addit: Nectarius, vir eruditione clarus, confitendi ritum abrogavit. Nam non est credibile, Episcopum Nectarium jam senem, & nondum baptizatum clarum eruditione fuisse.*

Resp. ex Suarez tom. 4. Disput. 17. sect. 2. num. 30. *Non satisfaciet, qui dixerit: Nectarium in rebus Ecclesiasticis non admodùm eruditum fuisse, utpotè nuper baptizatum & urbis factum Patriarcham. At credibile non est, rem adeò gravem absque consilio Sapientum attentâsse, tum etiam, quia illum imitati sunt alii Episcopi Orientales.*

Secundò, alii, referente Suarez, d. l. excipiunt, *non esse fidem adhibendam huic Historiæ, quia Sozomenus multa mentitur, & Socrates hæreticus Novatianus fuit.*

Baronius tom. 1. Ann. Christi 56. p. 440. *Nectarium fuisse à Novatianis hæreticis deceptum, affirmare oportet. Sed esto, non fuerit deceptus, at mendacissimè Socrates &c.* Similia occurrunt Ann. 390.

Resp. Suarez d. l. *Sic quidem respondet Baronius. At non facilè potuisset mendacium confingi in re tam publica & manifesta, si non fuisset in re aliquod fundamentum.*

Bellarminus lib. 3. de Pœnitent. cap. 14.

Non

Non facilè adduci possum, ut credam, Historiam confictam fuisse.

Tertiò, Bellarminus d.l. excipit, *publicam confessionem tantùm abrogatam esse à Nectario.* Sed discedit à Thoma Waldensi, qui tom.1. cap.14. agnoscit, *simpliciter fuisse ab eo abrogatam confessionem*; discedit à Petro Soto, qui in Scholiis Conf. Wirtenb. scribit, *Nectarium Deo aliquando hac de re redditurum rationem.* Discedit à Socrate & Sozomeno, qui disertè scribunt, *Presbyterum tenacem secretorum fuisse constitutum,* quod in publica exomologesi non fuit necessarium; Item, *permissum esse à Nectario, ut unusquisque secundùm conscientiam suam ad sacra mysteria participanda accederet.*

Maldonatus in Summa quæst. 20. art.1. *Confessio longo tempore in Ecclesia prisca est olim facta publicè.*)

4. Quòd quidam agnoscunt, Confessionem auricularem ex publica Exomologesi originem ducere, (proinde non semper fuisse in Ecclesia usitatam, nec necessariam judicatam.)

Leo Papa in c. Quamvis dist.1.de Pœnitent. (Epist.80. tom.1. Concil. fol. 982.) *Quamvis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium hominum hujusmodi sunt peccata, ut ea, quæ pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remedio arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta reserare, pro quibus possunt legum constitutione percelli. Sufficit enim illa Confessio, quæ primùm Deo offertur, tum etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demùm plures ad pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.*

Ibid. *Multa sunt, quæ non expedit sic publicè dici, nec homines facilè dicunt, propter inimicos, ne exprobrent, & ne ad tribunalia rapiantur.* Ideò morem istum improbabilem rejicit, & addit. *Satis sit, ut accedant Sacerdotem, qui oret pro illis & clam dicant.*

(Ex hoc Leonis testimonio apparet 1. ea, quæ de confessione hominibus facienda apud veteres leguntur, non esse necessaria præcepta, nec juris divini, sed ad disciplinam externam pertinere, quæ pro ratione ædificationis Ecclesiæ mutari possit. Illam enim consuetudinē, quâ crimina enormia quidē, sed vel proposito tantùm, vel facto, non toti Ecclesiæ notorio, commissa, publicâ confessione Ecclesiæ manifestabantur, quam Tertullianus, Cyprian. & Origenes laudant, & imitandā proponunt: Leo pronunciat esse improbabilem, eamq; abrogat. 2. Illa tantùm crimina per confessionem Sacerdotibus exponi juberi, quę si publicarentur, possent legum constitutionibus percelli, non autem omnia delicta occulta.)

Beatus Rhenan. in Schol. ad libr. Tertull. de Pœnit. p.542. *Tertullianus de exomologesi publica, i. e. actu pœnitentiæ coram Ecclesia facit mentionem, cujus etiam Leo Papa meminit de pœnit. dist.1. eamq; eleganter ob oculos ponit, quâ majores nostros statim post initia nascentis Ecclesiæ severissimè usos constat, ex qua, nisi multùm fallimur, Confessio secreta sumserit originem.*

Et postea. *Ab eo non abhorrent Juris Pontificii Interpretes quidam non incelebres, cùm institutam ab Ecclesia Confessionem dicant. Nam ex exomologesi publica, id est,*

actu

actu pœnitentia coram Ecclesia ut veteri instrumento desumta, ex publica privata nata videtur occultorum criminum occulta.

pag. 544. Clancularia admissorum Confessio, quantum conjicimus, nata est ex ista exomologesi publica per ultroneam hominum pietatem, ut peccatorum occultorum esset & exomologesis occulta, nec enim usquam praeceptam olim legimus.

Ibidem. *Non aliam ob causam complurium testimoniis hîc usi sumus, quàm ne quis admiretur, Tertullianum de clancularia illa peccatorum confessione nihil locutum, quæ, quantùm cōjicimus, nata est ex ista exomologesi.*

In quibusdam exemplaribus sic legitur: *Publicâ exomologesi usi sunt antiqui multis seculis, priusquam ista secreta nascerentur, de qua Tertullianus nihil habet, quæ penitùs id temporis ignorabatur.*

(Hoc Rhenani testimonium Index Expurgatorius p.19. deleri jubet.)

Polydorus Vergilius lib.6. de Rerum Inventorib. cap.1. idem cum Beato Rhenano asserit.

(Sed in eandem incumbit spongiam. *Deleatur*, ait Index Expurgatorius p.196.)

5. Quòd quidam agnoscunt, ante confessionem verè pœnitentibus peccata coram Dei judicio remitti.

(Ergò confessio illa non erit simpliciter necessaria.)

c. Faciliùs dist.1. de Pœnitent. in Appendice. *Hoc idem* (scilicet Confessionem oris non esse necessariam) *probatur autoritate illâ Propheticâ. In quacunque hora peccator fuerit conversus & ingemuerit &c. Non enim dicitur, ore confessus fuerit, sed tantùm conversus fuerit & ingemuerit, vitâ vivet & non morietur.*

c. Scindite dist. eadem. *Scindite corda vestra & non vestimenta vestra, ait Propheta, ostendens in contritione cordis, quæ in ejusdem scissione intelligitur, non in confessione oris, quæ pars est exterioris satisfactionis, quam scissuram vestium nominavit, à parte totum intelligens, peccata dimitti.*

c. Convertimini dist. eadem. *Si cor nostrum undiq; à malo ad Deum vertitur, mox suæ conversionis fructum meretur, ut Deus ab ira sua ad misericordiam conversus, peccati præstet indulgentiam, cujus primò præparabat vindictam, unde datur intelligi, quòd etiam ore tacente veniam consequi possumus. Hinc etiam leprosi illi, quibus Dominus præcepit, ut ostenderent se Sacerdotibus, in itinere, antequam ad Sacerdotes venirent, mundati sunt. Ex quo facto nimirùm datur intelligi, quòd antequam Sacerdotibus ora nostra ostendamus, id est, peccata nostra confiteamur, à lepra peccati mundamur. Hinc etiam Lazarus, qui vivus de monumento prodiit, non priùs de monumento est eductus, & postea à Domino suscitatus, sed lapide remoto, quo monumentum claudebatur, in sepulchro revixit, & foras vivus prodiit. Hinc etiam, ut Dominus ostenderet, quòd non Sacerdotali judicio, sed largitate divinæ gratiæ peccator emundatur, leprosum tangendo mundavit, & postea Sacerdoti sacrificium ex lege offerre præcepit. Leprosus enim tangitur, cùm respectu divinæ pietatis mens peccatoris illustrata compungitur.*

c. Qui natus dist. eadem. *Cùm ante Confessionem sumus resuscitati per gratiam & filii lucis facti, evidentissimè apparet, quòd sola cordis contritione sine confessione oris peccatum remittitur.*

c. Omnis qui dist. ead. *Non ergo in confessione peccatum remittitur, quod jam remissum esse probatur. Fit itaq; confessio ad ostensionem pœnitentiæ, non ad impetrationem veniæ. Et sicut circumcisio data est Abrahæ in signum justitiæ, non in causam justificationis: sic confessio Sacerdoti offertur in signum veniæ acceptæ, non in causam remissionis accipiendæ.*

Glossa c. Utrum sola dist. 1. de pœnit. *Nec cordis contritione, nec oris confessione peccata dimittuntur, sed tantùm gratiâ Dei &c. Sed ipsa cordis contritio signum est, peccata esse dimissa, sicut exterior satisfactio signum est cordis contritionis. Gratia enim præcedit contritionem; contritio remissionem; unde remissio est attribuenda gratiæ, quæ est causa causæ.*

Guido Brianson in 4. sent. q. 8. coroll. 1. *Non est peccatum, quod non possit remitti per solam contritionem, quod maximè potest esse verum in necessitate.*

Catech. Trident. p. 290. *Ex quo licet cognoscere, veræ Contritionis eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim impetrèmus.*

Bellarminus lib. 2. de pœnit. cap. 13. in ipsa. *Contritio perfecta cum voto Sacramenti conjuncta remittit peccata ante Sacerdotis absolutionem.* (Proinde etiam ante confessionem) quod ipsum multis argumentis probat, & contrarias rationes refellit.

6. Quòd quidam agnoscunt, confessionem illam auricularem, qualis hodie requiritur, conjunctam esse cum magnis incommodis.

Marsilius Patavinus in Defens. pacis. *Ampliùs potest hoc esse ad civile incommodum grande, quoniam Sacerdotes sub Confessionis titulo mulierum habent persæpe secreta colloquia. Hoc quia ut faciliè seducibiles sunt, præsertim ipsarum juvenes, tàm virgines quàm etiam conjugatæ (ut apparet Gen. 3. & inducit Apostolus 1. Tim. 2. Adam enim seductus non fuit, sed mulier in prævaricatione,) Sacerdos perversus existens, ipsarum mores & pudicitiam facilè corrumpere poterit, quod etiam frequenter his temporibus propter Sacerdotum qualitatem evenire videmus, est civile incommodum non modicum, considerare volenti, quæ sequantur ex hoc inconvenientia.*

Erasmus in libello de modo confitendi. *Non hoc ago,* inquit, *ne confiteamur, sed ut utiliter confiteamur. Id efficere non poteram, nisi propositis quibusdam incommodis, quæ non adscribo Confessioni, sed vitio confitentium & audientium. Jam cùm totus mundus plenus sit fabularum de flagitiis ac sceleribus, quæ sub umbra Confessionis adducuntur, admittuntur; indignantur mihi quòd moderatissimè quædam attigerim, nec reputant, quàm multa pudore Christiano siluerim ejus generis, ut vel sola commemoratio posset lectoris animum inficere. Verùm Monachi complures non amore pietatis urgent hanc Confessionem, sed quòd hinc auferant luculentam messem, dum regnant in ædibus divitum, quorum secreta norunt; dum adsunt morientibus, dum arrodunt Testamenta. Considerent lernam malorum, quæ hactenus orta est ex Confessionibus, & mirari desinent, si quid admonui de rectè confitendo.*

Carolus Scribonius lib. 3. Medici Religiosi cap. 39. p. 606. *Ingentium non in Religione tantùm, sed in omnibus, qui excipiendis Confessionibus occupantur, malorum origo, è qua propè quicquid excogitari potest vitiorum*

viorum nascitur (sunt fæminarum Confessiones) *maximè cùm eadem frequentiùs audiuntur, plurimùmq; in iis temporis impenditur. Crescit enim è consuetudine familiaritas, è familiaritate libertas; & qui priùs ad mulieris vocem erubescebat, nunc pudore seposito, etiam intueri & arridere non reformidat & ad liberiora etiam verba, risum, jocosq; provocare. Sequuntur dictorum factorumq; narrationes prolixiores & ferè secularibus permissæ; ac tandem est tam crebra frequentia domestica quasi quædam licentia; nec jam tantùm patris, sed & fratris, & perfamiliaris amici personam induit; inde metus, omnis pudicitiæ custos, exulat, & dum pulso timore, maliq; suspicione detersâ, tanquam cum filia pater, aut veriùs, tanquam cum ejusdem sexus amico versatur, ferè incautus antea cecidit, quàm muliebria hæc præcipitia prospexit, anteaq; in fœminea retia & insidias prolapsus est, quàm pericula provideret.*

Josephus Acosta lib. 6. de procurand. Indor. salute cap. 16. *Theologus quidam optimè consultum iri Indicis dixit & scripsit, si confessionis obligatio tolleretur, ne tot & tam gravia sacrilegia perpetrare cogantur.*

(Subjicit quidem, *Si perversis remedio quovis abutentibus isthæc erit ratio medendi, tolle matrimonia, ne sint adulteria, & sic de aliis, ne bonum malitia convertat in virus, quin potiùs apud sapienter & rectè omnia æstimantem pluris est, quòd pauci electi per medicinam sanantur, quam quòd plures reprobi per illius abusum deteriores fiunt.* Sed resp. aliam esse *ordinationum divinarum*, aliam *humanarum traditionum* rationem. Illæ, nullâ habitâ ratione abusuū, conservandæ sunt, hæ verò propter abusum generalem tollendæ.)

Ad hæc incommoda meritò refertur, quòd castis auribus in Confessione tales proponuntur à Sacrificulis quæstiones, quas æterno silentio sopiri longè erat æquius.

Burchardus in suis Instructionibus edidit Interrogationes, quæ à Sacerdotibus fæminis confitentibus proponuntur. Nullum est crimen tàm obscænum, neq; tàm brutum, quod hominum mentibus unquam Diabolus instillârit, de quo non interroget, præmissâ hac egregiâ formulâ: *Fecistine, quod quædam mulieres facere solent &c.* En specimen aliquod ejus verborum formulæ. *Fecistine, quod quædam mulieres facere solent? tollunt piscem vivum & mittunt in puerperium suum? Item quæ se conjungunt, quasi coire debeant, & conjungunt invicem puerperia sua &c.*

In Summa Angelica circa sextum præceptum jubentur ejusmodi quæstiones Confitenti proponi f. 148 *Si fuit scortator, si sese polluit qualitercunq;, si voluntariè cogitavit de hujusmodi peccatis. Circa conjugatos, si negavit debitum petenti, si cognovit causâ satiandæ libidinis, si cognovit habens intentionem ad alteram, si usus est matrimonio extra vas, vel modo indebito, si tempore menstrui, si tempore impragnationis, si in diebus festis &c.*

Toletus lib. 3. in Summa Casuum conscientiæ cap. 7. f. 156. *Istæ, quæ peccatum molliciei patiuntur, propriis se polluentes manibus, tenentur exprimere personam, quam mente concipiebant, si aliquam tenebant mente, mutantem speciem, & tenentur etiam exprimere in uno actu successivè, si plures intendebant, & Confessor debet ista exigere.*

lib. ejusd. cap. 8. *Idem intelligendum est de eo,*

de eo, qui omnia peccata proferre non potest, ut muto, qui motu solùm potest aliqua exprimere, non omnia.

Jesuita Sanchez in crasso volumine *de Sacramẽtis* curiosè omnis generis impuritatis ac luxuriæ artificia tam horrenda conquisivit, quò Confessarios instrueret, ut de iis quæstiones instituerẽt, ut nulla tam scelerata possit esse hominis conscientia, quæ ad horum lectionem vel auditum horrore non percellatur.

Autor Deliberationis de Cõpescend. Jesuitarum conatu ex Polonico in Latin. sermonem translatæ & in publicum editæ Ann. 609. F. 2. *Confessionarium artificium est venerationis Jesuiticæ præcipuum instrumentum, & rete perquàm commodum. Neq; tamen hoc ipsum tam cautè hactenus disponere potuerunt, ut illa omnium arcanorum perscrutatio, peccatorumq; interdum non satis pudicum examen cum satisfactionis illa insidiosa, multoties etiam avara, impositione non plurimos offenderit, & à Catholica communione ita repulerit, ut ab eadem propter ipsos præcipuè Jesuitas penitus abhorreat. Sentit hoc jam in vicina nobis Moravia Præsul Olumucensis, sub cujus nomine Jesuitæ libellum quendam ibidem typis excusum ediderant, in quo pro Confitentium instructione catalogus peccatorum, cum discretione venialium & mortalium, recensetur, secundùm distincta vitæ communis officia: quando ejus libelli abominandâ spurcitie (ab amicis admonitus) pòst aliquantò diligentiùs perpensâ, pudore victus, eundem ut Christianæ professioni minimè ferendum, omniq; luce indignum opprobrium, precio plusquam decuplo passim redimere ac penitus supprimere conatus.*

Pont. Tyardæus Episc. Cabilon. de fratribus Jes. pag. 35. (apud Thomam Mortonũ in Dissert. contra Bellarm. de officio pii Principis cap. 7. sect. 2. p. 297.) *Sunt quædam Confessionum formulæ, quibus sancti illi Pneumatici* (de Jesuitis loquitur) *circa peccatorum differentias obscœna quædam & impudica exquirunt, quæ sine interrogati, cujus aurib. inauditæ turpitudines & lascivia instillantur, rubore & interrogantis inhonesti appetitus titillatione vix ullis verbis aut ne vix quidem enunciari possunt.*

7. Quòd quidam agnoscunt, Confessionem illam specialem, qualis hodie exigitur, degenerasse ab ea, quæ in primitiva Ecclesia erat recepta, atq; ad eandem esse revocandam.

Georg. Wicelius in Compend. de semit. antiq. *In Confessione Sacerdotali moderationem aliquam Catholici quoq; postulant. Ut ea non sit ampliùs, fanaticorum est somniare. Verùm ut existat in Ecclesia nullis contaminata næniis, nec inanib. oppressa Sophistarum commentis, expetunt Orthodoxi. Si hæc extitit Origenis, aut Hesychii & Augustini temporibus, profectò talis non extitit, qualem hodie deprehendimus usq; adeò onerosam, ut non Confessio, sed laqueus videri possit. Laqueum dico, quem, donec rumpatur, tendunt Romæi Socii seu Theatini. Affirmamus Ecclesiastici publicam privatamq; Confessionem, publicam solutionem pariter & ligationem à principio in Ecclesia Catholica fuisse unanimiter observatam, nec nos ad defectionem hujus cogi debere. Quibus temporib. concio cathedralis acerba fuit voluntariè peccantibus, nec parcebat virga & vinculũ Ecclesiasticum, quæ sunt excommunicatio, præsertim flagitiosis, ut est discrimen Ecclesiæ judicio inter homines peccatores & flagitiosos*

seu criminosos. Hi coërceri non poterant, nisi per illud vinculum & terrorem Satanæ effrenibus incussum, citra cujusmodi præsentem licentiam publicorum morum cohiberi non posse comperimus. Tuemur Confessionem peccatorum simplicem, qualis erat veterum; tuemur contritionem cordis, quæ acerbissimus dolor est ac mœror eorum, qui sua commissa verè agnoscunt, deflentq; &c.

Et postea. *Nec suo caret abusu Confessio auricularis. Nam vitium est, homines ad hanc invitos cogi. Adhac requirunt potissimum, quid quis peccârit adversus constitutiones Ecclesiæ. Perrarò exquiritur, quid peccatum sit adversus Decalogum & paræneses Apostolicas, & faciunt interdum peccatum ex non peccato. Pariter extendunt Confessionem Sacerdotalem, ut quæ pariter fieri debeat & B. Mariæ Virgini, sanctisq; omnibus. Quasi Maria desideat in angulis templorum promta confessionum auditrix, & habeat socios auditores Baptistam, Petrum ac Paulum. Impietas est & hæc haud sanè mediocris, quòd nuper* ἱερατεία *tanti fecit Confessionem illam Sacerdotalem, ut audeat omnem penè justitiam & spem salutis in hac, tanquam in anchora Christianæ religionis sacra atq; unica, collocare, Evangelio detrahit & Confessioni tribuit, plus de hoc, quàm de illo sentiens, cùm non ignoret, humanum esse inventum, ut persuadeat incautis, humanam constitutionem, si non præferri certè adæquari debere aut posse & Evangelio Dei. Multa sunt utilia, quæ non ad salutem necessaria. Sed isti semper magis urgent minùs necessarium, minusq; principalia, adeò non celant nos, quo Spiritu agantur.*

8. Quòd quidam agnoscunt, Confessionem illam, qualis hodie urgetur, esse animarum carnificinam.

Beatus Rhenanus in lib. Tertull. de pœnit. p. 545. *Johannes Geilerus* (Kaisersbergius) *gravis ac sanctus Theologus, vir magno rerum usu præditus, cujus ego parentalibus jam decrepiti interfui adolescens, familiariter versabatur cum Cœnobitis sanctioribus, cum Cartusiis, quos sæpiusculè invisebat, cum Franciscanis arctioris instituti, à quibus peregrè venientibus intervisebatur, ab his discebat, quibus tormentis quorundam piæ mentes affligerentur ob confessionem, cui satisfacere, ut ipsis videbatur, nequirent. Similes querelas ad eum deferebant Sanctimoniales, proinde motus fuit, ut libellum ederet in lingua Germanica, cui titulum fecit,* von dem Beichtweh/ *hoc est, de morbo Confessionis, quo negabant esse tristiorem, qui eo tenebantur. Erat Carthusianus, qui propter Confessionem, quæ ei semper ob inexplicabilem circumstantiarum vim imperfecta videbatur, sed ipse perfectissimam esse frustrà contendebat, huc miseriarum venerat, ut omnem salutem desperaret, & apocarteresin cogitaret. Hujusmodi homines ei libuit illo libello consolari, id quod antea fecerat in scriptis suis passim* Johannes *Gerson pius ac sincerus* Theologus *&c. Itaq; Geilerio non displicebat Confessio, sed morositas illa & anxietas quorundam, quam docent aliquæ recentiorum Summulæ, quæ justiùs alibi locum habeant, quàm in Bibliothecis. Hoc est nimirum artem tradere & methodum alicujus rei, quam ipse non probè calleas.*

Idem d. l. *Scholastici nimiùm arguti homines talem confessionem privatam reddiderunt, ut gravis & sanctus Theologus sæpè testatus sit, eam juxta illorum* δεινοτέρους *impossibilem esse.*

Georg. Cassand. in consult. art. 11. p. 944. *Equidem credo de hac re* (de Confessione)

sione) controversiam nullam fuisse futuram, si non salutaris hæc confitendi medicina ab imperitis & importunis Medicis multis inutilibus traditiunculis infecta & contaminata fuisset, quibus conscientiis, quas extricare & levare debebant, laqueos injecerunt, & tanquam tormentis quibusdam excarnificârunt. Quapropter huic rei occurretur, si pii tantùm & prudentes viri huic utilissimo & sanctissimo audiendæ Confessionis & Absolutionis impertiendæ ministerio præficiantur, qui hominum conscientias peritè tractare possint, quorum dexteritate facilè fiet, ut Confessio, quæ hactenus multis onerosa & molesta visa est, ut plena spiritualis consolationis, ab omnibus ultrò expetatur.

Idipsum probant hypotheses, quæ de hac Confessione apud Scholasticos & recentiores Scriptores Pontificios occurrunt.

Primò, Statutum de confessione in c. Omnis utriusque sexus &c. Bonaventura extendit *etiam ad venialia*, cujus *sententiam multos ex Scholasticis sequi* scribit Maldonatus in Summ. q.18. art.4.

Secundò, Quidam statuunt, *quòd non habens mortalia peccata teneatur ad confessionem venialium semel in anno*, quam opinionem recitat Thomas 4. sent. dist. 17. & satis concordat Richardus ibidem.

Tertiò. Eò procul dubio respicit Bellarminus, quando lib. 3. de pœnit. cap. 17. scribit, *non exigi absolutè omnium omninò peccatorum enumerationem, sed eorum solùm, quæ post diligentem memoriæ excussionem occurrunt*, ut sc. innuat, si non occurrant mortalia, Confessionem venialium faciendam esse.

lib. 3. de pœnit. cap. 9. generaliter loquitur. *Non possunt Sacerdotes congruam pœnitentiæ actionem injungere, nisi peccata omnia accuratè cognoscantur.*

Item. *Necessarium est, ut sigillatim peccata omnia Sacerdotibus detegantur.*

Quartò. Statuunt, *in Confessione enumeranda esse etiam illa peccata, quæ contra præcepta de non concupiscendo commissa.*

Catech. Roman. p. 2. cap. 2. de Sacram. pœnit. q. 40. *In Confessione curandum est, ut integra & absoluta sit. Omnia enim & singula peccata mortalia enumeranda sunt, quantumvis etiam occultissimè lateant, & ejus generis sint, quæ duobus tantùm extremis Decalogi præceptis interdicuntur.*

Quintò. *Circumstantias omnes, quæ peccatum aggravant, & in aliud genus peccati mortalis trahunt, enumerandas* asserunt.

(Quas hisce versiculis includere voluerunt.

Quis, quid, ubi, quare, quoties, cum, quomodo, quando,
Peccasti, dices, ut sit Confeßio vera.

Item. *Aggravat ordo, locus, mora, causa, scientia, tempus,*
Lucta pusilla, modus, culpæ genus & status altus,
Conditio, numerus, ætas & scandala, sexus.)

Suarez tom. 4. Disp. 22. §. 2. *Actionis aliæ speciem mutant, hujusmodi eodem præcepto divino debemus confiteri, quoad mortalia. Aliæ speciem non mutant, quarum insuper aliæ peccatum augent & aggravant, aliæ minuunt. Quæ notabiliter aggravant peccatum, in Confessione explicare est necessarium, cujus generis sunt septem. Prima quis; secunda quid; tertia, propter; quarta, quomodo; quinta, quibus auxiliis; sexta, ubi; septima, quando.*

Sed in Concilio Tridentino *quidam*

illud, quod in Decreto additur de circumstantiis peccati speciem mutātibus, admodùm insipidum judicabant, posseq; quemvis virum bonum salvâ conscientiâ dejerare, sanctos Apostolos & ipsorum discipulos, rerum cœlestium peritissimos, nunquam adeò curiosos subtilitatum humanarum speculatores fuisse, ut ipsis curæ esset intelligere, esse in peccatis circumstantias speciem mutantes, & plerosque omnes forsan id adhuc ignoraturos, nisi Aristoteles ad istam speculationem viam praivisset, quæ jam nunc, si Diis placet, articulum fidei ad salutem necessarium nobis concinnavit. Petrus Suavis lib. 4. Hist. Conc. Trid. p. 417.

Sextò Statuunt, *si quis ex iis, quæ enumerari debent, aliquid prætermittit, tum non solùm ex confessione illa nullum sentire commodum, sed etiam novo scelere se obstringere.*

Catech. Rom. d. l. q. 41. *Sacerdos non remittit ullum peccatum, nisi pœnitens proferat, quæ debet, omnia.*

Suarez tom. 4. Disp. 22. §. 6. *Quando Confessio culpabiliter non est integra defectu materiæ necessariæ, ipsa Confessio omninò nulla est.*

Septimò. Maldonatus in Summa q. 18. art. 3. 4. & 8. *Unus finis confitendi est, ut obligaret homines, ne ipsi judices essent, an habeant peccatum & an illud sit mortale, an veniale, quia plerunque imperiti sunt, ideoque cogendi sunt expônere, quicquid fecerunt Sacerdoti, ut judicet, peccarint, nec ne.*

Item. *Proprius finis Confessionis est, ut peccatores vi clavium obtineant remissionem peccatorum. Quapropter Sacerdos debet omnia remittere, & quia non potest remittere, nisi qui audit, ideò omnia debet audire.*

(Atqui si Sacerdoti ideò debemus confiteri, *ut judicet & discernat, quæ sint peccata mortalia*, tum quicquid peccato mortali obnoxium esse potest, Sacerdoti enumerandum erit. Jam verò non solùm externæ actiones, verùm etiām sermones & cogitationes possunt esse peccato mortali obnoxiæ. Ergò. Ulteriùs. Si Sacerdoti omnia peccata confiteri debemus, quorum remissionem petimus, utique non solùm mortalia, sed etiam venialia peccata enumerare debemus.)

Octavò. *Si infirmus quispiam propter imbecillitatem loqui non possit, signum autem aliquod edat veræ contritionis, quo se peccasse significat ac absolutionem petat, tamen eum absolvi non posse* statuunt Soto, Ledesima, Canus & Navarrus.

Nonò recensent aliquot casus, in quibus Confessus tenetur iterum confiteri eadem peccata, videlicèt.

1. *Quando confitetur ei, qui non potest absolvere.*

2. *Quando confitetur scienter ei, qui non potest ligare vel solvere.*

3. *Quando quis non confitetur integrè omnia peccata mortalia, de quibus non est legitimè confessus uni Confessori, etiamsi confiteretur diversis Confessoribus, sed scienter tacet aliquod peccatum mortale, vel de quo dubitat, utrum sit mortale peccatum, vel aliquid aliud, quod est de necessitate confessionis, utpote circumstantiā, quæ mutat speciem, & hujusmodi ex verecundia vel aliquo quocunq; respectu.*

4. *Quando quis obliviscitur pœnitentiam injunctam vel contemsit facere.*

5. *Quando confitetur sine contritione vel attritione debita, quæ sufficiat ad gratiæ susceptionem cum Sacramento, puta quod est in voluntate peccandi, vel ex mala intentione confi-*

confitetur, vel non vult satisfacere, quod tenetur, & hujusmodi.

6. Quando quis recidivat.

7. Quando quis confitetur peccatum, à quo suus Confessor non potuit absolvere.

8. Propter peccati obliti recordationem.

9. Quando quis ante completam pænitentiam committit aliquod mortale.

10. Cùm quis confitetur excommunicatus existens.

Meritò igitur scribit Alphonsus de Castro libro. 4. adv. hæreses, verbo Confessio. *Nihil durius aut difficilius in tota lege Evangelica reperiri, quàm specialem illam peccatorum Confessionem.*

9. Quòd quidam Romano Catholici approbârint articulum XI. Augustanæ Confessionis, in quo negatur necessitas specialis peccatorum enumerationis.

(Verba ejus sic habent. *De Confessione docent, quòd absolutio privata in Ecclesia retinenda sit, quanquam in Confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio, est enim impossibilis, juxta Psalmum. Delicta quis intelligit?*)

Johannes Hoffmeisterus in Harm. Andr. Fabricii de hoc articulo sic scribit: *Amplectimur hunc articulum, tanquam Catholicum.*

Georgius Cassander asserit, *neminem moderatum approbare nimis anxiam inquisitionem omnium circumstantiarum, quæ in multis conscientiæ carnificinam gignunt.*

10. Quòd quidam agnoscunt, confessionem illam non debere esse nimis scrupulosam, nec tàm de integritate confessionis, quàm de sinceritate contritionis & fidei verè pœnitentes debere esse solicitos.

Taulerus conc. 68. f. 169. Ich rathe euch vnd mahne euch vnd bitte euch / daß ihr lernet GOtt inniglich vnd lauterlich beichten alle ewre Gebrechen / vnd lernet euch ihm gründlich schuld geben / vnd weget vor ihm größlich vnd sehr ewre Gebrechen mit Leyd vnd daß ihr euch nicht setzet auff viel außwendiges langes Beichten / viel zusagen von ewrem teglichen Gebrechen / wenn da ist wenig fürgangen an / vnd benimpt den Beichtvätern ihre Zeit / vnd machet ihnen Verdrossenheit vnd Vnlust. Von diesen viel sagen / so fallen die Gebrechen nicht abe vnd als ich vor mehr gesprochen habe / die Beichtiger haben keinen Gewalt vber ewre Gebrechen. Kehret euch zu euch selber mit Bekentnüs ewr selber / denn diß außwendig Sagen ohne das innerliche bringt wenig Frommen.

Georgius Cassander in Consult. art. 11. p. 943. *Quòd subjiciunt* (Protestantes) *enumerationem omnium delictorum non esse necessariam, quadam ex parte rectè habet, videlicet si intelligatur de ignotis & non occurrentibus peccatis, Item si intelligatur de nimis anxia inquisitione omnium circumstantiarum, quæ in multis conscientiæ carnificinam gignit, quam nemo moderatus approbat. Verùm si referatur ad eam enumerationem peccatorum, quâ graviora omnia peccata diligenter expenduntur, & tanquam spiritualia vulnera spirituali Medico revelantur, de ea quoq; retinenda dubitandum non est.*

Navarrus tom. 1. p. 501. *Aquinas circumstantiarum torturas sensisse videtur & arbitratur, candido Christi pectori conformatiorem esse confessionem, quæ tranquillo animo sine circumstantiis bonâ fide facta est, quàm quæ cum his fit animo scrupulosè & inquieto.*

Liber

Liber Interimisticus in art. de Pœnit. *Confeßio & peccatorum enumeratio ut non nimis laxanda est; ita vicißim non est nimis astringenda.*

Antonius Sucquez in via vitæ æternæ lib. 3. cap. 10. in vers. Germ. p. 781. Durchlauff Bedenckensweiß deine Tagswirckungen/vnd thue dir kürtzlich drey oder vier (wenn dir nichts schwärwichtiges fürfelt) Sündenpunct versamlen/ darüber du dich in der Beicht anklagen mögest.

p. 782. Beicht sol nicht engstiglich oder scrupulosè geschehen.

cap. 25. p. 955. Es ist vnmüglich/ daß der Mensch alle seine vergangene Sünde zu Gedechtnüs bringe/noch die gegenwertigen Vmbstende von wegen der Verwirrung des Gemütes vnd der Vnwissenheit halber aufferwecken könte/ also magstu wohl erkennen/wasser massen nur diß eintzige erfodert wird/daß du mit guter Trew vnd Glauben auffrichtiglich thust/ was dein Heyl betrifft vnd das vbrige alles den Göttlichen Güte anvertrawest/die zuviel vbrige vnd vergebliche Engstigkeit kan niemaln nütz seyn/so wohl darumb/weil sie den Menschen nur je lenger/ je mehr betrübet vnd verwirret/ auch desto weniger jhn lest betrachten die jenigen Dinge/ so zum Heyl gehörig sind/als auch weiln der Göttlichen Gerechtigkeit niemaln von vns kan ein genüge geschehen/sondern man sich auff seine Güte verlassen muß.

II. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Bellarminus lib. 1. de pœnit. cap. 4. §. 3. & alibi passim fatetur, *Sacramentum pœnitentiæ in V. T. nondum fuisse institutum.*

(Ergò etiam specialis peccatorum enumeratio in V. T. nondum fuit requisita. At si in V. T. non fuit requisita, non est verisimile, eam in N. T. esse institutam & requisitam, quia N. T. est *fœdus gratiæ ac tempus libertatis*, in quo *tam onerosum & arduum Confeßionis præceptum*, ut Scotus illud vocat, de novo non fuit institutum.)

Secundò, Maldonatus in Summ. q. 18. art. 5. *Communis opinio est, præceptum Confeßionis obligare solùm semel in anno.*

(At ex institutione Christi petimus quotidiè remissionem peccatorum. Qui ergò peccati mortalis reus animo pœnitente per Christum hodiè remissionem peccatorum deprecatur, ille ante constitutum confessionis tempus remissionem peccatorum vel impetrat, vel non impetrat. Si posterius, cur remissionem à Deo quotidie petit? Si prius, cur ab homine eam expectat per Confessionis auricularis confusionem primùm promerendam?)

Tertiò, Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 15. §. Præterea &c. disputat, *Laicos à lectione Scripturarum ideò arcendos esse, quia in illis referatur adulterium Davidis, incestus Thamar, mendacia Judith; quæ ne Laici imitentur, periculum subesse arbitratur.*

(At si propter periculum scandali Laici à lectione Scripturæ arcendi, multò magis impuræ & prodigiosæ illæ quæstiones in auriculari Confessione à Sacerdotibus erunt omittendæ, quarum quasdam superiùs recensuimus.)

Quartò, si peccata quædam nec cognita nec enumerata pœnitentibus remittun-

mittuntur, videlicet ea, quæ post diligentem discussionem memoriæ non occurrunt, consequens est, specialem peccatorum enumerationem non esse absolutè necessariam. Ratio est, quia apud Deum par ratio est eorum, quæ cognoscuntur & enumerantur, & eorum, quæ non cognoscuntur & enumerantur. Utraq; facta sunt contra legẽ Dei, utraq; offendunt Deum, utraque temporales & æternas pœnas promeruerunt. Antecedens concedit Bellarm. lib. 3. de pœnit. cap. 16. Idem concedit Alphonsus de Castro lib. 4. adv. hæreses verbo Confessio. *De peccatis occultis, quæ sic occulta sunt, ut ipsum peccatorem lateant, vel quia eorum non recordatur, vel quia firmiter credit excusabili ignorantiâ non esse peccata, de his, inquam, non disputamus, quòd ea confitenda sint. Nullus enim fuit unquam tam demens, ut putaret illa etiam Sacerdoti in aurem fore narranda, quorum penitus non recordatur.*

12. Dissensiones Adversariorum.

1. Statutum Pontificis c. Omnis utriusque sexus &c. Bonaventura extendit etiam *ad venialia*, cujus sententiam multos Scholasticos sequi scribit Maldonatus in Summ. q. 18. art. 4.

Alii statuunt, *quòd habens mortalia satisfaciat huic statuto confitendo mortalia, ita ut non teneatur ad confessionem venialium semel in anno.* Hanc opinionem recitat Thomas 4. sent. dist. 17. & satis concordat Richardus ibidem.

Contrarium tenent Scotus, Durandus, Paludensis 4. dist. 17. q. 2. art. 4. statuentes, quòd *habens sola venialia ad Confessionem Sacramentalem non teneatur.*

Robertus Holcot in 4. sentent. q. 4. *De venialibus confiteri magis est supererogationis, quàm necessitatis.*

Gabriel Biel id probat hoc argumento: *Nemo tenetur de illis confiteri, ad quorum contritionem non tenetur. Sed de venialibus non est habenda contritio.*

Has pugnas Concilium Tridentinum dirimere voluit, quando *ad sola mortalia* præceptum Confessionis restringit. sess. 14. cap. 5. *Venialia*, inquiunt, *peccata, quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentiùs labimur, quanquam rectè & utiliter, citraq; omnem præsumtionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisq; aliis remediis expiari possunt.*

Gregor. de Valent. lib. de necess. Confess. cap. 4. §. 2. *Confessionem mortalium tantùm peccatorum necessariam esse* statuit,

Sed Bellarminus lib. 3. de pœnit. cap. 17. §. Sed objectio &c. loquitur generaliter, *requiri in Confessione enumerationem illorum peccatorum, quæ post diligentem memoriæ excussionem occurrunt.* Nimirum ut innueret, venialium confessionem faciendam, si non occurrant mortalia.

2. Præter hanc dissensionem opinio de necessitate specialis enumerationis peccatorum examina variarum quæstionum peperit, ad quas nec veteres nec recentiores eodem modo respondent.

Conditiones legitimæ confessionis numerant sedecim, quas Richardus lib. 4. sent. dist. 17. art. 3. quæst. ult. his complexus est versiculis:

Sit simplex, humilis Confessio, pura, fidelis
Atq; frequens, nuda, discreta, libens, verecunda,

Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata.
Fortis & accusans & sit parere parata.

(Recitat eosdem versiculos Viguerius Institut. cap. 16.)

Inde quærunt, *An prædictæ conditiones omnes sint de necessitate Confessionis?*

Utrum nominatio personæ, cum qua quis peccavit, sit necessaria ad peccati confessionem?

Utrum requiratur ad confessionem, quod fiat genu flexo, capite disco operto & hujusmodi?

Utrum confitentes propter gloriam vanam vel alium malum finem peccent mortaliter?

Utrum confitens peccatum, quod non fecit, peccet mortaliter?

Utrum mendacium dictum in Confessione sit peccatum mortale?

(Affirmat Cajetanus, negat contra hunc Gregorius de Valentia tom. 4. col. 1811.)

An peccet mortaliter, si quis dicat, se fecisse aliquod peccatum mortale, quod non fecit?

(Alii affirmant, alii negant, Sa in verb. Confessio num. 12.)

Quando & in quibus Casibus Confessio sit reiteranda?

Utrum sit confitendum per verba obscena?

Quid statuendum sit de eo, qui confitetur sacerdoti, qui dormit aut non intelligit?

Quæ peccatorum circumstantiæ necessario [illegible]menda?

Quid dicendum de eo, qui confitetur solum[illegible] ne reddatur notatus in populo?

[illegible]m dividens Confessionem satisfaciat?

Utrum peccata manifesta confitenda?
Num venialia confitenda?

An homo teneatur statim confiteri peccato mortali perpetrato?

(Scotus hoc dicit *esse dubium*; Bonaventura distinguit inter *religiosos & Laicos*; alii requirunt *opportunitatem temporis & Confessoris.*)

An virgo debeat confiteri mentalem fornicationem?

(Alii affirmant, alii negant, apud Sa in aphorismis in verbo Confessio num. 25.)

Quomodo gradus incestûs confitendi, non convenit apud Pontificios teste Sa n. 20. verb. Confessio.

Utrum possit quis confiteri per interpositam personam vel scriptum?

Utrum, qui respondet Confessori ad interrogata, satisfaciat?

Utrum confitens teneatur acceptare omnem pœnitentiam, quam Confessor ipsi vult injungere?

Utrum infideles teneantur ad Confessionem?

Utrum pueri? Quidam putant *teneri ad Confessionem, qui habent usum rationis, tamen Ecclesia non videtur obligare ante pubertatem,* ait Sa in Aphorismis verbo Confessio. *An in articulo mortis ægrotus debeat omnia peccata confiteri?* Affirmat Cajetanus, quem refellit Gregor. de Valentia tom. 4. tom. 1815.

Utrum non habens mortale, teneatur ex præcepto Ecclesiæ confiteri saltem semel in anno?

Utrum etiam Papa teneatur confiteri?

An si desit Presbyter, teneatur quis confiteri Laico in casu necessitatis?

(Lom-

(Lombardus & Thomas affirmant. Scotus & Richardus negant.)

An soli Sacerdoti confitendum?

An omni Sacerdoti confitendum?

(Ubi dicunt, *proprio saltem confitendum esse*, scil. extra casum necessitatis.)

Quis dicatur proprius Sacerdos?

(Ubi enumerant, *Papam, Legatum in tota provincia, Pœnitentiarium ejusdem Legatum provincia, Archiepiscopum, Episcopum in tota Diœcesi, ArchiPresbyterum Ecclesiæ cathedralis, Vicarium generalis Episcopi, Presbyterum Parochialem in tota parochia, Vicarios prædictorum, omnes habentes licentiam ab aliquo prædictorum, proprium Sacerdotem ejus, qui eligitur à Papa & reliquis, quemlibet Presbyterum Parochialem vagabundorum proprium Sacerdotem esse dicunt.*)

An Religiosi ab aliquo Episcopo approbati possint ubiq; audire confessiones? alii affirmant, alii negant. Sa in v. Confessio n. 5.

An illi, qui non habent executionem ordinum, possint licentiari ad audiendas Confessiones?

An Scholares, mercatores, mercenarii &c. commorantes in aliqua parochia, possint absolvi ab illis Sacerdotibus, à quibus possunt absolvi Parochiales illius provinciæ?

Quid dicendum sit de peregrinis viatoribus?

Quid de illis, qui in diversis locis commorantur æqualiter, aut in diversis castris habent domicilia?

An possint proprii Sacerdotes autoritatem suam aliis delegare?

Utrum ex consuetudine possit induci, ut quis confiteatur ad libitum cui vult?

De qualitate Confessoris, de Absolutione, de Pœnitentiæ injunctione &c. ibidem innumeræ moventur quæstiones, in quibus explicandis Canonistæ & Scholastici tot proferunt distinctiones, tot exceptiones, tot fovent dissensiones, ut negari non possit, Confessionem illam esse carnificinam animarum, & peperisse mare quæstionum.

3. Referendi etiam ad hunc locum Centenarii quæstionum, per quas examinari jubentur illi, qui ad confessionem accedunt, quarum classes constituuntur juxta *decem præcepta Decalogi*, juxta *præcepta Ecclesiæ*, juxta *quinq; sensus*, juxta *septem peccata mortalia*, secundùm *septem opera misericordiæ &c.*

4. Dissentiunt insuper in quæstione, *An peccata etiam ante Baptismum commissa necessariò confitenda.* Quâ de re Summa Angelica sic disserit: *Quæritur, Utrum omnes tenentur ad confessionem? Resp. quòd sic. Omnes, qui peccatum mortale commiserunt, & tam infideles, quàm fideles secundùm Richardum in 4. sent. dist. 17. ita quòd non confitens peccatum mortale commissum tàm ante Baptismum, quàm post, si habet copiam idonei Confessoris, memoriam peccati & tempus & loquelam ad confitendum, omninò damnabitur, cùm sit de jure divino præcepta, veruntamen prout Confessio præcepta est ab Ecclesia, ut fiat semel in anno, non ligat nisi fideles.*

5. Denique ad argumentum ex Nectarii (qui fuit Chrysostomi prædecessor) facto petitum,

(De quo narrat Sozomenus lib. 9. c. 35. *quòd quibusdam suadentib. ut singulos ad cõmunicãdum conscientiæ suæ judicio relinqueret, etiã Presbyterum nequaquam super pœnitẽtes esse præcepit*) variè excipiũt Pontificii.

1. Sunt, qui ingenuè concedunt, *Nectarium sustulisse confessionem secretam, & ideò Chrysostomum noluisse de auriculari confessione verba facere, nec ausum fuisse eam restituere, quam vir probatæ fidei Nectarius abstulerat.* In hac sententia fuit Melchior Canus in Relect. de pœnit. part. 5. & ante eum Waldensis tom. 2. cap. 141. Etiam Sotus in 4. dist. 18. q. 1. art. 1. Suarez tom. 4. Disp. 17. sect. 2.

2. Alii recurrunt ad negationem Historiæ & *Socratem ac Sozomenum arguunt mendacii.* Latinus Latinius Romæ Anno 1587. brevem disputationem edidit, ut ostenderet, *hanc Historiam fabulosam esse,* quod (ait Vasquez in 3. Thom. 5. q. 9. art. 1. dub. 3.) *meo judicio nullo firmo fundamento docet.*

3. Alii ergò voluerunt, *Nectarium non sustulisse Confessionem privatam, sed appendicem illius; nempè quâ statutum erat, ut Confessarius peccata secreta sibi confessa referret ad Episcopum, & per eundem recitaretur publicè. Huic additamento Nectarium derogasse, non Confessioni privatæ.* Hanc sententiam Hesselius Concilio Tridentino in responso suo suggessit, quod habetur in Collectaneis Concilii editis in fol. Lovanii Ann. 1567. pag. 105. & seqq. Eandem Magistri sui sententiam laudavit & amplexus est Ruardus Tapperus art. 5. *Ego verò*, ait Vasquez d. l. *existimo, sententiam illam verã non esse, nec credendum est in toto Oriente à tam sanctis & doctis viris introductam fuisse publicam Confessionem secretorum peccatorum, ut contendit Richardus.*

4. Vasquez hoc vult, & ejus sententiam secutus est Cardinalis Perronius, *electum fuisse illum Presbyterum Pœnitentiarium, præter Confessarios proprios, & ut loquuntur, arbitrarios, pro iis, qui publicè peccaverant, & quibus injungenda erat publica pœnitentia. Debuisse eos isti Presbytero sua confiteri peccata, ut ille judicaret, quæ pœnitentia publica esset infligenda, & quâ ratione, Item quo tempore.*

Vult autem Vasquez, *consultum fuisse pœnitentium pudori, & ipsos per se nõ edidisse confessionem suam: sed Presbyterum illum peccata illa debuisse publicè recitare.*

Perronius contrà vult, *ipsum pœnitentem publicè confessum fuisse, & inde accidisse, ut mulier illa, quæ à Diacono fuerat constuprata, cùm ulterius in Confessione progrederetur, quam à Pœnitentiario fuisset injunctum, etiam hoc crimen suum cum Diacono vulgasse.*

(Colorem aliquem habet Vasquesii inventum, ut rationem reddat, *cur sublatus fuerit Presbyter pœnitẽtiarius, quia istius imprudentiâ factum illud fuisset evulgatum.* Sed si imprudentiâ mulieris id factum fuit, quod voluit Perronius, cur fuisset sublatus Presbyter? maximè si, quod nonnulli volunt, debuit cum Episcopo agere post privatam Confessionem, ut deliberaret de peccatis evulgandis & celandis. Dicendum igitur fuisset, sublatam fuisse pœnitentium publicam confessionem, non pœnitentiarium Presbyterum. Sed ex variis illis Adversariorum responsionibus satis manifestum est, eos urgeri hoc Nectarii facto, nec satis se expedire posse.)

5. Maximè laborant in solvendo hoc modo. Nectarius, consulentib. quibusdam, unicuique liberum permisit, prout sibi conscius esset & confideret, ad mysteriorum communionem accedere. Ibi certè

cæteris non tantùm agitur de iis, qui ad publicam pœnitentiam tenebantur, sed de unoquoque, qui ad communionem vellet accedere, de quo non dicitur, *quòd sibi privatum debuerit eligere Confessorem pro conscientia sua*, ut vult Perronius, *sed quòd potuerit accedere ad communionem, prout sibi conscius esset, & consideret.*

Unde etiam Michaël de Palatio lib. 4. sent. dist. 17. Disp. 5. rectè infert, *Nectarium statuisse, ut deinceps Confessio auricularis non esset ex præcepto, sed arbitraria: & quòd quilibet proprio arbitrio relinqueretur confitendi vel non confitendi Sacerdotibus.*

Quòd autem Perronius adversus Regem magnæ Britanniæ. p. 648. distinguens *inter Confessionem judiciariam & satisfactoriam*, dicit, *judiciariam non fuisse sublatam, satisfactoriam autem fuisse sublatam, quæ publicè fiebat*, id ab eo affirmatur, non probatur. Præterea distinctio illa est futilis, quia Confessio satisfactoria quam vocat, erat etiam judiciaria, tum quòd à judice erat inflicta, tum etiam quia non prius judicabatur pœnitens ad Confessionem admittendus, quàm edita illa confessione.

Addit Perronius *verba illa Chrysost omi. sufficit tibi soli Deo confiteri, non conservo suo* &c. intelligi de Confessione satisfactoria, non judiciaria: nempè igitur qui soli Deo confitetur, Deo satisfacit, non autem expectabit à Deo remissionem peccati sui & absolutionem, quam aliunde petet. At quis unquam satisfactoriam Confessionem appellavit eam, quæ soli Deo fit? Ἀνύποιστον est, quòd dicunt, *relinquebantur conscientiæ suæ, ut sibi Confessorem privatum eligerent*. Hoc enim non possunt ferre verba Historicorum, *Permisit*, inquiunt, *unicuique, prout sibi conscius esset & consideret, ad mysteriorum communionem accedere.* Hæc verba manifestè demonstrant, neminem fuisse obligatum, ut Sacerdoti confiteretur.

Unde Glossa in decreto in pœnit. dist. 5 de pœnit. agnoscit, hanc Confessionem non esse usitatam apud Græcos, nec eis esse necessariam. Verba sic habent: *Sed meliùs dicitur, eam institutam esse à quadam Universalis Ecclesiæ traditione potiùs, quàm ex Novi vel Veteris Testamenti autoritate. Et traditio Ecclesiæ obligatoria est ut præceptum. Ergò necessaria est Confessio in mortalibus apud nos, apud Græcos non: quia non emanavit apud illos traditio talis.*

Et Gratianus can. Quis aliquando dist. 1. de pœnit. asserit, quòd *ex Chrysostomi dictis evidentissimè datur intelligi, quòd sine confessione oris peccata possunt deleri.* Confer D. Andream Rivetum in Cathol. orthodoxo tract. 3. q. 11.

Argum. Adversariorum.

1. *In V. T. varii extant hujus Confessionis typi.* Bellarm. lib. 3. de pœnit. c. 2.

Resp. 1. ex Bellarmino lib. 3. de verbo Dei cap. 3. *Convenit inter nos & adversarios ex solo literali sensu duci posse firma argumenta.*

(Articuli ergò fidei primò omnium ex propriis & perspicuis Scripturæ dictis probandi)

2. Alphonsus de Castro lib. 4. adv. hæreses verbo Confessio. *Omitto pro hac re* (pro astruenda Confessione speciali) *testimonia, quæ ex V. T. adferri possunt, quoniam omnia, quæ inde afferri possunt pro hac re, adeò obscura sunt, ut, quamvis nostro proposito faveant, illud tamen apertè ostendere nequeant.*

Argum. 2. *Gen. 3. exigit Deus confessionem peccati ab Adamo & Eva, & quidem per Angelum in forma humana apparentem. Ergò confeßio peccatorum facienda Ministro.* Bell. d. l.

Resp. Cornelius à Lapide in cap. 3. Genes. *Erat hæc vox Dei deambulantis in Paradiso. Porrò agnovit Adam hanc esse Dei vocem.*

1. quia jam antè cum Deo collocutus vocem solitam Dei agnovit.

2. quia hæc vox erat ingens & terribilis dignaq; Deo. Licet enim per Angelum efformata esset, tamen Deum referebat.

3. quia Adam sciebat, nullum alium esse hominem, qui hanc vocem excitaret.

4. quia conscientia peccati, ipseq; Deus menti ejus suggerebant, hanc Dei vindicis esse vocem.

(Qui prius præceptum dederat de non comedendo ex arbore vitæ, qui mulierem Adæ adduxerat, qui inimicitias ponit inter semen mulieris ac serpentis, illius vocem Adamus audiit, ac ille ipse confessionem peccati exegit, ut colligitur ex v. 11. 12. & 15. Sed Jehovah priùs dederat præceptum &c. Ergò)

Argum. 3. Lev. 5. *divinitus mandatur peccatorum confessio.* Bellarminus d. l. Tirinus ibid.

Resp. 1. Lyranus in cap. 16. Levit. *Sacerdos, positâ utraq; manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, & universa delicta atq; peccata eorum, non explicando omnia in particulari, quia impoßibile erat tùm propter brevitatem temporis, tùm quia Sacerdos non omnia peccata populi sciebat, sed in generali.*

(Fuit ergò Confessio generalis ideò requisita, ut esset indicium veræ ac salutariæ Pœnitentiæ.)

2. Toletus in tract. de Confess. adducit nubem quandam testium, qui liberè ingenueque fatentur, *propositum confitendi non fuisse necessarium in veteri lege.*

Argum. 4. *Levit. 13. judicium de lepra commissum fuit Sacerdotibus, quod Christus approbat Matth. 8. Luc. 17. remittens leprosos ad Sacerdotes.* Bellarminus d. l. Stapletonus in promt. Cathol. Dom. 3. post Epiphan. Beierlinck concion. select. 34. pag. 643. Tirinus in h. l.

Resp. 1. Si ex eo, quòd Sacerdotibus judicium de lepra commissum fuit, specialem peccatorum enumerationem probare velint, multis involvuntur absurdis, quæ ipsimet concedere non possunt. Sacerdotes enim V. T. leprosos non fecerunt mundos, sed tantùm *pronunciârunt mundos.* Sed Sacerdotes N. T. juxta Bellarminum peccatores faciunt mundos. Sicut Sacerdotibus licuit de sola lepra & non de aliis morbis cognoscere, ita ministris in N. T. licebit de solis peccatis dispicere & videre, quomodo illa curentur, seque rebus politicis non debebunt immiscere. Sicut Sacerdotes nullum dicebant esse leprosum, nisi qui verè leprâ erat infectus, nec mundum, in quo vestigia & reliquiæ quædam lepræ hærebant: ita decebat Pontificios, peccata non fingere vel excogitare in iis, qui nulla habent, vel quæ peccati nomen non merentur, neque puros & sanctos proclamare, qui ulceribus & sceleribus scatent. Quem-

Quemadmodum omnibus Sacerdotibus licebat de lepra cognoscere & judicare vel de immunditie vel sanatione: sic cuilibet pio in N. T. concessum erit proximum ob peccatorum sensum territum verbo Evangelii erigere, & remissionem peccatorum annunciare, quia omnes pii in Nov. Test. sunt spirituales *coram Deo Sacerdotes* 1. Petr. 2. v. 5. Apocal. 1. v. 6.

2. c. Convertimini dist. 1. de pœnitent. *Illi leprosi, quibus Dominus præcepit, ut se ostenderent Sacerdotibus, in itinere, antequam ad Sacerdotes venirent, mundati sunt. Ex quo datur intelligi, quòd antequam Sacerdotibus ora nostra ostendamus, id est, peccata nostra confiteamur, à lepra peccati mundemur.*

Et postea. *Leprosus, antequam ad Sacerdotem veniat, emundatur, dum per contritionem cordis ante confessionem oris peccati venia indulgetur.*

(Ergò hic typus potius repugnat hypothesi de effectu & fine Confessionis.)

3. Alphonsus de Castro d. l. *Etsi ex his verbis satis congruè dici possit confessionem designari, quoniam per lepram peccatum figuratur, quapropter per ostensionem lepræ Sacerdoti faciendam ostenditur peccatorum Confessio Sacerdoti facienda; & quòd mundatus è lepra debeat adhuc ostendi Sacerdoti, significat, quòd mundatus à peccato per contritionem adhuc debet ostendere peccatorum suorum maculas remanentes per Confessionem Sacerdoti faciendam. Hæc,* inquam, *etsi satis piè dicta sint, non tamen sunt efficacia ad hæreticum revincendum, quoniam nullus sensus sacræ Scripturæ efficax est ad fidem roborandam & hæreticos revincendos, nisi ille literalis sit, ex sensu enim mystico nunquam potest sumi argumentum efficax contra hæreticos. At quòd ille sensus datus sit mysticus in illa litera, apertissimum est.*

Argum. 5. *Matth. 3. Marc. 1. Qui ad Baptismum Johannis accesserunt, in specie peccata sua confessi sunt.* Bellarminus d. l.

Resp. 1. Pontificii plerique statuunt, *in Confessione ante Baptismum non esse necessariam specialem peccatorum enumerationem.*

(Jam verò auditores Johannis ante susceptum Baptismum confessi fuere.)

2. Pontificii plerique omnes statuunt, *post resurrectionem Christi demum Joh. 20. Sacramentum pœnitentiæ fuisse institutum, ac specialem peccatorum enumerationem requisitam.*

3. Cajetano Ambrosius Catharinus objicit, quòd statuat, *venientes ad Baptismum Johannis peccata sua confessos fuisse non auriculari Confessione, sed in genere, hoc est, non peccata sua, sed se peccatores esse.*

4. Jacobus Tirinus Jesuita ad h. l. sic annotat: *Nec Baptismus Johannis, nec Confessio Sacramentum erant, quo peccata remitterentur, (nam solâ contritione deleri illa tunc poterant) sed nuda Ceremonia, quâ testabantur internum dolorem de vita malè ante actâ, & desiderium expurgandi animi per pœnitentiam, sicut expurgabant aquæ sordes corporis.*

Argum. 6. *Joh. 11. Apostoli jubentur Lazarum à vinculis funeralibus solvere.* Bellar. d. l.

Resp.

Resp. 1. Alph. de Castro d. l. cùm ostendisset ex *Historia de leprosis ad Sacerdotem missis, non posse efficax argumentum duci pro confessione, cùm sensus ille non sit literalis, sed mysticus, subjungit: Simile est illud, quod de Lazaro resuscitato Christus dixit Apostolis, Solvite eum & sinite abire.*

2. Maldonatus in h. l. p. 914. sic commentatur. *Non explicat Evangelista, quibus hoc Christus mandaverit, sed dubium non est, mandasse Judæis, qui aderant, ut suis ipsi manibus factum quodammodo miraculum tangerent, eamq; omnium bonorum autorum sententiam esse documus, Augustinum, Gregorium & Bedam excipio, mandasse Judæis, ut dum ipsi manibus suis vincula solverent, cognoscerent verum esse Lazarum, qui jam mortuus fuit, asserunt Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus, Rupertus, Euthymius, Leontius, Theodoretus, Cyrillus.*

(Si dubium est, an Apostoli solverint, imò si dubium non est, quòd Judæi solverint vincula funeralia, sequitur, non posse ex hoc loco argumentum duci pro confessione coram Sacerdote.)

3. Sixtus Senensis lib. 3. Biblioth. cap. de usu & utilitate Historicæ ac mysticæ exposit. p. 141. *Nulla expositio ad probationem dogmatum inducta vim habet ac robur, nisi ea, quæ verè, purè & germanè literæ sententiam explicet &c. Si enim ipse voluero astruere, Sacerdotes habere potestatem ligandi ac solvendi à peccatis, mysticâ expositione illius sententiæ Christi ad Apostolos, Solvite eum & sinite abire, ilicò respondebit adversarius, id de solutione linteorum, quibus Lazarus erat obvolutus, & non de solutione peccatorum dictum esse.*

4. Jacob. Tirinus Jes. ad h. l. sic annotat: *Symbolicè pœnitens peccator est contritione quidem jam redivivus, sed absolutione ministrorum Ecclesiæ à vinculis adhuc reliquis solvendus, ut S. Augustinus & Gregorius pulchrè declarant.*

(Ergò solutio illa potiùs ad absolutionem Sacerdotis, quàm ad Confessionem pœnitentis referenda.)

Confer ea, quæ afferentur in resp. ad sequens argum. 7. membr. 2.

Argum. 7. *Joh. 20. Christus instituit Sacerdotes judices super terram cum ea potestate, ut sine ipsorum sententia nemo post Baptismum lapsus reconciliari possit, sed nequeunt Sacerdotes rectè judicare, nisi peccata cognoscant. Ergò qui post Baptismum lapsi sunt, jure divino tenentur peccata sua Sacerdotibus aperire. Bellarm. d. l.* Stapletonus d. l. Sixtus Senensis d. l.

Jacobus Tirinus in Comm h. l. & reliqui omnes. Alphonsus de Castro d. l. *Quod ex toto sacro instrumento meâ quidem sententiâ efficacius & fortius potest adferri, est illud verbum, quod Christus post resurrectionem discipulis dixit: Quorum remiseritis peccata &c.*

Resp. 1. Canonistæ & quidam ex Scholasticis negant, hoc argumentum necessariam concludendi vim habere. Biel lib. 4. sent. dist. 17. v. 1. *Datur Apostolis potestas judicandi, sed non imponitur necessitas peccatoribus confitendi. Si dicat Richardus, nullus est judex materiæ re aliqua, in qua non tenetur facere, nisi quantũ voluero,* respon-

respondet Biel, *hac solutio non excludit replicam, quia frequenter constituitur partibus judex arbitrarius, & tamen non imponitur partibus necessitas se submittendi.*

2. Gregorius Homil. 26. in Evang. sic scribit: *Tunc vera est absolutio præsidentis, cùm æterni arbitrium sequitur judicis, quod benè quatriduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet demonstrat, quia priùs mortuum Dominus vocavit & vivificavit, dicens: Lazare, veni foràs, postmodum is, qui vivens egressus fuerat, à discipulis est solutus, sicut scriptum est: Cumq; egressus esset, qui fuerat ligatus institis, tunc dixit discipulis: Solvite eum & finite abire. Ecce illum discipuli jam viventem solvunt, quem Magister resuscitaverat mortuum. Si enim discipuli Lazarum mortuum solverent, fœtorem magis ostenderent, quàm virtutem. Ex qua consideratione intuendum est, quòd illos debemus per autoritatem pastoralem solvere, quos autorem nostrum cognoscimus per suscitantem gratiam vivificare*, quæ ex Gregorio repetit Gratianus c. Ipse, &c. Tunc vera caus. 11. quæst. 3. c. Convertimini dist. 1. de Pœnitentia, ubi addit, *voluisse Dominum hoc facto* (quòd Lazarum per discipulos solvi jusserit) *ostendere, quòd non Sacerdotali judicio, sed largitate divinæ gratiæ peccator emendetur.*

(Ergò Sacerdotes non agunt in absolutione ut judices.)

3. Lombardus 4. sent. dist. 18. lit. E. *Aliter Deus solvit, aliter Ecclesia. Ipse enim per se tantùm dimittit peccatum, qui & animam mundat ab interiori macula, & à debito mortis æternæ solvit.*

lit. F. *Non autem hoc Sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit potestatem ligandi & solvendi, i.e. ostendendi homines ligatos vel solutos, unde Dominus leprosum sanitati priùs per se restituit, deinde ad Sacerdotes misit, quorum judicio ostenderetur mundatus: Ita etiam Lazarum jam vivificatum obtulit discipulis solvendum.*

4. In Jure Canonico c. Verbum Dei dist. 1. de Pœnitentia, & apud Lombardū d. l. citatur dictum Ambrosii. *Verbum Dei dimittit peccata, Sacerdos exhibet officium, & nullius potestatis jura exercet. Minister enim est alieni promissi ac beneficii, non Dominus.*

Sed & Glossa hujus Can. Verbum dist. 1. de Pœnit. provocat ad alium canonem dist. 4. de consecrat. in quo dictum Augustini adducitur tract. 5. in Johan. *Aliud esse baptizare per Ministerium, aliud baptizare per potestatem.*

(Mirum verò, cur Sixtus Senensis lib. 5. Biblioth. annot. 61. tantopere in Gratianum ac Lombardum invehatur, *ac si Ambrosii testimonio abusi essent*, cùm Gregoriana editio ipsa fateatur, *esse Ambrosii verba*, quod αὐλόψια demonstrat, & præterea, cùm per Indicem Expurgatorium Sixtus V. & Gregorius XIII. multa ex hac distinctione erasissent, & textum hunc & glossam ejus intacta reliquerunt, adeoque post accuratam censuram comprobârunt. Ac quò minùs de Ambrosii sententia dubitari posset, clariùs eam repetiit lib. 3. de Spiritu Sancto capite 19. Nec solus Ambrosius ita judicavit, verùm etiam Hieronymus lib. 3. Comment. in Matth. 16. & in Esai. 14. idem asseruit.)

5. Marsilius Ficinus in Defens. pacis part. 2. cap. 6. & Johannes Ferus lib. 2. in Matth. cap. 9. ibid. cap. 11. sub finem, lib. 3. cap. 16. & alibi passim idem asserunt. Non

est verè & propriè) inquit Ferus loco primitùs citato ad cap.9.Matth.) *potestas remittendi peccata, sed facultas tantùm pronunciandi, declarandi, testificandi à Deo esse remissa, nec est aliud absolutio, quàm si dicere: Ego certifico tibi, remissa tibi esse peccata.*

ad c.16.Matt.sic annotat: *Solus Deus remittit peccata, quia Apostoli, eorumq; successores ea adhibent, per quæ Deus remittit peccata, & gratiam dat, ut sunt verbum Dei & Sacramenta, ideò & ipsi dicuntur remittere peccata, & aperire cœlum non ob aliud, quàm quòd media adhibent.*

(Curatores editionis Lugdunensis Ann.609. hæc verba corruperunt, substituentes pro illis. *Solus Deus remittit peccata potestate dignitatis & excellentiæ, Apostoli autem eorum successores ministerialiter, ea adhibentes nempe, per quæ Deus remittit peccata modo prædicto & gratiam dat per verbum suum & Sacramenta. Ideò & ipsi remittunt peccata & aperiunt cœlum, ob id, quòd media adhibent, ex virtute ordinis & gradus, quem susceperunt.* Sed quæ priùs adduximus, sunt Feri genuina, & extant totidem verbis in editione Ann. 1559.)

6. Golonienses Theologi in Concilio Tridentino monebant, *sensum verborum Can. 9. damnatum (Absolutionem Sacramentalem non esse actum judicialem, sed nudum ministerium declarandi, remissa esse peccata credenti) esse ipsam Theophylacti disertis verbis interpretationem, cujus condemnatione Protestantes triumphaturi sint.* Petrus Suavis lib.4. Histor. Concilii Trident. pag.407.

7. In eodem Concil. Tridentino Franciscanorum Ordinis Theologos malè habebat, quòd hæresi adscriberetur, *dicere, absolutionem Sacramentalem esse declarativam, cùm hæc fuerit D. Hieronymi, Magistri sententiarum & Bonaventuræ dilucida sententia, ac propè omnes Theologi Scholastici perspicuè dixerint, absolutionem in Sacramento pœnitentiæ esse absolutionis declarationem.* Petrus Suavis lib.4. Histor. Concilii Trident. p.407.

8. Fr. Ambrosius Pelargus Electoris Trevirensis Theologus in eodem Concilio monuit, *verba Christi, Quorum remiseritis &c. vix ab ullo Patrum exponi de institutione Sacramenti pœnitentiæ, sed à nonnullis accipi de Baptismo, ab aliis de quocunque modo, quo peccatorum remissio obtinetur. Itaque qui verba ea ad solam institutionem Sacramenti pœnitentiæ restringat, & hæreticos pronunciet omnes, qui verba aliter accipiant, magnam adversariis palmam dare & materiam gestiendi, ob damnatam in Concilio veterem Ecclesiæ doctrinam.* Petr. Suavis lib.4. Hist. Conc. Trident. p.408.

9. In eodem Concilio Tridentino quidam probabant, *Absolvo, verbum esse judiciale, & valere consequentiam, Sacerdotes, si absolvant, esse Judices. Sed inconstantiæ rursus esse videbatur, damnare eos, qui dicerent, absolutionem nudum esse ministerium pronunciandi, remissa esse peccata, cùm manifestum sit, in hoc versari judicis officium, ut innocentem pronunciet ac declaret eum, qui immunis est à culpa, & reum, qui deliquit.* Petrus Suavis lib.4. Histor. Concilii Trident. p.417.

10. In eodem Concil. Tridentino *quibusdam supra omnia admirationi fuit, quòd integram & singularem cum circumstantiis omnibus peccatorum confessionem inde evincere satagebant, quòd neq; judicium sine causæ cognitione exerceri, neque in pœna pœnitentibus imponenda æquitas servari poterat,*

peccatis Sacerdoti in genere solummodò cognitis, tum quòd Christus ipse hoc genus Confessionis ideò præcepisset, quò condignam pœnitentibus pœnam possent imponere. Sic sanè ridiculos mortales facere & palàm fatuos censere, quibus quidvis, quãtumvis absurdum, ipsis afferentibus, tanquam fide dignum, persuaderi possit. Neminem enim esse adeò simplicem, qui nesciat aut non videat, à Confessariis quotidiè pœnitentiam præscribi, non modò delictorum meritis non ponderatis, sed ne minimâ quidem eorum habitâ ratione. Qui verba Concilii *audiat, credat forsan, esse Confessariis trutinam, ad quam peccatorum minutissima, & veluti atomos expendant. Atqui nimio plus compertum esse, multorũ homicidiorum, adulteriorum ac furtorum reis sæpenumero in pœnam denunciari Orationis Dominicæ quinis vicibus recitationem; esseq́; familiare Confessariis pleriśq; omnibus, etiam literatis, in pœna denuncianda dicere, se partem modò pœnitentiæ imponere. Quorsum igitur exactam illam pœnitentiam ad modulum delictorum? aut cui fini particularem peccatorum cum suis circumstantiis enumerationem? Quid quòd ipsa Synodus Doctrinæ cap. 9. & anathemate rursus 13. statuat, pœnis pro peccato vindicando sponte susceptis, & rebus adversis patienter toleratis, apud Deum satisfieri. Itaque neque necessarium, neque justum, aut pœnam, quæ peccato respondeat, in Confessione imponere, aut particularem peccatorum enumerationem eâ de causâ, ut illi ajunt, institutam adhibere.* Petrus Suavis lib. 4. Histor. Conc. Trid. pag. 417.

11. Alphonsus de Castro lib. 4. adv. hæreses, verbo Confessio. *Si quis fortè dicat, ex his verbis* (Joh. 20.) *non haberi necessitatem Confessionis clancularia, qua nunc in aurẽ Sacerdotis fit, hac de re non contendo, modò concedant, ex illis verbis haberi necessitatem Confessionis, sive clancularia sit, sive publica, quoniam in utraque earum potest consistere Sacramentum pœnitentiæ.*

(Atqui hìc propriè de clancularia sive auriculari Confessione quæritur, & quidem tali, quæ specialem peccatorum enumerationem includat.)

12. In Concilio Tridentino quidam sic ratiocinabantur: *ex verbis Christi liquidò apparere, Christum non distinxisse duo genera peccatorum, unum, quod oporteat remittere, & alterum, quod retinere, ideoq́; Sacerdoti sciendum, utrius generis delinquens sit reus: sed duo potiùs genera peccantium, verbis iis, Quorum & Quorum, unum pœnitentium, quibus remissio peccatorum conceditur; alterum impœnitentium, quibus remissio denegatur: ideoq́; Sacerdoti cognoscendum potiùs statum delinquentis, quàm* Naturam *& numerum peccatorum.* Petrus Suavis lib. 4. Histor. Concil. Trident. pag. 417.

(Stante hac hypothesi, concidit argumentum ex Johan. 20. pro stabilienda Confessione deductum.)

13. Bellarminus lib. 3. de Pœnit. cap. 2. & Gregorius de Valent. de Necess. Confess. cap. 2. concedunt, *idem dici his verbis Christi* Joh. 20. v. 23. *Quorum remiseritis peccata &c. quod verbis parallelis* Matth. 18. v. 18. *Quæcunque solveritis super terram &c.*

(At hæc ligatio & solutio, de qua Matt. 18. v. 18. agitur, non Sacerdotibus solùm, sed *cuivis Christiano* est concessa. Eidem enim subjecto, in quod peccaverat frater, quod solum & cũ aliis fratrem debebat admonere, quod inobœdientẽ debebat ad Ecclesiam deferre, quod incorrigibilẽ debebat *pro Ethnico & publicano* habere,

bere, v. 15. 16. 17. & 18. eidem, inquam, subjecto conceditur potestas solvendi & ligandi, ut connexio textus demonstrat. Etsi enim numerus variet v. 14. & 15. 17. & 18. versus tamen 19. & 20. & tota textus structura ostendunt, eandem esse subjecti latitudinem, quo cum Christo sermo erat. At subjectum illud est *quivis frater, quivis Christianus*, qui lædi & lædere potest. Cuilibet igitur Christiano potestas facta, ut non solùm in conscientia & secum, sed verbis etiam remittat offensam fratri, nec ullum dubium, quin tum in cœlis quoque offensa illa soluta sit, cæteris paribus, & si reus eam accipere velit. Jam verò ex potestate illa ligandi & solvendi omnib. Christianis facta Matthæi 18. directè non sequitur, omnibus Christianis potestatem factam judicandi de quantitate delicti & proportione justâ satisfactionis, sed tantùm ex suppositione materiæ remissibilis sequitur, ei, cui potestas facta remittendi proximo peccata, potestatem quoque factam esse censendi & æstimandi suam læsionem. Ergò etiam ex verbis Joh. 20. immediatè & proximè non potest concludi, Sacerdotibus potestatem æstimandi delictorum gravitatem factam esse, cùm remissio peccati simpliciter possit fieri, dummodò constet, peccatum esse, quanquam abstrahatur æstimatio quantitatis, quomodo debiti remissio, non consideratâ ejus quantitate, in solidum fieri potest.)

14. Toletus Annot. 22. in cap. 20. Joh. rectè docet, *ex verbis illis Christi colligi, Sacerdotibus constare debere, an qui peccata sibi remitti petunt, debitâ devotione eadem confessi sint, ab eisq; absolvi debeant, hoc est, an decentem agnitionẽ peccatorum, eorumq; detestationem, fiduciam, veniam & stipulationem melioris vitæ ostendant.*

(Sed ex eo nondum inferri potest specialis peccatorum enumerationis necessitas. Potest enim seria transgressionum agnitio ac detestatio, fiducia veniæ & stipulatio melioris vitæ sine speciali transgressionum enumeratione locum habere, & vicissim specialis transgressionum enumeratio, sine earundem seria detestatione, fiduciâ veniæ & stipulatione melioris vitæ locum habere potest.)

15. Barradius tom. 2. Concord. Evang. lib. 5. cap. 19. agnoscit, *Scribas rectè dixisse Marc. 2. v. 7. Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?* (frustrà renitente Estio in annot. ad illum Marci locum, ubi dicit: *Uti Diabolo cap. 1. Marc. non est fides dictorum habenda, ita nec hoc secundo capite, Scribis credendum esse.*) Ergò judicium Ministri in absolutione non fit independenter & αὐθεντικῶς, sed dependenter & ministerialiter, ac absolutio ipsa propriè loquendo non est *judicium*, verùm *applicatio alieni beneficii*, quod Deo placuit per Ministerium Ecclesiasticum pœnitentibus communicare, ut per Ministros Deo reconcilientur, datâ ad hoc officium peculiari instructione, quæ Johan. 20. consignata est. Quòd si verò Ministri in absolvendo à peccatis non utuntur *judiciali ac prætoriâ potestate, sed ministeriali*; si absolutio eorum à Deo dependet, utique ex potestate absolvendi non potest probari necessitas specialis enumerationis peccatorum.

Argum. 8. Act. 19. *Multi credentium confitebantur & annunciabant actus suos, ubi per τὸ ἀναγγέλλειν specialis enumeratio intelligitur.* Bellarm. d. l. Alphons. de Castro d. l.

Resp. 1.

Resp. 1. Cajetano inter ducentos errores etiam hunc objicit Ambrosius Catharinus, quòd statuat, *hunc locum non pertinere ad Sacramentalem Confessionem.* Sic enim Cajetanus in h. l. commentatur: *Quemadmodum ad Baptismum Johannis concurrebant confitentes peccata sua Marci 1. ita describuntur confitentes facta sua, procul dubio in genere aut publicè, non enim fuit confessio Sacramentalis, sed professio vitæ præteritæ.*

2. Erasmus in Annot. h. l. pag. 227. *Vel hinc colligi potest, fuisse & antiquitùs nonnullam confessionem malè actæ vitæ, sed apertam, ut opinor, & in genere, quam nec ipsam legimus exactam abs quoquam.*

3. Arias Montanus in Comment. nihil hîc reperit aliud, quàm *quòd multi ex iis, qui crediderant secundùm potentiam virtutis Dei, testabantur mutationem in ipsis factam virtute Jesu Christi in se habitantis per Spiritum Sanctum: atque in eo testimonio confitebantur, quales antea fuissent, quales redditi essent per Jesu Christi efficientiam.*

4. Lorinus Jesuita in h. l. sic commentatur: *Ex hoc loco Canisius, Gregorius de Valentia, Lindanus, Alphonsus de Castro, Hosius, Tapperus, Eccius, Petrus à Soto, Baronius, Salmero & plures alii pro privata & Sacramentali Confessione concludunt. Equidem terreor tam multorum judicio, ne definitè aliquid judicem. Non ausim tamen illud Baronii* (tom. 1. Anno 16. sect. 14.) *Certum est, usurpare. Nam excipere quisquam possit, sermonem non esse de jam baptizatis, sed de Catechumenis, jam animo ac voluntate propensis ad religionem Christianam, ut non rarò in Historia hac superiore tota, in qua ante Baptismum quidam credidisse dicuntur, credentes conversi ad Dominum, quanquam non ignorem, absolutum nomen credentium, sicut & fidelium de consummatè Christianis, h. e. baptizatis intelligi. Adhæc Lucas videtur de illis loqui, quos antè nominaverat gentiles & Judæos, qui nimirùm terrore correpti, propter casos Exorcistas à Dæmonibus, ad Apostolum confugiunt. Postremò Basilius, cujus me penitùs autoritas opprimeret, fallor, nisi contrarium indicat. Ait enim in Act. Apost. eos Apostolis peccata confessos, à quibus & baptizabantur. Idem docet Athanasius. Accedat, quòd nullus ex antiquioribus Theologis probat hoc ex loco Confessionem Sacramentalem, neque vel Catechismus Concilii Tridentini, neque ex recentioribus aliqui, qui hoc tamen argumentum accuratè sunt persecuti, imò aliqui negant, hîc agi de illa, aut ex illo Basilii testimonio probari. Andreæ Vega verba ex Actibus referri possunt ad Confessionem quandam in genere, quæ tempore Apostolorum à suscipientibus Christi fidem fiebat, antequam daretur iis Baptismum Christi. Eusebius planè exponit, eos immediatè priùs fuisse gentiles & non Christianos. Augustinus idem significat. Arator item disertè ita sentit, ideò confessos & libros suos combussisse, ut impetrarent Baptismum. Porrò, quòd alii ex verbis Græcis argumentantur, illorum ratio non magis concludit Sacramentalem Confessionem ex voce* ἐξομολόγησις *hoc loco, quàm apud Baptistam Marc. 1. v. 5. ubi eadem vox habetur.*

5. Jacobus Tirinus Jesuita in Comm. h. l. pro stabilienda expositione hujus loci de Confessione Sacramentali nullos alios, quàm Pontificios interpretes Hosium, Tapperum, Gagnejum, Baronium, Salmeronem, Sanchez, Bellarminum, à Valentia, à Lapide adducit, ex veteribus solum Oecumenium, qui tamen de con-

fessione singulorum, non de confessione singulorum peccatorum loquitur. Δεῖ, inquit, πάντως τινὰ ἐν λέγειν τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας καὶ ἀπαλλάττεσθαι διὰ τὸ ἑαυτὸν ἐλέγχειν.

Argum. 9. 2. Cor. 5. *Deus nobis dedit ministerium reconciliationis. Pro Christo ergò legatione fungimur &c. Qui mittuntur Legati cum potestate reconciliandi inimicos Regis cum ipso Rege, non possunt rectè munere suo defungi, nisi cognoscant ex ipsis reis, quid egerint.* Bellarm. d. l.

Resp. 1. Anshelmus in h. l. *Christus propriè fuit Legatus Patris, sed nos pro eo legatione fungimur, ut vice ejus prædicemus reconciliationem gentibus.*

Thomas in h. l. *Quasi dicat, hoc modo dedit nobis ministerium reconciliationis, qui posuit in nobis verbum reconciliationis, id est, dedit virtutem, & inspiravit in cordibus nostris, ut annunciemus mundo, hanc reconciliationem esse factam per Christum; & hoc faciendo inducimus homines, ut se Christo conforment per Baptismum.*

(At in prima hac reconciliatione non habet locum auricularis confessio.)

2. Pontificii statuunt, *in Veteri Testam. non fuisse specialem peccatorum enumerationem necessariam,* (nihilo tamen minùs etiam in V. T. ministerium reconciliationis locum habuit, aliàs pii in V. T. nec remissionis peccatorum, nec salutis participes fieri potuissent. Ergò ad reconciliationem cum Deo per ministros, non requiritur specialis peccatorum enumeratio.

3. Pontificii statuunt, *in confessione ante Baptismum non requiri specialem peccatorum enumerationem,* (nihilo tamen minùs etiam in Baptismo per Ministros reconciliamur Deo. Ergò ad reconciliationem cum Deo per Ministros non requiritur specialis peccatorum enumeratio.)

Arg. 10. Jac. 5. *Confitemini invicem peccata vestra.* Bellarm. d. l. Tirinus in h. l. Canisius tom. 1. Antiq. lectionum, Turrianus lib. 2. Const. Clement. cap. 18.

Resp. 1. Glossa c. In pœnitentia dist. 5. de Pœnit. *Quidam dicunt, Confeßionem institutam esse in N. T. à Jacobo, dicente: Confitemini alterutrum peccata vestra &c. Sed meliùs dicitur, eam institutam fuisse à quadam Universalis Ecclesiæ traditione potiùs, quàm ex N. vel V. T. autoritate. Ergò necessaria est confeßio in mortalibus apud nos, apud Græcos non, quia non emanavit apud illos traditio talis. Illud ergò Jacobi, Confitemini alterutrum peccata vestra, fuit consilii primò, alioquin ligaret & Græcos, non obstante eorum consuetudine.*

2. Scotus 4. sent. dist. 17. agnoscit, ex hoc loco non posse probari necessitatem specialis confessionis. *Nec per hoc,* inquit, *videtur mihi, quòd Jacobus præceptum hoc dedit, nec præceptum à Christo promulgavit. Primum non, unde enim sibi autoritas obligandi totam Ecclesiam, cùm esset Episcopus Ecclesiæ Hierosolymitanæ? nisi dicas, illam Ecclesiam in principio fuisse principalem, & per consequens ejus Episcopum principalem Patriarcham, quòd non concederent Romani, nec quòd illa autoritas propriè pro tempore illo erat subtracta. Nec secundum videtur, quia Apostoli publicantes præceptum Domini, in Scripturis suis utebantur modo loquendi, per quem potuit innotescere, quòd erant præcones Christi, ut patet 1. Cor. 7. &c.*

Et postea. *Dicendo, Confitemini alterutrum, non magis dicit, confeßionem faciendam esse Sacerdoti, quàm alii. Subdit enim, Orate pro invicem, ut salvemini, ubi nullus diceret,* ipsum

ipsum instituisse, nec promulgâsse praeceptum divinum, sed intellectus ejus est, sicut in illo verbo, Confitemini alterutrum &c. persuasio ad humilitatem, ut scilicet generaliter nos confiteamur apud proximos peccatores.

3. Glossa interlin. *Confitemini alterutrum, id est, coaequalibus peccata, id est, leviora delicta, sed gravioris leprae culpam Sacerdoti pandere debemus.*

4. Erasmus in Annot. h.l. p.523. *Sentit Jacobus de quotidianis offensis Christianorum inter sese, quos continuò vult reconciliari.* Παραπτώματα *magis significat errata & lapsus, quàm peccata. Si de Confessione sensisset, quam dicimus partem Sacramenti poenitentiae, non adjecisset* ἀλλήλοις *vobis invicem, sed Sacerdotibus.*

5. Cajetanus in h.l. *Non est hîc sermo de Confessione Sacramentali, ut patet ex eo, quòd dicit, Confitemini invicem, (Sacramentalis enim Confessio non fit invicem, sed Sacerdotibus tantùm,) sed de Confessione, quâ mutuò fatemur nos peccatores, ut oretur pro nobis, & de Confessione hinc inde erratorum pro mutua placatione & reconciliatione.*

6. Vasquez in tract. de Poenit. artic.1. quaest.60. negat, *probari ex illo loco praeceptum Confessionis, quia multi interpretantur de Confessione, quae invicem fieri debet inter fratres, ut corrigantur.*

Argum. 11. 1. Joh.1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata. Haec intelligenda sunt de confessione singulorum peccatorum coram hominibus, cùm non extet promissio de remittendis peccatis illis, qui Deo confitentur.* Bellarminus d.l. Tirinus in h.l.

Resp. 1. Glossa interlin. in h.l. *Deus, qui promisit gratiam humilibus, fidelis est exequendo & justus, quare verae confessioni justè dimittit,* (agitur ergò de Confessione, quae fit Deo.)

2. Estius in illum locum sic commentatur: *Postquam docuit, neminem carere peccato, nunc commonstrat generale remedium obtinendae remissionis peccatorum, quaecunque commiserimus seu magna, seu parva. Hoc remedium est peccatorum Confessio, nimirùm ea, quae passim in Scripturis Veteris & Novi Testamenti describitur & commendatur, id est, quae ex dolore & erubescentia super peccatis proficiscitur, & invocationem divinae misericordiae conjunctam habet &c. sive ea Confessio coram solo Deo fiat, sive coram Sacerdote, Dei vicario, juxta temporum & peccatorum differentiam.*

(Opponit Apostolus, dicere, quòd non habeamus peccata, & confiteri peccata. Prius *generatim* accipiendum est, utique ergò & posterius.)

3. Bellarminus lib.3. de Poenit. cap.4. ait, *probabiliter* hinc colligi specialem peccatorum confessionem.

(Ergò non est argumentum certum & apodicticum, sed duntaxat probabile ac topicum.)

Argum. 12. Lutherus tom.1. Jen. Germ. f.508. in libro, *An Pontifex possit praecipere Confessionem*, memorat, *in Papatu pro stabilienda Confessione privata, adductum fuisse locum Prov.27.v.23. Agnosce vultũ pecoris tui.*

Atqui 1. ipsimet Pontificii agnoscunt, in V.Test. nondum fuisse institutam Confessionem auricularem.

2. Agitur de cura rei oeconomicae in sensu literali, ut agnoscunt Lyranus, Bannez, Jansenius, Vatablus & Clarius. Jam verò, docente Bellarm. lib.3. de Verbo Dei cap.3. *Ex solo sensu literali ducuntur firma argumenta.*

3. Si

3. Si vel maximè ad Pastores Ecclesiasticos hoc referre velimus, tamen aliâ ratione possunt oves cognoscere, quàm per auricularem Confessionem.

Argum. 13. Phosphorus Pontificius artic. 10. pro astruenda speciali peccatorum Confessione adducit dicta Prov. 28. v. 13. *Qui absconderit scelera sua, non dirigetur; qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Sirac. 4. v. 31. *Non confundaris confiteri peccata tua &c.*

Resp. Bellarminus docet lib. 3. de Pœnit. cap. 2. *potestatem remittendi peccata esse primùm promissam Petro & expressè datam Apostolis in Novo Test. Joh. 20.* nec allegat ullum ex Testamento Veteri locum pro speciali confessione, sed tantùm typos.

Argum. 14. *Concilia & Patres testantur de speciali illa Confessione.*

Resp. 1. Ostendimus superiùs, quosdam ex ipsis Pontificiis negare, *quòd Confessio illa specialis primitivæ Ecclesiæ fuerit nota, vel necessariò quibusdam imposita.*

2. Bellarminus lib. 3. de Pœnit. cap. 5. fatetur, *testimonia illa Conciliorum non apertè continere, quòd Confessio sit juris divini.*

3. Dicta Patrum, quæ de Confessione *coram Deo* agunt, applicant ad Confessionem *coram Sacerdote.* Sic provocant ad dictum Chrysostomi homil. 20. in Genes. *Attamen, qui hæc fecit, si voluerit, ut decet, uti conscientiæ adjumento & ad Confessionem facinorum festinare, & Medico ostendere ulcus, qui curet & non exprobret, atque ab illo remedia accipere, & soli ei loqui nullo conscio & omnia dicere cum diligentia, facilè peccata sua emendabit. Confessio enim peccatorum abolitio est delictorum.* Sed statim sequitur apud Chrysostomum. *Unde cùm Lamech ille suis mulieribus cædes à se commissas detegere ac confiteri non refugit; quali erimus veniâ digni, si ei, qui omnia nostra accuratè novit delicta, confiteri non volumus peccata? num quia ignorat, discere vult? Nequaquam, quia ignorat, confessionem à nobis requirit, qui omnia scivit, antequam fiant, sed volens, per Confessionem nos peccatorum habere sensum, & gratitudinem erga se ostendere &c. Absque sumtu & cruciatu est præsens pharmacum. Ut enim diligens est ac intentus accedentis animus, sic & remedia vulnerum largitur Dominus.*

(Hæc omnia ostendunt, per Medicum intelligi ipsum Deum, non Sacerdotem.)

4. Quæ de *exomologesi publica* agunt, illa transferunt ad *Confessionem auricularem.* Sic Cyprianus Epist. 52. ad Antonianum, Item in tract. de lapsis de Confessione ac Satisfactione publica loquitur, quæ in idololatria vel perpetrata, vel cogitata erat usitata. Pontificii ex eo auricularem Confessionē elicere conantur.

5. Provocant ad dictum Augustini homil. 49. ex 50. *Nemo sibi dicat, occultè ago, novit Deus, qui mihi ignoscit, quæ occultè ago. Ergò sine causa dictum est, quæ solveritis in terris, soluta erunt in cœlo.* Sed loquitur Augustinus de publica adulterii confessione. Præcedit enim. *Qui post uxores vestras vos illicito concubitu maculâstis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro vobis Ecclesia.* Sequitur. *Nonne vos decipimus? Job dicit: Si erubui in conspectu populi confiteri peccata mea.*

6. Provocant ad locum Basilii. *Necessarium est confiteri peccata iis, quibus administratio mysteriorum Dei concredita est.* At Basilius non loquitur de Confessione privata vel auriculari, sed de Cōfessione pecca-

peccatorum in genere. Statim enim subjicit. *Sic enim & qui olim pœnitentiam egerunt, coram sanctis fecisse comperiuntur. Scriptum est enim in Evangelio quidem, quòd Johanni Baptistæ confitebantur peccata sua: in Actis verò Apostolis ipsis, à quibus etiam omnes baptizantur.*

(At non dicent, credo, vel Johannem Baptistam, vel Apostolos privatis Confessionibus audiendis operam dedisse, ac sellâ in angulo positâ, quid accessuri ad Baptismum de peccatis suis sigillatim narrarent, cognoscere desideràsse.)

7. Provocant ad Tertullianum lib. de Pœnit. Sed jam olim respondit Beatus Rhenanus in arg. illius libri. *Tertullianus de clancularia ista Confessione admissorum nihil locutus est, neq; eam usquam olim præceptam legimus.*

8. Meritò igitur Erasmus in Annot. ad Epistol. Hieronymi de obitu Fabiolæ. *In hoc labuntur Theologi quidam parùm attenti, quòd quæ veteres scribant de publica & generali Confessione, ea trahunt ad occultam & longè diversi generis.*

CAPUT V.

DE SATISFACTIONE.

THESIS prima. Christus non solùm pro originali, sed etiam pro actualibus peccatis satisfecit.

Explicat. 1. Christum satisfecisse pro peccatis actualibus æquè intelligimus *exclusivè* ac prius membrum, quòd pro originali peccato satisfecerit, sensu scilicet eo, quòd nemo hominum pro peccatis suis actualibus satisfacere potuit vel poterit, sicut etiam pro originali peccato nemo satisfacere potest.

2. Intelligimus hoc de actualibus peccatis non solùm *ante*, sed etiam *post Baptismum* ab homine commissis.

Antithesis. Thomas Opusc. 58. de Sacram. altaris cap. 1. *Sicut corpus Domini pro debito originali semel oblatum in cruce, sic offertur jugiter in altari pro quotidianis nostris delictis.*

Bonaventura lib. 3. sent. dist. 20. quæst. 3. *Homo potest satisfacere pro suo actuali peccato, sed non pro originali. Nam pro peccato originali nemo potuit satisfacere, nisi Christus, Deus & homo. De actuali autem potest homo adjutus gratiâ satisfacere, sed satisfactione semiplenâ, quæ suppletionem & complementum recipit à passione Christi.*

Guilielmus Altisiodorensis lib. 3. sent. dist. 12. *Si Abraham & alii antiqui Patres statim post mortem petiissent vitam æternam, quam meruerant ex condigno, dictum illis fuisset, reddite, quæ debetis, scilicet satisfactionem pro peccato originali, & quoniam nullus homo purus potuit satisfacere, ideò necessarius fuit adventus Christi.*

Ambrosius Catharinus Episcopus Compsanus in lib. de incruento sacrif. Romæ edito, scribit, *passionem Christi pro originali peccato satisfecisse, sed in Missa offerri Christum pro peccatis Baptismum & primam justificationem sequentibus.*

Huic affine est, quòd Andreas Vega lib. 13. in Concilio Tridentino cap. 36. contendit, *satisfieri à nobis pro culpa*; & Ruardus Tapperus in explicat. artic. 6. Lovan. disputat, *posse hominem satisfacere Deo pro culpa & pœna æterna per actus quosdam, qui ordine Naturæ sequantur gratiæ gratum facientis infusionem, & præcedant peccatorum remissionem*, in quam sententiam citat Thomam 4. sentent. dist. 15. quæst 1. art. 2. quin eò progreditur, ut scribat tom. 1.

fol. 141. *Christi meritum non mereri nomen perfectæ satisfactionis.*

Nostram sententiam demonstramus,

1. *Ex indefinita Scripturæ locutione.* Scriptura, quando de satisfactione Christi pro peccatis præstita tractat, ubique indefinitè loquitur, nuspiam verò limitationem illam addit, quòd Christus pro solo peccato originali satisfecerit Es. 53. v. 5. 1. Pet. 2. v. 24. & alibi passim. Joh. 1. v. 29. loquitur *in singulari*, ut intelligatur, omne, quod peccati rationem habet, (totam peccati molem, & omnium vitiorum mundi colluviem) in Christū translatum & pro eo satisfactum esse.

2. *Ex universali assertione.* Scriptura non solùm indefinitè, sed etiam *Universaliter* de Christi satisfactione loquitur, Esai. 53. v. 6. & 12. Tit. 2. v. 14. 1. Joh. 1. v. 7.

3. *Ex speciali denominatione.* In quibusdam Scripturæ dictis species actualium peccatorum disertè exprimitur, Esai. 53. v. 6. Roman. 3. v. 12. & 24. 1. Cor. 6. v. 9. & 10. Heb. 9. v. 14. 1. Pet. 1. v. 18. & 19. 1. Joh. 2. v. 1.

4. *Ex peccatorum descriptione.* Quæcunque peccata lex accusat & damnat, pro illis Christus satisfecit, Gal. 3. v. 13. Atqui omnia & singula peccata, non solùm originale, sed etiam actualia lex accusat & damnat, Deut. 27. v. ult. Ergò.

5. *Ex satisfactionis Christi qualitate & conditione.* Satisfactio Christi est precii ac valoris infiniti propter personæ infinitatem. Ergò est sufficiens pro omnibus omninò peccatis.

6. *Ex absurdi consecutione.* Si Christus pro solo originali peccato satisfecisset, ita ut pro actualibus culpis nobis adhuc satisfaciendum restaret, dimidia solùm pars redemtionis Christo relinqueretur, alterâ & quidem majori parte ad homines translatâ. Christus enim tantùm pro uno, homines autem pro multis peccatis satisfacerent. Jam verò Scriptura uni Christo totum redemtionis opus transscribit, Esai. 63. v. 3. 1. Timoth. 2. v. 5. Hebr. 10. v. 14. &c.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd non solùm multi ex veteribus, sed etiam recentioribus Pontificiis agnoscunt, Christum tum pro originali, tum pro actualibus peccatis nostris satisfecisse.

Thomas in 2. Cor. 5. *Non reputans illis delicta eorum, hoc est, non habens in memoria illorum delicta tam actualia, quàm originalia ad puniendum, pro quibus Christus plenè satisfecit.*

Idem part. 3. quæst. 1. artic. 4. *Quamvis Christus ad omnia peccata delenda in hunc mundum venerit, principaliùs tamen venit ad tollendum originale, quàm actuale peccatum.*

Glossa Juris Canonici c. Ut cognoverunt dist. 2. de Pœnitentia, ad verb. Sibimetipsis &c. *Mors Christi sufficit ad omnia peccata delenda.*

Thesaurus novus in Epist. Dominic. Judica, Enarr. 64. *Sanguis Christi effusus est in remissionem plenam omnium peccatorum.*

Alphonsus Salmero in cap. 1. Matth. v. 21. *Salvùm facit populum suum à peccatis suis, ab omnibus scilicet, non solùm ab originali, sed à personalibus etiam, quæ nostra, non Dei sunt, nec tantùm à perpetratis, imò sed & perpetrandis.*

Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 3. §. 2. *Quod ipse* (Catharinus) *dicit, Christum venisse, ut tolleret pecca-*

peccatum originis, & propter Christi justitiam omnes justificari &c. aequè valet in majoribus ac parvulis. Christus enim venit omnia peccata tollere, dedit enim semetipsum redemtionem pro omnibus, 1. Timoth. 2. Et ipse est propitiatio pro totius mundi peccatis, 1. Johan. 2.

lib. ejusd. cap. 5. §. ultimo. *Christus passus est, non poenam, quae directè nostris peccatis debebatur, neque enim poenam gehennae substituit, sed aliam, quae quoniam infiniti meriti & efficaciae fuit, propter personae patientis dignitatem, ideò pro peccatis omnibus plenissimè satisfecit, non solùm pro peccato originis, sed etiam pro culpis actualibus.*

Idem in judicio de libro Concord. mend. 18. col. 1558. *Credimus & profitemur, Christum in cruce pro omnibus omninò peccatis satisfecisse, tam originalibus, quàm actualibus.*

Ibidem, *mendacium esse*, dicit, *quòd in Augustana Confess. art. de abusu Missae dicitur: Accessit opinio, quae auxit Missas privatas in infinitum, videlicet, quòd Christus suâ passione satisfecerit pro peccato originis, & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus & venialibus.*

(In eo ipso tamen loco citat dictum Thomae opuscul. 58. de Sacramento altaris cap. 1. disertè id asserentis, ac ibidem docet, *pro peccato originali sufficere sacrificium crucis semel oblatum, quia peccatum originis non repetitur, sed pro peccatis actualibus, quae saepiùs committuntur, instituta esse quotidiana remedia Sacramenti altaris & alia, quae juvent ad impetrandum à Deo, ut super peccatores clementer respiciat, eisq; desiderium conversionis inspiret, & ad justificationem quaerendam & obtinendam disponat.*)

Gregorius de Valentia tomo 4. Disput. 7. quaest. 14. punct. 6. *Cùm duplex sit genus peccati, scilicet actualis & originalis, nemo Catholicorum est, qui non fateatur, ad utriusque generis peccatum delendum venisse Dei Filium.*

(Mox tamen sui quodammodo oblitus, in eod. loco addit, *Christum praecipuè propter originale peccatum venisse, & Glossam ordinariam, quae in dicto Johannis, Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, originale intelligit*, non solùm adducit, sed etiam probat.)

2. Quaedam hypotheses Adversariorum.

Primò, Bellarminus lib. 3. de Poenitentia cap. 4. §. Altera solutio &c. sic scribit: *Scriptura ubique, cùm absolutè de peccatis loquitur, de omnibus peccatis intelligi solet & debet, &, si liceret exponere de quibusdam, non de omnibus, absurdissimae sententiae in divinis literis invenirentur.*

(Subsumimus. Scriptura, quando de satisfactione per Christum pro peccatis nostris praestita, loquitur, indefinitè & absolutè loquitur. Ergò de omnibus peccatis id accipiendum.)

Secundò, idem Bellarminus lib. 2. de Justificat. cap. 5. sic scribit: *Deus non acceptat in veram satisfactionem pro peccato, nisi justitiam infinitam, quoniam peccatum offensa est infinita. Sed, ut aliqua justitia sit infinita, id est, infiniti precii & valoris, non est necesse, ut sit justitia Dei essentialis, sed satis est, ut sit justitia personae infinitae, qualis est Christus Deus & homo. Itaque obedientia, passio & mors Filii Dei, quamvis in se & essentialiter fuerit creata & finita, tamen ratione personae*

obædientis, patientis & morientis infinita fuit, & ex vero justitiæ rigore propitiatio fuit pro totius mundi peccatis.

(Si satisfactio Christi est infiniti pretii ac valoris, utique pro actualibus etiam peccatis est sufficiens.)

THESIS secunda. Christus non solùm pro omnibus peccatis, sed etiam pro omnibus peccatorum pœnis tam temporalibus, quàm æternis satisfecit, ac proinde credentibus in Christum & culpa & pœna, non solùm æterna, sed etiam temporalis remittitur.

Antithesis. Bellarminus lib. 4. de Pœnitentia cap. 2. §. 4. *Catholici summo consensu docent, post remissam culpam sæpè remanere reatum pœnæ temporalis, ut ex Concilio Tridentino constat sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 12.*

Gregorius de Valentia tom. 2. Comment. in Thom. Disp. 6. quæst. 17. punct. 5. *Sciendum est, inter pœnam æternam damni & pœnam æternam sensus, quod attinet ad remissionem utriusque post Baptismum, hoc esse discrimen, quòd pœna æterna damni per se quidem hoc ipso tota remittitur, quòd remittitur peccatum mortale secundùm culpam, hoc est, secundùm illud malum privationis gratiæ & amicitiæ divinæ, quod homini attulerat. Pœna autem externa sensus hoc ipso, quòd peccatum mortale, quoad culpam, remittitur, remittitur quidem secundùm perpetuitatem durationis, ut scilicet jam non sit luenda in inferno æterna, sed tamen non remittitur secundùm se totâ simpliciter, quinimò lui adhuc debet ad tempus brevius vel longius pro ratione & gravitate perversitatis, quæ fuit in ipsa peccati mortalis conversione.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex culpæ & pœnæ mutuâ connexione.* Sublatâ culpâ tollitur etiam debitum pœnæ, ex Natura perpetuæ relationis.

Tertullianus lib. de Bapt. cap. 3. *Exemto scilicet reatu, eximitur & pœna.*

Oecumenius in cap. 5. Rom. *Ubi peccatum sublatum est, etiam pœna simul ablata est.*

Atqui Christus in se *sustulit peccata nostra* Esai. 53. v. 6. Joh. 1. v. 29. 1. Petr. 2. v. 24. Ergò etiam pœnam peccatis nostris debitam in se transstulit, & per consequens à debito pœnæ luendæ nos liberavit.

2. *Ex emphatica pœnæ denominatione.* Scriptura emphaticè dicit, ipsam pœnam peccatis nostris debitam ipsi impositam esse, Esai. 53. v. 5. *Ipse castigatus est, ut esset nobis pax.* ibid. *Vulneratus est propter peccata nostra, attritus propter iniquitates nostras.* Omnes pœnæ temporales & æternæ, corporales ac spirituales nomine *maledictionis* continentur. Jam verò Christus *factus est pro nobis maledictum, ut à maledicto legis nos liberaret*, Gal. 3. v. 13.

3. *Ex pœnarum enumeratione.* Pœna peccati est *maledictio legis.* At Christus *liberavit nos à maledicto legis*, Gal. 3. v. 13. Pœna peccati est *dominium Satanæ.* At Christus *liberavit nos à potestate Satanæ*, Hebr. 2. v. 14. Pœna peccati est *ira Dei.* Jam verò Christus *liberavit nos ab ira ventura*, 1. Thess. 1. v. 10. Pœna peccati est *mors.* Jam verò Christus *liberavit nos à morte*, Os. 13. v. 14. Pœna peccati est *infernus.* Jam verò Christus *liberavit nos ab inferno & damnatione*, Rom. 8. v. 1.

4. *Ex justitiæ divinæ conditione.* Justitia Dei non permittit, idem peccatum bis puniri. Jam verò *propter peccata nostra percussit Filium dilectissimum*, Esai. 53. v. 4.

Ergò

Ergò non puniet ea in reconciliatis, qui satisfactionis per Christum præstitæ, fide fiunt participes.

5. *Ex absurdorum consecutione.* Si pro peccatorum pœnis adhuc nobis satisfaciendum esset, nondum perfecta foret Christi satisfactio, nondum absolutum redemtionis opus, nondũ *omnia* per ipsum *consummata*. Consequens est absurdum. Johan. 19. v. 30. Hebr. 10. v. 14. Ergò. Si pro sola culpa Christus satisfecisset, satisfactio ipsius potiùs ἀπολύτρωσις, quàm λύτρωσις dicenda foret. Si pro peccatorum pœnis satisfacere possemus, pars redemtionis à Christo ad nos transferretur. Consequens est absurdum, Esai. 63. v. 3.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, Christum non solùm pro culpa, sed etiam pro pœna satisfecisse.

c. Filius Dei dist. 4. de Consecrat. ex Augustino. *Filius Dei carnem suscepit & pœnam sine culpa, ut in carne peccati & culpa solveretur & pœna.*

(Augustin. serm. 141. de Temp. *Dominus noster Jesus Christus mori venit, peccare non venit, communicando nobiscum sine culpa pœnam, & culpam solvit & pœnam.*)

Thomas part. 3. quæst. 49. art. 3. ad quæstionem, *An per passionem Christi liberati simus à pœna peccati?* affirmatè respondet & addit, *liberationem factam esse dupliciter, 1. directè, in quantum passio Christi fuit sufficiens & superabundans satisfactio pro peccatis humani generis, exhibitâ autem satisfactione, tolli reatum pœnæ. 2. indirectè, in quantum passio Christi est causa remissionis peccati, in quo fundatur reatus pœnæ.*

Lombardus lib. 4. sent. dist. 18. lit. d. *Sicut Chr[illegible] ejus gratiâ suâ animam illuminat, ita & simul debitum æternæ mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata pœnitentium tegit, quando ad pœnam non reservat. Tunc ergò tegit, quando debitum pœnæ solvit. Quòd autem ipse tegat, apertè dicit Augustinus, exponens illum locum Psalmi, quorum tecta sunt peccata, id est, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit advertere. Si noluit advertere, voluit animadvertere, id est, punire, sed ignoscere. Ita ergò dicit à Deo tecta, ut Deus non videat, id est, æternaliter puniat. Videre enim Dei peccata est ad pœnam imputare, avertere autem faciem à peccatis, hoc est, ea ad pœnam non reservare.*

Viguerius in Instit. Theolog. cap. 16. §. 4. v. 22. pag. 497. Schoppius in Comment. de Indulgent. cap. 14. fol. 15. concedunt, *Christum abundantissimè satisfecisse tam pro pœnis æternis, quàm temporalibus.*

Quidam Lovanienses, referente Bellarmino lib. 1. de Indulg. cap. 4. *docuerunt, solius Christi satisfactionibus remissam pœnam temporalem.*

Gregorius de Valentia tom. 4. Disp. 7. quæst. 20. punct. 1. *Nos non modò Christum pro remissione, etiam cujuscunque, pœnæ satisfecisse confitemur, verùm etiam suo quidem modo, hoc est, tanquam Redemtorem, (qui scilicet misericordiam sui æterni Patris ad nos inprimis inclinaverit, ac meritorum suorum vi flexerit) solum ipsum pro ea remißione & omnibus aliis donis spiritualibus, quæ beneficio redemtionis nobis conferuntur, satisfecisse docemus.*

(At si solus Christus satisfecit pro remissione pœnarum, & vi suorum meritorum Patris misericordiam ad nos inclinavit, utiq; pro culpa & pœna tũ temporali tum æterna plenissimè satisfecit.)

Bellarminus ipse lib. 2. de Indulgent. cap. 10. §. Ac primum &c. scribit, *Christum satisfecisse Deo Patri plenissimè pro reatu culpæ & pœnæ temporalis & æternæ omnium peccatorum.*

Idem Bellarminus lib. 2. de Indulgent. cap. 1. resp. ad 1. object. *Merita Christi sunt res vivæ & sacræ, sed non solùm justificant corda, verùm etiam satisfactoria sunt pro reatu pœnæ tum sempiternæ, tum temporariæ.*

2. Quædam hypotheses Adversariorũ.

Primò, Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 5. §. ultimo. *Christus passus est non pœnam, quæ directè peccatis nostris debebatur, neque enim pœnam gehennæ sustinuit, sed aliam, quæ, quoniam infiniti meriti & efficaciæ fuit, propter patientis personæ dignitatem, ideò plenissimè pro omnibus peccatis satisfecit.*

(Si pœna, quam Christus sustinuit, fuit infiniti meriti, utiq; pro omnibus pœnis tum temporalibus, quàm æternis satisfecit.)

Secundò, concedunt, *sublatâ culpâ, tolli etiam pœnam.*

(Jam verò Christus pro culpa perfectè satisfecit. Ergò etiam pro pœna ipsum satisfecisse concedendum erit.)

Thomas 1. 2. quæst. 87. art. 7. & 8. docet, *omnem pœnam, quæ merè & propriè est pœna, esse propter aliquam culpam.*

Idem 2. 2. q. 108. art. 4. distinguit *inter pœnam, quatenùs consideratur secundùm rationem pœnæ, hoc est, strictè & accuratè, & tum non debetur, nisi peccato; & inter pœnam, quatenùs consideratur ut medicina, & tum aliquis, nempe pius, interdum punitur sine ipsius culpa, quippe, quæ ipsi propter Christum condonata, sed non sine causa.*

Bellarminus lib. 1. de Pœnitent. cap. 7. §. Ad hæc &c. *Culpa est causa pœnæ, cùm ex culpa nascatur obligatio ad pœnam.*

lib. 3. de Laicis cap. 11. §. Sextò probatur &c. *Culpa & pœna relativa sunt.*

Benedictus Pererius in cap. 9. Genes. pag. 541. num. 163. *Si pœna propriè sumatur, necessariò respondet peccato, nec sine eo potest esse, siquidem per pœnam compensatur & reficitur æqualitas justitiæ per peccatum violatæ.*

Tertiò, fatentur, *peccatum tum demùm censeri perfectè remissum, cùm non solùm culpa, sed etiam omnis pœna fuerit remissa,* quæ sunt verba Bellarmini lib. 5. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 20. §. 6.

Idem Bellarminus lib. 1. de Purgator. cap. 4. §. Tertiò objiciunt &c. *Perfecta peccati remissio complectitur remissionem culpæ & pœnæ.*

Melchior Canus lib. 12. Locorum cap. 12. §. Ex quo &c. sic scribit: *Non est plenè remissa culpa, quamdiu peccator reus est solvendæ pœnæ.*

(Jam verò Christus perfectam & plenam peccatorum remissionẽ nobis promeruit. Ergò pro culpa & pœna perfectè satisfecit.)

Toletus lib. 6. Inst. cap. 22. p. 526. *Peccatum non integrè remittitur, nisi cùm & pœna aufertur.*

Quartò, Hayus contra Chambrunum cap. 13. testatur, *suos Theologos docere, minimam earum pœnarũ, quas Christus passus est, sufficere reparandis mille mundorum peccatis.*

(Cùm ergò Christus tot ac tantas pœnas sustinuerit, utique ipsius passio erit sufficiens precium non solùm pro peccatis, sed etiam pro omnium peccatorum pœnis.)

Quin-

Quintò, Vasquez in part. 3. Thom. Disput. 5. adducit & approbat dictum Chrysostomi homil. 11. in c. 5. Rom. *Quemadmodum, si quis in carceris custodiam quempiam nummos decem debentē conjiciat, neq; ipsum solum, sed cum illo & propter illum simul uxorem, liberos & famulos: veniat verò alius, qui non solùm solvat decem illos nummos, sed etiam innumera auri talenta largiatur, jam non poterit ampliùs fœnerator decem nummorum debitum exigere: ita & nobiscum factum est, multò siquidem plura, quàm debebamus, Christus pro nobis solvit, tantoq; plura, quantò guttulā exiguam pelagus excedit immensum.* (Atqui si Christi satisfactio superat nostrum debitum, utiq; non solùm pro culpa, sed etiā pro pœna satisfecit.)

Potuisset Vasquez addere alium locum ex Chrysostomo homil. 6 ad Coloss. πάντες ἦμεν ὑφ' ἁμαρτίαν καὶ κόλασιν. αὐτὸς ὁ Χριστὸς, κολασθεὶς ἔλυσε καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κόλασιν.

THESIS tertia. Nec pro culpa, nec pro pœna Deo satisfacere possumus.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio de *satisfactione Ecclesiastica sive Canonica* in primitiva Ecclesia usitata, quæ fuit pars disciplinæ Ecclesiasticæ, quâ illis, qui vel fidem in persecutione abnegaverant, vel in manifesta & atrocia crimina prolapsi fuerant, certæ quædam mulctæ ac castigationes imponebantur, (de quibus Tertull. in lib. de Pœnit. Euseb. lib. 5. Hist. c. 28. lib. 6. cap. 25. &c.) non ut per illas peccata coram Deo expiarent, sed ut animi pœnitentium explorarentur, verène an fictè eos admissorum delictorum pœniteret, ut Ecclesiæ scandalizatæ externâ istâ pœnitentiæ declaratione rursus satisfieret, ac ut reliqui his spectaculis ad peccata majori studio vitāda, excitarentur. Cumq; Ecclesia tum temporis destituta esset Magistratu Christiano, hisce ritibus & hac severitate publicè testatum facere voluit, se graviora illa scelera detestari, & in suis nolle tolerare.

2. Neq; quæstio est de *satisfactione privata*, quâ proximo verbis vel factis à nobis læso satisfacimus per offensæ deprecationem & ablati restitutionem, quam satisfactionis speciem in vera pœnitentia necessariam esse statuimus. Quamvis enim coram Deo non sit prò peccatis compensatio, aut propitiatoria ac meritoria quædam satisfactio, tamen divinitùs est præcepta, & veræ pœnitentiæ ac dilectionis indicium exhibet, Matth. 5. v. 23. & 24.

Lutherus an die Geistlichen auff dem Reichstag zu Augspurg versamlet / tom. 5. Jen. Germ. fol. 81. b. Wenn sie (die Papisten) doch solch Gnugthuen für die Sünde hetten weißlich unterschieden / nemlich also / daß es geschehe gegen die Menschen / nicht gegen Gott / wie Christus Matth. 5. und 18. anzeiget / wie es vorzeiten auch die H. Väter gebraucht / und die Christen / so gesündiget hatten / liessen dafür gnugthuen für den Kirchen und den Brüdern / wie es die Wort mitbringen / daß sie zwey / drey / sieben Jahr haben Busse auffgelegt / rc. so were Christus doch bliebē mit seinem Gnugthuen für uns im Himmel / aber hiemit weren die Gottesdienst in Stifften und Klöstern und Ablas nicht auffkommen / und were dem grossen Gott auch nicht so viel zugangen.

3. Non negamus, Deum interdum quibusdam post reconciliationem & peccatorum remissionem in hac vita calamitates immittere, quæ in generaliore & latiore significatione *pœnæ* vocari possunt,

sicut

sicut Scriptura eas vocat κρίματα, 1. Cor. 11. v. 32. propriè tamen & strictè loquendo non sunt pœnæ, cùm non proveniant à Deo irato, sed propitio; cumque illis imponantur, quibus culpa plenè & perfectè remissa. Ubi autem facta est remissio culpæ, ibi pœna propriè dicta locum habere nequit, inde quidam distinguunt inter *pœnam supplicii* & *pœnam castigationis sive probationis*. Pœna supplicii, quæ propriè pœna dicenda est, & pro peccatis admissis debita, unà cum culpa remittitur; pœna castigationis seu probationis, quæ propriè crux & calamitas appellatur, etiam piis in hac mortalitate sustinenda relinquitur. Potest etiam distingui inter pœnas *materialiter & formaliter* acceptas. Calamitates, quæ post reconciliationem piis obveniunt, non sunt pœnæ formaliter, sed materialiter tantùm, id est, non sub ratione pœnæ, sed castigationis illis imponuntur. Pœnæ *formaliter* dictæ, reverà immittuntur propter peccata, & tantùm propter peccata punienda, cùm earum quæ *materialiter* nominantur, alius sit finis & aliud effectum, Joh. 9. v. 3. cap. 16. v. 2. cap. 21. v. 18. Act. 21. v. 11. &c. Pœnas materialiter dictas, Scholastici vocant *pœnalitates*.

4. Imponuntur autem reconciliatis à Deo ejusmodi calamitates, non ut sint *merita remissionis peccatorum*, vel *satisfactiones pro peccatis*, vel *compensationes pœnæ æternæ*, sed ut sint primò respectu aliorum *publica indicia judicii divini adversus peccata*, Num. 12. v. 14. 2. Sam. 12. v. 14. 1. Petri 4. v. 17. Deinde respectu ipsorum piorum sunt *memorialia præcedentium & cautelæ futurorum*. Ideò enim pii subjiciuntur post reconciliationem, vel communibus calamitatibus, vel peculiaribus pœnis, ut hac commonefactione subinde magis accendatur & crescat in eis odium & detestatio peccati, timor Dei, fides, solicitè curans, ut gratiam retineat, & in bonitate permaneat, diligentia cavendi peccata, ut reprimantur & mortificentur pravæ inclinationes. Sunt etiam *exercitia pœnitentiæ*, quæ debet esse perpetua, fidei, obœdientiæ in cruce, spei, petitionis & expectationis auxilii per liberationem vel mitigationem &c.

Augustinus lib. 2. de Peccat. merit. & remiss. cap. 34. *Calamitates ante remissionem sunt supplicia peccatorum, post remissionem sunt certamina exercitationesque justorum.*

Chrysostomus Homil. 29. ad Hebr. *Si disciplinam*, inquit, *sustinueritis; non ad pœnam, neque ad supplicium, neque ad hoc, ut malè patiamini &c.*

5. *Deum remissâ peccati culpâ nullam ob id exigere pœnã*, (quod à nobis statui Pontificii asserũt) duplici sensui intelligi potest. Si intelligatur sensu eo, quòd Deus, postquam peccatum fideli remisit, nullam ampliùs peccati illius intuitu, id est, cujus peccatum vel occasio, vel causa sit, pœnam immittat, negamus eo sensu id à nobis asseri, cùm constet, plurimos fideles de peccatorum suorum remissione, suique cum Deo reconciliatione certos, ob præcedens peccatum à Deo castigatos fuisse. Si verò assertio intelligatur non de *causa impulsiva*, sed *finali*, sensu scilicet eo, quòd Deus infligat has pœnas dilectis suis filiis post remissam culpam, ut sibi pro offensa satisfiat, fine eo, ut se ulciscatur, suæque justitiæ saltem ex parte satisfaciat, adeoque præter satis-

satisfactionem, quam Filius pro nobis præstitit. aliam à fidelibus sibi reconciliatis requirat, tum assertionem illam agnoscimus, esse nostram, & hoc sensu statuimus, Deum, remissâ peccati culpâ, nullam ob id ampliùs exigere pœnam. Pater non castigat filios vindictæ causâ, vel, ut tanquam judex justitiæ suæ satisfaciat; sed ut eos corrigat & emendet, vel certè ob alios fines à satisfactione & vindictâ alienos, quos respectu Patris cœlestis optimè enumerat Augustinus tract. 124. in Joh. *Ac per hoc*, inquit, *vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ pœnitentiæ temporaliter hominem detinet pœna, etiam, quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.*

(Ad hos tres fines referri possunt omnes pœnæ hujus vitæ post remissionem peccati reconciliatis impositæ.)

Idem Augustinus in enarrat. Psal. 138. dicit, *quòd sit dolor medicinalis, non sententia pœnalis.*

Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 344. τῶν ἁμαρτημάτων διόρθωσιν, *peccatorum co[illegible]ctionem, quam Deus ad emendationem nostram efficit, neque iram, neque indignationem vocare debemus*, ἀλλὰ μᾶλλον νουθέτησιν, *sed potiùs admonitionem.*

Chrysostomus homil. de Pœnitent. & Confess. tom. 4. *Propter hoc imponit nobis pœnam, non de peccatis sumens supplicium, sed ad futura nos corrigens.*

Homil. 18. in 1. Corinth. *Cùm corripimur à Domino, magis est admonitionis, quàm damnationis; medicinæ, quàm supplicii; correctionis, quàm pœnæ.*

(Nulla ergò hìc vindicta ex parte Dei, nulla satisfactio ex parte hominum.)

6. Pœnæ illæ temporales, quæ post peccati remissionem reconciliatis imponuntur, per veram ac seriam pœnitentiam mitigantur, vel etiam planè auferuntur, non quòd opera ejus sint satisfactiones, vel compensationes pro peccatis, vel merita reconciliationis, sed quia castigationibus illis Deus nihil aliud quærit, quàm ut vera humilitas accendatur, odium ac detestatio peccati excitetur, ac mortificatio veteris hominis promoveatur.

7. Opera quædam à pœnitentibus exigenda, vel iisdem imponenda concedimus, si *de Canonicis satisfactionibus* in primitiva Ecclesia usitatis, vel de exercitiis pœnitentiæ, pietatis ac novitatis vitæ, qualia sunt oratio, eleëmosyna, jejunium, tolerantia afflictionum &c. vel etiam *de castigationibus civilibus ac Ecclesiasticis* disciplinæ conservandæ ergò impositis intelligatur; secus si de indebitis ac supererogationis operibus, vel ἐθελοθρησκείας hoc fine requisitis, ut pro peccatis satisfiat, accipiantur.

8. Non est quæstio, an calamitates quasdam Deus reconciliatis imponat, sed an illæ per pœnas vicarias & arbitrarias redimi possint ac debeant, quod Pontificii affirmant, nos negamus.

9. Si intelligerent, *nos Deo satisfacere*, cùm ob peccata nostra dolemus, eaque ipsi confitemur, non adeò abhorreremus ab hac voce eo sensu accepta, quo nihil aliud vult, quàm *agnoscere culpam*, quæ significatio quoque in bonis autoribus Latinis reperitur, ut observat in Suetonio (cap. 73. ad verba, *Satisfacientem eidem*

die adhibuit cœna) Episcopus Antuerpiensis Levinus Torrentius. *Solebant*, inquit, *qui verbis aliquem læserant, jurare, nolle se ea dicta esse, atq; ita satisfacere*. Sed Pontificii accipiunt satisfactionem pro redditione æquivalentis.

Altensteig in Lexico ex Gabriele Biele. *Satisfactio est redditio æquivalentis, quia satisfactio ad justitiam commutativam pertinet, quæ exigit æqualitatem rei ad rem. Adverbium enim, satis, importat æquam correspondentiam ejus, quod redditur ad illud, pro quo redditur, sive in beneficiis, sive in pœnis. Ex quo sequitur, quòd minus reddens pro peccato, quàm justitia divina exigit, licèt injunctū à Confessore impleat, non satisfacit, quamvis aliquam pœnam peccato suo debitam solvat, soluturus in futuro, quod minus injunctum est & solutum in præsenti*. Hoc sensu satisfactiones proprias meritò rejicimus & detestamur.

10. *Satisfactiones Ecclesiasticas* Patres interdum vocant satisfactiones *Deo factas*, quia sunt actiones à Deo tanquàm veræ pœnitentiæ signa ac testimonia approbatæ, quibus peccator ejus mandato obtemperat. Hoc sensu utuntur Latini satisfacere pro eo, quod est, *alicui se probare in alicujus officii executione*, ut testatur illud Ciceronis: *Ego omni officio ac pietate potiùs erga te cæteris satisfacio omnibus, mihi autem nunquam satisfacio*. Cùm verò Patres propriè loquuntur, negant, nos posse Deo satisfacere, vel nostram satisfactionem requiri.

Antithesis. Lovaniens. art. 6. *Satisfactio est persolutio pœnæ plerunque adhuc debitæ, remissâ jam culpâ.*

Catechism. Tridentinus pag. 308. *Antiquissimo Ecclesiæ usu receptum est, ut cùm pœnitentes à peccatis solvuntur, pœna aliqua eis irrogetur, cujus pœnæ solutio satisfactio vocari consuevit.*

pag. 313. *Ejus autem quanta vis sit, ex eo colligitur, quòd tota à Christi Domini passionis merito pendet, à quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. Alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur, ita ut calix etiam aquæ frigidæ, quam in ejus nomine dederimus, mercede non careat; alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus.*

Ludovicus à Ponte lib. 5. in Cantic. Cant. exhort. 24. pag. 1253. *Cùm Dominus dixisset serpenti: Inimicitias ponam &c. subdit: Ipsa conteret caput tuum. Non ait ipsum, sed ipsa. Nam licèt Christus propriâ virtute contriverit caput serpentis, tamen etiam mulier, id est, Ecclesia & qualibet anima virtute Christi debet illud conterere. Conterit autem, cùm de peccato conteritur, dolet & pro eo satisfacit.*

Pinellus Jesuita lib. 2. de Pœnit. cap. 2. *Pœnitens, qui rei personam sustinet, paratus esse debet, satisfactionem, quæcunque illi in hac vita à Confessario, tanquam judice, imponetur, perficere.*

Bellarminus lib. 4. de Pœnitent. cap. 1. *Ruardus Tapperus insignis Theologus in explicat. artic. 6. Lovaniens. docet, posse hominem Deo satisfacere pro culpa & pœna.*

Ibid. Bellarminus docet, *pro amicitia reformanda non quidem posse hominem Deo satisfacere, interim tamen justitiæ æqualitatem suâ satisfactione restaurare, id est, debitum pœnæ, quod post culpæ remissionem manet, per opera bona redimere.*

Nostram sententiam probamus.

1. *A perfecta Christi satisfactione.* Christus pro omnibus peccatis nostris, & pro omni-

omnibus peccatorum nostrorum pœnis plenissimè ac perfectissimè satisfecit. Ergò non requiritur à nobis ulla satisfactio. *Obligationis jus tollitur, soluto eo, quod debetur*, ait Imp. in Instit. de solut. oblig.

2. *A reconciliationis nostræ cum Deo descriptione.* Scriptura nostram cum Deo reconciliationem sic describit, quòd Deus *peccatorum nostrorum non recordetur amplius*, Jer. 31. v. 31. sed *projiciat ea post tergum*, Esa. 38. v. 17. *deleat instar nubis*, Esa. 44. v. 22. *demergat in profundum maris*, Mich. 7. v. 19. *non imputet, sed tegat*, Esa. 32. v. 1. Ergò non revocat eas ad calculum, neque pœnas à reconciliatis pro illis exigit. Si enim peccata Deus adhuc punit, utique imputat; si vindicat, recordatur; si ad judicium vocat, tecta non habet; si examinat, post tergum non projecit; si inspicit, non obliteravit instar nubis; si ventilat, non demersit in profundum maris.

3. *A condonationis perfectione.* Plenaria & perfecta peccatorum remissio cum debito satisfactionis pro pœna adhuc præstandæ, non potest simul consistere. Pro quo adhuc exigitur satisfactio, illud nondum plenè remissum, ut patet exemplo creditoris, qui à debitore adhuc sibi satisfieri postulat, quem nemo dicit condonâsse debitori totam summam.

4. *Ex gratiæ conditione.* Gratuita peccatorum remissio cum operibus satisfactoriis propriis non consistit. Quod enim per merita & satisfactiones nostras obtinemus, illud gratis nobis obtingere nemo dixerit. Jam verò tota Scriptura testatur, Deum ex gratuita misericordia sine ullo operum nostrorum merito peccata nobis remittere propter Christum. Ergò nulla satisfactio propria hic locum habet. Si nulla exigitur satisfactio, ergò nec pœnæ quippiam reservatum, pro quo adhuc sit satisfaciendum.

5. *Ex parabolæ informatione.* Illustre exemplum, quomodo Deus credentibus in Christum peccata dimittat, proponitur in parabola Christi Matth. 18. v. 27. ubi servo debitori non solùm ipsum debitum donatur, sed & pœna carceris relaxatur.

6. *Ex latronis in gratiam receptione.* Eadem est ratio omnium eorum, qui coram Deo justificantur & ipsi reconciliantur, ut ostendit Apostolus Rom. 4. Jam verò latro in cruce vi satisfactionis à Christo præstitæ per fidem apprehensæ, sine ullo propriæ satisfactionis interventu in gratiam Dei & Paradisum fuit receptus.

7. *Ex quotidiana deprecatione.* Oramus quotidie pro peccatorum remissione, Matth. 6. v. 12. Ergò agnoscimus, pro illis nos non posse satisfacere. Peccata nostra appellantur *debita*, non solùm *ratione culpæ*, sed etiam ac vel maximè *ratione pœnæ*, quia creatori nostro debemus obœdientiam, ac si illi non obœdiamus, debemus pœnam. Quando ergò debitorum remissionem petimus, non solùm *culpæ condonationem*, sed etiam *pœnæ relaxationem* petimus, ac proinde pro neutro horum satisfacere possumus.

8. *Ex divinæ justitiæ perfectione.* Justitia divina infinita est, nec patitur sibi satisfieri, nisi per æquivalens precium, unde etiam necesse fuit, Christum Mediatorem nostrum esse θεάνθρωπον, ut ἰσόῤῥοπον λύτρον pro peccatis nostris præstare posset. Jam verò bona opera sanctorum non sunt infiniti cujusdam valoris

ac precii, quin potiùs sunt imperfecta & peccati labe contaminata. Ergò non habent vim satisfaciendi &c.

9. *Ex comparatione.* Jubemur *condonare nobis invicem, sicut Christus nobis donavit* Col.3. v.13. Atqui non solùm culpam, sed & pœnam condonare debemus proximo. Synesius Epist.28. *Dimittenda esse debita Deus dixit. Porrò hic quidem pecuniam mutuam, ille verò pœnas dependere debet. Igitur, qui repetere ab eo pœnas contempserit, Deo fuerit obsecutus.* Multò magis ergò Deus, qui est ipsa caritas, & culpam & pœnam reconciliatis condonat.

Quòd Ministri Ecclesiæ non debeant satisfactiones pœnitentibus in absolutione imponere, probamus hoc modo.

1. Impositio satisfactionis aut fit potestate *clavis solventis*, aut *ligantis*. Non illud, ad pœnam enim obligare, non est solvere. Nec hoc, nam clavis ligans restringitur ad impœnitentes, non ad pœnitentes.

2. Christus nuspiam jussit, ut Apostoli pœnitentibus imponerent pœnas satisfactorias, sed *in nomine suo pœnitentiam ac remissionem peccatorum prædicare* jussit Luc.24.v.47.

3. Nuspiam vel Christus, vel Apostoli pœnitentibus certas mulctas indixisse leguntur, sed gratuitam peccatorum remissionem illis annunciârunt & à peccatis inposterum cavere jusserunt. Incestuosum Corinthium seriò ad Deum conversum, sine ullius satisfactionis interventu, Paulus recepit &c.

4. Fit hac ratione confusio *officii legalis & Evangelici.* Nam absolutio à peccatis pertinet *ad Evangelium*, ex quo verè pœnitentes consolationem hauriunt: impositio satisfactionis *ad legem* pertinet, per quam solatium impeditur & cor pœnitens denuò contristatur.

5. Per satisfactiones à Sacerdote imponendas, aut intelliguntur opera bona divinitùs præcepta, aut ἐθελοθρησκεία & opera ridicula, ut *abstinere à butyro & caseo, peregrinari nudis pedibus ad loca sancta.* Illa sponte sequuntur in verè pœnitentibus, hæc meritò repudiantur.

6. Satisfactiones pœnitentibus imponere, est illis fiduciam unicæ satisfactionis Christi excutere; est perfectionem satisfactionis Christi abnegare; est humana commenta & opera pro Christo hominibus obtrudere; est Deum injustitię accusare, quasi qui unâ Christi satisfactione, eâdemq; perfectissimâ pro culpis nostris non contentus, aliam à nobis exigat; est certitudinem reconciliationis cum Deo tollere; perpetuis dubitationum fluctibus pios objicere, & omnem consolationem conscientiis sensu iræ divinæ oppressis eripere.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, nos non posse Deo pro peccatis vel peccatorum pœnis satisfacere.

Bernhardus serm. 38. in Cant. *Peccata tua maxima sunt & nimiùm multa. Nequaquam pro tot & tantis, nec si te excories, sufficies satisfacere.*

In tract. de Pass. Dom. cap.30. col.1635. *Quid poteris largitori tuo dignè rependere? Dedit te tibi, quando te creavit, ut esses; reddidit te tibi, cùm recreavit, ut bene esses; dedit in viaticum tibi, ne deficias in via, corpus & sanguinem suum, se verum Deum & hominem verum. Et tu quid rependes? Si pro eo, quod dedit te tibi, quando te creavit, vicem nequis*

nequis rependere, quid denique pro eo rependes, quòd se tibi dedit? Certè, si te millies posses rependere, quid esses tu in comparatione Dei? repende tamen quantum potes, repende te totum illi, qui se totum tibi & dedit & reddidit.

c. Cùm creatura lib.3. Decretal. tit.41. de celebrat. Missarum. *Creatura non habet, quod pro meritis respondeat creatori.*

Johannes Climacus gradu 22. pag.198. *Etiamsi mille mortes pro Christo pateremur, ne sic quidem satisfacere, aut debitum nostrum implere possimus. Alius quippe est Dei, alius servorum sanguis, secundùm dignitatem dico, non secundùm substantiam.*

Lyranus in cap.18. Matth. *Peccator non habet, unde satisfaciat pro peccato.*

D. Wesselus (al. Basilius, Lux mundi dictus, qui floruit circa annum 1490.) scripsit, *Satisfactionem continere errorem, habere blasphemiam ac desperationem nutrire.*

Landspergius in Enchirid. *Non cogites, te pœnitentiæ opera facturum pro peccatis tuis, hæc enim opera tua, quantula, putas, sunt ad tot peccatorum acervos! omnia opera tua cogita minora, quàm ut satisfaciant pro peccatis tuis.*

Costerus in Enchir. p.260. *Nulla omninò creaturæ opera, nulla pœnitentia, nulla Martyria, nulla pœna, nulla virtus potest mereri cuiquam peccatori remißionem peccatorum suorum. Peccatum enim, quod ex infinita majestate Dei offensi infinitam malitiam contraxit, non nisi per infinitum meritum potest deleri, quod infinitum meritum in solis Christi operibus & perpeßionibus ob infinitam divinæ personæ dignitatem cernitur, non autem in nullâ actione aut merito creaturæ.*

Bellarminus lib.4. de Pœnit. c.1. concedit, *perfectam satisfactionem, quæ fit ad absolutam & perfectam æqualitatem, non posse inter Deum & homines habere locum, sed tantùm imperfectam, quæ fit ad æqualitatem imperfectam.* Monet insuper, *pro amicitia reformanda hominem non posse Deo satisfacere, interim tamen justitiæ æqualitatem suâ satisfactione restaurare, hoc est, debitum pœnæ, quod post culpæ remißionem manet, per opera bona redimere.*

(Discedit ergò ab iis, qui disputant, *peccatorem satisfactione suâ vindicare offensam divinam commissam, ut hoc modo restituatur sibi amicitia divina, h.e. pro ipsa etiam culpa satisfieri à nobis posse,* quibus frigidè respondet, *non esse necesse nunc de his subtilitatibus disputare.* Scriptura *unicam* agnoscit *satisfactionem* pro peccato, eandemq; *perfectißimam,* quæ *æqualiter* respondet *justitiæ divinæ.* Huic perfectissimæ & infinitæ satisfactioni Christi nuspiam adjungit vel subordinat nostram, adeò, ut nec *nomen,* nec *res* nostræ satisfactionis in Scripturis occurrat. Cumq; justitia divina sit infinita, ideò fieri nequit, ut nostrâ satisfactione imperfectâ æqualitas ejus restauretur. Est igitur implicatio contradictionis, quando statuitur *satisfactio quædam imperfecta.* Agnoscit hoc quodammodo ipse Bellarminus, unde infinitatem aliquam satisfactoriis nostris operibus conciliare satagit, in hoc ipso capite subjungens. *Ut satisfactio sit aliquo modo ad æqualitatem, oportet, ut sicut offensio habuit infinitatem quandam ex parte objecti; sic habeat satisfactio aliquam infinitatem ex parte principii satisfacientis. Proinde requiritur, ut opera satisfactoria fiant à Spiritu Dei hominem inhabitante, sive ab ipso homine, ut membro Christi ac Filio Dei jam per gratiam & caritatem effecto &c.* Ubi

vero Scriptura nostris operibus infinitatem aliquam adscribit?)

3. Quòd quidam agnoscunt, fiduciam remissionis peccatorum in sola Christi satisfactione collocandam esse.

Georg. Cassander in consultat. art. 6. p. 921. *Quod subjicitur* (in August. Confess.) *propter Dei voluntatem, non verò ut confidamus, per ea justificationem coram Deo mereri, bona opera ex fide facienda, rectè & Ecclesiasticæ doctrinæ consentaneè dicitur. Omnes enim uno ore profitentur, remissionem peccatorum & gratiam justificationis neminem suis, quamvis in speciem bonis, operibus mereri.*

pag. 923. *Quòd in operibus pœnitentiæ fiducia remissionis peccatorum collocanda non sit, pulchrè quoque attestatur & monet Gregorius. Non in fletibus, inquit, & actibus nostris, sed in advocati nostri allegatione confidamus. Quare & hæc doctrina prætermittenda non est, quam summo consensu veteres omnes tradunt, fiduciam remissionis peccatorum, etiam eorum, quæ post regenerationem admittuntur, & spem veniæ & vitæ æternæ in sola Dei misericordia & merito Christi esse collocandam, quomodo præclarè dictum est ab Augustino contra duas Epist. Pelagian. lib. 3. cap. 5. Omnium, inquit, piorum sub hoc onere corruptibilis carnis & in vitæ istius infirmitate gementium spes una est, quòd advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est exoratio peccatorum nostrorum.*

art. 12. cap. de Confessione p. 947. *De Satisfactione non tantus erit conquerendi locus, si ex Ecclesiæ sententiâ hunc in modū doceatur, quòd sola passio & mors unigeniti Filii Dei sit satisfactio & propitiatio pro peccatis nostris, sive eo, quod ex origine contraximus, sive iis, quæ ante vel post regenerationem ex carnis infirmitate commisimus, quæ satisfactio offertur & applicatur nobis ministerio Evangelii, i.e. verbi Dei & Sacramentorum, accipitur autem fide, quæ & ipsa Dei donum est. Quamvis autem virtute hujus satisfactionis Christi & culpa & pœna æterna peccato debita deleatur, certum tamen est, Deum à pœnitentibus ob graviora præsertim delicta lachrymas, jejunia, preces, eleëmosynas & reliqua verè pœnitentis animi indicia, ac deniq; totius vitæ in melius immutationē ac emendationem exigere, quod cùm facimus, Deo satisfacere pro peccato dicimur, non quòd precium dignum & sufficiens diluendis peccatis offeramus, sed quòd officia illa præstemus, quæ Deus à peccatore, cui Filii sui satisfactionem impartiri velit, requirit. Quin & hujusmodi pœnitentiæ fructibus seu satisfactionis operibus Deus placari, peccata redimi & extingui dicuntur, tum quia si ex motu & afflatu Spiritus Sancti fiant, ad impetrandam remissionem peccati faciant & pœnas, quas inflicturus erat Deus, avertant & peccati inhærentis reliquias extenuent ac minuant, videlicet quâ ratione eleëmosynis dicuntur peccata redimi, ac jejuniis & precibus Deus placari.*

Georgius Wicelius in Compend. de semit. antiquis. *De Satisfactione sentimus, quemadmodum sentit D. Cyprianus, cumq; eo tota vetus Ecclesia. Deo satisfacere nemo potest, & est perfecta atq; consummata Satisfactio nostra Christus, sed Ecclesiæ sive per publicam, sive per privatam pœnitentiam satisfacere aliquo modo possumus, peccata verò expiari per hujusmodi, nulla Scriptura docet; fanatici quidam errones docent.*

Antonius Marinarius Carmelita in Orat. ad Patres Concil. Trid. *Nunc gravia superioris vitæ commissa, commemorant* (caro & Satanas) *quorum non potuerunt* (fideles)

les) *condignam exhibuisse satisfactionem. Sed illis respõdent. Gratũ per Christum nobis, quia satisfacere nõ poteramus, remissa sunt peccata, non est, quòd cogitemus, quia solvendo sumus, ne dignitati mortis Christi detrahamus.*

3. Quòd quidam agnoscunt, Deum non requirere aliam satisfactionem, quàm fidem in Christum & ex ea profluens bene agendi propositum, ac patientem crucis impositæ tolerantiam.

Leo serm. 1. in jejunio decimi mensis. *Oratione propitiatio Deo quæritur, jejunio concupiscentia extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur, simulq; per omnia Dei in nobis imago renovatur.*

c. Satisfactio 3. dist. 3. de Pœnit. citatur dictum Augustini vel potiùs Gennadii Massiliensis lib. 3. de dogm. Eccl. c. 54. *Satisfactionem* pœnitentiæ sic definientis, *quòd sit causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.*

Gregorius homil. 20. in Evan. *Si quis in fornicationis culpã, vel fortaßè, quod est gravius, in adulterium lapsus, tanto à se licita debet abscindere, quanto se meminit & illicita perpetrâsse. Neq; enim par fructus boni operis esse debet ejus, qui minùs, & ejus, qui ampliùs deliquit; aut ejus, qui nullis, & ejus, qui in quibusdam facinoribus cecidit, & ejus, qui in multis est lapsus.* (Ubi in describẽda satisfactione bona opera disertè exprimuntur.)

Taulerus conc. 4. Etlichen Menschen genüget nicht an den Myrrhen / die jhnen Gott gibt / sondern wollen jhr mehr auff sich laden / vnd machen böse Häupter vnd krancke Phantaseyen / vnd haben lange gelitten vnd viel / vnd thuen den Dingen nicht recht / vnd wird jhnen wenig Gnade daran / denn sie bawen auff jhre eigene Auffsätze / es seyn in Pœnitentz oder Abstinentz / oder im Gebet oder Andacht / so mus GOtt jhre Müssigkeit erbeiden / bis daß sie das jhre gethan.

Georg. Cassander in consult. art. 6. p. 923. *Ne cui pœnitentiæ opera, quæ ob graviora scelera post lapsum requiruntur, aut in desperationis, aut falsæ fiduciæ periculũ impellant, Patrum salubris & Evangelio prorsus consentanea doctrina adjungenda est, cujusmodi est illud Chrysostomi* (de B. Philogonio) *Proinde & tu, quib. rebus provocâsti Deum, per has rursum facito propitium. Provocâsti illum pecuniarum rapinâ? per easdem eum reconcilia. Provocâsti illũ maledicentiâ? vicißim linguâ placato, puras emittens preces. Hæc non egent multis diebus, annuve, sed solo animi proposito unico die perficiuntur. Discede à malo, virtutẽ amplectere, pollicere te posthac ista non commissurum, & istud sufficiet ad excusationem. Ego testificor ac fidejubeo, fore, ut si nostrûm quisq;, qui peccatis obnoxius, recedens à pristinis malis ex animo vereq; promittat Deo, se postea nunquam ad illa rediturum, nil aliud Deus requirat ad satisfactionem ulteriorem. Benignus enim est, & quemadmodum parturiens cupit eniti fœtum, ita & ille cupit effundere suam misericordiam.*

Georg. Wicel. in Comp. de semit. antiq. *Tuemur Satisfactionẽ, quatenus hæc antiquis Ecclesiæ Magistris nota atq; probata est, non ut derogemus Servatoris nostri Jesu Christi summis meritis, procul absit suspicio; sed ut hæc merita unicè surrogemus. Credimus in eũ, qui pro peccatis nostris semel satisfecit, cujus redemtioni gratuitæ nec tantillũ addere poterimus. Est tantum aliquid, quo debemus placare nostris scelerib. offensam fraternitatẽ. Injunctas pœnitentias, quas vocant, jam non disputo, sed magis sobriam esse Confeßionariorũ mentẽ cupio. Ita enim imponunt sæpe numero onera, quasi peccata nulla coram Deo remittantur,*

tantur, nisi placitis suis pareas. Ibi sunt Iberorum flagellationes, Germanorum peregrinationes, Templorũ constructiones, Monasteriorum ditationes, Missarum fundationes, Morientium testamentationes, & ejus generis graviora satisfactoria, ad quæ si conferantur precatio, jejunium ac eleēmosyna, in nullo numero sunt, cujusmodi tamen opera bona veri Christiani suâ sponte faciunt, tam ante, quàm post confessionem peccatorum suorum, ut sese Christo Servatori, qui peccata remittit, gratos & obsequiosos exhibeant. Remittit autem primùm pœnitentibus, deinde credentibus, postremò ad meliorem frugem conversis. Summa, satisfactionem Ecclesiasticam intellige fructus pœnitentiæ. Hos exerce & satisfeceris.

Clingius lib. 4. Locorum cap. 37. *Ultra Christi satisfactionem Deus etiam aliam satisfactionem à nobis exigit. Terminus autem vel nomen satisfactio hîc aliter accipitur, quàm de Christo &c. Accipitur enim hîc satisfacere pro obœdientia & impletione voluntatis atque præcepti Domini, ideò tunc satisfacere dicimur largo modo, quando Dei voluntatem facimus, ejusq; præcepta servamus.*

(Hoc sensu satisfactionem non negamus, mandatum enim nobis est, odisse malum & amare bonum.)

Johannes Ferus in cap. 3. Matth. super verba. *Facite fructus pœnitentiâ dignos. Vera pœnitentia est vita nova. Et hi sunt digni pœnitentiæ fructus, si non tantùm à malis prioribus desistas, verùm etiam bonis operibus invigiles, si peccatis adversa facias. Exempli gratiâ, aliena rapuisti, nunc distribue propria. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodo spicula è corpore evellere, sed etiam adhibere remedia vulneri necessarium est. Hîc igitur docetur pœnitentia externa, quam alii satisfactionem vel restitutionem appellant, contra illos, qui omnia sibi salva arbitrantur, quantumcunq; sceleribus implicati teneantur, si vel semel dicant, Miserere mei Deus, viventes interim otiosi ac securi. Hujusmodi hominum novissima efficiuntur pejora prioribus. Audi igitur Psalmum. Declina à malo, & (subditur) fac bonum. Sic Paulus: Abjiciamus opera tenebrarum & induamur arma lucis.*

4. Quòd quidam agnoscunt, calamitates reconciliatis à Deo imponi, non ut sint satisfactiones pro peccatis, sed fine longè alio.

Thomas p. 3. q. 48. art. 5. *Passiones sanctorum Ecclesiæ proficiunt per modum exempli & exhortationis, non redemtionis.*

(Ergò sanctorum passiones non sunt *redemtoriæ* ac *satisfactoriæ*, h. e. nec ipsos, nec alios possunt redimere à peccatis aut illorum pœnis.)

Quæst. 69. art. 3. *Conveniens fuisse* dicit, *post Baptismum remanere pœnalitatem propter spirituale exercitium, ut videlicet contra illas pugnans homo, victoriæ coronam acciperet.*

c. Si peccatum dist. 1. de Pœnit. ex Augustino. *Ab electis suis iniquitatum maculas studet* (Deus) *temperali afflictione tergere, quas in perpetuum non vult in eis videre.*

(Ergò calamitates, quæ post remissionem culpæ pœnitentibus imponuntur, non sunt pœnæ propriè dictæ *pro peccatis præteritis* impositæ, multò minùs satisfactiones pro illis peccatis, sed salutaria *προφυλακτικά*, *adversus futura peccata*, ne in ea iterum incidamus.)

c. Productior dist. 3. de Pœnit. ex Gregorio. *Productior est pœna, quàm culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna.*

Pœna. At per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ pœnitentiæ temporaliter detinet hominem pœna, quem jam ad damnationem æternam reum non tenet culpa. (Extat locus apud Augustinum tract. postremo in Johannem.)

5. Quòd quidam agnoscunt, opera pœnitentiæ fuisse olim ab Ecclesia imposita, non ob satisfactionem coram Deo, sed fine longè alio.

Glossa Juris Canonici de Pœnitent. p.355. *Imponitur pœnitentia pro peccato, ut humilitas exerceatur, & ne disciplina Ecclesiæ deseratur, & ut satisfiat Ecclesiæ, quæ scandalizata est.*

Gabriel Biel 4. sent. dist. 40. quæst. unic. dub. 1. quærit, *cùm peccata sint remissa, quare adhuc injungatur satisfactio?* Respondet autem, *illud ideò fieri, ut pœnitentes caveant recidivam & assuescant ad bona opera.*

(Ergò non, ut per eam satisfaciant Deo pro peccatis vel peccatorum pœnis.)

Georg. Cassander in Conf. art. 12. cap. de Confess. p. 947. *In veteri Ecclesia, ut segniores excitarentur, pœnitentib. ob graviora scelera certa tempora & officia definita fuerunt, quibus non solùm coram Deo interiorem animi pœnitentiā excitarent & exercerent, sed etiam Ecclesiæ verè se atque ex animo peccati pœnitere declararent, atque ita manuum impositione Episcopi & Cleri Ecclesiæ reconciliarentur & jus communicationis acciperent. Atque hæc præscripta officia Canonicæ satisfactiones seu pœnæ vocabantur, quæ ut paulatim imperitiā Episcoporum & Pastorum in abusum: ita quoque negligentiā & segnitie tam Pastorum, quàm populi prorsus in desuetudinem venerunt, nisi quòd in privatis Confessionibus aliqua ejus rei vestigia remanserint, cùm pœnitenti aliqua pietatis opera, sed privatim indicuntur, publicæ verò satisfactionis obscurum tantùm vestigium in homicidis reconciliandis aliquibus in locis relictum est, quem tamen publicæ satisfactionis priscum & Apostolicum morem, ob publica & graviora peccata restitui utile & propemodum necessarium sit, in quo potestas Ecclesiastica clavium in ligando & solvendo, id est, pœnitentiam indicendo, à communione separando, & rursum indulgendo, absolvendo seu reconciliando manifestissimè cerneretur. Neque verò ea fuit mens veterum, ut remissionem peccati, quæ fit à Deo, ad præscriptum hujus temporis spacium alligarent, sed ut hac disciplinā Ecclesiasticā homines ad pœnitentiæ dignos fructus faciendos admonerentur, & Ecclesiæ autoritas in ministerio remittendi peccata retineretur. Ita enim Augustinus in Enchir. cap. 5. In actione pœnitentiæ, ubi tale crimen commissum est, ut, qui commisit, à Christi corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non despiciet. Verùm, quia plerunque dolor alterius cordis occultus est, nec ad aliorū notitiam per verba aut alia signa procedit, cùm sit coram illo, cui dicitur: Gemitus meus non est absconditus abs te, rectè constituuntur ab iis, qui Ecclesiis præsunt, tempora pœnitentiæ, ut satisfiat etiam Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata, extra eam quippe non remittuntur.*

Et postea. *Post absolutionem hodie opera aliqua pietatis, quæ ad carnis castigationem & reliquiarum peccati expurgationem faciant, injunguntur, quod ipsum utiliter fieri potest, si periti Ecclesiæ ministri operā adhibeantur, de quo Satisfactionis genere Scholastici*

stici constanter docuère, eam non rite fieri, nisi gratiam & remissionem culpæ ac pœnæ æternæ consequatur, quæ remissio fiat solo merito Christi & ministerio Sacerdotū, eamq́; satisfactionem potissimùm valere ad pœnas temporarias mitigandas & reliquias peccati expurgandas. Unde est illud Scholasticorum axioma. Nulla est satisfactio, nisi præcesserit condonatio.

Georg. Wicelius in Compend. de semit. antiquis citat & approbat verba Augustanæ Confessionis, quæ sic habent: *Sed veteres illi mores* (in Canonica sive Ecclesiastica satisfactione usitati) *tempore consenuerunt & antiquati sunt. Nos igitur non oneramus conscientias satisfactionibus, sed illud docemus, fructus pœnitentiæ necessarios esse obœdientiam, timorem Dei, fidem, dilectionem, castitatem, & universam novitatem Spiritus debere in nobis crescere. Monemus & illud: Sæpè puniri peccata etiam temporalibus pœnis in hac vita, ut David, Manasses & alii multi puniti sunt. Et has pœnas mitigari docemus bonis operibus & universâ pœnitentiâ, sicut docet Paulus. Si nos ipsos judicaremus, non judicaremur à Domino. Et pœnitentia meruit, ut Deus sententiam de delenda Ninive mutaret.*

6. Quòd quidam agnoscunt, Deum verè in Christum credentibus perfectè remittere peccata.

(Ergò etiam omnem peccatorum pœnam ipsis relaxat, *quia peccatum tum demum perfectè remissum censetur, cùm non solùm culpa, sed etiam omnis pœna fuerit remissa,* ut loquitur Bellarmin. lib. 5. de amiss. grat. & statu peccati cap. 20. & per conseq. nullá opus est satisfactione pro pœna peccatorum temporali.)

Bernhardus serm. 3. de septem miser. operib. *Deus liberaliter agit, plenariè ignoscit, ita ut propter fiduciam peccatorum, sed pœnitentium, ubi abundavit delictum, soleat & gratia superabundare.*

Idem serm. de fragmentis septem misericord. *Sic ex toto indulsit & tam liberaliter omnem donavit injuriam, ut jam non damnet ulciscendo, nec confundat improperando, nec minùs diligat imputando. Sunt enim aliqui sic donantes injuriam, ut non ulciscantur, sæpiùs tamen improperent. Sunt & alii, qui silean licèt, manet tamen altâ mente repostum, & rancorem tenent in animo, quorum utique neutra plena indulgentia est. Longè ab his omnibus benignissima est divinitatis Natura. Liberaliter agit, ignoscit plenariè.*

In veteribus Canonibus & glossis recitantur hi versiculi:

Larga Dei pietas veniam non dimidiabit,
Aut nihil, aut totū, te lachrymante, dabit.

Thomas p. 3. q. 86. art. 3 ex August. *Deus omnia peccata remittit simul & perfectè.*

Hûc referri potest primò, quòd quidā in expositione textus Apostolici Rom. 8. v. 1. *Nulla condemnatio his, qui sunt in Christo,* agnoscunt, *per remotionem condemnationis intelligi liberationem à culpa & pœna.*

(Ex eo enim sic inferimus: Ubi nulla condemnatio, ibi nulla pœna. Atqui illis, qui sunt in Christo, ac quib. per fidem in Christum remissa sunt peccata, nulla condemnatio. E. etiam illis nulla pœna.)

Thomas in h. l. *Postquam Apostolus ostendit, quòd per gratiā Christi liberamur à peccato & lege, hic ostendit, quòd per eandē gratiam liberamur à damnatione. Et primò ostēdit, quòd per gratiam Christi liberamur à damnatione culpæ: secundò, quòd per eandem gratiam liberamur à damnatione pœnæ.*

Et paulò pòst. *Primò ponit beneficium, quod gratia confert, concludens ex præmissis. Gratia Dei per Jesum Christum liberavit me de corpore mortis hujus, in qua existit nostra redemtio. Ergò nunc, ex quo sumus per gratiam liberati, nihil damnationis est residuum, quia & tollitur damnatio quantum ad culpam, & quantum ad pœnam.*

Dominicus à Soto ibid. *In hoc tandem capitulo concludit, ab omni nos deniq; damnatione servâsse tam culpæ, quàm pœnæ.*

Et postea. *Ac si dixisset, cùm hæc duo fuissent mala, quorum eramus condemnati ob delictũ Adæ, scilicet culpa peccati & pœna mortis, monstratumq; in superioribus fuerit, per gratiam Christi peccato contrariam, revocatosq; nos esse in vitam æternam, fit, ut nulla sit nobis damnatio reliqua, neque à lege peccati, neque à lege mortis.*

Salmero in h. l. *Ostendit eos, qui Christum sectantur, ab omni malo culpæ & pœnæ liberatos esse.*

Secundò, quòd agnoscunt, *Deum illorũ peccatorum dici recordari, quæ ad pœnas revocat.* (Ex eo enim sic colligimus: Si punit Deus peccata post remissionem, utiq; eorum recordatur. Ratio est, quia, quoties Scriptura dicit, *Deum recordaturum peccatorum*, minas significat ultionis. Jer. 14. v. 10. Os. 8. v. 13. c. 9. v. 9. Sed non recordatur eorum peccatorum, quæ credentibus in Christum remittit. Esa. 43. v. 25. Jer. 31. v. 34. Ezech. 18. v. 22. Heb. 10. v. 14. Ergò ea non punit, & per conseq. post impetratam remissionem nullâ opus satisfactione pro pœna peccatorum temporali.)

Benedictus Justinianus in cap. 10. Heb. *Illorum Deus dicitur recordari, quibus præmium præparavit. Persimili ratione recordatur scelerum, quibus supplicia destinat. Contra verò non recordatur eorum, quibus neq; præmium pollicetur, neq; supplicium irrogaturus est. Ita apud Ezechielem dixit: Si impius resipiscat, omnes ipsius iniquitates oblivioni tradendas, quòd sit immunis futurus à supplicio.*

Et postea. *Quia igitur revocaturus erat Deus Christi merito genus humanum ad gratiam, scelerum impunitatem pollicetur.*

7. Quòd quidam agnoscunt, verè pœnitentibus & in Christum credentibus sine satisfactione propria remissa esse peccata & peccatorum pœnam.

In Jure Canonico cap. 1 dist. 1. de Pœnitentia citatur dictum Ambrosii lib. 10. in Lucam. *Lachrymas Petri lego, satisfactionem non lego.*

Huc pertinet primò, quòd agnoscunt, non *semper*, nec *omnibus* reconciliatis temporales pœnas à Deo imponi.

Concil. Trident. sess. 6. cap. 4. *Pœna temporalis non tota semper, ut in Baptismo fit, dimittitur.* (Si non tota semper, ergò aliquando & nonnullis tota remittitur.)

Toletus lib. 6 Instruct. cap. 21 p. 789. *Adverte, quòd non quoties remittitur homini culpa, remittitur etiam tota pœna, sed sæpè remittitur culpa & pars pœnæ tantùm.* (nota, sæpè.)

Ruard. Tapperus tom. 1. art. 6. p. 245. *Satisfactio est persolutio pœnæ plerunque adhuc debitæ, remissâ jam culpâ.* (nota, plerunq;.)

Et postea. *Peccato remisso, h. e. peccatore in gratiam recepto, plerunque* (nota, plerunque) *manere reatum, non solùm hujus, sed etiam futuri seculi &c. primò probandum est ex Scripturis.*

Osorius tom. 4. concion. p. 859. *Pœnitentia ita culpam delet, ut cicatrix pœnæ relinquatur sæpè* (nota, sæpè) *& satisfactio injungatur à Confessario.*

Jacobus Bayas lib.2.Inst.Relig.Christ. cap.34.p.530. *Quòd remissâ culpâ sæpè* (nota, sæpè) *remaneat pœnæ temporalis reatus, ex Scripturis manifestissimum est.*

Zecchius cap.1.de Indulgent. §.2. *Supponendum est, dimissâ culpâ & pœnâ æternâ, adhuc remanere pœnam temporalem sæpè* (nota, sæpè) *exolvendam.*

Becanus lib.1. Manual. cap.8. §.22. *Remissâ culpâ mortali & reatu pœnæ æternæ, manet aliquando* (nota, aliquando) *reatus pœnæ temporalis, ad quam subeundam homo, qui jam justificatus est, obligatur.*

Bellarminus lib.4. de Pœnit. cap.1. §.12. statuit, *remissâ culpâ non semper remitti debitum pœnæ.*

lib.ejusd.cap.2. in tit: *Post remissam culpam sæpè remanere debitum pœnæ.*

lib.ejusd.cap.3.in tit.& §.1. scribit, *reatum pœnæ temporalis post culpam remissam interdum manere vel superesse.*

(Si *non semper* remissâ culpâ remittitur etiam debitum pœnæ. Ergò aliquando remittitur & culpa & pœna. Si post remissam culpam *sæpè* remanet debitum pœnæ. Ergò hoc non est universale ac perpetuum, proinde non potest propriè vocari debitum, quippe quod semper exolvendum. Ulteriùs, si Deus *aliquando* & culpam & pœnam remittit, satisfactio saltem aliquibus non erit necessaria. Quibus non venit luenda pœna temporalis, iis satisfactio non est injungenda. At non *omnibus* pœnitentibus, nec *semper*, sed tantùm *aliquibus* & *sæpè* luenda est pœna temporalis. Ergò non omnibus pœnitentibus, nec semper satisfactio est injungenda, quod tamen faciunt Confessionarii. Ubi debitum pœnæ est incertum, ibi etiam incertum, an satisfactio sit injungenda. Sed quoad pœnitentes incerta est pœna, quia ignoratur, à quibusnam aliquam Deus in specie pœnam exigat, cùm ab omnibus eam exposcere non soleat. Ergò. Si non obstante justitiâ divinâ quibusdam pœnitentibus & culpa & universa pœna remittitur, non poterit à Dei justitia ad remanentem pœnam temporalem rectè concludi, quod tamen faciunt Pontificii, ut postea videbimus.)

Secundò, quòd doceant Pontificii, *contritionem in aliquo pœnitente ejusmodi esse posse, ut per eam peccata omnia, quoad culpam & pœnam, plenissimè deleantur.*

(Ergò illis ad minimum nullâ opus erit satisfactione.)

8. Quòd Bellarm lib.ejusd. cap.3. scribit, *pœnas temporales hujus vitæ interdum non posse redimi, sed necessariò perpetiendas esse.*

(Ergò non immittuntur eo fine, ut per opera pœnitentię pro illis satisfaciamus, alias omnes pœnæ & semper satisfactione nostrâ expiari possent, sed eo fine immittuntur, ut pii coram Deo sese humilient, ac benevolo Dei consilio liberum relinquant, an & quando illos à pœnis istis liberare velit.)

9. Quòd quidã agnoscunt, etiam Ethnicorum Sacerdotes imponere satisfactiones pœnitentiam delictorum agentibus.

(Ergò ex Ethnicorum potiùs, quàm Apostolorum exemplo opinio de propriis satisfactionibus originem traxit.)

Josephus Acosta de Procur. Ind. salute lib.6. cap. 4. *Dissimulari profectò non potest, [illegible] nobis erubescendum sit, quòd à Sa[illegible] [illegible] Indis superemur, cùm vos* ad

ad salutares confessiones persuadendas pigriores simus, quàm Ethnici ad sævas & ad carnificinas suas. Lubenter interdum à Sacerdotibus suis expiandi adulterii aut alterius sceleris causâ durissimo saxo ad scapulas tundi fortiter, interdum à juvenibus diu virgis cædi; non rarò, si sceleris magnitudo acerbius aliquid postulare videretur, in excelsam, atque omni solatii genere destitutam rupem scandere & longum ibi ævum ferarum more traducere.

(De Turcis itidem constat, quòd pœnitentibus certas satisfactiones imponant.)

10. Quòd quidam approbant artic. 12. Conf. Aug. in quo Satisfactiones propriæ negantur esse causa remissionis peccatorum. (Verba articuli sic habent: *Rejiciuntur & isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere, sed docent, remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem & opera. Rejiciuntur & isti, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas, aut pœnas purgatorii.*)

Johannes Hoffmeisterus suam de hoc articulo sententiam sequentibus aperit verbis: *Est pœnitentis, ut, licet multa bona opera fecerit, tamen credat, se merito passionis Jesu Christi remissionem peccatorum accipere; at remissione peccatorum acceptâ, necessum est, ut quantò pejus antea operatus fuerat, tantò ferventius postea virtutum operibus incumbat, ut fiat quasi recompensatio vitiorum fœcunda pietas. Hæc sive fructus, sive satisfactiones voces, nihil moramur.*

Georgius Cassander artic. 12. p. 87. *De Satisfactione non tantum erit conquerendi locus, si ex Ecclesiæ sententia de ea ita doceatur, quod sola passio & mors unigeniti Filii Dei sit satisfactio & propitiatio pro peccatis nostris, sive eo, quod ex origine contraximus, sive iis, quæ ante vel post regenerationem ex carnis infirmitate commisimus, quæ satisfactio offertur & applicatur nobis ministerio Evangelii, id est, verbi & Sacramentorum, accipitur autem fide, quæ & ipsa Dei donum est. Quamvis autem virtute hujus satisfactionis Christi culpa & pœna æterna peccato debita deleatur, certum est tamen, Deum à pœnitentibus ob graviora præsertim delicta, lacrymas, jejunia, preces, eleëmosynas & reliqua verè pœnitentis indicia, ac denique totius vitæ in melius immutationem ac emendationem requirere, quod cùm facimus, Deo satisfacere pro peccato dicimur, non quòd precium dignum & sufficiens diluendis peccatis offeramus, sed quòd officia illa præstemus, quæ Deus à peccatore, cui Filii sui satisfactionem impertiri velit, requirit.*

11. Quòd quidam agnoscunt, satisfactiones posterioribus demum seculis in Ecclesiam introductas esse.

Platina indicat, *Satisfactiones è temporibus Vitaliani primi, qui sedit anno 655. originem ducere*, sic enim scribit in ejus vita: *Librum Theodosius scripsit, quo declaravit, quâ pœnitentiâ dilui unumquodque peccatum possit.*

Baronius Ann. 56. num. 16. & seq. eas deducit *ex antiquo usu hæreticorum, aut graviùs delinquentium, qui publicè pœnitere & delicta confiteri fuerunt soliti, actione à pœnitentia Pontificia prorsus diversâ.*

12. Satisfactiones Pontificiæ etiam hoc nomine improbantur, quòd conjugium cum meretrice inter opera satisfactoria numerant.

Bzovius Ann. 1198. §. 7. *Innocentius III.*

concessit peccatorum veniam meretrices ducentibus.

Institut. Juris Canon. lib. 2. tit. 12. Quæ matrim. imped. §. Quia potiùs. *Qui scientes & prudentes mulieres publicas de lupanari extraxerint & in uxores duxerint, quod agent, in remissionem proficiet peccatorum, cum inter opera caritatis non minimum sit, errantem ab erroris semita revocare.*

13. Suffragatur & hoc nostræ sententiæ, quòd quidam fateri coguntur, satisfactiones illas arbitrarias destitui suffragio Scripturæ.

Roffensis in assert. advers. Luther. ad artic. 5. *Quid si non de septenni satisfactione mentio peculiaris in sacris literis habeatur? Quid si nusquam lectum sit, Christum aut Apostolos pro differentibus peccatis differentes pœnas statuisse? Et demum, quid si dari non potest unus ex antiquis Patribus, in quo leguntur quadragenæ septenæ? num propterea satisfactio non erit tertia pars pœnitentiæ?*

14. In Concilio Tridentino *quidam negabant omninò fieri posse, ut Confessarius, quamlibet doctus, attentus ac prudens, audita hominis moderati de admissis unius anni Confessione, multoq; minus, si insigniter flagitiosum plurium annorum commissa retegentem audiat, adeò certũ de pœna peccatis ejus debita judicium ferat, canonibus etiam cuicunque peccato suam pœnam assignantibus adjutus, ut non dimidio plus erret. Imò ne ejusmodi quidem Confessorem, etiamsi peccatorum catalogum in scriptis habeat & pluscules diebus secum expendat, ita circumspectè stateram unquam appensurum, ut pœnis peccatis æquilibres faciat; tantùm abesse, uti (quod hodie fit) extempló ab audita Confessione rem acu queat attingere.* Petr. Suavis lib. 4. Hist. Conc. Trident. p. 418.

(Ergò illæ satisfactionum impositiones lubrico nituntur fundamento.)

15. Quodammodò etiam nostram confirmant sententiam variæ Adversariorum de Satisfactione dissensiones.

Primò, quidã statuunt, *pro ipsa culpa à nobis satisfieri posse*; quidã dicunt, *pro culpa nos non posse satisfacere, sed tantùm pro pœna.*

Secundò, qui posteriùs asserunt, eorum quidam disputant, *ipsam pœnam æternam peccatis debitam virtute clavium mutari in temporalem, ut pro ea satisfacere possimus*; quidam verò statuunt, *& culpam & pœnam æternam remitti per contritionem, remanere verò obligationem ad aliquam pœnam temporalem, cujus pars virtute clavium remittatur, pars altera impositis vel sponte susceptis satisfactionibus expietur*, quam sententiam pleriq; recentiores amplectuntur. Possunt hæc omnia demonstrari ex propriis ipsorum dictis.

Thomas part. 3. quæst. 49. artic. 3. ad quæstionem, *Cur injungatur pœnitenti pœna satisfactoria*, respondet hoc modo: *Ut consequamur effectum passionis Christi, oportet nos ei configurari. Configuramur autem ei in Baptismo Sacramentaliter, in pœnitentia per aliquid pœnalitatis vel passionis, quam in nobis ipsis sustinemus, quæ tamen multò minor sufficit, quàm esset condigna peccato, cooperante satisfactione Christi.*

(Ibi satisfactiones ordinantur ad remissionem culpæ.)

Scotus 4. sent. dist. 15. quæst. 1. dicit, quòd *satisfactio sit operatio exterior laboriosa seu pœnalis voluntariè assumta ad puniendum peccatum commissum à se.* Idipsum lib. 4. sentent. dist. 16. quæst. 2. sic explicat, *quòd intelligendum sit, concurrente merito passionis Mediatoris, quia Deus decrevit,*

non

non suscipere aliquod opus vel tolerantiam, tanquam satisfactionem æquivalentem, nisi quatenus conjungitur per fidem passioni satisfactoriæ Mediatoris.

Antoninus part.3. tit. 14. cap.20. *Satisfactio curat peccata præterita recompensando, & à futuris præservat cavendo.*

Altensteig in Lexico in verbo. Satisfactio, illam satisfactionem, quæ distinguitur contra alias partes pœnitentiæ, describit *operationem exteriorem laboriosam seu pœnalem voluntariè assumtam, ad puniendum peccatum commissum à se & ad placandam divinam offensam.*

(Utrumque disertè exprimitur, satisfactionem suscipi, & ad puniendum peccatum & ad placandam offensam. Cùm ergò peccatum puniendum referatur *ad pœnam*, necesse est, placandam offensam pertinere *ad culpam.*)

Concilium Tridentinum sess.14.cap.8. *Divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur.*

Et postea. *Dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Jesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur.*

Tapperus in explicat. artic. 6. Lovan. & Vega lib. 13. in Concil. Trident. cap.36. expressè docent, *pro culpa & pœna æterna à nobis satisfieri posse.*

Gregorius de Valentia tom. 2. in Thomam Disput. 6. quæst. 17. punct. 1. *Hæc compensatio, quæ satisfactione fit, non tantùm habet respectum ad pœnam illam exsolvendam, sed ad nonnullam etiam offensam & iram Dei, quæ per hujusmodi compensationem averti debet.*

(Atque inde petit causam, cur non possit æqualis satisfactio dari.)

Bellarminus lib. 4. de Pœnit. cap. 1. *Ruardus Tapperus insignis Theologus, docet, in explicat. art. 6. Lovan. posse hominem Deo satisfacere pro culpa & pœna.*

Salmero tom. 6. tract. 13. num. 10. *Deo ex misericordia infundente gratiam in peccatorem, anima ejus Deificata infinita quodammodo efficitur & infinita opera producit, quibus quodammodo pro infinito debito (si culpa remaneret) satisfaceret: & quia non remanet culpa dimissa, Deus in infinitam acceptans quasi pro debito pensum & acceptum fert.*

Rursus alii non quidem pro culpa, sed tamen pro pœna, non solùm temporali, etiam æterna satisfieri posse putant.

Cajetanus in tract. de Contrit. q. 4. *Pœna illa, quæ luenda restat post culpæ remissionem, est illa ipsa pœna sensus, quam in gehenna pati debuisset peccator remotâ solùm æternitate.*

(Ergò etiam pro pœna æterna à nobis satisfieri posse autumat.)

Sed Bonaventura lib. 4. sentent. dist. 15. quæst. 2. inter *culpam & pœnam*; Item quo inter pœnam *æternam & temporalem* distinguit. *Cum peccator*, inquit, *peccat, se ad pœnam æternam obligat, cùm autem divina misericordia justificat seu vivificat, omnem remittit culpam & reatum pœnæ æternæ. Sed quia misericordia non potest præjudicare justitiæ, cujus est mala punire, ideò sic solvit à culpa & pœna, ut tamen remaneat obligatus ad aliquantulam pœnam temporalem. Compromisit autem Dominus in rectores Ecclesiæ, tanquam in arbitros, per quos imponatur pœna peccatoribus & Domino satisfiat principaliter, Ecclesiæ autem per consequens.*

Bellarmin. d.l. *pro amicitia reformanda*

non

non potest quidem homo Deo satisfacere, interim tamen justitiæ æqualitatem suâ satisfactione restaurare, id est, debitum pœnæ, quod post culpæ remissionem manet, per opera bona redimere.

Discordant verò etiam in aliis de quæstione satisfactionibus.

Nam tertiò, quidam indefinitè asserunt, *remissâ culpâ, superesse quandam pœnam temporalem*, non explicantes, *an semper & omnibus, num autem aliquando & nonnullis tantùm pœnitentibus illa pœna sustinenda veniat.* Hunc indefinitum assertionis modum observant Patres Concilii Tridentini sess.14. can.8. ut sub ambiguitate illa meliùs latere & Doctoribus Pontificiis liberam circa hanc quæstionem relinquant opinandi facultatem.

Sic etiam indefinitè loquitur Schoppius in Comment.de Indulg. cap.2.pag.2. *Sciendum, ex Catholicorum sententia in Sacramento pœnitentiæ peccatū remitti quoad culpam ipsam & quoad debitum pœnæ æternæ &c. sic tamen, ut ista pœna æterna commutetur in temporalem & finitam, quam judicio Dei adhuc luere tenerû, vel in hac, vel in altera vita, id est, in purgatorio.*

Viguerius in Instit. Theolog. cap.16.§.4.v.22. itidem *indefinitè* scribit, *reatum pœnæ remanere remissâ culpâ, Vet. & N.Test. affirmat autoritas.*

Quidam verò in eam inclinant partem, *quòd non omnibus, sed aliquibus tantùm; & quidem plerisq; pœnitentibus aliqua temporalis pœna post remissam culpam imponatur*, quorum dicta paulò antè sunt allata.

Quidam tandem universaliter affirmant, *quòd omnes pœnitentes post remissam culpam obstricti maneant ad luendum pœnam quandam temporalem.*

Gregor. de Valent. tom.2. Disp.6. q.17. punct.5. col.823. *His ita explicatis probanda nunc est adversus Sectarios sententia hæc orthodoxa, nempe aliquam pœnam temporalem divinitùs esse constitutam peccatis omnibus post culpam remissam.*

Ibid. vocat *Catholicam assertionem, quâ absolutè ponitur, omnib. omninò peccatis pœnam aliquam temporalem divinitùs constitutam esse solvendam, postquam culpa ipsa remittitur.*

(Quilibet videt, duas posteriores opiniones secum invicem pugnare, & tamen Albertus Hungerus Ingolstad. Academ. Cancellarius & Bellarmini disputationes, in quibus pœnæ temporalis particularitas; & tomos Valentiani, in quibus pœnæ temporalis universalitas asseritur, approbavit.)

Meritò etiam quærimus, *quæ sit illa pœna temporalis, pro qua nobis satisfaciendum sit post remissam culpam?* Pœnæ divinitùs immissæ, non possunt satisfactionib. nostris tolli, cùm non sint clavibus Ecclesiæ subjectæ. Si afferantur jejunia, humicubationes, flagellationes &c. illa sunt potiùs opera laboriosa, per quæ satisfacere debemus, quàm pœnæ, pro quibus satisfacere debemus.

Cur dicant interdum, & quibusdam pœnitentibus imponi pœnas temporales, cùm omnes pii in hac vita castigentur? Matth. 16.v.24. Act.14.v.22. 2.Tim.3.v.12. Hebr.12. v.5,6.

Cur statuant, *in Baptismo omnem pœnam remitti*, & tamen morbos ac mortem, cui infantes post Baptismum sunt obnoxii, vocent *pœnas?* Bellarm. lib.4. de Pœnit. c.2. Schoppius de Indulg. c.4.f.5. c.16.f.17.

Quartò, quidam statuunt, *nullam opera* vel

vel paßionem esse satisfactionem aequivalentem peccato, nisi per fidem conjungatur satisfactoriae paßioni Christi.

Alii contrà disputant, *etiamsi non intervenisset meritum Christi, tamen hominem habentem gratiam seu caritatem posse Deo pro peccatis satisfacere.*

Petrus Tateretus in repert. 4. sentent. dist. 15. q. 1. f. 523. *Licèt Deus nos potuit obligare ad semper sibi reddendum honorem pro beneficio creationis, tamen noluit propter fragilitatem humanae Naturae, quae non potest hoc, quia sic obligaremur Deo semper & pro semper, quod est falsum.*

fol. 524. *Ideò dico duo. Primò, quicunque peccator potest satisfacere de peccato commisso, seclusa merito paßionis Christi de potentia Dei absoluta, sed non de potentia Dei ordinata, nisi merito paßionis Christi. Probatur ista conclusio quoad primam partem. Quia si Verbum non fuisset incarnatum, vel pro nobis paßum, praedestinatus ad vitam aeternam potuisset satisfacere ad vitam absque merito paßionis Christi.*

Quintò, quaerunt, *an satisfactionem necesse sit fieri in caritate?*

Alexander Alensis, Thomas, Bonaventura & Richardus affirmant, *cùm sine gratia & caritate Deo nemo poßit placere.*

Sed Scotus 4. sent. dist. 15. q. 1. contrarium statuit, *eum scilicet, qui verè poenitet semel, & recipit satisfactionem seu poenitentiam impositam, quantumcunque postea recidivet, nunquam teneri, nisi ad unicam illam satisfactionem implendã, & si eam compleat in caritate, meliùs esse, quia non tantùm solvit poenam, sed etiam meretur gloriam.*

Durandus primam opinionem dicit *duram*, secundam *minùs securam.*

Biel 4. sentent. dist. 16. quaest. 2. dub. 2. *Scoti opinio magis concordat divinae misericordiae.*

Gregorius de Valent. tom. 4. c. 1871. refutat Paludanum, Capreolum &c. docentes, *satisfactionem extra gratiam relinquere post se effectum.*

Sextò, quaerunt, *an opus satisfactorium in caritate factum, mereatur aliquem gradum gloriae ultra remißionem poenae?*

Biel d. l. dub. 6. illud affirmat & probat tali argumento: *Est quaedam condignitas operis ex gratia & Spiritus Sancti inhabitatione eliciti ad praemium beatificum essentiale. Ergò nullum opus meritorium sufficienter praemiatur per quodcunq; bonum inferius beatitudine, sive temporale sit, sive aeternum.*

● Septimò, quaerunt, *an alius pro alio satisfacere poßit?*

Biel d. l. dub. 8. illud affirmat. *Quaedam,* inquit, *Satisfactio imposita est à Sacerdote, quaedam verò assumitur ex propria voluntate. Prior requiritur ab eo ipso, qui acceptavit, nisi occurrat impedimentum legitimum, puta infirmitas corporis, tunc enim eam per alium potest facere. Posterior potest fieri per alium, 1. quia potest quis alteri impetrare primam gratiam, per quam justificetur. Ergò etiam remißionem poenae ipsi potest impetrare. 2. Non est minor communio Ecclesiae militantis inter se, quàm ejus cum defunctis. Jam verò potest vivus pro defunctis satisfacere. Ergò etiam pro vivis. 3. Est hoc in usu Ecclesiae.*

Bonavent. 4. sent. dist. 20. Richardus 4. sent. dist. 15. addunt hanc limitationem, *modò is, pro quo alter satisfacere cupit, sit de eo contritus.*

Johannes de Turrecremata in Gratian. de Poenitentia. *Unus pro alio satisfacere potest, sive unus poenam satisfacto-*

riam pro alio potest explere Deo acceptabiliter.

Dominicus à Soto lib. 3. de Nat. & gratia c. 6. *Non tantùm pro suis quisq; culpis, sed pro alienis satisfacere potest, dùm sint modò ambo amici Dei, & quidem satisfacere de condigno.*

Panigarolla lect. 11. p. 2. *Quæsitum est, an justificatus homo aliâ ratione pœnæ certo tempore definitæ, quam retinet Deus, satisfacere possit, quàm si aliquam pœnam in se suscipiat & responsum est, posse alio item modo. Itaq; dicimus, Deum liberalissimum atq; justissimum, non solùm habere satisfactionis loco opera, quæ nos ipsi non facimus, sed alii faciunt pro nobis, perinde atq; si Rex perduellem, quem semper exulare jusserat, à perpetuo exilio revocârit & relegârit ad præfinitum tempus; deinde permittat etiam perduellis amicum relegationis illius incommodum & molestiam pro ipso reo subire, & elapso tempore, non minus perduelli pateat aditus in patriam, quam si ipse relegationis pœnam pependisset. Sat habet Deus, si vector, qui jam ad littus applicuit, quo in oppidum ingrediatur, vel ipse, vel alius pro ipso vectigal solvat.*

(At si alius pro alio satisfacere potest, an non homo constituitur hominis redemtor? Cajetanus in Thom. p. 3. q. 48. artic. 5. *Satisfactio pro aliis genus quoddam redemtionis est, quia soluto precio, alter à pœna liberatur.*)

Octavò, quærunt, *an pro alio satisfaciens, etiam pro seipso satisfaciat?*

Summa Angeli de Clavisio respondet, *diversas de eo opiniones esse, sibi placere eam opinionem, quòd tale opus sit satisfactorium etiam pro seipso, non tamen ex debito, sed per divinam misericordiam, quæ magis attendit caritatem, quàm opus. Dici etiam posse, quòd pro alio sit satisfactorium per modum solutionis pœnæ, pro seipso per modum meriti de congruo.*

Nonò, quærunt, *an Satisfactio in peccato mortali facta sit valida vel iteranda?* de quo itidem diversæ sunt opiniones.

Richardus in Quodlib. 1. q. 10. statuit, *quòd talis satisfaciat præcepto Confessoris, nec teneatur reiterare, interim non satisfacere pœnæ debitæ in purgatorio.*

Alii distinguunt hoc modo: *quòd actiones pœnitentiæ, ex quibus manet aliquis effectus post satisfactionis actum, non sint iterandæ, ut est jejunium, eleëmosyna & hujusmodi; alias autem, quæ non relinquunt aliquem effectum, oportet iterare, ut sunt orationes & hujusmodi.*

Panormitanus in c. Quod quidem de pœnit. & remiss. & alii statuunt, *quòd non valeat, sed simpliciter sit iteranda.*

Scotus 4. sent. dist. 15. q. 1. circa finem varias distinctiones affert, *necessario tamen iterandum esse negat.*

Decimò, quidam statuunt, *quòd nostræ satisfactiones solummodò id nobis applicent, quod Christi satisfactiones nobis promeruêre,* referente Bell. lib. 1. de Purgat. c. 14. resp. ad 4.

Sed hæc opinio non solùm à Bellarmino lib. 1. de Indulg. cap. 4. resp. ad 6. sed etiam à tribus insuper Pontificibus Pio V. Gregorio XIII. Clemente VII. vapulat.

(Non possunt hæc duo simul consistere, opera & passiones nostras esse satisfactiones, simulq; esse applicationes satisfactionis Christi. Aliud enim est *satisfactio*, aliud *satisfactionis applicatio.* Si nostræ passiones sunt media applicandi, tum nō sunt satisfactiones; vel si sunt satisfactiones, tum non sunt media applicandi,

non

non secus atque si pro aliquo debitore ab alio planè solutum sit debitum, dici nequit, quòd debitor, si de novo solvere deberet, hoc ipso priorem solutionem sibi applicaret, sed esset potiùs nova solutio, non prioris applicatio.)

Undecimò, quia ex Christi satisfactione in nostra opera & passiones vim satisfaciendi κατὰ χάριν derivant, inde oritur quæstio, *an Christi satisfactio & nostra satisfactio sint duæ satisfactiones simul junctæ, an verò una tantùm?*

Quidam asserunt, *esse unicam tantùm satisfactionem, & illam esse Christi, ac nos propriè non satisfacere, sed solùm facere aliquid, cujus intuitu Deus applicet nobis satisfactionē Christi.* Hæc est sententia Michaëlis Baii lib. de Indulg. cap. ult. quam Rutilius Benzonius de anno Jubilæo f. 224. *ut omninò erroneam*, explosit.

Affinis sententiæ Michaëlis Baii est sententia quorundam Lovaniensium, qui docuerunt, *solis Christi satisfactionibus remitti pœnam temporalem*, referente Bellarmino lib. 1. de Indulg. cap. 4. quâ ratione, cùm satisfactiones humanæ prorsus annullentur, ideò Bellarminus lib. 1. de Purgat. c. 14. istam opinionem omninò rejicit & pro *erronea* habet, argumentis contra eam usus duobus: *Scriptura* (inquit) *& Patres vocant nostra opera satisfactiones & peccatorum redemtiones. Deinde, si potest homo justus suis operibus mereri de congruo vitam æternam, cur non satisfacere pro pœna temporali, quod est minus?*

Quidam contrà statuunt, *quòd sint duæ satisfactiones, sed tales, ut una pendeat ab altera. Hic modus*, inquit Bellarm. *mihi non videtur improbabilis. Nam etiamsi una sufficeret, tamen ad majorem gloriam Dei, cui satisfit & majorem honorem hominis satisfacientis, placuit Christo conjungere nostram suæ, quomodo etiam justus adultus duplici titulo jus habet ad eandem gloriam, uno ex meritis Christi sibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis.*

Verùm, quia divinæ justitiæ adversatur, ut duplicem satisfactionē pro uno & eodē peccato exigat; & quia satisfactio nostra non subordinatur, sed potiùs adversatur plenissimę satisfactioni Christi, ideò alii novum solutionis modum excogitârunt, de quo sic disserit Bellarmin. lib. 1. de Purgat. c. 14. *Tertius modus videtur probabilior, quòd una tantùm sit actualis satisfactio & ea sit nostra. Neque hinc excluditur Christus vel satisfactio ejus. Nam per ejus satisfactionem habemus gratiam, unde satisfaciamus, & hoc modo dicitur applicari nobis Christi satisfactio, non quòd immediatè ipsa ejus satisfactio tollat pœnam temporalem nobis debitam, sed quòd mediatè eam tollat, quatenus videlicet ab ea gratiam habemus, sine qua nihil valeret nostra satisfactio.*

Alphons. Salmero tom. 14. disp. 25. p. 220. eod. modo procedit. *Mors*, inquit, *& sanguis Christi non tollit illum ignem* (purgatorium) *sed potiùs ei virtutem tribuit, ut possit delere peccata seu pœnas peccatis debitas. Nisi enim esset vis passionis Christi illi igni communicata, nō purgaret. Pœnæ n. illæ patienter tolerata, per sanguinem Christi expiant animas nostras, ut sine macula appareant ante Deum.*

(At hac ratione satisfactio pro pœna temporali non attribuitur, sed potiùs denegatur Christo Mediatori ac Redemtori, statuitur enim, quòd Christi satisfactio non tollat pœnam temporalē nobis debitam, sed quòd tantùm largiatur nobis gratiam & vim satisfaciendi pro ea,

Christi satisfactio statuitur causa meritoria & efficiens nostræ satisfactionis, non autem formaliter satisfactio pro pœna. Sicut non possum dicere, quòd Christus nostro loco credat, licèt gratiam & vires credendi largiatur, sic non potest rectè dici, quòd Christus nostri loco pro pœna temporali satisfecerit, si nos ipsi adhuc satisfacere teneamur, licèt gratia & vis satisfaciendi ab ipso nobis obtingat.)

Duodecimò, Bellarm. lib. 4. de Pœnit. cap. 1. §. 4. disputat, *inter Deum & homines non habere locum satisfactionem perfectam, quæ fit ad absolutam & perfectam æqualitatem; sed imperfectam, quæ fit ad æqualitatem imperfectam, quæ ex pacto aut donatione, vel acceptatione alterius pendet, ut si cui deberentur decem millia aureorum, is sibi satisfieri pateretur cessione bonorum, etsi ad summam tot millium non perveniant.*

(Atqui est implicatio contradictionis statuere *satisfactionem aliquam imperfectã*. Qui enim pro debito decem millium aureorum exiguam pecuniæ summam recipit, quo simili Bellarmin. utitur, nunquam sibi satisfactum esse dicet, sed ad satisfactionem necessariò requiritur proportio Arithmetica. Proinde etiam Altensteig, in verbo Satisfactio, descriptioni satisfactionis addit, *quòd sit redditio voluntaria æquivalentis alias indebiti. Dicitur æquivalentis, inquit, quia satisfactio ad justitiam commutativam pertinet, quæ exigit æqualitatem rei ad rem, tamen prout utique sapiens determinabit; sapiens scilicet per essentiam, qui est Deus peccato offensus, & hoc importat nomen satisfactio. Adverbium enim Satis importat æquã correspondentiam ejus, quod redditur ad illud, pro quo redditur, sive in beneficiis, sive in pœnis.)*

Decimò tertiò, Bellarminus d. l. statuit, *nostram satisfactionem esse imperfectam, quæ fiat ad æqualitatem imperfectam.* Et tamen subjicit. *Ut satisfactio sit aliquo modo ad æqualitatem, oportet, ut sicut offensio habuit infinitatem quandam ex parte objecti, sic habeat satisfactio aliquam infinitatem ex parte principii satisfacientis. Proinde requiritur, ut opera satisfactoria fiant à Spiritu Dei hominem inhabitante, sive ab ipso homine, ut membro Christi ac Filio Dei jam per gratiam & caritatem effecto.*

Ibid. sic disserit c. 7. §. Illud tamen &c. *Possumus aliquo modo ex propriis & ad æqualitatem, ac per hoc justè & ex condigno satisfacere.*

(At si nostra satisfactio habet aliquam infinitatem ex parte principii, utique erit perfecta satisfactio, quæ fiat ad absolutam & perfectam æqualitatem.)

Decimò quartò, disputat Bellarminus d. l. & plerique recentiores ita statuunt, *in remissione peccatorum post Baptismum solummodò culpam & pœnam æternam remitti, non autem pœnam temporalem, ad cujus remissionem necessaria sint opera satisfactoria.*

(At si hoc verum, consequens erit, satisfactiones nostras quodammodo ad remissionem peccatorũ pertinere, siquidem in hac assertione præsupponitur, Deum in remissione culpæ non remittere totam offensam, sed aliquid de offensione retinere, quod effundat in pœna temporali, quam post condonationem culpæ imponit & pro illius offensæ remissione nostram satisfactionem requiri. Perinde igitur est, sive dicamur *pro pœna*, sive *pro culpa* h. e. parte illi culpæ, quæ per pœnas temporales expianda adhuc restat,

vestat, satisfacere. Agnoscit hoc quodammodo ipse Bellarminus, ideò lib. 4. de Pœnit. cap. 1. dicit, *non esse necesse, ut de his subtilitatibus agatur*, an scilicet pro culpa, an pro pœna satisfiat.)

Decimò quintò, idem Bellarm. lib. ejusd. cap. 13. §. 3. sic scribit: *Licet sit valde probabilis sententia Thomæ, Durandi, Paludani & aliorum, non rectè satisfieri per opera aliàs debita, tamen non est improbabilis sententia Adriani & Cajetani, per opera aliàs debita satisfieri posse, cùm satisfactio, quam Deo reddimus, non pertineat ad solam justitiam, sed etiam ad amicitiam.*

Contrà verò lib. ejusd. cap. 1. §. 11. docet, *pro amicitia reformanda non posse hominem Deo satisfacere, interim tamen justitiæ æqualitatem suâ satisfactione restaurare, id est, debitum pœnæ, quod post culpæ remissionem manet, per opera bona redimere.*

Decimò sextò, idem Bellarm. lib. ejusd. cap. 9. §. S. Basilius &c. hæc habet: *Basilius apertissimè agnoscit, satisfactionem condignam esse debere, & eam proportionem cum peccato exigere, ut verè per eam offensio compensetur.*

(Atqui, si satisfactio est condigna, & eam proportionem cum peccato exigit, ut verè per eam offensio compensetur, utiq; non tantùm *ad justitiæ æqualitatem restaurandam*, sed etiam *ad amicitiam reformandam* sufficere poterit, quod tamen negat Bellarminus lib. ejusd. cap. 1.)

Decimò septimò, idem Bellarminus lib. 4. de Pœnitent. cap. 1. de nostra satisfactione scribit, *quòd habeat quandam infinitatem ex parte principii satisfacientis.*

Sed lib. 2. de Missa cap. 4. propos. 4. disputat, *valorem sacrificii Missæ esse finitum, cùm tamen illud à Christo, ut primario Sacerdote, offeratur, ac præcipuam suam vim habeat, ut à Christo summo Sacerdote offertur*, docente eodem lib. & cap. iisdem §. 1. & 13. cap. 10.

(Quòd si ergò satisfactio, quæ est opus hominis est infinita, ac sacrificium Missæ à Deo institutum, virtutem habet finitam, consequens est, opera hominum divinis operibus esse efficaciora.)

Decimò octavò, Sotus negat, *Satisfactionem in hac vita per se esse necessariam peculiari præcepto, secluso imperio Confessarii*, sed id non placet Gregor. de Valent. tom. 4. col. 1879.

Decimò nonò. *Utrum pœnitens teneatur implere pœnitentiam injunctam, quæ injusta videatur?* De hac quæstione sunt tres sententiæ, ait Greg. de Valent. tom. 4. col. 1880.

Vigesimò. *An pœnitentia imposita à Parocho, possit mutari ab Episcopo?* Alii affirmãt, alii negant. Greg. de Val. tom. 4. col. 1884.

Vigesimò primò, Concilium Trident. sess. 14. cap. 8. disputat, *non esse ita nostram hanc satisfactionem, ut non sit per Christum Jesum, nam qui ex nobis, tanquã ex nobis nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus &c.* ex quo Gregorius de Valent. de reb. fidei controv. tract. de Satisf. c. 3. §. Hoc tamẽ &c. fol. 871. tale theorema deducit: *Quia Christus quoq; pro pœnis nostris satisfecit cumulatissimè & abundantissimè, & nihilominus nos quoq; virtute Christi pro iisdem pœnis Deo satisfacimus, ex hac re consequi, negandum non esse, compensationem pro offensa per aliquid amplius Deo fieri, quàm aliàqui secundùm rigorem justitiæ oportuisset, siquidem absque nostra satisfactione potuisset sola Christi satisfactio abundantissimè sufficere.*

Sed Becanus Manual. lib. 1. cap. 8. num. 42. absurditatē hujus assertionis videns, eam sic emollit, *quod Christi satisfactio sola quidem superabundet, sed nobis tamen per nostras satisfactiones applicetur.*

(Atqui 1. hæc nondum satisfaciunt Valentiano, qui satisfactionem nostram considerat, non ut *medium* applicationis, sed ut *meritum* Christi merito subordinatum.

2. Si DEUS non applicat nobis Christi satisfactionem, nisi per nostram satisfactionem, ut Becanus ait d. l. num. 44. sequitur, quòd omnes adultos oporteat satisfacere, quódque nulli dimittatur pœna cum culpa; quod tamen aliquibus tantùm & quidem paucioribus competit, ut communis habet Pontificiorum opinio.

3. Pleriq; Scholasticorū & Pontificiorum fatentur, *satisfactionem pœnalem non esse juris divini.* Thomas, Bonaventura, Adrianus, Scotus, Gabriel, Cajetanus, Medina, Sotus, Vega, Tapperus, Corduba, Henriquez apud Suaresium Disput. 25. sect. 7. num. 5. & Tannerum Disput. 6. q. 8. dub. 2. qui & ipsi negant, *esse simpliciter necessariam.*

4. Quin *& posse & debere Sacerdotem, Confessum, qui detrectet satisfactionem ullam sustinere, nihilominus absolvere,* ut est in Lexico Altensteig, in verbo Satisfactio, fol. 818. Ita docuerunt Gabriel Biel, Scotus, Cajetanus apud Canum part. 6. Relect. de Pœnit. f. 972. Ita Sylvester & Johannes Medina apud Tannerum tom. 4. Theol. Schol. Disp. 6. quæst. 8. dub. 1. num. 12. Ita Martinus Azpilcueta in Manual. Confessar. cap. 26. num. 21. Nostra itaque satisfactio non est ex instituto Dei necessarium *medium* ad satisfactionem Christi nobis applicandam, sed si quæ est, *meritum* est Christi merito & satisfactioni annexum. Confer Dn. D. Hülsemannum Disp. 10. Antittageriana quæst. 2.

Vigesimò secundò. Johan. Stephanus Menochius Jesuita in annot. Matth. 3. v. 6. *Johannem confitentibus satisfactionem injunxisse negat Abulensis, affirmat & Thomas in cap. 11. Epist. ad Hebræos.*

Exceptiones Adversariorum.

1. Ad argumentum *ex gratuita peccatorum condonatione* petitum, respondent ex Psal. 25. Postquam enim David v. 11. oraverat, *Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato tuo, multum est enim;* paulò pòst subjungit v. 18. *Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte universa delicta mea.* Ex quo colligunt, *debitum luendæ ac redimendæ pœnæ per satisfactiones non pugnare cum gratuita peccatorum condonatione. Salmero & alii.*

Resp. Nomine *humilitatis* non intelligitur aliqua virtus, multò minus aliquod condonationis meritum vel satisfactio; sed miserabilis ille status, in quo David hærebat.

Bellarm. in illum Psalmi locum. *Per humilitatem non intelligit virtutem humilitatem, sed abjectionem & vilitatem.*

Genebrardus ibid. *Vide humilitatem, id est, miseriam meam.*

Et postea. *Mihi eris propitius propter nomen tuum duntaxat, non propter me, cujus merita nimis exigua sunt.* (Rectius dixisset nulla.)

2. Exceptio. Ad *exempla* eorum, quibus Christus peccata remisit, nec tamen pœnas satisfactorias imposuit, excipiunt, *illos per fidem & caritatem primum fuisse insitos, & non vi aliqua Sacramentali, sed absoluta potestate à peccatis absolutos; illos recens vocatos, recens missos in possessionem donorum & thesaurorum concessorum, ut in Baptismo.* Peltanus lib. de Satisf.

Resp. 1. Salmero hanc exceptionem repudiat. *Respondent, inquit, quidam, illos, quibus Christus remisit peccata, satisfactione non indiguisse, quia infideles erant & necdum Christo insiti, ac proinde tunc primò justificabantur. Verùm hæc parum solida videtur esse solutio. Nam illi omnes Judæi erant, ac proinde circumcisionis Sacramento originis peccatum remissum, & consequenter jam semel erant justificati, ut si ad Sacramentum pœnitentiæ accurrissent, omninò pœnitentiæ indiguisset fructibus.*

2. Aliter igitur excipit Salmero. *Explosâ, inquit, hac solvendi ratione, firma videtur esse responsio, illos à Christo medio Sacramenti pœnitentiæ non fuisse justificatos, quia nec ibi servata est absolutionis forma, nec etiam exhibita confessionis peccatorum debita materia. Adde, quòd Christus, dum vixit, necdum Sacramentum Confessionis instituerat; quod ex primo die resurrectionis induxit. Quare non erat, quòd ullam tunc exigeret satisfactionem. Erat igitur solutio Sacramentis nequaquam alligata, quam Dominus, Sacramentorum institutor, ex privilegio illis paucis concesso potestate excellentiæ conferre voluit, quod nec ad Sacramentum pœnitentiæ, nec in consequentiam trahendum est.*

Resp. 1. Si propterea CHRISTUS non imposuit pœnitentibus satisfactiones, quia Sacramentum pœnitentiæ tunc nondum institutum, cur igitur ex dicto Matth. 3. v. 8. *Facite fructus pœnitentiæ dignos*, evincere satagunt illas satisfactiones? Certè, nec tunc Sacramentum pœnitentiæ, juxta hanc hypothesin erat institutum.

2. Cur satisfactiones probant ex *Davidis exemplo* 2. Samuel. 24. & quidem tanta confidentia, ut Bellarminus scribat, *unicum Davidis exemplum plus valere ad sententiam Pontificiorum confirmandam, quàm exempla omnia, quæ Calvinus protulit, ad infirmandam?* Constat enim, nec Davidis tempore, juxta hanc hypothesin, institutum fuisse pœnitentiæ Sacramentum.

3. Si CHRISTUS nullas pœnitentibus imposuit satisfactiones, cur Peltanus ad satisfactiones refert, *quòd paralytici post sanationem lectulos suos portare fuerint jussi?*

3. Exceptio. *Distinguendum esse inter reconciliationem & remissionem, cùm Paulus hæc distinguat* 2. Corinth. 15. v. 19. *Christum quidem nos plenè reconciliasse, interim post remissionem DEO satisfaciendum pro reatu pœnæ temporalis.* Tapperus, Bellarminus.

Resp. Ab eadem CHRISTI satisfactione est *reconciliatio & remissio peccatorum*; utraque gratuita, utraque plena, utrique nullius satisfactionis ulterioris indiga.

Thomas in 2. Cor. 5. *Non reputans illis delicta ipsorum, id est, non habens in memoria illorum delicta tam actualia, quàm originalia ad puniendum, pro quibus Christus plenè*

plenè satisfecit. Et secundùm hoc dicitur, nos reconciliâsse sibi inquantum non imputat delicta nostra nobis.

Cajetanus ibid. *Ecce gratuita reconciliatio, absq; exactione satisfactionis propriæ, solâ non imputatione delictorum illis. Et signanter dicit, illis, quia imputavit delicta hominum Christo. Voluit enim Jesum Christum pati pœnas debitas aliorum peccatis & pro illis satisfacere.*

Salmero ibid. *Et ita in eo nos Patri reconciliavit, quæ reconciliatio in eo sita erat, ut delicta nobis non imputaret, & rediremus in gratiam Dei, neque de nobis vindictam sumere proponeret.*

Argumenta Adversariorum, quibus proprias Satisfactiones probant.

Argum 1. ex Dan. 4. v. 24. *Peccata tua redime eleëmosynis.*

Resp. De hoc dicto egimus superiùs cap. 3. th. 4. arg. Adv. 2.

Argum. 2. ex Luc. 11. v. 41. *Date eleëmosynam, & ecce omnia vobis erunt munda.*

Resp. De hoc dicto agetur inferiùs articulo 23. capite 8. thesi 2. argum. Adversar. 12.

Argum. 3. ex Matth. 3. v. 8. *Facite ergò fructum pœnitentiâ dignum*, cui parallelus locus Act. 26. v. 20. *Annunciabam gentibus, ut pœnitentiam agerent & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. Fructus pœnitentiæ quid aliud sunt aut esse possunt, quæ satisfactionis opera?*

Resp. 1. Toletus in cap. 3 Luc. sic commentatur: *Fructus digni & condecentes pœnitentiæ sunt bona opera & studium virtutis, quæ sunt contraria peccatis, quorum hominem pœnitet. Qui enim dolet aliquid fecisse, consequenter facit contraria priori facto. Nec supponit Johannes, illos jam pœnituisse peccatorum; si enim pœnituissent, veniam obtinuissent, nec essent genimina viperarum. Sed simul ad utrumque exhortatur, ut & pœnitentiam, & opera pœnitentiæ faciant, necesse enim est & à malo recedere, & virtuti ac bonis operibus incumbere. Ad Romanos 13. Abjiciamus opera tenebrarum & induamur arma lucis.*

2. Maldonatus in h. l. *Fructus pœnitentiâ dignos appellat omnia externa signa, ex quibus vera animi pœnitentia cognosci potest, quales sunt lachrymæ, præteritorum peccatorum detestatio, bona opera præcedentibus contraria.*

Eadem repetit Johannes Stephanus Menochius Jesuita in annotat. Matth. 3. v. 8. *Facite fructus pœnitentiâ dignos, hoc est, ostendite vos non simulatè venire ad Baptismum. Fructus autem pœnitentiæ dignos appellat omnia externa signa, ex quibus vera animi pœnitentia cognosci potest, quales sunt lachrymæ præteritorum peccatorum detestatio & bona opera præcedentibus contraria.*

Itemque Jacobus Tirinus ibidem. *Edite signa aliqua seu opera, qualia dignum est edi à pœnitentibus, v. g. lachrymas, confessionem, detestationem, punitionem peccatorum, vitæ, morumq; in melius conversionem, inquit S. Chrysostomus.*

(Ejusmodi fructus, id est, signa pœnitentiæ etiam nos à verè contritis requirimus.)

3. Franciscus Lucas Brugensis ibidem. *Ejusmodi fructus sunt, mores correcti & ea omnia, quæ ab animo verè pœnitenti proficiscuntur. Ita ferè D. Chrysostomus.*

4. Johannes Baptista loquebatur ad eos, *qui ad Baptismum suum veniebant*, ut constat

constat ex serie textus Matth. 3. v. 7. Luc. 3. v. 7. ac omnibus, qui à se baptizabantur, prædicabat pœnitentiam Matth. 3. v. 2. Marc. 1. v. 4. Luc. 3. v. 3. Hoc ergò dicebat, *Agite fructus dignos eâ pœnitentiâ*, quam professi estis in Baptismo. Paulus Act. 26. itidem loquitur de *convertendis adhuc*, non de conversis. Ex eo sic concludimus. Si per fructus pœnitentiâ dignos intelligerentur opera satisfactionis, consequens fuerit, etiam à baptizatis requiri opera satisfactionis. At consequens non admittunt Pontificii, statuunt enim, *in Baptismo culpam & pœnam remitti*. Ergò nec prius asserere debent.

5. Johannes Ferus in cap. 3. Matth. *Vera pœnitentia est nova vita. Et hi sunt digni pœnitentiæ fructus, si non tantùm à malis prioribus desistas, verùm etiam bonis operibus invigiles, si peccatis adversa facias.*

Et paulò antè. *Hactenus, ut sylvestres arbores, produxistis exitiales fructus, superbiam &c. Nunc si verè conversi estis in bonas arbores edite fructus bonos testes mutati propositi. Non sufficit, mutare vestem, mutandæ sunt cupiditates, hæc est enim radix arboris, ex qua boni & mali fructus oriuntur, secundùm dispositionem radicis.*

(Probatur hæc expositio ex serie textus, statim enim sequitur Matth. 3. v. 10. *Jam enim securis ad radicem posita est. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum, excindatur.*)

6. Johannes ad fructus pœnitentiâ dignos faciendos exhortatur argumento eo, *quòd securis ad radicem posita sit*, quòdque periculum excisionis metuendum sit arbori non ferenti fructus bonos. In quæ verba sic commentatur Didacus Stella in cap. 3. Luc. *In ignem infernalem in judicio hoc particulari anima ejus mittetur, in judicio verò universali anima simul & corpus.*

Franciscus Lucas Brugensis in cap. 3. Matth. *Tum autem exciditur, dum è terra per mortem sine omni salutis reparationisq; spe tollitur &c. Mox à morte in ignem abjicitur gehennæ, eum, quem mox vocat inextinguibilem, ut solet excisa sterilis arbor in ignem injici nulli usui apta, quàm ut sit ignis nutrimentum.* Eodem modo reliqui exponunt, nec aliter possunt, nisi textui vim inferre velint.

(Ex illis sic colligimus. Qui non faciunt fructus pœnitentiâ dignos, abjiciuntur in ignem inferni. Atqui qui opera satisfactionis non implent, propterea non abjiciuntur in gehennam, cum remissionem culpæ & pœnæ æternæ obtinuerint, ac quòd pœnæ temporalis restat, in purgatorio luere possint. Ergo per fructus pœnitentiâ dignos non intelliguntur opera satisfactionis.)

7. Didacus Stella in Luc. cap. 3. super verba, *omnis arbor* &c. sic commentatur. *Omnis arbor non faciens fructum bonum, id est, omnis homo adultus & rationis compos, qui non servat præcepta & mandata Dei.* Ex illo sic colligimus. Fructus pœnitentiâ digni sunt opera à Deo mandata. Atqui opera satisfactionis sunt opera sponte assumta vel à Sacerdotibus imposita, unde Salmero tom. 4. tract. 5. vocat *pœnas arbitrarias*. Ergò fructus pœnitentiâ digni non sunt opera satisfactionis.

8. Stapletonus, Barradius, Contzen &c. itidem per fructus pœnitentiâ dignos intelli-

intelligunt opera veræ pietatis, unde Estius in h.l. rectè dicit, *mirari quosdam, quòd hæc verba intelligenda sint de satisfactione digna pro peccatis.*

Argum. 4. ex Matth. 6. v. 12. *Semper petimus, nobis peccata sive debita dimitti. Quale verò debitum, nisi pœna pro peccatis debita, quando absolutio tollit omnem culpam,* Clingius lib. 4. Locorum cap. 37.

Resp. imò verò & culpæ & pœnæ relaxationem petimus.

Toletus in cap. 11. Luc. *Sciendum est, peccatum dici debitum ab effectu, quia inducit debitum, facitque hominem debitorem. Qui enim peccavit, Deum offendit, injuriaq; afficit, & inde debitor satisfaciendi remanet pro commissa culpa; quam satisfactionem nisi Christus pro nobis suâ morte & passione Deo Patri obtulisset, homo semper debitor permansisset, ac inde reus pœnæ æternæ perseverasset. Cùm ergò debita dimitti petimus, peccata deleri & auferri nobis rogamus, gratis quidem & sine precio, respectu nostri; non tamen respectu Christi, qui precium pro nobis solvit peccatorum.*

Cornelius Jansenius in Concordi Evang. cap. 48. *Per debita peccata intelliguntur, sic dicta, eò quod hominem apud Deum debitorem pœnæ ultionis, aut impetrandæ gratiæ constituant.*

Franciscus Lucas Brugensis in cap. 6. Matth. *Tunc dimittit peccatum Deus, quando actum habet eo loco, ac si non fuisset; maculam, restituto suo nitori atque integritati animo eluit, & pœnam debitam remittit. Istud omne hîc oramus, ut de peccatis nostris omnibus ita agat Dei misericordia.*

Argum. 5. ex Matth. 9. vers. 6. Marc. 2. vers. 9. Luc. 5. vers. 24. Peltanus in lib. de satisfact. *Grabata illa, quæ post acceptum sanitatis beneficium Nov. Testam. paralytici CHRISTI voce bajulare jussi sunt, aliquid quoque ejusmodi, (quòd pro pœna peccati satisfaciendum) minimè obscurè præ se ferebant, erat enim hujusmodi deportatio non solùm molesta, sed in partem quoq; probrosa.*

Resp. 1. Toletus in cap. 5. Luc. Barradius tom. 2. Conc. Evang. lib. 5. cap. 19. Salmero tom. 6. tract. 14. Maldonatus in cap. 9. Matth. Lucas Brugensis in cap. 9. Matth. Corn. Jansenius in Harm. cap. 32. causam præcepti hanc afferunt, *ut hæc lectuli portatio signum esset perfectissimæ sanitatis.*

2. Pererius in cap. 5. Johan. multas *allegorias* cumulat, sed hujus nullam facit mentionem.

3. Ac si vel maximè fecisset, tamen responderemus ex Bellarm. lib. 3. de V. D. cap. 3, *Ex solo literali sensu peti firma argumenta.*

4. Didacus Stella in cap. 5. Luc. contrarium potiùs ex textu colligit, quòd nulla paralytico imposita satisfactio. *Quartò*, inquit, *adverte, quòd non satis erat dicere, remittuntur peccata tua, nisi adderet, tibi: ac si diceret, tibi remissa sunt peccata tua, absolutus ab eis manes. Quod deest tibi, ut satisfacias, ego pro te rependam.*

(Confirmatur hoc ex locis parallelis. Nemini enim eorum, quibus CHRISTUS legitur remisisse peccata,

cata, quicquam impositum satisfactionum.)

5. Salmero concedit, pœnitentibus *non fuisse impositas à Christo satisfactiones, propterea quòd potestate excellentiæ illis peccata remiserit.*

Argum. 6. ex 1. Cor. 11. vers. 31. *Si nos ipsos judicaremus, non judicaremur à Domino.* Ex hoc loco *satisfactiones* colligit Bailius in Catech. controv. tract. 3. q. 12.

Resp. 1. Estius ad h. l. sic commentatur. *Dijudicare h. l. trifariam ab Interpretibus exponitur. Primùm, ut idem sit quod judicare posteriore loco, hoc est, punire, quomodo multi Latini intelligunt hoc sensu: Si nosmetipsos pro nostris peccatis puniremus, scil. per voluntarias afflictiones & satisfactiones manum Domini præveniendo, non utique ab ea graviùs flagellaremur, sive in hoc seculo, sive in futuro &c. Alio modo, ut dijudicare sit condemnare etiam citra punitionem, sic Græci intellexerunt, inter quos Theophylactus. Non dixit, inquit, si nos ipsos puniremus, sed tantùm si judicaremus & condemnaremus nosipsos, non jam hîc condemnaremur à Domino, verùm & præsentia & futura supplicia effugeremus. Tertiò ut dijudicare sit examinare, discutere. Ita sensus est. Quòd si nosipsos examinaremus ac non nisi probati mensam illam accederemus, prout antè dixi, probet se homo &c. non utique judicaremur, hoc est, puniremur à Deo ob indignam corporis & sanguinis Dominici sumtionem. Sic exponunt Haymo, Lyranus, Cajetanus & alii ex Latinis nonnulli, sanè quàm probabiliter ac præcedentibus congruenter, favetque Comment. Ambrosii, qui legit & exponit, discerneremus. Nam quod prima habebat expositio, id à Græcis apertè rejicitur, ac meritò, siquidem nec Græcum* Διακρίνειν, *nec Latinum dijudicare significat punire, sed usitatissima ejus significatio est, quam attulimus tertio loco, juxta quam paulò antè etiam dictum est, non dijudicantes corpus Domini.*

(Agnoscit ergò Estius puniendi significationem à Græcis Interpretibus meritò hîc rejici ac proinde satisfactionibus hîc nullum inveniri firmamentum.)

2. Salmero tom. 14. Disput. 19. in 2. Cor. p. 157. ad h. l. sic commentatur. *Duplex judicium considerandum ad illud accipiendum. Si nos ipsos judicaremus. Est enim judicium quoddam autoritatis ad seipsum, de quo. Sed neque meipsum judico; qui autem judicat me, Dominus est, quod est solius DEI. Alterum verò judicium est discussionis, ad quod spectat præsens locus. Si quis enim benè ac diligenter discuteret suam conscientiam, & semetipsum accusando, & morte se dignum confitendo, divinam misericordiam imploraret, hîc profectò à Domino non judicaretur, hoc est, puniretur.*

3. Benedictus Justinianus ad h. l. sic scribit Rectè *Chrysostomus. Non dixit, inquit, si castigaremus nos ipsos, si puniremus; sed solùm si vellemus agnoscere peccata, si nos ipsos condemnare, si delictis ferre sententiam, liberaremur ab eo, quod & hîc & illic est, supplicio. Nam qui seipsum condemnavit, dupliciratione DEUM placat, & quòd peccata*

agnoverit, & quòd in futurum sit tardior. Eodem modo Pauli verba accipiunt Theodoretus, Theophylactus, Ambrosius, Anshelmus.

Postea subjicit verba Anshelmi. *Ascendat homo adversum se tribunal mentis suæ, constituat se ante faciem suam, atq; ita constituto in corde judicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidā sanguis animi confitentis perfluat per lachrymas, postremò ab ipsa mente sententia talis proferatur, ut se indignum homo judicet participatione corporis & sanguinis Domini, si tales culpas in se repererit. Versetur ante oculos ejus imago futuri judicii, & quicquid in se viderit, quod à venturo judice reprehendi possit & puniri, ipse nunc in seipso reprehendat & puniat. Peccata enim, sive parva, sive magna, impunita esse non possunt, quia aut homine puniente aut Deo judicante plectuntur. Cessat autem vindicta divina, si conversio præcurrat humanam.* Tandem concludit hoc modo: *Verba Oecumenii* (non dixit Apostolus, si nos ipsos puniremus, sed tantùm dijudicaremus,) *non perinde accipienda sunt, quasi non sit eorum maximè laudanda industria, qui perpetrata flagitia, corporis afflictatione, inediâ jejuniisq; ulciscuntur: sed quòd præteritorum flagitiorum detestatio magis necessaria videatur, quippe qui etiam sine ulla vexatione corporis* (nota) *prodesse possit, cùm sine illa ne sponte quidem suscepta supplicia ullam afferant utilitatem.*

Argum. 7. ex 2. Cor. 7. v. 11. ubi Paulus inter fructus salutaris tristitiæ ponit *vindictam.* Bellarmin. Turrian. Panig.

Resp. 1. Cajetan. in comm. refert hanc vindictam ad incestuosum, cujus mentio in priore Epistola fuerat facta. *Sed vindictam*, inquit, *bonum justitiæ exercendo. Et hæc fuit ultimus affectus erga incestuosum, exercuerunt enim justitiam vindicativam, excommunicando eum.*

2. Gagnæus eodem modo in h. l. *Vindictam in sceleratum.*

(Vindicta hæc fuit ipsa excommunicationis pœna. Atqui excommunicatio etsi sit pœna, tamen non est pœna illa satisfactoria, quippe quam post absolutionem exsolvendam dicunt.)

3. Si vindicta referatur ad ipsos Corinthios, nihil aliud erit, quàm serius dolor de peccatis ad contritionem, priorem pœnitentiæ partem, pertinens.

4. Benedictus Justin. ad h. l. *Vindictam, quia, ut ait Chrysostomus, divinæ legis violatæ vindices fuerant, sic etiam Oecumenius, cæteriq; Græci.*

5. Cornel. à Lap. & Estius ad h. l. *Exprobratio Apostolica generaverat in Corinthiis Zelum & vindictam, ut ejicerent incestuosum, & hac ratione se tales exhiberent, qui essent incontaminati in hoc negotio seu facinore.* Quid verò hoc ad satisfactiones?

Argum. 8. *Multa Scripturæ loca sine ulla limitatione significant, esse inter fideles communicationem mutuam bonorum operum & subsidiorum. Ex quorum operum numero, cur opus illud, determinatè, quod est satisfactio, excipiatur, nulla suppetit ratio.* Probant antecedens ex 2. Cor. 8. v. 14. *In præsenti vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum.* Psal. 119. v. 63. *Particeps ego sum omnium timentium te &c.* Gregor. de Valent. lib. de Indulg.

Resp. 1. Si mutua est communicatio sub-

subsidiorum inter fideles sine ulla limitatione; consequens fuerit, *etiam proprias satisfactiones, non tantùm superfluas communicari*. Consequens negant Pontificii.

2. Bened. Justinianus in paraphr. 2. Cor. 8. *Ut quemadmodum nunc vos, qui abundatis, aliis inopibus è vestra largimini, sic, si res postulet, alii vicissim de suo vobis egentibus largiantur.*

(Estius huic expositioni obvertit, *quòd non sit benefaciendum spe retributionis*. Sed aliud est loqui de intentione agentis, aliud de eventu actionis. Idem Estius præfert explicationem *de spiritualium bonorum communicatione*, quam etiam Dn. Chemnicius part. 4. Exam. f. 58. sequitur, ut sit sensus, *æquum esse, ut Corinthii de opibus suis terrenis, quibus ex benedictione DEI abundabant, inopiæ Hierosolymitanorum, qui pauperiores erant, succurrerent, quia ab Hierosolymitanis, unde egressum est Evangelium, spiritualia beneficia, seu prædicationem Evangelii acceperant*. Sed quid ad hoc ad communicationem satisfactionum? Neq; n. valet argumentum à non distributo ad distributum. Est communicatio spiritualium beneficiorum. Ergò satisfactionum.

3. Cornelius Jansenius in Psal. 119. v. 63. sic commentatur. *Socius sum omnium reverentium te, & ex reverentia nominis tui custodientium mandata tua. Cum his enim in timore tuo & observatione legis participo: cum his beneplacitum est mihi amicitiam inire, convivere & connumerari opto.*

(Quid verò hoc ad satisfactiones?)

Argum. 9. ex Gal. 6. v. 2. Joh. de Turrecremata comm. dist. 1. de pœnit. probare nititur, *quòd unus pro alio satisfacere possit*. Apostolus dicit. *Alter alterius onera portate, sed onera, quæ maximè sunt portanda, sunt onera spiritualia. Ergò videtur, quòd unus pro alio possit onus pœnitentiæ suscipere*. Eodem argumento utitur Peltanus lib. de satisfact.

Resp. 1. Estius in h. l. sic commentatur. *Onera vocat peccata; quæ reatu suo nos deprimunt & pœnis obnoxios reddunt. Est autem sermo metaphoricus ab iis sumtus, qui in portandis oneribus invicem sublevant. Monet ergò Galatas, ut alii aliorum infirmitates & peccata quodammodo reputent sua, condolendò, dissimulando, ferendo, leniter admonendo, fraternè corripiendo, deniq; hoc agendo, ut corrigatur frater potius quàm puniatur.*

2. Bened. Justinianus ibid. *In eodem persistit argumento, omninoq; verisimile est, Paulum Galatis præcipere, ut eos, qui à Pseudo-Apostolis seducti essent, quasi gravi aliquo onere pressos sublevent, iisq; suâ patientiâ ac tolerantiâ subsidio sint, quasi dicat, cùm illos in errore lapsos videtis, putate vos in eundem errorem incidisse, itaq; vos illis benignè opitulemini, ut illi vobis vicissim opem ferant. Quâ sanè metaphorâ docet, eos, qui à recta Christi fide per imprudentiam deflexissent, perferendos ac tolerandos esse, hoc est, leniter monendos & revocandos in viam, non asperè aut rigidè objurgandos.*

3. Pontificii satisfactiones illas statuunt *arbitrarias*. Sed portationem illam Apostolus statuit *necessariam*, addit enim, *& legem Christi implebitis*.

Argum. 10. Eph. 5. v. 1. *Estote imitatores Dei sicut filii carissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos & tradidit semet-*

semetipsum pro nobis. Ex quo colligit Pelltanus alienas satisfactiones.

Resp. 1. Christus seipsum tradidit pro redimenda nostra *culpa & pœna æterna.* Quòd si ergò exemplo Christi pro aliis satisfacere debemus, consequens fuerit, pro culpa & pœna æterna nos satisfacere posse, quod tamen Pontificii non concedunt.

2. Potest unum idemque exemplum in imitationem trahi, etiamsi varient fines.

Salmero in 1. Johan. 3. *Quoties vel moriendum est, vel fratres nostri scandalizandi, vitæ propriæ præferenda est salus proximorum. Postremò ubi causa se obtulerit vel illustrandæ Christi gloriæ & doctrinæ vel animas plurimas Christo lucrifaciendi, etiamsi certa inde mors oritur expectetur, non debemus moriendi laborem detrectare.*

3. Bened. Justin. ad h. l. sic commentatur. *Quemadmodum Christus dilexit nos, seq; ipse pro nobis tradidit: ita & nos pro aliorum salute nihil omninò recusemus. Ut enim ait Johannes 1 Ep. 3. v. 16. In hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Nam, ut ait Hieronymus, qui pro aliorum salute usq; ad sanguinem contra peccatum dimicat, ita ut animam suam tradat, iste ambulat in caritate, imitans Christum, qui nos in tantum dilexit, ut crucem pro salute omnium sustineret.*

Argum. 11. *quòd remissâ culpâ maneat adhuc debitum luendæ pœnæ* probant ex variis *exemplis eorum, qui post Baptismum calamitatib. subjecti fuêre.*

Resp. 1. Si ex illis calamitatibus, quas pii per pœnitentiam Deo reconciliati adhuc experiuntur, colligi posset, *non omnem peccati pœnam esse remissam*, consequens foret, etiam in Baptismo non fieri plenam culpæ & pœnæ remissionem. Consequens hoc Pontificii non concedunt.

Sic enim scribit Bellarminus lib. 4. de pœnit. cap. 1. §. 11. *Certum est, Deum universum debitum pœnæ condonare, cùm primùm per Baptismum nos in filios recipit.*

Ergò nec antecedens ponere debent. Connexionis ratio est, quia etiam infantes baptizati morbis & calamitatibus sunt obnoxii & quandoq; statim post Baptismum moriuntur; ac baptizati adulti per Baptismum à morbis non liberantur, sed iis adhuc manent obnoxii.

Thomas, cùm dixisset p. 3 q. 69. art. 2. *illum, qui baptizatur, liberari à reatu totius pœnæ sibi debitæ pro peccatis, ac si ipse sufficienter satisfecisset pro omnibus peccatis suis*, subjũgit, *per Baptismũ nõ tolli aut concupiscentiã, aut alias pœnalitates in præsente vita.*

2. Ipsimet Pontificii agnoscunt, non *semper nec omnibus* piis post reconciliationem ejusmodi pœnas imponi. Ergò accuratè & propriè loquendo non est debitum.

Bellarm. lib. 4. de pœnit. cap. 1. §. 12. *Remissâ culpâ non semper remittitur debitum pœnæ.*

lib. ejusd. cap. 2. in init. *Post remissam culpam sæpè remanet debitum pœnæ.* (Ergò non semper.)

lib. ejusd. c. 3. §. 1. *Reatum pœnæ temporalis post amicitiam cum Deo reformatam interdum remanere vel superesse* (quod a. interdum fit, illud non fit universaliter & semper) ac proinde justitia divina non

requi-

requirit, ut semper aliquid pœnæ temporalis persolvendum adhuc maneat.)

Adamus Conzen in cap. 18. Luc. v. 18. *Non dicimus*, semper *satisfactionem pro pœna temporali necessariam esse.*

Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 14. sess. 14. can. 2. *Pœna temporalis non tota semper dimittitur.*

3. Ostendimus superiùs membr. 3. calamitates reconciliatis à Deo imponi, non ut sint satisfactiones pro peccatis, sed fine longè alio:

Altenstaig in Lexic. in verbo Pœna. p. 691. *Nec tamen semper infligit Deus pœnam propter peccatum commissum, ut scribit Gabriel dist. 3. q. 1. art. 2. lib. 3. sed etiam quandoq; propter Dei gloriam aut hominis meritum cumulandum, quandoq; etiam propter ejus, qui punitur, aut aliorum instructionem, quamvis fortè tunc impropriè dicitur pœna, dum non præcessit culpa. Sicut patet de pœna brutorum. Item de afflictione justorum & Martyrum ac gloriosæ Virginis, quæ ordinatur ad coronam. Si verò accipiatur pœna propriè pro quadam vindicta, sic dicit ordinem ad culpam in se vel alio modo præcedentem aut actu præsentem.*

(Ubi ergò remissa culpa, ibi pœna propriè dicta locum non habet.)

4. De morte, cui renati post reconciliationem sunt subjecti, sic scribit Lorinus in cap. 6. Sapient. *Sextò sequitur, magnifieri justum à Deo & mortem justo beneficium esse, tùm ne peccet, tùm ne intersit peccatis vel etiam damnis temporalibus suorum.*

(At potestne esse propriè loquendo peccati pœna id, per quod homo à peccato eripitur?)

Et postea. *Licet justos mors anteveniat præter oportunum tempus, nihilominùs pacatam ac tranquillam futuram & ab ea mox secuturam vitæ melioris requietem.*

(At quomodo potest esse propriè peccati pœna, per quod non solùm à peccato eripimur, sed etiam in vitam æternam introducimur?)

5. Vasquez in 3. Thom. Disp. 136. cap. 3. *Certum est, remisso peccato originali non remitti neq; tolli hæc mala* (de pœnalitatib. post Baptismum residuis loquitur) *id quod omnes experimur: ea tamen non manent sub ratione pœnæ, quia sublatâ culpâ originali nulla dignitas ad illa mala residua esse potest.*

(Atqui idem de sublata culpa actuali dici potest, quòd nulla dignitas ad illa mala residua esse possit, ergò illa nō manent sub ratione pœnæ propriè dictæ.)

6. Etiamsi hæ pœnæ & afflictiones (quæ post remissam culpam reconciliatis immittuntur) essent *pœnæ satisfactoriæ* (quod omninò falsum est) ex illis tamen non possent probari *satisfactiones propriæ* vel *Papales Indulgentiæ*, cùm Adversarii fateantur, *Papam non posse eas pœnas condonare, quæ à Deo infliguntur tanquā judice in externo & criminali foro.* Bellarm. lib. 1. de Indulg. cap. 7. & lib. 2. cap. 1.

Itaque si nobis immitterentur ejusmodi pœnæ, quæ essent satisfactoriæ, non esset confugiendum vel ad satisfactiones proprias, vel ad Indulgentias, ut ab iis liberaremur, sed patienter essent ferendæ.

7. *Omnis pœnæ proprium est, ut non solùm sit vindicta dicens ordinem ad culpam in se vel alio modo præcedentem aut actu præsentem, sed præterea damnum vel malum privans bonum conveniens, propter meritum præce-*

præcedens, adeoq; omnis pœna habet quandam damnificationem tùm privativam boni convenientis, tùm positivam mali inconvenientis, ut ex Gabriele, Scoto, Bonaventura &c. notat Altensteig in Lexico in voce Pœna.

Brulifer dist. 4. q. 2. lib. 4. Jacob. de Valentia &c. apud eundem.

(At correctio, quæ reconciliatis immittitur, non est talis, non enim dicit ordinem ad culpam, utpote jam sublatam, non intentionem Dei ad inferendum Davidi damnum, sed emendationem. Ergò non est pœna propriè dicta.)

Argum. 12. *Reatus pœnæ temporalis, qui remanet post amicitiam cum Deo reformatam, bonis operibus redimi potest.*

Resp. Bellarm. lib. 4. de pœnit. cap. 3. §. 6. scribit, *pœnas temporales hujus vitæ interdum non posse redimi, sed necessariò perpetiendas esse.*

(Ergò pœnæ illæ non inferuntur eo fine, ut sint satisfactiones pro peccatis, bonis operibus redimendæ. Rectiùs Bellarminus universaliter pronunciasset, pœnas illas post culpæ condonationem retentas *nunquam* per satisfactiones tanquam pœnas vicarias redimi potuisse vel posse.)

Argum. 13. *In primitiva Ecclesia pœnitentibus satisfactiones fuêre impositæ.*

Resp. 1. ostendimus superiùs membr. 5. opera pœnitentiæ olim fuisse imposita non *ob satisfactionem coram Deo*, sed fine longè alio.

2. Satisfactiones veterum præcedebant remissionem peccatorum. Clemens lib. 2. Constit. cap. 16. *Idem nos facere debemus, & eos, qui se peccatorum pœnitere dicunt, segregare per tantum tempus secundum proportionem peccati: deinde pœnitentiâ peractâ recipere.*

Anacletus Epist. 2. c. 2. *Excommunicentur & minimè absolvantur, antequam per satisfactionem, ut jam dictum est, condignam egerint pœnitentiam.*

Calistus primus Epist. 2. can. 5. *Nos verò indubitanter tàm Domini Sacerdotis, quàm reliquos fideles post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus.*

Innocentius primus Epist. 1. can. 7. *Cæterùm de pondere æstimando delictorum Sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis & ad fletus, atq; lacrymas corrigentis, ac tùm debere dimitti, cùm viderit congruam satisfactionem.*

(Atqui Pontificiæ satisfactiones sequuntur remissionem peccatorum. Ergò veterum satisfactiones non sunt eædem cum Pontificiis.)

Inde 3. Georg. Cassander in Consult. art. 12. p. 947. sic disserit. *Hoc interest inter actionem pœnitentiæ seu exomologesin veteribus usitatam, & eam, quæ nunc in usu recepta est, quòd olim, nisi his operibus ab Ecclesiæ Præfecto injunctis ritè peractis, absolutio & reconciliatio & communionis jus per manus impositionem non concedebatur, ut ex multis Tertulliani & Cypriani locis constat &c. Hodiè verò statim à factâ confessione manus pœnitenti imponitur, & ad communionis jus admittitur, & post absolutionem opera aliqua pietatis, quæ ad carnis castigationem & reliquiarum peccati expurgationem faciant, injunguntur.*

Quò pertinet illud Bellarmini lib. de Baptismo cap. 18. §. Secundò. *Patres semper peccantibus post Baptismum imposuerunt gravissimos labores, antequam eos reconciliarent, ut patet ex Cypriano in serm. de lapsis*

lapsis & aliis, quos nominare non est opus. Nota, imposuerunt eis labores, *antequam* reconciliarentur.

(Possunt verò plura annotari differentiæ capita. Canonicæ satisfactiones veterum tantùm *pro notoriis delictis* irrogabantur, Pontificiæ satisfactiones etiam *pro occultis & quibuslibet peccatis* in Confessione expositis irrogantur. Illæ requirebant *opera legi divinæ conformia*, humiliationem, deprecationem, eleemosynas &c. hæ verò *opera ἐθελοθρησκείας* plerunque continent, ut *peregrinationes ad statuas sanctorum, flagellationes, rosaria* &c. Illæ exigebantur hoc fine, ut *Ecclesiæ* pro scandalo *satisfieret* &c. hæ verò referuntur ad tribunal Dei, ut coram eo sint satisfactiones pro peccatis vel certè pro pœna eorum temporali &c.)

Quamvis verò quædam veterum dicta *Deo satisfieri* pronuncient, tamen *compensationem Deo reddi posse vel reddendam esse* nuspiam asserunt. Per satisfactionem ergò Deo præstandam hoc intelligunt, quòd in vera pœnitentia Deo conscientiam sistere oporteat, non autem humano judicio metiendam esse pœnitentiam.

4. Bellarminus lib. 4. de pœnit. cap. 1. §. Jam igitur &c. sic scribit. *Satisfactio non offertur pro culpa, sed pro pœna. Quòd si veteres Patres interdum actionibus humanis tribuere id videntur, ut pro expianda culpa satisfaciant, interpretandi sunt de satisfactione ex congruo, non ex condigno.*

(Agnoscit ergò Patrum sententias de satisfactione esse commodè explicandas.)

5. Ipsimet Pontificii à rigore veterum in exigendis illis satisfactionibus plurimùm recesserunt. Quid enim aliud sunt *Indulgentiæ*, quàm relaxationes illarum satisfactionum? Illis, qui non possunt annum integrum jejunare, consulût, ut certos dies singulis hebdomadis seligant; & qui hoc non possunt, ut Psalmos ad numerum canant; & qui rursus huic oneri impares, ut nummos erogent &c.

Argum. 14. *Si opera justorum eam vim habent, ut vitam æternam verè & propriè mereantur, nullo modo negari potest, quin etiam efficacia esse possint ad satisfaciendum pro reatu pœnæ temporalis.* Ratio consequentiæ est, *siquidem longè majus est gloria æterna, quàm pœnæ temporalis remissio. Sed prius. Ergò & posterius.* Bellarm.

Resp. 1. Posset quis eodem modo concludere. Si opera justorum eam vim habent, ut vitam æternam verè & propriè mereantur, nullo modo negari potest, quin etiam efficacia esse possint *ad satisfaciendum pro reatu pœnæ æternæ.* Si enim proportionata sunt vitæ æternæ, quæ opponitur pœnis æternis, quandoquidem illa gratiæ, hæ peccati effectum, cur non proportionentur etiam pœnæ æternæ? Sed consequens Pontificii non admittunt. Ergò.

2. Pontificii non admittunt, si quis ita concludat. *Deus pœnitentibus ex gratia remittit pœnam æternam, quæ temporali longè major. Ergò multò magis remittet temporalem.*

Peltanus lib. de satisfact. sect. 10. resp. ad arg. 8. *Argumenti hujus infirmitatem quotidiana experimenta clarè demonstrant. Non omnis, qui donat equum, statim quoq; donat frenum, ephippium & reliqua id genus ornamenta.*

 (Agno-

(Agnoscunt ergò, non esse necessariam semper illationem à majore ad minus. Utrumque debet esse in eodem genere.)

3. Ostendemus inferiùs in art. de Justificatione cap. 8 th. 2. quosdam ex ipsis Pontificiis agnoscere, *bona opera non esse verè & propriè loquendo vitæ æternæ meritoria.*

Argum. 15. *Nullum opus Dei reperitur totum ex mera ipsius misericordia ita factum, ut ei justitiæ suæ nihil admiscuerit. Psal. 25. v. 10. Universa viæ Domini misericordia & veritas. Psal. 85. v. 11. Misericordia & veritas obviaverunt sibi. At si in justificatione nostra nihil aliud intercedat, nisi culpæ remissio, sine dubio id esset mere misericordiæ. Ergò oportet aliud intercedere, quo justitia suas partes tueatur.* Panigar.

Resp. 1. ex eodem principio inferri posset, *ne in Baptismo quidem temporalem pœnam relaxari*, quod tamen Pontificii non admittunt.

2. Temperamentum divinæ justitiæ & misericordiæ in eo consistit, quòd Deus in Christo peccata nostra puniverit.

Benedict. Justinianus in cap. 3. Epist. Rom. super verba *ad declarandam justitiam suam. Divina justitia præcedentium scelerum condonatione, quæ justâ quadam effusi cruoris compensatione perfecta sit, vel flagitiorum omnium quasi cujusdam corporis enervatione clarior apparet.* in comm. *Ad eandem justitiam, quâ nunc Deus justificat impios, declarandam, placuit ipsi Deo Christum quasi vindicem atq; assertorem nostræ libertatis constituere ejusq; sanguinis effusionem pro precio admittere.*

Bellarm. lib. 2. de Justific. cap. 5. *Obedientia, passio & mors Filii Dei ex vero justitiæ rigore propitiatio fuit pro totius mundi peccatis.*

Argum. 16. *Si sola fides, vel sola Ministri absolutio, vel sola mentis contritio, peccatique detestatio omnem semper noxam & pœnam, pœnæve reatum simul absumeret, nullum discrimen intercederet inter eum, qui centum millibus nefariis flagitiis sese contaminasset; & eum, qui uno solo. At consequens est absurdum.* Cottonus lib. 4. Instit. cap. 11.

Resp. ex eadem hypothesi concludi posset, itidem absurdum esse, *in Baptismo & culpam omnem dimitti & nullam pœnam retineri*, cùm ad Baptismum accedant, non solùm qui uno tantùm, sed etiam qui centum millibus nefariis flagitiis sese contaminarunt. Sed consequens hoc Pontificii absurdum esse negant.

CAPUT VI.

DE FLAGELLATIONIBUS Spontaneis.

THESIS. Flagellationes spontaneæ Deo non probantur, nec sunt satisfactoriæ pro peccatis vel meritoriæ regni cœlestis.

Ἔκθεσις. Pontificii statuunt, *tria esse operum satisfactoriorum genera, Orationem, Jejunium & Eleemosynam.* Ad *jejunium* revocant ea omnia, *quæ corpus affligunt & concupiscentiæ carnis repugnant*, ut *cilicia, cineres, flagellationes*; ad *eleemosynam* revocant, quæ *repugnant avaritiæ*, aut certè *in proximi utilitatem cedunt*, ut *opera omnia misericordiæ*; ad *orationem* revocant, quæ *Deo propriè exhibentur, ut laudes, gratiarum actiones, contritionis & Confessionis actus.* Bellarm. lib. 4. de pœnit. cap. 6.

Inde

Inde nascitur quæstio, *An flagellationes spontaneæ opinione satisfactionis ac meriti susceptæ Deo probentur*, quod negamus.

Antithesis. Bellarminus d. l. *De flagellatione ac percussione suiipsius habemus exemplum Apostoli 1. Cor. 9. Castigo corpus meum & in servitutem redigo, quo loco verbum Græcum* ὑπωπιάζω, *ut Theophylactus notat, significat, usq; ad livorem contundere*.

Et postea. *Probabile omninò est, Paulum propriè corpus suum verberibus affecisse.*

Ludovicus de Ponte lib. 5. in Cant. Cant. Exhort. 24. p. 254. *Ex Christi exemplo disce modum, quo satisfacere te oporteat pro peccatis tuis, ut scil. per vulnera corporis mederis vulneribus mentis &c. Christus vulneratus, attritus, & flagellatus est propter iniquitates nostras, te etiam vulnerari, atteri & flagellari oportet propter iniquitates tuas. Adimple ea, quæ desunt passioni Christi in tuo corpore.*

Gretserus lib. 2. de discipl. cap. 8. *Iste sanguis, qui amore Christi veroq; desiderio agendi pœnitentiam per disciplinas, h. e. per flagella effunditur, & peccata expiat, & regnum Diaboli potenter destruit.*

lib. 3. cap. 1. *spontaneam flagellatorum crucem opus meritorium & satisfactorium* nominat.

lib. 1. per totum flagellationem spontaneam non modò *licitam & concessam, sed Deo gratam summeq; acceptam esse:*

lib. ejusd. cap. 6. & lib. 2. cap. 2. *eum, qui studio expiandi sua peccata Deoq; satisfaciendi corpus suum dilaceret, sanctè facere;*

lib. 1. cap. 6. & 7. *funiculos dorso incussos Dei placandi vim habere;*

lib. 2 cap. 2. *in disciplinis Christo sanguinem pro sanguine reddi.*

lib. ejusd. cap. 11. *Licitè aliquem constitui, qui pro alio disciplinam faciat*, (seipsum flagellet) *eundemq; precibus, imò & munusculo inductum alteri suam satisfactionem applicare posse;*

lib. 3. cap. 1. & 2. *per Flagellationem Deum homini debitorem effici, & ex justitia ad solutionem obligari, eandem æternam beatitudinem certissimè afferre:*

lib 2. cap. 13. pag. 113. *fructum spontaneæ flagellationis esse dicit salutarem delictorum expiationem;*

lib. 2. cap. 5. p. 124. *regni Diaboli potentem destructionem.*

lib. 3. cap. 4. *coronam gloriæ.*

Similia occurrunt in ejusdem Gretseri Prædicante Vapulante & disciplinato, in quo lib. 1. cap. 17. flagellationi spontaneæ tribuit, quòd *vitæ æternæ præmia mereatur;*

lib. 2. p. 279. quòd *per eam humani corporis victima illi unico sacrificio, quod in ara crucis oblatum est, invisibiliter permisceatur;*

lib. 3. p. 11. quòd *nulla res sit, quæ Deum nobis magis placatum & propitium reddat, quàm sponte suscepta disciplina;*

p. 13. quòd *eadem sit vitæ æternæ certissimè meritoria &c.*

Itemque in Agonistico spirituali Ann. 609. edito, in quo p. 232. *Davidem flagris corpus proprium affecisse* ait, *Christum verò cingulum in modum flagelli complicatum gestasse, eoq; seipsum flagellasse* innuit.

Jeremias Drexelius Jesuita Monacensis in Trismegisto Christiano part. 1. cap. 6. §. 4. p. 69. *Per corporis flagellationem & DEO offenso facilè satisfacimus & favorem illius ad ampliora meremur.*

D Con-

Confer Franc. Arias ac Julium Fatium in libr. de mortificat. Colon. Ann. 603. & 604. editis.

Nostram sententiam probamus.

1. De spontanea ejusmodi flagellatione nullum extat *mandatum* in verbo Dei. Est ergò ἐθελοθρησκεία.

2. Nulla de ea extat *promissio*. Ergò non potest fieri ex fide. *Quod autem non fit ex fide, peccatum est.* Rom. 14. v. 23.

3. Nullum in Scripturis extat probatum *exemplum*, quod quidam seipsos sponte flagellaverint. De *Baalitis* quidem legitur, *quòd cultris & lanceolis juxta ritum suum se inciderint, donec perfunderentur sanguine* 1. Reg. 18. v. 28. Sed de sanctis Prophetis nihil tale legimus.

4. Flagellatio ejusmodi sub opinione meriti & satisfactionis suscepta est *in Christi meritum injuria*. Solus Christus propter peccata nostra in se suscepta *flagellatus est*, ut pro illis satisfaceret, Esa. 50. v. 6. cap. 53. v. 5. 2. Cor. 5. v. 21. solius Christi sanguini tribuitur vis *expiandi peccata*, Esa. 43. v. 24. cap. 63. v. 3. 1. Joh. 1. v. 7. & *regnum Satanæ destruendi* Gen. 3. v. 15. Zach. 9. v. 11. Hebr 2. v. 14. 1. Joh. 3. v. 8. At si homo spontaneâ flagellatione peccata expiare, vitam æternam promereri & regnum Diaboli destruere posset, *Christus frustra mortuus esset*. Gal. 2. v. 21

5. Pugnat ejusmodi flagellatio cum *regula Apostolica* Rom. 13. v. 14. Col. 2. v. 20. & seqq.

6. Est *Deo abominabilis*. Levit. 19. v. 28. Deut 14. v. 1. cap. 18. v. 9. cap. 25. v. 3. &c.

7. Dogma de merito & satisfactione spontaneæ flagellationis est *novum*, primis N. T. seculis in Ecclesia inauditum, *Acatholicum*, *Pseudo-Apostolicum*. 2. Cor. 11. v. 20. imò *Antichristianum*, utpotè in passionis Christi contumeliam vergens, ejusque merito adversum, ac prorsus *Ethnicum*, quia apud Lacedæmonias & Ægyptios spontanea flagellatio, διαμαστίγωσις, dicta fuit usitata.

Tertull. lib. ad Martyr. & in Apolog. adv. gent. cap. 46. Plutarchus lib. de antiq. Laced. instit. Pausan. in Lacon. &c.

Confer Carnific. Esuit. D. Heilbrunneri & D. Zeemanni edit. Witeb. Ann. 613.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. quòd quidam agnoscunt, flagellationes primis duodecim seculis Ecclesiæ fuisse ignotas, ac quamprimum usurpari publicè cæperunt, ab ipsis Pontificibus improbatas.

Primi iique antiquissimi *Flagellatores* Anno Domini 1260. à Perusio, civitate Tusciæ, processum habuisse feruntur, *qui ab umbilico sursum corpora denudantes quandam vestem partem corporum inferiorem usq; ad talos tegentem habebant, & ne quis eorum agnosceretur, cooperto capite & facie incedebant. Præcedebant etiam bini vel trini vexillo prævio vel cruce, flagellis semetipsos bis in die per 33 dies tādiu cruciantes, quousq; quasdā cantiones, quas de passione & morte Domini dictaverant, duobus vel tribus præsentibus circa Ecclesiam vel in Ecclesia compleverunt*, quorum sectam aliquot Italorum millia & alii secuti dicuntur. Chronic. August. Siffrid Presb. lib. 2. Epitom.

Etsi autem *hominem ab omnibus peccatis absolvi dixerunt, si in tali secta per unum mensem versaretur, pœnitentia tamen isthæc nec à Sede [illegible], nec ab aliqua persona* auto-

autorabili approbata fuit, unde contemtui haberi & tepescere in brevi cœpit, referentibus ipsismet Jesuitis ex Chronic. August.

Monachus Paduanus in Chron. Ann. 1260 *Super ista pœnitentia, quæ ultra etiam fines Italiæ per diversas provincias est diffusa, non solùm viri mediocres, sed & sapientes non irrationabiliter mirabantur, cogitantes, unde tantus fervoris impetus proveniret, maximè cùm iste modus pœnitentiæ inauditus, non fuisset à summo Pontifice institutus, nec ab alicujus Prædicatoris vel authorizabilis personæ industriâ vel facundiâ persuasus, sed à simplicibus sumsit initium.*

(Ergò juxta Paduanum hic modus pœnitentiæ Anno 1260. fuit inauditus. Ubi probè notandum, quòd ex concessione Gretseri lib. 2. de discipl. cap. 14. Paduanus non *de Flagellantibus sectariis, sed de disciplinarum usu* loquatur.)

Prateolus in Elench. hæret. p. 183. *sectam Flagellantium in Italia primùm ortam, per Galliam & Germaniam tandem vagatam Rudolphi Cæsaris & Gregorii X. temporibus circa annum Domini 1273. deinde eam maximè invaluisse sub Imperio Ludovici Bavari & Pontificatu Johannis XXII. Ann. Domini 1313. tandem verò igne & gladio extinctam*, scribit.

Circa annum 1340. Ægidius de Fœno Anglus Oxoniensis Theologus *contra Flagellatores* acre scriptum edidit, quod in Collegio Balliolensi Oxonii adhuc extat.

Alfonsus de Castro lib. 2. adv. hæreses verbo Aqua hæresi. 2. *Flagellantes circa tempus Gregorii Papæ hujus nominis decimi surrexerunt in Italia, atque inde in Germaniam & Galliam processerunt, qui ad 40. annos vel circa semetipsos flagellando per mundum transierunt, & ita ab eorum opere nomen sortiti, ut Flagellantes sese appellarentur, quoniam nodosis flagellis, in quib. aculei inserti erant, seipsos flagellabant, dicentes, quod hæc flagellatio potior sit ad delenda quæcunque peccata, quàm quæcunque confessio, imò comparabant ipsam Martyrio, vel præferebant, quoniam ultrò ipsi, ut dicebant, sanguinem proprium fundebant, Martyres verò ab aliis hoc pati cogebantur. Ex ista secta pessimi errores derivati sunt.*

Anno Domini 1349. vel juxta Nauclerum 1346. *Flagellatores in Alemannia de novo in magna multitudine insurrexerunt, quia interdum 80. simul iverunt cum flagellis nodatis, quibus aculei inserti erant, quorum pœnitentiam mulieres etiam sibi assumentes in magna multitudine & se flagellantes usque ad pectora denudabant, illique operi peccatorum remissionem adscribebant. Eorum de Suevia 200. Spiram venerunt, qui ante Monasterium ibidem circa horam primam circulum facientes ac depositis vestimentis habentes in modum braccæ camisias à femore ad talos protensas in modum Crucifixi se singulatim prostraverunt, flagellantes se ac cantantes & invocantes Dominum*, inter verbera dicebât: schlegt euch sehr zu Christus Ehr / durch GOtt laßt die Sünde mehr. *In civitate autem Argentinensi tanta confluebat multitudo eorum, quòd nemo poterat numerare. Tandem ex devotione Avenionem, ubi Curia Papæ erat, profecti sunt & cùm se flagellassent in Ecclesia S. Petri, Clemens VI. volebat eos incarcerare, sed quidam Cardinales eos excusabant. Tunc Papa sub pœna excommunicationis latâ sententiâ ipsis & omnibus Christi fidelibus prohibuit, ne de cætero publicis flagellationibus uterentur.*

tur, sed quòd pœnitens clam se posset flagellare. Naucler. volum. 2. generat. 45. Sebast. Franc. Chron. p. 399. Joh. Trith. in Chron. Hirsaug. Ann. 1349. Aventinus lib. 7. Albertus Argentinensis in Chronic. Urstisius in Chron. Basil. Crantzius Metropol. lib. 9. cap. 44.

Circa annum 1468. à Carolo IV. *è Germania exire jussi* fuere. Hospinian. lib. 6. de orig. Monach. c. 30.

Eodem tempore Johannes Hagen (al. de Indagine) librum contra Flagellantes scripsit.

Johannes Gerson durante Concilio Constantiensi Ann. 1417. tractatum *contra Sectam Flagellantium* scripsit, quem non solùm contra prædictos, sed adversus omnes illos, qui seipsos, præsertim publicè, flagellant, direxit, qui extat part. I. operũ. Argumentis utitur hujusmodi.

1. *Lex Christi dicitur lex amoris, quamq; Dominus, sicut dicit Augustinus, voluit paucissimis Sacramentis esse contentam. Et inde culpat eos, qui servilib. eam premunt oneribus conformiter ad illud primi Pastoris Petri Act. 15. Quid tentatis Deum &c. ô pium verbum, certè verbum omni acceptione dignissimum!*

2. Profert loca *Levitici & Deuteronomii*, quæ vetant, *ne Judæi corpora sua incidant*, Item *factum Sacerdotum Baaliticorum*, additq;, *Dœmones esse cupidos effusionis sanguinis, præsertim humani.*

3. *Lex aliqua quantò est iniquior & Dœmonis obsequentior, tantò semper invenitur crudelior & amarior. Patet in illis, qui filios suos & filias immolabant Dœmoniis. Hinc Dominus ait per Prophetam. Servietis Diis alienis, qui non dabunt vobis requiem. Christus a. ex gratia sua, sicut notatur in dicto Petri priùs allegato, voluit nos misericorditer salvare per sanguinem suum effusum, per quem factus est nobis à Deo sapientia, justitia, sanctificatio & redemtio.*

4. *Constat per experientiam, quòd se flagellantes non curant de Sacramento confessionis vel Pœnitentiæ Sacramentalis dicentes, quòd hæc flagellatio pariter ad remissionem peccatorum quàm quæcunq; confessio. Imò eam æquiparant nonnulli vel præponunt Martyrio, quoniam facinus, inquiunt, est voluntariò fundere sanguinem proprium, quod ab aliis Martyres pati cogebantur.* It. *Formidandum est, ne apud personas Clericales & in locis sacris causet hæc pollutio sanguinis vel excommunicationem vel contaminationem & profanationem in ejusmodi locis sanctis.*

5. *Lex Christi prohibet feliciter pœnitentias publicas dandas esse Clericis, Sacerdotib. & Prælatis propter reverentiam Status Clericalis, quantò minùs debent tales personæ suscipere pœnitentias hujusmodi publicas, sicut sunt, ut fertur, multi de numero se flagellantiũ, qui licèt videantur celare se, tamen satis cognoscuntur. Similiter diceretur de personis insignib. in utroq; sexu, de servanda insuper verecundia juvencularum & juvenum illic se denudantium, & de non infringenda gravitate virorum vel autoritate minuenda parentum.*

6. *Lex Christi, etsi videatur flagella indulgere, juxta illud, Ecce ego in flagella paratus sum, nihilominus circumstantiæ debent apponi, quibus rationabile fit obsequium nostrum. Una, quòd hujusmodi flagellatio fiat judicio Superioris imponentis talem pœnitentiam, & quòd ab altero fiat, & moderatè, & sine scandalo & ostentatione, ac sine sanguine, juxta traditionem Wilhelmi Parisiensis, quemadmodum fit hujusmodi flagellatio in religionib. approbatis & ab aliquib. devotis personis.*

7. Lex

7. Lex Christi declarata per Ecclesiam, cujus autoritas major est in sua consuetudine dicente S. Thoma, quàm sit autoritas unius Doctoris, sicut Hieronymi vel Augustini, semper Sectam flagellantium se reprobavit, postquam insurgere videbatur in diversis mundi partibus; & hoc de memoria plurium hominum viventium tàm in Lotharingia, quàm in Alemannia & in Francia pluribus in locis.

8. Lex Christi frequenter prohibuit multas observationes Begardorum & Begardarum, quæ in prima sui introductione prætendebat speciem magnæ religionis, ac multi fructus spiritualis in animabus & exempla salutis ac austeritatis. Prohibuit, inquam, propter singulas malas & multas, quæ sub hoc prætextu fieri sunt inventa. Non enim est malum, quod subsistere posset, si non aliquam speciem haberet in se boni. Propterea fallit hæc argumentatio: Proveniunt ex hac Secta flagellantium multa bona, non igitur tollenda vel reprobanda.

9. Lex Christi nedum ordinat homines ad Deum, sed etiam ad proximum & ad Principem seu Prælatum suum: propterea non debet qualiscunque ritus introduci per populos, qui possit causare seditionem vel partialitatem vel superstitionem, sed debent omnia regularè fieri & ordinatè de mandato & ordinatione superiorum, ut nullatenus ordo Hierarchicus confundatur; quod fieret, si quilibet ad arbitrium suum posset instituere vel fovere novum ritum, sine Duce, sine lege stabili, sine ordine; ubi sunt juvenes & virgines, senes cum junioribus, simul in unum dives & pauper, & illorum turba magna, de quibus ait Ecclesiastes: Stultorum infinitus est numerus.

10. Lex Christi sufficienter data est in præceptis Decalogi, quorum observatio facta cum bona simplicitate, & ut ita dicatur, grossitie, satis est ad salutem præsertim Laicorum & popularium absque nova gravissimorum onerum impositione, juxta illud Christi: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Nec valet, si dicatur, quod populares suscipiunt voluntariè tales flagellationes sine præcepto alio, dum inveniuntur, quod ipsi divina præcepta liberiùs in multis inde contemnunt. Est enim contumax humana Natura, quæ postquam destituta est ab originalis justitiæ statu, cupidiùs fertur in illa, quæ sunt adinventionis suæ, quàm quæ sunt divinæ jussionis. Et hic est unus superbiæ gradus, quem apud Religiosos loquitur Bernhardus inveniri, dum plus gaudent in abstinentia vel oratione particulari spontaneè sumta, quàm in tota regulari disciplina.

11. Lex Christi sufficienter ab Apostolis & sacris DD. explicata non invenitur tales novitates flagellantium se constituisse prædicando, vel aliter; sed potiùs reprobasse, tanquam superfluas & periculosissimas, & quæ vergere possunt in scandalum Christianorum, apud Judæos, Saracenos & Paganos, tanquam lex Christi sit austera, crudelis & in sanguinibus non in miserationibus enutrita.

12. Lex Christi docet ex præmissis & similib. multis Prælatos Ecclesiæ, Pastores & Doctores, imò & Principes, quòd sectam hujusmodi tam cruentam & sanguinolentam studeant & laborent destruere seu compescere, tàm bonis prædicationibus & bonis suasionibus, quàm censuris nedum Ecclesiasticis, sed etiam temporalib. more Prædecessorū, attento, quòd sub hoc velamine & prætextu pœnitentiæ fiunt innumera mala, sicut experti testantur. Propterea dum repullulat vel exurescit (secta hæc) toto studio funditus evellenda proterendaque

ex ijs-

censetur. Veruntamen oportet in hoc malo jam radicato procedere pedetentim & cautè, ne dum quæruntur eradicari Zizania, simul evellatur & triticum.

13. *Sicut non licet homini seipsum propriâ autoritate mutilare vel castrare, nisi pro sanitate totius corporis consequenda: sic nec, ut videtur, quod à seipso quis sanguinem violenter ejiciat, nisi causâ medicinæ corporalis. Alioquin simili ratione posset homo se cauterizare per ferrum ignitum, quod adhuc nemo posuit vel concessit, nisi forsitan idololatræ vel falsi Christiani, quales reperiuntur in India, qui se putant baptizari debere per ignem.* Hæc Gerson.

Albertus Krantzius non dissimulat, quid prudentiores & meliores de Flagrionib. istis senserint. lib. 9. Metropol. cap. 44. sic scribens: *In hac Secta horrendi intus latebant errores, qui, Deo volente, propalati exterminabant Dæmoniacas illas adinventiones. Interim verò facie dejecti, vultibus ad commiserationem flexis, canebant hymnos in laudem crucis Christi, & quoties nomen Christi intervenerat, quod utiq; non rarò fiebat, proni cadebant, sine respectu loci lutosi, scruposi, levis, asperi, humecti, aridi, nihil verentes. Habet enim inter mortales & Diabolus Martyres suos.*

(Excipit Pazmannus lib. 9. hodeg. cap. 1. *Flagellantes fuisse ab Ecclesia damnatos, non quòd seipsos flagellaverint, sed ob multas alias hæreses, quarum una fuerit, sanguine nos baptizandos, interventu videlicet flagellationum.*

Resp. 1. Johannis Gersonis rationes sunt generales ipsam flagellationem impugnantes.

2. Johannes Aventinus lib. 7. Annal. expressè dicit, *flagellationes publicas sub pœna excommunicationis fuisse à Papa damnatas.*

3. Fieri potest, ut Flagellantes à Monachis reliquis, quibus exosi erant, erroribus quibusdam prægravarentur, quia Monachorum & Sacerdotum vitia taxabant.

Sebastianus Francus in Chronico dicit, *dogmata Flagellantium inter alia fuisse isthæc, cantum Sacerdotum in templo non pluris æstimandum, quàm latratum canum; unctionem chrismatis commentum esse humanum; si Christus veraciter sit in Sacramento altaris, Sacrificulos pejores esse Juda, qui 30. denariis Christum vendiderit, isti verò tribus obolis tantum; indulgentias esse aucupium Sacerdotum; Levitam & Sacerdotem, qui apud Hiericho semimortuum & vulneratum præterierunt, Sacerdotes Pontificios esse, qui Christo ingrati sint, nec ejus crucem ferant; Antichristum esse Episcopum, Sacerdotes & alios Prælatos; purgatorium nullum esse; exequias & vigilias ad nihil prodesse, quàm ut Sacerdotes iis tempus fallant & loculos impleant &c.* Propter hæc dogmata mirum non est illos fuisse hæreticos proclamatos.

4. Hodierni flagrones eandem vim tribuunt voluntariæ flagellationi, quàm Scriptura sanguini Christi & Baptismo tribuit, ut ostendimus superiùs in Antithesi.

Huc referri potest, quòd Gretserus lib. 1. de discipl. cap. 8. licitum flagellationis usum *exemplis Sanctorum* probare satagens, sanctum *Dominico* priorem invenire haud potuit. Vixit autem iste anno 1060. Idem lib. 2. cap. 7. responsurus ad objectionem *de novitate istius disci-*

disciplinæ allegat unicum *Petrum Damianum*, qui vixit ante quingentos & ampliùs annos, quod luculento testimonio est, *per annos mille* flagellationem illam proprii corporis Ecclesiæ veteri fuisse incognitam.

2. Quòd quidam agnoscunt, flagellationes ab Ethnicis in Ecclesiam traductas. Polydorus Virgilius lib. 7. de rer. invent. cap. 6. p. 593 statuit, institutum eorum, qui plurimùm saccis linoque ora contecti sese flagello converberabant & Ninivitas vocabant, vel à Romanis Lupercis, vel ab Ægyptiis mutuò sumtum esse.

Verba Polydori sic habent: *In supplicationibus publicis ordine procedunt, ut plurimum saccis linoq; ora contecti sese flagello converberant, nudum ac lacerum tergum ferentes, velut verè pœnitentes decet. Unde Ninivitas dictos volunt, quòd eodem modo Deum placare studeant, atq; Ninivitas olim monitis Jonæ Prophetæ pœnituisse constat. Ceterùm res ista fidem facit, à Romanis Lupercis institutum esse acceptum, quòd illi Lupercalia ludicra celebrantes nudi per urbem incedebant, ac larvati flagellis obvios cedebant, sicut demonstravimus cùm de origine ludorum apud Latinos suprà prodidimus. Quòd si longiùs liceat hujusce verberationis originem quærere, ego ab Ægyptiis sumtum dixerim. Siquidem illi Dæmoni maximo vaccam multis Ceremoniis, teste Herodoto, immolare solebant, quod sacrificium dum ardebat, omnes verberabantur.*

Volaterranus de sac. Rom. p. 163. *Luperci nudi per urbem incedebant larvati, flagellis obvios cædentes. Nostri hodie pœnitentes feliciùs quàm Luperci, non pellibus quidem, sed sagis linoq; ora contecti non alios sed sese flagello converberant, nudum ac lacerum tergum ferentes.* Confer Senecam apud Augustin. lib. 6. de civ. Dei cap. 10. Quinimò

Gretserus ipse fatetur lib. 2. de discipl. cap. 3. p. 109. *Dæmones in Ethnicorum* (flagrionum) *corio lusisse.* Verba sic habent: *Sunt, qui à disciplinis abstinendum censent, eò quòd simile quid Ethnicis in usu fuerit. Quare hoc imbelle telum in nos jaciunt. Ethnici flagris in sua terga sævierunt etiam usq; ad copiosam sanguinis effusionem. Ergò non licet.*

(In hoc argumento Gretserus concedit antecedens, sed consequentiam negat. Subjicit enim)

Igitur flagellationem & corporis per cultellos & lanceolas afflictationem Ethnicis in usu fuisse, vidimus jam antè in Baaliticis sacrificulis. Deinde apud Lacedæmonios festum erat, cui nomen Διαμαστίγωσις, hoc est, flagellatio, cujus meminit Tertullianus libr. ad Martyres his verbis: Quæ hodie apud Lacedæmonas solennitas maxima est Διαμαστίγωσις, id est, flagellatio, non latet. In quo sacro ante aram nobiles quiq; adolescentes flagellis affliguntur astantibus parentibus & propinquis & uti perseverent, adhortantibus. Ornamentum enim & gloria deputabitur majore quidem titulo, si anima potius cesserit plagis, quàm corpus. Et in Apologetico: Laconum flagella sub oculis etiam hortantium propinquorum acerbata, tantum honorem tolerantiæ domui conferunt, quantum sanguinis fuderint. Plutarchus de antiquis Lacedæmoniorum institutis. Pueri apud ipsos flagellis lacerati toto die ad aram Orthiæ Dianæ sæpè ad mortem usq; perseverant alacres ac gaudentes, contendentes inter se de victoria, quisnam eorum diutius verbera perpeti possit &

qui cæteros vincit, maximâ celebritate claret. Vocatur hoc certamen flagellatio & quotannis instituitur. Meminerunt ejusdem Διαμαστιγώσεως alii, ut Philostratus, Lucianus, Cicero; de qua memorabile est, quod Pausanias in Laconicis scriptum reliquit. Sacrificato à eo, quem sors attigerat, Lycurgus institutum immutavit, ut pueri flagellarentur. Sic verò impletur ara humano sanguine. At Sacerdos simulachrum tenens ipsis adsistit, quod propter parvitatem aliàs quidem leve est. Si ii, qui flagellant, aliquando pueris vel ob pulchritudinem, vel ob dignitatem parcant, tunc simulachrum grave efficitur, nec amplius portatu facile. De Sacerdotib. Cybeles nil opus multa dicere; quis n. nescit, quàm solenne his fuerit proprii corii per cultros, lanceolas & flagra dissectio? Et fortè ab his mos ille ad Baaliticos sacrificulos manavit. De illis Apulejus: Nonnunquam morsib. suis incursantes musculos ad postremū ancipiti ferro, quod gerebant, sua quisq; brachia dissecant. Inter hæc unus ex illis bacchatur effusius &c. qui arrepto flagro, quod semiviris illis proprium gestamen est, inibidem se multimodis commaculat ictibus, mirè contra plagarum dolores præsumptione munitus. Cerneres prosectu gladiorum, ictuq; flagellorum, solum spurcitie sanguinis effeminati madescere &c. Hæc & alia iste & alii de Ethnicis. Non similia nonnulli de Dervisiis, Turcicis popis &c.

(Hactenus Gretserus, qui exemplis hisce gentilium frustra opponit argumentum hocce contrarium. Sanctissimi quiq; Deoq; acceptissimi homines corpora sua flagellis acriter conciderunt: Ergò non est illicitum, quia si illicitum esset, diligenter utiq; abstinuissent, ne in Dei offensam incurrerent.

Nam. 1. nondū evidenter demonstratum, flagriones illos fuisse sanctissimos:

2. Nec omne, quod à sanctissimis, hominum opinione talibus, proficiscitur, approbandum, nisi congruat cum regula legis divinæ.

3. Nec nudè & crudè ita concludimus: Quicquid Ethnicis in usu fuit, illud improbandum. Flagellationes spontaneæ Ethnicis in usu fuerunt. Ergò. Sed hoc modo inferimus: Quicquid fundamento verbi divini destitutum ex Ethnicismo in Ecclesiam introductum, illud meritò improbandum. Flagellationes spontaneæ &c. Ergò.)

Beatus Rhenanus ad verba Tertulliani lib. ad Martyres (Apud Lacedæmonios solennitas maxima est Διαμαστίγωσις) sic annotat: Istius veteris Διαμαστιγώσεως vestigium videtis apud Italos in Litaniis.

3. quòd Judæis & Turcis flagellationes usitatas fuisse agnoscere coguntur.

De Judæis illud testatur Christianus Gerson part. 1. Thalmud. cap. 2. p. 16.

De Turcis sic scribit Salomon Sviggerus lib. 2. Itinerarii sui cap. 58. p. 197. Es pflegen auch die Türckische Ordensleute ihren Leib zuverwunden mit Messern/ Item Laubwerck und Buchstaben auff die Haut brennen.

4. quòd flagellationes ab hæreticis in Ecclesiam introductas esse fateri coguntur.

Prateol. Elench. hæret. lib. 6. hæres. 8. de hæreticis flagellantibus sic disserit: Ab actu & opere illi nomen sortiuntur, ut Flagellantes se appellàrint, asserentes, hanc flagellationem potiorem esse ad delenda quæcunq; peccata quavis confessione.

Marsilius Columna hydragiolog. sect. 3. cap. 7. §. 11. 12. Hi ab actu flagellandi se ita sunt appellati. Vagantes n. nodosis & acic-

leatis flagellis seipsos affligebant, existimantes, flagellationem hujusmodi potiorem esse quacunque confessione ad delenda peccata, quinimò Martyrio nedum æquabant, sed præferebant, quòd ipsi sponte proprium funderent sanguinem, Martyres verò hoc ab aliis pati cogerentur.

Húc referri potest, quod *Nudipedales* referuntur inter hæreticos.

c. Quidam autem 39. caus. 24. q. 3. *Hereses aliæ nudis pedib. ambulant, aliæ cum hominibus non manducant.*

(Jam verò flagellantes se itidem nudis pedib. ambulant, ut pro peccatis satisfaciant.)

5. Quòd flagellationes in Græca Ecclesia non fuisse usitatas fatentur Gretserus lib. 1. de discipl. cap. 10. *In Græca & Orientali Ecclesia hactenus ne unum quidem exemplum flagellationum reperiri potuisse* fatetur, excepto uno loco *Climaci* ejusque Scholiastæ *Eliæ Cretensis* huc detorto.

6. Quòd nullius *Pontificis* vel *Concilii* decretum afferre possint, in quo Flagellatio spontanea fuerit approbata.

Concilium Tridentinum media mortificandæ carnis designans non flagellationis, sed *delectus ciborum & jejuniorum* tantùm meminit.

7. Quòd tales statuunt hypotheses, quæ omne solatium & auxilium ex flagellationibus vel in proprio corpore susceptis, vel per alium comparatis lubricum & incertum reddunt.

Primò, disputat Gretserus lib. 2. de disciplin. cap. 11. *Licitè constitui posse aliquem, qui pro altero disciplinam faciat* (hoc est, alterius loco sese flagellet,) *nam alterum alteri satisfactionem suam seu fructum operis satisfactorii applicare posse, modò uterque sit in gratia.*

ibid. *nihil referre, quis ille sit, qui pro altero satisfacit, dummodò gratia Dei præditus sit, idque quod agit, piè ac religiosè agat.*

ibid. *Si quis alienarum satisfactionum particeps esse velit, videndum esse, quis ille sit, cujus satisfactiones sibi applicari cupiat. Nam si extra gratiam Dei vivat, & nil nisi lucrum spectet, frustra esse, si quis fructum hinc speret.*

(At nemo certò scire potest, an alter ille, cujus satisfactionem sibi applicare cogitat, sit in gratia. Cùm enim juxta decretum Concilii Tridentini sess. 6. can. 13. *nemo de seipso certus esse possit, an sit in gratia Dei*, quantò minùs de alio quis certus erit? Præterea, nemo scire potest, an qui loco alterius satisfactionem peragendam suscipit, lucrum spectet. Ergò etiam non potest esse certus de satisfactionis illius applicatione & fructu.)

Secundò, idem Gretserus sic disserit d. l. *Cùm Confessario disciplina pœnitentiæ loco imponitur, eam ex sententia Francisci Soarii, si Confessor expedire judicaverit, per alium quoque impleri posse, eamque satisfactionem sufficere non modò ad implendum præceptum Confessarii, sed etiam ad satisfaciendum ex opere operato pro illo à quo fit. Quamvis enim hoc nonnulli negent, omninò tamen affirmandum esse cum Soario.*

(Atqui. 1. Gretserus ipse fatetur, *nonnullos Pontificios hanc satisfactionem negare.*

 2. Soa-

2. Soarius ipse de ea dubius est. *Non debet*, inquit, *Confessor sine justa & necessaria causa hunc modum satisfactionis imponere, quia non est adeò in Ecclesia usitatus, nec ad finem hujus Sacramenti adeò expediens, quia talis satisfactio nec deservire potest per modum medicinæ, neq; ipsa ratio satisfactionis satis certa est.*)

Tertiò idem Gretserus d. l. p. 170. Lat. sic disserit: *Si cui à Confessario satisfactionis loco sit imposita disciplina, ita ut sit integralis pars Sacramenti pœnitentiæ, tùm quidem si in statu peccati mortalis peragatur, fructu & effectu in præsens carere, nihilq; pœnæ remittere nihilominus recedente fictione, hoc est, deleto per pœnitentiam mortali peccato, probabilissimum esse, disciplinam illam sortiri effectum, ut cum Cajetano, Petro Soto, Victoria & Navarro sentit Soarius, quamvis alii contra hæc disputent.*

(Si hoc tantùm *probabile*, cùm *alii contra disputent*, quæ potest hujus satisfactionis esse certitudo?)

Argum. Adversariorum.

1. *Renati jubentur mortificare membra* Col. 3. v. 5. *& carnem crucifigere* Gal. 5. v. 24.

Resp. 1. Si hæc & similia dicta de castigatione per flagella intelligenda essent, consequens foret, flagellationem omnibus hominibus sub comminatione æternæ mortis in lege Christi præceptam esse. Rom. 8 v. 12. Gal. 5. v. 21. Sed consequens hoc Gretserus non concedit lib. 2. de discipl. cap 5. scribens, *falsum esse absq; flagellatione salutem ac beatitudinem obtineri non posse. Legem enim Christianam à nullo exigere disciplinam seu flagellationem sui ipsius.*

2. De vera carnis mortificatione, quæ non fiat *flagello*, sed *Spiritu*, egregiè sic disserit Jacobus Faber Stapulensis in cap. 3. Coloss. *Membra Christi spiritualia sunt, membra carnis carnalia, ut carnales affectus. Et hi mortificandi sunt cum suis actibus. Sed quibusnam hæc mortificantur? Nunquid per præcepta aut doctrinas hominum, per privatas aut publicas carnis macerationes, in quibus homines confidunt & se quodammodo ex operibus justos putent & deplorent alios, qui non sunt sui aselli carnifices, quasi idcirco eorum timentes saluti? Hæc est humilitas sensus & terrena humilitas, non humilitas Spiritus & divina humilitas, quà etiam altissimæ potestates, quæ circumstant altissimum thronum Dei, procumbunt in conspectu throni ante facies suas. Quid igitur mortificat? certè illa maximè, quæ Spiritus sunt, in quibus & auxilium, imò universum robur desuper habemus, non illa, quæ exteriora sunt, & è deorsum veniunt. Inter quæ quidem spiritualia, quæ summum & præcipuum locum ad hanc mortificationem carnalium affectuum, ut membrorum carnis, victoriam obtinet, Dei caritas & caritas* proximi.

3. Fr. Arias part. 2. de mortif. cap. 9. p. 347. *primariam & propriam peccati radicem, cui resecandæ mortificationis culellus applicandus est, ait esse voluntatem propriam.* & cap. 10. *potissimam mortificationis speciem constituit mortificationem intellectus quoad proprium judicium.*

Argum. 2. *Paulus dicit.* 1. *Cor.* 9. *v.* 27. ὑπωπιάζω *corpus meum.* Tirinus in h. l.

Resp. 1. Petrus Faber, quem Gretserus *virum clarissimum* vocat & in Agonistico suo *locum hunc accuratè discussisse* ait, eorum sententiam non approbat, qui sentiunt

riunt, *Paulum flagellis & verberibus corpus suum contudisse, & vibicibus plagisq; saniosis scatens reddidisse, idemq; nobis exemplo Pauli faciendum esse, ut Deo, quem lesimus, quadantenus disciplina cujuspiam peculiari exemplo satisfaciamus, suppliciumq; in altera vita subeundum hac verberatione redimamus*; sed in eorum potiùs sententiam propendet, qui *de castigatione & maceratione corporis per jejunium* hunc locum accipiunt.

2. Eodem modo eum exponit Bellarminus lib. de Monach. cap. 30. ubi adducto isthoc Apostoli loco, subjungit & approbat expositionem B. Lutheri. *Omnes sancti laboribus, vigiliis, orationibus, jejuniis veluti machinis spiritualibus pugnaverunt adversus carnem.*

lib. 2. de bonis operibus cap. 11. *De jejunio potissimum loquitur Apostolus, cùm ait 1. Cor. 9. Castigo corpus meum. Sic enim hunc locum interpretantur Chrysostomus & Theophylactus in comm. & S. Ambrosius Epist. 82. ad Eccles. Vercellensem &c.*

3. Idem Bellarm. lib. 4. de pœnit. cap. 6. fatetur, *Apostolum similitudinem ducere ab iis, qui in stadio pugnant ac velle dicere, eo modo se corpus suum malè accipere ac subjicere, quemadmodum athleta, cùm in stadio adversarium suum pugnis ac castibus ad livorem usq; contundunt.*

(At si Apostolus *metaphoricè* loquitur, non poterit propria significatio vocis urgeri.)

4. Erasmus in annot. ad h. l. *Metaphora ducta est, à certamine pugilum. In his supplantabat, qui dejiceret in humum antagonistam; sugillabat, qui notam insignem faciei inflixisset.*

Et paulò antè: *ὑπωπιάζειν est livore seu notâ sanguinis sugillare propriè oculos, quos vocant ὦπας & notas ejusmodi ὑπώπια autore Suida & Hesychio.*

(At flagrones non faciem reddunt lividam, sed dorsum scuticis diverberant. Ergò pro suis flagellationibus non possunt urgere locum Apostolicum)

5. Thomas in comm. super verba. Et illi quidem &c. *Tangit pugnantium mercedem. Et primò pugnantium materialiter. Secundò pugnantium spiritualiter, ibi. Nos autem incorruptam. Castigo corpus meum, scil. per declinationem mali, motus carnis illicitos reprimendo. In servitutem redigo, per operationem scil. boni corpus spiritui servire cogendo & sensualitatem rationi subjiciendo.*

Eodem modo Gloss. interlin. & Lyra reponunt, videlicet *de illicitorum corporis motuum repressione.*

Argum. 3. Zach. 12. v. 10. *Et plangent eum planctu, quasi super unigenitum, & dolebunt super eum &c. hic anniversaria flagellatio, quæ ultima quadragesimæ septimana fit, prædicta videtur.* Grets. in Apolog. de discipl. lib. 2. cap. 2.

Resp. 1. Glossa ordin. ad h. l. *Cùm Judæi videbunt Christum regnantem, dolebunt à se crucifixum intelligentes fuisse unigenitum & primogenitum totius creaturæ &c.*

2. Lyra h. l. *de luctu super Christo & Judæis à Gog & Magog, id est, Antichristo Martyrizatis* explicat.

3. Franc. Ribera in comm. vaticinium hoc *de luctu impiorum & damnatorum in judicio novissimo explicat*, & authores hujus expositionis *Augustinum, Theodoretum, Rupertum, Theophylactum, Euthymium & Thomam* allegat.

4. Sainctius in comm. h. l. n. 32. postquam varias aliorum expositiones adduxisset, subjungit: *Est mihi valde probabile, Zachariam, postquam de Christi morte* ἐκστατικῶς *breve illud vaticinium attexuit; statim ad interruptam Historiam rediisse, neq; ea, quæ dicuntur de planctu, ad Christum pertinere, sed ad tempora Maccabeorum, de quibus hactenus est instituta narratio. Postquam enim effusus est à Deo Spiritus gratiæ & precum seu miserationum, statim secutus est planctus & dolor & oratio, ut de Matathia, ejusq; filiis constat 1. Maccab. 1. ubi etiam cum Matathia convenisse dicuntur plurimi cum uxoribus suis, & hi videntur esse, qui dicuntur seorsim flevisse à mulieribus.*

Argum. 4. Eccles. 33. v. 25. *Cibaria & virga & onus asino; panis & disciplina & opus servo &c.* Ex hoc loco flagellationes probat Hieremias Drexelius in Niceta lib. 2. cap. 4. p. 355.

Resp. 1. Glossa ordin. ad h. l. sic annotat: *Necesse est, ut iniqui servi severitate dominorum suorum comprimantur, ne illicitâ fraudantur* (fruantur) *libertate, in quibus non Natura despicienda, sed improbitas coërcenda, ut sciant, se subditos esse.*

2. Lyranus ibid. *Homo dupliciter à domesticis tribulatur. Uno modo ab uxore, filiis & propinquis, qui aliquando nimis volunt dominari, & ideò primò ostendit* (Siracides) *quid circa hos sit agendum, dicens: Audite me &c. Secundò tribulatur paterfamilias à servis suis rebellibus, malis & infidelibus propter quod hic ostenditur, quid agendum sit cum eis, cùm dicitur cibaria & virga & onus asino. Et sicut ista conveniunt ad bonum regimen asini, sc. pabulum pro ejus sustentatione, & virga pro pigritia suæ excitatione, & onus pro Domini necessitate: sic sunt tria, quæ sequuntur ad bonum servi regimen; panis, i. e. victus, ut vivat; & disciplina, ne superbiat; & opus, ne per otium tepescat.* (Ergò de servi coërcitione, non de carnis propriæ flagellatione in hoc dicto agitur.)

3. Cornelius à Lapide in comm. h. l. agnoscit, in sensu literali hujus dicti agi *de servis & mancipiis, qui comparentur asinis, propterea quòd ut tria debet herus asinus, sc. cibum, virgam & onus: ita quoq; eadem debeat servo, sc. panem, disciplinam & opus.* Mysticè animæ servum & asinum dicit esse corpus, cui itidem tria debeantur, scil. vulgaris cibus, castigatio & opus. Sed prætérquam, quod ex sensu mystico non ducantur firma argumenta, nisi ipsa Scriptura explicationem monstret, notandum, quòd castigatio illa modis aliis fieri possit, imò etiam debeat, quàm cruenta flagellatione.

CAPUT VII.

DE INDULGENTIIS.

THESIS. Indulgentiæ Papales meritò repudiantur.

Ἔκθεσις. Pontificii statuunt, Christum satisfecisse quidem pro peccatis nostris ac pœna eorum æterna, interim tamen pro temporali pœna nobis ipsis satisfaciendum esse, idque vel operibus spontè susceptis, vel à Sacerdote injunctis in hac vita, vel pœnis in purgatorio luenda post hanc vitam. Ne verò residuæ istæ pœnæ partim ob durationem temporis, partim ob cruciatuum atrocitatem

critatem intolerabiles fiant, ideò *Indulgentias* excogitarunt, quibus pœnas illas relaxari ac redimi posse statuunt, modò certâ pecuniæ summâ Indulgentiales literæ ab Officialibus Romani Pontificis redimantur. Structura ergò Indulgentiarum hæc est.

1. Remissâ nobis à Deo culpâ & pœnâ æternâ superest adhuc luenda pœna temporalis.

2. Ea sustinetur non tantùm in hac vita, sed etiam ac cumprimis post hanc vitam in purgatorio.

3. Pro ista temporali pœna pii & possunt & debent DEO satisfacere.

4. Sancti & solent & possunt quandoque plura facere & pati, quàm merentur ipsorum peccata.

5. Ex illis superabundantibus Sanctorum passionib. & meritis cum Christi satisfactione & merito copulatis exurgit ingens thesaurus apud Ecclesiam depositus.

6. Iste thesaurus, ac illæ superabundãtes satisfactiones possũt aliis, qui pro pœna temporali adhuc satisfacere debent, communicari & applicari, iisdemque prodesse ad pœnæ vel liberationem vel mitigationem.

7. Potestatem applicandi hunc thesaurum habet Pontifex Ecclesiæ caput, cum suis Episcopis: quia Pontifex, cui soli claves hujus thesauri datæ sunt, eundem dispensat vel per se immediatè in Jubilæo, vel mediatè per Episcopos Metropolitanos, Legatos Apostolicos, Summos Pœnitentiarios &c.

8. Ista verò applicatio fit per Indulgentias & earum Bullas.

9. Quæ tamen applicatio non est absoluta, sed conditionata, nempe si homines verè pœniteat, si aliquid faciant, si aliquid dent vel erogent.

10. Quib. conditionib. positis sequitur fructus Indulgentiarum, qui est remissio pœnæ temporalis.

11. Nec solùm viventib. in his terris sed etiam animab. defunctorũ in purgatorio æstuantib. hic thesaurus applicatur, idq; per suffragia vivorum, h. e. per Missas, vigilias, jejunia, orationes atq; alia opera satisfactoria & meritoria.

Antithesis. In libro Indulgentiarum memoratur, quòd *Papa Sylvester & Gregorius, qui Ecclesiam Lateranensem consecrarunt, dederint tãtas Indulgentias, ut nemo eas possit numerare, quàm solus Deus*, testante B. Bonifacio, qui dixit: *Si homines scirent Indulgentias Ecclesiæ Lateranensis, non opus esset, quòd irent per mare ad S. Sepulchrum. In Capella Sanctorum sunt 28. gradus, qui steterũnt ante ædes Pilati in Jerusalem. Quicunq; hos gradus ascenderit cum devotione, habet pro quolibet peccato novem annos Indulgentiarum, qui verò geniculando gradus illos ascendit, is unam animam liberat ex purgatorio. Cum capita Petri & Pauli ostenduntur, Romani habent Indulgentias trium millium annorum, vicini sex millium, peregrini duodecim millium. Cum Gregorius Ecclesiam Lateranensem denuò dedicaret, dedit tot Indulgentias, quot guttæ cadunt, si per tres dies continuè pluat. Cumq; Gregorius metueret, ne thesaurus gratiæ illâ perfusione evacuaretur, Christus ei apparuit & dixit, se concedere, ut plures det Indulgentias, populum enim his opus habere.*

Johann. Tetzel. Indulgentiarum Præco à Papa in Germaniã missus Ann. 1517.

gloriatus fuit, *nullum esse adeò magnum peccatum, etiamsi quis per impossibile matrem Dei violasset, quin possit solvi; animas è purgatorio statim evolare, ubi contributio in cistam fuerit conjecta; nolle se de potiore loco in regno cælorum cum Petro obtionem inire, cùm suis Indulgentiis plures ab interitu animas redemerit, quàm Petrus Evangelii sui prædicatione.*

Concilium Tridentinum sess. 25. *Cum potestas conferendi Indulgentias à Christo Ecclesiæ concessa sit, atq; hujusmodi potestate divinitus sibi traditâ, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, Sacrosancta Synodus Indulgentiarum usum Christiano populo maximè salutarem & sacrorum Conciliorum autoritate probatum in Ecclesia retinendum esse docet & præcipit.*

Bellarminus lib. 1. de Indulg. cap. 2. *Extat thesaurus aliquis in Ecclesia, qui est fundamentum Indulgentiarum.*

lib. ejusd. cap. 3. *Est in Ecclesia potestas applicandi thesaurum satisfactionum ac per hoc Indulgentias concedendi.*

Paulus Laymannus Jes. lib. 5. Theolog. moralis tract. 7. c. 1. v. 1. *Indulgentia est pœnæ temporalis Deo debita remissio, extra Sacramentum, per applicationem satisfactionis Christi & sanctorum.* num. 2. inquit, *quòd justi in hac vita non solùm pro suis, sed etiam pro alterius justi peccatis ob caritatis unionem Deo satisfacere possint.*

Item *Scire debes, quòd ex effusione sanguinis Christi & multis meritis Martyrum & aliorum sanctorũ constituitur thesaurus Ecclesiæ, cujus potestatem habet Vicarius Christi.*

Item cap. 7. *Certum esse debet, quòd summus Pontifex defunctis, qui in Purgatorio detinentur, Indulgentias dare possit.*

Audiamus verò ipsius Romani Pontificis judicium. Leo X. Anno Christi 1518. Decretalem condidit, quâ quicquid in universum de Indulgentiis statui vellet, breviter edixit. *Ne, inquit, de cetero quisquam ignorantiam doctrinæ Romanæ Ecclesiæ circa hujusmodi Indulgentias & illarum efficaciam allegare, aut ignorantiæ hujusmodi prætextu se excusare, aut protestatione confictâ se juvare, sed ut ipsi de notorio mendacio, ut culpabiles, convinci, & meritò damnari possint, per præsentes tibi significandum duximus, Romanam Ecclesiam, quam reliquæ, tanquam matrem sequi tenentur, tradidisse, Romanum Pontificem, Petri Clavigeri successorem & Jesu Christi in terris Vicarium, potestate Clavium, (quarum est aperire tollendo illius in Christi fidelibus impedimenta, culpam scil. & pœnam pro actualibus peccatis debitam; culpam quidem mediante Sacramento pœnitentiæ, pœnam verò temporalem pro actualibus peccatis secundùm divinam justitiam debitam, mediante Ecclesiasticâ Indulgentiâ) posse pro rationalibus causis concedere eisdem Christi fidelibus, qui caritate jungente membra sunt Christi, sive in hac vita sint, sive in Purgatorio, Indulgentias ex superabundantia meritorum Christi & sanctorum: ac tàm pro vivis quàm pro defunctis Apostolicâ autoritate Indulgentiam concedendo thesaurum meritorum Jesu Christi & Sanctorum dispensare, per modum absolutionis Indulgentiam ipsam conferre, vel per modum suffragii illam transferre consuevisse. Ac propterea omnes tàm vivos, quàm defunctos, qui veraciter omnes Indulgentias hujusmodi consecuti fuerint, à tanta temporali pœna, secundùm divinam justitiam pro peccatis actualibus debita liberari, quanta concessæ & acquisita Indulgentiæ equivalet.*

(Edita

(Edita est hæc Decretalis 5. Novemb. Ann. proximè dicto & per Cardinalem Cajetanum publicata Lintzii in Austria 13. Decemb. Ann. eod.)

Nostram sententiam probamus.

1. Indulgentiæ Papales destituuntur Scripturæ suffragio.

2. Nituntur falsis hypothesibus, iisq; compluribus, quales sunt, *sanctorum merita*, *opera supererogationis*, *satisfactiones pro pœna temporali post remissionem culpæ adhuc debita*, *flammæ purgatorii verè in Christum credentibus, ac Deo reconciliatis post mortem adhuc timendæ*, *peculiaris quidam thesaurus in templis B. Petri ac B. Pauli Apostolorum, B. Johannis Lateranensis & B. Mariæ Romæ reconditus*, *summa & absoluta potestas Romani Pontificis in terra & in purgatorio &c.*

3. Pugnant cum Scriptura multis modis, quippe quæ testatur;

Primò, *unicum esse Mediatorem Christum* 1. Tim. 2. v. 5. qui *est propitiatio pro peccatis nostris* 1. Joh. 2. v. 2. qui *torcular calcavit solus* Esa. 63. v 3 *extra quem non est Salvator* Esa 43. v. 25. *nec est in alio quoquam salus*, Act 4. v. 12. propter quem solum Pater cœlestis verè in ipsum credentibus peccata & pœnas peccatorum gratis ac perfectè remittit, ut nullis opus sit vel satisfactionibus vel Indulgentiis Papalibus.

Secundò, opera sanctorū esse imperfecta & immunda, neminem pro suis, nedum pro aliorum peccatis posse satisfacere, neminem legem Dei perfectè posse implere, nedum opera supererogationis præstare.

Tertiò bona spiritualia gratis nobis contingere, ac proinde non posse nec debere pecuniis emi vendive, Matth. 10. v. 8. Act. 8. v. 20. &c.

4. Sunt in sanctissimam & perfectissimam Christi satisfactionē injuriæ, dum Pontifex illi addit satisfactiones & passiones sanctorum, dispensationē hujus thesauri sibi soli vindicat, eumque per intolerabilem Simoniam pecuniá vendere non dubitat.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam Indulgentias repudiârunt, vel parum iis tribuendum esse docuerunt, vel de multiplici abusu, qui per illas committitur, cōquesti fuerunt. Johann. Sarisberiensis (circa Ann. 1140.) in Polycratico p. 296. conqueritur, *quod Romæ mensas auro & argento ornent & exultent in rebus pessimis, quòd peccata populi comedant, eis vestiantur & in eis multipliciter luxurientur* (Accusavit ergò indulgentiarum nundinationes.)

Waldenses circa Ann. 1160. unà cum aliis dogmatibus Papalibus etiam *Indulgentias* repudiârunt.

(Alph de Castro lib. 8 adv. hæreses, verbo Indulgentia. *Waldenses dicunt, Papam nullam prorsus habere potestatem Indulgentias concedendi &c. Idem docuit Joh. Wicleph. qui nunquā à Waldensib. defecit.*)

Elisabetha virgo Germana (circa ann. 1160.) Prophetico Spiritu insignis, cujus scripta Parisiis impressa sunt cum præfatione Fabri, Clerum Romanum Dei nomine sic alloquitur. *Dico vobis quòd iniquitates terræ, quas abscondistis propter aurum & argentum, ascendant coram me sicut fumus de igne. Nunquid non animæ plus quàm argentum & aurum, quas suffocatis in ignem æternum propter avaritiam vestram?*

Thomas p. 3. q. 25. art. 5. memorat *quosdam*

atam ante se dixisse, Indulgentias esse pias fraudes.

(Gregor. de Valent. tom. 4. Disp. 7. q. 20. punct. 1. p. 1856. b. Quidam dixerunt, Indulgentiam Ecclesiasticam nullam pœnam remittere per se, neq; in foro Ecclesiæ, neque in foro DEI, sed esse piam quandam fraudem, quâ Ecclesia per illam remissionis pollicitationem homines alliciat ad exequendum devotè ea opera pia, quæ in Indulgentiæ forma exiguntur ut pro ratione ejus devotionis & valore eorum operum DEO satisfiat: non autem per vim ipsius Indulgentiæ, quemadmodum si mater parvulum ad currendum alliciat promittendo illi pomum, quod postea tamen non dat.)

Petrus Cantor Parisiensis (circa Ann. 1190.) scripsit librum sub titulo, verbi abbreviatum, in quo Indulgentias perstringit.

Bonaventura (circa ann. 1240.) ausus est affirmare, animabus nunquam dari id, quod in Indulgentiarum literis scriptum est, & in eo Papam facere ut matrem, quæ infanti pomum monstrat, sed non dat, & propterea facit ut infantem ad se trahat.

Circa idem tempus multi Concionatores in Suevia liberè contra Papam concionati sunt, ejus mandatis non obtemperaverunt & prædicarunt, se annunciare Indulgentiam non à Papa confictam, non à Prælatis compositam, sed ab omnipotente Deo per Christum concessam. Crantzius lib. 8. Saxoniæ cap 16.

Conradus de Lichtenau Abbas Urspergensis (circa idem tempus) in Chronic. postquam de bellis inter Philippum & Ottonem, Papæ instinctu invicem gestis, dixerat, nundinationes Indulgentiarum hisce perstringit verbis: Gaude mater nostra Roma, quoniam aperiuntur cataractæ thesaurorum in terra, ut ad te confluant rivi & aggeres nummorum in magna copia. Lætare super iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompensationem tantorum malorum datur tibi pretium. Jocundare super adjutrice tua Discordia, quia erupit de puteo infernalis abyssi, ut accumulentur tibi multa pecuniarum præmia. Habes quod semper sitisti, decanta Canticum, quia per malitiam hominum, non per religionem, orbem vicisti. Ad te trahit homines non ipsorum devotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, & litium decisio pretio comparata.

Franciscus Petrarcha (circa ann. 1300.) Epist. 5. Audire Romæ non infrequens est mendaces linguas, spectare membranas vero vacuas & pendente plumbo versas in retia, quibus in nomine sodem, sed in operibus Belial credula Christianorum turba concluditur.

Circa annum 1380. cùm Papæ largissimas profunderent Indulgentias, Schola Parisiensis tubis, campanis & aliis publicis testimoniis illas damnavit.

Theodoricus à Nyem lib. 1. cap. 68. de Jubilæo per Urbanum designato: Innumerabiles peregrini ex variis regnis & provinciis, quæ fuerant de obedientia ad urbem venerunt, & maxima offertoria Ecclesiis & basilicis urbis data fuerunt, quorum major pars ad manus Bonifacii & quorundam aliorum devenit. Ipse verò Bonifacius hujusmodi offertoriis non contentus, licèt ad maximas summas ascenderent, (erat enim insatiabilis vorago & in avaritia nullus ei similis) ad diversa regna misit Quæstuarios, vendendo dictam Indulgentiam

tiam offerentibus tantum, quantum essent expensuri in via, si propterea ivissent ad urbem. Hujusmodi exactores seu Quæstuarii etiam maximas summas pecuniarum simplicibus seu barbaris subtiliter extorserunt: ita aliquando in uno regno seu in una provincia hujusmodi venditionibus ultra duodecim millia florenorum reportarunt: quia omnia peccata etiam sine pœnitentia ipsis confitentibus relaxarunt, super quibuslibet irregularitatibus dispensârunt interveniente pecunia, dicentes, se omnem potestatem habere super hoc, quam Christus Petro ligandi & solvendi concessisset in terris &c.

Conradus Wimpina in 11. articulo contra Hieronymum Pragensem memorat, quòd *Pragæ Anno 1411. cùm post octavas Pentecostes Quæstor quidam Indulgentiarum literas invulgare vellet, & jam pro concione venias suas impudenter obtruderet, populus armatus concurrerit & Quæstorem istum captum currui imposuerit, adjunctis ipsi in curru publicis quibusdam meretricibus, ut quarum manibus Papales Indulgentiarum Bullas suspenderit, atq; ita Quæstorem Indulgentiarum cum Bullis Pontificiis de meretricum collo pendentibus per totam urbem Pragensem vicatim circumduxerit & ostentui habuerit, ac tandem Bullas istas Indulgentiarum publicè & solenniter crepitantibus flammis concremarit.* (Chemn. in Exam. Concil. Trid. cap. de Indulg.)

Joh. Gerson tom. 2. tract. de Indulgent. consid. 8. *Solus Papa Christus potest illam tot dierum & annorum mille millium Indulgentiam concedere; qualis posita reperitur in diversis concessionibus summorum Pontificum, vel aliorum sub variis temporibus, locis & causis. Et fortassis enormitas concessionis ab aliquibus Quæstuariis aut aliter malè motis conficta est.*

consid. 10. *Indulgentiarum concessio per tot mille, nedum dierum, sed & annorum, videtur difficulter salvabilis post remissionem pœnæ æternæ & commutationem in temporalem. Constat enim, quòd non homo singularis in hac vita potest aut debet ad tot annos obligari pœnitentiam agere, cùm non victurus sit per millesimam partem tot annorum & nemo ad impossibile obligatur. Constat præterea, quòd, dum mundus finem habebit, cessabit purgatorium, & ex consequenti dies pœnarum suarum.*

Operis Tripartiti p. 3. cap. 8. *Circa Quæstuarios Prædicatores* (qui in varias profecti provincias huic curæ vacabant, ut quàm maximas ex Indulgentiis referrent pecunias) *qui ferè totam Dei Ecclesiam ubiq; terrarum inficiunt, & sunt scandalo toti mundo, sunt tot reprehensibilia, quod non facilè potest dici. Sunt enim pro maxima parte personæ inhonestæ & infames. Habent tot Brevia, quæ relinquunt in singulis Parochiis, in quibus continentur tot Indulgentiæ, quòd mirantur boni viri, si unquàm de conscientia Papæ, vel etiam alicujus boni viri, potuerunt illa procedere. Item, multa mendacia consueverunt dicere & de reliquiis & de Indulgentiis: & quod supremum malum est, ista & alia mala multa eorum, jam ita versa sunt in ludum & risum, quòd vix est aliquis, qui super hoc doleat vices Christi.*

Cardinalis de Aliaco circa ann. 1426. lib. de reformatione Ecclesiæ consid. 4. *Item providendum esset super correctione Quæstua-*

stuariorum Predicantium, sive religiosorum, sive secularium, quoniam suis mendaciis & immunditiis maculant Ecclesiam & eam ridiculã reddunt, & officiũ predicationis maximè honorandum jam contemtibile efficiunt.

Johann. Wesselus ob eximiam Theologiæ cognitionem *Lux mundi* dictus (circa ann. 1450.) testatur, quòd *ante Albertum Magnum & Thomam ferè ab omnib. Theologis Indulgentiæ reprehensæ damnatæq; sint, & Albertum ac Thomam hoc ipsum testantes* inducit. Idem quoq; *nullas certas, constantesq; & concordes sententias de Indulgẽtiis apud Theologos reperiri posse* affirmat, (referente Flacio in libr. de dissension. Pontif. p. 9.)

Idem Wesselus *se & Parisiis & Romæ Indulgentias improbasse* testatur, *multosq; ex Curia Papæ sibi assensos, longéq; liberiùs postea ea de re locutos, quàm ipse fecerat.*

Eodem ferè tempore Johannes de Vesalia Concionator Wormaciensis libellum *contra Indulgentias* scripsit, in quo adducit Petrum Cantorem solitum affirmare, *Indulgentias esse pias fraudes, quia per eas Laici ad Eleemosynas dandas alliciantur.*

Thomas Gascoigne (circa ann. 1460) in Diction. Theol. sic scribit: *Circa annum Domini 1440 populus Angliæ ob profusissimas Indulgentiarum Papalium copias dicebat. Roma ad nostras fores nunc venit, Ecclesia Romana meretrix magna est, quia jam cuiq; se exposuit pecuniam offerenti. Et cùm omnia essent*, inquit, *Papalibus condonationibus plena, Indulgentias tandem dabant Papæ negociatores pro cœna, pro concubitu, pro haustu vini vel cerevisiæ, pro pilæ lusu, & interdum pro actu Venereo.*

Dominicus de Dominicis Venetus Episcopus Torcellanus & Brixiensis (circa ann. 1478.) in lib. ad Pium 2. tit. Reformatio Curiæ Romanæ. *Videtur, quòd dare ita frequenter Indulgentias plenarias, faciat eas vilescere cunctis. Quotiescunq; Papa exibat aliquo festo in publicum, dabatur Indulgentia plenaria contra consuetudinem antiquorum Pontificum, cum tamen per indiscretas ac superfluas Indulgentias claves Ecclesiæ contemnantur & pœnitentialis satisfactio enervetur.*

Autor anonymus in Fascic. rerum expetendarum. *[illegible] negligentiarum* (Indulgentiarum,) *onus, quibus pietas pene extincta est.*

Platina (qui floruit Ann. 148[illegible]) in Bonifacio 9. *Indulgentiæ & quidem plenariæ ita passim vendebantur, ut jam vilesceret clavium & literarum Apostolicarum autoritas &c. & multa scelera Simoniâ fiebant.*

Albertus Crantzius in Metropoli lib. 11. cap. 10. & 12 de eodem Bonifacio. *Sub illius Pontificatu crebræ fiebant Indulgentiarum collationes usq; ad fastidium cordatorum virorum, gratias & Indulgentias fecit inauditas, & quàm facilè dedit, tam leviter revocavit, fabulas excitans in orbe Christiano, quòd auro expleri non posset.*

Jacobus Almannus Theol. D. in libro de dominio naturali, civili & Ecclesiastico edito Colon. inter cætera sic scribit: *Non videtur mihi potestas ligandi & solvendi ad eos, qui sunt in purgatorio, extendenda, cùm ubicunq; in Evangelio fierent promissa aut collata, dictum sit. Quæcunque ligaveris super terram aut quodcunq; solveris super terram, quæcunque ligaveritis super terram, & quæcunque solveritis super terram, nunquam de iis, qui è vita decesserunt, facta est mentio. Ex hoc sequitur,* quòd

[illegible] per Indulgentias [illegible] per suffragia. Mora in [illegible]

[illegible] Tripennio cognatio [illegible] libri [illegible] Indulgentias [illegible]

Nicolaus Ruß [illegible] Magister & [illegible] Theologiæ circa [illegible] prolixum librum impressum lingua Saxonica [illegible] & contra [illegible] disputat Indulgentias esse [illegible]

[illegible] Lutherum fuit [illegible] in [illegible]

[illegible] Johannes [illegible] Augustin [illegible]

[illegible] Ephordiensis [illegible] Theologiæ & Concionator [illegible] templo D. Virginis, [illegible] Dominica post Judica [illegible]

contra Indulgentias, Romæ tunc, [illegible] concionatus est: lieben Freunde / wir solten heute / auff den weissen Sontag unsern Krahm außlegen / es ist aber ein frembder Krähmer hier / der soll bessere Wahren haben / denn wir. Wenn der hinweg kömpt / so wollen wir mit unser Krähmerey auch kommen.

D. Pfenning, Concionator Naumburgensis circa idem tempus *contra Indulgentias* publicè disputare fuit solitus.

Fridericus Myconius in libro, cui titulus *Sanctum*, refert de parente suo, quòd sub mediis Papatus tenebris dixerit: *Indulgentias Papales esse retia, quibus* [illegible] *pecunia simplicium, certè remissionem peccatorum & vitam æternam non posse emi pecunia.*

Ludolphus Castrik Pastor ad D. Michaëlem in suburbio Magdeburgensi sæpè ante prædicationem Lutheri (nam & post illud tempus vixit) solitus est in publicis concionibus reprehendere *Indulgentias*, ac hortari omnes, *ut* À CHRISTO *petant Indulgentias seu peccatorum remissionem*; quin & spem fecit reformationis, quâ illæ propediem tollerentur.

In Annalibus Misnensibus de Johanne 6. Præsule Misnensi, qui circa Annum 1517. Episcopalem sedem tenuit, memoratur, quòd cùm videret multitudinem Johanni Tetzelio pro Indulgentiis pecuniam numerantem, dixerit: *O cæcam plebem, quæ pecuniam mittit in eam cistam, ad quam reserandam non habet claves!*

De

De eodem Tezelio dixit, *ipsum fore susstitorem Indulgentiarum ultimum, quòd nimiâ esset impudentiâ & temeritate preditus.*

De Johanne Staupitio sic scribit Jacobus Fontanus autor Pontificius in Hist. Eccles. lib. I. *Confestim hujus rei atque Tragœdiæ* (ab Indulgentiarum præconibus excitatæ) *factus certior Frater Johannes Staupitius, Vicarius generalis dicti Ordinis* (Augustiniani) *cùm ex officio maximè ad se pertineret id negotii* (quod cum dispendio suorum agitabatur) *animadverteret, & vir ingenio & praeclaris facinoribus esset preditus, insuper quoque ex illustri familia procreatus in vultu & statura majestatem quandam præ se ferret, tum deniq; facundiâ polleret, profectus ad aulam Friderici Ducis Saxoniæ ibidem honorificè fuit susceptus, quem idem Dux, omnium Principum Germaniæ facilè primus & potentissimus, benevolentiâ prosequebatur singulari, is, inquam, Frater Johannes suprà memoratus optimo alioqui Duci tandem persuasit speciosis verborum fucis & pompis, Indulgentias has Pontificias* (*quas tantopere suspiciebant & extollebant Prædicatores quidam*) *meras esse fraudes, depauperationes & deprædationes vulgi, & quotquot earum essent præcones, perversionis & abusionis insimulabat & nihil minùs agere, quàm quòd animarum salutem curarent, solùm amore nummi ducti, autumabat. Acquiescens itaque Dux optimus sermonibus Augustiniani hujus, quasi piis, veris & orthodoxis, affectus ludibrio, ac tandem, ita etiamnum tædio, Indulgentiæ Papales displicere & illi cœperunt, cœpitque & is ipse aversari, infringere & explodere.*

idem Fontanus paulò antè. *Recordor,* inquit, *beneficium Indulgentiarum concessarum à supradicto Pontifice* (Leone 10.) *nomen à Cruce mutuasse* (cruciata) *utrumque Indulgentiarum declamatoribus seu prædicatoribus ingentes bajulantibus & circumferentibus per loca omnia atque parochias seu Ecclesias crucis imagines ex ligno fabricatas & rubricatas, ibidemq; circumcirca relictis, gravi exactione populum mulctasse, cum impostura & derisione populi illius. Verbum qualecunq; sit vulgibat de rejudicium, illud quoq; constat, omnem illam pecuniam talibus artibus comparatam in alium usum esse conversam. Etenim hinc neq; templum seu Basilica D. Petro nuncupata emolumentum aliquod accepit, nec Turcarum Principis extincta aut diminuta fuit potestas, atq; Tyrannis adempta. Unde plurisq; persuasum est, numeratam istam pecuniam Pontificis aliorumq; Principum & Prælatorum communem fuisse prædam & spolium.*

In Gravaminibus Nationis Germanicæ, quæ S. R. Imperii Principes & Status tàm Pontificii, quàm Evangelici in Comitiis Norinbergensibus Ann. 1522. Oratori Pontificis obtulerunt, sic habetur art. 3. *Illud importabile jam olim increbuit Romanarum Indulgentiarum onus, quando sub persona pietatis, cùm aut Basilicas Romanas construere, aut profectionem in Turcas parare policitæ sunt Romani Pontifices, omnem à simplicibus nimiùmq; credulis Germanis exsuxerunt pecuniarum medullam. Et, quod longè majoris est faciendum, per has impostoras ac earum conductitios Præcones & Prædicatores profligata est Germania Christianorum pietas, dum, qui extrudere volebant venales suas Bullas, laudes*

suis

suis mercibus occinebant, miras & inauditas condonari per emptitias has condonationes, nedum noxas præteritas aut futuras viventium, sed & functorum vitâ, existentium in purgatorio (quod vocant Cantores illi Indulgentiarum) igni, modò numeraretur aliquid, modò tinniat dextra. Atq; his mercium nundinationibus simul & spoliata est ære Germania, & Christi pietas extincta, quando quilibet pro pretii, quod in has merces expenderat, modo, peccandi impunitatem sibi pollicebatur. Hinc stupra, incestus, adulteria, perjuria, homicidia, furta, rapina, fœnera, ac tota malorum lerna semel originem sibi traxerunt. Quid enim malorum amplius jam horrebunt mortales, quando sibi peccandi licentiam ac impunitatem, nedum in vita, sed & post obitum, ære licet immodico, comparari posse à nundinatoribus illis Indulgentiarum semel persuasum habent? maximè Germani, quibus per hoc vera pietatis fucos sub religionis persona nihil persuaderi difficile est, ut ingenio planè ad pietatem credulo est Germania.

Art. 4. Et licet Indulgentiæ hæ non semel in hoc ad Germanos missæ sint, quasi ex corrasa earum conditione pecuniâ fideles contra barbaros essent tuendi ac defendendi, eventu tamen compertum habent Germani, pecuniam hanc non in rem fidei, aut aliequi Reipubl. Christianæ necessariam, sed in propinquorum luxum ac sublevandam familiam ipsorum esse versam; quo uno bina hæc nata sint perquam maxima incommoda, quòd & offendicula orta sint simplicibus, & quòd nunc Germani toties sentientes rusam fictam, cùm verè jam res postulat, ut contra Turcas instituatur expeditio bellica, nullis rationibus persuaderi se patiuntur, ut credant, quod res ipsa ferè naturam facit, ita scilicet instare cervicibus nostris crudeles Turcas, suspicantes semper, prioribus simile quippiam agi; quæ una ratio est, ut tam ægrè manum contra Turcas jungant. Quantorum ergò malorum & in rebus temporalibus ac Christi fidelium conscientiis causa fuerint Romana Indulgentia, Sanctitas Apostolica pro sublimitate capitis sui exiguâ operâ vel inde, si non ex re ulla alia, ex conjecturâ consequi poterit.

Artic. 67. Patrum Canonibus sancitum est, spiritualibus ac manifestis peccatis spiritualem pœnitentiam seu satisfactionem imponendam esse, ac sic non pecunia lucrum, sed potius animarum salus quæri intelligatur. At Ecclesiastici Judices & Officiales perperàm animadversio canonibus dictam spiritualem pœnitentiam intentant exasperant, aggravant & augent, ut Laici, pro inquam ..m satisfactionem acceptare velint, pecuniâ magis sibi ab ipsis impunitatem comparent. Quare Laici multùm premuntur, Ecclesiastici contrà multùm ditantur, ut pura, qui in suum privatum commodum & partis agunt usu & judicio, quod in omnibus juribus est dissentum.

Paulus Langius in Chronico Citicensi (circa ann. 1520. scripto) Anno 1484. fuit Legatus quidam cum Indulgentiarum remissione plenaria in Suecia, ubi & hoc anno, estivo præsertim tempore, prævalida ferbuit pestilentia. Qua fretus Legatus ille miro modo & insatiabili explanavit pauperes. Quare autor Historiæ Suecicæ, ex qua hæc transscripsi, ita exclamat: O Pe-

O Petre, Petre, noli [illegible] Christi: [illegible] qui tondes solum, pasce, postquam [illegible] aperuit infernus os suum sine termino, & introibunt majoris fuit numero Esa. 4. misericordia [illegible] concedatur [illegible] & [illegible] quo- [illegible] parentes [illegible] patiun- tur.

Idem. *Anno 1391. Bonifacius IX. Papa per Legatum suum missum ad [illegible] in Magdeburg Indulgentias plenarias remissionis à culpa & pœna [illegible] peregrini & alii, qui Indulgentias consequi volebant, [illegible] praedictam urbe, & visitare Ecclesias [illegible] quibus Indulgentiis praedictam. Papa maximas pecunias [illegible] à fidelibus CHRISTI [illegible] & [illegible] quae [illegible] sufficere videbantur ad passagium terrae sanctae contra Saracenos. Sed an DEUS [illegible] [illegible] sed [illegible] in perpetuum. Dies [illegible] DOMINI revelabit, [illegible] apparitio [illegible].*

In Lamentationibus Germanicæ nationis sub titulo Threnorum Jeremiæ [illegible] 1526. editis. *[illegible] Romanista [illegible] tantis retibus fraudis & Tyrannicæ dominationis involverunt Germanos blanditiis primò infatuatos, quod non spes evadendi videtur ulla, nisi quòd fustibus & gladiis disrumpamus vincula eorum & projiciamus à nobis jugum ipsorum, ut Domino liberè servire discamus. Nec possunt omnes fossores in mineralibus montibus totius Germaniæ tantum auri & argenti effodere, quantum Roma [illegible]. Abyssus infernalis est Roma, [illegible] apud gentiles olim aurum & argentum pro [illegible] responsis, terram modicam pro* *tributo petiit. Testis hodie mons omnis terrarum Gerberium Romanum nec ipse Jordanis satiare posset, etiamsi influeret per os ejus perenniter. Videte, qualis jam successor Petri pauperis, an non plus impii Neronis Christianos spoliantis? Nobis scilicet. Quanto Germania [illegible] abundantia fuerit aere & argento & auro, tanto [illegible] [illegible] ampliùs [illegible] non debent [illegible] [illegible] Indulgentias, sed [illegible] in [illegible] & [illegible] populo.*

(Scriptum est ἀνώνυμον, interim ex quibusdam indiciis apparet, ejus autorem ex parte Pontificiæ religioni aliogui addictum fuisse.)

Onus Ecclesiæ cap. 14. §. 3. *In quinto [illegible] Ecclesiæ statu [illegible] atque concessæ sunt Indulgentiæ, remissiones & commutationes arbitrariæ pœnitentiarum, quæ olim in superioribus statibus instituta &c.*

cap. ejusd. §. 4. *Deinde inolevit, quod etiam [illegible] Ecclesiæ tempore absque delectu [illegible] plures & superabundantes [illegible] Indulgentiæ sunt concessæ [illegible] in diversis [illegible] conceduntur [illegible] potius quàm salutis.*

cap. 15. in procem. *Opere pretium [illegible] duxi, aliquid in medium afferri de modo Indulgentiarum, quæ passim è Roma adveniunt & in Germania [illegible] venales in nundinis Simoniacis ubique [illegible]. Papales enim Indulgentiæ publicantur hodie indiscretè & adeò perversè, ut claves Ecclesiæ quodammodo [illegible], & pœnitentialis satisfactio enervetur, quia*

Qua-

Quæstores Indulgentiarum eas frivolè extendunt contra Canonis prohibitionem, atque sacris Indulgentiis ad avaritiam, cæteramq; malitiam penitus abutuntur, unde propè infelicia redduntur tempora nostra, in quibus fugit à nobis veritas & abundat falsitas.

§.4. *Animarum in purgatorio pœna à Deo jam taxata, non spectat ad Ecclesiam militantem, sed ad divinum judicium, quoniam animæ in manu Dei sunt.*

§.5. *Unde Petro & Clero sola Ecclesia militans est commissa. CHRISTUS namq; super terram, non deorsum sub terra dedit Petro & reliquis discipulis potestatem ligandi & solvendi.*

§.7. *Papa non mortuorum, sed viventium terrestris est Deus, ideò non debet se intromittere de his, quæ spectant ad Curiam cœlestem, uti Brigittæ revelatum est.*

§.11. *Ex præmissis evidentissimè datur intelligi, claves Ecclesiæ militantis ad purgatorium non extendi. Nam si illuc extenderentur, tunc secundum Hostiensem, possent evacuare totum purgatorium, atq; Papa esset crudelis, qui non omnes animas è purgatorio liberaret.*

§.12. *Papa non habet pœnas à Deo impositas remittere, ut id relaxet, quod divina justitia inflixit. Siquidem CHRISTUS notanter expressit: Quodcunque tu ligaveris & solveris super terram, erit ligatum & solutum in cœlis, non dixit: quod ego ligo, tu solves. Et censet Luther, quòd Christus dedità operà restrinxèrit clavem ad terram, presciens futurum, quòd alioquin Pontifices essent perforaturi cœlos pariter & inferna.*

§.13. *Papales Indulgentiæ non possunt extendi ad animas in purgatorio existentes, quarum culpas & pœnas hîc ignoramus.*

§.15. *Præcones Indulgentiarum ad purgatorium falsò extendunt literas Papales. Quid Papa cum mortuis agere potest, qui nunc suum forum egressi ad tribunal justi DEI devenerunt? Sed nihilominus Indulgentiarum concionatores inter alia figmenta proclamant absurdum scandalum, ut comedant sacrificia mortuorum, dicentes: Statim ut jactus nummus in cistam tinnuerit, evolare animam, pro qua nummus imponitur. Certum profectò est, nummo in cistam tinniente augeri quæstum posse, suffragium verò Papæ seu Ecclesiæ in solius DEI arbitrio consistere.*

§.23. *Moderni veniarum Quæstores à legitimo Apostolicarum literarum tenore enormiter exorbitant, in suis concionibus easdem literas frequenter adulterantes & Indulgentiarum normam atq; valorem pervertè extendentes.*

§.24. *Quamvis canones pœnitentiales sint modò abrogati & mortui, tamen absque operibus condignis tanquam vivaces redimuntur per fictam Indulgentiarum concessionem vel magis per pecuniarum exactionem è sanguine & sudore pauperum civium extortarum.*

§.28. *Modernæ Indulgentiæ tollunt hujusmodi frugalium pœnitentiarum operationem & duntaxat pigris & rebellibus hominibus sunt frugi, sicut cæteræ faciles promissiones, ne ipsi pigri & rebelles graviùs peccent, si careant tali licentiâ, quæ est quoddam solatium infirmorum, incolumibus autem inutilis ad profectum salutis, quoniam tales Indulgentiæ non perfectionem, sed omissionem & tristitiam pœnitendi inducunt.*

Aliud est in tristitia spirituali: Licentia quippe non habet laudem, nec præ se fert exhortationem, sed deteriorationem. Licentiâ enim omnes deteriores sumus, quia præstat occasionem, quò minores in bonis operibus fiamus, quàm si non haberemus licentiam seu remissionem cessandi ab operibus pœnitentiæ.

§. 29. Quidam asserunt, Indulgentias esse pias fraudes, quibus insipiens populus inducatur atq; provocetur ad visitandum Ecclesias, ad aliaq; bona opera spe placendi DEO, alioquin ea non facturus: Age ob cultum Dei ampliandum nullo pacto, nullave ratione est mentiendum, nec ad sempiternam salutem aliquis est ducendus opitulante mendacio &c. præsertim in eo casu, ubi populus irritatur ad quærendum quæ sua sunt, non quæ JESU CHRISTI. Nam seipsum, non Deum, in tali bono opere finem facit, finaliter enim intendit, ut pœnitentiâ per Indulgentiam sublatâ sibi segni quies sit potiùs, quàm ut Deo gloria detur. Similiter qui Indulgentias proclamant, nummorum quærunt contributionem, non hominum salutem. Nam etsi pecunia Indulgentiarum exigatur fuco pietatis, utpote ad expeditionem contra infideles, aut ad sacra ædificia, aut in aliam piam causam, tamen potior pars hujusmodi pecuniæ ex Indulgentiis & jubileis hactenus collecta appensa est fisco, quàm Christo, plus redacta in vanitatem quàm in pietatem.

§. 30. Indulgentiæ in intuitu ædificiorum concessæ parùm sunt meritoriæ. Sanctius est enim gratis retribuere, quàm intuitu veniarum, siquidem bonum opus absque mercede & propter Deum finaliter bonum facere, Pontifex quoq; venias gratis dare debet, quia gratis accepit. Utrobiq; autem quæritur peculiare commodum, non honor Dei vel utile proximi. Adhibetur interea contractus turpissimus manifestè Simoniacus, quandò quæstores pro certo pretio in capsam ponendo præbent Indulgentias, quas singuli homines unusquisq; pro sua facultate emunt. Quo pacto homo plus quàm Deum observat Papam seu ejus Quæstorem tanquam idolum, qui sibi pro mercibus porrigit Indulgentiarum literas, ac remittit pœnas divinæ justitiæ debitas. Itidem & gentiles olim factitarunt servientes Febri, Platoni, aliisve noxiis Numinibus, ne læderent. Ita hodie insipidi nituntur consequi venias, quò minùs post Christum crucem portent.

§. 33. Indulgentiarum promulgatores pœnitentiarum fructus penitus tollentes & Dei judicium corrumpentes erroneè asserunt, tum vivos, tum mortuos per plenarias Indulgentias passim absq; omni delectu ab universis pariter pœnis & culpis solvi, statimq; salvari &c. Mox postquam aliquis veritatis zelator verbum (superioritatem Ecclesiasticam mordens) profert, hæreticus accusatur, igni deputatur, & morte dignus condemnatur, penitusq; opprimitur &c.

§. 35. Unus Papa alterius Indulgentias etiam licitè priùs concessas plerumq; revocat. Verùm etiam Sixtus quartus Indulgentias à seipso concessas revocavit. Unde occasionem & audaciam sumunt Quæstores Indulgentiarum, ut absq; facultate seu commissione tollant aut ad minus suspendant veteres Indulgentias, æquâ olim efficaciâ concessas atq; extractas (ut ajunt) de Ecclesiæ thesauro, hodie apud populum incognito, quem Laurentius judicabat esse pauperes Christi.

§. 37. DEUS non parcit alicui verbis potentibus & ad deprecandum compositis, prout

prout Indulgentiarum proclamatores buccinant per dulces sermones corda innocentium seducendo. Non autem in sermone, sed in virtute est Dei regnum, ad quod nos primus Papa Petrus non per enormes Indulgentias, sed per virtutes bonaq; opera allicit.

§. 39. Indulgentiarum mercatores cum magnis pompis singularibusq; Ceremoniis faciunt publicari Indulgentias, ac interim obmitti vel cum modica advertentia prædicari verbum Dei contra dignitatem & necessitatem ipsius verbi, quod est gladius Spiritus. Unde Christus illud semper & ubiq; populo prædicari præcepit.

§. 40. Rursus Indulgentiarum præcones promulgare solent intricatum errorem, promittentes per assecutionem Papalium Indulgentiarum cœlestem beatitudinem, usq; adeò si contingeret peccatorem plenas venias assecutum mori, mox in cœlum evolaret absq; alia satisfactione temporali seu purgatoria. Id Christus non præsumsit &c.

§. 41. Indulgentiarum buccinatores nimiam admodum promittunt securitatem, quæ parit negligentiam, negligentia offensam Dei.

§. 42. Quæstores Indulgentiarum cautè promulgare debent, ne eas populus præferat operibus fidei & caritatis, quæ foràs mittit timorem pœnæ, siquidem per caritatem homo fit melior, per Indulgentias verò non melior, sed in conscientia sterilior & in vita fit dissolutior.

§. 44. Quæstores illi suis plenarum Indulgentiarum promissionibus perditissimè seducunt insipidos & infelices mortales, qui nec in suis meritis de salute confisi ab illis docentur, confidere in Indulgentias sibi perperam expositas, per quas ipsis non fides, non contritio, non gratia, sed vana spes & remissio solius pœnæ Canonicæ confertur.

§. 45. Illi avari Prophetæ pro quæstu dicunt populo Christi, Pax, pax, ubi non est pax, & sic decipiunt Christi fideles, qui sermonibus & literis plenariarum Indulgentiarum creduli sinistrâ securitate & fallaci spe suæ salutis seducuntur unà cum suis Magistris, qui regnum cœlorum potius claudunt quàm aperiunt, Evangelium negligentes, aurum quærentes, prædam de subjecta plebe facientes & tandem spolia dividentes. Ad quos in Ezechiele hæc dicit Dominus Deus: Væ scilicet veniarum quæstoribus, qui consuunt pulvillos, id est, leves peccatorum remissiones sub omni cubitu manus, & requiem scilicet pollicentes faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas, id est, decipiendas animas, hoc est, hominibus cujuslibet ætatis dicentes, in talibus cervicalibus, utpote in Indulgentiis, potestis quiescere securè, judicium Dei non timendo. Sequitur in Ezechiele: Propter pugillum ordei & fragmentum panis, id est, propter vilem quæstum talia promittebant, ut interficerent animas, quæ non moriuntur & vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis. Nam justis sibi nihil dantibus prophetant damnationem, quasi non studeant Indulgentias consequi, injustis autem, qui per peccatum sunt mortui, propter dona eorum vitam promittunt æternam.

§. 46. Salvator præterea noster ad illos temerarios Concionatores ait: Væ vobis Scribæ & Pharisæi (per quos denotantur Indulgentiarum Quæstores) qui comeditis domos viduarum, cum Indulgentiis circuitis mar & aridam, ut faciatis unum proselytum, id est, rarò pœnitentem, cui pro loco temporali promit-

S 2

promittitur sui receptionem in cœlum, sed facitis eum filium gehennæ.

cap. 19. §. 13. *Ecce Roma nunc est vorago & mammon inferni, ubi Diabolus totius avaritiæ Capitaneus residet, vendens patrimonium Christi, quod suâ passione promeruit, qui nobis præcepit, ut gratis demus, quod gratis accepimus. Id modò versum est in proverbium: Curia Romana non petit ovem sine lana. Dantes exaudit, non dantibus ostia claudit. Contra dispensationum exorbitantiam Sigismundus Cæsar in Constantiensi Concilio objecit dicens: Legimus, Christum Petro potestatem duntaxat relaxandi peccata, non admittendi dedisse. Quot & quantæ exorbitantiæ cum concessione & publicatione Apostolicarum Indulgentiarum committuntur, explicare potest nemo.*

Albertus Crantzius lib. 4. cap. 26. *Bonifacius octavus jubilaeum primus instituit, utinam solius pietatis gratiâ! Idem voluit centesimo quoq; anno eum celebrari, sed Clemens VI. dubium, an amore pecuniæ, an desiderio salutis hominum, sancivit, eum celebrari anno quinquagesimo.*

(Dubitat ergò, an soliùs pietatis gratiâ jubilæus fuerit à Pontifice institutus.)

Gobelinus ætatis sextæ cap. 86. *Postquam annus Jubileus juxta constitutionem Urbani & approbationem Bonifacii transiit: ipse Dominus Bonifacius unum annum sub anni Jubilæi verbis Romæ Indulgentiarum formâ Coloniensi civitati concessit. Quo anno elapso similis annus concessus ab eodem Bonifacio sub eadem forma civitati Magdeburgensi. Et ad utramque harum Civitatum missus est collector Domini Papæ, qui certam quotam recepit oblatorum. Deinde consimiles Indulgentias concessit visitantibus quasdam alias civitates Germaniæ ad certos menses. Et multis aliis locis, urbibus, villis, Monasteriis, Ecclesiis campestribus. In omnibus autem privilegiis earum concessionum apponebatur clausula, porrigentibus manus adjutrices. Denique tam prodigus Indulgentiarum factus est, ut nemini eas petenti denegaret, sed absq; pecunia super eis literas expedire, vel eas consequi impossibile, vel difficilimum visum est. Unde quidam concessiones hujusmodi magis deceptiones, quàm Indulgentiarum concessiones interpretantes, cùm eas intuitu lucri temporalis fieri judicabant, dicere non timebant; anima nostra nauseat super cibo isto levissimo.*

Polydorus Virgilius lib. 26. Histor. Anglican. *Anno quingentesimo (supra millesimum) agebatur Jubileus Romæ; & ut longinqui populi eo proficiscendi labore levarentur, Pius Pontifex* (is erat Alexander VI.) *quoquo versum Legatos misit, qui eam cœlestem gratiam impartirentur Christianis, quibus per bella, per itinera, per inimicitias, minùs Romam petere liceret. Veruntamen non fuit gratuita liberalitas. Alexander enim saluti hominum prospiciendo honestâ præscriptione suis quoq; commodis serviendum statuerat, quare precium suæ gratiæ fecit, & ut Rex id fieri non impediret, partem gratiæ offerebat, ac ut populus libentiùs juvaret, prædicabat se primo quoque tempore bellum adversus Turcas suscepturum. Ita pecunia non mediocris confecta est, ad bellum nondum inchoatum in Turcas.*

Idem cùm lib. 8. de rerum inventoribus cap. 1. paulò liberiùs de Jubilæo scri-

scripsisset, Belgicus Index Expurgatorius totum locum jussit deleri, & sequentia sic castigari, *ut ne quisquam legat Alexandrum sextum ubiq; Jubileum promulgari curasse, tàm sui quàm populi Christiani commodo, sed tantùm Christiani populi commodo.*

Erasmus in Colloq. p. 30. edit. Colon. *Peram*, inquit Collocutor Ar. *habebat Indulgentiis largissimis distentam.*

Cor. *Audio, sed iter est longum in cælum, nec satis, ut audio, tutum, ob latrunculos, qui obsident regionem aëris mediam.*

Ar. *Verum, sed ille sat erat munitus diplomatibus.*

Cor. *Quâ linguâ descriptis?*

Ar. *Romanâ.*

Cor. *In tuto est igitur.*

Ar. *Est, nisi fortè incidat in genium aliquem, qui Latinè nesciat, tum esset illi redeundum Romam & novum diploma impetrandum.*

Cor. *Bullæ venduntur illic & mortuis?*

Ar. *Maximè.*

Cor. *Sed interim illud mihi monendus es, ne quid effutias incogitantius. Jam enim Corycæis plena sunt omnia.*

Arn. *Ego verò nihil elevo Indulgentias, sed conbibonis mei stultitiam rideo, qui quum esset alioqui nugator nugacissimus, salutis suæ proram, ut ajunt, & puppim in membrana collocarit potiùs, quàm in correctis affectibus.*

p. 152. *Tandem venitur ad mortem. Hic rursus Ceremoniæ parata. Adhibetur Confessio semel atq; iterum, additur unctio, datur Eucharistia, adsunt cerei sacri, adest crux, adest aqua sacra, adhibentur Indulgentiæ, expromitur, aut illic etiam emitur morienti diploma Pontificis, ordinantur parentalia magnificè celebranda.*

p. 523. in Dialogo, qui inscribitur Funus. *Adornatur*, inquit, *extrema fabulæ actus.*

Ma. *Nondum finis?* Ph. *Recitatur diploma Pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totusq; purgatorii metus adimebatur. Adhæc justificabantur omnia illius bona. Philippus uxoris frater in diplomate notavit locum secus positum, quàm oportuit, & injecit suspicionem falsi. Ibi Vincentius fortè virum præbuit, jussit Georgium quieto esse animo, sibi esse potestatem corrigendi, supplendiq; si quid in diplomatibus vel erratum esset vel omissum. Quod si te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc hanc animam pro tua suppono anima, ut tua petat cælos, mea dedatur orco. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio* (ægroto) *promittebatur societas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines & quintum Carthusiensium.*

Ma. *Ego metuerem, ne deprimerer ad inferos, si tantum sarcinæ bajulandum esset. Simulq; recitatus est numerus Missarum, quæ defuncti animam essent comitaturæ. Item instrata est tunica Franciscana, sed priùs consecrata preculis & aquâ lustrali. Cuculla supposita est capiti, unà cum illa suppositum est diploma cum cautionibus.*

Ma. *Nova mortis species. Alter ostendebat imaginem S. Francisci, alter Dominici &c.*

Idem in præfat. in Milit. Christianum ad P. Volzium. *Tutius est benefactis fidere, quàm Condonationibus Pontificiis.*

Idem in Milite Christiano, p. 67. edit. Argentorat. *Peccata apud Deum accusare est*

re est intus odisse. Tu fortè sigillis cereis, aut pecuniolâ, aut peregrinatiunculâ elui culpas credis? Totâ erras viâ. Intus acceptum est vulnus, intus pharmacum admoveatur necesse est. Nihil moror, quid exhibeas foris.

Ipsimet Tridentini Patres in Continuat. sess. ultimæ fatentur, *è pravis quæstibus pro Indulgentiis consequendis plurimam in Christiano populo abusuum causam fluxisse.*

Georgius Cassander in Consult. art. 12. tit. de Indulgentiis p. 949. *Pœnarum Canonicarum imminutio & relaxatio Indulgentia dicebatur, quæ hodie ad privatas quoque satisfactiones traducta est, & ab Episcopis ad solum Pontificem Romanum plenum Indulgentiarum tribuendarum jus delatum est, circa quarum usum & praxin optimi quoq; correctionem & moderationem fieri desideraverunt, ut quæ parùm dextrè tractata hujus dilacerationis Ecclesiæ præcipuam occasionem dedêre. Hîc optandum esset, ut Pontifices publicæ paci aliquid concedant.*

Gregorius de Valent. lib. de Indulg. cap. 5. *Erant Catholici quidam ante Lutherum, qui Indulgentias pias fraudes esse dixerunt.*

Bellarminus lib. 1. de Indulg. cap. 12. §. Observandum est ultimo. *Sicut probandum non est, quòd aliqui pro zelo, sed nimio fortaßè, de Indulgentiis quibusdam levibus de causis concessis obloquuntur, quod faciunt Johannes Gerson tract. de Absolutione Sacramentali, Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. art. 2. concl. 5. & Andreas Vega in Concilium Tridentinum lib. 13. cap. ult. Sic laudandus meritò est Clemens VIII. Pontifex maximus, qui nunc sedet, quòd decretum Concilii Lateranensis sub Innocentio III. de moderandis indiscretis Indulgentiis & decretum Concilii Tridentini sess. 25. de revocandis Indulgentiis ad veterem & probatam Ecclesiæ consuetudinem executioni mandare studet. Veteres enim parcissimos fuisse in Indulgentiis conferendis notissimum est.*

(At Pontifices posteriorum seculorum in conferendis Indulgentiis fuêre largissimi. Ergò discesserunt ab Antecessorum vestigiis.)

lib. ejusd. cap. 14. §. Quod ad primam. *Hæretici omnes tùm recentiores, tùm antiquiores, qui Purgatorium negaverunt, consequenter etiam suffragia & Indulgentias mortuis prodesse negaverunt. Ex Catholicis, Ostiensis in Summa lib. 5. tit. de Remissionibus, num. 9. & Gabriel lect. 57. in Canonem Missæ docuerunt, Indulgentias non prodesse defunctis. Sed Gabriel citò correxit errorem, ut perspicuum est ex additione ad eandem lectionem.*

(Ergò non solùm hæretici, sed etiam Catholici quidam Indulgentiis contradixerunt. Revocatio Gabrielis processit ex falsa hypothesi de infallibilitate Papæ, ut suo loco fuit demonstratum.)

2. Quòd quidam agnoscunt, Indulgentias Scripturæ sacræ & primitivæ Ecclesiæ suffragio destitui.

(Ergò sine ulla hæreseos suspicione repudiari possunt.)

Durandus lib. 4. sent. dist. 20. *De Indulgentiis pauca dici possunt per certitudinem,*

dinem, quia nec Scriptura expressè de eis loquitur, &c. Sancti etiam, ut Ambrosius, Hilarius, Augustinus, Hieronymus minimè loquuntur de Indulgentiis. Gregorius tamen loquitur, qui etiam Indulgentias Romæ instituit in Stationibus, ut dicitur.

Johannes Major ibid: *Apud Hilarium, Hieronymum & Augustinum, & breviter ante Gregorium primum de Indulgentiis in significatione, quâ quærimus, nihil legimus unquam.*

Postea addit. *Nec juvat dicere, Locus à NON LEGITUR negativè, est nullus: quia tempore eorum maxima in divinis Scripturis erat exercitatio, & studium continuum: & aliquid fuisset ab eis positum, si expressè locum in Nov. Testam. haberent.*

Antoninus Archiep. Florentin. part. 1. tit. 10. cap. 3. *De Indulgentiis nihil expressè habemus ex Scriptura sacra, quamvis ad hoc inducatur illud Apostoli, si quid donavi vobis propter vos in persona Christi, 2. Cor. 2. nec etiam ex dictis antiquorum Doctorum. Dicitur tamen Gregorius imposuisse Indulgentias septennes in Stationibus Romæ.*

Angelus de Clavasio in Summa, in verbo *Indulgentia*, in quæstione, *Quibus prosunt Indulgentiæ? Licèt non habeamus manifesta testimonia ante tempus Gregorii, talem potestatem esse apud Ecclesiam, tamen credendum est, quòd ante etiam faciebant, licèt non ita frequenter, quod ante sua tempora rarò fieri poterant ita solennes; & Catholici, quia erant magis perfecti, non ita indigebant.*

Jacobus Angularis contra Wesselum de Indulgentiis scribens: *Non intendo,* inquit, *te rationibus impugnare, quis enim argumenta tua fortissima evincat? Sed pro magna tibi ratione, imò magis quàm pro ratione debet esse Papa & Prælatorum autoritas.*

Sylvester Prierias, qui contra B. Lutherum scripsit, ponit hanc propositionem. *Indulgentia non innotuêre nobis autoritate Scripturæ, sed Ecclesiæ Romanæ & Romanorum Pontificum, quæ major est.*

Johannes Fischerus Episcopus Roffensis art. 18. contra Lutherum. *Multos fortassè movet, Indulgentiis istis non usque adeò fidere, quòd earum usus in Ecclesiis videatur fuisse recentior, & admodùm serò repertus apud Christianos.*

Postea respondet, *In primitiva Ecclesia non tàm necessariam fuisse sive purgatorii, sive Indulgentiarum fidem, atq; nunc sit.*

Item inquit: *Quamdiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæsivit Indulgentias, nam ex illo pendet omnis Indulgentiarum existimatio. Si tollas purgatorium, quorsum Indulgentiis opus erit? Cùm itaq; purgatorium tàm serò cognitum ac receptum Ecclesiæ fuerit universæ, quis de Indulgentiis mirari potest, quòd in principio nascentis Ecclesiæ nullus earum fuerit usus? Cœperunt itaq; Indulgentiæ, postquam ad purgatorii cruciatus aliquandiu trepidatum fuerat.*

Ibidem dicit. *Non certò constare, à quo primum tradi cœperint* (Indulgentiæ.) *Fuit tamen,* inquit, *nonnullus earum usus, ut ajunt, apud Romanos. Neque cuiquam obscurum est, quin posterioribus ingeniis multa sint, tàm ex Evangeliis, quàm ex Scripturis cæteris, nunc excussa luculentiùs & intellecta perspicaciùs, quàm fuerant olim.*

Poly-

Polydorus Vergilius lib 8. de rerum invent. cap. 1. testatur, *circa Gregorii Magni tempora* demùm in lucem editas fuisse Indulgentias.

Verba Polydori sic habent: *Ego originem, quod mei est muneris, queritans, non invenio antè fuisse, quod sciam, quàm D. Gregorius ad suas stationes id premii sibi proposuerit. Quapropter in re parùm perspicua utar testimonio Johannis Roffensis Episcopi, qui in eo opere, quod nuper in Lutherum scripsit, sic de ejusmodi veniarum initio prodit. Multos fortassè movet, Indulgentiis istis non usq; adeò fidere, quòd earum usus in Ecclesia videatur recentior & admodùm serò apud Christianos repertus; quibus ego respondeo, non certò constare, à quo primùm tradi cœperint; fuit tamen nonnullus earum usus, ut ajunt, apud Romanos vetustissimus, quod ex Stationibus intelligi potest.*

Idem. *Quamdiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæsivit Indulgentias; nam ex illo pendet omnis Indulgentiarum existimatio. Si tollas purgatorium, quorsum Indulgentiis opus erit? Cœperunt igitur Indulgentiæ, postquam ad Purgatorii cruciatus aliquandiu trepidatum est.*

Cajetanus Cardin. Tractatum de Indulgentiis inter opuscula 15. Cardinali Julio Medici, qui postea Clemens 7. Pontifex, inscriptum ab his verbis orditur: *De ortu Indulgentiarum si certitudo haberi posset, veritati indagandæ opem ferret; verùm nulla sacra Scriptura, nulla priscorum Doctorum, Græcorum aut Latinorum autoritas scripta hunc ad nostram deduxit notitiam, sed hoc solùm à trecentis annis Scriptura commendatum est de vetustis Patribus, quod B. Gregorius Indulgentias Stationum instituit, ut in 4. sentent. D. Thomæ habetur. Ibi videlicet dist. 20. art. 3. q. 3. ita legimus: Quandoq; Indulgentia prædicatur longè major, quàm justa æstimatio possit requirere, sicut quando Papa dat Indulgentiam, quòd qui vadat ad unam Ecclesiam, habeat septem annos de Indulgentia; cujusmodi etiam Indulgentiæ à B. Gregorio in Stationibus Romæ instituta sunt.*

(Ex Thomæ igitur fide, qui sexcentis annis Gregorio recentior, Durandus, Major, Antoninus, Cajetanus docent, Gregorium in Stationibus Romæ Indulgentias instituisse, apud Gregorium enim nihil tale reperitur.)

Inde Dominicus Soto 4. sent. dist. 20. *Neq; apud Augustinum, Hieronymum, aut alium illius classis sanctum Patrem ulla Indulgentiarum memoria reperitur; & quod multum movet, neq; Petrus Lombardus diligens sententiarum Patrum Collector ullibi de Indulgentiis meminit.*

Alphonsus de Castro lib. 8. contra hæreses p. 255. in al. edit. p. 184. de Indulgentiis agens, *Inter omnes res*, inquit, *de quibus in hoc opere disputamus, nulla est, quam minùs apertè sacræ literæ prodiderint & de qua minùs vetusti Scriptores dixerint.*

Et paulò pòst. *Quid mirum si contigerit de Indulgentiis, ut apud priscos nulla sit de eis mentio? præcipuè quòd tunc magis fervebat Christianorum caritas, ut parum esset opus Indulgentiis. Plures anhelabant ad Martyrium. Pauca erant hominum scelera & si quod erat, gravissimâ canonum punitione emendabatur. Hic in præsenti vita satisfacere volebant, nihil volebant in futurum puniendum relinquere, quapro-*

pter

pter non est mentio ulla Indulgentiarum. Istis autem temporibus refrignit multorum caritas, & ideò plura committuntur peccata, & pro commissis minorem volunt facere satisfactionem, ideò necessarium fuit, ad Indulgentias tanquam ab asylum confugere, ut aliquod daretur peccatoribus adjutorium.

Ibid. *Etsi pro Indulgentiarum approbatione sacræ Scripturæ testimonium apertum desit, non tamen ideò contemnendæ erant, quia Ecclesiæ Catholicæ usus à multis annorum seculis receptus tantæ est autoritatis, ut qui illum contemnat, hæreticus meritò censeatur.*

Guilielmus Lindanus lib. 3. Panopl. cap. ult. *Indulgentiarum origo eruitur ex Cypriani ætate, more apud Catholicas Ecclesias pervulgato.*

lib. 4. cap. 37. *Veteres Remissas vocarunt, quas nos Indulgentias. Nemini igitur harum origo possit esse incognita.*

Bellarminus lib. 2. de Indulgentiis cap. 10. §. Sed etiam &c. *Sufficit ad Indulgentias & Bullas defendendas Ecclesiæ autoritas, quæ non tam constanter Indulgentias prædicaret, & in Conciliis œcumenicis approbaret, nisi divinitus sibi traditam esse hujusmodi potestatem non ignoraret.*

(At hoc est τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. De eo enim quæritur, an Romana Ecclesia Indulgentias prædicans sit vera Ecclesia, & an hac in parte verum doceat?)

lib. 1. de Indulgent. cap. 17. §. 2. fatetur, *Durandum, Antoninum & Roffensem statuere, quòd Indulgentiæ tempore Hieronymi & Augustini in Ecclesia fuerint ignota.*

Gregorius de Valentia lib. de Indulg. cap. 2. *Objici posset, Gratianum & Lombardum, qui ante annos 400. vixerunt, de Indulgentiis nihil meminisse. Respondeo, tunc, cùm vixerunt, usus erat severioris pœnitentiæ, quò pòst defervescente, Indulgentiarum usus increbuit.*

Ibid. cap. 4. concedit, quòd *non ita expreßè ostendatur in Scripturis ipsum Indulgentiæ nomen, & quòd non ita apertè, frequenter & in specie res etiam ipsæ Indulgentiarum à veteribus commemorentur.*

Addit causam. *Causa*, inquit, *fuit usus pœnitentiæ severioris, quæ temporibus illis multùm vigebat, ita ut non esset magnoperè necessarium beneficio Indulgentiarum uti. Pòstea verò decrescente illo fervore pœnitentiæ illarum usus increbescere cœpit.*

Bailius in Catech. Controv: tract. 3. q. 13. *Devotione paulatim languescente Sancti nostri Patres Papæ, post S. Gregorium Magnum anno circiter 590. viventem, sæpiùs Ecclesiæ thesaurum aperuerunt, justisq; ac necessariis de causis Jubilæa ac Indulgentias frequentiores instituerunt.*

(Aperuerunt Papæ thesaurum Indulgentiarum eo tempore, quo thesauros pecuniarum colligere voluerunt, ac devotione populi refrigescente ad fovendum culinæ suæ calorem abusi sunt.)

Petrus à Soto in Instruct. Sacerdot. lect. 1. de Indulg. ultrò concedit, *non solum non esse aperta Scripturæ testimonia de Indulgentiis*, & suos admonet Catholicos,

licos, *ne minus certis innitantur*, sed addit insuper, *se antiquæ & primitivæ Ecclesiæ non habere certa testimonia, traditionem Apostolicam se in hac materia non habere.*

(Meritò igitur contra Alphonsum de Castro & reliquos Pontificios fatentes, Indulgentias non posse ex Scriptura vel Antiquitate probari urgemus illud, quod habetur apud eundem Alphonsum de Castro lib. 1. adv. hæres. cap. 14. *Ipsa doctrinæ novitas est de se suspecta, quoniam Christus & Apostoli ejus sufficientem doctrinam ad vitam æternam consequendam dederunt. Nec post legem à Christo datam est alia lex iterum à Deo danda, quoniam Testamentum hoc est æternum. Si ergò aliquid novi nunc prædicatur, cujus nec vestigium habetur relictum in Ecclesia ab Apostolis usq; ad hanc diem, ipsâ rei novitate est suspectum, quoniam nunc oporteret fateri, Apostolos non perfectè aut sufficienter prædicasse Evangelium, Ecclesiamq;, quam docendam Spiritus Sanctus suscepit, tam longo tempore fuisse in tenebris ignorantiæ.*)

Huc referri potest. 1. quòd agnoscunt, *Bonifacium VIII. primum instituisse ac celebrasse Jubilæum Anno Christi 1300.*

(Jubilæi enim nihil aliud sunt, quàm solennes Indulgentiarum promulgationes ac nundinationes.)

Onus Ecclesiæ cap. 14. §. 4. *Bonifacius octavus pio usus consilio Anno Domini 1300. jubilæum plenariæ remissionis instituere cœpit, & deinceps quolibet centesimo anno observari mandavit. Quem Jubilæum Clemens sextus, exemplum veteris legis secutus, ad quinquennarium reduxit, qui est propriè Jubilæi numerus. Siquidem in Vet. Test. am quinquagesimus annus fuit Jubilæus &c. Attento autem, quòd ætas hominum non quidem centenarium, sed neddum quinquennarium Jubilæum rarò attingere possit, idcircò Sixtus quartus anno Domini 1474. declaravit, Jubilæum esse concedendum singulis vigesimis quintis annis. Deinde inolevit, quòd etiam extra præmissa statuta Ecclesiæ tempora absq; delectu temporis ac ordinis pluries & super abundantius inordinatæ Indulgentiæ sunt concessæ.*

(Bulla Bonifacii VIII. extat in Extravag. communibus lib. 5. tit. de pœnit. & remiss. cap. 1. Bulla Clementis VI. subjecta est Bullæ Bonifacii. Sixti quarti Bulla eodem Decretalium titulo habetur.)

Platina in vita Bonifacii VIII. *primum illum Jubilæi autorem* dicit *populis terrorem potiùs, quàm religionem injicere conatum fuisse, aurum undiquaq; conquisitum pluśquàm dici potest, sitientem.*

Albertus Crantzius lib. 4. Saxoniæ cap. 26. *Millesimus Christianæ salutis annus toto silentio dilabitur sub Pontificio Sylvestri secundi & Imperio Othonis tertii. Jubilæus autem annus necdum venerat in mentem Pontificibus, ut eo instituto, quo præsens quingentesimus post mille celebraretur.*

Idem Crantzius lib. 8. Saxon. cap. 36. *Usq; ad illum* (Bonifacium octavum) *Pontificibus non venerat in mentem tam festo negotio commovere Christianismum.*

Polydor. Vergil. lib. 8. de rer. invent. cap. 1. *Alexander VI. cujus Pontificatus incidit in annum humanæ salutis MD. Sixti secutus institutum cœpit Jubilæum non modò Romæ, sed etiam in longinquis provinciis, ac stationes ubiq; gentium propè vicatim insti-*

instituere, idq; tam sui, quàm populi Christiani commodi causâ, ut ajebat, fecit, quò cum labore petenda urbis levares.

Cornelius Agrippa de vanit. scient. cap. 61. *Bonifacius VIII. primus instituit Jubilæum, & Indulgentiarum nundinas, primus in purgatorium extendit Indulgentias.*

Idem de Bonifacio referunt Polydorus Vergilius d.l.

Toletus lib. 6. Instruct. Sacerdot. cap. 24. & alii passim.

2. Quòd agnoscunt, Indulgentias tùm demum posterioribus seculis increbrescere cœpisse, cùm pietatis & bonorum operum studium in Ecclesia refrigescere cœpit.

Johan. Fischerus Roffensis ad art. 17. Luth. *Neq; enim necessaria fuit Purgatorii sive Indulgentiarum fides in primitiva Ecclesia, atq; nunc est. Nam tunc usq; adeò caritas ardebat, ut paratissimi fuissent singuli pro Christo mortem oppetere: rara fuerunt crimina, & ea, quæ contigerunt, magnâ fuerunt canonum severitate vindicata. Nunc autem bona pars populi magis Christianismum exueret, quàm rigorem canonum pateretur, ut non absq; maximâ Spiritus Sancti dispensatione factum sit, quòd post tot annorum curricula purgatorii fides & Indulgentiarum usus ab Orthodoxis generatim sit receptus.*

Polyd. Vergilius lib. 8. de rer. Invent. cap. 6. *Tempore cumprimis Bonifacii IX. Pontificis, quando hujusmodi venia plenâ manu non concedebatur modò, veriùm etiam, teste Platina, ut quædam merces vendebatur &c. minùs multi à malefactis abstinebant, & clavium authoritas multò vilior erat.*

Clingius lib. 3. Locor. cap. 14. *Quoniam refriguit caritas & increvit peccatorum consuetudo, nec est, qui vel pro peccatis studeat satisfacere, vel etiam possit: ob id Romanus Pontifex permotus ex Pastorali caritate, ne vel saltem omnes perirent, & qui minùs sufficienter satisfaciunt, illis patrocinetur, ut sic omnibus consulat, ex concessa sibi solvendi ab his pœnis debitis potestate confert Indulgentiam.*

3. Quòd agnoscunt, Jubilæum ex ritibus Ethnicorum in Ecclesiam esse deductum.

Polydor. Vergilius lib. 8. de rerum Inventor. cap. 1. p. 613. *Pontifex Bonifacius VIII. Jubilæum centesimo quoq; anno servari mandavit, quod fecisse videtur, ut populum cumprimis Romanum ab inani secularium ludorum celebratione ad verum solenne Sacrum reduceret. Fuerunt ludi seculares, ut Festus attestatur, in honorem Apollinis & Dianæ instituti centesimo quoque anno, clamante præcone: Venite ad ludos, quos nemo mortalium vidit, neque visurus est: nam seculum centum continet annos, unde ipsi ludi seculares nominati sunt, de quorum origine suprà libro quarto diximus.*

4. Quòd agnoscunt, Jubilæum ex Judaismo in Ecclesiam esse deductum.

Clemens VI. Ann. 1350. indixit Jubilæum diplomate, quod habetur Extrav. comm. lib. 5. tit. 9. de pœnit. & remiss. cap. 2. Unigenitus, ubi inter alia sic loquitur: *Nos attendentes, quod annus quinquagesimus in lege Mosaica (quam*

non venit Dominus solvere, sed spiritualiter adimplere) Jubilæus remissionis & gaudii; sacerq; dierum numerus, quo lege fit remissio, censebatur, quodq; ipse quinquagenarius numerus in Testamentis, veteri quidem ex legis datione, novo ex visibili Spiritus Sancti in discipulos missione, per quem datur peccatorum remissio, singulariter honoratur: quódq; huic plura & grandia divinarum adaptantur mysteria Scripturarum & clamorem peculiaris nostri populi Romani, videl. hoc humiliter supplicantis, ac nos ad instar Mosis & Aaron per proprios & solennes nuncios ad hoc destinatos specialiter orantis pro toto Christiano populo, ac dicentes: Domine aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ vivæ desiderantes benigniùs exaudire, non quidem ut illius Israelitici populi inde vaticesset murmuratio, sed ut istius prædilecti populi & cunctorum augeatur fidelium devotio, fides splendeat, spes vigeat, caritas vehementius incalescat, volentesq; quamplurimos hujusmodi Indulgentiæ fore participes, cùm pauci multorum respectu propter vitæ hominum brevitatem valeant ad annum centesimum pervenire, de fratrum nostrorum consensu prædictam concessionem Indulgentiæ ex suprascriptis & aliis causis ad annum quinquagesimum duximus reducendam.

Platina in vita Bonifacii VIII. *Jubileum retulit* (Papa Bonifacius) *anno millesimo trecentesimo, quo plenam delictorum omnium remissionem his præstabat, qui limina Apostolorum visitassent ad exemplum Testamenti veteris, licèt primò quidem apud Judæos hujus longè alia ratio sit habita. Jubileum namq; quinquagesimo quoq; anno capiebant, quo debitores à creditoribus laxabantur, ut ait Josephus, & servi libertatem vendicabant, unde libertatis nomen præ se fert tàm animi, quàm corporis. Nam liberi verè hi dici possent, quibus peccata remittuntur. Idem etiam centesimo quoq; anno observari mandavit.*

Polydorus Vergilius lib. 8. de rer. Inventor. cap. 1. pag. 612. *Bonifacius VIII. ad sacra loca visenda piorum maximè incitavit studium, qui primus omnium Jubileum retulit, anno, qui fuit MCCC salutis humanæ, quo pœnarum remissionem iis præstabat, qui limina Apostolorum visitassent, ad exemplum veteris legis.*

5. Quòd agnoscunt, Indulgentias secum afferre peccandi licentiam. Claudius Espensæus Theol. Paris. de libro, qui inscribitur Taxa Cameræ seu Cancellariæ Apostolicæ, sic disserit in comm. Tit. 1. Digress. 2. *Liber iste palàm ac publicè hîc impressus & hodieq; ut olim, venalis est, in quo plus scelerum discas licet, quàm in omnibus omnium vitiorum Summistis & Summariis, & plurimis quidem licentia, omnibus absolutio emptitantibus proposita.*

Ibid. enumerat Espensæus eos, quib. delictorum venia pro pecunia precio conceditur. *Presbytericidas, parricidas, matricidas, fratricidas, sororicidas, uxoricidas, infanticidas, veneficas, incantatrices, concubinarios, adulteros, incestos cum affinib. aut consanguineis, denique contra Naturam cum brutis.*

6. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Leo Magnus Epist. 81. ad Palæstinos (tom. 1. Concil. p. 791.) *Quamvis multorum Sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acceperunt justi,*

justi, non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona justitiæ. Singulares quippe in singulis mortes fuere, nec alterius quisquā debitū fine suo persolvit; cùm inter filios hominū unus solus Dominus noster J.C. extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt suscitati, de quibus ipse dicebat: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.

Durandus 4. sent. dist. 45. v. 4. *Non est verisimile, quòd à sanctis aliquid valoris redundet in nobis per modum satisfactionis vel meriti propriè dicti; quia illa satisfactio vel meritum non potest esse per opera, quæ nunc faciunt, dum sunt in beatitudine, quia nec sunt in statu merendi, nec faciunt opera pœnalia, per quæ sola propriè fit satisfactio: nec ulla satisfactio meritum esse potest per opera, quæ fecerunt, dum viverent, quia opus bonum, quod non transfertur per operantem, dum actualiter operatur, non est postea transferibile, quia jam translatum est in aliquem, puta in facientem. Igitur opera, quæ fecerunt, dum viverent, non possunt postea transferri in nos, ita ut valeant per modum meriti.*

(Falsum igitur est, quòd sancti non solùm pro suis, sed etiam pro aliorum peccatis vel peccatorum pœnis satisfecerint, quâ tamen hypothesi Papalium Indulgentiarum thesaurus nititur.)

2. In Bulla Jubilæi Ann. 600. Pontifex testatur, *quòd per Indulgentias contingat plenissima omnium peccatorum Indulgentia & remissio à pœna.* Ac in libro Indulgentiarum dicitur: *Qui cum devotione per aureas portas, quæ tantùm in Jubilæo aperiri solent, ingreditur, liber fit à peccatis non aliter, ac cùm primùm baptizatur homo.*

(Quomodo igitur adhuc jubentur, homines de peccatorum remissione & gratia Dei dubitare, qui Indulgentias magno ære sibi compararunt?)

3. In Bulla Jubilæi à Clemente VI. editâ, *Papæ tantum in Purgatorio & in inferis potestatem habere* dicitur, *ut, quantum quantum velit, animarum numerum, quæ in istis locis cruciantur, per suas Indulgentias liberare, & confestim in cœlis ac beatorum sede collocare possit.*

Ac in Disputatione de Indulgentiis Ingolstadii Anno 600. habita, ac Petri Stevartii Censurâ comprobata, th. 22. sic habetur: *Credibile est, Pontificem summâ suâ potestate usurum tot tantasq; Indulgentias largiri defunctis posse, ut evacuato purgatorio omnes animæ ad cœlum subvolent.*

(Si Pontifex Rom. habet absolutam ac liberam potestatem animas, quas velit, è purgatorio liberandi, oportet ipsum esse perquàm avarum & immisericordem, qui misellas animas non statim ex eo liberat, sed propter pecunias in Jubilæo ac pro Indulgentiis priùs expendendas diutiùs eas torqueri permittit, ut proinde haud immeritò ad ipsum applicari possit, quod Ambrosius in libro de Naboth de divite avaro usurpat, *Infelix, cujus in potestate est, tantorum animas à morte defendere & non est voluntas.*)

3. Pontificii plerique omnes concedunt, *Christi satisfactionem ac meritum esse valoris ac pretii infiniti, propter personæ scil. infinitatem*, ut rectè declarat Bellarminus lib. 2. de Justificat. cap. 5. §. Quod attinet.

(Atqui si Christi satisfactio & meritum

ritum est valoris infiniti, cur passiones, merita & satisfactiones sanctorum in Thesauro Indulgentiarum illi conjunguntur? Hoc est συγκλώθειν τὰ ἀσύγκλωστα.)

4. Pontificii statuunt, *sanctos in Domino defunctos plenissimam operum ac passionum suarum mercedem jamdum recepisse.* Visio enim Dei beatifica, ad quam ipsorum animæ jamdum post mortem pervenerunt, est bonum infinitum.

Quomodo ergò ipsorum satisfactiones aliis applicari possunt, quâ tamen hypothesi Indulgentiæ nituntur.)

5. Pontificii nostram *de imputatione justitiæ Christi* doctrinam alto supercilio rident, vocantes *justitiam putativam & imaginariam, figmentum autoris Lutherani*, ut suo loco apparebit.

(At si Christi justitia ac meritum, quod tamen valoris est infiniti, nobis imputari nequit, quæ hæc est audacia, quod asserunt, *sanctorum opera & passiones aliis applicari posse?*)

6. Bellarminus lib. 4. de pœnit. cap. 5. §. Neque &c. disputat, *Satisfactionem impositam à Confessario esse utilissimam, quia coërcet à peccando, conducit ad habitus vitiorum eradicandos & ad iram Dei placandam.*

At si imposita à Confessario satisfactio est utilissima, utique Indulgentias, quæ definiente Cajetano opusc. 15. c. 2. Latomo contra Lutherum art. 7. & Toleto lib. 6. Instruct. Sacerdot. cap. 22. & aliis, sunt satisfactionum istarum remissiones & relaxationes, oportet esse perniciosas. Confer quæ adducta superius ex Onere Ecclesiæ cap. 15. §. 28.)

7. Idem Bellarmin. lib. 1. de Indulg. cap. 4. resp. ad 3. object. *Non est opus, ut adjungantur passiones sanctorum passionibus Christi, sed adjunguntur tamen, quia æquum est, ut passiones illæ coram Deo non sint inanes.*

(At æquitas illa pendet tantùm ex arbitrio & dictamine humano.)

8. Idem lib. ejusd. cap. 12. §. Observandum &c. *Assistentia populi ante fores Basilicæ D. Petri Romæ, dum summus Pontifex in die Paschæ populo solenniter benedicit, (propter quam Indulgentia plenaria omnibus astantibus datur) etsi per se est res levissima & minima causa, est tamen eadem magna & justa, quoniam frequentia illa populi eo tempore est aptum & utile medium ad protestationem fidei de capite Ecclesiæ atq; ad honorem sedis Apostolicæ, qui est finis illius Indulgentiæ.*

(Sic ergò Populus & Papa sibi mutuas tradunt operas. Populus confirmat Papæ primatum per suam præsentiam & susceptionem Indulgentiæ. Papa verò confirmat populum per dispensationem Indulgentiæ in superstitione & Pharisaica de meritis operum opinione.)

9. Salmero in cap. 6. Excl. super verba. *Onus suum unusquisq; portabit*, sic commentatur: *Rationem reddere videtur, cur nullus gloriationem sit habiturus in semetipso, quia unusquisq; proprii peccati onus portabit, judicandus à Christo in postremo die neq; per alterius opus, si alius bene fecerit, aut per alterius judicium, si alius de eo bene sentiat, quicquam extorabitur, sed ipsius tantùm Dei sententiâ.*

Et postea. *Hic agitur de onere reddendæ rationis,*

nationis, quod quilibet per se portabit, sive sit onus premii, sive pœnæ.

(Atqui si nemo potest alterius onus portare. Ergò nemo potest pro alterius peccatis satisfacere.)

10. Per *oleum* in parabola decem Virginum Matth. 25. agnoscunt significari *bona opera.*

Maldonatus in illum locum. *Sumere oleum in lampadibus in parabola, est bonorum operum copiam & veluti thesaurum quendam in futurum Christi adventum recondere.*

Corn. Jansenius ibid. *Quidam sunt similes virginibus fatuis, nimirum qui non satis attendunt incertitudinem adventus Domini, & ob id negligentiùs vivunt, nec proinde sibi prospiciunt de iis, quæ in adventum ipsius necessaria fore deberent providere, nimirum opera misericordiæ, aliarumq; virtutum ex sincera facta caritate.*

Sebastianus Barradius ibid. *Indicat opus esse, operâ bona preparare magnâ copiâ, ut oleum Virgines prudentes paraverunt, non solùm in lucernis, sed etiam in vasis.*

(Ex illis sic colligimus: Bona opera sanctorum non possunt aliis communicari. Satisfactiones ex hypoth. Pontif. sunt bona opera. Ergò Maldonatus excipit, *in extremo judicio illam communicationem non ampliùs locum habituram.* Atqui docente Augustino Epist. 80. *in quo quemq; invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies.* Ergò etiam mortuis aliena suffragia non possunt communicari.)

11. Laymannus Jesuita lib. 5. Theol. moral. tract. 7. cap. 8 ex Sixti IV. & moderni Urbani VIII. Bullis refert, *quòd durante anno Jubilæo omnes aliæ Indulgentiæ per totũ orbem extra Romam omninò suspendendæ, quódq; earum illo anno sit irritus effectus, ut si Indulgentia solùm eo anno vigeat & floreat Romæ, homines tantò avidiùs ad eam lucrandam accelerent.*

(At sunt multi Clinici, debiles, pauperes, aut alii vinculo impediti, qui non possunt Romam excurrere & Jubilæum annum obire, quando hi durante anno Jubilæo morte præventi ab Episcopis vel aliis extra Romam non consequuntur Indulgentias, summo periculo exponuntur, ac omnis culpa redundabit in caput Pontificis, qui hunc thesaurum annum integrum solis Romanis mœnib. inclusit.)

12. In libro Ceremoniarum tit. 15. de ægrot. Pontif. scribitur, *Papam quoq; in purgatorium descendere.*

(At si Papa habet plenam potestatem per Indulgentias animas, quas velit, è purgatorio liberandi, cur non sibiipsi Indulgentias applicat, ne in purgatorium descendat?)

13. Praxis testatur, *Pontificem Romanum ad absentes quandóq; mittere Indulgentias,* cujus rei exemplum paulò superiùs ex Chronico Pauli Langii adduximus.

(At si Pontifex ad absentes potest mittere Indulgentias, cur homines tantis sumtib. Romam peregrinari jubentur?)

14. Pontificii docent, *in die extremi judicii purgatorium penitùs evacuatum iri.* Diem autem illum extremi judicii præ foribus esse, negare vix audebunt.

(At

(At si hæc ita se habent, quorsum Pontifices aliquot mille annorum Indulgentias adhuc distribuunt? In Horis B. Mariæ Virginis ad usum Sarisbur. paulò minus quàm *undecies mille millenorum annorum Indulgentia* pro recitatione certarum precularum offertur. Extant Bullæ multæ, liber etiam Romanarum Indulgentiarum, in quibus dat *quatuor, sex & octo millium annorum Indulgentias*, ita ut Indulgentiæ stationum urbis Romæ ad multa centena millia annorum ascendant. Stationes illæ sunt Latinè editæ Romæ Ann. 1475. & posteà Germanicè amplificatæ Norinbergæ Ann. 1491.)

15. Gregorius de Valentia tom. 4. Disp. 6. q. 17. puncto. 5. col. 822. & col. 824. scribit, *decretam divinitus esse cunctis pœnitentibus pœnam temporalem remissâ culpâ adhuc exolvendam, eo fine, ut hoc pacto divinæ justitiæ per peccata læsæ satisfiat.*

(Quod si ergò hæc est Dei voluntas, ut pœnitentes satisfaciant divinæ justitiæ, utique Pontificii divinæ voluntati per suas Indulgentias adversantur. Si Deus justam causam habet imponendi pœnas, Papa non poterit habere justam causam relaxandi easdem pœnas. Voluntas Dei est, ut per istam pœnæ tolerantiam dolorosam satisfiat justitiæ divinæ. Voluntas Papæ est, ut per Indulgentias homo liberetur à tolerantia illius pœnæ, adeoque per talem tolerantiam non satisfiat divinæ justitiæ.)

7. Dissensiones Pontificiorum in hac de Indulgentiis quæstione.

Eas verò nec ipsi Pontificii negant vel dissimulant.

Polygranus in assertionibus quorundam Ecclesiæ dogmat. *Fateor, rem sanè difficillimam de his quippiam definire, tum quòd non satis dilucidè Scripturis constent, tum quoque quia & ipsæ hominum opiniones parum conveniant.*

Josephus Angles in 4. sent. quæst. de Indulgent. *quinque* enumerat *opiniones* contrarias *de valore Indulgentiarum, duas de thesauro, duas de causa sufficiente, duas de dispositione recipientis, duas de tempore, quo incipit esse sub gratia, duas de sufficientia eleemosynæ pro bello sacro datæ.* Sic ergò *quindecim* dissensiones numerat, de quibus invicem pugnant, & ita quoque pugnant, ut quandoque autoritatem Pontificis petant, v. g. cùm referente Angles d. l. diffin. 5. art. 2. doctissimus Victoria & Magister Soto dicunt, *continere ejusmodi diplomata intolerabilem errorem, propterea quòd pro minima eleemosyna amplissimæ Indulgentiæ conceduntur.*

Age verò in specie quasdam dissensiones expendamus.

Primò, Pontifex in Bulla Jubilæi Ann. 600. promittit *plenissimam omnium peccatorum Indulgentiam, remissionem & veniam illis, qui certis diebus quatuor templa Petri, Pauli, Johannis & Mariæ devotè visitant &c.*

Sed

Sed Doctores Pontificii multas addunt restrictiones, utpote primò, *Indulgentias non valere ad remissionem culpæ mortalis vel venialis*. Bellarminus lib. 1. de Indulgent. cap. 7.

Secundò, *non valere ad remissionem pœnæ æternæ, nec prodesse illis, qui vivunt in peccato mortali, & sunt extra Dei gratiam.*

(Cur ergò Papa tam liberè omnium peccatorum indulgentiam plenissimam promittit? Quid aliud sunt peccata, quàm culpa? quid aliud omnia peccata, quàm mortalia & venialia? quid aliud remissio plenissima, quàm remissio culpæ & pœnæ?)

Tertiò, *non valere ad remissionem pœnarum naturalium, civilium & divinarum, quæ non sunt subjectæ clavibus Ecclesiæ?* (Ad quid igitur prosunt? respondent,) *ad remissionem pœnæ temporalis, quæ post pœnitentiam vel in hac, vel in futura vita, videlicet in purgatorio, luenda restat.*

(At num hæc est plenissima omnium peccatorum indulgentia, remissio & venia?)

Quid, quòd ne quidem de temporalis pœnæ per Indulgentias relaxatione certi quid polliceri audent Sophistæ. Sic enim disserit Gregorius de Valent. lib. de Indulgent. punct. 3. *Notandum, neque per hanc Indulgentiæ formam, scil. de injunctis pœnitentiis, neq; per ullam aliam, quantumvis amplam & generalem, relaxari obligationem, quâ propter integritatem Sacramenti tenetur Confessarius salutarem pœnitentiam pœnitenti injungere, & pœnitens eam implere, ut rectè censuit Paludanus, quicquid contrà videantur plerique opinari.* Idipsum confirmat argumentis: *quòd ea sit obligatio juris divini: quòd alioqui truncaretur Sacramentum unâ sui parte, nempe Satisfactione; quòd ita habeat usus Ecclesiæ: quoniam alioqui per usum Indulgentiarum, quæ variæ passim in promtu extant, posset aliquis licitè subterfugere per totam vitam omne studium satisfaciendi; quia nemini est infallibiliter certum, se reverâ consequi beneficium Indulgentiæ, atque ita non mirum, si adhuc propter integritatem Sacramenti teneatur, per propriam etiam satisfactionem dare operam, ut sese liberet à reatu pœnæ judicio Dei debitæ.*

(An non igitur illuditur hominibus, quando plenissima omnium peccatorum indulgentia in Bullis Papalibus ipsis promittitur?)

Bellarminus festivus est, qui hac de re sic disserit lib. 1. de Indulgent. cap. 14. §. Quinta quæstio &c. *Cardinalis Cajetanus in tract. 10. qui est de suscipientibus Indulgentias quæst. 1. docet, requiri, ut qui vult consequi Indulgentias, habeat propositum satisfaciendi Deo propriis laboribus quoad poterit, iis autem, qui nolunt pro se satisfacere, cùm possint, negat prodesse Indulgentias, ex quo etiam colligit, paucos admodùm* (nota, paucos admodùm) *reverâ* (nota, opinione quidem, sed non reverâ) *frui Pontificiis Indulgentiis ex tanto numero adeuntium Ecclesias temporibus stationum aliarumq; similium Indulgentiarum. Quæ sententia utilis est & pia, sed fortassè non vera.* (Ergone aliquid utile & pium, quod fortassè non verum? nimirum secundum illud quorundam veterum, *Indulgentias esse pias fraudes*:) *præsertim cùm sit contraria communi aliorum doctrinæ, ut ipse etiam Cajetanus fatetur.* (Ergone communis doctrina est regula veritatis in Ecclesia?) *nec enim legi ullum autorem, qui Cajetanum sequatur,*

præter Barthvlomæum Fumum in Summa, quæ Armilla dicitur, verbo Indulg. n. 13. (Hic Fumus parùm abest, quin temerariâ suâ assertione in fumos & favillas redigat tam pretiosas Indulgentias.) *Nec video, quemadmodum summi Pontifices non deciperent populos, si Indulgentias cum ea conditione proponere vellent, quam nunquam explicarent,* (scilicet Pontifices nunquam decipiunt populos.)

Hûc referri potest, quòd Glossa in c. Quod autem de Pœnit. & remiss. recitat *quinque opiniones* de pœna, quæ per Indulgentias remittitur, quibus Angelus de Clavisio in Summa, in verbo Indulgentia adhuc *duas* addit.

Prima tenet, *quòd solummodò remittitur illa pœna, quam Deus pro supplemento statuit imponendam in alia vita illis, qui solummodo fecerunt pœnitentiam, secundùm quod canones imponunt, sed illam, quam Canones imponunt faciendam, nullo modo remittit.*

Secunda tenet, *quòd solùm remittit pœnam taxatam à jure seu canone pœnitentiali, sed non eam, quam divina justitia statuit imponendam.*

Tertia tenet, *quòd remittat pœnam debitam peccato, & quoad Deum & quoad Ecclesiam. Sed concedens onerat se ad satisfaciendum pro illo, cui dedit.*

Quarta tenet, *quòd remittitur solùm illa pœna debita peccato, pro quo non satisfecit ex negligentia, sive quoad Ecclesiam, sive quoad Deum, non autem illam, quam contemsit facere, seu noluit.*

Quinta tenet, *quòd remittuntur etiam pœnæ inferni.*

Sexta tenet, *quòd per Indulgentias remittitur pœna taxata à Deo, & etiam à Sacerdote imposita, si modo ipse Sacerdos, qui eam imposuit, hoc sibi concesserit, ut eam per tales remissiones vel in partem, vel in totum possit redimere.* Hanc tenent multi Canonistæ.

Septima tenet, *quòd Indulgentiæ valent. Primò, quoad augmentum gratiæ. Secundò, quoad augmentum gloriæ. Tertiò, quoad pœnam debitam in purgatorio. Quartò, quoad pœnam impositam à Sacerdote secundum partem vel totum, prout sonant.*

Secundò, Pontifices in Bullis sæpè dicunt, *si con*[illegible] *plenam, pleniorem & plenissimam Indulgentiam.* Quid inter hæc sit discriminis, anxiè quærunt.

Johannes de Turrecremata in Comment. dist. 1. de Pœnit. super illud, Item in Levitico q. 4. *Quomodo distinguantur illi gradus, quoad remissionem pœnæ non apparet; nisi dicatur plena respectu mortalium; plenior respectu pœnæ injunctæ mortalium & venialium; plenissima respectu pœnitentiarum injunctarum & non injunctarum, id est, quæ fuerunt injunctæ & debuerunt & potuerunt injungi. Vel sic, quòd plena sit respectu pœnæ mortalium; plenior respectu pœnæ injunctæ mortalium & venialium; plenissima sit respectu culpæ venialium, quod potest dimitti pœna mortali debita, non remissâ pœnâ debitâ veniali, sicut & culpa, & potest solvi pœna unius peccati aliâ non solutâ.*

Contrà Bellarm. lib. 1. de Indulg. cap. 9. §. 3. *Indulgentia plenaria totum pœnæ reatum tollit, qui post culpam remissam fortè remansit. Indulgentia plenior vel plenissima etiam in Jubilæo reverà non differt à plenaria simpliciter & absolutè concessa. Neque solida est illa quorundam distinctio, quod plena referatur ad solam pœnam peccatis mortalibus debitam; plenior addat remissionem pœnæ debi-*

debitam peccatis venialibus; plenißima adjungat absolutionem non solùm à pœna, sed etiam à culpa, saltem veniali. Posset tamen fieri, ut Bonifacius VIII. qui in Extravag. Antiquorum, primus usus est illis vocibus, indulgentiam plenam, largiorem & plenißimam, retulerit plenam ad remißionem totius pœnitentiæ injunctæ; pleniorem sive largiorem ad remißionem totius pœnitentiæ, quæ secundùm canones injungi debuisset; plenißimam ad remißionem totius pœnitentiæ, quæ à divino judicio posset exigi.

Tertiò, quæritur, *an Indulgentiæ prosint laborantibus in purgatorio?*

Bellarmin. lib. 1. de Indulg. cap. 14. §. 2. *Hæretici omnes tum recentiores, tum antiquiores, qui purgatorium negaverunt, consequenter etiam suffragia & Indulgentias mortuis prodesse negaverunt. Ex Catholicis Ostiensis in Summa lib. 5. tit. de Remißionib. num. 9. & Gabriel lect. 57. in Canonem Missæ docuerunt, Indulgentias defunctis non prodesse. Sed Gabriel citò correxit errorem &c.*

Poligranus in assert. quorundam Ecclesiæ dogmatum. *Sunt opiniones diversæ, num etiam animabus in purgatorio Pontifices Indulgentias impartiri queant, aliis id asserentibus, aliis verò negantibus. Nos cum potioribus dicamus, clavium potestatem, uti nec in aliis, ita nec in dandis Indulgentiis, se ad defunctos extendere.*

Conert. Bellarmin. d. l. §. 3. *Res est certißima & apud Catholicos indubitata, Indulgentiis juvari posse animas, quæ in Purgatorio pœnas luunt.*

Johannes de Turrecremata artic. 6. conclusio. distinguit. *Indulgentiæ prosunt dupliciter. Uno modo principaliter, alio modo secundariò. Principaliter quidem ei, qui Indulgentiam accipit, scilicet qui facit hoc, pro quo datur Indulgentia, ut qui visitat limina alicujus Sancti, unde cùm mortui non poßint facere aliquid eorum, pro quibus Indulgentiæ dantur, eis Indulgentiæ directè valere non possunt. Secundariò autem & indirectè prosunt ei, pro quo aliquis facit illud, quod est Indulgentiæ causa.*

Sed posito, Indulgentias prodesse defunctis, adhuc porrò quæritur, *an infallibiliter illis prosint?*

Laymannus Jesuita lib. 5. Theolog. moral. tract. 7. cap. 7. num. 1. affirmat, *Indulgentias defunctis certò & infallibiliter prodesse.*

Sed Bellarminus lib. 1. de Indulg. cap. 14. statuit, *Indulgentiam pro defunctis concessam, non habere effectum certum & infallibilem, sed tantùm prodesse per modum suffragii secundùm misericordiam & liberalem Dei acceptantis voluntatem. Quia Judex supremus non tenetur commutationem pœnæ sibi debitæ admittere, nisi ad id se promißione aliquâ obligârit. Sed Christus supremus Judex non obligavit se ad acceptandas satisfactiones ab Ecclesia oblatas pro liberatione defunctorum, quia promißio Matth. 16. Quicquid solveris, ad vivos tantùm referri videtur.*

Quartò, de modo, quo Indulgentiæ animabus defunctorum in purgatorio æstuantibus applicentur, plurimùm variant.

Olim creditum fuit & adhuc hodie à quibusdam defenditur, *Papæ jurisdictionem esse illimitatam & extendere se in purgatorium, ita ut animabus in purgatorio Indulgentias per modum absolutionis communicare poßit*, Godschalcus Holem Domin. 2. post Pascha serm. 2. Bonaventura lib. 4. sent. dist. 20. quæst. 5. unde D. Theo-

dorich Morung Canonicus Herbipolensis, Bambergensis & Eichstetensis Anno 1489. *pro haeretico* declaratus fuit, quòd hoc concedere noluerit, ut memoratur in Fasciculo temporum Werneri Rollwincks Pastoris Hofensis & in Appendice illius Fasciculi à Johanne Pistorio Francof. Anno 1584. edita. Eò etiam inclinant quidam ex Jesuitis, ut patet ex Disputatione de Indulgentiis Anno 600 habita, in qua th.52. sic habetur: *Etsi probabilis sit sententia asserentium, jam restrictam sublatamq; esse Episcoporum potestatem ad concedendas defunctis Indulgentias, aequè tamen probabilis, si non probabilior est eorum, qui id negant. Credibile etiam est, Pontificem summâ suâ potestate utentem, tot antasq; Indulgentias largiri defunctis posse, ut evacuato purgatorio omnes animae ad coelum evolent.* Quam disputationem Stevartius in Censura praefixa praedicat *elegantem, doctam & orthodoxae veritati consentaneam.*

Augustinus Triumphus Anconitanus lib. de potest. Eccles. q.32. art.2. *Dicendum est, quòd illi, qui sunt in purgatorio, subjiciuntur Papae, quantum ad meritum conditionale,* (quod opponit merito essentiali.)

Michaël Medina Disp.7. cap.34. & Disput.8. cap.41. de Indulg. contendit, *animas defunctorum, quae sunt in purgatorio, pertinere ad jurisdictionem summi Pontificis, & posse ab eo Indulgentias percipere per modum absolutionis.*

Reliqui tamen Scriptores Pontificii communiter statuunt, *jurisdictionem Papae summi Indulgentiarum dispensatoris & Episcoporum Episcopi non extendere se ad purgatorium,* ac proinde *defunctis dari Indulgentias non per modum absolutionis, sed suffragii.* Bellarm. lib.1. de Indulg. cap.14. Fornerus de Jubil. pag. 207. cum quibus congruunt ea, quae ex Onere Ecclesiae cap.15. §.4. & seqq. adduximus paulò superiùs.

Joh. Major 4. sent. dist.20. q.2. memorat, *contrariam sententiam suo tempore à Schola Parisiensi fuisse damnatam.*

(At cùm nemo possit absolvere vel condemnare eos, qui jurisdictioni suae non sunt subjecti, quomodo Papa ex ficto illo thesauro animabus in purgatorio quicquam communicare poterit? Respondent quidem, uti diximus, *id fieri non per modum absolutionis, sed per modum suffragii.* At ubi modus ille suffragii vel in Scriptura, vel in Patribus proponitur?)

Quintò, quaerunt porrò, *quid significet illud per modum suffragii prodesse?*

Bellarminus lib. 1. de Indulg. cap.14. q.3. *Non desunt, qui existiment, Indulgentias prodesse defunctis per modum suffragii, quia prosunt eis suffragia, id est, Missae, preces & alia pia opera, quae Pontifex injungit, cùm Indulgentias tribuit. Sed hoc non est Indulgentias prodesse &c.*

Sed Cunerus Petri in lib. de Indulg. alium ponit applicationis modum, quàm Bellarminus.

Alii existimârunt, Indulgentias defunctis prodesse per modum suffragii, quia tametsi ipsae Indulgentiae reverâ prosint, tamen prosunt per suffragia viventibus imperata. Sed neq; haec sententia rationem reddit idoneam illorum verborum &c. Vera igitur sententia est, Indulgentias prodesse per modum suffragii, quia non prosunt per modum absolutionis juridicae. Sed per modum solutionis, quo modo prosunt suffragia, quae vel publicè, vel privatim pro defunctis fieri solent. Sed cùm suffragia

gia

gia tribus modis defunctos juvent per modum meriti de congruo, per modum impetrationis & per modum satisfactionis; Indulgentia autem non sint, nisi satisfactoria, intelligendum est, Indulgentias dari defunctis per modum suffragii tantum satisfactorii.

Sextò, ostendimus superiùs, quosdam ex Pontificiis agnoscere, *quòd Indulgentiæ non fuerint in primitiva Ecclesia usitatæ.*

Contrà Osorius tom. 4. Concion. in public. Jubil. p.285. & Salmero in cap. 2. posterioris ad Corinth. tom.4. p.285. audacter statuunt, *à tempore Apostolorum Indulgentias concessas fuisse.*

Septimò, Quinimò Gregorius de Valent. tom. 4. Comm. col.1962. non diffitetur, Pontificios de vera & propria Indulgentiarum Natura dissentire. *Per hanc descriptionem* (inquit) *varia excluduntur opiniones falsæ circa Indulgentias.*

Prima est, Indulgentiam propriè non esse remissionem pœnæ, sed solutionem pro pœna. Ejus sententiæ autores sunt Durandus in 4. sent. dist. 20. q. 3. & Paludanus dist. eâd. q. 4.

Secunda opinio est, Indulgentias esse solùm applicationem thesauri Ecclesiæ &c.

Tertia opinio ante Bonifacium VIII. Indulgentias fuisse propriè remissionem pœnæ &c. quas opiniones fusè refellit.

Sunt præterea, inquit col.1966. *aliæ quædam sententiæ longè adhuc deteriores. Excluduntur duæ opiniones falsissimæ.*

Una &c. Indulgentias Ecclesiasticas per se nullam pœnam remittere, nec in foro Ecclesiæ, nec in foro Dei, sed esse piam quandam fraudem quâ Ecclesia per illã remissionis pollicitationem homines alliciat ad exequendũ devotè ea opera pia, quæ in Indulgentiæ forma exiguntur, ut si mater hortetur filiũ ad currendum promissa q. pomũ, quod postea non det.

Secunda opinio, per Indulgentias solùm remitti in Ecclesiæ foro pœnam satisfactoriam.

(Has suorum opiniones, ut erroneas, rejicit Gregorius d.l.)

Bellarminus hac de re sic differit lib. 1. de Indulg. cap. 2. §. 2. *Non defuêre, qui Indulgentias nihil aliud esse voluerunt, nisi solutionem, hoc est, compensationem pœnarum ex thesauro meritorum Christi ac Sanctorum depromtam & applicatam autoritate Pontificis. Ita videtur sensisse Durandus 4. sentent. dist. 20. q. 3. Paludanus ibid. q. 4. S. Antoninus in p. 1. Summ. Theol. tit. 10. cap. 3. Hadrianus VI. Pontifex in 4. sent. 9. de Indulgent. Silvester in Summa, in verbo Indulgentia, n. 3. & videtur in eadem fuisse sententiâ S. Thomas in 4. sent. dist. 20. q. 1. art. 3. ad 2. & 3.*

Contrà verò Franciscus Mayronis contendit, Indulgentias nihil esse, nisi judiciariam absolutionem; cui primâ fronte favere videntur exempla vetustissimorum Conciliorum, in quibus videmus ab Episcopis absolvi pœnitentes ab aliqua parte mulctæ impositæ, nullâ factâ mentione thesauri spiritualis, unde compensentur debita illa pœnarum. Cæterùm re totâ diligentiùs consideratâ, Theologi definierunt, utramque simul in Indulgentiis reperiri absolutionem & solutionem.

(Sed nihilominùs manet quæstio, *an Indulgentia propriè & principaliter sit solutio cum annexa absolutione, an verò propriè & principaliter sit absolutio, cum annexa solutione,* ut monet Cajetanus tract. 15. ad Julium Medicem cap. 6.)

Octavò, quærunt, *an Indulgentia sit remissio tantùm pœnæ injunctæ, an etiam non injunctæ.*

Maldonatus tom. 2. de Sacram. p. 177. dicit, esse hac de re duas Catholicorum opiniones.

Supplementum Thomæ quæst. 27 art. 1. sic habet: *Dicendum, quòd valent, & quantum ad forum Ecclesiæ, & quantum ad judicium Dei ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem & absolutionem & confessionem, sive sit injuncta, sive non.* Quæ verba descripsit Johannes de Turrecremata c. Quis aliquando vidit. de Pœnit.

Nicolaus de Orbellis 4. sent. dist. 20. *Valent, quantum sonant, puta quadraginta dies Indulgentiæ valent quadraginta dies pœnitentiæ, sive sit injuncta, sive non.*

Lorichius in Fortalitio. *Indulgentiæ non dantur duntaxat pro injunctis pœnitentiis, sed & pro iis, quæ erant injungenda, si eas pœnitentes possent implere.*

Contrà verò. Angelus de Clavisio in Summa, in verbo Indulgentia. *Valent, quoad pœnam impositam à Sacerdote secundùm partem vel totum, prout sonant, & hæc est vera opinio.*

Latomus contra Lutherum art. 7. Indulgentiam, dicit, *nihil esse aliud, quàm relaxationem pœnæ arbitrio Sacerdotis & canonum pœnitentialium impositæ.*

Cajetanus cap. 15. tract. 7. *Non parvâ intelligentiâ opus est ad evidentiam habendam de pœnitentia, à qua absolvit Indulgentia, dum sacri Canones non nisi de injuncta mentionem faciunt: Doctores autem ad injunctas & non injunctas extendunt. Et licèt Doctorum opinio, quam etiam secutum se dixit D. Thomas, magnifacienda sit: quia tamen hujus rei veritas ex facto pendet & in facto consistit, & sacri Canones solùm de injuncta faciunt mentionem, ideò tenendo certum & dimittendo incertum definita est Indulgentia, quod est absolutio à pœnitentia injuncta.*

Et postea. *Est ergò injuncta pœnitentia & principalis & sola materia Indulgentiæ secundùm sacros canones intellectæ.*

Bellarminus per distinctionem respondet lib. 1. de Indulg. cap. 7. propos. 5. *Cùm in forma Indulgentiæ palam exprimitur concedi remissionem pœnitentiæ injunctæ, non intelligitur concedi remissio, nisi ejus pœnitentiæ, quam Sacerdos in Sacramento Confessionis injunxit.*

Propos. 6. *Cùm non sit mentio injunctarum pœnitentiarum, sed absolutè conceduntur Indulgentiæ, intelligendum est condonari omnes pœnitentias sive injunctæ sint, sive injungi potuerint. Hæc propositio, inquit, est adversùs graves autores, Alex. Alensem, Durandum, Paludanum, Adrianum VI. Pontificem, Petrum à Soto, Cardinalem Cajetanum &c.*

Sed Cajetanus d. l. hanc Bellarmini distinctionem impugnat. *Quando*, inquit, *non exprimitur, an ab injuncta vel non injuncta pœnitentia liberet, intelligitur de injuncta, quia verba judicis sunt intelligenda secundùm formam juris, in jure autem solùm fit mentio de injunctis, igitur de injunctis tantùm pœnitentiis intelligenda est Indulgentia data simpliciter & absolute. Nec obstat, quando fit plenaria Indulgentia, quoniam plenitudo etiam plenissima non mutat substantiam, sed auget quantitatem ipsius substantiæ, ut patet. Et propterea, si pœnitentia, à qua liberat Indulgentia, est substantialiter pœnitentia injuncta, quantumcunque Indulgentia sit plenissima, non liberat nisi ab injuncta.*

Sed hic aliud emergit dubium, *an pœnitentiæ injunctæ intelligendæ sint tantùm de injunctis à Sacerdote, an verò etiam de injunctis à jure sive sacris Canonibus?*

Gregorius de Valentia lib. de Indulg. punct.

punct. 3. *pœnitentias injunctas* intelligit tum *decretis in antiquis Canonibus, tum impositis unquam à Sacerdote, supponendo etiam, quòd rigorosè omninò juxta qualitatem peccatorum imposita sint.*

Sed Cajetanus d.l. intelligit tantùm de *injunctis à Sacerdote. Si quæratur*, inquit, *an intelligatur hîc de pœnitentia injuncta tam à judice, quàm à jure, an de injuncta tantùm à judice, respondetur, quòd cum à jure nulla sit pœnitentia injuncta, sed taxata injungenda. ideò dicendo, quòd liberat solùm ab injunctis, soluta est quæstio.* Et *probatur, quod dicitur, quia ad pœnitentiam injunctam ille, cui injuncta est, tenetur: nullus autem tenetur ad pœnitentias taxatas in Canonibus pœnitentialibus, nisi sibi specialiter imponuntur, igitur pœnitentiæ illæ non sunt injunctæ.*

Idem statuit Bellarminus lib.1. de Pœnit. cap.7. propos.5. ac refellit Thomam Elysium in Clypeo piorum Catholicorum q.44. art.7. contrarium asserentem.

Nonò, quærunt, *quomodo intelligatur in purgatorio pœnarum remißio per dies vel annos?*

Turrecremata in Comm. dist.1. de Pœnit. *Varius aßignatur à quibusdam modus intelligendi profectum Indulgentiarum.*

Unus est, quando qui lucratur unum diem Indulgentiarum, quod habet unam diem refrigerii in purgatorio. Sed iste modus non est conveniens, quia animæ non detinentur in purgatorio, nisi ad sustinendam pœnam, & ideò pœnâ illâ terminatâ statim evolant, unde talis dilatio videretur injuncta propter pœnã.

Secundus modus intelligendi est, quòd si lucratur unum annum Indulgentiæ, per annum sentiet refrigerium in purgatorio. Sed nec iste modus est conveniens ratione superiùs dictâ.

Tertius modus intelligendi est, quòd si quis lucratur unum annum vel unum diem Indulgentiæ, quòd tantùm abbrevietur ei pœna in purgatorio. Sed nec iste modus conveniens, quod non videtur, quòd Papa habeat hanc autoritatem præfigendi terminum & tempus pœnæ in alia vita, cùm nullus Princeps poßit extra Principatum suum aliquid constituere.

Quartus modus, quòd si quis lucratur unum diem vel annum Indulgentiæ, tantum habet refrigerium, quantum de pœna habuisset, si pœnitentiam per Indulgentiam redemtam perfecisset. Sed nec iste modus est conveniens, quia non sunt æquales pœnitentiæ hujus vitæ ad illas pœnas secundùm Augustinum, ideò non potest fieri ibi bona commensuratio.

Et ideò quintus modus dicendi est, qui videtur conveniens, quod tantùm dimittitur de pœna Purgatorii per unum diem aut annum per Indulgentiam, quantum abbreviatum fuisset, si talis per unum diem aut unum annum pœnitentiam hîc egisset.

Decimò, quærunt, *an Indulgentiæ ultra septem annos extendantur?*

Affirmant facto ipso *Pontifices.*

Negant multi Theologi *Pontificii*, qui, ut Maldonatus ait, tom.2. de Sacrament. p.185. illas Indulgentias tam multorum annorum *portentosas* vocant.

Undecimò, quærunt, *quantum remittatur per Indulgentiam de pœna vel debita in purgatorio, vel in hac vita pro peccatis commißis? Diversa fuit opinio* (inquit Summa Angelica) *inter Canonistas & Theologos* (Scholasticos.)

Primò, quidam dicunt, *quòd valent secundùm internam suscipientis devotionem, & non plus.*

Secunda opinio tenet, *quòd valent secun-*

secundùm devotionis quantitatem, & dati seu laboris magnitudinem.

Tertia tenet, *quòd tantum valet, quantum valeret ei pœnitentia tot dierum, vel tot annorum ab eo facta in hac vita, pro quot datur Indulgentia, hoc est, quòd tantùm minùs punietur in purgatorio, quantum si fecisset pœnitentiam per tot dies vel annos, quot sonat indulgentia.*

Quarta tenet, *quòd quoad remissionem extensionis pœnæ tantum valent his, qui de prope cum modica eleëmosyna, sicut his, qui de longè & cum multa eleëmosyna, secundùm quod continetur in forma, sed quoad remissionem pœnæ intensivè, & quoad dispositionem sui ad recipiendum augmentum gratiæ sunt impares, quia qui plus dat & magis laborat, cæteris paribus plus habebit.*

Quinta est, *quòd tantum valent, quantum sonant, & tantum multum danti, quantum parum vel modicum laboranti quantum multum. Hæc est opinio communis, sed irrationabilis, nec mihi probatur.*

Sexta est, *quòd non plus remittunt de pœna, nisi quantum meretur ille labor vel illa operatio, etiamsi talis Indulgentia non esset.*

Septima, *quòd Indulgentia quantum ad augmentum gratiæ & gloriæ tantum valet, quantum est interna devotio suscipientis & non plus; quantum verò ad remissionem pœnæ debitæ in purgatorio, vel impositæ à Sacerdote in pœnitentia Indulgentia tantum dimittit, quantum sonat, dummodò homo faciat, quod sibi imponitur, secundùm quod eum decet facere.*

Duodecimò, *de materia Indulgentiarum* sive thesauro Ecclesiæ, qui per Indulgentias dispensatur, opinionibus invicem variant, ex quibus ille divitiis sit conflatus.

Adrianus Florentius 4. sent. dist. 20. cùm disputâsset, *juxta quorundam opinionem ad hunc thesaurum pertinere etiam opera pœnalia recens baptizatorum, quæ ante peccatum mortale commissum præstiterunt,* subjungit. *Sed parùm refert istud discutere, est namque magis subtile, quàm utile, cùm thesaurus Ecclesiæ sufficiat de meritis Christi, & istis non egeat.*

(At hac ratione omnium omninò Sanctorum merita ab hoc thesauro excludi poterunt.)

Angelus de Clavisio in Summa, in verbo Indulgentia, in quæst. *Unde assumuntur Indulgentiæ? Communis opinio Doctorum tam Theologorum, quàm Canonicorum est, quòd sunt ex abundantia meritorum, quæ ultra mensuram demeritorum suorum sancti sustinuerunt & Christi. Sed ego teneo cum Francisco de Mayronis in tractatu de Indulgentiis, quòd cùm merita sanctorum sint ultra condignum remunerata à Deo & sic exhausta, quòd solùm dantur ex merito Christi & passionis ejus, cujus minima gutta sanguinis vel sudoris sufficeret ad expiationem omnium peccatorum, quæ unquam fuerunt perpetrata aut perpetrabuntur.*

Petrus Auratus paradoxo 41. postquam docuisset, *merita Christi ad hunc thesaurum pertinere,* subjungit. *At de sanctorum meritis difficilius est hoc persuadere, id tamen etiam ex Paulo licet conjicere.* (Nota conjicere, non autem probare.)

Reliqui omnes confidenter pronunciant, *thesaurum Ecclesiæ constare ex meritis non tantùm Christi, sed etiam sanctorum.*

Inde Gregorius de Valentia tom. 4. c. 1968. ex professo refellit Durandũ, qui lib. 4. sent. dist. 20. q. 3. asseruerat, *ex solis Christi meritis constare thesaurũ Indulgentiarum.*

Sed

Sed Durandi sententiam multos Lovanienses amplecti, testis est Maldonatus tom. 2. de Sacrament. p. 189. qui eidem subscribit, & p. 191. contrariam opinionem putat esse *hereticam.*

Decimò tertiò, quærunt, *Quomodo ex laboribus sanctorum aliquid superesse queat, quod ad expiationem aliorum peccatorum insumi possit, & ad hunc finem in Ecclesiæ thesauro conservari, cùm sancti omnes plenam mercedem laborum receperint, ac supra condignum à Deo remunerati fuerint?*

Bellarminus respondet lib. 1. de Indulgent. cap. 4. resp. ad 4. *In bonis operibus sanctorum, quæ laboriosa & pœnalia fuerunt, duplicem esse rationem, alteram meriti, alteram satisfactionis. Quod igitur attinet ad rationem meriti, plenam mercedem & supereffluentem mensuram præmii sanctos omnes pro suis laboribus accepisse. Quod autem pertinet ad rationem satisfactionis; multos labores sanctorum inanes & sine fructu esse, nisi pro reatibus aliorum consumerentur; cùm ipsi sancti aut nullis, aut certè minoribus laboribus pro suis ejusmodi reatibus indiguerint.*

Sed Cajetanus in opusc. tom. 1. tract. 8. q. 3. contrarium statuit, *sanctos non solùm meritorum, sed etiam satisfactionum suarum plenissimam remunerationem accepiss*[illegible]i-o tamen minùs ex alio principio applicationem illarum satisfactionum per Indulgentias deducit. *Si propriè,* inquit, *loquendum est de remuneratione, dicendum est, quòd merita sanctorum omnia sunt plenissimè remunerata sibi, ita, quòd etiam ipsorum superfluæ satisfactiones sint plenissimè remuneratæ vel remunerandæ in ipsis sanctis. Quoniam quicquid inde meruerunt, totum eorum erit, sive sit præmium essentiale, sive accidentale. Sed plenissima remuneratio non minuit vim satisfactionis pro aliis, quoniam solvere pro se vel alio non est meritum, aut merces, aut remuneratio quæcunque, actus enim satisfaciendi, qui à sanctis processit, pro quanto fuit meritorius, remuneratus est vitâ æternâ. Et rursus pro quanto fuit opus pœnale sibi, remuneratus est gaudio accidentali, gaudebit enim de hoc, quòd plus passus est, quàm peccata sua demeruerint, unde & laureola datur pro quibusdam generibus operum ex ipsa executione. Sed propter hujusmodi & quæcunque alias remunerationes non perdit actus ille officium suum, quod est solvere pro pœna temporali actualis peccati proprii, vel alieni: imò cùm contigerit superfluam satisfactionem Laurentii solvere pro pœna debita Johanni pœnitenti, gaudium quoddam accidentale Laurentius in cælo habebit de hoc, quod satisfactio sua solvit pro Johanne.*

Concludimus hasce Adversariorum dissensiones dissertatione Petri Suavis in Hist. Concil. Trident. lib. 1. p. 6. *Materia Indulgentiarum,* inquit, *seculis anterioribus non multùm fuit vexata, neque satis à Theologis considerata, quibus argumentis aut propugnari possent, aut labefactari, ideò earum causæ & essentia (tempore eo, quo Lutherus eas oppugnare cœpit) non erant penitùs explorata.*

1. Nam nonnulli existimabant, Indulgentias nihil esse aliud, quàm absolutionem Præsulis autoritate factam ab ea pœnitentia, quam pro modulo disciplinæ Ecclesiæ antea ævo imponebat resipiscentibus (posterioribus seculis eam pœnæ irrogationem sibi soli assumsit Episcopus; dein Sacerdoti Pœnitentiario delegavit, at tandem arbitrio Confessarii permisit) ita tamen, ut supplicium divinæ justitiæ debitum non effugiant.

2. Quod cum aliis in Christianorum detrimentum magis, quàm emolumentum cadere videretur, dum facta ipsis pœnarum Canonicarum gratiâ evadunt indiligentes in Deo pœnâ voluntariâ propitiando, opinati sunt. Indulgentias esse ab utraq; pœna liberationẽ.

3. Sed hi rursus in diversa abierunt, aliis liberationem eam esse gratuitam sine ulla satisfactione censentibus: aliis eâ opinione explosâ affirmantibus, dum inter membra Ecclesiæ communio viget per caritatem, unius fidelis pœnitentiam eousque alteri esse communicabilem, ut hic compensationis illius aspectu liberetur.

4. Verùm, quia id magis convenire videbatur hominibus vitâ inculpatis & ad severiorem disciplinam excultis, quàm Præsulum autoritati, tertia subiit opinio, quæ essentiam Indulgentiarum constituit partim in absolutione, ut ad autoritatem Præsulum recurratur, partim verò in compensatione.

5. Sed cùm vita Præsulum non sit adeò inculpata, scelerumq; pura, ut meritis suis alios queant juvare, repertum est Ecclesiæ gazophylacium, in quod reponuntur merita eorum omnium, quibus major est copia, quàm quæ sibimetipsis sufficiat. Quorum dispensatione Romano Pontifici concreditâ, penes illum est concedere Indulgentias & delinquentis debitum pensare, ejusdem pretii meritis è publico Ecclesiæ thesauro depromtis.

6. Cumq; ne hic quidem thesaurus satisfaceret pœnitentibus, quòd sanctorum meritis finem certum ac limites admittentibus, nimium aliquando posset ac deficere, infinita Christi promerita sanctorum finitis visum est adjungere, quò thesaurus esset perennis.

7. Atque hic alia nata difficultas, quorsum adhibenda essent alienorum meritorum guttula, exundante & in usum nostrum perenniter fluente immenso promeritorum Christi Oceano: quod sanè plerisq; dedit occasionem omnem Indulgentiæ suæ fiduciam in hoc solo inexhausto Salvatoris mundi promtuario reponendi.

Idem lib. ejusd. p. 23. *Adrianus Pontifex in hac erat opinione, sibi jam Pontifici decreto Apostolico stabiliendam eandem, quam privatum docuisset & scripsisset doctrinam, nimirum, quando Indulgentia conceditur alicui, qui ejusmodi pium opus sit operaturus, fieri posse, ut quis ita numeris omnibus opus hoc perficiat, ut Indulgentiam promereatur ac consequatur. Sin verò de perfectione debita operi quid desit, tum operantem non totam consequi Indulgentiam, sed partem tantùm, quæ operi imperfecto proportione quâdam respondeat &c. Sed Thomas Cajetanus S. Sixti Cardinalis, eximius Theologus, Pontificem ab instituto dehortatus est, affirmans hoc modo revelatum iri eam veritatem, quam propter animarum salutem multò sit conducibilius celare & illibatam servare apud homines eruditos, cùm disputabilis potiùs esset, quàm decisa. Se quidem, licèt eam animitùs amplecteretur & foveret, in scribendo tamen ita rem temperâsse, ut non nisi homines consummatissimi genuinum è verbis suis sensum p[illegible] elicere. Quòd si hæc doctrina autoritate publicâ semel evulgata fuerit, tum fore periculum, ne literati etiam ex ea colligant, Papæ concessionem nihil quicquam juvare, sed quicquid ejus sit, qualitati operis imputandum, quæ res absque dubio fervorem hominum in acquirendis Indulgentiis valdè frigefactura esset, & opinionem de autoritate Pontificia conceptam, mirum in modum labefactura.*

pag. 24. *Addidit Cardinalis &c. non aliter medendum esse scandalis & offensionibus præ-*

teritis,

teritis, præsentibus ac futuris, quàm si res ad pristinum primigeniumq; statum reducatur. Esse enim certissimum, utcunque Papa beneficio Indulgentiarum à quocunque genere pœnæ fideles possit liberare, legentibus tamen Decretales liquidò apparere, Indulgentiam esse absolutionem sive liberationem solùm à pœnis in Confessione impositis. Itaq; habitâ curâ de reducendis in praxin canonibus Pœnitentiariis, qui jam in desuetudinem abierant; & impositis secundùm hos canones confitentibus delicta debitis & moderatis pœnitentiis; unumquemque & facilè perspecturum Indulgentiarum necessitatem ac utilitatem, & easdem sedulò perquisiturum ad se grandi pœnitentiarum onere liberandum &c.

Hæc Cajetani opinio Decretalium autoritate suffulta, Pontifici eò magis placuit; quòd quid contrà objici posset, non videret. Eam igitur in pœnitentiaria curavit proponendam rationem investigandam, quâ Romæ primùm, dein in aliis orbis Christiani provinciis usu obtineret. Ob quam causam cum Pœnitentiariis sæpiùs convenêre ii, quos Pontifex reformandis rebus delegaverat, ad consultandum, quomodo usum haberet. Sed hîc tot tantæq; obstabant difficultates, ut tandem Laurentius Puccius, Florentinus Cardinalis IV. Sanctorum non ita pridem Leonis Pontificis Datarius & egregius pecuniæ conquirendæ artifex, nunc verò summus Pœnitentiarius ad Pontificem de communi omnium sententiâ renunciaverit; quod ille proposuerat videri impossibile, tantumq; abesse, ut si ejus fiat periculum, præsentibus malis faciat medicinam, ut contrà multò graviora sit concitaturum. Pœnas enim canonibus irrogatas, jamdudum obsolevisse, & deficiente pristino populi zelo ferri ampliùs non potuisse. Neque eorum revocandorum spem ullam subesse, nisi recursante in Ecclesiam eodem, qui olim eam occupaverat, fervore & caritate. Hoc seculum esse dissimile seculis retroactis &c.

pag. 25. *Hortatur eum* (Pontificem Adrianum) *meminisse velit celebris loci in Glossa, per ipsum in suo quarto sententiarum libro citatum, nempe, Controversiam de valore Indulgentiarum, & antiquam esse & dubiam. Simul ut expendat quatuor opiniones omnes Catholicas, & tamen valdè diversas, quas Glossa illa recenset. Ex quibus concludit, esse perspicuum, id argumentum his temporibus silentium postulare potiùs, quàm altiorem indaginem.*

7. Deniq; suffragantur nostræ sententiæ querelæ de nundinationibus Indulgentiarum.

Polydorus Vergilius lib. 8. de Rer. Invent. cap. 4. *Tempore cumprimis Bonifacii IX. Pontificis, quando hujusmodi venia plenâ manu non concedebatur modò, verùm etiam, teste Platina, uti quædam merces vendebatur, minùs multi à malefactis abstinebant, & clavium autoritas multò vilior erat.*

(Hæc verba Virgilii tam ægrè tulerunt Inquisitores, ut in Indice Expurgatorio Belgico deleri mandaverint.)

Patres Tridentini non minùs acriter nundinationes istas perstringunt. *Quorum* (inquiunt) *malitia ita quotidiè magno omnium fidelium scandalo & querelâ deprehenditur, ut de eorum emendatione spes nulla relicta videatur: statuit sancta Synodus, ut posthac in quibuscunque religionis Christianæ locis, eorum nomen atque usus penitùs aboleatur.*

(Aperta confessio, quæ tamen frustra culpam in Quæstores & servos Pontificios confert, ut Papam & Episcopos hujus criminis affines non esse persuadeat.

deat. Massonius scriptor Pontificius, & qui Lutherum *impiæ doctrinæ præconem* nominat, certè ipsis Pontificibus & quidem post Concilium quoque Tridentinum taliter nundinantibus hoc tribuit in vita Leonis X. fol. 384. *Revertar*, inquit, *ad Indulgentias, ut illud verissimè dicam, Romanos Pontifices adhuc nimium indulgentes fuisse.)*

Argum. pro Indulgentiis.

1. Coloss. 1. v. 24. *Adimpleo ea, quæ desunt passioni Christi, in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* Bellarm. 1. de Indulg. cap. 3. Gregor. de Valentia de Indulgent. cap. 1. &c.

Resp. 1. Thomas Aquin. p. 3. q. 48. art. 5. resp. ad 3. *Dicendum est, quòd passiones sanctorum proficiunt Ecclesiæ, non quidem per modum redemtionis, sed per modum exempli & exhortationis, secundùm illud, sive tribulamur pro vestra exhortatione & salute.*

2. Glossa Interlinearis in h. l. *In passionibus, quas sustineo pro vobis, scil. confirmandis in veritate Evangelii.*

3. Lyranus in h. l. *In passionibus, id est, in carcere, quem patior pro vobis gentilibus, eò quòd prædicavi Evangelium gentilibus, de quibus vos estis. Passiones autem Christi dupliciter dicuntur, uno modo in corpore proprio, in quo sustinuit famem, sitim & mortem; & sic accipiendo nihil erat implendum. Alio modo prout patitur in membris suis, quæ sunt fideles, secundùm quod dicitur. Saule, Saule, quid me persequeris? & sic loquitur hic Apostolus.*

(Quia Apostolus erat à Christo edoctus, quòd persecutio Ecclesiæ in Christum vergeret Act. 9. v. 5. ergò duxit consentaneum, quòd quicquid patitur Ecclesia, in Christum quodammodo referatur. ἀνταναπληρῶ inquit, *vicissim*, sive *redditâ vice expleo*, quasi diceret, si Christus pro me redimendo passus est, æquū est, me vicissim pro ipsius gloria illustranda & Evangelio divulgando pati &c.)

4. Salmero in 2. Cor. 12. v. 15. σπένδομαι, *id est, immolor supra sacrificium & oblationem fidei vestræ. Vocat mortem suam immolationem, non quâ reconciliarentur Deo, sed quâ confirmarentur in fide.*

5. Bellarminus lib. 2. de Indulgent. capite 5. agnoscit, *expositionem nostram à multis Pontificiis Scriptoribus esse observatam & approbatam.*

(Subjungit quidem, *tamen nos ostendimus, præter eum sensum posse Apostolica verba commodè recipere alios sensus, atque eum præsertim, qui ad thesaurum Indulgentiarum stabiliendum confert.* Atqui suo loco demonstratum fuit, *unius loci unicum tantùm esse genuinum proprium ac literalem sensum.*)

6. Benedictus Justinianus in h. l. *Adimplere autem se dicit ea, quæ desunt passionum Christi, non quidem ad meritum aut vim satisfaciendi, quid enim desit infinito? sed vim & efficaciam traducendi mortales ad fidem, idq; ut corpus ejus mysticum, quod est Ecclesia, perficiatur, docendo quippe, monendo, hortando, denique Evangelium promulgando, magni labores tolerandi sunt, pericula subeunda, multaq; incommoda perferenda. Hæc videntur deesse passionibus Christi, quæ tamen ad utilitatem corporis mystici, id est, Ecclesiæ plurimùm valent.*

Et postea, *Quod igitur ait Paulus adimplere se ea, quæ desunt passionum Christi in carne sua pro corpore ejus, quod est Ecclesia, significat, se pati pro Ecclesia amplificanda: seu propaganda ad ejus fidem confirmandam ac stabi-*

stabiliendam, ut cæteros ad sui imitationem provocet. Sic alibi: Omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur.

(Redundabant ergò passiones Pauli in salutem Ecclesiæ, sed tamen non erant satisfactiones pro alienorum peccatorum pœnis.)

Inde Justinianus ibid. *Non me fugit, hic etiam nonnullos de vi atque efficacia meritorum sanctorum disputare, neque sane nego oportuno loco: siquidem Apostolus de suis laboribus agit, quibus docendo atque orando Corinthiorum salutem promovere poterat: qui sanè labores, etiamsi apud Deum nullius meriti fuissent, plurimum tamen Corinthiorum saluti prodesse poterant.*

7. Estius in h. l. *Sensum Apostoli nobis aperit Leo serm. ult. de pass. Dom. Passio Domini, inquit, usque ad finem perducitur mundi, & sicut in sanctis suis ipse honoratur, ipse diligitur, & in pauperibus ipse pascitur, ipse vestitur, ita in omnibus, qui pro justitia adversa tolerant, ipse compatitur &c. tanquam dicat, Christum, qui semel passus est in seipso, atque in propria carne, debere adhuc pati in membris suis usque ad finem seculi, quia oportet membra conformari capiti in passionibus, ut aliquando conformentur in gloria &c. Sentit igitur Apostolus, se patiendo afflictiones in carne sua, quadam parte supplere ea, quæ Christo adhuc patienda supersunt, non quidem in ipso, sed in membris pro corpore ejus, quod est Ecclesia, id est, ut corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, congregetur & perficiatur. Significat non tantùm passiones suas fructuosas esse Ecclesiæ, verùm etiam se patiendo id spectare, ut suæ passiones Ecclesiæ prosint. Hinc autem Theologi quidam putant ostendi, sanctorum passiones fidelibus prodesse ad remissionem pœnarum, quæ vocatur Indulgentia. Quæ quidem doctrina, etsi Catholica & Apostolica sit, atque aliunde satis probetur, ex hoc tamen Apostoli loco nobis non videtur admodum solidè statui posse. Non enim sermo iste, quo dicit Apostolus, se pati pro Ecclesia, necessariò sic accipiendus est, quòd pro redimendis peccatorum pœnis, quas fideles debent, patiatur, quod fortè nonnihil haberet arrogantiæ, sed percommodè sic accipitur, quomodo proximè dixerat, gaudeo in passionibus meis pro vobis, ut nimirum utraque parte significet afflictiones & persecutiones pro salute fidelium ipsiusque Ecclesiæ promovenda toleratas. Unde & Græci, quamvis locum hunc paulò aliter, quàm Latini exponant, illud tamen, pro corpore ejus, sic intelligunt, uti jam diximus. Volunt autem tale esse, quod Apostolus dicit: Multis laboribus, sudoribus & afflictionibus opus est ad colligendam Ecclesiam, hominesque ad fidem vocandos & ad salutem perducendos. Hujusmodi labores & passiones multas easque gravissimas sustinuit Christus in hac vita & in carne sua mortali. Verùm multæ adhuc restant toleranda toto decursu seculi, donec tota Ecclesia collecta fuerit atque perfecta, tolerandæ, inquam, ab iis, quibus Evangelii prædicandi ministerium incumbit, quæ proinde & Christi passiones dicuntur, quia passiones sunt ministrorum ejus. Harum igitur passionum ego partem meam expleo, præsto ac repræsento, tanquam minister Evangelii laborans pro salute Ecclesiæ. Quod ergò hic dicitur, pro corpore ejus, quod est Ecclesia, non absimile est illi, quod dictum est Ephes. 4. ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi.*

8. Jacobus Tirinus Jesuita ad h. l. sic annotat: *Gaudeo in passionibus, quas pro vobis vestro bono & commodo sustineo, & adimpleo*

impleo ea, quae desunt paßionum Christi. Graecè ἀνταναπληρῶ, *id est, vicißim, seu vicem reddens adimpleo. Licèt enim Christi paßio & redemtio fuerit in se sufficientißima toti mundo liberando, tamen ut illa membris singulis Christi actu applicetur, multa illis & facienda & patienda supersunt, ut pulcrè S. Thomas demonstrat; divinâ providentiâ sic disponente, ut quemadmodum in proprio naturali corpore Christus olim multa passus est, ita etiam in mystico suo corpore, hoc est, Ecclesia, & in singulis membris suis, id est, fidelibus patiatur: cùm aequum sit, membra capiti per omnia conformari.*

9. Denique, si de supplemento satisfactionis Christi Apostolus loqueretur, consequens foret, *Christi satisfactionem esse imperfectam.* Consequens Pontificii nolunt videri concedere. Ergò nec antecedens statuere debent.

Argum. 2. Bailius in Catech. Controv. tract. 3. q. 13. Indulgentias probare nititur ex Matth. 16. v. 19. & cap. 18. v. 18. *Deus,* inquit, *concesßit hanc potestatem summis Ecclesiae suae gubernatoribus Matth. 16. & 18. ubi istis committit claves cæli & potestatem solvendi. Utuntur etiam aliquando his gratiae clavibus inexhaustum Ecclesiae thesaurum aperiendo.*

Resp. Durandus in 4. sent. dist. 20. q. 3. sic disserit: *De Indulgentiis pauca dici possunt per certitudinem, quia nec Scriptura expreßè de iis loquitur. Quod enim dictum est Petro Matth. 16. Tibi dabo claves regni cælorum, & Quodcunque ligaveris &c. intelligitur de potestate ei data in foro poenitentiae, de collatione autem Indulgentiarum non est, quomodo debeat intelligi.*

Argum. 3. *Patres mentionem faciunt remißionum, id est, Indulgentiarum.*

Resp. 1. Ostendimus superiùs memb. 2. quosdam ex Pontificiis fateri, quòd Indulgentiae destituantur primitivae Ecclesiae suffragio.

2. Bellarminus lib. 4. de Poenit. cap. 5. §. Ad haec, sic scribit: *In articulo mortis dabatur poenitentibus communio, etiamsi nulla aut non plena praecesserat satisfactio* (Ecclesiastica) *sed tamen admonebantur, ut si fortè supervixerint, integrè poenitentiam sibi injunctam explerent.*

(Ex eo intelligitur, quae fuerint veterum Indulgentiae, videl. relaxationes Satisfactionum illarum Ecclesiasticarum, vel propter infirmitatem Naturae, vel in articulo mortis nullo pecuniae cujusdã interventu concessae. De thesauro Indulgentiarum Romanarum, de operibus supererogationis in Thesauro illo reconditis, nihil cum temporis notum erat.)

3. Idem Bellarminus lib. 1. de Indulg. cap. 3. §. A tempore &c. sic scribit: *A tempore S. Gregorii usus Indulgentiarum usque adeò notus & perspicuus fuit, ut ne Adversarii quidẽ id negare, nisi omninò impudenter, valeant.* Sed reponimus ei dictum Cajetani superiùs citatum. *De ortu Indulgentiarum si certitudo haberi posset, veritati indagandae opem ferret, verùm quia nulla Scriptura sacra, nulla priscorum Doctorum Graecorũ aut Latinorũ autoritas scripta hunc ad nostram duxit notitiam, sed hoc solùm à trecentis annis Scriptura commendatum est de veteribus Patribus, quod B. Gregorius indulgentias stationum instituit, ut in quartum sententiarum Divi Thomae habetur.*

(Ergò idipsum de Gregorii stationibus serò tandem scriptum, & annis tantùm trecentis ante Cajetanum, id est, annis minimùm quingentis post Gregorium.)

Argum. 4. Alphonsus à Castro advers. hæres. lib. 8. verbo Indulgentiæ, fol. 184. Indulgentiarum antiquitatem à *Stationibus veterum* arcessit.

Resp. 1. Onuphrius tract. de Interpret. vocum obscur. Eccles. prolixè explicat, quæ fuerit illarum *Stationum* apud veteres usitatarum ratio, quòd videl. fuerint solennes conventus Christianorum in communibus precibus, jejuniis & ritibus Sacramentalibus celebrandis, in quibus ad populum astantem Ecclesiæ Ministri concionabantur; de Indulgentiis ne $\gamma\rho\tilde{u}$ quidem addit.

2. Inde Alphonsus Stationes illas quasi deserens, subjicit: *Non ideò contemnendas esse Indulgentias, quòd earum usus in Ecclesia videtur serò receptus, quia multa sunt,* inquit, *Pastoribus nota, quæ vetustiores Scriptores ignorârunt.*

APPENDIX HUJUS ARTICULI

QVERELAS, CALUMNIAS ET OPINIONES ABSURDAS ATQVE ERRONEAS ADVERSARIORUM COMPLECTENS.

I. Querelæ.

1. Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 2. scribit, *Lutherum crimen falsi commisisse, docendo, Pontificios promißiones Evangelicas & fidem quasi animam veræ pœnitentiæ tollere, solisq; mortuis contritionibus homines agitare, & omnes fidem esse necessariam pœnitentiæ partem asserentes, anathematis fulmine percutere.*

Resp. 1. In Concil. Trident. sess. 6. cap. 6. & sess. 14. can. 4. fides *ex numero partium pœnitentiæ* disertè excluditur.

2. Catech. Rom. f. 245. scribit: *Fides nullo modo pœnitentiæ pars verè dici potest.*

3. Bellarminus ipse lib. 1. de Pœnit. cap. 19. propos. 2. *Fides non est pars pœnitentiæ, quia ab ea distinguitur & eam præcedit, ac veteres Patres, cùm pœnitentiam definiunt, nusquam fidei meminerunt.*

4. Idem lib. 1. de Justificat. cap. 9. *Quando in Symbolo profitemur, nos credere remissionem peccatorum, sensus verborum est, Credo in Ecclesia vigere donum remißionis peccatorum, non autem, Credo, mihi remissa esse peccata.*

(Ergò per fidem, quam ad efficiendam pœnitentiam requiri dicunt, non intelligunt *fiduciam in Christi meritum recumbentem, fidem promißiones Evangelicas apprehendentem, fiducialem Christi reprehensionem &c.* sed *fidem* duntaxat *Historicam*, quæ credit, vera esse ea, quæ in verbo Dei nobis proponuntur.)

2. Idem Bellarm. lib. ejusd. de Pœnit. cap. 6. *D. Chemnicium* accusat, *quòd falsò tribuat Pontificiis, quasi statuant, ad contritionem requiri actum nostrum, qui sit meritorius, quia cadat sub libero arbitrio.*

Resp. 1. Bellarminus ipse scribit lib. 2. de Pœnit. cap. 2. propos. 2. *Contritionem esse actionem liberam, id est, talem, quæ sit in nostra potestate.* Quod probare cupit ex eo, *quia extent præcepta divina de Contritione. Quorsum autem imperentur,* inquit, *ea, quæ non sunt in nostra potestate?* Et de hac contritione scribit, lib. ejusd. c. 12. *quòd pleriq;*

Scho-

Scholastici doceant, eam de congruo mereri peccatorum nostrorum remissionem.

(Utrumque ergò Bellarminus asserit, tùm quòd contritio sit in nostra potestate; tum quòd sit meritum de congruo remissionis peccatorum.)

2. Scotus, Occamus, Petrus de Alliaco, Biel &c. docent, *hominem ex puris naturalibus posse Deum super omnia diligere.* Jam verò *paria sunt, Deum super omnia diligere ex puris naturalibus, & super omnia dolere de peccato ex puris naturalibus,* ut docet Granatensis lib. 2. memorial. vitæ Christ. cap. 2.

3. Thomas 1. 2. quæst. 114. art. 6. sic disserit: *Opus nostrum habet rationem meriti ex duobus, primò ex vi motionis divinæ, & sic meretur aliquis de condigno, deinde secundum quod procedit ex libero arbitrio, & hinc meritum congrui.*

4. Idem Thomas d. l. q. 2. *Creatura rationalis seipsam movet ad agendum per liberum arbitrium, unde sua actio habet rationem meriti, quod non est in aliis creaturis.*

5. Durandus 1. sent. dist. 12. q. 2. *Secundum omnes Doctores peccator carens gratiâ, pœnitendo, de congruo meretur gratiam justificantem. Congruum enim est, ut benè utentibus donis Naturæ propter Deum det Deus bona gratiæ.*

6. Biel 4. sentent. dist. 16. q. 2. propos. 4. *Bona opera moraliter extra caritatem facta, merentur de congruo multa bona spiritualia, quia merentur gratiam justificationis.*

7. Concilium Tridentin. sess. 6. can. 7. docet, *justitiam à Deo nobis infundi secundùm dispositionem & coöperationem,* (quæ est ipsissima meriti de congruo descriptio.)

8. Peretius in cap. 3. Rom. num. 85. *Si loquamur de merito amplè sumto, & ut nunc appellatur meritum de congruo, non videtur negandum, per fidem & alia præparatoria promereri aliquo modo justificationis gratiam.*

3. Idem Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 8. *D. Chemnicium* accusat, *quòd falsò tribuat Pontificiis, quasi peccatores post Baptismum quærentes reconciliationem cum Deo, abducant à fide obedientiæ, passionis & satisfactionis Christi, ad fiduciam actionis propriæ, Contritionis, Confessionis & Satisfactionis, ita ut illa actiones, accedente ad eas verbo absolutionis, sint Sacramentum & causa efficiens remissionis peccatorum.*

Resp. 1. Ludovicus Granatensis lib. 2. memorialis cap. 1. pag. 61. sic disserit: *Etsi dolor noster tantus non est, quantus esse debet, tamen conjunctus cum virtute Sacramenti, quod gratiam confert ad consequendum illum, modo quis non ponat obicem, sufficit ad salutem. Et hoc est, quod communiter dicere solent Theologi, Sacramenta novæ legis facere de attrito contritum. Quemadmodum enim candela recens extincta, & adhuc fumans exiguo flatu rursus accenditur & ex mortua reviviscit: sic anima, quæ virtute attritionis fumat, licet accensa non sit, accedente flatu & virtute Sacramenti, mox tota accenditur & mortua reviviscit.*

(Si actiones pœnitentis sunt Sacramentum vel pars Sacramenti, erunt etiam medium gratiæ & remissionis peccatorum.)

2. Bellarminus lib. 2. de Pœnit. cap. 12. probare conatur, *Contritionem peccata delere, abluere, abstergere, sanare, Deum placare, illi satisfacere, misericordiam impetrare, ac suo modo mereri.*

4. Idem Bellarminus in jud. de Form. Concord. mend. 18. & alii *impudenti mendacio*

dacio Catholicis Doctoribus tribui dicunt *illam divisionem, quòd Christus passione suâ satisfecerit pro originali peccato, nobis autem pro actualibus, post Baptismum præsertim commissis, sit satisfaciendum.*

Resp. Egimus hac de re superiùs in Appendice articuli de Missa membro 1. querelâ 5. & in proximè præcedente articulo de Pœnitentia cap. 5. thesi 1. in antithesi. Hoc loco repetimus sequentia.

1. Bonaventura lib. 3. sent. dist. 20. q. 3. sic disserit: *Homo potest satisfacere pro suo actuali peccato, sed non pro originali peccato. Nam pro peccato originali nemo potuit satisfacere, nisi Christus Deus & homo. De actuali autem potest purus homo adjutus gratiâ satisfacere, sed satisfactione semiplenâ, quæ suppletionem & complementum recipit à passione Christi.*

2. Guilielmus Altisiodorensis in 3. sent. dist. 12. *Si Abraham & alii antiqui Patres statim post mortem petiissent vitam æternam, quam meruerant ex condigno, dictum illis fuisset, reddite, quæ debetis, scilicet satisfactionem pro peccato originali, & quoniam nullus purus homo potuit satisfacere, ideò necessarius fuit adventus Christi.*

3. Vega lib. 13. in Conc. Trident. cap. 26. contendit, *satisfieri à nobis pro culpa.*

4. Ruardus Tapperus in explicat. artic. 6. Lovan. disputat, *posse hominem satisfacere Deo pro culpa & pœnâ æternâ per actus quosdam, qui ordine Naturæ sequantur gratiæ gratum facientis infusionem & præcedant peccatorum remissionem,* in quam sententiam citat Thomam 4. sent. dist. 15. q. 1. art. 2.

(At si pro culpa satisfacere possumus, utique etiam pro actuali peccato satisfacere poterimus, & per conseq. Christus pro eo non satisfecit, quia Deus duplicem satisfactionem nequaquam exigit.)

5. Quamvis Gregorius de Valent. tomo 4. Disput. 7. q. 14. punct. 6. rectè scribat, *ad utriusque generis peccatum, videlicet & originale & actuale delendum venisse Dei Filium,* mox tamen addit, *Christum præcipuè propter originale venisse,* & allegat ac probat Glossam ordinariam, quæ in dicto Joh. 1. *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, originale peccatum* intelligit.

6. Bellarminus d. l. sic scribit: *Id sibi voluit Thomas, quia peccatum originale, semel dimissum, nunquam repetitur, ideò ad illud expiandum non esse necessaria quotidiana sacrificia, sed sufficere sacrificium crucis semel peractum & semel per Baptismum applicatum. At pro peccatis actualibus, quæ sæpius committuntur, instituta esse præter Baptismum quotidiana remedia, in quibus sacrificium altaris meritò numeratur.*

(Si ad expiationem peccatorū actualium requiritur aliud sacrificium, quàm quo originale peccatum in cruce est expiatum, videlicet *sacrificium Missaticum,* quod non solùm *applicatorium & impetratorium,* sed etiam *propitiatorium & expiatorium* esse Bellarminus contendit, consequens est, satisfactionem Christi pro peccatis actualibus non fuisse perfectè consummatam, adeoque *non mereri nomen perfectæ satisfactionis,* ut scribit Tapperus tom. 1. fol. 141.)

5. Idem Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 4. vocat *impudens mendacium Heshusii, quòd in Absolutionum formulis merito Christi & sanctorum & propria pœnitentis merita conjungant.*

Jodocus Coccius tom. 1. Thesauri lib. 8.

art.12.p.1120. Mentitur Tilemannus Hesshusius lib. de sexc. error. err.57. scribens, *Pontificios docere, absolutionem peccatorum non tantùm in nomine Domini nostri Jesu Christi debere fieri, sed & B. Mariæ & omnium Sanctorum & nostrorū etiam operum.*

Schreinerus in libr. contra D. Keslerum neg[illegible] *absolutionem in nomine sanctorum pronunciari.*

Resp. 1. Breviarium secundùm Ordinem Fratrum Prædicatorum ordinatum ac emendatum per Lucam Antonium de Giunta Florentinum Venetiis impressum Anno 1500. hanc absolutionis formam præscribit: *Passio Domini nostri Jesu Christi, & merita B. Mariæ semper Virginis, & B. Dominici Patris nostri & omnium Sanctorum & Sanctarum Dei, & quicquid boni feceris & intendis facere & mala, quæ sustines & patienter sustinebis, sint tibi in remissionem peccatorum tuorum, in augmentū gratiæ & præmium vitæ æternæ.* Eandem ferè formam habet Antoninus Archiepiscopus Florentinus in lib. de Confess.

2. Bartholomæus de Chaymis hanc recitat formulam: *Passio Domini nostri Jesu Christi & omnia bona, quæ fecisti & facturus es; & adversa, quæ sustinuisti & sustinebis, sint tibi in pœnitentiam & remissionē peccatorum, & in augmentum divinæ gratiæ.*

3. Lutherus tom. 4. Jen. Lat. fol. 51. in cap. 2. Gal. recitat hanc formulam absolutionis Monasticæ. *Parcat tibi Deus frater. Meritum passionis Domini nostri Jesu Christi & B. Mariæ Semper-virginis & omnium Sanctorum, meritum Ordinis, gravamen religionis, humilitas confessionis, contritio cordis, bona opera, quæ fecisti & facies pro amore Domini nostri Jesu Christi, cedant tibi in remissionem peccatorum tuorum, in augmentum meriti & gratiæ & in præmium vitæ æternæ.*

(Hanc formulam notis illustravit Urbanus Regius tom. 4. Germ. fol. 33.)

4. In libr. Cerem. Pontif. fol. 231. b. hæc habetur: *Precibus & meritis B. Mariæ Semper-virginis, B. Michaëlis Arch-Angeli, B. Johannis Baptistæ, SS. Apostolorum Petri & Pauli, & omnium Sanctorum misereatur vestri omnipotens Deus, &, dimissis peccatis vestris, perducat vos ad vitam æternam.*

5. In Hortulo animæ Anno 1599. Dillingæ iterum edito talis proponitur formula: *Precibus & meritis B. Mariæ Virginis & omnium Sanctorum perducat nos Dominus ad regna cœlorum.* Confer Benedictionale Ecclesiæ & Diœcesis Ratisbonensis editum Norinb. Ann. 1491. Breviarium Prædicatorum excusum Venetiis Anno 1503. in quibus consimiles absolutionum formulæ extant.

6. *Per calumniam sibi tribui* conqueruntur in Corpore doctrinæ Philippi, *Canonicas satisfactiones necessarias esse ad redimendas pœnas æternas, ac per easdem compensari mortem æternam.*

Bellarmin. lib. 1. de Pœnit. cap. 3. inter *mendacia Philippi*, imò *ipsius Confess. August.* art. 12. refert, quòd Pontificiis tribuitur hæc sententia, *satisfactiones esse necessarias ad redimendas pœnas æternas.*

lib. 4. de Pont. Rom. cap. 23. *Quòd Chytræus dicit, Pontificios docere, Satisfactionibus temporalibus pro æternis pœnis suensferi, pariter est mendacium. Non enim satisfacere nos putamus pro æternis pœnis, quæ nobis in justificatione remitti non dubitamus, sed pro pœnis temporalibus, quas vel hîc, vel in purgatorio Deus exigit ab iis, qui post Baptismum ad pœnitentiam & reconciliationem veniunt.*

Resp. 1.

Resp. 1. Illud, cui à Bellarmino lib. 1. de Pœnit. cap. 3. dica scribitur, non extat in invariatâ *August. Confess.* sed à Philippo in editione Anni 42. fuit adjectum.

2. Adjectum autem fuit non simpliciter, sed *disjunctivè*, & fermè dubitanter in hunc modum: *Damnant & istos, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas aut pœnas purgatorii.*

3. Ne quid affingere voluisse Pontificiis videretur, in ipsa Apologia artic. 12. candidè Pontificiorũ sententiam exposuit his verbis: *Fingunt, æternas pœnas mutari in pœnas purgatorii, & harum partem remitti potestate clavium, partem docent redimendam esse satisfactionibus*, pag. 163. Similia habet pag. 184.

4. Quis non existimaret, Pontificios id velle, *quòd satisfactionibus temporalibus pro pœnis æternis satisfiat*, cùm mandatum divinum, *Pœnitentiam agite* Matth. 4. v. 17. (ubi certè mortem æternam evitare jubemur) pro satisfactionibus citari videt in Confutatione Confessionis Augustanæ artic. 12. aut cùm legit in Catechismo Jesuitarum in solutione quæstionis, *Quibus modis expientur peccata?* vim purgandi & expiandi peccata tribui *eleemosynis*, quæ inter *opera satisfactoria* à Pontificiis numerantur; aut cùm docetur, *Satisfactionem curare peccata præterita recompensando, & eleëmosynas tunc esse satisfactionem, si dentur intentione recompensandi pro debito pœnæ æternæ*, ut est in Pupilla Oculi Johannis de Burgo Cancellarii Cantabrigiensis part. 5. cap. 4. fol. 39. edit. Ann. 1518. vel cùm audit fulminantes Tridentinos de operibus satisfactionis can. 13. *Si quis dixerit, Satisfactiones, quibus pœnitentes per Christum Jesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, anathema sit?* Certè, quod peccata redimit, purgat, expiat, compensat; quo debitum offensæ divinæ recompensatur, illud quis non credat æternam mortem redimere, aut pro pœnis æternis, quæ sunt debitum offensæ divinæ, redimendis subiri? vel, quis subintelligat, ubi non additur, particulam istam, *quoad pœnam temporalem*, quam velandæ nimiæ turpitudinis causâ Tridentini Patres in fulmine anathematis addere coacti fuerunt?

5. Imperiti hæc non distinxerunt, eorumque causâ credat quis fortè mentionem *æternarum pœnarum* à Philippo fuisse adjectam, quòd maxima pars rudiorum suis se satisfactionibus æternas pœnas redimere, ac culpam ipsam delere existimavit. Sic enim in Apologia Philippus ipse limitat pag. 183. *Quanquam hæc spectacula imperitos solent fallere, ut putent, se per hæc opera mereri remißionem peccatorum coram Deo*, & pag. 165. *Quòd Canonicæ satisfactiones prosint tanquam compensatio ad diluendam culpam, sic enim imperiti intelligunt.* Et si hoc modo Philippus ex Philippo explicetur, nulla falsitatis species relinquetur. Verum enim est, rudiores censuisse, *satisfactionibus redimi æternas pœnas*, at astutiores dicunt, *redimi temporales pœnas*, eorumque causâ additur in propositione accusatâ, *aut pœnas purgatorii. Damnant*, inquit, *Confeßio, & istos, qui Canonicas satisfactiones necessarias esse volunt ad redimendas pœnas æternas, aut pœnas purgatorii.*

6. Ita docuit non imperitus aliquis de plebe Pontificius, sed insignis Doctor, Professor & Decanus Lovaniensis Ruardus Tapperus tom.1. operum in Explicat. art.6. Lovan. fol.147. *quòd nimirum affligendo nosmetipsos perpetuas gehennæ pœnas compensemus, quodq́; satisfacere poßit homo Deo pro culpa & pœna æterna per actus quosdam, qui ordine Naturæ sequantur gratiæ gratum facientis infusionem & præcedant peccatorum remißionem.*

Idem fol.157. ex Thoma lib.4. sentent. dist.15. q.1. art.2. docet, *affectum filialem, ex quo graviter de offensa patris dolet, plenè se patris disciplinæ & flagello submittens, verè & propriè pro peccato mortali & æternâ pœnâ satisfacere, sicut propriè meremur vitam æternam.* Idem etiam docet Andreas Vega in Comment. in Conc. Trident. lib.13. cap.36.

7. Et quantum ab hac opinione distat Bellarminus, cujus sententia est, *pœnam illam, quæ pro satisfactionibus redimitur, esse illam ipsam pœnam sensus, quam in gehenna pati debuit peccator, remotâ solùm æternitate?* lib.4. de Pœnit. cap.8.

8. Non dicit Philippus, apud Pontificios redimi satisfactionibus pœnas æternas, sed tantùm, *apud Pontificios necessarias statui satisfactiones ad pœnas æternas redimendas,* quod certè suos statuere nec Bellarminus negaverit, si modò cogitet disputationes eorum, qui volunt, *pœnam æternam virtute clavium mutari in temporalem aut luendam, aut Satisfactione redimendam.* Sic Lombardus 4. sent. dist.14. §. ult. *Quòd si ipsi judices sui fiant, & veluti suæ iniquitatis ultores hic in se voluntariam pœnam sincerißimæ animadversionis exercentes, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia.* Et Scotus ibidem, prout citat Gabriel dist. ead. q.2. *Reus obligatur debito æternæ pœnæ, quo soluto obligatur ad pœnam temporalem, in quam commutatur pœna æterna.* Si ergò secundùm Pontificios pœnæ æternæ non redimuntur, nisi cum hac conditione, ut ipsæ virtute clavium mutentur in pœnas temporales, satisfactionibus redimendas, quomodo non necessariæ ad redimendas pœnas æternas satisfactiones statuantur? cùm pœna æterna remitti non possit, nisi commutetur in temporalem, eaque satisfactionibus necessariò redimi debeat, nisi velis eâ in inferno torqueri. Inde Concilium Tridentinum, quanquam in can.13. *pœnæ temporalis* mentionem faciat, sic tamen omnia verba moderatur, ne quidquam in istis Scholasticorum disputationibus damnet aut reprehendat.

9. Bellarminus lib.4. de Pœnit. cap.8. §. Quòd si &c. laudat sententiam Cardinalis Cajetani dicentis in tract. de Contrit. quæst.4. *pœna illa, quæ luenda restat post culpæ remißionem, est illa ipsa pœna sensus, quam in gehenna pati debuisset peccator, remotâ solùm æternitate.*

Gregorius de Valentia de Satisfact. cap.1. §. Et quidem &c. disputat, *Deum propter merita justorum pœnas æternas commutare in temporales.* Ergò per se æternæ pœnæ sunt, quas Pontificii satisfactionibus suis se redimere posse opinantur. Videatur Dn. Kleinius p.m. in Orat. de veracit. & existim. Aug. Confess. Bellarmini criminationibus opposita.

7. Bellarminus lib.1. de Pœnit. cap.3. sic scribit: *Philippus Melanchthon Confessionis & Apologiæ autor & Confeßionistarum quasi proprius parens, ne totum hunc de pœni-*

pœnitentia præter cæteros diligenter muniret, variis imposturis & calumniis faciendum censuit; ac primùm in ipsa Confessione Augustana mentitur, Catholicos non docere, remissionem peccatorum per fidem contingere, sed per nostram dilectionem & opera.

Idem lib. de Judic. Form. Concord. *In Confessione*, inquit, *Augustana art. 12. sic habetur: Rejiciuntur & isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere, sed docent, remissionem contingere propter nostram dilectionem & opera. Hæc verba, etsi de industria obscurè posita esse videntur, tamen sine dubio hunc faciunt sensum, ut rejiciendos esse significent illos, qui docent, homines justificari à peccatis suis sine fide per solam dilectionem & opera. Nec dubitari potest, quin his verbis notentur Catholici omnes & præsertim Theologi Scholastici, &c. Si quid dubium esse potuisset, jam sublatum est per Apologiam, ubi usque ad nauseam repetitur & inculcatur hoc mẽdacium, quòd Scholastici doceant, justificationem non contingere ex fide, sed ex operibus sine fide.* Atq; hoc falsum esse pluribus ibidem probat & addit, *Pontificios semper docuisse, justificari homines ex fide & operibus, ita ut ad præparationem & dispositionem requirant actus fidei, spei & dilectionis à Deo præveniente, excitante, adjuvante excitatos.*

Resp. 1. Etiamsi hic esset sensus Augustanæ Confessionis, Pontificios docere, *quòd justificatio contingat ex operibus sine fide*, tamen non esset mendacium. Neque enim loquitur Confessio de omnibus, sed *de quibusdam*, ut ipsa verba formalia ostendunt. *Rejiciuntur*, inquit, *& isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere, sed jubent nos mereri gratiam per satisfactiones nostras.* Constat verò fuisse ex Pontificiis, qui senserint, *justificationem sine fide contigisse*; ii scilicet, qui docuerunt, *Patres ante Mosen per legem Naturæ; sequentibus deinde à Mosis ætate temporibus per legem Mosaicam fuisse pios salvatos, jam verò in Novo Testamento demum hominibus per legem Christi salutem obtingere*, quã sententiam Latomus quoque in scriptis publicis defendere non erubuit, disputans, *non aliam de Christo doctrinam habuisse Abrahamum, quàm Socrates, Plato vel alii Ethnici habuerint.* Ad eorum classem referendi etiam illi, *qui sanioribus gentilibus, fide in Christum destitutis, salutem promittunt.*

2. Non est is sensus Augustanæ Confessionis, nec dicitur in ea, *Pontificios docere, quòd justificatio contingat, ex operibus sine fide*, sed contrà Apologia Augustanæ Confess. disertè tribuit Pontificiis sententiam illam, quæ ab ipso Bellarmino eis tribuitur; adeoque apertissimè docet, à Pontificiis requiri fidem tanquam præviam dispositionem. *Adversarii*, inquit, *cùm de fide loquuntur & dicunt, eam præcedere pœnitentiam &c.* art. de Pœnit. pag. 172. In ipsa Confess. Augustana art. 20. hæc extant diserta verba: *Docent, nos non tantùm operibus justificari, sed conjungunt fidem & opera, & dicunt, nos fide & operibus justificari.*

3. Inspicienda ergò Confessionis verba, quæ sic habent; *Rejiciuntur & isti, qui non docent, remissionem per fidem contingere, sed jubent nos mereri gratiam per satisfactiones nostras.* Ex illis verbis Bellarminus sic colligit: *Secundùm Augustanam Confessionem docent Pontificii, quòd non per fidem justificatio contingat, sed quòd ex operibus justificemur. Ergò secundùm Augustan. Confess.*

Pontificii docent, quòd ex operibus sine fide justificemur. Atqui ex verbis Pauli Roman. 2. v. 13. *Non qui legem audiunt, justi sunt apud Deum, sed qui legem præstant, justificabuntur*, possit quis simili modo colligere: *Paulus docet, quòd non qui audiant legem, justi sint apud Deum, sed qui præstent legem, justificentur. Ergò Paulus docet, quòd qui præstant legem sine auditu legis, vel etiamsi non audiant legem, justificentur.* At hanc consequentiam nec ipse Bellarminus admittet.

4. Frequens est apud bonos autores, ut assignaturi effecto causam removeant ea, quæ ad effectum producendum non sufficiunt, licèt sine ipsis causa ipsa non sit, easque dicant causas, quæ proximè & potissimùm effectum producunt. Sic verbi gratiâ, Paulus in dicto modo allegato, legali justificationi causam veram assignaturus, denegat justificationem auditui legis, & solam præstationem legis tanquam causam justificationis legalis adducit, quamvis sine auditu legis nequeat lex præstari, imò ne quidem sciri tota lex possit, nisi audiatur Rom. 7. v. 7. Similiter igitur August. Confess. exponens Pontificiorum opinionem, denegat fidei justificationem, sed opera & satisfactiones ponit, non quòd sentiat, apud Pontificios sine fide ex operibus nos justificari, (nam ex ipsorum hypothesi *ne quidem præstari possunt opera meritoria vitæ æternæ sine fide & gratia* Bellarmin. lib. 5. de Justif. cap. 12.) sed quòd velit, efficientiam potissimam operibus ab ipsis tribui, quod est verissimum, quia fidem tantùm *inter prærequisitas dispositiones* ponunt & *formalem justificationem* in solis ponunt operibus, Bellarm. lib. 2. de Justif. cap. 23.

5. Hoc verò tantò minùs in August. Confessione culpari potest, quandoquidem Scriptura ipsa *justificationi ex fide* opponit *justificationem quorumcunque operum*, sive in fide, sive sine fide factorum & pro contradictoriis habet hæc duo, *justificari ex fide & justificari ex operibus* Rom. 3. v. 14. cap. 4. v. 9. Gal. 2. v. 16. Quare quamprimùm operibus justificationem Pontificii tribuunt, statim ex Scripturæ phrasi fidei justificationem derogant.

6. Ipsa penè verba posteriora, quæ Augustana Confess. rejecit, Confutatio Pontificia approbavit hisce verbis: *Unum est, quòd ad Principes & Civitates pertinet, de bonis scilicet operibus, quòd non mereantur remissionem peccatorum, quod ut superiùs rejectum ac improbatum est, ita & nunc rejicitur & improbatur*, art. 20. Hoc ergò, quod dicit Aug. Confess. *in Papatu doceri, non per fidem contingere remissionem peccatorum, sed gratiam satisfactionibus debere promereri*, verissimum est effatum. Dn. Kleinius in Orat. Jubil. de veracit. Confess. August. à Bellarmini criminationibus vindicata.

8. Conqueruntur, per calumniam sibi tribui, *quòd remissionem peccatorum precio vendant.*

Resp. Claudius Espensæus in Epist. ad Tit. cap. 1. pag. 67. sic disserit: *Præstat & inquæstu pro meretrice sedet liber palam ac publicè hîc* (Parisiis) *impressus* (Anno 1520. apud Toss. Denis) *& hodieq; ut olim venalis Taxa Cameræ seu Cancellariæ Apostolicæ inscriptus, in quo plus scelerum discas licet, quàm in omnibus omnium vitiorum Summistis & Summariis, & plurimis quidem licentia,*

gentia, *omnibus autem absolutio contur ienti- bus proposita. Parco nominibus, nam quod ait, nescio quis, Nomina sunt ipso pene timenda sono. Mirum hoc tempore, hoc schismate, non suppressum tot tamque fœdorum, tamq; horrendorum scelerum velut indicem adeò infamem, ut non putem in Germania, Helvetiâ & ubicunque à Sede Romana defectum est, opus præstare majore hujus scandalo; adeò tamen non supprimitur ab Ecclesiæ Romanæ fautoribus, ut tantorum ac talium facinorum licentia ac impunitates, in facultatibus Legatorum illinc huc venientium bonâ ex parte innoventur atque confirmentur.* Et post enumerata crimina, quorum impunitas pretio venditur. *Habeat,* inquit, *jam Roma pudorem, & tam nullius frontis criminum omne genus catalogum prostituere desinat.* Paulò post hæc citat ex Mantuano Ecl. 9. *Heu! Romæ nunc sola pecunia regnat.*

9. Conqueruntur, falsò sibi tribui, *quòd pro culpa à nobis satisfieri posse statuant.*

Resp. 1. Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 8. sic loquitur: *Divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur.*

Et postea. *Accedit ad hæc, quòd, dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Jesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur.*

2. Interpretes Concilii Tridentini Andreas Vega lib. 14. in Conc. Trident. cap. 36. Melchior Canus Relect. 6. de Pœnit. pag. 908. Ruardus Tapperus in explic. 6. artic. Lovan. (judicio Bellarmini lib. 4. de Pœnit. c. 1. & Andradii in Defens. fid. Trident. p. 757. *Theologi insignes, eruditissimi, ac utilissimi*) *satisfieri* dicunt, *pro culpa, pro peccato.* (Bellarm. quidem eos sic excusat, *quod culpam pro pœna culpæ, peccatũ pro pœna peccati intellexerint.* At nullo modo verisimile est, illos studio voluisse in accurata disputatione metonymicis appellationibus uti, & totam quæstionem magis obscurare, quàm illustrare.)

3. Catech. Tridentinus de Pœnit. q. 52. 53. 56. 57. 58. Canisius in opere Catechistico de Pœnit. q. 7. *non solùm pro redemtione culpæ satisfactionis vim asserunt, sed etiam meritum ei tribuunt.*

4. Altensteig in Lexico fol. 818. *Satisfactionem pœnitentialem, si cum caritate fiat, non tantùm pœnam solvere, sed & gratiam mereri* contendit, usus verbis Gabrielis & Scoti.

(Confer dicta superiùs in hoc articulo cap. 5. de Satisfactione thesi 3. membro 9.)

5. Cajetanus Cardinalis tom. 3. opusc. 10. cap. 10. & in part. 3. Thom. quæst. 1. artic. 2. Hosius Cardinalis in Confess. cap. 73. Guilielmus Lindanus Episcopus Ruremund. lib. 4. panopl. cap. 20. Alphonsus Virvesius Philipp. 4. Jacobus Paiva lib. 6. in Concil. Trident. Jacobus Horantius lib. 1. LL. cap. 67. Dominicus Sotus in 4. dist. 19. quæst. 1. artic. 2. Jacobus Ledesma apud Suarez in 3. Thom. Disput. 4. sect. 12. imò Thomas Doctor Angelicus part. 3. quæst. 48. art. 1. & 2. quæst. 49. artic. 1. docent, *posse hominem, qui Christi membrum sit, de condigno ad æqualitatem & secundùm rigorem justitiæ Deo pro peccato mortali quoad culpam & pœnam æternam satisfacere.* Quomodo Jesuitæ ipsi Tannerus tom. 4. Theol. Schol. Disput. 1. q. 2. n. 339. & Suarez in 3. Thom. Disput. 4. sect. 12. eos interpretantur.

II. *Calumniæ. 1. Generales.*

1. Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 9. §. 5. & lib. 4. de Eccles. cap. 9. §. 25. *Montanistis & Novatianis* nos aggregat, propterea, *quòd negemus, Pœnitentiam esse Sacramentum propriè dictum.*

Resp. Huic accusationi satisfecimus superiùs in hoc ipso articulo cap. 1. resp. ad arg. 6.

2. Idem Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 9. *perjurii* nos accusat, *quòd ab Augustana Confessione, quæ pœnitentiam Sacramentis accenset, secessionem fecerimus.*

Resp. Sacramenti nomen in Apolog. Augustanæ Confessionis, sub titulo de numero & usu Sacramentorum, pœnitentiæ tribuitur non *ratione materiæ & formæ*, sed ratione *finis*, quem cum Sacramentis propriè dictis cōmunem habet, quæ est fidei nostræ de peccatorum remissione confirmatio. Verba sic habent: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facile est judicare, quæ sint propriè Sacramenta, scilicet Baptismus, Cœna Domini & Absolutio.* Sed statim additur. *Si omnes res annumerari Sacramentis debent, quæ habent mandatum Dei, & quibus additæ sunt promissiones, cur non addimus orationem, quæ verissimè potest dici Sacramentum, habet enim mandatum Dei & promissiones plurimas.*

(Ex eo sic colligimus: Non sufficit ad Sacramentum *proprissimè* dictum, habere mandatum Dei & promissionem gratiæ. Atqui hoc & non alio sensu assertum erat, Absolutionem referri ad Sacramenta. Ergò noluit Apologia eam esse Sacramentum *proprissimè* sic dictum.)

3. Accusant nos, *quòd pristinam Ecclesiasticæ disciplinæ severitatem adversus pœnitentes repudiaverimus.*

Resp. 1. Georgius Cassand. in Consult. art. 12. pag. 948. *De satisfactione Ecclesiastica aliquando non incommodè scripsit Lutherus art. 5. assertionum. Ecclesia mater pio affectu præventura manum Dei, castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, ne incurrant flagella Dei, sicut Ninivitæ operibus spontaneis prævenerunt manum Dei.*

(D. Chemnicius part. 2. Exam. Concil. Trident. cap. de Satisfact. pag. 368. *Optandum esset, ex ritibus illis veteris Ecclesiæ aliquid posse in usum reduci sine superstitione & falsis opinionibus, disciplinæ & exempli causâ.*)

2. Thomas in Comment. 2. Corinth. 2. *Incestuosus erat excommunicatus & traditus Satanæ. Graviter dolet, sufficiens igitur erat pœna, non quantum ad judicium Dei, sed quantum expediebat personæ. Melius enim est, servare lenitatis Spiritum, ut correctionis fructus sequatur, quàm si duriùs corrigatur, desperet peccans & majoribus peccatis immergatur.*

3. Pontificii contenti sunt *tenui animi dolore* Maldonat. Summ. q. 16. artic. 1. & *attritione*, Acosta de salut. Indor. lib. 6. cap. 11. seu *imperfectâ & remissâ contritione* Tolet. Instruct. lib. 3. cap. 5. nos verò requirimus *magnam animi concussionem*, Lutherus, fatente Roffensi, art. 12. contra Luther. *acrem & vehementem contritionem.* Chemnicius, fatente Bellarm. lib. 2. de Pœnitent. cap. 10. §. Ut incipiamus. Ipsi ergò potiùs pœnitentiæ severitatem laxant.

4. Toletus lib. 6. Instruct. *Antiquitùs remissiones aliquot pœnarum factas legimus, licet non tam amplas, ut modò sunt.*

(Ergò

(Ergò ipsimet potiùs nimis sunt indulgentes per suas Indulgentias.)

5. Gregorius de Valentia lib. de Indulgent. cap. 2. *Antiquitus usus erat severioris disciplinæ, antequam Indulgentiarum usus increbuit, quia tunc illi homines ferventiores erant in bonis operibus, & minùs indigebant Indulgentiis, quàm nos.*

4. Accusant nos, *quòd prohibeamus specialem quorundam peccatorum, quæ conscientiam maximè angunt, in Confessione enumerationem.*

Resp. Georgius Cassander art. 11. de Confess. pag. 943. *Enumerationem peccatorum, quâ graviora omnia peccata diligenter expenduntur, & tanquam spiritualia vulnera spirituali Medico revelantur, retinendam esse dubitandum non est, & Protestantes in suis articulis ad librum propositum hujusmodi enumerationem non aspernantur, quia (inquiunt) multi propter ambiguos casus opus habent consilio, ideò hortandi sunt homines, ut addant enumerationem, ut juvari consilio aut excitari magis ad pœnitentiam & de multis rebus admoneri poßint.*

5. Bellarminus lib. 4. de Pœnitent. cap. 2. Protestantes etiam *dissensus* accusat. *Priorem,* inquit, *Lutheri sententiam secutus est Johannes Calvinus, posteriorem multi ex Lutheri discipulis, ut præcipuè Philippus & Chemnicius.*

Resp. Verum est, quòd Calvinus docent, *Deum à justis nullas expetere pœnas propriè dictas in vindictam peccati præteriti.* Sed falsum est, *Philippum & Chemnicium contrarium affirmare.*

Philippus in loco de Satisfact. p. 562. pœnarum nomine non intelligit pœnas propriè dictas & satisfactorias, sed tantùm *pœnas Dei es[illegible]* cem, cui Ecclesia in hac vita semper est subjecta, quæ castigatio à nullo hominum remitti potest, & pro qua non possumus operibus nostris satisfacere, ideò addit pag. 569. *Exercitia coërcendæ carnis docenda, præcipienda & præstanda sunt, non ut sint compensationes pro præteritis peccatis, sed ut deinceps arceant peccata.*

Chemnicius part. 2. Exam. pag. 204. itidem concedit, *castigationes temporales piis post reconciliationem imponi,* sed non concedit *pœnas propriè dictas ex rigore justitiæ divinæ post remissam culpam requisitas, satisfactorias, nostris operibus redimendas & Indulgentiarum virtute relaxandas.*

6. Bellarminus lib. 4. de Pœnit. cap. 6. Stapletonus in Promt. Cathol. Dom. 2. Advers. pag. 13. Gretserus in agon. cap. 2. p. 21. accusant nos, *quòd cilicia, cineres, humicubationes &c. adeóq; opera pœnitentiæ & necessariam carnis mortificationem repudiemus.*

Resp. 1. Si cinerum aspersio, lachrymæ, humicubationes &c. ex vera & seriâ contritione oriuntur, nec opinio meriti vel satisfactionis illis adhæret, sed sunt duntaxat externa veræ cōtritionis signa, ut in Jobo, Davide, Daniele, Ninivitis &c. nequaquam à nobis improbantur, quia externis illis signis serius de peccatis dolor & vera cordis contritio, quæ in calamitatibus sive publicis, sive privatis acui & crescere solet, exteriùs se manifestat.

2. Sed si ex hypocrisi talia suscipiuntur, ita ut in corde non sit vera & interior contritio, vel ut externis illis castigationibus satisfactio pro peccatis & meritum remissionis peccatorum ac vitæ æternæ tribuitur, cum exercitia illa meri-

meritò improbamus, quia evertunt fidem in Christum unicum propitiatorem ac Mediatorem nostrum, propter quem solum & in quo solo peccatorum remissio nobis obtingit.

3. Bellarminus ipse nobis hoc testimonium præbet lib.2. de Pœnit. cap. 10. §. Ut incipiamus &c. quòd veram & seriam contritionem in pœnitentia statuamus esse necessariam. *Concedunt*, inquit, *Adversarii, Chemnicius & Calvinus, contritionem, eamq; seriam & vehementem esse necessariam.* Item, *acrem & vehementem esse debere.*

4. Mortificatio carnis, quam Scriptura requirit, non consistit in externa & hypocritica corporis afflictione Rom.12. v.14. Coloss.2.v.23. aliàs etiam crucifigendum & occidendum esset corpus, cùm *crucifixio carnis & mortificatio membrorum* requiratur, Gal.5. v.24. Coloss.3. v.5. sed in carnalium affectuum & concupiscentiarum mortificatione.

7. Alphonsus de Castro lib. 6. advers. hæres. verbo Excommunicatio. *Wiclephistæ, Hussitæ & Lutherani velut viperarum genimina matris suæ Ecclesiæ viscera rodere nunquam cessant, & cùm in ea per Baptismum fuerint nati, ab ea per hæresin exeuntes, illam occidere volunt omnem ab illa potestatem auferentes. Inter alia ergò, quæ ab Ecclesia separare nituntur, est potestas excommunicandi. Dicit enim Wicleph. Excommunicationem à Papa aut quocunq; alio Prælato inflictam, non esse timendam, quia est censura, ut dicit, Antichristi. Johannes Huß asserit, Clerum suppeditare*(supplantare)*Laicos per excommunicationem & alias censuras. Lutherus autem muros Hiericho jam destructa, reædificare tentans ait, excommunicationem non solùm esse timendam, sed cum gaudio recipiendam & procurandam.*

Resp. Non denegant Ecclesiæ potestatem excommunicandi, sed loquuntur de *injusta excommunicatione*, quæ fit propter confessionem cœlestis veritatis ab illis, qui Ecclesiæ nomen sibi falsò arrogant.

8. Bellarminus verba illa August. Confess. art. 4. abusuum, *Antea immodicè extollebantur satisfactiones, fidei verò ac meriti Christi nulla fiebat mentio*, mendacii accusat, ideò *quòd semper in pœnitentia Scholastici requirant fidem. Hæc*, inquit lib.1. de Sacram. cap. 3. *tam magna sunt mendacia, ut mirum sit, si ea tota Germania capere possit. Nullus enim est liber Catholicus, in quo de Sacramento ullo agatur, quin in eo sæpè fides & Christus nominentur. Certè S. Thomas, qui minimè obscurus autor est part.3.q.62.artic.5. dicit & probat, Sacramenta omnia vim habere ex meritis Christi, & ejusdem Christi merita per fidem nobis applicari.*

Resp. 1. Scholastici nomine fidei intelligunt *notitiam Christianæ religionis & assensum articulis Christianorum dogmatum vel implicitè, vel explicitè præbitum.* Augustana autem Confessio *de fide & merito Christi & justitiâ fidei* disertis verbis agit, quòd peccator in terroribus conscientiæ Christum Mediatorem apprehendere, ac promissioni divinæ de remissione peccatorum propter Christum factæ, firmiter credere debeat, quod Scriptura *fidem justificantē & justitiam fidei* vocat. Hanc fidem apprehendentem meritum Christi nuspiam in libris Confessionariorū inveniri, nuspiam in doctrina de pœnitentia à Pontificiis fuisse præceptam, imò superioribus temporibus apud maximā partem Doctorū silentio planè involutam

fuisse

fuisse affirmat Augustana Confessio. De notitia generali, quam Pontificii requirunt, non agit, imò eam requiri à Pontificiis affirmat in Apolog. p.171. *Adversarii, inquit, cùm de fide loquuntur, & dicunt, eam praecedere poenitentiam, intelligunt fidem, non hanc, quae justificat, sed quae in genere credit, Deum esse, poenas propositas esse impiis &c. Nos praeter illam fidem requirimus, ut credat sibi quisque peccata remitti. De hac fide speciali litigamus & opponimus eam opinioni, quae jubet confidere non in promissionem Christi, sed in opere operato Contritionis, Confessionis & Satisfactionis.*

Et paulò pòst p.175. art. de Poenit. *Non solùm requirit in genere, ut credamus, remitti peccata per misericordiam, sed jubet addere specialem fidem, quâ credamus & nobis ipsis remitti peccata.*

8. De hac fide secundùm Scripturae phrasin intellecta, de qua se loqui Aug. Confess. & Apologia tam disertè testatur, non solùm nihil habent Confessionariorum & Summistarum plurimi libelli, sed etiam hodierni Pontificii eam planè repudiant. Stapletonus in Antidot. in Act. Apost. p.190. vocat eam *spectrum haereticorum.* p.120. *vanum figmentum.* Inde Petrus Suavis Polanus in Hist. Concilii Trid. lib. 2. p. 219. sic scribit: *Articulus hunc in modum collectis, non tam levis erat opera rationem invenire eorundem in congregationibus excutiendorum, quàm paulò ante, cùm de originali peccato actum est. Illud enim argumentum deprehenderat à Scholasticis studiosè agitatum, at Lutheri de fide justificante opinionem, quòd ea sit fiducia & certa persuasio promissionis divinae, ejusq; consectaria de discrimine legis & Evangelii & qualitate operum ab utroque pendentium, ea nemo à Scholasticis vel imaginando conceperat, ac proinde non confirmârat, nec excusserat.* Confer Dn. Kleinium in Orat. Jubil. pro veritate August. Confess. criminatioibus Bellarmini opposita.

9. Censores Aug. Confess. *falsum esse* ajunt, *quòd Confessores suggerunt de Chrysostomo, cùm de publica loquatur Confessione, quia dicat; Non dico tibi, ut te prodas in publicum.* Andr. Fabricius, Cochlaeus & alii producunt alia Chrysostomi loca, in quibus *Confessionem oris* commendat.

Resp. Confessores non negant, Chrysostomum *oris Confessionem* commendare. Nec juvat Adversarios phrasis illa, *te prodas in publicum*, Chrysostomus ipse propriè, *ostensa teipsum*, habet, nec antecedentia & consequentia Papisticam explicationem ferunt.

10. Alphonsus de Castro & ex eo Guilielmus Bailius Jesuita in Catechismo Controv. q.1. cum *Jacobitis haereticis* nos conjungit ob rejectam *specialem peccatorum in auriculari cõfessione enumerationem.*

Resp. 1. Jacobitarum errores, quos à Jacobo Zanzalo Syro hauserunt, recenset Nicephor. lib. 18. Hist. Eccl. c. 52. in quibus *de confessione* nihil prorsus memorat.

2. Secuti sunt *Monophysitarum & Theopaschitarum* haeresin, à qua toto pectore abhorremus.

11. Idē Bailius d.l. *ob repudiatas satisfactiones proprias cũ Audaeanis haereticis* nos conjungit, *qui satisfactiones poenitentib. à Sacerdotib. impositas, ludificationes esse* dixerunt.

Resp. 1. Historia Tripartita lib. 7 cap. 11. mentionem facit Audaei sive Audii Syri, ejusque haereses notat, ex quo postea sectatores ejus dicti sunt Audaeani, sed de illis non dicitur, *quòd satisfactio-*

nes à Presbyteris confitentibus impositas, sustulerint, atque hoc nomine hæreseos damnati fuerint.

2. Epiphanius hæres. 70. dicit, *Audeum fuisse hominem sanctæ vitæ, qui sibi maximum odium concitaverat, propterea quòd Episcoporum ac Presbyterorum peccata reprehendebat, quæ causa fuit, cùm ab iis persecutionem pateretur, cur secesserit & separaverit se ab iis, cùm nihil à fide haberet diversum, rectissimeq́ crederet, exceptis duobus capitibus, quòd Imaginem Dei corpus esse dixit, & eodem tempore, quo Judæi, pascha celebravit.*

3. Ad illud fortè respexit Bailius, quòd Theodoretus lib. 4. de Fabul. hæret. scribit: *Memorantur Audæani confessis donâsse remissionem peccatorum, nec tempus ad pœnitentiam præscripsisse, ut moris erat in Ecclesia Catholica.* Sed nec hoc fit apud nos, quippe apud quos ad tempus à Sacramentis arcentur peccatores etiam confessi, donec pœnitentiam suam publicis indiciis probaverint, & sic satisfactionem Ecclesiasticam perfecerint.

12. Balthasar Hagerus Jes. Herbip. in Collat. August. Confess. & Concil. Trident. art. 11. dicit, *novos Confessionistas nullam requirere Confessionem* (peccatorum.) At calumniam hanc refellit ipsa August. Confessio, quæ omnium quidem delictorum in Confessione enumerationem necessariam esse negat, interim *privatam Confessionem* retinendam suadet.

II. Speciales.

1. Alphonsus à Castro lib. 12. adversus hæres. in verbo Pœnitentia, hæresi 2. *Lutherus ad hunc scopum suam doctrinam visus est dirigere, ut peccatores à pœnitentia averteret & ad peccandum impelleret.*

Resp. 1. Et scripta Lutheri & praxis clamant contrarium.

2. Si pœnitentiæ nomine intelligit Alphonsus *opera Satisfactionis*, probet primùm ex Scripturis, illa àverè pœnitentibus requiri.

2. Idem Alphonsus de Castro d. l. hæresi 1. *Errorem illum, quòd nova vita sit optima pœnitentia, Lutherus ex suo cerebro fabricavit, nec ex alterius vetustioris hæretici officina deprompsit, quod raro Luthero contigisse agnoscimus.*

Gregorius de Valentia tom. 4. Disp. 7. q. 2. punct. 1. col. 1593. lit. C. ac Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 7. itidem Lutherum accusant, *quòd negaverit, pœnitentiam includere odium vel dolorem de vita præterita, sed tantùm vitæ emendationem.*

Resp. 1. Johannes Fischerus Episcopus Roffensis adversus Lutherum scribens art. 12. adducit verba Lutheri: *Gratia non infunditur, nisi cum magna animi concussione.*

(Illa ipsa animi concussio includit dolorem de vita præterita.)

2. Bellarminus lib. 2. de Pœnit. cap. 19. sic scribit: *Docet Chemnitius, contritionem acrem & vehementem esse debere.*

(Idem etiam docet D. Lutherus.)

3. Benedictus Pererius in cap. 27. Geneseos Disput. 8. pag. 770. super verba, *Esau non invenit locum pœnitentiæ &c.* sic commentatur: *Hoc loco vox pœnitentiæ significat mutationem facti vel dispositionis.* In hunc sensum etiam alios Scripturæ textus allegat & concludit: *Liquet igitur, in vocabulo pœnitentiæ notionem esse ac significationem mutationis.*

(Eodem sensu etiam D. Lutheri verba sunt præcipienda, videlicet quòd pœnitentia

tentia non in solis doloribus & terroribus consistat, sed potiùs in amore justitiæ, fiduciâ gratiæ & mutatione vitæ. Vide tom. 1. oper. Latin. Lutheri fol. 73.)

3. Parmennus lib. 3. Hodegi in cap. de doctr. Lutheri reprehendit eo nomine Lutherum, quòd in artic. 6. à Leone Pontif. damnato, scripserit, *Contritionem, quæ paratur per detestationem peccatorum, quâ quis recogitat antiquos annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, facere hypocritam, imò magis peccatorem.*

Anglo Remenses in Annot. 2. Cor. 9. *Lutherus & Calvinus tam sunt Libertini, ut doceant, Contritionem in homine aut hypocrisin, aut desperationem gignere.*

Gregorius de Valentia tom. 4. in Thomam Disp. 7. q. 2. punct. 3. §. Rectè &c. *Adversus hanc Lutheri blasphemiam in Concilio Tridentino definitum est, hujusmodi dolorem esse utilem.*

Resp. 1. Lutherus hanc conclusionem suam *ex Cassiano* mutuatus est, ut ipse scribit.

2. Intelligit autem *contritionem sine amore Dei*, quæ non est vera, sed simulata contritio; hæc facit hypocritam, qui nec volenter, nec amanter conteritur in corde suo. Ita namque expressè scribit Lutherus tom. 2. Latin. Jen. fol. 300. *De hac contritione* (sine amore Dei & justitiæ) *loquor. Quòd si dixerint, se loqui de contritione in caritate facta, jam articulus nihil ad me, non enim unquam sic docui.* In sequentibus prolixè explicat, quomodo talis contritio magis peccatorem faciat, quia nimirum, qui ita conteruntur, tantùm metu pœnæ à peccatis abstinent. *Perniciosum* ergò *genus docendi* nominat, *quo intuitu pœnarum homines docentur pœnitere. Hîc enim doctrinis coërcentur quidem ab opere & majori malo occultum illum affectum contemtæ legis & amati peccati nunquam intelligunt.*

3. Roffensis art. 5. adv. Luth. hæc ex Luthero allegat: *Malitiosè Adversarii mei hunc articulum congesserunt, non enim negavi contritionem. Dixi, fidem sine contritione esse non posse, cùm gratia infundatur, non nisi magnâ animi concussione. Quòd si Adversarii dixerint, se loqui de contritione in caritate facta, nunquam docui, eam hominem hypocritam facere. Qui meum articulum damnât, de contritione naturali extra fidem loqui eos oportet. Eat quisque in cor suum, non mentiatur sibiipsi, ac respondeat mihi, an non cor suum ita inveniat, ut mallet, legem nullam esse? an non odiat, pœnam peccatorum esse? an in affectu non vellet, peccata esse prohibita?*

4. Alphonsus de Castro lib. 4. advers. hæres. verbo Contritio. *Dupliciter contingere potest, ut aliquis timore pœnæ fugiat peccatum. Fieri enim potest, ut quis sic peccatum timore pœnæ fugiat, ut si pœnam minimè imminere conspiceret, peccatum nunquam relinqueret. Et iste, quamvis peccati opus effugiat, peccandi tamen voluntatem retinet. Quapropter eum, qui sic timore pœnæ peccatum detestatur, malè agere dicimus, & in hoc non est verus Dei timor etiam servilis, quoniam qui verè timet Deum, etiam timore servili, ab omni peccato declinat &c. Aliter contingit detestari peccatum timore pœnæ, sic videlicet, quòd timore pœnæ & peccati opus & peccandi voluntas prorsus abjiciatur. Contingit enim, ut qui consideret gehennam & gravissimam ejus pœnam, quam maximè odit,*

odit, & inde ascendat ad considerationem Dei, qui potest talem pœnam infligere, & sic considerans timet Deum, velut potentem talem pœnam infligere. Et hic timor Dei dicitur servilis, quando timetur Deus propter solam ejus potentiam &c. Talis timor Dei servilis bonus est, imò donum Spiritus Sancti.

(Atqui Lutherus de priore servilis timoris specie agit, ut ipsa verba ostendunt.)

5. Gregorius de Valentia d. l. ipsemet sic scribit: *Nos asserimus, si quis propter pœnas, tanquam propter maximum, quod horret, malum summeq; avertendum, de peccatis doleret, omninò fore malum, quoniam orietur ex perversissimo sui amore. Secundò, si quis movetur timore pœnarum & proposito vitandi pœnas, ut conditione sine qua non, doleret de peccatis, hic timor etiam malus est & à pio animo alienus.*

(Idem etiam sibi vult Lutherus.)

6. Guilielmus Lindanus lib. 4. Panopl. cap. 64. *Contritio non est timor gehennæ, sed animæ dolor de peccatis.*

(At servilem tantùm illum timorem D. Lutherus excludit, dicens cum Augustino serm. 7. de Temp. *Veram pœnitentiam non facit, nisi odium peccati. & amor Dei, hujus sacrificii signis est dilectio.*)

4. Bellarminus lib. 4. de Pœnit. cap. 2. sic disserit: *Lutherus in initio suæ novæ doctrinæ negabat ullam pœnam à Deo exigi post culpam, ut cognosci potest ex concione de Indulgentiis, quam habuit Anno 1518, ut ex Asteriscis, quos opposuit Eccii obeliscis ad initium secundi asterisci. Deinde tamen idem Lutherus admisit reatum pœnæ temporalis in hac vita post culpam remissam, ut patet ex assertione articulorum suorum art. 5.*

Resp. Verum est, quod Lutherus d. l. negaverit, ullam pœnam à Deo exigi post remissam culpam; sed falsum est, quod in assertione articulorum contrarium scripserit. Dicit quidem, *quòd multos legamus à Deo propter peccatum castigatos, ut Davidem, Mosen, Aaronem &c.* Sed aliud est *castigatio Dei*, pro qua non valemus satisfacere, & quæ à nullo hominum remitti potest: aliud est *pœna temporalis*, pro qua post remissam culpam satisfieri à nobis posse & debere Pontificii statuunt. Lutherus istam semper concessit, hanc semper impugnavit, adeoque pœnam propriè dictam, satisfactoriam, remissibilem vel satisfactionibus redimendam, & per Indulgentias relaxandam, post remissionem culpæ remanere, constanter negavit.

5. Pazmannus lib. 3. Hodegi in cap. de doctr. Lutheri, eo nomine Lutherum perstringit, quòd scripserit art. 13. *in Sacramento pœnitentiæ & remissione culpæ non plus facere Papam, Episcopum, Sacerdotem, quàm quemlibet Christianum, etiam fœminam & puerum.*

Resp. Verba Lutheri sic habent: *In Sacramento pœnitentiæ ac remissione culpæ non plus facit Papa, Episcopus, quàm infimus Sacerdos.* Ergò 1. opponit hæc *casibus Papæ reservatis.* 2. Loquitur *de jure omnium Christianorum communi*, non de potestate ordinaria in Ministerio. Omnes quidem Christiani jus habent prædicandi & absolvendi, sed jus illud suum ordinariè exequuntur per Ministerium Ecclesiasticum. 3. Loquitur *de casu necessitatis*, non de ordinaria potestatis Ecclesiasticæ executione. Nam expressè dicit, *ubi non est Sacerdos.* Item: *Absente Sacerdote, etiam mulier & puer absolvere possunt.*

III. Opi-

III. Opiniones absurdæ & erroneæ.

1. Toletus lib. 6. Instruct. cap. 5. *Non tenetur quilibet statim post peccatum commissum conteri, etiamsi recordetur sæpiùs commissi peccati.*

(Contrà Jerem. 26. v. 13.)

2. Andreas Vega lib. 6. de Justif. cap. 36. *Martyrium sine pœnitentia peractum, ad justificationem sufficit.*

(Contrà, omnes homines sunt peccatores. Ergò omnes, ac proinde etiam Martyres indigent pœnitentiâ.)

3. Suarez in Thom. tom. 4. Disput. 4. §. 3. Assert. 2. *Fieri potest aliquando, ut sola detestatio peccandi sine proposito formali non peccandi de cætero, sufficiat ad gratiam consequendam.*

(Sine fide nemo consequitur gratiam. Fides autem includit propositum formale non peccandi de cætero.)

4. Toletus lib. 3. Instruct. cap. 11. §. Advertendum 6. *Posit Confessarius pœnitenti imponere pœnitentiam per alium implendam, nimirum unum pro alio jejunare &c.*

(Ut per nosipsos peccavimus, ita per nos ipsos pœnitentiam agere debemus, ut unus pro alio non potest manducare; ita nec unus pro alio potest jejunare.)

5. Bellarminus lib. 1. de Baptismo cap. 9. *de originali peccato non esse pœnitentiam agendam* autumat.

(Quod est peccatum propriè sic dictum, de eo etiam agenda est pœnitentia. Peccatum originis est peccatum propriè sic dictum. Ergò.)

6. Anglo-Remenses in annot. Marc. 1. sect. 6. *Quòd Christus egerit pœnitentiam jejuniis vivendo in desertis & conversando cum bestiis.*

(Christum pro peccatis nostris satisfecisse & vitam æternam nobis promeruisse legimus, sed pœnitentiam ipsum egisse, nuspiam legimus.)

7. Idem in annot. Col. 1. sect. 4. *Afflictiones & passiones sanctorum dedicatæ & sanctificatæ in sanguine Christi, habent fortem satisfactionem in se pro Ecclesia & ejus particularibus membris, & sunt complementa defectuum passionis Christi.*

(Contrà Hebr. 1. v. 3. Christus *peccatorum nostrorum purgationē fecit per seipsum.* cap. 10. v. 14. *Unâ oblatione consummavit in æternum sanctificatos.*)

8. Concil. Trident. sess. 14. can. 13. *Non est sufficiens satisfactio, credere, quòd Christus satis abundanter pro nobis satisfecerit, sed oportet, ut Deo quoque satisfiat pro nostris peccatis per pœnam nobis impositam.*

(Contrà Joh. 19. v. 30. *consummatum est.*)

9. Bellarminus lib. 4. de Pœnit. cap. 7. *Accedente Dei gratiâ, verè possumus aliquo modo ex propriis, ac pro hac justè & ex condigno satisfacere.*

(Contrà Job 9. v. 3. Rom. 11. v. 6.)

10. Idem Bellarminus lib. 1. de Purgat. cap. 10. §. Secundus &c. *Etiamsi una satisfactio sufficeret, tamen ad majorem Dei gloriam, cui satisfit, & majorem honorem hominis satisfacientis placuit Christo conjungere nostram satisfactionem suæ. Homo justus sub duplici titulo jus habet ad eam gloriam, uno ex meritis Christi sibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis, qui modus mihi videtur non improbabilis.* (imò est execrabilis.)

11. Clemens Papa in Bulla, quæ hodiè Viennæ & alibi in privilegiorum scriniis asservatur, præcepit *Angelis de cælo, ut animam peregrinantis Romam & morientis, à purgatorio absolutam ad gaudia perpetua*

petua introducant. inquiens: *Nolumus, ut pœna inferni sibi aliquatenus infligatur.* Cornel. Agripp. de vanit. scient. cap. 92.

12. Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 10. *Christus infidelibus remitti voluit peccata per Baptismum, at fidelibus remitti noluit per Baptismum, sed per alium ritum, nimirum reconciliationem, pœnitentiam.*

(Perquam durè dicitur, *infidelibus remitti peccata per Baptismum.* Intelligit quidem Bellarminus nomine *infidelium* eos, qui ex gentilitate ad Christum convertuntur, sed illi non sunt prius baptizandi, antequam fidem Christi profiteantur & seriam peccatorum pœnitentiam agant, hactenus ergò non sunt infideles.)

13. Bellarminus lib. 3. de Pœnit. cap. 2. §. Septimò probatur &c. *Si non essent Sacerdotes judices, nec verè peccata remitterent, sed solùm annunciarent esse remissa, nemo periret ex eo solùm, quòd Sacerdotem reconciliantem habere non posset. At S. Augustinus in Epist. 180. ad Honoratum apertè scribit, aliquos reconciliari cupientes, & proinde in Christum credentes, in æternum perire, quòd antè moriantur, quàm à Sacerdote absolvi potuerint.*

lib. 3. de Pœnit. cap. 4. *Invito Sacerdote neminem quantumvis verè pœnitentem per Confessionem coram Deo peccatorum remissionem consequi posse.*

Saniores Pontificii non dubitant, *quòd actus Confessionis Sacerdotalis non sit necessarius ad salutem, tantùm de voto litigant, an omninò in adulto requiratur votum Confessionis, an votum hoc oporteat esse explicitum, an sufficiat implicitum?* Gregor. de Valent. de necess. Confess. cap. 2. Canus Relect. de Pœnit. part. 5. concl. 3. pag. 882.

(Contrà idem Bellarm. lib. 2. de Pœnit. cap. 13. *Contritio perfecta cum voto Sacramenti conjuncta, remittit peccata ante Sacerdotis absolutionem.*

Ibid. *Nos contritionem salutarem homini ad peccatorum remissionem obtinendam sufficere posse existimamus, si vel maximè in casu necessitatis absolutio Sacerdotis non accedat, quæ tamen fidei confirmandæ ergò, si haberi potest, haudquaquam negligenda est.* Idem statuit Hardingus in Confut. Angl. part. 2. cap. 5.

14. Idem lib. 2. de Pœnit. cap. 14. docet, *eum, qui dicit, Ego te absolvo, non affirmare, se absolutè absolvere, cùm non ignoret, multis modis fieri posse, ut non absolvat, licèt ea verba pronunciet, nimirum si is, qui Sacramentum suscipere videtur, fortè non habeat suscipiendi intentionem, vel non sit ritè dispositus, aut obicem ponat.*

(Cùm verò nemo sciat, an sit ritè dispositus, inde tollitur omnis ex absolutione speranda consolatio.)

15. Johannes Gastius in Memorab. refert, *quòd Sacerdos quidam Nobilem Latinitatis ignarum, nec pœnitentem, nec in futurum à peccatis abstinere volentem, ut aureum nummum ab ipso acquireret, hac verborum formâ absolverit: Dominus noster Jesus Christus te absolvat, si vult, & dimittat tibi peccata tua, quod ego non credo, & perducat te ad vitam æternam, quod est impossibile.*

16. Apud Zuingerum lib. 3. volum. 27. *Eudeo Andegavensis Comes satisfacturus pro peccato quodam indutus malefici damnati vestitu cum duobus comitibus ad sepulchrum Domini contendit, ita ut eorum alteri se collo vesti illaqueandum & trahendum traderet, alteri virgas præberet, quibus se tergo lassum laceraretque, eodem agere necessarium. Admitte*

mitte Domine miserum Fulconem perjurum & fugitivum tuum.

Lutherus Anno Christi 1498. ipse vidit Magdæburgi *Principem quendam Anhaldinum, fratrem Adolphi Præpositi Mersburgensis, indutum cucullo Monastico, gerere saccum, quo colligebant panem Mendicantes Monachi.* tom.6. Germ. Jen.f.9. & 20.

17. Gretserus in Virgidem. p. 156. *Sanguis Christi expiavit & abluit peccata nostra, at non sine instrumentorum interventu, in quibus & professionis religiosæ externa indicia, cilicium, vestitus Monasticus, tonsura.*

(Contrà Hebr. 1. v.3. *Christus purgationem peccatorum nostrorũ fecit per seipsum.*)

18. Keisersberg. de micis fol.43. *Qui nihil dat vel fecerit non consequitur Indulgentias. Idoneitas in suscipiente Indulgentias requirit tria C. Contritionem, Confessionem & Contributionem.*

Taxa Cancellariæ titulo de matrim. fol.23. *Nota diligenter, quòd hujusmodi gratiæ non conceduntur pauperibus, quia non sunt, ideò non possunt consolari.*

Vincentius Ordinis Prædicat. in Speculo Histor. lib.7. *Quintum est discretio, ut scilicet discernat apud se, pro quanto vellet exonerari, vel quantum vellet dedisse, ut absolutus esset à pœnitentia tanta. Sextum est justa æstimatio, ut secundùm quod ipsi dimittitur, ille recompenset. Sed Ecclesia tacet illam duabus de causis. Prima est, quòd si determinaretur, non essent fideles ita promti ad dandum &c. Alienatio quidem pecuniæ verè satisfactoria est, cùm sit verè pœnalis. Imò quantum ad relaxationem pœnæ pejoris conditionis est pauper, quàm dives.*

Augustinus Triumphus de potest. Eccles. quæst.31. art.3. *Simpliciter melioris conditionis est pauper, quàm dives, quantum tamen ad remissionem pœnæ, quæ acquiritur per Indulgentiam, in tali casu non est inconveniens, quòd dives sit melioris conditionis, quàm pauper.*

Ludovicus Bologninus in tract. de Indulg. num.84. *Quæro, an pauper ita consequatur Indulgentiam, ut dives? Thomas 4. sent. dist. 20. & Innocent. & Hostiens. in Summa de Pœnitent. dicunt, quòd Deus, qui omnia moderatur pondere, numero & mensurâ, dabit plus gratiæ uni, quàm alteri, secundùm quod plus erit devotus, vel secundùm quod unus dat plus, quàm alius.*

19. Bellarminus lib.1. de Pœnit. cap.19. propos.4. *Pœnitentia non est omnium hominum, sed tantùm peccatorum.*

Canus Relect. de Pœnit. part.5. ab initio recenset quinque argumenta eorum, qui negant, *pœnitentiam esse ad salutem necessariam.* Amplectuntur verò hanc opinionem Hugo de Sancto Victore lib.2. de Sacram. part.14. cap.1. Alensis part.4. q.17. membr.3. art.2. Bonaventura dist.17. part. 2. art.1. q.3. Jansenius Conc. Evang. c.147. Scotus, Gabriel, Medina, Cajetanus apud Tannerum Theol. Scholast. tom.4. Disp.6. quæst.1. dub.3. num.51. Confer Barradium in cap.15. Luc. tom.3. Conc. Evang. lib.3. cap.19. Granatensem homil.1. in Domin.3. post Trinit. Idipsum etiam declarant exemplis.

In Vitis Patrum part.2. de Contin. fol. 103. sic legitur: *Dixit aliquando cum fiducia Abbas Sysoy, Crede, quia ecce triginta annos habeo, quòd non deprecor Deum pro peccato.*

(Contrà pœnitentiæ concio post lapsum est Universalis, cùm omnes sint peccatores, Psal.32. v.6. Act.17. v.30. &c.

Cornelius à Lapide in cap.16. Levit,

Imperfecti ob frequentes lapsus frequenti & quasi continuâ indigent pœnitentiâ: perfecti, licèt inculpatè vivere videantur, tamen ex hac vita egredi non debent sine pœnitentia, uti docuit & exemplo suo ostendit Augustinus; teste Posidonio in ejus vita, & S. Fulgentius, cujus in morbo hæc erat vox: Domine, da mihi hîc modò patientiam & postea Indulgentiam.)

20. Idem lib. 2. de Pœnit. cap. 9. *Præceptum de pœnitentia, cùm sit affirmativum, non obligat quovis tempore, sed solùm certis temporibus, ut, cùm versamur in periculo vitæ, cùm accedendum est ad confeßionem, cùm Deus peculiari inspiratione nos ad pœnitentiam invitat.*

(Contrà Gregorius Pont. Rom. in lib. 2. Reg. cap. 2. *Quia quotidiè delinquimus, quotidiè ad pœnitentiæ lamenta curramus.*)

21. Gretserus in Virgidem. p. 44. mirificè probat factum Roberti Cælestini, quod his recenset verbis: *Æstuabat ille* (Robertus) *mortem pro Christo perpeti, verùm cùm justa ad id causa minimè ipsi arrideret, nullave occurrebat patiendi in Italia Martyrii ratio, solers tamen invenit viam, quâ dolores Christi in sua ipsius carne perferret. Dum namque per quoddam Cœnobio contiguum nemus obambularet, vidit fortuitò arborem in crucis modum penè bifurcam (quam) altißimo noctis silentio succidit & propriis ad Cœnobium pertulit humeris &c. inque cella defixit, positis ex utraque brachiorum parte cordularum nodis, quibus brachia immitteret, dùm in arbore, crucifixi instar, se suspenderet. Ipsam ergò arborem omni die indubiè ascendens, tamdiu dejecto & demisso corpore toto in ea pendebat, brachiis intra funes immißis, quamdiu Pater noster decies recitaret; at ita tractim, ut in unoquoque alter decem persolvere quiret, unde centies Orationis Dominicæ spacium adimplens, instar crucifixi pendebat in arbore. Quantus verò fuerit iste cruciatus, maximè cùm nihil pedibus suppositum haberet, quivis sapiens apud se pertractet. Præterquam namque, quòd in tam horrendo supplicio seipsum Deo mactabat integrum, in tantum ut non guttas, sed undas ejus oculi emitterent lachrymarum; omnia ejus membra ita sudore diffluebant, ut rivos diceres aquarum: sed & tantis divinis consolationibus perfundebatur, ut miraculo divino in corpore sustentatus, ægrè animam propriam, ne emigraret, detinere posset.*

22. Idem in Agonistic. pag. 51. *Si ejusmodi cingulum* (funiculum scilicet eumque in formam flagelli complicatum) *Christus gestavit, absque scelere opinari poßumus, illud Christo eum quoque in usum serviviße, de quo Prædicantes æquâ mente cogitare nequeunt.*

Et postea. *Nihil affirmo; tantùm ostendo, causa nihil suppetere Prædicantibus, cur præ admiratione quasi extra se rapiantur, quando audiunt, tale quid à Christo factitatum esse.*

pag. 48. *Si ego assererem, Christum, ut alia pœnitentiæ opera, ita & hoc, de quo disputamus* (flagellationem spontaneam) *suscepiße, quo argumento me refelleres?*

pag. 50. *Prædicantes, licèt ringantur, ostendere non poßunt; Christum disciplinam non feciße.*

(Contrà. Joh. 2. v. 14. & 15. docemur, quòd Christus non cingulum, quo præcinctus erat, flagelli loco arripuerit; sed in templo demum flagellum qualecunque ex funiculis ibi abjectis, illis fortassè, quibus mercatores antea oves, boves que

vesq; adduxerant, simpliciter contexuerit, ut particula *ως* in quibusdam exemplaribus addita innuit. Nam si antea flagello isto pro cingulo usus fuisset, non demum in templo ex funiculis id fecisset.)

23. Henricus Henriquez in Summa Theol. moralis libro totius operis 6. de Pœnit. Sacram. lib.3.cap.19. §.5.docet, *sigillum confessionis nequaquam resignandum esse, quamvis ageretur totius orbis salus, aut ipsius pœnitentis utilitas; nec pro vitando ullo gravissimo damno innocentis, aut quod esset totius orbis conflagratio, aut perversio religionis & omnium Sacramentorum intentata demolitio.*

Isaacus Casaubonus in Epist.ad Frontonem Ducæum memorat, se ex ore Jesuitæ Bineti excepisse hoc dictum, *præstare Reges omnes interire, quàm si vel semel sigillum Confessionis violaretur.*

Eudæmon Johann. Apol. pro Garneto pag.235. docet, *tantam esse sigilli Confessionis religionem, ut in nullo casu propter nullum finem, etiam pro tuenda tota Republ. ab ingenti malo temporali aut spirituali, violari illud liceat.* Pro qua sententia citat Suarez Jesuit. de Pœnit. Disp.33. sect.1. num. 2. qui dicit, *hoc certum & indubitatum esse apud suos.*

Neque hoc solùm dicunt aut docent, sed quod docent, hoc præstant eorum nonnulli majore flagitio. In Anglia pulverariæ conjurationis conscii erant Garnetus & Oldicornius Jesuitæ, qui comprehensi, postquam per dies complures solitis æquivocationum artibus judices essent ludificati, tandem videntes, nullum superesse subdolis mendaciis mantellum, confessi sunt, *se conscios facinoris fuisse, sed rem sub sigillo confessionis revelatam patefacere veritos.*

Idem Casaubonus in Responsione ad Cardinalem Peronium, *hominem quendam Jesuitici Ordinis in Gallia impio & profano ore asseruisse* memorat, *Si Dominus noster Jesus Christus in terris versaretur morti obnoxius, & aliquis sibi in confessione dixisset, se illum velle occidere, priusquam Confessionem revelaret, passurum se, ut Christus ipse occidatur.*

24. Tolet. de Instruct. Sacerd. lib.1. capite 13. asserit, *eos, qui tenentur obnexii vinculo fidelitatis vel juramenti alicui, liberari à tali vinculo, si is inciderit in excommunicationem.*

(Atqui ut Evangelium non abolet politias, ita censura Ecclesiastica non tollit obligationes civiles.)

25. Idem d.tr.lib.2.cap.5. asserit, *contritionem habere venialium peccatorũ non esse necessarium, quòd ipsa absque contritione remitti queant.*

(Atqui venialia peccata sunt propriè dicta peccata. Ergò contritio de illorum admissione requiritur.)

26. Pontifex propter delicta Magistratuum excommunicationis fulmen vibrat in eorum subditos, ut patet ex Bullis, quibus Reges, Principes aut alios Magistratus excommunicantes, eodem anathemate subditos eorum illaqueant. Sed huic excommunicationis processui opponendum dictum Leonis Episcopi Romani in Epistola ad Episcopos per Viennensem provinciam constitutos, quæ est 67. (quod adducit Alphonsus de Castro lib. 6. adversus hæreses, verbo Excommunicatio) ubi sic loquitur: *Nulli*

Christianorum facilè communio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium Sacerdotis, quod in magni reatus ultionem invitus & dolens quodammodo debet animus vindicantis. Cognovimus enim pro commissis & levibus verbis, quosdam à gratia communionis exclusos, & animam, pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tam sævi supplicii sauciatam, & inermem quodammodo, exutamq́ omni munimine, Diabolicis incursibus, ut facilè caperetur, objectam. Certè, si quando talis causa emerserit, ut pro commissi criminis qualitate aliquem justè faciat communione privari, is tantùm pœnæ subdendus est, quem reatus involvit, nec particeps esse debet supplicii, qui consors non docetur commissi.

27. Raphaël Volaterranus lib. 7. Geograph. agens de Saxonia. *Alberstadii templum Carolus extruxit cum amplissimis & proventibus & officiis, ubi quotannis institutum conspicere licet inauditum. Die namque cinerũ, peracto sacrificio, facinorosum quempiam sordidatum, & operto capite, templo ejiciunt, quem Adamum appellant. Is die noctuq́ discalceatus urbem sacraq́ templa salutando perambulat, tantùm post mediam noctem in plateis aliquantulum quiescit; deinde invitatus (omnes enim eum invitant) quicquid apponitur, taciturnus vescitur. Demùm in die Cœnæ Dominicæ in templum accersitus, absolvitur, pecuniâq́ collatâ cumulatur.*

28. Ut Indulgentias statuminent, disputant, *unicam guttulam sanguinis Christi fuisse sufficiens λύτρον pro peccatis totius mundi propter personæ infinitatem.* Pontifex in cap. Unigenitus Extravag. commun. de Pœnitent. & remiss. Atqui hic respiciendum ad Dei decretum & consilium, quòd Christus pro redemtione humani generis copiosum sanguinem effundere debuerit. Barradius tom. 4. lib. 6. cap. 10. Harmon. *Voluit Christus hominibus indicare, quanti constiterint, quàm gravi dolore, mœstitiâ, horrore empti sint. Duplicem habere voluit passionem (si tamen duplex dici potest) alteram internam animi, alteram externam corporis. Externa corporis omnibus manifesta erat, internam animi externis signis patefacere opus fuit, nempe verbis illis: Tristis est anima mea usque ad mortem, & stupendo sudore sanguineo. Voluit copiosam esse redemtionem, tum propter copiosum dolorem internum, tum propter copiosum externum. Non solùm enim attendit, quantam vim dolor ipsius haberet, ex divinitate unita: sed etiam quantus dolor sufficeret secundùm humanam Naturam ad tantam satisfactionem.*

29. *Contritionem* Bellarminus lib. 2. de Pœnit. cap. 2. dicit esse *carnis emollitionem*, allegans ad id probandum Hieronymum in cap. 23. Jerem. Atqui contritio non est ipsa emollitio cordis lapidei, ut fiat molle & carneum, sed significat dissolutionem ejus, quod durum est, ut accedente alio agendi principio, possit fieri *molle & carneum*, ac habilius sit ad recipiendam mollitiem, quàm si contritum non fuerit. Malleus legis conterit quidem *cor lapideum* Jerem. 23. v. 29. sed non donat cor carneum. Hieronymus loquitur de successione emollitionis ad contritionem, quòd tempore soleant se invicem consequi. *Cordis carnei* seu novi datio nequaquam est contritio, sed efficacis Dei gratiæ effectus, actu salutaris, Ezechiel. 11. v. 18, 19. cap. 18. v. 31. cap. 36. v. 25, 26, 27. qualis contritio non est.

30. Gregorius de Valent. in opusc. de Satisf. cap. 3. ad 3. quando de valore humanarum

manarum satisfactionum disputat ad objectionem *de inutilitate nostri meriti, si Christus perfectissimè satisfecit,* sic respondet: *Hoc tamen ex hac re consequi negandum non est, nempe compensationem pro offensa per aliquid amplius Deo fieri, quàm alioqui secundùm rigorem justitiæ oportuisset, siquidem absque nostra satisfactione potuisset sola Christi satisfactio abundantissimè satisfacere. Cæterùm postquam ipsi Christo, ex voluntate etiam æterni sui Patris, ad majorem utilitatem nostram visum est, non solùm per suam, sed etiam per nostram satisfactionem (quatenus hanc etiam ipse obtulit) æterno Patri suo debitum illud solvere, non est ullo modo injustus Pater æternus, quòd etiam satisfactionem nostram ex ejusmodi quasi pacto sibi debitam exigat.*

(Hac ratione homo pleniùs Deo satisfaciet, quàm ipse Christus, cùm ipsi non solùm applicata sint Christi merita perfectissimè ex rigore justitiæ Deo satisfacientia, sed etiam *de suo & ex propriis insuper Deo satisfaciat*, ut loquitur Bellarminus lib.4. de Pœnit. cap. 7. §. Illud tamen. Mirum ergò nemini videri debet, Bellarminum ibidē §. Primùm enim &c. disputare, *quòd opera nostra, ut à Spiritu Sancto in nobis habitante procedunt, quandam habeant infinitatem, ac per hoc quandam æqualitatem cùm injuria Deo illata.* Item lib.1.de Purgatorio cap.14. *Hominem suiipsius Redemtorem & Salvatorem rectè appellari posse.*)

31. Excommunicatos licitè occidi posse statuunt.

Urbanus II. c. Excommunicatorū 47. caus.23. q. 5. *Non eos homicidas arbitramur, quos adversus excommunicatos zelo Catholicæ matris ardentes aliquos eorum trucidâsse contigerit,*

Bellarminus lib. 1. de Laicis cap. 21. §. Probatur ultimò. *Hæretici excommunicari jure possunt. Ergò & occidi. Probatur consequentia, quia excommunicatio est major pœna, quàm mors temporalis.*

(At hæc est turpissima confusio fori Ecclesiastici & politici.)

32. In Jure Canonico c. Medicina 76. caus.33. quæst.3. dist.1. de Pœnit. *Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus; pecuniam habes, redime peccatū tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecuniâ tuâ, vilis pecunia, sed preciosa est misericordia.*

(Atqui unicum pro peccatis λύτρον Scriptura novit, quod à Christo in ara crucis præstitum.)

lib.2.Decret.Gregor.tit.2. c. Conquestus est 10. *Iniquum est, ea, quæ collata sunt pro remedio peccatorum venerabilibus Ecclesiis &c. aliis usibus applicari.*

lib. 3. Decret. tit.19. c. Injustum est 4. *Mancipia, quæ fideles Deo & Sanctis ejus pro remedio animæ suæ consecrârunt.*

lib. ejusd. tit.26. c. Requisivisti 15. *Requisivisti de his, quæ Testator pro anima sua legat in ultima voluntate.*

(Atqui unicum peccatorum remedium & salutis consequendæ medium est fides, Christum apprehendens.)

33. c. Firmissimè tene 3. caus.15. quæst.1. *Firmissimè tene & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hîc à malis suis fuerit per pœnitentiam fidemq; conversus, & per Sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est, per Baptismum liberatus.*

(Ergò Martyres sine pœnitentia & fide

fide salvantur. Contrarium testatur tota Scriptura.)

34. Thomas Hardingus in Confutat. Apolog. Anglic. part. 2. cap. 5. *Sacerdos per claves Ecclesiæ homines absolvit & orationis & rationis impotes, ut eruditus, antiquus & sanctus Pater Leo docet in Epistola ad Theodorum Episcopum Forojuliensem scripta.*

Resp. Sermo est de illis, qui in excommunicatione, postquam pœnitentiæ signa minimè dubia edidissent, mente capti & morti vicini erant, non autem de quibusvis furiosis.

Concilium Carthagin. IV. cap. 76. *Si is, qui pœnitentiam in infirmitate petit, in phrenesin versus fuerit, dent testimonium, qui eum audiverunt & accipiat pœnitentiam.*

35. Extat liber Germanicê excusus in ipsa urbe Roma Anno 1500. tempore Alexandri VI. in quo litera C.iij. b. hæc leguntur: Item der H. Pabst Gregorius hat die Kirche (Johann Lateran) andermal geweicht / nach dem als sie verbrent vnd gebrochen ward von den Arian vnd Ketzern: vnd er gab so viel Tage Ablas zu der Kirchen / als es drey Tag vnd Nacht Tropffen regnet / vnd es geraw jhn / daß er so tieff in den Schritt der Barmhertzigkeit gegriffen hatt / da erschein jhm der HErr JEsus vnd sprach: Nicht las dich gerewen / Gregori, gib mehr / ich erlaub dirs / wann viel Volcks bedarff der Gnaden / vnd Gregorius bestettiget allen Ablas der Kirchen. Hasce Indulgentias Ecclesiæ Lateranensis in Compendio Privilegiorum Fratrum Minorum, quod Anno 1532. Venetiis edidit Fr. Alphonsus de Casarrubios Hispanus, Provinciæ S. Jacobi & Francisco de S. Angelis, Generali Ministro totius Seraphici Ordinis Minorum dedicavit, pag. 118. b. ita describit: *Item Bonifacius dixit: Indulgentiæ Ecclesiæ Lateranensis numerari non possunt, nisi à solo Deo; & ego omnes illas confirmo.*

ARTI-

ARTICULUS XVII.

DE EXTREMA UNCTIONE.

THESIS. Extrema unctio non est propriè dictum Novi Test. Sacramentum.

Ekθεσις. 1. Non est quæstio de ritu unctionis, quem *Apostoli* in sanatione ægrotorum olim adhibuerunt, sed de unctione, quam *Pontificii* morituris hodiè adhibent.

2. Non est quæstio *de generali significatione vocis Sacramenti*, sed *de propria ac stricta ejusdem significatione*, in qua Baptismo & Eucharistiæ tribuitur.

Antithesis. Concilium Tridentinum sic fulminat: *Si quis dixerit, extremam unctionem non esse verè & propriè Sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à B. Apostolo Jacobo promulgatum, sed ritum tantùm acceptum à Patribus aut figmentum humanum, anathema sit. Si quis dixerit, sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec allevare infirmos, sed jam cessâsse, quasi olim tantùm fuerit gratia curationum, anathema sit.*

Bellarminus lib. de Sacramento extremæ unctionis cap. 1. *Ecclesia Catholica palàm affirmat, unctionem extremam Sacramentum esse verè & propriè dictum. Id enim expressè habent Concilium Florentinum in Instructione Armenorum & Tridentinum sess. 14. can. 1.* Describit autem illud hoc modo, quòd sit *verè & propriè dictum Novi Testamenti Sacramentum à Christo Domino nostro apud Marcum insinuatum, per Jacobum autem Apostolum fidelibus commendatum & promulgatum, in quo organa sensuum, oculi, aures, nares, labia, manus, pedes & renes oleo exorcizato in morituris inunguntur*, cap. 2. & seqq. *Materiam ejus esse oleum olivæ ab Episcopo benedictum, ita ut consecratio & benedictio Episcopalis in hoc Sacramento sit de essentia materiæ; formam esse illa verba: Per istam sanctam unctionem & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quicquid deliquisti per visum &c.* cap. 7. *Effectus illius Sacramenti duos esse, unum, quòd sanet corpus, si ita expediat animæ saluti; alterum, quòd abstergat reliquias peccatorum*, cap. 8. *Ministrum esse Presbyterum, id est, Sacerdotem & consequenter Episcopum, si is velit*, cap. 9. *Ceremonias esse duas, ut recitentur Litaniæ, & ut septem corporis partes ungantur*, cap. 10.

Suarez tom. 4. Disp. 39. sect. 1. n. 2. *Dicendum est, extremam unctionem esse verum Sacramentum à Christo immediatè institutum, unumq; ex Septem novæ legis Sacramentis, quæ assertio est de fide.*

Nostram sententiam probamus.

Unctio illa 1. destituitur *verbo mandati & promissionis*. Ubi enim illa morti vicinorum unctio mandata? ubi exprimitur Elementum externum? ubi habentur Exorcismi, quib. oleum illud consecrandum?

crandum? ubi tribuitur unctioni illi remissio peccatorum? ubi à defunctis sanctis animæ sanatio peti vel sperari jubetur? ubi exprimuntur partes corporis inungendæ?

2. Si extrema unctio esset Sacramentum, effectum infallibilem haberet. Sed talem effectum non habet, cùm sanitas corporalis, quæ est unctionis illius effectus, rarò consequatur. Omnium Sacramentorum hæc est Natura & conditio, ut ex sese semper operentur & efficiant illud, propter quod instituta sunt. Si ergò sanitas corporalis est hujus Sacramenti effectus, infallibiliter consequetur.

3. Si ex eo, quòd Apostoli inunctione olei in miraculosa infirmorum sanatione usi fuerunt, colligitur Sacramentum unctionis infirmorum, debet etiam colligi Sacramentum ex eo, quòd Dominus Jesus *luto & sputo & aquâ Siloë* curavit cœcum & ex aliis similibus Ceremoniis. Consequens dici nequit. Ergò.

4. Unctionis Ceremonia extra donum curationis partim ab hereticis, partim ab Ethnicis originem trahit. Primi illâ usi sunt Valentiniani, ut patet ex Irenæo lib.1.cap.18. Præterea Ethnici consueverunt ungere mortuos, unde illud *ultimum lavacrum* Apulejus vocat. His Ethnicis superstitionibus similia sunt, quæ narrat Dionysius cap. 7. de Eccles. Hierarch.

5. Progressus ejus docet, unctionem infirmorum non esse Sacramentum. Nam initio Apostoli oleo simplici ungebant ad curandum. Cessante dono curationum, adhibitæ sunt consecrationes, quibus rara etiam miracula ederentur, cùm horum nulla ampliùs essent. Ne oleum sine usu esset, id institutum fuit, ut ad relevationem peccatorum ungerentur morituri. Postea progressu temporis subinde alia atque alia addita sunt, donec tandem Sacramentum illud Pontificium cum omni sua structura inde extructum, quod hodiè *pro novæ legis Sacramento* à Christo institutum venditatur.

6. Non extant *exempla antiqua*, quòd sancti viri in extremis agentes, vel ungi voluerint, vel alios ungi præceperint, aut suaserint.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, esse tantùm duo Novi Testamenti Sacramenta verè & propriè sic dicta, Baptismum scilicet & Eucharistiam.

(Ergò extremam unctionem non agnoscunt pro Sacramento propriè sic dicto.)

Verba eorum adduximus superiùs artic.11.cap.3.

2. Quòd quidam agnoscunt, extremam unctionem non esse Sacramentum propriè dictum.

Glossator Decretalium lib.4. cap.3. de secund.nupt. Vir autem, tit.21. *Quid impediret*, inquit, *extremam unctionem iterari, cùm non sit Sacramentum, sed oratio super hominem?*

Matthæus Galenus Professor Duacensis & Academiæ Cancellarius in Catech. à Croquetio edit. Catech. 181. *Quid mirum, raram contingere sanitatem, cùm vix habeatur nunc ratio partium malè affectarum, quas nostri majores totis septem diebus inungebant? adhibebant validas preces, suppetebant merita, nec deerat fides in Deũ, seu fiducia, quibus rebus quidvis poterat impetrari.*

petrari. Jam verò, cùm vel ea ignoremus, vel contemnamus, mirari non oportet, si nihil sequatur, ubi vix necessariæ preces intelliguntur, aut leguntur attentè.

(At Sacramentorum propriè dictorum vis non pendet à meritis, fiduciâ, ignorantiâ vel contemtu administrantium. Ergò extrema unctio non est Sacramentum propriè dictum.)

3. Quòd quidam agnoscunt, primitivæ Ecclesiæ, Apostolis vicinę, hoc Sacramentum ignotum fuisse, prout scilicet hodie in Papatu administratur.

Gregorius Homil. 38. in Evangel. duo morientium exempla recenset, in quorum altero *præsidia salutis adhibita, ad signum usque crucis* recenset, nec tamen *unctionis*, quæ locum ibi maximè habuisset, vel verbo mentionem fecit.

Johannes de Vesalia Concionator Wormaciensis (qui floruit circa annum 1470.) reprobavit extremam unctionem.

Georgius Cassander in Consult. art. 22. pag. 985. *In forma verborum, quæ inter ungendum usurpantur, fatendum est, veterem morem, qui adhuc in vetustis libris divinorum Officiorum extat, nonnihil immutatum. Nam olim cùm ager oleo, quod infirmorum seu Energumenorum dicebatur, tum in cæteris membris, tum præcipuè in loco, ubi vis doloris maximè incumbebat, inungeretur, hæc verborum forma adhiberi solet: Ungo te de oleo sancto in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, obsecrans misericordiam ipsius unius Domini ac Dei nostri, ut fugatis omnibus doloribus & incommoditatibus corporis tui, recuperetur in te virtus & salus, quatenus per hujus operationem mysterii, & per hanc sacrati olei unctionem ac nostram deprecationem virtute Sanctæ Trinitatis medicatus pristinam & magis robustam recipere merearis sanitatem per Dominum nostrum.*

(Similes formas recitat idem Cassander in Scholiis ad Hymnos Eccles. p. 288. edit. Paris.)

Ex qua forma & precibus antè & pòst usitatis constat, hanc unctionem non modò ad remissionem peccatorum & animi corroborationem adversus insultus Diaboli, sed etiam ad corporalis morbi levationem pertinere, id quod forma quoque *benedictionis olei* Ambrosiana & Romana significat, in quarū (Romana) inter cætera oratur, *ut prosit febribus & dysenteriis laborantibus, paralyticis, simulq; vexatitiis, id est, Energumenis seu Dæmoniacis.*

Idē declarat Hymnus, post unctionem à Clero decantari solitus, cujus initium:

Christe, cælestis medicina Patris,
En ob infirmos tibi supplicamus,
Quos nocens pestis valetudo quassat,
Ut pios morbo releves jacentes,
Quo quatiuntur.

Quin & Sententiarum Magister duplicem causam institutionis hujus Sacramenti adducit, videl. *ad remissionem peccatorum & corporalis infirmitatis allevationem.*

Quapropter olim hæc unctio non, ut hodiè ferè fit, ad extremum usque vitæ periculum & valetudinem jam deploratam differebatur, sed graviore aliquo morbo invadente, hujusmodi orationes & unctiones per septem aliquando dies continuabantur.

Idem illud veteribus in morte positum fuit, ut post officium unctionis, si periculum imminebat, corporis & sanguinis Dominici communicatio, quæ *τέλος & perfectio omnium Sacramentorum* habeba-

habebatur, subjiceretur, à quo veteri more licet hodiè nonnihil variatum sit, hæc tamen tanti esse non debent, ut proptereà pax Ecclesiæ perturbetur. Hactenus Cassander.

Fevardentius in Comm. Epist. Jacob. cap. 5. *Effectus hujus olei erat, ut à morbis corporis sanarentur, quod in initio nascentis Ecclesiæ frequens accidisse legimus in Tertulliano ad Scapul. in curatione Imperatoris, in Hieronymo, in vita Hilarii à serpentibus percussos agricolas ad sanitatem restitutos fuisse. Et S. Clemens Rom. Pont. inter sacras constitutiones refert hanc formam benedictionis sacri olei: Deus creator sanctifica per Christum hoc oleum, & tribue illi vim sanandi & depellendi morbos.*

Flacius in Confut. Catech. Sidonii sic scribit: *In Agenda Moguntiæ edita est oratio haud dubiè vetustissima, quæ clarè hujus Ceremoniæ veterem verissimumq; usum indicat, sic habens: Respice, Domine, propitius super hunc famulum tuum, & opem ferre dignare super lectum doloris ejus. Impone manum manui nostræ & impera ægritudini ejus, ne nostram peccatorum dextram spernat infirmitas, sed ad invocationem nominis tui vereatur & fugiat, ut sanitati pristinæ restitutus exurgat, ac sanctæ Ecclesiæ tuæ præsentetur incolumis per Christum Dominum nostrum, Amen. Item illa oratio, quæ in plerisque Agendis est: Deus, qui famulo tuo Ezechiæ ter quinos annos ad vitam donâsti, ita & hunc famulum tuum à lecto tua potentia erigat ad salutē. Sunt & aliæ consimiles precationes in vetustis ac Manuscripticis Agendis, quæ clarè indicant, usum hujus ritus fuisse olim, sanare miraculosè per preces ægrotum, non autem, ut peccata per eum remitterentur.*

Et postea. *Adhuc hodiernâ die extant veteres Missales, quos me vidisse juro, in quibus ægrotus statim à principio morbi ungitur, ac pro ejus valetudine septem diebus orare Ecclesia jubetur. Postea præcipiunt Rubricæ disertis verbis in iisdem Missalibus, ei dari corpus & sanguinem Christi, unde apparet, unctionem fuisse eis olim valetudinis impetrandæ gratiâ institutam, & non fuit extrema, id est, in extremo agone data unctio.*

Huc referri potest, quòd institutionem unctionis, quatenus ut Sacramentum ad finem spiritualem usurpatur, tribuant Felici IV. (qui Anno Domini 526. ad Sedem Papalem evectus fuit. Concil. tom. 2. pag. 535.)

Fascic. Temp. *Felix, Romanus Pontifex, jussit infirmos ante transitum ungi.*

Polydorus Vergilius lib. 5. de Rerum Invent. cap. 4. pag. 366. *Felix IV. jussit morituros inungi.*

Philippus Bergomensis in Supplem. Chron. scribit, *Felicem IV. instituisse ut morituri jam inungerentur ad solatium & præsidium ipsis in morte præstandum.*

Durandus lib. 1. Rational. cap. 8. §. 25. *institutionem Extremæ unctionis Felici IV. attribui* testatur.

Bellarminus lib. de Extrem. unction. cap. 4. in traditionem factâ inquisitione inter Pontifices antiquitatis testem laudat *Innocentium I.* (qui vixit Anno 402.) & *Innocentium II.* (Anno 1198.) inter Patres *Alcuinum, Amalarium, Petrum Damianum & Hugonem,* (qui omnes octavo & sequentibus seculis vixerunt.)

4. Quòd agnoscere coguntur, finem proprium unctionis in Apostolica & primitiva Ecclesia usitatæ fuisse corporis sanitatem.

(Ex quo sic inferimus, prævente ipsomet

met. Bellarmino lib. de Extrema unctione cap. 2. §. 3. Omnia Sacramenta ordinaria & perpetua per se ad animam pertinent, secundario & per accidens ad corpus. At unctio in Apostolica & primitiva Ecclesia usitata ad corpus aut solum, aut præcipuè pertinuit. Ergò unctio illa non fuit Sacramentum ordinarium & perpetuum, de quo hic propriè & unicè quæritur.)

Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 7. cap. 6. adducit dictum Simeonis Metaphrastis ex Commentario rerum gestarum à S. Jacobo Apostolo. *Eos, qui sunt sereno & tranquillo animo, ut se muniant oratione: eos, qui ægrotant, ut oleo utantur cum oratione Sacerdotis ad unctionem, & id habeant pro morbi medicina.*

Item dictum Cyrilli Alexandrini de adoratione in Spiritu lib. 6. *Tu verò, si qua tibi pars corporis dolet & verè credis hæc verba, Dominus Sabaoth & alias hujusmodi appellationes, quas Deo, qui secundum Naturam est, divina Scriptura tribuit, vim habere putas pellendi malum illud, pro teipso precesfundens, hæc verba pronuncia: sic enim rectiùs, quàm illi facies, neque impuris Spiritibus, sed Deo gloriam tribues. Commemorabo etenim divinitùs inspiratam Scripturam: Infirmatur quis in vobis &c.*

Item illud Augustini (vel alterius autoris) in Tractatu de rectitudine Catholicæ conversationis. *Quoties aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, non divini, non sortilegi, non caraii, neque per fontes aut arbores, aut bivia phylacteria exerceantur: sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & devotione accipiat, oleumq; benedictum fideliter ab Ecclesia petat, unde corpus suum ungatur, & secundùm Apostolum, oratio fidei salvabit infirmum & allevabit eum Dominus, non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet.*

Item illud Gregorii Magni lib. Sacramentorum de feria 5. in Cœna Domini. *Emitte, Domine, Spiritum Sanctum paracletum de cœlis in hanc pinguedinem olivæ, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem corporis, ut tuâ sanctâ benedictione sit omni unguentum tangenti tutamentum mentis & corporis ad elevandos omnes dolores, omnesq; infirmitates, omnem ægritudinem corporis, unde unxisti Reges, Prophetas, Martyres, Chrisma tuum perfectum Domini, à te benedictum, permanens in visceribus nostris, in nomine Domini nostri Jesu Christi.*

Idem Coccius memorat ex Hieronymo, *Hilarionem Constantiæ sanctæ fœminæ generum & filiam de morte liberavisse unctione olei, quin & universos agricolas & pastores à venenatis animalibus & serpentibus percussos, ad eum confugisse, quo benedicto oleo, vulnera tangente, certam salutem resumserint.*

Guillaudus in cap. 5. Jac. *Mallem vocare hoc Sacramentum unctionem ægrotantium. Non enim est Sacramentum morientium, sed ægrotantium, non sepulturæ, sed salutis recipiendæ gratiâ concessum. Unde in primitiva Ecclesia multi, cùm ungerentur, sanabantur.*

Quin & in Constitutionibus Apostolicis sub nomine Clementis benedictionis olei infirmorum formula his verbis habetur lib. 8. cap. 35. Domine Sabaoth creator &c. *Sanctifica hoc oleum & da virtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem.*

Huc pertinet, quòd unctio illa quibusvis ægrotis promiscuè olim fuerit adhibita, cùm tamen hodiè non nisi desperatè ægrotis illam administrent.

Idem Coccius d. l. hæc ex veteribus adducit. Fortunatus Pictaviensis in vita S. Germani. *Mulier quadam, nomine Favonia, sancto viro oblata est. Hac velut ferro opposito, nullâ lege poterat jungere dentes aut labia. Quam in oratorio sacro perungens oleo, palpato undique capite, sine tarditate sanitati restituit.*

Gregorius Turonensis lib. 6. Historiæ Francorum cap. 7. *Hospitius apprehensâ manu cæsarie, attraxit caput illius* (surdi & muti) *in fenestram, assumtoq; oleo benedictione sanctificato, tenens manu sinistrâ linguam ejus, ori verticiq; capitis infudit, dicens: In nomine Domini mei Jesu Christi aperiantur aures tuæ, reseretq; os tuum virtus illa, quæ quondam ab homine surdo & muto noxium ejecit Dæmonium.*

5. Quòd agnoscunt, huic unctionis Sacramento jam olim fuisse contradictū.

Jodocus Coccius tom. 2. thesauri lib. 7. art. 6. pag. 875. *Armenii negant Sacramentum extremæ unctionis. Guido hæresi Armeniorum 21.*

Waldenses dicunt, quòd extrema unctio sit Sacramentum maledictionis, non benedictionis. Guido de Waldensibus.

Albigenses dicunt, extremæ unctionis Sacramentum nihil esse. Antoninus part. 4. Summæ tit. 11. cap. 7. §. 5.

Lollardi Sacramentum extremæ unctionis irridebant, interrogati super eo quid sentirent, responderunt, nos credimus, quòd olera, quantò fuerint plus oleo condita, tantò sint meliora. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.

Flagellantes nullum Sacramentum extremæ unctionis agnoscunt. Bernhardus Lutzemburg de hæresibus.

Johannes Wiclevus lib. 4. Trialogi cap. 25. contendit, hoc Sacramentum neque à Christo, neque ab Apostolis institutum, & propterea non esse verè Sacramentum.

Thaboritæ de extrema unctione nihil sentiunt. Æneas Sylvius Epist. 130.

Bellarminus de Sacram. Extr. unctionis cap. 1. *Hæretici permulti ritum unctionis infirmorum è numero Sacramentorum auferre conati sunt.*

Primò Waldenses, ut referunt Æneas Sylvius lib. de orig. Bohem. cap. 35. & ante eum Guido Carmelita in Summa de hæreticis.

(Waldenses circa Annum 1160. multos articulos Papales, & inter hos etiam extremam unctionem repudiârunt.)

Secundò Albigenses, teste Antonino in Summ. Theol. part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.

Tertiò Johannes Wiclevus, teste Thomâ Waldensi tom. 2. de Sacramentis cap. 163. & satis ipse de se id testatur in 4. lib. Trialogi capite 25. ubi contendit, hoc Sacramentum neque à Christo, neque ab Apostolis institutum, proinde nec verè Sacramentum esse.

In Fasciculo rerum expetendarum & fugiendarum ex Guilielmo Wideforde Anglo, qui aliquot theses Wiclephi impugnavit, de Wiclepho commemoratur, quòd dixerit: *Si corporalis unctio foret Sacramentum (ut modò fingitur) Christus & ejus Apostoli ipsius promulgationem non tacuissent.*

(Nec sufficit dicere, eos fuisse *hæreticos*, sed ex Scriptura probandum, illos in hoc doctrinæ capite errorem amplexos fuisse.)

Gregorius de Valentia in lib. de Num. Sacram.

Sacram. cap.3. & cap. 7. *Catholici alii negant Matrimonium; alii Confirmationem; alii Extremam unctionem esse univocè Sacramentum.*

Suarez tom.4. Disp.39. sect.1. n.2. *Quidam Catholici olim negârunt extremam unctionem.*

5. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, multi ex Pontificiis fatentur, *Sacramenta Novi Test. ab ipso Christo ratione formæ & materiæ esse instituta.*

Thomas p.3.q.64.artic.2. *Virtus Sacramenti est à solo Deo, ergò solus Deus est Sacramentorum institutor.*

Catech. Rom. pag.322. *Omnia sacra mysteria humanæ Naturæ vires superant, nec ab alio, quàm à Deo institui possunt.*

(Plura hujus generis adduximus superiùs art.11. de Sacram. cap.3. membro.4. Subsumimus: Nec ex loco Jac. 5. nec ex aliis Scripturæ dictis probari potest divina institutio hujus Sacramenti, nec consecratio olei, nec forma verborum, quibus hoc Sacramentum administratur, nec forma administrationis, quòd quinque sensuum organa oleo unguntur, quæ tamen omnia ad Sacramenti hujus essentiam pertinere Bellarminus disputat.)

Hugo de S. Victore lib.2. de Sacram. part.15. Lombardus 4. sent. dist.23. & ibid. Bonaventura, cùm non reperirent in Evangelica Historia hujus Sacramenti institutionem à Christo factam, *ab Apostolis illud institutum fuisse* existimârunt.

Inde Suarez tom. 4. Disp.39. sect.1. n.2. *Inter Catholicos nonnulli negârunt, Christum Dominum instituisse hoc Sacramentum, ex quo consequebatur* (*ipsi verè consequens non admittunt*) *non esse verum Sacramentum.*

Secundò, Bellarminus lib. de Extrem. unct. cap.8. sic scribit: *Qui statuunt, proprium & præcipuum hujus unctionis effectum esse remissionem peccatorum venialium, non facilè possunt probare, eam esse Sacramentum, cùm ad tollenda venialia non requiratur nova infusio gratiæ, quæ est effectum omnium Sacramentorum.*

(Subsumimus. Quidam inter Theologos Pontificios statuunt, *hunc esse proprium hujus unctionis effectum,* teste ibidem ipsomet Bellarmino. Ergò illi difficulter probare possunt, extremam unctionem esse Sacramentum.)

Tertiò, Catech. Tridentinus de Sacrament. in genere pag. 165. edit. Colon. 1570. *Sacramenta novæ legis formam verborum ita præscriptam habent, ut si fortè ab ea discedatur, Sacramenti ratio constare non possit.*

(Subsumimus ex eodem Catechismo pag.343. *Quibus verbis concipienda sit oratio seu verbum Sacramenti unctionis, quod forma ipsius est, fideli patrum traditione ad nos promanavit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, quâ omnium mater & magistra sancta Ecclesia Romana utitur.* Inde sic colligimus: Si unctionis forma non habetur præscripta, sed tantùm ex traditione, ergò non est Sacramentum novæ legis propriè dictum.)

6. Dissensiones Pontificiorum.

Primò, Innocentius I. Epist. ad Decentium, hanc unctionem appellat non Sacramentum, sed *genus Sacramenti.*

At hodiè propriè dictis Sacramentis accensetur.

Secundò, quidam statuunt, *quòd sani-*

tus corporis sit absolutus & infallibilis hujus Sacramenti effectus, ut Dominicus à Soto 4. sent. dist. 23. quæst. 1. art. 2. ubi dicit, *non promitti, nec dari per hoc Sacramentum integram sanitatem, sed certum quendam gradum auxilii supernaturalis, qui interdum satis erit ad sanandum, interdum non erit satis, semper autem cæteris paribus sanandum citiùs inunctum, quàm non inunctum.*

Sed hæc sententia Bellarmino lib. de Extr. unct. cap. 6. non placet, contrà verò statuit, *promissionem absolutam sive absolutè intelligendam non esse sanitatem corporalem, sed remissionem peccatorum & auxilium spirituale, quod semper est utile, nunquam noxium, sanitatem autem corporalem pertinere quidem ad hujus Sacramenti promissionem, sed conditionatam, id est, si ea fuerit animæ utilis.*

Gregorius de Valent. tom. 4. col. 2024. de Soto sic judicat: *Sotus in hac re plus videtur sapere voluisse, quàm oportet sapere.*

Tertiò. Quidam statuunt, *per reliquias peccatorum, quas hoc Sacramento abstergi* dicunt, *intelligenda esse peccata venialia.* Catech. Rom. p. 505.

Sed Bellarmin. d. l. cap. 8. disputat, *hoc improbabiliter dici, cùm ea sine Sacramento deleri possint.*

Quartò, Quidam nomine reliquiarum intelligunt *pronitatem sive habitum ex peccato relictum.*

Sed Bellarm. d. l. statuit, *illos adhuc improbabiliùs loqui, cùm de ejusmodi habitu non possint intelligi verba Jacobi.*

Ipse igitur statuit, *reliquias peccatorum dici, tum peccata, quæ interdum remanent post omnia alia Sacramenta, sive sint mortalia, sive venialia: tum torporem, mœrorem & anxietatem, quæ ex peccato relinqui solet, & quæ maximè hominem, morti vicinum vexare potest.*

Quintò, Innocentius I. in Epist. 1. cap. 8. dicit, *oleo sancto posse uti non solùm Sacerdotes, sed etiam Laicos.* (Verba sic habent: *Quo*, scil. sancto oleo, *ab Episcopo confecto, non solùm Sacerdotibus, sed & omnibus uti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo.)*

Reliqui verò statuunt, *solos Presbyteros ac, si velint, Episcopos posse hoc Sacramentum administrare.*

Variè igitur locum Innocentii explicant. Thomas Waldensis lib. 2. de Sacramentis cap. penult. verba Innocentii intelligenda esse dicit *de loco & tempore, ubi nulli adsunt Sacerdotes, tunc enim licere etiam Laicis hoc Sacramentum administrare.*

Dominicus à Soto dist. 23. q. 7. art. 1. intelligit Innocentium *de usu olei sancti extra Sacramentum ad curandos morbos.*

Cornelius Jansenius in cap. 6. Marc. & eum secutus Bellarm. d. l. c. 9. dicunt *Innocentium loqui de recipiente, non de Ministro.* (Quæ responsio verbis Innocentii directè adversatur. Nunquam in dubitationem vocatum erat, an quibuscunque Christianis liceret unctionem illam suscipere, quorsum ergò Pontifex illud definivisset? Sed & Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 7. art. 6. citat dictum Bedæ in cap. 5. Jacobi. *Nec solùm Presbyteris, sed uti Innocentius Papa scribit, etiam omnibus Christianis uti licet eodem oleo in sua aut suorum necessitate ungendo.* Bonaventura 4. sent. dist. 23. q. 1. art. 2. definit, *posse dispensari unctionem in casu necessitatis à non Sacerdotibus.)*

Sextò, Quidam putant *non esse de essentia hujus Sacramenti, ut septem corporis partes,*

tos, videlicet oculi, aures, nares, os, manus, renes & pedes ungantur, sed sufficere, ut quovis loco ungatur ægrotus, quoad Sacramenti essentiam, reliqua ad ritum & solennitatem pertinere.

Sed Bellarminus d. l. inquit, *hanc opinionem esse singularem & ideò minùs tutam.*

Quidam putant, *omnes illas unctiones esse de essentia.*

Thomas statuit, *ad essentiam solùm pertinere unctionem quinque sensuum.*

Septimò, Triplicem habent unctionis hujus formam. 1. Gregorianam, quæ sic habet: *Per istam sanctam unctionem & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quicquid deliquisti, per visum, auditum &c.* 2. Ambrosianam, quæ sic habet: *Ungo oculos tuos oleo sancto, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, ut quicquid visu illo peccâsti, dimittantur per hujus olei unctionē, idq; per Dominū nostrum Jesum Christū.* 3. Tertiam in Germania & Gallia ex utraque compositam, teste Eccio Homil. 92. de Sacramentis.

Octavò, Hugo Victorinus lib. 2. de Sacram. cap. 3. statuit, *hoc Sacramentum ab Apostolis esse institutum,* (quod de Hugone fatetur Pesantius in Thom. fol. 355.)

Eccius *à Jacobo institutum* asserit. Utrumq; graviter castigat Valentianus tomo 4. col. 2014. *nec ullo modo audiendos esse* monet.

Maldonatus in cap. 6. Marc. & Disput. de Extrem. unct. acriter disputat, *Christum Marc. 6. v. 13. instituisse Sacramentalem unctionem, eamq; omninò esse eandem cum illa Jacobi* cap. 5. v. 14. Barradius tom. 2. Concord. Evang. lib. 9. cap. 14. num. 22. pro hac sententia citat Euthymium, Theophylactum, Bedam, Dionysium Carthusianum, Thomam Waldensem, Alphonsum de Castro &c.

Ipse verò cum Jansenio, Toleto, Estio, Contzenio in Comm. h. l. Dominico Soto in 4. sent. dist. 24. q. 1. Gregorio de Valentia in part. 3. Thom. Disp. 8. q. 1. punct. 1. Suarez tom. 4. Disp. 39. sect. 1. num. 4. Tannero tom. 4. Theol. Schol. Disp. 7. q. 1. dub. 1. num. 7. Bellarmino de Extrem. unctione cap. 2. & aliis putat, *non fuisse institutam illic Sacramentalem unctionem, sed tantùm insinuatam,* quo modo plerique canonem 1. Concilii Tridentini sess. 14. locutum allegant.

Sed Marcus Antonius de Dominis Archiepiscopus Spalatensis lib. 5. de Repub. cap. 10. num. 8. memorat, canonem Tridentini Concilii ita fuisse à Concilio conceptum, ut diceret, *Sacramentum unctionis à Christo institutum,* atq; ita hic canon 1. de Extr. unct. legitur in editionibus tribus Plantinianis correctis & approbatis. Ita legitur in editione Concil. Binii. Ita legit Canisius in opere Catechistico & Catechismus ipse Tridentinus cap. 6. q. 8. ut mirum sit, Jesuitas ad hunc canonem provocare.

Quinimò, etsi in canone diceretur *Sacramentum insinuatum,* uti cap. 1. ejus sess. dicitur, esset tamen ex hypothesi Bellarmini lib. 1. de Sacram. in genere cap. 23. & aliorum immediata Christi institutio demonstratu necessaria, quam aliunde habere non possunt, quàm ex loco illo Marci. Quia ergò Jesuitæ tam acriter pugnant, *non haberi institutionem hujus Sacramenti Marc. 6. sed tantùm præfigurationem*, utique immediatam à Christo ipso, non per Apostolos factam, institutionem ipsis deesse manifestum est.)

Petrus

Petrus Suavis lib. 4. Histor. Concil. Trident. pag. 410. hac de re sic scribit: *Si cui mirum videatur, cur primo capite doctrinæ de Sacramento extremæ unctionis dictum sit, Sacramentum hoc à Christo Domino nostro esse apud Marcum insinuatum, & per Jacobum Apostolum fidelibus commendatum, cùm verborum antecedentium & consequentium contextus requireret potiùs institutum, quàm insinuatum, sciat, principiò quidem sic fuisse scriptum, sed, monente quodam Theologo, mutationem factam. Monuerat enim ille, Apostolos, quos D. Marcus ait, unxisse infirmos, eâ tempestate nondum ordinatos Sacerdotes, Ecclesiâ Romanâ eam opinionem tenente, Sacerdotium non nisi in ultima Domini Cœna in ipsos collatum: ideoq; pugnare inter se hæc; unctionem, quam Illi ministrabant, esse Sacramentum, & solos Sacerdotes ejus esse Ministros. Et quamvis nonnulli, & illam esse Sacramentum, & à Christo tum temporis institutam credentes, responderent, Christum, quo tempore Apostolis imperaverat unctionis ministrationem, eodem Sacerdotes, quoad hunc solum actum instituisse, perinde ac si Papa simplicem Sacerdotem Sacramentum chrismatis ministrare jubens, Episcopum, quoad hunc actum, illum crearet: tamen quòd ista assertio audax nimis & periculosa videretur, placuit in vicem verbi, institutum, subrogare, insinuatum.*

Nonò. *Benedictionem olei per Episcopum ordinariè ad hoc Sacramentum requiri* asserit Gregorius de Valentia tom. 4. col. 2019.

Contrarium statuunt Victoria & alii. Cajetanus quoque hac de re dubitat.

Decimò, non conveniunt in expositione loci Marc. 6. ut paulò pòst ostendemus.

Argum. Adversariorum.

1. Marc. 6. v. 12. Ungebant oleo multos agros.

Resp. 1. Pontificii non conveniunt in explicatione hujus loci. Quidam putant, illam Apostolorum unctionem fuisse *Sacramentalem*, ut Thomas Waldensis tom. 2. de Sacramentis cap. 163. Alphonsus de Castro lib. de hæresibus, in verbo Extrema unctio.

Maldonatus Jesuita tam in Commentario h. l. quàm in Disput. de Sacramento extremæ unctionis contendit, quantum potest, *Apostolos in prima illa sua missione, dum agros unxerunt oleo & sanârunt, administrâsse Sacramentum unctionis extremæ.* Nec probat suorum Catholicorum sententiam, qui dicunt, *non agi de hoc Sacramento, sed tantùm insinuari, quasi figurâ quâdam præcedente.*

Quidam verò statuunt, *tantùm figuram quandam & adumbrationem hujus Sacramenti fuisse*, ut Ruardus Tapperus in explic. art. 12. Lovan. Jansenius in cap. 6. Marc. Dominicus à Soto 4. sent. dist. 23. q. 1. art. 1. Illis sese adjungit.

Gregorius de Valentia in part. 3. Disp. 8. q. 1. punct. 1. ubi dicit, *quoad modum, & efficaciam, & significationem non eandem, sed diversam esse unctionem, de qua loquitur Jacobus, ab ea, quæ apud Marcum recitatur.* Fatetur insuper, *unctionem apud Marcum fuisse tantùm Symbolum curationis miraculosæ per donum sanitatum & ad tempus debuisse durare, sicut ipsum etiam donum sanitatis ad tempus duravit in Ecclesia, saltem ita frequens.*

2. Bellarminus de Exer. unct. cap. 2. aliquot argumentis probat, *unctionem illam non fuisse Sacramentalem. Primò, quia illa referebatur solùm vel præcipuè ad curationem*

nem morbi corporalis. Secundò, quia Apostoli tunc nondum erant Sacerdotes. Tertiò, quia promiscuè ungebant quosvis ægrotos. Quartò, quia non quærebant, an essent baptizati, qui inungendi erant, nec ne.

(At si unctio illa non fuit Sacramentalis, non poterit unctionis Sacramentum ex ea probari. Si vel maximè dicatur, *eam fuisse figuram & adumbrationem hujus Sacramenti*, illud tamen nondum sufficit, sed *ex sensu literali* institutio hujus Sacramenti probanda, quippe ex quo solo *ducuntur firma argumenta* Bellarm. lib. 3. de Verbo Dei cap. 3.)

3. Maldonatus in cap. 6. Marc. *Idem, quod Lutherus & Calvinus docent* (videlicet non agi hoc loco de Sacramento extremæ unctionis) *nonnulli nuper Catholici docuerunt. Mitto vetustiores, quos prohibet reverentia nominare.*

(Fuerunt autem Hugo Victorinus, Altissiodorensis, Lombardus, Bonaventura, Alensis, negantes, *unctionem hanc à Christo esse institutam* apud Tannerum Theol. Scholast. tom. 4. Disput. 7. quæst. 1. dub. 1. num. 7. quo ipso negarunt esse Sacramentum. Quicquid enim tale est, *à Christo ipso institutum* est, Concil. Trident. sess. 7. can. 1. & quidem *immediatè*, ut Bellarminus interpretatur lib. 1. de Sacram. in genere cap. 23.)

4. Rayhingius in Enchir. Cathol. contra D. Hoë pag. 564. itidem concedit, *quòd hic locus non agat de unctione Sacramentali, sed de dono sanationis*, interim tamen addit, *unctionem illam fuisse figuram unctionis Sacramentalis.*

Idem statuit Jacob. Tirinus Jesuita ad h. l. sic commentatus: *Theophylactus, Beda, Lyranus, Rubelius & Franciscus Lucas volunt, hanc unctionem esse eam, de qua S. Jacobus agit cap. 5. suæ Epistolæ, nempe Sacramentum extremæ unctionis. Verùm istius Sacramenti minister solus est Sacerdos. Atqui Apostoli tunc necdum erant Sacerdotes. Et Apostoli promiscuè quosvis ægros ungebant, etiam non moribundos, non baptizatos. Dico ergò, hanc Apostolorum unctionem non fuisse Sacramentum, sed typum seu figuram Sacramenti extremæ unctionis, ut Tridentinum insinuat. Erat enim (sicut & Baptismus Johannis) nuda Ceremonia ad hoc solùm adhiberi jussa à Christo, ut congruo Symbolo testatum facerent Apostoli, se missos à Messia seu Christo, id est, uncto, virtutemq́ue, quâ ægrorum corpora curabant, ab eo promanare, quem unxit Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Huic Ceremoniæ pro illo tempore Christus annexam volebat miraculosam curationem morborum omnis generis.*

(At Christus non venit, ut figuras institueret, sed impleret. Nec potest figura locum habere, si figuratum non habet fundamentum in sacris literis.)

Argument. 2. Jac. 5. v. 14. *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini & oratio fidei salvabit infirmum.*

Resp. 1. Cajetanus in cap. 5. Jacob. sic commentatur: *Nec ex verbis, nec ex effectu colligi potest, quòd hæc verba loquantur de Sacramentali unctione extrema, sed magis de unctione, quam instituit Dominus Jesus in Evangelio à discipulis exercendam in ægrotis. Textus enim non dicit: Infirmatur quis ad mortem, sed absolutè, infirmatur quis, & effectum dicit infirmi allevationem: & de remissione peccatorum non nisi conditionaliter loquitur, cùm extrema unctio non nisi prope articulum mortis detur,*

& directè, ut ejus forma sonat, tendat ad remissionem peccatorum. Præter hoc, quòd Jacobus ad unum ægrotum multos Presbyteros tum orantes, tum ungentes mandat vocari, quod ab extremæ unctionis ritu alienum est. Confer Sixt. Senens. lib. 6. Biblioth. annotat. 339.

2. Pontificii docent, *unctionem extremam non esse adhibendam, nisi illis, qui tam graviter ægrotant, ut de vita periclitentur.* Bellarmin. lib. de Extr. unct. cap. 9. §. Jam verò. Jacobus autem de tali unctione agit, cujus finis & fructus sit sanitas corporalis.

Fevardentius in cap. 5. Jacob. *Effectus hujus olei erat, ut à morbis corporis sanarentur.*

3. Bellarminus de Extrem. unct. cap. 2. probat, *unctionem Apostolorum Marc. 6. non fuisse Sacramentalem, quia referebatur solum aut præcipuè ad curationem morbi corporalis.* Jam verò etiam Jacobus de ejusmodi unctione agit.

Sic igitur progredimur: De eadem omninò unctione loquuntur Marcus cap. 6. & Jacobus cap. 5. Quòd si ergò unctio apud Marcum non est Sacramentalis, ut concedit Bellarminus, utique etiam unctio apud Jacobum non est Sacramentalis. Antecedens probatur ex ipsis Pontificiis.

Gorranus in cap. 6. Marc. *Ex quo loco extrema unctio originem traxit, similiter & ex illo, quod dicitur Jacobi ultimo.*

Dionysius Carthusianus ibid. *Ex hoc elicitur, quòd Extrema unctio infirmorum fuit instituta à Christo.*

Lyranus ibid. *Ex hoc loco patet, quòd unctio extrema, quæ est infirmorum, fuit instituta à Christo.*

Erasmus ibid. *Hinc natum apparet, quòd hodiè sacro oleo unguntur periculosè laborantes.*

Guillaudus in cap. 5. Jacobi. *Sacri Doctores sacris innitentes constanter asserunt, Ecclesiam veritatis columnam & firmamentum ex loco Marc. 6. tanquam ex ipsius Christi institutione hanc sacram unctionem, ut verum Sacramentum, accepisse.*

Eadem est sententia Alphonsi de Castro advers. hæres. lib. 14. Lindani lib. 4. Panopl. cap. 96. Eccii de Sacramentis homil. 92. Polygrani in Assertionibus, Horantii Locorum Catholicorum lib. 7. cap. 9. Petri Aurati paradoxo 99. &c.

Cumprimis verò vehemens in hanc partem est Maldonatus in cap. 6. Marci. *Hoc loco*, inquit, *agendum non solùm contra hæreticos, qui pertinaciter contendunt, hîc non esse sermonem de Sacramento Extremæ unctionis, sed etiam contra quosdam Catholicos, qui penè idem videntur docere, quos tamen magnâ ex parte ætas, nondum novas experta hæreses, excusat. Quid autem jam attinebat, vigente jam Lutheranorum & Calvinianorum hæresi, quosdam autores dicere, scriptisq; mandare, oleum istud ab Apostolis, non tanquam Sacramentum ad sanandos animos, sed tanquam medicamentum ad curanda corpora adhibitum fuisse, neque hîc de Sacramento, quo nunc utitur Catholica Ecclesia, Extremæ unctionis agi? quod idem Calviniani & Lutherani docent.*

Et paulò pòst. *Enimverò, qui hîc de Sacramento Extremæ unctionis agi negat, ad tollendum hoc omninò Sacramentum, aut malignè, si hæreticus; aut imprudenter, si Catholicus est, gradum facit.*

(Vidit Maldonatus, Bellarminum in concedendo nimis liberalem fuisse,

quando

quando nobis largitur, *unctionem*, cujus mentio fit Marc. 6. *non esse Sacramentalem*, cùm enim de eadem unctione, quæ Marci 6. describitur, etiam Jac. 5. agatur, inde immotè colligitur, etiam Jacobi 5. non describi unctionem Sacramentalem. Inde Maldonatus Bellarmini argumenta quatuor sigillatim refellit, & subjungit)

Miror, quosdam autores tam leviratione in re tanti momenti à vera communi sententiâ dissidere.

4. Concilium Tridentin. sess. 14. cap. 1. itidem suppeditat nobis hanc propositionem. De qua unctione Jacobus agit, illa est à Christo Marc. 6. insinuata, & ut in quibusdam editionibus habetur can. 1. à Christo instituta. Jam verò fatetur Bellarminus d. l. cap. 2. unctionem illam, de qua Marc. 6. agitur, non esse Sacramentalem. Ergò etiam ea, de qua Jacobus loquitur, non erit Sacramentalis.

5. Res ipsa ostendit, inter unctionem, de qua loquitur Jacobus, & inter Pontificiorum Extremam unctionem esse magnum omninò discrimen. Prior illa unctio Apostolica primò non tantum lethaliter ægrotantibus, sed etiam *quibusvis ægrotis* fuit adhibita. Posterior non nisi in extremo agone constitutis adhibetur. Secundò, ad priorem *plures Presbyteri* orationis causâ adhibiti fuêre. Posteriorem unus administrat, & quidem ordinariè Sacerdos. Tertiò, Apostoli & Presbyteri *simplici oleo* usi fuêre. Pontificii non nisi consecrato & exorcizato oleo utendum censent. Quartò Apostoli ægrotos *simpliciter* oleo unxerunt. Pontificii oculos, aures, nares, os, manus, pedes, ac in sexu virili etiam renes inungunt. Quintò, Jacobus mentionem facit *orationis ex fide* pro impetranda sanitate & remissione peccatorum, quibus morbum sibi contraxit. Pontificii certas precationum formulas in cujusque membri inunctione adhibendas præscribunt, in quibus nulla fit mentio corporalis sanitatis, sed tantummodò condonationis peccatorum per illa membra commissorum. Sextò, Jacobus sanitatem tribuit *orationi fidei*. Pontificii statuunt, unctionem illam prodesse ex opere operato. Septimò, Apostolorum unctio & oratio præcipuè spectabat *sanitatem corporalem*, ac simul orabatur pro remissione peccatorum, quibus morbus forsè erat contractus. Pontificii sanitatem corporalem pro accidentario unctionis suæ effectu habent, utpote qui raro & ferè nunquam sequatur, peccatorum autem remissionem præcipuum & infallibilem hujus Sacramenti effectum esse statuunt. Octavò, apud Jacobum mentio fit orationis *ad Deum* directæ. Pontificii autem in precibus, quas circa unctionem adhibent, etiam sanctos invocant.

Argument. 3. Augustinus lib. 2. de Visitat. infirm. cap. 4. *Roges de te, & pro te fieri, sicut sanctus dixit Apostolus Jacobus, imò per Apostolum suum Dominus. Ipsa videlicet olei sacri delibutio intelligitur Spiritus Sancti typicalis unctio.*

Resp. Bellarminus ipse lib. de Script. Eccles. agnoscit, libros hosce *ad dubios & incertos Augustini libros* pertinere.

Erasmus tom. 9. August. fol. 957. de illis sic judicat: *Sermo locutuleij nec docti, nec diserti. Quid habuerunt vel frontis,*

vel mentir, qui talia scripta obtruserunt nomine Augustini?

Croquetius Catechet. Explicationum Catech. 118. *librum hunc Augustino nec scriptum, nec lectum esse* fatetur.

(Sed nec unctio illa vocatur Sacramentum, ac verba accipi possunt *de signo non operante, sed significante.*)

Argum. 4. *Deus providit Sacramenta ingredientibus Ecclesiam & progredientibus. Ergò etiam egredientibus. Antecedens patet ex Baptismo & Eucharistia. Ratio consequentiæ demonstratur, quia nunquam magis homo indiget auxilio & præsidio, quàm in articulo mortis.* Bellarminus de Extrema unct. cap. 5.

Resp. 1. Ex eodem principio inferri posset, etiam in Veteri Testamento præter *Circumcisionem & Agnum paschalem* institutum fuisse Sacramentum pro egredientibus, videlicet hanc ipsam unctionem, vel aliud quoddam Sacramentum, quod tamen Pontificii non concedunt.

2. Negant ipsi Pontificii, hoc Sacramentum omnibus egredientibus conferendum.

Altenstaig in Lexico: *Non debet dari damnatis etiam ad mortem, quia sunt infames coram Ecclesia: nec debet dari qualitercunque exposito periculo mortis, quia non debet dari ei, cui imminet mors ex periculo extrinseca violentia, ut armorum & submersionis, vel hujusmodi.*

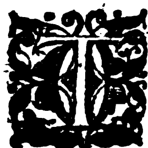
3. Sacramentum Eucharistiæ ipsimet Pontificii appellant *salutare viaticum.* Ergò illud non solùm pro Christianis progredientibus, sed etiam egredientibus institutum.

ARTI-

ARTICULUS XVIII.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

THesis. Ordo sive ordinatio Ministrorum Ecclesiæ non est Sacramentum Novi Testam. propriè ac strictè sic dictum.

Exθεσ. 1. Concedimus, Ordinationem vocari posse Sacramentum, vocabulo *in generaliore & latiore significatu* accepto. Si verò *propriissimè* loqui velimus, ita ut Sacramentum dicatur duntaxat illud, *quod habet Elementum externum sive Sacramentale Symbolum ab ipso Christo in Novo Testamento institutum, cui anneza sit promissio gratiæ ad remissionem peccatorum exhibendam, applicandam & obsignandam,* quo sensu & quâ significatione Baptismus & Eucharistia dicuntur Sacramenta, eo sensu, significatione & respectu Ordinationem Sacramentum esse negamus.

2. Concedimus, *manuum impositionem* in Pastorum Ordinatione ab Apostolis & viris Apostolicis in signum benedictionis fuisse adhibitam, per quam sicut Dei ministerio consecrabantur, ita iis quoque Deus dona ad muneris functionem necessaria largiebatur. Sed negamus, hanc Ceremoniam in Pastorum Ordinatione usurpari solitam, esse Sacramentum propriè sic dictum, cùm non sit Symbolum Sacramentale ab ipso Christo institutum, annexam habens promissionem gratiæ justificantis per hoc Symbolum conferendæ, sed sit *gratiæ super hominem,* ut loquitur Augustin. lib. 3. de Bapt. contra Donat. cap. 16.

3. Negamus etiam, ob prolationem certorum verborum vel numeratam gesticulationem gratiam quandam in ordinatos descendere.

Antithesis: Concilium Tridentinum sess. 24. de Sacramento Ordinis cap. 3. *Dubitare nemo debet, Ordinem esse verè & propriè unum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentis.*

Can. 3. *Si quis dixerit, Ordinem sive sacram Ordinationem non esse verè & propriè Sacramentum à Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantùm ritum quendam eligendi Ministros verbi Dei & Sacramentorum &c. anathema sit.*

Bellarm. lib. de Sacram. Ord. cap. 2. *Quòd Ordinatio sit Sacramentum verè & propriè dictum, demonstrari potest ex sacris literis.*

Nostram sententiam probamus:

1. *Ex defectu Symboli externi ab ipso Christo instituti.* Quicquid destituitur Elemento externo ab ipso Christo instituto, non est Sacramentum propriè ac specificè sic dictum. Ordinatio destituitur Elemento externo ab ipso Christo instituto. Ergò. Manuum impositionem Apostoli quidem adhibuerunt, sed ut Ceremoniam libe-

liberam, quâ personam ad Ministerium Ecclesiasticum electam, precibus Deo commendarent, sacro officio mancipa-rent & electionem legitimè factam esse omnibus publico signo testatam facerent, non autem ut Sacramentale aliquod Symbolum divinitùs institutum ac determinatum ad applicandam promissionem gratiæ Evangelio propriam.

2. *Ex defectu promissionis gratiæ.* Quicunque ritus destituitur annexâ promissione gratiæ Evangelio propriæ de applicatione & obsignatione remissionis peccatorum, ille non est propriè & specificè sic dictum Sacramentum. Ordinationis ritus destituitur annexâ promissione gratiæ Evangelio propriæ de applicatione & obsignatione remissionis peccatorum. Ergò.

3. *Ex Ordinationis conditione.* Omne Sacramentum N. Testam. præcisè ac propriè sic dictum, est N. Testam. proprium. Ordinatio non est N. Test. propria, sed utrique tam V. quàm N. Test. communis, cùm Sacerdotes Levitici itidem certis ritibus ad Ministerium fuerint consecrati, Exo. 29. Ergò. Item: Omne Sacramentum est bonum totius Ecclesiæ. Ordinatio non est bonum totius Ecclesiæ, sed certi alicujus status, videlicet Ministrorum Ecclesiæ propria. Ergò.

4. *Ex Scripturæ silentio.* Qui Ordines à Christo & Apostolis ne quidem nominantur, illorum in Ecclesiam introductio non potest esse Sacramentum propriè & specificè sic dictum, siquidem omne Sacramentum oportet esse à Christo institutum. Jam verò plerique Ordines Papales ne quidem à Christo & Apostolis nominantur. Confer Marcum Anton. de Dominis lib. 2. de Republ. Eccles. cap. 4.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, *duo tantùm esse N. T. Sacramenta propriè & specificè sic dicta, Baptismum scil. & Eucharistiam.*

(Ergò Ordinem non agnoscunt pro Sacramento propriè sic dicto.)

Verba eorum adduximus superiùs artic. 11. cap. 3.

2. Quòd quidam negant, Ordinem esse Sacramentum.

Altensteig in Lexico f. 538. *Ordo secundùm Scotum lib. 4. dist. 24. artic. 4. propriè loquendo de Sacramento, non est Sacramentũ.*

(Marcus Antonius de Dominis Archiep. Spalatensis lib. 2. de Repub. Christ. cap. 4. num. 4. & seqq. demonstrat præter Scotum ex Patribus Clementem, Dionysium Areopagitam, Cyprianũ, Hieronymum & alios non habuisse Ordinem pro vero Sacramento, *quia in omnibus non operetur.*)

Bellarminus lib. de Sacr. Ordin. cap. 5. § Ac primùm &c. *Quidam Scholastici in 4. sent. dist. 24. & ex recentioribus Dominicus Sotus lib. 10. de Justitia & Jure q. 1. art. 2. & in 4. sent. dist. 24. q. 2. art. 3. negant, Ordinem Episcopalem esse Sacramentum verè ac propriè dictum.*

Similia occurrunt apud Gregorium de Valentia tom. 4. Comm. Disp. 9. sect. 1.

(Fallit ergò & fallitur Tannerus tom. 4. Theol. Schol. Disput. 7. q. 2. dub. 1. scribens: *Ante tempora Lutheri à nullo neque Catholico, neque hæretico expressè negatum esse, Ordinem verè & propriè dictum novæ legis Sacramentum esse.*)

3. Quòd novitatem hujus Sacramenti tacitè concedant.

Bellarm. lib. de Sacram. Ordin. cap. 5. ex antiquitate unicum *Dionysium Areopagitam* producit, (cujus scripta sunt dubiæ fidei) *Innocentium I.* (qui vixit anno 402.) *Leonem I.* (anno 440.) *Anastasium II.* (anno 497.) & *Gregorium Magnum* (anno 600.) Patres, quos cum Chalcedonensi Concilio adducit, non probant, Ordinem esse Sacramentum propriè dictum, nec de antiquitate tempus ipsorum antegressa quidquam testantur.

4. Quædā hypotheses Adversariorū.

Primò, Gregorius IX. in c. Presbyter de Sacramentis non iterandis expressè dicit, *impositionem manuum esse ritum ab Apostolis introductum.*

(Ergò non est Symbolum Sacramentale ab ipso Christo institutū. Excipit quidem Bellarm. lib. de Sacram. Ordin. cap. 9. *Pontificem non hoc velle, quòd hæc Ceremonia primùm ab Apostolis & non à Christo sit instituta, sed quòd in præcipuè Apostolis primùm sit usurpata.* Verùm Vasquez tom. 4. in p. 3. D. 239. c. 6. n. 49. vocat hanc glossam, *interpretationem extortam*, eamque repudiat, cùm per eandē Glossam dici possit, *Confirmationem, Extremam unctionem, Sacramentum pœnitentiæ esse Ceremonias ab Apostolis introductas, quia primi eas usurparunt.* Fatetur igitur Vasquez, *Pontificem* in ad. dicto capitulo *loqui de accidentaria Ceremonia in Ordinatione, quam Apostoli introduxerint.* Probat id ex eo, quòd alias Pontifex non statuisset, *Ordinationem esse Sacramentum absque impositione manuum, at Ceremoniam illam tantùm postea supplendam, non autem Sacramentum iterandum.* Quòd si ergò juxta decretum Pontificis Ordinatio absque impositione manuum fieri potest, utique impositio manuum non est Symbolum Sacramentale ab ipso Christo institutum, ac per consequens Ordinatio non est Sacramentum propriè dictum.)

Secundò, Bellarminus lib. de Ordine cap. 5. §. 3. sic scribit: *Si Ordinatio Episcopalis non est Sacramentum, non possumus ex Scripturis apertè probare, Ordinationem esse Sacramentum.*

§. 4. *Amittemus etiam loca Patrum, quæ pro Sacramento Ordinationis adducuntur, si Ordinatio Episcopalis non est Sacramentum.*

(Subsumimus. Quidam ex veteribus Scholasticis & ex recentioribus Dominicus à Soto negant, *Ordinationem Episcopalem esse Sacramentum*, fatente ibidem Bellarmino. Ergò faciunt, ut non possit ex Scripturis apertè probari, Ordinationem esse Sacramentum.)

Tertiò, idem Bellarm. lib. ejusd. cap 9. §. 9. sic scribit: *Si impositio manuum non est de essentia Ordinis, non possumus convincere hæreticos, Ordinationem esse Sacramentum propriè dictum, quia non possumus in Scriptura demonstrare Symbolum externū hujus Sacramenti.* Idē fatetur Lorinus in Act. 6. v. 6.

(Subsumimus. Thomas, Richardus, Durādus, Paludanus, Biel, Sylvester, Angelus, Capreolus, Major, Tapperus, Gregor. de Valentia, Dominicus Sotus &c. negant, *impositionem manuum esse de essentia Sacramenti Ordinis*, provocantes ad consensum Concilii Florentini apud Tannerum tom. 4. Theol. Schol. Disp. 7. qu. dub. 4. num. 76. Idem habet Altensteig ex Brulifero & Scholasticis aliis, in Lexico in verbo Ordo. Imò Bellarminus ipse cogitur id negare, quia statuit, *Ordinem SubDiaconatus esse Sacramentum* cap. 7. §. 2. *qui tamen confertur sine manus impo-*

impositione §. 1. Ergò non poteſt convincere *hæreticos*, quos ita vocat, Ordinationem eſſe Sacramentum propriè dictum.)

Quartò, idem Bellarminus d.l. cap. 9. §. ultimo ſic ſcribit: *Credibile eſt, Dominum instituiſſe omnes materias Ordinum, non quidem in particulari, ſed generatim, monendo Apoſtolos, ut Ordines conferrent per Ceremonias inſtrumentorum, quibus ſignificaretur eorum poteſtas*.

(Atqui, ſi hi Ordines pro verè dictis Sacramentis deberent agnoſci, neceſſarium foret, materiam eorum in particulari eſſe à Deo inſtitutam, *quia omnia Sacramenta verè & propriè ſic dicta, tam formæ, quàm materiæ ratione divinam habere debent inſtitutionem*, fatentibus Pontificiis. Bellarminus ipſe ſic ſcribit lib. de Sacram. Ordinis c. 2. §. Quod autem &c. *Non poteſt ullus homo gratiam alligare certo ſigno.* Quid quòd nec illa generalis monitio ex Scripturis probari poteſt? ut Bellarminus tacendo confitetur.)

Quintò, Bellarmin. lib. de Ord. cap. 2. §. ultimo fatetur, *non eſſe ſcriptum, ordinatos à Chriſto Apoſtolos per manuum impoſitionem*.

(Ex eo colligimus, manuum impoſitionem non eſſe materiam hujus Sacramenti divinitùs inſtitutam, aliàs in Ordinatione Apoſtolorum ea à Chriſto non fuiſſet prætermiſſa. Scriptura non deficit in neceſſariis. Symbolum Sacramentale eſt de neceſſitate Sacramenti. Quare ſi impoſitio manuum eſſet Symbolum Sacramentale propriè ſic dictum & eo fine à Chriſto adhibitū, ut gratiam illi alligatam eſſe oſtenderetur, utiq; Evangeliſtæ aliquā ejus mentionē feciſſent.)

Sextò, idem Bellarminus d.l. cap. 9. §. 3. memorat, *Dominicum Sotum & alios ſtatuere, manuum impoſitionem non eſſe partem eſſentialem, ſed tantùm accidentariam Ceremoniam in Sacramento Ordinis; porrectionem verò calicis & patinæ eſſe veram materiam & externum corporale Elementum in hoc Sacramento, per quam poteſtas ſacrificandi certis verbis ſacrificulo detur.* Hanc ſententiam ſuam confirmant ex Concilio Florentino, Jure Canonico & Romanæ Eccleſiæ Agendis.

(Subſumimus. Porrectio illa calicis & patinæ nuſpiam in Scripturis propoſitum. Ergò Scriptura nihil habet de externo hujus Sacramenti Elemento. Bellarminus quidem illam Dominici Soti & aliorum opinionem conatur refellere, ſed hæc refutatio nititur conſictis gloſſis. Cogitur interim fateri, *quòd poteſtas Sacerdotalis ſacrificandi non per manuum impoſitionem, ſed per porrectionem calicis & patinæ conferatur, quodq; unà cum impoſitione manuum etiam porrectio iſtorum inſtrumentorum eſſentialiter ad hoc Sacramentum requiratur.* Ubi verò porrectio illa in Scripturis inſtituta vel mandata? ubi peculiaris gratiæ promiſſio ei anneхa? Ibidem etiam Bellarminus ſententiam ſuam vocat *longè probabiliorem & veriorem, quàm Soti.* Ergò, ſi Bellarmini ſententia tantùm probabilis, non eſt de fide.)

Septimò, idem Bellarminus lib. 1. de Sacram. in genere cap. 26. reſp. ad 2. argum. ſtatuit, *per verba, Accipite Spiritum Sanctum Joh. 20. dari à Chriſto Apoſtolis poteſtatem remittendi peccata, quæ poſſit eſſe ſine gratia gratum faciente.*

(Ergò non poteſt ex illo loco demonſtra-

monstrare, in Sacramento Ordinis conferri gratiam Sacramentorum propriam, sive gratiam gratum facientem, quod tamen facere nititur cap. 2. Quinimò confer ea, quæ habet Bellarmin. lib. 1. de Sacram. cap. 26. cum illis, quæ habet lib. de Sacram. Ordin. cap. 4. & videbis eum totis viribus sibiipsi contradicere in hac quæstione, an per Sacramentum Ordinis conferatur gratia gratum faciens.)

Octavò, idem Bellarminus lib. de Sacram. Ordin. cap. 2. fatetur, *Ordinationem non ad gratiæ justificantis collationem, sed ad alium potiùs finem institutam esse.*

lib. 1. de Sacram. in genere cap. 26. *gratiam, quæ in Ordinatione confertur, dicit non esse justificantem, sed characteristicam.*

(Ex eo sic colligimus: Omne Sacramentum propriè dictum, institutum est, ut promissionem gratiæ applicet & obsignet, sive ut Bellarminus loquitur, ut gratiam justificantem conferat, ut patet ex fine omnium Sacramentorum propriè sic dictorum. Ordinatio, fatente Bellarmino, non est eò fine instituta, ut gratiam justificantem conferat. Ergò.)

Nonò, Becanus in Disputat. de vocat. Ministr. thesi 41. fatetur, χειροθεσίαν ad varios effectus in Novo Testamento adhiberi solitam, videlicet *ad sanandos ægrotos, ad impertiendam benedictionem, ad felicem comprecationem, ad SS. conferendum, ad conferendam gratiam in Ordinatione Ministrorum.*

Bellarminus de Sacram. Ordin. cap. 9. §. Neque valet &c. statuit, *impositionem manuum in Sacramento Confirmationis esse de necessitate.*

(Ergò impositio manuum non potest esse Symbolum Sacramentale Sacramenti Ordinis, quia illud cuilibet Sacramento debet esse peculiare & proprium.)

Decimò, agnoscunt, unctionem Episcoporum & Sacerdotum ex Vet. Test. descendere.

(Inde sic colligimus: Omne Sacramentum N. Testamenti præcisè ac propriè sic dictum, est N. Test. proprium. Ordinatio non est N. Test. propria, sed utrique, tam V. quàm N. Testam. communis, cùm Levitici Sacerdotes itidem olei sacri unctione & aliis ritibus fuerint consecrati, à quibus ritus illos Ecclesia Romana est mutuata. Ergò.)

Durandus lib. 1. Rational. cap. 8. §. 15. *Sciendum est, quòd Episcoporum unctio à Veteri Testam. sumsit originem Extra de sacr. unct. c. 1. Nam Levit. 21. dicitur Pontifex, super cujus caput fusum est unctionis oleum, & cujus manus sunt in Sacerdotio consecratæ.*

Polydorus Vergilius lib. 5. de Rer. inventoribus cap. 3. pag. 391. *Cùm Moses tabernaculum ædificaret, fuit illi à Deo præceptum, ut sacrum conficeret unguentum, quo ipsum opus unà cum vasis, ac simul Sacerdotes ac Reges perungi possent, qui vocarentur ad Sacerdotium vel regnum: Ità mos inolevit, ut hoc deinde modo tam Reges, quàm Sacerdotes consecrarentur.*

5. Dissensiones Pontificiorum multiplices. Dissentiunt enim invicem.

Primò, *de numero Ordinum*, ut ostendimus superiùs artic. 6. de Clericis cap. 2. membro 3.

Secundò, *de origine istorum Ordinum*, ut ostendimus ibidem membr. 1.

Tertiò, *de Natura horum Ordinum*, an omnes sint Sacramenta.

Multi *solum Presbyteratum Sacramentum*

tum esse contendunt, quorum agmen ducit Durandus.

Ejus sectatores, *magnâ reprehensione dignos*, non judicat Soto.

Victoria *probabilem* censet *sententiam*; Josephus Angles in 4. sentent. *non erroneam.*

Imò *quæstionem nondum esse ab Ecclesia definitam, ne de Diaconis quidem*, fatetur Estius in 4. sent. 24. sect. 8.

Sunt, *qui tres majores Ordines Sacramentum constituere, quatuor minores sine erroris periculo Sacramenta esse, negari posse putant, siquidem vox Sacramenti propriè intelligatur pro illo Sacramento, quod det gratiam & characterem imprimat.* Quæ fuit sententia Dominici Soti, Medinæ, Angles & aliorum.

De minoribus Ordinibus, ut etiam de SubDiaconatu agnoscit Petrus Soto de Sacram. Ordinis lect. 1. *ex sacra Scriptura non haberi, nec de ipsis aut eorum nominibus fieri in omnibus antiquis mentionem.*

Præterea sunt, qui negant, *Episcopatum esse Sacramentum verè & propriè dictum, & inprimere characterem novum*, ut Dominicus à Soto de Justit. & jure q. 1. art. 2. & alii, fatente Bellarmino d. l.

Contrà verò Gabriel Biel lib. 4. sent. dist. 8. q. 1. art. 3. dub. 3. statuit, *Sacramentum Ordinis sub se continere septem vel octo Sacramenta à seipsis invicem distincta.*

Bellarminus lib. de Sacram. Ordin. cap. 5. §. 1. de hisce sententiarum divortiis. *Convenit inter omnes Catholicos, Ordinem Presbyterorum esse verè & propriè Sacramentum, de aliis non omninò convenit. Dicam igitur de singulis, quid verius ac probabilius videatur. Ac primùm Ordinatio Episcopalis Sacramentum est verè & propriè dictum. Hæc sententia, etsi à quibusdam veteribus Scholasticis negetur, in 4. sentent. dist. 24. & ex recentioribus à Dominico Soto lib. 10. de Justitia & jure quæst. 1. artic. 2. & in 4. sentent. dist. 24. quæst. 2. artic. 3. tamen asseritur ab omnibus antiquis Patribus & ex recentioribus à Petr. Soto lect. 4. de Sacr. Ord. & à Cajetano tom. 1. opusc. 11. nec non ab antiquis nonnullis Scholasticis, ut Altisiodorensi, Majori, Scoto, Durando & Paludano, licèt Durandus idem Sacramentum esse velit cum Sacramento pœnitentiæ.*

lib. ejusd. cap. 6. § 1. *De Diaconis est valdè probabile & omninò tenendum, eorum Ordinationem esse Sacramentum, licèt id non sit certum ex fide, quia non potest id evidenter deduci ex verbo Dei scripto vel tradito, neque extat ulla Ecclesiæ determinatio, unde Durandus asserit, solum Sacerdotium esse Ordinis Sacramentum 4. sent. dist. 24. q. 2. cum Cajetano tom. 1. opusc. 11.*

ibidem §. 10. *Cyprianus fortassè fuit in ea sententia, Diaconatum non esse à Christo institutum, fortassè etiam voluit dicere, Christum non ordinâsse ullos Diaconos.*

lib. ejusd. cap. 7. §. 1. *De SubDiaconatu non est tanta certitudo, quanta de Diaconatu. Nam nec in Scripturis de eo fit mentio, nec Ordinatio habet manus impositionem, nec SubDiaconi ministrant Eucharistiam, aut alia facere possunt, quæ Diaconi, & denique, non pertinent propriè ad Hierarchiam, nisi ut ministri Hi[illegible]rum. Est tamen valdè probabile, etiam hunc Ordinem esse Sacramentum.*

Et postea. *Quod Magister dicit, SubDiacones ab Ecclesia introductos, non sic debet intelligi, quasi Ecclesia eum Ordinem instituerit, sed videtur Magister existimâsse, usum horum Ordinum non cœpisse tempore Aposto-*

Apostolorum, sed postea, quòd videlicet antea ob fidelium paucitatem non essent tot Ordines necessarii. Sed neque hoc videtur esse verum. Nam S. Ignatius, qui tempore Apostolorum floruit, ferè omnium Ordinum meminit.

lib. ejusd. cap. 8. §. 1. *De minoribus Ordinibus minùs probabile est, quòd sint Sacramenta, quàm de SubDiaconis. Nam neque est ita communis sententia, sicut de Diaconatu & SubDiaconatu. Et certum est, leviora esse munera horum Ordinum, quàm superiorum, absolutè tamen probabilior est sententia, quæ Ordines omnes Sacramenta esse docet, quàm ea, quæ id negat. Id videtur sensisse Concilium Florentinum, nec dissentit Tridentinum.*

(Quòd si quidam negant, *Ordinationem Episcopalem esse Sacramentum; si non potest evidenter ex verbo Dei scripto vel tradito deduci, nec est certum ex fide, Ordinationem Diaconorum esse Sacramentum; si de SubDiaconatu non est tanta certitudo, quanta de Diaconatu, quòd sit Sacramentum; si de minoribus Ordinibus minùs probabile est, quòd sint Sacramenta, quàm de Diaconatu,* quomodo probabilior potest haberi sententia, quæ statuit, *omnes Ordines esse Sacramenta*, quàm ea, quæ id negat? Nam potest aliquid tribui Ordinibus omnibus conjunctim sumtis, quod non competit singulis? quomodo sub anathemate Ecclesiæ potest hoc decretum obtrudi, *quòd Ordo sit Sacramentũ à Christo institutum?*)

Idem Bellarm. lib. de Sacr. Ord. cap. 5. affirmat, *quòd Ordinatio Episcopalis sit Sacramentum, ut reliqui sint ministeriales Ordines.* Est igitur gradus à reliquis distinctus, atque ita sunt octo Ordines.

Porrò, si octo sunt Ordines, & quilibet ex illis est Sacramentum, ut Bellarminus tradit, tum habebimus octo Sacramenta Ordinis præter reliqua sex. Nam omnes hi distincti Ordines non possunt unicum solum constituere Sacramentum, cùm differant ab invicem, tum in forma verborum, tum in externis signis seu Ceremoniis, quæ usurpantur.

Gregorius de Valent. tom. 4. col. 2067. de quæstione, *An omnes septem Ordines, excepto Episcopatu, sint verum Sacramentum? tres habentur sententiæ. Durandus solum ordinẽ Sacerdotii dicit esse Sacramentum. Michaël Medina & Navarrus tres Ordines majores ex illis esse Sacramentum. Tertia sententia est, Ordines illos omnes majores & minores esse Sacramentum.* Similia occurrunt apud Maldonatum tom. 2. de Sacrament. pag. 223.

Cæterùm, quòd Bellarminus dicit, *non ita communem esse sententiam, quòd minores Ordines sint Sacramenta, sicut de Diaconatu & SubDiaconatu*, illud paulò pleniùs deducendum, ut dissensio sit evidentior.

Alphonsus de Castro lib. 11. adversus hæres. titulo de Ordine. *Omitto hic minores Ordines, quoniam etsi de illis apud vetustos autores non parva fiat mentio, tamen plures Theologi non admittunt minores Ordines intra Sacramentorum numerum, quapropter nec etiam vocantur Ordines sacri; imò de SubDiaconatu Hugo de S. Victore censet, non esse Sacramentum.*

Vasquez in part. 3. Thom. Disp. 237. in eandem abit sententiam, negans *quatuor minores Ordines esse à Christo institutos.*

Ejusdem sententiæ fuit Durandus 4. sentent. dist. 24. quæst. 2. uti etiam Cajetanus, teste Lindano lib. 4. Panopl. capite 76.

Colonienses in Enchiridio cap. de Ordine. *An autem hosce minores Ordines propriè Sacramentum dixeris, non definimus. Certè Presbyterium & Diaconatus sola habent certum Scripturæ testimonium.*

Dominicus Soto 4. sent. dist. 24. itidem in eam abit partem.

Sed Lindanus d. l. *De hoc inter Catholicæ Ecclesiæ filios discorditer docetur, sed salvâ fidei pace. Verùm D. Thomæ, quàm Cajetani atque Durandi opinio ad veritatem est proclivior.*

Quartò, ad quæstionem, *quomodo septem Ordines specie distincti unum possint constituere Sacramentum?* diversimodè respondent.

Scotus 4. sent. dist. 24. sic progreditur: *Quartus articulus est, quomodo Sacramentum Ordinis est unum. Dico, quòd est unum genere, sicut dicuntur in genere* (fortè legendum unæ genere) *tres virtutes, scilicet justitia, fortitudo, temperantia: tamen fortè multæ in speciali. Sic primaria divisio Sacramenti est in septem: quorum unum est Ordo, & habet sub se septem species contentas convenientes in unitate generis ut Ordinis.*

Idem statuit Petrus de Aquila. *Dico, quòd est unum unitate generis propinqui, sicut virtutes morales dicuntur esse tres secundùm genus, scilicet justitia, fortitudo & temperantia, tamen in speciali qualibet in multa dividitur.*

Alii verò ad unitatẽ finis confugiunt.

Altenstaig in Lexico. *Licet sint septem Ordines, est tamen unum Sacramentum, ut scribit Thomas Argentinensis & alii, ratione finis, qui est unire fideles Christo, mediante Eucharistia, quæ est Sacramentum unionis.*

Bellarminus utramque sententiam conjungit de Sacram. Ord. cap. 8. *Omnes Ordines, licet sint per se singula Sacramenta, tamen unum Sacramentum censentur, quia unum sunt vel genere, vel quia ad unum finem omnes referuntur.*

Bonaventura 4. sentent. dist. 24. statuit *partes quasdam potestativas, quæ participent Naturam & partium integralium & partium subjectivarum. Sacramentum,* inquit, *Ordinis unum est, multas tamen habet partes, quæ Sacramentum non plurificant, pro eo, quòd non sunt omninò partes subjectivæ, & tamen recipiunt prædicationem totius, quia Naturam habent quodammodo partium subjectivarum, & tales sunt partes potestativæ, quæ maximè conveniunt Ordini: tum quia Ordo dicitur ordinata potestas, quæ ex Ordinatione multorum ad unum redditur perfecta, & quodlibet illorum participat rationem potestatis, licet non perfectè: tum etiam, quia Ordo concernit distinctionem in partibus, sicut numerus. Unde quemadmodum partes numeri quodammodo habent Naturam partium integrantium, in hoc, quòd simul convenientes per ordinem reddunt numerum perfectum, ut partes senarii constituunt senarium, & tamen qualibet pars numeri est numerus: sic omnes gradus Ordinum faciunt Sacramentum perfectum, & tamen quilibet gradus Ordo dicitur.*

Durandus ibid. quæst. 2. sic explicat: *Vel quia in Ordinibus solum Sacerdotium sit Sacramentum, reliqui tantùm Sacramentalia quædam antecedentia de congruitate & non de necessitate, quemadmodum Sacramento Baptismi adjuncta sunt Exorcismus & Catechismus: vel quia unitas sit non indivisibilitatis, ut in puncto, aut continuationis, ut in linea; sed perfectionis, quando concurrunt omnia, quæ requiruntur ad perfectam consecutionem finis, ad quam res ordinatur. Sacramentum*

mentũ autem Ordinis ordinari ad Sacramentum Eucharistiæ ministrandum, in quo requiritur ejus confectio. quæ pertinet ad Sacerdotem, & præparatio materiæ & ejus oblatio, quæ ad Diaconum & SubDiaconum, & dispositio populi, quæ ad minores. Sic igitur esse Sacramentum unitate perfectionis & unum Ordinem unitate attributionis. Et hoc sufficere.

(Sed non possunt effugere, quin agnoscant, Sacerdotium esse speciem à Diaconatu; Diaconatum ab HypoDiaconatu distinctam, & sic deinceps, cùm unus Ordo ab altero differat formaliter, proinde septem Ordines non poterunt esse unum Sacramentum.)

Quintò, *de materia istorum Ordinum.* Cùm in Ordinatione Presbyteri & Diaconi duplicia signa adhibeantur, videlicet impositio manuum & porrectio instrumenti, ut calicis & patinæ in Presbyteratu & libri Evangeliorum in Diaconatu, inde quæstio oritur, *Utrum horum signorum sit essentialis materia Sacramenti?*

Quidam existimant, *manus impositionem esse accidentariam & solam instrumentorum porrectionem esse essentialem.* Ita Dominicus à Soto dist.24.q.1. art.4. & alii.

Contrà verò reliqui statuunt, *non solùm instrumentorum porrectionem sed etiam manus impositionem esse materiam essentialem*, quam posteriorem sententiam Bellarm.de Sacram.Ord.cap.9. judicat *longè probabiliorem ac veriorem.*

(Atqui si manus impositio est essentialis materia hujus Sacramenti, utique Ordinatio SubDiaconorum non erit Sacramentum, cujus contrarium idem Bellarminus asserit cap.7. vel si Ordinatio SubDiaconorum, quæ fit sine manus impositione, est Sacramentum, consequens est, manus impositionem non esse essentialem hujus Sacramenti materiam, cujus contrarium statuit in d.cap.9.)

Dissensum hunc fatentur Gregorius de Valen.tom.4.col.2078.& Maldonatus tom.2.de Sacram. pag.228. *De materia*, inquit, *& forma Ordinis duæ sunt sententiæ.*

Sextò, denique in ipso Concilio Tridentino variæ disceptationes de hoc argumento fuêre.

1. Petrus Soto longâ oratione usus est, ut ostenderet, *Christum, dum inter mortales ageret, hos septem Ordines gradatim ad Sacerdotium, qui ultimus est, exercuisse. Atque ut tota Christi vita ad ultimum illud sacrificium tendebat, ita sine dubio omnes Ordines reliquos nihil aliud, quàm gradus esse quosdam, quibus ad culmen Sacerdotii ascendatur.*

At F. Hieronymus Bravo, qui & ipse Dominicanus retulit, *affirmare Thomam, in Ecclesia primitiva multos immediatè ordinatos Presbyteros, per inferiores Ordines consensione nunquam factâ: Ecclesiamq; transitum hunc per omnes Ordines ad Sacerdotium non aliâ fini constituisse, nisi ad homines humiliandos. Satis constare ex Actis Apostolorum, Matthiam immediatè ordinatum fuisse Apostolum, neque per Ordines minores & SubDiaconatum septem Diaconos transisse. De se narrare S. Paulinum, cùm apud animum suum constituisset, sese cultui divino in Clero mancipare, & humilitatis affectu per omnes gradus Ecclesiasticos ire, principio ab Ostiario facto, dum Laicus adhuc tempus oportunum captaret, derepente, Barcinone à populo raptum & tractum ad Episcopum, Presbyterum per saltum ordinatum,*

natum, quod minimè contigisset, nisi id temporis fuisset usitatum. Petrus Suavis lib. 7. Histor. Concil. Trid. p. 686.

2. Idem Hieronymus Bravo *in quæstione de septem Ordinibus, an sint Sacramenta divinitùs instituta, magnam fassus est esse inter Theologos opinionum varietatem, è quibus vix invenias duos, quibus inter se conveniat; quod perspicientem Cajetanum jam senem hoc scriptum reliquisse. Si collecta fuerint, quæ Pontificales Codices, quæve ratio autoritasq; doctrinæ tradidit, incerta valdè apparebit, Presbyteratu excepto, reliquorum Natura Ordinum, Magistrum certè tenere minores Ordines & SubDiaconatum constitutos ab Ecclesia. Diaconatum in Scriptura institutum Mensarum ministerium videri, non, ut nostrum, altaris. Jam varietatem, quæ circa minores Ordines in vetustis Pontificalibus conspicitur, in uno hoc, in altero omnia alia, satis indicare, Sacramentalia hæc esse, non Sacramenta. Imò hùc ipsam rationem nos ducere, dum quæ facit ordinatus, eadem ipsa potest & non ordinatus facere, nec minùs validè, eodemq; effectu & perfectione. Ipsum S. Bonaventuram, utcunque omnes Septem Ordines pro Sacramentis habeat, duas tamen alias opiniones probabiles æstimâsse. Unam, solum Sacerdotium esse Sacramentum: at minores & alios etiam duos, cùm circa res corporales versentur, cujusmodi sunt aperire portas, lectiones legere, lumina accendere, non satis cerni, quomodo nos Deo conformes reddant. Itaque solummodò dispositiones esse ad Sacerdotium. Alteram, tres sacros esse Sacramenta.* Petrus Suavis lib. 7. Hist. Concil. Trid. p. 686.

3. *Magna etiam fuit in Concilio Tridentino sententiarum discrepantia, de Episcopatu, contendentibus nonnullis eum esse Ordinem; aliis nihil aliud Presbyteratui superaddere, quàm jurisdictionem, quibusdam Thomam & Bonaventuram citantibus, aliis denique mediam opinionem sectantibus, nempe esse dignitatem quandam eminentem aut officium in ordine. Quin etiam adductus celebris D. Hieronymi locus & S. Augustini autoritas in hujus rei confirmationem, qui Patres agnoscunt quidem, Episcopatum esse antiquissimum, sed tamen Ecclesiasticam constitutionem &c.*

4. *De Hierarchia Doctores pari numero in duas sententias scindebantur, aliis constituentibus eam in solis Ordinibus, idq; Dionysio autore laudato, qui in Hierarchiis nominandis non nisi Diaconorum, Presbyterorum & Episcoporum meminit. Aliis Franciscum Forjerum Dominicanum Lusitanum sequentibus, quibus videbatur in jurisdictione collocanda. Enata est tandem tertia opinio in utriusque commixtione consistens, quæ quidem post communiter approbata. Nam in Ordine eam constituendo non constabat ratio, quomodo includerentur Archiepiscopi, Patriarchæ, &, quod caput est, Papa: cùm omnes consentiant, hosce gradus non esse Ordines Episcopatu superiores, tametsi nonnulli communem sententiam in contrarium afferebant, Ordinem Episcopalem esse quadripartitum in Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis & Papa. In jurisdictione rursus eam collocando, omnes Ordines sacri excludebantur. Magna erat inter eos disceptatio, quænam esset Hierarchiæ forma, aliis caritatem statuentibus, aliis fidem informem, aliis unitatem ex sententia Cardinalis Turrecrematæ. Sed huic opponitur, unitatem esse passionem genericam in eo omni, quod est unum, & esse effectum formæ eam producentis. Qui*

cari-

caritatem asserebant, innumerabiles locos citant è Patribus, qui unitatem Ecclesiæ ei attribuunt. Verùm objiciunt alii, hanc esse hæresin Wiclefi. Quòd si ita esset, Prælatus, amissâ caritate, esset extra Hierarchiam, & amitteret autoritatem. Nec tamen ponendo fidem informem hanc evitabant difficultatem, cùm Prælatus in animi abdito infidelis fidem extrinsecus possit simulare. Quòd si is ad Hierarchiam non pertineat, populum Christianum fore incertum, cui obœdiendum habeat, cùm de omnibus dubitari possit, nec interdum sine causa. Atque ut solent Theologi, maximè Fratres, in exemplis allegandis esse liberi, adducebant etiam in medium Pontificem Romanum, asserentes, si ipsum incredulum esse contingeret, ejus defectu totam Hierarchiam perituram. Ita si quis formam statuat fidem, non minus esse periculi, quàm si caritatem. Unde hi Baptismum ponebant. Sed ab ejusdem incertitudine eædem difficultates oriebantur, quandoquidem ad ejus essentiam ex Concilii determinatione requiritur intentio Ministri, non minùs aut etiam magis occulta, quàm illæ aliæ duæ, adeò ut vix possit de aliquo certò affirmari, quòd sit baptizatus. Petrus Suavis lib. 7. Histor. Conc. Trid. p. 691.

5. Fr. Petrus Ramirius Franciscanus, secutus doctrinam Johannis Scoti in Concilio Tridentino monuit, non dicendum, Ordinem esse Sacramentum, quia res est invisibilis & permanens, cùm Sacramenta omnia visibilia sint & præter Eucharistiam in actione consistant. Quare, ut omnes difficultates vitentur, dicendum, non Ordinem, sed Ordinationem esse Sacramentum. Huic sententiæ vehementer reclamatum est, quòd omnes Theologi dicant, Ordinem esse Sacramentum, & in quo non minus momenti est, Concilium etiam Florentinum: magnæq; audaciæ futurum, improprietatis taxare omnes Doctores, generale Concilium, & universam, quæ ita vulgò loquitur, Ecclesiam. Petrus Suavis lib. 7. Concil. Trident. pag. 693.

6. Licèt inter omnes conveniebat, Spiritum Sanctum & dari & accipi in Ordinatione, alii tamen dicebant, in propria persona dari, alii in dono gratiæ, quâ de re multa fuit disceptatio. Sed inter eos, qui gratiam asserebant, acrior erat contentio, utrum daretur gratia justificationis, an verò donum officii exercendi. Illi sententiæ suæ fundamentum in eo ponebant, quòd omnia Sacramenta conferant gratiam justificationis. Isti è contrario differebant, eam ab impœnitente recipi non posse, qui tamen recipit Ordinem. Item Petrus Suavis d. l.

7. Quoad characterem, ut omnes concordes censuêre, eum in Sacerdotio imprimi: ita cæteroqui erant opiniones variæ, aliis in sacris tantùm, aliis in omnibus septem id fieri asserentibus, quæ utraque sententia S. Bonaventuræ visa est probabilis. Aliis placebat distinctio hæc Durandi: Si per characterem intelligatur potestas producendi aliquod effectum spirituale, ita solius esse Sacerdotii (solus enim Sacerdos potest effectus spirituales producere consecrandi & remittendi peccata) aliorum Ordinum non item: quorum operationes corporales sunt, nec minùs rectè fiunt à Laicis, quàm ab ordinatis, etiam sine minimo peccato veniali. Quòd si per characterem intelligatur deputatio ad officium speciale, ita cuilibet Ordini characterem esse proprium. His opponebatur, in primo contineri opinionem Lutheranam, itaque necef-

necessarium esse affirmare, in omnibus esse characterem proprium & indelebilem. Non deerant, qui eum in prima etiam tonsura reperire vellent, hoc argumento nixi, quòd non reiteretur, ne in iis quidem, qui de gradu dejiciuntur, quod fieri oporteret in iis, quæ characterem non relinquunt impressum. Tum quòd per hanc in Clerum quis adscribatur & particeps fiat exemtionum & immunitatum Ecclesiasticarum. Neque ullo modo sustineri posset, Clericatum & immunitatem esse de jure divino, nisi hoc quoque dicatur, primam tonsuram institutionem esse divinam. Petrus Suavis d.l.

8. Melchior Cornelius Lusitanus dicebat, *Apostolos in Ordinationibus usos esse manuum impositione, adeò ut nulla unquam in divina Scriptura Ordinatio sine hac Ceremonia facta legatur, etiam succedentibus temporibus adeò essentialem habitam, ut eo nomine Ordinatio ipsa nuncuparetur. Quanquam Gregorius IX. ritum dicit introductum ab Apostolicis, & multi Theologi eam non habent pro necessaria, quicquid alii aliter sentiant. De unctione itidem constare ex Decretali Innocentii III. super hacre, in omnibus Ecclesiis non fuisse usurpatam. Etiam celebres Canonistas Hostiensem, Johannem Andream, Abbatem & alios affirmare, Papam verbo solo Presbyterum ordinare posse, dicendo: Esto Sacerdos, quodq; pluris est; Innocentium omnium Canonistarum parentem, universè asserere, nisi formulæ illæ recens adinventæ obstarent, abundè futurũ, si ita diceret Ordinator: Esto Sacerdos, aut verbis tantundem valentibus uteretur, nam formulas, quæ observantur, ab Ecclesia pòst constitutas.* Petrus Suavis lib 7. Conc. Trid. p. 694.

Argum. Adversariorum.

1. *Institutionem hujus Sacramenti* sive mandatum divinum probant ex Act. 13. v. 2. *Segregate mihi Paulum & Barnabam.* cap. 20. v. 28. *in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos.* Ephes. 4. v. 11. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores & Doctores.* Quidam addunt Joh. 20. v. 21. *Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos.*

Resp. 1. Alia est quæstio, *an ministerium sit à Deo institutum*, alia iterum quæstio, *an sit institutum, ut esset Sacramentum.* Apostolatum æquè ac Presbyterium & Diaconatum à Christo institutum esse, Pontificii agnoscunt, iidem tamen negant, *Apostolatum esse Sacramentum.* Salmero tract. 36. in Acta. Ac res ipsa docet, quòd ministerium Apostolorum, Prophetarum, Evangelistarum, non habeant pro Sacramento, cùm *septem* tantùm *Ordines* Sacramentis annumerent.

2. Durandus 4. sent. dist. 24. q. 1. sic distinguit: *Ordo tripliciter accipitur, uno modo, pro relatione vel habitudine ordinatorum; alio modo pro gradu, qui Ordinem primo modo acceptum facit; tertio modo pro eo, quod exteriùs sensibiliter geritur circa aliquem, ut in aliquo gradu super alios constituatur &c. Ordo primo modo acceptus est sola relatio: Secundo autem modo acceptus est spiritualis potestas vel deputatio ad dispensationem Sacramentorum. Et neutro istorum modorum est Sacramentum, ut de se patet, sed tertio modo est Sacramentum.* Similia occurrunt apud Altenstaig in Lexico & alios.

(Atqui dicta allegata loquuntur de Ordine secundo modo accepto, id est, de gradu, qui Ordinem facit in Ecclesia. Ergò ex illis probari nequit, Ordinem esse Sacramenttum.)

Argum.

Argum. 2. *Promissio gratiæ datur in hoc Sacramento 1.Tim.4.v.13. Noli negligere gratiam, quæ in te est, 2.Tim.1.v.6. Admoneo te, ut resuscites gratiam.*

Respond. 1. Gratia, quæ in Sacramentis promittitur, est *gratia justificans.*

Catechismus ad Parochos de Sacram. *Sacramentum est invisibilis gratiæ visibile signum ad nostram justificationem institutum.*

Et postea. *Quod ad propositam Sacramenti definitionem attinet, divinarum rerum Scriptores sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium divinarum virtutum habitu exornat, demonstrant.*

Bellarminus lib. 1. de Sacram. cap. 11. §. Quinta, laudat hanc definitionem. *Sacramentum est res sensibus subjecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis & justitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.*

(Atqui gratia illa, de qua Paulus loquitur, non est gratia justificans. Salmero & Justinianus exponunt eam de autoritate docendi. Cajetanus de ἱμονοτῇ.)

2. Clemens Romanus lib. 7. Constitut. cap. 20. in consecratione Diaconissæ sic precandum docet: *Ipse etiam nunc respice hanc ancillam tuam electam ad ministerium & da ei Spiritum Sanctum, & mundam effice ab omni inquinatione carnis ac Spiritus, ut opus sibi impositum digne perficiat.*

(Si ex collatione gratiæ inferri posset, Ordinem esse Sacramentum, sequeretur, etiam Diaconissarum Ordinem Sacramentum esse.)

3. Gratia, quæ in Ordinatione datur, non est gratia *gratum faciens*, ut loquuntur, sed gratia *gratis data*, cùm pertineat ad aliorum utilitatem, nec semper eum sanctificet, cui datur.

In Pontificali Romano Deus rogatur, *ut benedicat Ostiario, Lectori, Acolytho, Exorcistæ, HypoDiacono, ut suis muneribus satisfaciant.*

4. Bellarminus ipse fatetur lib. 1. de Sacramentis in genere cap. 26. *autoritatem conferendi Sacramenta non esse gratiam gratum facientem, sed gratis datam, nec ita pugnare cum improbitate vitæ, ut simul cum ea esse nequeat.*

(Ergò non est gratia justificans, quæ non consistit cum vitæ improbitate)

5. Argumenta, quibus Pontificii probare nituntur, *dari per hoc Sacramentum gratiam*, desumta sunt ex *impositione manuum*, per quam volunt ordinariè & semper conferri gratiam, quo fine adducunt dicta Act. 6. v. 6. cap. 13. v. 3. cap. 14. v. 22. 1. Tim. 4. v. 13, 14. cap. 5. v. 22. 2. Tim. 1. v. 6. At impositio manuum juxta ipsos *non est forma, sed materia Sacramenti*, Bellarmin. de Ord. cap. 9. Materia autem non agit, nec gratia, si quæ est, ex materia, sed ex forma Sacramenti, tanquam causa proxima profluit, ut ipsi Pontificii passim docent.

Argum. 3. *Symbolum externum in hoc Sacramento est impositio manuum. Ejus mentio fit Act. 6. v. 6. in ordinatione Diaconorum, cap. 13. v. 3. in ordinandis Episcopis Paulo & Barnaba, cap. 14. v. 23. in constituendis Presbyteris, ac huic Symbolo externo impositionis manuũ annexa est promissio illa gratiæ,* 1. Timoth. 4. v. 13. 2. Tim. 1. v. 6.

Resp. 1. Gregorius IX. c. Presbyter ext. de Sacramentis non iterandis, docet, *Ordinationem esse Sacramentum absq; impositione manuum.*

Ee (Ergò

(Ergò impositioni manuum non est annexa promissio gratiæ.)

2. Dominicus à Soto & alii, referente Bellarmino lib. de Sacr. Ord. cap. 9. statuunt, *impositionem manuum non esse partem essentialem, sed tantùm Ceremoniam accidentariam in Sacramento Ordinis.*

(Illi non possunt dicere, manuum impositioni annexam esse promissionem gratiæ.)

3. Bellarminus ipse d. l. cap. 7. statuit, *Ordinem SubDiaconatus esse Sacramentum,* qui tamen sine manus impositione confertur:

In Ordine Romano SubDiaconi manus impositionem non accipiunt. Quinimò non possunt impositionem manuum habere pro Symbolo Sacramentali, quia Symbolum Sacramentale est pars Sacramenti essentialis.

(Ergò non possunt asserere, promissionem gratiæ esse manuum impositioni annexam.)

4. Vasquez tom. 3. in 3. p. D. 236. c. 4. negat, *Ordinationem Diaconorum Act. 6. v. 6. fuisse Sacramentum.* At in illa adhibita fuit manuum impositio.

(Ergò manuum impositioni non est annexa gratia.)

5. Idem Vasquez d. l. D. 235. c. 3. statuit, *non fuisse Sacramentum administratū, quando Act. 13. v. 4. Paulus & Barnabas fuère ad certum Ministerium ordinati; cùm jam antè fuerint in Ministerio Ecclesiastico.* Atqui in illa Ordinatione fuit adhibita manuum impositio.

(Act. 14. v. 22. fit mentio Ordinationis sine manuum impositione, quia χειροτονία propriè est manuum elevatio, non impositio.

Erasmus in annotat. ad illum locum. *Ut intelligamus suffragiis delectos.*

Salmero ibid. χειροτονία *creationem Magistratus significat, eò quòd cùm illa Ceremonia elevationis manuum fieret, & ita moris erat olim Græcis suffragia sua alicui tribuere.*

Et postea: *Paulus & Barnabas dederunt credentibus facultatem, ut nominarent ac eligerent in sua quaque civitate Episcopum, quem ipsi postea orationibus & jejuniis & manuum impositione, quanquam hujus hoc loco non fiat peculiaris mentio, consecrabant.*

Significatur ergò ritus, quo populus suum testatus fuit suffragium. Ergò promissio gratiæ non annexa manuum impositioni.)

6. Loquitur Apostolus de impositione manuum, quæ ipsi cōmunis fuit cum reliquis Presbyteris in Ordinatione 1. Timoth. 4. v. 13. Jam verò de ea fatetur Vasquez d. l. quòd non sit pars essentialis ac Sacramentalis, sed tantùm accidentaria.

(Adde, quòd particula *per* non semper notet causam instrumentalem, ut apparet ex illo ipso loco Apostolico 1. Tim. 4. v. 13. *per prophetiam* 1. Tim. 1. v. 18. explicatur per *juxta.*)

7. Symbolum Sacramentale oportet institutionem habere ab ipso Christo.

Altenstaig in Lexico. *Secundum quod requiritur in signo Sacramentali, quòd sit actualiter à Deo institutum. Nam solus ille potuit instituere Sacramenta, qui potuit suo signo dare sanctificationis certitudinem & efficaciam: hanc autem solus Deus potest dare, qui solus potest gratiam infundere & gratuitum effectum causare.*

(Atqui nuspiam legitur impositio manuum ad Ordinationem à Christo instituta.

stituta. Imposuit ipse manus pueris Matthæi 19. v. 15. imposuit ægrotis Marc. 6. v. 5. Luc. 4. v. 40. nec ipse tantùm manus illis imposuit, sed etiam Apostolos imponere jussit Marc. 16. v. 18. sed nunquam ulli ordinando manus imposuit vel imponere jussit.)

Præterea aliud est *Symboli alicujus usurpatio*, aliud verò *institutio*, nec ex illa statim potest hæc inferri. Christus insufflatione usus, quando Apostolis ministerium commisit, nec tamen insufflationem pro Symbolo Sacramentali instituit.

8. Apud Clementem lib. 8. Constitut. cap. 19. *De Diaconissa ego Bartholomeus constituo, ut manus ei, Episcope, imponas.*

(Atqui Diaconissarum Ordinationem Pontificii non habent pro Sacramento.)

9. Concludimus ergò hoc: Aut impositio manuum est necessaria in Sacramento Ordinis, aut non est necessaria. Si non est necessaria, tum non habet institutionem divinam, quod tamen in hoc argumento præsupponitur. Si est necessaria, tum SubDiaconatus & minores Ordines non erunt Sacramenta.

Argum. 4. *In Ordine dari gratiam gratum facientem, ac proinde Ordinem esse Sacramentum Bellarminus probat hoc modo: Deus, cùm dat potestatem, dat etiam ea, quæ requiruntur ad ejus legitimum & congruentem usum. In Ordinatione sacra datur homini potestas conficiendi & ministrandi Sacramenta, quæ certè à peccatore rectè exerceri non potest. Dabit igitur Deus simul cum ea potestate etiam gratiam justificantem & perficientem animam, ut ritè fungatur tanto ministerio.*

Resp. 1. Etiam in Veteri Testamento consecrationes fuêre institutæ ad varios Ordines. In Pontificali Romano asseruntur, *Diaconi ortum habuisse ex Levitis; Sacerdotes verò ex Sacerdotibus*. Ergò consequens fuerit, *etiam in Veteri Testamento Ordinem fuisse Sacramentum*, quod tamen Pontificii non admittunt.

2. Requiritur ad Sacramentum, *ut gratia gratum faciens detur per Symbolum externum divinitùs institutum*. Atqui tale Symbolum externum Pontificii non possunt in Ordine monstrare.

3. Bellarminus lib. 1. de Sacram. cap. 26. rectè disputat, *non requiri fidem aut probitatem Ministri, ut Sacramenta efficacia esse possint*. Quomodo igitur h. l. disputat, *potestatem conficiendi & ministrandi Sacramenta à peccatore rectè exerceri non posse?*

Appendix Hujus Articuli

CALUMNIAM ET OPINIONES ERRONEAS ac absurdas Adversariorum complectens.

I. Calumnia.

Bellarmin. de Sacram. Ord. c. 1. scribit, *Lutherum, Illyricum & Chemnicium negare, quòd Ordinatio sit Sacramentum propriè dictum. Sed Philippum in Locis editis Ann. 36. 52. & 58. Item in Apol. August. Confess. art. 13.*

satis apertè docere, Ordinationem esse Sacramentum propriè dictam, unde Chemnicium accusat, quòd in hac controversia repugnet præcipuis Lutheranis, seq; adjungat paucioribus & obscurioribus.

Resp. Vox Sacramenti à Philippo in Locis & in Apolog. sumitur in significatione laxiore. Verba Apologiæ sic habent: *Si Ordo de ministerio verbi intelligatur, non gravatim vocaverimus Ordinem Sacramentum. Nam Ministerium verbi habet mandatum Dei & habet magnificas promissiones Rom. 1. Esa. 55. Si Ordo hoc modo intelligatur, neque impositionem manuum Sacramentum vocare gravabimur. Habet enim Ecclesia mandatum de constituendis Ministris, quod gratissimum esse nobis debet, quòd scimus, Deum approbare Ministerium illud & adesse Ministerio &c.*

(Ex his quilibet intelligit, non tam de ritu Ordinationis, quàm de ipso verbi & Sacramentorum ministerio; nec de propriissima & specialissima significatione, sed de generaliore quadam Sacramenti significatione Apologiam agere. Unde statim additur:)

Si omnes res annumerari Sacramentis debent, quæ habent mandatum Dei & quibus sunt additæ promissiones, cur non addimus orationem Dominicam, quæ verissimè potest dici Sacramentum? habet enim & mandatum Dei & promissiones plurimas. Possunt hic numerari etiam eleëmosynæ. Item afflictiones, quæ & ipsæ sunt signa, quibus addidi Deus promissiones.

(Inde sic colligimus: Sacramenti nomen Apologia eo modo accipit, ut complectatur orationem, eleëmosynas & piorum afflictiones. Atqui Sacramenti nomen eo modo acceptum, nondum obtinet propriissimam & specialissimam significationem. Ergò Apologia non accipit Sacramenti nomen in propriissima & specialissima significatione.)

II. Opiniones absurdæ & erroneæ.

1. Toletus lib. 1. Instruct. Sacerdot. cap. 55. *Si conferretur Ordo etiam ante usum rationis, Ordo teneret & character imprimeretur. Etiam Presbyteratum posse conferri infantibus nondum rationis usum habentibus, est communis doctrina Theologorum & Canonistarum.*

Franciscus de Victoria relect. 2. *Non video, cur non possit puer in Episcopum consecrari.*

(Contrà Claudius Espensæus Comm. in 1. Tim. 4. Digress. lib. 2. cap. 12. *In Conciliis cautum est, ne quis ad Ministerium neophytus ordinetur.*

Salmero tract. 20. in Parab. *Ab ordinandis pueris maximè abstinere debent Ecclesiarum Rectores. Nam pueri nesciunt regere seipsos, nedum alios. Nec satis est dicere, quòd est nobilis & illustris familiæ, quia propter Ecclesiam est Minister, non propter Ministrum Ecclesia.*)

2. c. Licet ext. de Translat. Episc. *Episcopus non dicitur, nisi sit consecratus.*

(Contrà. Hunc rigorem ne ipsi quidem Pontificii Episcopi vel Archiepiscopi in Germania admittunt, cùm præstò sint exempla natorum ex illustribus familiis, qui consecrati non sunt, nec consecrationem recipere voluerunt, ac nihilominùs titulum & nomen Archiepiscopalis & Episcopalis dignitatis usurpant.)

3. Bellarminus lib. de Sacram. Ordin. cap. 9. §. Denique &c. ex Metaphraste memo-

memorat, *cùm Episcopus Antiochenus Chrysostomo manus imponeret, continuò descendisse in eum visibiliter Spiritum Sanctum in forma columbæ.*

4. Idem d.l. cap. 12. *Unctionem, quæ in Ordinatione adhibetur, dicit esse verè Sacramentalem Ceremoniam, hoc est, non signum duntaxat, sed etiam medium spiritualis & invisibilis unctionis.*

(Atqui, ut Ceremonia aliqua sit verè Sacramentalis, requiritur divina institutio, quæ non potest de hac unctione ostendi. Durandus lib. 6. Rational. div. offic. cap. 74. num. 4. *Alii dicunt, quòd oleum infirmorum Apostoli instituerunt, qui cum illo ægrotos ungebant; oleum verò chrismatum & Catechumenorum Apostolici viri constituerunt, ideo consecratio olei infirmorum prior est tempore, quàm chrismatis, & etiam quàm olei sancti, quia prior & major & venerabilior est doctrina Apostolorum, quàm Papæ.*

ARTICULUS XIX.

DE MATRIMONIO.

CAPUT I.

DE GENERE MATRIMONII, an sit Sacramentum.

HESIS. Matrimonium non est propriè dictum N. Test. Sacramentum.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio de generali quadam significatione vocabuli Sacramenti, an scilicet Conjugium dici possit Sacramentum generali quodam respectu, *quia est sacræ rei signum*, quo sensu concedimus, Conjugium vocari posse Sacramentum. Sed an sit propriè & accuratè sic dictum Sacramentum eo sensu ac modo, quo *Baptismus* & *Eucharistia* dicuntur Sacramentum, quod negamus.

2. Nec est quæstio de divina Conjugii institutione, an scilicet Conjugium sit ordo vitæ sanctus divinitùs institutus, in quo pii conjuges bonâ conscientiâ vivere, Deo placere & vitæ æternæ participes fieri possunt, quod itidem concedimus, imò totis viribus propugnamus.

3. Nec est quæstio, an Deus precibus ex fide profectis invocatus piis conjugibus adesse, iis suam gratiam & benedictionem impertiri velit. Id enim itidem docemus.

4. Sed hoc est in quæstione, *an Conjugium sit Sacramentum propriè & accuratè sic dictum, adeóq; medium, per quod divina gratiæ Evangelio propriæ possint ac debeant conjuges fieri participes.*

5. Neque quæstio est de tempore Veteris Testamenti, an in eo conjugium fuerit Sacramentum, quod Pontificii nobiscum negant, sed unicè quæritur, *de tempore Novi Testamenti*, an in eo Conjugium cœperit esse Sacramentum propriè sic dictum, quod Pontificii affirmant, nos negamus.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 14. can. 1. *Si quis dixerit, Matrimonium non esse verè & propriè unum ex septem legis Evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam invectum, neque gratiam conferre, anathema sit.*

Bellarminus lib. de Matrim. cap. 1. §. ultimo. *Concilium Tridentinum anathema dixit iis, qui negant, Matrimonium Sacramentum esse propriè dictum aut à Christo institutum, aut gratiam conferre. Quam sententiam ut verissimam esse non dubitamus, sic etiam ex divinis literis confirmare aggredimur.*

Ibid. *Cùm quærimus, Sitne Conjugium Sacramentum propriè dictum N. Test. id quærimus: Utrum Conjugium præter civilem contractum viri & fœminæ ad propagandam & educandam prolem institutum, sit etiam signum seu symbolum externum religionis, cui sit annexa promissio gratiæ justificantis, idq; ex divina institutione.* Respondet affirmatè, quod etiam facit Eccius in homil. p. 215.

p. 215. in Enchirid. p. 70. Costerus in Enchir. p. 137.

Idem Bellarminus d. l. cap. 5. resp. ad 9. *Videmus, etiam ante Constantiense & Florentinum Concilium pro hæreticis vel de hæresi suspectos habitos, qui matrimonium è numero Sacramentorum excluderent.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex requisitorum essentialium Sacramenti carentiâ.* Quod destituitur essentialibus Sacramenti requisitis, illud non est propriè dictum Sacramentum. Conjugium destituitur essentialibus Sacramenti requisitis. Ergò. Minor probatur. Primò: Omne Sacramentum N. Test. propriè sic dictum, habet externum aliquod materiale seu corporale & visibile Elementum seu signum, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & usurpetur. At Conjugium non habet tale Elementum sive signum. Ergò. Secundò, omne Sacramentum N. T. propriè sic dictum, habet expressum mandatum seu institutionem divinam externo illi ac visibili signo sive Elemento Sacramentali additum. Conjugium non habet talem Sacramentalem institutionem. Non negamus, Conjugium habere institutionem divinam, sed negamus, habere talem institutionem, quâ N. T. Sacramentum fuerit ordinatum, sicq; acceperit, novum esse Sacramentale præter illud esse, quod in V. Test. obtinuit. Ergò. Tertiò, omne Sacramentum N. Test. est institutum & mandatum in N. Testamento, adeóq; N. Test. proprium. Conjugium non est in Novo demum Testam. institutum, sed etiam in V. Test. locum habuit. Ergò. In statu ante lapsum Sacramenta propriè dicta locum non habent. Conjugium in statu ante lapsum jamdum locum habuit. Ergò non est propriè dictum Sacramentum. Quinimò etiam apud infideles extra Ecclesiã Conjugium locum habet, ex quo nascitur tale argumentum. Sacramenta propriè dicta, sunt bona Ecclesiæ propria. Conjugium non est bonum Ecclesiæ proprium. E. Quartò, omne Sacramentum propriè sic dictum, habet annexam promissionem divinam de gratia seu fructu Sacramenti divinâ ordinatione signo Sacramentali additam & eo quasi vestitam. Sed Conjugium non habet talem promissionem divinam de gratia Sacramenti divinâ ordinatione signo Sacramentali annexam. E. Quintò, in quolibet Sacramento propriè dicto, est promissio aliqua, non de quibusvis donis sive corporalibus, sive spiritualibus, sed *promissio gratiæ* seu justificationis, h. e. gratuitæ reconciliationis, remissionis peccatorum, & in summa de toto beneficio redemtionis. At promissio illa non in genere tantùm vel significatur, vel annunciatur, sed virtute Dei offertur, exhibetur, applicatur & obsignatur singulis, qui fide Sacramentis utuntur. Talis promissio gratiæ & promissionis applicatio non invenitur in conjugio. Ergò.

2. *Ex mandati defectientia.* Sacramento propriè dicto, additum est mandatum, quòd omnes eo uti debeant ad fidei confirmationem & beneficiorum spiritualium participationem, Matth. 26. v. 26. cap. 28. v. 19. 1. Corinth. 11. v. 26. At tale mandatum generale & universale de matrimonio ineundo non habetur. Ergò.

3. *Ex Sacramentorũ Natura & efficientia.*

Pri-

Primò, Sacramenta sunt salutaria organa, quæ per homines in Ecclesiasticam & spiritualem societatem invicem colligantur, 1. Cor.12.v.13. cap.10.v.17. Galat. 3.v.27. Ephes.4.v.4,5. Sed conjugium non est tale organum ac medium, per quod in Ecclesiasticam & spiritualem societatem homines copulentur. Ergò. Secundò, Sacramenta sunt media, per quæ spirituales liberi & filii gratiæ generantur, ideoque ad efficiendam & promovendam vitam spiritualem, cœlestem & æternam immediatè spectant, Tit.3. v.5. Johan.3.v.5. Johan.6.v.51,54. Sed in conjugio ac per conjugium generantur liberi carnales ac terreni, Eph.2.v.3.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, duo tantùm esse Novi Testamenti Sacramenta propriè sic dicta, Baptismum scilicet & Eucharistiam.

(Ergò Conjugium non agnoscunt pro Sacramento propriè sic dicto.)

Verba eorum adduximus superiùs artic.11.cap.3.

3. Quòd quidam negant, Conjugium esse Sacramentum propriè sic dictum.

Primò, Canonistæ & JCti.

Canonistæ (quos Durandus dicit, *sententiam Ecclesiæ optimè intelligere* in 4. sentent.dist.26.quæst.3. quos Canus dicit *esse Theologos practicos & sine eorum adminiculo non esse Theologiæ officinam satis instructam* lib.8. Locor. cap.6. quos Espensæus lib.2.Digress.in 1. Timoth.cap.2. itidem *de rebus Theologicis consulendos* censet) matrimonium non habent pro vero Sacramento, ut disertè Cardinal. Hostiensis post Papam Innocentium V. & Goffredus scribunt in Summa tit. X. de Sacramentis non iterandis, provocantes ad Magistrum sententiarum 4. sent. dist. 2. quomodo & Durandus fecerat. Confer Alexandr. Carerium scriptorem Pontificium lib.5.de Matrim. cap.1.

Glossa ad c. Sunt & ad c. Quicquid 1. q. 1. *Nota*, inquit, *conjugium non esse de his Sacramentis, quæ consolationem cœlestis gratiæ tribuunt.*

Eadem Glossa in c. Honorantur 32. q.2. *In hoc Sacramento non confertur gratia Spiritus Sancti, sicut fit in aliis*, & allegat c. Multi & c. Sunt, ut & c. Quicquid 1.q.1.

Eadem Glossa in c. Alma de sentent. Excommunic. in sexto. *Non sic confertur gratia per illud, sicut per alia.*

Alexander lib.4. Consil. cap.56. *Quale hoc Sacramentum, cujus etiam excommunicati sunt participes?*

(Quem locum adducit Albericus Gentilis lib.4.de Nuptiis cap.5.)

Secundò, Scholastici.

Altisiodorensis apud Gersonem in Compend. Theologic. de Septem Sacrament. negat, *veram Sacramenti rationem & efficaciam in Matrimonio.*

Cumprimis verò Durandus lib.4. sent. dist.26.multis argumentis probat, *Conjugium non esse Sacramentum.*

Primò, *in Sacramentis cæteris id, quod exteriùs agitur, excedit dictamen rationis naturalis, nec potest reddi sufficiens illius causa, nisi per lumen fidei. At quod exteriùs agitur in Matrimonio, naturalem causam habet. Nam Matrimonium fit ad significandam & efficiendam unionem insolubilem viri & mulieris. Id autem naturaliter significant verba exprimentia mutuum consensum; & ideò, si Ethnicus videat matrimonium celebrari, facilè causam reddet, cur ita fiat.*

Secun-

Secundò, *Sacramenta cætera consistunt in aliqua re sacra, quæ applicatur extrinsecus suscipienti à Ministro. At nihil tale invenitur in matrimonio, quod applicari possit vel debeat, nam voluntas conjugum signo expressa sufficit. Reliqua Sacramenta applicantur necessariò ab alio. At in matrimonio ipsi Conjuges seipsos ligant. Reliqua Sacramenta non possunt conferri in absentes nec uni per alium. At matrimonium inter absentes & per procuratorem celebrari potest.*

Tertiò, *Sacramenta reliqua conferunt gratiam. At matrimonii Sacramentum neque primam gratiam, quæ est justificatio à peccatis, neque secundam gratiam sive gratiæ incrementum confert.*

Quartò, *in Sacramentis cæteris ordinatio Ecclesiæ vim præcepti habere potest, sed nunquam est de necessitate Sacramenti, quia non potest Ecclesia mutare essentialia Sacramentorum. At in matrimonio Ecclesiæ ordinatio est de necessitate Sacramenti, quia cùm Ecclesia prohibet conjugia in certo gradu consanguinitatis, non perficitur Sacramentum inter eas personas, etiamsi personæ illæ reipsa matrimonium contrahere conentur.*

Quintò, *Absq; Baptismo nemo est capax Sacramenti propriè dicti. Sed matrimonii capax est homo ante Baptismum, quia matrimonium ita est verum & legitimum inter infideles ante Baptismum, ut inter fideles post Baptismum.*

(Durandi consensum nobis largitur Bellarminus lib. de matrim. cap. 1. §. penultimo. Sed addit, solum Durandum sic sensisse. *Ex Catholicis,* inquit, *solus est Durandus, qui matrimonium Sacramentum non nisi æquivocè dici posse putat, quem in suum patrocinium adducit Chemnitius, oblitus videlicet omnes alios Theologos contrarium docuisse.* Sed quid de hac clausula statuendum sit, sequentia manifestum facient.)

Hîc Bellarmini assertioni opponimus Estium in 4. sent. dist. 26. §. 7. sic disserentem: *Adducit Durandus hujus opinionis consortes aliquot Doctores Canonum ac præterea Glossam. can. Honoratur 32. q. 2. quæ dicit. Ideò in Sacramento matrimonii potiùs, quàm in aliis intervenire posse pecuniam, quia in hoc Sacramento non confertur gratia Spiritus Sancti, sicut in aliis. Item Magistrum, qui distinct. 2 libri hujus docet, matrimonii Sacramentum tantum esse institutum in remedium, non autem gratiam adjutricem conferre. Idipsum autem tradit Durandi contemporaneus Guilielmus Peraldus in summa vitiorum dicens: Omnia Sacramenta Ecclesiæ, præterquam matrimonium, conferre gratiam. Et eo antiquior Jacob. de Vitriaco Romanæ Ecclesiæ Cardinalis lib. Occid. Hist. cap. 36. Imò quia quæstio hæc Ecclesiæ autoritate non erat definita, hinc est, quòd S. Thomas, Bonaventura, Scotus & alii, qui veram & Catholicam docuerunt sententiam, tantùm tradiderunt eam ut probabiliorem, ut mirandum non sit, quosdam Catholicos Doctores ab his diversum sensisse.* Hæc Estius.

Tertiò recentiores Pontificii.

Melchior Canus lib. 8. Locorum Theolog. cap. 5. p. 244. *Nego Scholæ certo constantique decreto finitum, Matrimonium sine Ecclesiæ Ministro contractum esse verè & propriè Sacramentum. Nego eam rem ad fidem & religionem attinere. Nego omnes Scholæ Theologos id asseruisse &c. Ostendam ergò primùm opinionem commu-*

nem illam esse, non Scholæ dogma, firmumq; judicium. Qui hoc intelligi potest? Quia de hac re Theologi videlicet ita disserunt, ut nihil fuisse velle videantur. Lege Magistrum D. Thomam, Scotum, Bonaventuram, Richardum Paludensem, Durandum, cæterosq; Scholæ Theologos, & nisi statim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis tùm verò me aut stultum, aut temerarium judicato. Nam & cum quærunt, An matrimonium conferat gratiam; id quod eo loco maximè finiendum erat, non definiunt tamen. sed in his referunt, quæ in hominum opinione sunt posita. In materia item & forma hujus Sacramenti statuenda adeò sunt inconstantes & varii, adeò incerti & ambigui, ut ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate ac discrepantia rem aliquam certam, constantem, exploratam conetur efficere. Quòd si in forma & materia Sacramenti, quæ res in Sacramentorum tractatione vel gravissima est, ambiguè Theologi inconstanterq; loquuntur, nec definiunt omninò quippiam, cur in ea quæstione, quæ & levior est, & minùs ad Sacramenti hujus constitutionem necessaria, aliquid eos certi præscripsisse fateamur? Concilium verè Florentinum de materia, forma, ministro Sacramenti matrimonii præstitit nihil; idquod sine dubio faceret, cũ hoc in cæteris omnib. Ecclesiæ Sacramẽtis fecisset, si de iis reb. videret quidpiam esse à Theologis in Schola definitum. Præterea num matrimonium sine Ecclesiastico administro novæ legis Sacramentum esset, nec propriè & expressè in quæstione Theologi vocârunt, nec viâ & ratione, ut solent, vestigarunt, nec argumentis ullis concluserunt. Qui igitur vult, eos sine disquisitione attenta, sine diligenti tractatu, sine idoneis argumentationibus certè de rebus Theologicis pronunciasse, hic videat, ne eadem operâ illis & injurius sit, & in rebus quoq; gravissimis deroget fidem.

Et postea. *Tres sunt res, quibus efficitur aliquid ad fidem pertinere. Aut enim in sacris literis habetur scriptum, aut Apostolicis institutis est traditum, aut ex utrislibet planè certa complexione & consecutione colligitur. Nulla autem harum rerum efficere potest matrimonium sine Ministro propbanè contractum esse novæ legis Sacramentum. Ubi ego si Thomistæ omnes cum Scotistis existant, si cum antiquis juniores volunt contra me pugnare, tamen superior sim, necesse est.*

(Neve quis excipiat, Melchiorem Canum non simpliciter negare, quòd matrimonium *contractum* sit Sacramentum, sed in specie, quòd matrimonium *sine Ecclesiæ ministro contractum* sit verè & propriè Sacramentum, notandum, quòd de hoc Canariensi Episcopo Bellarminus sic scribat lib. de Matrimonio cap. 6. §. At quia &c. *Dum Canus totis viribus probare nititur, matrimonium, sine forma verborum à Ministro Ecclesiastico prolata celebratum, non esse Sacramentum, simul etiam probat, quantum in se est, nullum reverâ esse in Ecclesia Conjugii Sacramentum.*)

Erasmus in annot. 1. Cor. 7. p. 331. *Augustinus, qui tria bona in Conjugio ponit, cùm tertium vocat Sacramentum, non sentit unum è septem Sacramentis, quod ipsum subnotare videtur Lombardus; imò haud scio, an hoc Sacramentum septimum veteribus fuerit cognitum. Primùm quòd Dionysius enumerans nominatim singula, & singulorum vires, ritus ac Ceremonias explicans, de Conjugio nullam facit mentionem. Nam quòd causantur quidam, contineri*

tineri sub Sacramento Ordinis, id tale est, ut efficiat, ne nihil respondere videaris, cùm omninò nolueris obmutescere. Quasi verò iisdem Ceremoniis consecretur Sacerdos & Sponsus jungatur Sponsa &c. Deinde, cùm tot voluminibus tractatum sit de matrimonio vel à Græcis vel à Latinis, nullus est locus, unde liqueat, illos conjugium inter septem Sacramenta connumerasse, præsertim cùm Augustinus, conjugii fautor, bona matrimonii diligenter recenseat & inculcet. Quin Jovinianus sic impensè favens matrimonio, ut hac de causa judicatus sit hæreticus, cùm utriusq; Testamenti libros excusserit, nihil non detorquens ad laudem matrimonii, non hoc tantum & plausibile & palmarium argumentum vel inprimis produxisset?

Ibid. *Quòd Paulum secuti veteres matrimonium aliquoties vocant Sacramentum, id sentiunt, opinor, in copula viri & uxoris, quoniam est arctissima amicitia, repræsentari typum quendam & imaginem Christi Sponsam Ecclesiam sibi copulantis. Et est quidem omninò res sancta sacraque matrimonium, ritè servatum, & tamen potest esse typus rei sacræ, quod per se sacrum non sit, veluti Bethsabea erepta Uria & David juncta & Osea Prophetæ fornicatio, quod palam testatur Hieronymus.*

Georgius Cassander in Consultat. artic. 13. p. 951. *De his quoq; septem Sacramentis certum est, ne ipsos quidem Scholasticos existimasse, omnia ea æquè propriè Sacramenta vocari &c. De Matrimonio non modò Petrus Lombardus negavit, in eo gratiam conferri, sed longè post eum Durandus disertè inquit in 4. sent. dist. 26. q. 3. Non esse matrimoniū univocè Sacramentum, sicut alia Sacramēta novæ legis, nam nec conferre gratiam non habenti; non esse itaq; Sacramentū propriè & strictè dictum.* Confer Marcum Antonium de Dominis lib. 5. de Republ. Eccles. cap. 11. num. 24. & seqq.

Maldonatus tom. 2. de Sacram. p. 260. *Tertia opinio* (de Matrimonii Sacramento) *est aliquorum Catholicorum imprudenter errantium, qui putant, matrimonium aut non esse Sacramentum, aut saltem æquivocè esse Sacramentum, Durandus, Goffredus, Hostiensis &c.*

Pesantius in Thom. fol. 1009 Disp. 1. agnoscit, *Durandum statuisse, quòd matrimonium non nisi æquivocè posse dici Sacramentum.*

Gregorius de Valentia lib. de num. Sacram. cap. 7. f. 452. *non tantùm Durandi, sed etiam Goffredi, Hostiensis & aliorum suffragium nobis largitur.*

(Falsum ergò est, quod Bellarminus scribit lib. de matrim. cap. 1. solum Durandum sic sensisse.)

Huc referri potest, quòd quidam agnoscunt, Matrimonium esse imperfectissimè Sacramentum.

(Ac proinde nomen Sacramenti non convenire æqualiter Matrimonio & Baptismo)

Bonaventura 4. sent. dist. 26. *Matrimonium inter cætera minus habet de proprietate Sacramentorum novæ legis & minus de se perfectum.*

Paludanus ibid. *Si isti intelligunt, quòd Matrimonium non est ita perfectum Sacramentum, sicut alia, verum dicunt. Sed æquè propriè est Sacramentum novæ legis, sicut aliquod aliorum; sicut asinus est, ita propriè animal, sicut homo, licèt non sit æquè perfectum animal, sicut homo.*

Supplementum Bielis. *Est enim imperfectius Sacramentum inter cætera Sacramenta,*

menta, licèt sit verè & univocè Sacramentum.

Altenstaig in Lexico *Ultimo loco ordinatur inter Sacramenta, quia minus habet de spiritualitate, ut vult S. Thomas.*

(Reliqui verò statuunt, esse propriè dictum Sacramentum, & æqualiter Matrimonio cum reliquis Sacramentis nomen Sacramenti competere.)

3. Quòd agnoscunt, non posse ex Scripturis probari matrimonium esse Sacramentum.

Guilielmus Estius in 4. sent. dist. 26. §5. concedit quidem, *Matrimonium in statu innocentiæ & toto tempore legis Naturæ ac V.T. fuisse Sacramentum, quantum attinet ad significationem rei cujusdam sacræ, quale etiam apud infideles & excommunicatos, quibus non est pars in Sacramentis Ecclesiæ, sit & fuerit.* Sed

Ibid. §.6. *quod verè & propriè novæ legis Sacramentum sit, id ex verbis Apostoli ad Eph. 5. probari posse*, disertè negat cum Cardinali Cajetano non solùm in comment. hujus loci, sed & comment. in d. dist. 26. §. 7. efficaciter probat, *neq; his Apostoli verbis, nec illis Christi Matth. 19. Quod Deus conjunxit &c. nec istis Pauli. 1. Tim. 2. Salvabitur autem mulier per filiorum generationem, nec aliis 1. Cor. 7. Unusquisq; donum suum habet ex Deo &c. aut consimilibus effici posse, quòd matrimonium sit verum & proprium novæ legis Sacramentum*, ac deinde concludit: *Cùm igitur hujus doctrinæ non possit ex Scripturis haberi probatio, saltem aperta & evidens, consequens est, articulum hunc matrimonii Sacramento gratiam conferri, unum esse ex traditionib. Ecclesiæ non scriptis & ad verbum Dei non scriptum, sed traditum pertinere.*

4. Quòd novitatem hujus doctrinæ tacitè concedunt.

Cùm Bellarmino objiceretur, *neminem ante Gregorium M. vidisse, quòd matrimonium pro Sacramento fuerit datum*, objicit *Augustinum*, qui jam in quarto seculo vixerat lib. 1. de Sacram. cap. 4. §. septimum.

(At Sacramenti nomine in *generali significatione* pro mysterio utitur.)

5. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Leo. 1. Epist. 92. (in aliis est Epist. 70.) ad Rustic. Narbon. cap. 4. sic disserit: *Cùm societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium.*

(Si conjugium vi primævæ institutionis est Sacramentum, utique etiam in V. T. fuit Sacramentum, quia etiam in V. T. fuit institutum. Sed non fuit in V. T. propriè dictum Sacramentum. Ergò nec in novo. Item. Etiam infidelium conjugium est verum conjugium. Ergò & Sacramentum, non autem propriè dictum.)

Secundò, Innocentius 3. c. Gaudemus de divortiis confirmaturus, conjugia infidelium non dissolvi per Baptismum in principio ponit hæc verba: *Cùm Sacramentum conjugii apud fideles & infideles exsistat &c.*

(Jam verò conjugium ut Sacramentum propriè dictum, id est, ut signum effectivum gratiæ sanctificantis non habet locum apud infideles. Ergò Innocentius non loquitur de Sacramento pro-

to propriè dicto, sed in significatione latiore. Sacramenta propriè dicta non habent locum extra Ecclesiam, & vicissim, quod habet locum extra Ecclesiam non est Sacramentum propriè dictum. Conjugium habet locum extra Ecclesiam. Ergò.)

Tertiò, in jure Canonico negatur in Conjugio offerri & conferri gratia Spiritus Sancti, quinimò negatur in copula conjugali adesse Spiritus Sanctus.

c. Connubia caus. 32. q. 2. *Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, Spiritus Sanctus dabitur, etiamsi Propheta videatur esse, qui generationis officio obsequitur.*

c. Quicquid caus. & quæst. iisdem. *Non datur præsentia Spiritus Sancti tempore eo, quo conjugales actus geruntur.*

c. Sciatis caus. 33. q. 4. *Quicunq; uxori debitum reddit, non potest vacare orationi, nec de carnib. Agni comedere debet.*

(In omni Sacramento propriè sic dicto offertur Spiritus Sancti gratia & credentibus etiam confertur. Quare cùm copula carnalis sit pars Sacramenti hujus integrans, deberet in ea & per eam Spiritus Sancti gratia dari, vel certè cum ea consistere, si conjugium esset propriè dictum Sacramentum. Sed ex hypothesi adductorum canonum, gratia Spiritus Sancti nec datur nec consistit cum copula conjugali. Ergò Conjugium non est Sacramentum propriè dictum.)

Quartò, Pontificii dicunt, quòd Conjugium sit *immundities, pollutio & carnales sordes.* c. Decernimus dist. 28. c. Proposuisti c. Plurimos dist. 82.

Bellarminus de matrim. cap. 5. §. Adde. *Si in actu matrimonii turpitudinem & immunditiem aliquam esse diceremus, ratione concupiscentiæ & rebellionis membrorum, nihil diceremus divinis literis repugnans.*

Et postea. *Non malè dici potest de conjugatis. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Cujus generis plura inferius in Appendice afferentur.

(De Sacramento propriè dicto affirmari nequit, quòd sit immundities, pollutio & carnales sordes. Aut ergò Pontificii ab hisce Conjugii criminationibus sibi temperent, aut Conjugium propriè dictum Sacramentum esse negent.)

Quintò, Pontificii cœlibatum ac continentiam virginalem præferunt matrimonio *tanquam statum excellentiorem ac magis meritorium coram Deo*, ut inferiùs demonstrabitur. Bellarm. lib. 2. de Monach. cap. 9.

(At si matrimonium est Sacramentum, & confert gratiam justificationis, utique erit præstantius cælibatu, quippe qui non est Sacramentum, nec confert justificationis gratiam.)

Sextò, Pontificii Clericos in majoribus Ordinibus constitutos arcent à matrimonio, ut ostendimus superiùs in articulo 6. de Clericis cap. 4. Anglo Remenses in annot. 1. Cor. 7. sect. 8. *Conjugium Ministrorum est pessimum genus incontinentiæ & fornicationis.*

(At si matrimonium esset propriè dictum Sacramentum, non pugnaret cum Sacramento Ordinis, sed possent hæc

hæc duo Sacramenta uni eidemque objecto applicari. Item. Si matrimonium esset Sacramentum propriè dictum, Clerici non deberent ab eo arceri, quia Sacramenta sunt bona totius Ecclesiæ, quæ omnibus ea petentibus & requisitis necessariis ad ea instructis sunt dispensanda. Excipiunt quidem, *conjugium non prohiberi Clericis, quatenus est Sacramentum, sed quatenus curas mundanas habet conjunctas, sicq; impedit, quò minùs quis indivulsè Domino adhæreat* 1. Cor. 7. v. 32. 33. 34. Resp. curæ illæ atque impedimenta non sunt causa sufficiens, ob quam Clericis in universum conjugio interdicatur, quia Apostolus statim addit v. 35. *hæc dico ad utilitatem vestram, non ut laqueum vobis injiciam.* Talis verò laqueus est matrimonii prohibitio, respectu sc. illorum, qui continentiæ dono destituti sentiunt ustiones.)

Nec potest negari, Clericos Papales ab ipso Conjugii Sacramento arceri. Ruardus Tapperus ad art. 18. p. 215. *Sacerdotes non solùm à coitus libidine, sed à Sacramento ipso arcentur, ut non liceat eis contrahere.*

Bellarm. lib. de matrim. cap. 5. *Arcentur planè Sacerdotes non à coitu tantùm, sed etiam à matrimonii Sacramento, non quidem ratione Sacramenti, sed ratione earum, quæ Sacramenta sunt annexa.*

Septimò, Thomas part. 3. q. 64. art. 2. sic disputat: *Successoribus Apostolorum non licet instituere alia Sacramenta, sed per Sacramenta, quæ de latere Christi pendentis in cruce profluxerunt, dicitur esse fabricata Christi Ecclesia.*

(Jam verò materia Conjugii non profluxit ex latere Christi. Ergò conjugium non est propriè dictum Sacramentum.)

Octavò, Alphonsus à Castro lib. 11. contra hæres. in verbo Nuptiæ hæres. 3. & Petrus à Soto lect. 2. de Matrimon. statuunt, quòd *Matrimonium non in N. demum T. cœperit esse Sacramentum, sed jam inde à primæva institutione tale fuerit.*

(Atqui omne Sacramentum N. T. propriè sic dictum est institutum & mandatum in N. T. adeoque Novi T. proprium. Quare cùm Matrimonium non sit in N. demum T. institutum, sed etiam in V. T. locum habuerit, non poterit esse propriè dictum N. T. Sacramentum.)

Nonò, Bellarminus lib. de Matrim. cap. 3. §. 10. statuit, *matrimonia gentilium esse vera, legitima & largo modo Sacramenta.*

(At Sacramenta propriè dicta non nisi in Ecclesia locum habent, cùm sint bona Ecclesiæ propria. Ergò matrimonium non est propriè dictum Sacramentum.)

Decimò, idem Bellarm. d. libr. cap. 5. §. Et denique &c. probat ex eo, *matrimonium non fuisse Sacramentum in Vet. Test.* quòd *non legatur ulla matrimonii institutio facta in V. T. nisi ante lapsum Gen. 2. sed tantùm restrictio quædam quoad personas contrahentes.*

(Eodem argumento probare possumus, Conjugium non esse Sacramentum N. T. quia non legitur nova institutio in Nov. Test. facta, sed tantùm repetitio & confirmatio Institutionis. Matth. 5. & 19.)

Undecimò, idem Bellarminus d. libr. cap. 20. resp. ad 1. scribit, *matrimonium clan-*

clandestinum ante Concilii Tridentini definitionem fuisse verum matrimonium & Sacramentum, sed à Concilio Tridentino irritum fuisse pronunciatum.

(At quod à Concilio irritum pronunciatur, nō est nec esse potest verum & propriè dictum Sacramentum.)

Undecimò; Bellarminus lib. de Matrim. cap. 5. §. Et denique &c. agnoscit, in statu innocentiæ Sacramenta propriè dicta non habuisse locum. *In statu innocentiæ*, inquit, *nulla fuit necessitas gratiæ Sacramentalis, cùm nulla esset concupiscentia vel difficultas, neq; ullo remedio contra peccatum opus esset.*

(Jam verò ex Gen. 2. manifestè constat Conjugium in statu innocentiæ ante lapsum fuisse institutum. Ergò non est Sacramentum propriè dictum.)

Duodecimò. Si nuda significatio conjunctionis Christi cum Ecclesia in matrimonio proposita sufficit, ut matrimonium sit Sacramentum, utique etiam in Baptismo ablutio externa erit duntaxat signum ablutionis internæ, & in sacra Cœna manducatio panis & vini externa erit duntaxat signum manducationis corporis Christi & bibitionis sanguinis Christi interiùs peractæ, cùm tales significationes ad Sacramentum aliquod N. T. propriè sic dictum sufficiant, ex hypothesi exceptionis Bellarminianæ, quam habet lib de matr. cap. 5. At consequens Bellarminus ipse refellit lib. 2. de Sacrament. in gen. cap. 1. & seqq.

Decimò tertiò. Catech. Tridentinus jussu Pii V. Pontificis editus p. 158. *ad Sacramentum novæ legis requiri* docet, *ut sit res sensibus subjecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis & justitiæ tùm significandæ, tùm efficiendæ vim habeat.*

p. 154. *ut salus & justitia per illud comparetur.*

p. 159. *ut præter justitiam nostram etiam Christi passionem & vitam æternam declaret, adeoq; triplicem significandi vim habeat, quia primò rei præteritæ memoriam afferat, secundò aliam præsentem indicet, tertiò aliam futuram pronunciet.*

p. 165. *ut certam formam verborum præscriptam habeat, sine qua ratio Sacramenti non constet.*

p. 164. *ut habeat Elementum, materiam sensibilem.*

p. 165. *ut divinam & admirandam virtutem in se contineat.*

p. 171. *ut effectum habeat gratiam justificantem.*

p. 175. *ut sit divinum, cœleste ac perfectissimum munus admirabili & certâ curandarum animarum virtute præditum.*

(At hæc omnia simul sumta non poterunt applicari conjugio.

Nam. 1. excellentiæ ejus non parùm detrahitur, quando dicitur p. 374. *Optandum esset Pastoribus, Volo omnes homines esse, sicut meipsum, nimirum ut omnes continentiæ virtutem sectarentur, nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quàm ut animus nullâ mundi curâ distractus, & restinctâ omni carnis libidine in uno pietatis studio conquiescat &c.* Nam cujus optanda esset omnimoda remotio, quodque impedit pietatis studium, quomodo id erit divinum, cœleste ac perfectissimum Dei munus?

2. Certa materia & certa forma Sacramentalis in matrimonio non potest ostendi.

3. Nul-

3. Nullus alius spiritualis effectus p. 384 matrimonio tribuitur, quam quod *illius gratiâ efficitur, ut vir & uxor mutuæ caritatis vinculo conjuncti, alter in alterius benevolentiâ conquiescat, alienosq; amores non quærat.* At hoc non congruit cum Naturâ & effectibus Sacramentorum modò enumeratis.)

Decimò quartò, Bellarminus lib. de Matrimonio cap. 2. §. Posteriore &c. sic disserit: *Posteriore modo Matrimonium à Deo institutum esse* (ut refertur ad rem aliquam sacram significandam, & homines, qui ita junguntur, sanctificandos) *nonnulli laboriosè probare nituntur ex obscuris quibusdam Scripturæ locis, ut ex illo Matth. 19. Quos Deus conjunxit, homo non separet, sed non est opus in hac re laborare. Nam si probemus, matrimonium esse signum rei sacræ, cui sit annexa certa promissio gratiæ, sequetur inde necessariò à Deo esse institutum, etiamsi locum Scripturæ non habeamus, ubi expressa mentio fiat hujus institutionis, neq; enim potest ullus homo vel Angelus ejusmodi signum instituere.*

(Ex illis sic concludimus: Omne Sacramentum propriè dictum habet institutionem Sacramentalem expressis & disertis verbis in Scriptura propositam. Conjugium non habet ejusmodi institutionem Sacramentalem expressis verbis in Scriptura propositam, fatente Bellarmino. Ergò. Excipit quidem Bellarminus, *non opus esse in hoc probando laborare. Nam si probetur, matrimonium esse signum rei sacræ, cui sit annexa certa promissio gratiæ, sequitur inde necessariò à Deo esse institutum.*

Atqui matrimonium etiam in V. T. fuit signum rei sacræ, & eidem addita fuit promissio gratiæ, nec tamen fuit Sacramentum. Omninò ergò institutio Sacramentalis in N. T. demonstranda.

Viderunt hoc alii, ideò *laboriosè*, ut Bellarminus loquitur, probare conati sunt, institutionem hujus Sacramenti. Lorichius in Fortalitio hæresi 1. de matrimonio, adducit dicta Gen. 2. Matth. 19. 1. Cor. 7. Hebr. 13. 1. Tim. 4. & 5.

Sed respondemus ex Bellarmino d. l. *Esse à Deo matrimonium institutum duobus modis potest intelligi. Uno modo, ut intelligamus à Deo esse conjunctionem masculi & fœminæ, ut ea refertur ad genus propagandum. Altero modo eandem conjunctionem esse à Deo, ut refertur ad rem aliquam sacram significandam, & homines, qui ita junguntur, sanctificandos.*

Dicta illa à Lorichio adducta probant matrimonium institutum modo priore, non autem modo posteriore.

Dominicus à Soto in 4. dist. 26. sic argumentatur: *Christus Joh. 2. hac fortè de causâ, si conjectari licet, nuptias suâ præsentiâ honestare voluit & primò, quòd in mundo edidit, miraculo insignire, ut illic facto ipso insinuaret, illud quod antea solum erat officium in remedium, per suam legem celebrandum fore ut Sacramentum.* Addit etiam allegorias. *Per conversionem aquæ in vinum futuram gratiam Sacramenti designatam esse, & admonitos conjugatos, ne matrimonialia fœdera in bonis caducis fundarent, quæ facilè dilabuntur, sed in sola virtute, quæ perpetuæ lætitiæ & amicitiæ conjugalis custos est.* Sed fidei articuli non possunt probari ex allegoriis, multò minùs ex conjecturis. Quo fine Christus nuptiis in Cana celebratis interesse voluerit, exponit Bellarminus d. l. §.

Rur-

Rursùs. *Nec aliâ de causâ*, inquit, *Joh. 2. nuptiis interesse Dei Filius, easq; insigni miraculo ornare voluit, nisi ut indicaret, quod in eum locum S. Augustinus notavit, se fecisse nuptias.* Ergò hæc præsentia Christi tantùm probat, matrimonium priore modo à Deo institutum esse.

Toletus, Maldonatus, Jansenius, Salmero, varias colligunt causas, cur Christus nuptiis interesse voluerit, sed Sacramenti instituendi causam non attingunt.

Altèrum Dominici argumentum hoc est: *Quando Christus Matth. 19. confirmationem conjugii proposuit, subjunxit: Quod Deus conjunxit, homo non separet, quo quod antea erat in officium & remedium, fecit esse Sacramentum, ut per suam deinceps passionem vim novam divinæ conferendæ gratiæ obtineret.*

Resp. ex Cornelio Jansenio cap. 96. Concord. *Matthæus primùm dicit ex primæva conjugii institutione ostendisse conjugum inseparabilitatem &c. Et postea, Dominus vicissim illis proponit antiquiorem Dei circa propositam quæstionem constitutionem.* Ergò Christus nihil novi addit, tantùm veram conjugii Naturam demonstrat ex prima institutione. Quare cùm non possit Conjugii Sacramentalis institutio demonstrari, consequens est, aut conjugium non esse Sacramentum, aut etiam in V. T. fuisse Sacramentum.)

Decimò quintò, gratiam hujus Sacramenti statuunt eam, quòd *sit remedium contra concupiscentiam.* Atqui matrimonium etiam in V. T. fuit remedium contra concupiscentiam. Ergò aut hæc gratia non efficit, ut matrimonium sit Sacramentum, aut concedendum, quòd matrimonium etiam in V. T. fuerit Sacramentum.

Enchiridion Coloniense cap. de Matrimonio. *Tertius institutionis finis, qui propriè statum hominis post lapsum respicit, est, ut infirmitas incontinentiæ nostræ honestate nuptiarum exciperetur. Nam cùm constet, nisi cecidissent primi parentes, homines futuros atq; etiam liberos sine carnis incentivo ac absq; fervore libidinis, atq; adeò non tantùm sine peccato, sed etiam cum merito procreaturos fuisse, post peccatum verò letalis concupiscentiæ lex membris nostris inhæserit, sine qua carnis commixtio non fit, necesse erat, ut institutum quoddam Dei haberemus, quod carnis commixtionem, alioqui ob concupiscentiam reprehensibilem, excusaret. In quam sententiam dixit Apostolus, propter fornicationem vitandam unusquisq; propriam suam uxorem habeat. Augustinus duo propria officia matrimonio ante hominis lapsum, tertium jam lapso tribuit. Quod, inquit, sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium.*

Bellarm. de Matrim. cap. 5. *S. Thomas scribit, matrimonium institutum fuisse in officium Naturæ, in statu innocentiæ; deinde in statu Naturæ corruptæ fuisse illi additum, ut esset in remedium & tandem in lege nova à Christo institutum fuisse in Sacramentum.*

(Ergò institutum esse in remedium competit matrimonio etiam in V. T.)

Decimò sextò. Si Matrimonium esset propriè dictum Sacramentum, suâ Naturâ & Universali instituto Sacramentum esset, non varians secundùm tempora & subjecta.

At juxta hypothesin Pontificiorum variat.

variat. Nam *in V.T.* ab aliquibus dicitur non fuisse Sacramentum Bellarm. de matrim. cap. 5. ad 2. Vasquez in part. 3. Thom. Disp 203. n. 16. *nec gentilibus*, Tannerus tom. 4. Theol. Schol. Disp. 8. q. 2. dub. 3. nec *Christianis clandestinè contrahentibus*, Claud. Espensæus de clandest. matrim. cap. 15. f. 650. nec *sine Ecclesiæ Ministro contractum*: Melchior Canus. lib. 8. Locor. cap. 5. ad 3.

Decimò septimò. Bellarm. lib. de Matrim. cap. 4. §. Quarta ratio, fatetur *à quingentis demum annis Theologos omnes, Matrimonium verè Sacramentum esse, docuisse.*

(Quamvis hoc falsum sit, ut patet ex suffragatoribus nostræ sententiæ superius adductis, sufficit tamen nobis contra anathematis Tridentini fulmen, quòd natales hujus dogmatis Bellarminus non potuit ultra 500 annos producere. Est ergò novus fidei articulus, quem nec ipse Melchior Canus in medio Romanæ Ecclesiæ gremio recipere voluit.)

Decimò octavò. Pontificii definiunt Sacramentum *signum sensibile*, hoc est, incurrens in sensus corporeos.

Atqui unio conjugum nullum sensum afficit externum, cùm tota sit in voluntate, hoc est, in animorum consensu, unde dictum, *Non concubitus, sed consensus facit nuptias*, alioquin non scortatio tantùm esset matrimonium, & per cons. Sacramentum, sed etiam bestiarum coitus, in quo reperitur, quicquid corporale est in conjugio.

6. Multiplices Pontificiorum de hoc Sacramento dissensiones. Dissident enim invicem:

Primò *de genere*. Quidam statuunt, *Conjugium esse propriè dictum Sacramentū*, quidam v. negant, ut patet ex dictis. Quidā dixerunt, *esse Sacramentum imperfectè.*

Melchior Canus distinctione inter *Matrimonium privatim contractum, & sacris ac solennibus verbis à Ministro Ecclesiastico celebratum*, litem hanc componere studet, illud concedit non esse Sacramentum, hoc verò esse Sacramentum, totis virib. contendit.

Sed Bellarminus lib. de matrim. cap. 6. hanc distinctionem repudiat, ac de Melchiore Cano ejus architecto pronunciat, quòd *quantum in ipso est probet, nullum reverà esse in Ecclesia Conjugii Sacramentum.*

Secundò de *institutionis tempore.*

Quidam putant, *Conjugium jam inde à primò institutionis tempore etiam in V.T. fuisse Sacramentum*; Quidam verò *in N. demum T. Sacramenti nomen & Naturam illud sortitum fuisse* censent.

Bellarminus lib. de Matrim. cap. 5. resp. ad 2. *Non desunt Catholici, qui admittant, matrimonium non esse Sacramentum proprium novæ legis, sed fuisse in lege veteri etiam apud Judæos & à Christo non tàm institutum, quàm confirmatum. Ita enim docent Alphonsus de Castro lib. 11. contra hæres. in verbo Nuptiæ hæres. 3. & Petrus à Soto lect. 2. de matrim. & alii quidam.*

(Potuisset addere Lombardum, qui lib. 4. sent. dist. 26. lit. A. scribit. *Cum alia Sacramenta post peccatum & propter peccatum exordium sumserint, matrimonii Sacramentum etiam ante peccatum à Domino legitur institutum, non tamen ad remedium, sed ad officium.*)

Neve quis causetur, *institutum, quatenus*

nus

nus matrimonium, non quatenus Sacramentum, subjicit: *Refert enim Scriptura Genesis in Adam misso sopore atq; unâ de costis ejus sumtâ, & exinde muliere formatâ, virum in Spiritu intelligentem, ad quem usum mulier facta esset per ecstasin Prophetice dixisse. Hoc nunc os ex ossibus meis; caro de carne mea &c.* At si non aliter matrimonium considerasset, quàm quatenus est matrimonium, quorsum opus erat Prophetiam tam disertè notare? Potuisset etiam Bellarminus addere Colonienses & Eccium.

Colonienses enim in Enchiridio sic loquuntur, *Respondemus, Matrimonium apud Judeos Sacramentum fuisse, quemadmodum aliæ quoq; veteris legis Ceremoniæ ac mysteria, futurorum nuncia & significantia, Judæorum Sacramenta fuerunt.*

Et aliquantò pòst. *Non possumus non demirari quosdam eò dementiæ venisse, ut ausi fuerint Matrimonium ex Sacramentorum numero impudenter secernere ac removere, quod tamen constat propterea institutum esse, ut esset Veteris Testamenti Patribus futuræ, nobis verò præsentis Christi & Ecclesiæ longè sanctissimæ unionis expressissimum signum.*

Eccius homil. 71. de Sacramentis sic disserit: *Respondebimus, etiam Matrimonium in V. T Sacramentum fuisse, sicuti multò plura fuerunt in eo Sacramenta.*

Henricus Angliæ Rex in libr. adv. Lutherum. *De Patribus, qui sub lege & ante legem, non accedo Luthero, imò planè censeo, Matrimonium fuisse illis Sacramentum, sicut fuit & Circumcisio.*

Quinimò idem Rex memorat, *non defuisse, qui contra Lutherum sentirent, etiam gentium conjugium Sacramentum esse.*

Bellarminus lib. de Matrim. cap. 5. § 6. scribit, *matrimonia gentilium esse vera, legitima & largo modo Sacramenta.*

(Atqui si conjugia gentilium sunt Sacramenta, multò magis conjugia piorum in V. T. fuère Sacramenta.)

Sed hanc sententiam, quòd Conjugium etiam in V. T. fuerit Sacramentum, lib. de matrim. cap. 5. Bellarminus repudiat, sic scribens: *Sed profectò non video, quemadmodum id tutò defendi possit. Nam Concilium Florentinum numerat matrimonium inter Sacramenta novæ legis &c. Et Concilium Tridentinum sess. 24. can. 1. disertis verbis tradit, Sacramentum matrimonii in nova lege esse à Christo institutum &c. quæ etiam sententia fuit veterum Theologorum Thomæ, Bonaventuræ, Scoti in 4. sent. dist. 26. quod idem ex recentioribus docent Ruardus in explicat. art. 18. Lovan. Dominicus à Soto in 4. sent. dist. 26. q. 2 art. 2. & alii permulti.*

Dissensum hunc agnoscit Pesantius in Thomam f. 1009.

Huc referri potest, quòd quidam statuunt, *hoc Sacramentum in Cana à Christo institutum esse Joh. 2.* alii *post resurrectionem, cùm multa loqueretur de regno Dei*, teste eodem Pesantio d. l.

Tertiò *de materia hujus Sacramenti.*

Quidam existimant, *materiam hujus Sacramenti esse verba consensum exprimentia, quatenus determinantur.*

Richardus 4 sent dist. 26. art. 4. q. 2. *Verbum primò prolatum est materia, & verbum secundò prolatum est forma.*

Thomas 4. sent dist 26. q 2. art 2. & Canonistæ in c. penult. de Sponsalibus disputant, *verba unius conjugis habere rationem materiæ & rationem formæ respectu verborum alterius, & contrà.*

Adrianus in 4. sent. dist. 27. *consensum contrahentium esse materiam hujus Sacramenti* disputat.

Alii contrà statuunt, quòd *ipsa corpora seu persona contrahentium sint materia.*

(Bellarminus lib. de matrim. cap. 6. hanc opinionum diversitatem agnoscit, sed nititur eam conciliare hoc modo: *Conjugii Sacramentum duobus modis considerari potest, uno modo dum fit, altero modo dum permanet, postquam est factum. Priore respectu tota ejus essentia consistit in signis mutuum consensum exprimentibus, sicq; verba conjugum sunt materia & forma Sacramenti. Posteriore respectu ipsi conjuges simul cohabitantes seu externa conjugum societas & conjunctio sunt Symbolum materiale externum.*

Sed hæc distinctio Bellarmini petit principium. Sacramenti enim esse in usu consistit, id est, actione Sacramentali à Christo instituta, ideoque non potest duplex ejus materia statui, prior, dum fit; posterior, dum permanet, postquam est factum.

Inde Rubio in 4. sent. dist. 26. *Nullum Sacramentum Evangelicum consistit in facto esse, sed precisè in fieri, excepto Eucharistiæ Sacramento.*

Adrianus eodem modo. *Sacramentum matrimonii est ipse contractus matrimonii, ut rationem signi habet gratiæ invisibilis seu sacræ rei. Et solùm existit, seu manet pro tempore contractus matrimonialis & non ultra, sicut Sacramentum Baptismi solùm manet seu est pro tempore ablutionis factæ sub debita forma verborum, scilicet, Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.*

Quòd verba conjugum non sint materia hujus Sacramenti, probamus hoc modo: Nullius Sacramenti materia consistit in verbis, sed in externo & visibili Elemento. Conjugium ex hypothesi Bellarmini est Sacramentum. Ergò ejus materia non quærenda in verbis, sed in externo & visibili Elemento.

Alex. Carerius scriptor Pontificius lib. 2. de matrim. cap. 1. etiam hoc urget, quòd *in contractibus illud habeat rationem materiæ, circa quod versatur contractus, non autem id, per quod exprimitur contractus.*

Quòd corpora Conjugũ non possint commodè statui materia hujus Sacramenti, probamus hoc argumento: Omne Sacramentum N. T. habet materiam propriam & peculiarem certo institutionis verbo expressam. Sed personæ contrahentes seu corpora Conjugum non sunt materia propria & peculiaris conjugii, quatenus statuitur N. T. Sacramentum, cùm in V. etiam T. conjugium eandem habuerit materiam.)

Sed nec recentiores de materia hujus Sacramenti invicem consentiunt.

Sic enim Bellarminus d. l. porrò scribit: *Rectè mihi dixisse videtur Petrus à Soto, materiam non solùm circa quam, sed etiam ex qua Sacramentum matrimonii constat, esse personas contrahentes. Theologi quoq; ferè omnes* (nota ferè omnes, ergò non verè omnes) *satis indicant, corpora Conjugum esse materiam hujus Sacramenti.*

Melchior Canus lib. 8. Locor. Theol. cap. 5. *matrimonium dupliciter considerandum esse dicit, ut est contractus, & ut est Sacramentum. Personas contrahentes dicit*

esse

esse ministros conjugii, ut est contractus, non autem ut est Sacramentum.

(Existimat igitur, materiam Conjugii esse ritus illos visibiles & externos, qui in Ecclesiastica copulatione adhibentur, quales sunt *manuum conjunctio, annuli traditio, consensus per verba solennia testificatio.*)

Sed Canum hoc in parte refellit Bellarminus d. l.

Quartò, de *forma hujus Sacramenti.*

Quidam statuunt, *formam hujus Sacramenti esse verba consensum mutuum exprimentia, quæ tamen determinant;*

Quidam verò *ipsam Conjugum societatem & conjunctionem;*

Quidam Canonistæ in c. Tua nos de Sponsalib. volunt, quòd *verba sint forma & consensus sint materia.*

Gropperus in Enchir. Colon. in tract. de Sacram. matrim. eò inclinat, quòd *forma hujus Sacramenti sit consensus in verbis illis Domini, Quod Deus conjunxit, homo non separet, fundatus.*

Cui proximè accedunt Alphonsus à vera cruce in Append f. 13. & seqq. Johannes de Cambis in Compend. Theol. verit. lib. 6. cap. 38. Melchior Canus lib. 8. Locor. Theol. cap. 5. qui *verba & benedictionem Sacerdotis* statuunt *esse formam essentialem matrimonii*, quos adducit & refellit Piso Soacius part. 2. tract. de Sponsal. p. 40. Si *verba Sacerdotis* (inquit) *essent de forma, non relinquerentur arbitrio Sacerdotis, sed posita fuissent formalia, quæ nulli mutare licuisset, ut in Baptismo.*

Alex. Carerius lib. 4. de matrim. cap. 1. *consensum* statuit *esse formam, cùm ab eo pendeat esse matrimonii.*

Gregorius de Valentia tom. 4. Comment. Disp. 10. q. 1. quatuor *de materia & forma hujus Sacramenti* numerat sententias.

Prima est Melchioris Cani, *materiam censeri posse ipsos actus contrahentium scil. consensum mutuum explicatum per verba de præsenti, formam autem verba Sacerdotis, quibus illos, ut moris est, conjungere solet.*

Enchiridion Coloniense illud fusiùs sic explicat: *Elementum esse illam exteriorem viri ac mulieris conjunctionem, sive illum exteriorem gestum & actum, quo conjuges in nomine Domini copulantur, ac inter copulandum profitentur, se posthac duos in una carne futuros, sibiq; mutuò conjugalem fidem perpetuò servaturos, cui cùm sexuum commixtio accesserit, tum demum perfectum hujus Sacramenti Elementum perficit. Verbum autem, quo accedente ad Elementum fiat Sacramentum, id esse, quo ambo mas & fœmina non quovis modo, sed in Dei nomine conjungantur ac copulentur. Esse autem tale verbum Christi verbis nixum: Quos Deus conjunxit, homo non separet.*

Secunda est Paludani & Adriani, *ipsos contrahentes esse materiam, formam verò eorundem verba explicantia mutuum consensum. Sicut in quolibet contractu rerum*, inquit Adrianus, *res, quæ transferuntur per conventionem & pactum sunt materia, & ipse consensus expressus transferendi est forma, sic in Matrimonio, quod est contractus personarum, materia sunt ipsæ personæ contrahentes, quæ se transferunt in alterius potestatem, seu, ut alii volunt, ipsæ potestates corporum, quas in se invicem transferunt. Et forma est iste mutuus consensus, vel voluntas transferendi potestatem corporis in* alterum

alium per verba, vel alia æquipollentia expressius.

Tertia est Thomæ, Francisci Victoriæ, Soti &c. *contrahentium verba esse ipsa inter se mutuò materiam & formam, ita ut qui ultimo suum consensum explicet, ejus verba sint forma, quatenus per ea perficitur Matrimonium, ejus autem, qui primus loquatur, verba esse materiam.*

Soto tamen ordinem illum non esse attendendum disputat. *Respondetur*, inquit, *contrahentium verba, aut nutus, qui eorum loco substituuntur, esse materiam & formam. Neq; refert, præcedentia ne sint, an subsequentia, ut illa sint materia, hæc verò forma. Sed sive vir prius cõsensum exprimat, sive uxor. amborum verba sunt sibi invicem materia & forma, nam utriusq; verba per verba alterius informantur, vimq; obtinent significandi colligandiq; conjugalem nodum.*

Quarta est Canonistarum, *materiam esse consensum mutuum, formam verba eum consensum exprimentia.*

Atque hanc Gregorius ille reliquis præfert, *ut maximè expeditam, secundum quam commodissimè intelligi queat significatio atq; essentia Sacramenti.*

Et quid multis? Melchior Canus d. l. p. 392. apertè & sine circuitione fatetur, *Theologos Scholasticos in materia & forma hujus Sacramenti adeò esse ambiguos & inconstantes, ut ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate ac discrepantia rem aliquam certam, constantem & exploratam conetur efficere.*

Ibid Canus sic loquitur: *Communiter tenent Scholastici, matrimonium sine ministro, profano more, contractum continere in se veram formam Sacramenti, in quo videntur jure à Lutheranis irrideri.*

(At si de materia & formá hujus Sacramenti nihil certi, ne quidem ex libris Scholasticorum, haberi potest, quomodo Conjugium erit propriè dictum Sacramentum?) .

Quintò, de *ministro hujus Sacramenti.*

Quidam, inter quos est Bellarminus, de Matrim. cap. 6. ministros hujus Sacramenti statuunt *ipsos Conjuges. Cùm ad Ministrum*, inquit, *propriè pertineat, verba formæ pronunciare & per ea Sacramentum conficere, & in hoc Sacramento verba formæ à conjugibus proferantur, necesse est, conjuges ipsos esse proprios hujus Sacramenti ministros.*

Idem statuunt Rubeo, Franciscus de Sylvestris in Thom. contra gentiles lib. 4. c. 78.

Josephus Angles in Floribus ad 4. sentent. de ministro Sacram. matrim.

Sed Melchiori Cano, Groppero atq; aliis absurdum videtur, *ipsos Conjuges Sacramenti hujus ministros statuere*, ideò existimant, *Sacerdotem esse legitimum hujus Sacramenti dispensatorem. Tametsi* (inquit Canus) *Matrimonium Sacramentum est, non ideò tamen conjugium quodcunq; venerari cogimur, sed id, quod formam sacram habeat & à vero Ecclesiæ ministro consecratum sit. Videmus*, (inquit Gropperus in Enchiridio) *etiam in veteri lege quosdam fuisse, qui Dei vice conjuges conjungerent, quantò ergò magis putandum est in nova lege Sacerdotes, qui legatione pro Deo funguntur, legitimos hujus Sacramenti Ministros esse.*

Sextò, de *applicatione hujus Sacrament.*

Capreolus in 4. sent. dist. 26. q. unic. art. 3. ad 5. & Johannes Eccius homil. 73. de

de Sacram. statuunt, *debere eos conjugatos, qui convertuntur ad fidem, post Baptismum iterum contrahere inter se matrimonium, & tum demum contractum illum fieri Sacramentum.*

Sed Thomas de Argentina 4. sent. dist.39. q.1.art. 1. ad 1.&

Paludanus lib.4.dist.26.q.un. dicunt, *sine novo contractu matrimonium, quod ante Baptismum non erat Sacramentum, statim post Baptismum esse Sacramentum, quia jam actu significat, quod antea solùm in potentia significabat.*

Melchior Canus in priorem; Bellarminus in posteriorem inclinat sententiam.

Septimò, in explicatione loci Apostolici Eph.5. in quo principale opinionis suæ fundamentum statuunt, itidem non conveniunt.

Bellarminus lib. de matrim. cap.2.§. Et quanquam. *Apostolus hoc loco magnum illud Sacramentum non ad conjugium Adami & Evæ, sed ad nuptias fidelium sine dubio refert*; quod ipsum aliquot argumentis ibidem confirmare nititur.

Contrà verò Pererius in Comment. Gen.2. *Quemadmodum*, inquit, *ex Adami dormientis latere formata est Eva: ita ex latere Christi morientis profluxit sanguis & aqua, unde condita est Ecclesia, ideo voluit Deus mulierem ex viro esse propter figuram. Etenim conjunctio Adami & Evæ continebat Sacramentum illud magnum, de quo Paulus dicit. Ego dico de Christo & Ecclesia Eph.5.*

Octavò, Bellarm. lib. de matrim. cap.5. resp. ad 3. arg. *Signum Sacramentale* quærit *in conjunctione viri & fœminæ; quæ per verba solennia coram Ecclesia fieri solet.*

Et tamen postea cap.6.§.2. contra Canum disputat, qui *illud solum matrimonium* statuit *esse Sacramentum, quod à Ministro Ecclesiastico sacris & solennibus verbis celebratur.*

(At si in conjunctione illa viri & fœminæ, quæ fit per verba solennia, coram Ecclesia Sacramentale signum sive Ceremonia Sacramentalis quærenda, utique illud duntaxat Conjugium, quod sacris & solennibus verbis coram Ecclesiæ ministro celebratur, Sacramenti loco erit habendum. Ratio connexionis est manifesta, quia in conjugio absq; illa Ecclesiastica benedictione contracto non invenitur illa Sacramentalis Ceremonia, & sic stat Cani sententia.)

Nonò, *de effecto hujus Sacramenti* dissentiunt.

Primò, fuêre, qui *ullam eo conferri gratiam* negaverunt.

Gloss. in c. Quomodo virgo 9. caus. 31. q. 1. & c. Honorantur 13. caus. 32. q. 2. fatetur, gratiam non conferri in Sacramento. *Matrimonium*, inquit, *non ducit ad vitam.* It. *In Sacramento matrimonii non confertur gratia Spiritus Sancti, sicut in aliis.*

Idem agnoverunt Summistæ Godfridus & Hostiensis, uterque in Summa cap. de Sacramentis non iterandis, distinguentes *inter Sacramenta gratiam conferentia & non conferentia*, & inter posteriora collocantes matrimonium.

Inde Durandus de S. Portiano scribit lib.4 sent. dist.26.q.3. *Juristæ, qui noverunt textum Decretorum & Decretalium, in quibus mens Rom. Ecclesiæ, cùm noverint jura Canonica, & eorum dicta & scripta habentur à Papa & Cardinalibus & c. accipio*

pio tanquam verum, quòd sentire, quòd per Sacramentum matrimonii non conferatur gratia, non est contra determinationem Ecclesiæ.

Gregorius de Valentia pro hac sententia citat Gaufredum sive Godfredum Hostiensem, Bernhardinum, Durandum; in lib. de num. Sacram. cap. 7. f. 452.

Sed & Lombardum Durandus advocat in causæ societatem dicentem 4. sent. dist. 2. circa princ. quòd *Sacramenta novæ legis alia remedia contra peccatum præbent, & gratiam adjutricem conferunt, ut Baptismus, alia in remedium tantùm sunt, ut conjugium.*

Alii contrà *gratiam in hoc Sacramento* conferri asserunt, ut Hosius, Catech. Tridentinus & alii apud Gregor. de Valent. d. l. ubi etiam p. 453. perstringit Sententiarium *tanquam minùs sibi constantem.*

Eccius homil. 72. de Sacramentis, *gratiam quidem in hoc Sacramento conferri* statuit, *sed exiguam. Quartum*, inquit, *Sacramentum magnum est matrimonium, quod quamvis in se & respectu gratiæ pro minimo reputatur ex aliis, significatio tamen ejus maxima est.*

Argum. Adversariorum.

1. Eph. 5. v. 32. *Sacramentum hoc magnum est, dico autem de Christo & Ecclesia.* Bell. lib. de matrimon. cap. 2. Gregor. de Valent. lib. de num. Sacram. cap. 7. p. 343. Jacob. Tirinus in h. l.

Resp. 1. Cajetanus in illum locum sic commentatur: *Non habes ex hoc loco prudens lector, à Paulo, conjugium esse Sacramentum, sed mysterium. Et verè horum verborum mysterium magnum est, continent enim indivisibilitatem &c. Et hæc verba, Ego autem dico &c. referenda sunt ad Christum & Ecclesiam, mysterium secundùm sensum spiritualem, ut jam retulerat dicendo. Quia membra sumus de carne ejus & de ossibus ejus.*

(Patet hoc ex ipso contextu, subjungit enim Apostolus adversativam, λέγω δὲ εἰς χριστὸν, id est, περὶ χριστοῦ ut Marc. 9. v. 12. quo modo ex Syro quoque Cornelius & Estius exponunt. Ostendit igitur se de spirituali conjunctione agere.)

2. Erasmus in annot. ad h. l. p. 428. *Dico ex verbis hisce Apostoli non admodùm efficaciter colligi, quòd Conjugium sit Sacramentum, siquidem particula adversativa, Ego autem, satis indicat: hoc magnum mysterium ad Christum & Ecclesiam pertinere, non ad maritum & uxorem &c. Simili colore usus est Paulus in Epistola ad Corinthios priore & propter conscientiam. Mox exclusurus errorem, subnectit. Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Tum, ut dicere cœperam, hoc loco Græca vox non propriè Sacramentum significat, cujusmodi septem vocat Ecclesia, sed arcanum ac secretum, quo verbo frequenter usus est Paulus & de aliis, quæ longè absunt, à Natura Sacramentorum.*

3. Vasquez in part. 3. Thom. Disp. 128. c. 1. *Quod recentiores contendunt ex illo loco Eph. 5. deducere nomen Sacramenti, ut significet non solùm signum rei occultæ in universum, sed etiam speciatim res illas septem, quas nos Sacramenta Ecclesiæ vocamus, mihi non probatur.*

Inde in tract. de Matrim. Disp. 2. c. 6. argumentum ex hoc loco pro asserendo matrimonii Sacramento deductum

multis

multis refellit. *Ego verò, inquit, semper existimavi, hoc testimonio non solùm id, quod contendunt nostri, probari non posse, verùm etiam in explicatione illius aliqua ab iis pronunciari, quæ cum vera doctrina minimè constare possunt.*

(In Græco enim est μυστήριον, quod pluribus rebus, quàm Sacramentis propriè sic dictis tribuitur; Apostolus non ipsam viri & mulieris conjunctionem, sed Christi & Ecclesiæ desponsationem propriè vocat Sacramentum; *Quod in Christo & Ecclesia est magnum Sacramentum, hoc est in singulis quibusq; viris atq; uxoribus minimum, sed tamen conjunctionis inseparabilis Sacramentum*, inquit Augustinus lib. 1. de nupt. & concup. cap. 21. proinde nonnisi in latiore significatione conjugium hîc diceretur Sacramentum, videlicet quia est sacræ rei signum, hoc est, mysterium incarnationis & dilectionis Christi erga Ecclesiam præfigurat, id quod non solùm in N. sed etiam in V. T. conjugio competit, ut ex verbis Mosaicis à Paulo adductis apparet.)

Ac tandem concludit Vasquez: *Quare satiùs fuisset Theologis nostris, hunc locum contra hæreticos prætermittere, quàm ut viderentur eos Scripturæ testimonio premere, in has angustias & minus tutam sententiam incidere.*

Et paulò pòst. *Concedimus ergò ex Eph. 5. efficaciter probari non posse, matrimonium esse Sacramentum.*

4. Dominicus à Soto 4. sent. dist. 1. q. 1. art. 1. *Tertia demum significatio hujus vocis* (Sacramentum) *est, quâ significat sensibilia signa gratiæ, in qua utiq; significatione non modò apud Ethnicos non reperitur, verùm neq; in sacra Scriptura nominantur Sacramenta.*

(Ergò nec hoc loco vox Sacramenti in stricta illa significatione accipitur, & per consequens ex hoc loco probari nequit, Conjugium esse Sacramentum propriè sic dictum.)

5. Pererius in Comm. Gen. 2. docet allegoriam Apostolicam præcipuè de conjunctione Adæ & Evæ institui, *Quemadmodum*, inquit, *ut Scholastici definiunt, ex Adami dormientis latere formata est Eva: ita ex latere Christi morientis profluxit sanguis & aqua, unde condita est Ecclesia, ideò voluit Deus mulierem ex viro esse etiam propter figuram. Etenim conjunctio Adami & Evæ continebat Sacramentum illud magnum, de quo Paulus dicit Eph. 5. Ego autem dico de Christo & Ecclesia.*

Ibid. *Cùm præmisisset Dominus Matth. 19. Deum in initio fecisse masculum & fœminam, & quidem Deus fecit fœminam ex masculo, eosq; conjunxit & benedixit. Ex his rectè infertur, propter hoc, id est, hanc arctissimam conjunctionem & societatem, relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Mysterium hoc magnum, inquit Apostolus, ego autem dico de Christo & Ecclesia.*

(Quòd si ergò ex verbis Apostoli inferri posset, *Conjugium esse Sacramentum propriè dictum*, consequens foret, etiam Adæ & Evæ conjugium in V. T. fuisse Sacramentum propriè dictum, quod tamen negant Pontificii. Vicissim, si allegoria Apostolica maximè de matrimonio Adæ & Evæ ex Adamo formatæ, non pariter de aliorum conjugiis instituitur, utique mysterium hoc & Sa-

cramentum non debet propriè ad N.T. restringi)

6. Jansenius in Concord. Evang. cap. 96. *Satis est in Scripturarum autoritate fundatum, quòd matrimonium sit Sacramentum, secundùm eam acceptionem vocabuli Sacramentum, quâ dicimus, Baptismum & Eucharistiam esse Sacramenta, quanquam secundùm eam non accipiatur, cùm dicit Paulus de conjugio loquens, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia, ubi simpliciter nomen Sacramenti pro mysterio accipitur, cùm Græcè sit μυςήριον.*

(Agnoscit igitur Jansenius vocem Sacramenti Eph. 5. non sumi in ea significatione, quâ Baptismus & Eucharistia dicuntur Sacramenta propriè dicta, ex quo consequitur, non posse ex Eph. 5. deduci, quòd matrimonium sit Sacramentum propriè dictum.)

7. Si matrimonium est Sacramentum propriè dictum, propterea quia repræsentat conjunctionem Christi & Ecclesiæ, etiam vitis & palmites erunt Sacramenta propriè dicta, cùm idem repræsentent. Joh. 15. v. 1. conjunctio quoque capitis & membrorum in homine &c. At consequens Pontificii non concedunt. E. nec antecedens ponere debent. Nimirum non omnis rei sacræ similitudo est Sacramentum propriè dictum, aliàs tot habebimus Sacramenta propriè dicta, quot parabolas.)

Confer, quæ superiùs ex Estio adducta.

8. Excipiunt, τὸ μυςήριον τῦτο *referri ad præcedentem conjunctionem in carne una, eam v. naturalem intelligi, mysterium igitur esse.*

Resp. Jesuitæ ipsi coalitionem in carnem unam non habent pro Sacramento, neque pro materia, neque pro forma ejus. Quanquam enim inter ipsos sint variæ ac diversæ sententiæ de materia & forma hujus Sacramenti, ut constat ex Bellarmino lib. de Matrim. cap. 6. Tannero tom. 4. Theol. Schol. Disp. 8. q. 2. dub. 2. n. 30. & aliis, nemo tamen *copulam in carne una*, de qua Moses, Christus & Apostolus loquuntur Gen. 2. v. 24. Matth. 19. vers. 5. 1. Cor. 6. v. 16. (quam etiam ipsi Romani Pontifices Benedictus, Gregorius, Alexander III. & Innocentius III. cum commentatoribus h. l. intellexerunt, ut est apud Estium in h. l.) pro Sacramento habet; sed vel *signa*, vel *verba contrahentium*, exclusâ à ratione Sacramenti consuetudine conjugali, ut disertè apud Altensteig in Lexico Brulifer ait: *Conjunctionem in carne una non capi pro conjunctione carnali, sed pro conjunctione animorum, quæ fit prolatione verborum de præsenti, utpote, Ego accipio te in meam.*

Sic etiam Bellarminus cap. 5. ad 5. arg. Navarrus in Enchir. cap. 22. num. 19. Non possunt igitur carnali copulæ Sacramenti rationem attribuere.

Argum. 2. 1. Tim 2. v. 15. *Salvabitur mulier pro generationem liberorum. Ergò promissio gratiæ est conjugio addita.*

Resp. 1. Vasquez d. l. agnoscit, *argumentum pro astruendo Conjugii Sacramento ex h. l. petitum, itidem parum roboris* habere.

(Docet enim Apostolus, mulieres in statu

statu conjugali salvari posse, modò fide & sanctâ conversatione sint ornatæ, ex eo autem non sequitur, quòd gratiam, quâ se in hoc statu rectè gerunt, per Conjugium tanquam Sacramentum & efficax medium percipiant. Sic Christiano Magistratui Deus piis precibus invocatus dat gratiam, quâ in suo statu rectè se gerant, nec tamen propterea officium Magistratus est Sacramentum propriè dictum. Piis conjugibus etiam in V.T. dedit Deus gratiam, quâ in hoc statu rectè se gerere potuerint, interim ipsimet Pontificii docent; *Conjugium in V. T. non fuisse Sacramentum propriè dictum.*)

2. Bellarminus lib. de Matrimon. cap. 2. §. Et confirmatur &c. de hoc loco Apostolico sic disserit: *Illud, per filiorum generationem, positum est pro, in filiorum generatione. Non enim significare vult Apostolus, filiorum generationem esse causam salutis, sed mulierem in statu matrimonii sive in statu generandi filios salvam fore, si permanserit in fide.*

Jacob. Tirinus in h. l. *Salvabitur mulier per generationem filiorum (loquitur de solis conjugatis) eorundemq; probam educationem, atq; in pietate & moribus institutionem, neq; permiserit se exemplo primæ Evæ per Satanam seduci & à recto deduci, sed permanserit constans, curaritq; quantum in se est, ut & filii sui permaneant in suscepta fide Christi, in dilectione Dei & proximi, in sanctitate vitæ & morum cum adjuncta illecebrarum temperantia & cupiditatum continentia.*

Claudius Espensæus in h. l. *Non sic omne sexum dejicimus, ut & à salute excludamus. Est illi sua functio, in qua sincerè versando consors erit & salutis. Si non est, quod agat in concione, est domi quod agat: si quod olim seducto marito deliquit, liberis gignendis recteq; educandis sarciat.*

(Ergò particula *per* non denotat hoc loco causam efficientem ministerialem, sed æquipollet particulæ *in*, quo modo etiam Vasquez n. 65. eandem exponit, ac loco exempli adducit Act. 15. v. 27. ac proinde ex hoc loco probari nequit, *conjuges gratiam sanctificantem per ipsum matrimonium accipere.*

3. Quatuor illa bona, quæ Apostolus enumerat, *fides, dilectio, sanctificatio, sobrietas*, non sunt tàm arctè intelligenda, ut ad solum matrimonium pertineant.

Claudius Espensæus Episcopus in h. l. *In fide, vera Christi religione & doctrina; dilectione Dei & proximi, & vivendi modo, nec enim satis est fides, nisi & caritas adsit totius vitæ fons, caput atq; summa. Et exprimit, quæ sit ejus norma, sanctificatione mentis & corporis puritate. Cum sobrietate, frugalitate, sine qua sanctitas difficilè custoditur.*

Bened. Justinianus in h. l. *Indicat quatuor potissimum capita, fidem, dilectionem, sanctificationem, seu ut Ambrosius sanctimoniam, sobrietatem, vel ut idem Ambrosius interpretatur, pudicitiam. His enim omnis fermè Christiana disciplina continetur. Ad fidem namq; revocatur omnis divinorum mysteriorum necessaria cognitio, ad caritatem pertinet Dei proximorumq; amor, sanctificatio seu sanctimonia cultum & religiosas Ceremonias complectitur, sobrietatis nomine id omne comprehenditur, quod ad frangendas penitusq; edomandas pravas cupiditates pertinet.*

(Atq; hæc bona omnia tâ latè accepta

non dantur per matrimonium, neque habet matrimonium additas sibi promissiones de illis conferendis.)

Argum. 3. *Paulus 1. Cor. 7. v. 8. matrimonium vocat donum æquè ac virginitatem. Et 1. Theß. 4. v. 4. hortatur conjuges, ut abstineant se à fornicatione, & vas suum possideant in sanctificatione, quam nimirum per matrimonium antè acceperunt.* Bellarm.

Resp. 1. Si ex dicto Apostolico 1. Cor. 7. evinci potest, *matrimonium esse Sacramentum*, utique ex eodem evinci poterit, *virginitatem esse Sacramentum.* Ratio consequentiæ est, quia virginitatem Apostolus æquè vocat donum ac conjugium, imò ex hypothesi Pontificiorum est majus donum. Sed consequens Pontificii non admittunt.

2. Benedictus Justinianus in 1. Theß. 4. *Qui uxorem interpretantur nomine vasis, meritò refelluntur à Theodoreto. Non enim tantùm maritis, sed aliis omnibus, qui cœlibem vitam ducunt, præcepta tradit.*

Guillandus ibid. *Vult ergò Paulus hoc loco, ut quilibet nostrum corpus suum proprium, quod à Deo accepit, possideat in honore ac sanctificatione.*

(Confirmatur hæc expositio ex eo, quod Apostolus dicit, ἕκαστος ὑμῶν.)

Cornel. à Lapide ibid. *Quia apud Thessalonicenses multi, præsertim juniores erant adhuc cœlibes & sine uxore, Apostolus autem cuivis hoc vas tribuit, generaliùs & meliùs cum Chrysostomo, Theodoreto, Theophylacto, Ambrosio, Oecumenio, Anshelmo, per vas accipiemus corpus, quod generatim phrasi Hebræâ dicitur vas, id est, instrumentum hominis.*

3. *Sanctificationem illam per matrimonium conjuges accepisse,* Bell. de suo addit.

Cornel. à Lapide in 1. Theß. 4. *Vult Apostolus, ut quisq; vas, id est, corpus suum possideat quasi Dominus in sanctificatione & honore, id est, sanctè, hoc est, castè & honestè.*

Argum. 4. *Matrimonium Christianorum est unius tantùm cum una & omnino insolubile. Ergò est Sacramentum propriè dictum & conferens gratiam.*

Resp. 1. ex hypothesi Bellarmini, *Conjugium in V. Test. nondum fuit Sacramentum.*

(Jam verò insolubilitas matrimonii communis est conjugio piorum in V. & N. T. cùm dependeat ex divina institutione, uti docet Christus Matth. 19. v. 3.)

2. Ex alia hypothesi Bellarmini. *Matrimonium in sola Ecclesia est Sacramentum.*

(Jam verò insolubilitas matrimonii non solùm ad fidelium in Ecclesia, sed etiam ad gentilium extra Ecclesiam constitutorum conjugia pertinet, cùm Thomas 4. sent. dist. 33. q. 2. art. 1. doceat, *matrimonium ex jure Naturæ habere quandam insolubilitatem*, ac Bellarminus lib. de matrim. cap. 3. §. secundò disputet, *matrimonia gentilium esse vera & legitima.* Ergò ex matrimonii insolubilitate colligi nequit, matrimonium esse propriè dictum Sacramentum.)

Argum. 5. *Jam inde ab exordio Ecclesiæ matrimonium inter res sacras habitum esse constat, & inter sacrorum solennia per Sacerdotum ministerium celebrari solitum est. Ergò est Sacramentum propriè dictum.*

Resp. 1. ex Bellarmino de matrim. cap. 8. §. si de priore. *Benedictio Sacerdotalis in templo cum Missa & variis precibus*

secundis

secundis nuptiis non datur, quæ tamen omnium judicio sunt vera Sacramenta, ut ibidem addit.

(Ergò ex eo, quòd matrimonium inter sacrorum solennia per Sacerdotum ministerium celebratur, effici nequit, illud esse propriè dictum Sacramentum.)

2. Ex hypothesi Adversariorum. *Conjugium in V.T. nondum fuit Sacramentum:*

(Jam verò etiam in V. T. conjugium inter res sacras fuit habitum & inter sacrorum solennia per Sacerdotum ministerium celebratum.)

3. Pontificii Sacerdotes benedicunt navibus, campanis, vexillis bellicis, bombardis &c. consecrant Monachos & Moniales, benedicunt aquæ, oleo, sali, templis, altaribus, crucibus &c. num hæc omnia, quia habentur pro rebus sacris, numerabunt inter Sacramenta?

Argum. 6. *Augustinus lib. de bono conjugali cap. 10. In nostrarum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas uteri.*

Resp. 1. hunc locum Augustini non probare, quòd Matrimonium sit Sacramentum propriè dictum, ostendit Vasquez tract. de Matrim. D. 2. c. 5. n. 30. *Postquam*, inquit, *singula loca Augustini perlegi & attentè consideravi, Anno Domini 1588 manifestè deprehendi, ipsum non loqui de Sacramento propriè dicto, prout in præsenti loquimur, videlicet quatenus est signum gratiæ sanctificantis recipientes, sed de Sacramento latiore significatione, prout est signum unionis Christi cum Ecclesia, ac proinde judicavi, autoritate ipsius hac in parte contra hæreticos uti non oportere.*

2. Eccius homil. 71. de Sacramentis sic disserit: *Quantum ad conjugium pertinet gentilium, dico illud esse legitimum juxta consuetudinem & leges provinciarum, veruntamen non est Sacramentum propriè loquendo, neq; sic ratum, quod separari non possit. Sacramentum, inquam, non est propriè, nisi quod in communi potest etiam dici Sacramentum, sicut ait Augustinus, Sacramentum conjugii omnibus commune est, sanctitas tamen Sacramenti non est nisi in civitate Dei nostri & monte sancto ejus. Ita & Innocentius tertius inquit ad Episcopum Tiberiadensem. Sacramentum matrimonium est apud fideles & infideles.*

Et paulò pòst. *Cumq; matrimonium fuerit Sacramentum etiam in veteri lege Naturæ, fit ut etiam matrimonium infidelium, quod ex illo defluxit, veniat appellatione Sacramenti.*

(Aut ergò concedendum, Augustinum & alios veteres Sacramenti nomine uti in latiore significatione, aut concedendum, etiam infidelium & piorum in V. T. matrimonium esse Sacramentum propriè dictum. Consequens Pontificii non admittunt. Ergò antecedens admittant.)

3. Durandus de S. Portiano lib. 4. sent. dist. 26. q. 3. art. 2. dicit, *matrimonium esse Sacramentum univocum cum aliis, juxta definitionem generalem, quâ Sacramentum definitur sacræ rei signum, non autem secundùm definitionem, in qua conveniunt omnes, quòd Sacramentum novæ legis est aliquod signum corporale vel sensibile extrinsecùs homini appositum ad effectum sanctificationis spiritualis, & quantum ad hoc, matrimonium*

monium non videri habere perfectam univocationem cum Sacramentis novæ legis.

(Juxta hanc distinctionem Augustini & aliorum veterum dicta sunt intelligenda.)

4. Ægidius de Coninck de matrim. Disp. 24. dub. 2. docet, *Patres accipere Sacramentum lato modo, pro quovis signo rei sacræ à Deo instituto, quia dicunt, matrimonium esse Sacramentum, non quia significat aliquam sanctitatem, quam suo usu conferat, sed quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia.* Hinc etiam dicunt, *matrimonium in lege Naturæ simili modo esse Sacramentum.*

Caput II.

De solutione matrimonii.

Thesis. Propter adulterium pars innocens non solùm *quoad thorum*, sed etiam *quoad vinculum* à parte nocente sese separare, & aliud matrimonium inire potest.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio tantùm *de tempore V. T.* in quo divortia licita fuisse Pontificii plerique concedunt, sed etiam *de tempore N. T.* in quo divortium etiam quoad vinculum propter adulterium fieri posse asserimus, Pontificii autem negant.

2. Non est quæstio tantùm *de matrimonio infidelium*, quod solvi posse, etiam quoad vinculum, Pontificii concedunt, sed etiam *de matrimonio fidelium*, an illud quoad vinculum propter adulterium solvi possit, quod nos affirmamus, Pontificii verò negant.

3. Non est quæstio tantùm *de matrimonio fidelium rato* nondum consummato, an illud etiam quoad vinculum solvi possit, quod Pontificii concedunt, sed etiam *de matrimonio consummato*, an illud quoad vinculum solvi possit, quod nos affirmamus, Pontificii negant.

4. Non est quæstio tantùm de solutione matrimonii *quoad thorum & mensam*, quam Pontificii concedunt, sed etiam de solutione *quoad vinculum*, an illa propter adulterium fieri possit, quod nos affirmamus, Pontificii negant.

5. Non est quæstio de adulterio tantùm *incestuoso* sive cum incestu cōjuncto an propter illud solutio quoad vinculū fieri possit, sed *de quovis adulterio* etiā sine incestu, an propter illud divortium sive solutio quoad vinculū fieri possit, quod nos affirmamus Pontificii negant.

Antithesis. Alexander 3. in c. Ex literis X de divort. *diremto propter adulterium conjugio innocentem, si alteram duxerit, non modò à posteriore uxore separandum, verùm etiam ad priorem uxorem redire compellendum* statuit.

Concilium Florentinum super unione Jacobinorum & Armeniorum num. 5. *Quamvis ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cùm matrimonii vinculum legitimè contracti perpetuum sit.*

Concilium Tridentinum sess. 24. can. 7. *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cùm docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, & utrumq;, vel etiam innocentem, qui causam adulterio nō dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud matrimonium contra-*

contrahere, moechariq; eum, qui dimissâ adulterâ aliam duxerit, & eam, quæ, dimisso adultero, alteri nupserit, anathema sit.

Bellarminus lib. de matrim. cap. 16. §. 1. *Probandum jam nobis est, matrimonii inter fideles contracti & consummati vinculum adeò esse indissolubile, ut nec causâ fornicationis dirimi possit, & ideò vivente priore conjuge nunquam esse licitum ad secundas nuptias aspirare.* Similia occurrunt apud Tapperum tom. 2. art. 18.

Nostram sententiam probamus. 1. *ex disertis Christi verbis* Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. in quibus notandum, particulas illas παρεκτὸς καὶ εἰ μὴ, quæ à Christo inseruntur, *esse exclusivas*, ut constat ex Matth. 11. v. 26. cap. 12. v. 4. cap. 17. v. 8. & ar. cap. 21. v. 9. Act. 26. v. 29. & aliis Scripturæ locis; ac proinde etiam Christi sententiam exclusivè esse accipiendam, sensu eo, quòd sola fornicationis causa vinculum matrimonii solvat; exceptionem illam de πορνείᾳ ἀπὸ κοινοῦ etiam in seq. membro repetendam, & ad totam Christi sententiam referendam; exceptionis istius sensum esse eum, ut si causâ fornicationis uxor dimittatur, hoc est, divortium instituatur, non possit dici maritus moechari, si aliam duxerit; fundamentum hujus explicationis, quâ excipitur causa adulterii à generali prohibitione divortii, ex collatione aliorum Scripturæ locorum, & ex ipsa adulterii Natura demonstrari posse Gen. 2. v. 24. Matth. 19. v. 6. 1. Cor. 6. v. 16. denique locum Marc. 10. v. 11. & Luc. 16. v. 18. in quo non habetur exceptio fornicationis adjecta, ex Matthæo supplendum esse. Ex quibus omnibus sic colligimus: Quam causam Christus ipse, tanquam primus autor institutionis conjugii ac optimus ejusdem interpres à generali prohibitione divortii excepit, propter eam divortium propriè dictum esse licitum meritò judicatur. Sed causam adulterii Christus ipse duobus in locis & quidem diversis temporibus, quando ex professo materiam hanc in suis concionibus tractavit, à generali prohibitione divortii excepit. Ergo propter causam adulterii divortium propriè dictum meritò judicari debet licitum.

2. *Ex dicto Apostoli* 1. Cor. 7. v. 10. 13. 15. in quo notandum, scopum Apostoli esse, quòd velit coërcere levitatem in divortiis quacunque ex causa temerè institutis, tùm gentilibus tùm Judæis eo tempore usitatam, ideò ex primæva conjugii institutione à Christo repetita ostendit, conjugium esse vinculum indissolubile, extra scil. fornicationis causam, hanc enim limitationem ibidem Christus addit in illo ipso loco, ad quem Apostolus respicit, atque ex hoc principio hasce regulas deducit. *Uxor à viro non discedat. Vir uxorem non dimittat. Discedẽs à viro uxor aut maneat innupta aut viro reconcilietur.* Idem ad virũ accomodari posse ac debere patet ex regula præcedẽte. Vir dimittẽs uxorẽ aut abstineat à matrimonio, aut dimissâ recipiat. Ratio est, quia vinculum conjugii non solvitur nisi per solum adulterium. Ergò quæcunque incidere possint causæ, propter quas conjuges invicem discedant, tamen, nisi adsit adulterium ipsi conjugali unitati è diametro oppositum, propter nullam earum debet utrique vel alterutri dari potestas novum matrimoniũ ineundi. Quo ergò ex hoc loco

loco Apostolico nascuntur nobis argumenta. Prius sic habet: Tum demum atque eo tantùm in casu mulier à viro discedens debet manere innupta, si ob aliam aliquam causam, quàm propter adulterium discesserit. Ergò à contrario sensu, si ob adulterium mariti discedat, non tenetur manere innupta, sed post factum à marito adultero divortium novi matrimonii potestas ipsi competit. Antecedens nititur illo fundamento, quòd Apostolus hoc loco non agat de casu excepto, sed de generali regula, quòd non liceat quibusvis ex causis divortium facere. Posterius sic habet: Si personæ innocenti competit potestas novi matrimonii in casu desertionis, multò magis in casu adulterii eadem innocenti personæ competet. Ratio est, quia adulterium ipsis substantialibus matrimonii & unitati conjugali magis repugnat, quàm desertio. Sed Apostolus in casu desertionis concedit parti innocenti potestatem novi matrimonii. Ergò.

3. *Ab adulterii conditione.* Quodcunque ipsam conjugii formam tollit, propter illud separatio conjugum quoad vinculum fieri potest, sublatâ enim rei formâ tollitur res ipsa. Atqui adulterium ipsam conjugii formam tollit, quia solvit unitatem carnis, fidem conjugalem evertit, adeoque ipsa substantialia matrimonii abolet.

4. *Ex deductione ad absurdum.*

Primò, si parti innocenti, facto propter adulterium divortio, non esset permissum aliud conjugium, ipsa privaretur suo jure præter meritum & culpam. Consequens est absurdum. Ergò & antecedens. Connexio probatur, quia in commisso adulterio tantùm una pars deliquit, cujus culpam tàm non potest nec debet luere pars innocens, quàm pars injustè deserta culpam desertoris vel desertricis, quam negat Apostolus servituti esse subjectam. 1. Cor. 7. v. 15. Assumtum probatur ex regula juris Canonici c. Sine culpa de reg. Juris in 6.

Secundò, si non liceret parti innocenti uxorem ducere, divortium à Filio Dei concessum in causa fornicationis, nihil aliud esset, quàm laqueus conscientiæ conjiciens homines in ustiones & fornicationes, adeoque in iram & judicium Dei. Consequens est absurdum. Ergò & antecedens. Connexio probatur. Nam fortè persona illa innocens non habebit donum continentiæ, ideò in perpetua ustione versabitur, quæ impedit invocationem Dei, aut etiam in fornicationes & adulteria præcipitabitur.

Tertiò, si non liceret parti innocenti facto propter adulterium divortio novum matrimonium, Christus cogeret aliquem esse cœlibem. Sed consequens est absurdum. Ergò & antecedens. Connexio probatur, quia Christus in causa fornicationis divortium permisit Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. At si facto divortio non liceret aliam ducere, pars innocens cogeretur ad cœlibatum. Assumtum probatur ex Matth. 19. v. 12. & ex loco Apostolico. 1. Cor. 7. v. 9.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt parti innocenti dari posse novarum nuptiarum potestatem. Ad hanc classem pertinent

Primò,

Primò, Pontificum quorundam rescripta.

Leo Epist. 85. (al. 87.) ad Episcopos Africæ cap. 1. Sacerdotem, qui dimissâ uxore aliam duxerat, tantùm ab ordine removet, non autem matrimonium ejus dirimit, aut eum ab Ecclesiæ communione repellit.

(Bellarminus excipit, *non fuisse Leoni propositam quæstionem, nisi de ordinatione*. At si Leo judicasset, tale matrimonium esse simpliciter improbandum, utique Sacerdotem illum non tantùm ab ordine sacro removisset, sed etiã matrimoniũ ipsum diremisset, cùm ex hypothesi Pontificiorum legibus Christi & Pauli illud directè adversetur.)

Zacharias Papa decrevit, ut uxor repudiato marito, qui sororem constupraverat, alteri viro nuberet, si continere nollet. c. Consuluisti caus. 32. q. 7. *Concubuisti cum sorore uxoris tuæ? Si fecisti, neutram habeas, & si illa, quæ uxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino, cui velit. Tu autem & adultera sine spe conjugii permaneatis.*

(Excipit Bellarminus lib. de matrim. cap. 17. respons. ad 11. object. §. Tertius canon, *intelligendum hoc esse de conjugio, quod parti innocenti conceditur post mortem prioris conjugis.*

At hujus exceptionis planè nullum in decreto extat vestigium. Neque ea de re Pontifici proposita erat quæstio, nec ulla requirebat necessitas, rem ex Scripturis notissimam, videlicet quòd post mortem conjugis adulteri nuptiæ sint licitæ, definire.

Bellarminus ipse cap. 16. §. Non probatur &c. refellit Durandum, qui statuit, *Christum loqui apud Matthæum præsuppositâ lege veteri, quæ jubebat adulteras occidi, hac enim lege servatâ licebat in causa fornicationis uxorem dimittere, & aliam ducere.* At, inquit Bellarminus, *non poterat esse quæstio, an liceret uxore ob adulterium lapidatâ aliam ducere.*

Eodem modo nos respondemus Bellarmino. Non poterat esse quæstio, an liceret uxore post adulterium mortuâ aliam ducere. Sed & ipsa decreti verba Bellarmini exceptionem refellunt. Quomodo enim de conjugio post mortem adulteri repetendo intelligi potest, quòd conceditur parti innocenti *nubere in Domino*, dum adulter incestuosus manet *sine spe conjugii*? Num adulter manere jubetur sine spe conjugii, postquam desiit posse matrimonium contrahere in sepulchro? Consideretur etiam legis ratio. *Si se continere non potest, nubat.* Atqui fieri potest, ut se continere nequeat, dum adulter adhuc in vivis est.

Canonistæ excipiunt, *non de adulterio simplice, sed incestuoso sermonem esse, in quo licitum sit parti innocenti matrimonium.* At nihilominus firmum manet, quòd aliquando vinculum matrimonii solvatur, ac proinde fundamentum opinionis adversæ, quod in absoluta vinculi indissolubilitate & Sacramenti firmitate consistit, erit subrutum.

Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. annot. 81. victas dat manus, & Zachariam accenset illis, qui tale repudium *quoad vinculum* permiserunt, & interdum jusserunt, promulgatis super hæc sancti-

ctionibus & decretis, non quidem generalibus & perpetuis, sed *ad tempus*, idque *certis nationibus ac gentibus & in incestibus tantùm atque aliis quibusdam atrocibus flagitiis*, ne longè peiora turpioraque perpetrarentur ab his, qui tam fœda conjugia tolerare non poterant.)

Gregorius 3. in Epist. ad Bonifacium concedit secundum matrimonium cuidam viro ob ægritudinem prioris conjugis. Ergò non judicavit matrimonii vinculum esse penitus indissolubile. Decretum extat c. Quod proposuisti caus. & quæst. iisd. *Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, quid ejus faciat conjugalis? Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentia vacaret. Sed quia hoc magnorum est, ille, qui non poterit se continere, nubat magis, non tamen ei subsidii opem subtrahat, quam infirmitas præpedit, non tamen detestabilis culpa excludit.*

(Nos hanc Gregorii decisionem nequaquam approbamus, sed cum Gratiano dicimus, *illam sacris Canonibus ac Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ penitus inveniri adversam.* Sed illud tantùm ex eo colligimus, quòd Gregorius judicaverit, conjugii vinculum in quibusdam casibus dissolvi posse, ita ut parti innocenti, quæ se continere nequit, aliud matrimonium contrahere sit licitum.

Bellarminus excipit, *Doctores hunc canonem intelligere de ægritudine, quæ reddit mulierem ineptam ad conjugium, & proinde sit impedimentum dirimens matrimonium contractum.* Atqui aliud est frigiditas & inhabilitas, aliud verè infirmitas. Quicquid sit, manet interim illud, Gregorium judicasse, quòd in quodam casu vinculum conjugii dissolvi possit.

lib. 4. de Rom. Pont. cap. 12. eandem exceptionem Bellarm. repetit, sed videns ejusdem infirmitatem, mox subjicit: *Sed contra hoc est, quòd Gregorius videtur judicare, primum fuisse verum matrimonium & non tàm solvendum, quàm ei secundum superaddendum. Scribit enim, non debere virum à priore uxore subsidium auferre, hoc est, debere eam adhuc ut uxorem alere & sustentare, ideò posset etiam dici cum Glossa*, in caus. 32. q. 7. *Pontificem dare consilium, non præceptum; ut eam, quæ videbatur fuisse uxor, adhuc sustentet, si providentiâ ipsius indigeat.*

In prioribus editionibus additur, *Gregorium ex ignorantia hîc errasse*, sed in editionibus posterioribus illud fuit omissum. Ex quo apparet, Bellarmino aquam hîc hæsisse.)

Secundò, Conciliorum decreta in jure Canonico approbata.

Gratianus c. Quædam caus. 32. q. 7. adducit capitulum cujusdam Concilii, quod ipse non nominat, cujus decretum sic habet: *Quædam cum fratre viri sui dormivit, decretum est, ut adulteri nunquam conjugio copulentur, illi verò, cujus uxor stuprata est, licita conjugia non negentur.*

(Excipit Bellarminus, *hunc canonem posse contemni, cùm non extet nomen Concilii, ex quo desumtus sit.*

Sed resp. Gratianus eum in jus Canonicum retulit, nec expunxit eum

in

in correctione sua Gregorius XIII. Pont. Romanus. Sixtus Senensis d. l. judicat esse *Concilii Elibertini* canonem.)

c. Si quis caus. & quæst. iisd. adducitur decretum Concilii Tiburiensis, vel ut alii legunt Triburtini. *Si quis cum noverca sua dormierit, neuter ad conjugium potest pervenire, sed vir ejus potest, si vult, aliam accipere, si se continere non potest. Similiter si quis cum filiastra sua, vel cum sorore uxoris suæ dormierit, observandum est.*

(Excipit Bellarminus *duos illos posteriores canones à Dd. rectè exponi de conjugio post mortem prioris conjugis*, quod probare conatur ex c. Hi verò caus. & quæst. iisd.

Resp. verba utriusque canonis sunt manifesta, citra ullam omninò limitationem ac restrictionem posita. Nec dubitari poterat, an, mortuâ priore conjuge, licitum sit parti innocenti aliam ducere, quia de eo non nisi hæretici contra expressos Scripturæ textus unquam dubitarunt.

Ex c. Hi verò, Bellarminus contrarium non potest probare, quia novum non est, Gratianum canones sibi invicem repugnantes adducere, quinimò in rhapsodia illa hic scopus ipsius fuit primarius discordantium canonum conciliationem instituere, quæ omnia expendens Sixtus Senensis d. l. concedit, *Patres illorum Conciliorum separationem quoad vinculum approbasse.* Sed addit, *illos non generali ac perpetuâ sanctione, sed ad tempus, idque certis nationibus ac gentibus permisisse*, quod sententiæ nostræ confirmandæ sufficit.)

In Decreto Burchardi lib. 6. adducitur canon Concilii Wermaciensis, vel ut alii Codd. legunt, Euormaciensis, qui sic habet: *Si qua mulier cum aliis viris in mortem mariti consiliata est, & ipse aliquem illorum se defendendo occiderit, potest, ut nobis videtur, ipsam uxorem dimittere, & si voluerit, aliam uxorem accipere, ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ subjecta absque spe conjugii maneat.*

(Eodem modo legit decretum Reginonis. Sed Gratianus lib. 4. Decretalium tit. 19. cap. 1. hunc canonem falsavit inserendo tria verba, *post mortem uxoris*. Sed illud fraudis ac falsi crimen nimis manifestum est. Quid enim necesse erat, eâ de re canonem condi, quòd post mortem uxoris liceat marito, cujus vitæ uxor insidiata erat, aliam ducere, cùm hac de re nullum unquam extiterit dubium? Ipsa etiam adversativa ostendit, verba illa, *post mortem uxoris*, esse supposititia & adjectitia. Quæ enim hac connexio? Maritus, cujus vitæ insidiæ ab uxore structæ, post mortem uxoris potest aliam uxorem accipere, sed ipsa insidiatrix pœnitentiæ subjecta absque spe conjugii maneat. Imò verò ideò hæc gratia ducendi aliam conjugem marito conceditur, quia ipse est pars læsa; uxori verò denegatur, quia ipsa est pars lædens & offendens.)

Tertiò, dicta Patrum in jus Canonicum relata.

c. Uxor caus. & quæst. iisd. adducitur dictum

dictum Ambrosii: *Uxor à viro non discedat, nisi causâ fornicationis. Quòd si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo, & vir similiter non dimittat uxorem, ideò non subdit de viro, quod de uxore præmisit, quia viro licet ducere aliam.*

(Excipit Bellarminus, Gratianum d. l & Lombardum 4. sent. dist. 35. contendere, *ea verba inserta fuisse commentario hujus autoris ab aliquo falsario.*

At hac exceptione elidi possent omnia, quæcunque ex Patrum scriptis ab Adversariis contra nos proferuntur. Stylus horum verborum ad amussim congruit cum reliqua orationis compage, ac si à falsario dicantur addita, textui Apostolico commentarii vice nihil adscriptum fuisse consequetur.

Alii respondent, *loqui autorem de lege politica Cæsarum, quòd videlicet liceat viris, non autem fœminis per leges Cæsarum repudiatâ conjuge aliam ducere.*

Atqui non juris civilis, sed suam Ambrosius adducit sententiam, eamque ex textu Apostolico probare conatur.

Quidam Canonistæ respondent, *Apostolum loqui de casu incestuosæ fornicationis.*

Alii eò abeunt, *quòd post mortem adulteræ viro hoc licere censeant*, sed nihil horum in textu additur, ideò Bellarminus tandem eò abit, quòd *commentarii illi non sint Ambrosii, neq; alicujus ex celebratis Patribus.*

Atqui Bellarminus ipse lib. 4. de amiss. grat. & stat. pecc. cap. 5. & lib. 4. de Justif. cap. 8. statuit, *autorem horum commentariorum fuisse Damaso & Ambrosio coævum*, & sub nomine *Ambrosii* eosdem sæpius allegat.

Sixtus Senensis Ambrosio eos tribuit, ac sufficit nobis contra Adversarios, quòd à Gratiano sub nomine Ambrosii in jus Canonicum sint relata.)

Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. annot. 81. p. 465. Tertullianum & Ambrosium refert in classem eorum, qui *certâ & indubitatâ assertione utriusq; repudii quoad thorum & vinculum licentiam approbarunt*, ac disertè addit, *In hac sententia plerique veterum fuisse putantur.*

Covarruvias multos ex veteribus enumerat, qui nostram amplectuntur in hac quæstione sententiam.

Quartò, Ecclesia Græca hodierna docet, licitum esse novum matrimonium, facto ob causam fornicationis divortio, (quam sententiam procul dubio ex veteribus Ecclesiæ suæ Doctoribus accepit.)

Bellarminus lib. de matrim. cap. 15. §. sentiunt. *Græci sentiunt, in causâ fornicationis posse conjugem innocentem non solùm separari quoad thorum, sed etiam quoad vinculum, à conjuge & aliud matrimonium inire. Id enim inter eorum errores numerat Guido Carmelita in Summa de hæreticis. Et in Concilio Florentino sess. ult. Pontifex ipse Eugenius Græcis dixit, eos graviter à Latinis accusari, quòd matrimonia dissolverent, neque illi negare ausi sunt, sed rationes suas se habere responderunt. Denique notum est, hoc tempore Græcos reipsâ matrimonia dissolvere, & conju-*

conjugibus alia matrimonia ineundi potestatem facere in causa adulterii.

(Ergò Græcæ Ecclesiæ suffragium Bellarminus nobis largitur.)

Benedictus Justinianus in comm. cap. 7. Rom. *Preterea, quod magis mirandum est, Græcorum consuetudo etiam nunc in lege Evangelica propter fœminæ adulterium ita divortium probat, ut innocenti fas esse putetur secundum jure connubium.*

Quintò scriptores quidam recentiores.

Thomas de Vio Card. Cajetanus in comm. Matth. 19. *Intelligo ex hac Domini JESU CHRISTI lege, licitum esse Christiano dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipsius uxoris, & posse ducere aliam uxorem salvâ semper Ecclesiæ definitione, quæ hactenus non apparet. Nam Decretales Pontificiæ de hac materia non sunt definitivæ fidei, sed judiciales facti. Profitentur autem ipsimet Pontifices, ut patet in cap. 4. de Divortiis & in cap. Licet de sponsa duorum, Romanos Pontifices aliquando in his judiciis matrimoniorum errasse. Nec ego sum primus, qui sic intellexi Evangelii textum, quoniam ante annos mille B. Ambrosius sic intelligens idem docuit.* Similia occurrunt in comm. cap. 5. Matth.

Ambrosius Catharinus Episcopus Compsanus scripsit integrum librum de hac quæstione, in quo inter cætera sic loquitur: *Stat sententia Domini apud Matthæum his verbis: Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Hæc una oratio, nisi vim literæ afferamus, profectò duarum orationum vim habet. Una est affirmativa continens hujusmodi regulam: Si quis uxorem suam absque causâ fornicationis dimiserit & aliam duxerit, mœchatur. Altera est negativa, quæ continet exceptionem à regula propter particulam illam Nisi; & est: Si quis uxorem ob fornicationem dimiserit & aliam duxerit, non mœchatur. Si igitur sic intelligatur hæc Domini sententia, ut verba ipsa quàm manifestissimè videntur porrigere, jam est decisa quæstio. Cùm ergò ad verba Domini non sit hactenus ulla expositio, quæ afferat quietem, si volumus sustinere esse illicitam cum altera copulam, etiam ex causa fornicationis, videtur satis justificari Cajetanus, qui putavit, ex hac Domini lege, ut litera planè sonat, licere Christiano dimittere uxorem suam ex causa fornicationis & aliam ducere, quod & aliis rationibus videtur posse persuaderi. Est inprimis magna illa ratio, quam ipse Cajetanus affert, & alii ante illum cogitaverunt, & potest utique parum cogitanti facilè occurrere, videlicet. Omnis responsio sapientis debet aptari atque interpretari ad mentem & sensum interrogantis, aliàs non esset respondere, sed verba dare. Quando igitur Dominus rogatus est à Pharisæis, An liceret uxorem dimittere, rogatus est de dimissione perpetua ac perfecta cum licentia ducendi aliam. Hujusmodi rationes plures postea subjicit.*

In Comm. 1. Epist. Corinth. cap. 7. scribit, *videri sibi rem esse impendiò duram & iniquam, ut vir innoxius, interim ætate virens & in Venerem proclivis, nullo suo delicto, imò ex aliena culpa & in se ipsum illatâ injuriâ cogatur mutare statum*

statum, & perpetuò cœlibem ac luctuosam vitã ducere libidinis incendio & orbitatis molestiæ conjunctam, cùm nec sit fas cum adultera conjungi, nec appetere alteram.

(Circa hoc Ambrosii Catharini suffragium observa, quòd aliàs Catharinus acerrimè solitus fuerit insectari scripta Cajetani & errores ex illis colligere. Sed in hac quæstione suum ipsi adjicit calculum, quod arguit à clara & liquida veritate ipsum fuisse victum.

Fatetur enim lib. annot. in Comment. Cajetan. & in Comment. 1. ad Corinth. citante Sixto Senensi lib. 6. Bibliothec. annot. 81. & Bellarmino de Sacram. matrim. cap. 15. *nihil posse ex Evangelio vel Apostolorum Scriptis afferri, quare marito uxorem ob adulterium repudianti aliam ducere non liceat, durumq; ac iniquum existimat, hominem innocentem in ætatis suæ flore ad perpetuum cœlibatum ac concupiscentiæ flammas cogi, neq; ei remedium per aliud conjugium permitti.*

Quod v. uterq; sententiam suam subjicit *Romanæ Ecclesiæ*, h. e. Pontifici Romano, de eo quid statuendum sit, in procemio hujus Tractatus fuit expositum.)

Erasm. in annot. ad c. 19. Matth. p. 62. *Divortii illud genus, quod ita dirimit consuetudinem domesticam, ut nihilo secius maneat Conjugii vinculum, nomen duntaxat habet divortii; quod cùm à nobis sit repertum, de hoc non percontatos Judæos per se liquet, quibus prorsus erat ignotum.*

(E. nec Christus in responso suo de illo divortio quoad thorũ tantùm agit.)

Idẽ in 1. Cor. 7. p. 325. *Non defuerunt, qui ita senserunt, à rectè dirempto matrimonio licuisse cum alia copulari, ne quis protinus hanc propositionẽ, velut inauditã & modis omnib. absurdã, existimet explodendam & indignã, quæ vocetur in disputationẽ. Siquidem Origenes homil. in Matth. 7 testatur, sibi notos fuisse quosdã Episcopos, qui permiserunt uxorib. quæ cum viris divortiũ fecerãt, aliis nubere viris, ac fatetur hoc ab eis factũ adversus præceptũ Domini ac Pauli, sed tamen factũ nõ damnat, quòd existimet, illos probabili causâ adductos id permisisse, ne quid deterius cõmitteretur, nimirum obsecutos duritiei cordis, quo cõsilio Paulus permiserit & viduis incontinentib. secundas nuptias. Quod exemplũ ita confert Origenes, ut duriùs videri velit, viduæ, quæ libidinis, non prolis gratiâ maritũ alterũ desideret, permittere novas nuptias, quàm viro permittere, ut rejectâ uxore adulterâ ducat se digniorẽ. Deinde non videtur addubitare, quin viro liceat, cui permittit Evangeliũ ob adulteriũ repudiare, nec Paulus huic præcipit, ut uxori recõcilietur, sed annotavit Origenes, hoc etiã ab Episcopis uxorib. permissũ, quod Paulus nominatim videtur prohibere. Ejusdẽ opinionis fuit Pollentius quidã vir, ut apparet, gravis & eruditus, contra quẽ libris duob. agit Augustinus. Sed agit non ut cũ hæresiarcha, sed ut cum antagonistâ. Itaq; refellit ejus sententiã, ut hæreseos crimen non intentet. Quin & D. Ambrosius sine controversia vir non orthodoxus modò, verũ etiã probatæ sanctimoniæ, tribuit viro jus ducendi alteram uxorem, ubi priorẽ ob culpam admissam repudiarit. Neq; dubium est, quin is Episcopus exercuerit in suis, quod rectè jureq; fieri scripsit &c.*

Postea adducit locum ex comm. Ambrosii in 1. Cor. 7. & addit: *Sane frigidum est, quòd Petrus Lombardus, adducens eum locum ex Ambrosio, sic diluere conatur, ut dicat, hæc verba à falsariis indita libris Ambrosianis, cùm & stylus ad unguem congruat, neq; quidquã alioqui sit illic adscriptum vitæ commentarii.*

mentarii. Nihil negotii fuerit, quē vu nodum ist à ratione dissolvere, si quis recipiat &c.

Et paulò post. *Nemo poterit inficiari, leges Christi multò æquissimas esse, longéq; præcellere, sive cum lege naturali, sive cum humanis legib. conferantur &c. An igitur æquum videtur, ut maritus cū uxore flagitiis opertâ, quib. neq; causam dedit, neq; mederi possit, cogatur vivere, cum qua vivere nō sit vivere, aut si divertat, compellatur omnem ætatem orbus, destitutus ac velut eviratus degere? Sit æquum ei, qui divortio causam dedit, adimi jus iterādi conjugii, cur is plectitur, qui nihil est commeritus, nisi quod parùm feliciter duxit uxorem? aut quis unquam audivit fortunam puniri, si absit culpa, præsertim lege divinâ? Quod est hoc aliud, quàm afflicto afflictionem addere, cui subventum oportuit &c. Si facit adulteram, qui sine legitima causa repudiat uxorem, & non facit adulteram, qui vetat inire matrimonium, cum eo sit habitu corporis, ut castitas non sit exigenda? Quòd si res palàm pugnat cum æquitate naturali, videndum est an secus interpretanda sunt, quæ super hac re leguntur in Evangelicis & Apostolicis literis. Liceat enim hîc, quod in aliis Scripturæ locis facere non veremur. Excutiamus quando, quib. quâ occasione dictum sit, & fortassis veram, germanamq; sententiam deprehendemus.*

Postea respondet ad *dicta Scripturæ* & *rationes* à veterib. adductas.

(Horū trium videl. Cajetani, Catarini & Erasmi suffragiū nobis largitur Jacobus Tirinus Jesuita in com. Matth. 19. 9.)

In Concilio Tridentino *in eo canone, ubi de divortio per causam adulterii tractatur, abstinuerant Canonum formatores uti voce anathematis, non temerè damnandam putantes illam opinionem, quæ S. Ambrosii fuit, multorumq; Patrum Græcæ Ecclesiæ. Verùm aliis existimantibus, articulum esse fidei, & in id concurrentibus omnium penè Patrum sententiis, reformatus est canon, addito anathemate, Si quis diceret adulterio dissolvi vinculum matrimonii, & unum conjugum vivente altero aliud matrimonium contrahere posse, qui Canon postea aliam mutationem passus est.* Petrus Suavis lib. 8. Hist. Conc. Trident. p. 869.

In eodem Concilio *Oratores Veneti postulatum quoddam suum recitandum curarunt super anathemate de divortiis, cujus hæc summa: Quandoquidem ipsorum Respublica habeat in potestate regna Cypri, Cretæ, Corcyræ, Zacynthi, Cephaloniæ à Græcis habitata, quibus ab antiquissimo tempore in more positum est, uxorem adulteram repudiare, aliamq; ducere, de quo ritu toti Ecclesiæ notissimo nunquam ab aliquo Concilio damnati aut reprehensi sunt, iniquum esse illos absentes, nec ad hoc Concilium vocatos condemnare.* Idem Suavis lib. eod. p. 879.

Nævizanus Sylv. nuptial. lib. 1. n. 144. itidem defendit *divortium quoad vinculum.*

Salomonius JCtus Pontificius in repetit. l. Gallus §. Quidam de lib. & posthum. idem statuit.

Duarenus de divort. probat, *Carolum Magnum, Ludovicum, Lotharium statuisse, quòd post divortium propter adulterium factum liceat aliud matrimonium contrahere.*

Addit etiam, *non esse verisimile, quòd tempore Justiniani locus Evangelii, quo uno Canonistæ nituntur, aliter intellectus fuerit, quàm ut cum Evangelio staret Justiniani legislatio.*

Bellar-

Bellarminus lib. de matrim. cap. 15. § 1. *In quæstione de solutione matrimonii consummati quoad vinculum, multos habemus adversarios, Græcos, Latinos, hæreticos & Catholicos.*

2. Quòd quidam negant, Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, quorum testimonia in cap. præced. sunt allata.

(Ex hac enim hypothesi deducunt matrimonii *quoad vinculum* inter conjuges viventes absolutam indissolubilitatem.)

Bellarminus lib. de Matrim. cap. 12. § penult. *Magnum est discrimen inter conjugia contracta in infidelitate & conjugia contracta post Baptismum. Priora enim, etsi rata sint & firma ex Natura sua, tamen Sacramenta non sunt, & ideò deest illis potissima ratio insolubilitatis. At posteriora Sacramenta sunt, & proinde duplicem habent rationem insolubilitatis. Quod ergò Apostolus docuit de matrimoniis in infidelitate contractis, non debet extendi ad matrimonia contracta post Baptismum, & idcircò si alter conjugum convertatur ab hæresi, & alter nolit cohabitare sine injuria creatoris, non solvitur matrimonium quoad vinculum, non quia hæresis non sit species infidelitatis, sed quia matrimonium illud post Baptismum contractum fuerat, & eâ de causâ Sacramentum erat, & similiter si alter conjugum Christianorum fiat non tantùm hæreticus, sed etiam apostata ethnicus, tamen nunquam solvitur matrimonii vinculum, quia Sacramentum est.*

lib. ejusd. cap. 16. §. accedat. *Rationem à Sacramento ductam pro omnimoda matrimonii insolubilitate valde urget Augustinus.*

3. Quòd veterum quorundam suffragium nobis largiuntur.

Bellarminus lib. de matrim. cap. 16. §. Seculo tertio &c. & ex eo Bailius in Catech. controv. tract. 3. q. 16. opponunt nobis dictum Tertulliani lib. 4. contra Marcionem cap. 34. ubi objicienti Marcioni, *Christum contrarium esse Mosi, quia probibuit divortium, quod ille concesserat*, respondet his verbis: *Dico conditionaliter illam nunc fecisse divortii probibitionem, si ideò quis dimittat uxorem, ut aliam ducat.*

Sed Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. annotat. 81. Tertullianum numerat inter eos, qui *certâ & indubitatâ assertione utriusq; repudii, nempe tori & vinculi, licentiam probaverunt.*

Ac Pamelius annot. 537. ad Tertull. sic scribit: *Quidam putant errorem esse in Tertulliano, quòd hîc dicat, Christum conditionaliter fecisse divortii prohibitionem, sed salvo meliori judicio, non tàm in illo videtur errare, quàm in eo, quod infra sequitur, ubi videtur velle divortium ex causa adulterii ita licere, ut possit vir alteram uxorem ducere.*

(Tertullianus in loco citato hoc vult, *non esse legitimam divortii causam amorem alterius mulieris*, non autem dicit, *si divortii causa sit adulterium, tùm non licere aliam uxorem ducere*, quod ipsum dicere Bellarminus fingit.)

Idem Sixtus Senensis d. l. p. 463. sic scribit: *Thomas Cajetanus in commentariis Matthæi, ad locum cap. 19. Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, ita disseris,*

rit, ut videatur decernere, quòd liceat uxorem adulteram repudiare & aliam ducere &c. In cujus sententia pleriq; veterum Patrum fuisse putantur, quorum testimonia partim à Catholicis, partim ab hæreticis ad confirmationem hujus dogmatis usurpata hæc sunt. Ambrosius in cap. 7. prioris ad Corinthios: Tertullianus lib. adv. Marcionē quarto: Hilarius canone in Matthæū quarto: Autor operis imperfecti homil. 32. in Matthæū Chrysostomus homil. 17. in Matthæū: Euthymius Chrysostomi abbreviator in Matthæum cap. 5. Theophylactus in cap. 16. Luc. & in cap. 5. Matth. Augustinus lib. de fide & operibus cap. 19. Chromatius Aquileiæ Episcopus in comment. Matth. 5. Zacharias Papa primus apud Gratianum caus. 32. q. 7. Elibertinum Concilium apud Gratianum ead. quæst. Concilium Moguntiacum & Triburiense apud eundem Gratianum. Ambrosius Compsa Episcopus in comm. 1. ad Corinth. & in quinto præsertim Annotationum volumine &c.

Horum omnium verba formalia adducit Sixtus & addit: *Atq; hæc sunt, quæ apud Catholicos autores animadversione digna legi.*

Et postea: *Verùm his omnibus obviat immobilis Ecclesiæ fides, cujus autoritate statutum est, matrimonium ubi semel coiit, nullo pacto posse dirimi, nisi morte alterius &c. Nec quis ergò scrupulus ex allatis Patrum sententiis &c. animo lectoris insideat, sciendum est, Catholicos autores duplici ordine distingui. Ex his prior illos complectitur, qui maritis quidem concedunt, consulunt, ac interdum præcipiunt, ut adulteras uxores & præsertim incorrigibiles domo ejiciant, ac repudient, sed alteram accipere conjugem nec suadent, nec permittunt. Complectitur etiam eos, qui viros quidem à concubitu & convictu adulteræ conjugis dirimunt, sed à jure matrimonii, à fœdere nuptiarum, & à vinculo Sacramenti neminem conjugatum altero vivente absolvunt. In hac serie sunt Hilarius, Chrysostomus, Chromatius, Autor operis imperfecti, Euthymius, Theophylactus & præcipuè Augustinus.*

(Sed hæc Sixti responsio adversatur Naturæ divortii legitimi, per quod ipsum matrimonii vinculum solvitur, ac proinde novis nuptiis aditus conceditur, tùm ipsis veterum verbis. Hilarii verba sic habent: *Cùm lex libertatem dandi repudii ex libelli autoritate tribuisset, nunc marito fides Evangelica non solùm voluntatem pacis indixit, verùm etiam reatum coactæ in adulterium uxoris imposuit, si alii ex discessionis causâ nubenda sit, nullam aliam causam desinendi à conjugio præscribens, quàm quæ virum prostitutæ uxoris societate pollueret.*

Sixtus pro verbo desinendi substituit verbum *desinendi*, contra omnium Codicum fidem, & contra contextus seriem. Chrysostomi verba in 1. Cor. 7. sic habent: *Quando vir dimiserit uxorem absq; causa stupri, quando alter ejectam vivente viro duxerit, cum ejecta illa punitur*, ubi manifestum est, de tali dimissione sermonem esse, quæ novi matrimonii potestatem includit. Illud manifestius est ex eo, quòd Chrysostomus ibid. homil. 19. in 1. Cor. 7. causam explicans, quare divortium permittatur ob adulterium, non autem ob idololatriam, sic disserit: *Quoniam hic spes reliqua est, posse per conjugem servari partem pereuntem: ubi illic, jam solutum est matrimonium.* Præ-

terea illic quidem post fornicationem maritus non est maritus, hic autem mulier licèt sit cultrix idolorum, non amittitur jus mariti. Nota, solutum esse matrimonium in causa adulterii, & maritum non esse maritum. Chromatii verba hæc sunt: *Exceptâ causâ fornicationis dicens uxorem non licere dimitti, apertè demonstrat, quàm grave apud Deum damnationis crimen incurrant, qui per effrenatam libidinis voluptatem absq; fornicationis causâ dimissis uxoribus in alia volunt transire conjugia &c.* ubi itidem manifestum de tali dimissione sermonem esse, quæ transitum ad alia conjugia includit. Autor operis imperfecti sic loquitur: *Fatuus & injustus est, qui retinet meretricem, nam patronus turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris. Imitatores ergò debemus esse Dei, ut, sicut ille agit cum Ecclesia, sic nos agamus cum conjuge. Ille enim nunquam derelinquat, nisi ad gentilitatem & ad heresin voluntariè transierit, sic & vir meretricem quidem dimittat, aliàs autem male morigeratam castiget & teneat.* Subsumo: Deus ita dimittit Ecclesiam spirituali adulterio se polluentem, ut aliam sibi Ecclesiam in sponsam assumat. Ergò etiam maritis jus competit novi matrimonii post adulterarum conjugum divortium.

Euthymius & Theophylactus itidem loquuntur de vero divortio, quod solutionem *quoad vinculum* complectitur, Augustinum *adversæ sententiæ* addictum fuisse fatemur, interim d. l. ejus verba sunt manifesta. *Quisquis uxorem in adulterio deprehensam dimiserit & aliam duxerit, non videtur æquandus iis, qui exceptâ causâ adulterii dimittunt & ducunt. Et in ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisq; fallatur.* Sic ergò Sixtus contra mentem veterum dicta ipsorum detorsit. Pergit verò.)

In posteriore ordine collocantur, qui utrumq; docent divortium, hoc est, à contubernio & connubio, & hi quoq; in tres classes dirimuntur, quarum prima continet eos, qui hanc positionem proponunt, non ut firmæ determinationis sententiam, sed ut probabilem opinionem, doctorum disputationibus excutiendam, & Ecclesiæ autoritate judicandam, quales ætate nostra fuere Thomas Cajetanus Presbyter Cardinalis & Ambrosius Compsa Archiepiscopus

(Uterque sententiam hanc probat ex verbis Christi, quod nobis sufficit. Quod enim Christus docet, illud citra Ecclesiæ definitionem ratum est & firmum.)

Secunda habet eos, qui hujusmodi repudia permiserunt, & interdum jusserunt, promulgatis super hac sanctionibus & decretis, non quidem generalibus & perpetuis, sed ad tempus, idq; certis nationibus & gentibus, & in incestibus tantùm atq; aliis quibusdam atrocibus flagitiis, ne longè pejora, turpioraq; perpetrarentur ab his, qui tam fœda conjugia tolerare non poterant. In horum numero ponendi sunt Episcopi illi, qui tempore Origenis repudia concesserunt. Zacharias item Papa primus atq; omnes ii Patres, qui in Synodis provincialibus Elibertina, Moguntina ac Triburtina idem provincialibus suis pro eo tempore constituerunt.

(Atqui nisi Christi autoritate edocti essemus, adulterio solvi conjugii vinculum,

lum, nullâ autoritate humanâ ejusmodi conjugia solvi potuissent.)

Tertia demum classis concludit illos, qui certâ & indubitatâ assertione utriusque repudii licentiam probarunt, ceu Tertullianus & Ambrosius, quanquam Magister sententiarum lib. 4. dist. 35. existimet, Ambrosii commentaria eo loco à falsariis corrupta.

(Sed hæc Lombardi conjectura, nullo planè nititur fundamento. Si pro arbitrio liceret fingere corruptelas invectas, promtum foret ad omnia eodem modo excipere.)

Benedict. Justinianus in comm. cap. 7. Rom. *Præterea, quod magis mirandum est, Græcorum consuetudo etiam nunc in lege Evangelica propter fœmina adulterium sive divortium probat, ut innocenti fas esse putetur secundum inire connubium, quod quidem simpliciter licere plerique canones apud Burchardum indicare videntur.*

§ 4. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Canonistæ in c. Quod proposuisti c. Concubuisti c. Quædam caus. 32. q. 7. concedunt personæ innocenti adulteram dimittenti secundas nuptias, *si adulterium fuerit incestuosum, cùm reconciliatio locum habere nequeat.*

(Ergò matrimonii vinculum non esse simpliciter indissolubile agnoscunt.)

Canones autem illi necessariò intelligendi veniunt de contrahendo matrimonio parte incestuosâ adhuc vivente, quid enim aliàs opus foret permissione post mortem? Est igitur inane Canonistarum subterfugium, quod non potuit approbare Sixtus Senensis, fatetur enim à veritate coactus, lib. 6. Biblioth. annot. 81. quòd *Papæ hujusmodi repudia non solùm permiserint, sed interdum etiam jusserint, promulgatis super hac re transactionibus & decretis; non quidem generalibus & perpetuis, sed ad tempus, idque certis nationibus ac gentibus, ne longè pejora turpiora perpetrarentur.*

Secundò, Bellarminus lib. de matrim. cap. 12. & 13. *liberum esse* asserit *marito ad fidem converso uxorem infidelem dimittere, etiamsi illa velit cohabitare.*

(Si licet dimittere uxorem infidelem, multò magis licebit dimittere uxorem adulteram. Quamvis enim infidelitas in se ac per se sit gravius delictum, quàm adulterium, tamen vinculo conjugali magis directè opponitur adulterium, quàm infidelitas, cùm ipsis substantialibus matrimonii & unitati Conjugali magis repugnet.)

Agnoscit hoc Bellarminus ipse lib. de matrim. cap. 17. resp. ad 3. *Etiamsi fornicatio spiritualis, videlicet idololatria, infidelitas &c. sit majus peccatum absolutè, tamen magis repugnat conjugio fornicatio corporalis, & ideò si fornicatio spiritualis solveret vinculum, solveret etiam corporalis.*)

Tertiò, idem Bellarm. d. l. cap. 17. resp. ad 9. scribit: *tempore Augustini non fuisse hoc dogma de matrimonio etiam per adulterium indissolubili ab aliquo generali Concilio determinatum.*

(Ergò tempore Augustini nondum fuit pro dogmate Catholicô in Ecclesia habitum, cui non licuerit ullâ ratione contradicere, sicut Patres Tridentini sub anathematis fulmine illud determinarunt.)

Quartò, idem Bellarminus d. l. in resp. ad object. 14. statuit, *per libellum repudii ipsum*

ipsum vinculum matrimonii in V. T. fuisse solutum, ac post repudium permissum fuisse novum matrimonium. quod ipsum aliquot argumentis confirmat.

(Ergò quando Christus Matth. 19. de divortio cum Pharisæis loquitur, non intelligit divortium *quoad thorum & mensam tantùm*, sed etiam *quoad vinculum* quia *prius illud Judæis planè fuit ignotum*, ut monet Erasmus in annot. 1. Cor. 7. Jam verò Christus in causa fornicationis sive adulterii divortium adhuc in Nov. Test. licitum esse docet. Ergò de divortio quoad vinculum hoc est intelligendum.)

Quintò, Concilium Tridentinum *vulgatam versionem* pronunciavit *authenticam, ut nemini liceat quovis prætextu ab ea discedere.*

(Atqui vulgata illa versio Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. particulas παρεκτὸς & εἰ μὴ exposuit exceptivè, *Qui dimiserit uxorem, exceptâ fornicationis causâ, nisi ob fornicationem.* Quòd si particulæ illæ exceptivè accipiuntur, dictum Christi manifestè probat nostram sententiam, quòd scilicet ob fornicationem liceat dimittere uxorem & aliam ducere. Quò referri etiam potest illud, quòd Bellarminus lib. de matrimonio cap. 17. resp. ad object. 1. agnoscit, *Christum concedere dimissionem restrictam ad fornicationis causam*.)

Sextò Bellarminus d. l. propositionem Christi cap. 17. resp. ad 3. object. §. Ponit &c. *Qui uxorem dimiserit exceptâ fornicationis causâ, mœchatur;* confert cum illa propositione: *Qui, nisi ob inopiam, furatur, peccat.*

(Ut ergò ex hac posteriore propositione à contrario sensu rectè infertur, ergò qui ob inopiam furatur, non peccat: ita quoque idem judicium esse debet de propositione Christi. *Qui, nisi ob fornicationem, dimittit uxorem, mœchatur:* Ergò qui ob fornicationem eam dimittit, non mœchatur. Negat quidem Bellarminus propositionem illam. *Qui, nisi ob inopiam furatur, peccat*, esse exclusivam, sed redarguit eum usus loquendi.)

Septimò, ibidem Bellarminus propositionem Christi confert cum illis. Apoc. 9. *Præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neq; omne viride, neq; omnem arborem, nisi tantùm homines, qui non habent signum Dei in frontibus.*

Et cap. 21. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ.*

(At in illis exemplis vis exceptionis manifesta est, siquidem sensus est, quòd tantùm illi homines læsi sint, qui non habuerunt signum Dei in frontibus suis, at quòd illi tantùm in cœlestem Hierosolymam intrabunt, qui scripti sunt in libro vitæ.)

Octavò, Cornelius Jansenius in Harm. c. 96. concedit, Christum Matth. 19. loqui de separatione quoad vinculum. *Dominus* (inquit) *hic loquitur de ea separatione, quæ tollit vinculum conjugale, quâ scilicet fit, ut mulier non sit alligata legi viri, sed vivente viro sine crimine adulterii possit conjungi.*

(Ex illo sic concludimus. Soluto matrimonii vinculo datur potestas novi matrimonii. Atqui in divortio propter adulterium facto solutum est matrimonii vinculum. Ergò in divortio pro-

propter adulterium facto datur potestas novi matrimonii.)

5. Variæ illæ ac diversæ Adversariorum expositiones, quibus clarissima Christi verba Matth. 5. & 19. detorquent.

Bellarminus de matrim. cap. 16. §. Cur autem &c. *Cur id non debeat inferri* (quod propter adulterium uxorem dimittens & aliam ducens non peccet) *cum planè sequi videatur* (notetur hoc, quod vis veritatis ipsi expressit) *multæ causæ reddi solent.*

Durandus dicit, Christum loqui apud Matthæum præsuppositâ lege veteri, quæ jubebat adulteras occidi, hac enim lege servatâ licebat in causa fornicationis uxorem dimittere & aliam ducere, quia nimirum propter adulterium supplicium extremum [illegible] solvebatur vinculum conjugii. Hæc solutio mihi non probatur &c.

Hac ergò solutione omissâ aliqui dicunt, verbum mœchatur, referendum esse divisim ad utramque partem sententiæ hoc modo: Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, mœchatur; & qui aliam duxerit, mœchatur; bis enim mœchatur, qui uxorem ducit priore dimissâ extra casum fornicationis, semel quidem adulterio uxoris, cujus ipse causa fuit per injustam dimissionem, & semel adulterio proprio per novæ uxoris, vivente priore, conjunctionem.

Alii dicunt, nec minùs probabiliter, illud, nisi ob fornicationem, non pertinere nisi ad dimissionem, cum qua immediatè conjungitur, & esse per parenthesin pronunciandum & aliquid subintelligendum, hoc modo: Quicunque dimiserit uxorem, quod non licet nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.

Sunt & aliæ explicationes minùs probabiles, quas Abulensis, Alphonsus de Castro & alii excogitarunt. Sed optima est Augustini lib. 1. de adult. conjug. cap. 6. ubi docet, illud, nisi ob fornicationem, accipiendum esse negativè, non exceptivè.

(Hæc omnia Bellarminus, quæ irritum eorum conatum, qui à proprietate & perspicuitate literæ discedentes peregrinas explicationes quærunt, satis manifestè comprobant. Pii ac moderati animi est, non operosè quærere, quomodo Scriptura variis modis torqueri possit, sed quæ sit propria & genuina cujusque loci sententia.)

Salmero tom. 8. tract. 48. excipit, *in forma argumenti esse fallaciam consequentis, quæ tunc committitur, cùm ab opposito antecedentis oppositum consequentis deducitur. Ut si quis argumentum nectat. Si homo est, animal est, sed homo non est, ergò nec animal. Vel si fumus est, ignis est. Sed fumus non est, ergò ignis non est. Ita hîc, exceptâ causâ fornicationis non licet dimittere uxorem, ergò non exceptâ licet dimittere.* Affert instantias in simili modo loquendi: *Interficiens uxorem non fornicantem peccat, ergò adulteram occidens non peccat.*

(At nulla in argumento nostro ex verbis Christi deducto consequentis fallacia, ac longè diversi generis sunt exempla, quæ pro similibus inducuntur. Nam hoc genus exceptionum, quale in verbis Christi proponitur, non est *simplex modificatio*, ut loquuntur, sed est *de rebus diversis ejusdem attributi affirmatio & negatio* v. g. Matth. 11. v. 26. *Nemo novit Filium nisi Pater, neque quisquam Patrem novit, nisi Filius.* Hîc non significatur

ficatur tantùm pars affirmans de Patre & Filio, quasi dictum sit, Pater novit Filium; Filius novit Patrem: sed etiam simul definitur, non nosse Filium nisi quicunque sit Pater. Quòd si rem rectâ æstimamus viâ, non tàm consequentia est, quam ex verbis Christi deducimus, quàm diserta positi axiomatis expressio. Ac res ipsa testatur, exempla à Salmerone opposita esse aliena. Ut enim concedimus, non sequi *Interficiens uxorem non fornicantem peccat, ergò adulteram occidens non peccat*, ita negamus quenquam sanæ mentis dicturum: *Omnis occidens uxorem nisi fornicantem*, peccat, quæ tamen est forma axiomatis, de quo disputamus.

Latomus lib. de matrimon. & Lindanus lib. 4. panopl. cap. 95. repetunt Augustini explicationem, quòd *Christus voluerit hîc majus adulterii genus damnare, non generaliter omne. Magis enim adulterium esse quis negat, uxore non fornicante alteram ducere, quàm si fornicantem quisquam dimiserit & tunc alteram duxerit? Non quia istud etiam adulterium non est, sed quia minus est.*

(Sed hæc expositio Augustini ne ipsi quidem Salmeroni probari potuit. *Addit præterea*, inquit, *divus Augustinus aliam solutionem, exceptam caussam fuisse fornicationis, in qua mœchia pro illa, quæ est extra dictum casum, non est vocanda mœchia. Sed dura profectò explicatio videri posset, quia Dominus occasionem dedisset existimandi, non esse mœchiam, si quis in caussa fornicationis aliam acciperet uxorem, maximè cùm exceptio sine comparatione negandi vim habeat.*)

Alii excipiunt, *Christum loqui de separatione thori, non de solutione vinculi, quia si intelligas de dimissione quoad vinculum, frustrà & superfluè additum fuisse, & aliam duxerit, quia hoc inclusum erat in tali dimissione posse aliam ducere. Idem confirmat verbum Domini apud Marcum. Adulterium committit super eam vel adversus eam, id est, in injuriam illius. Non ergò dimissum est vel solutum vinculum viri sui antiqui secum, sed adhuc perseverat.* Salmero.

(Atqui solutionem thori & solutionem vinculi in legitimo divortio distinguere, recens est Scholasticorum inventum. Nec superflua censenda additio. Non enim idem est dimittere priorem & aliam ducere, cùm possit is, qui priorem dimisit, illâ dimissâ viduâ vitam colere. Quando Christus dicit, *eum, qui dimiserit uxorem, mœchari adversus eam*, loquitur de eo, qui repudiat nō adulteram; eum verò, qui adulteram repudiat, mœchari adversus adulteram, CHRISTUS nunquam dixit. Ac probè notandum, Pontificios docere, *non solùm ob adulterium, sed etiam ob alias caussas, cum primis propter votum solenne ex mutuo consensu factum, posse solvi thorum.* Quòd si ergò CHRISTUS tantùm de solutione thori esset locutus, falsum foret ejus enunciatum exclusivum, non licere dimittere uxorem nisi propter fornicationem. At hoc consequens est absurdissimum. Sed & ex Erasmo paulò antè monuimus, *CHRISTUM hîc respondisse Pharisæis inquirentibus de divortio, quod apud Judæos nullum erat, nisi*

nisi vinculi. De eodem ergò divortio etiam CHRISTI verba intelligenda.)

Sed nec Bellarminus invenit, ubi pedem figere velit vel etiam possit. Verba CHRISTI modò *exceptivè*, modò *negativè* accipienda esse disputat. *Verba Matthei*, inquit lib. ejusdem cap. 17. resp. ad 3. object. *nisi ob fornicationem, possunt accipi vel exceptivè vel negativè. Si accipiantur exceptivè, respondendum est, Christum non loqui de dimissione quoad vinculum, sed solùm quoad thorum, quando concedit dimissionem in causa fornicationis &c. Si cum Augustino accipiamus illa verba, nisi ob fornicationem, non exceptivè sed negativè, tunc admittimus, Christum loqui de dimissione quoad vinculum, sed negamus, concedi istam dimissionem in causa fornicationis; quia illud, nisi ob fornicationem, non est exceptio, sed negatio. Negat Dominus licitam esse talem dimissionem sine causa fornicationis, sed non dicit esse licitam, si adsit causa fornicationis.*

(Atqui posterior expositio repugnat priori. Si enim loquitur CHRISTUS tantùm de dimissione *quoad thorum*, quod in priore explicatione Bellarminus evincere voluit, falsum est, eum loqui de dimissione non tantùm *quoad thorum*, sed etiam *quoad vinculum*. Si verborum CHRISTI hic est sensus, quòd liceat propter fornicationem dimittere uxorem, non tamen aliam ducere, quod in priore explicatione evincere voluit Bellarminus, falsum erit, Christum non dicere, quòd sit licita dimissio, si adsit causa fornicationis.)

Argum. Adversariorum.

Argum. 1. CHRISTUS Matth. 5. *v. 32. & cap. 19. v. 9. non dicit, si dimissa nupserit, mœchatur. Sed, qui dimissam duxerit, mœchatur. Cujus rei non alia potuit esse causa, quàm quod* CHRISTUS *de uxore etiam propter fornicationem dimissa loqueretur, de qua, quia jam adultera erat, noluit dicere, mœchatur, quia nihil novi dixisset, sed dixit fere, ut quicunque eam duceret, mœcharetur, ut significaret, neq; dimissæ licere alteri viro nubere, neq; alteri viro uxorem eam ducere.* Maldonatus in cap. 19. Matth.

Resp. 1. Cajetanus ad hæc verba Christi sic annotat: *Et qui dimissam, non fornicariam, ducit.*

(Ergò de alia muliere loquitur Christus, quàm quæ sit dimissa propter adulterium, quod ipsum etiam verba contextus evidenter probant.)

2. Franciscus Lucas Brugensis in h. l. *Virum alloquitur potiùs quàm dimissam; quod viro, utpote libero, ad ducendam aliam quamcunq; facilius sit persuadere, ut non ducat mulierem ab alio dimissam, quàm mulieri dimissæ ut nemini nubat, quæ si non intemperantia, certè honoris recuperandi causâ, votis omnibus desiderat, esse qui eam velit & ducat.*

(Ergò non est necesse, hanc esse potiùs causam, quam relictis omnibus Maldonatus affert, quare Christus non dixerit, si illa nupserit, mœchatur, sed *qui eam duxerit, mœchatur.*)

Argum. 2. *Verba Christi: Qui dimissam duxerit, mœchatur, vel universè accipienda sunt, vel cum exceptione illa, nisi ob fornicationem. Si universè, ergò qui dimissam duxerit etiam ob fornicationem, mœchatur, itaq; non fuerat dimissa quoad vinculum, sed solùm quoad thorum: Si cum exceptione.*

Ergò qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur. Quare melior est conditio fornicariæ, quàm innocentis & castæ; nam fornicaria libera est & nubere potest: innocens verò nec priorem habere, nec alteri potest nubere, quod est absurdum. Bellarm. l. d.

Resp. Eodem absurdo premi posset Pontificiorum sententia, *de matrimonio propter infidelitatem solubili quoad vinculum.* Nam quis non statim inferat ex eodem principio, meliorem esse conditionem infidelium, sive ii maneant infideles, sive post professionem redeant ad vomitum, quàm fidelium, qui post Baptismum conjunguntur. Illis enim Pontificii permittunt post divertium nubere, istis verò minimè, nec tamen concessuri, illos meliore loco esse apud Deum, quàm istos.

(Adde, quòd ad pudicam matronam, sine causa à marito desertam, pertineat illud Apostolicum. 1. Cor. 7. vers. 15. *Non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi.* Ergò etiam illi patet aditus ad novas nuptias. Loquitur quidem Apostolus de desertore infideli, sed idem Apostolus docet 1. Tim. 5. v. 8. *eum, qui suis & maximè domesticis non providet, fidem abnegasse & esse infideli deteriorem.*)

Argum. 3. Marc. 10. v. 11. *Quicunque dimiserit uxorem suam & duxerit aliam, mœchatur adversus eam; & si mulier dimiserit virum suum & nupserit alteri, mœchatur. Luc. 16. v. 18. Quisquis dimittit uxorem suam & alteram ducit, mœchatur; & qui à viro dimissam ducit, mœchatur. Hæc verba,* inquit Bellarminus d. l. *universaliter docent, nunquam dissolvi matrimonium inter fideles contractum & consummatum, ut liceat ad alias nuptias transire.* Si velimus respondere, *addi ab ipso Christo exceptionem in causa adulterii* Matth. 5. vers. 32. & cap. 19. vers. 9. & *ab Apostolo, desertionis.* 1. Cor. 7. v. 15. regerit Bellarminus, *Evangelistas omittere quidem interdum aliquid aut addere, quod alii Evangelistæ aut omiserunt, aut non addiderunt, sed nunquam ita, ut sententia reddatur falsa, quia alioquin decepissent homines, quibus Evangelia sua tradidissent, nullâ mentione factâ aliorum Evangelistarum.*

Resp. 1. Bellarminus ipse addit universali propositioni Christi exceptiones, & quidem non ex aliis Evangelistis desumtas, sed à se assumtas. Cùm enim Christi verba sint generalia vel certè indefinita, Bellarminus ea contraxit tùm *ad matrimonium inter fideles contractum,* tùm *ad matrimonium consummatum,* ne scilicet ex litera sententia falsa inferretur.

2. Ipsimet Pontificii agnoscere coguntur, quædam ex aliis Evangelistis supplenda, quæ in uno concisiùs proponuntur. Sic quod Luc. 9. v. 2. dicitur, *misit eos prædicare regnum Dei & sanare infirmos,* illud supplendum ex Matth. 10. v. 5. *In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis;* ne quis inde colligat, jam tùm Apostolos ad gentes fuisse missos.

3. Pontificii concedunt per *infidelitatem solvi matrimonium etiam quoad vinculum.* Atqui si nulla planè in verbis Christi vel limitatio vel exceptio concedatur, consequens fuerit, ne quidem per infidelitatem solvi matrimonium.

Arg. 4.

Argum. 4. Rom. 7. v. 2. *Quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi v. 3. igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.*

Ex hoc loco Bellarminus lib. de matrimon. cap. 16. §. Tertius locus &c. colligit, *nunquam solvi vinculum conjugale, nisi per mortem, & quia non solvitur, manere etiam post divortium quacunque de causa factum.*

Exceptioni nostræ, *quòd verba Apostoli accipienda sint regulariter, non autem de casu quodam extraordinario*, opponit.

Primò, *perspicuitatem verborum. Quid planius*, inquit, *illo, Mulier vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro? Et certè mirum est, Apostolum nunquam addidisse exceptionem, si ea addenda esset, cùm tam sæpè hæc repetiverit & inculcaverit.*

Secundò, *autoritatem veterum Interpretum.*

Tertiò, *rationem similitudinis, quam Apostolus adducit.*

Resp. 1. Cajetanus & Erasmus nobiscum statuunt, *Apostolum loqui de regula ordinaria, non de casu extraordinario*, ut sit sensus, *vinculum viri cum uxore ordinariè & regulariter, nisi scil. aliunde solvatur, durare usque ad mortem, & tunc demum solvi.*

2. Estius in h. l. sic scribit: *Apostolus non negat indissolubilitatem matrimonii habere aliquam exceptionem, sed ab eo, quod ordinarium est, in lege matrimonii comparationem assumit. Neque hic attinebat exceptionis alicujus meminisse, præsertim cùm rari sint & privilegiarii casus, ut cùm infidelis cum conjuge cōversa cohabitare non sustinet, absque injuria Christi & cum inconsummato adhuc matrimonio alter ingreditur religionem, quarum exceptionum priorē ipse Paulus ostendit 1. Cor. 7. posteriorem habemus ex Apostolica traditione.*

3. Sic ergò ipsi Pontificii quasdam exceptiones addunt regulæ huic Apostolicæ, & quidem ex incerta traditione, quantò ergò minùs ipsius Christi exceptio in Evangelio annotata per eam excluditur?

Argum. 5. *Matrimonium fidelium signum est conjunctionis Christi cum Ecclesia Eph. 5. At illa unio indissolubilis est. Igitur & vinculum conjugale est indissolubile.*

Resp. 1. argumentum nititur hac hypothesi, quòd conjugium sit *Sacramentum propriè dictum*. At hanc hypothesin quidam ex ipsis Adversariis negant, ut vidimus in cap. præced.

2. Erasmus in annot. Matth. 19. argumento sic respondet: *Non protinus tollitur matrimonii Sacramentum, si in paucis conjugium malè initum benè dirimitur, quanquam hanc rationem de Sacramento nullus veterum, quod sciam, adduxit, cùm tamen super his crebra ac prolixa sit disputatio, præsertim Augustino & Hieronymo.*

3. Pontificii concedunt, *per mortem solvi matrimonium.*

(Atqui spirituale conjugium Christi & Ecclesiæ non dissolvitur per mortem Os. 2. v. 19.)

4. Pontificii concedunt, *licitum esse divortium quoad thorum & mensam.*

(Atqui Christus Ecclesiam suam non deserit, nec præsentiam suam ullo tempore ei subtrahit.)

Concedunt etiam, *Christi cum Ecclesia conjunctionem eo significari, quo vir & uxor sunt unum in carne una.*

At Bellarminus statuit, *conjuges esse unum in carne una per carnalem copulam, quæ pertinet ad thorum.* lib. de matrim. cap. 5. §. His præmissis.

Ergò nec ratione separationis quoad thorum conjugium esset solubile, quod est contra Bellarminum.

5. Non fidelium tantùm matrimonium, sed matrimonium quorumcunque hominum significat conjunctionem CHRISTI cum Ecclesia, quia Paulus hanc significationem deducit ab ipsa conjugii institutione Eph. 5. vers. 31. in quem locum sic commentatur Justinianus: *Sensus igitur est, hoc, quod modò ex libro Geneseos commemoravi, præterquam quòd veram Historiam continet, mysticam habet significationem & sensum quendam Propheticum, estq; velut typus aut allegoria conjunctionis Christi cum Ecclesia.*

(Atqui matrimonium infidelium non esse simpliciter indissolubile, ipsimet Pontificii concedunt.)

Argum. 6. *Si licitum esset aliud matrimonium post divortium, injuriâ afficeretur proles. Nam filiis jam natis malè consuleretur, qui pro patre vitricum, pro matre novercam habere inciperent.* Bellarm. lib. de matrim. cap. 16. §. Secundò.

Resp. 1. ex eodem principio inferri posset, *ne quidem mortuâ uxore licitum esse transire ad secundas nuptias*, quippe per quas itidem liberis ex priore matrimonio natis inducitur vel pro patre vitricus, vel pro matre noverca. At consequens hoc Pontificii non admittunt.

2. Posset ex eodem principio inferri, *ne quidem per infidelitatem solvi matrimonium*, quia uxore propter infidelitatem repudiatâ & aliâ ductâ itidem liberis pro matre noverca inducitur. Sed nec hoc consequens admittunt Pontificii. Ergò.

Argum. 7. Provocant ad *Patres*, qui negant *ob adulterium solvi conjugale vinculum, ut liceat innocenti contrahere aliud matrimonium.*

Resp. 1. ostendimus superiùs, ipsosmet Pontificios quorundam veterum Ecclesiæ Doctorum suffragium nobis largiri.

2. Augustinus, magnus sententiæ contrariæ Patronus, lib. de fide & operibus cap. 19. de rigore remittit. *In divinis*, inquit, *sententiis ita obscurum est, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quemadmodum existimo, venialiter ibi quisq; fallatur*, (tantùm abest, ut dissentientibus dicat anathema.)

3. Pontificii fatentur, *Patrum suffragia tùm demum efficaciter probare, quando sunt consentientia.* Sed unanimem Patrum in hac quæstione consensum nunquam poterunt Adversarii monstrare.)

Argum. 8. Canon Apostolicus 48. *Si quis Laicus suâ ejectâ uxore aliam acceperit, vel ab alio solutam, segregetur.*

Resp. 1. quidam ex ipsis Pontificiis autoritatem canonum horum repudiant, ut ostendimus lib. 1. part. cap. 6.

2. Theodorus Balsamon ad hunc canonem sic annotat: *Qui suam uxorem præter rationem ejicit, aliam accipere non potest, vel potiùs etiam segregabitur: & qui liberam non accepit, sed solutam (est autem soluta,*

soluta, quæ non ex lege à suo marito est separata) ut adulter condemnatur, convenienter ei quod dixit Dominus, & qui solutam duxerit, mœchatur.

Et pòst. *Antiquitus quoq; non fiebat liberè divortium, nisi cum cognitione judicis. Qui eam ergò uxorem ducit, quæ non sic dimissa est, adulteravit.*

(Loquitur ergò canon de repudio illegitimo, quod in usu erat tùm *apud Judæos*, tùm *inter gentes* ex quibuscunque causis. Illud verò non præjudicat divortio legitimè propter adulterium facto. Eadem responsio multis veterum dictis à Bellarmino allatis adhiberi potest.)

CAPUT III.

DE CONSENSU PARENTUM *in nuptiis liberorum.*

THESIS. In nuptiis liberorum necessariò requiritur consensus parentum.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio tantùm *de honestate*, hoc est, an filiisfamilias matrimonium inituris parentum consilium & voluntatem explorare decens sit ac honestum, quod Pontificii concedunt, sed *de necessitate*, hoc est, an parentum consensus in nuptiis liberorum tàm necessarius sit, ut absque eo liberorum matrimonia non sint legitima, rata ac firma, quod Pontificii negant, nos affirmamus.

2. Non est quæstio de parentibus furiosis, vel in regione longè dissita captivis, multò minùs de parentibus mortuis, quasi illorum etiam consensus à nobis absolutè necessarius statuatur, sed de parentibus vivis, sanâ mente præditis ac præsentibus.

3. Neque quæstio est de parentibus duris & acerbis, qui ex avaritia, ἀστοργίᾳ &c. matrimonia liberis prohibent, illorum enim consensum nequaquam dicimus absolutè necessarium, sed eo in casu agnatos proximos, vel etiam Magistratum compellandum esse dicimus, qui cùm in locum parentum succedant, ne eo quidem in casu parentum consensus planè deficit.

4. Neque quæstio est, an in particularibus quibusdam casibus parentibus sit suadendum, ne jure suæ potestatis severè utantur, sed quæstio est de generali regula, quid ordinariè requiratur in nuptiis liberorum, ac de jure patriæ potestatis, quid scilicet parentes possint, si strictum jus urgere velint.

5. Solum liberorum consensum ad matrimonium firmum ac ratum efficiendum sufficere, duplici sensu dici potest; vel ita, *ut actu non adsit voluntas parentum*, vel ita, *ut sit contra actualem parentum consensum*. Priori modo dicimus non debere liberos conjugia inire de sola sua voluntate, non consultâ autoritate parentum, posse tamen in certis quibusdam casibus illud fieri. Posteriori casu censemus, non posse liberos, utpote qui non sunt sui juris, matrimonium contrahere contra voluntatem & autoritatem parentum. Aliud est, an *absque parentum consensu* liberi contrahere possint, quod in quibusdam casibus fieri posse concedimus; aliud verò, an *contra parentum* volunta-

luntatem liberi contrahere possint, quod negamus.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 24. in Decret. de reform. matrimon. cap. 1. *Sancta Synodus anathemate damnat eos, qui falsò affirmant, matrimonia à filiis familias sine consensu parentis contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse.*

Glossa in c. Tua X de Sponsal. impub. statuit, *voluntatem parentum requiri ad decorum nuptiarum magis quàm necessariò, ita ut si parentes consentire nolint filii tamen sint liberi & pro suo arbitratu matrimonium contrahere possint.*

Palæotus lib. de Spur. cap. 8. n. 3. *neminem Canonistarum se reperisse* dicit, *qui contrarium hac in parte sentire ausus fuerit.*

Canonistis assentiuntur *Scholastici*, qui in 4. sent. dist. 28. disputant, *filiumfamilias habere dominium quoddam in suum corpus, nec parentibus ita obstrictum esse, quin possit suo arbitrio per matrimonium de illo transigere.*

Canonistas & Scholasticos sequuntur recentiores Scriptores Pontificii. Bellarminus lib. de matrimonio cap. 19. §. Bucerus. *Catholici Doctores adeò non dubitant, matrimonia sine consensu Parentum contracta esse rata & firma, ut neq; unquam inter impedimenta matrimonii numeraverint, defectum consensus paterni.*

Toletus lib. 5. Instruct. Sacerd. cap. 1. *Possit filius uxorem ducere se dignam invitis parentibus sine peccato mortali.*

Nostram sententiam probamus ex *jure divino & humano.* Ad jus divinum pertinet

1. *Divina conjugii institutio* Gen. 2. Conjugium primorum parentum meritò censetur norma ac forma, juxta quam legitima conjugia sunt instituenda. Jam verò conjugium primorum parentum eo modo fuit institutum, ut nec Adamus suo arbitrio sibi Sponsam eligeret, nec Eva suo consilio Sponsum sibi quæreret, sed ut DEI voluntas intercederet, qui parentis locum obtinuit. Luc. 3. vers. 38. Proinde Evam, utpote filiam suam, Adamo adduxit & amplâ cum dote eandem ipsi elocavit. Ergò juxta hanc normam legitima Conjugia adhuc hodiè sunt instituenda. Matrimonium legitimum ac ratum talis debet esse conjunctio, ut ejus autor & conciliator DEUS ipse haberi possit. Matth. 19. vers. 6. Atqui matrimonia, quæ insciis ac invitis parentibus contrahuntur, non sunt tales conjunctiones, cùm contra primæ institutionis regulam contrahantur. Ergò.

2. *Divina jussio*, tùm *generalis*, tùm *specialis*. Generalis proponitur in *quarto præcepto* Ex. 20. vers. 12. Deut. 5. vers. 16. Matth. 15. vers. 4. Eph. 6. vers. 2. Coloss. 3. v. 20. ex qua tale formamus argumentum. Si juxta quarti præcepti præscriptum liberi tenentur honorem, obœdientiam & subjectionem parentibus in omnibus, quæ divinæ legi non repugnant, præstare, utique etiam voluntatem parentum in matrimonio ineundo citra hujus præcepti violationem, postponere non possunt. Sed verum prius. Ergò etiam posterius. Specialis proponitur in illis Scripturæ dictis, in quibus parentibus dantur præcepta de liberis in matrimonio elocandis. Ex. 34. v. 16.

v.16. Deut.7.vers.3. Jerem.29.v.6. Sirac.7. v.27.1.Cor.7.v.38.

3. *Divini juris decisio*, eaque duplex. Prior proponitur Ex.22.v.16.17. Deut. 22.v.29. Si patriæ potestati relictum, filiæ jamdum constupratæ matrimonium ratum vel irritum facere, multò magis idem permittitur patri, quando res adhuc integra est. Sed illud. Ergò & hoc. Posterior extat Num.30. vers. 4.5.6. Si pater votum filiæ DEO factum contradicendo potest irritum reddere, multò magis promissionem matrimonialem à filia alteri factam poterit irritam facere. Sed verum prius. Ergò & posterius.

4. *Exemplorum probatorum collatio.* Divinæ huic institutioni, jussioni ac decisioni conformia sunt exempla parentum, qui liberos suos elocarunt, & piorum liberorũ, qui parentum consensum in matrimonio ineundo requisiverunt, ut Ismaëlis Genes.21. vers.21. Isaaci Genes.24. vers.3. Rebeccæ vers. 51. Jacobi Genes.28. vesr.1. Rachelis Genes.29.vers.19. Heris Genes.38.vers.7. filiæ Calebi Judic.1.vers.12. filiorum & filiarum Abesan, cap.12. vers.9. Simsonis cap.14. vers.3. Beniaminitarum cap.21. vers.1. Thamaris 2.Sam.13. vers.13. Saræ Tob.6. vers.13. cap.7. vers.15. ex quibus sic concludimus: Quæcunque exempla institutioni & mandato divino sunt conformia, ea introducunt imitationis necessitatem. Sed exempla requisiti à liberis consensus paterni in matrimonio ineundo sunt institutioni & mandato divino conformia. Ergò introducunt imitationis necessitatem.

Ad *jus divinum* pertinet etiam *jus naturale*, quod itidem parentum consensum in nuptiis liberorum requirit, ac primùm quidem *ob potestatem patriam*. De jure Naturæ omnes liberi nascuntur sub potestate paterna. Qui verò sub aliena potestate sunt, per se nihil possunt, proinde etiam liberi sub patria potestate constituti absque ea per se nihil poterunt, & si quid citra eam suscipiunt, erit irritum.

2. *Ob consensus matrimonialis Naturam.* Causa efficiens conjugii est legitimus, justus ac plenus contrahentium consensus. Atqui sine parentum consensu contrahentium consensus non est legitimus, plenus ac justus, quia cùm filiifamilias ac filiæfamilias sint alieni juris, nec jus suæ personæ habeant, ideò solus ipsorum consensus non sufficit.

3. *Ob gratitudinis curam.* Jure Naturæ obligantur liberi ad gratitudinem parentibus præstandam, quia ab ipsis in lucem editi, solicitè educati & innumeris beneficiis affecti sunt. Jam verò extremæ ἀχαριστίας foret, si in matrimonio ineundo parentum autoritas & consilium negligeretur, cùm per illud liberi in alienam familiam transeant, ac de statu personæ suæ disponant.

4. *Ob consensum omnium gentium.* Quod passim apud omnes gentes usu receptum, id ad jus naturale secundarium meritò refertur. Jam verò consensum parentum in liberorum nuptiis esse necessarium, non solùm jure Romano, sed apud omnes ferè gentes usu

tes usu receptum, quod testantur Poëtæ, Comici, Historici, Politici, Legumlatores.

Jure civili consensum parentum in nuptiis liberorum tanquam necessarium requiri, constat ex Instit. de Nupt. l. Nuptiæ 2. ff. de rit. nuptiar. l. Nuptiæ 18. eod. l. 35. eod l. si nuptiis 2. C. de nupt. l. Nec filium 12. eod. l. 20. eod. l. 10. ff. de statu hom. l. unic. C. de rapt. virg. l. ul. C. de repud. & judic.

Utimur denique argumento *à deductione ad absurdum*. Per matrimonia liberorum sine parentum consensu inita.

1. Lex divina de honorandis parentibus violatur.

2. Patri invito heres adnascitur.

3. Pax domestica turbatur, quia nurus apud socerum debebat esse loco filiæ, quæ contra ipsius voluntatem in ædes introducitur.

4. Salus liberorum, qui per ætatem sibi nondum possunt consulere, in præsentissimum discrimen adducitur.

5. Cùm spe matrimonii multæ ad stupra illiciantur, fenestra libidinibus aperitur.

6. Autoritas parentum labefactatur.

7. Honestas publica ex lege Naturæ promanans conculcatur.

8. Leges civiles autoritate supremi in terris Magistratus latæ despectui habentur.

9. Id quod furto pejus est ac deterius, justum pronunciatur.

10. Quod consensu omnium gentium damnatum, approbatur.

11. In summa & inextricabilia pericula animæ conjiciuntur.

12. Conscientiæ conjugum illaqueantur, quia non possunt statuere, se divinitus conjunctos esse, ideoque in adversis destituuntur solidâ ac necessariâ consolatione. Ergò talia conjugia sunt illegitima atque irrita.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, consensum parentum in nuptiis liberorum esse necessarium. Huc pertinent

Primò, quidam Canones Juris Pontificii.

c. Aliter caus. 30. q. 5. ex Euaristo. *Aliter legitimum non fit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur* [redacted] *parentibus & propinquioribus sponsetur &c. Ita per acta legitima fiunt esse conjugia, aliter verò præsumta non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra aut fornicationes potiùs, quàm legitima conjugia esse non dubitatur.*

(Excipit Bellarminus lib. de matrim. cap. 20. & ex eo Binius in notis ad tom. 1. Concil. in Epist. Euaristi. *Quâ ratione ad legitimum matrimonium requiritur, ut sponsa à paranymphis ad Ecclesiam deducatur, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & ut postea biduo aut triduo orationi vacent, eadem ratione consensum parentum ad legitimum & verum connubium exigi, scilicet quòd in foro externo licitum ac validum esse non debeat præsumi, sed potius pro adulterio haberi, nisi cum prædictis conditionibus sit conjunctum. Cùm ergò in foro conscientiæ ad veritatem & essentiam matrimonii prædicta* condi-

conditiones non requirantur, utiq; nec consensum parentum ad verum matrimonium contrahendum ita necessarium esse, quasi sine hoc matrimonium inter duas personas habiles contractum, in foro conscientiæ nullum sit.

Resp. in decreto Euaristi conjungûtur ea, quæ diversimodè sese habent. Consensus enim parentum nititur expressâ lege divinâ, ideoque non solùm *in foro externo*, sed etiam in *foro conscientiæ* necessarius est censendus, quomodo enim conscientia statuere potest, esse ratum ac legitimum matrimonium, quod contra divinam legem, quæ est norma conscientiæ, fuit contractum? Sacerdotalis autem benedictio non propter expressum & speciale quoddam Dei mandatum, sed propter Ecclesiasticam [illegible] est necessaria, ideò non eodem necessitatis gradu requiritur, quo consensus parentum. Proinde quod Euaristus addit, *Aliter præsumta matrimonia non esse vera conjugia, sed adulteria & fornicationes*, id ratione diversorum subjectorum distinctè est accipiendum. Si enim quæstio sit de conjugiis liberorum absque parentum consensu contractis, ea nec in foro conscientiæ, nec in foro externo sunt legitima, quia destituuntur aliquo requisito divinitus instituto ac mandato. Sin verò quæstio sit de conjugio absq; Ecclesiasticis illis ritib. celebrato, illud non in foro conscientiæ, sed in foro duntaxat externo censendum est illegitimum, quia destituitur aliquo requisito ab Ecclesia instituto ac mandato.)

Esto sanè, quod Bellarminus urget, *non omnes conditiones esse necessarias, & mentem Euaristi hanc esse, ut si earum nulla adsit, matrimonium non possit censeri legitimum.* Poterunt igitur aliquæ conditionum illarum abesse salvâ matrimonii essentiâ, sed non poterunt omnes abesse. Quas igitur censebimus abesse posse? utique illas extrinsecas & accidentarias, videlicet, ut paranymphi custodiant, ut propinqui comitentur, ut dotetur, ut Sacerdotaliter benedicatur. Reliquæ igitur potiori jure erunt, ut ab iis, qui in eam dominationem habent, petatur, ut à parentibus desponsetur. Quare de his saltem Euaristo concedet Bellarminus, ut verum dixisse videatur.

c. Sponsus caus. & quæst. iisd. ex Concilio Carthaginensi quarto. *Sponsus & Sponsa cùm benedicendi sunt à Sacerdote, à parentibus vel paranymphis offerantur in Ecclesia Sacerdoti.*

c. Qualis caus. & quæst. iisd. ex Leone. *Qualis debeat esse uxor, quæ habenda est secundùm legem, virgo casta & desponsata in virginitate, & dotata legitimè, & à parentibus tradita sponso, & à paranymphis accipienda, & ita secundùm legem & Evangelium publicis nuptiis in conjugium liquidè sumenda.*

c. Nostrates caus. & quæst. iisd. ex Nicolao ad consulta Bulgarorum. *Nuptialia fœdera consensu eorum, qui hæc contrahunt, & horum, in quorum potestate sunt, celebrantur.*

c. Honorantur caus. 32. q. 2. ex Ambrosio lib. 1. de Abraham cap. ult. *Consulitur puella non de sponsalibus, illa enim judicium expectant parentum. Non est enim virginalis pudoris eligere maritum, sed*

sed jam desponsata de profectionis die consulitur &c. unde illud Euripideum. Sponsaliorum meorum pater meus curam subibit, hoc enim non est meum.

Et postea. *Si qua mulier amisso citò marito adolescentula in laqueum infirmitatis suæ timet incidere, si vult, nubat, tantùm in Domino, ita ut electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ procacioris astimetur autor, si ipsa de nuptiis suis electionem sibi vendicet. Expetita enim magis videri debet à viro, quàm virum ipsa expetiisse; verecundiam præmittat, antequam nubat, quòd ipsam conjugium plus commendet verecundia.*

c. Hoc sanctum caus. & quæst. iisd. ex Concilio Toletano III. *Viduæ illis nubant, quos propriâ voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio & de virginibus habeatur, nec extra voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere.*

c. Non omnis caus. & quæst. iisd. ex Leone. *Paterno arbitrio fœminæ junctæ viris careant culpâ.*

c. De raptoribus caus. 36. q. 1. ex Concilio Aurelianensi. *Si puellam, quæ rapitur, Patrem habere constiterit, eaq; raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, & raptor Patri superioris conditionis satisfactione teneatur obnoxius.*

c. Apud omnipotentem caus. ead. q. 2. ex Gregorio. *Cùm rapta patriæ potestati fuerit restituta & raptor suæ rapinæ pœnitentiam egerit, cùm voluntas parentum utriusque in unum convenerit, non prohibentur ad invicem copulari.*

c. Tria legitima caus. & quæst. iisdem. *Filia per vim copulata viro, si non fuerit voluntas patris, trahet eam à prædicto viro & tradet eam alii.*

c. Placuit caus. & quæst. iisd. citantur ex jure civili hæc sententiæ. *In contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat. In conjunctione filiarum in sacris positarum patris expetitur arbitrium. Consistere non possunt nuptiæ, nisi consentiant omnes, id est, qui coeunt & quorum in potestate sunt. Filiifamiliàs consensum parentum habeant, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere & civilis & naturalis ordo persuadet.*

(Excipit Bellarminus d. l. *in hisce canonibus non definiri, quòd conjugium absq; parentum consensu contractum sit irritum, sed tantùm præscribi liberis, quòd parentibus judicium de nuptiis permittere* [redacted] *quibus ritibus nuptias celebrare debeant.*

Item, *aliud esse raptum, aliud conjugium invito patre celebratum.*

Resp. 1. Quæ constitutio nititur expresso Dei mandato, illa inducit necessitatem in foro conscientiæ obligantem. Atqui constitutio de parentum consensu in nuptiis liberorum nititur expresso Dei mandato. Ergò.

2. Honestas, quæ à pietate & expressa Dei lege dependet, conjunctam etiam habet necessitatem. Atqui honestas illa, quæ requirit parentum consensum in nuptiis liberorum, pendet à pietate & expressa Dei lege. Ergò.

3. Conjugia, quæ eo modo sunt illegitima, ut pugnent contra legem divinam, sunt ipso jure nulla. Conjugia liberorum citra parentum consensum contracta sunt eo modo illegitima. Ergò.

4. Si

4. Si in Domino nubere est electionem mariti parentibus deferre, utique parentum consensus jure divino requiritur, & per consequens nuptiæ contra parentum consensum contractæ, contra jus divinum contrahuntur, proinde sunt ipso jure nullæ.

5. Si non licet parenti invito filiam eripere, utique nec blanditiis eam licebit inducere, ut absque ejus consensu nuptias contrahat, ac seipsam patriæ potestati eripiat. Ut raptor filiam per vim parenti eripit, sic filia seipsam parentis potestati subtrahit, si invito parente nuptias contrahat.)

Hiscè Canonibus Juris Pontificii addendus canon 43. ex Epistola Basilii ad Amphilochium, qui sic habet: *Quæ sine iis, qui habent potestatem, sunt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergò vivente patre, nec Domino, ii, qui conveniunt, sunt ab accusatione liberi, donec conjugio domini annuerint, tunc enim accipit firmitatem conjugium.* In quem locum Balsamon sic annotat: *Dicit, quòd si filiafamilias vel ancilla matrimonium cum aliquo contraxerint, sine voluntate eorum, qui ipsas habent in potestate, hoc existimatur fornicatio, utpote quòd non possit consistere. Quare & tanquam fornicatores punientur, & matrimonium, tanquam quod non possit consistere, solvetur.*

Idem Basilius eâdem Epistolâ can. 38. *Puellis, quæ præter patris sententiam fornicatores secutæ sunt, reconciliatis parentibus videtur res remedium accipere.* Ad quem canonem Balsamon sic annotat: *Dixit, quòd si aliquæ puellæ tradant seipsas amatoribus præter suorum parentum sententiam, & ab illis vitium illis illatum sit, etiamsi matrimonio sibi conjunctæ esse videantur, matrimonium ejus, quæ est in parentis potestate, non possit consistere sine paterna voluntate. Sin autem parentes ipsarum eis reconciliati fuerint, & eas cum amatoribus cohabitare voluerint, ei rei illâ ratione videtur remedium afferri. Quod enim ab initio male factum est, parentum postea consensus reparare videatur, ut fornicatio in matrimonium deducatur.*

Iidem Canones Basilii recitantur in Jure Græco-Romano, in responsis matrimonialibus Matthæi Monachi. *Qui in aliena potestate sunt, eorum pacta nihil habent firmi, propterea, quæ citra voluntatem nuptiæ fiunt, eorum, penes quos potestas est, pro scortationibus habentur.*

Secundò, Testimonium Gratiani c. Non omnis caus. 32. q. 2. *Cùm dicitur, paterno arbitrio fœminæ junctæ viris &c. datur intelligi, quòd paternus consensus desideratur in nuptiis, nec sine eo legitimæ nuptiæ habeantur.*

Idem Gratianus c. Placuit caus. 36. q. 2. *Legitimè post pœnitentiam peractam raptor poterit sibi copulare quam rapuit, nisi pater puellæ illam raptori detrahere voluerit.*

(Confer C. lib. 5. tit. de Nupt. *Nec filium quidem familias invitum ad ducendam uxorem cogi, legum disciplina permittit. Igitur, sicut desideras, observatis juris præceptis, sociare conjugio tuo, quam volueris, non impediris, ita tamen, ut in contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat.*

Item in eodem. *In conjunctione filiarum in sacris positarum, patris expetitur arbitrium.*

Item ff. de rit. Nupt. *Consistere non possunt nuptiæ, nisi consentiant omnes. id est, qui coëunt, & quorum in potestate sunt.*

Item Instit. lib. 1. de Nuptiis. *Justas an-*

tem nuptias inter se cives Romani contrahunt, qui secundùm præcepta legum coëunt, masculi quidem puberes, fœminæ autem viripotentes, sive patresfamilias sint, sive filiifamilias, dum tamen filiifamilias consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt, nam hoc fieri debere & civilis & naturalis ratio suadet.)

Tertiò, recentiorum quorundam Scriptorum suffragium.

Beatus Rhenanus in Schol. ad verba Tertulliani lib. 2. ad uxorem. *Nam nec in terris filii sine consensu parentum ritè & jure nubunt.* pag. 612. sic annotat: *Elegantissima vox aureis literis scribenda. Utinã Theologi & Jurisconsulti hac de re Pontificem Rom. ac reliquos Reges & Principes admoneant, ut concorditer & ritè huic malo obviam eatur seducendi teneras & simplices puellas, inconsultis, imò invitis parentibus! Raptus virginum legibus est prohibitus, & istas insidias clandestinarum nuptiarum ferre cogimur.*

Barthol. Chassanæus part. ult. Catal. gloriæ mundi cap. 35. scribit, *mundum & cœlum & totam machinam literatorum contra nuptias absque parentum consensu initas, clamare.*

Erasmus in Colloq. in Misogamo. *Definiunt quidam, matrimonium esse ratum, quod insciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præsenti contractum est. Atqui istud dogma nec Naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moses ipse, nec Evangelica aut Apostolica doctrina.*

Idem in lib. de Instit. Christ. matrimon. *Nullum opinor in sacris literis exemplum inveniri, filiosfamilias aut pupillos ciam iis, in quorum potestate sunt, contraxisse matrimonium, quod illis reclamantibus valuerit.*

Idem in annot. 1. Cor. 7. pag. 524. *Sentit Paulus de parentibus elocantibus nuptum filias, citra quorum autoritatem non erat ratus matrimonii contractus, quod utinam & his temporibus servaretur, præsertim in ea ætate, cui nondum satis constat vel consilium, vel judicium!*

(De hoc Erasmo scribit Bellarminus lib. de matrim. cap. 19. quòd statuat, *dogma illud, quòd matrimonium inter puerum & puellam, insciis, vel etiam invitis parentibus contractum, ratum sit, nec Naturæ sensu, nec veterum legibus, nec ab ipso Mose, nec Evangelicâ aut Apostolicâ doctrinâ approbari.* Largitur ergò nobis Erasmi, quem Leo X. *dilectum suum* vocabat *fi*-[redacted] quæstione suffragium.)

Ludovicus Vives in lib. de officio mariti. *Vetera omnia conjugia gentilium ac Judæorum ita coiërunt: Parentes suâ autoritate utrinque rem transigebant, liberis nefas erat ab eo discedere, quodcunque visum esset parentibus de ipsis statuere.*

In Concilio Tridentino quidam asserebant, *rescindenda esse non solùm matrimonia clandestina, sed etiam publicè facta à filiisfamilias sine parentum consensu, & hi rationes validas afferebant duas. E quibus prior erat, quòd ex his non minora sequerentur incommoda, amplis & honestis familiis per matrimonia imprudenter ab adolescentibus contracta subversis. Altera, quòd lex divina, præcipiens obœdire parentibus, complectatur etiam hunc casum, tanquam præcipuum obœdientiæ in matrimonio contrahendo. Legem Dei hac autoritate nominatim Patrem donare, ut filiam nuptum det, ut est apud Paulum, & in Exodo apertè videre est. Extare* exem-

exempla sanctorum Patriarcharum in Veteri Testamento, quibus omnibus à Patribus uxores datæ. Leges etiam humanas civiles matrimonia sine parentibus contracta, irrita dixisse. Itaque, sicut tum expedire judicabatur, clandestina matrimonia pro infectis habere, cùm cernerent, non sufficere prohibitionem Pontificiam, per quam vetita sunt, nisi accederet etiam facti nullitas, multò æquius esse his temporibus, cùm malitia humana abnuit obœdire legi divinæ, matrimonia sine parentum consensu probibenti, Synodum nullitatis notam ejusmodi matrimoniis apponere &c. Hæc opinio tanquam honesta & pia, nec minùs firmis fundamentis subnixa, quàm altera (quæ clandestina matrimonia rescindenda statuit) magnæ Patrum parti placuit, unde in eam sententiam præscriptum etiam decretum, etsi ob [illegible] *commemorabuntur, ab eo publicando sit cessatum.* Petrus Suavis lib.7. Histor. Conc. Trident. pag.782.

Cardinalis Lotharingius in Concilio Tridentino statuit, *irrita declaranda esse matrimonia à filiisfamilias sine parentum consensu contracta, citatis Scripturæ locis, qui patribus potestatem attribuunt filiis uxorem dandi, in exemplum adductis nuptiis Patriarcharum Isaaci & Jacobi, additis etiam legibus Imperialibus Institutionum & Codicis, à Principibus etiam Christianis, & laudatissimæ memoriæ sancitis, Canone etiam quodam sub nomine Euaristi & alio Concilii Carthaginensis à Gratiano comportatis.* Petrus Suavis lib.7. Hist. Concil. Trident. p.879.

Claudius Espensæus peculiare Consilium *de clandestinis matrimoniis* scripsit, quod extat fol. 633. operum, in quo probat, liberorum conjugia esse in potestate parentum.

1. Ex locis Veteris Testamenti in cap. 1. *2. Ex locis* N.T. in cap. 2. *3. Ex gentilium exemplis*, in cap. 3. *4. Ex legibus civilibus*, in cap. 4. *5. Ex decretis summorum Pontificum* in cap. 5. *6. Ex canonibus Conciliorum* in cap. 6. *7. Ex sacrorum Dd. testimoniis*, in cap. 7. In cap. 8. proponit *externorum ritus & Grammaticorum loquendi formulas.* In cap. 9. *brevem ad Mosaicas & civiles leges responsionem*, simul etiam expendit *D. Thomæ Aquinatis sententiam.* In cap. 10. *Gratiani & Lombardi* sententias excutit. In c. 11. quæstionem explicat, *an mutuus partium consensus matrimonium faciens, parentum consensum excludat.* In cap. 12. *Alexandri, Lucii, Innocentii Decretales cum superioribus decretis* componit. In cap. 13. *vim consuetudinis legibus & canonibus contrariæ* expendit. In cap. 14. *pium votum super innovando Euaristi canone* proponit. In cap. 15. tractat quæstionem, *An matrimonium clãdestinum sit Sacramentum.* In cap. 16. *A thesi proposita ad hypothesin* transit. In cap. 18. *conjecturam, consilium & perorationem*; in cap. 19. & ultimo *totius operis recapitulationem* proponit. Verba ultimi illius capitis sic habent:

In Veteri Test. præter sanctorum Patrum morem unus Esau, invitis parentibus, uxorem duxit. De puella autem cognitæ patre lex clarè dicit: Si noluerit, dotabit eam seductor, non etiam ducere poterit vel volens volentem. Et filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo.

In Novo Testamento præter præceptum de honorandis per omnia parentibus, confirmatum, Paulus videtur in eorum potestate ponere, ut liberos elocent, vel non elocent.

Cùm nihil magis sit de jure Naturæ vel gentium,

tium, quàm maris & fœminæ conjunctio, liberorum successio &c. non potest gentilium hac in re judicium contemni, multò minùs Jureconsultorum & legumlatorum, qui ab his matrimoniis adeò abhorruerunt, ut prolem inde susceptam pro legitima non habuerint.

Præsertim cùm eos secuti sint Imperatores, non tantùm Ethnici, sed etiam Christiani, legibus hac de re latis; in quibus à sanctissimis Episcopis tam sibi contemporaneis, quàm eos secutis, minimè reprehenduntur.

Quin potiùs iidem summi Ecclesiæ Pontifices adeò patrium consensum requisiverunt, ut aliter præsumta matrimonia, contubernia, adulteria, stupra, & quidvis potiùs vocent, quàm matrimonia.

Quin etiam Concilia inter raptorem & raptam ne posse quidem confici nuptias voluerunt, & raptam interpretantur non tantùm ex partium, sed etiam parentum parte; adeò ut patri jus faciant, raptæ etiam raptori consentientis ab eodem raptore abducendæ.

Prisci, sacri & Orthodoxi Dd. hujusmodi matrimonia peræquè improbant, tantùm abest, ut Sacramenti titulo honorent.

Recentiorum Pontificum Decretales vetustis superiorum Decretis, nisi in casu carnalis copulæ, clarè non obrogant, vel certè digito commonstrentur.

Gratianus, cùm ne unum quidem pro talibus matrimoniis canonem, quin potiùs multos contra talia alleget, pro talibus tamen gratis concludit: sed ita, ut neque sibi, neque aliis conveniat, ac ne fratri quidem suo Petro Lombardo: cùm ea ille vera quidem atq; rata, non etiam legitima: hic autem vera, rata atque legitima esse velit.

Longè lateq; differt inter servorum, dominis; & liberorum parentibus invitis matrimonia, quòd de illis Ecclesia scripto pronunciaverit, non item de istis.

Filiifamilias, parentibus invitis, continentiam vovere potentis & matrimonium contrahere, simile, dissimilimum est: & lite, quod ajunt, litem serit, non resolvit.

Allegatio, vel Dei dicentis: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ; vel Christi: Quos Deus conjunxit, homo non separet, manifesta est principii petitio.

Consensum solum ad matrimonium sufficere, cùm priùs dictum sit, à civilis, quàm à Juris Canonici peritis, non est, cur magis hi, quàm illi eodem verbo parentum consensum excludant.

Hæc autem omnia, cùm de filiisfamilias nec superadultis, nec emancipatis intelligantur, non dubium, ubi parentes in mora periculosa fuerint, quin eis invitis liberi superadulti sibi possint hac in re consulere, cùm eo casu filiam vel nubentem, vel etiam scortantem cessator pater exheredare non possit.

An verò Magistratus talis ac tantus, ut vitæ & necis, nedum honorum jus & potestatem in Republ. habeat, filio sit emancipationis instar, eumq; à patris (præsertim qui talem ei Magistratum permiserit, imò etiam procurârit) potestate eximat, an contrà in ejus jure relinquat, mihi non liquere, ingenuè fateor.

Videntur itaque filiorumfamilias neque superadultorum, neque emancipatorum matrimonia, inconsultis, irrequisitis, & invitis parentibus contracta tam divino & naturali de honorandis parentibus jure vetita, quàm utriusque juris humani, veteris scripti, novo scripto non abrogati, non tantùm præsumtione, sed etiam dispositione, & decisione, nulla invalida & irrita: ac proinde consuetudo tot juri-

juribus contraria, corruptela veriùs est, ac meritò & necessariò reformanda.

(Subjicit quidem, *salva semper & incolumi sanctæ matris Ecclesiæ & Sanctæ Sedis Apostolicæ judicio.* Sed quid de hac protestatione statuendum, expositum fuit in prooemio.)

Gropperus in Institut. Colon. *Euaristi canonem planè sanctißimum cuperemus in Ecclesiam Concilio generali revocari ob clandestina matrimonia tollenda.*

Alexander J Ctus lib. 4. Consil. ult. *Papa non est Dominus morum, sed docet reverentia, non honestè fieri à filio, qui aliter (quàm consentiente patre) contrahit nuptias; honestas, quæ spectat pietatem, habet etiam necessitatem.*

Quartò, leges provinciales.

Senatus Norin[illegible] ante Lutheri tempora leges quasdam promulgavit, quæ in quibusdam Bibliothecis ManuScriptæ extant. Inter illas II. etiam hæc est: *Matrimonium absq; parentum sive propinquorum consensu vel consilio contrahentes, relegationum pœnâ ad quinquennium ac possessionis hereditariæ privatione puniantur.*

Leges Hispaniæ non tantùm pro irritis habent matrimonia sine parentum consensu contracta, sed etiam gravissimas pœnas contrahentibus imponunt.

Galli semper recusârunt decretum Synodi Tridentinæ de nuptiis liberorũ sine parentum consensu contractis admittere, ac *Curia tam Parisiensis, quàm Tolosana* contrarium definierunt, adjectâ gravi pœnâ, si quis vel quę parentũ consensum contemserit, vel cõtemtus autor extiterit (ut ex Guiberto & Corasio docet Arnisæus de jure connub. c. 3. sect. 10. n. 44.)

Ann. 1557. Calend. Martii Rex Galliæ edictum promulgavit, quo decretum, *nuptias à filiisfamilias ante tricesimum ætatis annum & filiabus ante vicesimum quintum contractas, consensu parentum, eorumve in quorum potestate sunt, non accedente, illicitas ac irritas esse.* Petrus Suavis lib. 5. Histor. Conc. Trident. p. 474.

In Concilio Tridentino in quadam Congregatione Oratores Galli petitionem quandam nomine Regis sui legendam curârunt, *ut filiifamilias sine parentum consensu matrimonium aut sponsalia contrahere non possent. Id si filii tentarent, tum in potestate parentum esset, contractum ratum aut irritum pro arbitrio suo facere.* Idem Petrus Suavis lib. 8. p. 870.

2. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Lombardus lib. 4. sent. dist. 36. lit. B. adducit canonem Concilii Cabilonensis. *Conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos Dominos habeant, sed in uno conjugio permanentes, Dominis serviant. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio fuit & per voluntatem Dominorum.*

(Hæc ultima verba Lombardus monet, *probè esse attendenda, cùm videatur illis innui, præter voluntatem Dominorum inter servum & ancillam non posse contrahi matrimonium, vel si contrahitur, non esse ratum.* At si in conjugio servorum requiritur consensus Dominorum, multò magis in conjugio liberorum requiritur consensus parentum, quo modo videlicet *à conjugio servorum* ad *conjugium liberorum* concludit ipse Bellarminus lib. de Matrimon. cap. 19.)

Secundò, Concilium Tridentinum sess. 24.

sess. 24 can. 1. dicit, *sanctam Dei Ecclesiam ex causis justissimis matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta, semper esse detestatam.*

(Conjugium, quod est detestandum, non potest esse ratum ac firmum, inde enim atque ideò est detestandum, quia non est conforme divinæ institutioni & legibus matrimonialibus divinitùs sancitis. Et vicissim, nullum verum ac ratum conjugium est detestandum, quia omne verum ac ratum conjugium est sancta Dei ordinatio.)

Tertiò, Bellarminus lib. de Matrim. cap. 6. §. Quod igitur &c. docet, *quòd consensus conjugum verbis expressus, seu verba consensum exprimentia sint materia & forma conjugii, quatenus consideratur in fieri.*

(Ex eo sic colligimus: Ubi deest quippiam ad materiam & formam necessariò requisitum, ibi deest aliquid ad ipsam rei essentiam pertinens, quia materia & forma sunt essentiales & constitutivæ rei partes. Jam verò in conjugio liberorum citra parentum consensum contracto, deest aliquid ad materiam & formam necessariò requisitum, quia consensus ille conjugum necessariò requirit consensum parentum, absque quo non est integer ac legitimus.

Ulteriùs; In quocunque conjugio deest aliquid, ad ipsam conjugii essentiam pertinens, illud non potest esse legitimum, ratum ac firmum. Sed in conjugio liberorum citra parentum consensum contracto, deest aliquid ad ipsam conjugii essentiam pertinens. Ergò.)

Quartò, idem Bellarminus lib. ejusd. cap. 19. propos. 3. agnoscit, *præceptum de matrimonio liberorum parentibus potiùs dari, quàm liberis,* quod rectè probat ex Exo. 34. & Deuter. 7. & ex eo porrò infert, *utplurimùm peccare filios, cùm non sequuntur hac in re parentum voluntatem.*

(Si præceptum de conjugio liberorum parentibus potiùs datur, quàm liberis, utique conjugia liberorum sine parentum consensu contracta, pugnant cum lege divina, ac proinde divinæ voluntati non sunt conformia.)

Quintò, idem Bellarminus lib. ejusdem c. 20. §. Respondeo, non probat &c. concedit, *liberos illos malè facere, qui matrimonium contrahunt inscijs vel invitis parentibus,* nimirum, quia peccant contra legem divinam de honorandis parentibus.

(Ex eo sic colligimus: Illud duntaxat [redacted]timum, ratum ac firmum, quod contrahitur secundùm divinam institutionem ac jussionem. Atqui matrimonium citra parentum consensum contractum, non contrahitur secundùm divinam institutionem ac jussionem. Ergò.)

Sextò, idem Bellarminus ibidem §. Ad ultimum scribit, *liberos, qui sine parentum consensu contrahunt, non posse certò pronunciare, suum conjugium Deo placere.*

(Ex eo sic colligimus: Omne matrimonium verum, ratum ac legitimum, est etiam in se ac per se Deo gratum, utpotè ab ipso institutum. Matrimonium liberorum sine consensu parentum contractum, non est Deo gratum. Ergò.)

Septimò, idem Bellarminus ibidem concedit, *rationem naturalem docere, quòd nuptiæ non debeant injussu parentum celebrari.*

(Lex Naturæ est lex Dei. Quòd si ergò matri-

matrimonium liberorum sine parentum consensu contractum, contrahitur contra legem Naturæ, utique etiam contrahitur contra legem Dei. Jam verò matrimonium, quod contrahitur contra legem Dei, non est verum & legitimum matrimonium.)

Octavò, idem Bellarminus ibidem concedit, *jure Naturæ filium subjici patri.*

(Si jure Naturæ filius subjicitur patri, utique etiam jure naturali consensus parentum in nuptiis filii erit necessarius, atque ita quidem necessarius, ut absq; eo nuptiæ constare nequeant. Sed verum prius. Ergò etiam posterius.)

Nonò, idem Bellarminus d. l. cap. 23. propos. 3. statuit, *matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum contractum esse irritum, ex more populi Christiani vim legis obtinente, cùm tamen nec jure divino, nec naturali, nec positivo, nec certâ aliquâ lege Ecclesiastica irritum sit*, ut prop. 2. disseruerat.

(At si tantam vim habet consuetudo populi Christiani, ut per eam ac propter eam matrimonium inter fidelem & infidelem sit irritum, quantò magis lex divina de honorandis parentibus tantam vim obtinere debet, ut propter illius transgressionem matrimonia liberorum sine parentum consensu contracta, pronuncianda sint irrita. Perquàm enim absurdum est, ad irritanda matrimonia majorem vim habere morem populi Christiani, quàm expressam legem divinam.)

Decimò. Cornelius à Lapide in Comment. Num. 30. pag 925. agnoscit, *quòd omnium omninò filiarum vota irrita facere potuerit parens, etiamsi fuerint grandevæ, sicut omnia uxoris vota irritare potuit maritus.* Sequitur hac in parte Lyranum, qui in cap. 30. Num. sic commentatur: *Non intelligitur ista lex de puellis, quæ non attigerunt annos discretionis, quia illæ non possunt vovere: nec etiam de illis, quæ sunt maritatæ, licèt adhuc maneant cum patre, quia sunt emancipatæ: sed de illis, quæ attigerunt annos discretionis, nec sunt maritatæ viro seu affidatæ, & ideò sunt simpliciter sub cura patris, & illæ non possunt aliquid vovere, quod sit stabile seu obligatorium absque consensu patris expresso vel tacito.*

(Si pater votum filiæ etiam majorennis Deo factum contradicendo potuit irritum facere, multò magis promissionem matrimonii à filia alteri factam, potuit irritam facere. Sed illud. Ergò & hoc.)

Undecimò, Bellarminus d. l. cap. 32. §. Secundò, etiamsi &c. scribit, *matrimonium esse rem conscientiæ, quæ ex legibus divinis pendeat, & ad pastores animarum sine dubio pertineat.*

(Ergò non potest asserere, quòd in matrimonio contrahendo filius de re sua disponere possit, sicut in aliis merè civilibus contractibus. Quomodo igitur cum hac assertione congruit, quod d. l. cap. 20. §. Ad probationem &c. scribit? *Matrimonium non solùm ut Sacramentum esse ratum, sed etiam ut contractum civilem, licèt contra præceptum patris contrahatur, quia filius, etsi teneatur patris directionem sequi, cùm de statu vitæ suæ disponit, tamen de re sua, non de aliena disponit, remq; suam, non alienam donat, quare dispositio ac donatio rata & firma est, quamvis non sine peccato transacta sit.*

Atqui

Atqui 1. quod est Sacramentum & res conscientiæ, illud non est contractus merè civilis. Matrimonium ex hypothesi Bellarmini est Sacramentum & res conscientiæ. Ergò.

2. Quod est sancta consociatio divinitùs instituta ad Ecclesiæ propagationem, gerens typum spiritualis conjugii inter Christum & Ecclesiam, quodq; est *fœdus Dei* Prov.2.v.17. Malach.2.v.14. certis ac peculiaribus legibus divinis circumscriptum, illud non est contractus merè civilis. Matrimonium fidelium est tale. Ergò.

3. Si juxta legem divinam in voluntate parentis relictum, ut filiam constupratam stupratori elocare velit, utique liberis non est relictum citra parentum consensum inire matrimonia, & hac ratione de re sua proprio arbitrio disponere. Sed verum prius. Ergò.

4. Omnis contractus illegitimus, & contra legem divinam inter partes contrahentes initus est per se irritus, & à judice Christiano irritus pronunciari potest. Conjugium à liberis citra parentum consensum contractum, est contractus illegitimus & contra legem divinam inter partes contrahentes initus. Ergò.

5. Si filiusfamilias in potestate parentum constitutus, non potest bona parentum alienare, multò minùs seipsum per conjugium citra parentis consensum abalienare poterit. Sed illud legibus civilibus cautum. Ergò.

6. Si filius in civilibus contractibus absque parentum consensu nihil agere potest, utique etiam in matrimonio contrahendo nihil agere poterit, cùm matrimonium non solùm sit contractus, sed etiam res conscientiæ. Sed illud legibus civilibus cautum, ut patet ex tit. de Mutuo ad Senat. Macedon. Ergò.

7. Si servus, invito Domino, non potest uxorem ducere, utique nec filius, invitis parentibus, uxorem ducere poterit. Ratio connexionis est, quia filius majori vinculo obstrictus, est patri, quàm servus Domino, quia à Natura obstrictus filius, servus autem vi obligatus.

Duodecimò. Azorius part.2. Inst.moral.lib.2.cap.2.q.6. statuit, *ubi mos & consuetudo vel lex patria est, ut filii matrimonium non contrahant inconsultis parentibus, servanda est; & peccatum erit matrimonium aliter contrahere, eò quòd consuetudo vel lex patria negligatur, & quòd parentibus insciis ac minimè consultis ad nuptias transierint se [illegible], cujusmodi sunt, quæ non decent eorum parentes, cognatos & familiam; vel quæ paritura sunt lites, dißidia, inimicitias, odia, vel aliquod certè alicujus momenti malum.*

(At si tanta vis est legis vel *consuetudinis humanæ specialis*, quantò major hac in parte vis debet esse *legis divinæ generalis*, ex qua superiùs nostram confirmavimus sententiam.)

Argum. Adversariorum.

1. *Esau, Jacob, Tobias &c. duxerunt uxores absque parentum consensu, & tamen Scriptura eas vocat uxores.* Bellarm.lib.de Matrim.cap.19.

Resp. 1. Ex eo, quòd uxores Esavi dicuntur, *animum Isaaci & Rebeccæ offendisse*, non potest infallibiliter probari, priora duo Esavi matrimonia, invitis parentibus, fuisse contracta, sed hoc duntaxat significatur, uxores Esavi socero & socrui post contractas nuptias immorigeras fuisse.

Pererius in cap. 26. Genes. *Hebraea sonant adverbum, eas fuisse amaras, vel exacerbantes Spiritum Isaac & Rebeccae, vel ut habent Septuaginta, cum illis contendentes & altercantes. His porrò verbis notatur earum mulierum adversus Isaac & Rebeccam irreverentia, petulantia, procacitas & contumacia. Videtur itaque offensio Isaaci & Rebeccae accidisse ob impietatem, quòd more illius gentis dedita essent idololatriae.*

(Demus verò, Esavum hominem prophanum & filium immorigerum, invitis parentibus, matrimonium contraxisse, ex eo nondum inferri potest, conjugia absq; parentum consensu legitimè contrahi. Neq; enim exemplis judicandum de regula, sed ex regula de exemplis.)

2. Bellarminus d. l. sic scribit: *Isaacum & Jacobum in ducendis uxoribus secutos esse autoritatem parentum, ac praeceptum de matrimonio liberorum parentibus potiùs datur, quàm filiis.*

(Ergò contraria exempla potiùs ad imitationem proponenda, quippe quae congruunt regulae, ex qua de exemplis judicandum.)

3. Ex eodem Bellarm. lib. 1. de Sacram. Eucharist. cap. ult. resp. ad 3. loc. *Scriptura vocat ordinariè res, ut apparent exteriùs. Sic serpentem aeneum vocat serpentem, Angelos, qui apparebant in forma humana, vocat viros, boves aeneas, malogranata aurea, & similia ornamenta templi simpliciter vocat boves &c.*

(Ergò ex eo, quòd Scriptura Esavi uxores vocat *uxores*, non potest inferri, eas fuisse coram Deo legitimas uxores, & Esavi conjugium fuisse divinae ordinationi & voluntati conforme.)

4. Ex eodem Bellarmino lib. 2. de Missa cap. 23. resp. ad 2. *Illa argumenta, non habetur expressè in Scripturis, ergò non est factum, jam ipsis etiam pueris ridicula sunt.*

(Ergò ex eo, quòd Scriptura non commemorat in nuptiis quorundam Patriarcharum intercessisse consensum parentum, non potest colligi, illos sine parentum consensu matrimonium contraxisse, sed de exemplis judicandum est ex regula divinae legis.)

Argum. 2. c. Sufficiat caus. 27. q. 2. ex Nicolao. *Sufficiat secundùm leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur.*

Resp. 1. Glossa ibidem addit, *dictionem solus non excludere consensum parentum, qui secundùm leges requiritur, sed tantùm alias solennitates, quae fiunt circa matrimonium.*

(Rectiùs dicitur, quòd particula illa excludat *copulam carnalem*, quòd illa non pertineat ad matrimonii essentiam. Requiritur consensus secundùm leges sive *legitimus*. Jam verò consensus liberorum, destitutus consensu parentum, non est secundùm leges sive legitimus.)

2. Claudius Espensaeus d. l. de clandest. matrim. cap. 11. sic respondet: *Cùm leges civiles peraequè velint nuptias unde sex solo illorum, de quorum conjunctione agitur, consensu contrahi, & nihilo velint minus ac requirant parentum consensum, quo cum ore, quâve fronte, quo loci genere, quâ vel cujus argumenti sede iisdem verbis à legibus Ecclesiasticis excludi probemus? Consensus igitur nuptias facit, sed eorum modò, qui juris sui sunt, qui in aliena potestate non sunt: ii, inquam, sine alieno consensu consentire possunt: sunt autem contrà liberi omni jure, naturali, divino, humano in parentum manu & authoritate.*

Argum. 3. Thomas in additionib. ad partem 3. q. 45. artic. 5 tale format argumentum: *Sicut filia monasterium potest ingredi, absque parentum consensu, cùm sit persona libera, sic & nubere.*

Resp. Claudius Espensæus dict. libr. cap. 9. pag. 645. *Quid hoc aliud, quàm litem lite resolvere? ignotum per ignotius, vel certè per æquè ignotum? Sit id sanè verum, sed argumentum non uno, quod ajunt, pede claudicat, idq; tantò magis, quantò simile hoc dissimilius. Nec enim religionis ingressu, ut nuptiarum contractu aut in domum atque familiam meam aliena, eademq; ingrata & inimica persona inseritur: aut invito mihi atque reclamanti avo adnascuntur liberi, nepotes, heredes: interest autem nostra, ex qua nuru vel uxore nobis generentur, qui juris nostri erunt, quiq; nostræ familiæ & sanguini inserentur.*

Caput IV.

DE IMPEDIMENTIS Matrimonii.

THESIS prima. Votum continentiæ non est absolutum prorsus Matrimonii impedimentum.

Ἔκθεσις. 1. Pontificii duplex statuunt votum continentiæ. *Simplex & solenne.* Simplex votum appellant *promissionem cœlibatus perpetui factam Deo privatim liberâ voluntate, excellentioris alicujus boni gratiâ.* Per illud existimant *impediri matrimonium contrahendum, non autem dirimi contractum.* Solenne votum appellant *promissionem castitatis sive perpetuæ à conjugio abstinentiæ, factam in conspectu Ecclesiæ, cui se vovens post magnam deliberationem & diuturnam probationem sponte subjicit, ut ipsi Deo, & hoc ipso statũ vitæ mutat, ascendens ab imperfecto statu ad perfectum.* Per illud & *contrahendum matrimonium impediri & contractum dissolvi* arbitrantur. Nos nec simplex, nec solenne votum continentiæ esse prorsus absolutum matrimonii impedimentum statuimus.

2. Non est quæstio de quibusvis personis, quæ votum continentiæ emiserunt, sed de illis, quæ, postquam votum illud incautè emiserunt, sentiunt, se dono continentiæ destitui, seque perpetuis ustionum flammis, periculo fornicationis & pollutionibus corporis esse expositas. Qui ergò perpetuam continentiam voverunt, aut instructi sunt dono continentiæ, aut eodem destituti. Si prius, servent promissionem Deo factam, nec temerariâ quadam levitate ab ea recedant. Si posterius, expendant mandatum Dei 1. Cor. 7. v. 2. *Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem suam & unaquæque virum suum;* ac consilium Apostoli v. 9. *Melius est nubere, quàm uri,* cui mandato non possunt præjudicare vota temeraria facta de illis, quæ non sunt in nostra potestate.

3. Dicimus ergò, à cœlibatu, quem deliberato animi proposito, tanquam Dei vocationem, semel quis elegit atque ad eum sese astrinxit, non esse *temerè ac leviter* absq; urgente & gravi causâ discedendum, ac cum publico Ecclesiæ scandalo resiliendum, interim tamen addimus, propositum ac votũ cœlibatus nemini debere esse *laqueum*, quo ita constrictus teneatur, ut etiamsi postea gravissimis Satanæ tentationib. propter incontinentiam subjectus, ustionis flammis, periculo fornicationis, pollutioni corporis,

poris, & quæ ex immunditie consequitur, perditioni animæ & corporis sese expositum videat, tamen non possit ex eo liberari & extricari, sed si perpetuum ustionis malum ac præsens fornicationis periculum eos premat, qui cœlibatum incautè ac viribus suis nondum satis exploratis voverunt, ad conjugium illos admittendos esse statuimus.

4. Concedimus, peccare eum, qui prævia sufficiente deliberatione votum absolutum continentiæ emisit, si postea votum violet. Quantum verò *ad sufficientem deliberationem* requiratur, potest ex vetustis canonibus perspici, quorum alii *quadragesimum*, alii *sexagesimum ætatis annum* requisiverunt, antequam velentur Moniales. c. Sanctimoniales & c. Juvenculas dist. 28. qui posteriores congruunt cum loco Apostolico 1. Tim. 5. v. 9.

5. Qui ergò incautè ac temerè cum usurpatione nominis divini & obligatione ad æternam damnationem in cœlibatus professione cõjugium abjurârunt & postea sentiunt propter ustiones & fornicationes vitandas remedium conjugii sibi esse necessarium, illos monemus, ut agnoscant & deplorent suam temeritatem, quòd viribus nondum satis exploratis votum cœlibatus emiserint, ac *nomen Dei in vanum assumserint.* Petant etiam sibi propter Christum illud condonari, dicentes cum Apostolo 1. Tim. 1. v. 13. *Ignorans feci*, ac impetratâ per fidem in Christum temeritatis suæ condonatione matrimonium ineant.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 24. can. 9. *Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumq; validum esse, non obstante lege Ecclesiasticâ vel voto, & oppositum nihil aliud esse, quàm damnare matrimonium, posseq; omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt, se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit, cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.*

c. Unic. de voto & voti redemtione in 6. cautum est, *quòd Monialis, quæ semel, per susceptionẽ habitus, ordinem professa est, matrimonium ex eo tempore legitimè contrahere non possit*, quod probare etiam conantur Didacus Covarruvius in Epit. 4. Decretal. part. 2. cap. 7. §. 4. & Nicolaus Everhardus consil. 306. *Qui Monialem in uxorem ducit, eum* Paulus Griland. de pœnis omnis coitus q. 1. n. 17. & Canonistæ dicunt *tria committere flagitia, Incestum, Adulterium & Sacrilegium. Incestum committit, quia Monialis Sponsa Dei est, qui pater noster est.* c. Qui abstulerit caus. 12. q. 2. *Adulterium, quia Monialis est Sponsa Christi. Sacrilegium, quia est persona sacra.* c. Adulterii caus. 32. q. 7. c. Decernimus dist. 28. & c. Decianus Consil. 29. n. 9. *Quid si Monialis Monasterium exeat & Matrimonium servatis servandis contrahat, an dicetur sacrilegium committere, & punietur simul cum marito sacrilego? Et textus c. ult. dist. 27. ait, quòd virgines illæ nuptæ non tam adulteræ sint, quàm incestæ, in tantum, ut ne quidem cum dispensatione Pontificis matrimonium contrahere queant.*

Bellarminus lib. de Matrim. cap. 21. propos. 1. *Votum perpetuæ continentiæ est licitum. Ergò servandum. At reddi non potest votum continentiæ ab eo, qui uxorem duxit, cùm teneatur illi petenti debitum reddere.*

Maldonatus in Summ. q. 12. art. 5. *Matrimonium*

monium contractum ab iis, qui votum solenne castitatis fecerunt, non est verum matrimonium, quia in Concilio Toletano Virgines post votum nuptæ, non solùm adulteræ, sed etiam incestæ dicuntur.

Costerus in Enchirid. cap.15. pag. 547. *Qui fidem Deo dederunt & solenni voto sese pudicitiæ consecraverunt, sine incestu aut adulterio, vel potiùs sine gravi sacrilegio fidem frangere, templumq; sui corporis Deo sacratum, quibuscunq; nuptiis violare non possunt.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex voti hujus conditione.* Ad ea, quæ non sunt in hominis potestate, nemo potest seipsum astringere, ac si vel maximè se obstringat, tamen est votum stolidum, Deo minimè gratum, nec obligatorium. Atqui continentiæ donum non est in potestate cujusvis, sed illis tantùm competit, quibus à Deo peculiariter datur, ut in art.7.cap.4. thesi 4. ostendimus. Ergò Non omnis voti redditio est juris divini, sed ejus, cujus materia disertum divinum mandatum aut permissionem habet & cæteris paribus legitimè emissum est.

2. *Ab Apostolica constitutione.* 1. Cor.7. v.2. *Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem suam, & unaquæque virũ suum.* v.9. *Si virgines & viduæ se non continent, nubant; melius est enim nubere, quàm uri.* v.35. *non ut laqueum vobis injiciam.* Constitutio humana non potest abolere mandatum & constitutionem divinam: Vota cœlibatus pertinent ad constitutionem humanam, cùm ex Scripturis sacris nec *mandatum*, nec probatum *exemplum* de illis proferri possit. Ergò non possunt abolere mandatum & constitutionem divinam, quòd illi, quibus malum ustionis ac periculum fornicationis impendet, conjugii remedio uti debeant.

3. *A personarum istarum constrictione.* Qui cœlibatum temerè, nondum scilicet exploratis suis viribus, voverunt, ac dono continentiæ destituti, perpetuas ustiones sentiunt, illi in duplici necessitate se constitutos & quasi constrictos deprehendunt. Vel enim remedio conjugii ipsis utendum, vel in perpetuis ustionis ac libidinis flammis ipsis est vivendum. Si prius eligunt, non peccant contra legem aliquam divinam, quia nullum extat mandatum de voto perpetui cœlibatus, quinimò *prohibitionem matrimonii* Deus per Apostolum pronunciat esse *doctrinam Dæmoniorum*, 1.Tim.4.v.1. Sed si posterius eligunt, non solùm contra legem divinam, sed etiam contra ipsum continentiæ votum peccant, illud enim requirit, ut non solùm à conjugio abstineant, sed etiam castam virginitatem servent. Jam verò virginalis castitas, quam Apostolus *per sanctitatem corporis & animi* definit 1. Cor.7.v.34. locum non habet, ubi ardent flammæ libidinis, quæ in corporis pollutionem & contaminationem ut plurimùm desinunt.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, Pontificem posse Monachis ac Monialibus continentiam solenniter professis, potestatem matrimonii concedere.

Scotus 4. sent. dist. 37. & cum eo Durandus ibid. q.2. censent, *Papam etiam in solenni voto dispensare posse.*

Baldus in l. Si tibi filius & l. Si paterfamilias §. in arrogationibus ff. de adoption. Johannes Andreas in c. Actus legitimi & in c. Semel Deo de reg. juris in 6.

in 6. Innocentius in c. Cùm ad Monasterium in verbo licentiam &c. disputant, *Papam dispensare posse ut Monacho liceat deposito ad tempus cucullo uxorem ad certum tempus ducere, nempe usque ad procreationem sobolis, ne stirps nobilis sine prole deficiat, eâ lege, ut simul atque proles suscepta fuerit, tunc ad suum cucullum redeat.*

Tiraquellus in præfat. lib. de Pœnis num. 48. *Potest Papa dispensare cum Monacho & Clerico constituto in sacris, ut matrimonium contrahat*, cujus propositionis assertores & approbatores plurimos ibidem adducit.

Andradius ex Cypriani lib. I. Epist. II. disputat, *hujusmodi Virginibus, quæ post votum perseverare non possunt, Episcopi autoritate liberum ac integrum fieri posse, ut nubant.*

Maldonatus in Summa q. 12. art. 7. *Est regula generalis ex jure naturali & divino collecta, ut votum minoris boni relaxetur per votum majoris boni. Quare cùm possit occurrere hujusmodi bonum multò majus, non est dubium, quin tunc ipsa Ecclesia aut nomine totius Ecclesiæ Papa possit declarare, eum in hoc casu non teneri ad observationem, quod credendum est fecisse Papas cum Regibus Aragonum & Poloniæ.*

Azorius lib. 12. Institut. moral. cap. 7. §. Postremò. *Potest Papa dispensare cum Clerico & Monacho, ut contrahat matrimoniū.*

(Si Papa potest in hujusmodi votis dispensare, ergò obligatio, quæ ex illis oritur, non est juris divini, sed humani, ideoque potiori obligationi, quæ ex jure divino pariter & naturali oritur, qualis est matrimonium, non potest obesse. *In Jure divino Episcopi non dispensant*, scribit Bellarm. lib. de Clericis cap. 18. Sult.)

2. Quòd exempla testentur, Pontificem dispensâsse cum Monachis & Monialibus continentiam solenniter professis, ut matrimonium inire potuerint.

In Italia, cùm res Venetorum administraret Vitalis Michaël II. circa annum 1060. Nicolaus quidam Monachus ex Justinianorum ordine Monasticam vitam consensu Pontificis deseruit atque uxorem duxit Annam Ducis Venetorum filiam. Volaterran. lib. 4. Geogr. p. 81.

In Gallia Belgica circa Annum 1170. Matthæus filius Comitis Flandriæ contraxit cum Abbatissa Rhumeliæ filia Regis Anglorum Stephani, accepitque loco dotis Comitatum Bononiensem, teste Roberto Abbate in Auctar. Chronic. Sigeberti Gemblacensis.

In Sicilia consensu & autoritate Cœlestini III. Pont. Rom. circa annum 1192. Constantia in Monasterio S. Claræ professa Rogerii Regis Siciliæ vitâ functi filia Henrico VI. Friderici Barbarossæ Imperatoris filio in matrimonium data est, nuptiis Romæ magnâ solennitate celebratis. Jacobus de Strada in Thes. antiq. Simoneta lib. 5. cap. 85. Platina in vita Cœlestini. Nauclerus generat. 40. Caranza in Summ. Concil. fol. 419. b.

In Hispania Ramirus II. filius Sanctii IV. Regis Aragoniæ primùm Monachus S. Pontii in Gallia fuit. Postea dispensatione Pontificis fratri Petro sine prole mortuo, in regnis Aragoniæ ac Navarræ successit & unicam filiam nomine Viracam genuit. Volaterranus lib. Geograph. p. 24. Robert. Abb. in Auctar. Chronic. (circa Ann. 1145.)

Rursus in Hispania Præsul Hispalensis & Abbas Vallisoleti & de caveis rubeis

bis frater Alphonsi X. Castiliæ Regis circa Annum 1260. duxit uxorem Christianam filiam Regis Daniæ Alphonso priùs desponsatam, sed postea ab ea abdicatam. Volaterran.lib.2.Geogr.p.21.

In Polonia Casimirus filius Mietzlai Regis Poloniæ ex Monasterio Cluniacensi ad regnum Poloniæ revocatus est, Anno Christi 1042. Chron. Polon.

In Britannia Constantinus è Sacerdote & Monacho factus est maritus ac Regulus. Comment.rerum Britannic.

In eadem Provincia Abbas Rhodyngensis, cognomento Sanctus, concessione Pontificis uxorem duxit.

Henricus I.Rex Angliæ Monialem duxit Mathildem, sororem Edgari Scotorum Regis. Claud.Espens.de Contin. fol.64.

In Germania quidam Grancicus Canutus, postquam septem annos in Monachatu vixisset, indultu Papæ conjugio se addixit.

Bruschius annotat, circa Annum Domini 950. plures Monachos Cœnobii Fuldensis sub Abbate Hadamaro matrimonium contraxisse.

Cælius secundus testatur, quòd Pius II. Pont. Collegia quædã Brigidanarum & Claranarũ Monialium dissolverit, jubens eas exire, *ne ampliùs urerentur, neve sub religionis habitu meretricem celarent.*

(Plura hujusmodi exempla & seculis superioribus & Patrum nostrorum memoriã edita recensent Empsychovius contra Braun. Coloniens. p.670. Claud. Espensæus lib.5. de Contin. cap.7. ex Paludano, Durando, Bionensi & aliis. Augustana Confessio art.27. exemplum Regis Aragoniæ adducit. Ex quibus omnibus sic concludimus:

1. Si votum continentiæ non posset ullã ratione dispensationem admittere, sed esset absolutè obligatorium, Papa non dedisset, vel certè dare non debuisset Sacerdotib. ac Monachis, continentiæ voto obstrictis, potestatem matrimonium contrahendi. Sed posterius ipsum fecisse testantur Historiæ, & rectè hoc ipsum fecisse disputant scriptores Pontificii. Ergò votum continentiæ admittit dispensationem.

2. Si nuptiæ post votum solenne contractæ sunt suã Naturã adulteræ & incestæ, quo jure Papa de illis dispensat?

August. Conf. in art. de votis Monast. *Si obligatio votorum nullas haberet causas cur mutari posset, nec Romani Pontifices dispensâssent, neq; enim licet homini obligationem quæ simpliciter est juris divini, rescindere. Sed prudenter judicaverunt Rom. Pontifices, æquitatem in hac obligatione adhibendã esse, ideò sæpè de votis dispensâsse leguntur. Nota est Historia de Rege Arragonum revocato & extant exempla nostri temporis.*

3. Si ob generis & familiæ conservationem licet Pontifici votum cœlibatus relaxare, multò magis id licitum fuerit propter ustiones & fornicationes, quippe, quibus animæ salus in discrimen adducitur.

4. Si ob Romani Pontificis dispensationem Moniachis & Monialibus matrimonium contrahere fuit integrum, multò magis ob ipsius Dei constitutionem, qui per Apostolum illis, qui ustiones sentiunt & periculo fornicationis se expositos esse animadvertunt, conjugii remedium præscribit, matrimonium contrahere illis, qui se continere nequeunt, licitum erit contendum.

5. Si

5. Si Romanorum Pontificum concessiones factæ Monachis professis, qui & poterant & volebant in castitate, ad quã se astrinxerant, perseverare, nõ fecerunt incestos nuptiarũ concubitus, ut agnóscit Navarrus in Manual. cap.12.n.75. cur incestos illos putabimus, qui ex majori & urgentiori causã, quàm est familiæ alicujus conservatio, conceduntur?

6. Si *ob corporis periculum* in abstinentiæ & jejunii voto dispensari potest, multò magis *ob animæ periculum* cum eo, qui se continere nequit, in voto continentiæ dispensari potest. Sed concedunt Scholastici, *in voto abstinentiæ, si vergat in corporale periculum voventis, posse fieri dispensationem*, Thom.2.2.q.88. art.11. Ergò.

3. Quòd quidam agnoscunt, Continentiam professis ineundi matrimonii potestatem concedi posse.

Æneas Sylvius postea Pont.Rom. Pius II. in Epist.321. ad Johan. Frund, qui post votum cœlibatus uxorem duxerat, scripta sic loquitur: *Credimus te consilio uti nõ inconsulto, si cùm nequeas continere, uxorem quæris, quamvis id priùs cogitandum fuisset, antequam sacris initiareris Ordinibus, sed non sumus Dii, qui futura prospicere valeamus. Quando hûc ventũ est, ut legi carnis resistere non valeamus, melius est nubere, quàm uri.*

Polyd. Vergil. lib.7. de Rer.Inv.cap.1. *Nullum votorum vinculum* (in veterum Monasteriis erat) *ita ut integrum unicuique foret manere aut proficisci, quò terrarũ vellet, vel si quem ejusmodi instituti sui pœnituisset, etiam potestas esset ad pristinam vitam redeundi, non absque tamen inconstantiæ nota.*

Erasmus in annot. 1. Tim.3. *Si quis perpendat horum temporum statum, quàm innumeri sint Monachi publicè incesti & impudici, fortassis judicabit magis expedire, ut iis, qui prorsus non continent, jus fiat publici matrimonii.*

Idem in declamat. de laudibus matrimonii. *Mihi sanè non videtur pessimè consulturus rebus & moribus hominum, qui Sacerdotibus & Monachis quoque, si res ita ferat, jus indulgeat conjugii.*

(Posset hoc Erasmi & aliorum judicium probari ex dicto Augustini q.61. ex V.T. *Jejunia legitima in necessitate soluta, non faciunt reos, si stomachi fuerit causâ aut infirmitatis febrium.* At si votum jejuniorum solvi potest ob stomachi imbecillitatem, utique etiam votum continentiæ solvi poterit ob carnis fragilitatem.)

4. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, quidam canones statuunt ad ea, quæ non sunt in hominis potestate, neminem posse seipsum obstringere, ac si vel maximè se obstringat, tamen votum illud esse stolidum, Deo minimè gratum, nec obligatorium.

c. Si publicis cauf.22.q.4. ex Concilio Toletano. *Tolerabilius est stultæ promissionis vota rejicere, quàm per inutilium promissorum custodiam exhorrendam criminum implere mensuram.*

c. In malis cauf. & quæst. iisd. ex Isidoro. *Quod incautè vovisti, ne facias.*

c. Si aliquid cauf. & quæst. iisd. ex Beda. *Si aliquid fortè nos incautiùs jurare contigerit, quod observatum in pejorem vergat exitum, liberè illud salubri consilio mutandum noverimus, at magis, instante necessitate, pejerandũ nobis, quàm pro vitando perjurio in aliud crimen gravius esse divertendum.*

c. Unusquisque cauf. & quæst. iisd. ex Ambrosio. *Melius est non vovere, quàm vovere*

vere id, quod sibi is, cui promittitur, nolit exolvi: Non semper igitur promissa solvenda sunt omnia, ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam.

c. Diffinitio caus. & quæst. iisdem ex Concilio Elibertino. *Diffinitio incauta laudabiliter solvenda est, nec est prævaricatio, sed temeritatis emendatio.*

Bernhardus lib. de Dispensat. *Id promittere nos in nostra professione non credimus, quod certum est non posse teneri. Necessitas non habet legem & ob hoc excusat dispensationem.*

Summa, *in omni promissione intelligitur generalis conditio, si potero,* c. Beatus caus. 22.q.2. & in cap. Quemadmodum ext. de jurejurando. Viguerius Institut. cap. 5. §. 5. v. 14.

(Ex illis omnibus sic colligimus: Quod non est in nostra potestate, ad illud non obstringimur. Donum continentiæ non est in hominis potestate, sed illis tantum competit, quibus à Deo peculiariter datur. Ergò ad illud non obstringimur, ac si vel maximè ad illud voto nos obstrinxerimus, tamen non est votum obligatorium.)

Secundò, quidam Canones & scriptores Pontificii agnoscunt, in omni voto excipi jus superioris, ac constitutionem humanam non posse abolere mandatum divinum.

c. Manifestum est caus. 33.q.5. *Fœmina non potest vovere sine consensu viri.*

c. Monacho caus. 20. q.4. *Monachus non potest vovere sine consensu Abbatis, ut superioris.*

(Jam verò jus superioris, hoc est, Dei omnipotentis hoc requirit, *ut qui uruntur, nubant* 1. Corinth. 7. v. 9. & *ut propter fornicationem habeat quisque uxorem suam* v. 2. Ergò in omni voto hoc intelligitur exceptum.)

Johannes Gerson in tract. de esu carnium. *In votis aut legibus positivis ista semper exceptio subintelligitur, nisi ubi contra Dei præceptum cujus finis est caritas, militarent.*

(Jam verò votum cœlibatus pertinet ad constitutionem humanam, cùm nec mandatum, nec probatum exemplum de eo ex Scripturis proferri possit. Ergò non potest abolere constitutionem divinam, quæ illis, quibus malum ustionis ac periculum fornicationis impendet, conjugium præscribit.)

Bellarminus lib. de Monachis cap. 34. §. 6. *Si quis defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, si soli essent in mundo Monachi & Sanctimoniales, debere eos matrimonio conjungi ad speciem conservandam, non esset, cur in extrema illa necessitate votum timeret, vota enim non possunt præscribere contra legem divinam.*

(Jam verò lex divina per Apostolum promulgata, hoc requirit, ut, qui *uruntur*, remedio conjugii utantur. Ergò vota illi non possunt præscribere. Item. Si *ob conservationem speciei*, nullâ voti ratione habitâ, matrimonium concedendum, utique etiam, imò multò magis *ob conservationem individui* ad vitã æternam, nullâ voti ratione habitâ, Monachis ustionem patientibus, matrimonium etiã concedendum.)

Tertiò, quidam agnoscunt, votum non violari, si in melius commutetur.

Bernhardus Epist. 57. *Non arbitror, Deum exigere quodcunque sibi promissum bonum, si pro eo aliquid melius fuerit solutum.*

Thomas 2. 2. quæst. 88. artic. 10. docet, quòd

quod inutile & majus bonum impediens promissum servari non debeat.

(Atqui tale est votum continentiæ in iis, qui dono continentiæ destituti, perpetuis ustionibus torquentur.)

Gregorius ad Regem Franciæ in Decretal. Gregorii lib. 2. tit. 24. cap. 3. *Non propositum vel promissum infringit, qui in melius illud commutat.*

(Jam verò personis continentiæ dono destitutis, matrimonium melius est, quàm cœlibatus, docente Apostolo. 1. Cor. 7. v. 2. & 9.)

Quartò, quidam Canones & scriptores agnoscunt, conjugia post votum sive simplex, sive solenne contracta, non esse dirimenda.

c. Quidam dist. 27. ex August. *Quidam nubentes post votum asserunt adulteros esse. Ego autem dico vobis, quòd graviter peccant, qui tales dividunt.*

c. Presbyter dist. 28. ex Conc. NeoCæsariensi, *Presbyterum, si uxorem duxerit, ab ordine suo deponi* statuit. (nihil præterea de matrimonii dissolutione addit.)

In plurimis Canonibus pœnæ in transgressores legum cœlibatus sunt vel depositio, vel etiam excommunicatio, matrimonia tamen intacta relinquuntur.

c. Quotquot caus. 27. q. 1. ex Concilio Ancyrano. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati sunt, inter bigamos censeantur.*

(Ergò nuptiæ eorum judicatæ fuerunt ratæ, quamvis ad Sacerdotium inhabiles fuerint judicati, quòd fidem Ecclesiæ datam violâsse visi fuerint.)

c. Si qua caus. & quæst. iisd. ex Concilio Chalcedonensi, *excommunicandos esse* statuit *virginem Deo dicatam & Monachū, si nuptiis jungantur,* interim addit, *posse eis fieri humanitatem, si ita probaverit loci Episcopus.*

(Ergò Episcopus potuit illud conjugium confirmare.)

c. Nuptiarum caus. & quæst. iisdem ex Augustino. *Qui dicunt, talium (post vota nubentium) nuptias non esse nuptias, sed potiùs adulteria, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare quid dicant.*

(Bellarminus excipit, *Augustinum quidem voluisse, nuptias post votum contractas, esse veras nuptias, sed simul asseruisse, gravissimè peccare eas, quæ post votum nubunt.*

Resp. In eo tamen ab Adversariis dissentit, quòd nuptias illas statuit esse ratas, quas illi nefariè dissolvunt. Nec ideò nubentes post votum peccare Augustinus existimavit, quòd nuberent, alias talia matrimonia non judicâsset esse rata, sed quòd à sanctiore vitæ proposito cum Ecclesiæ scandalo resilirent & fidem datam violarent.)

Lombardus lib. 4. sent. dist. 38. lit. B. *Privata seu simplicia vota neminem ita ligant, quin matrimonium post vota contractum, firmum sit ac validum.*

(Excipit Bellarminus, *distinguendum esse inter votum simplex & solenne. Matrimonium post votum simplex contractum, esse validum, non autem contractum post votum solenne.*

Resp. Votum simplex à solenni non differt *essentialiter,* sed tantùm *accidentaliter,* ratione solennitatum, quas Ecclesiastica constitutio addidit. Voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa, matrimonii verò vinculum *ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium conditore, ipsum in Paradiso & in statu innocentiæ insti-*

instituente unionem & indissolubilitatem accepit, inquit Pontifex c. Unic. de vot. & voti redemt. in 6. Ac si matrimonium *post votum simplex* contractum, est validum, contractum *post votum solenne* est invalidum, utiq; non tam promissio seu votum nos ligat, quàm voti solennitas)

Vasquez in 3. Thom. Disp. 249. cap. 4. n. 31, 32. commemorat à Gregorio XIII. ejusmodi privilegium Jesuitarum Ordini concessum esse, *ut post duos annos ab emisso voto simplici possint retrogredi & seculares fieri*, in Extravag. quę incipit, Ascendente Domino.

(Ergò non simplex, sed solenne votum est contrahendi matrimonii impedimentum.)

Idem Vasquez prolixè probat in 1. 2. Disp. 165. cap. 7. *solennitatem nihil efficaciæ addere ad Naturam obligationis*, (adeoque si votum simplex non impedit matrimonium contrahendum, nec solenne impediet, utpote quod solis accidentibus à simplici differt.)

Polydorus Vergilius lib. 7. de Rerum Invent. cap. 2. *Divus Augustinus, Basilio æqualis, multis rationibus probavit, connubia post votum contracta, non debere dirimi, veluti in Decreto 27. q. 1. c. Nuptiarum &c. planè extat.*

Maldonatus in Summ. quæst. 12. art. 5. *Quicquid senserint multi antiqui autores, an sit verum matrimonium post votum, illud nunc certum est, matrimonium contractum ab iis, qui votum fecerant solenne castitatis, non esse verum.*

(Agnoscit igitur, multos antiquos contrarium statuere, ac recentiorem Romanæ Ecclesiæ opinionem ab illis in diversum abire.)

Quintò, quidam Canones agnoscunt, veram coram Deo castitatem non consistere cum internis ustionibus ac libidinum flammis.

c. Si Paulus 32. q. 2. ex Hieronymo. *Qui viderit, inquit Dominus, mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Perit ergò etiam mente virginitas. Istæ sunt virgines malæ, virgines carne, non Spiritu.* Ac rubricæ loco huic canoni præponitur. *Virginitas carnis non servatur mente corruptâ.*

c. Nec solo caus. & quæst. iisd. *Cùm se sibi invicem, etiam tacente linguâ, conspectu mutuo corda nunciant impudica, & secundùm concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas de moribus.*

(Quid ergò agunt votarii illi cœlibes, qui perpetuas ustiones interiùs sentiunt? Etiamsi summo studio cohibeant externam locomotivam, ne in externam scortationem incidant, aut voluntariè sese exteriùs polluant, tamen ipsum cor immutare non possunt, ne flagret & ardeat internis ustionibus; atque hæ flammæ illos distrahunt, perturbant, conscientiam vastant, pietatis exercitia remorantur, hic certè nullum illis aliud superest remedium, si precibus, jejuniis, abstinentiâ, fugâ consortii cum mulieribus, luctâ &c. nihil proficiunt, quàm ut suam in vovendo temeritatem agnoscant, eamq; sibi condonari petant, & remedio conjugii divinitùs constituto utantur.)

Argum. Adversariorum.

Nulla desponsata, vivente sponso, potest alium sine crimine adulterii ducere. Virgines

nes continentiam professæ, sunt Deo desponsatæ.

Resp. c. Nuptiarum caus. 27. quæst. 1. ex Augustino. *Quia Christi conjugium dicuntur eligere, quæ Christianâ sanctitate nubunt, hinc argumentantur quidam, dicentes: Si viro suo vivo, quæ alteri nubit, adultera est, vivit autem Christus, cui mors ultra non dominabitur, quæ ergò conjugium ejus elegit, si homini nubat, adultera est. Qui hoc dicunt, acutè moventur quidem, sed parùm attendunt hanc argumentationem, quanta rerum sequatur absurditas! Cùm enim laudabiliter, etiam vivente viro, ex ejus consensu continentiam fœmina Christo voveat, jam secundùm istorum rationem nulla hoc facere debebat, ne ipse Christus (quod sentire nefas est) adulterium faciat, cui, vivente viro, nubit. Deinde, cùm primæ nuptiæ melioris sint meriti, quàm secundæ, absit, ut sanctarum viduarum iste sit sensus, ut Christus eis videatur quasi secundus maritus. Ipsum enim habebant & anteà, quando viris suis fideliter serviebant subditæ non carnaliter, sed spiritualiter virum, cui Ecclesia ipsa, cujus membra sunt, conjunx est, quæ fidei, spei, caritatis integritate non in solis virginibus sanctis, sed etiam in viduis & conjugatis fidelibus tota virgo est. Universæ quippe Ecclesiæ, cujus illæ membra sunt, Apostolus dicit, aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Novit autem ille conjugem virginem sine corruptione fœtare, quem in ipsa etiam carne mater potuit sine corruptione procreare. Fit autem per hanc minùs consideratam opinionē, quâ putant, lapsarum à sancto proposito fœminarum, si nupserint, non esse conjugia, non parvum malum, ut à maritis separentur uxores, quasi adulteræ sint, non uxores: & cùm volunt illas separatas reddere continentiæ faciunt maritos earum adulteros veros, cùm suis uxoribus vivis, alteras ducunt &c.*

Thesis secunda. Matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum, est ratum ac firmum.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio, an infidelitas sit impedimentum *matrimonium contrahendum impediens*, quod certis quibusdam limitationibus adhibitis concedimus, sed an insuper etiam sit impedimentum *matrimonium contractum dissolvens*, quod Pontificii affirmant, nos negamus.

2. Perinde esse dicimus, sive quæstio sit de infidelitate matrimonii contractū *antecedente*, sive eum *sequente*, hoc est, sive loquamur de eo, qui ante contractum matrimonii fuit infidelis vel hæreticus, sive de eo, qui post consumatum matrimonium à vera fide defecerit ad Judaismum, Paganismum, Turcismum, damnatam hæresin &c. Item sive *alteruter tantùm* conjux à primo matrimonii principio fuerit infidelis, altero fideli existente, sive *uterq; conjunx* fuerit infidelis aut hæreticus, & ex iis alter, durante matrimonio, convertatur & fidem orthodoxam suscipiat, altero manente infideli aut hæretico. Utrobiq; enim negamus, propter infidelitatem dirimendum esse matrimonium, cùm eadem infidelitatis sit Natura, sive contractum matrimonium præcedat, sive sequatur.

Antithesis. Canonistarum de hac quæstione sententiam Didacus Covarruvias in Epit. caus. matrimon. part. 2. cap. 6. §. 11. & cap. 7. §. 3. num. 7. ac Guibertus de matrimon. cap. 38. & seqq. sic explicant; *Aut Christianus vult ex gente Judaica, vel Turcica ducere aliquam, hoc illi permitti*

non debet, & si contra prohibitionem Magistratus matrimonium cum tali consummaverit, tunc talis apostata ob eam causam per Magistratum puniri debet. Aut utraque persona addicta est religioni Ethnicæ vel alii idololatriæ, tunc si una pars ad fidem Christianam converteretur, & altera pars nollet cohabitare, vel si cohabitare vellet, sed hoc non fieret absque blasphemia, tunc secundùm canones fideli divortium concedi debet. c. Quando ext. de divortiis. Aut conjugati ambo sint Christiani, tunc si maritus vel uxor deficeret à Christiana religione ad Ethnicam vel aliam idololatriam, divortium secundùm canones non permittitur d. c. Quando. Quam sententiam *ex Jure divino & Canonico* probare satagunt.

Bellarminus, infidelitatem esse impedimentum, matrimonium non solùm contrahendum impediens, sed etiam contractum dissolvens, agnoscit, sed ex alio principio assertionem suam deducit. lib. de Matrim. cap. 23. sic scribens: *Matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum non quidem irritum est jure divino, naturali, vel positivo, vel certâ aliquâ lege Ecclesiæ, interim tamen irritum est ex more populi Christiani vim legis obtinente, quia ab annis ut minimum sexcentis sine ulla controversia creditum est, in Ecclesia ista matrimonia esse nulla.*

Nostram sententiam contra Canonistas probamus.

1. *A defectu mandati divini.* Quæ matrimonia Deus dissolvenda nuspiam præcepit, ea, postquam contracta sunt, dissolvi non debent. Sed talia sunt fidelium cum infidelibus conjugia. Ergò.

2. *A defectu probati exempli.* Non leguntur talia conjugia in Veteri vel Novo Testamento dissoluta, sed potiùs firmitatem suam obtinuisse.

3. *Ex Christi exclusiva:* Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. Si sola fornicatio est legitima divortii causa, utique ob infidelitatem alterutrius conjugis non debet fieri separatio.

4. *Ex Apostolica sententia* 1. Cor. 7. v. 12. Si religionis disparitas esset impedimentum, matrimonium dirimens, & quidem jure divino, Apostolus non permitteret, Christianos in tali conjunctione permanere. Sic & Petrus 1. Epist. 3. v. 1. non præcipit, ut mulieres fideles maritis infidelibus in matrimonio conjunctæ, ab illis discedant, sed ut vitam Christianâ fœminâ dignam agant, & hac ratione *maritos suos Christo lucrifacere* studeant.

5. *Ex infidelitatis ac hæreseos Natura.* Nec infidelitas, nec hæresis absolutè & per se pugnant cum Natura conjugii, sicut adulterium, possunt enim esse duo in carne una, licèt non sint Spiritus unitate invicem conjuncti, aliàs etiam pii mariti & impiæ fœminæ conjugium esset dissolvendum.

6. *Ex incommodi sequela.* Si ob infidelitatem ac hæresin conjugium esset dissolvendum, homines temerarii ac leves prætextum hæreseos promtè arriperent, ut à conjugibus suis, quibus minùs æqui sunt, separari possent. Item, si ob infidelitatem alterutrius conjugis separanda matrimonia, etiam ob alterutrius impietatem separanda erunt, quod absurdum.

Contra Bellarminum his utimur argumentis:

1. Si matrimonium inter fidelem & infidelem non est irritum jure divino, naturali vel positivo, vel certâ aliquâ

lege

lege Ecclesiæ, utique etiam non debuit nec potuit irritum reddi *more populi Christiani*, quia consuetudo, fundamento mandati divini destituta, non potest introducere impedimentum aliquod, matrimonium legitimè contractum dirimens, aliàs consuetudo humana præjudicaret ordinationi divinæ. Sic ergò concludimus: Quæ conjugia jure divino, naturali & positivo sunt rata, illa solà populi Christiani consuetudine non debent, nec possunt reddi irrita. Matth. 19. v. 5. Conjugia fidelium cum infidelibus jure divino, naturali ac positivo sunt rata. Ergò.

2. Quodcunque non adversatur ipsi formæ & essentiæ conjugii, per illud conjugium jam contractum non redditur irritum; quia causas constituentes ac perimentes oportet sibi invicem directè opponi. Infidelitas non adversatur ipsi formæ & essentiæ conjugii. Ergò.

Nostræ sententiæ suffragantur quædam hypotheses Adversariorum.

1. Concilium Tridentinum sess. 24. can. 5. *Si quis dixerit, propter hæresin dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.*

Bellarm. lib. de Matrim. cap. 23. §. 1. *Communi consensu Catholicorum matrimonium cum hæretico non est irritum.*

(Si propter hæresin non potest dissolvi. Ergò nec propter infidelitatem, quia illde atque ideò matrimonium inter fidelem & infidelem irritum statuitur, quia infideles non sunt capaces Sacramentorum, inter quæ numerant matrimonium. Jam verò à Sacramentis, quæ sunt bona Ecclesiæ propria, non solùm infideles, sed etiam hæretici arcentur.)

2. Bellarminus lib. de Matrim. cap. 23. propos. 2. *Matrimonium inter fidelem & infidelem non est irritum jure divino, naturali vel positivo, vel certâ aliquâ lege Ecclesiæ.*

(Ergò etiam non potuit, nec debuit irritum reddi *more populi Christiani*, aliàs consuetudo humana tolleret ordinationem divinam.)

3. Idem Bellarminus d. l. prop. 3. ostendit, *assertionem illam, quòd matrimonium inter fidelem & infidelem sit irritum more populi Christiani, vel unicè, vel præcipuè niti hac hypothesi, quòd conjugium sit Sacramentum.*

(Atqui multi ex ipsis Pontificiis negant, conjugium esse Sacramentum propriè dictum, ut ostendimus superiùs capite 1.)

4. Idem Bellarminus concedit, *infidelitatem, quæ post matrimonium contractum supervenit, conjugium non dirimere*, lib. & cap. iisd. §. At ista ratio.

(Agnoscat ergò, infidelitatem non adversari ipsi formæ & essentiæ matrimonii, ac proinde non esse impedimentum matrimonium contractum dissolvens.)

5. Idem Bellarm. lib. de Matrim. cap. 3. demonstrare conatur, *matrimonium fuisse Sacramentum jam inde à primis primitivæ Ecclesiæ temporibus.*

(Ergò non ex more populi Christiani per annos sexcentos usitato, sed ex ipsius Christi institutione perpetuò in Novo Testamento durante, matrimonium inter fidelem & infidelem esset irritum. Ratio est, quia Bellarminus disputat, *ideò matrimonium inter fidelem & infidelem esse irritum, quia infideles non possunt suscipere Sacramenta, quale est matrimonium.* Quo ergò cunque tempore valet

 hæc

hæc ratio, eo etiam tale matrimonium debet censeri irritum, si aliquid roboris ei inest.)

Denique notamus contradictionem Bellarminianam. *Infidelis non est capax Sacramenti,* inquit lib. de matr. cap. 23. prop. 3. & tamen *Pontifex potest dispensare cum fideli, ut contrahat matrimonium cum infideli,* inquit ibid. prop. 4.

(Num verò matrimonium tunc Sacramentum esse desinit? an verò Pontifex etiam dispensare potest, ut infidelis Sacramentorum capax fiat?)

THESIS tertia. Prohibitiones graduum Levit. 18. omnes ac singulæ sunt juris naturalis, quæ Christianos etiam in N.T. obligant, ac proinde dispensationi humanæ in illis non est relictus locus.

Ἐξήγησις. 1. Non est quæstio *de dispensatione divina,* an in omnibus vel quibusdam gradibus, Levit. 18. prohibitis, ea locum habere possit, sed *de dispensatione Pontificia,* an Pontifici competat potestas dispensandi in prohibitis illis gradibus, vel omnibus, vel aliquibus, quod negamus, dicentes cum Cypriano Epist. 4. *Nihil cuiquam largiri potest indulgentia humana, ubi intercedit & legem tribuit divina præscriptio.*

2. Concedimus, non esse parem prohibitionis in omnibus hisce legibus, quæ ad jus Naturæ referuntur, rationem. Dupliciter enim lex Naturæ consideratur. Aliàs lex Naturæ sic dicitur ἁπλῶς seu ὅλως, *simpliciter & ex omni parte,* ut Deus est colendus; hæc lex Naturæ est planè immutabilis. Aliàs dicitur lex Naturæ κατά τι, seu πρός τι, cùm Naturæ finem intuetur, quæ est humanæ societatis incolumitas & conservatio. Hæc lex Naturæ, etsi *quoad finem* mutabilis non est, tamen si *modum, quo ad finem pervenitur,* respicis, est mutabilis. Ad priorem pertinet prohibitio conjugii inter parentes & liberos. Ad posteriorem pertinet prohibitio conjugii inter fratres & sorores, quod in primo generis humani ortu concedebatur, hodiè verò est illicitum, finis tamen utrobiq; manet idem, incolumitas scilicet & multiplicatio generis humani.

3. Concedimus, magis prohibitum esse conjugium filii cum matre, patris cum filia, fratris cum sorore germana, fratris cum sorore ex altero tantùm parente, privigni cum noverca, vitrici cum privigna, quàm conjugium in reliquis gradibus collateralibus Levit. 18. prohibitis, contractum, interim omnes gradus jure divino & naturali sunt prohibiti, nec admittunt hominis dispensationem.

4. Lutherus in Comment. Genes. 29. fol. 409. ad quæstionem, *an Jacobi duas sorores in matrimonio habentis, misericordia non damnetur lege Mosis?* respondet hoc modo: *Alia sunt exempla heroica, alia moralia. Leges & mores simpliciter sunt servandi, nec ferenda est ulla transgressio, ne fiat confusio. Heroica exempla sunt, quæ non congruunt cum legibus. Sæpe enim vir heroicus, quem Deus singulari Numine afflavit, perrumpit & frangit regulam, sed non relinquit post se exemplum. Moralia, leges & jura sunt servanda & exempla sequenda, sed in heroicis nulla est consequentia, nullum exemplum valet, nisi sit per omnia simile. Si fueris similis Jacob, si talis casus, si talis occasio & necessitas inciderit, tum & tibi licebit, quod Jacobo licuit. Si non fueris per omnia similis Jacob, standum tibi erit in lege & moribus communibus.*

minibus. Non est perrumpendum temere, nec faciendum exemplum & consequentia propter casum aliquem heroicum.

5. Quemadmodum ergò omnis culpa in Labanum redundat, quòd Jacobus duas sorores in thoro maritali secum retinet, quod ordinariè lege divinâ est prohibitum, ipse *materialiter* tantùm illegitimas nuptias contrahit, non *formaliter*: ita quoque omnis culpa ad Pontificem redit, quando Magnates in gradibus Levit. 18. prohibitis, contrahunt. Pontifex enim sibi potestatem vendicat in gradibus illis dispensandi, ac Magnates persuasi sunt, potestatem ejusmodi competere Romano Pontifici, quam etiam magnâ pecuniæ summâ emunt. Ex ignorantia igitur duntaxat peccant, & *materialiter* tantùm, non *formaliter* illegitimas nuptias contrahunt, ac per consequens tales Magnatum nuptiæ *incesta* propriè dici nequeunt.

6. Cumprimis, si contrahantur in aliis gradibus, quàm in gradu consanguinitatis lineæ rectæ inter ascendentes & & descendentes, ac in primo gradu in linea transversa, quas graduum species matrimonium jure Naturæ irritum facere, ac si in illis contrahatur, incestas nuptias esse, ipsimet saniores Pōtificii concedunt.

7. Quod de polygamia & conjugiis contra legem divinam in Veteri Testamento contractis, dicitur, *filios ex illis conjugiis natos, non fuisse spurios & illegitimos*; (Quamvis enim ejusmodi conjugia secundum strictum juris rigorem non fuerint legitima, tamen moribus publicè receptis & consuetudine eorum, inter quos videbantur legitima fuisse, ac quicquid illegitimi coram Dei judicio in eo fuit, id ex ignorantia & errore communi peccantibus fide in Messiam condonatum fuisse) idem etiam de conjugiis, ex dispensatione Pontificis contractis, dicimus.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 24. can. 3. *Si quis dixerit, Ecclesiam non posse in quibusdam gradibus consanguinitatis & affinitatis, qui in Levitico exprimuntur, dispensare, anathema sit.*

Franciscus à Victoria Relect. 7. part. 2. disputat, *non omnes gradus prohibitos in Levitico nunc obstare matrimonio, propterea quòd lex Mosaica per Evangelium sit abrogata.*

Bellarminus lib. de matrim. cap. 27. §. Sed inprimis. *Convenit inter nos & Protestantes, præcepta Levitica non obligare nos, quatenus sunt propriè Levitica, sed quatenus naturalia. Tota igitur quæstio est, an omnia illa præcepta, quæ habentur in Levitico, de gradibus cognationis naturalia sint, an verò aliqua judicialia. Adversarii omnia naturalia esse volunt ac indispensabilia, nos contrà.*

lib. & cap. iisd. §. Jam igitur &c. *Non obligant jure divino Christianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur in Levitico. Jure Naturæ interdicta sunt conjugia in primo gradu consanguinitatis tam in linea recta, quàm in transversa, & in primo gradu affinitatis in linea recta tantùm.*

lib ejusd. cap. 28. §. Possumus &c. *sex species matrimoniorum jure naturali prohibitas*, recenset, *videlicet filii cum matre, patris cum filia; fratris cum sorore germanâ, fratris cum sorore ex altero tantùm parente, privigni cum noverca, vitrici cum privignâ, in reliquis prohibitorum graduum speciebus Pontificem dispensare posse* statuit.

Corne-

Cornelius à Lapide in cap. 18. Levit. *De fide est, quòd gradus omnes, qui in Levitico recensentur, jure Naturæ non sint ita absolutè prohibiti, ut irritent matrimonium, nec Pontifex in iis dispensare possit*, quam assertionem dicit *probari ex definitione Concilii Tridentini & ex praxi Ecclesiæ, quæ sæpè in gradibus ibi prohibitis dispensavit & dispensat. Pontifex Innocentius III. dispensavit in primo gradu affinitatis in linea transversa cap. finali de divort. Alexander VI. in secundo gradu consanguinitatis dispensationem concessit, teste Cajetano in 2.2.q.154. artic.9. ubi etiam disputat Cajetanus, Pontificem justis de causis in omnibus gradibus prohibitionem relaxare posse, præterquã in connubio patris & filiæ, filii & matris.* Ibidem recenset multa exempla Pontificiæ dispensationis in gradibus jure divino prohibitis. *Quòd Papa* (inquit) *possit, scilicet in gradibus illis prohibitis, dispensare, ex gestis Romanorum Pontificum patet. Nam modernus Rex Portugalliæ Emanuel duas sorores, quarum altera superest, successivè uxores habuit: ita quòd etiam cum prima consummaverit matrimonium. Moderna quoque Regina Angliæ consummaverat prius matrimonium cum olim fratre istius Regis Angliæ sui mariti. Ferdinandus quoque junior Rex Siciliæ circa Pharum sororem patris sui Johannam, quæ adhuc superest, in uxorem duxit, dispensante Alexandro sexto. Hæc autem constat esse in lege divina probibita.*

Franciscus Lopez Historiæ Indicæ lib. 6. cap. 14. *Petrus Alvaredus ex Papæ dispensatione duas sorores duxit, Franciscam & Beatricem de la Cueva.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex generali legum Mosaicarum obligatione.* Quæcunque leges ita obligant gentes, ut propter earum transgressionem divinitùs puniantur, illæ non sunt merè forenses ad Judaicam tantùm politiam spectantes, sed pertinent ad jus naturale ac morale. Leges de prohibitis cognationum gradib. ita obligant gentes, ut propter earum transgressionem puniantur, Levit. 18. v. 2, 3, 4, 24, 25, 26, 27, 28. cap. 20. v. 22, 23. Ergò.

2. *Ex legum harum cum moralibus connexione.* Quæcunque leges in uno eodemque contextu cum moralibus conjunguntur, illæ ad jus naturale ac morale pertinere censentur, nisi ex circumstantiis contrarium evidenter elucescat. Sed leges Mosaicæ de prohibitis gradibus cum moralibus legibus in uno eodemq; contextu indivulsè conjunguntur, Lev. 18. v. 19, 20, 21, 22, 23. cap. 20. v. 2, 6, 9, 10, 13, 15. & 18. Ergò.

3. *Ex pœna in transgressores harum legum statutæ conditione.* Quarum legum transgressioni imponuntur pœnæ capitales, illæ non sunt Ceremoniales sive forenses, sed morales, (nisi circumstantiæ textus & præceptorum materia contrarium evidenter ostendant.) Ratio est, quia transgressioni legum Ceremonialium plerunque imponuntur pœnæ Leviticæ. Sed transgressioni legum de prohibitis cognationis gradibus imponuntur pœnæ capitales, Lev. 20. v. 11, 12, 14, 17, 19, 20, 21. Deut. 27. v. 20, 22, 23. Ergò.

4. *Ex clausula Mosaica adjectione.* Quibus legibus clausula illa promissoria adjicitur, *Custodite præcepta mea, quæ fecerit ea homo, vivet in illis*, illæ non sunt merè Ceremoniales seu forenses, sed ad legem naturalem ac moralem pertinent, Deut. 30. v. 10. Matth. 19. v. 17. Luc. 10. v. 28. Rom.

Rom.10.v.5. Gal.3.v.12. Jam verò legibus illis de prohibitis gradibus adjicitur ista clausula Levit.18.v.5. Ergò.

5. Ex prophetica harum legum explicatione. Quæ leges à Prophetis inter morales referuntur, & ex quibus gentiles peccatorũ arguuntur, eæ non sunt merè forenses vel Ceremoniales, sed morales. Ratio consecutionis est, quia forenses & Ceremoniales leges ad Judaicum duntaxat populum pertinent, propter quarum transgressionem gentiles argui nequeunt. Jam verò leges de prohibitis gradibus à Prophetis inter morales referuntur, & ex illis gentiles peccati arguuntur, Ezechiel.22.v.10,11. Amos 2.v.7. Ergò.

6. Ex legum harum in Novo Testamento repetitione. Ex quibus legibus etiam in N. Testamento peccata arguuntur, illæ non sunt Ceremoniales vel forenses, quippe quæ in Novo Testamento sunt abolitæ. Jam verò ex legibus de prohibitis gradibus etiam in Novo Testamento peccata arguuntur, Matt.14.v.4. Marci 6.v.18. 1.Cor.5.v.1. Ergò.

7. Ex legum harum in cordibus gentilium inscriptione. Ea, quæ lex Naturæ in omnium sanorum cordibus, quorũ mens non est prorsus reproba, inscripta esse docet, non sunt Ceremonialia, sed moralia, Rom.2.v.15. Sed prohibitiones graduum in omnium sanorum cordibus, quorum mens non est prorsus reproba, sunt inscriptæ, quod probatur, tum ex legibus Imperatorum & rescriptis veterum JCtorum, in quibus iidem consanguinitatis & affinitatis gradus prohibentur, qui in lege divina sunt prohibiti, tum ex honestis aliarum gentium legibus, tum ex brutorum Historiis. Ergò.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, prohibitiones Levit.18. esse juris naturalis, ac in N. Testam. nos obligare, nec in illis locum habere posse humanam dispensationem.

Calixtus Episcopus Romanus in Epist. 2. ad Episc. Gall. & citatur c. Conjunctiones caus. 35. q. 2. *Conjunctiones consanguineorum fieri prohibentur. Quare? quia has divinæ seculiq; prohibent leges. Leges ergò divinæ hoc agentes & eos, qui ex eis prodeunt, non solùm ejiciunt, sed etiam maledictos appellant. Leges ergò seculi infames tales vocant & ab hereditate repellunt. Nos verò sequentes patres nostros infamiâ eos notamus & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt aspersi, nec eos viros, nec accusationes eorum (quas leges seculi rejiciunt) suscipere debemus. Eos autem consanguineos dicimus, quos divinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Græcorum leges consanguineos appellant & in hereditate suscipiunt, nec repellere possunt.*

(Confer cum hoc Pontificis decreto verba Bellarmini de matrimon. cap. 25. §. Adde. *Quæ Chemnicio videntur divinæ prohibitiones, & in quibus aliquando Papa dispensat, eas non esse divinas apud Christianos demonstrabimus.*)

Innocentius III. ad Bituricensem ArchiDiaconum & citatur cap. Literas ext. de restitut. spoliat. *Rescripto petebas Apostolico edoceri, utrum, quando aliquis consanguinitatis gradus objicitur, in quo Sedes Apostolica dispensare non potest, nec etiam consuevit, & probationes promtæ sint & paratæ indulgenda restitutio sit, an neganda?*

Sanè circa solutionem propositæ quæstionis diversæ sunt sententiæ diversorum, aliis asserentibus restitutionem faciendam, aliis sentientibus in contrarium, nonnullis viam mediam eligentibus ac dicentibus, eam faciendam interdum, quandoque penitùs denegandam &c. Opinioni ultimæ videtur non incongruè adaptari, ut in gradib. consanguinitatis, divinâ lege prohibitis, restitutioni aditus præcludatur, sed constitutione interdictis humanâ restitutio locum habeat, cùm in illis dispensari non possit, & in istis valeat dispensari, sicut Gregorius & multi alii dispensârunt. Nos autem ad præsens nullam de prædictis sententiis reprobamus, nec cuiquam earum aliquod præjudicium ex nostra responsione volumus generari.

Et postea. *Porrò, cùm mulier, quæ consanguinitatis habet notitiam, præsertim in gradibus, quos lex divina prohibuit, non possit hujusmodi viro sine peccato mortali carnaliter commisceri, quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, & quicquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam, frustrà in tali casu adjudicaretur restitutio spoliato, cùm illa contra Deum non debeat judicii in hoc obedire, sed potiùs excommunicationem humiliter sustinere, sicq; difficultas occurreret quasi perplexa, quia propter sententiam oporteret eam reddere debitum & propter conscientiam reddere non deberet, unde contingeret eos graviter impediri & utrique laqueus pararetur, cum inter se carnaliter conjungi non possent, nec alter alteri matrimonialiter copulari. Propterea melius videtur, quòd cùm opponitur consanguinitas (præsertim in gradibus divinâ lege prohibitis) & probationes offeruntur in continenti paratæ, in cæteris adjudicanda sit restitutio, sed ad majorem cautelam juramento recepto, quòd talis objectio maliriosè non fiat sola, quoad commixtionem carnalem (maximè si fama consentit) est restitutio differenda, donec auditis probationibus & discussis causa sine diffugio terminetur, cùm utrique sit meliùs taliter expediri, quàm manere taliter impeditos.*

Alexander Carerius JCtus Pontificius lib. 2. de Matrim. cap. 5. citat Palud. Floren. & Majorem in 4. sentent. dist. 40. affirmantes, *Pontificem in nullis gradibus, qui in Levitico exprimuntur, posse dispensare.*

Anno 1320. claruit Johannes Baconthorpius Anglus in Collegio Regali Oxonii, quod Orialense vocatur, S. Theol. D. & Prof. Doctor Resolutus vulgò dictus, (quem Baptista Mantuanus hoc tetrasticho celebravit:

Iste tenebrosi damnat vestigia Scoti,
Et per sacra novis it documenta viis.
Hunc habeant, quibus est sapientia grata, redundat
Istius in sacris fontibus omne sophon.)

Is in scriptis suis constanter docuit, *Pontificem Rom. in gradibus consanguinitatis, divinâ lege prohibitis, dispensare minimè posse.* Jacobus Calcus Papiens. lib. de Henr. VIII. Angl. Reg. divortio. Balæus Cent. 5. cap. 1.

Ambrosius Catharinus adversus Cajetan. pag. 221. sparsim. *Quis dubitet, inquit Augustinus, honestius hoc tempore, etiam consobrinarum prohibita esse conjugia, etiam, quia nescio, quomodo inest humana verecundia quiddam naturale* (nota) *atque laudabile, ut, cui debet causâ propinquitatis honorem verecundum, ab ea contineat, quamvis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam conjugalem.*

galem. Ambrosius in Epist. ad Paternum consulentem, an liceret neptem ex filia filio suo conjungi, quia putabat jure divino non esse prohibitum, ita rescribit: Ego autem jure divino prohibitum esse assero, quia cùm leviora interdicta sint de patruelibus fratribus, multò magis hoc, quod arctioris est necessitatis, interdictum arbitror. Quòd si ideò permissum esse putas, quia non est prohibitum in lege, non est ideò licitum? minimè; interdictum enim est inviolabili Naturæ lege (nota) *scripta in cordibus titulo necessitudinis. Ista connubia qualia sint, ipsa Natura, Deo ita volente, videtur attestari, quæ plerunque in talibus connubiis sobolem non patitur succrescere, sicut B. Gregorius observatum esse testatur. Nos etiam vidimus ejusmodi nuptias infaustas & infelices exitus in magnis Principibus habuisse, quod utinam saltem non cum magno scandalo ac Christianæ Reipublicæ detrimento nunc videremus. Denique, ut ad Scripturas ascendam, clarè confutatur contraria opinio Levit. 18. ubi plures gradus prohiberi videmus, in quibus nuptiæ non possunt consistere, & ratio prohibitionis adjicitur, quia incestus* (*aut ut alii*) *scelus est, & in calce capitis concluditur, ne polluamini in omnibus his &c. Quare magnopere miror, quomodo ausus est Reverendissimus* (Cardin. Cajetanus) *non solùm contra Theologos & sanctos, verùm etiam contra rationem & verba textus dicere, quòd ista præcepta sint abrogata.*

Cornelius à Lapide in cap. 18. Levit. *Quæres, an hi gradus omnes, qui hoc capite recensentur, jure Naturæ ita sint absolutè prohibiti, ut irritent matrimonium, nec Pontifex in iis dispensare possit? Affirmavit Henricus VIII. qui hanc legem prætendit suo divortio cum Catharina. Affirmârunt idem eodem tempore nonnulli Doctores in variis Universitatibus.* (Addit quidem Cornelius quòd *illi Doctores Angelottis Henrici fuerint corrupti*, sed dicit hoc, non probat.) *Ratio eorum erat, quòd Cananæi contra has leges peccantes, puniti sunt à Deo, ut habet v. 24. Atqui Cananæi non habebant aliam legem, quàm Naturæ. Ergò hæ leges sunt leges Naturæ.*

(Hûc referri potest, quòd jam olim quidam Episcopi dispensationes Papales in prohibitis Lev. 18. gradibus improbaverint, ac proinde judicaverint, *prohibitiones illas esse juris naturalis, adeoque dispensationi humanæ minimè subjectas.*

Ranulphus in Polychronico lib. 5. capite 29. & Chronicon Hirsaugiense. *Cùm Fridericus in Episcopum Trajecti esset consecratus, & in prandio Ludovicus Pius Imperator ad dextram ei assideus, monuisset illum, ut recentis professionis memor, sine ullius personæ respectu jus Dei in sua vocatione administraret, respondit ille: Rectè me mones Imperator, sed quæso, Tua Majestas dicat, utrum honestius sit, piscem hîc appositum, à capite, an à cauda aggredi? Ille statim inquit, Caput præstantius membrum est, inde fiat initium. Episcopus ergò ait: Benè dixisti, ergò & tu renuncia incesto matrimonio, quod cum Juditha contraxisti. Hoc sermone Imperator motus, uxorem à se dimisit. Re ad Pontificem Romanum delatâ, alia pronunciata fuit sententia, quòd nimirum pœnitentiâ præstitâ, quæ erat satisfactio aliquot millium aureorum, Imperator cum uxore deinceps legitimo possit uti connubio. Juditha indignè ferens Episcopi libertatem in veritate dicenda, per sicarios eum in templo ad aram curavit interfici.*

2. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Bellarminus lib. de matrimon. cap. 27. concedit, *omnia illa praecepta de gradibus cognationis Levit. 18. esse naturalia aliquo modo, nimirum si nudè ac solitariè sumantur gradus cognationis, sine circumstantiis, quae sufficiant ad matrimonia in illis gradibus honestanda.*

ibid. *Plerique Theologorum veterum, in 4. sent. dist. 40. ut Bonaventura, Richardus, Paludanus & alii concedunt, omnia praecepta Levit. 18. esse naturalia.*

(Atqui Bellarminus nudè asserit, nullâ autem ratione probat, *ob certas quasdam circumstantias praecepta Levitica fieri ab hominibus dispensabilia ac matrimonia in prohibitis gradibus contracta, ex circumstantiis quibusdam honestari.* Exempla enim, quae affert, illud non probant, cùm nō ex *exemplis* de regula, sed *ex regula* de exemplis judicandum sit. Nos ex concessis â Bellarmino sic concludimus: Quae jure naturali sunt prohibita, nullâ circumstantiâ fiunt licita & honesta, quia *naturalia sunt immutabilia.* §. Sed naturalia Instit. de jure Nat. gent. & civili. Jam verò praecepta de gradibus cognationis Levit. 18. sunt naturalia, fatente Bellarmino. Ergò sunt immutabilia, & per consequens dispensatio humana in illis non habet locum.)

Secundò, idem Bellarminus d. l. in resp. ad 1. argum. sic scribit: *Propositio illa generalis Levit. 18. Ad proximam sanguinis sui nemo accedat, jus Naturae complectitur, & ideò etiam in singulis praeceptis repetitur vocabulum turpitudo, quia turpe est cum cognata matrimonium contrahere, cùm Natura ipsa dictet, reverentiam quandam illis deberi, cum qua pugnat copula carnalis, & quia gentes illae sine delectu miscebantur consanguineis, peccabant haud dubiè in singulis contra jus Naturae, & ideò meritò puniebantur.*

Hûc pertinent dicta eorum, qui concedunt, leges Levit. 18. obligâsse etiam infideles populos, Aegyptios, Cananaeos &c. ac eosdem illos populos propter transgressionem istarum legum divinitùs fuisse punitos.

Glossa ordinaria Levit. 18. *Ille Dei populus necessariò fuerat praemonendus, ut malitiam ubique diffusam attentiùs evitaret, ne aut pristinâ suâ consuetudine traheretur, aut habitatorum regionis, ad quam vocabatur, perversitatem imitaretur.*

Lyranus ibid. *Et juxta morem &c. Quia in terra eorum habitaturi erant, & homines de facili accipiunt mores terrae, in qua habent habitare, ut potißimè, quia Aegyptii & Chananaei erant vitiosi in his, quae postea prohibentur.*

(Ex illis sic colligimus: Nullius Ceremonialis legis transgressio gentiles efficit peccati, irae ac poenae divinae reos, quia ipsis non est lata, Rom. 4. v. 15. Atqui, fatente Bellarmino, singulorum praeceptorum Lev. 18. propositorum transgressio gentiles fecit reos peccati, irae ac poenae divinae. Ergò. Praeterea, si gentes contra gradus Levit. 18. contrahentes, in singulis peccabant contra jus Naturae, utique singulae prohibitiones sunt juris naturalis. Quòd si verò sunt juris naturalis, nulli homini in illis concessa est dispensatio.

Excipit Bellarminus, *gentes non esse punitas & è terra ejectas propter haec crimina singula, sed propter omnia in illo capite enumerata, praesertim propter crimen idololatriae, adulteria & flagitia illa prodigiosa cum masculis & brutis.*

Sed

Sed enim hanc ipsam solutionem Bellarminus in aliis repudiaverat. *Respondebit*, inquit, *aliquis fortaßè, Deum punire voluisse gentiles non propter transgreßionem præceptorum de gradibus cognationis, sed propter adulterium, propter concubitum cum masculis & jumentis, & propter idololatriam, quam gentes illæ exercebant in idolo Moloch. At non videtur solida solutio. Nam etiamsi cap. decimo octavo Levitici pœna in gentiles subjiciantur immediatè post illa quatuor scelera, tamen cap. 20. subjiciuntur eadem pœna in eosdem gentiles immediatè post prohibitiones graduum cognationis.* Aliter igitur excipit, *Peccâsse quidem gentiles in ejusmodi conjugiis contrahendis, non tamen ita graviter, ut propter illa ejiciendi essent è terra.* Sed præterquam, quòd textus Mosaicus contrarium testatur, sufficit, quòd conceditur, gentiles harum legum transgressione peccâsse. Ergò hæ leges non sunt Ceremoniales vel forenses, sed morales.)

Tertiò, idem Bellarminus d.l. cap. 28. §. His notatis &c. *ex capitali supplicio* prohibitioni conjugiorum in primo consanguinitatis gradu tam in linea recta, quàm in transversa, & in primo gradu affinitatis in linea recta Levit. 20. adjecto, colligit, *talia conjugia esse jure Naturæ interdicta.*

(Jam verò etiam aliis prohibitionibus Levit. 18. promulgatis, capitis pœna adjungitur, quinimò generalis clausula additur, quòd propter violationem harum prohibitionum *terra Canaan evomat habitatores suos.* Ergò omnes illæ prohibitiones sunt juris naturalis.)

Quartò, Bellarminus d.l. cap. 28. *conjugia in primo gradu consanguinitatis tam in linea recta, quàm in transversa, & in primo gradu affinitatis in linea recta jure Naturæ interdicta esse* probat ex eo, *quòd omnes gentes aut à conjugiis prædictis naturaliter abhorruerint, aut si quæ gentes iis indulgent, ab aliis feræ & barbaræ judicantur.*

(Atqui etiam reliquæ prohibitiones Levit. 18. propositæ in saniorum gentilium, quorum mens non est prorsus reproba, cordibus sunt inscriptæ. Ergò etiam illæ prohibitiones sunt juris naturalis.)

Quintò, Bellarminus d.l. cap. 29. rat. 1. *Reverentiæ, quam parentibus, consanguineis & affinibus deberi ipsa Natura docet, repugnat actus conjugalis.*

(At hæc reverentia locum habet in omnibus gradibus Levit. 18. prohibitis. Ergò omnes gradus jure Naturæ sunt prohibiti.)

Sextò, Lovanienses in annot. margin. Matth. 14. v. 4. ubi Johannes Baptista arguit *Herodis cum fratria conjugium*, remittunt lectorem ad Levit. 18. v. 16.

(Ergò agnoscunt, Johannem Baptistam ex fundamento legum istarum Herodis cum fratria conjugium taxâsse, & per conseq. judicâsse, eas non esse merè forenses vel Ceremoniales, sed morales in N. Testamento adhuc obligantes.)

Septimò, edita est superiore seculo in Anglia *Tumultuaria* (ut habet titulus) *Apologia pro dispensatione de matrimonio Regis Henrici VIII. & uxoris sui fratris defuncti.* In ea multorum ex veteribus & recentioribus suffragium nobis conceditur.

fol. 4. §. Et ut. *Ut faciamus septem illas Academias omninò consentientibus calculis nostra causa adversari, tamen si æqui æstimatores*

res esse velimus, parum aut nihil id causæ nostra officere debet, cùm contra paucas istas Academias à nobis stet orbis universus.

(Quasi verò septem illæ Academiæ non sint pars quædam universi orbis.)

fol.20. §. Jam &c. *ad illud, quod Chrysostomus existimavit, Philippum Herodis fratrem mortuũ fuisse, & tamen matrimonium Herodis cum fratria illicitum judicâsse,* respondet, *Chrysostomus unicus & solus est, nec sibi, si viveret, tot contrà consentientibus, credi postularet.*

fol.35. §. Primum igitur &c. *ad dicta Basilii & Ambrosii* sibi opposita respondet, *Ex usu ipsis erat sic abuti Scripturâ pro tempore.*

fol.37. §. Hieronymus, & fol.38. §. Igitur videtur &c. in genere *ad dicta Patrum* respondet, *Maneat sanè Patribus suus honos, sua majestas, sint, ut merentur in summa veneratione ac precio, attamen audeo dicere, recentiores Doctores multis in locis Patribus excußiores & vigilãtiores ac perspicaciores esse.*

fol.46. §. De noverca, ad dictum *Gregorii Pont. Rom.* adeoque Patris patrum sibi objectum respondet. *Gregorius hîc non est audiendus, neque quantum ad jus Naturæ, neque quantum ad honestatem attinet.*

fol.45. §. Post hæc. *Qui pro studio, nempe publicam utilitatem juvare volens, Scripturas, obtorto collo, ad suum institutũ protrahit.*

(Egregium verò elogium Pontifici attributum?)

3. Frigidæ Adversariorum ad argumenta nostra responsiones.

(Illæ enim sententiæ nostræ firmitatẽ, oppositæ opinionis vanitatem arguunt.)

Ad primum nostrum argumentũ, *quòd præcepta illa sint juris naturalis, ac proinde humanæ dispensationi minimè obnoxia,* excipit Bellarmin. lib. de matrim. cap. 27. *Tribus modis aliquod præceptum dici naturale. 1. Cùm res prohibita intrinsecè mala est, ita ut semper & apud omnes sit mala, nec poßit per mutationem circumstantiarũ fieri bona, qualia sunt mentiri, mœchari &c. hæc sunt omninò indispensabilia. 2. Cùm res prohibita est mala semper & apud omnes, exceptâ extremâ neceßitate, quale est tollere alienum, invito domino. 3. Cùm res est mala, si absolutè & nudè sumatur, quæ tamẽ poßit mutatis circumstantiis variis modis honestari ac fieri bona, quale est occidere hominẽ, item juramentum præstare. Hoc tertio modo aliqua præcepta Levitica, solitariè considerata, naturalia sint, si nudè sumantur, sed cum circumstantiis accepta, vim juris naturalis non habent.* Hanc dicit esse *probabilißimam Cajetani & aliorum expositionem.*

Sed eidem jampridem respondit Ambrosius Catharinus in annot. adv. Cajetanum §. De copulis &c. ubi urget verba legis divinæ indeterminatè posita. *Scriptura dicit, ne reveles turpitudinem &c. mater tua est, soror tua est &c.* ibidem etiam respondet ad distinctionẽ quandam Cajetani. *Reverentia & honoratio quædam est per se & immediatè consequens conjunctionẽ carnalẽ, quæ sola reddit personas inhabiles ad matrimonium. Alia reverentia mediata est & per accidens, ut est illa inter cæteras personas, quæ non inhabilitat conjugia, nisi lege aliquâ positivâ prohibeantur.* Respondet Catharinus. *Sed quid, si ego nunc negem Cardinali ob hanc rationem reverentiam deberi, quia non per se, sed per accidens, id est, non immediatè, sed propter Pontificem reverentiam Cardinalibus debeam?*

(Quod Catharinus Cardinali Cajetano respondet, idipsum nos Cardinali Bellarmino respondere possumus. Conjugium

gium in gradibus jure divino prohibitis contractum, minùs rectè confertur cum juramento, juramentū enim non pugnat cum lege Naturæ, quia lege divinâ non prohibetur, sicut gradus illi cognationis lege divinâ prohibentur. Nec valet collatio inter homicidium, quod Magistratus maleficis infligit & inter dispensationem Pontificis in prohibitis gradibus Levit.18. quia illud fit autoritate divinâ. Deus enim in sua lege Magistratui *gladium* tradidit Roman.13.v.4. sed Pontifici Romano nuspiam in tota Scriptura potestas dispensandi contra divinas prohibitiones invenitur concessa. Adde, quòd pœnam maleficorum extrema necessitas pacis ac tranquillitatis publicæ requirat, talem verò necessitatē in matrimoniis personarum, quæ in gradibus divinâ lege prohibitis cōjunguntur, occurrere, nondum fuit demonstratum. Praxis testatur in ejusmodi dispensationibus non tam ad honestatem, quàm Pontificis utilitatem respectum haberi, cùm non nisi interventu summæ pecuniariæ obtineri possint.)

Ad argumentum nostrum secundum, *quòd pronunciet Deus, se puniturum gentes ob conjugia Lev.18. prohibita*, excipit Bellarm. d. l. *Omnia illa præcepta, si nudè spectentur sine circumstantiis, esse naturalia*; (hoc nostrā potiùs confirmat sententiam, ut paulò antē ostendimus. Subjungit igitur) *At cū circumstantiis accepta, non sunt naturalia.*

(Sed huic coccysmo opponimus illud Catharini ex Thoma p.214. *Levitici 18. dicitur: Mater tua est, non revelabis turpitudinē ejus, & idē postea dicitur de aliis. Ubi ergò lex nō distinguit, nec nos distinguere debemus,* inquit Vega in opusc. de grat. & fide q.1.)

Ad tertium argumentum nostrū, *quòd Paulus reprehendat matrimonium cum noverca*, excipit Bellarminus, *probabile esse, primum gradum affinitatis in linea recta simpliciter esse prohibitum jure Naturæ.* (At hoc nostram potiùs confirmat sententiam. Eadem enim ratio est aliorum graduum expressâ lege divinâ ibidem prohibitorum. Subjungit igitur) *Probabile esse, Apostolum loqui de aliquo, qui patre adhuc vivente, concubinæ loco, novercam haberet* 2. Corinth.7. *non propter eum, qui passus injuriam.*

(At sufficit nobis, quòd Bellarminus ibid. concedit, *incestum esse, si quis novercā suam etiam post mortem patris ducat.* Incestus enim committitur contra legem Naturæ. Ergò lex prohibens conjugium cū noverca, pertinet ad legem Naturæ. Incestuosus ille, si cum matre germana se commiscuisset, quamvis patre defuncto, diceretur nihilominùs patris sui turpitudinem disco operire. Cùm ergò noverca æquè ac mater ejus, patris sui uxor propria fuerit, utique incestuosus ille æquè patris turpitudinem revelâsset, si post patris mortem novercam duxisset.)

4. Quòd res ipsa testetur, dispensationes Pontificias in gradibus prohibitis nihil aliud esse, quàm retia pecuniaria.

Taxa Pœnitentiaria sub tit. de causis matrimonialibus. *In causis matrimonialibus pro contractu quarti gradus taxa est turonens. septem, ducatus unus, Karlini sex.*

De contracto matrimonio in tertio consanguinitatis vel affinitatis gradu taxa est turon.14. ducat.3. Karl.4. Et præterea componendum semper est cum Datario.

In secundo consanguinitatis vel affinitatis gradu dispensatur tantùm per signaturam

Papa,

Papæ, aut Sede vacante per summum Pœnitentiarium, & taxa est turon. 50. ducat. 12. Karl. 6. §.

In primo gradu affinitatis dispensatur in foro conscientiæ tantum, & taxa est tur. 30. duc. 7. Karl. 6.

Laurentius Capella lib. 1. ejusmodi recitat Historiam. *Fuit Arragoniæ Rex Ferrandus. Is quanquam incredibili amore Mariam de Foix illustrem virginem prosequebatur; non audebat tamen inhibente conjugium propiore sanguinis communione, quod in votis habebat, agere. Dominum ergò de Wick ambassatorem suum Papam adire jussit, qui tum Julius secundus erat, ut ille discerneret, atque dispensaret. Sed ille quinquaginta millia ducatorum pro venia nubendi danda postulavit. Verumenimverò considerans auri vim Rex, atque eam in multò potiora conferri posse judicans, egregiè sibi consuluit pariter, atque Julium induxit. Curavit supplicationem fieri: Sanctissime Pater, Ferrandus de Arragonia & Maria de Foix nimiùm sibi affines sunt, proinde petunt dispensationem, quâ jure matrimonium inire poßint &c. Ilicò subscripsit Papa, decemque numerari ducatos postulavit. Dati sunt illi confestim. Rex nuptias celebravit, tantiq; eas emi à Pontifice potuisse, non mediocriter sibi atq; ærario suo est gratulatus. Innotuit autem Julio, quòd Arragoniæ Rex cum agnata sua thalamum iniisset, nondumq; illi ac minimè sese annuisse, animum induxit. Vocavitq; ad se Dominum de Wick; & iratus, Heus tu, inquit, quænam furiæ Dominum tuum Regem in illicitum hoc matrimonium conjecêre? Cui ille, Tuâ id veniâ, Pater, est factum, protulitq; literas summam dispensationis continentes, quas alicui privato pauperi, ac minimè Regi tam diviti pro decem tantummodò ducatis exposuisse se Papa existimabat. Intelligens ergò fraudem, rectè, inquit, nobiscum actum est.*

Gravamina nationis Germanicæ ab Imperii Ordinibus Legato Pontificis Ann. 1523. exhibita grav. 1. *Hæ atque his similes complures humanæ constitutiones (de tam multis gradibus consanguinitatis & affinitatis matrimonium prohibentibus) eò usq; ligant homines, donec pecuniâ sibi harum legum gratiam à statuentibus impetrent, ut ita pecunia faciat divitibus licitum, quòd tenuibus gratis sit prohibitum. Illicitiq; his legum ac constitutionum humanarum retiaculis non modò magna nummorum copia à Germanis expiscata, è Germania & trans Alpes lata, sed & maxima inter æquè Christianos orta iniquitas, plura offendicula, simultates, dum tenues hisce laqueis vident se illaqueari non ob aliud, nisi quòd spinas Evangelicas (ita enim Christus divitias non semel appellat) non poßideant.*

5. Dissensiones Adversariorum.

Primo, Bellarminus lib. de matrimon. cap. 28. *sex species matrimoniorum jure naturali prohibitas* recenset, *1. Filii cum matre. 2. Patris cum filia. 3. fratris cum sorore germana. 4. Fratris cum sorore ex altero tantùm parente. 5. Privigni cum noverca. 6. Vitrici cum privigna.*

Sed ibidem mox addit: *De his quatuor gradibus posterioribus non desunt, qui negent, eos jure Naturæ prohibitos esse, in quibus est Cajetanus 2. 2. q. 154. art. 9. tamen sententia communior & verior habet contrarium.*

Rubeus in 4. sent. dist. 41. *Commistio inter patrem & filiam; & inter filium & matrem jure prohibetur Naturæ; cæteræ verò commistiones ab illa consanguinitatis & tantò minùs affinitatis, minimè jure prohibentur naturali.*

Et

Et post. *Solus primus gradus consanguinitatis in linea recta impediet & dirimet matrimonium jure Naturæ, adeò, quòd inter parentes & liberos nullo modo poterit cadere dispensatio aliqua humana, ut inter eos matrimonium esse possit, at inter reliquos omnes consanguineos, Pontificiâ autoritate, si sibi placeret dispensare, posset esse: & si non dispensaret, non esset ex impotentiâ, sed quoniam aliquâ de causâ nobis occulta Pontifici summo non liberet.*

Secundò, idem Bellarminus d. l. §. Est autem &c. scribit. *Communis sententia est, inter ascendentes & descendentes omnia conjugia esse prohibita.*

Sed cap. 24. §. Ex quo &c. disertè addit, *id à multis* (inter Pontificios) *negari.*

Tertiò, Cajetanus d. l. negat, *conjugium fratris cum sorore jure Naturæ prohiberi.*

Cornelius à Lapide in Comment. Levit. 18. *Communis Doctorum sententia est, solos gradus consanguinitatis lineæ rectæ inter ascendentes & descendentes, & ut summum, primum gradum in linea transversa, qui est fratris cum sorore, jure Naturæ irritum facere matrimonium.*

Inde etiam Pontifex Martinus V. dispensavit cum fratre, ut sororem germanam in matrimonium duceret.

Antoninus in Summa part. 3. tit. 1. cap. 11. §. Quòd Papa. *Martinus V. habitâ cum suis Doctoribus & Theologis consultatione, cum quodam dispensavit, ut sororem suam germanam impunè in matrimonio haberet.*

Angelus de Clavisio in Summa, in verbo Papa fol. 220. *Dominus Archiepiscopus Florentinus in Summa dicit, se audivisse à fide dignis, quòd Papa Martinus quintus, habitâ consultatione cum multis doctissimis viris in sacra Theologia & jure Canonico, dispensavit cum quodam, qui acceperat germanam suam sororem in uxorem propter multa mala & scandala, quæ evenissent, si eam dimisisset, & quæ evitari non poterant, nisi sic dispensaretur. Et idem ego dico de similibus.*

Idem referunt Nicolaus Boërius in Consilio 20. Utrum Papa num. 26. & Almain de potest. Ecclesiastica cap. 13.

De Comite quodam Armeniaco refert Paulus Æmilius in Ludovico XI. *eum falso Pontificis diplomate sororem germanam sibi matrimonio conjunxisse.*

(Sed si fuit illud diploma falsum, cur excommunicationis pœnæ non fuit subjectus, cur conjugium illud non fuit irritum pronunciatum?)

Contrà verò conjugium fratris cum sorore germana Bellarminus lib. de matrim. cap. 28. numerat inter *species matrimoniorum jure naturali prohibitas, in quibus Pontifex dispensare non possit.*

Inde etiam lib. ejusdem cap. 25. præfractè negat, Martinum V. in tali matrimonio dispensâsse. *Martinus V. Pontifex* (inquit) *omnium consensu sapientissimus & optimus non permisit conjugium cum sorore germana, ut Beza mentitur, sed cum sorore ejus, quam antea cognoverat per fornicationem.*

Quartò, idem Cajetanus d. l. negat, conjugium privigni cum noverca esse jure naturali prohibitum. *Pontifex*, inquit, *justis de causis in omnibus gradibus prohibitionem relaxare potest, præterquam in connubio patris & filiæ, filii & matris.*

Sed alii rectiùs statuunt, ejusmodi conjugium esse jure naturali prohibitū, in quo Pontifex dispensare nequeat.

Thomas de Aquin. in 1. Cor. 5. *Hoc scelus horribile erat, etiam apud gentiles, utpote*

contrarium naturali ratione existens. Ideò Lev. 18. turpitudinem uxoris patris tui ne discooperias, turpitudo enim patris tui est.

Lyranus ibid. *Erat hoc à principio mundi exclusum, tanquam illicitum propter naturalem reverentiam, quæ debet haberi ad patrem & matrem.*

Arias Montanus ibid. *Scelus apud gentes ne fando quidem auditum.*

Ambrosius Catharinus adv. Cajetan. pag. 213. *Cum noverca admisceri, inquit Gregorius, grave est facinus, quia lege scriptum est, turpitudinem patris tui non revelabis. Nam qui turpitudinem novercæ, quæ est una caro cum patre, revelare præsumserit, profectò patris turpitudinem revelavit.*

Alfonsus Salmero in 1. Cor. 5. *Quantum Ecclesia detestetur hoc facinus, testatur satis, dum Concilium Tuberiense statuit, ut habetur 32. quæst. 7. c. Si quis. Si quis, inquit, cum noverca sua dormierit, neuter ad conjugium potest pervenire. Quantum horreat Natura ejusmodi commixtionem, exemplis possit probari.*

Bellarminus lib. de matrim. cap. 28. inter matrimonia jure naturali prohibita, recenset *conjugium privigni cum noverca.*

Argum. Adversariorum.

1. *Ex pœnarum diversitate. Conjugium in primo gradu affinitatis in linea recta Deus punit morte & conjungit hoc peccatum cum adulterio & cum Sodomia, quæ sunt manifestè contra jus Naturæ, & eadem est ratio vel potiùs major de consanguinitate in primo gradu in linea recta. Deinde eandem pœnam mortis lex statuit in eos, qui junguntur primo gradu consanguinitatis in linea transversa, ut cùm frater accipit sororem. At conjugium in secundo gradu consanguinitatis in linea transversa, ut nepotis cum amita vel matertera non punitur morte, sed pœna leviore &c.* Bellarm. lib. de matrim. cap. 27.

Resp. 1. Idem Bellarminus in resp. ad 4. nostrum argumentum disputat, *ex pœnarum qualitate non posse colligi, quæ præcepta sint naturalia, cùm judicialibus ac Ceremonialibus legibus similes pœnæ addantur.*

(Ergò ex pœnarum diversitate non debet ipsemet colligere, quasdam illarum prohibitionum esse forenses. Nimirum ex pœnarum inæqualitate rectè colligitur, peccatorum inæqualitas, sed minus rectè ex illa inæqualitate colligitur, quædam istorum peccatorum non pugnare contra jus Naturæ, cùm nihil prohibeat peccata contra jus Naturæ esse inæqualia. V. g. blasphemia gravior est mendacio, adulterium gravius fornicatione, homicidium gravius furto, ac pœnæ horum peccatorum sunt inæquales, interim omnia illa peccata pugnant contra jus Naturæ.)

2. Idem Bellarminus d. l. §. Secundò &c. *Tollere alienum invito Domino, exceptâ causâ extremæ necessitatis, semper est malum & contra jus Naturæ, estq; indispensabile.*

(Et tamen Deus in legibus judicialibus huic peccato nullam mortis pœnam imposuit. Ergò ex eo, quòd prohibitioni alicui non est addita pœna mortis, non potest colligi, prohibitionem illam non esse juris naturalis.)

3. Diversitas pœnarum arguit diversos peccatorum gradus, non autem diversam juris speciem.

Bellarminus ipse concedit, *gravius coram Deo peccatum esse incestum filii cum matre, vel filiæ cum patre, quàm privigni cum noverca, vel vitrici cum privigna,* & tamen *omnes illas quatuor species matrimoniorum*

jure

jure naturali prohibitas esse asserit lib. de matrim. cap. 28. §. Sextum.

Argum. 2. *ex contrariorum exemplorum varietate. Si omnia illa præcepta essent naturalia, semper obligâssent, etiam ante legem datam. Si autem leges illæ semper obligâssent, nunquam sancti viri & amici Dei contra leges illas matrimonia contraxissent, quod tamen factum novimus. Jacobus duas sorores viventes simul accepit uxores Gen. 29. Judas Patriarcha dedit filio suo secundogenito uxorem defuncti primogeniti Gen. 38. Amram accepit uxorem Jochabed amitam suam Exo. 6.* Bellarminus d. l.

Resp. 1. Bellarminus ipse in cap. 28. §. Jam verò &c. adducit quædam exempla *matrimoniorum in gradibus jure naturali prohibitis contractorum*, & ad ea respondere conatur. (Agnoscat ergò, etiam exemplis, quæ pro sua opinione adducit, responsionem commodam adhiberi posse.) *Fieri potest*, inquit, *ut Deus cum filiis Adæ dispensaverit, ut sororibus jungerentur. Non enim requirebatur externa aliqua dispensatio per vocem aut Scripturam, sed satis erat interna inspiratio, fortè etiam Deus per Adamum significavit, ac declaravit ejus filiis voluntatem suam. Neque absurdum est, quòd ab ipso mundi initio in ea lege Deus dispensaverit; quandoquidem voluit rerum autor omnes homines ab uno procedere, neque bonum judicavit plures simul masculos pluresque fœminas procreare.*

(At hac ratione unâ liturâ delet omnia, quæ contra nostram sententiam ex quibusdam exemplis disputat. Si enim divina dispensatio in conjugio fratris cum germana sorore semel facta, non impedit, quò minùs jure Naturæ ejusmodi conjugium censeatur prohibitum, utique etiā in reliquis exemplis divina dispensatio non efficiet, quò minùs graduum illorum prohibitio sit juris naturalis.)

2. Ambrosius Catharinus in annot. advers. Cajet. *Olim, inquit Cyprianus, multa licebant, quæ etiā lex Naturæ minùs probabat.*

(Ergò ex dispensatione colligi nequit, prohibitiones illas non esse juris naturalis.)

3. Pererius in cap. 29. Genes. *Tradit Augustinus serm. 80. de temp. actum conjugii Jacob cum Lea figuram Judaici populi facere, cum Rachel gentium.*

(Ergò potest dari illius dispensationis in conjugio Jacobi cum duabus sororibus causa, videlicet mysterii significatio, quod Bellarm. h. l. negat.)

4. Quidam ex ipsis Pontificiis agnoscunt, *non posse in primo gradu affinitatis in linea transversa dispensationem hodiè fieri.*

(Ergò exemplum Jacobi debuisset omitti. Si Bellarminus ex Jacobi exemplo evincere velit, *conjugium cum duabus sororibus non pugnare cum jure Naturæ*, concedere cogetur, Pontificem etiam in polygamia cum duab. sororibus simultanea Jacobi exemplo comprobata, dispensare posse.)

5. Amram non duxit *amitam* sive patris sororem, qui gradus Lev. 18. v. 12. prohibitus, sed *patruelem* sive amitā filiam, ex patris sorore natā, qui secundus cognationis in linea collaterali æquali gradus divino jure non est prohibitus, Gen. 14. v. 8. Jer. 32. v. 12. Hanc expositionem Bellarminus non potest repudiare, ne incurrat anathema Conc. Tridentini, quod vulgatam versionē pronunciavit authenticā. Sic verò reddidit Latinus Interpres: *Accepit Amram uxorem Jochabed patruelē suam.*

6. Cornelius à Lapide in cap.2. Exodi v.1. sic commentatur: *Abulensis putat, Jochabed verè & propriè fuisse filiam Levi, & amitam Amram mariti sui &c. Verùm verius est, Jochabed non fuisse filiam, sed neptem Levi; nec amitam, sed consobrinam Amram. Id enim expreßè docet noster Interpres cap.6.v.20. ubi eam vocat patruelem Amram, & Septuaginta ibidem, qui eam vocant patrui Amram filiam, & Chaldæus, qui eam vocat amitæ Amram filiam. Quòd ergò hic & Num.26. vocatur filia Levi, intellige fuisse Levitidem, sive oriundam è stirpe Levi, ut vertit noster Interpres, sic enim vocantur filiæ Juda, quæ ex Juda sunt oriundæ. Ita Vatablus, Pererius & alii &c. Facessat ergò Calvini convitium, Mosen incestuoso matrimonio progenatum esse.*

7. Torniellus in Annalibus anno mundi 2464. num.2. *Lyranus & Thoringus in suis Replicis & alii nituntur defendere, Jochabed non amitam, sed patruelem, hoc est, consobrinam fuisse viri sui Amram. Et pro his facit editio vulgata Exo.6.v.20. ut & LXX. Interpretum versio. Huic etiam opinioni ex parte favet Paraphrasis Chaldaica. Nam licèt non omninò consentiat cum LXX. Interpp. (Dicit enim, Jochabed fuisse filiam sororis, non fratris ipsius Amram) tamen tenet, eandem fuisse consobrinam, non amitam viri. Ego autem Lyrani Thoringiq; sententiam veriorem puto, nimirum, quòd ipsa Jochabed fuerit patruelis mariti sui, id est, filia fratris Amram. Ita enim expreßè habent sacri textus emendatiores &c.* num.3. respondet contrariis argumentis Abulensis, Eugubini, Oleastri, Cajetani.

8. Bellarminus de matrim.cap.10. disputat, *polygamiam pugnare cum prima conjugii institutione,* idque inter cætera probat hoc argumento: *Si Deus voluisset matrimonium esse unius cum multis, creâsset Adamo non unam tantùm, sed multas fœminas, quas in uxores ducere potuisset. Nam non poterat Adam uxorem habere, nisi quæ cum illo creata fuisset à Deo, repugnat enim omninò Naturæ, ut pater ducat filiam aut neptem, omnes autem fœminæ præter Evam, filiæ aut neptes fuerunt. Itaque coëgit Deus Adamum monogamum esse.*

(Quod autem pugnat cum prima conjugii institutione & cum creatione unius fœminæ in uxorem ab Adamo ducendæ, illud etiam pugnat cum jure Naturæ. Polygamia pugnat cum prima conjugii institutione. Ergò etiam cum jure Naturæ, unde in eod. cap. §. Tertiò probatur ex Apostolo &c. Bellarminus disertè scribit, *Licèt minùs repugnet rationi ac Naturæ, ut vir plures uxores, quàm uxor plures maritos habeat, utrumque tamen rationi repugnat. Et præterea, quicquid sit de jure Naturæ, jure Evangelico pares sunt vir & fœmina quantum ad fidem & debitum conjugale.* §. Quartò, polygamia &c. subjungit. *Polygamia tum ex parte viri, tum ex parte uxoris juri Naturæ & rationi matrimonii repugnat &c.* §. Quòd verò. *Innocentius Pontifex cap. Gaudemus de divortiis, & Theologi plerique in dist.33. lib.4. sentent. docent, etiam illam polygamiam, quâ unus vir multas uxores habet, juri Naturæ repugnare.* lib. ejusd. cap.11. §. Præterea &c. disertè scribit. *Si solo jure Evangelico positivo; non autem jure naturali prohibita esset polygamia, liceret hoc tempore infidelibus plures uxores habere.* ibidem tamen §. Est igitur &c. statuit, *juxta communem Scholarum sententiam, Patriarchis ex divina dispensatione licuisse plures uxores ducere.* Agnoscat

fcat igitur, ab exemplis Patriarcharum non posse probari, gradus illos non fuisse jure divino prohibitos, in quibus, divinâ dispensatione accedente, contraxerunt, & amici Dei fuerunt.)

Argum. 3. *ex divina sanctione. Deut. 25. v. 5. præcipit Deus, ut frater ducat fratris defuncti uxorem. Ergò prohibitio de non ducenda fratria non est juris naturalis.* Bellarminus d. l.

Resp. 1. ex Cajetano in Comm. Lev. 18. *Non prohiberi in Levitico matrimonium cum uxore fratris defuncti, nisi accipiendo tale conjugium nudè & solitariè, quemadmodum accipitur homicidium in Decalogo. Quæ lex non impedit, quò minùs fiant leges positivæ particulares, quæ conjugium cum uxore fratris cum aliqua circumstantia prohibeant, cum aliqua jubeant, ad quem modum non impedit lex Decalogi: Non occides, quò minùs fiant leges particulares, quæ jubeant occidi latronem & maleficum, & contrà jubeant non occidi eum, qui casu vel seipsum defendendo alium occiderit.*

(Quâ de conciliatione, quam Bellarminus magno sententiæ suæ incommodo probat *ut verisimilem*, quid statuendum sit, ex dictis patet. Nos statuimus, legem de ducenda fratria Deut. 25. v. 5. esse planè peculiarem, soli Judaico populo propositam in casu speciali, si scilicet frater absque liberis decederet, eamque spectâsse ad conservandam distinctionem tribuum ac familiarum, ut cognosci posset, ex qua familia Messias esset expectandus, in Novo igitur Test. Christo jam nato, & rationem legis & legem ipsam penitùs expirâsse. Ex hac autem lege inferri nequit, prohibitionem de non ducenda fratria esse merè positivam ac judicialem, id quod demonstramus.)

2. Ex ipsius Bellarmini hypothesi. Bellarminus ipse concedit, *Deum in omnibus gradibus in Levitico probibitis dispensare posse.* lib. de matrim. cap. 28. §. Tertiò &c. *Putamus à Deo dispensabilia esse conjugia in quovis gradu &c.* & in eodem cap. in resp. ad 1. argum. *Fieri potest, ut Deus cum filiis Adæ dispensaverit, ut sororibus jungerentur.* Ac nihilominùs in principio illius capitis format hanc propositionem: *Jure Naturæ interdicta sunt conjugia in primo gradu consanguinitatis tam in recta linea, quàm in transversa, & in primo gradu affinitatis in linea recta tantùm.*

(Si divina dispensatio locum habere potest in gradibus jure Naturæ prohibitis, utique ex speciali illa lege de ducenda fratria, hoc est, uxore fratris sine liberis defuncti, non potest colligi, prohibitionem Levit. 18. de non ducenda fratria non esse juris naturalis. Ratio est, quia specialis illa lex nihil aliud est, quàm in certo quodam casu divina dispensatio. Sed verum prius, ut constat ex Bellarmino. Ergò & posterius, & per conseq. falsa est argumenti Bellarminiani hypothesis, quòd ubi intercedit divina dispensatio, ibi ipsa prohibitio non sit juris naturalis.)

3. Regerit quidem Bellarminus, *Si exceptio Deut. 25. est judicialis, etiam legem Levit. 18. esse judicialem.* Sed negamus, legis generalis & exceptionis specialis esse eandem rationem, id quod ex ipsius Bellarmini hypothesibus demonstrari potest. Nam Bellarminus lib. de matrimonio cap. 11. disputat, *divinâ dispensatione, quæ per internam inspirationem Patribus*

fuerit nota, licuisse plures simul uxores ducere.

(Illa dispensatio erat aut naturalis, aut judicialis. Si naturalis, ergò adhuc hodie servari potest. Si exceptio est judicialis, ergò etiam lex polygamiam prohibens, erit judicialis. Quicquid hic Bellarminus respondere velit, suo etiam responsum statuat argumento. Falsum est, legis naturalis non posse esse exceptionem non naturalem. Contrarium potiùs dicendum, legis naturalis non posse esse exceptionem naturalem. Ratio est, quia lex & exceptio sibi invicem opponuntur, ut prohibitio & permissio, ut negatio & affirmatio, ergò non potest utriusque idem jus esse. Si juris est naturalis, fratriam leviro non nubere, non potest esse juris naturalis fratriam leviro nubere, & vice versâ.)

4. Bellarminus d. l. cap. 27. sic scribit: *Si lex de non ducenda fratria est naturalis Lev. 18. etiam exceptio de ducenda fratria absque liberis relicta Deut. 25. erit naturalis, qualis est illa, quòd in ultima necessitate liceat fratri sororem ducere.*

(Ex eo sic colligimus: Exceptio illa de sorore in ultima necessitate ducenda, aut est naturalis, aut judicialis. Si naturalis, etiam hoc tempore servari posset, quod absurdum. Si judicialis, ergò & ipsa lex, prohibens conjugia fratrum & sororum, est judicialis. quod tamen Bellarminus negat, quia ejusmodi conjugium jure Naturæ interdictum statuit.)

5. Ambrosius Catharinus adv. Cajet. p. 221. *De Leviro & fratria nunquam invenies copulam hanc permissam, nisi fratre defuncto sine liberis ad suscitandum ei semen, & quoad abrogatum est hoc legis præscriptum, utpute purum judiciale & typum gerens futuri (Christi) ut omnes Catholici sentiunt.*

(Postquam igitur Messias jam exhibitus, causa illius legis Mosaicæ Deut. 25. penitùs expiravit, sublatâ non solùm tribuum & familiarum Judaicarum distinctione, sed etiam *dirutâ* inter Judæos & gentes *maceriâ*, Ephes. 2. v. 14. Ergò nec pietatis in fratrem prætextu, nec externorum commodorum intuitu ducere quisquam fratriam poterit, vel ducendi eam potestas cuiquam fieri contra expressam juris naturalis prohibitionem *de non ducenda fratria* Lev. 18. v. 16. cui non potest aliâ, quàm divinâ dispositione derogari.)

6. Urget Bellarminus, *non videri hanc ullam esse legis exceptionem.* Rationem affert, *quia exceptionem addere post legem conditam & maximè alio tempore, locoq; non sit Dei, qui omnia novit, sed hominum, qui experimento paulatim discunt, suas leges non posse servari, nisi aliud excipiatur.*

Resp. ex Salmerone tom. 8. tract. 38. *Non inconvenit, Dominum aliquid in lege sua posuisse, quod postea egeret declaratione vel additione, quia hoc non factum est ob defectum sapientiæ vel providentiæ ejus, sed ob nostram minùs capacem & perfectam mentem, qui non possumus omnia simul capere, sed paulatim edocti, sicut lex de successione hereditatis aucta est propter filias Salphaad; quâ explicatum est, quid sit faciendum, quando non sunt filii, sed filiæ.*

THESIS quarta. Per susceptionem ex Baptismo non contrahitur spiritualis ejusmodi cognatio, quæ matrimonium contrahendum impediat.

Ἔκθεσις 1. Non est quæstio de spirituali & Ecclesiasticâ illâ propinquitate, quæ com-

communis est omnibus verè piis ex uno eodemq; Dei verbo & initiationis Sacramento regenitis, eam enim non esse matrimonii contrahendi impedimentū, ipsimet Pontificii nobiscū statuunt; sed de speciali propinquitate inter susceptos ex lavacro Baptismi, & Susceptores; inter eum, qui Sacramentum Confirmationis confert, & eum, qui illud suscipit, adeoq; etiam inter testes horum Sacramentorum. Ex hac spirituali propinquitate speciali impedimentum matrimonii contrahendi oriri Pontificii affirmant, nos verò negamus.

2. Spiritualem illam cognationem sic definiunt, *quòd sit attinentia quædam, proveniens ex Sacramenti* (Baptismi & Confirmationis) *collatione, vel ad Sacramentum detentione, vel quòd sit vinculum ex eo contractum, dum quis alii munus Baptismi vel Confirmationis impendit, seu, dum impenderetur, ei tanquam pater assistit.*

3. Contrahitur hæc cognatio jure Decretalium inter baptizatum, & illum, qui eum ex Baptismo suscepit, ac inter eundem baptizatum & suscipientis filios & uxorem ante suscipientē carnaliter cognitam ab eodem, imò etiam inter suscipientem patremq; baptizati & matrem, quin & quæ de suscipiente dicuntur, eadem transferuntur & ad baptizantem ac iisdē omninò modis ex Sacramento Confirmationis spiritualis cognatio oritur, unde tres spiritualis hujus cognationis species statuunt, *Compaternitatem, paternitatem & fraternitatem. Compaternitas* attenditur inter suscipientem ex Baptismo, parentesq; baptizati. *Paternitas* contrahitur inter baptizantem & baptizatum, & inter suscipientem, vel patrinum & susceptum. *Fraternitas* contrahitur inter filios naturales patrini & baptizatū.

4. Effectum hujus cognationis spiritualis statuunt duplicem. Prior, *quòd cognatio spiritualis per Baptismum vel Confirmationem inducta, inter illas personas, inter quas contrahi dicta est, non tantùm impediat matrimonium contrahendum, verùm etiam dirimat contractum.* Posterior, *quòd cognatio spiritualis per Catechismum contracta, non rescindat matrimonium contractum, sed impediat contrahendum.*

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 2. de reform. matrim. statuit, *ut unus tantùm sive vir, sive mulier, juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus & una baptizatum de Baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatiq; patrem & matrem tantùm spiritualis cognatio contrahatur.*

Et postea. *Ea quoq; cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur, Confirmantem & Confirmatum, illius patrem & matrem ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omninò sublatis.*

Catechismus Trid. cap. de Baptismo. *Sanctißimè à sancta Ecclesia constitutum est, ut non solùm is, qui baptizat cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, qui suscipit & cum ejus veris parentibus affinitate devinciatur, ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos iniri non poßint, atq; inita dirimantur.*

Bellarminus lib. de matrim. cap. 30. *Cognatio spiritualis meritò ab Ecclesia inter impedimenta matrimonii refertur.*

Hûc pertinent quidam Canones Juris Pontificii.

c. Ita diligere cauf. 30. q. 3. ex Nicolao Papa. *Est inter fratres (patres) & filios spirituales gratuita & sancta communio, quæ dicenda non est consanguinitas, sed habenda spiritualis proximitas, unde inter eos, arbitror, non posse fieri quodlibet legale conjugium, quandoquidem nec inter eos, qui Naturâ, & eos, qui adoptione filii sunt, veneranda Romanæ leges matrimonia contrahi permittunt.*

c. Pyctacium cauf. & quæst. iisdem ex Zacharia Pontifice. *Sciscitari voluisti, si liceat filio, cujus pater alterius filiam ex sacro Baptismate susceperit, susceptam, id est, spiritualem ejus patris filiam, quod dici crudele est, in matrimonio suscipere, quod apud te enormiter asseruisti contigisse. Sed benè tua sancta fraternitas compertum habet, quod Dominus præcepit Mosi, dicens: Turpitudinem patris tui vel matris, vel sororis non revelabis, turpitudo enim tua est. Cùm ergò à propria consanguinitate jubemur abstinere, multò magis à spirituali nostri patris filia, omni excusatione aut argumento seposito, sub nimia districtione nos cavere convenit: ne in iram divinæ examinationis incidat, si quis tali facinore mixtus minimè restrinxerit frena luxuriæ, unde etiam omnes cavendi sunt à tali sceleris commixtione, ne in perpetuum pereant.*

c. Non oportet cauf. & quæst. iisd. ex Zacharia & Deus dedit. *Non oportet filiam suam, quam de sacro fonte susceperit, aliquando filio suo in matrimonium tradere, quia in divina sententia germani esse inveniuntur. Si quis tali facinore commixtus, non restrinxerit frena luxuriæ, ab Ecclesia Catholica abominabitur.*

c. Sciscitatur cauf. 30. q. 4. ex Nicolao Papa. *Sciscitatur à nobis Sanctitas vestra, si aliquis homo duas commatres habere valeat unam post alteram, in quo meminisse debet scriptum esse. Erunt duo in carne una. Itaque cùm constet, quia vir & mulier una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum, virum compatrem constitui illi mulieri, cujus matrimonio assumta uxor commater esse videbatur, & idcircò liquet, virum illi fœminæ non posse conjungi in copulam, quæ sancta mater ejus erat, cum qua idem fuerat una caro effectus.*

c. Quod autem cauf. & quæst. iisd. ex Urbano Papa. *Quia piaculare flagitium commisit, qui duabus commatribus velut duabus sororibus nupsit, magnâ juxta modum culpæ pœnitentia sibi debet injungi.*

Johannes de Turrecremata tractans hanc quæstionem, concludit, *ex hac spirituali cognatione viginti personas prohiberi posse contrahere matrimonium, nempe quandoque ex persona baptizantis; quandoque ex persona levantis in Baptismate; quandoque ex persona confirmantis; quandoq; ex persona tenentis in confirmatione, quia contrahatur cognatio inter baptizantem & baptizatum, & dicitur paternitas: secundò, inter baptizantem & parentes baptizati, & dicitur compaternitas: tertiò, inter baptizatum & filios baptizantis, & dicitur fraternitas: quartò, inter baptizatum & uxorem baptizantis prius cognitam, & dicitur maternitas; quintò, inter parentes baptizati & parentes uxoremq; baptizantis prius cognitam.*

In c. Martinus IV. lib. 4. Decretal. tit. 11. de cognatione spirituali, ἐν χρῷ sic habet: *Inter patrem baptizati & uxorem levantis prius ab eo cognitam, contrahitur compaternitas efficax ad matrimonium dirimendum.*

In c. Veniens lib. & tit. iisd. ἐν χρῷ sic habet:

habet: *Inter patrem baptizati & levantem seu tenentem baptizatum contrahitur cognatio spiritualis valida ad impediendum & dirimendum matrimonium post contractum.*

c. Ex literis lib. & cap. iisdem haec habet. *Inter baptizatum & filium baptizantis oritur cognatio spiritualis, impediens & dirimens matrimonium inter eos contrahendum.*

Similia occurrunt apud Lombardum lib. 4. dist. 42. In Concilio autem Tridentino huic prohibitioni certi praefixi fuere limites, ne cuiquam nocere queat *praeter baptizantem, baptizatum, suscipientes, baptizatiq; parentes,* ut apparet ex canone paulò antè citato.

Nostram sententiam probamus.

1. Prohibitio illa destituitur legitimi & veri nomothetae autoritate. Quaecunque propinquitas matrimonium impedire debet, illam oportet niti vel divinae Majestatis decreto, vel Magistratus praecipientis interdicto. Sed spiritualis illa cognatio non nititur Majestatis divinae decreto, nec Magistratus praecipientis interdicto. Ergò.

2. Caret rationum pondere & aequitate. Quaecunque constitutio rationum pondere destituitur, legis obligantis honorem tueri nequit, quia ratio est pondus & anima legis. Jam verò Pontificia de spiritualis cognationis impedimento constitutio destituitur justae ac necessariae rationis pondere. Ergò.

3. Non habet suffragium à pia antiquitate. Susceptores in Baptismo adhiberi, ab Higino Ann. 140. vel ut alii volunt Ann. 154. institutum fuit. Ergò in Ecclesia primitiva Apostolicae vicina ante illam Higini constitutionē impedimentum spiritualis cognationis ignotū fuit.

4. Evidenti laborat absurditate. Si cognatio spiritualis matrimonium impedit, inter homines pios & Christianos non poterit constare matrimonium. Ratio connexionis est, quia omnes verè pii & Christiani à Spiritu Sancto per verbum & Baptismum regeniti, unum patrem in coelis & unam in terris matrem Ecclesiam habent, ideoque omnes invicem fratres & sorores sunt. At consequens est absurdum. Ergò & antecedens.

5. Evertitur multiplici ratiocinatione. Primò, *ab iniquo.* Officium & opus Christianae caritatis à Christiano proximo suo praestitum nuptiis aditum intercludere iniquum est. Atqui Susceptoris partibus fungi & pro aliis in Baptismo spondere est Christianae caritatis opus atq; officium. Ergò. Secundò, *à susceptorum instituto.* Institutū humanum matrimonio divinitùs concesso, nō potest nec debet impedimentum aliquod objicere, Officium Susceptorum est institutum humanum. Ergò. Tertiò, *ex vulgato axiomate: Evangelium non abolet politias, nec ordinationes Christi in regno gratiae evertunt honestas leges in regno mundano ac Naturae.* Jam verò administratio Baptismi pertinet ad Evangelium, cùm beneficia Evangelii per eum, tanquam salutare organum, distribuantur, & est salutaris ordinatio Christi in regno gratiae. Ergò per eam non evertitur politia, nec impedimentum aliquod infertur civilibus constitutionibus de libertate matrimonii in regno mundano ac Naturae. Quartò, ex Circumcisione non fuit orta cognatio impediens matrimonium. Ergò nec ex Baptismo, qui in Circumcisionis locum suc-

successit. Quintò, ex Eucharistiæ communicatione non oritur cognatio impediens matrimonium. Ergò nec ex Baptismo. Sextò, ex catechesi inter catechetam & catechumenum non oritur cognatio matrimonium impediens. Ergò nec ex Baptismo.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, hoc matrimonii impedimentum esse nullum.

In Concilio Tridentino *multis videbatur hoc impedimentum* (spiritualis cognationis) *omninò tollendum, non quòd à principio non esset justis de causis institutum, sed quòd sublatâ penitus institutionis causâ, effectum quoque cessare æquum esset. Nam eo tempore, quo ii, qui infantes ad Baptismum sistebant, eosq́ de sacro fonte suscipiebant, simul fidejussores erant apud Ecclesiam de ipsorum fide futurâ, adeoq́ ad eos instituendos obligati: consentaneum fuisse, ut ad eos, cùm licebat per ætatem, catechizandos, sæpè & familiariter cum persona baptizata, parentibus ejus, aliisq́ etiam Sponsoribus versarentur. Inde natam inter ipsos cognationem quandam, quæ non immeritò in reverentia habita & conjunctionem conjugalem prohibebat, perinde sicut cæteræ omnes, quibus reverentia debetur, cognationes. Verùm, sequutis temporibus, postquam usus quicquid erat solidi, abolevisset, & susceptor baptizatum vix unquam cerneret, neque vel minima de ejus institutione cura tangeretur, cessante reverentiæ causâ, cognationi huic nihil loci esse relictum.* Petrus Suavis lib. 8. Hist. Concil. Trident. pag. 871.

Lorichius Inst. Cath. pag. 80. a. *Proximitatis spiritualis vanum est commentum.*

2. Quòd pro astruendo hoc impedimento nec dicta Scripturæ, nec Patrum antiquiorum suffragia, sed jejunas tantùm ratiunculas, vel potiùs solam Ecclesiæ autoritatem afferunt.

Bellarminus lib. de matrimon. cap. 30. demonstraturus, *cognationem spiritualem meritò ab Ecclesia inter impedimenta matrimonii referri,* non profert, nec proferre potest vel Scripturæ dicta, vel Patrum suffragia, vel peculiares quasdam rationes, sed quatuor illas, quas in cap. præced. pro stabilienda Ecclesiastica prohibitione usque ad septimum primò, deinde ad quartum cognationis naturalis gradum extensa produxerat, etiam in hac spirituali cognatione vim ac locum habere asserit.

(Sed quilibet primo statim intuitu deprehendit, quàm frivolæ & inanes sint illæ ratiunculæ. Reverentia impediens matrimonium, ex carnis propinquitate duntaxat oritur, unde etiam *sanguinis reverentia* notanter appellatur. Atqui inter baptizantem ac baptizatum, ac Baptismi testes sive susceptores ex actione illa Sacramentali nulla oritur carnis propinquitas in consanguinitate vel affinitate consistens. Ergò etiam reverentia matrimonium impediens inter eos nulla. Et quàm præposterè disputat Bellarminus? Proposuit sibi demonstrandum, *cognationem spiritualem meritò ab Ecclesia referri inter impedimenta matrimonii;* interim asserit, *eam rem pendere ex Ecclesiæ solius arbitrio,* lib. & cap. iisdem §. Sed facilè.)

3. Quòd Susceptorum officium & Confirmationis Sacramentum Ecclesiæ primitivæ, Apostolicæ vicinæ, ignotum fuisse agnoscunt.

(Ergò etiam spiritualis cognatio ex offi-

officio Susceptorum & Confirmationis Sacramento orta illi fuit ignota.)

Platina in vita Higini memorat, *ab Higino circa annum 140. vel ut alii volunt 154. institutum fuisse, ut Susceptores seu ἀνάδοχοι in Baptismo adhiberentur.*

Alexander Alensis p. 4. quæst. 24. artic. 1. *Confirmationis Sacramentum nec à Christo, nec ab Apostolis, sed ab Ecclesia in Concilio Meldensi circa annum 846. fuit institutum.*

4. Quòd agnoscunt, hanc constitutionem non habere autores Apostolos, sed Pontifices Romanos.

Bonifacius Germanorum Apostolus dictus, Zachariæ Pontificis Legatus, ad quendam Anglicum Episcopum, nomine Nothelimum, sic scribit: *Homo quidam (sicut multi solent) alterius filium de sacro Baptismi fonte elevans, adoptavit sibi in filium, cujus matrem postea viduatam marito duxit uxorem. Quod Romani peccatum esse asserunt & capitale peccatum, ita ut in talibus divortia facere præcipiant, & affirment, regnantibus Christianis Impp. illius matrimonii scelus capitali sententiâ mulctandum, vel peregrinatione perpetuâ delendum: ut si hoc in Catholicorum Patrum decretis vel canonibus, vel etiam in sacro eloquio pro tam magno peccato computatum esse inveneritis, indicare mihi curetis, ut & ego intelligendo cognoscam, cujus autoritas sit in illo judicio: quia nullatenus intelligere possumus, quare in uno spiritualis propinquitas in conjunctione carnalis copulæ tam grande peccatum sit, quando omnes in sacro Baptismate Christi Ecclesiæq; filii & filiæ, fratres & sorores esse comprobemur &c.*

(Noluit esse contentus Papæ decreto, sed & alios Episcopos de sacrarum literarum sententiâ & veteri Ecclesiæ more sibi consulendos esse judicavit.)

Platina in vita Deusdedit sive Theodati. *Constituit vir optimus, ne filius patrini puellam è sacro fonte à patre levatam, ducere in uxorem posset.*

Polydorus Vergilius lib. 5. de Rerum Inventor. cap. 5. pag. 409. *Est modus inter cognatione, quam dicunt spiritualem, copulatos, positus à Theodato Pontifice, qui primus sanxit, ne quis eam puellam duceret uxorem, quam ex Baptismi fonte levâsset pater.*

(Theodatus ille in suo Diplomate, quod legitur apud Baronium Anno 617. §. 2. & quo vetustius aliud hac in re non invenitur, manifestè ait, *suum hoc esse decretum publicum*, siquidem illud non fundat in publico Ecclesiæ statuto jam olim recepto, sed in privatis tantùm actis Antecessorum, qui in quibusdam propositis casibus consulti, conjugium prohibuerunt, testantibus Paparum archivis. Nominat verò Antecessores tantùm è seculis quarto & quinto, Julium I. Anno 337. Innocentium I. Anno 402. Cælestinum I. Anno 424. sedentes.)

5. Quòd Proceres Imperii in Comitiis Norinbergensibus inter Gravamina hoc impedimentum nuptiarum retulerunt. Sic enim conqueruntur;

Grav. 1. *Inter reliqua onera vel illud minimè postremo loco est collocandum, quòd constitutionibus humanis multa prohibentur, imperantur item multa, quæ nullo divino præcepto vel interdicta sunt, vel imperata. Quod genus sunt matrimoniorum tam innumera excogitata obstacula ex affinitatis,*

publicæ honestatis, cognatione spirituali legaliq́ & consanguinitatis tam multis gradibus originem trahentia &c. Hæ nimirum atque his similes complures humanæ constitutiones eò usque ligant homines, donec pecuniâ sibi harum legum gratiam à statuentibus impetrent, ut ita pecunia faciat divitibus licitum, quod tenuibus gratis sit probibitum. Illicitisq́ his legum ac constitutionum humanarum retiaculis, non modò magna nummorum copia à Germanis expiscata, è Germania & trans Alpes lata, sed & maxima inter æquè Christianos orta iniquitas, plura offendicula, simultates, dum tenues hisce laqueis vident se illaqueari, non ob aliud, nisi quòd spinas Evangelicas (ita enim Christus divitias non semel appellat) non possideant.

6. Multiplices Pontificiorum dissensiones.

Primò, in Jure Canonico severissimè interdicitur conjugium inter personas spirituali cognatione ex Baptismi & Confirmationis Sacramento invicem conjunctas. c. Pyctacium caus. 30. q. 3. *Sciscitari voluisti, si liceat filio, cujus pater alterius filiam ex sacro Baptismate suscepit, susceptam, hoc est, spiritualem ejus patris filiam, quod dici crudele est, in matrimonio suscipere, quod apud te enormiter asseruisti contigisse.*

Et postea. *A spirituali filia cavere convenit, ne in iram divinæ examinationis incidat, si quis tali facinore mixtus, minimè restrinxerit frena luxuriæ, unde etiam omnes cavendi sunt à tali sceleris commixtione, ne in perpetuum pereant. Item hunc, qui autor hujus perniciosæ temeritatis animæ suæ salutem despiciens, impio se miscuit matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare & pœnitentiæ dignè submittere, quatenus ab æterna erutam damnatione animam ejus lucreris.*

Sed hanc severitatem temperavit Concilium Tridentinum, unde Daniel Venatorius in anal. Juris Canon. lib. 4. tit. 11. enumeratis spiritualis cognationis effectis, quòd scilicet impediat matrimonium contrahendum & dirimat contractum, subjungit. *Hi tamen effectus tunc demùm locum sibi vendicant, cùm consuetudo absque Ecclesiæ scandalo in contrarium non sit observata. Ubi enim loci consuetudo fuerit, ut nuptiæ inter spirituali cognatione sibi devinctos in Ecclesia permittantur, matrimonium legitimè contractum ob hoc temerè non erit turbandum vel rescindendum c. 1. §. Nisi consuetudo. c. Super eò §. Verùm, si de consuetudine ext. de cognat. spirit.* At taxa pœnitentiaria dispensationem in spirituali cognatione pecuniâ redimi posse statuit.

Secundò, c. Si quis caus. 30. quæst. 1. ex Concilio apud Vermeriam statuitur. *Si quis filiastrum suum vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad Confirmationem, separetur ab uxore sua & nunquam aliam accipiat. Similiter & mulier.* Ac Pontifex Deusdedit, cùm ad se relatum esset, *à quibusdam imprudenter præ magno populorum concursu proprios filios susceptos ex sacro lavacro,* respondit, *olim à prædecessoribus suis, Julio, Innocentio, Cælestino decretũ, ut nullo modo se in conjugio reciperent mulieres ac viri, quicunque aliâ ratione susceperint natos proprios, sed separarent se, ne, suadente Diabolo, tale vitium inolescat.*

Contrarium decrevit Nicolaus c. De his. eod. *De his, qui filiastros suos ad Confirmationem coram Episcopis tenent, id est, qui filios uxoris suæ de viro priori, cùm chrismantur ab Episcopis, super se sustinent, si inscienter fiat,*

fiat, licet sit peccatum, non tamen usque ad separationem conjugii puniendum est.

c. Nosse desideras eod. *Nosse desideras, utrum mulier, quæ viri filium ex alia femina genitum, de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari, quos ideò conjungi posse decernimus, quia secundùm canones sacros, nisi amborum consensu, nullius religionis obtentu debet conjux dimittere conjugem.*

Tertiò, Pontifex Urbanus c. Super quibus caus. 30. q. 3. statuit, *quòd spiritualium parentum filii vel filiæ ante vel post compaternitatem genitæ, possint legitimè conjungi præter illam personam, per quam compatres sunt effecti.* Quam sententiam defendit Alex. Carerius lib. 2. de matrim. cap. 9.

Sed contrarium statuit Paschalis secundus c. Post susceptum eod. *Post susceptum de fonte filium vel filiam spiritualem, qui ex compatre vel commatre nati fuerint, matrimonio conjungi non possunt, quia leges seculi non emancipatos adoptivis prohibent copulari.*

Quartò, Pontifex Deusdedit c. Pervenit 30. q. 1. *Viri ac mulieres, qui pro magno populorum incursu nescientes filios proprios susceperunt ex lavacro sancto, separent se, nec ullo modo in conjugium se recipiant.*

Contrarium definitum in Concilio Triburiensi cap. 48. *Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuitò & ita contingente rerum casu in conjugium duxerit, consilio maturiori servato habeat, atque honestè legitimo conjugio det operam.*

Quintò, quærunt, *an cognatio spiritualis contrahatur per Procuratorem?*

Affirmant Abbas & Cardinalis in c. Veniens de cognat. spirit. in 6.

Negant verò reliqui omnes. Bartol. in 29. §. Forsitan de lib. & posthum. Romanus in singular. cap. 53. Tholosan. decis. 157.

Sextò, quærunt, *an ille dicendus cognatus spiritualis, qui suscepit quidem de fonte, sed non respondit nomine baptizandi?*

Negant hoc plerique. Romanus sing. 54. Joh. Andr. d. c.

Affirmat Covarruvias p. 2. cap. 6. §. 4. num. 7. de Sponsal.

Plures ejusmodi contradictiones & dissensiones colligi possunt ex Summa Angelica in verbo Matrimonium Impedim. 7. ubi aliquoties hæ occurrunt responsiones: *Tene hanc opinionem, & non cures de contraria. Tene hoc, quamvis alii teneant contrarium &c.*

Argum. Adversariorum.

Impedimentum hujus cognationis non est ex jure Naturæ, sed pendet ex arbitrio Ecclesiæ. Voluit autem Ecclesia non quamlibet spiritualem cognationem impedimentum esse matrimonii, sed eam solam, quæ oritur ex Baptismo & Confirmatione, & subesse hîc causam rationabilem, quia unus ab altero recipiat esse spirituale, & ideò debeat illi peculiarem reverentiam. Bellarm. d. l.

Resp. 1. Circulus committitur in hac argumentatione. Ecclesia meritò cognationem spiritualem retulit inter impedimenta matrimonii, & tamen impedimentum hujus cognationis est legitimum, quia pendet ex arbitrio Ecclesiæ.

2. Probatio est angustior quæstione probandâ. Spiritualem illam cognationem statuunt non tantùm inter suscipientem & susceptum, sed etiam inter suscipientes invicem. Item inter hos & suscepti parentes. Atqui neque suscipientes à suscipientibus, neque suscepti paren-

parentes à suscipientibus accipiunt esse spirituale. Ergò illorum saltem respectu prohibitio illa non est rationalis.

3. Argumentum hoc potest everti manifestâ ἐνστάσει. Catechumenus à Catecheta recipit esse spirituale, nec tamen Pontificii statuunt, ex hac reverentia oriri impedimentum conjugii.

CAPUT V.

DE CAELIBATU.

THESIS. Cælibatus non eo fine eligendus & conjugio præferendus, ut per illum satisfaciamus pro peccato & mereamur regnum cælorum.

Ἔκθεσις. Nostram de Cælibatu sententiam complectimur hisce propositionibus.

1. Cælibatus purus & castus in personis ad eum idoneis nequaquam est improbandus.

2. Cælibatus *absolutè & in se* bonum opus non est, sed est status boni operis & ex eorum genere, quæ ad aliud referuntur.

Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromat. *Castitas non est bonum, nec ex virtute, nisi fiat propter dilectionem in Deum.*

3. Cælibatus non nisi in personis idoneis probandus & laudandus est. Idoneas personas intelligimus eas, quæ dono continentiæ sunt instructæ, nec sentiunt interiores ustiones & flammas.

4. Cælibatus non est laudandus cum contumelia conjugii.

5. Cælibatus quatenus conjugio præferendus sit, non nostro definiendum est arbitrio, sed ex Scriptura sacra, & quidem ex propria hujus doctrinæ sede 1. Cor. 7. deducendum. Ibi Apostolus docet, cælibatum in personis idoneis conjugio præferendum, tum *propter instantem necessitatem*, quia cælibatus expeditior & commodior est ad ferenda exilii onera & persecutionum molestias; tum *propter majorem vitæ tranquillitatem*, quia cælibatus liber est à multiplicibus adversitatib. & molestiis, quæ in conjugio solent objici; tum *propter majorem Deo serviendi opportunitatem*.

6. In cælibatu practicè præferendo vitæ conjugali vigere debet recta intentio, doni cuilibet dati exploratio & diligens omnium circumstantiarum consideratio.

7. Nullus cælebs, etiamsi castissimè vivat, piis conjugibus apud Deum sese præferat, ac si apud Deum in majori gratia sit propter suum cælibatum.

Antithesis. Petrus à Soto in refutat. Conf. Wirtenberg. *Cælibatus est satisfactio peccatorum maxima & meritum regni cælorum.*

Bernhardinus in Rosario scribit, *virginitatem præservare ab interitu damnationis æternæ & in ejus figuram præcepisse Deum Num. 31. v. 17. Jud. 21. v. 11. Mulieres, quæ cognoverunt viros, interficite, virgines autem reservate.*

Item. *Monachos & Moniales in suis substantialibus votis, inter quæ est perpetuus cælibatus, non tantùm pro suis, verùm etiam sanctorum & aliorum fundatorum peccatis satisfacere.*

Alphonsus de Castro lib. 14. adversus hæreses, verbo Virginitas. *Meritò virginitas similari solet ebori, quod propter nimiam vetustatem vertitur in colorem rubeum, cùm tamen à Natura sit album, quia virgi-*

virginitatem conservata, equivalet Martyrio, & est quædam quasi sanguinis effusio.

Albertus Piggius in Controv. cap. 14. de votis. Monastico, cujus præcipua pars votum perpetui cælibatus, assumitur à profitentibus, quia creditur valere ad satisfaciendum pro peccatis, utq; per eam impetremus divinam gratiam. It. Monachi castrant se propter regnum Dei assequendum & gratiam Dei promerendam.

Bellarminus lib. 2. de Monachis cap. 9. Continentiam esse vere meritoriam gloriæ singularis in vita æterna.

Communiter Pontificii statuunt, quòd cælibatus sit opus quoddam supererogationis, per quod Evangelica consilia impleantur, & aliquid supra & ultra Dei præcepta præstetur, quo & sibi & aliis cælibes meritum aliquod propriè sic dictum acquirere, & pro suis ac aliorum peccatis coram Dei judicio satisfacere possint.

Nostram sententiam probamus.

Opinio illa, quòd cælibatus sit satisfactio pro peccatis & meritum vitæ æternæ, 1. Est in Christi meritum & honorem injuria. Ipse enim est, qui delet iniquitates nostras non propter nostrum cælibatum, sed propter seipsum & sanctissimum suum meritum Esa. 43. v. 25. ipse torcular calcavit solus Esa. 63. v. 3. purgationem peccatorum nostrorum facit per seipsum Hebr. 1. v. 3. Sanguis ejus emundat nos ab omnibus peccatis 1. Joh. 1. v. 7. &c.

2. Gratuitæ justificationi per fidem in Christum maximè adversa. Non cælibatu, nec conjugio, sed gratiâ Dei propter solum Christi meritum, verâ fide apprehensum, justificamur & salvamur. Beatitudo hominis tam cælibis, quàm conjugati in eo consistit, quòd Deus ei justitiam imputat sine operibus Roman. 4. v. 6. ac tam cælibum, quàm conjugatorum respectu vita æterna est χάρισμα τοῦ Θεοῦ in Christo Rom. 6. v. 23. In Christo verò, ut non est mas, nec fœmina Gal. 3. v. 28. sic nec virgo, nec conjux, ac nulla hic προσωποληψία sive cælibum, sive conjugatorum, Act. 10. v. 34. Eph. 6. v. 9. &c. Ne quidem illis operibus, quæ fiunt à renatis juxta normam legis divinæ hoc tribui potest, quòd sint satisfactio pro peccatis & meritum vitæ æternæ, quantò minùs cælibatui, qui si vel maximè sit purissimus & castissimus, tamen minus donum est, quàm caritas, 1. Cor. 13. v. ult.

3. Multis modis absurda. Si enim cælibatus est satisfactio peccatorum & meritum vitæ æternæ, Christus gratis mortuus est, Galat. 2. v. 21. Si cælibatus est per se cultus Dei & satisfactio pro peccatis, ergò etiam Ethnici cultus Deo gratos præstare & pro peccatis suis ex parte satisfacere potuerunt, cùm apud ipsos quoque virginalis continentiæ studium viguerit. Si continentia virginalis est satisfactoria & meritoria, etiam conjugium suo modo, licèt inferiore gradu, erit satisfactorium & meritorium. Ratio est, quia cælibatus statuitur satisfactorius & meritorius propter castitatem. Atqui castitas non solùm est in cælibatu, sed etiam in pio ac legitimo conjugio.

4. Naturæ cælibatus opposita. Nulla dona specialia, sive gratiæ gratis datæ, Deo nos commendant, sed fides, quæ per caritatem est efficax, Gal. 5. v. 6. At virginitas est donum speciale, 1. Corinth. 7. v. 7. Sicut regnum Dei non consistit in cibo ac potu, Roman. 14. v. 17. ac sicut esca non commendat

mendat nos Deo 1. Cor. 8. v. 8. ita quoque nec in cœlibatu, nec in conjugio consistit regnum Dei, nec virginitas vel conjugium Deo nos commendant, sed fides, caritas & mandatorum divinorum observatio in cœlibibus & conjugatis Deo probatur. Cœlibatus est ex eorum numero, quæ vocantur τὰ μέσα, quibus & benè & malè uti possumus. Qui in cœlibatu piè & castè vivit, ac propter fines in sacris literis propositos cœlibatum eligit, illi bonus atque utilis est cœlibatus. Sin minùs, frustrà de cœlibatu in se ac per se gloriabitur.

5. *Superbiæ nutricula.* Quid magis posset fastum spiritualem in animis cælibum alere, dignitatem conjugii & virginalem orthodoxæ fidei de gratuita propter Christum justificatione integritatem labefactare, quàm asseverare, quòd cœlibatus sit satisfactio peccatorum maxima & meritum regni cœlorum?

6. *Sibiipsi repugnans.* Nullus homo sive cælebs, sive conjugatus sit, Deo placet, nisi verâ in Christum fide. Atqui persuasio illa, quòd cœlibatus sit satisfactio peccatorum & meritum vitæ æternæ evertit veræ in Christum fidei Naturam. Vera enim fides non aliam agnoscit peccatorum satisfactionem, nec aliud vitæ æternæ meritum, quàm passionem, mortem & obœdientiam Christi Mediatoris unici.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, cœlibatum coram Dei judicio non esse conjugio præstantiorem.

Thomas opusc. 17. cap. 6. *Cælibatum & Conjugium* vocat *media, per quæ ad communem Christianismi finem pervenitur, qui est Dei & proximi dilectio.*

Dantes Aligerius (circa Ann. 1300.) in Convivio amatorio *æquat conjugium cælibatui.*

S. Brigitta (quæ vixit circa Ann. 1380.) lib. 4. Revelat. cap. 71. p. 316. in persona Christi sic loquitur: *Acceptior est mihi conjugata humilis & devota, quàm virgo superba & impudica, æqualis meriti esse possunt conjugata & virgo.*

Johannes Gerson in opusc. de perfect. relig. Christian. propos. 3. *Religio Christiana potest absque voto obligante ad consilia perfectè, imò perfectissimè observari. Patet de Christo, qui non legitur vovisse consilia, qui fuit tamen suæ legis perfectissimus observator. Patet insuper de Apostolis, & discipulis & Christianis in primitiva Ecclesia, quorum multi erant uxorati, multi possessiones habuerunt, quidam in communi, quidam in proprio.*

(Apostolorum quidam fuêre uxorati. Apostolis non potest denegari perfectio Christiana. Ergò perfectio Christiana non consistit in cœlibatu.)

Erasmus ad verba Augustini, quibus virginitatem à Joviniano conjugio adæquatam fuisse memorat, in margine annotavit, *ô scelus!* (innuens veros Scripturæ limites in cælibatus encomiis facilè transiliri & pios conjuges non minùs, quàm cælibes Deo placere.)

Idem in lib. de milit. Christ. p. 31. *Non ausim explicare, quantulum intersit inter cælibatum & castum matrimonium.* (Coram Dei judicio, ac si cælibatus & conjugium non ampliùs in abstracto, sed in concreto spectentur.)

Bellarminus lib. de Monachis cap. 32. resp.

resp. ad 6. *Virginitas absolutè considerata, ut solùm dicit negationem quandam conjugii, non est virtus, sed ut est perfecta quædam infrenatio concupiscentiæ.*

Idem d. l. cap. 34. resp. ad 19. *Potest fieri, ut virginitas conjuncta sit in uno homine cum minore caritate, humilitate, aliisq; virtutibus, quàm conjugium in altero homine, ideircò non possumus virginem anteponere conjugato, nisi constet in cæteris virtutibus illum esse parem.*

2. Quòd quidam agnoscunt, pium conjugium non esse perfectionis Christianæ (qualis in hac vita fidelibus obtingere potest) impedimentum.

Johannes Baptista Mantuanus de Hilario sic canit:

Non nocuit tibi progenies, non obstitit uxor
Legitimo conjuncta toro.

Claudius Espencæus in Comm. 1. Timoth. 3. *Nuptiæ, licèt plurimùm difficultatis habeant, sic tamen assumi possunt, ut vitæ perfectiori impedimento non sint.*

Bartholomæus Chassanæus in Catal. gloriæ mundi part. 3. consider. 41. refellit eos, *qui matrimonium homini in consequenda salute impedimento esse* volunt, ac laudat librum Augustini Dathi *de connubiis sanctorum.*

Georgius Cassander in Consultat. artic. 23. de Cælibatu Sacerd. p. 987. *Res in plerisque Sacerdotibus ita comparatæ sunt, ut conjugum piarum consortio non modò ad functiones Ecclesiasticas obeundas non impediantur, sed etiam ad earum procurationem adjuventur ab eis. Quemadmodum de patre suo Gregorio & matre Nonia Gregorius Nazianzenus testatur. Sunt & contrà plerique cælibes, quique adeò cælibatu suo ad ea, quæ Dei sunt, expeditiùs curanda, non incitentur, sed etiam contrà curis hujus sæculi supra reliquos homines immergantur & obruantur.*

3. Quòd quidam agnoscunt, fiduciam remissionis peccatorum & vitæ æternæ non esse collocandam in cælibatum.

Conradus Clingius in Loc. Commun. cap. 118. *Hoc cavendum est, ne ponatur justitia, id est, salus in hujusmodi observationibus Monasticis, id est, ne quis putet, se promereri justitiam & remissionem peccatorum & gratiam hujusmodi servandis ritibus. Nam justificationem & gratiam impetrare fit per fidem in Christum. Igitur Monachus, si servatâ suâ regulâ sentiat se propterea justitiâ coram Deo consequi, is errat, juxta illud Christi: Matth. 15. Frustra me colunt mandatis hominum.*

Idem. *Vitâ Monasticâ non quæritur alia justitia, quæ salvet, præter unicam Christi justitiam, qui sanguine suo nos lavit, ac justos ac filios regni fecit. Igitur illa justitia carnis est sub justitia fidei seu Christi, & infinitum distant, non enim illi, sed priori Christi justitiæ tribuimus justificationem & salutem.*

Georgius Cassander in Consult. art. 25. cap. de Monachatu pag. 1007. *Alterum genus operum est, quæ tametsi non omnibus mandentur, tamen si sponte suscipiantur, à Deo laudem & mercedem propositam habent &c. Sunt Eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cælorum. De Virginibus præceptum non habeo, consilium autem do, quæ opera consilii & supererogationis dicuntur, non quòd aliquid supra finem mandati Christi præscriptum præstent, sed quòd ad finem illum consequendum peculiarem quandam & expeditiorem viam ingrediantur. De quibus Gerson lib. de Consil. Evang. Consilia, inquit, Evangelica faciunt ad perfectionem vitæ spiritualis,*

ritualis, sicut instrumenta promoventia, vel expedientia, vel manuducentia ad illam, vel sicut removentia prohibens.

Et postea. *Tantummodò removenda est falsa opinio & praepostera fiducia, ne in his operibus fiducia collocetur, quae in solo Christi merito collocanda est, quam falsam opinionem & praeposteram fiduciam ab omni externorum operum & Ceremoniarum observatione abesse oportet. Quid autem, quòd eruditiores & saniores Monachi de hisce Monasticis exercitiis idipsum sentiant & publicis scriptis profiteantur. Ita enim quidam Concionator celebris Franciscani instituti hac nostrâ aetate scriptum reliquit.* (Intelligit Conradum Clingium, cujus verba modò citata, subjicit, & concludit) *Nec dubitamus, hanc omnium piorum Monachorum de suis operibus esse sententiam.*

4. Quòd quidam agnoscunt, caelibes se non debere coram Deo praeferre conjugatis.

c. Si quis propter dist. 30. ex Concilio Gangrensi. *Si quis propter Deum virginitatem professus, in conjugio positos per arrogantiam vituperavit, anathema sit.*

c. Si quis vel virginitatem dist. ead. ex eod. *Si quis vel virginitatem vel continentiam professus, in conjugio tanquam abominabiles nuptias judicat, & non propter hoc solùm, quòd continentiae & virginitatis bonum ac sanctum propositum sit, anathema sit.*

c. Si quis nuptias dist. ead. ex eodem. *Si quis nuptias in accusationem duxerit & mulierem fidelem ac religiosam cum viro suo dormientem abominandam crediderit, aut etiam accusandam, tanquam non posse conjugatos in regnum Dei ingredi, anathema sit.*

c. Si quis virorum dist. ead. ex eod. *Si quis virorum putaverit, sancto proposito, id est, continentiae convenire, ut pallio utatur, tanquam ex eo justitiam habiturus, & reprehendat vel judicet alios, qui cum reverentia birris utuntur, & aliâ veste communi, quae in usu est, anathema sit.*

c. Nuptiarum caus. 27. q. 1. ex Augustino. *Ecclesia Christi conjux, fidei, spei & caritatis integritate non solùm in virginibus sacris, sed etiam in conjugatis fidelibus & viduis tota virgo est, universae quippe Ecclesiae, cujus omnia membra illa sunt, Apostolus dicit: Optavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.*

Bernhardus Homil. 1. super missus est. *Laudabilis virtus virginitas, sed magis necessaria humilitas. Illa consulitur, haec praecipitur.*

Argum. Adversariorum.

1. Esa. 56. v. 3. *Non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum, quia haec dicit Dominus Eunuchis v. 4. Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint, quae ego volui, & tenuerint foedus meum. v. 5. Dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius à filiis & filiabus. Haec de illis Eunuchis sunt intelligenda, qui se castrârunt propter regnum caelorum, & propter excellentioris sanctitatis studium à mulierum consortio se revocârunt, his pollicetur Deus in Ecclesia egregium ac praecipuum locū.* Andradius, Bellarminus &c. Tirinus in h. l.

Resp. 1. Lyranus in h. l. sic commentatur: *Hic consequenter removetur error, oriens circa praedictam dispositionem, videlicet salutis. Iste autem error primus procedit ex defectu naturali, scilicet generis & prolis. Ex hoc enim, quòd gentiles conversi ad Judaismum non admittebantur in coetum Judaeorum aequaliter, quia recipiebantur ad legis obser-*

observantiam, non tamen admittebantur statim ad ea, quæ erant honoris, sed aliqui in tertia generatione & aliqui in decima, aliqui in quinquam, & ex hoc credebant, quòd in præmio beatitudinis esset tanta distantia, hoc removetur, cùm dicitur, & non dicat filius advena. Similiter, quia defectus prolis in lege erat vituperabilis, aliqui simplices prole carentes, quamvis essent de populo Israel, æstimabant se deficere in præmio justorum, eò quòd non multiplicaverunt populum; & hoc removetur, cùm dicitur: Et non dicat Eunuchus, id est, impotens ad generandum, Ecce ego lignum aridum, & non faciens prolis fructum, & subintelligitur diminutio mercedis, vel ablatio. Quia hæc dicit Dominus &c. Hic consequenter contrarium verbis asseritur, videl. quòd Eunuchus & gentilis veniens ad fidem, tantum bonum consequitur gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro, cæteris tamen paribus, quantũ recipiet Judæus natione & dotatus multâ prole.

2. Sanctius in h.l. *In Eunucho non solùm Judæo, sed etiam gentilis populus intelligitur, qui sterilis fuit bonorum operum, quæ fœtus quidam sunt & soboles animi benè constituti &c. Eâdem metaphorâ usus est Propheta cap. 54. ubi gentilitas sterilis dicitur. Est autem allusum ad præceptum, quod legitur Deut. 23. ubi neq; alienigena, neq; Eunuchi intrare permittuntur in Ecclesiam. Quare non solùm Deus hîc cũ gentibus loquitur, sed cum illis etiam, qui cùm nati essent parentibus Judæis, propter naturalem illam deformitatem arcebantur à templo. Ac si dicat Deus, neminem quacunque lege repulsum antiquâ à templo, sive ingressu, sive ministeriis esse excludendum in Ecclesia nova, quam novis legibus & consiliis in novissimo seculo constituet Deus.*

Et postea. *Hæc multi accipient de his Eunuchis, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum, id est, de his, qui cælibem, cœlo nempe dignam vitam instituerunt &c. quæ puto accommodatè ad virginum statum dici posse. Historicè verò, ut plerisq; Interpretum visum est, ad illos, quos antiqua Hebræorum religio à templo sive à civium convictu rejiciebat.*

(Ergò sensus, quẽ Pontificii urgent, est tantùm allegoricus & accoṁodatitius.)

3. Hector Pintus in h.l. *Ostendit Propheta, tam posse beatitudinem consequi Eunuchos, quàm viros. Imò Eunuchus Reginæ Candacis, cujus meminit Lucas in Actis, vir eo in loco appellatur &c. Dabo eis nomen melius, quàm id, quo gloriantur Judæi, qui legem meam non custodientes & Abrahami opera non sectantes, filii Abrahami vocantur. Hoc ideò ait Deus, quia quicunq; Christum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri &c. Hoc est nomen, de quo Deus hîc loquitur.*

(Ergò loquitur Propheta de Eunuchis per Naturam talibus.)

Confer ea, quæ dicta in artic. 7. de Monachis cap. 3. arg. 2.

Argum. 2. Sirac. 26. v. 20. *Non est ponderatio digna animæ continentis.*

Resp. Barradius agnoscit, *de continentia matrimoniali* Siracidem loqui tom. 3. Comm. in Concord. Evang. lib. 8. cap. 15. (id quod ex toto contextu manifestum. Confer v. 16, 17, 18, 20. & 21.)

Argum. 3. Matth. 19. v. 12. *Sunt Eunuchi, qui se castrant propter regnum cœlorum.*

Resp. dedimus art. 7. de Monachis cap. 3. arg. 5. & cap. 4. thesi 4. arg. 3.

Argum. 4. 1. Cor. 7. v. 34. *Innupta cogitat, quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & Spiritu.*

Titinus in h.l. *Virgines instar Angelorum*

uni Deo, divinoq; obsequio totaliter intendunt.

Resp. 1. Lombardus in h.l. *Hæc, innupta, de damnatione non timens & de salute secura, cogitat tantùm, quæ sunt Domini, scilicet, ut sit sancta corpore, id est, actionibus, quæ geruntur ministerio corporis: & Spiritu, id est, voluntate. Hoc etiam & nupta fidelis & casta facit: quæ non modò Spiritu, sed etiam corpore sancta est: non enim potest fieri, ut non sit sanctum corpus, quo sanctificatus utitur Spiritus: sed ampliùs innupta hoc facit, quæ libera à necessitatibus mundanis, quibus constricta est nupta, intentiùs vacat cœlestibus præceptis.*

(Mutuatus est hæc Lombardus ab Augustino, in quibus docet, inter nuptam & innuptam in hoc quidem capite differentiam duntaxat esse secundùm plus & minus, non ergò secundùm cælibatum, nam hoc quidem discrimen esset potiùs totius generis.)

2. Claudius Espensæus, Doctor Sorbonicus, in Comment. Tit. 2. lib. 3. cap. 14. *Quod Apostolus dicit, innuptam cogitare, quæ sunt Dei, ut sit sancta corpore & Spiritu, non sic accipiendum est, ut putemus, non esse sanctam corpore Christianam conjugem castam, omnibus quippe fidelibus dicitur, eorum corpora esse membra Christi, Dei vivi & Spiritus Sancti templa. Non enim, inquit, non sanctum corpus esse potest, quo sanctificator utitur Spiritus: Sed & Petrus ibidem conjugatas sanctas mulieres & Paulus utriusq; sexus fidelium corpora Christi membra, Dei templa vocat. Aude dicere, Christi membra sancta non esse & conjugatorum corpora à Christi corpore separare.*

(Hoc congruit Scripturæ dictis Rom. 12. v. 1. 1. Cor. 6. v. 19, 20. 2. Cor. 7. v. 1. 1. Tim. 2. v. 15. ac sanctorum, Abrahæ scilicet & Saræ, Isaaci & Rebeccæ, Zachariæ & Elisabethæ &c. exemplis. Verba igitur Apostoli non sunt accipienda exclusivè, sed *comparativè.*)

3. Georgius Cassander d. l. *Sæpe plerique cælibes, qui usque adeò cælibatu suo ad ea, quæ Dei sunt, expeditiùs curanda, non incitantur, sed etiam contrà curis hujus seculi supra reliquos homines immerguntur & obruuntur.*

(Ergò verba Apostoli non sunt accipienda *generaliter*, sed *respectu certarum personarum*, quæ scilicet dono continentiæ instructæ sunt & cælibatu rectè utuntur. Cumprimis verò respicit Apostolus *ad conjugia imparia* inter maritum fidelem & uxorem infidelem, vel inter uxorem fidelem & maritum infidelem, in quibus multa impedimenta pietatis exercitiis objici solent.)

4. Salmero ibid. *Ad quintum dicimus, Paulum describere cælibi legem, quâ se gerere deceat erga Dominum, quomodo scilicet illi placeat pulchritudine spirituali & interiori virtutum ornamento secundùm illud: Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intus. Non autem asserit, quid vitio hominum contingat. Nam multi cælibes sui officii immemores, in multas curas & vanas solicitudines & carnis & honoris ac bonorum fortunæ distrahuntur, longèque absunt ab eo, quod profitentur. Quemadmodum etiam interdum matrimonio conjuncti & in timore Domini viventes, & custodia mandatorum & misericordiæ operibus vacantes, superare videntur continentium vocationem, & ea præstare, quæ non exhibebantur & longè superant conjuges.*

(Legendum videtur *cælibes*. Aliud ergò est loqui de ipso cælibatu, aliud de cælibum officio. Quia quidam cælibes minùs

minùs curant, quæ sunt Domini, quidam conjugati magis curant, quæ sunt Domini, atque Apostolus non loquitur de eo, quid cælibes semper faciant, sed quid facere debeant.)

Argum. 5. 1. Cor. 7. v. ult. *Beatior erit, si sic permanserit.*

Resp. 1. ex Bened. Acia Montano in Comment. hujus loci: *Beatior, utpote quæ minùs molestiarum minusq; impedimenti habitura est, & Spiritu & corpore sese totam in pietatis exercitationem tradat.*

2. Nec Salmero, nec Justinianus quidquā hîc annotârunt *de beatitudine futura.* (Ecquis enim sibi persuaderi patietur, cùm Apostolus in accurata illa & prolixa disputatione ne verbo quidem mentionem fecerit futuræ beatitudinis in cælis, quòd subitò eam in conclusione induxerit? quin potiùs, quo sensu καλὸν dixerat cælibatum propter præsentem necessitatem, eodem etiam cælibem dicit μακαριώτερον.)

Argum. 6. *Hieronymus & alii ex veteribus virginitatem summis ornant laudibus.*

Resp. 1. Erasmus in scripto Hieronymi adversus Jovinianum desiderat *modestiam & majora Scripturæ pondera.*

In argumento libr. adversus Jovinianum de Hieronymo sic loquitur: *Hoc argumentum non illibenter arripuit* (Hieronymus) *impendio favens virginitati, & ob id nuptiis iniquior, quàm Episcopi quidam esse volebant.*

In præfat. Hilarii. *Hieronymus tanto ardore pugnat adversus eos, qui matrimonium efferebant cum injuria virginitatis, ut ipse sub iniquo judice vix possit suam tueri causam, si reus fiat parùm reverenter tractati conjugalis dignitate.*

2. Idem Erasmus in lib. adversus Piggium de Virginit. *Hieronymus fervido quodam affectu ita interdum rapiebatur in admirationem virginitatis, ut piis etiam viris videretur lædere matrimonium. Sit hoc vanum, nisi in Hieronymi scriptis inveniantur ea verba, quæ sunt apud Tertullianum eo nomine damnata.*

3. Idem in annot. Tit. 2. pag. 487. *Hieronymus, quicquid potest, ad virginitatem detorquet, cui favit non sine suspicione, nec sine calumnia.*

4. Ludovicus Vives in Comm. lib. 16. de Civit. Dei cap. 34. *Hieronymus non modò secundas nuptias abominatur, sed primas etiam parùm probat contra Jovinianum disputans homo cælebs & conjugio parùm æquus.*

5. Beatus Rhenanus in arg. lib. Tertull. Exhortat. ad Cast. *Veteres omnes, atque adeò Hieronymus ipse matrimonio parùm æqui fuêre.*

6. Josephus Acosta lib. de Christo revelat. cap. 20. *Hieronymus videtur aliquantò iniquior matrimonio.*

7. Virvesius in Confess. Augustanæ art. 23. *Imò nec bonum quidem est conjugium, tantùm abest, ut sit præceptum, si Hieronymo credimus. Illi enim est minus malum in remedium majoris permissum. At iniquior fuit Hieronymus? non negamus. Fortaßis hanc severitatem illius temporis lascivia & Joviniani hæretici petulantia requirebat. Nos in neutram partem ab Evangelica doctrina declinantes dicimus, bonum esse conjugium, sed meliorem cælibatum.*

8. Espensæus de Continentia lib. 1. cap. 9. *Græcos sequuntur Latini. Sed mirum, quàm pro continentia vehementes, & sibi nihil non indulgentes, omnium verò maximè Hieronymus.*

Et postea. *Multa viro sancto in virginitatis favorem exciderunt coacta & violenta.*

(Ostendit hoc res ipsa. Sic enim scribit Hieronymus adversus Jovinianum: *Bonum est, inquit, homini mulierem non tangere. Si bonum est, mulierem non tangere, malum est ergò tangere. Nihil bono contrarium est, nisi malum. Si autem malum est, & ignoscitur, ideò conceditur, ne malo quid deterius fiat. Quale autem illud bonum est, quod conditione deterioris conceditur? Nunquā enim subjecisset: Unusquisque uxorem habeat, nisi præmisisset: Propter fornicationes autem. Tolle fornicationes, & non dicet: Unusquisq; uxorem suam habeat. Velut, si quis definiat: Bonum est triticeo pane vesci & edere purissimam similam. Tamen ne quis compulsus fame comedat stercus bubalum, concedo ei, ut vescatur & hordeo. Num idcirco frumentum non habebit puritatem suam, si fimo hordeum præferatur? Bonum est illud naturaliter, quod comparationem non habet mali, quod prælatione alterius non obumbratur. Simulq; animadvertenda est Apostoli prudentia. Non dixit, bonum est, uxorem non habere; sed bonum est mulierem non tangere; quasi & in tactu periculum sit, quasi, qui illam tetigerit, non evadat, quæ virorū preciosas animas rapit, quæ facit adolescentium evolare corda, unde & noster Joseph, quia tangere volebat eum Ægyptia, fugit ex manibus ejus: & quasi ad morsum rabidissimæ canis, ne paulatim virus serperet, pallium, quod tetigerat, abjecit.*

Ibid. *Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet, quod corpus Christi accipi non permittit? Quamdiu impleo mariti officium, non impleo Christiani. Jubet idem Apostolus in alio loco, ut semper oremus. Si semper orandum est, nunquam ergò conjugio serviendum. Quotiescunq; uxori debitum reddo, orare non possum. Petrus Apostolus experimentum habens conjugalium vinculorum, vide quomodo informet Ecclesiam, quid doceat Christianos. Similiter viri, cohabitantes juxta scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri tribuentes honorem, & sicut cohæredibus multiplicis gratiæ, ut non impediantur orationes vestræ. Ecce eodem sensu, quia eodem Spiritu, impediri dicit orationes conjugali officio.*

Et paulò pòst. *Carnis quale conjugium inter viros, uxoresq; præcipiat? Cohabitantes juxta scientiam, ut noverint, quid velit, quid desideret Deus, ut tribuant honorem vasculo muliebri. Si abstinemus nos à coitu, honorem tribuimus uxoribus: si non abstinemus, perspicuum est, honori contrariam esse contumeliam.*)

9. Inde Marianus Victorius, magnus ille Hieronymi adulator & interpolator, dictum illud, *Quamdiu impleo mariti officium, non impleo Christiani*, mutare fuit coactus: *Christiani incontinentis. Et ita,* inquit, *ex emendatioribus Codicibus emendavimus: pravo enim ac hæretico ferè sensu legebatur: quamdiu impleo mariti officium, non impleo Christiani, veluti conjugium copula Christianorum non sit.*

(Benè factum, quod crassum errorem agnovit, sed quod de emendatioribus Codicibus addit; penes eum fides esto. In Apologia ad Pammachium ita repositum, sive ab ipso Hieronymo, sive à describentibus, sed non videtur certa fidei. nam & autor in Apologia non pauca inflectit, ut sint minùs odiosa, & Scribæ multa subinde peccant. Hoc sanè loco disputationis ardor & series textus postulat simpliciter legi *Christiani*, non cum ἀκρασίας *incontinentis*.)

10. Sed & Salmero tom. 9. tract. 30. ex pro-

professo refellit argumentum Tertulliani lib. de monogamia cap. 3. quod ab eo mutuatus est Hieronymus adv. Jovinianum. *Si bonum est homini, mulierem non tangere. Ergò malum tangere.* Neque valet, inquit, *argumentum Tertulliani &c. quia bonum & malum non immediatè opponuntur, ita ut ex negatione unius liceat inferre positionem alterius.* Illustrat hoc exemplo. *Non valet, bonum est, non manducare carnem, & non bibere vinum: ergò malum est edere & bibere.*

Benedictus Justinianus in Comment. 1. Cor. 7. *Hieronymus sic interpretatur, perinde quasi in eo bonorum genere conjugium collocatur, quæ non nisi vitio opponuntur. Atqui id, cùm acerbiùs dicitur, tum non omninò verè; nisi fortaße quis interpretetur bonum quidem commodum atque utile, malum autem incommodum.*

Et pôst. *Verosimilius videtur, quod ait Chrysostomus, simpliciter affirmare Apostolum, commodum ac laudabile esse, usu conjugii abstinere.*

(Confer Augustinum de bono conjugali cap. 8. ubi ex professo hoc Hieronymi argumentum refellit. *Honorabiles,* inquit, *nuptiæ in omnibus & thorus immaculatus. Quod non sic dicimus bonum, ut fornicationis comparatione sit bonum: alioquin duo mala erunt, quorum alterum pejus: aut bonum erit fornicatio, quia pejus adulterium. Pejus est enim alienum matrimonium violare, quàm meretrici adhærere. Et bonum adulterium, quia est pejor incestus, pejus est enim cum matre, quàm cum aliena uxore concumbere. Et donec ad ea perveniatur, quæ, sicut Apostolus ait, turpe est etiam dicere, omnia bona erunt in comparatione pejorum. Hoc autem falsum esse quis dubitet? Non ergò duo mala sunt, connubium & fornicatio, quorum alterum est pejus, sed duo bona sunt, connubium & continentia, quorum alterum est melius. Sicut ista temporalis sanitas & imbecillitas non sunt duo mala, quorum alterum pejus: sed ista sanitas & immortalitas duo bona sunt, quorum alterum melius. Item scientia & vanitas non duo mala sunt, quorum vanitas pejus: sed scientia & caritas duo bona sunt, quorum caritas est melius.*)

APPENDIX ARTICULI DE MATRIMONIO

QVERELAS, CALUMNIAS ET OPINIONES ERRONEAS AC ABSURDAS ADVERSARIORUM CONTINENS.

I. Querelæ.

1. Conqueruntur, falsò sibi tribui, *quòd dispensent contra prohibitiones divinas Levit. 18. in primo gradu lineæ collateralis, id est, in conjugio fratrum & sororum.* Bellarmin. lib. de matrim. cap. 25.

Resp. Antoninus in sua Summa part. 3. tit. 1. cap. 11. *Martinus V. habitâ cum suis Doctoribus & Theologis consultatione, cum quodam dispensavit, ut sororem suam germanam impunè in matrimonium haberet.*

(Idem de Martino Papa commemorat Ange-

Angelus de Clavisio in Summa, in verbo Papa, & Nicolaus Boërius in Conf. 20. Utrum Papa. Verba adducta sunt superiùs cap. 4. thesi 3. membr. 4. diss. 3.)

2. Coqueruntur mendaciter sibi tribui, *quòd Conjugium vocent pollutionem.* Bellarm. in Judicio de libro Concordiæ.

Resp. sequetur in memb. 3. §. 2. & 4. Conferantur etiam, quæ adducta sunt in Appendice articuli de Clericis membro 3. §. 9, 10, 11, 12, 13. & 14.

Hoc loco expendantur sequentia.

1. c. Decernimus dist. 28. de Sacerdotibus, continentiam professis, Pontifex sic loquitur: *Cùm ipsi templum & vasa Domini & sacrarium Spiritus Sancti esse debeant, indignum est, eos ducendo uxores cubilibus & immunditiis deservire.*

c. Nuptiæ caus. 32. q. 1. *Scriptura in primo & tertio & quarto & quinto die, & sexto, expletis operibus singulorum dierum, dixit: Et vidit Deus, quòd bonum esset. In secundo die hoc omninò subtraxit, nobis intelligentiam tribuens, non esse bonum duplicem numerum, qui ab unione dividat & præfiguret fœdera nuptiarum. Unde & in arca Noë omnia animalia, quæcunque bina ingrediuntur, immunda sunt, impar numerus est mundus.*

c. Nervi 2. dist. 13. *Paulus, cùm quosdam in Ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima, ut majora declinarent, dicens: Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat. Et quia tunc solùm conjuges in admistione sine culpa sunt, cùm non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur, ut hoc etiam, quod concesserat, sine culpa (quamvis minima) non esse monstraret, ilicò adjunxit. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium. Non enim est sine vitio, quod ignoscitur, non præcipitur. Peccatum profectò vidit, quod indulgeri posse prævidit.*

c. Hospitiolum 17. dist. 32. *Non potest toto corde cum Deo habitare, qui fœminarum accessibus copulatur. Fœmina conscientiam secum pariter habitantis exurit &c. Si bonum est, mulierem non tangere, malum est ergò tangere.*

c. Proposuisti 2. dist. 82. de conjugio effert Apostoli sententiam. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.*

c. Quod à te 3. lib. 3. Decretal. tit. 3. de Clericis conjugatis Pontifex sic pronunciat, *quòd, cùm simul voluptatibus et carnalibus desideriis ac divinis & Ecclesiasticis Sacramentis indignè tractandis, Ecclesiasticis procul dubio beneficiis sint privandi.*

c. Ex parte tua 9. lib. & tit. iisd. *Clerici conjugati non militant Domino, sed mundo, ut cæteri uxorati.*

c. Si Laicus 7. dist. 31. *Si Laicus & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali, Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper matrimonio carendum.*

c. Connubia 4. caus. 32. q. 2. *Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præsentia Sancti Spiritus dabitur, etiamsi Propheta esse videatur, qui generationis officio obsequitur.*

2. Censura Coloniensis fol. 71. *Matrimonii doctrinâ impudicitiæ janua aperitur, ac animis libidinis faces subministrantur.*

3. Bellarminus lib. de matrimon. cap. 5. *Non malè dici posset de conjugatis: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.*

4. Idem lib. de Monachis cap. 9. test. 9. pro stabiliendo Monachorum cælibatu addu-

adducit locum Apoc.14. *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati.*

(Ex quo sequitur à contrario sensu, conjugatos cum mulieribus inquinari.)

5. Michaël Medina lib. 1. de Continent. cap. 57. scribit, *Conjugatos ipso vitæ instituto & necessitate mundo implicitos esse & in media concupiscentia versari.*

3. Bellarm. lib. de Matrim. cap. 25. Chemnicium mendacii accusat, quòd scribit, *Romanum Pontificem velle conscientias Pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quàm divinis. Hoc mendacium esse,* inquit, *perspicuum est, cùm summus Pontifex in Pontificiis prohibitionibus sæpè dispenset, in divinis nunquam.*

Resp. 1. Qui dispensat in prohibitionibus Lev. 18. propositis, ille eodem loco habet divinas & Pontificias prohibitiones. Ratio est, quia prohibitiones Levit. 18. sunt divinæ, ut paulò antè ostendimus. Pontifex dispensat in gradibus Lev. 18. prohibitis.

2. Bellarminus lib. de matrim. cap. 28. statuit, *non solum matrimonium filii cum matre, patris cum filia, sed etiam fratris cum sorore germana, fratris cum sorore ex altero tantùm parente, privigni cum noverca, vitrici cum privigna esse naturali jure prohibitū.* At Cajetanus 2.2. q. 154. artic. 9. disputat, *Pontificem justis de causis in omnibus gradibus prohibitionem relaxare posse, præterquam in connubio patris & filiæ, filii & matris.* Ergò Pontifici tribuit potestatem dispensandi in gradibus juxta Bellarmini concessionē naturali jure prohibitis.

3. Qui potestatem sibi arrogat dispensandi, ut matrimonium aliquod contrahatur, quod jure divino est irritum, ille arrogat sibi potestatem dispensandi in prohibitionibus divinis. Jam verò Pontifex arrogat sibi potestatem dispensandi, ut matrimonium aliquod contrahatur, quod jure divino est irritum. Nam Bellarminus lib. de matrim. cap. 23. format has duas propositiones: *Non licet fidelibus cum infidelibus, aut etiam hæreticis jungere matrimonia,* quod probat ex verbo Dei Deut. 7. 1. Reg. 11. 1. Cor. 7. 2. Cor. 6. postea aliam subjungit propositionem, & quidem talem: *Potest summus Pontifex, si causa id postulet, cum fideli dispensare, ut cum infideli matrimonium contrahat.*

(Ex eo sic colligimus: Si Pontifex potest dispensare, ut fidelis poterit contrahere cum infideli, poterit dispensare contra verbum Dei, ac proinde etiam contra jus divinum. Ratio est, quia matrimonium fidelis cum infideli ex hypothesi Bellarmini pugnat contra verbum Dei, ac proinde etiam contra jus divinum. Sed verum prius. Ergò & posterius, ac per conseq. Pontifex dispensat in prohibitionibus divinis.)

4. Mendacium esse clamant, *quòd secundas nuptias improbare dicuntur.*

Resp. 1. c. De his 8. caus. 31. q. 1. allegantur canones Concilii NeoCæsariensis, *quòd tempus pœnitentiæ constituendum sit illis, qui frequenter uxores ducunt, quodq; Presbyter convivio secundarum nuptiarum interesse minimè debeat.*

2. c. Hac ratione 9. caus. & quæst. iisd. *Apostoli præceperunt secundas adire nuptias propter incontinentiam hominum. Nam secundam quidem accipere secundùm præceptum Apostoli licitum est, secundùm autem veritatis rationem verè fornicatio est. Sed cùm permittente Deo, publicè & licenter committitur, fit honesta fornicatio.*

c. Quomodo 10. caus. & quæst. iisdem: *Virginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias & excusabile facit, quod per se non appetitur: ita ob eandem fornicationem vitandam, concedit viduis secunda matrimonia. Melius est enim, licet alterum & tertium, unum virum nosse, quàm plurimos; id est, tolerabilius est, uno homini prostitutam esse, quàm multis. Siquidem & illa in Evangelio Johannis Samaritana sextum se maritum habere dicens, arguitur à Domino, quòd non sit vir ejus. Ubi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui propriè unus est, esse desiit. Una costa à principio in unam uxorem versa est, & erunt, inquit, duo in unam carnem, non tres, neque quatuor, alioqui jam non duo, sed plures.*

3. Eum, qui plures uxores successivè duxit, non admittunt ad Ordines sacros, c. Si quis dist. 34. c. Quisquis dist. 84. cujus statuti Bellarminus lib. de Clericis cap. 24. duplicem tradit rationem, *moralem unam, mysticam alteram.* Ac disertè ibidem addit, *majus impedimentum est ad electionem Episcopi, si bis maritus fuerit, quàm si adulterium aut scortationem commiserit.*

Item. *Secundas nuptias ex sua Natura magis diuturnæ incontinentiæ signum esse, quàm adulterium & concubinatum.*

4. Secundis nuptiis *Ecclesiasticam benedictionem* denegant, c. Vir autem ext. de sec. nupt.

5. Qui *duas uxores successivè ducunt, eos perfectione quâdam Sacramenti carere* censent, Bellarm. de Cleric. cap. 24. §. Altera.

6. Salmero tom. 4. tract. 21. p. 196. *Christus peccata hujus fœminæ* (Samaritanæ Johan. 4.) *detegit, nempe objiciens, quòd quinq; viros habuerit, quod signũ erat evidentissimũ maximæ simul & incontinentiæ & impudẽtiæ.*

5. Mendacium esse clamant, *quòd in Corpore doctrinæ Philippi Pontificiis tribuitur, quòd defendant vagas libidines ac capitalibus pœnis puniant conjugium.*

Resp. 1. Tolerant publica lupanaria, in quibus vagæ libidines exercentur.

Hardingus Confess. p. 162. lupanaria vocat *malum necessarium ad alia vitanda, quæ pejora & graviora essent futura.* Adducit etiam ad hujus rei defensionem illud Augustini lib. 2. de Ordine cap. 4. *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.*

(At cùm Augustinus ista scriberet, nec sanctus, nec Episcopus, nec Presbyter, nec denique Christianus erat.)

Maximilianus Sandæus, Jesuita Herbipolensis, in Castigat. de prodiga Jesuit. liberalit. adversus Laurentium p. 277. disputat, *rectè meritoq; meretricum genus, quæstumq; meretricium posse permitti;* imò & salubriter debere. *Nam si meretrices,* inquit, *ab hominum cœtibus alicubi ablegarentur, eodem tempore in illas civitates stupra, incestus, adulteria, sacrilegia aliaq; innumera flagitia infunderentur.*

2. Puniunt conjugium in Sacerdotibus. Anno 1525. Petrus Spongletus *condemnatus fuit ad mortem non aliam ob causam, quàm quòd uxorem duxisset.*

Claudius Espensæus lib. 1. de Continent. cap. 12. fol. 696. exempla commemorat *Sacerdotum ob conjugium combustorum.*

3. Concubinatum Clericis lubentius permittunt, quàm conjugium. Papa Pelagius Diaconis post obitum conjugis concessit *usum ancillæ.* Quâ de re extat peculiaris canon sub hoc titulo: *Qui post*

post mortem uxoris habuerit de ancilla filios, Diaconus fieri permittatur.

3. c. Is, qui dist. 34. *Is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, tamen ut unius mulieris aut uxoris, aut concubinæ sit conjunctione contentus.*, ad quem canonem glossa sic annotat: *Ecce casus, ubi plus juris habet luxuria, quàm castitas; quia castus repelleretur, si contraxisset cum secunda, sed fornicator non!* Confer Append. de Cleric. cap. 1. de querel. membr. 1.

4. Innocentius III. lib. 1. Decret. Const. 86. *Sanè postulâsti per sedem Apostolicam edoceri, si Presbyteri plures concubinas habentes, bigami censeantur? ad quod duximus respondendum, quòd, cùm irregularitatem non incurrerint bigamiæ cum eis, tanquam simplici fornicatione notatis, quoad executionem Sacerdotalis officii poterit dispensari.*

5. In publico scripto duo præcipui Doctores Pontificii invicem disceptârunt, *an Sacerdotibus concubinæ possint concedi.* Henricus Cuyckius Episcopus Ruremundensis & Georgius Eleutherius in scripto Ann. 1601. Coloniæ per Gualtherum edito. Confer Speculum Concubinariorum Ann. 1599. Colon. editum.

6. Claudius Espensæus in Epist. ad Titum cap. 1. p. 67. *Turpissimum, quod & hos cum concubinis, pellicibus & meretriculis cohabitare, liberosq; procreare sinunt, accepto ab iis, atque adeò alicubi à continentibus, certo quotannis censu. Habeant, ajunt, si velint.*

7. Johannes Wesselus Groningensis Theol. D. (ob trium linguarum cognitionem Lux mundi dictus) in lib. de Indulg. Papalibus, de Sixto IV. Pont. Rom. memorat, *quòd domestica familia Cardinalis D. Luciæ, qui Paulo II. à venationibus fuerat, in tribus mensibus anni calidioribus Junio, Julio & Augusto masculino coitu frui permiserit, cum hac clausula: Fiat, ut petitur.*

8. Erasmus in Enchirid. militis Christ. cap. 14. *Bona pars eorum, quos vulgus integros & incorruptos appellat, simplicem fornicationem & moderatum voluptatis usum, ut leve commissum, neutiquam refugiunt.*

9. Alphonsus de Castro lib. 5. advers. hæres. *Græci, ut Guido illis impingit, dicunt, simplicem fornicationem non esse peccatum. Martinus de Magistris in suo libro de temperantia quæstione secundâ de luxuria dicit, se fateri, fornicationem simplicem esse peccatum mortale: tamen dicit insuper, quòd oppositum credere non sit hæreticum, quia, ut dicit, testimonia sacræ Scripturæ eam in rem non sunt expressa. Sed cum pace illius dixerim, Ego credo, Martinum, alioqui virum doctum, in hac parte errâsse.*

10. Glossa in c. Presbyter dist. 81. *Dicunt, neminem hodie propter fornicationem esse deponendum, nisi in ea perduret.* In margine notatur. *Fornicationis causâ nemo hodie est deponendus.*

Eadem Glossa in c. Maximianus dist. eadem. *Communiter dicitur, quòd pro simplici fornicatione Clericus deponi non debet, quia pauci sine illo vitio inveniuntur.*

Panormitanus ad c. Non debet ext. de Consanguin. & affinit. *Ad varietatem temporum debent mutari statuta humana, ideò hodie ex simplici fornicatione Clericus non deponitur.*

II. Calumniæ. I. Generales.

1. Pontificii comparant nos *cum Joviniano*, propterea, *quòd matrimonium exæquemus virginitati.*

Resp. 1. Jovinianus & ejus Complices

clamabant, *Virgines oportere nubere, filios facere, similiter & viduas; etiamsi se continere poßint; errare illas, quæ nolint iterare copulam. Virginitatis*, dicebant, *nullam esse gratiam, pari omnes æstimari precio, castimoniam nullius esse utilitatis, nullum esse præmium virginitatis, nullam fructum viduitatis, nullum honorem castitatis.* Ambrosius lib. 10. Epist. 82. At hisce hypothesibus expresse contradicimus & ex Scriptura docemus, bene illos facere, quibus datum est, si *propter regnum cœlorũ*, ut paratiores sint ad cultum divinum, Virgines maneant, Matth. 19. v. 12. 1. Cor. 7. v. 25.

2. Quâ de re Apologia Augustanæ Confess. pag. 243. edit. Lipf. Ann. 612. sic disserit: *Neque tamen æquamus conjugio Virginitatem. Sicut enim donum dono præstat, prophetia præstat eloquentiæ, scientia rei militaris præstat agriculturæ, eloquentia præstat architectonicæ: ita Virginitas donum est præstantius conjugio. Et tamen, sicut Orator non est magis justus coram Deo propter eloquentiam, quàm architectus propter architectonicam: ita Virgo non magis meretur justificationem virginitate, quàm conjunx conjugalibus officiis, sed unusquisque in suo dono fideliter servire debet ac sentire, quòd propter Christum fide consequatur remißionem peccatorum, & fide justus coram Deo reputetur.*

2. Andreas Fabricius in Harm. Augustanæ Confess. & Alphonsus Virvesius Philipp. 18. odiose perstringunt, quòd Apologia August. Confess. dicit, *Genesis docet, homines conditos esse, ut sint fœcundi. Absurdum est*, inquiunt, *generationem hominum esse finem creationis, cùm ea brutis quoque competat.*

Resp. Non simpliciter dicimus, generationem esse finem creationis hominis, sed potiùs statuimus, virtutem generandi esse hominis à Deo ipsi inditum adjunctum. Neque aliud indicat particula *UT* in Augustanæ Confessionis Apologia. Neque verò absurdum est, creationis fœminæ finem dicere generationem, id enim satis manifestè innuitur, Gen. 2. v. 18, 20, 22. ut cùm quæritur, *Cur Deus hominem marem & fœminam crearit?* Genes. 1. v. 27. rectè respondeatur, propter generationem & multiplicationem generis humani.

3. Guilielmus Bailius Jesuita in Catechismo controv. q. 1. propterea, *quòd negamus, Matrimonium esse Sacramentum, cum Carpocrate & Gnosticis hæreticis* impurissimis nos conjungit.

Resp. 1. Nullus veterum Carpocrati vel Gnosticis hæreseos loco hoc objecit.

2. De Carpocratianis sic scribit Augustinus lib. de hæres. cap. 7. *Carpocratiani sunt à Carpocrate, qui docebat omnem turpem operationem, omnemq́, adinventionem peccati, nec aliter evadi atque transiri principatus & potestates, quibus hæc placent, ut poßit ad cœlum superiùs perveniri. Hic etiam Jesum hominem tantummodò & de utroque sexu natum putâsse perhibetur, sed accepisse talem animam, quæ sciret ea, quæ superna essent, atque nunciaret. Resurrectionem corporis simul cum lege abjiciebat. Negabat, mundum à Deo factum, sed nescio à quibus virtutibus. Secta ipsius fuisse traditur socia quædam Marcellina, quæ colebat Imagines Jesu & Pauli & Homeri & Pythagoræ adorando, incensumq́, ponendo.*

3. De Gnosticis idem d. l. cap. 6. [illegible]c scribit: *Gnostici propter excellentiam [illegible] entiæ*

sic

stas se appellatos esse, vel appellari debuisse gloriantur, cùm sint superioribus omnibus (hæreticis) vaniores atque turpiores. Denique cùm ab aliis atque aliis per diversas terrarum partes aliter atque aliter nuncupentur, nonnulli eos etiam Borboritas vocant quasi cœnosos, propter nimiam turpitudinem, quam in suis mysteriis exercere dicuntur &c. Tradunt autē dogmata fabulosissimis plena figmentis; etiam ipsi Principum vel Angelorum nominibus terribilius (terribilibus) *infirmas animas capiunt, & de Deo rerumq́; Natura fabulosa & à sanitate veritatis aliena multa contexunt. Animarum substantiam Dei dicunt esse Naturam, earumq́; adventum in hæc corpora cum aliis aëreis animalibus dicunt fieri, per quas peccata in corporibus committuntur, nam illas animas, quæ ex Dei procedunt substantia, reverti ad Deum immaculatas.* Similia de Carpocrate & Gnosticis referunt Epiphanius, Philastrius & alii.

(Ecquid verò nostræ Confessioni cum his errorum & blasphemiarum portentis commune?)

II. Speciales.

1. Bellarminus lib. de Monachis cap. 6. Lutherum accusat, *quòd sibi contradicat, dum statuit, virginitatem quidem præstare conjugio, tamen mulierem conjugatam meliorem esse coram Deo, quàm sit virgo.*

Resp. Lutherus in 1. Corinth. 7. sic scribit: *Idem coram Deo valet matrimonium & virginitas. Nam utrumque est donum & creatura Dei, tametsi alterum alteri antecellat, si quis inter se conferat.*

2. Ibidem accusat Lutherum, *quòd mulieres non nisi ad matrimonium creatas fuisse* dicit. *Nam ita nullas fore in cœlo mulieres aut sexuum differentiam, & frustra fuisse tot sanctissimarum virginum millia.*

Resp. Lutherus loquitur non *de fine ultimo*, sed *intermedio*; nec *de statu futuro*, sed *hujus vitæ*; nec *de certarum personarum exceptione*, sed *de ordinaria regula.*

3. Ibidem mendacium vocat, quòd Lutherus dicit, *Mosen præcepisse omnibus Judæis matrimonium, ita ut nullo modo licuerit in V. Test. carere uxore.*

Resp. Verba Lutheri in 1. Corinth. 7. sic habent: *In Judaismo neminem non conjugatum esse oportuisse,* id quod etiam R. Salomon in cap. 9. Genes. & R. D. Kimchi in cap. 56. Esai. docent. Sed ex eo inferri nequit, nullas fuisse ab ordinaria regula exceptiones.

4. Idem Bellarm. lib. de matrimon. capite 10. Pistorius in septicip. Luthero, Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 9. artic. 2. p. 1001. Ungersdorff. in gratulat. ad Austriac. p. 92. Sandæus in themate seculari de Secta protest. deserenda thes. 132. Luthero tribuunt, *quòd polygamiam in N. Test. approbârit.*

Guilielmus Bailius Jesuita in Catechismo Controv. tract. 1. q. 9. *Lutherus in Commentariis in Genesin scriptis, magnam aperuit januam, ad eorum emancipationem, qui plures uxores ducere vellent, cùm scripsit, polygamiam expresso textu in lege Evangelica non prohiberi, & liberum esse eam usurpare, cùm id Abrahamo, Davidi & multis aliis viris magnis in usu fuerit.*

Resp. 1. In Commentariis in Genesin Witebergæ Ann. 1561. editis, illud, quod Luthero objicitur, non habetur, sed in Commentariis Anno 1525. emissis. (quod ipsum Jodocus Coccius fatetur.) At de primis illis suis scriptis Lutherus ipse in præfat. tom. 1. operum præfixa, petit, *ut quilibet ea legat cū magna commiseratione, & me-*

& meminerit, autorem fuisse aliquando Monachum & Papistam insanissimum. Fuerunt in regno Pontificio, qui ita senserunt, inter quos fuit Cardinalis Cajetanus, cujus, teste Ambrosio Catharino adversus Cajetani nova dogmata pag.196. fuerunt *hæc dogmata nova,* inquit ille, *& spuria. Primum, quòd jure divino pluralitas uxorum licita est. Secundum, quòd etiam naturali jure nullam habet indecentiam. Tertium, quòd etiam Sacerdotibus id liceret præter Episcopos, nisi Ecclesiasticâ prohiberentur censurâ.* Alia omninò Lutheri mens fuit. Nam in Commentariis in Genesin, postquam facti Saræ ancillam marito adjungentis, ut sibi vendicaret prolem, rationes perpendit, hæc prudenter adjecit in cap.17. Genes. tom.6. *Porrò ex hoc facto non est constituendum exemplum, quasi nobis eadem liceat facere. Hæ circumstantiæ apud te non habent locum. Igitur singulare hoc factum neutiquam in exemplum est trahendum, præsertim in* N. *Test.* Et in eodem libro, cùm de Jacobi & aliorum polygamia mentio incidisset. *Hæc traduntur,* inquit, *non in exemplum, sed ut abstineamus ab exemplo & imitatione. Admiremur eos, sed non imitemur. Alia enim sunt, quæ imitari; alia, quæ admirari debeamus. Spera, crede, invoca, sicut Lea; non autem quatuor uxores ducas, sicut Jacob. Id enim ad solum Jacob pertinet & ad eos, quos voluit Deus exemtos à regula.*

2. Lutherus in scriptis suis posterioribus mentem suam clarissimè exposuit, quòd polygamias cuiquam autor neutiquam esse velit, ac Christi in N. Testam. ordinationem mutare. Priora ergò scripta à posteriobus distinguenda.

3. In propos. de bigamia Episcoporum, ad quas provocant, Lutheri scopus est, demonstrare, *quòd bigamia non simultanea, sed successiva Ministris Ecclesiæ sit licita.*

4. Disputat [illegible] & [illegible].

5. In Comment. Gen.16. pag.102. disertè scribit, *polygamiam in Evangelio esse sublatam verbis Christi Matth.19. & Pauli 1. Corinth. 7.*

5. Idem Bellarm. lib. de matrim. cap.6. Luthero tribuit, quòd statuat, *matrimonium æquè sanctum esse apud fideles & infideles.*

(Resp.1. Lutherus non dicit, matrimonia fidelium & infidelium esse *æquè sancta,* sed *æquè vera.* Sic enim loquitur lib. de capt. Babylon. cap. de matrim. tom.2. Lat.p.279. *Cùm matrimonium fuerit ab initio mundi & apud infideles adhuc permaneat, nulla subsunt rationes, ut Sacramentum novæ legis & solius Ecclesiæ possit dici. Non minùs enim erant matrimonia Patrum sancta, quàm nostra, nec minùs vera infidelium, quàm fidelium, nec tamen in eis ponitur Sacramentum.*

2. Bellarminus ipse lib. de matrimon. cap.3. §.10. scribit, *Matrimonia gentilium esse vera, legitima & largo modo Sacramenta.*

3. Innocentius Pontifex c. Gaudemus de divortiis, *infidelium matrimonium vocat Sacramentum.*)

6. Gretserus in Athlet. Spirit. pag.180. scribit, *Lutherum ausum fuisse corrigere & supplere orationem Dominicam, quasi mutilum, quia addiderit: Domine Deus, da uxorem & panem quotidianum.*

Resp. Lutherus in cap.24. Genes. sic scribit: *Si vis divinâ benedictione contrahere matrimonium, primùm omnium require consilium Domini, & ora: Domine Deus, da uxorem & panem quotidianum, illis verbis favet Deus.*

(In

(In his verbis quilibet videt, nihil esse vel absurditatis, vel impietatis, cùm pia uxor donum Dei sit & panis quotidiani nomenclaturâ comprehendatur.)

7 Lutherum vehementer accusant, quòd in lib. de capt. Babylon. suadeat, *si mulier impotentem habeat maritum, ut cum consensu viri alteri misceatur, vel si vir consentire nollet, contracto matrimonio cum altero confugiat in locum remotum.*

Resp. 1. Hæc verba hodie non leguntur in Luthero.

2. Scribit autem lib. de vita conjug. tom. 2. Jen. Germ. fol. 147. b. 148. a. *sibi à quibusdam objectum fuisse, quasi docuisset, mulierem, cui maritus in opere conjugali satisfacere non posset, ad alium se conferre debere.* Sed vocat *mendacium & perversionem verborum suorum.* Ita verò se scripsisse ait: *Si mulier ad conjugium apta impotentem maritum nacta, nec tamen ab ustionibus libera esset, à marito suo postulare debere, quia ab ipso fuerit decepta, nec verum inter ipsos sit conjugium, ut concedat sibi se conjungere cum alio viro, ex quo suscipiat liberos mariti sui nomine, ne hereditas perveniat ad alios; maritum quoque annuere debere; sin minùs, tunc demùm suadet, ut clam ab ipso mulier discedat in loca peregrina, & ibi cum alio matrimonium contrahat.*

3. Fuit hoc Lutheri consilium, primis illis annis, ubi vigebat adhuc Papæ potestas, quæ in causa erat, quòd non nisi longis processibus & magnis sumtibus matrimonii talis dissolutio, cujus causa justa erat impotentia naturalis, impetrari poterat.

4. Habuit pro se Lutherus exemplum Augustini, à cujus partibus non libenter discessit. Is ad quæstionem, *an in casu desperata sterilitatis cum consensu conjugis liceat ex alia prolem suscipere,* modestè respondet lib. de bono conjug. cap. 15. *planè uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filii nascantur unius commixtione ac semine, alterius autem jure & potestate, apud antiquos patres fas erat, utrum & nunc fas sit, non temerè dixerim.*

5. Fuit istud Lutheri consilium privatum, quo cùm postea aliqui abuterentur, neglexit illud, sicut expressè scribit in lib. de vita conjug. Solchen Rath hab ich zu der Zeit geben / da ich noch schew war. Eamque ob causam consilium istud in tomis ejus hodiè non ampliùs legitur. Quod ergò Luthero ipsi postea displicuit, nobis hodiè immeritò objicitur.

8. Luthero passim objiciunt, *quòd marito, cui uxor denegat conjugale debitum, permiserit scortari cum ancilla.* Lorinus in Commentario 2. Petr. 2. v. 2. Jodocus Coccius tom. 2. Thes. lib. 9. artic. 2. pag. 1001.

Resp. 1. Lutherus nequaquam hoc voluit, quod Jesuitæ ipsi per calumniam affingunt, quasi uxore debitum conjugale quovis modo denegante, maritus cum ancilla concumbere citra adulterii crimen possit, sed quòd pertinax, constans & perpetuò durans conjugalis debiti denegatio sit species desertionis, quodque proinde maritus post privatas & publicas admonitiones frustra adhibitas, Magistratus autoritate desertricem illam repudiare & aliam Estheram loco fastuosæ illius Vasthi legitimo matrimonio sibi copulare possit, non ergò loquitur de

promi-

promiscuo viri cum uxore & ancilla concubitu, sed de legitima refractariæ uxoris separatione. Sic enim habent Lutheri verba in lib. de Vita conjugali Anno 1522. edito tom. 2. Jenens. German. fol. 152. a. Wenn sich eins dem andern selbst beraubet und entzeucht / daß es die eheliche Pflicht nicht zahlen noch bey ihm seyn will / als man wol findet so ein halßstarrig Weib / das seinen Kopff auffsetzet / und solte der Mann zehenmal in Unkeuschheit fallen / so fragt sie nicht darnach. Hie ists Zeit daß der Mann sage: Wilt du nicht / so will ein andere / Will die Fraw nicht / so komme die Magd. So doch / daß der Mann ihr zuvor zwey oder dreymal sage / und warne sie / und las es für andere Leute kommen / daß man öffentlich ihre Halßstarrigkeit wisse und für der Gemeine straffe. Wil sie denn nicht / so las sie von dir / und las dir eine Esther geben und die Vasthi fahren / wie der König Ahasverus thet. Loquitur Lutherus de illo casu, 1. quando marito uxor denegat conjugale debitum. 2. pertinaciter. 3. ut periculum sit, ne maritus in scortationem incidat. In hoc casu consilium dat Lutherus, 1. Ut maritus uxori refractariæ significet, se illam repudiaturum, nisi officium fecerit. 2. atque sic eam semel atque iterum admoneat. 3. si per admonitiones non emendetur, ad alios causam deferat, ut publica evadat uxoris pertinacia, quæ nec aliorum increpationibus se patitur moveri. 4. faciat eam publicè reprehendi coram toto cœtu Ecclesiastico. 5. Si ergò nec Ecclesiam audierit, ejusque contumacia infracta persistat, dimittat eam, ut quæ recusat facere, quæ sunt uxoris, ne amplius audiat uxor. 6. Aliam sibi uxorem copulari faciat. 6. quemadmodum Ahasverus, dimissâ Vasthi, Estheram sibi junxit. Hoc ergò egit Lutherus, ut marito consuleretur, ne in scortationem incidat, ac jussit virum sequi ordinem actionis à Christo præscriptum Matt. 18. v. 15. nequaquam verò permisit marito in illicitos ancillæ amplexus ad quamvis debiti conjugalis denegationem protinus ruere.

2. Inde Selneccerus in præfat. Colloq. mensal. D. Lutheri lit. a. iiij. sic scribit: Der abtrünnige Staphylus und bißweilen auch andere getrewe Brüderchen haben aus D. Luthers Büchern erwischt und herfür gebracht die Wort vom ehelichen Leben / und dardurch hohe Personen und andere auch fromme einfältige Leute zum öfftern bereden wollen / sie solten in des Luthers Büchern nicht lesen etc. Es redet D. Luther an selbigem Ort / den sie so unverschambt anziehen / von der Ehescheidung / und setzt drey Ursachen / darumb man die Ehescheidung hat zugelassen / als natürliche Untüchtigkeit / Ehebruch / und so eins das andere selbst verlest / beraubet / und sich ihme muthwillig und halßstarrig entzeucht / da spricht er unter andern: Wiltu nicht / so will eine andere / nemlich nicht zur Hurerey und Ehebruch / sondern zum ehelichen Weibe / wann die Scheidung ordentlicher Weise geschehen ist. Wil die Fraw nicht fromm seyn / sondern sich halßstarrig ihrem Mann entziehen und ihn verlassen / so komme die Magd in Ehestand / nicht zum Ehebruch / oder zur ehelosen Beywohnung / sondern wenn die halßstarrige Fraw sich nicht wil warnen lassen / alsdenn / wenn sie ja in ihrer feindseligen Halßstarrigkeit verharret / so las sie / spricht D. Luther / nach vorgehender Erkäntnis von dir / und las dir eine Esther geben und die Vasthi fahren /

fahren/ wie König Ahasuerus thet. Solches redet D. Luther aus seinem guten Geist/ wie die Ordnung der Rede mit sich bringet/ wider halßstarrige Eheleute Mann und Weib. Aber da kommen die naseweisen Säwe/ und mit jhren Rüsseln wühlen sie in den Worten / Wil die Frawe nicht/ so komme die Magd/ und sehen nicht/ oder wollen nicht sehen / daß D. Luther nicht vom Ehebruch/ sondern vom Ehescheiden/ und dann von einem rechten Christlichen Ehestand rede.

8. Lutherus in lib. de caus. matrimon. Ann. 30. edit. tom. 5. f. 255. duas tantum divortii causas enumerat, *adulterium* scilicet ac *desertionem*. Ergò loquitur de pertinaci illa debiti conjugalis denegatione, quæ conjuncta est cum desertione.

9. Jodoc. Coccius tom. 2. Thesauri lib. 2. art. 8. Lutherus in lib. de vita conjugali. *Crescite & multiplicamini, non est præceptum, sed plus quàm præceptum, quod nos non possumus impedire vel prætermittere, sed perinde necessarium est, quàm edere, bibere, ludere, expuere, purgare, dormire & vigilare.*

Lorinus in Comm. 2. Pet. 2. v. 2. *Lutherus religiosi ordinis Apostata, quod faciebat, docebat etiam, æquè concubitum esse necessarium ac edere, bibere, dormire; & plus quàm præceptum esse omnibus, à quo nullus omninò eximi possit, Crescite & multiplicamini.*

Resp. 1. Virginitatis donum quibusdam datum esse non negat, sed in cujusvis hominis arbitrio id esse negat. Vide Commentarium B. Lutheri in 1. Cor. 7.

2. Osiander in Comm. 1. Cor. 6. sic scribit: *Audivi hominem Pontificium, virum apprimè nobilem in præsentia magnorum virorum dicere: hominem scortatione non magis carere posse, quàm cibo & potu.*

III. Opiniones erroneæ & absurdæ.

1. Pererius tom. 1. in Genesin lib. 4. pag. 657. negat, *datum esse præceptum de conjugio*.

Becanus in lib. de Judic. controvers. pag. 70. negat Gen. 1. v. 28. *proponi præceptum de matrimonio contrahendo, sed duntaxat benedictionem pro matrimonio contracto*.

(Pugnat hoc cum textu Apostolico 1. Cor. 7. v. 2. *propter fornicationem habeat unusquisque uxorem suam*. Meritò igitur Bellarminus lib. de Clericis cap. 21. hac in parte discedit à Pererio & Becano, ac secutus Lombardum 4. dist. 26. & Thomam 2.2. quæst. 152. artic. 2. concedit, *esse præceptum*, sed addit, *non obligare omni tempore, cùm sit affirmativum*. Quod rectè quidem dicitur, sed rectè explicandum est. Tempus enim, quo præceptum de ineundo conjugio obligat, non solùm illud est, quando periculum imminet, ne genus humanum intereat, sed etiam, quando ustiones sentiuntur & sic periculum imminet, ne in scortationem homo prolabatur. 1. Cor. 7. v. 2. & 9.)

2. Bellarminus lib. de Clericis cap. 19. §. Jam verò &c. *Etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam & turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum & verecundia humana in illo actu, quæ secretum quærit. Actus conjugii maximè hebetat aciem mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat, & animam ipsam carnalem quodammodo facit.*

cap. 18. præced. §. Probatur primò in initio. *Actus conjugalis hominem reddit totum carnalem & ineptum ad divina.*

Idem Bellarminus lib. de matrimon. cap. 5. *Si in actu matrimonii turpitudinem &*

immunditiem aliquam esse diceremus ratione concupiscentiæ & rebellionis membrorum, nihil diceremus divinis literis repugnans.

(Contrà Hebr.13. vers.2. ἡ κοίτη ἀμίαντος, Concilium Nicenum Paphnutii sententiam secutum, statuit, quòd συνουσία *cum propria uxore sit castitas*, Socrat. lib. 1. Histor. cap. 8. c. Nicena dist. 31. Bellarminus ipse in eodem cap.19. lib. de Clericis asserit, *quòd castitas etiam conjugatis sit communis*. Quinimò idem Bellarmin. lib. de Matrim. cap.5. §.41. dicit, *per actum conjugalem acquiri posse gratiam Spiritus Sancti, quando actus iste est actus justitiæ vel obedientiæ, vel caritatis*. At si in actu conjugali est turpitudo & immunditiês, quomodo per illum acquiri potest gratia Spiritus Sancti? Ibid. scribit, *copulam carnalem secundùm quosdam Catholicos esse partem Sacramenti integrantem*. Quomodo verò de parte Sacramenti integrante dici posset, quòd sit turpitudo aliqua & immunditiês? Peraldus in tract. de temperant. *Conjugii usus dicitur immaculatus*. Ribera in Comm. Hebr.13. *Torus immaculatus & impollutus dicitur, cùm nullo adulterio fœdatur*. Distinguendum igitur inter actum conjugalem & vitium ex peccato illi adhærens.)

3. c. Is, qui dist. 34. ex Concilio Toletano I. *Is, qui non habet uxorem & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, tamen ut unius mulieris aut uxoris, aut concubinæ conjunctione sit contentus*, ubi glossa addit, *Luxuria quandoque plus juris habet, quàm castitas, quia castus repelleretur, sed fornicator non*. Ac Summa illius canonis sic habet: *Qui non habet uxorem, loco uxoris concubinam debet habere.*

c. Christiano dist. ead. *Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantùm uxorem, aut certè loco uxoris, si conjux deest, concubinam.*

4. c. Quicquid caus. 32. q. 2. *Non datur præsentia Spiritus sancti, tempore quo conjugales actus geruntur.*

c. Connubia caus. & quæst. iisd. *Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præsentia Spiritus Sancti dabitur, etiamsi Propheta videatur esse, qui officio generationis obsequitur.*

c. Sciatis caus.33. q. 4. *Quicunque uxori debitum reddunt, vacare non possunt orationi, nec de carnibus Agni comedere debent.*

c. Vir cum propria caus. & quæst. iisd. *Vir cum propria uxore dormiens, nisi lotus aquâ Ecclesiam intrare non debet. Quamvis diversæ hominum nationes de hac re diversa sentiant, atque alias custodire videantur leges, Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit post admixtionem propriæ uxoris & lavacri purificationem quærere & ab Ecclesiæ ingressu paululùm temperare.*

In Revelationibus Brigittæ lib. 1. cap. 26. Christus dicit ad Conjuges. *Cùm conjuges veniunt ad lectum, tunc statim discedit ab eis Spiritus meus & appropinquat Spiritus impurus.*

Gretserus in Virgidemia p.48. adducit & approbat verba Sixti Papæ ex lib. de castit. *Nubere omnium penè hominum est. Nihil gentile* (excellens) *est, id te exercere velle, quod omnes; & illud habere, quod etiã pessimi consequuntur; sed ut de hominibus taceam, luxuriantur & feræ pecudes & volucres quoq; nubunt, nihil magnum, cum porcis & canibus aliquid habere commune! Dei potiùs & Angelorum ejus vitam sectare.*

(In

(In his verbis sancta conjugum cohabitatio porcorum & canum commixtioni non obscurè comparatur.)

5. Cajetanus in Comm. super N. Test. p. 496. defendit hæc pronunciata: Jure divino non fuit prohibita uxorum pluralitas. Multi in primitiva Ecclesia habebant duas uxores, imitantes Patres V. T. Jure Naturæ pluralitas uxorum non est prohibita.

(Contrà Matth. 19. v. 4. 1. Corinth. 7. v. 2.)

6. Gregorius III. c. Quod proposuisti caus. 32. quæst. 7. Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta, non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? bonum esset, si sic permaneret, sed quia hoc magnorum est, ille qui se non poterit continere, nubat magis, non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non detestabilis culpa excludit.

(Contrà Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. Quæ Bellarminus pro defensione vel excusatione Pontificis hujus decreti affert, ad ea responsum fuit superius art. 19. cap. 2. membr. 2.)

7. Bellarminus de Matrimon. cap. 6. Personæ contrahentes sunt materia matrimonii & ministri, forma sunt hæc verba: Accipio te, &c.

(Atqui 1. ministri verbi divini sunt tantùm dispensatores mysteriorum Dei, 1. Corinth. 4. v. 1. Ergò personæ contrahentes matrimonium non possunt esse ministri matrimonii, quod ex ipsorum hypothesi est Sacramentum. 2. Non quodlibet verbum sanctificat, sed verbum Dei 1. Timoth. 4. v. 5. Sed hæc verba, Accipio te, non sunt verbum Sacramentale à Deo institutum.)

8. Glossa c. Absit 32. quæst. 3. Si Clericus amplectitur mulierem, Laicus interpretabitur, quòd causâ benedicendi hoc faciat.

9. Bellarminus lib. de matrim. cap. 5. Instituere filios in fide & religione Dei est finis extrinsecus matrimonio pianum in Veteri, intrinsecus verò matrimonio in Novo Testamento.

(Pii conjuges in V. Testamento æquali jure & lege obstringuntur ad filiorum in fide & religione institutionem Gen. 18. v. 19. Deut. 6. v. 7. 20. cap. 11. v. 19. Psal. 44. v. 2. Prov. 4. v. 8. cap. 3. v. 1. cap. 4. v. 1. cap. 19. v. 24. Ergò etiam illorum conjugio finis ille non est extrinsecus, sed intrinsecus. Eadem quoque est necessitas illius institutionis tùm in Veteri, tùm in N. Testamento.)

10. Bellarminus lib. de Matrim. cap. 14. Solutio matrimonii consummati, quoad thorum & cohabitationem, manente vinculo conjugali, propriè dicitur divortium à Theologis.

Contrà Erasmus in 1. Corinth. 7. pag. 329. Quod nos interpretamur divortium, cùm diremitur domestica consuetudo, manente conjugii vinculo, quis unquam veterum vel Theologorum, vel Juriconsultorum appellavit divortium?

11. c. Judæi caus. 28. quæst. 1. statuitur ex Concilio Toletano, separandum esse matrimonium Judæi & Christiani. Judæi, qui Christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Episcopo civitatis illius, ut si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quòd si admoniti fuerint, & noluerint, separentur, quia non potest infidelis in ejus permanere conjunctione, quæ jam in Christianam translata est fidem.

(At pugnat hoc cum constitutione Apostolica 1. Cor. 7. v. 13.)

12. Toletus in Instruct. Sacerd. lib. 7. cap. 5. *Fideles, si sint in gratia & ob debitum finem actu conjugali utantur, merentur in ipso actu, sicut in alio bono opere.*

(Quomodo hoc congruit cum pronunciato Bellarmini lib. de Clericis capite 18. *Actus conjugalis hominem reddit totum carnalem & ineptum ad divina.* cap. 19. *Actus conjugii maximè hebetat aciem mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat, & animam ipsam carnalem quodammodo facit?*)

13. Abulensis in cap. 19. Matth. Cajetanus ibidem, Eccius Homil. 74. de Sacram. Petrus à Soto lect. 13. de matrim. & Bellarminus de matrimonio cap. 17. resp. ad object. 14. statuunt, *Judæis concessum fuisse repudium, non ut minus malum, sed ut aliquid per se coram Deo licitum.* Statuunt hoc eo fine, ut obtineant, *Christum esse novum legislatorem, qui divortium in Veteri Testamento licitum abrogaverit, ac novam legem tulerit, quâ matrimonii vinculum penitùs indissolubile fecerit.* Sed redarguuntur illi à suis complicibus Innocentio in c. Gaudemus de divortio, Azorio lib. 6. Instit. moral. cap. 13. quæst. 3. Covarruviâ part. 2. de matrimon. cap. 7. §. 4. Lombardo 4. sentent. dist. 34. Bonaventura, Richardo, Paludano, Dominico Soto atque aliis, qui temerarium illud divortium extra casum adulterii perpetuò ac semper illicitum fuisse, à Mose verò tantùm evitandi majoris mali causâ permissum asserunt.

Alphonsus de Castro lib. 12. adversus hæreses, verbo Peccatum, hæresi 7. hac de re sic disserit: *Christus Redemtor noster apud Matthæum Judæis loquens, ait: Moses ad duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Ecce divortium viri & uxoris permissum est à Mose. At tale divortium esse malum ostendit Christus, dicens: Quod Deus conjunxit, homo non separet. Et in his verbis, ut testatur ibidem Hieronymus, non dedit novum præceptum, sed antiquum novavit & instauravit. Et Christus ipse satis apertè expressit, dicens: Ab initio non fuit sic. Quæ verba docuit, matrimonium ex sua institutione fuisse indissolubile. Quòd si matrimonium ex sua institutione fuit à Deo statutum indissolubile, malum est, illud dissolvere. Verùm Moses conspiciens gentem suam ad illecebras pronam & timens, ne cum aliqua viro suo non placeret, occideretur à viro, ut ille aliam pulchriorem habere posset, permisit illis, ut possent uxores suas repudiare, cum vellent, ut uxoricidium vitarent. Permisit inquit Christus, vobis Moses ad duritiem cordis vestri dimittere uxores vestras. Si permisit, ergò nunquam tale facinus probavit, quoniam, ut ibidem admonet Chrysostomus, illa permittimus, quæ non probamus.*

14. Bellarminus in lib. de Matrimonii cap. 5. ad 12. ut Canonistarum negantium, *Matrimonium esse Sacramentum*, autoritatem elevet, scribit, *notasse Navarrum in Enchirid. cap. 19. num. 22. quòd communis sententia in Rubricam de Sponsalibus & matrimoniis sit in contrarium.* Sed falsum hoc est. Allegat quidem Navarrus cap. 22. num. 19. in margine Rubricam de Sponsalibus & matrimoniis; sed quòd *communis in hanc Interpretum sententia sit, ac si matrimonium conferret justificantem gratiam & proprium Novi Testam. Sacramentum sit*, neque Navarrus dicit, neque Interpre-

terpretes, quos Glossa ad hunc titulum, tam in Decretalibus, quàm in Sexto allegavit, quicquam ejus meminerunt. Neque elevet Navarrus Canonistarum autoritatem, sed in eadem causa, *An matrimonium nondum consummatum à Papa dissolvi possit?* Canonistarū sententiam contra *puros*, quos vocat, *Theologos* evehit, & pro Canonistis aliquot præjudicia allegat.

15. c. Presbyter dist. 34. ex Concilio Agathensi can. 39. *Presbyteri, Diacones, Subdiacones, vel deinceps, quibus uxores ducendi licentia non est, etiamsi alienarum nuptiarum evitent convivia, nec his cætibus misceantur, ubi amatoria cantantur & turpia, aut obsceni motus corporum choreis & saltationibus efferuntur, ne auditus & obtutus sacris mysteriis deputati, turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur.*

Crespetius in Summa fid. Cathol. & disc. Ecclesi. verbo Nuptiæ, tit. *Nuptiis Clerici non intersint,* postquam hunc canonem, ut & alios ei conformes, ex Concilio Venetico sub Leone I. ex Concilio Antisiodorensi sub Deusdedit 1. & c. protulisset, subjungit. *Quamvis non viderim, aliquos his monitionibus & decretis emendatiores, omnia tamen proferimus, ut antiquam Ecclesiæ disciplinam ostendamus.*

16. c. Si dicat vir caus. 33. q. 5. Pontifex ita pronunciat: *Si dicat vir, continere jam volo, nolo autem uxor; non potest. Quod enim tu vis, non vult illa. Nunquid per continentiam tuam debes illam facere fornicariam? Si alii nupserit, te vivo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus compensare tale damnū. Redde debitum, & si non exigit, redde. Pro satisfactione perfecta Deus tibi computabit, si non, quod tibi debetur, exigis, sed reddis, quod debetur uxori.*)

(Hic invita debiti conjugalis redditio statuitur medium satisfactionis, cujus tamen doctrinæ nullum in Scripturis extat vestigium. Glossa edit. Gregor. ad hunc canonem sic annotat: *In aliquibus Manuscriptis & apud B. Augustinum & Magistrum & Ivonem est, sanctificatione, non satisfactione.*)

17. Bzovius Ann. 1198. §. 7. de Innocentio III. Pontifice memorat, *quòd meretrices ducentibus peccatorū veniam concesserit.*

Instit. Juris Can. lib. 2. tit. 12. Quæ matrimon. impedi. §. Quia potius. *Qui scienter & prudenter mulieres publicas de lupanari extraxerint & in uxores duxerint, quod agunt, in remissionem proficiet peccatorum; cùm inter opera caritatis non minimum sit, errantem ab erroris semita revocare.*

(At de hoc consequendi remissionem peccatorum medio altum in Scripturis silentium.)

18. Pontifex *conjugum in uno sepulchro conjunctione* decernit, eamq; ex V. T. Historia *Abrahami* deducere satagit. c. Is, qui habens 3. lib. 3. Decret. Sexti tit. 12. de Sepultur. *Mulier, quæ plures viros habuit successivè, si sepulturam non eligat, est cum viro ultimo, cujus domicilium retinet & honorem, tumulanda.*

c. Ebron 2. caus. 13. q. 2. *Ebron dicitur esse civitas quatuor virorum, quia in ea sepulti sunt tres Patriarchæ in spelunca duplici cum tribus uxoribus suis, id est, Abraham & Sara, Isaac & Rebecca, Jacob & Lea, præter ipsum Adam & Evam uxorem suam. Tobias dicit ad filium suum: Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum sepelies & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus, & cùm*

num ipsa complevit tempus suum, sepelies eam juxta me in uno sepulchro. *Quos conjunxit unum conjugium, conjungat sepulchrum, quia una caro fuit, & quod Deus conjunxit, homo non separet.*

(At conjugale vinculum per mortem solvitur, alias conjux superstes non possit ad secunda vota transire. Inscitè ergo ex eo, quòd conjuges sunt una caro, & quòd homo separare non debeat, quod Deus conjunxit, infertur, conjuges uni sepulchro esse inferendos.)

19. In Jure Canonico habentur quidam canones in secundas nuptias injurii, quos citavimus paulò ante membro 4. de querelis Adversariorum §.4. Atqui ipsimet Pontificii agnoscunt, hæreticum esse, secundas nuptias damnare.

Alphonsus de Castro tit. Nuptiæ, hæresi 2. *Hæresis est, quæ primas nuptias admittit, secundas tamen damnat. Hujus hæresis autores sunt Cataphryges, quorum princeps fuit Montanus. Eundem errorem postea docuit Tertullianus, qui, etsi prius contra Cataphryges pugnaverat, postea tamen ad Cataphryges rediit, eorum defendens errorem.*

Prateolus hanc hæresin damnat in *Novatianis* lib. 1. hæresi 3. in *Cataphrygibus* lib. 3. hæresi 10. in *Græcis* lib. 7. hæresi 15. in *Montanistis* lib. 11. hæresi 8. in *Tertullianistis* lib. 8. hæresi 5.

20. Johannes Casa Archiepiscopus Beneventanus, Pontificius apud Venetos Legatus, librum scripsit de horrendo scelere, propter quod Sodomitæ igne cœlitùs depluto, absumti fuêre, & quod nefando quidem audiri debebat, id verbis spurcissimis & sceleratâ eloquentiâ commendavit.

Thomas Hardingus in Confut. Apol. Anglic. part. 3. cap. 2. illud frigidè excusat, sic scribens: *Si Johannes Casa juvenis adhuc & imberbis, priùs, quàm se ad Clerum contulerat, adeoq; multò priùs, quàm vel Episcopatu, vel legatione Papæ fungeretur, amatoria quædam poëmata Italicis numeris, ad imitationem Petrarchæ composuit, (quo genere, exercitationis causâ, admodùm capiuntur, si qui ex Italica juventute ingeniosiores sunt) & designato nominatim nemine, nefario facinori assentatoriè orationis fuco odium magis ademit, quàm laudem attribuit: quod tamen in re peccatum ab eo esse fatemur, & cùm eximiis alioqui animi dotibus esset præditus, ob idipsum nihilo secius adolescentiæ erratum Cardinalitii honore per omnem deinde vitam exclusus est: hæc omnia, si concedamus, quid hinc Ecclesiâ Christi deperit honoris vel dignitatis? &c.*

ARTI-

ARTICULUS XX.

DE GRATIA PRIMI HOMINIS.

CAPUT I.

DE NOMINE DIVINAE *Imaginis.*

HESIS. Imaginis & similitudinis nomine unū idemq; Gen. 1. v. 26. significatur.

Respons. Non est quæstio, an in generali consideratione Imago à similitudine distingui possit, sed an Scriptura in hac quæstione de imagine Dei in primo homine Imaginem à similitudine distinguat. *Similitudinem* quidam veterum latiùs patere dicunt, quàm *Imaginem*, à qua ferè differat, sicut genus à specie. *Imago enim habet similitudinem ejus rei, cujus imago est, similitudo autem non semper habet ejus imaginem, cui similis est*, ait Cassiodorus in Psal. 38. *Ubi igitur est imago, ibi continuò est similitudo*, dicente Augustino lib. octog. trium quæstion. q. 73. sed non contrà, ubi similitudo, ibi statim imago. *Ovum namque dicitur simile ovo, non tamen ovum est ovi imago*, ut Beda ex Augustino in 2. Cor. 4. recitat. Quod alicui simile & ad illud expressum est, hoc imago dicitur, adeoque ad quamvis imaginem duo requiruntur, similitudo & expressio ad rem similem. Atque hæc quidem suo loco rectè se habent, sed non conveniunt cum modo loquendi, quo utitur Scriptura, quando *hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum esse* dicit, ibi enim hæc duo vocabula ἀσυνδέτως conjunguntur.

Antithesis. Censura Colon. contra Monheim. p. 46. *Imago refertur ad Naturam, similitudo ad pietatem. Consistit enim potißima imaginis ratio in Natura, nō in qualitatis repræsentatione, potiùs igitur in intelligendi & volendi Natura, quàm in justitia &c.*

Bellarminus de gratia primi hominis cap. 2. §. Prima igitur &c. *Imago ad Naturam intelligentiæ & voluntatis, similitudo ad sapientiam & justitiam referuntur.*

Ibid. §. Ex his &c. *Ex his tot Patrum testimoniis cogimur admittere, non esse omninò idem imaginem & similitudinem sed imaginem ad Naturam, similitudinem ad virtutes pertinere.*

Stapletonus in Explic. Catech. Loc. Q. p. 4. *Factus est homo ad imaginem Dei & similitudinem secundùm mentem, quâ irrationalibus antecellit. Sed ad imaginem secundùm memoriam & intelligentiam & dilectionē; ad similitudinem autem secundùm innocentiam & justitiam, quæ in mente rationali naturaliter sunt. Atque idcircò similitudo quædam imaginis perfectio vocatur, quoniam gratia perficit Naturam.*

Idem p. 5. *Aliud est imago, aliud similitudo. Imago namq; substantialia & naturalia refert: Similitudo autem qualitatem, sive gratiam, aut donum aliquod Naturæ datū significat.*

Gregorius de Valentia tom. 1. Comm. in Thom. Disp. general. sept. q. 2. punct. 2.

col.

col.1438. *Ad imaginem intelligitur factus homo secundùm Naturam & ad similitudinem secundùm gratiam.*

Adamus Contzen in Defens. Bellarm. de grat. primi hominis pag. 80. *Vulgatus Interpres & LXX. duas istas voces Imaginis & similitudinis in cap. 1. Genes. ut diversas accipiunt.*

Camillus Cautius in Scholiis pro religi. art. 1. p. 5. adducit & approbat dictum ArchiDiaconi in c. Sapiens de poenit. dist. 2. *Similitudo attenditur quoad gratuita, sed imago quoad naturalia.*

Nostram sententiam probamus.

1. *A decreti divini executione.* Ut se habet decretum divinū de homine creando, sic etiam se habet ejusdem decreti executio, propter simplicitatem & immutabilitatem divinæ essentiæ. Sed in decreto divino utrumq; vocabulū imaginis & similitudinis habetur. Gen. 1. v. 26. in executionis descriptione vocabulum *similitudinis* reticetur, contrà verò vox *imaginis* bis repetitur v. 27. cùm utrobiq; unum & idem significetur.

2. *A vocabulorum permutatione.* Scriptura utrumq; vocabulum Imaginis & similitudinis ad unam eandemq; rem declarandam sine ulla significationis differentia connectit, inde fit, ut interdum in eodem casu, interdum in diverso conjungantur, quin & ordo vocum permutetur. Gen. 1. v. 26. ponitur nomen *imaginis & similitudinis* in eodem casu. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Sap. 2. v. 23. utrumque nomen ponitur, sed in casu diverso. *Creavit Deus hominem ad imaginem similitudinis sui.* Genes. 9. v. 6. omittitur nomen similitudinis, positâ tantùm voce imaginis. *Ad imaginem Dei factus est homo.* Gen. 1. v. 26. præcedit Imago & sequitur similitudo. Genes. 5. v. 1. præcedit similitudo & sequitur Imago.

3. *Ab unius vocabuli in altero inclusione.* Sicut Genes. 1. v. 27. nomen similitudinis in voce imaginis includitur, ita alibi similitudo sub imagine, ut Genes. 9. v. 6. & vicissim imago sub similitudine comprehenditur, Gen. 5. v. 1. Jac. 3. v. 9.

4. *Ab hominum ante & post lapsum conditione.* Sicut Adam Sethum *ad imaginem* & similitudinem *suam genuit* Genes. 5. v. 3. sic Deus hominem *ad imaginem & similitudinem suam creavit* Genes. 1. v. 26. Atqui Adam eâ ratione genuit Sethum ad imaginem & similitudinem, ut hæc non significaret rem ab ista diversam. Ergò.

5. *Ab hominis renovatione.* Quod notat imago Dei in homine renovato, id etiam significat in homine recens creato. Atqui in homine renovato non significat animæ substantiam, sed novas qualitates seu similitudinem, quæ in donis & virtutibus, cognitione scilicet Dei, justitiâ & sanctitate consistit, 1. Corinth. 15. v. 49. Ephes. 4. v. 23. Coloss. 3. v. 10. unde etiam Apostolus indifferenter ad novum hominem accommodat vocem *imaginis*, non minùs, quàm *similitudinis*, Roman. 8. v. 29. 2. Cor. 3. v. 18. Col. 3. v. 9.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quod quidam disertis verbis concedunt, Imaginem & Similitudinem in hac quæstione Mosi unum idemq; significare.

Benedictus Pererius lib. 4. in Genes. p. 474. multis argumentis probat, *imaginem & similitudinem non ita distingui, ut illa ad animæ essentiam, hæc ad sanctitatem. justi-*

justitiam, Dei cognitionem &c. in homine restaurari, sed unum idemque utroque vocabulo exprimi.

Primò, *ut Gen.1.v.26. dicitur, homo factus ad imaginem & similitudinem Dei: sic Genes.5.v.3. legitur Adam genuisse filium Seth ad imaginem & similitudinem suam, ubi distinctio illa non habet locum.*

Secundò, *Paulus vocem imaginis sæpè usurpat pro similitudine, quæ in donis gratuitis & supernaturalibus consistit 1.Cor.15.v.50. Col.3.v.16.*

Tertiò, *Scriptura promiscuè hac in parte loquitur. Aliquando ponit utrumque nomen imaginis & similitudinis in eodem casu. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, Gen.1.v.26. aliquando ponit utrumque nomen, sed in casu diverso. Creavit Deus hominem ad imaginem similitudinis suæ, Sapient.2.v.23. aliquando omittit nomen similitudinis, positâ tantùm voce imaginis, ut ad imaginem Dei factus est homo, Gen.9.v.6.*

Tandem sic concludit; *Manifestum est, harum vocum, Imaginis & Similitudinis, eandem esse vim & significationem, easq; hoc loco ad idem significantiùs, expressiùs & illustriùs declarandum esse positas.*

Emanuel Sa in notis ad Genes.1.v.26. *ad imaginem nostram, ad similitudinem nostram, hoc est, ad imaginem nobis perquam similem.*

(Exempla hujus phraseos passim occurrunt 1.Paralip.22.v.5. 2.Paral.16.v.14. Psal.119.v.138.&c.)

Johannes Steph. Menochius Jesuita in annot. ad Gen.1.v.26. *Nihil diversum significat imago à similitudine, quia sacra Scriptura de hac re loquens, promiscuè his vocabulis utitur, aliquando utrumque vocabulum conjungens, ut hic & Genes.5.v.3. aliquando alterum solum ponens, ut Gen.5.v.1. & Gen.9.v.6. & Coloss.3.v.10.*

Cornelius à Lapide in Comm. cap.1. Gen. p.25. *Imaginem hic multi à similitudine distinguunt. Verùm dico, non distingui esseq; hendyadyn, q.d. ad imaginem & similitudinem, id est, ad imaginem similitudinis, u[illegible]betur Sap.2.v.24. hoc est, ad imaginem [illegible]em vel simillimam. Hinc Scriptura hæc nomina promiscuè usurpat, modò unum, modò alterum, modò utrumque, ut jam dicat, hominem esse factum ad imaginem Dei, ut Gen.9.v.6. modò ad similitudinem Dei, ut Genes.5.v.1. modò ad imaginem & similitudinem Dei, ut Gen.1.v.27.*

Idem in cap.4.Ephes. p.538. *Imaginem & similitudinem multi distinguunt. Sed dico, esse hendyadyn, q.d. Faciamus hominem ad imaginem similitudinis nostræ, ut loquitur Sapiens cap.2.v.24. hoc est, ad imaginem valdè similem, aut simillimam nobis, ex quibus & similibus aliis Scripturæ dictis Gen.5.v.1. Eccl.17.v.1. Col.3.v.10. colligitur, imaginem à similitudine non distingui.*

Guilielmus Estius in 2.sent.dist.26. §.6. fol.160. *Certè non improbanda videtur eorum sententia, qui arbitrantur, hic frustrà quæri discrimen inter Imaginem & similitudinem, quòd utroque nomine rem eandem significare Moses voluerit.* Hanc suam sententiam Estius prolixè probat ex collatione locorum Scripturæ, ejusdemq; styli & phraseos Naturâ, ac tandem concludit. *Quæ omnia satis ostendere videntur, eandem esse vim & significationem utriusq; vocabuli, nec ideò ineptè utrumq; positum &c.*

2. Quòd quidam imaginem Dei etiam in qualitatibus sive virtutibus statuunt. (Ergò non constituunt imaginem tan-

tùm *in hominis substantia*, similitudinem in *qualitatibus*, quod tamen communiter alii volunt.)

c. Princeps dist.2. de Pœnit. *Adam ad imaginem Dei factus, pudicitiâ ornatus, temperantiâ compositus, caritate splendidus.*

c. Similem dist.ead. *Similem Dei esse est habere justitiam, sapientiam & in virtute Dei esse perfectum.*

Lombardus 2. sent. dist.16. lit. D. postquam ex Hugone dixerat, *hominem factum ad imaginem Dei secundùm memoriam, intelligentiam & dilectionem; ad similitudinem secundùm innocentiam & justitiam;* subjungit. *Vel imago consideratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis, vel imago in aliis omnibus, similitudo in essentia, quia & immortalis & indivisibilis est.*

Thomas p.1.q.93.art.7. *Imago Dei consistit primariò in actionibus animæ, & consequenter in potentiis.*

art.8. *Imago divina est in homine secundùm verbum conceptum de Dei notitia & amorem inde derivatum, & sic imago Dei attenditur in anima, secundùm quod fertur vel nata est ferri in Deum.*

Biel 1. sent. dist.9.q.10.art.3. *Eo ipso mens imago Dei est, quo capax ejus est.*

art.4. *Imaginis ratio consistit radicaliter & originaliter in animæ substantia, perfectè & completivè in substantia & actibus ab ea productis.*

Ludovic. Carbon. de inter. homine cap.36.pag.122. *Quidam ingeniosè dixerunt, quod mihi multùm placet, hominem dici imaginem Dei ob naturalem pulchritudinem, similitudinem verò ob supernaturalem, quæ species à gratia & donis supernaturalibus habetur.*

(Non quidem probamus hanc distinctionem, interim quia naturalis hominis pulchritudo non tantùm in animæ essentia, sed etiam qualitatibus consistit, ideò imaginis nomine etiam qualitates intelligendas esse, ex hisce colligimus.)

Alphonsus de Castro lib.2. adv.hæres. tit.Adam.Error.2.p.44. postquam dicta quædam Patrum adduxisset, in quibus imaginem & similitudinem eo modo distinguunt, ut illam *ad animæ essentiam*, hanc *ad qualitates* referant, subjungit. *Verùm imaginis nomen non semper Scriptura capit juxta eam differentiam, ita ut imago semper tribuatur nudæ Naturæ, sed aliquando juxta animæ qualitates, ut patet in Epist. ad Coloss. Expoliantes vos, inquit Apostolus, veterem hominem cum actibus suis & induentes novum, qui renovatur in agnitione secundùm imaginem ejus, qui creavit illum. Ex quo loco manifestè patet, hanc esse datam à Paulo differentiam inter veterem & novum hominem, ut vetus homo, qui ad peccatum pertinet, non habeat imaginem Dei, quia scilicet bonitate caret, novus autem homo, qui ad gratiam per Christum recuperatam, pertinet, gerat Dei imaginem. Juxta quod oportet, ut ibi imago non solùm consistat in nuda animæ substantia, sed in gratia etiam, per quam homo Deiformis fiat. Et B. Ambrosius super Epist. Pauli exponens hunc locum ex Epist. ad Col. proximè citatum, sic ait: Imago hæc in conversatione bonæ vitæ intelligenda est, sicut dicit 1. Cor.15. Quemadmodum portavimus imaginem ejus, qui de terra est, ita & portemus imaginem illius, qui de cælo est. Ipse est ergò creator hominis, cujus imaginem portare nos jubet in sanctitate & bonis operibus, quæ de Filii Dei agnitione descendit. Ex quibus manifestè colligitur, imaginis nomen non solùm capi in sacris literis juxta*

juxta id, quod in Natura situm est, quod etiam nunquam perditur, sed aliquando etiam capi juxta quasdam animæ qualitates.

Jacobus Titinus Jesuita in Comm. cap.1. Genes. tom.1. pag.94. ad locum, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, sic annotat: *Hebraicè bendjadi, id est, ad imaginem nobis simillimum.*

Et postea. *In anima duplex est imago Dei, una naturalis & essentialis homini, quæ nullo casu, nullo peccato deperditur. Hæc consistit in ipsa animæ substantia & potentiis, præsertim in mente, in libertate arbitrii, in dominio &c. Altera imago est supernaturalis & accidentalis homini, & consistit in gratia justificante, quâ teste Petro 2. Epist. 1. v. 4. anima fit consors divinæ Naturæ. Hæc imago, quoties mortaliter homo peccat, prorsus deperditur ac deletur: sed eodem pænitente tota redditur atque restauratur.*

Bellarminus ipse lib. de gratia primi hominis cap.3. §. Similis, divinam imaginem de agnitione Dei, justitiâ & sanctitate exponere videtur. *Homo, inquit, qui renovatur in agnitionem secundùm imaginem Dei, ad quam initio conditus fuerat, animus noster est, qui per Christi gratiam quotidie proficit in agnitione Dei & sanctitate & justitiâ, & eo modo renovatur in eo divina imago, quæ per peccatum obscurata fuerat. Ex quo sequitur, ut ante vetustatem & obscurationem istam fuerit in homine agnitio Dei & sanctitas, atque adeò nova & splendidißima Dei imago.*

Maldonatus in cap.15. Luc. v.15. *Ambrosius, quemadmodum & multi veteres autores* (nota) *imaginem Dei non Naturam ipsam, sed morum conformitatem appellant, & Divus etiam Paulus solet appellare, 1. Cor. 15. v. 44. 2. Cor. 3. v. 18. Coloss. 3. v. 10.*

Gregorius de Valentia lib. de peccat. orig. cap.5. etsi *imaginem Dei inprimis in mentis Natura vel essentiâ statuendam* contendit, concedit tamen, *eandem in justitia & sanctitate quoque fuisse positam.*

Disp. general. sept. q.3. punct.1. col.1453. *ob hanc quoque rationem & imaginis & similitudinis Dei Genes. 1. v. 27. mentionem factam esse* ait, *ut perfectio quædam imaginis istius significetur.*

ibid. fatetur, *Augustinum nonnunquam rationem imaginis ad rectitudinem fidei & aliarum virtutum referre.*

Confer Bonavent. in Hexaëm. tom. 1. oper. p.18.

Vasquez in 1.2. Th. tom.1. Disp.137. n.14.

3. Quòd quidam concedunt, imaginem divinam per lapsum esse amissam.

(Ex quo sponte sequitur, eam non esse in ipsa animæ essentia, quæ per lapsum non est deperdita, statuendam.)

Dicta illa adducetur inferiùs in c. ult.

4. Quòd agnoscunt, Scripturam duo substantiva ἀσυνδέτως conjungere.

(Quod enim illud etiam hoc loco fiat, ostendunt argumenta pro confirmatione nostræ sententiæ superiùs adducta.)

Genebrardus in exposit. Psal.107. pag. 446. *Hebræi duo substantiva ejusdem significationis conjungunt, ad declarandam ipsorum excellentiam.*

Mercerus Profess. Parisiens. in Genes. pag.32. *Sæpè ita fieri videas Hebraicè, ubi duo vocabula conjunguntur, ut alteri* ב, *alteri* כ *præponatur.*

(Idipsum hoc loco fieri agnoscit Pererius lib.4. in Genes. p.472. *Zelem significat propriè umbram vel similitudinem umbratilem, id est, deficientem & transeuntem, Demuth autem aßimilationem.*)

Arg. Bellarm. d. l. cap. 2. *Coguntur* (Protestantes) *Patrum autoritatibus, ut admittant, imaginem ad Naturam, similitudinem ad virtutes pertinere.*

Resp. Lombardus 2. sent. dist. 16. lit. B. C. Bonavent. tom. 4. oper. pag. 200. Pererius in Genes. lib. 4. p. 122. fatentur, & res ipsa luculentè ostendit, Patres in hac quæstione inter se non convenire.

(Ergò dissentientium autoritate cogi non possumus.)

Caput II.

DE JUSTITIA ORIGINALI *in primo homine.*

THesis. Justitia originalis in primo homine non fuit donum aliquod supernaturale, sed interna & concreata totius hominis perfectio.

Ἔκθεσις. 1. *Imago Dei & justitia originalis* habent se, ut *totum & pars.* Nam imago Dei in primo homine fuit excellens quædam conformitas cum Deo archetypo. Hæc conformitas fuit gemina. Una πρώτη, *primaria*; altera verò δευτέρα sive *minùs principalis.* Primaria conformitas sita fuit in anima, & quidem partim *in intellectu*, partim *in appetitu.* In intellectu erat perfecta Dei & voluntatis divinæ notitia, summaque rerum omnium scientia, quâ in parte homo conformis fuit sapientiæ Dei. Appetitus duplex est, *rationalis & sensitivus.* In appetitu rationali seu voluntate erat primò naturalis ad bonum propensio, secundò voliti libera & expedita executio. Isto Dei sanctitas, hoc libertas repræsentabatur. In appetitu sensitivo erat conformitas tum cupiditatum, tum affectuum cum recta ratione, quibus Dei αὐτάρκεια, castitas, puritas & integritas figurabatur. Hæ tres excellentiæ uno *justitiæ originalis* nomine efferuntur. Minùs principalis hominis cum DEO conformitas partim in conditione corporis, partim in externo dominio fuit posita, proinde subjectum imaginis fuit totus homo & totum hominis. Conditio illa corporis impassibilitatem & immortalitatem complectitur.

2. Quidam sic progrediuntur: Imago Dei consideratur vel σχετικῶς, vel ἀπολύτως. σχετικῶς considerata est *in prædicamento relationis*, sicque potentiarum illa integritas dicitur imaginis Dei *materiale*, *formale* verò gratiosa Dei in homine habitatio, gratuita personæ acceptatio & summi boni communicatio. Consistebat ergò imago Dei in primo homine, tum in εὐδοκίᾳ Dei benevolentiâ, favore & amore singulari, tum in ὁμοιώσει sive perfectâ cum Deo conformitate & similitudine, adeoque in gratiâ & veritate. ἀπολύτως & absolutè consideratur DEI imago, quatenus est *in categoria qualitatis*, & sic omnium facultatum & virium ὁμοίωσις, integritas & cum Deo conformitas ejus formale statuitur. Conformitas illa est duplex: *Principalis ac minùs principalis.* Principalis juxta animæ rationalis potentias, in quibus sita erat, distinguitur & communiter originalis justitia nuncupatur. Minùs principalis conformitas consistit primò *in anima*, tum *quoad substantiam*; Ut enim una est anima, etiamsi tribus facultatibus sit instructa, sic Deus unus est essentiâ, sed in personis trinus; tum *quoad attributa*, scilicet sapientiam politicam & reliquias

quias divinæ imaginis. Secundò, *in corpore*, ratione impassibilitatis & immortalitatis. Tertiò, *in toto homine*, respectu externi dominii super omnia.

3. Justitia ergò originalis in primo homine fuit admiranda humanæ Naturæ concreata συμφωνία, veram Dei cognitionem & sapientiam in mente, perfectam & liberam consensionem cum lege divina in voluntate, inque cæteris potentiis omnium motuum restitudinem complectens. Fundamentum seu *materiale* fuit δύναμις φυσική, seu potiùs ἕξις καὶ διάθεσις, non ἐπίκτητος, sed ἔμφυτος, cujus respectu proximi subjecti tres possunt statui gradus. Primò, *in mente* fuit θεογνωσία, agnitio essentiæ & voluntatis divinæ, sapientia, creaturarum intelligentia, firma assensio de Deo, de providentia &c. Secundò, *in voluntate* libera sanctitas juxta divinam agendi normam, sancta libertas, Dei & proximi dilectionem complectens. Tertiò, *in corde* affectuum & appetituum plena conformitas cum recta ratione. *Terminus* fuit sapientia & sanctitas Dei, seu trium מִקּוֹר hoc est, totius Trinitatis Genes.1.v.26. *Relatio* seu formalis ratio fuit exacta convenientia sapientiæ & sanctitatis protoplastorum cum sapientia & sanctitate Dei, omniumque animæ facultatum, congruens ad voluntatem divinam, συμμετρία. *Subjectum* duplex est. Unum ὑποκείμενον, *inhæsionis*, quod est ipsa anima rationalis, non facultates, cùm accidens non sit in accidente, sed in substantia. Alterum τελειωτικόν, *perfectionis*, suntque omnes animæ humanæ facultates tam inferiores, quàm superiores, quas justitia originalis perficiebat.

Quidam addunt *subjectum denominationis*, quod est totus homo ab originali justitia perfectionem suam sortitus.

4. Dicitur justitia originalis. Primò, *ratione sui*, quia in homine fuit omnium prima. Secundò, *ratione primi hominis*, quia is ab origine sua naturalem illam affectionem per modum habitus concreati habuit. Tertiò, *ratione discriminis*, ut à justitia Ethica, Pharisaica, imputata & inchoata distinguatur. Quartò, *ratione propagationis in posteros*, quia nisi homo per peccatum à Deo sese avertisset & justitiam illam concreatam amisisset, in posteros fuisset propagata.

5. Naturale dicitur quinque potissimùm modis. Primò, *constitutivè*, pro eo, quod ipsi Naturæ dat esse. Sic naturalia homini dicuntur principia essentialia, corpus & anima. Secundò, *consecutivè*, pro eo, quod Naturam specificam necessariò consequitur, ita ut ex rei essentia seu forma essentialiter fluat. Sic homini naturalis est risibilitas. Tertiò, *subjectivè*, pro eo, quod Naturæ arctissimè est infixum. Sic naturale quibusdam abhorrere à caseo. Quartò, *perfectivè*, pro eo, quod Naturam promovet & perfectiorem reddit. Sic quibusdam naturalis εὐφυΐα. Quintò, *transitivè*, pro eo, quod cum Natura simul in alios propagatur. Sic generositas in liberos propagatur. Quando justitiam primo homini naturalem fuisse dicimus, non primo, vel secundo, sed tertio, quarto & quinto sensu naturalem fuisse intelligimus, ob inhæsionem scilicet, perfectionem & propagationem.

6. Non negamus, justitiam originalem *donum Dei vel gratiam* dici posse, *ratione*

tione originis, quia integritatem illam primus homo non à seipso habuit, sed ex conditionis gratia accepit. Si verò *de modo inhærentiæ* quæratur, dicimus, justitiam originalem donum fuisse non externum & superadditum, sed homini concreatum, quod postquam per peccatum amisit; naturalia ejus non manserunt integra.

7. Nec quæritur, an nulla prorsus supernaturalia dona in protoplastis ante lapsum fuerint, qualia sunt gratiosa Spiritus Sancti inhabitatio, singularis Dei circa hominem providentia & cura &c. sed controversia tantùm est de justitia originali, num illa quoque donum hujusmodi supernaturale, externum & Naturam intrinsecè tantùm circumstans fuerit, quod negamus.

8. Quando justitiam originalem homini integro naturalem fuisse dicimus, hoc sentimus, quòd justitia illa non Naturam ipsam, quæ nunc omnibus communis est, sed Naturam integram constituerit, ei tanquam subjecto ordinario inhærens, eamq; perficiens.

Antithesis. Bellarminus lib. de gratia primi hominis cap. 5. §. Quarta &c. *Rectitudo illa, cum qua Adam creatus fuit & sine qua post ejus lapsum homines nascuntur, donum supernaturale fuit.*

Ibid. de statu primi hominis sic disserit §. Sciendum &c. *Sciendum est, hominem naturaliter constare ex carne & Spiritu &c. & quidem ratione carnis & communionis cum bestiis, habere propensionem ad bonum corporale & sensibile; ratione Spiritus & communionis cum Angelis, habere propensionem ad bonum spirituale, & intelligibile &c. Ex his autem diversis vel contrariis propensionibus existere in uno eodemq; homine pugnam quandam & ex ea pugna ingentem bene agendi difficultatem &c. Sciendum secundò, divinam providentiam initio creationis ut remedium adhiberet huic morbo seu languori Naturæ humanæ, qui ex conditione materiæ oriebatur, addidisse homini donum quoddam insigne, justitiam videlicet originalem, quâ veluti aureo quodam freno pars inferior parti superiori & pars superior Deo facilè subjecta contineretur.*

Et postea §. Nos verò. *Nos existimamus, rectitudinem illam etiam partis inferioris fuisse donum supernaturale &c. quo remoto Natura humana sibi relicta, pugnam illam experiri cœpit partis inferioris cum superiore, quæ naturalis futura erat, id est, ex conditione materiæ secutura, nisi Deus justitiæ donum homini addidisset*

Ibid. §. Primùm igitur &c. asserit, *hominem in puris naturalibus conditum, habiturum fuisse rebellionem illam carnis ad Spiritum, quam nunc post amissum justitiæ originalis donum omnes experimur, quandoquidem obœdientia carnis ad Spiritum, non fuit in primo homine naturalis, sed supernaturalis.*

Et postea §. Idem. *Fuissent in homine inordinati motus, nisi donum supernaturale accessisset.*

Item §. Neque his. *Futuram fuisse in primo homine concupiscentiam transcendentem limites rationis, non ut bonum aliquod naturale, sed ut languorem & vitium Naturæ ex conditione materiæ consequens.* In quam sententiam allegat testimonia Driedonis, Tapperi & Andreæ Vegæ.

lib. ejusdem cap. 6. §. Denique. *Justitia, cæteræq; virtutes, quarum jacturam primus homo peccando fecit, non erant insitæ & impressæ ipsi Naturæ, ut sunt dona naturalia,*

ralia, sed extrinsecus assuta ac superaddita &c.

6. Prima ratio. *Quòd primi parentes ante peccatum pugnâ istâ diversarum appetitionum carerent, donum erat supernaturale, non conditio naturalis.*

Pererius lib. 5. in Genes. Disput. de quarta excellent. quæst. 4. pag. 598. *Profectò hæc rebellio* (partis inferioris adversus superiorẽ, quæ excitat in membris & in ipso appetitu indecentes & inordinatos motus, præter judicium & voluntatem partis superioris) *qualis est in nobis, talis omninò esset in homine, si in puris naturalibus conderetur.*

Disput. de secunda excellent. pag. 556. justitiam originalem vocat *donum sanans Naturam.*

Disput. de tert. excell. p. 576. *donum simpliciter & absolutè supernaturale.*

pag. 584. & seqq. *Donum compescens concupiscentiam, ejusq; rebellionem & corruptionem prohibens.*

Gregorius de Valent. Disput. general. sept. q. 2. punct. 2. col. 1435. *Convenit inter Theologos, dona illa, quæ ante peccatum habuit Adam, fuisse supernaturalia.*

Statuunt ergò Jesuitæ, justitiam originalem non primum concupiscentiæ actum è Natura sustulisse, sed secundùm duntaxat actũ impedivisse & prohibuisse, nam rebellionem virium ex ipsa materiæ conditione necessariò fluere, ideoque naturalem esse; vitiosos motus in ipso etiam integritatis statu fuisse, licèt à justitia originali cohibiti, dominium obtinere non possent, cùm justitiam originalem freno & remedio comparent; justitiam originalem fuisse tantùm tegmen supernaturale vitiis naturalibus & medicinam palliativam, per quam non Natura purgata, sed morbus tantùm ejus contectus & languor ex contrariarum propensionum pugna ortus, aliquo modo curatus fuerit, ne in actum erumperet, ita tamen, ut radix ejus in Natura ipsa maneret, ex quo porrò inferunt, donum illud supernaturale sine ulla corruptione Naturæ sublatum esse, adeoque *naturalia post lapsum mansisse integra*; Itemque morbos, miserias, motus inordinatos & inclinationem ad vitia, corruptionem denique & mortem ipsam sequelam esse Naturæ per se, pœnam verò peccati per accidens.

Nostram sententiam probamus.

1. *Ab hominis ad imaginem Dei creatione.* Quicquid primus homo per creationem accepit, id fuit ipsi naturale, quia Natura & naturalia primi hominis ex ipsa creatione æstimanda sunt, quippe quæ homini integro erat ipsa nativitas, quod autem ex creatione inhæret & est homini concreatum, illud est ei naturale. Jam verò primus homo justitiam originalem per creationem accepit, ac imago Dei est quiddam homini concreatum, Gen. 1. v. 27. Ergò.

2. *Ab humanæ Naturæ in imagine Dei perfectione.* In quocunque omnis accidentalis humanæ Naturæ perfectio consistit, illud est homini naturale, Genes. 1. v. 31. Atqui in imagine Dei omnis accidentalis humanæ Naturæ perfectio consistit. Ergò.

3. *A rectitudinis κατὰ φύσιν perpetuâ inhæsione.* Quod jam inde à creationis primordio Adamo secundùm Naturam actu inerat, illud fuit ei naturale. Justitia

stitia originalis jam inde à creationis primordio Adamo secundùm Naturam actu inerat, quia *Deus fecit hominem* re-ctum Eccl.7.v.30.non priùs factum recti-tudine ornavit.

4. *A divinæ legis naturali cognitione.* Si reliquiæ imaginis divinæ, nempe aliqualis legis divinæ notitia, hominum cordibus per Naturam sive naturaliter sunt inscriptæ, utique etiam integra ac perfecta legis divinæ notitia ad justitiam originalem pertinens, homini fuit naturalis. Sed verum prius Rom.2.v.14. Ergò & posterius.

5. *A peccati originalis contraria opposi-tione.* Contrariorum eadem est ratio. At peccatum originis est naturalis qualitas Naturæ humanæ intimè inhærens, non autem ἐπιγεννητὸν τι Eph.2.v.3. Sap.12. v.10. Ergò etiam originalis justitia ante lapsum fuit homini naturalis.

6. *A naturali imaginis divinæ propagatio-ne.* Quicquid ex nativitate hereditarium est, illud naturale fuisse necesse est. Sed imago Dei ex nativitate hereditaria fuisset. Ergò.

7. *A glorificandorum conditione.* Sicut se habet imago Dei in statu gloriæ, ita se habuit in statu innocentiæ. At in statu gloriæ erit interior & φυσικὴ corporis glorificati qualitas 1. Cor.15.v.42. Ergò.

8. *Ab absurdi consecutione.* Si justitia originalis fuisset donum supernaturale & externum, sequeretur, pravam carnis concupiscentiam etiam in statu integritatis fuisse naturalem futuram, quod absurdum & creatoris bonitati, sapientiæ ac potentiæ adversum.

9. *Ex finis, propter quem homo conditus, consideratione.* Finis naturalis supponit etiam media naturalia. Æterna beatitudo est finis hominis naturalis, quia homo non ad hanc potissimùm, sed etiam ac cumprimis ad vitam æternam conditus fuit, Sapient.2.v.23. Ergò etiam ad finem illum media naturalia habere debuit, alioqui rebus creatis omnibus inferior & abjectior esset. Atqui nullum dari potest medium, quod homini ad finis istius consecutionem naturale & concreatum fuerit præter justitiam originalem.

10. *Ab exemplo Christi.* Quicquid Christo quoad humanam Naturam fuit naturale, idem primo quoque homini ante lapsum naturale fuit. Nam primus Adam τύπος est τοῦ μέλλοντος futuri Rom.5. v.14. At vera justitia & sanctitas Christo, quoad humanam Naturam, fuit naturalis. Ergò eadem quoque Adamo naturalis fuit.

11. *Ab Angelorum cum Deo conjunctione.* Quemadmodum se habet in Angelis, ut cum Deo conjungantur eique adhæreant: sic quoque se id habet in primo homine. Nam & Angeli & homines sunt creaturæ rationales ad agnoscendum Deum in rectitudine conditæ. At in Angelis se id habet ut donum aliquod Naturæ. Ergò.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam justitiam originalem vocant primo homini naturalem.

Leo Episc. Rom. serm.13. de Pass. Domini *innocentiam primi hominis* disertè vocat *naturalem*.

(Bellarminus excipit cap. 7. *ideò sic dici, quia ab initio conditionis cum ipsa*

Natu-

Naturæ tributa & per modum Naturæ in posteros propaganda fuerat.

Resp. verè hæc dicuntur, sed non sufficienter. Nam inprimis sic vocatur *ratione inhærentiæ*, quia scilicet Natura primi hominis divinitus sic fuit condita, ut vi insitâ esset sancta & innocens, perinde ut hodiè post lapsum *peccatum originis* dicitur homini *naturale*, non solùm quia per generationem propagatur, sed etiam ac inprimis, quia totam hominis Naturam infecit ac pervasit.)

Bernhardus serm. 1. in annunc. B. Mariæ. *Ego divinam arbitror esse imaginem quæ nimirum non assuta, sed insita atq; ipsi impressa Naturæ dividi, scindiq; non potest.*

(Videtur quidem Bernhardus ibidem hanc imaginem ad ipsam animæ essentiam referre. Sed ostendimus superiùs ex Alphonso de castro, Scripturam eandem ad animæ perfectionem intrinsecam referre.)

Lombardus lib. 2. dist. 16. lit. D. ex Hugone part. 6. de Sacram. cap. 2. *Factus homo ad similitudinem Dei secundùm innocentiam & justitiam, quæ in mente rationali naturaliter sunt.*

Henricus Gandavensis quodlib. 6. q. 11. tradit, *per justitiam originalem datam fuisse hominis voluntati rectitudinem quandam naturalem, per quam poterat voluntas appetitui sensitivo dominari &c. cui rectitudini opponitur curvitas naturalis & pronitas ad malum inflicta voluntati propter peccatum. Quod ejusmodi rectitudo ponenda sit*, probat ex eo, *quòd ex sententia omnium Theologorum homo propter Adæ peccatum non modò spoliatus est donis gratuitis, sed etiam vulneratus in naturalibus.*

Bellarminus lib. de gratia primi hominis cap. 5. §. Quare &c. fatetur, *viros alioqui insigniter eruditos inter ipsos Pontificios statuere, Jesuitas sententiam illam, quòd justitia originalis fuerit donum aliquod supernaturale ex uno Dominico à Soto accepisse, neq; esse hanc communem Scholasticorum veterum & recentiorum sententiam.*

(Quod non sine ratione ab illis dictum fuisse, patet ex præcedentibus.)

Ibid. §. Sciendum & seqq. fatetur, *justitiam originalem in primo homine posse dici naturalem,*

Primò, quia à nativitate habebatur.

Secundò, quia Naturæ fuit consentanea, eamq; ornavit & perfecit

Tertiò, quia Naturam in operibus perficit naturalibus.

(Subjungit quidem, *primam & secundam significationem huc non pertinere*, sed falsò. Nam justitia originalis utraque etiam de causa naturalis primo homini fuit, tùm quia illam à creatione traxit, quæ fuit ei nativitas, tùm quia Naturam ejus perfecit, ex quo colligimus, justitiam originalem eo modo fuisse primo homini naturalē, quo peccatū originale post lapsū est ejus posteris naturale.)

Bened. Pererius lib. 5. in Genes. Disputat. de secund. excell. q. 3. p. 557 *gratiam primo homini collatam quodammodo naturalem dici posse* fatetur, *quòd ab origine Naturæ affuisset homini & simul cum Natura data fuisset.*

(Subjicit quidem, *simpliciter & absolutè fuisse supernaturalem, quia dabatur homini non per Naturæ & facultatis generatricis, sed per solius Dei potentiam.* Sed in eo distinctas quæstiones de origine & modo inhærendi confundit, ac sibi ipsi contra-

contradicit. Si enim *aliquo modo naturalis* dici potest, non potest nec debet *simpliciter* dici *supernaturalis.)*

Idem d. l. Disp. de tert. Excell. p. 568. *Justitia originalis faciebat hominem usquequaq; rectum. Ex hac rectitudine existebat naturalis* (nota) *& vehemens hominis ad omne bonum morale propensio.*

p. 570. *Hominem in naturalibus ideò vulneratum dici* scribit, *quia justitia originalis habebat vim rectificandi & perficiendi omnia naturalia in ordine ad omne bonum connaturale homini, quâ justitiâ propter peccatum amißâ, illa quoq; periit perfectio naturalium potentiarum.*

p. 571. *Voluntas hominis in statu innocentia quasi pondere & impetu naturali* (nota) *ferebatur ad diligendum Deum super omnia.*

p. 576. & seqq. *Justitiam originalem aliquâ ratione donum naturale appellari posse* scribit, *quia propriè & per se non perfecerit hominem in ordine ad finem supernaturalem, neq; ad actus supernaturales, sed suppleverit defectus Naturæ & naturalem* (nota) *homini integritatem, rectitudinem & perfectionem præstiterit.*

p. 578. Inter *gratiam gratum facientem & justitiam originalem ita distinguit, quòd illa perfecerit hominem in ordine ad finem supernaturalem, hæc verò ad naturalem* (nota) *finem, perfectionem & integritatem hominis, quippe quæ fuerit donum Natura* (nota) *ad complendam ejus integritatem, & perfectionem datum.*

Disp. de quart. Excell. q. 4. p. 593. fatetur, *non defuisse viros doctos, qui putârunt, justitiam originalem fuisse donum quoddam humanæ Naturæ quodammodo debitum, h. e. licet à solo Deo concessum homini, ad naturalem tamen* (nota) *hominis integritatem & perfectionem omninò pertinens.*

lib. 4. in Genes. in digress. morali p. 588. fatetur, *Deum obsignasse hominem sigillo suæ imaginis tã altè ac tenaciter impresse, ut salvâ hominis Naturâ signaculum illud auferri nullo modo posset.*

(Falsum igitur est, amissâ justitiâ originali naturalia in homine mansisse integra & per conseq. etiam falsum est, justitiam originalem non fuisse primo homini naturalem.)

Gregor. de Valent. Disp. general. septim. q. 5. punct. 3. assert. 1. *justitiam illam simpliciter quidem donũ supernaturale fuisse* scribit, interim tamen q. 2. punct. 2. inter *gratiam gratum facientem* & *justitiam originalem* eodem modo, quo Pererius distinguit, quòd scil. *per illam tunc perficiebatur homo in ordine ad finem supernaturalem, per hanc verò solùm in ordine ad rectum humanæ Naturæ statum, quoad ipsam vitam naturalem & naturales operationes, propter quod,* inquit, *dici solet justitiæ donum pertinuisse ad integritatem quandam Naturæ.*

Estius tom. 2. in 2. sent. dist. 26. n. 6. fol. 301. postquam contendentium de hac quæstione, *an justitia originalis fuerit donum naturale,* utriusque partis argumenta adduxisset, subjungit: *Utri verò parti potiùs sit assentiendum, difficile est dijudicare, cùm pro priori stet communis sententia Scholasticorum, adeoq; ipsius S. Thomæ cum rationibus non contemnendis: posteriorem verò probare videntur rationes & numero plures & efficaciâ concludendi non impares &c.*

Ibidem solvit argumentum Bellarmini inferentis, *hominem ex diversis Naturis esse compositum, ideoq; cum rebellione virium creatum.*

creatum. Sed contrarium potiùs inde sequi Estius eruditè demonstrat. §. Videtur etiam solvi.

2. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Lombardus 2. sent. dist. 24. lit. A. scribit, *primum hominem in creatione accepisse rectitudinem & bonam voluntatem, atq; auxilium, quo stare poterat.*

lit. D. *Adjutorium datum homini in creatione, quo poterat manere, si vellet, fuit libertas arbitrii ab omni labe immunis atq; voluntatis rectitudo, & omnium naturalium animæ potentiarum sinceritas.*

(At si in ipsa creatione homo rectitudinem illam accepit, utique fuit homini concreata & naturalis.)

Secundò, idem Lombardus lib. ejusd. dist. 25. lit. H. *Per peccatum originale naturalia bona in homine sunt corrupta & gratuita detracta. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non est privatus, alioquin non posset fieri reparatio, spoliatus verò gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc sunt data optima & dona perfecta, quorum alia sunt corrupta per peccatum, id est, naturalia, ut ingenium, memoria, intellectus; alia subtracta, id est, gratuita, quanquam & naturalia ex gratia sint, ad generalem quippe Dei gratiam pertinent.*

Eadem est sententia Thomæ 1. 2. q. 85. art. 1. & q. 82. art. 1.

(Atqui si naturalia bona per peccatum in homine sunt corrupta, utique naturalia non manserunt integra, ac per conseq. falsum est, justitiam originalem in primo homine fuisse supernaturalem.)

Tertiò, Bonaventura 2. sent. dist. 19. art. 1. q. 1. *Adeò verum & certum est, hominem esse factum ad participandam summam beatitudinem, ut nullus de eo dubitet, nisi cujus ratio est omninò subversa.*

(Si primus homo ideò à Deo conditus est, ut Deum creatorem suum rectè agnosceret, & agnitum in beatitudine æterna coleret, utique beatitudo fuit finis homini naturalis, & per conseq. etiam debuit habere media naturalia sive vires naturales ad finem illum obtinendum, aliàs homini id fuisset denegatum, quod reliquis animantibus ad finem suum obtinendum, propter quem condita sunt, fuit concessum.)

Quartò, Concilium Tridentinum sess. 5. de peccat. orig. agnoscit, *Adamum peccando non sibi tantum, sed omnibus etiam posteris sanctitatem & justitiam perdidisse.*

Ex quo apparet, inquit Pererius lib. 5. in Genes. Disp. de secunda Excellent. q. 3. p. 556. *Si Adam non peccasset, justitiam originalem fuisse posteris donandam in ipsa generatione carnali.*

(Atqui quæ per generationem propagantur, illa sunt homini naturalia.)

Quintò, Idem Concilium can. 1. dicit, *primum hominem in justitia & sanctitate à Deo constitutum fuisse*; can. 2. *justitiam & sanctitatem à Deo accepisse.*

(Incertum est, num intelligat, justitiam & sanctitatem Naturæ primi hominis concreatam, an verò ei tanquam accidens superadditam esse. Ventilatur igitur hæc inter Pontificios quæstio & secundùm sententiam Bannezii in Thom. p. 1. q. 95. art. 1. *à Concilio non est definita.*)

Sextò, Idem Concilium d. l. decret. 1. sic statuit: *Si quis non confitetur, totum Adamum*

damnum per illam prævaricationis offensam secundùm corpus & animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit.

(At quomodo supernaturalis doni ablatio Naturam corrumpere potuit? Qui commutatur secundùm corpus & animam, utique privatur tali qualitate, quam intrinsecam, connaturalem & non adventitiam fuisse oportet.)

Septimò, Salmeron tom. 1. p. 216. *Homo per peccatum spoliatus est donis spiritualibus & gratuitis, vulneratus in naturalibus.*

(Ergò naturalia in homine post lapsum non manserunt integra.)

Octavò, Bellarminus de gratia primi hominis cap. 2. prop. 1. *Homo non fuit creatus qualis nunc nascitur, sed creatus est rectus, justus, sapiens.*

(Si homo creatus est rectus, adeoque in creatione & per creationem accepit rectitudinem, utique rectitudo fuit illi naturalis.)

Idem lib. ejusd. cap. 7. §. Septima objectio &c. fatetur, *totum hominem secundùm corpus & animam propter peccatum originis in deterius esse mutatum.*

(At hoc ex sola doni supernaturalis privatione fieri non potuit.)

Nonò, lib. & cap. iisd. in resp. ad dictum Leonis scribit, *innocentiam eum vocare naturalem, quia per modum Naturæ in posteros fuerat propaganda.*

(Ex eo sic inferimus. Quæ naturaliter propagantur & ex nativitate sunt hereditaria, illa etiam sunt naturalia. Jam verò imago Dei fuisset naturaliter propagata ab Adamo in posteros & ex nativitate fuisset ipsis hereditaria, si Adamus in statu integritatis perstitisset. Ergò imago DEI fuit homini naturalis.)

Decimò, Idem d. l. resp. ad 13. object. fatetur, *beatitudinem fuisse primi hominis finem naturalem.*

(Ergò etiam justitia originalis, utpote medium ad finem illum obtinendum necessarium fuit homini naturalis. Excipit quidem Bellarm. *beatitudinem fuisse primo homini naturalem quoad appetitum, non quoad consecutionem, quemadmodum animæ hominum solutæ corporibus, naturalem habent ordinem & propensionem ad corpora, nec tamen iis sine supernaturali auxilio iterum conjungi poterunt.* Sed juxta hanc distinctionem appetitus primi hominis fuisset prorsus vanus & frustraneus, ac homo brutis omnibus, quæ naturalibus mediis finem suum naturalem consequuntur, fuisset deterior, quod absurdum. Instantia de anima à corpore soluta planè est aliena. Hic enim quæstio est de homine primo non morti obnoxio, sed in statu suo integro ad vitam æternam condito. Animæ corporibus solutæ non ampliùs sunt in eo statu, ad quem primitus conditæ fuerunt, corporique unitæ, cùm per peccatum mors sit introducta Rom. 5. v. 12. mirum ergò non est, quòd sine supernaturali auxilio corporibus rursus conjungi nequeant. Alia verò ratio primi hominis, cujus finis non solùm appetibilis, sed etiam possibilis, adeoque naturalis fuit æterna beatitudo.)

Undecimò, lib. ejusd. cap. 7. resp. ad 2. object. scribit, *naturalem quandam rectitudinem in primo homine non quidem fuisse, sed tamen esse potuisse, si scil. in puris naturalibus fuisset conditus. Natura enim creata sine justitia & sine peccato suam quandam*

habet

habet rectitudinem, quatenus videlicet nullam habet vitii curvitatem.

(Atqui status ille in puris naturalibus est merum humanæ rationis figmentum, quia in eo humana Natura nunquam extitit, nec est, nec erit unquam. Omnes hominis actiones oriuntur à Natura, non quâ Natura, sed quatenus in certo statu posita est. Quapropter etsi aliud est Natura humana, aliud imago Dei, tamen quando de Naturæ humanæ conditione & propensione ante lapsum disputatur, quales actiones ediderit vel edere potuerit, & num lucta appetituum in ea extiterit vel existere potuerit, non potest nec debet excludi imago Dei, quippe quæ ad ultimatam Naturæ perfectionem pertinuit, & non nisi bonorum motuum ac propensionum origo fuit.)

Duodecimò, lib. ejusd. cap. 2. probat, *imaginem Dei esse homini naturalem*, ex eo, quòd *Deus hominem ad imaginem suam creasse dicitur*.

(Atqui Deus etiam ad similitudinem suam, per quam Bellarminus justitiam & sanctitatem originalem intelligit, hominem creasse dicitur. Ergò etiam similitudo fuit homini naturalis.)

Decimò tertiò, Gregor de Valent. Disp. general. 7. q. 5. punct. 3. assert. 1. *justitiam illam simpliciter quidem donum supernaturale fuisse* scribit, interim tamen fatetur, *si Adam non peccasset, illam per generationem ad posteros fuisse propagandam, quia Adamo secundùm communem Naturam speciei data fuerit ut accidens quoddam Naturæ, sicut peccatum originis, quod justitiæ illi privativè opponitur, vocatur peccatum Naturæ.*

(Opposita sunt sub eodem genere proximo. Quare cum peccatum originis sit qualitas naturalis, ipsique Naturæ penitissimè infixa Gen. 8. v. 21. Psal. 51. v. 7. Eph. 2. v. 3. utique etiam justitia originalis, cui peccatum illud adversatur, itidem naturalis fuit. Quemadmodum nunc post lapsum peccatores nascimur, ita Adam ante lapsum justus & sanctus creatus est, & omnes ejus posteri justi & sancti nati fuissent. Quemadmodum post lapsum homini naturalis est caligo mentis, ignorantia Dei, aversio voluntatis & rebellio appetitus Rom. 8. v. 7. 1. Cor. 2. v. 14. &c. ita primo homini Dei ac divinæ legis notitia & approbatio fuit homini naturalis. Sicut hominis corrupti nativa indoles est Deum odisse ac fugere, ita homini naturale fuit Deum amare, eique firmiter adhærere.)

Decimò quartò denique huc referendum, quòd quidam agnoscunt, *immortalitatem fuisse primo homini naturalem.*

(Si enim immortalitas fuit primo homini naturalis, utique etiam justitia originalis eidem naturalis fuit, cùm utraque sit pars divinæ imaginis ac immortalitas à justitia originali dependeat.)

Dicta illorum adducentur in cap. proximè sequente.

Argumenta Adversariorum.

1. Gen. 3. v. 19. *Pulvis es & in pulverem reverteris, hoc est, ex Natura tua eras pulvis, mortalis, fragilis, doloribus obnoxius &c quia ergò dono meo supperaddito tuâ culpâ spoliatus es, & in statum tuum naturalem recidisti, ideò nunc etiam pulvis es.* Bellarm.

Resp. 1. Leonhardus Marius ad locum illum sic commentatur: *Sensus est: Ego quidem destinaveram vos, licèt Naturâ viles & terreos ad majora subvehere, sed per vos ipsos id mihi nunc minùs licet. Itaque estote quod estis: de terra estis terrei, de pulvere pulverei. Mementote conditionis vestræ, quia in pulverem revertemini.*

Homo dicitur *pulvis*, non ratione animæ, quæ justitiæ originalis propria sedes, sed ratione primæ corporis originis, quod sumtum erat ex pulvere vel *solo*, ut vult Toletus in cap. 9. Joh. vel *ex eodem cum aqua permixto*, ut Barradius tom. 3. comm. lib. 2. Harm. Evang. cap. 4. disputat. Ergò non agitur de animæ vel corporis animæ uniti naturali conditione, sed de ejus origine. Etsi corpus ex limo terræ formatum & sic δυνάμει remotâ mortale fuit, tamen quia animæ rationali ad imaginem Dei, cujus pars est immortalitas, conditæ essentialiter & inseparabiliter unitum erat, ideò actu ipso immortale fuit.

Argum. 2. Psal. 8. v. 6. *Gloriâ & honore coronasti eum. Gloria sine dubio aliquid extrinsecum notat.*

Resp. Glossæ interlin. & ordin. Lyranus &c. hunc Psalmum rectè de Christo in sensu literali accipiunt. (1. Cor. 15. v. 27. Eph. 1. v. 22. Hebr. 2. v. 9.)

Argum. 3. Psal. 49. v. 21. *Homo, cùm in honore esset, non intellexit. At honor est aliquid extrinsecum.*

Resp. ipsimet Pontificii fateri coguntur, in Scripturis Deo sæpiùs tribui honorem & gloriam, quæ tamen non notant in Deo aliquid extrinsecum, sed æternam ejus majestatem & internam perfectionem.

(Honor vel de fundamento honoris, quod virtus est, vel de interna animi reverentia, vel de externo reverentiæ illius signo accipitur. Ergò non semper aliquid extrinsecum notat.)

Argum. 4. *Sirac. 17. v. 1. Deus creavit hominem de terra & secundùm se vestivit illum virtute. Jam verò indumentum est aliquid extrinsecum & superadditum.*

Resp. 1. justitia nostra dicitur *vestimentum salutis* Es. 61. v. 10. quam inhærentem & intrinsecam esse summis viribus stabilire conatur Bellarminus. *Habemus*, inquit lib. 2. de Justif. cap. 11. *similitudinem indumenti non necessariò requirere imputationem justitiæ Christi, cùm satis aptè conveniat in justitiam inhærentem.*

2. Ostendimus lib. 2. artic. 1. quosdam ex ipsis Pontificiis agnoscere, *librum Siracidis esse Apocryphum.*

3. Pererius lib. in Genes. p. 548. locum hunc enarrans scribit, *hominem ad similitudinem Dei suo modo virtute ornatum, hoc est, præditum acumine ingenii, quo per omnia animo & cogitatione penetrare, multaque præclara potenter efficere valeret.*

(At hæc fuerunt homini naturalia etiam ex ipsius Pererii hypothesibus.)

4. Jacobus Tirinus Jesuita ad h. l. sic annotat: *Secundùm se, Græcè secundùm ipsos, id est, secundùm eorum Naturam & conditionem, vestivit illos virtute, id est, circumdedit eos robore seu fortitudine.*

Argum. 5. *Luc. 10. v. 30. latrones hominem in Jericho proficiscentem primùm spoliaverunt, deinde plagas imposuerunt.*

Resp. 1. ex Bellarm. lib. 3. de verbo Dei. cap. 3. *ex solo sensu literali peti possunt efficacia argumenta.*

2. Spo-

2. Spoliatio à vulneratione disertè distinguitur. Denudatio ergò non est ipsa vulneratio. Spoliatus est homo justitiâ concreatâ, & insuper vulneratus in omnibus animæ & corporis viribus.

CAPUT III.

DE IMMORTALITATE PRImi hominis.

THESIS. Immortalitas primi hominis non fuit donum supernaturale extrinsecum, sed naturalis conditio & proprietas.

Ἔκθεσις. 1. Quando immortalitatem primo homini naturalem fuisse dicimus, creatoris gratiam & beneficium eandem fuisse neutiquam negamus. Ut enim totam imaginem Dei, ita quoque immortalitatem, ejusdem partem, homo ex creatoris gratia accepit, nihilo tamen minùs *ratione inhærentiæ ac propagationis* naturalis hominis proprietas fuit.

2. Non de Natura corporis humani seorsim, sed de conditione totius hominis ante lapsum propriè hoc loco quæstio est. Corpus primi hominis quod attinet, etsi illud non simpliciter & absolutè fuit ἄφθαρτον, Naturâ tamen immortale fuit, quatenus animæ immortali essentialiter unitum nullam habuit propinquam ad moriendum potentiam, nullisque naturalibus causis ante lapsum actu ipso corruptū fuisset.

3. Mortale aliquid dupliciter dicitur.

Primò, κυρίως ac *propriè*, quod ad mortem secuturam certò propendet, & ad corruptionem naturaliter per successivam partium absumtionem inclinatur. Hoc modo corpus primi hominis nequaquam fuit mortale.

Secundò, ἀκύρως & *abusivè*, quod qualicunque δυνάμει & potentiâ moriendi etiam remotissimâ, & tali, quæ stante Naturâ & per Naturam nunquam in actum traducitur, est mortale. Hoc sensu corpus Adæ fuit mortale.

4. Immortalitas quatuor modis accipitur.

Primò, pro *impotentia moriendi absolutâ & omnimodâ*, quo sensu *solus Deus* οὐσιωδῶς & per Naturam *immortalis* dicitur. 1. Tim. 6. v. 16.

Secundò, pro *impotentia moriendi ex gratia creationis & propter essentialem à materia segregationem*, quo pacto Angeli & animæ hominum sunt immortales.

Tertiò, pro *impotentia moriendi ex dono & singulari ordinatione* Dei. Sic beatorum & damnatorum corpora erunt incorruptibilia, non ex proprietate Naturæ, sed Dei tùm gratiâ, tùm dispositione peculiari.

Quartò, pro *potentia non moriendi*, quo sensu illud immortale est, quod actu non moritur, mori tamē potest certâ conditione positâ. Sicut aliud est posse non peccare, aliud v. nō posse peccare: sic aliud est posse non mori, aliud v. non posse mori. Prior immortalitas moriendi actū tollit, potestatem omnem non excludit, posterior utrumque abolet. Quando corpus primi hominis dicitur fuisse immortale, tunc in quarta & ultima significatione immortale dicitur, non enim aderat *impotentia moriendi*, quia hæc statui

tui glorificationis propria, sed tamen aderat *potentia non moriendi*, quæ per lapsum in necessitatem moriendi est conversa. Alia ergò est immortalitas carnis, quam in Adamo accepimus; alia quam in resurrectione per Christum speramus. Ille factus est homo immortalis, ut posset non mori, si non peccaret, moreretur autem, si peccaret; filii verò resurrectionis non poterunt ultra peccare, nec mori.

August. lib. 6. de Genes. ad lit. cap. 25. *Corpus ante peccatum & mortale secundùm aliam, & immortale secundùm aliam causam dici poterat, id est, mortale, quia poterat mori; immortale, quippe quia poterat non mori. Aliud est enim non posse mori, sicut quasdam Naturas immortales Deus creavit, aliud est autem posse non mori, secundùm quem modum primus creatus est homo immortalis.*

Bonaventura 2. sent. dist. 19. *Immortale dupliciter dicitur. Uno modo, prout privat actum & habitudinem moriendi, & sic dicitur immortale, quod non est potens mori, & hoc modo directè opponitur ei, quod est mortale, & impossibile est esse circa idem. Alio modo prout privat actum solum, & tunc dicitur immortale, id est potens non mori, & hoc modo mortale & immortale non habent oppositionem.*

Antithesis. Scotus 2. sent. dist. 19. *habuit tunc & habuisset* (homo) *partes fluxibiles & deperdibiles, non tamen fuisset corruptus, quia fuisset translatus ante mortem.*

Item. Dico, *quòd stante illo statu, si Deus non transtulisset homines, si fuissent mortui, mors non fuisset plus pœna in hominibus, quàm in brutis, & fuisset conditio vel passio consequens Naturam.*

(Unde apparet, sententiam Scoti fuisse, *corpus hominis in statu innocentiæ morbis etiam fuisse obnoxium & perpessurum eos, nec moriturum tamen, quia priùs ad cælos eveheretur, quàm caderet. Sed si relinqueretur diutiùs in terra, haud dubiè tabe confectum iri*, quemadmodum Ludov. Vives quoque animadvertit in lib. 13. August. de Civ. Dei cap. 15.)

Thomas p. 1. q. 97. art. 1. *Corpus Adami non erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem, sed inerat animæ ejus vis quadam supernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præservare, quamdiu ipsa Deo subjecta mansisset.*

Vim illam animæ Pererius lib. 5. in Genes. Disp. de quart. Excellent. q. 3. p. 591. exponit *de scientia rerum omnium, quæ Adamo prodesse vel obesse poterant, & prudentia eas discernendi, supernaturaliter ipsi donata.*

Ibid. q. 1. p. 587. *Hæc potentia non moriendi non proveniebat intrinsecus ex Natura Adami, quippe secundùm Naturam suam mortalis erat & patibilis.*

q. 2. *Adam ante peccatum secundùm Naturam suam fuit mortalis.*

q. 3. *Adamus potentiam non moriendi habuit non naturaliter & intrinsecus, sed ex supernaturali Dei dono & extrinsecus propter continuatam Dei custodiam.*

q. 4. *Certum nobis est, donum illud immortalitatis fuisse supernaturale.*

Et postea. *Ejusmodi immortalitas non naturali modo, sed præter naturalem ordinem & speciali quadam atq; extraordinariâ ratione contigisset homini.*

Bellarm. de gratia primi hominis c. 9. §. 1. *Immortalitas fuit supernaturale quoddam*

dam primi hominis donum, non autem naturalis quedam proprietas.

lib. ejusd. cap. 5. §. Nec minus &c. asserit, *mortem esse à Natura ut à causa per se*. cap. 6. §. Primum &c. *hominem primum ex Natura sua fuisse pulverem mortalem, fragilem &c.* ibid. contendit, *corruptionem & mortem ipsam ex conditione materiæ & Naturæ ex contrariis compositæ consequi.*

Nostram sententiam probamus.

1. *A justitia originali.* Qui Naturâ sanctus & justus est, omnisque peccati expers, idem Naturâ quoq; est im̃ortalis, quia im̃ortalitas dependet à justitia originali. Primo homo Naturâ fuit justus & sanctus, omnisq; peccati expers. Ergò.

2. *A modo inhærentiæ.* Quod per creationem primo homini fuit inditum, ipsique concreatum, illud ipsi fuit naturale. Immortalitas primo homini per creationem fuit indita. Ergò.

3. *A propagatione in posteros.* Quod hereditarium est & ad posteros propagatur, illud est homini naturale. Immortalitatis donum fuisset hereditarium & ad posteros propagatum, si homo in statu integritatis perstitisset. Ergò.

4. *A mortalitatis miseria.* Quod est pœna peccati & Naturâ per se destruit, ejus cõtrariũ primo homini fuisset naturale. Mortalitas propriè sic dicta est pœna peccati & Naturâ per se destruit. Ergò.

5. *A corporis conditione.* Quod constitit exactissimâ qualitatum primarũ & secundarum harmoniâ, quod fuit animæ ad immortalitatem conditæ essentialiter & indissolubili vinculo fuit unitum, & à quo omnis causa mortalitatis abfuit, illud suâ Naturâ est immortale. Corpus primi hominis constitit exactissimâ qualitatum harmoniâ, fuit animæ ad immortalitatem conditæ essentialiter unitum &c. Ergò.

6. *Ex absurdorum consecutione.* Si homini in puris naturalibus condito mors fuisset naturalis, sequeretur im̃ortalitatẽ ipsi tantùm per accidens competere.

7. *Ex oppositione.* Sicut posteri Adæ post lapsũ sunt φύσει *filii iræ* & mortis, i. e. morti obnoxii sive mortales, Eph. 2. v. 3. sic Adamo ante lapsũ fuit φύσει filius gratiæ & vitæ, i. e. i mortalis. Sicut mortalitas post lapsum est genuina hominis proprietas, sic immortalitas ante lapsum fuit genuina primi hominis proprietas.

8. *Ex collatione.* Sicut corpus Christi, utpote omnis peccati expers, Naturâ suâ nulli corruptioni fuit obnoxium Act. 2. v. 24. 27. sic corpus primi hominis, utpote itidem peccati expers, fuit incorruptibile & immortale.

9. *A conservatione in vita.* Quod per media naturalia à morte fuisset præservatum, illud ipsum quoque Naturaliter im̃ortale fuit. Sed corp⁹ primi hominis per media naturalia à morte præservatũ fuisset. Ergò. Cui nec externa nec interna principia mortem afferre potuerunt, is Naturâ fuit immortalis. Homini integro nec interna nec externa principia mortem afferre potuerunt. Ergò.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, justitiam originalẽ fuisse primo homini naturalẽ. (Ex eo enim promtè inferri potest, etiam immortalitatem fuisse primo homini naturalem, cùm justitiæ originalis & immortalitatis eadem fuerit ratio, atque hæc ab illa originem duxerit, quod agnoscit Bonaventura 2. sent. dist.

19 art. 3. q. 1. *Innocentia*, inquiens, *erat causa immortalitatis, secundum quod importat originalem justitiam, merito cujus erat in anima vis totius corporis contentiva*)

Dicta illa in cap. proximè præcedente sunt enumerata.

2. Quòd quidam agnoscunt, primum hominem fuisse Naturâ immortalem.

Lombardus 2. sent. dist. 19. lit. F fatetur, *aliquos dicere, quòd Adam immortalitatem de Natura habuerit, quâ poterat non mori &c. quod videtur Augustinus sentire super Genesin dicens: Hoc quoque addo, talem cibum illam arborē* (vitæ) *præstitisse, quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur.*

Thomas 2. sent. dist. 19. q. 1. *Patet, quòd quamvis homo in statu innocentiæ aliquo modo mortalis, & aliquo modo immortalis dici potuerit, veriùs tamen immortalis, quia immortalitas competebat ei absolutè & mortalitas sub conditione, si peccaret.*

Bonaventura 2. sent. dist. 19. art. 3. q. 1. *Mors non poterat inesse homini, nisi præcedente culpâ. Sed culpa non poterat inesse homini, nisi deordinaretur Natura. Si ergò mors inerat homini contra Naturam, immortalitas inerat ei per Naturam.*

3. Quædam hypotheses adversariorum.

Primò, Bonaventura 2. sent. dist. 19. art. 1. q. 1. concedit, *animam naturaliter immortalem esse.* Ad quæstionem verò, *utrum immortalitas primi hominis, quantum ad conjunctum, esset à Natura vel gratia,* per distinctionem ibid. art. 3 q. 1. respondet; *Immortalis*, inquit, *quantum ad statum innocentiæ dici poterat homo per Naturam, immortalis etiam per gratiam, quia à Natura habebat aptitudinem, sed à gratia habebat complementum. Tripliciter enim potest mors homini contingere, aut per Elementorum pugnam & dissolutionem, aut per humidi consumtionem, aut per extrinsecam læsionem. Immortalitas ergò dicit privationem hujus triplicis modi moriendi, quantum ad actum & potentiam in beatis, quantum ad actum verò solum in hominibus institutis, qui dicuntur immortales, quia poterant non mori hoc triplici genere moriendi, habebant enim aptitudinem evadendi hoc triplex genus mortis per id, quod habebāt à Natura &c. sed complementum habebant à gratia seu justitia originali.*

(Hæc facilè reduci possunt ad bonum sensum, si distinguatur inter *potentiam* moriendi *remotam & proximam*; Item inter immortalitatem consideratam *ratione originis* & ratione *modi inhærentiæ.* Si originem immortalitatis spectemus, immortalis homo fuit per *gratiam*; si modum inhærentiæ, immortalis fuit per *Naturam.*)

Secundò, Bellarminus de grat. primi hominis cap. 8. Pererius lib. 5. in Genes. Disput. de quart. Excellent. q. 1. p. 587. concedunt, quòd *homini integro nec interna nec externa principia mortem afferre potuerint.*

(Ex eo sic colligimus: Cui nec externa, nec interna principia mortem afferre possunt, is Naturâ est immortalis Homini integro nec externa nec interna principia mortem afferre potuerunt. Ergò.)

Tertiò, idem Bellarminus lib. ejusd. cap. 18. § 1 fatetur, *Scholasticos Augustinum secutos statuere, lignum vitæ institutum fuisse ad arcendam mortem, quæ contingere solet ex senio, fuisse enim cum ligni vitæ usum, ut vim nutrientem roboraret, & eo modo homi-*

hominem à senectute & morte defenderit. Idem statuit Pererius in Genes. p. 415.

Joh. Stephanus Menochius in cap. 2. Genes. ad v. 9. sic annotat: *Lignum vitæ id est, arbor vitalis, seu vivifica, cujus illa erat naturalis facultas, ut ex ejus fructib. comedenti vita diutissimè ac sine morbis prorogaretur.*

Ad v. 23 *Vivat in æternum, quam illi vim fructus arboris largiri poterant.*

Jacobus Tirinus in comm. Gen. 2. tom. 1. p. 96. *Lignum vitæ fuit arbor excellenter vivifica, cujus fructus vel semel degustatus vitam hominis ad plures centenos annos prorogasset, idq; vi naturali sibi à Deo insitâ: & subinde repetitus prorogasset etiam in æternum, quoad nempe Deo placuisset, hominem sine morte in cœlum transferre. Neq; solùm reddidisset hominem longævum, sed sanum insuper, & valentem.*

Cornelius à Lapide in comm. Ex. 15. v. 25. *Si lignum vitæ innatâ suâ vi poterat homini prorogare vitam in æternum, quidni lignum aliquod dare possit Deus, quod innatâ suâ vi ingentem aquæ copiam dulcorare possit?*

(Atqui quod conservatur per media naturalia, illud ipsum quoque est naturale. Immortalitas primi hominis juxta hanc hypothesin conservata fuit per media naturalia. Ergò fuit homini naturalis.)

4. Dissensiones Adversariorum.

Thomas p. 1. q. 97. art. 1. disputat, *hominem in statu integritatis non fuisse moriturum vi animæ, ex qua in corpus transitura fuerit plenitudo sanitatis & perpetuæ incorruptionis vigor.*

Scotus 2. dist. 19. negat talem immortalitatis vigorem ab anima in corpus potuisse transfundi, sed *futurum quidem fuisse corpus dissolubile, nunquam tamen moriturum fuisse hominem, quia Deus prævenisset tempus dissolutionis, transferendo eum ex hac vita in cœlestem absq; morte.*

Alii libero hominis arbitrio id tribuunt, quod à Deo ita fuerit munitum, ut, si vellet, posset omnia cavere & avertere, quæ vel intus vel foris mortem & corruptionem hominis afferre possent.

Argum. advers.

Corpus hominis Naturâ ex contrariis Elementis atq; humoribus constabat, proinde intrinsecam potentiam ad corruptionem habebat. Bell. de grat. primi hominis cap. 9. Perer. lib. 5. in Genes. Disp. de quarta excell. p. 595.

Resp. Bonaventura 2. sent. dist. 19. art. 2. q. 1. *Dicendum, quòd alio modo se habent contraria in compositione corporis secundùm statum Naturæ lapsæ, aliter secundùm statum Naturæ institutæ. Secundùm statum enim Naturæ lapsæ non solùm agunt in aliquod extrinsecum, sed etiam ad invicem mutuò agunt & patiuntur, non solùm in ipsa constitutione, sed etiam post constitutum esse. In statu autem innocentiæ taliter commixta fuerunt & proportionata in prima compositione & ad tantam concordiam redacta, ut illo statu manente mutuò non repugnarent, & ideò propter illam compositionem corpus illud dissolvi necesse non erat.*

Caput IV.

De Paradiso, primi hominis habitaculo.

Thesis. Paradisus terrenus non amplius superest, sed aquis diluvii obrutus fuit ac devastatus.

Ἐνδείξεις. 1. Triplex gratia primo homini fuit collata; *gratia animæ*, id est, justitia originalis; *gratia corporis*, id est, immortalitas; & *gratia loci*, id est, inhabitatio Paradisi.

2. Triplex Paradisus statui potest, *terrestris, spiritualis & cœlestis*. Paradisus terrestris fuit locus in Oriente, aëris salubritate, soli amœnitate & preciosissimorum fructuum ad vitæ sustentationem & oblectationem pertinentium ubertate ornatus. Paradisus ille terrestris, de quo Moses loquitur Gen. 2. fuit παράδειγμα Paradisi cœlestis, de quo Luc. 23. v. 43. 2. Cor. 12. v. 4. Apoc. 2. v. 7. & speculum quoddam interioris ac spiritualis Paradisi, hoc est, summæ tranquillitatis & lætitiæ in homine.

3. Locus Paradisi procul dubio adhuc extat circa Tigrin & Euphraten, sed hortus ipse, in quo primi parentes ante lapsum fuêre, vel per diluvium, vel singulari aliquo Dei judicio sublatus est.

Antithesis. Bellarminus lib. de grat. primi hominis cap. 14. §. Quia. *Nullum unquam ex veteribus legi, qui Paradisum terrestrem vel aquis diluvii vel aliâ de causâ periisse scripserit, & contrà legi plurimos, qui illum extare affirmant.*

Et postea §. 4. *Accedit ratio probabilis, cur Paradisus conservari debuerit, videlicet ut Henoch & Helias, quos certum est in suis corporibus vivere, congruentem suo statui sedem haberent, donec tempus esset, ut cum Antichristo congredientes vitam cum morte commutarent.*

lib. ejusd. cap. 12. §. ultimo. *Certum est, Henochum in cœlestem Paradisum non transcendisse. Nemo enim inde descendet, ut det gentibus pœnitentiam.*

Gregorius de Valent. Disp. general. sept. q. 6. punct. 2. *In hac re, quæ neutram in partem satis certò ac firmiter argumentis à ratione ductis probari ac definiri potest, apud me præponderat consentiens autoritas Patrum & Theologorum.*

Jacob. Tirinus in comm. Gen. 5. v. 24. *Paradisum adhuc superesse statuunt Sixtus Senensis lib. 5. Biblioth. Delrio in cap. 3. Genes. Bellarminus & Adamus Contzen de gratia primi hominis, Gregorius à Valentia, Malvenda de Paradiso, Suarez tom. 2. part. 3. Disp. 55. sect. 1. & ferè omnes, tùm veteres, tùm recentiores Theologi.*

Nostram sententiam probamus.

1. Scriptura nuspiam docet, terrenum Paradisum adhuc superesse.

2. Contrà verò Scriptura testatur, *aquas diluvii cooperuisse omnes montes excelsos sub omni cœlo* Gen. 7. v. 9. ac inundationem illam aliquot menses durasse super terram v. 19. & 20. Si ab isto aquarum impetu liber fuit hic hortus, statuendum fuerit, pensilem eum in aëre sub sphæra Lunæ fuisse.

Plura argumenta colligi possunt ex seqq.

Nostræ huic sententiæ suffragatur;

1. Quòd quidam agnoscunt, Paradisum terrenum aquis diluvii obrutum fuisse.

Bened. Pererius lib. 3. in Genes. Disp. de

de Paradiso p. 302. *sententiam hanc rationi ac divinis literis satis consentaneam esse, sibiq; multò probabilissimam videri* scribit, idque propter *duas rationes.*

Prima. *Paradisus in iis fuit regionibus, per quas Tigris & Euphrates suos agunt cursus, nempè circa Mesopotamiam vel Armeniam. Sed in his locis nusquam invenitur Paradisus. Relinquitur igitur, nullum esse nunc Paradisum.*

Altera ratio. *Moses Gen. 7. tradit, omnes montes, qui erant sub cœlo, aquis diluvii esse opertos. Sed Paradisus erat in hac nostra terra. Ergò fuit illâ generali totius orbis eluvione obrutus ac dissipatus.*

p. 308. *eandem sententiam doctissimis quibusq; hujus nostri seculi maximè approbari* affirmat.

(Ad posterius Pererii argumentum excipit Bellarminus, *credibile esse, aquas illas diluvii in Paradisum minimè penetrasse; Quod Moses dicit Gen. 7. in diluvio omnes montes, etiam altissimos, aquis coopertos fuisse, id intelligendum esse de omnibus montibus ejus terra, quæ à peccatoribus incolebatur, quæq; habitationi hominum post lapsum Adæ dicta erat, non de montibus aut regione Paradisi.*

Et addit, *similem esse locum in eodem capite. Mortui sunt universi homines, remansitq; solus Noë, & qui erant cum eo, quæ propositio non minùs Universalis est, quàm illa, cooperti sunt omnes montes. At certum est, illam propositionem, mortui sunt universi homines, intelligendam esse de hominibus, qui vitam mortalem degebant, non de omnibus omninò, siquidem Henoch mortuus non est, quamvis non esset in arca.*

Sed huic ratiunculæ Bellarminianæ jam olim respondit Pererius lib. 7. in Genes. q. de Henocho. *Quod Henoch,* inquit, *excipiendus sit ex generali interitu hominum facto per diluvium, evidenter colligitur ex ipsa Scriptura, quæ indicat, eum non fuisse mortuum, sed esse translatum & in vita servari. At nusquam Scriptura indicat, Paradisum non fuisse destructum diluvio, quare non est similis ratio exceptionis Henochi, atq; ipsius Paradisi. Adde quòd Henoch septingentis annis ante diluvium translatus fuerat, nec postea apparuit in terris, unde perinde se habebat, quantum ad habitationem suam & conversationem, ac si non esset in terris. Quocirca Scriptura dicit, illum fuisse è terra translatum & receptum, & Augustinus dicit, eum esse in alia vita, quàm est hæc nostra.* Hæc Pererius Bellarmino nostro loco respondens.

Omnes montes sub universo cœlo aquis diluvii coopertos fuisse Moses asserit, ex qua universalitate Spiritus Sanctus hortum Paradisiacum nuspiam excipit. Quinimò Pererius d. l. tribus argumentis probat, *hortum Paradisiacum non posse ab illa Mosaica assertione excipi,* quæ argumenta Bellarminus, qui primum tomum Pererii Romæ Ann. 1589. editum videre potuit, suppresso nomine refellit.

Prima ratio Pererii hæc est col. 799. *Generalem illam de diluvio sententiam Scripturæ restringere, adhibitâ exceptione, quæ non possit ex aliquo Scripturæ loco colligi, & quæ sine ulla necessariâ ratione adhibetur, non modò non est licitum, sed etiam valdè periculosum. Sic enim omnium generalium propositionum fides & veritas dubia reddetur.*

Regerit Bellarminus, *exceptionem Paradisi optimâ ratione esse inductam, tùm ob* conser-

conservationem Henoch, tum quia diluvium terris immissum fuerat propter hominum peccata, proinde ea solum, quæ usui talium hominum serviebant, destruere debuisse.

(Resp. Enochus in cœlestem Paradisum translatus fuit, cui nullum ab aquis diluvii periculum impendit. Urgemus igitur, quòd Spiritus Sanctus disertè asserit, *aquas replevisse omnia in superficie terræ, ac montes omnes operuisse.*)

Secunda ratio Pererii hæc est: *Si Paradisus intactus fuit diluvio. Ergò in illo loco servari potuisset Noe cum animalibus. Supervacaneum igitur fuit tanto tempore & labore arcam condere.*

Regerit Bellarminus, *Paradisum non esse locum hominum peccatorum, & humanis calamitatibus subjectorum, sed eorum tantùm, qui communibus hujus vitæ miseriis non sint obnoxii.*

(Resp. Nôe æquè erat *vir justus* ac Henoch cùm à Deo transferretur, proinde eodem jure Deus illum cum suis in Paradisum transferre, ibique conservare potuisset, donec diluvium transiisset. Adde, quòd ex hypothesi Pontificiorum Elias & Henoch adhuc morti sint obnoxii.)

Tertia ratio Pererii sic habet: *Aquæ diluvii secundùm Scripturam excesserunt altissimos montes terræ quindecim cubitis. Ergò necesse fuit omnem superficiem terræ ab illis operiri, nisi velimus credere, Paradisum tantæ fuisse altitudinis, ut supereminerct supremam regionem aëris, aut etiam cœlum contingeret quod est tamen prorsus incredibile & absurdum. Quòd si dicatur, aquas diluvii miraculosè prohibitas esse à Deo, ne Paradisum attingerent, & juxta ipsum immobiles constitisse, quoad duravit diluvium, id non modò non juvat opinionem istam, sed valdè improbabilem reddit, utpote quam isti non possint tueri, nisi confictis arbitratu suo miraculis. Confugere autem sine causa ad miracula & ad omnipotentiam Dei, reprehenditur à Patribus & à Theologis.*

Regerit Bellarminus, *miraculum necessariò affirmari, quia Scriptura testetur, Henoch non periisse tempore diluvii, nec tamen fuisse in arca.*

(Resp. præsupponitur, quod est in quæstione, videlicet Henochum in terrenum Paradisum fuisse translatum, inque eo diluvii tempore conservatum.)

Tandem igitur Bellarminus infirmitatem exceptionum suarum animadvertens subjungit: *Sed fac, in Paradisum aquas diluvii penetrasse & Henoch à Deo in mediis aquis conservatum, non inde efficies necessariò, Paradisum omninò destructum. Diluvium siquidem non mutavit situm loci, neq; aëris temperamentum, nec arbores omnes eradicavit vel arefecit &c.*

(Resp. juxta hanc exceptionem miracula priora omnia abolentur, ac Henochus per aliquot menses aquis innatasse fingitur. Repetimus ergò verba Pererii d. l. p. 801. *Quis credat, nisi qui quodlibet, quantumvis incredibile, possit credere, locum Paradisi delicatissimum, ornatissimum per unum fermè annum altissimis undiquaque aquis obrutum sine decoris, venustatis ac pulchritudinis suæ detrimento durare potuisse, cùm tanto tempore etiam firmissimum & amplissimum ædificium aquis submersum durare non posset?*)

Gregorius de Valentia dict. Disp. q. 6. punct. 3. col. 1484. ad quem Bellarmini sub finem libri de gratia primi homin.

lecto

lectorem ablegat, repudiatâ hac Bellarminianâ exceptione, ad argumentum Pererii ab aquis diluvii petitum aliter respondet. Concedit, *locum Paradisi aquis diluvii obrutum, ejusq; venustatem & amenitatem diuturnâ illa inundatione deletam, sed postmodum tamen recuperasse naturaliter (magnâ saltem ex parte) venustatem suam existentem ex ubertate & dispositione arborum & plantarum ac ipso situ loci, idq; tum efficaciâ virtutis seminalis ad repullulandum, tum efficacitate Solis & aliarum superiorum causarum naturalium.* Addit etiam, *minimè opus esse eò recurrere, ut putemus, miraculosè aquas fuisse detentas, ne illum locum operirent: aut fuisse sub aquis sine corruptione divinitus servatam illius amenitatem.*

(Sic ergò Gregorius de Valentia, ad quem Bellarminus lectorem remittit, Bellarmino contradicit. Admissâ autem hac Gregorii de Valentia exceptione, nondum sequitur, *Paradisum primitus à Deo plantatum adhuc superesse*, sed necessariò concedendum, *& venustatem loci & viarum dimensiones & ordinem arborum & stirpium dispositionem, & herbarum varietatem & soli bonitatem diluvio fuisse destructam ac devastatam.*)

Præter Pererium etiam alii nostræ suffragantur sententiæ.

Antonius Possevinus tom 1. Apparatus p. 36. *Cùm asseruisset Augustinus Eugubinus Paradisum post primi hominis lapsum penitus desiisse, atq; Henoch & Eliam non esse in eo Paradiso, non videtur esse reprehendendus. Probabilior enim hac videtur sententia, quam Benedictus Pererius noster suis in Genesin commentariis validis comprobat argumentis, quicquid Sixtus Senensis* (adde etiam, quicquid Bellarminus & Gregorius de Valentia) *hanc sententiam impugnent.*

Blasius de Viega in comment. cap. 11. Apocal. p. 446. *Quæstio illa, utrum Paradisus adhuc existat, est una ex iis, quæ ad fidem minimè pertinent, salvaq; fide in alterutram partem disputari possit.* Adductis deinde multorum Patrum pro parte affirmante sententiis, tandem concludit, *negantem quæstionis partem, quæ asserit, aquis diluvii Paradisum esse obrutum, atq; adeò Enochum & Eliam in eo non amplius esse, probabilem & divinis literis esse consentaneam eiq; nihil obesse debere novitatem, quò minus ut probabilis defendi possit, ut eam, inquit, defendunt.*

Augustinus Eugubinus in Recogn. V.T. in cap. 2. Genes.

Cornelius Jansenius in Concord. Evang. cap. 143.

Hieronymus ab Oleastro in cap. 2. Genes.

Ambrosius Catharinus ibid.

Genebrardus lib. 2. Chronolog.

Naclantus Clugiensis Episcopus in medull. Script. tract. de opere sex dierum.

Pererius tom. 1. in Genes. lib. 3. Disp. 1. q. 5. & lib. 7. q. ult. cui consentit

Suarez part. 3. Thom. q. 59. art. 6. Disp. 55 sect. 1.

(Hæc omnia Blasius de Viega octo illustrium Pontificiorum scriptorum suffragia nobis largitus.)

Idem Viegas d. l. comm. 5. sect. 5. n. 5. *Constituto, Paradisum terrestrem conditum fuisse in Oriente circa Mesopotamiam & Armeniam, ducitur ad hanc sententiam ratio in hunc modum sanè firmissima. Universa*

illæ Mesopotamiæ & Armeniæ regiones ac provinciæ cultæ hodiè sunt ac habitatæ, nec earum regionum his temporibus vel minimam partem poterit aliquis assignare, quæ jam lustrata non fuerit, & tamen nulla apparent vel obscura Paradisi terrestris vestigia. Videtur igitur eum non extare, sed obrutum cataclysmi aquis periisse.

Maldonatus in Matth. 27. v. 44. *Quid Christus latroni dedisset beneficii, quod eo in loco posuisset ubi nil esset nūc percepturus voluptatis, Paradiso jam deserto atque vastato?*

Cornelius à Lapide in comm. cap. 5. Genes. *Henoch ante diluvium translatus est in Paradisum, post diluvium verò, quo inundatus & sublatus videtur Paradisus, agit in loco aliquo amœno, quē Deus illi sive in aëre, sive in terra præparavit.*

Idem in cap. 3. Genes. *Ablatus est hic gladius Cherubim, quando Paradisus desiit, puta in diluvio.*

Idem in 1. Petr. 3. v. 21. *Henoch ex Paradiso vel potiùs ex æthere (Paradisus enim cùm fuerit in terra, videtur obrutus diluvio) spectabat diluvium.*

Idem in 2. Petr. 3. v. 10. *Improbabile est, quod censet Moses Barcepha lib. de Parad. cap. 18. Paradisum terrestrem ab igne conflagrationis mundi fore immunem, quamvis vacuum & nulli usui futurum, nam Paradisus aquis diluvii obrutus interiit.*

Bellarminus d. l. *Recentiores illi, quos capite superiori nominavimus, (* Augustinus Eugubinus, Hieronymus ab Oleastro, Franciscus Vatablus ad cap. 2. Genes. Cornelius Jansenius in Concord. cap. 143. & alii*) omninò contendunt, nusquam in terris nunc extare Paradisum illum, in quo Adam habitavit, quod probant ex cap. 7. Genes. ubi aquæ diluvii dicuntur cooperuisse omnes montes excelsos sub omni cœlo, tùm quia Paradisus in Mesopotamia situs erat; quæ regio notissima est, nec in ea ullus cernitur Paradisus.*

Augustinus Torniellus in Annalib. mundi die 3. n. 25. *Quod Paradisus diluvio interierit, fuit quorundam recentiorum, nempè Augustini Eugubini, Hieronymi Oleastri in Genes. Francisci Vatabli in annot. ad cap. 2. Genes. Et Cornelii Jansenii in cap. 34. Concord. suæ Evangel. sententia, quam latè admodùm defendere & confirmare conatur Pererius lib. 3. comm. in Genes. Contra verò Bellarminus tom. 3. contr. de grat. primi hominis cap. 10. & seqq. hanc opinionem nititur infringere & sustinere priorem, quam dicit fuisse veterum Patrum, Irenæi, Hieronymi, Augustini, Theodoreti, Bedæ & aliorum, & præterea omnium ferè Scholasticorum, & quod majus est, videtur quodammodo defendere, eam esse de fide, quod si verum esset, oporteret utiq; eidem sine ulla mentis hæsitatione subscribere. Sed quoniam id nullibi ab Ecclesia determinatum invenimus, & manifestum est, præcitatos Doctores, qui oppositum sentiunt, esse Catholicos, ipsorumq; libros passim absq; ulla hæresis suspicione admitti tanquam à sacris Inquisitoribus subscriptos & approbatos, idcircò supposito, quòd hæc sit quæstio ad utramq; partem disputabilis, dicimus, priorem quidem sententiam esse tutiorem, quia communior est & magis recepta, nihilominùs etiam alteram valdè probabilem videri, præsertim si rationes, quæ pro ipsa faciunt, accuratiùs perpendantur. Cùm autem hæc dubitatio adeò perplexa sit, ut nihil certi definiri posse videatur, satis esse duximus, potiora tantummodò quædam argumenta, quæ utrinq; afferri solent, hîc bre-*

viter

viter recensere, judicium verò Lectori reservare.

n. 26. affert argumenta pro priore opinione, quæ statuit, *Paradisum adhuc superesse*, sed levia ac tenuia.

n. 27. producit argumenta pro posteriore opinione, quæ statuit, *Paradisum aquis diluvii destructum non amplius exstare. Si Paradisus terrestris*, inquit, *proprius erat locus hominum in statu innocentiæ permanentium, certò eo sublato, non videtur inconveniens arbitrari, quòd Deus simul cum reliqua terra ipsum quoque Paradisum diluvio subverti permiserit, cùm præsertim finis ususque ipsius jam cessasset. Quin etiam ex eodem fundamento deduci potest, non esse admittendum, quod asserunt primæ opinionis defensores, nempè Paradisum terrestrem conservatum fuisse propter Henoch & Eliam, quos in eo vitam agere pro certo habent. Scimus namque eos in peccato originali sicut cæteros Adæ filios esse conceptos, unde videtur locum illum eis convenire minimè potuisse. Si enim aliquis post Adæ peccatum ibi transferendus fuisset, convenientius videbatur Jeremiam aut Johannem Baptistam in eo loco debuisse collocari, quos in matris utero sanctificatos novimus. Quid igitur? ergone quod Henoch & Elias adhuc vivant, in dubium vocamus? nequaquam. Sed quòd sint in illo Paradiso, de quo ejectus est Adam, ex præmissis negari posse asserimus. Nam licet Ecclesiastici cap. 44. v. 16. dicatur, Henoch translatum esse in Paradisum, ut habet lectio vulgata, cui credimus, non tamen Scriptura explicat, se loqui de hoc Paradiso: & scimus, Paradisi vocem non semel in sacris libris usurpari pro aliquo delicioso loco seu horto fructiferis arboribus consito, ut patet Cant. 4. v. 13. Eccles. 2. v. 5. in Græca lectione & Chaldæa Paraphrasi. Unde nihil repugnat Scripturæ, si dicamus, ipsum Henoch non in hoc Paradiso, de quo agimus, sed in alio delicioso loco, qui Paradisi nomine significatus sit, fuisse collocatum &c.*

n. 28. *Quod autem ampliùs non supersit memoratus Paradisus, illud etiam persuadere potest. Nam cùm in nulla orbis plaga à quoquam adhuc per tot secula non modo inveniri non potuerit, sed neque ipsius ullum aliquod vestigium vel minimum ullo in loco apparuisse prodatur, profectò satis probabiliter credi posse videtur, ipsum non ampliùs superesse, sed aquis diluvii Deo permittente fuisse abolitum. Dicere enim, quòd in loco prorsus inaccessibili positus sit, adversatur Scripturæ dicenti, Deum collocasse Cherubim ante Paradisum voluptatis & flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ. Signum est ergò, quòd locus ille non erat per se inaccessibilis, alioqui ad quid illa custodiæ appositio? Ne igitur frustra à Deo positam fuisse illam custodiam dicere compellamur, necesse est fateri, quòd ante diluvium aliquos ab ejus ingressu illa averterit, redireque compulerit: quòd si aliquando etiam post diluvium contigisset, profectò sciri hoc indicio saltem posset, in quanam orbis parte situs esset iste Paradisus. Præterea ex descriptione fluminum Paradisi Gen. 2. sive sequamur communiorem sententiam dicentium, per Phison, & Gihon debere intelligi Gangem & Nilum: sive aliam, quæ putat debere accipi duo alia flumina ab Euphrate Tygrique olim derivata, videtur posse deduci, non ampliùs superesse Paradisum ibidem descriptum. Nam primâ sententiâ positâ sic argui potest. Moses dicit, quod fluvius eundem Paradisum qui irrigabat, dividebatur in prædicta quatuor flumina. At nunc si*

 Geo-

Geographorum tabulis ac libris credimus, certissimum est, eadem flumina non ab uno eodemq; amne, ut ita dicam, ramificari, sed habere singula proprias origines seu fontes, eosq; in oppositis fermè orbis terrarum partibus, atq; inter se per infinita propemodum spacia distantes. Nilus namq; in extremis ferè Australibus Africæ regionibus exoritur, ac deinceps longissimo cursu contra Aquilonem defluens, tandem in mediterraneo mari demergitur. Contra verò Euphrates & Tygris ab Aquilonari orbis plaga, hoc est, ab Armenia egredientes ad Austrum per multas circuitiones properantes, postremò in mare Persicum exonerantia. Ganges autem remotissimè à prædictis, nempè in Orientalibus Indiæ provinciis prodiens, easq; longis itineribus alluens, demum in Indicum Oceanum devolvitur. Cùm igitur (supposito quòd Phison & Gehon sint Ganges & Nilus) certissimè tenendum sit, prædicta quatuor flumina ante diluvium ab uno Paradisi fluvio originem habuisse, ut sacra testatur Historia; nunc autem perspicuè & quodammodo ad sensum pateat, rem longè aliter se habere, atq; ad subterraneos occultosq; meatus recurrere (quemadmodum facere coguntur omnes prioris sententiæ Sectatores) in tanta præsertim ac tàm immensa locorum distantia, res sit adeò incerta & obscura ut vix imaginari, nedum astrui posse videatur, quid aliud rationabiliùs cogitare aut proferre possumus, quàm Paradisum illum terrestrem in sacra Scriptura descriptum (Deo ita permittente) cum aliis terrarum partibus fuisse aquis diluvii obrutū & omninò eversū? Valde etenim rationabile est credere, vastissimas illas aquarum inundationes hinc atq; illinc per annum integrum tantâ vi recurrentes seu, ut dicitur Gen. 8. v. 3. euntes & redeuntes totam ferè ipsius terræ superficiem dimovisse, neq; solùm ædificia cuncta penitus diruisse, arboresq; eradicasse, sed etiam alicubi ingentes foveas excavasse, alicubi magnos terrarum aggeres congessisse, colles plurimos humili solo æquasse, valles replevisse, veteres fontes obturasse, novos aperuisse, fluminum alveos, cursusq; in diversa commutasse, &, ut uno verbo dicam, universam penè ipsius terræ faciem à priore valdè differentem reliquisse. Ita ut mirum non sit, si præcipua illa quatuor Asiæ, Africæq; flumina, quæ priùs ab uno eodemq; Paradisi flavio initia sua mutuabantur, postmodùm (quantum attinet ad eorum originem & cursum) adeò inter se disjuncta & variata fuerint, ut præter nomina nullam cum prioribus similitudinem retinuisse videantur, & quodammodo potiùs alia à primis esse dici possint.

n. 29 Si verò concesserimus ut alii sentiunt, per Phison & Gehon non Gangem & Nilum, sed alia flumina debere intelligi, quæ etiam tempore Mosis ex Tygri & Euphrate in unum coëuntibus tanquam rami ab uno flavio deducerentur, eo modo, quo in Genesi describuntur, etiam hoc supposito potest eadem inferri conclusio, scil. non ampliùs extare Paradisum. Nam cùm clarum sit, eas regiones, per quas hæc flumina pertransibant, communiter fuisse satis cognitas atq; ab expleto diluvio semper valdè habitatas, procul dubio, si post diluvium Paradisus remansisset illæsus, facilè fuisset illis gentibus ipsum adinvenire. Et si in eo ingredi non potuissent ob custodiam ibi à Deo positam, saltem in quanam illarum regionum parte esset, exquirere atq; aliquo modo comperire seu probabiliter conjectari valuissent. Cùm igitur è contrario constet, à nemine præditum esse quòd ullo unquam tempore post diluvium Paradisi locus

aut

aut ullum ipsius vestigium à quoquam reperiri potuerit, certè consequens, ipsum diluvio esse deletum &c. Neque verò est, quòd quis opponat, columbam statim post diluvium attulisse ramum olivæ virentibus foliis in ore suo, idque signum esse, quòd aquæ diluvii non modò tantas in terris mutationes non reliquerint, sed neque oleæ plantam eradicaverint: quoniam nec ideò mirum videri debet, quòd inter montium petras aliquæ olearum plantæ reservatæ fuerint, quæ post 47 dies à discoopertis montium cacuminibus virentia folia ramosque novellos protulerint, è quibus unum columba debili licet rostro avellere atque ad arcam perferre potuerit.

Guilielmus Estius in annot. ad cap. 2. Genesis v. 8. Paradisum debere adhuc extare, videtur docere Ecclesiasticus cap. 44. ubi dicit, Enoch translatum in Paradisum. Atque idem de Elia similiter sentiunt multi Patres, Justinus ad Orthod. q. 75. 76. & 85. Irenæus lib. 5. adv. hæreses & Tertullianus in Apolog. contra gentes. Resp. quod ad Scripturam Eccles. 44. attinet, in Græco Codice non nominatur Paradisus, imò nec additur locus aliquis, in quem fuerit translatus. Unde & S. Thomas de hac re agens non simpliciter affirmat, Enoch & Eliam degere in illo Paradiso, sed ferè addit, (ut [illegible]tur) vel (ut creditur) Ad Justini, Irenæi & Tertulliani sententias respondeo, eos quædam alia iisdem locis adjungere, quæ Ecclesia non recipit, ut quòd in illum terrestrem Paradisum ductus sit latro, quòdque in eo demorentur omnes justorum animæ usque ad diem judicii, proinde non temere nos facere, si etiam in hoc, quod volunt, Paradisum adhuc extare, ab iis recedamus. Asserunt quidē, vel potiùs referunt & alii Patres hanc sententiam, sicut & Scholastici plerique, sed nullo modo tanquam de fide.

Lorinus in comm. 2. Pet. 3. v. 10. *Moses Barcepha lib. de Parad. cap. 18. credit, Paradisum terrestrem à generali exustione liberum futurum &c. Sed nulla ratio suadet, ut à generali conflagrationis eximatur lege Paradisus terrestris, nisi jam tamen diluvio periit, ut existimant aliqui tunc periisse, in quibus potissimū Pererius lib. 5 in Genes. q. 5. lib. 7. q. 7.*

2. Quòd dubitanter thesin suam asserunt.

Caspar Sanctius in lib. 2. Reg. cap. 2. p. 1359. dubitativè loquitur: *Si extat nunc Paradisus, quod aliqui verum esse putant, neque fortassè falsò, ibi nunc agere Henochum, neque ego dubitarem, neque ullus, nisi opinando audacior foret.*

Bellarm. lib. de grat. primi hominis cap. 14. *Paradisum adhuc superesse probat ex eo, quòd hæc sit communis Patrum & Scholasticorum ferè omnium opinio, à qua non facilè ausit recedere, præsertim cùm Augustinus hoc videatur ad fidem Catholicam referre.*

(Si hoc dogma ad fidem Catholicam pertinet, cur Bellarminus illud *Patrum & Scholasticorum opinionem* vocat?)

Gregorius de Valent. dict. Disp. q. 6. punct. 2. *In hac re, quæ neutram in partem satis certò ac firmiter argumentis à ratione ductis probari ac definiri potest; apud me præponderat consentiens Patrum autoritas.*

Sebastianus Barradius tom. 4. Conc. lib. 8. cap. 14. *Verisimile est, animas ex limbo eductas in Paradiso terrestri* (post resurrectionem Christi) *permansisse, Christumque in eodem Paradiso noctes diesque transegisse. Est hæc sententia Anshelmi in Elucidario. Quærit, ubi mansit Dominus illis quadraginta diebus? respondet, in Paradiso terreno, ut creditur, cum Elia & Enoch, & cum iis, qui cum eo surrexerunt. Est etiā D. Thomæ 3 sent.*

dist.22 q.3. in resp ad 3. q. ad 3. & D. Bonavẽturæ in vita Christi c.81. & 91. Est rationi cõsentanea. Animæ enim illæ non vagabantur huc atq; illuc, certum ergò habebant locum; nullum a. habere potuerunt digniorem, quàm Paradisum terrestrem, ubi Elias *est & Enoch. Ubi autem animæ manebant, ibi & Christus. Quòd si quis cum recentioribus quibusdam autoribus velit Paradisum terrestrem jam non extare, suâ fruatur opinione.* Hæc Barradius ἰχαρεφορτιζων.

Jacob Tirinus in comm. Gen.5.v.24. *Probabile est, Paradisum terrestrem, & in eo arborem vitæ etiamnum superesse. Cur enim nobilissimum arboris genus Deus perdidisset, aut interire permisisset, qui virentem olivam & alias arborum etiam vilissimas species à diluvio tantâ curâ conservavit?*

3. Quòd opinio de Henocho, in Paradisum terrenum adhuc superstitem translato, varias & ἀνεξήτητας peperit quæstiones.

Primò enim quærunt, *an Henochus habeat corpus glorificatum?*

Negat Lessius de Antichr. Disp.15. *quia si corpus ejus esset glorificatum, etiam anima suam consecuta esset gloriam, sicq; corpore & animâ beatus fuisset ante Christi mortem, quod falsum. Sic enim Christus non esset primogenitus in multis fratribus.*

(At si fruitur visione Dei beatificâ, quod alii affirmant, quomodo non habebit corpus glorificatum? Proinde etiam Ambros. Catharinus in opusc. de consummata gloria Christi, & Augustinus Eugubinus in recogn. V.T. super cap.2 Gen. statuunt, *Enochum & Eliam in corporibus gloriosis in cœlo regnare.*)

Secundò quærũt. *quid in Paradiso agat?* Lorinus in comm. Epist. Jud. respondet, *similem habere satietatem quadraginta illis diebus, quib. Elias sine cibo vixit.*

Caspar Sanctius in 2. Reg. 2. putat, *ipsum ab Angelis de rebus humanis edoceri, nec ignorare, quis sit rerum in mundo status, solicitum esse de salute sanctorum in mundo, & secum perpendere, cur adhuc in terris detineatur?*

Tertiò quærunt, *An divinâ fruatur aspectu?*

Eugubinus & Catharinus d. l. *eum in conspectu Dei beatifico collocatum* ajunt.

Sanctius d. l. cum Suarez tom. 2. in p.3. Thom. Disp.55. s.1. statuit, *eum quidem visione Dei beatificâ nondum esse illustratum, esse tamen ei concedendum aliquid, quod non assequitur humana ratio & terrena conditio, cùm alia sit illi vivendi ratio, status alius longè dissimilis.*

Eandem sententiam concedit etiam Lorinus d. l.

Quartò quærunt, *de ipsius alimento.*

Sanctius d. l. *Angelorum ministerio aut alio quodam miraculoso modo allatos esse cibos, quib. tamdiu vitam sustentat, non est improbabile. Sed est mihi multò verisimilius, in eo statu nullo usi humano cibo Enochũ, sed impastum tamdiu vegetam & robustam vitam miraculosè conservari.*

Eodem abit Suarez tom. 2. in p. 3. Thomæ Disp. 55. s. 1.

Jac. Tirinus. Jes. in comm. Gen. 5. v. 24. hanc dissensionẽ fatetur. *Quidam*, inquit, *dicunt, Henochum & Eliam usu arboris vitæ & aliarum fruĭ pro libito, atq; ita continuè vitam prorogare. Alii dicunt, sine esu aut potu, aut eorum appetentia vel indigentia; suspendente Deo actionem caloris naturalis consumptricem humidi radicalis, integros incorruptosq; manere.*

Quintò

Quintò quærunt *de ipsius vestibus.*

Sanctius d.l. *De vestib. aliisq; necessariis subsidiis blandimentisq; Naturæ omnia sunt ignota, qualia sunt tondere comas, resecare ungues & similia.*

Sextò quærunt, *an sit adhuc in statu mortendi positus, & an revera in Paradiso moratur?*

Quidam *illum toto abhinc tempore meruisse, & usq; ad finem meriturum* asserunt.

Alphonsus Tostatus in Epist. Judæ q.24. & in cap. 25. Matth. q. 566. Blasius de Viegas in Apocal. comm. 5. f. 4. p. 445. Henriquez lib. ult. de fine hominis cap. 23. Tenasius in cap. 11. Epist. Hebr. Disp. 4. f. 3. Malvenda lib. 9 de Antichristo c. 5.

Alii verò omninò negant, *quia licet non assecutus fuerit terminum viæ, sic tamen sunt sedati turbidiores animi motus, ut nulla sit reliqua vincendi seu pugnandi materia.* Vasquez 1. 2. Disp. 216. c. 1. Suarez tom. 2. in part. 3. q. 59. art. 6. Disp. 55. f. 1. Loysius Turrianus in 2. 2. Thom. q. 2. art. 9. Disp. 91. dub. 2.

Suarez addit, *ipsum fuisse in bono confirmatum & impeccabilem redditum.*

Lorinus in Epist. Jud. ait, *longè facilius esse Enocho constituto ponitus extra hominum societatem merita augendi facultatem intercisam asserere, donec huc remittatur, cùm tamen etiam magni meriti fuisse videatur tam longam glorificationis suæ dilationem quando ei denunciata est, adeò patienti, promto, libentiq; animo pro gloria Dei, aliorumq; utilitate tulisse.*

Pererius lib. 7. comment in Genes. Disp. de Henoch q. 5. *utramq; quæstionis partem* statuit *esse probabilem.*

4. Dissensiones Adversariorum.

Primò, Sixtus Senensis lib. 5. Biblioth. annot. 36. audacter scribit, *dicere Henoch & Heliam non esse translatum in illum Paradisum terrestrem, inibiq; versari, esse contra Scripturam & à recta fidei regula exorbitare.*

Quò pertinet, quòd Bell. de gratia primi hominis cap. 14. scribit. *Augustinus hoc dogma (Paradisum adhuc superesse,) videtur ad fidem Catholicam referre lib. 2. de peccato orig. contra Pelag. & Cælestin. cap. 23.*

Alii verò *rem quæstionis* esse statuunt, quæ neutram in partem satis certò ac firmiter argumentis à ratione ductis probari ac definiri possit, ut vidimus superiùs §. 2. Quò pertinet, quòd idem Bellarm. d. l. vocat *communem Patrum & Scholasticorum ferè omnium opinionem.*

Secundò, Bellarm. d. l. disputat, *aquas diluvii in Paradisum minimè penetrasse.*

Jacob. Tirinus Jesuita in comm. Gen. 5. v. 24. sic scribit: *Thomas Malvenda lib. de Paradiso cap. 84. & P. Jacob. Bonfrerius dicunt, probabile esse, Paradisum, in quo est Henoch tempore diluvii ab aquis imbribusq; servatum immunem, aquis undiq; ad latera sese attolentibus & quasi in murum solidatis, ut contigit Israelitis in mari rubro & in Jordane; & Josepho nostro Anchieta in mari Brasilico & quibusdam aliis sanctis.*

Sed Gregorius de Valentia d. l. concedit, *locum Paradisi aquis diluvii obrutum, ejusq; venustatem & amœnitatem diuturnâ illa inundatione deletum,* ut vidimus superiùs membr. 1.

Sanctius in 2 Reg. 2. Gregorio de Valentia suffragatur, sic scribens: *Quod generalis illa terrarum inundatio splendorem terræ & amœnitatem abstulerit, & tradunt è recentioribus multi, & docet ipsa rerum Natura. Quomodo enim cùm terra tamdiu esset aquis operta, conservare potuit speciem anti-*

antiquam, aut quomodo non esset ab aliquo tàm rara illa amœnitas deprehensa, maximè cùm fluvii, qui suas in Paradiso scatebras habent, ad illum locum deducere potuerint? Subjicit tamen. *Licèt illustris illa species & amœnitas generali totius mundi vastatione perierit, tamen verisimile est, vixisse ibi Henochum, etiam postquam splendorem pristinum amisit.*

(Sic ergò pro salute & vita Henochi magis solicitus est Bellarminus, quàm Gregorius de Valentia & Sanctius. Ille enim *aquas ita cohibitas* existimat, *ut in Paradisum penetrarent*; hi verò non cogitant, *ubi Henochus Paradiso aquis obruto suum habuerit domiciliũ?* Quamvis etiam Bellarm. tandem eò abeat, *ut Henochum in mediis aquis conservatum fuisse* asserat.)

Tertiò, Bellarm. de situ Paradisi nihil certi affirmat. Nã & Origenis & Ephremi, & Bedæ & eorum, qui Paradisum in Mesopotamia fuisse statuunt, sententiã rejicit. Ipse v. generatim tantummodò in ἐπιχειρ. c. 12. scribit. *Locũ terrestris Paradisi esse à cognitione humana remotissimũ.*

At si porrò quæras, *num Paradisũ in orbe habitabili, an extra eũ collocet?* nihil certi ex ejus disputationib. colligi potest.

cap. 12. §. Alia &c. *satis compertum esse* scribit *multorum navigationibus, neq; ab Oceano cingi omnem terram neq; esse ultra Oceanum aliam terram.*

Sed in cap. 14. resp. ad arg. ab aquis diluvii scribit, *eam tantùm terram, quæ à peccatoribus incolebatur, aquis diluvii opertam fuisse.*

(Quo ipso innuere videtur, Paradisum in terra prorsus sancta, & à peccatorum consortio remota, esse positum. Ubi v. terra illa sit, num intra globum terrenũ orbis habitabilis, an extra eum? nuspiam explicat. Sed nec explicare salvis suis hypothesib. commodè potest. Si enim extra terram habitabilem, quam nos incolimus, Paradisum esse dixerit, rata erit Ephremi & Bedæ sententia, quam ipse repudiat. Si verò globo terreno contineri responderit, erit vel in parte terrarum cognita & adhuc incognita. Non in terra cognita, nuspiam enim terra à peccatorum commercio remota hactenus ulli uspiam apparuit. Nec in terra incognita, quia ultra Oceanum aliã terram nondum cognitam esse negat.)

Argumenta Adversariorum.

1. *Patres, Irenæus, Hieronymus, Augustinus, Theodoretus, Beda &c. affirmant, Paradisum adhuc extare.*

Resp. 1. ex Pererio lib. 3. in Genes. cap. 2. q. 5. p. 105. *Videtur,* inquit, *de hoc genere argumentandi, quod ex multorum auctorum consensione ducitur, illud in universum verè dici posse, licèt plurimi Doctores in unam aliquam conveniant sententiam, si ea non pertineat ad fidem Catholicam, sed versetur in eo genere rerum, quæ salvâ fide Catholicâ in utramq; partem tractari possunt, non ideò tamen eam opinionem argumentum facere in Theologia firmum certumq;, nec unius aut paucorum sententiam contrariam hoc ipso, quòd multitudini scriptorum adversetur, damnandam esse &c.* tùm ad testimonia Justini & Irenæi sigillatim respondet, quos *ea de Paradiso docere,* ait, *quæ partim incerta sint, partim damnata jam ab Ecclesia, quædam etiam Scripturæ contraria, puta quòd justorum animas neq; ad diem judicii in eo commorari dicunt,*

Item, *quòd verba Christi Luc. 23. Hodiè mecum eris in Paradiso &c. nec non Paradisum,*

sum, ad quem raptus est Paulus, de terrestri Paradiso interpretantur.

Postea sibiipsi objicit. *Irenæus affirmasse, quod de Paradiso tradit, à Presbyteris Asiæ discipulis Apostolorum accepisse.*

Respondet autem. *Sed quid tum postea? an ideò quodcunque ab istis Presbyteris proditum est, tanquam indubitatum doctrinæ Christianæ dogma haberi debet? nonne constat, istos ipsos Presbyteros eodem referente Irenæo quædam falsa & divinis literis contraria docuisse?*

Ad locum Augustini (lib. 2. de peccat. originis contra Pelag. & Cœlestin. cap. 23. *esse illum Paradisum fides Christiana non dubitat*) respondet, *Augustinum ibi non hoc dicere, quòd secundùm fidem Catholicam statuendum sit, Paradisum adhuc extare, sed hoc tantùm significare voluisse, Paradisum, quem descripsit Moses, intelligendum esse locum quendam corporatum & terrestrem, non autem tantummodò spiritualiter esse accipiendum. Nam quod secundùm fidem Catholicam sentiendum sit, Paradisum nunc existere, non voluit dicere Augustinus. Ubi enim aut quomodo id fides Christiana docet? an quia persuasum est multis, Henoch & Eliam in Paradiso versari? at enim illo ipso loco* (lib. 2. de peccat. orig. contra Pelag. & Cœlestin. cap. 23.) *dubium & incertum hoc facit Augustinus.*

Ad Scholasticorum autoritatem respondet, *eos opinionem suam non tenuisse tanquam certam & quæ secundùm fidem Catholicam omninò teneri debeat*, ac subdit. *Ex his apparet, Paradisum nunc non existere, videri satis probabile, nec hujus opinionis fidem tam ullis Scripturæ testimoniis & argumentis, quàm novitate ejus aut paucitate autorum, qui adhuc eam sequuntur elevari. Posset igitur; si ea publicè doceri posse videatur, ut probabilis doceri ac defendi.*

Similia habet lib. 7. in Genes. Disp. de Henoch. q. 7. p. 804. & seqq. ubi addit: *In dijudicandis quæstionibus non pertinentibus ad fidem, non tantùm spectari debere, qui aut quot auctores aliquid sentiant, aut dicant; sed etiam æstimanda & examinanda rationum momenta &c. Dixerint,* inquit, *plurimi autores, Paradisum terrestrem nunc existere &c. verùm hoc illi nullâ probabili vel Scripturæ autoritate, vel historia, vel experientia, vel humanâ ratione aut conjecturâ confirmarunt.*

2. Ex Blasio de Viegas in comm. Apocal. cap. 11. p. 446. qui adductis multorum Patrum Paradisum adhuc superesse affirmantium, dictis subjungit, *negantem quæstionis partem, quæ asserit, aquis diluvii Paradisum esse obrutum, probabilem & divinis literis consentaneam esse, eiq; nihil obesse debere novitatem, quò minùs ut probabilis defendi possit.*

3. Ex eodem Blasio de Viegas d. l. *Cyprianus lib. de montib. Sion & Sina, Theodoretus q. 45. in Genes. cap. 23. docent, quæstionem illam, utrum Paradisus adhuc existat, esse unam ex iis, quæ ad fidem minimè pertinent, salvaq; fide in alterutram partem disputari possunt.*

4. Ex Estio in annot. ad cap. 2. Genes. v. 8. *Ad Justini, Irenæi & Tertulliani sententias respondeo, eos quædam alia iisdem locis adjungere, quæ Ecclesia non recipit, ut quòd in illum terrestrem Paradisum ductus sit latro, quódq; in eo demorentur omnes justorum animæ usq; ad diem judicii: proinde non temerè nos facere, si etiam in hoc, quod volunt, Paradisum adhuc extare, ab iis recedamus. Asserunt quidem, vel potius referunt & alii Patres hanc sententiam, sicut & Scholastici*

la.. ici plerique, sed nullo modo tanquam de fide.

Argum. 2. *Enoch & Elias translati sunt in Paradisum, ex quo expulsus est Adam.* Sir. 44 Ergò *Paradisus adhuc superest.*

Resp. 1. Pererius lib. 3. in Genes. Disp. de Paradiso q. 5. & lib. 7 Disp. de Enoch. q. 7. agnoscit, *hoc esse commentum Judaicum,* & ad testimonium Siracidis prolixè respondet hoc modo:

Primò, *locus ille Græcè, quâ linguâ liber ille primùm ab autore scriptus est, non habet vocem Paradisus, sed precisè sic habet: Henoch placuit Deo & translatus est, ut det gentibus pœnitentiam.*

Secundò, *Augustinus lib. 2 de grat. contra Pelag & Cœlestin. cap. 23 docet, sicut certum est, Henoch & Heliam nunc vivere, ita ubi nunc sint, an in Paradiso, an alibi, incertum esse, nec spectare ad fidem. Similiter Chrysostomus homil. 21. in Genes. nesciri ait, quò sit Enoch translatus, ideoque id non curiosè scrutandum.*

Tertiò, *si maximè concedatur, Enochum esse in Paradiso, ex eo tamen concludi non potest, eum esse in Paradiso illo terrestri, quem descripsit Moses. Vox enim hec Paradisus in sacris literis non est nomen proprium unius loci, sed est generale nomen, significans quemvis locum amœnissimum, quin etiam non semel in Scripturis dicitur de Paradiso spirituali & cœlesti. Sit igitur Henoch in Paradiso, sed non est tamen necesse eum esse in illo Paradiso, unde ejectus est Adam, verùm in alio aliquo loco &c. quod ipsum testimoniis Ruperti lib. 3. de Trinit. cap. 33. & Gregorii homil. 29. in Evang. confirmari potest.*

Quartò, *Vulgata translatio non habet, Henochum nunc esse in Paradiso, sed tantùm habet, translatum fuisse Henochum in Paradisum, quod ad quæstionem præsentem non pertinet. Cùm enim translatio illa Henochi amplius sexcentis annis ante diluvium facta fuerit, fieri potuit, ut tunc Henoch ductus fuerit in Paradisum illum terrestrem, quem nos durasse usque ad diluvium non negamus, hinc tamen non licet argumentari, illum Paradisum intactum fuisse diluvio & nunc etiam existere, & in eo commorari Henochum & Heliam.* Hæc omnia Pererius.

2. Malvenda lib. 9. de Antichristo cap. 5. ex Michaele Psello Christiano Philosopho refert, *Henocho ab hac vita in statum divinionem translato corpus extenuatum in æthera esse sublevatum.*

(Sir. 49. v. 16. *Henoch de terra assumtus,* & Hebr. 11. v. 5. *translatus vel transpositus fuisse* dicitur, *ne videret mortem.* Ergò non fuit translatus in Paradisum terrenum, sic enim non fuisset *assumtus de terra,* sed in Paradisum cœlestem.)

3. Cornelius à Lapide in comm. cap. 5. Genes. ad dicta Patrum, quæ Henochum *in cœlestem Paradisum* translatum esse testantur, respondere conatur, sed nec lectori, nec sibiipsi satisfacit. Ambrosius lib. de Paradiso cap. 3. dicit, *Henochum raptum esse in cœlum.*

Cornelius à Lapide id detorquet hoc modo, quòd *Henoch de terra sublatus sit in aëra & per aëra in Paradisum translatus.*

Tertullianus lib. de resurr. carnis c. 58. dicit: *Henoch & Eliã de orbe esse translatos.*

Cornelius à Lapide illud sic detorquet, quòd *per orbem intelligatur terra hæc ab hominibus habitata & culta.*

Procopius & Eugubinus dicunt, *Henochum & Eliam frui visione Dei & gloriosa habere corpora in cœlo.*

Cornelius respondet, *eos errare.* Tandem

dem igitur concludit. *Henoch ante diluvium translatus est in Paradisum, post diluvium verò, quo inundatus & sublatus videtur Paradisus, agit in loco aliquo amœno, quem Deus illi sive in aëre, sive in terra præparavit, ad quem post diluvium raptus est Elias.*

(Agnoscit ergò Cornelius à translatione Enochi & Eliæ non posse firmum argumentum peti, quo probetur, Paradisum adhuc existere.)

4. Thomas de Aquin. non simpliciter audet asserere, *Enochum & Eliam in Paradiso terrestri adhuc vivere*, sed ubi de hoc loquitur, solet id dicere cum adjectione, *ut dicitur*, vel *ut creditur*, veluti q.102. art.2.

Similiter Gregor. de Valent. dicta Disp.7. col.1484. *id non planè certũ esse* ait.

5. Estius in annot. Gen. 2. v.8. sic respondet: *In Græco Codice Eccles.44. non nominatur Paradisus, imò nec additur locus aliquis, in quem fuerit translatus.*

Confer quæ dicta superiùs artic. 3. de Pontif. Rom. c.6. arg. Adv.3. demonstr.3.

Arg.3. *Si aquæ diluvii omnes arbores eradicassent, ac Paradisum etiam devastassent, ubi invenit columba ramum illum oleæ, quem ad Noahum attulit. Gen.8. v.11.*

Bell. d.l. *Probabile est, Paradisum & arborem vitæ adhuc superesse. Cur enim nobilissimum arboris genus Deus perdidisset, aut interire permisisset, qui virentem olivam & alias arborum etiam vilissimas species à diluvio tantâ curâ conservavit?* Jac. Tirinus in comment. Gen.5. v.24.

Resp. Pererius d.l. *Aliud est loqui de universo loco Paradisi & iis omnibus, quæ in eo erant, & aliud de una vel altera arbore, quæ vel propter Naturam loci, quo erat, vel propter robur & firmitatem suam sub aquis diluvii durare potuerit, qualis est olea, cui nunquam folia decidunt, & quem tradit Plinius lib.16. cap.44. ducentos annos vivere.*

(Si hoc folium è Paradiso aquis intacto allatum fuisset, quomodo Noachus inde colligere potuisset, aquas diluvii defecisse? Moses disertè addit, *alleviatas seu diminutas jam tum fuisse aquas* & per dies aliquot arcam in montibus Ararat stetisse.)

CAPUT V.
DE AMISSIONE DIVINAE Imaginis.

THESIS. Imago Dei in homine per lapsum protoplastorum est amissa.

Ἔκθεσις. 1. Si divina imago sumatur pro ipsa essentia animæ, pro intellectu, voluntate & reliquis facultatibus, de qua quidam veterum divinæ imaginis appellationem accipiunt, dicendum non est, eam per lapsum periisse, siquidem quoad essentiam eadem mansit anima Adæ post lapsum, quæ fuit ante lapsum.

2. Si imago Dei accipiatur pro generali quadam congruentia & ἀναλογίᾳ, quâ anima hominis quædam τὰ θεῖα exprimit, ut quòd umbram quandam mysterii Trinitatis ostendit, quòd est incorporea, spiritualis, intelligens & liberæ voluntatis in rebus suæ potestati subjectis, itidem non est dicendum, eam per lapsum periisse, siquidem hæc omnia animadvertuntur in anima hominis etiam post lapsum.

3. Si accipiatur imago Dei pro dominio in creaturas reliquas, præsertim animantia, in quo δευτέρως imago Dei consti-

tit, itidem dicendum non est, hoc sensu & hoc respectu imaginem Dei penitus in homine periisse. Etsi enim illa imperii dignitas multis modis est diminuta ac labefactata, tamen aliqua adhuc ejus supersunt vestigia.

4. Si imago divina accipiatur pro principiis nobiscum natis, quæ sunt tenues quædam reliquiæ imaginis divinæ in mente & voluntate hominis, fatemur itidem, imaginem Dei non esse respectu harũ tenuissimarũ reliquiarum penitus amissam, cùm adhuc *opus legis scriptum sit in cordib.* non renatorum. Rom. 2. v. 15.

5. Sed si juxta Scripturæ explicationem ac determinationem imago Dei accipiatur pro *justitia & sanctitate illa vera*, ad quam homo conditus, Col. 3. v. 10. Eph. 4 v. 23. 2. Cor. 3. v. 18. ac pro concreata illa omnium virium integritate & rectitudine, quæ in homine ante lapsum fuit, dicendum, imaginem divinam per lapsum protoplastorum esse amissam.

Antithesis. Bellarm. lib. 4. de Ecclef. cap. 9. §. Origenis &c. *hæreseos* dicam illis scribit, qui *imaginẽ Dei amissam esse* docet. lib. de gratia primi hominis cap. 2. §. Ex his &c. *Adamus peccando non imaginẽ Dei sed similitudinem perdidit.*

lib. 5. de amiss. gratiæ & stat. peccati cap. 3. §. Ad illud. *Renovatio mentis humanæ, quæ est imago Dei, significat imaginem illam obscuratam fuisse, non deletam.*

lib. 5. de grat. & lib. arbitrio cap. 25. §. Et adhuc &c. *Imaginem Dei extinctam esse post peccatum, neq; Irenæus neq; Paulus unquam scripsit. Reformatur v. in nobis imago, quoniam obscurata fuerat, licèt non extincta.*

Gregorius de Valent. lib de peccat. orig. cap. 5. *Doctrina orthodoxa habet, divinam imaginem non fuisse divinitus positam in aliqua hominis parte vel substantiali vel accidentali, quam ille per peccatum amittere potuerit, sed in ipsius hominis Natura, quæ per peccatum abolita non est.*

Camillus Cautius in scholiis pro relig. art. 1. (Venet. Ann. 1559. excusis) p. 5. *Quis unquam tam fatuus atq; humano generi inimicus hæreticus fuit, qui tàm severam de peccato Adæ sententiam ferre non dubitavit? (quod per illud imaginem Dei amiserit.) Amissâ imagine Dei, quid amplius nobis cum Deo est? Si imago Dei dicatur amissa, nihil aliud id portendit, quàm hominem supernâ illâ rationali animâ carere, quâ à brutis differimus, in qua tamen Christus æternam vitam contineri docuerit.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex imaginis divinæ restitutione.* Quod novâ ipsius Dei creatione in nobis restituendum, illud in nobis penitus est amissum. Imago Dei, id est, justitia & sanctitas veritatis, adeóq; interior mentis, voluntatis & omniũ viriũ perfectio, ac cũ lege divina cõformitas novâ ipsius Dei creatione est in nobis restituenda. Eph. 4, 23. 24. Coloss. 3, 10. 2. Cor. 3. v. 18. E.

2. *Ex hominis ante lapsum & post lapsum collatione.* Primus homo ante lapsum fuit justus, sanctus, rectus &c. in mente ejus fulsit lux sapientiæ, in voluntate fuit conformitas cum lege Dei. Sed de homine post lapsum dicitur, quòd sit *tenebræ* Eph. 5. v. 8. quòd *non percipiat ea, quæ sunt Spiritus Dei* 1. Cor. 2. v. 14. quòd *omne figmentum cordis ejus tantummodò malum omnibus diebus ab infantia.* Gen. 6. v. 5. cap. 8. v. 21. quòd *sit in peccatis mortuus & Naturâ filius iræ.* Eph. 2. v. 3. unde sic colligimus. Sublatis illis, ex quibus

tan-

tanquam partibus integrantibus, constitit imago Dei, ipsa quoque imago Dei sublata intelligitur. Atqui in homine post lapsum non ampliùs locum habent ea, ex quibus tanquam partibus integrantibus, constitit imago Dei, quæ sunt lux sapientiæ in mente, conformitas cum lege divina in voluntate, rectitudo & perfectio omniũ virium. Ergò.

3. *Ex Apostolica assertione* Rom. 3. v. 23. *Non est distinctio: omnes enim peccaverunt & egent gloriâ Dei.* Qui destituuntur gloriâ Dei, in illis etiam imago Dei est amissa, quia gloria illa Dei juxta interpretationem Apostolicam 2. Cor. 3. v. 18. est Dei imago. Homines post lapsum destituuntur gloriâ Dei. Ergò.

4. *Ex oppositione.* In quibus hæret peccatum originis, in illis imago Dei non ampliùs locum habet, quia peccatum originis opponitur imagini divinæ, ad quam homo conditus, ac definitur carentiâ justitiæ originalis & totius Naturæ humanæ corruptione. In hominibus post lapsum hæret peccatum originis. E.

5. *Ex corrupta Naturæ propagatione.* Gen. 5. v. 3. Adam post lapsum *genuisse* dicitur *filium ad imaginem & similitudinem* (non Dei, sed) *suam*, peccato scil. corruptam & deformatam; ex quo sic colligimus. Quod à parentibus in posteros non propagatur, illud per Naturam in posteris non habet locum. Imago divina non ampliùs à parentibus in posteros propagatur, sed imago propria peccato corrupta & deformata.

Quò etiam pertinet, quòd Paulus 1. Cor. 15. v. 49. asserit, nos non Dei & Adami cœlestis, sed imaginem Adæ terreni, à Deo aversi, concreatâ innocentiâ & justitiâ destituti, omnisq; generis calamitatibus, morbis & morti obnoxii gestare. Ergò.

Nostræ sententiæ suffragantur;

1. Bernhardus, qui in tract. de grat. & lib. arbitr. col. 1061. scribit: *Sufficiat in hoc corpore mortis atq; in hoc seculo nequam ex libertate consilii peccato non obœdire ex concupiscentia &c. sic profectò Dei in nobis reparamus imaginem, sic antiquo honori illi capessendo, quem per peccatum amisimus, per gratiam preparamur.*

(Si imago Dei in nobis reparandà, ut per illam reparationem antiquam honori, quem per peccatũ amisimus, præparemur, utiq; imago Dei est amissa.)

2. Jus Canonicum.

c, Quomodo dist. 2. de pœnit. ex Augustino. *Hanc imaginem* (de qua Coloss. 3.) *in Spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum.*

c. Princeps dist. ead. ex eod. *Princeps vitiorum omnium, dum vidit Adam ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitiâ ornatum, temperantiâ compositum, caritate splendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliavit pariter, ac peremit.*

3, Scholastici.

Thomas 2. sent. dist. 16. q 3 sic distinguit: *Ad imaginem pertinet aliquid dupliciter, uno modo quasi ei essentiale. Altero sicut completivum ejus, quantum ad bene esse. Essentialiter imago Dei in nobis consistit in mente & in his, quæ eam consequuntur naturaliter &c. Sed perfectio imaginis quantum ad bene esse consistit in hoc, quòd anima Deum actualiter capit, quod fit per gratiam & virtutes. Quantum ad primum, imago semper manet in creatura rationali, sed quantum ad secundum, amittitur per peccatum.*

 (Quan-

(Quando imaginem divinam amissam dicimus, non in priore, sed in posteriore significatione nomen divinæ imaginis accipimus.)

Hugo in cap. 5. Gen. sic commentatur: *Sicut Adam factus fuerat à Deo innocente & immortali innocens, immortalis, id est, potens non mori: ita ipse factus peccator & mortalis genuit peccatorem & mortalem.*

(Qui gignit peccatorem & mortalem, ille non Dei, sed suam imaginem peccato corruptam in filium propagat.)

4. Recentiores Pontificii. Alphonsus de Castro lib. 2. adv. hæres. tit. Adam, error. 2. *Epiphanius in Epistola ad Joh. Episc. Hierosol. tribuit Origeni hunc errorem, quòd asseruerit, Adamum post peccatum perdidisse imaginem Dei &c. Inprimis illud mihi dubium est, an Origenes senserit hominem per peccatum aliquid de sua substantia perdidisse, an solùm qualitates animæ aliquas, velut sub aliis verbis dicam, an imaginem perdiderit, an solam similitudinem &c. Si Origenes dicat, Adamum post peccatum perdidisse Dei imaginem, accepto imaginis nomine juxta eam significationem, ut imago in Natura consistat, manifestus est error, justeque eum ob hanc causam accusat Epiphanius &c. Verùm imaginis nomen non semper Scriptura capit juxta eam differentiam, ita ut imago semper tribuatur nudæ Naturæ, sed aliquando juxta animæ qualitates, ut patet in Epist. Col. 3. &c. Ex quo loco manifestè patet, hanc esse datam à Paulo differentiam inter veterem & novum hominem, ut vetus homo, qui ad peccatum pertinet, non habeat imaginem Dei, quia scil. bonitate caret; novus autem homo, qui ad gratiam per Christum recuperatam pertinet, gerat Dei imaginem. Juxta quod oportet ut ibi imago non solùm consistat in nuda animæ substantia, sed in gratia etiam, per quam homo Dei formis fiat. Et B. Ambrosius super Epist. Pauli exponens hunc locum ex Epist. ad Coloss. proximè citatum, sic ait: Imago hæc in conversione bonæ vitæ intelligenda est. Sicut dicit ad Corinth. in Epist. 1. cap. 15. Quemadmodum portavimus &c. Ipse est ergò creator hominis, cujus imaginem portare nos jubet in sanctitate & bonis operibus, quæ de Filii Dei agnitione descendit. Hæc Ambrosius. Ex quibus manifestè colligitur, imaginis nomen non solùm capi in sacris literis juxta id, quod in Natura situm est, quod etiam nunquam perditur, sed aliquando etiam capi juxta quasdam animæ qualitates. Quòd si fortè ita Origenes cepit imaginis nomen, ut imaginem pro similitudine usurpaverit, quis non videt ibi nullam esse hæresis suspicionem?*

Pererius lib. 4. in Genes. Disp. de Imagine Dei q. 7. p. 121. n. 54. *Dupliciter de imagine Dei loqui possumus, vel prout ea consideratur secundùm dona naturalia, & posita est in eo, quod est habere Naturam rationis compotem, & hac ratione non magis peccato perditur imago Dei, quàm perditur ipsa Natura rationalis: aut consideratur imago secundùm dona supernaturalia, scil. divinæ gratiæ & cœlestis gloriæ, quæ quidem est naturalis imaginis absolutio & consummatio. Et hujusmodi similitudo & imago Dei peccando penitus deletur atq; destruitur.*

(Similitudinem & imaginem illam amissam esse nostræ sententiæ conforme est; *imaginem illam in primo homine fuisse donum supernaturale*, nec Scripturis sacris, nec nostræ sententiæ est conforme.)

Vasquez in 1. 2. Thomæ tom. 1. Disp. 137. n. 14. *Respondeo, imaginem Dei aliam esse natura-*

naturaliter impressam in intellectu, nempe memoriam & voluntatem, & hujus nihil minui intrinsecè, sed tantùm extrinsecè, & ideò nunquam deleri, quamvis possit extrinsecè minuatur: aliam verò esse imaginem Dei homini per gratiam & caritatem impressam, his enim qualitatibus Deo similes efficimur, & hac omninò amittitur per peccatum, & de hac intelligendi sunt Origenes & Augustinus.

(In hac significatione etiam à nobis nomen imaginis accipitur, quando illam amissam esse dicimus.)

Maldonatus in cap. 15. Lucæ. *Solent plerique per substantiam, quam prodigus dicitur perdidisse, liberum arbitrium, cæterasque naturales facultates interpretari. Sic Augustinus, Beda, Euthymius, Bernhardus, quæ tamen sano ab iis sensu dicta sunt; alii per eam substantiam perditam imaginem & similitudinem significant. Ambrosius: omnia*, inquit, *ornamenta Naturæ consumsit.*

Villagudus in cap. 3. Joh. *Adam per inobedientiam amisit imaginem Dei & factus est imago Satanæ, mancipium peccati, mortis & inferni; & quod maximè est dolendum, impotens factus suis viribus, quibus ad amissam effigiem resurgere nequit. Tales ergò habet posteros.*

Concilium Tridentinum in decreto de peccat. origin. can. 1. dicit, *primum hominem, cùm mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse.*

(Atqui Apostolus imaginem divinam, ad quam primus homo fuit conditus, definit per justitiam & sanctitatem veram Eph. 4. v. 24. Ergò homo per peccatum amisit divinam imaginem.)

Joh. Ferus in cap. 1. Matth. p. 1. *Adam caput generationis humanæ genuit filios ad imaginem suam & carnaliter & post peccatum, h. e. ira, peccato & morti obnoxios, Eam enim imaginem post amissam innocentiam, in se gerebat Adam, & secundùm hanc imaginem omnes nati sumus.*

(Atqui peccatum, ira & mors testantur, non ampliùs superesse imaginem Dei in homine post lapsum.)

Bellarminus lib. de gratia primi hominis cap. 3. §. Sanctus Ambrosius &c. adducit & approbat dictum Ambrosii lib. 6. hexaëm. cap. 7. *Ubi lapsus est Adam, deposuit imaginem cœlestis, sumsit terrestris effigiem.*

Idem lib. 5. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 3. §. Ad illud &c. *Sciendum est, imaginem Dei tribus modis considerari posse, secundùm Naturam, secundùm habitum, & secundùm actum. Ex quibus modis secundus & tertius nihil sunt aliud, nisi perfectiones imaginis primo modo consideratæ. Nam quemadmodum imago depicta, si solùm sit lineis adumbrata, vera erit imago, sed rudis; si addantur colores reddetur perfectior; si exprimantur venæ, musculi & minutissimæ quæque partes perfectissima judicabitur: sic etiam ipsa substantia animæ rationalis imago Dei est, sed addito habitu gratiæ & sapientiæ perficitur & ornatur: cùm verò actu Deum cognoscit & diligit perfectissima & ornatissima est. Ac peccatum quidem substantiam imaginis de medio tollere non potuit, sustulit tamen perfectionem illam & eximiam similitudinem, quæ in habitu & actu cognitionis & amoris posita erat: Itaque imago non periit, sed obscurata ac deformata est quasi coloribus extinctis, & ideò reformari dicitur, cùm gratia & sapientia reparantur in nobis, quomodo imago depicta renovari*

dici posset, si colores fermè extincti eidem imagini iterum adderentur.

(Hæc facilè ad bonum sensum reduci, & ad nostram sententiam accommodari possunt, si observetur

1. Nos *imaginem, & similitudinem* pro ἰσοδυναμοῦν juxta ductum Scripturæ in hac quæstione habere.

2. Imaginem non accipere de animæ essentia, sed perfectione accidentali.

3. Esse distinctionem vocis in sua significata, quando imago Dei considerari posse dicitur *secundùm Naturam, secundùm habitum & secundùm actum*, non autem distributionem totius in partes integrantes.

4. Renovationem illam, per quam imago divina in nobis restituitur, præsupponere ejusdem amissionem. Quod enim per renovationem demum acquiritur, per carnis vetustatẽ non habetur.)

Argumenta Adversariorum.

1. *Gen. 5. v. 1. Adam genuit filium imaginem suam. E. imago Dei in ipso mansit.*

Resp. Alphonsus de Castro d. l. *Hoc testimonium* (ab Epiphanio Origeni oppositum) *nihil conferre proposito, est adeò apertum, ut non sit opus refellere, quoniam ibi dicitur, Seth fuisse genitum ad imaginem & similitudinem Adæ, non autem ad imaginem & similitudinem Dei. Neq; etiam Adam juxta similitudinem Dei filium gignere poterat, retentâ illâ similitudinis significatione* (quâ pro animæ qualitatibus accipitur.)

Argum. 2. *Gen. 9. v. 6. prohibetur hominis sanguis effundi, quia ad imaginem suam Deus hominem fecit. Sap. 2. v. 23. Fecit Deus hominem ad imaginem propriæ similitudinis. Jac. 3. v. 9. Linguâ benedicimus hominibus, qui ad similitudinem Dei facti sunt.*

Resp. Alphonsus de Castro d. l. *Ex auctoritate Gen. 9. nihil apertè convincitur, nisi hominem ad imaginem Dei factum, non autem in ea perseverasse. Idem etiam potiùs sonat testimonium ex Sapientia Salomonis. Neq; aliud etiam probat testimonium ex Epistola B. Jacobi &c. Quod quidem hæc auctoritas homines dixit, non hominem, videtur ex illa colligi non solùm Adam, sed cæteros homines post peccatum genitos, factos ad similitudinem Dei. Cui respondere posset, alios homines tunc dici esse factos, quia tunc ille plasmatus est, à quo omnes erant deducendi. Neq; hunc modum loquendi horrent sacræ literæ. Nam in Genesi legimus, post perfectam mundi fabricam secundùm specierum & formarum diversitatem. Hæ sunt generationes, quas fecit Dominus in die, qua creavit Deus cœlum & terram. Tunc enim omnes generationes factas esse Scriptura asserit, cùm tamen postea per dierum volumina & successus facta esse referat, quædam primo die, aliquas secundo, & sic usq; ad septimum diem. Dicuntur tamen omnes creaturæ factæ in die, quo creavit Deus cœlum & terram, quia illo die facta est universalis massa, ex qua omnes corporeæ substantiæ derivatæ sunt. Ad quem modum posset etiam dici, quamvis aliquantò coactius, omnes homines tunc dici esse factos, quando Adam factus est, nam tunc sicut ipsum Adam, sic etiam cæteros omnes ad imaginem Dei factos esse.*

(Homo post lapsum ad imaginem Dei creatus dicitur, non simpliciter, sed *secundum quid*, nimirum quod attinet reliquias quasdam divinæ imaginis, quales sunt conformitas illa generalis cum

eum DEO quoad intelligentiam & usum rationis in rebus externis & rationi subjectis, justitiam aliqualem in operibus externis multipliciter tamen contaminatam, ac dominium aliquale in creaturas adhuc residuum.)

Appendix Hujus Articuli

QVERELAM, CALUMNIAS ET OPINIONES ABSURDAS AC ERRONEAS ADVERSARIORUM COMPLECTENS.

1. *Querela.*

Conqueruntur, *falsò sibi tribui Pelagianismum, propterea quòd naturalia in homine doceant mansisse integra.*

Resp. 1. Bellarminus de grat. primi hominis cap. 1. scribit, *Pelagianorum olim sententiam fuisse, per Adami peccatum nihil omninò homines perdidisse, talemq; nunc quoq; esse humanam Naturam, qualem initio primum homo de manu conditoris accepit.*

Idem dicit Pererius lib. 5. in Genes. de art. excell. p. 566 *Peccatum Adami nihil de his, quæ naturalia sunt homini, perdidit aut diminuit.*

Discrimen in eo est, quòd Pelagiani locuti sunt de homine vero, qualis initio à Deo conditus fuit & qualis nunc est; Jesuitæ verò de larva hominis digladiantur, hominem sc. talem futurum fuisse, si Deus in puris naturalibus eum condidisset.

2. Illud quoque Pelagianismo perquàm affine, quòd peccatum originis non in prava aliqua qualitate, sed in sola justitiæ originalis doni illius supernaturalis amissione constituunt.

3. Bellarm. d. l. cap. 5. asserit, *mortem esse à Natura, ut à causa per se.*

Pererius d. l. Disp. de quarta excell. q. 4. p. 595. *Cùm Adamus ex materia, quæ habet potentiam contradictionis, & ex quatuor Elementis constaret, ex his naturali consequentiâ existebat naturalis potentia & necessitas aliquando moriendi.*

(Atqui si mors est à Natura, ut à causa per se, utique mors ipsius Naturæ, non peccati, effectus per se erit.)

2. Calumniæ.

1. Bellarminus lib. 4. de Eccles. cap. 9. *Origeni & Protestantibus* hæresin hoc nomine tribuit, quòd statuant, *imaginem divinam per lapsum esse amissam.*

Resp. Alphonsus de Castro d. l. *Si fortè Origenes ita accepit nomẽ imaginis, ut imaginem pro similitudine usurpaverit, quis non videt, ibi nullam esse heresis suspicionem?*

Et postea. *Non reperio aliquem, qui hoc impingat Origeni præter unum Epiphanium. Nam Theophilus Alexandrinus Episcopus, qui in libro illo suo, cui Paschalis nomen indidit, Origenis errores recenset, nullam de hoc facit mentionem. Beatus etiam Hieronymus, cùm in pluribus locis de erroribus Origenis mentionẽ faciat, nunquam hujus meminit. Quod fortè ideò factum puto, quòd verba illa, quæ Epiphanius tribuit Origeni, etiamsi in libris Origenis reperirentur, aliquem pium & Catholicum patiebantur sensum, quem scil. proximè retulimus. Sunt tamen aliqui Zelo & non secundùm*

discre-

discretionem impulsi, qui omne illud, quod à sensu suo abest, statim hæresin esse clamant. qualis fortè fuit Epiphanius, (ac qualis est Bellarminus.)

2. Idem Bellarm. lib. de grat. primi hominis cap. 5 falsò nobis tribuit, quòd statuamus *justitiam originalem dici naturalem eo sensu, quin fuerit pars Naturæ aut fluxerit à principiis Naturæ.*

(Quo sensu justitiam originalem dicamus naturalem fuisse, exposuimus superiùs cap. 2. Illud *τὸ fluere ex principiis Naturæ integræ* supponit Naturam ordine & tempore priorem, quàm originalis justitia sit, cùm tamen Scriptura testetur, *hominem creatum esse rectum* Eccl. 7. v. 30. non creatum cum tali Natura, quæ habilis sit ad recipiendum justitiæ supernaturale donum. Justitia enim donum est Naturæ concreatum & ingenitum, non à Naturâ ordine priori productum, quo modo etiamsi propagata in posteros fuisset, non tamen *ex principiis* Naturæ, sed *cum principiis* Naturæ integræ producta fuisset.)

3. Idem Bellarm. ibid. nobis tribuit, quòd *nulla supernaturalia dona in primo homine agnoscamus.*

(Falsum hoc est, etsi enim negemus, justitiam originalem fuisse donum supernaturale, ex eo tamen inferri nequit, nulla in primo homine fuisse dona supernaturalia. Fuit enim in homine ante lapsum supernaturalis Dei gratia & favor, quo Deus eum sibi gratum & acceptum faciebat, ac præ cæteris creaturis amabat; supernaturalis SS fulgor hominis animam efficaciter irradians, ut is in concreata integritate perseverare, Deique voluntati obtemperare potuisset, si voluisset; supernaturalis beatitudinis & vitæ splendor, qui in communione cum tota Sacrosancta Trinitate consistebat.

4. Idem Bellarm. d. l. cap. 6. hanc nobis tribuit sententiam. *Naturam humanam, qualis nunc est, remotâ culpâ malam esse & naturalia Adæ seclusâ gratiâ fuisse saniora, quàm nostra sunt.* cap. 7.

(Neutrum verò statuimus. Nam nec à Natura integra gratiam, nec à corrupta culpam abstrahimus, sed illam quidem ex Dei gratia & beneficio integram, hanc verò & propter peccatum corruptam asserimus, & hanc corruptionem non solâ externi & supernaturalis doni amissione, sed naturalium virium destructione, malæque qualitatis accessu definimus.

5. Idem Bellarminus d. l. cap. 8. nobis tribuit, quòd *immortalitatem primo homini debitam, h. e. non gratuitam asseramus.*

(Naturalem primo homini immortalitatem fuisse dicimus, interim ex gratiâ benignissimi creatoris concessam.

9. Opiniones erroneæ & absurdæ.

1. Tostatus in Genes. cap. 3 & Ambros. Catharinus ibid. affirmant, *justitiam originalem simul cum peccato mortali esse potuisse.*

(Sed hanc opinionem ceu absurdam reliqui meritò repudiant.)

2. Pererius lib. 4. in Genes. Disp. de Imag. Dei q. 3. *Potest simpliciter & absolutè dici homo similior Deo, quàm Angelus, in eo scil. quòd in genere hominum sit Deipara semper virgo Maria, quæ secundùm gratiam & gloriam omnes Angelos longissimè superat.*

(Contrà Gregor. de Valent. tom. 1. in Thom. Disp. gener. sept. q. 3. punct. 2. ex

Thoma

Thomæ statuit, *in Angelis perfectiorem esse Dei imaginem, quia Natura intellectualis in eis est perfectior.)*

3. Bellarmin.de grat. prim. hominis cap. 6. *rebellionem carnis ad Spiritum ex conditione materiæ originem trahere, eandemq; in homine in puris naturalib. condito futuram fuisse* asserit.

(At hac ratione Deus, utpote materiæ illius autor atq; opifex, statuitur causa peccati saltem obliquè. Rectiùs idem Bellarminus d.l.cap.7.negat, *rebellionem carnis ad Spiritum, seu corruptionem, quæ nunc est in Natura humana, à Deo & ex Deo esse.)*

4. Idem d.l.cap.5. & 7. *homini in puris naturalibus condito morbum & languorem, imò concupiscentiam malam & odio dignam*, tribuit, ac disertè asserit, *morbum istum Naturæ ex conditione materiæ ortum, & propterea pugnam carnis & spiritus naturalem futuram fuisse, nisi Deus supernaturale justitiæ donum homini, ceu tegumentum, frenum ac remedium addidisset.*

Ibid. *Apertissima ratio docet, talem omninò fuisse futurum hominem in puris naturalibus, ut in eo esset præceps illa in vitium inclinatio.*

(At hoc pugnat cùm rectitudine & justitia hominis concreata.)

Rectiùs ergò idem Bellarm.d.l.cap.7. *naturalem quandam rectitudinem in primo homine non quidem fuisse, sed tamen esse potuisse* asserit, *si scilicet in puris naturalibus conditus fuisset. Natura enim*, inquit, *creata fine justitia & sine peccato (id enim vocamus in puris naturalibus) suam quandam habet rectitudinem, quatenus videlicet nullam habet vitii curvitatem.*

5. Idem Bellarm. d. l. cap.5. Durandi verba allegat & approbat, qui in 2. sent. dist.20.q.5. *Ergò*, inquit, *justitia originalis non fuisset transfusa à parente in prolem, sed fuisset proli à Deo infusa, sicut parentib. fuit à Deo gratis collata.*

(Atqui sicut hodie post lapsum peccatum originis, quod est justitiæ originalis carentia, à parente in prolem propagatur, ita quoque ante lapsum justitia originalis à parente in prolem fuisset propagata. Inde Bellarm ipse d.l. cap.7. in responsione ad dictum Leonis scribit, *innocentiam primorum parentum vocari naturalem, quia ab initio conditionis cum ipsa Natura tributa & per modum Naturæ in posteros propaganda fuerat, quemadmodum nunc peccatum originis à nativitate trahitur.)*

6. Idem Bellarm. d. l. cap. 5. asserit, *corruptionem Naturæ non ex alicujus doni naturalis carentia, neq; ex alicujus malæ qualitatis accessu, sed ex sola doni supernaturalis amissione profluxisse.*

(At Scriptura docet, totam hominis Naturā peccato esse corruptam ac depravatā quod ipsū agnoscit Bellarminus, quando d.l.cap.7. vi veritatis cōvictus scribit, *totū hominē secūdum corpus & animam propter peccatum originis in deterius mutatum esse*, quod ex sola privatione doni supernaturalis citra accessum habitus justitiæ originali contrarii fieri nequaquam potuit.

7. Idem Bellarm. d.l c. 7. *concupiscentiam seu rebellionem carnis ad Spiritum, quam in statu purorum naturalium fuisse* asserit, *propriè peccatum esse negat.*

(Sed lex divina & Apostolus Rom. 7. contrarium docent. Concedit ipse Bell. d. l. *concupiscentiam illam non esse ex*

Deo, esse malam, & odio dignam, Naturæ contrariam. Quomodo igitur negare potest, esse peccatum, cùm sit mala & propterea odio digna concupiscentia?)

8. Bellarminus d. l. *concupiscentiam homini in puris naturalib. condito sine dubio naturalem fuisse* ait, *quia scil. ex materiæ conditione orta fuisset.*

(Sed rectitudo primo homini concreata ostendit, concupiscentiam illam sive rebellionem non fuisse homini naturalem, unde ipse Bellarminus ibidem eam vocat *Naturæ contrariam.*)

9. Augustinus Eugubinus in Cosmop. & Hieronymus Oleaster in cap. 1. Genes. fingunt, *Deum cùm hominem conditurus esset, formam quandam corporis nostri induisse, ut cum homine à se creato instar hominis in illo mundi primordio colloqui posset, & de illa forma assumta intelligendum esse oraculum divinum. Faciamus hominem ad imaginem nostram.*

(Quem errorem refellunt Pererius lib. 4. in Genes. p. 372. Gregor. de Valent. dict. Disp. generali 7. q. 3. punct. 1. col. 1451.)

10. Cajetanus in cap. 2. Gen. *Adamum cælorum & Elementorum notitiam habuisse* negant.

(Illum Pererius & Gregorius de Valentia d. l. refellunt.)

11. Pererius lib. 5. in Genes. Disp. de tert. Excell. p. 566. *Peccatum Adami nihil de his, quæ naturalia sunt homini, perdidit aut diminuit.* Disp. de quart. Excell. p. 596. *Propter peccatum, quæ naturalia sunt homini, nec ablata, nec diminuta sunt, siquidem etiam Dæmonib. naturalia eorum remanserunt.*

Bellarm. d. l. cap. 1. *Docent Catholici Dd. per Adæ peccatum hominem nec liberum arbitrium, nec alia naturalia dona, sed solùm supernaturalia perdidisse.*

cap. 5. *Non magis differt status hominis post lapsum Adæ à statu ejusdem in puris naturalibus, quàm differt spoliatus à nudo, neq; deterior est humana Natura, si culpam originalem detrahas, neq; magis ignorantiâ & infirmitate laborat, quàm esset & laboraret in puris naturalibus condita.*

cap. 6. *naturalia etiam in Dæmonib. post lapsum integra mansisse* contendit.

(At quia justitia originalis per lapsum amissa homini fuit naturalis, ut superiùs demonstratum, ideò dici nequit, naturalia in homine mansisse integra. Naturalia hominis dicuntur vel illa, quæ & integræ & corruptæ Naturæ sunt communia, cujusmodi sunt omnia essentialia, facultates & operationes, quæ in primo homine fuêre per creationem, in posteris sunt per generationem; vel ea, quæ Naturæ integræ erant propria, videlicet concreata mentis sapientia, voluntatis justitia, appetitus puritas &c. Prioris generis naturalia post lapsum mansisse non negamus, sed posterioris generis naturalia amissa esse dicimus. Lombardus ipse 2. sent. dist. 25. lit. H. fatetur, *per peccatum naturalia bona in homine corrupta & libertatem arbitrii perditam non quidem omnem, sed libertatem à miseria & à peccato.*

12. Hieronymus ab Oleastro in cap. 3. Genes. arbitratur, *si non peccasset primus homo, fore ut statim proles concepta ederetur in lucem, in pœnam autem peccati tempus illud per novem menses protractum.*

(Sed hoc velut absurdum & ridiculũ rejicit Pererius lib. 6. in Gen. p. 678.)

3. Bell.

13. Bellarm. d.l.cap.3. docet, *renovationem hominis in hac mundo fieri ad eam solam innocentiam, quæ fuit in mente primi hominis, nō ad eam quæ fuit in ipsius carne.*

(Contra 1.Cor.6.v.20. Col.3.v.5.)

14. Pererius lib.5. in Gen. Disp. de secunda Excell.q.5.p.564. statuit, *plus gratiæ dari hominibus in statu legis Evangelicæ, quàm eis in statu innocentiæ datū fuisse.*

(Contrà renovatio imaginis divinæ in hac vita tantùm inchoatur, ut perpetua in homine maneat *lucta carnis & Spiritus.*

Greg. de Valent. d. Disp. q.2. punct.2. Col.1437. asserit, *nos in hac vita nō restitui planè per gratiam primevæ illi integritati Naturæ, quæ per justitiæ donum constabat, sed tantùm sanari aliquo modo per gratiam, ut planè sit undequaque in nobis corrupta illa Natura integritas.*)

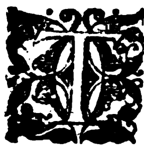

ARTICULUS XXI.

DE AMISSIONE GRATIÆ ET STATU PECCATI.

Caput I.

DE PECCATO VENIALI.

Hesis. Nullum est peccatum, quòd sit suâ Naturâ veniale.

Ἔκθεσις. Non tollimus discrimen peccati mortalis ac venialis: sed hoc tantùm dicimus, nullum esse peccatum, quod sit veniale, id est *veniâ dignum* ex suo genere, vel ex imperfectione operis. Quòd autem quædam peccata dicuntur venialia, quædam mortalia, id

1. Non fit propter peccatorum ipsorummet Naturam in se consideratam, sed propter misericordiam Patris, meritum Filii, & Spiritus Sancti in renatis gratiosam inhabitationem & eorum sanctificationem.

2. Nec respicit hæc divisio omnes homines in genere, sed tantùm renatos.

3. Nec desumenda est *ex lege*, quæ omnia peccata quantacunque & qualiacunque sunt, accusat & damnat: sed *ex Evangelio*, quod ostendit, credentibus in Christum peccata infirmitatis & ignorantiæ ac pravas concupiscentias in carne ipsorum adhuc reliquas non imputari, si in vera pœnitentia eis resistant, hoc est, si hæc mala in carne sua habitantia agnoscant, de illis seriò doleant, meritò Mediatoris velut umbraculo eadem tegi petant ac credant, frena eis nequaquam laxent, sed Spiritu eis resistant *crucifigentes carnem cum concupiscentiis*. Gal. 5. v. 24.

B. Lutherus in comm. cap. 5. Galat. *Peccatum distinguitur in mortale & veniale, non ob substantiam facti, sed personam; non juxta differentiam peccatorum admissorum, sed peccatorum admittentium.*

4. Deniq; si venialia peccata dicantur, quæ sunt remissibilia, tùm omnia omninò peccata, solo peccato in Spiritum Sanctum excepto, sunt venialia, id est, remissibilia. Pulchrè Athanasius in lib. de communi essentia. Οὐκ ἔστιν ἁμαρτία ἀσυγχώρητος παρὰ τῷ θεῷ ἐν τοῖς γνησίως καὶ κατ' ἀξίαν μετανοοῦσι. *Nullum peccatum est non veniale apud Deum, in iis, qui sincerè & pro rei gravitate pœnitentiâ tanguntur.*

Antithesis. Bellarminus lib. 1. de amiss. grat. & statu pecc. cap. 4. §. His omnibus. *Theologi Catholici communi consensu docent, peccata quædam ex Natura suâ, nullâ ratione habitâ ad prædestinationem vel reprobationem aut ad statum renatorum vel non renatorum, esse mortalia, quædam venialia, & prioribus quidem indignum reddi homi-*

hominem amicitiâ Dei & mortis æternæ reum. Posterioribus temporalis tantùm supplicii, paternæq; castigationis hominem reum constitui.

cap. 3. præced. proponit partitiones quasdam peccati venialis. Prima partitio est trimembris. *Peccata venialia à causa, ab eventu, ex Natura & ratione peccati.* (sic dicuntur) *Peccatum veniale à causa dicitur peccatum, quod ex impotentia vel infirmitate committitur, quod genus peccati non dicitur veniale, ut distinguitur contra quodcunq; mortale, sed contra peccatum mortale ex malitia. 1. Tim. 1. Peccatum veniale ab eventu dicitur id, quod per pœnitentiam expiatur &c. Hæc quoq; venialia non opponuntur absolutè mortalibus, sed iis, quæ reipsâ nunquam remittuntur, ac per hoc ad mortem perducunt æternam. Peccata venialia ex Natura & ratione peccati dicuntur ea, quæ non sunt contraria caritati Dei & proximi, quæq; propriè & absolutè mortalibus opponuntur. De venialibus* (inquit) *primi & secundi generis nulla est quæstio, sed de venialibus tertii generis, quæ rursus in duo genera dividuntur. Alia enim dicuntur venialia ex genere suo, alia ex imperfectione operis. Venialia ex genere suo dicuntur ea, quæ habent pro objecto rem malam & inordinatam, sed quæ caritati DEI vel proximi non repugnat, quale est verbum otiosum, risus nimius & alia id genus, & his contraria sunt peccata mortalia ex genere suo, ut perjurium, adulterium & similia, quæ apertè cum caritate DEI & proximi pugnant. Venialia ex imperfectione operis ea sunt, quæ tametsi ex genere suo mortalia esse possent, tamen ob imperfectionem operis venialia efficiuntur, quia videlicet sola imperfectio operis facit, ut cum caritate non pugnare judicentur. Illa rursus in duo membra secari solent. Alia enim dicuntur venialia ex subreptione, alia ex parvitate materiæ. Ex subreptione dicuntur ea, quæ non sunt perfectè voluntaria, quales sunt subiti motus cupiditatis, iræ, invidentiæ & alii similes, qui prius in animo existunt, quàm ratio plenè deliberare potuerit, essent nec ne admittendi. Ex materiæ parvitate dicuntur ea, quæ in re parva ac levi committuntur, quale esset furtum unius oboli, quod neq; proximum notabiliter lædit, neq; ejusmodi est, ut apud æquos homines amicitiam tollere queat.*

lib. 4. de Eccles. cap. 9. *Pelagianam hæresin propterea* nobis tribuit, *quòd statuamus, omne peccatum esse suâ Naturâ mortale.*

lib. 5. de Justif. cap. 14. & 17. disputat, *peccata venialia non esse peccata simpliciter, sed imperfectè.*

lib. 1. de amiss. grat. cap. 11. §. Quintum &c. *non esse contra, sed præter legem.*

lib. 5. de Justific. cap. 5. §. Sed etiamsi &c. *Deum justo judicio non posse ea nisi temporariâ pœnâ afficere.*

Azorius tom. 1. lib. 4. Instit. moral. cap. 9. in princ. *Peccatum veniale* definit, quòd *sit parva noxa, exiguum & leve erratum, quòd à Deo remittitur ob materiæ levitatem.*

Lindanus lib. 3. Panopl. cap. 19. de peccatis, quæ renatis adhuc in hac vita adhærent mollissimè sic loquitur: *Isti vitiorum atque lapsuum quotidiani nævuli, licet Christiani hominis vitam quasi pulvisculo aspergant leviter, haudquaquam tamen defœdant turpiter.*

San-

Sandæus in castigat. conscient. Jesuit. p. 134. *Peccatum veniale est, quod veniâ dignum est, seu quod habet aliquid in se, cur mortem animæ non mereatur vel adferat.*

Card. Toletus in Instruct. Sacerd. hasce *peccati venialis species* recenset, *non tamen sanctificare Sabbathum.*

lib. 1. cap. 25. *velle vindictam ex animi passione.*

lib. 3. cap. 13. *convitium aliquod ex ira & cum deliberatione injectum.*

lib. 5. cap. 9. *desiderium habendi pollutionem nocturnam.*

lib. 5. cap. 13. Thomas Stapletonus lib. 3. doctrinal. princip. cap. 7. *Stultiloquium, scurrilitas, risus immodicus, non sunt contra legem Dei, sed venialia.*

Ludovicus Granatensis homil. 1. in Domin. 5. post Trinit. *Leviter irasci & in vocem iræ indicem sine gravi tamen fratris injuriâ prorumpere venialia peccata sunt.*

Paulò pòst. *Otiari, ludere, scurram agere, mensuram vel in edendo vel in bibendo minùs tenere, capitalia crimina non sunt, non adferunt animæ mortem, sed ægritudinem &c.*

Idem in Duce peccatorum lib. 2. part. 1. cap. 11. *Verum est, quando quis ex improviso & non deliberato judicio falsò jurat, non esse peccatum mortale.*

Paulò pòst, cap. 12. *Quòd si autem scire velis, in quibus hæc peccata committantur, dico: in parva ira, aut gula, aut vana gloria, in verbis, in cogitationibus otiosis, in nugando præter modum, in tempore sine fructu transacto, in dormiendo ultra tempus, in parvis mendaciis, in adulando circa res leves & similibus rebus.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex appellatione.* Quodcunque Scriptura absolutè & simpliciter vocat peccatum, id veram & propriam peccati Naturam, videlicet reum mortis facere, retinet. Jam verò venialia peccata absolutè & simpliciter in Scripturis vocantur peccata & debita. 1. Joh. 1. v. 8. Jac. 3. v. 2. Psal. 32. v. 6. Matth. 6. v. 12. Luc. 11. v. 3.

Quemadmodum Augustinus lib. de prædest. & grat. cap. 7. rectè & firmiter contra Pelagianos concludit, propter nulla opera nec præterita, nec præsentia, nec futura nos esse electos ex eo, quia generaliter dictum est, *non ex operibus, sed ex vocante.* Rom. 9. v. 12. sic rectissimè concludimus, omnis *peccati stipendium esse mortem* Rom. 6. v. 23. seu quod idem est, omne peccatum esse mortale, cùm de omni peccato in genere, nullo speciatim definito, vel expresso, Spiritus Sanctus hanc ferat sententiam.

2. *Ex definitione.* Cui competit propria peccati definitio, illi quoque propria peccati Natura competit. Atqui etiam veniali peccato competit propria peccati definitio, videl. quòd sit ἀνομία. 1. Joh. 3. v. 4. Ergò.

Quæ Pontificii inter peccata venialia numerant, de illis extant expressa Dei interdicta, utpote *de non temerè jurando* Lev. 19. v. 12. Sirac. 23 v. 13. 14. Matth. 5. v. 37. *de non profanando Sabbato*, Ex. 31. v. 13. & seq. *de non irascendo, invidendo, conviciando*, Levit. 19. v. 17. 18. Matth. 5. v. 22. 23. 26. & 44. &c.

3. *Ex objecti conditione.* Quodcunque committitur contra æternam & immotam

motam DEI justitiam in lege revelatam, illud suâ Naturâ est mortale peccatum. Atqui etiam venialia peccata committuntur contra æternam & immotam DEI justitiam in lege revelatam. Ergò. Omnis vis & obligatio legis non est æstimanda *ex materia*, id est, ex re, quæ præcipitur & prohibetur, sed *ex causa efficiente*, hoc est, ex autoritate legislatoris. Ergò etiam peccati gravitas & meritum non est æstimandum ex gravitate rei, quæ in legem posita est, & in quam peccatum commissum est, sed ex dignitate & majestate legislatoris, contra quem peccatum est commissum. Quare cùm omne peccatum non contra hominis vel Angeli, sed contra summam DEI majestatem committatur, ideò meretur mortem & damnationem.

4. *Ex addita comminatione.* Quodcunque sub pœna maledictionis temporalis & æternæ à lege prohibetur, illud suâ Naturâ est mortale peccatum. Atqui etiam venialia peccata sub maledictionis temporalis & æternæ comminatione prohibentur. Deut. 27. vers. 26. Gal. 3. v. 10.

5. *Ex judicii divini rigore.* De quocunque peccato posset DEUS etiam à renatis exigere rationem in suo judicio & reverâ eam exiget à non renatis, illud est suâ Naturâ mortale peccatum, quia judicium DEI non solùm temporales, sed etiam æternas pœnas complectitur, quando in non renatos fulmen ejus vibratur. Atqui etiam de venialibus peccatis posset DEUS exigere rationem à renatis, & reverâ eam exiget à non renatis, Matth. 12. v. 35. Ergò.

6. *Ab effectorum enumeratione.* Cui propria peccati effecta tribuuntur, illud est suâ Naturâ peccatum mortale. At venialibus peccatis propria peccati effecta tribuuntur. Exod. 34. vers. 7. Job. 15. vers. 14. Psalm. 19. vers. 13. Psalm. 130. vers. 3. Psalm. 143. vers. 2. Esa. 64. vers. 6. Matth. 5. vers. 22. cap. 15. vers. 19. Luc. 21. vers. 34. Rom. 1. vers. 29. 30. & 31. Galat. 5. vers. 19. 20. 21. Ephes. 5. vers. 3. & seqq. Coloss. 3. vers. 5. & 6. 1. Joh. 2. vers. 9. 10. & 11. Ergò.

7. *Ex erroris hujus origine.* Opinio illa, quòd quædam peccata sint suâ Naturâ venialia, ac tam minuta, ut non sint contra legem, ut Pharisaicus error à CHRISTO repudiatur Matth. 5. vers. 18. 19.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, nullum peccatum esse suâ Naturâ veniale.

Sixtus III. Episcopus Romanus de malis doctoribus & operibus fidei, tom 5. Biblioth. sanctæ col. 826. demonstrandum suscipit, *non solùm impietatis crimen, verùm & quæ minima videntur esse delicta, novi etiam Testamenti definitionibus condemnari.*

Tum ita disputat: *Quod ergò minimum putamus esse peccatum? Credo illud, quod dum pro sue parvitatis despectione contemnitur, per negligentiæ vitium à nobis sæpius exercetur. Quod tamen illud est? Ego aliud, quod aut leviùs judicemus, aut crebriùs*

crebriùs incurramus non invenio, quàm aut otiosum sermonem dicere, aut fratrem quemlibet fatuum vocitare. Hæc namque satis modica & exigua videntur esse delicta. Nunc ergò cujusmodi supplicio censeantur, attentiùs consideremus, ut ex inferiorum meritis, quæ ampliorum sit mensura, noscamus. Dicam nempe de illo, qui otiosi sermonis reus est. Pro omni sermone otioso quemcunq; dixerit homo, reddet Deo rationem in die judicii. Quæ extra judicii examinationem culpa esse jam possit, penitius non invenio, quandoquidem nec otiosi sermonis noxam inultam fore perscribitur. De illo autem qui fratri suo stultitiæ convitium exprobraverit, quid censeat audiamus. Qui dixerit fratri suo Fatue, reus erit gehennæ ignis. Si igitur gehennæ ignis reus erit, qui fratrem suum fatuum sit locutus; quod peccatum sit, quod extra gehennam esse possit, legentis arbitrio derelinquo. Ego interim ex minimis majora perpendo, & ex parvis ampliora conjicio, & nullam impunitam culpam fore existimo, quando nec quæ leviora existimantur, inulta reperiuntur.

Ibid. *Nolo tantum consideres, quid præceptum sit, sed à quo præceptum sit. Neq; quale sit mandatum, quod pro nihilo judicas spernendum esse, sed cujus sit. Omnipotentis Dei scilicet, qui se in præceptorum suorum qualitate aut honorari ducit, aut pro nihilo computari.*

Anshelmus in lib. de miser. hominis: *Forsan parvum quid putas peccatum aliquod? Utinam districtus judex parvum existimaret aliquod peccatum? Sed heu me! nonne omne peccatum per prævaricationem Deum exhonorat? Quid ergò peccatum peccator audebit dicere parvum? ô lignum aridum & inutile æternis ignibus dignum, quid respondebis in illa die, cùm exigetur à te usq; ad nictum oculi omne tempus vitæ tibi impensum, qualiter fuerit à te expensum! Tunc quippe condemnabitur quicquid inventum fuerit in te operis vel otiosi sermonis & silentii usq; ad minimam cogitationem; etiam quod vixisti, si non fuerit ad Dei voluntatem directum. Væ quot peccata ibi prorüent ex improviso, quasi ex insidiis, quæ modò non vides? Certè plura & fortassis terribiliora his, quæ nunc vides. Et quæ non esse mala putas, & quæ nunc esse bona credis, nudatâ facie ibi apparebunt nigerrima peccata.*

Johannes Gerson Cancell. Paris. part. 3. de vita Spirit. anim. lect. 1. *Omne peccatum, pro quanto est offensa Dei & contra legem ejus æternam, est de sua conditione & indignitate mortiferum secundum rigorem justitiæ & à vita gloriæ separativum. Ratio est, quia omnis offensa in Deum potest justè ab ipso judice Deo puniri pœnâ mortis tàm temporalis, quàm æternæ, imò annihilationis pœnâ. Est igitur de se mortifera. Assumtum deducitur ex hoc, quòd nulla pœna talis est ita mala, quàm mala est ipsa offensa. Et ex alio, quia potiùs toleranda esset omnis mors pœnalis & annihilatio, quàm committenda esset quantumlibet parva offensa in Deum. Da oppositum, jam offensa Dei licitè fieri deberet in casu. Præterea qualibet offensa Dei, nisi remitteretur, repelleret à gloria Dei, perpetuò & absq; termino puniretur: alioquin maneret dedecus culpæ sine decore justitiæ. Quod autem offensa dimittitur aut remittitur, est ex pura liberalitate DEI remittentis, & non ampliùs imputantis.*

Et paulò pòst. *Ex radicibus argumentorum videtur esse sufficienter deductum, quòd omnis offensa Dei est mortifera ex sui conditione & indignitate.*

Coroll. 1. *Nulla offensa Dei est venialis de se, nisi tantummodò per respectum ad divinam misericordiam, quæ non vult de facto quamlibet offensam imputare ad mortem, cùm illud possit justissimè. Et ita concluditur, quòd peccatum mortale & veniale in esse tali non distinguuntur intrinsecè & essentialiter, sed solùm per respectum ad divinam gratiam, quæ peccatum istud imputat ad pœnam mortis, & aliud non.*

Coroll. 2. *Obligamur Deo ad gratificationem & gratiarum actionem ex hoc, quòd peccata nostra venialia non imputat ad mortem, sicut tenemur ex remissione mortalium.*

(Gersonis suffragium nobis largitur Vasquez Disp. 142. in Thom. n. 8.)

Biel 4. sent. dist. 16. q. 2. art. 1. approbat hanc dissertationem Gersonis, & addit: *Non habet hìc locum quorundam verbalis concertatio, quòd veniale non sit offensa nec contra Deum, quia omne peccatum est contra Deum.*

Jacobus Almain vel Almarius Parisiensis Theologus Moral. tract. 3. cap. 20. itidem sequitur Gersonis sententiam.

Johannes Fischerus Episcopus Roffensis (Lutheri adversarius acerrimus, de quo Sixtus Senensis lib. 4. Bibl. sanct. tit. Johannes sic judicat: *quòd eruditionis copiâ, pietatis sinceritate, & animi constantiâ cuique ex sanctissimis & acerrimis Ecclesiæ Romanæ propugnatoribus meritò comparandus sit*) art. 32. *Quod peccatum veniale solùm ex Dei misericordia veniale sit, in hoc tecum sentio. Sed quoniam & nos, mortale quoque peccatum per DEI misericordiam veniale fieri posse credimus, vellem apertiùs nobis exponeres, quid ipse discriminis arbitreris inter mortale venialeq; peccatum statui debere. Nec opinor te dicturum, quandò mortale protinus ut fit, effuget ab animo gratiam, & in odio Dei constituat ipsum peccatorem. At veniale non ita. Quòd si mortale gratiam adversetur, non autem veniale; profectò palam est, non mediocre discrimen esse venialis à mortali, nec exiguum inter ipsa repositum intervallum. Hactenus convenire te par est, ut opinor, nobiscum de veniali mortaliq;*

(Roffensem propterea perstringit Estius 2. sent. dist. 42. §. 5. fol. 438.)

Michael Baius Professor Lovaniensis idem statuit, referente Vasquez loco mox citando.

Idem de hoc Michaële ostendit Bulla Pii. V. ac Bulla Gregorii XIII. edita Anno 1579. quæ extat apud Possevinum in Apparatu. artic. 22. in qua hic articulus recitatur. *Nullum est peccatum ex Natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.*

(Hujus Michaëlis Baii in hac quæstione suffragium nobis largitur Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 4. q. 5. dub. 1. n. 6.)

Hinc Catholicorum quorundam in hac quæstione suffragium nobis largiuntur.

Bellarminus lib. 1. de amiss. gratiæ & statu pecc. cap. 4. §. ultimo, cùm scripsisset, *Catholicos Theologos communi consensu docere, esse quædam peccata*

suâ Naturâ venialia, subjungit: *Excipiuntur Johannes Gerson, Jacobus Almain, & Johannes Episcopus Roffensis, qui nonnihil à communi Theologorum sententia deflexerunt; sed absq; pervicacia & longè aliâ ratione, quàm hostes fidei faciunt.*

Vasquez in Thomam tom. 1. Disp. 142. n. 4. *Ex Doctoribus Catholicis nonnulli graves etiam & pii, Gerson, Almain, Roffensis dicunt omnia peccata ex se mortalia esse, & solâ misericordiâ ad æternam pœnam non imputari. Idem docet Michaël Bias.*

Jacobus Bayus lib. 1. Institut. cap. 335. *Lutherus opinatus est, omnia peccata Naturâ suâ esse mortalia, solâ verò Dei misericordeâ esse venialia. Idem censuerunt nonnulli Catholici, ut Gerson part. 3. Theol. tract. de vita Spirit. animæ lect. 1. Almain tract. 3. c. 20. Roffensis in refut. art. 32. Luth.*

2. Quòd agnoscunt, eum, qui in uno offendit, propterea omnibus mandatis teneri reum, quia est unus omnium mandatorum autor.

(Jam verò etiam is, qui venialiter peccat, in uno offendit, proinde omnibus mandatis reus tenebitur.)

Cajetanus in cap. 2. Jac. *Ideò omnibus tenetur, qui in uno offenderit: quia omnium mandatorum unus idemque autor est Deus.*

Guillaudus ibid. *Qui in uno offendit, factus est omnium reus, id est, universæ legis autorem offendit. Id est, quod dicit in textu. Qui dixit, id est, qui præcepit, Non mœchaberis; is dixit, Non occides.*

3. Quòd agnoscunt per τὸ *minimum vocari in regno cœlorum*, idem esse, quod nullum fore in regno cœlorum.

(Jam verò etiam is, qui venialiter peccat, mandatum Dei transgreditur, si vel maximè respectu reliquorum id videatur minimum. Ergò peccatum suâ Naturâ mortale & è regno cœlorum excludens committit.)

Maldonatus in cap. 5. Matth. *Minimus vocabitur in regno cœlorum. Non erit nullo loco, quia & ipse resurget, & judicabitur, sed erit ultimo, quia ejicietur in tenebras exteriores.*

Franciscus Lucas in h. l. *Minimus vocabitur. Ultimus habebitur, ultimus, id est, nullus erit, nullus fiet, nullo erit loco, indignus erit, qui admittatur, ejicietur deniq;, ut legis Dei, quam nunquam transituram Deus, immutabilem atq; æternam statuit, adversarius.*

Emanuel Sa ibid. *Minimus vocabitur in regno cœlorum. Scilicet indignus, qui eò admittatur, quasi dicat, non erit inter eos, qui omnes magni sunt.*

Sequuntur hi omnes Glossam ordinariam, quæ in hunc locum sic commentatur: *Minimus vocabitur in regno cœlorum, qui erit in eo* (vel potiùs eo) *indignus; in quo nullus minimus, sed omnes magni.*

(Vidit hanc consequentiam Bellarmini abbreviator Baptista Desbois, proinde ab omnibus Interpretibus, tùm veteribus tùm recentioribus discedens, statuit, *minimum fortassè dici in regno cœlorum non exclusum à gloria, sed qui minimum gradum gloriæ habeat.*)

4. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Gregorius Episcopus Rom. lib. 1. in Ezech. homil. 2. *Omne peccatum grave*

grave, quia non permittit animum ad sublimia elevari.

(Si omne peccatum grave, ergò nullum ex sua Naturâ est leve & veniale.)

Secundò c. Serpens dist. 1. de pœnit. ex Ambrosio. *Venialis culpa est, quam sequitur professio delictorum.*

(Ergò peccata non aliter sunt venialia, quàm per condonationem & remissionem.)

Tertiò, Bellarminus lib. 4. de Christo cap. 1. §. Rursum &c. Calvinum accusat, quasi docuerit, *in Christo fuisse peccatum ex eo, quod in comment. super cap. 26. Matth. scribat, Christum sua verba castigasse ac correxisse: quia peccatum reverâ fuit, si corrigi debuit.*

(Ex eo sic concludimus. Si peccatum veniale corrigi debet, utique verè, propriè & univocè peccatum est & per conseq. etiam suâ Naturâ est mortale, cùm omne peccatum verè, propriè & univocè dictum sit mortale peccatum.)

Quartò, idem Bellarminus lib. 1. de amiss. gratiæ cap. 3. §. 5. *verbum otiosum* refert inter *peccata venialia.*

Jam verò Christus docet Matth. 12. v. 35. quòd de *verbo otioso homines rationem reddituri sint in judicio.* Ex quo sic inferimus. De quocunque peccato potest Deus etiam à renatis rationem in judicio exigere, & reverâ etiam à non-renatis eam exiget: illud est suâ Naturâ mortale peccatum. Atqui de illis peccatis, quæ Pontificii venialia statuunt, Deus potest rationem exigere in judicio. Ergò.

Quintò, idem Bellarminus fatetur lib. ejusd. cap. 12. §. Altero modo &c. *fieri non posse, ut quis cum talibus sordibus* (venialium peccatorum) *ingrediatur regnum cœlorum.*

(At quicquid ex regno cœlorum etiam ad tempus solùm hominem excludit, illud est suâ Naturâ mortale peccatum. Quod ejusmodi peccata purgantur, non habent à Natura, sed à divina misericordia, quia quòd non excludunt à regno Dei, id non procedit ex peccati Natura, sed à Dei misericordia.)

Sextò, idem Bellarminus concion. 3. de cruciat. gehennæ circa init. sic disserit: *Quamlibet culpam in Deum commissam scelus esse tàm immane, ut de pœna ei culpæ debita jure optimo dicere possimus: Oculus non vidit, auris non audivit, in cor hominis non ascenderunt supplicia & tormenta, quæ præparavit Deus offendentibus se.*

Rationem hujus pronunciati affert eam. *Si offensionis magnitudinem ipsius offensi dignitate ac nobilitate metiri oportet, certè peccatum, quod infinitam dignitatem nobilitatemq; lædit, malum infinitum atq; immensum erit.*

(At de quolibet peccato etiam veniali hoc verè dici potest, quòd bonum infinitum lædat.)

Septimò, Azorius lib. 4. Instit. moral. cap. 8. *Dicitur veniale, potiùs quod veniâ dimitti soleat semper in justis.*

(Ergò potiùs quòd *soleat*, quàm quòd *debeat*, hoc Naturæ meritum innuit, illud misericordiæ donum.)

Octavò, idem Azorius lib. ejusd. cap. 10. *Absq; dubio, nisi Dei beneficio condonetur, homo ob peccatum veniale pœnâ sempiternâ puniendus est, non quòd veniale per se æterno dignum est supplicio, quia per se Dei gratiam & caritatem non aufert, sed ex eo, quod quamdiu Deus non remittit, tamdiu homo in culpa est, qua culpa dum permanet, debitâ pœnâ punitur.*

(Si homo extra gratiam propter peccatum veniale à Deo, nunquam illud remittente, debitâ pœnâ sempiternâ punitur, tùm illud fit vel justè vel non. Si justè, tùm homo per peccatum veniale non tantùm pœnam temporalem, sed etiam æternam meretur. Si injustè, tùm Deus, quod absit, injustus erit, qui ultra demerita vindictam exigit.)

Nonò, Pontificii communiter statuunt, *peccatum originale per se & suâ Naturâ ac merito promereri æternam mortem, quia infantes sine Baptismo mortuos omnes ad infernum relegant.*

(Ex eo sic concludimus. Si Pontificii statuunt, peccatum originale per se & suâ Naturâ mereri mortem æternam, etiam coguntur agnoscere, omne peccatum per se ac suâ Naturâ esse mortale. Ratio connexionis est, quia statuunt, *peccatum originale esse omnium peccatorum minimum ac quovis veniali levius*, ut suo loco fuit demonstratum. Sed verum priùs. Ergò & posteriùs.)

Decimò, Jacobus Bayus lib. 1. Institut. cap. 336 sic scribit: *De plerisq; peccatis an mortalia vel levia sint, difficilimum est invenire, periculosissimum definire, adeò ut Augustinus Senex scribat lib. 21. de Civit. Dei cap. ult. Ego certè usq; ad hoc tempus, cùm inde satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui.*

In Enchirid. cap. 78. *Sunt, quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis opinione graviora esse commonstrarentur. Quis enim dicentem fratri suo fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret?*

(Si periculosissimum est definire, quæ peccata sint venialia, utique tutissimum est, coram Dei judicio omnia peccata suâ Naturâ mortalia esse agnoscere. Si peccatum mortale committit, qui proximo dicit, *fatue*, utique ea, quæ hominum judicio sunt venialia, suâ Naturâ & coram Dei judicio sunt mortalia.)

Undecimò, Gloss. ordin. in cap. 27. Deuteronom. *Hæc sententia (Maledictus, qui non permanserit in omnibus &c.) generaliter & præsentia & præterita & dicenda legis mandata complectitur, tantò gravior, quantò generalior. Quis enim potest sine transgressione in omnibus sermonibus legis permanere, cùm & Paulus dicat: Quicunq; ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt? Nemò hanc maledictionem evadere potuit, nec legislator* (Moses) *nisi Christus: unde Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.*

(Ex illo sic colligimus. Quodcunque sub pœna maledictionis temporalis & æternæ à lege prohibetur, illud suâ Naturâ est mortale peccatum. Atqui etiam venialia peccata sub maledictionis temporalis & æternæ comminatione à lege prohibentur. Ergò.)

Duodecimò, Baptista Desbois Bellarmini abbreviator ad caput 11. libri 1. de amiss. gratiæ & statu peccati. *Certè si quis dicat, aliquod non esse peccatum veniale,* quod

quod tamen tale est, non est credibile propterea damnari.

(Ergò si quod in hac controversia nostrum est peccatum, ipsis Pontificiis judicibus spes est, nobis facilè condonatum iri.)

Decimò tertiò, *Tertiam peccati venialis speciem* Bellarm. lib. 1. de amiss. gratiæ cap. 3. statuit eam, *quâ peccatum veniale dicitur ex materia parvitate, quale est furtum unius oboli, quod neq; proximum notabiliter lædit, neq; ejusmodi est, ut apud æquos homines amicitiam tollere queat.*

(Atqui si hoc valet, ut peccatum pro quantitate damni proximo illati mortale vel veniale æstimãdum sit, id quod in hunc hominem commissum veniale fuerit, idem commissum in alium mortale fiet. Ut si quis viduæ illi, cujus tota substantia duobus obolis constabat Luc. 21. v. 2. unum furatus esset, notabili utiq; damno eam affecisset, ac proinde peccatum mortale commisisset ex ipsius Bellarmini hypothesi, & simul non mortale, quia ex ejusdem hypothesi furtum unius oboli Deus æternâ pœnâ punire per justitiam non potest.)

Decimò quartò, idem Bellarminus lib. ejusd. cap. n. 5. 3. agnoscit, definitionem peccati Johannæam 1. Epist. 3. v. 4. ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία esse generalem. *Hæc definitio,* inquit, *generalissima est & convenit in peccata omnia.*

(Ex eo sic colligimus: Quodcunque peccatum est legis transgressio, illud est suâ Naturâ mortale peccatum, ut patet ex Deut. 27. v. 27. *Maledictus qui non permanserit in omnib. quæ scripta sunt in libro legis*; & ex Jac. 2. v. 10 *Quisquis totam legem servaverit & offenderit in uno, omnium reus est.* Atqui etiam veniale peccatum est transgressio legis, ut constat ex confessione Bellarmini modò adducta. Ergò etiam veniale peccatum est suâ Naturâ mortale.)

Decimò quintò, Guilielmus Estius in 1. Tim. 1. v. 10. sic scribit: *Dicuntur adversari sanæ doctrinæ non quæcunq; peccata, sed ea solùm, quæ hominem simpliciter injustum ac legis transgressorem constituunt: non quasi peccatum aliquod non sit contra ullam Dei legem, sed quia venialia sicut imperfectam habent peccati rationem, ita & legi Dei imperfectè repugnant, quatenus non extinguunt dilectionem Dei ex toto corde, unde nec simpliciter ab illis quisquam legis transgressor vocatur.*

(Inde sic colligimus: Quæcunq; peccata contra legem Dei committuntur, illa sunt suâ Naturâ mortalia. Venialia peccata contra legem Dei committuntur. Ergò sunt suâ Naturâ mortalia. Minorem concedit Estius, quamvis addat, ea imperfectè repugnare legi. Major probatur ex voce legis. Maledictus, qui non permanserit in omnib. &c. Quamvis ergò venialia peccata in renatis non extinguant dilectionem Dei, sed cum fide, gratia & dilectione Dei consistant, tamen impediunt, quò minùs dilectio assequatur perfectionem dilectionis in lege præscriptam, quove minùs sit tam pura & munda, qualem quidem eam esse oportebat, propter quod vitium adhærens omnes, ac ipsi etiam renati, sunt peccatores, teste totâ Scripturâ.)

5. Dissensiones Pontificiorum.

Primò, Bonaventura 2 sent. dist. 42. q. 2. n. 47. negat *per veniale peccatum Deum offendi.*

Sed Bellarminus lib. 1. de amiss. grat. cap. 9. § 1. concedit *veniali peccato Deum offendi, quamvis non usq; ad amicitiæ dissolutionem.*

Secundò, Cajetanus in Summula disputat, *peccatum veniale mereri veniam à Deo amico, quemadmodum in humanis amicitiis, si quid displicens amico, salvo tamen amicitiæ fœdere acciderit, facilè remittitur.*

Contrà, Altensteig in Lexico: *Dicitur peccatum veniale, non ideò, quia meretur veniam, hoc enim est falsum, quia nullum peccatum potest habere rationem ad merendam veraciter veniam, imò demeretur.*

Tertiò, Biel 4. sent. dist. 16. q. 5. art. 2. dicit, *ad remissionem peccati venialis non requiri pœnitentiam propriè acceptam, nec actualem, nec habitualem, nec Sacramentalem.*

Toletus lib. 3. Instruct. Sacerd. cap. 3. *Venialia omnia possunt sine pœnitentia remitti.*

Contra verò plerique recentiores Scriptores *inter remedia venialium peccatorum* numerant *Contritionem & Confessionem, eademq; jejunio, flagellis, aspersione aquæ benedictæ &c. expiari posse & debere* asserunt.

Quartò, Scotus 4. sent. dist. 21. statuit, *quòd remissio venialis peccati nihil aliud sit, quàm solutio temporalis pœnæ pro eo debitæ.*

Alii contrà statuunt, *quòd remissio cujuscunq; peccati distinguatur à remissione pœnæ, ideoq; remissionem peccati venialis fieri per aliquem actum, qui Deo magis sit acceptus, quàm veniale peccatum displiceat.*

Quintò, quidam statuunt, *etiam venialia peccata in Confessione Sacerdoti esse manifestanda,* quidam verò negant.

Bonaventura statuit, quòd *teneatur quis ad Confessionem venialium ratione præcepti Ecclesiæ per c. Omnis utriusque sexus.*

Sed Biel hoc improbat & statuit *capitulum illud loqui de solis mortalibus peccatis.*

Thomas 4. sent. dist. 17. recitat opinionem quorundam, quòd *tunc quis teneatur ad confessionem venialium, si non habeat mortalia,* cui concordat Richardus dist. ead.

Sed contrarium statuunt Scotus, Durandus, Petrus de Palude &c.

Sextò, Quidam numerant *sex remedia peccatorum venialium* comprehensa hoc versiculo: *Orans* (Dominicam orationē recitans) *tinctus* (aquâ benedictâ) *edens* (Eucharistiam) *confessus* (Sacramentaliter vel Confessione generali) *dans* (eleemosynam corporalem) *benedicens* (sumens benedictionem Episcopalem)

Quidam *octo remedia peccatorum venialium* agnoscunt, quæ seqq. includuntur versiculis:

Confiteor, tundo, conspergor, conteror, oro,
Signor, edo, dono, per hæc venialia pono.

Alii numerant *duodecim modos* impetrandi remissionem venialium, videlicet, *dignam communionem, aquæ benedictæ aspersionem, eleemosynarum largitionem, injuriarum remissionem, orationem, præsertim Dominicam, Confessionem generalem, Episcopalem, Sacerdotalem, ut & Monasticam benedictionem, devotam pectoris tunsionem, cordis contritionem, extremam unctionem, patientiam flagellorum & quodlibet bonum opus.*

Septimò, Bellarminus lib. 1. de amiss. gra-

gratiæ cap. 9. scribit. *Veteres Theologi Alensis, Thomas, Bonaventura, Ægidius, Richardus & alii docuerunt, veniale peccatum non esse contra, sed præter DEI legem.*

(Thomas 1.2. q. 88 art. 1. *Peccatum veniale non est contra legem, quia venialiter peccans non facit, quod lex prohibet, nec prætermittit id, ad quod lex per præceptum obligat, sed facit præter legem, quia non observat modum rationis, quem lex intendit.* Consentit Thomæ Angelus de Clavisio in Summa.)

lib. ejusd. cap. 11. Bellarm. suo id comprobat suffragio.

Stapletonus lib. 3. de doctr. princ. cap. 7. *Etiam stultiloquium, scurrilitas, risus immodicus, non sunt contra legem Dei, sed venialia.*

Contrà verò Johannes Major in 2. sent. dist. 42. *peccatum* asserit *dici de veniali & mortali univocè, ut animal de homine, esseque contra legem DEI utrumq;*

Abbreviator Bellarmini Baptista Desbois hac in parte itidem discedit à Bellarmino. Ad marginem enim notavit: *Si verè peccata sunt* (venialia) *quomodo non contra legem aliquam? cùm peccatum sit prævaricatio legis.* Et in contextu: *Sive veniale sit supra legem sive contra: nunquam justus, dum venialiter peccat, legem dicetur implere.*

Maxim. Sandæus in castigat. Conscient. cauteriat. contra Laurentium p. 134. *Licèt peccata venialia sint contra legem, veniá tamen ex se suâq; Naturâ sunt digna.*

Idipsum probamus ex hypothesibus quorundam Pontificiorum.

Toletus, Vasquez in Thom. 1. 2. Disp. 145 cap. 4. num. 8. *Negari non potest, peccatum veniale esse contra aliquod præceptum legis.*

Probat hoc duobus argumentis. *Si verbum otiosum vel furtum parvum non esset contra præceptum aliquo modo, sed præter illud, sequeretur non fore contra judicium rationis recta, neq; disconveniens creaturæ rationali. Hoc autem est falsum.*

Item. *Qui præter legem operatur, nec ei aliquo modo opponitur; potiùs videtur opus indifferens ex se operari quàm peccatum. Ergò vel omnia peccata ex se dicemus esse mortalia, vel venialia etiam contra legem esse fatendum est.*

Josephus Angles in 2. sent. dist. 37. q. 3. dist. 4. *Durandus & alii sententiam Thomæ impugnant, quâ tenetur: peccatum veniale esse præter, non contra legem, & affirmant cum aliis, peccata venialia esse contra mandata. Et hæc opinio videtur multò in Scholis communior. Conclusio. Veniale peccatum est contra legem.*

Toletus in Instruct. Sacerd. lib. 3. c. 13. lib. 5. cap. 9. ad peccata venialia refert *non bene sanctificare Sabbatum, convitium aliquod ex ira etiam cum deliberatione injectũ, volitio vindictæ ex animi etiam passione.*

(At quis non videt hæc omnia esse non solùm præter, sed etiam contra legem?)

Azorius lib. 4. Instit. moral. cap. 8. §. Dicendum. *Dicendum est, ut docuerunt Durandus, Cajetanus, Vega, veniale peccatum esse quidẽ contra legem Dei, id quod argumenta adversariorum* (Lutheranorum) *comprobaunt: at non est contra speciale Dei præceptũ de amicitia ejus nunquã violandâ.*

(Inane

(Inane hoc est subterfugium. Nam si quis ex Zelo & amore erga Deum, ut ex alicujus falsi miraculi assertione, ad nominis Jesu majestatem celebrandam magis & colendam, perjurium commiserit, si suâ Naturâ conservat amicitiam cum Deo, tùm perjurium non est mortale peccatum; si violat, tùm amicitia præcepto Dei repugnans Dei amicitiam conservat.)

Estius in comm. 1, Tim. 1. v. 10. *Venialia peccata sicut imperfectam habent peccati rationem, ita & legi Dei imperfectè repugnant, quatenus non extinguunt dilectionem Dei ex toto corde.*

(Sufficit nobis, quòd repugnent legi, sive perfectè sive imperfectè legi repugnare dicantur.)

Octavò, peccata venialia modò extenuant, modò exaggerant.

In articulo de peccato docent, quòd *venialia facilè indulgeantur*, Lombard. 2. sent. dist. 42. B.

Quòd *non sint contra, sed præter legem*, Thom. 1. 2. q. 88. art. 1. ad 1.

Quòd *ratio peccati imperfectè & secundum quid sit in venialibus*, Thomas 2. sent dist. 42.

Quòd *vocabulum peccati non prædicetur univocè de mortalibus & venialibus peccatis*, Bellarminus lib. 1. de amiss. gratiæ cap. 12.

Quòd *venialia mereantur veniam à Deo amico, quemadmodum in humanis amicitiis, si quid displicens amico, salvo tamen amicitiæ fœdere, acciderit*, facilè remittitur, Cajetanus in summula.

Quòd *venialia de se non obligent ad pœnam æternam* Bonavent. 2. sent. dist. 42. q. 3. art. 3.

Quòd *ad eorum remissionem non requiratur pœnitentia propriè dicta*. Biel. 4. sent. dist. 16. q. 5. art. 2.

Quòd *benedictio Episcopi, oratio Dominica, tunsio pectoris, aqua benedicta & similia sine quocunque alio bono motu sufficiant ad venialia remittenda*, Francisc. de Victoria summ. Sacram. pœnit. num. 100. p. 63.

Sed in articulo de purgatorio venialia peccata sic exaggerant, ut propterea piè defunctos igni purgatorii solâ duratione à cruciatibus infernalis ignis distincti adjudicent, & à conspectu Dei beatifico ad tempus eosdem excludant.

Nonò, Quidam *peccata venialia quoad culpam non in purgatorio, sed vel in hac vita, vel in mortis articulo remitti* docent, ut Scotus 4. sent. dist. 21. & alii, quos refert Thomas 4. sent. dist. 21. q. 1. art. 2.

Alii contrà disputant & asserunt, *quædam peccata venialia quoad culpam in purgatorio demum remitti, & propter hac ipsa purgatione illâ ignis vel maximè opus esse*. Thomas d. l. Bellarm. lib. 1. de purgat. cap. 14. & Peltanus cap. 6. de purgatorio p. 273. 274.

Maldonatus modò affirmat, *quædam venialia quoad culpam remitti in purgatorio* tom. 2. Disp. de Sacrament. p. 151.

Modò statuit, *culpas veniales in hac vita remitti, ut propter eas non sit opus purgatorio* tom. eod p. 174.

Argum. Advers.

1. Matth. 5. vers. 22. *Qui irascitur fratri suo*

sua &c. ibi tres gradus iracundiæ statuit Christus, iisdemq́ tres reatus opponit. Iracundia, sono vocis expressa, sed ad nullum convitium non pertingens, facit reum Concilii, id est, non constat, an mereatur gehennam, sed aut eâ pœnâ, aut minore digna est &c. Iracundia, quæ nullo signo externo foras prorumpit, non facit reum Concilio, sed judicio, hoc est, non constat, an mereatur pœnam aliquam vel nullam. Bellarmin. lib. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 9.

Resp. 1. Christus in eodem cap. sic loquitur: *Audistis dictum fuisse veteribus: Non occides. Quicquis autem occiderit, reus erit judicio*, in quæ verba sic commentatur Maldonatus: *Quid sit reum esse judicii, Interpretes non consentiunt. Quidam idem esse putant, quod dignum esse, ut in judicio ejus exploretur causa, ut Augustinus & Gregorius. Alii meliùs, ut Euthymius & Poëta Juvencus, reum esse pœnæ capitalis, quæ contra homicidas in judicio decernebatur. Hanc interpretationem ideò priori præfero, quia capitalis homicidæ pœna non judicium decernebatur arbitrio, sed constituta erat, quam judices mutare non poterant. Et quia videtur Christus significare voluisse eum, qui in Evangelio solâ occidit voluntate, non minori dignum esse pœnâ, quàm qui reipsâ occidebat in lege, levißimamq́ Evangelii pœnam gravißimæ, id est, capitali legis pœnæ æqualem esse.*

(Ergò per *judicium* hic intelligitur pœna non qualiscunque, sed æqualis ei, quæ homicidæ in lege denunciatur.)

2. Idem Maldonatus super verba: *Qui irascitur fratri, reus erit judicio. Etiam in inferno pœnarum gradus distinguuntur, & ut apud Judæos quatuor sunt capitalium pœnarum genera, strangulatio, gladius, lapidatio, combustio: sic Christus significat tria peccata eâdem inferni pœnâ, licet non eadem gravitate dignâ puniri.*

(Ergò vocabula, *Concilii, judicii & gehennæ*, significant hoc loco pœnas non civiles, sed supplicia capitalia, quæ pro ratione delictorum aggravabantur quidem & exasperabantur, omnia tamen erant capitalia; Christus igitur ab usu forensi ea transfert ad descriptionem judicii divini adversus peccata, & concedit, sicut peccata omnia non sunt paria, ita etiam pœnas coram Dei judicio non fore per omnia æquales, sed simul contra Pharisæos ostendit, in judicio Dei, si non facta fuerit remissio, omnia etiam, quæ minutissima à nobis censentur peccata, obnoxia esse judicio damnationis æternæ.)

3. Salmero tract 22. tom. 5. *Intellige verbum illud, reus erit judicio, non solùm temporaria mortis, sed etiam damnationis & interitus æterni divino judicio, quomodo Dominus dixit apud Johannem: Et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii.*

(Ergò nomine *Judicii* non intelligitur judicium humanum, quippe quod de irâ in nullam vocem erumpente, judicare non posset, sed judicium divinum.)

4. *Reum esse judicio*, perquam absurdè Bellarminus sic exponit, *non constare, utrum aliquam mereatur pœnam, an verò nullam*. Hoc enim idem est, ac si diceret, *non constare, utrum peccatum sit, nec ne.* Quòd si enim peccatum est, meretur pœnam. Si non meretur pœnam, non est peccatum: Aut ergò neget Bellarminus, iram in vocem non erumpentem esse peccatum, aut concedat, certum esse, quòd mereatur aliquam pœnam. Quomodo etiam com-

conciliabitur Bellarmini interpretatio, cum eo, quòd in præcedentibus dicitur: *Quisquis occiderit, reus erit judicio.* Num etiam homicidium ita comparatum est, ut non constet, utrum aliquam mereatur pœnam, an verò nullam? Absurdum.

5. Sebastianus Barradius in h. loc. sic commentatur: *In tertio gradu, quia peccatum crevit, peccato graviori tribuitur gravior gehennæ pœna. Dices, ergò reliquis duobus non tribuitur hac pœna, non igitur sunt mortifera. Respondetur, tres hos gradus supplicii pœnam significare gehennalem cuilibet lethifero crimini destinatam, sed quia iracundiæ genera disparia sunt, etiam dispariter significata supplicia.*

(Præiverant Barradio Autor Glossæ ordinariæ & Hugo Cardinalis. Ille ad h. l. sic annotat: *His tribus diversæ mansiones in æterna damnatione signanter exprimuntur.* Hujus verò hæc sunt verba: *Nota, quòd judicium, concilium, gehenna, significent infernalem pœnam*)

Argum. 2. Luc. 12. v. 58. *Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas. Per novissimum minutum Patres intelligunt peccata minuta & levissima, pro quibus in carcere Purgatorii satisfaciendum est, nisi in hac vita purgata ac relaxata fuerint. At ea peccata, pro quibus in purgatorio satisfaciendum est, non sunt mortalia. Nam qui cum mortali decedit, continuò stipendium peccati, mortem sempiternam, recipit. Sunt ergò venialia. Jam igitur, cùm debitum unius minuti minimum sit, neque in ullo tribunali pro tam exiguo debito ullus damnari possit ad mortem, si tali debito peccata venialia rectè comparantur, sequitur suâ Naturâ mortem æternam ea nullâ ratione mereri.* Bellarm. d. l.

Resp. 1. Cornelius Jansenius Concord. Evang. cap. 40. *Ubi justo judici traditus fueris, non est, quòd ullam ab eo veniam speres; id quod justum est, judicabit, nullam concedens debiti relaxationem: sed exigens, ut ad plenum persolvas debitum, quod fiet in inflictione æterni supplicii, & cruciatu æterni ignis, debiti his, qui fraternam caritatem violârint.*

(Ergò non de purgatorio temporali, sed de gehenna æterna hic agitur.)

2. Lucas Brugensis in cap. 5. Matth. *Sensus est, summo jure agetur, non liberaberis à carcere, donec pœnas lueris extremas, tantas, quantas exiget extremus justitiæ rigor, sive æternas pro offensa gravi, sive temporarias pro levi.*

(Ergò per novissimum quadrantem non peccata, sed peccatorum pœnæ intelliguntur.)

Confer ea, quæ de hoc loco in artic. de Purgatorio sunt dicta.

Argum. 3. 1. Joh. 5. v. 16. *Qui scit, fratrem suum peccare non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis &c. Ergò non omne peccatum est ad mortem, adeoq; nec omne peccatum est suâ Naturâ mortale.* Cotonus lib. 3. Instit. cap. 6. Bailius in Catech.

Resp. 1. Salmero in h. l. negat, *hoc dictum appositum esse ad probandam distinctionem peccati mortalis & venialis.*

(Rectissimè. Negat enim Johannes pro eo orandum, qui peccat ad mortem, sed Christus & Apostoli docent, orandum esse pro illis, qui mortaliter peccant. Proinde peccata, quæ Johanni dicuntur *ad mortem*, non sunt simpliciter ea, quæ merentur mortem æternam.)

2. Ca-

2. Cajetanus in h. l. *Innuit, quòd peccatum ad mortem non est species peccati, sed aliunde habet, quòd sit ad mortem. Habet autem ex parte peccantis, si tam affectus sit ad peccatum aliquod (puta fornicationem, usuram, Tyrannidem) ut velit in eo perseverare usque ad mortem. Ac si apertiùs dixisset, quod pro eo, qui propositum habet perseverandi in peccato usque ad mortem, non dico, ut roget.*

3. Lorinus in h. l. *Hoc imprimis certum duco, peccatum, pro quo posse orari Johannes scribit, non esse veniale duntaxat, imò non de illo Johannem loqui.*

4. Mariana h. l. intelligit de eo, *qui in peccata manifesta abiit, qui nec sepeliri in Ecclesia debet.* (Sed Apostolus non loquitur de mortuis, sed de viventibus, ut patet ex toto contextu. Magis ad rem faciunt aliæ expositiones, quas in Scholiis suis ad hunc locum adjicit) *Aut*, inquit, *si quis obstinatus est & peccat in Spiritum Sanctum, nullâ spe pœnitentiæ, aut agit de excommunicatis, qui privantur Ecclesiæ suffragiis.*

5. Bartholomæus Petrus Prof. Duacenus, qui absolvit Estii commentarios in 1. Johannis. *Peccatum*, inquit, *ad mortem nonnulli accipiunt, ut idem sit, quod à Theologis dicitur peccatum mortale. Unde secundùm eos peccatum non ad mortem debebit intelligi peccatum veniale, mortali ex adverso oppositum. Hæc expositio facilè refellitur ex verbis Apostoli, ubi dicit, petat & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Ergò peccatum non ad mortem Apostolo nuncupatum abstulerat vitam animæ, & proinde non est Apostolo veniale, sed mortale certi generis.*

(Intelligit autem ille, agi utrobique de peccatis mortalibus, sed peccatum ad mortem illud esse, de quo non agitur pœnitentia: peccatum non ad mortem contra, quod est quidem mortale, sed de quo agitur pœnitentia. Quam expositionem illustrat verbis Christi Joh. 11. *Infirmitas hæc non est ad mortem*, nempe quia Lazarus à morte ad vitam revocari debuit: ita peccatum est ad mortem, à quo non resurgit quis per pœnitentiam; non ad mortem, à quo quis resurgit.)

6. Jacobus Tirinus Jesuita ad hunc locum sic commentatur: *An est peccatum aliquod ad mortem? Est sanè, nempe quod ob sui enormitatem & conjunctam obstinationem est quasi immedicabile, saltem juxta præsentem rerum statum & communem Dei legem & per ordinariam gratiam, quæ cœlitùs dari solet. Sicut vulnus vel morbus ad mortem vocatur, qui ægrotanti mortem corporalem viâ ordinariâ infert, cujus proinde desperata est curatio. Tale peccatum dici potest omne illud, in quo quis obstinatè perseverare intendit usque ad mortem, propriè tamen S. Johannes notat hîc apostasiam à fide ad hæresin, vel ad idololatriam; quod ut enorme peccatum est, ita, quia ex certa fit scientia & malitia, opponens se directè Christo & Deo, à quo solo speranda est curatio, meritò peccatum incurabile, ideoque ad mortem vocatur.*

(Si per peccatum ad mortem propriè hîc intelligitur peccatum irremissibile, utique ex hoc loco probari nequit, quædam peccata esse suâ Naturâ venialia.)

CAPUT II.

DE PRIMO PRIMORUM parentum peccato.

THESIS. Primum primorum parentum peccatum fuit incredulitas.

Exposit. 1. Non est quæstio, an peccatum

tum primorum parentum fuerit superbia, quod concedimus, sed an superbia illa fuerit primum ipsorum peccatum, quod negamus.

2. Lapsus primi hominis potest considerari dupliciter, *ratione intentionis & ratione executionis.* Nos hic non quærimus scrupulosè de intentione primi hominis, sed Mosaici textus simplicitatem ac perspicuitatem secuti statuimus, primum actum commissionis sive executionis fuisse infidelitatem, sive discessionem à verbo Dei.

3. Superbia accipitur vel *in genere* pro quacunq; inobœdientia, quo sensu Scholastici dicunt, *in quolibet peccato virtualiter superbiam & contemtum Dei concurrere, licèt non formaliter; propriè* autem superbia notat speciale quoddam peccatum, in qua significatione hoc loco accipitur.

Antithesis Bellarminus lib. 3. de amiss. gratiæ cap. 4. §. At sententia &c. *Sententia Theologorum Catholicorum communis est, primum peccatum Evæ fuisse superbiam.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex lapsus descriptione.* Diabolus primò solicitat hominem ad dubitationem de verbo Dei v. 1. *Nunquid præcepit Deus?* postea ex responso Evæ interdictum Dei non ritè recitantis audacior factus, prorsus negat Dei verbum v. 4. *Nequaquam moriemini,* & tum demum v. 5. ad superbiam solicitat: *Eritis sicut Dii.* Hinc voluntatem Evæ à verbo aversam, occupat cupiditas prava, quæ in externum tandem factum prorumpit. Ex hac tentationis serie manifestum, Evam jamdum incredulitate peccâsse, cùm in superbiæ gurgitem abriperetur.

2. *Ex tentationis & seductionis collatione.* Quem ordinem Diabolus observavit in tentatione, eundem quoque ab Eva observatum esse constat in seductione. Is verò ordo sic habet: Primò, Diabolus persuadebat. Secundò, persuadenti intellectus credebat. Tertiò, illud tanquā bonum voluntati offerebat. Quartò, hæc assensum præbebat. Quintò, appetitum excitabat. Sextò, hic locomotivam inclinabat. Septimò, unde tandem homo in actum peccati externum prorumpebat. Primum ergò peccatum fuit aversio à Dei verbo.

3. *Ex necessaria consecutione.* Quamdiu homo verbum & fiduciam erga Deum retinet, non potest adversus eundem superbire, siquidem obœdientia erga verbum & contumax superbia è diametro invicem pugnant.

4. *Ex lapsus & reparationis comparatione.* Quemadmodum primi homines, relictâ verbi luce, in tenebras incredulitatis primùm prolapsi, postea in superbiam, inobœdientiam & varia peccata sunt à Diabolo præcipitati, atque hoc modo pulcherrima divinæ imaginis structura in ipsum est diruta: ita reparaturus Deus hoc templum proponit homini verbum suum, per quod Spiritus Sanctus accendit fidem, quæ est fundamentum omnis boni operis. Ut ergò radix atq; initium conversionis post lapsum est fides Hebr. 11. v. 6. ita radix atque initium lapsus & omnis injustitiæ est incredulitas, Joh. 3. v. 18. & 36. cap. 16. v. 8. & 9.

Nostræ sententiæ suffragantur 1. quædam hypotheses Adversariorum.

1. Hugo & Lombardus 2. sent. dist. 21. statuunt, *primum Evæ peccatum fuisse, quòd*

quod τὸ forte quasi dubitans addiderit Dei præcepto, dicens: Ne forte moriamur.

(At hæc dubitatio pertinet ad incredulitatem.)

2. Bonaventura 3. sent. dist. 2. n. 4. sic differit: *Sicut Diabolus tentavit mulierem, ut eam pertraheret ad dubitationem, & per dubitationem ad consensum & lapsum; sic Angelus annunciavit Virgini, ut nunciando excitaret ad fidem, & per fidem ad consensum, & per consensum ad concipiendum Dei Filium per Spiritum Sanctum.*

Glossa ordinaria Luc. 1. *Mulier ab Angelo seducta, mortem intulit, mulier ab Angelo edocta, salutem edidit.*

(Quemadmodum ergò Maria verbis Angeli fidem habendo, Filium Dei in virginali utero concepit, per quem sumus à peccatis redemti: sic Eva verbis Satanæ fidem habendo, Adamum in peccati consortium abduxit, per quem peccatum in mundum intravit. Hoc argumentum Bonavent. 2. sent. dist. 22. q. 1. sibi ipsi objicit, in hanc formam redactum: *Salus respondet per oppositum prævaricationi. Atqui salus incepit à fide Mariæ, Luc. 1. Beata, quæ credidisti. Ergò etiam prævaricatio incepit ab infidelitate Evæ.* Respondet Bonaventura. *Etsi fides in conceptione Filii Dei non modicum tenuerit locum, habuit tamen humilitatis usum præambulum, ratione cujus dicitur Virgo Deo placuisse, sicut ipsa dicit: Respexit Deus humilitatem ancillæ suæ.* Atqui aliud est ταπείνωσις, aliud ταπεινοφροσύνη. Illud notat *conditionis statum*, hoc verò *mentis affectum*. Non gloriatur Maria de merito suæ humilitatis, sed prædicat benignitatem Dei humilia respicientis. Cornelius à Lapide in cap. 29. Genes. pag. 201. *Lea dicit Gen. 29. v. 32. Vidit Dominus humilitatem meam, id est, afflictionem & abjectionem meam. Huc respexit B. Virgo, canens: Respexit humilitatem ταπείνωσιν, id est, exiguitatem, vilitatem, abjectionem ancillæ suæ, quia dedit mihi filium, non Ruben, sed Jesum Christum. Non ergò prædicat virtutem suæ humilitatis, hoc enim fuisset superbiæ; sed agnoscit & confitetur suam vilitatem, quod reipsa erat actus humilitatis.* Hæc omnia Cornelius. Manet ergò inconcussa vis argumenti, quod Bonaventura sibi ipsi objecit.)

Tertiò, Lyranus in cap. 3. Genes. *Stante statu innocentiæ, non potuit esse deordinatio in viribus inferioribus, nisi prius esset in ratione, ideò non tentavit primò de comestione ligni, sed de restrictione præcepti. Cur præcepit Deus, q. d. istud præceptum non fuit conveniens, cùm sitis liberæ conditionis & superiores omnibus lignis, & per hoc mulier, mota quadam inclinatione, inclinata fuit ad præcepti displicentiam, & ulterius ad dubitationem de pœna mortis comminata.*

(Atqui illa præcepti displicentia & dubitatio fuit actus incredulitatis.)

Quartò, Cornelius à Lapide in cap. 3. Genes. pag. 45. *Astutè serpens conatur evertere finem præcepti, ut evertat ipsum præceptum, q. d. Non apparet justa ratio & causa, cur Deus vetuerit usum hujus arboris. Ergò reverâ & seriò eum non vetuit, sed quod dixit, Non comedetis ex eo, ludens & joco dixit.*

(Si Diabolus primò sollicitavit Evam ad dubitationem de verbo Dei, utique etiam Eva primùm peccavit incredulitate.)

Bellarminus d. loc. §. Incipiamus &c. concedit, *primum actum superbiæ hominis apparuisse in illa defectione primi hominis,*

 quia

qui à Deo, qui eum recens creaverat, sponte recessit.

(Atqui illa defectio à Deo nihil aliud est, quàm incredulitas. Qui enim à verbo Dei discedit per incredulitatem, is hoc ipso à Deo discedit.)

2. Dissensiones Scholasticorum.

Primò, Lombardus 2. sentent. dist.22. lit.D. *Adamus non fuit seductus eo modo, quo mulier. Non enim putavit esse verum, quod Diabolus suggerebat. In eo tamen fuisse seductum credi potest, quòd commissum veniale putaverit, quod peremtorium erat, sed nec prior seductus fuit, nec in eo, in quo mulier, ut crederet, Deum ideò illud lignum tangere prohibuisse, quoniam si tangerent, fierent sicut Dii.*

Scotus 2. sent. dist. 21. itidem statuit, *primum Adæ peccatum fuisse inordinatum amorem erga conjugem, amorem scilicet non carnalis concupiscentiæ, sed humanæ amicitiæ.*

Contrà Thomas 2.2.q.163. *utriusque parentis primum peccatum superbiam fuisse* asserit.

Secundò, Bonavent. 2.sent. dist. 22. q.1. concedit, *principale peccatum hominis, per quod lapsus est, fuisse inobœdientiam.* Sed addit, *superbiam fuisse primum gradum illius inobœdientiæ.*

Huic sententiæ, cùm adversetur dubitatio Evæ, præcedens solicitationem Satanicam ad superbiam, illi satis frigidè respondet Bonaventura, *particulam fortè esse notā eventus, non dubitationis.*

Sed cùm Lombardus expressè dicat, *esse notam dubitationis*, ideò addit aliam responsionem, *mulierem non dubitâsse de veritate præcepti, sed verum ejus intellectum ignorâsse.*

(At hæc fuisset ignorantia non puræ negationis, sed pravæ dispositionis, quæ in statu integritatis locum non habet.)

Thomas p.3.q.8.art.7. *Diabolus à principio hominem ab obœdientia divini præcepti removere tentavit, ipsa autem aversio à Deo habet rationem finis, in quantum appetitur sub specie libertatis.*

(Atqui illa ipsa aversio ab obœdientia præcepti divini præsupponit vel includit incredulitatem.)

Tertiò, Bellarminus d. l. opponit nobis locum Augustini lib.11. de Genes. ad lit.cap.30. *Quomodo his verbis crederet mulier à bono atque utili re divinitùs fuisse prohibitos, nisi jam inesset menti amor ille propriæ potestatis, & quadam de se superba præsumtio, quæ per illam tentationem fuerat convincenda & humilianda?*

Sed Franciscus Maronis ad illum locum sic annotavit: *Primum hoc notabile est, quod hodiè non tenent Theologi, quia dicunt, quòd in statu innocentiæ non potuit peccatum esse, quin ab illo statu caderent.*

CAPUT III.

DE ANIMAE HUMANAE origine.

THESIS. Propagatio peccati originalis ostendit, animas humanas non immediatè à Deo creari, sed à parentibus in liberos propagari.

Ἔκθεσις.1. Modum propagationis, quem in Scripturis propositum esse nondum invenire potuimus, non definimus, sed propagationem animarum defendimus. Neque enim ob id neganda animarum propagatio, quia modus propagationis non est conspicuus.

2. Ne-

2. Nequaquam dicimus cum Apollinaristis & Luciferianis, *animam humanam è semine & corporeâ materiâ educi ac corpoream esse, animam ex transfusione generari, tandemq́; de carne esse & carnis esse substantiam*, sed simpliciter dicimus, animam propagari.

3. Nec dicimus, seorsim corpus & seorsim animam produci, sed totum hominem à toto homine generari & animam à parentibus in sobolem propagari dicimus.

4. Nec dicimus, *animas hominum eo modo è potentia materiæ educi, quo brutorum animæ, interitui obnoxiæ & materiæ penitùs immersæ, ex potentia materiæ educi dicuntur*, sed agnoscimus hîc mysterium nondum satis cognitum & explicatum.

5. Quòd si ergò per productionem animæ è potentia materiæ hoc intelligatur, quòd anima ex sêmine corporeo oriatur, eidemq́ue actu insit, negamus, hoc modo animam è potentia materiæ educi. Si verò phrasis illa hoc modo explicetur, quod homo vi benedictionis divinæ simile secundùm speciem generet, ac proinde animam in sobolem propaget, modo nobis fortè inexplicabili, statuimus, *animam è potentia materiæ educi*, hoc est, non creari à Deo immediatè, sed à parentibus in liberos propagari.

Antithesis. Bellarminus lib. 4. de amissa gratiæ & statu peccati cap. 11. §. Nos igitur &c. *Efficaciter demonstrare conabimur, animas non propagari ex parentibus, sed creari primùm traditione Ecclesiasticâ, deinde rationibus evidenter ductis ex fidei principiis.*

Ibid. §. Nos tamen &c. *Nos subscribimus sententiæ, quæ docet, hominibus singulis animas singulas non ex propagine, sed ex nihilo tunc primùm creari atque infundi, cùm in uteris matrum fœtus concepti atque ad animationem præparati sunt.*

Pazmannus lib. 3. Hodegi scribit, *animæ immortalitatem à nobis negari, cùm animam hominis ex parentibus generari, hoc est, ex traduce esse doceamus.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex divina benedictione.* Deus in prima creatione non solùm brutis animantibus, sed etiam homini *benedixit*, ac singulis ad multiplicandam & propagandam speciem suam vim atque virtutem omnipotenti suo verbo & ordinatione contulit, Gen. 1. v. 28. Ut ergò vi & efficaciâ illius benedictionis leo leonē, equus equum &c. generat: sic ejusdem benedictionis virtute hominem non corpore solùm, sed etiam animâ rationali constantem generat.

2. *Ex Evæ productione.* Animam Evæ Deus non immediatè ex nihilo creavit, sed ex Adamo in Evam transtulit, quando ex animata Adæ costa Evam ædificavit. Cùm enim anima tota sit in toto corpore, & in qualibet ejus parte tota, ideò costa animata fuit, ex qua Eva divinitùs est formata, proinde etiam Eva non per inspirationem ac immediatam ex nihilo creationem, sed per propagationem animam ab Adamo accepit. Pari ratione, quia posteri Adæ & Evæ ex animatis parentibus nascuntur, ideò etiam animæ à parentibus in ipsos propagantur.

3. *Ex justitiæ originalis ante lapsum & peccati originalis post lapsum propagatione.* Propagato eo, cujus πρῶτον δεκτικὸν sive principale subjectum est anima, ipsam quoque animam propagari necesse est. Sed ante lapsum justitia originalis à pa-

rentibus in liberos fuisset propagata, & hodiè post lapsum peccatum originale à parentibus in liberos propagatur, cujus utriusque πρῶτον δεκτικὸν seu principale subjectum est anima. Ergò Inde Adamus post lapsum dicitur *genuisse filium ad imaginem & similitudinem suam* Gen. 5. v. 3. in quibus verbis imago Adæ peccatoris opponitur imagini Dei, ad quam Adam principio erat creatus, sed per lapsum eâdem privatus. Cùm ergò concreata imago & corruptio Naturæ per lapsum introducta, nec solùm, nec principaliter in corpore, sed in anima quærenda sit, utique etiam principale illud corruptionis subjectum à propagatione excludi nequit, quando Adamus Naturæ corruptionem per generationē ad suam imaginem in filium propagâsse dicitur.

4. *Ex hominis reparatione.* Quod secundâ nativitate seu spirituali regeneratione in homine instauratur, illud totum primâ nativitate à parentibus in hominem propagatur Johan. 3. v. 6. Jam verò Scriptura docet, totum hominem corpore & animâ in secunda nativitate seu spirituali regeneratione instaurari, Eph. 4. v. 23. Consequens ergò est, totum hominem corpore & animâ ex parentibus procreari, adeoque non solùm corpus, sed etiam animam primâ nativitate ab illis sortiri.

5. *Ex absurdorum consecutione.* Primò, nisi propagationem animarum defendamus, vel quomodo peccatum originis in omnem posteritatem propagetur, nunquam explicare; vel Deum ab injustitia nunquam sufficienter vindicare poterimus. Si enim animæ non per traducem propagantur, sed singulis hominibus singulæ immediatè ex nihilo creatæ infunduntur, utique illæ vel puræ, vel impuræ à Deo creabuntur. Si impuræ, ergò Deus peccati autor. Si puræ, ergò Deus injustus, qui puras & sanctas animas impuro corpori immittit primo momento ab eodem contaminandas. Sed nec dici potest, animas à corpore peccati labem trahere, cùm prima peccati scaturigo non redeat à corpore ad animam, sed potiùs ab anima in corpus. Secundò, nisi totus homo totum generat hominem corpore & animâ rationali constantem, nostra per Christum reparatio non erit in salutem totius hominis facta. Quod enim à Filio Dei ex nobis non est assumtum, illud etiam in nobis non est sanatum. Si igitur carnem ad redimendam carnem nostram ex substantia nostra assumit, eandem certè ob causam etiam animam ex substantia matris assumserit, necesse est: vel si animam ex nobis non assumsit, tum nec illa particeps facta est redemtionis, sed solum corpus, ipsa verò adhuc obnoxia manet veteri peccato, quo in primis nostris parentibus & tota eorundem posteritate cumprimis graviter est vulnerata. Tertiò, si nova & immediata animarū creatio statuitur, consequens est, hominis generationem reliquorum animantium generationibus esse imperfectiorem; benedictionem divinam in homine exspirâsse; Deum ab immediata creatione nondum quievisse Genes. 2. v. 2. *animas* filiorum *è femoribus Jacobi* perquam incommodè *egressas* dici Genes. 46. vers. 26. cùm synecdoche partis pro parte fortè nunquam vel certè non nisi rarissimè occurrat.

No-

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd Thomas 1.2.q.83.art.2.fatetur, *animam esse primum subjectum peccati originalis.*

Hæc assertio Thomæ stabilitur ex eo, quòd Bellarminus lib.4. de amiss. gratiæ cap.11. resp. ad 1. object. agnoscit, *imaginem Dei propriè residere in anima.*

(Quia verò imaginis Dei & peccati originalis, quod in ejus deperditæ locum successit, oportet esse idem subjectum, ideò ex hac hypothesi sic colligimus: Propagato eo, quod propriè & principaliter residet in anima, ut in proprio subjecto, & extra animam in homine locum non habet, ipsam quoque animam propagari necesse est. Jam verò propagationem peccati originalis Pontificii concedunt. Ergò.)

2. Quòd Biel 2.sent.dist.17. fatetur, *rationes, quæ pro creatione animarum formantur, probabiles tantùm esse, non apodicticas.*

(Ergò etiam non pariunt certam & immotam fidem.)

3. Quòd quidam concedunt, *nullum fortaßè inveniri Scripturæ locum, in quo perspicuè doceatur, animas non propagari, sed creari.*

Alphonsus de Castro lib.2. advers. hæreses, verbo Anima, errore 5. *Augustinus cum Tertulliano errorem illum (quòd anima filii fiat ab anima patris, quemadmodum corpus ex corpore) tribuat, dicit tamen non propter hanc assertionem clamatum esse hæreticum, sed quia ad Cataphrygarum sectam accedens, secundas nuptias velut adulteria damnaverit. Nam idem B. Augustinus sæpißimè anceps est & dubius, quid de animæ origine sentiendum sit. Credit enim, ut ipsemet fatetur in Epistola de hac re ad Hieronymum per Orosium Presbyterum missa, & in Epistola ad Optatum, animas à Deo creari, & non ex traduce, velut corpus, generari, an autem ad hoc credendum fides Catholica nos cogat, ipse dubitat, quoniam, ut ait, nullus est Scripturæ apertus locus, qui hoc convincat. Si enim quis afferat illud Psalm.32. Qui fingit Spiritum hominis in ipso; & illud: Qui finxit sigillatim corda eorum: his duobus testimoniis responderi potest, quòd fingere dicimus eum, qui ex præexistenti materia aliquid facit, sicut solemus appellare figulos eos artifices, qui ex massa terrea vasa conficiunt, ac proinde, quamvis ex illis autoritatibus optimè convincatur heresis, dicens, animas non creari à Deo, sed ab Angelis, ut dixerunt Seleucus & Hermias, non tamen convincitur, eas à Deo produci ex nihilo, quoniam id fingere non sonat. Magis siquidem est creare, quàm fingere, & tamen non semper creare in sacris literis sumitur pro eo, quod producere ex nihilo, quod vel ex eodem Psalmo patere potest, ubi dicitur: Cor mundum crea in me Deus. Nam ibidem creari petit animam, quæ jam existit. Et in alio loco dicit: Emitte Spiritum tuum, & creabuntur. Si ergò jam existens creatur per novæ justitiæ receptionem, quid prohibet, ut jam existens fingi dicatur, eò quòd aliquid novum acquisierit? Quod autem in Ecclesiaste legitur: Et revertetur pulvis in terram suam, sicut erat, & Spiritus revertetur ad Dominum suum, qui dedit illum, hic locus etiam manifestißimè convincit, animam produci à Deo, sed quòd anima ab eodem ex nihilo producatur, non ostendit, imò ut Augustinus ait, facile huic objectioni respondetur, corpus in terram, de qua factum est primum hominis corpus, reverti, sed Spiritũ ad Deum, à quo facta est prima hominis anima. Dicent enim hi, qui hunc tuentur errorem, quòd*

sicut nostrum corpus, quamvis ex illo primo corpore propagatum sit, ad tamen redit, unde ipsum primum corpus effectum est: sic anima nostra, quamvis ex prima anima propagata, non ad nihilum, quia immortalis est, sed ad Deum redit, à quo prima anima facta fuerat.

Et postea. *Quamvis Augustinus credat, animas non fieri ex traduce, sed ex nihilo à Deo produci, ad hoc tamen credendum dicit, nullam esse sacra Scriptura cogentem autoritatem. Et B. Eucherius Lugdunensis Episcopus, qui Augustino centum annis & aliquanto amplius posterior fuit lib. 1. super Genes. exponens illud, Et ædificavit Dominus costam, quā tulerat de Adam in mulierem, sic ait: Quæritur, utrum fœmina de latere viri formata, ex ejus anima acceperit animam? Et utrum, sicut caro nascentium ex carne, sic animæ ex animabus procreentur? An nova semper creentur à Deo ex nihilo? quæ quæstio in definiendo difficilis est, quia nihil est à sanctis viris, vel Scripturarum autoritate manifestiùs pronunciatum.*

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ capite 11. §. Quare &c. *Observandum est, hunc locum, Gen. 2. Inspiravit Deus in faciem hominis spiraculum vitæ, satis efficaciter demonstrare, animam primi hominis non esse eductam ex materia, sed à Deo ex nihilo fuisse creatam; cæterùm non cogere, ut idem de animabus reliquis judicemus. Posset enim responderi, quemadmodum Deus primi hominis corpus ex limo terræ formavit, reliqua verò corpora non per se ex limo terræ, sed per generationem ex parentum corporibus procreat: ita primi hominis animam à Deo propriè atque ex nihilo fuisse creatam, nunc verò ex illa prima reliquas propagari. Quare ut S. Augustinus disputat, in Epist. 28. ad Hieron. nullus fortaßè Scripturæ locus invenietur, in quo perspicuè doceatur, animas non fieri ex propagine, sed creari. Nam loca illa, Qui fingit sigillatim corda eorum Psalm. 23. Et Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum Eccl. ultimo. Et, Flatum omnem ego feci Esa. 57. probant quidem, animarum omnium conditorem esse Deum, tamen non indicant modum, quo à Deo sint conditæ, utrum per creationem ex nihilo, an per generationem ex anima primi hominis.*

(Ex eo sic colligimus: Quæ sententia non potest refelli ex sacris literis, ea non debet hæreseos accusari. Sed sententia de propagatione animæ non potest refelli ex sacris literis. Ergò.)

4. Quòd Bellarminus d. l. §. Quarta sententia &c. fatetur, *multos ex veteribus sententiæ de propagatione animæ favere.* Verba sic habent:

Hieronymus in Epistola ad Marcellinum & Anapsychiam testatur, in eadem sententia cum Tertulliano de animæ traduce fuisse maximam partem Occidentalium.

Lombardus lib. 2. dist. 18. lit. H. *Cyrillum* cum *Luciferianis* conjungit, quos *creationem animarum* repudiâsse certum est.

(Ex eo sic colligimus: Quæ sententia in Patribus non damnatur hæreseos, ea non est hæretica censenda. Sententia de traduce animæ in Patribus non damnatur hæreseos. Ergò.)

Benedictus Justinianus ad Hebr. 12. v. 9. sic annotat: *Animus* (anima hominis) *quicquid olim hæretici & nonnulli Catholici senserint, à solo Deo ex nihilo profertur.*

(Agnoscit ergò, quosdam Catholicos nobiscum sentire.)

5. Quòd Bellarminus d. l. §. Porrò &c. pro astruenda immediata animarū creatione non producit Scripturæ sacræ oracula,

cula, sed testimonia quædam Patrum, *Leonis primi rescriptum, Leonis decimi decretum, consensum Theologorum*, id est, Scholasticorum, *qui proximis quingentis annis floruerunt, & rationes egregias à Theologis excogitatas.*

(At hæc omnia etiam conjunctim sumta, non possunt aliquem fidei articulum introducere.)

6. Quòd non audent sententiam de traduce inter hæreses referre.

Alphonsus de Castro lib. 2. adversus hæreses, verbo Anima, errore 5. *Quamvis B. Thomas dicat, esse errorem, animas ex propagine velut corpora derivari, non tamen dicit, esse heresin. Lata est differentia inter errorem & hæresin, quoniam etsi omnis hæresis sit error, non tamen vice versâ oportet, ut omnis error sit hæresis censendus.*

Et postea. *Hinc ergò colligere hoc unum valebimus, hanc assertionem Tertulliani & Apollinaris, si aliquis sit sacræ Scripturæ locus apertus, aut Ecclesiæ definitio, cui repugnare ostendatur, esse hæresin censendam: si autem nullus Scripturæ locus, aut Ecclesiæ definitio in hac parte reperiatur, cui repugnet, etsi non sit hæresis appellanda, dicetur tamen error, cùm constet ex physica ratiocinatione, eam longissimè à veritate distare.*

Denique, allato argumento aliquo physico, subjungit. *Verùm, etsi hæc collectio maximè persuadeat, vehementerq́ urgeat, non tamen cogit, ut ex ea oporteat dicere, istorum assertionem esse hæreticam, quoniam in causa fidei efficaciores sunt autoritates, quàm quæcunque physicæ argumentationes.*

7. Quòd controversiam hanc dicunt esse rem quæstionis, non quæstionem fidei.

Gregorius lib. 7. Registr. Epist. 53. ad Secundinum. *De origine animæ inter sanctos Patres requisitio non parva versata est, sed utrum ipsa ab Adam descenderit, an certè singulis detur, incertum remansit, eamq́ in hac vita insolubilem fassi sunt esse quæstionem. Gravis enim est quæstio, nec valet ab homine comprehendi. Quia, si de Adam substantiâ anima cum carne nascitur, cur non etiam cum carne moritur? Si verò cum carne non nascitur, cur in ea carne, quæ de Adam prolata est, obligata peccatis tenetur? Sed cùm hoc sit incertum, illud incertum non est, quia nisi sacri Baptismatis gratiâ fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis est obstricta.*

(Citat & approbat Petrus Crespetius Cælestinus Paris. in Summa fidei Cathol. & discipl. Eccles. verbo Baptismus, tit. *Baptismi gratiâ privati infantes quò tendunt.*)

8. Quòd in concilianda immediata animarum creatione cum peccati originalis propagatione sententiis invicem non conveniant.

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 12. primùm refellit sententiam eorum, qui statuunt, *animam in corpore, tanquam in vase vitiato corrumpi.*

Deinde eorum etiam sententiam repudiat, qui existimant, *carnem destitutam originali justitiâ ac rebellem rationi effectam animam deorsum trahere, eandemq́ hoc modo obliquam & distortam efficere.*

Tandem suam proponit sententiam, hisce theorematis comprehensam. *1. Ad traductionem peccati originalis nihil aliud requiritur, quàm ut homo per veram generationem ab Adamo descendat. 2. Anima non polluitur, cùm creatur à Deo, sed cùm per*

conjunctionem cum carne ex Adamo tracta, pars hominis efficitur. 3. Sufficit ad trahendum ex Adamo peccatum, animam esse partem hominis, qui verè trahitur ex Adamo, licèt ipsa non propagetur ex anima Adami. 4. Verè & propriè homo generat, tametsi anima à Deo inspiretur, cùm generatio non terminetur ad productionem formæ vel materiæ, sed totius compositi. Quamvis igitur homo non propaget animam, tamen per generationem materiam ita disponit, ut infallibiliter anima consequatur, & sic animam cum carne conjungit, cùm ipsæ bestiarum animæ non aliter fiant ex propagine, quàm quòd parentes generando disponunt materiam usque ad animationem.

(Multa in hoc Bellarmini discursu desiderari possunt. Hoc loco monemus illud 1. quòd Bellarminus ipse d.l. cap. 11. scribat, *imaginem Dei propriè in anima residere*. Ergò etiam peccatum originis, utpote imagini divinæ oppositum, propriè in anima residet. Quomodo ergò peccatum originis propagatur, si illud, in quo propriè residet peccatum originis, non propagatur? 2. Quòd Conimbricenses 1. de generat. & corrupt. cap. 4. quæst. 11. art. 2. concludunt, *generationem esse actionem momentaneam, cùm formæ introductio sit momentanea; proinde ad salvandum Aristotelis pronunciatum, quòd homo generet hominem, non sufficere, quòd satis præparetur ab eo materia, in quam, ubi perfectè disposita est, Deus animam infundat, ac corpori uniat, sed dari in generatione humana ex parte hominis generantis actionem terminatam intrinsecè ad animam rationalem, non secundùm se, ut absolutè accipit esse, sive ut est creabilis, sed ut accipit esse in materia & cum ea copulatur, sive prout est corpori unibilis.* Cùm illis Bellarminus priùs transigat, ac duobus illis argumentis, quibus suam sententiam confirmant, satisfaciat.)

Caput IV.

De peccati originalis subjecto.

THESIS. Beata Virgo Deipara non fuit sine peccato originali concepta.

Exthesis. 1. Non est quæstio de illa conceptione, quâ B. Virgo Christum-Salvatorem mundi in utero virginali concepit, an illa sine peccato facta sit, quod totis viribus propugnamus; sed de illa conceptione, quâ B. Virgo in utero matris Annæ concepta est, quam sine peccato factam fuisse negamus.

2. Per assertionem illam, quòd Maria non fuerit sine originali peccato concepta, nihil detractum cupimus sanctitati ac dignitati B. Deiparæ, quam Scriptura ipsi tribuit, quòd ab omnibus generationibus beata & [Greek] sit prædicanda.

3. Si vel maximè cum Bernhardo Epist. 174. ad Lugdun. dicatur, *Maria in utero priùs sanctificata, quàm nata*, quod Scriptura Johanni Baptistæ & Jeremiæ tribuit, ex eo tamen minimè sequitur, quòd à peccati originalis contagio planè immunis fuerit. Sanctificatio enim peccati reatum tollit, ac fomitem peccati minuit, non autem planè extinguit.

4. Mariam nullis illicitarum ustionum flammis unquam obnoxiam fuisse, sed potiùs animâ & corpore virginitatis decus perpetuum obtinuisse, & sic perfecto modo virginem fuisse, piè credimus.

5. Concedimus & hoc, Mariam majore

jore gradu dona sanctificationis accepisse, quàm reliquos sanctos, qui tamen majores gradus propter conditionem hujus vitæ, defectum moralem non excludit.

Antithesis. De conceptione B. Virginis gravis concertatio fuit orta circa annum Christi 1470. inter Monachos *Ordinis Prædicatorum* sive Dominicanos, & *Minorum* seu *Franciscanos*. Illi asserebant, Mariam æquè ac alios homines esse in peccatis conceptam, hi verò illud pernegabant. Ambrosius Catharinus meminit, cùm in Concilio Tridentino deliberatum esset, *an B. Virgo sit in peccato originali concepta*, aliis aliud visum fuisse, atque interim dum illi eâ de re consultant, à Magistro sacri palatii & aliis quibusdam Theologis ac Monachis editum fuisse librum Cardinalis de Turrecremata, olim contra incontaminatam B. Virginis conceptionem scriptū. Quare ipse paulò pòst aspero & prolixo scripto Romæ edito, incontaminatam Virginis conceptionem propugnavit, in cujus præfatione sic loquitur: *Nam hunc festum immaculatæ conceptionis diem sub alio nomine celebrare, quàm sacrosancta Romana Ecclesia & aliæ cunctæ universi orbis Christiani consueverunt (id quod hic solus Ordo Dominicanorum, non tamen universus, sed ex parte facit) quid rogo aliud est, quàm Petri cathedræ derogare, atque ausu temerario illam reprehendere & se solos sapientes prædicare? &c. Quod sacrosancta Romana atq; Universalis Ecclesia celebrare jam olim certo decreto etiam cum plenißimo Indulgentiarum favore suscepit, & elapsis aliquot seculis cum magna omnium plebium consensione celebravit, ambo hi ßine contra Evangelii veritatem pugnare & (quod horreo meminisse) impietatem atque humanum commentum esse, & inde quinquaginta & octo errores in fide educere ausi sunt, falsißime atque impudentißime asserere nihil verentes, Apostolicæ Sedis anathema in Xistinū decretū in eos pronunciatum, qui ejusmodi blaterarent, aut potius blasphemarent.*

Jodocus Clichtovæus itidem peculiare scriptum edidit *de puritate conceptionis B. Mariæ Virginis.* In primo libro confirmare conatur immaculatam illam conceptionem, 1. *Ex formatione primorum parentum*, cap. 2. 2. *Ex maledictione illata serpenti & terræ*, cap. 3. 3. *Ex arca Noahi, ex arca fœderis Mosaica & ex tabernaculo fœderis*, cap. 4. 4. *Ex splendido Salomonis templo & domo ædificata à divina sapientia*, cap. 5. 5. *Ex Canticorum & libri Sapientiæ testimonio*, cap. 6. 6. *Ex Psalmorum & Evangelii testimonio*, cap. 7. 7. *Ex honoratione, quam filii debent parentibus*, cap. 8. 8. *Ab exemplo Reginæ Esther & libertate civili uxoris regiæ*, cap. 9. 9. *Ex actualis culpæ immunitate*, cap. 10. 10. *Ex dignitate sanctißimæ Virginis super Angelos*, cap. 11. 11. *Ex quadruplici ratione contrahendi aut non contrahendi peccatum originale & nobiliore redemtionis ratione*, cap. 12. 12. *Ex sanctorum Patrum autoritatibus*, cap. 13. 13. *Ex autoritate & decreto Concilii Basileensis*, cap. 14. 14. *Ex divina revelatione & miraculis*, c. 15. 15. *Ex summi Pontificis decreto & concessâ remißione peccatorū celebrantibus id festū* c. 16. 16. *Ex Parisiensium Theologorum & totius Ecclesiæ determinatione*, cap. 17. In secundo libro omnia argumenta, quæ in contrariū afferuntur, solvere conatur. Franciscanos, Ambrosium Catharinū & Jodocum Clichtovæum sequuntur *Jesuitæ*.

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ capite 15. primò dicit, *non haberi apud Catholicos pro re certa & explorata, ac Catholicâ fide tenenda, B. Virginem sine peccato fuisse conceptam.* Secundò, *sententiam de immaculata Virginis conceptione nec hæreticam, nec erroneam esse, cùm nec Dei verbo, nec Ecclesiæ declarationi sit contraria.* Tertiò, *non temerè, sed piè ac rectè existimari, B. Virginem singulari Dei privilegio ab omni peccato immunem fuisse, cùm probabiles ac congruentes rationes ex Scriptura, ex Patribus, ex consensu Ecclesiæ & ex ratione afferri possint.* lib. ejusdem cap. 16. quarto loco vim argumentorum, quæ in contrarium afferuntur, infringere laborat.

Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 3. artic. 1. *Christi mater Maria omni peccato* [illegible]

Suarez in Thomam p. 3. q. 27. artic. 1. *Est hoc privilegium B. Virginis speciale in prima sua conceptione immunem à peccato fuisse.*

Costerus in Christ. Instit. lib. 5. ad Mariam. *Nunquam vel nævum habuisti peccati, sive quod à primis humani generis parentibus propagatum, sive quod aliquâ culpâ tuâ commissum esset, etiam levissimum & veniâ facilè dignum; nihil, inquam, vel opere, vel verbo, vel cogitato admisisti, quod non usquequaque Deo gratissimum.*

Idem in Postill. Dominicâ Oculi pag. 174. *Quòd mulier illa & ventrem & ubera castissimæ Mariæ Virginis nominatim exprimit, non ex levitate, sed Spiritus Sancti inspiratione factum est. Hinc disce, non fuisse in D. Virgine inordinatas ullas passiones, quæ ex ventre originem trahunt, sed quòd à Deo instar primorum parentum nostrorum Adami & Evæ procreata, voluntatem suam cum divina virtute semper unitâ habuerit, omnesq; vitiorum inclinationes rectæ rationi subjectas, ita quòd nec originalis, nec actualis peccati labe, sive veniale, sive mortiferum illud fuerit, unquam fuerit contaminata.*

Pererius Disp. 6. in cap. 3. Rom. scribit, *indubitatum & certum esse in Ecclesia Catholica, B. Virginem omnis peccati etiam levissimi ac minimi per omnem vitam fuisse expertem.*

Ludovicus à Ponte lib. 2. in Cant. Canticorum Exhort. 19. §. 2. Mariam sic alloquitur: *Tota formosa es secundùm corpus & secundùm animam, secundùm partem infimam & supremam, secundùm omnem statum, tempus & locum, in omni ætate; ex quo primùm cœpisti esse & usque in finem, & in æternum, nulla macula, nihil nigredinis aut fœditatis unquam fuit, est vel erit in te.*

Quia verò Pontifex Romanus adversariis est authenticus & infallibilis, audiamus ipsorum Pontificum de hac quæstione sententiam.

Henricus Spondanus in Auctuario Annalium Baronianorum in anno 1622. memorat, *Paulum V. Pont. Roman. omninò prohibuisse, ne qui ausint in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus & aliis quibuscunque actibus publicis adserere, quòd Beatissima Virgo fuerit concepta cùm peccato originali.*

Decretum illud Pauli V. successor Gregorius XV. extendit ad privata colloquia & scripta, præcipiens, *ne etiam in sermonibus & scriptis privatis audeant asserere, quòd eadem Beatissima Virgo fuerit concepta cum peccato originali, nec de hac opinione affirmativa aliquo modo agere vel tractare.*

Inde factum, ut paucos ante annos Clerici in regno Neapolitano à ProRe-

ge coacti fuerint, immaculatam B. Virginis conceptionem corporali juramento astruere.

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex generali Scripturæ assertione.* Scriptura in genere pronunciat omnes carnali generatione ex Adamo propagatos, peccato originali obnoxios nasci, Joh. 3. v. 6. Rom. 3. v. 22. cap. 5. v. 12. Ubi verò Scriptura non distinguit, nec nos distinguere debemus.

2. *Ex solius Christi exceptione.* Scriptura soli Christo hoc privilegium tribuit, quòd sine peccato originali sit conceptus & à *peccatoribus separatus*, Psal. 45. v. 3. Dan. 9. v. 24. Esa. 53. v. 6. 2. Cor. 5. v. 21. Heb. 7. v. 26. &c.

3. *Ex actualium Mariæ peccatorum annotatione.* Scriptura testatur, B. Mariam non caruisse actualium peccatorum nævis & infirmitatibus, Matth. 12. v. 46. Marci 3. v. 20. Luc. 2. v. 23, 43, 49. cap. 8. v. 20. Johan. 2. v. 4. &c.

4. *Ex Mariæ oratione.* Maria *perseveravit cum Apostolis in precatione*, Act. 1. v. 14. procul dubio præscripta à Christo Matt. 6. v. 12. Luc. 11. v. 28. petiit ergò debita sua sibi remitti, ac per consequens peccatorum debitis haudquaquam caruit.

Tertullianus de oratione cap. 7. *Sciebat Dominus, se solum sine delicto esse. Docet itaque, petamus dimitti debita nostra. Exomologesis est petitio veniæ, quia qui petit veniam, delictum confitetur.*

5. *Ex Mariæ testificatione.* Maria vocat Deum *Salvatorem suum*, Luc. 1. v. 47. includit ergò seipsam in numero peccatorum, & agnoscit, se non minùs ac alios homines indigere beneficiis Filii sui, qui *salvum facit populum suum à peccatis eorum*, Matth. 1. v. 21.

6. *Ex beatitudinis ratione.* Maria prædicatur *beata*, non quia sine peccato concepta est, vel quia Christum peperit, sed quia *in Christum credidit*, Luc. 1. v. 45. quia *verbum audiit, & in puro ac bono corde custodivit*, Luc. 8. v. 21. cap. 11. v. 28.

7. *Ex Mariæ in hac vita conditione.* Beata virgo in hac vita fuit cruci & morti, quæ sunt pœnæ peccatorum, subjecta. Ergò & originali peccato. Ratio consequentiæ est, quia aut calamitates ac mors ipsius fuerunt λύτρον quoddam pro peccatis nostris, aut consequens proprii peccati. Prius dici nequit. Manet ergò posterius.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam ... esse in peccato originali conceptam, utpote.

Primò, Bernhardus serm. 78. in Cant. *De cætero unus omnibus per omnia introitus est, electis dico & reprobis. Non enim est distinctio: Omnes peccaverunt & omnes captivum sua verecundia portant.*

Idem Epist. 174. ad Canonic. Lugdunenses, qui festum immaculatæ conceptionis B. Virginis introduxerant col. 903. *Miramur satis, quòd visum fuerit hoc tempore, quibusdam vestrûm voluisse mutare colorem optimum, novam inducendo celebritatem, quam ritus Ecclesiæ nescit, non probat ratio, non commendat antiqua traditio. Nunquid Patribus doctiores aut devotiores sumus? Periculosè præsumimus, quicquid ipsorum in talibus præsentia præterivit. Nec verò id tale est, quòd nisi prætereundum fuerit, patrum quiverit omninò diligentiam præterisse &c.*

Et

Et postea. *Potuit sane illa, quæ in jam concepta facta est sanctificatio, ad ipsum, qui sequebatur, transire natalem; redire verò retrorsum ad conceptum, qui præcesserat, jam omnino non potuit. Unde ergò conceptionis sanctitas? an dicitur sanctificatione præventa, quatenus jam sancta conciperetur? Ant forte inter complexus maritales sanctitas se ipsi conceptioni immiscuit, ut simul & sanctificata fuerit & concepta? Nec hoc quidem admittit ratio. Quomodo namque aut sanctitas absque Spiritu sanctificante, aut sancto Spiritui societas cum peccato fuit? aut certè peccatum quomodo non fuit, ubi libido non defuit? Nisi fortè quis dicat, de Spiritu Sancto eam & non de viro conceptam fuisse. Sed id hactenus inauditum. Lego denique Spiritum Sanctum in eam, non cum ea venisse, dicente Angelo: Spiritus Sanctus superveniet in te. Et si licet loqui, quod Ecclesia sentit (& verum ipsa sentit) dico gloriosam de Spiritu Sancto concepisse, non autem & conceptam fuisse; dico peperisse Virginem, non tamen & partam à virgine. Alioquin ubi erit prærogativa matris Domini, quâ singulariter creditur exultare & munere prolis & integritate carnis, si tantundem dederis & matri ipsius? Non est hoc virginem honorare, sed honori detrahere. Si igitur ante conceptum sui sanctificari minimè potuit, quoniam non erat, sed nec in ipso quidem conceptu propter peccatum, quod inerat; restat, ut post conceptum in utero jam existens sanctificationem accepisse credatur, quæ, excluso peccato, sanctam fecerit nativitatem, non tamen & conceptionem. Quamobrem etsi quibus vel paucis filiorum hominum datum est cum sanctitate nasci, non tamen & concipi, ut uni servaretur sancti prærogativa conceptus, qui omnes sanctificaret, solusq; absque peccati veniens purgationem faceret peccatorum. Solus itaque Dominus Jesus de Spiritu Sancto conceptus, quia solus, & ante conceptum, Sanctus. Quo excepto de cæteris universos respicit ex Adam natos, quos unus humiliter de semetipso ac veraciter confitetur. In iniquitatibus, inquiens, conceptus sum & in peccatis concepit me mater mea. Cùm hæc ita se habeant, quænam jam erit festivæ ratio conceptionis? quo pacto, inquam, aut sanctus asseretur conceptus, qui de Spiritu Sancto non est, ne dicam, de peccato est: aut festus habebitur, qui minimè sanctus est? Libenter gloriosa hoc honore carebit, quo vel peccatum honorari, vel falsa induci videtur sanctitas.*

Ibidem festum immaculatæ conceptionis Mariæ annuatim celebratum *præsumtam novitatem, matrem temeritatis, sororem superstitionis, levitatis filiam* nuncupat.

Secundò, quidam ex Scholasticis.

Lombardus 3. sent. dist. 3. lit. A. *Sane dici potest & credi juxta Sanctorum attestationem, ipsam Verbi carnem, priusquam conciperetur, peccato fuisse obligatam, sicut reliqua Virginis caro, sed operatione Spiritus Sancti mundatam, ita ut ab omni contagio immunis uniretur Verbo.*

Lombardum hac in parte sequuntur Thomas de Aquino, Bonaventura & Capreolus super 3. sent. dist. 3.

(Thomas 1. 2. q. 81. art. 3. *Secundum fidem Catholicam firmiter est tenendum, quòd omnes homines, præter solum Christum, ex Adamo derivati, peccatum originale ex Adam contrahunt, alioquin non omnes indigerent redemtione, quæ est per Christum, quod est erroneum.*)

Alexander Alensis p. 3. q. 9.

Gregorius de Arimino 2. sent. dist. 30. quæst. 2.

Inde Costerus in Apolog. part. 3. cap. 6. scribit: *Fateor, Scholasticos in hac quæstione gravissimis concertationibus in diversas partes fuisse distractos.*

Tertiò, Glossa Juris Canonici in c. Pronunciandum de consecrat. dist. 3. in voce Nativitas. *Festum conceptionis Mariæ non est celebrandum, sicut in multis regionibus fit, quia in peccatis fuit concepta, sicut & cæteri sancti, exceptâ unicâ personâ Christi.*

(Hanc Glossæ assertionem improbat Sixtus IV. in Extravag. lib. 3. tit. 12. cap. 1.)

Quartò, Monachi Dominicani Franciscanorum in hoc dogmate adversarii.

Ludov. Vives in lib. 20. August. de Civ. Dei cap. 26. ad verba: *Nemo mundus à sorde. De D. Virgine venit posteriore ætate in contentionem, quam auxerunt, incenderuntque duo hominum Ordines, qui se in certamen transversi, propter antesignanos vehementi conjecerunt impetu, Dominicani, ductore Thomâ Aquinate, & Franciscani, ductore Johanne Scoto &c. Minoritæ Dominicanos impietatis arcessebant &c. res magnis animis excitura videbatur in rabiem, ni decreto suo Pont. Rom. Sixtus maturè subvenisset, quo alterutram in partem eâ de re vetabat disputari.*

De Monachis Dominicanis sive Prædicatoribus refert Legatus Hispanicus (in sua super hoc controversiæ puncto ad Paulum V. jussu Philippi III. Hispaniarum Regis susceptâ legatione) quòd publicè docuerint, *qui tenent, B. Mariam esse sine peccato originali conceptam, esse hæreticos.*

Ibidem in orat. 5. citatur tractatus cujusdam Bandelli, qui non solùm *omnes Patres & Doctores* pro hac sententia allegaverit, sed etiam contrariæ sententiæ absurda demonstraverit.

De hac Dominicanorum & Franciscanorum concertatione (orta Anno octogesimo octavo seculi decimi quarti in Universitate Parisiensi, ut Annales Francorum testantur) sic canit Johannes Baptista Mantuanus lib. 12. Fastorũ:

Pullulat hac radice gravis discordia rixa.
Sunt etenim, qui conceptus contagia in istos
Lapsa velint, magnamq; putent traxisse parentem
Fomitis antiqui vitium, cui fecit Origo
Nomina. Sunt alii, quibus hæc absurda videntur.
Sicq; duæ veniunt ista in certamina Sectæ,
Nonnunquam magno implentes subsellia visu.
Æquanimes autem volumus si vera fateri,
Vanus uterq; labor; pietas temeraria, præceps
Religio, levitas velata scientia amictu,
Nec Natura potest illuc extendere visum,
Nec Deus hoc docuit, nec re dependet ab ista
Nostra salus. Quæ nos igitur dementia torquet?
Ut studeamus in his consumere litibus annos?

Sanè Valentinus Gerardus in Triumpho B. Virginis part. 1. tract. 14. sententiam, quæ statuit immaculatam B. Virginis conceptionem, appellat *magis communem, fereq; ab omnibus acceptam, etiam à Carthusianis, imò & Dominicanis, teste Michaële ejusdem Ordinis viro & quidem Provinciali.*

Sed de Dominicanis contradicit Vasquez in 3. part. Thom. Disp. 117. cap. 2. ac testatur, *hos in sua opinione semper perseverare.*

Salazar præfat. tract. de concept. Mariæ Tragicas effundit querelas *de pertinacia Monachorum Dominicanorum immaculatam Mariæ conceptionem credere nolentium.*

Dominicanis in hac quæstione assurgit Guido de Perpiniano Carmelita in Harm. Evangel. quam vocat Quatuor unũ in annot. ad Luc. 1. v. 35. p. 18. *Aliter Christus sanctus nascitur, aliter alii, quia Christus sic sanctus nascitur, quòd nullam in conceptione culpam originalem contraxit: alii autem, etiam Virgo Maria, quamvis in utero matris sanctificati, sic sancti nati sunt, quòd tamen contraxerunt culpam originalem.*

Et postea p. 19. *Augustinus lib. de Nat. & grat. tractans illud Rom. 3. Omnes peccaverunt & egent gloriâ Dei, nullum excipit, nec Beatã Virginem, imò omnes includit sub peccato & gratiâ Christi egere.*

Et iterum. *Sed objicitur, quia, ut dicit Anshelmus lib. de Conc. Virg. Decuit, ut Virgo illa tantâ puritate niteret, quâ major sub Deo nequit intelligi. Ergò decuit eam concipi propter suã puritatem sine peccato. Ergò fuit concepta sine peccato originali. Istud antecedens B. Bernhardus in Epistola ad Lugdunenses elidit, ubi tenet, quòd non decuit eam concipi sine peccato, nec hoc est Virginem honorare, quæ falso non eget honore, honor enim Reginæ judicium diligit. Unde non est honor matris, ubi honori Filii detrahitur, aut Filiĩ privilegia subtrahuntur. Privilegium est Filii, quòd sit omnium Redemtor, & omnes ejus gratiâ egeant ad emundationem culpæ, ut patet Rom. 3. quod privilegium aufertur, si aliquis vel aliqua absque peccato concipi astruatur. Privilegium fuit Filii, ut de Virgine sine viro conciperetur; & sic, secundùm sanctos, absque culpa originali. Igitur, sicut non decuit B. Mariam concipi ex Virgine sine viro, ut hoc privilegium soli Christo servaretur: sic non decuit, eam concipi sine peccato. Unde dicit Bernhardus, quia ipsa ex viro & muliere concepta fuit, ideò in peccato originali fuit concepta. Consequentia etiam nulla est, non enim sequitur: Decuit, ergò fuit: quia sicut Deus potest multa facere, quæ non facit, sic multa potest decenter facere, quæ non facit. Deus enim nihil facit, nec facere potest, nisi cum decentia, & in operibus ejus multa sunt decentia, quæ latent nos: nec arctatur ad unum modum decentiæ, quia multæ decentiæ in sapientia ejus consistunt. Et Anshelmus, qui dicit, quod decuit, ut tantâ puritate &c. non dicit, æqualiter Deo, sed sub Deo Christo: quia non potuerit peccare mortaliter, nec venialiter, quod nulli sanctorum credimus esse concessum. Per hoc tamen non excludit Anshelmus eam à culpa originali, qui lib. 2. Cur Deus homo cap. 16. dicit: Licèt hominis Christi conceptio munda sit, tamen mulier illa, de qua assumtus est, in iniquitatibus concepta est. In peccatis concepit eam mater sua: in Adam ipsa peccavit, in quo omnes peccaverunt, sed citò ab hac culpa fuit emundata, quia fuit in matris utero sanctificata.*

(Hæc omnia Guido de Perpiniano Carmelita, Episcopus Majoricensis & Elvensis, qui claruit Ann. Christi 1320.)

Quintò, Pontificii scriptores recentiores.

Cajetanus in Thomam 3. sent. dist 3.

Dominicus Bannes 2. sent. q. 1. art. 10.

Ambrosius Catharinus d. l. memorat, *cùm in Concilio Tridentino deliberatum esset,*

set, an D. Virgo sit in peccato originali concepta, aliis aliud visum fuisse.

Johannes Gaperius in tract. de Indulgentiis (edit. Insulis Ann. 1595.) cap. 20. fol. 118. *Augustinus in libro de Natura & gratia cap. 36. multa tradit ad rem præsentem* (ad quæstionem de immaculata conceptione Virginis) *pertinentia. Inprimis approbat distinctionem, quam posuimus inter B. Mariam & cæteros sanctos. Secundò confitetur, eam subjectam fuisse concupiscentiæ, ac proinde conceptam in peccato originali. Nam alioqui non eguisset singulari dono gratiæ ad vincendum omni ex parte peccatum. Ubi enim nulla est pugna, nulla speranda est victoria. Si igitur omni ex parte vicit peccatum, pugna ipsi fuit adversus peccatum, siebatq; in ea, quod in aliis sanctis, ut caro concupisceret adversus Spiritum & Spiritus adversus carnem.*

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ capite 15. *Multi ex Catholicis sine peccato originis B. Deiparam conceptam fuisse contendunt.* (Si multi, ergò non omnes.)

Idem fatetur Surius in Comm. rerum gestarum pag. 25. Colon. Ann. 1566.

Anno 1624. Lovanii editus est liber sub hac inscriptione: *Legatio Philippi III. & Philippi IV. Catholicorum Regum Hispaniarum de definienda controversia immaculatæ conceptionis B. Virginis Mariæ per Illustriss. & Reverendiss. Dom. D. Fr. Antonium à Trejo ex Ordine Minorum descripta per P. Fr. Lucam Waddingum.* In eo dogma de maculata Virginis Mariæ in peccato originali conceptione judicio Dominicanorum, est

1. In sacris literis fundatum & contentum. Ita enim inquit Orator orat. 9. pag. 262. *Quia semel & facilitèr re primùm non diligentiùs perpensâ, in principio controversiæ in hanc sententiam abeuntes* (Dominicani) *eam rigorosâ harum universalium locutione firmârunt, sub eaq; comprehendi Mariam asseruerunt, ne causæ cedant, aut aliter sententiæ labenti magis præjudicent, semper eam in Scriptura contendunt haberi & Scripturæ sententiam esse confirmant.*

2. Communi Patrum consensu confirmatum. *Adversarii* (Dominicani) *continuò instabant, suam sententiam omnium sanctorum Patrū esse unanimem doctrinam,* pag. 116. respondit ipse Papa Paulus V. Oratori Hispaniæ.

3. Contrarium dogma de immaculata B. Mariæ Virginis conceptione est hæreticum, imò blasphemum, & contradicit Scripturæ sacræ & fidei.

Pro illa, quam sustinent (Dominicani scilicet) *opinione, tot ac tanta congesserant, ut eam, quam nunc arbitror, veritatem, penè blasphemiam existimarem.* Verba sunt Catharini, quæ p. 120. allegantur.

Vincentius de Bandellis in libris de conceptione B. Mariæ editis, scribit, *opinionem, quæ negat Virginem in peccato conceptam, esse insanam opinionem, falsitate plenum, quid & fidei, divinisq; literis contrariū. Consequens est,* scribit idem, *ut quicunque dicit, B. Virginem nullum unquam habuisse peccatum, sit hæreticus appellandus. Opinio illa contradicit Scripturæ & est impia, contradicit autoritatibus sanctorum, contradicit antiquæ fidei omnium Catholicorum.*

Sancti & Doctores famosi dicunt esse erroneum & hæreticum. Qui fovent illam opinionem de immaculata conceptione, contradicunt Conciliis, adeoq; sunt hæretici.

Quod contradicit S. Scripturæ & sanctorum Doctorum autoritatibus & antiquæ fidei

& demonstrationi Ecclesiæ, & repugnat dignitati & veritati Christi, non est licitum illud credere. Sed positio, quæ dicit, B. Virginem non fuisse conceptam in peccato originali est hujusmodi. Ergò non est licitum credere vel tenere, ipsam non habuisse peccatum originale.

At nos, relicto populari errore, amplectemur veritatem, quam nobis Apostoli & alii Doctores sanctissimi in suis Codicibus tradiderunt. Opinio de conceptione immaculata est fidei divinisq; literis adversatissima, resistit fundatissimæ fidei, Christianæ fidei fundamenta subvertit. Hæc & alia his similia ex Bandello referuntur à pag. 133. usque ad pag. 147.

4. *Dogma de immaculata conceptione defendentes, Scripturas sacras perniciosè depravant, & errorem Pelagii, Cælestini & Juliani suis perversis oppositionibus impiè defendunt.* Ex Bandello p. 137. & p. 146.

5. *Dogma de maculata conceptione est determinatum per Sedem Apostolicam & per Concilia generalia. Statuere, sine peccato originali conceptam esse B. Virginem, est asserere oppositum ejus, quod est determinatum per Sedem Apostolicam & per Concilia generalia.* Ex Bandello citatur p. 140.

Cùm autem libri Bandelli sint scripti Anno 1475. & 1481. ejusdem tamen sententiæ sunt moderni Dominicani. Nam eadem est omnium vox, eadem semita & modus loquendi priorum ac posteriorum, præteritorum ac præsentium hujus sententiæ fautorum, uno ore tenaciter dicunt suam sententiam veriorem, saniorem & tutiorem, alteram è regione falsam, erroneam, imò & hæreticam plurimi dixerunt, inquit Orator p. 395.

Idem Waddingus Orator Hispanicus pag. 105. allegat verba Catharini dicentis, Dominicanos in hac quæstione cum Lutheranis sentire. *Quòd si patimur, inquit, ô Patres, hanc persecutionem (Dominicanorum) invalescere, & apud eos etiam vigere, qui se maximè Catholicos profitentur, vertè quod cum dolore dico, dicam tamen, quia veritas est, Lutheranæ sectæ, imò communi omnium hæreticorum errori perniciosissimè favemus. Nam ad hanc petram in omni suo dogmate impingunt, omnia respuentes, quæ ab ipsis fiunt, sine verbo, ut ipsi ajunt, expresso. Hactenus Catharinus.*

Petrus Suavis lib. 2. Hist. Concil. Trident. pag. 205. sic disserit: *Circa annum 1136. Canonici Lugdunenses ausi primùm in officia Ecclesiastica opinionem de immunitate B. Mariæ à peccato originali introducere: D. Bernhardus, qui tum temporis floruit, pietate & doctrinâ ante omnes sui seculi Theologos illustris & in laudibus B. Virginis eo usque profusus, ut eam vocet alicubi collum Ecclesiæ, quasi per eam à capite omnis gratiæ influxus dimanet, invehitur tamen acerbè contra Canonicos istos, qui absque ratione, absque exemplo prisci temporis novitatem periculosam invexissent. Fatetur, non deesse laudandæ B. Virgini materiam, sed ei placere non posse novitatem ambitiosam, temeritatis parentem, germanam superstitionis & levitatis filiam. Sequentis seculi Doctores Scholastici utriusque Ordinis tam Franciscani, quàm Dominicani, scriptis suis opinionem hanc refutârunt ad annum usque 1300. quo tempore Johannes Scotus Franciscanus, re in quæstionem vocatâ & rationibus diligenter excussis, ad divinam tandē potentiam recursans ait, Deum potuisse efficere, ut in peccato nunquam fuerit, aut momento solùm temporis, aut etiam ad tempus peccato obnoxia fuerit. Deum solum scire, quod è tribus his ei acciderit, primum*

mum tamen Mariæ probabiliter tribui posse, nisi cum Ecclesia & Scriptura autoritate pugnet. Doctrinam hujus suo seculo percelebris, secuti plurimum Fratres Franciscani, sed in hoc articulo singulari de conceptione, fores ab autore suo patefactas audenter ingressi, absolutè simpliciterq́ verum pronunciârunt, quod ille fieri posse dixerat, & quasi probabile proposuerat, sub conditione dubia atq; incertâ, nisi orthodoxæ fidei repugnaret. Dominicani constanter obluctantur auspiciis D. Thomæ, celebris etiam ex eo Ordine Theologi, tum propter excellentem doctrinam, tum ob Johannis Pontificis XXII. ejus nominis elogium. Ille enim ad deprimendum Ordinem Franciscanorum, qui maximam partem adhærebant Ludovico Bavaro Imperatori à se Ecclesiæ communione ejecto, Doctorem eum ad cælum extulit & doctrinam ejus maximi fecit. Fecit pietatis ac religionis species, ut acceptior plerisq; omnibus esset opinio Franciscanorum, ab Academia Parisiensi, quæ præstantis doctrina opinione alias anteibat, mordicus arrepta: dein à Concilio Basileensi post multam ventilationem & disquisitionem approbata, vetitumq́; contrariam opinionem prædicare aut docere, quod quidem in iis nationibus, quæ Concilium illud probabant, planè obtinuit. Papa deniq; Sixtus ejus nominis IV. Franciscanus ipse, duo super ea re emisit diplomata, quorum priore Anno 1476. novum officium à Leonardo Nogarolo Protonotario compositum confirmavit, Indulgentiarum gratiâ illud celebrantibus & præsentiâ suâ foventibus concessâ; altero falsitatis & erroris damnavit eorum assertationem, qui vel conceptionis propugnationem hæreticam dicerent, vel ejusdem celebrationem peccatum ducerent, tam Prædicatoribus, quàm aliis sacrorum usu interdictis, qui vel eam opinionem, vel contrariam hæreseos insimularent, quod ab Eccesia Romana, Sedeq; Apostolicâ ea controversia nondum esset determinata. Neque tamen hic contentionum finis, odiis inter duos hosce Fratrum Ordines magis magisq́; intumescentibus, & quotannis mense Decembri renovatis, adeò ut Leo X. Pontifex medicam manum huic malo admovere cupiens, litem determinandam censuerit, eâq; gratiâ ad diversos scribendum curârit. Sed religio in Germania innovata, Leonis cogitationes ad alia graviora convertit &c. Dominicani in Scriptura sacra, doctrina Patrum & veterũ Scholasticorum opinioni suæ fundamenta ponebant; alteri, cùm ne apicem quidem unum Scripturæ causæ suæ propugnandæ reperirent, ad miracula & consensum multitudinis confugiebant. Contra quos Fr. Johannes de Udine Dominicanus hoc dilemmate pugnabat. D. Paulus, inquiebat, & Patres aut crediderunt istam vestram B. Virginis à communi mortalium lege exemtionem, aut non crediderunt. Si crediderunt, neque tamen unquam nisi universè locuti sunt, nullâ factâ exceptionis hujus mentione, cur non nunc eorum exemplum imitamini? Si contrà crediderunt, tunc vestra opinio novitatem redolet. At Fr. Hieronymus Lombardellus Franciscanus affirmabat, non minorem esse Ecclesiæ hujusce temporis autoritatem, quàm fuerat primitiva. Itaque, si Ecclesiæ veteris consensu factum, ut Patres sine exceptione tum loquerentur, consensionem Universalem, quæ hisce temporibus celebratione festivitatis illius sese prodit, ad eam à communi sorte excipiendam debere nos invitare.

2. Quòd quidam fatentur, dogma hoc non posse expressis Scripturæ dictis probari.

Melchior Canus lib. 7. Locorũ Theolog.

log. cap. 3 pag. 222. *Beatam Virginem à peccato originali penitùs fuisse liberam è libris sacris juxta germanum literæ sensum nusquã habetur. Quinimò lex generalis in eis traditur, quæ universos filios Adam, carnali scilicet propagatione creatos, sine ulla exceptione complectitur.*

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ capite 15. §. Quod attinet. *Non est expectandum, ut expressum Dei verbum adferamus, aut certam aliquam Ecclesiæ definitionem (quâ probemus, B. Virginem singulari Dei privilegio ab omni omninò peccato fuisse immunem.)*

3. Quòd fatentur, Patres quamplurimos nobiscum statuere, B. Virginem in peccato originali fuisse conceptam.

Nicolaus de Orbellis in 3. sent. dist. 3. quæst. 1. *Fuit antiquorum Doctorum communior opinio, quòd sic, (h. e. quòd concepta fuerit in peccato originali.)*

Biel 3. sent. dist. 3. q. 1. art. 2. testatur, *sententiæ isti, quòd Maria in instanti animationis non fuerit præservata à contagione peccati originalis, assensum præbere Augustinum de fide ad Petrum cap. 23. lib. 2. contra Julianum cap. 36. de perfect. justit. circa finem, de Natura & gratia circa med. lib. 10. in Genes. cap. 14. Ambrosium super Lucam, Leonem sermon. de Nativ. Domini, Damascenum, Ansbelmum de concept. Virgin. lib. 2. Cur Deus homo cap. 16. &c.*

Johannes de Turrecremata de Consecrat. dist. 4. ad can. Firmissimè, q. 3. cùm recitâsset ex Bonaventura, *hunc dicendi modum esse communem* (quòd Maria in peccato originali concepta) tum addit. *Planè verum dicit hic clarissimus Doctor, quòd hæc communior sit inter Doctores, qui clarissimi in Theologia floruerunt; quod apertissimum erit, si quis voluerit excellentiorum Doctorum tam scribentium super sententias, quàm exponentium sacram Scripturam dicta perquirere, reperiet quasi omnes hoc tenere.* Et nomina subjicit. *Magistrum sententiarum, Hugonem, Guilielmum Antisiodorensem, Præpositum, Guilielmum, Cancellarium Parisiensem, Alexandrum de Halis, Albertum Magnum, Thomam, Bonaventuram Cardinalem, Petrum de Tarantasia, Durandum, Petrum de Palude, Egidium de Roma, Johannem Teutonicum, Barthelomæum Brixiensem, Hugutionem Archiepiscopum, Raimundum, Hostiensem, Guilielmum Durandum, Andream Johannem.*

Johannes Baptista Mantuanus lib. 1. Parthenices licet sententiæ recentiorum immaculatã B. Virginis conceptionem propugnantium assurgat, testatur tamen, plurimos contrarium olim docuisse. Sic enim canit:

Sunt tamen audentes contrà sentire, nec illos
Incusamus, habent quo se tueantur, & olim
Ista hominum communis erat sententia, verùm
Jam senio exangui frigens sua robora sensim
Perdit, & amissâ jam Majestate recedit
Sponte suâ, cedítq; novo Latonia Phœbo.

Melchior Canus lib. 7. Locor. Theolog. cap. 1. pag. 217. *Sancti omnes, qui in ejus rei mentionem inciderunt, uno ore asseverârunt, B. Virginem in peccato originali conceptam, hoc videlicet Ambrosius asseruit super Psal. 118. conc. 6. Hoc Augustinus super Psal. 34. in illum versiculum, Ego autem, cùm mihi molesti essent, & lib. 2. de Bapt. parvul. cap. 24. & 10. super Genesin ad lit. cap. 18. & lib. 3. con-*

tra Julianum cap.9. Hoc Chrysostomus super Matth. hoc Eusebius Emissenus in conc. 2. nativ. Dom. hoc Remigius super Psal.21. & Maximus in serm. de assumt. B. Virginis astruxêre: Idem quoque affirmat Beda in Homiliis super Missus est. Anshelmus in lib. Cur Deus homo, cap.16. Bernhardus in Epist. ad Lugdunenses 174. Erat dus Episcopus & Martyr in concione quadam de nativitate B.Virginis, S. Antonius Paduanus in concione etiam de nativitate ejusd. Sancta Virg. S. Bernhardinus in sermonum suorum opere 3 in tract. de B. Virg. cont. 4. Divus Bonaventura 3. sent. dist.3.q.1. art.2. D.Thomas p.3.q.27.art.2. D. Vincentius in serm. de Cõcept.B.Virg.D. Antoninus part.1. tit.8.Damascenus lib.3.sententiarum suarum, Hugo de S.Victore de Sacramentis part. 2. capite 4.lib.ejusd.cap.3.pag.222. Nec dici potest, per traditionem Apostolicam id (dogma de immaculata conceptione Virginis Deiparæ) in Ecclesiam descendisse, cùm hujusmodi traditiones non per alios, quàm per Episcopos illos antiquos & sanctos autores Apostolis succedentes ad nos usque pervenerint. At constat, priscos illos scriptores non id à majoribus accepisse. Traderent enim bonâ fide & ipsi posteris suis. Non igitur ad fidem illud attinere potest, quod neque in sacris literis aut Apostolorum traditionibus invenitur, neque ex eis certâ valet connexione confici.

Salmero Disp.51.in cap.5.Rom.§.Deinde. Quidam preferunt ducentos Patres, alii, ut Bandellus, ferè trecentos, Cajetanus quindecim, & illos quidem, ut ait, irrefragabiles.

Huic argumento inter cætera sic respondet: Multitudini Doctorum (qui privilegium immaculatæ conceptionis Beatæ Mariæ negant) opponimus aliam multitudinem, ut clavus clavo trudatur & universæ penè Ecclesiæ consensum opponimus & universitatum omnium concordem sententiam, præsertim ejus, quæ primaria est, Parisiorum &c.

(Agnoscit ergò multitudinem veterum Doctorum sibi in hac quæstione adversari.)

Suarez in Thomam p.3.q.27.artic.2. Antiqui Patres pauca de hoc privilegio Beatæ Virginis locuti sunt, tum quia Spiritus S. Ecclesiam paulatim instruit, tum etiam, quia illi in aliis gravioribus mysteriis explicandis distinebantur. Postquam verò ante quingentos annos veritas hæc cœpit clariùs doceri, ita incendit fidelium animos, crevitq; paulatim ejus fides, ut jam ferè omnium consensione recepta sit, & præsertim ab hinc ducentis annis Ecclesiastici scriptores, omnes universæ Academiæ huic sententiæ subscripserunt.

Hûc pertinet, quod Estius in 3. sent. dist.3. §.5. fol. 11. scribit, Scholasticos antiquiores admodùm dubios fuisse in affirmanda immaculata B. Mariæ conceptione.

4. Quòd agnoscunt, solum & unicum Christum ex omnibus hominibus esse à peccato immunem.

(Contradictoria enim sunt, solum Christum esse à peccato immunem; Et, Mariam unà cum Christo esse à peccato immunem.)

Leo Magnus Episcopus Rom. serm. 1. de Nativit. Una cunctis lætitiæ communis est ratio, quia Dominus noster peccati, mortisq; destructor, sicut nullum à reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit.

Bernhardus serm.78. in Cant. Sine quo generalis velamine confusionis nemo filiorum hominum intravit in hanc vitam, uno sanè exemto, qui ingreditur sine macula. Emanuel is est.

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ

cap.15.

cap. 15. §. Ad hæc &c. scribit, *non deesse inter Catholicos, qui propensiorem ad veritatem existiment viam illam, quæ præter Christum neminem excipit à communi lege peccati originalis.*

5. Quòd agnoscunt, Christum etiam B. Mariæ matris suæ Redemtorem ac Salvatorem esse.

(Si enim Christus etiam B. Mariæ matri suæ salutem morte suâ peperit, utique etiam ipsa peccato obnoxia fuit Matt. 1. v. 21. Zozimus Episcopus Romanus apud Augustinum Epist. 157. *Nullus, nisi qui peccati servus est, liber efficitur nec redemtus dici potest, nisi qui verè per peccatum fuerit antè captivus, sicut scriptum est: Si vos Filius liberaverit, verè liberi eritis.*)

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ capite 16. §. Quæ sententia. *Inter Catholicos convenit, Beatam Virginem per Christi sanguinem verè fuisse redemtam, & quod Apostolus ait, Christus pro omnibus mortuus est, posterioris ad Corinthios quinto, sine ulla exceptione esse accipiendum.*

(Subsumimus ex eodem Bellarmino lib. ejusdem cap. 7. §. Quinta ratio. *Dominus pro injustis passus & mortuus est, Esa. 53. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum. Rom. 5. Christus secundùm tempus pro impiis mortuus est. 1. Petr. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis.* Conclusio sponte emergit: Ergò etiam Maria fuit in numero ac censu peccatorum. Adde, quòd idem Bellarminus neget, *Christum fuisse Mediatorem hominum ante lapsum*, nimirum, quia homines ante lapsum immunes fuêre à peccato. Aut ergò negandum ipsi erit, Christum esse Mediatorem Mariæ, aut concedendum, ipsam fuisse peccato obnoxiam. Verba Bellarmini sic habent lib. 5. de Christo cap. 8. §. Respondeo &c. *Respondeo, Christum, ut Deum, fuisse etiam ante lapsum Angelorum & hominum, caput eorum, sed non ipsum solum, verùm etiam Patrem & Spiritum Sanctũ. Mediatorem autem Angelorum fuisse Christum, aut etiam hominum ante peccatum, falsum est, alioqui etiam Patrem & Spiritum Sanctum faceremus Mediatores.* Et paulò pòst. *Augustinus autem in Enchiridio cap. 108. addit, quòd si homo non peccâsset, Christo Mediatore non eguisset, Et in cap. 3. ad Galat. dicit, Christum non esse Mediatorem Dei & Angelorum, sed Dei & hominum tantùm; eò quòd Angeli, qui peccaverunt, nunquam reconciliandi sunt; qui autem non peccaverunt, Mediatore non egeant.*)

6. Quòd agnoscunt, pios veteres Mariæ peccata actualia tribuere.

(Ubi autem peccata actualia, ibi etiam originale, quippe quæ originalis sunt soboles, exceptis primis parentibus, in quibus actuale peccatum præcessit originale.)

Thomas part. 3. quæst. 27. art. 4. *Dicit Basilius Epistolâ ad Optimum, quòd B. Virgo adsistens cruci & aspiciens singula post testimonium Gabrielis, post ineffabilem divinæ conceptionis notitiam, post ingentem miraculorum ostensionem, animo fluctuabat, ex una scilicet parte videns eum pati abjecta, & ex alia parte considerans ejus mirifica.*

Salmero tom. 3. tract. 43. pag. 394. adducit dictum Chrysostomi in Psal. 13. *Quando Christus fuit crucifixus, non fuit, qui faceret bonum. Discipuli omnes fugerunt, Johannes nudus recedit, Petrus negat, ipsius Mariæ matris animum gladius dubitationis pertransiit.*

ibid.

ibid. largitur nobis suffragium Autoris libri quæstionum Vet. & N. Test. qui creditur Augustinus.

ibid. adducit dictum Origenis in Lucam Homil. 17. *Quid? putamus, quòd scandalizatis Apostolis mater Domini à scandalo fuerit immunis? Si scandalum in passione Domini non est passa, non est mortuus Jesus pro peccatis ejus. Si autem omnes peccaverunt & egent gloriâ Dei, justificati gratiâ ejus, & redemti, utique & Maria illo tempore scandalizata est &c. Pertransibit infidelitatis gladius & ambiguitatis mucrone ferieris, & cogitationes tuæ te in diversa lacerabunt.*

Item Theophylacti in cap. 2. Luc. *Fortaßis autem & dolorem, quem in paßione tulit, fortaßis autem & scandalum dicit romphæam, quo offensa fuit, quam interpretationem etiam amplectitur Amphilochius Homil. de occursu Domini.*

Subjungit quidem Salmero, *vel hos Patres liberiùs suo tempore locutos fuisse, quo non satis comperta atq; explorata erat Beatæ Virginis sanctitas atque constantia fidei: vel Origenem verba Evangelica in injuriam Mariæ detorsisse & cæteros omnes Patres Origenem secutos fuisse.* (Interim manet illud, Patres B. Virgini nævos peccati tribuere non fuisse veritos.)

ibid. Salmero sic scribit: *Chrysostomus in verba illa Joh. 2. Vinum non habent, affectus quosdam carnis tribuit B. Virgini, in quo tamen prudenter dicitur excessisse à B. Thoma.*

Quinimò non solùm veterum suffragium nobis largitur, sed etiã tom. ejusd. tract. 47. pag. 435. super verba Luc. 2. *Quid est, quòd quærebatis me?* sic commentatur: *Christus his verbis nequaquam reprehendit eos, quasi deliquissent quærendo eum: nec rursus reprehendit, quòd eum quæsissent inter cognatos & notos; cùm scire deberent, eum esse in templo, sic enim exponit Gagneus.*

(Ergò etiam Gagnei Pontificii commentatoris suffragium nobis largitur.)

Et postea. *Verba ipsa haud sunt omninò blanda, verùm aliquantisper aspera ac subacerba. Loquitur enim tanquam illis superior & magnâ cum autoritate, ut præsentes judicare possent, se plusquam hominem esse, quasi dicat: Quæ causa est vobis me requirendi, nisi quia me hominem esse novistis, quem parentum affectu persequimini, neque de Natura divina nunc humanæ præferenda cogitatis? Et insolitam libertatem assumens, sub parentum bonorum persona omnes filiorum creatores & adolescentum institutores occultè admonuit, in negotio Dei parentum rationem non esse habendam.*

(Atqui, si verba sunt aspera & subacerba, utique subest aliquod ἄτοπον in parentibus. Verba enim aspera & subacerba non possunt usurpari, nisi in deflectentes ab officio, aut à moroso aliquo, quod posterius de Christo non cogitandum. Item: Si Maria non cogitavit de divina Natura humanæ præferenda, de quo tamen cogitare debuisset, utique peccavit quâdam incogitantiâ. Item: Si hoc exemplo Christus docuit, *Deo magis obœdiendum, quàm hominibus,* utique Virgo voluit sibi potiùs obœdiri, quàm Deo.)

Excipit quidem Valentinus Gerardus Jesuita in Triumpho B. Virginis tract. 10. partis 2. *Dubitationem illam, quam Patres B. Virgini tribuunt, esse dubitationem admirationis & naturalis pietatis.*

Sed Salmero d. l. pag. 394. agnoscit, effugium hoc esse vanum. *Dura profectò* (inquit)

quit) *est interpretatio eorum, qui dicta bonum Patrum intelligenda volunt de eo dubitationis genere, quod non ex infidelitate procedit, sed de hæsitatione stuporis, quæ ingentem admirationem comitari solet, quod certè violentum est. Nam apertam faciant mentionem de dubio infidelitatis & de scandalo, quod in cruce perpessa est. Commodiùs est dicere, vel hos Patres liberiùs locutos &c.*

B. Rhenanus ad librum Tertulliani de carne Christi (in cujus cap. 7. sic legitur: *Fratres Domini non crediderant in illum &c. Mater æquè non demonstratur adhæsisse illi, cùm Martha & Maria alia in commercio ejus frequententur. Hoc denique in loco apparet incredulitas eorum &c.*) sic annotat: *In hoc libro sunt, quæ evarient à placitis recentium Theologorum, ut quod de fratribus loquens dicit, matrem quoque non adhæsisse Christo, cùm ab initio statim omnem illi felicitatem tribuant Theologi isti, quos Scholasticos appellant. Quanquam à Tertulliani sententia præter Origenem non ita abhorrent Aurelius Augustinus & Johannes Chrysostomus.*

(Quæ verba Rhenani Renatus Laurentius descripsit, nec contradixit: At Pamelius calumniæ insimulat.)

Jodocus Clichtovæus in Scholiis Damasc. lib. 3. cap. 2. adducit dictum Bedæ in cap. 1. Luc. *Quia Spiritus Sanctus cor illius cùm implevit, ab omni æstu concupiscentiæ carnalis temperavit: emundavit à desideriis temporalibus, ac donis cœlestibus mentem illius consecravit, simul & corpus.* (cui strenuè sese Clichtovæus opponit.)

7. Quòd agnoscunt, Mariam fuisse baptizatam.

(Quicunq; enim baptizatur non pro aliis, sed pro seipso, ille indiget remissione peccatorum, cùm Baptismus sit *lavacrum regenerationis & renovationis*, eo fine institutum, ut per illud à peccatis mundemur. Jam verò Maria baptizata est non pro aliis, sed pro seipsa. Ergò indiguit peccatorum remissione.)

Gabriel Biel lib. 4. sent. dist. 6. quæst. 2. dub. 6. *Creditur, Virgo gloriosa baptizata, licèt non legatur ubi, vel à quo.*

Bellarminus lib. 1. de Baptismo cap. 9. §. Tertium argumentum. *Christus sine dubio aliquem, vel aliquos baptizavit. Evodius, Apostoli Petri successor, in Antiocheno Episcopatu scribit, B. Virginem & S. Petrum ab ipso Christo baptizatos, ut refert Nicephorus lib. 2. Histor. cap. 3. & Euthymius in cap. 3. Johannis.*

Valentinus Gerardus in Triumpho B. Virginis assertionem de Baptismo Mariæ vellicat, (quippe quam videt opinioni de immunitate ejus à peccatis repugnare) interim fatetur, *Canisium Jesuitam statuere, quòd credi par sit, Mariam fuisse baptizatam.*

Sebastianus Barradius tomo 1. Conc. Evang. lib. 10. cap. 6. pag. 470. *B. Virgo Baptismum suscepit.*

8. Quòd agnoscunt, Mariam fuisse calamitatibus & morti obnoxiam.

(Mors in hominibus est effectus peccati vel proprii, vel alieni, sed imputati. Mors in Maria non est effectus peccati alieni. Ergò proprii.)

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ capite 3. §. Tertiò refellitur &c. *Cum Apostolus addidit, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt, explicat, per mundum se intellexisse omnes homines. Colligit enim ex eo, quòd peccatum est causa mortis, ideò in omnes homines mortem transisse, quia per unum hominem in omnes homines*

nes peccatum transferat. Quare cùm ait, per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, idem est, ac si dixisset, per unum hominem peccatum in omnes homines intravit.)

Baronius ad annum Christi 48. §. 11. *Catholica Ecclesia nullam de obitu Dei genitricis dubitationem admittit, sed quam novit humanæ Naturæ fuisse consortem, humanam pariter moriendi necessitatem expertam affirmat.*

Confer ea, quæ allata sunt in Appendice articuli de Beatitudine sanctorum membro 3.

9. Dissensiones Adversariorum.

Primò, quidam hanc assertionem de immaculata B. Virginis conceptione habent pro dogmate creditu necessario, adeoque *pro fidei articulo*, ut in Appendice demonstrabitur.

Quidam verò statuunt, esse *rem quæstionis, non fidei*, ac probabilem tantùm assertionem.

Bellarmin. lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 15. *Non habetur apud Catholicos pro re certa & explorata & fide Catholicâ tenenda, Beatam Virginem sine peccato fuisse conceptam.*

Sixtus Papa in Constitutione, quæ incipit, *Grave nimis*, disertis verbis *excommunicationis pœnam* statuit in eos, *qui alterutram sententiam, ut hæreticam, damnare audent.*

Concilium Tridentinum sess. 6. c. 23. permittit *opinandi libertatem* circa hanc quæstionem.

A Gregorio XV. Anno 622. hoc duntaxat definitum, *ne quis in privatis etiam sermonibus & scriptis audeat disserere, tractare & aliquo modo agere de maculata B. Mariæ conceptione, donec articulus hujusmodi fuerit definitus, nisi cui super hoc ab illo simpliciter fuerit indultum;* Waddingus in Legat. Regum Hispan. p. 447.

Similia occurrunt apud Melchiorem Canum lib. 7. Locorum cap. 1.

Coster. in Instit. Christ. lib. 5.

Salmeron. Disp. 51. in cap. 5. Rom.

Suarez in Thomam part. 3. q. 27. art. 1.

(Mirum verò, quòd dogma hoc ad fidem non pertineat, cùm Scripturæ dictis illud stabilire nitantur, & ad explicationem dicti Apostolici Rom. 5. v. 12. omninò ejus decisio requiratur.)

Secundò, *de modo*, quo B. Virgo à peccato originali fuerit præservata, plurimùm variant.

Quidam enim existimant, *B. Virginem ne quidem in Adamo potentiâ peccâsse*, quam sententiam Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 16. dicit, *minùs tutam esse*, cùm & ipsa Virgo Christi sanguine sit redempta. Verba Bellarmini dicto loco §. Jam igitur &c. sic habent: *Non desunt, qui existiment, B. Virginem non peccâsse in Adamo. Dicunt enim, legem de non gustando ligno scientiæ boni & mali datam fuisse primo parenti pro se & omnibus posteris, exceptâ Virgine Mariâ. Proinde illam, ut erat in lumbis Adæ, gustâsse cum illo cibum vetitum, non tamen peccâsse, quia prohibitio ad eam non pertinebat.*

(Ita statuit Valentinus Gerardus in Triumpho B. Virginis, ubi pro hac sententia adducit Catharinum Senensem, Galatinum Franciscanum, Vignerium Tholosanum.

In eandem propendere videtur Nicolaus Cusanus Rom. Ecclesiæ Cardinalis sic scribens lib. 8. Exercitat. *Hoc cedit ad*

laudem Dei & Virginis Mariæ matris, quòd ipsa sub principatu authoris mortis nullo unquam tempore fuit: non indiguit Virgo liberatore, qui ipsam absolveret à sententia in Adam & in posteros lata. Maria non est deleta de libro mortis, quia nunquam in eo scripta fuit &c.

Sed Bellarmino hæc sententia non probatur, subjungit enim. *Quæ sententia nobis non admodum tuta esse videtur & contrariæ omninò subscribimus. Quòd si enim B. Virgo neque actu, neque potentiâ, neque in se, neque in parente suo peccavit, quomodo, quæso, redemta dici potest?)*

Quidam verò dicunt, *primam Mariæ conceptionem, quâ fœtus informis ac inanimis in utero existere incipit, similem fuisse aliorum conceptioni, sed animam Mariæ in primo instanti creationis & infusionis animæ sine peccati originalis macula fuisse, ita ut nunquam persona illa actu existens, peccatum habuerit, atque in hoc differre Mariam à cæteris Sanctis, qui per gratiam Dei ac meritum passionis Christi à peccato originali liberantur, quòd illi communiter liberentur post nativitatem, alii pauci ante nativitatem, sed post animationem, sola autem Maria in ipso instanti animationis*, quam sententiam defendit Bellarm. d. l.

In Legenda quadam Sanctorum narratur, *non ex congressu conjugali, sed ex osculo, quod Joachimus conjugi suæ Annæ fixerat, Mariam conceptam esse.*

Galatinus lib. 7. de arcanis refert, *materiam Mariæ virginis ab initio productam & membro Adæ insertam ac conservatam, quæ postea emanârit ad Seth, deinde ad Enos, deinde succedaneo jure ad reliquos usque ad sanctum Jojakim, ex qua materia Maria virgo sit formata.*

(Ex quo sequeretur, etiam primam illam, quam Bellarminus ita vocat, conceptionem fuisse ab omni peccati labe immunem.)

Biel 3. sent. dist. 3. q. 1. conclus. 3. statuit, *Mariam post sui animationem esse in utero sanctificatam, priusquam in hujus seculi lucem edita.*

(Ex quo sequeretur, non in ipso animationis instanti, quod vult Bellarminus, sed post animationem ante nativitatem Mariam fuisse à peccato originis liberam, quod tamen Thomas p. 3. quæst. 27. art. 1. *rationabiliter tantùm concludi* dicit, ac *nihil hac de re in Scriptura Canonica tradi.)*

Tertiò, quidam statuunt, *fomitem in B. Virgine penitùs ablatum & extinctum esse*, de qua sententia Thomas p. 3. q. 27. artic. 3. pronunciat, *quòd videatur hoc pertinere ad dignitatem matris, sed reverâ dignitati Christi aliquid deroget.*

Quidam verò existimant, *per gratiæ plenitudinem fomitem illum ita fuisse debilitatum, ut non potuerit ad peccatum inclinare.*

Argumenta Adversariorum.

1. Adamus est figura Christi. Ille ex terra nondum maledicta à Deo conditus. Ergò etiam secundus Adam ex Virgine, quæ omnis peccati & maledictionis expers, à Spiritu S. formatus.

Argum. 2. *Heva fuit typus B. Virginis. At Heva fuit sine peccato primùm formata. Ergò etiam B. Virgo fuit sine originali peccato concepta.*

Argum. 3. *Cantic. 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea in filias. Cant. 4. Tota pulchra es. Hortus conclusus, fons signatus.*

Resp. 1. Ostendimus superiùs membr. 2.

fateri ipsosmet Adversarios, *hoc dogma non posse expressis Scripturæ dictis probari.*

2. Bellarminus lib. 3. de Verbo Dei capite 3. agnoscit, *ex solo sensu literali firma argumenta duci posse.*

3. Idem Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 15. fatetur, *in Cantico Canticorum de Christo & Ecclesia agi.*

Eodem quoque modo de quavis fideli anima hoc ipsum dictum Cant. 4. exponit Gregorius Episcopus Rom. in Comment. Cant. 5. *Cùm scriptum sit*, inquit, *nemo vivit sine peccato, nec infans, cujus vita est unius diei super terram, quid est, quòd Sponsa tota pulchra esse dicitur, in qua macula non habetur. Alibi quippe scriptum est: Stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus. Et alibi: In multis offendimus omnes &c. Sed dum sancta anima à peccatis quotidianis se per pœnitentiam mundat, dum quotidie peccata minuta cum lacbrymis abluit & à majoribus se observat, quamvis frequenter peccet, per assiduam tamen pœnitentiam munditiem suam assiduè conservat. Hinc enim alibi præcipitur: Semper sint vestimenta tua candida. Et illud: Justus ex fide vivet. Quamvis enim mox, ut peccat, à justitia deviet, tamen dum semper credit in eum, qui justificat impium, & assiduè sub ejus fide peccata sua defleat, per assiduas suas ablutiones justitiam suam retinet.*

(Quòd si ergò ex his dictis elici posset, Mariam à peccato originali immunem fuisse, consequens foret, quamvis animam fidelem ab eo immunem fuisse.)

4. Si esset quædam vis concludendi in hisce argumentis, possem eodem modo concludere: *David fuit figura Christi. David fuit natus ex matre peccato originali obnoxia. Ergò etiam Christus natus ex matre peccato originali obnoxia.* Sed conclusionem Pontificii non admittunt.

Item: *Adam fuit figura Christi. Adam non est natus ex muliere. Ergò nec Christus natus ex muliere.*

It. *Eva fuit figura B. Virginis. Eva non fuit concepta vel nata. Ergò nec Maria fuit concepta vel nata.*

It. *Eva prima initia peccato prorsus caruerunt. Ergò etiam prima Mariæ conceptio, quæ animationem præcessit, peccato prorsus caruit.* Nec has conclusiones Bellarminus admittit.

Argum. 4. Valentinus Gerardus in Triumpho B. Virginis tract. 1. part. 3. *Mariam non esse conceptam in peccato originali* probat ex eo, *quia contrivit caput serpentis, Gen. 3. v. 15.* Rationem connexionis dat hanc, *quià conterere caput serpentis propriè est eximi à peccato, neque ullo modo subjici potestati Diaboli.*

Resp. 1. Leo Magnus Episcopus Romanus serm. 2. de Nativ. Dom. legit. *Ipsum conteret tibi caput. Statim*, inquit, *ut nos Diabolica malignitas veneno suæ mortificavit invidiæ, prædestinata renovandis mortalibus suæ pietatis remedia inter ipsa mundi primordia præsignavit, denuncians serpenti futurum semen mulieris, quod noxii capitis elationem suâ virtute contereret.*

2. Franciscus Georgius Venetus problem. 55. de mundi fabricatione: *Quis contrivit caput serpentis & cujus calcaneo insidiatus est serpens? Ex falsa traductione, quâ habetur, Ipsa conteret caput tuum, Latini communiter attribuunt hanc victoriam Reginæ cælorum.*

3. Augustinus Steuchus in Recognitione: *Ipsum conteret tibi caput.* Non refertur itaque ad mulierem, sed ad ejus semen,

quâ interpretatione plerique decepti malam expositionem invexerunt in hunc locum.

4. Melchior Canus lib. 2. Locorum cap. 15. *Hieronymus legendum ait: Ipse conteret caput tuum, non ipsa. Cùm enim apud Hebraeos neutro genere ad semen referatur, Interpres rem significatam perpendens, in masculino genere transtulit ipse, quod imperiti non intelligentes vitiumq́ scriptoris existimantes, substituerunt ipsa.*

5. Andradius Payva Defension. Trident. lib. 4. *Ipsa conteret caput tuum. Quod quamvis Deiparæ Virgini multi piè & religiosè accommodent, tamen cùm in vetustissimis quibusdam Latinis exemplaribus reperiatur ipse, & cum Hebraeis id voluminibus conspiret, ita esse legendum non dubito.*

6. Wilhelmus Lindanus lib. 4. Panopl. cap. 2. *Serpenti isti antiquo Deus optimus miserrimam nostram calamitatem miseratus, jam inde ab ipso usque, ut ita dixerim, nostri interitus ovo comminabatur per mulieris semen, sive sobolem caput olim contusum iri. Ipse, inquiens, conteret tibi caput. Hanc autem Dei Opt. Max. promissionem ad mulieris semen propriè pertinere Moyses indubiis Hebraicæ Dialecti indiciis expressit.* הוא *ipse, quod non nisi ad masculos, sicut & verbum* ישופך *conteret, referri potest. Ipsum itaque mulieris semen sive seductæ illius misellæ Evæ quidam nepotulus dolosi serpentis caput tandem aliquando contereret, profligaret, atque in nihilum pulvisculi modo redigeret.*

7. Benedictus Arias Montanus & Pagninus reddiderunt: *Ipsum conteret tibi caput.*

8. Citat Valentinus pro hac lectione in fœminino genere *Chrysostomum.* Sed respondemus ex Pamelio in librum 2. Cypriani contra Judæos, *Chrysostomus quidem juxta priorem Interpretem legit Ipsa, sed Græcum illius contextum aliud legere annotavit Dn. Philippus Montanus, & præsertim in Commentariis, ubi quodam in loco Græcè* αὐτὸς *legitur.*

9. Qui legunt, *Ipsa conteret,* statuunt, *Mariam inde atque ideò dici contrivisse caput serpentis, quia peperit Christum serpentini capitis contritorem.*

Lyranus in cap. 3. Gen. *Quia per ipsam, mediante filio suo, potestas Dæmonis est contrita.*

Franciscus Lucas Brugensis in annot. in h. loc. *Ut serpentis caput contrivisse dicatur; quia eum genuit, qui contrivit.* At hac ratione dici posset, Davidis matrem, uxorem Isai prostravisse Goliathum, quia peperit eum, qui Goliathum prostravit.

Argum. 5. Luc. 1. v. 28. dicit Angelus ad Virginem χαῖρε κεχαριτωμένη: *Ave gratiâ plena, benedicta in mulieribus: At quomodo esse potuit gratiâ plena, si defuit hac gratia, nempe immunitas à peccato, quæ tamen dari poterat, quam etiam Christus promeruit, ut in aliquem eam dispensaret. Aut in quam personam magis, quàm in matrem, quæ tam honorificè ab Angelo fuit salutata? Quomodo etiam benedicta in mulieribus, si non vincat illas omnes privilegio præservationis ab originali peccato.* Gregorius de Valent. de pecc. orig. cap. 9. Valentinus Gerardus in Triumpho Beatæ Virginis &c.

Resp. 1. Vocem κεχαριτωμένη Didacus Stella in cap. 1. Luc. explicat, *beneficiis à Domino affectam, indulgentiis & immunitatibus decoratam, majores favores & gratias à Domino consecutam, quàm omnes, quæ fuerunt, quæq́ in posterum sunt futuræ.*

Ibid. *Interpres, qui hic vertit, Ave gratiosa,*

tisse, rectè transtulit &c. Et hic sensus, qui germanus & genuinus est literæ, nihil à Virginis honore detrahit, imò ipsius honor maximè hac explicatione augetur, quia dicere illam esse gratiâ plenam, si solùm de gratia gratum faciente intelligamus, etiam de quolibet justo dici potest, vel de infantulo solùm octo diebus nato, qui jam Baptismum suscepit. At quod dicat Angelus, magnum favorem illam obtinuisse erga Deum, maximum quiddam est.

(Sic ergò Didacus Stella nostram approbat versionem, ex qua immunitas à peccato originali colligi nequit, aliàs sequeretur, omnes fideles esse ab eo immunes, Eph.1.v.6.)

Cornelius Jansenius in Concord. Evang. cap. 3. eodem modo. *Quod nos habemus, gratiâ plena, Græcè est κεχαριτωμένη, participium passivum, à verbo χαριτόω, quod est gratifico, vel gratum facio, proinde ad verbum sonat gratificata, hoc est, quam Deus singulari & gratuito suo favore sibi gratam fecit & gratam habet.*

Salmero tom.3. tract. 5. *Κεχαριτωμένη est, quam gratuitâ suâ bonitate Deus gratam & caram & acceptam habuit.*

2. Ideò eam *plenam gratiâ* dictam fuisse asserunt, quia Verbum ex ea & in ea carnem accepit.

Durandus lib.7. Rational. cap.7. *Quando eam Angelus salutavit, de Spiritu Sancto concepit, facta gratiâ plena.*

(Quod congruit cum dicto Hieronymi in Expositione Psalmi 44. ad Principiam. *Sancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo divinitatis habitat corporaliter, plena gratiâ salutatur.*)

3. Eandem etiam causam reddunt, quod dicatur *benedicta in mulieribus.*

Thomas Cajetanus in cap.1. Luc. *Hoc quoque imprecatoriè dictum est, Benedicta sis tu inter mulieres, & significatur, quòd laudata erit super omnes mulieres, quod implendum esse ex conceptione Filii Dei, ipsamet B. Virgo postea explicavit, dicens: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.*

Dionysius Carthusianus in h. l. *Quia magis electa, majoribus gratiæ donis referta, & quodammodo quasi infinitâ dignitate mox sublimanda in Filii Dei conceptione.*

Toletus in h. l. *Tertiam causam gaudii & mysterii partem pronunciat. Benedicta, inquit, tu in mulieribus: fiet enim ex hoc, quòd Dominus sit tecum, ut Filium concipias & parias, quo cunctas benedictiones prolificas feminis factas, exuperes & antecellas.*

Cornelius Jansenius d. loc. comparans *Judith* & *Mariam, Illa benedicta in Deo dicta est propter singularem illam gratiam & fortitudinem, quâ Holofernem perdidit. Hæc verò singulare privilegium nulli unquam præstitum mulieri, nec unquam præstandum, quo scilicet Deum parere meruit & virgo simul esse & mater.*

Argum. 6. Luc.1.v.49. *Quia fecit mihi magna, qui potens est. At quæ ista essent magna sive magnalia, si essent communia cum aliis?* Salmero.

Resp. Maldonatus in h.l. sic commentatur: *Ita solent LXX. Interpretes miracula vocare ex Hebræorum imitatione. Magnum verò miraculum erat, ut sine viro Deum hominemq; Virgo conciperet.* Similia apud alios Interpp. passim occurrunt.

Argum. 7. *Tam honor, quàm ignominia matris redundat in prolem.*

Resp. 1. ex Thoma p.3. q.27. art.3. *Videtur id pertinere ad dignitatem matris, quòd fomes*

fomes totaliter sit ex ea sublatus, sed tamen derogat in aliquo dignitati Christi.

2. ex Bonaventura lib.3.sentent. dist.3. quæst. 2. *Cavendum est, ne dum matris excellentia amplietur, Filii gloria minuatur, & sic in illo mater provocetur, in quo magis vult Filium extolli & honorari, quàm seipsam utpote creatorem creatura.*

Argum. 8. *Revelationes Brigittæ idipsum probant.*

Resp. 1. ex Antonino part.3.tit.24. cap. 11. §.3.pag.315. *S.Brigitta revelationem,ut asserit,habuit,Virginem Mariam conceptam sine originali peccato.B.Catharina de Senis non minoris,ut creditur, sanctitatis & canonizata habuit revelationem in contrarium. Et cùm Spiritus Prophetarum non sit contrarius, quia unus & idem est, nec sibi contradicens, dicere oportet, quòd una earum habuit revelationem à Deo Propheticam, altera verò somnium & phantasian secundùm affectum suum.*

2. Cajetanus de Concept.Virginis memorat, Dominicanos jactare *contrarias revelationes Catharinæ Senensis.*

3. Si revelationem Brigittæ pro certò & indubitatè divina Pontificii haberent, utiq; dogma de immaculata conceptione Virginis, *tanquam certum & indubitatum fidei articulum* propugnare deberent. Confer, quæ de revelationibus dicta sunt lib.1.cap.16.

Argum. 9. *Immaculata conceptio Beatæ Mariæ confirmata est miraculis.*

Resp. Baraletta serm. 18. de Concept. Beatæ Virginis fol.170. *Hujusmodi miracula fortè fiunt arte Dæmonum, ut Dæmones decipiant homines & in hoc errore teneant, ut suscitent discordias inter viros Religiosos.* Confer, quæ de miraculis dicta sunt lib. 2. artic.5. cap.4. thesi speciali 11.

Argum. 10. Augustini dictum de Natura & gratia omnes in ore habent: *Exceptâ sanctâ Virgine, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem constat nullũ habuisse peccatum.*

Respondet Dominicus à Soto de Natura & gratia lib.3. cap. 4. *Mirandi sanè sunt, qui illic Augustinum meminisse putant de peccato originali. Tractat enim in illa parte ejus libri idem argumentum, quod & in libris de perfectione justitiæ, de Spiritu & litera: scilicet, quòd non posit homo vivere sine peccato, contra Cælestium dicentem: Potest homo non peccare, si vult. Originale autem non est in nostra voluntate. In cujus exemplum proferebat ille hæreticus longum catalogum V.T. puta Abel, Enoch, Abraham & reliquos justos,quos ajebat nullum fecisse peccatum,inter quos referebat & B.Virginẽ. Ubi si intelligeret de originali, non posuisset illos particulariter,nam secundùm Pelagianos nullus mortaliũ illud contrahit. Ex quib. Augustinus recensitis justis solam beatissimã Virginem excipit.Neque tamen affirmans,sed nolens facere de illa mentionẽ, propter honorẽ Domini.*

Et pauló pòst. *In eo, quod dicit vincendum, manifestissimè loquitur de actuali, quoniam originale non vincitur, & ideò notanter & discretè de illa dixit vincere, de Christo verò nullum habuisse.*

(Adde, quòd Augustinus alibi suam disertè exponat sententiam, quando solum Mediatorem Christum à peccati originalis labe eximit.)

Bellar-

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ capite 15. §. Ad hunc &c. *Ad hunc Augustini locum respondari solet* (à Soto & aliis) *Augustinum non de originali, sed actuali peccato esse locutum.*

Argum. 11. Adducunt *Concilium Basileense.*

Resp. Bellarminus lib. 1. de Conciliis cap. 7. §. Sextum, de eo sic judicat: *Hujus Concilii nihil est ratum & probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia Ecclesiastica, quæ à Concilio factæ fuerunt, quas (pacis & unitatis gratiâ) Nicolaus V. Pontifex approbavit. Concilium verò ipsum reprobatur in Concilio Lateranensi ultimo sess. 11.*

Idem lib. 2. de Concil. cap. 11. §. Tertiò &c. *Concilium Basileense sess. 2. unà cum Legato Pontificis communi consensu statuit, Concilium esse supra Papam, quod certè nunc quidem judicatur erroneum.*

lib. ejusdem cap. 19. §. ultimo. *Concilium Basileense legitime inchoatum, sed illegitime terminatum.*

lib. 3. de Eccles. cap. 16. §. Ad sextum. *Basileense Concilium initio quidem fuit legitimum &c. at quo tempore Eugenium deposuit & Filiam elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed conciliabulum schismaticum, seditiosum & nullius prorsus autoritatis.*

Argum. 12. Urgent *festum Conceptionis.*

Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ capite 15. §. Deinde Concilium. *Totus ferè orbis Christianus celebrat festum diem Conceptionis virginis Mariæ, eamq; conceptionem immaculatam vocat.*

Respondet 1. Thomas part. 3. quæst. 27. art. 2. & Quodlibeto 6. art. 7. *Romanam Ecclesiam & plurimas alias non celebrare id festum, tolerare tamen consuetudinem aliquarum Ecclesiarum illud celebrantium.*

2. Durandus in Rational. lib. 7. cap. 7. *Quidam faciunt quintum festum, scilicet de conceptione Beatæ Mariæ.* (Ergò non omnes.)

3. Petrus de Natalibus lib. 1. cap. 42. *Conceptio sanctæ Dei genetricis Mariæ non quidem ex generali Ecclesiæ institutione, sed ex speciali quorundam devotione in plerisque Ecclesiis celebratur.*

(Ergò non est Universalis Ecclesiæ consensus.)

4. Nec illi quidem, qui hoc festum celebrant, ob immaculatam Virginis conceptionem illud celebrari statuunt.

Durandus d. l. *Quidam faciunt quintum festum, scilicet de conceptione B. Mariæ, dicentes, quòd sicut celebratur de morte sanctorum, non propter mortem, sed quia tunc recepti sunt nuptiis æternis. Similiter potest celebrari festum de conceptione, non quia sit concepta, quia in peccato est concepta, sed quia mater Domini est concepta, asserentes, hoc fuisse revelatum cuidam Abbati in naufragio constituto, quod tamen non est authenticum, unde non est approbandum, cùm concepta fuerit in peccato, scilicet per concubitum maris & fœminæ.*

5. Turrecremata in cap. 3 dist. 4. de consecrat. *Per hoc, quòd ab aliquibus festum conceptionis B. Mariæ celebratur, non datur intelligi, quòd in sua conceptione fuerit sancta, sed quia, quo tempore sanctificata fuerit, ignoratur, celebratur festum sanctificationis ejus potiùs, quàm Conceptionis in die conceptionis ejus.*

6. Bernhardus, cùm primùm audivisset, apud Lugdunenses suos vicinos id festum induci, prolixè admonuit, *violari pie-*

pietatem; in Epist. ad Lugd. Canonicos, cujus magnam partem descripsit Cardinalis de Turrecremata, & quædam ex ea superiùs sunt adducta.

7. Glossa Decreti in ca. 1. dist. 3. de consecrat. sic habet: *De festo conceptionis nihil dicitur, quia celebrandum non est, sicut in multis regionibus fit, & maximè in Anglia. Et hæc est ratio, quia in peccatis concepta fuit, & sicut cæteri sancti, exceptâ unicâ personâ Christi.*

CAPUT V.

DE PECCATI ORIGINALIS Natura & quidditate.

THESIS prima. Prava concupiscentia post Baptismum in renatis adhuc reliqua, est verè & propriè peccatum, etiam antequam ad eam accedat consensus.

Explicatio. 1. Non est quæstio, an concupiscentia illa prava sit peccatum, ad quam accedit consensus, delectatio & prosecutio ejus rei, ad quam pravi motus inclinant. Eam enim peccatum esse concedunt Pontificii.

2. Neque quæstio est, an pravi illi concupiscentiæ motus actu secundo fuerint in homine ante lapsum. Illud enim itidem Pontificii nobiscum negant.

3. Neque quæstio est, an rebellio illa carnis contra Spiritum sit pœna originalis peccati. Illud enim itidem concedunt Pontificii.

4. Neque quæstio est, an illæ peccati originalis reliquiæ & pœnæ, videlicet ignorantia, difficultas, propensio ad malum, prava concupiscentia possint dici *vulnera Naturæ* & *materiale peccati*, languor Naturæ & fomes peccati. Illud enim itidem concedunt Pontificii.

5. Neque quæstio est, an primi illi concupiscentiæ motus, quibus nondum accedit consensus, reddant homines renatos coram Deo iræ & mortis æternæ actu reos. Id enim disertè negamus, & cum Apostolo dicimus, *nullam esse condemnationẽ his, qui sunt in Christo*, Rom. 8. v. 1.

Augustinus lib. 6. contra Julianum cap. 6. distinguit inter *reatum concupiscentiæ eum, quo concupiscens reus fit; & eum, quo ipsa rea est iræ & damnationis divinæ.*

Quando enim Julianus concludebat, *Quia in Baptismo homo absolvitur à reatu concupiscentiæ, ideò concupiscentiam ipsam reatu absolvi, ut in se res non ampliùs mala, sed bona sit*, respondit Augustinus. *Si hoc sentirem, profectò non dicerem, eam malam esse, sed fuisse.*

6. Neque quæstio est de concupiscentia in primo homine *ante lapsum*, quæ fuit naturalis appetitus ab ipsa creatione inditus, sed *de concupiscentia prava*, quæ est in homine *post lapsum*.

7. Neque quæstio est de concupiscentia, ut significat facultatem illam naturalem concupiscendi, quâ talis est, insitam à Deo, qui est autor omnium animæ facultatum & potentiarum, quæ pertinent ad Naturæ constitutionem; eam enim in se & per se peccatum esse, nemo nostrûm dicit.

8. Neque quæstio est de omnibus concupiscentiæ illius motibus & actionibus, quia multæ sunt in se consideratæ, sivæ suo genere bonæ, multæ indifferentes.

9. Neque quæstio est de *concupiscentia illa spirituali*, de qua Galat. 5. v. 17. dicitur,

tur, *quòd Spiritus concupiscat adversus carnem.* Ut enim naturalis concupiscentia, quando fertur ad debitum objectum, & debito modo in se ac per se non est peccatum: ita multò minùs spiritualis concupiscentia peccati nomine appellanda.

10. Tota igitur quæstio est de concupiscentia carnis, sive concupiscentiâ carnali, quæ adversus Spiritum & legem Dei concupiscit, an scilicet illa concupiscentia prava, quæ post Baptismum in renatis adhuc reliqua est, hoc est, tum *concupiscentia habitualiter inhærens*, tum *primi ejus motus* sint *ex se & suâ Naturâ* remoto gratiæ umbraculo peccatum, hoc est, quoddam malum culpæ pugnans cum lege divina, etiamsi ex accidenti, videlicet propter Christum renatis non imputetur, hoc est, non constituat eos actu reos coram Deo & morti æternæ obnoxios? Affirmamus nos, Pontificii negant.

Antithesis. Concilium Tridentinum *Sess.5. Concupiscentiam illam, quam aliquando Apostolus peccatum vocat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.*

Bellarminus lib.5. de amiss. gratiæ capite 5. §.1. *Errant Lutherani, statuentes, corruptionem Naturæ sive concupiscentiam, qualis remanet in hominibus post justificationem, esse peccatum ex Natura sua verè & propriè, quamvis credentibus non imputetur.*

§. 3. *Catholici docent, sanatâ voluntate, per gratiam justificantem, reliquos morbos, non solùm non constituere homines reos, sed neque posse constituere, cùm non habeant veram peccati rationem.*

lib. ejusdem cap.7. §. 2. *Asserimus, Naturæ corruptionem sive concupiscentiam, qualis remanet post Baptismum in regeneratis, non esse peccatum originis, non solùm quia non imputatur, sed etiam quia imputari non potest, cùm nullum ex se, vel suâ Naturâ sit peccatum.*

lib. ejusd. cap.10. §. Itaque. *Non concupiscentia carnis, sed cordis, h.e. voluntaria est prohibita in lege, Non concupisces.*

Pererius Disput.8. in cap. 7. Rom. *Heretici censent, motus concupiscentiæ ad res illicitas, quibus incitatur homo ad concupiscendum aliquid contra legem Dei & regulam rationis, verè ac propriè peccata esse, etsi eis non adsit rationis & voluntatis consensus. Catholici verò id pernegant, affirmantes, tantùm prohiberi concupiscentiam ex deliberata ratione & voluntatis electione provenientem.*

Tannerus in 1.2. Thom. Disp.11. thes.85. pag. 312. *Non minùs falsa & damnata est communis illa hæreticorum hujus temporis opinio, quâ dicunt, concupiscentiam sive illam ipsam Naturæ nostræ corruptionem, quæ & qualis etiam in renatis reperitur, esse verè ac propriè peccatum originale, licèt fidelibus non imputetur ob fidem.*

Costerus in augm. Enchir. pag. 168. *In baptizatis relinquitur quidem concupiscentia & fomes ad pugnam, ea tamen proprii nominis peccatum non est, tametsi ab Apostolo impropriè nominetur peccatum, tum quia ex peccato nobis inest, tum quia ad peccatum inducit.*

Inde Molanus Theolog. practic. tractat.3. cap.27. concl.1. prop.4. audacter pronunciat, *multas cogitationes contra fidem & imaginationes impuras non esse pec-*

cata, non solum, quia renatis non imputantur, sed etiam, quia imputari non possunt, cùm peccata non sint ex se & Naturâ suâ, ut declarat Bellarm. lib. 5. de amiss. grat. & statu peccati cap. 7.

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex appellatione.* Quicquid Scriptura in propria sede hujus articuli vocat peccatum, illud est verè & propriè dictum peccatum. Atqui Scriptura concupiscentiam in propria sede vocat peccatum. Apostolus enim in 6. 7. & 8. capp. Epistolæ ad Romanos, non semel, sed aliquoties concupiscentiam carnis vocat peccatum, Rom. 6. v. 2, 6, 7, 11, 12, 13. 14, 16, 17, 18, 19. cap. 7. v. 5, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 23, 25. cap. 8. v. 2, 3. & 10. Ergò.

2. *Ex appellationis declaratione.* Quicquid Scriptura ipsa propriè accipiendum esse docet, illud utique in propria significatione accipiendum. At Scriptura ipsa docet, concupiscentiam propriè peccatum dici. Apostolus enim concupiscentiam vocat aliquid *non bonum*, Roman. 7. v. 15. sed *malum*, v. eod. ac illud malum describit tum *privativè, perficere bonum non invenio*, v. 18. tum *positivè, quod odi malum, illud ago*, v. 19. Appellat tale malum, *quod odio dignum, quod crucifigendum*, Rom. 6. v. 6. *mortificandum ac destruendum*, v. eod. quod nos coram Deo *miseros* reddi, Rom. 7. v. 24. & à quo *liberari* quisque pius seriis gemitibus orat, v. 25. Ergò concupiscentia est propriè dictum peccatum

3. *Ex definitione.* Cui propria peccati definitio competit, illud est propriè dictum peccatum. Concupiscentiæ competit propria peccati definitio, 1. Joh. 3. v. 4. Rom. 7. v. 7. cùm sit ἀνομία. Ergò.

4. *Ex cap. 7. Rom. attestatione.* Illam concupiscentiam peccatum esse & lege prohiberi Apostolus asserit, per quam & propter quam adhuc erat *carnalis* & contra suam voluntatem *sub peccatum venundatus*, Rom. 7. v. 14. Atqui illa est concupiscentia carnis, per quam nondum accedente voluntatis consensu, imò contra voluntatem homo peccator constituitur, ut patet ex v. 15. *quod odi, illud facio*, v. 16. *quod nolo, illud facio*, v. 19. *non quod volo bonum, hoc facio.* Ergò etiam concupiscentia carnis, hoc est, primi concupiscentiæ motus, si vel maximè non accedat consensus, sunt peccata & lege Dei prohibentur. Mens D. Pauli per Spiritum renatâ & lex Dei idem volebant, Rom. 7. v. 16. Atqui mens D. Apostoli nolebat sentire motus concupiscentiæ. Ergò etiam lege Dei motus illi repugnabant. Conqueritur Apostolus, *volenti facere bonum, sibi malum adjacere*, Roman. 7. v. 21. Utique ergò concupiscentia est tale malum, quod perfectam legis impletionem excludit, & per consequens est peccatum. Quicquid repugnat legi mentis per Spiritum regeneratæ & captivat hominem in lege peccati, illud utique peccatum est. At talis est concupiscentia, Rom. 7. v. 23. Ergò est peccatum. Quicquid homines in vita spirituali coram Deo miseros reddit, & à quo non nisi per Christum liberamur, illud est peccatum, At concupiscentiæ competit illud, Rom. 7. v. 24, 25. Ergò & hoc. Qui bonum facit, non autem perficit, nondum perfectè implet legem. Atqui Apostolus de se & omnibus renatis testatur, quòd bonum quidem *faciant*, non autem *perficiant*, Rom. 7. v. 18. Ergò nondum perfectè implent

implent legem, videlicet propter adhærentem concupiscentiam, & per consequens concupiscentia illa perfectam legis impletionem impediens, est peccatum. Quicquid est inimicitia adversus Deum & mors, hoc est, mortis causa, illud est peccatum. At φρόνημα τῆς σαρκὸς est *inimicitia adversus Deum & mors*, Rom.8.v.6. & 7. Ergò.

5. *Ex aliorum Scripturæ locorū collatione.* Si figmentum cordis humani tantum malum omni tempore: utiq; prava concupiscentia à peccati accusatione non poterit absolvi. Sed verum prius, Gen.6. v.5. cap.8.v.21. Ergò & posterius. Psal.19. v.13. conqueritur Psaltes, *delicta quis intelligit? ab occultis munda me.* Psal.51.v.12. *cor mundum sibi creari* petit. Ergò agnoscit adhærentes peccatorum sordes & numerum delictorum suam effugere notitiam fatetur. Jerem.17. v. 9. & 10. tanta cordis pravitas ac perversitas in homine statuitur, quam ne ipse quidem satis pernoscere queat. Eam verò peccatum esse quis negabit? Joh.15.v.2. Christus dicit, *discipulos esse purgandos*, quos tamen dixerat *esse mundos*, Joh.13. v.10. Ergò mundities inhærens in hac vita nondum est perfecta, sed concupiscentia in renatis adhuc reliqua, est quædam immundities coram Deo. Si in renatis *caro adhuc concupiscit adversus Spiritum*, utique peccatum in ipsorum carne adhuc habitat. Sed illud, Galat.5.v.17. Ergò & hoc. Ephes.4. v.23. renati jubentur *renovari Spiritu mentis suæ*. Ergò ex parte adhuc sub peccato & carnis vetustate sunt. Coloss.3.v.5. renati jubentur *mortificare membra veteris Adami*. Utique ergò peccatum adhuc in ipsorum carne habitat. Hebr.12. v.1. jubentur renati *deponere circumstans peccatum*. Ergò peccatum in ipsorum carne adhuc habitat. 1. Johan.1.v.8. *Si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Ergò in omnibus renatis adhuc hæret peccatum, licèt remissum & mortificatum.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, Baptismum non ita tollere peccatum, ut in baptizatis nullæ ejus maneant reliquiæ (Ad illas enim peccati reliquias in renatis pertinet etiam prava concupiscentia.)

Dicta illa adducta sunt superiùs lib.2. art.12. de Baptismo cap.3. thesi 1.

2. Quòd quidam agnoscunt, pravam concupiscentiam in renatis adhuc reliquam, esse peccatum.

Bernhardus serm. 6. de Advent. Dom. col. 12. *Alio in loco ait idem Apostolus: Scio, inquit, quòd non est in me bonum, hoc est, in carne mea: & alibi: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus. Sciebat nimirum, non priùs liberandum se esse à pessima illa radice, quæ carni infixa est, à lege peccati, quæ est in membris nostris, donec & ab ipso corpore solveretur, unde & cupiebat dissolvi & esse cum Christo, sciens, quòd peccatum separans inter nos & Deum, penitùs auferri non potuit, donec liberemur à corpore. Audistis de quodam, quem Dominus curavit à Dæmonio, quoniam collidens & multum discerpens eum, Dæmon exivit ab illo. Itaque dico vobis genus illud peccati, quod toties conturbat nos (concupiscentias loquor & desideria mala) reprimi quidem debet & potest per gratiam Dei, ut non regnet in nobis, nec demus membra nostra arma iniquitati peccatis peccato, & sic nulla damnatio*

est his, qui sunt in Christo Jesu, sed non ejicitur, nisi in morte.

Idem serm. 56. in Cantic. *Unicuique nostrûm, qui desideramus adventum ipsius, puto illum nihilominus post parietem stare: dum corpus hoc nostrum, quod certè peccati est, abscondat interim nobis faciem ejus & præsentiam intercludat. Denique, quamdiu sumus in hoc corpore, inquit, peregrinamur à Domino. Non quia in corpore, sed quia in corpore hoc, quod utique de peccato est, & sine peccato non est. Et ut scias, quoniam obstant non corpora, sed peccata, audi Scripturam: Peccata nostra, inquit, separant inter nos & Deum. Et utinam unus mihi tantum obstet paries corporis, solumque obicem patiar id, quod est in carne peccatum, & non multæ intersint maceriæ vitiorum. Vereor enim, ne etiã præter illud, quod in Natura est, quamplurima de propria iniquitate adjecerim.*

Idem serm. 58. super Cantic. *Credite mihi (vitia illa) & putata repullulant & effugata redeunt & reaccenduntur extincta & sopita denuò excitantur. Parum est ergò semel putâsse, sæpè putandum est, imò si fieri possit semper, quia semper, quod putari oporteat (si non dissimulas) invenis, quantumlibet in hoc corpore manens, profeceris. Erras, si vitia putas emortua & non magis suppressa.*

Lombardus 2. sentent. dist. 31. lit. E. *Interior tentatio est, quando invisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur. Et hæc tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando à carne. Nam & Diabolus invisibiliter mala suggerit, & ex carnis corruptione suboritur motus illicitus & titillatio prava: ideoque tentatio, quæ ex carne est, non fit sine peccato: quæ autem est ab hoste, nisi consentiatur, non habet peccatum, sed est materia exercendæ virtutis.*

lib. ejusdem dist. 30. ex Augustino. *Quæ autem est concupiscentia, cum qua nati sumus? Vitium utique est, quod parvulum habilem concupiscere facit, adultum etiam concupiscentem reddit.*

Subjungit Lombardus: *Ex his datur intelligi, quid sit originale peccatum, scilicet vitium concupiscentiæ, quod in omnes concupiscentialiter natos, per Adam intravit, eosque vitiavit.*

(Adeò igitur hoc vitium intellexit esse peccatum, ut etiam concupiscentiam existimârit esse ipsum originale peccatum.)

lib. 3. dist. 17. lit. B. *In Christo caro non concupiscebat contra Spiritum, quia ut Augustinus ait, non nullum est vitium, cùm caro concupiscit adversus Spiritum.*

lib. ejusdem dist. 19. lit. C. *Adhuc expectamus redemtionem corporis: secundùm animas verò jam redemti sumus ex parte, non ex toto; à culpa, non à pœna; nec omninò à culpa, non enim sic ab ea redemti sumus, ut non sit, sed ut non dominetur.*

Thomas part. 3. quæst. 41. artic. 1. ad 3. rationem reddens, *cur Christus non sit passus internas tentationes à carne & concupiscentia progredientes,* respondet: *Tentatio, quæ est à carne, non potest esse sine peccato, quia fit per delectationem & concupiscentiam; & sicut dicit Augustinus lib. 19. de Civ. Dei cap. 4. Non nullum peccatum est, cùm caro concupiscit adversus Spiritum, & ideò Christus Dominus tentari voluit ab hoste, sed non à carne.*

Johannes Gochius Presbyter Mechliniensis (qui floruit seculo decimo quinto) docuit, *verè peccatum remanere in piis, sed non imputari eis, sed remitti propter Christum*, ac refellit Sophistas peccatum

tum in sanctis remanens extendantes.

Cajetanus in Epist. Rom. cap. 7. v. 8. ait, *Concupiscentiam, de qua ibi Apostolus, peccatum etiam esse formaliter, pro quanto est pars peccati originalis.*

Georgius Cassander in Consultat. artic. 2. tit. de Concupiscentia manente in renatis pag. 910. *Magna controversia hactenus extitit de vitiosa illa concupiscentia, quam constat etiam post Baptismum esse reliquam, sitne propriè ratione peccatum, etiam postquam Baptismo remissa est? Sed haec vocis magis, quàm rei contentio esse videtur. Nam primùm ex Augustino & reliquis Ecclesiasticis Scriptoribus convenit, eam concupiscentiam etiam post Baptismum reliquam, rem esse malam, contra quam pugnandum sit, quam Apostolus legem membrorum appellat, repugnantem legi mentis, quae ab Apostolo & eum secuto Augustino peccatum nonnunquam appellatur, non modò quia peccato facta est, sed quòd fomes sit, & incentivum peccati & dominationi mentis resistit. Si igitur peccati rationem in vitio illo & iniquitate, languore, infirmitate ac morbo constituas, cui Spiritu resistendum sit, ne actus illicitos gignat: non ineptè peccatum dicitur. Certè insignis quidam Theologus apertè asserit, etiam in regeneratis manere peccatum, tametsi non imputetur. Sin peccati rationem in ipsa offensa Dei & reatu, cui ex hoc adverso poena & damnatio respondet, sitam intelligas, contendas, in regeneratis non esse peccatum, utpote in quibus facta est remissio peccatorum & reatus omnis solutus. Infirmitas verò illa reliqua, quamvis mala & vitiosa sit, tamen ad peccatum non deputatur, nisi illi ad illicitos actus inclinanti consentiatur. Ita Augustinus apertè dicit, Concupiscentiam in renatis non esse peccatum, quando illi ad illicita opera non consentitur (quam tamen eandem concupiscentiam alibi iniquitatem esse contendit) ideò verò peccatum non esse, quòd ab ejus reatu homo liberatus sit, & nulla damnatione detineatur.*

Postea subjicit Formulam Concordiae de peccato originis & concupiscentia initam Wormatiae Anno 41. inter Eccium & Mensingum, Item Bucerum & Philippum Melanchthonem, quae sic habet: *Fatemur unanimi sententia, omnes ab Adam propagatos secundum legem communem cum peccato originali & ita in iram Dei nasci. Est autem peccatum originale carentia justitiae originalis debitae inesse cum concupiscentia. Consentimus etiam, in Baptismo reatum originalis peccati remitti cum omnibus peccatis per meritum passionis Christi. Manere autem non solùm Apostolicis Scripturis, sed ipsâ etiam experientiâ docti sentimus, concupiscentiam, vitium Naturae, infirmitatem, morbum. De quo quidem morbo in renatis inter nos convenit, quòd maneat materiale peccati originis, sublato formali per Baptismum. Materiale autem vocamus peccati, quod fit à peccato & quod ad peccatum inclinat, quod repugnat legi Dei, quemadmodum & Paulus appellat. Ad eandem etiam rationem in scholis compendio dici solet, manere in Baptizato originis peccati materiale, formale verò rectius est auferri.*

Antonius Marinarius Carmelita in Concilio Tridentino monuit, D. Augustinum *jam senem de hoc argumento* (de concupiscentia post Baptismum in renatis adhuc reliqua) *scribentem ad Bonifacium, clarè enunciâsse, concupiscentiam non esse peccatum, sed ejus causam & effectum. Eandem verbis non minùs apertis con-*

tra

tra Julianum scripsisse, eam & esse peccatum & causam, effectumq; peccati. Neque tamen in Retractationum libris contrariarum istarum propositionum vel meminisse, quod argumento esse debeat, Patrem illum arbitratum, ad fidem quæstionem eam non pertinere, in utramque partem adeo probabiliter posse disputari & controversiam prope verbalem esse: Aliud enim esse, quærere, an res aliqua per se sit peccatum, an verò ratione personæ, quæ excusari mereatur. Exempli causâ, si quis venatum proficiscens, idq; vitæ sustentandæ gratiâ, dum feram perimere cogitat, per ignorantiam insuperabilem interimat hominem, Jureconsulti dicunt, actionem eam esse delictum & homicidium; sed venatorem esse excusabilem, ut in eo peccatum censeri non debeat, propter adjunctam ignorantiæ circumstantiam. Ad eundem modum concupiscentiam, quæ eadem est & ante & post Baptismum, per se quidem esse peccatum, attestante Divo Paulo, eam etiam in renatis pugnare cum lege Dei, cui quicquid repugnat, peccatum esse necesse est; baptizatum nihilominùs excusari, qui Christum induerit, eoq; vestiatur. Articulum igitur uno sensu verum esse, altero falsum; neque fas esse damnare propositionem, quæ possit in bonum sensum accipi, nisi distinctione priùs factâ, Petrus Suavis in Histor. Concil. Trident. lib. 2. p. 200.

Johannes Ferus in cap. 26. Matthæi. *Sancti & pii homines loti sunt, hoc est, per Christum abluti & sanctificati, verùm ea sanctificatio nondum perfecta est, manent enim reliquiæ peccati, quas subinde purgare oportet, pedes igitur, hoc est, affectus animæ, quamdiu in hoc pulvere gradimur, ex toto mundos servare non possumus, quin aliquando voluptati, vanitati aut curiositati animus cedat, plusquam oportet.*

Et paulò pòst. *Mundi quidem sunt credentes in Christo, scilicet per fidem mundati, unde & nihil damnationis est ipsis. Sed tamen in seipsis adhuc sunt peccatores; ob id Scriptura eos & sanctos & peccatores nominat, sed diverso respectu, in quantum Christi membra, sancti sunt: in quantum homines, peccatores & purgatione ulteriori indigent.*

(Si in renatis post Baptismum adhuc manent reliquiæ peccati, propter quas adhuc sunt peccatores, utique prava concupiscentia in illis reliqua est peccatum. Viderunt hoc Censores, unde in Indice Expurgatorio verba illa in sententia posteriore, *sed tamen in seipsis adhuc sunt peccatores*, sic legenda esse jubent; *sed tamen in seipsis, unde peccare possunt, habent*; & rursus, verba illa, *Ob id Scriptura eos & sanctos & peccatores nominat*, per hæc corrigunt, *Et ob id Scriptura eos sanctos, & in quibus inhabitat, quod ad peccandum incitat, nominat*. Index Expurgatorius lit. I. tit. Johannes Ferus.)

Ludovicus Vives in Commentar. lib. 1. August. de Civitate Dei cap. 9. *Tam potentissimè visceribus nostris inhæret rei Venereæ cupiditas, ut ne cogitare quidem de explenda libidine possimus, quin voluptate, nescio quâ, occulta tangamur, quam plerique nimiùm veniale peccatum esse volunt.*

Ludovicus à Ponte in cap. 1. Cantic. lib. 2. Exhortat. 27. pag. 409. *Tentatio interna, quæ à carne & concupiscentia progreditur & ad peccatum allicit, vix contingit sine aliquo peccato, aut sapiùs trahit illud. Propter quod Christus Dominus, qui tentatus dicitur per omnia pro similitudine absque pecca-*

peccato non passus est has internas tentationes, sed omnis ejus tentatio, ut notat Gregorius Homil.16. in Evang. foris fuit, non intus. Postea adducit dictum Thomæ paulò antè pro nostra sententia citatum.

2. Quòd Patrum suffragium nobis largiri coguntur.

Azorius tom.1. moralium lib.4. cap.30. *Augustinus concupiscentiam hanc frequenter appellat malum & peccatum.*

(Nimirum non metonymicè & impropriè, quia est peccati causa, sed propriè, *quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis,* quam rationem tradit lib.5. contra Julianum cap. 3. ubi etiam verbis disertis docet, illam non solùm esse *peccati causam & pœnam,* sed etiam *peccatum.*)

Bellarminus lib.5. de amiss. gratiæ capite 22. §. 15. *Ambrosius eam vocat vitium, iniquitatem & delectationem, mandato Dei adversam.*

(Atqui, docente ipsomet Bellarmino, definitio peccati Johannæa, ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία est generalis, omni peccato competens, & peccatum propriè est legis transgressio, lib. 4. de Justificat. cap.13.)

3. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Bellarminus lib. 1. de Eucharist. cap.9. §. Denique &c. *Dogmata præcipua non nisi propriis verbis tradi solent in divinis literis. Tropi enim locum habent vel in prophetiis ad rem obscurandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel denique in cohortationibus ad rem amplificandam, non autem in dogmatibus, quæ præcisè credi aut servari debent.*

Ibid. §. Ultimò probatur &c. *Communis regula Scripturæ explicandæ hæc est, ut nunquam dimittamus proprium verborum sensum, nisi cogamur ab alia aliqua Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Ecclesiæ explicatione, alioqui enim peribit fides & remanebit sola opinio de rebus divinis, & aperietur porta infinitis erroribus.*

lib. ejusdem cap. 11. resp. ad 8. argum. *Non negamus, in verbo Calix* (in verbis Cœnæ) *esse tropum, sed tropum ibidem clarissimè explicatum, quod de tropo, qui constituitur in voce corpus, dici non potest.*

lib. ejusdem cap.12. §. Sed tota &c. *Sensus proprius & literalis semper est eligendus, nisi evidenter probetur contrarium. Neque debent à nobis petere Adversarii, cur sequamur proprium verborum sensum. Simile enim id esset, ac si quis peteret ab iis, qui sunt in itinere, cur sequantur viam communem & tritam, nemo enim sanus id quærit, vel cur ingrediamur per portam, non per fenestram.*

(Ex illis sic concludimus: Quod Scriptura in propria sede hujus articuli vocat peccatum, illud est verè & propriè dictum peccatum. Ratio connexionis patet ex allegatis Bellarmini verbis. Jam verò Scriptura in propria sede hujus articuli Rom.6.7. & 8. concupiscentiam vocat peccatum.

Bellarminus lib. 5. de amiss gratiæ capite 5. §. Johannes &c. *Apostolus concupiscentiam carnis, quam in se quoq; ipse, quamvis justificatus & sanctus experiebatur, peccatum frequenter appellat.*

Pererius Disput. 8. in cap.7. Rom. *Vocabulo peccati Apostolus intellexit fomitem sive concupiscentiam è peccato natam & incitantem ad peccatum.*

Cajetanus ibid. *Nomine peccati significatur fomes internus, h. e. inferior pars animi tendentis ad bonum delectabile secundùm sensum seu mundum.*

Salmero ibid. *Voce peccati Ambrosius intelligit Dæmonem, qui homini causa fuit & initium peccati: sed reverà hæc significatio longè à sua proprietate vocem distrahit. Quare Augustinus rectiùs fomitem intelligit, seu habitualem concupiscentiam in carne hominis habitantem, quæ inordinatè tendit ad bonum delectabile secundùm sensum & mundum, & ad omne malum impellit.*

Stapletonus in Antidoto h. l. *Peccatum, id est, pravitas vitiosa cordis humani.*

Ribera in Comment. Hebr. 12. v. 1. super verba: *Deponentes circumstans peccatum &c. Concupiscentiam carnis adversus Spiritum intelligit, quam Apostolus sæpè solet appellare peccatum.* Conclusio sponte emergit. Ergò concupiscentia est verè & propriè dictum peccatum.)

Secundò, Tannerus in Exam. relat. Hunn. cap. 13. §. Sed quia &c. *Sceleratum est, modum loquendi, & quoad rem ipsam verum, & per se Scripturas imitantem, tanquam blasphemum & inauditum portentum traducere.*

(Subsumimus. Modus loquendi, quo concupiscentiam in renatis post Baptismum reliquam, vocamus peccatum, per se imitatur Scripturas, quia Apostolus eam aliquoties peccatum vocat, ut ex Bellarmino, Riberâ & aliis audivimus. Ergò.)

Tertiò, Bellarminus in disputatione de Concupiscentia passim fatetur, *Concupiscentiam esse legem membrorum, repugnantem legi mentis, esse peccati fomitem, esse tentationum fontem, esse vitiatam animi potentiam, assimilari canibus rabiosis, esse iniquitatem in carne materialiter, in mente formaliter, esse peccatum, esse vitium, repugnare virtuti, esse illicitam, odio haberi à Deo, repugnare legi Dei, non solùm in carne, sed etiam in mente sedem habere, contra Spiritum usque ad mortem pugnare, impedire rationem, longè pejorem esse bestiarum concupiscentiâ &c.*

Vide Indicem generalem tom. 4. in voce Concupiscentia.

Salmero in Prolegom. in Epist. Pauli parte 3. Disput. 31. concupiscentiam sic describit, quòd sit *defectus & deordinatio seu deformitas quædam Naturæ humanæ, ut que de illa loqui Apostolum 1. Joh. 1. v. 8. Si dixerimus, quòd peccatum nō habemus; nec non Paulum Rom. 5. v. 13. Usque ad legem peccatum erat in mundo.*

Benedictus Pererius Disp. 7. in cap. 8. Johan. num. 18. *de concupiscentia exponi posse* scribit *illud Christi, Joh. 8. Omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.*

Idem Disputat. 1. in cap. 8. Rom. num. 9. *primos concupiscentiæ motus indeliberatos atque involuntarios* vocat *pravos & illicitos.*

(At si hæc vera sunt, ut sunt verissima, quomodo negari potest, concupiscentiam in se & suâ Naturâ esse peccatum?)

Quartò, concedunt omnes, concupiscentiam esse languorem Naturæ.

c. Illud relatum caus. 15. quæst. 1. *Sive voluntate, sive ex infirmitate peccata procedant, palàm est illa imputari. Sed carnis infirmitas dupliciter intelligitur. Est enim languor Naturæ, qui carnis concupiscentia appellatur, quæ veriùs animæ infirmitas dici potest. Sed ideò carnis infirmitas dicitur, quia acci-*

accidit animæ ex conjuncta carnis corruptione. Porrò alia est infirmitas, quæ propriè carnis dicitur, quâ Elementorum seu humorum concordiâ turbatâ ipsa caro afficitur & tandem dissolvitur. Similiter animi infirmitas duplex est. Una, quæ vitium appellatur, quâ anima à Deo separatur, ut est ira, odium & alia hujusmodi. Alia infirmitas animi, quæ cùm ipsa non sit peccatum, est tamen pœna & causa peccati, ut oblivio & ignorantia.

Lombardus 2. sentent. dist. 30. G. *Quid ergò originale peccatum dicitur? fomes peccati, scilicet concupiscentia vel concupiscibilitas, quæ dicitur lex membrorum sive languor Naturæ, sive Tyrannus, qui est in membris nostris, sive lex carnis.*

(Languor ille Naturæ ex peccato relictus sive prava concupiscentia est morbus quidam animi. Utique ergò peccatum est. Languor enim ille est privatio sanitatis inesse debitæ. Illa sanitas animæ erat rectitudo, integritas & plena cum lege conformitas. Qualis ergò morbus, quale malum sit iste languor, ex opposito habitu rectissimè cognosci potest. Morbus corporis est tantùm malum pœnæ, sed animæ morbus est, & *malum culpæ & malum pœnæ.*)

Quintò, concedunt, peccata ex concupiscentia orta, imputari ad pœnam.

(Utique ergò concupiscentia est peccatum.)

c. Quod autem caus. 15. quæst. 1. *Peccata alia penes voluntatem animi, alia circa Naturæ infirmitatem videntur &c. Ex voluntate itaque peccata procedunt, quæ libero mentis arbitrio & delinquendi proposito committuntur. Porrò infirmitas animi est ignorantia. Carnis infirmitas est ejus concupiscentia. Ex utraque autem infirmitate quæ procedunt, imputantur ad pœnam &c. Ex carnis infirmitate procedunt, quæ Naturæ languore fiunt, quæ nisi imputarentur ad pœnam, nequaquam Apostolus lege carnis gravatus diceret: Infelix ego homo &c. Sive ergò penes voluntatem, sive penes infirmitatem peccata consistant, semper imputantur ad pœnam.*

Sextò, Stapletonus in Antidot. Epist. Roman. cap. 7. pag. 363. *Aliquo sensu etiam ipsis renatis hæc ipsa in se concupiscentia, quoad primos ejus motus pravaq; desideria, in hoc præcepto, Non concupisces, continetur, non quòd sub pœna peccati mortalis aut venialis obliget hoc præceptum, sed quòd doceat Naturæ morbum & quærere Medicum, & quòd ad quotidianum profectum docendo incitet.*

(Si concupiscentia præcepto Dei prohibetur, quomodo non erit peccatum? Frustra elabi conatur per distinctionem inter prohibitionem *per modum doctrinæ* & *per modum obligationis*, quo effugio etiam Bellarminus utitur, cùm omnis prohibitio legalis non per modum nudæ doctrinæ, sed per modum efficacis obligationis nos coërceat.)

Septimò, idem Stapletonus lib. 3. de Concup. in renatis cap. 2. scribit: *Fatemur, concupiscentiam esse quandam iniquitatem & aliquando obliquitatem, non modò contra dominatum mentis, verùm etiam contra legem Dei:* cum quo congruit illud Wilhelmi Lindani lib. 3. Panopliæ cap. 19. sub finem: *Donec desideria ista mala Spiritum vexant, & ad carnis delicias solicitant; non impletur, quod prohibetur: non concupisces.*

(Subsumimus ex Bellarmino lib. 4. de Justificat. cap. 13. *Non quod est præter,*

sed quod est contra legem Dei, est mortale peccatum: nec enim aliter peccatum intelligi potest, quàm quòd sit legis transgressio.

Proinde ἀνόμως prorsus, quod Andradius in Defens. Concilii Trident. lib. 5 pag. 791. scribit, *Concupiscentiam ἄνομον, hoc est, divinæ legi contrariam dici quodammodo posse, quæ probibet non concupiscere: & tamen non esse verè propriéq; peccatum.*

Octavò, idem Stapletonus in Antid. Rom. 7. pag. 364. *Judæi homines valdè literales & crassi, non intelligebant mentalem mœchiam, homicidium & furtum etiam cum consensu rationis conjunctum, esse peccatum,*

ibid. pag. 362. *Magni peccatores absque probibente lege nesciunt voluntarios illos concupiscentiæ motus esse peccata.*

(Atqui Apostolus Paulus etiam ante suam ad Christum conversionem non erat adeò literalis ac crassus, nec tantus peccator, ut voluntaria illa delicta interiora non agnosceret esse peccata, Philip. 3. v. 6. 2. Tim. 1. v. 3. Act. 23. v. 1.

Stapletonus in Antidot. pag. 369. *Apostolus conversatus est in omni conscientia bona coram Deo, ergò veram coram Deo non externam tantùm justitiam coluit.*

pag. 370. *Qui in omni conscientia bona conversatur ante Deum, ejus intima cordis pravitate non scatent, sed planè pura sint.*

Proinde quando dicit, *Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces,* non loquitur de voluntariis concupiscentiæ motibus, quos saniores gentiles ex lumine Naturæ agnoverunt esse peccata, & quos non nisi homines literales & crassi & magni peccatores pro peccatis non habent; sed loquitur de primis concupiscentiæ motibus, ad quos nondum accedit consensus, qui non possunt, nisi ex lege pro peccatis, agnosci.)

Nonò, Thomas Aquinas lect. 1. in cap. 8. Rom. testis est, *Nonnullos ex loco Rom. 8. v. 1. Nihil est damnationis his, qui sunt in Christo Jesu: concludere, quòd in infidelibus, qui non sunt in Christò Jesu, etiam primi motus sint peccata mortalia, quamvis eis non consentiant.*

(Atqui, si in non renatis sunt peccata actu mortalia, utique etiam in renatis erunt suâ Naturâ peccata: quamvis ipsis non imputentur, sed propter Christum remittantur & fiant venialia.)

Denique ipsa Concilii Tridentini verba, si purè, prout jacent, spectentur; non videntur ulterius quidquam exigere, *quàm concupiscentiam non esse peccatum renatos damnans, aut ira divinæ reos faciens.* Damnat enim sess. 5. can. 5. eos, qui negant, *reatum originalis peccati per Baptismum remitti, aut non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed tantùm radi aut non imputari.*

(Ubi videntur peccati nomine reatum sive culpam intellexisse, quam peccatum suâ Naturâ infert: in qua significatione vox peccati usurpatur 2. Samuelis 12. v. 13. 1. Regum 1. v. 21. atque hoc velle: Si quis reatum illum non planè remitti, sed partem remitti, partem retineri, & quatenus retinetur, haberi solum pro non retento asserat, eum anathema fore: quod ipsum etiam nos rejicimus. Hanc expositionem confirmat, quòd Concilium sublationem omnis peccati, quod vocat, frequenter ita interpretatur, *propter quod nihil damnationis renatis inferatur, Deus in renatis nihil oderit, quanquam odisse aliquid possit, quod*

in

irrenatis est, & tamen in iis non edit, quod non nominetur renatos ab ingressu cœli, quod non noceat non consentientibus, quæ singula planum est non *de reatu peccati in se, sed de reatu subjecti*, in quo concupiscentia habitat, intelligenda esse.

4. Dissensiones Adversariorum.

Primò, Granatensis Domin. 1. Advent. conc. 1. *Servitus ex peccato originali orta & Rom. 7. v. 23. descripta, in piorum mentibus vix habet locum, quos unicus Dei Filius in libertatem asseruit.*

Renatus Benedictus in Panoplia. *Hoc loco* (Roman. 7.) *abutuntur ignoranter, qui ex eo colligunt, adhuc in regeneratis manere reverà peccatum, ipsumq́; concupiscentiæ fomitem peccatum esse contendunt. Nam manifestum est ex ipso textu, Apostolum loqui de homine nondum justificato, qui quidem duce Naturâ & lege docente, vult facere & amat bonum, quod exequi non valet, quia adhuc est sub potestate peccati. Secus autem longè est de homine justificato, in quo non dominatur peccatum. Hanc expositionem confirmat finis capitis, in quo ita habetur: Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis hujus? Sequitur responsio: Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Eandem etiam confirmat initium octavi capitis: Nihil ergò damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundùm carnem ambulant, lex enim Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati & mortis. Unde collige, quòd in fine præcedentis capitis loquebatur de homine non regenerato in sua persona, ut nunc de justificato in eadem sua persona.*

Eadem est sententia Peltani in libr. de Peccat. origin. tract. 14. Argumenti loco adducit illud, *quòd cum summa illa perfectione, vitaq́; integritate & sanctimonia, quâ Paulus cumulatißimè ornatus erat, parum admodum convenire videatur, peccatum in se operatum esse omnem concupiscentiam, se esse carnalem, venundatum sub peccato &c.*

Contrà Stapletonus in Antidot. ad caput. 7. Rom. *Ego carnalis sum, ait in sua & hominis regenerati persona Apostolus.*

Bellarminus lib. 5. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 10. itidem scribit, *quosdam ex veteribus statuere, quòd Apostolus loquatur non de seipso & aliis regeneratis, sed in persona impiorum, qui ab ipso peccati fomite in varia flagitia pertrahuntur, interim tamen rationis lumine ea quodammodò agnoscunt ac detestantur.* Sed huic exceptioni non multùm tribuit, verùm aliam eidem subjungit ac præfert. (Præsertim cùm priori illi renunciârit August. lib. 6. contra Julian. cap. 11.)

Secundò, Bellarminus d. l. latè disputat, *etiam primos concupiscentiæ motus aliquo modo lege Dei prohiberi.*

Sed mox subjungit, *probabile etiam esse, quod alii docent, præcepto: Non concupisces: non prohiberi ullo modo motus involuntarios, sed assensum tantùm.*

Tertiò, idem Bellarminus dicto loco in exceptione ad nostrum argumentum, *quòd motus concupiscentiæ involuntarii legi Dei repugnent, quia mens Apostoli legi divinæ conformis eos sentire nolebat*, tria affert, quæ sibi invicem adversantur.

Nam 1. dicit, *motus concupiscentiæ prohiberi à lege ratione finis, non autem ratione mediorum.* 2. *Consensum Apostoli cum lege in eo consistere, non quòd rem eandem velint aut nolint Paulus & lex; sed quòd Paulus velit aut nolit id, quod lex jubet eum velle, hoc est, concupiscentiis resistere.* 3. *Et Apostoli* men-

mentem & legem nolle concupiscentiam ut objectum, interim Apostolū concupiscendo legem non transgredi, cum non voluntariè concupiscat; perinde ut cædes involuntaria non est peccatum.

(At si primi concupiscentiæ motus etiam involuntarii lege prohibentur, non potest consensus ille legis & mentis statui ἐν τῷ *resistere concupiscentiis*; & sic responsio secunda tollit primam. Vicissim, si mens Apostoli & lex Dei nolunt concupiscentiam ut objectum, utique rem eandem nolunt, & sic responsio tertia evertit secundam. Præterea si illud solum, quod actu voluntarium, est transgressio legis, tollentur omnia ignorantiæ & infirmitatis peccata: si illud solùm, quod actu voluntarium, est peccatum, negabitur in universum originale peccatum. Neutrum consequens admittunt Pontificii. Ergò nec antecedens asserere debent.)

Quartò, idem Bellarminus d.l. cap. 11. in responsione ad dictum Apostoli Galat. 5. v. 17. *Caro concupiscit adversus Spiritum &c.* scribit, *Concupiscentiam illam non esse propriè peccatum, dum ei Spiritus reluctatur; cùm non sit, nisi in carne, quæ sedes peccati esse non potest.*

Sed idem Bellarminus lib. 5. de amiss. gratiæ cap. in resp. ad argumentum 2. sic scribit: *In multis locis divinæ Scripturæ sine dubio per carnem intelliguntur omnes potentiæ tum inferiores, tum superiores per peccatum corruptæ: unde etiam videmus ad Gal. 5. inter opera carnis hæreses referri.*

(Si per carnem, cui Spiritus reluctatur, Galat. 5. intelliguntur omnes potentiæ tum inferiores, tum superiores: quomodo dici potest, concupiscentiam illam, cui Spiritus reluctatur, non esse peccatum, cùm non sit, nisi in carne, quæ sedes peccati esse nequit?)

Idem Bellarminus d.l. cap. 15. §. Cæterùm &c. *Negandum non est, etiam in parte superiore simile vitium* (pravæ concupiscentiæ) *inveniri. Nam ea quoque animæ pars prona est ad concupiscendos honores, inanem gloriam, & alias vanitates, & etiam si nolumus, interdum parit ejusmodi desideria. Quocirca B. Paulus, cùm dixisset Gal. 5. carnem concupiscere adversus Spiritum, statim enumerans opera carnis, nominavit non solùm fornicationem, ebrietatem & alia id genus, sed etiam idololatriam, hæreses, inimicitias &c. quod diligenter notavit Augustinus lib. 14. de Civitate Dei cap. 2. 3. & 4. ubi demonstrat, carnem interdum sumi pro toto homine, qualis est sine gratia Dei post lapsum Adæ. Itaque concupiscentiæ vitium, licet præcipuè in sensualitate, tamen etiam in mente sedem habet. Sanctus autem Augustinus in libris contra Pelagianos ideò pene ubique loquitur de vitio sensualitatis, quia in sensualitate magis hoc vitium se prodit, non quòd ignoraret etiam in mente locum habere.*

(Quomodo cum his conciliari potest, quòd concupiscentia, adversus quam Spiritus concupiscit, non sit propriè peccatum, cùm non sit, nisi in carne, quæ sedes peccati esse non potest?)

Exceptio Adversariorum.

Ad argumentum ex capite 7. Rom. ductum, *Concupiscentia in renatis reliqua, vocatur mala. Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam malum mihi adjacet. Ergò est peccatum*, excipit Bellarminus lib. 5. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 10. resp. ad 5. *Augustinum libr. 1. contra duas Epistolas Pelag. cap. 10. satis commodum*

modum hujus loci sensum indicâsse, in quo nihil subintelligi debeat. Vult enim illud bonum conjungi cum lege, non cum verbo facere; ut hic sit sensus: Invenio igitur legem bonum quoddam esse mihi volenti facere, id est, volenti bene operari, & secundùm legem velle vivere: ideò autem legem invenio esse quoddam bonum, quoniam malum concupiscentiæ adjacet mihi. Dum enim ab una parte malum adjacens incitat ad peccatum, ab altera lex Domini bona retrahit à peccato. Itaque non potest ex hoc loco effici, non posse legem servari, aut concupiscentiam involuntariam esse peccatum.

Resp. Toletus in hunc locum sic commentatur: *Mihi illa est visa legitima* (expositio) *ut hæc lex non sit illa, de qua dictum priùs, Lex spiritualis est, & sancta: sed ea, de qua paulò pòst adjungit. Invenio legem in membris meis. Nam quæ sequuntur, declarant hanc sententiam. Legem ergò appellat legem carnis & vim concupiscentiæ impedientem à bono perficiendo & in malum impellentem. Est ergò sensus: Invenio legem mihi facere bonum volenti: hæc autem lex est malum, quod mihi adjacet, quo trahor ad peccandum, & ad legem, quam confessus sum, mente esse bonam, transgrediendam.*

Eandem expositionem probat Dominicus à Soto.

(Illa verò argumentum nostrum liquidissimè confirmat. Quinimò nec Augustini expositio illud enervat: manet enim oppositio inter bonum & malum, ex qua vis argumenti pendet.)

Argum. Adversariorum.

1. Jacob. 1. v. 15. *Concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum. Ergò concupiscentia, id est, potentia prona & primus ejus motus absque consensu nondum est peccatum.*

Resp. 1. Si verum est hoc Bellarmini argumentum, consequens fuerit, concupiscentiam non solùm in renatis, sed etiam in non renatis non esse peccatum, loquitur enim Apostolus de concupiscentia *in genere*, non restricta ad fideles, sed generalissimè considerata. At consequens hoc vix admittent Pontificii.

2. Quinimò possem vi hujus argumenti penitùs negare peccatum originis. Labes originalis parit peccatum, scilicet actuale. Ergò ipsa non est peccatum. *Per inobœdientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi*, Rom. 5. v. 19. Ergò illius inobœdientia non fuit peccatum. Consequens Pontificii non admittunt.

(Distinguit Apostolus peccatorum gradus, & de peccato actuali mortali quærit, unde illud oriatur. Respondet autem, ex concupiscentia prava, non à Deo oriri. Quamvis igitur in renatis concupiscentia habitualiter inhærens & primi concupiscentiæ motus, quibus per Spiritum resistitur, non sint *actualia mortalia peccata*, ex eo tamen inferri nequit, *quòd nullo modo sint peccata*: aliàs procederetur à negatione unius speciei ad negationem totius generis.)

3. Per *generationem mortis*, quam Jacobus peccato tribuit, non intelligitur mortis meritum simpliciter, quod etiam aliis gradibus tribui debet, sed ipsius extremi supplicii inflictio: per peccatum autem consummatum intelligitur consuetudo & perseverantia peccandi, cui assuescunt, qui negligunt priora illa reprimere; & tandem impœnitentes in mortem incidunt.

Agno-

Agnoscit hoc Estius, in locum illum Jacobi sic commentatus: *Quia, postquam semel quis abjecto Dei timore, quo deterrebatur, in opus peccati proruperit, non contentus est illud semel fecisse, sed audacior factus subinde repetit, unde in frequentationem & consuetudinem peccandi venit, quò fit, ut tandem ducatur ad mortem.* Addit. *Non enim dicitur peccatum consummatum generare mortem, quia facit hominem dignum morte, sed quia hominem reipsâ ducit ad mortem, quod de peccato nondum consummato non perinde verum est, nempe, quia, ut antea dixit, facilius sanatur.*

(Ex quo apparet, locum illum nihil facere ad distinctionem peccatorum mortalium & venialium, sensu Pontificio acceptam.)

4. *Peccati* nomen quandoque sumitur *generaliter* pro omni eo, quod est contra legem justitiæ: quandoque verò *strictius* pro actibus singularibus recedentibus sigillatim à singulis præceptis, quales sunt homicidium, furtum, mendacium. Negamus, Jacobum disparâsse concupiscentiam à peccato *universaliter*, sed à peccatis singularibus. Dicimus autem, Jacobum nomine peccati intellexisse strictè singularia illa peccata, quæ verè sunt ejus concupiscentiæ effecta in singulis hominibus, tum baptizatis, tum non baptizatis. Non est autem necessarium, si non sit concupiscentia peccatum, qualia peccata sunt singularia, ideò nullum esse peccatum.

5. Non tantùm disparatur concupiscentia à peccato constituto in ultimo gradu, sed etiam reliqui gradus, nimirum suggestio & delectatio. At ipsi Pontificii *delectationem*, id est, *consensum imperfectum* non diffitentur *esse peccatum saltem veniale.*

Bellarminus lib. 1. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 3. *Venialia peccata ex subreptione sunt, quæ pleno voluntatis assensu carent.*

Si igitur disparatur delectatio à peccato postremo nominato apud Jacobum, & tamen est peccatum. Ergò non potest statui, quicquid apud Jacobum à peccato disparatur, illud non esse peccatum. Jacobus nominatim appellat peccatum, quod erumpit foras & se aperit opere. Quòd si peccatum illud duntaxat sit, quod concupiscentia peperit, sequetur, peccatum non esse, quod illa concepit, nedum ut pro peccato habeatur, quod abstrahit & inescat. At ne ipsi quidem Pontificii negant, peccatum conceptum esse veri nominis peccatum, quia conceptio fieri nequit sine consensu.

Argum. 2. Rom. 7. v. 18. *dicit Apostolus, concupiscentiæ malum non in se, sed in carne esse, constat autem, carnem non esse capacem peccati propriè dicti.*

Resp. 1. Repetantur ea, quæ ex Bellarmino lib. 5. de amiss. gratiæ cap. 7. & 15. sunt adducta, ubi disertis verbis Bellarminus fatetur, *nomine carnis omnes potentias, tum inferiores, tum superiores per peccatum corruptas, adeóq; totum hominem, qualis est sine gratia Dei post lapsum Adæ, intelligi.*

2. Adamus Conzen in cap. 7. Rom. v. 18. quæst. 1. *In confesso est crebrò in sacris literis carnem accipi pro omnibus potentiis, tum inferioribus, tum superioribus peccato corruptis, ut constat Gal. 5.*

3. Antonius Marinarius Carmelita in

in orat. habita in Concilio Trident. Domin. 4. in Quadrageſ. Anno 1546. *Atque hic graviter errant, qui in carnis appellatione nil intimiùs conſiderant, quàm eam hominis partem, quæ ſenſibus ornata nobis cum brutis communis eſt; quaſi ſpiritualis noſtra regeneratio ad inferiorem & non ad ſuperiorem potiùs partem pertineret. Altiùs itaque carnis ingenium concipiendum eſt, ut ſpectans ad mentem, rationem, voluntatem, totum denique hominem, quem carnis concupiſcentiâ & originis peccato maculatum eſſe ſcimus, quamobrem Paulus eum carnem eſſe ſtatuit, dum illum vocat animalem, qui non recipit, ac etiam pro deriſu & ſummâ ducit ſtultitiâ ea, quæ ſunt ſapientiæ Dei, in quare præſertim ſita eſt ſapientia carnis.*

4. Benedictus Arias Montanus in arcano ſermone cap. 82. *Caro humana audaciâ corruptelaq́ʒ, omnis Spiritus puritati & legis divinæ integritati repugnans, atque ut una complectamur definitione, hominem Adami veteris filium, paternæq́ʒ nequitiæ heredem.*

5. Stapletonus in Antidot. Roman. 7. pag. 394. *Caro vel ipſum inferiorem & carnalem appetitum, qui menti & ſuperiori rationi repugnat, vel carnalem aliquem & inordinatum affectum in ipſa mente ac ſuperiori ratione ſignificare poſſe videtur.*

(Excipiunt quidem, *in aliis Scripturæ locis Johan. 3. Galat. 5. non autem Rom. 7. carnis nomine omnes potentias & totum hominem intelligi*: ſed argumenta, quibus hoc probare conantur, non ſunt efficacia. Opponit Apoſtolus ſeipſum Spiritu renovatum peccato in carne adhuc habitanti, ac *mentis nomine* intelligit animam totam, quatenus renovata eſt: *carnis nomine* eandem totam, quatenus adhuc ſub carnis vetuſtate conſtituta eſt.)

6. Bellarminus dicto loco §. Adde ultimò &c. ſubjungit: *Etiamſi cogeremur nomine carnis intelligere omnes animæ potentias, tamen omninò dicendum eſſet, nomen carnis in juſtificatis non pertinere ad voluntatem ſive mentem, niſi quoad primos quoſdam motus indeliberatos, ſed nec ſuperior animæ pars peccati propriè dicti capax, ut prævenit ſuo motu judicium rationis, cùm non poſſit eſſe juſtitia in parte animæ inferiore, vel etiam ſuperiore, ut prævenit judicium rationis. Ergò nec peccatum propriè dictum in ea erit.*

(Atqui originalis juſtitiæ pars erat promtiſſima illa inferioris partis erga ſuperiorem ſubjectio, atque omnium virium cum lege conformitas. Ergò peccatum originali juſtitiæ oppoſitum, etiam in illa virium ſuperiorum & inferiorum repugnantia ſtatuendum.)

7. Maldonatus in caput 3. Johan. v. 6. ſic commentatur: *Totus homo dicitur ex carne naſci & totus caro eſſe, quamvis animus, altera ejus pars nec ex carne naſcatur, nec caro ſit, quia ex ſanguinibus & voluntate carnis & ex voluntate viri, hoc eſt, carnali & humano more natus eſt, quo qui naſcuntur, peccatores, hoc eſt, carnales, naſcuntur. Et animus ipſe, licèt ſubſtantia ſpiritualis, peccato inquinatus, carnalis eſt. Contrà verò caro, cùm peccato libera eſt, Deoq́ʒ conjuncta, Spiritus dicitur.*

8. Eſtius in cap. 1. Jac. *Falluntur, qui concupiſcentiam volunt pertinere ad ſolum appetitum ſenſitivum, cùm Paulus inter opera carnis recenſeat inimicitias, contentiones, hæreſes, ad quæ vitia appetitus ſenſitivus non attingit. Quamvis etiam ex hac ipſa*

Apostoli Jacobi sententiâ, quâ peccati tentationem ad propriam cujusque concupiscentiam refert, refelli possunt. Loquitur enim universè de peccatis, sive quæ carnalia dici solent, sive quæ spiritualia, adeò ut ex hoc loco probabiliter statui possint hæc duo: Post lapsum primi parentis omnia peccata committi ex tentatione carnis, seu concupiscentiâ; & non omnia committi ex tentatione Diaboli.

Argum. 3. *Reatus est omninò inseparabilis ab eo, quod suâ Naturâ dignum æternâ damnatione. Quia ergò nulla damnatio est in renatis Rom.8.v.1. ideò esse nullum peccatum.* Tapperus, Roffensis, Soto, Bellarminus.

Resp. 1. Reatus non tollitur à concupiscentia, sed ab homine renato, qui per fidem est in Christo.

Bellarminus concedit, *Deum odisse concupiscentiam, & tamen non odisse renatos, in quibus est concupiscentia.*

Pari ratione nos dicimus, concupiscentiam esse rem suâ Naturâ damnatione dignam, & tamen renatos propter eam non damnari.

Bernhardus serm. de Cœna Dom. *Licèt damnationem abstulerit Christus, tamen ad humiliandos nos peccatum adhuc patitur in nobis & graviter nos affligere, ut sentiamus, quid gratia nobis præstet, & semper ad illius gratiæ auxilium recurramus.*

2. Benedictus Justinianus in Commentar. Rom.8. locum hunc πνευματικῶς sic explicat: *Nullâ ratione motus illi impuri, qui à Natura depravata ortum habent, vitio vertuntur, nullaq; propterea imminet condemnatio.* Hoc est, ut idem in annotat. *Quanquam reverâ etiam in justis insunt, non tamen iis feruntur impensa, sed per Christi fidem condonantur.*

3. Bellarmini abbreviator Baptista Desbois argumento Bellarminiano addidit limitationem. *Quamdiu proximum manet fundamentum hujus relationis, nec variatur correlatum, sed suo modo est; tamdiu relatio manet.*

(Jam verò reatus relatio est peccatoris ad legem, cujus fundamentum est ipsum peccatum. Sed reatus non est relatio peccatoris ad gratiam, imò remissio potiùs, quæ ipsa habet idem fundamentum, nempe peccatum, quod necessariò supponitur. Quid mirum ergò, si manente eodem peccato, mutatur relatio, quandoquidem mutatur terminorum alter? mutari autem terminum manifestum est, tum ex hoc ipso Apostoli dicto, tum ex cap.6. Rom. v.14. *Non estis sub lege, sed sub gratiâ.*)

4. Τὸ κατάκριμα in Scriptura *actum & sententiam condemnationis* significare, non *qualitatem subjecti condemnandi* agnoscunt in h. loc. Contzen quæst.1. Toletus annot.11. Sic Johan.12.v.31. *Nunc judicium est mundi,* significat actum. Nunc mundus judicatur, non qualitatem, nunc judicabilis est mundus. Sic Roman.5. v.16. 2.Corinth.5.v.9. 1.Timoth.5.v.12. Jacobi 3. v.1.

Argum. 4. *Si concupiscentia est verum peccatum & semper manet in homine, quantumvis justificato, sequitur, Christum non verè, sed imputativè tantùm nos à peccatis redemisse & liberâsse, esseq; Diabolum Christo potentiorem, cùm ille verè potuerit inquinare, Christus non potuerit verè mundare. Consequens absurdum, ergò & antecedens.* Bellarmin.

Resp. Posset quis eodem modo argumentari. Renati adhuc morti sunt obnoxii,

xii, ut Pontificii concedunt & experientia testatur. Ergò Diabolus potentior Christo, cùm Diabolus hominem reipsâ morti subjecerit, quem Christus nondum liberaverit.

Argum. 5. *Patres negant, concupiscentiam in renatis esse peccatum.*

Resp. 1. ex Bellarmino lib. 2. de grat. & lib. arbitr. cap. 14. *Patres, cùm ad populum verba facerent, ea dicebant, quæ utiliora videbantur ad excitandos homines ad bona opera.*

2. Ex Georgio Cassandro in Consultat. artic. 2. pag. 910. *Si peccati rationem in vitio illo & iniquitate, languore, infirmitate ac morbo constituas, cui Spiritu resistendum sit, ne actus illicitos gignat, non ineptè peccatum dicitur &c. Sin peccati rationem in ipsa offensa Dei & reatu, cui ex hoc adverso pœna & damnatio respondet, sitam intelligas, certum est, in regeneratis non esse peccatum.*

Argum. 6. *Concupiscentia est effectus & pœna originalis peccati. Ergò non est ipsum peccatum originis.*

Resp. ex Bellarmino lib. 2. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 14. *punit Deus peccata peccatis.*

(Concupiscentia est pœna peccati respectu actualis peccati ab Adamo commissi; interim ipsa quoque est peccatum, quia ut in nobis hæret, legi divinæ repugnat. August. lib. 5. contra Julianum cap. 3.)

Argument. 7. *Non est in potestate nostra, non habere primos illos concupiscentiæ motus.*

Maximilianus Sandæus in Castigat. Cauteriatæ concupiscent. pag. 155. *Nihil propriè est contra legem, quod vitatu est impossibile, talis verò est concupiscentia.*

ibid. *Lex ut nihil vetat vitatu impossibile: ita nihil præcipit factu impossibile.*

Resp. Hac ratione penitùs tollitur peccatum originale, cùm non sit in nostra potestate, an cum peccato, an sine peccato originali nasci velimus. At Pontificii nolunt videri, quòd negent peccatum originis. Ergò nec utantur tali hypothesi, quæ peccatum originale penitùs tollit.

Thesis secunda. Peccatum originis non est nuda privatio, sed etiam vitiosa qualitas.

Ἔκθεσις. 1. Quando concupiscentiam pravam dicimus esse *positivam qualitatem*, non intelligimus hoc secundùm ἀκρίβειαν Metaphysicam. Metaphysici subtiliter distinguunt inter rem ipsam & malum rei adjacens, quod semper dicunt esse privativum, non autem positivum quid. Scriptura quando peccatum originis describit, non nudâ tantùm privatione, sed etiam per pravam concupiscentiam, adeoque per vitiosam qualitatem, imitatur modum loquendi Ethicis usitatum. Illi enim agnoscunt vitiosos habitus & malas actiones.

2. Juxta Metaphysicam ἀκρίβειαν malum consideratur dupliciter, vel *abstractivè*, sive in abstracto: vel *concretivè*, sive in concreto. Concretivè acceptum malum complectitur simul illud, quod deformat seu vitiat; sive sit actio, sive passio, sive habitus, sive substantia, unde dicitur *actio mala, passio mala, habitus malus*. Abstractivè acceptum malum nihil aliud est, quàm ipsa privatio boni

ſeu perfectionis alicujus. Priori ſenſu peccatum eſt aliquid poſitivum non per ſe & formaliter, ſed per accidens & materialiter, ſive ratione ſubjecti, cui ineſt, ſeu quod concernit.

3 Quando peccatum originis dicimus eſſe vitioſam qualitatem, opponimus illud Pontificiis, qui ſtatuunt, *peccatum originis eſſe tantùm doni alicujus ſupernaturalis privationem, ac ipſam interim hominis Naturam adhuc eſſe talem, qualis fuit primò condita.* Nos contrà pronunciamus, per peccatum originis non tantùm concreatam juſtitiam eſſe deperditam, ſed ipſam quoque hominis Naturam miris ac miſeris modis eſſe corruptam & depravatam. Illam Naturæ corruptionem, quæ complectitur omnium animæ virium ad malum pronitatem & impetum, vocamus *poſitivam qualitatem*, non quaſi vis aliqua agendi in ſe ac per ſe ſit peccatum, ſed quia illa vis agendi in homine eſt tantùm ad peccatum prona atque promta: interim non prohibemus, quin inter ipſam agendi vim & inter vitium iſtius potentiæ ſubtiliter diſtinguatur: ſicut *inter ipſam actionem & vitium actionis* diſtinguitur.

Antitheſis. Bellarminus lib. 5. de amiſſ. gratiæ cap. 15. *Concupiſcentiam non eſſe poſitivam qualitatem probamus primò teſtimoniis Auguſtini: ſecundò, rationibus.*

Noſtram ſententiam probant dicta illa Scripturæ, quæ teſtantur, per lapſum Naturam humanam non ſolùm eſſe juſtitiâ originali ſpoliatam, ſed etiam miſerè corruptam ac depravatam, Geneſ. 6. v. 5. cap. 8. v. 21, Pſalm. 51. v. 7. Job. 14. v. 4. Jerem. 17. v. 9. Johan. 3. v. 6. Roman. 7. v. 23. Epheſ. 2. v. 3, quò etiam pertinet parabola de eo, qui incidit in latrones, à quibus non ſolùm *ſpoliatus* fuit ac *denudatus*, ſed etiam *graviter vulneratus*, Luc. 10. v. 30. Hanc vitioſam qualitatem & Naturæ corruptionem Scriptura exprimit nomine *concupiſcentiæ*, Roman. 7. v. 7. Galat. 5. v. 17. &c. per quam non intelligitur aliquod accidens Naturæ concreatum, nec tantùm corruptio qualitatum corporis, ſed prava & inordinata converſio ad carnalia, ac Deo adverſa tam in ſuperioribus, quàm inferioribus hominis viribus, ut ſunt *carnalis ſecuritas, contemtus Dei, odiſſe judicium Dei &c.* Talis inclinatio in mente eſt propenſio ad cogitationes vanas & falſas de Deo, ad comminiſcendos errores, ad dubitationes de Dei verbo: in voluntate eſt propenſio ad ſecuritatem carnalem, ad diffidentiam erga Deum; in corde eſt impetus ad iram, livorem, odia; in reliquis membris ad libidines, immundiciem &c.

Noſtræ ſententiæ ſuffragantur,

1. Quidam ex Scholaſticis.

Thomas 1. 2. quæſt. 82. artic. 2. peccatum originis, utpote *morbum animæ*, confert *cum morbo corporis*, qui non ſolùm eſt privatio ſanitatis, ſed etiam morbida quædam qualitas.

Sicut ægritudo corporalis, inquit, *habet aliquid de privatione, in quantum tollitur æqualitas temperamenti & ſanitas, & aliquid poſitivum, ut ipſos humores inordinatè diſpoſitos, ita peccatum originale non eſt pura privatio, ſed corruptus quidam habitus.*

Lombardus lib. 2. diſt. 30. G. *Quid ergò originale peccatum dicitur? fomes peccati, ſcilicet concupiſcentia vel concupiſcibilitas, quæ dicitur lex membrorum ſive languor Naturæ,*

tura, sive Tyrannus, qui est in membris nostris, sive lex carnis.

lit. H. *Nomine autem concupiscentiæ non actum concupiscendi, sed vitium primum* (Augustinus) *significavit, cùm eam dixit legem carnis. Unde idem in tractatu de verbis Apostoli ait: Semper pugna est in corpore mortis hujus, quia ipsa concupiscentia, cum qua nati sumus, finiri non potest, quamdiu vivimus: quotidie minui potest, finiri non potest. Quæ autem est concupiscentia, cum qua nati sumus? vitium utique est, quod parvulum habilem concupiscere facit, adultum etiam concupiscentem reddit. Sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæcitatis est, sed non apparet, nec discernetur inter videntem & cæcum, nisi luce veniente: Sic in puero vitium esse non apparet, donec ætatis provectioris tempus occurrat.*

(Ergò juxta Lombardum 1. peccatum originis est prava concupiscentia. 2. Prava illa concupiscentia est vitiosus habitus.)

Similia occurrunt apud Durandum 2. sent. dist. 30. quæst. 3. & Ægidium 2. sentent. dist. 30.

Bonaventura 2. sentent. dist. 34. agnoscit, vitium contrariari virtuti non modò *privativè*, sed etiam *positivè*, tanquam oppositum habitum. *Vitium*, inquit, *quod contrariatur virtuti, non tantùm dicit privationem, sed etiam dicit aliquem habitum substratum, quo aliquis redditur facilis ad perpetrandum illud peccati genus; & hoc modo acceptum vitium non omnino nihil est. Alio modo accipiendo vitium, prout tantùm est privatio boni, non contrariatur virtuti secundùm rem, imò opponitur, sicut privatio & habitus. Si autem dicatur alicui vitium hoc modo contrariari virtuti, accipitur largo modo contrarium pro qualibet oppositione & repugnantia. Nihilominùs tamen est dicendum, quòd malum est in eodem genere cum bono, sed hoc non est propriè & secundùm rectam ordinationem, sed per quandam reductionem.*

2. Johannes Gerson Cancellarius Parisiensis (circa Annum 1429.) qui agnoscit, *vitium originale esse impotentiam ad malum & potentiam ad bonum.*

3. Quidam recentiores scriptores Pontificii.

Cajetanus in Thomam 1. 2. quæst. 82. artic. 1. disputat, *inordinatam pronitatem primæ partis animæ non absolutè, sed ut illa prima pars aliis inordinatis cohæret, qualitatis, quæ est habitus, rationem habere.*

Et postea. *Corruptio contra puram privationem distinguitur in litera. Privatio enim dat negationem in subjecto apto nato. Corruptio verò addit positivum contrarium, fundans illam negationem.*

(Cajetanum hoc nomine perstringit Azorius lib. 4. Instit. cap. 1. fol. 207.)

Pesantius in Thomam fol. 494 sic scribit: *Thomas, Alensis, Bonaventura, Richardus, Scotus, Sotus, Cajetanus, Conradus &c. statuunt, concupiscentiam pertinere ad rationem peccati originalis, ut materiale. Idem statuit Hugo de S. Victore & Driedo: sed hæc videtur hæresis Lutherana & Calviniana esse.*

Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 4. quæst. 2. dub. 1. num. 15. perstringit *Cajetanum, Medinam, Zumelem & Thomistas recentiores, peccati malitiam positivam statuentes.*

4. Quotquot agnoscunt peccatum originis non tantùm definiendum *per ca-*

rentiam justitiæ originalis, sed etiam *per pravam concupiscentiam.*

Georgius Cassander in Consultat. artic. 2. de Peccato origin. pag. 910. approbat definitionem, quæ habetur in libro Cæsar. Majestat. Ratisbonæ oblato, nempe, *peccatum originale esse carentiam seu defectum originalis justitiæ debitæ inesse cum concupiscentia. Eodem quoque modo* (inquit) *peccatum originis definitur in definitione Cæsar. Majest. quæ vulgò Interim dicitur, nempe peccatum hoc esse carentiam justitiæ originalis cum vitioso concupiscentiæ habitu, quæ Spiritui & superiorib. animi viribus perpetuò repugnat &c.*

Et postea. *Ex hac explicatione magis apparet notio peccati originalis, quod in carentia illius originalis justitiæ consistit, adj[...] eâ vitiosâ concupiscentiâ, quæ legi mentis repugnat, & ad illicitos motus & actus perpetuò inclinat. Hæc itaque definitio peccati originis doctrinæ veterum & recentiorum magis est consentanea.*

pag. 911. adducit Formulam Concordiæ de peccato originis & concupiscentiâ initam Wormatiæ Anno 41. inter Eccium & Mensignum; item Bucerum & Philippum Melanchthonem. In ea inter cætera etiam hoc habetur: *Est autem peccatum originale carentia justitiæ originalis debitæ inesse cum concupiscentia.*

Cunerus Petri in Controversiis statim ab initio. *Hoc est juxta Patres, quod originale peccatum dicimus, iniquitas videlicet, & ex Adam contracta impietas, & injustitia, pravaq; hominis dispositio, quâ perperam & malè in Deum & creaturas affectus est, aversus à Deo & ad seipsum & creaturas inordinatè conversus.*

5. Suffragatur etiam hoc nostræ sententiæ, quòd Bellarminus lib. 5. de amiss. gratiæ cap 15. quorundam Pontificiorum suffragium in hac quæstione nobis largitur.

Refutanda (inquit) *est incommoda sententia quorundam Catholicorum, quæ videtur etiam error nominari posse, eorum scilicet, qui docent, duas esse in homine malas qualitates, unam in carne, alteram in anima, quarum posterior à priore oriatur, (animam enim ex contactu carnis pollui existimant) utramque autem concupiscentiam dici posse censent, sed solam posteriorem statuunt esse originale peccatum. Itaque peccatum originis nihil aliud esse volunt, nisi concupiscentiam, hoc est, morbidam in anima qualitatem prava desideria perpetuò excitantem. Ita docet Lombardus lib. 2. sentent. dist. 31. §. 2. & 3. quem secuti sunt Henricus Quodlib. 2. quæst. 11. & Gregorius Ariminensis 2. sentent. dist. 30. quæst. 1. & ex recentioribus Johannes Driedo lib. 1. de Grat. & lib. arbit. Hæc sententia, tametsi convenit ex parte cum errore Lutheranorum, tamen in eo differt, quòd Lutherani non agnoscunt ullam superadditam qualitatem.*

(Imò verò, sicut latrones dicuntur vulnera superaddidisse homini spoliato ac denudato, ita quoque vitiosam qualitatem privationi justitiæ originalis superadditam esse, sano sensu affirmare possumus.)

6. Quòd Bellarminus ipse tales hypotheses amplectitur, ex quibus nostra sententia confirmari potest.

lib. ejusdem cap. 10. §. Sed opportunè. *Concupiscentia, quamvis non sit propriè peccatum, tamen est corruptio quædam, incitans ad malum; & ideò rectè dicitur non bonum & malum, & malum privativum & po-*

& positivum, & crucifigendum ac destruendum.

lib. d. cap. 17. §. ult. *Peccatum originis* dicit *esse habitualem aversionem & obliquitatem voluntatis, quæ & macula mentem Deo invisam reddens, appellari possit.*

§. præced. 6. *Quemadmodum in Adamo præter actum peccati actualis fuit etiam perversio voluntatis & obliquitas ex actione relicta, per quam peccator propriè & formaliter dicebatur & erat, donec ei per pœnitentiam remitteretur: ita quoque in nobis omnibus, cùm primùm homines esse incipimus, præter imputationem inobœdientiæ Adami dicimus esse similem perversionem & obliquitatem unicuique inhærentem, per quam peccatores propriè & formaliter dicimur, donec per Baptismum talis iniquitas remittatur.*

§. 3. præced. *Quemadmodum calefactio & calor per calefactionem acquisitus, non sunt duo calores, sed unus, qui calefactio dicitur, cùm acquiritur & fit; calor autem dum factus & acquisitus permanet: sic etiam peccati perversio sive obliquitas, ut est in motu, dicitur peccatum in priore significatione, ut autem permanet in anima peccantis, dicitur peccatum in significatione posteriore.*

(Atqui, si peccatum est habitualis aversio & obliquitas voluntatis, similis calori per calefactionem acquisito: utique erit positiva quædam qualitas.)

lib. ejusdem cap. 19. §. 1. agnoscit, *vitiosum aliquem habitum, qui est qualitas quædam positiva.*

lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 9. resp. ad S. Chrysost. loc. *Peccatũ originale non tam est offensa, quàm macula. Nihil enim parvuli propriâ voluntate egerunt, unde Deum offendere possent, sed ideò peccatum habere dicuntur, quia carent justitiâ, & animam inquinatam atque à Deo aversam habitualiter gerunt.*

(Atqui macula inest per modum vitiosæ qualitatis.)

lib. 4. de amiss. grat. cap. 2. §. Ex his &c. *Propagatur ab Adamo habitualis quædam ab ipso Deo aversio.*

7. Denique notandum etiam illud, quòd Bellarminus suam opinionem non probat dicto aliquo Scripturæ, sed solâ tum Augustini impertinenter citati, tum humanæ rationis autoritate.

(Jam verò docente eodem Bellarmino lib. 4. de Verbo Dei cap. 9. *Nihil est de fide, nisi quod Deus per Apostolos aut Prophetas revelavit, aut quod evidenter inde deducitur.*)

CAPUT VI.

DE POENA ORIGINALIS peccati.

THESIS. Pœna originalis peccati non remissi juxta strictum justitiæ divinæ rigorem est damnatio æterna.

Ecthesis. 1. Non est quæstio de peccato originali, vel *ordinariè* in Baptismo & per Baptismum, vel *extraordinariè*, id est, speciali & extraordinariâ Dei gratiâ in casu necessitatis citra & extra Baptismum remisso, sed de peccato originali nondum remisso.

2. Non est quæstio *de infantibus natis ex Christianis parentibus*, qui per preces parentum & Ecclesiæ Deo offeruntur: illos, si vel maximè extinguantur, priusquam Baptismi copia illis fieri possit, non damnamus, cùm Deus suam gratiam & salutarem efficaciam non ita alligârit

rit Baptismo, quin in casu necessitatis extraordinariè in illis agere & velit & possit.

3. Non est quæstio *de actuali omnium omninò infantum ex gentilibus, vel Turcis, vel Judaicis parentibus extra Ecclesiæ pomœria natorum damnatione.* Ut enim illos omnes actu salvandos esse, certò affirmare non possumus: ita nec simpliciter asseverare audemus, illos sine discrimine omnes actu damnandos esse: proinde Dei judicio & arbitrio illos committimus, an cum omnibus vel quibusdam juxta strictum justitiæ rigorem agere, an verò omnibus, vel quibusdam speciali quâdam misericordiâ subvenire velit. Illud verò non dubitanter asserimus, peccati originalis non remissi pœnam juxta strictum justitiæ divinæ rigorem esse damnationem æternam.

4. Neque quæstio est *de gradu pœnæ:* fatemur enim, illorum, qui ob solum originale peccatum damnantur, dolorem fore mitissimum, sed *de pœnâ ipsâ,* an ea futura sit, vel etiam esse possit infernalis, si Deus ex rigore justitiæ cum illis agere velit.

5. Quamvis Pontificii nobiscum videantur in eo consentire, quòd ordinariè infantes non possint fieri salutis æternæ participes, nisi per Baptismum: tamen in aliis punctis circa hanc quæstionem nobiscum discrepant. Neque enim distinguunt inter infantes natos *ex parentibus Christianis* & inter infantes natos *ex infidelibus*, sed omnes promiscuè è regno cœlorum excludunt. Deinde infantes, quos extra regnum cœlorum collocant, promiscuè omnes *in limbum* ablegant: nos verò infantes non-baptizatos aut *in regnum cœlorum* collocandos, aut *in gehennam* ablegandos dicimus. Denique nos causam, quòd vel quidam, vel omnes infantes non-baptizati liberentur à damnatione, in misericordia Dei & merito Christi statuimus: Pontificii verò causam statuunt in peccati originalis qualitate, quòd illud suâ Naturâ non mereatur æternam damnationem.

Nostram sententiam probamus.

1. Pœnam originalis peccati esse *mortem*, docet Spiritus Sanctus, Genes. 2. v.17. Roman.5.v.12. Jam verò mortis nomine in hac pœnæ determinatione non tantùm *mortem Naturæ*, sed etiam *gratiæ* & *gloriæ* intelligendam esse idem Spiritus Sanctus docet, Rom.6.v.ult. Apocal. 20.v.14.&c.

2. Qui nascuntur in & cum peccato originali, sunt *Naturâ filii iræ*, Ephes.2.v.3. Qui autem Naturâ sunt filii iræ, illi morti æternæ & damnationi sunt obnoxii, cùm ira Dei pœnas temporales & æternas secum trahat.

3. Omne peccatum propriè dictum, reddit hominem maledictioni, ac proinde etiam damnationi obnoxium, Deuter.27.v.6. Galat.3.v.10. Peccatum originis est peccatum propriè dictum.

4. *In Hierosolymam cœlestem nihil intrabit immundi*, Apocal.21.v.26. Qui nascuntur in & cum peccato originali, sunt immundi. Ergò si Deus juxta rigorem justitiæ cum illis agere velit, non intrabunt in Hierosolymam cœlestem, & per consequens, damnabuntur, *neque enim est ullus ulli medii locus, ut non possit esse cum Diabolo, qui non est cum Christo*, Augustinus lib.1. de peccat. merit. & remiss. cap.28.

5. *Qui non inventus fuerit scriptus in libro vitæ, mittetur in stagnum ignis*, Apocalypsis 20. v. 15. Infecti peccato originali, qua tales sunt, nisi vel ordinariè, vel extraordinariè illius peccati remissio ipsis tribuatur, non sunt scripti in libro vitæ. Ergò mittentur in stagnum ignis.

6. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur*, Marci 16. v. 16. *Qui credit in Filium, non judicatur. Qui verò non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomen unigeniti Filii Dei*, Johan. 3. v. 18. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam, qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super ipsum*, v. 36. ubi intelligitur, incredulitas non solùm *positiva*, ut loquuntur, quæ præsupponit gratiæ & meriti oblationem, & includit oblati contemtum & neglectionem; sed etiam *privativa*, quæ meram fidei negationem includit, quia nullum aliud medium datur, per quod beneficiorum Christi participes fieri possumus, quàm fides. Jam verò peccato originali infecti, quatenus sunt & manent tales, sunt increduli. Ergò non videbunt vitam, sed ira Dei manet super ipsos, & damnabuntur, nisi scilicet DEUS vel ordinariè, vel extraordinariè fidem in illis accendat.

Antithesis. Contarenus Cardinalis in libro de Prædestinat. *Originale peccatum perpetuæ damnationi hominem non addicit, & quamvis illum divino conspectu & eâ, quæ supra Naturam est, felicitate privet, in eo tamen sine, eaq; cognitione relinquit, cujus capax est eorum hominum Natura, qui in originali peccato sine Baptismate decesserunt.*

Ambrosius Catharinus in libro de statu puerorum sine Baptismo decedentium, Albertus Pighius in prima controversia, & Hieronymus Savanarola in lib. de Triumpho crucis docent, *infantes sine Baptismo morientes, futuros post judicium beatos naturali beatitudine & in quodam veluti Paradiso terrestri perpetuò feliciterq; victuros.*

Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 1. §. ultimo, hæreticis tribuit illam sententiam, *quòd parvuli non baptizati aut in cælum cum beatis sint locandi, aut igni sempiterno addicendi.*

lib. ejusdem cap. 4. §. 1. scribit, *sententiam illam, quæ parvulos non baptizatos è regno cælorum exclusos, omni genere pœnæ tum damni, tum etiam sensus & in animo & in corpore puniendos esse statuit, rejici passim in Scholis & sibi quoque improbabilem videri.*

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, pœnam originalis peccati esse æternam damnationem.

Gregorius lib. 9. Moralium cap. 12. *Perpendit adhuc in præsentis vitæ itinere constitutus, humanis actibus exactor operum quàm districtus appareat, qui quosdam tunc reatu culpæ originalis adstrictos, etiam sine operibus damnat. Unde rectè vir sanctus ex humani generis voce protinus adjungit, & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa. Nonnulli enim priùs à præsenti loco subtrahuntur, quàm ad proferenda bona malave merita activæ vitæ proveniant, Quos quia à culpa originis Sacramenta salutis non liberant, & hîc ex proprio nihil egerunt, illuc ad tormenta perveniunt. Quibus unum*

vulnus est corruptibiliter nasci, aliud carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto ejus justoq; judicio etiam sine causa vulnera multiplicantur. Perpetua quippe tormenta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccaverunt.

(Ad hunc locum Salmero tract. 48. in Epist. Rom. nihil aliud respondet, quàm *Gregorium vel tormenta appellâsse privationem visionis, vel cum Augustino per excessum esse locutum.* Utrumque est frigidum & ineptum.)

Gregorius Ariminensis in 2. sentent. dist.33. quæst. 3. & Johannes Driedo lib. 2. de Grat. & libero arbitrio tract.3. capite 2. satis apertè in eam propendent sententiam, quæ docet, *parvulos propter originale peccatum utroque genere pœnæ, damni scilicet & sensus in gehenna perpetuò cruciari;* fatente Bellarmino lib. 6. de amiss. grat. & statu peccati cap.1.5. Quinta sententia.

2. Quòd statuunt, infantes non baptizatos in die judicii ad sinistram Christi collocandos.

(Quotquot enim in die judicii ad sinistram CHRISTI collocabuntur, illi ibunt in ignem æternum, Matthæi 25. v. ultimo.)

Maldonatus in cap. 25. Matth. *Solet quæri, ubi infantes futuri sint, qui sine Baptismo ex hac vita discesserunt, cùm non sint propter opera, sed propter vitiosam originem condemnandi. Certus & minimè hæsitans respondeo, ad sinistram futuros esse, sicut ad dextram alios infantes, qui non propter bona opera, sed propter suscepti Baptismi gratiam salvandi sunt.*

Postea proponit objectionem. *Illa verba, Esurivi enim & non dedistis mihi manducare; & illa his contraria, Esurivi & dedistis mihi manducare, non possunt ad omnes homines pertinere. Multi enim damnandi sunt, qui esurientem Christum non viderunt, cùm illum penitùs ignorarent, nec scirent, pauperes ejus personam gerere: deinde infantes, qui aut salvandi aut damnandi sunt, nec propterea salvabuntur, quia Christum esurientem paverunt, nec propterea damnabuntur, quia non paverunt: ergò non sunt venturi in judicium. Respondet autem hoc modo: Una est hujusmodi ad omnes objectiones & expedita responsio, Christum unam speciem pro toto genere posuisse, sicut in exemplis facere consuevimus, nec enim omnibus, qui salvandi sunt, dicturus est. Esurivi enim & dedistis mihi manducare; nec omnibus, qui damnandi; Esurivi & non dedistis mihi manducare, sed quibusdam. Hoc enim exemplo tantùm docere voluit, se neminem temerè aut salvaturum, aut damnaturum esse, sed justissima de causa, eaq; publicè & coram hominibus declaratâ, quemadmodum in forensibus sententiis fieri solet; unde videtur Christus metaphoram sumere voluisse. Ergò & infantes & infideles omnes judicabuntur: sed illis, cur aut salventur, aut damnentur, alia reddetur causa.*

Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ cap. 5. resp. ad 4. object. ex Matth. 25. *Judicium universale erit, & omnes omninò aderunt, pusilli cum magnis, fideles cum infidelibus, justi cum peccatoribus.*

(Atqui, si judicium erit Universale & pusilli etiam aderunt, consequens est, illos vel ad dextram, vel ad sinistram collocandos. Si prius, *ibunt in vitam æternam*, si posterius, *ibunt in ignem æter-*

æternum. Falsum igitur est, quòd Bellarminus subjungit, *hunc locum non pertinere ad parvulos*. Quotquot enim continentur nomine *gentilium*, illi omnes ad hoc judicium congregabuntur, & vel ad dextram, vel ad sinistram judicis collocabuntur, ut manifestum est ex v.32. illius capitis, & consentiunt ipsimet Pontificii Interpretes.

Emanuel Sa in cap. 25. Matth. *Omnes gentes. Intelligo scilicet omnis temporis, omnis conditionis, omnis sexus, omnis ætatis.*

Franciscus Lucas Brugensis ibidem. *Omnes citra exceptionem, quæ tunc supererunt, & quæ unquam fuerint, aut extiterint. Gentes, id est, homines. Non tantùm enim omnes gentes, sed etiam omnes ac singuli homines omnium gentium, adeoq; homines prorsus omnes, omnis temporis, omnis nationis, omnis conditionis, omnis ætatis, sexus utriusque ab Adam & Eva protoplastis ad hysterogenem usque, sive antea mortui, sive tunc vivi reperti fuerint. Omninò enim nullus poterit judicium istud effugere.*

Maldonatus ibidem. *Scriptura ubique omnes homines statutos esse dicit ante tribunal Christi, ut referat unusquisque prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum.*

Ex veteribus hunc locum Augustinus disertè ad infantes non baptizatos accommodat & ex eo colligit, illos in ignem æternum ituros. Vidit hoc Bellarminus, ideò subjungit)

At, inquies, *Sanctus Augustinus serm. 14. de verbis Apostoli, ex hoc loco Matth. 25. probat adversus Pelagianos, parvulos sine Baptismo defunctos, ituros in ignem æternum, eo quòd ad sinistram pertineant, cùm in dextra nulli sint nisi justi, & nullus sit tertius locus præter dextram & sinistram. Respondeo ex loco Evangelii Matth. 25. tantùm colligitur forma in specie, quâ judicabuntur mali Catholici: tamen potest etiam colligi, omnes omninò peccatores futuros in sinistra & sententiam damnationis accepturos. Nam judicium universale erit & mali Catholici ideò erunt in sinistra, quia ibi erunt Dæmones & infideles, & omnes operarii iniquitatis &c. Atque hoc solùm probare volebat sanctus Augustinus in serm. 14. de verb. Apost. nimirum parvulos non habituros vitam æternam, sed futuros in sinistra & damnandos.*

(Atqui, si ex hoc loco colligitur, parvulos non baptizatos futuros in sinistra & damnandos, falsum est, *hunc locum non pertinere ad parvulos*. Ulterius. Si parvuli non baptizati in judicio statuentur ad sinistram, utique ibunt in ignem æternum. Quid ad hoc Bellarminus? subjungit)

Itaque cùm dicit Augustinus, eos ituros in ignem æternum, accipit ignem æternum pro loco inferni, ubi est ignis æternus, sive pro damnatione, non autem propriè pro certa pœnæ specie, sive qualitate. Nam disertis verbis lib. 5. in Julianum cap. 8. scripsit, se definire non posse, qualis & quanta sit futura pœna, quâ plectentur parvuli, sine Baptismo Christi morientes.

(Atqui hæc sunt Bellarmini somnia, non autem Augustini sententia. De gradu pœnæ nihil quicquam definire voluit Augustinus, interim infantes non baptizatos pœnæ infernali propter peccatum originis disertè adjudicat. Præterea si infantes baptizati erunt in illo inferni loco, in quo est ignis æternus &

damnatio cum Diabolis quomodo erunt in certo quodam limbo à loco inferni & damnationis distincto?)

3. Quòd statuunt, infantes non baptizatos esse damnandos nec tantùm *pœnâ damni*, sed etiam *pœnâ quâdam sensus* plectendos esse.

(Ubi enim damnatio & pœna non solùm damni, sed etiam sensus, ibi etiam pœna infernalis & æterna, quamvis mitior respectu aliorum damnatorum, qui ob peccata actualia graviora duriùs puniuntur.)

Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 1. §. Quarta sententia. *Petrus Lombardus 2. sentent. dist. 33. lit. E. docet, parvulos non baptizatos à cruciatu quidem ignis & vermis, de quo legimus Marci 9. quæ propriè dicitur pœna sensus, fore liberos, non tamen liberos ab interno dolore, qui sequitur ex amissa beatitudine sempiternæ felicitatis. Lombardum nonnulli alii secuti sunt, ut refert S. Thomas, S. Bonaventura, Gregorius Ariminensis & alii in Comm. ejusd. loci.*

Hanc sententiam Bellarminus ipse amplectitur lib. ejusdem cap. 6. §. 1. sic scribens: *Sententia illa, quæ statuit, parvulos (non baptizatos) ab omni dolore tum interno, tum externo fore liberos, probabilis quidem est propter autoritatem Thomæ, Bonaventuræ, & aliorum multorum illustrium Theologorum, sed altera sententia, quæ statuit, parvulos non baptizatos passuros interiorem animi dolorem, quamvis mitissimum, probabilior nobis videtur, propter autoritatem sanctorum Patrum, Augustini, Fulgentii, Gregorii & aliorum, quos nonnulli etiam Scholasticorum Theologorum secuti sunt. Dicimus igitur, parvulos sine Baptismo decedentes, dolorem animi habituros, quòd intelligent se beatitudine privatos, à consortio piorum fratrum & parentum alienos, in carcerem inferni detrusos & in tenebris perpetuis vitam acturos.*

Et postea, *Augustinus lib. 1. de orig. animæ cap. 9. Parvulis non baptizatis nemo promittat quietis aut felicitatis cujuslibet, atque ubilibet inter damnationem, regnumque cœlorum, quasi medium locum. Negat hoc loco S. Augustinus, parvulos habere locum ullum quietis aut felicitatis cujuslibet. At si nullo omninò dolore, nullâ tristitiâ tangerentur, nec internâ, nec externâ, neque corporis, neque animi, certè magnâ & perfectâ quiete fruerentur.*

Idem Augustinus Epist. 106. ad Paulinum. Nempe fatebuntur, parvulos non baptizatos, quamvis tolerabilius omnibus, qui etiam propria peccata committunt, tamen æternâ morte mulctari. At vox illa tolerabilius manifestè requirit, ut parvuli aliquid habeant pœnale tolerandum, non dicitur autem tolerare, nisi qui sentit dolorem & laborat in perferendo &c.

Idem Epist. 28. ad Hieronymum in verb. Apost. & alibi docet, parvulos in inferno pœnam vel supplicium esse passuros, quæ nomina vix intelligi possunt sine aliquo dolore.

Fulgentius in lib. de fid. ad Petrum capite 3. dicit, parvulos sine Baptismo decedentes, interminabilia gehennæ sustinere supplicia. At supplicium sine dolore esse non solet.

Gregorius lib. 9. Moralium cap. 16. non semel repetit, parvulos perpetua gehennæ tormenta percipere. Quis autem tormenta sine dolore esse contendat?

(Sic ergò Bellarminus ex dictis veterum

totum probat, *infantes non baptizatos dolorem aliquem sensuros*. Atqui ex iisdem dictis potuisset probare, *dolorem illum fore infernalem*. Erit enim *dolor cum damnatione & aeternâ morte conjunctus*, erit *supplicium in inferno*, ut loquitur Augustinus; *parvuli sustinebunt interminabilia gehennae supplicia*, ut loquitur Fulgentius; *perpetua gehennae tormenta percipient*, ut loquitur Gregorius. Inde idem Bellarminus parvulos non baptizatos cum damnatis conjungit.)

lib. ejusdem cap. 2. §. 1. *Fide Catholicâ tenendum est, parvulos sine Baptismo decedentes, absolutè esse damnatos, & non solâ coelesti, sed etiam naturali beatitudine cariturus.*

§. Primum. *Cùm parvuli non baptizati nullo modo respiciant in serpentem, id est, non credant in Christum, neque per se, neque per alios, neque actu, neque habitu, quid sequitur, nisi ut non habeant vitam aeternam, ut non pereant in aeternum, ut non videant vitam, ut ira Dei maneat super illos. Rectè enim animadvertit Augustinus sermone 14. de verb. Apostoli, Non esse dictum, ira Dei veniet super eos, sed manet super eos, ut intelligeremus, fidem in Christum necessariam esse, non solùm ne incidamus in iram Dei, sed etiam, ut liberemur ab ira, in quam incidimus per inoboedientiam primi hominis, de qua dictum est Ephes. 2. Eramus enim & nos Naturâ filii irae.*

§. His accedit &c. *His accedit illud ejusdem Apostoli ad Rom. 5. Per unius delictum in omnes homines in condemnationem. Sunt igitur parvuli sine Baptismo decedentes, secundum Scripturas à Deo condemnati, & iratum contra se Deum habent, & non videbunt in aeternum vitam beatam ac felicem &c. resurgent ad mortem, ut perpetuò sint miseri.*

§. Denique &c. *Parvuli non baptizati non habent partem in resurrectione prima, nec sunt scripti in libro vitae, igitur in eos mors secunda habet potestatem, & missi sunt in stagnum ignis.*

(Atqui si infantes non baptizati absolutè sunt damnati, si pereunt in aeternum, si ira Dei manet super illos, si sunt filii irae, si resurgunt ad mortem, ut perpetuò sint miseri, si mors secunda in eos habet potestatem, si mittuntur in stagnum ignis, quomodo à poena sensus erunt immunes?)

§. Hoc solum &c. *Patres Concilii Florentini in Decreto, quod habetur in ultima sess. simpliciter definiunt, animas eorum, qui in solo peccato originali vel mortali actuali descendunt, in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.*

§. S. Fulgentius &c. *S. Fulgentius in libro de fide ad Petrum cap. 27. inter regulas fidei numerat, quòd parvuli sine Baptismo decedentes, in gehenna locum aeternum sint habituri.*

lib. ejusdem cap. 6. §. Sed esto. *Tametsi Theologi Scholastici in eo ferè conveniunt, ut (quod) parvuli sine Baptismo decedentes, non patiantur poenam sensibilem ignis corporalis: tamen aperte docent, eos in inferno esse, & poenam damni perpetuò luere, ac per hoc non assignant illis medium locum inter gehennae supplicium & caelorum regnum, sed in ipsa gehenna mitiore poenâ, quàm caeteros puniendos esse confirmant.*

(Atqui si infantes in ipsa gehenna mitiore poenâ, quàm caeteri damnati puniendi, quomodo à poenis inferni erunt prorsus liberi? Quo ergò tandem abit

Bel-

Bellarminus? Excipit lib. ejusdem cap. 5. resp. ad 5. object. *Parvulos mittendos esse in stagnum ignis, hoc est, in locum, ubi est ignis, nec tamen inflammandos illo igne, aut cruciandos, vel quòd sit in parte altiore ejus loci, vel quòd ignis vim habeat illos detinendi, non urendi. Siquidem ignis post diem judicii non habebit vim urendi, nisi ut instrumentum divinæ justitiæ, & propterea alios magis, alios minùs, alios etiam nihil lædet.* Sed quis non videt, hæc pro arbitrio fingi & excogitari. Sicut alibi statuit, *accidentia panis nutriri, si in magna copia sumantur*: ita hoc loco somniat, infantes in stagnum ignis conjici, & tamen non inflammari, sed tantùm in eo detineri.)

4. Quòd statuunt, infantes non baptizatos propter solum peccatum originale non remissum, extra regnum cœlorum fore constitutos.

(Atqui non datur locus quidam medius inter regnum cœlorum & gehennam inferni.

Augustinus lib. 1. de Peccat. merit. & remiss. cap. 28. *Nec est ullus ulli medius locus, ut possit esse, nisi cum Diabolo, qui non est cum Christo.*

lib. 5. hypognost. *Primum locum fides Catholicorum divinâ autoritate regnum credidit esse cælorum, unde non baptizatus excipitur. Secundum, gehennam, ut omnis apostata vel à Christi fide alienus, æterna supplicia experiatur. Tertium penitùs ignoramus; imò non esse in Scripturis sanctis invenimus.*

Quæ Augustini dicta citat & approbat Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 2. § Docent.)

Bellarminus dicto loco multa adducit Conciliorum & Patrum dicta, quæ infantes non baptizatos *è regno cælorum & vitâ æternâ* excludunt, ac *hæreticam* vocat illam sententiam, *quæ regnum cælorum infantibus non baptizatis promittere audet*.

5. Quòd statuunt, quosdam ex Patribus pœnam etiam sensus, adeóq; damnationem propriam infantibus non baptizatis tribuere.

De Augustino sic scribit Dominicus à Soto lib. 1. de Natura & gratia cap. 14. *Augustinus plus justo videtur torquere parvulos, unde, qui ejus sententiæ subscribunt, perpauci sunt, & tortores parvulorum nuncupantur.*

Johannes Antonius Delphinus de Peccat. orig. dub. 9. *Augustinus ubique docet, parvulos sine Baptismo decedentes, pœnam luere non solùm damni, verùm etiam sensus, atque interminabilia gehennæ supplicia sustinere ac pati.*

Salmero tract. 48. in Epist. Rom. contra Augustinum negat, *sententiam de medio loco inter dextram & sinistram esse Pelagianam: Augustinum verò à Soto & Bonaventura taxari, tanquam qui excesserit.*

De Fulgentio sic scribit Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ & statu peccat. cap. 5. *Videntur sancti isti Patres* (Augustinus & Fulgentius, quando dicunt, *parvulos sempiterno igne cruciandos*) *significare voluisse, parvulos cruciandos igne sempiterno per detentionem, non per ustionem. Nam id unum, tanquam certum, ubique tradit Augustinus, parvulos sine Baptismo defunctos, futuros in eo loco, ubi est ignis æternus cum Diabolo & Angelis ejus. Quæ autem, qualis & quanta pœna eorum futura sit, se definire posse, apertè negat. Quòd si B. Fulgentius fortè aliter sensit, non faciemus illi injuriam,*

juriam, si B. Gregorium Nazianzenum cum universa schola Theologorum (Scholasticorum) sequi nolumus.

(Et tamen illos ipsos Scholasticos non consentire fatetur, sic enim scribit.

lib. 6. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 1. §. Tertia sententia: *Thomas in q. 5. de malo artic. 1. 2. & 3. & alii aliquot Scholastici Doctores docent, parvulos sine Baptismo decedentes, damnari apud inferos æternâ morte, sed tamen sic puniri carentiâ visionis Dei, quæ dicitur pæna damni, ut nullum patiantur omninò dolorem, neque internum, neque externum.*

Petrus Lombardus in 2. lib. sentent. 33. lit. E. & alii nonnulli ipsum secuti, docent, parvulos à cruciatu ignis & vermis, quæ propriè dicitur pæna sensus, fore liberos, non autem ab interno dolore, qui sequitur ex amissa beatitudine sempiternæ felicitatis.

Gregorius Ariminensis in 2. sentent. dist. 33. quæst. 3. in eam propendet sententiam, quæ docet, parvulos propter originale peccatum utroque pæna genere, damni scilicet & sensus in gehenna perpetuò cruciari.)

lib. ejusdem cap. 2. §. Altera ratio & ecùm dixisset, *locum infantium non baptizatorum esse carcerem inferni, docent imprimis ferè omnes Theologi Scholastici, S. Thomas, S. Bonaventura, Scotus, Durandus, Richardus, Capreolus & alii in 2. sentent. dist. 33. vel in 4. dist. 45. & præterea Alex. Alensis in 2. part. Summa quæst. 122. membro 10. §. 1. & Albertus in 2. part. Summæ quæst. 113.* subjungit.

§. seq. *Hoc solùm inter veteres istos Theologos interest, quòd alii constituunt infantes in parte inferni altiore, quam limbum puerorum appellant, alii cum cæteris damnatis eos locum habere pronunciant.*

(Illi fumo, hi verò igne eos cruciari, vel certè in eo detineri asserunt. Dubium quinam majoribus doloribus eos subjiciant.)

Argum. Adversar. 1. *Si pueri patiantur pænam sensus, ergò omnes resurgerent vel in vitam æternam, vel in opprobrium æternum. At non omnes resurgent vel in vitam æternam, vel in opprobrium. Dan. 12. Multi de his, qui dormiunt. Multos dixit, non omnes. Ergò voluit pueros exclusos, qui nec in vitam æternam, nec in opprobrium sempiternum resurgent.* Salmero d. l.

Resp. 1. Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ cap. 3. resp. ad 2. object. sic disserit: *Augustinus lib. 20. de Civitate Dei cap. 23. & Theodoretus in Comment. h. l. nos admonent, vocem illam, multi, positam hoc loco pro voce, omnes, quia reverâ multi erunt, qui resurgent, cùm omnes resurgent. Simile est illud Rom. 5. Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi. Quos multos vocavit, etiam omnes vocat, cùm ait: In quo omnes peccaverunt. Et: Per unius delictum in omnes homines in condemnationem. Simile est etiam, quod habetur Genes. 17. Patrem multarum gentium constitui te. De quibus gentibus rursus dicitur cap. 18. & 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Adde quòd sanctus Augustinus loco notato, Sanctus Ambrosius in Psalm. 1. & S. Hieronymus in cap. 26. Esaiæ dicunt, locum istum Danielis idem omninò significare, quòd multò pòst Dominus expressit Johan. 5. cùm ait: Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii. Ubi vide-*

videmus, à Domino ipso declaratum esse, per multos dormientes in terræ pulvere intelligendos esse omnes, qui in monumentis sunt, id est, omnes mortuos. Non igitur irrefragabiliter hic locus contra eos concludit, qui negant, parvulos extra cœlum & gehennam sedem quandam tertiam post judicium habituros.

2. Jacobus Tirinus Jesuita in Comm. Dan.12. *Multi dormientes, id est, omnes mortui, qui erunt valdè multi, è pulvere terræ evigilabunt, id est, redivivi resurgent; omnes enim resurgemus 1.Corinth.15. & omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii hominis &c. Joh.5.*

Argum. 2. *Matth.25. textus est, ubi, qui noluerunt exercere caritatis opera, in ignem mittuntur æternum, qui verò illam præstiterunt, ibunt in vitam æternam. Cum igitur pueri non sint cum illis connumerandi, qui potuerunt & noluerunt: neque cum illis, qui potuerunt & voluerunt illa opera præstare, necessariò dandus est medius locus inter illa duo extrema gloriæ & inferni.* Salmero dicto loco.

Resp. Maldonatus in cap. 25. Matth. *Christum unam speciem pro toto genere posuisse, sicut in exemplis facere consuevimus. Nec enim omnibus, qui salvandi sunt, dicturus est: Esurivi enim, & dedisti mihi manducare; nec omnibus, qui damnandi: Esurivi & non dedistis mihi manducare, sed quibusdam; hoc enim exemplo tantùm docere voluit, se neminem temerè aut salvaturum, aut damnaturum esse, sed justissimâ de causa, eaq; publicè & coram hominibus declaratâ, quemadmodum in forensibus sententiis fieri solet, unde videtur Christus metaphoram sumere voluisse. Ergò & infantes & infideles omnes judicabuntur: sed illis, aut aut salventur, aut damnentur, alia reddetur causa.*

Argum. 3. *Peccatum originis non tollit in homine ordinem naturalem, sed supernaturalem, conversionem videlicet ad Deum per donum gratiæ supernaturale. Igitur æquum est, ut pœna peccati sit privatio boni supernaturalis, qualis est carentia visionis Dei, non autem inflictio pœnæ sensibilis, quæ Naturam ipsam lædit,* Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ cap. 4. §. Prima ratio.

Resp. Ex hoc principio probari posset, infantes peccati originalis reos non debere esse subjectos miseriis hujus vitæ & morti naturali, quippe in quibus non est tantùm privatio doni supernaturalis, sed etiam inflictio pœnæ sensibilis. Consequens Bellarminus non admittit. Ergò nec antecedens statuere debet.

Argum. 4. *Cum Deus pronior sit ad miserendum, quàm ad puniendum, derogat ejus bonitati, quòd aliquem pro eo, quod vitari non potuit, cruciet. Quare actuali peccato pœna debetur, non originali, quod nullam habuit delectationem.* Salmero d.l.

Resp. Ex hoc principio inferri posset, nullam planè pœnam, nullumve cruciatum deberi propter peccatum originale. Consequens Pontificii non concedunt. Ergò nec antecedens statuere debent.

APPENDIX HUJUS ARTICULI

QVERELAS, CALUMNIAS ET OPINIONES absurdas atque erroneas Adversariorum complectens.

I. Querelæ.

1. Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 15. scribit, *impudenter à Bugenhagio affirmari, quòd conceptio immaculatæ Virginis in Ecclesia Romana defendatur, tanquam articulus fidei.*

Resp. 1. Biel 3. sent. dist. 3. q. 1. art. 2. *Ecclesia statuit festum conceptionis generaliter celebrandum. Est autem Ecclesiæ autoritas major autoritate cujusq; sancti saltem post Canonicos scriptores. Determinatum est in Concilio Basileensi & sub plumbo publicatum in sess. 36. in hæc verba: Doctrinam illam, quòd Dei genitrix immunis semper fuerit ab omni originali & actuali culpa, tanquam piam & consonam cultui Ecclesiastico, fidei Catholicæ, rectæ rationi & Scripturæ sacræ ab omnibus Catholicis approbandam, fore tenendam & amplectendam definimus, nulliq; de cætero licitum esse in contrarium docere vel prædicare,*

(Quod ut cultui Ecclesiastico, fidei Catholicæ, rectæ rationi & Scripturæ Sacræ consonum ab omnibus ita definitur amplectendum, ut nulli liceat contrarium docere, id pro articulo fidei habendum definitur. At immaculata Virginis conceptio eo modo fuit à Concilio Basileensi definita. Ergò)

2. Idem Biel ibidem *impudentes* vocat eos, qui, *ut suam defenderent temeritatem, Dominam nostram inhonorantes dicere ausi sunt, Basileense Concilium non fuisse legitimè congregatum*; ac notari jubet, quòd *Sixtus IV. Pontifex* (ann. 1466.) *Historiam de hoc festo suâ ordinatione editam, in qua expressè continetur, Mariam virginem sine originali peccato conceptam, repetitis vicibus approbaverit, & omnibus eam in festo conceptionis in Ecclesiis publicè cantantibus, dicentibus aut interessentibus largas Indulgentias sit largitus.*

(Habetur hæc constitutio Sixti c. Cùm præcelsa extra de reliq. & venerat. sanct.)

3. Bernhardinus de Busto Ordinis Seraphici Francisc. circa Ann. 1503. in Mariali part. 1. serm 5. lit. V. memorat, quòd *in celeberrima Parisiorum Academia nullus Magistri titulo dignus habeatur, qui prius etiam jurisjurandi religione non se adstrinxerit ad hoc Virginis privilegium tuendum & propugnandum.*

Idem probaturus, *Deiparam non esse conceptam in peccato originali affert dictum Elisæi 2. Reg. 6. v. 16. plures sunt nobiscum quàm cum illis*, quod sic applicat: *Hanc enim opinionem tenet caput Ecclesiæ summus Pontifex cum Cardinalibus & Curia Romana, qui in die Conceptionis devotè canunt in ejusdem diei officio: Immaculata conceptio est hodie. Idipsum omnes confitentur Episcopi & Sacerdotes Catholici & fideles, id Abbates & quicunq; Ecclesiastica dignitate decorati. Id ordo S. Benedicti & Canonici Regularis; id Ordo Eremitarum S. Augustini atque Ordo Carmelitarum atque Servorum. Id Ordo fratrum Minorum* &c.

4. Trithemius Abbas sub finem lib. de S. Anna. *Mihi visum est à Sancta Romana Ecclesia nullatenus abhorrere purissimæ conceptionis fidem, quam illa credit & veneratur, quod hodie multis documentis ostenditur. Deniq; cum Doctoribus Gymnasiorum Parisiensis, Coloniensis, Heidelbergensis, Erfordensis, Wienensis, Lipsensis, Thowingensis, Ingolstadiensis, Basileēsis, Moguntinensis, aliorumq; multorum &c. conceptionem Virginis Mariæ puram venerari non timeo.*

5. Nicolaus Baselius in Additionibus ad Nauclerum memorat, *Anno novo seculi decimi sexti prid. Cal. Junii Bernæ apud Helvetios Priorem, Sub Priorem, Lectorem & Custodem Conventus S. Dominici captos, per torturam examinatos, degradatos, ad ignem condemnatos, ac combustos propter quasdam dolosas, falsas, impias & Diabolicas machinationes, quas in odium immaculatissimæ Virginis Mariæ conceptionis occasionaliter excogitarant.* Illos Baselius nunc *hæreticos*, nunc *hæresiarchas* appellat.

6. Almain in 3. sent. dist. 3. *Circa hanc quæstionem, an virgo fuerit aliquando in peccato originali & postea sanctificata, vel ante fuerit per speciale auxilium præservata, ne illud contraheret, fuit duplex modus dicendi temporibus antiquis, sed nunc unus est, & alter prohibitus per Concilium Basileense.* Addit *determinatum fuisse & sub plumbo publicatum.*

7. Jodocus Clichtovæus duos *de conceptione immaculata B. Virginis* conscripsit libros, in quib. eam non solùm *ex Scripturis & Patribus*, sed etiam *ex Ecclesiæ determinatione* probare conatur, (ut vidimus superiùs in antithesi c. 4.) Nam lib. 1. cap. 14. provocat ad Concilium Basileēnse quod sess. 36. decrevit, *quòd hæc sententia de immaculata conceptione ab omnibus Catholicis approbari debeat, utpote quæ sit Scripturæ conformis.*

lib. ejusd. cap. 17. dicit *hanc esse Universalis Ecclesiæ determinationem.*

(Certè quod ex his principiis legitimè deducitur, id apud Pontificios pro articulo fidei habetur.)

8 Idem Clichtovæus in Comment. Damasc. lib. 3. cap 2. p. 168. scribit, *contrarium dogma, videlicet Mariam contagia primævæ culpæ fuisse contaminatam, non modò Ecclesiæ Catholicæ determinationi & puritati fidei, sed etiam sacris literis esse contrarium.*

9. Ambrosius Catharinus in præfat. libri de immac. Virg. concept. *cathedræ Romanæ eum derogare & anathema incurrere* asserit, qui *immaculatam Virginis conceptionem negat.*

(Verba adducta sunt superiùs in antithesi capitis 4.)

At si anathema incurrit & cathedræ Romanæ derogat, qui immaculatam Virginis conceptionem negat, utique illa est fidei articulus.

10. Surius in Comm. rerum gestar. refert p. 20. quòd *in Academia Moguntina nulli promoveantur in Doctores Theologiæ, nisi juramento interposito se immaculatam Virginis conceptionem credere affirment, atq; hoc dogma se propugnaturos polliceantur.*

Idem *in Academia Parisiensi observari* scribit Salmeron Disp. 51. in cap. 5. Rom. §. Deinde. *In Academiis Hispaniæ* idipsum usitatum esse memorat Petrus Canisius lib. 1. de Virg. Deipara cap. 7. f. 46. *Extat,* inquit,

inquit, *decretum Scholæ Parisiensis, quo planissimè definitur, quòd mater Domini Maria per nullum instans vel momentum originali culpæ subjecta, sed speciali privilegio ab omni macula immunis fuerit præservata. Cujus decreti observandi Parisienses tanto studio tanquam religione tenentur, ut in ordinem Theologorum cooptari neminem sinant, nisi sanctè jurantem, se in asserenda D. Virginis matris illibata conceptione constanter perseveraturum. Nec solùm apud Gallos, sed etiam in Hispania, & utraq; Germania, qui nomine Catholico censentur, quam sententiam Romana jam Ecclesia tanquam magis piam & probabilem amplexa est, eandem nullo contradicente profitendam ac perpetuò defendendam recipiunt, ac mordicus tenent.*

Similia occurrunt apud Suarez in Thomam part. 3 q. 27. art. 1. (cujus verba adducta sunt superiùs cap. 4. membr. 3.) ubi postquam dixisset, *universas Academias huic sententiæ de immaculata Virginis conceptione subscripsisse*, subjungit, *adeò ut in Academiis nulli ad Doctoratus gradum pateat aditus, qui priùs sub juramento non promiserit, nunquam se veritatem hanc oppugnaturum. Non est autem credibile Spiritum S. permissurum fuisse universam Ecclesiam in re tanti momenti graviter errare.*

11. Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 4. q. 7. dub. 2. n. 51. *In nulla Academia, exceptis Dominicanis, defendi permittitur sententia de negata conceptione immaculata Mariæ. In Academia Valentiana & Parisiensi nullus ad Doctoratus gradum admittitur, nisi qui subscripserit huic sententiæ.*

12. Salmeron Disp. 51. in Epist. Rom. tom. 13. p. 477. enumeratis multis gravibus ac solidis viis & rationes immaculatæ Conceptionis Virginis, addit sexto loco. *Gravissimi ponderis est autoritas Ecclesiæ Romanæ, quæ sub nomine sanctæ conceptionis celebrat, sicut & omnis orbis, id est, omnes Episcopi Catholici & ferè omnes religiones. In quo quidem cultu si errare posset Ecclesia Sponsa Christi, ubi Spiritus adjuvans infirmitatem nostram & docens orare.*

Et in principio illius Disputationis p. 475. *Qui aliter opinati sunt, planè sunt deserendi, tum quid opinione sua derogare Christi gloriæ & honori matris suæ videntur; deinde quia declinant à sensu Ecclesiæ, quæ hoc privilegium in cultu Dei protestatur.*

13. Valentin Gerard. in Triumpho B. Virginis & recitat & laudat versus Apollonii Collatii ad Virginē, q sic habēt:

Te, dum conciperes, culpæ quicunq; negarit
Immunem, brutis nil sapit ille magis.
Hunc aut viperee mens est infecta veneno,
Aut illum noster Spiritus exagitat.

Quid quod Bellarminus ipse tomo 7. qui est 19. Opusculorū libro, qui inscribitur Explicatio doctrinæ Christianæ cap. 5. *puritatem Mariæ à peccato originali ponit assertivè, tanquam dogma Catechetisum & articulum fidei.*

15. Pererius Disp. 6. in cap. 3. Rom. scribit, *indubitatum & certum esse in Ecclesia Catholica, B. Virginem omnis peccati etiam levissimi ac minimi per omnem vitam fuisse expertem.*

16. Andreas Capitel Jesuita Friburgensis Ann. 626. hanc sententiam publicā disputatione conatus est defendere, respondente Fratre quodā Eremitano Bernhardo Ungimout Ordinis S. Benedicti, & quidem *nō ut quæstionem probabilem, sed ut fidem, quæ partim*

à Gregorio XV. Ann.622.2.Junii editâ Bullâ ita sit definita, ut de contraria opinione nullo modo liceat agere, partim in Scriptura sacra sit fundata, ita ut licet nunquam expressè eas Deiparam à communi sorte hominum peccatorum eximat, tamen generatim tantam gratiæ plenitudinem illi tribuat, ut non irrationabiliter hinc inde deducatur. th.123.

2. Idem Bellarminus lib.5.de amiss. grat. & lib.arb.cap.28. conqueritur, per *calumniam Scholasticis in Apolog. Aug. Conf. in art. de pecc. orig. tribui, quòd docuerint, humanam Naturam integras habere vires ad diligendum Deum super omnia, ad facienda præcepta Dei quoad substantiam actuum, & in artic. de Ecclesia, quòd sentiant Pontificii, homines sine Spiritu Sancto posse diligere Deum & præcepta Dei facere.*

Resp. 1. Durandus 2. sent. dist.28. q.3. docet, *Naturæ integritatem, quæ homini naturalis est, eandem post originale peccatum remanere, ut quemadmodum gratia in statu innocentiæ data erat duntaxat ad meritum, sic Natura jam corruptâ non indigeat gratia non sanante, sed solummodo sublevante, atq; idcircò hominem in Natura corrupta posse sine gratia & peccata omnia vitare & omnia juris naturalis opera exequi.* Addit insuper, *hominem, qui est in peccato mortali, quoad solum reatum posse vitare (quocunque casu consequente) omne peccatum, quod est contra præceptum juris divini.*

2. Biel in 2. sent. dist.28. q. unic. art.3. *Homo per liberum arbitrium ex suis naturalibus potest divina præcepta, quoad substantiam actus, implere.*

Idē in 3. sent. dist.21. & 27. quæst. unic. art. 3. *hominem facientem, quod in se est, sufficienter disponi ad infundendam gratiam: perfectissimus autem faciendi modus est dilectio Dei super omnia.*

3. Similia habet Nicolaus de Orbellis in 2 sent. dist.28. q.2. Antoninus part. 3.tit.11.cap.3.

4. Ex recentioribus idem habent Cochlæus in art. 18. August. Confess. (ubi non probat, *damnari eos, qui hominem propriis Naturæ viribus doceant posse præcepta Dei facere, quoad substantiam actus. Videri enim hominis Naturam & mentem nimiùm deprimere eaq; à naturali bonitate, quam habet à Deo, dejicere. Imò ipsum Deum optimum maximum summâ bonitate, clementiaq; & misericordiâ privare, dum imputant ei, quod imposuerit præcepta factu impossibilia, quod sit Tyrannicum*) Becanus in Disput. de justitia bonorum operum cap. 1. th. 61 ubi in eandem sententiam citat Thomam Quodlibet. 1. art.8. Scotum in 2. sent. dist.28. & in 3. sent. dist. 27. Cajetanum. 1 2. q. 109. art. 3. Molinam Disput. 14. memb. 3.

5. Daventria, qui *Catholicis magnam injuriam fieri scribit, quòd cum Pelagianis in hoc genere conferuntur, crassius aliquid docet, videlicet fomitem illum peccati (sic vocat pravam concupiscentiam in renatis) non modò non propriè peccatum esse, sed & si rectè ei homo moderetur, meriti causam.* Harm. Conf. Fabric. p.292. Ex quo judicari potest, quid statuendum sit de eo, quod Bellarminus lib. 3. de grat. & lib. arbitr. cap. 13. scribit *Quòd homo ex puris naturalibus posse Deum diligere super omnia, scripserunt Scholastici quidam pauci: sed non debet Ecclesiæ Catholicæ & illud opinio patrocinari, quum in ea-* dem

dem Ecclesia plures & graviores refellunt.

6. Tannerus tom. 2. Theol. Scholast. Disp. 6. q. 4. dub. 3. n. 81. *Actum dilectionis Dei super omnia & perfectæ contritionis [illegible] haberi posse per vires Naturæ, in [illegible] Cajetanus.*

3. Per calumniam sibi tribui conqueruntur, *quòd originale peccatum extenuent.*

Resp. 1. Jacobus Faber Stapulensis in comm. Rom. 5. docet, *nihil nos ex Adamo trahere, nisi obligationem ad mortem.* (quem hoc nomine refellit Didacus Alvarez lib. 6. de auxil. gratiæ Disp. 45. pag. 380.)

2. Albertus Piggius statuit, *peccatum originis non habere veram peccati rationem, sed esse tantùm reatum, quo posteri primorum parentum propter transgressionem illorum primævam sine vitio aliquo proprio & inhærente Naturæ pravitate devincti teneamur.* Sic enim scribit controv. 1. de peccat. orig. *Relinquitur unicum illud esse peccatum ipsius, nempe originis nostræ, hoc est, Adæ, quod sonat vocabulum: & non suum uniuscujusq; proprium. Quanquam etiam unum illud nostrum quoq; sit, ut in quo uno etiam nos omnes, etiam priusquam essemus, qui peccare possemus, suo quodam modo peccavimus tamen, & peccati illius vinculo & reatu constringimur.*

3. Eadem fuit sententia Ambrosii Catharini lib. de lapsu hominis & peccat. orig. cap. 6. quem Bellarm. lib. 5. de amiss. gratiæ & statu peccat. cap. 6. mollissimè vocat *minùs rectam.*

Ruardus Tapperus Decanus Lovaniensis in art. de peccat. orig. de hac sententia sic disserit: *Quomodo, & an hic quatuor, aversio à Deo, conversio ad creaturam, macula & reatus, ut manent post transitum actus peccati, inter se differant, & quid in peccatore maneat, à quo dicitur peccator, variè sentiunt Doctores Scholastici, atq; hinc nascuntur variæ opiniones de peccato originali, quid sit & in quo consistat. Nam Johannes Scotus, Gabriel & multi sequaces 2. sent. dist. 14. opinantur, nihil manere in peccatore, nisi ordinationem ad pœnam propter peccatum admissum.*

Et postea. *Albertus verò Piggius & Ambrosius Catharinus considerantes hæc non propriè esse peccata, credebant ab his nec dici posse aliquem peccatorem, nec esse peccatorem, & ideò ponebant peccatum Adæ, quo prævaricatus est mandatum Domini, esse peccatum originale, & ita actuale peccatum Adæ omnium nostrûm esse originale, & ipsum propriè & univocè esse peccatum.*

Et paulò post. *Qui tamen in hoc defecisse videntur & errasse, quòd nihil in parvulo intrinsecè existens agnoscebant, propter quod esset odio dignus, considerantes duntaxat, quod in Adam peccavit & ob solum ejus peccatum, in quo communicabat, esset Deo odibilis.*

4. Idem verò Tapperus art. 2. p. 79. edit. Colon. Ann. 82. itidem nimis extenuat hoc peccatum, de eo sic disserens: *Patet, omnium peccatorum etiam venialium minimum esse peccatum originis, minimumq; habere culpabilitatis, nec eadem ratione dici peccatum, quâ peccata alia:* & ex Capreolo repetit, *hoc peccatum non univocè, sed æquivocè dici peccatum cum peccatis actualibus.*

p. 78 prop. 11. *Peccatum originale, per quod nascimur peccatores, sicut non est actio,*

actio, ita nec alicujus legis transgressio, quamvis sit deviatio à lege, secundum quam ad Dei imaginem homo institutus.

p.77.prop.10. *Quamvis carentia gratiæ, sicut & concupiscentia & virium hominis corruptio secundum se & ut in parvulo considerare* (videtur legendum considerata) *nullam, ut diximus, habere possint peccati rationem: si tamen referantur, ad Adæ transgressionem, quam sequuntur, peccati rationem habent & peccata dici possunt. Hinc natus error Ambrosii Catharini & Alberti Pighii, quod solum peccatum transgressionis Adæ originale est peccatum, quod nascendo secundum eos contrahimus, non transfusione, sed extrinsecâ tantũ denominatione, quodq; nihil est in parvulo recenter nato, quod odit Deus, vel rationem habere peccati possit. Considerant enim justitiæ carentiã, concupiscentiam & alia, quæ illam sequuntur, solum in relatione ad nascentes, secundùm quam nec pœnæ, nec culpæ rationem habere possunt.*

5. Cornelius Canonicus Coloniens. tom. 2. animadv. disputat, *peccatum originale non esse propriè peccatum, cùm non sit defectus perfectionis homini necessariæ ad beatitudinem, pravitatem non esse hereditariam, nec à parentibus in liberos transmitti posse, cùm ipsi sint purgati, solos eos, qui usu rationis ac liberi arbitrii præditi sunt, lege obligari, insanum esse & in Deum blasphemum, si dicatur, originalis peccati pravitatem omnes Naturæ nostræ partes ita pervasisse, ut omnibus flagitiis & criminibus sit fœcunda, nec possit aliud quàm Deo & legi repugnare.*

6. Alphonsus Salmero Disp. 46. in Epist. ad Rom. à Pighio mutuatur eadem fermè vocabula. *Breviter*, inquit, *attendendum est, illud ipsum peccatum, quod fuit in Adam actuale, id est, inobœdientiam esus ligni vetiti, in nobis esse originale.*

Et postea *peccati veram divisionem esse* asserit, *in peccatum actuale, idest, cujusque proprium: & originale actuale commune omnibus.*

(Quamvis Pighius peccatum dividat in *originale* & *personale*, Salmero verò in *actuale & originale actuale*, tamen in re ipsa nihil est discriminis. Uterque enim consentit, *originale esse commune omnibus, illud autem quod originali ἀντιδιαιρεῖται sive personale dicatur sive actuale, esse proprium cujusq.*)

7. Quomodo per Scholasticorum ac Pontificiorum hypotheses in genere ac Bellarmini in specie peccatum originale vel planè negetur, vel certè extenuetur, latè ostensum fuit in tract. de pecc. orig. §. 58. & 59.

Franciscus de Mayro sic argumentatur: *Tantum habet aliquid de ratione peccati, quantum habet de ratione voluntarii. Atqui peccatum originale in particulari, nempe in protoplastis, solùm fuit voluntarium, sed in Universali, h. e. in nobis, est involuntarium.*

8. Pighius & Catharinus docuerunt, *peccatum originis non esse aliud nisi peccatum Adami per imputationem posteris communicatum.*

Hanc sententiam Vega, Bellarminus, Gregorius de Valẽtia, Vasquez, Zumel & alii ex Pontificiis refellunt, tanquam Concilio Tridentino adversam. Sed Ægidius Augustinianus recentior Theologus, (quẽ Ferdinandus Quirinus à Salazar S. literarum in Collegio Complu-

sensi

rensis interpres Defens. pro immacul. Mariæ concept. cap. 1. §. 3. num. 1. vocat *gravissimum & doctissimum virum.*) eandem Pighii sententiam propugnet, quem propterea dictus Ferdinandus castigat, quòd *nempe ad castra Pelagii transeat* cap. 1. §. 4. n. 14. quòd *cõtra B. Anselmum statuat* n. 14 *contra Thomam* n. 16. quòd *cum Pelagio faciat* n. 17 quòd *contra Concilium Tridentinum statuat* n. 18. quòd *Apostolum Rom. 5. malè explicet* &c.

2. *Calumniæ.* 1. *Generales.*

1. Bellarminus lib. 1. de amiss. grat. c. 4. lib. 4. de Eccles. cap. 9. *Joviniano & Pelagio* nos conjungit, propterea quòd statuamus, *omnia peccata esse suâ Naturâ mortalia.*

Panigarola Disp. 12. *Calvinus audacter affirmat, nihil peccatum à peccato differre, æqualia esse omnia. Isthuc ipsum asseruit Lutherus, hocq; inter illos convenit, ut statuerent, peccata paria esse omnia.*

3. Edmundus Campianus rat. 8. itidem nostris Ecclesiis errorem *Joviniani & Stoicorum* affricare conatur, quòd statuamus, *omnia peccata esse paria, ita ut hæreticorum* inquit, *non leviùs in Deum deliquerit ille campo, qui gallum gallinaceum, quando non opus est, occiderit, quàm infamis ille sicarius, qui Gallum heroa Guisium displosâ fistulâ interemit, atq; hoc ideò, quia docent omne peccatum suâ Naturâ esse mortale.*

Resp. 1. ex Bellarmino d. l. *Jovinianus docuit, peccata omnia esse paria.*

(At nos nequaquam docemus, omnia peccata esse paria, sed retinemus discrimen inter *peccata mortalia & venialia* in renatis, ac gradus peccatorum in ipsis etiam nõ renatis agnoscimus. Nec ullâ consequentiâ ex eo, quòd omne peccatum suâ Naturâ mortale esse statuimus, inferri potest, quòd *omnia peccata paria esse statuamus*, cùm in pœnis æternæ mortis sint gradus.)

2. Ex eodem Bellarmino lib. 3. de Justificat. cap. 16. §. 1. *Lutherani non dicunt, quod sciam, virtutes esse pares, aut paria esse peccata, quod docuit olim Jovinianus.*

3. Azorius tom. 1. lib. 4. Instit. cap. 9. artic. 3. sic disserit: *Quidam* (videlicet Sotus, Vega, alii.) *dicere non dubitant, Gersonis opinionem, quòd omnia peccata sint suâ Naturâ mortalia, accedere Stoicorum sententia, omnia peccata æqualia esse dicentium; quia si omnia æternam pœnam merentur, omnia sunt paria, quod certè illi autores malè contra Gersonem inferendo concludunt, quia unum peccatum etiam mortale graviùs & acerbiùs, quàm alterum mulctari & puniri queat.* Similia occurrunt apud Costerum in Enchirid. cap. 2. p. 96.

(Sicut ergò ibi Azorius ostendendo, hanc consequentiam esse nullam, ab hoc Stoicorum errore vindicat ac liberat Gersonem, à Soto, Vega & aliis Dd. Pontificiis eodem crimine gravatum: ita Protestantes idem cum Gersone in hac quæstione statuentes ab eodem crimine meritò absolvuntur.)

4. Gerson ipse contra hanc calumniam satis suam, proinde etiam nostram munivit sententiam. Sic enim disserit de vit. Spirit. animæ lect. 1. *Nullam esse DEI offensam venialem de se, nisi tantummodò per respectum ad divinam misericordiam, quæ non vult de facto quamlibet offensam imputare ad mortem, cùm illud possit justissimè, & ita concludi, quod peccatum mortale & veniale*

in esse

in esse tali non distinguuntur intrinsecè & essentialiter, sed solùm per respectum ad divinam gratiam, quia peccatum illud imputat ad pœnam mortis & aliud non.

5. Quemadmodum ergò damnati omnes æternæ mortis pœnas sustinent, & tamen sunt gradus pœnarum infernalium: ita quoque etsi omnia peccata sint suâ Naturâ mortalia, tamen dantur peccatorum gradus, ita ut alia aliis sint graviora. Ipsimet Pontificii inter ea ipsa peccata, quæ mortalia constituunt, aliud alio majus esse agnoscunt: non ergò statim sequitur, paria esse peccata, quæ simul mortalia sunt.

Sonnius in Demonstrat. tract. 9. cap. 3. *Nequaquam paria sunt omnia peccata mortalia, sed inæqualis malitiæ, demeriti & offensæ.*

6. Roffensis in Confutatione assertionis Luther. art. 5. *Neq; enim opinor, te velle cum Joviniani sectatoribus asserere, cunctas animas parem immunditiem contraxisse, atq; in lutum peccatorum æqualiter esse collapsas* In margine illud sic explicat: *peccata esse paria.*

(Absolvit ergò Lutherum ab hoc errore.)

2. Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 2. probare conatur, *Lutheranos cogi negare peccatum originis, cùm non agnoscant, justitiam originalem fuisse donum Naturæ superadditum.* Idem repetit Coppensteinius in Spongia pag. 43. 44.

Resp. 1. ex ipso Bellarmino lib. de grat. primi hominis cap. 5. *Adversarii* (Lutherani) *censent, rectitudinem illam, in qua creatus est Adam, fuisse illi naturalem hoc modo, quòd fuerit veluti quædam sanitas debita Naturæ, aptaq; nasci ex ipsa Natura bene constituta, id est, non corrupta, & nunc hominibus, qui eam rectitudinem amiserunt in Adamo, deesse aliquod donum naturale.*

(Ergò non negamus fuisse in primo homine justitiam originalem, & in posteris Adæ carentiam illius doni: sed hoc negamus, quòd justitia originalis fuerit donum aliquod extrinsecum & supernaturale, quódque carentia justitiæ originalis in posteris Adæ sit carentia doni supernaturalis)

2. Adversarii approbarunt articulum 2. Aug. Confess. in quo disertè docetur, *peccatum originis esse carentiam justitiæ originalis.*

Johannes Cochlæus in Harm. p. 22. *De hoc articulo non foret difficile concordiam invenire, si ex animo pax & unitas quæreretur.*

Johannes Hoffmeisterus ibid. pag. 25. *Articulus hic secundus non habet, unde à candidis Theologis vel rejici vel vituperari possit.*

3. Vega Interpres Concilii Tridentini lib. 2. de Concilio Tridentino cap. 6. dicit, *Lutheranos in hoc articulo nihil à Pontificiis dissidere*, quod ipsum etiam testatur Cassander in consult. art. 2. ubi addit, *Eccium idem testari.*

3. Idem Bellarminus lib. 5. de amiss. gratiæ cap. 2. Lutheranos accusat *Manichæismi*, proptereà quod statuant, *peccatum originis esse vitiosam qualitatem.*

Resp. superiùs cap. 5. thes. 2. nostram sententiam de hac quæstione satis perspicuè exposuimus, eandemque ex ipsorum Adversariorum suffragio confirmavimus.

4. Idem Bellarmin. lib. ejusd. cap. 4.

nos accusat, quòd *peccatum originale cum actuali confundamus, propterea quòd Aug. Conf. art. 2. dicat, peccatum originis esse, quòd homines sint sine metu & fiducia Dei.*

Resp. 1. Joh. Hoffmeisterus in Harm. August. Confess. Fabricii Leodiensis art. 2. sic scribit: p. 26. *Quod hîc Adversarii dicunt de metu & fiducia non de actuali, sed potius de aptitudinali effectu intelligimus.*

p. 25. *Non ineptè loquuntur Adversarii, hominem nasci cum peccato, hoc est, sine metu Dei, sine fiducia erga Deum & cum concupiscentia, id quod tamen Germanicè explicatius dixerunt.*

2. Inde Gregorius Cassander in Consult. art. 2. p. 909. tale fert judicium: *Articulus de peccato originis* (prout in Conf. August. explicatur.) *Catholicæ traditioni consentaneus est quâ confitetur, post lapsum Adæ omnes homines secundùm Naturam propagatos nasci cum peccato & concupiscentia, quódque hic morbus seu vitiū originis verè sit peccatum, damnans eos, qui non renascuntur per Baptismum & Spiritum Sanctum. Quanquam explicatio seu definitio, quæ additur, voci peccati, nempe esse sine metu, sine fiducia erga Deum, à nonnullis reprehensa fuerit, existimantibus hæc ad actuale potiùs peccatum, quàm ad originis vitium pertinere. Sed hæc definitio ingenuè excusatur & probatur ab eruditissimo & modestissimo viro Johanne Hoffmeistero, qui in excutiendis & explicandis his articulis Augustanæ Confessionis, præter eximiam eruditionem summum quoque candorem & moderationem adhibuit, quæ moderatio & æquitas multò plus ad Ecclesiæ pacificationem conducet, quàm nonnullorum rigor atque severitas, qui odium potiùs partium, quàm concordiæ studium præ se ferunt.* Rectè itaque Hoffmeisterus articulum hunc nil habere ait, cur à Theologis [illegible] rejici debeat, maximè [illegible] interpretatio ex Apologia repetatur in qua testatur Autor, se non actus solùm, sed etiam potentiam seu dona efficiendi timorem. & fiduciam erga Deum adimere iis, qui Naturâ ex Adam propagati sunt. Nam si originale peccatum, inquit, est carentia seu defectus justitiæ originalis inesse debitæ, & si homo secundùm Naturam natus iis virtutibus caret, quibus privatus est Adam, per quem peccatum intravit in mundum: non ineptè loquuntur, hominem nasci cum peccato, hoc est, sine metu DEI, sine fiducia erga Deum, cum concupiscentia.*

5. Idem Bellarminus lib. 4. de not. Eccles. cap. 9. & lib. de Bapt. cap. 13. *hæresin Procli* propterea nobis tribuit, quòd statuamus, *Concupiscentiam in renatis esse peccatum.*

Resp. ex ipso Bellarmino lib. 5. de amiss. gratiæ cap. 10. *Dicunt Protestantes, concupiscentiam in renatis esse peccatum, licèt non regnet.*

(At Proclus docuit, *peccatum in renatis semper vivere* h. e. regnare, ut constat ex Methodio apud Epiphanium hæres. 64.)

6. Idem Bellarminus lib. 4. de not. Eccles. cap. 9. *Messalianorum* hæresin nobis tribuit, propterea quòd statuamus, *post Baptismum in renatis manere peccatū.*

Resp. 1. ex Alphonso de Castro lib. 3. adv. hæres. tit. Baptismus. *Messaliani tantam vim tribuebant orationi, ut Baptismo derogarent, dicentes, nullam utilitatem baptizatis ex Baptismo accedere. sed solam orationem studiosam Dæmonem inhabitantem effugare.*

(Sed Lutherus docet, *omnia peccata in Baptismo remitti*, fatente Bellarmino lib. 1. de Bapt. cap. 12. §. Hoc nostro.)

2. Ex Sixto Senensi lib. 6. Biblioth. annot. 317. *Adversus ignavos Monachos, qui tum in Africa errorē hunc &c. à Messalianis hereticis erratum fovebant, Augustinus scripsit librum de opere Monachorum, quo tria potissimùm demonstrat, primùm ut Monachi, qui nullo Evangelico negotio, nullâ Ecclesiasticâ curâ occupantur, non vitam sine ullo labore manuum transigant otiosam &c.*

(Ergò Monachi in Papatu potius Messalianorum errori sunt affines.)

7. Idem Bellarminus d. l. art. 45. Protestantibus *heresin Pelagianam* tribuit, propterea quòd doceant *parvulos non perire, quibus, subitâ morte abreptis, demta est facultas Baptismi.*

Resp. 1. Superiùs art. 12. de Bapt. cap. 1. ostendimus Bielem, Cajetanum & alios Pontificios idem nobiscum docere, quod fatetur etiam Bellarm. lib. 1. de Bapt. cap. 4. §. Quartum argumentum.

2. Bellarminus lib. 4. de Eccles. cap. 9. Gregor. de Valent. lib. de pecc. orig. cap. 2. docent, *Pelagianorum proprium errorem fuisse, quod negaverint peccatum originis.*

(Illud verò neutiquam negamus. Vega Concilii Tridentini Interpres dicit, Lutheranos in articulo de peccato originis à Pontificiis non dissentire.)

3. Bellarminus ipse lib. 5. de amiss. gratiæ cap. 4. §. 1. *Videntur Lutherani primâ fronte non dissidere ab Ecclesia* (in articulo de peccato originis. Subjungit quidem duo, *in quibus à doctrina Catholica*, id est, Rom. Ecclesiæ *dissideant*, sed ea non concernunt hæresin Pelagianam, quæ peccatum originis negabat, sed duntaxat certas quasdam circumstantias, ac pertinent non ad quæstionem, *an sit*, sed *quid sit* originis peccatum.)

4. Cassander in Consult. art. 2. *Articulus de peccato originis Catholicæ doctrinæ consentaneus est.*

Et postea. *De hoc articulo agnoscit ipse Eckius nullam esse controversiam.*

5. Johan. Hoffmeisterus in Confid. Aug. Conf. *Articulus hic fermè nihil non habet, unde à Candidis Theologis vel rejici vel vituperari possit.*

6. Alphonsus Virvesius Philipp. 3. *Nihil differt Confessio* (Augustana) *de peccato originis à fide Catholica.*

8. Idem Bellarminus lib. 1. de amiss. gratiæ cap. 11. scribit, *ideò nobis quædam peccata dici venialia, quia sunt involuntaria, quædam verò mortalia, nimirum, quæ sunt voluntaria; ex quo colligi possit, reipsâ nos affirmare quod verbis negamus, videlicet ad ipsam peccati Naturam mortalium & venialium peccatorum discrimen esse referendum, cùm voluntarium esse ad propriam peccati rationem pertineat.*

Resp. non est perpetuum, quòd ea peccata sint *mortalia*, quæ voluntaria; & vicissim *venialia*, quæ involuntaria; cùm peccatum originale in infantibus non baptizatis sit mortale, etiamsi non sit voluntarium. Ideò autem quædam in renatis dicuntur *mortalia*, quia liberâ & plenâ voluntate contra conscientiam admissa excutiunt fidem & Spiritum Sanctum, quod non fit per peccatum

catum inhærens, quamdiu illi resisti-tur.

9. Idem Bellarminus lib. de Baptismo cap. 13. lib. 5. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 13. & alii passim accusant nos *criminis falsi, quòd Augustino tribuamus, ipsum dixisse, Concupiscentiam ita manere in renatis, ut sit peccatum, sed non imputari, nec reos facere.*

Ulenbergius caus. 14. apostasias addit, *Philippum hunc suum errorem in Conventu Wormaciensi confessum fuisse.*

Resp. Augustinus utrumque dicit, *& manere in renatis Concupiscentiam, & suâ Naturâ peccatum esse, licet in peccatum non imputetur,*

lib. 1. de nupt. & concup. cap. 25. *Dimittitur concupiscentia carnis in Baptismo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur.*

(In peccatum nihil imputari potest, nisi quod est peccatum. Agnoscit ergò concupiscentiam esse in se & suâ Naturâ peccatum, sed tamen non imputari.)

In eod. lib. & cap. concupiscentiam vocat *affectionem malæ qualitatis.*

(Affectio autem malæ qualitatis est omninò peccatum.)

lib. ejusd. cap. 23. dicit, *non fieri à nobis, quod scriptum est, Non concupisces.*

(At qui legem transgreditur, is utiq; peccat, cùm ἡ ἁμαρτία sit ἀνομία)

Inde etiam concupiscentiam pravam in renatis adhuc reliquam disertis verbis non solùm vocat *pœnam peccati & peccati causam*, sed etiam *peccatum*. lib. 5. contra Julianum cap. 3. lib. 6. &c. lib. 6. contra Julian. cap. 5. & 6.

2. *Speciales.*

1. Bellarminus lib. 2. de amiss. gratiæ cap. 1. Luthero tribuit, quòd *Deum statuat autorem peccati, quia art. 36. scribit, neminem habere in potestate, ut cogitet bonum vel malum.*

Respond. Bellarminus d. l. statim subjungit: *Lutherus sententiam retractavit, vel* (quod rectiùs dicitur,) sententiam suam in scriptis sequentibus clariùs exposuit, & ab adversariorum calumniis vindicavit. tom. 3. Germ. Jen. f. 102. *Nullum apud me dubium, quin me calumniaturus sit* (meus adversarius) *quasi dixerim, Deum velle peccatum, ad quod respondeo, injuriam mihi ab ipso fieri, & ut aliàs mendaciis scatet, ita quoq; hoc loco veritati adversari. Dico Deum prohibuisse peccata, eademq; nolle.* Confer tom. 6. f. 366. 444. 515.

2. Stapletonus lib. 11. de Justificat. cap. 4. *Lutherus etiam illud velle, quo Judas voluit Christum prodere, fuisse opus Dei asserit. Ergò Deum autorem peccati statuit.*

Resp. 1. ex Vega lib. 2. Exposit. Conc. Trident. cap. 15. *Quemadmodum malæ ambulationis in homine claudo in detortam tibiam vitium rejicimus, & vitium Scripturæ exaratæ ab optimo Scriba in malam papyrum aut malè temperatum calamum: ita mala nostra non debent imputari Deo, quod auxilio generali ad ea concurrat, sed nobis, qui deflectimus & claudicamus ab ipsius lege, & influxum ejus in malum detorquemus, quamobrem licèt nobiscum faciat actus, qui intrinsecam & inseparabilem habent malitiam, nequaquam tamen, ut antiquiores Theologi probe monuerunt, peccati autor censeri debet.*

2. Barradius tom. 1. lib. 4. Concord. Evang. cap. 6. *DEUS non est autor*

peccati,

peccati, inquit Augustinus, quia peccatum privatio est, ac ad faciendum peccatum concursus causæ moralis necessarius est: at Dei concursus cum homine est naturalis & Universalis.

3 Vasquez in Thomam 1.2. tom. 1, q. 79. art. 2. cap. 5. *In peccato duo sunt: operatio & illius defectus. Operatio quidem secundum rationem operationis in Deum referenda est, sed defectus nullo modo: quia defectus solùm in causam deficientem reduci potest, Deus autem non est causa deficiens.*

(Eadem distinctione etiam Lutheri assertio explicari debet.)

4. Longè durioribus vel certè æquè duris loquendi formulis utuntur quidam Pontificii.

Azorius tom. 1. Moral. lib. 4. cap. 22. *Quidam ingenuè fatentur, Deum non quidem peccare, sed esse & mali operis autorem & boni.*

ibid. *Gabriel, Occam, Major & alii respondent, Deum facere actum, qui malus est, sed non peccare, & dici posse, Deum esse causam peccati, at non peccare: quoniam peccare non est idem, quod facere actum qui malus est, sed facere actum malum malè, Deus autem non facit malè, sed benè.*

ibid. *Gregorius* (Ariminensis) *quem sequitur Capreolus, sentit, Deum facere cum homine actum malum &c.*

Verba Gregorii illius hæc sunt 2. sent. dist. 28. q. 1. art. 3. *Deus concurrit cum voluntate ad actum malum, partialiter illum conficiendo.*

Pererius in cap. 11. Exodi Disp. 8. *Facit Deus multa intra eum, qui obduratur, quibus vitio suo is fit deterior; excitat in eo varios affectus vel metus vel spei ac fiduciæ, vel cupiditatis, vel iræ: varias item imaginationes & perplexas ac dubias cogitationes immittit, etiam somnia & visa nocturna injicit, quib. ille nimio plus credulus incitatur ac præcipitatur in malum.*

Vasquez apud Tannerum tom. 3. Theol. Schol. Disp. 1. q. 1. dub. 5. n. 151. asserit, *Deum posse actum erroris infundere per se & inducere,* etc. Tannerus hoc nomine meritò refellit ac per *hanc assertionem infallibilitatem divinæ revelationis labefactari* asserit. n. 150.

Melchior Canus lib. 2. Locor. Com. cap. 4. Cajetanum *falsitatis & erroris* arguit, quòd *Deum concurrere ad peccatum, quatenus sit pœna peccantis,* statuat.

Didacus Alvarez de auxiliis gratiæ Disp. 31. pag. 296. excusat *Calvinum,* eumque *non errasse* judicat, asserendo, *voluntatem moveri à Deo ad operandum & se habere instar serræ & securis vel baculi, respectu ejus à quo trahuntur.*

Bellarm. lib. 2. de amiss. gratiæ cap. 13. §. 9. ex Hugone scribit, quòd *Deus malas etiam voluntates occultâ & invisibili operatione ad suum arbitrium temperat & inclinat.*

§. 8. *Deus non solùm permittit impios agere mala multa, nec solùm deserit pios, ut cogantur pati, quæ ab impiis inferuntur, sed etiam præsidet ipsis voluntatibus malis, easq; regit & gubernat, torquet ac flectit, in eis invisibiliter operando, ut, licèt propriò vitio malæ sint, tamen à divina providentia ad unum potiùs malum, quàm ad aliud non positivè sed permissivè ordinentur* (ubi *torquendi* verbum per quam durum.)

Suarez in opusc. in relect. de libert. volunt. div. Disp. 1. sect. 2. n. 14. *Deus verè & propriè operatur non solùm ea, quæ per seipsum facit, sed etiam ea omnia quæ operantur*

rantur creaturæ & humanæ voluntates, quatenus vera & realia opera sunt, quia in ea verius ac perfectius influit, quàm ipsæ causæ secundæ.

Et postea. *Hæc etiam opera non fiunt, nisi Deo volente, neq; ipse influit in illa, nisi voluntariè, quod etiam verum est de operibus peccatorum, quatenus à Deo fiunt, vel in ea Deus influit. Nam quatenus est Universalis provisor, sapienter judicat expedire tales actus permittere & ad illos concurrere, & justissimè hoc ipsum vult: oportet tamen in peccando distinguere aliquid, quod à Deo fit; & aliquid, quod ab ipso non fit: operatur enim Deus actum peccati, non malitiam ejus.*

5. Quam ergò æquitatem in incommodioribus suorum dictis explicandis adhiberi postulant; eandem etiam Luthero præstent.

Melchior Canus in Locis Theol. lib. 12. cap. 8. ad 3. arg. adducit dictum Hilarii: *Sensus, non sermo fit crimen.*

Maldonatus in Joh. 1. v. 3. n. 62. *Legimus aliquando apud graves autores phrases quasdam, quæ Arianorum errorem sapere videntur: in eas cùm lector inciderit, potiùs in bonam partem interpretetur, quàm condemnet autores.*

Jacobus Gretzerus lib. 2. de jure & modo prohibendi libros noxios cap. 10. *Horridiùs dicta, quâ licet, veritasq; finit, bonam in partem explicamus,*

(Quod de Tertulliani & Origenis dictis respondet.)

6. Quod de Cajetano respondet Melchior Canus in Relect. de pœnit. parte. 6. §. Denique &c. idem respondemus de Luthero. *Tantum Schola debet homini de Republ. Christiana maximè merito, ut quoad fieri per pietatem licet, parcere ei jure optimo, summisq; rationibus debeamus.*

3. Bellarminus lib. 3. de amiss. gratiæ cap. 1. *Luthero* tribuit, quòd neget *primos parentes peccasse, cùm hoc fluat ex principiis doctrinæ Lutheri, quòd justo non sit lex posita.*

Resp. Lutherus in Comm. cap. 2. Genes. perspicuè & disertè, imò magnâ vehementiâ illos refellit, qui peccatum primorum parentum negant. Si ex principio confessionis nostræ satis aptè hoc paradoxum probari posset, ex Scriptura illud satis aptè probari posse consequens foret, quod est absurdissimum.

4. Idem Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 17. *Chemnicium* mendacii accusat, quòd *scripserat, tempore Lombardi ignotam fuisse adhuc opinionem de immaculatæ Virginis conceptione.*

Resp. ex Lombardo 3. sent. dist. 3. lit. C. *Dici potest & credi oportet juxta Sanctorum attestationem, ipsam Verbi carnem fuisse priùs, antequam conciperetur, peccato obnoxiam, sicut reliqua Virginis caro, sed operatione Spiritus Sancti mundatam, ita ut ab omni contagio immunis uniretur Verbo.*

5. Idem Bellarm. lib. 5. de amiss. gratiæ cap. 1. *Luthero* tribuit, quòd *cum Flacio docuerit, peccatum esse ipsam hominis substantiam.*

Resp. ex Luthero in cap. 3. Genes. *Manet Natura post lapsum, sed multis modis corrupta. Manent in Natura membra eadem, sed quæ antea nuda cum gloria conspiciebantur, nunc tanquam turpia & inhonesta velantur.* in cap 4. Genes. *Spirituales homi-*

homines distinguere debent inter peccatum originale & creaturam. in cap. 25. Gen. *Necessariò* ἀταξία *seu deformitas discernenda à creatura.*

6. Idem Bellarm. lib. 5. de amiss. gratiæ cap. 6. §. Martinus &c. vocat *incredibile parodoxum* ac *Manichæi delirium,* quòd *Chemnicius scripserat, ipsum embryonem nondum animatum habere veram & propriam peccati rationem.*

Resp. 1. ex ipso Bellarmino, qui lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 4. sic disserit: *Si solus Deus potest mundare hominem de immundo conceptum semine, sequitur, eundem hominem ab ipsa conceptione esse immundum.*

Et postea. *David se miserum ab ipsa conceptione fuisse dicit. Verbum* חוֹלָלְתִּי *refertur ad formationem corporis, quæ post parentum concubitum à Deo fit, ac voces* עָוֹן & חֵטְא *significant propriè verum pecccatum.*

Item, *verbum* יֶחֱמַתְנִי *calefecit, refertur ad illud tempus, quo fœtum jam formatū & animatum mater in utero fovet ac fovendo calefacit. Certum autem est, nullum intervenire peccatum parentum vel cùm proles concepta formatur, vel cùm jam formata in utero confovetur.*

(Si homo ab ipsa conceptione est immundus, si fœtus peccato obnoxius est eo etiam tempore, quo corpus ejus formatur, utique embryo nondum animatus habet veram rationem peccati.)

2. Ex eod. Bellarm. lib. ejusd. quarti cap. 16. *Dicuntur in peccato concipi omnes filii Adæ, cùm primùm fœtus in utero matris existere incipit, quamvis informis & inanimis,* quod ipsum multis ibidem probat, & de prima illa conceptione exponit dictum Ps. 51. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum.*

ibid. *Tametsi peccatum propriè non possit esse nisi in anima rationali, & fœtus conformari incipiat longo tempore ante animationem, tamen quia tunc revera incipit homo existere ratione unius suæ partis, & pars illa ex corrupta Natura originem habet, & vitiata rectè nominari potest.*

3. Hisce conformis est querela Bernhardi serm. 4. in nativ. col. 43. *In ipsa origine & radice mea infectus & inquinatus sum, immunda est conceptio mea.*

7. Idem Bellarminus lib. 5. de amiss. gratiæ cap. 5. §. Martinus &c. *Chemnicio* tribuit, quòd statuat, *non solùm concupiscentiam, sed ipsam etiam molem carnis, quamvis nondum formatis organis esse verè proprieq; peccatum.*

(At nuspiam dicit Chemnicius massam illam peccatum esse, sed *peccato contaminatam,* quæ contaminatio juxta Davidis confessionem veram rationem peccati habeat. Bellarminus hæc duo, peccatum esse & peccato contaminatum esse contra conscientiæ suæ testimonium confundit, cùm alibi passim inter *peccatum ipsum* & *peccati subjectum* rectè distinguat.)

3. Opiniones absurdæ & erroneæ.

1. Anglo-Remenses annot. Rom. 7. sect. 10. *Motiones carnis imperfecto quibus mens non consentit, non possunt vel tantillo viliores reddere operationes Spiritus, sed magis eas meritorias faciunt propter continuam luctam.*

2. Bel-

2. Bellarmin. lib. 1. de amiss. gratiæ cap. 11. *Voluntarium esse ad propriam peccati rationem pertinet, adeò ut planè non sit peccatum, quod nullo modo voluntarium.*

lib. 2. de amiss. gratiæ cap. 7. *Peccatum in se & distinctum non potest esse, nisi fuerit volitum & intentum in se.*

(Augustini dictum, quòd *omne peccatum sit voluntarium*, de solis actualibus & ne de omnibus quidem, sed de solis peccatis malitiæ intelligendum, aliàs ipsum originale peccatum, uti etiam ignorantiæ & infirmitatis peccata negabuntur.

Rectiùs igitur Thomas. 1. 2. q. 21. art. 9. concedit, *peccatum nihil aliud esse, quàm aberrationem à regula & scopo.*

Ac Bellarminus lib. 1. de amiss. gratiæ cap. 1. scribit, *peccatum esse à regula declinare & recedere.*)

3. Bellarminus d. l. *Præcepta de re minima non sunt propriè & in rigore præcepta, siquidem constituuntur de re, quæ parùm admodùm ad finem præcepti, videlicet caritatem pertinet.*

(Atqui obligatio præcepti non dependet à quantitate objecti, sed à majestate præcipientis.)

4. Tilemannus Smeling Ordinis prædicatorum cap. 4. de Sacram. pœnit. p. 304. *Johannem Baptistam sine originalis labe natum esse, omniq; nævo & labe peccati caruisse* asserit.

5. Tannerus tom. 2. Theol. Scholast. Disp. 4. q. 9. dub. 4. n. 72. reprehendit Vasquezium, qui vocat *peccati causam Deum ipsum per accidens remotè.*

Ibid. dub. 5. n. 79. perstringit Cajetanum asserentem, *Deum esse causam malitiæ positivæ.*

Ibid. n. 94. cum Cajetano vapulat Canus dicens: *Deum esse causam peccati.*

n. 95. culpantur à Tannero *Occam & Gabriel* concedentes hanc propositionem, *Deus vult malum.*

n. 96. Matthæus de Rispolis erroris arguitur & Ripa astruentes, *Deum ipsam causam physicè prædeterminare, quantumvis effectus ille sit causa peccati actus*, quæ sententia. n. 97. ex Concilio Tridentino à Tannero refutatur.

n. 98. refellit socios suos Tannerus, qui dicunt, *Deum esse autorem ipsius materialis peccati.*

Causam, propter quam *Angelorum malorum in peccatum prolapsorum voluntas non sit reflexa ad bonum,*

Aureolus apud Marsil. 2. sent. q. 5. art. 2. & Major dist. 7. q. 1. statuunt eam, quod *infusus sit ipsis à Deo intentissimus malitiæ habitus inclinans necessariò ad odium Dei.*

Occam 2. sent. dist. 7. q. 19. & quodlib. 1. q. 19. Gabr. q. 1. eam, quia *produxerit & producat in illis actum odii Dei.*

(Quas opiniones Lorinus in comm. 2. Pet. 2. v. 4. meritò vocat absurdissimas; rectiùs vocasset blasphemas, cũ per illas Deus directè statuatur peccati causa.)

Andreas Vega in Expos. Concil. Trident. lib. 2. cap. 15. *Quemadmodum mala ambulationis in homine claudo in detortam tibiam vitium rejicimus, & vitium Scripturæ exarata ab optimo Scriba in malã papyrum aut malè temperatum calamũ: ita mala nostra non debent Deo imputari, quod auxilio generali ad ea cõcurrit, sed nobis, qui desse-*

deflectimus & claudicamus ab ipsius lege, & influxum ejus in malum detorquemus. Quamobrem licèt nobiscum faciat actus, qui intrinsecam & inseparabilem habent malitiam, nequaquam tamen, ut antiquiores Theologi probè monuerunt, peccati autor censeri debet, quia in moralibus ille alicujus operis causa judicatur, qui præcipit, consulit, suadet, premiat, approbat. At Deus, ut Theologi probabilius sentiunt, cum voluntate & consensu velit & faciat nobiscum peccata, nihil horum facit.

(Similitudo claudicationis & distinctio inter actum & actus vitium rectè se habet: sed assertio illa, quòd Deus nobiscum velit & faciat peccata, approbari nequit.)

Bellarminus lib. 2. de amiss. grat. & statu peccati cap. 13. statuit, *Deum non solùm permittere, impios agere multa mala, nec solùm deserere pios, ut cogantur pati, quæ ab impiis inferuntur: sed etiam præsidere ipsis voluntatibus malis, easq; regere & gubernare, torquere ac flectere, in eis invisibiliter operando, ut licèt proprio vitio malæ sint, tamen à divina providentia ad unum potius malum, quàm ad aliud non positivè, sed permissivè ordinentur.*

(Postrema illa verba continent oppositũ in apposito: nã torquere & gubernare ac flectere pmissivè est nõ torquere, nec flectere, nec etiam gubernare.)

Postea ex Thoma addit: *Deum non solùm permittendo, sed etiam positivè inclinare voluntates malas, inclinando ad unum & avertendo ab alio, occasionaliter & moraliter, immittendo videlicet cogitationem aliquam bonam, ex qua malus ob suum vitium occasionem sumat judicandi, melius esse huic nocere, quàm illi.*

6. Albertus Piggius controv. 1. de peccat. orig. Ambrosius Catharinus lib. de lapsu hominis & peccat. orig. cap. 6. statuunt, *peccatum originis non habere veram peccati rationem, sed esse tantùm reatum, quò posteri primorum parentum propter transgressionem illorum primævam sine aliquo vitio proprio & inhærente Naturæ devincti teneantur.*

Costerus in Augm. Enchir. p. 173. *Discimus sextò, peccatum hoc originis latissimè quidem patere: attamen esse omnium peccatorum reatu minimum, quia minimum habet ex voluntate, quæ est fons & causa peccati.* Confer dicta superiùs art. 1. Appendicis membr. 3.

7. Gregorius de Valentia tom. 2. Disp. 6. q. 18. p. 842. *Regula optima ad discernendum inter peccata mortalia & venialia continetur inprimis judicio proborum & sapientum, ut scilicet id peccatum mortale reputetur, & id veniale, quod pro tali ducitur ab his, qui & eruditione & probitate sunt præstantes.*

Binsfeldius in Enchirid. Theolog. Pastor. p. 193. *Si Doctores Ecclesiæ & pii viri unanimi consensu docent aliquid esse mortale; pro mortali habendum est; si veniale, pro veniali judicandum. Si verò dissentiunt & dubitant in aliquo; securior pars in conscientia eligenda est. Securior autem pars est, agnoscere culpam, ubi non est.*

(Hæc regula non est certa & infallibilis.)

8. Bellarminus lib. 3. de cultu sanctorum cap. 7. *Rectè ad effectus supernaturales efficiendos & significandos utimur aquâ, oleo, pane, cereis, cineribus, ramis, aliisq; rebus benedictione consecratis. Inprimis autem iis utimur ad deletionem peccatorum venialium, ad fugandos Dæmonas & curandos morbos, ut ex precib. patet, quib. consecrãtur.*

(Hujus

(Hujus remedii contra peccata Scriptura nuspiam meminit.)

9. Vitus Miletus in discussione errorum D. Hesshusii p. 73. edit. Mogunt. Ann. 604. inquit, *Consensus in concupiscentiam carnis, non ipsa prohibetur concupiscentia* (in verbis, *Non concupisces,*) *hæc enim non magis prohiberi potest, quàm ipsa caro vel Natura: ne tamen concupiscentiis hujusmodi involuntariis mente consentias, vel opere perficias, hoc est quod prohibetur.*

10. Bellarminus, postquam lib. 5. de statu peccati cap. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & 15. varias enumeràsset peccati originalis pœnas, tandem subjungit: *ferè omnes calamitates humani generis potuisse esse naturales, si nimirum Deus hominem sine originali justitia in puris naturalibus condere voluisset.* Quâ una appendice omnia reddit Pelagio, quæ antea videbatur ipsi solidis argumentis ademisse.

ARTICULUS XXII.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Caput I.

DE NATURA GRATIAE JUstificantis.

Hesis. Gratia gratum faciens seu justificans non est qualitas per modum habitus in homine permanens, sed gratuitus Dei favor.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio, an in quibusdam Scripturæ dictis vocabulum *Gratiæ* usurpetur pro donis ex gratia datis, quod libenter fatemur, sed quæstio est, quæ sit genuina & propria significatio vocabuli gratiæ in articulo Justificationis, quæ scil. sit illa Dei gratia, quâ justificamur & salvamur. Gratiæ vox in Scripturis accipitur *activè & passivè*. In priore significatione *activa* & ἐνεργητικῇ accipitur pro benigna Dei voluntate & inclinatione ad nobis benefaciendum, & ea omnia gratis largiendum sine ullo merito nostro, quibus nobis opus est. Itaque Dei gratia nihil aliud est, quàm bonitas, favor & misericordia Dei. In posteriore significatione usurpatur nomen gratiæ pro donis gratis à Deo datis, sive internis, sive externis, sive communibus sive singularibus. In articulo justificationis, quando gratia Dei statuitur justificationis causa, accipitur in priore significatione.

2. Non est quæstio, an renovatio per Spiritum Sanctum sit Christi beneficium credentibus ex gratia donatum, illud enim itidem haud inviti fatemur, sed hoc in quæstione est, num illud renovationis beneficium vel solum vel unà cum reconciliatione ac peccatorum remissione denotetur, quando dicimur *gratiâ justificari & salvari*, quod negamus.

3. Non est quæstio, an gratuita misericordia Dei credentes propter Christū in gratiam recipientis & donum renovationis per Spiritum S. semper sint conjuncta, illud n. itidem à nobis conceditur, cùm certum sit, neminem Deo per fidem in Christū reconciliari, quin simul renovetur; sed hoc in quæstione est, an propter illud renovationis donū à Deo in gratiam recipiamur, & ad vitam æternā acceptemur, sive quod idem est, an donū illud renovationis intelligendum sit, quando gratiâ justificari & salvari dicimur, quod negamus.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. can. 11. anathema dicit illis, qui statuunt, *gratiam, quâ justificamur, esse tantùm favorem Dei.*

Catechismus Rom. cap. de Baptismo p. 310. *Gratia est divina qualitas in anima hærens ac veluti splendor quidā & lux, quæ animarum nostrarū maculas omnes delet, ipsasq; animas pulchriores & splendidiores reddit.*

Colo-

Colonienses in Censura p.26. disputant, *gratiam Dei in Christo, quâ justificamur & salvamur, hoc esse, quod Deus servantibus legem promiserit vitam æternam.*

Bellarminus lib.1. de gratia & libero arbitrio cap.3.§. At sententia &c. *Theologorum communis est sententia, gratiam esse habitum supernaturalem à Deo nobis infusum, quo anima exornatur & perficitur, adeoq; justa, Deoq; grata & accepta redditur.*

lib. ejusd. cap.6. §. At certè &c. *Certè si gratia justificans à Theologicarum virtutum habitibus distingueretur, jure Concilium Tridentinum reprehendi posset &c. gratia ergò justificans non distinguitur ab habitu caritatis.*

lib. 2. de Justif. cap.3.§. Præterea &c. *Gratia justificans non est solùm favor Dei, sed donum in anima inhærens.*

Costerus in Enchirid. cap. de Justificat. p.231. *In hominis peccatoris justificatione immittit Deus, pro sua misericordia, in animam divinum quoddam & admirabile Spiritus Sancti donum, videlicet gratiam, quæ est qualitas quædam infusa animæ, per quam non aliter fugantur peccata, quàm tenebræ adventu luminis.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex* συνωνυμίᾳ. Justificatio & salvatio nostra in Scripturis tribuitur *gratiæ* Rom.3.vers.24. Tit.3.vers.7. *misericordiæ* Eph.2.vers.4. Tit 3.v.5. 1.Petr.1.v.3. Matth. 18.v.27.33. *philanthropiæ* Tit.3.v.4. *dilectioni & caritati Dei* Joh.3. v. 16. Eph.2. v. 4. 1 Joh.4.v.9.&c. Ergò in articulo justificationis hæc sunt ἰσοδυναμοῦντα.

2. *Ex oppositione.* Gratia in tractatione Apostolica hujus articuli opponitur *operibus, debito, merito, legi* &c. Rom.11. vers.6. cap.4. v.4.5.16. Eph.1. vers.5.&c. Rom.3.v.21. cap.6.v.14. Gal.2.v.21. cap.5. vers.4. &c. cumprimis Eph.2.v.8. Ergò in articulo justificationis non significat infusum habitum. Ratio connexionis est, quia infusus ille habitus ex hypothesi Pontificiorum est causa efficiens & principium bonorum operum, ac donum renovationis & sanctificationis nihil aliud est, quàm donatio Spiritus Sancti, per quem DEUS *legem suam in corda nostra scribit* Jerem.31. v.33. quin & infusum illum habitum Pontificii describunt potissimùm à caritate, jam verò caritas est summa & impletio legis Matth 22. v.37. Rom.13.v.11.

3. *Ex* ἐτυμολογίᾳ. Hebræum חָנַן significat *gratificari, in gratiã recipere* ac sæpe exponitur per verbum *miserendi.* Confer Ex.33. vers.19. cum Rom. 9 vers.15. Item Genes. 6. vers. 8. cum Hebr.11. v.7. Item 2.Reg.13. vers.23. ubi Targum reddidit per רחם, quod uterinum misericordiæ affectum significat. Quò etiam pertinent conjugata hujus verbi χάρις, χαρίζομαι, χαριτόω *gratificor, condono, gratis acceptum habeo.* Luc.7. vers.42. 2.Cor.2. v.9. cap.12. vers.13. Eph.1.vers.6. cap.4.vers.32. Coloss.3.v.13.&c. in quibus & similib. locis χαρίζειν non potest accipi pro infusione justitiæ. Ergò nec χάρις ita accipi debet.

4. *Ex effectis & proprietatib. illius gratiæ.* Gal.1.15. tribuitur ei *vocatio.* At illa est opus misericordiæ divinæ. 2. Tim.1.v.9. 10 &c. Eph.1.5. tribuitur illi *electio.* Atqui illa est opus misericordiæ divinæ Rom. 9.11. Eph.1.4.&c. Hebr.4.16 *accedere* jubemur *ad thronum gratiæ.* At thronus ille gratiæ nihil aliud est, quã misericordia Dei in Christo propitiatorio nostro

nobis obvia. Joh. 1. v. 16. & 17. gratia illa dicitur *ex plenitudine* meritorum Christi ad nos descendere; opponitur *iræ*, quam denunciat lex Mosaica; dicitur pro *gratia*, hoc est, nullo nostro merito nobis contingere, vel quod idem est, propter Christum, qui est *unicus homo in gratia*, dicimur & nos in gratiam à Deo recipi.

5. *Ex consequente absurdo.* In quibusdam locis non sine insigni absurditate gratia exponi potest pro infuso habitu. Rom. 5. v. 20. *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia.* Finge gratiam significare infusam justitiam, & habebis in abundantia delicti abundantiam inhærentis justitiæ. Rom. 6. v. 15. *Peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia?* Si in hac tractatione Apostolica gratia significaret infusum habitum, nullus foret isti objectioni locus.

Nostræ sententiæ suffragantur,

1. Quidam ex Scholasticis.

Lombardus in gloss. ordin. Epist. Rom. cap. 1. super verba: *Gratia vobis & pax. Gratia vobis sit, inquit, id est, remissio peccatorum. Ea enim est gratia, quâ justificatur impius, hoc est, fit justus, qui erat impius. Et ideò hujus percipiendæ gratiæ nulla merita præcedunt, quia meritis impii non gratia, sed pœna debetur.*

Thomas part. 2. q 27. art. 1. & eum secutus Richardus mentionem faciunt quorundam, qui docuerunt, *gratiam gratum facientem accipi debere pro beneplacito & gratuita dilectione Dei, quâ homines eligit, vocat, adoptat & justificat.*

(Quamvis verò alteram significationem, quâ gratia accipitur de novis qualitatibus, præferant: tamen

1. Fatentur, Paulum Apostolum in priore significatione vocem *gratiæ* accipere Eph. 1. v. 6. Tit. 3. v. 4.

2. Nituntur tantùm Philosophicis speculationibus. Thomas 1. 2. q. 110. art. 2. probaturus, *gratiam esse qualitatem*, adducit glossam Psal. 103. At si potuisset hanc sententiam vel Scripturæ vel Patrum testimonio confirmare, utique ea adduxisset. Quia verò in solius Glossatoris verbis hæret, ex eo apparet, opinionem hanc enatam ex hominum ingeniis sine Scripturæ testimonio.

3. Sufficit nobis, receptam adhuc in Ecclesia tum temporis fuisse sententiam, quòd gratia in Disputatione Apostolica significet gratuitam Dei misericordiam.)

Idem in 1. 2. q. 110. art. 1. *Quandoque gratia Dei dicitur ipsa æterna Dei dilectio, secundum quod dicitur etiam gratia prædestinationis, in quantum Deus gratuitò & non ex meritis aliquos prædestinavit sive elegit. Dicitur enim ad Eph. 1. prædestinavit nos in adoptionem filiorum, in laudem gloriæ gratiæ suæ.*

(At huic gratiæ non tantùm tribuitur nostra electio, sed etiam adoptio per Christum & consequenter justificatio.)

Idem in cap. 2. Hebr. super verba. *Christus per gratiam Dei gustavit mortem pro omnibus. Describit*, inquit, *passionem primò ex causa, ut gratia Dei &c Ex ipsa enim factum est, quòd Filium suum unigenitum dedit Joh 3. Sic Deus dilexit &c. Rom. 5. Commendat Deus caritatem suam &c.*

(Ubi agnoscit, gratiam Dei, esse ejusdem dilectionem.)

Biel. 2. sent. dist. 26. q. unic. *Gratia accipitur.*

Activè

1. *Activè, pro gratiosa Dei voluntate dante omnibus liberaliter, gratis non ex debito. Ita accipitur Act. 15. Credimus per gratiam Dei salvari Rom. 3. Justificati gratis per ipsius gratiam.*

(Nota quomodo Biel vocem gratiæ in propria sede doctrinæ de Justificatione accipiat.)

2. *Passivè, pro dono aliquo gratis dato.*

Art. 2. addit, *conclusionem illam, quòd gratia, quâ Deus ad vitam æternam acceptet animam & ejus actum, sit aliquid positivum in anima, non posse sufficienter demonstrari, licèt ad hoc pleriq; Doctores multùm laborent.*

2. Quidam ex recentioribus Scriptoribus.

Albertus Piggius lib. 5. de lib. arbitr. *Gratiæ acceptionem variam non ex Scholis, sed ex divinis Scripturis petemus, quandoquidem in illis ferè imaginantur gratiam Dei qualitatem aliquam increatam animæ nostræ à Deo, vel eandem cum caritatis habitu, vel distinctam ab eodem, quæ commentitia universa existimo, nec ex Scripturis ullam autoritatem habere.*

(Piggii suffragium in hac quæstione largitur nobis Bellarminus lib. 1. de grat. & lib. arbit. cap. 4. sed respondet, *ipsum ex lectione librorum Calvini miserè seductum esse.*)

Benedictus Pererius Disp. 13 in cap. 3. Rom. n. 53: *Nomen gratiæ, cum hic dicit; justificati gratis per gratiam ipsius, licèt possit significare supernaturalem & divinam illam qualitatem à Deo infusam animæ hominis & in ea inhærentem, quâ est justus & gratus Deo, videtur tamen potiùs hoc loco significare gratuitam Dei bonitatem & benignitatem erga hominem. Opponit enim Paulus operibus hominum gratiam Dei, significans non meritis hominum quasi debitam reddi justitiam, sed nullis præcedentib. hominum bonis meritis, imò pluribus malis meritis propter infinitam tantùm Dei benignitatem ac misericordiam gratuitam dari justitiam homini.*

Cornelius à Lapide & Guilielmus Estius in comment. Tit. 3. agnoscunt in verbis Apostoli, *ut justificati ipsius gratiâ, vocem gratiæ non significare donum infusum, sed opponi nostro merito atq; idem esse, quod gratis.*

3. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Bonaventura 2. sent. dist. 26. dub. 2. sic disserit: *Dicendum, quòd Magister ubi dicit, gratiam esse virtutem, non intendit in illo verbo notificare gratiam gratum facientem, quantum ad sui essentiam, sed quasi per posterius & quodammodo per effectum, quia in illos actus non exit gratia, nisi mediantibus habitibus virtutum videl. fidei & caritatis: ideò notificans gratiam dicit, quòd gratia nihil aliud sit, quàm fides cum dilectione pro eo, quod per illos habitus dicitur gratia in actus exire, per quos nobis innotescit.*

(Si habitus virtutum sunt effectus gratiæ justificantis, utique gratia justificans non est infusus habitus, cùm causa & effectus non debeant invicem confundi.)

Secundò, Gregorius de Valentia tom. 1. Disp. 8. q. 1. punct. 1. agnoscit, *gratiam in Scripturis quandoq; sumi pro divina benevolentia, quâ donum nobis gratis communicatur* & ad illam significationem accommodat locum Apostoli in

Rom. 4. v. 5. *Credenti fides imputatur ad justitiam secundùm propositum gratiæ Dei.*

(At in qua significatione vocabulum gratiæ usurpatur Rom. 4. in eadem usurpatur Rom. 3. *Justificati gratis per ipsius gratiam.*)

Tertiò, Bellarminus itidem agnoscit, *significationem illam vocabuli gratiæ, quâ de gratuita Dei misericordia accipitur, non esse à Scripturis sacris alienam.*

Sic enim scribit: lib. 1. de grat. & lib. arbitr. cap. 7. § Quod autem &c. *Quod attinet eas Scripturas, quæ faciunt caritatem posteriorem gratiâ, dicimus eas intelligendas esse de gratia, ut significat benevolentiam Dei erga nos, non autem aliquam qualitatem, quæ sit in nobis.*

(Subsumimus. In tractatione Apostolica de nostra coram Deo justificatione agitur de gratia, quæ est prior caritate, ut ex serie textus manifestum. Ergò in tractatione Apostolica de nostra coram Deo justificatione gratia significat benevolentiã Dei erga nos.)

Quartò, quamvis idem Bellarminus lib. 1. de grat. & lib. arbit. cap. 1. §. Porrò tres &c. gratiam simpliciter *pro dono gratis dato* accipiat, sequenti tamen cap. 2. sui quasi oblitus gratiam in *æternam & temporariam* distinguit. Illam definit per *amorem, quo nos Deus ante mundi constitutionem ab ipsa æternitate dilexit, in cujus gratiæ laudem & gloriam nos à Deo prædestinatos esse Apostolus testatur*, hanc verò vocat *beneficia vocationis & justificationis, quæ ex æterna gratia, ut effectus ex causa, derivantur.*

(Subsumimus. Eadem est gratia justificationis & salvationis, quæ est electionis, 2. Tim. 1. v. 9. Jam v. gratia electionis, utpote æterna, est gratuitus Dei favor, fatente Bellarmino. Ergò etiam gratia justificationis & salvationis est gratuitus Dei favor. Una perpetuò est Dei gratia, quâ & ab æterno nos dilexit, & in tempore nos diligit. Cùm ergò gratia, quâ ab æterno nos dilexit, significet gratuitum Dei favorem, utique etiam gratia temporaria, quâ nos in tempore diligit, significat gratuitum Dei favorem. Distingui quidem potest inter ipsam *gratiam* & *gratiæ manifestationem*. Ab æterno Deus nos dilexit, verùm hanc dilectionem non statim ab æterno manifestavit, sed in tempore demum mittendo Filium & nos propter illum salvando. Distingui item potest inter *gratiam & opus gratiæ*. Gratia ipsa est æterna; opera gratiæ externa in tempore initium cœperunt, interim gratia ipsa non variatur nec duplicatur, sed ab æterno fuit & nunc etiam est una atque eadem.)

Quintò, Biel lib. 1. sent. dist. 17. q. 1. art. 2. sic disserit: *Ideò salus nostra tribuitur divinæ gratiæ, quia positâ quacunq; formâ supernaturali in anima posset Deus eam non acceptare ad vitam æternam. Neq; enim positâ formâ necessitate Deus ad producendum id, sine quo illa forma potest stare. Ergò Deus quemcunq; beatificat, merè contingenter, liberè & misericorditer beatificat ex gratia sua, nisi quòd Deus misericorditer ordinavit, quod, habens tale donum, mereatur vitam æternam.*

(Si positâ quacunque formâ supernaturali in anima humana posset Deus eam non acceptare ad vitam æternam, utique gratia, quâ justificamur & salvamur, non significat formam aliquam super-

supernaturalem in anima sive infusum aliquem habitum, sed gratuitum Dei favorem. Ratio connexionis est, quia positâ causâ propriâ & adæquatâ, eademque non impeditâ semper sequitur effectus. Proinde forma illa supernaturalis est conditio subjecti, hominis scil. qui salvatur, quia Deus sic ordinavit, ut in justificãdis & salvandis renovatio cum regeneratione sit conjuncta, non autem causa justificationis & salvationis, quippe quarum utraque est merè gratuita, ideoque gratia nos justificans & salvans est gratuitus DEI nos justificantis & salvantis favor.)

4. Dissensiones Adversariorum.

Dissentiunt invicem Pontificii primò, in expositione dictorum Scripturæ, quæ de gratia Dei agunt.

Locum Apostolicum Eph. 1. v. 6. *prædestinavit nos in laudem gloriosæ gratiæ suæ.*

Bellarminus lib. 1. de grat. & lib. arbit. cap. 2. §. 1. exponit *de favore Dei*, & rectè, quia non potest dici, quòd DEUS nos prædestinaverit in laudem infusi habitus.

Sed Gregorius de Valentia tom. 2. Disp. 8 q. 7. punct. 1. exponit eum *de gratia inhærente*, ac confert cum loco Apostolico Rom. 3. v. 24. *Justificati gratis per ipsius gratiam.*

(Collatio ipsa est legitima, sed expositio utriusque loci, quâ pro gratia inhærente sive infuso habitu accipitur, est absurda.)

In eodem loco Apostolico Eph. 1. v. 6. *prædestinavit nos in laudem gloriosæ gratiæ suæ, in qua ἐχαρίτωσεν dilectos & gratos nos habuit in dilecto:* verbum ἐχαρίτωσεν Stapletonus in Antid. Rom. 3. p. 97. exponit, *multis gratiarum donis replevit.* Quo modo etiam Estius in Comm. exponit.

Sed Salmeron Disp. 3. in Epist. Eph. in verba illa sic commentatur: *Græcum verbum est ἐχαρίτωσεν, id est, caros & gratos sibi reddidit. Nam latinè propriè gratificari est aliquem in alterius gratiam aliquid facere. Quantò verò in precio habenda sit hæc tanta Dei gratia, id ostendit, si tantoperè gratiam Principum & ambimus & quærimus. Certè Deus eos, quos sic caros habet, oblivisci unquam non potest, quos instar filiorum habet.*

(Ubi observa, Salmeronem agnoscere, quòd ἐχαρίτωσεν hîc significet, *caros nos habuit*, quodque conferat gratiam illam Dei cum gratia seu *favore principis.* Ergò agnoscit per gratiam hîc significari gratuitum Dei amorem. Thomas 1. 2. q. 110. art. 1. *Secundum communem modum loquendi tripliciter gratia accipi consuevit. Uno modo pro dilectione alicujus, sicut consuevimus dicere, quòd iste miles habet gratiam Regis, id est, Rex habet eum gratum. Secundò sumitur pro dono aliquo gratis grato, sicut consuevimus dicere, hanc gratiã facio tibi. Tertio modo sumitur pro recompẽsatione beneficii gratis dati, secundum quod dicimur agere gratias beneficiorum.* Ostendit etiam res ipsa per τὸ ἐχαρίτωσεν non posse hîc intelligi infusionem habituum, quia Apostolus loquitur de prædestinatione ex gratia in Christo & propter Christum facta ante mundi constitutionem. v. 4.)

Secundò, in quæstione de *subjecto hujus gratiæ.*

Quærunt, *utrum gratia gratum faciens hæreat in essentia animæ?*

Ne-

Negat Bellarminus lib. I. de grat. & lib. arbit. cap. 6. Affirmant Becanus in Disput. de auxil. gratiæ cap. I. thesi 4. & Gregorius de Valent. d. I. q. 2. punct. 3. An verò *in potentiis animæ?* Affirmat Bellarminus, negat Becanus & Gregorius de Valentia.

Tertiò, in quæstione, *an gratia gratum faciens realiter distinguatur à caritate?*

In Concilio Tridentino inter Franciscanos & Dominicanos acris fuit concertatio *utrum habitus gratiæ idem esset cum habitu caritatis juxta Scotum, an distinctus secundùm Thomam.* Petrus Suavis lib. 2 Hist Concil. Trident. p. 226.

Bellarminus lib. I. de grat. & lib. arb. cap. 6. *quatuor apud Theologos de hac quæstione sententias* dicit *occurrere.*

1. Quidam volunt, *gratiam gratum facientem esse habitum re & ratione à caritate distinctum, & gratiam quidem in ipsa animæ substantia tanquam in subjecto sedem habere, caritatem in voluntate. Ita docet Thomas 1. 2. q. 110. art. 3. & q. 27. de verit. art. 2. in 2. sent. dist. 26. q. 1. art. 3. Capreolus in 2. sent. Cajetanus in Comment. ad 1. 2. Ferrariensis in explic. libr. contra gentil. Dominicus à Soto lib. 2. de Nat. & gratia cap. 17. & alii.*

2. *Alii distinctionem inter gratiam & caritatem non realem, sed formalem constituunt, ut Alexander Alensis p. 3. q. 69. memb. 2. art. 4. Albertus 2. sent. dist. 26. art. 3.*

3. *Alii gratiam & caritatem neq; reipsà neq; formaliter, sed tantùm ratione distinguunt, docent enim unum atq; eundem habitum, quâ parte subjectum respicit atq; hominem ipsum, in quo inest, exornat, Deoq; gratum & amabilem reddit, gratiam nominari, quâ parte respicit opus & voluntatem promtam efficit ad Deum super omnia diligendum, dici propriè caritatem. Hæc est sententia Alensis, qui fortè mutavit opinionem in Summ. Theol. q. 12. de pænit. membr. 3. Richardi 2. sent. dist. 26. q. 4. Scoti, Mayronis, Gabrielis, Majoris & aliorum ibid. & ex recentioribus Andreæ Vegæ lib. 7. in Conc. Trident. cap. 25. Gratia gratum faciens* (inquit Biel 2. sent. dist. 26. q un.) *& caritas differunt in connotato, licèt realiter sint indistincta & substractivè idem significent.*

4. *Alii deniq; nihil omninò interesse volunt inter gratiam & caritatem, soloq; nomine distingui affirmant. Ita Durandus 2. sent. dist. 26. q. 1. n. 8. Tertiam opinionem, quòd rationis tantùm discrimen sit inter gratiam gratum facientem & infusum caritatis habitum,* amplectitur Bellarm. d. l.

Becanus de Justific. cap. 5. *parum referre* scribit, *sive dicas cum Thoma realiter distinctam esse gratiam à caritate, sive idipsum neges cum Scoto: quia neutrum ex Scripturis aut Concilio Tridentino efficaciter convinci aut condemnari possit,*

(At si ne ipsi quidem Pontificii inter se consentiunt, an gratia gratum faciens distinguatur, an verò eadem sit cum caritate; non poterunt immotâ fide statuere, gratiam gratum facientem esse infusam qualitatem. Regerit quidem Bellarm. *hanc controversiam non pertinere ad fidem Catholicam.* At quid magis ad fidem pertinet quàm scire, quidnam sit illud, per quod formaliter coram Deo justificemur, sitne ipsa caritas, vel aliud à caritate distinctum?)

Quartò quærunt, *an gratia præveniens & operans sint distinctæ species?* Bellarminus

nus affirmat lib. 1. de gratia cap. 2. Sed Suarez lib. 3. de auxiliis div. gratiæ cap. 5. videntur unum & idem esse.

Quintò quærunt; *an gratia excitans sit auxilium divinum omnibus commune, an verò solis electis peculiare & gratia, quam vocant, congrua?*

Bellarminus sibi hîc non constat. Excitantem gratiam modò *communem omnibus hominibus* facit lib. 2. de grat. cap. 5. modò *solis prædestinatis competentem*. lib. 6. de grat. cap. 5. propos. 4.

Argumenta Adversariorum.

1. Rom. 3. v. 24. *Justificati gratis per ipsius gratiam, per redemtionem, quæ est in Christo &c. Causa efficiens justificationis, videlicet Dei gratia, jamdum sufficienter exposita erat per particulam* δωρεὰν. *Ergò quando Apostolus dicit, nos justificari per Dei gratiam, exprimit causam justificationis formalem, quæ est justitia à Deo nobis data & infusa.* Bell. lib. 2. de Justif. cap. 3.

Resp. Pererius in illum locum sic commentatur: *Nomen gratiæ, cùm hîc dicitur, Justificati gratis per gratiam ipsius, licèt possit significare supernaturalem & divinam illam qualitatem à Deo infusam animæ hominis, & in ea inhærentem, quâ est justus & gratus Deo, videtur potiùs tamen hoc loco significare gratuitam Dei bonitatem & benignitatem erga hominem. Opponit enim Paulus operibus hominis gratiam Dei, significans non meritis hominum quasi debitam reddi justitiam, sed nullis præcedentibus hominum bonis meritis, imò plurimis malis meritis, propter infinitam tamen Dei benignitatem ac misericordiam gratuitò dari justitiam homini.*

(Particula δωρεὰν nõ tàm exprimit causam efficientẽ veram, quàm rejicit falsã, scil. merita illorum, qui justificantur.)

Argum. 2. Rom. 5. v. 5. *gratia justificans* dicitur *diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, quod accipiendum de caritate, quâ nos Deum diligimus.*

Resp. 1. Pontificii non consentiunt in explicatione hujus dicti. Cajetanus & Toletus exponunt de *caritate passiva,* quâ Deus nos complectitur.

Cajetani verba sic habent: *Hujusmodi firmitas, ut possimus assequi gloriam Dei, pendet ex amore Dei erga nos. Certum est enim quòd Deus potest & scit communicare gloriam suam nobis, sed in hoc pendet totum, an velit illam nobis, quod est amare nos ad illam. Et propterea solidum spei fundamentum ex dilectione Dei erga nos manifestat, dicendo, quia dilectio Dei diffusa est &c.*

Toleti hæc sunt: *Probat Paulus efficaci argumento spem non confundere, sed certissima esse, quæ speramus, nec Deum defuturum promissis suis. Probatio 4. & argumentum tale est, quòd quia ex fide justificati sumus, habemus jam caritatem Dei effusam in cordibus nostris, quâ non inimici Dei, ut antè, sed amici & cari, dilecti q; sumus à Deo.*

Et postea. *Caritatem Dei appellat, quâ diligit nos Deus & ab ipso dilecti sumus.*

ibid. *Quamvis utroq; modo accipiatur simul nempe caritas Dei, quâ diligimur & diligimus, tamen ad mentem Pauli & ad efficaciam argumenti magis accipitur pro caritate Dei, quâ diligit nos & dilecti sumus ab eo. Nam si caritas accipiatur pro ea, quâ diligimus Deũ, non complectitur omnia dona Spiritus Sancti, quia caritas una est virtus. At si accipiamus caritatem pro ea quâ diligit Deus nos, omnia complectitur, nam effusa dicitur hæc caritas in nobis propter effectum*

Eandem expositionem amplectitur

Bened. Justinian. in paraphrasi sic scribens: *Porrò spes nullo unquam tempore pudore afficit, aut rubore aliquo suffundit, sed potiùs pudorem illum, qui ex reb. adversis coram hominibus oriri nonnunquam solet, penitus expellit: propterea quòd divina illa caritas, quâ nos Deus ipse complectitur, in corda nostra effusa est.*

Et in comm. *Certum est, his verbis rationem contineri superioris sententiæ, cur videl. spes ruborem non afferat, quia, inquit, caritas Dei diffusa est in cordib. nostris, h. e. eximium illud donum accepimus, quo Deum, supra omnia creata diligimus. At videtur argumentatio, ut levissimè dicam, prorsus frigida. Unde enim constare potest, nos esse divinâ caritate preditos? Neq; enim, ut aliàs docebimus potest quis sibi certò persuadere, citra divinam revelationem, sibi caritatis habitum inherere, seq; ideò infusâ & supernaturali caritate Deum amare: quam vim igitur habere possunt hec, que sunt prorsus ignota, ad erigendam spem nostram, eamq; roborandam & confirmandam? Itaq; verosimilior videtur interpretatio Chrysostomi, Theophylacti, Ambrosii, Hieronymi & aliorum, qui de divina in nos caritate verba Pauli accipiunt.*

(Hæc expositio confirmatur ex *serie textus*. Apostolus confirmat hanc propositionem, quòd *spes non confundat*, argumento eo, quòd *caritas Dei*, qua nos ut filios diligit, amplissimum habeat testimonium in cordib nostris per Spiritum S nobis donatum. 1. Joh. 4 v. 13. & 16. At nostra caritas non est imotum illud sp i nostræ fundamentum, sed spes nostra fundatur in Dei caritate, quâ nos diligit in dilecto Eph. 1. v. 6.)

Eandem expositionem amplectitur Glossa ordinaria & *communiter omnes Interpp.* teste Dominico à Soto in h. l. Concilium Tridentinum exponit de *caritate activa*, quâ nos Deum diligimus.

Cornelius à Lapide in com. utramq; expositionem conjungit.

Idem facit Thomas in h. l. *Caritas Dei*, inquit, *dupliciter accipi potest. Uno modo pro caritate, quâ diligit nos Deus: alio modo potest dici caritas Dei, quâ nos Deũ diligimus.*

Thomam sequitur Pererius Disp. 2. in cap. 6. Rom. n. 9. *Et verò*, inquit, *utraq; expositio, sive Pauli in hoc loco consilium & propositum spectes, sive contextum orationis & verborum tàm precedentium hanc sententiam, quàm subsequentium consideres, est admodùm probabilis.*

Jacob. Tirinus in comment. h. l. *Caritas Dei hic intelligitur tàm illa, que est in Deo, quâ nos ipse diligit, & de hac exponunt S. Chrysostomus, Ambrosius, Cajetanus & Toletus: quàm que in nobis est, quâ nos Deum diligimus, ut S. Augustinus, Conc. Tridentinum & SS. Patres ac Doctores passim interpretantur. De utraq; caritate junctim hec exponunt Origenes, Theodoretus, Oecumenius & S. Thomas.*

2. Neque verò nostræ interpretationi adversatur, quòd hæc caritas Dei dicitur *diffusa in cordibus nostris*, dicitur enim diffusa non quoad subjectivam inhæsionem vel inhærentiam, sed quoad effectum vel *propter effectum*, ut loquitur Toletus in h. l. Pererius d. l. n. 8. *Sive legamus diffusa, sive effusa, non aliud eâ voce significatur, nisi quòd caritas Dei apertè & evidenter declarata est per multa & varia dona Spiritus Sancti, que in nos effudit, id est, largè, copiosè ac abundanter contulit.*

Bene-

Benedictus Justinianus in h. l. *Neque obest huic interpretationi, quod ait Apostolus, caritatem in cordibus nostris esse diffusam. Nam si spectemus vim Græcæ vocis, effusam potiùs ac liberalissimè declaratam, idq; concessi Sancti Spiritus muneribus significare voluit.*

Salmero quamvis diversam sententiam amplectatur, tamen hanc expositionem sic explicat: *Dicitur caritas Dei diffusa, eâ loquendi ratione, quâ causa per effecta diffunditur, quemadmodum Principis in cives liberalitas effundi dicitur per beneficia, quæ supra omne meritum illis communicat.*

3. Bellarminus lib. 1. de grat. & lib. arb. cap. 8. *Commentarius, qui inscribitur Ambrosio, explicat hunc locum de caritate Dei erga nos.*

(Sed si vel maximè concedamus de caritate activâ, quâ nos Deum diligimus, verba Apostoli accipienda esse, nihil tamen nostræ decedit sententiæ. Apostolus enim non dicit gratiam justificantem esse illam caritatem, vel per & propter illam caritatem nos justificari.)

Argum. 3. *Gratia comparatur luci.* 2. *Cor. 6. Quæ participatio justitiæ cum iniquitate, quæ societas luci ad tenebras. Eph. 5. Eratis quondam tenebræ, nunc autem lux in Domino. 1. Joh. 2. Qui dicit se in luce esse & fratrem suum odit, in tenebris est. At certè lux non facit opus lucidum, nisi inhæreat, neq; patitur secum tenebras. Quomodo igitur potest homo justificatus non tantùm lucidus dici, sed etiam lux in Domino, cùm antè tenebrosus esset, si adhuc peccatorum tenebræ in eo hærent, & gratia lux extrinsecus manet.* Bellarm.

Resp. 1. per *lucem* in his dictis non intelligitur *gratia justificationis*, sed *sanctificationis*, quæ in spirituali illuminatione ac renovatione consistit.

Cornel. à Lapid. in cap. 5. Eph. *Virtus & bona opera dicuntur lux.*

Primò, quia amant lucem, Dei hominumq; conspectum.

Secundò, quia manant à luce, id est, dictamine fidei & prudentiæ.

Tertiò, quia eandem lucem adaugent.

Quartò, quia alios illuminant, & quasi lux sancti exempli coram aliis resplendent.

Quintò, quia oriuntur à Deo, qui est prima lux.

2. Si per lucem sive gratiam sanctificationis peccatorum tenebræ prorsus fugantur, ut in piis fide illuminatis nullæ ampliùs tenebræ supersint, sequetur nulla in renatis ampliùs esse peccata, ne quidem venialia. Consequens nec ipsi Pontificii admittunt.

Estius in 1. Joh. 1. v. 8. *Aperta est sententia Innocentii tertii lib. 5. myster. Missæ cap. 28. Hominem dum in hac vita consistit, semper esse in aliquo peccato.*

Argum. 4. *Non potest Deus remittere peccatum originis aut actionis sine infusione doni, solâ acceptatione extrinsecâ ad justitiam, aut solâ condonatione, vel non imputatione.*

Resp. 1. Gabriel Vasquez in. 1. 2. tom. 2. Disp. 205. cap. 1. & 2. notat, ex sententia Durandi, *hominem esse Deo carum, acceptum & dilectum, priusquam habeat caritatem & justitiam sibi inhærentem.*

Secundò, ex illa acceptatione Dei, quâ ab ipso prius diligimur, & quâ ei grati sumus, non oriri necessariò hoc donum & habitum justitiæ & gratiæ inhærentis, quia potest

Deus hominem diligere & ei velle summum bonum, nempe vitam æternã, ad quam ipsum acceptat, etiamsi ei non infundat aliquod donum & habitum.

Tertiò, ex lege & voluntate Dei statutum esse, ut ex tali dilectione, quâ Deus prius acceptat homines & charos habet, oriatur donum & habitus justitiæ inhærentis.

Quam sententiam etiam tribuit Occamo & Antonio Pantussæ, *ad quam* dicit, *Dominicum Sotum videri inclinari.*

Et certè Sotus affirmat in 4. sent. dist. 1. q. 3. art. 1. *aliquem Deo gratum esse posse absq; ullo, quod in nobis sit, accidẽte. Nam,* inquit, *Deo aliquem esse gratum nihil aliud est, quàm ab ipso esse dilectum atq; ad cœlestem felicitatem acceptum. Et inter homines ego non sum amico meo gratus per aliquam, quæ in me sit, qualitatem, sed quia ab illo diligor, ac subinde objectũ sum dilectionis, quâ me prosequitur. Pariter ergò fieri possit inter nos & Deum: scilicet ut ipse per suum amorem, ut rei veritas est, me diligeret, & ego ipsum per meum, absq; ulla qualitate, à qua denominarer gratus. At verò quoniam Deus eum, quem diligit, participem, consortemq; ut ait Petrus, facit suæ Naturæ, confert illi formam illam, quâ ad esse divinum elevatur.*

Ex quib. apparet ex Durandi, Occami, Pantussæ & Dominici à Soto sententia *gratiam gratum facientem* non *esse qualitatem aliquam inhærentem*, sed ipsam Dei dilectionem & favorem.

Quam sententiam Vasquez non negat, *multùm nobis favere, qui solâ imputatione putamus nos justificari & gratos fieri coram Deo.*

Quam tamen Occamus, *tanquam sui temporis Theologorum communem* refert.

2. Scotus, & qui Nominales appellantur Scholastici, apertè docent, *sine aliqua infusione doni & mutatione hominis intrinseca abstergi & ablui posse maculam peccati vel per solam condonationem peccati sine acceptatione hominis, qui ipsum reddat justũ, vel altero modo homine justificato per extrinsecam solum acceptationem & benevolentiam Dei erga ipsum, sine ulla ipsius mutatione*, quam sententiam *non solum fuisse Scoti, sed & Occami, Gabrielis, Bielis, Petri de Alliaco & Gregorii Ariminensis*, fatetur idem Vasquez Disp. 206. cap. 1.

Item Johannis Medinæ & Alexandri, concedentis, *posse Deum nobis remittere peccatum sine medio, h. e. sine gratia inhærente, & sine ea posse hominem acceptum Deo fieri solâ Dei ipsius voluntate.*

Imò Medina asserit, 1. 2. q. 110. art. 2. *ex sententia omnium Theologorum Deum rectissimè posse justificare hominem absq; habitibus infusis.*

3. Hanc Scoti sententiam adversus Thomam & ejus asseclas plurib. tuetur Johannes Rada Episcopus Pactensis in suis inter Scotum & Thomam controversiis part. 2. controv. 19. p. 499. ubi distinguit hoc modo; *remissionem culpæ esse duplicem, aliam perfectam & integram, per quã homo recuperat omnia, quæ per peccatũ amiserat: aliam esse per quam remittitur culpa, quoad pœnam & inimicitiam ac deordinationem tantùm, quam dicit.*

Et concludit p. 500. *Possibile esse, tolli culpam originalem quoad pœnam & deordinationem, quam dicit, absq; gratiæ infusione, ac idem judicium habendum esse de omni peccato.*

Probat illud hoc modo: *Quando alicui uni repugnant plura circa idem subjectum, per positionẽ cujuslibet illorum potest ab illo subjecto*

subjecto excludi: sed culpa originali repugnat rectitudo naturalis seu justitia originalis sine gratia & ipsa gratia. Ergò per positionem solius justitiæ originalis sine gratia potest expelli peccatum originale. Sed Deus potest tribuere homini justitiam originalem sine gratia. Ergò potest tollere culpam sine gratia.

(Sic ergò ipsis Pontificiis non convenit de hac necessitate vel secundùm *Dei potentiam absolutam*, vel secundùm ejus *potentiam ordinatam*.)

3. Statuimus, justificationem sive remissionem peccatorum & renovationẽ semper esse conjuncta; ac Deũ neminẽ justificare, nemini etiam peccata remittere, quem Spiritu suo non moverit ad seriam pœnitentiam, & cui non dederit fidem in Christum, quemq; non renovare cœperit, etsi illa renovatio nondum statim sit perfecta. Interim fundamentum justificationis & acceptationis in gratiam non est justitia illa nobis inhærens, sed meritũ & satisfactio Christi, cui, tanquam membra capiti, per fidem unimur, & sic in Christo justitiam coram Deo valentem obtinemus, unde *Deus dicitur nos gratos sibi habere in Christo dilecto suo Filio* Eph. 1. v. 6.

Argum. 5. *Gratiam justificantem non esse solum favorem Dei, sed donum in anima inhærens, intelligitur ex variis ejus attributis & nominibus Rom. 5. accipientes abundantiam gratiæ & donationis. Joh. 1. Gratia & veritas per Jesum Christum facta est. Eph. 4. Unicuiq; nostrum data est gratia secundùm mensuram donationis Christi. At favor Dei neq; accipitur neq; dicitur factus, neq; datur ad mensuram.* Bellarm.

Resp. 1. Estius in 1. Epist. Joh. 3. v. 1. super verba: *Videte qualem caritatem dedit nobis Pater &c.* sic cõmentatur: *Sensus est, etiam atq; etiam cogitate, quantam caritatem nobis exhibuerit, quantoq; beneficio nos affecerit Pater cœlestis, ut filii ipsius, id est, filii Dei nominemur &c. Igitur Dei caritas significatur, quâ nos ipse diligit, cujus tamen caritatis effectus in nobis est ea caritas, quâ nos ipsum diligimus, sine quâ certè ipsius filii nõ essemq.*

(Si caritas, quâ Deus nos diligit, dicitur nobis dari, utiq; etiam favor Dei dicitur nobis dari.)

2. Salmero Disp. 41. in Epist. Rom. super verba Apostoli, *abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ accipientes &c.* sic scribit: *Opponuntur ab Apostolo peccatum gratiæ, vitæ mors, vitæ regnum mortis regno, deniq; Adæ Christus. Pro gratia tamen, quæ opponitur delicto, posuit gratiæ effectum, sive abundantiam & donationem justitiæ. Non n. Græcè est abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ, ut legit Ambrosius & Interpres; sed abundantiam gratiæ & donationis justitiæ, ut sint duo membra non tria.*

(Justitia illa non est Dei favor, sed ejus effectum sive donum. Non est n. nostra, sed Christi justitia, itaq; donari eam oportet, ut fiat nostra.)

3. Erasmus in cap. 1. Joh. super verba: *Gratia & veritas per Jesum Christum facta est &c. Ne quis frustrà hîc somniet mysteriũ in, facta est. Idem est verbum, quod primum vertit facta sunt, & factum est; deinde fuit homo: rursum, ante me factus est. Ergò facta est hoc loco, magis est, cœpit esse, sive orta est, aut, quod verbum arridet Vallæ, extitit.*

(Ergò ἐγένετο hîc usurpatur pro verbo substantivo, sicut & Syrus reddidit per הוּת.)

4. Bened. Justin. in cap. 4. Eph. super verba: *Unicuiq; nostrûm data est gratia secun-*

secundùm mensuram donationis Christi. Potuissent Ephesii objicere Apostolo, non videri unum in omnibus eundemq; Spiritum, neq; unum omnium fidelium esse corpus, unamve Ecclesiam, quandoquidem varia & multiplicia cernantur in fidelibus Spiritus Sancti charismata. Occurrens igitur Apostolus ait, data esse quidem alia atq; alia dona, non tamen pro cujusq; merito & dignitate, sed pro eo largitionis modo, qui ipsi Deo maximè placuisset.

Salmero ibid. χάριν itidem exponit per χαρίσματα.

(Ergò Apostolus ibi non agit de *gratia justificationis*, sed de *ejus effectis*, videl. variis χαρίσμασι, quibus nomen χάριτος μετωνυμικῶς tribuitur.)

Caput II.

DE ELECTIONE ET REPROBATIONE.

THESIS prima. Prædestinatio est actus divinæ voluntatis.

Ἔκθεσις. Non est quæstio, *an prædestinatio sit etiam actus divini intellectus, sed an formaliter, & tantùm sit actus divini intellectus, & non etiam voluntatis.* Item, *an magis sit actus divini intellectus, quàm voluntatis.*

Antithesis. Gregorius de Valentia lib. de prædest & reprobatione, *prædestinationem* dicit *nihil aliud esse, quàm divini intellectus operationem, & in ea operatione propriam prædestinationis rationem consistere, quanquam ei conjungatur operatio voluntatis, quæ quod antè prædestinatum est, exequatur.*

Didacus Alvares de auxiliis div. gratiæ libr. 5. *prædestinationem essentialiter & formaliter in actu intellectus consistere asserit.*

Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arbit. cap. 9. §. Ex quo. *Disputant Theologi, utrum prædestinatio magis ad intelligentiam, quàm ad voluntatem pertineat. Sed nobis placet sententia D. Thomæ & Cajetani Cardinalis part. 1. q. 23. art. 2. qui docent, prædestinationem esse potiùs intelligentia, quàm voluntatis.*

Nostram sententiam probamus.

1. Prædestinatio dicitur facta secundùm εὐδοκίαν *divinæ voluntatis* Eph. 1. v. 5. κατὰ πρόθεσιν *secundùm propositum ejus, qui omnia efficit, ex consiliô voluntatis suæ*. v. 11. Atqui hæc εὐδοκία, hæc πρόθεσις pertinet ad voluntatem.

2. Dilectio est actus voluntatis. Prædestinatio est eorum, quos Deus salvare ab æterno constituit, dilectio, ut constat. Ergò.

3. Providentia juxta definitionem Damasceni lib. 2. orth. fid. cap. 29. *est voluntas Dei, per quam omnia convenientem deductionem sortiuntur.* Prædestinatio est species providentiæ divinæ. Ergò pertinet ad voluntatem.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt prædestinationem vel formaliter vel præcipuè esse actum voluntatis.

Scotus in 1. sent. dist. 40. *præscientia propriè sumta dicit actum divinæ voluntatis.*

Bonavent. in 1. sent. dist. 40. art. 1. q. 2. *Cùm prædestinatio significet divinam essentiam, ut causam gratiæ & gloriæ, & hoc secundum ordinatam distributionem gratiæ & gloriæ, quantum est de se, non tantùm importat scientiam, sed etiam voluntatem & potentiam. Sed quoniam causalitas gratiæ & gloriæ*

gloriæ attribuitur propriè voluntati ut efficienti; sed scientiæ ut disponenti, & potentiæ ut exequenti, ideò etsi prædestinatio importet illa tria, tamen principaliùs est in genere voluntatis.

Johannes à Bononia in lib. de prædest. & reprobat. *Prædestinatio est ordinatio creaturæ rationalis per media congrua ad vitam æternam, procedens à libera & gratuita voluntate divina.*

Johannes Antonius Delphinus de salutari progressu lib. 2. *Prædestinatio sumitur pro æterna illa præordinatione, quâ divina voluntas præordinavit ex æternitate aliquos.*

Johannes Arboreus lib. 14. Theosophiæ cap. 7. *Prædestinatio est Dei voluntas, quâ ab æterno aliquos prædestinavit.*

Bellarm. lib. 2. de gratia & lib. arb. cap. 9. §. Ex quo &c. *Prædestinatio partim ad intellectum pertinet, partim ad voluntatem. Nam præscire, disponere, dirigere, opera sunt intelligentiæ; seligere, velle, misereri volũtatis. Quod etiam in divinis literis observare licet. Nam ad intelligentiam pertinet illud Apostoli Rom 9. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. Et illud 2. Tim. 2. novit Dominus, qui sint sui. Ad voluntatem v. illud Rom. 9. Ut secundùm electionem propositum Dei maneret. Et illud Luc. 11. Complacuit patri vestro dare vobis regnum.*

(Atqui ad intelligentiam tantùm *dispositivè*, ad voluntatem verò *formaliter* pertinet, ut res ipsa ostendit.)

2. Quòd agnoscunt, prædestinationem esse factam juxta Dei propositum & beneplacitum erga quosdam.

(Illud n. propositum & beneplacitum ad voluntatẽ pertinet, Thomas. 2. 2. q. 88. art. 1. *Propositũ est actꝰ voluntatis deliberatæ.*

Idem Thomas in cap. 1. Eph. super verba: *cùm essemus prædestinati secundum propositum ejus, qui efficit omnia in consilio voluntatis suæ. Ponit voluntariam Dei prædestinationem, de qua dicitur Rom. 8. Quos prædestinavit, hos & vocavit. Cujus quidem prædestinationis ratio non sunt merita nostra, sed mera Dei voluntas propter quod subdit: secundum propositum ejus. Ad Romanos nono. Scimus, quoniam diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonum, his, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Quod a. secundum propositum prædestinaverit, probat, quia non solùm hoc, sed etiam omnia alia, quæ Deus facit, operatur secundùm consilium voluntatis suæ &c. Non autem dicit secundum voluntatem, ne credas, quòd sit irrationabilis, sed secundùm consilium voluntatis suæ, id est, secundùm voluntatem suam, quæ est ex ratione: non secundùm, quod ratio importat, discursum, sed secundùm quod designat certam & deliberatam voluntatem.*

Altenstaig in Lexico in verbo de prædestinatione. *Prædestinatio dicit, aliquem firmiter velle facere.*

Ibid. *Propositum nihil est, nisi velle aliquid facere, unde ille proponit, qui firmiter aliquid vult facere.*

Salmero lib. 1. in Epist. Pauli p. 2. Disp. 2. *Prædestinatio est propositum DEI & beneplacitum erga quosdam.*

Suarez de prædest. lib. 1. cap. 7. *Divus Thomas, Alensis & ferè omnes Scholastici referunt ex Augustino libr. de prædest. sanctorum, quòd prædestinatio sit propositum miserendi. Quæ tamen verba in Augustino formaliter non reperiuntur, sed inde sumta videntur, quòd præparatio idem videtur esse quod propositum.*

3. Quòd

3. Quòd agnoscunt, prædestinationem esse speciem divinæ providentiæ. (Providentia n. est voluntas Dei, præsertim si circa bona consideretur.)

Biel in lib. 1. sent. dist. 40. *Patet, quòd prædestinatio est quasi species providentiæ. Nam providentia Dei est omnium gubernandorum; prædestinatio solùm respectu beatificabilium.*

Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arbit. cap. 9. *Prædestinatio est providentia Dei, quâ certi homines ex massa perditionis in vitam diriguntur æternam. Et dicitur providentia, quoniam prædestinatio est species providentiæ, & rectissimè ponitur genus initio bonæ definitionis.*

4. Quòd rem in medio relinquunt. (Ex eo enim colligitur, quòd in hac quæstione non sint certi.)

Suarez lib. 1. de prædest. cap. 17. enumeratis tribus opinionibus illorum, qui *ad intellectum*, & qui *ad voluntatem*, & qui *ad utrumq;* referunt, ipse tandem nihil certi concludit, subjungens: *Hæc controversia multùm habet de usu vocum, seu de nomine: & ideò unicuiq; liberum relinquimus, ut loquatur, prout libuerit: omnes enim relatæ opiniones probabiles sunt.*

Argum. Adversariorum.

Scriptura prædestinationem indicat per actus intellectûs. Rom. 8. v. 29. Quos præscivit, & prædestinavit: ubi unum verbum per aliud explicatur, cap 11. v. 2. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit, id est, prædestinavit, ut exponit Augustinus de bono perseverantiæ cap. 18. Sic Act. 2. v. 23. Hunc definito consilio & præscientiâ Dei traditum per manus iniquas affigentes, interemistis, illud cap. 4. v. 27. & 28. sic exponitur: Convenerunt Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israël, facere, quæ manus tua & consilium decreverunt fieri. Eph. 1. v. 11. prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. At consilium pertinet ad intellectum.

Resp. hæc omnia probant, prædestinationem esse actum intellectus, non autem probant esse *tantùm* vel *præcipuè* actum intellectus. Vocula *&* Rom. 8. v. 29. non est ἐξηγητικὴ connectens Synonyma, sed connectit potiùs distinctos gradus, ut sit sensus: *Quos præscivit, eosdem etiam prædestinavit.*

Dominicus à Soto in h. l. *Sensus est: Quos prænovit simplici intelligentiâ, hos & adjunctâ voluntate prædestinavit.*

Sadoletus ibid. *prædefinivit ergò Deus, quos prænoverat.*

Salmero ibid. *Contexit catenam quinq; articulorum, quorum primus est præscire, secundus prædestinare.*

Pererius ibid. *Omninò videtur aptior & planior & fortior fore probatio, si illud præscivit, significet scientiam approbationis, ut sit hic sensus: Quos Deus præcognovit & elegit, ut fierent conformes imaginis Filii sui, eosdem & prædestinavit.*

Toletus ibid. *Deus hos, antequam essent, præscivit & præscitos destinavit ab æterno.*

Benedictus Justinianus in h. l. *Nam quos admirabili sua providentia ante omnem æternitatem approbavit, eosdem incredibili benevolentiâ prædestinavit.* Sed ad gravioris momenti controversiam transitum faciamus. Sit ergò

Thesis secunda. Electio ad salutem non est facta ex prævisis hominum

num meritis, sed ex sola Dei gratia.

Ἔκθεσις. 1. Quando ex sola Dei gratia electionem factam dicimus, particulam illam exclusivam non opponimus Christi merito, sed hominum meritis.

Gratia enim Dei & meritum Christi in hac quæstione sunt subordinata, cùm Deus neminem speciali suâ dilectione ita complectatur, ut ad vitam æternam eum eligat, nisi in Christo & ipsius merito; sed gratia Dei & hominum merita hîc sunt opposita. Quod n. gratis sive ex gratia homini obtingit, illud ob propria merita ipsi obtingere dici nequit.

2. Non est quæstio de τεκμηρίοις electionis, an ex bonis operibus in fide factis colligi possit, qui sint in electorum numero? quod libenter concedimus: quò respiciens Petrus fideles exhortatur, *ut electionem suam firmam faciant* 2. Epist. 1. v. 10. sed de causa meritoria electionis, an ad eam bona opera pertineant.

3. Non solùm negamus, bona opera esse *merita*, sed etiam *rationem motivam* electionis.

Antithesis. Thomas p. 1. q. 23 art. 5. *Deus præordinavit se daturum alicui gloriam ex meritis.*

Bonaventura lib. 1. sent. dist. 41. art. 1. q. 1. & 2. removet quidem *causam meritoriam*, concedit tamen *rationem motivam*, adeoque *electionem cum respectu meritorum factam esse* contendit. Nam in resolutione q. 2 sic scribit: *Causam congruentiæ in generali dare est, bona scil. vel mala opera.*

Gabriel Biel secutus Occamum 1. sent. dist. 41. q. un. art. 1. *Causa quandoq; denotat rem aliquam, ad cujus esse sequitur aliud tanquam effectus, quandoq; notat quandam prioritatem unius propositionis ad aliam secundùm consequentiam, priore modo nulla est causa prædestinationis in homine, sed tamen posteriore.*

Art. 2. *Alicujus prædestinationis est aliqua causa, quia aliqui ideò prædestinantur, quia prævidet in eis Deus bonum usum liberi arbitrii & merita; sed alicujus prædestinationis nulla est causa vel ratio totalis, quia aliqui ex gratia speciali ordinantur ad vitam æternam, ita quòd sibiipsis non sint derelicti, sed præventi, ne ponere possint obicem, & ne possent peccare, vel in peccatis permanere, ut B. Virgo, Paulus, in illis non est bonus usus liberi arbitrii, quia gratia prævenit usum liberi arbitrii.*

Art. 3. *propriè effectus prædestinationis est vita æterna, si tamen etiam ad media extendas, dico, quòd in multis præcedat gratiã bonus usus liberi arbitrii tanquam meritum de congruo.*

Albertus Piggius lib. 8. de usu lib. arbit. cap 2. scribit, *Deum in electione non personas, sed merita respexisse.*

Martinus Becanus in Disp. de prædest. Cathol. cap. 3 th 5. *Tertia quæstio, an electio ad gloriam facta sit ex prævisis meritis patitur etiam duplicem sensum. Unum de condignis meritis liberi arbitrii, alterum de condignis meritis gratiæ. Prius meritum, quod asserebant Pelagiani, jampridem explosum est. De posteriori est controversia. Scholastici divisi sunt & in utramq; partem citant Augustinum, de cujus mente non satis constat. Si regula superiùs data teneatur, facilè negotium expedietur. Constat enim*

ex Scripturis vitam æternam dari ex meritis, & ideò vocari mercedem, bravium, stipendium, coronam. Ergò dubitari non potest, quin ab æterno præparata sit ex prævisione meritorum; quod apertè colligitur ex illo Matth. 25. Venite possidete regnum, esurivi enim &c. Quid est paratum esse regnum à constitutione mundi, nisi quosdam ab æterno electos esse ad cœleste regnum? Et quare ab æterno hi electi sunt, non illi? causam addit, quia hi fecerunt bona opera, illi non fecerunt, scilicet in præscientia Dei.

ibid. th. 6. *Omnes ex meritis consequuntur vitam æternam &c. ergò juxta regulam assignatam omnes ex prævisis meritis ad vitam æternam prædestinati sunt.*

In Theol. Scholast. part. 1. tract. 1. cap. 14. p. 146. itidem multis disputat, *electionem factam esse ex prævisis hominum meritis, sive propter prævisa hominum merita, ac præter Scholasticos hujus assertionis patronos producit Piggium, Osorium, Tapperum, Driedonem, Eccium, Turrianum, Stapletonum, Molinam, Gregorium de Valentia, Lessium &c.*

Jacob. Hackerus Professor Friburg. Disp. de prædest. th. 23. *His tamen non impedientibus opposita sententia, quæ provisionem meritorum prædestinationi gloriæ præmittit, ita ut Deus neminem æternâ & efficaci voluntate ad gloriã elegerit, nisi prævio meritorum, quæ ex gratia facturus erat, respectu, ut solandis & in spem salutis liberiorem excitandis hominum mentibus aptior est, ita semper verior mihi visa est.* Eam, inquit, *ne arbitraria existimetur, tradunt Occam, Gabriel, Catharinus, Guilielmus de Rubione, Bartholomæus, Camerarius, Osorius, Franciscus Turrianus, Gabriel Vasquez &c. quam nescio cur quispiam debeat aspernari, si quib. nitatur fundamentis, intentiùs velit dispicere.*

Francisc. Amicus Consentinus tom. 1. Cursus Theolog. Disp. 15. sect. 4. proponit quæstionem, *an electio ad gloriam decreta sit dependenter ab operibus gratiæ in genere causæ meritoriæ. Negant*, inquit, *Scotus, Lychetus, Mayronus, Richardus, Ægidius, Capreolus, Bassolus, Cordubensis, Ferrariensis, Arrubal, Consalez, Suarez, Bellarminus. Affirmant Alensis, Bonaventura, Albertus, Occam, Rubio, Lessius, Becanus, Catharinus, Turrianus, Molina.* Affirmativam probare conatur *ex Scriptura, Patribus, rationibus*: *Controversiam hanc non levem esse* testatur fol. 288. §. 61. sic scribens: *Ego ad quam partem gravissimæ hujus controversiæ assensum darẽ, diu cogitavi &c.*

Et sanè quibuscunque tandem coloribus quidam Pontificii suam de electione opinionem pingant, ut à Pelagiana hæresi de electione facta ex prævisis meritis eam absolvant, tamen quamdiu propugnant *meritum de congruo* in justificatione & *meritum de condigno* in salvatione, non possunt prævisionem meritorum excludere ab electione. Nam quo modo & propter quas causas Deus in tempore nos justificat & salvat, eo modo & propter easdem causas ab æterno nos justificare & salvare decrevit, cùm propter divinæ voluntatis immutabilitatem sit exactissima inter decretum & decreti executionem convenientia. Proinde si in justificatione & salvatione, quæ fit in tempore, bona opera tanquã merita Deus respicit, utiq; etiam eadem ab æterno tanquam merita respexit, & propter ea homines ad vitam æternam elegit. Inde est, quòd Pontificii

tificii, quamvis verbis videatur alicubi negare, *electionem factam esse ex prævisis meritis*, tamen reipsâ illud dogma propugnent.

Gregorius de Valentia tom.1.Disp.1. q.23.punct.4.§.3.refellit Pelagium & SemiPelagianos & omnes eos, *qui causam prædestinationis dicunt esse merita, sive antecedentia, sive subsequentia gratiam*, sed mox col.524. & seqq. prolixè defendit, *Deum neminem prædestinare, nisi cum respectu quodam ad cooperationem liberi arbitrii & bona opera.*

Eadem est sententia Francisci Suarez p.1.Summ.tract.de prædest.lib.2. Wimpinæ lib.1.de prædest.cap.10.Stapletoni in Antidot. Apostol. p.526.

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex appellatione.* Ipsa eligendi vox in hac quæstione complectitur in se gratuitam dilectionem, à qua originem ducat. Deut.4,37.cap.7,6.7.8.cap.10,15.&c. Vocatur *electio gratiæ* Rom.11.v.5. at *si ex gratia, jam non ex operib: aliàs gratia nō esset gratia.* v.6. Electi dicuntur *filii promissionis* Rom.9.v.8. at promissio non apprehenditur operibus, sed fide.

2. *Ex causis electionis.* Elegit nos Deus *in Christo.* Eph.1.v.4. Ergò in nobis nihil invenit, propter quod nos eligeret. Elegit nos Deus in Christo. Christus apprehenditur fide, non operibus. Ergò in fide nos elegit, non autem in operibus vel propter opera. Deus prædestinavit nos *in seipso* Eph.1,5. Ergò in nobis ipsis nihil invenit vel prævidit, propter quod nos prædestinaret. Prædestinavit nos *secundum propositum voluntatis suæ.* Eph.1. v.5. Ergò illud est causa prædestinationis, non propositū voluntatis nostræ. Elegit nos Deus *in laudē gloriosæ gratiæ suæ* Eph.1, 6. Ergò nō propter opera nostra. *Si n. ex gratia jam non ex operibus.* Rom.11. v.6. Illa Dei gratia est electionis nostræ causa, quâ nos Deus *sibi gratos habuit in dilecto suo* Eph.1.v.6. Atqui ille Dei favor est planè gratuitus.

3. *Ex fine electionis.* Finis non ingreditur rei actum. Bona opera sunt ex parte finis nostræ electionis Eph. 1. v. 5. *elegit nos, ut essemus sancti.* Ergò bona opera non ingrediuntur actum electionis.

4. *Ex electionis tempore.* Elegit nos Deus *ante jacta mundi fundamenta.* Eph.1. v.4 Ergò opera nostra non moverunt ipsum, ut nos eligeret. Typus electionis proponitur in Jacobo, de quo Rom.9. v.11. *Cum nondum nati essent* (Jacob.& Esau) *aut aliquid boni vel mali fecissent, ut secundùm electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, major serviet minori.*

5. *Ex convenientia decreti & executionis.* Elegit nos Deus ab æterno καθὼς sicut in tempore *nobis benedicit in Christo* Eph.1.v.3. & 4. Atqui benedicimur in tempore ex mera & gratuita Dei gratia. Vocamur, justificamur, & salvamur gratis, non ex operibus. Ergò etiam gratis sumus electi, non ex operibus.

6. *Ex bonorum operum Natura.* Nec opera *ante justificationem*, nec opera *post justificationem* possunt esse causa electionis. Nō illud, quia opera nō placēt Deo, antequā persona Deo placeat; nec hoc, quia illa opa sūt dona gratiæ, nō a. merita gratiæ. Bona opera sunt jā antè Deo debita, sunt imperfecta & labe peccati contaminata. E. nec justificationis nec electionis esse possunt causa meritoria.

Nostræ sententiæ suffragantur,

1. Quædam assertiones & hypotheses Scholasticorum.

Lombardus 1. sent. dist. 41. lit. A. *Obdurationis meritum invenimus, misericordiæ autem meritum non invenimus, quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia evacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur &c. Cùm gratiæ, quæ apponitur homini, ad justificationem nulla sint merita, multò minùs & ipsius prædestinationis, quâ ab æterno elegit Deus, quos voluit, aliqua præexistere possunt merita: ita nec reprobationis, quâ ab æterno quosdam præscivit futuros malos & damnandos, sicut elegit Jacob & reprobavit Esau, quod non fuit pro meritis ipsorum, quæ tunc habebant, quia nulla habebant, quoniam nec ipsi existebant, nec propter futura merita, quæ previderet, vel illum elegit, vel illum reprobavit. Si Jacob propter futura merita electus esset, jam non ex gratia esset electus. Non ergò ideò electus est à Deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus. Non ergò propter fidem vel aliqua merita elegit Deus vel apposuit gratiam justificationis. Gratuitâ bonitate suâ elegit, ut boni essent.*

(Si prædestinationis nulla præexistere possunt merita, utique prædestinatio non est facta ex prævisis hominum meritis.)

Thomas p. 1. q. 23. art. 5. *Prædestinatio est ex gratia &c. Ratio prædestinationis sumitur ex ipsa bonitate divina &c. Si consideretur genus humanum, velut universitas quædam, voluit Deus quosdam salvare per misericordiam, quosdam reprobare per justitiam &c.*

Item, *Prædestinatio, cùm sit æterna, ex parte actus prædestinantis nullam habet causam.*

(Si ex gratia, bonitate & misericordia Dei est prædestinatio, utique non ex hominum meritis. Subjungit quidem Thomas ibidem distinctionem, quâ putat *sine Pelagianæ hæreseos contagio ex prævisis hominum meritis electionem esse factam dici posse*, quâ etiam Jesuitæ hodiè utuntur, sed per illam non potest obtineri, quod intenditur. *Effectus*, inquit, *prædestinationis considerari potest, primò in particulari, & sic aliquis effectus prædestinationis est causa & ratio alterius, posterior prioris, secundùm rationem causæ meritoriæ, sicut si dicamus, quòd Deus præordinaverit, se daturum alicui gloriam ex meritis, & quòd præordinaverit, se daturum gratiam, ut mereretur gloriam. Secundò in communi, & sic impossibile est, quòd detur causa totius prædestinationis effectus ex parte nostra, quia quicquid comprehenditur sub effectu prædestinationis, fit per auxilium divinum, etiam ipsa præparatio ad gratiam: habet tamen hoc modo prædestinatio pro ratione divinam bonitatem:* At si vel maximè tantùm in particulari aliquis effectus prædestinationis statuatur causa & ratio alterius secundùm rationem causæ meritoriæ; tamen prædestinatio respectu illius effectus statuetur non ex gratia, sed ex meritis facta, quod est Pelagianum. Adde, quòd præordinatio prioris effectus, quâ Deus præordinavit se homini daturum gratiam, ut mereretur gloriam, non est sine prævisione meriti facta ex hypothesi adversariorum. Concurrit enim

nim meritum de congruo, proinde nec hic prædestinationis effectus est merè gratuitus.

Idem Thomas in cap 15. Johan. super verba: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Hic ponit amicitiæ causam. Consuetum est autem apud homines, ut unusquisque sibi attribuat causam amicitiæ.* Eccles. 27. *Omnis amicus dicit: Et ego amicitiam copulavi: Et sic multi attribuunt sibi divinæ amicitiæ causam, dum sibi principium bonorum operum attribuunt & non DEO. Et Dominus hoc excludens dicit: Non vos me elegistis. Quasi dicat: Quisquis ad hanc dignitatem amicitiæ vocatus est, non sibi causam amicitiæ tribuat; sed mihi, eum ad hoc eligenti.*

Et postea. *Sunt autem aliqui dicentes, electionem DEI temporalem ex meritis electorum causari. Sed hoc est contra illud, quod hîc dicitur. Nam si ideò elegit te, quòd bonus eras, non autem poteras bonus esse, nisi bonum eligeres: hoc autem bonum potissimè est DEUS. Ergò primò elegisti bonum, quod est DEUS, quàm eligereris.*

(Si bona opera non sunt causa electionis ad gratiam, ergò nec electionis ad gloriam.)

Idem in cap. 9. Romanos, cùm recitasset eorum sententiam, qui verba: *Miserebor, cujus miserebor*, sic exponebant: *illius miserebor vocando & gratiam apponendo, cui præscius ero, quòd misericordiam daturus essem, sciens illum convertendum & apud me permansurum*, subjungit: *Sed videtur, quòd nec hoc convenienter dici possit. Manifestum est enim, quòd nihil potest poni, ut ratio prædestinationis, quod est prædestinationis effectus, etiamsi accipiatur, prout est in DEI præscientia: quia ratio prædestinationis præintelligitur prædestinationi, effectus autem in ipsa includitur. Manifestum est autem, quòd omne DEI beneficium, quod homini confert ad salutem, est divinæ prædestinationis effectus. Divinum autem beneficium non solùm extendit se ad infusionem gratiæ, quâ homo justificatur; sed etiam ad gratiæ usum: sicut etiam in rebus naturalibus non solùm causat ipsas formas in rebus, sed etiam ipsos motus & operationes formarum, eò quòd DEUS est principium omnis motus, cujus operatione cessante à movendo, ex formis nullus motus vel operatio sequitur.*

Et paulò pòst. *Sic igitur non potest esse, quòd merita consequentia gratiam sint ratio miserendi aut prædestinandi, sed sola Dei voluntas, secundùm quam aliquos misericorditer liberat.*

Idem Thomas in cap. 1. Ephes. super verba: *in quo electi sumus, cùm essemus prædestinati secundùm propositum ejus, qui omnia efficit ex consilio voluntatis suæ. Ponit voluntariam Dei prædestinationem, de qua dicitur Rom. 8. Quos prædestinavit, hos & vocavit. Cujus quidem prædestinationis ratio non sunt merita nostra, sed mera Dei voluntas, propter quod subdit, secundùm propositum ejus.*

(Si prædestinationis ratio non sunt merita nostra. Ergò prædestinatio non est facta juxta prævisa merita.)

Idem in cap. 2. Ephes. super verba: *Conditi sumus in bonis operibus. Quia ipsa bona opera sunt in nobis à Deo.*

Ibid super verba: *Quæ præparavit Deus, ut*

ut in iis ambularemus. Nihil enim aliud est prædestinatio, quàm præparatio beneficiorum Dei, inter quæ beneficia computantur & ipsa bona opera nostra.

(Effectum prædestinationis non potest esse ejusdem causa. Bona opera sunt effecta prædestinationis. Ergò non sunt ejusdem causa.)

Idem lib. 3. adv. gentes cap. 163. *Quòd electio & prædestinatio non habent causam ex aliquibus humanis meritis, fit manifestum, quòd gratia Dei, quæ est prædestinationis effectus, meritis non prævenitur.*

Idem lib. 3. contra gentiles cap. ult. duabus rationibus probat, *electionis causam non esse quærendam in bonis operibus.*

1. *Quia omnia nostra opera bona sunt divinæ prædestinationis effecta.*

2. *Quia divinæ voluntatis, tanquam causæ primæ, nulla potest esse causa.*

2. Quædam assertiones & hypotheses recentiorum scriptorum.

Cajetanus in cap. 2. Eph. *Ne errares ex supradictis, quòd non ex operibus salvati sumus, ne quis glorietur: declarat, quomodo opera nostra concurrunt ad salutem nostram. Et consistit sententia in hoc, quòd opera nostra concurrunt consequenter.*

(Si opera consequenter concurrunt ad salutem credentibus præparatam, utique prævisa opera non sunt causæ prædestinationis.)

Villagudus in cap. 15. Joh. super verba: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Ut intelligatis, inquit Christus, quanto honore sum vos dignatus, neq; vos me, ut populus Regem, aut milites Ducem, aut discipuli præceptorem elegistis: neq; vestris officiis me ad amicitiam provocastis, ut debiti sit redamare; neq; ultrò venistis ad amicitiam, ut humanitatis sit, amantes redamare: sed ego ex gratuita gratia & misericordia, cùm adhuc essetis servi servitutem servientes, imò inimici, & ab amicitia Dei prorsus alieni, volens & ultrò vos nihil adhuc promeritos, selegi ab omnibus electione tùm æternâ tùm temporali.*

(Si Deus nihil promeritos electione tùm æterna, tùm temporali elegit, utiq; electio non est facta juxta prævisa merita.)

Conradus Clingius Summ. doctr. Christ. tit. 149. p. 362. *Electio non habet aliam causam nisi Christum, non nostra merita aut opera legis.*

Radulphus Ardentius homil. 1. in cath. Petri p. 90. *Electi estis non secundùm merita vestra vel secundùm parentum vestrorum merita, sed secundùm præscientiam Dei, qui vos solâ suâ gratiâ ab æterno prædestinavit.*

Alphonsus de Castro lib. 9. adv. hæreses verbo Libertas. *Verba Pauli, Non est volentis neq; currentis, sed Dei miserentis, Et iterum. Ergò cui vult, miseretur, & quem vult, indurat; solùm accipienda sunt de voluntate prædestinationis & reprobationis divinæ, quoniam toto illius capituli discursu de nulla alia re disserit, quàm de prædestinatione & reprobatione divina. Dicit enim Paulus prædestinationem illam divinam, quâ aliquos ab æterno præordinavit ad vitam æternam, non pendere ex nostris meritis, sed ex sola misericordia divina, quæ sine nostris meritis ad tam grande bonum nos elegit.*

Salmero tom. 16. Disp. 1. in 1. Petri 1. p. 53. *Electio prior* (ad finem vitæ æternæ possidendum) *firma est & certa per se-*

ipsam

ipsam & à nostris operibus non pendet.

Franciscus Horantius lib. 3. Locor. cap. 6. *Dico igitur, nullam in divina præscientia nostrâ ex parte causam inveniri præter divinam misericordiam & Dei nostri gloriam, quæ maximè hîc perlucet, quare Deus in præfixo & certo numero ab æternitate sua sanctos sibi elegerit: & sicut non alia ratio quærenda est, cur homines nos Deus & non boves creaverit, cùm in Dei manu esset, canes nos fingere, quos ad imaginem suam formavit, non ob aliud, nisi quia ipse voluit: sic in eadem voluntate quiescendum est, quoties de æterna prædestinatione sermonem fieri contingat.*

Pererius in cap. 8. Epist. ad Rom. Disp. 22. & 23. *Græci Patres, nec pauci Latinorum Doctorum arbitrati sunt, idq; in scriptis suis prodiderunt, causam prædestinationis hominum ad vitam æternam esse præscientiam, quam Deus ab æterno habuit vel bonorum operum, quæ facturi erant; vel fidei, quâ credituri erant. At præscientiam fidei non esse rationem prædestinationis hominum, nullius negotii est multis & apertis Scripturæ testimoniis ostendere. Item præscientiam bonorum operum & bonum usum liberi arbitrii esse causam prædestinationis, contrarium videtur divinæ Scripturæ, præcipuè autem doctrinæ Pauli &c.*

(*Præscientiam operum* rectè negat esse electionis causam, sed minùs rectè *præscientiam fidei* ab electionis actu excludit.)

Idem in cap. 9. Rom. Disp. 5. *Multò probabilior est & Pauli doctrinæ convenientior sententia B. Augustini & S. Thomæ aliorumq; Theologorum, qui primam prædestinationis causam censent nullo modo peti ex prævisis hominum operibus posse, sed referri oportere ad summam divinæ voluntatis libertatem justissimè alios eligentis, alios reprobantis.*

(Ex prævisis hominum operibus causam prædestinationis peti posse rectè negat, sed non statim ad absolutum decretum recurrendum.)

Franciscus Sonnius Episcopus Buscoducensis in art. de electione & reprobatione asserit, *tàm prædestinationis, quàm reprobationis nullum prorsus esse meritum neq; Christi, neq; nostrum.*

(Rectè negat prædestinationis causam esse meritum nostrum, sed minus rectè asserit, *meritum Christi non esse prædestinationis nostræ causam, ac mala merita non esse causas reprobationis.*)

Toletus in cap. 8. Rom. *Causam electionis non in proposito hominum, sed in proposito Dei consistere Paulus cap. proximo docet, ubi exponens verè propositum non hominis, sed Dei esse, secundum electionem, inquit, propositum Dei manet.*

(Si ex Dei, non hominis proposito facta est electio, ergò ex Dei gratia, non ex hominum meritis.)

Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arb. cap. 9. *Prædestinationis divinæ nulla ratio ex parte nostri assignari potest. Dicimus autem, nullam rationem assignari posse, ut excludamus non solum merita propriè dicta, sed etiam bonum usum liberi arbitrii, aut gratiæ, aut utriusq; simul à Deo prævisum, etiamsi non dicatur esse meritum, nisi de congruo, & etiamsi non dicatur vera causa, sed tantùm conditio sine qua non prædestinaretur is, qui prædestinatur.*

Ibid. *Nihil invenit Deus in iis, quos eligit*

elegit ad gloriam, nisi meritum mortis & propterea misericorditer eos liberat, non reddens eis debitam pœnam, sed donans indebitam gratiam.

lib. ejusd. cap. 10. *Prædestinationis nullam esse in nobis causam probatur*

Primò, ex divinis literis.

Secundò, ex traditione Ecclesiastica.

Tertiò, ex ratione, quæ in Scripturis & Patribus fundamentum habet.

Scriptura docet, quosdam electos esse ex omni genere humano &c. ex mera Dei gratia & misericordia. Hoc docet inprimis Dominus Luc. 12. Complacuit patri vestro dare vobis regnum. Certè vox illa, complacuit, indicat puram Dei benignitatem. Sed manifestius Joh. 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Non igitur elegit Deus homines, quia videt se eligendum ab eis, ipsosq; boni operis fructum allaturos, & in bono opere perseveraturos, sed eligit, ut faciat benè operantes & in bono opere perseverantes. Et adhuc manifestius Apostolus Paulus Rom. 11. reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Non dicit, relicti sunt aut remanserunt, sed ego reliqui mihi, & ideò reliquias dicit salvari secundùm electionẽ gratiæ, hoc est, non debitam, sed gratuitam. Et clariùs Eph. 1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati. Et. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum Dei secundùm propositum voluntatis suæ in laudem gloriosæ gratiæ suæ. Non ait, elegit nos, quia sanctos vidit futuros, sed ut essemus sancti. Neq; ait, elegit nos propter bonum usum liberi arbitrii aut gratiæ, sed secundùm propositum voluntatis suæ, & hoc in laudem gloriæ gratiæ suæ, ut laudaretur & glorificaretur gratia ipsius. Addit etiam in eodem capite: In quo nos sorte vocati sumus prædestinati secundùm propositum ejus, ubi ostendit, vocationem electorum respectu ipsorum hominum dici posse fortuitam, quoniam ipsi nihil agebant, ut vocarentur, ac ne cogitabant quidem de vocatione Dei, sed respectu Dei non esse sortem, sed determinatam electionem & propositum. Esse deniq; electos non solùm gratis, sed etiam absq; ulla prævisione operum, docet idem Apostolus Rom. 9. Cùm nondum nati essent, aut aliquid boni vel mali egissent &c. Rom. 11. postquam dixerat. Reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt, addit continuò. Si autem gratiâ, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia. 2. Timoth. 1. Deus liberavit nos & vocavit vocatione sanctâ, non secundũ opera nostra, sed secundùm propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo ante tempora secularia.

(Hæc omnia Bellarminus totidem verbis, qui lib. ejusd. cap. 15. insuper demonstrat, *non solùm ad gratiam, sed etiam ad gloriam homines gratis eligi.*

Quamvis verò lib. ejusd. cap. 14. resp. ad 3. subjungat, *electionem duobus modis considerari posse: primo modo, ut est intentio dandi gloriam, secundo modo ut est dispositio executionis, & quasi executio in mente divina; priore modo electionem esse merè gratuitam & nullam prærequirere operum prævisionem; posteriore modo præexigere operum prævisionem, cùm Deus vitam æternam sub ratione præmii dare non disposuerit, nisi iis, quos benè operaturos prævidit;* nostræ tamen sententiæ confirmandæ sufficit, quòd Bellarminus

nus non solùm fatetur, sed etiam multis Scripturæ dictis probat, *electionem non esse factam ex prævisis meritis.* Cùm enim Scriptura nunquam & nuspiam electionem *pro nuda intentione dandi gloriam* accipiat, sed benevolam illam Dei de salute hominum voluntatem ab electione disertè distinguat Rom. 8. v.28. Eph.1. v.5.9.10. ideò vim argumentorum nostrorum, quæ ipse Bellarminus pro gratuita electione asserenda formavit, nunquam poterit conficta hac distinctione effugere vel enervare. Electioni includitur *schema* Rom. 8. v.28. ut ostendatur, *vita* mediorum & prævisionem fidei in Christum, adeoq; dispositionem executionis ipsi electioni semper & essentialiter inclusam esse, & per conseq. considerari non posse, nec debere, ut nudum propositum vel nudam intentionem dandi gloriam.)

Barradius tom.4. Harm.lib.4. cap.18. p.162. *Elegit Deus hominem non propter opera aut sanctitatem habitam, sed ut habeat; unde Rom. 11. reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem ex gratia, jam non ex operibus. Eph.1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, in quem locum D. Hieronymus scribit; Non ait Paulus, elegit nos cùm essemus sancti & immaculati, sed elegit nos, ut essemus sancti & immaculati, hoc est, qui sancti & immaculati non fuimus, ut postea essemus. Sic Hieronymus & D. Augustinus lib. de prædest. sanct. cap.17. Elegit Deus fideles, ut sint, non quia jam erant.*

Tannerus Disp.2.th.34.35.36.37. de *ordine ac progressu prædestinationis* aliquot enumerat opiniones & demum quartam; quæ hæc est, subscribit: *Quarta ac nostro judicio probabilior sententia, universim prædestinationem seu electionem ad gloriam respectu omnium tàm hominum seu adultorum seu parvulorum quàm Angelorum factam asserit ante prævisionem meritorum seu mediorum, quibus cum iidem salvandi essent.*

Guilielmus Estius in 1. sent dist. 41. f. 173. *nullum meritum* agnoscit *prædestinationis causam esse*, imò *prævisionem usus liberi arbitrii* planè excludit, f. 177. & fol. 178. ostendit, *prævisam gratiæ acceptationem non esse prædestinationis causam.*

Idem in Comm. 1.Petr.1. v.2. *Electos dicit secundum præscientiam Dei, hoc est, electos æterna Dei præordinatione & dilectione, ut omnis cogitatio meritorum qualiumcunq; hanc electionem prævenientium, quæ ex parte nostra fingi possent, excludatur, utq; cum gratiarum actione fideles intelligant, se solâ Dei gratiâ ad salutem esse prædestinatos.*

Ibid. in v.3. *Electio non est ex meritis.*

Cosmas Magalianus Jesuita in Opere Hierarchico sive comment. in Epistolas Pauli ad Timotheum & Titum, in 1. Tim.1. sect. 6. annot.1. p 157. *Multùm abhorret à Pauli doctrina & omninò à fide Catholica, dicere, aliquem ob precedentia merita electum esse a Deo, juxta Augustinum in lib. de prædest. cap.2. 3. & 20. Ait enim cùm aliis in locis, tum potissimum lib. 5. contra Julianum cap. 3. Nullum DEUS elegit dignum, sed eligendo efficit: & tract. 2. in Johann. Nec enim diligeremus DEUM, nisi priùs diligeremur ab eo, cui*

cus-

concinit Johannes 1. Epist. cap. 4. Non quasi nos dilexerimus Deum, sed ipse prior dilexit nos &c.

Et postea. *Idem sensus est D. Hieronymi, exponentis illa verba ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti. Non enim dixit, quia eramus, aut quia previdit opera nostra sancta, sed ut essemus sancti, ubi declaratur, opera nostra non esse causam predestinationis, sed effectum. Vide Gregor. 16. moral. cap. 10. Chrysost. tom. 3. hom. 1. in illa verba Johannis: Vos amici mei eritis.*

Et postea p. 158. *Constat igitur, cùm Paulus inquit: Fidelem me existimavit &c. nequaquam sentire, se merito fidelitatis sua esse vocatum, aut predestinatum. Nec enim fides ejus fuit causa predestinationis, sed effectus, ut ipse 1. Cor. 7. ait, misericordiam à Domino consecutus sum, ut sim fidelis &c.*

Estius in Comm. 1. Tim. 5. vers. 21. *Elegit Angelos Deus ab aeterno non ex praevisis eorum meritis, sed ex solo beneplacito suae voluntatis, quemadmodum & homines, uti certis rationibus & tàm Scriptura quàm sanctorum Patrum testimoniis ostendimus ad dist. 41. libr 1. sentent.*

3. Dissensiones Adversariorum.

Primò, Ambrosius Catharinus docuit, *Apostolos & B. Mariam sine praevisione operum, alios verò cum praevisione meritorum ab aeterno ad gloriam esse praedestinatos,* quam sententiam Sixtus Senensis aliquandiu secutus est, sed deinceps deseruit, *quia una est salvandorum ratio,* ut ipse fatetur lib. 6. Biblioth. sanct. annotat. 248.

Secundò, quidam dicunt *electionem factam ex praevisione meritorum.* Stapletonus, Becanus & alii, quorum verba superiùs in antithesi sunt adducta.

Tertiò, quidam distinguunt *inter meritum congrui & condigni. Praedestinationem factam esse* ajunt, *juxta meritum congrui, non autem condigni.* Chrysostomus Javellus in 1. part. Thom. q. 23. cap. 7. Johannes de Bacchone in 1. sent. dist. 41.

Quartò, quidam dicunt, *electionem non ex praevisione meritorum, sed ex gratia esse factam,* ut Bellarminus & alii, quorum verba membr. 2. praeced. sunt adducta.

Argum. Adversariorum.

1. *Rom. 8. v. 29. Quos praescivit, & praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* Id sic interpretantur: *Quos praescivit conformes futuros imagini Filii sui per bona scil. merita, illos praedestinavit.* Gregor. de Valent. Becanus &c.

Resp. 1. τὸ conformem fieri imagini Filii, refertur ab Apostolo ad praedestinationem, non ad praescientiam. Thomas Aquinas in h. l. *Convenientius sic ordinatur litera. Quos praescivit, hos & praedestinavit fieri conformes imagini Filii sui.*

Toletus in h. l. *Deus hos, antequam essent, praescivit, & praescitos destinavit ab aeterno, ut essent conformes Filii sui imagini.*

Sadoletus in h. l. *statuit ipse aeterno ex principio, quos erat vocaturus in suam justitiam & gloriam, eosq; praedefinivit, ut essent fratres & consortes Jesu Christi.*

2. Sensus ergò est, praedestinationem tùm *ad gloriam*, tùm *ad conformitatem illam*, hoc est, ad finem & ad media ex gratuita Dei bonitate descendere, interim tamen ex praescientia dependere.

Dominicus à Soto in h. l. *Scire Deum, quosdam*

quosdam conformes fieri imaginis Filii sui, hoc Naturâ non antecedit, sed subsequitur prædestinationem: quandoquidem hæc jam est scientia futurarum rerum & eventuum præsupponentium voluntatem Dei, quæ est eorum causa.

Jacobus Tirinus Jesuita in Comm. Rom. 8. v. 29. *Quos præscivit Deus per ductum gratiæ suæ & consensum liberæ voluntatis tales futuros, prædestinavit ad ulteriora bona, ad excellentiores honores, nempe ut conformes fiant imagini, id est, exemplari à Deo justis omnibus proposito, scil. Christo, Filio Dei, qui omnibus exemplar est sanctitatis, gratiæ & virtutum in hac vita, & gloriæ ac felicitatis in altera vita. Conformes, inquam, fiant justi Christo tùm in his omnibus jam dictis bonis, quæ in ipso, quasi primario exemplari repræsentantur: tùm in modo, quo hæc bona obtinuit, fovit, ornavit, nempe per multas passiones, obloquia & cruces.*

Argum. 2. Matth. 25. v. 14. & 15. *Sicut homo peregrè proficiscens vocavit servos suos & tradidit illis bona sua. Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum: unicuique secundùm propriam virtutem.*

Resp. 1. Cornelius Jansenius in h. l. per *talenta* intelligenda vult *ea dona, quæ dicuntur gratiæ gratis datæ, non verò quæ gratiæ gratum facientis.*

2. Maldonatus in h. l. illud, *secundùm propriam facultatem*, censet additum *non ad aliquid in parabola significandum, sed ad explendam narrationem ex consuetudine hominum, ex quibus parabola sumebatur. Quia ergò solent homines bona sua servis, non temerè & æqualiter, sed pro cujusque virtute ac fide distribuere: dixisse Christum, hominem illum peregrè proficiscentem, alii quinque, alii duo, alii unum talentum tradidisse, unicuique secundùm propriam virtutem, non quòd Deus secundùm propriam cujusque virtutem gratiam distribuat, in eo enim non esse parabolam ad rem significatam accommodandam: sed quòd id homines, de quibus Christus loquebatur, facere soleant: voluisse enim Christum, ut sæpè aliàs, in parabolis verosimilia & fieri solita narrare, etiamsi nihil ad finem parabolæ pertineret.*

3. Joh. Ferus in h. l. *Unicuique secundùm propriam virtutem, neque enim omnia omnibus conveniunt; diversa membra & diversas operationes exigit corpus, si omnia oculus: ubi manus, ubi pes?*

(Sensus ergò est, distribui *talenta*, id est, dona Dei spiritualia, non eâdem omnibus mensurâ, sed variâ ac diversâ, prout constat ex facultate, quæ non est in omnibus eadem, nec est tamen ab iis, in quibus est, sed ab eo, qui eadem talenta distribuit.)

4. Jacob. Tirinus in h. l. *unicuique secundùm propriam virtutem, id est, potestatem & vires, id est, prout videt quemque, ferendo esse & egere pro statu suo. Neque enim deest in necessariis; & alia dat subsidia Regibus quàm rusticis, alia Episcopis quàm nautis.*

Argum. 3. *1. Tim. 1. v. 13. Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Ergò Deus propterea misertus est Pauli, ipsumque prædestinavit, quia ignorans fecit.*

Resp. 1. Salmero in h. l. negat, illud, *quia ignorans feci*, additum *ad minuendum*, sed *potius ad exaggerandũ peccatum*, ut sit sensus: *Veniam obtinui de eo, quod ignorans feci per incredulitatem; sive veniam obtinui erroris & infidelitatis meæ.*

Reddere igitur rationem, cur misericordiam consecutus sit, ex magnitudine peccati sui. Quasi diceret: Deus vidit me per incredulitatem cæcatum, ut mala mea non agnoscerē, ideò merâ suâ misericordiâ prævenit me. Peccatū enim causam esse summæ bonitatis, ut subveniat.

Comparat etiam hunc locum cum dicto Gen. 8. v. 21. *Non ultra maledicam terræ propter homines, sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona &c.*

2. Jacob. Tirinus ad h. l. sic commentatur: *Non erat hæc justificationis Pauli causa propriè dicta vel meritoria, seu de condigno, seu de congruo, sed solùm impropriè dicta, nec nisi occasionalis & removens quædam impedimenta. Peccare enim ex ignorantia, item minùs peccare, quam alii, neminem facit dignum aut altero digniorem vel veniâ, facit tamen minùs indignum.*

3. Estius in h. l. *Fecisse per ignorantiam respectu misericordiæ ac veniæ à Deo impetrandæ non allegatur ad exaggerationem peccati, neq; ad ejus extenuationem &c. sed adfertur ut ratio objecti maximè convenientis, circa quod Deus misericordiam suam exerceat. Nam objectum seu materia misericordiæ est miseria; unde quantò miseria major, tantò magis nata est misericordiam commovere &c. Quod igitur Apostolus dicit, tale est. Ideò misericordiam consecutus sum, quia magna erat miseria mea; hæc nimirum quòd tanta mala facerem per ignorantiam & incredulitatem, instar ægroti, qui per insaniam Medicum cædit, quemadmodum pulchrè explicat Augustinus serm. 8. de verb. Apostoli.*

Argum. 4. *Si DEUS aliquos prædestinaret ad vitam absque prævisis meritis, esset* προσωποληψίας. *At consequens est falsum Actor. 10. vers. 34. Rom. 2. vers. 11. &c.*

Resp. Thomas in 2. Rom. *Opponitur personarum acceptio justitiæ distributivæ, per quam aliquis distribuit unicuiq; secundùm dignitatem personarum: ergò acceptio est, quando præter dignitatem datur alicui plus vel minus.*

Summa Angelica in voce persona: *Acceptio personarum est injustitia, quâ persona personæ præfertur in conferendo ei aliquid, quod ex debito justitiæ alteri est conferendum, ratione alicujus conditionis transitoriæ, non congruentis ad ipsam rem, existentis circa personam.*

Thomas Cajetanus in 2. Rom. *Acceptio personarum vitium est contrarium justitiæ, & non habet locum in liberalibus donis.*

(At cùm de prædestinatione ad salutem agitur, non de actu justitiæ, sed misericordiæ agitur, nulla igitur hîc προσωποληψίας suspicio locum habet.)

Augustinus lib. 2. contra duas Epist. Pelagianorum cap. 7. *Si quispiam duos habeat debitores & alteri vellet dimittere debitum, alterum exigere; cui vult, donat, sed neminem fraudat; nec acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas nulla est.)*

Argum. 5. 2. Tim. 2. v. 21. *In magna domo sunt vasa non solùm aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam in contumeliam. Si quis ergò se emundaverit ab istis, erit vas in honorem. Ergò prævisio operum est causa, ut quis sit vas in honorem, hoc est, electus.*

Baillius in Catech. controv. tract. 4.

q. 6.

q. 6. *Apostolus dicit, nos posse nos ipsos reddere vasa ad honorem.*

Resp. 1. Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arbit. cap. 13. *Non dicit Apostolus, vasa in contumeliam fieri per emundationem vasa in honorem, sed ostendit, quo signo possint cognosci vasa in honorem, ac dicit, vasa in honorem habere duo signacula; unum internum, quod à nobis in hac vita cerni non potest, notitiam videlicet divinæ approbationis: alterum externum, vitationem iniquitatum & errorum. Cùm enim Deus ita prædestinaverit homines, ut per bona opera eos pervenire velit ad gloriam, signum est prædestinationis, diligenter vitare peccata & præsertim hæresium inquinationem.*

Ibid. *Apostolus non dicit, si quis emundaverit se ab eis, fiet vas (multò minùs faciet seipsum vas) in honorem, sed erit vas in honorem, id est, cognoscetur esse vas in honorem.*

2. Estius in h. l. *Apostolus prædestinationem per vas honoris significatam pro effectu posuit, eoq; præcipuo, id est, vitâ æternâ, quam & Rom. 2. nomine gloriæ & honoris expressit &c. Unde malè ex hoc loco nonnulli probare nituntur, prædestinationem esse ex operum prævisione.*

Argum. 6. 2. Petr. 1. v. 10. *Satagite, ut per bona opera firmam faciatis electionem vestram. Ergò electio pendet ex operibus.*

Resp. Estius ad illum locum sic commentatur: *Non est ex verbis Petri consequens, electionem pendere ab operibus bonis.*

(Subjungit quidem Estius, *nisi tantum secundum aliquid, quatenus scilicet æterna felicitas, ad quam electi sumus, non datur adultis nisi mandata Dei servantibus, & quatenus ea pendet à bonis operibus tanquam merces à merito.* Sed sufficit nobis, concedi ab Estio ex verbis Petri colligi non posse, electionem pendere ex operibus bonis, quod ipsum evidenter confirmant dicta ab Estio ibidem allegata. *Elegit nos, ut essemus sancti. Creati in operibus bonis, quæ præparavit DEUS, ut in illis ambulemus. Eph. 1. & 2.*)

Thesis tertia. Potest homo fidelis de electione sua esse certus.

Ἐκθεσις. 1. Non dicimus, certitudinem electionis esse *absolutam*, hoc est, ex absoluto Dei decreto dependentem, sed *ordinatam*, hoc est, dependentem à Dei proposito per Christum in Evangelio nobis manifestato.

2. Hoc Dei propositum totum salutis nostræ ordinem complectitur, qui dupliciter consideratur, tùm *ex parte Dei*, tùm *ex parte nostra*: Ad utrumque ordinem respicere debet, qui de electione sua certus esse cupit.

3. Quando veteres *prædestinationem cognosci posse* negant, loquuntur de *cognitione à priori*, ut est in mente divina, sine revelatione, sine verbo, extra Christum &c. interim cognosci ea potest ex verbo Dei generatim, ex effectis speciatim; de nobis, *fidei & Spiritus testimonio infallibili*, de aliis fidelibus, *caritatis judicio probabili*.

4. Distinguendum etiam inter *fiduciam Spiritus*, quæ conjuncta est cum timore filiali, & *securitatem carnalem*, quæ excludit Dei timorem. Illam stabilimus, hanc improbamus.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 12. statuit, *neminem, quamdiu in hac mortalitate vivitur, de arcano divinæ præ-*

prædestinationis mysterio usq; adeò præsumere debere, ut certò statuat, se esse omninò in numero prædestinatorum, cùm non nisi ex speciali revelatione sciri possit, quos Deus sibi elegerit.

Hanc electionis incertitudinem propugnant Gregorius de Valentia tom. 1 disp. 1. q. 23. punct. 6. ass. 4. Sebastianus Heissius in Recognit. volum. Acath. art. 5. §. 6. p. 54. Bellarm. lib 3. de Justif. cap. 12. Becanus tract. 1. cap. 14. q. 6. §. 6. & alii statuentes, *in genere quidem affirmari posse, quòd perseveranter credentes & bene operantes sint electi, sed in specie neminem certò scire posse, an sit in numero electorum?*

Cornelius à Lapide in cap. 16. Lev. explicans tropologicè typum hirci emissarii, & hirci pro peccato, sic scribit: *Hircus pro peccato sunt electi & salvandi; hircus emissarius sunt reprobi & damnandi. Sors est divina reprobatio & prædestinatio, de qua dicitur. Psalm. 30. In te speravi Domine, dixi, Deus meus es tu, in manibus tuis sortes meæ. q. d. Cujus sortis ego sim, necdum scio, tuæ tamen potestatis hoc esse scio, ut tibi sors mea exeat, & in electorum tuorum partem me transferat.* Egregia verò expositio!

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex dicto Apostolico* 2. Petr. 1. v. 10. *Studete fratres firmam facere vocationem & electionem vestram.* Qui electionem suam possunt & debent firmam facere, illi possunt esse de electione sua certi. Verè credentes possunt ac debent electionem suam firmam facere.

2. *Ex ordine salutis nostræ divinitus sancito & in verbo revelato.* Quando consideratur ordo salutis nostræ *ex parte DEI* tria continet fundamenta.

Primò *bonam Dei voluntatē.* Phil. 2, 13.

Secundò, *Dei virtutem & potestatem.* 2. Tim. 1. v. 12.

Tertiò, *Dei fidelitatem.* 1. Cor. 1. v. 9. cap. 10. v. 13. Jam verò Deus *vult* verè credentes in Christum, nec ab eo per spontaneam malitiam sese iterum avertentes, servare, quia illud promisit; *potest* eos servare, quia est omnipotens; reverâ eos per fidem in gratia inchoata *conservabit*, quia quæ promisit, fideliter præstat. Ordo electionis *ex parte nostra* requirit, ut conformiter nos geramus Dei proposito in Evangelio revelato, quod fit, quando in Christum credimus & piè vivimus, unde electi in Scripturis θετικῶς sic describuntur: quòd *maneant in sermone Christi* Joh. 8. v. 31. quòd *permaneant in fide fundati & stabiles* Col. 1. v. 23. quòd *retineant fidem & bonam conscientiam* 1. Tim. 1. vers. 19. quòd *fideles maneant usq; ad mortem*, Apoc. 2. v. 10. quòd *initium fidei usq; ad finem firmum retineant*, Hebr. 3. v. 6. quòd *persistant in bono*, Rom. 11. v. 22. ἀποφατικῶς sic describuntur: quòd *se iterum non subducant* Hebr. 10. v. 38. quòd *se non avertant iterum à sancto præcepto.* 2. Petr. 2. v. 21. Sic ergò ex hoc salutis ordine colligit verè fidelis ac pius: Deus vult per verbum & Sacramenta fidem ex gratia mihi datam conservare 1. Petr. 1. v 5. quòd *in me cœpit opus bonum perficere* Phil. 1. v. 6. cap. 2. v. 13. Hebr 12. v. 2. *me confortare* cap. 4. v. 13. *à malo custodire* 2. Thess. 3. v. 3. Ergò datam mihi fidem non eripiet, nisi petulanter incipiam & pergam ei reluctari, non autem contumaciter reluctabor, sed potiùs Deum Patrem in Christi nomine rogabo, ut

bo, ut me in fide custodiat, quæ meæ preces certò exaudientur. Joh. 16. v. 23.

3. *Ex fidei certitudine. Explorate vos ipsos*, inquit Apostolus, 2. Cor. 13. v. 5. *an sitis in fide.* Utique ergò scire quis potest, se veræ fidei & per conseq. etiam beneficiorum Christi esse participem. Potest autem aliquis esse certus de sua fide, tum *à priori*, videl. ratione causarum, quæ sunt gratia Dei in ordine causæ principalis, verbum & Sacramenta in ordine causarum instrumentalium, illis in actu positis & non impeditis, id est, quando verbum audimus & Sacramentis utimur ac obicem Spiritui Sancto non ponimus, sequitur effectus, ipsa sc. fides; tùm *à posteriore*, videlicet ab effectis & consequentibus conversionis ac fidei, quæ sunt, renovatio interior, quæ cognoscitur ex lucta carnis & Spiritus, peccatorum displicentia & detestatio, Spiritus Sancti testificatio & studiosa legis divinæ observatio dilectionem Dei & proximi, patientiam in cruce & alia bonorum operum exercitia complectens.

4. *Ex perseverantiæ certitudine.* Qui certi esse possunt de perseverãtia, illi etiam certi esse possũt de salute. Verè credentes possunt esse certi de perseverantia non quidẽ absolutè, sed suo modo. Fundamenta illius certitudinis sunt, *infallibilis Dei promissio*, (Quia promisit Deus, se nõ tantùm velle in nobis bonũ incipere, sed etiam perficere, inde certi esse possumus, quòd in fide nos sit conservaturus;) *seria invocatio.* (Quia promisit Deus, se preces nostras exauditurum, & quæ sunt ad salutẽ necessaria nobis daturũ, ideò petentes à Deo perseverantiã de ea possumus esse certi;) *cõtinuata mediorum usurpatio*, (per quæ media Deus primùm in nobis fidẽ accendit, per eadẽ media, vid. per verbũ & Sacramenta, eandẽ in nobis augebit & conservabit, proinde ex usu illorũ mediorũ de perseverantia certi esse possumus;) *seriũ Spiritui S. non resistendi nec mortaliter peccãdi propositũ.* (Possunt renati per gratiã Spiritus S. cavere peccata mortalia, ergò per firmum ea cavendi propositum de perseverantia possunt esse certi.)

5. *Ex certitudine electionis in aliis.* Si ex fructib. & testimoniis fidei aliorum electio sciri potest *probabiliter, judicio caritatis*, multò magis propria electio sciri potest *certitudinaliter, judicio veritatis.* Sed illud 1. Thess. 1, 4. 1. Petr. 5, 12. Ergò & hoc.

Nostræ sententiæ suffragantur quædã assertiones & hypotheses Adversariorum.

c. Firmum dist. 2. de pœnitent. *Firmum Dei fundamentum stat immobile, habens signaculum hoc: Scit Dominus, qui sint ejus. Horum fides, quæ per dilectionem operatur, profectò aut omninò non deficit, aut si qui sunt, quorum deficit, reparatur, antequam vita ista finiatur, & deletâ, quæ intercurrerat, iniquitate ad finem perseverantiæ deputatur.*

(Qui fidem suam per dilectionem testantur, & ab iniquitate discedunt, illi sunt Domini. Qui sunt Domini, illorum fides non deficit. Quorũ fides non deficit, illi de perseverãtia possũt esse certi.)

Bernhard. serm. 3. de fragm. septem panum. *Tria sunt, quæ sic roborant & confirmant cor meum, ut nulla me penuria meritorum, nulla consideratio propriæ vilitatis, nulla æstimatio cœlestis beatitudinis ab altitudine spei dejicere possit. In ca-*

firmi-

firmiter radicatum. Illud postea sic declarat: *Tria considero, in quibus tota mea spes consistit, caritatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Murmuret jam quantum voluerit, insipiens cogitatio mea, dicens: Quis enim es tu? aut quanta est illa gloria tua, quibus meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo. Scio, cui credidi, & certus sum, quia in caritate nimia adoptavit me, quia verax in promissione, quia potens in exhibitione &c. Hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quem nobis à patria nostra in hunc carcerem usq; demissum firmiter, obsecro, teneamus, ut ipse nos sublevet, ipse trahat, & pertrahat usq; ad conspectum gloriæ magni Dei.*

Serm. 2. in octav. Paschæ. *Quando sine testimonio electos suos deserit Deus? Quenam consolatio inter spem & metum, si nullum omninò electionis suæ testimonium? Fidelis proinde sermo & omni acceptione dignus, quo salutis testimonia commendantur &c.*

Serm. 1. de ascens. Dom. *Non est difficile, nosse signa indubitata credulitatis ac per hoc & salutis.*

Serm. 3. in fest. pentecost. verba Apostoli Rom. 8. v. 38. *Certus sum, quod neq; mors, neq; vita &c.* ad omnes ac singulos verè credentes transfert. *Sitis certi,* inquit, *quia neque mors, neque vita, neque cætera alia, quæ Apostolus tàm multipliciter quàm audacter enumerat, poterunt nos separare à caritate Dei, quæ est in Christo Jesu.*

Serm. 5. in dedic. Eccles. de gemina considerat. sui. *Qui poterit salvus esse, dicunt discipuli Salvatoris? Et ille, apud homines hoc est impossibile, sed non apud Deum. Hæc tota fiducia nostra est, hæc unica consolatio nostra, hæc tota ratio spei nostræ. Sed de possibilitate jam certi, de voluntate quid agimus? Quis scit, si est dignus amore, an odio? Quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? hîc jam planè fidẽ nobis subvenire necesse est, hîc oportet succurrere veritatẽ, ut quod de nobis latet in corde Patris nobis per ipsius Spiritum reveletur, & Spiritus ejus testificans persuadeat Spiritui nostro, quòd filii Dei simus. Persuadeat autem vocando & justificando gratis per fidem, in quibus nimirum velut medius quidam, transitus est ab æterna prædestinatione ad futuram magnificationem.*

Idem Bernhard. serm. 1. Septuag. *Quis potest dicere, ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero electorum?*

(Hæc Bernhardi verba contra certitudinem gratiæ objicit Bellarm. lib. 3. de justif. cap. 13 sed quilibet videt, Bernhardum illis verbis improbare præsumtionem & jactantiam carnalem, id quod verbosa illa reiteratio: *Ego sum de electis, ego de prædestinatis, ego de numero electorum,* manifestum facit Dan. 4. v. 27. Subjungit autem Bernhardus.)

Certitudinem non habemus (absolutam scil. & carnalem) *sed spei fiducia consolatur nos.*

(Postea addit, quod Bellarm. omittit.)

Ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur, propter hoc data sunt signa quædam & indicia manifesta salutis, ut, indubitabile sit (nota) *eum esse de numero electorum, in quo ea signa permanserint.*

Idem. Epist. 107. ad Thomã præpositũ. *Agnosce consiliũ Dei in justificatione tui.*

Con-

Confitere & dic: Consilium meum justificationis tuæ. Præsens namque justificatio tui & divini est consilii revelatio & quædam ad futuram gloriam præparatio. Aut certè prædestinatio ipsa potiùs præparatio est, justificatio autem magis jam appropinquatio.

(Ergò ex justificatione possumus esse certi de electione & salute.)

In eadem Epistola colligit multa τεκμήρια divinæ gratiæ & electionis. Primò dicit, *hanc esse partem optimam, quæ non auferetur in æternum. 2. quam non caro & sanguis, sed solus Spiritus revelat per Spiritum Sanctum. 3. idq; revelari non inimicis, sed amicis Christi. 4. qui habent in se manentem Spiritum, qui scrutatur etiam profunda Dei. 5. Denique quid ignorent, quos unctio docet de omnibus? 6. Quibus & loquitur: Noli timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Qui sunt hi? utique quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imagini Filii Dei, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. 7. Novit Dominus, qui sunt ejus, sed quod notum erat Deo, manifestatum est hominibus. 8. Misericordia Domini ab æterno & usque in æternum. Ab æterno propter prædestinationem; in æternum propter beatificationem, siquidem quos ab æterno prædestinat, in æternum beatificat, intercedente sanè mediâ vocatione unà cum justificatione. 9.* Et hinc concludit, *emergere hoc Sacramentum absconditum à seculis de prædestinatis & beatificandis, dum quisque vocatus per timorem, justificatus per amorem, sciat, se quoque esse de numero beatorum, siquidem quos justificaverit, illos & magnificaverit. 10. Exclamat; ô bone Pater, homo, vermis vilißimus & odio dignißimus, tamen confidit amori & se amari præsentit, quippe qui paternum erga se divinæ bonitatis experiatur affectum. 11. Nemo se amari diffidat, qui jam amat. Nam quomodo redamare pigebit, quos amavit & necdum amantes. Amavit, inquam, amavit. 12. Habes dilectionis pignus, Spiritum habes & testem fidelem Jesum & hunc crucifixum. 13. Dicit hoc sacrum & secretum consilium Spiritum Sanctum suis justificando communicare & communicando justificare, ut quando id quisque accipit in sui justificatione, incipiat & ipse præcognoscere & præsentire aliquid de sua ipsius firmâ beatitudine.* Tandem autem hanc totam dissertationem concludit distinctione spei & securitatis, inquiens: *De qua tamen jam percepta sumet ex parte notitia, interim quidem glorietur in spe, nondum tamen in securitate.*

ibid. *Habes homo hujus arcani indicem, Spiritum justificantem, eoq; ipso testificantem Spiritui tuo, quòd filius Dei & ipse sis.*

Udalricus Pinder in Speculo passionis Ann. 1507. Norimb. edito, fol. 76. de Prædestinatione sic disserit: *Prædestinatio Dei fit conditionaliter, ita quod nihil sine aliqua conditione prædestinatum est. Prædestinatum enim est, ut salvetur mundus, sed per aquam Baptismatis & mortem Filii Dei. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam, eâ tamen conditione, si fidem tenuerint, caritatẽ, humilitatem, patientiam, misericordiam, pietatem & his similia habuerint. Tales enim eos futuros prævidit, quos Deus ad vitam prædestinavit, & quasi prædestinando eis diceret: Ego quidem ad vitam vos prædestino, si tamen tales & tales fueritis, si mandata mea custodieritis, & reliqua. Qui talis esse non vult, ad prædestinationem non venit, quia conditionem ejus non servat. Noli igitur attendere ad prædestinationem Dei, quam ignoras, sed potiùs attende ad verba, quæ audis & intelligis.*

Sicut enim in prædestinatione sua verus est Deus & mutari non potest: ita & verba ejus vera sunt & mutari non possunt. Sed audiamus, quæ sint hæc verba: Peccator, inquit, quâcunque horâ conversus fuerit & ingemuerit, vitâ vivet & non morietur. Similiter in Evangelio: Qui crediderit & baptizatus fuerit &c. Et iterum: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater. Nec aliam quærat prædestinationem &c.

Johannes Ferus in cap. 9. Matth. lib. 2. pag. 162. *In Ordine justificationis primum est prædestinatio, quæ est æternum Dei consilium & decretum, vel electio, quâ aliquos ab æterno elegit, in quibus ostenderet misericordiam & bonitatem suam &c. Vis autem certò scire, te esse de numero salvandorum? adhære Christo, qualis in Christo inventus fueris, talem te habebit Deus. Pater enim judicium omne dedit Filio. Fieri enim potest, ut qui non videtur electus, eligatur tamen, si in Christo veræ vitæ fructum ferat.*

Idem in Comment. Johan. 17. v. 6. p. 411. *Prædestinatio occulta quidem est in se, sed in Christo manifestatur. Occurrit autem iste locus egregiè curiositati carnis de prædestinatione. Quid enim profuerit, etiamsi multâ diligentiâ inquiras, num à Deo sis electus, quando Dominus omnes electos Christo dederit? Proinde noli primùm te in Deo quærere, sed in Christo intueri, in quo, si te per fidem & dilectionem inveneris, certus esto, te à Deo esse prædestinatum.*

(Dominicus Soto propterea Ferum impugnat apud Sixtum Senensem lib. 6. Biblioth. annot. 215.)

Ambros. Catharinus, referente Bellarmino, lib. 3. de Justif. c. 9. *ex dicto Apostolico. Accepistis Spiritum adoptionis, docuit, fideles in persuasione de sua salute nō posse falli.*

Benedictus Pererius in cap. 14. Joh. Disp. 19. pag. 381. adducit & approbat dictum Bernhardi serm. 2. de Pentecost. *Ne de absentia mea vel murmures vel contristeris, mittam Spiritum paracletum, qui tibi donet pignus salutis, robur vitæ, scientiâ lumen. Pignus salutis, ut ipse Spiritus reddat testimonium Spiritui tuo, quòd Filius Dei sis, qui certißima prædestinationis tuæ signa cordi imprimit & ostendit, qui donet lætitiam in corde tuo & de rore cæli, si non continuè, saltem sæpißimè mentem tuam impinguet &c.*

Estius in Comment. Rom. 8. v. 38. concedit, *quòd homo verè credens & pius cœtui electorum se annumerare poßit ac debeat, idque tantò majori fiduciâ, quantò plura ac majora in se percipit signa electionis.*

Plura hujus generis adducentur inferiùs in articulo proximè sequente cap. 5.

Argum. Adversar. *De perseverantia nemo potest esse certus, Ergò nec de electione.*

Resp. ex Salmerone tom. 8. tractat. 19. pag. 149. *Dubitare quispiam de seipso poterit, num perseveraturus sit? Sed hic scrupulus vincendus est fide tanti Regis* (Christi) *salutis nostræ sitientißimi, qui non patietur nos tentari supra id, quod possumus, sed faciet cum tentatione proventum, ut poßimus sustinere, & de quo idem Paulus testatur: Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Jesu Christi, Phil. 1. Et in alio loco: Qui & confirmabit vos usque in finem, sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi, 1. Cor. 1. Ut enim gloriosum est Advocato, vincere causas suorum clientulorum, & Medico, sanare infirmos, quos curandos suscepit, & Pastori, servare oves fidei suæ creditas: ita honorificum est Domino Jesu, suos servare & custodire, qui Advocatus est noster apud Patrem, & Medicus missus propter malè habentes,*

bentes, & Pastor ille bonus ponens animam suam pro ovibus suis.

THESIS quarta. Reprobatio non pendet ab absoluta Dei voluntate, sed ex prævisa finali hominum incredulitate.

Ἔκθεσις. Quidam Pontificii legentes vestigia Calvinianorum distinguunt inter *reprobationem negativam & positivam. Reprobationis negativæ* causam asserunt esse solam Dei voluntatem; *positivæ reprobationis* causam concedunt esse *hominum incredulitatem* & *demerita* (ut loquuntur) sive mala opera. Atqui tum positivæ, tum negativæ reprobationis causam esse dicimus finalem hominum incredulitatem.

Antithesis. Bellarminus lib. 2. de amiss. gratiæ cap. 12. *Hujus discretionis* (inter electos & reprobos) *nulla causa assignari potest, nisi Dei voluntas, quemadmodum etiam illius, quâ figulus ex eadem massa aliud vas deputat cibis, aliud sordibus excipiendis, & illud ornat auro & picturâ, hoc luteum, ut est, relinquit.*

Idem lib. 2. de grat. & lib. arbitr. cap. 8. resp. ad sept. testim. *Credimus, Deum absolutâ voluntate velle salvare multos tum parvulos, tum adultos, & absolutâ voluntate alios non velle salvare tum parvulos, tum adultos.*

libr. ejusd. cap. 16. §. 3. *Reprobatio duos actus comprehendit, alterum negativum, alterum positivum, siquidem reprobi opponuntur electis contradictorie & contrarie. Primum enim non habet Deus voluntatem illos salvandi, deinde habet voluntatem eos damnandi. Et quidem quòd attinet priorem actum, nulla datur ejus causa ex parte hominum, sicut nec prædestinationis. Posterioris autem datur causa prævisio peccati.*

Franciscus Lucas Brugensis in annotat. ad Matth. 11. v. 26. pag. 170. *Nec reprobationis, nec prædestinationis hominum ex damnata progenie natorum, horum præ aliis, causa quærenda est alia, quàm Patris cœlestis voluntas per se ipsa rectissima.*

ibid. ad v. 21. pag. 168. *Quæritur hîc, quare Deus, iis posthabitis, quos convertendos miraculis illis noverat, apud illos ea fieri voluerit, quos noverat illis nihilo meliores, imò verò deteriores, effectum iri? Non est autem aliud, quod respondeatur, quàm quod ait Apostolus Rom. 9. v. 18, 20. Cujus vult, miseretur, & quem vult, indurat. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Quoscunque misericordiâ suâ non dignatur, justè exitio destinat: qui, si quibusdam verbum suum seducens, eos perire sinit; alios verò, ut magis inexcusabiles reddat, etiam hoc vel illo modo ad pœnitentiam solicitat & hortatur, quis eum propterea iniquitatis insimulet?*

Anno 1616. prodiit scriptum cum approbatione Pastorum Ecclesiæ Sedanensis autore Paulo Ferrio Metensi Calviniano hac ἐπιγραφῇ: *Scholastici orthodoxi specimen, hoc est, salutis nostræ Methodus analytica ex ipsis Scholasticorum veterum & recentiorum intimis adornata & instructa.* Hujus scripti p. 315. doctrinam prædestinationis Calvinianam de absoluto electionis & reprobationis decreto ex lacunis Scholasticorum & quorundam recentiorum scriptorum Pontificiorum Autor his confirmat verbis: *Hæ autoritates* (Scholasticorum) *sufficient, quarum centonem non ideò contexuimus, ut dimicare numero videamur, sed ut præstemus, quod sumus ab initio polliciti, nos videlicet ex*

ipsis Scholasticorum fontibus doctrinam nostram asserturos.

ibid. pag. 408. postquam *Richardum Scholasticum* pro stabilienda suâ thesi citâsset, mox subjicit: *Moriar, si esset in vivis, nisi Calvinista censeretur. Quid? etiam Gregorius de Valentia tom.1. Disp.1. q.23. puncto 3. dicit, sententiam Magistri, Durandi, Gregorii Ariminensis, Marsilii, Capreoli, Ferrariensis, Cajetani, Bannis, esse etiam sententiam Calvini, Bezæ & aliorum Calvinistarum.* Hæc omnia Ferrius.

Benedictus Pererius in Commentar. Rom.9.num.31. *Deum aliquos reprobare & excludere à vita æterna, non quidem propter prævisa eorum merita, sed quia ipse vult non dare illis vitam æternam, est Augustini sententia. Est etiam hæc sententia Thomæ, quam alii quoque complures Theologi sequuntur.*

Johannes Klein Jesuita Græcensis in thesibus de Prædest. & gratiâ. *Porrò tam primi illius decreti, quo Deus quibusdam præ cæteris statuit efficacia suppeditare media, quibus ad gloriam reipsâ pertingerent, quàm ejus voluntatis, quâ reliquos ordinare tantùm per sufficientia proposuit, quibus ad finem cum effectu non essent perventuri, absolutè & simpliciter nulla assignari potest causa ex parte creaturæ mente præditæ, sed tota ratio convenit ex beneplacito Dei.*

Coppensteinius in Spong. contra Dn. D. Himmelium pag.38. *Reprobationis negativæ, quâ non vult Deus quosdam salvare, causa est sola Dei voluntas, positivæ autem reprobationis seu damnationis causa est in solis hominibus.*

pag.35. distinguit inter *voluntatem absolutam beneplaciti & conditionatam signi. Hâc quidem Deum velle omnes salvos fieri, non autem illâ.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex benevola & beneficâ Dei erga totum genus humanum voluntate*, quam Scriptura verbis, Christus lachrymis, Deus ipse juramento testatum fecit. Quos Deus vult ad se converti & salvari, eos absoluto quodam odio vel decreto neutiquam à se rejicit & ad æternam damnationem destinavit. Jam verò *Deus omnes homines vult* ad se converti & *salvari*, Deut.5.v.29. Matth.23.v.37. 1.Tim.2.v.4. cap.4.v.10. 2.Pet.3.v.9. Joh.3.v.15. Rom.11. v.32. Lachrymæ Christi Luc.19.v.41. manifestum sunt indicium, & temporali & æternâ Judæorum perditione Christum minimè esse delectatum. Juramentum Dei de benefica sua erga omnes homines voluntate graviter attestantis idem confirmat, Ezech.33.v.11. Hebr.6.v.16,17. Ergò.

2. *Ex primæva hominis ad imaginem Dei creatione*. Quos Deus ad imaginem suam condidit, illi non sunt absoluto quodam odio rejecti & ad æternam damnationem destinati. Ratio est, quia pars illius imaginis divinæ fuit donum immortalis, Sapient.2.v.23. Jam verò Deus in Adamo omnes homines condidit ad imaginem suam, quia dona in creatione primis hominibus collata, non solùm ipsorum personam, sed etiam posteritatem spectabant. Ergò.

3. *Ex universali Christi pro peccatis totius mundi satisfactione.* Pro quibus Christus mortuus est & pro peccatis eorum satisfecit, illi non sunt absoluto aliquo decreto rejecti. Hæc enim immediatè sibi invicem repugnant. Jam verò Christus pro omnibus omninò hominibus mortuus est, & pro omnium hominum peccatis satisfecit, Rom.5.v.8. 2.Cor.5.v.14. 1.Tim.

1. Tim. 2. v. 6. Hebr. 2. v. 9. &c. Joh. 1. v. 29. cap. 3. v. 9. cap. 4. v. 42. 1. Joh. 2. v. 2. &c. Roman. 14. v. 15. 1. Corinth. 6. v. 15, 16. cap. 8. v. 11. 2. Pet. 2. v. 1. Ergò.

4. *Ex universali ad regnum Christi vocatione.* Quos Deus per verbum Evangelii ad regnum Christi vocat, illos non reprobavit ex absoluto quodam decreto. Atqui Deus omnes homines per verbum Evangelii ad regnum Christi vocat, ubi notandum, quòd prædicatio Evangelii sit universalis, tum *ratione divinæ intentionis & voluntatis antecedentis*, quâ Deus vult omnibus suum verbum & in verbo suam gratiam offerri, Ezech. 3. v. 11. 1. Tim. 2. v. 4. tum *ratione mandati*, quia præcipit verbum in toto orbe prædicari, Matt. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. tum *ratione promissionis*, quia omnibus suam gratiam & misericordiam pollicetur, Matth. 11. v. 28. Roman. 11. v. 31. Quòd autem hoc tempore prædicatio Evangelii non sit actu Universalis, est ex accidenti, videlicet propter ingratitudinem hominum, quam Deus in posteris punit.

5. *Ex collatione.* Electio non est facta ex absoluto quodam decreto, sed intuitu *Christi* Mediatoris Ephes. 1. v. 4. & *fidei* 1. Tim. 1. v. 16. 2. Thess. 2. v. 13. Jac. 2. v. 5. Tit. 1. v. 1. Rom. 8. v. 28. Ergò etiam reprobatio non est facta ex absoluto quodam decreto.

6. *Ex reprobationis descriptione.* Scriptura in homine statuit causam interitus, Os. 13. v. 9. Act. 13. v. 46. Rom. 11. v. 20. 2. Thessal. 2. v. 10, 11. Ergò ea non est referenda ad absolutum aliquod reprobationis decretum.

Distinctioni inter *reprobationem negativam & positivam* opponimus hæc fundamenta: 1. Distinctio illa non solùm est extra Scripturam, sed etiam contra Scripturam excogitata, quia negativa illa reprobatio, sive præteritio, sive nonelectio nihil aliud est, quàm ipsum decretum damnationis. Deus enim neminem præterit in sua ad vitam æternam electione, qui non sit propter suam impœnitentiam & incredulitatem damnationi adjudicatus. 2. Non satisfacit hæc distinctio Scripturæ dictis, quæ ostendunt, causam exitii tantùm in homine ipso quærendam. Sicut Deus in tempore non ex absoluto quodam odio, sed propter finalem impœnitentiam & incredulitatem homines damnat, ita ab æterno propter easdem causas quosdam damnare constituit, hoc est, reprobavit, sive actum negativum non eligendi, sive actum positivum pœnis adjudicandi nomine *reprobationis* intelligere velimus.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, Deum seriò velle omnes salvos fieri.

Bernhardus serm. 5. in Natali Domini. *Deus ex se sumit seminarium miserendi, quòd judicat & condemnat nos, eum quodammodo cogimus, ut longè aliter de corde ipsius miseratio, quàm animadversio procedere videatur.*

Idem serm. 1. in Purif. Mariæ. *Omnibus offertur & in communi posita est Dei misericordia, nemo illius expers est, nisi qui renuit.*

Gerson lib. de Remed. contra pusillan. *Verissima est Chrysostomi sententia, Deus quasi dolet, cùm hominem per suam justitiam damnare debet propter hominis injustitiam, ex quo homo est imago Dei tam nobiliter creatus & tam preciosè redemtus.*

Sixtus Senensis lib. 6. annot. 52. testatur,

tur, *Thomam Cajetanum hoc nomine, quòd statuerit, homines absoluto decreto reprobari in cap. 11. Matth. v. 26. castigari ab Ambrosio Catharino Compsæ Episcopo his verbis: Quod hic ait respectu reprobationis, falsum est atque impium, quoniam non ex puro beneplacito Deus reprobat ullum, sed ex meritis, quoniam reprobatio & rejectio præsupponit culpam rejecti & reprobati. Deus enim vult omnes homines salvos fieri.*

Eundem errorem Cajetani suppresso tamen nomine castigat Adamus Contzen in locum illum Matthæi, asserens, *agi ibi de vocatione ad gratiam, negatq́ posse absolutum decretum reprobationis ex illo loco demonstrari.*

Johannes Ferus in cap. 12. Johan. v. 33. *Deus omnes homines, quantum in se est, trahit, quia omnes vocat & omnibus salutem offert, nam vult omnes homines salvos facere. Et ipse propitiatio nostra est non solùm pro peccatis nostris, sed & pro totius mundi. Quòd autem non omnes salvantur, eorum efficitur culpâ, qui renituntur trahenti, neque ejus tractum sequuntur. Fascibus enim peccatorum se deprimunt, ponderéq́ malorum pressi Domino ad salutem se vocanti contranituntur ponentes obstaculum, ne salvi fiant.*

Idem Ferus in cap. 2. Joh. v. 25. *Hic vides causam, cur Deus vasis iræ non confert gratiam. Ipse, inquit, novit omnes, quod idem est, ac si quis dicat de providò aliquo homine. Noluit vasculis illis vel illis vinum suum infundere, eò quòd illa sciret cœno plena esse, & non erat opus, ut quis pro illo iret inspicere, ipse enim per semetipsum ea perspexit. Non igitur dicat figmentum fictori suo: Quid me ita finxisti? Sed sibi imputet, si Dei dona non habet, imò emundet se ab omni iniquitate & fiet vas honoris, ut Paulus ait.*

Hûc referri potest illud, quòd Scholastici distinctionem *inter voluntatem Dei antecedentem & consequentem* amplectuntur.

Thomas part. 1. quæst. 19. artic. 16. Bonavent. 1. sent. dist. 47. art. un. quæst. unic. *Voluntate primâ Deus vult omnem hominem salvum fieri, at voluntate secundâ non vult reprobum salvum, in quantum ipse talis est.*

Didacus de Ruis Disp. 19. sect. 6. & 7. de voluntate Dei fol. 205. *Gregorium Ariminensem* refutat, qui negat, *Deum voluntate antecedente omnium hominum salutem velle, nec voluisse reprobis dare media sufficientia ad salutem.*

sect. 8 fol. 206. perstringit recentiores, contendentes, *Deum vere non intendere salutem damnatorum, sed solummodò salutem prædestinatorum,* & probat, *eosdem illud malè ex Augustino concludere.*

(Si Deus voluntate primâ sive antecedente omnes homines vult salvos fieri, utique neminem absoluto decreto reprobavit.)

Becanus in Disp. de Officiis Angelorum, quæ extat in tom. 1. Opuscul. Theolog. *Semper vera est & manet regula generalis, Deum, quantum ex se est, velle omnes homines salvos fieri. Ergò semper verum est, Deum ex sua parte non deesse ulli homini, quò minùs salvus fiat. Ergò ex sui parte præbet illi media ad salutem necessaria, quia qui proponit alicui finem, debet etiam providere de mediis, quæ ad finem consequendum requiruntur.*

2. Quòd agnoscunt, Christum prò omnibus omnium hominum peccatis suâ passione & morte satisfecisse.

(Si enim Christus pro omnibus hominibus mortuus est, & pro omnium hominum

minum peccatis satisfecit, utique neminem eorum Deus ex absoluto decreto reprobavit.)

Leo Epist.83. *Effusio pro injustis sanguinis justi tam potens fuit ad privilegium, tam dives ad precium, ut si universitas captivorum in Redemtorem suum crederet, nullum Tyrannica vincula retinerent.*

Agapetus Papa Epist.1. quæ est ad Anthimum idem repetit. *Effusio sanguinis Christi tam fuit dives ad precium, ut si universitas captivorum in Redemtorem suum crederet, nullum Diaboli vinculum retineret, quoniam, sicut Apostolus ait, ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia, & cùm sub peccati præjudicio nati potestatem acceperint ad justitiam renascendi, validiùs factum donum libertatis, quàm debitum servitutis.*

Becanus in Opusc.c.1. *Triplici sensu verum esse dicit illud, Christum pro omnibus esse mortuum. Primò, quia suscepit causam totius humani generis. Secundò, quia tam cumulata sunt ipsius merita & satisfactio, ut sufficiant pro omnibus. Tertiò, quia neminem ipse excludat à suis meritis.*

Windeck de Efficacia mortis Christi cap.14. *Christum ex æterno proposito suo & Patris pro omnibus omnium hominum peccatis in ara crucis perlitâsse.* class. 3. *Christum in ara crucis pro singulorum hominum salute perlitâsse, &* class.7. *eluisse virus sævi Draconis & universas ejus imperii vires confregisse, in libertatem asserto omni genere humano.* class. 11. *Nonnullos per Christum libro vitæ consignatos, deleri posse & damnari, & sæpè reprobis per pœnitentiam merito Christi dimitti peccata.*

Maldonatus in cap.20. Matth. *Cur Christus hoc loco, sicut & apud Marcum non dixit se venisse, ut daret animam suam in redemtionem pro omnibus, sed pro multis? Probabilis est responsio quorundam, omnes multorum nomine significatos, quia πολλοὺς multos Græci vocant, non tam nomine plurali, quàm infinito, quemadmodum Latinè omnes homines multitudinem appellant. Sed magis credo, voluisse Christum non voluntatem suam, sed mortis suæ fructum declarare. Nam si ejus quidem voluntatem spectes, pro omnibus hominibus, nemine excepto, mortuus est. Si spectes fructum, non ad omnes pervenit, sed ad multos, quia non omnes percipere voluerunt.*

Huc pertinet, quòd Scholastici dicunt, *Christum esse mortuum pro omnibus sufficienter, licèt non efficienter,* id est, Christum, quantum est in ipso, pro omnibus sufficiens precium obtulisse, quòd autem non omnes fiant illius meriti ac beneficii participes, ejus rei causam non esse quærendam in absoluto quodam reprobationis decreto, sed in propria hominum culpa, quia fide non adhærent Mediatori.

Lombardus 3. sent. dist.20. lit.C. *Christus se Deo obtulit pro omnibus, quantum ad precii sufficientiam; sed pro electis tantùm, quantum ad efficaciam.*

Idem in 2. Cor. 5. *Si unus, scilicet si solus sufficiens sine omnibus legalibus mortuus pro omnibus est. Vel ita: Si unus pro omnibus, id est, si Christus, quantum ad se pro omnibus mortuus est, etsi omnibus non profuit.*

Thomas in cap. 5. Rom. super verba, *Per unam justificationem beneficium redundavit in omnes homines. Sed videtur hoc falsum. Non enim omnes homines justificantur per Christum, sicut omnes homines moriuntur per Adam. Sed dicendum, quòd intelligendum est, quòd sicut omnes homines, qui nascun-*

nascuntur carnaliter ex Adam, incurrent condemnationem per ejus peccatum: ita omnes, qui renascuntur spiritualiter per Christum, adipiscuntur justificationem vitæ, quia dicitur Johannis tertio: Nisi quis renatus fuerit denuò ex aqua & Spiritu &c. Quamvis possit dici, quòd justificatio Christi transit in justificationem omnium hominum, quantum ad sufficientiam, licèt quantum ad efficientiam procedat in solas fideles.

Idem in 1. Tim. 2. postquam adduxisset locum ex 1. Joh. 2. *Christus est propitiatio pro peccatis nostris*, subjungit. *pro aliquibus efficaciter, sed pro omnibus sufficienter, quia precium sanguinis ejus est sufficiens ad salutem omnium, sed non habet efficaciam, nisi in electis propter impedimentum.*

Idem in cap. 2. Hebr. super verba: *Ut beneficio Dei pro omnibus mortem gustaret. Pro omnibus, ecce utilitas. Pro omnibus autem dupliciter potest intelligi, vel ut distributio accommoda, scilicet pro omnibus prædestinatis, pro istis enim tantùm habet efficaciam: vel absolutè pro omnibus, quantum ad sufficientiam. Sufficiens enim, quantum ad se omnibus est, prioris ad Timotheum quarto: Qui est Salvator omnium, maximè autem fidelium. Chrysostomus: Pro omnibus hominibus generaliter mortuus est, quia omnibus precium sufficit. Etsi omnes non credunt, ipse tamen, quòd suum est, implevit.*

Idem Thomas in cap. 5. Apocal. *De redemtione facta per passionem Christi est loqui dupliciter: Aut secundùm sufficientiam, & sic passio redemit omnes, quia quantum est de se, omnes liberavit, omnibus enim redimendis & salvandis sufficiens est, etiamsi essent infiniti mundi, ut dicit Anshelmus libro secundo; aut secundùm efficientiam, & sic non omnes redemit per passionem, quia non omnes adhærent Redemtori.*

Lyranus in 2. Cor. 5. *Pro omnibus mortuus est, scilicet Christus, pro salute omnium, quantum ad sufficientiam.*

in 1. Tim. 2. *Unus, qui passus est pro salute omnium, quantum ad sufficientiam, non tamen quantum ad efficaciam.*

in cap. 2. Hebr. *Et dicit pro omnibus, quia licèt ejus efficacia non se extendat, nisi ad justos, ejus tamen sufficientia extendit se ad omnes.*

in 1. Joh. 2. super verba: *Christus est propitiatio non tantùm pro nostris, sed etiam pro totius mundi peccatis.* Scilicet, *quantum ad sufficientiam, sed pro electis tantùm, quantum ad efficaciam, nam alii ponunt obicem.*

Biel 3. sent. dist. 19. q. un. art. 2. *Christus Adæ & toti posteritati sufficienter meruit gratiam & apertionem regni. Defectus, quòd non omnes salvat, non est ex inefficacia meriti Christi, sed ex indispositione subjecti, causæ salutis non debitè approximati.*

Dionysius Carthusianus in cap. 20. Matth. *Sed quare non ait, dare animam suam redemtionem pro omnibus? Respondendum, quòd Christus dedit animam suam redemtionem pro omnibus sufficienter, pro solis autem electis efficienter, seu efficaciter, quoniam non omnes, sed multi fructum Dominicæ passionis consequuntur.*

Cajetanus in 2. Cor. 5. *Quantum ad sufficientiam unus pro omnium salute mortuus est.*

in 1. Joh. 2. *Magnus excessus justitiæ, ut satisfecerit non pro peccatis electorum tantùm, sed etiam pro peccatis totius mundi, quamvis non omnibus profuerit, quoad ultimum effectum, qui est æterna felicitas.*

Dominicus à Soto in cap. 8. ad Rom. *Quia non solùm pro prædestinatis, in quibus obtinet efficacia suæ passionis, verùm quantum*

tum ad sufficientiam pro omnibus peccatoribus, peccatisq; , ut ait Johannes, totius mundi passus est.

Soncinas 3. sent. dist. 20. concl. 2. *Christus per suam actionem interiorem & passionem exteriorem condignè satisfecit pro tota Natura humana.*

concl. 3. *Meritum verò & satisfactio Christi non habet ultimatam efficientiam, nisi in illis, qui eidem uniuntur per fidem & Sacramenta.*

Guilielmus Estius in Comm. 1. Tim. 2. v. 6. *Quòd ait, pro omnibus, universaliter accipiendum videtur, sicut illud, quod supra monuit, pro omnibus hominibus orandum esse: ad id enim probandum hæc pars cum præcedentibus est referenda. Si quæras, quomodo pro omnibus hominibus redimendis Christus semetipsum dederit, cùm tamen multi sint & fuerint omnibus seculis in captivitate & morte relicti, ac proinde redemtionis hujus expertes: Respondet in Commentario Pelagius: Ille se pro omnibus dedit, si omnes redimi vellent. At multò meliùs, magisq; Catholicè quæstionem ita dissolvit B. Prosper in responsione ad primam objectionem Vincentianam. Quod ad magnitudinem, inquit, & potentiam precii, & quod ad unam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redemtio est totius mundi. Sed qui hoc seculum sine fide Christi & sine regenerationis Sacramento pertranseunt, redemtionis alieni sunt. Cùm itaque propter unam omnium Naturam & unam omnium causam à Domino nostro in veritate susceptam, rectè omnes dicantur redemti, & tamen non omnes à captivitate sint eruti, redemtionis proprietas haud dubiè penes illos est, de quibus Princeps mundi missus est foras, & jam non vasa Diaboli, sed membra sunt Christi &c. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra & virtute divinâ, habet quidem in se, ut omnibus prosit, sed, si non bibitur, non medetur &c.*

(Subjicit quidem Estius: *Veruntamen sciendum, nullâ necessitate nos cogi ad hunc intellectum, quo illud pro omnibus ad omnes omninò & singulos homines referatur. Potest enim convenienter & secundùm morem Scripturæ sic accipi, pro omnibus, id est, pro hominibus omnium gentium, seu pro hominibus toto orbe dispersis.* Sed Calvinianæ huic expositioni refragatur series textus. Et sufficit nobis, quòd Estius Prosperi expositionem nostræ per omnia conformem non repudiet.)

3. Quòd quidam agnoscunt, auxilium sufficiens ad salutem omnibus dari.

(Quòd si enim Deus dat omnibus sufficiens auxilium ad salutem, utique neminem absolutâ voluntate reprobavit.)

Salmero in 1. Joh. 2. *Salvator quidem omnium hominum est in potentia & in causa, & in merito præteritorum, præsentium & futurorum: actu verò tantùm est salutem acceptantium.*

Censura Colon. contra Monheimium pag. 36. *Deus est, qui vult omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire: quòd utique non posset dici velle, nisi gratiam omnibus uberem, quo illuc contendant, largiatur sine personarum acceptione.*

Bellarminus lib. 2. de Grat. & lib. arbit. cap. 5. §. 5. *Quando Psal. 24. dicitur: Universæ viæ Domini misericordia & veritas, videtur Spiritus Sanctus significare, omnibus hominibus primùm à Deo exhiberi misericordiam, deinde si eâ non utantur, exhiberi judicium. Non potest autem rectè dici, agi cum aliquo misericorditer, quòd attinet ad salu-*

tem, nisi detur ei auxilium sufficiens ad salutem; neque justè puniri potest, qui ex divino auxilio non proficit, si auxilium non fuit sufficiens.

Ibid. *Illa invitatio Matth.11. ne sit frustra, requirit omninò, ut sicut vocatio est generalis, ita & auxilium, quo possint homines venire, sit generale.*

Et postea. *Deus vult omnes salvos fieri, quia dat omnibus, unde possint velle credere & salvari, sic tamen, ut si ipsi noluerint, non salventur, sed ad supplicia destinentur æterna.*

Item: *Quomodo potest verum esse, Christum pro omnibus esse mortuum, si non datur omnibus aliquid, unde Christi mortis participes fieri queant? nam cùm non possit ullus sine præveniente dono particeps esse mortis Christi & precii redemtionis hujus, frustra Christus pro omnibus precium solvit, si noluit omnibus viam aperire, quâ ad redemtionem pervenire possent.*

4. Quòd Patrum suffragium de prævisione fidei in electione nobis largiuntur.

Pererius in cap.8. Epist. ad Rom. Disp. 22. & 23. *Græci Patres, nec pauci Latinorum Doctorum arbitrati sunt, idq; in scriptis suis prodiderunt, causam prædestinationis hominum ad vitam æternam esse præscientiam, quam Deus ab æterno habuit, vel bonorum operum, quæ facturi erant, vel fidei, quâ credituri erant.*

5. Dissensiones Pontificiorum.

Primò, Becanus in Disp. de auxiliis gratiæ part.2. cap.3. thes.6. causam, *quòd gratia Dei non semper sit efficax, neq; omnes convertantur,* ponit *in libero hominis arbitrio, cùm sit in viribus humanis gratiæ assentiri, vel non. Qui ergò vi liberi arbitrii gratiam acceptet, eum converti; qui verò non acceptet, illum non converti. Proinde, si quæratur,* inquit thesi 7. *prima radix, quare hæc gratia sit efficax, illa inefficax, recurrendum est ad liberam cooperationem voluntatis.*

Sed Bellarminus lib. 1. de Gratia & libero arbitr. cap.12. ac lib. ejusdem cap.13. apertè dissentit, ac refellit eos, qui censent, *gratiam ideò sortiri effectum, quia voluntas humana cooperetur,* & addit *rationem insolubilem* ex 2. Cor. 4. v.6.

Secundò, Bellarminus lib.2. de Gratia & libero arbit. cap.1.12. & 13 ex Scripturis, Patribus & ratione probare conatur, *Deum largiri nonnullis gratiam sufficientem ad eorum conversionem, quæ non est efficax ad eos convertendos.*

Sed Paulus Bennius in lib. de effic. gratiæ Pontifici Clementi VIII. dedicato, cap. 14. & alibi passim in illo libro scribit: *Hanc distinctionem religiosissimi Jesuitarum Patres non modò, quod cum Dominicanis illis commune est, usurpant & amplectuntur, verùm etiam summo studio, tanquam fide certam tuentur ac profitentur. Quam distinctionem recentiores Scholastici, ut gratiam sufficientem contra Calvinum tuerentur, in Scholam introduxerunt &c. Sed per inconsiderantiam isthæc permiserunt nostrates Theologi quidam, atque in varias salebras incautè inciderunt. Nam dicere per sufficientem gratiam habere nos posse tantùm, actu verò converti habere ab efficaci, nil aliud est, quàm posse sine posse largiri & pugnantia loqui, in quo faciunt sufficientem gratiam puerilem quandam ludificationem. Nec enim hoc, inquit Ozorius, quidquam dici possit absurdiùs & Johannes Antonius Delphensis insignis Theologus, qui Tridentino Concilio magnâ cum laude interfuit, illam distinctionem explosit & improbavit.*

(Quam-

(Quamvis verò & Jesuitæ & Dominicani distinctionem illam *inter gratiam sufficientem & efficacem* amplectantur, tamen de ejus explicatione & applicatione nondum inter se conveniunt, quâ de re sic differit)

Johannes Matthæus Rispolis Dominicanus lib.2. de Divin. auxil. q.1. pag.236. *Tota quæstio in eo posita est, quòd ipsi* (Jesuitæ) *etsi concedant auxilium efficax, hoc tamen volunt non esse aliud à sufficienti. Nos autem credimus, quòd sit realiter ab eo distinctum, & quòd solis prædestinatis Deus de facto confert.*

Item: *Punctum difficultatis est, quia nos volumus physicè eum trahere hoc auxilio eos, quibus misericorditer illud confert, quia ita trahit, sicut causa physica solet producere effectum per veram & realem actionem, atque adeò illa motio talis est Natura, ut faciat voluntatem consentire in actu, & non solùm ut voluntas possit velle, sed etiam, ut determinatè velit, licèt liberè, ad quod per tale auxilium movetur: quod auxilium ita tenemus esse necessarium ad supernaturalem consensum, ut sine illo impossibile sit, voluntatem actum suum supernaturalem efficere, & hinc deducimus, hoc auxilium se habere antecedenter ad actum ex ipsa voluntate eliciendũ, unde prioritate Naturæ prius intelligendum est auxilium movere, quàm voluntatem moveri. Adversarii autem tenent, quòd hæc vocatio efficax est moralis, scilicet per inspirationes, consilia, internas exhortationes, per ostensionem objecti declarando & exponendo rationes illius & conditiones, utilitatem, dignitatem & pulchritudinem; & vocant istam determinationem moralem, quia non physicè voluntatem immutat & determinat. Nam sola voluntas ejusmodi persuasionibus allecta & inclinata, seipsam determinat. Et hic est modus proportionatus Naturæ voluntatis ajunt.*

CAPUT III.

DE OPERIBUS NON-renatorum.

THESIS. Sine gratia & fide nulla verè bona opera fieri possunt, ac proinde omnis vita infidelium est peccatum, nec datur aliquod meritum de congruo.

Ἔκθεσις. 1. Concedimus, homines non-renatos externam disciplinam & civilem justitiam aliquo modo præstare & externam locomotivam regere posse, quæ externa opera, utpote cooperire nudum, subvenire periclitanti &c. *ex se & genere actus* non sunt peccata, interim tamen *per accidens* fit, ut peccata sint & Deo non placeant, nimirum, quia persona nondum est Deo reconciliata per fidem in Christum.

2. Quamvis ergò quædam hominum non-renatorum actiones per se, & quoad substantiam actus non sint vitiosæ, per accidens tamen fiunt vitiosæ, videlicet, quia destituuntur requisitis verè bonorum operum coram Deo. Proinde opera illa non renatorum dicuntur peccata, non *quoad substantiam actus*, sed respectu *causæ efficientis, formalis & finalis.*

August. lib.3. ad Bonifacium cap.5. *Justos ab injustis non operum, sed ipsâ fidei lege Catholica fides discernit, sine qua, quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur.*

Schegkius in lib.2. Topic. Arist. p.176. *Bona opera incredulorũ privativè, non etiam positivè Deo displicent & peccata sunt.*

3. Quædam actiones infidelium *civiliter bona* sunt, ideò ut societas humana conservetur, temporali benedictione à Deo remunerantur, sed ex eo non efficiuntur *verè & spiritualiter coram Deo bona*.

4. Virtutes Ethnicorum νομικῶς consideratæ *ratione quidditatis suæ internæ*, quatenus cum lege conveniunt, formaliter & per se non sunt peccata; eædem verò θεολογικῶς consideratæ, rectè dicuntur peccata, tum *ratione fidei deficientis, absq; qua Deo placere impoßibile*, Hebr. 11. v. 6. tum *ratione finis*, quia non ad Dei, sed propriam gloriam diriguntur; tum *ratione imperfectionis*, quæ ipsis semper conjuncta; tum *ratione subjecti*, quod est persona non renata & infidelis, quæ cùm Deo displiceat, ipsum etiam opus Deo displicet.

5. Bona dicuntur non-renatorum opera vel *ad Deum*, vel *ad homines*. *Ad homines*, quæcunq; accommodata sunt justitiæ, cujus capax est hominis ingenium, etiam peccato venditam in servitutem, quomodo multa præclarè à Philosophis de πολιτευμάτων disputata, ac de justitia civili à legislatoribus sancita. *Ad Deum* autem quæ congruunt regulæ legis divinæ. Priore respectu quædam *non-renatorum opera* possunt dici *bona*, non autem posteriore.

6. Quando quæritur, an præcepta Dei, *quoad substantiam actus*, possint impleri ab homine nondum renato, tum phrasis illa, *quoad substantiam actus*, rectè explicanda, videlicet, quòd non solùm notet convenientiam in quantitate quadam materiæ, utpote, quando fidelis & infidelis erogant ejusdem quantitatis eleëmosynam, sed convenientiam formæ inesse debitæ, seu *propriam & essentialem rationem specificam actus*, ut loquitur Suarez lib. 3. de auxil. div. gratiæ cap. 1. num. 5. & *bonum morale cum omnibus circumstantiis, quæ necessaria sunt*, ut loquitur Bellarminus in definitione boni moralis, cùm substantia rei non solâ ejus materiâ, sed præcipuè formâ perficiatur. Talē actum, *quia materiâ & formâ bonus* sit, negamus solis Naturæ viribus posse perfici.

7. Aliud est loqui *de operibus infidelium*, aliud *de operibus ex speciali Dei gratiâ factis ante consummatam tamen justificationem*. Quamvis enim nec in notione fidei, nec justificationis cum Pontificiis conveniamus, concedimus tamen, conversionem hominis ejusque motionem ad justificationem non fieri *in instanti*, sed *successivè*, adeoque illa opera, quæ fiunt ex instinctu Spiritus Sancti moventis hominem ad peccati odium, misericordiæ divinæ implorationem, ac fiduciam &c. quatenus fluunt ex hoc principio, nequaquam esse peccata, sed tantùm ratione carentiæ ejus congruentiæ cum lege Dei, quæ inesse debebat.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. can. 7. anathematizat, si quis dixerit, *opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quâcunque ratione facta sint, verè esse peccata*.

Hanc Concilii sententiam Andradius sic explicat: *Licet infidelium virtutes non sint perfectæ & æternis præmiis dignæ, tamen posse aliquando humanas vires vel peculiaribus divini auxilii subsidiis* (per quæ intelligit *heroicos in non-renatis motus, quibus ad res arduas impelluntur*) *vel generalibus tan-*

tum

tum auxiliis fultas & sustentatas, omnem peccati turpitudinem vitare.

2. Censura Colon. contra Monhemium pag.28. *Durum profectò est tale aliquid docere* (quòd omnia non-renatorum opera, quamvis videantur speciosa, inter peccata recenseantur) *nec satis accommodum his, quae Dd. hac tempestate asseverant.*

pag.29. vocant *dogma nimis paradoxum.*

Bellarminus lib.5. de Gratia & lib. arbit. cap.9. disputat, *posse aliqua bona opera ab infidelibus fieri, sive cum auxilio Dei speciali, sive sine illo solis Naturae viribus.*

Maldonatus in Matth.7.v.18. *Etsi bona arbor, id est, homo justus manens bona, non possit malos fructus facere, tamen mala manens mala, aliquos bonos fructus facere potest. Neque enim sequenda illa opinio est, quam Tridentinum Concilium nuper meritò damnavit, omnia peccatorum, aut etiam infidelium opera esse peccata.*

Costerus in Enchirid. cap.6. pag.276. *Infidelium opera non ex infidelitate oriuntur, sed aliunde, velut ex naturali instinctu & rectae rationis judicio, & haec nemo dixerit esse peccata.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Dictis Scripturae.* Matth. 7. v.18. *Mala arbor non potest fructus bonos facere.* Rom. 14. v.ult. *Quicquid non fit ex fide, peccatum est.* Tit.1.v.15. *Coinquinatis & infidelibus nihil est mundum.* Hebr.11.v.6. *Sine fide impossibile est Deo placere.*

2. *Rationibus.* Primò, *ex statu eorum, qui ejusmodi opera faciunt.* Infideles Christo verae *viti* nondum sunt insiti Joh.15. v.4. ergò non possunt fructus salutares proferre. Nondum renati sunt *inimici mente in operibus malis*, Col.1. v.13. Sunt *filii irae*, Eph.2.v.3. quid autem ab inimicis potest proferri gratum? Sunt *oleastri*, Roman.11.v.22. quis verò ab oleastro sperandus fructus utilis & gratus? Persona nondũ reconciliatâ, opera personae Deo non possunt placere. unde *ad Abel & ad sacrificium ejus Deus respexisse* dicitur Genes.4.v.4.

Secundò, *ex conditione istorum operum.* Deus non secundùm aspectum externum, sed secundùm veritatem judicat, cor respicit, & officia non ex actibus, sed ex mandato suo, causâ verâ, formâ & finibus pensat. Bona ut sint opera, benè à bonis & bono fine fieri oportet. Opera illa infidelium, etiamsi videantur speciosa, tamen quia non sunt *in Deo facta*, Joh. 3. v. 21. ideò in judicio Dei sunt peccata. Opera illa non procedunt *ex fide*, non *ex corde per fidẽ purificato*, non *ex conscientia bona*, fiunt *non in novitate literae, sed in vetustate Spiritus*, referuntur *non ad veram veri Dei gloriam*, sed ad inanem jactantiam. Quomodo enim opera sua ad Dei gloriam referrent, quibus verus Deus non est cognitus? *Qui Filium non honorat, is nec Patrem honorat*, Joh.5.v.23. Quomodo illorum opera non essent immunda & inquinata, quorum cor est immundum? quomodo opera illorum Deo placere possunt, qui ipsi Deo displicent?

Tertiò, *ex comparatione.* Sacrificia in Veteri Testamento erant divini cultus pars non postrema, & tamen sacrificia impiorum sine fide oblata, Deo non placebant. Prov.15.v.8. Esa.1.v.12. cap.66. v.3.

Nostrae sententiae suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, absque fide in Christum non posse fieri ab infidelibus & non renatis opera verè bona & Deo grata.

Gregorius Magnus Episc. Rom. lib. 2. moral. cap. 25. *Si fides non prima in corde nostro gignitur, reliqua quæque bona esse non possunt, etiamsi bona videantur. Virtutes nostræ in habitaculo fidei sacri eloquii cibo satiantur. Scriptum quippe est, sine fide impossibile est Deo placere. Tunc ergò virtutes nostræ veras vitæ epulas sumunt, cùm nutriri fidei Sacramentis incipiunt.*

Idem lib. 6. in 1. Reg. 16. *Qui in fide Redemtoris illuminatus non est, in se dirigentem Spiritum habere non potest* (ac proinde nec bona opera facere.)

Idem lib. 22. Moral. cap. 12. *Iram judicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis, idcircò non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt &c. Mundari debet priùs animus, qui eleëmosynam præbet, quia omne, quod Deo datur, ex dantis mente pensatur. Cuncta itaque malitiæ macula ab interiori nostro homine cogitationis immutatione tergenda est.*

Glossa Ordinaria Bibl. in cap. 14. Rom. *Omnis infidelium vita est peccatum.*

Bernhardus serm. 22. in Cant. *Quid vobis Philosophis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis?*

Ibid. *Frustra hujus seculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputaverunt, quas tamen apprehendere omninò nequiverunt, cùm illum nescierint, qui factus est nobis à Deo sapientia, docens prudentiam; & justitia, delicta donans; & sanctificatio in exemplum temperantiæ continenter vivens, & redemtio in exemplum patientiæ fortiter moriens.*

Et postea. *Ubinam, quæso, vera prudentia, nisi in Christi doctrina? unde vera justitia, nisi de Christi misericordia? ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? ubi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergò, qui ejus doctrinâ imbuti sunt, prudentes dicendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus vitam imitari student; soli fortes, qui ejus patientiæ documenta fortiter in adversis tenent. Incassùm proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum.*

Serm. 31. in Cant. *Origo fontium mare est, virtutum autem ac scientiarum Dominus noster Jesus Christus.*

Serm. 4. de Ascens. *Quicquid sine fide præsumitur, nulla est animi solida virtus, sed ventosa quædam inflatio & tumor inanis.*

c. Cùm Paulus caus. 1. quæst. 1. ex Gregorio. *Cùm Paulus dicat, Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus, consequenter probatur, quia ubi Christus non est fundamentum, nullius boni operis est superædificium.*

(Absque fide ergò non datur opus bonum.)

c. In gravibus caus. 3. quæst. 7. ex eodem. *Scriptum est: Victima impiorum abominabiles Deo sunt, vota justorum placabilia. Neque enim in omnipotentis Dei judicio quid, sed à quo datur, inspicitur. Hinc est, quòd scriptum est: Respexit Deus ad Abel & ad munera ejus; ad Cain verò & ad munera ejus non respexit. Dicturus quippe, quia Dominus respexit ad munera, præmisit solicitè, quia respexit ad Abel, ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt. Dona quippe iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationibus eorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.*

catu. Item, longè est Dominus ab impiis & orationes justorum exaudiet.

(Bellarminus d.l. cap.10. regerit, *multũ interesse inter sacrificia & opera moralia, cùm ad illa requiratur peccatorum detestatio & conscientia pura, quæ ad hæc non requiruntur.* Atqui ad opus verè bonum & Deo gratum itidem requiritur peccatorum detestatio & conscientiæ puritas. Quomodo enim purum erit, quod ex impuro fonte profluit? *Finis præcepti est caritas ex corde puro, conscientiâ bonâ & fide non ficta,* 1.Tim.1.v.5. Ergò, ubi cor nondum purificatum & conscientia emundata per fidem in Christum, non proficiscitur opus ex vera caritate, quam lex requirit.)

Thomas in cap.15. Joh. super verba: *Sine me nihil potestis &c. Ora obstruit superborum & præcipuè Pelagianorum, qui dicunt, bona opera virtutum & legis sine adjutorio ex seipsis facere posse.*

Lombardus lib.2.sent.dist.41.lit.A. *Non irrationabiliter à quibusdam astruitur, quòd omnes actiones & voluntates hominis sine fide malæ sint, quæ fide habitâ bonæ existunt, unde Apostolus ait: Omne, quod non est ex fide, peccatum est, quod exponens Augustinus ait: Omnis vita infidelium peccatum est, & nihil bonum est sine summo bono. Ubi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus. Et Jacobus in sua Epistola Canonica ait: Qui offendit in uno, scilicet in caritate, factus est omnium reus. Qui ergò fidem & caritatem non habet, omnis ejus actio peccatum est, quod ad caritatem non refertur.*

Henricus de Henta (al. Henricus de Jota, qui circa annum 1371. Viennæ in Austria docuit, & à Johanne Gersone honorifico elogio ornatur) in suis Propositionibus affirmat, *omnes in mortali peccato, seu extra gratiam existentes etiam optimè agendo, peccare mortaliter.*

Nicolaus de Clemangis (qui floruit circa Annum 1420.) Epist. 60. pag.169. *Quomodo veræ virtutes esse poterant in Philosophis, qui illam umbraticam virtutum, quam præferebant, speciem, non in Deum, non in propriam atque proximorum salutem referebant, evanescentes in cogitationibus suis & servientes creaturæ potiùs, quàm creatori, nec ipsi quidem creaturæ creatoris intuitu, alioqui non potiùs creaturæ, verùm creatori servisse probarentur.*

Jacobus de Guitrode Carthusiensis (qui floruit circa annum 1440.) in libro de erroribus modernorum Christianorum hæc habet: *Homines quidem accipiunt ac diligunt alios propter ipsa eorum opera sibi grata aut utilia: Deus verò opera accipit propter hominem. Quare priùs debet homo esse Deo reconciliatus, postea speret, opera sua ipsi placitura esse.*

Erasmus in annot. Rom.14. *Quicquid non proficiscitur à fide, cum vitio conjunctum est.*

Georgius Wicelius Domin.19. post Trinitatis fol.325. *opera omnia sine fide facta, quantumvis specie bonâ splendeant, ne tanti quidem æstimanda ait:*

Georgius Cassander in Consult. art.6. cap.de Operibus impiorum pag. 925. *De operibus impiorum uno ore pronunciant omnes, nil illis inesse meriti & virtutis ad gratiam Dei, quâ justificantur, conciliandam, eò quòd non oriantur ex fide & gratiâ, qui fons est bonorum operum, & quia non referuntur ad verum Deum, qui finis est, ad quem omnia bona referri debent, ideoq; non solùm inu-*

inutilia, sed etiam mala & peccata plerunque dicuntur, ut Augustin. in Psalm. 31. bona opera extra fidem confert cursui celerrimo extra viam, & ad Sextum: Si nihil, inquit, possunt habere boni meriti peccatores, certè mala sunt merita & peccata: quæcunque peccatores operantur, etiam quæ videntur in specie bona. Idem de Natura & gratiâ. Nam necesse mortua opera faciat, donec gratia Dei revivisbat. Prosper in Epigrammatis. Omne etenim pietatis opus, nisi semine recta Exoritur fidei, peccatum est. Item libro de vocat. gentium: Sine cultu enim veri Dei, etiam quod videtur esse virtus, peccatum est, nec placere ullus Deo sine Deo potest. Chrysostomus: Nil extra fidem bonum est, ac ut quâdam similitudine utar, similes mihi videntur, qui operibus boni florent & Deum pietatis ignorant, reliquiis mortuorum pulchrè quidem indutis. Vide Basilium serm. 2. de Baptismo cap. 1. An possibile, an acceptum Deo sit, eum, qui peccato servit, facere justitiam? Adfert quæstionis explicationem ex Veteri Testam. dicente Deo: Peccator, qui vitulum mihi immolat, perinde est, atque qui canem mactat, & in Novo Testamento dicit Dominus: Qui facit peccatum, servus est peccati, & nemo potest duobus Dominis servire. Propterea hortandum est, ut faciamus arborem bonam & fructus ejus bonos, & repurgemus primùm, quod inter poculum est & patinam, & tunc quod extra erit, mundum erit totum. Vide Augustinum adversus Julianum lib. 4. cap. 3. Quicquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri deberet, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.

Ibidem in cap. de Operibus præparatoriis pag. 927. Sectatores Thomæ rejiciunt sententiam Scoti existimantis, hominem ex puris naturalibus & auxilio generali posse se ad gratiam de congruo præparare, & respondetur, neminem facultate humanâ posse sufficienter se ad gratiam disponere, nisi speciali auxilio subnixus eâ dispositione, quam infallibiliter & certâ lege subsequitur gratia. De hac quoque præparatione gratia pulcrè disserit doctissimus Theologus Parisiensis Johan. Driedo de concord. lib. arb. & prædest. Hominem nondum credentem, sed sibi derelictum in solis vitiatæ Naturæ talentis se ad accipiendam fidei gratiam præparare non posse. Nam absq; gratuito auxilio Dei cratem mortemq; Christi revelantis, intus q; docentis, atq; trahentis nemo incipit credere: Idem Doctores, cùm dicunt, Deum homini, quantum in se est facienti, super iis, quæ illi ad salutem sunt necessaria, nunquam deesse, intelligi deberet de homine, quod in se est faciente jam cœlitùs attracto, ad accipiendam gratiam Dei.

Johannes Ferus lib. 1. in Matth. ad caput 7. pag. 125. super verba: Mala arbor facit fructus malos, edit. Ann. 1559. Ex hoc consequitur, quòd nullum bonum & Deo gratum opus est extra fidem, imò soli fideles bona opera faciunt. Ratio hujus est, quia sine fide & gratiâ homo nihil aliud est, quàm infructuosa & mala arbor, non igitur potest bonos fructus ferre. Virtutes igitur Philosophorum bonæ non sunt, quia etsi speciem boni habeant, non tamen è bona arbore prodeunt, aut enim ex amore vel spe laudis, aut timore vituperii hæ processerunt. Nec solùm bonos fructus ferre non potest Natura nostra citra gratiam, sed & malos (Curatores editionis Lugdun. Ann. 609. per crimen falsi addiderunt, malos sæpius) producit; juxta illud: Sensus & cogitatio hominis prona est ad malum. Item: Omnes hypocritæ sunt, & omne os locutum est mendacium. Item: Vani sunt omnes,

omnes, vana opera eorum, vanaque omnia consilia eorum. Item: Omnes erravimus, unusquisque in viam suam. Vides igitur, nedum non bonum, sed malum esse, quicquid extra fidem fit.

Idem Ferus in cap. 1. Joh. super verba: *Vita erat lux hominum. Ratio, lumen quidem est à Deo datum, quo scimus, bona esse facienda & mala fugienda, plerunque tamen, imò nunquam non in electione fallitur, nisi adsit lumen divinum. Monemur igitur hoc verbo, ut non rationi nostræ, sed Dei verbo, quæ vera lux est, obtemperemus.*

Idem in illud ejusdem cap. *Qui non ex sanguinibus &c. Hoc igitur,* inquit, *verbo damnat in totum veterem nativitatem, atque adeò & omnes vires Naturæ, quæ naturali propagatione transfunduntur in sobolem.*

Idem in illud ejusdem capitis. *De cujus plenitudine omnes accepimus. Maledicta sunt non solùm, quæ nos agimus, sed & quæ in nos aguntur. Maledicta est cordis nostri cogitatio, ratio, os, manus, pedes. Maledicta sunt nobis omnia contingentia, sive læta, sive tristia. Hinc est, quòd in lætis intumescimus, in tristibus frangimur & desperamus.*

Idem in illud ejusdem cap. *Lex per Mosen data est. Quamvis ipsa lex in se bona sit, tamen si non adsit gratia, nihil facit, nisi hypocritas.*

Idem in cap. 3. Joh. super verba: *Lux venit in mundum. Christus primò manifestat, omnia nostra esse meras tenebras & peccata.*

(Hæc ex Fero adducens Sixtus Senensis lib. 6. annot. 40. subjungit. *Hos atque hujusmodi autoris hujus locos Dominicus Soto idcircò vitandos censet, quòd ii favere videantur Lutheranis hæreticis, docentibus, Naturam humanam sine peculiari justificantis gratiæ auxilio non posse nisi malum eligere & facere, & ob id omnes infidelium actiones, atque etiam ipsas virtutes esse peccata, & omnia Christianorum opera, quantumlibet bona, si absque speciali gratificantis gratiæ bono fiant, esse mala & hypocritica. Michaël Medina in Apologia, quam pro Fero scripsit, has sententias à Soti reprehensionibus defendens, inquit, autorem, cùm diceret, opera, quæ sine gratia fiunt, esse mala & peccata, non respexisse ad Lutheranorum dogma, sed ad phrasin & loquendi morem vetustis Patribus usitatum, qui universa opera, quæ seclusâ divina gratiæ ope fiebant, nedum bona dicebant, sed frequentissimè & mala & vitia & peccata & tenebras appellabant: non quòd ea verè ac simpliciter mala ac peccata esse crederent, sed quia scirent, ipsa nec ad acquirendam Christianam justitiam prodesse, neque ad comparandum æternæ felicitatis bonum proficere.*)

Ambrosius Catharinus in Concil. Trident. tuebatur hanc sententiam, *hominem absque singulari Dei ope nullam actionem posse peragere, quæ verè bona dici possit, ne moraliter quidem, sed peccatum solummodò. Ideò omnia opera infidelium, qui à Deo non excitantur ad credendū, & omnes actiones fidelium, sed peccatorum, antequam à Deo excitentur ad conversionem, utcunque honesta, imò heroicà videantur, vera esse peccata. Quòd si quis eas magni facit, eum in genere eas spectare, & externam modò speciem intueri, at qui singulares uniuscujusque actionis circumstantias introspexerit & expenderit, earum pravitatem ac perversitatem facilè deprehensurum. Itaque hoc nomine Lutherum minimè damnandum &c.*

Petrus Suavis lib. 2. Histor. Concil. Trident. pag. 222. *Ad sententiæ hujus confirma-*

tionem D.Thomæ doctrinam citabat: ut opus aliquod sit bonum, necessariò requiri omnium circumstantiarum concursum, unius verò defectum sufficere, ut sit malum. Ideò, etsi actionibus in genere consideratis, aliquæ sint indifferentes, in individuo tamen nullum esse medium inter hæc, habere omnes circumstantias & destitui aliqua. Ea propter particularem quamq; actionem vel verè bonam esse, vel verè malam, neque indifferentem ullam dari. Et quoniam inter circumstantias finis obtinet suum locum, omnia opera, quæ ad malum finem referuntur, pravitatis ejus infectione inquinari. Cùm igitur infideles, actiones suas omnes ad finem improbum referant, sectæ suæ propositum, utcunque heroica videantur iis, qui finem ipsis propositum non attendunt, esse nihilominus peccata. Neque quicquam interesse, utrum relatio ad malum finem sit actualis, an habitualis, quandoquidem justus meretur, etsi opus suum ad Deum actualiter non referat, sed habitualiter. His Augustinum citans, addebat, non modò peccatum esse, referre actiones ad malum finem, sed illud quoque non referre ad bonum finem, ubi id fieri oportuit, eoq; cùm arctè teneret, hominem absq; speciali Dei auxilio præveniente, non posse actionem ullam referre ad Deum, inde colligebat: nullum bonum opus morale posse ab eo priùs proficisci. Neque solùm Augustinum in eam rem citabat, sed & Divum Ambrosium, D. Prosperum, S. Anshelmum aliosq; e Patribus. Item Gregorium Ariminensem & Cardinalem Roffensem, qui in libro suo contra Lutherum sententiam illã disertè tueatur. Existimabat longè meliùs esse, Patrum vestigiis insistere, quàm Scholasticorum invicem pugnantium, & Scripturarum potiùs fundamento inniti, unde vera Theologia est petenda, quàm Philosophorum argutiis, quibus Scholæ sunt refertæ. Olim se in ea fuisse opinione, sed Scripturâ & Patribus diligenti studio perlectis, veritatem attigisse. Duobus autem maximè Scripturæ locis utebatur, uno ex Evangelio, arborem malam non posse bonum fructum facere, eo addito quod & Christus subjunxit, Aut facite arborem bonã &c. altero admodùm efficaci ex D. Paulo, Infidelibus nihil esse mundum, quorum mens & conscientia inquinatæ sunt. Petrus Suavis d.l.

Salmero tom.9. tract.56. pag.437. *Docet Christus, Ethnicorum virtutes minimè veras virtutes fuisse, aut saltem dignos Deo non protulisse fructus, cùm ab hominibus proficiscerentur, qui Christo insiti non erant.*

Suarez lib.3. de auxil. gratiæ cap.1. num. 3. contra Thomam & alios Scholasticos concludit, *quia finis præceptorum Dei supernaturalis sit, ideò & principium & medium observationis eorundem oportere, ut sint supernaturalia.* Cùm enim Thomas 2.2. quæst.171. artic.2. ad 3. & discipuli ejus antiquiores *majori ex parte*, ut Suarez loquitur, doceret, *actus fidei, spei & caritatis, quoad essentiam & entitatem suam, esse naturales;* monente eodem Suarezio, recentiores Theologi, præsertim hi, qui Conciliorum & Patrum testimoniis eorumque rationibus expendendis, attentiores insudârunt, docuêre, *quòd illi actus, ad quos gratia Dei simpliciter necessaria est, in substantia & entitate suâ sint supernaturales, nec Concilia, cùm addunt particulam illam, sicut oportet* (quòd homo non possit solis Naturæ viribus credere, sperare, diligere, sicut oportet, ut loquitur etiam Concil. Trident. sess.6. can.3.) *ac... entalem modum horum actuum declarant, sed essentialem rationem & proprietatem convenientem ipsis ex vi naturalis objecti & principii,*

cipii, & ut hos actus separent ab aliis actibus imperfectis atque analogis, quos solet homo circa eadem objecta materialia exercere, qui actus soleant propter similitudinem, quoad substantiam, tales appellari. Atque hac ratione dixisse quosdam Theologos, quod actus spei, caritatis &c. quoad substantiam possint eliti solis Naturæ viribus, scilicet, ut substantia dicit communem rationem & convenientiam actus, non ut dicit propriam & essentialem rationem specificam. Eosq; falsam quidem sequi opinionem, non tamen errare in doctrina fidei. Hæc omnia Suarez.

Lorinus in Comment. 2. Petr. 1. v. 3. pag. 609. Cum vel Patres, vel Concilia dicere videntur, nos nihil posse, nisi peccatum sine gratia, volunt, perinde referre quidvis aliud fiat, quamvis naturaliter, moraliterq; bonum sit, ac si esset peccatum, quod attinet ad pietatem & vitam æternam, scilicet, quia est extra ordinem eorum, quæ per se ad hæc conducunt.

Pesantius in 1. 2. quæst. 109. artic. 2. D. 2. Altissiodorensis, Alensis & Capreoli suffragia nobis largitur.

Bellarminus lib. 5. de Grat. & lib. arbit. cap. 1. Gregorii Ariminensis & Casparis Cassalii sententiam nobis favere agnoscit.

Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. quæst. 3. dub. 3. num. 76. & tom. 3. Theolog. Schol. Disp. 1. quæst. 8. dub. 4. num. 45. fatetur, Ariminensem, Capreolum, Michaëlem Bajum, Cassalium &c. statuere, quod opera infidelium sint peccata, quorum sententiam ibidem refellit.

Maldonatus in cap. 7. Matth. v. 18. fatetur, sententiam illam à Concilio Trid. damnatam, quod omnia peccatorum, aut etiam infidelium opera sint peccata, ex Catholicis aliquando Theologis suos habuisse defensores.

2. Quod suffragium Augustini & aliorum Patrum nobis in hac quæstione largiuntur.

Thomas Bradwardinus (Cantuariensis Archiepiscopus suo tempore profundus dictus à Cassandro laudatus artic. 18. Consultat. & Epist. 19. ad Molinæum) lib. 2. de causa Dei adversus Pelagium cap. 5. fol. 486. adducit locum Augustini lib. 4. contra Julian. cap. 3. (Absit, ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit justus. Absit autem, ut sit justus vere, nisi vivat ex fide. justus enim ex fide vivit. Quis porrò eorum, qui se Christiani haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam tu solus, justum dixerit infidelem, justum dixerit impium, justum dixerit Diabolo mancipatum? Et postea cap. 5. Acerbissimi genere inimici exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus sine adjutorio gratiæ solum est Naturæ bonum, licèt superstitionibus mancipatum, qui solius libertatis ingenitæ viribus & misericordes crebrò & modesti & casti inveniuntur & sobrii) & ex eo probat, tales infidelium actiones non fuisse veras virtutes, quia verâ causâ efficiente & finali, quæ solet in moralibus formam præstare, destituantur, id in specie ex cap. 10. & 12. ejusdem libri Augustiniani de continentia gentilium confirmat, nequaquam scilicet eam fuisse virtutem, quia fine vero caruerit, idem etiam comprobat autoritate Bedæ, quem contra eundem Julianum specialiter unum fecisse librum ait, cujus cap. 13. Juliano objicienti: Quàm multos Philosophorum audivimus & legimus, & ipsi vidimus castos, modestos, patientes! &c. sic respondet: Hi nullam veram virtutem, nec veram sapientiam ullam habere potuerunt. In quantum verò, vel gustum sapientiæ cujuslibet, vel virtutis imaginationem

habebant, desuper hoc totum acceperunt.

(Idem Bradwardinus d.l.cap.7.fol.491. illud, quod Bellarminus lib.5. de Grat. & lib. arbitr. cap. 9. ab init. & alii asserunt, *posse non renatum, si nulla tentatio urgeat, bonum aliquod morale perficere*, ex professo refellit, dicens, *nullum etiam non tentatum ullum peccatum vitare posse*. Ratio ejus est, *Aut vitabit agendo aliquid, & tum Deum fore causam illius actionis*, ut cap. 3. & 4. libri 1. probaverit: *aut non agendo, ac tum ejus non actionis similiter Deum causam fore*, id quod cap. 13. primi libri probatum dederit, unde concludit, *ad quodcunque peccatum vitandum Dei gratiam necessariam esse.*)

Censura Coloniens. contra Monheimium pag. 28. *Docere, quòd omnia non renatorum opera inter peccata recenseantur, non est satis accommodum his, quæ Doctores hac tempestate asseverant. Quamvis enim veteres quidam aliquando idem dixisse visi sunt, Scriptura tamen, quibus hoc probari putatur, non multum sanè momenti ad hoc declarandum habent.*

(Distinguunt Colonienses inter Doctores veteres & recentiores, illos ita docuisse concedunt.)

Georgius Cassander d. l. Augustini, Prosperi, Chrysostomi, Basilii &c. testimonia eam in rem affert.

Salmero Disp. 9. libri 4. in Epistolam ad Rom. fatetur, *Augustinum sæpè uti testimonio Apostoli Rom.14. Quicquid non fit ex fide, peccatum est*; ad probandum, *omnem infidelium actum esse peccatum.*

Ibid. notat, *non deesse alios Patres, qui fidem hoc loco non pro conscientia, quæ regula est actionum humanarum, sed pro assensu fidei Catholicæ, sive assertione dogmatum accipiendam esse doceant, & in ea sententia ita esse Augustinum, ut oppositam fidei acceptionem tanquam novam & inauditam non probârit.*

Maldonatus d.l. *Opinio illa, quam Concilium Tridentinum nuper meritò damnavit, omnia peccatorum, aut etiam infidelium opera esse peccata, maximum autorem Augustinum lib.4. contra Julian.cap.3. & lib.3. contra duas Epistolas Pelagian. cap.5. & Prosperum sent.106. habuisse videtur.*

(Non solùm *videtur* Augustinum habuisse autorem, sed etiam reverà habuit, ut verba manifesta in adductis locis testantur. lib. 4. contra Julian. cap.3. *Non officiis*, inquit, *sed finibus à vitiis discernenda sunt virtutes, non actibus, sed finibus pensantur officia. Cùm itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur. Veræ virtutes Deo serviunt in hominibus, à quo donantur hominibus. Quicquid igitur boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi ab officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est &c. Nulla potest esse vera virtus, nisi in eo, qui justus est, justus autem nemo esse potest sine fide.*

lib.3. ad Bonifac. cap.5. *Sine fide quæ videntur bona opera, in peccata vertũtur, quicquid enim ex fide non fit, peccatum est.*

Similia occurrunt lib.5. de Civit. Dei cap.12. & 19. lib.19. de Civ. Dei cap.25. lib. 1. de Nupt. & concupisc. cap.3. in Ps.31. in Psal.67. &c.

Prosper in sent. 106. *Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil est bonum sine summo bono. Ubi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis voluntatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus.*)

3. Quædam hypotheses Adversariorum.

Concilii Tridentini decretum sess. 6. can. 7. sic habet: *Si quis dixerit, opera omnia ante justificationem, quâcunque ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei mereri &c. anathema sit.*

In his verbis Concilium non videtur loqui *de operibus infidelium ante omnem fidem*, sed de operibus primâ Dei gratiâ præventorum, nondum tùm justificatorum. Ex Pontificiorum enim opinione, fides, quæ secundùm ipsos *in notitia & assensu articulorum fidei* consistit, tempore prior est justificatione, præterquā quòd dubium sit, an Justificationis vocabulum *de prima*, an verò *de secunda*, quam vocant, *justificatione* sit accipiendum. Videtur ergò, consensisse Concilium cum Catharini opinione, de qua diximus superiùs, quem Concilii sensum expressit Bellarminus lib. 5. de Grat. & lib. arbitr. cap. 4. §. Neque definit &c. *Non definit Concilium, opera infidelium non esse peccata, sed non esse peccata opera omnia, quæ justificationem præcedunt. Præcedunt enim justificationem etiam illa opera, quæ fiunt à fidelibus, posteaquam in peccatum ceciderunt &c. Neque definivit idem Concilium, opera fidelium peccatorum absolutè non esse peccata, sed addidit: quocunque modo facta, ut intelligeremus definiri solùm à Concilio, quædam opera fidelium peccatorum non esse peccata, illa videlicet, quæ fiunt cum auxilio speciali Dei. De his enim solis propriè Concilium definire voluit, quoniam propositum illi erat, agere de justificatione & iis operibus, quæ ad justificationem disponunt, ut in eodem Concilio habetur, quæ initium sumunt à gratia Dei excitante.*

(Hoc sensu si Concilii verba intelligantur de operibus ex speciali Dei gratiâ factis, ante consummatam tamen justificationem, non simpliciter ea repudiamus, sed cum declaratione in ὑπόθεσει tradita recipimus.

Quamvis verò Andradius in Concilio scribens, Concilii mentem etiam *ad opera ante omnem Dei gratiam facta* extenderit, quia tamen in præfat. Defens. Concil. Trident. sub finem testatur, *non fuisse sibi injunctum aliquod scribendi munus à Synodo, sed hominum gravissimorum hortatu suos de orthodoxis explicationibus libros, dum Concilium ageretur, composuisse*, ideò Andradii explicatio non potest pro ipsa Concilii decisione accipi.)

Idem Andradius lib. 3. Orthodox. explic. *Quo genere infidelium opera censenda sint, nondum est ab Ecclesia, sacrisq́; Conciliis, ut arbitror, definitum.*

(Ergò non possunt nostram sententiam, ut hæreticam, repudiare.)

Bellarminus lib. 3. de Eucharist. cap. 9. §. penult. *Opera bona sine fide non prosunt.*

(Ergò etiam sine fide non sunt verè bona opera.)

Idem lib. 5. de Grat. & lib. arbitr. cap. 11. resp. ad 8. argum. *Omnia opera infidelium vocantur peccata, quia ferè omnia fiunt ob malum finem, ut in cultum falsorum Deorum, vel ad inanem gloriam.*

(Atqui illud *ferè* nec à Scripturis, nec ab Augustino additur, sed opera infidelium *simpliciter* omnia dicuntur esse peccatum, tum quia sine fide fiunt, tum quia non fiunt ob finem debitum.)

lib. ejusdem cap. 5. §. Neque responderi potest &c. *Observatio secundùm substantiam operis requirit, ut sic præceptum obser-*

vetur, ut peccatum non committatur, & non fiat homo reus ob præceptum non impletum. Scripturæ autem allegatæ apertissimè docent, non posse legem sine gratia Dei ita servari, ut non peccetur, ideò enim vocant legem sine gratia adjuvante, legem peccati & mortis, virtutem peccati & literam occidentem, & ideò ad Galat.3. Apostolus dicit: Conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus: loquuntur igitur testimonia allegata de observatione secundum substantiam operis.

(Atqui non renati non possunt præceptum ita observare, ut peccatum non committant & non fiant rei ob præceptum aliquod non impletum. Ergò non renati non possunt legem secundùm substantiam operis observare.)

lib.1. de Justificat. cap.21. §. Ad illud &c. agnoscit, *ante fidem nihil boni fieri posse.*

lib.4. de Justificat. cap.17. § ultimo. *Opera bona ex genere sive ex objecto, sed mala ex circumstantia non sunt bona simpliciter, sed mala, quoniam bonum non existit, nisi ex causa integra, malum verò ex quolibet vitio. Quare Dominus Matth.6. & 7. orationes, jejunia & eleëmosynas, quæ sunt bona, ex genere suo simpliciter damnat & mercede apud Deum carere dicit, si fiant intentione captandæ auræ popularis.*

(Subsumimus de bonis operibus infidelium aut non renatorum, quòd sint bona *ex genere*, sed mala *ex circumstantia.*)

Censura Coloniensis pag. 47. *Fatentur veri Christiani, nihil posse quenquam operari, quod bonum sit,* (nota) *quodq; rationem habeat veræ virtutis, nisi non generale tantummodò divinum auxilium præstò sit, sed peculiari gratiâ fulciatur, roboretur ac omninò adjuvetur.*

(Stante hac hypothesi, negari nequit opera infidelium esse peccata.)

Except. Adversariorum.

Quando ex Matth.7. & Luc.6. colligimus hoc modo: *Arbor mala non potest fructus bonos facere. Omnis homo post lapsum ante conversionem est arbor mala, utpote filius iræ, peccato infectus & damnationi obnoxius. Ergò suâ Naturâ, id est, viribus liberi arbitrii solis non potest fructus bonos facere,* excipit Bellarminus lib.5. de Grat. & lib. arbitr. cap.9. resp. ad 7. *non esse idem testimonium Matth.7. & Luc.6. sed diversa & alia occasione prolata. Nam apud Lucam ponitur doctrina generalis ad dignoscendos omnes hypocritas; apud Matth. cap.7. ponitur signum cognoscendorum falsorum Prophetarum tantùm. Rursus apud Lucam spinæ opponuntur ficubus & rubi uvis; apud Matthæum contrà spinæ uvis & tribuli ficubus. Denique ea, quæ scribit Lucas cap.6. scribit Matthæus cap.12. Necesse est igitur, ut quæ scribuntur Matth.7. diversa sint ab iis, quæ scribuntur Luc.6. nisi quis velit Matthæum bis eadem sine causa repetivisse.* Ex hoc fundamento respondet, *Matth.7. per arbores bonas & malas non intelligi voluntates hominum bonas vel malas, sed doctrinas veras vel falsas, vel ipsos homines, quatenus docent sanam doctrinam, aut corruptam & perniciosam.* Atqui Bellarmino hac in parte non suffragatur Salmero tract.64. tom.5. nec Maldonatus in h.l. respondent etiam argumentis Bellarmini. *Multa* (inquit Maldonatus) *Lucas in medio omisit, cùm hunc sermonem breviter describeret. Non magni refert* (inquit Salmero) *scire quid horum dixerit Dominus, cùm idem sit utriusq; literæ sensus.*

Argum. Adversariorum.

1. Matth.5.v.46. *Si salutaveritis fratres vestros*

vestros tantùm, quid ampliùs facitis, nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti. Ex his Christi verbis colligitur, infideles facere, aut posse facere aliqua bona opera, cùm possint ostendere signa benevolentiæ erga suos, quod est opus bonum. Bellarm.

Resp. 1. idem Bellarminus lib. 5. de Grat. & lib. arbitr. cap. 9. *Potest servari præceptum,* inquit, *secundùm substantiam operis, etiam cum peccato.*

(Concedimus, infideles facere bona opera *secundùm operis substantiam,* quando agunt ea, quæ sunt rectæ rationi conformia; sed non possunt facere bona opera, *quoad rationem boni,* cùm nulla opera faciant bonâ voluntate & debitâ intentione.)

2. Maldonatus in hunc loc. sic commentatur: *Non negat mercedem habituros, quicunque amicos diligunt, cùm amicos diligere caritatis sit. Sed negat mercedem habituros, si ut publicani tantùm id faciant, id est, si non propter Deum, sed, aut propter naturalem in amicos propensionem, aut propter utilitatem suam faciant. Quisquis autem inimicos non diligit, satis declarat, se amicos non propter Deum, sed propter se diligere. Si enim propter Deum diligeret, etiam diligeret inimicos, qui non minùs, quàm amici imago Dei sunt.*

(Ergò cùm hoc faciunt infideles, faciunt bonum non benè: quia non debito fine, ergò peccant.)

Argum. 2. Luc. 19. v. 26. *Omni habenti dabitur & abundabit. Ergò congruum est, ut benè utenti bono Naturæ propter Deum, Deus, qui est maximè munificus, bona gratiæ largiatur, quod est ipsum meritum de congruo.*

Resp. Non constat, illa Christi verba dicta esse de homine in puris naturalibus, sive nondum renato.

Thomas in Catena. *Significat per hos, qui minas recipiunt, suos discipulos.*

Lyranus in h. l. *Vocatis decem servis suis, id est, fidelibus universis.*

Cajetanus in h. l. *Intellige per decem minas universa dona, quæ Jesus distribuit Ecclesiæ suæ.*

Maldonatus in cap. 25. Matth. *Christum de fidelibus tantùm videri locutum* pronunciat.

Argum. 3. Act. 10. v. 4. *Cornelius adhuc gentilis præstitit opera quædam Deo grata.*

Resp. 1. Salmero Disput. 11. in Epist. ad Gal. tom. 15. pag. 41. *Cornelius erat justus, religiosus, ac timens Deum, quod non contigit sine fide. Ejus orationes ascenderunt ad Deum delatæ per Angelos. Ergò in fide orabat &c. Hieronymus in cap. 3. Gal. tribuit Cornelio justificationem ex fide & jam justum fuisse. Ita etiam B. Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 4. ad 3. tradit, Cornelium priùs credidisse in Deum, sed postea explicitè in Christum, ut potentiùs assequeretur salutem.*

2. Glossa ordinaria in h. l. ex Gregorio. *Cornelius, cujus eleëmosynæ ante Baptismum, Angelo testante, laudantur, non operibus ad fidem, sed fide venit ad opera.*

Locus Gregorii integer sic habet, Homil. 19. in Ezechielem: *Cornelius Centurio, cujus eleëmosynæ ante Baptismum, Angelo attestante, laudatæ sunt, non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Nam & ei per Angelum dicitur: Orationes tuæ & eleëmosynæ tuæ ascenderunt in conspectum Dei. Si enim Deum verè & ante Baptismum non crediderat, quid orabat? vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudierat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat. Sciebat igitur creatorem*

rem omnium Deum, sed quod ejus omnipotens Filius incarnatus esset, ignorabat. Neque enim poterat bona agere, nisi antè credidisset. Scriptum namque est, sine fide impossibile est Deo placere. Fidem ergò habuit, cujus operationes & eleëmosynæ placere potuerunt.

3. Jacobus Tirinus in Comment. Act. 10. v. 1. *Cornelius primò erat religiosus ac timens Deum; secundò, curabat, ut & omnis domus, id est, tota familia sua talis esset; tertiò, faciebat eleëmosynas multas plebi; quartò, deprecabatur Deum semper &c. Ex his, ni fallor, contra S. Basilium, Chrysostomum, Oecumenium & Stapletonum constat, Cornelium, antequam Petrum accerseret, justum fuisse, & in statu gratiæ, quod & v. 22. & 34. disertè affirmatur, & est penè communis Doctorum sententia. Colebat ergò Deum Cornelius, sicut olim Job ejusq; amici &c.*

Argum. 4. *Nulla peccata Deus remuneratur. At quædam opera infidelium Deus remuneratur. Ergò quædam opera infidelium non sunt peccata. Minor probatur ex Exodi 1. v. 21. Ezech. 29. v. 20. Dan. 4. v. 24.*

Resp. Bellarminus lib. 5. de Grat. & libero arbitr. cap. 11. resp. ad 8. argum. sic disserit: *Vocantur omnia infidelium opera peccata, quia ferè omnia fiunt ob malum finem, ut in cultum falsorum Deorum, vel ad inanem gloriam.*

Et paulò pòst. *Damnat igitur rectissimè Augustinus illa opera infidelium, quæ ad malum ab eis referebantur.*

(Atqui Augustinus lib. 5. de Civitate Dei cap. 12. & 15. totus in eo est, ut doceat, *Romanos ad inanis laudis cupiditatem sua omnia retulisse laudabilia facta, & tamen à Deo mercedem tulisse & laudem & Imperii amplitudinem.* Idem docet Prosper contra Collatorem. Sic ergò colligimus: Quæcunq; infidelium opera fiunt ob malum finem, illa sunt peccata, fatente Bellarmino. Atqui opera illa gentilium, quæ Deus remuneratus est, facta ab ipsis fuerunt ob malum finem, docente Augustino & Prospero. Ergò opera illa gentilium, quæ Deus remuneratus est, fuerunt peccata, non quidem ipso suo genere, sicut adulteria, furta, cædes, blasphemiæ &c. sed quia non fuerunt ab ipsis benè & sine peccato facta.)

CAPUT IV.

DE VIRIBUS LIBERI arbitrii.

THESIS. Homo post lapsum in spiritualibus non habet liberum arbitrium.

Ἔκθεσις. Si per liberum arbitrium intelligitur *ipsa mens & voluntas hominis*, quæ sunt facultates animæ rationalis, quarum illa cognoscendo & judicando, hæc eligendo & repudiando suum facit officium, in homine post lapsum liberum arbitrium superesse, neutiquam negamus.

Augustinus lib. 3. Hypognost. *Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negaverit, Catholicus non est.*

2. Si per liberum arbitrium significatur ἐνέργεια, sive *potentia passiva*, quòd mens & voluntas hominis per ordinariam Dei gratiam ad accipienda Spiritus Sancti dona converti possit, itidem concedimus homini liberum arbitrium. Datur enim in homine aliqua ἐνέργεια, quâ non quidem seipsum convertere, à Deo tamen converti potest, unde vocatur *potentia* non activa, sed *passiva*, quâ nihil aliud

aliud innuitur, quàm hominem non esse conversionis prorsus incapacem, modò mediis divinitùs ordinatis utatur, & Spiritui Sancto non ponat obicem.

3. Si per liberum arbitrium intelligatur non quidem facultas, quæ ad utrumque oppositorum bonum & malum liberè se habeat, sed tantùm *internum principium*, seu inclinatio illa, quâ facultas in appetendo ducitur, itidem concedimus, in homine superesse adhuc liberum arbitrium, quo hodiè post lapsum sponte & quodam impetu ad malum, adeoq; non nisi ad malum fertur.

4. Si per liberum arbitrium intelligatur potentia illa in voluntate hominis, quâ *in externis & civilibus rebus* potest eligere malum vel bonum, vel etiam idem bonum jam non eligere, sed aliud, quod videbatur melius, præferre & appetere, itidem homini concedimus liberum arbitrium.

5. Sin verò per liberum arbitrium intelligatur vis quædam naturalis, quâ se possit *ad gratiam Dei præparare, oblatæ in verbo gratiæ assentiri, conversioni cooperari ac motus spirituales edere*, negamus, in homine post lapsum ejusmodi liberum arbitrium in spiritualibus superesse.

6. Non est hoc loco quæstio *de statu integritatis*, in quo hominem non solùm in civilibus & externis, sed etiam in spiritualibus libero arbitrio præditum fuisse, libenter concedimus, sed de statu hominis post lapsum.

7. Neque quæstio est *de statu reparationis vel restaurationis* post factam conversionem. Quando enim in conversione voluntas hominis per Spiritum Sanctum est liberata, tunc etiam est libera & cooperatur, non tamen suis naturalibus, sed novis à Spiritu Sancto donatis viribus.

8. Neque quæstio est *de statu glorificationis*, in quo liberum arbitrium perfectissimè liberatum & liberum fore concedimus, sed de statu corruptionis ante conversionem & in conversione, an possit homo naturalibus liberi arbitrii viribus Spiritui Sancto in conversione cooperari?

9. Neque quæstio est *de mediis* ad conversionem divinitus ordinatis eorumq; *usu externo*, an possit homo verbum Dei audire, vel non audire; legere, vel non legere; Sacramentis uti, vel non uti &c. In illis enim actionibus externis homini libertatem quandam relictam esse concedimus.

10. Neque quæstio est, an homo in Ecclesia educatus & ab ea informatus, *literalem quandam & Historicam fidei cognitionem* per vires liberi arbitrii sibi comparare possit, etiamsi non sit interiùs per Spiritum Sanctum regeneratus & renovatus. Id enim fieri posse concedimus.

11. Neque quæstio est, an in conversione locum habeant quædam actiones mentis & voluntatis, ita ut in ipsa conversionis inchoatione mens assentiatur & voluntas desideret; concedimus enim, conversionem non fieri sine actionibus mentis & voluntatis. Illud verò in quæstione est, unde mens & voluntas hoc habeant, ut spirituales motus proferant, & oblatæ in verbo gratiæ assentiantur, id quod unicè per gratiam ipsis præstari, non autem per vires naturales adhuc reliquas, vel ex toto, vel ex parte præstari posse dicimus.

12. Cùm liberum arbitrium versetur circa *bonum & malum*, ideò hi termini accuratè sunt distinguendi. Malum, sive in actionibus externis, sive internis, consideratur vel *absolutè in se*, vel *comparatè ac relativè*. Absolutè & in se malum est, quod à Deo prohibitum. Comparatè autem malum appellamus, quod etiamsi suo genere bonum sit, vitium contrahit ex defectu in principio suo, in suis circumstantiis & in fine, ad quem refertur. Bonum etiam distinguitur, quatenus est *naturale vel morale, ad hujus vitæ rationem pertinens*. Vel, *quatenus morale est divinitus, hoc est, ad Deum & supernaturalem vitam relatum*. Juxta hanc distinctionem, agnoscimus in homine post lapsum liberum arbitrium, sive potentiam naturalem liberam & electivam *ad bonum naturale & civile*, ad *bonum etiam morale primi generis*, cùm opus bonum morale accipitur pro ipso opere in se considerato sine respectu *principii*, à quo fluit; & *finis*, ad quem refertur: etsi in eo vires humani arbitrii sint debilitatæ, quia magis inclinat ad malum, quàm ad illud bonum, quantumvis imperfectum. Quod verò spectat verum bonum morale, quod omnibus modis tale est, ratione non solùm *generis sui*, sed *principii, circumstantiarum & finis*, quod supernaturale & salutare bonum appellamus, dicimus ex Apostolo, *animalem hominem non percipere ea, quæ sunt Spiritus Dei, nec posse intelligere* 2. Cor. 2. v. 14. Si intelligere non potest, aut percipere, certè ea non potest velle, quia electio à cognitione pendet.

13. Distinguendum inter *libertatem non peccandi*, & inter *libertatem non specificandi hoc peccatum*. Concedimus homini non renato libertatem à necessitate specificandi hoc vel illud peccatum, v. g. adulterium, homicidium, furtū &c. Ejusmodi peccatum in voluntate hominis non-renati necessariò specificari, quando eligitur, negamus: sed libertatem à necessitate planè non peccandi in homine nondum renato dari negamus, ideò quòd non-renatus, fide salvificâ carens, nihil possit Deo placens, adeoque nihil non peccaminosum committere.

14. Præsuppositis benè agendi viribus, h. e. *posse & velle*, libertatem in homine taliter disposito non negamus; sed hoc negamus, quando Deus homini vires benè agendi contulit, quod libertas benè agendi ex Natura hominis superaddatur his viribus, ut volunt Pontificii.

15. Etsi non singuli ex populo Dei actu sint renati, habent tamen libertatem eligendi; bonum *in causa*, h. e. habent oblatam sufficientem gratiam, quam possunt admittere, si non perseveranter excitanti gratiæ repugnent, atq; per admissam illam gratiam à peccati servitute se liberare. Etsi proinde non habeant libertatem immediatè sufficientem ad electionem salutaris boni, habent tamen *libertatem resistendi*, quam dispositionem negativam, quæ & ipsa primæ gratiæ opus est, indubitatò major gratia, & denique spiritualis libertas sequitur. Quòd si hac ratione nempe ob præsentem & sufficientem Dei gratiam Pontificii libertatē etiam irregenitis tribuerent, *quam nempe habent in causa, etsi actu liberi non sint*, ut Tannerus videtur concessisse tom. 2. in Thomam Disput. 2. q. 1. dub. 1. num. 19. non magnopere repugnaremus.

16. Pontificii iidem dicunt, *hominem non*

non nisi Dei gratiâ motum & excitatum, cooperari Deo. Interim non eodem sensu, quo nos, illud asserunt. Pontificii motum & excitationem Dei, liberam hominis in bonum propensionem solùm *ratione ordinis & causæ elicientis* præcedere ajunt, negant verò esse principium influens in voluntatem hominis, hactenus, ut ideò solùm, quia Deus voluntatem hanc ex gratia liberam fecit, & non ex congenita sibi facultate moveatur ad supernaturale bonum, adeoq; *libertatem in Natura sitam à gratia Dei tantùm provocari* docent. Bellarm. lib. 6. de Grat. & lib. arbit. cap. 15. Nos verò dicimus, Dei gratiam non elicere facultatem homini insitam, aut obstacula solùm removere, sed omne id, quod post conversionem homo operatur, eum operari dicimus, pro modo & quantitate divinæ influentię, nihil omninò ex se, juxta illud Salvatoris Joh. 15. v. 5. *Sine me nihil potestis facere.* Pontificii non omnem potentiam ad supernaturale bonum, sed potentiam solùm exercitii & exercitio proximam homini nondum renato adimunt, dicunt enim: *Naturâ inesse homini libertatem & potentiam activam ad eligendum bonum supernaturale, sed eam impediri, donec Dei gratia Naturam adjuvet.* Nos contrà omnem benè agendi potentiam solius divinæ gratiæ beneficio tribuimus.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. can. 4. *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac præparet, nec posse dissentire, si velit, sed velut inanime quoddam nihil omninò agere, mereq; passivè se habere, anathema sit.*

can. 5. *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum denique à Satana invectum in Ecclesiam, anathema sit.*

(Involvitur quæstionis status, cùm nec de ipsâ voluntate, nec de libertate voluntatis à coactione, nec de qualicunq; ejus libertate in externis, nec de renovatæ voluntatis libertate, hîc sit quæstio: sed de potentia ad efficiendas actiones spirituales, an eam voluntas hominis ex se habeat, ut ante renovationem gratiæ prævenienti cooperari possit?)

Andradius lib. 4. orthod. explicat. mentem Concilii sic explicat: *Liberum arbitrium non posse sanè efficere actiones spirituales sine auxilio Spiritus Sancti, sed illud non ideò fieri, quasi mens & voluntas, qualis est in homine ex prima nativitate ante conversionem, prorsus non habeat ullam potentiam, ullas vires aut facultates, quæ ad inchoandas & efficiendas spirituales actiones necessariæ sunt, sed ideò, quia naturales illæ vires ac facultates, licèt nec deletæ, nec extinctæ, adeò tamen peccatorum laqueis implicatæ sint, ut homo non possit se propriâ virtute ex illis extricare, quod declarat similitudine ejus, qui ferreis soleis devinctus insitam ambulandi vim exerere nequit; ac ægroti, cujus vires morbo fractæ ac debilitatæ.*

Censura Colon. fol. 35. *Non in moralibus officiis tantùm & actionibus plurimùm momenti habet arbitrium humanum, verùm etiam in rebus ad salutem pertinentibus.*

Alphonsus de Castro adversus hæreses in verbo Libertas, hæresi 2. *Si hominis arbitrium ex se & suâ conditione liberum est,*

non potest per quodcunque adveniens peccatum suam libertatem amittere; & per consequens etiam, qui in peccato fuerit, poterit sicut peccare, ita & peccatum vitare, & bonum opus, quamvis non meritorium, operari.

Franciscus Romæus de libertate operum & necessitate, libr. 1. verit. 6. disputat, *non tantùm hominem ita esse libero arbitrio, ut humana quæq; opera illius imperio ac dispositioni subdantur: liberumq; arbitrium nihil aliud esse, quàm voluntatem expeditam ad eligendum, utpote indifferentẽ ad utrumlibet*: sed etiã addit: *Duo ex præmissis præcipuè volumus cuilibet innotescere Christiano, vel etiam gentili. Primùm quidem, quòd absque ulla tergiversatione vel glossâ liberum homini manet arbitrium: alterum verò, quòd opera quæq; humana sive bona, sive mala, quomodolibet fuerint, illius subjacent potestati, præsertim quantum ad liberum operandi exercitium.*

Et verit. 11. *Illud potissimùm insinuare concedimus, quòd licet omnium hominum sensus & cuncta cogitatio humani cordis prona sint in malum ab adolescentia sua, ut sacræ testantur literæ: in hominum tamen potestate repositum est, ebullientes à pronitate ejusmodi passiones & suscitatum Leviatan comprimere & humiliare, ne scilicet passiones peccatorum operantes in nobis, fructificent morti.*

Clingius lib. 1. Locor. cap. 8. *Tametsi caro concupiscit adversus Spiritum, & Spiritus adversus carnem, quinto ad Galat. attamen in medio est ipsa voluntas libera & utrique parti, cui voluerit, assentire & obedire potest.*

(In medio, inquit, quasi nihilo magis ad carnem vergeret, quàm ad Spiritum.)

Gregor. de Valentia in Comm. Theol. super Thom. Disp. 6. general. *Sola Catholica & verissima sententia est, hominem habere liberum arbitrium ad omnes omninò actiones, ita tamen, ut ad illud non per solas suas naturales vires ad omnes actiones sufficiat, sed ad quasdam supernaturali adjutorio gratiæ indigeat, atque inprimis ad eas, quæ sunt spirituales, & quibus homo assequitur proximè divinam gratiam, ut ad fidei, caritatis, pœnitentiæ motum.*

Bellarminus lib. 4. de Grat. & lib. arbit. cap. 15. §. 3. concordiam divinæ cooperationis cum libero hominis arbitrio declarat simili *à duobus viris, qui simul portant ingentem lapidem, quem unus ferre non posset, ubi uterque concursum suum liberè adhibet, & si alter nolit concurrere, opus non fiet*; Quia ergò *etiam in opere conversionis voluntatem humanam divinæ gratiæ cooperari* statuit, ideò *duas partiales conversionis facit causas, gratiam Dei & voluntatem hominis.* Quin imò *primam, quoad* prioritatem *ordinis causam conversionis facit voluntatem humanam,* quia in eod. cap. scribit, *voluntatem Naturâ priùs operari, quàm Deum, ac proinde Deum operari, quia voluntas operatur, non contrà.*

lib. 6. cap. 10. 11. & 12. evincere conatur, *homini post lapsum superesse liberum arbitrium in actionibus piis & spiritualibus.*

cap. 15. disputat, *quòd homo ante omnem gratiam liberum habeat arbitrium, non solùm ad opera naturalia & moralia, sed etiam ad opera pietatis & supernaturalia; quòd habeat homo ante omnem gratiam, potentiam remotam & imperfectam ad opera pietatis facienda; quòd conversio hominis ad Deum, ut etiam quodlibet aliud opus pium, quatenus opus, à libero arbitrio est tantùm, non tamen secluso auxilio generali, quatenus pium, à sola*

gratia

gratia est; quatenus opus pium, à libero arbitrio & gratiâ simul. Utitur ibidem §. Discea &c. simili *à potentia videndi. Absente specie sensibili, habet homo potentiam & libertatem videndi, non enim ea species causa est libertatis, aut potentiæ videndi, tamen potentia remota est, & libertas ligata, donec acceptâ specie, potentia perficiatur & in actum prodire possit.*

(Ut ergò in homine est potentia naturalis videndi, quæ perficitur objecto visibili, ut in actum prodeat: ita ex sententia Bellarmini in arbitrio hominis post lapsum superest potentia naturalis ad conversionem, quæ perficitur & in actum prodit, excitatâ motione & impulsu Dei.)

Costerus Domin. 3. Quadrag. conc. 3. *Per peccatum nullo modo liberum arbitrium totaliter conquassatum ac deperditum est, ut post Simonem Magum, Manichæos, Priscillianistas, veteres hæresiarchas, nunc Lutherani, juxta ac Calvinistæ non solùm adversus Scripturarum veritatem, sanctorumq; omnium Patrum doctrinam: verùm etiam contra rectam rationem, ipsamq; adeò quotidianam experientiam insaniunt. Per liberum quippe arbitrium possumus multis in rebus decernere, quid facere aut eligere velimus.*

In Enchirid. cap. de lib. arb. p. 211. *Potestatem suscipiendi divinos influxus humanæ voluntatis viribus* tribuit, ac confert vires liberi arbitrii in non-renatis *cum homine in foveam prolapso & securè dormiente; Spiritum Sanctum cum amico, qui illius misertus à somno excitatum moneat, & manum ei vel funem porrigat. Quemadmodum igitur homo ille amici admonitioni locum relinquit, funē apprehendit, tenet & quicquid in se est, pro viribus præstat, non patiendo tantùm, sed & cooperando, donec tandem è fovea extractus, lumine Solis collustretur*: ita ex sententia Costeri *liberum arbitrium, ut è tenebricosa fovea per conversionem homo educatur, non suscipit tantùm, patitur & agitatur, sed cooperatur ac præparat se.* Confert hominem peccatorem *cum semimortuo, ad quem desiderantem auxilium & connitentem amicus accedit cum lumine, ut jumento imponatur*; confert eum *puero, qui pomo trahitur*; ac *filio, qui à patre trahitur munusculis & blandimentis ad discendas literas. Spiritum Sanctum* confert *doctori, qui præeunte lucernâ debilem manu trahit &c.* ac disertè scribit, *voluntatē hominis post lapsum retinuisse hanc libertatem, ut gratiam oblatam recipere vel non recipere possit, ut gratiæ admissæ cooperetur liberè, gratiam Dei & liberum arbitrium esse causam spiritualis liberationis.*

Ibid. §. Fatendum &c. Costerus sic scribit: *Cùm Natura voluntatis bona sit, cur non velit & operetur bonum, quandoquidē omnis arbor bona bonos fructus facit? & tametsi cogitatio peccatoris prona sit ad malum omnī tempore, est tamen in eo igniculus virtutum.*

(At pari ratione etiam Diabolo & damnatis tribui poterant bona opera, cùm Natura voluntatis eorum in se sit bona.)

Guilielmus Bailius in Catech. Controv. tract. 4. q. 3. *Qui libertate arbitrii hominem spoliant, animantibus eum similem reddunt, sine peccato, sine virtute, sine inferno, sine Paradiso. Argumentum ad vos convincendum erit perspicuum. Qui negant liberum arbitrium, negant vitium & virtutem. Adversarii nostri illud rejiciunt. Negant ergò actiones omnes ad virtutem aut vitium spectantes. Vitium non est vitium & peccatum, nisi sit voluntarium, nec virtus est virtus, nisi sit voluntaria. Peccato infernus debetur, virtuti Paradisus. Sic utrumque abolent.*

Nostram sententiam probamus primò *ex dictis Scripturæ*.

1. Quæ docent, hominem peccato penitùs esse corruptum, ut nil sit, nisi *caro*, Joh.3.v.6. Rom.5.v.19. cap.8.v.6. Galat.5. v.19. Eph.2.v.3.&c. Utiq; ergò in spiritualibus non habet liberum arbitrium, quia *caro & Spiritus* sunt opposita, ubi caro dominatur, ibi nulla possunt esse opera spiritualia.

2. Quæ hominem post lapsum in statu corruptionis adhuc jacentem, non nisi malè agere posse docent, Genes.6.v.5. cap.8.v.21. Psal.14.v.1. Matth.7.v.18. Luc. 6.v.43.44. Rom.3.v.9. Cùm arbitrium hominis post lapsum non sit, nisi mala arbor, utpote per peccatum penitùs infectum, utique non potest proferre bonos ac laudabiles fructus.

3. Quæ testantur, intellectum hominis in spiritualibus esse *cæcum*, 1. Cor.2. v.14. 2.Cor.3.v.5. unde *tenebris* comparatur, Luc.1.v.79. Act.26.v.18. Eph.4. v.17.18. & 19. cap.5.v.6. Si intellectus hominis in spiritualibus cœcus est, utiq; non intelligit spiritualia, multò minùs iis assentitur.

4. Quæ testantur, voluntatem hominis esse aversam, contumacem & refractariam, Gen.6.v.5. Joh.3.v.6. Rom.3.v.11. Eph.2. v.3. Si voluntas hominis post lapsum est à Deo aversa, utique non vult, nec velle potest se ad Deum convertere & in Christum credere.

5. Quæ testantur, hominem non posse seipsum propriis viribus ad Deum convertere, Jer.13.v.24. Matth.12.v.34. Joh.6. v.44. cap.15.v.5. 1.Cor.12. v.3.&c.

6. Quæ conversionis opus soli Deo tribuunt, Deut.29.v.3 Psal.51.v.12. Ps.119.v.34. Ezech.11.v.19.c.36.v.26. Act.26.v.17. 2.Cor. 4.v.6.&c.

7. Quæ testantur, Deum in conversione non tantùm tollere externum aliquod libertatis impedimentum, sed *frangere corda* 1. Reg.10. v.26. *immutare corda* Job.12.v.24. *emollire corda* 2. Paral.34.v.27. *aperire corda* Act.16. v.14. *convertere corda* Luc.1.v.17. *circumcidere corda* Deut.30.v.6. *conterere corda* Ezech.6. v.9. *creare cor novum* Psal.51.v.19. *auferre cor lapideum & dare cor carneum* Ezech.11.v.19. cap.36.v.26. *excitare à mortuis* Ephes.5. v.14. *vivificare* Eph.2.v.5. *regenerare* 1.Pet.1.v.3. *ut corrumpatur externus homo* 2.Cor.4.v.16. unde renati dicuntur *ipsius factura, creati in Christo Jesu* Eph.2.v.10. Ergò ingeneratur homini ista δύναμις de novo.

8. Quæ hominem non-renatum vocant *mortuum in spiritualibus* Joh.5.v.25. Ephes.2.v.1. Coloss.2.v.13. Ubi spiritualis mors, ibi nulla superest vis vitalis in spiritualibus, per quam homo ad sui vivificationem concurrere possit.

9. Quæ homines non-renatos vocant *peccati servos* Joh. 8. v.24. Rom. 6. v.16.19. 2.Pet.2.v.19. ergò non sunt liberi ad edendas actiones spirituales.

10. Quæ ostendunt, hominem non posse, nec debere gloriari, ac si conversionis suæ fuerit autor vel concausa, 1.Cor.1.v.31. cap.4.v.7. At si homo viribus naturalibus liberi arbitrii ad conversionem concurreret, posset gloriari.

Secundò, *ex rationibus* in Scriptura fundatis.

1. *A necessitate petenda à Deo conversionis*. Conversio singulariter est à Deo petenda Psal.119.v.34.73.125.144. Jer.17.v.14. cap.31.v.18. Thren.5.v.21. Ergò non est in hominis potestate.

2. *A renovationis imperfectione*. Homines rena-

renati agnoscunt, quòd ex propriis viribus non possunt in fide permanere ac bonum opus perficere, Rom. 7. v. 14. & seqq. Ergò multò minùs non-renati ex propriis viribus se ad Deum possunt convertere.

3. *A conversionis appellatione.* Nostra conversio vocatur *regeneratio, cordis novi creatio, immutatio, vivificatio.* At homo non potest seipsum regenerare; creatio est solius Dei opus, ac rerum Naturas nemo potest mutare, nisi creator Naturarum; vivificare seipsum nequit, qui in peccatis mortuus est.

4. *A carnis & Spiritus oppositione.* Ut caro non est Spiritus: ita quoq; nequit spiritualia opera edere.

5. *Ex comparatione.* Homo non-renatus comparatur mortuo, duro lapidi, trunco, limo &c. Confer D. Meisnerum p. m. Anthropol. sacræ Dec. 3. Disp. 22. q. 6. ubi singula membra lâtiùs illustrantur.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, hominem post lapsum non habere liberum arbitrium in spiritualibus.

Innocentius I. Pont. Rom. (seculo quinto) in rescripto ad Epistolam Concilii Carthaginensis tom. 1. Concil. Colō. Anno 1567. excusorum p. 544. *Liberum arbitrium olim ille* (homo) *perpessus, dum suis inconsultiùs utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda, demersus est, & nihil, quomodo exinde surgere posset, invenit, suáq; in æternum libertate deceptus, huic ruinæ suæ subjacuisset oppressus, nisi eum postea Christi per suam gratiam relevâsset adventus.*

Idem ad Concil. Milevitanum. *In omnibus divinis paginis voluntati liberæ non nisi adjutorium Dei legimus esse nectendum, eamq; nihil posse cœlestibus auxiliis destitutam.*

Idem Epist. 25. (quæ itidem extat tom. 1. Concil.) *Cùm putes de Deo debere, quod vivis; quomodo te non putas illi debere, quod* (quotidianam ejus consequendo gratiā) *taliter vivis?*

Paulò pòst dicit: *Ad resistendum humanis erroribus, nequaquam nos pares facere liberum arbitrium, sed magnis precibus impetratam gratiam, Deiq; auxilium.*

Cælestinus I. Pontifex Rom. in Epistola ad Episcopos Galliæ asserit, *quòd ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisq; motus bonus voluntatis ex Deo sit &c.*

Concilium Arausicanum circa tempora Leonis I. celebratum, capitula habens à Romano Pontifice transmissa, quæ Episcopi in illo Concilio congregati manibus suis subscripserunt. Extant illa dict. tom. 1. Concil. Colon. p. 722.

Capitulum primum sic habet: *Si quis per offensam prævaricationis Adæ non totum (id est, secundùm corpus & animam) in deterius dicit hominem commutatum, sed animi libertate illæsâ durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus, adversatur Scripturæ, dicenti: Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et: *Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis, cui obeditis. Et à quo quis superatus, ejus & servus addicitur.*

(Ergò statuit, animam hominis per peccatum læsâ libertate, factam esse servam peccati, ac proinde etiam arbitrium esse servum.)

Capit. 3. *Si quis per invocationem humanam gratiam Dei dicit posse conferri* (ita enim

enim legendum esse patet ex sequenti oppositione & ex Summa Conciliorum edita Antuerp. Ann. 1559. à Bartholomæo Caranza) *non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur à nobis, contradicit Esaiæ Prophetæ, vel Apostolo idem dicenti: Inventus sum à non quærentibus me, palam apparui his, qui me non interrogabant.*

(Ergò non dantur opera præparatoria, quibus se homo ad conversionem & recipiendam gratiam justificationis disponere possit.)

Capit. 4. *Si quis, ut à peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem, ut etiam purgari velimus, per Spiritus Sancti infusionem & operationem in nos fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui Sancto, per Salomonem dicenti: Præparatur voluntas à Domino; & Apostolo salubriter prædicanti, Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere.*

(Ergò, ne ipsum quidem velle regenerari est à voluntate humana nondum regenerata immediatè elicitum, sed per gratiam Dei in ipsa excitatum & effectum.)

Capit. 6. *Si quis, sine gratia Dei, credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitùs: non autem, ut credamus, velimus, vel hæc omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem & operationẽ Spiritus S. in nobis, fieri confitetur, & aut humilitati, aut obœdientiæ humanæ subjungit gratiæ adjutorium, nec ut obœdientes & humiles simus, ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo, dicenti 1. Cor. 4. Quid habes, quod non accepisti? & cap. 15. Gratia Dei sum id, quod sum.*

Cap. 13 *Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam Baptismi non potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Unde ipsa veritas dicit: Si Filius vos liberaverit, tum verè liberi eritis.*

Gregorius Magnus Episc. Rom. lib. 6. Indict. 15. Epist. 33. *Muneris sui largitate non frustratur Deus, sed vires obtinendi prorsus indulget, qui velle concessit. Nam jam ipsum desiderantes appetere, donum erit.*

Idem lib. 7. Indict. 2. Epist. 34. *Quia ad supernorum desiderium anhelare sine divina misericordia gratiâ nullus valet, oramus Dominum omnipotentem, ut hæc nobis & eligendi velle & posse tribuat obtinendi.*

lib. 3. in 1. Reg. cap. 7. *Omne, quod à nobis in omni vita nostra prosperum geritur, divinæ gratiæ adscribitur.*

Bernhardus Homil. 1. de annunc. Mariæ col. 105. *Si stare non potuit humana Natura adhuc integra, quantò minùs per seipsam potuit resurgere jam corrupta?*

Idem serm. 1. in Cant. col. 494. *Quomodo lux incassum circumfundit oculos cæcos vel clausos: ita animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei.*

Serm. 30. in Cant. *Cùm mala in corde versamus, nostra cogitatio est; si bona, Dei sermo est. Itaque pacem, pietatem, justitiam Deus in nobis loquitur: nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus.*

Serm. 32. in Cant. *Certa nobis præfigitur regula, ne quod Dei est in nobis, demus nobis, putantes, Verbi visitationem esse nostram cogitationem. Sufficientia igitur cordis est ex Dei gratia: Dei vox & bonum, quod cogitatur, non cordis proles existit.*

Serm. 81. in Cant. col. 738. *Solus homo inter animantia liber. Et tamen interveniente pecca-*

peccato, patitur quandam vim & ipse, sed à voluntate, non à Natura, ut ne sic quidem ingenitâ libertate privetur. Quod enim voluntarium est liberum. Et quidem peccato factum est, ut corpus, quod corrumpitur, aggravet animam, sed amore, non mole. Nam quod surgere anima per se jam non potest, quæ per se cadere potuit, voluntas in causa est, quæ corrupti corporis vitiato ac vitioso amore languescens & jacens, amorem pariter justitiæ non admittit. Ita nescio, quo pravo & miro modo ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit, ut nec necessitas, cùm voluntaria sit, excusare valeat voluntatem: nec voluntas, cùm sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria. Est favorabilis vis quædam premendo blandiens & blandiendo premens, unde sese rea voluntas, ubi semel peccator consenserit, ne excutere jam per se, nec excusare tamen ullatenus de ratione queat &c.

Ibid. Premebatur jugo, non alio tamen, quàm voluntariæ cujusdam servitutis, & erat pro servitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est, quæ se, cùm esset libera, servam fecit peccati peccato assentiendo Voluntas nihilominus est, quæ se sub peccato tenet voluntariè serviendo &c.

col. 739. Ita anima miro quodam & malo modo sub hac voluntaria quadam ac malè liberâ necessitate & ancilla tenetur & libera; ancilla propter necessitatem, libera propter voluntatem, & quod magis mirum magisque miserum est, eo rea, quo libera, eoque ancilla, quo rea, ac per hoc eo ancilla, quo libera.

In tract. de Grat. & lib. arbitr. col. 1053. Itane oblitus es, qui dixerit: Sine me nihil potestis facere? Et neque currentis, neque volentis, sed Dei miserantis est. Quid igitur agit, ais, liberum arbitrium? Breviter respondeo, salvatur. Tolle liberum arbitrium, non erit, quod salvetur. Tolle gratiam, non erit, unde salvetur. Opus hoc sine duobus effici non potest, uno, à quo fit; altero, cui, vel in quo fit. Deus autor salutis, liberum arbitrium tantùm capax; nec dare illam, nisi Deus, nec capere valet, nisi liberum arbitrium. Quod ergò à solo Deo & soli datur libero arbitrio, tam absque consensu esse non potest accipientis, quàm absque gratia dantis. Et ita gratiæ danti salutem cooperari dicitur liberum arbitrium, dum consentit, hoc est, dum salvatur. Consentire enim salvari est. Proinde pecoris Spiritus salutem hujuscemodi minimè capit, eò quòd illi voluntarius consensus desit, quo salvanti videlicet Deo placidè obtemperet, sive jubenti acquiescendo, sive pollicenti credendo, sive reddenti gratias agendo.

col. 1055. Liberum refertur ad voluntatem, arbitrium ad rationem. Sed sanè liberum, non illâ libertate, de qua dicit Apostolus: Ubi Spiritus Domini, ibi libertas. Est enim illa libertas à peccato, sicut alibi dicit: Cùm enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Nunc autem liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem &c. Quis verò in carne peccati à peccato sibi vendicat libertatem? Hac ergò libertate meritò nequaquam dictum arbitror liberum arbitrium. Est item libertas à miseria, de qua idem Apostolus: Et ipsa, inquit, creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Sed nunquid & istam sibi quisquam in hac mortalitate præsumit? Et hac itaque liberum nominari arbitrium non immeritò abnuimus. Est verò, quam magis ei congruere arbitror libertatem, quam dicere possumus à ne-

à necessitate, eò quòd necessarium voluntario contrarium esse videatur &c.

col.1058. *Velle inest nobis ex libero arbitrio, non etiam posse, quod volumus. Non dico, velle bonum, aut velle malum, sed tantùm velle. Velle etenim bonum, profectus est; velle malum, defectus. Velle verò simpliciter ipsum est, quod vel proficit, vel deficit. Porrò ipsum ut esset, creans gratia fecit. Ut proficiat, salvans gratia facit. Ut deficiat, ipsum se dejicit. Itaque liberum arbitrium nos facit volentes, gratia benevolos. Ex ipso nobis est velle, ex ipsa bonum velle. Quemadmodum namque aliud est timere simpliciter, aliud timere Deum; & aliud amare simpliciter, aliud amare Deum; quippe timere & amare simpliciter quidem prolata, affectiones; cum additamento autem virtutes significant: ita quoque aliud est velle, aliud bonum velle.*

Et postea. *Bonam facit* (voluntatem) *qui liberam fecit & ad hoc bonam, ut simus initium aliquod creaturæ ipsius &c. Itaque libera voluntas nos facit nostros, mala Diaboli, bona Dei.*

col.1060. *Corruit homo, dum peccavit de posse non peccare in non posse non peccare, amissâ ex toto consilii libertate. Itemq; de posse non turbari in non posse non turbari, amissâ ex toto complaciti libertate. Sola remansit ad pœnam libertas arbitrii, per quam utique cæteras amisit, ipsam amittere non potuit. Per propriam quippe voluntatem servus peccati factus, meritò perdidit libertatem consilii: Porrò per peccatum debitor mortis factus, quomodo jam libertatem valebat retinere complaciti? de tribus ergò libertatibus, quas acceperat abutendo illâ, quæ dicitur arbitrii, reliquis sese privavit.*

col.1063. *In lapsu corruit homo de posse non peccare in non posse non peccare, amissâ ex toto consilii, sive à peccato libertate, & hoc abutendo libertate arbitrii &c. Lapsus ex voluntate non æquè ex voluntate resurgere jam liberum habet, cùm jam, etsi velit, non possit non peccare &c. Nemo proinde putet ideò dictum liberum arbitrium, quòd æquâ inter bonum & malum potestate aut facultate versetur, cùm cadere per se quidem potuerit, non autem resurgere, nisi per Domini Spiritum. Alioquin nec Deus, nec Angeli, cùm ita sint boni, ut non possint esse & mali; nec prævaricatores item Angeli, cùm ita sint mali, ut jam non valeant esse boni, liberi arbitrii esse dicuntur &c. Ex eo potiùs liberum arbitrium dicitur, quòd sive in bono, sive in malo æquè liberam facit voluntatem, cùm nec bonus quispiam, nec item malus dici debeat, aut esse valeat, nisi volens. Tali jam ratione non incongruè dicetur ad bonum se & ad malum habere æqualiter, quòd utrobique videlicet par sit ei, non quidem in electione facilitas, sed in voluntate libertas.*

col. 1066. *Infirmitas voluntatis à seipsa est, sanitas verò non à se, sed à Domini Spiritu. Sanatur autem, cùm renovatur &c. Conatus liberi arbitrii ad bonum & cassi sunt, si à gratia non adjuventur; & nulli, si non excitentur. Cæterùm in malum sunt proni, dicente Scripturâ, sensus & cogitationes hominum.*

col. 1067. *Hoc ergò totum liberi arbitrii opus, hoc solùm ejus est meritum, quod consentit? est prorsus. Non equidem, quòd vel ipse consensus, in quo omne meritum consistit, ab ipso sit, cùm nec cogitare, quod minus est, quàm consentire, aliquid à nobis quasi ex nobis sufficientes simus. Verba sunt non mea, sed Apostoli; qui omne quod boni esse potest, id est, cogitare & velle & perficere pro bona voluntate, attribuit Deo, non suo arbitrio.*

Si

Si ergò Deus tria hæc, id est, bonum cogitare, velle, perficere, operatur in nobis, primum profectò sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem nos prævenit; immutando etiam malam voluntatem, sibi per consensum jungit; ministrando & consensui facultatem, foris per apertum opus nostrum internus opifex innotescit.

col.1068. *Creâris, sanaris, salvâris, quid horum tibi ex te homo? Quid horum non impossibile libero arbitrio? Nec creare, qui non eras; nec justificare peccator; nec mortuus poteras teipsum resuscitare.*

Et postea. *Qui rectè sapiunt, triplicem confitentur operationem, non quidem liberi arbitrii, sed divinæ gratiæ in ipso, sive de ipso. Prima creatio, secunda reformatio, tertia consummatio. Primò namq; in Christo creati sumus in libertatem voluntatis; secundò, per Christum reformamur in Spiritum libertatis; cum Christo deinde consummandi in statum æternitatis.*

(Omittit statum secundum, sive eum, qui est post lapsum, quandoquidem is nullam habet operationem arbitrii in spiritualibus, sed est mera servitus.)

Ibid. *Quod à sola gratia cœptum est, pariter à libero arbitrio & gratiâ perficitur, ut mixtim, non sigillatim; simul, non vicissim, per singulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt. Totum quidem hoc & totum ex illa: sed ut totum in illo, sic totum ex illa.*

Richardus de S. Victore (qui floruit circa Annum 1140.) lib. de statu hom. inter. cap.16. *Liberum hominis arbitrium, quod ex seipso nihil boni potest, incipit posse, quando & quantum voluerit ille, qui omnia potest. Quæ enim impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Incipit ergò posse ex divino adjutorio, quod non potest ex seipso, & quod jam non potest per Naturam, accipit bonum posse per gratiam.*

c. Resuscitatus dist.1. de Pœnit. ex Augustino. *Cùm Deus sit vita animæ, anima verò corporis, sicut corpus vivere non potest, absente animâ, ita non nisi Deo præsente anima vivere valet.*

(Jam verò ante conversionem homo destitutus est gratiosâ Dei inhabitatione. Ergò etiam spirituali vitâ, ac proinde etiam viribus liberi arbitrii in spiritualibus.)

Lombardus lib.2. sentent. dist.25. lit.G. *Possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrii. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adjutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio judicare & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum verò ante reparationem gratiæ premitur à concupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo, sed non habet gratiam in bono, & ideò potest peccare & non potest non peccare etiam damnabiliter.* (Nota, *non potest non peccare*, ergò in homine nondum renato est peccandi necessitas, non ratione *coactionis*, sed ratione *immutabilitatis*.) *Post reparationem verò ante confirmationem premitur à concupiscentia, sed non vincitur, & habet quidem infirmitatem in malo, sed gratiam in bono, ut possit peccare propter libertatem & infirmitatem, & possit non peccare propter libertatem & gratiam adjuvantem; nondum tamen habet posse omninò non peccare, vel non posse peccare propter infirmitatem nondum perfectè absorptam, &*

propter gratiam nondum plenè consummatam. Post confirmationem verò infirmitate penitus consumtâ & gratiâ consummatâ, nec vinci poterit, nec premi, & tunc habebit non posse peccare.

lit. H. *Per peccatum naturalia bona sunt corrupta & gratuita detracta, incurrit enim homo pro peccato pœnam in corruptione & depressione liberi arbitrii. Corrupta est ergò libertas liberi arbitrii per peccatum & ex parte perdita, unde Augustinus in Enchiridio: Libero arbitrio malè utens homo, & se perdidit & ipsum. Cùm enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est & liberum arbitrium, à quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est. Ecce, liberum arbitrium dicit hominem amisisse, non quia post peccatum non habuerit liberum arbitrium, sed quia libertatem arbitrii perdidit, non quidem omnem, sed libertatem à miseria & peccato.*

lit. I. exponit *tres modos libertatis, scilicet à necessitate, à peccato & à miseria, ac per lapsum* dicit *perditam libertatem à peccato, non autem à necessitate.*

(Probè autem notandum, necessitatem illam sic intelligendam, ut magis respiciat peccatum *in genere*, aut *in specie*, quàm particulares & singulos actus peccandi. Nam in singularibus actibus voluntas non est determinata ad unum malum. Intelligenda etiam necessitas eo modo, ut non includat *coactionem, vel naturalem & externam necessitatem*, unde lit. K. ibid. Lombardus ex Augustino subjungit: *Servi addicti peccato; scilicet quæ potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim servit, qui sui Domini voluntatem libenter facit, ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccandi servus est.*)

lib. ejusdem dist. 26. lit. A. *Hæc est gratia operans & cooperans. Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, ut velit bonum; gratia cooperans adjuvat, ne frustra velit. Unde Augustinus in lib. de Grat. & lib. arbitr. Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit, quia ipse, ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Ut ergò velimus, operatur; cùm autem volumus, & sic volumus, ut perficiamus, nobis cooperatur, & tamen sine illo vel operante, ut velimus; vel cooperante, cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur, quæ sit operans gratia & quæ cooperans. Operans enim gratia est, quæ prævenit voluntatem bonam, eâ enim liberatur & præparatur hominis voluntas, ut sit bona, bonumq; efficaciter velit; cooperans verò gratia voluntatem jam bonam sequitur adjuvando.*

(Hic Lombardus clarè affirmat, *initium omnis boni motus, conatus & actionis divinæ gratiæ tribuendum esse*, quæ dat aut efficit in nobis bonum velle.)

lib. ejusdem dist. 27. *A sanctis locus Apostoli Eph. 2. exponitur, quòd scilicet fides non est vi Naturæ nostræ, quia donum Dei purè est. Si gratia ex libero arbitrio vel ex parte est, jam non solus Deus sine homine eam facit.*

Johannes Sarisberiensis in Polycratico lib. 2. cap. 20. fol. 81. *Peccare & non peccare potuit* (Adamus) *merâ præditus libertate arbitrii, qui nullâ dispositionis violentiâ nullo fatorum impulsu, nullo conditionis stimulo, nullo adhuc Naturæ defectu urgebatur ad culpam, quæ indubitata parens pœnæ hominem sponte lapsum impegit in mortem. Verùm, quia justitiæ frena laxavit arbitrio, sic in eo oppressus & obrutus jacet, ut justo Dei judicio, quia tunc noluit à peccato abstinere,*

dùm potuit, modò nequeat abstinere, cùm velit; in eo tamen solo adhuc liberum arbitrium viget, ut sibi ad opus iniquitatis sufficiat, etsi ad bonum non nisi à gratia praeventus & adjutus assurgat. Sic justitiam per se deserens, traductus est in regnum peccati & mortis, ut jugo servitutis pressus, necessitati delinquendi & moriendi subjaceat.

Thomas 1.2. quæst.189. artic. 3. *Homo in statu Naturæ corruptæ non potest Deum ex puris naturalibus super omnia diligere.*

Idem 2.2.quæst.4.art.4. *Fidem facit gratia non solùm quando fides de novo incipit esse, sed etiam quamdiu fides durat. Deus semper operatur justificationem hominum, sicut sol semper operatur illuminationem aëris.*

Ibidem 2. 2. quæst.6. art. 1. *Quantum ad assensum hominis in ea, quæ sunt fidei, potest considerari duplex causa. Una quidem exteriùs inducens, sicut miraculum visum, vel persuasio hominis inducentis ad fidem, quorum neutrum est sufficiens causa. Videntium enim unum & idem miraculum, & audientium eandem prædicationem quidam credunt, & quidam non credunt. Et ideò oportet ponere aliam causam interiorem, quæ movet hominem interiùs ad assentiendum his, quæ sunt fidei. Hanc autem causam Pelagiani ponebant solum liberum arbitrium hominis, & propter hoc dicebant, quòd initium fidei est ex nobis, in quantum scilicet ex nobis est, quòd parati sumus ad assentiendum his, quæ sunt fidei, sed consummatio fidei est à Deo, per quam nobis proponuntur ea, quæ credere debemus. Sed hoc est falsum, quia cùm homo assentiendo his, quæ sunt fidei, elevetur supra Naturam suam, oportet, quòd hoc insit ei ex supernaturali principio interiùs movente, quod est Deus; & ideò fides, quantum ad assentiendum, qui est principalis actus fidei, est à Deo interiùs movente per gratiam.*

(Si assensus fidei non est à viribus liberi arbitrii, utique nullæ sunt vires liberi arbitrii in spiritualibus.)

Idem quæst. 24. de Verit. *Liberum arbitrium sine gratia faciendo, quod in se est, non potest se disponere vel præparare ad habendam gratiam.*

In Comm. Rom. 6. *Liberum arbitrium semper* dicit *esse servum aut gratiæ, aut peccati.*

In Comment. Ephes. 2. affirmat, *fidem & omninò accessum aut conversionem ad Deum, non liberi arbitrii esse, sed singulare donum Dei.*

Guilielmus Parisiensis distinctionem in quæstione de libertate arbitrii maximè necessariam inter *justitiam civilem & spiritualem* satis commodè explicat.

Gregorius Ariminensis Professor Parisiensis, qui vixit seculo decimo tertio, lib. 2. sentent. dist. 26. & seqq. accusat Scholasticos reliquos, *quòd in doctrina de libero hominis arbitrio hæresi Pelagianæ sint addicti*, & honorificè loquitur de Thoma Bradenardino (alii eum vocant Bradevardinum) Collegii Sorbonici Lutetiæ Professore, qui annis ante Gregorium decem, videlicet anno circiter 1330. *Opus tripartitum de gratia Dei* contra liberum arbitrium ediderat.

De eodem Bradevardino sic scribit Flacius lib. de Sectis & dissens. Pontif. pag. 124. *Habeo Thomæ Bradevardini prolixum volumen de peccato originali & libero arbitrio, in quo acerrime accusat plerosque omnes Sententionarios Pelagianismi, & contra eos gratiam Christi asserit. Facit ejus mentionem etiam Gregorius Ariminensis super*

per sententias scribens, Volaterranus item, ac Picus Mirandulanus. Satis quoque ille ipse Bradavardin clare indicat, complures tunc ingruentem Pelagianismū acriter reprehendisse, sed non sine gravißimo periculo, cùm altera pars multò esset valentior & numerosior.

Nicolaus de Orbellis lib.2. sent. dist.28. quæst.1. *Liberum arbitrium non potest se disponere ad gratiam gratum facientem, nisi per aliquam specialem motionem factam per se immediatè, vel mediante aliquâ creaturâ.*

Dionysius Cisterciensis lib.1. sentent. dist.17. artic. 3. asserit, *nihil simpliciter esse bonum, quod ab arbore mala & à radice vitiosa progignitur.*

(Ad hunc Dionysium Cisterciensem & Gregorium Ariminensem provocavit B. Lutherus in Disput. Lipsiensi, sed Eccius respondit, *hos duos Doctores non teneri.*)

Johannes Fischerus Episcopus Roffensis lib. contra Lutherum eandem cum Gregorio Ariminensi accusationem Scholasticis intentat. *Hoc*, inquit, *dixi propter Patres, quorum sententiam sequi malui, quàm Scholasticorum, qui hac in re mutuò secum pugnant. Patres enim asserunt, neminem posse quicquam boni velle sine speciali auxilio Dei, nec sufficere generalem illum influxum. Nonnulli contrà Scholastici sic contendunt, hunc sufficere, ut quis absq; illo auxilio benè moraliter agere & bonum facere poßit, non solùm ex genere, verùm etiam, quod debitis undiq; circumstantiis ornatum sit.*

Inter articulos, quos Ambrosius Catharinus contra Dominicum à Soto defendit, etiam hic est, *quòd nemo in statu Naturæ lapsæ absque auxilio Dei speciali possit ullum bonum facere, quod vere bonum etiam moraliter dici poßit, ut propterea quodcunque homo talis ageret, malum rectè dici poßit & peccatum.*

Idem Catharinus pro hac sua sententia allegat *Roffensem & Capreolum*, Itemque *Gregorium Ariminensem*. Verba ejus hæc sunt:

Rogo te, mi frater, (Dominicum à Soto intelligit) *cogita hæc: Nam & ego, ut tibi ingenue verum confitear, aliquando cùm minùs essem in Scripturis & lectione Sanctorum Patrum assuetus, ac propterea illius primi peccati malignitatem minùs consideràssem, magnificabam Naturam ferè, ut ipse facis, & B. Augustini sententiis perturbabar, quòd libero arbitrio nimiùm detrahere videretur.*

Johannes Driedo Theologus Parisiensis lib. de Concordia liberi arbitrii & prædestinat. *Homo nondum credens, sed sibi derelictus, in solis vitiatæ Naturæ talentis se ad accipiendam fidei gratiam præparare non potest.*

Johannes Ferus cathedralis templi Moguntin. Concionator in cap.1. Johan. v.23. scribit, *veterem nativitatem, atque adeò omnes vires Naturæ, quæ naturali propagatione transfunduntur in sobolem, in Scriptura damnari, maledictam cordis nostri cogitationem, rationem, os, manus, pedes, peccato & tenebris involuta in nobis omnia.*

(Unde Index Expurgatorius Hispan. fol.123. ex Feri Commentariis deleri jubet hæc axiomata: *Non alios, quàm malos fructus profert Natura ex se. Voluntas nostra mala & omnium malorum radix &c.*)

Idem Ferus in cap. 4. Matth. pag.101. *Observa, Christum non docuisse nos orare, ut nos ad regnum Dei veniamus, sed ut adveniat nobis regnum Dei. Siquidem gratia & regnum Dei ad nos venire oportet, nunquam enim nostris viribus ad illud venire possumus, quem-*

quemadmodum & Christus advenit è cœlo, & non nos è terra ad eum conscendimus.

pag.104. *Dimitte nobis debita nostra. Per hæc miseriæ nostræ nos admonet. En quid ex teipso habeas, aut possis, nempe nihil, nisi peccatum. Nostrum est peccatum, & quæ sequuntur ex peccato. Quicquid aliàs habes, ex Dei dono habes. Nunc jacta vires tuas blandire tibi ipsi, erige cristas.*

Georgius Cassander in Consult. art. 6. cap. de operibus præparatoriis pag. 927. allegat dictum Thomæ 1.2. quæst. 109. artic. 6. *In præparatione voluntatis ad consequendum gratiæ donum oportet præsupponi aliquod auxilium gratuitum Dei interiùs animum moventis, ideò quòd homo convertatur ad Deum, non posse fieri, nisi Deo ipsum convertente.* Et addit. *Hanc sententiam sequuntur ejusdem Thomæ Sectatores, à quibus sententia Scoti rejicitur, existimantis, hominem ex puris naturalibus & auxilio generali posse se ad gratiam de congruo præparare &c.* Locum integrum adduximus in cap. proximè præcedente.

Idem in artic. 18. cap. de lib. hominis arbitrio pag. 960. *Orthodoxi semper contra Manichæos & Pelagianos contenderunt, justitiam, quâ justificamur coram Deo, attribuendam esse non virtuti liberi arbitrii, seu voluntatis per peccatum vitiatæ, sed singulari gratiæ Dei, non quam habemus ex Natura, in qua creati sumus, quæ nobis cum infidelibus & impiis communis fit, sed eâ gratiâ, quæ est per fidem Jesu Christi, quæ tantummodò eorum est, quorum est ipsa fides, quâ gratiâ non nova voluntas creatur, neque invita voluntas cogitur, sed infirma sanatur, depravata corrigitur, & ex mala in bonam convertitur, ac interiore quodam motu trahitur, ut ex nolente volens efficiatur & divinæ vocationi libenter consentiat, & postea eâdem cooperante divinæ voluntati obœdiat, & in bonis operibus per eandem gratiam perseverando, ex eadem gratia hereditatem regni cœlestis adeat. Summa hujus orthodoxæ doctrinæ breviter comprehenditur in Concilio Arausicano II. quod quasi compendium est omnium eorum, quæ passim apud Augustinum & alios diffusè leguntur. Atque utinam in hac simplici explicatione, quæ divinis literis & orthodoxæ doctrinæ consentanea est, & ad pietatem sufficit, permaneatur, & inutiles ac infinitæ quæstiones de necessitate & ἀνάγκῃ è medio auferantur. Hanc enim doctrinam de gratia Dei & libero arbitrio saniores quoque Scholastici adversus Pelagianos defenderunt, in quibus est Thomas Bravardinus suo tempore Doctor profundus appellatus, qui egregium volumen (quod Summam appellat) adversus Pelagianismum suâ ætate inolescentem conscripsit.*

Et postea. *Si qui verò ex Scholasticorum numero incommodiùs de hac arbitrii libertate & rebus humanis locuti sunt, hæc inter privatas opiniones sunt ponenda, & iis saniora aliorum ejusdem ordinis hominum scripta sunt opponenda. Quantum autem plerique ex iis tribuerint divinæ gratiæ, vel unus Bonaventura testatur. Hoc, inquit, piarum mentium est, ut nil sibi tribuant, sed totum gratiæ Dei, unde quantumcunque aliquis det gratiæ Dei, à pietate non recedet, etiamsi multa tribuendo gratiæ Dei, aliquid subtrahit potestati Naturæ vel liberi arbitrii. Cùm verò aliquid gratiæ Dei subtrahitur, & Naturæ tribuitur, quod gratiæ est, ibi potest periculum intervenire.*

Georgius Wicelius in Compend. de Semit. antiq. *De libero arbitrio docent Catholici, quòd voluntas merè humana libertatem*

tem habeat quidem cogitandi, dicendi, proponendi, faciendi, sed quæ hominis sint, hoc est, carnalia, profana, secularia. At voluntas ejus hominis, qui est ex aqua & Spiritu renatus, qui nova creatura factus, per gratiam restitutus, jam spiritualis veriùs, quàm carnalis, eò quòd Spiritu Dei agitur, libertatem habet cogitandi, quæ Dei sunt & eadem faciendi, agitante enim illo, calescimus ad omne opus bonum perficiendum.

Et postea. *Præceptis Dei morem gerere difficilimum foret homini tam nato, quàm renato (ut quod est verissimum, confiteamur) nisi Apostolo docente, Deus ipse esset, qui operaretur in nobis credentibus ipsum velle, hoc est, voluntatem hanc ad bonum omninò liberam. Et nisi Dominus in Evangelio diceret, sine ipso nihil nos facere posse. Quòd si sine ipso nihil possumus facere, cum ipso & cooperante ipso, instigante ipso, quid boni non fecerimus, modò velimus? Deus operatur in nobis ipsum operari seu facere bonum, quidni igitur per ipsum & cum ipso, quod bonum est, facere, & quod malum est, omittere? Non est à nobis ipsis, inquit Apostolus, nec est virium humanarum, Deo placere posse; desuper datur, usque adeò verum manet, nihil nos habere, quod non divinitùs acceperimus, ne de carne nostra gloriemur, in qua videlicet bonum aliquid esse Paulus negat. Sicq; consistit illud, nihil accipere hominem, nisi fuerit ei desuper donatum. Nolle bonum, nolle Deo obœdire, aut etiam posse; malum autem velle, Naturæ simpliciter humanæ est; velle bonum, nolle malum, velle legem Christi servare, Christi verbum audire, cordi affigere, factis exprimere, Christi vestigia per crucem sequi, non Naturæ humanæ est, sed gratiæ divinæ. Nihil fructus tulerit palmes extra vitem, sed palmes manens vegetus, vividus, floridus in vite fructum multum & fert & ferre potest. Hic vides radicem omnis rei, quæ est nimirum è Spiritu Sancto, qui datus est nobis credentibus. Eo sanè pacto habet homo, non præcisè homo, sed Christianus liberum arbitrium &c.*

Cùm Ruardus Tapperus Decanus Lovaniensis in publicum ederet explicationem articulorum ejus Collegii, illa non modò à nostris, sed etiam à Gaspare Casalio Episcopo Leirinensi Lusitano, uno ex Patribus Tridentinis, tum in doctrina de libero arbitrio, tum in doctrina bonorum operum fuit damnata, ac Pelagianismi convicta. Sic enim scribit Casalius:

Cùm ille Doctor (Tapperus) *positis his principiis in voluntate, seu in homine non requirat auxilium speciale gratiæ Christi, ut voluntas velit secundùm illa principia operari & operetur, atque dicat generalem influentiam ad id sufficere, manifestum est, quòd ad opera voluntatis & illorum principiorum excludat necessitatem gratiæ Christi immediatæ. Nos autem talem doctrinam nequaquam recipimus. quinimò illam fugimus & fugiendam declaramus, quia reverà ad talia opera indigemus gratiâ Christi immediatâ.*

Vega in Concilio Tridentino dicebat, *inter Theologorum* (Pontificiorum) *& Protestantium doctrinam vix quidquam esse discriminis, quòd hi etiam nunc libertatem concedentes operandi justitiam Philosophicam, non autem supernaturalem; Item ad obeunda opera legis externa, non autem interna & spiritualia, perinde faciant, ac si dicerent cum Ecclesia, opera spiritualia ad religionem spectantia, sine auxilio divino*

vino præstari non posse. Petrus Suavis lib. 2. Histor. Concil. Trident. p. 236.

Cornelius Jansenius in Concord. Evangel. cap. 59. pag. 452. postquam recitâsset ex Augustino locum, *Ramum ostendis ovi & trahis illam ; nuces puero demonstrantur & trahitur*, subjungit: *Sciendum tamen, quòd hæ similitudines non plenè declarant, quomodo Pater trahat ad Filium. Non enim tantùm trahit ostendendo & docendo, quod omnes desiderant ; aut suadendo & persuadendo, sicut homo: sed etiam efficaciter excitando mentem hominum ad credendum in Christum, & amandum eum. Eo enim distinguitur ab homine, qui sermone & prædicatione trahit ad Christum. Unde Salvator postea repetens hanc sententiam, pro eo, quod hîc dixit*: Nisi Pater meus traxerit, *dicit*: Nisi fuerit ei datum à Patre meo. *Ergò, quem Pater trahit ad Christum, illi dat, ut veniat ad Christum, hoc est, ut credat in eum. Excitat ergò ejus mentem infundens illi fidem. Unde Augustinus libr. 1. contra duas Epist. Pelagion. cap. 19. trahitur miris modis, ut velit, ab illo, qui novit intus in ipsis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant.*

Et postea. *Verbo trahendi significatur & gratuita Dei benignitas, omnem nostram voluntatem & meritum præveniens, & gratiæ divinæ efficacia, quæ ex nolentibus facit volentes, & nostræ Naturæ infirmitas ac gravitas ad inferiora semper deprimens. Proinde sicut corpus grave ut ascendat, sursum trahi debet: ita & nos, ut ad Christum & cœlestia elevemur, trahi debemus cœlesti gratiâ.*

Folengius in Commentar. ad Psalm. 5. v. 4. *Mane adstabo tibi, hoc est, non ampliùs jacebo, non ampliùs in luto sordescam, non ampliùs resupinus otiabor ; sed mane, hoc est, cùm me statim tuus ille matutinus afflaverit splendor, divinoque calore irradiaverit, adstabo erectus. Penè hîc dixi, nostrum arbitrium nullum. Nam cùm hominis dignitatem, Naturæque ejus sublimitatem intueor, eum video maximis undequaque suffultum à Deo donis, & inprimis libero arbitrio. Quis hoc, nisi in animarum cognitione omninò non stupidus sit, in homine esse non asserat? Cùm verò meam ipsius animadverto ad malum proclivitatem, atque, ut cum vulgo dicam, necessitatem, totus exhorresco, ac penè adducor, ut illud vel nullum omninò, vel quàm minimum esse suspicer, adeò nullam in me cerno esse firmam, liberamque in deligendo bono voluntatem, sed totus mei dissimilis factus, vix horæ momento in boni propositi optione persevero. Ita profectò ad hujuscemodi me adegit infirmitatis meæ considerata opinione malus mos, malus habitus, malaque in peccatis consuetudo, ac quasi obductum callum. Atque hinc de me propterea dictum illud Esaiæ vaticinium vereor. Quòd si, inquit, non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux, sed corruent & esurient, & cùm esurient, irascentur & maledicent Deo suo: & ecce tribulatio, tenebræ, dissolatio, angustia & caligo persequens, & non poterunt avolare ab angustia sua. Cur, quæso, non expavescam, cùm lego, quod non poterunt avolare ab angustia sua? Si non poterunt, ubi arbitrium, cùm arbitrium nihil aliud sit, quàm sui libertas? nusquam opinor, si à Sole justitiæ remotum fuerit, alioqui neque ipsa salus æterna, aut beatitudo firma esse poterit, & æterna absque matutinæ hujus lucis beneficio & dono. Itaque cùm arbitrium, tum cætera illa bona, quibus hominem à belluis distare cernimus, fateor esse, ut per se aut parum,*

rum, aut nihil ad consequenda cœlestia valeant, cum ipsa verò luce atque ipsi æterno bonorum fonti unita, omnia & velle & posse. Omnia, inquit Paulus, possum: sed in quo, aut quâ aliâ ab re? num à Naturæ dotibus? num à viribus illis planè confractis, quas cum homine nasci, cum ipsove crescere & enutriri videmus? haudquaquam, ait, sed in eo, qui me confortat.

(Ad hos autores procul dubio respicit Maldonatus in cap. 15. Johan. v. 5. sic scribens: *Non solùm novi hæretici, sed etiam nonnulli Catholici negant, quidquam nos quocunque modo bonum sine actuali Christi gratia per solum illud generale, quod vocant, auxilium, omnibus hominibus commune, facere posse, quibus ego nequaquam assentior.*)

2. Quòd agnoscunt, peccatum esse homini post lapsum naturale, & homines esse naturaliter peccatores.

(Qui enim naturaliter injusti & peccatores nascuntur, illis peccatum est naturale. Omnes homines per carnalem generationem post lapsum protoplastorum propagati naturaliter injusti & peccatores nascuntur. Ergò omnibus hominibus per carnalem generationem post lapsum protoplastorum propagatis, peccatum est naturale. Ulterius. Quicquid est homini naturale, illud est homini inevitabile, nisi per divinam potentiam. At peccatum est homini naturale. Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiæ cap. 10. resp. ad 7. *Peccatum originis aliquo modo naturale dici potest.* Ergò peccatum est homini inevitabile, nisi per divinā potentiam. Et assumtū & conclusio extant Jer. 13. v. 24. Assumtum verò illud etiam Adversarii agnoscunt esse verissimum.)

Bellarminus lib. 2. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 17. resp. ad alteram rationem: *Factum asserimus omninò naturaliter, ut primo homine cadente, genus humanum universum caderet. Naturam enim in se primus homo vitiavit, cùm justitiam illam originalem amisit, quam Deus illi pro se & pro toto genere humano donaverat. Quare qui per naturalem propagationem filii Adami efficiuntur, naturaliter injusti & peccatores nascuntur, quod Apostolus docet, cùm ait, Ephes. 2. Eramus & nos Naturâ filii iræ. Idem passim docet Sanctus Augustinus, qui etiam tract. 44 in Joh. scribit, omnes homines Naturâ esse filios iræ, quia peccante primo homine, vitium pro Natura inolevit.*

Cornelius Jansenius in Conc. Evangel. cap. 20. *Cùm spirituale & cœleste regnum Dei caro & sanguis possidere nequeat, ut habet Divus Paulus, necesse est, ut id, quod ex carne natum, tantùm caro natum sit: deinde etiam ex Spiritu nascatur Spiritus, ut sic regnum Dei ingredi possit. Cùm autem hîc dicitur, caro est & Spiritus est, caro accipi debet pro re vel homine carnali, quem Paulus vocat hominem animalem, qui non percipit ea, quæ sunt cœlestia & spiritualia, sed tantùm ea, quæ sunt carnis.*

Villagudus in cap. 3. Johan. *Pergit Christus Nicodemum erudire, adducens ætiologiam seu causæ redditionem ejus, quod præmisit: Nisi quis renatus fuerit &c. Nam omnis natus ex carne prima illa & naturali nativitate nihil est, nisi caro, hoc est, nihil sapit, nisi carnem. Carnales sumus venditi sub peccato.*

Et paulò pòst. *Jam Adam per inobœdientiam amisit imaginem Dei & factus est imago Satanæ, mancipium peccati, mortis & inferni: & quod maximè est dolendum, impo-*

impotens factus suis viribus, quibus ad amissam effigiem resurgere nequit. Tales ergò habet posteros. Quare omnis homo ex Adam natus, præter carnalia nihil capit, sapit, intelligit ac potest.

Salmeto tract. 5. tomi 8. *Quod natum ex carne, caro est, id est, ex generatione carnali non nisi carnales, bruti, ferini & mortales proseminantur homines.*

Et pòst. *Denique nihil aliud est homo secundùm carnem, quàm universa vanitas, vel vanitas vanitatum. Omnis enim caro ut fœnum, & omnis gloria ejus, tanquam flos fœni. Hoc est, servus est peccati, omnibus bonis dispoliatus, Diaboli mancipium, mortis & inferni captivus, expressaq́ similitudo Satanæ, cujus & filii nominamur & sumus.*

Contarenus Cardinalis in tract. de liber. arbitr. *Redeundi ad universum bonum post lapsum facultate privari & à non vero fine sese referre non posse, id demum est veram libertatem penitùs amittere & servam omninò reddere voluntatem. Manet tamen liberum arbitrium, sed in servitutem redactum. Manet etiam illa naturalis animæ facultas, manet cognitio & ad bonum universum propensio. Quare, qui in ea servitute constitutus aliquid agit, non à Natura, quemadmodum bruta animantia, sed proprio judicio movetur.*

(Hæc omnia libenter concedimus, modò concedatur servitus illa peccati, à qua homo non nisi per gratiam Dei liberari potest.)

3. Quòd agnoscunt, intellectum hominis per peccatum esse vitiatum & corruptum.

(Si enim intellectus hominis est vitiatus & malus, utique liberum arbitrium non est bonum, & si non est bonum, ergò nec liberum à malo. Ratio connexionis est, quia liberum arbitrium est facultas intellectus & voluntatis. Tale ergò necesse est esse liberum arbitrium, quales sunt intellectus & voluntas.

Cornelius Jansenius in cap. 6. Matth. super verba: *Si oculus tuus simplex fuerit &c. Hæc mens si fuerit pura, erit etiam totum corpus lucidum, hoc est, etiam omnes vires & operationes hominis erunt claræ & à peccato puræ. Si verò mens ipsa, quæ reliquis viribus ex sese tenebrosis lumen præbere debet, quæq́ omnium operationum est causa, fuerit vitiata, omnes animæ vires tenebrosæ erunt, quia nihil rectè agent, omnesq́ operationes tenebrosæ, quia tenebris peccatorum involutæ & lumine rectæ rationis destitutæ.)*

Cajetanus in cap. 4. Lucæ super verba: *Ut prædicem cæcis visus recuperationem. Dictio Græca propriè significat redditum visum. Humanum enim genus privatum erat spirituali visu, quem Jesus prædicabat restituendum, imò & restituit. Aperuit enim illis sensum, ut intelligerent Scripturas, & venit lux mentium, quamvis homines dilexerint magis tenebras, quàm lucem.*

Cornelius Jansenius in cap. 12. Johan. super verba: *Ego lux in mundum veni, ut nullus, qui credit in me, in tenebris maneat. Non maneat in tenebris errorum & peccatorum, in quibus totum mundum deprehendi, sed fugatis spiritualibus illis tenebris, veræ lucis participatione fruatur.*

Maldonatus in eundem locum: *Ac si diceret, antequam ipse veniret, totum mundum in tenebris fuisse.*

Guillaudus in 1. Petri 2. super verba: *Vocavit vos è tenebris in admirabilem suam lucem. Quemadmodum Israël ex Ægypto vocatus è tenebris & servitute in libertatem est ascitus: ita qui Christum profitentur, è tenebris errorum & peccatorum in libertatem Christianam & admirabile lumen fidei vocantur.*

Salmero in eundem locum. *De tenebris peccatorum ac errorum, de tenebris quoque Dæmonum, atque adeò de potestate tenebrarum eripiens, transtulit in regnum Filii dilectionis suæ, hoc est, ad lumen Evangelii.*

(Si omnes homines per Naturam sunt in tenebris, imò ipsæ tenebræ Ephes. 5. v. 8. utique omnium hominum intellectus est vitiatus, corruptus, excœcatus, obtenebratus.)

4. Quòd agnoscunt, voluntatem per peccatum esse vitiatam ac depravatam.

(Si enim voluntas hominis est vitiata & mala, utique liberum arbitrium non est bonum, nec à malo liberum. Ratio connexionis est, quia liberum arbitrium est facultas intellectus & voluntatis. Tale ergò necesse est esse liberum arbitrium, quales sunt intellectus & voluntas.

Franciscus Lucas in cap. 6. Matth. super verba: *Si oculus tuus simplex &c. Si cor tibi fuerit simplex, mundum, purum ac pravarum cupiditatum dominio liberum, ad cœlum & solos in cœlo thesauros erectum, omnes affectus tui suas habebunt actiones, ita ut decet, compositas, apta, dignaq; erunt opera tua, quæ ab omnibus videantur. Si cor tuum fuerit avaritiâ aliave cupiditate excœcatum, depravatum, inquinatum; si operibus aut voluptatibus terrenis addictum, affixumq; omnes affectus tui tenebris involventur peccatorum, nihil agent rectè, in varia cœci vitia ferentur indigna luce.*)

Salmero in cap. 1. ad Rom. super verba: *Tradidit illos Deus cupiditatibus cordium ipsorum ad impuritatem. Ex quo una apparet hominis corruptio, qui in sordidißimis & homine indignißimis cupiditatibus sibi ipsis relictus versatur.*

5. Quòd agnoscunt, hominem in conversione se habere passivè.

(Utique ergò in ea non agit naturalibus liberi arbitrii viribus.)

Scholastici non ignobiles apud Josephum Angles Florum Theolog. quæst. in 2. sent. dist. 24. & 25. de lib arbitr. potest. concl. 1. id nobiscum agnoscunt: *Initium,* inquiunt, *nostræ justificationis non est à libero arbitrio, sed est solùm ab ipso Deo, nobis merè passivè nos habentibus. Et probatur, quia nostræ justificationis initium est à gratia præveniente & à vocatione Dei, Joh. 15. Non vos me elegistis: & à prædestinatione, quæ est initium finalis justitiæ, quæ est etiam opus solius Dei. Rom. 9. Non est volentis, neq; currentis.*

Andreas Vega lib. 6. in Conc. Trident. cap. 8. *gratiam operantem* ex Augustino describit, *ad cujus productionem solus Deus physicè operatur, homo autem passivè omninò se habet.*

Hûc etiam pertinet, quòd Thomas 1. 2. quæst. 111. art. 2. *talem effectum* itidem Deo tribuit, *in quo mens nostra est mota non movens, solus autem Deus movens.*

(Hæc tamen non sunt eo modo accipienda, ac si in effectibus gratiæ in nobis mens & voluntas hominis non se moverent, sed tantùm ducerentur & moverentur

rentur ut instrumenta inanimata: sed sensu eo, quòd Deus voluntatem nostram Spiritu regenerationis ac renovationis reformet, ut deinceps, quæ facultatem suam naturalem ad malum inclinabat & applicabat, ad bonum feratur. Habet se homo passivè in operatione gratiæ, quâ mutatur ejus perversitas, non quòd ipse non agat, dum agitur.

Bernhardus tract. de Grat. & lib. arbit. *Deus immittendo bonam cogitationem nos prævenit, immutando etiam malam voluntatem sibi per consensum jungit, ministrando & consensui facultatem foris per apertum opus nostrum internus opifex innotescit.*)

6. Quòd agnoscunt, totum conversionis opus divinæ gratiæ tribuendum esse.

Bernhardus serm. 2. in Pentecost. *Quicquid boni in te inveneris, illi tribuas, à quo omne bonum est, sine quo non parum aliquid, sed nihil omninò potes incipere, ne perficere dicam.*

Idem tract. de lib. arbitr. *Ecce enim jam ex Dei munere mihi adjacet velle, perficere autem non invenio. Sed nec aliquando me inventurum confido, nisi qui dedit velle, det & perficere pro bona sua voluntate.*

(Plura hujus generis superiùs membro 1. sunt adducta.)

Estius 2. sentent. dist. 26. §. 29. *Ab ea sententia, quâ dicitur, in bono opere totum esse dandum Deo, quidam propterea abhorrent, quòd per eam existiment nihil relinqui libero arbitrio ac meritis nostris &c. Simili ratione motus quidam hujus seculi scriptor aliqui Catholicus in libro, quem de libero arbitrio composuit, agens de bonis operibus, dicit fol. 89. non omnia in nobis à Deo fieri, sed aliquid à nostra quoq; voluntate proficisci, quasi scilicet hæc duo non consistant, omnia à Deo fieri, & aliquid à nostra voluntate fieri, & alio loco ejusdem libri fol. 218. quòd nullo modo posset esse virtutum inter homines distantia, si omnia ex illo gratiæ Dei fonte manarent. Alii verò sententiam toties & tam expressè à Patribus enunciatam non ausi rejicere, in diversum sensum eam interpretari conati sunt.*

Idem Estius d. l. fol. 347. *se non videre* scribit, *quomodo illi autores ita sentientes, possint excusari ab errore Pelagiano.*

7. Quòd concedunt, hominem se non posse disponere ad fidem & conversionem.

(Utique ergò non habet in spiritualibus liberum arbitrium.)

Suarez lib. 2. de causis prædestin. cap. 7. fol. 241. *Homo* (peccator) *non potest se disponere ad fidem, quia adhuc est in passiva dispositione. At nec justificatus disponit se ad auxilia gratiæ supernaturalia.*

Ibidem fol. 238. *Deus nullo modo* (neque in credente, neque in infideli) *expectat bonum motum, vel conatum prævium voluntatis humanæ, vel actum solius liberi arbitrii, imò nec dispositionem præviam in homine expectat.*

num. 19. *Deus non expectat, ut conatus liberi arbitrii eum præveniat.*

Ibidem fol. 246. multis confirmat, *dispositionem hominis nullo modo illicere Deum ad vocationem.*

Vasquez tom. 2. in 1. Thom. Disp. 188. num. 3. *Nemo ex propriis viribus ad gratiam disponi potest.*

Estius 2. sentent. dist. 26. num. 30. 31. 33. probat, *non posse se hominem ad gratiam disponere.*

Driedo de Concord. lib. arbitr. & præ-

 dest.

deſt. Homo nondum credens, ſed ſibi derelictus in ſolis vitiata Naturæ talentis ſe ad accipiendam fidei gratiam præparare non poteſt.

8. Quòd articulum 18 Auguſt. Conf. quidam Adverſariorum ſuo ſuffragio confirmârunt, qui ſic habet:

De libero arbitrio docent, quòd humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam civilem juſtitiam & deligendas res rationi ſubjectas, ſed non habet vim ſine Spiritu Sancto efficiendæ juſtitiæ Dei, ſeu juſtitiæ ſpiritualis, quia animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, ſed hæc fit in cordibus, cùm per verbum Spiritus Sanctus concipitur. Hæc totidem verbis dicit Auguſtinus lib. 3. hypognoſticôn: Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod ſit idoneum in iis, quæ ad Deum pertinent, ſine Deo aut inchoare, aut certè peragere, ſed tantùm in operibus vitæ præſentis, tam bonis, quàm etiam malis &c. Damnant Pelagianos & alios, qui docent, quòd ſine Spiritu Sancto ſolis Naturæ viribus poſſimus Deum ſuper omnia diligere. Item præcepta Dei facere, quoad ſubſtantiam actuum. Quanquam enim externa opera aliquo modo efficere Natura poſſit, poteſt enim continere manus à furto, à cæde, tamen interiores motus non poteſt efficere, ut timorem Dei, fiduciam erga Deum, caſtitatem, patientiam.

(Qui hunc articulum approbant, illi noſtræ ſententiæ in hac de libero arbitrio controverſiâ ſuffragantur. Id verò faciunt Adverſarii.)

Judicium Cæſaris & Principum Romano-Catholicorum de hoc articulo ſic habet: *In hoc articulo decimo octavo confitentur liberi arbitrii virtutem, quòd habeat libertatem ad efficiendam civilem juſtitiam, ſed non habeat vim ſine Spiritu Sancto efficiendæ juſtitiæ Dei, quæ Confeſſio acceptatur & approbatur.*

Johannes à Daventria commendat hunc articulum, *tanquam per omnia cum doctrina Catholica conſentientē. Deſperearn,* inquit, *ſi plus à noſtris libero arbitrio attributum ſit, quàm iſti* (Confeſſores) *tribuunt.*

Johannes Hoffmeiſterus in Cenſura. *Nihil,* inquit, *offendit nos hic articulus, nec quicquam in malam partē interpretabimur, quoniam ex monumentis piorum Patrum, imò & ex ſacris Scripturis videtur deſumtus.* Poſtea inter cætera recitat ſententiam Auguſtini ex libr. 3. contra duas Epiſtol. Pelagii cap. 8. *Liberum arbitrium captivatum non niſi ad peccatum valet, ad juſtitiam verò, niſi divinitùs liberatū, adjutumq; non valet.*

Georgius Caſſander in Conſult. art. 18. pag. 960. *Articulus decimus octavus de libero hominis arbitrio planè cum Eccleſiaſtica doctrina conſentit, cùm docet, quòd humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam civilem juſtitiam, & deligendas res rationi ſubjectas: ſed non habeat vim ſine Spiritu S. efficiendæ juſtitiæ Dei, ſeu juſtitiæ ſpiritualis, ſed hæc fit in cordibus, cùm per verbum Spiritus Sanctus concipitur. Summa autem hujus controverſiæ, quæ & olim & hodiè de libero arbitrio extitit, in eo conſiſtit, quid valeat liberum arbitrium, ſeu voluntas ad juſtitiam coram Deo conſequendam.*

Georgius Wicelius in Compend. de ſomit. antiq. *Si idem ſentit liber propoſitus* (Auguſtanam Confeſſionem intelligit) *ut videtur, cum orthodoxis ſentit & nos libro adſtipulamur, dextramq; jungimus. Gratiæ tribuimus plurimùm, ac nihil non, Naturæ minimum. Si quid minimum tamen tribuimus,*

mus, Aurelius Augustinus judex inter nos esto, non solùm in hac controversia. Cum illo loquimur, cum illo tacemus & sacris Scripturis confidentes, nos rectissimâ viâ ire scimus, quicquid ante nos garrierint novæ, hoc est, Scholasticæ Theologiæ fabri, quorum iras faciliùs feremus, quàm Dei, qui est benedictus Deus veritatis.

9. Quædam hypotheses Adversariorum.

Alphonsus de Castro lib. 7. advers. hæreses, verbo Gratia, hæresi 1. *Sic gratiæ necessitatem defendamus, quòd* (ut) *non derogemus libero arbitrio: sic rursum libertatem voluntatis asseramus, ut eam egere gratiâ convincamus. Ut autem hoc meliùs faciamus, admonere priùs oportet, triplicem esse libertatem. Quædam est libertas à culpa, de qua Apostolus ait: Cùm enim servi essetis peccati, liberi facti estis justitiæ. Et alibi: Ubi Spiritus Domini, ibi libertas. Hæc libertas non est illa, quâ dicimus, liberum esse omne hominis arbitrium. Est alia libertas, quæ opponitur contra servitutem miseriæ, de qua etiam Apostolus ait: Et ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Neque hæc libertas nostro proposito deservit, quoniam non ab illa dicitur arbitrium hominis liberum. Tertia libertas est, quæ opponitur contra necessitatem, aut veriùs coactionem, quoniam aliqua necessariò sunt, ut gratia exempli: productio Spiritus Sancti, dilectio mutua personarum divinarum, quæ liberè fiunt, quamvis necessariò, non tamen ex coactione aut violentia, quia non nituntur in oppositum. Ab hac libertate vocamus hominis liberum arbitrium.*

(Libertatem *à coactione & violentia* hominis voluntati adhuc post lapsum competere libenter concedimus, vicissim nobis concedatur *libertatem à culpa* ante regenerationem & *libertatem à miseria* in hac vita homini non competere.)

Ibidem *quinque assertiones Catholicas* format. Prima hæc est: *Liberum arbitrium ex se & ex sua conditione potest eligere quamlibet volitionem malam.* Secunda. *Liberum arbitrium ex sola suæ Naturæ conditione (non excludo hîc aut in prima assertione illam Dei generalem concausationem) potest eligere quodlibet opus medium, quod videlicet nec est bonum, nec malum, (qualia sunt velle fricare barbam, aut deambulare, nullo considerato fine, ad quem hæ operationes diriguntur.)* Tertia. *Liberum hominis arbitrium ex sola sua potestate additâ, etiam illâ communi & generali Dei concausatione non potest sine aliquo speciali Dei auxilio bonum aliqu*[illegible]*ari, quoniam semper circa illud præcedit quædam monitio, aut attractio, aut inspiratio, aut aliquod donum Naturæ superadditum, quod ipse Deus merè gratis, quibus illi placet, donat.* Quarta. *Postquam Deus voluntatem nostram excitavit ad bonum, est in ipsa hominis voluntate hæc potestas, ut Deo monenti & inspiranti consentiat aut dissentiat.* Quinta. *Postquam voluntas nostra cum Dei adjutorio cœpit agere aliquod bonum, non potest sine ejusdem Dei speciali adjutorio bonum inceptum prosequi & in eo perseverare.*

(Hasce assertiones non inviti admittimus, modò in quarta assertione illud rectè explicetur, quòd postquam Deus voluntatem nostram excitavit, sit in ipsa hominis voluntate hæc potestas, ut Deo monenti & inspiranti consentiat aut dissentiat. Per illam enim *excitationem* non externum duntaxat aliquod auxilium, sive extrinseca excitatio virium

rium in homine latitantium intelligenda, sed ut in assertione tertia rectè exponitur, donum aliquod Naturæ superadditum, id est, novarum virium ad bonum eligendum necessaria collatio, quibus postea homo uti vel non uti potest.)

Et postea. *Non tam facilè quis potest exire de fovea, quàm facilè in eam potest labi. Ita etiam, quamvis solâ voluntate in foveam peccati quis cadat, non tamen inde solâ voluntate sine Dei gratiâ eum adjuvante exire potest. Sed dices. Quid ergò? Nunquid per peccatum perdimus liberum arbitrium? absit. Verùm perdimus per peccatum gratiam divinam, cujus auxilio liberum nostrum arbitrium bonum poterat operari, quâ jam sublatâ, ampliùs non potest bonum operari, quod ad vitam perducat æternam.*

(Hæc rectè dicuntur, [illegible] gratia illa adjuvans, non de ext[illegible]a duntaxat excitatione & monitione, sed de interiore voluntatis corruptæ renovatione, ac novarum virium spiritualium collatione explicetur.)

lib. 9. adversus hæreses, titulo Libertas, hæresi 1. *Quoniam nomen libertatis æquivocum est in sacris literis, ne talis æquivocatio nobis aliquam errandi occasionem præbeat, oportet, ut varia illius vocis significata ostendamus. Aliquando enim libertas significat gratiam, per quam liberamur à servitute peccati, cui opponitur. De hac dicit Apostolus: Ubi Spiritus Domini, ibi libertas. Et alibi: Cùm enim servi essetis peccati, liberi facti estis justitiæ. Et de hac libertate non loquimur, quoniam nec de illa dicimus, omne hominis arbitrium esse liberum. Alia est libertas, quæ sola habetur in gloria, vel est ipsamet gloria. Et de hac libertate ait etiam Apostolus. Et ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Neque ab ista libertate dicitur hominis liberum arbitrium. Alia est adhuc libertas, quæ opponitur necessitati, vel ut veriùs dicam, coactioni. Quando ergò dicimus, hominis arbitrium esse liberum, de hac libertate intelligimus, ita ut eâ ratiòne dicamus, eum esse liberum, quia videlicet, cùm operatur, potest non operari, & cùm nihil operatur, potest operari.*

(*Libertatem à coactione* homini post lapsum competere libenter concedimus, detur nobis vicissim, *libertatem à servitute peccati* ante regenerationem ipsi minimè competere.)

Ibid. *Liberum arbitrium, ut benè agat, speciali quodam indiget auxilio divino, sine quo etsi agere posset, non tamen benè.*

Censura Coloniensis contra Monhemium pag. 35. *Quamvis nos à divina misericordia pendeamus, quamvis nihil boni operetur fidelis, quod non efficiat Deus; quamvis non solùm gratia conferatur, ut converti possimus, sed etiam, ut convertamur, etsi gratia hæc, quæ ad operandum necessaria est & velle facit, non sit quæcunque inspiratio, aut cogitatio sancta, seu boni propositi suggestio, sed efficax Dei operatio* (nota benè) *quamvis hæc omnia admittamus, & ex Divi Augustini variis libris elici posse concedamus: homini tamen semper liberum relinquitur, divinæ operationi præbere impedimentum, eamq; vel admittere, vel etiam respuere.*

(Hæc facilè ad bonum sensum reduci possunt, si illud *admittere* sic intelligatur, quòd homo illud non possit suis naturalibus, sed novis à Spiritu Sancto donatis viribus.)

Salme-

Salmeron tom. 9. tract. 51. p. 405. *Quamvis homo cum Deo concurrat in actibus fidei, spei, amoris, timoris & contritionis, quibus justificamur, assensum & efficientiam aliquam habendo, tamen multa in justificatione sine nobis facit, ut primas motus & excitationes Dei nos ad se vocantis, atque adeò ipsos habitus fidei, spei, caritatis & gratiæ, in quibus forma justificationis consistit, solus Deus producit & homo tantùm passivè se habet eos recipiendo.*

(Si Deus primos motus & excitationes, atque adeò ipsos habitus fidei, spei, caritatis & gratiæ sine nobis solus producit, & homo tantùm passivè se habet eos recipiendo, utique liberum arbitrium & gratia non sunt duæ concausæ nostræ conversionis.)

Idem tom. ejusd. tract. 56. p. 448. *In Christo Mediatore constituimus concursum specialem ad ea omnia opera, quæ supra Naturæ facultatem sunt posita, sive spectent ad præparandum hominem ad divinæ gratiæ susceptionem & justificationem, sive ad divinorum observantiam mandatorum.*

(Si concursus ille specialis ad opera supra Naturæ facultatem posita in CHRISTO Mediatore statuitur, non potest concursus ille in viribus liberi arbitrii naturalibus statui.)

Michaël Baius Professor Parisiensis docuit *liberum arbitrium non nisi ad peccandum valere, ac Pelagianismi esse si dicas, liberum arbitrium valere ad vitandum peccatum.*

It. *liberum arbitrium, quale nunc est, ex se neque bonum facere posse, neque tentationem ullam superare*, lib. de libero arbitrio cap. 10.

(Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. q. 3. dub. 5. n. 71. hoc nomine Baium perstringit. At Baii sententia Scripturæ sacræ conformis est, quâ stante vires liberi arbitrii in spiritualibus nullæ supererunt.)

Bellarm. lib. 1. de grat. & lib. arbitr. cap. 12. §. 2. disertè negat, *gratiam reddi efficacem per liberum arbitrium: contrà verò acceptationem gratiæ tantummodò à Deo provenire* asserit, *ne quis glorietur.*

lib. ejusd. cap. 13. §. 2. *Multum omninò interest inter gratiam internæ suasionis & concionem externam. Nam concio externa admovetur auribus corporis, concio interna auribus cordis. Deinde concio externa solùm proponit objectum, sed non infundit lumen menti ad illud cognoscendum, neque aspirat affectum ad illud diligendum. At interna ac divina suasio semper lumen infundit & affert initium bonæ voluntatis, quod est quasi semen, unde postea oritur fructus voluntatis. Denique gratia non solùm excitat per illustrationem & aspirationem boni desiderii, sed etiam adjuvat voluntatem, eique cooperatur etiam physicè ad eliciendum actum voluntatis deliberatæ, quanquam gratia magis dicitur efficax ex illa excitatione, quæ propriè vocatio dici solet, quàm ex cooperatione physica.*

Ibid. *Verè non potest fidelis adversus infidelem gloriari aut inflari, quia qui eum principaliter discernit ab infideli, non est ipse per liberum arbitrium*, sed *Deus per gratiam efficacem, quam ei dedit, & alteri non dedit.*

lib. 5. de grat. & lib. arb. cap. 10. resp. ad 3. *Libenter fatemur, omnes homines esse in statu peccati & inutiles ad opera facienda, quæ Deo placeant, nisi priùs per Dei gratiam reconcilientur.*

(Hoc parùm congruit cum eo, quod lib. ejusd. cap. 9. disputat, *non renatos posse opus moraliter bonum & Deo placens præstare.*)

lib. ejusd. cap 13. §. Tertius &c. ad errorem, quem Heshusius annotavit: *Homo ex puris naturalibus potest Deum super omnia diligere*, respondet: *At hoc scripserunt Scholastici quidam pauci, sed non debet Ecclesiæ Catholicæ tribui opinio paucorum, quam in eadem Ecclesia plures & graviores refellunt.*

lib. 6. de grat. & lib. arb. cap. 9. §. Hoc igitur &c. cùm dixisset: *à nobis doceri, voluntatem nostram nihil omninò boni spiritualis & salutaris efficere posse sine auxilio gratiæ Dei*, subjungit: *Atq; in hac re rectè sentiunt, sed non rectè contrariam sententiam Catholicis attribuunt.*

lib. ejusdem cap. 11. §. Tomo tertio. *Quis nostrûm exponit, consentire esse propriæ voluntatis, id est, ex propriis viribus? Non hoc dicimus, sed consentire ad voluntatem pertinere docemus, postea quam præventa est à Domino & sic accepit consentiendi potestatem.*

lib. ejusd. cap. 13. §. 3. *Hæc autem vis media & naturalis, quando per peccatum talis est, ut dicatur cor lapideum, non habet ex se potestatem, quâ se convertat ad Deum & fiat carneum, sed eam recipit per gratiam Dei prævenientem. Liberum enim arbitrium per gratiam prævenientem excitatum & præparatum potest per vires, quas à Deo recipit* (nota) *cooperari ad suam ipsius conversionem. Neq; obstat similitudo lapidis, non enim similitudines convenire debent in omnibus. In eo tantùm similitudo locum habet, quòd sicut lapis ex se non habet, ut cooperetur, si fortè convertatur in carnem, sic animi* (*liberum arbitrium ex se non habet* (nota) *ut cooperetur ad suam ipsius conversionem; potest tamen à Deo recipere potestatem operandi* (nota) *per gratiam prævenientem, quod non potest lapis.*

Et paulò post, *Ex qua solutione detegitur deceptio vel fraus Kemnitii. Scribit enim, Catholicos in ea sententia esse, ut liberum arbitrium per gratiam excitatum exerat vires, quas habebat, etiam antequam excitaretur, & per illas suas vires vocationi divinæ consentiat, ita ut gratia præveniens non tribuat vires libero arbitrio, sed quasi sopitas excitet* (nota) *At non hoc sentiunt Catholici, sed agnoscunt quidem liberum arbitrium in homine esse antequam eum gratia divina præveniat, quia liberum arbitrium est res naturalis, quæ per peccatum non amittitur, sed tamen non dicunt, nec sentiunt,* (nota) *liberum arbitrium habere ex se potentiam ullam, saltem proximam, ad actus pietatis, sed eam accipere* (nota) *à Deo per gratiam prævenientem.*

(Si per liberum arbitrium intelligit *ipsam voluntatem*, concedimus eam per lapsum non esse amissam, neque enim *voluntatem*, sed *voluntatis sanitatem* homo per lapsum perdidit.)

Costerus in Enchirid. p. 204. *Peccator viribus suis non modò à peccato liberari non potest, sed neq; ab illo potest resurgere, neq; de peccato dolorem concipere, neq; ad gratiam aut peccatorum remissionem se disponere, neq; piè erga Deum affici, aut pro affectu de Christo ut Redemtore suo loqui sine divina motione & gratia præveniente.*

p. 205. *In homine peccatore tanta est intellectus cæcitas, tantaq; voluntatis & cordis duritia, ut nisi misereatur gratia Dei præveniat*

nis & mentem illustret, affectum moveat, nunquam seriò pœniteat, vel ad Deum revertatur.

p. 106. *Hanc Dei motionem appellant gratiam prævenientem & operantem, quia illam nullis meritis nostris exigentibus, nobisq; nihil agentibus, sed in peccato securè quiescentibus, Deus pro sua misericordia in nobis sine nobis (nota) operetur, cor moveat & mentem illustret.*

Barradius tom. 3. lib. 3. Concord. Evang. cap. 20. *Quemadmodum perdita ovis longinquè à grege aberrans redire non potest, nisi à Pastore reducatur: sic homo perditus longinquè à Deo peccati turpitudine separatus reverti nequit, nisi à Deo reducatur.*

(Hæ assertiones cum hypothesibus de merito congrui, de dispositionibus ad gratiam, de viribus liberi arbitrii in spiritualibus &c. non possunt ex ratione conciliari, ut plenarius appareat per omnia consensus.)

Quinimò dum Bellarminus & ejus asseclæ videri volunt libertatem arbitrii totis viribus asserere, reipsâ eam penitus evertunt.

1. *Per necessitationem voluntatis & ejus adstrictionem ad parendum ultimo judicio rationis.*

Disputat enim Bellarminus lib. 3. de grat. & lib. arb. cap. 8. & 9. *quòd intellectus eligendum judicaverit, id necessariò & inevitabiliter à voluntate perfici, & hanc esse libertatem, quòd voluntas intellectum ad judicandum applicet & judicium ejus necessariò sequatur.*

Sed per hanc hypothesin veram libertatis rationem everti prolixè probat Suarez in Opusc. de concursu Dei cum voluntate lib. 1. c. 3. n. 4. & 5. c. 10. n. 11. c. 11. n. 20. *Quia*, inquit, *si judicium rationis vi suâ voluntatem determinat, necessitatem illi imponit, quia ipsum judicium sine libertate profertur. Si ergò voluntas omninò esset adstricta ad illud sequendum, periret libertas.*

Verissimè hoc à Suarezio dici res ipsa ostendit. *Rationem enim nullo modo esse liberam*, Bellarmin. disertè affirmat & operosè probat d. l. cap. 8. propos. 5. §. 3. Objecto enim evidenter proposito non potest dicere album nigrum, malum bonum, ter tria esse octo, sed necessariò verum dicit. *Voluntas autem necessariò eligit id, quod ultimum judicium practicæ rationis determinavit esse eligendum*, ut idem Bellarm. pugnat cap. ejusd. prop. 6. *& voluntas non potest non operari proposito objecto per ultimum judicium rationis*, ait cap. 9. ad 8. *accipiuntur pro uno & eodem conclusio ultimi judicii practici & actus voluntatis, qui inde necessariò sequitur.* ibid. ad 4. confirm. Ergò si judicium rationis necessariò dependet à qualitate objecti, actus voluntatis autem necessariò dependet à judicio rationis, quod utrumque Bellarminus asserit, irrefragabiliter sequitur voluntatem neque *quoad specificationem*, neque *quoad exercitium* esse liberam, ut Suarez contra Bell. colligit.

2. *Per necessitationem voluntatis ad gratiam congruam prædestinatis peculiarem.*

Vocant *gratiam congruam, quæ modo & tempore, quod Deus hîc & nunc huic homini aptum fore prævidit, proponit objectum eli-*

gibile cum his rationibus & argumentis, à quibus intellectus non potest non moveri & per intellectum voluntas.

Bellarm. lib. 4. de grat. & lib. arb. cap. 16. §. Atque hinc fit, ex Thoma in 1. 2. q. 10. art. 4. ad 3. *Positâ Dei motione impossibile est, ut voluntas non moveatur, absolutè autem non est impossibile, quia videlicet potest voluntas non se disponere per negativam determinationem ad motionem Dei recipiendam.*

Non hoc tantùm vult Bellarm. quòd fieri nequeat, quia datâ motione ex parte gratiæ fiat etiam aliquis motus in hominis voluntate, quod rectè affirmatur: verùm etiam hoc vult, admissâ vel non repudiatâ aliquâ Dei motione, non resistere enim primo gratiæ motui vocat *determinationem negativam*, protinus consequi motum ultimum, qui est ipsa hominis conversio, quod falsum est. Talem autem motum ultimum, qui est immediatè ipsa conversio, Bellarminum intelligere, quando de operatione efficacis seu congruæ gratiæ loquitur, patet ex eo, quòd lib. 6. de grat. & lib. arb. cap. 15. sent. 8. & lib. 4. cap. 11. §. Tertiò objectivè &c. dicit, *gratiam illam talem esse, ut non rejiciatur unquam, neq; possit rejici, non ideò, quia de facto non rejicitur, neq; ideò, quia in sensu composito tunc, quando operatur, non rejicitur*, quomodo juxta Boëthium *omne, quod est eo ipso, quod est & quando est, necesse est esse*, hanc enim notionem efficacis gratiæ refutat lib. 1. de grat. & lib. arb. cap. 12. ab initio, sed ideò juxta ipsius hypothesin non rejicitur, *quia Deus eâ utitur ad exequendum infallibile prædestinationis decretum*, quam rationem ipse passim allegat lib. 1. de grat. cap. 11. §. ultimo. cap. 12. §. denique lib. 6. cap. 2. §. Postremò &c.

Inde Bannes, Cumel, Ledesma, Alvarez &c. dd. l. contendunt *voluntatem humanam non solùm moraliter à divina gratia determinari, sed etiam physicè per subordinationem & dependentiam voluntatis humanæ à divina, quæ necessitatio voluntatis ad gratiam congruam omninò tollit arbitrii libertatem*, ut prolixè probat Suarezius lib. 3. de auxiliis div. gratiæ.

Confer Dn. D. Hülsemannum in Manuali Aug. Conf. contra Jesuit. Hagerum Disp. 16. q. 2.

10. Dissensiones Adversariorum.

In genere Scotus Defens. p. 226. sic scribit: *In causa liberi arbitrii magna est non tantùm inter Catholicos & hæreticos, sed etiam inter ipsos Catholicos sententiarum diversitas.*

In specie.

Primò, Bellarminus lib. 3. de grat. & lib. arbit. cap. 7. & seqq. *sex opiniones* suorum hominum de libertate arbitrii recitat.

1. *Libertatem esse actum ipsum liberum, non habitum.*

2. *Esse habitum naturalem consurgentem ex conjunctione rationis & voluntatis.*

3. *Esse habitum rationi & voluntati per Naturam superadditum.*

4. *Esse potentiam quandam Universalem & genericam, cujus quasi species sint reliquæ potentiæ animæ intelligentis.*

5. *Esse potentiam particularem distinctam à ratione & voluntate.*

6. *Esse ipsas potentias rationis & voluntatis, sed rationis præcipuè, quæ sit magis libera quàm voluntas.*

Cui-

Cuilibet opinioni famosissimos ex Scholasticis adjungit, ipse verò singulas refutat, & suam tandem subjicit, cap. 8. & 9. *Libertatem in eo consistere, quòd propositis multis intelligibilibus & appetibilibus voluntas intellectum applicat, nonnunquam etiam cogit contra motionem totius suppositi, ad dispiciendum de his objectis, sive omnibus, sive aliquibus, & judicandum, quodnam ex his eligendum voluntati sit, tum quod intellectus eligendum judicaverit, id necessariò & inevitabiliter à voluntate perfici.* Et *hanc esse libertatem, quòd voluntas intellectum ad judicandum applicat, & judicium ejus necessariò sequitur.*

Sed hæc opinio Bellarmini tanquam sine dubio falsa refutatur à Suaresio, in opusculis de concursu Dei cum voluntate lib. 1. cap. 2. num. 5. & 13. cap. 3. n. 2. 3. 4. cap. 11. ad 10.

Gregorio de Valentia tom. 2. in Thomam Disp. 2. q. 4. puncto. 1. Becano Theol. Schol. part. 2. tract. 1. cap. 2. q. 4. Pesantio in 1. 2. q. 6. art. 1. Disp. 2. & aliis.

Suarez præterea *duas alias* Theologorum Pontificiorum *opiniones* refutat. Unam, quæ dicit, *libertatem consistere in indifferentia passiva, quod potest ad hoc & illud objectum eligendum ab aliis determinari humana voluntas.* d. l. cap. 2. n. 12. alia, quæ dicit, *libertatem in opinione consistere, quando homo putat, se hoc liberè agere, quanquam nesciat, sese à Deo ad hoc determinatum esse.*

Hanc Theologis Lovaniensibus tribuit & dicit *errorem esse in fide.* d. l. cap. 12. num. 14.

Ipse tandem libertatem definit, quòd *sit indifferentia tàm facultatis, quàm exercitii, quâ potest homo positis omnibus ad agendum requisitis agere vel non agere.* d. l. cap. 3. n. 1. quæ etiam est sententia Pesantii & Tanneri.

Secundò, Franciscus Suarez lib. 3. de auxil. divin. gratiæ cap. 7. disputat adversus Dominicum Bannes in 1. Thom. q. 23. art. 5. ad 7. Franciscum Cumel ibidem & 1. 2. q. 111. Medinam 1. 2. q. 109. art. 10. & alios, qui statuunt, quòd *arbitrium hominis motum per Dei gratiam libertatem quidem habeat dissentiendi in sensu diviso, id est, quando abstrahitur à divina gratiâ, sed hac positâ non inesse porro libertatem dissentiendi in homine: verùm consensum esse illum effectum, qui necessariò à divina gratia producitur,* & contrariam sententiam, quæ *positâ Dei gratiâ arbitrio indifferentiam tribuit*, Bannes *Pelagianam* vocat, apud Suarez d. l. n. 2. Eadem est Guilielmi Estii in 2. sent. dist. 26. n. 3. & Francisci Sylvii in explic. doctrinæ S. Thomæ part. 4. art. 3. quorum uterque fuit Duacensis Professor, Didaci Alvarez Tranensis Antich Episcopi lib. 6. de auxil. div. gratiæ Disp. 32. Gasparis Kam Professoris Oscensis de divinis præmotionibus pag. 111. Petri Ledesma Professoris Salmanticensis de auxil. div. grat. q. unic. art. 12. Johannis Matthæi Rispolis de divinis auxil. lib. 2. q. 1. p. 236. Pauli Bennii de efficacitate gratiæ cap. 14. & recentiorum Thomistarum communis sententia, ut loquitur Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. q. 2. dub. 3. n. 43.

Franciscus Sylvius Professor Duacenus in Explicat. doctr. S. Thom. part. 4. art. 3. contra Jesuitarum sententiam tale profert argumentum: *Si ad rationem*

nem libertatis requiritur, quòd positis omnibus ad agendum prærequisitis, possit agere & non agere, ergò necesse est, ut liberum arbitrium positâ quacunq; gratia adhuc possit esse bonum vel malum, ac proinde si bonum fiat, erit ex se non ex gratia, quia non obstante gratia æquè poterit esse bonum ac malum. Ergò quod potiùs sit bonum quàm malum, erit ex seipso & non ex gratia, quod est impossibile.

Sic ergò plurimi Pontificii Thomæ Sectatores in Hispania præsertim & Belgio adversus Jesuitas asserunt, *Deum hominum voluntates ad suos actus prædeterminare & prædefinire, maximè in operibus gratiæ*, idque ostendunt non pugnare cum libero hominis arbitrio, si rectè intelligatur. Illi acriter disputant adversus Molinam, Suaresium, Fonsecam, Vasquezium & alios, eorumque dogmata de *præscientia conditionata, sive de scientia media, de prædestinatione secundùm prævisionem consensus liberi arbitrii, de meritis sub conditione prævisis*, & si quæ talia sunt, quantum possunt refellere nituntur, *in conversione hominis talem gratiæ Dei operationem statuentes, quâ positâ infallibiliter sequatur effectus à DEO prædeterminatus & præfinitus, quem etiam Physicè*, ut loquuntur, *operatur, id est, reali & vera efficientiâ.*

Jesuitæ contrà, inter quos non ita pridem causam illam suscepit Leonardus Lessius Doctor Lovaniensis in tract. de grat. effic. Antuerp. apud Moretum Anno 610. *liberi arbitrii indifferentiam*, asserunt, *etiam positâ gratia & motione divinâ inter prærequisita, ita ut omnibus cujusvis generis prærequisitis positis liberum arbitrium possit agere & non agere, accipere vel rejicere, consentire aut repugnare.*

Tertiò, Bellarminus lib. 4. de grat. & lib. arb. cap. 15. *concursum gratiæ & liberi arbitrii* declarat similitudine *duorum ferentium lapidem, aut trahentium navem.*

Sed Azorius hanc similitudinem repudiat. lib. 1. Institut. moral. cap. 21. q. 8. *Ideò dici videtur causa secunda, quia movetur à prima, alioquin enim solùm esset causa cum prima, sicut cùm duo simul trabem portant, ubi quia unus ad portandum non movetur & applicatur ab altero, dici non potest causa secunda alteri comparata, sed est simul cum altero causa. At verò DEUS non sic agit cum causa secunda.*

Quartò, quidam asserunt, *voluntatem nostram physicè prædeterminari ad bene operandum.*

Gregorius Ariminensis & recentiores quidam teste Tannero tom. 2. Theol. Schol. Disput. 2. q. 11. dub. 1. tom. 2. Disp. 6. q. 1. dub. 4. num. 50. Idem tamen negat, *hanc sententiam esse veram.*

Et Bellarminus lib. 1. de gratia & lib. arbitr. cap. 12. *hanc sententiam* docet *cum errore Lutheri & Calvini congruere.*

Contrà verò Estius lib. 2. sent. dist. 28. §. 2. fol. 386. perspicuè asserit, *gratiam efficacem constitui in gratuita & benigna Dei operatione, quâ propriè in libero hominis arbitrio operatur ipsam conversionem seu alium quemcunq; actum veræ pietatis, scilicet ipsum voluntatis motum efficienter attingendo, hoc est, voluntatem ipsam appli-*

applicando & determinando ad volendum & eligendum, quæ operatio physica vocatur, id est, propriè dicta. Et hanc sententiam Estius *quadraginta rationibus* confirmat.

Quintò, Bellarminus lib. 1. de grat. & lib. arb. cap. 13. disputat, *requiri in conversione hominis gratiam internæ suasionis, quæ lumen infundat & afflet initium bonæ voluntatis, quòd sit quasi semen unde postea oriatur fructus voluntatis.*

lib. 6. cap. 15. *Gratia excitans interna necessariò præcedere debet hominis conversionem, sive ab infidelitate ad fidem, sive à peccato ad justitiam, neq; sufficit gratia adjuvans. Hæc* (propositio) *est contra quosdam, qui existimant, sufficere externam excitationem per Evangelii prædicationem vel lectionem cum auxilio Dei concurrente ad eliciendum actum conversionis.*

Hanc propositionem postea inter cætera confirmat ex Concilio Tridentino, & addit. *Hoc ipsum clarissimè docuit Concilium Tridentinum, quod illi non spernunt, sed explicare conantur contra quos in præsentia disputamus.*

(Ergò Pontificii sunt, quos in hac propositione habet adversarios. In illorum numero est etiam Costerus, qui in Enchir. p. 206. statuit, *gratiam prævenientē non esse internam motionem & voluntatis inclinationem, sed duntaxat externum Spiritus adhuc foris degentis impulsum, quem admittere vel rejicere homo liberè possit.*

Sextò, idem Bellarminus lib. 4. de gratia & lib. arb. cap. 6. in initio. disputat, *non posse ab insigni temeritate defendi modum loquendi, quo nomen liberi arbitrii in servum mutetur.*

Atqui idem Bellarminus lib. 6. cap. 15. §. dices &c. fatetur, *libertatem arbitrii esse ligatam.*

(Quod verò ligatum, nihil aliud quàm servum est. Confer Joh. 8. v. 34. Rom 6. v. 17. & 20.)

Septimò, Bellarminus lib. 5. cap. 5. §. 1. *Potest aliquis* (solis Naturæ viribus) *ad brevissimum tempus omnia Dei mandata servare, cùm fieri possit, ut aliquando nullum occurrat præceptum affirmativum, & nulla adsit tentatio provocans ad violenda præcepta negativa.*

cap. 6. §. 14. *potest aliquis servare omnia mandata ad breve tempus.*

Contra cap. 5. §. 3. *Sententia Thomæ, qui docet in 1. 2. q. 109. art. 4. & 8. sine gratia justificationis non posse impleri omnia mandata, nec posse vitari longo tempore lethale peccatum verissima, nobis videtur.*

§. 7. *inter omnia mandata moralia quædam sunt, quæ sine dubio servari non possunt sine gratia Dei.*

Octavò, idem Bellarminus lib. 5. cap. 5. §. 6. *Observatio secundùm substantiam operis requirit, ut sic præceptum observetur, ut peccatum non committatur, & non fiat homo reus ob præceptum non impletum.*

Contra lib. ejusd. cap. 9. §. 2. *Potest servari præceptum secundùm substantiam operis, etiam cum peccato, ut si quis amico restituat depositum, ut illo ipse à furibus spolietur.*

Nonò, *An homo in statu Naturæ corruptæ possit aliquid bonum morale peragere sine gratiæ auxilio*, alii affirmant, alii negant, apud Tannerum tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. q 3. dub 3. n. 38.

Argum. Adversariorum.

1. *Multa in Scripturis continentur præcepta.*

cepta. Præceptum est regula bene vivendi, frustra autem datur regula ei, qui non potest deficere, aut non potest non deficere; solum liberum arbitrium est, quod in via morum potest deficere & non deficere, igitur frustra homini præceptum à Deo datur, si caret libero arbitrio. Bellarm. lib. 5. de grat. & lib. arb. cap. 18. Pighius lib. 4. de lib. arbitr.

Resp. 1. ex ipso Bellarmino lib. 2. de grat. & lib. arbit. cap. 16. §. Sed hæc. *Scripturæ, dum hortantur homines ad conversionem, id monent, ut cùm à Deo vocantur & excitantur, non resistant Spiritui Sancto juxta Psalmum: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.*

2. Idem lib. ejusd. cap. 3. ad dictum Christi, *Venite &c.* respondet, *Christum invitare omnes ut veniant, non quòd possint homines solis Naturæ viribus venire, cùm scriptum sit Joh. 6. Nemo potest ad me venire, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum, sed ut admoneat, ut gratiæ prævenienti cooperentur & non resistant Spiritui Sancto.*

(Si præceptum frustra datum est, quod datum est ei, qui servare non potest, responsiones istæ Bellarminianæ ad argumenta Pelagianorum erunt frustraneæ.)

3. Si præceptum vim efficiendi semper inferret, sequeretur, quòd homo ex solis liberi arbitrii viribus possit in Deum credere, Deum super omnia diligere, ac legem perfectè implere. Ratio connexionis est, quia hæc omnia homini præcipiuntur. Consequens non admittunt Pontificii.

Sic enim scribit Bellarminus lib. 5. de grat. & lib. arb. cap. 18. §. Posterior &c. *Lex sola non facit justos, sed contra potiùs per gratiam justificati faciunt legem.*

(Atqui si tantùm à justificatis lex impleri potest, sequitur, quòd nequeat à viribus naturalibus liberi arbitrii, quæ sunt omnibus hominibus communes, impleri. Itemque, quòd quædam præcepta non fuerint frustra data, licèt data fuerint iis, à quibus servari nó possint. Pulchrè Prosper adv. Collatoré. *Ignorat, id se suo vitio perdidisse: & non ideò iniquam esse exactionem, quia ad reddendum quod debet, idoneus non est.*)

Argum. 2. *In multis Scripturæ dictis promittitur aliquid nobis sub conditione si voluerimus. Esa. 1. v. 19. Amos 5, v. 14. Matth. 19. v. 17. Aut ergò est in potestate nostra præstare conditionem oblatam, aut non est. Si datur primum, demonstratur liberum arbitrium; si secundum, illa non est verè sub conditione promissio, sed manifesta irrisio.* Bellarm. d. l. c. 19. Pighius d. l.

Resp. Bellarminus lib. 6. de grat. & lib. arb. cap. 5. agnoscit, *conversionem ad Deum esse opus Dei.*

(Atqui de illa etiam verbis conditionatis loquitur Scriptura. Sic Rom. 10. v. 9. inquit Apostolus. *Si credideris in corde tuo, quòd Deus Dominum Jesum excitavit à mortuis, servaberis.* Hic salus & medium salutis, vera scil. in Christum fides conjunguntur; At num ob additam conditionem concludemus, fidem esse opus liberi arbitrii? & sic ipsam conversionem? minimè verò.)

Argum. 3. *Dicta quædam Scripturæ testantur, per homines stetisse, quò minùs bene agerent & peccata vitarent. Num. 14. v. 43. Deut. 30. v. 11. Esa. 5. v. 4. Jerem. 7. v. 28. cap. 32. v. 23.*

v.23. *Matth.23.v.37. Act.7.v.52. Vel potest is, qui peccat, non peccare; vel potest. Si potest, habet igitur liberum arbitrium; si non potest, igitur Deus frustrà queritur de homine, quasi per illum steterit, quò minus benè ageret, cùm ipse aliter facere non potuerit.* Bell.d.l.cap.20.

Resp. 1. Alphonsus de Castro lib. 1. adv. hæres. cap. 8. *Pelagius dicit, hominem solâ liberi arbitrii potestate posse & vitare peccata & gloriam mereri. Nam si non potest, inquit, vitare peccata, jam non sunt ei peccata, quia nullus peccat in eo, quod vitare non potest.*

(Est ergò hoc argumentum ex Schola Pelagii petitum.)

2. Si huic argumento vis concludendi inest, consequens fuerit, hominem posse ex Naturæ viribus credere & converti, cùm Deus passim conqueratur de hominibus, quòd noluerint credere & converti. At consequens, utpote planè Pelagianum, non concedunt Pontificii.

(Meritò igitur conqueritur Deus de hominum *impotentia* ad bonum, cùm sua ipsorum culpâ & vitio in eam se præcipites dederint.)

3. Bellarminus in explicatione loci Deut. 30. sibi contradicit. Nam lib. 5. de grat. & lib. arb. cap. 6. §. 2. duplicem illius textus Mosaici attulit explicationem: Primùm *legem Domini non esse supra vires hominum, non quorumlibet, sed eorum, qui per gratiam sanati sunt ab amore proprio, Deumque toto corde diligunt.* Deinde, *Mosen non loqui de facilitate observandæ legis, sed de facilitate cognoscendæ*, quæ expositio ipsi *maximè literalis & propria* videtur, eamque confirmari statuit Rom. 10. Hisce verò contradicit, quando lib. ejusdem cap. 20. scribit: *Licet Moses loquatur de facilitate cognitionis, tamen ex facilitate cognitionis colligi vult, in potestate populi fuisse mandata servare, vel non servare.* Et addit: *Calvinum meritò scripsisse, solutionem istam, quòd Moses loquatur de facilitate cognitionis, non observationis, esse cavillatoriam.*

(In priore loco omninò negat contra Pelagianos, loqui Mosen *de facilitate observationis*, ne concedere cogatur, *omnia præcepta moralia ex solis Naturæ viribus impleri posse.* In posteriore loco contra nos disputans idipsum revocat, & ait: *nullâ ratione negari posse, loqui Mosen etiam de præceptis servandis, & docere, esse in potestate hominum illa servare & non servare: ex quo liberum sine ulla dubitatione demonstretur arbitrium.*)

3. Eodem loco, videlicet lib. 5. de grat. & lib. arb. cap. 20. §. Tertia &c. sic scribit: *Ne populus responderet, se non posse implere præcepta &c. adjungit Moses: Circumcidet Dominus cor tuum, ut timeas eum: ubi promittitur auxilium gratiæ contra excusationem impotentiæ.*

(Agnoscit ergò Bellarminus in homine nondum renato *impotentiam benè operandi*, cui nullum sit remedium nisi à gratia. Quòd si in populo Israelitico fuit impotentia præstandi legem ac necessarium fuit auxilium gratiæ ad eam præstandam, utique meritò negamus Mosen docuisse, populo sufficere arbitrii sui vires ad præstanda mandata.)

4. Cajetanus & Salmero fatentur locum Deut. 30. in sensu literali & proprio ab Apostolo Rom. 10. accommodari ad doctrinam Evangelii.

Argum. 4. *Quaedam dicta testantur, Deum interdum reducto gratiae suae subsidio explorare homines, & expectare quorsum convertant sua studia.* Deut. 8. v. 2. *Adduxit te Dominus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te atque tentaret, & nota fierent, quae in animo tuo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non.* cap. 13. v. 3. *Tentat vos Dominus Deus vester, ut videat si diligatis eum toto corde.* Os. 5. v. 15. *Vadam ad locum meum, donec ponant in corde suo & quaerant faciem meam.*

Ex his locis Bellarminus tale nectit argumentum: *Frustra exploraret Deus, quid homines facere velint, nisi possent rem eandem facere & non facere. Nemo enim prudens, explorat eventum rei determinatae ad unum.* Bellarminus d. l. cap. 21.

Resp. Si ex his dictis evinci posset, hominem naturalibus liberi arbitrii viribus praestare posse, quod Deus tentatione suâ expectat, ut praestet: consequens foret, gratiam homini ad id praestandum non esse necessariam. Probatur consequentia, quia Deum secedere ab homine & experiri, quid possit, non significat eum ipsum hominem adjuvari ab eo, qui recedit, sed hominem sibi, suisque viribus relinqui. At consequens illud negat ipse Bellarminus. Ergò antecedens statuere non debet.

Argum. 5. Gen. 4. v. 6. *Quare iratus es, & cur concidit vultus tuus?* &c. v. 7. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illi.*

Ex hoc loco Bellarm. lib. 5. de grat. & lib. arb. cap. 42. Cornel. à Lapide Leonh. Marius in Comm. illius loci, liberum arbitrium probare conantur Cens. Colon. p. 32. Hebr. [illegible] *talem subjectionem vult, quâ vix major est.*

Resp. 1. Si ab exhortatione velimus argumentari ad liberum arbitrium, sequetur, totam hominis poenitentiam in propriis ejus viribus sitam esse. Consequens nolunt videri concedere Pontificii. Ergò nec antecedens ponere debent.

2. Si à praecepto ad vires nostras argumentari velimus, sequetur hominem non renatum legem perfectè implere posse. Consequens Pontificii non concedunt. Ergò. Pulchrè Bernhardus serm. 5. de quadrag. *Hoc erat certè, quod quaerebat Dominus; hoc erat, ad quod nos perducere satagebat, ut videremus defectum nostrum & quòd non esset nobis auxilium aliud, ad ejus misericordiam totâ humilitate curramus.*

3. Dominium illud in peccatum intelligendum ratione subjectae materiae de dominio in fratricidium, à quo poterat omninò Cainus manum abstinere. Estius dicit, *tribui homini h. l. dominium in suas actiones,* quod libenter concedimus.

4. Latinus Interpres, à quo Pontificii decreto Concilii Tridentini prohibentur discedere, vertit in futuro, *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illi.* Ergò Cainus tùm temporis non habebat in potestate sua peccatum, sed habiturus erat.

Argum. 6. Alphonsus à Castro lib. 9. advers. haereses tit. Libertas haeresi. 2. libertatem arbitrii inter alia probat ex Psalm. 119. vers. 109. *Anima mea in manu*

manibus meis semper. Quid est, inquit, *animam meam esse in suis manibus? hoc est, in sua potestate esse, ut quod voluerit, faciat.*

Resp. 1. Lyranus in Comm. *Animam in manibus habere, in Scriptura significat in periculo esse Jud. 12. & 1. Reg. 19.* (Job. 13.) *Per hoc ergò quod dicitur hic, anima mea in manibus meis semper, intelligitur periculum animæ de lapsu ex carne aggravante continuè, propter quod homo indiget ad divinum auxilium implorandum recurrere.*

2. Lorinus ad h.l. sic commentatur: *Gabriel lect. 59. in can. colligit ex hoc loco, inesse nobis liberum arbitrium, ut sit animam esse in manibus nostris, esse in nostra potestate, ut quod placet, faciat &c. Verùm habere vel portare animam in manibus parœmialiter dicitur ad significandam periclitationem, & quod quis in omni opere, quod manus innuunt, præsens ac præ oculis habeat periculum mortis & recordetur novissimorum.*

Et paulò post. *Hieronymus Epist. 139. tradit, hunc communem esse sensum Græcorum Ecclesiasticorum Interpretum, ac si dicat David: quotidiè periclitor, & quasi in manibus meis sanguinem meum porto, & tamen legem tuam non obliviscor. Consentiunt ferè omnes, qui recipiunt lectionem nostram, in qua est pronomen primæ personæ.*

(Ergò hæc est communi Interpp. consensu recepta expositio.)

3. Jacobus Tirinus ad h.l. *Anima mea, id est, vita mea periclitatur quotidie, ac si eam in superficie manus meæ hostium direptioni expositam gestarem.*

Argum. 7. Sirac. 15. v. 14. *Deus reliquit hominem in manu consilii sui.* Conc. Colon. p. 35. Bellarmin. d. l. & alii passim.

Resp. 1. multi ex Pontificiis agnoscunt, *librum Siracidis non esse in canone*, ut ostendimus lib. 2. art. 1. cap. 1. sect. 2. th. 7.

2. Thomas 2. 2. q. 109. art. 8. ad 3. *Sicut Augustinus dicit in hypognosticon, verbum illud intelligitur de homine secundùm statum Naturæ integræ, quando nondum erat servus peccati.*

(Illud probat ἀνθρωπίνως. & ἀρχῆς Matth. 19. v. 4.)

3. Johannes Driedo lib. 2. de grat. & lib. arb. tract. 2. itidem agnoscit, Siracidem loqui de statu primi hominis ante lapsum. *Quod Pelagiani*, inquit, *asserunt ex Eccles. 15. verissimum quidem est. Nam Deus ab initio instituens genus humanum, talem fecit hominem & reliquit in manu consilii sui: nunc autem omnis homo nascitur natura, filius iræ, donec liberetur per gratiam Dei miserentis.*

4. Idem agnoscit Cornelius Jansenius in Comm. h. l.

5. Jacobus Tirinus in h. l. sic commentatur: *Deus ab initio constituit hominem, hoc est, creavit & plasmavit hominem. Hoc fateor & est verum. Sed non creavit peccatorem, vel hominem infectum peccatis, sed liberum ab omni peccato, ornatum gratiâ & justitiâ & tot aliis donis. Nec aliud optabat, quàm ut perpetuò maneret in isto felici statu tàm ipse quàm omnes posteri ipsius. Noluit tamen ad id cogere & violentè necessitare eum, qui ex Natura sua liber erat. Ergò reliquit illum in manu consilii sui & liberam Naturam permisit liberè agere, quicquid posset & vellet.*

(Ergò agitur in hoc dicto de homine ante lapsum.)

6. Bellarminus ipse agnoscit dictum Sirac. cap. 15. v. 14. agere de homine, qualis ab initio fuit creatus. Sic enim scribit lib. 4 de grat. & lib. arb. cap. 7. *Postremò addantur testimonia, quæ probant, primum hominem ante lapsum præditum fuisse libero arbitrio, quale est illud Eccl. 15. Deus creavit hominem & reliquit eum in manu consilii sui.*

7. Josephus Angles in Floribus in 2. sent. dist. 24. & 25. q. unic. differ. 4. de subjecto lib. arb. *In statu innocentiæ habuit homo liberum arbitrium. De fide est & expressè habetur Eccl. 15. Deus ab initio &c.*

(Urget quidem Bellarm. verba sequentia, *quæ ad omnes pertinere* dicit. At non poterit dicere, eandem esse rationem primi status in integritate & status corruptionis, ac vires utrobique esse easdem. inde Jansenius in Comm. illius loci, agnoscit, *hominem quidem ante lapsum habuisse pleniorem potestatem ad bonum, quàm post lapsum habeat: Scripturam tamen sæpe de ejus voluntate sic loqui, quasi in eo situm sit bene & velle & facere, tùm quod respiciat ad eam voluntatis potestatem, quam in creatione accepit à Deo, dissimulando illud, quòd peccato facta est, tùm quòd ex creatione sua adhuc habeat, ut tamen velle & facere possit, etsi non per se, hoc est, ex his, quæ in se habet, sicut tunc &c.* Ex quo apparet, in homine, qualis est post peccatum, non reperiri tale liberum arbitrium, quale hîc describitur; etsi ab eo exigantur ea, quorum debitor est vi primæ originis suæ. Quod Jansenius addit *de potentia, quam homo post lapsum adhuc habere meminit*, verum est *de bono civili, non autem supernaturali, nisi intelligatur de potentia passiva*, quòd homo sit subjectum *divinæ* divinæ gratiæ, per quam potest bene velle.)

8. Thomas part. 1. q. 22. art. 2. ad 4. *In hoc quod dicitur Deus hominem sibi reliquisse, non excluditur homo à divina providentia, sed ostenditur, quòd non ei præfigitur virtus operativa determinata ad unum, sicut rebus naturalibus, quæ aguntur tantùm quasi ab altero directa in finem, non autem seipsa agunt quasi dirigentia in finem, ut creaturæ rationales per liberum arbitrium, quo consiliantur & eligunt.*

(Si nihil aliud per hanc phrasin intelligatur *dereliquit eum in manu consilii*, quàm *libertas in subjecto*, ut loquuntur, facilè concedimus, etiam de homine post lapsum hoc posse dici.)

9. Estius in 1. sent. dist. 40. sect. 10. ad 2. *Reliquit Deus hominem in manu consilii sui non eum removendo à sua providentia, sed quia, non ei præfixit operativam facultatem ad unum aliquid determinatam, sicut brutis & aliis rebus naturalibus, verùm indito ei libero arbitrio dedit ei potestatem deliberandi de agendis & eligendi quæ vellet.*

(In rebus scilicet civilibus & externis, non autem in spiritualibus.)

10. Si ex hoc loco inferri posset, hominem libero arbitrio in spiritualibus esse præditum, sequeretur, *in hominis non renati potestate esse totam legem implere.* Consequens Pontificii non admittunt. Ergò nec antecedens statuere debent.

Argum.

Argum. 8. Sirac. 31. v. 11. *Qui potuit transgredi & non est transgressus, & facere mala & non fecit?*

Ex hoc loco Bailius in Catech. Controv. tract. 4. q. 5. liberum arbitrium probat & conqueritur, *punctum interrogationis ab Hæreticis esse additum, ut loci illius sensum obscurarent.*

Resp. Punctum interrogationis additur in omnibus Codicibus Græcis, ac Hispanicis quidem & Antverpiensibus Regiis expositum.

Eodem modo legit Cornelius Jansenius in Concord. & addit, *significari tamen esse, quia aliqui* [illegible] *laudantur, hoc est,* [illegible] *id est, multos esse* [illegible] *peccandi, ut sunt quibus adsunt* [illegible] *peccent abutendo eis.* Et tandem concludit: *De his patet,* [illegible] *potuit transgredi & facere mala, non potissimum* [illegible] *dictum esse propter potestatem liberi arbitrii, quod ad bonum & malum liberum est, sed propter potentiam & vires peccandi* [illegible]

(In textu Græco Siracidis cap. 17. v. 13. al. 16. extat evidens locus, quòd homo post lapsum non habeat liberum arbitrium in spiritualibus. [illegible] *Omnis homo à juventute ad mala scilicet propensus est, & non valuerunt corda sua pro lapideis facere carnea.*)

Argum. 9. Luc. 2. v. 14. *canunt Angeli: Pax hominibus bonæ voluntatis. Ergò homo habet liberum arbitrium ad bonum.* Anglo-Remensium annot. ad h. l.

Resp. 1. Cornelius Jansenius in Concord. Evang. cap. 8. p. 60. sic scribit: *Cùm apud Græcos non interveniat conjunctio ET inter has duas partes, Pax in terra, in hominibus bona voluntas vel beneplacitum, sicut intercedit inter illas, Gloria in altissimis Deo & in terra pax; apparet convenientissimè duos illos nominativos pax & bona voluntas conjungi per appositionem, ut iste sit sensus: In terra pax, id est, bona voluntas Dei erga homines. Nihil enim aliud est pax Dei cum hominibus, quàm beneplacitum illius erga eos, quibus priùs offensus erat. Itaque* [illegible] *non potest intelligi, ut significetur pax promitti hominibus habentibus bonam voluntatem, hoc est, benè vivendi propositum bonum, sed ut habeat nostra* [illegible] *sensum Græcæ lectionis, genitivus bonæ voluntatis construi debet cum nominativo pax, & accipi pro bona Dei erga nos voluntate.*

2. Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 11. §. Hoc etiam &c. præfert *textum Græcum*, argumento eo, quòd [illegible] *non est bona voluntas hominis, sed bona voluntas Dei erga homines.*

3. Maldonatus ad h. l. sic commentatur: *Putant* (quidam veterum ac recentiorum) *bonæ voluntatis homines appellari, qui bonam habent voluntatem & ad recipiendam divinam misericordiam & pacem illam, quæ annunciabatur, propensam, quales illi Pastores erant, quibuscum Angeli loquebantur &c. Sed* [illegible] *non hominum, sed Dei erga homines bonam voluntatem significat. Itaq; sensus est: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, id est, iis, quos Deus amavit, qui Deo placuerunt, quos bonâ Deus prosecutus est voluntate. Quibus verbis prædestinati designantur, non quòd non omnibus hominibus Christus*

stus puerum amaverit &c. sed quòd ejus pax atq; redemtio non omnibus, sed solis prædestinatis, qui eam recipere voluerunt, profutura esse. Porrò ergò significatur, non hominum meritis, sed solâ Dei misericordiâ atq; liberalitate, & ut ipso prædestinationis verbo utar, εὐδοκίᾳ beneplacito bona inter Deum & homines reconciliatam esse pacem.

4. Lorinus in Comm. 2. Petr. 1. v. 17. *Qui in doxologia Angelica legunt, hominibus bona voluntas, ut Græci Expositores, Theophylactus & Euthymius. Item Eusebius 4. demonstrat. cap. 10. Nazianzenus orat. de pasch. Epiphanius hæres. 30. Basilius orat. de nativ. Athanasius de pass. & cruce, Nyssenus orat. de nativ. Andreas Hierosolymitanus orat. de laudib. B. Virginis, Nicephorus lib. 1. Hist. cap. 12. & qui Græcè scripsit, Clemens Romanus, Syriaci Codd. interpretantur, hominibus bona voluntas, hoc est, pax, quæ est bona voluntas erga illos, nempe Patris dantis Filium & nos sibi per eum reconciliantis.*

5. Cornelius à Lapide in Comm. 2. Petr. 1. v. 17. *Hominibus bonæ voluntatis, erga quos scil. Deus per Christum suam εὐδοκίαν, hoc est, beneplacitum, summumq; amorem exhibere decrevit, donando eis suam gratiam, amicitiam, gloriam, hæreditatem & felicitatem æternam. Unde Syrus, Nyssenus, Theophylactus & Euthymius pro εὐδοκίας, id est, bonæ voluntatis legunt εὐδοκία, hoc est, bona voluntas, sicq; hymnum faciunt trimembrem. Gloria in altissimis Deo, in terra pax, hominibus sit bona voluntas, hoc est, benevolentia Dei, ut scil. per Christum jam natum eos salvet & in filios sibi adoptet. Sic Eph. 1. v. 9. & alibi homines bonæ voluntatis vocantur filii dilectionis, h. e. filii voliti, electi & dilecti à Deo.*

6. Jacobus Tyrinus Jesuita in Comm. h. l. Pax, id est, prosperitas, felicitas, omne bonum, hominibus bonæ voluntatis, id est, hominibus, quibus bene vult Deus. Nam Græcum εὐδοκία, sicut & Hebræum Razon in Scripturis soli Deo tribuitur, & significat Dei beneplacentiam seu benevolentiam erga homines, q. d. Jam pax erit certa hominibus, quos tam bonâ voluntate, tantaq; benevolentiâ prosequitur Deus, ut Salvatorem eis dederit, qui pacem inter ipsos & Deum componet & omne bonum illis afferet. Itaque hic homines bonæ voluntatis Eph. 1. v. 9. vocantur filii dilectionis, id est, filii dilecti à Deo. Ita Nyssenus, Theophylactus, Euthymius & alii.

Argum. 10. Luc. 10. v. 30. *Viator à latronibus spoliatus semivivus relinquitur. Viator ille est typus humani generis à Diabolo sauciati & spoliati. Hominem ergò relictum esse semivivum significat liberum arbitrium non esse extinctum.* Salmero. tom. 9. tract. 16. in Comm. hujus parabolæ.

Resp. 1. Bellarminus nos docet lib. 3. de verbo Dei cap. 3. *ex solo sensu literali duci posse firma argumenta. Literalis sensus is est, quem autor intendit,* docente Thoma part. 1. q. 1. art. 2. At *Christus autor hujus dicti intendit docere, quis sit habendus proximus,* fatentibus Cajetano, Jansenio, Maldonato in h. l. Ergò alter ille, quo hæc parabola ad lapsum, & reparationem generis humani applicatur, est allegoricus.

2. Lyranus ad h. l. *Sublata est vita gratiæ, manente vitâ Naturæ.*

Rectus.

(R... certissimè, non quoad vitam spiritualem ac vires ad eam inchoandam necessarias attinet, hominem non semivivum, sed planè *mortuum* Scriptura pronunciat. Johan. 5. vers. 25. Eph. 2. v. 5.)

3. Maldonatus ad h. l. sic annotat: *Admonitus esse lector debet id, quod sæpe monui, non omnes hujusmodi Parabolæ partes subtiliter esse explorandas, sed ex fine parabolæ colligendum esse, quæ sint ejus partes necessariæ, quæ verò ut supplementa aut ornamenta narrationis adhibeantur &c. Quod dicitur, semimortuum esse relictum, nihil aliud significat, quàm eum in statu maximè miserabili esse relictum. Nam incredibilius est, ut semimortuum esse, miserabilius est, quàm si fuisset mortuus, quò magis miseriam sentiebat suam.*

4. Cornelius Jansenius in cap. 81. Concord. Evang. *Multis nominibus Dominus hunc notat miseratione dignum, nempe quia homo, quia omnibus exutus, quia graviter vulneratus, quia mox periturus, quia ab omnibus desertus, postremò quia sibi succurrere non valebat.*

(Ergò contrarium potiùs ex hoc loco colligitur.)

Argum. II. Alphonsus de Castro lib. 9. adv. hæres. tit. Libertas hæres. 1. pro astruenda arbitrii in spiritualibus libertate urget locum Joh. 1. v. 12. *Dedit illis potestatem filios Dei fieri. Hæc potestas,* inquit, *non solis justis data est, quoniam hi cùm justi sint, jam in filiorum numerum redacti sunt, quare non erat opus eis novâ potestate, quâ fierent filii Dei, cùm jam essent. Peccatoribus ergò hæc potestas est collata &c. quoniam si juxta vires suas se ad gratiam suscipiendam præparaverint, Deus non subtrahet se ab illis, quin eis dabit gratiam, per quam in filiorum adoptionem recipiantur.*

Resp. 1. Salmero tom. 2. tract. 24. postquam itidem h. l. pro stabiliendo libero arbitrio adduxisset, subjungit: *Quia verbum Græcum ἐξουσία, quo utitur Evangelista, non tantùm potestatem, sed & dignitatem & excellentiam sive autoritatem denotat, idcircò quidam alii hunc locum sic intelligunt: Dedit eis hanc excellentiam, ut sint & fiant filii Dei, non postquam receperunt, sed eo ipso, quo recipiunt Christum prædicatione propositum.*

(Ergò non insistit argumento ex hoc loco deducto.)

2. Cornelius Jansenius in Concord. Evang. cap. 2. adductis & repudiatis aliorum expositionibus (inter quas etiam ea est, quæ vim liberi arbitrii hic commendari statuit) suam tandem subjungit, eamdemq; verissimam: *Dictio ἐξουσία,* inquit, *non significat solùm potestatem vel facultatem alicujus rei faciendæ vel acquirendæ, sed etiam autoritatem, dignitatem & jus. Deinde verbum γίνεσθαι non tantùm per fieri, sed & per esse verti potest, ut jam hic sit sensus: dedit eis eam autoritatem, jus & dignitatem, ut sint filii Dei. Atq; hoc modo accepisse Christum dictionem ἐξουσία patet cùm ex aliis, tum ex his maximè verbis. Cùm potestatem ipsius domini & servi naturam filio credideris, & adoptionem ac gratiam per potestatem hanc intellexeris, tutissimè postea invenies: ex Deo nati sunt &c.*

Et postea. *Sensus est nostræ literæ. Dedit eis hanc excellentiam & dignitatem, ut fiant filii Dei, non quidem postquam eum receperunt, sed eo ipso, quod eum recipiunt.*

Itaq;

Itaq; etiam secundum hunc sensum nihil ex his verbis, ad liberi arbitrii potestatem, colligere licet de libero arbitrio.

3. Cajetanus existimat, *Evangelistam hic loqui non de affiliatione, quam consequimur per fidem & Baptisma, sed de gloriosa adoptione filiorum Dei, quæ erit in novissima corporum resurrectione, de qua Paulus loquitur Rom. 8.*

Idem tamen in Jentaculo suo quinto etiam ostendit, quomodo de priori adoptione filiorum Dei accipi possit, nempe *ut intelligamus, iis qui recipiunt & credunt, dari potestatem, non quâ postea fiunt filii Dei, sed quâ eo ipso tempore, vel momento, quo credunt, filii Dei. Fides enim ex se non potest nos filios Dei facere, sed ex gratuito Dei dono habet hanc potestatem, ut mox filios Dei faciat: proinde credentibus data dicitur potestas, quâ fiant & fiendo sint filii Dei.*

4. Toletus ad h. l. sic annotat: *Chrysostomus homil. 9. in Joh. asserit, dictum esse, dedit eis potestatem filios Dei fieri, ut significetur motus liberi arbitrii, sic enim homo adultus fit Dei filius, ut libero arbitrio concurrat ad credendum, ut fiat filius Dei. At hic verbis Evangelistæ minus congruum est. Potestas enim arbitrii præcedit arbitrium, at hic dicitur potestas hæc dari, ut fiat filius Dei, cùm dicendum foret, posuit in potestate eorum fieri filios Dei.*

5. Estius ad h. l. sic annotat: *Græcè non est δύναμις, sed ἐξουσία, quod potestatem cum autoritate significat & dignitatem quandam. Itaq; h. l. non videtur significari potestas quæpiam ab actu remota, quasi potestatem quidem acceperint, ut fiant filii Dei, nondum tamen facti sint, sed potius quòd à Deo acceperint dignitatem illam, ut sint filii Dei. Cum enim dicit eos ex Deo natos esse, ut sequitur; consequens est jam esse filios Dei &, non tantum esse posse.*

6. Jacobus Tirinus Jes. in Comm. h. l. postquam dixisset, *Chrysostomum, Theophylactum & Euthymium* ἐξουσίαν *vertere per potestatem & inde probare vim liberi arbitrii*, subjungit: *Posset alioquin etiam verti, dignitatem & præeminentiam, quâ participativè fiant etiam ipsi filii Dei, nempe adoptivi, si credant in nomine ejus.*

Argum. 12. 1. Cor. 3. v. 9. *Dei sumus cooperarii. Ergò in actu conversionis Deo cooperamur.* Beilius in Catech. controv. & alii.

Resp. 1. Estius in Comm. sic exponit: *Respicit Apostolus quod dixerat, eum qui plantat & qui rigat unum esse: quandoquidem, inquit, cooperatores sunt Dei ad unum eundemq; scopum, id est, fructum Evangelii; quâ in re tanquam ministri Deo velut agri colendi Domino, qui solus incrementum dare potest, subserviunt.*

(Ergò Apostolus non agit de nostra ad Deum conversione, sed de opere ministerii.)

2. Idem ibid. rectè monet, *nostram cooperationem respectu Dei, non esse talem, qualis est cooperatio Dei respectu nostri, quia tota nostra cooperatio etiam ipsius Dei operatio est, facientis ut faciamus.*

(Hoc sensu non multum pugnabimus, si quis συνεργὸς Dei nos dicat in opere salutis nostræ.)

3. Cornelius à Lapide, & Benedictus Justinianus itidem agnoscunt, *hic propriè non agi de opera, quam quisq; Christianus ponit in sua ipsius salute promovenda, sed de opera Ministeriali Doctorum Ecclesiæ, quam in ædificatione auditorum*

rum ponunt, ut ex toto contextu manifestum.

(Quicquid sit, si vel maximè ad operam cujusque verè pii hoc transferatur, concedendum tamen erit, de sententis sermonem esse.)

Argum. 12. 1. Cor. 15. v. 10. *Plus omnibus laboravi, non ego, sed gratia Dei mecum. Ergò liberum arbitrium gratiæ cooperatur.*

Resp. 1. Erasmus in annot. ad h. l. sic scribit.: *Corrigit Paulus quod modò dixerat, se plus omnibus laborasse: imò,* inquit, *non ego is sum, qui hoc feci, sed gratia potiùs Dei, quæ mihi adfuit, ut intelligamus, totum hoc Deo acceptum ferri.*

2. Ambrosius Catharinus legit, *ἡ εἰς ἐμὲ, quæ in me collata est.*

3. Estius exponit, *abundantiùs omnibus laboravi in gratia muneris Apostolici.*

(Ergò non agitur de cura, quam quivis Christianus de sua salute agit, sed de laboribus in Ministerio Ecclesiastico.)

4. Benedictus Justinianus in paraphrasi. *Divinæ gratiæ vi atq; efficacitate plus cæteris omnibus laboravi, aut, ut veriùs dicam, non ego quidem, (nam quid aut quantulum hac meâ tenuitate efficere possem?) sed gratia Dei, quæ mecum est.* in comm. refellit eos, qui *omnem boni efficientiam divinæ gratiæ adeò tribuunt, ut nobis oscitantibus, aut etiam dormientibus, nedum nihil agentibus justificationem, cæteraq; omnia bona divinitus tribui mentiuntur, eam porrò esse divinæ gratiæ vim atq; efficacitatem, ut ei liberum arbitrium reluctari, refragarig; non queat.*

(Atqui alia quæstio est, an liberum arbitrium ex se & suis viribus possit gratiæ cooperari, quod negamus; alia verò an possit ei reluctari, quod concedimus.)

Argum. 13. Apoc. 3. v. 20. *Ecce sto ad ostium & pulso. Si quis audierit vocem meam & aperuerit januam, intrabo ad illum. Ergò in hominis potestate est pulsanti Deo cordis januam aperire.* Blasius de Viegas in h. l.

Resp. Ludovicus de Ponte in locum parallelum Cant. 5. v. 2. *Vox dilecti mei pulsantis, Aperi mihi soror* &c. Sic commentatur. lib. 8. in Cant. Cant. exhortat. 8. *Advertere oportet, vocem dilecti, aperi mihi, bifariam sumi posse juxta duplicem modum auxilii & vocationis, quam Theologi vocant efficacem vel sufficientem. Post illam semper sequitur consensus & effectus. Post hanc non semper, etsi vires præbeat, rationesq; adducat sufficientes, ut quis, si velit, consensum præstet. Priori modo vox illa, Aperi, accipienda est per modum imperii efficacis, ad modum, quo Christus Dominus homini surdo & muto dixit, Ephatah, quod est adaperire, & statim apertæ sunt aures ejus Marc. 7. v. 34. Cùm autem Dominus per miracula sua totum hominem foris & intus sanare consueverit, efficacitas illius vocis erga corpus indicabat efficacitatem vocis æternæ erga animam, cui etiam dixit adaperire ad audiendum & loquendum quæ tibi jubeo, virtute cujus* (nota) *statim anima, etsi liberè, voci Domini obœdivit & implere jussa decrevit. Efficacia autem hujus vocis ostenditur, cùm Christus Dominus tres mortuos unicâ voce suscitavit, dicens: Puella vel adolescens surge &c. Mortuus erat Matthæus, cùm ei dixit: Sequere me, & hac unicâ voce ei largitus est vitam, quia mox gaudens consensum præstitit. Vix etiam Saulo dixit,*

Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris, cùm aperuit ostium cordis, dicens, Domine quid vis me facere. Sic igitur cùm Deus efficaciter peccatori inquit: Aperi mihi, mox aperit ostium cordis. Ita enim vox illa sonat in corde ipsius ut sine mora velit aperire. Unde ita homo aperit januam, quòd ipse Deus dicatur etiam aperire, quoniam homo non nisi per auxilium gratiæ à Deo proveniens aperit, sicut D. Lucas insinuavit loquens de muliere Lydia nomine. Act. 16. v. 14. Cujus Deus, inquit, aperuit cor intendere iis, quæ dicebantur à Paulo.

(Ergò homo ostium cordis aperit non naturalibus liberi arbitrii viribus, sed novis per gratiam prævenientem & excitantem donatis viribus, sicut resuscitati ex morte naturali non suis, sed novis in resuscitatione datis viribus resurgunt.)

Posteriori autem modo vox illa, Aperi, dirigitur ad animam per modum exhortationis, suadens quidem apertionem, rationesq; sufficientes & de se valde efficaces adducens, ut consentire velit, quibus tamen multoties resistit vel obœdire pigrescit & differt. Et ideò Dominus in Apoc. dixit: Si quis mihi aperuerit: insinuans aliquos id nolle.

(Postquam homo novas vires accepit, ipsum & velle & nolle assentire posse concedimus, sed suis naturalibus viribus non potest nisi nolle.)

Argum. 14. *Impossibilitas benè operandi non consistit cum libero arbitrio, sed hæc duo se mutuò excludunt.*

Resp. 1. Bernh. lib. de gratia & lib. arbitr. sic disserit: *Nemo putet ideò dictum liberum arbitrium, quòd æquâ inter bonum ac malum facultate versetur, cùm cadere quidem per se potuerit, non autem resurgere, nisi per Domini Spiritum: alioquin nec Deus, nec Angeli sancti, qui ita sunt boni, ut non possint esse & mali; nec prævaricatores Angeli, cùm ita sint mali, ut jam non valeant esse boni, liberi arbitrii esse dicerentur; sed & nos post resurrectionem amissuri sumus, quando utiq; inseparabiliter alii bonis, alii malis admixti fuerimus. Cæterùm, nec Deus caret libero arbitrio, nec Diabolus, quoniam quòd ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas: quòdq; is non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas* ac voluntaria obstinatio.

Idem ibid. *Humanæ voluntatis consensus sponte devolutus in malum, in malo nihilominus tàm liberum, quàm spontaneum constituit, suâ utiq; voluntate ductum, non aliunde coactum, ut malus sit. Et sicut cœlestis Angelus aut etiam DEUS ipse permanet liberè bonus propriâ videlicet voluntate, non aliquâ extrinseca necessitate: sic profectò Diabolus æquè liberè in malum & corruit & persistit, suo utique voluntario nutu, non alieno impulsu. Manet ergò libertas voluntatis, ubi etiam sit captivitas mentis, tàm plena quidem in malis, quàm & in bonis: sed in bonis ordinatior.*

Et postea. *Quid ergò? Fortè dissoluta est tota superior assertio de libertate voluntatis, quia nimirum inventa est cogi potuisse voluntas? Est planè, sed si cogi ab alio potuit, quàm seipsa. Quòd si seipsa*

sa seipsa cogit, compulsa & compellens, ubi amittere, ibi & recipere visa est voluntatem.

Idem serm. 81. in Cant. *Homo interveniente peccato patitur quandam vim & ipse: sed à voluntate, non à Natura, ut ne sic quidem ingenitâ libertate privetur. Quod enim voluntarium & liberum, & quidem peccato factum est, ut corpus, quod corrumpitur, aggravet animam, sed amore, non mole. Nam quod surgere animus per se jam non potest, qui per se cadere potuit, voluntas in causa est, quæ corrupti corporis viciato ac vitioso amore languescens & jacens, amorem pariter justitiæ non admittit. Ita nescio quo pravo & miro modo ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata necessitatem facit; ut nec necessitas, cùm voluntaria sit, excusare valeat voluntatem; nec voluntas, cùm sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria. Est favorabilis vis quædam premendo blandiens & blandiendo premens, unde sese rea voluntas, ubi semel peccato consenserit, nec excutere jam per se, nec tamen excusare ullatenus de ratione queat. Unde querula illa vox veluti gementis sub onere necessitatis hujus. Domine,* inquit, *vim patior, responde pro me. Sed rursum sciens, quòd non justè causaretur adversus Dominum, cùm voluntas sua ipsius potiùs in causa foret, attende quid secutus intulerit. Quid dicam? aut quid respondebit mihi, cùm ipse fecerim. Premebatur jugo, non alio tamen quàm voluntariæ cujusdam servitutis, & erat pro servitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est, quæ se, cùm esset libera, servam fecit peccati, peccato assentiendo voluntas nihilominus est, quæ se sub peccato tenet, voluntariè serviendo.*

Et post pauca. *Anima miro quodam & malo modo sub hac voluntaria quadam ac male libera necessitate & ancilla tenetur & libera: ancilla propter necessitatem, libera propter voluntatem: & quod magis mirum, magisque miserum est, eo rea, quo libera, eoque ancilla, quo rea: ac per hoc eo ancilla, quo libera.*

2. Bonaventura in 2. sent. dist. 25. q. 8. *Cùm duplex sit necessitas, coactionis & immutabilitatis, necessitas coactionis repugnat libertati arbitrii, necessitas verò immutabilitatis non item.*

3. Salmero tom. 9. tract. 56. p. 439. *Stat liberum arbitrium cum necessitate benè operandi vel malè faciendi, &, ut sic dicam, cum impossibilitate. Nam in Angelis & beatis tanta dignitas liberi arbitrii non abest, sed cum necessitate benè operandi & cum impossibilitate malè faciendi conjuncta. Cacodæmones damnatique omnes liberum arbitrium, quod naturale est ac proinde amitti nequit, habent, sed cum impossibilitate benè faciendi & cum necessitate malè operandi annexum.*

4. Johannes Antonius Delphinus de salutari progressu lib. 4. de libero arbitrio capite: Quarum rerum sit liberum arbitrium. *Dupliciter considerari potest liberum arbitrium. Primo quidem, ut liberum est: deinde, ut deliberans. At illud sanè, ut liberum est, non solùm potest contingentium esse; verùm quoque necessariorum; id quod planè videre est in DEO, in CHRISTO, in Angelis atque in beatis hominibus. Cùm sit*

enim duplex necessitas, una coactionis, altera immutabilitatis, necessitas coactionis omninò repugnat libero arbitrio, sed ea, quæ immutabilitatis est, nequaquam.

Et postea. *Haud enim liberum arbitrium eo dicitur, quia sic istud non velit, aut nolit, ut oppositum queat velle: sed quoniam ad imperium sui, quod expetit, illud etiam vult ac prosequitur, quandoquidem sic vult aliquid, ut id velit te velle, aut quoniam pro libito suo id expetit, proindeque in actu volendi seipsum movet, sibiq; ipsum dominatur, atq; idcirco liberum dicitur, quamvis ad illud etiam ordinetur immutabiliter.*

Et paulò pòst. *Actus liberi arbitrii deliberantis, quanquam potest esse circa necessarium objectum, semper tamen formaliter est contingens. Actus verò liberi arbitrii, ut liberum est, non solum potest esse circa necessarium objectum, sed ipse quoq; in se formaliter est necessarius.*

5. Franciscus Cumelius in Disput. de volunt. hominis cap. de lib. arbit. *Non est de ratione liberi arbitrii posse velle bonum & malum, aut posse nunc velle unum & postea mutare illud & nolle: sed satis est, si quis habeat diversarum rerum, quod electio fiat cum pleno & perfectæ rationis judicio inter eas.*

6. Bellarminus lib. 3. de grat. & lib. arb. cap. 16. rectè disputat, *in Deo dari liberum arbitrium & quidem plenissimè ac perfectissimè.*

(Atqui Deus non potest non velle bonum, ac proinde necessariò & immutabiliter vult bonum. Ergò non omnis necessitas pugnat cum arbitrii libertate.)

7. Idem Bellarminus lib. 5. de grat. & lib. arb. cap. 14. §. Itaque &c. *Ista Propositio Calvini, Dæmones semper necessariò malè agunt, in aliquo sensu falsa est, in aliquo vera. Verùm siquidem est in genere, eos non posse nisi malè agere; falsum tamen est in particulari, omnia mala, quæ faciunt, illos necessariò facere, possent enim multa non facere, quæ faciunt; & ideò non necessitate, sed voluntate peccata committunt.*

(At, quando dicimus, peccatum esse homini nondum renato necessarium, nihil aliud volumus, quàm hoc, quod infideles necessariò malè agunt; non tamen negamus, quod quoad speciales & particulares quasdam actiones omninò sint liberi etiam à necessitate specificationis, non secus ac Diaboli.)

8. Idem lib. 2. de grat. & lib. arbitr. cap. 8. ut suam sententiam à Pelagianæ hæreseos suspicione liberet, scribit. *Pelagium statuisse, hominem omnia & singula peccata posse vitare; Pontificios autem dicere; non posse omnia, sed aliqua vitari ab homine, libero arbitrio rectè utente.*

(At peccatum illud, quod vitari nequit, est nihilominùs verum peccatum. Ergò consequentia illa est nulla. Si peccatum necessarium est, peccatum non erit.)

9. Tapperus Decan. Lovan. art. 7. statim initio: *Necessitari voluntatem à Deo, qui autor est Naturæ, quamvis cogi ab eo non possit, nihil vetat: nam tunc auferres illi libertatem in tali actione; monendo eam seu brutam pecudem, quod nunquam facit lege communi.*

(Si

(Si potest voluntas à Deo autore Naturæ necessitari, utique necessitas immutabilitatis non pugnat cum arbitrii libertate.)

10. Michaël Baius de lib. arbitr. cap. 4. *Voluntas duobus modis libera. Uno, cùm habet in sua potestate, ut quod vult, etiã possit nolle, aut contrà: altero, quia in eis, quæ vult aut facit, nulli servituti est obnoxia. Servitutem constituit aut involuntaria necessitas: aut noxia & insipiens animi propensio.*

11. Suarez Metaph. Disp. 19. sect. 2. art. 9. *liberum* docet *ita opponi necessario, ut totidem modis utrumque dicatur. Dici ergò actionem liberam, quæ coacta non sit, hoc genus libertatis non excludere omnem necessitatem.*

12. Estius 2. sent. dist. 24. sect. 5. *Non est de ratione liberi arbitrii posse benè agere, quod patet in Dæmonibus & hominibus damnatis.*

13. Vasquez in part. 3 tom. 1. Disp. 61. cap. 6. docet, *unionem hypostaticam tollere & impedire omninò potentiam peccandi in Natura humana, imò etiam tollere libertatem peccandi.*

(Utique ergò impossibilitas malè operandi consistit cum libero arbitrio, proinde etiam impossibilitas benè operandi consistit cum libero arbitrio.)

14. Denique *si nullum necessarium est peccatum*, ut supponit argumentum Pontificium, consequens fuerit, Dæmonum nullum esse peccatum, quia illi necessariò malum faciunt, hoc est, ita faciunt malum, ut non possint facere bonum. Item, si nullum est peccatum, nisi quod voluntarium, penitus negabitur peccatum originis. Atqui Pontificii nobiscum agnoscunt, dari peccatum originis.

Argum. 15. *Si non datur liberum arbitrium, frustraneæ erunt admonitiones, correptiones, exhortationes &c.*

Resp. ad hanc objectionem idem responderi potest, quod Pontificii, qui post Thomam Aquinatem *necessarias esse prædeterminationes divinas, ut voluntas determinetur*, asserunt aliis Pontificiis, qui eas negant, respondent.

Franciscus Sylvius Professor Duacenus in Explicat. doctrinæ S. Thomæ de motione primi motoris part. 4. art. 3. *Petes, si necessaria est, prædeterminatio, quare peccator, qui fraternè corripitur, non potest se excusare, dicens: se non accepisse prædeterminationem, quæ ipsi est necessaria, nec tamen est in ejus potestate; & consequenter quomodo non tolluntur consilia, præcepta & correptiones fraternæ? Inania sunt hæc. Similiter enim potes petere, si necessaria est gratia, quare peccator non excusabit se, dicens: Rectè corriperer, si eam mihi possem dare vel sumere ipse, nec facerem, vel si dante illo accipere noluissem. Nunc autem cùm voluntas præparetur à Domino, cùm nisi eo dante non accipiatur, quid me corripis, si præcepta non impleo, si sanis consiliis non acquiesco, cùm hanc gratiam non acceperim? Verùm quemadmodum similibus Pelagianorum ratiocinationibus respondet. Augustinus lib. de corrept. & gratia per plura capita, correptionem tunc salubrem esse, & ideo corripiendum esse peccatorem, ut strepitu correptionis forinsecus insonante atq; flagel-*

flagellante, Deus in illo intrinsecus occultâ operatione operetur & velle: sic nos dicere possumus, admonendos esse peccatores, consulendum & precipiendum esse bonum, quia peccator quisq; à peccando potest resilire & bona agere, quamvis hec non possit nisi operetur Deus in illo velle & perficere. Petes secundò, si Deus semper predeterminat, ergò ipse est qui totum facit. Ut quid ergò nobis predicatur aut precipitur bonum agere, si hoc non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis? Similem objectionem videbis apud S. Augustinum lib. de corrept. & grat. cap. 2. ad quam ex illo sic respondetur, homines à Deo aguntur, ut agant, non ut ipsi nihil agant, & ad hoc eis ostenditur, quid agere debeant, ut quando id agunt, sicut agendum est &c. accepisse se gaudeant: quando autem non agunt, orent, ut quod nondum habent, accipiant. Sed preterea advertendum est, quòd opus bonum non fit partim à gratia, partim à libero arbitrio, sed totum à singulis opere individuo peragitur, ut dicit Bernhardus in fine lib. de grat. & lib. arbit. & similiter dicendum de omni re. Illa enim fit tota à Deo & tota à causa secunda. Hæc ille, quibus argumentum aliorum Pontificiorum diluit.

Argum. 16. *Patres sæpiùs confirmant vires liberi arbitrii.*

Resp. 1. Toletus in cap. 6. Joh. annot. 20. *Chrysostomus & Euthymius respondent, Deum dare, ut credant iis, qui aliquâ preparatione se faciunt dignos, ut hoc eis à Patre detur &c. Eadem est doctrina Christi. Est autem hec doctrina, non istorum tantùm, sed aliorum Doctorum maximè Grecorum, qui libero arbitrio humano multùm tribuebant, nondum Pelagianâ tùm heresi grassante, maximè Chrysostomi temporibus.*

2. Idem Toletus in Comm. cap. 9. Rom addit *Photium & Ambrosium, quòd ipsi quoq; magnificentiùs, quàm par est, de libero arbitrio fuerint locuti.*

3. Maldonatus in cap. 6. Joh. *Etiam Theophylactus, Euthymius,* (Chrysostomi discipuli) *Arnobius ita loquuntur, ac si homo, antequam per gratiam ad gratiam trahatur, possit gratiam mereri, sed hæc eorum doctrina nimis affinis est heresi Pelagianorum. Caveat lector, si Chrysostomum in hunc locum legit, ne in heresin Pelagianorum incidat.*

4. Idem Maldonatus in cap. 2. Luc. v. 15. *Ambrosius his verbis* (Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis) *significari dicit, pacem non debiti esse, sed meriti, quasi pax non quibusvis hominibus, sed bonâ eam voluntate merentibus promittatur. Quod à summo licet profectum autore, imitari lectorem nolim.*

5. Sixtus Senensis in præfat. lib. 5. Biblioth. *Chrysostomus impetu dicendi cum Manichæis, qui fati necessitatem defendebant, Naturæ vires plus æquo extollit.*

Id. lib. ejusd. annot. 101. & lib. 6. annot. 184. & 201. annot. lib. 5. varios recenset locos, in quibus Chrysostomus suspectus est, & postquam eos utcunque excusavit ad extremum subjungit: *Dicendum est, sicut etiam Anianus in prefatione commentariorum Chrysostomi in Mattheum annotavit, Chrysostomum interdum Nature nostre vires plus æquo extulisse, ex contentione disceptandi cum Manichæis & Gentilibus, qui hominem asserebant vel Natura malum, vel fati violentia ad peccandum compelli.*

6. Pe-

6. Pererius in Comm. Rom. 9. v. 33. *Doctrina Theodoreti, Oecumenii & Hieronymi contraria videtur iis, quæ in hoc loco disputat Apostolus: Sententia Augustini doctrinæ Pauli est convenientior.*

7. Duræus contra Witakerum f. 131. de Augustino scribit, quòd *nemo acrius liberum arbitrium negantes oppugnaverit:* ac Campianus rat. 5. hoc habet: *Qui captivam hominis voluntatem invexerunt, eruntne placabiles Augustino, qui de libero arbitrio tres libros exaravit?*

Sed contrà Sixtus Senensis in præfat. libr. 5. Biblioth. Sanctæ de Augustino sic scribit: *Dum toto Spiritus & verborum ardore pro defensione divinæ gratiæ pugnat adversus Pelagianos, liberum arbitrium cum injuria divinæ gratiæ extollentes, in alteram quasi foveam delabi videtur, minusq; interdum tribuere quàm par sit liberæ hominis voluntati.*

Albertus Pighius lib. 2. de lib. arbitr. cap. 3. *Unus ferè Augustinus (ob ferventem tum disputationem Pelagii & Cœlestii, qui tantum tribuebant libero arbitrio, ut divinæ gratiæ injuriam facerent) si quisquam omnium hac in re variè & perplexè loqui visus est: ita ut adversus illos eidem alicubi videatur iniquior: eo quidem consilio, quod sequuntur ii, qui curva lignorum ad rectitudinem conantes reducere, ea ultra rectitudinem flectunt, & incurvant in oppositum.*

Auratus Paradoxo 48. *Nec est, quòd Augustinum dicant Adversarii* (nos intelligit) *suis patrocinari erroribus. Is enim ob ferventem disputationem Pelagii & Cœlestii, qui tantùm tribuebant libero arbitrio, ut divinæ gratiæ injuriam facerent, vehementiùs gratiam ipsam attollit, quasi videatur elevare arbitrium hominis, eo quidem consilio, quod sequuntur ii, qui curva lignorum ad rectitudinem conantes reducere, ea ultra rectitudinem flectunt, & incurvant in oppositum.*

Jacobus Sadoletus lib. 3. Epist. 5. de libero arbitrio & de Gratia. *Ego & Pelagium graviter accuso, qui dari nobis præmium pro meritis nostris sine gratia voluit. Et Augustino non usquequaq; assentior. Nimium enim extremè ex contraria parte is diversam mihi causam videtur defendisse, cujus ratio si vera sit, in maximas difficultates & impeditissimas actiones consiliorum ac voluntatum hominum mentes incidere necesse est, ut nequeant explicare, quid optimum sit factu.*

Bellarminus lib. 4. de grat. & lib. arb. cap. 30. *Augustinus propter insidias Pelagianorum, qui ex libertate Naturæ colligebant libertatem à peccato, vix unquam audet liberum arbitrium asserere.*

8. Idem Bellarm. lib. 6. de grat. & lib. arb. cap. 12. accusat Protestantes, quòd *Chrysostomum in quæstione de libero arbitrio repudient;* ac lib. 5. cap. 26. quòd *Chrysostomus ipsis nimius videatur, in viribus liberi arbitrii explicandis.*

Idem facit Campianus d. l. subjungens: *Istis hæreticis nihil non immodicum videtur.*

Sed contrà Sixtus Senensis d. l. Maldonatus d. l. etiam Toletus in cap. 6. Joh. agnoscunt, *Chrysostomum nimiùm tribuere libero arbitrio.*

Verba Toleti sic habent: *Chrysostomi doctrina hæc est, hominem per liberum arbitrium seipsum dignum facere gratiâ. Eadem est doctrina Cyrilli, nec*

istorum tantùm, sed etiam aliorum Doctorum maximè Græcorum &c. Augustinus multò aliter quam isti... Docet enim à Deo nobis dari non modò gratiam, ut credere possimus, verùm etiam ut velimus. In hoc igitur prædicti Doctores non probantur.

9. Cornelius Jansenius in Conc. cap. 59. p. 453. *Dicta Euthymii & Theophylacti (illos Pater dat, in quibus præcedit bona voluntas) à Chrysostomi locutione in variis locis ferè desumta, nisi cautè legantur & intelligantur, præbere possunt occasionem erroris Pelagii, qui asseruit initium justificationis & fidei esse ex nobis, consummationem verò ex Deo ac Chrysostomi variis sententiis, malè tamen intellectis, suam conabatur stabilire sententiam &c. Itaq; Augustinus exortâ jam hæresi Pelagianâ exactiùs & expressiùs locutus est de gratia Dei &c.*

Idem monet Didac. Alvares de auxil. gratiæ divinæ lib. 3. Disp. 22.

Appendix Hujus Articuli

QVERELAS, CALUMNIAS ET OPINIONES ERRONEAS ADVERSARIORUM complectens.

I. Querelæ.

1. Bellarminus lib. 6. de grat. & lib. arbitr. cap. 9. Chemnitium accusat, *quòd malâ fide Pelagianum errorem Pontificiis tribuat, cùm negent voluntatem nostram nihil omninò boni spiritualis & salutaris efficere posse sine auxilio gratiæ Dei.* Idem repetit Pazmannus lib. 3. hodegi.

Resp. 1. notæ sunt Scholasticorum assertiones de *merito congrui*, de *præparatione ad gratiam*, de *possibilitate Deum diligendi super omnia ex puris naturalibus.*

Biel lib. 3. sent. dist. 27. q. unic. art. 3. dub. 2. *Viatoris voluntas humana ex suis naturalibus potest Deum diligere super omnia.* Hanc propositionem dicit esse *juxta opinionem Scoti, Occami & Petri de Alliaco*, quam probat hoc modo: *Omni dictamini rectæ rationis potest voluntas se conformare. Sed diligere Deum super omnia est dictamen rectæ rationis. Ratio enim dictat inter omnia diligenda esse aliquid summè diligendum. Item homo errans potest diligere creaturam super omnia. Ergò etiam Deum.*

2. Mutua collatio ostendit, Pontificios in hoc articulo πελαγιανίζειν, tùm in assertionibus, tùm in argumentis tàm ἀνασκευαστικοῖς quàm κατασκευαστικοῖς. Assertiones Pelagianorum fuerunt hæ: *Omnibus hominibus liberum arbitrium naturaliter inesse, neq; id per Adæ peccatum perire potuisse.* (Idem docet Concilium Trid. sess. 6. can. 5.) *hominem habere possibilitatem utriusq; partis à Deo insitam, quæ possit ad proprii cultoris arbitrium vel nitere flore virtutum, vel sentibus horrere vitiorum*, referente August. de gratia contra Pelag. cap. 18. (Idem docet Bellarm. lib. 5. cap. 9.) *liberum arbitrium posse obtemperare Deo vocanti*, referente Prospero in lib.

de in-

de ingratis (Idem docet Bellarminus lib. 1. cap. 4. lib. 6. cap. 14.) *tres causas concurrere in conversione hominis, nempe verbum, voluntatem & auxilium Dei*, referente Prospero d. l. (Idem docent Pontificii) *humano studio & labori adjungendum esse gratiæ adjutorium, quæ pariter sociata reliqua perficiant opera.* Maxent. contra Epist. Hormisdæ (Idem docet Bellarm. lib. 6. cap. 14.) Plura collationis membra vide apud Dn. D. Meisnerum Disp. [illegible] q. 2.

3. Expendantur pronunciata isthæc Bellarminiana lib. 6. de grat. & lib. arb. cap. 15. *Homo ante omnem gratiam non solùm liberum habet arbitrium ad opera naturalia & moralia, sed etiam ad opera pietatis & supernaturalia.*

lib. ejusd. cap. 8. *Dilectio Dei super omnia naturalis est, quod attinet ad inclinationem Naturæ, quæ manet in homine per modum actus primi.*

lib. 5. cap. 29. *Absolutè potest homo, si velit, omnia mandata Dei, sicut oportet, observare, quia potest exuere cor vetus & induere novum, si velit vocationi Dei acquiescere, seq; ad Deum ex toto corde convertere. Scriptum est enim, facite vobis cor novum & Spiritum novum.*

Quinimò disertè scribit, lib. 4. cap. 15. *Licèt in eodem momento temporis & Naturæ Deus & voluntas operari incipiant, tamen Deus operatur, quia voluntas operatur, non contra. Et hoc est, quod aliqui dicunt, voluntatem priùs Naturâ operari, quàm Deum, non prioritate instantis in quo, sed à quo.*

4. Gregor. de Valent. tom. 2. Col. 1083. b. & 1086. a. memorat, *quosdam Theologos statuere, quòd præcepta moralia omnia, quoad substantiam servari possint per solas Naturæ vires.*

(Sunt verò Durandus, Scotus, Abulensis.)

Contrà negat Estius in 2. sent. dist. 26. §. 40. fol. 365. & *Pelagianum hoc esse dogma* ostendit.

5. Vasquez tom. 1. in 1. Thomæ Disp. 91. n. 61. *Ego existimo, hos Doctores* (Driedonem & Ruardum) *cum SemiPelagianis facere.*

6. Guilielmus Estius in 2. sent. dist. 26. §. 22. prolixè disputat contra quosdam Catholicos, qui docent, *gratiæ habitum semel infusum deinceps sine speciali auxilio & operatione Dei posse ad singulos actus sufficere homini justificato, & requiri solùm generale Dei auxilium. Quos non attendere Ecclesiæ definitionem jam olim contra Pelagium super hac re factam* candidè fatetur, & eorum argumenta refellit.

2. Conqueruntur, per calumniam sibi tribui, quòd *cum Pelagianis doceant, gratiam dari juxta nostra merita.*

Resp. Bellarm. lib. 5. de Justif. cap. 22. §. Præterea &c. sic scribit: *Potest homo nondum reconciliatus per opera pœnitentiæ impetrare & mereri ex congruo gratiam justificationis. Opera a. illa non ex Dei promissione aut gratia, sed ex seipsis valida & meritoria esse* docet.

lib. 1. de Justif. cap. 21. §. Ad illud autem &c. *Nos existimamus, potiùs fundari meritum de congruo in aliqua dignitate operis, quàm in promissione.*

(Idem verò docebant olim Pelagiani. August. Epist. 46. *Hæretici Pelagiani dicũt, gratiam Dei secundùm merita nostra dari.*

Idem lib. 1. de gratia contra Pelag. cap. 22. *Fortè ut daretur nobis caritas, præcedentia*

dentia nostra merita fecerunt, sicut iste (Pelagius) *de gratia Dei sensit.*

Confer lib. 2. de bono perseverantiæ cap. 2. & præfat. hypognostic.)

Prateolus lib. 14. hæres. 14. *Pelagius Christianæ gratiæ hostis suum diu coxit sub Monachali pallio venenum, quod variis Patrum Conciliis fuit damnatum, hominem naturalibus liberi arbitrii viribus sese ad gratiam disponere ac præparare posse.*

2. Calumniæ. 1. Generales.

1. Bellarminus in præfat. librorum de grat. & lib. arb. de nobis sic scribit: *Non conquievit eorum rabies, donec etiam, ut se ac suos, totamq; Naturam generis humani violarent, arbitrii libertatem nobis omnibus suis sententiis detraxerunt, seq; ipsi non beluarum similes, sed beluas planè rationis expertes profiteri non dubitarunt.*

Feuardentius in cap. 1. Jac. *Lutherani hominem omni libero arbitrio exutum in beluarum sortem traducere conantur.*

(Atqui multi ex Pontificiis approbarunt 18. Conf. Aug. articulum, ut ostendimus superiùs cap. ult. membr. 2. Vega lib. 2. de imbecill. Naturæ cap. 12. *Concedunt Protestantes libertatem ad justitiam Philosophicam atq; civilem, sed non ad spiritualem atq; divinam, hoc est, quoad opera legis externa non interna.*)

2. Idem Bellarminus lib. 4. de Eccles. cap. 9. § Manichæorum &c. propter negatas liberi arbitrii vires *Manichaismi* nos accusat. Johannes Hayus q 88. *Sublato libero arbitrio, inductâq; absolutâ necessitate, quâ ratione purgabitis vos damnoso errore, quem primus inter Christianos sevit Simon Magus, deinde admiserunt Manichæi, aliaq; hujusmodi monstra?*

Franciscus Romæus de libertate operum & necessitate verit. 14. *Planè manifestissimum est, quantum aberrarint à veritatis via & Manichæi olim & hac nostra tempestate Lutheranorum temeritas, qui omnes dogmatizare contendunt atq; præscribunt liberum hominis arbitrium sibi dimissum cum generali Dei influentia nihil posse nisi solùm peccare.*

Maldonatus in cap. 27. Matth. v. 58. *Docebant Manichæi, hodieq; Lutherani & Calviniani docent: nullam in homine esse arbitrii libertatem, omnia aut Naturâ aut divinâ effici gratiâ.*

Resp. 1. Idem Maldonatus in cap. 71 Matth. sic scribit: *Manachæi arbitrium in utramq; partem liberum tollunt. Calvinistæ liberum tantùm in bonum, non in malum.*

(Lutherani hac in quæstione à Calvinianis non discedunt.)

2. Vega lib. 2. de imbecill. Naturæ cap. 12. *Concedunt Protestantes, libertatem ad justitiam Philosophicam ac civilem &c.*

(Illam verò Manichæi sustulerunt.)

3. Bellarminus potiùs Manichæorum errori affinis est, quando scribit lib. de gratia primi hominis cap. 7. *Nos dicimus, rebellionem carnis adversus Spiritum futuram fuisse in homine ex Naturæ conditione, si homo in puris naturalibus extitisset.*

(Hac enim ratione Naturæ primæ vitiositas cum Manichæis adscribitur.)

4. Manichæi docebant, *hominum corpora non à Deo, sed à Diaboli Angelis creari, quos gentem tenebrarum appellabant: duas autem in homine inesse animas, quæ pugnantes & contrarias inter se Naturas haberent, alteram de Dei essentia, alteram*

alteram verò de Diaboli, animarum autem utramq; in eadem conditione permanere, neq; immutari posse, hoc est, bonam illam, malam fieri nunquam posse, neque malam illam, bonam. Ab hac mente adesse homini liberum voluntatis arbitrium negarunt. August. de continent. cap. 9. de hæres. ad Quodvult Deum &c. Quid cum hisce errorũ monstris nobis commune?

2. Speciales.

1. Bellarminus lib. 3. de grat. & lib. arb. cap. 15. Lutherum accusat, quòd negaverit Deum esse liberi arbitrii.

(Atqui Lutherus in illo ipso, quem Bellarminus citat, loco sic scribit: Superna spectantibus, omnia sunt necessaria, nimirum non necessitate Naturæ, sed immutabilis præscientiæ divinæ.)

2. Idem Bellarm. lib. 4. cap. 5. Lutherum accusat, quòd omnem omninò etiam in externis & civilibus actionibus voluntatis humanæ libertatem tollat.

Alphonsus à Castro lib. 11. advers. hæres. verbo, Oratio, hæres. 3. Lutherus docuit, omnia absolutâ fieri necessitate.

Idem lib. 7. adv. hæres. tit. Futurum contingens. Petrus Abailardus docuit, nihil contingens in rebus evenire, sed omnia, quæ fiunt, necessitate absolutâ fieri. Eundem errorem tuetur nunc Lutherus, dicens, omnia, quæ fiunt, tàm absolutâ necessitate fieri, ut impossibile sit, aliter fieri, quàm fiunt.

(Atqui Lutherus in cap. 26. Genes. mentem suam clariùs exposuit. Tantùm respectu generalis gubernationis divinæ libertati voluntatis humanæ vim omnem adimit, quia regit Deus omnia, etiam libertatem nostram, nec ulli nostrum in manu sua est quippiam cogitare aut boni aut mali, sed omnia sub Deo sunt, contra quem nihil possumus, nisi quantum permittit aut facit ipse, ut in assert. 36. se declarat. Tom. 4. Jen. Germ. f. 345. sic disserit: Habet homo ex propriis viribus liberam voluntatem faciendi opera externa vel omittendi, impellitur enim minis legis, potest ergò politicè bonus esse viribus propriis divinitus ei concessis, quam Paulus justitiam carnis appellavit. Confer tom. 2. Jen. Germ. f. 312.

3. Item Bellarm. lib. 4. cap. 6. disputat, non posse ab insigni temeritate defendi modum loquendi, quo Lutherus nomen liberi arbitrii in nomen servi mutavit.

Resp. 1. repetatur dictum Bernhardi serm. 81. in Cant. superiùs allegatum; quod consentit cum dicto Augustini in Enchir. cap. 30. Cùm libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est liberum arbitrium, à quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est &c.

2. Soto in Concilio Tridentino non inscitè monebat libertatis vocem vel derivari à nomine liber, vel à verbo liberare. In primo sensu libertatem opponi necessitati, in secundo sensu opponi servituti. Quod igitur Augustinus affirmat, amissum esse liberum arbitrium, non aliud innuere, nisi factum esse servum peccati & Diaboli. Petrus Suavis lib. 2. Hist. Concil. Trident. p. 237.

3. Bellarminus lib. 6. cap. 15. fatetur, libertatem arbitrii esse ligatam. Quod autem ligatum, nihil aliud est quàm servum.

4. Idem lib. 4. cap. 8. Valla optabat nomen liberi arbitrii è medio tolli.

5. Idem lib. 4. cap. 30. *Augustinus propter insidias Pelagianorum, qui ex libertate Naturæ colligebant libertatem à peccato, vix unquam audet liberum arbitrium asserere.*

6. Adde, quòd non vereamur uti nomine *liberi arbitrii* rectè exposito ac declarato, ut ostendunt nostrorum scripta.

3. Opiniones absurdæ & erroneæ.

1. Bellarminus lib. 2. de gratia & lib. arbitr. cap. 16. §. 1. *reprobationem prædestinationis speciem* constituit, ac *unam prædestinationem ad vitam, alteram ad interitum esse* innuit. *Reprobatio,* inquit, *quam S. Augustinus prædestinationem ad interitum vocat, duos actus comprehendit, alterum negativum, cujus nulla est causa ex parte hominum, alterum positivum, cujus causa est peccati originalis actualisve prævisio.*

Rectiùs Becanus part. 1. Theol. Scholast. cap. 14. sub fin. q. 1. p. 134. *Nusquam in tota Scriptura habetur nomen prædestinationis, nisi in Epistolis D. Pauli & semper in bonam partem.*

2. Idem Becanus d. l. q. 2. *duplicem* facit *electionem,* unam *ad finem seu gloriam,* alteram *ad media seu gratiam.* Sed Scriptura ignorat distinctionem inter *electionem ad gratiam & ad gloriam,* si sensu Pontificio accipiatur, cùm omnes & soli electi glorificentur. Rom. 8. v. 29. & 30.

3. Bellarminus lib. 3. de grat. & lib. arbitr. cap. 17. *Angeli sancti gratis prædestinati ad vitam; Angeli verò mali partim ex sola Dei voluntate, partim ob prævisa peccata.*

Similia occurrunt apud Thomam p. 1. q. 23. art. 1. ad 3. Scotum in 1. sent. dist. 40. q. 1. & in 3. dist. 7. q. 3. Bonavent. in 1. dist. 40. art. 1. q. 2. Durandum in 1. dist. 41. q. 1. Becanum tract. 1. cap. 14. q. 2. p. 135. & q. 4. p. 162. Contra. Electio facta est in *Christo* tanquam electionis fundamento Eph. 1. v. 3. & 4. Christus autem non Angelis, sed hominibus Mediator datus. 1. Tim. 2. v. 5.

4. Ambrosius Catharinus Compsæ Episcopus in Comm. Rom. 8. v. 28. *omnes homines ad vitam æternam eligi & destinari* docuit, quem hoc nomine refellit Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. annot. 248. & Dominicus Sotus in Epist. ad Romanos.

5. Cajetanus in cap. 11. Matth. v. 26. statuit *homines ex absoluto Dei decreto reprobari,* teste Sixto Senẽsi lib. 6. Biblioth. annot. 52. Refellit hoc nomine Cajetanum Ambrosius Compsæ Episcopus his verbis: *Quod hîc ait respectu reprobationis falsum est atq; impium: quoniam non ex puro beneplacito Deus reprobat ullum, sed ex meritis, quoniam reprobatio & rejectio præsupponit culpam rejecti & reprobati, Deus enim vult omnes homines salvos fieri.*

Eundem errorem Cajetani suppresso nomine castigat Adamus Conzen in h. l. Matth. asserens agi de *vocatione ad gratiam,* negatque *posse absolutum decretum de reprobatione ex hoc loco demonstrari.*

6. Idem Cajetanus statuit, *quòd Deus nonnullis auxilium gratuitum subtrahat,* quem ideò reprehendit Ambrosius Catharinus teste Sixto Senensi lib. 6. annot. 97. *In parabola,* inquit, *vineæ, quod exponit peregrinationem esse subtractionem gratuiti auxilii servantis illos à malo, valde falsum & periculosum, quoniam si hoc fecisset, injustè finitus pareret.*

7. Bel-

7. Bellarminus lib. 4. de gratia & libero arbitrio cap. 3. § Illud verò &c. pertractans quæstionem, *an viribus Naturæ cognosci possit, Deum esse & unum esse*, de loco Joh. 1. *Lux in tenebris lucet & tenebræ eam non comprehenderunt*, sic disserit: *Possent ea verba hunc sensum habere, lux divinæ sapientiæ lucet etiam in tenebris, cum appareat in iis rebus, quæ omni luce sapientiæ carent, id est, in animantibus rationis expertibus, in arboribus, in lapidibus, in rebus cæteris, quæ quod ratione carent, tenebræ dici possunt, & de iis rectè scriptum esse intelligitur, & tenebræ eam non cõprehenderunt.*

Sed de hac expositione sic scribit Salmeron in Comm. ill. loci. *Ridiculus sensus est Cajetani exponentis per tenebras sensibilia lumine rationis carentia, quæ tenebræ non apprehenderunt verbum. Sed certè vilis est sensus & indignus Spiritu Apostolico, nec dixisset Evangelista, nõ cõprehenderunt, verùm, non valuerunt cõprehendere.*

(Sic ergò Jesuita vapulat à Jesuita, Bellarminus à Salmerone, & duo Cardinales à Presbytero.)

8. Quotquot præter generalem Dei influxum in actiones omnes naturales *physicam Dei prædeterminationem & causarum secundarum in voluntariis etiam motibus à prima dependentiam* statuunt, non possunt effugere, quin Deum causam peccati statuant, ut ostendit Suarez lib. 2. de aux. div. gratia cap. 2. num. 13. Illud verò asserunt pleriq; ex Hispanis & omnes Belgici Theologi Pontificii, Dominicus Bannes in 1. Thom. q. 23. art. 5. ad 7. Franciscus Cumel ibidem & 1. 2. q. 111. Medina in 1. 2. q. 109. art. 10. Didacus Alvarez Tranensis Archiepiscopus lib. 6. de aux. div. grat. Disp. 32. Gaspar Ram Professor Oscensis de divinis præmotionibus pag. 111. Petrus Ledesma Professor Salmanticensis de div. grat. auxil. q. unic. art. 12. Johannes Matthæus Rispolis de div. auxil. lib. 2. q. 1. p. 236. Paulus Bennius de efficacitate gratiæ cap. 14. Guilielmus Estius in 2. sent. dist. 26. n. 3. & seqq. Franciscus Sylvius in explic. doctrinæ S. Thomæ part. 4. art. 3. Neq; hos solum Suarez reos agit illius blasphemiæ, sed præterea etiam Cardinalem Cajetanum Jentac. 6. q. 2. & Comm. in 2. Reg. ult. Cardinalem Roffensem art. 7. contra Luther. Thomam Stapletonum lib. 11. de Justificat. Waldensem lib. 1. de doctr. fidei cap. 2. & 3. atq; alios. Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6 q. 9. præter etiam hos etiam Gabrielem in 2. sent. dist. 37. q. un. art. 3. dub. 1. Occamum in 2 dist. 47 q. 1. Ripam p. 1. q. 19. art. 8. Disp. 1. & alios. Sed & Melchior Canus lib. 1. Locor. cap. 4. ad 7. pag. 22. *ejus peccati, quod præcedentis est pœna, autorem Deum esse* dicit, & hujus sententiæ asseclas complures recenset.

9. Guilielmus Estius in 1. sent. dist. 40 § 4. f. 142. *Quidam novo commento duo genera velut duas classes statuunt eorum, qui ad salutem perveniunt. Unum genus eorum, quos Scriptura electos & prædestinatos & oves Christi nominat &c. In altera classe reponunt reliquos omnes salvandos, quibus dari quidem sufficientem gratiam ad salutem consequendam confitentur, non tamen ita efficacem, ut quâ indeclinabiliter ad salutem perveniant &c. Hujus opinionis assertor hoc seculo fuit Ambrosius Catharinus. Quanquam jam olim Pelagianos tale aliquid sensisse apparet ex libro 7. hypogn. apud Augustinũ &c.*

Verùm eam doctrinam è Scriptura & Patribus tam non est difficile refutare, quàm est ipsa à communi Catholicorum sensu aliena, imò Catholicæ fidei contraria. Certè Dominicus Bannes manifestam hæresin vocat. Hæc Estius de Catharino. Eandem sententiam in Catharino damnat Didacus Alvarez lib. 5. de auxil. gratiæ Disp. 37. pag. 333.

10. Suarez lib. 2. de causa prædestin. cap. 24. *Non desunt moderni Theologi docentes, sicut potest purus homo justus mereri alteri dona gratiæ: ita posse mereri alteri prædestinationem totam, etiam quoad ipsam electionem ad gloriam.* Eandem sententiam ibidem refellit n. 2. & seqq.

11. Tannerus tom. 1. Theol. Scholast. Disp. 4. q. 4. dub. 2. n. 1. *Non sunt ullo modo audiendi Capreolus, Ferrariensis, Adamus Sasbot, Driedo & Sonnius, qui asserunt, fidem & alias dispositiones ad justificationem non ex meritis Christi, sed ex sola Dei voluntate nobis concedi.* Eundem errorem refellit Vasquez in 1. Thom. Disp. 94. c. 1. fol. 683.

ARTI-

ARTICULUS XXIII.

DE JUSTIFICATIONE.

CAPUT I.

DE FIDEI JUSTIFICANTIS NATURA.

THESIS. I. Fides justificans non solùm est assensus, sed etiam notitia.

Ἔκθεσις. 1. Distinguendū est inter γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην. Illa notat cognitionem rei *in genere*, qualiscunque illa sit; hæc cognitionem *in specie* rerum duntaxat necessariarum per demonstrationes à priori. Quamvis igitur fides non sit talis ἐπιστήμη, cognitio per demonstrationes à priore, tamen est γνῶσις, cognitio à posteriori.

2. Quamvis fides non sit notitia ex principiis humanæ rationis deducta, vel illis superstructa, quam Apostolus vocat *sapientiam hujus mundi* 1. Cor. 3. v. 19. *humanam* 1. Cor. 2. v. 13. *carnalem* 2. Cor. 1. v. 12. ex eo tamen inferri nequit, quòd nullo modo sit notitia, sed ignorantia: cùm ne Philosophica quidem fides, licèt à scientia & sapientia distinguatur, per ignorantiā definiatur, quinimò est spiritualis quædā notitia ex illuminatione Spiritus Sancti & revelatione Evangelii in mēte hominis accensa.

3. Cognitio versatur, vel circa quæstionem *an sit*, vel circa quæstionem *quid sit & propter quid*. Ibi rei *existentia*; hîc rei *essentia, causa & modus* cognoscitur. Illam vocant *notitiam certitudinis*, quia res certò quoad existere suum cognoscitur, hanc *evidentiæ*, cùm præterea ejus quidditas vel per sensum vel per rationem apodicticam innotescit. August. lib. de utilit. credendi cap. 11. *Quod intelligimus aliquid, rationi debemus; quod autem credimus, autoritati*. Quamvis ergò fides non sit *notitia intuitiva & evidentiæ*, omnes causas & proprietates objecti rationis lumine attingens: est tamen *notitia certitudinis*, tantum de objecto sibi proposito cognoscens, quantum ad salutem in via hujus vitæ requiritur.

4. Alia est notitia τοῦ ὅτι, alia τοῦ διότι. Illa simpliciter tenet rem esse, quæ creditur & qualis creditur: hæc ulteriùs progressa causas videt, cur sit & cur talis sit. Cognitio τοῦ ὅτι duplici ratione obtinetur, vel *testimonio vel experiētiâ*. At cognitio τοῦ διότι tantum per *ratiocinationem*. Cognitio τοῦ ὅτι, omninò ad fidem necessaria. Quòd attinet ad cognitionem τοῦ διότι, notandum dogmata fidei Christianæ alia *esse prima*, alia *à primis deducta*. Illa utpote principia, ab aliis dogmatibus non pendent, & à quibus alia pendent, non possunt sciri, nisi per cognitionem τοῦ ὅτι & quidem ex testimonio divino: quæ autem dogmata à primis deducuntur & pendent, ea utroq; modo sciri possunt.

5. Quamvis notitia fidei suos habeat gradus, ut in quibusdam hominibus sit *illustrior & clarior*, in quibusdam v. *obscurior ac tenuior*: tamē cùm magis & minus non varient speciem, ideò etiam infirma & languida fides non per ignorantiam, sed notitiam est definienda.

6. Fate-

6. Fatemur, non omnia fidei mysteria explicatè à nobis sciri, quamdiu in hoc mundo peregrinamur, non solùm quia multa nos latent, sed etiam errandi periculo sobnoxii, non omnia assequimur, ne quidem κατὰ τὸ ὅτι. Sed hoc quicquid est impliciti, defectus est fidei. Longè autem aliud est de fidei Natura disputare, quàm credentium imperfectionem considerare. Neque ex hac fidei imperfectione distincta quædam species fidei fabricari potest.

Antithesis. Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 7. §. 2. *Probatur igitur fidem non esse notitiam, sed assensum. Nam inprimis Esaias cap 7. apertè protestatur. Nisi credideritis, non intelligetis, ubi videmus fidem non esse intelligentiam, sed viam & gradum ad intelligendum.* Sub finem capitis scribit: *Mysteria fidei, quæ rationem superant, credimus, non intelligimus; ac per hoc fides distinguitur contra scientiam, & melius per ignorantiam quàm per notitiam definitur.*

Similia occurrunt apud Anglo-Rhemenses in annot. ad cap. 12. Luc. v. 11. n. 3. *Idiota Catholicus*, inquiunt, *cùm pro tribunali steterit de causa fidei examinandus, etsi tantum responderis, se esse virum Catholicum & Ecclesiam ipsam, quam profiteretur, posse fidei rationem reddere, neq; quicquam propterea aliud responderit, satis viri Catholici muneri faciet. Nam ejusmodi* (parùm sciens Catholicus) *coram judicibus citatus dicit satis, ac respondet sufficienter, ubi respondet se esse verum Catholicum, seq; velle vivere & mori in illa fide, quam Ecclesia Catholica habet ac docet in omnib. finib. Christianitatis, & quòd hæc Ecclesia possit rationē reddere omnibus de quib. ipse interrogatur.*

Hæc omnia eò tendunt, ut *fidei implicitæ sive carbonariæ* in Papatu commendatæ fundamentum poni possit, de qua Biel 3. sent. dist. 25. q. un. sic disserit: *Fides implicita est fides habitualis aut actualis assensus alicujus propositionis generalis multas particulares veritates in se includentis, ut omne contentum in Scriptura sacra est verum.*

Et postea. *Fides implicita, quâ fidelis credit, quicquid Ecclesia credit, utilissima est fideli. Nam si fuerit in corde, defendit ab omni hæretica pravitate, ut tradit Occam in tract. de Sacram. cap. 1.*

De eadem Bell. d. l. sic scribit: *Maxima pars fidelium vix quicquam animo concipit præter sonum verborum, & tamen inter fideles meritò numeratur, cùm fatetur, se credere Deum esse Patrem, Filium & Spiritum Sanctum juxta sensum Ecclesiæ.* Atque hæc est fides illa carbonarii, cujus exemplum Laicis præsertim & muliercculis ad imitandum proponitur, qui interrogatus *quid crederet?* respondit, *se credere, quod credit Ecclesia; & Ecclesiā itidem credere, quod ipse crederet*, atq; ita hoc circulo totā fidei suę cōfessionē cōclusit, de qua vide Claudiū Espensæū in 2. Tim. 3. ubi testes huj9 Historiæ citat Erasmum lib. de præpar. ad mortē, Piggium lib. 1. Hierarch. Eccles. cap. 5. Hosium in Confut. Prolegom. Brentii de autor. Script lib. 3.

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex manifestis Scripturæ dictis.* Job. 19. v. 25. ידעתי *Scio* vel certus sum, quòd *Redemtor meus vivit.* Præmittitur conjunctio ו vel ad significandum consensum cum aliis fidelibus, si sumatur copulativè. *Et ego scio*, cum reliquis: vel ad affir-

affirmationem stabiliendam, cui particula isthæc nonnunquam inservit initio sententiæ, ut rectè vertatur, *Certè scio*, quæ certitudo magis confirmatur tum per pronomen אֲנִי *& ego scio* optimè, scientiâ mihi familiari ac tam certa, ac si oculis usurparem, vel ipso experimento didicissem; tum per propriam significationem verbi ידע quod omnem dubitationem excludit, & notat firmam mentis adhæsionem ad rem satis superq; exploratam, Gen.22.v.12. cap.48.v.19. Psalm. 138.v.2. Psal.143.v.3.&c. Esa.53.v.11. *In scientia sui servus meus justificabit multos*, ubi itidem habetur vocula ידע Joh.17.v.3. *Hæc est vita æterna, ἵνα γινώσκωσι, ut cognoscant te verum Deum*, ubi Syrus itidem habet verbum ידע. Hûc pertinent dicta, in quibus fides definitur per γνῶσιν, Luc.1.v.77. 1.Corinth.1.v.5. 2.Petr.1.v.5. ac per ἐπίγνωσιν, Coloss.1.v.9. Tit.1.v.1. &c.

2. *Ab etymologia*. Πίστις deducitur à πείθω, quod significat *doceo ac persuadeo*. Act. 19. v.8. Ergò ut πείθειν notat actum docentis, videlicet promulgationem & inculcationem doctrinæ: ita πίστις notat ejus effectum, id quod docendo ac suadendo in cordibus hominum efficitur, notitiam scilicet quandam ac persuasionem in animo discentis, ex actu illo docentis ortam. De obscuris ac non intellectis persuaderi nequaquam possumus, requiritur igitur, ut lux notitiæ in mente priùs accendatur.

3. *Ex fidei Synonymis*. Fides describitur per spiritualem σύνεσιν Matth. 13. v.19. ac νόησιν Hebr.11.v.3. πίστει νοοῦμεν, *fide intelligimus, aptata esse secula*.

4. *à conjugatis*. Homo vel animus fidelis vocatur *illuminatus, intelligens, sapiens, illustratus &c.* ac fideles dicuntur *cognoscere & intelligere*, Ose.4. v.10. Matth. 13. v.23. Joh.6.v.69. Gal.4.v.9. Ephes.1.v.17.18. cap.5.v.8. Col.1.v.9.&c.

5. *à fidei oppositis*. Incredulitas vocatur *ignorantia* Act.17.v.23. & 39. *tenebræ* Esai. 9.v.1. Matth.4.v.15. Luc.1. v.79. Joh.1. v.5. *cæcitas* Rom.11.v.25. Eph.4.v.18. *insipientia ac stultitia* Luc.24.v.25. Rom.10.v.19.&c.

6. *à fidei Naturâ*. Ubi assensus, ibi etiam notitia, quia assensus præsupponit notitiam. In fide est assensus. Ergò & notitia. Cuicunque tribuitur consideratio & arctissima persuasio, illud non est potiùs ignorantia, quàm notitia, siquidem in ignorantia nec consideratio, nec plenissima persuasio locum habet. Atqui fidei competit consideratio & certissima persuasio, Roman.4.v.19. & 21. Ergò. Fides est ἔλεγχος, definiente Apostolo Hebr.11. v.1. Atqui πᾶσα διδαχὴ est ἐκ προϋπαρχούσης γνώσεως, teste Philosopho in princ. poster. anal. Ergò etiam fides est ex præexistente cognitione. Fides nos in corde certos, pacatos & quietos reddit, utique ergò requiritur, ut fundamentum, cui innititur, perspectum atq; cognitum habeat, 2.Tim.1.v.12. Fide recumbimus in divinas promissiones. Ergò requiritur, ut earum vim ac sensum pernoscamus.

6. *à deductione ad absurdum*. Si fides salvifica non est notitia, sequetur, eam esse inferiorem fide Diabolorum, quia fides illa, quæ est vacua omni notitiâ, est inferior illâ, quæ est vestita notitiâ. Fides autem Diabolorum habet notitiam Jacob. 2.v.17. Si fides est ignorantia, quis erit usus ministerii? quis fructus prædicationis? quæ necessitas institutionis? Si fides

est ignorantia, quorsum jubemur *scrutari Scripturas* Joh.5.v.39. Act.17.v.21. *probare Spiritus* 1.Joh.4 v.1. *cavere pseudoprophetas* Matth.7.v.15. *omnia probare, & quod bonum est, tenere* 1.Thess.5. v.21. *solius Christi vocem sequi, alienam verò fugere* Johan. 10. v.4. & 5. *parati esse ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est, spe* 1.Pet.3.v.15. *meditari in lege Domini die ac nocte* Psal.1.v.2. prospicere, *ut verbum Christi in nobis habitet abundanter in omni sapientia* Col.4.v.16. &c.

Huic nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam fidem definiunt per notitiam ac scientiam.

Bernhardus serm.2. de trib. Mag. *Cognoscite & intuemini, quàm oculata sit fides, quàm lynceos habeat oculos, diligentiùs considerate! Cognoscit Dei Filium lactentem, cognoscit in ligno pendentem, cognoscit morientem, siquidem latro in patibulo, Magi in stabulo cognoscunt, iste clavis infixum, hi pannis involutum.*

Idem Epist. 190. ad Innocent. Pont. *Fides non conjectando vel opinando habetur in corde, in quo est, ab eo cujus est, sed certâ scientiâ, acclamante conscientiâ.*

Lombardus 3. sent. dist.24. C. *Cùm visio alia sit interior, alia exterior, non est fides de subjectis exteriori visioni; est tamen de his, quæ visu interiori utcunque capiuntur. Et quædam sic capiuntur, ut intelligantur, etsi non ut in futuro, quædam autem non, quia cùm fides sit ex auditu non modò exteriori, sed etiam interiori, non potest esse de eo, quod omninò ignoratur &c. Quædam ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædam verò, quæ non intelliguntur. Unde Propheta: Nisi credideritis, non intelligetis. Quod Augustinus apertè distinguit. Alia sunt, inquit, quæ nisi intelligamus, non credimus: alia, quæ nisi credamus, non intelligemus. Nemo tamen potest credere in Deum, nisi aliquid intelligat, cùm fides sit ex auditu prædicationis.*

Et postea. *Unde colligitur, non posse sciri & intelligi credenda quædam, nisi priùs credantur: & quædam non credi, nisi priùs intelligantur, & ipsa per fidem ampliùs intelligi: nec ea, quæ priùs creduntur, quàm intelligantur, penitùs ignorantur, cùm fides sit ex auditu. Ignorantur tamen ex parte, quia non sciuntur.*

Biel 3. sent. dist.23. q.2. *Fides est notitia adhæsiva, certa & firma veritatis ad religionem pertinentis per revelationem accepta.*

Ibidem disputat, *fidem habere pro objecto verum, quod est objectum intellectus, ac definiri vel assensum veritatis revelatæ, vel cognitionem revelatam illuminantem mentem ad cognoscendum summam veritatem.*

Altenstaig in Dictionario. *Intelligere uno modo largè, idem est quod cognoscere aliquid, quod per nomen dicitur. Isto modo præcedit assensum fidei, quæ est ex auditu, nec aliquid creditur, quin isto modo priùs intelligatur.*

Toletus in cap.17. Johan. v.8. *Quod dicitur cognoverunt & crediderunt, eandem fidei notitiam significat.*

Dominicus à Soto in cap.1. Rom. *Per fidem apprehendimus, id est, cognoscimus, unde dependeat & in quo consistat justitia & salus nostra.*

Jacobus Faber Stapulensis in cap. 14. Johan. *Quæ omnem comprehendendi modum excedunt, solâ fide cognoscuntur. O nobilissimus cognoscendi modus, quo supra omnem modum cognoscimus!*

Idem in Comment. super Richardi lib.1.

lib. 1. de Trinit. cap. 1. *In fide raciocinationem quærere est debili oculo umbraculum subtendere, ne perstringatur ab insigniori lumine. Ergò, qui potest absque ratiocinatione illa, quæ sunt fidei, intueri, longè insigniùs videt & cognoscit, quàm qui ratiocinationem efflagitat & quærit, ut is sinceriùs Solem agnoscit, quem tantus fulgor non hebetat ex adverso contuentem, quàm qui, ut illum videat, manum visui opponit ac obumbrat.*

Catechismus Romanus jussu Concilii Tridentini & Pii V. Pontif. editus part. 1. cap. 1. q. 1. *Cùm finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quàm ut humana mentis acie perspici possit, necesse ei erat, ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil aliud est, nisi fides.*

Ibid. cap. 2. q. 2. *Nemo existimare debet, fidei notitiam minùs certam esse, quòd ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit, etenim divinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ut non sit nobis opertum Evangelium, sicut iis, qui pereunt.*

Censura Coloniensis Dial. 4. pag. 88. *Fidei ratio in firma notitia consistit, quam ob id intellectui voluntas imperat, quia Dei verbo innititur.*

pag. 90. *Fides certitudine suâ omnem prorsus notitiam superat tam scientiæ, quàm opinionis.*

Salmero tom. 9. tract. 76. pag. 569. *Fides est quædam cognitio spiritualis, sed obscura & ænigmatica, ut Paulus ait, sed quia tollit omnem dubitationem, & cor parat in eo, quod credit, ideò dicitur cognitio.*

Canisius in Catech. *Fides est donum Dei & lumen, quo illustratus homo firmiter assentitur omnibus, quæ Deus revelavit & nobis per Ecclesiam credenda proposuit.*

Pererius lib. 5. in Genes. q. 4. tribuit fidei *lumen & contemplationem Dei*, quam confert *cum visione Dei in patria*, ex Thoma 2. 2. q. 5. art. 1.

Gropperus in initio Enchiridii. *Fidem Paulus describens, consistere asserit in earum rerum, quæ non videntur, cognitione, assensioneq́ longè omnium certissimâ.*

Alvares de auxiliis gratiæ lib. 6. Disp. 49. num. 6. *Quartò supponendū, apud omnes esse certissimum, ad assensum fidei prærequiri ex parte Dei, ut per seipsum immediatè proponat interius objectum credendum, vel ministerio Prædicatorum exteriùs explicet credibilia sufficienter.*

Matthæus Galenus in Catechesi definit fidem *donum Dei, quo illustratus homo adhæret atque assentitur iis, quæ divinitùs ad credendum proponuntur, sive ut postea sub finem Catecheseos loquitur, revelantur.* Deinde disertiùs explicans, illud adhæret atque assentitur. *Sic igitur,* inquit, *cognitione Dei verorumq́ bonorum instructa voluntas mentem impellit, ut adhæreat, non impetu bruto, planeq́ stoico (ut ii solent, qui nesciunt, de quibus vel negent, vel affirment quicquam, cujusmodi videmus hæreticos) sed rebus verè cognitis, tametsi non propriè scitis.* Et statim, *hanc adhæsionem non esse pertinaciam, sed cum fiducia & cognitione firmam sententiam.* Et pòst. *Habet enim cognitionem & constantiam, nec interim nititur assertionibus antegressis.*

Villagudus in cap. 17. Joh. super verba: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant. Vita est in hoc, quo per fidem vivam cognoscunt te.*

Maldonatus ibid. *Quid est causæ, cur in*

sola cognitione, id est, in sola fide vitam aeternam ponere videatur?

Cornelius Jansenius ibid. *Vita aeterna inchoativè & imperfectè hic habetur, cognoscendo Deum per fidem.*

Estius in Comm. 1. Petri 2. v. 9. *Lumine fidei Deus resq; divinæ cognoscuntur, quæ cognitio, licèt obscura sit, propter inevidentiam, lumen tamen atque adeò lumen Dei rectè vocatur ob certitudinem revelationis divinæ. Quanquam alioqui omnis cognitio lumen quoddam est. Rursum fides ipsa lumen est admirabile, quia notitia est eorum, quæ à sensibus nostris remotissima sunt, & quorum rationes assequi mente non possumus.*

Costerus in Enchir. cap. 1. pag. 164. edit. Colon. Ann. 612. *Fides est species quædam cognitionis, non minùs atque scientia & opinio, sicut Apostolus ait: Fide intelligimus, aptata esse secula.*

Ibid. cap. 4. pag. 170. *Quæ fide tenemus, certissimè cognoscimus, longè etiam certiùs, quàm res eas, quas sensu percipimus.*

Pineda in Comment. Job. 19. v. 25. p. 96. num. 1. *Fidei cognitio & obscura hæc scientia divinorum, solâ visione beatâ inferior est claritate, æqualis certitudine, reliquis omnibus aliis scientiis longè superior atque certior.*

Gregorius de Valentia tom. 1. Disput. in Thom. Disp. 1. quæst. 1. puncto 3. col. 28. *In aliis Scripturæ locis illa, quæ cognoscuntur per fidem, hoc ipso solùm, quod certa sunt, sciri dicuntur, ut Job. 19. Scio, quòd Redemtor meus vivit.*

Benedictus Justinianus in cap. 10. Rom. super verba: *Quomodo credent absque prædicante? Duo, quæ hoc loco à Paulo recensentur, ad mentem atque intelligentiam pertinent, ut audiat, hoc est, ut percipiat, & ut credat, id est, auditis & cognitis præbeat assensum. Itaque necesse est, rerum divinarum notiones primùm menti objici: & cælesti ac divino lumine illustrari, quod ferè accidit, dum Evangelicæ prædicationi aures præbentur, mox divinitùs mens collustrata fidem concipit.*

(Si ad fidem requiritur, ut rerum divinarum notiones primùm menti objiciantur, ac deinde cœlesti & divino lumine mens illustretur, utique fides est notitia.)

Vasquez in 1. 2. quæst. 209. cap. 3. adducit dictum Augustini lib. de Prædest. Sanctorum, *Credere nihil aliud est, quàm cum consensu aliquid cogitare*; illudque sic explicat: *Vult Augustinus nihil esse aliud, hoc est nullam esse aliquam aliam rem aut Entitatem, præter eam cogitationem, quâ postquam objectum credendum mente apprehendimus, jam illi assensum præstamus, ut inde efficeret contra SemiPelagianos, cùm non simus idonei cogitare aliquid ad pietatem pertinens ex nobis, quasi ex nobis, multò minùs posse nos credere sine gratia Christi: nam & fidem præcedere debet cogitatio de re credenda, quæ quidem ad pietatem spectat, & fides ipsa cogitatio quædam est.*

(At fides est quædam cogitatio, utiq; etiam est notitia, quomodo enim aliquis cogitare potest, quod ne esse quidem novit?)

2. Quædam Bellarmini hypotheses.

Bellarminus lib. 1. de Baptism. cap. 11. *infantibus fidem* hoc argumento *detrahit, quòd in illis non sit cognitio.*

lib. 1. de Justificat. cap. 5. fatetur, *actum fidei in Epist. ad Hebr. 11. v. 3. per vocem intelligendi describi.* Item: *fidem repræsentare res sperandas.*

lib. ejusdem cap. 6. tribuit fidei *considerationem*

rationem intellectus, firmissimam scientiam, & quidem certitudinem scientiæ ex cap. 4. Rom.

Item, *fidei proprium esse dicit, plenissimè scire.*

lib. ejusdem cap. 7. in ἐπιχειρῇ dicit, *fidem non tam esse notitiam, quàm assensum,* quod etiam in principio capitis repetit.

(At hæc enunciatio non est *exclusiva*; sed *comparativa*: ac concedit, fidem esse aliquo modo notitiam.)

Argum. Adversariorum.

1. *Esai. 7. v. 9. Nisi credideritis, non intelligetis. Ergò fides non est intelligentia, sed gradus ad intelligentiam.*

Resp. 1. Peccat Bellarminus contra decretum Concilii Tridentini sess. 4. ubi prohibetur, *ne quis quocunque prætextu à vulgata versione Latina discedat.* At vulgata versio sic habet: *Si non credideritis, non permanebitis.*

2. Sanctius in Comment. h. l. sic scribit: *Quicquid sit de translatione LXX. Interpretum* (Si non credideritis, non intelligetis) *& de illo sanctorum Patrum dogmate, quòd ideò Judæi Scripturam non intelligunt, quia non credunt, dicam nunc, quod juxta nostram translationem* (Latinam) *videtur magis promtum. S. Hieronymus, quem sequitur S. Thomas, Haymo, Hugo & plures alii sic exponunt. Si non fidem adhibetis meis verbis, quibus salutem vobis & libertatem; Samariæ autem & Syriæ vastitatem denuncio, non eritis stabiles in regno: sed in captivitatem ducemini. Quæ explicatio omninò mihi placet, sed credo paulò latiùs patere &c. Cùm imminerent duo Reges potentissimi, Rex domesticis viribus diffidens, externas advocare meditabatur. Propheta ab eo consilio Regem deducit, sperareq; jubet à Deo omnia secunda, docetq; nullum alium posse in illis rerum angustiis laboranti populo subvenire. Ait ergò in extrema illa clausula, nisi Deo credant, in eoq; fiduciam locent, nequicquam ab Assyriis salutem sperari.*

3. Hector Pintus in illum locum: *Rectè vertit Interpres noster, Si non credideritis, non permanebitis. Et quoniam qui firmi certiq; sunt in re aliqua, eam intelligere censentur; ideò adducti hac ratione verterunt LXX. Interpp. Si non credideritis, non intelligetis. Quasi illis dicat Propheta: Nisi Dei verbis fidem adhibueritis, verâ intelligentiâ carebitis, ubi aspicis, infideles omnes esse verâ intelligentiâ, sapientiâq; destitutos &c. Divus Augustinus inquit, intellectum esse præmium fidei. Et rectè quidem. Est enim perspicuum fide illuminare, admirabilemq; intelligentiam tribuere.* (Quæ expositio nostram potiùs confirmat sententiam.)

4. Cornelius à Lapide in Comm. illius loci. *Si non credideritis, meâ operâ vos liberandos ab excidio, quod vobis intentant Rasin & Phaces, non permanebitis in regno vestro, sed æquè ut ipsi captivi abducemini cum decem tribubus.*

5. Jacobus Tirinus ad hunc locum sic commentatur: *Si non credideritis, supple, hos punitum, vos ope meâ ereptum iri, non permanebitis etiam vos in terra vestra, sed æquè ut ipsi, abducemini captivi, q. d. Si nolitis mihi credere & fidere, sed confugiatis ad opem Assyriorum, non juvabo vos; juvabo, si mihi fidatis. Ita ferè S. Hieronymus, Rupertus, Haymo & alii. LXX. vertunt: Si non credideritis, non intelligetis. Quo modo sæpè citant S. Augustinus, Chrysostomus, Cyprianus & alii SS. Patres, q. d. Non est, quod humano judicio & vulgari trutinâ metiamini hæc mea dicta, fide opus est, sine hac nunquam capietis,* quo-

quomodo, quod hominibus impossibile est, Deo sit facilimum.

(Neutra expositio confirmat Bellarmini opinionem.)

Argum. 2. *1. Cor. 13. v. 2. Si habuero omnem scientiam & noverim mysteria omnia & omnem fidem. Ergò Apostolus distinguit notitiam mysteriorum à fide, tanquam duo diversa dona.*

Resp. 1. Thomas in hunc locum sic commentatur: *Non hic accipitur pro fidei virtute, quia hoc commune est omnibus membris Christi, secundùm illud ad Hebræos cap. 11. Sine fide impossibile est placere Deo: sed accipitur pro sermone fidei, prout scilicet homo potest rectè proponere ea, quæ fidei sunt, vel pro certitudine fidei, quam præ aliis habet excellenter secundùm illud Matth. 15. Mulier magna est fidei.*

(At quomodo potest fieri, ut qui potest rectè proponere ea, quæ fidei sunt, ipse nullam notitiam habeat?)

2. Estius in Comment. h. l. sic scribit: *Observat Thomas, Paulum hoc loco ordine repetere quatuor dona ad cognitionem pertinentia, quæ posuit cap. superiore v. 8. 9. 10. nempe sapientiam, scientiam, fidem & prophetiam, nisi quòd hic à prophetia incipiat.*

(Ergò fides non opponitur cognitioni, sed est ejus species.)

Ibidem dicit, *scientiam eandem hic intelligendam esse, de qua in praeced. cap. dictum,* ubi scientiam sic explicat: *Sermo scientiæ gratia est differendi de rebus Christianæ religionis ex iis, quæ sunt humanæ scientiæ vel ignorantiæ, quod fit, dum ad explicandam & illustrandam fidei nostræ doctrinam adhibetur philosophia sæcularis, Item exempla, comparationes, & qualiacunque argumenta à rebus humanis ad captum rudium & carnalium hominum accommodata.* (Non autem sequitur, fides non est talis scientia. Ergò nullo modo est notitia.)

3. Salmero Disp. 20. in 1. ad Corinth. *Fides non est communis illa omnibus Christi membris necessaria, quæ habet pro objecto, quodcunque revelatum est in Ecclesia: sed de fide practica est sermo, quâ impetramus sive dona, sive signa fieri in nobis, vel in aliis, quâ Petrus ornatus ambulavit super aquam, ut veniret ad Jesum, & de qua, si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam.*

Et Disp. 21. *Non est hic sermo de communi & ordinariâ fide, tanquam ad eos loqueretur, qui increduli erant, ut admonent Græci Patres: sed sermo est ad discipulos suos jam credentes, & loquitur de dono fidei, quam omnem, id est, perfectam vocavit, quam præcedenti capite inter divisiones donorum enumeravit, cùm dixit: Alii fidem in eodem Spiritu. Nam erat peculiare quoddam genus fidei, quæ cum voce communi fidei conveniebat, quod ad manifestationem præsentiæ Spiritus multis eo tempore tribuebatur, de quo Dominus dixit: Si habueris fidem sicut granum sinapis.*

(Ergò fides hoc loco non significat illam fidem, quæ est communis omnibus fidelibus, de qua hoc loco disputamus: sed peculiare aliquod donum collatum in aliquos fideles.)

Arg. 3. *2. Cor. 10. v. 5.* dicit Apostolus, *se per Evangelii prædicationem in captivitatem redigere omnem intellectum sub obsequium Christi. At certè non est necesse captivare intellectum, ubi est notitia veritatis.* Bellarm.

Resp. 1. Benedictus Justinianus in h. l. sic commentatur: *Quod noster Interpres dixit, omnem intellectum, Græcè est νόημα, quod significat id, quod mente & cogitatione versa-*

versatur, humani siquidem ingenii commenta fidei nostræ argumentis, quasi quibusdam laqueis irretita ducentur.

(Tribuit hanc captivationem argumentis, quæ non esse possunt absque aliqua cognitione, proinde illa intellectus captivatio non potest opponi notitiæ.)

2. Jacobus Tirinus Jesuita ad h. l. sic annotat: *Iisdem armis (gratiâ & vi verbi, sapientiâ cœlesti, miraculis, caritate cæterisq́ virtutibus) vincimus & captivamus omnem intellectum & ingenium humanum, quantumcunque excellens & scientiis instructum in obsequium non nostri, sed Christi, id est, ad obsequendum, obediendum & humiliter subjiciendum se Christo per fidem.*

(Hæc sapientia cœlestis non est sine spirituali notitia.)

Argum. 4. *Assensus duplex est: alter sequitur rationem sive evidentiam rei; alter autoritatem proponentis. Prior dicitur propriè loquendo notitia, posterior fides.*

Resp. 1. Thomas 2.2. quæst. 44. artic. 8. concludit, *quòd fides certior sit aliis virtutibus intellectualibus, cùm innitatur divinæ veritati, reliquæ verò rationi humanæ; aliæ tamen certiores sunt, quoad nos, quia intellectus plenius eas assequitur.*

2. Jacobus Faber in Comment. super Richardum docet, *perfectius cognosci ea, quæ fide, quàm quæ ratione cognoscuntur.* Verba paulò antè sunt adducta.

(Quamvis igitur fides non sit talis notitia, quæ rationem & evidentiam rei sequitur, ex eo tamen inferri nequit, quòd nullo modo sit notitia.)

THESIS secunda. Fides non solùm est notitia & assensus, sed etiam fiducia.

Ἔκθεσ. 1. Non est quæstio *de fide historica*, sed *de fide justificante & salvificâ.*

2. Subjectum aliud est *inhæsionis*, aliud *perfectionis*. Subjectum inhæsionis fidei est anima rationalis vel cor humanum, ut Scriptura loquitur. Habet autem subjecta duo *perfectionis*, nempe *tum intellectum*, qui per notitiam & assensum; *tum voluntatem*, quæ per fiduciam instruitur ac perficitur.

Antithesis. Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 4. §. Catholici &c. secutus Concilium Tridentinum negat, *fidem definiendam esse per fiduciam, cùm in intellectu solùm, non autem in voluntate sedem habeat.* Ex Thoma monet, *fiduciam nihil aliud esse, quàm spem roboratam, ideò fidem cum spe confundi, si per fiduciam definiatur.*

lib. ejusdem cap. 5. *Probatur igitur ex divinis literis, fidem justificantem non esse fiduciam misericordiæ, sed solùm assensum firmum ac certum ad ea omnia, quæ Deus credenda proposuit.*

lib. ejusd. cap. 6. §. 2. *Fidem non esse fiduciam probatur ex Rom. 4.*

ibid. *Argumenta omnia, quæ fecimus hactenus, apertè demonstrant, fidem esse in intellectu, ac per hoc ad eam nullo modo pertinere fiduciam, quæ est in voluntate.*

Lorichius in Fortalitio cap. de Fiducia. *Habens fidem formatam & vivam, quæ sine vitæ sanctitate non invenitur in homine, potest nonnullam fiduciam seu spem concipere de misericordia Dei, sed fides ista non est ipsamet fiducia.*

Nicolaus Sanderus in lib. de Justificat. statum quæstionis sic informat: *Utrum assensionis, quæ verbo Dei præbetur, aut etiam fidei Christianæ ulla pars existat, ut quis absque speciali revelatione Dei confidat &*

certò

certò statuat, sibi remissa esse peccata, aut se filium Dei esse, nec ne? respondet autem his verbis: *Assensionis nulla pars est, ut quis id, quod non audivit, verum esse confidat, à fide verò alienum est, ut certò statuat, sibi remissa esse peccata & se filium Dei esse.*

Albertus Piggius eò progreditur, ut scribat *fidem justificantem à nobis definitam esse monstrum & chimaeram, cùm pro subjecto ei intellectum & voluntatem tribuamus.*

Ruardus Tapperus in explicat. art. 9. *Fides, quâ quis firmiter credit & certò statuit, sibi propter Christum remissa esse peccata, seq; possessurum vitam aeternam, nullum habet in Scripturis testimonium, imò iisdem adversatur.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex etymologia.* Fides ac fiducia πίστις καὶ πεποίθησις unam eandemque habent originem; πίστις à πέπεισμαι, πεποίθησις à πέποιθα, utrumque à πείθω descendit, quod non solùm significat *doceo*, sed etiam *suadeo, ac persuadeo*, & cognationem habet cum radice פָּתָה *suasus, persuasus, inductus fuit.* Ergò, cùm in verbo Evangelii offeruntur cordibus contritis beneficia Christi Mediatoris, inde persuasionem & fiduciam concipiunt de misericordia Dei propter Christum, ac Deo veraci beneficia spiritualia & coelestia propter Christum promittenti ex animo credunt, 1. Joh. 3. v. 19. Hebraeum אֱמוּנָה descendit à radice אָמַן *certus, firmus, stabilis fuit.* In Hiphil: *certò credidit, fidem habuit, confidit.*

2. *Ex conjugatis.* Πιστεύειν significat *confidere*, πιστὸς *fidelis*, Matth. 24. v. 45. Luc. 16. v. 11. Joh. 2. v. 24. Rom. 3. v. 2. Ergò πίστις notat fiduciam. Sic & apud prophanos Scriptores, Phocil. λαῷ μὴ πίστευε. Aristot. in Polit. saepè reperit, *proprium esse Tyrannidis, μὴ πιστεύειν τοῖς πολλοῖς.*

3. *Ex synonymia.* Fides Esai. 26. v. 3. vocatur יֵצֶר סָמוּךְ *figmentum fultum*, quod fulcit se ac nititur in Christo Salvatore & ipsius verbo. Hebr. 11. v. 1. fides vocatur ὑπόστασις, παρὰ τὸ ὑφίστασθαι, quia firmiter stat, non cadit aut fugit, certissimâ & immotâ fiduciâ in Dei promissionibus acquiescens, quam significationem huic voci competere patet ex Heb. 3. v. 14. & 6. 1. Cor. 9. v. 4. cap. 11. v. 16. LXX. usurpant pro spe & expectatione, Ruth. 1. v. 12. Psal. 39. v. 8. Ezech. 19. v. 5. Fides etiam vocatur πεποίθησις, *confidentia, fiducia*, 2. Cor. 3. v. 4. Ephes. 3. v. 12. Synonymon fidei etiam est παῤῥησία, Eph. 3. v. 12. 1. Joh. 3. v. 21. cap. 4. v. 14. Item πληροφορία, *certa persuasio*, metaphorâ ductâ à navibus, quae plenis velis incitatae feruntur, Rom. 4. v. 26. & 21. Coloss. 2. v. 2. Hebr. 10. v. 22. &c.

4. *à collatione locorum parallelorum* Vet. & Novi Testamenti. Quae in Veteri Testamento *confidentibus & fiduciae*, ea in Novo Testamento *credentibus & fidei* tribuuntur. Quod Psal. 2. v. ult. dicitur, *Beati omnes, qui confidunt in eo*, id Marc. 16. v. 16. sic exprimitur: *Qui crediderit, salvus erit.* Confer Esai. 26. v. 3. cum Rom. 5. v. 1. Item Prov. 3. v. 5. cum Act. 8. v. 37. Item Psal. 31. v. 1. cum Rom. 10. v. 11. Item Psal. 62. v. 9. cum Matth. 21. v. 22. Jac. 1. v. 6. Item Joh. 16. v. ult. cum 1. Joh. 5. v. 4.

5. *Ab exegetica declaratione*, quâ fides per fiduciam explicatur, Psalm. 78. v. 22. Mich. 7. v. 5. Job. 39. v. 14. & 15. 1. Johan. 5. v. 13. & 14. &c.

5. *Ex oppositis.* Opponitur fidei τὸ διακρίνεσθαι, Rom. 4. v. 20. Jac. 1. v. 6. Matth. 22.

v. 21

vari. Marc. 11. v. 23. τὸ διακρίνειν, *in bivio versari*, Matth. 14. v. 31. τὸ μετεωρίζεσθαι *in suspenso esse, hinc illinc agitari*, sicut naves fluctibus agitatæ, & sicut meteora in aëre, Lucæ 12. v. 28. & 29. ἡ ὀλιγοπιστία, *parva fiducia*, Matth. 6. v. 3. cap. 8. v. 26. cap. 14. v. 31. cap. 16. v. 8. Luc. 12. v. 28. φόβος, *timor & metus*, Lucæ 8. v. 50. Marc. 5 v. 36. Esai. 28. v. 16. Atqui hæsitatio, diffidentia, dubitatio, solicitudo, ὀλιγοπιστία sunt in voluntate. Ergò & fides illis opposita.

7. *Ab objecto fidei*, quod est promissio gratiæ in Christo Mediatore. Fides justificans amplectitur promissionem Evangelicam de beneficiis Christi Mediatoris, eandemque sibi applicat. Nuda notitia non amplectitur illā promissionem. Ergò fides justificans non est nuda notitia. *Ideò ex fide gratis, ut sit firma promissio* Rom. 4. v. 16. non est firma nobis, id est, nostri respectu, nisi apprehendatur fide.

8. *à Naturâ effectibus & proprietatibus fidei.* Forma & quasi anima justificantis fidei est fiducialis Christi cum omnibus beneficiis in verbo Evangelii oblatis apprehensio, Johan. 1. v. 12. Rom. 5. v. 11. Gal. 3. v. 14. Hebr. 4. v. 16. cap. 9. v. 15. Tribuitur etiam fidei πεποίθησις Roman. 5. v. 2. Philip. 3. v. 3. θάρσος Matth. 9. v. 2. ὑπόστασις, πληροφορία, παῤῥησία, προσαγωγή, ut constat ex dictis superius citatis. Ad hæc omnia non nudam aliquam notitiam, vel assensum notant, sed vel ipsam fiduciam, vel fiduciæ qualitatem & insignia effecta. In concione Christi Joh. 6. fidei tribuuntur ὁρᾶν, *videre*, γινώσκειν, *cognoscere*, πιστεύειν, *credere*, & φαγεῖν καὶ πίνειν, *edere ac bibere*. ὁρᾶν exprimit notitiam, γινώσκειν assensum, πιστεύειν fiduciam, φαγεῖν verò specialem applicationem. ὁρᾶν est ea, quæ verbo Dei patefacta sunt, certâ persuasione verissima esse statuere, non aliter, quàm si propriis oculis eadem vidisset; γινώσκειν est ea, quæ audimus vel videmus perpendere; πιστεύειν est confidere, ut usus vocabuli in Scripturis & profanis autoribus ostendit; φαγεῖν est cibum vitæ ac panem cœlestem speciali applicatione intrò assumere. Cuicunque fidei non competunt illi effectus, quos fidei justificanti Scriptura tribuit, illa non est justificans. Sed fidei, quæ tantùm est notitia & assensus, ac non simul fiducia, non competunt effectus, quos Scriptura fidei tribuit, quales sunt *remissio peccatorum* Act. 10. v. 13. *justificatio* Rom. 10. v. 4. υἱοθεσία Joh. 1. v. 12. *tranquillitas conscientiæ* Rom. 5. v. 1. *liberatio à damnatione legis* Roman. 8. v. 1. *securitas spiritualis* Rom. 10. v. 11. *benedictio cœlestis* Gal. 3. v. 9. *purificatio cordis* Act. 15. v. 9. *victoria Satanæ* Eph. 6. v. 16. 1. Petr. 5. v. 9. *victoria mundi* 1. Johan. 5. v. 4. *patientia in adversis* Rom. 5. v. 3. *accessus ad Deum* Rom. 5. v. 2. *obsignatio veritatis* Joh. 3. v. 33. *dilectio Dei & proximi* Lucæ 7. v. 47. Gal. 5. v. 6. *spes futuræ gloriæ* Rom. 5. v. 1. *confessio veritatis creditæ ac cognitæ* 2. Cor. 4. v. 13. *invocatio* Galat. 4. v. 6. Rom. 10. v. 14. *obedientia erga Deum* Hebr. 11. v. 8. *vita & salus æterna* Joh. 3. v. 16. & 36. Marc. 16. v. 16. Ergò fides justificans non est nuda notitia & assensus.

9. *à typicis & metaphoricis descriptionibus.* Fides est perspicacissimus cordis intuitus, quo Christum in ara crucis exaltatum respicimus, certò statuentes, propter illum nobis contingere liberationem à vulneribus, quæ infernalis serpens nobis inflixit, Joh. 3. v. 33. est *sigillum*, per quod obsignamus, quòd Deus verax sit Joh. 3. v. 33. est spiritualis pastus animæ

Esa.55.v.1. Johan.4.v.14. cap.6.v.22 29.35.51. Apoc.21.v.6.cap.22.v.17. At hæc non conveniunt nudæ notitiæ.

10. *Exempla fidei justificantis* ostendunt, eam non esse nudam notitiam & assensum, sed etiã fiduciam, ut Abrahæ Rom. 4.v.18.19.20. & 21. Hæmorrhousæ Matth. 9.v.21. Cananææ Matth.15.v.28. Mosis Hebr.11.v.24. & 25. & aliorum in illo capite 11. Hebr. allatorum.

Nostræ huic sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam fidem definiunt per fiduciam.

Dominicus à Soto lib. 2. de Natura & gratia cap.6. disputat quidem, *fidem non esse fiduciam*, interim tamen fatetur, *nomine fiduciæ exprimi certam firmamq; fidem.*

Cajetanus in enarrat. dicti Mosaici Gen.15. *Credidit Abraham Deo &c. Moses non dicit, Abrahamum credidisse Deo, sed in Deo, hoc enim plus est. Nam credere Deo est fidem habere illius verbis, ut veracibus: credere autem in Deo insuper addit fiduciam in Deo.*

Erasmus in Exposit. Symboli Catech. pag.44. *Deum crediderunt & Philosophi plerique; Deo credunt & Dæmones, sed soli pii credunt in Deum, sive in Deo, nihil enim refert, qui totam fiduciam, totamq; spem fixerunt in Deo.*

Idem Jacob.1.v.6. *fidem* vertit per *fiduciam*, quam versionem Pontifex Leo X. commendavit.

Idem in annot. Luc.12 pag.155. *Fides est fidentia, sic enim nos abutimur Christiani.*

Idem in cap.1.Rom. *Fidem frequenter sacræ literæ usurpant pro fiducia erga Deum, ut non multùm differat à spe.*

Jacobus Veldius concion. in Evang. Domin. 2. Quadragef. de fide Syrophœnissæ dicit, *in ea attendenda esse 1. sueipsius nuditatis agnitionem. 2. Dei benignitatis certam persuasionem. 3. infatigabilis fidei orationem. 4. oris claram confeßionem.*

Nausea Viennensis Episcopus lib. 1. cap.12. Catechismi. *Fides est constans firmaq; animi per Spiritum Sanctum de Dei majestate, omnipotentiâ, bonitate, deq; illius promißis indubitata persuasio, quæ ut verbis ejus certam fidem habet: ita & de ejus erga se bonitate omnia sibi indubitatè pollicetur, cùm demerendo quoslibet, tam ipsi gratificari, quàm referre gratias studet.*

Idem lib.3.cap.1.contendit, *summam cognationem, summamq; similitudinem esse inter spem & fidem, adeò ut non benè distingui queant.*

Claudius Guillandus in cap.6. Johan. scribit, *opus Dei vocari à Christo fidem, quæ est certa de bonitate Domini persuasio, confidensq; salutis ab eo expectatio.*

Et postea. *Credere in Christum non est, res à Christo gestas novisse, has enim novit Satan, qui tamen illâ fide non est justificatus: nec est meminisse, aut mente revolvere, Christum natum esse, passum esse, resurrexisse, & cœlos ascendisse; nam & impii horum omnium meminerunt, & de his cogitant nihilo meliores effecti. Sed credere in Christum, est certò apud se statuere, per Christum contingere justitiam & vitam æternam, eiq; toto corde, totâ animâ, totis viribus adhærere. Hoc qui fecerit, omnia Christi bona complectitur, illiq; ex animo adhærescet.*

Ludovicus Granatensis Dominic.18. post Pentecost.conc.1.tom.4.pag.332. *Rectißimè, ut apparet, dicitur, nomen fidei in Evangeliis, cùm ei tribuitur salus aut consecutio omnium, quæ volumus, cõplecti utrumque, nempe & assensum illum firmum in credendis*

dendis de Deo & Christo, ac fiduciam ex illius omnipotente bonitate conceptam, quamvis in quibusdam locis magis videatur haberi ratio ad credulitatem & assensum illum mentis, in quibusdam verò ad ipsam fiduciam. Ita tamen duo hæc ad invicem cohærent, ut nec fiducia esse possit sine credulitate, nec credulitas sine fiducia quidquam impetret à Deo, atque fiduciæ magnitudo ex credulitatis perfectione nascatur. Certè dum dicimus, confido huic verbo Dei: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, in verbo Confido illa duo simul comprehendi videntur. Est enim sensus, adeò persuasus sum, illud esse verum, ut inde etiam mihi certò sperem per Sacerdotes remissionem peccatorum.

Guilielmus Budæus in Lex. ex Laurentio Valla de etymologia vocis πίστις sic scribit: *Laurentius persuasionem propriè vocari posse contendit, quam Latini Christiani fidem, Græci πίστιν appellant, hoc est, certam quandam opinionem & sententiam, quam nobis persuasimus, id quod mihi Laurentius rectè censuisse videtur, cùm à verbo Græco πέπεισμαι, persuasi mihi, πίστις apud nos dicatur, quam nos fidem dicimus.*

Georgius Cassander in Consult. art. 4. pag. 914. *Ad justificationem consequendam requiritur talis fides, quâ homo exemplo Abrahæ ad promissionem Dei non hæsitet per diffidentiam, sed præter spem in spem credat, Deum videlicet credenti in eum, qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram, imputaturum hanc fidem ad justificationem, & peccata non imputaturum, & eum, qui mortuus erat peccato, per Spiritum Sanctum vivificaturum. Hujus rei exemplum est in sanatione corporalium morborum, quæ internæ sanationis imaginem gerit: ibi enim à Christo requiritur fides, non quâ homo credat, se jam sanatum, sed quâ credat, Christum eâ potentiâ præditum, ut sanare possit, & confidat, eam ejus esse bonitatem, ut sanare velit, quâ fide sanitatem consecuti sunt, ipsam verò sanitatem jam sibi donatam sensu perceperunt, quare ad eam cognoscendam fide opus non erat. In sanatione verò interiori, quæ occulta est, solâque Spiritus Sancti inspiratione cognoscitur, fide opus est, quâ huic Spiritus Sancti testimonio assentiamur.*

De Johanne Fero sic scribit Sixtus Senensis lib. 6. annot. 43. *Ferus lib. 2. in Matth. alludere videtur ad errorem eorum, qui docent, fidem justificantē nihil aliud esse, quàm fiduciam divinæ misericordiæ.* Ibid. testem hujus sententiæ citat *Dominicum Sotum*, qui eandem sententiam in Fero repræhenderit & improbarit, quod sentiat contra Concil. Trident.

Idem Johannes Ferus in cap. 3. Johan. v. 5. sic scribit: *Fides est baculus senectutis nostræ firmissimus, quo solo possumus Jordanem tentationum pertransire, cujus figura in Jacobo præcessit Gen. 32.*

Cornelius Jansenius in Harmon. Evangel. cap. 32. p. 206. verba Ludovici Granatensis paulò antè adducta, sine ullius syllabæ mutatione repetit. Ibidem sic disserit: *Cùm Salvator in Evangelio toties fidem commendat, rectissimè dicitur, nomine fidei, cùm ipsi tribuitur salus & consecutio omnium, quæ volumus, complecti utrumque, nempe assensum illum firmum in corde credentis de Deo, de Christo, & fiduciam ex illius omnipotenti bonitate conceptam, quamvis in quibusdam locis magis videatur haberi respectus ad credulitatem & assensum illum mentis, in quibusdam verò ad ipsam fiduciam.*

Ita enim hæc duo ad invicem cohærent, ut nec fiducia esse possit sine credulitate, nec credulitas sine fiducia quicquam impetret à Deo. Sic ergò hoc loco accipitur fides, cùm dicitur, Deum vidisse eorum fidem.

Idem in cap. 30. Harm. pag. 147. *Fides communiter hic & in similibus locis accipitur pro fiducia, ut intelligantur discipuli ideò vocari ὀλιγόπιστοι, hoc est, parùm fidentes & modicæ fidei, quia non satis confidebant, se esse tutos Christo dormiente, nec habuerunt perfectam illam in Deum fiduciam, quam habere debuissent.*

Idem in cap. 134. Harm. pag. 931. *Cùm Christus fidem in se exigit, non simpliciter eam fidem requirit, quâ credatur esse Christus Filius Dei & verax in sermonibus suis, sed & quâ fiducià in se collocetur, tanquam eo, qui etsi secundùm corpus esset eos deserturus, suâ tamen eos divinitate nunquam esset derelicturus. Hæc est enim fides, de qua Johannes: Hæc est, inquit, victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Hæc est fides, quæ timorem & turbationem pellit à corde, juxta illud Psalmistæ: Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?*

Gropperus in Enchirid. cap. 9. de Pœnitent. *Nec hoc omittendum est,* inquit, *fidem secundùm priores credendi rationes in intellectu consistere; secundùm tertiam verò etiam in voluntate, quòd actio fidei sic accepta, quod est credere, fidere & adhærere Deo, non solo intellectu, quem fides illuminat, sed & voluntate, quam accedente caritate inflammat, perficiatur.*

Ibid. *Fides certissima quædam fiducia est, quâ totos nos Deo submittimus, totiq; à gratia & misericordiâ Dei pendemus.*

Sadoletus Epist. ad Genevenses. *Est enim amplum & plenum vocabulum fidei, nec solùm in se credulitatem & fiduciam continet, sed spem etiam.*

Jacobus Schopperus Presbyter Coloniensis in Fer. D. Andreæ conc. 2. pag. 4. *Est nimirum fides non solùm agnoscere, unicum illum verumq; Deum ac Dominum: sed & credere constanter, misericordiam apudq; ipsius omnibus æquè hominibus ipsi fidentibus paratam esse per Christum, ideoq; unicè veniti, ac in omnibus necessitatibus ipsum invocare, atque ab ipso solo omnem expectare gratiam.*

Idem conc. 1. in Evang. Fest. D. Thomæ pag. 104. *Vera fides non solùm credit, Dominum & Deum verè Dominum & Deum esse, sed & insuper credit, illum esse suum & Dominum & Deum, hoc est, eundem sibi benè velle, omniaq; bona sua in credentium usus sponte liberaliterq; profundere. Talis fuit Thomæ fides & confessio, formula nimirum veræ fidei & confessionis ut brevissima, sic & longè absolutissima.*

Stapletonus in Promt. morali Domin. Pentecost. loco 6. *Creditis in Deum, etiam in me credite, hoc est, in Deum fiduciam habete & in me.*

Gregorius de Valentia tom. 3. Disput. 1. quæst. 1. punct. 1. col. 7. lit. C. *Frequenter fiducia quædam seu firma spes futurum esse, quod est promissum, nominatur fides.*

Et paulò post. *Atque etiam à Latina linguæ autoribus nonnunquam videri potest, accipi id vocabulum in ea significatione, ut à Terentio in Heautontimor. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum.*

Benedictus Pererius tom. 3. in Genes. pag. 736. ex Ribera multis probat, *credere Deo & credere in Deum ex consuetudine linguæ Hebrææ non differre,* nihilominus tamen

ficta ex usu Theologorum differentiam & probat & agnoscit & laudat.

Osiandrus part. 1. concion. pag. 521. *Ad similitudinem, quidem Christus vidit Matt. 9. v. 2. non sufficit credere, quòd vera sint, quæ in Scripturis Deus dixit, hoc enim & peccatores Catholici faciunt, sed oportet promissionibus ejus inniti, & quod promisit generatim, firmiter credere te accepturum.*

pag. 524. *Confidebat paralyticus, sed ad majorem fiduciam hortatur eum Christus, quia Deo non possumus nimium fidere.*

Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 6. §. 2. & cap. 11. resp. ad 2. object. concedit, *diffidentiam Bonum positam esse pro incredulitate.*

(Vi igitur oppositionis fiducia ponitur pro fide.)

Jacobus Tirinus Jesuita in Comment. Esai. 7. v. 9. *Si non credideritis, non permanebitis, q. d. si nolitis mihi credere & fidere, sed confugiatis ad opem Assyriorum, non juvabo vos; juvabo, si mihi fidatis. Ita ferè S. Hieronymus, Rupertus, Hugo & alii.*

2. Quòd talia tribuunt fidei, quæ non competunt nudæ notitiæ & assensui, sed includunt fiduciam sive fiducialem Christi apprehensionem.

c. Ut quid dist. 2. de consecrat. ex Augustino. *Credere in eum, hoc est panem & vivum manducare. Qui credit in eum, manducat eum, invisibiliter saginatur, quia invisibiliter renascitur.*

(At per nudam notitiam & assensum non fit spiritualis illa manducatio, sed per fiducialem Christi apprehensionem.)

Lombardus lib. 3. sent. dist. 19. lit. A. *Dicimur & aliter per mortem Christi justificari, quia per fidem mortis ejus à peccatis mundamur, unde Apostolus: Justitia Dei est per fidem Jesu Christi. Et item: Quem Deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine illius, id est, per fidem passionis, ut olim aspicientes in serpentem aeneum in ligno erectum, à morsibus serpentum sanabantur. Si ergò rectò fidei intuitu in illum respicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis Diaboli solvimur, id est, à peccatis, & ita à Diabolo liberamur, ut nec post hanc vitam in nobis inveniat, quod puniat.*

(At spiritualis ille fidei intuitus non absolvitur nudâ notitia & assensu, sed oportet accedere fiducialem meriti Christi apprehensionem.)

lib. ejusdem dist. 23. lit. D. *Credere in Deum est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere & membris ejus incorporari. Per hanc fidem justificatur impius, ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari.*

(At per nudam notitiam & assensum non incorporamur Christo & ejus membris.)

Lyranus in cap. 11. ad Hebræos testatur, *fidei objectum non esse tantùm verum, sed etiam bonum in quod feratur.*

Alphonsus Tostatus quæst. 127. in cap. 21. Matth. monet, *particulam illam, si non hæsitaveritis, in verbis Christi (Si fidem habueritis & non hæsitaveritis) non esse quandam additionem, cùm non hæsitare includatur in ratione fidei, sed esse potiùs expositionem, sicut definitio explicat definitum. Nam hæsitare non facit fidem solùm esse imperfectam, sed prorsus facit, fidem non esse, cùm sit limitatio distrahens, sicut mortuus ad hominem. Et ratio est, quia aliàs opinio non differret à fide, nam opinio facit assentiri cum formidine ad oppositum. Si autem fides adhuc*

dubitationem haberet, cum formidine assentiretur, & esset opinio.

(Si τὸ *non hæsitare* includitur in ratione fidei, ac hæsitare facit prorsus non esse fidem, utique fiducia includitur in ratione fidei.)

Georgius Cassander in Consult. art. 4. de Justificatione pag. 913. ex Enchiridio Christianæ religionis in Concil. Colon. Ann. 36. edito, allegat hæc verba: *Fatemur, verum esse, ad justificationem hominis omninò requiri, ut homo certò credat, non tantùm generaliter, quòd propter Christum verè pœnitentibus remittantur peccata, sed & quòd ipsi homini remissa sint propter Christum per fidem.*

Ghislerius in Cantic. Cant. cap. 3. v. 4. expos. 2. *Apud omnes Scholasticos pro confesso est, istiusmodi distinctionem (inter credere Deum, credere Deo & credere in eum) reverà non esse actuum reipsâ diversorum, sed tantum secundùm diversas rationes & modos credendi. Unicus enim, qui perfectus est, actus fidei, hos omnes in se continet credendi modos. Neque recta censenda est atque perfecta fides, nisi omnibus tribus his modis credatur per eam.*

(Si fides recta & perfecta hæc est, non tantùm *credere Deum, per notitiam*; & *credere Deo, per assensum*; sed etiam *credere in Deum*, utique fides recta & perfecta includit *fiduciam*, quia fiduciæ est in Deum credere, sicut notitiæ est, Deum credere, & assensus, Deo credere.)

Nicolaus Sanderus lib. 2. de Justificat. cap. 1. Hoffmeisterus in artic. 4. August. Confess. concedunt, *fidem apprehendere in actu justificationis.*

Eisengrinius in fine concionis, cujus tit. Daß wir allein durch Christi Verdienst gerecht werden / asserit, *fidem sibi applicare omnia bona à Christo parata.*

(At hæc apprehensio & applicatio beneficiorum Christi non fit solâ notitiâ & assensu, sed requiritur etiam fiducia.)

Johannes Ferus in cap. 1. Johan. super verba: *Quotquot receperunt eum. Non satis est, Christum tecto recipere, cibum & potum ministrare, hoc enim & impii possunt. Verum hoc modo sola Christi caro recipitur. Christus autem non tantùm caro est, sed & verbum. Et quia verbum est, ideo non recipitur, nisi fide. Potestas igitur, filios Dei fieri, non his data est, qui Christum ut hominem tantùm recipiunt, sed his, qui eum, ut vivum Dei Verbum, verâ fide suscipiunt. Hinc est, quòd fidei attribuitur justificatio, quia fides Christum verè recipit. Non tamen simpliciter dicit, qui credunt in eum, sed qui credunt in nomine ejus. Nomen autem Christi est sapientia, justitia & redemtio. Si igitur quis se crediderit Christi justitiæ, aut redemtioni, jam non remanebunt peccata, mors evanescet. Nam tales fiunt homines, qualis Christus est, si se ei tatos crediderint &c.*

Idem ibidem pag. 142. *Credere est semen verbi Dei amore susceptum impregnatâ mente portare, quod tanta virtutis est, ut animæ substantiam in suum vigorem transferens ex hominibus, Deos; ex filiis iræ filios gratiæ faciat &c.*

(At hæc non competit nudæ notitiæ, sed includit simul fiduciam.)

Cornelius Jansonius ad cap. 3. Johan. v. 16. *Sola fides, res scilicet facillima hîc exigitur, ut Christo incorporemur, & meritorum ejus reddamur consortes.*

(At hoc non potest tribui fidei ratione solius notitiæ & assensus.)

Cardinalis Contarenus in tract. de Justi-

Justificat. *Debetur fidei justificatio, non quod mereamur justificationem per fidem, & quia credimus, sed quia accipimus eam per fidem. Sic enim Apostolus ad Galat. Accipientes pollicitationem Spiritus per fidem. In Epist. ad Hebr. Accedentem ad Deum oportet credere ob quod credendo accedimus ad hunc accessum. Hanc acceptationem ab Apostolo dictam S. Thomas in 3. parte appellat applicationem, inquiens: passionem Christi esse veluti medicinam communem, quam quisque sibi applicat per fidem & Sacramenta fidei.*

Idem. *Fide justificamur, non formaliter, quod scilicet fides inhaerens nobis, efficiat justos, sicut albedo efficit parietem album, aut sanitas hominem sanum &c. Sed vera est propositio, si capiatur efficienter, sicut linitio efficit parietem album & medicatio efficit sanum. Sic valetur dissimili ratione fides efficit hominem justum. Neque per fidem intelligimus habitum, sed actum.*

Benedictus Pererius in cap. 5. Roman. Disp. 1. sect. 3. *Non profectò legendum est oscitanter, quod Paulus ait: nos habere accessum ad gratiam Dei per fidem: ostendit enim gratiam & justitiam, quâ fit homo justus & gratus Deo, non esse ipsam fidem, sed fidem esse quasi medium quoddam, per quod apprehenditur justitia, & tanquam organum, per quod virtus sanguinis & mortis Christi in nos derivatur.*

(At vis illa apprehendendi non competit fidei, quatenus est notitia vel assensus, sed quatenus est fiducia.)

Benedictus Justinianus in Comment. Rom. 3. v. 2. fidem vocat *manum & instrumentum, quo primum nobis Christi merita applicantur.*

(At haec applicatio meritorum Christi non fit per nudam notitiam & assensum.)

Bellarminus lib. 2. de Grat. & lib. arbit. cap. 3. §. Caeterum &c. & lib. 1. de Justific. cap. 15. §. Denique. *Credere, est Christum recipere.*

(Hoc verò non fit nudâ notitiâ & assensu, sed fiduciâ.)

Idem lib. 2. de Justif. cap. 11. *Non esset absurdum, si quis diceret, Jacobum* (quando fidem in precibus requirit cap. 1. Epist.) *loqui de fide, quae gignit fiduciam, ac per hoc non solùm incredulitatem, sed etiam diffidentiam excludere.*

(Si Apostolus requirendo fidem, excludit diffidentiam, utique in fide includitur fiducia.)

Idem lib. ejusdem cap. 11. §. In Epistola &c. ac cap. 13. §. Ad haec &c. *Per fidem Christus in nobis formatur.*

(Atqui per solam notitiam & assensum Christus non formatur in nobis, ut gratiosâ suâ praesentiâ & Spiritu suo in cordibus nostris habitet.)

lib. 1. de Justificat. cap. 16. §. Dicente &c. fateri cogitur, *fidem justificare per modum actionis instrumentalis. Ut actio*, ait, *apprehendit justitiam, si ullo modo eam apprehendit.*

Benedictus Pererius Disput. 18. in cap. 3. Rom. num. 86. *Paulus, cùm ait, per fidem justificari hominem, nihil aliud significat, quàm per fidem pervenire ad justitiam & ipsam apprehendere, ut ex verbis ejus, quae sunt in capite nono hujus Epistolae, non obscurè potest colligi. Ait enim, gentes, quae non sectabantur justitiam legis Mosaicae, per fidem apprehendisse justitiam Dei.*

(Atqui illa apprehensio justitiae non fit per nudam notitiam & assensum, sed per fiduciam, quae propterea etiam fiducialis apprehensio vocatur.)

Coste-

Costerus in Enchir. pag. 315. *Credere est fide apprehendere.*

(Apprehensio illa includit omninò fiduciam credentis.

Plura hujus generis in cap. seq. adducentur, in quibus talia tribuunt fidei, quæ non habent locum in nuda notitia & assensu, sed requirunt etiam fiduciam sive fiducialem Christi apprehensionem.

3. Quòd quidam agnoscunt, hominem per fidem posse ac debere esse certum de remissione peccatorum, gratiâ Dei & reconciliatione, illi enim omnes coguntur etiam agnoscere, fidem esse fiduciam.

Dicta ejusmodi postea suo loco adducentur.

Argum. Adversariorum.

1. *Impossibile est, ut una eademq́ numero qualitas diversis insit subjectis. Ergò una eademq́ virtus non potest esse in duabus potentiis genere distinctis. Jam verò fides est in intellectu. Ergò nullo modo pertinet ad voluntatem.*

Resp. 1. Ipsimet Scholastici fidem quodammodo referunt ad voluntatem.

Thomas 2. 2. quæst. 4. art. 2. *Credere est actus intellectus, secundùm quod movetur à voluntate ad assentiendum. Procedit autem hujusmodi actus & à voluntate & ab intellectu, quorum utrumque natum est per habitum perfici, & ideò oportet, quòd tam in voluntate sit aliquis habitus, quàm in intellectu, si actus fidei debet esse perfectus.*

Idem 1. 2. quæst. 66. art. 4. *Credere est alicui propriâ voluntate assentiri.*

Idem 2. 2. quæst. 4. artic. 2. *Cùm fides sit quædam virtus, oportet, quòd ejus actus sit perfectus. Ad perfectionem autem actus, qui ex duobus activis principiis procedit, requiritur, quòd utrumque activorum principiorum sit perfectum: non enim benè potest secari, nisi & secans habeat artem, & serra sit benè disposita ad secandum: Dispositio autem ad benè agendum in illis potentiis animæ, quæ se habent ad opposita, est habitus: & ideò oportet, quòd actus procedens ex duabus talibus potentiis sit perfectus habitu aliquo præexistente in utraque potentiarum. Dictum est autem suprà, quòd credere est actus intellectus, secundùm quod movetur à voluntate ad assentiendum: procedit autem hujusmodi actus à voluntate & ab intellectu, quorum utrumque natum est per habitum perfici secundùm prædicta: & ideò oportet, quòd tam in voluntate sit aliquis habitus, quàm in intellectu.*

Hùc etiam pertinet, quòd 2. 2. quæst. 5. art. 4. disputat, *fidem, si consideretur secundùm participationem subjecti, dupliciter esse majorem, primò, ex parte intellectus propter majorem certitudinem, secundò, ex parte voluntatis propter majorem promtitudinem.*

Bonaventura 3. sent. dist. 23. quæst. 2. artic. 1. *Licèt fides respiciat actum potentiæ cognitivæ, non tamen ipsum respicit omninò purè: sed in quantum habet affectionem concomitantem & quodammodò post sequentem, & ideò etiam necesse est ponere, quòd fides quodammodò sit in affectione, & hoc, quia est habitus voluntarius & amor ordinatus.*

Item: *Quòd autem rationes sibi invicem non obvient* (videlicet quæ pro intellectu sunt, quæq; pro voluntate) *sed utraq́ verum concludant, satis clarè potest videri, si quis potest capere, quòd ad esse fidei virtutis concurrit actus rationis, simul & voluntatis: quod benè innuit Apostolus in ipsa notificatione fidei, cùm dicit, fidem esse substantiam rerum sperandarum, argumentum non apparentium,*

ventium, tangens, quod est in ea cognitionis, & quod est affectionis.

Idem lib. 4. sent. dist. 9. *Fides respicit intellectum & affectum.*

Biel 3. sent. dist. 23. quæst. 2. art. 3. dub. 4. *Fides est virtus intellectualis, quia causatur ab actibus intellectus elicitis, scilicet assentire verbo certo ex autoritate testis; est tamen ex parte moralis, quia acquiritur ex actibus voluntatis imperatis. Nam apprehenso vero certo, sed inevidenti, & ita non sufficienter probato, non cogitur intellectus assentire; sed quantum de se est, potest non assentire, & ideò, si assentit firmiter, volens assentit, & ita ex imperio voluntatis.*

2. Idem ex recentioribus statuit Zacharias Boverius tom. 2. in Demonstrat. secundi Symboli cap. 6. sic scribens: *Fides, quæ Catholicorum est, non in sola intellectus notitiâ, quæ tametsi necessaria sit, ea tamen non sola sufficit, sed etiam in duplici, tum intellectus, tum voluntatis actu constituitur.*

Et pòst. *Pius voluntatis affectus accedere debet, sine quo ipse intellectus perfectè, & ut oportet, divinæ veritati assentiri non potest.*

Cajetanus in cap. 10. Rom. *Attribuitur cordi credere, tam ad excludendum fictionem simulantium se credere: tam ad significandum, quod à voluntate imperatur credere conferens justitiam.*

Salmero ibid. *Ait corde credere, ad excludendam fictionem, cum qua multi accedunt ad Baptismum, & ad indicandum, quòd fides conferens justitiam à voluntate imperatur, ad differentiam fidei coactæ, qualis est in Dæmonibus, & erat in illis, qui crediderunt in eum à signis coacti, ipse autem Christus non credebat seipsum eis. Nam hæc fides justitiam non affert. Nam ut scientia virtute rationis demonstrantis gignitur: ita fides non demonstratur, sed virtute suscipitur voluntatis captivantis intellectum in obsequium Christi, qui illam infundit.*

3. Altensteig. in Dictionario Theologico, verbo Fides, scribit, *actum fidei, qui est credere, esse actum intellectus vero assentientis, procedentem ex voluntatis imperio, quia nullus credat, nisi volens: & habere non solùm pro objecto verum, quod est objectum intellectus: sed etiam finem vel bonum, quod est objectum voluntatis.*

4. Franciscus Cordubensis Annot. artic. 1. cap. 48. *Quanto evidentiora sunt testimonia, tanto ex cordis majori affectu Deo habemus fidem & plus obædientiæ illi exhibemus. Nam quod fidei testimonia (non propter eorum insufficientiam, sed quia homini sunt obscura) non efficiunt, id voluntas religiosè erga Deum affecta simul illis facit, quia persuadet intellectui, ut firmiter assentiat verbo Dei.*

5. Cornelius à Lapide in cap. 10. Rom. pag. 147. *Corde credere, est mente & voluntate credere. Licèt enim fides sit actus intellectus, tamen ob ejus inevidentiam actusq; difficultatem, necessarius est concursus & imperium piæ voluntatis, quæ intellectui imperet, ut tam obscura & difficilia credat, eoq; actus hic fit liber & meritorius. Cor ergò hic & voluntatem & intellectum significat.*

6. Durandus lib. 1. sentent. dist. 3. q. 4. aliquot argumentis evincere conatur, *voluntatem & intellectum non esse potentias reipsâ distinctas, sed unam eandemq; entitatem absolutam, quæ tamen propter ordinem & relationem ad diversos actus, videlicet ad functiones intelligendi & volendi duarum potentiarum rationem sortiatur.*

Aureolus apud Capreolū 1. sent. dist. 3.

quæst. 3. probare nititur, *Aristotelem in eadem fuisse sententia.*

Scaliger exerc. 307 sect. 3. 4. & 15. idem statuit.

(Quomodo igitur doctrina de fidei Natura & essentiâ ex immotis Scripturæ oraculis deducta, everti potest principio aliquo, quod ne quidem apud Philosophos est satis certum?)

7. Qui statuunt, intellectum & voluntatem esse realiter distinctas potentias, pronunciato illi, quòd una virtus non possit esse in duabus potentiis, non tribuunt absolutam Universalitatem.

Thomas 1. 2. quæst. 56. art. 2. *Aliquid dicitur esse in duobus, primò sic, quòd ex æquo sit in utroque. Sic impoßibile est, unam virtutem esse in duabus potentiis; secundò, ordine quodam, & sic una virtus potest pertinere ad plures potentias, ita quòd in una sit principaliter & se extendat ad alias per modum diffusionis, vel per modum dispositionis.*

(Eodem modo dicere possumus, fidem esse in intellectu per modum dispositionis. Notitia enim illa Historica nondum absolvit fidem justificantem, sed oportet accedere fiducialem apprehensionem & specialem promissionum Evangelicarum applicationem, unde fides justificans à quibusdam sic definitur, quòd sit *ex agnita divini verbi veritate per Spiritum Sanctum divinæ gratiæ sive misericordiæ per Christum Redemtorem in promißione Evangelica fiducialis apprehensio ad vitam æternam.*)

Gregorius de Valentia tom. 3. c. 70. *Falsò asserit Scotus, ad assensum fidei non esse necessariam liberam motionem voluntatis, sed satis esse, ut voluntas non resistat intellectui.*

8. Disputant Scholastici & recentiores scriptores Pontificii, *liberum arbitrium esse mentis & voluntatis facultatem mixtam ex intelligentia & appetitu rationali,* Thom. p. 1. q. 83. art. 3.

(Nemo autem inventus, qui per hanc liberi arbitrii definitionem Chimæram quandam introduci dixerit.)

9. Bellarminus lib. 3. de Justific. cap. 11. §. Quod autem spem in intellectu & voluntate collocat. *Quamvis* (inquit) *absolutam certitudinem spes non requirat ex parte intellectus, tamen habet etiam ex parte intellectus duplicem certitudinem. Prima oritur ex fundamento spei primario, quod est promißio Dei &c. Altera certitudo spei ex parte intellectus oritur ex caritate &c. Habemus igitur spem Christianorum certißimam esse, tum ex parte voluntatis; tum ex parte intellectus.*

(Quòd si spes sine ulla absurditate in intellectu & voluntate collocari potest, quidni etiam fides?)

10. Suarez in Metaph. Disp. 44. de Habit. sect. 55. & 57. agnoscit, *præter unitatem indivisibilem, quam habent aliqui habitus per simplices qualitates, dari in aliquibus unitatem compositam per collectionem & subordinationem plurium qualitatum, alioqui non posse salvari modum loquendi de unitate scientiarum, ut verbi gratiâ, Geometriam non tantùm genere, sed etiam specie unam esse scientiam. Quod etiam in genere qualitatis verum esse in dispositionib. corporis* ostendit, *quia sanitas & pulchritudo, quæ in communi modo loquendi una qualitas censentur, sunt tamen ex proportione plurium resultantes. Sic unam liberalitatem constari ex habitu voluntatis & appetitus sensitivi, vel unam virtutem fidei ex habitu intellectus & piæ affectionis voluntatis, non tamen simpliciter*

dici

dici sub nomine habitus, eamque esse in utraque potentia, sed nomen specificum (exempli gratiâ nomen fidei) sæpe magis admittere & significare illam compositionem, quàm genericum.

11. Caspar Contarenus Cardinalis in tract. de Justific. eodem modo, quo nos, de fide justificante loquitur. *Interdum,* inquit, *actus ille, quo credimus, consuevit appellari fides, qui actus, quamvis sit elicitus ab intellectu, est tamen imperatus à voluntate; idcircò Apostolus dicit: ad obœdientiam fidei. Credimus enim, quia volumus Deo obœdire. Fides etiam quandoque appellatur fiducia, quâ confidimus promissioni nobis factæ à quocunque: verùm nos contrahimus hanc fidem ad promissionem divinam, quæ est in Deo, quatenus promissa servat. Sic in Psalmo: Fidelis Deus &c. In nobis verò est hæc fides, prout fidimus promissioni divinæ. Hæc fidei significatio pro fiducia, conjuncta est significationi spei, quamvis spes propriè respiciat futura, fiducia verò etiam præsentia & præterita. Attamen propinqua est hæc fiducia spei, quamobrem sæpenumero una pro altera sumitur. Damascenus ait lib. 4. orth. fid. cap. 11. fidem duobus modis accipi, quorum alterum dicit esse assensum; alterum autem dicit esse spem eorum, quæ nobis sunt promissa. Ex Apostolo Paulo in pluribus locis habemus hanc acceptionem fidei pro confidentia. Sufficiat nunc unus locus ex Epist. ad Rom. cùm loqueretur de Abraham, cujus exemplo maximè nititur: Apostolus, inquit, non infirmatus est diffidentiâ, sed confortatus. Ecce opposuit diffidentiæ fidem, id est, confidentiam.*

Et postea fidei officium sic describit in Justificatione: *Primus,* inquit, *animi motus in justificatione est motus fidei, quem motum seu actum appellamus fidem. Hic autem motus incipit à voluntate, quæ obœdiens Deo & fidei efficit, ut intellectus assentiatur absque hæsitatione traditis à Deo: & ideò promissionibus divinis confidat & concipiat ex illis firmam fiduciam, quæ pertinet ad voluntatem, ut quasi circulo quodam incipiat à voluntate hæc fides, & desinat in voluntatem. Promissio autem Dei, cui firmiter credit, est, ut inquit B. Thomas, quòd Deus remittat peccata & justificet impium per ministerium Christi. Ipse enim factus est autor salutis omnibus credentibus in eum.*

(Hæc habentur apud Contarenum, etiam post Censuram & repurgationem, ut vocant, operum ejus in postrema editione Veneta, quæ ex asse nostræ sententiæ congruunt.)

Argum. 2. Fidem non esse fiduciam, probare conatur Bellarminus ex Hebr. 11. v. 1. ubi fides definitur *substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium,* quod sic explicat: *Fides est quasi vita & anima rerum, quæ sperantur, quoniam eas apprehendens, ac menti repræsentans, facit eas quodammodo esse præsentes ac vivere. Est etiam demonstratio sive convictio eorum, quæ non apparent, quia intellectum facit assentiri illis, quæ non intelligit. Quare cùm fides definiatur per assensum, non erit fiducia,* lib. 1. de Justific. cap. 5. Jacobus Tirinus in Hebr. 11. v. 1.

Resp. 1. Ex positione unius partis non potest procedi ad exclusionem sive negationem partis alterius.

Cornelius Jansenius cap. 32. Harmon. *Rectissimè dicitur, nomen fidei in Evangeliis, cùm ei tribuitur salus aut cõsecutio omnium, quæ volumus, complecti utrumque, nempe & assensum illum firmum in credendis de Deo & Christo, & fiduciam ex illius omnipotente bonitate*

nitate conceptam, quamvis in quibusdam locis magis videatur haberi respectus ad credulitatem & assensum illum mentis, in quibusdam verò ad fiduciam.

2. Alphonsus de Castro lib. 7. advers. hæreses, verbo Fides, hæresi 1. dubitat, an hæc sit definitio fidei justificantis. *Quæ Pauli verba*, inquit, *sive ad fidei definitionem spectent, sive ut Erasmo in annotationibus placent, laus quædam fidei & non definitio dicenda sint, hoc certum erit Paulum de fide pronunciâsse.*

3. Erasmus monet, *Paulum loqui non de ea fide, quâ ea, quæ credenda sunt, credimus, sed de fide, quâ alicui fidimus, id est, de fiducia*: quem hoc nomine Alphonsus de Castro loco dicto perstringit.

CAPUT II.

DE OBJECTO FIDEI Justificantis.

THESIS. Fidei justificantis, quatenus est fiducia, proprium & adæquatum objectum est specialis Dei misericordia, sive quod idem est, promissio de gratuita peccatorum remissione propter Christum.

Ἔκθεσις. 1. Fidei, ut est *notitia*, objectum proprium & adæquatum est verbum Dei in Scripturis Propheticis & Apostolicis propositum; fidei, ut est *fiducia*, objectum proprium & adæquatum sunt promissiones Dei gratuitæ, cùm inter verbum promissionis & fidem, quæ verbo illi innititur, sit perpetua relatio.

2. Cùm verò promissiones gratuitæ sint variæ, ideò dicimus, fidei justificantis proprium objectum esse *promissionem Evangelicam de Christo Mediatore.* Vera & justificans fides apprehendit etiam reliquas promissiones de bonis spiritualibus & corporalibus, sed eatenus non justificat, justificat autem quatenus Christi meritum in verbo Evangelii sibi oblatum apprehendit.

Antithesis. Censura Coloniensis pag. 118. *Objectum fidei justificantis est omne id, quod in verbo Dei revelatum.*

Gothardus Canonicus Patav. In Defens. Eccles. Cath. pag. 115. *Lutherani præter fidem Historicam novam quandam specialem invenerunt, quâ meritum Christi apprehendimus, ac nobis peccata remissa esse certò statuamus. Eam nos non secus atque pestem execramur.*

Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 4. *Catholici fidem tam latè patere volunt, quàm latè patet verbum Dei, certam autem promissionem specialis misericordiæ non tam ad fidem, quàm ad præsumtionem pertinere contendunt.*

lib. ejusdem cap. 8. §. 1. *Fidei justificantis objectum, non est specialis Dei misericordia, sed omnia, quæ Deus revelare dignatus est.*

Ibid. §. Apostolus &c. *Abrahamus non credidit, sibi per specialem misericordiam remissa fuisse peccata, sed patrem se futurum multarum gentium ex filio, quem sibi centenario uxor nonagenaria & sterilis præter solitum ordinem cursumq́ Naturæ paritura esset. Illud credere nihil aliud erat, quàm credere Deum, qui promiserat, omnipotentem ac fidelißimum esse.*

lib. ejusdem cap. 11. resp. ad 4. *Fides Abrahæ non respexit promißionem de remißione peccatorum, sed de vocatione gentium & multiplicatione generis.*

Similia occurrunt apud Stapletonum in Antidot. super cap. 4. Rom.

Nostram

Nostram sententiam probamus.

1. Ubicunque in Scripturis ex professo & velut in propria sede de fide justificante, quâ tali, agitur, ibi proprium & adæquatum ejus objectum statuitur Christus cum suo merito; passio & mors Christi; misericordia Patris cœlestis in Christo nobis oblata, promissio Evangelica de gratuita peccatorum remissione propter Christum, quæ omnia eòdem redeunt, Rom.3.v.24. & 25. cap.4. v.24. & 25. cap.10.v.4. & 9. Act.10.v.43. &c. Ergò illud ac non aliud fidei justificantis objectum est agnoscendum.

2. Illud, quo apprehenso coram Deo justificamur & à peccatis absolvimur, illud, inquam, & nihil aliud est proprium & adæquatum fidei justificantis objectum. Atqui gratia Dei in Christo, vel, quod idem est, Christus in officio Mediatoris, sive obœdientia & satisfactio Christi est illud ipsum, quo apprehenso coram Deo justificamur, Act.4. v. 12. Johan.3.v.18. 1.Cor.1. v.30. Ergò.

3. Quòd peccata nostra arguit, accusat, damnat, & ex quo non est justificatio, illud non est proprium fidei justificantis, quâ talis, objectum, siquidem fides quærit peccatorum remissionem & condonationem, quam nunquam inveniet in doctrina arguente, accusante & damnante peccata. Atqui lex peccata arguit, accusat & damnat, Roman.3.v.20. cap.4.v.15. Gal.3.v.22. ex lege & operibus legis non est justificatio, Rom.3.v.20. & 22. Gal.3.v.10. & 12. Ergò.

4. Si passio & meritum Christi non est proprium & adæquatum fidei justificantis, quâ talis, objectum, consequens erit, fidem, quatenus fertur in Christum, non aliter, nec magis justificare, quàm quatenus fertur in doctrinam de Diabolis & inferno, cùm & hæc in Scripturis sit revelata. Item, qui credit, verum esse illud Mosaicum, *Maledictus, qui non permanserit in omnibus &c.* esse coram Deo justificatum. Sed consequens est absurdum. Ergò.

5. Rom.4. v.16. dicit Apostolus, *propterea ex fide, ut sit per gratiam, quò firma sit promissio universo semini.* Fides igitur per gratiam recumbit in promissione, ac proinde promissio est proprium fidei justificantis, quâ talis, objectum. In eodem cap.v.20. *Abraham adversus promissionem Dei non disceptavit infidelitate, sed robustus factus est fide, dans gloriam Deo certò persuasus, quod ubi quid promisit, posit etiam præstare.* Ergò fides justificans est fiducia promissionis, quâ scilicet fidelis certò persuasus est de Dei promissione.

6. Sicut Israelitarum à venenatis serpentibus vulneratorum intuitus directè ferebatur in æneum serpentem è ligno suspensum Christi crucifixi typum, nec in aliud quicquam dirigebatur: sic fides justificans est perspicacissimus intuitus solum Christum in cruce exaltatum & maledictionem pro nobis factum respiciens, Joh.3. v.15.

Nostræ huic sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam fidei justificantis, quâ talis, ἐνέργειαν ita describunt, ut in solius Christi meritum ac promissionem Evangelicam de peccatorum remissione propter Christum eandem unicè ferri doceant.

Bernhardus serm.1. in Annunc. B. Mariæ col.105. *Necesse est primò omnium credere, quòd remißionem peccatorum habere non*

possis, nisi per indulgentiam Dei, deinde quòd nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse. Postremò, quòd æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa.

Et postea. *Verùm hæc, quæ nunc diximus, non omninò sufficiunt, sed magis initiũ quoddam & velut fundamentum fidei sunt habenda. Ideoq; si credis, peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccâsti & in quem peccatum non cadit, bene facis, sed adde adhuc, ut & hoc credas, quia per ipsum tibi peccata donantur.* Hoc est *testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus sanctus, dicens: dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus, gratis justificari hominem per fidem. Ita de meritis quoque. Si credis non posse haberi, nisi per ipsum, non sufficit, donec tibi perhibeat testimonium Spiritus veritatis, quia habes ea per illum. Sic & de vita æterna habeas necesse est testimonium Spiritus, quòd ad eam divino sis munere perventurus. Ipse enim peccata condonat, ipse donat merita, & præmia nihilominus ipse redonat. Porrò, testimonia ista credibilia facta sunt nimis &c.*

Serm. 61. in Cant. col. 675. *Reverâ ubi tuta firmaq; infirmis securitas & requies, nisi in vulneribus Salvatoris? Tantò illic securior habito, quantò ille potentior ad salvandum. Fremit mundus, premit corpus, Diabolus insidiatur, non cadò, fundatus enim sum supra firmam petram. Peccavi peccatum grande, turbatur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte salvetur? Si ergò in mentem venerit tam potens, tamq; efficax medicamentum, nullâ jam possum morbi malignitate terreri &c. Ego verò fidenter, quod ex me mihi deest, usurpo mihi ex visceribus Domini, quoniam misericordiâ affluunt, nec desunt foramina, per quæ effluant. Foderunt manus ejus & pedes, latusq; lanceâ foraverunt, & per has rimas licet mihi surgere mel de petra, oleumq; de saxo durissimo, id est, gustare & videre, quoniam suavis est Dominus.*

Plura hujus generis passim apud Bernhardum occurrunt.

Lombardus lib. 3. sent. dist. 19. lit. A. *Si rectè fidei intuitu in Christum respicimus, qui pependit in ligno, à vinculis Diaboli solvimur, id est, à peccatis, & ita à Diabolo liberamur, ut nec post hanc vitam inveniat in nobis, quod puniat.*

(Locus integer adductus fuit in cap. præced. thesi 2. membr. 2.)

Georgius Cassander in Consult. art. 4. de Justificat. pag. 913. *Quod additur in Confessione* (Augustana, *homines justificari gratis per fidem, cùm credunt, se in gratiam recipi & peccata remitti propter Christum) meritò ut impium rejici non debet, cùm eruditissimorum virorum ex iis, qui Catholici nomen retinent, sententiæ & scriptis consentiat, ut patet in Enchiridio Christianæ religionis, in Concilio provinciali Coloniensi Anno 36. edito, qui liber ab omnibus eruditioribus Theologis, etiam per Italiam & Galliam, summopere fuit collaudatus, ut qui summam sententiæ veterum de Christiana religione (ex quorum scriptis quasi confirmatus est) pulcerrimè referat. In eo itaque sic legitur: Dicimus hominem per fidem donum justificationis tum demũ accipere, cùm & perterrefactus & concussus in pœnitentia rursus erigitur per fidem, credens, sibi remissa esse peccata propter meritum Christi, qui in se credentibus remissionem peccatorum pollicitus est, &*

cùm

cùm novum in se sentit affectum, quo detestans malum & carnis infirmitati resistens, ad bonum faciendum intus accenditur, tametsi affectus nondum perfectus sit. Et post pauca: *Fatemur, inquit, verum esse, ad justificationem hominis omninò requiri, ut homo certò credat, non tantùm generaliter, quòd propter Christum verè pœnitentibus remittantur peccata, sed & quòd ipsi homini remissa sint propter Christum per fidem. Hæc etiam explicatio posita est in libro Cæsar. Majest. Ratisbonensi, cujus formam loquendi, utpote non satis Scholasticam, quamvis Eccius non per omnia probârit, rem tamen ipsam, in quam Collega ejus consenserant, non improbavit. In eo libro ita scriptum est: Firma & sana doctrina est, per fidem vivam & efficacem justificari peccatorem. Vocamus autem fidem vivam motus Spiritus Sancti, quo verè pœnitentes veteris vitæ eriguntur ad Deum, & verè apprehendunt misericordiam in Christo promissam, ut jam verè sentiant, quòd remissionem peccatorum & reconciliationem propter meritum Christi, gratuitâ Dei bonitate acceperunt, & clamant: Abba, Pater.*

Postea subjicit Cassander: *Ad justificationem consequendam requiritur talis fides, quâ homo exemplo Abrahæ ad promissionem Dei non hæsitet per diffidentiam, sed præter spem in spem credat; Deum videlicet, credenti in eum, qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram, imputaturum hanc fidem ad justificationem, & peccata non imputaturum, & eum, qui mortuus erat peccato, per Spiritum Sanctum vivificaturum &c.*

Ibidem pag. 917. *Hoc extra controversiam est, justitiam illam, quâ justificamur, consistere in remissione peccatorum, hoc est, cùm propter meritum passionis Christi, quam suscepit nostri causâ, peccata nobis non imputantur, quod nil aliud est, quàm ipsum Christi meritum ad remissionem peccatorum nobis imputari. Atque hoc est, quod Paulus toties inculcat, imputari nobis fidem ad justitiam, eam videlicet fidem, quâ credimus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.*

Johannes Ferus in cap. 1. Rom. super verba; *ex fide in fidem. Cùm de fide justificante loquimur, tria objecta concurrunt: Promissio Dei, & quidem gratuita, & meritum Christi, tanquam precium & propitiatio. Promissio accipitur fide, gratia excludit merita. Christi merita sunt precium, ex quo sequitur, fides justificans est assentiri promissioni Dei, in qua gratis offertur remissio peccatorum & gratia propter Christum, imò est velle & accipere oblatam remissionem peccatorum.*

Jacobus Schopperus Presbyter Coloniensis conc. 6. in Epist. festi D. Andreæ pag. 13. *Credentes Christum pro peccatis nostris & mortuum esse & resurrexisse, consequimur per hanc fidem remissionem peccatorum & justificationis donum. Credentes quoq; per solum Christum salutem nobis contingere, consequimur etiam, quòd credimus, nempe salutem & vitam æternam.*

Benedictus Pererius Disput. 2. in cap. 4. Roman. num. 7. *Dicere licet, fidem Abrahæ, quam in illo Genesis loco laudat Scriptura, non solùm fuisse de carnali multiplicatione seminis, verùm fuisse eam præcipuè de uno illo semine ipsius Abrahæ, in quo benedicendæ erant omnes gentes, id autem semen erat Christus, ut interpretatur Paulus in Epist. ad Galat.*

Galat. Atque idem sentiebant veteres Hebræi, unicum illud semen, per quod benedicendæ erant omnes gentes, non aliud fore, quàm Meßiam intelligentes atque interpretantes. Abrahamum porrò explicitam atque expressam habuisse fidem Christi dubitare nos minimè sinunt verba illa Domini nostri Johan. 8. Abraham exultavit, ut videret diem meum, & vidit & gavisus est. Hæc Pererius, quæ repetiit ex illis, quæ in Genesin scripsit Disp. 4. in cap. 15. num. 50. ubi etiam non obscurè fatetur, *se illa ex alterius Pontificii Scriptoris (Thomæ Anglici) Commentariis in Genesin fuisse mutuatum.*

Idem Pererius Disp. 11. in cap. 3. Rom. num. 49. objectum fidei justificantis sic describit: *Principalis materia, seu, ut vocant, objectum fidei est Christus, id est, ejus humanitas & divinitas & mysteria ejus, maximè verò incarnationis, paßionis & resurrectionis.*

Chemnitius in Theolog. Jesuit. pag. 53. memorat, *Jesuitarum cuidam Catechismo insita fuisse verba: Fide apprehendimus misericordiam Dei, deinde expuncta esse. Illud* (inquit) *non possum præterire, quod artificium Jesuitæ ostenderint in Catechismo suo in Austria edito. In prima enim editione f. 58. hæc erant verba: Fide apprehendimus misericordiam & bonitatem Dei in Christo partam: illa verba expunxerunt & alia substituerunt.*

Cornelius à Lapide in Comment. cap. 4. Rom. agnoscit, *fidei Abrahæ objectum speciale fuisse benedictum semen, videlicet Christum.*

2. Quòd quidam agnoscunt, credentes posse sibi generales promissiones per fidem applicare.

(Utique ergò objectum fidei justificantis erit specialis misericordia.)

Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 11. § Denique. *Rectè dicunt* (Lutherani) *posse unumquemq; promißiones generales sibi applicare per fidem. Nam quemadmodum fide Catholicâ credo, Christum mortuum esse pro omnibus: ita eâdem fide credo, mortuum esse pro me, qui sum unus ex omnibus.*

(Eâdem omninò ratione, quemadmodum fide Catholicâ credo, Christum suâ passione & morte genus humanum Deo reconciliâsse, & credentibus in ipsum remissionem peccatorum & vitam æternam promeruisse, ita eâdem fide credo, me quoque per Christi passionem esse Deo reconciliatum, & mihi in specie propter ipsum remitti peccata, cùm promissionem generalem fide mihi applico.)

Benedictus Justinianus in cap. 5. Rom. super verba: *Gloriamur sub spe gloriæ Dei.* In paraphrasi: *Gloria Dei munere ac beneficio consequendæ.* In explanatione: *Non enim spes nostra divinam gloriam, qualis in ipso est, propriè spectat: sed qualem nobis suo divino munere impertit, tanquam filiis ad hereditatem adoptatis.*

3. Quòd quidam agnoscunt, fidem esse fiduciam.

(Quotquot enim agnoscunt, fidem justificantem, quâ talem, esse fiduciam, coguntur etiam statuere, proprium & adæquatum ejus objectũ non esse omnia in verbo revelata, ac proinde etiam legem accusantem & terrentem, sed promissiones Evangelicas de Christo & remissione peccatorum propter ipsum ex gratia nobis oblatâ.)

Dicta illa in cap. præced. thesi 2. sunt allata.

4. Quædam hypotheses Adversariorũ. Primò, Concilium Tridentinum sess. 6. c. 6.

c.6. ait: *Excitatos & adjutos divinâ gratiâ fidem ex auditu concipere, liberè moveri in Deum, & credere, vera esse, quæ divinitùs revelata & promissa sunt, atque illud inprimis: à Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemtionem, quæ est in Christo Jesu.*

(Si illud inprimis est fidei justificantis objectum, à Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemtionem, quæ est in Christo Jesu: utique fidei justificantis proprium & primarium objectum est promissio de gratuita peccatorum remissione propter Christum.)

Secundò, Thomas in Catena, Cajetanus, Justinianus, Estius, Cornel. in Comment. cap.3. & 4. Rom. concedunt, dictis illis Apostolicis (Rom.3.v.24. *Justificamur gratis ex ipsius gratiâ, per redemtionem, quæ est in Christo Jesu. v.25. Quem proposuit Deus propitiationē per fidem in sanguine ipsius &c.* cap.4.v.23. *Non scriptum est propter Abrahamum solum, quòd ei sit imputatum ad justitiam, sed etiam propter nos, quibus imputandum est credentibus in eum, qui suscitavit Christum Jesum Dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter peccata nostra, & resurrexit propter justificationem nostrã.*) *objectum fidei justificantis constitui Christi sacratißimum meritum & inde natam peccatorum remißionem.*

(Restringunt quidem Jesuitæ hoc objectum tali modo, *quatenus Christi meritum & remißio peccatorum tantùm apprehenduntur, tanquam vera & nobis applicabilia.* Sed textus Apostolicus ostendit, meritum Christi & remissionem peccatorum proponi, ut *objectum fidei justificantis, quatenus apprehenduntur tanquam actu applicanda & applicata,* quo modo Abraham, cujus justificatio & fides fuit exemplar nostræ justificationis & fidei Rom. 4.v.24. *justitiam fidei* non credidit sibi esse applicabilem, sed actu applicatam, idq; citra specialem revelationem, quam Jesuitæ ad hanc certitudinem requirunt.)

Tertiò, Vasquez in 1.2.tom.2.Disp.209. cap.1. & 4. distinguit fidem *in dogmaticam seu Historicam,* quam *Catholicam* etiam appellat; & *in fidem peculiarem, quæ sit donum Dei,* quam iterum distinguit *in fidem miraculorum, quâ certò, hoc est, sine hæsitatione & formidine credimus, miraculum aliquod eventurum, vel nos obtenturos à Domino tale beneficium;* & fidem etiam *peculiarem, quæ sit donum Dei, tum quâ credit aliquis, se justificandum, vel justificatum esse apud Deum; tum ex peculiari revelatione, quâ aliqui credunt, privatim sibi aliqua revelata.*

Refellit etiam alios Pontificios, qui, ut contra Chemnicium ostenderent, *objectum fidei non esse solam misericordiam, sed etiam mysteria & miracula,* probare voluerunt, *eandem esse fidem dogmaticam & fidem promißionum, etiamsi peculiaris, seu privata sit.*

Ipse verò contendit Disput.210.cap.4. *esse diversos habitus, quia non esset hæreticus secundùm eum, qui non crederet fide miraculorum, & qui non crederet mysteria revelata,* ubi addit: *Similem etiam existimo fidem, quâ quis credit, se justificatum esse & sanctum apud Deum, non quia hoc revelatum sit à Deo, & ratione revelationis, tanquam proprii objecti: sed per alias conjecturas id credat, impellente ad hoc Spiritu Sancto.*

Hanc fidem agnoscit *esse donum Dei,* addit tamen, *hanc credulitatem non pellere omnem formidinem.*

(Ne scilicet suis dogmatibus præjudicet. *Sed cùm à Spiritu impellente procedat,*

ut ipse fatetur, testetur autem Scriptura, *Deum non dedisse nobis Spiritum timiditatis* 2. Tim. 1. v. 7. ac *servitutis* Rom. 8. v. 15. ac *timorem non esse in caritate* 1. Johan. 4. v. 18. nempe quo dubii simus de Dei gratia, accipimus, quod dat, *esse fidem peculiarem de propria justificatione*, quod ex Scriptura evicimus; fidem autem esse dubiam & hæsitantem rejicimus, quia Naturæ fidei & veritati repugnat.)

Quartò, Montanus in Elucidat. Psalmor. pœnitent. pag. 38. a. *Justitia, de qua loquitur Apostolus Rom. 4. consistit in remissione peccatorum, quam justitiam apprehendit Abraham.*

(Utique ergò objectum fidei Abrahæ patris omnium, credentium fuit promissio de gratuita peccatorum remissione propter Christum.)

Estius in Comment. Hebr. 6. v. 14. explicans illud Gen. 22. v. 17. *In semine tuo benedicentur omnes gentes*, subjungit: *quod semen Apostolus Christum interpretatur Galat. 3. Idcircò promissionem hanc non de solis beneficiis terrenis ac posteritate carnali debemus accipere, sed etiam ac præcipuè de beneficiis à Deo per Christum præparatis atq; exhibitis, non uni populo Israëlitico secundum carnem ex Abraham genito, sed omnibus Abrahæ fidem imitantibus, tanquam promissionis filiis, sicut id pleniùs Rom. 4. & 9. Paulus Apostolus exponit.*

(Ergò Christus est nucleus promissionis Abrahamo datæ, idemq; proprium fidei justificantis objectum.)

Argumenta Adversariorum.

1. *Fides, quam Christus exigebat, & in cujus confirmationem miracula faciebat, fides erat justificans. At hæc erat fides omnipoten-* [illegible] *specialis misericordiæ. Matth. 9. Creditis, quia hoc possum facere vobis. Tum respondentibus: Utique Domine, subjecit: Secundùm fidem vestram fiat vobis. Matth. 16. laudatur fides Petri, qui tamen nihil credidit, nisi Christi divinitatem. Luc. 7. fides Centurionis ita laudatur, ut dixerit Christus, se tantam fidem non invenisse in Israël, & hæc non fuit, nisi omnipotentiæ. Sic Johan. 1. fides Nathanaëlis; cap. 6. Apostolorum; cap. 11. Marthæ; cap. 14. docet objectum fidei, Non creditis, quia ego in Patre & Pater in me est? alioqui propter opera ipsa credite; cap. 20. cùm Thomas exclamâsset, Dominus meus & Deus meus, audiit à Christo: Quia vidisti me Thoma, credidisti. Beati, qui non viderunt & crediderunt. Denique ibidem: Hæc scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, & ut credentes vitam habeant æternam. Act. 2. 4. 13. 17. nullum fit verbum de speciali misericordia, nec cap. 4. Rom. cùm laudatur fides Abrahæ.* Bellarm. lib. 1. de Just. cap. 8.

Resp. 1. Bellarminus recitatis hisce testimoniis, subjungit: *Hæc testimonia probant, fidem justificantem habere pro objecto aliquid aliud præter misericordiam specialem.*

(Ergò hoc argumentum est à quæstione alienum. Fuerat enim à Bellarmino hæc thesis posita: *Fidei justificantis objectum non esse specialem misericordiam, sed omnia, quæ Deus revelavit.* At argumentum allatum hoc non probat, sed probat, *aliquod esse objectum ejus præter hanc misericordiam.* Si hæc misericordia specialis non est objectum fidei, ergò non erit aliquod aliud ejus objectum præter eam, & si est aliquod aliud præter eam, tum hæc etiam est ejus objectum, quod nos statuimus. Sic ergò Bellarminus suum argumentum ipsemet refellit.)

2. Bel-

2. Bellarminus ex antecedente particulari infert universalem conclusionem. Non enim sequitur, *in his enumeratis locis specialis misericordia non statuitur objectum fidei justificantis. Ergò illa nuspiam in tota Scriptura fidei justificantis objectum statuitur.*

3. Quinimò nec in illis ipsis locis, quæ Bellarminus adducit, specialis misericordia excluditur.

Guilliaudus in cap. 20. Johan. de fide Thomæ sic scribit: *Vehementißimam emphasin Confeßionis Thomæ insinuat vox illa, Meus. Qui enim ex animo, quemadmodum Thomas, confitetur Deum suum, omnia sua abnegat: & quæ Dei sunt, poßidet. Nam is in Christo est, quem vivâ fide induit, & Christus in eo: ut ipse supra monuit. Qui credit in me, in me manet & ego in eo.*

4. De fide Abrahæ res manifesta, ut suo loco ostenditur.

Argum. 2. *Luc. 18. Pharisæus confidebat, se esse justum, & ideò orans dicebat: Gratias tibi ago Domine, quia non sum, sicut cæteri homines. At contrà publicanus non audebat oculos ad cælum levare, sed à longe stans & pectus percutiens, orabat: Deus propitius esto mihi peccatori. Et tamen descendit hic justificatus præ illo. Ergò Pharisæus fidem habuit specialis benevolentiæ, & tamen repulsam passus est: publicanus caruit fiduciâ illâ & justificatus est.* Bellarm. d. l.

Resp. 1. Bernhardus in Annunc. Mariæ serm. 1. sic disserit: *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ: non quidem tale testimonium, quale ille superbus Pharisæus habebat, seductâ & seductrice cogitatione testimonium perhibens de seipso, & testimonium ejus verum non erat: sed cum Spiritus ipse testimonium perhibet Spiritui nostro.*

(Ergò Pharisæus non habuit fidem specialis benevolentiæ. In propria merita, non in Dei misericordiam fiduciam collocavit.)

2. Maldonatus in cap. 18. Luc. sic commentatur: *Stetisse in templo Pharisæus ille dicitur, quasi superbè & arroganter de propria justitia cum Deo differens, quasi Deum non timens: quasi ad certamen & judicium quodammodò provocans.*

(Ergò non habuit fidem specialis benevolentiæ in Christi merito recumbentem, sed operibus se coram Deo justum esse falsò credidit.)

3. Vera fides justificans non excludit agnitionem peccatorum & serium de illis dolorem, sed eum potiùs præsupponit.

Bernhardus serm. 36. in Cant. *Ego quamdiu in me respicio, in amaritudine moratur oculus meus: si autem suspexero & levavero oculos ad divinæ miserationis auxilium, temperabit mox amaram visionem mei, visio læta Dei.*

(Ergò ex agnitione & confessione peccatorum, atque ex eo orta seria coram Deo humiliatione non potest concludi, publicanum fide specialis misericordiæ fuisse destitutum.)

4. Jacobus Tirinus Jesuita ad h. l. sic annotat: *Pharisæus stans superbo & erecto animo, quasi Deum ad judicium provocans; non sum sicut cæteri hominum. En aliorum omnium contemtum & præsumtionem ejus, quod non est! Jejuno bis in Sabbatho. En jactantiam inanium meritorum, quasi Deus multùm illis debeat, & quasi obstringatur!*

(Ergò Pharisæus non habuit fiduciam specialis misericordiæ, sed inanẽ meritorum propriorũ confidentiã & jactantiã.)

Argum. 3. *Fides miraculorum est una & eadem cum fide justificante. Marc.16. v.15. & seqq. At fides miraculorum non respicit objecti loco specialem misericordiam remissionis peccatorum, sed omnipotentiam & divinitatem Filii Dei. Ergò nec fides justificans.*

Resp. 1. Ex Stapletono Domin.24.post Pentecost.in Promt.moral.pag.627. *Etiam vera miracula non solùm Antichristus ipse, ejusq; proximi præcursores, sed quilibet hæretici non secùs, quàm Magi Deo permittente, operari poterunt.*

(Inde nascitur tale argumentum: Fides miraculorum est in Antichristo & ejus præcursoribus. Fides justificans non est in Antichristo & ejus præcursoribus. Ergò fides miraculorum non est fides justificans.)

2. ex Maldonato in cap.9. Marci pag. 765. super verba: *Vidimus in nomine tuo ejicientem Dæmonia &c. Potuit nec corpore, nec animo, id est, fide, doctrinaq; secutus Christum Dæmones expellere.*

(Quorum unum potest esse sine altero, ea non sunt essentialiter unum. Fides miraculorum potest esse sine fide justificante. Ergò.)

3. Vasquez tom.2. in 1.2. Disput.210. cap.4. ex professo refellit hanc hypothesin Bellarminianam.

4. Bellarminus ipse lib. 1. de Grat. & lib.arbitr.cap.10. quæst.2. scribit: *Gratiæ gratis datæ* (id est, charismata illa peculiaria Spiritus Sancti, quæ recensentur 1.Cor.12. & sic etiam fides miraculorum) *à gratia gratum faciente separari possunt.*

(Quomodo igitur vera & justificans fides erit eadem cum fide miraculorū?)

Argum. 4. *Fides in nihil aliud collimare debet, nisi in verbum Dei. At in verbo Dei nusquam reperitur annunciata salus, vel remissio peccatorum mihi aut illi in particulari, exceptis quibusdam paucis.* Bellarm. d.l.

Resp. Pontificii statuunt, Encratitas & Tacianos damnari in loco Apostolico 1.Tim.4.v.1.& seqq. quamvis τὰ ὀνόματα ibi non exprimantur. Nimirum quia *Universale continet omnia particularia, genus continet omnes species.* Jam verò Scriptura in genere pronunciat, credentibus in Christum contingere peccatorum remissionem, justitiam & vitam æternam. Bellarminus ipse recitat dictum Christi Johan.3. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam;* & dictum Apostolicum Rom.3. *Justitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum.*

Argum. 5. *Fides illa specialis misericordiæ tollit è medio orationem, Sacramenta, opera bona & quicquid aliud ad salutem nostram Deus instituit. Non igitur fides est justificans, sed fides justificationem impediens, & ad exitium ac perditionem inducens, iure nominari potest. Antecedens probatur. Nam si certò atque ex fide credere debeo, mihi peccata esse remissa per Christum, quomodo possum cum publicano dicere: Deus propitius esto mihi peccatori, aut cum Apostolis & Ecclesia universa: Dimitte nobis debita nostra, nisi hæsitem in fide & Deum mendacem efficiam.* Bellarminus d.l.

Resp. Pontificii concedunt, peculiarem gratiam & proinde certitudinem de remissione peccatorū fuisse quibusdam extra ordinem revelatam, sic enim scribit Bellarminus lib.1.de Justific. cap.11. in resp. ad 4. object. *Si Deus alicui manifestè diceret, remittuntur tibi peccata, ut reverà dixit Paralytico & Magdalenæ, sine dubio credere & confidere is deberet, sibi verè remissa*

missa esse peccata, alioqui mendacem faceret Deum, ut S. Johannes dicit. Ergone dicemus, fidem paralytici, Zacchæi, B. Virginis, Pauli &c. de medio sustulisse orationem, Sacramenta, opera bona & quicquid ad salutem est necessarium?

Argum. 6. *In Symbolo Apostolico de speciali misericordia ne verbum quidem continetur.*

Resp. 1. Selneccerus in orat. Historica de August. Confess. memorat de Luthero, quòd sæpenumero dicere solitus fuerit, se grato animo prædicare dexteritatem fratris cujusdam senioris in Monasterio Erphordiensi, qui talem verborum Symboli paraphrasin ipsi tradiderit: *Credo remissionem peccatorum. Non satis est, te in genere credere, Deum quibusdam, Davidi, Petro & aliis sua peccata remittere, talem enim fidem etiam Dæmones habent, sed Dei mandatum immotum est, ut credas, tibi tua peccata remitti, & certus sis de justitia tuæ fidei & salute tuâ.*

(Desumsit hoc procul dubio ex Bernhardo serm. 1. de annunc. Mariæ, quod dictum paulò antè fuit allatum.)

2. Bellarminus d. l. disputat, *illud Symboli Apostolici, Credo remissionem peccatorũ, explicari in Symbolo Constantinopolitano: Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum.*

(Ergò ut quilibet ex fide potest statuere, verum Baptismum sibi esse collatum, ita quoque ex fide statuere potest, sibi peccata esse remissa.)

Argum. 7. *Assumtio illa, Ego credo in Christum, non extat in Dei verbo, sed in opinione mea. Opinio autem illa mea, non solùm non est verbum Dei, sed etiam fallax esse potest, ut testatur exemplum hæreticorum.* Bell. d. l. c. 10.

Resp. 1. Lombardus lib. 3. sent. dist. 23. lit. C. ex Augustino colligit, *fidem ipsam in corde hominis ab ipso homine videri, non corporaliter, non imaginariè, sed intellectualiter.*

(Ergò fides nòn nititur nudâ opinione.)

2. Estius in Comment. 2. Corinth. 13. v. 5. *Si vultis vos ipsos explorare ac probare, cognoscetis in vobis esse Christum per fidem.*

Et postea. *Non videtur intelligi posse de fide, quæ omnibus Christianis est communis, & à caritate separari potest &c. quia scire poterant Corinthii sine nova probatione, se talem fidem habere, testatur enim Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 1. nos habere certißimam scientiam fidei, quæ in nobis est, & Thomas in 1. 2. quæst. 112. art. 5. ad 2. Quisquis, inquit, habet fidem, certus est, se eam habere &c. quocirca vel de fide per dilectionem operante loquitur Apostolus, hanc enim ut humanâ quadam & conjecturali certitudine quisque se habere sciat, probare seipsum debet ex operibus & intentione &c. vel certè loquitur de fide miraculorum efficaci & cum dono prophetiæ & linguarum conjuncta.*

(Sufficit nobis, quòd concedit Estius, posse aliquem esse certum, se habere fidem veram & vivam per caritatem efficacem. Quòd enim hæc certitudo non sit *humana & conjecturalis*, patet ex eo, quòd pendet ab interno Spiritus Sancti testimonio, quod absit, ut *humanum & conjecturale* velimus dicere, cùm sit *divinum & infallibile.*)

Caput III.

De Fidei justificantis effectu.

Thesis prima. Fides sola justificat.

Expl. Quando dicimus, *fidem solam justificare*, tunc exclusiva *sola* 1. non opponitur *gratiæ Dei*, quæ est causa efficiens principalis justificationis.

2. Nec opponitur *merito Christi*, quod est causa meritoria justificationis.

3. Nec opponitur *verbo ac Sacramentis*, quæ potius vi relationis appellatione fidei comprehenduntur. Ut enim fides *ex parte nostra* est medium apprehendens & recipiens: ita verbum & Sacramenta *ex parte Dei* sunt media exhibentia & offerentia. Ergò ut fides habeat, quod recipiat, necesse est per verbum Evangelii & Sacramenta illud offerri.

4. Sed opponitur operibus. Æquipollet enim hæc propositio, *Fides sola justificat*, propositioni Apostolicæ: *Fide, sine operibus justificamur*.

5. Excluduntur autem opera non ab actu præsentiæ, sed à communicatione efficientiæ; non ut adesse fidei & justificatis, sed ut fidei in actu justificationis cooperari negentur.

6. Neque enim sensus hujus propositionis hic est, quòd fides justificans sit sola & à reliquis virtutibus separata, siquidem vera fides est viva, non mortua; est efficax per caritatem, non ἀργὸς & otiosa; sed sensus est, quòd fides sit unicum illud organum, quo Christi justitiam nobis applicamus; vel quod idem est, quòd solâ Christi justitiâ, cujus apprehendendæ vis soli fidei competit, coram Deo simus justi. Quamvis sola fides Christi meritum apprehendat, & hac ratione sola justificet, non tamen sola existit; nulla hic singularis separatio *quoad existentiam*, quamvis urgenda semper sit distinctio *quoad essentiam & officium*. Solius fidei hoc munus est, non operum, ut justificet; hæc ipsa verò fides justificans in nullo subjecto datur, quod non simul Deum diligat & benè operari studeat.

7. Proinde non negamus, Spiritum Sanctum in renatis accendere novos motus, in justificandis prærequiri quosdam actus aut qualitates, & justificatos debere ambulare in bonis operibus, quin potiùs disertè dicimus, ubi non sunt illi novi motus, ibi veram & vivam fidem nondum esse accensam, disertè etiam dicimus, bona opera debere sequi in justificatis, hoc verò est, quod negamus, vel *novos illos motus esse habitualem coram Deo justitiam*; vel *bona opera esse actualem illam justitiam, quâ coram Deo stare & confidere possimus*.

8. Actus illos & antecedaneas qualitates non dicimus esse *causam* vel *meritum* justificationis; sed necessarium *adjunctum* justificandorum. Et bona opera justificatorum non dicimus esse causam salutis; sed necessarium adjunctum salvandorum, non ad salutem, sed ante salutem; nec ad justificationem; sed in justificatis ea dicimus esse necessaria.

9. Actus spei, timoris, pœnitentiæ &c. requiri ad justificationem ambiguè dicitur. Vel enim sensus est indeterminatus, quòd quocunque modo requirantur vel ut antecedentia, vel ut consequentia; & sic sano sensu concedi potest, actus illos requiri ad justificationem. Quia enim ad justificationem requiritur fides, quæ non

non potest esse absque illis actibus, ideo etiam summo modo actus illos ad fidem justificantem requiri admitti potest. Vel sensus est determinatus, quòd requirantur ad justificationis efficientiam, quòd eodem modo & ob eandem causam requirantur quo fides, & sic negandum, actus illos ad justificationem requiri.

10. Diversimodè consideratur fides, *in persona justificati & in actu justificandi*. In persona justificati sola non est, cùm verum omnium virtutum radix sit & initium, easque producat. In actu autem justificandi est instrumentum recipiens. Itaque sola recipit.

11. Neque enim hic est quæstio de *sanctificatione seu justitiâ inhærente*, sed de *justificatione & justitiâ imputatâ*. Ad sanctificationem & justitiam inhærentem non concurrit sola fides, sed aliæ etiam virtutes, spes, caritas, patientia &c. sed ad justificationem & justitiam imputatam concurrit sola fides, quippe quæ sola & unica vim habet beneficia Christi in verbo Evangelii proposita, apprehendendi & Christi justitiam sibi applicandi.

12. Urgemus ergò particulam exclusivam *in merito, in applicatione & in forma justificationis*, ne scilicet opera statuantur vel *meritum*, vel *medium* applicationis, vel *forma*, aut *pars* nostræ justificationis coram Deo, sed *solâ Dei gratiâ propter solum Christum*, quem *fides sola* apprehendit, nos justificari confitemur.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. can. 12. *Si quis dixerit, fidem justificantem nihil aliud esse, quàm fiduciam divinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, quâ justificemur, anathema sit.*

can. 14. *Si quis dixerit, hominem à peccatis absolvi & justificari ex eo, quòd se absolvi & justificari certò credat, aut neminem verè esse justificatum, nisi qui credit, se esse justificatum, & hac solâ fide absolutionem & justificationem perfici, anathema sit.*

Bellarminus lib. 1. de justificat. cap. 12. §. ultimo. *Catholici, ac præsertim Synodus ipsa Tridentina, quam omnes Catholici ut Magistram sequuntur, sess. 6. cap. 6. septem actus enumerat, quibus impii ad justitiam disponuntur, videlicet fidei, timoris, spei, dilectionis, pœnitentiæ, propositi suscipiendi Sacramenti, & propositi novæ vitæ atque observationis mandatorum Dei.*

cap. 13. §. 1. *Hominem non justificari solâ fide, quinque argumentis principalibus demonstrare conabimur.*

lib. 4. de Justificat. cap. 7. §. 3. *Nos* (Catholici Romanenses) *dicimus, bona opera homini justo esse necessaria ad salutem non solùm ratione præsentiæ, sed etiam ratione efficientiæ, quoniam efficiunt salutem & sine ipsis sola fides non efficit salutem.*

lib. 4. de Eccles. cap. 9. hæresi 1. cum profligatissimis hæreticis *Simonianis ac Eunomianis* propter hanc doctrinam *de sola fide justificante* nos conjungit.

Fevardentius in præfat. Comment. in Epist. Jacobi *dogma hoc*, scribit, *minime Apostolicum esse: sed Simonis Magi, Eunomii, Basilidis, Joviniani ac Pseudo Apostolorum hæresin teterrimam.*

Alii propterea nos vocant *Fidesolarios.*

Petrus Hansonius contra libr. Concord. pag. 121. *Fidem Lutheranorum oportet esse fidem superbam & fastuosam, cùm sola justificet & socios non admittat.*

Conradus Clingius in Summ. doctr. Christ. tit. 9. pag. 18. *est summa ignominia &*

contumelia adversus Dei & Christi misericordiam, dicere, hominem solâ fide justificari.

Costerus in Enchir. pag. 266. *Fides sola non satis est ad justificationem obtinendam: neque fieri potest, ut sola hac fides, quâ quis Christum pro suorum peccatorum remißione passum esse & mortuum, apprehendit, eamq; mortem pro peccatis acceptat, sine alia voluntatis motione peccata eluat.*

Alphonsus de Castro lib. 7. adversus hæreses, verbo Fides, hæresi 2. contra propositionem illam, *quòd sola fides justificet*, sic rhetoricatur: *Si sola fides justificat, nunquam ergò per alicujus Sacramenti susceptionem homo justificabitur. Ecce jam vides, omnem Sacramentorum virtutem periisse. Pœnitentia enim nihil prodest peccatori, si sola fides justificet. Confeßio peccatorum nihil juvat, sed sola fides. Eleëmosyna, jejunium, oratio & reliqua hujusmodi nullius sunt momenti, quia sola fides, juxta Lutherum, justificat. Nullum quantumlibet letale crimen obest, modò credat, quia sola fides sufficit ad salutem. Quis hæc ferre poterit? Non certè Christianus homo, imò vel parum pius Philosophus Ethnicus tolerare non poterit. Quis enim Ethnicus non abominabitur furtum? quis non horret homicidium qualecunque? quis non execratur parricidium? quis non odit adulterium? Quis unquam perjurus non malè audivit? Quis unquam laudavit justi fœderis violationem? Omnia tamen hæc, & si quæ sunt alia pejora, habenti fidem Lutherus permittit. Excommunicatio ideò ab eo contemnitur, quia solam fidem sufficere putat: quapropter si credit, quantumlibet & quomodolibet excommunicetur, nihil putat illi obesse excommunicationem &c.*

(At hæc ἐγκλήματα omnia in fumum abeunt, si quæstionis status ritè formetur & observetur.)

Johannes à Daventria apud Andream Fabricium in Harmon. pag. 53. *fidem solam* vocat *Diabolicum figmentum.*

Frater Nas in libro contra Formulam Concordiæ Ann. 1581. edito cap. 29. Nun muß ich vber die weiten/ seiten/ alten/ längst vermaledeyeten ketzerischen Pantoffel vnd Grundfest des gantzen Lotterthumbs vnd aller Schwermerey/ das ist der newe Glaube/ allein der Glaube/ oder der alte zäuberische Simonis Aberglaube.

Item suolâ fide, vnd vielleicht heist er darumb suola auff Welsch/ soln Teutsch/ sola Lateinisch/ weiln die Soln der Pantoffel vnd Schue nur in Dreck vnd unter die Füsse gehören.

Item: Dieser Pantoffel ist nicht erster Schuster gewesen Phil. Melanchthon oder Luder/ sondern zu der Apostel Zeit hat sie der verfluchte Simon der Zäuberer vber den Ketzerleisten geschlagen.

Idem in libro dicto *fidem solam* vocat einen Fastnachtsglauben/ Würstglauben/ Solnglauben/ fast Suldanischen Glauben/ Afterglauben/ einen newen Vnglauben &c. Sollenglauben &c.

Maximilianus Sandæus Jesuita quondam Herbipol. in Castigatione Cauteriatæ Jesuit. Conscient. contra Laurentium pag. 60. *Quis tam peregrinus in sacro Codice, qui non deprehenderit, sicut fidei tribuitur Justificatio, ita & multis aliis virtutibus, timori, dilectioni, eleëmosynæ, spei, humilitati, orationi, obœdientiæ, Baptismo &c. Quis autem dicat, harum singulas solas justificare?*

Quinimò non solùm negant, *fidem solam justificare*, sed etiam negant, *fidem præcipuè justificare*, cùm caritati ex ipsorum hypothesi hoc competat.

Bened. Pererius in cap.15. Gen. *Tantùm abest, ut sola fides hominem justificet, ut ad justificationem ejus non modò necessaria sit caritas, verùm etiam potiores ac præstantiores partes habeat.*

Franciscus Turrianus pro Epistolis Decretal. lib.4. cap.4. *Fides, neque quando sola est, justificare potest, neque quando cum caritate est, suâ tantùm ratione justificat, sed ratione caritatis, quæ eam perficit & sanat & facit, ut sit virtus Deo placens.*

Osorius Domin.23. Pentecost. Conc.2. *Verbum certè Dei est, Fides justificat, sed solam eam justificare, adinventio est humana, fidei rectæ repugnans. Fides ergò justificat, sed non sola. Sicut homo generat hominem, sed non solus, quia etiam Sol concurrit in omni generatione: & præterea, cùm de fide absolutè loquitur Scriptura, intelligitur de fide viva caritate informata, sicut cùm absolutè dicitur homo, intelligitur vivus, non mortuus.*

Alphonsus de Castro lib.7. adversus hæreses, verbo Fides, hæresi 2. *De fide etiam formatâ caritate non admittimus, quòd sola justificet. Nam si fides, ut justificare possit, opus habet caritate, multò veriùs caritas dicenda est justificatrix, à qua habet fides, ut justificet, quàm ipsa fides, quæ per caritatem justificat. A forma enim, quæ rei perfectionem præstat, capitur ipsius rei ut substantia, ita & proprietas & denominatio.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex oppositione Apostolica.* Aut fides & opera simul justificant, aut opera sola, aut fides sola Non primum, quia in propria sede hujus doctrinæ opera excluduntur à justificatione, Rom.3. v.28. cap.4. v.5. cap.11. v.6. Gal.2. v.16. Ephes.2. v.8. & 9. Tit.3. v.5. Quamvis verò *extra actum justificationis* bona opera non opponantur fidei, cùm vera fides non sit absque bonis operibus, nec verè bona opera absque fide, tamen *in actu justificationis* disertè ab Apostolo sibi invicem opponuntur. Jam verò oppositorum ea est Natura, ut posito uno tollatur alterum. Positâ ergò justificatione per fidem, negabitur justificatio per opera, ac proinde fidei & operibus simul non potest tribui justificatio. Nec secundum dici potest, videlicet, quòd opera sola justificent, ut ipsimet Pontificii concedunt. Manet ergò tertium, videlicet, quòd fides sola justificet.

2. *Ex solius fidei denominatione.* In quibusdam Scripturæ dictis sola fides nominatur, cæteris omnibus operibus vel dispositionibus prætermissis, Matth.9. v.22. Luc.7. v.50. cap.8. v.50. Johan.1. v.12. cap.3. v.36. Roman.5. v.1. ex illis sic colligimus: Ubicunque describitur modus & ratio nostræ justificationis, quantum ad applicationem, seu quod idem est, instrumentum apprehendendi Christum, ibi nominatur fides, nec quicquam aliud. Ergò sola fides apprehendit Christum, & per consequens solâ fide justificamur.

3. *Ex gratuita justificatione.* In quibusdam dictis homo dicitur coram Deo *gratis* justificari, Rom.3. v.24. cap.4. v.4. cap.11. v.6. Eph.2. v.8. & 9. Idem autem est, nos justificari gratis & justificari sine operum merito, sive illud dicatur *meritum congrui*, sive *meritum condigni*. Inde sic colligimus: Qui justificantur gratis, illi solâ fide justificantur, quia gratis justificari & propter opera justificari sibi mutuò opponuntur. Credentes gratis justificantur. Ergò.

4. *Ex universali enunciatione.* In quibus-

dam Scripturæ dictis habetur, omnes, qui credunt, justificari & salvari, Johan. 3.v.16. Act.10.v.43.cap.13.v.39. Rom.1.v.16. cap.10.v.11. 1. Joh.5.v.1. Ex illis sic colligimus: Si omnes in Christum credentes justificantur, & quidem credendo, sive fide in Christum justificantur, utique fides est unicum illud medium, per quod justitiam, in Christo nobis propositam, apprehendimus. Sed illud. Ergò & hoc.

5. *Ex verbi commendatione*, id est, ex illis dictis, quæ efficaciam verbi commendant, Joh.15.v.3. Rom.1.v.16. 1.Cor.15.v.1. Jac.1.v.21. ex illis sic colligimus: Si promissionem Evangelii propriam de gratuita peccatorum remissione, in Christo & propter Christum obtinenda, sola fides recipit, utique etiam sola justificat. Ratio connexionis est, quia remissio peccatorum, in promissionibus Evangelicis oblata, est ipsa justificatio, docente Apostolo Rom.4.v.6. Sed illud, quia vim apprehendendi illam promissionem non habet ulla virtus, aut ullum opus. Ergò & hoc.

6. *Ex quadam ad absurdum deductione.* Si promissio lege aut operibus nitatur, & non solâ fide accipiatur, erit irrita ac nobis inutilis, Rom.4. v.14. & 16. Galat.3. v.22. cap.5.v.4. Sed consequens est absurdum. Ergò.

Summam omnium argumentorum nostrorum complectimur hoc Syllogismo: Si ipse Spiritus Sanctus expresse utitur particulis exclusivis, & ab actu justificationis diserte removet opera, & res ipsa ostendit, opera non posse justificare, soli autem fidei id competere, consequens erit, solâ fide nos justificari.

Atqui 1. Spiritus Sanctus expresse utitur particulis exclusivis Marc.5.v.36. Lucæ 8.v.50. Gal.2.v.16. 1. Joh.5.v.5. &c. 2. Disertè removet opera ab actu justificationis Rom.3.v.29. c.4.v.5. Gal.2.v.16. &c. 3. Res ipsa ostendit, opera non posse justificare, sunt enim imperfecta, immunda & jam antè debita. Ergò non justificant *meritoriè*. Destituuntur vi apprehendendi justitiam in verbo Evangelii oblatam. Ergò non justificant *instrumentaliter*. 4. Soli fidei competit justificatio, quia inter verbum promissionis & fidem est perpetua relatio, sola fides apprehendit ac recipit Christum, ipsa sola excludit omnem gloriationem & conscientiam de favore Dei reddit certam. Ergò solâ fide justificamur.

Huic nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam disertis verbis concedunt, solam fidem justificare, vel, quod idem est, fidem sine operibus justificare.

Leo primus Epist.70. *Sola fides Catholica vivificat & sanctificat.*

(Fatemur tamen, particulam *solam* hic opponi aliis sectis, ideoque huic Leonis testimonio, quod Bellarminus pro nostra sententia adducit, solitariè accepto, non multum tribuimus.)

Gregorius Episcopus Rom. in cap. 3. Jobi lib.4.moral.cap.2. *Quod apud nos valet aqua Baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides &c.*

Carolus Magnus lib. 1. de Imaginibus cap.15.(circa Annum 794.) *Propitiatorium superponitur, quia scilicet legalibus sive Evangelicis praeceptis, quæ in eo fundata sunt, supereminet misericordia ejusdem Mediatoris, per quam non ex operibus legis, quæ fecimus nos, neque volentes, neque currentes, sed ejus miseratione salvamur.*

lib.3.

lib.3. cap.17. *Abraham non ex operibus, sed ex fide justificatus est.*

Glossa Bibl. ordinaria (quæ prodiit circa Annum 840. autore, ut existimatur, Strabo Fuldensi, quæ magnæ semper in Ecclesiá fuit autoritatis) in cap.3. Rom. *Sequuntur opera justificatum, non præcedunt justificandum, sed solâ fide sine operibus præcedentibus homo fit justus.*

In cap.10. Hebr. *Vivit vitâ æternâ, quam meretur fide, quasi non solùm qui patitur, sed qui & solam fidem habet, si non imminet passio, salvabitur. Ecce quantum valet fides, quæ sola salvat, & quod ex fide vivat, probat per contrarium, quia si subtrahit se à fide, non vivit.*

In cap.2. Jacobi. *Abraham per opera, quæ fecit, justus non fuit, sed solâ fide: oblatio verò ejus est opus & testimonium fidei & justitiæ.*

Smaragdus, Abbas in Britannia (circa Annum 972.) in Postill. ab Hedione conversa & in cap.3. Galat. *Necesse est, solâ fide Christi salvari credentes.*

In cap. 8. Rom. *Secundùm quod propofuit: Non ex operibus legis, nec legalibus sacrificiis, sed solâ fide & sanguinis sui effusione salvare, quos præsciverat credituros, & quos gratis vocavit ad salutem, multò magis glorificavit operantes.*

In cap.3. Philipp. *Quia perfecti estis in fide, perfecti estis in conversatione, in sola Christi fide spem ponentes & in conversatione cœlesti conversantes.*

Giselbertus (circa Annum 1090.) in libr. de Altercat. Synag & Eccles. cap.1. *Quid de salute illorum conjectare possumus, qui vel ante diem 8. mortui sunt, vel in deserto infra 40. annos nati mortui sunt? credendum est, quia solâ fide salvati sunt.*

lib. ejusdem cap.10. *Manifestè cognoscimus, non justificari hominem præceptis bonæ vitæ, nisi per fidem Domini nostri, h.e. non literâ, sed Spiritu, non lege operum, sed lege fidei.*

lib. ejusdem cap.13. *Manifestum est, Abrahamum patrem nostrum priùs placuisse per fidem, quàm per circumcisionem, dum videmus infinitum numerum periisse circumcisos & alios absque hoc signo, etiam ante Christi adventum solâ fide gratiam Christi promeruisse.*

Bruno Carthusianus (qui floruit circa Annum 1100.) in cap.3. Rom. edit. Colon. Ann.611. pag.24. *Verè per fidem excluditur gloriatio tua, nam fides sola justificat sine omni opere legis: Et huic loco inserit autoritatem, dicens: Ego & justi mecum arbitramur, justificari hominem per solam fidem sine operibus legis, id est, licèt nulla præcesserint opera legis, sola tamen fides sufficit ad hominis justificationem.*

Bernhardus (circa Annum 1120.) serm. 1. in Vigil. nativ. col.36. *Sit in corde justitia, & justitia, quæ ex fide est, hæc enim sola habet gloriam apud Deum.*

Serm.22. in Cantic. col.554. *Quisquis pro peccatis compunctus, esurit & sitit justitiam, credat in te, qui justificas impium, & solam justificatus per fidem pacē habebit ad Deum.*

Epist.77. col.827. *Librum Ambrosii de morte Valentiniani legat, si non legit; recolat, si jam legit; non dissimulet, si recolit; & advertet sine dubio, sanctum hominem, non baptizato & mortuo fidenter de sola fide salutem præsumere, & tribuere indubitanter bonæ voluntati, quod defuit facultati. Ab his duabus columnis (Augustinum loquor & Ambrosium) crede mihi, difficilè avellor, cum his, inquam, me aut errare, aut sapere fateor, credens & ipse, solâ fide posse hominem salvari cum desiderio percipiendi Sacramentum, si*

tamen pio adimplendo desiderio mors anticipans, seu alia quaecunque vis invincibilis obviaverit. Vide etiam, ne fortè ob hoc Salvator cùm diceret : Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, cautè & vigilanter non repetierit. Qui verò baptizatus non fuerit, sed tantùm, qui verò non crediderit, condemnabitur, nimirum innuens, solam interdum fidem sufficere ad salutem, & sine ipsa sufficere nihil. Quapropter, etsi Martyrium vicem Baptismi implere posse conceditur, non planè hoc facit pœna, sed ipsa fides. Quae ergò Martyrio praestat, ut absque ulla dubitatione pro Baptismo reputetur, ipsa ita infirma & imbecillis per se erit, ut quod dare alteri valet, sola non valeat obtinere?

(Excipiunt, *Bernhardum tantùm excludere necessitatem Baptismi.*

Resp. in Epist. 77. sed non serm. 22. in Cant. Deinde excludit necessitatem Baptismi hoc argumento, *quòd fides sola justificet*, at hoc argumentum sumtum à Paulo latiùs patet, quàm Baptismi necessitas.)

Rupertus Abbas Tuitiensis Bernhardi σύγχρονος lib. 2. in libros Regum cap. 39. *Sola fides Christi Jesu justificare potest.*

Hugo Cardinalis in Prologo ex verbis Doctorum collecto, super Epist. Pauli. *Deinde pluribus modis ostendit, justitiam & salutem aequè utrique esse, non per legem, sed per fidem Jesu Christi, ut à lege eos tollat & in sola fide Christi eos constituat.*

In cap. 3. Rom. *Ubi est gloriatio tua? nulla est, ex quo sola fides justificat & non lex.*

In cap. 4. ad Rom. *Sine meritis praecedentibus fides ejus sola reputabitur.*

Ibid. *Et sit pater non his tantùm, qui sunt ex circumcisione, sed & his, qui sectantur vestigia fidei; qui imitantur fidem, quae est in praeputio, id est, quam habuit, dum adhuc esset in statu praeputii. Et ita patet, quòd tam Judaei, quàm gentiles justificantur per fidem solam.*

In cap. 5. Rom. *Justificati igitur ex fide. Principium hujus capituli est conclusio praecedentis, in quo probaverat, quòd per legem non est justificatus Abraham, nec aliquis alius, sed per solam fidem.*

In cap. 13. Rom. *Ergò tunc per solam fidem digni sumus vitâ aeternâ.*

In cap. 2. Jacob. *Sola illa fides poterit salvare, quae per dilectionem operatur.*

In cap. 7. Luc. (in exemplaribus MStis) *Tam Pharisaeus, quàm peccatrix debebant, attamen nihil habentibus, unde redderent, peccatrix gratis veniam meruit ex sola fide, nullo respectu operum. Pharisaeus verò, quia suam fragilitatem non cognovit, ideò damnatus cum omnibus operibus suis.*

c. Caritas est aqua dist. 2. de Pœnitent. *In Christum credere, est amando in ipsum contendere. Haec est fides, ut definit Apostolus, quae per dilectionem operatur, huic duntaxat remissio peccatorũ promittitur. Quòd si caritas à fide Christianorum sejungi nequit, cui scilicet soli venia promittitur, quomodo qui caritatem non habuerit, fidem Christianorum habuit, hoc est, in Christum credidit?*

Ibid. *Hoc est enim manducare panem vivum, quod credere in Christum, hoc est amando tendere in ipsum. Cùm ergò reprobus in eum non credit, quem non manducavit, & ita fidem Christianorum, quâ solâ peccata relaxantur, non habuit, quomodo judicium perpetuae damnationis effugiet?*

c. Quod autem: dist. 4. de Consecrat. *Quod autem apud nos valet aqua Baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides.*

c. Fir-

a. Firmissimè dist.4.de Consecrat. *Eramus enim & nos Naturâ filii iræ, sicut & cæteri, à qua ira nullus liberatur, nisi per fidem Mediatoris Dei & hominum, hominis Jesu Christi.*

c. Sine pœnitentia dist. ead. *Gratia Dei in Baptismate non requirit gemitum, non requirit planctum, vel opus aliquod, sed solam fidem & omnia gratis condonat.*

Lombardus lib. 4. dist. I. *Unde Gregorius: Quod apud nos valet aqua Baptismi, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides.*

In cap.3.Rom. *Arbitramur hominem justificari fide absq; operibus legis. Sequuntur opera justificatum, non præcedunt justificandum, sed solâ fide sine operibus præcedentibus fit homo justus.*

In cap. 4. Rom. *Credenti autem in eum &c. id est, si credit in Christum, qui gratis peccata impio dimittit, fides ejus sola reputabitur ad iustitiam, id est, sufficit ad justitiam, quam opera non meruerunt, & ita sufficit ad salutem.*

In cap.10. Hebr. *Ecce quantum valet fides, quæ sola salvat!*

Thomas in cap.3.Rom. lect.4. *Ostendit Apostolus hic, Judæos & gentes esse æquales, quantum ad statum gratiæ, ostendendo, solâ fide Christi fieri justificationem.*

Idem in cap.4. Rom. *Ei verò, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputabitur fides ejus, scilicet sola, sine exterioribus operibus ad justitiam.*

Idem in cap. 2. ad Galat. lect. 4. *Si qui autem in veteri lege justi erant, non erant justi ex operibus legis, sed solùm ex fide Jesu Christi, quem Deus proposuit propitiatorem per fidem, ut dicitur Rom.3.*

In cap. 3. ad Galat. lect. 9. *Si ergò filii Dei estis per fidem, quare vultis esse servi per legis observantias? Nam sola fides homines facit filios Dei adoptivos. Nullus siquidem est filius adoptivus, nisi uniatur & adhæreat filio naturali.*

Idem in 1.Timoth.1. lect.3. *Non est in operibus spes justificationis, sed in sola fide, Rom.3. Arbitramur &c.*

In Catena aurea super cap.9. Matth. ex Hilario. *Fides enim sola justificat.*

In eadem super cap.23. Luc. ex Chrysostomo. *Erat ergò videre Salvatorem in medio latronum, trutinam justitiæ trutinantem fidem & infidelitatem. Expulit Diabolus de Paradiso Adam, Christus latronem impulit ante totum orbem & ante Apostolos: nudo verbo, solâ fide in Paradisum introivit, ne quis post errores introitum desperaret.*

Bonaventura 4. sentent. dist. 4. *Ex his patet, quare in lege sufficiebat sola fides.*

Idem in 4. sent. dist.15. quæst.1. *Quia homo non potuit pro tanta offensa satisfacere Deo, ideò Deus dedit ei Mediatorem, qui satisfaceret pro offensa, unde in sola fide passionis Christi remittitur omnis culpa & sine fide ejus nullus justificatur.*

Petrus de Tarantasia Dominicanus, qui postea Innocentius quintus dictus, in Glossa super cap. 3 Rom. *Arbitramur, hominem justificari fide absque operibus legis. Sequuntur enim opera justificatum, non præcedunt justificandum, sed solâ fide sine operibus præcedentibus fit homo justus.*

Idem in cap. 4. Rom. *Ei verò, qui non operatur, id est, qui non habet tempus operandi, sicut Abraham habuit, credenti autem in eum, qui justificat impium, id est, si credit in Christum, qui gratis peccata dimittit impio, fides ejus sola reputabitur ad justitiam, id est, sufficit ad salutem.*

Gritsch Postillator fer. 2. post Palmarum. *Ecce, quam bona & potens est fides nostra, valens sola animam ornare & eam Christo Sponso inseparabiliter copulare! Quare dicitur Hebr. 11. Sine fide impossibile est Deo placere.*

Quadragesimale Bernhardini de Christiana religione serm. 1. artic. 2. cap. 1. *Sola Christiana fides ad spem veniæ, gratiæ & gloriæ sublevat humana corda, dum prædicat immensam magnitudinem misericordiæ Dei, & tam immensam, quod miseriam nostram assumere dignatus est. Sola fides seu credulitas est, quæ corda subversa erigere, portare & fulcire sufficit. Sola Catholica fides ad veram & vivificam caritatem inflammat.*

Idem serm. 4. artic. 1. cap. 2. *Bernhardus in Epistola quadam: Sola fides & mentis ad Deum conversio sine effusione sanguinis & sine perfusione aquæ salutem sine dubio operatur volenti.*

Petrus de Alliaco Cameracensis lib. 4. sentent. quæst. 2. artic. 2. *Fides, quæ per dilectionem operatur, est principium sufficiens ad salutem &c. Et per hoc multa similia intelligenda sunt, ut cùm dicitur: Sola fides justificat.*

Lyranus in cap. 15. Genes. *Fides formata per caritatem, illa sola est, quæ justificat mentem.*

In procem. super Epist. Pauli. *Deinde pluribus modis ostendit, justitiam & salutem æquè utrique esse non per legem, sed per fidem Christi, ut à lege eos tollat, & in sola fide Jesu Christi constituat.*

In cap. 3. Galat. *Ad quid lex fuit utilis? quasi diceret: Si lex non justificavit, sed sola fides, quare ergò posita est & data?*

Ibid. *Ex quo patet, quòd justitia justificans est ex sola fide.*

Nicolaus de Gorram sacræ paginæ Professor, Ordinis Prædicatorum in Postilla elucidativa & Magistrali super Epistol. S. Pauli in Prologo. *Deinde modis pluribus ostendit justitiam, scilicet in præsenti; & salutem, scilicet in futuro, æquè utrique esse non per legem, sed per fidem Jesu Christi, ut à lege eos tollat, scilicet quoad observantiam ritus carnalis & in sola fide Jesu Christi eos constituat, id est, firmos & stabiles faciat.*

In cap. 4. Rom. *Ei verò, qui non operatur, id est, qui non habet tempus operandi, sed tamen credenti in eum, qui justificat impium, id est, in Christum quasi dicat: si solùm credit in Christum, licèt non operetur, reputatur ideò fides ejus sola ad justitiam sufficientem, ut patet in latrone, Luc. 23.*

In fine cap. 10. Hebr. ex Glossa ordin. *Ecce quantum valet fides, quæ sola salvat!*

Johannes Gerson serm. 1. de Spiritu Sancto part. 4. f. 39. *Quid salvavit Noë tempore diluvii? Sola credulitas. Quid divisit mare rubrum & fluvium Jordanis, ut transirent filii Israël & salvarentur? sola credulitas. Quid victoriam dedit Josuæ, Judæ Maccabæo, fratribusq; ejus & aliis compluribus? sola credulitas. Quid sanitatem dedit imminere multitudini infirmorum tempore Jesu Christi? apparet per textum Evangelii, fuisse firmam fidem & solam credulitatem.*

(Ita legitur in edit. operum Gersonis Lugdunensi Anno 1485. sed mutatum hoc est in editione Argentoratensi Anno 1502. ubi pro sola legitur firma.)

Johannes Altensteig in Lexico, in verbo Fides, pag. 330. col. 2. *Fides, quæ per caritatem operatur, ut scribit Cameracensis quæst. 2. art. 2. lib. 4. est principium sufficiens ad salutem, ideò habens eam baptizari tenetur,*

tur, cùm ex hoc præcipiat, & per hoc multa similia intelligenda sunt, ut idem ait, cùm dicitur: Sola fides sufficit.

Simon de Cassia lib. 6. de gest. Salvat. cap. 22. *In parabola de duobus filiis à parente in vineam ablegatis, reprobatio populi Judaici & gentilis electio patefiunt. Illius per incredulitatem & inobedientiam fidei, istius duntaxat per fidei justitiam emendati.*

Idem de Relig. Christiana lib. 10. cap. 7. *Abrahamo credulitas solùm sibi ad justitiam deputata est.*

Pelbartus de Themiswar serm. 2. in Domin. 3. Adventus. *Quia sine fide impossibile est placere Deo, & quia per solam fidem in Christum habetur beatitudo cœlestis, ideò Christus dicit: Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me.*

Johannes de Vesalia Concionator Wormatiensis & Moguntinus docuit, *hominem ex mera gratia solâ fide in Christum salvari; Indulgentias verò, jejunia, extremam unctionem, Confirmationem, battologias, peregrinationes & similes hominum traditiones penitùs rejecit.* Quam ob caussam Anno 1479. à Dominicanis Monachis *hæreticus* fuit proclamatus, quæ damnatio duobus doctissimis Theologis D. Johanni Keisersbergio & D. Engelino Brunsvicensi vehementer displicuit, qui judicârunt, *eum invidiâ Monachorum oppressum.*

Wilhelmus Episcopus Lugdunensis, Doctor Parisiensis; vel, ut alii volunt, Guilhelmus Episcopus Parisiensis, patriâ Alvernus, lib. de Fide & legib. part. 4. cap. 4. *Manifestum igitur est, quia sola ista fides vivifica est. Ampliùs, quia sola ista fides fulcimentum spei præstat contra ruinam desperationis & funem amoris mittit, quo ad Deum trahimur, contra pondus propriæ corruptionis. Manifestum est, quia hæc solâ fide præstantur nobis & fulcimentum, ne cadamus; & adjutorium, quo ad Deum ascendamus.*

Alphonsus Tostatus in cap. 15. Matth. *Dicendum tamen, quòd licet omnes virtutes apparuerunt in muliere, Christus non commemorat, nisi fidem &c. quia sola fides hic fuit propter se & cætera fuerant propter ipsam. Et ista est causa potissima, quare de sola fide mentio facta est à Christo.*

Claudius Guillaude Billigerensis, insignis Eduorum Ecclesiæ Præpositus, in cap. 4. Rom. *Justificationis mentionem faciens, non meminit operum legis aut circumcisionis, quæ non erat, sed fidei tantùm.*

Henricus Ludovici Ordinis Herem. S. Augustini (qui Erphordiæ Anno Christi 1488. in vigilia assumtionis Mariæ mortuus est anno ætatis 88.) in Epist. Roman. lect. 29. *Arbitramur enim, hominem justificari fide absque operibus legis. Ubi Apostolus, ut dixi Psalmo secundo pœnitentiali, confirmat suum propositum, & ostendit veritatem inductam, scilicet quòd sola fides justificat.*

lect. 30. *Arbitramur, hominem justificari fide absque operibus legis. Ostendit, quòd sola fides justificat.*

Ibid. *Ibi Apostolus, ut dixi, pro secundo principali confirmat suum propositum, & ostendit, quòd sola fides justificet.*

lect. 31. *Ei verò, qui non operatur, id est, qui non habet tempus operandi, credenti autem, id est, si credit in eum, qui justificat impium, id est, in Christum, licèt non operetur, imputatur ei sola fides ad justitiam sufficientem, ut patet in latrone.*

lect. 70.

lect. 70. *Fides Jesu Christi potens est salvare & sola.*

Johan. Huss. in enarr. cap. 2. Epist. Jacobi. *Marci ultimo: Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit. Ergò sola fides etiam sine opere sufficit ad salutem. Ad hoc dicitur, quòd illa autoritas intelligitur de fide perfecta per dilectionem operante.*

Nicolaus Cusanus Cardinalis in libro de pace fidei cap. 15. probat, *nos solâ fide justificari, non ex merito operum, multoq; minùs per traditiones humanas.*

Verba sic habent: Paulus. *Oportet, ut ostendatur, non ex operibus, sed ex fide salvationem animæ præsentari. Nam Abraham pater fidei omnium credentium, sive Christianorum, sive Arabum, sive Judæorum, credidit Deo, & reputatum est ei ad justitiam. Anima justi hereditabit vitam æternam, quo admisso non turbabunt varietates illæ rituum. Nam ut signa sensibilia veritatis fidei sunt instituta & recepta, signa autem mutationem capiunt, non signatum.* Tartarus. *Declara, quomodo fides salvat?* Paulus. *Si Deus promitteret aliqua ex mera sua liberalitate & gratiâ, nonne ei, qui potens est dare omnia & verax est, credendum?* Tartarus. *Certè, quandoquidem nemo potest decipi ei credens, & qui ei non credit, indignum esset, ut quidquam gratiæ assequeretur.* Paulus. *Quid igitur justificat eum, qui justitiam assequitur?* Tartarus. *Non merita, aliàs non esset gratia, sed debitum.* Paulus. *Optimè ais, sed quia non justificatur ex operibus in conspectu Dei omnis vivens, sed ex gratia, dat, cui vult, id, quod vult omnipotens, tum si quis dignus esse debet, ut assequatur promissionem, quæ ex pura gratia facta est, necesse est, ut credat Deo. In hoc enim justificatur, quia ex hoc solo assequetur repromissionem, quia credit Deo & expectat, ut fiat verbum Dei.* Tartarus. *Postquam Deus promisit, justum est, quòd promissa serventur. Justificatur igitur Deo credens potiùs per repromissionem, quàm fidem.* Paulus. *Deus, qui promisit Abrahæ semen, in quo omnes benedicerentur, justificavit Abraham, ut assequeretur promissionem. Sed si Abraham non credidisset Deo, neque justificationem fuisset assecutus, neque repromissionem.* Tartarus. *Ita est.* Paulus. *Fides igitur in Abraham tantùm fecit, quòd adimpletio repromissionis justa fuit, quæ aliàs nec justa fuisset, nec adimpleta.* Tartarus. *Quid igitur repromisit Deus?* Paulus. *Deus promisit Abrahæ, quòd daret ei semen unum in Isaac, in quo semine benedicerentur omnes gentes. Et hæc promissio facta est, quando secundùm cursum communem Naturæ impossibile fuit, Saram uxorem ex eo concipere & parere, sed quia credidit, assecutus est Isaac filium. Tentavit deinde Deus Abraham, ut offerret & interimeret puerum Isaac, in quo facta est repromissio seminis, & Abraham obedivit Deo, nec tamen minùs credidit, repromissionem futuram etiam ex mortuo filio post resuscitando, ex quo Deus tantam fidem reperit in Abraham. Tunc justificatus est Abraham & adimpleta promissio in uno semine, quod ab eo per Isaac descendit.* Tartarus. *Quod est illud semen?* Paulus. *Christus. Omnes enim gentes in ipso assequuntur divinam benedictionem.* Tartarus. *Quæ est illa benedictio?* Paulus. *Divina benedictio est ultimum desideriorum seu felicitas, quæ dicitur æterna vita, de quo satis suprà audisti.* Tartarus. *Vis igitur Deum in Christo nobis benedictionem repromisisse vitæ æternæ.* Paulus. *Sic volo. Quapropter oportet credere Deo, prout Abraham credidit, ut sic credens justificetur cum fideli Abrahamo ad assequendum repromissionem*

missionem in uno semine Abrahæ, Christo Jesu, quæ repromissio est divina benedictio, omne bonum in se complicans. Tartarus. Vis igitur, quòd sola fides illa justificet ad perceptionem vitæ æternæ? Paulus. Volo. Tartarus. Quomodo dabis simplicibus Tartaris intellectum hujus, ut capiant, Christum esse, in quo assequi poterunt felicitatem? Paulus. Audisti, non tantùm Christianos, sed Arabes fateri, Christum esse altissimum omnium, qui fuerunt aut erant in hoc seculo, vel in futuro, & faciem omnium gentium. Si igitur in uno semine est omnium gentium benedictio, non potest esse, nisi Christus. Tartarus. Quale signum adducis? Paulus. Adduco testimonium tam Arabum, quàm Christianorum, quòd Spiritus vivificans mortuos, est Spiritus Christi. Si igitur est Spiritus vitæ in Christo, qui potens est, quos vult, vivificare, tunc ille Spiritus est, sine quo non potest quisquam mortuus resuscitari, aut quicunque Spiritus æternaliter vivere. Inhabitat enim Spiritum Christi plenitudo divinitatis & gratiæ, de qua plenitudine omnes salvandi recipiunt salvationis gratiam. Tartarus. Placet, ista à te Doctore gentium audiisse, quia cum iis, quæ suprà audivi, satisfaciunt proposito, & video, fidem istam necessariam ad salutem, sine qua nemo salvabitur. Sed quæro, si fides sufficit? Paulus. Sine fide impossibile est quenquam placere Deo. Oportet autem, quòd fides sit formata, nam sine operibus est mortua. Tartarus. Quæ sunt opera? Paulus. Si credis Deo, mandata servas. Nam quomodo credis Deum esse Deum, si non curas adimplere ea, quæ præcipit &c.

lib. 2. Concordant. Cathol. cap. 34. Consideravi enim primò legem Christianam liberrimam, ad quam nullus, nisi sponte absque coactione, accedit. Unde cùm via vitæ nostræ sit ipse Christus, non est in ipsis ad salutem necessarius aliud, quàm ipse Christus & ad eum liberrimus accessus.

Sigismundus Grimm (circa Ann. 1502.) in præfat. super Evang. Johan. justificationem per solam fidem confirmavit.

Jacobus Faber Stapulensis in cap. 3. Rom. At, inquies, cùm Paulus dicat: Arbitramur igitur, hominem fide justificari sine operibus legis, quis unquam sine operibus legis aut scriptæ dico, aut Naturæ justificatus est? Si etiam innumeros dixero, non fortè mentiar. Certum est è gentibus etiam publicanis ad Baptismi gratiam confugientibus, solam fidem Christo habentes & sancti nominis ejus confessionem, ubi continuò ex sancto lavacro emerserunt, justificatos esse.

Ibid. Et quis nescit, latronem solâ fide justificatum?

Johannes Staupitius Augustinianus von der Liebe Gottes Anno 1518. Derhalben jagt uns Gott in Erkäntniß unsers Unvermögens/ in Furcht/ in Verzweiffelung an uns selbst/ damit wir/ wie die kleinen Kinder/ zu ihm/ als dem einigen Erlöser/ fliehen/ uns zu nicht/ ihn allein gros machen. Wenn diß geschicht/ so kömpt uns aus grosser Liebe Gottes der Anfaher Liebe zu grossem Nutz/ und empfindet so viel grössern Trost zu Gott/ wie viel wir mehr an uns verzagt werden/ vertrawen uns gar nimmer unsern Kräfften/ unterstehen uns nichts mehr zu streiten/ sondern sehen allein auff die eherne Schlange am Holtz/ wie es in der Figur tröstlich fürgezeiget ist/ da die Kinder von Israel in der Wüsten von den Schlangen vergifftet und hochbeschädiget worden/ da gab ihnen GOTT eine eherne Schlange an ein Holtz/ eine Schlange die kein Gifft hatte/ von Ertz gemacht/ welcher dieselbe

allein ansahe / der ward gesund / vnd flohen die Schlangen von jhm ohne alle sein wehren / in der Bedeutung / daß der Mensch von teuffelischer Anfechtung vergifftet / auffs allerbaldeste erlediget werde / wenn er an seinem eigenem Streit verzaget / vnd sihet allein an das Creutz / vertrawet sich allein dem Streit / den Christus am Holtz ohne Sünde wider die menschliche Sünde / die teuffelische Gifft zuvertreiben / gehalten hat / vnd darinnen vberwunden vnd triumphiret. Suchet also allein auff Christum / vnd verzagt an jhm selbst &c.

Johannes Tritenhemius Abbas Spanheimensis lib. 8. Quæstionum quæst. 2. *Neminem excepit; nullam conditionem admisit, quoniam pro cunctis venerat pati. Per solam fidem omnium providerat saluti.*

In Epist. ad Jacobum Kymolanum. *Veram quæramus salutem & sapientiam, quæ in sola fide Domini nostri Jesu Christi formata consistit.*

Paulus Ricius lib. 1. Cœlestis agriculturæ in Dial. Symb. Apostol. Philalethes. *Si ergò felicitas, quæ in lubrica hac vita dari potest, non omninò postulat argumentandi disciplinam, sed per solam credulitatem & fidem facilis & valdè communis admittitur, consequens est, & ipsam futuri seculi felicitatem (quæ veram hujus vitæ felicitatem sequitur) facilem & communem fieri per solam fidem & credendi actum.*

lib. 3. Cœlestis agricult. *Deus enim, cùm Spiritus sit, solâ fide & veritatis Spiritu, inquit Johannes, adorandus est, propterea arbitratur Apostolus, hominem justificari sine operibus legis.*

Ibid. *Apostolus solam fidem extollit & carnalia opera legis ad modicum utilia & minimè justificantia multis quidem modis ostendit. Pari pacto gentibus condonat (prout & veritas ipsa testatur) quòd, stante libertate & absque externo opere legis mandatorum, solà fidei puritate participes fieri possint æternæ salutis.*

Erasmus in argum. Epist. ad Rom. *Paulus docet, veram justitiam ac perfectam salutem citra legis auxilia per Evangelium ac solam fidem in Christo conferri ex æquo omnibus.*

In Paraphr. cap. 3. Rom. *Defertur & gentibus salus & justitia. At per quam legem? num veterem illam Mosaicam, quæ Ceremonias præscribit? nequaquam, imò per novam legem, quæ nihil exigit, nisi fidem.*

In Paraphrasi cap. 4. Rom. *Christus gratis perfectam justitiam confert etiam impiis, quorum universa scelera suâ morte sustulit. His, inquam, ad exemplum Abrahæ hoc præstat, ut pro justis habeantur nullâ legis observatæ commendatione, sed solius fidei.*

In Paraphrasi cap. 8. Matth. *Jesus ad Centurionem ait: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi, nimirum declarans, sanitatem non tribui nec generi, nec aliis meritis, sed soli fidei, quam in plerisque Judæis desiderabat.*

In Paraphrasi Joh. 7. *Fides sola purificat corda &c.*

(Natalis Beda Theologus Parisiensis lib. 3. Annot. in Paraphr. Erasmi super quatuor Evangelia Col. Ann. 1526. prop. 87. allegat hoc dictum, sed in hodiernis exemplaribus non extat.)

Idem Erasmus in Annot. ad N. Testam. in cap. 13. Epist. prioris ad Corinth. *Sed quosdam offendit, si quis dicat, solâ fide contingere homini justitiam, hoc est, remissionem peccatorum, qui nimirum mihi videntur aut ignorare, aut non meminisse has voces, Solus, singularis & unicus, sic frequenter tum ab*

Ethnicis, tum ab Orthodoxis usurpari, ut declarent non solitudinem, sed eminentiam.

Ibidem. *Itaque qui dicit, homines solâ fide justificari, non protinus excludit caritatem, neque caritatis opera.*

Ibidem. *Apud Paulum quidem non additur dictio sola. Quid refert? cùm tot locis inculcet, Abraham pronunciatum justum sine operibus, nos omnes justificari per fidem & non ex operibus.*

In cap. 2. Ephes. adducit dictum Scholiastis (Hieronymi) *per solam fidem justificans.*

In Paraphrasi cap. 8. Johan. *Sola credulitas via est ad immortalitatem.*

In Act. Apost. cap. 15. *Nunc igitur, cùm Deus palam declararit voluntatem suam, ut gentes absque legis onere per solam fidem reciperentur ad Evangelii consortium &c.*

Ibidem cap. 16. *Paulus Timotheum circumcidit, non quòd crederet, Circumcisionem conferre salutem, quam sola fides adferebat.*

In cap. 3. Galat. *Gratuitum erat Dei promissum, solaq; fidei conditione ratum erat. Nam quisquis præstat, promissi jus habet.*

In cap. 5. Galat. *Beneficii Christi participes esse non possunt, qui diffidunt. Nam soli fidei datur, non meritis.*

In cap. 3. Ephes. *Per me patefactum, gentes absque legis Mosaicæ præsidio per solam fidem Evangelicam consequi salutem.*

In 1. Timoth. 3. *Christus prædicatur, quòd tantam acceperit potestatem, ut abolitis omnium peccatis per solam fidem contulerit & conferat justitiam, quam lex præstare non poterat.*

In 1. Petr. 2. *Et populus, quem Deus rejecerat, ut indignum suâ misericordiâ, nunc expertus est Dei misericordiam absque Circumcisione aut legis adminiculo per solam fidem Evangelicam receptus in consortium Filii Dei.*

In Ecclesiast. sive de ratione concionandi lib. 3. pag. 798. *Remittuntur tibi peccata tua. Non enim, inquit, paralyticum peccâsse aliquid accepimus. An non palàm dicitur peccâsse, cui dicitur: Remittuntur tibi peccata? Ille benè annotavit à Christo per fidem remissum, quod lex laxare non poterat.*

Et addit: *Fides enim sola justificat. Atque hæc est vox tot clamoribus hoc seculo lapidata, quæ in Hilario reverenter auditur.*

pag. 858. *Itidem cùm audiunt, solâ fide justificari hominem, ex operibus nostris nullam esse justitiam, nec referre, qualia sint opera nostra, modò credamus, Christum esse justitiam nostram, vulgus eò rapit, quasi non oporteat studere bonis operibus, cùm Apostolus vix aliud magis inculcarit, quàm qui Christo commortui sunt in Baptismo, cum eo & resurgent in novitatem vitæ.*

Idem in Supputat. errorum Beddæ Parisiensis prop. 47. *Quid enim aliud in omnibus Epistolis suis clamat Paulus? gratis justificati estis per gratiam ipsius. Non erat satis dicere, gratis justificati, sed addit, per gratiam JESU CHRISTI. Ubi non inculcat gratiæ aut misericordiæ nomen? ubi non excludit fiduciam operum legis? Si ex gratia, jam non ex operibus; & si ex operibus, jam non ex gratia. Et hanc vocem toties resonantem in divinis literis & omnibus, qui diligunt Dominum Jesum, amabilem iste pietatis Doctor Bedda appellat hæreticam & vocem delicatorum militum.*

Et postea. *Quid operum attulit in crucem latro ad promerendam vitam æternam? quid aliud, quàm fidem?*

Alphonsus Virvesius Canariensis Episcopus

scopus Philip. 4. *Ecclesia fatetur, nullis nos meritis aut operibus praecedentibus, quibus justitiam meriti sumus, justificari, sed solius esse fidei.*

Philipp. 7. *Est autem frequens fidei praedicatio, ut omnis gloriandi nobis occasio adimatur, dum consideramus, nullis nos praecedentibus meritis, nullis nostris operibus, sed solâ Christi gratiâ per fidem, addo etiam per solam fidem, ad justitiam esse perductos.*

(Alibi tamen disertis verbis illud repudiat ac refellit.)

Seraphinus Cumiranus Feltrensis Minorita part. 2. Conciliationum locorum communium totius Sacrae Scripturae (edit. Antuerp. Ann. 1558.) fol. 141. *Sicut nemo vivit verè, nisi justus & credens: ita nemo justificatur & vivit ex meris operibus legis, sed ex sola fide, quae per dilectionem operatur.*

Jacobus Sadoletus Cardinalis in cap. 3. ad Roman. lib. 1. Comment. Lugdun. Anno 1536. *Faciet mi frater. Nam & ipse dixit: Quaecunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hac fide in Deum freti, inquam, asseveremus primùm illud, quod indubitatum certumq; retinemus, solâ fide erga Deum per Jesum Christum posse nos salvos fieri, neque aliud nomen sub caelo esse, ut Lucas inquit, in quo salus mundo sit proposita.*

In cap 4. Roman. lib. 1. *Fidei ergò justitia divina, non humanae nobilitatis est, in qua & ejus, qui credidit, gloriatio tota ex Deo est, & ad Deum rursus revertitur, ut neque initium, neque exitus hujus gloriae aliud quippiam sit, quàm ipse Deus. Gloriae autem talis fundamentum est fides, quandoquidem in fidem solam haec Dei excellens justitia transmittitur. Igitur patére omnibus necesse est, quantopere sit fides fideiq; justitia operibus legis aut humanis justitiae actionibus anteponenda.*

Johannes Ludovicus Vives lib. 2. de Verit. relig. Christ. cap. de Tormentis & morte Christi pag. 274. *Quid magis universis hominibus conducit, quàm certos esse nos in extremis nostris rebus ac penè deploratis, salutem esse paratam per solam fiduciam in Christum, si nos illi, vel puncto uno temporis, verè ac ex animo commendemus! Datum est ejus rei certissimum signum ac manifestum exemplum in altero latronum. In altero verò ostensum est, nihil proficere societatem laborum & crucis, nisi adsit etiam fiducia in illum.*

Gerardus Lorichius Hadamarius in Institut. Catholica Orthodoxae fidei in loco de utilitate fidei Catholicae. *Scripturam eam Apostolus Rom. 4. declarans, ostendit, merâ & solâ fide Abrahamum justificatum. Nam cùm dicitur, Abrahae imputatam esse ad justitiam fidem, non est locus merito proprio, in quo gloriari possit Abraham.*

Isidorus Clarius Brixianus in Annot. in Nov. Testament. cum textu Antuerpiae excusis in cap. 3. Rom. *Solus Deus justitiam praestare potest, cùm solus sit justus. Exclusa est gloriandi ratio & lex fidei id praestitit, ut disceremus, eum, qui gloriatur, frustrà gloriari, & fidei lex ostendit homini, quantum per se nihil sit, & solâ [i]statur Dei beneficentiâ.*

In cap. 4. Roman. *Secundùm gratiam idem esse hoc pacto dicitur. Ex fide justificari est sine operibus (hoc ait Paulus) sine operibus verò est secundùm gratiam. Justificari ex fide est secundùm gratiam. Item. Quod si cogitaretis, non tanti faceretis circumcisionem, perinde quasi salutem & justificationem illa adse-*

[illegible] sola fides etiam ipsi Abrahae [illegible].

D. Conradus Clingius Ordinis Franciscani [illegible] cap. 7. *Hoc jam certamen Ecclesia habet: Nam sinceriores docent, quod promissioni divinae sit credendum & assentiendum. Et hanc fidem Deus acceptat & ex sua misericordia nos justos pronunciat. At alii, qui bonis operibus tribuunt, scilicet, quod propter illa & non propter fidem promissionis divinae justi pronunciantur. Ergò audienda est sententia Pauli, qui arbitratur, fide & assensione promissionis divinae justificari, & nullis operibus nec ante, nec post fidem. Credere ergò verbo Dei ac promissioni divinae facit, quod justi pronunciamur, non opus operatum nostrum.* Nota. *Fides vera justificat, id est, principiò apprehendit, cupit promissam misericordiam in Christo, sed sola non manet, nam statim post apprehensam Dei misericordiam per fidem in Christum datur Spiritus Sanctus, quo incipit per caritatem operari fides.*

Idem cap. 6. *Sed Deus fidem in re justificationis exigit primò, propter quam vult credentem peccatorem justum pronuntiare, cujus causa est: quia tota salus nostra atque justificatio dependet à Dei bonitate, misericordiâ & gratiâ, tanquam à causa & non ab operibus nostris. Dei promissio atque voluntas est, quòd propter Christum vult nos reputari justos & salvos, & non propter opera nostra, merita, justitiam & dignitatem nostram. Huic ergò promissioni oportet assentiri & credere, antequam aliquod opus fecero. Fides ergò est aliud nihil, nisi assentiri & credere & velle sibi exhiberi hanc promissionem gratiae propter Christum. Haec sola accipit* (amplectitur) *hanc promissionem Dei, ideò dicit Apostolus, quòd fide justificamur.*

Idem in Summa doctrinae Christianae tit. 37. *Sed hoc tamen tenendum, quòd sola viva fides est medium, per quod apprehenditur gratia Dei.*

Ibid. *Fides sola ante opera apprehendit justificationem.*

tit. 56. *Fides quidem primò sola apprehendit justificationem Spiritus sine operibus, sed propter solum Christum.*

Cornelius Jansenius in Comment. in Concord. Evangel. cap. 20. *Quod verè dicitur: Qui credit in eum, ostendit quantâ facilitate fructum hunc maximum consequamur, cùm sola fides, res scilicet facillima, exigitur, ut Christo incorporemur & meritorum ejus reddamur consortes. Haec est enim summa Dei benignitas, ut tali medio dignetur nos suae gratiae participes facere.*

Fridericus Nausea Episcopus Viennensis im Reichbuch cap. 4. §. 3. Von Adams Zeit biß auff Abraham sind die ersten Menschen rechtfertig worden allein durch ihren Glauben.

Wilhelmus Comes Isenburgicus Ordinis Teutonici, im Begriff/ daß die Werck des wahren lebendigen Glaubens GOtt gefallen. Aus diesem ist nu zu verstehn/ daß uns der Glaube selig macht ohne alle Zuthuung unserer eignen Wercke / wie Christus spricht gemeiniglich zu allen / denen Er geholffen hat: Dein Glaube hat dich gesund gemacht / und nicht dein Werck oder Verdienst/ auch nicht durch Fürbitte / sondern allein dein Glaube/ wie Christus Matthæi 15. sprach zum Cananeischen Fräwlein: O Weib/ dein Glaub ist gros / dir geschehe/ wie du wilt.

Ibidem. Darumb sol niemands verzweiffeln an Gottes Barmhertzigkeit. Denn er ist ein milder/ barmhertziger Vergeber aus

Gnaden / ohne alle unsere Wercke / allein wenn wir jhm vertrawen und von Hertzen umb Gnade bitten.

Idem im kurtzen Bericht / aus heiliger Schrifft / wie GOtt in seinen Heiligen zu loben. Aber die allergröste Gnade und Gabe ist es / daß der Mensch Gottes Barmhertzigkeit also vertrawet und glaubet / daß jhm GOtt werde gerne vergeben / so ists ohne Zweiffel / GOtt wird jhm gerne vergeben / allein umb des Glaubens und Vertrawens willen.

Idem in seiner Verantwortung auff die Beschuldigung des Theologē (Jacobi Hochstratens) als solte er unchristlich geschrieben haben wider den Christen Glauben. So halten wirs nun / daß der Mensch gerechtfertiget werde / ohne Zuthuen der Wercke des Gesetzes / allein durch den Glauben.

Ibidem. So denn der Sünder allein wird gereiniget / das ist / gerechtfertiget durch den Glauben / wie Petrus spricht Actor. 15.

Ibidem. Es ist gewiß / daß die Seligkeit durch kein Werck des Gesetzes erlanget wird / sondern allein durch den Glauben / auff daß sich niemand berühme.

Johannes Wild / Thumprediger zu Meintz / in seiner Postill zu Meintz durch Franciscum Behem Anno 1558. gedrückt / in der ersten Predigt am Newen Jahrstage. Von Christo oder in Christo haben wir Erlösung vom Gesetz / dieweil er sich so willig unter das Gesetz gegeben hat / dem er doch nichts schuldig war. Aus Christo haben wir Verzeihung der Sünden / dieweil er eine solche Busse auff sich genommen und für uns getragen hat. Aus Christo haben wir Gottes Gnad und Gunst / dieweil er in allen Dingen dem Vater volkommenen Gehorsam geleistet hat. Aus Christo haben wir auch die Kindschafft Gottes / dieweil er eines Menschen Kind und unser Bruder ist worden. Und das alles mögen wir uns gewißlich zu GOTT und Christo vertrösten. Da gehöret aber ein Glaube zu / denn allein mit dem Glauben müssen wir solches fassen. Derselbige Glaube wird uns denn mit GOTT und Christo vereinigen / und uns einleiben in die Versamlung der Gläubigen.

In der dritten Predigt am Tage Trium Regum fol. 120. Allein durch den Glauben an Christum werden wir zu Gnaden auffgenommen / werden uns unsere Sünde verziehen und uns die Gerechtigkeit und Verdienst Christi zugeeignet / unangesehen / wer und wie wir darvor gewesen sind.

Am andern Sontag in der Fasten in der vierden Predigt fol. 281. Allein mit dem Glauben handelt dieses Weib gegen Christo / kein Verdienst hatte sie / darauff sie sich könte vertrösten / denn sie war eine Heydin. Allein mit jhrem Glauben und Hoffnung handelt sie gegen Christo.

In der andern Predigt am ersten Sontag nach Epiphan. fol. 134. Denn zum ersten ist gewiß und wahr / daß wir durch den Glauben an Christum gerechtfertiget sind worden und noch werden. Das ist so viel geredt / ohne alle unsere vorgehende Verdienste aus lauter Gnaden / allein darumb / daß Christus für uns gestorben ist / un wir dasselbige gegläubet haben und gläuben / sind wir anfänglich zu Gnaden auffgenommen / Verzeihung der Sünden empfangen / Gott angenehm und bey jhm für fromm geachtet worden.

In der dritten Predigt am vierdten Sontag nach Ostern fol. 144. Es sol sich niemand verwundern / daß an Christum nicht gläuben

glauben den Menschen verdammen sol. Denn allein durch das Verdienst Christi werden wir selig. Solches Verdiensts aber werden wir allein durch den Glauben theilhafftig. Probat ex Joh.1.v.12. Potestatem dedit &c.

In der andern Predigt am Pfingst-Montag fol.466. Zum vierden wird dem Glauben auch derhalben das Heyl zugeschrieben. Denn der Glaube allein gibt GOtt die Ehre/ helt festiglich/ er sey gros/ barmhertzig und warhafftig. Und was ist denn Wunder/ daß ein solcher Glaube alle Ding von GOTT erwirbet/ so doch GOtt selber sagt: Wer jhn ehret/ den wolle er widerumb ehren.

In der ersten Predigt am Pfingst-Montag. Mit der leiblichen Hand lesset sich Christus nicht fassen / sondern mit der Hand des Hertzens. Das ist nu der Glaube. Derhalben so wirst du allein in Christo durch den Glauben erfüllet / und Ersättigung deines Hertzens finden / darumb/ daß er allein den gantzen GOtt bey jhm hat und mit sich bringet mit allen seinen Gütern.

Ibidem. GOTT fordert für diese grosse Gutthaten/ daß er uns seinen einigen Sohn zu unserm Heyl gegeben hat/ nichtes grössers oder schwerers/ sondern allein/ daß wir gläuben an den/ den er gesand hat.

Idem Ferus in cap. 16. Johan. *Solis meritis Christi salvamur. Horum autem meritorum per solam fidem participes efficimur.*

(De hoc loco Johannis Feri sic disserit Sixtus Senensis in Biblioth. sancta lib.6. annot.212. *In hac sententia Dominicus Sotus particulam illam, per solam fidem cavendam esse admonet, quoniam ex ea colligi possit, solam fidem sufficere ad salutem, qui Lutheranorum est error. Huic censuræ occurrens Michael Medina sic scribit: Verum quàm sit hæc Catholica phrasis, in præcedentibus ex multis autoribus in lucem produximus, unde quod ex dicto autoris concludit, quòd per solam fidem salvemur, libenter concedimus, dum de fide Christiana & c. id intelligat.*)

Confer eundem Ferum in Comment. Johan.1.v.7. & in cap.16. Rom. Sixtum Senensem lib.6. Biblioth. annot.178.

Titelmannus Elucidat. paraphr. in cap.2. Epist. ad Galat. *Cùm igitur credamus firmiter, quòd ex operibus legis nemo potest coram Deo justificari, sed tantùm per fidem in Christum & c.*

Adamus Sasbout in eundem locum, existimat, *esse phrasin Hebraicam, quia more Hebræorum repetenda est negativa non, ex præcedentibus. Non justificatur homo ex operibus, non nisi per fidem Jesu Christi.* Ubi addit, *si quæras, an ex propositione ista: Homo justificatur non nisi ex fide, rectè inferatur, ergò solâ fide justificamur? dicendum, quod sic.*

Et paulò pòst. *Hac nostra tempestate Catholici Scriptores nullo modo propositionem illam ferunt, putantes, venenum esse in illa vocula* (Sola) *& proptereà abstinendum. Veteres tamen non ita abhorrent à vocula Sola. sed nec Thomas abhorrere videtur. Si qui, inquit, in veteri lege justi erant, non erant justi ex operibus legis, sed solùm ex fide Jesu Christi. Verus sensus Pauli est, non nisi ex fide, id est, nullis meritis.*

Johannes Fischerus Roffensis Episcopus artic.1. adversus Luther. *Non inficior, quin fides absque partu bonorum operum, hoc est, cùm opera nondum peperit, justificet.*

Caspar Contarenus Cardinalis in cap.4. Roman. *Notandum, quod hanc imputatio-*

putationem justitiæ Scriptura nulli alteri rei tribuat, quàm fidei.

Johannes Hoffmeisterus, Augustinianus, Prior & Ecclesiastes Colmariensis in Harmon. Confess. August. Fabricii pag. 46. edit. Colon. Ann. 87. (in Germ. exempl. Constant. edito est pag. 29.) *Ante exortum hunc in Ecclesia Dei tumultum nemo fuit offensus particulâ illâ* Solâ, *quam jam tenere quorundam aures ferre vix possunt, nemo siquidem unquam in jus vocavit D. Ambrosium, quòd affirmârit, hominem solâ fide justificari.*

Ibidem pag. 45. *Quòd Adversarii docent, hominem non posse justificari coram Deo propriis viribus, meritis aut operibus, sed gratis propter Christum per fidem, non gravatim accipimus.*

pag. 46. *Quod Paulus Apostolus fidei, addam & soli fidei, modò rectè intelligatur, justificationem adscribit, neminem hactenus offendit.*

Idem in Commentar. Philipp. 3. *Hanc cognitionem (Christi) soli Christiani habent, qui ipsam per Spiritum Sanctum acceperunt. Huic cognitioni nihil sub Sole conferri potest, ut in qua sola salus nostra consistit.*

Georgius Cassander in Consultat. artic. 4. de Justificat. pag. 916. *Quod Protestantes passim urgent, solâ nos fide justificari, tolerabilius est, cùm interpretantur, se in fidei nomine gratiam, quæ ei ex adverso respondet, intelligere, ut idem sit, solâ fide justificari, quod solâ gratiâ, non ex operibus justificari. Item, cùm ab hac fide non excludunt pœnitentiam, timorem Dei, fiduciam, dilectionem, denique obœdientiam erga legem Dei propositam &c. Habet etiam hæc locutio exempla vetustatis. Nam Origenes in Epist. ad Roman. demonstrat, fide solâ absque operibus aliquos esse justificatos. Et Hilarius de paralytico: A Christo (inquit) per fidem remissio est, quòd lex laxare non poterat, fides autem sola justificat. Per hanc autem solam fidem intelligant haud dubiè, solum meritum & confidentiam operum excludi, ut gratia stabiliatur, quemodo Paulus inquit: Si ex operibus, jam non ex gratia &c. Illud autem accuratè observetur, si solâ fide apud populum homo justificari dicatur, illud simul inculcetur, fidem, tametsi solam justificare dicatur, tamen solam esse non posse, sed necessariò pœnitentiam & vitæ melioris propositum adjunctum habere, ne videlicet inanem quandam & adumbratam imaginem fidei pro solida & expressâ fide amplectamur. Providit hoc quoque Lutherus in Visit. Saxon. Multi (inquit) dum audiunt, ut solummodò credatur, omnia ipsis remitti peccata, fingunt sibi fidem, & putant se mundos esse, per quod fiunt temerarii & securi. Hujusmodi autem carnalis securitas pejor est omni errore, qui ante hoc tempus unquam fuit. Hæc ille. Quare multis eruditis & piis viris satiùs videtur, ut in concionibus popularibus vox illa sola prætermittatur, sed Scripturæ tantùm verba usurpentur, ut Gratiâ salvi facti estis per fidem absque operibus, justificati gratis per gratiam ipsius, Arbitramur, hominem justificari fide, non ex operibus legis.*

Idem artic. 6. de Bonis operib. pag. 923. *Exempla suppetunt, ubi quoque justificatio, quæ est post regenerationem, solâ fide constare dicitur, ut est illud Bernhardi: Quisquis pro peccatis compunctus esurit ac sitit justitiam, credat in te, qui justificas impium, & solam justificatus per fidem pacem habebit ad Deum.* (Serm. 22. in Cant.)

Ibidem pag. 924. adducit & commendat dictum Basilii in concion. de Humilit.

milit. *Hæc est integra & perfecta gloriatio in Deo, quando ne quidem propter justitiam suam quis effertur, sed agnoscit, sibi deesse veram justitiam, fide autem solâ in Christum justificari.* Addit Cassander: *Valet autem hic Basilio solâ fide justificari idem, quod solâ misericordiâ justitiæ nostræ imperfectionem non imputanti.*

(Hæc omnia opponenda sunt Bellarmino, qui lib. 1. de Justificat. cap. 25. excipit, *Patres, quando solâ fide nos justificari dicunt, fidem solam opponere vel operibus Ceremonialibus, vel ex vi Naturæ sine gratia factis, vel operibus quidem ex gratia factis, sed tamen externis duntaxat.* Atqui Cassander agnoscit, etiam operibus post regenerationem, ac proinde ex gratia factis, solam fidem à veteribus opponi. Verba enim sunt generalia, & faciunt antithesin *inter opera & fidem.* Ergò omne id, quod non est fides in usu organico spectata, id est, omnia opera tam Naturæ viribus, quàm per gratiam facta, ab actu justificationis excludunt.)

Melchior Canus (Episcopus Cantariensis, primariæ Cathedræ in Academia Salmanticensi olim Præfectus, cui Pererius ejusmodi elogium tribuit, lib. 12. in Daniel. cap. 6. *Mysteria sacrarum literarum nullus post magnos illos Doctores Magistro Cano pleniùs ac planiùs docuit*) in Relect. de Sacramentis parte 2. *Totius Epistolæ ad Romanos præcipuum argumentum, atque adeò scopus est, ostendere, nec Naturæ, nec Scripturæ legem justitiam præstitisse, sed solam fidem.*

Cardinalis Hosius Epist. 17. ad Ruardum Tapperum. *Non solùm Augustinus & Ambrosius, sed etiam Bernhardus & alii multi Doctores usi sunt loquendi genere, quòd sola fides justificet.*

Adolphus Mersburgensis Episcopus, cùm quidam doctrinam *de justificatione per solam fidem, ut novam,* traducerent, respondit: *Quid? vosne hanc doctrinam novam perhibetis? an non meministis in Psalmo dictum: Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens?* Joachimus Camerarius in Vita Georgii Princip. Anhaldini.

Pererius Disputat. 4. in cap. 15. Genes. pag. 742. num. 43. *Paulus Roman. 3. probat, neminem justificari coram Deo ex suis operibus, sed tantùm gratis per fidem Christi.*

Huc pertinet insigne Typographi Martini Cæsaris sub calcem libri Unionis dissidentium dicti Rodii Anno 1527. excusi, cum hac inscriptione: *Sola fides sufficit.*

2. Quòd agnoscunt, *bona opera non esse absolutè & simpliciter ad salutem necessaria.*

(Ergò etiam ad actum Justificationis non erunt necessaria.)

Dicta illa adducentur inferiùs cap. 6. thesi 6.

3. Quòd Patrum suffragia nobis largiuntur.

Erasmi Hoffmeisteri & Georgii Cassandri dicta jam antè recitavimus, quæ hoc loco repetenda.

Salmero Disputat. 10. ad Galat. *Quòd olim Patres & alio tempore liberiùs & securiùs loquebantur, dicentes: homines justificari per solam fidem, hoc, inquam, Patrum dictum Catholicè intelligendum est & ad bonum sensum trahendum.*

Benedictus Justinianus in cap. 4. Galat.

lat. adducit locum ex Chrysostomo in Psalm. 14. *Justitia constatur ex multis virtutibus, & una virtus activa non facit justitiam, quemadmodum nec una tabula perficit navigium, nec unus lapis domum. Una sola virtus justificat, fides, quæ est virtutum fastigium.*

Jacobus Hochstratus hæreticæ pravitatis Inquisitor libr. 2. Disput. 1. cap. 12. *Sed objicit Adversarius. Ambrosius in libr. Comment. ad Roman. 4. solam fidem quater aut quinquies justificare posuit. Ad quod facilis & rationabilis est responsio. Loquitur enim illic Ambrosius conformiter ad textum Apostolicum, quem exponit.*

Alphonsus Virvesius Philipp. 4. *Citantur tamen Ambrosii verba quædam, quibus dicit, constitutum esse à Deo, ut, qui credit in Christum, salvus sit sine opere, solâ fide gratis accipiens remissionem peccatorum. Quidni dicat Ambrosius, quod in Paulo iisdem penè verbis, quibus ipse usus est, legerat?*

Hermannus Bodius in Unione dissidentium formulam illam, *Solâ fide justificamur*, probat adductis aliquot *Patrum testimoniis.*

Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 3. art. 1. adducit & approbat sequentia Patrum dicta.

Origenes in cap. 3. Roman. *Dicit sufficere solius fidei justificationem, ita ut credens quis tantummodò justificetur, etiamsi nihil ab eo operis fuerit expletum &c.*

Basilius Homil. 22. de Humil. *Ea demum perfecta & omnimoda gloriatio est in Deo, quando neque propter suam ipsius quis justitiam extollitur, sed agnoscit, se quidem verâ destitui justitiâ, verum solâ in Christum fide justificatum esse.*

Chrysostomus serm. de fide & lege Naturæ. *Latro credidit duntaxat & justificatus est à misericordissimo Deo. Atque hic ne mihi dixeris, defuisse ei tempus, quo justè viveret & honesta faceret opera. Neque enim de hoc contenderim ego, sed illud unum asseveraverim, quòd sola fides per se salvum fecerit. Nam si supervixisset & operum fuisset negligens, à salute excidisset.*

Theodoretus in cap. 3. Roman. *Solâ fide allatâ peccatorum remissionem accepimus &c. Dominus Christus & verus Deus est, & Propitiatorium & Pontifex & Agnus, & in suo sanguine salutem nostram procuravit, solam à nobis fidem exigens.*

Photius ad cap. 4. Epist. ad Roman. *Vides, quòd nihil omninò habeat Abraham, ne vestigium quidem operum ad ejusmodi beneficia, quæ à Deo accepit. Unde ergò dignus habitus est? ex sola fide.*

Arnobius lib. 2. contra Gentes. *Nemo seu operibus, seu precibus commendatitiis aut sacrificiis salvus fit, sed solo auxilio Christi.*

Hilarius can. 8. in Matth. *Fides sola justificat.*

Autor Commentar. in Epist. Pauli apud Ambrosium in caput 3. Epistolæ. *Justificati sunt gratis, quia nihil operantes, neque vicem reddentes, solâ fide justificati sunt dono Dei.*

In cap. 4. Rom. *Sine operibus legis credenti impio, hoc est, gentili in Christum reputatur fides ejus ad justitiam, sicut Abrahæ. Quomodo ergò per opera legis Judæi justificari se putant, cùm videant, Abraham non ex operibus legis, sed solâ fide justificatum.*

Petrus

Petrus Chrysologus serm. 34. *Et quid plura? Christus mulieris docuit exemplo, quàm fides sola totam proficiat ad salutem.*

Claudius Marius Victor lib. 3. in Genes. de Abrahamo. *At ille*

Credidit & nudæ fidei confeßio sola
Plenam ad justitiæ & meriti reputata coronam est.

Primasius in cap. 2. Galat. *Non ex operibus, sed solâ fide per gratiam vitam habere te nôsti. Si gentes fides sola non salvavit, nec nos, quia ex operibus nemo justificabitur.*

Beda in Psalm. 77. *Per justitiam factorum nemo salvabitur, sed per solam justitiam fidei.*

Haymo in cap. 3. Galat. *Lex non completur fide, sed opere. Evangelium autem completur fide magis, quàm operibus, quia sola fides salvat.*

Bernhardus serm. 22. in Cant. *Quisquis pro peccatis compunctus esurit ac sitit justitiam, credat in te, qui justificas impium & solam justificatus per fidem, pacem habebit ad Deum.*

4. Quòd Græci etiam recentiores nobiscum hic consentiunt.

Anno 1582. 4. Aprilis Gotham venit Gabriel Calonas Græcus, Presbyter Corinthius, collecturus λύτρον Turcico Sultano persolvendum. Is 5. Aprilis ab Ecclesiæ Ministris in Refectorio interrogatus: Πῶς δικαιούμεθα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, respondit, πίστει. Rursus interrogatus: Πίστει καὶ ἔργοις; respondit, οὐδὲν ἀλλὰ μόνῃ πίστει. Wolfferamus Minister Eccles. Gothanæ in Centur. 5. testimonior. de Sola fide lit. A a iiij. fac. 1.

Anno 1584. 12. Decembr. duo Græci ex Situni Macedoniæ oriundi, Gotham venerunt, Stamus Calophetis & Theodorus Moscopulus, quorum unus, videlicet Stamus Calophetis hanc edidit fidei confessionem: Χριστὸς ἐστιν ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς δικαιοσύνης ἡ σωτηρίας ἡμῶν. αὐτὸς ἐσταύρωθη ὑπὲρ ἁμαρτημάτων ἡμῶν. πίστει δὲ μόνον λαμβάνομεν τὴν δικαιοσύνην, οὐκ ἔργοις. ἡ δὲ πίστις ἐστὶ θεμέλιον τῶν καλῶν ἔργων, καὶ ἄνθρωπος δικαιωθεὶς καλὰ ἔργα ποιεῖ, ὡς δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλούς. Idem d. l. fac. 2.

Jeremias Patriarcha Constantinopolit. in 1. Resp ad Augustan. Confess. *Quod ad justitiam attinet, quæ ex fide est, dicimus ex Chrysostomi sententia, quòd per fidem sit cognitio, & absque fide non poßit Christus cognosci. Ecce resurrectionem & nativitatem nulla ratio humana astruit, sed sola fides eam comprehendit.*

5. Quòd tales concedunt hypotheses, ex quibus firmiter colligi potest, nos solâ fide, Christi meritum apprehendente, coram Deo justificari.

Leo Magnus Epist. 81. ad Monachos Palæstinos. *Fides vera justificans impios & creans justos ad humanitatis suæ tracta participem in illo acquirit salutem, in quo solo se homo invenit innocentem, liberum habens per gratiam Dei de ejus potentiâ gloriari, qui contra hostem superbum in carnis nostræ humilitate congressus, his victoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphavit.*

(Si per fidem in solo Christo homo se invenit innocentem, utique sola fides justificat.)

Thomas in cap. 4 Roman. lect. 4. *Arbitramur, nos Apostoli veritatem à Christo edocti, hominem quemcunque sive Judæum, sive gentilem justificari per fidem. Act. 15. fide purificans corda eorum; & hoc sine operibus*

 legis,

legis, non enim solùm sine operibus Ceremonialibus, sed etiam sine operibus moralium praeceptorum, secundùm id ad Tit. 3. Non ex operibus justitiae, quae nos fecimus.

(Si justificamur sine operibus, etiam moralibus, utique etiam solâ fide.)

Idem in cap. 23. Lucae citat dictum Chrysostomi. *Erat ergò videre Salvatorem in medio latronum trutinam justitiae trutinantem fidem & infidelitatem. Expulit Diabolus de Paradiso Adam. Christus latronem impulit ante totum orbem & ante Apostolos, nudo verbo, solâ fide in Paradisum introivit, ne quis post errores introitum desperaret.*

(Si conversus latro solâ fide in Christum justificatus est, utique & nos eodem modo justificamur, cùm una atque eadem sit justificationis ratio.)

Idem Thomas in cap. 3. Galat. *Secundùm glossam hoc dicitur: Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, intelligendum est de operibus Ceremonialibus, vel dicendum, quod loquitur hic Apostolus de omnibus operibus tam Ceremonialibus, quàm moralibus, opera enim non sunt causa, quòd aliquis sit justus apud Deum, sed potiùs executiones & manifestationes justitiae.*

Idem. *Dicendum, quòd nemo justificatur ex lege, id est, per legem. Nam per eam quidem cognitio peccati habebatur, sed non habebatur per eam justificatio. Ex operibus enim legis nullus justificabitur apud Deum.*

(Si opera non sunt causa, quòd aliquis sit justus apud Deum, sed potiùs executiones & manifestationes justitiae. Itemque si ex lege & legis operibus nemo coram Deo justificatur, utique justificamur absque operibus, & per conseq. solâ fide.)

Lombardus lib. 3. sentent. dist. 23. lit. D. *Credere in Deum est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhaerere & ejus membris incorporari. Per hanc fidem justificatur impius, ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari.*

(Si per fidem justificatur impius, ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari, utique sola fides absque operibus justificat.)

Nicolaus de Orbellis lib. 4. sentent. dist. 2. quaest. 1. *Homini facto inimico Dei per culpam disposuit Deus non remittere illum, nec dare aliquid adjutorium ad beatitudinem, nisi per aliquod oblatum sibi magis gratum, quàm illa offensa erat displicens. Sed bona opera non sunt magis grata Deo, quàm peccatum est displicens. Ergò nec justificant, nec aliquod adjutorium praestant ad justitiam. Major est Scoti. Minor sic probatur: Si bona opera magis Deo placent, quàm peccatum displicet, tunc unum bonum opus placaret Patrem pro totius mundi peccatis. Ergò frustra mortuus est Christus.*

(Si opera non justificant, nec adjutorium aliquod praestant ad justitiam, utique fides sine operibus, adeoque sola justificat.)

Bernhardus de Busto serm. 14. citat dictum Augustini. *Una sola est fides Deo grata & hominibus salutifera, in qua omnes salvantur, qui salvari debent, & extra quam salvari impossibile est.*

(Si una & sola fides est salutifera, in qua omnes salvantur, qui salvari debent, utique sola fides justificat.)

Lyranus in cap. 3. Galat. dicit, *prescribi,*

bi, hoc est, condemnari Christum per falsos Apostolos, asserentes, quòd fides in Christum non sufficiat ad salutem sine legalibus.

(Si fides sufficit ad salutem sine legalibus, utique etiam sine legis operibus.)

Nicolaus Gorram in cap. 4. Roman. *Sufficit ad justificationem, quòd aliquis credat, nec exigitur, quòd operetur ad hoc.*

Guilielmus Parisiensis serm. 1. de S. Andrea super verba Rom. 9. *Omnis, qui credit in eum, non confundetur. Ostensio*, inquit, *est, quòd habens fidem cordis, justus sit, quia in judicio, ubi Dominus justitias judicabit, & ubi, quæ sit vera justitia, apparebit, qui crediderit in Christum, à confusione immunis erit, quod non esset, nisi per fidem justificatio fieret.*

(Si habens fidem cordis justus est, utique soli fidei justificatio competit.)

Anno 1512. cùm quidam Vicarius in templo arcis Grimmensteinensis rythmos quosdam sacros componere juberetur[illegible]sce protulit:

Sind daß Christus ist gebohren/
Ist keine gläubige Seele verlohren/
Wüste das die gantze Christenheit/
Das wär vns München vnd Pfaffen leyd.

Autores libelli oblati à Cæsare Collocutorib. Protestantibus in Comitiis Ratisbonensibus dicunt: *Tantùm per imputationem justitiæ Christi, quatenus fides nostra apprehendit misericordiam Dei, atque justitiam Christi propter meritum Christi, nos justificari coram Deo.*

(At quando dicimus, *solâ fide nos justificari*, idipsum & nihil aliud volumus.)

Franciscanus quidam Monachus, natione Hispanus, qui Carolo V. Imperatori erat à Confessionibus, in Comitiis Augustanis Anno 1530. dixit Melanchthoni, *se mirari, quid causa sit, quòd in Germania homines de eo tam acriter contendant, utrum fide, an verò operibus oporteat vitam æternam consequi, se idem cum Luthero jam antè statuisse, & de eo cum multis contulisse.*

Gerardus Busdragus Episcopus Argolicensis in Epistola ad Cardinalem quendam Anno 1558. scripta (quam recitat Wolffius præfat. tom. 1. Lectionum memorab.) & Chytræus in orat. funebri Caroli V. memorant, *Carolum V. articulum de gratuita justificatione per fidem amplexum, piè & placidè in hac fide discessisse.* Inde

Secretarius Pauli IV. Pontificis act. 2. an decreta Concilii Tridentini armis imperanda fol. 108. edit. Pfortzh. sic scribit: *Metuo, ne sit oleum camino additum, cùm ad Sanct. V. Toletanus Episcopus scripserit, ipsum Carolum morientem dixisse, sibi videri, veram esse Lutheranorum de Justificatione sententiam. Fama idem statim per universam Europam tulit, & simul, quòd Sanct. V. dixerit, se nolle ipsi propterea, quòd cum Lutheranis in præcipuo religionis capite sensisset, ullas exequias celebrare.*

Ex quo etiam factum, quòd referente Jacobo Augusto Thuano lib. 23. Histor. *Augustinus Cacalla & Franciscus Biverus ambo Concionatores Caroli V. simul ustulati fuerint Valdolidi, Constantinus verò Pontius, qui eidem à sacris Concionibus & solitudinis, tolerantiæ, devotionis usque ad mortem consors fuerat, brevi tempore post ad Inquisitorum tribunal raptus, in fœdo squalore*

carceris vitam expirâris, cumq́; cadavere ipsius viginti octo alii ex præcipua regionis nobilitate, spectante Philippo Rege, palis alligati & cremati fuerint.

Albertus Piggius (teste Vega lib. 7. de Justificat. cap. 21.) &

Quidam Catholici doctrinâ & pietate insignes (teste Stapletono lib. 7. de Justificat. cap. 9.)

Canonici Colonienses & dicti autores libelli oblati à Cæsare Protestantibus in Comitiis Ratisbonensibus (teste Vega lib. 15. c. 21.) statuunt, *tantùm per imputationem justitiæ Christi, quatenus fides nostra apprehendit misericordiam Dei propter meritum Christi, nos justificari coram Deo.*

(Atqui idem & nihil aliud volumus, quando nos coram Dei judicio solâ fide justificari contendimus.)

Salmero Disputat. 27. in Epist. ad Rom. *Aliquid dicitur fieri gratis, quando is, in cujus gratiam fit, indignus est munere, quod accepit, vel dignum precium non obtulit, quâ ratione justificari gratis est justũ fieri à Deo sine ullo debito suo vel precio nostro sibi exhibito.*

(Si justificari gratis est sine precio nostro justificari, utique etiam justificari gratis est sine operum meritis justificari, neque enim meritum cogitari potest sine precio. Inde precium & opera opponuntur ἐκ διαμέτρου ab ipsis Pontificiis scriptoribus.

Lucas Brugensis in cap. 10. Matth. super verba: *Gratis accepistis, gratis date. Non eam potestatem vobis, aut pretio, aut labore comparâstis, non vestris promeruistis præclaris operibus.*

Atqui, si justificamur sine operum meritis, utique solâ fide justificamur.)

Michaël Medina in Apologia contra Dominicum à Soto pro Defensione Johannis Feri. *Libenter concedimus, quod Ferus asserit, hominem per solam fidem salvari, dum de fide Christiana, quæ dilectionem & opera includit, de qua semper autor loquitur, id intelligatur. Lutherani autem non de hac fide, sed de infœcunda & informi credulitate loquuntur, quando hæretici justitiam aut felicitatis consecutionem fidei attribuunt.*

(Atqui Medina per calumniam nobis tribuit, quòd de infœcunda & informi credulitate loquamur, quando fidei justificationem tribuimus. Quamvis enim negemus, opera ad actum justificationis concurrere, tamen à fide justificante opera minimè separamus, sed disertè potiùs dicimus, fidem veram, vivam & justificantem non esse sine bonis operibus. Quamvis etiam negemus, caritatem esse formam fidei justificantis, tamen non propterea informem credulitatem justificare dicimus. Vera fidei justificantis forma est fiducialis apprehensio meriti Christi, caritas est veræ illius fidei effectus. Pergit verò Medina.)

Quin & autor, scilicet Johannes Ferus, *ut ex ejus verbis colligitur, hoc sensu per solam fidem participes meritorum Christianos fieri docet, quòd nec Natura, nec alio præter Christi fidem eorundem participatio contingat. Sola enim fides Christi est, per quam Christo inserti & unum cum ipso effecti, ejus virtutem & merita participamus.*

(Atqui, si sola fides est unicum illud medium, per quod Christo inserti, ejus merita participamus, utique etiam solâ fide justificamur, quia non nisi merito

rito Christi coram Dei judicio justificamur.)

Jacobus Schopperus Presbyter Coloniensis conc. 1. super Epistolam in festo D. Andreæ pag. 2. *Per fidem justificamur & salvamur. Hoc autem non eo pacto intelligi debet, quasi fides per se tantùm possit, aut quòd sit justificationis, salutisq; causa, sed quòd nullâ aliâ re gratiam ejus nos purgantem ac innovantem possimus accipere. Fides in solam Dei misericordiam ac gratiam respicit; quare nimirum, quòd justificare & salvare dicitur, perinde est ac si dicamus, misericordia & gratia Dei nos justificat & salvat. Quod si hoc animadverterent quidam, non adeò offenderentur, uti nunc videmus.*

(Si fides justificat non meritoriè, non dispositivè, sed organicè, apprehendendo gratiam Dei & meritum Christi, utique sola justificat, quia sola apprehendendi vim obtinet.)

Bellarminus lib. 2. de Sacramentis capite 13. §. 2. *Etsi veteres Patres non habuerunt gratiam per Sacramenta, tamen habuerunt eam per fidem, ut etiam nunc adulti per fidem & contritionem veram justificantur, antequam reipsâ ad Sacramentum accedant.*

Et postea §. ultimo. *Justificati fuêre veteres ex merito passionis Christi, ut nos justificamur, sed hoc meritum nobis applicatur per Sacramenta, Hebræis autem per solam fidem, quæ tamen fides requirebat, ut conditionem sine qua non optabatur Sacramentum Circumcisionis.*

(Si pii Veteris Testamenti per solam fidem justificati sunt, utique etiam pii Novi Testamenti per solam fidem justificantur, cùm unus sit justificationis modus. Quamvis verò particulam exclusivam Bellarminus opponat *Sacramentis*, non *operibus*, tamen cùm agnoscere cogatur, infantes Veteris Testamenti non fuisse justificatos ex meritis vel operibus propriis, ideò etiam operibus eam oppositam esse fateri cogitur.)

Idem Bellarminus lib. 2. de Pœnitent. cap. 14. resp. ad 8. object. *Fides, quæ per dilectionem operatur, dicitur sola valere, quia sola perfectè justificat & salvat.*

(Tolle peregrinum illud assumentum, *quòd fides, quæ per dilectionem operatur, sit fides formata*, quod Apostolo non venit in mentem, & rectissimè dicitur, *fidem, quæ per caritatem sese exerit, solam justificare.*)

Idem Bellarminus lib. 6. de amiss. gratiæ cap. 3. §. 3. *Christum venisse, ut tolleret peccatum originis, & propter Christi justitiam omnes justificari &c. æquè valet in majoribus ac parvulis. Christus enim venit omnia peccata tollere &c. propter ejus justitiam omnes, non solùm parvuli, sed etiam adulti justificabuntur. Nam judicium quidem ex uno, scilicet delicto, in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem, inquit Apostolus Rom. 5.*

(Atqui parvuli propter justitiam Christi eo modo justificantur, ut fide absque operibus justificentur. Ergò etiam adulti fide absque operibus justificantur.)

Idem Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 16. §. 3. sic disserit: *Solent Adversarii perpetuò jactare verbum Dei expressum, atque ad hoc unum caput dogmata sua omnia revocare. Sed in hac causa destituuntur isto præsidio, nusquam enim hactenus ostendere potuerunt in sacris literis particulam Sola,*

cùm

cum de fide iustificante agitur. Nos autem expressum verbum proferimus, ubi habetur negatio ejus vocis aut Synonymæ. Videtis, inquit Jacobus, cap. 2. quia operibus justificatur homo & non ex fide tantùm.

(Ex eo sic colligimus: Si in sacris literis est expressum verbum tale, quod cum verbo *Sola* est synonymum, utique in sacris literis est expressum verbum *Sola*. Sed illud. Ergò & hoc. Connexio propositionis patet ex verbis Bellarmini. Quia enim ex Apostolo Jacobo expresse ostendit, negationem vocis *tantùm*, quam cum voce *Sola* dicit esse synonymam, ideò inde concludit, se *expressum verbum* ex sacris literis protulisse, ubi habetur negatio ipsius vocis sola. Assumtum probatur ex verbis Christi Luc. 8 v. 50. *Crede tantùm*, quæ vox, docente ipsomet Bellarmino, cum voce, *Sola*, est Synonyma. Ergò in sacris literis datur expressum verbum de voce sola, & per consequens rectè facimus, quòd in articulo de Justificatione voce illâ utimur.)

Cornelius à Lapide in Commentar. cap. 3. Roman. scribit, *justitiam ab Apostolo fidei præ aliis virtutibus tribui, eò quòd fides clarè ostendat, homines justificari non propriâ virtute aut merito, sed Christi, in quem credentes salvi fiunt.*

(Si credentes salvantur solo Christi merito, utique etiam solâ fide, quia sola fides Christi meritum apprehendit.)

Meierus in octo controvers. part. 1. pag. 20. *Salus impenditur omni, qui cum fide & dolore peccatorum ad Agnum recurrerit, etiamsi nullum bonum opus in vita sua fecerit.*

pag. 21. *Quando dicitur, fide & non ex operibus salvamur seu justificamur, sensus est, etiamsi nullum bonum opus in vita tua feceris, sed tantùm peccatis Deum offenderis, dummodò cum vera fide, spe remissionis peccatorum, verâ pœnitentiâ & dilectione ad Christum Agnum in hac vita existens recurreris, salutem consequeris.*

pag. 33. *Peculiariter ad D. Chrysostomum respondetur, verum esse, latronem sine operibus regnum cœlorum consecutum esse, quia, factâ confessione & obtentâ reconciliatione statim extinctus est, sicq; salvatus, licèt non constet de ullo bono opere ejus, quod tota vitæ suæ decursu ante extremam gratuitam reconciliationem peregisset. Neque verò negamus, aliquos sine ullis bonis operibus salvari, ut pueros & etiam adultos, qui, licèt toto transactæ vitæ tempore nullam omninò legem servaverint, nullum bonum opus fecerint &c. salvantur.*

(Si non solùm infantes, sed etiam quidam adulti salvantur, qui nullum bonum opus fecerint, utique fides sine operibus justificat, ac proinde etiam sola justificat. Non est, quòd distinguant inter opera interna & externa, quia Apostolus absolutè & simpliciter dicit, nos justificari fide absque operibus legis, & quia opera interna æquè ac externa destituuntur vi apprehendendi justitiam Christi.)

6. Dissensiones Adversariorum.

Primò, Bellarminus lib. 1. de Justific. cap. 19. fatetur, *Georgium Ederum & alios Pontificios per opera, quæ à justificatione Apostolus Roman. 3. excludit, intelligere opera tantùm Ceremonialia.*

Lombardus in cap. 3. Rom. *Opera legis dicun-*

dicuntur, quæ cum lege instituta & terminata sunt, at erant Ceremonialia & figurativa, quæ nunquam valuerunt conscientiam mundare, etiamsi cum caritate & devotione fierent.

Daventria ad artic. 4. August. Confession. *Paulus non omnia opera excludit à justificatione, sed tantùm opera legalia, quæ ad mortem Christi omnia mortificata sunt & enervata.*

Alphonsus Virvesius Philipp. 5. *Non de morali lege Decalogo contenta, sed de Mosaica pronunciat Paulus.*

Philippica 6. *Nos respondimus & nunc demum respondemus, non ibi agi de lege morali, quæ & naturalis est, sed de lege Ceremoniali, quæ peculiariter solis est data Judæis.*

Similia occurrunt apud Renatum Benedictum in Panoplia. Alphonsum de Castro adversus hæreses, tit. Fides, hæresi 2. Ederum in Oeconom. Bibl. p. 645.

(Illorum tamen quidam etiam alteram addunt distinctionem.)

Dominicus à Soto in cap. 3. Roman. quamvis hanc sententiam non approbet, tamen profert hujus distinctionis fundamenta. 1. *Non esse verisimile, Paulum negare, inesse justitiam apud Deum mandatis illis, quæ ad ipsius cultum pertinent, fraternamq́ inter mortales caritatem fovent, atque adeò, quibus proposita est vita æterna: sed solis illis, quæ jam obsoleverant, Ceremoniis. 2. Quia cap. 4. Abrahamum dicat justificatum ante Circumcisionem. At hæc fuit inter Ceremonias. Ergò & hîc Ceremonias denotat appellatione legis. 3. Quia ad Galat. 2. reprehensi Petri causam exprimat: Scientes, quòd non justificatur homo ex operibus legis, & tamen reprehendebat tantùm, quòd minùs esset Ceremoniarum observator. 4. Ab autoritate Ambrosii, quam addit Virvesius. Gentilem dicit hominem pro certo haberi, quòd justificetur credens, nulla faciens opera legis, id est, sine circumcisione, aut neomeniis, aut veneratione Sabbati.*

Alphonsus de Castro adversus hæreses, verbo Fides, hæresi 2. *Paulus Rom. 3. Galat. 2. loquitur de operibus legis veteris, puta de Ceremoniis & aliis ritibus, quæ omnia fuerant per Christi mortem deleta, ut nullam penitùs virtutem habentia, quapropter nec justificare quenquam poterant. Non autem loquebatur de operibus aliorum præceptorum Decalogi &c. Certum enim est, Paulum in illis duabus Epistolis circa hoc versari, ut ostendat, legem Mosaicam, quæ solis Judæis data fuerat, jam cessâsse, legemq́ Christi novam esse omnibus communem.*

Et postea. *Scio, aliter hæc loca ab aliis exponi & aliter objectioni responderi ab iisdem, mihi tamen hic sensus magis placet, quoniam magis germanus est literæ.*

Johannes Paulus Windeck in Disputat. de Justificatione Friburgi habita Anno 610. thes. 33. & seqq. itidem aliquot argumentis probare conatur, *hanc explicationem, quâ per opera legis tantùm Ceremonialia intelliguntur, non esse improbabilem.*

Sed quia Apostolus simpliciter excludit opera, nullâ facta mentione legum Ceremonialium, ideò Bellarminus hanc suorum complicum sententiam deserit, quamvis idem Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 16. §. Est etiam &c. alternativè scribat, *non omnia opera ab Apostolo excludi, sed certum genus operum, id est, opera facta solis viribus Naturæ, vel ex sola cognitione legis Mosaicæ, vel si quo alio*

Nnnn modo

modo opera legis hoc loco intelligenda sunt.

Cornelius à Lapide in cap. 3. Roman. pag. 62. *Cùm Apostolus hic passim fidem ab operibus separat & distinguit, opera intelligit legis non solùm Ceremonialia & judicialia, sed etiam moralia sive Decalogi.*

Idem statuunt Dominicus à Soto, Toletus, Pererius, Estius, Salmero, Justinianus in cap. 3. Roman.

Verba Pererii sic habent in cap. 15. Genes. fol. 724. num. 44. *Non intelligit Apostolus, opera legis Ceremonialis aut forensis solùm à justificatione excludi, sed cujuscunque legis, sive positivæ, sive humanæ;* idem repetit fol. 744 num. 51. in Genes.

Dominicus à Soto in cap. 3. Roman. postquam sententiam (intelligi opera Ceremonialia) proposuisset, subjungit: *Hæc veruntamen argumenta nihil obstant, quò minùs sancti omnes enarratores & cumprimis Augustinus de Spiritu & litera cap. 4. consentiant, præceptiones hîc etiam subnotari morales, nempe Decalogum ipsum, cujus opera per se non justificant.*

Conforme hoc est doctrinæ Thomæ Aquinatis, qui in cap. 3. Galat. sic disserit: *Loquutur hîc Apostolus de omnibus operibus, tam Ceremonialibus, quàm moralibus. Opera enim non sunt causa, quòd aliquis sit justus apud Deum, sed potiùs sunt executiones & manifestationes justitiæ.*

Secundò, idem Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 19. §. Excludi &c. scribit, *id quod operibus gratia redditur, non esse simpliciter mercedem, sed etiam gratiam, imò magis gratiam, quàm mercedem.*

At cum hac assertione conciliari nequit, quòd lib. 5. de Justificatione cap. 1. §. ultimo disputat, *opera bona justorum esse verè & propriè merita, & quidem ipsius vitæ æternæ.*

lib. ejusdem cap. 2. §. Denique. *mercedem & meritum esse relativa, mercedem enim reddi meritis, sicut contrà gratia gratis datur.*

lib. ejusdem cap. 5. respond. ad 6. *se non contendere salutem inchoatam haberi per merita, sed gratis eam donari,* (quæ oppositiones meritorum & gratiæ sunt evidentissimæ.)

lib. 2. de Pœnitentia cap. 12. *Meritum ex condigno sive ex justitia opponitur gratiæ.*

Tertiò, idem Bellarminus lib. 1. de Justific. cap. 21. §. 2. scribit, *particulam gratis opponi merito de condigno.*

At hoc non potest conciliari cum hypothesi *de justificatione secunda per merita operum,* quam idem Bellarminus totis viribus propugnat lib. 4. de Justificatione cap. 18.

(Apostolus nullam aliam novit justificationem, quàm quæ fit *gratis* Rom. 3. v. 29. Atqui justificatio secunda ex hypothesi Bellarmini oritur *ex merito operum propriè sic dicto*, hoc est, ex merito condigni. Ergò justificatio secunda Apostolo fuit ignota.)

Quartò, Dominicus à Soto lib. 2. de Natura & gratia cap. 4. secutus Capreolum 4. sentent. dist. 14. quæst. 2. artic. 3. negat *dispositiones illas*, de quibus Pontificii disputant, quòd ad justificationem requirantur, *posse vocari merita, & justificari hominem gratis,* statuit *idem esse, quod justificari sine ullo merito, sive de condigno, sive de congruo; sive præcedente ex auxilio Dei speciali, sive ex viribus solis Naturæ;* quod

quod ipsum firmissimis rationibus confirmat: *Si meam*, inquit, *licet conscientiam exerere, quo penitius hoc congrui meritum considero, eò minùs videre ipsum videor congruere rationi gratiæ justificantis. Neque solùm de nomine, sed de re quoque quæstionem subesse intelligo.*

Vega lib. 8. de Justificatione cap. 8. & in opuscul. de meritis quæst. 7. pag. 821. *Doctißimos & pientißimos quosdam viros adhuc video in ea sententia persistere, ut credant, Patres antiquos solùm agnovisse meritum de condigno, & eò propendeant, ut Ecclesia hoc meritum, quod ajunt congrui, repellat ut recens inventum.*

Suarez lib. 2. de Causa prædestinat. cap. 6. num. 39. fol. 229. *Meritum de congruo primæ gratiæ esse contra rationē gratiæ quidam asserunt.*

num. 53. *Peccator non potest mereri de condigno remißionem peccatorum.*

Idem Suarez dicto loco fol. 231. *Etsi illa sententia de merito de congruo primæ vocationis fundato in opere ex solis viribus naturalibus non sit aperta hæresis vel error in fide, tamen censeo, esse omninò falsam & vitandam doctrinam, & quæ in præsenti tempore multorum aures offendit, nec sine magno fundamento.* In margine addit: *Censura Semi-Pelagianæ doctrinæ.* Et in sequentibus hoc monstrum *meriti de congruo* penitùs jugulat.

Ibidem num. 51. *Dicendum est, sensum Concilii* (Tridentini) *esse, per vocem gratis excludi omne meritum fundatum in solis Naturæ viribus & non in gratia, nec distinxisse in hoc quicquam inter meritum de congruo & de condigno, sed eodem modo intellexisse, quo Paulus reverà locutus est.*

Latomus in libr. de Fide & operibus non tantùm *primam salutem* negat *cadere sub meritum operum, sed etiam opera præcedentia fidem & justificationem quicquam mereri, nisi pœnam. Sunt enim*, inquit, *mala aut imperfectè bona. Quæ mala sunt, merentur supplicium; quæ autem utcunque bona, quia non perfectè bona sunt, nullum merentur præmium.*

Hosius Confessionis cap. 57. *Neque tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorsus rejiciendum esse putârunt, ne quid cum Pelagianis habere commune videremur.*

Gregorius de Valentia in lib. de Divina gratia. *Nec probamus*, inquit, *sententiam eorum, qui tametsi non ex condigno, ex congruitate tamen dicunt, nos gratiam primam promereri per actus illos, quibus nos ultimò ad illam disponimus.*

Quidam nomen meriti de congruo non quidē repudiant, interim ἀκυρολογικῶς ita appellari agnoscunt.

Gropperus in Enchiridio Colon. *Vix hîc cernere est ullam ex nobis meriti causam, nisi meriti vocabulo per catachresin propemodum abutamur, ut dicamus, hominem credentem mereri justificationem, non quidem ex obligatione, seu ex operibus, quæ fecimus nos: cùm ante justificationem ad peccandum solum ex nobis valeamus, sed tantùm ex condecentia, quod meritum congrui appellant.*

Andradius Explicat. orthod. lib. 6. *Vel ipsum congrui nomen indicat, non verè ac propriè meritum esse, cui quicquam jure debeatur, sed quod Dei misericordiâ magis, quàm justitiâ innititur.*

Bennius de Efficacit. gratiæ cap. 5. §. Quanquam; & cap. 17. §. Venio. *Non ex ullo merito prima gratia profluit, nec de congruo*

gruo quidem, quia impar est, & infinitis partibus impar peccatoris conatus & labor ac largitas gratiæ.

Stapletonus lib. 2. de Peccat. orig. capite 14. *Meritum congrui jam olim explosum esse dicit è Scholis Theologorum.*

Bellarminus ipse lib. 5. de Justificatione cap. 5. resp. ad 2. *Fatemur, gratiam Dei non acquiri per merita, sed gratis dari.*

Sed idem Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 21. §. Jam verò. *dispositiones illas* statuit esse *merita de congruo*, ac rationes Dominici à Soto, quæ sunt invictæ, labefactare conatur.

§. 2. *Justificatio gratuita*, inquit, *non excludit opera, quæ dicuntur ad justificationem concurrerent dispositiones, velut merita de congruo.*

Ibidem negat, *se videre, cur hoc meritum non admittatur*, quod tamen paulò antè notavit, *à Concilio Tridentino neque assertum, neque negatum.*

lib. 2. de Pœnitentia cap. 12. §. 4. *Theologi Scholastici in eo dissentire videntur, quòd nonnulli volunt, actum pœnitentiæ, ut etiam actum fidei & dilectionis esse dispositionem ad remissionem peccatorum, sed non meritum, neque de condigno, neque de congruo remissionis peccatorum. Et hujus sententiæ sunt Johannes Capreolus in 2. sentent. dist. 40. quæst. unic. Dominicus à Soto lib. 2. de Natura & gratia cap. 4. Sed alii, iiq; plurimi non solum dispositionem, sed etiam meritum de congruo justificationis esse volunt ejusmodi actus, quæ sententia est Magistri sententiarum lib. 2. dist. 27. Thomæ, Alberti, Bonaventuræ, Scoti, Durandi, Gabrielis & aliorum in 2. dist. 28. & ex recentioribus Andreæ Vegæ libr. 8. in Concil. Trident. decem ultimis capp.* quam posteriorem sententiam Bellarmin. ibidem *veriorem, & Scripturis ac Patribus conformiorem* judicat.

Vasquez tom. 2. in 1. 2. Disp. 218. cap. 1. multis probat, *dispositiones illas rectè vocari merita de congruo.*

Estius in cap. 2. Joëlis vers. 13. *Hoc est, quod Scholastici docent, opera bona de condigno mereri vitam æternam, opera verò pœnitentiæ de congruo duntaxat mereri veniam.*

Vide librum Holderi, cujus titulus: Bericht von zweyen alten vor Jahren gut Catholischen und bey der Römischen Kirchen wohlverdienten/jetzo aber in der Jesuiten Calender außgesetzten und verworffenen Päbstischen Heiligen/dem H. Merito S. Condigni und S. Congrui, Tubing. Anno 1590.

Quintò, quidam statuunt, meritum de congruo fundari in sola promissione & acceptatione Dei, non in operis dignitate.

Biel 2. sentent. dist. 27. quæst. unic. *Meritum de congruo est actus liberè elicitus, acceptatus ad aliquid retribuendum, non ex debito justitiæ, sed ex sola acceptantis liberalitate.*

Bellarminus lib. 2. de Pœnitent. cap. 12. §. ultimo. *Meritum de congruo non in justitia, sed in liberalitate fundatur.*

Idem lib. 5. de justificatione cap. 5. respond. ad 2. negat, *intercedere quandam commutationem inter gratiam justificationis & hominis dispositiones.*

Quidam contrà asserunt, meritum de congruo potiùs fundari in aliqua operis dignitate, quàm in Dei promissione & acceptatione.

Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 21. §. Ad illud &c. *Ad illud, quod objiciebatur,*

ciebatur, meritum de congruo non fundari in dignitate operis, sed in sola promissione Dei, respondemus, contrarium esse verum.

Et postea. *Nos existimamus, meritum de congruo potiùs fundari in aliqua dignitate operis, quàm in promissione.*

Costerus in Enchirid. cap. 7. de merit. oper. *Omne meritum innititur justitiæ propter æqualitatem, quæ inter mercedem & meritum esse debet.*

Sextò, sunt, qui *meritum de congruo* tribuunt *operibus non renatorum, etiam sine gratia factis ex viribus naturalibus*, cujus sententiæ fuerunt Scotus, & qui eum secuti sunt Gabriel Biel, Adrianus, Durandus, & fermè Nominales, ut ait Dominicus Sotus, quam sententiam idem Sotus lib. 2. de Natura & grat. cap. 4. oppugnat multis argumentis, & ostendit, *non posse cum gratiâ divina consistere.*

Pugnat etiam Sotus adversus aliorum sententiam, qui *meritum congrui* constituunt *motionem illam, quâ homo per auxilium speciale disponitur ad gratiam, & omne omninò meritum ante justificationem* excludit, quod etiam facit Petrus à Soto de Sacerd. Instit. lect. 9. de Pœnitent. qui dicit, *malle se concedere hæreticis, nulla esse opera, quæ aliquâ ratione sint meritoria justificationis.*

Gregorius de Valentia libr. de divina gratia part. 4. cap. 6. Bellarmini & Vasquetii sententiam improbat, qui tametsi *non ex condigno*, ex *congruitate tamen* dicunt, *nos gratiam primam promereri per actus illos, quibus nos ultimò ad eam disponimus. Non est ita. Meritum enim ex congruo, etsi in hoc à merito ex condigno differat, quod non perinde ex obligatione alicujus promissionis divinæ compensetur secundùm aliquam æqualitatem, in hoc tamen cum eo convenit, quod quia tale est opus, congruenter, seu decenter illius perfectione qualicunque Deus movetur ad aliquod præmium conferendum, licèt non ex justitia, sed ex beneplacito.*

(Sic disertè negat, quod Bellarminus affirmat de merito congrui in actibus dispositionis ad justificationem ex auxilio speciali.)

Septimò, Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 13. *septem dispositiones ad justitiam* numerat, quæ sunt, *fides, timor, spes, dilectio, pœnitentia, id est, dolor ac detestatio peccati, propositum ac desiderium suscipiendi Sacramenta, propositum novæ vitæ & observationis omnium mandatorum.*

Sed septenario illo numero Censura Coloniensis non est contenta, cùm pag. 117. sic disserat: *Fides hoc in nobis agit, ut præparentur atque accommodentur animi ad justificationem primam in se recipiendam, neque tamen fides sola id efficit, sed præterea caritas, sed misericordia & eleëmosyna, sed timor Domini, multaq; id genus alia, quæ longum foret enumerare.*

Costerus in Enchiridio *tres duntaxat præparationes* numerat, *fidem, spem & pœnitentiam;*

Stapletonus *sex* numerat, *fidem, amorem Dei, odium peccati & statûs præteriti, pœnitentiam, spem veniæ & caritatem.*

Octavò, Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 2. dispositiones illas refert *ad causam justificationis materialem*, cùm *materiam præparent ad recipiendam formam.*

Costerus in Enchir. pag. 261. eas refert *ad justificationis formam.*

Alii eas *ad causam efficientem* reducunt;

Nonò, *Fidem Historicam, miraculorum & promissionum esse unam eandemq́; fidem* statuit Bellarminus libr. 1. de Justificat. cap. 4. & 5. & hanc unam dicit *esse fidem justificantem.*

Maldonatus in cap. 9. Matth. *Ista triplex fides, quã isti nuper invenerunt, figmentum est, somnium est, portentum est, Chimæra est. Et, si unam haberent fidem, omnem haberent, quia triplicem habent, nullam habent.*

Contrà verò Gabriel Vasquez in 1. 2. tom. 2. Disput. 209. cap. 4. dicit primò, *duplicem esse in universo fidem, alteram Catholicam, quâ omnes credunt ea, quæ omnibus proposita sunt; alteram verò privatam, quæ non convenit omnibus, sed aliquibus.* Hanc privatam iterum dicit esse triplicem. Primam, *qualis fuit Prophetarum credentium, quæ sibi specialiter erant revelata, non omnibus fidelibus.* Secundam *miraculorum, quâ aliquis certò statuit, Deum facturum aliquid præter consuetum ordinem, de qua Matth. 17. Si habueritis fidem, sicut granum sinapis.* Tertiam *huic similem, quâ quis credit, se à Deo consecuturum aliquid, quod tamen sibi soli speciatim promissum non ẽst, ut cùm quis credit, se habiturum auxilium congruum ad justificationem & perseverantiam &c. cujus generis est fides, quâ aliquis credit, se justificatum esse.*

Ibidem Disputat. 210. cap. 4. adversus quosdam Catholicos negat, *omnes illos actus credendi pertinere ad eandem fidem, h. e. ad eundem habitum atque ad eundem modum credendi; vel nos eodem habitu credere mysteria & credere privatim miracula & promissiones peculiares, quia non nitimur eodem principio credendi.*

Quod verò dicitur ad Ephes. 4. *Una fides,* dicit, *non ita intelligi, quasi sit unus modus credendi, sed quia fides Catholica & dogmatica una est apud omnes fideles, hoc est, per illam eandem omnes credimus, nec unus credit unum, alius verò aliud.*

Ibidem num. 26. agnoscit, *esse aliquam fidem, quâ quis credit, se justificatum esse & sanctum apud Deum, non quia hoc revelatum sit à Deo, & ratione revelationis, tanquam proprii objecti, sed per alias conjecturas id credat, ad hoc impellente Spiritu Sancto.*

(Hæc fidei acceptio ea ipsa est, quam justificantem appellamus, & quâ credimus, nobis remissa esse peccata.)

Decimò, *Justificari hominem per fidem, sed caritate formatam,* communis est Pontificiorum doctrina.

Sed Benedictus Justinianus in cap. 3. Roman. v. 28. scribit: *Illi audiendi non sunt, qui formatam fidem justificare ajunt, quia hæc justificatione posterior est.*

Undecimò, Salmero Disputat. 3. in cap. 2. Jacobi dicit, *Jacobum in capite 2. agere de justificatione secunda, Paulum de prima.*

Sed hoc refellunt Vasquez tom. 2. in 1. 2. Disputat. 210. cap. 8. Cornelius à Lapide in Commentar. Roman. 4. Estius in Commentar. Jacob. 2. v. 21. *Quod aliqui,* inquit Estius, *pro conciliatione dicunt, Paulum agere de prima justificatione, Jacobum de secunda, parùm solidè videtur dici. Nam & ad primam justificationem opera fidei requiruntur, de quibus loquitur Jacobus, & ad secundam justificationem inutilia sunt opera legis, de quibus Paulus.*

Duode-

Duodecimò, Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 16. sic scribit: *Fides non dicitur propriè apprehendere. Apprehensio enim, cùm refertur ad intellectum, est cognitio rei, prout in speciem repræsentatur & distinguitur à judicio, quod rem apprehensam discernit & judicat. Illa autem cognitio apprehensiva præexigitur quidem ad fidem, sed non est ipsa propriè fides.*

Contrà Pererius Disputat. 18. in cap. 3. Rom. scribit: *Paulum, cùm ait per fidem justificari hominem, non aliud significare, quàm per fidem pervenire ad justitiam & ipsam apprehendere.*

Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arbitrio cap. 3. & lib. 1. de Justif. cap. 17. *Credere est Christum recipere.*

Costerus in Enchirid. p. 313. *Credere est fide apprehendere.*

Decimò tertiò, Bellarminus *meritum fidei* passim *per acquisitionem, impetrationem, efficientiam* explicat. Ipse tamen docet lib. 1. de bon. operibus cap. 9. ab init. *Multùm interesse inter meritum & impetrationem, nam comprehensores dici impetrare.*

Cassander in Consult. pag. 59. *impetrare* & *mereri* opponit.

Decimò quartò, Bellarminus lib. 1. de Justif. cap. 17. *Fides non justificat relativè & apprehendendo, sed meritoriè,*

Contrà Schopperus Presbyter Coloniensis in concione 1. super Epist. in festo Andreæ pag. 2. *Per fidem justificamur & salvamur, hoc autem non eo pacto intelligi debet, quasi fides per se tantùm possit, aut quòd sit justificationis salutisq; causa, sed quòd nullâ aliâ re gratiam ejus nos purgantem ac renovantem possimus accipere.*

Toletus in cap. 3. Roman. *Advertendum est, fidem ex se non habere efficaciam ullam, ut actus quidam noster est, remittendi & reconciliandi, sed virtutem totam procedere ex objecto ipso, nempe Christo, cujus virtutem & meritum disposuit Deus per fidem in ipsum applicare peccatori ad justificandum.*

Exceptiones Adversariorum.

1. Ad locum Apostolicum, *justificamur fide sine operibus legis*, Rom. 3. v. 28.

1. Quidam excipiunt, *Apostolum excludere solius legis Ceremonialis opera.* Sed ostendimus superiùs, hanc exceptionem à plerisque Pontificiis, præsertim Jesuitis recentioribus non solùm deseri, sed etiam impugnari.

2. Quidam excipiunt, *Paulum loqui de operibus antè fidem sine gratia Dei factis, quæ ex vi legis eliciuntur.*

Resp. 1. Salmero, quando in cap. 3. Roman. contra eos disputat, qui opera Ceremonialia duntaxat ab Apostolo excludi statuunt, inter cætera sic scribit: *Paulus opera legis excludit à justificatione, neque debemus limitare, quod ipse non limitavit.*

(Atqui limitatio illa, *quòd loquatur de operibus sine gratia factis*, æquè non additur ab Apostolo, ac illa prior.)

2. Pontificii concedunt, *absque gratia & fide neminem implere legem*, ex quo sic inferimus: Apostolus docet, eum, qui justificari velit ex operibus legis, debere universam legem implere. Quòd si rejiciuntur ab actu justificationis opera duntaxat illa, quæ ex solis Naturæ viribus fiunt, eò tantùm, quòd non facta sint per fidem, supponendum erit, *quosdam implere legem sine fide & gratiâ*, adeoque *solis Naturæ viribus*, quod ipsimet Pontificii absurdum esse agnoscunt. Agnoscant ergò, Apostolum non loqui de ejusmodi operibus.

3. Pon-

3. Pontificii concedunt, *neminem in hac vita esse sine peccato*, ex quo immotè sequitur, *neminem perfectè implere legem*, ex quo elicimus, argumentum, quo probat Apostolus, *nos justificari fide sine operibus legis*, æquè valere adversus opera, quæ fiunt *post fidem*, ac adversus opera, quæ fiunt *ante fidem*, ac proinde de utrisque conclusionem esse intelligendam. Argumentum enim Apostoli tale est. Nemo transgrediens legem, justificari potest ex operibus legis. Atqui omnes homines transgrediuntur legem. Ergò nulli homines justificantur ex operibus legis. Assumtum complectitur etiam eos, qui post fidem benè operantur. Ergò conclusio etiam ad eosdem pertinet.

4. Lex non solùm opera, sed etiam fidem requirit, docente Bellarmino lib. 1. de Justificatione cap. 19. *Lex Mosis*, inquit, *quæ maximè requirit opera, requirit etiam fidem*. Ergò nulla opera legis bona dantur absque fide. Ratio est, quia ex regula legis, *qui peccat in uno, reus est omnium*. Peccat autem in uno, qui non credit, quia hoc unum est ex iis, quæ lex imperat. Ergò qui operatur ex lege, hunc necesse est credere, aut non benè operari. Ergò Paulus excludens opera legis à justificatione, excludit etiam ea, quæ fiunt cum fide.

5. Benedictus Justinianus in cap. 4. agnoscit, Paulum non fuisse justificatum ex Circumcisione. *Ita videas*, inquit, *totam Pauli argumentationem rectè fuisse conclusam, non esse ex legis operibus, sed ex fide expectandam justificationem. Nam apparet, Abrahamum non ex Circumcisione justificatum, qui tanto, antequam circumcideretur, divino testimonio justus prædicatur.*

(Ex eo sic colligimus: Apostolus ab actu justificationis excludit Circumcisionem. Atqui Circumcisio est opus factum ex fide, est enim signum fœderis divini, imò signaculum justitiæ fidei. Ergò Apostolus etiam ab actu justificationis excludit opera facta ex fide.)

6. Exceptionem illam, quòd Apostolus excludat tantùm opera facta ex solis Naturæ viribus, deserunt quidam ex ipsis Pontificiis, quia ut ait Vasquez in 1. 2. tom. 2. Disputat. 210. cap. 8. num. 73. *nusquam Paulus concessit talia opera, neque ideò ea exclusit à nostra justificatione, quia nullius valoris & efficacitatis apud Deum sunt, ut aut per se justificent, aut impetrent justificationem.*

Idem etiam refutat alios Pontificios, ut Vegam & qui eum sequuntur, dicentes, *Paulum exclusisse opera à prima justificatione, non autem à secunda*, & fatetur, *de justificatione egisse Paulum omni tempore*, quod confirmat exemplo Abrahami, quem negat, justificatum fuisse ex operibus, quando ei dixit Deus Genes. 15. *Suspice cœlum & numera stellas, si potes &c. Quis enim*, inquit, *dubitet, Abrahamum multò antè fuisse justificatum primâ justificatione?*

Refellit præterea eos, qui censent, *Paulum excludere opera à justificatione, tantùm ratione meriti, non autem per modum cooperationis*, quam interpretationem dicit *esse sine fundamento & à Concilio Tridentino confutari.*

Ipse igitur sic interpretatur Paulum, quòd intellexerit, *opera legis ex sola legis notitia facta sine Spiritu gratiæ*. Subdit, *talia opera fieri non posse, nec Paulum concedere aliqua fieri.*

(Mirum

(Mirum verò si contendat, hominem per talia opera justificari? An non penitus improbabile est, Paulum excludere à justificatione id, quod nunquam esse potest? Sed cùm vi veritatis coactus fuerit fateri, *Abrahamum etiam à Paulo negari justificatum fuisse ex operibus, postquam donatus fuisset Spiritu gratiæ*, hoc commentum excogitavit de operibus in rerum Natura nunquam existentibus, ut illustrem locum Apostolicum eluderet. Sed Paulus disertè negat, *Abrahamum justificatum fuisse ex operibus, etiam cùm dictum fuit, Credidit Abraham Deo &c.* qui tamen multò antea fuerat justificatus, quod agnovit Vasquez. Ergò loquitur de operibus Abrahami Spiritu gratiæ donati.)

7. Paulus negat, Abrahamum justificatum ex operibus eo tempore, quo de ipso dictum. *Credidit Abraham Deo & imputatum est ei ad justitiam.* Gen. 15. v. 6. Rom. 4. v. 3.

Jam verò juxta calculum Ariæ Montani in Chronologia jamtum *decennio antè* à Deo in gratiam receptus & justificatus erat.

8. Cùm Ambrosius Catharinus Compsæ Episcopus ad dictum Salomonis Prov. 20. *Quis potest dicere, Mundavi cor meum*, excepisset, *non omnem justificationis certitudinem eo negari, sed superbiam reprehendi eorum, qui suis viribus se posse justificari existimabant*, respondet Bellarminus lib. 4. de Justif. cap. 4. ad. 1. *id nullum Judæorum existimasse, sed apud Hebræos constantem fuisse fidem, quòd purgatio peccatorum à solo Deo fiat.*

(Quod ergò Judæi jam antè constanter credebant, suis sc. viribus, adeóq; operibus sine gratia factis neminem justificari, id neque Apostolus in ipsis redarguit, proinde hoc solum, *quòd crederent se operibus auxilio gratiæ factis salutem mereri posse*, Apostolus unicè refellit.)

9. At, inquiunt, *Paulus vocat legem fidei.* Rom. 3. v. 27. *Si lex est fidei, igitur requirit opera ex fide facta ad justificationem.*

Resp. 1. Salmero Disp. 28. in Epist. Rom. Estius in annot. ad Rom. 3. v. 27. agnoscunt, *vocem legis vi nominis solùm significare normam seu regulam imperantem aliquid, abstrahendo quid & quale imperet.*

(Falsa igitur hæc collectio: *Fidei dicitur lex quædam esse, ergò quomodo lex Mosis* opera requirit, etiam hæc requirit opera. Invertendum potiùs argumentum. *Lex factorum* ideò talis dicitur, quòd facta requirit, ideò *lex fidei* talis dicitur, quòd fidem requirit. Quod enim legis factorum proprium dicitur facta exigere, id non fit vi vocis *legis*, sed vi attributi, nempè *factorum*.)

2. Si vel maximè detur, Apostolum dixisse, quod tamen nuspiam dixit, fidei legem requirere opera, nondum tamen probatum esset, ea à lege fidei requiri ad actum justificationis. Contrarium docet tota illa Apostolica disputatio, cumprimis exempla Abrahæ & Davidis, quæ exemplificandæ regulæ causâ cap. 4 subjiciuntur.

10. At, inquiunt, *si Paulus opera moralia ex fide facta ab actu justificationis excluderet, ipsam etiam fidem, utpote bonorum istorum operum radicem & fundamentum, excluderet.*

Respondet Card. Cajetanus in cap. 3. Rom. *Si quaeris, quo pacto lex fidei distinguitur à Paulo contra legem operum, etiam moralium, cùm etiam fides in genere operum comprehendatur, credere enim opus est nostrum. Solutio est, quòd credere in eum, qui justificat impium, innititur justitia aliena, scil. Dei per Christum, reliqua verò opera innituntur justitiis propriis, ut scil. quodlibet opus secundùm se bonum est, & bonum reddit habentem & ideò justitia fidei distinguitur contra justitiam operum.*

11. Judaei, quibus *eloquia Dei erant concredita*, non ignorabant nec negabant, quòd ad justificationem Dei gratia & promissa sit & requisita, ut ex infinitis Scripturae locis constat. Nequaquam igitur voluerunt operibus absq; Dei gratia factis justificari, quod agnoscit etiam Bellarm. lib. 3. de Justif. cap. 4. §. Catharinus &c. quorsum igitur hanc opinionem Apostolus refelleret, quae ipsis nunquam venit in mentem?

12. Omnes Interpp. Pontificii consentiunt, *Abrahami exemplum Rom. 4. v. 2. proponi ad confirmationem regulae ab Apostolo traditae* in cap. 3. v. 27. *quòd per opera legis nemo justificetur.*

(Ex eo sic concludimus. Quae opera Abrahamum non justificarunt, ea neminem justificant. Ratio est, quia Abraham proponitur in exemplum universorum. Atqui opera ex adjuvante Dei gratia facta Abrahamum non justificarunt. Ratio est, quia quaecunq; Abraham benè operabatur eo tempore, quando testimonium accepit, *quòd fides ei imputata sit ad justitiam* Gen. 15. v. 6. ea operabatur per adjuvantem Dei gratiam, jamdudum antea cap. 12. v. 3. receptus in gratiam *aedificaverat Deo altare, invocaverat nomen Dei, acceperat promissionem de benedicto semine &c.* At haec opera omnia, quae toto illo tempore egit, ab ejus justificatione ab Apostolo excluduntur, ut patet ex disertis Apostoli verbis Rom. 4. v. 2. & 3.

2. Ad argumentum, *quòd in plurimis Scripturae locis nihil nominetur praeter fidem, cùm à Deo conferuntur in homines tùm alia beneficia, tùm praecipuè justificatio & salus*, excipiunt. 1. *in quibusdam non agi de salute spirituali justificationis, sed de salute corporali.* Matth. 9. Luc. 8.

Resp. Hanc exceptionem refellit ipse Bellarm. lib. 1. de Justif. cap. 19. *Matth. 15. & Marc. 7. apertè tribuitur fidei efficacia impetrandae sanitatis. Neq; responderi debet, aliud esse loqui de justificatione, aliud de curatione morbi corporalis. Nam Dominus iisdem planè verbis tribuit fidei utramq; sanitatem. Peccatrici enim dixit, Fides tua te salvam fecit Luc. 7. & mulieri curatae à fluxu sanguinis similiter dixit, Fides tua te salvam fecit. Matth. 9. & caeco illuminato etiam dixit, Fides tua te salvum fecit. Marc. 10.*

Maldonatus in cap. 9. Marci, cùm negasset, *omnes quibus sanitas corporalis miraculo reddita fuerat, etiam animo fuisse curatos exemplo Malchi*, tamen *Caeteros*, inquit, *qui fide curati sunt, non sola, sed eadem tamen fide, quâ corpore sanati sunt, animo credimus esse sanatos.*

2. *In quibusdam agi de fide aliena.*

Maldonatus in cap. 9. Matth. *Quae igitur amentia est, ad probandum, nos solâ fide justificari, ea producere testimonia, in quibus non de propria, sed aliena fide agitur. Et*

tamen soli hodie multorum judicio, maximè verò suo, isti asini sapiunt.

Resp. Per pronomen relativum αὐτῶν non tantùm *portatores*, sed ipsum etiam *paralyticum* intelligendum, ex ipsis Pontificiis scriptoribus ostendimus superiùs art. 12. cap. 2. in respons. ad argum. Adversar.

3. *Intelligi fidem vivam, Eam verò non esse sine operibus.*

Resp. Aliud est, fidem justificantem non esse sine operibus, aliud justificationem esse ex fide & operibus. Bellarm. lib. 4. de Justif. cap. 7. *Adversarii in eo conveniunt, ut* (quòd) *opera bona non sint necessaria ad salutem, nisi necessitate presentia, cujus propositionis hic sensus est, ut* (quòd) *opera bona fieri debeant, quia alioqui fides non esset viva, nec vera, nisi fructus bonos faceret, quomodo ignis non est ignis, nisi calefaciat, tamen opera bona non habeant ullam relationem ad salutem, quasi sint merita, causæ, conditiones.*

4. *Fidem solam nominari, sed non excludi alias virtutes.*

Resp. In propria hujus articuli sede, quando de modo justificationis agitur, solius fidei fit mentio & ab omni genere causæ opera excluduntur. Contarenus in cap. 4. Rom *Notandum etiam, quòd hanc imputationem justitiæ Scriptura nulli alteri rei tribuat, quàm fidei.*

Hûc pertinet, quòd quidam ex ipsis Pontificiis agnoscant, *fidem justificare apprehendendo.* Atqui vim apprehendendi promissiones habet sola fides.

3. Ad argumentum ex dicto Prophetico, *Justus suâ fide vivit*, excipiunt

1. *Illa verba, non significare ad literã justũ hominẽ fieri aut reputari ex fide, sed justũ ex fide quã habet, constanter expectare, quæ Deus promisit, & non frangi aut deficere, etiamsi promissiones tardari videantur.* Bellarm. lib. 2. de Sacram. c. 9. Vasquez in Thom. p. 3. Disp. 121. cap. 5.

Resp. Paulus ad Romanos & Galatas non agit de expectatione promissionum per patientiam, sed de justificatione, eamque fidei & quidem soli tribuendam, probat ex hoc dicto Prophetico.

1. Benedictus Justinianus in cap. 1. Rom, *Quæ si admittatur sententia* (Prophetam literali sensu agere de Judæorum liberatione & expectatione ejus beneficii,) *necesse est fateri, Paulum Apostolum vel Prophetæ vaticinio abusum, vel fidei nomen hoc loco nihil à fiducia & confidentia differre. Sed longè verisimilius est, vaticinari Prophetam de Christo venturo, ut existimavit Eusebius, & apertissimè docuit Hieronymus: & ut cætera desint testimonia, unius Pauli autoritas est instar omnium.*

2. Cornelius à Lapide in cap. 1. Rom. statuit, *Prophetam loqui de fide, quâ Deo quævis in re credimus, ac sententiam Prophetæ applicari fidei in Christum, tùm quia fides vera est illa, quam Deus sanxit & instituit, jam verò Deus sanxit fidem veram esse fidem in Christum Redemtorem, tùm quia fides de Cyro allegoricè repræsentabat fidem de Christo. Intendit,* inquit, *Spiritus Sanctus per Cyrum Cyrive liberationem repræsentare Christum, Christiq; redemtionem, quâ suis fidelibus Christus vitam, justitiam, gratiam, gloriam impertit, adeò ut in Christo verissima sit hæc sententia: Justus ex fide Christi vivit.*

Et postea. *Licèt Habacuc hanc sententiam*

viam ad literam applicet Judæis in Babylone captivis credentibus Deo promittenti Cyrum liberatorem, tamen affert eam quasi generalem sententiam & commune quoddam axioma aut proverbium, quod proinde rectè à Paulo Christianis quoque applicatur.

(Non quidem per omnia potest approbari hæc expositio. Scopus enim Prophetæ est, ostendere, quâ ratione pii in quibusvis adversis sese sustentare possint & debeant, videlicet verâ & unicâ in Messiam fide, quâ cùm sciant se esse justificatos & apud Deum in gratia constitutos, omnia adversa magno animo perferant, imò contemnant: ac consequenter monet, ut in specie in malis per Chaldæos inferendis Israëlitæ fide sese sustentent. Interim nobis sufficit, quòd Cornelius concedit, *dictum Propheticum rectè accipi de fide CHRISTI beneficia sibi applicante.* Dicti Apostolici Hebr.10.v.38. ad quod Bellarminus provocat, est dispar ratio. Ibi enim Apostolus non allegat Propheticum dictum *ad stabiliendam fidei justitiam*, ut Rom.1.v.17. & Gal.3.v.11. sed tantùm verbis Prophetæ Hebræis vitam æternam promittit ex fide, si eam retinuerint, & patienti adversitatum toleratione demonstraverint.)

2. *Prophetam non loqui de vita justitiæ, sed de vita spei, quæ justum patienter expectare facit, vel commendari id, unde initium ducit vita justorum.* Bell.1.de Justif.cap.16.

Resp.1. Thomas 2.2.q.12.art.1. sic disserit: *Fides est vita animæ. Sicut sublatâ vitâ corporali omnia membra & partes hominis à debita dispositione recedunt: ita sublatâ vitâ justitiæ, quæ est per fidem, apparet inordinatio in omnibus actibus.*

(Ergò vita justorum spiritualis non tantùm initium accipit à fide, sed etiam complementum.)

2. Cornelius à Lapide in cap.1. Rom. quamvis evincere conetur, *justum non solùm ex fide, sed etiam spe, caritate & aliis virtutibus vivere*, tandem tamen concludit, *Prophetam Habacuc & Apostolum loqui tàm de incohatione vitæ spiritualis, quàm de incremento justitiæ & vitæ spiritualis, cùm hæc sententia, Justus ex fide vivit, sit generalis & Universalis pertinens tàm ad Judæos, quàm ad Christianos, tàm ad peccatores, qui primò justificantur, quàm ad eos, qui jam justificati sunt. Omnis enim bonum vita spiritualis incipit, conservatur & crescit per fidem.*

Et postea. *Cùm in Hebræo dicitur. Justus fide sua vivet, τὸ suâ significat causam tàm incohantem, quàm conservantem vitam, ut sit sensus: Justus in fide sua vivere pergit, ut in eadem vivere cœpit.*

(Disting. ergò *inter vitæ spiritualis causam & effecta.* Fides est vitæ spiritualis causa, quia Christum, qui est ipsa vita, & vitæ spiritualis causa efficiens & meritoria, apprehendit, vel quod idem est, Christus fide apprehensus & justitia Christi fide apprehensa est vita nostra spiritualis. Bona opera sunt vitæ spiritualis effecta & indicia.)

3. Idem Cornelius ibid. *Habacuc loquitur non de vita corporis, sed animæ; non naturali, sed supernaturali, gratiæ scilicet & justitiæ, quâ justus, quatenus est justus, vivit. Opponit enim hæc duo, scil. vivere, quod tribuit justo & fideli, & non habere rectam animam sive displicere Deo, quod tribuit incredulo & injusto.*

Ribera in cap.2. Habac. n.16. agnoscit, *Apostoli-*

Apostolum hic agere de vita gratiæ, quæ nulli contingit nisi fide in Christum.

(Utique ergò agit de vita justitiæ & gratiæ.)

3. *Sensum esse, quòd justus ad fidei normam vitam dirigat, sicut Medicè vivere dicitur, qui ex præscripto Medicinæ vivit; ex ratione vivere, qui rationi obsequitur.* Domin. à Soto super hunc locum, Costerus in Enchir. p. 197. Panigarola sect. 9.

Resp. hac ratione loqueretur Apostolus *de vita in his terris conformatione*, cùm loquatur *de vita spiritualis in his terris & æterna in cœlis consecutione.*

Salmero Disp. 11. ad Rom. *Etsi hoc loco & ad Gal. 3. & Hebr. 10. de præsenti legatur, vivit, non tamen pugnat cum Hebræis vel Græcis fontibus, qui habent de futuro, vivet. Et ratio in promtu est, quia vita gloriæ futura quasi præsens possidetur per fidem, quæ est substantia rerum sperandarum, & alio loco, convivificavit nos in Christo, & conresuscitavit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu. Fide enim tenemus futurum, quia qui credit in Filium Dei, habet vitam æternam, & jam spe illam vitam vivit, interim reipsâ vivit vitam gratiæ.*

4. Ad Argumentum ex Gal. 2. v. 16. Justificatur homo non nisi per fidem, excipiunt, per τὸ *non nisi, causam necessariam quidem, minimè verò totalem significari.*

Gretserus lib. 2. de jure & more prohibendi libros noxios cap. 12. contra Johannem Pappum Theol. Argentin. sic differit: *Objicit Prædicans, esse idem omninò, non justificat nisi per fidem, cum ista hoc, sola fides justificat. At, inquit, quis hoc præter Prædicantes dicit? Homo non vivit nisi per respirationem, ergò per solam respirationem. Homo non vivit nisi per potum, ergò per solum potum. Domus non subsistit nisi per muros, ergò per solos muros. Non pervenitur ex media Germania in Britanniam, nisi per mare, ergò per solum mare, ut alia hujus generis infinita prætercam, quæ Prædicantium insipientiam manifestissimè redarguunt.*

Resp. 1. Phrasin illam *non nisi* non semper significare simpliciter aliquam necessitatem rei, sed aliquando etiam necessitatem totalem, sive quod idem est, tantundem valere, ac solùm probare possumus ex ipsis Adversariis. Joh. de Turrecremata in Summ. Eccles. lib. 2. cap. 17. scribit, *in hoc etiam Apostolos cæteros Divo Petro fuisse inferiores, quòd à Christo acceperint Apostolici muneris autoritatem, non nisi per ipsum Petrum;* ubi verba *non nisi* tantundem valent, ac si dixisset, *per solum Petrum*,

(Quia soli Petro hanc eminentiam tribuunt, quòd *Apostolici sui muneris autoritatem immediatè à Christo acceperit, reliqui verò Apostoli per Petrum.* Bellarm. lib. 1. de Rom. Pont. cap. 23.)

Similiter Maldonatus in Matth. 27. v. 64. verba illa sua, *Christo non nisi rudes & imperitos homines credere*, sic in marg. ibidem explicat, *solos rudes & imperitos homines Christo credere.*

Costerus in Enchir. cap. 17. p. 522. ex Hieronymo memorat, *Vigilantium hæreticum docuisse, non esse Diaconos ab Episcopis ordinandos, nisi priùs duxissent uxores.*

Illud Bellarminus lib. 4. de Eccles. cap. 9. sic explicat: *Vigilantium docuisse, Ecclesiasticos debere esse uxoratos.*

lib. de Clericis cap. 19. §. 1. *Oportere Clericos, antequam ordines suscipiant, uxorem ducere.*

2. Cumprimis verò ex ipsa Scriptura hoc probari potest. Marc. 13. v. 32. *De die illa vel hora nemo scit, nisi Pater*; pro eo apud Matthæum legitur cap. 24. v. 36. *nisi solus Pater.* Sic Marc. 2. v. 26. *non licebat panes propositionis manducare, nisi Sacerdotibus*: pro eo apud Matthæū legitur cap. 12. v. 4. *nisi solis Sacerdotibus*, unde etiam apud Marcum in versione Latina editionis Sixtinæ additur exclusiva, *nisi solis Sacerdotibus.*

3. Quod autem in loco Apostolico *non nisi* idem significet, quod *tantum*, patet ex oppositione Apostolica in locis parallelis, ubi fides & opera, gratia & opera, credere & operari &c. in articulo Justificationis sibi invicem opponuntur.

4. Inde, quod probè notandum, Salmero Disp. 25. in Epist. ad Galat. agnoscit ἐὰν μὴ in loco Apostolico Gal. 2. v. 16. esse exclusivam particulam. *Si petas*, inquit, *an ex ista propositione, Homo justificatur non nisi per fidem, rectè inferatur; ergò solâ fide justificatur, admittendum est. Sola enim fides hoc loco nec excludit bonos mores liberi arbitrii ad justitiam disponentes &c. nec excludit opera fidei & Spiritus &c. sed tantùm excludit opera legis & merita &c.*

(Non jam quærimus, quæ opera solius fidei inclusione excludantur, sed nobis sufficit, quòd Salmero fatetur, ex propositione Paulina, *Homo justificatur non nisi per fidem*, rectè inferri, *ergò solâ fide justificatur.*)

5. Autor Indicis operum Augustini, judicavit, hæc duo (*Homo non justificatur nisi per fidem*, & *Homo justificatur solâ fide*) esse ἰσοδυναμοῦντα, pro eo enim quod Augustinus ex Apostolo dicit, Epist. 200. *Homo non justificatur, nisi per fidem*, in Indice posuit, *Homo justificatur solâ fide.*

6. Vis veritatis Maximiliano Sandæo extorsit, ut in Castigat. Conscient. cauteriat. contra Laurentium p. 84. scriberet, *particulam, nisi, ut aliàs in Scriptura, in loco Gal. 2. v. 16 sumi adversativè, ut idem valeat, quod, sed tantùm.*

(At hoc ipsum nostræ sententiæ sufficit.)

Argum. Adversariorum.

1. Jac. 2. v. 24. *Videtis hominem justificari ex operibus & non ex fide tantùm. Ergò sola fides non justificat.*

Resp. 1. Glossa ordin. in h. l. *Quoniam Abraham per fidem sine operibus justificatus dicitur de operibus quæ præcedebant, intelligitur, quoniam per opera, quæ fecit, justus non fuit, sed solâ fide. Hic de operibus agitur, quæ fidem sequuntur, propter quæ amplius justificatur, cùm jam per fidem fuisset justus. Unde Paulus. Fide Abraham obtulit Isaacum, cùm tentaretur. Hæc oblatio est opus & testimonium fidei & justitiæ. Paulus in Abrahamo fidei constantiam, Jacobus laudat operum magnificentiam, quoniam utroq; fuit perfectus Abraham, & de utroq; in exemplum proponitur.*

(Ergò per oblationem Isaaci Abrahamus non fuit justificatus apud Deum, sed ampliùs justificatus, hoc est, justus cognitus apud homines, quibus oblatio illa serviebat in testimonium fidei & justitiæ Abrahami & in exemplum imitationis.

Unde Folengius Monachus verbum

bum *justificatus* Jacob.2. exponit, *justus ostensus, & qualis jam esset in cœlo, declaratus.*)

2. Thomas in cap. 3. Galat. *Dicendum, quòd nemo justificatur ex lege, hoc est, per legem. Nam per eam quidem cognitio peccati habebatur, sed non habebatur per eam justificatio. Ex operibus enim legis nullus justificabitur. Sed contrà Jac. 2. dicitur. Nonne Abraham ex operibus justificatus est? respondeo; dicendum, quòd justificare potest accipi dupliciter, vel quantum ad executionem justitiæ & manifestationem, & hoc modo homo justificatur, id est, justus ostenditur ex operibus operatis.*

Idem in cap. 2. Jac. *Hic loquitur de operibus sequentibus fidem, quæ dicuntur justificare, non secundum quod justificatio dicitur justitiæ infusio, sed secundum quod dicitur justitiæ exercitatio vel ostensio, vel consummatio.*

3. Bellarminus lib. 2. de justificat. cap. 16. §. Tertium testimonium respondens ad dictum 1. Joh. 3. *Qui facit justitiam, justus est*, inter cætera sic scribit: *Hoc testimonium non docet, quid faciat hominem formaliter justum, sed unde possit cognosci, an aliquis sit justus. Ille enim justus est, qui justitiam facit, sicut ille vivens est, qui movetur, & illa est arbor bona, quæ fructus facit bonos, nec ideò vivit aliquis, quia movetur, sed contrà, ideò movetur, quia vivit; & ideò facit fructus, quia est arbor bona. Sic igitur qui facit justitiam, justus est, sed non ideò justus, quia facit justitiam, sed ideò justitiam facit, quia justus est.*

(Hæc possumus applicare ad Jacobi locum hoc modo: Bona opera justificant, hoc est, tanquam effectum ostendunt, hominem esse justificatum, sicut motus arguit vitam & fructus arborem.)

4. Salmero in h. l. *Accedit Apostolus ad confutandum eorum errorem, qui inani tantùm fidei vocabulo gloriantur, & Christianam libertatem suorum peccatorum velamentum faciunt, & sibi & mundo, non autem Christo vivunt, ut canes redeuntes ad vomitum.*

(Ergò urget operum præsentiam, non autem efficientiam.)

5. Vasquez in 1. 2. Disp. 210. *Aliqui dixerunt, solâ fide sine ullis operibus homines justificari, hoc est, ex eo solum, quòd credant mysteria fidei, eos justificari & salvari, etiamsi ex hac fide legem non observent & opera habeant.*

(Hanc fidem Historicam non sufficere etiam nos statuimus.)

6. Quòd fides dicitur *cooperata Abrahæ operibus*, id Thomas d. loco sic exponit: *quòd cooperata fuerit non in actu justificationis, sed in exercitio & declaratione justitiæ acceptæ, quia fides eum duxit ad opera.*

Pererius Disp. 1. in cap. 4. Rom. n. 4. *Cuicunque operanti fides cooperatur & docens quid agendum sit, & incitans ad agendum, & moderans in agendo & dirigens actionem in eum finem, ad quem referri res oportet & fulciens & sustentans agentem, ne deficiat & ab agendo desistat.*

7. *Quòd ex operibus fides Abrahæ dicitur consummata*, Dionys. Carthusianus ibid. sic exponit: *quia magnitudo fidei, quâ tunc Abraham credidit Deo, postmodum est approbata Deo ac aliis declarata per hoc, quòd Filium suum paratus fuerit Deo offerre, tunc itaque publicè & consummatè innotuit, quod antea Deo & Abrahamo* fere

ferè soli notum erat, Abrahamum nimirum tantopere Deo fidere posse.

Gloss. ordin. ad h. l. *Per opera fides est augmentata & comprobata.*

Lyran. ad h. l. *Et ex operibus fides consummata est. Habitus enim firmatur & manifestatur per opera. Et similiter magnitudo fidei Abrahæ apparuit ex ejus obœdientia offerendo Filium, propter quod dictum fuit sibi à Domino: Nunc cognovi, quòd timeas Dominum, id est, cognoscere feci alios, notitia enim Dei nihil accrescit de novo.*

Thomas ad h. l. *Fides ex operibus est consummata, id est, augmentata & comprobata & ostensa.*

8. Quòd *fides sine operibus* dicitur *mortua*, Bellarm. lib. 1. de Justif. cap. 15. §. Ad quartum &c. sic exponit: *Vita non est de essentia fidei, quemadmodum est de essentia hominis, sed per metaphoram dicitur fides viva cùm operatur, mortua cùm non operatur.*

Cajetanus citante Salmerone Disp. 3. in Epist. Jac. p. 20. per *Spiritum* intelligit (non animam, sed) *flatum sive respirationem.*

9. Pontificii in explicatione hujus loci non consentiunt.

Toletus & alii dicunt, *Paulum loqui de justificatione prima, Jacobum de secunda.*

Vasquez tom. 2. in. 1. 2. D. 210. cap. 8. & Cornelius à Lapid. in cap. 4. Rom. dicunt, *utrumq; Apostolum de utraq; justificatione loqui, Paulum excludere opera, quæ fiunt solis liberi arbitrii viribus absq; fide in Christum; Jacobum verò includere opera facta ex fide, iisdemq; tribuere vim justificandi, in prima justificatione per modum dispositionis, in secunda per modum meriti.*

10. Quinimò Bellarminus sibi ipsi in expositione hujus loci contradicit lib. 4. de Justif. cap. 18. §. Nos igitur non. Statuit enim *de justificatione secunda Jacobum loqui*, & tamen *Rahabam justificatam esse* sic explicat: quòd *ex infideli facta fuerit fidelis & ex meretrice bona*. lib. & cap. iisd. §. Quartò ex eo &c.

11. Occasio hujus disputationis apud Jacobum est προσωποληψία divitis præ paupere, quam negat Apostolus cum præstatione *legis regiæ* consistere nisi tàm pauperi misericordia, quàm diviti honor deferatur à vers. 1. usque ad v. 14. Hanc connexionem probant Lorinus & Estius in Comm. h. l. Quia v. objici poterat, posse hanc προσωποληψίαν cum fide consistere, negat hoc Apostolus, opponens τὸ *dicere* & τὸ *esse*, ac per sermocinationem refellens eos, qui fidem putabant consistere sine animo aut facto benefaciendi, id quod clariùs explicat, quando subjungit. *Ostende mihi fidem tuam ex operibus.* Proinde & scopus & totus contextus ostendunt, Apostolum agere *de modo probandi hominem justum* sive *de justitia declaratione apud homines*, non de modo justificationis coram Deo.

Argum. 2. Joh. 16. v. 27. *Pater amat vos, quia vos me dilexistis. Ergò amor Christi est dispositio ad justificationem & causa amoris divini.*

Resp. Barradius tom. 4. lib. 5. Conc. Evang. cap. 12. p. 197. *Fatemur, Christum dixisse, Patrem amare discipulos, quia ipsi amaverunt & crediderunt, sed negamus dixisse, amorem discipulorum fuisse priorem amore Patris. Respondemus ergò, illum amorem & fidem discipulorum fuisse effectum amoris*

amoris Dei quo illos prior prosecutus est, atq; adeò fuisse posteriorem amore Dei.

Argum. 3. Rom. 2. v. 13. *Factores legis justificabuntur. Ergò obedientia legis est nostra coram Deo justitia.*

Resp. Bellarminus lib. 2. de justificat. cap. 16. tres hujus loci affert interpretationes.

1. Quidam intelligunt *de augmento justitiæ, id est, de justificatione secunda, ut sit sensus: Factores legis augmentum justitiæ merebuntur.* Staplet. in Antid. h. l.

Sed hanc interpretationem Pererius Disp. 7. in cap. 2. Rom. ut incommodam rejicit.

(Neque id immeritò, quia opera renatorum sunt imperfecta & *ipsa justificari indigent*, ut loquitur Luth. in artic. Schmalc. id est, opus habent, ut merito Christi eorum imperfectio & immundities tegatur, nihil ergò merentur.)

2. Quidam exponunt *de nota eorum, qui legi obedire possunt, hoc sensu: qui cupiunt verè legis esse factores, dent operam, ut justificentur.* Aug. de Spiritu & lit. cap. 26.

(Hæc sententia vera quidem est, sed non accommodata textui.)

3. Quidam exponunt *de declaratione justitiæ, ut sit sensus: In judicio divino justi judicabuntur.*

(Stante hac expositione nihil accedit opinioni de merito operum & justitiæ actualis.)

4. Simplicissimè respondetur, quòd sit dictum legale, promittens justificationem & vitam, sed cum conditione perfectæ obedientiæ, quæ cùm in hujus vitæ infirmitate non detur, ideò promissiones legis nobis fiunt inutiles, ut non possit ex illis justitia coram Deo & vita obtineri. Inde Glossa ordin. in illum loc. per *factores legis* intelligendos esse dicit *credentes in Christum, quem lex promisit.*

Argum. 4. *Fides justificat ut dispositio. Ergò non sola justificat. Ratio consequentiæ est, quia plures requiruntur dispositiones, quàm fides. Antecedens probatur ex Joh. 1. v. 12. Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. Apertè docetur, eos, qui per fidem Christum recipiunt, non esse filios Dei, sed posse fieri, si pergant ulterius, ut etiam sperare & diligere incipiant.* Bellarm. lib. 1. de Justif. cap. 13.

Resp. 1. Si fides est tantùm dispositio & præparatio ad justificationem, utiq; propriè loquendo fides *nec ex toto*, nec *ex parte* justificat. Ratio consequentiæ est, quia aliud est præparare, aliud efficere, proinde quantum actus differt à potentia, tantùm præparatio justificationis à justificatione. Consequens Pontificii non admittunt. E. nec antecedens statuere debent.

2. Bened. Justinianus in cap. 3. ad Galat. ad verba: *Omnes filii Dei estis per fidem* &c. sic annotat: *Quicunq; fidei assensum præbuerunt, Christoq; adhæserunt, inter Dei filios jure numerantur.*

3. Cornelius Jansenius in h. l. perpensâ verborum ἐξουσίας & γενέσθαι proprietate concludit. *Est sensus nostræ literæ: Dedit eis hanc excellentiam & dignitatem, ut fiant filii Dei, non quidem posteaquam eum receperunt, sed eo ipso, quòd eum recipiunt.*

4. Jansenio suffragatur Pererius ibid. *Sextus modus*, inquit, *qui supradictis aliis quinq; modis videtur probabilior, est*

 Janse-

Jansenii, sumitur à Cyrillo super illis verbis: Dedit eis potestatem, pro illa voce potestatem Graecè legi ἐξουσίαν, quae non etiam significat autoritatem & jus & dignitatem. Praeterea in illis verbis, filios Dei fieri, pro illo fieri Graecè est γενέσθαι etiam significans esse. Ergò plana & germana horum verborum sententia est hujusmodi. Qui receperunt Verbum, illis tanta collata est autoritas & dignitas, tantumq; datum est jus, ut sint filii Dei.

Rectissimè, sequitur enim, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. At quomodo potest aliquis esse ex Deo genitus, qui non sit Dei filius?)

5. Johannes de la Haya in Quadrig. Evang. cap. 2. adducit & approbat dictum Bedae in h. l. Consideremus, quanta virtus est fidei, cujus merito potestas datur hominibus filios Dei fieri! Unde benè scriptum est, quia justus ex fide vivit. Vivit enim justus ex fide, non illa, quae labiorum tantùm confessione profertur, sed eâ, quae per dilectionem operatur.

6. Johannes Ferus in h. l. Observa, quod non dicit, fecit eos filios Dei, sed dedit eis potestatem &c. Primò, ut ostenderet multâ nobis opus esse diligentiâ, ut adoptionis nobis per Baptisma impressam imaginem puram servemus & intactam, contra eos, qui putant satis esse, quòd in Baptismo filii Dei effecti sunt, interim autem per totam vitam stertunt, imò impiè vivunt. Deinde ideò dicit, dedit eis potestatem, quia his, qui nunc per fidem Christum recipiunt, datur potestas filios Dei fieri, filiatione gloria consummatâ in patria. Praeterea ideò dicit, Dedit eis potestatem, quòd nemo nobis potest auferre hanc potestatem, nisi primùm nobis ipsis abstulerimus. Hinc Paulus, Quis nos separabit à caritate Dei? &c.

(His longè aliae causae sunt, quàm quòd illi, qui Christum fide recipiunt, possint fieri Dei filii, si pergant ulterius.)

Confer dicta superius in articulo de gratia & libero arbitrio cap. 4. resp. ad argum.

Argum. 5. Non fidem solam, sed etiam timorem praeparare ad justificationem probat Bellarminus ex Eccl. 1. v. 28. Qui sine timore est, non poterit justificari. Fides, inquit, justificat, quia sine fide est impossibile placere Deo. At similiter Ecclesiasticus de timore pronunciat.

Resp. 1. Cornel. Jansenius in illū locū sic comentatur: Iracundus mox, ut quid acciderit contra animi votum, offendetur, indignabitur atq; ex impatientia in quaevis vitia, retinaculo timoris Dei destitutus, prolabetur; unde de eo rectè dicitur, quòd non poterit justificari, hoc est, justè vivere.

(Ergò justificari hoc loco est justè vivere, non verò Deo reconciliari vel remissionem peccatorum consequi.)

2. Jacob. Tirinus ad h. l. sic annotat: Qui sine timore est non poterit justificari neq; Deo placere.

(Ergò justificari h. l. est Deo placere.)

Argum. 6. Dilectionem esse praeparationem ad justificationem probat Bellarm. ex Ecclesi. 2. Qui timetis Dominum, diligite illum & illuminabuntur corda vestra.

Resp. Cornel. Jansenius ad h. l. sic annotat: Quae sequitur quarta sententia, Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra, nunquam est in Graecis. Videtur autem ab aliqua adjecta ut senten-

sententiis de fide & spe adderetur sententia de tertia virtute Theologica, nempe de dilectione.

(Ergò hæc sententia est adjectitia.)

Porrò rectè intelligitur de lumine recreationis, ut sit sensus: Qui timetis Dominum, sic diligite illum, ut etiam in tribulationibus non relinquatis eum, & certè aliquando corda vestra consolationis lumine illustrabuntur.

(Ergò non agit de justificatione.)

De reliquis dictis, ex quib. Bellarm. institutum suum probare conatur, egimus superiùs artic.16. cap.3.th.2.

Thesis secunda. Non est corruptio textus quando in versione Germanica Rom. 3. v.24. à Luthero inserta fuit exclusiva, *sola*.

Explicatio. 1. Lutherus ipsos fontes, videlicet *textum Græcum*, inviolatos retinuit.

2. Nec *versioni Latinæ* quicquam adjecit.

3. Quæstio igitur tantùm est de *versione Germanica*, quam non ut authenticam habemus, sed de ea æquè, ut de aliis versionibus, ex fontibus judicamus.

Antithesis. Bellarminus lib.1. de Justificat. cap.16. §. Quod attinet. *Edidit Lutherus Biblia Germanica cum voce Sola Rom. 3. Sed citò fallacia deprehensa fuit inspectis Codicibus Græcis & Latinis, & qui circumferuntur, omnibus.*

Pistorius in Hodeg. p. 214. *crimen falsi, hoc nomine Luthero tribuit.*

Adamus Tannerus in Dioptra fidei lib.1. cap.5. p.79. *Lutherus est falsator Bibliorum, quia textui inseruit particulã Sola.* Idē repetit tom.2. Disp.6.q.4.dub.3.n.73.

Becanus tom.1. opusc.p.226. *Lutherus cùm illam particulam* (Sola) *non posset usquam in sacris literis reperire, usus est suâ authoritate & audacter illam posuit in cap.3. Rom. Et cùm postea de hac re monitus esset, nihil aliud, quàm hoc responsi dedit: Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.*

Cornelius à Lapide in 2. Epist. ad Corinth. p.359. *Falsificavit Lutherus illud Rom.3. v.28. addendo sola:* inde etiam Lutherum in eorum ordinem redigit, qui 2.Cor.4.v.2. dicuntur δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Petrus Cutsemius in Hyperaspist. pag.196. scribit, *Lutherum de hoc crimine falsi in adulterando Scripturam, à suis Collegis modestè reprehensum, non semel erubuisse, sed perfrictâ fronte monitoribus illudendo in hæc verba prorupisse: Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.*

Nostram sententiam probamus.

Quæcunque versio, 1. genuinam, propriam & nativam Apostoli sententiam exponit.

2. Eamque puro idiomate pro ejus linguæ proprietate exprimit.

3. Nec destituitur aliarum versionum exemplis, illa non est repudianda, multò minùs calumniis deformanda. Versio B. Lutheri Germanica particulam exclusivam *Sola* Rom. 3. v.24. addentis,

1. Genuinam, propriam & nativam Apostoli sententiam exprimit. Quod enim Apostolus hoc loco dicit, *justificari nos fide sine operibus legis,* idem est cum eo, quod Gal.2.v.16. dicitur, *nos non justificari* ἐὰν μὴ *nisi per fidem Jesu Christi.* Atqui ἰσοδυναμοῦντα sunt, *non nisi per fidem justificari* & *solâ fide justificari,* ut apparet

 ex

ex Matth. 19. v. 9. conjuncto cum Matth. 5. v. 32. Item ex Marc. 13. v. 32. conjuncto cum Matth. 24. v. 36. Item ex Joh. 15. v. 4. Gal. 6. v. 14. Apoc. 21. v. 27. 2. Reg. 5. v. 17. ac reliquas exclusivas omnes, quas Apostolus in hoc argumento adhibet, particula sola brevissime & nervosissime exprimit. Quid n. aliud est justificari *sine lege, sine operib. non ex lege, non ex operib. legis, fidem imputari ad justitiam sine operibus*, quam sola fide justificari? Ab exceptiva *negativa* ad *exclusivam affirmativam*, & vice versa ab hac ad illam valet consequentia. V. g. 2. Reg. 9. v. 35. *Non invenerunt in filia Regis nisi calvariam, pedes & volas manuum.* E. tantum calvariam, pedes & volas manuum invenerunt. 1. Paral. 15. v. 2. *Non fuit aliis, ut portent arcam Domini nisi Levitæ.* Ergò tantum Levitæ portare debent arcam Domini. Confer Matth. 10. v. 17. Item Marci. 13. v. 32. cum Matth. 24. v. 36. Item Marc. 2. v. 26. cum Matth. 12. v. 4. & Luc. 6. v. 4. Qua consequentiæ firmitate & veritate hæc omnia concluduntur, eadem etiam ex Gal. 2. v. 16. concludi potest. *Non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem.* E. tantum per fidem.

2. Eadem versio Apostolicam sententiam puro idiomate pro nativa linguæ Germanicæ proprietate exprimit. Est enim hoc Germanicæ linguæ idioma, ut in oppositione duarum vel plurium rerum ei, quæ affirmatur, majoris emphaseos & perspicuitatis gratiâ exclusiva adjiciatur. Jam verò hoc loco non agitur de numero dictionum, sed de phrasi ac genuina ejus loci sententia. Unde meritò observata fuit regula Augustini lib. de vera relig. cap. 50. *Locutio divinarum Scripturarum secundùm cujusq; linguæ proprietatem accipienda est.* Confer B. Lutherum tom. 5. Jenens. Germ. f. 140.

3. Non destituitur hæc versio similibus exemplis, Hebraicæ, Syriacæ, Græcæ & Latinæ versionis.

Primò, Deut. 4. v. 35. sic habetur: *Ut scias, quòd Dominus est Deus & non est alius præter eum. Ego sum solus Jehova, Dominus ipse Deus non ampliùs præter eum.* Hic locus Deut. 32. v. 39. sic exponitur: *Videte quòd ego ego, id est, ego solus ipse & non Dii mecum.*

Secundò, in Syriaca versione Rom. 4. v. 5. in hoc ipso argumento exclusiva additur, quæ in textu Græco non habetur. *Ei, qui non operatur*, sed בלחוד *tantùm credit in eum, qui justificat impium.*

Tertiò, eadem exclusiva habetur ibidem Rom. 4. v. 5. in versione Arabica.

Quartò, LXX. Interpp. locum Gen. 3. v. 11. sic reddunt: *Edisti de ligno, de quo præceperam tibi*, τούτου μόνου μὴ φαγεῖν *ne de eo comederes*; ubi exclusiva in Hebræo non habetur. Deut. 6. 13. αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, ubi exclusiva non habetur in Hebræo & tamen additur à LXX. Interpp. quam versionem Christus ipse confirmat Matth. 4. v. 10.

Quintò, de versione Latina paulò pòst dicetur.

Nostræ huic sententiæ suffragatur,

1. Quòd in versione Latina, quam Concilium Tridentinum pronunciavit authenticam, plurimis in locis exclusiva additur, quæ tamen in fontibus ibidem non extat.

Levit.21.v.2. *Non contaminatur Sacerdos in mortibus civium suorum, nisi tantùm in consanguineis.*

Deut.6.v.13 cap.10.v.20. Matth.4.v.10. *Dominum Deum tuum timebis & illi soli servies.*

(Maldonatus in Matth. 4. v. 10. *Non est in Hebræo, illi soli servies, LXX. tamen Interpp. & Latinus addiderunt soli, ut sententiam exprimerent.*)

Deut.12.v.32. *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito.*

Deut.22.v.27. *Sola erat in agro.*

Deut.32.v.39. *Ego ego sum solus, & non est alius Deus mecum.*

1.Sam.10.v.19. *Abjecistis Deum vestrum, qui solus salvabit vos.*

1.Sam.18.v.8. *Quid ei superest, nisi solum regnum?*

1.Sam.21.v.6. *Neq; enim erat ibi panis, nisi tantùm panes propositionis.*

1.Sam 30. v.17. *Non evasit ex eis quisquam, nisi tantùm quadringenti viri.*

2.Reg.5.v.15. *Verè scio, quòd non sit alius Deus in universa terra, nisi tantùm in Israël.*

2.Reg.7.v.7. *Animas tantùm suas salvare cupientes.*

2.Reg.14.v.4. *Nisi hoc tantùm, quòd excelsa non abstulit.*

2.Reg.19.v.11. *Tu ergò solus poteris liberare.*

2.Reg.23.v.9. *Sed tantùm comedebant infermentata.*

2.Paral.2.v.6. *Ad hoc tantùm, ut adoleatur incensum coram illo.*

2.Paral 20.v.12. *Hoc solùm habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.*

Esth.3.v.2. *Solus Mardochæus non flectebat genua.*

Cap.4.v.13. *Quòd animam tuam tantùm liberes.*

Jobi.17.v.1. *Solum mihi superest sepulchrum.*

Cant.8.v.1. *Quis mihi det &c. ut inveniam te solum foris.*

Jerem.17.v.4. *Et relinqueris sola ab hæreditate tua.*

Dan 11.v.4. *Hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus.*

Zach.8.v.19. *Veritatem tantùm & pacem diligite.*

2. Quòd in versione Chaldaica (quam Pontificii non repudiant, sed magnifaciũt) exclusiva alicubi additur, cùm tamen non habeatur in textu Hebræo.

Gen.32.v.10. Targum Jonathan sic habet: *Cum baculo meo solo transivi.*

Hûc pertinet, quod Syriaca & Græca LXX. Interpp. versio, (quarum utramque Pontificii approbant) exclusivam alicubi addunt, cùm tamen non habeatur αὐτολεξεὶ in textu authentico, ut paulò antè in confirmatione nostræ sententiæ demonstravimus.

3 Quòd in versione Bibliorum Italica exclusiva additur in loco parallelo Gal.2.v.16.

Anno 1546. edita sunt Venetiis Biblia Italica, in quibus verba Apostoli Gal. 2. v.16. quòd *non justificetur homo ex operibus legis nisi per fidem Jesu Christi*, sic reddita sunt:

Noi per Natura Judei & non de la genti peccatori sapendo che l'huomo non si guistifica de le opere de la legge ma solo per la fede di Giesu Christo (*per solam fidem Jesu Christi*) & noi in Christo Giesu credamo.

M. Gian Francesco Virginio Bresciano hoc scripsit ex Epistola Pauli ad Romanos 3. & inscripsit Madamæ Renatæ Ducissæ Ferrariensi di Bolognia Ann. 1551. Venetiis. Hovi io pure homai scoperti per impii & iniqui: è fatto chiaramente videre, che non per la osservatione della lege, ma sola per la fiducia nei meriti de Giesu Christo, potete giustificarvi presso à Dio è salvarvi. *Demonstravi hactenus, nos esse impios & injustos & clarè ostendi, quod nõ per observationem legis, sed per solam fidem & fiduciam in meritum Christi coràm Deo possitis justificari & salvari.*

4. Quòd in versionibus quibusdam Germanicis ante B. Lutherum editis exclusiva habetur.

Frater Nass in virulento scripto contra Formulam Concordiæ fol. 248 fatetur, *in lingua Germanica particulam* nur, *æquipollere particulæ* allein.

Atqui locus parallelus Gal. 2. v. 16. in Bibliis Germanicis ante Lutheri versionem editis, videlicet in Bibliis excusis Augustæ Ann. 1477. in Bibliis excusis Herbipoli Ann. 1483. per Antonium Koberger/ in Bibliis excusis Argentorati Ann. 1505. in Bibliis excusis Augustæ Vindelicorum Ann. 1507. per Johan Otmarn sumtibus Rimmani ab Otingeri, in Bibliis excusis Augustæ Ann. 1518. per Sylvanum Otmarn, sic fuit redditus: Wenn wir wissen / daß der Mensch nicht wird gerechfertiget aus den Wercken der Ehe nur durch den Glauben Christi/ und wir glauben in Jesu Christo / daß wir werden gerechfertiget aus dem Glauben Christi / und nicht aus den Wercken der Ehe.

Raythingius (adhuc Pontificius) in Manuali Catholico contra Dn. D. Höe p. 392. fatetur, *in Bibliis Germanicis ante Lutherum Ann. 1483. Norinbergæ apud Antonium Coburgerum impressis extare exclusivam* allein.

D Mentzerus in Exeg. Aug. Confess. art. 4. p. 144. (al. edit. pag. 181.) *Vespasi Confluentiæ in Bibliotheca Jesuitarum antiqua Biblia Germanica, ante Lutherum edita in quibus habetur, Rom. 3. particula exclusiva* allein durch den Glauben ohne die Werck der Ehe. *Veteres enim Germani legem vocarunt* die Ehe/ *ut multis exemplis demonstrari potest.*

In *Bibliotheca Senatus Spirensis* duo habentur exemplaria Bibliorum Germanicorum vetustissima, quorum utrumque particulam ἐι μὴ Gal. 2. v. 16. reddidit per nur / quod in vernacula nostra lingua idem valet quod allein.

In Bibliis Germanicis Augustæ per Hansen Schönsperger/ Ann. 1490. excusis locus Apostolicus sic redditur: Wenn wir meinen / daß der Mensch gerecht gemacht werde durch den Glauben ohne die Werck der Ehe.

5. Quòd & Eccius & Dietenbergerus in versione sua Germanica Ingolstadii impressa per Alexandrum & Samuelem Weissenhorn Ann. 1550. loca illa, quæ habent particulas ἐὰν μὴ, ἐι μὴ nisi, expresserunt per vocem allein.

4. Reg. 5. v. 15. *Verè scio, quòd non sit alius Deus in universa terra nisi in Israël.* Eccius ita vertit: Warlich weiß ich / daß kein GOtt in allem Land/ denn allein in Israel.

Ibid. v. 17. *Non faciet ultra servus tuus holo-*

holocaustum aut victimam Diis alienis, nisi Domino. Eccius ita vertit: Denn dein Knecht wird furthin nicht Brandopffer oder Opffer opffern frembden Göttern / denn allein dem HErrn.

Marc. 13. v. 32. *De die illa vel hora nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque Filius, nisi solus Pater.* Eccius. Von dem Tage und Stunde weiß niemand / auch die Engel nicht im Himmel / auch der Sohn nicht / sondern allein der Vater.

Apoc. 21. v. ult. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.* Eccius reddidit: Und wird nicht hineingehen jrgend jchtes Beflecktes / sondern allein die / so geschrieben sind in dem lebendigen Buch des Lambs.

6. Quòd quidam agnoscunt in illis dictis, quæ fidei justificationem tribuunt, subintelligendam esse particulam exclusivam.

c. Caritas est aqua dist. 2. de pœnit. *Soli fidei venia promittitur.*

Et postea. *Solâ fide peccata relaxantur.*

Benedictus Peretius Disp. 9. in cap. 3. Rom. ad illa verba, *per legem cognitio peccati*, addit: *Oportet in hac Pauli sententia intelligere ac supplere adverbium tantùm, hoc modo: Per legem fit cognitio tantùm peccati*, idque haud dubiè ideò fecit, quia Rom. 7. dicitur, *peccatum non cognovi nisi per legem.*

(Cur ergò B. Luthero vitio vertitur, quòd Rom. 3. v. 24. addiderit exclusivam *tantùm*, cùm Apostolus similiter dicat Gal. 2. v. 16. *Non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem tantùm?*)

Benedictus Justinianus in cap. 3. Rom. tom. 1. f. 129. *Cùm lex solùm præstet (sic enim accipiendum est) cognitionem peccati, non potest ullo modo justitiam impertiri. Nec enim dubium est, subaudiendum esse tantùm, q. d. Apostolus, legem nihil præter peccati cognitionem præstare posse, neque idcircò justitiam nequaquam tribuere, cùm ad justificationem multò plura requirantur, quocirca Hieronymiani commentarii: Per legem non remissio peccati est, sed cognitio tantùm.*

Huc referri possunt omnia, quæ in thesi præcedente membro allata.

7. Quòd Augustinus Hunnæus in prodidagm. Dialectic. f. 31. agnoscit, *quòd exclusiva tantùm aut sola æquivaleat locutioni de aliquo aliquid affirmanti & de alio idem neganti.*

(Jam verò de fide Apostolus affirmat, quòd justificet, de operibus idem negat, quòd justificent. Ergò perinde est sive dicam, fidem justificare absque operibus, vel fidem solam justificare.)

8. Titelmannus in sua paraphrasi vocula[m] ἐὰν μὴ Gal. 2. v. 16. expressit per hæc verba: *sed tantùm.* Fatetur ergò illud ἐὰν μὴ adversative positum æquipollere exclusivæ.

Guilielmus Estius ad eundem Pauli locum sic annotat: *Constat, voculam nisi frequenter in Scripturis adversativè sumi, ut idem valeat, quod sed tantùm, quemadmodum etiam superiore capite admonuimus ad illa verba, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant. Sic autem intelligi debere hoc loco, non modò doctissimi quique Interpretes, Græci & Latini, consentiunt,*

verùm

verum etiam satis colligitur ex his, quæ paulò post sequuntur.

9. Melchior Canus lib. 2 Locor. Theol. cap. 11. §. Quòd si objicias &c. sic scribit: *Negatur ista collectio, si ab Interprete proficiscitur, extra sacras literas est. Nam Particula, quæ ad servandam vel congruitatem vel intelligentiam in sacrarum literarum interpretatione additur, non censetur à sacris literis aliena.*

(Atqui ita comparatum est cum particula *sola* in cap. 3. Rom. Ergò non est assumentum erroneum.)

10. Idem Canus lib. ejusd. cap. 18. §. Ad illud &c. de LXX. Interpp. sic scribit: *Certum est, quæ detraxerint, bonâ fide hæc & prudenti fortassè consilio detraxisse; quæ adjecerint, ea sine dolo adjecisse: constat enim eos nonnullis locis magis paraphrasin, quàm interpretationem edere.*

lib. ejusd. cap. 13. in fine. *Hieronymus in libro de ratione interpretandi Horatianum præceptum illud, Nec verbum verbo curabit reddere fidus Interpres, etiam in sacris literis interpretandis magnopere commendat, & in Epistola ad Augustinum asserit, se sensum potiùs veritatem, quàm verborum se ordinem observasse. Et ad Suniam & Fretellam boni Interpretis regulam ponit, non verba verbis quasi paria & dimensa respondeant, sed sensus sensui. Quid quod Cicero in libro 3. de finibus ait, verbum è verbo exprimere indisertos Interpretes solere.*

(Idipsum pro versione Lutheri respondere potest, videlicet quòd in translatione hujus loci magis paraphrasin, quàm interpretationem edere voluerit.)

Thesis tertia. Quamvis sola fides justificet, tamen non est sola, sive à bonis operibus separata.

Explicat. 1. Non est quæstio de inani fidei persuasione, vel falsa de fide gloriatione, nec de fide Historica in nuda notitia consistente, sed de vera, viva, justificante & salvifica fide, illam dicimus non posse à bonis operibus separari.

2. Non est quæstio, an fides definitione distinguatur à reliquis virtutibus, ad quas singulæ pertinent operationes bonæ, sed an separari ab illis possit.

3. Non est quæstio de bonis operibus externis, sed de interiore renovatione: Quamvis enim verè credens non semper nec statim proferat bona opera exteriora, tamen interioris renovationis beneficium, ex quo bona opera externa oriuntur, cum beneficio justificationis ac regenerationis semper est conjunctum.

4. Bona opera, sive caritatem, sive interiorem renovationem non dicimus formam fidei justificantis, sed ejus immediatum consequens, effectum & inseparabile adjunctum.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 15. *Infidelitate, qua ipsa fides amittitur, sed quocunque alio mortali peccato non amittitur fides.*

Et postea. *Divinæ legis doctrina à regno Dei non solùm infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, avaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui lethalia admittunt peccata.*

Dominicus à Soto lib. 2. de Natura & gratia cap. 7. cùm posuisset, *fidem, spem & caritatem esse virtutes non ratione modò,*

modò, sed re objecto & subjecto discretas, subjunxit *fidem, spem, caritatem adeò non ratione modò, sed re etiam sejungi, ut possit esse fides, possit esse spes absq; caritate.*

Alphonsus à Castro lib. 7. advers. hæreses. verbo Hæreticus, hæres. 3. *Si per quodlibet peccatum mortale amittitur fides, ergò omnis, qui mortaliter peccat, est infidelis. Si infidelis est, oportet necessariò, ut aut Judæus, aut Saracenus, aut paganus, aut hæreticus sit, quoniam nulla alia infidelitatis species huc usq; à viris doctis assignata est.*

Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 3. §. 2. *Dissentimus ab ipsis* (Lutheranis) *in eo, quòd ipsi fidem, quam dicunt solam justificare, docent nunquam esse posse solam; nos contrà dicimus, non justificare solam, sed tamen posse esse solam.*

lib. ejusd. cap. 10. *Adversarii fidem negant esse veram, nisi sit viva & fructus bonorum operum pariat*, quam sententiam lib. ejusd. cap. 15. variis argumentis impugnat, demonstrare conatus, *veram fidem posse à dilectione aliisq; virtutibus separari.*

Franciscus Costerus in Enchirid. p. 178. *Sicut optimi nobilissimiq; Medici, cùm non ignorantiâ, sed fragilitate Naturæ præcepta artis, quam callent, intemperanter vivendo violant, juxta illud, doceo meliora proboq;, deteriora sequor; scientiam medendi non amittunt: ita Christianus, qui contra conscientiæ dictamen in leges fidei peccat, nec fidem amittit, nec desinit esse Christianus. Nam hoc ipsum conscientiæ dictamen, quo peccator metu gehennæ terretur, est opus fidei, sicut interna Medici admonitio ab arte proficiscitur.*

Nostram sententiam probamus.

1. Ex Christi per fidem in nobis habitatione. Ubi Christus adest per gratiosam inhabitationem, ibi quoque Spiritus Sanctus habitat. Jam verò *per fidem Christus* gratiosè *habitat in cordibus nostris*. Eph. 3. v. 17. Ergò etiam Spiritus Sanctus. Ubi verò Spiritus Sanctus habitat, ibi etiam apparent *fructus Spiritus, caritas, gaudium, pax, patientia* &c. Gal. 5. v. 23. & 24.

2. Per fidem Christus *in nobis vivit* Gal. 2. v. 20. Quæ verò Christi vita? caritas, mansuetudo, patientia, humilitas. Ergò ubi vera fides, ibi etiam Christi vita per ejusmodi virtutes sese exerit.

3. Fides est vera & salutaris Dei cognitio. Jam verò omnis, qui *peccat, non vidit eum nec cognovit eum*. 1. Joh. 3. v. 6. *In hoc scimus, quod cognovimus eum, si jussa illius observamus*. 1. Joh. 2. v. 3. & 4. *Qui repellunt bonam conscientiam circa fidem naufragium faciunt*. 1. Tim. 1. v. 19.

4. Fides est spiritualis *lux* animæ. Eph. 5. v. 8. At ubi hæc spiritualis lux, ibi spargit bonorũ operum radios. Matth. 5. v. 16.

5. *Fides est victoria, quæ vincit mundum*. 1. Joh. 5. v. 4. *Omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum & superbia vitæ*. 1. Joh. 2. v. 16. Ubi securè adhuc illis indulgetur, ibi mundus non est victus & per conseq. ibi non est vera fides.

6. *Fide purificantur corda* Act. 15. v. 9. Ubi ergò securè indulgetur peccatorum sordibus, ibi non habet locum interior cordis puritas & per conseq. nec vera fides.

7. Luc. 7. v. 43. *Remittuntur ei peccata multa,*

multa, quia dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. v. 50. *Fides tua te salvam fecit.* Ergò fidei, per quam remissio peccatorum obtingit, consequens & effectum est Dei dilectio.

8. *Fide datur Spiritus Sanctus*, Eph. 1. v. 13. Gal. 3 v. 2. & 26. cap. 4. v. 4. At Spiritus Sanctus *impellit ad omnis generis bona opera.* Rom. 8. v. 14.

9. 1. Tim. 5. v. 8. *Qui non habet suorum curam, fidem negavit & est infideli deterior.* Ergò qui dilectione destituitur, etiam fide destituitur. *Fides est efficax per dilectionem* Gal. 5. v. 6. Ergò qui fidem justificantem habet, etiam dilectionem habet & non potest non suorum curam habere.

10. 1. Joh. 5. v. 1. *Omnis qui credit, quoniã Jesus est Christus, ex Deo natus est.* Joh. 1. v. 12. *dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomen ejus.* v. 13. *qui ex Deo nati sunt.* 1. Joh. 3. v. 9. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ejus manet in ipso, & non potest peccare, quia ex Deo natus est.* 1. Joh. 4. v. 7. *Omnis, qui diligit, ex Deo natus est & cognoscit Deum.* v. 8. *Qui non diligit, non novit Deum, quoniam Deus caritas est.* Ex illis sic colligimus: Qui credit in Christum, ex Deo natus est. Qui ex Deo natus est, peccatum non facit, id est, non indulget peccatis, nec permittit eis dominium. Ergò qui credit in Christum, peccatum non facit.

Item. Qui ex Deo natus est, Deum diligit. Qui fide Christum recipit, ex Deo natus est. Ergò qui fide Christum recipit, Deum diligit. *Qui Deum diligit, is etiam proximum diligit,* 1. Joh. 4. v. 20. Qui fide Christum recipit, Deum diligit. Ergò qui fide Christum recipit, etiam proximum diligit & per conseq. vera & salvifica fides à dilectione DEI & proximi non potest separari.

11. Hab. 2. v. 4. *Justus fide suâ vivit.* Ergò fides est vita spiritualis animæ. Jam v. ubicunque est vita, ibi exerit se per vitales operationes.

12. *Fides sine operibus est mortua* Jac. 2. v. 17. nec potest justificare, cùm sit inane & mortuum fidei simulachrum. Ergò fides justificans est viva, per studium bonorum operum sese perpetuò exerens.

13. Si fides cum peccatis contra conscientiam consistit, ac adulteri, fures, masculorum concubitores, avari, quos Apostolus *extorres regni cœlestis* pronunciat. 1. Cor. 6. v. 9. & 10. Gal. 5. v. 21. per peccata mortalia non amittunt fidem, sed veram fidem adhuc retinent, consequens fuerit, etiam veram fidem habentes esse vitæ æternæ extorres. Consequens repugnat manifestis Scripturæ dictis. Joh. 3. v. 15. & 36. cap. 5. v. 24. Rom. 10. v. 11. 1. Joh. 5. 12.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam fidem cum bonis operibus indivulso nexu conjungunt.

Gregorius Episc. Rom. homil. 22. in Evang. *Quantum credimus, tantum diligimus.*

homil. 26. in Evang. *Ille verè credit, qui exercet operando, quod credit.*

Idem homil. 29. in Evang. *Fortasse unusquisq; apud semetipsum dicat. Ego jam credidi, salvus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc, quod verbis dicit, moribus non contradicit.*

dicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit. Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Hinc Johannes ait: Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est. Quod cùm ita sit, fidei nostræ veritatem in vita nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus, operibus complemus. Itaq; unusquisq; vestrûm ad considerationem suam mentis oculos reducat, & si servat post Baptismum, quod ante Baptismum spopondit, certus jam, quia fidelis est, gaudeat.

Bernhardus serm. 2. de resurrect. col. 133. *Fidei vitam opera testificantur, sicut scriptum est, opera, quæ dedit mihi pater, ipsa testimonium perhibent de me. Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam esse asserit in semetipsa. Sicut enim corporis hujus vitam ex motu suo dignoscimus, ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaq; vita quidem corporis est anima, per quam movetur & sentit, vita verò fidei caritas est, quia per illam operatur.*

Idem serm. 15. in Psalm. nonag. *Hic fructus notitiæ Domini clamor orationis, porrò fructus clamoris exauditio Salvatoris.*

Idem sermone ad Pastores in Synodo. *Neminem vestrûm credo esse hæreticum. Omnes creditis in Deum trinum & unum, quia passus sit & sepultus, quia descendit & ascendit. Facit tamen hæc fides Catholicum? Hac fide utiq; Dæmones essent Catholici, quia (ut dicit Jacobus) credunt & contremiscunt. Verum utiq; Catholicum facit non fides communis Dæmonibus & hominibus; sed ea tantùm, quæ communis est hominib. & Angelicis Spiritibus. Quæ est illa? quæ per dilectionem operatur.*

Idem Epist. 42. ad Archiepisc. Senonensem *fidem aliam dicit mortuam esse, aliam fictam, aliam probatam. Mortuam* illam vocat, *quæ non operatur per dilectionem.*

Idem sermon. in octava Paschæ. *Putásne filium Dei reputat Jesum, quisquis est homo, qui ipsius nec terretur comminationibus, nec attenditur promissionibus, nec præceptis attemperat, nec consiliis acquiescit? nonne is etiamsi fatetur se nosse Deum, factis tamen negat?*

c. Ubi sana causa 24. q. 1. ex Augustino. *Ubi sana fides non est, non potest esse justitia, quia justus ex fide vivit.*

(Si itaque fides est vita justi & hic vivit per fidem, tùm habet suam justitiam, quæ est ejus vita per fidem. Jam verò ex fide mortua & bonis operibus destituta nec justitia, nec vita haberi potest.)

c. Caritas est aqua dist. 2. de pœnit. ex eodem. *Dominus dicit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Qui ergò non habet vitam æternam, in Christum non credit. In Christum verò credit, qui caritatem habet. In Christum quippe credere est amando in ipsum tendere. Hæc est fides, ut definit Apostolus, quæ per dilectionem operatur. Huic duntaxat remissio delictorum promittitur. Quod si caritas à fide Christianorum sejungi nequit, cui scil. soli venia promittitur, quomodo, qui caritatem non habuerit, fidem Christianorum habuit, id est, in Christum credidit? quomodo ergò veniam delictorum accepit? quâ si non accepit, quomodo non omnia prorsus opera æternis sunt ferienda suppliciis?*

Item Dominus, Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum. Qui ergò non vivit in aeternum, non manducavit panem vivum, sed qui non manducaverit, in eum non credidit. Hoc est enim manducare panem vivum, quod credere in Christum, id est, amando tendere in ipsum.

Lombardus lib. 3. sent. dist. 23. lit. D. *Aliud est credere in Deum, aliud credere Deum, aliud credere Deo. Credere Deo est credere vera esse, quae loquitur; quod & mali faciunt, & nos credimus homini, sed non in hominem. Credere Deum, est credere, quòd ipse sit Deus, quod & mali faciunt. Credere in Deum est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhaerere & ejus membris incorporari. Per hanc fidem justificatur impius, ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari.*

Thomas 1. 2. q. 66. art. 4. *Fides & spes sine caritate possunt quidem aliqualiter esse, perfectae autem virtutis rationem sine caritate non habent. Cum enim fidei opus sit credere Deo, credere autem sit alicui propriâ voluntate assentiri, si non debito modo velit, non erit opus fidei perfectum; quod autem debito modo velit, hoc est per caritatem, quae perficit voluntatem. Omnis enim rectus motus voluntatis ex recto amore procedit.*

Stephanus Brulifer q. 3. prolog. sentent. *Fides sic est in intellectu, ut quantum in se est & de sui ratione nata sit movere affectum, ut Deum diligat & ut bonus quis fiat.*

Joh. Taulerus conc. 1. in die ascens. Christi. S. Augustinus spricht / das ist nicht ein wahrer Glaube / der nicht mit lebendiger Liebe vnd mit den Wercken eingehet mit GOtt / so man allein gläubet mit dem Munde.

Nicolaus Cusanus Cardin. lib. 5. Excitat. *Non potest homo scire Deum & non diligere; non potest esse verus sciens ille Dei, qui non est verus.*

Georgius Cassander in consult. art. 4. de Justif. p. 916. *Illud accuratè observetur, ut sola fide apud populum homo justificari dicatur, illud simul inculcetur, fidem, tametsi solam justificare dicatur, tamen solam esse non posse, sed necessariò poenitentiam & vitae melioris propositum adjunctum habere, ne videlicet inanem quandam & adumbratam imaginem fidei pro solida & expressa fide amplectamur. Providit hoc quoq; Lutherus in Postill. Saxon: Multi (inquit) dicta audiunt, ut solummodò credatur, omnia ipsis remitti peccata, fingunt sibi fidem & putant se mundos esse, per quod fiunt temerarii & securi. Hujusmodi autem carnalis securitas pejor est omni errore, qui ante hoc tempus unquam fuit.*

Joh. Ferus in cap. 1. Joh. p. 14. *Credere est semen verbi Dei amore susceptum impraegnatâ mente portare, quod tantae virtutis est, ut animae substantiam in suum vigorem transferens, ex hominibus Deos, ex filiis irae filios gratiae faciat: vel aliter credere in nomine ejus est illum credere Salvatorem mundi, & pro Salvatore colere & monitis ejus acquiescere.*

Idem in cap. 3. Joh. v. 18. *Fidei promittitur vita aeterna, ut radici bonorum operum, operibus autem ut fructibus radicis. Item incredulitati, ut radici; peccatis autem ut fructibus adscribitur damnatio.*

Georgius Wicelius in Compend. de semin. antiq. *Approbamus hanc orationem libri (Aug. Confess.) utpote obedientiam*

rilem erga legem Dei necessariam esse in reconciliatis, puta renatis & Evangelio credentibus, & quod existere fides non possit aut valeat, nisi in pœnitentibus, cum nos nihil diversum sentiamus. Præterea quod ait, inter bona opera præcipuum est, summus cultus Dei ipsa fides, nec enim colitur aut invocatur Deus, si absit Dei cognitio, & nisi adsit fides, quâ creditur esse Deus. Verba valde pia sunt, ubi inquit. Cum fide agnoscimus misericordiam Dei, confugimus ad Deum, diligimus, invocamus, speramus, expectamus auxilium, obedimus in afflictionibus, quia jam scimus, nos esse filios Dei & placere Deo nostrum sacrificium nostras afflictiones.

Et postea. *Subjungemus pluralia verba. Et hac fide, quæ consolatur corda in pœnitentia, accipimus Spiritum Sanctum, qui datur, ut gubernet & adjuvet nos, ut peccato ac Diabolo resistamus, & magis infirmitatem nostram agnoscamus, & in nobis crescat agnitio Dei, timor, fides &c. Posthæc pulcrè dicunt; De hac obedientia etiam docemus, eos, qui admittunt peccata mortalia, non esse justos quia Deus requirit hanc obedientiam, ut resistamus vitiosis affectibus. Qui autem non repugnant, sed obtemperant eis contra mandatum Dei & admittunt actiones contra conscientiam, hi sunt injusti, & neque Spiritum Sanctum, neq; fidem, id est, fiduciam misericordiæ retinent. Nam in his qui delectantur peccatis, nec agunt pœnitentiam, ne potest quidem fiducia existere, quæ quærat remissionem peccatorum.*

Gropperus in Enchiridio cap. de pœnitentia. *Tertia fidei ratio est, quâ in Deum credimus, solis piis peculiaris, quæ certissima quadam fiducia est, quâ totus nos Deo submittimus, totiq; à gratia & misericordia Dei pendemus. Hæc & spem complectitur & caritatem individuam comitem habet.*

Sadoletus Epistolâ ad Genevenses. *Est enim amplum & plenum vocabulum fidei, nec solum in se credulitatem & fiduciam continet, sed spem etiam & studium obœdiendi Deo, & illam quæ in Christo maximè perspicua nobis facta est, principem & Dominam Christianarum omnium virtutum caritatem.*

Johannes Rivius lib. 2. de religione, p. 357. operum edit. Basil. allegat locum quendam ex Sadoleto Cardinali. *Quin lapsu & titubatione aliquando fidelis possit offendere, non nihil contradicimus; habitus, propositum, deliberatio delinquendi à vera fide alienissima sunt.*

Frider. Nausea Viennensis Episcopus Cent. 1. homil. 66. *Sine fide nemo unquam vitam æternam habebit vel quamlibet mundiner bonus, nempe quæ sit illa fides, quâ & in qua, ex qua & per quam solam Deus ipse solus maximus nos justificat, perinde atq; instrumento ad justificationem imprimis necessario, bona opera necessariò secum afferente.*

Jacob. Schoppenus Presbyter Coloniensis in explicat. Epist. in festo Andreæ p. 2. *Audivimus ex adductis à Paulo Scripturæ testimoniis Rom. 10. fidem invocationem nominis Dei operari. Per invocationem verò non solum oratio & confugium ad Deum intelligi debet, sed & Dei glorificatio. Item gratiarum actio, & quicquid deniq; ad cultum Dei pertinet. Non est igitur otiosa vera fides, sed cognitum Deum invocat, hunc laudat, huic gratias agit, huic servit, ad bujus beneplacitum totam vitam componit, hoc est, ad hujusmodi*

effectus

effectus credentes impellit. Qui verò hisce carent, horum fides mortua est, imò inane fidei simulachrum.

Idem conc. 5. in Epist. festi D. Andreæ p. 12. *Fides hæc includit obedientiam, peccati fugam & vitæ novitatem. Nam qui verè credit, Jesum esse Dominum, huic quoq; ut servus Domino suo, obaudit. Qui autem credit, Jesum pro se mortuum esse & resurrexisse, is quoq; peccatis moritur & justitiæ vivit.*

Idem conc. 6. in Evang. festi D. Thomæ p. 119. *Neq; adeò peccatum est incredulitas, ut hanc vel solum unicumq; peccatum vocet Dominus Jesus in Evangelio Joh. 16. non quòd non alia præterea peccata sint, sed quòd illa omnium aliorum scelerum sit & fons & fomes. Si enim crederemus ex animo, & justos juxta Dei verbum manere præmia, & flagitiosis æterna parata esse supplicia, aut nunquam certè aut rarò admodum peccaremus. At quia neutrum ferè seriò credimus, tàm liberè & citra metum ullum in quavis scelera proruimus eheu, sumusq; proin non tàm incredulo Thomæ similes, quàm eo pejores.*

Franciscus Lucas Brugensis in cap. 3. Joh. v. 16. *Fidem Johannes memorat, non quòd sola nudaq; sufficiat, sed quòd fidem, si sincera est, cætera facilè consequantur & ex ea tanquam radice nascantur.*

2. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 8. *fidem* dicit *esse initium; fundamentum & radicem omnis justificationis.* Et tamen *anathema* dicit iis, *qui per peccata mortalia veram fidem amitti sentiunt.*

(Contrà sic concludimus: Quod est fundamentum & radix omnis justificationis, id non potest cum omni injustitia consistere. Fides est fundamentum & radix omnis justificationis. Ergò non potest cum omni injustitia consistere, quod tamen asserit Concilium c. 15. & can. 28)

Secundò, Hieronymus Natalis Jes. in meditat. super Evangelia, quæ in Missæ sacrificio leguntur, Dom. 17. post. Pentec. pag. 445. *Habet hanc vim vera & firma de Deo fides, ut pariat primùm Dei intelligentiam, deinde progrediatur cum Dei auxilio ad effectum fidei consentaneum. Cùm igitur illa prima pars fidem Dei proponit, concipitur exemplò in mente pia Dei illustris intelligentia & integer animus totâ fertur voluntate, & toto homine ad id amandum, quod per fidem in ejus mente viget. Neq; verò ad salutem intelligi absq; errore potest, ut verus Deus, infinita bonitas, potentia, veritas, essentia non debeat toto affectu, totâ mente & intellectu, totâ animâ, omnib. virib. & virtute, toto homine amari.*

(Si vera fides habet hanc vim, ut pariat amorem Dei, utique non potest à Dei amore separari.)

Tertiò, Joh. Ferus in cap. 1. Joh. v. 9. docet, *fidem amitti per quodcunq; peccatum mortale*, quem hoc nomine, tàquam contra Conc. Trid. sentientem, refellit Dominicus Soto, sed Censuram Dominici, ut ineptam refellit Michaël Medina, apud Sixt. Senens. lib. 6. annot. 179.

(At si fides non consistit cum peccato mortali, utiq; non est sine bonis operibus.)

Quartò, Bellarminus lib. 1. de Justif. cap. 15. objectio. *Improbi fidem negant non corde, vel ore, sed opere; & de iisdem scribit Gregorius homil. 29. in Evang. eos non veraciter*

etiam credere & non habere veram fidem, qui non benè operantur.

(Si non habent veram fidem, qui non benè operantur, utiq; vera fides à bonis operibus separari nequit.)

Quintò, idem lib 1. de Justif. cap. 13. *per fidem Christus formatur in nobis.*

(Si per fidem Christus in nobis formatur, utiq; fides non poterit esse sine bonis operibus.)

Sextò, Benedict. Peret. Disp. 2. in c. 4. Rom. *Cuicunq; operanti fides cooperatur, & docens quid agendum sit, & invitans ad agendum, & moderans in agendo, & dirigens actionem in eum finem, ad quem referri res oportet, & fulciens & sustentans agentem, ne deficiat & ab agendo desistat.*

(Si fides incitat ad benè agendum, ac benè agenti cooperatur, utique non potest à bonis operibus separari.)

Septimò, Michaël Gislerius in Cant. Cantic. cap. 2. v. 14. exposit. 2. p. 361. *Corde creditur ad justitiã, inquit Apostolus, dum credere, quod est actus fidei & intellectus assignans cordi, quod est subjectũ amoris, indicat profectò, fide bonã, per quam Ecclesia dignoscitur, esse cum caritate, atq; cum virtutib. reliquis, quod cõfirmat verbũ, quod ultimò adjecit, ad justitiã. Justitia quippe prout ibi sumitur, est in consummata omniũ virtutũ perfectione.*

(Si bona fides est cum caritate & reliquis virtutibus, utiq; vera fides non potest à bonis operibus separari.)

Argumenta Adversariorum.

1. Joh. 12. v. 42. de Principib. Judæorum dicitur. *Veruntamen multi ex Principibus crediderunt in eũ, sed non confitebantur, dilexerunt n. magis gloriam hominũ, quàm gloriam Dei. Hic Evangelista testatur, in illis Principib. fuisse fidem absq; caritate.* Bell. lib. 1. de Justif. cap. 12. Barrad. Salmer. Maldon. in h. l. Censur. Colon. pag. 109.

Resp. 1. Aut hi Principes metu fuere repressi, quò minùs liberè & publicè Christum confiterentur, sicque ex infirmitate peccarunt, ac nihilominùs veram fidem, licet infirmam, in corde suo retinuerunt, & tunc respondemus ex Thom. 2. 2. q. 3. art. 2. *Confiteri fidem non semper neq; in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco & tempore, quando scil. per dimissionem hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo & utilitas proximis impendenda*, aut ex ambitione & præpostero honoris proprii studio in casu necessariæ confessionis eandem scientes ac volentes suppresserunt, non ex *infirmitate*, sed *malitia* contra conscientiam peccantes, quod verbis textus magis congruit, & tunc respondemus ex editione Bibliorum Lugdunensi, quæ in notis marginalibus hujus loci remittit nos ad verba Christi Joh. 5. v. 44. *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem quæritis; & gloriam, quæ à solo Deo est, non quæritis?*

(Ergò illos ipsos, quos Evangelista dicit in Christum credidisse, Christus negat posse credere, cùm gloriam hominum divinæ gloriæ præferant. Ne igitur contradictio statuatur in verbis Christi & Evangelistæ, statuendum omninò est, in verbis Evangelistæ haudquaquam veram & salvificam fidem, sed Historicum duntaxat assensum Principibus illis Judæorum tribui.)

2. Toletus in Comm. h. l statuit, agi hic *de fide Historica, & ea quidem imperfecta.*

3. In eandem sententiam concedit Lorinus in Comm. Act. 9. v. 4. *Non esse, inquit, perpetua illa differentia Scholasticorum petita ex Augustino, credendi Deo, Deum, in Deum vel in Deo &c. Et certum est, concedi ab ipso Augustino de fid. & operibus cap. 14. quòd fideles omnes etiã peccatores credunt in Deum, quod concedit quoq; Bernbardus serm 24. in Cant. aliiq; Quis etiam credat, Principes illos, qui dicuntur credidisse in Christum, sed non ausi sunt confiteri &c. caritate præditos fuisse?*

(Si non fuere præditi caritate. Ergò nec justificante fide, quia *vera fides per caritatem est efficax* Gal. 5. v. 6.)

Argum. 2. Joh. 15. v. 2. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit eum. Ergò potest esse aliquis per fidem palmes in Christo vite, ut tamen non ferat fructum bonorum operum.*

Resp. 1. Villagudus in h. l. sic commentatur: *Quomodo est palmes in Christo, qui non adfert fructum? Respondeo. Hic loquitur de eo, qui nomine tenus est Christianus, qui secundùm externam speciem videtur palmes, non autem ex fide viva est. Is est sicut Zizania in regno Dei, hoc est, in Ecclesia, & putres pisces in reti Evangelico, & carens veste nuptiali in nuptiis Christi.*

(Per palmites in se non ferentes fructum Christus intelligit primò apostatas, qui à vera & viva fide, per quam Christo priùs insiti fuerant, deficiunt, ut colligitur ex v. 6. cumprimis etiam v. 5. Secundò hypocritas, qui sunt in externa visibilis Ecclesiæ societate, ac suâ & aliorum opinione videntur Christo insiti.)

2. Cornel. Jansenius in Conc. Evang. cap. 135. *Hinc discendum, quosdam esse in Christo velut inutilia sarmenta, nihilq; prodesse homini, quòd sit in Christo, nisi in eo etiam fructum proferat Christo dignum, hoc est, non sufficere credidisse in Christum, & in eo baptizatum esse, si non etiam per caritatem proferuntur fructus Evangelici.*

(Hæc necessariò accipienda de fide Historica, quia vera & salvifica fides est efficax per caritatem, Gal. 5. v. 6.)

3. Estius ad h. l. sic annotat: *Ergò sunt aliqui palmites in Christo, fructum tamen non ferentes & proinde amputandi à vite Christo. Sunt ergò etiam mali in Ecclesia.*

(Mali non sunt verè credentes, nec vera & viva Ecclesiæ membra. Christus hîc loquitur de malis. Ergò non loquitur de verè credentibus.)

Argum. 3. 1. Cor. 13. v. 2. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Ergò fides haberi potest sine caritate.* Bell. d. l. Cens. Colon. p. 109. Tirinus in h. l.

Resp. 1. Ex Vasquez tom. 2. in 1. 2. Disp. 210. cap. 4. *Vox illa omnem non denotat gradum intensionis aut extensionis in eodem fidei habitu, nec ullus ita intellexit Paulum, sed significat totam & integrã fidem, hoc est, sine hæsitatione & incredulitate ulla, sicut in præced. Disp. cap. 4. explicavimus.*

Ibi verò n. 27. locum hunc hisce verbis explicat: *Theophylactus rectè exponit illud 1. Cor. 13. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam &c. ut per omnem fidem intelligatur tota, integra & sincera fides, nempe quæ omnem dubitationem & formidinem pellat. Sic enim videtur integra & tota, cùm aliàs admixta formidine dici possit non integra, sed mutila & decurtata. Hoc autem planè declaravit Dominus Matth. 21. & Marc. 11. cùm de fide miraculorum*

lorum ita loquitur. *Amen dico vobis, si habueritis fidem & non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed etiam si monti huic dixeritis, tollere & mittere in mare, fiet.*

(Ergò ex vocabulo πᾶσα non potest colligi, Apostolum loqui *de fide justificante*, sed loquitur tantùm *de fide miraculorum*, à qua bona opera separari posse concedimus.)

2. Bened. Justinianus in h.l. *Multa hoc loco in unum congerit Apostolus, quæ absq; caritate nihil prorsus esse affirmat, idq; ex hypothesi, sive illa à caritate sejungi possint, sive secus.*

(Cum quo congruit expositio Basilii Epist. 75. ubi dicit, *Apostolum hyperbolicè modo voluisse excellentiam caritatis describere.*)

3. Bellarminus lib. 1. de Justif. cap. 15. test. 2. concedit *hanc locutionem Apostoli esse hyperbolicam, ac argumentum ductum à conditione impossibili.*

Ibid. concedit, *fidem miraculorum separatam esse posse reipsâ à caritate.*

(Fides justificans non est separata à caritate. Fides miraculorum est separata à caritate. Ergò fides miraculorum non est fides justificans.)

4. Salmero Disp. 21. in 1. Cor. 13. *de fide non communi, non ordinaria, sed miraculosâ* locum exponit.

(Pari ratione Chrysostomus homil. 29. in 1. Corinth. Oecumenius, Theophylactus, Theodoretus in h.l. non de fide δογμάτων sed σημείων eũ accipiunt. Oecumenius notanter dicit, Apostolum non intelligere καθολικὴν πίστιν, ἀλλὰ τὸ χαρίσματος ὁμωνύμως τῇ πίστει λεγόμενον.)

Argum. 4. Jac. 2. v. 14. & seqq. docet Apostolus, *fidem sine operibus non justificare, & tamen sine operibus inveniri posse.*

Resp. de hoc loco egimus in thesi. 1. proximè præcedente.

Caput IV.

DE CAUSA FORMALI JUSTIFICATIONIS.

Thesis. Causa formalis nostræ coram Deo justificationis consistit non in *inhærente justitia*, sed in *imputatione justitiæ Christi & peccatorum remissione.*

Ἔκθεσις. 1. In voce *justitiæ imputativæ*, prout Pontificii eâ utuntur, est æquivocatio. Imputativum enim potest accipi vel *tanquam definitivum ejus justitiæ*, ut veritatem justitiæ neget; vel *attributum externum veræ justitiæ*. Posteriore modo significat justitiam, quæ imputabilis est aliis, v.g. si dicerem, *reatum Adæ esse imputativum*, id est, imputabilem aliis & imputari. Priore modo significat non *veram*, sed *putativam justitiam*. Atque hæc est mens Jesuitarum, quando justitiem, quâ justificamur, vocant imputativam, ut pro *putativa & falsa* eam ducant.

2. Quando fides sumitur *pro actu credendi*, dicitur ea *imputari ad justitiam* tanquam causa instrumentalis, & ratione ordinis, quem Deus in justificatione vult observari, ut ipse sit dans, fides accipiens. Quando verò fides *pro re credita seu objecto fidei* sumitur, dicitur ea imputari ad justitiam tanquam materia justificationis, quia tale objectum est preciosissimum Christi meritum.

3. Quamvis gratuita peccatorum remissio & justitiæ per Christum partæ imputatio docendi gratiâ *duæ quasi partes Justificationis* à quibusdam vocentur, illæ tamen vel realiter à se invicem non differunt, vel certè à se invicem separari non possunt, cùm Apostolus unum eorum de altero directè affirmet, & unum per alterum reciprocâ affirmatione probet Rom. 4. v. 4. & 5.

4. Duo sunt in quovis peccato, à quo in judicio Dei justificandi seu absolvendi sumus, *vitium & supplicium*, ut loquitur Augustinus lib. 22. de civ. Dei cap. 24. illud tollitur *imputatione justitiæ Christi*; hoc *remissione peccatorum*, propriè enim pœna remittitur, quando culpa non imputatur.

5. Justificatio duo complectitur, *absolutionem à pœna & acceptationem in gratiam*. A pœna absolvimur, quia imputatur nobis per fidem Christi satisfactio; in gratiam acceptamur, quia imputatur nobis per fidem Christi obœdientia.

6. *Unus est imputationis actus*, sed *modus ejus geminus*, στερητικῶς scilicet ac θετικῶς. Nam peccata, quæ in nobis sunt, non imputantur, & hæc vocatur *remissio peccatorum*; vicissim justitia Christi, quæ in nobis non est, nobis accepta fertur, & hæc vocatur *Dei acceptatio*. Cum quo congruit illud, quòd quidam dicunt, *formam justificationis esse imputationem tum negativam*, peccatorum videl. nobis inhærentium non imputationem seu remissionem Psalm. 32. v. 1. Luc. 1. v. 77. Rom. 3. v. 25. 2. Cor. 5. v. 19 tùm *affirmativam*, justitiæ videlicet Christi nobis non inhærentis imputationem seu applicationem Jerem. 23. v. 6. Rom. 4. v. 5. 1. Cor. 1. v. 30. 2. Cor. 5. v. ult.

7. Causa formalis vel notat *ipsam totam rei quidditatem*, vel *causam quidditatis eam, per quam res est id, quod est*. Si totam quidditatem notat, dicimus justificationis formam esse remissionem peccati, seu absolutionem à pœna peccati, & acceptationem in gratiam ad vitam æternam propter Christi meritum fide apprehensum. Si per formam intelligatur præcisè non tota quidditas, sed id duntaxat per quod res est, id quod est, dicimus, hoc nihil aliud esse, quàm meritum Christi per fidem imputatum vel meriti Christi fide apprehensi imputationem.

8. Proinde non est quæstio, an putativè tantùm & κατὰ δόξαν justificemur, quod nobis falsò tribuunt Pontificii: Imputativa enim justitia non est putativa & imaginaria, sed vera justitia, licèt non inhæreat.

9. Neq; hoc in quæstione est, an cum remissione peccatorum & imputatione justitiæ Christi interior renovatio semper sit conjuncta, quod libenter concedimus. Christus enim suâ passione & obœdientiâ non tantùm nobis promeruit *peccatorum remissionem*, sed etiam *Spiritus Sancti donationem*, hæc beneficia Filii Dei dicimus esse perpetuò conjuncta, ita ut quando remissionem peccatorum fide accipimus, simul etiam detur Spiritus renovationis, sed tamen in illa interiore renovatione, utpote peccatorum remissionem sequente & in hac vita adhuc imperfecta, non potest statui vel meritum vel causa formalis

malis nostræ coram Deo justificationis.

10. Neque quæstio est, an interior illa renovatio &, quæ ex ea profluunt, bona opera possint vocari *justitia*, quod libenter concedimus, cùm disertis verbis hoc doceat Apostolus 1. Joh. 3. v. 7. & 8. Sed justitiâ illa vel habituali in interiore renovatione, vel actuali in bonis operibus consistente nos coram Deo consistere posse & formaliter justos esse, id verò negamus, cùm utraq; sit imperfecta & multis peccatorum sordibus contaminata.

11. Punctum igitur quæstionis hoc est. An propter meritum Christi fide apprehensum, an propter virtutes nobis infusas & inhærentes coram Dei judicio justificemur, adeoque à pœnis peccatorum nostrorum absolvamur & in gratiam ad vitam æternam acceptemur? Prius affirmamus nos, posterius Pontificii. Illi enim justitiam Christi pro nobis legi Dei tàm vitæ sanctitate, quàm passione præstitam in actu justificationis faciunt tantùm *causam meritoriam*, & ut ipsi nominant, *moralem*, negant verò eam esse *objectum imputationis*, & quando nobis imputata est, *causam formalem justitiæ*, quâ coram Deo consistimus, quorum utrumq; à nobis affirmatur.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 7. *Unica formalis causa est justitia Dei, non quâ ipse justus est, sed quâ nos justos facit, quâ videlicet ab eo donati renovamur Spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed verè justi nominamur & sumus, justitiam in nobis recipientes, unusquisq; secundùm mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult, & secundùm propriam cujusq; dispositionem & cooperationem.*

Et postea. *Id in hac impii justificatione fit, dum ejusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atq; ipsis inhæret, unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem & caritatem.*

Petrus à Soto in Scholiis ad Confess. Wirtenberg. cap. de Justificat. *Propter has virtutes (fidem, spem & caritatem) intrepidè Catholica fides hominem justum esse coram Deo confitetur.*

Salmeron tom. 15. p. 20. *Reverâ nullibi Scriptura, aut Ecclesia, aut Patres, aut ullum œcumenicum Concilium tradit, quòd ipsa Christi passio, mors & obedientia ita nobis imputentur ad justitiam per fidem, ut sit ipsa res, quâ nos coram Deo justificamur.*

Bellarminus lib. 2. de Justificat. cap. 2. scribit, §. 3. *nos justificari formaliter propter novitatem nobis inhærentem, non propter meritum Christi, quod inhærere non potest.*

Ibid *Si formalis causa justificationis est justitia inhærens, non igitur justitia Christi imputata vel sola remissio peccati sine renovatione hominis interioris. Et si justitia inhærens est formalis causa absoluta justificationis, non igitur requiritur imputatio justitiæ Christi, quæ justificationem alioqui inchoatam & imperfectam absolvat.*

lib. ejusd. cap. 7. *Nuspiam legimus, Christi justitiam nobis imputari.*

Ibid. arg. 4. *Fieri non potest, ut justitia Christi nobis imputetur.*

Costerus in Enchirid. p. 341. *Cur Dæmones Dæmonumq; ministri hanc impiam de justitia, continuisq; in hominis animæ sordibus peccatorum doctrinam in hunc orbem invexerint, non alia causa est, quàm ut homines vitio suo ad malum satis ex se propensi, virtutibus operam non darent. Neq; multùm soliciti essent de purgandis animis à peccatis, quandoquidem nec ipse Christus hoc efficere potuerit, ut anima mundaretur, sed sibi persuadeant, parum referre, qualiacunque peccata habeant, modò Christi justitiam fide apprehensam sibi prætendant, & quasi altero velo peccata sua tegant.*

Summa ergò doctrinæ Pontificiæ de causa formali justificationis in eo consistit.

Primò, *imputationem justitiæ* Christi negant, imò exsibilant. Andradius in defens. fid. Trident. p. 477.

Staplet. in Antidot. Apostol. p. 97. vocant *amentissimam insaniam & spectrum cerebri Lutherani.*

Wilhelmus Rainoldus lib. contra Witaker. p. 324. vocat *Mathematicum solifidianum commentum.*

Cornel. à Lapide in cap. 4. Ephes. *larvatam justitiam.*

Fôrerus in laq. Luther. p. 46. *Nonne ridiculũ est, hominem esse justum & nihil intrinsece justitiæ habere? fornacem esse calidam & nihil in ea caloris esse?*

D. Michaël Bentzius im Gegenbericht von Rechtfertigung des Sünders für GOTT. Es lieget oder fehlet jhnen (den Evangelischen) allein an dem/ daß sie noch nicht gar droben im Himmel sind/ sondern erst hinauff fahren müssen. Ich trüge aber sorge/ weil Christus sonst alle Ding für sie verrichtet hat/ weil er für sie gehorsam/ gedültig vñ demütig gewesen/ für sie gefastet/ gebüsset/ gebetet/ die Gebot Gottes gehalten ꝛc. Also und der Gestalt/ daß sie davon gefreiet weren/ er würde auch mit der Weise für sie gen Himmel gefahren seyn/ und sie jhres Theils auch nicht drein fahren dürffen/ sondern mit jhrer schönen consequentz, argumentiren oder schliessen herunden und heraussen in nobis Haus bleiben müssen.

Bailius Jes. in Catech. controv. tract. 4. q. 2. *Justitia imputata est justitia incrustata, similis sepulchris dealbatis, quæ extra nitent, intus fœtent.*

Et postea. *Dicimus, justitiam imputativam esse meram Chimeram & somnium Calvini. Dissimulationem Deo tribuit, quia dicit, Deum quidem agnoscere peccatum, quod in animabus nostris residet, quod tamen nobis non imputat. Est DEUM mendacii accusare, quia nobis imputaret, quod nostrum non est, sed Filii sui.*

(Atqui an non posset idem affirmari de imputatione peccatorum nostrorum Christo facta?)

Et posteà. *Quis audebit dicere claudum aliquem Vulcanum rectà incedere alienis tibiis? Quis deformem & gibbosum Thersitem formoso Absoloni comparabit propter imaginariam pulchritudinem, quæ in eo non residet! Quis fumosum Cyclopem & fuliginosum Timotheo Atheniensi æquabit in faciei albedine & cæsariei flavo colore per aliquam albedinem mutuatam ab alio solius phantasia operâ?*

Censur. Coloniens. Dial. 5. p. 155. adducit versiculos cujusdam Poëtastri, quibus

quibus justitiæ imputationem exsibilat.

Ponis justitiam tibi imputatam,
Non quæ ponitur orthodoxè inhærens,
Cur hoc? es malè conscius tibi ipse,
Cui ut justitiæ nihil, sed ingens
Contrà injustitiæ lues inhæret.
Hinc spes omnis abest tuæ salutis,
Ne quis justitiam det imputatam.
Esto justitia imputetur absens,
Ut respondeat ergò condecenter
Jus causæ, meritóq; retributum,
Sic ut justitia est tibi imputata,
Sic mercede frueris imputatâ
Proq; injustitia, quæ tibi inhæret,
Est & pœna tibi futura inhærens.

Secundò, statuunt, ut in omnib. mutationib. naturalibus antecedunt quædam, quæ subjectum præparant ad suscipiendam formam: ita etiam in hac spirituali mutatione hominis peccatoris præcedere quasdam dispositiones, quibus homo præparetur ad suscipiendam novam justitiæ formam. Illas dispositiones statuunt esse *meritum de congruo justificationis.*

Tertiò, postquam homo sese ad justificationē disposuit ac præparavit, tum dicunt *Deum infundere homini justitiæ habitum*, quo peccata penitus extinguantur & homo formaliter justus reddatur & ad vitam æternam acceptetu. Hanc vocant *justificationem primam.*

Quartò, ex illo infuso justitiæ habitu profluunt omnis generis bona opera, per quæ hominem justificari dicunt *meritoriè* & quidem *ex condigno.* Hanc vocant *justificationem secundam.* Habitualem illam & infusam justitiam dicunt esse eam, per quam *formaliter* justi nominemur & simus; actualem verò justitiam sive opera bona dicunt nos justificare, sed *meritoriè* non formaliter.

Inde etiam Quintò, *sanctificationem à justificatione* minimè distinguunt. Conc. Trident. sess. 6. can. 7. *Justificatio non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio & renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, unde homo ex injusto fit justus.*

Nostram sententiam confirmant.

1. Dicta illa Scripturæ. 1. quæ hominem justificari docent *sine operibus.* Rom. 3. v. 20. cap. 4. v. 2. Galat. 2. v. 16. Eph. 2. v. 8. Tit. 3. v. 5. Phil. 3. v. 9. Operum enim nomine non solùm ab actu justificationis excluduntur opera externa, sed etiam virtutes interiores, id quod patet ex oppositionibus Apostolicis. Quod ex lege est, illud non justificat Rom. 3. v. 21. cap. 4. v. 13. Gal. 2. v. 21. Omnia opera omnesq; virtutes sunt ex lege, vel pertinent ad legem, quia lex est doctrina operum. Ergò opera & virtutes non justificant. Justificatio est *ex Evangelio* Rom. 3. v. 21. cap. 4. v. 12. Fides, non opera pertinent ad Evangelium. Ergò. Quod Abrahamum non justificavit, id nec nos potest justificare. Virtutes & opera, sive justitia inhærens & actualis non justificavit Abrahamum Rom. 4. v. 3. Ergò nec nos potest justificare. Justitia fidei est vera coram Deo valens justitia. Rom. 10. v. 4. Phil. 3. v. 9. Virtutes & operæ non pertinent *ad justitiã fidei sed legis.* Phil. 3. v. 9. Ergò non sunt justitia coram Deo valens.

2. Quæ testantur, nos *gratis & ex gratia* justi-

justificari Act.15.v.10.Rom.3.v.24.cap.4.v.16.cap.5.v.15.17.& 21.c.11.v.6. Gal.2.v.2. cap.5.v.4.Eph.1.v.5.6.& 7.cap.2.v.8. Tit.3.v.7. Quod gratis datur, ejus rei nullum potest esse in accipiente fundamentum. At justificamur gratis. Ergò justificationis causa formalis vel meritoria in nobis non datur.

3. Quæ testantur, nos *solâ fide justificari*, quæ enumerata sunt superiùs. Si virtutes seu infusus habitus nos justificaret, justificatio non tribueretur soli fidei. Apostolus omnes justificationis causas accuratè exponit Rom.3.4. Gal.2. sed nuspiam eis annumerat caritatem, spem ac reliquas virtutes, sed solo Christi merito fide apprehenso nos justificari docet.

4. Quæ testantur, justificationem consistere *in remissione peccatorum & imputatione fidei*. Rom.3.v.25. cap.4. v.5.& seqq.2.Cor.5.v.19.Act.13.v.38. & 39. Luc.18.v.13. &c. Si tota hominis justificatio cõsistit in remissione sive non-imputatione peccatorũ & imputatione justitiæ Christi, tùm non virtutes inhærentes, sed imputatio justitiæ Christi per fidẽ, vel quod idem est, remissio peccatorum propter Christum erit causa formalis nostræ justificationis. At verum prius. Ergò.

5. Quæ docent, *Christum esse nostram justitiam* Jerem.23,6. 1.Cor.1.v.30.2.Cor.5.v.ult. Rom.5.v.19. cap.10.v.3. & 4. Act.13.v.10.cap.19.v.38 ex quibus sic concludimus: Quæ justitia à DEO nobis donatur, ut per eam justificemur, illa est formalis nostræ justificationis causa. Atqui justitia Christi, quam suâ obœdientiâ & passione nobis acquisivit, à Deo nobis donatur, ut per eam justificemur. Ergò justitia Christi est formalis causa nostræ justificationis.

2. Rationes. 1. Justitiam, quæ coram Deo consistere debeat, oportet esse perfectam & puram. Atqui justitia inhærens est imperfecta ac reliquiis peccati commixta, ut testatur imperfectio & immunditïes operum, quæ sunt justitiæ inhærentis effectus. Ergò.

2. Reconciliatio nostra cum Deo præcedit infusionem virtutum, quia homini nondum reconciliato nullæ infunduntur virtutes, utpote quæ proveniunt à gratiosa Spiritus Sancti inhabitatione. Atqui reconciliamur Deo per justificationem. Ergò etiam justificatio præcedit virtutum infusionem, & per conseq. virtutes nequeunt esse forma justificationis, cùm consequens non possit esse forma antecedentis.

3. Justificatio nostra ita comparata est, ut excludat omnem gloriationem. Justificatio per infusum justitiæ inhærentis habitum non excludit omnem gloriationem. Ergò.

4. Si per inhærentem justitiam coram Deo justificari deberemus, conscientia nostra nunquam posset esse quieta & tranquilla, quippe innitens infirmo fundamento, justitiâ scil. inhærente, quæ est imperfecta.

5. Cui peccatum, quod habet, non imputatur, & justitia, quam non habet, imputatur, ei nõ imputatur justitia propria, sed aliena, certo modo applicata. (Ubi enim peccatum adhuc inhæret, ibi non potest esse inhærens justitia perfecta, qualis ad justificationem coram

Deo

Deo requiritur: & si justitia perfecta nobis inesset, non opus esset peccati deprecatione & remissione.)

At credentibus in justificatione peccatum, quod habent, non imputatur, & justitia, quam non habent, per fidem imputatur. Ergò credentibus in justificatione non propria, sed aliena justitia imputatur.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, justitiam Christi per fidem nobis imputari.

Leo Episcopus Romanus Epist. 70. ad Juvenalem Episcopum Hierosolymitanum: *Ut repararet omnium vitam, recepit omnium causam & vim veteris chirographi, quod pliis inter omnes non debuit, pro omnibus solvendo vacuavit, ut sicut per unius reatum omnes facti fuerant peccatores, ita per unius innocentiam omnes fierent innocentes, inde in homines manante justitiâ, ubi est humana suscepta Natura.*

Anshelmus in 2. Cor. 5. *Deus fecit Christum peccatum, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso. Ipse factus est peccatum, sicut nos justitia, non nostra, sed Dei; nec in nobis, sed in ipso; sicut ipse factus est peccatum, non suum, sed nostrum; nec in se, sed in nobis constitutum.*

(Ex Augustini Enchiridio c. 41. cum quo congruit illud Nazianzeni de Filio orat. 2. τὸ ἐμὸν ἀνυπότακτον ἑαυτοῦ ποιεῖται, ὡς κεφαλὴ τοῦ σώματος &c. τὴν ἀφροσύνην ἡμῶν καὶ τὸ πλημμελὲς ἑαυτοῦ ποιεῖται.)

Bernhardus serm. 43. in Cant. Col 625. *Pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter ubera mea collocare volui, collectum ex omnibus anxietatibus & amaritudinibus Domini mei: Primùm videlicet infantilium illarum necessitatum, deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in jejunando, lachrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, periculorum in falsis fratribus. Et mihi hic salutaris fasciculus servatus est, nemo eum tollet à me, inter ubera mea commorabitur. Hæc meditari dixi sapientiam, in his justitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his divitias salutis, in his copias meritorum &c.*

Idem serm. 61. in Cant. Col. 675. *Quid non boni in petra? in petra exaltatus, in petra securus, in petra firmiter sto. Ubi tuta firmaq; securitas, nisi in vulneribus Salvatoris? Tantò illic securiùs habito, quantò ille potentior ad salvandum. Premit mundus, premit corpus, Diabolus insidiatur; non cado, fundatus enim sum super petram firmam. Peccavi peccatum grande, turbatur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor, nempe vulneratus est propter iniquitates nostras. Quid tàm ad mortem, quod non* CHRISTI *morte salvetur? Ego fidenter, quod ex me mihi deest, usurpo mihi ex visceribus Domini, quia misericordiâ affluunt, nec desunt foramina, per quæ effluant. Foderunt manus & pedes ejus, latusq; lanceâ foraverunt, & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumq; de saxo durissimo &c. Meum proinde meritum miseratio Domini; non planè sum meriti inops, quamdiu ille miserationum non fuerit inops. Quòd si misericordiæ Domini multæ,*

multi in-

multus nihilo minùs ego in meritis sum. Quid enim si multorum mihi conscius delictorum? nempe ubi abundavit delictũ, superabũdavit & gratia. Et si misericordia Domini ab æterno & usq; in æternũ, ego quoq; misericordias Domini in æternũ cãtabo. Nunquid justitias meas? Domine, memorabor justitiæ tuæ solius. Ipsa est enim & mea, nempe factus es mihi tu justitia à Deo. Nunquid verendum, ne non una ambobus sufficiat? non est pallium breve, quod secundùm Prophetam non possit operire duos. Justitia tua justitia in æternum & te pariter & me operiet larga & æterna justitia. Et in me quidem operit multitudinem peccatorum, in te autem Domine, quid nisi pietatis thesauros, divitias bonitatis.

(Quæ Bernhardi verba adducit & approbat Corn. à Lapide in 1. Petr. 3, 23.)

Idem Epist. 190. ad Innocentium Papam Col. 920. Justè homo (Diabolo) addictus, sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, ut non defuerit justitia quædam & in ipsa liberatione, quoniam hoc quoq; fuit de misericordia liberantis, ut (quod congruebat remediis liberandi) justitiâ magis contra invasorem quàm potentiâ uteretur. Quid namq; ex se agere poterat, ut semel amissam justitiam recuperaret homo servus peccati, vinctus Diaboli? Assignata est ei proinde aliena, qui caruit suâ, & ipsa sic est: Venit Princeps hujus mundi, & in Salvatore non invenit quicquam, & cùm nihilominus innocenti manus injecit; justissimè, quos tenebat, amisit, quando is, qui morti nihil debebat, acceptâ mortis injuriâ, jure illum, qui obnoxius erat & mortis debito, & Diaboli solvit dominio. Quâ enim justitiâ id secundò homo (ab homine) exigeretur? Homo siquidem qui debuit, homo qui solvit. Nam si unus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt, ut videlicet satisfactio unius omnibus imputetur, sicut omnium peccata unus ille portavit, nec alter jam inveniatur, qui fortè fecit, alter qui satisfecit, quia caput & corpus unus est Christus. Satisfecit ergò caput pro membris, Christus pro visceribus suis &c.

Et postea. Subjecit me illi (infernali Labani) causa secretior peccati, subduxit me illi ratio occultioris justitiæ. An si gratis venundatus sum, gratis non redimar? &c. Quod si dixerit, Pater tuus addixit te, respondebo, sed frater meus redemit me. Cur non aliunde justitia, cùm aliunde reatus? Alius, qui peccatorem constituit, alius qui justificat à peccato. Alter in semine, alter in sanguine. An peccatum in semine peccatoris & non justitia in Christi sanguine? Sed justitia, inquiet, sit, cujus est, quid ad te? Esto. Sed sit etiam culpa cujus est, quid ad me? An justitia justi super eum erit & impietas impii non erit super eum? Non convenit filium portare iniquitatem patris & fraternæ fieri exortem justitiæ. Nunc verò per hominem mors, & per hominem vita. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur; quoniam non sic illi attineo, ut non & isti. Si illi per carnem, & per fidem huic &c.

Ibid. col. 921. Justum me dixerim, sed illius justitiâ. Quænam ipsa? Finis legis Christus ad justitiam omni credenti. Deniq; qui factus est nobis, inquit, justitia à Deo Patre. Quæ ergò mihi justitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta justitia? Et sanè mihi tutior donata quam innata. Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum, illa autem cùm sit salutis efficax, materiam

non

non habet gloriandi, nisi in Domino &c. Hæc est justitia hominis in sanguine Redemptoris.

Ibid. *Patet, quantum humanæ Sacramento salutis* (Abailardus) *invident, quantum, quod in ipso est, evacuet alti dispensationem mysterii, qui totum de salute tribuit devotioni, gubernationi nihilo quo nostram gloriam redemtionis & summam salutis non in virtute crucis, non in precio sanguinis, sed in nostræ constituit conversationis profectibus.*

Idem ferm. ad milites templi cap. 11. col. 408. *Quâ ratione iterum exigeretur à nobis, quod pro nobis ille jam solvit? Qui peccati meritum tulit, suam nobis donando justitiam, ipse mortis debitum solvit & reddidit vitam. Sic namque mortuâ morte revertitur vita, quemadmodum ablato peccato redit justitia. Porrò mors in morte Christi fugatur & Christi nobis Justitia imputatur.*

Ibid. col. 409. *Quid enim? unus peccavit, & omnes tenentur rei, & unius innocentia soli reputabitur uni? Unius peccatum omnibus operatum est mortem, & unius justitia uni vitam restituet? Itane Dei justitia magis ad condemnandum, quam ad restaurandum valuit? aut plus potuit Adam in malo, quam Christus in bono? Adæ peccatum imputabitur mihi & Christi justitia non pertinebit ad me? Illius me inobedientia perdidit & hujus obedientia non proderit mihi?*

Guilielmus. lib. 1. Vitæ Bernhardi cap. 12. col. 1886. *Infirmabatur aliquando homo DEI & velut rivulus quidam phlegmatis incessanter ab ejus ore fluebat. Unde exhausto corpore usquequaq; deficiens paulò minùs ad extrema devenit &c. Cumq; extremum jam trahere Spiritum videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsentari. Affuit autem & Satan ex adverso improbis eum accusationibus pulsans. Ubi verò ille omnia fuerat prosecutus & viro Dei pro sua parte fuit dicendum, nil territus aut turbatus ait. Fateor non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterùm duplici jure illud obtinens Dominus meus, hereditate scilicet patris & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat, ex cujus dono jure illud mihi vindicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conventus ille solutus, & homo DEI in se reversus est.*

Johannes Taulerus Concion. Argentin. in præfat. super Evang. Joh. Ann. 1502. Augustæ Vindelicorum per Sigismundum Grimm publicata: Wenn du gläubest/ daß Christus von deiner wegen Mensch ist worden / zu Erfüllung der Zusagung Abraham/ und seinem Samen geschehen/ im Gesetz und Propheten.

Item, Daß er von deiner wegen gelitten/ gestorben und begraben ist / sich selber als ein wahrer Bischoff zur Abtilgung der Sünden auffgeopffert/

Item, Daß er vom Tode aufferstanden/ und als ein eingeborner Sohn GOttes allen / die an seinen Namen gläuben / daß er GOttes Sohn sey / verliehen GOttes Kinder zu werden / und das ewige Leben zu besitzen / so du festiglich alles / das du gläubest/ und wird dir durch solchen Glauben zugeeignet was Christus hat. Also erfüllestu das Gesetz / daß es dich nicht beschuldigen/ sterbest der Sünde / daß sie dir nicht schade/ erstehest der Gerechtigkeit/ die

du hoffest / vnd wirst newgeboren in ein göttlich Leben.

Et postea. Also ist aus Krafft des Glaubens durch Wirckung GOttes alles das dein / was Christus hat / vnd das Christi / was du hast. O wie grosser Wechsel! Hieraus kömpt es / daß dir keine Sünde schaden / kein Gesetz dich beklagen mag / denn Gott nimpt das Leben vnd Sterben Christi an / gleichsam wehre es dein eygen.

Idem in meditat. vitæ Christi à Surio editis cap. 7. p. 61. *Christus omnia mundi peccata in se recepit, tantumq; pro illis ultrò assumsit dolorem cordis, ac si ipse ea perpetrasset.*

p. 64. in persona Christi. *Quandoquidem peccatum Adæ inultum abire non potest, obsecro te, Pater cœlestis, ut ipsũ in me vindicas, ego enim omnia illius peccata in me recipio. Si hæc ira tempestas propter me orta est, mitte me in mare amarissimæ passionis &c. atq; ita omnia mundi peccata in se Agnus innocens recepit.*

Caspar Ulenbergius in libro, qui continet causas, cur ad Romanam Ecclesiam sit redeundum, causâ 14. refert, in Sacrario Parochiali Ecclesiæ Coloniensis haberi librum Ann. 1475. scriptum, quo semper ab eo tempore, nimirum ab annis centum & ampliùs in visitandis & ad mortem præparandis ægrotis usi sunt Presbyteri. In eo quæstiones aliquot reperiri, quas Anshelmo tribuant, proponendas illis hominibus, qui ad mortem feliciter obeundam præparantur. Inter illas quæstiones hanc esse postremam: *Credisne te non posse salvari, nisi per mortem Christi?* respondet infirmus, *Etiam*. *Tum dic illi. Age ergò dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue, in nulla re fiduciam habe, huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, totum immisce te in hac morte, in hac morte totum te involve. Et si Dominus Deus te voluerit judicare, dic: Domine mortem Domini nostri Jesu Christi objicio inter me & tuum judicium, aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit, quia peccator es, dic: Mortem Domini nostri Jesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quòd meruisti damnationem, dic: Domine mortem D.N.J.C. obtendo inter me & mala merita mea, ipsiusq; merita offero pro merito, quod ego debuissem habere, nec habeo. Si dixerit, quod tibi est iratus, dic: Domine mortem D. N. J. C. oppono inter me & iram tuam.*

Similia occurrunt in Hortulo animæ edit. Ann. 1518. & in Speculo artis moriendi edit. Ann. 1512.

(At quid aliud est, credentes involvere se in morte Christi & merita Christi offerre pro merito, quod habere debuissent, quàm credentibus Christi justitiam imputari?)

Ante cœptum reformationis opus B. Lutherus in mediis Papatus tenebris ad Georgium Spenlein Augustinianum Eremitam in Conventu Memmingensi feriâ 3. post Misericordias Domini Ann. 1516. sic scripsit: *Quid agat anima tua, scire cupio, utrumne suam tandem pertæsa propriam justitiam, discat in justitia Christi respirare atq; confidere? Fervet enim nostrâ ætate tentatio præsumtionis in multis, & iis præcipuè, qui justi & boni esse omnibus viribus student, ignorantes justitiam Dei, quæ in Christo est nobis effusissimè & grâtis donata, quærunt in seipsis tamdiu operari benè, donec habeant fiduciam*

fiduciam standi coram Deo velut virtutibus & meritis ornati, quod est impossibile fieri. Fuisti tu apud nos in hac opinione, imò errore, fui & ego. Sed & nunc quoq; pugno contra istum errorem, sed nondum expugnavi. Igitur, mi dulcis frater, disce Christum & hunc crucifixum, disce ei cantare & de teipso desperans dicere ei: Tu Domine Jesu es justitia mea, ego autem sum peccatum tuum; tu assumsisti meum & dedisti mihi tuum; assumsisti quod non eras, & dedisti mihi, quod non eram. Cave, ne aliquando ad tantam puritatem aspires, ut peccator tibi videri nolis, imò esse. Christus enim non nisi in peccatoribus habitat. Ideò enim descendit de cœlo, ubi habitabat in justis, ut etiam habitaret in peccatoribus. Istam caritatem rumina, & videbis dulcissimam consolationem ejus. Si enim nostris laboribus & afflictionibus ad conscientiæ quietem pervenire oportet, ut quid ille mortuus est? Igitur non nisi in illo per fiducialem desperationem tui & operum tuorum pacem invenies. Disces insuper ex ipso, ut, sicut ipse suscepit te, & peccata tua fecit sua, & suam justitiam fecit tuam. Si firmiter hoc credas, sicut debes, maledictus n. qui, hoc non credit ita & tu fratres tuos indisciplinatos & adhuc errantes suscipe & patienter sustineas, atq; ex eorum peccatis facias tua, & si quid boni habes, illorum esse finas. Extat hæc Epistola tom. 1. Epistol. f. 11.

Albertus Piggius Cardinalis & Autores Antididagmatis Coloniensis in artic. de Justificat. agnoscunt, *justitiam nostram nunquam posse esse talem, ut judicium Dei sustineat, ideò necessariam esse imputationem justitiæ Christi*; quam esse ipsorum sententiam fatetur Bellarminus lib. 2. de Justificat. cap. 1.

Ac Gretserus p. 91. Labyrinthi scribit: *Piggius & Antididagma Coloniense impegerunt in vestrum errorem de imputativa justitia.*

Sed Piggius expressè dicit, *in Ecclesia Catholica sic doceri.*

Autores Antididagmatos Theologi Colonienses contra Reformationem Hermanni Archiepiscopi tit. de Justific. per quas causas justificemur, asserunt, *consummatam Christi justitiam esse eam, quâ primò justificamur, non quomodo extra nos in ipso est, sed sicut & quando eadem nobis imputatur ad justitiam, dum tamen fide apprehenditur. Hæc ipsa*, inquiunt, *nobis imputata justitia Christi præcipua est & summa justificationis nostræ causa.*

Verba autem Piggii de fid. & justif. contr. 2. p. 47. sic habent: *Dissimulare non possumus, hanc vel primā doctrinæ Christianæ partem* (de Justificatione) *obscuratam magis, quàm illustratam à Scholasticis, spinosis plerisq; quæstionibus & definitionibus, secundùm quas nonnulli magno supercilio primam in omnibus autoritatem sibi arrogantes & de omnibus facilè pronunciantes, fortassis etiam nostram hanc damnarent sententiam, quâ propriam, & quæ ex suis operibus esset coram Deo justitiam derogamus omnibus Adæ filiis & docuimus unâ Dei in Christo nos niti posse justitiâ, unâ illâ justos coram Deo, destitutos propriâ, nisi hoc ipsum astruxissemus aliquantò diligentiùs.*

Idem. *In illa* (CHRISTI justitia) *justificamur coram DEO, non in nobis; non nostrâ, sed illius justitiâ, quæ nobis cum illo jam communicantibus imputatur. Propria justitiæ inopes extra nos in*

illo docemur justitiam quærere. Eum, inquit, qui peccatum non noverat, pro nobis peccatum fecit, hoc est, hostiam peccati expiatricem, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso. Non nostrâ, sed Dei justitiâ justi efficimur in Christo. Quo jure? amicitiæ, quæ communionem omnium inter amicos facit, juxta vetus & celebratissimum proverbium. Christo insertis, conglutinatis & unitis & sua nostra facit, suas divitias nobis communicat, suam justitiam inter Patris judicium & nostram injustitiam interponit, & sub ea, velut sub umbone ac clypeo à divina, quam commeruimus, irâ nos abscondit, tuetur ac protegit, imò eandem nobis impertit & nostram facit, quâ tecti ornatiq; audacter & securè jam divino nos sistamus tribunali & judicio, justiq; non solùm appareamus, sed etiam simus. Quemadmodum enim unius delicto peccatores esse nos factos affirmat Apostolus: ita unius Christi justitiam in justificandis nobis omnibus efficacem esse; & sicut per inobædientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, sic per unius obædientiam justi, inquit, *constituentur multi. Hæc est Christi justitia ejus obædientia, quâ voluntatem Patris sui perfecit in omnibus, sicut contrà nostra injustitia est nostra inobædientia & mandatorum Dei prævaricatio. In* Christi *autem obædientia quòd nostra collocatur justitia, inde est, quòd nobis illi incorporatis, ac si nostra esset, accepta ea fertur, ita ut eâ ipsâ etiam nos justi habeamur. Et velut ille quondam Jacob, cùm nativitate primogenitus non esset, sub habitu fratris occultatus atq; ejus veste indutus, quæ odorem optimum spirabat, seipsum insinuavit Patri, ut sub aliena persona benedictionem primogenituræ acciperet: ita & nos sub Christi primogeniti fratris nostri pretiosa puritate delitescere, bono ejus odore fragrare, ejus perfectione vitia nostra sepeliri & obtegi, atque ita nos piissimo Patri ingerere, ut justitiæ benedictionem ab eodem assequamur, necesse est.*

Et paulò pòst. *Justificat ergò nos Deus Pater bonitate sua gratuitâ, quâ nos in Christo complectitur, dum eidem insertos innocentiâ & justitiâ Christi nos induit, quæ una ut vera & perfecta est, quæ DEI sustinere conspectum potest, ita unam pro nobis sisti oportet tribunali divini judicii, & veluti causæ nostræ intercessorem eidem repræsentari, quâ subnixi etiam hîc obtinemus remissionem peccatorum nostrorum assiduam, cujus puritate velatæ non imputantur nobis sordes nostræ, imperfectionum immunditiæ, sed velut consepultæ conteguntur, ne in judicium DEI veniant, donec confecto in nobis & planè extincto veteri homine divina bonitas nos in beatam pacem cum novo Adam recipiat.*

Ibid. *Si formaliter & propriè loquamur, nec fide (ut est opus) nec caritate nostrâ justificamur, sed unâ DEI in CHRISTO justitiâ, unâ nobis communicatâ justitiâ.*

Caspar Contarenus, Cardinalis edidit librum de Justificat. Ann. 1541. in quo inter cætera sic scribit: *Attingimus ad duplicem justitiam, alteram nobis inhærentem, quâ incipimus esse justi & efficimur consortes divinæ Naturæ, & habemus caritatem diffusam in cordibus nostris; alteram verò non inhærentem, sed nobis donatam cum Christo, justitiam, inquam, Christi & omne ejus meritum. Quòd autem Deus donaverit nobis Christum & omnia cum*

contra eo, est textus Apostoli ad Romanos. His vero nullum posse contradicere. Restat inquirere, utrâ debeamus niti & existimare nos justificari coram Deo. Ego prorsus existimo, piè & Christianè dici, quòd debeamus niti, niti, inquam, tanquam re stabili, quæ certè nos sustentat, justitiâ Christi nobis donatâ, non autem sanctitate & gratiâ nobis inhærente. Hæc etenim nostra justitia est inchoata & imperfecta, quæ tueri nos non potest quin in multis offendamus, quin assiduè peccemus, ac proinde indigeamus oratione, quâ quotidie petamus dimitti nobis debita nostra. Idcircò in conspectu Dei non possumus ob hanc justitiam nostram haberi justi & boni, quemadmodum oporteret filios Dei esse bonos & sanctos, sed justitia Christi nobis donata est vera & perfecta justitia, quæ omninò placet oculis Dei, in qua nihil est, quod offendat Deum, quod non summopere Deo placeat. Hac ergò solâ, certâ, stabili nobis nitendum est, & ob eam solam credere nos justificari coram Deo, id est, justos haberi & esse. Hic est preciosus ille Christianorum thesaurus, quem qui invenit, vendit omnia, quæ habet, ut emat illum. Hæc est preciosa margarita, quam qui invenit, omnia linquit, ut illam habeat. Dicit Apostolus, omnia alia detrimenta putavi, ut Christum lucrifacerem non habens justitiam meam, sed eam, quæ est per fidem Christi. Illis verò, qui nituntur sanctitate suâ, dicitur in Apocalypsi, quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo, dicis enim dives sum & nullius egeo, & non vides nuditatē tuam &c. Et alibi item in Apocalypsi. Dabo tibi calculum novum, in quo nomen scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Hoc nomen est nomen Christi & verè nullus scit, nisi qui accipit. Inde est, quod experimento videmus, viros sanctos, qui quantò magis in sanctitate proficiunt &c. tantò minùs sibi placent, ac propterea tantò magis intelligunt se indigere Christo & justitiâ Christi sibi donatâ, ideoque se relinquunt & soli Christo incumbunt. Hoc non ob eā causam accidit, quòd facti sanctiores minùs videant, quàm priùs, neque quoniam facti sunt animo demissiori & viliori, imò quantò magis in sanctitate proficiunt, tantò majori sunt animo, tantò sunt perspicaciores. Quamobrem facti perspicaciores magis intuentur sanctitatis & justitiæ inhærentis tenuitatem, cum quâ perspiciunt multas maculas, quæ eorum oculos factos perspicaciores magis offendunt, ac propterea agnoscunt, non sibi nitendum esse sanctitate, caritate & gratiâ sibi inhærente, sed confugiendum sibi esse ad Christum & gloriam Christi ipsis donatam, quâ nituntur & incumbunt. Repetamus exemplum de rustico, qui in gratiam filii Regis factus sit civis & aulicus Regis, & qui jam cœperit imbui moribus regiis, utique hic, cùm in eo maneant vestigia ruris, quamvis cœperit institui moribus regiis, nihilominùs habet eum tanquam aulicum & familiarem ob gratiam & merita filii, quæ rustico illi donavit. Dicit B. Thomas, cùm loquitur de Baptismi Sacramento, quòd eo abluuntur omnia peccata & omnis reatus culpæ & pœnæ cujuscunque, & reddit rationem, eo quod unusquisque baptizatur in mortem Christi & cum eo sepelitur, ut inquit Apostolus. Idcircò ita se habet baptizatus, ac si ipse gerens personam Christi mortuus fuisset, passus & consepultus cum Christo, & cum Christo resurrexisset in novam vitam. Ecce quàm præclarè dicit doctissimus pariter & sanctissimus vir, mortem Christi, passionē & meritū nobis donari, nobis communicari in

Baptismate, quod est fidei Sacramentum. Credo satis illustratum fuisse hactenus locum de justificatione apud Deum, utrâ debeamus niti, niti inquam, an justitiâ nobis inhærente, an justitiâ Christi nobis donatâ & communicatâ.

Denique addit, *Catholicos & Protestantes in hac sententia convenire.*

(Hic Contareni tractatus de Justif. denuò editus est Venetiis Ann. 1589. cum hac Censura. *Hic tractatus ante Concilium Tridentinum editus fuit, nunc verò post commemoratum Concilium expurgatus prodit. Approbarunt Parisiis Ann. 1571. 6. Aprilis Michael Ferre & Franciscus Gorraceus Doctores regentes & Joh. Maldonatus Jesuita.* Pleraque tamen hactenus adducta à correctorum corruptione in eo manserunt integra.)

Conradus Clingius lib. 2. Locor. cap. 25. & 26. distinguit justificationem *primam* sive *imputativam*: & *secundam*, sive *activam*, sic enim appellat: *Utramque haberi à nobis per Christum, sed illam totam in Christo esse sic offerente se Patri, ut ejus justitia nobis imputetur, & peccata propter ipsam remittantur. Secundam tùm haberi, cùm idem replet nos omnibus gratiis & fructibus, donis ac virtutibus Spiritus Sancti, per quæ dona nos etiam intrinsecè & realiter facit magis justos, quia sic vitia purgentur, novaq; vita acquiratur.* Et disertè addit. *Fides solùm apprehendit & retinet justitiam imputativam.*

(Si per *justificationem primam & imputativam* intelligatur justificatio in remissione peccatorum & imputatione justitiæ CHRISTI consistens; per *justificationem secundam & activam*, sanctificatio in renovatione consistens, tùm hæc Clingii sententia nostræ exactissimè congruit.)

In Concilio Tridentino *cùm quibusdam vocabulum Imputare ita invisum esset, ut illud sublatum cuperent, alii putabant, cùm de reipsa satis constaret, non esse de verbis litigandum, maximè cùm hac voce idem præcisè quod aliis significetur, eaq; etsi non ab omnibus Patribus, neq; adeò frequenter, à nonnullis certè adhibita reperiatur, nominatim à Bernhardo Epist. 109. Vega quoq; asserebat, vocem eam, licèt in Scripturis non inveniatur, esse tamen admodùm propriam & Latinam, verissimeq; dici, justitiam Christi imputatam generi humano in meritum & satisfactionem, perpetuoq; etiam imputari omnibus justificatis propter propria peccata satisfacientibus; sed illis neutiquam probabat, sic imputari, ac si nostra esset. Cui cùm objiceretur, quod D. Thomas dicere solitus, baptizato passionem Christi in peccatorum remissionem sic communicari, tanquam ipse eam sustinuisset, aut mortem oppetiisset, de verbis D. Thomæ multùm diuque certatum.* Petrus Suavis lib. 2. Hist. Conc. Trident. p. 226.

Georgius Cassander in Consult. artic. 4. de Justificat. p. 917. *De ipsâ justitia, quâ justificamur, magna hactenus certamina extiterunt, aliis in sola Christi justitia nobis imputata, aliis in justitia nova vitæ nobis communicata, justificationis formam ponentibus, etiamsi postea à doctissimis viris observatum sit, ex Apostolica doctrina & Patrum traditione utramq; justitiam in justificationis ratione conjungi debere. Et quidem de justitia, id est, merito & satisfactione*

Christi

Christi nobis imputata, hoc est, nobis, ac si propria esset, attributa, Scripturæ satis apertè loquuntur, per eam enim justitiam, id est, meritum & intercessionem sanguinis Christi peccata nobis remittuntur, id est, non imputantur. Ita Apostolus loquitur, Christum esse perfectionem legis ad justitiam omni credenti. Item eum, qui non novit peccatum pro nobis peccatum factum, ut nos efficeremur justitia Dei in illo. Item Christum nobis à Patre factum justitiam, sapientiam & sanctificationem & redemtionem. Pulchrè hanc justitiam explicat Bernhardus. Assignata, inquit, (Epist. 119.) *est homini justitia aliena, qui caruit suâ &c. Nam si unus pro omnibus mortuus est, igitur omnes mortui sunt, ut videlicet satisfactio unius omnibus imputetur, sicut omnium delicta portavit. Ibid. Justum me dixerim, sed illius justitiâ. Quænam ipsa? Finis legis Christus ad justitiam omni credenti. Denique qui factus est nobis, inquit, justitiâ Deo Patre. Quæ ergò mea justitia facta est, mea non est? Idem in Cantic. Ego quoque misericordias Domini in æternum cantabo. Nunquid justitias meas? Domine, memorabor justitiæ tuæ solius. Ipsa enim est mea, nempe factus es tu mihi justitia à Deo. Nunquid mihi verendum est, ne non una ambobus sufficiat? Non est pallium breve, quod secundùm Prophetam, non potest operire duos. Et hoc quidem extra controversiam est, justitiam illam, quâ justificamur, consistere in remissione peccatorum, hoc est, cùm propter meritum passionis Christi, quam suscepit nostri causa, peccata nobis non imputantur, quod nihil aliud est, quàm ipsum Christi meritum ad remissionem peccatorum nobis imputari. Atque hoc est, quod Paulus toties inculcat, imputari nobis fidem ad justitiam, eam verò fidem, quâ credimus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra & resurrexit propter justificationem nostram.*

(Subjungit quidem Cassander, *justitiam, quâ justificamur, non in sola remissione peccatorum, sed etiam in renovatione interiore hominis esse positam, cùm per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus nostris &c.* Sed Albertus Piggius & Caspar Contarenus uterque Cardinalis rectissimè hoc explicant, videl. quòd beneficium justificationis & renovationis, justitia imputata & inhærens sint quidem perpetuò & inseparabiliter conjuncta, interim tamen coram Dei judicio justitiâ illâ inhærente, utpote nec purâ, nec perfectâ, nos non justificari nec niti debere, sed solâ justitiâ Christi per fidem nobis donatâ & imputatâ. Unde etiam ipse Cassander adducit & approbat dicta Andreæ Fricii & Collocutorum in Conventu Ratisbonensi, qui justitiam imputatam & inhærentẽ quidem conjungũt, interim tamen inhærenti justitiæ corã Deo confidendum, eáq; nitendũ esse negant, ac in sola justitia Christi nobis donata innitendum esse docent. Sic enim addit)

Ibid. pag. 919. *In Conventu Ratisbonensi hic articulus justificationis ad eam, quam diximus, formam conciliatus est, in quam illorum Collocutores consenserunt, quam conciliationem Bucerus quoque accuratè tractavit & ad eam subinde provocat. In eo autem Conventu ita articulus iste explicatus legitur. Id quod tamen nulli contigit, videl. ut remissionem peccatorum accipiat, nisi etiam simul infundatur caritas sanans voluntatem & voluntas sanata (quemadmodum ait Augustinus)*

nus) incipiunt implere legem. *Fides ergò viva est, quæ & apprehendit misericordiam Dei in Christo, & credit justitiam, quæ est in Christo, sibi gratis imputari, & quæ simul pollicitationem Spiritus Sancti & caritatem accipit, & sic qui justificatur, justitiam accipit & habet per Christum, etiam inhærentem, sicut dicit Apostolus, abluti estis, sanctificati estis, justificati estis, tamen anima fidelis huic non innititur, sed soli justitiæ Christi nobis donatæ. In qua explicatione nil video, quod etiam gratia Dei studiosissimus desiderare possit.*

Andreas Fricius in defens. de justit. Christ. referente Cassandro d. l. *Concedimus*, inquit, *non solâ Christi (justitia) imputatione, sed verè realiter inhærente nobis justitiâ nos esse justos. Item. Non nego nos verè justos esse, justitiâ nobis inhærente &c. hancq; justitiam præclarum esse Dei donum affirmat, quâ regeneramur & quâ nova Christiani hominis vita constet. Verùm quia illa in hac vita cœpta & imperfecta est, multasq; habet admixtas maculas, propter adhærens peccatum, ideò nobis Christi justitia imputatur perfecta & numeris omnib. absoluta, propter quam & peccata nobis remittuntur & vita æterna donatur.*

Idem Fricius lib. 4. de Rep. emend. cap. 11 *Necessariò faciendum est, ut in illa Christi justitiâ, quæ perfecta est, omnes acquiescant, quicunq; de remissione peccatorum, adoptione sui in filios Dei ac donatione vitæ æternæ certi esse volunt.*

Joh. Ferus in cap. 9. Job. *Inprimis scire oportet, omnes homines peccatores esse, & nullum justitiâ suâ coram judicio Dei subsistere posse, ac nostram justitiam, quantacunq; illa sit, nullâ ratione justitiæ Dei æquari posse.*

Postea. *Itaq; semper cum Jobo nos dicere oportet: Verè scio, quòd ita sit & quòd non justificetur homo compositus Deo. Ideoq; & cum Davide dicendum est: ne intres in judicium cum servo tuo Domine. Et, Deus meus miserere mei, si iniquitates observaveris, quis sustinebit.*

It. *Hujusmodi a. justitiam à se homo non habet, sed à Christo mutuatur, Deus hujusmodi justitiam per gratiam suam largitur, eò quòd in Christum credamus fide, quæ per caritatem operatur, atq; hoc pacto coram Deo possumus consistere.*

Idem in cap. 4. Matth. p. 49. *Facta Christi consolationem præbent, sunt enim nostra. Nativitas ejus, regeneratio nostra; victoria ejus triumphus noster; oratio ejus, reconciliatio nostra; & quod nostra opera minus habent id supplent opera Christi, imò sola Christi opera merita nostra. Omnes n. justitiæ nostræ sine merito Christi, quasi pannus menstruatæ.*

Idem in cap. 18. Matth. lib. 3 p. 87. *Dupliciter induimus Christum, primò internè, cùm scilicet per fidem eum apprehendimus, ei agglutinamur, adhæremus, imò & appropriamus, hoc n. pacto à peccatis, morte, damnatione &c. quæ Adami vestis est, exuimur, & innocentiâ, justitiâ, sanctitate, gratiâ &c. quâ Christi vestis est, induimur. In hac veste audemus apparere coram Deo. Agnoscit n. tunicam filii sui Joseph h. e. justitiam & merita Christi, quæ gratissima illi sunt. Quem a. videt veterem illum hominem adhuc spirantem, hunc summè aversatur ac damnat. Id quod pulchrè in servo illo decem millium talentorum debitore monstratum est, à quo statim, ubi coram Rege sistitur, debitum exigitur, deinde & damnatur sine ulla clementia. Cùm autem de seipso ac propria*

propria justitia desperans misericordiam implorarer, quam per Christum toti mundo exhibuit Deus, statim in mansuetudinem versus Pater agnovit merita ac vestem Christi, dimittit debitorem, imò & debitum ipsi, sicq; per Christum excitus, debitisq; donatus justitiâ & gratiâ, jam audet coram Rege apparere, non ampliùs timet & fugit. O verè splendida vestis, cui nihil non bonorum adhæret! Quid n. non habet, qui Christum habet? &c. Neq; tamen sufficit sic Christum internè induisse, nisi & externè eum induas per imitationem, id quod apertissimè vides in hoc servo, qui Christum quidem internè induerat, hoc est, per Christum justificatus erat, quia tamen non etiam externè induerat, hoc est, bonitatem ejus non imitabatur, denuò iratũ Deum sensit & magis quàm priùs.

(Hæc externa induitio est justificationis, quæ in interna Christi induitione consistit, consequens.)

Jacobus Schopperus Presbyter Coloniensis Conc. 4. in Epist. festi D. Johannis Evangelistæ p. 159. *Justitia, de quâ hîc fit mentio, non illa justitia est, quâ justus est Deus, aut quâ justitiam exercet, sed quâ nobis donat, ut justi simus per Christum Filium suum. Ea verò justitia contingit nobis gratis per fidem. Per fidem enim apprehenditur Christus cum omnibus bonis suis. Hujusmodi ergò fides ex timore Dei supradicto accenditur. Nam cùm agnoscimus nostram imperfectionem, timemusq; ob id nostris operibus, impellimur hoc metu, ut aliud quippiam extra nos quæramus, quo nitamur & salvemur. Id autem bonitas & misericordia Dei est nobis in Christo promissa, oblata & exhibita. Cùm hanc itaq; jam amplectimur, hoc est, credimus, Christum esse velle Salvatorem, eiq; proinde fidimus ex animo, justificamur & reddimur omnium Christi bonorum participes; ita ut ipsius justitia, nostra sit justitia; ipsius probitas, nostra probitas; ipsius redemtio, nostra redemtio. Sic justitia Dei se habet.*

Ad hos autores dubio procul respiciunt Vega lib. 7. de Justif. cap. 21. lib 15. de justif. cap. 20. & Stapletonus lib. 7. de justif. cap. 9. quando testantur, *quosdam Catholicos doctrinâ & pietate insignes statuere, tantùm per imputationem justitiæ Christi, quatenus fides nostra apprehendit misericordiam atq; justitiam Christi, propter meritum Christi nos justificari coram Deo.*

Idem Staplet. d. l. sic scribit: *Colonienses Canonici & Autores libelli oblati à Cæsare Collocutoribus Protestantibus in Comitiis Ratisponensibus apertè dicunt, tantùm per imputationem justitiæ Christi, quatenus fides nostra apprehendit misericordiam atq; justitiam Christi, propter meritum Christi nos justificari coram Deo, à qua doctrina quoq; non abhorrent Stapulensis, Ferus & Peraldus.*

2. Quòd tales concedunt hypotheses, ex quibus inferri potest, justificationem nostram in imputatione justitiæ Christi consistere.

Primò. Concilium Tridentinum sess. 6. can. 11. tale decretum fecit. *Si quis dixerit, homines justificari vel solâ imputatione justitiæ Christi, vel solâ remissione peccatorum exclusâ gratiâ & caritate, anathema sit.*

(Negat Concilium, nos justificari solâ imputatione justitiæ Christi, exclusâ gratia & caritate. Concedit ergò, nos quidem justificari imputatione justitiæ Chri-

Christi, sed non solâ. Neve quis dixerit, *à Patribus Concilii imputationem justitiæ Christi prorsus excludi*, ac proinde *verba decreti accipienda esse exclusivè, non inclusivè*, notandum, quòd eodem modo loquantur de justitiæ Christi imputatione & peccatorum remissione. Jam verò peccatorum remissionem non prorsus excludunt à justificatione, sed eam solam sufficere negant sess. 6. cap. 7. Ergò etiam imputationem justitiæ Christi non excludunt.)

Secundò. Ruardus Tapperus tom. 2. art. 8. Lovan. p. 36. sic disserit: *Sicut Christo nostra scelera ob spontaneam eorum assumtionem & corporis mystici intimam unionem imputantur: ita ejus justitia quasi capitis nobis ejus membris ad justitiam & vitam æternam imputatur. Posuit enim Pater super eum volentem & spontaneum omnium nostrûm iniquitates. Et oblatus est, quia voluit, & maledictum & peccatum factus est pro nobis. Justitia itaq; Christi à Patre nobis imputatur, ut propter eam nos formaliter justos faciat à justitia inhærente, sine qua nemini Christi justitia quasi meritum imputatur, sicut ad reconciliationem non imputatur, nisi amicis & acceptis & reconciliatis.*

(Stabilire quidem conatur Tapperus *justitiam inhærentem*, interim non negat *justitiam Christi imputatam*.)

Ibid. p. 27. agnoscit, *Chrysostomum, Theophylactum & Oecumenium textum Apostolicum 2. Cor. 5. v. ult. sic interpretari: Christus factus est pro nobis peccatum, hoc est, insignis peccator.*

(Quo modo Christus factus est pro nobis peccatum, eo modo reddimur nos justitia in illo. Atqui Christus factus est pro nobis peccator, non per *inhæsionem*, sed per *imputationem*. Ergò etiam nos reddimur justitia in illo per imputationem.)

Hûc referri potest illud Thomæ Cajetani in 2. Cor. 5. super verba: Deus erat in Christo &c. *Ecce gratuita reconciliatio absq; exactione satisfactionis propriæ, solâ non imputatione delictorum illorum. Et signanter dicit, illis, quia imputavit delicta hominum Christo. Voluit enim Jesum Christum pati pœnas debitas aliorum peccatis & pro illis satisfacere.*

Tertiò, in articulis, juxta quos ex mandato Hispaniarum Regis Inquisitores in inferiori Germania Ann. 1550. examinarunt, etiam hic habetur num. 6. *Num sentiat, justificationem hominis constare eâ solâ fide, quâ quis credit, sibi non imputari peccata, propter Christum? an potius nobiscum credat, justificationem esse communicationem justitiæ Christi, nec solùm ejus imputationem, sed actualem regenerationem & renovationem mentis per Spiritum caritatis, quo demum per fidem accepto ex injustis justi efficimur, & quæ justa & sancta sunt, operamur, peccatis ex Christi merito condonatis.*

(Renovationem ad justitiam requirunt, sed tamen imputationem justitiæ Christi ab ea non excludunt.)

Quartò, Ludolphus Granatensis in meditat. de vita Christi cap. 33. p. 567. *In hoc manifestè liquet differentia laborum & dolorum Christi & aliorum sanctorum. Alii enim sancti laborarunt & passi sunt pro seipsis, sancti fuêre sibi, Christi verò sanctitas & passio ita ejus fuerunt, ut magis etiam nostræ sint & dici possint, quod & ipse manifestè declarat, cùm dicit: Ego sanctifico meipsum*

pro

pro eis, ut & ipsi sint sanctificati in veritate.

(Si Christi sanctitas & passio ita ejus fuerũt, ut magis etiam nostræ sint & dici possint, utiq; Christi sanctitas & justitia nobis imputatur.)

Quintò, Cornelius Jansenius in cap. 28. Conc. Evang. p. 191. *Non eodem modo dictum Esai. 53. de morbis animi & de morbis corporis intelligi potest. Nostras n. infirmitates spirituales, h.e. peccata Christus tulit, quia in se ea suscepit pro eis Deo in cruce nostro nomine satisfaciens. Sic & dolores nostros ipse portavit, quia quæ nos merebamur supplicia, ipse pro nobis pertulit & perferendo persolvit. Cùm verò de morbis corporis intelligitur secundùm Matthei citationem hæc autoritas, intelligendũ est, Christum eas infirmitates accepisse, non quia eas in se suscepit, sed quia eas à populo abstulit curando eas.*

(Observa, quòd Jansenius distinguat non solùm inter susceptionem morborum corporis & morborum animæ sive iniquitatum nostrarum, sed etiam inter susceptionem iniquitatum nostrarum & persolutionem suppliciorum illis debitorum. Agnoscit igitur, Christum dici *pro nobis factum esse peccatum* 2. Cor. 5. v. ult. non solùm quia pœnas peccatorum nostrorum in se suscepit ac pro illis satisfecit, sed etiam quia iniquitates nostras in se suscepit, videl. per imputationem. Quo a. modo Christus pro nobis factus peccatum, eo modo nos reddimur justitia, videl. per imputationem.)

Sextò, Bellarminus lib. 2. de Justificat. cap. 5. §. Quarta ratio. *Si nullam justitiam Deus acceptat, nisi suam essentialem, ac propterea per illam nos inhabitat, ut justos efficiat, certè sequitur, ut Christi justitiam, quâ is pro nobis Patri satisfacere patiendo & moriendo voluit, Deus non acceptet. Quod si Christi justitia Patri non satisfecit, quorsum ille carnem suscepit? quorsum tanta pati voluit?*

(Urget Osiandrum deductione ad absurdum, sicque ponit consequens, ut tollat antecedens. Credit ergò Bellarminus verum esse, *Deum acceptare justitiã, quâ Christus pro nobis moriendo satisfecit.* At hæc ipsa est justificatio per imputationem, quam asserimus.)

Idem lib. 2. de Justificat. cap. 10. §. 4. *Dicitur Christus justitia nostra, quoniam satisfecit Patri pro nobis, & eam satisfactionem ita nobis donat & communicat, cùm nos justificat, ut nostra satisfactio & justitia dici possit. Nam etiamsi per justitiam nobis inhærentem verè justi nominemur & simus, tamen non per eam satisfacimus Deo pro culpis nostris & pœna æterna, sed est illa justitia inhærens cum remissione culpæ & sempiternæ pœnæ effectus satisfactionis Christi, quæ, ut dicit Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 7. nobis in justificatione confertur & applicatur. Et hoc modo non esset absurdum, si quis diceret, nobis imputari Christi justitiam & merita, cùm nobis donentur ac applicentur, ac si nos ipsi Deo satisfecissemus, modò non negetur, esse in nobis præterea justitiam inhærentem, eamq; veram & absolutam esse justitiam, cui justo Dei judicio non debeatur pœna & gloria. Sic enim loquitur sanctus Bernhardus in Epist. 190. ad Innocentium. Nam si unus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt, ut videl. satisfactio unius omnibus imputetur, sicut omnium peccata unus ille portavit.*

(Aufer vitiosam illam caudam, *quod inhærens justitia sit absoluta justitia*, id est, perfecta & pura, quâ coram Dei judicio niti possimus, cujus contrarium inferiùs ex ipsis Adversariis demonstrabitur, & verba illa Bellarmini nostram manifestè confirmabunt sententiam. Quòd si enim Christus dicitur justitia nostra, quoniam satisfecit Patri pro nobis & eam satisfactionem ita nobis donat & communicat, cùm nos justificat, ut nostra satisfactio & justitia dici possit, utique Christi justitia nobis imputatur. Si per justitiam inhærentem non satisfacimus Deo pro culpis nostris & pœna æterna, utiq; etiam in ea non consistit nostra coram Deo justificatio. Nam quando justificamur, coram Dei judicio à peccatis & peccatorum pœnis absolvimur. Inhærens justitia, fatente Bellarmino, hoc non præstat, ut per eam Deo pro culpis & pœnis satisfaciamus. Ergò in justitia inhærente non consistit nostra coram Dei judicio justificatio. Si Christi satisfactio in justificatione nobis confertur & applicatur, ac hoc modo non est absurdum, si quis dicat, justitiam & merita Christi nobis imputari, cùm nobis donentur ac applicentur, ac si nos ipsi Deo satisfecissemus, utiq. justitia Christi nobis imputatur.)

Idem lib. & cap. iisd. resp. ad 3. argum. *Imputantur Christo peccata nostra, quoad debitum satisfaciendi, quod ille sponte suscepit: sic igitur & nobis imputatur justitia ejus, quoad satisfactionem, quam pro nobis præstitit &c. Justitia Dei dicimur, non in nobis, sed in Christo: quia ipse est caput nostrum & quod convenit capiti, convenit etiam membris, non ut sunt distincta à capite, sed ut fiunt & sunt unum cum ipso capite*.

(Per fidem unimur Christo capiti. Qui verò Christo capiti tanquam membra uniuntur, illis justitia Christi imputatur. Ergò per fidem Christi justitia nobis imputatur.)

lib. ejusd. cap. 11. resp. ad 2. argum. *Potest sano modo accommodari hæc similitudo* (indumenti) *ut etiam exemplum Patriarchæ Jacobi* (qui indutus vestibus primogeniti ac pro primogenito reputatus, benedictionem & hereditatem à Patre obtinuit, Gen. 27.) *justitiæ imputatæ, si quis dicat, oportere, ut induamus Christi merita, & illis quodammodo tecti, petamus à Deo indulgentiam peccatorum. Nam solus Christus pro peccatis nostris satisfacere potuit, & reipsâ ex justitia satisfecit, & illa satisfactio nobis donatur & applicatur, & nostra reputatur, cùm Deo reconciliamur & justificamur. Itaq; si exemplum illud referatur ad justitiam satisfactionis pro culpa, admitti potest.*

lib. ejusd. cap. 7. argum. 4. *Si adversarii* (Lutherani) *solùm vellent, nobis imputari Christi merita, quia nobis donata sunt, & possumus ea Deo Patri offerre pro peccatis nostris, quoniam Christus suscepit super se onus satisfaciendi pro nobis, nosq; Deo Patri reconciliandi, recta esset eorum sententia, quamvis modus loquendi in Scripturis & Patribus aut nunquam aut rarissimè inveniatur.*

(Si merita Christi nobis imputantur, utique etiam ipsius justitia, siquidem non solùm passiones, sed etiam actiones ejus meritoriæ fuerunt. Si Christi satisfactio ideò nobis imputatur, quia in se onus satisfaciendi suscepit

pit, utique etiam Christi justitia inde, atque ideò nobis imputatur, quia onus implendi legem pro nobis, in se suscepit. Sed illud, fatente Bellarmino. Ergo & hoc.)

Septimò, Ludovicus à Ponte lib. 5. in Cant. Cant. Exhort. 24. col. 1255 *Intra per foramina petræ, ut quasi unum cum Christo fias; & tunc ipsius merita ac satisfactiones tanquam propria reputabis; & veniam, quam tuis operibus, ut à te procedentibus, non mereris, ex Christi meritis tibi applicitis impetrabis.*

Ibidem allegat & approbat illud Augustini in Meditat. cap. 6. *Intuere Pater dulcem natum toto corpore extensum, cerne manus innoxias promanantes sanguine, & remitte placatus scelera, quæ perpetrarunt manus meæ. Considera inerme latus crudeli perfossum cuspide, & renova me sacro fonte, quem inde fluxisse credo &c. Vide Redemtoris supplicium & dimitte redemti delictum. Attende in Filio, quo propitieris in servo. Quoties beatæ prolis tibi patent vulnera, delitescant obsecro scelera mea. Magna est mea injustitia, satis verò major justitia Redemtoris. Quanto namq; superior est Deus homine, tanto mea malitia inferior est ejus bonitate, in qualitate & quantitate. Quid enim deliquit homo, quod non redemerit Dei Filius factus homo?*

(At hæc omnia probant, peccata nostra Christo fuisse imputata, ac Christi justitiam nobis imputari.)

Octavò, Blasius de Viega in Comm. cap. 5. Apoc. p. 243 inter causas, propter quas Christus dicatur *Agnus*, etiam hanc recenset, *quòd Christi meritis tanquam Agni vellere induamur. qua ratio*, inquit, *est Nazianzeni orat. in sanctum pascha. Hieronymus in cap. 53. Esai. Non solùm sanguine suo (Christus) nos redemit, sed etiam lanis operuit, ut infidelitate algentes suâ veste calefaceret, juxta illud Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis.*

(Si Christi meritis, tanquam Agni vellere, induimur, utique justitia Christi est vestis illa, quæ coram Dei judicio peccata nostra tegit, adeoque nobis imputatur.)

Idem in cap. 11. Apocal. p. 465. verba Psalmi 22. in vulg. vers. *Longè à salute mea verba delictorum meorum*, sic explicat: *quòd dicta sint à Christo in persona omnium hominum; quòdq; appellet delicta sua nostra ipsorum delicta; quæ in se ad satisfaciendum susceperat, quæ expositio*, inquit, *est D. Augustini Epist. 120. de gratia N. T. cap. 6. Nazianzeni orat. 36. Damasceni lib. 3. cap. 25. & lib. 4. cap. 19.*

Joh. Ferus in cap. 3. Matth. p. 43. *Christus ideò baptizari voluit, ut ostenderet, se peccata nostra in sese recepisse. Ut enim verum se sponsum Ecclesiæ declararet, cùm propria non haberet, nostra sumsit peccata, atq; cum eis egit, ac si propria essent, orando, laborando, deflendo, patiendo, moriendo, juxta illud: Ipse peccata nostra portavit.*

Salmerò in Comm. 1. Petr. 3. v. 1. *Christus non desiit à peccatis suis, sed à nostris, quæ tamen in corpore suo super lignum expianda portavit, nolens ultrà ea in se suscipere, ut iterum moriatur &c.*

Pererius Disp. 46. in cap. 1. Johannis p. 126. *Licèt CHRISTUS etiam figuratus sit in lege veteri per hircum, animal scil. malè olens ac turpe, non tamen propter conditionem propriæ personæ Christi; sicut agnus fuit Christi figura, sed propter fœtorem*

tuorum peccatorum, quæ Christus in se suscepit & propriâ morte purgavit.

(Atqui si Christus ita suscepit in se peccata nostra, ut ea appellet sua delicta, sicque nostra peccata ipsi efficaciter sunt imputata, utique etiam ipsius justitia nobis imputatur.)

Nonò, Barrad. tom. 4. Conc. Evang. lib. 6. cap. 3. in sept. passionis præcellentia. Paulus Heb. 9. v. 28. dicit de Christo. *Apparebit secundò sine peccato, h. e. in primo adventu apparuit Christus nostris onustus peccatis, ut illa expiaret suo sanguine, in secundo autem adventu apparebit sine ullo peccato, h. e. nullo onustus peccato. In primo adventu cum sceleratis reputatus, peccatorq; existimatus est: at in secundo sine peccato apparebit.*

Et postea. *Fecit Deus Christum peccatum, id est, fecit illum sacrificium pro peccato, vel fecit illum peccatorem, hoc est, fecit illum peccatorem non peccatis propriis, sed alienis peccatis conceptis. Fecit illum quodammodo peccatorem alienis peccatis onustum vel fecit illum peccatum, hoc est, sic eum cruciatibus, doloribusq; exposuit, ac si ipsummet peccatum esset.*

Ibid. cap. 9. circa fin. *Anima Christi erat obsessa & circumdata mœrore, quia obsessus erat Christus ab omnibus omnium hominum peccatis, quæ ante oculos habebat. Hi milites crudeles circumdabant animam, manoq; dolore ac mœrore sauciabant. Ut Lunam terra umbra obscurat, sic Christi animam peccatorum nostrorum obscurissimæ umbræ, crassissimeque nubes tristitiâ obscurarunt.*

Ludovicus à Ponte lib. 2. in Cant. Cantic. Exhort. 19. § 3. adducit & approbat dictum Gregorii Nysseni homil. 2. in Cant. in quo Ecclesiam sic loquentem introducit: *Cùm nigra essem peccatis & per opera affinis essem & conjuncta tenebris, me pulchram fecit per dilectionem, suâ pulchritudine commutatâ cum mea turpitudine. In se enim translatis sordibus peccatorum meorum suam mihi impertiit puritatem, efficiens participem suæ pulchritudinis, qui ex deformi primus fecit amabilem.*

(Ex illis iterum sic concludimus: Quo modo Christus pro nobis factus peccatum, eo modo reddimur in ipso justitia, docente Apostolo 2. Cor. 5. v. 21. Sed Christus factus est pro nobis peccatum per imputationem. Ergò & nos in ipso reddimur justitia, sive perfectè justi, per imputationem.

Augustinus, vel quicunque alius autor Enchiridii cap. 41. *Ipse ergò peccatum, ut nos justitia; nec nostra, sed Dei sumus: nec in nobis, sed in ipso, sicut ipse peccatum non suum, sed nostrum, nec in se, sed in nobis constitutum, similitudine carnis peccati, in qua crucifixus est, demonstravit.*)

Decimò, Costerus in Enchirid. p. 292. fatetur, *Christi satisfactionem nobis imputari. Valet enim*, inquit, *solutio amici pro amico, & maximè talis ac tantæ dignitatis.*

(Atqui si satisfactio Christi nobis imputatur, utique etiam Christi justitia nobis imputatur. Nam Christus non solùm pœnarum perpessione pro nobis satisfecit, sed etiam obœdientiâ suâ activâ legem perfectè pro nobis implevit.)

Unde-

Undecimò. Cornelius à Lapide in cap. 3. Genes. p. 54. *Adam vestitus typus fuit Christi, qui licet purus esset & sanctus, indui tamen voluit pellibus, hoc est, vestiri nostris peccatis.*

(Sicut Christus indutus fuit nostris peccatis, sic suâ vicissim nos induit justitiâ. Sicut pro nobis factus est peccatum, ita nos reddimur justitia in ipso.)

Duodecimò, Leonh. Marius in Comm. Ex. 12. p. 368. *Christus non solùm est agnus, sed etiam hœdus, quia licèt non fuerit in eo inventum peccatum proprium, fuerunt tamen in ipso omnia peccata nostra ad hoc ab ipso assumta, ut pro eis in corpore suo satisfaceret.*

(Si Christus ideò figuratur per *hœdum*, quia in ipso fuerunt omnia peccata nostra, utique etiam nostra peccata fuêre Christo imputata & Christi justitia nobis imputatur.)

Decimò tertiò. Ludovicus à Ponte in Cant. cap. 3. tom. 2. p. 140. Zach. 3. v. 1. *Satan stat à dextris Josuæ Sacerdotis magni, hoc est, Christi, quia vera hominum peccata, quæ Christus Dominus super se ferebat, coram Deo accusabat, eorum redemtionem impedire gestiens.*

Et postea. *Jesus indutus dicitur vestimentis sordidis, quoniam peccata nostra suscepit, ut Origenes homil. 14. in Luc. Ambrosius serm. 5. in Psalm. 118. & Hieronymus in c. 3. Zachar. indicant.*

Michaël Ghislerius in Comm. Cant. 4. v. 11. Exposit. 3. pag. 607. *At id, quod suavè piæ animæ orationem reddit & illustriorem & Deo jucundiorem, illud est; quòd ipsimet animæ hanc offerendi preces & se ipsam & orationes pariter suas, induit Dominum J. C. exhibens se humilem & interius & exterius Christo Jesu in justitia & sanctitate; nec non & ipsas, quas fundit, preces, Patri simul ac Sponso offerens, veluti indumento opertas, gloriosissimis meritis ejusdem Domini nostri J. C. qui super altare crucis seipsum obtulit in holocaustum maximè omnium acceptabile, ad instar Jacobi, qui hœdinis pellibus manus collumq; operuit, sicq; ea cooperta palpanda obtulit Isaac patri.*

Ibid. Exposit. 4. p. 614. *Apud Theodoretum vestimenta animæ haud alia sunt, quàm Christus. Quia enim, inquit, Sponsa Christum induta est, qui Deus est & homo, ideò benè, inquit, dici ei: Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris, divinitatem enim indutas thus.*

(Sicut Christus peccatis nostris indui voluit, ita vicissim suâ justitiâ coram Dei judicio nos induit.)

Decimò quartò, Pontificii communiter statuunt, *Monachorum merita aliis communicari posse.*

Patet hoc tùm ex praxi, quia peculiaria de hac meritorum communicatione eriguntur pacta & conficiuntur diplomata, tùm ex scriptis recentiorum.

Adrianus Florentius 4. sent. dist. 20. concl. 4. *Quamvis Indulgentia solùm prosint his, qui sunt in statu gratiæ, nihilominùs existens in peccato mortali potest pro alio mereri, quando forma Indulgentiarum permittit.*

conclus. 5. *Nemo potest gratiam remissionis in alium transferre, quamvis possit pro alio eam promereri.*

Stanislaus Hosius lib. de expresso Dei

Dei verbo tom. 2. p. 21. *Mercaturam quandam docere nos Paulus videtur. Abundatis, inquit, vos pecuniâ & estis inopes justitiæ; contrà illi abundant justitiâ & sunt inopes à pecunia. Fiat quædam commutatio. Date vos piis egentibus pecuniam, quæ vobis affluit, & illis deficit, sic futurum est, ut illi vicissim justitiam suam, quâ abundant, & quâ vos estis destituti, vobis communicent.*

Bellarminus lib. 1. de Indulgent. cap. 14. §. Vera igitur. *Suffragia viventium per modum meriti de congruo aliis applicari posse* disputat.

Idem lib. de Monach. cap. 6. §. Dicimus &c. *Religiosos posse alios participes facere suorum operum.*

Ibid. §. B. Bernhardus &c. disputat, *laborem Monasticum esse genus quoddam Martyrii.* Jam verò *merita Martyrum communicari possunt pœnitentibus,* docente eodem lib. 1. de Indulg. cap. 3. §. Illud quoque.

Gregor. de Valent. lib. de Indulg. cap. 5. *Prælati Religiosorum possunt aliis accommodare bona opera & satisfactiones suorum subditorum, ut cùm faciunt participes omnium bonorum operum eos, qui de ordine suo sunt benè meriti.*

Gretserus lib. 3. de discipl. cap. 1. disputat, *flagellationem esse opus meritorium & satisfactorium, cujus fructus aliis non tantùm de congruo, sed etiam de condigno applicari possit.*

Idem lib. 2. cap. 11. *Licitè aliquem constitui, qui pro alio disciplinam faciat, eundemq; precibus, imò & munusculo inductum alteri suam satisfactionem applicare posse.*

(Atqui si Monachorum merita possunt aliis interventu pecuniæ applicari, cur non possent Christi merita per fidem nobis applicari? Num vis major erit pecuniæ in applicandis meritis Monachalibus, quàm fidei in Christi merito applicando?)

Decimò quintò, Vasquez in 1. 2. tom. 2. Disp. 222. cap. 2. *Hoc ipsum genus imputationis & applicationis meritorum Christi* (quâ peccata dicuntur tegi per imputationem & propter Christum nos justos reputari) *fateri debent, quotquot ex Catholicis asserunt, justitiam nobis inhærentem nos reddere gratos Deo, non autem suâ Naturâ, sed ex Dei favore & acceptatione, nempe quia Deus vult nos diligere habentes talem formam, quos posset non diligere. Hanc autem applicationem & imputationem ipsos fateri necesse est ad hoc, ut nos justi reddamur. Similiter & illi, qui censent, qualitatem nobis inhærentem esse quidem veram justitiam & sanctitatem, tamen suapte Naturâ non purgare nos à peccatis, nisi accedente novâ voluntate & favore Dei condonantis peccatum, velint nolunt coguntur concedere novam imputationem meritorum Christi.*

(Judice ergò Vasquezio, positâ imperfectione justitiæ inhærentis, necessariò sequitur imputatio meritorum Christi ad justitiam. Atqui imperfectionem illam justitiæ inhærentis fatentur nobiscum multi ex Pontificiis, ut suo loco demonstrabitur.)

Idem Vasquez Disp. 204. cap. 1. & 2. probat, *non paucos Scholasticorum conspirasse in hunc sententiam, nihil nobis inesse sive habitum, sive operationem, quod suapte Naturâ possit justificare animam & à peccatis eam purgare, sed ad hoc necessariò indigeat favore Dei acceptantis illud, & condonantis*

nantis aut remittentis nobis peccatum, quo quidem favore accedente justitia intrinseca & inhærenti nobis nostra justificatio impleatur.

Nominat autem pro hac sententia Richardum, Scotum, Gabrielem, Occamum & Medinam. Deinde contendit, *in eadem sententia esse debere Theologos omnes, qui docent, gratiam expelli à peccato vel contrà expelli peccatum à gratia solum demeritoriè, non autem physicè ex Natura rei, quales fuerunt Bonaventura, Richardus, Scotus, Durandus, Paludanus, Conradus & Gabriel. Tertiò alios Doctores, qui de nostra justitia loquuntur tanquam de moneta, comparantes metallo, ex quo illa conflatur, justitiam inhærentem, rationem autem gratiæ aut justitiæ, per quam Deo placemus, comparantes valori, quem Rex lege & voluntate sua monetæ imponit, quam fuisse sententiam Occami, Gregorii, Gabrielis & Petri Alliacensis fatetur. Imò ex Schola Thomæ eidem consensisse Victoriam & Canum, aliosq; recentiores Thomistas.*

Colligit autem, ex sententia Nominalium, sicut ex sententia hæreticorum, sequi, *totam justificationem nostram in favorem, ut in formalem causam, revocari.*

(Habent ergò Adversarii inter suos, quorum principia eos necessariò deducunt ad idem nobiscum sentiendum, etsi aliter loquantur.)

Pergit Vasquez d.l.cap.2. *Non possum non mirari antiquos Scholasticos, quos hactenus memoravi, quòd de justitia nobis inhærente ita abjectè senserint, ut veram ei adscribere formidaverint rationem justitiæ & sanctitatis inhærentis, quæ suapte Naturâ Deo necessariò placeat. Recentiores v. Theologos multò magis miratus sum, quòd post præclaram Concilii Tridentini definitionem tàm exilem justitiam inhærentem justis concesserint, ut ex se non habeat virtutem tergendi maculas peccatorũ, nec eas purgare valeat, nisi favore & condonatione Dei relaxentur.*

(Mirum verò potiùs, Jesuitam antiquos illos Scholasticos & recentiores, quos carpit, Theologos tot Ecclesiæ Romanæ Proceres criminari, quòd in articulo tàm necessario cum hæreticis impegerint.)

Quinimò Vasquez ipse etsi à nobis & suis dissentiat in dignitate & perfectione inhærentis justitiæ, contendit tamen in 1.2.tom.2. Disp.222. cap.1. adversus Andream Vegam, *æquè dici posse imputari nobis merita Christi, quàm applicari; & falsum esse, quod Vega dicit, Patres non usos esse voce imputandi.* Tandem subjicit, *Concedimus, imputari quidem nobis ad aliquem effectum non solùm ea, quæ nobis insunt, ut peccatum, fidem & justitiam: sed etiam aliqua nobis extrinseca, ut merita & obœdientiam Christi, quia non modò ea, quæ nobis insunt, sed etiam aliena, intuitu quorum nobis aliquid donatur, computari dicuntur inter nostra ad aliquem effectum, ac si revera nostra essent.*

3. Quòd agnoscunt, justificationem nostram in remissione, h.e. non imputatione ac tectione peccatorum nostrorum coram Dei judicio consistere.

(Si n. in peccatorum tectione ac nonimputatione nostra coram Deo justificatio consistit, utiq; non potest ea statui in justitia inhærente & infusa modis omnibus pura & perfecta.)

Glossa ordin. in cap. 8. Rom. *Justificavit, scil. remissione peccatorum.*

Bernhardus in vigil. nativ. Domini

serm. 2. *Itaq; Juda & Jerusalem nolite timere, si perfectionem, quam desideratis, nondum potestis adipisci, sed, quod minus habet imperfectio conversationis, suppleat humilitas confessionis, & imperfectum vestrum viderunt oculi Dei. Propterea enim mandavit sua mandata custodiri nimis, ut videntes imperfectionem nostram deficere, & non posse implere, quod debet, fugiamus ad misericordiam & dicamus: quoniam melior est misericordia tua super vitas, & qui non possumus in vestitu innocentiæ seu justitiæ, appareamus vestiti confessione.*

Idem serm. 22. in Cant. *Christus factus est nobis sapientia, in prædicatione; justitia, in absolutione peccatorum.*

Ibid. *Ignorantias meas non memineris, & justus sum.*

serm. 23. in Cant. *O solus verè beatus, cui non imputavit Dominus peccatum! Nam quis non habuerit peccatum? nemo; omnes enim peccaverunt & omnes egent gloriâ Dei. Quis accusabit tamen electos Dei? sufficit mihi ad omnem justitiam solum habere propitium, cui soli peccavi.*

Et postea. *Non peccare, Dei justitia est; hominis justitia, Dei indulgentia est.*

Id. Epist. 19. *Ubi reconciliatio, ibi remissio peccatorum; & quid ipsa, nisi justificatio?*

Thomas 1. 2. q 113. art. 7. *Justificatio impii non est successiva, sed momentanea.*

(Subsumimus ex Anshelmo in Com. 2. Cor. 4. *Renovatio interioris hominis inchoatur à fide, bonisq; moribus augetur & roboratur de die in diem. Non enim momento uno fit ipsius conversationis renovatio, sicut uno momento in Baptismo fit peccatorum remissio.*

Thomas in eundem locum. *Quia sancti quotidie proficiunt in puritate conscientiæ & in cognitione divinorum, ideò dicit, de die in diem.* Ex quo inferimus, sanctitatē illam inhærentem utpote inchoatā, non perfectam, non posse nos coram Deo justificare, sed nostram coram Dei judicio justificationem consistere in peccatorum remissione.)

De Mechtildi (circa ann. 1410.) in Prophetia ipsius cum aliis Propheticis jam olim rythmicè scriptis edita inter cætera sic legitur: *Tunc cognovit, quòd omnia bona opera, quæ neglexerat, sanctissimâ Christi conversatione & operibus ejus perfectissimis essent impleta, omnisq; ejus imperfectio Filii Dei perfectione altissimâ perfecta. Cùm enim Deus oculo misericordiæ animam respicit & se ad miserandum illi inclinat, cuncta ejus crimina perpetuæ oblivioni traduntur. Itaq; cùm à Deo tàm eximium percepisset donum, scil. omnium peccatorum remissionem & omniū meritorum suppletionem, exinde securitate acceptâ & audaciâ reclinavit se in sinum dilectoris sui Jesu.*

Albertus Piggius Cardinalis de Justif. *Nam quòd non in operib. nostris, non in justitia nostra, sed in una ignoscente iniquitates nostras misericordia, benevolentiæ erga nos divina & salutis à Deo assignandæ nobis spes sit, Davidis testimonio Apostolus ad Romanos comprobans, non aliâ justitiâ niti nos posse, nisi quam imputari nobis, absq; nostris operibus, affirmat. Beati, inquit, quorum remissæ sunt iniquitates & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. Non dicit, beati, qui ex operibus suis justi coram Deo sunt, beatus vir, qui non commisit, nec fecit injustitiam, sed beati, quorum à Deo misericorditer remissæ sunt iniquitates, quorum ipse suâ justitiâ tegit & abscondit peccata. Beatus vir, cui Dominus jam peccatum, quo vix carere quis potest, certè nunquam caret, non imputat. Hanc*

ille praecursoris pater cognitionem salutis praedicat, non in nostra ipsorum justitia, quae nulla est, sed potiùs in nostra injustitiae aut peccatorum nostrorum remissione positam, quam ipsam etiam Paulus in ea, quam apud Antiochenos concionem de salutis summa habuit, sic connectit cum justitia, ut idem prorsus esse ostendat. Notum, inquit, vobis sit, viri fratres, quòd per hunc vobis remissio peccatorum annuncietur ab omnibus, à quibus non potuistis in lege Mosis justificari. Hoc ergò nobis justificari est, quòd peccata nobis misericorditer à DEO remitti in Christo. Quoniam quidem, inquit, Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non imputans hominibus sua delicta, & deposuit apud nos verbum reconciliationis.

Hieronymus Oleaster in Esa. 53. v. 11. *Justificandi modus erit portando iniquitates seu poenam iniquitatum eorum.*

Dominicus à Soto in cap. 4. Rom. *Acceptum ferre, (quod ad praesentem attinet expositionem,) remissionem significat debitorum. Cùm enim creditor debitum remittit debitori, dicitur illi acceptum ferre, unde verbum juris dimanavit, acceptilatio, ubi scilicet debitor, qui non est solvendo, interrogat suum creditorem, utrum acceptum habeat, quicquid illi debebat, hoc est, pro accepto & soluto deputet, tunc enim si creditor respondeat, habeo quidem, acceptumque tibi fero, remissio illa & condonatio dicitur acceptilatio, quae è regione opponitur justae solutioni. Pulcherrimâ ergò hîc accommodatissimâque oratione explicat Paulus tùm id, quod dixerat, reputatur fides ad justitiam, tùm clarissimè rationem nostrae justificationis. Cùm enim nos solvendo non simus DEO, acceptum fert ipse nobis nostrum debitum, hoc est, pro accepto ducit, si modò fidem illi pollicenti adhibeamus. Quocirca magis perspicua esset, fateor, versio, cui Deus acceptum fert justitiam sine operibus, hoc est, sine debiti solutione.*

Georg. Cassander in Consult. art. 6. p. 924. adducit & commendat dictum Hieronymi lib. 1. contra Pelag. *Tunc justi sumus, quando nos peccatores fatemur, & justitia nostra non in proprio merito, sed in Dei consistit misericordia.*

Itemque illud Augustini lib. 19 de Civ. Dei cap 27. *justitiam nostram potiùs remissione peccatorum constare, quàm perfectione virtutum.*

Ludovicus Vives in Comment. loci ex Augustino modò adducti (qui integer sic habet: *Ipsa nostra justitia quamvis vera sit propter veri boni finem, ad quem refertur, tanta tamen est in hac vita, ut potiùs peccatorum remissione constet, quàm perfectione virtutum*) monet: *Particulam potiùs non notare comparationem, sed diversarum specierum oppositionem.*

Et addit, *Magnâ ex parte boni sumus, non quòd benè vivimus, sed quòd commissorum scelerum nobis fit à DEO gratia.*

Johannes Ferus lib. 1. in Matth. cap. 5. p. 78. *Duplex est justitia, coram mundo scilicet & coram Deo. Non enim omnis coram mundo justus, itidem coram Deo justus est. Justus coram mundo est, qui nihil agit, quòd lege in eo puniri possit, non adulteratur, pacificè vivit, obedit superiori &c. De hac justitia scripserunt Philosophi. Bona quidem est, laudabilis, imò & necessaria ad salutem, sed non sufficit ad salutem, alioquin & gentiles salvi essent. Est igitur alia justi-*

justitia coram Deo, scilicet quâ homo Deo gratus (acceptus) *est, non trahitur ad pœnam, tecta sunt peccata ejus, diligit eum Deus. Quomodo autem pervenies ad hoc, ut gratus Deo sis & diligaris ab eo per Christum? &c. Qui credit in Filium Dei, non judicatur. Unde & Paulus Christum nominat justitiam nostram, hoc est, per quem coram Deo justi efficimur &c.*

Bellarminus lib. 1. de pœnit. cap. 10. §. promissionem &c. *Quid est remissio peccatorum, nisi justificatio?*

lib. 2. de justif. cap. 13. §. 3. *Jam sæpe diximus, justificationem esse remissionem peccatorum & remissionem peccatorum esse justificationem.*

lib. 4. de Justif. cap. ult. resp. ad 6. disputat, *nevos illos, qui renatis in hac vita adhuc adhærent, ita comparatos esse, ut per se & suâ Naturâ, si non misericorditer remittantur, impediant ab ingressu regni illius, in quod nihil coinquinatum intrare potest.*

(Ergò justificatio nostra non consistit in infusione habitualis justitiæ, utpote imperfectæ, sed in gratuita peccatorum adhærentium condonatione.)

Benedictus Justinianus Jes. in cap. 4. Epist. ad Rom. f. 144. *Verbum imputare est ab humana consuetudine ductum. Dicitur enim creditor acceptam referre pecuniam debitori, cùm eam fatetur habere pro soluta, quæ actio à Jurisperitis acceptilatio dicitur, quæ est imaginaria solutio, quæ fit sine rei interventu, quæq; solutioni comparatur. Quæ ratio locutionis justificationi gratuitæ mirificè congruit. Nam quemadmodum, si creditor pecuniam acceptam referat debitori, hic obligatione solvitur: ita is, cui Deus acceptam refert justitiam, liber est à reatu supplicii sempiterni, nam ipse peccator ex se solvendo non est, nulloque modo potest pro culpa satisfacere. Deus autem Christi merita spectans divina sua gratiæ beneficio pœnitentiam in animo excitat fidelium & ita liberaliter peccata condonat.*

Salmero Disp. 7. ad Galat. *Imputare sive verbum Græcum λογίζεσθαι nihil aliud est, quàm gratis aut ob aliquam insitam causam id, in quo res vel persona deficit, perinde habere atque æstimare, sive ad mercedem, sive ad vindictam, ac si aliud, quod reverâ non adfuit, verè adfuisset, servatâ aliquâ proportionis lege, ut id nunquam alicui vel adscribatur, vel imputetur, vel ad præmium consequendum, vel ad pœnam subeundam, quod adesse nec debuit, nec potuit. Quam verbi significationem expressit Pauli interpres aliâ voce simili, etsi Græca semper sit eadem. Ait enim ad Romanos. Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus. Est enim acceptum ferre apud Jurisconsultos id habere pro persoluto, quod reverâ non est persolutum.*

(At si id quod imputatur, reverâ abfuit, quomodo potuit dici inhærere? Quia proinde Apostolus dicit *justitiam credenti imputari,* non potest ea ipsi inhærere, hoc est, non potest illa justitia imputata accipi de inhærente. Notandum tamen, quòd hæc descriptio sit insufficiens, quia non tantùm ea dicuntur imputari, quæ non adfuerunt, sed etiam quæ reverâ adfuerunt, ideò rectiùs dicitur, imputari duobus modis in Scripturis usurpari, vel, ut significet id, quod in quoque est verè, ejusdem esse agnoscere: vel ei tribuere, quod tamen non est ejus nec ei inest.)

Idem

Idem in cap. 4. Epist. ad Rom. de phrasi, *acceptum ferre*, quâ vulgatus Interpres pro imputatione utitur. *Acceptum ferre est debitum remittere & habere pro soluto, quod solutum non est. Hinc vox est Jurisperitorum, acceptilatio, quæ interrogatione & responsione fit, ut debitor, qui non est solvendo, dicat creditori, id omne quod tibi debebam, habesne acceptum? quo respondente, Habeo, acceptumq; fero, tunc debitor à debito absolvitur, & habetur pro solutore, etiamsi nulla interveniat solutio & ita acceptilatio opponitur justæ solutioni.*

(Ex eo sic colligimus: Acceptilatio est solutionis imputatio. Justificatio fit per acceptilationem. Ergò per solutionis imputationem ac per consequens, justificatio fit per debiti nonimputationem sive remissionem ac per justitiæ imputationem.)

4. Quòd quidam agnoscunt, verbum justificandi esse forense (ac proinde justificationem nostram coram Deo non consistere in infusione justitiæ habitualis, sed in absolutione à peccatis & eorum pœnis.)

Lomb. lib. 3. sent. dist. 19. lit. A. *A Diabolo & à morte per Christi mortem liberati sumus, quia, ut ait Apostolus, in sanguine ipsius justificati sumus, & in eo, quòd sumus justificati, hoc est, à peccatis solati, à Diabolo sumus liberati, qui nos vinculis peccatorum tenebat.*

Pineda in cap. 4. Jobi. *Justificare, significans justum declarare, est verbum forense. Rom. 8. Deus est, qui justificat impium, quis est qui condemnet?*

Vega lib. 5. de Justif. cap. 3. *Aliquando justificari idem est, quod pronunciari justum, ut Rom. 6. ubi dicit, eum, qui mortuus est peccatis, per Baptismum justificatum esse à peccatis, quod est, absolutum esse,* (vocabulo forensi.)

Censura Colon. p. 146. *Negandum non est, sæpius in Scripturis justificationem idem valere, quod justum pronunciare, tàm in veteri, quàm in nova lege Psal. 50. Prov. 17. Matth. 22.*

Toletus in cap. 8. Rom. *hanc significationem* in Scripturis dicit esse *frequentissimam. Justificandi*, inquit, *verbum in hoc loco in ea significatione accipitur, quæ est opposita antithete, nempe condemnationi, ut idem sit hoc loco justificare ac justum pronunciare, sicut Judex suâ sententia innocentem absolvit & pronunciat, quâ significatione accipitur etiam in multis Scripturæ locis.*

Adamus Sasbout. in eund. locum... *Deus est, qui justificat, id est, qui à peccatis & ab intentata accusatione absolvit.*

Tiletanus in Confutat. Confess. Antverpiensis in cap. de justif. fatetur, *verbum justificandi plerunq; significare absolvere, non autem infusis novis qualitatibus reipsâ justum facere.*

(Addit quidem, *ex cap. 5. Rom. manifestum fieri, quòd apud Paulum significet reipsâ justum facere.* Sed, hanc hypothesin esse falsam, suo loco docetur.)

Alphonsus Salmeron tom. 3. p. 342. agnoscit, præter *primam & secundam* (quam alii Pontificii statuunt) *significationem esse adhuc tertiam, cùm quis sententiâ judicis absolvitur & pronunciatur justus.*

(Addit quidem, *quòd non nisi post hanc vitam justis hoc obtingat.* At cùm in hac vita detur peccatorum remissio, utique etiam datur illa justificatio sive absolutio.)

Idem Disp. 9 generali in omnes Epist. Pauli. §. Præterea. *Justificare, ut est vox forensis, damnationi opponitur, & idem est ac pronunciare justum, quo modo usurpatur Rom. 2. factores legis justificabuntur.*

Pererius Disp. 7. in cap. 2. Rom. p. 163. *Verbum justificare sæpenumero usurpatur pro eo, quod est habere, vel æstimare, vel declarare sive pronunciare aliquem esse justum. Cùm enim judex quempiam accusatum alicujus criminis benè cognitâ causâ pronunciat innocentem & absolvit, dicitur (more loquendi Scripturæ) justificare eum, id est, declarare eum justum esse atq; innocentẽ &c. Ad hunc ipsum intellectum dixit Job: Verè scio, quòd ita sit & quòd non justificetur homo compositus Deo &c. Et paulò pòst: Si justificare me voluero, os meum condemnabit me. Cujus simile est illud Eccl. 5. Non te justifices ante Deum. Ad eandem quoq; significationem ejus verbi pertinent illa. Ex verbis tuis justificaberis & ex verbis tuis condemnaberis. Et publicani justificarunt Deum &c. Et item illud Pauli: Quis accusabit adversus electos Dei? Deus est qui justificat, quis est, qui condemnet?*

Johannes à Gorcum Epitomator Guilielmi Estii & Concilii à Lapide in cap. 8. Rom. *Deus est qui justificat, id est, à peccatis & ab intentata adversarii actione electos suos absolvit, justosq; pronunciat.*

Dominicus Soto ad eund. loc. *Allusio est ad tribunal supremi judicii. Cùm enim prætor reum justificat, puta justum pronunciat, non omnis misero abstergitur metus, ne Rex, si ad ipsum appelletur, eum condemnet: quem verò Rex absolverit, ei sanè nullus fit amplius reliquus metus.*

Bellarm. lib. 1. de Sacramentis cap. 9. §. Solùm &c. *Habet analogiam exterior absolutio, quæ ore pronunciatur* (in Sacramento pœnitentiæ) *cum interna justificatione, quæ à Deo efficitur.*

(Atqui minister absolvens non infundit justitiæ habitum, sed forensi significatione justificat, hoc est, absolutum pronunciat pœnitentem. Ergò ut sibi constet analogia, etiam interior justificatio, quæ à Deo efficitur, in absolutione à peccatis, non in justitiæ infusione consistit.)

Idem lib. 2. de Justif. cap. 3. §. ad secundum &c. scribit, *posse aliquem fieri justum, tùm intrinsecè per adeptionem justitiæ, tùm extrinsecè per declarationem.*

Idem lib. 1. de justificat. cap. 1. §. Quartò &c. *Nomen justificationis revera sæpè sumitur pro declaratione.*

(Addit quidem, quòd in Epist. ad Roman. *non sit ejus usus forensis, ut Protestantes volunt, quod est justum declarare, sed quòd significet justum facere.* At confessiones aliorum Pontificiorum modò adductæ contrarium testantur.)

Maldonatus in cap. 18. Luc. v. 14. concedit, *justificare esse idem quod justum declarare; & publicanum justum declaratum esse.*

§. Dissensiones Pontificiorum.

Sive *theorian* sive *praxin* apud Pontificios respicias, maxima de causa formali ac meritoria justificationis animadvertitur inter ipsos dissensio.

Quòd ad praxin attinet, quidam sese vocant *Religiosos*, reliquos verò *seculares*. Inter Religiosos totidem diversæ sunt de Justificationis causâ opiniones, quot extant Monachorum ordines. Quilibet enim in sui ordinis operibus ac Ceremo-

remoniis suam quærit justitiam, quâ de re sic disserit

Erasmus in Moria: *Magna Monachorum pars in tantum suis nititur Ceremoniis & hominum traditiunculis, ut putet, unum cœlum parùm dignum esse tantis meritis premium. Alius ostentabit aqualiculum omni piscium genere distentum. Alius Psalmorum centum effundet modios. Alius jejuniorum myriadas annumerabit, & toties uno prandio pene disruptam imputabit alvum. Alius tantum Ceremoniarum acervum proferet, quantus vix septem onerariis navibus vehi possit. Alius gloriabitur sexaginta annos nunquam attactam pecuniam, nisi digitis duplice chirothecâ munitis. Alius cucullam ingeret adeò sordidam & crassam, ut nullus nauta suo dignetur corpore. Commemorabit alius, se plusquam undecim lustris spongiæ vitam egisse, semper eidem affixum loco. Alius raucam assiduo cantu vocem adducet, alius lethargum solitudine contractum, alius linguam jugi silentio torpentem. At Christus, undenam hoc, inquiet, novum genus Judæorum? unicam ego legem verè meam agnosco, de qua sola nihil audio, & olim palam nulloq; parabolarum involucro utens paternam hereditatem pollicitus sum non cucullis, preculis aut inediis, sed fidei & caritatis officiis. Nec eos agnosco, qui sua facta nimis agnoscunt. Isti qui me quoq; sanctiores videri volunt, Abraxasiorum cœlos, si libet, occupent, aut ab his sibi novum extrui cœlum jubeant, quorum traditiunculas meis preceptis anteposuerunt.*

Secularium aliqui pro justitia sua habent *Missas*, alii *literas Indulgentiarum*, alii *passiones Martyrum*, alii *opera supererogationis Monachorum & Monialium*, alii *battologias precum*, alii *jejunia*, alii *peregrinationes*.

Multi *hypocriticam & Pharisaicam* tantùm sectantur *justitiam* in externis operibus consistentem, quâ de re sic disserit Johannes Ferus in comment. cap. 5. Matth. lib. 1. p. 79. *Si vitam nostram attendamus, ferè nostra justitia nihil aliud, quàm Pharisaica est. Atq; utinam tantam diligentiam adhiberemus, ut coram Deo justi essemus, quantam adhibemus in externa justitia! vix enim est, qui veram justitiam amplectatur, præpostere ordine omnia fiunt. An non præpostera res est, vestem humilem præferre, & animum superbum habere; veste profiteri se à mundo exivisse, cùm totus mundanus sis? &c. Justos se arbitrantur Laici, si externi operis quippiam faciant, interim mentiuntur, decipiunt, odio torquentur &c. Quid prodest idolum non adorare corpore, si animo idola habeas? non occidere, cùm virulentâ linguâ occidas? non furari, cùm famam fratris auferas? Et sic vides, quòd ferè nihil aliud sumus, quàm Pharisæi.*

Justitiam *actualem* in caritate communiter collocant. Atqui apud plurimos de caritate multa gloriatio, ipsius verò operis exigua demonstratio, inde quidam Pontificios in scripto suo sic alloquitur: *Vos enim caritate vestrâ justi estis? quanam? an erga Deum? Atqui eum quotidiè cultu idolorum vestrorum offenditis, irritatis, præ caritate scilicet. An erga Christum? Atqui hunc quotidie in Missa vestra verè & realiter sacrificatis, mortificatis, destruitis. O eximiam caritatem! An in Angelos & Sanctos? Atqui hos quotidie vestro cultu & adoratione DEO & Christo, quantum in vobis est, redditis invi-*

invisos, quasi prævaricatores, adorationis religiosæ appetentes, læsæ majestatis reos. An in homines mortuos? Atqui horum alios detruditis ad inferos, alios in purgatorium ignem, unde absq; sufficiente λύτρῳ, quo focus luculentus vobis instruatur, neminem dimittitis. An in vivos Clericos? Atqui de vobis jam dudum illud frequentatum sæpiùs audivistis haud dubiè. Conveniunt sine notitia, vivunt sine amicitia, moriuntur sine tristitia. An Laicos, Catholicos scilicet vestros? Atqui hos præ amore excluditis ex spiritualium numero, ex choro vestro, ex cœlo deniq;, nisi ad nutum & votum vestrum vel confitentes vobis manus impleverint, vel morituri propter legata vestra heredes suos fraudaverint. An deniq; nos miseros hæreticos? Atqui præ amore quotidiè nos Diabolo traditis, ferro & gladio tollendos vociferamini. Hæc igitur est caritas justificatio vestra, hypocritæ.

Dissensiones de *causa formali & meritoria* justificationis, quæ in scriptis Adversariorum occurrunt, numero vix comprehendi possunt.

Primò, Albertus Piggius & Autores Antididagmatis Coloniensis, referente Bellarmino lib. 2. de Justificat. cap. 1. *duplicem justitiam* statuunt, *quâ formaliter coram Deo justificemur*, unam *imperfectam*, quæ *in virtutibus nobis inhærentibus sit sita*; alteram *perfectam, quæ est ipsa Christi justitia nobis imputata.*

Sed hanc justitiæ Christi imputationem alii manifestè repudiant & *putativam justitiam* vocant.

Secundò, quidam ex Pontificiis, referente Bellarmino lib. 2. de Justif. cap. 15. statuunt, *justitiam, quâ coram Deo formaliter sumus justi, esse actualem.*

Quidam verò, quorum major pars, statuunt, *actualem justitiam seu bona opera non formaliter, sed meritoriè nos justificare, habituali autem justitiâ formaliter hominem justificari.*

Tertiò, *dispositiones ad justificationem* pleriq; Pontificii, Scholasticorum opinionem secuti, vocant *merita de congruo.*

Sed Dominicus à Soto præfractè negat, *illas esse merita ex congruo*, cujus rationes solvere conatur Bellarminus lib. 1. de Justif. cap. 21.

Quartò, Ad dispositiones illas quidam *speciale Dei auxilium* statuunt esse necessarium, quidam v. negant.

Joh. Fischerus Episcopus Roffensis in libr. adv. Lutherum. *Scholastici hac in re* (de præparatione ad gratiam) *mutuò sibi pugnant. Patres enim asserunt, neminem posse quicquam boni velli sine speciali Dei auxilio, nec sufficere generalē illum influxum. Nonnulli contrà Scholastici sic contendunt, hunc sufficere, ut quis absq; illo auxilio benè moraliter agere & bonum facere possit, non solùm ex genere, verùm etiam quod debitis undiq; circumstantiis ornatum sit.*

(Notat autem Roffensis Scotum, Occamum, Bielem & alios.)

Plures hujusmodi de dispositionib. ad justificationem dissensiones recensuimus superiùs c. 3. thesi. 1. §. 4. membr. 4. 5. 6. & 7.

Quintò, Latomus in scriptis suis contra nostram confessionem editis, statuit, *homines primùm per legem Naturæ justificatos & salvatos esse, postea per legem Mosis in monte Sinai promulgatam, deniq; per legem Christi, nec Abrahamum aliam de Christo doctrinam habuisse, quàm Socrates, Plato vel quisquam Ethnicus habuit.*

In

in eandem opinionem propendent. Erasmus, Andradius, Ludov. Vives &c.

Sed reliqui eam, uti par est, repudiant.

Sextò, Nicolaus Sanderus lib. 2. de Justific. cap. 2. p. 170. sic disserit: *Causa formalis nostrae justificationis est justitia. Hujus initium & inchoatio prima est fides.*

pag. 171. *Sed non tota formalis justitia in fide sola consistit, vel per solam fidem apprehenditur, sed oportet etiam nos uti caritate in apprehendenda justitia.*

pag. 172. *Justitiam non minùs apprehendit dilectio, quàm fides, imò longè magis.*

Johannes Hoffmeisterus eodem ferè modo scribit in artic. 4. Confess. August. *Fidem justificare, quâ, tanquam instrumento, remissio peccatorum & renovatio interioris hominis & vita accipiuntur & retinentur.*

At Bellarmini hypothesibus hoc minimè congruit. Sic enim scribit lib. 1. de Justificatione cap. 16. circa med. *Fides non dicitur propriè apprehendere. Apprehensio enim, cùm referatur ad intellectum, propriè est cognitio rei, prout in specie repraesentatur &c. Eadem ratio est de fiducia, si per fidem fiduciam intelligi velint. Confidere enim non est apprehendere, sed firmiter adhaerere rei apprehensa.*

lib. ejusdem cap. 17. *Non apprehendit fides justitiam Christi, sed ipsa fides in Christum est justitia.*

Et postea. *Justificatur homo ex fide, non quia fides tantùm respicit promissionem, & illam credendo apprehendit, sed quia remissionem impetrat & suo quodam modo meretur.*

(Confer dicta superiùs cap. 1. thesi 1. §. 3. membr. 8. Quaerimus autem ex Sandero, *quid apprehendat fides in actu justificationis?* Certè non inhaerentem justitiam, sed Christi obœdientiam, quae est proprium ejus in actu justificationis objectum. Cur ergò negant justitiae Christi imputationem?

Praeterea, si fides & caritas justificant *apprehendendo justitiam*, certè infusus ejus habitus non erit ipsa formalis justitia. Si fides apprehendendo justificat, ergò non ut inhaerens qualitas.)

Septimò, Tiletanus in Confut. Confess. Antuerp. cap. de Justificat. statuit, *ob justitiam Christi excitari in mente nostra quandam delectationem & dilectionem justitiae, atque hanc esse formaliter justitiam, quâ justificamur.*

(Haec opinio non congruit cum communi illa hypothesi, *quòd per infusionem habitualis justitiae formaliter justificemur.*)

Octavò, Ruardus Tapperus art. 8. de Justificat. pag. 8. *Justitia fidei est multiplex. Est enim justitia fidei habitualis, quae à Deo infunditur per Spiritum inhabitantem, & facit Naturae divinae consortes ac filios Dei; alia est, quae acquiritur ex operum fidei frequentia, & ideò dicitur justitia acquisita, manens in peccatore; est & actualis, quae est rectitudo operum justitiae. Omnis autem justitia est operum, quia ex operibus perficitur & gignitur, ex operibus autem, quae ex Spiritu Dei procedunt, sed retributio fiet secundùm justitiam operum, parvulis autem & adultis, qui tempus operandi non habuerunt, retribuetur juxta merita Christi, juxta proportionem tamen ad ejus imaginem, hoc est, Deiformitatem.*

(Atqui Scriptura unicam tantùm coram Dei judicio consistentem justitiam novit, videlicet justitiam fidei sive justitiam Christi fide apprehensam. *Omnem justitiam esse operum justitiam*, ne ipse quidem

dem Bellarminus concedet, qui inter *habitualem & actualem* justitiam operosè distinguit.)

Nonò, cùm imperfectio & habitualis & actualis justitiæ ex Scripturæ & propriæ piorum experientiæ testimonio satis sit conspicua, ideò varia quærunt effugia ac remedia.

Lombardus, cùm animadverteret, caritatem nostram non posse sustinere formam justitiæ coram Deo, finxit, *caritatem in nobis esse ipsum Spiritum Sanctum*, libro 1. sent. dist. 17. lit. B. & seqq.

Ex hac hypothesi Lombardi procul dubio profluxit argumentum Johannis Cochlæi. *Certum est, Deum nos justificare. Sed Deus est caritas, non fides. Ergò caritas, non fides nos justificat.*

(Bellarminus lib. 1. de grat. & lib. arbitr. cap. 8. Lombardi sententiam sic interpretatur, quòd statuerit, *causam sive principium proximum dilectionis Dei esse in nobis Spiritum Sanctum, immediatè agentem, non autem habitum aliquem creatum.* Fatetur tamen, *hanc Lombardi sententiam ab omnibus Scholasticis, præsertim Thoma in 2.2. q. 23. art. 3. acriter refelli.*

Occamus Lombardi sententiam sic interpretatur, quòd statuerit, *rationem formalem, propter quam actus dilectionis dicatur meritorius, esse gratuitam Dei voluntatem, quæ est Spiritus Sanctus.*)

Gropperus fatetur, *opera caritatis nostræ esse imperfecta, ac proinde in illis non posse constitui causam formalem justitiæ coram Deo, considerandam igitur esse caritatem ut donum Dei & Spiritus Sancti, & hoc modo esse formalem justitiam.*

Sic & Hosius scribit, *opera caritatis esse imperfecta, sed habitum caritatis in credentibus esse perfectum, & illum esse formam justitiæ nostræ.*

(Atqui habitus caritatis spectat ad *renovationem*, quæ in hac vita nunquam est tam perfecta, quin quotidiè crescere debeat 2. Cor. 4. v. 16. Præterea, si opera caritatis sunt imperfecta, quomodo justificatio secunda in illis poterit quæri? Agnoscunt hoc recentiores, ideò disputant, *non solùm habitum caritatis, sed etiam opera caritatis sive actualem justitiam esse perfectam*, in quorum numero est Bellarmin. lib. 2. de Justif. cap. 14.)

Diversimodè autem illud explicant. Quidam dicunt, *justitiam habitualem, quamvis aliquo modo sit imperfecta, propter admixtionem venialium delictorum, tamen non desinere esse veram justitiam, & suo etiam quodam modo perfectam & absolutam.*

(Nimirum in se ac per se, cùm ex ipsorum hypothesi venialia peccata non sint propriè *dicta* peccata, nec *contra legem*, sed *præter legem* fiant.)

Quidam verò disputant, *quod operibus nostris deest, illud suppleri per Christi satisfactionem, ac proinde bona opera justificare, non per se, sed quatenus tincta sunt Christi sanguine.*

(At Christus non est passus *pro bonis nostris operibus*, ut illis meritum & vim justificandi impetraret, sed *pro peccatis nostris*, ut gratuitam illorum remissionem fide obtinendā nobis promereretur. Nec opera nostra sunt tincta sanguine Christi, ut nos justificent, sed ut Deo placeant propter meritum Christi, quod à sanguinis ipsius effusione pendet. Nec justificamur propter opera sanguine Christi tincta, sed propter sanguinem Christi

Christi opera fingentem & nos à peccatis mundantem.)

Decimò, Pistorius de Justific. thes. 65. *Semel verum est, justificationem afferre remissionem omnium peccatorum antegressorum, sicut Paulus ait Rom. 3. v. 21. sed hoc non sufficit, nec oportet propter declarationem unica partis alteram omitti.*

thesi 66. *Quòd autem vocabulum justificationis non tantùm remissionem peccatorum significet, sed etiam renovationem mentis & vivificationem interioris totius hominis, aliquot dictis Scriptura ostendemus.*

thesi 88. *Ha dua operationes, scilicet remissio peccatorum & infusio gratia, qua ut privatio & forma, sive corruptio & gratia opponuntur, producunt unum effectum, qui in Scriptura dicitur justificatio, quâ homo non tantùm remissionem peccatorum, sed etiam virtutem impetret peccatis resistendi, & quâ formaliter in ipso justus fit.*

(Sed quod Bellarminus Piggio opponit lib. 2. de Justificat. cap. 2. *formalem causam justificationis esse unicam secundùm decretum Concilii Tridentini, ergò non posse esse duplicem*, idem etiam Pistorio opponimus. Præterea remissio peccatorum non est privatio seu corruptio, ut vult Pistorius, sed ipsum peccatum privatio est justitiæ, unde peccati remissio non privatio, sed privationis ablatio est, neque est corruptio, sed spiritualis regeneratio. Nec potest ex privatione & forma conjunctis unus produci effectus, imò qui fieri potest, ut privatio & forma conjungantur, cùm sint opposita, quorum posito uno alterum tolli necessum est?)

Undecimò, Bellarminus lib. 2. de Justificat. cap. 2. sic disserit: *Sicut aër, cùm illustratur à Sole, per idem lumen, quod recipit, desinit esse tenebrosus, & incipit esse lucidus: sic etiam homo per eandem justitiam sibi à Sole justitia donatam atque infusam, desinit esse injustus, delente videlicet lumine gratia tenebras peccatorum; & incipit esse justus, succedente nimirum tenebris peccatorum ipsâ justitia luce.*

Statuit igitur Bellarminus, *in justificatione priùs fugari peccata, postea succedere infusionem gratia.*

Sed Costerus in Enchiridio affirmat, *priùs infundi gratiam, quâ deinde expellantur peccata*, quâ in parte sequitur Thomã, qui 1. 2. quæst. 113. art. 8. scribit; *Ordine Natura prior est infusio gratia, quia in quolibet motu naturaliter primùm est motio ipsius moventis; secundò, motus ipsius mobilis; tertiò, terminus motus. Dei moventis motio est gratia infusio, motus mobilis est duplex motus liberi arbitrii, terminus est remissio culpa.*

Duodecimò, Bellarminus lib. 4. de Justificatione cap. 18. scribit; *Paulum loqui de prima justificatione, quâ homo ex impio fit justus; Jacobum de secunda, quâ justus efficitur justior, & docet, illam non fieri merito operum nostrorum, sed hanc; proinde Paulum opera hinc excludere, Jacobum verò ea non excludere.*

At Leonhardus Marius super caput 15. Genes. pag. 152. Cornelius à Lapide in cap. 15. Genes. pag. 166. & super caput. 4. Rom. p. 62. & Adamus Conzen in idem cap. 4. Rom. pag. 207. Bellarmino contradicunt & asserunt, *Mosen & Paulum etiam loqui de justificatione secunda.*

Verba Cornelii à Lapide in cap. 4. ad Rom. hæc sunt: *Quæres, an Paulus hîc de eadem justificatione loquatur, de qua loquitur Jacobus cap. 2. v. 23. cùm ait: Abrahamum ex operibus justificatum esse.* Negat Toletus & alii

alii nonnulli. Putant enim, Paulum loqui de prima justificatione, quæ non est ex operibus, id est, ex merito operum: Jacobum verò loqui de secunda justificatione, seu de justitiæ augmento, hoc enim meremur per opera bona. Verùm melius censent alii, tam Paulum, quàm Jacobum de utraque Justificatione, primâ scilicet & secundâ loqui.

Decimò tertiò, Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 20. dictum illud Genes. 15. v. 6. Rom. 4. v. 3. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam*, accipit *de Justificatione secunda. Illud denique*, inquit, *quod Calvinus adducit ex cap. 15. Genes. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam, significat, Abrahamum justum ex novo quodam actu fidei factum esse justiorem.*

Idem inculcat lib. 4. de Justific. cap. 18. *Abrahamum jam antè fuisse justum, cùm opera justa facere potuerit, eaq; fide non esse factum justum ex impio, sed justiorem ex justo.*

At Balthasar Hagerus Jesuita Herbipolensis in Coll. August. Conf. & Concil. Trident. art. 6. *de prima Justificatione* dicta illa accipit. Cui expositioni fortissimè adversatur, quòd quando de Abrahamo Moses dicit: *Credidit Deo & hoc ei imputatum est ad justitiam*, juxta Pagnini computationem in Chronol. Bibl. 52. annis jam antê conversus erat Abraham ab idolis ad Deum, & per fidem in promissum Messiam justificatus.

Decimò quartò, Pontificii Scriptores communiter statuunt *duplicem justificationem*, primam *habitualem, quâ ex injusto aliquis fit justus, ex peccatore bonus*; secundam *actualem, quâ justus majori justitiâ augetur.*

Sed Alphonsus Salmero Disput. 9. in Epist. Rom. pag. 95. novam quandam justificationem introducit. *Justificari*, inquit, *est justum fieri, sive ex justo, quomodo Christus & Angeli & primi parentes extiterunt, sive ex injusto, ut omnes nos, qui concipimur & nascimur in peccato originali.*

Et postea addit: *B. Virgo medio quodam modo justificata est, non enim ex justo, ut Christus & alii dicti, justificata est, neque ex injusto, ut omnes nos, quia actu peccatum non habuit, ex quo contracto sublevaretur ad justitiam, sed ex debito peccati contrahendi erecta fuit in justitiam, quod est medium inter illa duo dicta.*

Idem tom. 13. pag. 342. alio quodam respectu tertiam justificationis speciem adjicit, eam nempe, *cùm quis sententiâ judicii absolvitur & pronunciatur justus, quæ non nisi post hanc vitam justis contingat, & ad illam respexisse Paulum Rom. 2. v. 13. quando inquit de futuro: Factores legis justificabuntur.*

Decimò quintò, *an habitus caritatis, quo formaliter in prima justificatione nos justificari statuunt, realiter differat à gratia gratum faciente, an secus*, de eo opinionibus plurimùm discrepant, ut ostendimus superiùs art. 22. cap. 1. membr. 4. §. 3.

Exceptio Adversariorum.

Ad argumentum ex Rom. 10. v. 3. (ubi justitiæ Dei negantur subjecti, qui suam stabilire satagunt justitiam) excipiunt, *vocari justitiam propriam, quam præstat homo ex naturalibus liberi arbitrii viribus, non autem, quam à Deo donatam, sibiq; inhærentem habet.*

Resp. Quando Ambrosius Catharinus ad verba Salomonis Prov. 20. v. 9. *Quis potest dicere, mundum est cor meum?* sibi objecta respondet, *Salomonem negare solùm, quòd*

quod mundatio viribus propriis non posset fieri, rejicit id Bellarminus lib. 3. de Justific. cap. 4. §. Catharinus &c. asserendo, *apud Hebraeos constantem fuisse fidem, purgationem peccatorum à solo Deo fieri.* Eandem responsionē opponimus Pontificiis, quando *justitiam Dei* Rom. 10. v. 3. & 4. dicunt *esse illam, cui praestandae Deus vires largitur, propriam verò justitiam, quam Judaei suis viribus praestare conabantur.* Neque enim Judaei confidebant, *sine gratia Dei se legem impleturos, sed Dei gratiam & auxilium ad impletionem illam necessariam* esse agnoscebant. Justitia ergò Dei est *justitia fidei, sive justitia Christi per fidem nobis imputata*, sicut Apostolus non solùm alibi, sed etiam hoc ipso in loco declarat, subjungens: *Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti*; non dicit, *in justitiam omni operanti*, sed *credenti*, proinde justitia operum huic justitiae Dei, sive ei, quae coram Deo valet, opponitur.

Argument. Adversariorum, quibus justitiae inhaerentis infusionem, per quam coram Deo justificemur, confirmare, imputationem verò justitiae Christi evertere satagunt.

1. Rom. 5. v. 18. *collatio instituitur inter Christum & Adamum. Ex quo loco habemus* (inquit Bellarminus lib. 2. de Justif. cap. 3.) *justificari per Christum non esse, haberi aut pronunciari justum, sed verè fieri atque constitui justos per adeptionem inhaerentis justitiae*, quod probat, *tum ex illis verbis, justi constituentur multi; tum ex oppositione Christi & Adami. Sicut enim per Adamum inhaerenter sumus injusti, ita per Christum inhaerenter justi.*

Jacobus Tirinus in cap. 5. Roman. v. 18. *Sicut peccatum Adami non imputatur nobis solum extrinsecè, sed verè & intrinsecè inest unicuique nostrûm: ita quoque gratia & donum Christi non tantùm imputatur nobis, sed intrinsecè inhaeret: alioquin efficacius esset peccatum Adami, quàm gratia Christi, utpote quae peccatum non tolleret, sed tantùm absconderet.*

Resp. 1. Bellarminus lib. 2. & cap. dict. §. Ad secundum &c. concedit, *posse aliquē fieri justum, tum intrinsecè per adeptionem justitiae, tum extrinsecè per declarationem.*

(Ergò ex voce *constituendi* non potest inhaerentem justitiam probare, cùm possit aliquis fieri & constitui justus, vel per justitiae infusionem, vel per imputationem, vel per declarationem.)

2. Idem Bellarminus lib. 4. de amiss. gratiae & statu peccati cap. 10. §. Si quem &c. asserit, *peccatum Adae ita posteris omnibus imputari, ac si omnes idem peccatum patravissent*, ibidem recitat dictum Bernhardi: *Nostra est Adami culpa, quia etsi in alio, nos tamen peccavimus, & nobis justo Dei judicio imputabatur, licèt occulto.*

(Ergò imputatio à communicatione peccati ab Adamo commissi, excludi nequit. Quamprimùm enim peccârunt primi parentes, ipsorum transgressio reputata fuit totius humani generis transgressio, utique ergò nobis omnibus imputata.)

3. Idem libr. 5. de amiss. gratiae & statu peccati cap. 17. de actuali peccato Adami sic loquitur: *Peccatum actuale Adami nobis communicatur per generationem, eo modo, quo communicari potest id, quod transit, nimirum per imputationem. Omnibus enim imputantur, qui ex Adamo nascuntur.*

(Cur igitur Christi justitia nobis non

poterit imputari, aut per imputationem communicari?)

4. Salmero in loco paulò antè citato de B. Virgine pronunciat, *quòd ex debito contrahendi peccati erecta fuerit in justitiâ.*

(Hoc debitum non negabit commune esse omnibus hominibus ex Adamo per carnalem generationem descendentibus. Nec inficias ibit, debitum illud esse pœnam peccati ab Adamo commissi. Quomodo verò peccati ab Adamo commissi pœnam B. Virgo luet, si ei non imputetur? Falsum igitur est, *non imputari posteris injustitiam Adæ.*)

5. Si collatio inter Christum & Adamum extenderetur *ad modum communicationis*, sequeretur, sicut omnes homines ab Adamo descendentes, nascuntur peccatores: ita quoque omnes homines inhærenter esse justos; Item sequeretur, sicut per carnalem generationem injustitia in nos derivatur: ita quoq; per carnalem generationem justitiam in nos propagari. Utrumque consequens absurdum esse Pōtificii ipsimet agnoscunt. Ergò etiam agnoscant, collationem illam non esse latiùs extendendam, quàm eam extendi voluit Apostolus.

6. Rectè igitur Cornelius Mussus Episcopus Bitontinus in Comment. Rom.5. explicans hæc verba, *Sed non sicut delictū, ita & donum,* ex tota præcedente similitudine concludit; *similitudo igitur est quoad rem inter hæc, sed non quoad modum.*

Ibid. *Id molitur Apostolus: alieno peccato infecti sumus, alienâ justitiâ resanamur.*

(Nimirum propositum est Apostolo, monstrare fontem & amplitudinem utriusque extremi, injustitiæ scilicet & justitiæ, quarum illa ab Adamo, hæc à Christo originem trahit. De *acquisitione* igitur loquitur, non de *applicatione*, ac communicationis modo; confert rem cum re, non modum cum modo.)

7. Regerit Pererius Disput.17. in cap.5. Roman. *Non dixisse Paulum, per inobedientiam Adami constitutos esse peccatores, ne quis putaret per inobedientiam imputatam, sed dixisse, per inobedientiam, videlicet per peccatum intrinsecè manens in ipsos ab Adami inobedientiâ profectum. Similiter ergò, non quòd Christi obedientiâ constituantur justi, quasi fiant homines justi non per justitiam inhærentem, sed per imputatam; sed per obedientiam Christi constitui justos, quia hæc fuit causa meritoria.*

Resp. Bellarminus lib. 2. de Justificat. cap. 3. sic scribit: *Justificamur, inquit Apostolus, per gratiam ipsius, id est, per justitiam ab illo donatam & infusam, & hæc est causa formalis.*

Et postea. *Præpositio Per non rectè accommodatur favori & benevolentiæ, sed causæ formali, aut meritoriæ, aut instrumentali.*

(Falsum igitur est, *phrasin illam, per injustitiam, non nisi meritoriè significare.* Neq; quidquam obstat, quò minùs illud *per justitiam unius multi constituentur justi*, sic intelligamus dictum, ut justitia illa Christus sit non tantùm *meritoria* causa justificationis, sed etiam *formalis*, per quam simus justi apud Deum.)

Argum. 2. Rom.4.v.25. *Apostolus nomen justificationis tribuit potiùs renovationi internæ, quàm remissioni peccatorum, ac per hoc docet, justificationem non modò non constare solâ remissione peccatorum, sed neq; præcipuè eâ constare. Neque enim dubitari potest, quin Apostolus velit, mortem Christi fuisse exemplar mortis peccatorum, hoc est, remissionis*

missionis & deletionis peccatorum, resurrectionem autem exemplar renovationis & regenerationis internæ, per quam in novitate vitæ ambulemus, Bellarminus lib. 2. de Justificatione cap. 6. Pererius Disput. 10. in cap. 4. Rom. thes. 48. Stapleton. in Antid. Epist. Rom. pag. 259.

Resp. 1. Suarez tom. 2. Commentar. in part. 3. Thom. Disput. 44. pag. 478. dictum Apostolicum sic exponit: *Christus per passionem suam sufficienter destruxit peccatum, tamen ut nos justificaremur & efficaciter remitteretur nobis peccatum, oportebat passionem Christi nobis applicari per fidem vivam. Resurrexit ergò Christus propter nostram justitiam, hoc est, ut fides nostra confirmaretur & sic efficaciter justificaremur.*

2. Toletus in cap. 4. Rom. statuit, *Resurrectioni Christi ideò tribui justificationē, quia Christus ex mortuis resuscitatus, beneficia passione & morte suâ parta, nobis applicat.*

(Conjungit Apostolus per solutionem pœnæ per Christi mortem pro nobis factam, *tanquam causam* & justificationem, hoc est, remissionem peccatorum in resurrectione Christi partam, *tanquam effectum*; sicut in bello pugnam sequitur victoria, cui libertatis assertio tanquam consequens & effectum tribuitur.)

3. Cornelius à Lapide illam explicationem judicat omnium optimam, *quâ præpositio Propter dicitur significare causam quasi meritoriam. Christus enim officiū suum & meritum passionis in resurrectione, quasi in termino suo absolvit, resurrectio enim fuit terminus & complementum passionis, meritorum & totius Oeconomiæ Christi. Unde resurrectio & passio censentur unum opus redemtionis & una actio moralis Christi completa, quâ simul & semel meruit Christus tum remissionem peccatorum, tum justificationem.*

(Non hoc loco, sed in cap. 6. demum Apostolus *mortem* & resurrectionem *considerat*, tanquam causam exemplarem.)

4. Estius in hunc locum inter cætera sic scribit: *Cajetanus sic interpretatur: Qui traditus est morti propter delicta nostra delenda, resurrexit autem propter justificationem nostram, id est, resurrexit, ut crederetur, & credentes justificaremur, quia nisi homo ille mortuus resurrexisset à morte ad vitam immortalem, mundus in eum non crederet. Sed quia resurrexit, credidit mundus & per hoc pervenit ad mundum justificatio. Placuisse hic etiam Sasboldo & Pererio probatur, potestq; ad ejus confirmationem adduci, quod Petrus scribit 1. Epist. 1. Qui regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis. Et infra: Qui resuscitavit eum à mortuis & dedit ei gloriam, ut fides vestra & spes esset in Deo. Est & alia expositio, quam hîc affert Toletus ac legitimam censet, ideo videlicet dictum, Christum resurrexisse propter justificationem nostram, quia quamvis in morte Christi precium esset persolutum pro redemtione generis humani, tamen applicatio precii ad hominum justificationem generaliter non erat futura, Deo nimirum sic ordinante, nisi post resurrectionem Christi missis in mundum Apostolis annunciatoribus salutis, & idcircò Christum tam citò resurrexisse, ne remedii salutaris applicatio dilata multorum hominum damnationis esset occasio. Probabilis est hæc expositio, quemadmodum & præcedens.*

(Subjungit quidem Estius eam, *quâ Christus ideò propter justitiam nostram dicitur resurrexisse, ut suâ resurrectione typum quendam*

quendam nobis præferret resurgendi ad justitiam, vel certè, ut nobis reconciliatis ipse jam redivivus & immortalis justificationem nostram, quâ scilicet mens nostra renovetur de die in diem, &, quæ inde sequitur, salutem apud Deum promoveret. Sed res ipsa testatur, Apostolum hic nondum agere *de renovatione*, de qua demum cap. 6. agere incipit, sed *de justitiæ imputatione*, ut totâ capitis series ostendit.)

5. Jacobus Tirinus ad hunc locum sic annotat: *Qui traditus est ad expianda & abolenda delicta nostra, & à mortuis resurrexit ad promerendam, conferendamq; nobis justificationem nostram. Etsi enim hanc non meruerit Christi resurrectio præcise, seu per se sumta, quia sic non erat opus viatoris: meruit tamen illam, quatenus resurrectio fuit ultimus terminus mortis & omnium passionum Christi, & cum illis quasi unum idemq; opus morale redemtionis generis humani constituit. Unde quod morti proprium est, subinde resurrectioni adscribitur.*

(Ergò hic non agitur de causa formali justificationis, sed de causa meritoria & efficiente.)

Argum. 3. Rom. 4. v. 11. *Abraham signum accepit Circumcisionis signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio.* Ex hoc loco Sanderus lib. 6. de Justificatione cap. 3. cupit evincere, *justificationem consistere in justitia inhærente. Habemus,* inquit, *manifestissimam propositionem in Scripturis sacris, quòd justitia fidei erat in Abrahamo, erat, inquã, in illo & non aliunde imputabatur illi. Ait enim Paulus, justitia fidei erat in præputio Abrahæ, id est, erat in Abrahamo nondum circumcisio.*

Resp. 1. Illud *in præputio*, non est Apostolo idem, quod in Abrahamo, sed temporis potiùs circumstantiam denotat, ut manifestum est ex textu Græco.

Dominicus à Soto in h. l. *In præputio, antequam Circumcisionem acciperet.*

Cornelius à Lapide in h. l. *Adeò Abrahum non est justificatus in vel ex Circumcisione, ut Circumcisionem post justitiam acceperit, ad hoc ut esset signum justitiæ, quam adeptus est ipse per fidem ante Circumcisionem, cùm adhuc esset præputiatus.*

Tirinus eodem modo.

2. In Abrahamo nondum circumciso fidem justificantem fuisse concedimus, sed hanc fidem beneficia Messiæ promissi apprehendentem, ad justitiam illi imputatam fuisse, vel quod idem est, Christi justitiam per fidem ipsi imputatam fuisse, cum Apostolo, dicimus.

Estius in h. l. *sensus est, Abraham jam antè justificatus per fidem, postea accepit signum Circumcisionis, id est, ipsam Circumcisionem, quæ pro signo data fuit illi & ejus posteritati. Accepit,* inquam, *Circumcisionem, quæ esset signaculum, id est sigillum ejus justitiæ, quam perceperat ex fide, tunc quando adhuc erat in præputio, id est, nondum circumcisus.*

Argum. 4. Rom. 6. v. 7. *Qui mortuus est, justificatus est à peccato. Docemur, quòd per justificationem, quâ morimur peccato & resurgimus justitiæ, repræsentemus Christi mortem & resurrectionem. At Christus non putativè, sed verè mortuus est & verè resurrexit. Ergò & nos non putativè, sed verè morimur peccato & resurgimus ad justitiam, cùm per Baptismum justificamur,* Bellarm. d. l.

Resp. 1. Nemo nostrûm negat, nos verè mori peccato & resurgere ad justitiam, sed negamus, hoc ipsum mori peccato & resurgere ad justitiam, esse nostram coram Deo justificationem, dicimus autem,

tem,

tem, esse hoc nostræ justificationis effectum, ut ex ipsis verbis Apostoli in principio capitis manifestum. *Quid igitur dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet?*

Cornelius à Lapide in hunc loc. *Vivere peccato, est opera peccati vitalia facere & exercere, scilicet cùm homo rationalis per voluntatem, amorem, desiderium, gaudium, ei adhæret, delectatur, fruitur, concupiscentiis & appetitibus, qui sunt contra legem Dei, nec divinæ, sed suæ voluntati indulget. Sic è contrario peccato mortuus dicitur, cùm hæc opera vitæ, hos amores non habet, sed à se præscindit & abdicat.*

2. Nec potest contrarium ex v. 7. probari, in quem Toletus sic commentatur: *Causam reddit sententiæ prioris præcedentis, nimirum veterem hominem crucifixum, ut non serviamus ultrà peccato. Confirmat autem ex mortis effectu, qui ab actionibus hujus seculi liberat hominem. Et sicut, qui civiliter servus est, morte liberatur & absolvitur à servitute illa, ut ampliùs non serviat: ita & nos à servitute peccati, quâ tenebamur, per Baptismum mortui, liberati sumus, ut ampliùs peccato non serviamus. Qui enim mortuus est, jam ampliùs non peccat, sed liber est per mortem à peccato.*

Cornelius à Lapide in h. l. *Specialiùs & profundiùs Chrysostomus & Theodoretus sic explicant, tanquam alludat Paulus ad servum, qui, dum vivit, servituti astringitur, sed in morte ab eadem absolvitur & liberatur. Hanc enim metaphoram servi, v. 16. & seqq. urget Apostolus, q. d. Sicut servus mortuus per mortem justificatus, id est, absolutus & liberatus est à jure & dominio heri, puta à servitute, ita ut herus in eum nullum jus herile, vel imperium habeat: parimodo & nos à servitute peccati justificati, id est, liberati & absoluti sumus hoc ipso, quo eidem mortui sumus per Baptismum, ut proinde ampliùs peccato vacare & servire non debeamus.*

Estius in h. loc. *Quod ait, justificatus est, sumta phrasi à judiciis forensibus, ubi, qui absolvebatur, justificari dicebatur, hoc est liberari, sive à crimine sibi imposito, sive à domino, volente eum sibi vendicare in servum.*

(Ergò τὸ δικαιοῦσθαι Apostolus h. l. alio sensu usurpat, quàm quo superiùs in capite v. 1. dixerat, δικαιωθέντες ἐκ πίστεως.)

3. Jacobus Tirinus ad hunc loc. sic annotat: *Qui peccato mortuus est, is justificatus, id est, jure merito absolutus & liberatus est à peccato seu servitute peccati, cui subjectus fuerat, q. d. Sicut mancipium per mortem liberatur à servitute heri sui: ita & nos per mortem spiritualem in Baptismo vel pœnitentiâ, liberamur à servitute peccati, ut proinde non ampliùs debeamus ei parêre vel servire. Ita Chrysostomus & Theodoretus.*

(Ergò per justificationem hic intelligitur liberatio à peccati servitute.)

Argum. 5. Rom. 8. v. 10. *Spiritus dicitur vivere propter justificationem, sive ex Græcis ad verbum, Spiritus vita propter justitiam. Justificatio seu justitia, quæ facit vivere, & per hoc operari, non potest esse sola remissio peccati, sed aliquid internum & inhærens.* Bellarmin.

Resp. 1. Toletus in h. l. *Vitam dicit accipi de ea, quæ est post resurrectionem, quâ corpus surget immortale.*

(Quam expositionem probat antithesis. *Corpus quidem mortuum est propter peccatum*, ubi loquitur de morte naturali, non spirituali. Ac sequitur, *vivificabit mortalia corpora vestra.* Quòd si verò mors non significat inhærentiam peccati.

Ergò nec vita ei opposita inhærentiam justitiæ.)

2. Cajetanus in hunc locum negat, nostram intelligi justitiam. *Brevitati, inquit, studens Paulus, similes nos Christo describit ex Christo inhabitante in nobis, ut quemadmodum Christus habuit corpus mortale & Spiritum vivum: ita corpus nostrum est mortuum, hoc est, mortale, Spiritus verò vivus. Sed dissimilitudo est penes causam, quod corpus nostrum est mortuum propter peccatum proprium, peccatum enim originale est commune peccatum omnium hominum, excepto Christo. Spiritus verò vivit pro vita, propter justificationem, pro, justitiam. Et hic quoque est dissimilitudo penes causam, quia vita Spiritus Christi non pendet à justitia, sed ab initio beata fuit, vita verò Spiritus eorum, in quibus habitat Christus, est propter justitiam Christi, quâ satisfecit Deo solvendo precium redemtionis humanæ, propter illam enim justitiam extrinsecè & per participationem ejus intrinsecè est vita eorum, in quibus habitat Christus.*

3. Estius in h. l. *Juxta nostram versionem sensus est: Si Christus in vobis est, tunc, etsi corpus vestrum mortuum est propter peccatum, Spiritus tamen vester, sive mens vestra vivit gratiæ per justitiam, quam in ea efficit Christi Spiritus in vobis habitans &c. In Græcis ac Syriacis Codicibus pro vivit legitur vita &c. Qui hoc modo legunt, ferè Spiritum intelligunt non hominis, sed Dei, hoc sensu: Si Christus in vobis est, igitur Spiritus ejus vita vestra est, id est, vitam vobis tribuit ac vivere vos facit per justitiam, quam in vobis efficit &c. Alii tamen, inter quos Cajetanus & Oecumenius Græcus, etiam hac lectione retenta, malunt intelligi Spiritum hominis propter antithesin corporis & Spiritus, quam hic facit Apostolus, & propter illud, quod mox sequitur. Vivificabit & mortalia corpora vestra &c. Dicitur autem Spiritus hominis esse vita propter justitiam, quia non tantùm ipse per justitiam vivit, sed etiam hominem, cujus est Spiritus, per eandem justitiam vivere facit, tanquam ipsius hominis vita quædam spiritualis.*

(Nulla harum interpretationum efficit id, quod Bellarminus ex hoc textu colligit, videlicet *justificationem consistere in justitia inhærente*, aliud enim est *justificatio*, aliud *sanctificatio*, de qua Apostolus hic loquitur.)

Argum. 6. Rom. 8. v. 29. *Quos præscivit, etiam prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui &c. 1. Cor. 15. v. 50. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis.* Ex eo sic concludit Bellarminus: *Christus non est justus per imputationem, neque per solam inhabitationem justitiæ increatæ, sed justus verè ac propriè etiam ut homo per creatam & inhærentem sibi justitiam, ex qua justissima opera faciebat. Igitur & nos, si similes, si fratres, si imagines ejus esse debemus, justitiam veram & inhærentem habere necesse est. Si enim reipsâ injusti & putativè solùm justi simus, magis Diaboli, quàm Christi imaginem geremus: ac si terreni hominis veram imaginem portavimus, quoniam verè, non putativè peccatores fuimus, igitur & Christi veram imaginem geremus, ideoq; verè, non putativè justi erimus.*

Resp. 1. Si eodem modo justi sumus, quo Christus, consequens erit, nos *originaliter & perfectissimè* justos esse, *omnibus etiam venialibus peccatis carentes.* Sed consequens Pontificii non admittunt. E. nec antecedens statuere debet, sed agnoscat, *à re ad rei modum non semper legitimè concludi.*

2. Ima-

2. Imago & conformitas illa non est quærenda in Justificatione, sed in alio potius tertio. Toletus eam statuit *in adoptione. Prædestinavit eos, ut sint conformes imagini Filii sui, id est, ut essent conformes Christo Filio suo, qui est imago Patris, ut sint filii, sicut & ipse est Filius, ac habeant filiorum hereditatem, sicut & ipse habet.*

Eodem modo exponit Pererius. *Si lector cupit brevem & apertam & prorsus eam* [illegible] *horum verborum interpretationem, accipiat hanc: Prædestinati sunt sancti conformes fieri imaginis Filii Dei, secundùm quandam imaginem & similitudinem, quam habent ipsius Filii Dei. Ea verò est hujusmodi, ut sicut ipse est naturalis Dei Filius, divinâ gloriâ plenus: ita sint etiam ipsi, per adoptionis gratiam filii Dei, divinæ gloriæ participatione pleni.*

Ita quoque exponit Justinianus in Comment. *Simpliciter in præsentia Chrysostomo assentior, qui filii similitudinem positam in eo censet, ut prædestinati quandam filii rationem & similitudinem referat, & quemadmodùm Christus est Naturâ Filius: ita ipsi adoptione filii Dei nuncupentur, ut omninò apertè subdat Apostolus, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.*

Cajetanus cum hac expositione conjungit eam, quâ conformitas illa refertur *ad futurum seculum, in quo participatione gloriæ similes erimus Christo primogenito nostro fratri.*

Vasquez part. 1. quæst. 23. refert *ad conformitatem in passionibus. Quos Deus præscivit sibi amicos & dilectos per gratiam suam futuros, hos etiam prædestinavit ad hoc, ut paterentur & fierent conformes Filio suo in patientia, utpote qui pro nobis tot labores & ærumnas sustinuit.*

Cornelius à Lapide in h. loc. *Quos Deus præscivit, eos etiam prædestinavit, ut sint conformes Filio suo tam in gratia & patientiâ, quàm in gloria.*

Estius in h. loc. *Conformitatem imaginis Filii Dei, ad quam prædestinatos dicit, similitudinem intelligit nostram cum Filio Dei, non qualemcunque, qualis etiam in hac vita per mentis renovationem & inchoatam adoptionem habetur, ut quidam intellexerunt: sed quam in fine seculi expectamus, id est, adoptionem filiorum Dei consummatam, quæ nimirum consistit in glorificatione totius hominis, ut sicut dixit 1. Cor. 15. Qualis cœlestis, id est, Christus jam glorificatus, tales sint & cœlestes, videlicet omnes ejus electi. Sic enim eam conformitatem idem Apostolus exponit Phil. 3. Col. 3. & Johannes 1. Epist. 3. Confirmatur hic sensus ex sequentibus, ubi prædestinationis effectus perducit Apostolus usque ad hanc, quam dixi, conformitatem, id est, glorificationem nostram.*

Et postea: *Sensus est, nos ita conformandos Filio Dei, ut simus ejus quædam imago. Sic enim & 1. Cor. 15. portaturi dicimur imaginem cœlestis, id est, Christum in nobis repræsentari tanquam ejus imago, quod futurum est in beata resurrectione, de qua Paulus ibi disserit: Ex quo loco etiam Thomas hunc sensum probat in Commentario.*

(Quamcunque expositionem amplectamur, non potest ex hoc loco Apostolico probari, imaginem illam esse nostri justificationem. Confer dicta superiùs de hoc ipso loco.)

Argum. 7. 1. Cor. 6. v. 11. *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi & in Spiritu Dei nostri. Si justificatio est ablutio & sanctificatio. Ergò non est sola*

 remis-

remissio peccatorum sine interna justificatione, Bellarmin.

Resp. 1. Benedictus Justinianus in Comment. h.l. *Apostolus his verbis mirifice extollit Dei munificentiam ac liberalitatem, qui non solum Corinthios peccatis solverit, sed etiam cœlestibus, planeq; divinis muneribus locupletarit, ornaritq;.*

Et postea. *Priora illa, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Baptismum indicant, qui Christi nomine, h.e. autoritate atque imperio tribuitur, & præteritæ vitæ maculas penitus abluens, gratiam & justitiam largitur; posteriora vero, & Spiritu Dei nostri, referuntur ad Spiritum Sanctum, qui olim fidelibus non sine externo signo sua charismata tribuebat.*

(Ergò distincta sunt beneficia, sanctificatio per Spiritum Sanctum, & justificatio seu ablutio per Baptismum, nec potest ex hoc loco inferri, justificationem in sanctificatione formaliter consistere, sed justificationi sanctificationem esse connexam.)

2. Cornelius à Lapide in h.l. *in Baptismo hæc beneficia conferri* statuit.

(Atqui Baptismus est *lavacrum regenerationis & renovationis*, Tit. 3. v. 5. Ergò regenerationis beneficium à beneficio renovationis est distinctum, quamvis Spiritus Sanctus per Baptismum utrumque conferat: ac proinde etiam Paulus 1. Corinth. 6. v. 11. distincta beneficia enumerat.)

Argum. 8. Gal. 4. v. 6. *Quoniam estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra. Certè mittere Spiritum in corda nostra designat quippiam, quod à Deo in nos proficiscatur & in nobis sit, proinde justitia nobis non imputatur, sed infunditur.* Ita colligit Balthas. Hagerus Jesuita in Coll. Augustanæ Confess. & Concil. Trid. art. 4.

Resp. 1. Benedictus Justinianus, Cornelius à Lapide, Guilielmus Estius agnoscunt, *Spiritum Sanctum non dici hîc mitti, ut nos filios Dei faciat, sed ut filios jam factos doceat clamare: Abba, Pater, atque esse hunc clamorem signum seu effectum justificatorum.*

2. Non omne, quod in nobis est, statim proficiscitur ex habitu infuso.

3. Christus ideò dicitur *factus sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum Dei acciperemus.* Adoptio autem illa accipitur non operibus, sed fide. Ergò etiam justificatio non fit ex operibus, sed per fidem.

4. Estius in Comment. rectè monet, *particulam ut non esse rationem formalem, sed notam consequentiæ, ut sit sensus: Postquam justificati estis, misit Deus Spiritum suum &c. non ad justificandum, sed ad sanctificandum & confirmandum in gratia.*

Argum. 9. *Justificatio propriè mutationem significat ad justitiam. Justificare, justum facere, seu justitiam dare; calefieri, calidum fieri, seu calorem recipere. Similis ratio est de frigefactione, dealbatione, similibusq; motibus vel mutationibus, quibus omnibus aliquid datur actione & recipitur passione, habentq; nomen à termino ad quem, hoc est, à forma, vel qualitate, quæ acquiritur.* Costerus in Enchir. cap. 6. pag. 227.

Resp. 1. Idem Costerus ibidem sic dissolvit: *Nomen justificationis à prophanis Scriptoribus non legimus usurpatum, sicut nec verba ipsa justificare & justificari. Sunt enim hæ voces Christianorum propriæ, utpote qui soli justificantur, & quid justificatio sibi velit, soli cognoscunt & experiuntur.*

(Atqui si vox justificandi à prophanis Scri-

Scriptoribus in sensu Ecclesiastico usurpata, non inveniatur, utique ejus vis ex Natura vocum profanarum calefaciendi, dealbandi, frigefaciendi &c. non est æstimanda.)

2. Bellarminus lib.2. de Justific. cap.3. §. sed tertium &c. sic differit: *Autores linguæ Latinæ non habent hanc vocem in ullâ significatione, & non est mirum, si non possimus ostendere in Terentio vel Cicerone justificare positum esse pro eo, quod est justum facere.*

(Ergò ex profanis Scriptoribus non faciunt judicium de significatione hujus vocis Ecclesiasticæ.)

3. Ostendimus superius in hoc ipso capite membro 4. multos ex ipsis Pontificiis agnoscere, *verbum justificandi esse forense*, ac proinde nostram coram Deo justificationem non consistere in infusione justitiæ habitualis, sed in absolutione à peccatis & eorum pœnis.

4. Dicimur in Scripturis *Deum magnificare*, ex quo nequit inferri, quod eum magnum faciamus per infusivam quandam mutationem.

Toletus in cap.1. Luc. *Homo Deum magnificat, non quidem eum magnum faciendo, nihil enim homo Deo conferre potest, quo major fiat, sed magnificat laudando, prædicando magnitudinem, quæ in illo est.*

5. Horantius lib.7. Locor. Catholicor. cap.1. sic differit: *Necessitate coacti Christus ipse atque sancti Apostoli & ipsa Ecclesia multis nominibus usa est per solam accommodationem, non juxta ipsarum vocum germanam proprietatem, ut in nominibus fidei, fidelis, Spiritus Sancti, hypostasis, personæ & aliis similibus.*

(Idem dicimus de verbo Justificandi.)

6. Suarez de Sacram. tom.1. in præfat. *Fuit necessarium Theologis ad explicanda propria nostra fidei mysteria propriis etiam ac specialibus vocibus ea exprimere ac significare, & ideò sicut in aliis mysteriis incarnationis aut Trinitatis novas voces adinvenerunt: ita hic in Sacramentis non communem & analogam vocem adoptârunt & accommodârunt.*

(Idem dicimus de termino Justificationis.)

Argum. 10. *Quælibet res denominantur ab iis, quæ ipsis inhærent. Ergò justificati denominantur à justitia inhærente.* Tapperus, Sanderus, Bellarminus.

Resp. 1. Res quandoque denominatur à qualitate non inhærente, sed extrinseca.

Benedictus Justinianus in cap.5. Ephes. super verba: *Dies mali sunt. Quoniam multa in hac vita mala molliuntur homines, inde dies mali appellantur, siquidem ab hominum moribus varias sortiuntur appellationes.*

Estius ibidem. *Dies malos vocat Apostolus non à temporis vitio, sed hominum, qui in tempore vivunt. Interdum verò mali dicuntur dies propter afflictionem & miseriam, quæ hominibus in tempore accidit. Sic enim Jacob Patriarcha Gen. 47. dies vitæ suæ malos appellavit.*

2. Ezech.16.v.50. de Hierosolyma dicitur, *justificâsti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es*, in quæ verba sic commentatur Cornelius à Lapide: *Ostendisti, Sodomam & Samariam te esse justiores, id est, impias, ita ut tecum comparatæ justæ videantur.*

(Atqui si datur justitia comparativa, quæ non est inhærens, quidni etiam dari possit justitia imputativa, quæ tamen non sit inhærens.)

CAPUT V.

DE CERTITUDINE JUSTIficationis & gratiæ.

THESIS. Homo pœnitens ac verè in Christum credens potest ac debet esse certus, sibi propter Christum remissa esse peccata, ac se esse apud Deum in gratia.

Exthes. 1. Non est quæstio *de fide hæreticorum*, qui errores cum fundamento pugnantes, pertinaciter defendunt. Cùm enim hæreses numerentur inter *opera carnis* Galat.5.v.20. quæ excludunt homines è regno cœlorum, ideò vera fides in illis locum non habet; id quod etiam ex eo manifestum, quòd fiducia præsupponit ac prærequirit veram Dei notitiam, ut juxta normam patefacti verbi Deus à nobis agnoscatur.

2. Non est quæstio *de fide mortua*, testimonio bonorum operum destituta, qualis fides est in hominibus impœnitentibus, qui in peccatis securè viventes, fidem & gratiam Dei sibi falsò pollicentur, cùm vera fides *per caritatem sit efficax* Galat.5.v.6. & *per opera bona* sese exerat, Jac.2.v.14.

3. Neque quæstio est *de fide Historica & assensu generali*, qui non solùm in hypocritas, sed etiam Dæmonas cadere potest Jac.2.v.19. sed de vera, vivâ ac speciali fide, quæ beneficia Christi, in verbo Evangelii oblata, amplectitur, ac per fiducialem apprehensionem eadem sibi applicat, cujus anteambulo est *contritio*, pedissequæ *bona opera*.

4. Neque quæstio est *de inani fidei persuasione ac falsa fidei gloriatione*, sed de vera fide, cui Spiritus Sanctus testimonium in cordibus nostris præbet.

5. Neque quæstio est *de certitudine electionis*. Quamvis enim cognatæ quæstiones sint, an quis possit esse certus de gratia Dei, & an possit esse certus de electione? tamen distinctè de utraque disserendum, cùm certitudo electionis plura complectatur, quàm certitudo gratiæ & remissionis peccatorum.

6. Neque quæstio est *de certitudine perseverantiæ & salutis futuræ*, sed de certitudine remissionis peccatorum & salutis præsentis. Quamvis enim & hæ quæstiones sint cognatæ, an quis possit esse certus de Dei gratia, & an possit esse certus de futura perseverantia? tamen de utraque itidem distinctè disserendum. Certitudo de perseverantia non est *absoluta*, sed *hypothetica*, quatenus media perseverantiæ non negliguntur, sed usurpantur, eatenus de perseverãtia certi esse possumus. Quamvis homo verè credens, dum talis est, ex sua parte nullam dubitandi de perseverantia rationem habeat, quia & *posse & velle* nunquam sibi ademtum iri novit ex divina promissione Philipp.1.v.6.cap.2.v.13. nisi ipse Spiritui Sancto resistat, quod ne faciat aut facere velit, satis habet virium ab inhabitante Spiritu Sancto: tamen quia non impossibile est non obstantibus his divinæ gratiæ fulcimentis, ut homo renatus expellat regenerantem pariter & renovantem Spiritum Sanctum, absolutæ impossibilitatis certitudinem nemo sibi promittere potest aut debet.

7. Neque quæstio est *de carnali securitate*, quâ excusso Dei timore homines peccatis securè indulgent, sed de fiducia spirituali,

rituali, quæ filialem Dei timorem, vigilantiam & studium pietatis perpetuò conjunctum habet, Phil. 2. v. 12.

8. Neque quæstio est *de robore vel infirmitate fidei*, an in cordibus renatorum firma & omnis dubitationis expers fiducia perpetuò regnet. Fatemur enim ipsimet, quòd fides in hac carnis infirmitate non sit perfecta, sed sæpius tentetur multis ac variis dubitationibus, ita ut in tentationibus quandoque sit languida & infirma; interim addimus: fidem contra illas dubitationes debere pugnare, easdemque per Dei gratiam superare posse.

9. Neque quæstio est, an fiduciæ illius fundamentum sit *in nostris qualitatibus ac virtutibus*. Item, an *operum justitia* firmam gratiæ fiduciam in nobis pariat, quod itidem negamus. Neque enim propter nostra opera, vel propter nostram dignitatem Deo nos caros & acceptos esse statuere debemus, sed unicè propter Christum Mediatorem, qui est nostra justitia & *dilectus* ille, *in quo & nos dilecti sumus*, 1. Cor. 1. v. 30. Eph. 1. v. 6.

10. Neque quæstio est *de certitudine objecti*, quam ita vocant, quæ consistit in rei ipsius, quæ creditur, constanti veritate, quam certitudinē Pontificii concedunt, sed *de certitudine subjecti*, quam ita vocant, quæ fit in proprio cujusque fidelis sensu, quem Pontificii negant, nos verò asserimus.

11. Tota ergò quæstio est *de Justitia fidei*, quæ in peccatorum remissione & justitiæ Christi imputatione consistit, an illa firmam gratiæ divinæ fiduciam in cordibus credentium parere possit ac debeat, quod affirmamus. Pulchrè Beatus Lutherus in cap. 4. Galat. *Evangelium jubet intueri nos non bene facta & perfectionem nostram, sed ipsum Deum promittentem, ipsum Christum Mediatorem. E contra Papa jubet respicere non Deum promittentem, non Christum Pontificem, sed nostra opera aut merita. Ibi necessariò sequitur dubitatio ac desperatio, illic verò certitudo & gaudium Spiritus, quia in Deo hæreo, qui mentiri non potest, dicit enim: Ecce trado Filium meum in mortem, ut te sanguine suo redimat à peccatis & morte, ibi non possum dubitare, nisi prorsus velim Deum negare. Atque hæc est ratio, cur nostra Theologia certa sit, quia rapit nos è conspectu nostro & ponit nos extra nos, ut non nitamur viribus, conscientiâ, sensu, personâ, operibus nostris, sed eo nitamur, quod extra nos est, hoc est, promissione & veritate Dei, quæ fallere non potest.*

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 9. *Quamvis necessarium sit, credere, neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divinâ misericordiâ propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum jactanti & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est, cùm apud hæreticos & schismaticos possit esse, imò nostrâ tempestate sit & magnâ contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia.*

(At non est quæstio *de fide hæreticorum*, nec *de superba fiduciæ jactantia ab omni pietate remota*, quæ est spectrum fidei, non vera fides.)

Et postea. *Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè justificati sunt, absque ulla omninò dubitatione apud semetipsos statuere, se esse justificatos, neminemq; à peccatis absolvi & justificari, nisi eum, qui certò credat, se absolutum & justificatum esse; at-*

que

quæ hac solâ fide absolutionem & justificationem perficit, quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deq; mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet.

Et postea. Quilibet dum seipsum, suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest, cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum; se gratiam Dei esse consecutum.

Stanislaus Hosius Cardinalis de hæresibus nostri temporis lib. 1. Ex quo videre licet, quàm falsum sit Lutheranum illud axioma, cuivis homini ad peccatorum remissionem assequendam necessarium esse ut firmiter credat, certoq; statuat, absque ulla dubitatione propriæ infirmitatis & dispositionis, esse peccata sibi remissa.

Et paulò post. Nulla potest esse apud Deum major abominatio, quàm sit hæreticorum tanta præsumtio.

Panigarola lect. 9. part. 2. pag. 78. asserit: Si quis dicat, confido, me salvatum iri per sanguinem Christi, esse stultitiam & grave peccatum.

Lovanienses art. 9. Fides, quâ quis firmiter credit & certò statuit, propter Christum sibi remissa esse peccata, seq; possessurum vitam æternam, nullum habet in Scripturis testimonium, imò eidem adversatur.

Bellarminus lib. 3. de Justificat. cap. 3. § His erroribus &c. Sententia communis ferè omnibus Theologis est, quòd docent, non posse homines in hac vita habere certitudinem fidei de sua justitia, iis exceptis, quibus Deus speciali revelatione hoc indicare dignatur. Videtur autem hæc esse sententia non solùm particularium Theologorum, sed etiam ipsarum Academiarum, & quod longè majus est, ipsius Concilii Oecumenici (Tridentini) cap. 2. proximè præced. statum quæstionis sic informat: Utrum debeat aut possit aliquis sine speciali revelatione esse certus certitudine fidei divinæ, cui nullo modo potest subesse falsum, sibi remissa esse peccata: ad quod respondet negativè.

Franciscus Costerus in Enchirid. cap. de fide pag. 182. Movetur quæstio, debeatne Christianus certâ fide tenere, peccata sibi esse remissa, se justificatum, sibi præparatam salutem æternam, se regni cœlestis hæreditatem aditurum? Doctrina Catholica habet, nihil horum ad fidem pertinere, primò quidem, quòd illa sola credenda sint, quæ Deus revelavit & credenda proposuit. Nusquam autem in verbo Dei de privati hominis justificatione quicquam legimus, utpote cujus in sacris literis nulla fiat mentio. Non est ergò fide cuiquam tenenda peccatorum suorum remissio vel justificatio.

AngloRemenses confidentiam quam habent fideles de sua salvatione, vocant infidelem persuasionem, damnabilem, falsam illusionem & præsumtionem in annot. Roman. 8. sect. 9. fictionem in annot. Rom. 4. sect. 9. dicunt, quòd non sit fides Apostolorū, sed Dæmoniorum, in annot. 1. Cor. 9. v. 9.

Petrus à Soto in Confut. Confess. Wirtenb. Fidei certitudinem citra omnem dubitationem noluit Christus in nobis esse.

Nimirum negant Pontificii, quempiam debere vel posse firmiter statuere, quòd sit apud Deum in gratia, Bellarmin. lib. 3. de Justificat. cap. 11. § Respondeo, posset. Gregor. de Valent. tom. 2. Disp. 4. q. 8. punct. 4. pag. 1257. a. negant, quempiam debere vel posse de testificatione & consolatione Spiritus Sancti esse certum, Becan. tom. 1. Opusc. de Justificat. Calv. cap. 11. pag. 255. de Justif. Cathol. cap. 8. pag. 274. negant, quempiam

debere

debere vel posse esse certum, quòd sit verè baptizatus, Colloq. Ratisb. sess. 12. p. 279. 280. edit. Monach. Negant, *quempiam debere vel posse esse certum, quòd vel unum Sacramentum verè acceperit*, Bellarmin. lib. 3. de Justificat. cap. 8. §. Dicent fortassè, &c. cap. 11. §. Itaque non sunt. Negant, *quempiam debere vel posse esse certum, quòd sit à Deo ad regnum ejus vocatus*, Bellarm. lib. 3. de Justific. cap. 13. Gregor. de Valentia tom. 1. quæst. 23. punct. 6. pag. 532. Negant, *quempiam debere vel posse esse certum, quòd peccata sibi sint remissa*, Bellarmin. lib. 3. de Justificat. cap. 3. §. Lovanienses. Gregor. de Valent. tom. 2. Disp. 8. quæst. 4. punct. 4. pag. 1251. d. pag. 1267. a. Negant, *quempiam debere vel posse esse certum, quòd sit coram Dei judicio justificatus*, Concil. Tridentin. sess. 6. cap. 9. Bellarm. & Valent. dd. ll. Negant, *quempiam debere vel posse esse certum, quòd sit verè ad Deum conversus*, Gregor. de Valent. tom. 2. Disput. 8. quæst. 4. punct. 4. pag. 1265. 1267. b. pag. 1283. Negant, *quempiam debere vel posse esse certum, quòd salutarem pœnitentiam egerit*, Gregor. de Valent. d. l. pag. 1266. & seqq. Negant, *quempiam debere vel posse esse certum, quòd veram salvificam fidem consecutus sit*, Bellarm. lib. 1. de Justificat. cap. 10. §. Deinde peccant. cap. 12. §. Quid quod ipsi. Becan. Manual. lib. 1. cap. 16. quæst. 5. §. 2. Negant, *quempiam debere vel posse esse certum, an æternæ beatitudinis particeps sit futurus*, Becan. in Manuali lib. 1. cap. 16. §. 16.

Nostram sententiam probamus.

1. *A fidei justificantis Naturâ.* Fides est firma & immota animi fiducia promissiones in verbo Evangelii oblatas sine dubitatione apprehendens, ut ostensum fuit superius cap. 1. thesi 2. & cap. 2. Ergò verè credens certitudine fidei certus esse poterit de gratia Dei & peccatorum remissione.

2. *Ex manifestis Scripturæ dictis.* Rom. 5. v. 1. & 2. Ephes. 3. v. 12. Jac. 1. v. 6. 1. Joh. 3. v. 14. ex quibus sic concludimus: Qui habent pacem & tranquillitatem mentis, ac quibus conceditur talis accessus in gratiâ, ut in illa stent & glorientur ob spem gloriæ, illi sunt certi de gratia Dei & peccatorum remissione. Justificati habent pacem &c. Ergò. Ubi est *παῤῥησία & πεποίθησις*, ibi exulat omnis anxietas & dubitatio. Pii in Christo habent *πληροφορίαν* &c. Ergò. Ubi excluditur hæsitatio, ibi ponitur certitudo. A quovis fideli Jacobus exclusam vult hæsitationem. Ergò. Quod aliquis probè scit & cognoscit, de eo est certissimus. Fideles probè sciunt & cognoscunt suam justificationem & in filios adoptionem. Ergò.

3. *A testimonio Spiritus Sancti interno.* Quicquid Spiritus Sanctus, qui est ipsa veritas, obsignat & in cordibus fidelium suo testimonio confirmat, illud sine omni dubitatione certissimè credi debet. Sed gratiam Dei, peccatorum remissionem & in filios Dei adoptionem Spiritus Sanctus in cordibus piorum confirmat & obsignat, Rom. 8. v. 15. & 16. 1. Cor. 2. v. 12. 2. Corinth. 1. v. 21. 22. & 23. Gal. 4. v. 6. Ephes. 1. v. 13. & 14. cap. 4. v. 30. 1. Johan. 5. v. 10. & 11.

4. *Ab exemplis Sanctorum*, qui de sua justitia & Dei gratiâ fuêre certi. Quod plurimi sancti certitudine fidei crediderunt & in eo ipso ad imitandum nobis proponuntur, de illo etiam nobis sine dubitatione certissimè confidendum. Sed plurimi sancti gratiam Dei & pec-

catorum remissionem certitudine fidei crediderunt & in eo ipso nobis ad imitandum proponuntur, utpote *Abrahamus* Rom.4.v.12,16,18,19,20,21,22,23, & 24. *Jobus* cap.19.v.25. *Paulus* Rom.8.v.38. & 39. *Johannes* 1.Epist.3.v.14. cumque ibidem Paulus & Johannes alios fideles includant ac in numero plurali loquantur, ex eo firmiter colligitur, quòd alii verè fideles hanc certitudinem cum illis communem habeant.

5. *Ab exauditionis certitudine.* Qui promissionem certam habet, quòd in precibus suis semper sit exaudiendus, ille potest certâ & firmâ fiduciâ boni illius, quod petit, consecutionem sibi polliceri. Pii certissimam habent promissionẽ, quòd in precibus suis semper sint exaudiendi, Matth.18.v.19. cap.21.v.22. Mar. 11. v.24. Joh.16.v.23. Jac.1.v.6. 1. Johan.5.v.14. & 15. Ergò possunt certâ & firmâ fiduciâ boni illius, quod petunt, consecutionem sibi polliceri, & per conseq. cùm remissionem peccatorum in fide petunt, de ea dubitare minimè debent.

6. *A promissionum divinarum veritate.* Qui credere debent promissionibus divinis, illi etiam certi esse debent de bonis promissis & quidem fidei certitudine. Atqui omnes verè pii credere debent promissionibus divinis, cùm hic sit finis promissionum, ut de gratia Dei certi reddamur; cùm Deus verax sit & fallere non possit, Rom.3.v.4; cùm Evangelicæ promissiones in eo à legalibus differant, quòd non habeant annexam conditionem perfectæ obœdientiæ, sed sint merè gratuitæ, cùm promissionum divinarum hæc sit proprietas, quòd non sunt lubricæ & fallibiles, ut promissiones humanæ, nec dubiæ & ambiguæ, sed certæ & immotæ. Ergò omnes verè pii certi esse debent & quidem fidei certitudine de bonis promissis, & per conseq. cùm in promissionib. Evangelicis peccatorum remissio ipsis offeratur, de ea certi esse debent.

7. *A Dei juramento.* Quod Deus non solùm simpliciter promisit, sed etiam juramento confirmavit, de eo debemus esse certissimi & quidem certitudine fidei, Hebr.6.v.16,17. Atqui gratuitam peccatorum remissionem verè pœnitentibus & credentibus Deus non solùm promisit, sed etiam juramento confirmavit, Ezech.33.v.18. Joh.5.v.24.

8. *A Sacramentorum efficacia.* Quicquid Deus certis sigillis confirmavit & obsignavit, de eo certi esse omninò debemus. Gratuitam peccatorum remissionem in verbo Evãgelii promissam, Deus certis sigillis confirmavit & obsignavit, videlicet Sacramentis eo fine inter cætera institutis, ut essent divinæ gratiæ *sigilla*, Rom.4.v.11. 1.Pet.3.v.21. Idipsum probant omnia dicta, quæ de salutari Baptismi & Eucharistiæ fructu loquuntur.

9. *A Ministrorum verbi absolutione.* Cui Minister Ecclesiæ loco Dei peccata remittit, ita ut hæc remissio in cœlis rata sit, ille de peccatorum remissione potest & debet esse certissimus. Verè pœnitentibus Minister Ecclesiæ loco Dei peccata remittit, ita ut hæc remissio in cœlis sit rata, Matth.18.v.18. Joh.20.v.23. Ergò.

10. *A pronominibus applicationem exprimentibus.* Qui gratiam Dei & meritum Christi sibi in individuo possunt ac debent applicare, illi etiam possunt ac debent esse certissimi de peccatorum remissione

missione ex gratia propter Christi meritum obtingente. Atqui verè pœnitentes gratiam Dei & meritum Christi in individuo sibi possunt ac debent applicare, Gal.1.v.3.cap.2.v.20. cap.3.v.13.&c.

11. *A dubitationis deformitate.* Dubitatio est peccatum contra primam Decalogi tabulam, oppositum fidei in defectu, cujus proprium est non tribuere Deo laudem veritatis, adeoq; eum mendacii & perjurii arguere, 1. Johan.5. v.10. pugnans cum fide, cujus propria est fiducia, Matth.21. v.21. 1. Tim.2.v.8. Jac.1.v.6. & 7. pugnans cum pace & tranquillitate conscientiæ, cum gaudio Spiritus, cum sensu divinæ gratiæ, cum gloriatione in afflictionibus, quæ omnia fide justificatis Scriptura tribuit, originem trahens ex corruptione nostræ Naturæ, quia post lapsum homini naturale est Deum fugere, aversari, de voluntate ejus dubitare &c. impediens specialem promissionis Evangelicæ applicationem, Dei dilectionem, veram invocationem &c. Ergò contra dubitationem totis viribus pii meritò pugnant.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, pios de gratia Dei & peccatorum remissione posse ac debere esse certos.

Bernhardus serm.1.de Annunc. *Si credis, peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccâsti & in quem peccatum non cadit, benè facis, sed adde adhuc, ut credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus Sanctus, dicens: dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus gratis justificari hominem per fidem.*

Idem serm.3.de fragm. septem panum. *Tria considero, in quibus tota mea spes consistit, caritatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis.*

(Locus integer adductus fuit superiùs art.22.cap 2.thesi 2.)

Serm.2.in Pentecosten. *Spiritus Sanctus donat animæ primò pignus salutis, scilicet testimonium, quòd filius Dei sis. Secundò, robur vitæ, ut in laboribus, vigiliis & in omnibus observantiis delectabiliter incedas. Tertiò, scientiæ lumen, ut cùm omnia benefeceris, te servum inutilem putes, & quicquid boni in te inveneris, illi tribuas, à quo omne bonum est.*

(Hoc Bernhardi dictum citat & approbat Cornelius à Lapide in Roman. 8. v.16.)

Serm.3. in festo Pentec. verba Apostoli Rom.8. *Certus sum &c.* in genere ad singulos fideles transfert. *Sitis certi,* inquit, *quia neque mors, neque vita, neque cætera alia, quæ Apostolus tam multipliciter, quàm audacter enumerat, poterunt nos separare à Dei caritate, quæ est in Christo Jesu.*

Serm.8.in Cant. *Quæ in vobis anima sensit aliquando in secreto conscientiæ suæ Spiritum Filii clamantem, Abba, Pater, ipsa paterno se diligi præsumat affectu, quæ eodem se Spiritu, quo & Filius affectam sentit. Confide, quæcunque es illa, in Spiritu Filii filiam cognosce te Patris, sponsam Filii & sororem.*

Serm.61.in Cantic. *Reverâ ubi tuta firmaq; securitas & requies, nisi in vulneribus Salvatoris? tantò illic securior habito, quantò ille potentior est salvandum. Fremit mundus, premit corpus, Diabolus insidiatur. Non cado, fundatus enim sum super petram firmam, peccavi peccatum grande, turbatur conscientia, sed non perturbatur, quoniam vulnerum Domini recordabor, vulneratus enim est propter infirmitates nostras.*

Epist.107. *Justus quis est, nisi qui amanti se Deo vicem rependit amoris? Quod non fit, nisi revelante Spiritu per fidem homini aeternum Dei propositum super salute sua futura.*

(Nullus ergò Deum verè amat, qui prohibetur fidem habere huic revelationi Spiritus.)

Epist.190. ad Innocentium Pontificem contra Petrum Abailardum. *Nonne si fluctuat fides, inanis est spes nostra? Stulti ergò Martyres nostri sustinentes tam acerba propter incerta, nec dubitantes sub dubio remunerationis praemio durum per exitum diuturnum inire exilium &c. Ipse postremò Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro, quòd filii Dei sumus. Quomodo ergò fidem quis audet dicere aestimationem, nisi qui Spiritum istum nondum accepit, quive Evangelium aut ignoret, aut fabulam putet &c. Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius. Sed Augustinus aliter. Fides, ait, non conjectando vel opinando habetur in corde, in quo est, ab eo cujus est, sed certâ scientiâ, acclamante conscientiâ. Placet mihi, fateor, illius (Apostoli) definitio: Fides est rerum sperandarum substantia. Substantiae nomine aliquid certum, fixumq́ praefigitur, non est enim fides aestimatio, sed certitudo.*

Ibid. *Absit, ut putemus in fide vel spe nostra aliquid, ut is putat, dubiâ aestimatione pendulum & non magis totum, quod in ea est, certâ ac solidâ veritate subnixum, oraculis divinitùs persuasum.*

Vincentius lib.30. cap. 107. refert, *Anno Christi 1210. Parisiis doctrinâ & pietate clarissimum vixisse virum Almericum Gallum, qui docuerit publicè, quemlibet Christianum debere firmiter & indubitatò credere, se esse membrum ex Christi corpore, & hoc esse articulum fidei, sine quo salutem nemo consequi possit*, ob quam doctrinam Innocentius III. Rom. Pont. ipsum *excommunicavit*. Platina in vit. Pontif. ac apud Parisios, tanquam haereticum, *igne cremari* jussit, Funccius in Chron.

(Hujus Almerici etiam meminit Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disput. 6. q. 4. dub. 5. num. 107.)

Johannes Gerson lib. 1. de Consolat. Theol. prosa 4. *Si particularius aliquid exigis, invenitur quadruplex meditatio, quae velut in tetragono firmissimo gestat spem. Una meditatio est divinae jussionis, ut speres: altera divinae promissionis, si speres: tertia immensae Dei pietatis, ne desperes: quarta propriae fragilitatis, ne speres vel in te, vel in propriis viribus.*

Johannes Wesselus Groningensis in lib. de Incarnat. & passion. in cap. *Quomodo operamur cibum, qui non perit? Quis usus in sigillo legitimus, nisi credere? propterea sigilla testimoniorum loco adhibentur, ut eis tanquam testimonio fideli fidatur; ita quoq́, qui accipit hoc testimonium Spiritus, signavit, quòd Deus verax sit, Joh. 3. v. 33.*

(Jam verò Sacramenta sunt sigilla promissionum divinarum de gratia Dei & peccatorum remissione. Ergò nos certos faciunt de gratia Dei & peccatorum remissione.)

Lutherus, cùm Anno Christi 1507. in lectione Scholasticorum ex obœdientia Superiorum occupatus esset, incidit in difficilimos spiritualis tristitiae paroxysmos, ex quibus sese priùs extricare non potuit, quàm à quopiam pio fratre sene Monacho, qui ceu rosa inter spinas eminuerat, in confessione erectus, & ad gratuitam peccatorum remissionem secundùm verba symboli reductus, & ita con-

firmatus

firmatus fuisset, ut sæpissimè canendo lætus repeteret illud Gregorii: *O beata culpa, quæ talem meruisti Redemtorem!* Ac solitus est Lutherus sæpenumero prædicare illius Senioris fratris dexteritatem & pietatem, ac inprimis commendavit explicationem verborum Symboli. *Credo remissionem peccatorum*, ab illo traditam hoc modo: *Non satis est, te in genere credere, Deum quibusdam, Davidi, Petro & aliis sua peccata remittere (talem enim fidem etiam Dæmones habent) sed Dei mandatum immotum est, ut credas, tibi tibi tua peccata remitti, & ut certus sis de justitia fidei & de salute tua.* Nicolaus Selneccerus in orat. de initiis & progress. August. Confess.

Fridericus Myconius in libro, cui titulus, *Somnium*, refert de parente suo, quòd sub mediis superiorum temporum tenebris dixerit, *sanguinem Christi esse precium pro peccatis mundi, & cuilibet Christiano esse necessariam hanc fidem. Quòd si tantùm tres homines deberent salvari per sanguinem Christi, tamen se certissimè statuere debere, se esse unum ex illis tribus, & contumeliam esse in sanguinem Christi hac de re dubitare.* D. Probus in vita Myconii E.2. Wolffius tom.2. memorab. pag.1.

Enchiridion Coloniense (cujus autor existimatur fuisse Gropperus) editum Ann.36. fol.170. *Fatemur, verum esse, ad justificationem hominis omninò requiri, ut homo credat, non tantùm generaliter, quòd propter Christum verè pœnitentibus remittantur peccata, sed &, quòd ipsimet homini credenti remissa sint propter Christum per fidem.*

(Hæc fides specialis conjuncta est cum certa & immota fiducia gratiæ.)

Andreas Fricius lib.4. de Rep. emend. cap.11. *Necessariò faciendum est, ut in illa Christi justitiâ, quæ perfecta est, omnes acquiescant, quicunque de remissione peccatorum, adoptione sui in filios Dei, ac donatione vitæ æternæ certi esse volunt.*

(Ergò qui in imputata illa justitia Christi acquiescunt, de his beneficiis remissionis peccatorum, υἱοθεσίας & salutis certi esse possunt.)

Catechismus Romanus part. 4. quæ est de orat. cap.7. quæst.3. *Fides est, quæ preces fundit. Preces faciunt, ut omni dubitatione sublatâ, stabilis ac firma sit fides.*

Et paulò pòst. *Sperare & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per Christum ritè petierimus, concessurũ Deum.*

(Jam verò oramus remissionem peccatorum. Ergò omni dubitatione sublatâ, statuere debemus, nos eam consecuturos.)

Jacobus Veldius (quem Ægidius Topiarius *virum in re Theologica omnibus numeris absolutissimum* vocat) in Epilogo concionis in Epistol. diei cinerum, *duas pœnitentiæ partes* constituit, *nempe tum contritionem & confeßionem Adami interni lugentis & plangentis peccata, tum fidem in Deum firmã & certã fiduciam gratiæ divinæ.*

Claudius Guillandus Bellioensis Eduorum Ecclesiæ quondam Præpositus in cap.6. Joh. scribit, *opus Dei vocari à Christo fidem, quæ est certa de bonitate Domini persuasio, confidensq; salutis ab eo expectatio.*

Et postea. *Credere in Christum est certò apud se statuere, per Christum contingere justitiam & vitam æternã, eiq; toto corde, totâ animâ, totis viribus adhærere. Hoc qui fecerit, omnia Christi bona complectetur, illiq; ex animo adhærescet.*

Similia apud eundem occurrunt in 2. Timoth. cap. ult. unde Alphonsus à Castro lib. 7. advers. hæreses, in verbo Gratia, eum *inter Lutheranos* computat.

Censura Coloniensis Dial. 4. pag. 106. *Justi & boni infernum non metuunt, sed summâ fiduciâ de Dei bonitate confidunt, æternam salutem sibi donandam firmiter sperant &c. Confidunt magnâ animi alacritate, Christum venturum expectantes, & de ejus benignitate nihil diffidentes*, (nota, *summâ fiduciâ confidunt, nihil diffidentes*) *faciunt tamen, quod in se est, ne temerariâ securitate diffluant & fallantur.*

(Addunt quidem, *Sperant firmiter & magno animo, non tamen credunt, fides enim falli nequit, spes autem subindè fallitur.* Atqui fiducia illa firma est actus fidei, ac de spe piorum æquè dicit Apostolus, ac de fide, *quòd non confundat*, ac proinde etiam non fallatur, Rom. 5. v. 5. aliud enim est spes humana, quæ est incerta, aliud spes divina à Spiritu S. accensa, quæ est certa.)

Et paulò pòst. *Hæc securitas, quæ cum reverentia aut sacro timore Domini conjuncta est, in sanctis invenitur.*

(At qualis potest esse securitas absq; certitudine?)

pag. 105. *Hæc securitas est operatio spei, & talis utique spei, quæ non confundit, quamdiu charitas Dei in cordibus nostris per Spiritum Sanctum diffusa est.*

(At si spes illa non confundit, quomodo fallitur?)

Dial. eod. pag. 120. postquam Autores Censuræ recitâssent verba Monheimii, *Magnam ex hoc articulo fidei securitatem accipiunt pii, cùm intelligunt, se non ad aliud tribunal sistendos, quàm capitis sui, advocati ac redemtoris. Caput enim non condemnabit sua ipsius membra, nec advocatus suos clientes, nec Redemtor eos, quos tam carè, pretiosò scilicet sanguine suo ac durissimâ morte redemit*; subjiciunt: *Hæc sententia, si ad solos verè pios pertineat, est verissima, modò enim in pietate suscepta persistant, non est, quòd de Christi clementia dubitent, aut ejus judicium metuant.*

Georgius Cassander in Consult. artic. 4. de Justificat. pag. 914. *Rectè & divinis literis consentaneè dicitur, hanc esse Naturam justificantis fidei, ut sensum illum divinæ gratiæ, quem in nobis efficit Spiritus Sanctus, percipiat. Dicit enim Apostolus: Spiritum Sanctum, quem accipiunt credentes, testimonium reddere Spiritui ipsorum, quòd sint filii Dei. Verùm, si res diligentiùs consideretur, hac certitudo fidei, quæ ex hoc Spiritus Sancti testimonio concipitur, Naturâ ipsam justificationem & remissionem peccatorum consequitur. Nam donum est Spiritus Sancti, quod justificatis infunditur, quo de remissione peccatorum & gratuita Dei Patris erga se benevolentia certi redduntur. Ad justificationem autem consequendam requiritur talis fides, quâ homo exemplo Abrahæ ad promissionem Dei non hæsitet per diffidentiam, sed præter spem in spem credat, Deum videlicet credenti in eum, qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram, imputaturum hanc fidem ad justificationem & peccata non imputaturum & eum, qui mortuus erat peccato, per Spiritum Sanctum vivificaturum.*

Et postea. *In hac doctrina de fide, quâ accipitur remissio peccatorum & justificatio, duo observanda & cavenda sunt. Primùm, ut pavidis conscientiis occurratur, quæ hoc testi-*

monium Spiritus obscuriùs sentiunt. Alterum, ne timor Dei excutiatur, securitas alatur, beneq; operandi studium remittatur. Utrumque in libro Ratisbonæ proposito (à Cæsarea Majest.) breviter fit. De priore enim sic loquitur: Quoniam perfecta certitudo in hac imbecillitate non est, suntq; multæ infirmitates & pavidæ conscientiæ, quæ cum gravi sæpè dubitatione luctantur, nemo est à gratia Christi propter illam infirmitatem excludendus, sed convenit tales diligenter admoneri, ut his dubitationibus promißiones Dei fortiter opponant, augeri sibi fidem sedulis precibus orent. Ob hanc dubitationem, quæ ex consideratione propriæ infirmitatis nata, semper hæret etiam in sanctißimis viris. Item, quia persuasio hæc falsa & inanis esse potest in impiis videlicet, Spiritu Dei destitutis, ideò nonnulli senserunt, hanc certitudinem non fidei propriè, in qua dubitatio hæreticum facit, sed fiduciæ potiùs, quæ ex sensu quodam divinæ benevolentiæ nascitur, esse tribuendā, cui opposita aliquanta hæsitatio infirmitatem fidei arguit, cum qua hæsitatione fidelibus animis est luctandum. Veteres sanè in hoc loco inter spem & fidem non admodùm distinxerunt, ut patet ex Hilario (can. 6. in Matth. in illud: Nonne anima plus, quàm corpus.) Ergò regnum, inquit, cœlorum, quod Prophetæ prædixerunt, Dominus noster in se positum esse confessus est, vult absque aliqua incertæ voluntatis ambiguitate sperari, alioqui justificatio ex fide nulla est, si fides ipsa fuit ambigua. Certè nemo est Ecclesiasticorum, nec ex Scholasticis quidem, qui non hanc fiduciam & certitudinem de gratia & misericordia Dei & glorificatione futurâ diligenter urgeat, & dubitationi ac diffidentiæ opponendam doceat. Tradit autem Bonaventura, hanc certitudinem haberi per quandam bonæ voluntatis confidentiam, quæ consurgat ex conscientia bona, (in 3. sent. dist. 26. q. 5.) Consentiunt hæc cum verbis Apostoli: Glorificatio nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Item Johannis: Nos scimus, inquit, quoniam translati sumus ad vitam, quia diligimus fratres &c. Si cor nostrum non reprehenderit nos, habemus fiduciam ad Deum. Quamvis hæc fiducia, quâ confidimus, nos in misericordia Dei salvatos, & regni Dei hereditatem consecutos, non soli huic testimonio conscientiæ, sed divinis quoque promißionibus inniti debet. De quo præclarè Bernhardus (serm. 6. de dedic. templi) Quis poterit salvus esse, dicunt discipuli Salvatori? & ille: Apud homines hoc est impoßibile, sed non apud Deum. Hæc sola fiducia nostra, hæc sola consolatio nostra, hæc tota ratio spei nostræ. Sed de poßibilitate jam certi, de voluntate quid agimus? Quis scit, si est dignus odio, an amore? quis novit sensum Domini? &c. hîc jam planè fidem nobis subvenire necesse est, hîc oportet succurrere pietatem, ut quod in nobis latet in corde Patris, nobis per ipsius Spiritum reveletur. Spiritus ejus testificans persuadeat Spiritui nostro, nos esse filios Dei. Idem: Tria, inquit, considero, in quibus spes mea tota consistit, caritatem adoptionis, veritatem promißionis, potestatem redditionis. Adhac Doctores hujus ætatis non se dubitationem docere dicunt, quâ de misericordia Dei dubitetur & diffidatur, sed timorem Dei, quo solicitudo benè operandi & acceptam gratiam conservandi in nobis excitetur & augeatur, de quo Apostolus: Cum timore & tremore vestram salutem operemini. Eum timorem castum & filialem appellant, quem perfecta caritas non pellit, sed retinet & fovet, qui timor semper fiduciam & spem paternæ benevolentiæ adjunctam habet. Vide, si lubet, Augustinum,

gustinum. Hæc cùm in Ecclesia Catholica etiam hodie tractantur, non rectè Protestantes Ecclesiam præsentem incusant, quòd doceat & jubeat de gratia Dei & vita æterna dubitare, atque hanc blasphemam, ut ajunt, doctrinam inter præcipuas causas ponunt, cur ab ea discedendum sibi putent. Etenim, quomodo dubitare jubeant, qui jubent confidere, omnemq; hæsitationem & diffidentiam ex animo profligare?

(An hæc sit communis omnium Pontificiorum sententia, quòd omnis hæsitatio ex animo profliganda sit, nec ne, patet ex illis, quæ in Antithesi adducta sunt superiùs, & quæ in Appendice inferiùs afferentur.)

Rivius lib. 3. de superstitione pag. 234. adducit locum ex Jacobo Sadoleto Cardinali. *Sine firma spe atque fiduciâ in summum Deum fides vera non est.*

Item. *Quanquam fidei fundamentum sit credere, tamen spes ipsa continet in se fidem & absque spe fides inanis tota est.*

Rursus. *Nos, inquit, qui Scripturarum more loquimur, fidem Christi, cùm pronunciamus in uno hoc fidei verbo, totum id intelligimus, quod est credere Deo & Christo, illiq; confidere. Non enim fides nostra simplex est credulitas (quanquam fides & fundamentum fidei credere est) sed fides in Deum plena atque integra est ita credere, ut confidamus.*

Alphonsus de Castro lib. 7. adversus hæreses, verbo Gratia, testatur, *multos viros doctissimos certitudinem fidei de præsente gratia adstruxisse.*

Ibidem pag. 422. testatur, *doctrinam de incertitudine gratiæ non placuisse omnibus Synodi Tridentinæ Patribus, siquidem multi eorum certitudinem salutis defendere voluerint*, quos pag. 423. refellere conatur.

Antonius Marinarius in orat. in consessu Patrum Concilii Tridentini Dominicâ 4. Quadragesimæ Anno 1546. habitâ, dubitationem ex professo refellit, inter alia sic disserens: *Proinde qui suis operibus fidunt, de divina erga se benignitate dubitare solent, & per intervalla & vices hûc atq; illuc alternando fluctuare, ut nusquam eis portus, nusquam fidæ stationis spes appareat, facileq; ad desperationem in gravibus periculis infelicissimâ ratione tendunt. Qui autem suis diffisi viribus, suorumq; operum rejectâ fiduciâ, in Dei benignitate & clementiâ conquiescunt, nec cogitare unquam possunt, se à Deo rejectos esse, illumq; præstiturum non esse, quod eis pro sua misericordia promisit. Nec est, quòd illos propriæ indignitatis ratio ad dubitandum provocet. Legis est hæc doctrina: Deus benedictionem dignis, hoc est, justis; maledictionem indignis, hoc est, injustis confert, unde nec aliquem potuit lex Dei benedictione donare, quòd neminem reperit justum & dignum. Quid nobis cum legis maledictione & irâ, qui per Christum redemti sumus? Adversus itaque legis furorem sublevemur & consolemur nosipsos latâ Evangelii promissione, nempe quòd indignissimis benedictionem & gratiam Deus effundit, si resipiscant & vivâ fide se ei committant. Est certè hoc vivæ fidei ingenium, nos in Deum, ut filios in patrem, erigere; Christum, nostrum; nosq; vicissim Christi facere, ut cum eo unum corpus simus, eodemq; vivamus, regamur, lætemur & gloriemur Spiritu.*

Et paulò pòst. *Quamobrem in dubitationis labyrintho non errant, qui per Christum adepti sunt justitiam, sed in securitate mentis, in pace conscientiæ, in lætitia cordis edocti Spiritu illo, qui illis testimonium reddit, quòd sint filii Dei, audent dicere: Abba, Pater,*

ter, quanquam interim inest illis sanctus ille timor, ne cadant ab eo, ad quem evecti sunt, filiorum honore. Quamobrem exultant, quòd Christum tenent; tremunt, ne illum amittant, quemadmodum Propheta monuit: Exultate ei cum tremore.

Et statim subjicit; *At verò caro & Satan nunquam non solicitant ad diffidentiam pectora justorum, quibus cum perpetuum est certamen. Nunc eos temeritatis accusant, quòd scilicet divini consilii conscios & participes sese faciunt, dicentes: Scimus, quòd nos diligit Deus. Sed illi sese purgant, nempe quòd temerarii essent, si divinæ erga se caritatis tot argumentis declaratæ, præsertim Filio ad crucem demisso, ancipites essent. Nunc gravia superioris vitæ commissa memorant, quorum non potuerunt condignam exhibuisse satisfactionem. Sed illi respondent: Gratis per Christum nobis remissa sunt peccata, quia satisfacere non poteramus. Non est, quòd cogitemus, quia solvendo nos sumus, ne dignitati mortis Christi detrahamus. Nunc quotidianos vitæ errores, quibus nemo non subjicitur, ante oculos illorum sistunt, ut vel sic dubitent de benignitate Dei. Sed illi exclamant: Clementissimus ille pater ad hos infirmæ Naturæ lapsus connivere solet, cujus clementiæ non convenit illos ad vindictam imputare. Nunc ex occultis majoribus delictis, quæ homo (cujus est cor, ut pravum, ita retrusum) non intelligit, argumenta sumunt, quibus divino favore illos destitutos esse convincant, sed illi excipiunt. Integra est peccatorum remissio, & cùm donat Deus manifesta, quæ novimus, donat etiam occulta, quæ ignoramus delicta. Nunc prospera commemorant, velut quibus in hoc seculo eos remuneret Deus, ne in alio expectent felicitatis gloriam. Sed illi fatentur, Deum sæpe præsentibus bonis ornare justos, ut proximorum necessitatibus consulentes, ad futuram vitam aptiores fiant. Nunc calamitates, quibus plerunque justi affliguntur, ut aperta irati Dei signa, commemorant, sed illi asseverant, eas esse manifesta paternæ dilectionis argumenta, ut sub disciplina crucis eruditi filii Dei reddantur. Vexatum pectus pium supra omnes tandem difficultates emergit, in corde suo sic loquens: Quis me separabit à caritate & fiduciâ Dei mei, qui potentiâ suâ omnia continet, suo imperio omnia regit, suâ sapientiâ omnia moderatur, suâ mente omnia complectitur, suo arbitrio omnia flectit, cujus tanta fuit erga me caritas, ut unicum, quem unicè diligebat, Filium ad horribilem tradiderit crucem, quò essem illius sanguine aspersus atque redemtus, & illum honoris gradum assequerer, nempe ut ipse sit mihi Pater & Christus frater. Quæ autem major aut dilectio, aut solicitudo, quàm Patris erga Filium, præsertim ejus Patris, qui tantò est aliis clementior, quantò sublimior? Quamobrem neque hujus seculi blanditiæ, neque hujus carnis illecebræ, neque ulla Satanæ fulmina, neque hæreticorum fraudes, neque amicorum delitiæ, neque necessariorum preces, neque parentum pietas, neque populorum furor, neque Tyrannorum crudelitas, seu minis perterrere, seu in carcerem detrudere, seu fortunis privare, seu in exilium ablegare, seu quolibet mortis genere perdere voluerit, à Deo Opt. Max. à Domino omnipotente, à Patre indulgentissimo ullo unquam tempore me divellent. Si cœlum ruat, si terra evanescat, si orbis illabatur præceps, ego in eum erectus ero. Si Angelus de cœlo aliud mihi persuadere contendat, dicam ei anathema. O felicem Christiani pectoris fiduciam! ô beatam Evangelici cordis pietatem! ô securam Christianæ mentis fiduciam! &c.*

(Extat hæc oratio Marinarii in Actis Concilii Tridentini editis Lovanii Ann. 1567. apud Petrum Zangium in fol. p. 43.)

Ambrosius Catharinus Archiepiscopus Minoriensis & Dominicus à Soto *de certitudine gratiæ* publicis scriptis invicem controverterunt, de quo dissidio Dominicus sic scribit: *Dissensio, quam inter tuam meamq; mentem nullam extra verba esse existimas, hæc est in re maxima. Porrò quòd tu arbitraris, posse fieri hominem certum suæ gratiæ certitudine, quæ licèt non sit æqualis fidei Catholicæ, sit tamen vera fides, hoc est, omnem prorsus dubitationem excludens, atque id quidem lege communi, nempe testimonio illo, quod, autore Paulo, Spiritus Sanctus reddit Spiritui nostro, quòd simus filii Dei; hoc ego verò salvâ pace & autoritate tuâ credo omninò falsum esse.*

Contrà Ambrosius Catharinus in scripto contra Dominicum à Soto inter cætera sic loquitur: *Deduco, contra hanc nostram sententiam nihil pronuntiâsse Synodum Tridentinam, quod ego in primo meo detexi libello, quem ad Præsidentes ipsi Concilio (quorum alter Dei gratiâ summus est Pontifex Julius III.) & ad ipsam Sacrosanctam Synodum destinavi, eos alloquens his planè verbis: Addo, quòd sæpiùs protestati sint ambo Præsidentes & specialiter in hac controversia tum in Conventu Patrum, tum verò in congregatione Theologorum, & ambos audivimus contestantes, non videri sibi hanc quæstionem satis esse discussam ad decisionem. Imò ipsamet Sacrosancta Synodus bis declaravit, hujus rei definitionem tunc omittendam esse & in aliud tempus servandam, sicut in actis posit apparere. Deniq; ipse titulus noni capitis hoc manifestat abundè, qui sic habet: Contra inanem hæreticorũ fiduciam.*

Idem dicit: *universos Patres hanc certitudinem contestari.*

Petrus Suavis lib. 2. Histor. Conc. Tridentini pag. 221. *Ambrosius Catarinus in Concilio Tridentino asserebat, plerisq; Patribus ad illius opinionem accedentibus &c. justum posse, imò debere pro certò statuere, se esse in gratia.*

Idem Petrus Suavis d. l. pag. 233. *Catarinum cum Marinario in Concilio Tridentino ajebant, quoties in Evangelio Christus deprehenditur remisisse peccata, toties dixisse: Confide, remissa tibi sunt peccata, absurdumq; videri, Christum cuivis temeritati aut superbiæ occasionem ministrare voluisse, aut omnes privare eo, quod utile aut meritum foret. (Hæc opponebant illis, qui dicebant intolerabilis arrogantiæ esse præsumtam de certitudine gratiæ opinionem; ac incertitudinem gratiæ esse utilem, imò meritoriam.) Scripturam etiam nos obligare ad gratias Deo agendas de justificatione nostra, quam nisi nos accepisse certi simus, quâ fronte retribuemus gratias? cùm ineptum sit beneficium agnoscere, quod datum sit, nec ne, non intelligas. Certè Divum Paulum certitudinem asserere satis manifestò, cùm vult Corinthios sentire, Christum esse in ipsis, nisi sint reprobi, & cùm ait, nos à Deo Spiritum ideò accepisse, ut per eum intelligamus, quid à Deo nobis datum sit. Et adhuc clariùs, Spiritum Sanctum testari Spiritui nostro, nos esse Dei filios. Impudentiæ quoque immanis esse, temeritatis eos arcessere, qui Spiritui Sancto credant ipsos compellanti, dicente Ambrosio: Spiritum Sanctum nunquam nos alloqui, quin simul nobis notum faciat, ipsum esse, qui loquitur: & Christo apud Johannem, mundum non posse recipere Spiritum Sanctum, quod eum nec videt, nec cognoscit, discipulos autem suos eum agnituros,* quod

quòd in ipsis futurus sit & mansurus. Ex quibus acutè admodùm concludebat Catarinus, *somniare illum, qui asserat, gratiam voluntariè accipi, neque tamen sciri, an eam habeat, quasi ad rem motu animi voluntario accipiendam non sit necessarium, ut qui eam sponte accipit, sciat & rem sibi datam & se verè eam accipere & acceptam possidere.*

Inde Pesantius in Thomam part. 1. fol. 137. de hoc Ambrosio Catharino scribit, quòd statuerit, *insigniter electos habere tantam certitudinem de gloria futura, ut quilibet possit dicere cum Apostolo: Certus sum, quòd neque mors &c.*

De Johanne Fero testatur Sixtus Senensis lib. 6. annotat. 210. quòd docuerit, *justos esse de gratia Dei certos*, quem proinde, *ut Lutheranis adblandientem*, Dominicus à Soto perstrinxerit. Confer annot. 215. ubi itidem Ferus hoc nomine perstringitur.

Sic verò habent verba hujus Feri in cap. 8. Matth. pag. 139. *Vera fides fiducialiter accedit, non dubitat, Deum posse aut velle, proponit necessitatem suam, effectum autem Deo ipsi commendat, denique & verbo Dei contenta est, nec ab eo se avelli patitur.*

In cap. 3. Johan. pag. 110. *Vera fides, etsi omnia adversa & contraria videantur, tamen non dubitat de verbo, sed certa est, aliquando implendum Dei verbum, potiusq; cœlum & terram peritura, quàm unum Dei verbum.*

In cap. 14. Johan. pag. 359. *Spiritus Sanctus dicitur consolator, etiam ob id, quod credentes certificat velut arrhabo & pignus, quòd sint filii Dei.*

Cornelius Mussus Bitontinus Episcopus in cap. 5. Rom. *Habet ergò spem, & gloriatur in hac spe, quam habet, cum securitate omnino ad illam gloriam perveniendi. In hac enim gloriatione, & ut ita dixerim, in hac sancta superbia propter spem cœlestis felicitatis ostenditur, quòd qui justificatus est, non hæsitat, utrum sit beandus, vel non: sed firmissimè tenet, se divino munere salvandum esse.*

Idem in cap. 8. Rom. *Qui in Christo Jesu sunt, nihil habent, unde timere debeant, siquidem securi sunt de salute.*

Martinus Eysengrein prolixo scripto hanc materiam tractavit, in quo non tantùm dubitationis monstrum improbat, sed insuper etiam constanter negat, unquam à Pontificiis hanc opinionem fuisse traditam. Negat etiam, canonis Tridentini hanc esse sententiam, *quòd verè credentibus dubitandum sit de gratia Dei.* Et ut ab hac opinione liberet Pontificios, contendit, *hanc fuisse Patrum, qui in Tridentina Synodo congregati fuerunt, sententiam, quòd hypocritæ, Epicuræi, hæretici destituti verâ fide, perseverantes in atrocibus delictis contra conscientiam, & similes, non debeant certò statuere, quòd sint in gratia.*

(At de tali certitudine nos minimè pugnare, patet ex illis, quæ superiùs in initio sunt adducta.)

Petrus de Ribadeneira Hispanus in libro, quem nominat *Fontem vitæ & consolationis* (quem Egidius Albertinus Secretarius Bavaricus ex lingua Hispanica in Germanicam transtulit ac cum licentia Superiorum Monachii edidit Anno 1600.) in cap. cui titulus, *quòd omnis nostra fiducia fundata esse debeat in merito Christi, & quàm valida sit hæc motiva ad nostram consolationem*, sic disserit; *Id, quod nos in similibus tentationibus & ærumnis maximè affligere solet, est, quòd omninò scimus,*

Deum quidem misericordem & bonum esse, attamen quòd simul etiam sit justus & vindex peccatorum. Et quia peccata nostra tam enormia sunt & multiplicia, quòd nos non sit amaturus, nec respecturus sereno vultu; sed sicut objectum amoris bonum est, in nobis autem, in nostro corpore & anima nihil boni est, sed fœtens sterquilinium & fons peccatorum, sequitur, Deum, qui certè cæcus non est, non posse errare, aut illud amare, quod non amore, sed odio dignum est. Et ex hac causa solent se animulæ torquere, & subnasci multæ querelæ, curæ, diffidentiæ & desperationes. Figunt enim oculos suos in seipsos & non in omnium exundantem bonitatem Domini, neque in omnium locupletissimum thesaurum meritorum benedicti Filii sui, per quæ nobis nostra peccata remittit. Et hoc ipsum est, quod in hoc capite exponere volo, quia est fundamentum & clavis omnis nostræ fiduciæ & consolationis. Annotabo etiam mirabilem discursum, quem Dn. Johannes de Avila fecit, & quàm pulcerrimè locutus est de dilectione Christi erga homines. Pro meliori autem declaratione mensuræ, quâ mensurare debemus dilectionem Christi erga nos, oportet nos oculos nostræ considerationis à nobis ipsis avertere & dirigere eos in Christum. Nam dilectio ipsius erga nos non nascitur ex perfectione, quæ in nobis hæret, sed quæ in ipso inest, neque nascitur ex eo, quod ipse in nobis videt, sed quod videt in cœlesti suo Patre.

Et paulò pòst. *Hoc est fundamentum nostræ spei, anchora nostræ navis, scopus nostræ navigationis, tutissimus portus, ad quem in quavis tempestate cõfugimus. Christus diligit me propter Patrem suum, & ut Patri obœdiat, moritur mei causâ. Et æternus Pater condonat mihi propter meritum & obœdientiam Filii sui. Quia ergò sic se res habet, cur non vellem fidere tali Filio & tali Patri? Tota causa, cur nos Filius diligat, est, quòd obœdiat suo Patri; & causa, cur nobis condonet Pater, est, quia Filius suus meritus est & eum propter hoc orat. Et siquidem Filius cor Patris sui intuetur, promanat inde, quòd nos diligat, nam ita requirit obœdientia ipsius. Et quia Pater vulnera & desiderium Filii sui intuetur, oritur inde nostrum remedium, auxilium & salus. Ita enim exigit suum meritum. Ab hoc intuitu Filii ad Patrem & Patris ad Filium oriuntur omnes influentiæ gratiarum, quibus Ecclesia regitur, perinde ut Astrologi dicunt, mundum regi aspectibus Planetarum. Quapropter, ô Pater & Fili, intueamini vos perenniter sine fine. Nam ex hoc infinito & ineffabili intuitu consistit tota nostra salus. O te pulcherrimum intuitum, à te prosiliunt radii divinæ gratiæ, remissiones peccatorum, corroborationes Dei in nostra imbecillitate, societas ipsius in nostra solitudine, consolatio ipsius in nostris ærumnis, & ipsius fiducia & constantia in nostra desperatione.*

Et postea. *Hoc est maximum & præsentissimum remedium in omnibus nostris afflictionibus, ut nempe confugiamus ad hunc Dominum, & nos abscondamus subter alis ipsius, & ut sequamur regium suum vexillum, & ut in omnibus nostris fragilitatibus & ærumnis oculos elevemus in altum, Christum intueamur in cruce pendentem & recordemur sui meriti, suæ obœdientiæ, & sui placiti, quod Pater habet de tali Filio. Siquidem Pater Filium suum hoc modo sponte dedit isto tempore, quo adhuc inimici ipsius eramus, & licèt nos id non desideraremus, multò minùs cogitaremus, rem talem fieri posse, quî ergò nobis jam nunc denegaret, quod petimus? Quid*

is mihi poterit denegare, qui Filium suum unicum mihi non denegavit? Quia proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donaret? Circumdent nos præterita peccata, metus futurorum nos premat, circumeant nos Diaboli, accusent nos & laqueos nobis sternant, terreant & persequantur, aperiat infernus fauces, quàm ampliter & quàm maximè queat, scimus tamen & confirmati sumus, quòd quando oculos deflectimus in bonum, morigerum, misericordem & nos in mortem usque diligentem Christum, Dominus Deus non deserturus sit propter Filium suum, maximè quòd tanti fecit nostram salutem, ut benedictum Filium suum pro nobis dederit & in cruce mori passus sit. Nam quia hic in terris parentes liberos tantopere amant, ut quando vel eos intuentur, statim iram suam contra ipsos conceptam remittant, quid ergò non faciat intuitus talis Filii in corde talis Patris, qui ipsum intuetur in cruce ex mera obœdientia pendentem?

(Hæc omnia Ribedeneira, quæ certitudinem gratiæ mirificè confirmant.)

Hieronymus Oleaster in cap. 7. Esaiæ super verba: *Nisi credideritis, non estis stabiles*, col. 171. *Magni momenti res fiducia est, quæ omnia nostra firma & stabilia constituit. Nam tantò res nostræ firmiores sunt, quantò majori fiduciâ adhæserimus Deo. Qui enim Deo adhæret, unus Spiritus fit cum eo, & necesse est ejus firmitate teneri. Cùm ergò te videris Deo diffidere & caducis rebus hærere, habeto id signum in malum, signum utique ruinæ tuæ, quoniam si diffideris, stabilis non eris. Cùm Dominus vult aliquem ruere, sinit eum fiduciâ destitui.*

Ludov. Vives in præpar. animi ad orandum n. 21. *Christi fiducia erit lapis firmissimus ædificii.*

Victor Giselinus ad preces Aurelii Prudentii sub finem ἀμαρτιγενείας Non posco beatâ *In regione locum &c.*

Saltem mirificos incendia lenta vapores
Exhalent &c. sic annotat:

Itane, ô Prudenti, tam abjecto quempiam esse animo? aliud certè nobis spondent suaves illæ Evangelii voces, siquidem propositis divinæ gratiæ obtinendæ instrumentis strictè imperant, vocationem nostram certam faciamus, certoq; & indubitatò æternæ vitæ gloriam expectemus. Docentq; è contra, infernum, ignem aut gravius supplicium deprecari servorum esse semper metuentium ac penè desperantium, cùm Christus onus suum dixerit esse leve & jugum suave, nullaq; nunc sit condemnatio his, qui in Jesu Christo ambulant, utpote qui factus sit nobis sapientia, justitia, sanctificatio & redemtio.

(Hæc ille; quæ ideò magis sunt notanda, quòd Antonius Possevinus in recensione operum Prudentii Giselini laborem cæteris omnibus præferendum censet.)

Guilielmus Pepinus Theologus Parisiens. Ordinis Prædicat. Concionat. Domin. 22. post Trinit. *Ecce quàm severus erit tunc Judex Christus! Quale igitur remedium Carissimi, ut evadamus tantam securitatem, qui in multis peccavimus omnes? Profectò aliud nō video, nisi quòd recurramus ad ipsum Christum cum Magdalena, quamdiu tempus misericordiæ ejus duret, id est, quamdiu sumus adhuc in hac mortali vita. Quod ubi fecerimus, indubiè dimittet nobis universum debitum.*

D. Feucht part. 1. post. p. 326. Starcken Glauben / Hoffnung vnd Zuversicht sollen wir zu Christo haben.

Cæterùm, quia uti modò vidimus, multi

multi ex ipsis Pontificiis certitudinem gratiæ & remissionis peccatorum nobiscum docent, inde est, quòd quorundam suffragium haud inviti nobis largiuntur.

Vega lib.3. de incertitud. gratiæ capite 36. *Quidam Catholicus tanto affectu fidem conjecturalem oppugnabat, ut eam Lutheranâ opinione detestabiliorem diceret. Quia*, inquit, *cùm Lutherani multùm fidei tribuant, hæc opinio derogat.*

Ibid. *Guillandus certitudinem gratiæ defendit prorsus ut Lutherani, cap. 7. & talem certitudinem consequentem fidem multi Catholici ante decretum Concilii Tridentini probabilem esse censebant, & eam compluribus argumentis suadere conabantur.*

(Quinimò etiam post Concilium Tridentinum Ambrosius Catharinus & alii eam docuerunt, ut ex dictis constat.)

Bellarminus lib.3. de Justificat. cap.1. §. ultimo, *incertitudinem justitiæ & gratiæ non solùm contra hæreticos* (quos ita vocat) *sed etiam contra Catholicos quosdam sibi probandam esse* scribit.

lib. ejusdem cap.3. §.1. *Autor Enchiridii Coloniensis in tract. de Justificat. vult necessarium esse ad justificationem, ut certò credat unusquique, sibi remissa esse peccata. Ambrosius Catharinus asserit, posse hominem fidelem habere certitudinem fidei de sua gratia.*

lib. ejusdem cap.11. §. Tres &c. *Ambrosius Catharinus non solùm dubitationem omnem excludit, sed etiam addit, posse justos habere de sua justificatione certitudinem fidei divinæ.*

Benedictus Pererius in Comm. Rom. 8.v.17. & Vega lib.9. de Justificat. cap.46. de Ambrosio Catharino sic scribunt: *Catharinus inter Theologos hujus temporis minimè incelebris docuit certitudinem fidei, quâ pii certò statuunt, sibi peccata esse remissa.*

Idem Pererius d.l. *Quidam Catholici certitudinem eam docent, cui non potest subesse falsum.*

Gregorius de Valentia tom.2. col.1255. *Sententia aliorum Theologorum communis* (in quæst. de incertitud. gratiæ) *planè est contraria tum sententiæ Sectariorum, tum sententiæ Catharini.*

(Ergò Catharinum in hac quæstione nobis potiùs ὁμόψηφον fuisse agnoscit, quàm Romano-Catholicis.

Adamus Tannerus tom.2. Disputat. 6. q.4. dub.5. num.108. itidem *Catharinum* ex Concilio Tridentino refellit.)

Idem Gregorius de Valentia d. l. col. 1253. refert, *quòd Vega lib. 9. cap. 46. super Concil. Trident. viris quibusdam spiritualibus certitudinem salutis omnis hæsitationis expertem aßignaverit.*

Cornelius à Lapide in Comment. Roman. 8.v.16. disputat contra Catharinum & Cajetanum, qui voluerunt, *testimonium Spiritus Sancti, quo nobis testatur, nos esse filios Dei, esse certum certitudine infallibili, ac statuit, idem esse certum certitudine conjecturali*: interim subjicit; *Andream Vegam, Ruardum & eos secutum Pererium existimare, aliquos viros valdè sanctos sine speciali Dei revelatione ex signis & affectibus Spiritus Sancti, quos valdè crebros & claros & efficaces in se experiuntur, habere certitudinem non quidem infallibilem, ita ut ausint jurare, se esse in Dei gratia, sed talem & tantam, quæ omnem metum & formidinem oppositi excludat, non solùm ab affectu & fiduciâ, sed etiam ab intellectu & persuasione, ita*

ita ut tales tam certò sciant, se esse in gratia Dei, quàm certò scimus & credimus, Constantinopolin vel Alexandriā esse, ex eo, quòd passim omnes dicūt, illas urbes esse & existere.

Ibidem adducit Cornelius dictum Basilii interrog. 296. in brevioribus: *Quâ ratione persuaderi possit animæ cuipiam, quòd à peccatis sit libera?* (addit Cornelius, *& expurgata, ac consequenter, quòd Dei sit amica & filia,* ac respondet:) *Si quis in seipso animi affectionem illam similem Davidi inesse animadverterit, apud quem est. Iniquitatem odio habui & abominatus sum: aut assecutum esse præceptum illud Apostoli, qui dixit: Mortificate igitur membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam & avaritiam, quæ est simulachrorum servitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis, ut verè dicere possit illud: Non adhæsit mihi cor pravum; declinantem à me, malignum non agnoscebam &c. Quandocunque quis eo modo animo se affectum esse animadverterit, tunc sine dubio credat, se esse liberum à peccato,* (addit Cornelius, *ac consequenter se esse in gratia, adeoq; esse filium Dei.*)

Sed hanc sententiam Vegæ, Ruardi, Pererii, Cornelii à Lapide &c. Bellarminus improbat lib. 3. de Justificat. cap. 11. §. De qua sententia,

De quodam *Almerico* Doctore Parisiensi & *Baccone* Commentatore Magistri Justinianus in 2. Cor. 13. v. 5. & Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. q. 4. n. 107. 108. testantur, *quòd fidei de gratia & justificatione præsente certitudinem docuerint.*

2. Quòd quidam docent, *posse hominem fidelem de electione & salute sua esse certum.*

(Quòd si enim verè fidelis de electione & salute certus esse potest, utiq; etiam de gratia Dei & remissione peccatorum certus esse potest, cùm absq; Dei gratia & peccatorum veniâ nec electio, nec salus in hominibus post lapsum locum habeat.)

Dicta illa recensuimus superiùs articulo 22. cap. 2. thesi 2.

3. Quòd quidam agnoscunt, *fidem esse firmam fiduciam.*

(Si enim fides est firma fiducia, utique dubitationi & hæsitationi resistit, ac in promissionibus de gratia Dei & peccatorum remissione certò ac tranquillè acquiescit.)

Dicta illa recensuimus in hoc ipso articulo cap. 1. thesi 2.

4. Quòd quidam agnoscunt, *fidei justificantis, quatenus est fiducia, objectum proprium & adæquatum esse specialem Dei misericordiam, sive quod idem est, promissionem de gratuita peccatorum remissione propter Christum.*

(Quòd si enim fides in specie sibi applicare potest & debet promissionem de gratuita peccatorum remissione propter Christum, utique etiam per fidem homo potest esse certus de gratia Dei & peccatorum remissione.)

Dicta illa recensuimus in hoc ipso articulo cap. 2.

5. Quòd quidam agnoscunt, *solam fidem justificare.*

(Quòd si enim sola fides beneficia Christi, in verbo Evangelii oblata, apprehendens, absq; operum nostrorū meritis justificat, utique etiam ex fide & in fide certi esse possumus, nos esse coram Deo justos & cum ipso reconciliatos.

Bart-

Bartscius in Postill. Domin. 2. Advent. pag. 96. *Quæstio illa* (de certitudine gratiæ) *tota pendet ex illa altera de fidei vel solius, vel non solius justificatione. Nam si sola fides justificat, idq; eo ipso ac solo, quòd merita passionis Christi sibi fide suâ quisque tanquam propria apprehendit & applicat, quicunque eam habet, nihil profectò habet, quod ampliùs metuat in illo judicio.*

Bellarminus lib. 3. de Justificat. cap. 6. *Si certitudo justificationis pendet ex operibus, utique non erit homo de ea certus, mox atque justificatus est; nec ex sola fide, sed etiam ex operibus certitudo ista pendebit, ac proinde erit tantummodo conjecturalis.*

(Ergò à contrario sensu, si certitudo justificationis non pendet ab operibus, sed ex sola fide, homo erit de justificatione certus.)

Dicta illa recensuimus in hoc ipso articulo cap. 3. thesi 1.

6. Quòd quidam agnoscunt, *causam formalem nostræ coram Deo justificationis consistere non in inhærente justitia, sed in imputatione justitiæ Christi & peccatorum remissione.*

(Quòd si enim nostra coram Deo justificatio nec in habituali sive inhærente; nec actuali operum nostrorum justitia, sed in imputatione justitiæ Christi & peccatorum remissione consistit, utique fide meritum Christi apprehendente certi esse possumus de gratia Dei & peccatorum remissione)

7. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 9. *Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deq; Sacramentorum virtute & efficaciâ dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum, suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest, cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.*

(Hoc decretum Concilii, quoad priorem partem, nostræ suffragatur sententiæ. Si enim nemo pius de Dei misericordiâ, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute & efficaciâ dubitare debet, utique etiam nemo dubitare debet de remissione peccatorum gratuitâ propter Christum, cùm generales illas promissiones vera fides in specie sibi applicet, cumque Sacramentorum usus quemlibet verè credentem confirmet, ad ipsum quoque promissionem Evangelicam & oblata in ea Christi beneficia pertinere. Non negamus, quòd si propriam nostram infirmitatem ac indispositionem respiciamus, formidandum sit, interim cùm promissiones divinæ sint certæ & infallibiles, cumq; gratia Dei & meritum Christi sit efficax, cùm Sacramenta fidem firmissimè stabiliant, ideò firmâ cordis fiduciâ hisce fulcris firmissimis inniti & gratuitam peccatorum remissionem sine dubitationis ambiguo credere possumus ac debemus. Fides enim non respicit nostram dispositionem vel indispositionem, sed gratiam Dei in verbo Evangelii oblatam, ut ex Ribadeneira & aliis superiùs audivimus. Inde etiam est, quòd quamvis Bellarminus lib. 3. de Justificatione cap. 3. pro asserenda gratiæ incertitudine Concilii Tridentini autoritatem urgeat, tamen Ambrosius Catharinus fortiter neget, hac de re quicquam in Concilio

Tridentino esse definitum, ut superiùs ex Catharini verbis percepimus.)

Secundò, Bellarminus lib. 3. de Justificatione cap. 10. resp. ad 1. Cypr. testim. fulgore dictorum Antiquitatis convictus, sic scribit: *Fatemur, apud omnes pios vigere spei robur & fidei firmitatem, & animam de Deo suo semper esse securam.*

Et paulò pòst. *Non negamus, oportere fidem certissimam, quæ dubitationem prorsus excludat, haberi de divinis promissionibus, & spem etiam talem ac tantam, quæ desiderium moriendi pariat. Denique divinæ promissioni etiam in particulari fides habenda est, quoniam pertinet ad veritatem promittentis &c.*

Benedictus Justinianus in 2. Timoth. 1. super verba: *Novi, cui crediderim. Quod ait Paulus, Scio, cui credidi, indicat certitudinem quandam ac spei Christianæ firmitatem, ut maximè nititur divinâ potentiâ.*

(Hæc cum incertitudine justitiæ & gratiæ nunquam solidè conciliari poterunt. Si enim fidem certissimam, quæ dubitationem prorsus excludat, haberi oportet de divinis promissionibus, ac divinæ promissioni etiam in particulari fides habenda, utique ex promissione Evangelica de gratuita peccatorum remissione propter Christum de eadem certi esse possumus.)

Tertiò, Benedictus Pererius in cap. 14. Johan. pag. 380. sic disserit: *Spiritus Sanctus efficit in animis piorum certam quandam persuasionem & fiduciam, quòd ipsis à Deo remissa sint peccata, & quòd ipsi in gratia Dei sint, & quòd per mortem ad æternam & beatam vitam perventuri sint.*

Ibidem citat & approbat dictum Bernhardi serm. 2. in fest. Pentecost. *Spiritus Sanctus est pignus salutis, quia testimonium reddit Spiritui tuo, quòd sis filius Dei, qui certissima prædestinationis tuæ signa cordi tuo inprimit & ostendit.*

(Si certa illa fiducia, quòd simus in Dei gratia, oritur à testimonio Spiritus Sancti, utiq; est infallibilis & immota.)

Quartò, fidem, statuunt, dubitationi esse oppositam.

Sixtus Pontifex Epist. 1. quæ habetur in tomo 1. Concil. *Dubius in fide, infidelis est.*

c. Dubius lib. 5. Decretal. Gregorii tit. 7. ex Epistola Stephani Papæ. *Dubius in fide, infidelis est.*

Glossa decreti c. Satis dist. 69. super verba: Seu potiùs &c. *optimè corrigit se, quia quæstiones non debent fieri super fide dubitando.*

Eadem glossa c. Quæ dignior caus. 24. q. 1. *Dubius in fide, est hæreticus.*

Thomas part. 2. q. 4. art. 8. *Major est fidei certitudo, quàm scientiæ.*

Pesantius in Thomam fol. 508. *Quòd dicitur fides argumentum, distinguitur ab opinione & dubitatione, à quibus intellectus non argumentatur, id est, determinatur ad unum.*

Catechismus Tridentinus part. 1. quæ est de fide & Symbolo cap. 1. quæst. 1. *Nulla fidelibus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus est autor, qui est ipsa veritas.*

Ibidem cap. 2. quæst. 2. *Credendi vox, ut docent sacræ literæ, certissimæ assensionis vim habet, quamobrem is credit, cui aliquid sine ulla hæsitatione certum & perspicuum est.*

Costerus in Enchirid. cap. 4. fol. 171. *In illo non est vera fides, qui dubitat.*

Bellarminus lib. 3. de Justificat. cap. 2.

§. penult. *Certitudo fidei, quia nititur solâ Dei autoritate, omni ex parte dubitationem excludit.*

lib. ejusdem cap. 11. resp. ad 3. argum. *Fides certissima est. Neque ullus unquam Catholicus dixit, fidem non esse certam, aut posse dubitari, vel cum formidine assentiri iis, quæ ad fidem pertinent.*

lib. 6. de gratia & libero arbitr. cap. 3. §. Ad hæc omnia &c. *Credere, ut oportet, includit hanc conditionem, ut firmiter credatur ex parte subjecti, hoc est, ut homo nihil dubitet & malit potiùs mori, quàm articulum fidei non credere.*

Idem tom. 7. operum in explic. doctr. Christ. col. 1237. τὸ credere ita explicat: *Credo firmiter & indubitatè omnia illa, quæ in duodecim articulis comprehensa.*

Et postea. *Credo multò firmiùs res illas, quàm quas vel oculis videam, vel manibus contrectem.*

(Aut ergò nulla erit fides de peccatorum remissione gratuitâ propter Christum, aut certa esse debet & absque dubitatione.)

Quintò, Becanus tract. de lib. arbitr. quæst. 10. num. 12. dictum Apostolicum, *Quicquid non fit ex fide, peccatum est*, sic exponit: *Quicquid non fit ex fide, id est, cum conscientiæ certitudine.*

(Ergò ex fide conscientiæ certitudo oritur, ea verò non est, nec esse potest, absque certitudine gratiæ.)

Sextò, Pontificii communiter docent, *renatos legem Dei perfectè implere posse*, ut videbimus inferiùs cap. 7. th. 3. in Antithesi.

(Inde sic colligimus: Qui legem Dei perfectè implere potest, ille etiam potest esse certus de sua salute. Galat. 3. v. 12. *Qui fecerit ea homo, vivet in eis*, quæ promissio est certæ & immotæ veritatis. Renati legem perfectè implere possunt ex hypothesi Pontificiorum. Ergò)

Septimò, communiter docent, *peccatum originis in Baptismo & per Baptismum non tantùm remitti, sed etiam penitùs expurgari & extirpari, ut in baptizato nihil maneat, quod veri & propriè dicti peccati rationem habeat*, ut vidimus superiùs art. 12. cap. 3. in Antithesi.

(Inde sic colligimus: Ubi nullum peccatum, ibi perfecta justitia, cùm ἀμαρτία sit ἀνομία. Ubi perfecta justitia, ibi nullus dubitationi de gratia Dei relinquitur locus.)

Octavò, Johannes à Daventria in Harmon. Augustanæ Confess. ex Scholasticis, præsertim Biele lib. 2. sentent. dist. 27. q. 4. docet, *Deum homini facienti, quod in se est, dare gratiam necessariò, nempe necessitate immutabilitatis.*

(Potest homo facere, quod in se est. Facienti, quod in se est, Deus dat gratiam necessitate immutabilitatis. Ergò faciens, quod in se est, immutabiliter accipit gratiam. Cur ergò de gratia dubitaret?)

Nonò, Scholastici, præsertim Thomas 1. 2. quæst. 114. artic. 7. docent, *omnem actum caritatis, seu quodlibet opus bonum ex caritate promanans, absolutè mereri vitam æternam.*

(At cùm tot actus & opera caritatis faciant, quibus singulis vitam æternam sese mereri sibi persuadent, cur de ea adhuc dubitant?)

Decimò, communiter docent, *Monachos habere opera quædam supererogationis, quæ in meritum vitæ æternæ aliis communicare possunt,*

possunt, ut ostendimus artic. 7. de Monachis, in Appendice.

(At si Monachi possunt aliis communicare opera supererogationis in meritum vitæ æternæ, cur ipsimet de gratia Dei & possessione vitæ æternæ dubitarent?)

Undecimò, *ingreßionem religionis*, hoc est, susceptionem Monastices docent *æquiparari Baptismo, ac hominem tam purum ab omnibus peccatis reddere, quàm est infans Baptismi aquâ recens tinctus*, ut ostendimus d. l.

(Atqui de salute infantum baptizatorum, qui statim post Baptismum moriuntur, non dubitant. Ergò nec de salute eorum, qui statim post susceptam Monasticen moriuntur, in tanta puritate & sanctitate dubitare debent.)

Duodecimò, Sacrificuli ac Monachi, cùm eis aliquid datur, vel Testamento legatur, solent *oppignorare animas suas* pro salute eorum, à quibus beneficia accipiunt, ut testantur instrumenta hac de re confecta.

(At si de eorum salute certi non sunt, cur animas pro ea oppignorare audent?)

Decimò tertiò, Romanus Pontifex, missis per omnia regna & provincias literis ac diplomatibus, certò pollicetur remissionem plenariam peccatorum omnibus, qui Romam excurrunt & Papales Indulgentias emunt.

(Atqui is hac in parte, ex hypothesi Pontificiorum, non potest fallere, nec pro certa pecunia incertas Indulgentias dare dicendus est, nec claves possunt errare, ut quod ille in terra solverit, non sit solutum in cœlis, hoc enim dicerent pugnare cum promissione Petro & ipsius Successoribus in Sede Romana data Matth. 16. v. 19. Ergò qui tales emunt indulgentias, de remissione peccatorum & gratiâ Dei possunt esse certi.)

Decimò quartò. Romani Pontifices, ut patet ex Bulla Clementis VI. in Jubilæo promulgata, *Angelis præcipere consueverunt, ut viatorum, Romam Indulgentiarum gratiâ peregrinantium, si illos in itinere mori contingat, animas protinus exceptas in cœlum rectâ deportent*.

(Utique ergò de illorum salute certi sunt, quibus tam magnificis promissis cavent. At si Pontifex de illorum salute certus est, cur non ipsimet viatores, qui Indulgentiarum causâ Romam cogitantes, in itinere moriuntur, de sua salute essent certi, cùm Pontifex errare non possit?)

Decimò quintò, Papa nonnunquam canonizat sanctos, & in hac canonizatione non errat, ut plerique volunt.

(Certus ergò est de eorum salute. Sed cur non & de sua salute certus est? Si de sua salute certus non est, quomodo infallibilem certitudinem de illorum, quos canonizat, salute habere potest? Vicissim, si nemo certus est in hac vita, *se esse apud Deum in gratia, & habere vera merita*, quomodo Pontificii certi sunt, Dominicum, Franciscum, Xaverium, & reliquos, quorum meritis confidunt, fuisse apud Deum in gratia & habuisse vera merita? Quod ipsi totâ vitâ nescierunt, quis post mortem eorum id Papistis revelavit?)

Decimò sextò, Jesuitæ vocant se *Jesu socios*.

(At nemo dubitat, an socio suo

catus sit; nec dubitat filius, an à parente diligatur.)

Decimò septimò, Sacrificulus, auditâ peccatorum confessione, absolvit confitentem à peccatis.

(Atqui incertitudo gratiæ & tranquillitas conscientiæ ex absolutione orta, sese mutuò tollunt, cùm tranquillitas conscientiæ dubitationem & incertitudinem illam excludat. Si Confessionarius verè absolvit confitentem, & hic absolutionem illam censere debet ratam & firmam, quomodo dubitare potest, num peccata sibi sint remissa?)

Decimò octavò, Bellarminus libr. 2. de Purgatorio cap. 4. sic scribit: *Communis Theologorum sententia est, omnes animas, quæ in purgatorio sunt, habere certitudinem suæ salutis. Ita enim definivit Leo X. in sua Bulla contra Lutherum art. 28.*

(Quanta verò absurditas est, majorem salutis certitudinem tribuere animabus, quæ in purgatorio à Diabolis torquentur, quæ justitiam Dei vindicem potiùs, quàm gratiam sentiunt, quæ puniuntur igne solâ duratione ab infernali differente, quæ non ampliùs sunt in statu merendi &c. quàm piis in hac vita, quibus in verbo Evangelii gratia Dei, remissio peccatorum & vita æterna offeruntur, qui justificati fide, pacem habent apud Deum, quibus Spiritus Sanctus interno testimonio confirmat, quòd sint filii Dei & heredes vitæ æternæ!)

Decimò nonò, Ad Deum quotidiè clamant, *Pater noster, qui es in cœlis*, & preces suas claudunt voce *Amen*, quæ denotat certam de exauditione precum fiduciam.

Benedictus Justinianus in cap. 4. Galat. super verba, *Emisit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem, Abba, Pater. Per quem id etiam assecuti estis, ut ipsum Deum parentis nomine verè appellare possitis.*

Cajetanus ibidem, *Non dicit, in quo dicimus, quod est commune omnibus Christianis, sed in quo clamamus, magnitudine affectus, quòd est proprium verè filiorum.* Et addit: *Testimonium hoc non est de possibili, sed de facto, hoc est, non est de hoc scilicet, quòd possimus esse filii Dei, sed est de hoc, quòd filii Dei sumus.*

Johannes Ferus in cap. 6. Matth. pag. 96. a. *Ideò adhibemus hoc initium* (Pater noster) *ut nosmetipsos excitemus, attentos faciamus, affectum erigamus & de benevolentia divina certam fiduciam concipiamus. Potissimùm autem excitatur & erigitur affectus, fiduciaq́; concipitur ex consideratione charitatis summæ, quâ nobis benè vult, ob id patrem se compellare jubet, ex benevolentiæ & liberalitatis meditatione, quâ seipsum nobis donat, unde dicitur, noster.*

(Quomodo ergò de favore Dei, quem Patrem suum vocant, interim dubitant? quomodo petentes peccata sibi remitti & de exauditione confirmati, de remissione peccatorum interim dubitant?)

Hûc pertinet insignis locus ex Ludovico de Ponte in Duce spirituali tract. 1. cap. 16. pag. 123. ubi fatetur, *quòd Christus fiduciam nostram in excellenti suâ filiatione fundaverit, quòd Deo confidentes petamus Patrem nostrum, sicut ipsemet Filius naturalis* (at in Christo fiducia certissima, omnis dubitationis expers) *quæ est suprema fiducia; quòd in nomine Christi orare nihil*

nihil aliud sit, quàm si sibiipsi Christus aliquid petat.

pag. 124. dicit: *In hunc modum te constitues coram æterno Patre indutus fiduciâ unigeniti ejus Filii.*

Et mox. *Pater æterne, fiducia, quâ huc venio, non est solùm adoptivi filii, sed naturalis & unigeniti Filii tui, quod peto, ejus nomine peto.*

pag. 125. explicat hanc fiduciam, *quòd sit fiducia pauperis, quæ innitatur non propriis meritis, sed alienis, eadem tamen tibi, propter unionem, quam habes cum eo, cujus illa sunt, appropriando.*

Et mox. *Fiducia Sponsæ est, quæ tota innitatur unioni ex spirituali conjugio ob caritatem perfectam exortæ.*

pag. 126. *Ex hac cum Domino nostro Jesu Christo unione provenit heroica illa fiducia, quæ tantâ efficacitate ac securitate petit, atque si, quod petit, obtinuisset, ac propterea quasi pro jam obtento gratias agit.*

Et mox. *Cùm Pater Filium semper exaudiat, quid mirum, si tantam interdum fiduciam iis tribuat, qui cum ipsius voluntate sunt uniti?*

Vigesimò, Vasquez in 1. 2. Disputat. 200. postquam recitâsset varias exceptiones ad locum Apostolicum Rom. 8. *Certus sum &c.* utpote *quòd Apostolus loquatur de prædestinatis in genere, quòd Paulus de sua salute certus fuerit per peculiarem revelationem, quòd verbum πέπεισμαι non significet certitudinem fidei divinæ, sed moralem quandam persuasionem & probabilem existimationem &c.* tandem subjicit, *sibi videri altiorem esse hujus loci sensum. Nimirum loqui Paulum de caritate Dei, non quâ nos diligentes Deum simus apud eum justi, sed quâ potiùs paratus sit Deus per merita Christi dona gratiæ suæ nobis elargiri. Paulum certò credidisse, neque viventes, neque mortuos, neque Angelos & cætera posse hanc impedire caritatem Dei, quam habet per Christum in suos justificatos.*

(Idem etiam nos volumus. Nam nec salutis, nec certitudinis fundamentũ & causam putamus quærendam in justitia nostra, sed in Dei misericordia in Christi merito fundata. Hæc si certa est & tam certa, ut nullo modo aut mutari, aut impediri possit, profectò & nostra salus, quæ inde pendet, est certa.)

Vigesimò primò, agnoscunt, dubitationem fidei & fiduciæ oppositã reprehendi.

(Utique ergò à contrario sensu certitudo fidei commendatur.)

Franciscus Lucas Brugensis in cap. 6. Matth. super verba, *Si fœnum agri, quod hodie est, cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, nonne magis vos, ô exiguâ fide præditi? Causam ipsam anxiæ solicitudinis hominum exponit, fidei scilicet, &, quæ hinc sequitur, fiduciæ exiguitatem, quod minùs altè de Deo sentiant, quod æquè minùs credant, fidantq; Deo. Diffidentia sive fiduciæ exiguitas è fidei exiguitate nascitur, idcircò hujus, ut matris nomine, utramque Salvator notat.*

Cornelius Jansenius in cap. 8. Matthæi super verba, *Quid timidi estis, modicæ fidei? Modicæ fidei, vel, ut habent Græca, ὀλιγόπιστοι, hoc est, parum fidentes, increpativum est, quo ostendit, vulgarem solicitudinem nasci ex diffidentia divinæ providentiæ intolerabili, ut sic objurgatos confunderet, ac fidentiores faceret solicitudine excussâ.*

Lucas Brugensis in annotat. Luc. 1. *πληροφορεῖσθαι ad personam relatum, est, ita*

 cer-

certiorem de re aliqua fieri, ut nulla restet dubitatio.

(Subsumo. Paulus Roman. 4.v.21. de Abrahamo credente promissioni divinæ utitur verbo πληροφορηθείς.)

Vigesimò secundò, Pontificii *obicem gratiæ perceptionē impedientem* communiter definiunt *peccatum mortale, vel propositum peccandi mortaliter.* Bellarmin. lib. 1. de Sacram. in genere cap. 9. §. Est autem hic &c.

Statuunt etiam, *absolutionem ex opere operato conferre gratiam.* Si quis igitur absolutionem suscipiat post confessionem peccatorum mortalium & sine proposito pergendi, utique ex Papistarum hypothesi necessariò remissionem peccatorum percipiet, & per conseq. de gratia Dei percepta certus esse poterit. Ut verò aliquis certus sit, se non habere propositum peccandi mortaliter, exiguum judicii requiritur eo modo, quo Pontificii peccatum mortale definiunt.

Vigesimò tertiò, Salmero Disput. 15. in Epist. Rom. exponens verba Apostoli, *Ipse Spiritus dat testimonium Spiritui nostro, quòd simus filii Dei &c.* prolixè probat, *illud testimonium nequaquam posse intelligi de poßibilitate filiationis nostræ, sed necessariò intelligendum esse de filiationis statu præsenti: quod testimonium* negat quidem *esse Catholicum, id est, tale, quod præter me de me teneantur omnes Catholici credere,* concedit tamen, *credi à fidelibus quibusdam fide divinâ, ab aliis imperfectioribus fide probabili,* idque testimonio Augustini serm. 6. de verb. Apost. Ambrosii lib. 1. de Sacrament. cap. 5. Bernhardi serm. 1. in annunc. serm. 2. in Pentec. serm. 5. in dedicat. Eccles. & Epist. 107. Gregorii Magni lib. 1. Dialog. c. 1. Dionysii Carthusiani in sent. dist. 18. q. 5. & Cardinalis Cajetani Comment. in Rom. 8. comprobat.

(Sic ergò Salmero pro certitudine propriæ fidei & gratiæ apud Deum provocat ad consensum Patrum.)

Vigesimò quartò, Benedict. Justinianus ad locum Pauli Rom. 4. v. 14. & seqq. sic annotat: *Si illi, qui ex lege sunt, heredes sunt,* (hoc est, si ob legis cultum atque observationem hereditas tribuitur) *exinanita est fides, abolita est promißio* (*planè efficitur, fidem prorsus inutilem, ipsam verò pollicitationem irritam atque inanem videri*) *ideò ex fide, ut secundùm gratiam, ut firma sit promißio omni semini, non ei solùm, quod ex lege est, sed etiam ei, quod ex fide Abrahami est, qui est pater omnium nostrûm.* (*Explosâ alterâ justificationis ratione, quæ ex lege petenda videbatur; alteram statuit, quæ ex fide pendet, idq́ ex eo colligit, quòd quæ fidei beneficio tribuuntur, ea sine accipientis merito, sed solâ largientis liberalitate gratuitò conceduntur.*)

Hæc omnia Benedictus Justinianus, quibus similia occurrunt apud Estium in Comment. h. l. *Ideò ex fide,* inquit, *ut promißio agnoscatur gratuita & indebita.* Justinianus hæc verba, *ut firma sit promißio,* in paraphrasi & Comment. explicat, *ut constet esse firmam;* ita quoque Toletus in illum locum.

(Hi certè firmitatem promissionum Dei *non objectivam* solùm intelligere poterunt, sed & *subjecti* certificationem de his promissionibus. Id enim verba exigunt, *constare alicui, ratum esse alicui,* quæ relativa sunt, & significant *firmitatem rei non in se tantùm, sed firmam ejus à subjecto*

jecto apprehensionem, quem sensum etiam ipsa Apostoli verba requirunt.)

Vigesimò quintò, agnoscunt, quòd credens non probabiliter opinetur, sed certò sciat, se credere.

(Utique ergò etiam scit, se esse Dei filium & vitæ æternæ heredem.)

Thomas 1.2. quæst. 112. art. 5. ad 2. *Quisquis habet fidem, certus est, se eam habere.*

Bonaventura 3. sent. dist. 23. dub. 4. contendit, *unumquemque certitudine, cui non potest subesse falsum, imò etiam certitudine evidente scire posse, se credere divinâ fide, hoc est, assensu divina fidei mysteria Christianæ religionis.* Rationes sunt: 1. *quia omnis fidelis Christianus paratus esse debet ad negandam omnem rationem, priusquam ab eo, quod credit, discedat. Ergò habet certitudinem de sua fide supra omnem certitudinem.* 2. *Quia alioqui dubitare posset, an fidei suæ posset subesse falsum, quod esset genus infidelitatis, nam dubius in fide infidelis est.*

Vasquez in 1. 2. tom. 2. Disput. 201. capite 2. agnoscit, *quemlibet fidelem ita debere credere, se habere fidem Catholicam necessariam ad salutem, & mysteriorum, quæ à Deo revelata sunt, ut de eo nec dubitare, nec formidare possit.*

Item, *Credere debere fide divinâ, eam fidem, quâ credit mysteria divina &c. esse ex dono gratiæ Dei per Christum.* Imò agnoscit, *cognitionem illam, quâ quisque certò novit, se credere mysteria, esse evidentem.*

(Quæ omnia consentiunt cum dicto Augustini lib. 13. de Trinit. cap. 1. *Suam quisque fidem in semetipso videt.*

Et Epist. 112. *Videt ipse fidem suam, quâ se credere sine cunctatione respondet.*)

Vigesimò sextò, Vasquez in 1.2. tom. 2. Disput. 213. cap. 7. *Omnis spes, quæ est desiderium futuri, eo differt à simplici desiderio, quia desiderium potest esse sine existimatione & fide, quòd res desiderata sit futura, spes autem semper est cum fide de eventu rei, quam speramus.*

(At speramus vitam æternam, quod concedunt Pontificii, eamque speramus quisque pro seipso, ergò credimus etiam futuram. Quam enim speramus tanquam bonam, eandem credimus tanquam veram juxta promissionem divinam.)

Vigesimò septimò, Estius in cap. 3. Eph. v. 12. super verba, *In quo habemus libertatem & aditum cum fiducia per fidem ipsius.* *Hic*, inquit, *agitur de libero & intrepido accessu ad Deum cum fiducia impetrandi, quam fides in nobis parit, quia per fidem cognoscimus, Christum à Patre nobis datum, ut propitiatorem.*

(Ut autem aliquid à Deo impetremus, excutienda est omnis dubitatio. Jac. 1. v. 6. *Qui hæsitat, non existimet se quicquam accepturum à Domino.*)

Vigesimò octavò, Alphonsus de Castro lib. 1. adversus hæreses cap. 10. *Ut aliquid fides verè appelletur, certitudinem exigit & firmitatem in eo, qui eam tenet, alioqui si certitudo aut firmitas absit, & scrupulus aliquis urget, ea non fides, sed opinio aut dubitatio censebitur. Hac enim solâ ratione fides separatur ab opinione, quod qui credit, tenaciter adhæret, à nullo impellitur, ut eum in oppositam partem deflectere valeat. Qui autem opinatur, sic accedit suæ sententiæ, ut aliquantulum hæsitet & mobili intellectu assentiat. Quo fit, ut fides & opinio minimè in unum coire possint, multò ergò difficiliùs coibunt fides & dubitatio, cùm hæc magis pugnent inter se. Ideò Apostolus Jacobus ait:*

Post-

Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur. Non ergò existimet homo ille, quòd aliquid accipiat à Domino. Colligitur ergò manifestè, eum, qui dubitat, minimè credere.

Et postea. *Cùm Petrus ex præcepto Christi super aquas ad eum iret, cæpissetque mergi, auxiliumque imploraret divinum, dictum est ei à Domino: Modicæ fidei quare dubitâsti? Quod exponens Theophylactus, ait: Non omninò autem dubitabat Petrus, sed secundùm quid, hoc est, ex parte: nam juxta id, quod dubitavit, incredulus fuit: juxta id autem, quod clamavit, Domine, serva me, curavit incredulitatem; ideò parvæ fidei dicitur, non incredulus. Hæc ille. Et Paulus in Epistola ad Roman. commendans eis fidem Abrahæ, ait: in repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide. Ex quibus verbis manifestissimè ostendit Paulus, eum, qui hæsitat, minimè fidem habere.*

(Aut ergò nullam planè fidem habemus de peccatorum remissione, aut certò & indubitanter eam credere debemus.)

Vigesimò nonò, Bellarminus lib. 2. de Sacramentis cap. 20. §. Primum testimonium &c. de loco Apostolico 2. Corinth. 1. *Qui unxit nos Deus & signavit nos & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*, sic disserit: *Pignus Spiritus est testimonium bonæ conscientiæ, quod sequitur justificationem, & est quasi arrhabo figuræ* (futuræ) *gloriæ. Nihil enim in hoc mundo jucundius testimonio bonæ conscientiæ, hæc est enim pax, quæ exuperat omnem sensum.*

(Atqui si justificationem sequitur pignus Spiritus, hoc est, testimonium bonæ conscientiæ, quod est quasi arrhabo futuræ gloriæ, utique justificati sunt certi de gratia Dei, quia arrhabo confirmat Sponsam de amore Sponsi & secutura deductione in domum.)

8. Dissensiones Adversariorum.

Primò, Bellarminus lib. 3. de Justific. cap. 11. scribit, *tres de hac quæstione numerari inter Catholicos sententias.*

Una, inquit, *quæ est Ambrosii Catharini, non solùm dubitationem omnem excludit, sed etiam addit, posse justos habere de sua justificatione certitudinem fidei divinæ.*

Altera sententia non docet quidem certitudinem fidei divinæ, affirmat tamen posse, imò etiam solere homines perfectos ad eam securitatem venire, ut nullam habeant de sua securitate formidinem.

Tertiam in Ecclesia communiorem esse ait, *quâ non tollatur omnis formido & concedatur aliqua certitudo, sed moralis tantùm & conjecturalis.*

(Sic ergò in Ecclesia Romana quidam certitudinem *omnibus justis*, quidam *solis perfectis*, quidam *nulli prorsus Christiano* tributam volunt.)

Secundò, de concertatione inter Ambrosium Catharinum Archiepiscopum Minoriensem & Dominicum à Soto diximus superius.

Catharinus certitudinem justificationis multis argumentis defendit, Dominicus à Soto eandem acerrimè impugnavit, ac inter cætera Catharino sic respondit: *Dissensio, quam inter meam tuamque mentem nullam extra verba esse existimas, hæc est in re maxima. Porrò, quòd tu arbitraris, posse fieri hominem certum suæ gratiæ certitudine, quæ licèt non sit æqualis fidei Catholicæ, sit tamen vera fides, id est, omnem prorsus dubitationem excludens, atque id quidem*

quidem lege communi, nempe testimonio illo, quod, autore Paulo, Spiritus Sanctus reddit Spiritui nostro, quòd sumus filii Dei, hoc ego verò, salvâ pace & autoritate tuâ, credo omninò esse falsum.

Tertiò, Ambrosius Catharinus statuit, *contra hanc suam de certitudine gratiæ sententiam nihil pronunciâsse Synodum Tridentinam, quinimò ipsammet Synodum declarâsse, hujus rei definitionem tunc omittendam esse & in aliud tempus servandam.*

Sed Bellarminus lib.3. de Justificatione cap.3. contra Catharinum urget *Concilii Tridentini decisionem & autoritatem.*

Quartò, Enchiridion Coloniense Anno 36. editum fol.170. hæc habet: *Fatemur, verum esse, ad justificationem hominis omninò requiri, ut homo credat, non tantùm generaliter, quòd propter Christum verè pœnitentibus remittantur peccata, sed & quòd ipsimet homini credenti remissa sint propter Christum per fidem.*

Hanc Enchiridii Coloniensis sententiam ac librum ipsum vehementer commendat Georgius Cassander in Consultat. artic.4. de Justificat. ubi inter cætera scribit, *librum illum ab omnibus eruditioribus Theologis, etiam per Italiam & Galliam summopere fuisse collaudatum, ut qui summam sententiæ veterum de Christiana religione, ex quorum scriptis quasi confirmatus sit, pulcherrimè referat,*

Sed Bellarmino lib.3. de Justific. cap.3. hic liber *Censurâ Ecclesiasticâ dignus* videtur.

Quintò, quidam Pontificii statuunt, *Paulum fuisse certum de prædestinatione, peccatorum remissione & salute ex peculiari quadam revelatione.*

Duræus lib.8. contra Witakerum fol.259. *Paulum ex peculiari revelatione scivisse, quòd sit Deo dilectus.*

Pistorius in Hodeget. pag.201. *Paulum fuisse certum de sua prædestinatione ex peculiari revelatione.*

Sed Bellarminus lib.3. de Justificatione cap.9. concedit, *Paulum Rom.8. v.34. loqui de prædestinatis in genere,* Addit autem per illud, *certus sum, non intelligi certitudinem fidei divinæ, sed persuasionem quandam & confidentiam, ad quam gignendam satis sit certitudo conjecturalis.*

(Deserit ergò illorum Pontificiorum sententiam, qui Paulum de certitudine ex peculiari quadam revelatione orta, ac sibi soli propria loqui autumant. Neque id immeritò. Apostolus enim seipsum manifestè cum aliis conjungit, dicens: *Certus sum, quòd neque vita, neque mors possint nos separare à dilectione Dei.*)

Sextò, Bellarminus lib.3. de Justificat. cap.2. propugnat *certitudinem conjecturalem,* quam *tertium gradum obscuræ certitudinis* constituit, ac hoc modo definit, *quòd sit eorum, quæ tot signis & conjecturis nituntur, ut securum hominem reddant, non tamen formidinem omnem expellant,*

Sed hæc certitudo conjecturalis nihil aliud est, quàm implicatio contradictionis ac incerta opinio. Definit enim ibidem Bellarminus certitudinem in genere, *quòd sit firmitas quædam & immutabilitas veritatis, cùm non nisi illud dicatur certum, quod exploratè & immobiliter sit verum.*

At certitudo conjecturalis non est firmitas & immutabilitas veritatis, sed nuda opinio solis conjecturis, iisque fallacibus, superstructa. Ergò certitudo conjecturalis non est certitudo.

Præterea *omne certum est exploratè verum*, juxta ipsius Bellarmini descriptionem. Sed quæ ex conjecturis opinamur, illa non sunt exploratè vera. Ergò nec sunt certa, ex quo iterum sequitur, quòd certitudo conjecturalis non sit certitudo.

Item, Qui formidat & formidare debet, quòd fortè contrarium sit verum, ille non potest non fluctuare & anxius esse. At verò, qui certitudinem habet conjecturalem, ille semper formidat & formidare debet, quòd fortè contrarium sit verum. Ergò, qui certitudinem habet conjecturalem, non potest non formidare & anxius esse, & per conseq. ἀσύστατον implicat, quòd Bellarminus scribit, *certitudinem conjecturalem excludere quidem anxietatem, sed non formidinem.* Ubi enim non excluditur metus, ibi nec anxietas, cùm metus nihil aliud sit, quàm angor animi formidantis id, quod displicet & dolorem afferre potest. Manet igitur, quòd certitudo conjecturalis hominem securum reddere non possit, sed quia metum contrarii non expellit, mera sit dubitatio & incertitudo, unde sequitur, eum, qui de salute sua non nisi conjecturaliter certus est, semper dubitare, adeoq; incertum esse.

Exceptio Adversariorum.

Ad argumentum nostrum *de certitudine divinarum promissionum* excipiunt, *fidei quidem certas esse Dei promissiones, sed fidei ipsius præsentiam homini incertam esse.*

Resp. 1. Benedictus Justinianus in Comment. 2. Cor. 13. v. 5. num. 14. operosè probat, *Apostolum in his verbis, Vos ipsos tentate, an sitis in fide, loqui de fide salvifica,* & refellit eos, qui per *fidem* intelligunt *fidem miraculorum,* (ut Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 9. Pererius Disput. 8. in cap. 8. Rom.) argumento eo, *quòd ex fide miraculorum non possit gratiosa Christi apud nos præsentia deprehendi, quæ tamen ex hac fide, de qua Apostolus loquitur, deprehendi debeat.*

(Ex eo sic inferimus: Qui jubentur seipsos tentare, an sint in fide, illi etiam omninò possunt experiri, an sint in fide. Atqui Christiani jubentur ab Apostolo seipsos tentare, an sint in fide. Ergò.)

2. Estius in eundem locum commentans, demonstrat, *per fidem non posse intelligi assensum ad articulos fidei, quia hunc assensum sine novo quodam experimento se doctrinæ fidei præbere, Corinthii jam antè noverant: tum quia per talem assensum non protinus sit in nobis Christus: igitur de fide per dilectionem operante loqui Apostolum, quam conjecturali certitudine sciri posse* concedit.

(Sufficit nobis, quòd concedit, hominem verè credentem scire posse, quòd credat. Quæ de conjecturali certitudine annectuntur, oppositum continent in apposito, ut superiùs ostendimus: nec congruunt textui Apostolico. Quâ enim certitudine volebat Apostolus constare Corinthiis, quòd ipse loqueretur per Spiritum Dei, eâdem volebat ipsis constare, num essent in fide, ut patet ex connexione textus, & ab Estio conceditur. At non præsumi solùm, sed certò credi volebat Apostolus, se per inhabitantem Spiritum loqui. Ergò.)

3. Salmero Disputat. 14. in 2. Corinth. evidentiùs nobis adstipulatur, non solùm *fidem miraculorum* hic rejiciendo & discernendo *fidem à Deo infusam à credulitate*

litate naturali, sed respondendo quoque ad dicta Eccles. 9. v. 2. Job. 9. v. 21. *quòd cognitionem præsentis fidei nequaquam improbent*. Ipse tandem concludit, *posse hominem per certas conjecturas scire, an verè diligat, multò magis, quid intus in corde sentiat, vel quid ipsi Spiritus Sanctus loquatur, maximè si contestetur Spiritus, quòd simus filii Dei*. Nunquid, inquit, *hoc testimonium non erit solidum ad ingenerandam fidem?* Provocat ad Ambrosii in hunc locum Commentarium, quem rectè dixisse ait: *Qui fidei suæ sensum in corde habet, hic scit, Jesum Christum in se esse*. Et postea. *Dominus quoque Johan. 14. hoc sciri posse ostendit, illis verbis loquens de Spiritu Sancto: Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit & in vobis erit. Ubi B. Augustinus hæc verba interpretans, ait: Et hoc ad majus donum Spiritus Sancti pertinebat, ut eis innotesceret, quod habebant: de quo munere loquens Apostolus, ait: Nos autem non Spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui est ex Deo, ut sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis, 1. Corinth. 2. v. 12*. Hæc Salmero.

4. Verba Christi Johan. 14. v. 20. 21. *Vos cognoscetis, quòd Spiritus Sanctus apud vos manet, & in vobis est. In illo die cognoscetis, quòd ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis*; Thomas in Catena, Villagudus in illum locum, Jansenius cap. 134. Concord. Evangel. Cajetanus & Toletus Cardinales, Salmero tract. 52. Barradius, Maldonatus, Contzenius in illum locum, tempus hujus cognitionis *ad tempus* Novi *Testamenti post resurrectionem Christi ad fideles omnes* promiscuè referunt. Ne enim quis hoc solorum Apostolorum privilegium esse suspicaretur, subjecit Salvator: *Qui habet mandata mea & servat ea &c. cum diligam & manifestabo me ei*.

(At quid poterat dici evidentius pro cognitione propriæ fidei, quàm uti cognoscitur Christus esse in Patre, quòd ita à nobis cognoscatur esse in nobis & nos in ipso? nullus hic statuitur diversus cognitionis modus, non major aut minor certitudo. Quamvis verò cognitionem illam inhabitantis nos Christi quidam interpretentur *de cognitione inhabitationis in Ecclesia*, nempe *quoad dona & miracula*, ut Bellarminus lib. 3. de Justificat. cap. 9. alii *de inhabitatione quidem singulorum fidelium*, sed *hoc discipulorum Christi privilegium fuisse* asserant, ut Contzen in Comment. h. l. quæst. unic. tamen manifestum est ex textu, Salvatorem *de gratia singulis fidelibus conferenda*, loqui, ex connexione v. 21. idque concedunt reliqui, Barradius tom. 4. Conc. lib. 4. cap. 4. ex Chrysostomo, Theophylacto, Haymone, Euthymio, esse Christum in fidelibus ratione auxilii & roboris, atq; talem cognosci.)

2. Jansenius in Concord. cap. 134 *de spirituali unione fidelium cum Christo* intelligit, *ejusq; cognitione*, allegans illud 1. Johan. 4. *In hoc cognoscimus, quòd in eo manemus & ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis*.

Salmero d. l. sic commentatur: *Alterum cognoscendum ab Apostolis mysterium est unio Ecclesiæ cum Christo per vinculum Spiritus Sancti, quasi Sponsæ cum Sponso & membrorum cum capite. Et ego in vobis tanquam caput in membris, vitis in palmitibus & dilectus in amantibus. Habitat enim Christus per fidem in cordibus nostris, ut testatur Apostolus.*

stolus. Cognoscetis etiam, quòd sicut nulla res me potest à Patre divellere, nec ipsa mors: itá me quoque vobis conglutinatum, nec ipsa mors poterit distrahere. Vos tamen curate, ne culpâ vestrâ divellamini.

Ambrosius Catharinus Compsæ Episcopus & Johannes Ferus in Comment. h.l. disertè exponunt *de certa cognitione inhabitantis nos Christi.*

(At qui cognoscere potest, se esse Christo spiritualiter unitum & conglutinatum, ille etiam cognoscere potest, se verè credere, cùm fides sit spiritualis illius unionis vinculum.)

Ad argumentum ex verbo πέπεισμαι Rom. 8. v. 38. deductum, respondent, *verbum* πέπεισμαι *non significare certitudinem fidei, cui non poßit subesse falsum, sed quamcunque moralem & conjecturalem certitudinem, quod probant ex Roman. 15. v. 14. 2. Timoth. 1. v. 5.*

Resp. 2. ex Guilielmo Estio in Comment. 2. Tim. 1. v. 5. *Vocabulum* πέπεισμαι *est generale ad significandam persuasionem, quâ quid ut certum habetur, sive morali, quam vocant, certitudine, sive eâ, quam divina facit autoritas, id est, certitudine fidei. Nam fide certus erat Apostolus, Deum esse potentem servare depositum 2. Tim. 1. v. 12. At hoc modo non noverat, fidem non fictam in Timotheo habitare, sed id longâ experientiâ didicerat, ideoq; humanitùs certum tenebat.*

(Aliter ergò accipitur vox πέπεισμαι, quãdo de aliis hominib. accipitur, videl. non de fidei infallibili certitudine, sed de caritatis persuasione; aliter verò, quando verè fideles de semetipsis eâ utuntur, videlicet de certitudine fidei immoto promissionum divinarum fundamento & Spiritus S. interno testimonio innitente.)

2. Hoc coguntur ipsimet Pontificii agnoscere. Quidam enim ex ipsis statuunt, *Paulum per peculiarem aliquam Dei revelationem de Dei gratia & suâ salute fuisse certum.* Duræus contra Witak. fol. 259. Pistorius in Hodeg. pag. 201. Ergò, quando Paulus de seipso utitur verbo πέπεισμαι Rom. 8. v. 38. omninò in alia significatione eo utitur, quàm Roman. 15. v. 14. 2. Tim. 1. v. 5.

Argumenta Adversariorum.

1. Prov. 20. v. 9. *Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? Si ignorat homo puritatem cordis sui, quomodo poterit esse certus de gratia Dei & remißione peccatorum?* Bellarminus lib. 3. de Justificat. cap. 4.

Resp. Vasquez tom. 2. in 1. 2. D. 200. adducit explicationem Bedæ in h.l. *Stulta namque est propria laudis jactantia, temerarium de sua quemque innocentiâ vel justitiâ gloriari.* Et addit. *Ex quibus verbis constat, Bedam non intelligere hunc locum de incertitudine gratiæ, ob quam nullus affirmare poßit, se esse mundum, sed de temeraria & inani laude, quâ quis auderet, se justum pronunciare, ut sit sensus: Quis jure & absque temeraria & inani laude audeat dicere, se esse mundum?*

Et paulò antè fatetur, *hunc locum non esse satis efficacem ad probandam justitiæ incertitudinem, cùm verbum dicere ponatur pro gloriari, quo modo reddiderunt LXX. Interpp. & dictum hoc eodem modo allegetur ab Augustino lib. de S. Virginit. cap. 28. Quis gloriabitur se mundum esse à peccato?*

Eadem est sententia Salazar, Cajetani & Catharini.

(Confirmatur hæc expositio ex textu Hebræo, in quo verba sic habent: *Quis potest*

potest dicere, mundavi & purificavi cor meum? ex quo apparet, Pharisaicæ & hypocriticæ opinioni de propriæ justitiæ perfectione hæc esse opposita.)

Argum. 2. Eccles. 9. v. 1. *Nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit. Ergò gratia Dei in hac vita est incerta, ultimo autem demum die quivis cognitum est, an sit sub gratia, an secus.* Bellarminus d. l. Tirinus in hunc locum.

Resp. 1. Alphonsus de Castro advers. hæreses, cùm in primis editionibus hunc ipsum locum putâsset *apertißimum testimonium*, postremâ tamen recantavit & agnovit, sensum esse, *Nemo aliquid horum* (sitne electus, an non) *scire potest ex consideratione rerum externarum, sive prospera sint, sive adversa, quia hæc omnia possunt justo perinde ac peccatori contingere.*

Et pòst. *Rejecto ergò illo testimonio, propterea quòd dubium est, & non convenit inter omnes de sensu illius, oportet, aliunde capiamus testimonia.*

2. In Concilio Tridentino Catharinus, Marinarius & alii, qui certitudinem gratiæ propugnabant, *autoritatem Salomonis non facere ad hanc rem* respondebant: *Qui verba illa, Nemo scit, amore, an odio dignus sit, ad hoc institutum trahere velit, concluderet inde, sceleratißimum quemque peccatorem in peccatis perseverantem, nescire, an Deo sit invisus.* Petrus Suavis lib. 2. Histor. Conc. Trid. p. 234.

3. Johannes Ferus in cap. 9. Eccles. *Non potes ex facie hominis judicare, an electus sit, vel non, nec ex prosperitate externa, nec etiam ex adversitate.*

4. Jacobus Augustus Thuanus in Paraphrasi sua aliter exponit:

Cæcus homo interea, tanta est inscitia rerum!
Oderit, aut amet ille, sui non novit amoris
Eventus, odiiq́ sui, nec quatenus, aut quò
Evadant &c.

(Sequitur illorum expositionem, qui *amoris & odii* voces μετωνυμικῶς accipiunt pro rebus ipsis dilectis aut odio habitis, *cognoscendi* autem verbum pro potestate disponendi pro autoritate de re, quam cognoscimus, Job. 38. v. 33. cap. 39. v. 4. ut sit sensus, *neminem posse disponere & ad voluntatem suam uti rebus, quas amat, aut quas odit.*)

5. Benedictus Arias Montanus alio sensu hominem cognoscere posse negat amorem, aut odium omnium, quos coram se habet. Sic enim in Paraphrasi sua metrica cap. 9. canit:

Sed neq; novit homo cunctorum quos habet idem
Coram se invidiam, nec certum novit amorem &c.

Eodem modo Mariana Jesuita in Paraphrasi Elegiaca:

Hoc quoque cognovi, nescit justus, sapiensve,
Diligat ecquis eum, quive inimicus ei est?

6. Salmero in Comment. 1. Corinth. 12. Disputat. 14. §. Sed objiciunt. *Hic locus nequaquam probat, quod aliqui indè accipiunt, hominem nescire amorem Dei erga se, quia sequitur in textu: Nescit, an odio dignus sit. At impii propter maxima sua scelera norunt, se maximè dignos esse odio Dei.*

7. Mercerus Professor Parisiensis in Comment. hujus loci. *Cavendum est lector,*

ctor, ne cum vulgato Interprete aut erres, vel cum Sophistis errandi occasionem sumas, qui docent, non debere nos esse certos in conscientia de amore Dei; hoc est apertè contrà Scripturas & fidei nostræ caput de remissione peccatorum.

8. Cajetanus in hunc locum. *Significat Salomon, ex rebus externis nos non posse discernere bonum aut malum.*

9. Pineda in cap.21. Jobi v.26. *Significat Salomon his verbis, omnia in futurum sunt incerta, magnam rerum humanarum confusionem, cùm bona malis & mala bonis permisceantur.*

10. Bellarminus ipse lib.3. de Justific. cap.2. *conjecturalem quandam certitudinem* de gratia Dei piis concedit.

(At Salomon simpliciter pronunciat: *Nescit homo, an amore, vel odio dignus sit.* Ergò, si de incertitudine gratiæ loqueretur, etiam conjecturalis certitudo neganda esset.)

11. Pagninus ex Hebræo locum sic reddidit: *Justi sunt & sapientes, & servitia eorum in manu Dei. Etiam amorem, etiam odium non sciens homo, omnia ante facies eorum.*

(Vel ergò notatur incertitudo justitiæ alienæ, vel negatur, hominem ex eventibus externis scire posse, an sit sub gratia. Quam expositionem confirmant verba sequentia v.2. *Omnia sic eveniunt, tanquam esset unus omnibus eventus justo & impio, bono & malo &c.* Conferatur de hoc dicto Johannes Ferus in Johan.14. v.16. cap.17.v.6. Medina Hyperaspistes, & Ambrosius Compsæ Episcopus in Assertionib. & Apologia apud Bellarmin. lib.2.de Justific. cap.4.)

12. Bernhardus serm. 5. de dedic. Eccles. *Quis scit, si est dignus amore, vel odio? Hîc jam planè fidem nobis subvenire necesse est, hîc oportet succurrere veritatem, ut quod de nobis latet in corde Patris, nobis per Spiritum ipsius reveletur, & Spiritus ejus testificans persuadeat Spiritui nostro, quòd filii Dei sumus. Persuadet autem vocando & justificando gratis per fidem, in quibus nimirum velut medius quidam transitus est, ab æterna prædestinatione, ad futuram magnificationem.*

(Non ergò sequitur. Ex eventibus externis non potest cognosci, an homo sit in gratia vel odio Dei. Ergò simpliciter hoc sciri nequit, & per consequens fides etiam ex verbo Dei debet esse incerta.)

Argument. 3. Sirac.5.v.5. *De propitiato peccato noli esse fine metu. Hic locus mirificè pungit hæreticos hujus tẽporis. Ipsi enim propriè illi sunt, qui, ubi fide sibi visi sunt Christi justitiam apprehendisse, nullo deinceps metu tanguntur.* Bellarmin.

Resp. 1. Quidam ex Pontificiis agnoscunt, *librum Siracidis non esse in Canone*, ut ostendimus superiùs lib.2. art.1. cap.1. sect.2. thesi 7.

2. Arias Montanus reddidit: *De propitiatione ne fine timore sis in abundantia ad addendum peccata super peccata.*

3. Vatablus ad hunc locum sic annotat: *Locus ex Græco sic vertendus: De venia ne sis nimiùm securus, ut peccata peccatis cumules.*

(Oppositum ergò est hoc dictum carnali securitati.)

4. In Concilio Tridentino Ambrosius Catharinus, Antonius Marinarius, & alii, qui certitudinem gratiæ propugnabant, negabant dictum illud hûc applican-

plicandum, *& fallaciam esse in voce Græca* ἱλασμός, *quæ non significat peccatum jam remissum, ut est in vulgata traductione, sed expiationem & veniam peccati, verbaq; illa monere peccatorem de peccatis non accumulandis ex nimia veniæ consequendæ confidentia, non autem veniæ jam acquisitæ, neque super hallucinatione Interpretis fidei articulum fuisse fundandum.* Petrus Suavis lib. 2. Hist. Concil. Trident. p. 235.

5. Cornelius Jansenius in hunc loc. *Græcè legitur, De propitiatione noli esse sine metu; & intelligitur de obtinenda remissione peccati perpetrandi contra præsumtionem, non de propitiato perpetrato, ut habet vulgata, cui textus repugnat.*

Ibidem. *Quam lectionem* (translationis vulgatæ, de propitiato peccato) *contra hæresin nostri temporis, quâ docetur, hominem certò credere debere, sibi remissa esse peccata, plerique citant, ex ea contrarium ostendere conantes: sed argumento non satis firmo: tum quòd ea non sit lectio verior; tum quòd dici posset, sapientem securitatem prohibere propter recidivi periculum, cui magis convenit, quod sequitur, neque adjicias peccatum super peccatum.*

6. Sacroboscus part. 3. Defens. Bellarmin. cap. 6. §. Rursus. *Jansenius intelligit hunc locum de peccatis futuris, Bellarminus de præteritis. Sed Jansenii expositio est probabilior.*

(Nisi veritatis evidentia id Sacrobosco expressisset, Bellarminum, cujus patronum ex professo in libro illo agit, non deseruisset. Addit autem:)

Intelligitur hic locus de propitiatione futura, tum quia Græca ad verbum expressa ita habent: De propitiatione noli esse sine metu, ut adjicias peccata peccatis; tum quia sequitur: Ne dicas: Deus peccatorum meorum miserebitur.

7. Jacobus Tirinus in Commentar. quamvis statuat, *Ecclesiasticum utramque præsumtionis speciem hîc reprehendere, nempe de propitiatione seu remissione peccatorum præteritorum, quasi certò certiùs obtenta, ac de certò obtinenda remissione peccatorum quantocunque numero patrandorum:* fateri tamen cogitur, Græcum textum, qui est originalis, ac Cornelium Jansenium nostræ interpretationi favere. *Hæretici,* inquit, *ne stultæ suæ præsumtioni noceat hic locus, legunt cum Græco, de propitiatione scilicet futura; & ita intelligit etiam Jansenius.*

Argum. 4. Job. 9. v. 11, 12, 20, 21, 28. cap. 31. v. 14. *Ex his locis colligitur, Jobum dubitâsse de sua salute, nec certitudine fidei de ea certum fuisse.* Alphonsus de Castro lib. 7. adversus hæreses, verbo Gratia, hæresi 3. Bellarminus d. l. cap. 5. Costerus in Enchir. cap. 4. Rayhing. in Enchir. contra D. Hoe pag. 454.

Resp. *Fiduciam Justitiæ propriæ,* non autem *certitudinem gratiæ* excludunt hæc Jobi pronunciata, ut ostendit Vasquez tom. 2. in 1. 2. D. 200. cap. 5. & ex verbis ac serie textus manifestissimum.

Dictum Job. 9. v. 21. *Etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea,* Pagninus sic reddidit: *Consumtus sum, non novi animam meam.*

Argument. 5. Psalm. 19. v. 13. *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me &c.* Bellarminus dicto loco, Rayhingius d. l.

Resp. Vasquez d. l. *Ambrosius Catharinus & Vega ex professo illos refellunt, qui ex verbis hisce Davidis & præcedentibus*

Jobi verbis incertitudinem gratiæ probare volunt.

(Cùm contrarium probari possit ex Psal.31.v.5. Psal.105.v.3.)

Argument. 6. 1. Corinth.4.v.4. *Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum justificatus.*

Resp.1. Vasquez dicto loco. *Ex hoc loco Pauli efficax argumentum desumi non posse ad probandam incertitudinem gratiæ, cùm contrarium probari possit ex 2. Corinth. 12. v.2.*

2. Bellarminus d.l. cap. 8. ipsemet addit limitationem, neminem posse esse certum de salute, *nisi cui Deus id revelare dignetur.*

(Jam verò multi ex Pontificiis statuunt, *Paulum fuisse certum ex peculiari revelatione*, ut ostendimus paulò antè. Ac si cuipiam alteri, certè Paulo certitudo gratiæ, remissionis peccatorum & salutis peculiaribus revelationibus fuit manifestata. Ergò, cùm in illo dicto de se loquatur, non poterit ex eo dubitatio de gratia Dei stabiliri.)

3. Ambrosius Catharinus ad hunc locum sic excipit: *Intelligendum eum esse non de justificatione coram Deo in foro conscientiæ interno, sed de justificatione coram hominibus in foro sanctimoniæ externo.*

(Quam tamen expositionem non approbamus, sed dicimus, Paulum nihil aliud velle, quàm quòd operibus suis se coram Dei judicio justificari neget, quæ est omnium sanctorum communis confessio.)

4. Qui in Concilio Tridentino certitudinem gratiæ defendebant, ad locum 1.Corinth.4.v.4. respondebant, *eum pro se facere, si de justificatione esset accipiendus. Nam quod ait, se nullius defectus conscium, neque tamen idcirco justificatum, facilè inferat quis, illum aliâ viâ justificatum, quæ certitudinem confirmet. Verum autem verborum sensum esse, D. Paulum loquentem de defectu in munere Evangelii prædicandi, dicere, conscientiam non arguere eum alicujus omissionis; neque tamen adeò esse præsidentem, ut audeat dicere, se omnibus officii partibus satisfecisse, sed Deo omne arbitrium permittere.* Petrus Suavis lib.2. Histor. Concil. Trident. p.235.

Argum. 7. *Quædam dicta de gratia Dei & remissione peccatorum dubitanter loquuntur*, Daniel.4.v.24. Joël.2. v.14. Jon. 3.v.9. Actor.8.v.22. Bellarminus dicto loco cap.6.

Resp. 1. Ipsi Pontificii fateri coguntur, *particulam forte in quibusdam Scripturæ dictis non esse dubitativam, sed assertivam*, Proverb.24.v.18. Eccles.5.v.5. *ac particulam quis scit? esse benè sperantis*, patet ex 2.Sam.12.v.22.

Voculæ enim *fortè, forsan, forsitan*, in vulgata versione, quæ Pontificiis authentica, usurpantur quandoque, ubi nulla dubitatio, sed firma & certa persuasio. Jos.14.v.12. dicebat Josua: *Forsitan Jehovah erit mecum, ut expellam filios Enakim.* Et tamen adeò non erat incertus, ut continuò subjiceret; *quemadmodum prædixit Jehovah*, uti reverà prædixerat & citra dubitationem eventurum erat Num.14.v.24.25. Sic Jonathan de Philistæis dicebat 1.Samuel.14.v.6. *Fortè faciet Dominus pro nobis.* Et tamen adeò de victoria non dubitabat, ut eam certo etiam signo asseveraret, v.10. Sic David certus erat, se Regem moriturum ex 2. Sam.7.v.10. nihilominus in exilio

suo

suo dicebat 2. Sam.16. v.12. *Fortaßis respiciet Jehovah ad afflictionem meam, & reducet me &c.*

2. Cornelius à Lapide in cap.32. Genes.pag.218. *Forsitan, id est, utique. Est enim τὸ forsitan non dubitantis, sed affirmantis & continuantis, uti est τυχὸν apud Homerum. Sic Christus* inquit: *Si me sciretis, forsitan, id est, utique & Patrem meum sciretis,* Johan.8. v.19.

3. Locum Dan.4.v.24. Benedictus Arias Montanus sic reddidit: *Ecce erit prolongatio paci tuæ.*

(Particula dubitandi pósita quidem est in versione Græca & Latina, sed in textu Chaldaico est manifesta asseveratio.)

4. Idem Arias in utroque loco Prophetico Jonæ 3. v.4. & Joëlis 2. v.14. ita verba Prophetarum accepit, ut nihil planè faciant ad dogma Adversariorum. *Quis scit,* inquit, *si convertatur, ut id referatur ad homines,* concluditque, *omnem illam non dubitantis, sed spem facientis orationem esse apud Jonam. Et apud Joëlem: Qui scit, non affert, sed prohibet dubitationem. Sic Chaldæus Interpres accepit.*

5. Sanctius & à Castro dicta Prophetica Jon.3. v.4. Joël.2. v.14. accipiunt *de mitigatione afflictionum aut castigationum, quas Deus suis, etiam post reconciliationem, immittit ad emendationem & probationem.*

(Cui expositioni favent sequentia. Apud Jonam, *& non evertamur,* videlicet juxta comminationem Prophetæ. Apud Joëlem; *& relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Deo nostro!* In talibus autem fidelem dubium esse posse non negamus, quia nulla est absoluta promissio, exemtum iri temporalibus castigationibus, quem delicti pœnitet. Alia est ratio reconciliationis & remissionis peccatorum, de qua extat promissio, omnes in Christum verè credentes eam accepturos.)

6. Salmero tom. 1. Prolegom. 16. pag. 320. sic disserit: *Forsan vel forsitan plerunque abundat, & non est adverbium dubitandi, nisi homine loquente, qui nescit, ut ait Augustinus tract.37. in Johan. Ubi verò Deus loquitur, non est dubitantis, vel opinantis, sed sæpè capitur pro sanè, haud dubie, prorsus, certè, utique, & expletiva est particula ἂν, quæ verbis Græcis additur, juxta illud Psalm. 50. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique. Et Psalm. 54. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, ὑπήνεγκα ἂν, sequitur. Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo, ubi Græca pro forsitan habent eandem particulam ἂν, ἐκρύβην ἂν ἀπ' αὐτοῦ, abscondissem me utique ab eo. Dominus etiam apud Matthæum cap.11. Si in Sodomis facta fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, fortè mansissent usque in hanc diem. Et apud Johannem cap.4. Si scires, inquit, donum Dei & quis &c. forsitan petiisses ab eo, pro eo, quod est, utique vel certè petiisses. Et infra cap.5. Si crederetis Mosi, crederetis forsitan, pro utique, & mihi. Et inferiùs cap.8. Si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis. In quibus tribus locis ἂν particulam expletivam ponit, non autem τάχα, vel ἴσως.*

7. Jacobus Tirinus Jesuita ad locum Joëlis 2.v.14. sic annotat: *Quis scit, si convertatur à decreto & sententia sua de pœna temporali per Chaldæos vobis infligenda? Licèt enim certus sim, Deum pœnitentibus re-*

missurum omnem offensam, quoad culpam & pœnam æternam, non tamen ausim pro indubitato idem asserere, quoad pœnam temporalem, quam justas ob causas sæpè non omnem remittit, ut patuit in Davide pœnitente 2. Regum 12. v. 10. & tot aliis. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Ruffinus & Rupertus. Spero tamen, quòd seriò conversis ignoscet etiam hanc temporalem pœnam &c.

(Atqui libenter concedimus, de calamitatum temporalium sublatione non haberi eandem certitudinem, quæ de remissione peccatorum & sublatione æternæ pœnæ potest haberi.)

Argum. 8. *Quædam dicta monent, ut non simus nimiùm securi, quasi certi simus de justitia adepta,* Proverb. 28. v. 14. 2. Cor. 10. v. 12. Philipp. 2. v. 12. 1. Petri 1. v. 17. 2. Petr. 1. v. 10. &c. *Si certitudo justificationis pendet ex operibus, utique non ex sola fide, ac proinde erit tantummodò conjecturalis,* Bellarminus d. l.

Resp. 1. Georgius Cassander in Consultat. artic. 4. de Justificatione pag. 916. *Rectè docet Enchiridion,* (Coloniense à Groppero Anno 36. editum) *loca illa divinæ Scripturæ, Beatus homo, qui semper est pavidus Proverb. 28. Item: Cum metu & tremore vestram salutem operamini Phil. 2. non respicere justificationem, nec fiducia de misericordia Dei quicquam detrahere, sed respicere jam justificatos. Hi enim, si sentiant, se Dei beneficio innovatos, absit, ut posthac sibi vivant & suis viribus posthac legem implere contendant, quin potiùs suæ infirmitatis sibi conscii toti à gratia Dei pendebunt, & filiali timore semper sollicit esse debebunt, ne in vacuum gratiam Dei receperint, neve à gratia recepta suâ injuriâ & arrogantiâ rursus cadant in priores sordes. In quam sententiam dixit Apostolus: In fide stas, noli altum sapere, sed time &c.*

(Ergò hæc dicta requirunt timorem filialem, qui cum certitudine gratiæ consistit, & excludunt carnalem securitatem, non autem fiduciæ firmitatem & gratiæ certitudinem.)

2. Estius in 2. Corinth. 7. v. 15. ad verba, *cum timore ac tremore*, sic annotat, *id est, cum solicitudine metuentes, ne quid in vobis esset, quod eum offenderet.*

(Hæc expositio etiam accommodari potest dicto Apostolico Phil. 2. v. 12.)

Ibid. annotat, *per hæc verba significari solicitudinem operis cum metu offendendi.*

3. Ambrosius Catharinus, Antonius Marinarius & alii, qui in Concilio Tridentino certitudinem gratiæ propugnabant, ad dictum Apostolicum, *Cum timore & tremore operemini salutem &c.* respondebant, *phrasin esse Hebraicam, quæ ambigendi studium non adstruat, sed reverentiam; quòd timorem & tremorem servi etiam deferant heris, quibus cari sunt & accepti.* Petrus Suavis lib. 2. Histor. Concil. Trident. pag. 235.

4. Quidam ex Pontificiis, ut ostendimus superiùs, docent, *Paulum per peculiarem quandam revelationem, adeóq; certitudine non conjecturali, sed infallibili, imò certitudine fidei fuisse de gratia DEI certum.*

Sed de hoc Apostolo sic scribit Gregorius Episcopus Romanus Epist. 186. quæ est libri sexti 22. ad Gregoriam cubiculariam Augustæ. *Certè Paulus Apostolus jam ad tertium cœlum ascenderat, in Paradisum quoque ductus fuerat, arcana verba audierat, quæ homini loqui non liceret,*

ret, & tamen adhuc trepidans dicebat: Castigo corpus meum & servituti subjicio, ne forte alii prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui jam ad cœlum ducitur; & jam timere non vult, qui adhuc in terra conversatur.

(Quem locum Gregorii nobis opponit Cornelius à Lapide in Comment. Roman. 8. v. 16. Atqui si *timor filialis* in Paulo non pugnat cum *certitudine ex peculiari revelatione*, utique etiam timor filialis & præceptum, ut *cum timore & tremore salutem nostram operemur*, non pugnabit *cum certitudine infallibili* ex Spiritus Sancti testimonio in piorum animis orta.)

5. Cajetanus Cardinalis in Comment. Philipp. 2. v. 12. agnoscit, Apostolum ibi non loqui *de timore Dei* immediatè, multò minùs *de metu salutis*, sed de metu Philippensium, quem doctori & præceptori suo debebant.

Verba Cajetani sic habent: *Connexio verborum Apostoli: Itaque carissimi mei, sicut semper obœdivistis, non in præsentia mea tantùm, sed nunc multò magis in absentia mea, cum timore ac tremore salutem vestram operemini &c. ostendit, Apostolum loqui de tremore & reverentia fidelium erga se, tanquam Apostolum tam absentem, quàm præsentem, non de dubitatione præsentis gratiæ.*

6. Estius in Commentar. pro explicatione vocum timoris ac tremoris provocat ad dicta 1. Corinth. 2. v. 5. 2. Cor. 7. v. 1. & 11. Ephes. 6. v. 5. quæ nullum timorem de incertitudine salutis, sed reverentiam & timorem partim Deo, partim Superioribus exhibendum proponunt.

7. Salmero Disput. 5. in Epist. ad Philipp. §. Secundo modo, ex Chrysostomo Homil. 8. in hanc Epist. *Timor est futurorum malorum, tremor externus est & ad corpus se diffundit.*

Et postea. *Timorem peccandi exegit Paulus, qui ex virtute & caritate est, ideò aliàs monet: Si quis existimat, se stare, videat, ne cadat.*

(Intelligit ergò Apostolus metum de salute quoad perseverantiam ex parte hominis futuram, nòn quoad præsentem gratiam.)

Argum. 9. 2. Corinth. 10. v. 18. *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Dominus commendat. At certè, qui certitudine fidei sciret, se justum esse, posset utique se commendare, quia sine dubio minimè falleretur.* Bellarminus d. l.

Resp. 1. Benedict. Justinianus in hunc locum sic commentatur: *Seipsum commendare is dicitur, qui suas laudes quasi suas celebrat, nec quicquam Deo bonorum omnium autori tribuendum putat.*

(At qui certus est, se per solam Dei misericordiam justum esse, nihil sibi tribuit, sed omnia gratiæ Dei.)

2. Cornelius à Lapide in hunc locum. *Sancti* (Ezechias Esa 38. & Paulus 2. Corinth. 11. & 2. Timoth. 4.) *seipsos quidem commendant, sed omnem commendationem in Dei, Deiq; gratiam, quasi primam causam tacitè simul referunt, dicuntq;: Gratiâ Dei sum id, quod sum. Secundò, hæc ipsorum sui commendatio non ab ipsismet, sed à Spiritu Sancto, qui per os illorum loquebatur, manabat, eiq; suggerebatur.*

(Idem verò de illis dici potest, qui justitiam suam in DEI misericordia & Christi merito unicè constituunt.)

3. Estius in hunc loc. *Sensus est: Non statim in veritate probatus est & gloriâ dignus,*

quisquis seipsum commendat. Multi enim commendant seipsos à bonis non suis, sed falsis aut alienis, sicut faciebant Pseudo Apostoli. Multi quoque se commendant à suis, tanquam non aliunde acceptis, sicut Judæi & Pelagiani; sed ille demum probatus est, quem Deus commendat, id est, commendabilem ex iis, quæ verè per eum operatur, ostendit. Nam Deus, ut annotat Thomas, est causa totius boni operis per hominem facti. Vel, quem Deus commendat, id est, cui Christus per meritum suum verè communicat ea, per quæ commendatur.

(Atqui utrumque de illis, qui fide in Christum sese justos esse statuunt, dici potest, videlicet, quòd Christus per meritum suum verè illis communicet ea, per quæ commendentur, quodq; ex iis, quæ Deus per ipsos opeeratur, commendabiles ostendantur. Ergò hic locus certitudini justitiæ per fidem & gratiæ opponi nequit.)

Argum. 10. *Scriptura hortatur omnes fideles ad timorem. Rom. 11. v. 20. Tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time. 1. Corinth. 10. v. 12. Qui se existimat stare, videat, ne cadat. Apocal. 3. v. 11. Tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.*

Resp. Ipsimet Pontificii concedunt, quosdam ex peculiari revelatione fuisse certos de Dei gratia: At hi servire potuerunt & servierunt Deo in timore. Ergò hic timor non opponendus est certitudini gratiæ.

(Timor filialis & fiduciæ certitudo non sunt pugnantia, sed subordinata.)

Argum. 11. Philipp. 3. v. 11. *Si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis.*

Cornelius à Lapide ad hunc locum sic annotat: *Nota contra fidem specialem Novantium incertitudinem gratiæ & perseverantiæ, hanc enim significat conjunctio SI, quæ dubitantis est.*

Similia occurrent apud Benedictum Justinianum.

Resp. 1. Idem Cornelius in Commentar. Ephes. 3. v. 2. sic scribit: *Si tamen, non dubitantis est, sed asseverantis*; & Ephes. 4. v. 21. *Vocula Si non est dubitantis, sed affirmantis hoc loco, ut & 2. Theß. 1. v. 6.*

2. Salmero Disputat. 6. in Epist. Philipp. tom. 15. pag. 306. ad hunc locum sic annotat: *Cùm ait: si quo modo occurram, non est verbum dubitantis, sed modestè de se loquentis; nemini enim esse dubium debet, configuratum morti Christi configurandum iri vitæ ejus, quæ est æterna. In eo autem dubitatio cadere potest, si illa configuratio cum Christo in hoc stadio & cursu poßit cessare per negligentiam vel ingratitudinem. Nam scriptum est: Si quis se existimat stare, videat, ne cadat; & rursus: Ne cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Et insinuatur hoc falsum in Paulo fuisse, cui salus fuerat revelata.*

3. Hoc argumentum Salmeronis est evidens, *Paulus per peculiarem revelationem de sua salute erat certus*, ut plerique Pontificii statuunt. Ergò particula εἴπως hoc loco non potest esse dubitantis.

CAPUT

Caput VI.

DE BONORUM OPERUM necessitate.

THesis prima. In Ecclesiis Evangelicis non negatur bonorum operum necessitas, multò minùs bona operà prohibentur.

Ἔκθεσις. Inter alia ἐγκλήματα, quæ Pontificii nostris intentant Ecclesiis, non postremum est illud, *quòd bonorum operum necessitatem à nobis negari, studium eorum labefactari, quin & bona opera à nobis prohiberi* calumniantur. Ut igitur ab hoc crimine nos liberemus, contrarium ex ipsorummet Confessione demonstrandum erit.

Antithesis. Bellarminus lib. 4. de Justificat. cap. 1. *Quicquid sit de modis loquendi ipsorum* (Lutheranorum) *cùm excutiuntur ipsorum principia & pleraque dicta & scripta Lutheri, videntur omninò existimare, posse hominem salvari, etiamsi nulla bona opera faciat, nec mandata divina custodiat.*

lib. ejusdem cap. 8. cum perditissimis hæreticis *Simone Mago & Eunomio* nos comparat *propter negatam operum necessitatem.*

Jesuitæ Colonienses in Censura pag. 169. asserunt, *Evangelicos suâ doctrinâ frena ad omnem impietatem laxare & facultatem flagitiosis hominibus facere, quævis etiam scelera, quò plures in suam sententiam pertrahant, committendi.*

Ibid. *Non dubium, quin pessimè sibi conscii, metuant, ne, si operibus vitam illam cœlestem homines promereri dicerentur, tam sibi, quàm suis assectis ab omni pietate alienissimis nullus illic relinqueretur locus.*

Stapletonus in Promt. morali Domin. Septuag. p. 318. *Apud horum temporum hæreticos* (Lutheranos) *omnis pietas, justitia, virtus, timor Dei, religio, non exulat tantùm & jacet, verùm etiam exploditur & irridetur. Quod enim de gentibus nullam futuræ gloriæ spem habentibus Paulus scribit, hoc illis accidit, desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ.*

Gregorius de Valentia in anal. p. 213. *Apud Lutheranos ita sunt omnia comparata, ut in eorum religionis ratione vix aliquod Christianæ disciplinæ signum reliquum sit, quo eos ab Ethnicis nullâ veri Dei cognitione imbutis, discernere queas.*

Caspar Ulenbergius de caussis apostas. cap. 5. & Leonhardus Lessius in Consult. pag. 18. vocant nos *opericidas.*

Pazmannus lib. 3. Hodegi sic scribit: *Lutherani, quicquid ad bonum nos incitare possit, radicitùs subvertunt; quicquid retrahere potest à bonis operibus, acriter urgent; quicquid à peccatis abstrahere potest, id omne seponunt.*

Becanus conclus. 4. de Eccles. reform. n. 22. *Lutherum damnare bona opera* asserit.

Gretserus in Agonist. th. 219. pag. 241. & 244. *omnia bona opera simpliciter à nobis repudiari* scribit.

De Luthero scribit Justus Baronius in Pseudojubil. *Non solùm tale doctrinæ genus de solius fidei absque operibus justificatione in vulgus sparsit, quo tanquam Epicureâ tubâ omnes à sanctitate ad licentiam ac profanitatem avocati convolârunt: verùm & de ipsis operibus bonis tam contemtim ac perniciosè locutus est, ut nihil aliud, nisi escam impietatis proponere hominibus voluisse videatur.*

Johannes Rasch Viennensis Astrolo-

 gus.

gus. *Lutherani adulteria & alia scelera adeò fovent, & illis patrocinantur, ut multò tutius & excusabilius sit, esse Turcam, quàm Lutheranum.*

Mejerus in octo controverſ. in præfat. pag.4. *Quando Lutherani simulant subinde, se commendare bona opera, legisq; observationem, patet, quòd tunc non loquantur juxta propriam animi sui sententiam, sed quòd hoc tantùm eo fine proferant, ut faciant fucum plebeculæ, ne scilicet ob istam solam suam fidem, destitutam omni vero bono opere & permittentem habitare secum omne scelus, illudq; etiam velantem, seu (quomodo ipsi loquuntur) tegentem, proclametur quales sint, nimirum eversores omnis veræ custodiæ legis divinæ & humanæ, omnisq; studii verè sanctæ actionis.*

Thomas Bozius de ſignis Eccleſiæ lib.8.cap.5. *Ut æternam salutem consequaris & sis sanctus, ajunt omnes Protestantes, nihil est necesse boni aliquid velis, moliaris aut facias. Christo fidas, impune quidvis audeas & ad exitum perducas.*

Hadrianus Jungius de doctrina, moribus & fructibus Evangeliorum. *Quòcunque* (dicit ad Lutheranos) *in loco vestigium ponitis, cernitur repente major flagitiorum licentia, minor ad omne facinus verecundia; multò audaciùs temeritas, impudentia, libido volitat: intolerabilis superbia & arrogantia magis, quàm ante confirmatur, prisca religio atque sanctitas in contemtum adducitur; pudor, metus, diviniq; judicii formido labascit ac imminuitur; contentiones & dissidia augentur; denique multorum scelerum colluvies, vel saltem horum scelerum malorumq; incrementa cum ista nova vestra disciplina importantur.*

Balthaſar Hagerus in Collat. Auguſt. Confeſs. & Concil. Trident. cum verbo Dei art.20.§.4.pag.222. *Bona opera ex Confessionistarum judicio sunt peccata suâ Naturâ mortalia, Dei solùm misericordiâ venialia, igitur prohibent bona opera.*

Similia occurrunt apud Bellarminum in Judic. de libro Concord. mendac. 7. Campianum rat. 8. Fridericum Staphylum adverſ. turr. Babylon. Lutheri pag. 45. Heiſium in refutat. volum. Acatholici art.2.pag.13. Prateolum in Elench. hæretic.lib.10. pag.286. Jacob. Rayhing in Muris Civit. ſanctæ fundam.3. pag.69. & fundam.8. p. 193. Delrio in ſuo Mariano Polemic.3.p.847.

Liberat nos ab hoc crimine 1. Eccleſiarum noſtrarum doctrina. 2. Praxis.

Docemus enim 1. quòd fides illa, quâ juſtificamur, ſit efficax per caritatem & demonſtret ſe per bona opera. 2. Quòd tam non poſſit ſeparari à bonis operibus, quàm lux à Sole, vel calor ab igne. 3. Quòd juſtificatis & renatis nulla à Deo detur peccandi licentia, ſed quòd hæc ſit ſeria & immota Dei voluntas, ut ipſi in bonis operibus ſerviamus.

Auguſt. Confeſs. artic.6. *Docent, quòd fides illa debeat bonos fructus parere, & quòd oporteat bona opera mandata à Deo facere.*

art.20. *Docent nostri, quòd necesse sit bona opera facere.*

Apolog. Confeſs. ſub tit. reſp. ad argum. Adverſar. *Facienda sunt bona opera propter mandatum Dei. Item ad exercendam fidem. Item propter confessionem & gratiarum actionem. Propter has causas necessariò fieri debent bona opera.*

Ibid. *Nos sentimus ac docemus, bona opera necessariò facienda, debet enim sequi fidem inchoata legis impletio.*

Ad

Ad praxin pertinent 1. *conciones*, in quibus proponitur & urgetur lex divina, repetuntur promissiones & comminationes, exempla pœnarum & præmiorum in Scripturis proposita, quibus Ministri Ecclesiæ homines excitant, hortantur, invitant, adeoque impellunt ad bona opera, ac causæ longè gravissimæ inculcantur, propter quas studium bonorum operum sit necessarium. 2. *Disciplina Ecclesiastica*, ad quam pertinet *excommunicatio*, tum *minor*, per quam à communione Eucharistiæ arcentur, qui in peccatis securè pergunt; tum *major*, per quam ex communione Ecclesiæ notorii & impœnitentes peccatores ejiciuntur. 3. *Supplicia*, quæ Magistratus facinorosis irrogat.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam fatentur, operum necessitatem à nobis haudquaquam negari.

Georgius Cassander in Consultat. artic. 4. de Justificat. pag. 916. *Quod Protestantes passim urgent, solâ fide nos justificari, tolerabilius est &c. cùm ab hac fide non excludunt pœnitentiam, timorem Dei, fiduciam, dilectionem, denique obœdientiam erga legem Dei propositam.*

Bellarminus lib. 4. de Eccles. cap. 9. hæresi 1. §. Lutherus &c. *Brentius & alii quidam dicunt, opera bona esse necessaria, tanquam effectus fidei; sed positâ istâ necessitate, docent, opera non mereri ullo modo vitam æternam, etiamsi Deus ea requirat, tanquam fidei testimonia.*

Idem lib. 3. de Justificat. cap. 6. §. Hæc & similia &c. *Adversarii* (Lutherani) *tametsi dicant, remissionem non pendere à conditione operum, neque pœnitentiam, aut fidem, aut ullum actum nostrum esse causam aut meritum justificationis, tamen non negant, requiri fidem & pœnitentiam, & fidem vivam & pœnitentiam seriam, & sine his neminem justificari.*

Idem lib. 4. de Justificatione cap. 1. §. 1. *Non desunt* (inter moderatiores Pontificios) *qui clament, injuriam fieri Lutheranis, cùm dicuntur opera bona, tanquam non necessaria ad salutem contemnere. Nam Confessio ipsa Augustana artic. 20. falsò dicit accusari suos, quòd bona opera negligant vel prohibeant. Philippus quoque Melanchthon in Locis, Brentius in Catechismo, Chemnicius in Examine Concilii sess. 6. prope finem, & ipse etiam Lutherus in libr. de Visitatione Saxonica docent, opera bona esse facienda, & aliquo modo indicant esse necessaria, cùm affirmant, veram fidem non esse, quæ non parit bona opera, & quæ caritatem comitem non habet.*

Idem lib. ejusdem cap. 5. §. Dicent &c. *Videtur Lutherus docere, libertatem Christianam in eo consistere, quòd piæ conscientiæ libera sit ab omnibus operibus non faciendis, sed accusantibus & defendentibus.*

Idem lib. ejusdem cap. 7. *Adversarii in eo conveniunt, ut* (quòd) *opera bona non sint necessaria ad salutem, nisi necessitate præsentiæ; cujus propositionis hic sensus est, ut* (quòd) *opera bona fieri debeant, quia alioqui fides non esset viva, nec vera, nisi fructus bonos faceret, quomodo ignis non est ignis, nisi calefaciat, tamen opera bona non habeant ullam relationem ad salutem, quasi sint merita, causæ, conditiones &c.*

Vega libr. 15. de Justificatione cap. 5.

Pro-

Protestantes justificationem & sanctificationem tam conjunctas, tamq; cohærentes esse asseverant, ut non possit alterum ab altero divelli.

Gregorius de Valentia tom.2. Disp.7. quæst.6.pag.991. refert, *Lutherum contra Antinomos apertè disputâsse, quòd Christianis bona opera sint necessaria.*

Rayhingius fundam. 8. Civit. sanct. pag.197. *Plerique Lutherani bona opera ad salutem esse necessaria asserunt.*

4. Quòd agnoscunt, à nobis doceri, veram fidem non posse sine operibus bonis existere, vel ab illis separari.

Georgius Cassander dicto loco adducit dictum Philippi in argumento Epist. Rom. & Colos. *Fides nil est sine pœnitentia, nisi inane somnium.*

Et postea. *Illud autem accuratè observetur, si solâ fide apud populum homo justificari dicatur, illud simul inculcetur, fidem, tametsi solam justificare dicatur, tamen solam esse non posse, sed necessariò pœnitentiam & vitæ melioris propositum adjunctam habere, ne videlicet inanem quandam & adumbratam imaginem fidei pro solida & expressâ fide amplectamur. Providit hoc quoque Lutherus in Visitatione Saxonica. Multi (inquit) dum audiunt, ut solummodò credatur, omnia ipsis remitti peccata, fingunt sibi fidem & putant, se mundos esse, per quod fiunt temerarii & securi. Hujusmodi autem carnalis securitas pejor est omni errore, qui ante hoc tempus unquam fuit.*

Bellarminus lib.1. de Justificat. cap. 3. §. Primum igitur &c. *Dissentimus ab illis* (Lutheranis) *quòd ipsi fidem, quam dicunt, solam justificare, docent nunquam posse esse solam.*

lib. ejusdem cap. 10. §. Adde &c. *Adversarii negant, fidem esse veram, nisi sit viva & fructus bonorum operum pariat.*

Idem lib.4. de Justificatione cap. 1. *Dicent fortaßè,* (Lutherani) *mala opera non posse cum fide consistere, quia qui habet propositum peccandi, non potest concipere fiduciam remißionis peccatorum, & ideò vera fides semper est cum caritate conjuncta &c.*

Toletus in Comment. Johan. 13. annot.6. *Nostri temporis hæretici* (Protestantes) *docent quidem, fidem ad salutem sufficere, negant tamen, fidem illam sine operibus esse posse.*

Vega libr. 9. de Justificatione cap.7. *Protestantes ad unum omnes dicunt, fidem, quæ justificat, & vivam & operantem per caritatem, aliaq; bona opera.*

Stapletonus in Antidot.Roman.1.v.17. *Non enim justificat, imò ne fides quidem est juxta Bezæ verba, quæ bonis operibus caret.*

Ibidem ex verbis Bezæ sic argumentatur: *Si ad salutem necessaria est fides, & fides nulla est, quæ bonis operibus caret, manifestè sequitur, quòd bona opera sint ad salutem necessaria.*

(At cum Beza in hoc doctrinæ capite omnes Protestantes consentiunt.)

Maldonatus in cap.3. Johann.v.15. *Dicunt Protestantes, fidem justificantem non posse esse sine bonis operibus.*

3. Manifestissima Lutheri dicta tomo 4. Lat. Jen. pag.165. *Æquè necessarium est, ut pii Doctores tam diligenter doctrinam de bonis operibus urgeant, quàm doctrinam de fide. Satan enim utrique infensus est & acerrimè resistit, fides tamen primùm plantan-*

plantanda est, sine ea enim impossibile est intelligi, quid bonum opus sit, quid Deo placeat.

p. 109. *Extra causam justificationis nemo potest bona opera à Deo praecepta satis magnificè commendare. Quis enim vel unius operis, quod Christianus ex fide & in fide facit, utilitatem & fructum satis praedicare potest? Est enim preciosius quàm coelum & terra, ideò neq; totus mundus in hac vita potest dignam mercedem reddere vel pro uno tali bono opere, neq; mundus hanc gratiam habet, ut bona opera piorum magnifaciat, multò minùs, ut ea compenset.*

In lib. de vot. Monast. *Opera legis divina in Decalogo mandata non justificant, nec sunt necessaria ad salutem & justitiam, cùm Paulus dicat: Ex operibus legis non justificabitur omnis caro. Tamen necessaria sunt, neq; omitti possunt, etiam praesente fide, quae sola justificat, cùm sint fructus fidei justificantis.*

In lect. in feriis Johannis Evangelistae. *Fides, tanquam Johannes, pectus Christi possidet; bona opera, velut Petrus, Christum sequuntur. Ita tamen fidem & opera intelligamus, ut in nullo homine separentur, sic ut neutrum sine altero esse possit.*

Ibid. *Bona opera nequaquam prohibemus, sed falsis bonis operibus conscientias solvimus, non ut homines licentiâ diffluant, sed ut Christo vero Domino adducti & subjecti sincerè bonis operibus studeant.*

Argum. Bellarmini & aliorum.

1. *Lutherus in libr. de libert. Christiana scribit, Bona opera non faciunt bonum virum, nec mala malum. At si bona opera non faciunt bonum hominem, quare non possint omitti?*

Resp. idem sibi vult Lutherus, quod Bellarminus, quando lib. 2. de justif. cap. 16. respondens ad dictum 1. Joh. 3. *Qui facit justitiam, justus est*, inter caetera sic disserit: *Hoc testimonium non docet, quid faciat hominem formaliter justum, sed unde possit cognosci, an aliquis sit justus. Ille enim justus est, qui justitiam facit, sicut ille vivens est, qui movetur, & illa est arbor bona, quae fructus facit bonos, nec ideò vivit aliquis, quia movetur, sed contrà ideò movetur, quia vivit; & ideò facit fructus bonos, quia est arbor bona. Sic igitur qui facit justitiam justus est, sed non ideò justus quia facit justitiam, sed ideò justitiam facit, quia justus est.*

2. Lutherus in lib. de capt. Babyl. cap. de Bapt. scribit. *Vides quàm dives sit Christianus homo vel baptizatus, ut etiam volens non possit perdere salutem suam quantiscunq; peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata possunt eum damnare, nisi sola incredulitas.*

Alphons. de Castro lib. 7. adv. haereses verbo Fides haeresi 2. cùm hunc Lutheri locũ adduxisset, subjungit: *O vocem impiam & totius nequitiae fomentum! O serpentis sibilum venenatum!*

Censura Colon. Dial. 5. p. 169. *Lutherus quondam nulla prorsus flagitia quenquam ab aeterna salute excludere, praeter infidelitatem, docebat, quia nihil gratius fore sciebat, quàm si impune liceat in quaevis ruere flagitia.*

Resp. idem Lutherus in libr. contra Regem Angliae tom. 2. Jen. Germ. f. 144. mentem suam sic exponit: *Qui credit, non potest adulterium vel aliud peccatum committere, quemadmodum Johannes ait, nam verbum Dei, à quo dependet, est omnipotens Dei virtus, quae sustentat ipsum, ne cadat. Si verò labitur & peccat, jam certò*

fides est deperdita & infidelitas successit. Ubi autem infidelitas est, ibi & fructus ejus, adulterium, homicidium, odium &c. Ergò priusquam externa peccata perpetrantur, jam capitale peccatum infidelitas adest. Verissimum itaq; est, nihil peccatum esse quàm infidelitatem, ea & peccatum est & peccatum facit. Et si infidelitas ab odio vel alio peccato separari posset, certè odium peccatum non esset. Quemadmodum ergò sola fides justitia nostra est & justa operatur: ita infidelitas solum peccatum est. Confer tom. 7. fol. 185.

Nimirum per τὸ *credere* Lutherus non intelligit externam fidei Catholicæ professionem, sed fiducialem apprehensionem meriti Christi & certam de remissione peccatorum fiduciam. Hæc vera fides non est absque vera pœnitentia. Ubi autem vera pœnitentia, ibi homo peccatum detestatur ac deserit, non autem in peccatis contra conscientiam pergit.

3. Lutherus in cap. 2. Galat. scribit: *Quando sic docetur, fidem in Christum justificat quidem, sed simul servari oportet mandata Dei, ibi statim Christus negatus est, & fides abolita, quia mandatis seu legi tribuitur, quod est solius fidei.*

Resp. idem Lutherus in lib. de votis Monasticis mentem suam sic explicat: *Opera legis divinæ in Decalogo mandata non justificant, nec sunt necessaria ad justitiam & salutem, cùm Paulus dicat, ex operibus legis non justificabitur omnis caro, tamen necessaria sunt, dicente Christo, si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Neq; enim omitti possunt, etiam præsente fide, quæ sola justificat, cùm sint fructus fidei justificantis.*

Idem in Comm. cap. 5. Galat. *Difficile est & periculosum docere, nos fide justificari sine operibus, & tamen simul exigere opera. Hîc nisi sunt prudentes dispensatores mysteriorum Dei, qui rectè secant verbum veritatis, statim fides & opera confunduntur. Uterq; locus & fidei & operum diligenter doceri & urgeri debet, sic tamen ut uterq; intra suos limites maneat, alioqui si opera sola docentur, ut in Papatu accidit, fides amittitur; si fides sola docetur, statim somniant carnales homines, opera non esse necessaria.*

4. Lutherus in libr. de Missa: *Salvamur à peccatis, sed multò magis à legibus & operibus bonis, sicut hæc attendamus Dei promissionem & fidem.*

Resp. idem Lutherus in cap. 3. Galat. mentem suam clarissimè exponit, quando distinguit inter *opus per se, quod sine opinione justitiæ coram Deo nihil obsit, & fiduciam ac opinionē justitiæ operi adjectam.* (Ergò non absolutè & simpliciter cavenda opera dicit, ut negligantur, sed certo respectu, ne justificationis meritum illis tribuatur, ac fiducia in ea collocetur.)

5. Lutherus tom. 2. Witeb. contra Latomum f. 254. scribit, *fortiores esse cogitationes malas piorum quàm impiorum, non tamen polluere, non damnare, quia licet utrobiq; idem sit peccatum, pii tamen antidotum habent, impii non habent.*

Resp. in eodem libro contra Latomum tom. 2. Jen. Lat. f 406. mentem suam clarissimè exponit, videlicet *pios à Diabolo fortiùs ad peccandum instigari quàm impios, cùm impii utpote à Diabolo jamdudum plenè captivati sponte ruant ex uno peccato in aliud, pii verò cogitationibus tantùm malis, quas tamen in actum non deducunt, tententur. Sed quò minùs hæ malæ* cogita-

cogitationes nos damnant, Deum providisse ei duo robustissima munitissimaque firmamenta. Primum ipsum Christum propitiatorium, ut sub hujus gratia tuti sint, non quia credunt & fidem aut donum habent, sed quia in gratia Christi habent. Nullius enim fides subsisteret, nisi in Christi propria justitia niteretur & illius protectione servaretur. Alterum est, quòd dona accepta non ambulant secundum carnem nec obediunt peccato &c. Sed primum illud principale & robustissimum est. Hæc ibidem Lutherus.

6. Lutherus scribit, *non aliâ viâ hominem cum Deo convenire posse, quàm per fidem; opera ipsum nihil curare; Item bona opera liberè facienda esse.*

Resp. Bellarmin. lib. 4. de Justif. cap. 5. *Videtur Lutherus docere libertatem Christianam in eo consistere, quòd pia conscientia libera sit ab omnibus operibus, non faciendis, sed accusantibus & defendentibus.*

Hanc explicationem suppeditant ipsa Lutheri verba in libr. de votis Monast. *Libertas Evangelica*, inquit, *est libertas conscientiæ, quâ solvitur conscientia ab operibus, non ut nulla fiant, sed ut in nulla confidat.*

ibid. *Pia conscientia dictat, peccasti. Responde, peccavi. Illa, ergò lex te damnabit. Responde, quid mihi cum lege? quia habeo Christum liberatorem, quia nulla est condemnatio iis, inquit Apostolus, qui sunt in Christo Jesu, qui non ambulant secundùm carnem, sed secundum Spiritum.*

Idem in cap. 4. Gal. *Christus spiritualiter nos à lege liberavit, non frangendo aut tollendo legem, sed cor nostrum mutat & legem ita delectabilem facit, ut cum gaudio & delectatione novus homo in ea exerceatur.*

7. Lutherus in assert. art. 31. scribit, *opus bonum esse mortale peccatum secundùm justitiam Dei.*

Resp. 1. Gregorius Episcopus Rom. in cap. 9. Jobi. *Sanctus Job videbat omnia opera nostra esse mera peccata, si judicantur à Deo.*

2. Lutherus in cap. 5. Galat. *Extra causam justificationis nemo potest bona opera satis magnificè commendare. Quis enim vel unius boni operis, quod Christianus ex fide & in fide facit, utilitatem & fructum satis prædicare potest? est enim pretiosius quàm cœlum & terra.* Confer tom. 2. Jen. Lat. 309.

3. *Bona opera esse peccata*, Lutherus nō asserit simpliciter, sed certo respectu. Sic enim habent verba art. 32. *Omne opus bonum, etiam optimè factum, est mortale peccatum, in rigido Dei judicio consideratum.*

art. 35. *Nemo dubitet, omnia bona opera nostra esse peccata mortalia, si secundùm rigorem judicii divini æstimentur, & nō ex merâ Dei gratia pro bonis æstimentur.*

art. 36. *Justus in bono opere peccat mortaliter.*

(Bona opera non dicuntur à Luthero *formaliter & suâ Naturâ* peccata, multò minùs *mortalia peccata*, sed *secundùm quid & certo respectu*; quatenus scil. sunt adhuc imperfecta, & quatenus à reliquiis peccati in carne adhuc hærentibus contaminantur, unde non possunt rigorem legis & justitiæ divinæ sustinere, si districto Dei judicio, remotâ misericordiâ, examinanda essent. Inde notanter dicit Lutherus, *justum in omni opere bono peccare.* Non dicit, justum omni opere bono peccare, sed in omni opere bono peccare, eo ipso

 satis

satis manifestè declarans, quòd non bona opera, sed aliquid iis adhærens sit peccatum. Idipsum in exegesi illius articuli latiùs explicat, inter cætera sic disserẽs: Obsecro, qui *universas nostras justitias immundas* dicit (quod facit Esaias cap. 64. v. 10.) nonne omne opus bonum peccato pollutum asserit?

8. Lutherus scribit, *ubi fides adest, ibi peccata nihil nocere.*

Resp. idem Lutherus in artic. Schmalcald. mentem suam sic exponit: *Necesse est scire & docere, quando sancti labuntur in manifesta peccata, ut David, quòd tunc amissa fuit fides & amissus Spiritus Sanctus. Nam Spiritus Sanctus non permittit peccatum dominari, ut perficiatur, sed repugnat; quando verò peccatum facit quod vult, tunc non adsunt Spiritus Sanctus & fides.*

9. Lutherus in cap. 2. Galat. *Sola fides necessaria est, ut justi simus, cætera omnia liberrima sunt, neq. præcepta neq. prohibita.*

Resp 1. idem Lutherus in cap. 3. Genes. *Habet libertatem homo non talem, ut si Deus præceperit, possit illud facere vel non. Quod enim ad præcepta Dei attinet, non est homo liber, sed debet obœdire voci Dei, aut sustinebit sententiam illorum. Libertas autem est illorum, quæ Deus non præcepit in externis functionibus.*

(Loquitur ergò d. l. non de operibus, quæ ad legem moralem pertinent, sed de rebus Ceremonialib. Natura suâ indifferentibus, nisi accedat casus scandali.)

2. Idem in lib. de votis Monast. *Quicquid non est mandati divini, abrogatum est & libertate donatum. Evangelica libertas non est posse omittere mandata Dei, sed est libertas conscientiæ, quâ solvitur conscientia ab operibus, non ut nulla fiant, sed ut in nullo confidat.*

3. Idem in cap. 5. Galat. *Abutuntur lege primùm omnes hypocritæ & justitiarii, qui somniant, homines lege justificari. Deinde abutuntur lege, qui Christianos prorsus ab ea absolvere volunt, ut Sectarii tentabant, & illâ occasione seditionem rusticorum movebant; & hodie multi ex nostris etiam somniant, libertatem Christianam esse carnalem licentiam faciendi quidvis. Tertiò abutuntur etiam lege, qui terrores ipsius sentientes non intelligunt, eos tantùm durare debere ad Christum.*

4. Idem in præfat. Epist. Rom. *Libertas sive liberatio à lege non est carnalis libertas nihil faciendi, sed est spiritualis libertas, quæ non tollit legem, sed id quod à lege requiritur donat & præbet, ut scil. cum delectatione & dilectione, sine coactione legali, bona faciamus.*

5. Idem in lib. de libert. Christ. *Non liberi sumus per fidem in Christum ab operibus, sed ab opinionibus operum, id est, à stulta præsumtione justificationis per opera requisita.* Confer dicta superiùs ad argum. 6.

10. Lutherus docet, Baptismum liberare nos ab obœdientia divinæ legis, lib. de libert. Christiana. *Nullo opere, nullâ lege Christiano homini opus est, cùm per fidem liber sit ab omni lege.*

Resp. intelligit ad justificationem non esse opus nobis operibus aut lege, cùm fide simus justi & à legis damnatione liberi. Non autem dicit, obœdientiam legis renatis non esse necessariam, sed eam ubique urget.

Thesis secunda. Quamvis opera dicamus

eam ea esse necessaria, negamus tamen ea necessitatis esse ad salutem efficiendā.

Ἔνστασις 1. Duplex potest statui operum necessitas. *Præsentiæ* nimirum & *efficientiæ*. Illâ significatur duntaxat, necesse esse eum, qui salvandus sit, benè operari, hac verò aliquid amplius, videlicet etiam causa illius necessitatis, nempe quòd bona opera *ad salutem efficiendam* necessaria sint. Nos priorem tantùm necessitatis sive speciem, sive modum asserimus. Pontificii verò utramq;.

2. Distinguendū est inter opera *externa & interna*. Opera externa necessaria esse in illis, qui statim post perceptum Baptismū ex hac vita decedūt, negamus interim tamen opera interna, videl. interiorem renovationem ipsis necessariam esse docemus, cùm Baptismus sit *lavacrum regenerationis & renovationis* Tit. 3. v. 5. interiorem autem renovationem ad operum classem referendam esse docet Apostolus, quando hominem *fide sine operibus legis justificari* pronunciat. Rom. 3. v. 27.

3. Alia necessitas est *coactionis violentiæ*, alia ἀκολουθίας, immutabilitatis & ordinis *præceptionis*, quæ ἄλλως est. Priore sensu bona opera non sunt necessaria, quia proficiscuntur à Spiritu spontaneo, sed tantùm posteriore. Augustinus in Psal. 77. *Non tanquam ex necessitate, sed voluntariè legibus Dei serviunt*. Damasc. lib. 4. orth. fid. cap. 20. ἐθέλουσι ὀφείλει πράττειν τὸ καλόν.

4. Id ipsum Dn. Chemnitius part. 3. Locor. cap. de bon operibus q. 4. p. 49. paulò pleniùs sic effert: *Scriptura necessitatis vocabulo quatuor potissimū modis utitur, quantū quidē ad hanc quæstionē attinet. Primò pro eo, quod tanquam ad justitiam & salutem necessarium exigitur. Act. 15. v. 5. Galat. 2. v. 4. cap. 6. v. 12.*

Secundò, vocula necessitatis in quibusdam Scripturæ locis significat vel coactionē vel involuntarium aliquid; quando vel ab invitis, vel ab involuntariis præter animi sententiā aliquid externi operis extorquetur. 2. Cor. 9. v. 7. ad Philem. v. 14.

Tertiò, utitur Scriptura vocabulo necessitatis pro eo, quod non est adiaphorum seu arbitrarium, sed debitum ratione mandati & voluntatis divinæ. Act. 14. v. 46. cap. 15. v. 28. Rom. 13. v. 5. 1. Cor. 9. v. 16.

Quartò, sæpiùs generaliter usurpatur pro necessitate consequentiæ, quam vocant immutabilitatis, Hebr. 7. v. 12. Item pro eo, quod certas & graves causas habet, cur non sit omittendum, sed faciendū. Phil. 1. v. 24. Quamvis bona opera non sint necessaria dicenda primo & secundo modo, tamen tertio & quarto modo sunt necessaria.

5. Bona opera dicimus esse necessaria non solùm *necessitate internâ*, quia vera & viva fides non est sine bonis operib. quā rationē solam hujus necessitatis à nobis tradi dicit Bell. 1. de justif. c. 7. sed etiam propter *necessitatē externam*, mandati sc. divini, q. jubet bonis operib. studere.

Antithesis Bell. lib. 4. de Justif. c. 7. §. 2. *Adversarii in eo conveniunt, ut* (quòd) *opera bona non sint necessaria ad salutē, nisi necessitate præsentiæ hujus propositionis hic est sensus* (quòd) *opera bona fieri debeāt, quoniā alioqui fides nō esset viva, nec vera, nisi fructus bonos faceret, quomodo ignis nō est ignis, nisi calefaciat, tamen opera bona nō habeant ullā relationem ad salutem, quasi sint merita, causæ, conditiones &c. §. 3. Nos contrà dicimus, bona opera homini justo esse necessaria ad salutem, non solùm ratione præsentiæ, sed etiam ratione efficientiæ, quoniam efficiunt salutem*

salutem & sine ipsis sola fides non efficit salutem.

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex Apostolica disputatione.* Rom. 3. & 4. Gal. 2. Eph. 2. Apostolus in propria sede doctrinæ de justificatione justitiam & salutem conjungens, ex sententia Mosis & Davidis, hoc est, legis & omnium Prophetarum, pronunciat; *nos justificari & salvari gratis fide; sine operibus; beatitudinem esse illius hominis, cui Deus acceptam fert justitiam sine operibus; beatum esse eum, cui non imputat Deus peccatum; gratiâ nos salvari per fidem, & hoc non ex nobis, Dei hoc esse donum, non ex operibus, ne quis glorietur.* Sed Apostolicis hisce pronunciatis directè adversatur, si opera ad salutem efficiendam statuũtur esse necessaria.

2. *Ex legis & Evangelii distinctione.* Justificatio & salus *non est ex lege, sed ex Evangelio.* Gal. 3. v. 11. & 21. cap. 5. v. 4. Jam verò Evangelium proponit justitiam & salutem credentibus in Christum gratis sine conditione operum Rom. 4. v. 5. & 6.

3. *Ex sufficiente enumeratione.* Si bona opera essent necessaria ad salutem efficiendam, vel *meriti* vel *causæ* rationem haberent in salutis negotio. Atqui non sunt merita nostræ salutis, ut suo loco inferiùs demonstrabitur, nec sunt causa efficiens vel instrumentalis nostræ salutis, quia gratia Dei, remissio peccatorum, justitia & vita æterna in solo Christo Mediatore nobis proponitur, illum verò non apprehendimus nostris operibus, sed solâ fide. Joh. 3. v. 36. 1. Joh. 5. v. 11. nec sunt causa conservans salutis, quia salutis conservatio in Scripturis non tribuitur operibus nostris, sed virtuti Dei & fidei 1. Petr. 1. v. 5. & 9. Rom. 11. v. 20. Marc. 16. v. 16.

4. *Ex absurdorum consecutione.* Si opera statuuntur ad salutem efficiendam necessaria, promissiones Evangelii non ampliùs relinquuntur gratuitæ, sed conditionem operum includere dicuntur; incerta redditur promissio salutis, cùm conscientiæ pavidæ ac sensu iræ divinæ perterrefactæ perpetuò dubitare cogantur, num sat bonorum operum habeant, quibus salutem efficere possint Act. 15. v. 24. aliæ justificationis & salutis constituuntur causæ, vel certè plura ad justificationem requiruntur, cùm tamen in propria sede doctrinæ de justificatione eædem causæ & justificationis & salutis statuantur, utpote gratia Dei & meritum Christi Act. 4. v. 12. cap. 15. v. 11. fides 1. Petr. 1. v. 5. non opera Eph. 2. v. 8. 2. Tim. 1. v. 9. Tit. 3. v. 5.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, solam fidem justificare.

(Si enim sola fides justificat, utique opera non sunt necessaria ad salutem efficiendam. Connexio probatur ex ipsis Bellarmini verbis lib. 4. de Just. cap. 7. §. 3. *Nos*, scil. Romano-Catholici, *dicimus, bona opera homini justo esse necessaria ad salutem, non solùm ratione præsentiæ, sed etiam ratione efficientiæ, quoniam efficiunt salutem & sine ipsis sola fides non efficit salutem.*)

Dicta illa enumerata sunt superiùs cap. 3. thesi. 1.

2. Quòd ipsimet Pontificii agnoscunt, bona opera non esse absolutè & simpliciter omnib. salvandis necessaria.

(Si

(Si enim opera essent necessaria rationis efficientiæ, utique omnibus salvandis essent necessaria, siquidem effectus non habet locum, ubi causæ necessariæ ad illum producendum non adsunt.)

Thomas de Vio Cajét. Cardin. in cap. 2. Jacob. *Constat, nos justificari per fidem, etiam sine operibus, sicut patet in infantibus baptizatis & in adultis baptizatis, si statim moriatur.*

(Ubi verò non solùm justificantur, sed etiam salvantur absque operibus.)

Jacobus Faber in cap. 2. Jacob. *Sufficit sola fides, ubi non est tempus operandi, parvulis sola fides sufficit ad justitiam.*

Roffensis artic. 1. contra Luth. oper. col. 318. scribit, *se non inficiari, quin fides absq; partu bonorum operum, hoc est, cùm opera nondum peperit, justificet, continere tamen potestate in se bona opera, quæ, cùm occasio adsit, edat.*

Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 25. §. Primo loco. *Origenes docet, posse hominem interdum justificari, etiamsi nullum opus externum faciat. Ponit enim exemplum peccatricis & latronis, qui non leguntur jejunasse aut eleemosynas fecisse, antequã justificarentur. Itaq; per vocabulum sola excludit Origenes necessitatem operis externi, quando videlicet aut potestas aut occasio deest ejusmodi operis faciendi.*

(Idem etiam de salute dici potest. Notandum verò quòd Vasquez in 1. 2. Disp. 210. responsionem illam Bellarmini repudiet, ac *interna etiam opera, quæ sint in præcepto, Origenem excludere* asserat.)

Id. lib. & cap. iisd. resp. ad 5. *Chrysostomus docet, fidem solam, id est, sine opere externo interdum sufficere, opus externum sine fide nunquam sufficere. Et rationem reddit, quia fides parit opera, opera non pariunt fidem.*

lib. 4. de Justificat. cap. 7. §. Nos contra. *Intelligimus, bona opera esse necessaria hominibus rationis usum habentibus, & qui tamdiu post adeptam remissionis gratiam supervivant, donec occasio implendæ legis occurrat. Non enim negamus, quin infantes & etiam adulti recèns baptizati salventur, si continuò ex hac vita decedant. Censentur enim totam legem implere, qui post justificationem adeptam legis præcepta non violarunt & qui caritatem, quæ est legis plenitudo, habitualiter in corde gerunt.*

(Caritas perfecta est etiam perfecta legis impletio & salutem efficit. Talis verò caritas perfecta in neminem hominum in hac vita cadit. Ergò ad salutem efficiendam est inefficax.)

lib. 5. de Justificat. cap. 5. §. Ac si fidelis. *Tametsi parvulis, qui mox à Baptismo decedunt, vita æterna donetur solo jure hereditatis, tamen voluit Deus filios suos, qui usum rationis habent, propriis laboribus & meritis illam acquirere, ut duplici titulo illis vita æterna deberetur, titulo videlicet hereditatis & jure mercedis.*

(Si parvuli baptizati non acquirunt vitam æternã propriis laborib. & meritis, sed solo jure hereditatis vita æterna eis donatur, consequens est, bona opera non esse ad salutem efficiendam simpliciter necessaria.)

Anglo-Remenses in annot. margin. Apoc. 20. *Qui nulla bona opera faciunt, si per ætatem possint & tempus illis suppetat, non inveniuntur scripti in libro vitæ.*

Majerus in controv. p. 33. *Peculiariter ad Chry-*

ad Chrysostomum respondetur, verum esse, latronem sine operibus regnum cœlorum consecutum esse, quia factâ confessione & obtentâ reconciliatione statim extinctus est, sicq; salvatus, licèt non constet de ullo bono opere ejus, quod toto vitæ suæ decursu ante extremam gratuitam reconciliationem peregisset. Neq; verò negamus, aliquos sine ullis bonis operibus salvari, ut pueros & etiam adultos, qui licèt toto transacto vitæ tempore nullam omninò legem servaverint, nullum bonum opus fecerint &c. salvantur.

Argumenta Adversariorum.

1. *Si promissio vitæ æternæ est conditionata, utiq; necessarium est implere conditionem, si quis velit salvus fieri. Sed illud. Ergò & hoc.* Bellarm. lib. 4. de Justif. cap. 7.

Resp. 1. quidam ex Pontificiis agnoscunt, Evangelium propriè & specificè acceptum non esse doctrinam operum, ut in cap. 7. proximè sequente th. 1. ostendemus.

(Ergò promissiones Evangelii non sunt conditionales, nostrorum operum cōditionem includentes, sed sunt merè gratuitæ.)

2. Bellarminus ipse d. l. 5. Adversarii &c. agnoscit, *aliam esse necessitatem præsentiæ, aliam efficientiæ.* Ergò non sequitur, si bona opera sunt necessaria, quòd statim sint necessaria ad salutem efficiendam, aliàs distinctio illa esset frustranea.

3. Ex eadem distinctione responderi potest ad alterum Bellarmini argumentum. *Si justus non est liber ab obligatione divinæ legis, certè nisi eam impleat, non salvabitur.*

Nimirum Bellarminus denuò procedit à *non distributo ad distributum*, ab *est secundi adjecti, ad est tertii adjecti*, à *genere ad speciem*. Concedimus, justum esse legis debitorem, sed ex eo nondum potest inferri, justum ideò & hac ratione esse legis debitorem, ut suâ obœdientia salutem efficiat; concedimus, bona opera esse justificatis necessaria, sed negamus, ea esse ad salutem efficiendam necessaria.

Argum. 2. Hebr. 10. v. 36. *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientis reportetis promissionem. Ergò patientia, quæ est actus virtutis à fide distinctæ, necessaria est non solùm ratione præsentiæ, sed etiam relationis ad salutem.* Bell. d. l.

Resp. 1. recurrit idem Sophisma. *Patientia est necessaria. Ergò ad salutem efficiendam est necessaria.*

Atqui Bellarminus ipse agnoscit, aliam esse necessitatem *ratione præsentiæ*, aliam *ratione efficientiæ*. Pro necessitate ad efficiendam salutem substituit Bellarminus *relationem ad salutem*. At hæc non sunt ἰσοδυναμοῦντα, cùm in necessitate ratione præsentiæ etiam sit quædam relatio ad salutem, sicut Bernhard. in lib. de grat. & lib. arbit. dicit, *bona opera esse viam regni, non autem causam regnandi.*

2. Cornelius à Lapide in h. l. sic commentatur: *Pro patientia Græcè est ὑπομονή, id est, sustinentia, longanimitas & patiens expectatio liberationis & præmii, quâ duramus in persecutionibus, ærumnis & rebus adversis, ac meliorem sortem longanimiter expectamus, unde subdit: Adhuc modicum sustinete. Hæc sustinentia necessaria est ad hoc, ut retineatur confidentia jam dicta. Qui enim amittit hanc sustinentiam, amittit & confidentiam, ac consequenter & repromissiones,*

siones, melioremq; substantiam, quam se adepturum confidebat.

(Ergò sustinentia non est necessaria ad salutem efficiendam, sed ad confidentiam retinendam.)

Et postea. *Ut voluntatem Dei facientes reportetis promissiones, hoc est, ut cùm feceritis & compleveritis usq; ad finem voluntatem Dei, quæ est, ut perseveretis & crescatis in fide, patientia & caritate Christi, tunc reportetis promissam vobis substantiam & opes in cœlis.*

(Conditio ergò salvandorum exprimitur, non causa efficiens salutis.)

3. Salmeron tom.15. Disp.19. in Epist. Hebr. in hunc locum sic commentatur: *Vita hæc instar stadii est, & ideò iis qui eniti ad vitam conantur, plura se opponunt obstacula & impedimenta, quæ nos morantur & cursum omninò abrumpunt, nisi ingens sit animi magnitudo ad eluctandum.*

(Ergò permanens patientia requiritur ut *conditio subjecti*, quia scil. salvandis multa obstacula & impedimenta occurrunt, non autem *ut conditio causæ efficientis.* Præmittit quidem Salmero, *non solam fidem apprehendere regnum, sed etiam permanentem patientiam sive tolerantiam in bonis operibus.* Sed quilibet videt, hoc non posse ex superioribus probari. Aliud enim est salutem apprehendere, aliud verò est necessarium esse ei, qui per fidem salutem vult apprehendere.)

4. Jacobus Tirinus ad h.l. sic annotat: *Patientia ad finem usq; vitæ continuata vobis planè necessaria est, ut reportetis seu compotes reddamini cœlestium bonorum certantibus ac vincentibus promissorum.*

(Ergò qualitas ac conditio salvandorum describitur, non a. salutis causa.)

Argum. 3. 1. Tim. 2. v. 15. *Salvabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide, dilectione & sanctificatione cum sobrietate, ubi perseverantia non in sola fide, sed in fide, dilectione, sanctificatione, & sobrietate, ponitur necessaria ad salutem, ut conditio quædam, sine qua mulier salvari non potest.* Bellarm. d.l.

Resp. de hoc dicto Apostolico agetur inferiùs cap. 8. thesi. 2. argum. 15. hoc loco monemus, aliud esse loqui *de conditione subjecti*, aliud verò *de causa effecti.* Ergò ex eo, quòd perseverantia requiritur, ut conditio quædam, non potest inferri eandem requiri, ut causam efficientem salutis.

Argum. 4. Phil. 2. v. 12. *Cum timore & tremore operamini salutem vestram. Si actiones bonæ salutem operantur, non sunt necessariæ solùm ratione præsentiæ, sed etiam ratione efficientiæ.* Bell. d.l.

Resp. Apostolus non dicit, *bonas actiones* salutem operari, sed *fideles* jubet salutem operari, id est, occupare se in iis, quæ salvandis sunt necessaria. Nam κατεργάζεσθαι σωτηρίαν, non est actionib. bonis salutem efficere & promereri, sed occupatum esse summo studio in iis, quæ sunt ad salutem necessaria & sine quibus salus constare non potest, sicut ἐργάζεσθαι γῆν Gen. 2. v. 15. & ἐργάζεσθαι θάλασσαν Apoc. 18. v. 17. non significat operari terram vel mare, sed occupatum esse in iis, quæ pertinent ad terram vel mare, quo sensu phrasis illa etiam in vulgata versione ibi accipitur.

Argum. 5. 2. Cor. 7. v. 10. *Quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Hic etiam videmus ratio-*

 nem

nem efficientiæ. Tristitia enim pœnitentiam, pœnitentia salutem stabilem operatur. Bell. d. l.

Resp. 1. Cornelius à Lapide ad h. l. sic annotat: *Tristitia, quæ concipitur propter Deum offensum, hæc est contritio, & parit pœnitentiam, id est, sui castigationem, in salutem stabilem, id est, salutarem, firmam, solidam, græcè ἀμεταμέλητον, impœnitibilem, & ut Augustinus, impœnitendam. Unde rectè Chrysostomus & Erasmus stabilem referunt ad pœnitentiam, non ad salutem.*

(Nimirum Apostolus non dicit, tristitiam secundùm Deum efficere salutem, sed κατεργάζεσθαι pœnitentiam, & hanc pœnitentiam esse εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον, id est, esse salutarem illam pœnitentiam, quæ dicitur μετάνοια εἰς ζωὴν Act. 11. v. 8. Dicitur autem pœnitentia εἰς σωτηρίαν καὶ ζωὴν non ratione prioris partis, puta *contritionis*, sed respectu posterioris partis, videlicet *fidei in Christum.*)

2. Estius in h. l. sic commentatur: *Tristitia, quæ secundùm Deum est, parit pœnitentiam salutiferam, ideoq; minimè pœnitendam, nam boni ac fructuosi operis neminem rectè pœnitet. Vel secundùm Theophylactum & Latinos, parit pœnitentiam, quæ causa est salutis semper mansura & nunquam pœnitendæ.*

(Quo verò sensu pœnitentia sit causa salutis, modò exposuimus.)

Argum. 6. 2. Cor. 4. v. 17. *Id quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur. Si patientia tribulationis operatur pondus æternæ gloriæ, quis negare poterit relationem aliquam esse inter patientiam & salutem?* Bell. d. l.

Resp. de hoc loco agetur itidem inferiùs cap. 8. th. 2. arg. 13. hîc monemus, consequens non attingere quæstionis statum. *Relationem quandam esse inter patientiam & salutem* concedimus, quia patientia salvandis est necessaria, ea verò non est talis relatio, qualis est *causæ efficientis ad effectum.*

Arg. 7. Rom. 8. v. 13. *Si Spiritu actiones carnis mortificaveritis, vivetis, ubi mortificationem carnis necessariam esse ad salutem, ut conditionem & causam, ac per hoc relationem habere ad ipsam salutem ostendit primùm particula conditionalis, deinde antithesis. Secundùm carnem enim vivere est causa mortis.* Bell. d. l.

Resp. 1. denuò repetimus, aliud esse necessarium *ratione præsentiæ*, aliud *ratione efficientiæ.*

2. Ostendemus suo loco ex ipsis Pontificiis, non esse parem rationem *bonorum & malorum operum*, respectu *vitæ & mortis æternæ. Mala opera*, inquit Dionys. Carthusianus in cap. 8 Eccles. *purè mala sunt & nostra sunt, bona autem nec purè bona sunt, nec nostra sunt.*

Argum. 8. Rom. 10. v. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem. Videmus hoc loco, non sufficere fidem ad salutem, quæ vera & integra in corde esse non potest, nisi accesserit etiam externa confessio.* Bell. d. l. Tirinus in h. l.

Resp. 1. *Necessitas* tantùm concluditur, non *efficientia*. At Bellarminus ipse agnoscit lib. 4. de Justif. cap. 7. §. 2. hæc esse distincta.

2. Bellarminus lib. de Baptismo cap. 11. §. Tertiò &c. sic scribit: *Si Deus miraculum facit in mente infantuli, ut corde credat ad justitiam, cur non facit etiam in lingua, ut ore confiteatur ad salutem?*

(Ex

(Ex defectu confessionis probare conatur ἀναλόγως defectum actualis fidei in infantibus. Statuit ergò, infantes baptizatos infuso fidei habitu absque externa confessione salvari. Agnoscat igitur, confessionem externam non esse absolutè & simpliciter ad salutem necessariam.)

3. Confessionem externam *in adultis* & quando gloria Dei & salus proximi eam exigit, necessariã esse concedimus. Sed cõfessio illa non ingreditur fidei essentiam, neque cum fide justificat & salvat, sed ex vera fide oritur, Psal. 116. v. 4. 2. Cor. 4. v. 13.

Salmero in h. l. sic annotat tom. 13. Disp. 32. in Epist. Rom. *Sermo hîc est de confessione veritatis divinæ, quam cogitur peculiariter confiteri justus, sub pœna amittendæ salutis, vel quando à persecutore fidei exigitur, quam confitendo proprio sanguine Martyres celebrant, vel quando est necessaria subditis imminente periculo hæreseos &c. vel deniq; quando omnes conveniunt in templum ad laudes* Deo *concinendas &c.*

(Si ob pœnam amittendæ salutis, certis duntaxat temporibus ac casibus, necessaria est confessio, ergò nec ad salutem efficiendam, nec absolutè & simpliciter est necessaria.)

Et postea. *Quod distinxit inter confiteri ore Dominum Jesum & corde credere illum resurrexisse, ideò fecit, ut utroq; alterum exprimeret, & ut admoneret, quòd ut confessio oris vana est, nisi ex corde proficiscatur: ita fides cordis sterilis & infructuosa est, nisi ubi ratio exigeret, flores, id est, vocalem confessionem fidei fructusq; bonorum operum proferret.*

(Ergò confessio necessaria est propter necessarium & indivulsum veræ fidei & confessionis nexum, non autem ad efficiendam salutem.)

4. Estius ad h. l. sic annotat: *Corde creditur ad justitiam, id est, ut quis justus sit; ore fit confessio ad salutem, id est, ut quis salvus sit &c. Posset quidem fortassis in hac bimembri sententia repetitio ejusdem intelligi diversis verbis facta more Hebræo, quandoquidem & oris confessio est actus fidei & justitiam salus consequitur, ac proinde etiam dici posset, corde creditur ad salutem &c. Rectè tamen in utroq; membro peculiare aliquid ab Apostolo significatum intelligimus, dum fidei justitiam adscribit, confessioni salutem; istud nimirum, quod fides ad justitiam consequendam prorsus est necessaria, sed tamen homo per fidem justificatus ad salutem vitæ æternæ non perveniet, imò nec ipsam salutem incohoatam, quæ in justitia consistit, tueri poterit ac retinere, nisi cùm res postulaverit, fidem, quam animo tenet, ore confiteatur.*

(Describitur ergò *ordo*, non autem *causa efficiens salutis*. Describitur *conditio* salvandorum, non autem salutis *causa meritoria*.)

Argum. 9. Matth. 25. v. 34. *Venite, possidete regnum &c. esurivi enim & dedistis mihi cibum, ubi ratio addita luculenter ostendit, bona opera esse aliquo modo causam æternæ salutis.* Bell. d. l.

Resp. de hoc dicto itidem agemus inferiùs cap. 8. th. 2. arg. 6.

Argum. 10. Jac. 1. v. 25. *Qui perspexerit in legem perfectam libertatis & permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic beatus erit in facto suo. At quomodo beatus in facto suo, si facta nullam habent relationem ad beatitudinem, sed solùm præsentiam*

sentiam suam otiosè exhibent? Bellarm. d.l.

Resp. 1. Repetimus distinctionem à Bellarmino concessam inter necessitatem *ratione præsentiæ* & *ratione efficientiæ.* Contextus ostendit, bona opera *relationem habere* non ad *beatitudinem hominis* tanquam causæ efficientis ad effectum, sed ad *hominem beatum* tanquam adjuncta necessaria ad subjectum.

2. Salmeron Disp. 2. in Epist. Jacob. tom. 16. p. 18. ad h. l. sic annotat: *Ut arbor maximè placet ob fructus, quos edit in tempore suo, non autem ob solam radicem, aut truncum, aut ramos, aut folia: ita etiam renati non tantùm placent Deo ob folia verborum, aut viriditatem ramorum, idest, professionem externam fidei, sed maximè ob id, quòd fructus dignos suâ vocatione edant.*

(Describitur ergò qualitas salvandorum, non autem causa efficiens salutis. Quod enim Salmeron addit, *ejusmodi hominem justum esse in merito & spe beatum quia operi justo debeatur beatitudo*, illud & contextui & fidei analogiæ adversatur.)

Caput VII.

DE NORMA BONORUM operum.

Thesis prima. Evangelium propriè & specificè acceptum non est doctrina operum; ac Christus in officio suo Mediatorio non est novus legislator.

Ἔκθεσις. Primò de *propria Evangelii doctrina* hæc notanda.

1. Vox *Evangelii* accipitur primò γενικῶς de toto Nov. T. ministerio, quod non solùm doctrinam gratiæ, sed etiam legis complectitur. Marc. 16. v. 15.

Secundò, εἰδικῶς ac κυρίως pro doctrina de gratuita peccatorum remissione per fidem in Christum. Matth. 11. v. 5. Ad hanc posteriorem significationem reduci possunt illæ acceptiones, quando vel pro publico exhibiti Messiæ præconio ac solenni N. T. promulgatione usupatur Mar. 1, 1. Rom. 1, 2. vel tribuitur hæc appellatio Historicis Evangelistarũ scriptis, quibus nativitatem, vitam, doctrinam, miracula, passionem & resurrectionem Christi exponunt. 2. Cor. 8. v. 18. Hoc loco *de propria & specifica hujus vocis acceptione* agitur.

2. Proinde non est quæstio, an Christus & Apostoli in ministerio suo unà cum Evangelii doctrina (specificè & propriè sic dicta) de gratuita peccatorum remissione etiam legem proposuerint, quod libenter concedimus.

3. Neque quæstio est, an in scriptis Evangelistarum & Apostolorum tantùm contineatur doctrina Evangelii propria, sed etiam præcepta ad legem moralem pertinentia, quod itidem concedimus, sed unicè illud quæritur, quæ sit propria ac genuina Evangelii doctrina.

4. *Conditiones in contractibus* sunt duorum generum. Quædam vocari possunt *antecedentes*, quædam *consequentes*. Antecedentes dant causam contractui ex formula, *do ut des*. Ut si quis agrũ vendat certâ pecuniæ summâ. Consequentes adduntur præcedentibus tanquam ab iis pendentes. Ut si quis fundo donato vel vendito imponat pensionem annuam pecuniæ in pauperes erogandæ. Prioris generis conditiones nõ

tantùm

tantùm defectu suo contractum rescindunt, sed etiam fundamẽtum ejus constituunt & velut essentiam. Posterioris generis conditiones defectu suo irritum faciunt contractum, non tamen efficiunt contractum. *Lex* igitur *operum* exigit impletionem legis tanquam conditionem antecedentem, sine qua nulli hominum jus ad vitam æternam competat. Hoc conditionis sensu *lex fidei* opera non admittit, sed tantùm altero, nimirum ut ex vi donatæ per fidem vitæ necessaria sint bona opera, nec tamen opera sint causa vitæ donandæ.

Secundò, de Christo legislatore hæc observanda

1. Non negamus, Filium Dei una cum Patre & Spiritu Sancto legem cordibus hominum in prima creatione indidisse, mandatum de non comedendo vetitæ arboris fructu edidisse, ac solenni legis promulgationi in monte Sinai adfuisse.

2. Nec hoc negamus Christum in executione muneris sui Prophetici etiam legem auditorib. suis proposuisse eandemque à corruptelis Pharisaicis vindicasse.

3. Hoc verò est quod negamus, Christum novas quasdam leges promulgasse ac legem Mosaicam perfectiorem reddidisse.

4. Non negamus, posse aliqua exercitia, qualia sunt certa jejunia, ordinariæ precum & lectionum formulæ, certi labores, certæ eleemosynæ &c. ab illis, qui credunt Evangelio, consultò & liberè suscipi, sed negamus, ea esse *partem cultus divini*, cùm ratione specialium tantùm circumstantiarum cultui divino accidant.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. can. 21. *Si quis dixerit, Christum Jesum à Deo hominibus datum esse, ut Redemtorem cui fidant; non etiam ut Legislatorem, cui obœdiant, anathema sit.*

Censura Colon. p. 204. *Evangelii propria doctrina est, si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

Salmeron tom. 4. Comment. p. 20. *Totius Evangelii summa est verbum illud, pœnitentiam agite.*

Barradius tom. 1. Concord. Evang. lib. 10. c. 20. p. 73. *Si Moses Legislator fuit, cur Messiæ Legislatoris nomen detrahetur? multò quidem major fuit Messiæ etiam ex hac parte honor, quàm Mosis. Moses enim acceptam à Deo interventu Angelorum legem uni tantùm populo tradidit, at Messias à se conditam legem non uni populo, sed universo orbi tradidit.*

Bellarminus lib. 1. de verbo Dei cap. 3. §. ult. *Christus novas quasdam leges tulit, ut de Baptismo, de Eucharistia, de Sacramentis cateris vel exhibendis vel suscipiendis.*

Et postea: *Christus ad vetera morum precepta saluberrimas illas leges adjungendas putavit.*

lib. 4. de Justificat. cap. 2. §. Neque de hac &c. *Nos contendimus, Evangelio contineri illa omnia, qua Adversarii soli legi tribuunt, quæ sunt præcipuè tria, leges propriè dicta, comminationes & promissiones cum conditione obœdientiæ.*

Ibid asserit, *nomen Evangelii nuspiam accipi, quàm pro doctrina in Evangelistarum & Apostolorum scriptis contenta.*

Inde est, quòd lib. ejusd. cap. 3. & 4. octo legis & Evangelii discrimina exponens, ne in unico quidem membro *promissionis gratuitæ de Christo & ejus beneficiis ac de reconciliatione nostra cum Deo* mentionem faciat, sed Evangelium semper accipiat *pro tota doctrina, quam Christus & Apostoli prædicarunt*, (quam generalem Evangelii significationem ut suo loco non negamus, ita non esse propriam & specificam dicimus.) In primo legis & Evangelii discrimine inter cætera disputat; *morales leges, quæ perpetuæ sunt, easdem ferè habere legẽ & Evangelium, sed in hoc præstare Evangelium legi, quòd quædam graviora, quæ à Judæis propter infirmitatem ipsorum à lege non exigebantur, à Christianis in Evangelio exigantur, ut patet de libello repudii & polygamia; quædam etiam expressiùs legantur in Evangelio, quæ obscuriùs habebantur in lege*, ex quo infert, *non omnia, sed ferè omnia, quæ ad mores pertinent, Evangelium cum lege habere communia, siquidem consilia quædam perfectionis legi à Christo sint addita*.

In secundo legis & Evangelii discrimine disputat, *legem per Mosen datam esse, qui fuit tantùm legislator, Evangelium per Christum, qui non fuit solùm legislator, sed etiam redemtor, proinde legem venire solam, Evangelium verò non solum; sed cum gratia*.

lib. ejusdem cap 5. § Secundò. *Idem* (videlicet quòd Christus verus fuerit legislator) *probamus ex testimoniis, quæ docent, Evangelium esse quandam legem. Nam Esa. 2. & Mich. 4. dicitur: De Sion exibit lex & verbum Domini de Jerusalem &c. Et Matth. 11. cùm Dominus ait: Jugum meum suave est &c. nonne apertè legem aliquam se attulisse testatur? neq; enim promissio, exhortatio, instructio, jugum & onus dici possunt; sed lex, quæ obligat & obligando premit & gravat, rectè dicitur jugum.*

Nostram sententiam probamus.

1. Quòd Evangelium propriè & specificè acceptum non sit doctrina operum, sed læta concio de gratuita peccatorum remissione, justitia & vita æterna credentibus in Christum promissa, sive in V. sive in N.T. proponatur, patet

1. *Ex etymologia*. Evangelium ex vi nominis est bonum & lætum nuncium, ab εὖ & ἄγγελος vel ἀγγελία. Respondet illi Hebræum בְּשֹׂר quod LXX. reddiderunt per εὐαγγελίζειν, quâ voce utitur Spiritus Sanctus, quando hostes, à quib. magnum & anceps imminebat periculum, fugati & pax restituta nunciatur, 1. Sam. 31. v. 9. 2. Sam. 1. v. 20. cap. 18. v. 19. vel quando alicui nunciatur natus filius, Jerem. 20. v. 15. vel quando captivis nunciatur liberatio, lugentibus consolatio, Esa. 61. v. 1. vel quando captivis nunciatur, 2. Reg. 7. v. 9. vel quando hostis exitium ac interitus nunciatur, 2. Sam. 4. v. 10. quæ omnia ad propriam Evangelii ἰδικῶς accepti materiam pulchrè accommodari possunt.

2. *Ex συνωνυμία*. Vocatur enim *bonum Dei verbum, promissio, scientia salutis, sermo gratiæ, promissio vitæ, Evangelium Christi, testimonium Christi, Evangelium regni, sermo vitæ, Evangelium salutis, Evangelium pacis, lex libertatis, Evangelium gloriæ beati Dei, verbum fidei, auditus seu prædicatio fidei, lex fidei, bonus odor, fons aquæ salientis in vitam æternam, aqua refectionis, calix exuberans &c.*

3. Ex

3. *Ex prima concione Evangelica* N. T. Luc.2.v.10. *Annuncio* εὐαγγελίζω *vobis gaudium magnum.* Atqui gaudium magnum non est concio iræ.

4. *Ex concione Johannitica* Marc.1. v.15. *Pœnitentiam agite & credite Evangelio*, ubi pœnitentia vel contritio ab Evangelio distinguitur, ac proprium fidei objectum Evangelium constituitur.

5. *Ex Prophetia Es.61.v.1.* quæ repetitur Luc. 4. v. 18. *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem &c.*

6. *Ex promissione.* Rom.1.v.1. *Evangeliũ dicitur antè promissum per Prophetas.* Promissi largitas semper lætificat. Evangelium est promissio gratiæ & vitæ.

7. *Ex revelatione justitiæ divinæ sine lege.* Rom.1.v.17. *justitiam Dei per Evangelium patefieri ex fide in fidem*, inquit Apostolus. cap.3.v.21. *absq; lege justitiam Dei manifestari legis & Prophetarum testimonio comprobatam.* v.22. *justitiam scilicet Dei per fidem J.C. in omnes credentes.*

8. *Ex oppositione.* Credere & operari sibi invicem opponuntur Rom.4.v.4. Jam verò Evangelium est *verbum fidei.* Rom.10.v.8. 1.Tim.4.v.6. Ergò non est doctrina operum. Gratia & opera sibi invicem opponũtur Rom.11.v.6. Evangelium est *sermo gratiæ* Act.20. v.24. *verbum gratiæ* Luc.4.v.22. Ergò non est doctrina operum. Promissio non est facta per legem Rom. 4. v. 13. Evangelium est *promissio vitæ in Christo* 2.Tim.1. v.1. *promissio vitæ æternæ* 1.Joh.2.v.25. Ergò lex sive operum doctrina propriè non pertinet ad Evangelium. Evangelium est *promissio benedictionis ex fide in semen Abrahæ, quod est Christus* Gal.3.v.8. Jam verò ex lege non est benedictio Deut. 27. v.26. Gal.3.v.10. Ergò lex sive operum doctrina propriè non pertinet ad Evangelium.

2. Quòd Christus in officio suo Mediatorio non sit novus legislator, patet,

1. *Ex oppositione.* Joh. 1. v. 17. *Lex per Mosen data, gratia autem & veritas per Christum nobis facta.* Si Christus in officio Mediatoris est novus legislator, non ampliùs locum habebit illa oppositio. Lex per Mosen data propter Naturæ nostræ corruptionẽ & ἀδυναμίαν legem implendi *iram operatur* Rom.4. v.15. & est *ministerium mortis* 2.Cor.3.v.7. sed per Christum Mediatorem gratia & veritas non solùm in Evangelio, verbo gratiæ & veritatis, prædicata, sed etiam nobis facta, quia passione suâ cœlestia bona promeruit & acquisivit.

2. *Ex legis perfectione.* Perfecto nihil potest addi. Lex est perfectissima bonorum operum regula, cùm requirat totius Naturæ integritatem, dilectionem Dei ex toto corde &c. Ergò.

3. *Ex legislatoris descriptione.* Omnis legislator est *minister peccati*, quatenus scilicet ponit occasionem peccati per legem Rom.7.v.7.8. & 11. Sed Christus non fuit minister peccati Galat.2. v.17. Solus verò Moses est minister peccati. Ergò.

4. *Ex adventus Christi fine.* Christus eo fine in mundum venit, ut *à maledictione* & condemnatione legis *nos liberaret*, Gal.3.v.13. cap.4.v.5. ut *non ampliùs esse-*

mus sub lege, sed sub gratia Rom. 6. v. 14. Ergò non venit, ut novas leges promulgaret. Christus *non venit, ut judicet mundum* Joh. 3. v. 17. aut *ut accuset apud Patrem, cùm jam antè Moses accuset*. Joh. 5. v. 45. Ergò non venit, ut novas leges ferret, siquidem omnis legislator perfectam requirit obœdientiam, quam ubi non invenit, justam denunciat & infligit transgressionis pœnam.

5. *Ex proprio Mediatoris officio*. Christus in officio Mediatoris est τέλος *finis & impletio legis*. Matth. 5. v. 17. Rom. 10. v. 4. quia persolvit debitum perfectissimæ obœdientiæ à nobis per legem exactæ. Ergò hactenus non est legislator, quippe cujus est exigere obœdientiam & legis impletionem.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, Evangelium propriè & specificè acceptum esse lætum nuncium de gratuita peccatorum remissione propter Christum.

Carolus Magnus lib. 4. de Imaginib. cap. 10. *Evangelium est bonum nuncium, & reverâ bonum nuncium, quoniam qui id suscipiunt, filii Dei vocantur. Est enim amnis quadrifluus ab uno ineffabili Paradisi fonte progressus, & in quatuor amnes insigniter derivatus, & ad arentia corda irriganda salubriter transmissus. Est via quæ ducit ad vitam, est lux à tenebris vitiorum reducens, & inoffenso calle gressus mortalium ad cœlestia dirigens; est urbis florentissimæ munimentum, in quo firmiter stare, præstantissimum vitæ emolumentum, à quo recedere periculosissimum detrimentum; sunt fluenta veritatis, quæ fallere, fallíq; nesciunt.*

Gloss. ordin. in cap. 1. Act. *Evangelium est bona annunciatio, in qua annunciatur requies post laborem, regnum post servitium, vita post mortem.*

Bernhardus serm. 30. in Cant. *Non sicut gratia, ita & lex, quia dissimili vultu ad omnem conscientiam se offerunt suavitas hujus & austeritas illius. Quis sanè ex æquo respiciat condemnantem & consolantem; reposcentem & ignoscentem; plectentem & amplectentem; non pari profectò acceptabitur voto umbra & lux, ira & pax, judicium & misericordia, figura & veritas, virga & hæreditas, frenum & osculum.*

Jacobus Faber Stapulensis in præfat. commentar. in quatuor Evang. *Verbum Christi verbum Dei est, Evangelium pacis, libertatis & lætitiæ, Evangelium salutis, redemtionis & vitæ. Pacis, inquam, ex bello perpetuo; libertatis ex durissima servitute; lætitiæ ex luctu indeficiente; salutis ex summa perditione; redemtionis ex miserrima captivitate & deniq; vitæ ex interminа morte. Et hinc nomen Evangelium traxit, quòd sit hujusmodi & infinitorum in supernis nos manentium bonorum nuncium.*

Johan. Ferus in cap. 1. Matth. p. 8. *Evangelium bonum nuncium est, indicans Christum natum, passum &c. nobisq; bona omnia donasse, patrem reconciliasse. Hæc omnia includit Angelus hoc verbo: Ipse salvum faciet populum suum à peccatis eorum. Peccatum enim occasio omnis mali nostri, solo peccato à Deo disjungimur.*

Idem in cap. 2. Matth. p. 18. *Fructus & effectus verbi Dei* (Evangelii) *est, quòd gaudio nos replet, non carnali, sed gaudio conscientiæ, quod summum gaudium est, scire scilicet, se cum Deo pacem habere, sicut è contra summa miseria inquietam habere conscientiam, non est dolor, qui huic possit comparari.*

comparari. Ubi autem illuxerit Evangelium, lux illa cœlestis, radiis lætitiæ conscientiæ & tranquillitas. Ex Evangelio enim audis conscientiæ Christum dicentem. Venite ad me omnes, Item, Non veni vocare justos. Item. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua &c.

Idem in cap. 9. Matth. p. 173. *Cum conscientia te angit &c. illuc curre, ubi de Christo audire quippiam possis, illud enim salute te consolabitur & animum reddet, ob id enim Evangelium dicitur, id est bonum nuncium. Deinde, quæ de Christo audieris, fide complectere, nihil hæsitans, Christum tibi talem futurum, qualis prædicatur. Verbi gratiâ. Audis, Christum incarnatum, passum, mortuum &c. firmiter crede, tibi esse incarnatum & mortuũ Christũ, ut suâ conceptione emundaret tuam, suâ morte auferret tuã.*

Jacobus Schopperus Presbyter Coloniensis conc. 2. in Evangel. festi D. Nicolai p. 41. *Evangelium lætum nuncium est, quo nobis gratia, favor & consolatio annunciatur.*

Idem conc. 4. in Epist. festi Innocentum p. 220. *Evangelium nobis lætum promulgat nuncium, quòd scilicet Deus nos adeò dilexerit, ut Filium suum unigenitum dederit pro nobis in mortem, quòdq; idem Filius suâ passione & morte nos liberavit à morte, peccato, Satana & æterna maledictione & reconciliaverit nos patri suo, feceritq; nos filios Dei & heredes vitæ æternæ, & pro tantis omninò beneficiis nihil tamen à nobis requirat aliud, quàm ut sibi ex animo fidamus, & nos suæ attemperemus voluntati. Cum huic læto nuncio fidem habemus &c. tum fit conscientia pacata, tranquilla & lætabunda.*

Ibid. conc. 5. p. 222. *Evangelium nihil aliud est, quàm prædicatio & oblatio gratiæ & misericordiæ Dei per Jesum Christum, quemadmodum & Johannes Baptista inquit Joh. 1. Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.*

Bellarminus lib. 1. de verbo Dei cap. 3. Sed quanquam &c. fatetur, *Testamentum novum per se ac propriè leges non afferre.*

(Si Novum Test. per se ac propriè non adfert leges, utique etiam Evangelium, quod est substantia Novi Test. per se ac propriè non adfert leges. Subjicit quidem Bellarminus, *Novum Test. duplici ratione complecti leges. Primùm enim eas omnes leges, quæ ad benè beateq; vivendum referuntur, gratia N. T. non destruit, sed confirmat, quippe quæ humanæ infirmitati ad eas implendas vires præbet. Rom. 3. legem stabilimus per fidem, cap. 8. Quod impossibile erat legi. Secundò, quia Christus novas quasdam leges tulit, ut de Baptismo, Eucharistia ac cæteris Sacramentis vel adhibendis vel suscipiendis.* Sed quod ad prius attinet, respondemus, aliud est novas leges promulgare, aliud gratiam & vires ad leges veteres implendas suppeditare. Quod ad posterius attinet, Sacramenta propriè loquendo non sunt leges, sed salutaria media gratiæ offerendæ, conferendæ & obsignandæ ac promissionum Evangelicarum signacula.)

Franciscus Lucas Brugensis in cap. 1. Matth. v. 1. *Evangelium vox Græca, boni faustiq; nuncii significationem habens. In Schola Christiana pro illo fausto nuncio κατ' ἐξοχὴν accipitur, quod magni consilii Angelus Christus Salvator humani generis attulit, vitæ salutisq; æternæ, quo nullum lætius, nullum jucundius, nullum gra-*

tius nuncium esse possit &c. Hoc illud est *Evangelium quod dulcissimis epithetis Matth. 4.v.23. Evangelium regni Act. 20.v.24. Evangelium gratiæ Dei. Rom.10.v.15. Evangelium pacis, 1.Tim.1.v.11. Evangelium gloriæ beati Dei agnominatur.*

Conzenius procem. quæst. in quatuor Evang. q. 2. probat, *verbum* בשר *semper usurpari in bonam partem pro eo quod est, læta annunciare.*

Ibidemque Evangelium definit, *quòd sit nuncium salutis æternæ credentibus dandæ per Redemtoris meritum exhibitum.*

Ibidem recitat & approbat dictum Chrysostomi. *Evangelium annunciat in tenebris sedentibus, pœnarum remissionem, delictorum veniam, justitiam & redemtionem, adoptionem in filios Dei, cum filio Dei fraternitatem, immortalitatem vitæ, Angelorum societatem, communicationem Spiritus, cœlestem beatitudinem.*

(Addit quidem, *etiam Evangelium habere conjunctam operum conditionem.* Sed aliud est requiri opera ad fidei veræ testimonium, aliud ad salutis efficientiam.)

2. Quòd quidam agnoscunt, Christum in officio suo Mediatorio non esse novum legislatorem, sed potiùs legis impletorem.

Bellarminus d. l. §. Deinde &c. fatetur, *Christum non ideò ad nos venisse, ut, tanquam alter Moses, nova legis pondere nos premeret, sed ut jacentes sub onere legis auxilio gratiæ sublevaret.*

(Subjicit quidem Bellarminus, *Christum ad vetera morum præcepta saluberrimas illas leges de Sacramentis adjungendas putavisse, quæ dum ad Sacramenta nos ducunt, & per Sacramenta ad gratiam nos producunt, non solùm non premunt onere ponderum, verùm etiam attollunt vice pennarum,* ut loquitur Augustinus lib. de perfect. justit. Sed si novæ illæ Christi leges ad Sacramenta & per Sacramenta ad gratiam nos producunt, utique non sunt propriè leges prementes, sed media salutaria gratiæ nos sublevantia.)

3. Quòd quidam agnoscunt, Christum in Nov. T. non promulgasse nova perfectionis consilia.

(Illorum enim respectu Christum novum legislatorem constituunt.)

Dicta illa recensuimus lib. 2. art. 7. de Monachis cap. 3.

Argum. Adversariorum.

1. *Quòd in Evangelio contineantur leges propriè dictæ, probatur ex Matth. 5. ubi Dominus confirmat, explicat & perficit legem Mosis de homicidio, adulterio, perjurio & similibus rebus, ac quòd verè Dominus eam legem à se explicatam servari velit, variis rationibus probari potest.* Bellarm. lib. 4. de Justificat. cap. 2.

Resp. 1. Bellarminus in eodem capite scribit, *nomen Evangelii non videri in Scripturis usquam aliter accipi, quàm pro doctrina, quam Christus & Apostoli prædicarunt & quæ in libris Evangelistarum, aliisq; Apostolorum scriptis continetur.*

(Quòd si Bellarminus suo isthoc argumento comprobatum voluit, legem moralem à Christo & Apostolis in N.T. explicari, repeti & urgeri, ac proinde à Ministris N.T. itidem explicandam, repetendam & urgendam esse, neminem nostrûm contradicentem habet. Sed præter hanc generalem vocis Evangelii significationem dari adhuc specialem & propriam, quâ pro læto nuncio

Junctio de gratuita peccatorum remissione propter Christum accipitur, & à lege sive operū doctrina distinguitur, superius fuit confirmatum, cujus contrarium ex cap. 5. Matth. demonstrari nequit. Nam)

2. Bellarminus ipse lib. 4. de Justif. cap. 3. agnoscit & luculentis argumentis confirmat, *Christum Matth. 5. non tradere nova consilia perfectionis, sed corruptelas Pharisaicas, quibus legem depravabant, removere & veram legis sententiam explicare.*

(Locum integrum adduximus superius lib. 2. art. 7. cap. 3. arg. 1.)

3. Idipsum agnoscunt Autor Gloss. ordinariæ, Salmeron & Emanuel à Saa in annot. illius loci.

4. Maldonatus in h.l. super verba: *Nisi abundaverit justitia vestra. Legis observatio, quam Christus ipse justitiam appellat, quia observatione mandatorum Dei justificamur.*

5. Franciscus Lucas Brugensis in h.l. *Sunt igitur hæc, quæ Salvator proponere statuit, aliquid legis, nec servat legem, qui ea non servat.*

(Ergò Christus hîc agit de lege operum, quam vindicat à corruptelis Pharisæorum.)

6. Neve quis putet, Bellarminum hac in parte non seriò discedere à Scholasticis, qui præcipuum robur pro astruendis perfectionis sive Evangelicis consiliis ex cap. 5. Matth. petebant, notandum, quòd idem aliis in locis repetat, lib. de Monachis cap. 9. concedit in §. Quarta expositio &c. & §. At hæc. *verba Christi de præbenda percutienti maxilla altera præceptū continere, quod tamen intelligendum sit de præparatione animi.* Cumque in eodem capite argumenta ex Scripturis colligat, pro assertione Consiliorum Evangelicorum, hanc Christi concionem prætermittit. lib. de Laicis cap. 13. sic scribit: *Dominus, qui dicit, Audistis, quia dictum est antiquis, oculum pro oculo, non reprehendit legem veterem, nec prohibet Magistratum infligentem pœnam talionis, sed reprehendit pravam Pharisæorum interpretationem & prohibet privatis hominibus desiderium vindictæ.*

Argum. 2. Joh. 13. v. 34. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis vos invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem. Ergò Christus novas dedit leges.*

Responsionem dedimus superius lib. 2. art. 7. cap. 3. arg. 10.

Argum. 3. Rom. 2. v. 16. *In die, cùm judicabit Deus occulta hominum secundùm Evangelium meum. Ergò ad Evangelium etiam pertinent comminationes, quippe quod testatur impiis imminere iram & judicium.* Bellarm.

Resp. 1. Dominicus à Soto ad h.l. ita annotat: *Secundùm quod evangelizare, doceréq; vos soleo.*

2. Salmero ib. *ut soleo prædicare.*

3. Toletus ib. *Hoc est enim quod docet & apertè tradit Evangelium, judicium hoc Universale futurum per Christum.*

4. Justinianus in paraphrasi. *Ut traditur in Evangelio.*

(Quamvis ergò Evangelium testetur judicatum iri impios, tamen non sequitur, Evangelii proprias esse comminationes, sed legis, cui testimonium redditur ab Evangelio. Sicut verissimum est, remitti peccata credentibus in Christum, cui lex perhibet testimonium,

nium, nec tamen ex eo sequitur, remissionem peccatorum esse legis propriam.)

Arg. 4. *Evangelii promissiones esse conditionatas probat* Bell. ex Matth. 19. v. 17. *Si vis ad vitam ingredi serva mandata.* Et Luc. 10. v. 28. *Hoc fac & vives.*

Resp. promissio hæc non est Evangelica, sed legalis. Neque enim simpliciter quærebant interrogantes, qua ratione & via possent vitæ æternæ participes reddi, sed *quid boni faciendo* eam acquirerent. Christus igitur jure ac merito eos remittit ad legem, perfectam illam bonorum operum normam, in qua promittitur vita æterna, sed cum conditione perfectæ impletionis.

Salmero tom. 7. Disp. 51. interrogantē illum vocat *Judæum ad opera attendentem.*

Stapletonus in Promtuario Domin. 12. post Pentecosten. *Quærebat, quid faciendo, id est, per quæ tandem opera vitam æternam possideret?*

Thesis secunda. Lex Dei est perfecta bonorum operum norma ac proinde ἐθελοθρησκεία sive cultus electitii ac opera ex bona tantùm intentione suscepta Deo minimè probantur.

Ἐκθέσεις. 1. Distinguendum inter cultus *voluntarios & electitios.* Cultus voluntarios juxta præscriptum legis divinæ factos Deo gratos esse, docent Scripturæ dicta Psal. 54. v. 8. Psal. 110. v. 3. 2. Cor. 9. v. 7. sed cultus electitios proprio arbitrio excogitatos Deus repudiat.

2. Non requirimus, ut opera dilectionis in specie præscripta in lege monstrentur, sed sufficere dicimus, si ratione generis in lege divina contineantur.

3. Distinguendum inter *regularia ordinaria & extraordinaria sive singularia exempla sanctorum*, qui ex peculiari Spiritus Sancti instinctu & familiari ejusdem alloquio hoc vel illud fecerunt.

4. Quæstio inter nos & Pontificios non est absolutè hæc, An nullum opus sit bonum, nisi cujus species à Deo sigillatim definita sit, sed an opus aliquod cultus seu meriti, ut Pontificii vocant, à nobis justè Deo exhiberi possit, quod speciatim à Deo præceptum non sit.

5. Non omnium pietatis operum tempus, locum, objectum circa quod & circumstantias alias in verbo Dei limitatas & circumscriptas esse concedimus, sed ista omnia non variant operis divinitus præcepti speciem.

Antithesis. Gregor. de Valent. in Apolog. contra Heerbrand. cap. 18. *Nihil minus Deum generatim jussisse, quàm ut ea tantùm, quæ ipse præcepit, usurpemus ad cultum. Distinguendum igitur esse inter cultus, quorum quidam tantùm non sint à Deo præcepti, ideoq; liciti: quidam verò repugnantes verbo Dei & hos esse illicitos, à Scriptura enim phrasi non esse alienum, ut id simpliciter dicatur non esse ex præcepto, quod etiam est contra præceptum.*

Bellarm. lib. 2. de Sanct. imagin. cap. 7. *Nunquam intelligitur prohibitum id, quod nullo modo adversatur fini legis.*

Idem lib. 2. de Sacramentis cap. 33. *in verbis Propheticis à Christo repetitis, Frustra me colunt &c. agitur tantùm de illis,*

qui

qui omisso Dei mandato docent doctrinas hominum.

Jacob. Gretserus in Apol. libr. de disciplin. lib. 1. cap. 5. p. 53. lib. 3. cap. 1. p. 3. scribit, *esse summum dogma & cucoulli vocum*, *quod Deus cultu sponte electo coli nolit*.

Bratscius in postill. p. 221. *Absq; precepto multa fecit Johannes. Ergò licitè assumuntur ad obsequium Dei, etiam qua praecepta non sunt &c. modò preceptis servandis commoda sint.* Inde in Papatu magna reperitur congeries eorum, quæ licet in lege divina nuspiam sint mandata, tamen sub opinione *necessitatis*, *cultus ac meriti*, ut verè bona opera & Deo grata hominibus obtruduntur & inculcantur, quinimò majus ferè pietatis momentum in illis ἐθελοθρησκείας ponunt, ut Epiphanius adv. hæres. Pharis. electitios illos cultus appellat, quàm in operibus lege divina mandatis statuitur. Carnes feria sexta qui manducaverit, pœnam incurrit; inebriari impune ipsi licet. Concubinatus in Sacerdotibus toleratur, conjugium eorum damnatur.

Nostram sententiam probamus.

1. *A Dei precipientis majestate.* Ipse est unus noster *Dominus, judex & legislator*, cui soli competit cultus in Ecclesia instituere. Esa. 32. v. 22. Jac. 4. v. 12. unde in promulgatione Decalogi procemii loco præmittit: *Ego sum Dominus Deus tuus* Ex. 20. v. 5. cui scilicet soli competit normam cultus & bonorum operum tradere. Ezech. 20. v. 19. Inde etiam ipse dicitur *preparasse bona opera, in quibus pii ambulare debent*, Eph. 2. v. 10. non solùm, quia *elegit eos ab æterno, ut essent sancti* Eph. 1. v. 4. & in tempore per Spiritum Sanctum eos ad bona opera renovat & impellit, sed etiam perfectam eorũ normã in verbo præscripsit, ex quo factum, ut Apostolus doctrinam de bonis operibus tractaturus Rom. 12. v. 2. præmiserit, *ut probemus, quæ sit bona Dei voluntas, beneplacens ac perfecta*, ac seq. cap. monstraturus, quomodo bona illa Dei voluntas sit probanda, recitarit summam Decalogi.

2. *A legis divinæ proprietate.* Lex divina est perfecta bonorum operum norma ac regula. Psal. 19. v. 8. Deut. 4. v. 2. cap. 12. v. 32. Prov. 30. v. 5. Gal. 6. v. 16. 2. Tim. 3. v. 17. Ergò non debent excogitari novi cultus. Verbum Dei *est lucerna pedum nostrorum*, Ps. 119. v. 105. Ergò ejus ductum in via hujus vitæ unicè sequi debemus. *Quicquid fit sine fide peccatum est*, Rom. 14. v. 23. Atqui omnis cultus arbitrarius fit sine fide, quia fit sine autoritate verbi divini, Rom. 10. v. 17. Ergò omnis cultus arbitrarius est peccatum.

3. *A prohibitionis electitiis cultibus oppositæ perspicuitate.* Solis radiis scripta sunt oracula ἐθελοθρησκείας repudiantia. Num. 15. v. 39. 40. Deut. 4. v. 8. Ps. 106. v. 35. Es. 1. v. 12. c. 29. v. 13. Jer. 7. v. 31. Zach. 7. v. 5. & 9. Amos. 5. v. 25. Mich. 6. v. 7. & 8. Matth. 15. v. 9. Col. 2. v. 20.

4. *A peccati per cultus electitios commissi gravitate*, de qua testantur μοσχολατρεία Israelitica, Ephod Gideoniticum, cultus Moloch &c.

5. *A rationis humanæ in spiritualib. cæcitate.* Humana ratio, vel verbi luce penitus destituta, vel ab ea aberrans in tenebris versatur & nõ potest non impingere. 1. Cor. 2. v. 14. 2. Cor. 3. v. 5. Eph. 5. v. 8. Ergò ex illius impulsu & dictamine præter

præter & citra verbum non sunt instituendi novi cultus.

Nostræ sententiæ suffragatur,

1. Quòd quidam agnoscunt, Scripturam esse perfectam.

(Perfectio enim illa consistit in eo, quòd sit credendorum & agendorum perfecta regula.)

Dicta illa enumerata sunt lib. 1. part. 1. cap. 1.

2. Quòd quidam agnoscunt, cultus electitios Deo non probari.

Johannes 22. in Extravag. tit. 7. cap. 1. in fine. *Adulterinas plantationes, quas non Pater cœlestis, sed humanæ temeritatis audacia plantat; Apostolici culminis censura divellat.*

Taulerus in conc. de Magis. *Multi homines non sunt contenti myrrhâ illâ, quæ eis à Deo datur, sed plus sibi ipsis imponere volunt, & debilitant caput & phantasiis obruuntur, & diu multumq; passi sunt, nec tamen rectè faciunt & parum gratia ad eos redundat, nam suis innituntur institutis vel in pœnitentia, vel in abstinentia, vel in oratione, vel in devotione. Hîc Deus ipsorum otio laborare cogitur, donec ipsi sua perficiant, sed nihil fit. Nam Deus certò sic facit, ut nihil remuneretur, nisi suum ipsius opus. In cœlo nihil in æternum coronat nisi suum opus & non tua opera.*

Johannes Ferus in cap. 4. Matth. p. 49. b. *Tunc opera nostra placent, si è Spiritu fiant, id est, si consona sint præceptis divinis & Scripturæ. Non enim bonum est omne, quod tibi videtur bonum. Hujus exemplum habes in Saule, qui ex Amalec reservaverat boves ad sacrificia Dei, cui dictum est: Nunquid vult Deus holocausta? Huic similes sunt, quibus meliora videntur ea, quæ ipsi sponte eligunt, quàm præcepta Dei, imò præcepta Dei negligunt, propter suas adinventiones. Summâ, nihil bonum, quod præceptis Dei repugnat. Voluntas enim divina regula est justitiæ, præceptum autem signum voluntatis. Non igitur facias, quod tibi bonum videtur.*

3. Quòd quidam agnoscunt, traditiones ἀγράφους esse repudiandas.

(Quædam enim traditiones de fide, quædam de moribus agunt, atque illa quoque opera ἐθελοθρησκείας loco habenda sunt, quæ juxta traditiones humanas extra Scripturam fiunt.)

Dicta illa enumerata sunt lib. 1. part. 2. cap. 5.

4. Quòd agnoscunt, ἐθελοθρησκείας ab Apostolo Col. 2. v. 23. improbari.

Benedict. Justinianus in illum locum. *ἐθελοθρησκεία voluntaria religio superstitionem & impietatem, aut etiam pium & religiosum cultum sponte susceptum significare potest. In præsentia sine dubio superstitionem significat, vel, ut ait Ambrosius, simulatam religionem.*

(Posterius verum, prius falsum, quia ἐθελοθρησκεία non significat voluntarium cultum, quod nomen est ἑκούσιον, necessarium vero cultui, sed arbitrarium, id est, ex arbitrio ejus, qui se colere profitetur.)

5. Quòd agnoscunt, cultum N. T. esse spiritualem, non alligatum certo loco, nec in externis Ceremoniis consistere.

(Quia enim ἐθελοθρησκεία non est spiritualis, ideò non potest esse verus & proprius N. T. cultus.)

Cajetanus in cap. 4. Joh. *Adorabunt in Spiritu, non in monte, non in Hierosolymis,*

non

non in loco aliquo, non cultu temporali, non linguâ, sed interiore cultu consistamus in Spiritu, id est, in animo, quatenus officium habet, quatenus spiritualibus intendit.

Cornel. Jansenius Concord. cap. 23. *Cùm dicit Dominus, venit hora, quando neq; in monte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis Patrem, significare voluit, omnem illum externum cultum Dei, certum locum requirentem, ac situm in externis illis sacrificiis abolendum.*

Maldonatus in cap. 4. Joh. *Jam enim venisse tempus, quo tempore neutri certo loco deberent adorare. Tollendum enim esse pristinum illum cultum, qui, ut hominibus carnalibus accommodatus, addictus erat loco.*

Et postea. *Ut sensus sit, venisse tempus, quo tempore veri adoratores neq; certo ullo loco, neq; legalibus illis Ceremoniis & sacrificiis, quæ umbræ tantùm erant rerum futurarum, Deum adorabunt, sed veritate, id est, rebus iis, quæ per umbras illas significabantur.*

Exceptio Adversariorum.

Contra argumentum petitum ex Rom. 14 v. 23. excipit Bellarminus, *fidem sumi pro conscientia, ut sensus sit, peccatum esse id omne, quod fiat contra conscientiam.*

Resp. 1. Bened. Justinianus ad h. l. sic annotat: *Quicquid fit hæsitante conscientiâ, neq; certâ persuasione præeunte, quâ putetur licere quod fit, peccatum est.*

(Atqui hæc certa persuasio sive πληροφορία haberi non potest, nisi ex fide, quatenus significat cognitionem voluntatis divinæ & fiduciam gratiæ divinæ in Christo promissæ: Ergò fides hîc non simpliciter significat conscientiam, sed bonam conscientiam, id est, fide instructam.)

2. Salmero in h. l. rectè monet, *aliud esse operari contra fidem, aliud operari non ex fide.*

(At hîc Paulus disertè dicit, quod non fit ex fide, minimè autem quod fit contra fidem.)

Argumenta Adversariorum.

1. *Abel & reliqui Patriarchæ obtulerunt Deo sacrificia absq; expresso quodam mandato, quæ tamen Deo placuerunt.* Bellarm. lib. 2. de Sacram. in genere cap. 31. Salmero Disp. 8. in 1. Tim. 2. circa finem.

Resp. 1. Bellarminus in lib. de Confirmat. cap. 2. §. Restat &c. sic disserit: *Pro mandato damus mandati executionem. Nunquam enim Apostoli ita ordinariè & securè imposuissent omnibus baptizatis manus, ut veniret super eos Spiritus Sanctus, nisi Dominus hoc eis mandasset. Quemadmodum etiam his in terris cùm famulus aliquid agit, quod non potest nisi jussu Domini, & non est stultus; omnes intelligunt, eum habere mandatum, etiamsi is non dicat se habere mandatum, ut si lictores capiant magnum aliquem virum in medio foro, aut si viatores indicant Senatoribus tali die habendum Senatum &c.*

(Ex eodem principio probari potest, Patriarchas ex divino mandato sacrificia obtulisse.)

2. Pontificii concedunt, *Sacrificia etiam ante Mosen fuisse typos sacrificii à Messia aliquando offerendi.*

(Atqui tàm nō potuerunt Patriarchæ illum typum in sacrificiis invenire & ob finem illum sacrificia offerre, quàm ipsam de Messia promissionem suo arbitrio excogitare. Quare sicut promissio de Messia divinitus revelata, ita quoque præceptum de sacrificiis divinitus

nitus fuit datum. Quæcunq; Ceremoniæ significant & confirmant gratiam, eas oportet esse à Deo institutas, quod ...

3. Pererius in Genes. cap. 4. v. 2. n. 17. p. 233. docet, *potuisse Abelem cognovisse sibi sacrificandum ex patre Adamo, qui id à Deo doctus itidem filios suos docuerat.* Consentit Capnio in Cabala lib. 3. p. 620.

4. Ægydius de Coninck Jes. in tractatu de Sacram. q. 83. art. 1. dub. 1. p. 299. *Ad secundam respondent multi, in lege Naturæ omnes primogenitos fuisse Sacerdotes; Abel verò, qui primogenitus non erat, ex particulari Dei instinctu & ordinatione sacrificasse. Vide D. Hieronymum in qq. Hebraicis.*

5. Sacrificia non fuissent oblata *in statu integritatis*, quia sacrificia fuerunt typi Messiæ pro peccatis mundi se ipsum in sacrificium oblaturi.

Andreas Eudœmon Johannes Cretensis Jesuita in Defensione Annalium Baronii lib. 1. cap. 3. p. 20. citat & approbat dictum Thomæ 2. 2. q. 2. art. 7. *Post peccatum fuit explicitè creditum mysterium incarnationis Christi, non solùm quantùm ad incarnationem, sed etiam quantùm ad passionem & resurrectionem, quibus humanum genus à passione & morte liberatur. Aliter enim non præfigurassent Christi passionem & ante legem & sub lege, quorum quidem sacrificiorum significatum explicitè majores cognoscebant. Minores autem sub velamine illorum sacrificiorum credentes ea divinitus esse disposita, de Christo venturo quodammodo velatam habebant cognitionem.*

Quod si sacrificia non fuissent futura in statu integritatis, ubi lumen Naturæ clariùs fulsit, utiq; non ex instinctu luminis Naturæ primi parentes ad sacrificia processerunt.

6. Gregorius de Valentia lib. 1. de Missa cap. 2. §. Tertiò &c. sic disserit: *Veri nominis sacrificium patet latiùs, quàm sacrificium divinitus institutum ac legitimum. Consistit enim ejus essentia in hoc, ut res aliqua externa divino Numini ex instituto offeratur aliquo modo confecta & immutata. Quod opus etsi per se atq; ex suo genere consideratum, malum non sit, sed potiùs aptum, ut nisi quæ conditio vitiosa adjuncta fuerit, officium sit religionis, nondum tamen in ipsius ratione exprimitur, quòd sit officium divinitus institutum vel legi sive instituto religionis alicujus consonum, sed id tanquam accidens quoddam est.*

(Ex illo sic colligimus. Quodcunq; sacrificium est legitimum, illud etiam divinitus institutum, docente Gregorio de Valentia. Atqui sacrificia Abelis & aliorum sanctorum fuerunt legitima. Ergò fuerunt divinitus instituta.)

7. Bouldoucus lib. 1. de Ecclesia ante legem cap. 2. adducit & approbat dictum Hugonis in Genesin. *Credimus Deum docuisse Adam cultum divinum, quo ejus benevolentiam recuperaret, quam per peccatum transgressionis amiserat, ipsumq; docuisse filios suos dare Deo decimas & primitias.*

8. Bellarminus lib. 1. de Missa cap. 2. §. ultimò. *Deus primus sine dubio inspiravit Abeli & aliis sanctis viris usum sacrificiorum.*

(Ergò cultus hic ex Dei revelatione & inspiratione, non autem ex lumine Naturæ originem traxit.)

Argum.

Argum.2. Psal.54.v.8. *Voluntariè sacrificabo tibi.*

Hunc locum adducit Salmero in cap.2. Coloss. pro *electitiis cultibus.*

Resp.1. Dionys. Carthusianus in illum locum sic commentatur: *Sponte atque ardentissimâ caritate Dei & proximi offeram meipsum in ara crucis,* (interpretatur enim locum de Christo.)

2. Aiguanus ib. *Voluntariè sacrificare est gratis & non propter aliud sacrificare.*

3. Bellarminus ib. *Promtissimo animo offeram sacrificium laudis.*

4. Jacob. Tirin. in Comm. illius loci. *Voluntariè, id est, non coactus, sed sponte meâ & perlibenter.*

Thesis tertia. Legem Dei ne renati quidem perfectè in hac vita implere possunt.

Exθεσις. 1. Non est quæstio *de statu innocentiæ,* an in eo primi parentes legem Dei perfectè implere potuissent, quod libenter concedimus.

2. Neque quæstio est *de beatis in vita æterna,* quos legem Dei perfectè implere, itidem concedimus.

3. Neque quæstio est, *an renati summis viribus contendere debeant, ut omnes suas actiones juxta normam divinæ legis instituant, & à peccatis summo studio caveant,* quod itidem concedimus.

4. Neque quæstio est *de inchoata legis impletione,* quam itidem renatis non denegamus. Docemus enim, legem Dei à renatis duobus modis impleri, primò *fide & imputatione* Rom.8. v.3. & 4. cap.10. v.4. deinde *inchoatione seu novâ obœdientiâ ex fide ortâ.* Ideò enim credentibus imputatur perfectissima legis obœdientia à Christo præstita, non ut secundùm carnem liberè vivant, sed ut in præceptis Dei ambulent. Hæc renatorum nova obœdientia non tantùm in externis operibus consistit, sed etiam interiorem obœdientiam complectitur, siquidem interiores pravas concupiscentias & desideria carnis mortificat, ac novos motus cum lege Dei consentientes inchoat, interim tamen obœdientia illa à perfecta legis impletione, quam Deus requirit, procul adhuc abest.

5. Neque quæstio est de hominibus infidelibus & non renatis, sive sint in externa Ecclesiæ societate, sive extra eam constituti. Illi enim quamvis externam disciplinam præstare possint, quam Scriptura vocat *justitiam carnis* Heb.9. v.10. tamen interiorem & spiritualem obœdientiam sine fide & Spiritu Sancto non possunt præstare, multò minùs legem Dei perfectè implere.

Antithesis. Concil. Trident. sess. 6. can.18. *Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam justificato & sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, anathema sit.*

Censura Colon. p.48. *An non videtur Deo maximam inferre contumeliam, qui eum tàm iniquum reputat, ut jussisse dicat aliquid, quod nemo implere possit? Nemo tantam impietatem in homine ferat, ut servo alicui imperet, quod absolvere non possit & tamen nisi præcepto obtemperet, supplicia interminetur?*

Petrus à Soto in Methodo Confess. Ann.64. Dilling. edit. p.77. *Adeò sunt divina mandata dulcia, adeò suavia, maximè amanti & humanæ Naturæ quasi cognata*

& congenita, ut difficilius multò sit eas transgredi quàm observare.

Idem in Assert. Cathol. de Lege p. 59. *Non tantùm homo in hac vita legem implere potest, sed etiam plura, majora & sanctiora opera, quàm lex præscribit, præstare, supererogamus enim nō nihil his, ad quæ ex necessitate tenemur.*

Collocutores Pontificii in Colloq: Ratisbonensi Ann. 1546. *Is, cui remissa sunt peccata, potest auxilio gratiæ Dei sic implere Dei præcepta, ut Deo & proximo reddat, quod debet; quod dum facit, non solùm non peccat mortaliter, sed potiùs est justus apud Deum & legis impletor & ejusmodi homines verè sunt justi apud Deum & legem ejus implent, quia gratiam habent omnia omninò peccata delentem & suggerentem vires ad implendam legem.*

Staplet. in Promt. Catholic. Dom. de nuptiis Cananæis. *Locus tractandi contra hæreticos ex verbis Mariæ, quod dixerint vobis, facite, integram & plenam omnium mandatorum Christi observationem, quam illi blasphemo ore impossibilem esse ajunt.*

Bellarminus lib. 3. de Pont. Rom. cap. 23. antith. 6. *Non timemus asserere, posse hominem per gratiam Dei justificatum ejusdem gratiæ adjutorio & legem implere, & eâ impletione vitam æternam promereri.*

Idem lib. 2. de Monach. cap. 13. *Si lex non posset impleri, sequeretur, hominem nunquam peccare. Non enim peccat, qui non facit, quod non potest, & Deus esset omninò Tyranno iniquior & crudelior, quippe qui tributum peteret, quod nemo solvere posset, & hoc peteret à suis amicis.*

Ibid. *Patrum consensus est, nihil impossibile est nobis à Deo mandatum.*

Idem lib. 4. de Justif. cap. 10. §. Porrò. *Legem Dei justis hominib. esse absolutè possibilem, fatentur omnes Catholici, non quidem per solas liberi arbitrii vires, ut heretici nos dicere calumniantur, sed per auxilium gratiæ Dei & Spiritum fidei & caritatis in ipsa justificatione nobis infusum.*

lib. ejusd. cap. 13. §. Prima ratione &c. *Potest homo plus facere, quàm Deus præcepit; igitur multò magis potest implere præceptum Dei.*

Cornelius Jansenius in Concord. Evang. cap. 81. nostram de ἀδυναμίᾳ legem perfectè implendi sententiam vocat *blasphemam doctrinam & impiam in Deum blasphemiam.*

Costerus in Enchirid. cap. 6. p. 244. *Mandata Dei ab homine impleri non posse non modo falsum est, sed etiam cum gravi in Deum blasphemia conjunctum, quia expressè dicitur, mandata Dei non esse gravia. 1. Joh. 5. v. 3.*

Binsfeld. in libr. recept. conclus. sect. 4. p. 880. *Justus cum auxilio speciali & adjutorio Dei potest diu, imò usque ad finem vitæ, cavere omnia peccata mortalia & implere omnem legem obligantem sub culpa mortali.*

Petr. Cudsem. in viv. Spec. loc. 11. p. 105. *legem Dei & mandata Christi non modò esse factu non impossibilia sed volentibus & Deum diligentibus usq; adeò possibilia, ut sint ipsis suavia & facilia, levia non graviora &c.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex manifesta Scripturæ asseveratione.* Scriptura manifestis ac perspicuis verbis asserit, legē Dei requirere adeò perfectam ac numeris omnibus absolutam obœdientiam, ut plena ejus persolutio nobis in hac vita sit impossibilis Joh. 7. vers. 19.

vers. 19. Actor. 7. vers. 53. cap. 13. vers. 38. cap. 15. vers. 10. Rom. 8. vers. 3. & 7. Gal. 3. v. 21. &c.

2. *Ex Natura legis. Lex spiritualis* est Rom. 7. v. 14. non externam tantùm, sed internam etiam Spiritus obœdientiam, adeóque talem integritatem ac perfectionem postulat, ut nihil carnale sit aut sentiatur in viribus nostris, quod vel aliò inclinet & trahat, vel impediat, quò minùs totus homo sit spiritualis & motus dilectionis ardentissimus. Deut. 6. v. 5. proponitur summa legis moralis, *quòd Deum ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, ex omnibus viribus; & proximum, sicut nos ipsos diligere debeamus*: ubi requiritur perfectio tùm *essentialis*, ex tota anima & omnibus viribus, tùm *integralis* juxta omnia & singula mandata; tùm *accidentalis* omni tempore. Exigitur ibi triplex dilectionis *totalitas*,

Primò *objecti diligibilis*; ejusque tùm *primarii*, ut diligamus Deum & omnia quæ ad ipsum pertinent; tùm *secundarii*, ut diligamus proximum, inimicum pariter ac amicum 1. Joh. 4. v. 21. Matth. 5. v. 24. & quidem juxta integrum Decalogum Jac. 2 v. 10.

Secundò, *modi ex parte diligentis*, ut nostra erga utrumque dilectio ex limpido & puro totius cordis, quod affectuum sedes, fonte derivetur, ut toti juxta omnia membra, omnes omninò animæ & corporis vires sincerissimè diligamus & impensissimè, adeò ut omnes cogitationes, omnis vita & intellectus in illum conferatur, à quo habemus ea ipsa, quæ conferimus; ut omnes cordis actus, motus & affectus ad eum diligendum concurrant.

Tertiò, *temporis*, ut Deum & proximum diligamus perpetuò & indesinenter. Deut. 6. vers. 12. cap. 11. vers. 1. Hoc præceptum *de dilectione Dei* est regula & mensura obœdientiæ *in præceptis affirmativis*, quemadmodum præceptum *de non concupiscendo* est regula & mensura obœdientiæ in *præceptis negativis*. Quòd si vel maximè mandatis Dei obœdire in hac vita incipimus, tamen deficimus in primo & ultimo præceptis.

3. *Ex sanctorum confessione.* Omnes sancti confitentur, se coram Deo peccatores esse, contra verò à perfecta legis impletione procul adhuc abesse. Exod. 34. vers. 7. 1. Reg. 8. vers. 46. Job. 9. vers. 2. 3. & 28. (in vulg. vers.) cap. 15. vers. 15. Psalm. 19. vers. 13. Psalm. Psalm. 32. vers. 6. Psalm. 130. vers. 2. Psalm. 143. vers. 2. Prov. 20. vers. 9. Esai. 64. vers. 6. Daniel. 9. vers. 5. 7. & 18. Rom. 7. vers. 14. 18. & 23. 1. Cor. 4. vers. 4. 1. Johan. 1. vers. 8. Jacob. 3. vers. 2. ex quibus sic concludimus. Ubi peccatum, ibi ἀνομία. Ubi ἀνομία, ibi non est perfecta cum lege conformitas, pugnant enim inter se aberratio à lege & perfecta legis impletio Jacob. 2. vers. 10. Jam verò in omnibus sanctis hæret adhuc peccatum in hac vita. Ergò. Qui carnalis est, nondum perfectè implet legem, quæ est spiritualis. Renati sunt adhuc ex parte carnales, manet in eis lucta carnis & Spiritus Galat. 5. vers. 17. Ergò.

 Qui

Qui veretur justitiâ suâ coram Dei judicio niti, is nondum implevit legem, cur enim dubitaret suâ justitiâ niti, si perfectè legem implevisset? Sancti verentur suâ justitiâ coram Dei judicio niti. Ergò.

4. *Ex negata justificatione per legem.* Qui perfectam & integram obœdientiam legi præstare potest, is potest etiam per legem justificari & salvari. Lev. 18. v. 5. Ezech. 2. v. 11. Luc. 10. v. 23. Rom. 7. v. 10. Gal. 3. v. 12. At nullus homo per legem justificari & salvari potest, Gal. 3. v. 11. Rom. 3. v. 20. unde etiam opera à justificationis actu excluduntur. Rom. 3. v. 28. Gal. 3. v. 11. Ergò.

5. *Ex fine adventus Christi.* Si homo perfectè posset legem implere, non opus ei foret Christi merito. Gal. 2. v. 21. quò pertinent omnia Scripturæ dicta, quæ de fine incarnationis ac passionis Dominicæ, Itemque de causâ formali nostræ justificationis loquuntur. Act. 13. v. 38. Rom. 8. v. 3. & 4.

6. *Ex piorum in hac vita conditione.* Pii in hac vita *primitias tantùm Spiritus* accipiunt Rom. 8. v. 23. manet in eis *lucta carnis & Spiritus* Gal. 5. v. 17. *renovatio crescit de die in die* 2. Cor. 4. v. 16. indigent quotidianâ peccatorum remissione Matth. 6. v. 12. ergò inchoata eorum obœdientia non est talis quædam perfecta legis impletio, quâ coram Dei judicio consistere & vitam æternam mereri possint.

Pulchrè Tertullianus lib. de anima cap. 23. *In optimis nonnihil est pessimi. Solus enim Deus est sine peccato.*

7. *Ex propria renatorum experientia.* Quis in dilectione Dei se satis fervidum esse sentit? quis in timore Dei quandoque remissum seipsum fieri non sentit? quis tali ac tantâ patientiâ afflictiones sustinet, qualem ac quantam lex Dei exiget? quis in precibus semper est attentus & assiduus? cui non obrepunt dubitationes de exauditione? quis omnibus officii sui partibus quotidiè satisfacit? quis legem caritatis proximo debitæ juxta omnes partes perfectè implet? quis non quandoque pravas concupiscentias sentit? At hæc omnia non præter, sed contra legem fiunt.

Nostræ sententiæ suffragatur;

1. Quòd quidam agnoscunt, legem in hac vita non posse perfectè à nobis impleri.

Carolus Magnus lib. 1. de imagin. cap. 15. *Deus jugum legis homini imponit, homo ferre non valet.*

Ib. *Quia lex à quovis proficiente non ex omni parte completur, propitiatorium est desuper, ad hoc enim opus est, ut propitius sit Deus, & ideò desuper ponitur, quia superexaltat misericordia judicio.*

lib. 3. cap. 25. *Lex peccata tantummodò ostendit; gratia autem quæ per Christum data est, peccata quæ lex monstraverat, curavit.*

Bernhardus serm. 2. in vigil. nativ. Col. 37. *Propterea mandata sua mandavit custodire nimis, ut videntes imperfectionem nostram deficere, & non posse implere quod debet, confugiamus ad misericordiam & dicamus, quoniam melior misericordia tua super vitas.*

Serm. 50. in Cantic. col. 642. *Est caritas in actu, est & in affectu. Et de illa quidem, quæ operis est, puto datam esse legem hominibus mandatumque formatum. Nam in affectu*

affectu quis ita habet, ut mandatur? Ergò illa mandatur ad meritum, ista in præmium datur, cujus initium profectumq; vitam quoque præsentem experiri divina posse gratia non negamus, sed planè consummationem defendimus futuræ felicitati. Quomodo ergò jubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? aut si placet tibi magis de affectuali caritate datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas & tu mihi, quod minimè in vita ista ab aliquo hominum possit vel potuerit impleri. Quis enim sibi arrogare id audeat, quod se Paulus ipse fatetur non comprehendisse? Nec latuit præceptorem præcepti pondus hominum excedere vires, sed judicavit utile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, ut scirent sanè, ad quem justitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergò mandando impossibilia non prævaricatores homines fecit, sed humiles, ut omne os obstruatur & subditus fiat omnis mundus coram Deo, quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Accipientes quippe mandatum & sentientes defectum clamabimus in cœlum, & miserebitur nostri Deus, & sciemus in illa die, quia non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm misericordiam suam salvos nos fecit.

Hugo de S. Victore Abbas Parisiensis (circa ann. 1130.) in cap. 4. Rom. *Si homo non peccasset, haberet omnimodam justitiam, quæ consistit in omnimoda præceptorum Dei impletione, ut nihil omninò concupisceret contra rationem, & ut Deum toto corde diligeret, sed post peccatum & propter peccatum homo non potuit hanc perfectam justitiam habere, cui meritò debetur æterna beatitudo, sed Deus per gratiam suam dat homini fidem &c.*

Thomas in explanat. cap. 3. Gal. lect. 4. *Nullus potest legem servare hoc modo, quo lex præcipit.*

Et paulò pòst. *Implere totam legem est impossibile, ut dicitur Act. 15. Ut quid tentatis imponere jugum, quod neq; nos, neq; Patres nostri portare potuimus.*

(Ubi nota, dictum Apostolicum Act. 15. non tantùm de *lege Ceremoniali*, sed de *tota lege* accipi.)

Synodus Tridentina in decreto secundæ sessionis *fideles Tridenti congregatos hortatur, pœnitentiam agentes, delicta confitentes & Eucharistiæ Sacramentum sumentes præcepta Dominica adimplere, quantùm quisq; poterit. At hæc modi adjectio foret impia, si justificatus ea posset absolutè servare.* Petrus Suavis lib. 2. Hist. Conc. Trid. p. 260.

2. Quòd præceptum dilectionis ita explicant, ut ejus impletionem perfectam in hac vita impossibilem esse ex eo deduci possit.

Lombardus illud consequens disertis verbis concedit. Sic enim differit lib. 3. sentent. dist. 27. lit. E. *Dilectionis Dei modus insinuatur, cùm dicitur: Ex toto corde, id est, ex toto intellectu; ex tota anima, id est, ex tota voluntate; ex tota mente id est, memoria, ut omnes cogitationes & omnem vitam & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea, quæ confers illi. Hæc dicens nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, sed quicquid venerit in animum, illuc rapiatur, quò dilectionis impetus currit.*

lit. F. *Illud autem præceptum non penitus impletur ab hac mortali vita, sed ex parte non ex toto, quia ex parte diligimus sicut ex parte cognoscimus, in futuro autem implebitur ex toto. Unde Augustinus*

(lib. de perfect. justit.) *Cùm adhuc est aliquid carnalis concupiscentiæ, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. Caro autem non dicitur concupiscere, nisi quia anima carnaliter concupiscit. Cùm autem venerit, quod perfectum est, ut destruatur quod ex parte est, id est, ut jam non ex parte sit; sed ex toto, caritas non auferetur, sed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum caritatis implebitur, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c. Tunc erit justus sine peccato, quia nulla erit lex repugnans legi mentis. Tunc prorsus toto corde, totâ animâ, totâ mente diliges Deum, quod est summum præceptum.*

lit. G. *Sed cur præcipitur homini ista perfectio, cùm in hac vita eam nemo habeat? quia non rectè curritur, si, quò currendum est, nescitur. Ecce habes, cur illud præceptum est, quod penitus impleri non potest. Impletur tamen ex parte, scilicet secundum perfectionem viæ, alia enim est perfectio currentis, alia pervenientis.*

Thom. 2. 2. q. 44. art. 5. *Quando jubemur Deũ ex toto corde, ex tota anima, ex tota mẽte ex tota virtute diligere, designantur quatuor potentiæ principales in homine, scilicet intellectiva, volitiva, sensitiva & motiva. Per cor intelligitur voluntas, quia omnibus imperat, sicut cor vitæ influxum communicat; per mentem intellectus; per animam vis sensitiva; per virtutem vis motiva corporalium membrorum.*

Alphonsus de Castro lib. 3. adv. hæreses verbo beatitudo, hæresi 4. *Deus non potest perfectè amari in hac vita, quia non potest in eadem perfectè cognosci. Quæ enim minus cognoscimus, minus etiam amari necesse est, quoniam ea, quæ non cognoscuntur, amari non possunt &c. Paulus ait: Videmus nunc per speculum in ænigmate.*

Johan. Ferus in cap. 22. Matth. p. 178. *Diliges Dominum ex tota corde, id est, affectu & cogitatione: ex tota anima, id est, vita, ut nunquam cesses diligere per omnem vitam: ex tota fortitudine tua, id est, ex omnibus viribus tuis quicquid potes.*

Ibid. p. 170. *Deus primo hoc præcepto exigit, ut ipsum credas esse Deum, hoc est, summè bonum, summè veracem, summè justum, summè sapientem, summè potentem, hoc enim est esse Deum. Contra præceptum igitur hoc facit, quicunq; vel de ejus bonitate ac misericordia dubitat, vel promissis non credit, qui peccatorum impunitatem sibi pollicetur, qui Deum non omnia sapientissimè ordinasse ac agere arguit, qui de omnipotentia ejus dubitat &c. Et tamen caro non agnoscit hæc esse peccata, nemo hæc confitetur, aut conscientiã super hæc format &c. Secundò non satis est, ipsum agnoscere ac credere Deum, nisi agnoscas & unicum Deum, hoc est, eum, à quo solo omnia, & per quem solum omnia: hoc est, vult, ut credas te omnia accipere ab ipso, utpote vitam, corpus, animam, escam, potum, vestimenta, sanitatem, pacem, tutelam, divitias, sapientiam, justitiam, etiamsi quicquam horum per homines aut creaturas tibi obveniat, ipse n. est, qui per creaturas nobis benefacit, in ipsum igitur omnia referenda. Deinde vult, ut omnia etiã mala & adversa, qualia sũt, paupertas, infirmitas &c. ut ab ipso immissa accipias &c. Contra præceptum igitur hoc faciunt, quicunq; propter sapientiam, justitiam, divitias, fortitudinem superbiunt, ac alios non habentes despiciunt, hi enim ignorant omnia à Deo & Dei esse, alioqui neminem contemnerent, nõ superbirent, sed grati essent &c. Non minus a. & hi, qui adversa non ut à Deo, sed ab hominib. vel Diabolo accipiunt, propter*

quod & indignantur, ac vindictã parant &c. Tertiò vult Deus, ut nedum credas, ipsum esse Deum & unum solumq; Deum, sed etiam ut credas in ipsum, hoc est, ut omnem fiduciam tuam in illum colloces, ac omnia bona de ipso speres, idq; semper, nedum in prosperis, sed & in adversis, imò in ipsa morte &c. Contra hoc igitur preceptum peccant, qui in horrore peccati & damnationis de Dei bonitate desperant &c Item qui in adversis constituti animum à Deo abjiciunt, quasi nihil amplius boni de ipso sperandum sit. Quoties a. hoc fiant, quis non videt? Et tamen quotusquisq; est, qui in hoc peccare se credit? Quartò exigit hoc præceptum ut Deum sic cognitum diligamus. Juxta illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Contra hoc faciūt, qui seipsos, filios, cognatos, possessiones &c. plus diligunt, quàm Deum, quod tunc fit, cùm propter ipsa Deum negligunt, quod proh dolor! frequentissimum est. Quintò exigit hoc præceptū timorem. Dominum Deum timebis, non perditionem honoris, favoris, vitæ, rerum &c. Impius igitur est, qui harum rerum timore recedit à Deo & facit, dicitve, quod contra verbū Dei est, nec excusatur. Quoties a. id fiat, quis nō videt? Vides igitur quàm arduum sit hoc preceptum, quod vel solùm omnes nos peccatores convincit. Hoc si diligenter inspexeris, invenies, ni fallor, quæ lugeas, confitearis, emēdes.

Ibid. p. 178. b. *Vides quam arduum sit preceptum* (de diligendo Deo) *Certè hîc invenies in te, nisi hypocrisi excæceris, diversū cor, diversam vitam tuam, diversas & contra reluctantes vires tuas; quid ergò hîc audis, nisi damnationē tuā, dum non solùm non facis, quod lex Dei jubet, sed & contrà facis &c. Summà hæc duo precepta (de diligendo Deo & proximo) omnes nos convincunt peccatores & damnatos, nisi misericordiâ liberemur.*

Georgius Wicelius in Domin. 18. post Trinit. Ludovicus Vives in Comm. lib. 16. Aug. de Civ. Dei cap. 5. Ludovicus Granatensis conc. 2. in XII. post Pentecosten, agnoscunt, *intensionem dilectionis, quæ à lege præscribitur, quando Deum ex toto corde, totâ animâ, totis viribus diligere jubemur Deut. 6. v. 5. in hanc vitam non cadere.*

Stapletonus in Promt. morali Domin. 12. post Pentecost. p. 294. *Diligendus est Deus toto corde, id est, totâ voluntate, quæ est actionum omnium in anima principium, sicut motuum omnium in corpore principium est cor. Totâ animâ, id est, toto appetitu inferiori seu sensitivo, quo sensu scriptum Gen. 2. Factus est homo in animam viventem, id est, vitâ animali & sensibili cœpit vivere, quem etiam appetitum movet voluntas, sicut sphera superior suo motu orbes inferiores movet. Ex totis viribus, id est, per omnes potentias motivas & executivas ejus, quod voluntas imperat, sic ut illæ omnes Deo serviant in sanctificationem justitiæ, sicut in impiis serviunt iniquitati ad iniquitatem. Deniq; ex tota mente, id est, intellectu, qui per voluntatem caritate informatam movetur ad credendum de Deo, quæ sunt credenda, ad meditandum de Deo dilecto, ad ea investiganda, quæ ad Dei cultum & gloriam faciunt. Sic ergò Deus diligendus, ut tota nostra voluntas, appetitus, actio, intellectus in eum feratur, nec horum quippiam mundo, carni, Diabolo, aut peccato serviat.*

(At quis verè gloriari potest, se præceptum hoc caritatis perpetuò & continuè implere? Excipit Vega lib. 11. de justif. cap. 16. p. 373. & lib. 15. cap. 21. *Absit ut primum*

primum & maximum praeceptum tam hyperbolicè nobis traditum putemus. Sed hoc procedit ex eo, quòd legem non aestimant *respectu Naturae institutae*, in qua perfectè impleri potuit, sed *respectu Naturae destitutae*, in qua perfecta illa impletio propter corruptionem per peccatum introductam est impossibilis.

Toletus Cardin. lib. 4. Instruct. Sacerd. cap. 9. aliter excipit. *Quantum ad intentionem dilectionis*, inquit, *non tenemur sub praecepto Deum plus omnibus diligere.*

Sed huic exceptioni adversantur Stapletonus lib. 6. de justific. cap. 10 & Gregorius de Valentia lib. de votis cap. 3 qui concedunt, *hoc esse in lege praeceptum.* Utuntur autem aliâ exceptione, videlicet *esse hoc praeceptum doctrinale, non obligatorium.* At haec exceptio oppositum habet in apposito, cùm omne praeceptum sit obligatorium.

Becanus de justit. bon. operum. th. 32. excipit, *nos diligere Deum super omnia, cùm praeferimus eum rebus aliis, & nullius creaturae timore vel amore Deum offendimus, nec ab illius amore recedimus.* At haec explicatio vera quidem est, sed non sufficiens. Dilectio enim Dei omnium virium rectitudinem, officiorumque Deo debitorum promtitudinem requirit, qualis in corruptam Naturam omni tempore perfectè non cadit.)

Bellarminus lib. de Monach. cap. 13. resp. ad 1. arg. fatetur, *Gregorium Nyssenum lib. de creat. hominis cap. 8. Anshelmum in cap. 22. Matth. Augustinum lib. 1. de doctr. Christ. cap. 22. Bernhardum serm. 20 in Cant. praeceptum de dilectione Dei sic interpretari, ut per animam significetur pars animae vegetativa; per cor facultas sentiens; per mentem intelligens, vel aliquid hujusmodi.*

(At quis gloriari potest, se juxta omnes animae facultates Deum quovis tempore ardentissimè diligere? Subjicit quidem, *praeceptum hoc esse affirmativum, ideò solùm praecipi, ut exerceamus istas animae potentias propter Deum, quando id necessitas gloriae ejus procurandae requirit, alio autem tempore, si id fiat, opus esse consilii & supererogationis*; At quando incidere posset tempus ejusmodi, quo nulla nos urgeret promovendi divinam gloriam necessitas? 1. Cor. 10. v. 31. Praeceptum de Deo diligendo perpetuò, nos obligat, cùm nullo unquam tempore summi boni amore nos destitutos esse conveniat.)

Ibid. §. Patres citati &c. Bellarminus concedit, *illud ex toto corde ab Augustino & Bernhardo sic exponi, ut significetur imperari nobis omnes gradus caritatis, quos vel in hoc mundo vel in alio habere possumus, ita ut semper Deum amemus, nec ullus sit in nobis contrarius cupiditatis motus sive voluntarius, sive involuntarius, cum amore Dei pugnans, ex quo rectè deducant, mandatum hoc in hac vita perfectè impleri non posse.*

(At si mandatum dilectionis, in quo summa legis consistit, in hac vita impleri nequit, quomodo de lege dici poterit, quòd in hac vita perfectè impleatur? Regerit quidem Bellarminus, *tantùm indicari finem, ad quem contendere debeamus, non autem praecipi, quòd sine peccato intermittere non possimus, hoc est, praeceptum hoc esse doctrinale non, obligatorium*, ut loquitur Stapletonus lib. 6. de Justif. c. 10. Gregorius de Valent. lib. de votis cap. 3

Sed

Sed conficta hæc distinctio evertit Naturam legis, cujus quasi anima est, eum, cui datur, obligare, &, quid sine peccato omitti nequeat, præscribere. Omne præceptum est particula legis. Lex autem *ab obligando* nomen habet. Ergò absurdum est, ullum dari præceptum, quod non obliget eos, quibus latum est. Omne præceptum ideò datur, ut impleatur, Deut. 6. v. 1. *Hæc præcepit Deus, ut facias.* Ergò omne præceptum est obligatorium.)

3. Quòd agnoscunt, in renatis adhuc superesse peccata, quamdiu in hujus vitæ ergastulo concluduntur.

(Ubi peccatum, ibi ἀνομία. Ubi ἀνομία, ibi non habet locum perfecta ἐννομία, sive perfecta legis impletio.)

Clemens Episcopus Romanus lib. 2. Constitut. cap. 18. ἀναμάρτητος μὲν ἀνθρώπων οὐδεὶς πάρεξ τοῦ γενομένου δι' ἡμᾶς ἀνθρώπου. *Absque peccato nemo est hominum, excepto eo, qui propter nos factus est homo.*

Gregorius lib. 21. moral. cap. 9. *In hac vita multi sine crimine, nullus verè esse sine peccatis valet. Unde & prædicator Sanctus, cùm virum dignum gratiâ Sacerdotali scriberet, nequaquam dixit: si quis sine peccato, sed si quis sine crimine est. Quis verò esse sine peccato valeat, cùm Johannes dicat: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est? in qua videlicet peccatorum & criminum distinctione pensandum est, quia nonnulla peccata animam polluunt, quam crimina extinguunt.*

Idem Homil. 22. super Ezechielem. *Quis in hac vita valeat post fidem sine culpa vivere, cùm Johannes dicat: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos seducimus, & veritas in nobis non est? cujus verbis Jacobus concordans, ait: In multis offendimus omnes. Si peccata præterita in fidei perceptione dimissa sunt, & adhuc post fidem ad peccata declinatur, quæ nobis erit præsumtio justitiæ, quæ spes vitæ permanentis?*

lib. 4. Epist. 31. ad Mauritium Imperatorem. *Et quia omnipotenti Deo incessanter quotidiè delinquo, incessantibus quotidiè plagis ferior.*

Idem Homil. in Epiphan. Domini. *Peccata nostra præterita in Baptismatis perceptione mundata sunt, & tamen post Baptisma multa committimus, sed lavari iterum Baptismatis aquâ non possumus. Quia ergò & post Baptismum inquinamus vitam, baptizemus lachrymis conscientiam.*

Bernhardus serm. 23. in Cant. *Stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum, ipsorum & dissimulans mala, & remunerans bona, ut miro modo eis non bona tantùm, sed etiam mala cooperentur in bonum. O solus verè beatus, cui non imputavit Dominus peccatum! Nam quis non habuerit peccatum? nemo. Omnes enim peccaverunt & egent gloriâ Dei. Quis accusabit tamen adversus electos Dei? Sufficit mihi ad omnem justitiam, solum habere propitium, cui soli peccavi. Omne, quod ipse mihi non imputare decreverit, sic est, quasi non fuerit. Non peccare, Dei justitia est: hominis justitia, indulgentia Dei.*

Idem serm. 73. in Cant. *Si iniquitates observaverit, etiam electorum, quis sustinebit? Opus itaque habent & sancti pro peccatis orare, ut de misericordia salvi fiant, propria justitia non fidentes, omnes enim peccaverunt & egent misericordiâ Dei.*

Idem Epist. 24. in fine. *Orari pro me instanter postulo, quia incessanter pecco.*

c. Apostolus dist. 81. ex Augustino.

Apostolus non dicit: Si quis sine peccato est, ordinetur, hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur.

c. Adhuc dist.3. de Pœnit. *Oportet enim Ecclesiam sic credere, quæ confitetur, se sæpè peccare. Negant enim veritatem seducti, qui se absque peccato audent jactare. In multis enim offendimus omnes, & nec infans unius diei absque peccato super terram esse potest. Quapropter eliminandus est ab Ecclesia, qui unquam pœnitentibus negat Indulgentiam. Non enim inquirit, quid Apostolus senserit, qui dixit: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. Sciens enim, etiam justis peccata solere contingere, non se confirmabat absque peccato, qui se cognovit indissolubili vinculo caritatis Christo conjunctum. Nisi enim sciret, justos sæpè venire ad veniam, quomodo dubitaret, se peccare, qui sciebat, se Spiritum Dei habere, & intentione mundissimâ ei servire? Cur enim Dominus Petri pedes lavisset & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia (quoniam quotidiana est offensio) oportet, ut quotidiana sit remissio. Cur docuisset orantes dicere: Dimitte nobis debita nostra, nisi ipse misericors perseveraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?*

Clemens V. lib.5. Clementin. tit.3. cap.3. condemnat hæresin Beguardi, *quòd homo in hac vita talem perfectionis gradum possit acquirere, quòd reddetur omninò impeccabilis.*

Glossa in c. Unum dist.25. *Contra Naturam pene est, ut aliquis sine peccato sit.*

Johannes Gerson in tractatu de Statuto Carthusiensium. *Vix facimus aliquid, ubi non possimus veniabiliter formidare de peccato veniali.*

Alphonsus de Castro lib.7. adversus hæreses, verbo Gratia, hæresi 2. adducit & approbat Canones Concilii Milevitani, cap.6. *Placuit, quod ait Sanctus Johannes Apostolus: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem non oportere dici, nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit. Et cap.8. Placuit, ut quicunque verba ipsa Dominicæ orationis, ubi dicimus: Dimitte nobis debita nostra, ita volunt à sanctis dici, ut humiliter non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, debita non habere?*

Johannes Ferus in cap. 6. Matth. pag. 104. *Admirari licet divinæ miserationis immensitatem. Semel per lavacrum regenerationis suâ largißimâ bonitate nobis condonavit omnia peccata, abluit nos & sanctificavit per nomen Domini Jesu: sed quia, proh dolor, contingit in hac infelici peregrinatione, ut post innocentiam acceptam, post Spiritus Sancti arrham plurimùm delinquamus, hic quoque misericordiæ suæ divitias ostendens, quotidianis filiorum suorum delictis certum ac paratum remedium demonstrat, nempe ut humiliter nos peccâsse fateamur, &, dimitte nobis debita nostra, supplices fidentesq; postulemus.*

Idem in cap.2. Johan. *Non probo eos, qui nimiâ superstitione sanctorum errata excusant, quasi prorsus quicunque sanctorum nomine censentur, sine omni peccato fuerint.*

Bellarminus lib.2. de Justificat. cap.13. §. Altera, adducit & approbat dictum Augustini, *justitiam nostram in hac vita potiùs constare remißione peccati, quàm perfectione virtutis.*

Ibidem

Ibidem adducit & approbat verba Augustini: *Civitas Dei, quæ peregrinatur in terris per omnia membra sua clamat ad Deum: Dimitte nobis debita nostra &c.*

Idem lib. 1. de Bonis operib. in particul. cap. 6. petit. 5. fatetur, *rectè à Patribus ex orationis Dominicæ verbis, Dimitte nobis debita nostra, colligi, neminem in hac vita sine peccato esse.*

Cornelius Jansenius in Psal. 143. *Pro hac, inquam, justitiâ exaudi me, & ne contendas judicio cum servo tuo, summo jure mecum agendo. Nam si judicium nobiscum inire velis, non ego solus, sed nullus omninò super terram vivens, quantumvis apud homines justus & irreprehensibilis, justus deprehendetur apud te, cùm nullus sit, in quo non multa reprehendere possis, & multò plura exigere, quàm præstiterit.*

Estius in 1. Joh. 1. v. 8. super verba Apostoli. *Si dixerimus, nos non habere peccatum, ipsi nos seducimus. Multis modis peccatum habere quis dicitur. Primò, propter affectum peccati, quo quidem modo veritatem habet hæc Apostoli sententia, quatenus in hoc seculo nemo reperitur, qui plenè purgatus sit ab omni inordinato & vitioso affectu &c. Leo Magnus serm. 7. de Epiphan. Domini: Quis invenietur ita immunis à culpa, ut in eo non habeat justitia, quod arguat? &c. Et generalis est sententia Job. 14. Nemo mundus à sorde. Secundo modo propter reatum peccati, ut habere peccatum sit reum esse propter primum opus commissum, ita desiniente B. Augustino lib. 1. de nupt. & concup. cap. 26. Atque hoc etiam modo intellecta vera est B. Johannis sententia. Nam durante hac vitâ, nunquā sumus ab omni reatu liberi. Semper enim est, unde dicere Deo debeamus: Dimitte nobis debita nostra &c. Hunc sensum passim attendunt Patres, & probant ex dictis verbis orationis Dominicæ, per quam, ut ait Augustinus lib. 21. de Civ. Dei cap. 27. nobis voluit Salvator ostendere, quantumlibet justè in hujus vitæ caligine atque infirmitate vivamus, non nobis deesse peccata, pro quibus dimittendis debeamus orare. Sed & Leo sermone jam citato de Epiphania Domini docet, neminem ita inveniri immunem à culpa, ut in eo non habeat Dei misericordia, quod remittat. Aperta quoq; sententia est Innocentii III. lib. 5. mysteriorum Missæ cap. 28. Hominem, dum in hac vita consistit, semper esse in aliquo peccato, quod & probat ex hoc loco Johannis. Tertio modo propter actum peccati, non quidem præsentem, sed frequentem & quotidianum & quodammodo continuum. Quem modum attenderunt Hieronymus, Augustinus & alii Patres, qui contra Pelagium scripserunt, cujus erat doctrina, justum hominem vivere posse sine peccato, ac multos fuisse, qui sine peccato vixissent.*

Et postea. *Ex testimonio Jacobi cap. 3. In multis offendimus omnes, satis apparet, quem modum ex tribus prioribus supra dictis Johannes potissimùm spectavit, nempe illum, secundùm quem nemo est, qui peccatum non habeat, quia non vivit sine quotidianis ac frequentibus peccatis,* quod ipsum multis veterum dictis ibidem confirmat.

Didacus Stella in cap. 11. Luc. ad verba: *Scimus, Deum peccatores non exaudire,* sic annotat: *Hoc non est simpliciter accipiendum, alioqui multos homines non exaudiret Deus, quia omnes Naturâ sumus peccatores, & omnes oramus: Dimitte nobis debita nostra, nec quisquam gloriari potest, castum se habere cor, imò si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. In cujus gratiam est advertendum, duplices*

esse peccatores; Resipiscentes, ut sunt illi, qui dolent de peccatis præteritis, & hos exaudit Deus. Alii verò sunt peccatores non resipiscentes, sed manent in complacentia peccatorum, hos non exaudit Dominus.

Estius in annot. ad cap. 3. Matth. v. 14. *Augustinus Johannem* (Baptistam) *vult comprehendi inter eos justos, qui non vivunt sine peccatis. Quòd si ille, quo, veritate teste, nemo surrexit major inter natos mulierum, non caruit peccatis, à quibus opus habebat ablui, quis alius à generali regula excipietur?*

Communiter omnes Pontificii fatentur, *venialia peccata adhuc in renatis locum habere, ac neminem in hac vita peccatis penitùs carere, vel certè non diu absque peccato vivere posse.* Cur ergò perfectam legis impletionem, quæ omne peccatum penitùs excludit, propugnant?

(Excipit Bellarminus lib. 2. de Monachis cap. 13. §. Ad ultimum &c. *neminem quidem esse, qui non habeat venialia peccata, sed illa non impedire, quò minùs homo sit justus & multa bona opera faciat.*

Resp. Venialia illa peccata non quidem tollunt vel impediunt *justitiam fidei*, siquidem renatis ea agnoscentibus, deplorantibus, in Christum credentibus, & carnem suam cum concupiscentiis crucifigentibus non imputantur; interim tamen *propriam nostram justitiam* tum *habitualem*, tum *actualem* omninò impediunt, quò minùs sit perfecta, eâdemque in judicio Dei niti possimus. Ubi verò justitia non est perfecta, ibi quoque impletio legis perfecta non est.

Idem Bellarminus lib. 4. de Justificat. cap. 14. § Solida &c. excipit, *venialia peccata non esse peccata simpliciter, sed imperfectè & secundùm quid, neque esse contra legem, sed præter legem.*

Resp. Imò verò omne peccatum, quantumcunque vel qualècunque tandem sit, est ἀνομία, aberratio à lege, transgressio legis, non tantùm præter, sed etiam contra legem, quod Durandus, Cajetanus, Vega lib. 11. Concil. Trident. cap. 20. Azorius lib. 4. Instit. moralium cap. 8. Vasquez in Thomam Disput. 143. cap. 4. n. 1. concedunt, cum quibus Bellarminus priùs transigat. Inde etiam omnes sancti peccatorum remissione indigere dicuntur. Psal. 32. v. 6. At si peccata venialia non essent peccata simpliciter, sed imperfectè, tum etiam remissione peccatorum non simpliciter, sed imperfectè indigerent.)

4. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Thomas in explanat. cap. 3. Galat. lect. 4. *Lex justificare non potest.*

(Si lex perfectè impleri posset, utiq; etiam justificaret. *Qui enim fecerit ea homo, vivet in eis.* Quia ergò justificare non potest, utique etiam post lapsum perfectè impleri non potest.)

Secundò, Altensteig in Lexico in Verbo, Præceptum, ex Gersone lect. 5. de vita spirituali anim. & tract. 9. super Magnificat. Cameracensi quæst. 2. art. 2. lib. 1. Bonaventura in dist. 37. quæst. 2. docet, *Peccatum committi, quando intentioni præcipientis, quam jure quisque subditorum scire debebat, nō satisfit, etsi ex operantis opinione literæ præcepti satisfiat.*

(Atqui intentio Dei præcipientis in singulis mandatis est obœdientia ex dilectione Dei super omnia, omni omninò pravæ concupiscentiæ labe carens, quam

quam intentionem nemo hominum assequitur.)

Tertiò, Stapletonus in Antidot. p. 325. *propter adjunctam legem moralem Ceremoniarum multitudinem fuisse onus difficile* disputat Act. 15. v. 10.

(Ergò dictum illud non de sola Ceremoniali lege agit; quod tamen evincere conatur Bellarminus lib. 4. de Justificat. cap. 14. Præterea si *lex Ceremonialis* fuit jugum importabile, multò magis tale jugum fuit *lex moralis*, siquidem Luc. 11. v. 24. & Matth. 23. v. 23. ubi Christus inter se confert opera legis Ceremonialis & moralis, hæc illis *βαρύτερα graviora esse* pronunciat.)

Quartò. Bellarminus lib. 4. de Justificat. cap. 14. ad dictum Augustini lib. 1. retract. cap. 19. *Omnia mandata Dei facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoscitur*, respondet, *ipsum loqui de summa perfectione implendi legem, ad quam non perveniamus in hac vita.*

(Idem & nos dicimus, non enim negamus, inchoari legis impletionem, sed in summo perfectionis gradu eam in hac vita absolvi negamus, quia peccatorum remissione adhuc indigemus. Regerit Bellarminus, *per pœnitentiam impetrari prævaricationis veniam, & hac ratione mandata deputari impleta.*

Resp. Ubi pœnitentia requiritur, ibi peccata adhuc locum habent, quorum remissio necessaria. Illa peccatorum remissio non contingit per opera legis, nec per nostras satisfactiones, sed ex fide in Christum ex Evangelio.

August. quæst. 105. in Exod. *Quia lex à quovis proficiente non omni ex parte completur, propitiatorium desuper est.*

Idem Epist. 29. ad Hieron. *Plenissima caritas, quæ jam non potest augeri, quamdiu hic vivit homo, est in nemine, quamdiu autem augeri potest, profectò illud, quod minus est, quam esse debet, ex vitio est, ex quo vitio non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, propter quod vitium si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos fallimus.*)

Quintò, Becanus in Disput. de Justit. bonor. operum cap. 1. thesi 35. concedit, *amare Deum ex toto corde reipsâ idem esse, ac mandata Dei custodire, aut certè alterum cum altero necessariò connexum, siquidem fieri non possit, ut qui diligat Deum ex toto corde; non etiam servet omnia ejus præcepta.*

(Atqui Deum ex toto corde diligere in hac vita post lapsum non possumus, ut superiùs fuit demonstratum. Ergò nec mandata ejus perfectè implere.)

Sextò, Didacus Stella & Cornelius Jansenius agnoscunt, *in verbis Christi Luca 17. v. 10. illud, cùm omnia feceritis, dici ex hypothesi, proindè ex eo non posse colligi, ac si quis hominum omnia faciat.*

(Atqui si renati perfectè legem implerent, hæc non dicerentur ex hypothesi.)

Septimò, Johannes Driedo lib. 1. de grat. & lib. arbitr. cap. 5. non audet concedere, *posse hominem ad breve tempus esse sine peccato*, (teste Pesantio in Thomam fol. 430. At si non possumus esse sine peccato, ne quidem ad breve tempus, quomodo perfecta impletio legis nobis poterit tribui?)

Exceptiones Adversariorum.

1. Ad dictum Psalmographi Psal. 143. v. 2. *Ne intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis*

vivens, ex quo probamus, *neminem justificari ex lege, ac proinde etiam neminem servare legem.*

1. Excipit Lindanus lib. 3. Panopl. cap. 19. *sensum esse, quòd nullus hominum in conspectu Dei justus sit justitiâ illâ perfectâ, quæ ut Dei est, ita hominum in hac vita non est.*

Resp. 1. Dionysius Carthusianus, postquam hunc locum recitaverat, subjungit: *Sed si hæc ita se habent, quid est, quòd Ezechias, Jeremias, Esther, Judith & alii multi leguntur suas coram Deo justitias atque perfectiones præcipuas allegâsse? Et respondendum, quòd non simpliciter, sed humano modo se justos dixerunt, scientes utique, quòd omnes eorum justitiæ essent coram Deo sicut pannus menstruatæ.*

2. Dominicus à Soto in hunc loc. *hinc haberi* dicit, *quòd nulla persona justa ita justificabitur in conspectu divinæ majestatis, in qua ipse, quem nullum latet secretum, non videat multa opera mala, quæ nobis sunt abscondita.*

3. Jansenius in hunc locum sic commentatur: *Ut intelligatur, quomodo hæc Prophetæ sententia non contrarietur aliis Scripturæ locis oppositum asserentibus secundùm apparentiam, ut præter alia, dum dicit Paulus: Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur: advertendum est, hunc locum posse in Catholico sensu dupliciter intelligi: Primùm, ut sit sensus:* Non *justificabitur in conspectu tuo, id est, si ad summam tuam justitiam comparetur, ut juxta eam exquiratur.*

(Hæc erat Lindani solutio, sed quam comiter Jansenius repudiat, subjungens)

Verùm hic sensus acuto Lectori fortaßè proposito Prophetæ convenire non videbitur. Proinde dicendum, non simpliciter intelligendum, quod dicit: Non justificabitur coram te omnis homo, sed cum conditione, quæ petenda est è præcedenti parte: Non enim dicit: *Non justificabitur omnis homo coram te; sed: Non justificabitur, si scilicet cum ipso volueris in judicium venire. Sicut enim dicitur is in judicio, quod est illi cum altero, non justificari, qui ab illo in multis justè accusari potest, quæ alius refellere nequit: ita & Deo nobiscum expostulante, vel nobis ipsis judicibus inveniemur non esse justi. Nam præter ea debita gratitudinis, quæ Deo nemo satis exolvere potest, etiam ea debita, ad quæ præcepto divino obligamur, nemo est, qui plenè satisfaciat, sed Deo expostulante, omnes invenientur fecisse multa, quæ facta non oportuit: & rursum multa non fecisse, quæ facta oportuit.*

(Ergò nemo justificabitur in conspectu Dei, si is cum ipso velit in judicium intrare. Judicium autem Dei est secundùm legem. E. ex lege nemo potest justificari, nimirum, quia nemo implet legē.)

4. Jacobus Tirinus ad hunc loc. sic commentatur: *Nemo est, qui per omnia & semper sit justus, nam nullus est homo, qui toto tempore vitæ suæ non admittat aliquod peccatum.*

2. Salmero Disp. 7. ad Galat. ad idem dictum aliter excipit, *hominum alios vivere in Adam & peccatores esse, in aliis Christum vivere. De illis verum esse, neminem justificari coram Deo, & de illis loqui Prophetam: at istos non formidare tribunal Christi. De illis loqui Prophetam, quia Psalmus sit pœnitentialis, ideoq́ loqui Davidem indutum personâ peccatoris. Pœnitentialem esse* probat *autoritate LXX. Interpretum, qui prænotaverunt, Psalmus David, quando persequebatur eum filius suus, nimirum ob peccata adulterii & homicidii.*

Resp. 1.

Resp. 1. Glossa interlinearis. *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, quia etsi qui hominibus sancti videntur, non tamen Deo, qui videt intus.*

Glossa ordinaria. *Non Apostolus, non Propheta, non Angelus, non throni, non cæteræ virtutes.*

Lyranus h. l. *Nullus homo justificabitur &c. quia quantumcunque sibi caveat, tamen frequenter labitur, saltem venialiter peccando.*

2. Cornelius Jansenius ad hunc Psalmum sic annotat: *Si judicium nobiscum inire velis, non ego solùm, sed nullus omninò super terram vivens, quantumvis apud homines justus & irreprehensibilis, justus deprehendetur apud te, cùm nullus sit, in quo non multa reprehendere possis & multò plura exigere, quàm præstiterit.*

Ibidem. *Cavendum est, ne ea oratio intelligatur secundùm Dialecticorum regulas, secundùm quas non omnis valet idem, quod aliquis; non enim vult Propheta, aliquem viventem non justificari coram Deo, sed omninò neminem.*

(Ergò pronunciatum Davidis de omnibus omninò hominibus accipiendum.)

3. LXX. Interpp. prænotatio non congruit textui Hebræo.

Genebrardus in hunc loc. *Reverâ argumentum est generalius, quàm ut ad persecutionem Saulis vel Absolon coërceat.*

2. Ad argumentum *à perfectione caritatis* in lege requisita petitum, excipiunt, *præceptum hoc non esse obligatorium, sed informatorium.* Staplet. lib. 6. de Justificat. cap. 10. in Antidot. Rom. 7. v. 16. Bellarm. lib. 2. de Monachis cap. 13. Lindanus lib. 3. cap. 19.

Resp. 1. Johannes Ferus lib. 3. in Matth. cap. 22. pag. 171. b. *His verbis Deus ceu stimulis nos excitat, ne præceptum hoc contemnamus aut parvipendamus, id quod plerique faciunt, qui ne peccare quidem se in hoc credunt, si non totos Deo offerant, nimirum persuasi à quibusdam Scripturæ perversoribus, qui dicunt, Deum non exigere, ut præceptum hoc hîc impleatur. Et quid hoc aliud est, quàm pulvillos consuere sub cubitis peccantium, id est, peccata defendere, excusare?* Ezech. 13. *imò hujusmodi homines dissolvunt manus ac remittunt genua strenuorum bellatorum ac securos faciunt homines, ut sine timore incedant, quasi certi, quòd Deus minimè requirat Psal. 9. Sic autem sentire periculosissimum est. Qui enim non agnoscit, se præcepto obligatum, nec peccatorem se agnoscit, si non servet illud. Qui autem non agnoscit se peccatorem, quomodo timebit judicium Dei? qui judicium Dei non timet, quomodo humiliabitur? qui humiliatus non fuerit, quomodo gratiam consequetur ac gloriam?*

2. Paulus Burgensis in addit. ad Deuteron. 6. jam olim huic commento solidum opposuit fundamentum. *Contra prædicta,* inquit, *solet objici, quòd frustra daretur hoc præceptum, si impossibile esset illud adimpleri, præcepta enim dantur ad dirigendos homines in via salutis, ad quod respondetur, quòd ideò præcipitur homini ista perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat de communi lege, quia non rectè curritur, si quò currendum est, nesciatur; neq; quò currendum est, sciretur, si nullis ostenderetur præceptis. Sed etiam hoc non videtur ex toto sufficere. Nam si sic, non deberet dari per modum præcepti, cùm non datur, nisi solùm ad ostendendum terminum, ad quem curritur, ad quod suffecisset dicere, sicut Apostolus di-*

cit: *Deus erit omnia in omnibus; in quibus verbis Apostolus procedit non ut præcipiens, sed ut pronuncians, unde salvâ semper sanctorum reverentiâ videtur dicendum, quòd hoc præceptum de dilectione Dei non fuit impossibile, ut impleretur perfectè etiam in hac vita universaliter loquendo. Implevit istud præceptum Christus, etiam quando fuit in hac vita, in qua fuit verus viator, si & verus comprehensor: & ideò à primo instanti sua conceptionis hoc præceptum, in quo plenitudo legis consistit, implevit, cujus respectu principaliter in lege præmissum est, hoc præceptum tanquam possibile, saltem per ipsum Christum totaliter adimpleri; per alios verò imperfectè & quasi participativè &c.*

Argumenta Adversariorum.

1. Deuter. 30. v. 11. *Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non est supra te.*

Resp. Bellarminus lib. 5. de grat. & lib. arbitr. cap. 6. *Moses non loquitur de facilitate observandæ, sed cognoscendæ legis.*

(Jam verò ad legis impletionem non sufficit cognitio eorum, quæ à lege requiruntur, sed etiam requiruntur vires sufficientes ad præstandum illud, quod in lege præscribitur.

Bernhardus in lib. de gratia & lib. arbitr. *Non est ejusdem facilitatis scire, quid faciendum sit & facere; quoniam diversa sunt cœco ducatum ac fesso præbere vehiculum.* Non quicunq; *ostendit viam, præbet etiam viaticum itineranti. Aliud illi exhibet, qui facit, ne deviet; & aliud qui præstat, ne deficiat in via. Ita nec quivis doctor, statim & dator erit boni, quodcunque docuerit. Porrò duo mihi sunt necessaria, doceri ac juvari.*

Præterea ex Rom. 10. v. 5. & seqq. manifestum est, Mosen *non de lege*, sed *de Evangelio* ibidem loqui.)

Argum. 2. Marc. 10. v. 21. *dicit juvenis de præceptis legis: Hac omnia servavi à juventute mea; quem Christus aspexit & dilexit, at odisse debebat, nisi verum fassus fuisset.* Pazman. lib. 12. Hodeg.

Resp. 1. Thomas 2. 2. quæst. 189. artic. 1. *Mentitur adolescens. Si enim hoc, quod positum est in mandatis, diliges proximum tuum, sicut teipsum, opere complevisset, quomodo postea audiens, vade, vende, quæ habes, tristis recessit?*

(Addi potest, quòd Christus Matth. 19. v. 17. observationem mandatorum ei præcipiat, ex quo colligit Irenæus lib. 4. adversus hæreses cap. 16. *ipsum ea nondum fecisse.*)

2. Pontificii communiter concedunt, *sine cognitione & fide Christi legem non posse perfectè impleri.*

(At juvenis ille ignorabat Christum Mediatorem.)

3. Jacobus Tirinus in Comment. h. l. dicit, *Christum candorem animi hujus adolescentis intuitum eum dilexisse.*

Argum. 3. *Scriptura docet, quosdam fuisse perfectos in hac vita, Gen. 6. v. 11. cap. 17. v. 1. Matth. 5. v. 48. Matth. 19. v. 21. Phil. 3. v. 15. 1. Johan. 4. v. 12. utique ergò perfectè diligunt & legem implent.*

Resp. 1. Antonius Sucquet in Via vitæ æternæ per Stengelium Jesuitam in linguam Germanicam versa, part. 3. cap. 1. p. 594. Die Vollkommenen nenne ich nicht zwar aller dings oder allerseits/ denn wer würde doch dieser seyn? Ja freylich spricht Bernhardus Epist. 34. Keiner ist vollkommen/ welcher nicht vollkommener zu seyn wündschen und begehren thut/ sondern die jenigen/ welche nemlich in der Tugend/ allermeist aber der Demütigkeit und der Liebe

gute

gute Fürfahrt und grossen Fortgang gemachet haben.

(Alia perfectio est *absoluta sive graduum*; alia verò *respectiva & conditionata, sive partium*. Illa est, quæ summum obœdientiæ gradum in lege requisitum assequitur, hæc est sincera renatorum secundùm totam legem obœdientia in hac vita inchoata, in futura demùm consummanda. Illa non tribuitur renatis, sed hæc posterior, quæ *perfecta* dicitur, *ratione omnium mandatorum*, quibus renati obœdire student, ratione *ἀνυποκρίσεως & sinceritatis*, ratione *probabilis & sanctæ conversationis*, ac ratione *aliorum*, qui nondum pervenerunt ad illum cognitionis & obœdientiæ gradum.)

2. Estius ad 1. Johan. 2. v. 5. sic annotat: *Perfecti juxta modum perfectionis, quam viatores assequi possumus. Alioqui nullius hominis in hac vita caritatem omninò perfectam esse, remotâ scilicet omni imperfectione, jam antè docuit Johannes, quando testatus est, neminem hîc vivere sine peccatis.*

Ibid. docet, *caritatem perfectam ab Apostolo intelligi eam, quæ est vera, sincera, Christiana, legi Dei conformata.*

3. Johannes Stephanus Menochius ad cap. 6. Genes. v. 8. *Justus & perfectus, perfectione, non patria, sed via, quæ excludit omne peccatum, non veniale, sed mortale, quæque in assiduo studio & profectu virtutum consistit.*

4. Michaël Gislerius in Cantic. cap. 4. v. 7. exposit. 3. *Anima, quæ non peccat peccato, quod Dei amicitiam & gratiam tollit, tota pulchra dicitur, quamvis levioribus adhuc obfuscetur peccatis &c. sanctitate & pulchritudine illâ, quæ haberi in via potest & in vita præsenti, secundùm quam quotquot justi sunt, dicuntur perfecti & immaculati in sacris literis, Gen. 6. v. 9. Phil. 3. v. 15. &c. quam certè pulchritudinem, quamve admodum imperfectam justitiæ ac sanctitatis perfectionem in se optimè ipsamet recognoscit, quæ Sponsa est Dei, dumq; de ea gloriatur in Domino, ne quis, ut de se ait Apostolus 2. Cor. 2. v. 6. existimet ipsam super id, quod videt in ipsa, aut audit aliquid ex ipsa, quomodo cum imperfectione admixta illa sit, contestatum omnibus esse voluit, cùm in principio hujus Cantici dicit: Nigra sum, sed formosa filiæ Jerusalem. Et: Nolite me considerare, quòd fusca sim.*

(Cum quo convenit illud Augustini ad Bonifacium libr. 3. cap. 7. *Virtus, quæ nunc est in homine justo, hactenus perfecta nominatur, ut ad ejus perfectionem pertineat etiam imperfectionis & in veritate agnitio & in humilitate confessio.*)

Argum. 4. Gal. 5. v. 23. *Adversus eos, qui edunt fructus Spiritus, non est lex. Qui fructus Spiritus edunt, illi non sunt sub lege. Qui non sunt sub lege, illi non accusantur à lege. Qui non accusantur à lege, illi implent legem. Ergò qui fructus Spiritus edunt, quod faciunt omnes verè renati, illi implent legem.*

Resp. 1. Pii non sunt sub lege *ratione condemnationis*, interim sunt sub lege *ratione debiti obsequii & subjectionis*.

Benedictus Justinianus in cap. 5. Galat. *Ii, qui hisce divinis muneribus præditi sunt, atque ornati, legi minanti ac sævienti nequaquam subsunt.*

Salmero ibidem. [illegible]*nsus est, adversus eos, qui tales sunt, & qui hæc & hujusmodi bona operantur, non est lex accusans aut damnans, quæ contra iniquè facta tantùm datur.*

2. Estius in hunc locum sic commen-

tatur: *Potest dupliciter intelligi illud hujusmodi tam in Græco, quàm in Latino, vel de fructibus Spiritus jam enumeratis, adversus quos non est lex, quia fructuum hujusmodi opera lex non punit: vel de hominibus talia agentibus, sicut 1. Tim. 1. v. 9. Lex justo non est posita, id est, non est contraria justis, ut eos premat ac puniat, sed injustis. Quanquam & prior intellectus in eandem redit sententiam.*

(Atqui stante hoc intellectu, nulla in argumento vis superest.)

Argum. 5. *Qui justi sunt, sicut Christus, illi perfectè justi sunt, & per consequens implent legem. At qui renati justi sunt, sicut Christus 1. Joh. 3. v. 7. Ergò perfectè justi sunt, & per consequens implent legem.* Lindanus lib. 3. Panopl. cap. 19.

Resp. 1. Idem Lindanus ibidem disertè addit: *Etsi renati mandata Dei custodiant, est tamen eis ad unum omnibus cum D. Jacobo agnoscendum, in multis offendimus omnes.*

(At quomodo perfectè justus est, qui in multis offendit?)

2. Guillaudus in hunc locum adducit & approbat explicationem Augustini tract. 4. in Epist. Johan. *Nunquid, quando audivimus, quòd justi sumus, sicut & ille, æquales nos debemus putare Deo? Debetis nosse, quid est, sicut jamdudum dixit: Castificat semetipsum, sicut ipse castus est. Jam ergò patet: Æqualis est castitas nostra castitati Dei, & justitia nostra justitiæ Dei? Quis hoc dicat? sed, sicut non semper ad æqualitatem dici solet.*

Et postea. *Justi sumus, sicut & ipse justus est, sed ipse in ipsa incommutabili perpetuitate, nos justi credendo in quem non videmus, ut aliquando videamus. Et cùm perfecta fuerit justitia nostra, cùm facti æquales Angelis fuerimus, nec tunc illi æquabitur.*

(Ex eo idem Augustinus rectè concludit lib. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 7. *Nunc ergò similes esse jam cœpimus, primitias habentes Spiritus, & adhuc dissimiles sumus per reliquias vetustatis.*)

Argum. 6. 1. Joh. 3. v. 9. *Qui ex Deo natus est, non peccat.* Inde sic concludunt: *Qui non peccat, non prævaricatur, sed implet legem. At nati ex Deo, non peccant.* Ergò. Bellarm. Valent.

Resp. 1. Bellarminus lib. 3. de Justific. cap. 15. hunc locum appellat *omnium difficilimum* & ejus varias interpretationes colligit, ac tandem non nisi *cum restrictione* admittit.

(Ergò hic locus secundùm analogiam fidei explicandus, non contra eam torquendus.)

2. Bellarminus ibidem *interpretationem Augustini*, qui tract. 15. in hanc Epistolam existimat, *Apostolum non de quocunque peccato dixisse, sed de peccato contra caritatem*, vocat *omnium optimam & eâ doceri* existimat, *Johannem loqui de peccatis lethalibus, non autem de venialibus.*

At Salmero Disp. 23. in Epist. Johan. hanc Augustini interpretationem sugillat. *Non rarò*, inquit, *contingit, baptizatos & prædestinatos Dei filios caritatem fraternam violare, & postea per pœnitentiam ablui & redintegrari.*

3. Si is, *qui natus est ex Deo, peccat venialiter*, ut concedit Bellarminus, consequens est, eum non implere legẽ, quia ἀνομία est ἁμαρτία.

4. Bernhardus lib. de Natura & dignitate amoris divini cap. 6. locum hunc Apostolicum *reduplicativè* accipiendum esse docet. Verba sic habent: *Dicit Apostolus:*

stolus: Ego mente servio legi Dei, carne autem legi peccati; & rursum, non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Itaque quisquis ille est, sicut dicit B. Johannes, secundùm hoc, quod natus est ex Deo, id est, secundùm hominis interioris rationem, in tantum non peccat, in quantum peccatum, quod corpus mortis foris operatur, odit potiùs, quàm approbat, semine spiritualis nativitatis, quo ex Deo natus est, eum interius conservante. Quod si interim aliquando incursu peccati læditur & atteritur, radice tamen caritatis in altum defixâ non perit.

Et postea. *Notanda vis verborum. Non, inquit, peccatum facit, quod patitur potiùs, quàm facit, qui natus est ex Deo, & non potest peccare, perseverando scilicet in peccato, dum legi Dei mente servit, etiam carnem festinat subigere, quæ tentatione & peccato incurrente legi peccati videbatur servire.*

(Aliud ergò est, peccato non delectari, quatenus quis ex Deo natus est; aliud peccatum non habere & perfectè legem implere.)

5. Eodem modo, *reduplicativè* scilicet, hunc locum accipiunt scriptores recentiores.

Cajetanus in hunc loc. *Hoc est, omnis, qui est membrum ejus, qui manet in eo, ut membrum in corpore, ut sic, non peccat. Est enim sermo formalis, significans, quòd membrum Christi, quatenus membrum Christi, non peccat.*

Salmero Disput. 22. in 1. Epist. Johan. *Dicendum quarto loco nobis est, verum sensum hujus loci capiendum esse à formali ratione loquendi. Nam natus ex Deo, in quantum talis est, non peccat, & homo, quamdiu est in justitia & gratiâ adoptionis, ex qua est hæc nativitas ex Deo, non peccat.*

Emanuel Sa in hunc locum. *Peccatum non facit, scilicet quatenus ex Deo natus est, seu quamdiu Dei semen, id est, gratia in eo manet.*

(Quamvis verò pii, quatenus ex Deo nati sunt, non peccent, tamen quatenus adhuc *carnales* sunt, *& sub peccatum venundati*, Rom. 7. v. 14. eatenus nondum ab omni peccati labe sunt immunes.)

6. Inde Salmero d. l. subjungit: *Perpende hominem in Christo renatum, etiam secundùm mentem, in qua semen gratiæ & verbum Dei, & lex justitiæ & caritatis, non tantâ perfectione pollere, ut non resideat in eo aliquid vetustatis propter amorem carnis & suiipsius. Ita ut in hominis parte superiore duplex affectus & amor insit, secundùm quæ, etsi sit filius Dei, ex parte tamen quoque sit filius seculi. Nam illud semen, quod dicitur fermentum, non perfectè totum hominem fermentat, sed in eo viget adhuc aliqua affectio, ut sit unus & idem quasi duo homines. Qui ergò peccat, alius est, id est, ille idem, alio tamen semine naturali concretus, idcircò tanquam & alius cogitatur.*

7. Bellarminus lib. 1. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 6. respondens ad argumentum Pelagianorum ex Augustino profert, *justos in hac vita partim esse filios Dei, ratione fidei justificantis, partim filios hujus seculi, ratione carnalis concupiscentiæ, quæ ex peccato primi hominis in nobis relicta est; & quidem, ut filios Dei non peccare, sed perfici quotidiè magis, tamen ut filios hujus seculi, ratione infirmitatis, nondum omninò sublatæ, aliquando labi.*

Ex Bernhardo serm. 1. de Septuag. respondet, *non peccare, i. e. non permanere in peccato, quia cõservat eum, utique, ut perire nõ possit, quia falli non potest generatio cœlestis.*

(Neutram interpretationem improbat, alterutrâ autem stante, cadit argumentum, quod ex hoc loco nectunt.)

8. Cornelius Mussus Episcopus Bitontinus in cap. 5. Epist. ad Rom. *Non potest peccare, ut talis est, sive quatenus semen Dei habet, nempe ex vi ejus justificationis, sicut ignis ex vi caloris non potest infrigidare.*

9. Gagnejus in Comment. 1. Johan. 3. id refert *ad peccatum infidelitatis adfectatæ, quia semen Dei, scilicet verbum Dei aut Filius Dei in eo est, & non potest peccare, non per Naturam, sed per Dei gratiam, quæ illum retinet, ne in hujusmodi detestandum peccatum prolabatur, cùm electos in gravia aliquî flagitia labi sinat Deus, ut suæ fragilitatis conscii uni Deo fidere, ab eoq; uno pendere discant.*

10. Jacobus Titinus Jesuita in Comment. hujus loci. *Qui natus est ex Deo, id est, Dei filius & justus est, non potest peccare graviter & mortaliter, puta in sensu formali, seu quantum est ex vi illius status.*

(Hanc interpretationem admittimus, sed non probat id, ad quod probandum in argumento hoc dictum applicatur.)

Argum. 7. 2. Pet. 1. v. 10. *Studete, vocationem & electionem vestram firmam facere per bona opera, quia hæc facientes, non peccabimus aliquando.*

Ex hoc loco colligit Bailius in Catech. Controv. tract. 4. quæst. 4. renatos posse legem Dei implere, & opera eorum esse perfecta & pura.

Resp. 1. Cajetanus ad hunc locum sic annotat: *Hoc faciendo non labemini, quod est contrarium firmitati; non labemini à vestra vocatione & electione, sed firmi perseverabitis in illa.*

2. Serarius ad eundem locum sic annotat: *Non peccabitis, peccato scilicet, non quolibet, sed majore, ait Beda; neque quolibet majore, sed perseverante usque ad mortem, quia Græcè est, non cadetis, seu à vocatione vestra non excidetis.*

Argum. 8. *Si lex esset impossibilis, sequeretur, Deum omni Tyranno esse crudeliorem & stultiorem, quippe qui ab ipsis etiam amicis tributum exigeret, quod nemo solvere posset, & leges ferret, quas sciret à nemine observandas.* Bellarminus lib. 4. de Justificat. cap. 15.

Resp. 1. Pontificii communiter docent, *homines infideles ac nondum renatos non posse legem Dei perfectè implere.*

(Atqui lex Dei pertinet ad omnes omninò homines, etiam non renatos. Quòd si connexum argumenti esset satis firmum, sequeretur, aut homines non renatos itidem legem Dei perfectè implere posse, quippe quibus non minus, quàm renatis proponitur, aut illorum respectu Deum esse quovis Tyranno crudeliorem, quorum neutrum Adversarii concedere poterunt.

Cæterùm hoc argumentũ suum Pontificii à Pelagianis mutuati sunt, de quibus Augustinus in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 4. sic scribit: *Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non juberet Deus, quod sciret ab homine non posse fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideò jubet aliqua, quæ non possumus, ut noverimus, quid ab ipso petere debeamus.*)

Argum. 9. *Doctrina de impossibili impletione legis præbet occasionem peccandi. Si enim præcepta Decalogi sunt impossibilia, frustra de eorum observatione solicitus sum, frustra caveam à furtis, homicidiis, adulte-*

vits, Martinus Becanus tractat. de Ecclesia q. 3. concl. 2. n. 8.

Resp. 1. Repetimus nostram instantiam *de infidelibus & non renatis*, quibus perfectam legis impletionem impossibilem esse ipsimet Pontificii concedunt, & tamen nolint concedere, hanc doctrinam ipsis dare occasionē peccandi.

(Abusus doctrinæ à vero ejus usu distinguendus.)

2. Eum verò monstrat Bernhardus sermone 2. in vigil. nativ. col. 37. *Propterea mandata sua mandavit custodiri nimis, ut videntes imperfectionem nostram deficere & non posse implere, quod debet, confugiamus ad misericordiam, & dicamus, quoniam melior misericordia tua super vitas.*

(Dicimus ergò cum Hieronymo ad Algasiam: *Hæc dicentes*, videlicet neminem posse perfectè implere legem, *non adulamur vitiis, sed autoritatem sequimur Scripturarum, quòd nullus homo sit absque peccato, sed conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur.*)

Caput VIII.

DE PERFECTIONE ET meritis operum.

Thesis prima. Bona opera renatorum in hac vita non sunt perfecta, nec ab omni labe peccati adhærentis pura.

Ἔκθεσις. 1. Bellarminus de perfectione bonorum operum contra nos disputaturus lib. 4. de Justificat. capiti 10. ejusmodi titulum præfigit: *Proponitur quæstio de veritate justitiæ operum.* Sed in voce *veritatis* latet quædam ambiguitas. Ea enim vel opponitur *imperfectioni*, vel *hypocrisi*. Priori modo negamus, *justitiam actualem esse veram*, hoc est, modis omnibus perfectam & omni labe peccati vacuam; posteriori modo concedimus, *actualem renatorum justitiam esse veram*, hoc est, ἀνυπόκριτον, ex sincero & simplici corde profectam.

Augustinus lib. 19. de Civ. Dei cap. 27. *Ipsa nostra justitia, quamvis vera sit propter veri boni finem, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, ut magis peccatorum remissione constet, quàm perfectionē virtutum.*

2. Bona opera considerantur vel νομικῶς, *legaliter*, vel εὐαγγελικῶς, *Evangelicè*. Conformitas cum lege est vera & propriè dicta bonorum operum absolutè consideratorum forma, sed cùm perfecta illa cum lege conformitas in hac vita ne quidem in renatorum operibus inveniatur, ideò in Evangelio ostenditur, propter Christum Mediatorem fide apprehensum, renatorum opera Deo placere atque ab ipso acceptari.

3. *Forma* ergò *intrinseca* bonorum operum est ὁμοίωσις, ipsa convenientia cum lege Dei; *extrinseca*, à qua denominantur Deo accepta, est fides, per quam opera nostra Deo placent in Christo & propter Christum. Illa ratione habent *esse absolutum*, hac *respectivum*. Ἐνομία est *forma constituens*, πίστις est quasi *forma assistens*.

Antithesis. Ruardus Tapperus ad Lovanienses art. 8. qui est de Justificatione. *Hæc justitia, quia vera est & recta, quamvis imperfecta, ferre potest severum Dei judicium, eiq; opponi, nec solùm habitualis, per quam Naturæ divinæ sumus consortes, & Christo conformes, verùm etiam actualis, opera scilicet justa, quæ in Deo sunt facta, me-*

ventur à justo judice justam mercedem, quam ab eo exigere possemus.

Ibid. *Non solùm igitur opera justorum severum Dei judicium sustinent, ut reprehendi non possint, etiam diligentissimè examinata, discussis circumstantiis ac Diaboli accusatione auditâ. Nihil enim culpæ, nihil deformitatis habent. Nam in Christum & Spiritum ejus blasphemia est dicere, opera justorum optimè facta à Spiritu Christi & in Deo, esse peccata. Quapropter nullâ ratione reprehendi possunt, severissimè etiam discussa, tùm solùm peccatum Deo displiceat & ab eo arguatur: verùm etiam mercedem secundùm justitiam & non merè ex gratia recipiunt.*

Bellarminus lib. 4. de justificat. cap. 10. §. Secundò &c. *à Catholicis summâ consensione doceri* scribit, *opera justorum esse simpliciter & absolutè justa, ac suo etiam modo perfecta, quamvis non eâ perfectione quin crescere possint, & quin non admisceantur interdum operibus bonis opera aliqua mala, non quidem mortifera, sed venialia, quæ non impediunt, quò minùs justi maneant, qui justi erant; Item operibus justis hominem verè justificari non primâ, sed secundâ justificatione, quæ non facit justos ex impiis, sed justiores ex iis.* Utrumque dicit haberi *in Concilio Tridentino* sess. 6. cap. 10. & 11. seque utrumque sigillatim probaturum pollicetur.

Idem lib. ejusdem cap. 15. §. 1. *Opera bona justorum non sunt peccata, sed perfectè justa, ut etiam justitia actualis dici possint.*

Et postea §. 4. *David non solùm opera sua justitiæ nomine ornanda censebat, sed etiam confidebat ea in judicio Dei posse consistere.*

Nostræ sententiæ confirmatio.

Primò, *imperfectionem operum nostrorum* demonstramus 1. *ex legis perfectione.* Renatorum opera non assequuntur summum perfectionis gradum in lege præscriptum. Etiamsi enim sinceram, spiritualem & interiorem obœdientiam inchoemus, tamē deficimus in primo præcepto *de Deo ex toto corde, totâ mente, totâ animâ diligendo*, ut & in ultimo præcepto *de non concupiscendo.* Ergò bona opera nostra non sunt perfectè bona.

2. *Ex cognitionis nostræ imperfectione.* Ubi non est perfecta summi boni agnitio, ibi etiam non habet locum perfecta ejus dilectio, siquidem dilectio præsupponit agnitionem. Atqui in hac vita non est perfecta summi boni agnitio, 1. Corinth. 13. v. 9. Ergò nec locum habet perfecta ejus dilectio, & per consequens in hac vita etiam non habet locum perfecta legis impletio, quia summa & finis præcepti est caritas 1. Tim. 1. v. 5. ac in præcepto dilectionis tota lex ἀνακεφαλαιοῦται, Matth. 22. v. 22. Rom. 13. v. 9.

3. *Ex denegata renatis perfectione.* Renati in hac vita non sunt perfecti, 1. Cor. 13. v. 10. Phil. 3. v. 12. Ergò nec opera eorum sunt perfecta. Consequentiæ ratio est satis manifesta, quia nulla perfectio potest tribui effectui, quæ non sit in causa vel *formaliter*, vel *virtualiter.*

Præclarum est illud Hieronymi ad Ctesiph. tom. 2. pag. 254. *Hæc hominibus sola perfectio, si imperfectos se esse noverint. Et vos, inquit, cùm omnia feceritis, dicite: servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis est, qui fecit omnia, quid de eo dicendum est, qui explere non potuit? unde & Apostolus ex parte accepisse & ex parte comprehendisse se dicit, & necdum esse perfectum: præteritorum oblivisci & in futurum*

turum se extendere. Qui semper præteritorum obliviscitur & futura desiderat, ostendit, se non præsentibus contentum esse.

4. *Ex bonorum operum qualitate & conditione.* Bona opera renatorum non procedunt totaliter & perfectè ex Spiritu, hoc est, ab illis, qui toti sunt spirituales, omni vetustate carnis abolitâ, Rom. 7. v. 14. Ergò etiam non sunt totaliter & perfectè bona. Ratio connexionis est, quia *lex est spiritualis*, hoc est, requirit spiritualem, integram & perfectam obœdientiam, non qualemcunq; externam, sed etiam internam, nec inchoatam tantùm, sed consummatam & perfectam, quæ non nisi ab homine penitùs spirituali proficisci potest. Absoluta perfectio requirit tum *universitatem omnium partium*, Deut. 27. v. 26. Gal. 3. v. 10. Jac. 2. v. 10. tum *totalitatem graduum*, ut homo ex toto corde, totâ mente, totâ animâ & cunctis viribus Deum diligat & præceptis ejus obœdiat, Deut. 6. v. 15. Matth. 22. v. 37. tum *universalitatem temporis*, ut ista impletio sit continua & non interrupta, Gal. 3. v. 10. Talem autem perfectionem nemo renatorum in hac vita præstare potest; tum ob reliquias peccati originalis; tum ob imperfectionem renovationis; tum ob perpetuam pugnam carnis & Spiritus &c. Gal. 5. v. 17.

Secundò, *immunditiem bonorum operum* demonstramus *1. ex Prophetica assertione.* Esa. 64. v. 6. *Omnes nostræ justitiæ sunt instar panni menstruatæ.*

2. *Ex necessaria peccatorum remissione.* Quibus perpetuâ & quotidianâ peccatorum remissione opus est, illorum opera non sunt penitùs munda ac pura. Sancti in tota vita perpetuâ & quotidianâ peccatorum remissione indigent, Psal. 32. v. 6. Ergò.

3. *Ex piorum deprecatione.* Qui deprecantur Dei judicium, illi agnoscunt, opera sua non posse rigorem illius judicii sustinere, ac proinde non esse prorsus munda ac pura. Quorsum enim aliàs judicium Dei deprecarentur, si ad judicium illud opera sua afferre, eidemque ea opponere auderent? Atqui sancti deprecantur Dei judicium, Exo. 34. v. 7. Job. 9. v. 2. & 3. cap. 15. v. 15. Psal. 19. v. 13. Psal. 130. v. 2. Psal. 143. v. 3. Dan. 9. v. 18. 1. Corinth. 4. v. 4. &c. Ergò.

4. *Ex peccati adhæsione.* Qui eo modo faciunt bonum, ut simul etiam peccent & peccatum ipsis adhæreat, illorum opera non sunt perfectè munda. Atqui *non est homo justus, qui faciat bonum & non peccet*, 1. Reg. 8. v. 16. Eccles. 7. v. 21. ac *volentibus nobis facere bonum, adjacet malum*, Rom. 7. v. 21. Ergò.

5. *Ex imperfecta renovatione.* Quorum cor nondum est perfectè mundum, illorum etiam opera nō sunt perfectè munda, quia cor phrasi Hebraicâ notat omnes animæ facultates, quæ sunt actionum principia Matth. 12. v. 35. Luc. 6. v. 44. Renatorum cor non est perfectè mundum, quia *renovatio de die in diem perficitur* 2. Cor. 4. v. 16. Facultates animæ nostræ, quæ sunt actionum humanarum causæ, non sunt penitùs spirituales, nec caro, h. e. nativa peccati labes est ab illis penitùs abstersa, nec Spiritus & caro separatas sedes in nobis habent, vel separatim operantur, sed mixtim, consequitur igitur, nullum esse, quantumvis præstans cujusquam regenerati opus, quod sit ab omni carnis vitio purum,

cui

cui non sit aliquid carnis admixtum, Quò pertinent dicta Prov. 20. v. 9. Job. 10. v. 14. cap. 14. v. 4. cap. 15. v. 14. 15. & 16. Matthæi 15. v. 19. & 20. Marc. 10. v. 14.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, bona opera renatorum esse imperfecta & immunda, ac proinde coram severo Dei judicio non posse consistere.

Gregorius lib. 5. moral. cap. 8. *Ipsa justitia nostra ad examen divinæ justitiæ deducta, injustitia est: & sordet in districtione judicis, quod in æstimatione fulget operantis. Unde Paulus, cùm diceret, nihil mihi conscius sum, protinus adjunxit: sed non in hoc justificatus sum. Qui causam mox, cur non sit justificatus, insinuans ait, qui judicat me, Dominus est; ac si dicat, justificatum me abnego, quia ab eo, qui me judicat, examinari me subtiliùs scio &c. Quia & ipsa nostra perfectio culpâ non caret, nisi hanc severus judex in subtili lance examinis misericorditer penset.*

lib. ejusdem cap. 18. *Districti examinis flagella metuenda, quia & ipsa nostra perfectio culpâ non caret, nisi hanc severus judex in subtili lance examinis misericorditer penset.*

lib. ejusdem cap. 26. *Humana justitia divinæ justitiæ comparata, injustitia est, quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in Solis radiis tenebratur.*

lib. 8. moralium cap. 9. in med. *Justorum mens semper solicita, venturo examini intendit. Omne enim, quod agunt, metuunt, dum cautè considerant, ante quem judicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & pensant, quanto reatu constricti sint propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprii operis, & contra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Considerant prava, quàm districtè judicet; bona opera, quàm subtiliter penset, & perituros se absque omni ambiguitate præsciunt, si remotâ pietate judicentur, quia hoc ipsum quoque, quod justè videmur vivere, culpa est, si vitam nostram cùm judicat, hanc apud se divina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est, astra non sunt munda in conspectu ejus. Quia apud eum districtè judicati, ipsi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent. Benè ergò dicitur: Oculi tui in me, & non subsistam, ac si apertè justi voce diceretur. Si subtili examinatione discutior, ad perferendum judicium non assurgo, quia ad pœnam vita non sufficit, si hanc immanitas justæ retributionis premit.*

lib. ejusdem cap. 21. circa finem. *Quantâlibet justitiâ polleant, nequaquam sibi ad innocentiam vel electi sufficiunt, si in judicio districtè requirantur. Sed hoc nunc ad solatium suæ ereptionis inveniunt, quòd nequaquam se posse sufficere humiliter sciunt.*

lib. 9. moral. cap. 2. in princ. super verba: *Verè scio, quòd non justificabitur homo compositus Deo. Sanctus vir, quia omne virtutis nostræ meritum esse vitium conspicit, si ab interno arbitrio distinctè judicetur, rectè subjungit: Si voluerit contendere cum eo, non poterit responderi ei unum pro mille &c. Quid hoc loco unius appellatione, nisi benè vivendi initium, quid millenarii numeri amplitudine, nisi ejusdem bonæ vitæ perfectio designatur?*

lib. ejusdem cap. 8. (in aliis est cap. 11.) in princ. super verba: *Si repentè interroget, quis respondebit ei? Repentè Deus interrogat, cùm nos ad districtionem sui examinis inopinatos vocat. Sed interrogationi illius*

homo

homo respondere non sufficit, quia, si remotâ tunc pietate discutitur, in illo examine etiam justorum vita succumbit.

lib. ejusdem cap. 11. (in aliis cap. 14.) in princ. super verba: *Etiamsi habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor. Omnis humana justitia injustitia esse convincitur, si districtè judicetur. Prece ergò post justitiam indiget, ut quæ succumbere discussa poterat, ex sola judicis pietate convalescat &c. Mens humana & comprehensa vix peragit, & valdè extrema sunt, quæ comprehendit. Dicat ergò: Quia etiamsi habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor, velut si apertiùs fateatur, dicens: Etsi ad opus virtutis excrevero, ad vitam non ex meritis, sed ex venia convalesco. Preci itaq; innitendum est, cùm recta agimus, ut omne, quod justè vivimus, ex humilitate condiamus.*

lib. ejusdem cap. 13. exponens illud, *Etsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea,* multis modis illustrat hanc justitiæ imperfectionem. *Plerumq; si scimus bona,* inquit, *quæ agimus, ad elationem ducimur; si nescimus, minimè servamus. Quis enim aut de virtutis suæ conscientiâ non quantulumcunque superbiat? aut quis rursum bonum in se custodiat, quod ignorat?*

Et postea. *Sæpè recto studio contra delinquentium culpas accendimur, & cùm ultra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum justæ districtionis æstimamus. Sæpè officium prædicationis assumimus, ut per hoc fraternæ utilitati serviamus: sed nisi placeamus, cùm loquimur, nequaquam libenter accipitur, quod prædicamus, cumq; placere mens utiliter studet, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit: & quæ à captivitate vitiorum alios curabat eruere, ipsa suis favoribus incipit captiva servire. Quasi latrunculus quippe est appetitus laudis humanæ, qui recto itinere gradientibus ex latere jungitur, ut ex occultis educto gladio gradientium vita trucidetur. Cumq; propositæ utilitatis intentio ad studia privata deducitur, horrendo modo unum idemq; opus culpa peragit, quod virtus inchoavit. Sæpè & ab ipsis exordiis aliud cogitatio expetit* (al. expedit) *aliud actio ostendit. Sæpè se fidelem sibi nec ipsa cogitatio exhibet, quia aliud ante oculos mentis versat & longè aliud ex intentione festinat.*

lib. ejusdem cap. 17. (in al. est cap. 26.) in med. super verba: *Verebar omnia opera mea. Quid ergò vir sanctus sua opera verebatur, qui illa semper exhibuit, ex quibus placari Deus erga iniquitates solet? quid ergò est, quòd mira opera faciens, hæc ipsa etiam veretur pavens, cùm dicit: Verebar omnia opera mea, nisi quòd in sancti viri actibus verbisq; colligitur, ut si placere Deo veraciter cupimus, postquam perversa subigimus, ipsa in nobis etiam benè gesta timeamus. Duo quippe sunt, quæ in bonis operibus necesse est, ut studiosè formidentur, desidia scilicet & fraus. Desidia per torporem nascitur, fraus per privatam dilectionem. Illam namque minor amor Dei exaggerat, hanc autem malè mentem possidens, proprius amor creat.*

Et postea. *Verebar omnia opera mea &c. ac si humili confessione diceretur: Quæ apertè egerim video, sed quid in his latenter pertulerim, ignoro. Sæpè enim bona nostris actibus terrena concupiscentiæ subjungunt. Sæpè desidiâ interveniente, deficiunt, quia à fervore, quo cœpta sunt, frigescente amore, tabescunt. Quia ergò culpæ surreptio vel in ipso virtutis actu vix vincitur, quid ad securitatem superest, nisi ut studiosè semper & in virtute timeatur?*

lib. ejusdem cap. 18. in princ. *Si remotâ pietate discutimur, opus nostrum pœnâ dignum est, quod remunerari premiis prastolamur.*

lib. ejusdem cap. 19. in princ. *Sciendum est, quia mundos nos ad perfectum reddere, vel vita, vel lachryma non valent, quousque nos mortalitas nostra corruptionis tenet.*

Et postea. *Notandum, quòd vir sanctus non ait: Fulserint mundissima manus mea, sed velut mundissima manus mea, quia quousque pœnâ corruptionis adstringimur, quàmlibet rectis operibus insudemus, veram munditiem nequaquam apprehendimus, sed imitamur. Unde & apertè subjungitur: Tamen sordibus intingis me. Deus nos sordib. intingere dicitur, h. e. intinctos sordibus demonstrare, quia quantò ad illum veriùs per bona opera surgimus, tantò subtiliùs vitæ nostræ sordes agnoscimus, quibus ab ejus munditia discordamus. Intentam quippe Deo animam ipsa adhuc corruptibilis caro diverberat, ejusq́ amoris pulchritudinem obscœnis & illicitis cogitationum motibus fœdat.*

lib. 35. moral. cap. 16. post med. *Fatendum est, quòd rectam quidem intentionem nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minùs recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur. Si autem de his divinitùs districtè discutimur, quis inter ista remanebit salutis locus? quando & mala nostra pura mala sunt & bona, quæ nos habere credimus, purà bona esse nequaquam possunt.*

Idem Homil. 4. in Ezech. *Quantumlibet sancti sint viri in hac adhuc vita, habent tamen, quod ante oculos Dei operire debeant, quia omninò est impossibile, ut aut in opere, aut in locutione, aut in cogitatione non delinquant.*

Gregor. II. (Episc. Rom. seculo octavo) in Epist. 3. ad Episcopos Bavariæ (prout eam recitat Aventinus lib. 3. Annal. nam in 3. Concil. tomo non nisi corrupta extat:) *Nemo se perfectum, nemo justulum, nemo sanctulum esse confidat. Tota vita Christiani pœnitentia est & bellum, imbecilli & homines sumus, omnes egemus clementiâ Dei optimi maximi.*

Glossa ordinaria in cap. 9. Jobi repetit dictum Gregorii. *In bonis operibus duo timenda, desidia scilicet & fraus. Desidiam facit minor amor Dei, fraudem facit proprius amor sui.*

Bernhardus serm. 1. in festo omnium Sanctorum col. 224. *Quid potest esse omnis nostra justitia coram Deo? nonne juxta Prophetam, velut pannus menstruatæ reputabitur? Si districtè judicetur, injusta invenietur omnis nostra justitia & minus habens. Quid ergò de peccatis erit, quando ne ipsa quidem pro se poterit respondere justitia? propterea obnixè cum Propheta clamantes: Non intres in judicium cum servo tuo Domine, totâ humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest salvare animas nostras.*

Serm. 5. de verb. Esai. col. 250. *Nostra, si qua est humilis justitia, recta forsan, sed non pura, nisi fortè meliores nos esse credimus, quàm Patres nostros, qui non minùs veraciter, quàm humiliter ajebant. Omnes nostræ justitiæ tanquam pannus mulieris menstruatæ. Quomodo enim pura justitia, ubi non potest adhuc culpa deesse? Recta proinde interim videri potest justitia hominum, si tamen peccato non consentiant, ut non regnet in eorum mortali corpore. Nam primi hominis justitia in initio quidem non modò recta, sed etiam pura fuit, quamdiu ei datum est nec sentire peccatum.*

Serm.

Serm. 5. in dedic. Eccles. *Si ipsæ quoq; justitiæ nostræ omnes ad lumen veritatis inspectæ, velut pannus menstruatæ inveniuntur, injustitiæ deinceps quales reputabuntur? Si lumen, quod est in nobis, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?*

Serm. de verbis Origen. *Qui me judicat, Dominus est. Illius enim prorsus nequeo declinare judicium. Et si justus fuero, non levabo caput, quoniam omnes justitiæ meæ tanquam pannus menstruatæ coram illo. Non est, qui in conspectu ejus justificetur, non est usq; ad unum.*

Ibid. de Paulo agens. *Ut nec in se quoque peccati conscius haberetur: sed non in hoc, inquit, justificatus sum, qui autem judicat me Dominus est. Illius enim prorsus nequeo declinare judicium, & si justus fuero, non levabo caput, quoniam omnes justitiæ meæ tanquam pannus menstruatæ coram illo. Non est, qui in conspectu ejus justificetur, non est usque ad unum. Cæterorum siquidem nemo est, quem non oporteat dicere Deo: Tibi peccavi, sed magnus, qui in veritate dicere potest: Tibi soli.*

Serm. de interiori domo col. 1214. *Nec hoc quidem, quod laudabiliter vixi, sine aliquo reatu est, si remotâ pietate discutiatur.*

lib. 1. de vita ejus cap. 13. de ipso memoratur, *quòd Monachos docuerit, ut, quamvis nihil sibi essent conscii, tamen non propterea se justos existimarent. Deum enim ipsum judicare eos, quos justificat & perfectissimum quemque districtum divini judicii examen ignorare.*

Johannes Gerson lib. 4. de consolat. Theol. prof. 1. *Quid Esaias se cum cæteris involvens, sibiq; vilescens, humili confessione pretulerit legimus. Omnes justitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ. Quis ergò justitias suas velut gloriabundus ostentaverit Deo plusquam pannum confusionis suæ mulier viro?*

Dionysius Carthusianus in Psal. 142. *Quid est, quod Ezechias, Hieremias, Esther, Judith, alii multi leguntur, suas coram Deo justitias atque perfectiones præcipuas allegâsse? Et respondendum, quòd non simpliciter, sed humano modo se justos dixerunt, scientes utique, quòd omnes eorum justitiæ essent coram Deo, sicut pannus menstruatæ.*

Johannes Taulerus in meditat. vitæ Christi cap. 15. pag. 130. *Verè humiles, quia in bono deficiunt, delinquere se fatentur, in eo, quod benè faciunt.*

Adrianus de Trajecto in 4. sentent. referente Cassandro in Consult. pag. 924. *Quasi pannus menstruatæ sunt omnes nostræ justitiæ. Jugiter enim super pannum vitæ, quem justitiæ operibus teximus, stillamus saniem diversorum criminum. Quæ igitur ex eis poterit esse fiducia apud Deum, qui neminem diligit, nisi ex toto corde conversum? Rectè igitur suasit Salvator; Cùm feceritis omnia &c.*

Autor Oneris Ecclesiæ cap. 2. §. Initiali. *Nulla anima in hoc seculo est adeò perfecta, quin ampliùs in amore quotidiè crescere aut decrescere valeat.*

Johannes Hoffmeisterus in Harmon. August. Confess. art. 6. pag. 121. *Non arbitror quenquam tam stolidum, qui dicere ausit, opera nostra coram Deo propter suam ipsorum bonitatem & ex sui Natura accepta esse, nec ipsâ egere misericordiâ & propitiatore Christo.*

Ludovicus Vives in libr. 19. Augustin. de Civit. Dei cap. 27. *Magnâ ex parte boni sumus, non quòd bene vivimus, sed quòd commissorum scelerum sit nobis à Deo gratia.*

Johannes Ferus in cap. 12. Matth. super verba: *Progenies viperarum &c. Etiam in operibus bonis nonnihil mali occurrit. Quamvis enim, qui in Christo sunt baptizati, Christum induerunt, Christus autem justitiam secum affert, tamen nondum planè interiit Adam ille vetus, unde fit, ut cùm Christus gratiâ suâ ad bona opera extimulat, ipse Adam, id est, perversa Natura adjicit vel aliquid propriæ complacentiæ, vel proprii commodi &c. quò fit, ut opus ipsum nunquam sit perfectum, quamvis ex misericordia Dei non imputetur piis.*

Georgius Cassander in Consultat. artic. 6. pag. 924. adducit & approbat dictum Bernhardi serm. 1. de omn. Sanct. *Quid potest esse omnis justitia nostra coram Deo? nonne juxta Prophetam, velut pannus menstruatæ reputabitur?*

Et paulò antè sic scribit: *De hac justitia, quæ in obœdientia mandatorum divinorum seposita est &c. illud ab universa Ecclesia asseritur, eam potissimum in fide remissionis peccatorum & Dei misericordiâ per intercessionem sanguinis Christi consistere, cùm per se ipsa impura & imperfecta sit.*

Salmero tom. 7. tract. 32. pag. 207. *Justitiæ nostræ (etiam illæ, quas Dei gratiâ homo perficit) non sunt puræ & integræ, sed admixtæ multis maculis, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ.*

Idem in cap. 1. Rom. v. 7. fatetur, *sanctitatem piorum in hac vita non esse perfectam & integram, nec in corpore ob fomitem concupiscentiæ, nec in animo, quia non est perfecta caritas.*

Didacus Stella in cap. 11. Lucæ fol. 45. *Nos coram Deo immundi, mille maculis coinquinati.*

Idem in cap. 17. Lucæ. *Si hi se servos inutiles reputare debent, qui omnia impleverunt præcepta, quid nobis incumbit, qui in tam multis offendimus, & ea ipsa, quæ forsan implemus, præcepta, tam imperfectè implemus, ita ut, juxta Esaiam, universæ nostræ justitiæ sint quasi pannus menstruatæ?*

In cap. 18. Lucæ fol. 196. multis probat, *justitias nostras nec puras, nec stabiles esse.*

fol. 262. *Operum nostrorum imperfectionem volo indicare, si ad divini judicii examen conferantur.*

Hieronymus ab Oleastro in cap. 64. Esai. col. 1255. *Fatemur, nos omnes esse immundos, quoniam nullus est, qui non peccet, saltem leviter. Fatemur, omnes nostras justitias mixtas esse multis immunditiis & peccatis.*

col. 1249. *Omnis homo quædam habet opera justitiæ & quædam injustitiæ.*

Et mox: *Omnes justitiæ vel opera nostra justa sunt immunda, si divinæ puritati comparentur, quoniam, ut dicit Job. cap. 4. v. 18. Ecce, qui ei serviunt, non sunt mundi.*

Stapletonus in Promtuar. moral. Domin. 2. Advent. num. 3. laudat dictum Hugonis: *Mala mea purè mala sunt & mea sunt: bona autem mea nec purè bona sunt, nec mea sunt.*

Petrus Cotonus in Institut. pag. 804. *Semper aliquid hominis est in actionibus nostris, hoc est, aliquid imperfectionis & miseriæ admixtum. Nec ullus est in terra, qui sibi tribuere possit immunitatē à peccato, quantumvis obœdiens mandatis divinis, cùm certissimum sit, justum septies in die cadere.*

Ibidem pag. 904. *Cùm Calvinus scribit, omnia opera nostra, quantumvis bona, peccata esse coram Deo, dicere noluit, id quod à Deo in nobis est, bonum non esse; sed voluit, aut debuit docere, id, quod in nobis vel actionibus*

nibus nostris à nobis est & non à Deo, nihil esse præter sordes. Quoniam autem ordinariè aliquid nostri semper admixtum est cum opere Dei, quemadmodum videmus scoriam metallo admixtam, propterea justitias nostras comparari panno maculato. Et dici potest, quòd si considerentur separatim à meritis Filii, vel sine misericordia examinentur, vindictam potiùs peterent, quàm remunerationem.

Suarez in 3.tom.3.Disput.74.quæst.83. art.1. *Hæreticorum judicio omnia opera nostra, quantumvis bona, sunt aliquo modo coinquinata & immunda, quod licèt ita universè dictum, verum non sit, sæpè tamen ita accidere non est dubium.*

Guilielmus Estius in Comment. 1. Petri 4. v.18. *Quare justus vix salvatur, nisi quia vix est justus, hoc est, quia imperfectam habet justitiam, cùm delinquat in multis, & ipsa justitiæ opera, quæ facit, plerunque sordium aliquid habent admixtum, vel ex intentione non pura, vel ex alia circumstantia.*

2. Quòd quidam agnoscunt, *legem Dei non posse in hac vita perfectè impleri.*

(Si enim legem Dei non possumus perfectè implere, utique etiam opera nostra bona non sunt perfecta. Agnoscit ipse Bellarminus, argumentum hoc esse efficax, unde sic concludit lib.4. de Justificat cap.10. *Si renati perfectè possunt implere legem, utique etiam ipsorum opera erunt perfecta.*)

Dicta illa enumeravimus cap. 7. præced. thesi 3.

3. Quòd agnoscunt, *renatis in hac vita adhuc peccata adhærere.*

(Ubi labes peccati, ibi non potest locum habere plena operum mundities.)

Gregorius lib.4. moralium cap.22 *Stellæ hujus noctis caligine obtenebrantur, quando & hi, qui magnis jam virtutibus splendent, adhuc de obscuritate culpæ aliquid retinentes sustinent, ut etiam magnâ vitæ claritate luceant, & tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant.*

Lombardus lib.2. sentent.dist.25.lit.K. *Istam libertatem, quæ est à peccato, illi soli nunc habent, quos Filius per gratiam liberat & reparat, non ita, quòd penitus sint sine peccato in hac mortali carne, sed ut in eis peccatum non dominetur neque regnet.*

Pomerius serm.3. de Trinit. *Sancti viri non sunt omniboni, id est, omni parte boni, quia multos habent defectus.*

Ludovicus Vives lib.14. August. de Civit.Dei cap.9. *Augustinus docet, sine crimine homines esse posse, sed sine peccato minimè.*

Plura hujusmodi adduximus cap. præced. thesi 3. membr.3.

4. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, Bellarminus lib.3. de Eccles. cap.8.§.2. concedit, *neminem esse in hac vita absolutè perfectum; & sanctos non solùm humiliter, sed etiam veraciter dicere, dimitte nobis debita nostra.*

(Ergò etiam opera renatorum non sunt perfecta.)

Secundò, idem Bellarminus lib.4. de Justificat. cap.10.§.penult. concedit, *bona opera non esse perfecta eâ perfectione, quin crescere possint.*

lib. ejusdem cap.11. §. At nos &c. scribit: *Fatemur, dilectionem in hac vita imperfectam esse, quia potest crescere.*

(Si dilectio est imperfecta, etiam opera bona ex dilectione profluentia erunt imperfecta. Si bona opera possunt & debent crescere, utique sunt imperfecta.

Posset quidem pro Bellarmino responderi; quòd statuat, *non esse necessarium, ut bona opera summam perfectionem in lege præscriptam assequantur, cùm quædam in lege præcipiantur, non ut indicetur, quid faciendum sit, sed ut indicetur solùm finis, ad quem oporteat aspirare.* Sed hanc exceptionem esse nugatoriam in cap. præced. ostendimus.)

Tertiò, idem Bellarminus lib. 4. de Justificat. cap. 10. concedit, *admisceri bonis operibus peccata venialia.*

(Utique ergò non sunt penitus munda ac pura. Posset quidem Bellarmino responderi, *peccata venialia non esse verè & propriè dicta peccata, cùm non fiant contra, sed tantùm præter legem, ac sint suâ Naturâ venialia.* Sed contrarium ostendimus ex ipsis Pontificiis lib. 2. art. 21. cap. 1.)

Quartò, idem Bellarminus lib. 4. de Justificat. cap. 20. resp. ad 3. object. concedit, *sensum dicti Salomonæi; Non est homo justus, qui faciat bonū & non peccet, hunc esse, quòd nemo tam justus sit, qui semper bonum faciat, cùm omnes aliquando peccent.*

(At si nemo tam justus est, quin aliquando peccet, actualis justitia in hac vita non erit perfecta, & per consequens etiam bona opera non erunt perfecta. *Qui enim peccat in uno, reus est omnium,* Jacobi 2. v. 10.)

Quintò, idem Bellarminus lib. ejusd. cap. 21. in resp. ad 6. dictum Gregorii concedit, *peccata venialia, si non misericorditer remittantur, impedire ab ingressu regni cœlestis.*

(At si peccata venialia impediunt ab ingressu regni cœlestis, nisi remittantur, utique etiam justitiam operum reddunt imperfectam & impuram.)

Sextò, idem lib. & cap. iisdem ad 1. dictum Augustini concedit, *certo respectu etiam renatorum bona opera largo modo peccata esse, ob imperfectionem ex indelebili concupiscentiâ iis annexam.*

(Si bona opera renatorum certo respectu sunt peccata, utique non sunt perfecta, nec penitus munda.)

Septimò, idem Bellarminus in concione 2. de extr. judic. §. Sed se. *Oculi Domini ejusmodi sunt, ut stellæ non sint mundæ coram eo, & ibi sæpè reperiat pravitatem, ubi nos nihil, nisi sanctitatem, videmus.*

(Ergò opera nostra coram Dei oculis non sunt penitus munda.)

Octavò, Osorius tom. 5. Concion. pag. 441. agnoscit, *imperfectiones multas reperiri etiam in bonis operibus.*

tom. 2. pag. 429. *bona opera plena esse imperfectionibus* scribit.

(Quomodo ergò erunt perfecta?)

Argumenta Adversariorum.

1. Joh. 3. v. 9. *Omnis, qui ex Deo natus est, non peccat. Si non peccat, ergò opera ejus sunt perfecta & carent peccato.*

Resp. De hoc dicto in cap. præced. latè fuit dictum. Hic urgemus illud, renatum non peccare, quatenus ex Deo natus est, nam quicquid adhuc habet peccati, id est ex reliquiis carnis. Proinde ex hoc dicto evinci nequit, *renatos planè omni carere peccato,* alioquin sequeretur, renatos non peccare in ullo opere, quod nec ipsi Pontificii admittunt.

Argum. 2. Psal. 7. v. 9. *Judica me, Domine, secundùm justitiam meam, & secundùm innocentiam super me.* Psalm. 17. v. 1. *Exaudi Domine justitiam meam.* Psal. 18. v. 21. *Retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam &c. At si sanctorum opera in judicio*

Dei

Dei consistere possunt, utique sunt vere justa & perfecta.

Resp. 1. Aliud est *judicium stricti rigoris*, aliud *judicium misericordiâ temperatum*. Item aliud est loqui *de justitia causæ*, aliud *de justitia personæ*.

Cornelius Jansonius ad Psalmum 7. *Itaque quoniam tibi competit judicium, quæso Domine, ut pro me contra hostes meos, facias judicium secundùm justitiam meam, quâ erga illos me gessi.*

(Judicium stricti rigoris David deprecatur Psal. 143. v. 3.)

2. Jacobus Tirinus Jesuita ad Psal. 7. v. 9. sic annotat: *Judica me secundùm justitiam meam, quia scilicet nunquam nocui Sauli. Ita Hieronymus.*

(Ergò agit de justitia causæ.)

3. Caspar Contarenus Cardinalis, postquam in libr. de Justificat. multis demonstrâsset, *non esse coram Dei judicio nitendum justitiâ inhærente, objicit sibi dictum Psal. 17. v. 1. & subjicit: Ecce quàm clarè, inquiunt, hi, qui ad pauca respiciunt, quòd David innititur suæ justitiæ & suæ innocentiæ. Certè, si David ea intellexisset, quæ hi intelligunt, ita quòd propterea putâsset, se justificatum coram Deo, non tantùm hæc, quæ dicit, essent dicta arroganter & superbè, ac propterea magis reprehendenda, quàm oratio Pharisæi in Evangelio, qui longè minora de se dicit, sed essent mera mendacia. Quo etenim pacto (ut relinquam quotidiana peccata) is, qui fuerat adulter, qui propinquissimum sibi amicum interfecerat, ut uxore ejus potiretur, potuit verè dicere, quòd non impiè gessisset à Deo suo, quòd habuerit omnia judicia ejus in conspectu suo, & cætera, quæ ibi dicuntur? Ideò ne impingamus in hanc arrogantiam, hæc mendacia mansuetissimo & mitissimo Regi propiùs accedamus & benè ejus sensum perspiciamus. Psalmum illum 17. David composuit & cecinit, ut ex titulo Psalmi comprehenditur, post debellatos ejus hostes, quorum præcipui fuerant Saul & Absolon, quos David semper humaniter tractavit, nihil unquam contra ipsos est machinatus, quin potiùs in potestatem ejus traditos servavit, utriusque interitum magno animi dolore accepit. Idcircò omnia, quæ dicuntur in illo Psalmo, ad hos ejus hostes sunt dirigenda, id est, ad ejus benè merita & ad omnia ejus opera erga ipsos, non autem ad suam justitiam inhærentem ipsi coram Deo & in conspectu oculorum ejus. Hæc sententia plana est, in qua nullus hærere potest. At cùm secum ipse loquitur David & ad animam suam verba facit, adverte, quid dicat: Benedic anima mea Domino & noli oblivisci omnes retributiones ejus, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui coronat te in miserationibus, qui replet in bonis desiderium tuum, quoniam sicut miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, quantò distat Ortus ab Occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras &c. Confer hæc, te oro, cum his, quæ adducit de Psalmo 17. & videbis, quantum distent.* Hunc Contareni locum allegat Balthasar Lydius in Waldensibus p. 339.

Argum. 3. 1. Corinth. 3. v. 12: *Si quis superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Hic indicantur, esse quædam opera supra fundamentum veræ fidei ædificata, adeò bona, ut nihil omninò habeant vitii, quod patet tum à comparatione auri, argenti, lapidis pretiosi: tùm quòd illa opera in igne judicii divini manere dicantur & mercedem accipere.*

cipere. Nam peccata neque aurum dici possent, nec ignem judicii divini sustinere.

Resp. *Opus* hic accipitur non *pro operatione transeunte*, sed *pro effecto ex operatione sequente & manente.*

Salmero in hunc loc. *Duplex Doctorum ordo; alter ædificantium aurum, argentum, lapides preciosos, id est, doctrinam sacram, salutarem & promoventem ad fructus fidei & Spiritus.*

Benedictus Justinianus in hunc loc. *Nimirum hi sunt probi atque Evangelici Doctores, qui, ut ait Ambrosius, bonam doctrinam tradunt, quæque Christiana dogmata confirmet.* Et eos, qui aliter explicant & operationes intelligunt, disertè improbat. *Fateor, inquit, hanc explanationem vix posse antecedentibus & subsequentib. aptari.* (Illam verò explicationem nostram probat ipsa metaphoræ, quâ Apostolus utitur, Natura. Neque enim quisquam dixerit, fundamento superædificari ab architecto suam operationem, sed lapides, & alia, quæ non sunt architecti opus, nisi in sensu posteriore. Stante illâ explicatione, concidit argumentum. Non enim sequitur, si *aurum, argentum, lapides preciosi* significent aliquid absque ullo peccato, propterea dari opera justorum absque ullo peccato, sed tantùm dari doctrinam, quæ non sit ipsorum prædicatorum opus, nisi in sensu posteriore, puram & sanam absque ullis adinventionibus humanis, qualis erat illorum, de quibus Paulus agit Philipp. 1. v. 15. qui tamen ex æmulatione prædicabant, sicque illorum operatio non erat pura.)

Argum. 4. *Multæ sunt persuasiones in Scriptura, quibus admonemur, ne unquam peccemus.* Johan. 5. v. 14. *Noli amplius peccare.* 1. Corinth. 15. v. 34. *Evigilate justè & nolite peccare.* 1. Joh. 2. v. 1. *Hæc scribo vobis, ut non peccetis.*

Resp. 1. Si ex his cohortationibus inferri posset, hominis renati opera esse perfecta, posset ex iisdem inferri, renatum in tota vita non peccare, nec in ullo unquam opere peccare, quod tamen nec ipsi quidem Pontificii concedunt.

2. Jacobus Tirinus Jesuita ad 1. Joh. 2. v. 1. sic annotat: *Hæc, quæ dixi in fine præcedentis capitis, nempe omnes peccare, non ideò scribo, ut negligatis cavere peccata, sed ut majori studio illa evitetis, & saltem à gravioribus peccatis, aut omninò non voluntariè peccetis inposterum.*

THESIS secunda. Bona opera renatorum verè & propriè loquendo, non sunt vitæ æternæ meritoria.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio, an bonis renatorum operibus ex fide ad gloriam Dei factis, proposita sint *præmia in hac & futura vita,* id quod ex Apostolo & cum Apostolo 1. Tim. 4. v. 8. disertis verbis docemus.

2. Bellarminus ipse lib. 5. de Justificat. c. 1. nostrâ sententiam rectè explicat, sic scribens: *Confeßio Augustana & Apologia art. 20. dicunt, bona opera justorum placere Deo & esse meritoria præmiorum. Sed nè videantur omninò consentire Papistis, addunt duo temperamenta, quorum unum est, opera bona esse meritoria præmiorum temporalium & spiritualium in hac vita & in futura, sed non ipsius vitæ & salutis æternæ. Alterum temperamentum est, opera justorum non esse meritoria ex propria dignitate, quasi reverâ sint justa & legi satisfaciant, sed ex fide & indulgentiâ Dei, quia videlicet Deus iis, qui credunt,*

credunt, sibi remissa esse peccata, indulgentiâ suâ tegit operum fœditatem, & sic accipit, quasi justa essent.

3. Nomen *meriti* quandoque *generaliter ac laxè* usurpatur, ut sit idem, quod præstare opera Deo grata, idq; ex ipsius gratia & gratuitam eorum remunerationem accipere, quo sensu eâdem voce utuntur *Augustana Confeßio, Apologia Confeßionis & Confeßio Wirtenbergica.* In hac generali significatione *merendi* verbo utitur Plinius lib. 1. Epist. 8. *Nec idcircò, quòd gloriam non meruit, minus pulchrum est*: ad quem locum Casaubonus sic annotat; meruit, ἔτυχε. *Verbum mereri sæpè* τυγχάνειν *significare, & factum notare, non jus, notius est, quàm ut probatione egeat.* Sed hoc loco quæstio est de merito *propriè & strictè* sic dicto, ut ipse Bellarminus agnoscit, unde statum quæstionis d. l. sic format: *An opera bona justorum sint verè ac propriè merita, & merita non cujuscunque præmii, sed ipsius vitæ æternæ.*

4. Meriti nomen sumitur vel *activè*, pro re illa, quæ aliquid mereri dicitur vel obtinere; vel *paßivè*, pro ipsa retributione aut re, quæ datur consequenter post opus, quæ propriè merces dicitur. Augustinus, & qui post eum hac voce usi sunt, quandoque eam usurpant pro opere simpliciter, sive bono, sive malo. August. Epist. 64. *Non, quòd non sit aliquod meritum aut bonum, fidelium; aut malum, impiorum, hoc est, aliquod opus bonum vel malum.*

5. *Merendi* vocabulo solent Latini *moralem causam* significare, propter quam aliquid alicui accidit, & quatuor terminos simul consignificant. Primum, *eum, qui meretur*; secundum, *eum, apud quem ille meretur*; tertium, *id, quo meretur*, quod solet *meritum* appellari; quartum, *id, quod meretur, quod merces meriti* vocari consuevit. In hac controversia primus terminus est *homo*; secundus, *Deus*; tertius, *bona opera*; quartus, *salus & vita æterna.*

6. *Obligatio* sive *debitum* non reciprocatur *cum merito*, illa enim latiùs patet. Potest aliquis seipsum obligare sponte promittens absque ullo ejus merito, cui promittit. Sic dives tenetur virginem pauperculam ducere, quam se ducturum promisit, nec tamen ex merito eam sibi desponsavit. Meriti autem obligatio duplici nititur fundamento, *libertate & æqualitate.* Primò enim oportet id, quo apud alium mereri cupimus, eidem non deberi ullo alio titulo. Secundò, debent meritum & præmium sibi æqualitate quâdam respondere.

7. *Compensatio* duplex est. Prior, *quâ pro uno redditur aliud*, ut pro afflictione solatium, pro labore quies, pro bono malum, aut contrà. Posterior, *quâ propter unum redditur aliud*, ut ager propter depensum aurum. Circa bona piorum opera locum habet compensationis species prior, non autem posterior.

8. *Justitia* alia est *veritatis & constantiæ*, alia verò *permutationis.* Illa jubet stare promissis, etiam propter solam promissionis rationem, sive ex vi solius promissionis, atque ea non præsupponit meritum, sed tantùm justitia permutationis. In redditione autem præmiorum divinitùs promissa locum habet *justitia veritatis & constantiæ, non justitia permutationis.* Infantibus baptizatis promisit Deus salutem, ac proinde Deus sese

Mmmmm fecit

fecit illis debitorem, non aliquid ab illis accipiendo, sed gratis ipsis aliquid promittendo: nemo tamen dixerit, *infantes ex meritis salvari.*

9. Distinguendum est inter *merita damnationis* & inter *merita salvationis.* Mala opera esse merita damnationis, concedimus, quæ propterea à Scholasticis vocantur *demerita*: Bona opera esse merita salvationis, negamus.

Antithesis. Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 16. *Atque ideò benè operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia Filii Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda.*

can. 32. *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam & Jesu Christi meritum (cujus vivum membrum est) fiunt, non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit.*

Ibidem decernitur, *renatorum operibus nihil deesse, quò minùs legi divinæ pro hujus vitæ statu plenè satisfecisse & vitam æternam verè promeruisse censeantur.*

Censura Coloniensis fol. 183. *Vita æterna merces est & retributio operum nostrorum. Si merces est, igitur meritum præcessisse necessarium est.*

fol. 185. *Cedo nonne æternos cruciatus pro malitia quemque mereri fateris, cur ergò non pari jure regni cælestis præmia pios mereri concedis?*

fol. 186. *De nostro est beata illa æternitas promerenda, præstandumq́; est aliquid ex proprio.*

Ruardus Tapperus in explicat. artic. Lovan. tom. 2. art. 9. *Potiuntur sancti vitâ æternâ non tanquam petitores, sed tanquam triumphatores; non tanquam pauperes, sed tanquam victores.*

Stapletonus in Promt. morali pag. 312. *anathemate* illos feriendos censet, *qui operum negant merita & opera appellant Eucharistica.*

Ludovicus Granatensis tom. 4. Concionum Domin. 13. post Pentecosten de emundatione lepræ Luc. 17. sic scribit: *Non ergò solus nobis ad emundationem sufficit sacrificii sanguis, nec sola sufficit hyssopus, hoc est, non solùm sufficiunt nobis labores & opera nostra (ut Pelagiani falsò jactitant) nec sola sine ullo studio nostro Christi Salvatoris merita (ut infelices ætatis nostræ hæretici blaterant) quæ alioqui ex se sufficientissima sunt, quod in Baptismo parvulorum liquet, sed utrumque simul necessarium est, hoc est, ut laboribus Christi labores nostros, operibus opera, lachrymis lachrymas, precibus preces, atque denique sanguinem sanguini, hoc est, dolores doloribus conjungamus. Id enim est, quod hyssopus tingi præcipitur sanguine passeris immolati, ut quemadmodum ille pro nobis, ita nos propter illum laboremus; sicut ille pro nobis carnem suam crucifixit, ita nos propter illum nostram crucifigamus, non quòd nostri per se labores quicquam apud Deum valeant, sed quòd merito laborum ejus æternâ vitâ digni habeantur, ut salutis & redemtionis nostræ autor ipse habeatur.*

Jodocus Coccius tomo 1. Thesauri lib. 5. artic. 1. inter errores refert illam Lutheri sententiam serm. de Inventione

S. Crucis. *Non cogites tuâ afflictione & cruce te salutem consequi, si patienter & latè toleres, sicut vecordes aliqui seductores suadent. Quemadmodum enim nos opera nostra non faciunt salvos: ita nec cruce, nec afflictionibus nostris salus nobis constat.* Ipse contrà asserit, *tolerantiam tribulationum ad gaudia aeterna promerenda valere.*

Pererius in cap. 6. ad Roman. Disput. 10. num. 53. *Per liberum nostrum arbitrium cooperamur gratiæ Dei, & verè sumus causa operum, quæ facimus & opera nostra verè nostra sunt, & merita sunt apud Deum.*

Bellarminus lib. 1. de Purgatorio cap. 14. §. Secundo &c. *Homo justus adultus sub duplici titulo jus habet ad gloriam, uno ex meritis Christi, altero ex meritis propriis.*

lib. 2. de gratia & lib. arbitr. cap. 15. §. Ad alteram &c. *Respondeo, vitam aeternam verè proprieq; esse mercedem & meritis operum bonorum acquiri.*

lib. 5. de Justificatione cap. 1. *Communis Catholicorum omnium sententia habet, opera bona justorum verè ac propriè esse merita, & merita non cujuscunque præmii, sed ipsius vitæ æternæ.*

lib. ejusdem cap. 14. §. Quòd si quis &c. disputat, *substantiam divini judicii fore secundùm justitiam distributivam, quia Deus ut summus judex pro meritis præmia distribuit, modum ejusdem judicii fore secundùm justitiam commutativam, quia Deus constituet absolutam æqualitatem inter opera & mercedes, ut unusquisque non minorem mercedem habeat, quàm justo judicio mereatur.*

lib. ejusdem cap. 16. in ἐποχῇ. *opera justorum ex caritate facta esse meritoria vitæ æternæ ex condigno.*

In Judic. de lib. Concord. mendac. 49. *Bona opera non solùm merentur pœnæ remissionem, sed etiam coronam gloriæ.*

Gregorius de Valentia tom. 3. Disp. 7. quæst. 20. *Omnia opera, quæcunque exercent aut exercuerunt unquam fideles, qui sunt membra Ecclesiæ, præter vim merendi habuerunt etiam vim satisfaciendi pro pœna.*

Costerus in Enchirid. cap. 7. propos. 1. *Non minùs bonis operibus æternam felicitatem, quàm malis & flagitiosis promeremur mortem æternam.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ex gratuita electione.* Electio ad vitam æternam est ex gratia & non ex operibus. Ergò etiam vita æterna datur ex gratia, non ex operibus. Connexio est manifesta. Nam propter quod Deus ab æterno homines elegit seu salvare constituit, propter illud in tempore eosdem salvat. At non constituit Deus, homines salvare propter opera, ut ostendimus art. 22. cap. 2. Ergò nec in tempore eos salvat propter opera.

2. *Ex gratuita justificatione.* Justificatio est ex gratia, non ex operibus, ut ostendimus in hoc ipso articulo cap. 3. thesi 1. Ergò glorificatio seu vita æterna itidem est ex gratia, non ex operibus. Connexio probatur, quia utrobiq; eædem causæ justificationis & salvationis, ut ex propria sede hujus doctrinæ Roman. 4. Ephes. 2. manifestum.

3. *Ex typo.* Terra Canaan non propter operum merita, sed ex gratuita Dei benignitate Israëlitis fuit data, Deuter. 9. v. 4. 5. 6. & 7. Ergò etiam vita æterna per terram Canaan præfigurata, non ex operum meritis, sed ex gratuita Dei benignitate spiritualibus Israëlitis datur.

4. *Ex voce hereditatis.* Vita æterna datur credentibus ut hereditas, Johan.1. v.12. Roman.8.v.16. Galat.3. v. 26. 1. Joh.3. v.1. Item Roman.8.v.17. Colosſ.3.v.24. Ergò non obtinetur ex operum meritis. Quemadmodum enim filius naſcitur heres, ac particeps fit hereditatis, non propter ſervitia, ſed reſpectu filiationis ac nativitatis: ita quoque per fidem renaſcimur; ideoque reſpectu illius υἱοθεσίας, non autem propter operum noſtrorum merita hereditas cœleſtis nobis obtingit.

5. *Ex neceſſaria peccatorum remiſſione.* Quotidiè peccamus & debita contrahimus. Ergò operibus noſtris non meremur vitam æternam. Cùm in oratione Dominica ex Chriſti inſtitutione agnoſcamus & fateamur, nos eſſe Dei debitores, Matth.6.v.12. ac præterquam, quòd decem millia talentorum debemus, Matth.18.v.24. debitum quotidiè augere, quomodo poſſumus ullum Dei beneficium promereri? cùm peccata noſtra *capillos capitis noſtri* numero ſuperent, Pſalm.38.v.5. adeoque incomparabiliter plura ſint, quàm bona opera noſtra, quomodo opera noſtra erunt ex condigno vitæ æternæ meritoria?

6. *Ex meriti proprietate & conditione.* Bonis operibus noſtris non competunt proprietates meriti. Meriti enim Natura ac ratio hoc poſtulat; primò, ut opus illud, quod meremur, *ſit noſtrum.* Secundò, ut ſit *opus indebitum.* Tertiò, ut ſit *commodum atque utile illi, cui præſtatur.* Quartò, ut ſit *precio & dignitate æquale* illi, quod pro opere noſtro redditur Atqui opera noſtra non ſunt propriè noſtra, ſed Dei per Spiritum ſuum efficaciter in nobis ac per nos agentis, Pſalm. 119.v.36. Philipp.2.v.13. Johan.15.v.5. 2. Corinth. 3. v. 5. Eadem jam antè multis nominibus Deo ſunt debita, *jure creationis, conſervationis, dominii, redemtionis, ſanctificationis,* Luc.17.v.10. nec ullam utilitatem Deo afferunt, Job.22. v.3. cap. 35. v.7. Pſalm. 50. v. 12. nulla quoque æqualitas inter opera noſtra & vitam æternam, quæ eſt bonum infinitũ, Rom.8.v.18. &c.

7. *Ex noſtra obligatione.* Non poſſumus ſufficientes Deo referre gratias pro beneficiis acceptis, Pſalm.116.v.11. & 12. Roman.11.v.35. & 36. Ergò non poſſumus nova beneficia noſtris operibus promereri. Ratio connexionis eſt manifeſta, quomodo enim ad nova beneficia obſtringeretur, cui præcedentia non ſunt compenſata? Ethnici ex lumine Naturæ agnoverunt, neminem poſſe reddere Deo, quod ei debetur, imò nec iis, qui nos genuerunt.

Ariſtot. lib.8. Ethic. cap.16. οὐδεὶς γὰρ τὴν ἀξίαν ποτ᾽ ἂν ἀποδοίη (τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς γονεῦσι).

8. *Ex panis quotidiani petitione.* Non poſſumus noſtris operibus promereri panem quotidianum, Matth.6. v.11. Geneſ.32. v.10. Ergò multò minùs vitam æternam.

9. *Ex electorum confeſſione.* Electi in noviſſimo die ad vitæ æternæ poſſeſſionem vocati, non agnoſcunt, opera ſua eſſe tantæ dignitatis, ut propter ea ſint vitâ æternâ donandi, Matth.25.v.37. Apocal.4.v.10. & 11. &c.

10. *Ex gratiæ appellatione.* Præmia bonorum operum piis ex gratia dantur, Pſal.103.v.4. Eſa.55.v.1. &c. Ergò non propter noſtra merita.

11. *Ex meriti negatione.* Lucæ 17. v.7. *Si omnia*

omnia feceritis &c. Si opera nostra jam antè jure dominii Deo sunt debita, non poterimus illis quippiam mereri. Sed illud. Ergò. Si conferimur servo, cui imperata domini sui sedulò facienti nulla debetur gratia, quæ erunt nostra erga Deum merita? Si jubemur, nos inutiles servos profiteri, cùm omnia, quæ mandata nobis sunt, fecerimus, nulla poterit esse de meritis nostris opinio. Si inutilis servus est, qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit? At nemo nostrûm gloriari potest, se fecisse illa omnia, quæ facere debuit.

12. *Ex oppositione.* Roman. 6. v. 23. mors vocatur *peccati stipendium,* quia ex merito peccatis redditur, sed vita æterna dicitur *gratia,* seu gratuitum Dei donum in Christo. Si vita æterna datur ex gratia, ergò non ex meritis, Roman. 4. v. 4. cap. 11. v. 6. &c. *ubi gratia, non operum retributio, sed donantis est largitas,* inquit Hieronymus ad Demetriadem.

13. *Ex dignitatis negatione.* Rom. 8. v. 18. *Non sunt condignæ passiones hujus mundi ad futuram gloriam &c.* Si passiones non sunt dignæ futurâ gloriâ, multò minùs opera ex condigno vitæ æternæ meritoria erunt. Ratio est, quia pati est majus quid, quàm agere, unde *Martyres* reliquis sanctis præferuntur.

14. *Ex meriti Christi perfectione.* Si Christus suâ obœdientiâ ac passione promeruit nobis vitam æternam, nullus locus erit nostrorum operum meritis. Vicissim, si nostris meritis locus datur, meritum Christi non erit perfectum. Jam verò meritum Christi est infinitæ personæ infinitum precium.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, bona opera non esse propriè dicta merita vitæ æternæ.

Gregorius lib. 7. Epist. 30. ad Eulogium Episcopum Alexandrinum in fine. *Peto, ut in sanctis orationibus vestris mei memores esse dignemini, quatenus à peccatorum meorum nexibus, quia meis meritis non valeo, vestris intercessionibus me Dominus absolvat.*

lib. 5. moralium cap. 23. *Recta egisse me recolo,* inquit Paulus, *attamen de meritis non præsumo, quia ad ejus examen vita nostra ducitur, sub quo nostræ fortitudinis &* (etiam) *ossa turbantur.*

lib. 9. moralium cap. 11. (in al. 14.) *Etsi ad opus virtutis excrevero, ad vitam non ex meritis, sed ex venia convalesco.*

In explanat. Psalmi 7. pœnitent. super verba: *Auditam fac mihi manè misericordiam tuam. Si illa sanctorum felicitas misericordia est, & non meritis acquiritur, ubi erit, quod scriptum: Et tu reddes unicuique secundùm opera sua? Si secundùm opera redditur, quomodo misericordia æstimatur? Sed aliud est secundùm opera reddere, aliud propter ipsa opera reddere. In eo enim, quòd secundùm opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cujus apparuerint opera bona, ejus sit & retributio gloriosa. Illi namque beatæ vitæ, in qua cum Deo & de Deo benè vivitur, nullus potest æquari labor, nulla opera comparari.*

(Opponenda est hæc distinctio Bellarmino, qui lib. 2. de Verbo Dei cap. 12. scribit: *Nemo, qui Græcæ linguæ vel tenuissimè peritus est, negare potest, quin κατὰ ἔργα significet Latinè pro meritis operum.*

Ibidem. *Constat ergò, quia quibus misericorditer* (DEUS) *tribuit, ut in hac vita bonum operentur, eis misericorditùs largitur, ut in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc est gratia, quam pro gratia dandam Sanctis Dei Apostolus perhibet, ut quibus in hac vita divinitùs datur gratia sanctificationis, eis ex hac quoque in futuro detur gratia æternæ felicitatis.*

Margarinus Bignæus tomo 5. Bibliothec[illegible] S. Patrum inseruit S. Marcum Eremi[illegible], qui peculiarem scripsit tractatum, quo illos, *qui operibus se justificari posse putant*, confutat. sentent. 24. dicit: *Qui vacat precationibus, ab incredulitate & diffidentiâ alienus est, Confessor à negatione, Martyr ab idololatria. Vides ergò, quemadmodum omnis virtus, quæ ad mortem usque perficitur, nullum aliud opus, quàm peccati abstinentia sit. Porrò autem peccati abstinentiam Naturæ opus esse certum est, quod regni permutatione nequaquam pensandum. Homo vix, quæ Naturæ opera, servat. Christus autem per crucem adoptionem filiorum largitur.*

Anshelmus in Meditat. *Ecce plasmator meus, multa rogavi, cùm nec pauca promerui. Fateor, heu fateor, non solùm quæ postulo, non debentur bona, sed multa mihi debentur & exquisita supplicia. Ego infelix te irritavi, ego malum coram te feci, furorem tuum provocavi, iram promerui. Domine, me, cui propria merita lethabilem minantur sententiam, pretiosâ ad dextram tuam sedentis prolis interpellatione restaura placatus ad vitam &c.*

Bernhardus serm. 1. de Annunciat. col. 106. *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ, non quidem tale testimonium, quale superbus ille Pharisæus habebat, qui seductâ & seductrice cogitatione testimonium de seipso perhibebat, & testimonium ejus non erat verum, sed cùm Spiritus ipse testimonium perhibet Spiritui nostro. Porrò hoc testimonium in tribus consistere credo. Necesse est enim primò omnium credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei; deinde, quòd nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse; postremò, quòd æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. Quis enim potest mundum facere de immundo conceptum semine? &c.*

Ibidem. *Ipse enim peccata condonat, ipse donat merita, & præmia nihilominus ipse redonat.*

(Si redonat, ergò novo munere donat, ut distincta sit donatio operum & donatio vitæ.)

Ibid. *De vita æterna scimus, quòd non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, nec si unus omnes sustineat. Neque enim talia sunt hominum merita, ut propter ea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faceret, nisi eam donaret. Nam ut taceam, quòd merita omnia Dei dona sunt, & ita homo magis propter ipsa Deo debitor est, quàm Deus homini, quid sunt merita omnia ad tantam gloriam? Denique quis melior est Prophetâ, cui Dominus ipse tam insigne testimonium perhibuit, dicens: Virum inveni secundùm cor meum? Veruntamen & ipse necesse habuit dicere: Non intres in judicium cum servo tuo, Domine. Nemo igitur se seducat, quia si benè cogitare voluerit, inveniet procul dubio, quòd nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se.*

(Tri-

(Tribus argumentis evidentibus probat, neminem posse mereri vitam æternam. 1. Quòd ipsa opera sint ex Dei gratia. 2. Quòd maxima inæqualitas sit meritorum & præmiorum. 3. Quòd propter adhærens peccatum justitia sit imperfecta.)

Idem serm. de Nat. Mariæ col. 213. *Quæramus gratiam, sed gratiam apud Deum &c. Quærant alii meritum, nos invenire gratiam studeamus. Consulite conscientias vestras & videte, ubi abundavit delictum, superabundavit gratia. Maria non prætendit meritum, sed gratiam quærit.*

Serm. 9. in Psalm. Qui habitat col. 303. *Tu Domine es spes mea. Hæc una mihi omnium promissionum causa, hæc tota ratio mea expectationis. Prætendat alter meritum, sustinere se jactet pondus diei & æstus, jejunare bis in Sabbatho dicat, postremò, non esse sicut cæteros homines glorietur, mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino spem meam. Sperent in aliis alii &c. Propter te omnia detrimenta feci & ut stercora arbitror, quoniam tu Domine es spes mea &c. Planè non derelinquit sperantes in se, adjuvabit eos, & eruet à peccatoribus & salvabit eos. Quare? quibus meritis? Audi, quid sequitur. Quia speraverunt in eo. Dulcis causa, attamen efficax, attamen irrefragabilis. Nimirum hæc est justitia, sed quæ ex fide est, non quæ ex lege.*

Serm. 10. in eundem Psalm. col. 305. *Dicit fides, parata sunt magna & inexcogitabilia bona à Deo fidelibus suis. Dicit spes, mihi illa servantur, nam tertia quidem caritas, curro, ait, ad illa.*

Serm. 15. in eundem Psalm. col. 321. *Hoc totum hominis meritum, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit.*

Serm. 14. in Cantic. col. 228. *Exaggera, quantum vis, merita, & extolle sudores. Melior est misericordia Domini super vitas. Fateor, non sustinui pondus diei & æstus, sed jugum suave & onus leve pro beneplacito patrisfamilias porto. Opus meum vix unius est horæ, & si plus, præ amore non sentio. Judeus proprias exercitet vires, mihi probare licet, quæ sit voluntas Domini bona & beneplacens & perfecta; ex ea sanè operis ac temporis damna resarcio. Ille pacto conventionis, ego placito voluntatis initum credo.*

Serm. 22. in Cantic. col. 555. *Passio tua, Domine, ultimum refugium, singulare remedium. Deficiente sapientiâ, justitiâ non sufficiente, sanctitatis succumbentibus meritis illa succurrit. Quis enim de sua vel sapientiâ, vel justitiâ, vel sanctitate præsumat sufficientiam ad salutem &c. Nisi interpellet sanguis tuus pro me, salvus non sum.*

Serm. 27. in Cantic. *O solus verè beatus, cui non imputavit Dominus peccatum! Nam qui non habuerit peccatum, nemo. Omnes enim peccaverunt & omnes egent gloriâ Dei? Quis accusabit tamen adversus electos Dei? Sufficit mihi ad omnem justitiam solum habere propitium, cui soli peccavi. Omne, quod mihi ipse non imputare decreverit, sic est, quasi non fuerit. Non peccare, Dei justitia est, hominis justitia indulgentia Dei.*

(Ergò non ex hypocritica quadam humilitate & incertitudine gratiæ merita ignorat, sed ex serio sensu corruptionis & certitudine suæ injustitiæ.)

Serm. 61. in Cantic. col. 675. *Non pertinebat ad illum* (Cainum) *de Christi merito, ut suum præsumeret, suum diceret, quod illius*

illius esset tanquam rem capitis, membrum. Ego verò fidenter, quod ex me mihi deest, usurpo ex visceribus Domini &c. Meum proinde meritum miseratio Domini. Non planè sum meriti inops, quamdiu ille miserationum non fuerit. Quòd si misericordiæ Domini multæ, multus nihilominus ego sum in meritis &c. Et si misericordia Domini ab æterno & usque in æternum, ego quoque misericordias Domini in æternum cantabo. Nunquid justitias meas? Domine, memorabor justitiæ tuæ solius. Ipsa enim & mea &c.

(Ergò non quærit abundantiam meritorum in suis operibus, sed in Christi justitia & Dei misericordia.)

Serm. 67. in Cantic. col. 696. *Ego dilecto meo & dilectus meus mihi. Cur ita? nempe, ut tunc magis gratia plena se prabet, cùm totum gratiæ dederit, & primas scilicet illi partes adscribens & ultimas, alioquin quomodo gratia plena, si quid habuerit, quòd non sit ex gratia? non est, quà gratia intret, ubi jam meritum occupavit. Ergò jam plena confessio gratiæ ipsius gratiæ plenitudinem significat in anima confitentis. Deest gratiæ, quicquid meritis deputas. Nolo meritum, quod gratiam excludat &c.* Gratia *reddit me mihi justificatum gratis, & sic liberatum à servitute peccati.*

Serm. 68. in Cantic. col. 698. *Nam & de meritis quid solicita sit* (Ecclesia) *cui de proposito Dei firmior suppetit securiorque gloriandi ratio? &c. Sic non est, quod jam quæras, quibus meritis speremus bona, præsertim cùm audias apud Prophetam, non propter vos, sed propter me ego faciam, dicit Dominus. Sufficit ad meritum, scire, quòd non sufficiant merita. Sed ut ad meritum satis, de meritis non præsumere, sic carere meritis* (operibus bonis) *satis ad judicium est.*

Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua jungere non nequiverint, sed neglexerint, quod quidem periculum jam adultæ ætatis est.

Serm. 37. in Cantic. *Etenim, si iniquitates observaverit etiam electorum, quis sustinebit? astra non sunt munda in conspectu ejus, & in Angelis suis reperit pravitatem. Audi sanctum & electum, quid dicat Deo. Tu, inquit, remisisti iniquitatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Opus igitur habent & sancti pro peccatis exorare, ut de misericordia salvi fiant, propriæ justitiæ non fidentes.*

Serm. 1. in Psalmum, *Qui habitat*, dicit, *periculosam esse habitationem illorum, qui in meritis suis sperant, quia ruinosa. Quid stultius, ait, quàm habitare in domo vix adhuc inchoata? consummâsse te putas? At cùm consummaverit homo, tunc incipit. Denique ruinosa omninò est hæc habitatio, & quæ sustentari magis opus habeat & fulciri, quàm inhabitari.*

Serm. 4. de verb. Esaiæ, *Vidi Dominum &c. Initium meum solius gratiæ est &c. porrò consummatio quidem & ipsa solius gratiæ est, nec est mihi in hac parte vel cum ea, sive in ea gloriari, quasi coadjutor videar, aut cooperator.*

Tract. de gratia & libero arbitr. col. 1053. *Loquente me coram aliquando & Dei in me gratiam commendante, quòd scilicet ab ipsa me in bono & proventum agnoscerem, provehi sentirem & sperarem perficiendum. Quid tu ergò* (*ait unus ex circumstantibus*) *operaris, aut quid mercedis speras vel præmii, si totum facit Deus? quid enim, inquam, tu consulis? da gloriam* DEO,

qui

qui gratis te prævenit, excitavit, initiavit, & vive dignè de cætero, quo te probes & perceptis beneficiis non ingratum & percipiendis idoneum. Et ego, Bonum, inquam, das consilium, sed & si dederis, posse teneri! &c. Ubi ergò, ait, sunt merita nostra, aut ubi est spes nostra? Audi, inquam, non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm misericordiam salvos nos fecit? &c. Quid igitur, ait, agit liberum arbitrium? breviter respondeo. Salvatur. Tolle liberum arbitrium, non erit, quod salvetur; tolle gratiam, non erit, unde salvetur.

Sub finem illius tractatus col. 1069. *Si propriè appellentur ea, quæ dicimus nostra merita, spei quædam sunt seminaria, caritatis incentiva, occultæ prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia, via regni, non causa regnandi. Denique quos justificavit, non quos justos invenit, hos & magnificavit.*

Tract. de gradibus humilit. *Quid est omnis homo mendax? Omnis homo infirmus, omnis homo miser & impotens, qui nec se, nec alium possit salvare, sicut dicitur fallax equus ad salutem, non quòd equus aliquem fallat, sed quia is seipsum fallit, qui in fortitudine ejus confidit. Sic omnis homo dicitur mendax, id est, fragilis, mutabilis, à quo salus non possit vel sua, vel aliena sperari.*

lib. 1. de vita Bernhardi cap. 13. *Fateor, non sum dignus ego, nec propriis meritis possum regnum obtinere cœlorum. Cæterùm Dominus meus duplici jure illud possidet, hereditate Patris & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat.*

c. Ut evidenter caus. 1. quæst. 1. ex Augustino. *Ut evidenter hoc ostenderet Dominus, à Spiritu Sancto, quem donavit fidelibus suis, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait &c.*

(Exulat ergò meritum congrui in prima *justificatione*, ac proinde etiam meritum condigni in *glorificatione.*)

Thomas de Aquino 1. 2. quæst. 114. artic. 1. *Meritum hominis apud Deum esse non potest, nisi secundùm præsuppositionem divinæ ordinationis, ita scilicet, ut id homo consequatur à Deo per suam ordinationem, quasi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputavit.*

(Ad hunc Thomæ locum Conradus Koellin, qui sub initium superioris seculi primam illam partem commentando exposuit, sic annotat: *Nota verba Doctoris sancti, cùm dicit, quasi mercedem, quia homini propriè non datur merces, quia deficit ratio debiti & justi: sed præsupposità divinà ordinatione, quâ ordinatum est, ut homo taliter agens, consequatur talem fructum, ibi est quasi merces, in quantum aliquid consequitur pro labore: sed quia non ex justitia hominis absolutè & secundùm se, ideò non est propriè merces.* Subjicit Thomas)

Quia actio nostra non habet rationem meriti, nisi ex præsuppositione divinæ ordinationis, non sequitur, quòd Deus efficiatur simpliciter debitor nobis, sed sibi ipsi, in quantum debitum est, ut sua ordinatio impleatur. (*Quâ ordinatione non stante*, ait Koellin, *nihil mereretur homo, nec aliquid sibi deberetur.*)

Idem Thomas in cap. 2. Ephes. super verba: *Gratiâ salvati estis, non ex operibus. Scilicet præcedentibus, hoc donum meruimus aliquando, quod salvati sumus, quoniam hoc ex gratia, secundùm illud: Si gratiâ, jam non ex operibus, alioquin gratia*

jam non est gratia. Subdit autem rationem, quare Deus salvet homines per fidem absque meritis præcedentibus, ut ne quis glorietur in seipso, sed tota gloria in Deum referatur.

Idem lect. I. in cap. 3. Tit. *Cùm dicit, non ex operibus, ponit rationem salvandi, & primò excluditur ratio præsumta; secundò, ostenditur ratio vera. Ratio præsumta est, quòd propter merita nostra sumus salvati, quod excludit, cùm dicit, non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos. Deut. 9. Non propter justitias tuas & æquitates cordis tui ingredieris, ut possideas terram, sed vera ratio est misericordia Dei.*

Honorius Augustodunensis Presbyter (circa annum 1220.) in Psal. 5. *Fideles sunt misericordiâ tuâ, id est, non suo merito, sed tuâ salvati gratiâ.*

Idem in Psalm. 6. *Salvum me fac propter misericordiam tuam, non propter meum meritum.*

Idem in Dialog. de Prædestinat. & libero arbitr. *Regnum cœlorum non secundùm merita, sed secundùm gratiam datur. Quid enim meretur homo, nisi malum? vel pro quo merito expectat quis à DEO præmium?*

Albertus Magnus in cap. I. Lucæ. *Prudentia justorum est, non de legis operibus justitiam præsumere, sed ex fide salutem quærere, ut quamvis in lege positi legis jussa perficiant, gratiâ tamen Dei se salvandos per Christum intelligant.*

Nicolaus Lyranus (circa annum 1330.) in cap. 10. Johan. *Gloria cœlestis non propriè dicitur merces, sed tantummodò largè, in quantum omne, quod redditur in præmium laboris, dicitur merces. Ratio autem hujus est, quia hereditas distinguitur à mercede propriè dictâ, sicut filius, cui debetur hereditas, distinguitur ab operario conductitio, cui debetur merces. Gloria autem cœlestis redditur fidelibus sicut hereditas liberis, propter quod non habet rationem mercedis.*

Idem in exposit. Tit. 3. *Salus æterna excedit totaliter facultatem humanæ Naturæ, propter quod non potest eam attingere, nisi ex largitate divinæ misericordiæ.*

Simon de Cassia (qui obiit Anno Christi 1348.) lib. 6. de vita Christi cap. 21. in illud Matth. 20. *Voca operarios & redde eis mercedem; Temperato, ait, verbo locutus est Dominus, cùm non addit suam, quia nemo meretur præmia ex adsumtis operibus, neque summam mercedem: idcircò non addit suam, sed mercedem tantùm, illam videlicet, quam ab æterno instis operariis ipse donare disposuit.*

Idem Simon de Cassia lib. 12. cap. 15. *In Christi nomine oratio porrigatur, non in nomine Angelorum, non in nomine aliquorum sanctorum; non in nomine ipsorum petentium, non in nomine bonorum operum. Nomen autem Christi est meritum incarnationis, nativitatis, vitæ, passionis, crucis, orationis & mortis.*

Anno Christi 1353. Guido quidam, qui librum Sententiarum Parisiis interpretatus fuerat, *juxta Ordinationem Domini Cancellarii Parisiensis ac cæterorum Magistrorum Reverendorum Theologicæ Facultatis* revocare coactus est, quòd dixerat: *Homo meretur vitam æternam de condigno, id est, quòd si non daretur ei, fieret sibi injuria, & quòd Deus faceret sibi injuriam. Istam, ait, propositionem revoco, tanquam falsam, hæreticam & blasphemam.*

(Revocatio hæc unà cum aliis legitur in veteri editione Sententiarum, ad-

junctas

junctas habente Disputationes sive commentationes Bonaventuræ.)

Thomas Argentinas Eremitanorum Augustinianorum Prior Generalis (qui obiit Viennæ in Austria Anno Christi 1357.) diversam à reliquis Scholasticis de meritis sententiam amplexus, 1. sent. dist. 17. quæst. 1. artic. 2. conclus. 2. sic scribit: *Omnia merita non sunt condigna gloriæ, ut sic tanquam debita reddatur; sed gratis tantummodò donatur, ita quòd gratia gratiæ additur, sicut dicit Augustinus: Ulteriùs infero, quòd nedum vitæ æternæ, sed nec alicujus alterius præmii æterni vel temporalis, aliquis actus hominis ex quantacunque caritate elicitus est de condigno meritorius apud Deum.* Et explicans illud Apostoli 2. Timoth. 4. v. 8. *Reposita est mihi corona justitiæ &c. Vita æterna,* inquit, *ita dicitur corona justitiæ, sicut operanti debita est pro talibus operibus meritoriis. Est autem non est simpliciter debita, nec ex Natura ipsorum, sed solùm ex gratuita ordinatione Dei, qui ex abundantia misericordiæ suæ statuit, tales actus vitâ æternâ præmiare, propter quam statutam gratiæ legem sibi debita dicitur & justè retribui.*

Brigitta (circa annum 1380.) lib. 1. revelat. cap. 53. introducit Christum conquerentem. *Sic homines per superbiam suam volunt ascendere in cœlum & non confidunt in me, sed in se, facientes voluntatem suam & meam relinquentes.*

lib. 4. cap. 20. *Sunt quidam, qui meritis suis obtinere credunt cœlum, quibus Deus parcit à Diaboli tentationibus ex occulta dispensatione sua. Alii sunt, qui operibus suis satisfacere Deo putant pro excessibus suis, quorum omnium error omninò damnabilis est, quia etiamsi quilibet homo centies suum corpus acciderct, non posset Deo unum pro mille respondere.*

Absolon Abbas in festo S. Victoris fol. 141. *Nemo, quantumcunque justus, potest futuram gloriam promereri, & ideò totum illud bonum, quod sancti in alia vita expectant, totum est de gratia & de merito passionis Christi. Nemo, quicquid boni faciat, quicquid supplicii patiatur, mereri potest futuram gloriam, ita quod ei quasi de jure debeatur, vel quasi Deus ei injuriam faciat, si non dederit, quod hac ratione ostendi potest. Omnia bona, quæ facimus, dona Dei sunt, & ideò per ea non obligatur nobis Deus, sed nos potiùs Deo. Nam cùm aliquis dona tribuit alicui, certum est, non illum, qui dat, sed illum, qui accipit, obligari.*

Thomas Waldensis (Carmelita, qui obiit Anno Christi 1430.) contra Wiclefum. *Quid dignum facimus, ut participes cœlestibus fieri inveniamur, Apostolo dicente: Existimo, quòd non sint condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis? Reputo igitur saniorem Theologum, fideliorem Catholicum & Scripturis sanctis magis concordem, qui tale meritum simpliciter abnegat, & cum modificatione Apostoli & Scripturarum concedit, quia simpliciter quis non meretur regnum cælorum, sed ex gratia Dei aut voluntate largitoris.* Inde prolatis Scripturæ & Patrum testimoniis, precum quoque Ecclesiasticarum è Canone Missæ, *intra quorum* (beatorum) *nos consortium non æstimator meriti, sed veniæ, quæsumus, largitor admitte;* Itemque, *ut qui de meritorum qualitate diffidimus, non judicium tuum, sed misericordiam consequi mereamur,* concludit: *Meritum nostrum in hac articulo minimè Deus attendit, sive ratio-*

nem congrui, vel condigni, sed gratiam suam, aut voluntatem suam, aut misericordiam suam. Quomodo ergò non ad injuriam Salvatoris & gratuiti coronatoris accedit, quòd gratiâ ejus tacitâ tantùm disputamus de meritis?

Petrus de Alliaco Cardinalis Cameracensis (circa annum 1426.) in 4. sentent. quæst. 1. *Quia causa est illud, ad cujus esse sequitur aliud, dupliciter aliquid potest dici causa: Uno modo propriè, quando ad præsentiam esse unius virtute ejus & ex Natura rei, sequitur esse alterius: & sic ignis est causa caloris: alio modo impropriè, quando ad præsentiam esse unius sequitur esse alterius, non tamen virtute ejus ex Natura rei, sed ex sola voluntate alterius, & sic actus meritorius dicitur causa respectu præmii.*

Idem in Psalm. 51. *Peto hoc non propter aliquam justitiam, quæ sit in me, sed propter magnam misericordiam, quæ est in te, & multam miserationem, quæ est à te. In te enim est misericordia naturaliter in affectu & à te miseratio multipliciter in effectu. Ut ergò misericorditer ignoscas, non justitiam meam meritum allego, sed malitiâ meâ peccatum agnosco.*

Johannes de Vesalia Concionator Wormaciensis (circa annum 1464.) docuit, *gratis meráq; gratiâ per fidem in Christum nos salvari.*

Eandem gratuitam justificationem & salvationem contra operum merita docuerunt, Waldenses, Wiclefus, Johannes de Argentina (circa ann. 1220.) Comes quidam de Hohenstein Eglerus nomine (circa annum 1228.) Jacobus de Altavilla dictus à Trithemio in Catal. Illustrium viror *decus Gymnasii Parisiensis & Doctor insignis*, Marsilius Patavinus, Henricus de Heuta, Wandelinus, Johannes Hussus, Hieronymus Pragensis & alii complures.

Sed & ante illos omnes (Lyranum, Simonem de Cassia, Guidonem, Thomam de Argentina, Brigittam, Petrum de Alliaco, Thomam Waldensem, Johannem de Vesalia &c.) Guilielmus Occam & Durandus de S. Portiano contra merita operum disputârunt. Uterq; floruit circa annum 1320.

Occamus in 4. sentent. quæst. 3. ad dubium 2. statuit, *Deum post opera dilectionis &c. posse non dare vitam æternam, sed pœnam æternam sine injuria.*

Durandus lib. 2. sentent. dist. 28. quæstione 2. sic disserit: *Patet, quòd reddere præmium pro merito non pertinet ad justitiam distributivam, sed commutativam, quæ respicit æqualitatem quantitatis, quæ nullo modo est inter opus nostrum quantumcunque gratiâ informatum, & gloriam, propter quod nondum apparet, qualiter possimus gloriam mereri de condigno.*

Item. *Tale meritum de condigno invenitur inter homines, sed non hominis ad Deum. Nullus potest reddere Deo æquivalens, teste Philosopho 8. Ethic. & sentire seu dicere oppositum est temerarium & blasphemum, propter quod, si decedenti in gratia Deus non redderet gloriam, nihil injustum faceret, & si habenti gloriam, auferret eam, non esset injustus. Quinimò si quis conquereretur de hoc, posset ei dicere Deus illud Evangelicum: An non liceat mihi facere, quod volo? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? & ille, qui hoc pateretur, deberet dicere illud Jobi: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum; quia cùm omne bonum sit ex gratuito*

Dei dono, ex hoc, quòd dat Deus quædam, non obligatur ad dandum alia.

(Durandi suffragium largitur nobis Bellarminus lib. 5. de Justificatione cap. 16. §. Quod verò. *Durandus videtur omnino velle, merita nostra ex gratia Dei præcedentia, & positâ promissione adhuc non esse talia, ut iis ex justitia debeatur merces, sed ex sola Dei liberalitate; in qua sensu refellitur à Theologis communi ferè omnium consensu, & meritò, pugnant enim contra eam sententiam omnia argumenta, quæ fecimus adversus hæreticos.* Observa autem, Bellarminum addere particulam *ferè*, quia Durando etiam alii hac in parte suffragantur.

Pesantius in part. 3. Thom. Disput. 5. fol. 768. *Durandus docet, nullum esse meritum de condigno apud Deum, quodlibet esse ex acceptatione divina, quod etiam docet Scotus in 1. dist. 17. quæst. 2. Gabriel 4. 3.*

Idem Pesantius fol. 455. *Durandus vult, promissionem factam nostris operibus non significare obligationem ullam, sed liberam dispositionem. Verùm errat sine dubio, & non intelligit, quid sit promissio.*)

Stephanus Brulifer Doctor Parisiensis (circa annum 1470.) publicè docuit, prælegit & disputavit magnâ auditorum frequentiâ, *doctrinam, quæ meritis hominum justificationem adscribit, mendacem, imò Diabolicam esse, cùm Agnus immaculatus pro nobis satisfecerit, Johanne clamante: Ecce Agnus Dei.*

In Canone Missæ sub finem ita orat Sacerdos: *Intra quorum* (sanctorum) *consortium non æstimator meriti, sed veniæ largitor nos admitte per Christum &c.* in quæ verba sic commentatur Jodocus Clichtovæus: *Quid meriti apud Deum poterimus obtendere, cui debemus omnia? cùm feceritis, inquit, omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus. Quid nobis de bonis operibus poterimus applaudere, cùm universæ nostræ justitiæ sint quasi pannus menstruatæ ante Deum. Nulla igitur sunt nostra ad Deum merita, cui debita sunt omnia, quæ præstamus, cùm non ex nobis, sed solâ suâ bonitate: si quæ sunt opera nostra, accepta sunt & grata, à quo ut præcipuo autore profecta sunt.*

(Quæ verba adducit & approbat Georgius Cassander in consult. art. 6.)

Aurea Legenda de omnibus sanctis part. festival. fol. 144. Wen kein Mensch kam nie gen Himmel/ noch kömpt nimmermehr dar/ denn mit dem Verdienen unsers HERRN JEsu Christi/ vnd wenn eine Seele zu Himmel fährt/ so ist unser HERR selber Thorwärter/ vnd thut jhr die Himmelspforten auff vnd empfehet sie frölich mit der süssen Engelsang.

Johannes Gerson Cancellarius Parisiensis in Hortulo animæ recenset hanc precationem morituris recitandam. *Deus meus, piissime Pater, miserere mei Domine &c. Paradisum enim postulo, non ob valorem meorum meritorum, sed in virtute & efficaciâ benedictissimæ tuæ passionis, per quam me miserum redimere voluisti, & mihi Paradisum precio tui sanguinis emere dignatus es.*

De Rudolpho Agricolâ sic scribit Philippus Melanchthon in oratione de ipsius vita: *Memini, hùc scribere Josquinum Groningensem senem pietate & gravitate excellentem, se adolescentem interfuisse sermonibus Rodolphi & Wesseli, in quibus rejecerint Monachorum opinionem, quæ fingit, homines operibus justos esse.*

In libro, cui titulus: *Ordo baptizandi cum modo visitandi ægrotos*, recuso Venetiis apud Johannem Guarscum & socios Anno 15?? Inquisitores Hispani expunxerunt hæc verba: *Credis, non propriis meritis, sed passionis Domini nostri JESU Christi virtute & merito ad gloriam pervenire? Item: Credis, quòd Dominus noster Jesus Christus pro nostra salute mortuus sit, & quòd ex propriis meritis, vel alio modo nullus possit salvari, nisi in merito passionis ipsius?* Vide Indicem Expurgat. Cardinalis Quirogæ excusum Madriti Ann. 1584. fol. 149.

In Officio defunctorum pro agonizantibus talis habetur precandi formula: *Domine, quando veneris judicare terram, ubi me abscondam à vultu iræ tuæ? quia peccavi nimis in vita mea. Commissa mea pavesco & ante te erubesco, dum veneris judicare, noli me condemnare, sed secundùm magnam misericordiam tuam miserere mei Deus.*

In Agend. Moguntin. Ann. 1551. edit. fol. 71. Es sind nicht allein deine/ lieber Bruder/ sondern auch aller Menschen Verdienst viel zu klein vnd zu gering darzu/ daß ein Mensch sich der Seligkeit auff seine Werck vertrösten möge.

Caspar Ulenbergius in libr. de caussis apostasiæ suæ Colonienf. Anno 1589. edito caus. 14. *Invenio librum quendam in Sacrario Parochiali Ecclesiæ nostræ* (Coloniensis) *scriptum Anno salutis 1475. quo semper ab eo tempore in visitandis & ad mortem præparandis usi sumus. In eo quæstiones aliquot reperiuntur in linguam Germanicam conversæ &c., morituris proponendæ. Postrema inter eas hæc est: Credis, te non posse salvari, nisi per mortem Christi. Respondet infirmus: Etiam. Tum illi dicitur: Age ergò, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue, in nulla aliâ re fiduciam habe, hac solâ te totum contege, totum immisce te in hac morte, in hac morte totum te involve. Et si Dominus Deus voluerit te judicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Jesu Christi objicio inter me & tuum judicium. Si dixerit tibi, quòd meruisti damnationem, dic: Domine, mortem Domini nostri Jesu Christi obtendo inter me & mala merita mea, ipsiusque meritum offero pro merito, quod ego debuissem habere, nec habeo.*

Integer ille Dialogismus extat in Hortulo animæ, & apud Anshelmum Cantuariensem Episcopum, qui Anno 1106. mortuus est, & sic habet:

Cùm frater aliquis laborare videtur in extremis, pium est & consultum, eum per Prælatum, sive alium Sacerdotem subscriptis interrogationibus & exhortationibus exerceri. Et interrogetur primò:

Frater, lætaris, quòd in fide morieris? Et respondeat: Etiam.

Fateris, te non tam benè vixisse, sicut debuisses? Fateor.

Pœnitet te? Etiam.

Habes voluntatem emendandi te, si spacium vivendi haberes? Etiam.

Credis, quòd propter te mortuus est Dominus Jesus Christus Filius Dei? Etiam.

Credis, non posse salvari, nisi per mortem ejus? Etiam.

Agis de hoc ex corde gratias? Etiam.

Age ergò, dum in te superest anima tua, ei semper gratias, & in hac sola morte totam fiduciam tuam constitue. Huic morti te totum committe; hac morte te totum contege, eique te totum involve. Et si Do-

si Dominus se voluerit judicare, dic: Domine, mortem Domini nostri JESU Christi objicio inter me, & tuum judicium, aliter tecum non contendo. Si dixerit, quòd merueris damnationem, dic: Mortem Domini nostri JESU Christi objicio inter me & mala merita mea, ipsiusq; dignissimæ passionis meritum offero pro merito, quod ego habere debuissem, & heu non habeo.

Dicat iterum: Mortem Domini nostri JESU Christi pono inter me & iram tuam.

Deinde dicat ter: In manus tuas, Domine, commendo Spiritum meum. Et conventus sui adstantes respondent: In manus tuas, Domine, commendamus Spiritum ejus. Et securus morietur, nec videbit mortem in æternum.

Dn. D. Georgius Calixtus Theologus eximius in Digressione de arte nova Epitomes Theolog. moral. part. 1. subjecta pag. 444. memorat, esse sibi ad manum quandam *Summulam Raimundi* commentario illustratam & impressam Coloniæ per Henricum Quentel Anno 1498. in ea, ubi de extrema unctione agitur, poni aliquos casus, inter quos septimus: *Si quis infirmus dicat Sacerdoti: Domine, dicite mihi viam, per quam valeo venire ad regnum cœlorum, tunc dubitatur, quam viam Sacerdos debet ei manifestare.* Responderi autem, *proponendas esse ei nonnullas quæstiones, quibus si affirmativè responderit, procul dubio securè moriturum.* Quæstiones sunt: *1. An credat articulos fidei? 2. An gaudeat mori in fide Catholica? 3. An doleat, quòd Christum offenderit? 4. & de peccatis commissis? 5. Si evaserit mortem, num velit peccata sua plangere, emendare & ampliùs non peccare? 6. Et ultimò, quærat Sacerdos, An credat pervenire ad regnum Dei non meritis suis, sed per merita Jesu Christi, & per ejus amarissimam passionem? Et si infirmus omnibus istis firmiter adhæret confitendo & credendo, tunc Sacerdos dicat sibi eum consolando: Si adversarii tui ad te veniant in exitu animæ tuæ, recordare Christi passionem & eris securus de vita æterna.* Ibidem Dn. D. Calixtus etiam sequentia adducit.

Anno 1512. fecit Godscalcus ab Aleseld Slesvicensis Diœcéseos Episcopus Agendam Ecclesiasticam Parisiis excudi, ejusque exemplaria inter Parochos distribui & in templis reponi, in qua omnia illa, quæ ex Anshelmo, Hortulo animæ & Summula Raimundi adducta sunt, habentur.

Anno sequente edita est Agenda Moguntina, in qua descriptioni Extremæ unctionis hæc subjunguntur: *Dominus JESUS Christus apud te sit, ut te defen†dat. Intra te sit, ut te refi†ciat. Circa te sit, ut te conser†vet. Ante te sit, ut te dedu†cat. Post te sit, ut te confor†tet. Super te sit, ut te undique muniat & bene†dicat. Spiritus Sanctus descendat & maneat super te, Amen. Propitietur Dominus cunctis iniquitatibus tuis, Amen. Et sanet omnes languores tuos, Amen. Redimatq; de interitu vitam tuam, Amen. Et faciat in omnibus bonis desiderium tuum; qui solus in Trinitate Deus vivit & regnat in secula seculorum, Amen. Pax tecum.*

Posthæc Sacerdos imaginem crucifixi infirmo ostendat & eum ad devotionem provocet,

cet, instruatq; eum, ut Christi passionem in mente sua jugiter retineat.

Interrogationes faciendæ infirmo morienti.

Credis omnia, quæ sunt fidei Christianæ? Respondeat: Credo.

Gaudes te mori in fide Christiana? Respondeat: Gaudeo.

Recognoscas, te Deum multum offendisse? Resp. Recognosco.

Doles de omni offensa? Respondeat: Doleo.

Proponis de cætero ab omni offensa peccati mortalis abstinere? Resp. Divino auxilio mediante propono.

Credis, te meritis passionis Redemtoris nostri & non propriis ad gloriam pervenire? Credo.

Ultimò dicat: Si occurrerit tibi inimicus Diabolus, semper ei opponas merita passionis Christi Redemtoris & Salvatoris nostri.

In recentioribus Agendis Moguntinis Anno 1551. & 1599. editis Quæstiones & Responsiones illæ Latinæ non inveniuntur, interim tamen, ubi administratio extremæ unctionis describitur, inseritur Exhortatio linguâ vernaculâ concepta iisdem æquipollens, quæ sic habet: Lieber Bruder/lasse dich nicht verdriessen / ob du gleich in dieser Kranckheit dein zeitliches Leben verlassen müstest / allein lasse dir angelegen seyn/vnd richte dich dahin/wie du diß Leben mit einem guten End in der Gnade Gottes schliessen vnd jenes ewige Leben vnverhinderlich ergreiffen mögest. Nun seynd aber nicht allein deine / sondern auch aller Menschen Verdienst viel zu klein vnd zu gering darzu/daß ein Mensch sich der Seligkeit auff seine Werck getrösten möchte. Do es aber an vnsern Wercken vnd eigen Verdiensten mangelt/ da haben wir vns an die Verdienst Christi vnsers gemeinen Heylandes zu halten / den GOtt aus göttlicher Lieb gegen vns darumb in die Welt geben hat / daß / wer an jhn gläubet/ nicht verderben / sondern das ewige Leben haben sol. Auff den hat GOtt zuvor deine vnd aller Menschē Sünd geleget / vnd jhn vmb deine Sünde lassen verwundet vnd schmertzlich geschlagen werden. Vnd die Straffe/ die du für deine Sünde nach strenger Gerechtigkeit Gottes billich gedulden soltest / die hat Gott zuvor an seinem einigen vnd geliebten Sohn erholen vnd jhn schmertzlich leiden lassen für deine Sünde / auff daß er dein verschonen möchte. Auff diesen gnädigen vnd erbarmenden Gott soltu dein Vertrawen stewren / ein frölich getrost Hertz fassen / vnd dich für nichts fürchten/sondern eine steiffe Hoffnung vnd vngezweiffelte Zuversicht haben. Denn weil sich Gott vmb dein Heyl so viel angenommen/ daß er seinen einigen Sohn für dich in Todt gegeben / vnd durch sein thewres vnd heiliges Blut dich von Sünden / Todt/ Teuffel / Hell vnd Todt erlöset/vnd dich

dich zur heiligen Tauff / darinn du in die Gemeinschafft Christi eingeleibet bist / aus Gnaden hat kommen lassen / so wird er dich auch noch nicht aus seiner Huld und Gnade verstossen / sondern nochmals mit seiner väterlichen Lieb und Gnade zu dir setzen / und dir auch aus dieser deiner letzten Noth außhelffen / und entweder dir deine Leibesgesundheit bald wieder geben / wo es zu seiner göttlichen Ehr und zu deinem Heyl dienstlich seyn sol / oder dich durch den leiblichen Todt in jenes Leben hinführen / da deine liebe Seele bey Gott mit jhrem lieben Erlöser und allen seinen Außerwehlten sich erlustigen / und in der Aufferstehung am jüngsten Tag mit diesem deinem sterbenden Leib sich wiederumb vereinigen / und du alsdenn an Leib und Seel ewigen Lust und Frewde ohne einige Trawrigkeit empfangen würdest.

Ex Sacerdotali Romano Cardinalis Hosius in Confess. fidei Petricov. cap. 73. similia adducit. *Vidimus, inquit, & Sacerdotale Romanum, in quo & ipsa habetur hæc interrogatio: Credis, non propriis meritis, sed passionis Domini nostri Jesu Christi virtute & merito ad gloriam pervenire? Respondet infirmus: Credo. Iterum Sacerdos: Credis, quòd Dominus noster Jesus Christus pro nostra salute mortuus sit: & quòd propriis meritis vel alio modo nullus possit salvari, nisi in merito passionis ejus? respondet infirmus: Credo. Et in fine Sacerdos dicit: Si Dominus Deus voluerit te secundùm peccata tua judicare, dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini nostri Jesu Christi inter me & judicium tuum: & quamvis meruerim æternam mortem propter peccata mea, interpono tamen meritum passionis ejusdem, loco meriti, quod ego miser deberem habere & non habeo. Item: Domine, pono eandem passionem & mortem Domini nostri Jesu Christi inter me & iram tuam; & in manus tuas, Domine, commendo Spiritum meum &c.*

Non ita pridem, Anno scilicet Christi 1627. editus est Sammielli, sumtib. Francisci du Bois & Jacobi Francisci libellus, cui titulus: *Rituale Monasticum, justorumq; infirmantibus, moribundis, nec non vitâ functis persolvendorum ratio, ex optimis quibusq; Romano præcipuè & antiquiori Benedictino depromtum.* In eo pleræq; omnes quæstiones & responsiones ex Anshelmo, Hortulo animæ, Agendis Moguntinis, Sacerdotali Romano &c. hactenus adductæ reperuntur.

Sacerdos. Credis, non propriis meritis, sed passionis Domini nostri Jesu Christi virtute & merito ad gloriam pervenire? Respondeat infirmus: Credo.

Sacerdos. Credis, Dominum nostrum Jesum Christum pro nostra salute mortuum, & propriis meritis, vel alio modo nullum posse salvari, nisi merito passionis ejus? Respondeat infirmus: Credo.

Sacerdos. Reddisne ei gratias toto corde, quantum potes, & te ipsius passioni commendas & ipsam corde cogitas, & ore, quantum potes, nominas? Respondeat infirmus: Reddo.

Sacerdos. Doles, te non posse recordari omnium peccatorum tuorum, quibus Dominum Deum offendisti in quocunq; loco, & tum qualicunq; persona: quæ si recordareris, confitereris integraliter? Resp. infirmus: Doleo.

Sacerdos. Doles, quòd postquam veniam de peccatis tuis à Domino Deo consecutus es, recidivans reversus es ad eadem, vel similia, vel majora peccata? Respondeat infirmus: Doleo.

Sacerdos. Si occurrerit tibi Diabolus, ei semper oppone merita passionis Christi. Respondeat infirmus: Opponam.

Sacerdos. Si te tentaverit de fide, dices, te omnia credere & confiteri, quæ credit & confitetur Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia. Respondeat infirmus: Dicam.

Sacerdos. Si Dominus Deus voluerit te secundùm tua peccata judicare, dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini Jesu Christi inter me & judicium tuum: & quamvis meruerim æternam mortem propter peccata mea, interpono tamen meritum passionis ejusdem, loco meriti, quod ego miser deberem habere & non habeo. Item: Domine, pono eandem passionem & mortem Domini mei Jesu Christi inter me & iram tuam, & in manus tuas, Domine, commendo Spiritum meum.

In Monasterio Francisci apud Mantuanos extat tale monumentum, referente Nathane Chytræo in hodæporico.

Quæso anima fidelis,
Ah quid respondere velis,
Christo venturo de cœlis?
Cùm à te poscet rationem,
Ob boni omissionem,
Et mali commissionem.
Dies illa, dies iræ,
Quam conemur prævenire,
Obviamq; Deo ire,
Seriâ contritione,
Gratiæ apprehensione,
Vitæ emendatione,
Dies iræ, dies illa,
Solvet seclum in favilla,
Teste David cum Sibylla.
Quantus tremor est futurus,
Quando judex est futurus,
Cuncta strictè discussurus!
Tuba mirum spargens sonum.
Per sepulchra regionum,
Coget omnes ante thronum.
Mors stupebit & Natura,
Cùm resurget creatura,
Judicanti responsura.
Liber scriptus proferetur,
In quo totum continetur,
Unde mundus judicetur.
Judex ergò cùm sedebit,
Quicquid latet, apparebit,
Nil inultum remanebit.
Quid sum miser tum dicturus?
Quem patronum rogaturus?
Cùm nec justus sit securus.
Rex tremendæ majestatis,
Qui salvandos salvas gratis,
Salva me fons pietatis.
Recordare Jesu piè,
Ne me perdas illâ die,
Quòd sum causa tuæ viæ.
Quærens me sedisti lassus,
Redemisti cruce passus,
Tantus labor ne sit cassus.
Juste judex ultionis,
Donum fac remissionis,
Ante diem rationis.
Ingemisco verè reus,
Culpâ rubet vultus meus,
Supplicanti parce Deus.
Qui Mariam absolvisti,
Et latronem exaudisti,
Mihi quoque spem dedisti.
Preces meæ non sunt dignæ,
Sed tu bone fac benignè,
Ne perenni premar igne.

Inter

Inter oves locum præsta,
Et ab hædis me sequestra,
Statuens me parte dextra.
Confutatis maledictis,
Flammis acribus addictis,
Voca me cum benedictis.
Ut consors beatitatis,
Vivam cum justificatis,
In ævum æternitatis.

Theolog. Germanica ante B. Lutherum scripta cap. 42. *Magna est stultitia, quòd homo aut creatura opinatur, se scire vel posse ipsam, & præsertim, si opinatur, se scire aut posse aliquid bonum, quo plurimùm mereri aut impetrare valeat apud Deum, Deo fit hac ratione contumelia juxta eum, qui hæc rectè intelligit.*

Alphonsus de Castro lib. 3. adversus hæreses, verbo Beatitudo, hæresi 5. disputans adversus eos, qui statuunt, *omnem intellectualem Naturam seipsâ naturaliter esse beatam*, inter cætera sic disserit: *Paulus dicit, Gratia Dei vita æterna. Et iterum. Justificati gratis per gratiam Dei. Si ergò gratis justificamur, multò magis & gratis beatificamur.*

(Atqui si gratis beatificamur, vita æterna non datur nobis ex nostris meritis.)

Jacobus Faber Stapulensis in cap. 11. Joh. p. 195. *Hic Spiritus, hîc sapientia, nosse, Christum omnia esse, & in quo uno, soloq; Deus omnibus, quibus parcit & qui de numero sunt salvandorum, omnia peccata remittit, de quo & in quo promißio ad Abraham veridici Dei impletur. In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. In eo enim est omnis redemtio nostra, salvatio nostra, liberatio nostra, quæ est universa omnium gentium terræ benedictio. Nonne scriptum est: Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum? Si solus, & non est de gentibus vir cum eo, quis est ergò, qui se adjungere illi ausit & dicere: Pro peccatis meis piis officiis, suffragiis, pœnitentiis, etiam quibuscunque, satisfaciam aut satisfeci? Nonne seipsum faceret sui Salvatorem, redemtorem, liberatorem & Christum negaret? O quàm ergò ingrati sumus, si id de Christo non sentimus, nimirum quòd in ipso solo salvati, redemti & liberati sumus? &c. Ubi ergò sunt nunc, qui se credunt propriis operibus liberare à peccatis? hanc gratiam intelligant, se soli Christo Domino debere & desinant meritorum opera jactare. Sit Christus & gratia ejus tota gloria & gloriatio nostra, & sciamus, quòd ex nobis & ex operationibus nostris non possumus esse, nisi servi, proinde quòd liberi sumus, uni Christo acceptum referamus, quem oportuit pro omnium liberatione mori, ne omnes servitute peccati & æternâ quidem periremus, acceptante Deo illum unicum pro pignore & pro peccatis salvandorum omnium satisfactione. Exiguum profectò, pusillum & inhonorificum, si cuivis particulari dimittat Deus in ipso peccata, sed grande, magnificum & gloriosum, si omnibus illa dimittat in Filio suo pro me & omnibus aliis passo, ut illum semper suspiciamus, jugiter admiremur & toti amore ejus accendamur, inflammemur, ardeamus, tantam & tam incomprehensibilem Patris in Filio sapientiam & erga nos benignitatem & clementiam adorantes, cujus unius mortem voluit sic expedire & esse necessariam, ut illa satisfaceret omnibus salvandorum peccatis & justitia ejus omnes salvandos justificaret.*

(Hujus generis plura in illis commentariis occurrunt, inde Index Expurgatorius Hispanicus de illis sic pronunciat:

Quia commodè expurgari non possunt, omninò deleantur.)

De Alberto Piggio Cardinali Bellarminus lib.2. de Justificat. cap.1. §. In eandem &c. sic scribit: *In eandem sententiam* (quæ statuit, *justitiam in virtutibus inhærentibus sitam esse imperfectam, nec unquam esse posse talem, ut judicium Dei sustineat*) *incidit Albertus Piggius in secunda controversia.*

De Caspare Contareno Cardinali Patricio Veneto ac Pontificis ad Comitia Ratisbonensia Ann. 1541. Legato refert Flacius in præfat. libri de dissens. Pont. ad Senatum Venetum pag. 44. *quòd admiserit, vitam æternam esse merum donum Dei, ac ex sola gratia, favoreq; cœlestis Patris peccatoribus propter Christum contingere, nec ullo modo ulla nostra bona opera verè esse aut dici posse meritoria vitæ æternæ*, id quod ex impressa ejus Epistola ad Alexandrum Farnesium Cardinalem & Nepotem Papæ cum ipso eâ de re expostulantem Anno 1563. Basileæ edita manifestè pateat.

Johannem Ferum Minoritam Concionatorem Moguntinensem Dominicus à Soto sexaginta septem locis virgulâ censoriâ notat, præcipuè *quòd præter aliorum sensum in commentariis suis de justificatione & meritis operum locutus sit.* Eum Michaël Medina Minorita Hispanus libro in hanc scripto tutari non est veritus. Sic autem scribit.

Ferus in cap. 47. Genes. *Quoties cum Deo agere volumus, non jactemus nos, nec propria merita æstimemus, sed Deo æstimanda permittamus, unde & Christus docet: Cùm feceritis omnia, dicite, Servi inutiles sumus; & Paulus: Non meipsum judico, qui me judicat, Dominus est. Veram modestiam & humilitatem ostendebat publicanus ille, qui nec oculos levare audebat in cœlum, & Cananæa illa, quæ se canem agnoscens, nihil aliud, quàm micas petebat. Et mulier illa, quæ cupiebat tantùm tangere fimbriam vestimentorum. Et peccatrix illa, quæ retrò ad pedes Domini accessit. Et Centurio, qui dixit: Non sum dignus, ut intres tectum. Et latro, qui nihil petere ausus tantùm dixit: Memento mei.*

Idem in cap. 10. Matth. v. 8. *Si Dei gratiam & favorem conservare cupis, nullam meriti fac mentionem.*

Idem in cap. 18. Matth. *Deus ad tempus sinit homines vitio suo prolabi, ut agnito errore sentiant, se non suo merito, sed gratuitâ misericordiâ servatos esse, ne possint insolescere.*

Idem in cap. 20. Matth. *Docet hæc parabola, gratiam esse, non debitum, quicquid à Deo nobis datur. Omnes enim justitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ, imò ne ipsæ quidem passiones hujus temporis sunt condignæ ad futuram gloriam. Quòd si aliquando mercedem audimus polliceri, scire debemus, non ob aliud potissimùm esse debitam, quàm ex promissione divinâ. Gratis promisit, gratis & ex justitia reddit. Si igitur Dei gratiam & favorem conservare cupis, nullam meritorum fac mentionem.*

(Adducit hunc locum Johannis Feri Sixtus Senensis lib. 6. Bibl. annot. 89. atq; addit, *Hieronymum Veronæ Episcopum in comm. Epist. ad Hebr. hoc nomine Ferum taxâsse, quòd in hoc & plerisque aliis locis evertat merita bonorum operum.*)

Idem Ferus in cap. 26. Matth. *Gratis promisit, gratis & ex justitia reddit.*

(Conjungit gratiam & justitiam. Ergò non intelligit justitiam, quæ operum digni-

dignitatem respicit, sed promissionis veritatem.)

Idem in cap. 1. Johan. *Omnem gloriam operum nostrorum hoc verbo damnat. Si enim Johannes se indignum fatetur, quid tu gloriaris de meritis tuis? mera igitur gratia, mera misericordia est, accepisse ut servias.*

Idem in cap. 2. Johan. *Ex hoc loco petenda est vera orationis Christianæ forma. Primò enim veniendum est fiduciâ solius misericordiæ Dei & nequaquam prærogativâ meriti nostri, Dan. 9.*

Idem in cap. 14. Johan. *Non propter opera nostra in se nos gratos habet Deus, sed propterea, quòd in Christum credimus. Gratos, inquit, nos sibi fecit in dilecto Filio suo.*

Idem in cap. 1. Rom. *Paulus negat, per opera nos mereri remißionem peccatorum, alioqui si operibus meremur, jam non est gratia, gratia excludit merita.*

In cap. 3. Roman. *Blasphemia est, eligere opera hac spe & opinione, ut per ea justificemur.*

Idem in cap. 16. Rom. *Solâ fide in Christum & nullis meritis nostris justificamur.*

Idem Domin. 1. post Pascha serm. 4. *Illi* (Christo) *hoc transscribendum est, non nostris meritis.*

Domin. Cantate serm. 3. *Per solam fidem nullo merito nostro nos salvari* docet.

Domin. Vocem Jucunditatis serm. 6. *Non meritorum nostrorum gratiâ nos diligit.*

Domin. 12. post Pentecost. serm. 1. *Ne jactes bona opera, ne dicas, gloriabimur hæc & hæc bona opera fieri, sed simpliciter implora misericordiam Dei.*

(Vide Indicem Expurgatorium Hispanicum à fol. 123. usque ad folium 135. ubi plurimas ejus generis sententias ex Fero expungere jubent. Quamvis verò Dominicus à Soto hæc & alia plus, quàm 60. in Johannis Feri scriptis loca obelisco notet, & in Indice Expurgatorio, uti modò diximus, tales sententiæ expungi jubeantur, tamen Michaël Medina Minorita Hispanus non dubitavit Johannem Ferum peculiari scripto defendere, ex quo Sixtus Senensis in Bibliothec. sancta multa passim allegat. Inter cætera Medina in 1. 2. quæst. 114. art. 3. sic scribit: *Deus sine dubio præstabit, quod promisit propter veritatem, non propter obligationem. Quòd si non præstet, mendax erit, non injurius.*)

Fridericus Nausea Episcopus Viennensis Cent. 2. Homil. pag. 373. *A misericordia Dei nobis est, quicquid sumus & habemus; & quicquid agimus, est perinde atque signum gratitudinis.*

Andreas Fricius lib. 4. de Eccles. cap. 12. multis refellit opinionem eorum, *qui operum condignitatem non regeneratorum saltem operibus, ut ea à libero arbitrio absque gratia Dei procedunt, per Paulum derogari fingunt*, ac eos prolixè redarguit, *qui condignitatem attribuunt meritis sanctorum, vel ex promißione Dei, vel ex gratuita acceptatione divina ad quodvis præmium, vel ex pacto & conventione.*

Tandem sic concludit: *Nos verò, exclusâ dignitate, ab operibus nostris submittamus nos potenti Dei manui ad promißiones divinas, benignitatemque largitoris nos convertendo. Si quam dignitatem optamus, eam in Dei misericordia quæramus; si perfectionem, eam in miserationibus Domini perscrutemur; si gloriationem, eam ex cruce Domini nostri JESU Christi petamus, qui factus est nobis à DEO sapientia, justitia, sanctitas & liberatio, ut quemadmodum*

modum scriptum est, qui gloriatur, in Domino glorietur.

Andreas Vega (de quo Canisius in præfat. in libr. Vegæ de Justificatione sic judicat, *quòd fuerit vir cumprimis eruditus & inprimariis Concilii Tridentini Theologis doctorum judicio numeratus*) in opusc. de merit. quæst. 4. pag. 782. adducit & approbat dictum Thomæ Waldensis. *Ille est sanior Theologus, fidelior Catholicus & sacris Scripturis magis consentiens, qui merita simpliciter abnegat & cum modificatione Apostoli & Scripturarum agnoscit, quòd simpliciter nemo meretur regnum cœlorum, sed ex gratia Dei & voluntate largitoris. Loquitur autem Waldensis de operibus justificatorum.*

(Hunc Waldensem Stapletonus lib. de consig. Script. cap. 13. vocat *virum, cujus laus magna est in Ecclesia & autorem nobilissimum.*

Sixtus Senensis lib. 4. Bibl. de ipso dicit, *quòd fortia & erudita emiserit volumina.*)

Idem Vega lib. 10. de Justificat. cap. 7. *Gloria cœlestis, quoad substantiam suam, quæ est visio Dei æterna, absque relatione ad opera datur. At gradus gloriæ pro diversa proportione gratiæ infusæ confertur.*

Conradus Clingius Locor. commun. cap. 22. *Opera justificatorum, quamvis ex fide Christi ad laudem & gloriam Dei atque dilectionem proximi fiant, quia tamen nos ex carne & sanguine polluti sumus, hinc est, quòd opera nostra in sua bonitate, Naturâ & dignitate considerata, sint impura & imperfecta ex se & propriâ suâ virtute. Et quoniam omnia opera nostra etiam post fidem facta sunt imperfecta & immunda & involuntaria, ideò non possumus contendere cum Deo, quasi nobis aliquid debeat & teneatur ex condigno, sicut mercenarius pro suis laboribus cum Domino. Et in eum finem dicimus, quòd opera nostra non merentur vitam æternam, nec apprehendunt, sicut malâ & imperfectâ monetâ nihil emi potest.*

Claudius Espensæus in 2. Epist. ad Timotheum Digress. 22. pag. 157. adducit & probat dictum Augustini serm. 2. de verbis Apostol. *Te quidem coronat Deus, sed in misericordia. Non enim dignus fuisti, quem vocaret, vocatum justificaret, justificatum glorificaret, & si merita tua præcesserunt, dicit tibi Deus: Discute merita tua, & videbis, quia dona mea.*

(Nullum igitur meritum est, nec ante nostram vocationem *ad justificationem*; nec post justificationem nostram *ad glorificationem.*)

Georgius Cassander in Consultat. artic. 6. de bonis operib. pag. 981. *Quod subjicitur, propter Dei voluntatem, non verò ut confidamus, per ea justificationem coram Deo mereri, bona opera ex fide facienda, rectè & Ecclesiasticæ doctrinæ consentaneè dicitur. Omnes enim uno ore profitentur, remißionem peccatorum & gratiam justificationis neminem suis, quamvis in speciem bonis, operibus mereri. Notum enim est illud Augustini de fide & operib. Bona opera sequuntur justificatum, non præcedunt justificandum.*

Postea adducit & approbat dictum Buceri. *Si Deus judicaturus est unumquemque secundùm opera sua, certè bona opera in vera fide & caritate facta ad salutem sunt necessaria, ut suis Deus respectu bonorum operum temporariam & æternam mercedem largitur, non quidem ex dignitate operum in se, sed ex gratia propter meritum Christi, qui hæc ipsa opera in suis operatur & sua in illis*

dona

dona coronat, ut inquit Augustinus. Nec hoc igitur inficiandum est, hujusmodi opera vitam æternam mereri, non illa quidem ex sua dignitate, sed ex divina acceptatione, promißione & pacto.

Ex eodem Bucero adducit etiam illud: *Si sancti Patres aut alii intelligant per mereri facere ex fide gratia Dei bona opera, quibus Deus mercedem promisit & rependet, hoc sensu usurpare illud verbum, minimè damnabimus. Quo autem sensu hoc vocabulo meriti & merendi usi sint, obscurum non est, nempe ut per illud gratiæ Dei, ex qua merita omnia oriuntur, nil detrahatur.*

Et postea. *Scriptores Scholastici & recentiores Ecclesiastici omnem vim meriti hujus justitiæ in sola gratuita Dei acceptatione & liberali promißione constituunt, cùm & hæc ipsa qualiscunque justitia donum sit Dei & jure servitutis Deo debeatur. Videatur Thomas 1.2. quæst. 114. artic. 1. Meritum hominis apud Deum esse non potest, nisi secundùm præsuppositionem divinæ ordinationis. Præclarè hac de re disserit Durandus in 2. sentent. dist. 21. quæst. 2.* (cujus verba superiùs sunt adducta) *& Adrianus de Trajecto, postea Pontifex maximus in 4. sent.* (cujus verba thesi sequente adducentur.)

Idem Epist. 19. ad Johannem Molinæum pag. 1109. *Restat extremus locus de meritis, ubi scribis, tradere me, bona opera non esse causam vitæ æternæ, sed signum, occasionem, vel viam, cùm ego ibi nil tradam, sed bonâ fide sententiam vetusti cujusdam ex Scholasticorum numero scriptoris exponam, cujus verba, ut ea in pervetusto Manuscripto libro reperi, adscribam. Nota, quòd cùm dicitur, Deus pro bonis meritis dabit vitam æternam, pro primò notat signum, vel viam, vel occasionem aliquam, sed si dicatur propter bona merita* (opera bona, quo sensu pii veteres hac voce utuntur) *dabit vitam æternam, Propter, notat causam efficientem. Ideò non recipitur à quibusdam, sed hanc recipiunt, pro bonis meritis & consimiles earum, aßignantes differentiam inter pro & propter. Adjeci autoritatem Thomæ Bravardini, qui inter Scholasticos profundi nomen invenit. Is in laudatißima illa summa contra Pelagianos copiosè & eruditè disputat, meritum non esse causam æterni præmii. Cumq; Scriptura & Doctores confirment, Deum præmiaturum bonos propter merita sua bona, propter, non significare causam propriè, sed impropriè, vel causam cognoscendi, vel ordinem, vel denique dispositionem subjecti. Quid autem clarius dicto Bernhardi, qui in libro de gratia & libero arbitrio sic loquitur: Alioqui si propriè appellentur ea, quæ dicimus nostra merita, spei quædam sunt seminaria, caritatis incentiva, occultæ prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia, via regni, non causa regnandi? Igitur cùm regnum dicitur tradi propter merita, propter non causam, sed viam significat. Indicavi quoque Scholasticos causam hîc intelligere non propriè dictam, sed causam sine qua non, quæ verè & propriè causa non est. Hic autorem habeo Petrum de Alliaco, cujus eximia est inter Scholasticos autoritas, cujus hæc sunt verba in 4. quæst. 1. artic. 1. Quia causa est illud, ad cujus esse sequitur aliquid, dupliciter potest aliquid dici causa. Uno modo propriè, quando ad præsentiam esse unius virtute ejus ex Natura rei sequitur esse alterius, & sic ignis est causa caloris: alio modo*

do impropriè, quando ad præsentiam esse unius sequitur esse alterius, non tamen virtute ejus, nec ex Natura rei, sed ex sola voluntate alterius. Et sic actus meritorius dicitur causa respectu præmii. Subdit autem, Causa sine qua non debet simpliciter & absolutè dici causa, quia propriè non est causa. Quid quòd Scholastici omnes penè dignitatem, æqualitatem & commensurationem meriti & præmii non in reipsa & intrinsecâ bonitate actus, sed in divina acceptatione, pactione & ordinatione constituunt. Quamvis autem nonnulli sint, qui hîc æqualitatem quandam & justitiam ex divina pactione & conventione statuant, affirmantes, Deum homini jure promissionis ad reddendum præmium obligari, hæc tamen ipsa obligatio principium habet gratuitum, neque ullam operibus intrinsecam virtutem addit, sed omne ius consequendi præmii in gratuita promissione consistit. Quid quòd nonnulli insignes Scriptores hoc ipsum negant, Deum videlicet suâ promissione nobis obligari, in quibus est Durandus inter Scholasticos celebris, cujus hæc est ratio: Quicquid habemus boni, totum nobis inest ex liberalitate divina, cùm autem ex dono gratuito nullus obligetur danti, ideò ex bonis habitibus & actibus nobis à DEO datis, Deum non obligari nobis ex aliquo debito justitiæ ad aliquid ampliùs dandum, & sentire seu dicere oppositum esset temerarium sive blasphemum. In hanc sententiam clarissimè scripsit B. Bernhardus de annunciatione. Non enim, inquit, talia sunt hominum merita, ut propter ea vita æterna debeatur ex jure, aut DEUS injuriam aliquam faceret, nisi eam donaret. Nam, ut taceam, quòd merita omnia DEI dona sunt, ita ut homo magis propter ipsa Deo debitor sit, quàm Deus homini, quid enim sunt merita omnia ad tantam gloriam?

Idem Cassander Epist. 34. pag. 1127. *Merita vocant (Patres) rectè facta sanctorum, qui merito & precio sanguinis Christi redemti, & in filios & heredes vitæ æternæ per fidem sanguinis CHRISTI adoptati sunt, quæ inhabitans in iis Christi Spiritus operatur, quibus factis ex divina pactione & institutione merces & corona in futura cœlesti vita decreta est, quæ tamen ipsa vita æterna non virtute & dignitate meritorum comparatur, sed solâ dignitate & precio sanguinis Christi donatur. Ut autem merces ipsa in Scripturis sanctis gratia, ita Patres & ipsa merita sanctorum DEI dona esse tradunt, quæ Deus nonnullis electis insigniter contulit, non ad illorum modò sanctificationem, sed ad reliquorum quoque membrorum utilitatem, primùm in dilecto suo Filio gratificatos, tamen ob ea ipsa dona acceptos quoque carosq; habet, dignosq; quos aliis donis cumulet, quosq; pro aliis suppliciter deprecantes exaudiat, & in illorum gratiam pietate illorum & precibus adductus multa Ecclesiæ & aliis infirmioribus membris tam ad præsentem, quàm futuram vitam pertinentia largiatur.*

Jacobus Schopperus Presbyter Coloniensis concione 5. in Evang. festi Divi Nicolai pag. 55. *Vult Deus remunerare opera nostra bona, verùm non est, quòd putemus hinc sequi, quòd bonis operibus nostris aut gratiam, aut vitam æternam mereri possimus. Et merita enim & præmia gratia Dei sunt. Deus, inquit Augustinus, sua merita in nobis coronat. Imo Psalmista ait Psal. 103. Dominus coronat te misericordiâ & miserationibus.*

nibus. Ideò nimirum clamat Johannes de plenitudine Jesu, omnes accepimus gratiam pro gratia. Et Paulus dicit Rom. 6. stipendium peccati mors, donum autem Dei vita æterna per Jesum Christum Dominum nostrum. Quare cùm fecerimus etiam omnia, quæ præcepta sunt nobis, dicemus: Servi sumus inutiles. Luc. 17. Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Ps. 113. Tibi Domine justitia, nobis autem confusio faciei. Baruch. 3. Dan. 9.

Idem conc. 2. in Epist. festi Magnorum p. 214. *Sub Jerusalem appellatione omnes illi tùm Judæi, tùm gentes intelliguntur, qui habent visionem pacis, hoc est, qui credunt, se, aliàqui condemnatos, pacem & reconciliationem consecutos esse apud Deum Patrem per Jesum Christum, qui omnibus suis & operibus & meritis diffisi, solum Christum agnoscunt suam justitiam, suaq; merita.*

Id. Conc. 2. in Epistol. festi convers. Pauli p. 255. *Sunt non pauci, qui quidvis potius credant & admittant, quàm per solum Jesum, perq; fidem in hunc salutem omnem & vitam æternam contingere. Etsi autem verbis id maximè testantur, ipsis tamen factis negant. Nam si isthuc crederent ex animo, non opem & auxilium quærerent apud creaturas, non suis meritis & operibus fiderent, non adeò ad nomen encomiumq́; Jesu horrerent, demitterentq; caput, ut in plerisq; jam videmus.*

p. 253. *Quemadmodum ante conversionem suis ipsorum meritis & operibus, aliisq; creaturis fidebant: ita nunc solius Jesu meritis & justitia* (conversi) *nituntur.*

Idem concion. 5. in Epist. festi convers. Pauli p. 285. *Si dicere velimus, mereri bona opera vitam æternam ex sui dignitate, obscuramus beneficia & merita Christi. Nam si nostris operibus vitam & præmia mereri verè possumus, ergò frustra mortuus est Christus. Sciendum igitur nobis est & unicè observandum, vitam æternam in Scripturis mercedem appellari bonorum operum, non ut putemus, benefacta nostra esse digna vitâ æternâ, seu deberi illis vitam æternam propter ipsorum operum dignitatem, sed quòd Deus fidei nostræ, quam per bona opera in nobis exercet, vitam æternam gratuitò sit pollicitus. De plenitudine enim Christi, inquit Johannes, omnes accepimus, gratiam pro gratia, hoc est, gratiam vitæ æternæ pro gratia justificationis indebitæ. Ergò, inquam, merces est bonorum operum vita æterna, non quia his debetur, sed quia promissa est. Tanta nimirum est Dei erga nos bonitas, ut opera, quæ ipse in nobis facit & quæ sua sunt, appellet nostra, idq; tantùm propter imbecillem illum assensum & conatum nostrum, quem tamen non sine eo adhibemus. Credemus itaq; & statuemus, bona nostra opera placere Deo, sed propter Christum: secuturam illa vitam æternam, sed ex gratuita promissione, ex mera misericordia. Verùm nunquam nostris meritis fidere debemus, nunquam ipsi dignitati bonorum nostrorum debemus salutem ferre acceptam. Hîc cogitandum est, scriptum esse, Qui gloriatur, in Domino glorietur, & donum Dei est vita æterna in Christo Jesu Domino nostro. Sentiendum cum Divo Bernhardo: Sufficit ad meritum scire, quòd non sufficiant merita, & hoc totum hominis meritum, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit.*

Episcopus Wintoniensis morti jam vicinus de Justificatione fidei admonitus *rem periculi plenam* dixit *populo hanc rimam aperire, sibi tamen suiq; similibus, quibus imminente morte fastuosa præsumtio-*

nes de meritis operum facilè excutiantur, tutò doctrinam illam Lutheranam revelari posse. Foxus in Martyrologio.

Johannes Hoffmeisterus tom. 2. Homiliarum Domin. 11. post Trinitatis. *Gnaviter & diligenter fac bona opera, quantum poteris &c. & tamen in orationibus tuis dic cum publicano, Deus propitius esto mihi peccatori, sicq; fiet, ut justificatus per Dei misericordiam intres in vitam æternam.*

Fr. Johan. Croendonch Franciscanus uber die Epistel an S. Thomæ Tag p. 555. Jngolstadt Ann. 614. Der Weg ist bereit/ alle Hindernissen beyseit gethan / die Leiter stehet allda. Wer nun die Leiter den Mitler Jesum Christum nicht leyden kan/vnd wil mit seiner eignen Gerechtigkeit / Wercken vnd Verdiensten ohne Christum jhm eine eigne Leiter machen vnd gen Himmel steigen/der sehe zu/daß er nicht in des Teuffels Namen herabfalle vnd den Hals stürze. Denn Christus sagt: Jch bin der Weg.

Schultingus tom. 2. Biblioth. adversus cap. 11. libri 3. Institut. *Quod ad meritum condigni attinet, aboleri sinimus, aut certè Scholis remittimus, ut sine quo subsistere potest orthodoxæ fidei veritas, cùm nec ipse persuaderi potuerit Origenes, ullum esse opus nostrum posse, quod ex debito Dei remunerationem deposcat. Cùm neq; etiam hoc ipsum, quod sumus, quod agere, quod proloqui possumus, ex Dei dono & largitione sit,* (hic videtur luxata sententia defectu negationis) *nec etiam existimavit Apostolus condignas passiones his ipsis, etiam ipsorum, qui Christo incorporati sunt, ad futuram gloriam.*

Benedictus Justinian. in cap. 4. Epist. ad Rom. f. 145. *De verbis Davidis sic planè sentio, ex iis Paulum colligere, justitiam gratuitam esse, quia à Deo imputatur, non autem ex operibus cujusquam nascitur, reputat enim Deus justitiam non vi operum, sed ex sua liberalitate.*

Et mox. *Planè ostendit David, non haberi rationem meritorum, sed quicquid in ea cernitur, ab unius Dei liberalitate pendere.*

Hûc pertinet, quòd quidam negant, utendum esse his vocibus. *Meritum condigni.*

Thom. Waldensis tom. 3. de Sacram. cap. 7. Paulus Burgensis in additionib. ad Lyran. Psal. 35. Durandus in 2. dist. 27. q. 2. Ariminensis. 1. sent. dist. 17. q. 1. art. 2. Eccius ipse vocem *condigni ut nimis superbam & insolentem* adversatur. Vide Holderum in libro de merito congrui & condigni p. 107.

Item, quòd Bellarminus lib. 1. de Justif. cap. 1. & lib. 5. cap. 16. perstringit Durandum, Piggium & Autores Antididagmatis Coloniensis hac de causâ, quòd *positâ promissione divinâ bona opera ex gratia facta adhuc dicant esse imparia vitæ æternæ, seu non digna, ut eis ex justitia debeatur merces.*

(Intellige *ex justitia commutativa*, quæ æqualem proportionem actionis & meriti attendit, non ex æquitate servandi promissum, quam autores illi non negant.)

2. Quòd quidam agnoscunt, *bona opera renatorum non esse perfecta & pura.*

(Ergò etiam non possunt esse vitæ æternæ meritoria. Consequentiam ipsimet Pontificii concedunt.)

Dicta illa enumeravimus thesi proximè præcedente.

3. Quòd quidam agnoscunt, *fidem solam justificare.*

(Atqui

(Atqui si opera non justificant, utiq; etiam non sunt merita propriè dicta. Quòd si enim justificarent, utique meritoriè justificarent. Præterea eædem sunt causæ justificationis & salvationis, ut docet Apostolus Rom. 4. v. 5. & seq. Quòd si ergò bona opera non sunt causæ *justificationis*, utique etiam non sunt causæ *salvationis*.)

Dicta illa enumeravimus superiùs cap. 3. th. 1.

4. Quòd quidam agnoscunt, *neminem posse per sua opera pro peccatis vel peccatorum pœnis satisfacere*.

(Quòd si enim bona opera non sunt *satisfactoria*, utique etiam non sunt *meritoria*. Consequentiam ipsimet Pontificii concedunt.)

Dicta illa enumeravimus lib. 2. art. 16. cap. 5. th. 3.

5. Quædam hypotheses Adversariorum.

Primò, c. cùm creatura lib. 3. Decretal. tit. 41. de celebrat. Missar. *Creatura non habet, quod pro meritis respondeat creatori.*

(Ergò etiam nullum potest esse creaturæ coram judicio creatoris meritum.)

Secundò, Lombardus lib. 1. sent. dist. 41. lit. A. *Nullum est misericordiæ meritum, ne gratia evacuetur, si non gratis donetur, sed meritis redditur. Gratia gratis datur, judicium meritis redditur.*

c. Gratia caus. 1. q. 1. ex Leone. *Gratia si non gratis datur vel accipitur, gratia non est.*

Salmero Disp. 35. in Epist. ad Rom. *Pugnat aliquid gratis donari & operibus reddi, sicut gratuitum & justum, debitum & indebitum. Et hanc eandem inferendi rationem secutus est Apostolus cap. quarto in hujus Epistolæ principio.*

Dominicus à Soto in cap. 4. Rom. *Pugnant secum, gratis quicquam donari & operibus reddi: est enim hoc justitiæ opus, utpote merces vel præmium, quam quidem justitiæ rationem gratia excludit, cujus opus est mera donatio.*

Benedictus Justinianus ibid. *Antithesis est operum & gratiæ: perinde ac si quod est ex operibus, nequeat esse ex gratia, & quod ex gratia procedit, non pendeat ex operibus.*

(Jam verò vita æterna est χάρισμα *gratuitum Dei donum*, ut Cornel. à Lapide exponit, donum ex gratia datum Rom. 6. v. ult. Ergò gratis datur, non meritis redditur.)

Tertiò, Arnoldus de villa nova Hispanus (circa ann. 1290.) recitat Epistolam Jacobi Aragonum Regis ad fratrem Fridericum Siciliæ Regem, quæ sic incipit: *Laudamus Dominum de cœlis & benedicimus nomini sancto ejus, & quas dignè non possumus, cùm creatura non habeat, quod pro meritis æqualiter respondeat creatori, in humilitate Altissimo gratiarum exolvimus actiones.*

(Si non possumus sufficientes Deo gratias referre pro beneficiis acceptis, utique non possumus nova beneficia operibus nostris promereri.)

Quartò, Salmeron tom. 9. tract. 77. p. 572. sic scribit: *Non liberat nos Deus à peccato, sive à difficultatibus & molestiis hujus vitæ propter ulla nostra justitiæ merita, sed ad nomen suum illustrandum, quemadmodum ipse per Prophetam dicit. Non propter vos ego faciam, sed propter nomen meum sanctum.*

(Si Deus non liberat nos à difficultatibus & molestiis hujus vitæ propter ulla nostræ justitiæ merita, utique etiam non salvat nos propter ulla nostræ justitiæ merita.)

Quintò, Stapletonus in Promt. morali Dom. 2. Adv. p. 19. *In bonis operibus non est dicendum, Ego hoc feci, sed Deus fecit. Bonorum enim operum potissimam partem Deus facit. Hugo dicere solebat: Mala mea purè mala sunt & mea sunt, bona autem mea nec purè bona sunt, nec mea sunt. Dionysi Carthusian. in cap. 18. Eccles.*

(Si bona nostra nec purè bona sunt nec nostra, utiq; etiam non possunt esse merita propriè sic dicta.)

Sextò, Gregorius de Valentia tom. 3. c. 1626. refellit Medinam affirmantem, *Deum ex debito justitiæ exaudire orationem debitas conditiones habentem. Perperam* (inquit) *Johannes Medina in tract. de oratione q. 18. in fine dicit, quando Deus exaudit orationem, habentem debitas conditiones, illum exaudire ex debito justitiæ, quia audit ex promissione. Falsum est hoc & contra illud Dan. 9. Non in justificationibus nostris &c.*

(At si Deus non exaudit preces nostras ex debito justitiæ, utique etiam vitam æternam non donat ex debito justitiæ.)

Septimò, Bellarminus lib. 2. de pœnit. cap. 12. *Meritum ex condigno sive justitia opponitur gratiæ.*

(Atqui tota Scriptura clamat, *vitam æternam dari ex gratia*, quod Bellarminus negare nequit, nisi negare velit, Solem lucere in meridie. Ergò agnoscat, bona opera non esse meritoria vitæ æternæ ex condigno.)

Octavò, Idem Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arbitrio cap. 10. multis probat, *electionem esse merè gratuitam & pendere ex mera Dei gratia & misericordia absq; ulla operum prævisione.*

Maximil. Sandæus in Castigat. Cauteriat. conscient. p. 129. *Quælibet operatio meritoria gratuitæ destinationi est contraria.*

(Jam verò electionis & justificationis hac in parte est eadem ratio, docente Apostolo Rom. 11. v. 5. & 6. Itemque electionis & glorificationis docente eodē Rom. 8, 29. Ergò ut electio est gratuita, ita justificatio, ita quoq; glorificatio est gratuita. Ut operatio meritoria est gratuita prædestinationi, ita quoque gratuitæ justificationi contraria.)

Nonò, idem Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arbitr. cap. 13. resp. ad 5. dicit, *opera esse viam perveniendi ad regnum.*

Ibid. *Deus ita prædestinavit homines, ut per bona opera eos pervenire velit ad gloriam.*

(At per viam, non ut per *meritum*, sed ut per *medium sine quo non*, terminus viæ acquiritur.)

Decimò, idem Bellarminus lib. 1. de justificat. cap. 19. §. Excludi &c. sic scribit: *Quod bonis operibus ex gratia factis redditur, non est simpliciter merces, sed etiam gratia, imò magis gratia, quàm merces.*

(Quod magis est gratia quàm merces, non est propriè merces. Vita æterna est magis gratia quàm merces: Ergò non est propriè merces. Ulterius, ubi non est propriè merces, ibi non est propriè

priè meritum. Vita æterna non est propriè merces. Ergò in operibus non est propriè meritum. Frustra excipiunt, *esse meritum ex pacto*, quia in Scriptura nulla fit mentio meriti ex pacto, unde ipse Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 16. 17. & 18. disputat, *bona opera justorum non solum ex pacto, sed etiam ratione ipsorum operum propter dignitatem & proportionem meritoriè esse vitâ æternâ digna, ut de jure Deus teneatur operibus vitam æternam dare.*)

Undecimò, idem Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 5. §. At si &c. *Parvulis, qui mox à Baptismo decedunt, vita æterna datur ex solo jure hereditatis, & non jure mercedis.*

(Atqui una est justificationis & salvationis ratio in omnibus justificatis & salvatis. Marc. 10. v. 15. dicit Christus: *Amen dico vobis, qui non recepit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.*

Recognoscat Bellarminus sua verba lib. 6. de amiss. gratiæ cap. 3. §. 3. *Propter Christi justitiam omnes justificari, æquè valet in majoribus ac parvulis. Christus enim venit, omnia peccata tollere. Dedit seipsum precium redemtionis pro omnibus 1. Tim. 2. Et ipse est propitiatio pro totius mundi peccatis. 1. Joh. 2. propter ejus justitiam omnes non solùm parvuli, sed etiam adulti justificabuntur.*)

Duodecimò, idem Bellarminus lib. ejusdē cap. 14. §. Huc etiā &c. adducit & approbat hæc testimonia Patrum. Athanasii in vita S. Antonii. *Nec universo orbi renunciantes dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus;*

Eusebii Emisseni homil. 3. ad Monach. *Totis licèt animæ & corporis laboribus desudemus, totis licèt obœdientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœlestibus bonis compensare & offerre valebimus;*

Bernhardi serm. 1. de annunc. *Quid sunt merita omnia ad tantam gloriam?*

(At hæc dicta cum *merito de condigno* nunquam solidè conciliari poterunt.)

Decimò tertiò, idem Bellarminus lib. & cap. iisdem §. Tertia ratio. *Cùm simus omnes conditione servi & mancipia Dei, non posset esse justitia inter nos & Deum, nisi ipse liberali conventione operibus nostris alioqui debitis, etiamsi nulla merces illis reddenda esset, præmium constituere voluisset. Atq; hoc significavit Dominus, cùm ait: Luc. 17. Cùm feceritis omnia, dicite, servi inutiles sumus.*

(Si bonis operibus ex liberali Dei promissione merces redditur, ergò bona opera non sunt ex condigno & inhærente quadam dignitate meritoria.)

Decimò quartò, idem Bellarminus lib. & cap. iisd. §. Quinta ratio &c. *Hoc ipso, quod incipimus esse filii Dei, incipimus jus habere ad hereditatem felicitatis æternæ. Nam si filii, & heredes Rom. 8. incipimus autem esse filii antequam incipiamus benè operari, imò etiam baptizati infantes per solam eam gratiam ante omnia opera bona salvantur.*

Benedictus Justinianus in cap. 8. Rom. *Aptè hereditatis nomine utitur Apostolus*

Apostolus, quippe alludens ad jus adoptionis. Qui enim in alienam familiam asciscuntur, jure adoptionis ad hereditatem adoptantis vocantur.

(Si sumus heredes vitæ æternæ, antequam incipimus benè operari, utique per operum merita non consequimur vitam æternam. Excipit quidem Bell. *vitam æternam duplici jure, videl. hereditatis & mercedis nobis dari.* Sed hæc exceptio petit principium & ex oppositis facit subordinata.)

Decimò quintò, idem Bellarminus lib. ejusd. cap. 17. sic disserit: §. Porrò &c. *Porrò bona opera non requiruntur ad vitam æternam acquirendam ut hereditatem, sed requiruntur, ne filius excidat ab adoptione & jure mereatur exheredari. Proinde filius Dei adoptivus per bona opera sine alio pacto non meretur vitam æternam acquirere ut hereditatem, sed meretur eam non amittere, quod patet, tùm ex eo, quòd hæreditas ante omnia nostra bona opera jure adoptionis illi debetur: tùm quia infantes baptizati ex hac vita migrantes vitam æternam accipiunt in hereditatem, cùm tamen nulla habeant operum merita.*

(Si bona opera non requiruntur ad vitam æternam acquirendam ut hereditatem, sed requiruntur, ne filius excidat ab adoptione, & jure mereatur exheredari, utique bona opera non sunt vitæ æternæ meritoria. Ratio est, quia Scriptura testatur, vitam æternam dari credentibus ut hereditatem, Matth. 25. v. 34. Col. 3. v. 24. Sanè adoptatus in heredem debet omne genus obsequii adoptanti deferre, ac diligenter cavere, ne per inobœdientiam adoptione & hereditate excidat, interim certum est, quòd ejusmodi obsequiis nec adoptionem nec hereditatem promereatur, sed ab adoptione hæc obsequia oriuntur.)

Decimò sextò, idem Bellarminus lib. ejusd. cap. 20. §. 3. *Primùm igitur de vita æterna solùm quæstio est. Utrum ipsa vita æterna, an gradus tantùm in ea præstantiores cadant sub meritum de condigno. Sunt enim qui sentiant, vitam æternam sive primum ejus gradum non cadere sub meritum, cùm debeatur jure hereditatis omnibus filiis Dei hoc ipso quòd sunt filii Dei.*

(Agnoscit ergò, quòd quidam Doctores Pontificii negent, bona opera esse ipsius vitæ æternæ meritoria.)

Decimò septimò, idem Bellarminus in Testamento suo merita operum rejicit. Verba illius Testamenti, recitante ac recensente Auberto Miræo Bruxellensi S. Theol. Lic. Protonotario Apostolico in Auctuario Commentarii de bello Bohemico p. 11. hæc sunt: *Ego Robertus Bellarminus Presbyter Cardinalis è Societate Jesu assumtus petii à S. mem. Clemente VI. facultatem condendi Testamentum ad pias causas tantùm &c. Primùm igitur Spiritum meum in Dei manus commendatum toto corde exopto, cui ab adolescentia servire desideravi, & precor ut me inter Sanctos & electos suos, non æstimator meriti sed veniæ largitor admittat.*

Decimò octavò, idem Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 16. concedit Durando, *si opera quantumvis bona ad absolutam Dei justitiam exigantur, tùm non fore digna mercede vitæ æternæ, ideò etiam non solùm ad id, ut opera acceptabilia fiant, sed ut ex sua parte etiam satis valida fiant, pactum Dei requirit.*

(Agno-

(Agnoscit ergò, bonis piorum operibus, si ad accuratam justitiæ divinæ normam exigenda sint, non posse sine impudentia justam proportionem ad eandem divinæ justitiæ normam tribui. Confingit igitur moderatam quandam justitiam, seu normam tolerabiliorem, ad quam bona opera exactè congruere sibi persuadet. Sed de stricto justitiæ rigore propter humana somnia Deus nihil remittit.)

Decimò nonò, Pererius Disp. 26. in cap. 14. Joh. p. 401. docet, donum perseverantiæ non cadere sub meritum. *Non potest*, inquit, *homo propriè ac dignè mereri perseverantiam in bono usq; ad finem, sed quemadmodum primæ gratiæ donatio gratuita est, nec propter ullum hominis meritum propriè dictum, ita & conservatio ipsius gratiæ usq; ad finem donum Dei est, meritis hominis nequaquam comparabile.*

Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 22. §. 1. *De reparatione post lapsum & perseverantia usque in finem concors est sententia Theologorum, non cadere ea sub meritum de condigno.*

(At si donum perseverantiæ non cadit sub meritum, utiq; etiam vita æterna nõ cadit sub meritũ. Cõnexio probatur, quia absque dono perseverantiæ nemini contingit vita æterna.)

Vigesimò, Becanus tom. 1. opusc. 7. cap. 3. p. 344. agnoscit, *quòd bona temporalia non possimus mereri.*

(Ergò multò minùs bona æterna infinitis modis preciosiora & majora poterimus mereri.)

Vigesimò primò, Adamus Tannerus tom. 1. Theol. Schol. Disp. 3. in Synopsi prædest. col. 1059. thes. 21. sic scribit: *Hæc est abyssus humanæ miseriæ, quòd solam miserendi materiã habere potest, non causã.*

(At si in nobis est tantùm miserendi materia, non causa, utique non dantur in nobis merita propriè sic dicta.)

Vigesimò secundò, Didacus Stella tom. 2. in Luc. cap. 21. f. 202. *Opera, quæ nobis hîc supererogationis & heroica videntur esse, coram judicio Dei parvi momenti erunt.*

(Si opera supererogationis & heroica coram Dei judicio parvi momenti erunt, quomodo bona opera vulgaria esse poterunt vitæ æternæ meritoria?)

Vigesimò tertiò, Idem in cap. 11. Luc. f. 67. *Uno solo mortali peccato omnia opera extinguuntur.*

In cap. 15. Luc. f. 144. *Qui triginta vel quadraginta annis jejunavit, omnia bona opera perdit & merita uno peccato mortali.*

(At quis verè gloriari poterit, se nunquam in omni vita peccatum mortale commisisse?)

Vigesimò quartò. Idem in cap. 15. Luc. f. 134. *Nisi Deus peccatores in gratiam reciperet, desperandum nobis esset, sicut David confitetur. Si iniquitates observaveris Domine &c.*

In cap. 14. Luc. f. 128. *Nullus per sua merita potest pervenire ad regnum, nisi justitia Dei per misericordiam temperetur.*

(At merita ex condigno & misericordia sibi invicem opponuntur, docente Bellarmino lib. 2. de pœnitent. cap. 12.)

Vigesimò quintò, Idem in cap. 17. Luc. f. 183. *Ex mandatorum observatione nullo*

nullo premio sumus digni, sicut nec servus dignus est premio, propterea quòd servit suo Domino.

(Ergò nec bona opera sunt præmiorum meritoria.)

Vigesimò sextò, Confirmatur argumentum ex eo, quòd agnoscunt, Christum Luc. 17. non asserere, fieri à quoquam omnia, quæ sunt mandata, sed tantùm ponere hypotheticè. Quòd si enim etiam tum futuri sumus servi inutiles, si impleremus omnia, quantò magis, cùm non implemus?

Idem Didacus Stella in c. 17. Luc. *Docemur hîc, omnem presumtionem & vanam gloriam vitare. Si enim hi se servos inutiles reputare debent, qui omnia impleverunt precepta, quid nobis incumbit, qui in tam multis offendimus, & ea ipsa, que forsan implemus precepta, tàm imperfectè implemus, ita ut juxta Esaiam, universe justitie nostre sint quasi pannus menstruate?*

Cornelius Jansenius in Concord. Evang. cap. 98. *Quod autem precipit, ut dicamus nos servos inutiles, cùm omnia precepta adimpleverimus, non sic accipiendum, quasi quis sit, qui omnia adimpleverit (in multis enim, inquit Jacobus, offendimus omnes) sed sensus est: etiamsi feceritis omnia, tamen agnoscite vos servos inutiles. Quo significatur, quàm inutiles nos debeamus reputare & nos deprimere, cùm advertimus, nos omnia nobis precepta non implevisse.*

Vigesimò septimò, agnoscunt, bona opera non esse propriè nostra, sed Dei per Spiritum Sanctum in nobis efficaciter agentis opera.

(Ex eo enim Bernhardus serm. 1. de annunc. rectè infert, quòd homo magis propter ista Deo debitor fiat, quàm Deus homini.)

Bernhardus serm. 32. in Cant. *Cùm mala in corde nostro versamus, nostra cogitatio est; si bona, sermo Dei est. Itaq; pacem, pietatem, justitiam Deus in nobis loquitur, nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus. Ceterùm homicidia, adulteria, furta, blasphemie, & his similia de corde exeunt, nec audimus ea, sed dicimus &c.*

Egidius Rom. in hexaëm. lib. 2. cap. 12. *Omnia opera bona sunt opera ipsius Dei, juxta illud Esa. 26. Omnia opera nostra operatus es Domine. Nam secundum Apostolum non sufficientes sumus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra à Deo est. Opera itaq; nostra bona non debent appropriari nobis, & non sunt propria nobis, sed magis ipsius Dei.*

Dionysius Carthusianus in cap. 8. Eccles. *Mala opera purè mala sunt & nostra sunt, bona autem nec purè bona nec nostra sunt.*

Censura Colon. Dial. 5. p. 183. *Si operamur justitiam, in nobis operatur Dei gratia: si quid sustinemus adversitatis, Dei gratiâ ad ferendum roboramur. Quicquid deniq; efficimus, quod bonum sit, Dei hoc gratiâ suffulti facimus, ut ex nobis tanquam ex nobis nihil prorsus habeamus, quod pro beneficiis divinis rependere valeamus.*

Ludov. Vives in lib. 19. Aug. de Civ. Dei cap. 23. *Nihil nos Deo damus, cùm rectè vivimus, neq; ipse major aut beatior fit, sed benè nobiscum agitur: ita non nobis debetur gratia, quòd boni sumus, sed eam nos potiùs Deo debemus, cujus beneficio sumus boni.*

Balthasar Paës in cap. 1. Jac. adducit &ap-

& approbat illud August. Soliloq. cap. 25. *Quòd cecidi, fuit ex me; quòd surrexi, ex te; quoniam si quid boni est, parvi vel magni, donum tuum est, & nostrum non nisi malum est.*

Vigesimò octavò, agnoscunt, vitam æternam esse gratuitum Dei donum.

(Ergò non est condignum operum nostrorum meritum.)

Nicolaus Cusanus expendens locum Apostolicum Rom. 6. v. ult. sic scribit: *Notandum est hic, quòd innuit Apostolus, ex justitia peccato deberi mortem (nomen enim stipendii videtur hoc significare) vitam autem æternam esse ex dono Dei gratuito.*

Cajetanus in eund. loc. *Non dicit, quòd stipendia justitiæ vita æterna: sed donum Dei vita æterna, ut intelligamus, non ex nostris meritis, sed ex gratuito Dei dono assequi nos pro fine vitam æternam.*

Vigesimò nonò agnoscunt, vitam æternam esse coronam misericordiæ, id est, datam ex gratia & misericordia. (Ergò non ex meritis.)

Lombardus in Psal. 102. super verba: *Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Coronat te jam incorruptum, quod non est nisi ab ejus misericordia.*

Aiguanus ibid. *Nos redemptos coronat in gloria, & hoc fac[illegible] misericordiâ & miserationibus, quia coron[illegible] gloriæ excedit merita nostra.*

Trigesimò, Thomas Stapletonus, Benedictus Justinianus in Comment. Eph. 2. v. 10. super verba: *creati sumus in Christo Jesu*, agnoscunt; *Apostolum non loqui de prima creatione, quâ facti sumus homines, sed de gratia Dei in Christo, quâ sumus nova creatura.*

(Ex eo nascitur tale argumentum. Creati sumus, id est, regenerati & justificati sumus ad bona opera, ut in iis ambulemus. Ergò bona opera sequuntur justificationem. Justificatio prior est bonis operibus. Ergò non justificamur ex bonis operibus. Quòd si opera non justificant, utiq; etiam non sunt meritoria salutis.)

Trigesimò primò, Adamus Conzen in Comm. Rom. 1. q. 1. p. 30. multis docet, *servitutem, quâ Deo obstricti sumus, esse justissimam ratione creationis, singularis providentiæ, dominii,* δουλευσέως.

(Ergò merces illi servituti non redditur ex debito. Si enim merces esset debita, servitus esset indebita, & vice versâ. Luc. 17. v. 10.)

Trigesimò secundò, Estius in Comm. 1. Tim. 1. v. 15. sic scribit: *Hesselius rectè docet, quomodo quisq; nostrûm debeat veraciter judicare, se esse maximum peccatorem, quia nimirum ad eum pertinet, sua peccata præ oculis habere & ponderare; de aliis autem meliora præsumere & eorum peccata vel extenuare vel non attendere.*

(Atqui nemo, nisi hypocriticè, potest se maximũ peccatorem vocare, qui se operum meritis abundare sibi persuasum habet.)

6. Dissensiones Adversariorum.

Primò, Thomas 2. sent. dist. 27. q. 3. *Quidam dicunt quòd aliquis vitam æternam non potest mereri ex condigno, sed ex congruo. Alii verò dicunt, quòd quis etiam ex condigno vitam æternam mereri possit per actus virtutum. Illi tamen, qui dicunt, inquit Thomas, nos ex condigno vitam æternam mereri posse, verius dicere videntur.*

Utramque sententiam conjungit An-

toninus part. 4. tit. 9. cap. 7. §. 1. *In gratia constitutus meretur per opera sua vitam æternam, ex condigno, ex parte gratiæ; ex congruo, ex parte liberi arbitrii.*

Bellarminus lib. 5. de justificat. cap. 16. §. 2. sic disserit: *Catholici omnes agnoscunt, opera bona justorum esse meritoria vitæ æternæ, sed tamen aliqui censent, non esse utendum his vocibus de condigno & de congruo; Sed absolutè dicendum, opera bona justorum esse meritoria vitæ æternæ ex gratia DEI. Ita docet Thomas Waldensis tom. 3. de Sacramentalibus cap. 7. cui subscribere visus est Paulus Burgensis in additione ad commentarium Nicolai Lyrani in Psal. 35. Alii volunt, bona opera justorum esse meritoria de condigno largo modo, ita ut hoc condignum respectu congrui propriè sumti, possit dici condignum. Ita docent Durandus 2. sent. dist. 27. q. 2. Et Gregorius 1. sent. dist. 17. quæst. 1. art. 2.*

(Durandus meritum de condigno geminum describit. Unum *largè* sumtum *pro quadam dignitate, quam Deus ex ordinatione requirit in operibus nostris ad hoc, ut remunerentur vitâ æternâ. Hanc esse in nobis per gratiam & caritatem habitualem.*

Aliud *strictè & propriè* esse *actionem voluntariam, propter quam alicui debetur merces ex justitia, sic, quòd si non reddatur, ille, ad quem pertinet reddere, injustè facit, & est simpliciter & propriè injustus.* Hujusmodi meritum inveniri inter homines, sed non esse hominis ad Deum.

Negat igitur Durandus, *opera bona justorum esse merita de condigno nisi priore modo.* Sed Bellarmino hæc moderatio non probatur, ideò subjungit.)

Communis autem Theologorum sententia admittit simpliciter meritum de condigno, quæ sententia verissima est.

Inde etiam d. l. capiti 16. hanc præfigit ἐπιγραφὴν, *Opera justorum ex caritate facta esse meritoria vitæ æternæ ex condigno.*

Secundò, Thomas 1. 2. q. 5. art. 7. disputat, *habere perfectum bonum sine motu proprio, esse proprium Dei; habere illud uno motu, esse Angeli proprium; habere illud multis motibus meritoriis, esse proprium hominis.*

Idem tamen 1. 2. q. 114. art. 7. resp. ad 3. disputat, *quòd omnis actus caritatis mereatur absolutè vitam æternam.*

Tertiò, Bonaventura 2. sent. dist. 27. rationem meriti deducit *ab operis arduitate ac hominis voluntate.*

Sed Thomas 1. 2. q. 114. art. 6. contrà disputat, *opus nostrum habere rationem meriti ex duobus, primò ex vi motionis divinæ, & sic mereri aliquem de condigno: deinde secundùm quod procedit ex libero arbitrio, & hinc meritum congrui.*

Antoninus in Comm. super Acta f. 158. refellit Scotum docentem, *quòd vis omnis meriti sit ab interna voluntate.*

Quartò, Thomas 1. 2. q. 114. art. 7. negat, *eum qui justus est, reparationem lapsus mereri ex congruo.*

Sed illud ipsum concedere videtur lect. 3. in cap. 6. Hebr. ut etiam apertè concedit Bonaventura 2. sent. dist. 28.

Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 22. *optimis rationibus id probari posse* statuit.

Quintò, Guilielmus Altisiodorensis lib. 3. tract. 12. cap. 1. q. 2. statuit, *quòd meritum per prius & principaliùs à fide quàm à caritate pendeat.*

Illum sequi videtur Pistorius in hodeg. p. 165. scribens: *fidem omnium primam præ cunctis cæteris esse antegredientem operationem gratiæ Dei in nobis, adeoq; radicem & fundamentum totius insequentis justitiæ & beatitudinis.*

Sed Antoninus part. 4. Summæ tit. 9. cap. 1. §. 3. & alii statuunt contrarium.

Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 19. *Argumenta omnia, quæ probant, formalem causam justificationis esse fidem caritate formatam, probant etiam, meritum principaliter ex caritate pendere.*

Ibidem scribit, *sententiam Altissiodorensis non parùm favere erroribus hujus temporis hæreticorum, miraturq; egregium illum virum ea in re labi potuisse.*

Sextò, Johannes Picus Mirandulanus in Apolog. q. 8. scribit: *Robertum Helcot sensisse, quòd libertas arbitrii non sit ad meritum necessaria.*

Contrarium statuit Thomas 1. 2. q. 114. art. 1. & alii. Confer Tannerum tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. q. 6. dub. 3. n. 49.

Septimò, Cajetanus in 1. 2. q. 114. art. 3. docet, *opera bona justorum esse meritoria vitæ æternæ ex condigno, ratione operis, etiamsi nulla extaret divina conventio.*

Ibid. *Ex hoc ipso, quòd actus sit bonus, disputat, ordinatum esse à Deo ad præmiũ, idq; quantum ex ratione actus, adeò ut non oporteat aliam ordinationem superaddi.*

Alii contrà existimant, *opera bona ex gratia procedentia non esse meritoria ex condigno ratione operis, sed tantùm ratione pacti & acceptationis divinæ.* Ita docet Scotus 1. sent. dist. 17. q. 2. quem Vega in opusc. de Justificat. q. 5. & alii sequuntur.

Verba Scoti sic habent; *Ratio meriti non habetur completè, nisi habeatur ratio digni vel dignè ordinabilis ad præmium, quod est beatitudo: & hoc dignè secundùm justitiam commutativam vel retributivam. Sed quicunq; actus ex solis intrinsecis agentis non habet hunc ordinem: tunc enim DEUS non posset ei, qui sic operatus est, non retribuere beatitudinem, nam injustè eam sibi retraheret, hoc autem est falsum. Ergò talis ordo secundùm justitiam est ex sola voluntate divina gratuitè ordinante. Et ita ratio meriti compleri erit ex ordinatione voluntatis divinæ illius actus ad præmium.*

Marsilius ab Ingen Professor quondam Heidelbergensis 2. sent. q. 18. art. 4. duas de operum meritis format conclusiones. Prior hæc est, *quòd considerando opera nostra secundùm se, vel etiam prout sunt ex gratia cooperante, non sunt meritoria vitæ æternæ de condigno,* quod multis probat argumentis, *sed ejusmodi dici possunt,* & hæc est conclusio posterior, *ex acceptatione divina originaliter procedente ex merito passionis Christi. Nam hæc Dei acceptatio,* inquit, *principaliter dignificat opera nostra ex fide & merito ipsius. Probatur, quia finaliter in gratia persistentes digni sunt vitâ æternâ. Vel ergò pro qualitate operum & hoc non, per conclusionẽ præcedentem; vel per Dei acceptationem, & habetur propositum.*

Gabriel Biel Professor quondam Tubingensis 2. dist. 27. q. un. art. 1. *Condignitas,* inquit, *attenditur in proposito ex divina acceptatione, quâ ab æterno voluit actum sic ex gratia elicitum esse dignum tali præmio, incomparabiliter excedente actus bonitatem secundùm se sine acceptatione divina consideratam.*

Item. *Debitum justitiæ in præmiendo actum ex gratia procedentem tali præmio æterno, non innititur bonitati actus, quam habet ex Natura sua intrinseca & principiis suis naturalibus, sed divinæ ordinationi, quæ est quædam promissio, sive conventio & pactum.*

Dominicus à Soto lib. 3. de Nat. & gratia cap. 9. *Opera & passiones, ut ex parte objecti, hoc est, secundùm substantiam considerantur, ut pati sitim, famem, elargiri stipem pauperi, etiã quâ ratione procedunt ex gratia, non sunt æquabilia acervo illi æternorum bonorum, qui nos manet in patria. At ex lege statuta Dei convenientiæ cum cultoribus vineæ suæ ex denario diurno dignitatem induunt & justitiam ad æternum præmium.*

Bellarmino lib. 5. de Justificat. cap. 17. media sententia *probabilior* videtur, quæ docet, *opera bona justorum meritoria esse vitæ æternæ ex condigno, ratione pacti & operis simul, non quidem quòd sine pacto vel acceptatione non habeat opus bonum proportionem ad vitam æternam, sed quia non tenetur Deus acceptare ad illam mercedem opus bonum, quamvis par & æquale mercedi, nisi conventio interveniat.*

Vasquez in 1. 2. tom. 2. Disp. 214. totâ per 13. capita, adversus omnes Scholasticos disputat, qui docent, *vel justorum opera sine pacto & acceptatione Dei non esse digna vitâ æternâ*; vel qui dicunt, *opera justorum aliquam ex se habere dignitatem, magnam autem ex meritis & gratia Christi habere*; vel qui asserunt, *opera justorum ex se habere totam dignitatem, rationem tamen meriti in ipsis ex promissione compleri.*

Probabilius autem judicat & Catholicæ doctrinæ magis consentaneum, *primùm valorem & dignitatem vitæ æternæ, absq; ullo pacto & favore operibus justorum adscribendam esse; hoc ipso quòd in statu justitiæ per auxilium gratiæ moventis facta sunt. Deinde operibus justorum nullam accessionem dignitatis provenire ex meritis Christi, aut ex ejus persona, quod aliàs eandem non haberet ex eadem gratia à solo Deo liberaliter collata. Postremò quamvis operibus justorum divina promissio accesserit, eam tamen aut ullum aliud pactum, aut favorem ad rationem ullam meriti nullo modo pertinere.*

Idem etiam negat, *Christum operibus nostris jam factis, ullum favorem apud Deum acquirere, nec patitur, si quis dicat, ex conjunctione nostra cum Christo, opera nostra crescere dignitate.*

Dictum autem illud commune, *opera nostra, quatenus aspersa sunt sanguine Christi, digna sunt tanto præmio*, dicit *intelligendum esse, non ratione favoris & imputationis meritorum Christi, quæ accedat operibus ex gratia factis, sed quia antequam fiant opera, datur nobis per Christum gratia ad bonum operandum*, quam tamen gratiam extra Christum dari posse, non veretur asserere. In his autem omnibus disputat primò, contra Scotum, Gregorium Ariminensem, Gabrielem, Occamum, Alphonsum à Castro, Andream à Vega, Canonicos Colonienses, Theologos Senonenses, Bunderium & Wilhelmum Parisiensem. Secundò, contra Alphonsum Virvesium, Ruardum Tapperum, Stanislaum Hosium, Wilhelmum Lindanum, Andradium, Horantium & Cajetanum. Tertiò, contra Bonaven-

naventuram, Martinum Pistorium & Cardinalem Hosium.

Tannerus tom. 2. Theol. Scholast. Disp.6.q.6. dub.3. recentiores *Cumelem, Vasquetium atq; alios idem cum Cajetano & Dominico Soto statuere* refert (videlicet quòd *quemadmodum mala opera per se, etiamsi Deus nullam pœnam iis interminatus esset, pœnam tamen merentur: ita vicissim bona opera per se, etiamsi pactum acceptilationis seu promissionis divinæ non accesserit, mereantur justitiam & vitã æternam;*) ipse verò suam sententiam his exponit verbis; *ipsa opera hominis justi, quatenus ex motione gratiæ procedunt, etiam seclusâ promissione divinâ, habent condignitatem quandam proportionis, seu valorem proportionatum & proportione æqualem ad promerendam vitam æternam.*

Sed qui ante Tannerum & Vasquezium scripsit Alphonsus de Castro moderatior est. Is enim lib.10.adv. hæreses, verbo Meritum, sic disserit: *Etsi nostra opera ex se sint indigna gloriã, & nos per illa nullum jus habere poteramus ad gloriam æternam, nec gloria unquam fuisset nobis debita, tamen quia misericors Deus promisit servanti mandata sua, se daturum illi vitam æternam, post talem promissionem debet Deus dare gloriam servanti sua mandata. Quòd debitum in Deo non oritur ex nostris operibus, sed ex benigna ejus voluntate, qui promittens nobis seipsum obligare voluit. Et juxta hunc modum intelligendi meritum, constat nos nihil derogare majestati divinæ, cùm dicimus, opera nostra esse meritoria vitæ æternæ, quia hoc modo non dicimus eum obligari aut esse debitorem nostris operibus, sed dicimus eum obligari ex promissione sua, & esse debitorem promissioni suæ. Quòd autem ipse promiserit, simpliciter & absolutè est tribuendum gratiæ.*

(Hæc non conveniunt cum hypothesibus illorum, qui *proportionem aliquam* statuunt *inter nostra opera & vitam æternam*; qui *in ipsis operibus causam quærunt, quare Deus propter ea det vitam æternam & non in sola Dei promissione, eaque gratuita.*)

Octavò, quidam recentior Theologus statuit, *bonis operibus vitam æternam deberi ex eo, quòd sint vera legis obœdientia, non quia fiant à persona elevata per gratiam ad statum filiorum Dei.*

Contrariam sententiam *esse communem* docet Bellarminus lib. 5. de Justif. cap.13.

Nonò, idem recentior Theologus statuit, *opera bona ex Naturâ suâ esse meritoria vitæ æternæ, ita ut non requiratur pactum aliquod vel gratuita promissio ad hoc, ut ex justitia merces vita æterna bonis operibus reddatur.*

Contrarium docet Bellarm. lib. 5. de Justificat. cap. 14.

Decimò, Bellarminus lib. 5 de Justificat. cap.16.§.communis &c. *Merita nostra rectè dicuntur esse ex gratia Dei, sicut etiam verè dicuntur munera Dei, tamen non minùs rectè dicuntur esse ex justitia & ex condigno;*

(Vitam æternam ergò dicit dari ex gratia & tamen esse meritum justitiæ ex condigno & debito.)

Idem lib. ejusd. cap.5. resp. ad. 1. dicit: *beatitudinem tribui misericordiæ, ac nihilominùs esse veram mercedem meriti.*

Contrà lib. 2. de pœnit. cap. 12: *Meritum ex justitia* (sive ex condigno) *opponitur gratiæ, non autem meritum ex congruo,* quod

quod non in justitia, sed in liberalitate fundatur.

Undecimò, Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 14. §. Modum &c. *Deus non solùm proportionalem, sed etiam absolutam æqualitatem inter opera & mercedem constituit.*

Contrà verò lib. ejusd. cap. 19. statuit, *Deum remunerare opera ultrà condignum;*

Ac lib. 5. de Justif. cap. 3. in resp. ad dictum Rom 8 concedit, *opera & passiones sanctorum, quòd ad ipsorum substantiam attinet, non esse digna seu æquabilia futuræ gloriæ, esse tamen proportionem inter has passiones & illam gloriam propter caritatis dignitatem, unde procedunt.*

(Atqui si ratio meriti tantùm in proportione quærenda, utique non potest statui in absoluta æqualitate.)

Duodecimò, Bellarminus lib. 5. de Justific. cap. 20. *Sunt, qui sentiunt, vitam æternam, sive primum ejus gradum non cadere sub meritum, cùm debeatur jure hereditatis omnibus filiis Dei, hoc ipso, quòd sint filii Dei.*

Sunt etiam, qui existimant, vitam æternam, sive primum ejus gradum, reddi meritis operum, si dilectio illa Dei, quæ est ultima dispositio ad justificationem, oriatur ex ipsa gratia justificationis, alioqui meritis non reddi.

Nos existimamus, vitam æternam, tùm quoad primum gradum, tùm quoad cæteros, reddi bonis meritis filiorum Dei, nec multùm ad rem facere, utrum illa ultima dispositio procedat ex gratia justificante, vel eam præcedat.

Decimò tertiò, Bellar. lib. 1. de Indulg. cap. 2. §. Secunda propositio &c. scribit, *opus bonum, quâ parte meritorium est, non posse aliis applicari, siquidem fieri non possit, ut ex eo, quòd unus benè operatur, alter benè operari censeatur, ut dignus præmio habeatur.* Et infert. *Non igitur meritū suum cum aliis communicare potest.*

Idem lib. 2. de Indulg. cap. 5. §. Præterea &c. *Negamus super fuisse* (sanctis) *merita vel ipsa merita in alios redundare.*

lib. ejusd. cap. 9. §. ultimo *Illa opera, quamvis supererogationis fuerint, tamen suo præmio non caruerunt, atque ideò nulla ratio sinit, ut aliis applicari possint.*

Contrarium statuit lib. 1. de Indulg. cap. 3. §. Illud quoque &c. ubi dicit, *merita Martyrum communicari posse pœnitentibus.*

lib. ejusd. cap. 14. §. Vera igitur. *Suffragia viventium* (quæ sunt jejunia, preces, eleemosynæ, Missæ) *possunt juvare defunctos per modum meriti de congruo.*

Decimò quartò, Vega statuit, *bona opera non accipere in die judicii ampliorem mercedem, quàm justo Dei judicio mereantur.*

Contrarium statuunt reliqui, videlicet *Deum remunerari bona opera supra condignum.*

Decimò quintò, Pererius Disp. 26. in cap. 14 Joh. 401. & Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 22. §. 1. statuunt, *donum perseverantiæ non cadere sub meritum.* Verba ipsorum paulò antè membro præced. 5. §. 19. sunt adducta.

Sed Becanus tom. 1. opusc. de merit. bonor. oper. ex sententia Catholicorum p. 337. sic scribit: *Homo justus potest variis actibus de condigno mereri auxilia gratiæ actualis, quibus perseverare possit in gratia, si velit, usq; in finem.*

Deci-

Decimò sextò, Non consentiunt de quæstione, *an Deus nobis sit & dici possit debitor?* dum alii illud affirmant, alii negant, apud Tannerum tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. q. 6. dub. 1. n. 19.

Decimò septimò, Si conferantur ea, quæ de loco Apostolico Rom. 8. v. 18. Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 17. 18. & 19. differit, manifestum fiet, ea non posse invicem conciliari.

Nam cùm cap. 17. probare voluisset, *opera bona justorum meritoria esse ex condigno, non solùm ratione pacti, sed etiam ratione operum, ita ut in opere bono ex gratia procedente, sit quædam proportio & æqualitas ad præmium vitæ æternæ*;

Et cap. 18. in principio sibipsi hunc locum Pauli objecisset, ad eum sic respondet: *Intelliguntur illa omnia loca de meritis secundùm substantiam operum, non ut à Spiritu Sancto & gratia Dei proficiscuntur.*

Sed mox subjicit. *Quòd si velimus locum Universaliter intelligere de bonis operibus omnibus, etiam ut à Spiritu Sancto & gratia Dei proficiscuntur, ut S. Fulgentius intellexit lib. 1. ad Monimum, promtum erit respondere, non requiri ad meritum ex condigno absolutam æqualitatem, inter meritum & præmium, sed satis esse proportionabilem.*

Et postea cap. 19. probaturus, *Deum remunerare bona opera supra condignum,* inter alia sic scribit: *Fortaßè etiam huc pertinet illud Apostoli Rom. 8: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quamvis & aliter hoc testimonium exponi possit.*

(Hæc omnia Bellarminus, diversas sibique adversas dicti Apostolici explicationes pro lubitu fingens ac pingens, ut veritatis luci nebulas qualescunque obducere possit.)

Decimò octavò, Dissentiunt de quæstione; *an homo de condigno mereri possit augmentum gratiæ.*

Pesantius in Thomam f. 458, sic scribit: *Sanctus Bonaventura in 2. sent. dist. 27. art. 4 q. 2. negat, hominem de condigno mereri posse augmentum gratiæ, sed sine fundamento.*

(Dissentit ergò Pesantius à Bonaventura. Gregorius de Valent. tom. 2. col. 1417. Bonaventuræ argumenta refellit.)

Decimò nonò, *Quomodo bona temporalia cadant sub meritum*, variè disceptant, uti constat ex iis, quæ habet Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. q. 6. dub. 10. n. 243. & seqq.

Vigesimò, Disputant, *utrum omnia, an tantùm quædam opera sint meritoria?*

Vasquez Disp. 217. in 1. 2. *à non paucis affirmatum* observat, *non omnia, sed ea tantùm, quæ aliquo modo à caritate imperantur*, ipse autem mavult, *omnia esse meritoria.*

Vigesimò primò, *Qualis relatio actus ad Deum, ad meritum requiratur*, variis modis disputant. Duas sententias extremas recenset Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disp. 6. q 6. dub. 4. n. 73. Confer Gregor. de Valent. lib. de div. gratia cap. 6. f. 202.

Vigesimò secundò, *An ad meritum requiratur certa intentio actus?*

Tannerus d. l. dub. 5. n. 103. dicit, *quosdam affirmare, sed illorum sententiam* asserit *esse falsam, nec posse probari ex Conciliis.*

Vige-

Vigesimò tertiò, Quærunt, *an meritum duret solùm ad terminos vitæ mortalis?* quidam affirmant, quidam negant apud Tannerum d.l.dub.2.n.44.45.

Vigesimò quartò, quærunt, *An meritum beatitudinis supernaturalis de absoluta Dei potentia possit esse sine gratia sanctificante?* Quidam affirmant, quidam negant apud Tannerum d.l.n.38.

Vigesimò quintò, quærunt, *an ad meritum remissionis venialium requiratur virtualis relatio actus ad Deum per charitatem?* De hac quæstione, tres diversas sententias recenset Tannerus d.l.dub.7. n.161.

Exceptiones Adversariorum.

1. Ad argumentum formatum ex dicto Christi Luc.17.v.10. *Cùm omnia feceritis &c.dicite, servi inutiles sumus*, variis modis excipiunt.

1. Bellarminus lib.5. de Justificat. cap.5.§.Quartò &c.excipit, *Christum non dicere, cùm omnia feceritis, servi inutiles estis, sed, dicite, servi inutiles sumus, ubi vult, nos de bonis post benefacta humiliter sentire.* Quam exceptionem etiam urget lib.2. de Monachis cap.13. & lib.2. de Indulg. cap.10.

Atqui. 1. quando Ambrosius Catharinus eadem exceptione in alia controversia utitur, dicens: *Sanctum Jobum non ignorasse se justum esse, sed noluisse jactare suam justitiam, nec sibi aliquid superbè arrogare*, Bellarmin. ipsi respondet, lib.3. de Justif.cap.5.§.4. *Sancti humiles esse debent, non mendaces.*

(Idem etiam sibi ipsi Bellarminus h.l. respondeat, quando dictum Christi Luc. 17.v.10. ad solam humilitatis admonitionem detorquet.)

2. Quinimò Bellarminus ipse hanc confictá glossam refellit lib.2.de Indulg. cap.10.§.Nec tamen &c.scribens: *Non dicit Dominus Luc. 17. cùm feceritis omnia, dicite servi inutiles sumus, sed ait, cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Itaq; illi dicuntur inutiles, qui nihil faciunt, nisi quod eis præceptum est, & quod facere debent, ex quo sequitur, ut qui faciunt aliquid amplius quam teneantur, ut qui se castrant propter regnum cœlorum, & qui dant omnia pauperibus, vel alia id genus non imperata faciunt, servi utiles dici debeant.*

(Ex illis Bellarmini verbis sic concludimus: Aut uterque, qui scil. tantùm imperata fecit, & qui ex hypothesi Pontificia aliquid amplius non imperatum fecit & opera supererogationis præstitit, reverà est servus inutilis, & sic habemus, quòd volumus; aut uterque tantùm per humilitatem dicere debet, se esse servum inutilem, & sic Bellarminus distinguendo non distinguit; aut alter reverà *est* servus inutilis, alter tantùm *dicitur* servus inutilis. Jam verò ex his duobus non qui supererogationis opera præstitit, servus est inutilis, dici enim debet utilis juxta Bellarmini hypothesin; relinquitur ergò, quòd is, qui imperata tantùm fecit, reverà sit servus inutilis. Vis clariùs? Admonitio humilitatis pertinet non solùm ad eum, qui imperata fecit, sed etiam qui aliquid supererogavit, aliàs sequeretur, posse aliquem esse sanctum & non humilem. Ergò si verba Christi Luc.17. continent tan-

tantummodò admonitionem humilitatis,etiam pertinebunt ad eum, qui aliquid supererogavit. Antecedens asserit Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 5. Ergò consequens lib. 2. de Indulg. cap. 10. negare non debuit.)

3. In Concilio Milevitano (quod citatur in jure Canonico) can. 6 *Placuit, quod ait S. Johannes Apostolus: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus & veritas in nobis non est: quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem non oportere dici, nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit. Sequitur enim Apostolus & adjungit. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & justus, qui remittat nobis peccata & mundet nos ab omni iniquitate. Ubi satis apparet, hoc non tantùm humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere: Si dixerimus, quia non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, & humilitas in nobis non est. Sed cùm ait, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est, satis ostendit, eum qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.* Bellarm lib. 3. de Eccles cap 8. §. 2. citat & approbat hunc canonem Conc. Milevit.

(Idem ad dictum Christi, *Cùm omnia feceritis &c.* applicari potest, videlicet quòd non solùm contineant instructionem humilitatis, sed etiam doctrinam veritatis, jactantia cohibetur propter negationem rei.)

Rectè igitur Vasquez de hoc Christi dicto disserens sic scribit: *Cùm humilitas non debeat mendacio foveri; non videtur conveniens medium ad humilitatem comparandam dicere: servi inutiles sumus, quando reverà aliquid utilitatis præstamus.*

4. Sed & aliis modis in explicatione hujus dicti dissentiunt.

Maldonatus negat, per servum intelligendum esse *mancipium, quod quantum quantum sit, Domini sui sit, sed mercenarium,* idque probare conatur duobus argumentis. Primò, *vulgari Scripturarum more servorum nomine non mancipia modò, sed etiam mercenarios intelligi. Secundò, ex ipso textu parabolæ. Cùm enim dicit, Dominum nullam servo suo gratiam habiturum, quia nihil fecisset ultra, quàm debeat, indicat, de eo agi servo, qui aliquid plus quàm debeat, agere potuisset, quod si fecisset, gratiā illi Dominus esset habiturus.*

Contrà verò Barradius in eund. locum: *Non est Deus similis hominibus, qui servis sive mancipiis suis neq; habent, neq; referunt pro operibus gratiam* (ubi servos & mancipia pro iisdem usurpat) Eodem modo Toletus in h. l.

Salmeron ibid. *Hoc loco servum, non conductitium famulum & mercenarium, qui locat operas suas sub certo precio &c. intelligere debemus; sed de propriè servo, ut erant olim & modò sunt mancipia jure belli capta vel pecuniā nostrā redemta.*

Hagerus Jesuita in Coll. Aug. Conf. art. 6. itidem usus erat Maldonati distinctione, sed robori ejus diffisus, eam deserit p. 82.

5. Bellarminus etiam hac utitur exceptione. *Ex nobis prorsus servi inutiles sumus, inepti prorsus ad ea implenda, quæ Dominus præcipit: tamen per ejus gratiam utiles efficimur.*

Atqui multi ex ipsis Pontificiis hanc parabolam cum præcedentibus connectunt, utique ergò vi illius connexio-

nis non ille tantùm servus, qui est *in puris naturalibus*, sed etiam, qui est positus *in gratia*, est servus inutilis.

Thomas in catena ex Theodoreto. *Quia fides proprium possessorem facit divinorum mandatorum observatorem; vivificis eum exornans operibus exinde videbatur, hominem incurrere posse superbiæ vitium, unde præmonuit Dominus Apostolos, ne superbiant in virtutibus suis per exemplum conveniens.*

Salmero in h. l. *Subjunxit præsentem parabolam, ut cùm tali fide ornati viderint se illa præstare, non superbiant, nec efferantur, sed se dejiciant & in officio humilitatis & modestiæ se contineant.*

Didacus Stella in h. l. *Quia Salvator suis electis excellentissima gratiarum charismata promisit & contulit, præstaturumque fuit tàm in donis gratiæ gratum facientis, quàm gratiæ gratis datæ, ideò post prædicta saluberrimè instruit eos de profunda & inconcussa humilitate semper in omnibus conservanda, ut omne bonum omnipotenti creatori jugiter adscribatur, & tantò plus ei regratiemur, quanto copiosiora gratiæ dona ab ipso sortiti fuerimus.*

(Adde argumentum evidens. Quicunque implet omnia mandata, is hoc loco vocatur servus inutilis. At quicunq; implet omnia mandata, est in gratia. Ergò quicunq; est in gratia, est servus inutilis.)

6. Idem Bellarminus ex Soto excipit, *inutiles ejusmodi servos dici Deo, sed non sibi. Exponit Beda*, inquit, *juberi nos agnoscere, nihil nos Deo utilitatis afferre, sed quicquid boni faciamus, id nobis utile esse non Deo, qui bonorum nostrorum non eget.*

Sed Alphonsus de Castro hanc exceptionem refellit. *Scio*, inquit, *alios verba Christi aliter interpretari, dicentes ideò nos servos inutiles esse, quia nullam Deo utilitatem ex nostris meritis præstamus. Et huic interpretationi favet Beda &c. Sed longè à litera discedit, propterea quòd non convenit parabolæ, ad cujus exemplar nos admonuit, ut diceremus, nos esse servos inutiles. Nam servus, qui homini servit, Domino utilis est, quamvis sibi non sit, non ergò de utilitate, quæ provenit domino, sed de utilitate propria ipsorum servorum Christus intellexit, cùm admonuit nos, ut diceremus, nos servos inutiles esse. Inutiles ergò nobis sumus, quia nihil ex Natura operum nostrorum, quantumlibet & bonorum, meremur: sicut nec servus meretur ex servitio, quod impendit domino suo: quia facit, quod ratione servitutis facere obligatur.*

Maldonatus in h. l. *Alii, ut Beda & Lyranus, servos nos, etiam cùm omnia fecerimus, inutiles existimare debere, quia nihil utilitatis Deo attulimus, qui bonorum nostrorum non indiget. Cæterum non id, opinor, agebatur, ut probaretur, nihil nos utilitatis Deo afferre posse, sed nihil nobis præter constitutam debito ministerio deberi mercedem. Nam servus quidem ille, qui in parabola proponitur, aliquid Domino suo utilitatis attulit. Et, si nos nullam Deo utilitatem afferre possumus, non impotentiâ nostrâ, qui aliquid certè facimus, sed Dei nullâ re indigentis Naturâ fit. Neq; concludit Christus. Dicite, servi inutiles sumus, quia nihil Deo utilitatis attulimus, sed quia, quod debuimus facere, fecimus, quod aliud esse dubium non est.*

(Adde quòd Christus disertè addat. *Num gratiam habebit ei?* quòd non potest

est utilitatem Domini significare, sed potiùs servi, cùm gratia sit à domino in servum.

Dionys. Carthusianus in h. l. *Quasi dicat, quæ merces à Deo præstanda? utiq; nulla de condigno.*

Toletus in h.l. *Id est, nihil in eo facitis dignum, pro quo vobis gratiæ ullæ habendæ, agendæ aut referendæ sint, quasi diceret, retributionem à Deo non habebitis. Gratiam appellat retributionem, quæ ex gratitudine etiam datur his, qui de Deo bene meruerunt & propter eum opera fecerunt.)*

7. Idem Bellarminus sic excipit: *Servi inutiles dici possumus, cùm omnia mandata divina servavimus, quoniam nihil facimus ultra id, quod debemus, & nihil inde justæ mercedis petere possemus, nisi Deus liberali pacto nobiscum convenire voluisset.*

Sed Vasquez in 1. 2. Disp. 213. cap. 2. agnoscit, illud liberale pactum non statim includere vel inferre meritum. *Si enim* (inquit) *quispiam non intuitu alicujus meriti aut operis quicquam alteri promitteret, id, quod promissum redderetur, nunquam haberet rationem mercedis, sed simplicis donationis.*

8. Salmeron excipit hoc modo: *Loquitur Dominus de his, qui non suâ sponte & charitate Deo serviunt, sed inviti & coacti necessitate præcepti, qui dicunt, quod debuimus facere, fecimus, quomodo sibi Paulus præmium non deberi, si invitus evangelizaret, ostendit.*

Sed Didacus Stella in h.l. fatetur, *agi de electis, quibus excellentissima gratiarum charismata & promisit & contulit Deus.*

(De illis dici nequit, quòd non sponte & caritate Deo serviant, sed inviti & coacti necessitate præcepti. Adde quod Christus disertè dicat: *Cùm omnia feceritis, quæ mandata sunt.* Atqui in mandatis primum & summum est amare Deum toto corde.)

Notandum verò contra Pontificios alio sensu inutilem servum dici Luc. 17. v. 10. alio verò Matth. 25. v. 30. Priore loco eatenus aliquis dicitur inutilis servus, eoque solùm nomine, quòd, cùm debuerit quæcunque fecit, non potuerit sibi ex suo opere aliquid acquirere tanquam sibi debitum, id est, nihil hac ratione potuerit mereri: id tamen effecit, ut herus non habeat causam in eum animadvertendi, si fecerit, quæcunque fuerant imperata. Sed alter inutilis servus dicitur, qui justa non fecit, proinde non solùm nullam operis mercedem meretur, sed etiam pœnam sibi suâ negligentiâ & inobœdientiâ attraxit. Prior potest dici inutilis *negativè*, posterior inutilis *privativè*; prior inutilitas non est in culpa, posterior est damnabilis.

2. Ad argumentum ex Esa. 55. v. 1. *Omnes sitientes venite ad aquas, vos quibus non est argentum, venite, emite & comedite. Venite, emite absq; argento & absq; precio vinũ & lac*, excipit Bellarm. *per vinum & lac non gloriam sempiternam, sed gratiam hujus temporis significari, se autem fateri gratiam DEI non acquiri per merita, sed gratis dari.*

Resp. 1. Glossa ordinaria ad h. l. sic annotat: *Et qui non habetis argentum, Gratiâ salvi facti estis.*

Et alibi. *Gratis accepistis, gratis date.*

2. Lyranus ibid. *Omnes sitientes, scilicet gratiæ in præsenti, & gloriæ in civitate cœlesti per ipsum Christum donandæ, secundum quod ipse Johannis quarto. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et qui non habetis, quasi dicat, ista non cadunt sub pretio temporali, sed dantur ex mera liberalitate divina.*

Paulò pòst. *Et vivet anima vestra vitâ gratiæ & postea gloriæ. Et unde ista proveniant, postea subditur. Et feriam vobiscum pactum sempiternum, id est, legem Evangelicam, cui alia non succedit.*

3. Ad argumentum ex Eph. 2. v. 5. *Gratiâ salvati estis per fidem & hoc non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur,* excipiunt, *agi tantùm de salute sive gratia prima, quæ sine meritis datur, non autem de secunda, quia Deus per gratiam suam dederit nobis eam mereri.*

Resp. Salmero ad h. l. sic annotat: *Hoc autem obtinuimus, tùm quòd præcipua pars hominis sit mens sive Spiritus, qui hîc reparatur & renovatur per fidei & caritatis virtutes, & animus liberatur à miseria tenebrarum & ignorantiæ & à proprii amoris vitio, quo nos, supra Deum ipsum, diligimus & à pernicioso odio aliorum, tùm etiam quòd per gratiam certam spem æternæ salutis, & jus ad gloriam & arrham Spiritus Sancti, & gustum quendam futurorum bonorum habemus.*

(Duo ergò beneficiorum gradus *salutis* nomine ab Apostolo comprehenduntur. Alia *præsentia* sunt, alia *futura*. Illa, quæ reipsa in hac vita conferuntur, quorum sensus est potiùs quàm spes. Ista, quæ hîc obtineri non possunt, sed præstabuntur post hanc vitam, & horum spes est, nec spes tantùm, sed jus jam acquisitum, ex cujus cùm spei, tùm juris certitudine dicimur salvati. Cùm verò utraque beneficia salutis nomine contineantur, ideò de utrisq; intelligendum illud Apostolicum: *Gratiâ salvati estis.*)

4. Ad argumentum ex parabola Matth. 20. v. 1. & seq. ubi *inæqualiter laborantibus æqualia dantur præmia, ac proinde non ex merito, sed ex gratia,* excipiunt, *nullam hîc esse inæqualitatem operarum. Qui n. primi venerant, minùs laboraverant, quàm postremi, qui unâ horâ tantum confecerant, quantum illi toto die. Ac si quis eorum opus fecisset tantùm dimidiâ diei, procul dubio dimidium duntaxat denarium abstulisset.*

Resp. 1. Cajetanus ad h. l. sic annotat: *Acceperunt singulos denarios, pro singuli denarium. Hoc est tantum præmii, quantum debetur toti labori unius diei, ubi manifestè liquet gratia patrisfamilias dans novissimis supra condignum.*

2. Franciscus Lucas Brugensis ibid. super verba: *Quod justum fuerit. Denarius integer non bis jure debebatur, quòd dies non esset integra, sed quadrans jure demi poterat.*

Et postea de postremis vocatis ad recipiendam mercedem: *Cùm minimùm fiderent meritis suis, solamq; expectarent Domini gratiam, denarium, mercedem labori totius diei debitam, præter suam & aliorum omnium expectationem accipiunt.*

(Ergò non fuére omnium operæ æquales.)

3. Paterfamilias ad jus provocare potuisset, si omnium operæ fuissent æquales, id tamen non facit, sed gratiam considerandam illis proponit.

Joh

Joh. Ferus in h. l. *Ubi nullum debitum est, sed omnia ex gratia praestantur, ibi nulla fit injuria, nemo quicquam conqueri potest.*

4. Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 19. asserit, *his verbis: Non facio tibi injuriam, nonne denario mecum pactus es &c. significari, non ex justitia, sed liberalitate factum.*

(At si fuissent omnium aequales operae, ex justitia factum fuisset.)

5. Ad argumentum à salute infantum petitum, excipiunt, *infantes solis Christi meritis, adultos verò & Christi & suis meritis salvari.*

Resp. Bellarm. lib. 6. de amiss. gratiae cap. 3. sic scribit: *Propter Christi justitiam omnes justificari, aequè valet in majoribus ac parvulis. Christus enim venit omnia peccata tollere. Dedit semetipsum precium redemtionis pro omnibus. 1. Tim. 2. Et ipse est propitiatio pro peccatis totius mundi 1. Joh. 2. propter ejus justitiam omnes non solùm parvuli, sed etiam adulti justificantur. Nam judicium quidem ex uno delicto, videlicet ad condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem, inquit Apostolus Rom. 5.*

(Ex illis sic colligimus: Si propter justitiam Christi aequè justificantur majores ac parvuli, utique non solùm parvuli, sed etiam adulti solâ Christi justitiâ sine propriis meritis coram Deo justificantur. Sed illud. Ergò & hoc.)

6. Ad argumentum petitum ex illis Scripturae locis, in quibus negatur condignitas vel proportio inter opera nostra finita & vitam aeternam, utpote praemium infinitum, excipiunt, opera nostra sortiri quandam infinitatem ex gratia Dei, merito Christi & operatione Spiritus Sancti. Cens. Colon. Dial. 5. p. 181. *CHRISTUS, quod operibus nostris deerat, passionis suae acerbitate compensavit, quae, meritum immensum nobis comparans, omnem humanam facultatem multis parasangis exuperat. Haec nostris actionibus banc omninò virtutem tribuit, ut quod priùs illis deerat, nunc facilè consequantur: additâ enim gratiâ suâ hoc eis praestitit, ut facultate essent praedita promerendi vitam aeternam; gratia siquidem illa cùm immenso Christi merito innitatur, & ab infinita Spiritus Sancti virtute in ipso homine habitantis, eundemq; ad agendum impellentis proficiscatur, suo etiam modo infinita est, ut mirum non sit, opera ejus adminiculo adjuta infinitam assequi posse mercedem.*

Resp. Dicuntur haec ἄνευ γραφῆς, quippe quae nusquam dicit, Christum pro bonis nostris operib. esse passum, ut illis infinitatem quandam & vim meritoriam conciliaret, sed pro peccatis nostris, ut ea expiaret & gratuitam illorum remissionem nobis impetraret. Urgemus ergò.

1. Quòd agnoscunt, *Deum praemiare ultra condignum & punire infra condignum*, ut habet vulgatum Scholasticorum axioma. Atqui si opera nostra ex gratia Dei, merito Christi & operatione Spiritus S. acciperent quandā infinitatē, Deus non praemiaretur ultra condignū.

2. Quòd negantur ex *unione personali & per unionem personalem assumtae carni Christi communicari infinitam gloriam & potestatem*, ut constat ex dictis artic. 2. Atqui si ne quidem unio personalis & hypostatica, quae est summus unionis gra-

gradus tam efficax est, ut carni Christi, utpote finitæ, infinitam gloriam & potestatem conferre possit, quantò minus unio spiritualis & mystica tam efficax erit, ut nostris operibus infinitatem quandam acquirat.

3. Quòd Scotus, Vega & alii docent, *bona opera ex gratia procedentia non esse meritoria ex condigno ratione operis, sed tantùm ratione pacti & acceptationis divinæ*. Atqui si operibus nostris per gratiam Dei, meritum Christi & operationem Spiritus Sancti conciliaretur quædam infinitas, tùm utique ratione operis essent ex condigno meritoria & non tantùm ratione pacti & acceptationis divinæ.

Argumenta Adversariorum pro *nomine meriti*.

1. Eccles. 16. v. 14. *Omnis misericordia faciet locum unicuiq; secundùm meritum operum suorum*. Bellarm. lib. 5. de Justificat. cap. 2. & ante eum Alphonsus de Castro lib. 10. adv. hæreses cap. de merito. It. Porsanus in responsione ad Salvæum. Jacob. Tirinus in h. l.

Resp. 1. Ex Gregorio Episcopo Romano in Psal. 7. pœnit. *Misericordia Domini ab æterno usq; in seculum super timentes enim. Quòd si illa sanctorum felicitas misericordia est & non meritis acquiritur, ubi erit quod scriptum est, Et tu reddes unicuiq; secundùm opera sua? Si secundùm opera redditur, quo misericordia æstimabitur? Sed aliud est secundum opera reddere aliud secundùm merita operum, sive propter opera reddere. In eo enim, quòd secundùm opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cujus apparuerint opera bona, ejus sit & retributio gloriosa. Illi namq; beatæ vitæ, in qua cum Deo & de Deo vivitur, nullus potest æquari labor, nulla opera comparari, præsertim cùm dicat Apostolus: Non sunt condignæ passiones.*

(Hanc responsionem Bellarminus repudiare non poterit, cùm *omnib. Ecclesiæ filiis satis abūde sufficere*, scribat *Pontificis maximi autoritatem* lib. 5. de Justif. cap. 14. §. 3. ac ipsam *infallibilitatem* statuat *in solo Pontifice*, lib. 4. de Pont. Rom. cap. 2. Congruit etiã ista responsio dictis illis Scripturæ, in quibus vita æterna vocatur χάρισμα Rom. 6. v. 23. & in quibus particula *secundùm* non significat causam, sed qualitatem, Matth. 23. v. 3. *secundùm opera eorum nolite facere*, id est, talia opera nolite facere, qualia illi faciunt. Quandò verò particula *secundùm* significat causam, tùm Scriptura expressè negat, *nos secundùm opera salvari*. 2. Tim. 1. v. 9. Tit. 3. v. 5. Exactissimè notetur locus Apoc. 22. v. 12. ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσται. Vocula igitur secundùm usurpatur de *qualitate*, non de *æqualitate*.)

2. Ex Benedicto Aria Montano, qui juxta fontes Græcos locum sic vertendum esse docet: *Omni eleemosynæ fac locum, unusquisq; enim secundùm opera sua inveniet*.

3. Multi ex Pontificiis agnoscunt, *librum Ecclesiastici non esse Canonicum*, ut ostendimus lib. 2. art. 1. sect. 2. cap. 7.

4. Multi etiam ex Pontificiis agnoscunt, versionem vulgatam Latinam non esse authenticam, ut ostendimus d. l. cap. 2. th. 5.

(At hìc in versione habetur nomen meriti, non in fonte Græco.)

Argum. 2. Hebr. 13. v. 10. *Beneficentiæ & commu-*

communionis nolite oblivisci, talibus enim hostiis promeretur Deus.

Bellarm. d. l. Lindanus lib. 3. Panopl. cap. 20. in margine. *En meriti vocabulum in Scripturis!*

Anglo-Rhemenses in annot. ad h. l. *Concutiunt Protestantes, cùm non vident Primasium Augustini discipulum legere, promeretur Deus.*

Salmero in h. l. *Vide, haeretice, merita & satisfactiones ad abluenda peccata.* Et ad marginem: *Impie Lutherane contra satisfactiones quid etiam oblatras? nunc tandem tace & obmutesce.*

Jacobus Tirinus ad h. l. *εὐαρεστεῖται, id est conciliatur, placatur Deus & consequenter inducitur ad remunerandum, quod idem est atq; promereri.*

Resp. 1. Ludovicus Vives in Comm. lib. 10. Aug. de civ. Dei cap. 5. *Graeca vox (εὐαρεστεῖται) reverâ significat, delectatur Deus aut placetur Deo. Utrumq; melius quàm, quemadmodum vulgo habemus, promeretur Deus.*

(Docet idipsum collatio cum aliis locis. Paulus Tit. 2. v. 9. servos jubet dominis ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι, cùm tamen certum sit, eos nihil posse servitio suo mereri, ut omninò necesse sit placere, non cùm merentur, sed cùm ea faciunt, quae debent. Psal. 116. v. 9. εὐαρεστήσω ἐνώπιον κυρίου ἐν χώρᾳ ζώντων, *Placebo in conspectu Domini in regione viventium.* In quem locum Bellarminus sic commentatur: *Ubi omnes ab omni parte vivunt & ideò placent omnibus modis Deo viventi.* Et tamen in regione illa viventium ne Pontificii quidem agnoscunt merita. Quod si ibi nulla merita, ubi maximè placetur Deo, necesse est aliud esse placere Deo, aliud mereri.)

2. Benedictus Arias Montanus sic reddidit: *Talibus hostiis beneplacet sibi Deus.*

3. Vulgata versio, quae in Concilio Tridentino pronunciata est authentica, verbum εὐαρεστεῖν & εὐαρεστεῖσθαι Hebr. 11. v. 5. & 6. reddidit per τὸ *placere*; εὐάρεστος per τὸ *acceptum, placens, beneplacens, beneplacitum.* Rom. 12. v. 1. cap. 14. v. 18. 2. Cor. 5. v. 9. Eph. 5. v. 10. Phil. 4. v. 18. Coloss. 3. v. 20. Tit. 2. v. 9. Hebr. 13. v. 21. nuspiam verò per τὸ *mereri* vel *meritum*. Ergò etiam hoc loco non intelligitur meritum propriè sic dictum, sed illud, quod Deo placens est & acceptum. εὐαρεστεῖται hîc poni pro εὐαρεστεῖν *placere, delectari*, casus tertius facilè probat, cum quo solet hoc verbum construi tùm in ead. Epistola Hebr. 11. v. 5. & 6. tùm apud probatos autores, Basilium, Plutarchum, Diodorum & c. quos Thesaurus Stephani allegat.

Estius in h. l. *Rectiùs illi, qui verterunt, delectatur Deus, placetur Deo. Nam Graecum verbum non placari significat, sed delectari.*

Postea dicit. *Non posse dari Graeca vocabula, quae Latinis promerendi & merendi propriè respondeant.*

4. Bellarminus ipse lib. 2. de verbo Dei cap. 14. §. Dicimus. *Graeca vox reverâ significat, delectatur Deus, aut, ut Erasmus reddidit, placetur Deo.*

(Plura autem requiruntur ad meritum, quàm ut officium alicui praestitum eidem placeat, eundemque delectet.)

5. Excipit quidem Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 2. *perinde esse, sive dicatur Deus placari talibus hostiis, sive Deo iisdem placeri.*

placeri. Propriissimè enim dicimus Latinè unum apud alterum mereri, & eum sibi obstringere, qui facit aliquid, quod ei placeat, eumq́ delectet.

Sed respondemus ex ipso Bellarmino lib. 5 de Justificat. cap. 3. §. Calvinus &c. *Vita aeterna habet conditionem mercedis & hereditatis, datur enim ex promissione laborantibus, quod est mercedis proprium, & non datur nisi filiis, quod est proprium hereditatis.*

Ibid. *Voluit Deus filios suos, qui usum rationis habent, propriis laboribus & meritis vitam aeternam acquirere, ut duplici titulo illis vita aeterna deberetur, titulo videlicet hereditatis & jure mercedis.*

(Atqui si omne, quod alteri placet, eundem ad mercedem propriè sic dictam, & ad mercedem meriti obstringit, & est propriè meritorium, utique etiam filialis obœdientia erit meritoria, & per conseq. *titulus hereditatis à jure mercedis* non differet, cujus contrarium statuit Bellarminus. Nimirum sic verum est placere qui bene meretur, ut tamen non vicissim mereatur, quicunque placet. Potest herus servi officiis ἀρεσκεῖν, nec tamen servus apud eum meretur. Idem dicendum de filio, cujus obœdientia placet patri, nec tamen per eam meretur hereditatem.)

Argumenta pro meritis operum.

1. *Vita aeterna nominatur merces.* Matth. 5. v. 12. & cap. 20. v. 8. *Ergò redditur meritis operum.* Bellarm. d. lib. 5. Justif. cap. 3.

Resp. 1. Lyranus in cap. 10. Joh. *Gloria cœlestis non propriè dicitur merces, sed tantummodo largè, in quantum omne, quod redditur in premium laboris, dicitur merces &c.*

(Distinguendum igitur inter *mercedem propriè dictam & impropriè, ac per quandam similitudinem sic appellatam.* Inter mercedem propriè dictam & meritum est perpetua relatio, non autem inter mercedem impropriè dictam & meritum. Gen. 30. v. 18. *Dedit Deus mercedem meam, eò quod dederim ancillam meam viro.* Atqui in eo opere nullum potuit esse meritum apud Deum. Psal. 127. v. 4. *Ecce hereditas Jehovæ, filii; merces, fructus ventris,* in quem locum Vatablus sic commentatur: *Repetitio idem bis dicit; quasi dicat, quod à Deo tanquam jure hereditario accipimus, sunt liberi, & donum, quo afficit pios Jehova, quodq́ ab ejus liberalitate proficiscitur, est sobolis.*

Genebrardus ibid. *Merces sive donum Domini nempe fructus ventris.*

Johannes Ferus in Comment. Matth. 20. v. 8. editis Ann. 1559. *Quod si aliquando mercedem audis polliceri, scias, non ob aliud esse debitum, quàm ex promissione divina, gratis promisit, gratis reddit &c.*

Curatores editionis Lugdunensis Ann. 609. non potuerunt dicti hujus claritatem sustinere, ideò pro iis verbis, *non ob aliud esse debitum*, per manifestum crimen falsi substituerunt, *non ob aliud potissimum est debitum*, exclusivam mutantes in comparativam.)

2. Stapletonus in Antidot. cap. 5. Matth. p. 45. *Est quidem promissio Dei gratuita, promissione autem semel factâ retributio non est gratuita, sed debitoria, non quia DEUS nobis aliquid debet, sed quia*

quia ejus, quod gratuitè promisit, debitor factus est, & seipsum negare non potest.

(Quod congruit cum dicto Augustini in Psal. 32. *Fidelis Dominus, qui se nobis debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, sed omnia promittendo.* Evertit autem hæc distinctio argumentum ex *mercedis* nomine desumtum. Si enim merces, quæ bonis operibus redditur, tantùm respectu gratuitæ promissionis est debita, utique non erit merces propriè sic dicta, ac proinde non erit *merces meriti, sed gratiæ.*)

3. Pererius Disp. 11. in cap. 6. Rom. n. 54. *nulla est proportio inter opera nostra in se considerata & vitam æternam.*

(Ergò quando bonis operibus promittitur merces, non intelligitur merces in sensu strictiore, ubi proportio est inter mercedem & meritum, sed in sensu latiore, ubi notat gratuitam compensationem profectam à promissione DEI, unde etiam vocatur merces hereditatis Col. 3. vers. 24.)

4. Idem Pererius in Comm. Gen. 15. v. 1. tom. 3. p. 727. scribit, *verba illa: Ego sum merces tua magna valde*, posse intelligi tàm *causaliter*, quàm *substantialiter*. Causaliter hoc sensu: *Ego tuos labores & merita cumulatissimè remunerabor.* Substantialiter hoc sensu: *Ego ipse futurus sum merces tua.*

(At si inter Deum & opera nostra nulla est proportio, consequens erit, hîc non intelligi mercedem propriè & strictè dictam sive ex debito, sed mercedem gratiæ. Verum prius Ergò & posterius.)

5. Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 19. §. Excludi &c. *Operibus, quæ fiunt ex gratia, qualis est ipse actus fidei & quæ inde consequuntur, id quod redditur, non est simpliciter merces, sed etiam gratia, imò magis gratia quàm merces.*

(Si id quod redditur operibus, non est simpliciter merces, sed etiam gratia, imò magis gratia quàm merces, utique est merces gratiæ, non merces meriti. Nam de mercede propriè sic dicta sive mercede meriti Bellarminus ipse sic scribit lib. 5. de justificat. cap 2. §. Deniq; *Merces meritis datur, sicut gratia gratis datur.*)

6. Idem Bellarminus lib. 5. de Justific. cap. 19. *Merces dicitur, ubi opus remuneratur supra condignum.*

(Atqui, quando opus remuneratur supra condignum, non est merces meriti, sed merces gratiæ.)

7. Idem Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 3. §. Quòd verò, sic scribit: *Non est idem finis & merces. Nam finis relationem habet ad media, sive sint merita, sive non sint. Merces* (debita scil. & propriè sic dicta) *relationem habet ad sola merita.*

(Subsumimus. Petrus 1. Epist. 1. v. 9. *salutem animarum* vocat *finem fidei*. Ergò salus animarum non est merces meriti.)

Argum. 2. *Esai. 40. v. 10. Ecce merces ejus cum ipso.*

Resp. 1. *Mercedem gratiæ* non negamus, ut ex dictis constat, sed *mercedem meriti.*

2. Locus ille Propheticus variè ab Interpp. exponitur. Simplicissima expositio est *de mercede, hoc est, amplissimis donis, quæ Christus in primo adventu secum attulit*; quam expositionem Sanctius in Comment. illius loci n. 36. approbat. Erit ergò sensus expeditus & facilis, admoneri utramque Sionem tàm propriam quàm mysticam, suo quamque modo, ut excipiat jam venientem Salvatorem locupletem & ditatum amplissimis donis, quæ Evangelii sui sectatoribus impertiat.

(Atqui concedunt ipsimet Pontificii, dona, quæ CHRISTUS in primo adventu secum attulit, non cadere sub meritum.)

Argum. 3. *Jerem. 31. v. 16. Erit merces labori tuo.*

Resp. 1. per *laborem* juxta plerosque Interpp. etiam Pontificios, intelligitur *pœnitentia populi in captivitate constituti.*

(Jam verò ipsimet Pontificii fatentur, *pœnitentiæ non deberi meritum ex condigno*, de quo propriè in quæstione de meritis operum agitur. Inde etiam toties in loco Prophetico fit mentio *gratiæ*. v. 2. 3. & 20.)

2. Per *laborem* juxta quosdam intelligitur afflictio, miseria, tristitia populi in diuturna ista captivitate, per *mercedem* recreatio & reductio, ut ipse textus explicat.

Sainctius in paraphr. vers. 16. *A lachrymis tibi atque à ploratu tempera, quia populus, qui tanquam mercenarius duros trahit apud Babylonios & ærumnosos dies, revertetur in patriam, ubi diuturni mœroris solatium & quasi* (nota) *operæ longæ mercedem accipiet.*

Idem in Comment. n. 39. *Hic ego translationem agnosco aut à mercenario, qui suam alteri locavit operam, aut ab eo, qui in militiam profectus, ærumnosam trahit & difficilem vitam, imò quotidie duræ mortis imaginem intuetur. Labores & ærumnosum statum in militari vita aut in mercenarii opere significari, proverbiali specie satis est notum.*

Jacobus Tirinus in h. l. *Operi, id est, labori tuo, quem sustines serviendo Chaldæis, subdendo parvulos gladio Herodiano, est multa merces respondens, nempe pro servitute libertas, pro infanticidio gloria Martyrii, pro luctu gaudium.*

(Jam verò reductio populi Israëlitici ex captivitate Babylonica in terram patriam, facta est ex mera gratia. Ergò non est merces meriti. Inde est, quòd Sainctius ipse terminum diminuentem adjicit, *quasi operæ longæ mercedem accipiet*:)

Argum. 4. Matth. 20. vers. 2. *Per denarium diurnum significatur vita æterna, ut communi consensu Patres docent. Illa verò vocatur merces.* Bellarminus d. l.

Resp. 1. Suarez in Thomam tom. 4. q. 88. art. 4. sect. 1. Disp. 13. *Monet Chrysostomus in exponendis parabolis, præcipuè attendendum esse finem parabolæ, nec singula verba accommodanda esse, sed solùm quatenus ex iis per quandam analogiam declaratur, quod intenditur, ut Luc 16. Dominus laudavit villicum iniquitatis, quòd pruden-*

prudenter fecisset, non quòd laudavit factum, sed solertiam tantùm, non ut eam imitemur in tali materia, sed in aliore.

Ruizius regul. 25. *Non oportet in parabolis nimiâ in singulis verbis curâ perangi, sed cùm quid per parabolam intendatur didicerimus, inde utilitate collectâ nihil ulterius anxio conatu est investigandum.*

Maldonatus in cap. 2. Luc. v. 9. *Non sunt parabolæ partes singulæ subtilius explorandæ, adhibendum est judicium & ex fine parabolæ colligendum, quæ ejus partes necessariæ sunt, quæ verò tanquam emblemata & ornamenta adhibentur.* Idem repetit in cap. 11. Matth. v. 6. & alibi passim.

(Innuendus igitur principalis hujus parabolæ scopus, qui ex antecedentibus & consequentibus perspicuè elucet, videlicet, illos qui se existimant primos, qui confidunt, se perfectè legem implevisse, ac suis operibus vitam æternam promereri posse, coram Dei judicio esse novissimos. Proinde hæc parabola meritis operum directè est opposita, tantùm abest, ut eadem stabilire judicanda sit.)

2. Cornelius Jansenius in Conc. Evangel. cap. 101. *Scopus à Domino in parabola propositione præcipuè intentus, videtur is esse, ut intelligamus, in novissimo die, cùm finis erit hujus diei, in quo operari licet in vinea Domini, ex Dei benignitate futurum, ut qui hìc reputati sunt novissimi, tunc præferantur his, qui hìc habiti sunt primi in vinea Domini laboratores, ut quæ contrà sine omni injustitia & justa querimonia, qui hìc primas tenere nisi sunt, tunc postremas teneant, hoc est, ut Apostoli & abjecti homines Scribis & Pharisæis præferantur, & gentiles Judæis, qui primò vocati fuerunt à Domino, ut primas partes in vinea Dei & regno cælorum sibi vendicaverunt.* (At hic scopus Dei benignitatem, non autem operum merita commendat. Postea addit Jansenius) *Hunc parabolæ scopum animo retinentes, quicquid eorum, quæ in parabola ponuntur, aliquid facit ad id, quod per parabolam intenditur, diligenter est annotandum; reliqua verò prætereunda sunt, velut quæ tantùm propter exempli, unde sumitur parabola, commodam narrationem sunt posita.*

Postea subjungit, *significari hac parabola, Judæos plùs velut mercenarios Deo servivisse, gentes verò magis illius confisas gratiæ quàm Judæos, propter quod etiam prælatæ Judæis non suo quidem merito, sed solo DEI beneplacito significantur, dum novissimi dicuntur à patre familias sic prælati primis, ut & reciperent ante illos mercedem, & mercedem longè excedentem laborem, cùm illi tantùm pactam & debitam reciperent. Illo enim significatur, tùm quòd gentes ex cauda mutandæ essent in caput, primosque habendos, qui novissimi venerunt in vineam DEI, tùm quòd mercedem accepturæ essent labores longè excedentem, felicitatem scilicet vitæ æternæ, cùm Judæi tantùm mercedem temporalem eis promissam consequerentur. Quanquam ergò in parabola novissimi & primi eandem dicuntur accepisse mercedem, nempe denarium, non tamen in re per parabolam significata intelligendum, novissimos & primos*

eundem accepturos à Deo mercedem; sed hoc tantùm intelligendum est significari, quod dictum est, id verò, quod non convenit scopo intento, omittendum est, tanquam tantùm conveniens ipsi humano exemplo. Itaq; nec inquirendum est quid per denarium mysticè significetur &c.

Et postea. *Hinc nobis discendum, non debere nos otiosos esse in vinea Domini, si velimus benignitatem illius in nos experiri, sed strenuè operibus bonis vacandum, nec tamen de his ita confidere, ut non magis gratia Dei confidamus.* Similia occurrunt apud Vasquez tom. 1. in 1. Thom. D. 47. c. 4.

(At juxta hanc expositionem merita operum per hanc parabolam potiùs excluduntur, quàm stabiliuntur.)

3. Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 16. §. At inquit &c. sic scribit: *Non facit Deus injuriam ei, cui debitam mercedem reddidit, si parem vel majorem alteri ex benignitate donaverit.*

lib. 5. de Justif. cap. 19. §. Ad hæc &c. *Matth. 20. in parabola vineæ manifestè videmus, multis dari integrum denarium diurnum, cùm tamen non integrum diem in opere fuissent.*

(Atqui id non ex justitia, sed ex liberalitate factum esse, indicat Dominus his verbis: *Volo huic dare, sicut & tibi.*)

lib. 2. de grat. & lib. arb. cap. 3. §. Itaque &c. *Si Deus alicui majus præmium aut minorem pœnam dare voluerit, non erit acceptor personarum, etiamsi id non cum omnibus servet, quoniam hoc non est justitiæ, sed liberalitatis, juxta illud: Amice, non facio tibi injuriam.*

(Si ex hypothesi Bellarmini per denarium in hac parabola intelligitur vita æterna, consequens est, si vel maximè primis operariis vita æterna detur, ut merces debita, respectu tamen eorum ad minimum, qui unam duntaxat horam laboraverant, vitam æternam esse gratuitum Dei donum, non autem laboris meritum ex justitia debitum, ac proinde nec mercedem propriè & strictè sic dictam. Operariis ergò *merces ex gratia* datur, non autem operibus redditur *ex debito justitiæ.* Si operibus redderetur, inæqualibus operibus inæqualis merces reddi debuisset ac reddita fuisset. Sed parabola testatur, inæqualibus operibus æqualem mercedem esse datam.)

4. Rectè ergò Ludovicus Granatensis in Epist. conc. p. 124. *Tota parabola hùc potissimùm spectat, ut liberalitatem & libertatem Domini in donorum suorum distributione demonstret.*

Argum. 5. *DEUS dicitur unicuique redditurus secundùm opera.* Psalm. 61. vers. 13. Matth. 16. vers. 27. *Luc. 6. vers. 38. Rom. 2. vers. 5. & 6. 1. Cor. 3. vers. 8. Gal. 6. v. 8. Apoc. 22. v. 12. Ergò in præmio conferendo non habetur ratio solius promissionis vel liberalitatis vel indulgentiæ Dei, sed etiam dignitatis & efficaciæ ipsorum operum.* Bell. d. l.

Pererius Disp. 5. in cap. 2. Rom. n. 39. p. 279. ubi *secundum opera* sic exponit: *quòd Deus propter bona opera seu pro qualitate*

tate ac merito dignitateq; operum unicuiq; sit retributurus.

Resp. 1. Repetimus distinctionem Gregorii Episcopi Romani in Psal. 7. pœnit. *Aliud est secundùm opera reddere; aliud secundùm merita operum vel propter opera reddere:*

(Evidenter confirmatur hæc distinctio Apoc. 22. vers. 12. ubi illud κατὰ τὰ ἔργα sic exponitur ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσαι.)

2. Bellarminus ipse lib. 5. de justific. cap. 19. §. Probatur &c. dictum Luc. 6. versi 38. eo fine adducit, ut probet, *Deum remunerari opera bona supra condignum:*

(Si Deus supra meritum & supra condignum bona opera remuneratur, utique bona opera ex condigno non erunt vitæ æternæ meritoria.)

3. Bellarminus d. l. cap. 3. §. Itaque dictum Apostolicum 1. Cor. 3. vers. 8. applicat *ad differentias graduum gloriæ in vita æterna. Si vera*, inquit, *esset hæreticorum sententia, sicut justitia eadem est in omnibus justis, nec major in uno, quàm in alio; ita esset eadem beatitudo in omnibus beatis, nec major in uno quàm in alio. At certè longè aliud Scriptura docet, cùm ait: Unusquisq; mercedem accipiet secundùm suum laborem.*

(Ergò ex hoc loco probari nequit, vitam æternam tanquam mercedem meriti bonis operibus dari. Verissimè proinde respondetur, in hoc & aliis dictis eidem parallelis præmia temporalia & æterna bonis operibus ex gratia danda astrui, nequaquam vero opinionem de meritis, quâ finguntur bona opera non solùm cœlestium præmiorum, sed etiam ipsius vitæ æternæ verè & propriè ex condigno meritoria esse, stabiliri. Duplex in operibus considerari potest proportio, vel operum bonorum ad opera mala & mercedis ad mercedem: vel operum ad mercedem, videlicet bonorum operum ad vitam æternam, malorum ad exitium æternum. Priori modo significatur diversum esse exitum malorum & bonorum, ita ut nec omnes damnentur, nec omnes salventur, nec mali salventur, nec boni damnentur, sed boni salventur & mali damnentur. Posteriori modo significatur, non tantùm diversos esse exitus, sed etiã eodem modo proportionata esse bona opera ad vitam æternam, quo modo proportionata sunt mala opera ad exitium æternum. Priorem proportionem concedimus, posteriorem negamus, secuti evidens dictum Apostoli Rom. 6. v. ult.)

Arg. 6. *Ipsa ratio, cur vita æterna detur, in operibus ponitur. Matth. 25. v. 34. Venite, possidete regnum, quia esurivi & dedistis mihi cibum.*

Item, v. 21. *Quia super pauca fidelis fuisti, ideò intra in gaudium. Apoc. 7. v. 14. venerunt ex magna tribulatione, ideò sunt ante thronum.* Bellarm. d. l.

Resp. 1. Salmeron tom. 1. p. 327. *Quia, quoniam, conjunctiones sunt causam reddentes vel à priori, ut frequenter faciunt; vel à posteriori, juxta illud, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Probat, remissionem peccatorum*

rum factam ab effectu dilectionis magnæ.

Jacobus Tirinus Jesuita in tractatu de Idiotismis Linguæ Hebraicæ & Græcæ præmisso Commentariis in Vet. & Nov. Testam num. 12. tom. 1. p. 86. *Particulæ quia, propter quod, propterea, sæpe non causam sed solùm eventum seu consecutionem significant.*

(Pari ratione etiam hoc loco Matth. 25. vers. 34. particula γὰρ non denotat causam rei sed consequentiæ, non enim causa vitæ æternæ, sed qualitas eorum, qui ad regnum cœleste vocandi sunt, exprimitur. Causa in præcedentibus jamdum erat exposita. *Venite benedicti, possidete regnum, quod paratum vobis à constitutione mundi.*)

Maldonatus in cap. 8. Johann. vers. 29. *Hæc vocabula quia & quoniam, non causam aliquando significare, innumera vel in solis Psalmis exempla sunt.*

2. Idem Salmeron in Comment. Eph. 1. Disp. 3. *Voculæ quia & quoniam usurpantur, ubi nulla est meritorum ratio.*

(Ergò ex illis voculis non possunt statim probari operum merita.)

Quod ergò Bellarminus dicit, *ipsam rationem cur vita æterna detur, in operibus poni*, ambiguè dicitur. Rationis enim nomen interdum significat *causam propriam*, à qua pendet effectus, aliquando *consequentiam quamcunque*, id est, nexum antecedentis & consequentis. Posteriori sensu assertionem Bellarmini concedimus, priori negamus.

3. Johannes Ferus in Comment. Matth. 25. *Verè secundùm fidem Christus judicabit, Matth. 16. vers. 16. Johan. 3. vers. 36. Quia autem opera caritatis sunt indicia fidei, ideò etiam secundùm opera judicaturus est.*

4. Glossa ordin. in cap. 25. Matth. *Dicunt hæc, (electi) non diffidentes de verbis Domini, sed vel stupentes pro magnitudine majestatis Regis, vel quia parum illis videtur omne opus bonum, quod fecerunt.*

(At si in hac vita, opera sua esse vitæ æternæ ex condigno meritoria credidissent, ac fine & intentione cœlum promerendi eadem fecissent, nequaquam in illam admirationem prorumperent. Quando enim intentioni finis respondet, id non fit præter expectationem.)

5. Bellarminus, lib. 5. de justificat. cap. 19. §. Item Luc. 19. parabolam de talentis Luc. 19. parallelam parabolæ Matth. 25. eò accommodat, ut probet, *quòd Deus bona opera ultra condignum remuneretur.*

(Ergò non potest ex ea inferri, quòd bona opera ex condigno sint vitæ æternæ meritoria.)

6. Quidam ex ipsis Pontificiis agnoscunt, Græcum novi Testamenti textum esse authenticum, ut ostendimus lib. 2. art. 1. cap. 2. thesi 5.

(Atqui in parabola de talentis Matth. 25. in textu Græco non habetur particula quia, sed simpliciter dicitur: *Super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.*

Franciscus Lucas Brugensis in h. l. *Quia, non legitur aut Græcè, aut Syriacè, decetque ejus omissio & sermonis concisio*

visio majestatem Domini. Servo enim Dominus omnis monosyllabus est.

Adducitur ergò fidelis illius servi industria, non ut meritum Luc. 17. v. 10. sed ut veræ fidei testimonium, juxta quod judicatur, & collatio super plura non est debita quædam merces, sed gratuita remuneratio.)

7. Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 20. negat, *vitam æternam esse mercedem, quatenus est hereditas.* Atqui Matth. 25. vers. 34. vita æterna disertè vocatur *hereditas.* κληρονομήσατε inquit Christus, *hereditatis jure possidete regnum.* Ergò vita æterna non proponitur electis ut merces ex debito, sive per meritum obtenta.

8. Pontificii negare non possunt, *particulam Quia usurpari ubi non est ratio meriti, sed tantùm significatio ordinis.*

Sic Lea Gen. 30. vers. 18. dicit, quòd *concepisset Isaschar, id esse mercedem, quia ancillam suam marito in uxorem dederit,* ubi vox mercedis sumitur impropriè & abusivè, quâ tamen eadem Lea v. 16. utitur propriè in sensu justitiæ commutativæ. Sic 1. Timoth. 1. vers. 13. dicit Apostolus. *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans fui.* At nemo poterit dicere, delicta infidelium ex ignorantia commissa, mereri divinam misericordiam. Sic CHRISTUS Matth. 6. vers. 14. quintam petitionem explanaturus dicit: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra;* non quòd condonatio fraterna mereatur remissionem apud DEUM, sed quòd hæc sese invicem consequantur, ut patet ex ipsa petitione: *Remitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Pari ratione in hoc dicto CHRISTI non notatur per particulam *enim* causa meritoria, sed aliquid ratione ordinis præmium gratuitum antecedens. Nam Spiritus Sanctus justificationem & vitam æternam nostris operibus, ut causæ meritoriæ, planè derogat, & soli Dei misericordiæ adscribit. Phil. 3. v. 9. Eph. 2. v. 8. Tit. 3. v. 5. &c.

9. Locus Apoc. 7. truncatè à Bellarmino citatur. Integer sic habet: *Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbarunt eas in sanguine Agni, ideò sunt ante thronum DEI, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus:*

In quem locum Haymo sic commentatur: *Ac si diceretur, propterea ad numerum pertinent electorum, propterea throni Dei, propterea templum Dei sunt, propterea in templo Dei sanctam illi exhibent servitutem, quia talibus vestimentis induti, quia sanguine Agni videntur abluti.*

(Ergò fide in Christum, non autem meritis operum obtinuerunt, ut sint ante thronum Dei.)

Argum. 7. *Præmium bonis operibus ex justitia dicitur esse reddendum. 2. Thess. 1. vers. 4. 6. & 7. 2 Tim. 4. vers. 7. & 8. Hebr. 6. vers. 10. Jacob. 1. vers. 12. Apocal. 2. vers. 10. Prov. 19. vers. 17. 1. Cor. 9. vers. 24. 2. Tim. 1. vers. 12.* Bellarminus d. l. Cens. Colon. p. 176. &c. Jacobus Tirinus in 2. Tim. 4. vers. 8.

Resp. 1. Basilius de Viegas in

Comm.

Comm. Apoc. 3. p. 196. ad quæstionem, *cur Episcopo Loadiceno, qui caritatem amiserat, suadeatur, ut emat caritatis aurum, cùm prima gratia atque adeò prima caritas non cadat sub nostrum meritum, & per conseq. emi nequeat*, respondet hoc modo: *Utrumque verum est, & gratis dari primam gratiam & simul emi. Etenim si respiciamus ad nostra merita, quæ nulla sunt, gratis confertur. Si autem ad merita CHRISTI, qui nobis vel ipsam primam gratiam de justitia meruit, verè eam Christus nobis conferendam emit. Atque in hunc sensum*, inquit, *concilianda est apud Esaiam illa in speciem contrarietas, cùm ait cap. 55. Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite. Quomodo enim si ad emendum homines invitantur, sine precio admittuntur, & quî fieri potest, ut gratuita & liberalis donatio, quippe quæ sine precio & commutatione perficitur, emtio appellari possit? nimirum sine argento nostro gratiam emimus, quæ tamen ex argento Christi, id est, meritorum ejus infinito precio confertur. Itaque comparatione nostri liberalis est donatio, comparatione verò Christi vera emtio, quam expositionem affert Ambrosius lib. de Joseph Patriarch. cap. 7. Emite, inquit, sine argento, neque enim precium quæsivit à nobis, qui pro nobis sanguinis sui precium solvit.*

(Quod Viegas de *prima gratia* dicit, idem nos de *vita æterna* dicimus, quæ itidem vocatur χάρισμα Rom. 6. vers. ult. *Respectu nostri* gratis datur; *respectu Christi* ex merito & iustitia datur.)

2. Confirmat hanc nostram responsionem Bernhardus serm. 14. in Psalm. 91. *Salvus factus es gratis, quod ad te pertinet, & pro nihilo, sed quod ad illum* (Christum) *planè non gratis, non de nihilo.*

3. Dicitur etiam præmium dari bonis operibus *ex justitia*, quia Deus gratuitam promissionem dedit, quòd bona opera renatorum temporalibus & æternis præmiis ex gratia afficere velit, quod promissum actu præstare est justitiæ.

Bernhardus lib. de grat. & lib. arbitr. *Promissum ex misericordia, sed tamen ex justitia persolvendum.*

Ibid. *Est ergò, quam Paulus expectat, corona justitiæ, sed justitiæ DEI, non suæ. Justum quippe est, ut reddat, quod debet, debet autem quod pollicitus est. Et hæc est justitia, de qua præsumit Apostolus, promissio Dei.*

Johannes Ferus in cap. 20. Matth. *Gratis promisit, gratis & ex justitia reddit.*

(Ubi intelligitur non fidelium, sed DEI justitia; & quidem illa justitia, quæ respicit *promissionis veritatem*, non autem *operum dignitatem*. Hæc justitia non opponitur gratiæ, ut meritum ex condigno gratiæ opponitur, sed eidem subordinatur, unde Glossa ordin. in 2. Tim. 4. dicit: *Quia fides gratia est & vita æterna est gratia, per gratiam ergò reddes.*

4. Bellarminus in Psalm. 23. vers. 5. *Vita æterna ac regnum cælorum Christo justitia, fidelibus ejus misericordia est.*

(Ergò

(Ergò respectu meriti Christi dicitur vita æterna dari ex justitia, sed respectu nostri est misericordia, quia χάρισμα θεοῦ vita æterna Rom. 6. vers. ult. quod dictum ibidem Bellarminus allegat.)

Johan. Lorinus in 2. Petri. 1. vers. 1. *Admittitur appellatio coronæ justitiæ, quam reddet Dominus justus judex. Sed quia illud, quicquid est, etiam fundatum in infiniti precii meritis Christi, à divina pendet voluntate, ac pacto, estque semper creatura ac DEI interstitium infinitum, exacta & rigorosa justitiæ ratio locum hunc habere nequit in isto veluti contractu, ut idcirco satis benè Thomas appellet non exigentiam, sed condecentiam divinæ bonitatis.*

5. Dictum Salomonis Proverb. 19. vers. 17. Bellarminus lib. 5. de bonis operibus in part. cap. 4. refert ad præmia hujus vitæ beneficentiæ erga pauperes promissa. *Eleemosyna*, inquit, *sæpe causa est majoris abundantiæ temporalium bonorum, id enim utplurimùm divina providentia ordinare solet, ut qui sunt eleemosynæ studiosi, quò magis erogent, eò magis abundent, id quod affirmat Sapiens Proverb. 19. vers. 17. cùm ait: Feneratur Domino, qui miseretur pauperis.*

(Ergò ex hoc dicto probari nequit, bona opera esse ex condigno vitæ æternæ meritoria.)

Argum. 8. *Vita æterna est promissa bonis operibus. Matth. 19. vers. 17. & 29. 1. Tim. 4. vers. 8. Jacob. 1. vers. 12. At promissio facta cum conditione operis non solùm debitam facit rem promissam, sed etiam facit, ut qui opus impleverit, meruisse rem promissam eamque ut mercedem jure suo exigere posse videatur.* Bellarm. 5. de Justific. cap. 3.

Resp. 1. Bernhardus in declamat. de loco Matth. 19. sic scribit: *An quis dubitat instantis esse temporis centupli promissionem? manifestè id quidem ipsa verborum consequentia probat, ubi centuplum accepturi & possessuri dicimur vitam æternam.*

(Promissioni ergò centupli, quæ ad hanc vitam pertinet, additur promissio vitæ æternæ, quia quamvis propter CHRISTUM fide apprehensum vita æterna ex gratia detur, unde in Græco dicitur κληρονομήσει *hereditate consequetur vitam æternam*, illa tamen simul est largissima compensatio omnium laborum & ærumnarum, quas propter confessionem Evangelii electi in hac vita sustinuerunt.)

2. Idem Bernhardus serm. 68. in Cantic. *De meritis quid solicita sit Ecclesia, cui de proposito DEI firmior securiorque gloriandi ratio suppetit? non potest seipsum negare Deus, neque non facere, quæ jam fecit &c. Sic non est quòd quæras, quibus meritis speremus bona, præsertim cùm audias apud Prophetam. Non propter vos, sed propter me ego faciam, dicit Dominus.*

(Ergò promissa est vita æterna benè operantibus ex gratia, non autem ipsis operibus ex merito & justitia.)

3. Pontificii concedunt, *renatos in hac vita nondum esse ab omni peccato immu-*

immunes. Ex hac hypothesi sic inferimus. Quicunque adhuc sunt peccatores, illi non implent opera, quibus promittitur vita æterna. Renati sunt adhuc peccatores. Ergò non implent opera, quibus promittitur vita æterna; & per consequens, suis operibus non merentur vitam æternam. Cùm enim promittitur merces operaturo, hoc est, impleturo conditionem additam promissioni, & tamen datur etiam non implenti, tùm qui accipit mercedem, non potest dici eandem mereri, sed accipere duntaxat ex gratia.

Argum. 9. *Pii dicuntur digni vitâ æternâ Luc. 20. 2. Thess. 1. Apoc. 3. Sap. 3. At dignum esse præmio, & mereri præmium idem sunt Luc. 10. v. 7. Dignus est operarius mercede suâ.* Bellarm. d. l.

Resp. 1. Vulgata versio, quæ in Concilio Tridentino facta est authentica, Luc. 20. v. 35. 2. Thess. 1. v. 5. reddidit, *digni habentur*.

(Ergò non intelligitur *dignitas activa* ex operum merito, sed *dignitas passiva* ex gratiæ beneficio.)

2. Eadem versio Latina dignitatis nomen usurpat, ubi nulla potest esse meriti suspicio. Esth. 1. v. 7. *Vinum quoque, ut magnificentiâ Regis erat dignum, abundans.* Esai. 32. v. 8. *Princeps ea, quæ digna sunt Principe, cogitabit.*

(At nec vini in Regem ulla erant merita, neque cogitationum in Principem. Nimirum dignitas longè latiùs patet quàm meritum. Est enim meritum ex ipsa definitione adversariorum *opus liberum*; at dignitas invenitur absque ullo opere.)

3. Τὸ κατ' ἀξίαν eadem vulgata versio reddit per *meritum*, ubi tamen opus nullum. Sirac. 10. vers. 31. *Fili in mansuetudine serva animam tuam, & da illi honorem secundùm meritum suum* κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς, in quem locum sic commentatur Jansenius. *Non enim hic locus accipiendus est de merito operum, sed de dignitate ipsius animæ, quam habet ex sua conditione.*

cap. 38. vers. 18. *Fac luctum secundùm meritum ejus*, in quem locum sic commentatur Jansenius: *Non significat pro merito vitæ & operum mortuum plangendum esse, sed secundùm dignitatem ejus, est enim Græcis* κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, *hoc est, prout dignus est defleri à te.*

4. Cajetanus expendens illud καταξιωθῆναι τῆς βασιλείας 2. Thess. 1. v. 5. *Non dixit*, inquit, *digni sitis, quoniam non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futurum regnum, sed ut digni habeamini ab ipso Deo.*

(Quæstio est non de personarum dignitate, sed de operum meritis & dignitate &c. Fatemur enim, fideles habitos & factos dignos vitâ æternâ, sed negamus, dignitatem illam ex operibus eorum procedere. Bellarmin. lib. 5. de Justific. cap. 17. *Aliud est loqui de merito personæ, aliud de merito operis.*)

5. Salmeron. Disput. 2. in Comm. Coloss. 1. *Digni dicimur, ubi hæreditas nullis nostris meritis nobis obvenit.*

6. Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 3. *Parvulis, qui mox à Baptismo decedunt*

cedunt, vita æterna donatur solo jure hereditatis, non ex propriis meritis.

(Atqui etiam illi locum habent inter eos, qui digni habentur futuro seculo & resurrectione ex mortuis ad vitam æternam. Ergò ex voce dignitatis non possunt colligi merita propria.)

7. Idem Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 5. resp. ad 6. arg. scribit, *istam justitiam & opera, quæ fidem & gratiam Dei præcedunt, nos quoque despicimus, & merita vitæ æternæ non esse concedimus.*

(Atqui etiam de illis Apostolus usurpat nomen *dignitatis* Actor. 13. vers. 46. ubi de Judæis dicit, quòd *si recepissent sermonem Evangelii, digni fuissent vitâ æternâ, quem repudiantes seipsos vitâ æternâ non dignos judicarunt.* At quodnam est vel esse potest infidelium meritum?)

Argum. 20. *DEUS dicitur justus judex & non acceptor personarum. Act. 10. vers. 34. Rom. 2. vers. 11. Gal. 2. vers. 6. 1. Petr. 1. vers. 17. Ergò in retributione præmiorum merita hominum considerat, & pro meritorum diversitate, vitæ æternæ mansiones assignat.* Bellarm. d. l.

Resp. 1 Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arb. cap. 3. resp. ad 6. sic disserit. *In ipso judicio quamvis acceptio personarum esset, alicui minus dare præmium, quàm justo Dei judicio mereatur, vel majori supplicio afficere quàm dignus sit reus, tamen si alicui majus præmium aut minorem pœnam dare voluerit, non erit acceptor personarum, etiamsi id non cum omnibus servet.*

(Ergò DEUS non est προσωπολήπτης, si vel maximè majus præmium det minoribus meritis. Propositio illa, *Qui præmium distribuit sine meritis, est acceptor personarum*, non est universalis, sed vera duntaxat de præmio dando secundùm justitiam distributivam, at non secundùm gratiam. Pulchrè Augustinus lib 2. contra duas Epistol. Pelagian. cap. 7. *Non est acceptio personarum dicenda, quando iniquitas nulla est.*)

2. Idem Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 1. §. 2. nostram sententiam hisce recitat verbis: *Adversarii dicunt, bona opera justorum placere DEO, & esse meritoria præmiorum, sed addunt duo temperamenta, quorum unum est, bona opera esse meritoria præmiorum temporalium & spiritualium, & in hac vita & in futura, sed non ipsius salutis æternæ; alterum temperamentum est, opera justorum non esse meritoria ex propria dignitate, sed ex fide & indulgentia Dei.*

(Huic nostræ sententiæ argumentum illud Bellarminianum non est oppositum, proinde non ferit scopum.)

2. Idem Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 3. *Parvulis, qui mox à Baptismo decedunt, vita æterna donatur solo jure hereditatis, non ex propriis meritis.*

(Ergò Deus non est προσωπολήπτης, si vel maximè sine meritis præmia distribuat.)

Argum. 21. *Luc. 1. vers. 48. Maria commendat humilitatem suam, quòd per eam mater Messiæ fieri meruerit.* Blasius de Viega in Apocal. p. 567.

Resp. 1. Michaël Gislerius in Comm. Cant. 1. vers. 13. Exposit. 3. tom. 1. p. 176.

Mariam sic loquentem introducit. *Quòd me DEUS meus virginitatis & partus ipsam virginitatem exornantis honestare dignatus es dono, haud mei profectò cujuspiam fuit meriti, sed id omne ex tua factum est miseratione, quâ me in tuam eligere dignatus es matrem.*

(Ergò nulla hîc intervenerunt Mariæ merita.)

2. Erasmus in cap. 1. Luc. sic annotat p. 119. *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, ταπείνωσιν, *ut intelligas parvitatem, non animi virtutem, quam suo vocabulo Græci vocant* ταπεινοφροσύνην *&c. ut sit sensus. Etsi sim infima ancilla, tamen non est aversatus me.*

3. Cornelius Jansenius in Concord. Evangel. cap. 4. *Plerique humilitatem hoc loco accipiunt pro virtute contraria superbiæ, quâ quis seipsum abjectum & vilem agnoscit &c. Sed hunc non esse hujus loci sensum, primùm ex eo constat, quòd Græcis virtus humilitatis nunquam significetur per vocabulum* ταπείνωσις, *quod hoc loco ponitur, sed eam virtutem semper significant per vocabulum* ταπεινοφροσύνη, *derivatum à* ταπεινοφρονῶ, *quod est, humiliter de se sentire, quemadmodum id patet ex omnibus illis locis, in quibus de virtute humilitatis loquitur Paulus. Deinde non convenit summæ modestiæ Virginis, ut dicat, Deum respexisse ad virtutem humilitatis suæ, hoc enim esset gloriari de merito virtutis suæ, quod à verè humilibus longè abest. Proinde necesse est accipiatur dictio humilitas in ea significatione, quâ significat exiguitatem & abjectionem, quæ est ejus vera & propria significatio.*

Et postea. *Non solùm DEUM respexisse dicit ad ancillam suam, sed etiam ad infimam ancillam suam, imò quod magis aliud est, ad exiguitatem ancillæ suæ, quod intelligendum potissimùm de exiguitate sua, quoad merita. Existimabat enim se nullius meriti, nulliusq; virtutis. Nec id quidem fictè aut falsò, quia considerabat se ex parte sui, non ex parte donorum Dei in ipsa.*

4. Maldonatus ad h. l. *Humilitatem hoc loco significare virtutem humilitatis, tanto ferè omnium veterum, novorumque Interpp. consensu credendum est, ut nequaquam auderem, nisi & bonos ipse secutus autores veteres novosque, dissentire.*

Et postea. *Eò minùs credibile est de sua Mariam virtute locutam fuisse, quò major in ea virtus excelluit. Haud enim scio, an humilitatis sit seipsum humilem non solùm agnoscere, sed etiam profiteri. Sola inter virtutes humilitas seipsam ignorat, & nescio quomodo fit, ut humilimus quisque simul ut humilitatem suam animadvertit, ac prodit, prodat. Deinde non id agebat humilima ac sanctissima Virgo, ut doceret suis meritis tantùm se beneficium consecutam, ut mater esset DEI, sed potiùs ut se indignam omninò fuisse tanto beneficio declararet. Noluit ergò dicere, suam à DEO virtutem, sed potiùs suam humilem, abjectamque personam & conditionem, & ut uno verbo dicam, suam indignitatem respectam fuisse, quòd quamvis indigna prorsus esset, DEUS se tanto honore dignatus fuisset. Hoc dicere & virginem & humilem decebat. Præterea inter hæc verba & præcedentia manifesta apparet antithesis. Dixerat, Magni-*

ficat

ficat anima mea Dominum; dicit nunc; Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Itaque humilitatem suam DEI magnitudini opponit, eodemque sensu & se humilem & Deum magnum vocat. DEUM autem non vocat magnum quasi superbum, sed quasi præcellentem & supremum dignitatis gradum obtinentem. Ergò & se non vocat humilem ab opposita superbiæ virtute, sed ab objecti viliq; conditione &c. Atq; in hanc sententiam Theophylactus, Euthymius & Autor ille Græcus apud D. Thomam interpretatur & nisi fallor Juvencus &c. Sic etiam nonnulli recentiores Interpp. intelligunt, quorum unus dixit, Mariam hoc loco humilitatem exercuisse, sed non significasse. Nam sive ejus facta sive verba consideremus, omnia humilitatis plena sunt, sed quò magis omnia humilitate redundant, eò minùs se humilem appellavit.

5. Inter recentiores illos Interpp. locum habent Cajetanus, Vatablus, & alii.

Lorinus ad cap. 5. prioris Epist. Petrinæ v. 5. sic annotat: *Ribera contra Erasmum, Maldonatum, Toletum, Sa, Vatablum, Jansenium, Cajetanum, Clarium, Theophylactum, Euthymium, Catenam Græcam adjunctam Psalmis Theodoreti, Bernardum nonnullosq; alios probat in Cantico Mariæ, ταπείνωσιν sumi pro virtute humilitatis.*

(Agnoscit ergò illos omnes à se & Ribera in hac expositione dissentire.)

6. Cornelius à Lapide in cap. 29. Genes. p. 201. sic scribit: *Lea dicit: Vidit Dominus humilitatem; id est, afflictionem & abjectionem meam. Huc respexit B. Virgo canens, respexit humilitatem ταπείνωσιν, id est, exiguitatem, vilitatem, abjectionem ancillæ suæ, quia dedit mihi filium non Ruben, sed Jesum Christum. Non ergò prædicat virtutem suæ humilitatis, hoc enim fuisset superbiæ, sed agnoscit & confitetur suam vilitatem, quod reipsâ erat actus humilitatis.*

7. Jacobus Tirinus in cap. 1. Luc. v. 48. *Humilitatem, ταπείνωσιν, id est, vilitatem, exiguitatem, abjectam conditionem, quam opponit Virgo magnitudini divinæ: Quòd si virtutem humilitatis superbiæ oppositam intellexisset, ut voluêre Origenes, Augustinus, Bernhardus & Beda, usa fuisset verbo ταπεινοφροσύνης. Sed tunc humillima Virgo seipsam laudans, humilis esse desiisset, inquit Theophyl. & Euthimius: sola enim inter virtutes humilitas seipsam ignorat.*

Argum. 12. Luc. 11. v[illegible] 41. *Date eleemosynam, & ecce omnia vobis erunt munda. Ergò eleemosynæ merentur remissionem peccatorum, vel certè pœnæ relaxationem.*

Resp. Bellarminus lib. 3. de bonis operibus cap. 3. quatuor istius dicti expositiones recenset.

1. Est Cajetani & aliorum, qui statuunt *non commendari in his verbis eleemosynam, sed redargui Pharisæos, qui existimabant, per eleemosynam mox expiari furta & rapinas & omnia omninò peccata. Quocirca verbum Græcum δότε non reddunt date, sed datis. Vel, si reddatur date, dicunt accipiendum esse ironicè, non propriè.*

Verba Cajetani sic habent: *Adverte hîc Græcam dictionem, datis, accipitem esse ad indicativum & imperativum, ad date*

date vel datis. Contextus ipse apud me sonat indicativum. Complet enim Jesus perversitatem Pharisaicam circa curam munditie his verbis, quibus significat, quòd vos Pharisei pleni malignitate & rapinâ datis que adsunt per fas & nefas eleemosynam; & hoc adjuncto ad exteriorem munditiam, omnia tàm intus quàm extra munda sunt vobis, hoc est, apud vos, non munda in veritate. At si legatur date, ad eundem sensum reducendus est textus, & est increpativè & ironicè dictum.

(Eadem est interpretatio Hieronymi, quam ex serie contextus probare conatur Erasmus in annot.

Eandem amplectitur Emanuel à Sa in h. l. sic scribens: *Quidam ironicè dictum putant, q. d. Nec verò sufficit, ut putatis, dare eleemosynam, ut omninò mundi efficiamini. Quæ mihi sententia non displicet, quomodo enim isti solâ eleemosyna mundarentur? Crediderim ego, istam sententiam solitam ab iis usurpari, quam Christus irrideat.*

Placet eadem expositio Didaco Stellæ, qui in cap. 11. Luc. ad verba illa, *Date eleemosynam &c.* sic commentatur: *Existimo in hoc loco Christum locutum fuisse ironicè & increpando, quasi dicat. Vos Pharisei, cùm sitis pleni iniquitate, cùm rapinæ studeatis & lucro, quæ per fas & nefas abstulistis, in eleemosynam erogatis, & cum hoc simul maximè curatis exteriorem munditiam, quæ duo cogitatis sufficere, ut omnia, quæ in vobis sunt, munda remaneant, cùm reverâ magis immunda & defedata reddantur. Nam secundùm horum doctrinam omnia erant munda post datam eleemosynam.*

Hanc expositionem si recipiamus, opinionem meriti potiùs hic locus evertit, quàm stabilit. Sed Bellarminus illam repudiat.)

2. Est Augustini in Enchir. cap. 76. & serm. 30. de verb. Dom. qui docet, *Christum his verbis generatim eleemosynæ studium commendasse non solùm erga alios, sed etiam erga se. Et quoniam, qui à se incipit secundùm ordinem caritatis, is primùm animæ suæ eleemosynam facit, eam purgando à vitiis per conversionem & pœnitentiam, deinde proximos per eleemosynam, sive corporalem sive spiritualem, juvat.*

(Sed & hanc explicationem Bellarminus negat esse propriam & literæ inhærere.)

3. Est Basilii in qq. brevioribus q. 271. qui docet, *non loqui Dominum de expiatione omnium peccatorum, sed eorum tantùm, quæ nascuntur ex avaritia, ut furti, rapinæ, usuræ & similium, ut sensus sit. Vos Pharisæi habetis cor plenum rapinis & furtis, sed date eleemosynas ex iis facultatibus, quas habetis & omnia vestra furta & rapinæ expiabuntur.*

Addit Bellarminus, *Basilium ibid. subjungere, peccata per avaritiam contracta mundari per largam eleemosynarum largitionem, non quidem principaliter, sed ut per fructus dignos pœnitentiâ, causam enim principalem purgationis peccatorum esse gratiam Dei & sanguinem Jesu Christi.*

(Hic ἀντιλογισμὸς tollit argumentum, quod pro meritis operum ex hoc loco desumitur. Eleemosynæ enim, si non sunt causa principalis remissionis peccatorum, non erunt etiam causa meritoria remissionis, cùm causa meritoria

toria ad causam principalem reducatur.)

4. Est Euthymii & Theophylacti, quæ docet, *Dominum commendasse præcipuè studium eleemosynæ, quoniam alloquebatur Pharisæos, quorum præcipuum vitium erat avaritia. Quemadmodum enim Medicus aliquis peritus, si videat originem variorum morborum in aliquo ægroto esse repletionem, dicere poterit, adhibe inediam & integrè convalesces, quia videlicet radice principalis morbi sublatâ, cæteri morbi facilè tolli poterunt: sic etiam Dominus dicit Pharisæis, date eleemosynas, & omnia munda sunt vobis. Quoniam cùm radix omnium malorum, præcipuè in Pharisæis avaritia esset, si ea per virtutem contrariam evulsa fuisset, facilè illi ad fidem & pœnitentiam, ac per hoc ad plenam salutem animi pervenissent.*

(Hanc expositionem Bellarminus statuit *esse omnium optimam.* Atqui stante illâ explicatione, nihil quicquam pro meritis operum ex hoc loco concludi poterit. Qui enim ad fidem & pœnitentiam nondum pervenerunt, illi fatentibus ipsismet Pontificiis non possunt facere opera merita ex condigno.)

Argum. 3. 2. *Cor. 4. v. 17. Id, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur.* Ergò passiones nostræ sunt meritoriæ.

Resp. 1. Andreas Fricius lib. 4. de Eccles. cap. 12. *illud non ad dignitatem meritorum atq; operum, quæ fiunt à regeneratis, cœlestis gloriæ respectu referendum esse, sed ad largam Dei voluntatem Christique meritum, qui & non facientibus imputat perinde atque fecissent, & leves ac breves labores nostros magnâ sempiternâ gloriâ recompensat. Ipse enim Paulus condignitatem nostris operibus detrahit præ ea gloria, quæ post hanc vitam æterna erit.*

2. Vulgata versio Pontificiis authentica, per τὸ operari cujuscunque generis causam, quinimò etiam *occasionem* exprimit, non autem duntaxat *causam meritoriam.* Rom. 4. v. 15. cap. 5. v. 3. 2. Cor. 7. v. 10. Jacobi. 1. v. 3. &c.

Sic Paulus dicit Rom. 4. vers. 15. ὁ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται. *Lex iram operatur*, in quæ verba sic commentatur Salmero. *Nequaquam legem immediatè efficere ex Natura & qualitate sua, tanquam sit causa efficiens, sed per occasionem quia si lex non esset data, non esset per legem aucta prævaricatio & pœna, quia tollit omnem excusationis prætextum lex cognita & per transgressionem violata. Neq; mireris*, inquit, *de verbo illo operandi, multa enim dicuntur aliqua efficere, non per se, sed per occasionem. Unde & Christus dicitur positus in ruinam multorum in Israël, & in lapidem offensionis & petram scandali, his qui non credunt, & Apostolus, non solùm est odor vitæ in vitam, sed etiam mortis in mortem, & simili ratione capite septimo ait. Peccatum occasione acceptâ per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Et alio loco. Virtus verò peccati lex, quasi lex præciperet peccatum, cùm tamen officium præcipiat & nos occasione sumptâ, quia nitimur in vetitum semper, virtutem facimus peccatum.*

Benedictus Justinianus ibid. *Quia dum lex præcipit, quid faciendum sit, prohibetque contrarium, neq; ullum ad rectè lauda-*

laudabiliterque vivendum gratiæ subsidium affert, occasionem ac veluti materiam peccandi præbet, atque ita reos iræ ac damnationis homines constituit.

Sic cap. 5. Rom. v. 3. dicit Apostolus, ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, *Afflictio tolerantiam operatur*, in quæ verba sic commentatur Salmero: *Afflictio suapte Naturâ non effectrix patientiæ directè, sed impatientiæ potiùs & indignationis & maledicentiæ, ut videmus in incredulis, at in fidelibus est materia exercendæ patientiæ & roborandæ, quemadmodum copia rerum materia est liberalitatis exercẽdæ. Nam veluti in belli conflictu augeri solet fortitudo bellantium, ita patientia in fornace tribulationum perficitur.*

Pererius ibid. *Tribulatio patientiam operatur, non quòd tribulatio sit efficiens causa patientiæ, sed quòd exercendæ patientiæ occasio & materia sit.*

Benedictus Justinianus ibid. *Tribulatio ipsa per se non est effectrix patientiæ, ac ne impatientiæ quidem, sed alterutri pro hominum conditione materiam præbet.* Itaque Pauli verba vertens oppressionibus patientiam comparari dicit.

(Quamvis ergò in verbis Pauli significatur aliqua relatio inter tribulationes hujus vitæ, & pondus gloriæ in futura vita, non tamen statim sequitur esse relationem efficientiæ, unde etiam Benedictus Justinianus in paraphrasi hujus loci dixit, *efficere quodammodo*, ut improprietatem vocabuli indicaret.)

Argum. 14. Gal. 6. v. 8. *Qui seminaverit in Spiritu, de Spiritu metet vitam æternam. Ergò bona opera sunt causa vitæ æternæ.*

Resp. 1. Bellarminus lib. de Justificat. cap. 3. Itaque &c. hoc dictum *ad differentias graduum gloriæ* in vita æterna accommodat. *Longè aliud*, inquit, *Scriptura docet* (quàm quòd sit eadem beatitudo in omnibus beatis, nec major in uno quàm in alio) *cùm opera comparat semini & vitam æternam frugibus.*

(Ergò ex hypothesi Bellarmini non de ipsa vita æterna, sed de gradibus gloriæ in vita æterna Apostolus agit, illos verò diversis operibus diversos ex gratia dari, haud inviti concedimus.)

2. Si urgeatur, *semen esse causam frugum*, resp. ex parabolis & similitudinibus non duci argumenta apodictica, sed *ex solo sensu literali.* Bellarminus lib. 3. de verbo DEI cap. 3. nec extendendas esse similitudines ac comparationes ultra illud tertium, ad quod adhibentur.

(Apostolus non respicit hoc loco dignitatem vel meritum operum, sed sequelam. Inde Hieronymus rectè monet, *Apostolum non dicere, quòd ex bonis nostris operibus, sed quòd ex Spiritu vitam æternam messuri simus. Illud*, inquit, *pariter observandum, quòd qui seminat in carne, cum additamento suæ carnis ponitur. Qui autem seminat in Spiritu, non dicitur in Spiritu suo, sed simpliciter in Spiritu. Qui enim bona seminat, non in suo quippiam, sed in DEI Spiritu seminat, de quo & vitam messurus est æternam.*)

3. Si ultra comparationis tertium progredi velimus, possent inferri talia,

lia, quæ ne ipsi quidem Pontificii concedunt. Quemadmodum enim semen non fert fructum, nisi priùs fuerit mortuum Johan. 12. vers. 24. sic posset quis inferre, bona opera non consequi præmia, nisi priùs fuerint mortua. Quemadmodum spem agricolarum sæpiùs expectata seges vanis eludit aristis, sic posset quis inferre, incerta esse bonorum operum præmia.

Argum. 15. 1. Tim. 2. v. 15. *Salvabitur mulier διὰ τῆς τεκνογονίας, si manserint in fide.*

Salmeron tom. 15. Disp. 9 in 1. Timoth. p. 485. *Etsi τεκνογονία sit opus naturale, quia tamen in eo est liberum arbitrium utriusque viri & uxoris, & multa præterea mulier patitur in utero propter fœtum & in pariendo & educando prolem, & hæc omnia ad meritum & salutem proveniant, si in fide fiant, meritò ad vitam æternam consequendam facere testatur Apostolus.*

Et postea. *Opera naturalia, manducare, bibere &c. Christiano ex fide & gratia operanti merita æterna redduntur.*

Cornelius à Lapide in Comm. h. l. p. 755. *Particula per significat hîc causam & meritum.*

Estius in h. l. *Si salus esset ex sola fide & non etiam ex operibus, Apostolus non diceret, mulierem salvari per liberorum generationem.* Bellarminus lib. 4. de Justificat. cap. 7. §. Secundum testimonium &c.

Resp. 1. Thomas in Comm. h. l. voculam *per* dicit significare *non meritum, sed conditionem*, q. d. *Salvabitur mulier, etiamsi non sit virgo, sed nubat & incedat per statum matrimonii ac liberorum generationem.*

2. Vatablus vertit, *Salvabitur mulier subjecta generationi filiorum*, ut sit Græcismus, διὰ τεκνογονίας, id est, τεκνογονοῦσα *filios generans*, vel *in generatione filiorum.*

Eodem modo accipit Cornel. à Lapide in Comm. Rom. 2. vers. 27. ad verba: *Per literam & circumcisionem prævaricator es legis. Nota*, inquit, *Græcismum, per literam, id est, habens literam. Sic enim sumitur à Græcis διὰ. Simile est 1. Timot. 2. vers. 15. salvabitur per filiorum generationem, id est, salvabitur filios generans, si permanserit in fide.*

3. Bellarminus lib. de Matrimon. cap. 2. *Non significare vult Apostolus, filiorum generationem esse causam salutis, sed mulierem in statu matrimonii sive in statu generandi filios salvam fore, si permanserit in fide. Ergò illud per filiorum generationem positum est pro eo, in filiorum generatione, quæ phrasis in Scripturis est frequentissima.* Probationis loco adducit hæc dicta Act. 15. v. 21. cap. 26. v. 18. Rom. 4. v. 11.

(Sed priora duo non satis pertinenter hûc accommodantur, quia in Græco textu non est διὰ sed κατὰ. Tertium dictum propriè hûc pertinet. *Ut sit pater omnium credentium per præputium*, quia præputium non est causa, ut Abraham esset pater omnium credentium, sed in præputio existens, pater omnium factus est per fidem. Conjungi autem possunt alia dicta, ut Actor. 14. vers. 22.

2. Cor. 6. vers. 8. Gal. 4. vers. 13. 1. Petr. 3. v. 20.)

Argum. 16. Coloss. 3. v. 14. *Caritas est vinculum perfectionis. Ergò caritas, sceleribus omnibus extinctis, arctissimè nos cum Deo connectit, & caritate, utpote virtutum omnium perfectissimâ, justificamur.* Andradius.

Resp. caritas dicitur *vinculum perfectionis*, vel quia eâ divinciuntur omnes virtutes in anima, vel quia eâ colligantur inter se omnia Christi membra.

1. Salmero in h. l. *Dicitur vinculum perfectionis, id est, integritatis & omnium virtutum, de quibus supra dixit, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, quæ omnes brevi dissolvuntur, nisi adsit caritas, quæ illas colligat. Ita enim interpretatur Chrysostomus. Alii verò dicunt vocari vinculum perfectionis tropo Hebræo, id est, vinculum perfectum & indissolubile. Probabilius tamen videtur, quòd ut in corpore connectit omnia membra Spiritus, alioqui dilapsura; ita caritas colligit omnem virtutem. Vel connectit omne corpus mysticum sub uno primario capite Christo, & omnia membra vivificat & omnia opera perficit.*

2. Cornelius à Lapide in h. l. *Caritas est vinculum perfectionis vel integritatis, utrumque enim significat Græcum τελειότητος, id est, vinculum connectens, integrans, perficiens benignitatem, misericordiam, humilitatem, patientiam, jam dictas, aliasq; omnes virtutes, vel simplicissimè caritas est vinculum perfectionis, id est, virtutum jam dictarum aliarumque omnium, in quibus perfectio & integritas Christiana consistit, q. d. Omnes jam dictæ aliæq; veræ & Christianæ virtutes ac mandata in caritate quasi in centro colligantur & uniuntur; & nisi ea adsit, statim dissolvuntur.*

3. Estius in h. l. *Caritatem vocat vinculum perfectionis, Hebræâ phrasi, vel quia vinculum est perfectum, quo homines inter se colligantur, cùm alia vincula Societatum humanarum aut imperfecta sint, aut etiam noxia; vel ut aliis placet, quia vinculum est perficiens, id est, perfectè uniens fideles inter se. Facit enim caritas, ut omnes unanimiter studeant mutuis commodis, boneque publico, quâ in re consistit corporis integritas & perfectio.*

4. Benedictus Justinianus in paraphrasi. *Est enim illa, ut ita dixerim, quoddam vinculum, quæ cætera omnia animi bona astringuntur.*

In Annot. *Hæc, inquit Chrysostomus, est quod vult dicere; illa, quæ paulò antè ab Apostolo nominata, misericordia, humilitas, benignitas &c. nihil prosunt: dissolvuntur enim illa omnia, nisi fiant cum caritate. Ipsa omnia illa constringit; quodcunq; bonum dixeris, si ab ea absit, nihil est, sed diffluit: & quomodo in navi, etiamsi magna sint instrumenta & non sint, quæ eam succingant tabulata, nihil prodest: & in domo, si non sint contignationes; & in corpore, etiamsi sint magna ossa, non sint autem ligamenta, nihil juvat.*

5. Jacobus Tirinus in Comm. h. l. *Caritas est vinculum perfectionis, seu perfectum vinculum, perfectè uniens fideles inter se mutuò. Vel, si mavis, caritas est vinculum, quod connectens cæteras virtutes, hominem reddit perfectum: est enim velut anima in corpore, colligans & continens*

nens singula membra, humores, sensus corporis, alioqui statim dilapsuros.

(Hæc perfectio intelligenda pro ratione viæ, non absoluta, sed in suo genere.)

Argum. 17. Sir. 18. v. 22. *Ne verearis usq; ad mortem justificari. Ergò justificatus per infusam gratiam justificatur usq; ad mortem per operum merita.* Bell. lib. 4. de Justif. cap. 19.

Resp. 1. Arias Montanus locum illum ex Græco sic reddidit: *Antequam ægrotes, humiliare continentiâ & in tempore peccatorum ostende advertentiam* (ἐπιστροφήν, id est, conversionem) *Ne prohibeas votum reddere opportunè* καὶ μὴ μείνῃς ἕως θανάτου δικαιωθῆναι *& ne expectes usque ad mortem justificari.* Sequitur. πρὶν εὔξασθαι *antequam voveas, prepara te & ne sis quasi homo, qui tentat Deum.* Arias quidem reddidit, *antequam ores, prepara te*, sed connexio facilè ostendit, de quâ εὐχῇ versus præcedens egit, de eadem, id est, de voto prudenter emittendo homines admoneri.

(Ostendunt igitur antecedentia & consequentia non de justificatione aut operum justitia, sed de justitia in verbis, seu fidelitate in servando voto Siraciden hîc agere. Confer Deut. 23. v. 22. 23. Eccl. 5 v. 4. &c.)

2. Jacobus Tirinus ad h. l. *Græcè est, ne differas justificari, seu à statu peccati per pœnitentiam transire ad gratiæ statum.*

3. Ostendimus suo loco, quosdam ex ipsis Pontificiis agnoscere, *librum Siracidis non esse in canone.*

De dictis Dan. 4. v. 24. *Peccata tua redime eleemosynis.*

Luc. 7. v. 47. *Remissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multùm.*

1. Joh. 3. v. 14. *Scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quia fratres diligimus.*

1. Petr. 4. v. 9. *Caritas operit multitudinem peccatorum &c.* De his, inquam, dictis egimus superiùs art. 16. de pœnit. cap. 3. thesi 2.

Argum. 18. *Malis operibus debetur mors æterna. Ergò etiam bonis operibus vita æterna ex debito erit reddenda.* Cens. Colon. f. 185.

Resp. 1. Dionysius Carthusianus in cap. 8. Eccles. *Multa opera purè mala sunt & nostra sunt, bona autem nec purè bona sunt, nec nostra sunt.*

(Illa igitur verè & propriè sunt æternarum pœnarum meritoria, hæc verò ne quidem accidentalium, multò minùs essentialium præmiorum verè & ex condigno sunt meritoria.)

2. Bellarminus ipse disputat, *Deum remunerari opera bona ultra condignum.*

(Nec tamen dicet, Deum etiam punire opera mala ultra condignum. Agnoscat igitur, non esse parem bonorum & malorum hac in parte rationem. Rom. 6. v. ult. *Stipendium peccati mors, donum autem Dei est vita æterna in Christo.*)

3. Ipsimet Pontificii agnoscere coguntur, *non esse eandem proportionem bonorum operum ad vitam æternam, & malorum operum ad mortem æternam.* Quòd si enim eadem esset ratio, tùm quemadmodum ab Apostolo dictum: *Qui in uno delinquit, factus est omnium reus*, Jac. 2. vers. 10. ita quoque dicendum foret: Qui unum mandatum implet, censetur omnia

mnia implevisse. Item. Sicut unum peccatum non remissum sufficit ad damnationem: sic unum quodlibet opus bonum sufficeret ad salutem. Consequens ne ipsi quidem Pontificii admittunt.

4. Deut. 9. vers. 4. & 5. Spiritus Sanctus paritatem hanc consequentiæ à contrario disertis verbis evertit, dum negat, Israëlitas *ob suam justitiam in terram Canaan*, ex qua gentes impiæ propter iniquitates suas expellebantur, *introductos esse*, ad quem locum Bonfrerius & Cornelius annotant, *negari illam contrariorum consequentiam à demerito ad meritum, & in vicem meriti nostri poni Dei misericordiam & promissionem.* Confer Rom. 6. v. ult. Ezech. 20. v. 8. & 9. cap. 36. v. 22. 26. & 32. Esai. 43. v. 21. 22.

Argum. 19. *Negatis operum meritis labefactatur studium bonorum operum.* Porsanus contra Salvæum cap. 3. Salmeron. Disp. 15. ad Galat.

Resp. 1. Bellarminus lib. 5. de Justific. cap. 7. propos. 3. *Propter incertitudinem propriæ justitiæ & periculum inanis gloriæ tutissimum est, fiduciam totam in sola Dei misericordia & benignitate reponere.*

(Ergò per negationem meritorum præciditur ansa inani gloriæ, quam à fiducia meritorum facilè nasci Bellarminus agnoscit.)

2. Qui omnem meritorum fiduciam abjiciunt, suamque infirmitatem & indignitatem agnoscunt, eo ipso magis animantur ad gratitudinem Deo pro tot beneficiis & promissis præstandam, ac proinde etiam ad studium bonorum operum.

(Idem Spiritus, qui fiduciam gratuitæ remissionis peccatorum in cordibus nostris obsignat, etiam interius cor nostrum renovat, & ad studium pietatis inflammat.)

Argum. 20. *Ubi promissio, ibi obligatio. Ubi obligatio, ibi debitum. Ubi debitum, ibi jus. Ubi jus, ibi vera justitia. Ergò Deus mercedem debet ex justitia & per conseq. ex merito.*

Resp. 1. Bernhardus lib. extremo de gratia & lib. arbitr. *Promissum quidem ex misericordia, sed jam ex justitia persolvendum est. Est ergò, quam Paulus expectat, corona justitiæ, sed justitia Dei, non suæ. Justum quippe est, ut reddat, quod debet: debet autem quod pollicitus est: & hæc est justitia, de qua præsumit Apostolus, promissio Dei.*

(Desumtum hoc ex August. serm. 16. de verbis Apostoli. *In his, quæ jam habemus, laudemus Deum largitorem: in his, quæ nondum habemus, teneamus debitorem. Debitor enim factus est, non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit, promittendo. Aliter enim dicimus homini, debes mihi, quæ dedi tibi: & aliter, debes mihi, quia promisisti mihi. Quando dicis, debes mihi quia dedi tibi, à te processit beneficium, sed mutuatum, non donatum. Quando autem dicis, debes mihi, quia promisisti mihi, tu nihil dedisti, & tamen exigis. Bonitas enim ejus, qui promisit, dabit, ne in malitiam fides convertatur. Qui autem fallit, malus est.* Hæc ille. Distinguendum igitur inter debitum, quod oritur ex *vi promissionis*, & inter debitum, quod oritur ex *merito illius*, cui facta est promissio. Illud concedimus, hoc negamus.)

2. Alphonsus de Castro allegat & appro

approbat dictum Bonaventuræ: *Debitorem se fecit* (DEUS) *non quidem hominibus, quibus nihil debere poterat, sed sibiipsi, ut fidelis esset in promisso, ita ut cœlum & terra transirent potius, quàm promissio illius volaret inanis.*

(Ergò est debitum gratuitæ & veracis promissionis, non autem meritoriæ obligationis.)

3. Pontificii concedunt, *Deum baptizatis infantibus promisisse salutem.* Posset ergò quis eodem modo concludere: Ubi promissio, ibi obligatio. Ubi obligatio, ibi debitum. Ubi debitum, ibi jus. Ubi jus, ibi vera justitia. Ergò Deus infantibus baptizatis mercedem debet ex justitia & per conseq. ex merito. Consequens Pontificii non concedunt. Sic enim Bellarminus lib. 5. de Justif. cap. 3. *Parvulis, qui mox à Baptismo decedunt, vita æterna datur ex solo jure hereditatis & non jure mercedis.*

(Agnoscant igitur connexionem consequentis cum prioribus membris non esse legitimam.)

Argum. 21. *Patres merita operum docent.* Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 4.

Resp. 1. Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arb. cap. 14. §. Atque hæc, *Patres, cùm ad populum verba facerent, ea dicebant, quæ utiliora videbantur ad excitandos homines ad bona opera.*

(Ergò in homileticis non quærenda est exacta ἀκρίβεια.)

2. Idem Bellarminus lib. 5. de Justific. cap. 2. *Quod nos dicimus* mereri, Græci dicunt ἀξιοῦσθαι.

(Jam verò aliud est mereri propriè loquendo, aliud dignum haberi ac reputari. Ergò quando Græci Patres utuntur verbo ἀξιοῦσθαι non denotant meritum propriè sic dictum.)

3. Verbum ἐπιτυχεῖν apud Ignatiú vulgatus interpres reddidit per τὸ *mereri*. Sed Vairlemius optimus Interpretum Ignatii, judice Billio, optimè, *Deum assequi*, vertit. Aliud verò esse *impetrare & consequi*, aliud *propriè mereri* agnoscunt Bellarminus lib. 1. de bonis operibus cap. 9. Toletus in cap. 9. Johan. annot. 9.

4. In vulgata versione, quæ in Concil. Tridentino facta est authentica, merendi verbum ponitur, ubi nullum est meritum. Gen. 4. v. 13. *Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear.* Jos. 11. vers. 20. *Domini sententia fuerat, ut indurarentur & non mererentur ullam clementiam.*

5. c. Quia corpus dist. 2. de consecrat. ex Eusebio Emisseno: *Teipsum, qui in Christo regeneratus es, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia & à salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subitò initiatus Christi legibus & salutaribus mysteriis innovatus in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transiisti, & de filio perditionis adoptivus DEI filius fieri occultâ puritate meruisti.*

(Atqui regeneratio, quæ fit per Baptismum, non contingit ex merito condigni, fatentibus ipsismet Pontificiis, unde verbum meruisti Glossa ibid. exponit, obtinuisti.)

6. In vigilia nativitatis Dominicæ ex Gregorio Episcopo Romano in Ecclesia Romana canitur: *O beata culpa, quæ talem meruit Redemtorem.*

(Ubi nemo de merito propriè dicto cogitare potest.)

7. In precibus Ecclesiæ *mereri* simpliciter ponitur pro *consequi*, *obtinere* &c. ut multis exemplis ostendit Hieronymus Wittichius in libello Germanico Erphordiæ Ann. 51. edito. Dom. 1. Advent. *Excita quæsumus Domine potentiam tuam & veni, ut ab imminentibus peccatorum nostrorum periculis te mereamur protegente eripi & liberante salvari.*

(Atqui mereri, ut potentia & misericordia Dei nobis subveniat, non potest aliter accipi, quàm ut potens illa misericordia ac misericors potentia nos hoc beneficio dignetur.)

Domin. 2. secundùm ritum Mediolan. Eccles. *Dona quæsumus, omnipotens Deus, cunctæ familiæ tuæ, hac voluntate Christo Filio tuo Domino nostro venienti in operibus justis aptè occurrere, ut ejus dextra sociati regnum mereamur possidere cæleste.*

Domin. ead. juxta ritum Rom. Eccl. *Concede nobis, ut, sicut Jesum Christum per virginis partum in forma nostri corporis meruimus habere participem, & in regno gratiæ mereamur ejus esse consortes.*

(Ecquis verò dixerit, incarnationem Filii Dei esse propriè nostrorum operum meritum?)

In festo Circumc. Dom. *Tribue, quæsumus, ut Virginem pro nobis intercedere sentiamus, per quam meruimus autorem vitæ suscipere &c.*

8. Georgius Cassander in Scholiis ad hymnos veterum p. 179. ad hymnum Gregorii, quo Deum precari docemur, *ut cum suis sanctis mereamur aulam ingredi cœli, simul & beatam ducere vitam*, sic annotat: *Vocabulum merendi apud veteres Ecclesiasticos scriptores fere idem valet, quod consequi, seu aptum, idoneumque fieri ad consequendum, id quod inter cetera vel ex uno Cypriani loco apparet. Nam quod Paulus inquit 1. Tim. 1. ἀλλὰ ἠλεήθην, quod vulgò legitur, misericordiam consecutus sum, vel, ut Erasmus vertit, misericordiam adeptus sum, id Cyprianus ad Jubaianum legit, misericordiam merui. Et multa loca sunt in Ecclesiasticis Officiis & precibus, ubi hoc vocabulum hoc intellectu accipi debeat. Quæ vocis notio si retineatur, multa quæ duriùs dici videntur, mitiora & commodiora apparebunt.*

(Index Expurgat. Belg. p. 36. & 37. hæc deleri jussit.)

9. Petrus Canisius lib. 2. de Virgine Deipara cap. 16. fatetur, *Sanctos Patres, præsertim Latinos, meriti vocem laxiùs usurpare*, cujus ἀκυρολογίας exempla aliquot ibidem adducit.

10. Bellarminus lib. 1. de grat. & lib. arb. cap. 14. ut & lib. 2. de gratia & lib. arbitrio cap. 12. §. 4. *Solet Augustinus meritum appellare quemlibet actum bonum, ratione cujus aliquid aliud accipimus.*

(Sic Epist. 105. & 106. *remissionem peccatorum* negat *dari sine merito, quia fides orando illam meretur.* At propriè loquendo nemo potest dici peccatorum remissionem mereri.)

11. Vega lib. 8. de Justificat. cap. 8. p. 189. *Non me fugit, usurpari apud Patres nomen meriti, ubi nulla est ratio meriti neque de congruo, neque de condigno.*

12. Stapletonus in Promt. fer. 5. post passion.

passion. Dom. *Nemo vel veterum Interpretum vel recentium verbo promerendi usus est*; (nempe in Historia mulieris peccatricis Luc. 7.) *aut si aliquis eo usus est, non aliter intellexit, quàm consecutionem de facto.*

13. Cornelius à Lapide in cap. 4. Gen. p. 61. *Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear, hoc est, quàm ut ullâ pœnitentiâ veniam possim impetrare, q. d. omninò indignus & incapax sum veniæ.*

(In hac generali & catachrestica significatione Augustana Confessio, Apologia Confessionis & Confessio Wirtenbergica verbo *meriti* & *mereri* aliquoties uti non reformidarunt, cujus significationis exempla etiam apud veteres occurrunt.

Ambrosius de dignit. Sacerdot. cap. 5. *Gratiam, cùm non ordinareris, non suscepisti, quia gratuitò eam non meruisti.*

Augustinus lib. 12. Confess. cap. 22. *aquas supra firmamentum tam sublimem locum meruisse.*

Idem in Psalm. 105. *Unam stillam dives ille Luc. 16. non meruit, id est, precariò impetravit.*

Gaudentius præfat. in tract. suos. *Obsecravit, istius pauperis tincto in aqua digito refrigerari, quod tamen promereri non potuit, id est, obtinere.*)

14. Thomas Waldensis apud Vegam opusc. de merit. q. 4. p. 782. contendit, *vocem meriti à veteribus accipi pro consecutione de facto.*

15. Thomas de Bradwardino de causa Dei lib. 1. cap. 41. ex Lombardo in 2. sent. dist. 26. allegat locum Augustini in Epist. ad Bonifac. ut probet, *nullam esse præmii & actionum nostrarum condignitatem. Cùm fides*, inquit Augustinus, *impetret justificationem, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei, non gratiam DEI aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, voluntate comitante, non ducente &c.*

(Ubi quilibet videt, impetrare & mereri Augustino esse idem.)

Thesis tertia. Fiducia non est in propriis meritis collocanda.

Ἐκθέσις. 1. Non negamus, fidem per bona opera se exerere, ac proinde Zelotas bonorum operum nos esse debere, atque ex bonorum operum testimonio de fide judicare, confidentes, quòd DEUS, qui cœpit in nobis opus bonum, idem etiam perfecturus sit; nosque per fidem justificatos & per Spiritum renovatos, tandem ex gratia glorificaturus sit.

2. Ex eo verò minimè inferri potest, quòd statuere debeamus, *bona opera esse ex condigno vitæ æternæ meritoria* ac proindè confidere, quòd propter illa, tanquam merita propriè sic dicta Deus jure teneatur nobis vitam æternam dare.)

3. Distinguendum est inter *justitiam causæ* sive *bonæ conscientiæ* & *justitiam personæ*. Sancti, quando recensent opera sua, non loquuntur de justitia personæ, nec confidunt se suorum

rum operum meritis coram DEI judicio consistere posse, nec meritum salutis sibi tribuunt, nec de bonis operibus suis gloriantur, sed loquuntur de justitia causæ & bonæ conscientiæ, enumerant Dei dona, non jactant sua merita, gratias agunt pro exhibitis submissè, non exigunt tanquam mercedem meriti exhibenda, fastuosè, nec perfectionem, sed sinceritatem ἀνυπόκριτον obœdientiæ suæ exponunt.

4. Distinguendum igitur inter piæ vitæ commemorationem & fiduciam in pia vita positam. Neque enim ex priore necessariò infertur posterius. Nehemias cùm cap. 5. v. 19. & cap. 6. v. 14. Deum rogasset, *ut sui esset memor secundùm omnia, quæ fecerat*, tandem cap. 13. v. 14. mentem suam his verbis explicat: *Pro hoc memento mei Deus & parce mihi secundùm multitudinem miserationum tuarum.* At quid opus ei parci, qui suæ confidit justitiæ? & quidem secundùm miserationes ei parci, cùm misericordia & meritum ex justitia sibi opponantur?

5. Concedimus, bonam conscientiam peccati voluntariè non commissi, aut per pœnitentiam deleti, esse maximam justitiæ habitualis partem, ac per hoc infallibilem notam, quòd simus *fide justificati* Rom. 5. vers. 1. 1. Johan. 3. vers. 21. sed negamus conscientiam de nullo peccandi proposito aut impœnitentia esse illam justitiam, ob quam coram Deo justi & damnationi minimè obnoxii reputamur, quia hanc justitiam oportet esse infinitam ob proportionem læsionis infinitam. Est quidem bonæ conscientiæ objectum aut materia etiam *justitia*, sed *inchoata* tantùm & *imperfecta*, quæ conscientiam non omninò tranquillat, nisi à posteriori, tanquam signum præcedentis remissionis peccatorum, unde Apostolus dicit 1. Cor. 4. vers. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum justificatus.*

Antithesis. Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 7. §. Sed Catholica &c. *Catholica* (Romana) *Ecclesia præcipuam quidem spem & fiduciam in DEO ponendam esse, aliquam tamen etiam in meritis poni posse docet.*

Cæterùm tribus propositionibus suam explicat sententiam.

Prima hæc est: *Fiducia sanctorum, quam in Deo constituunt, non ex fide sola, sed etiam ex bonis meritis nascitur.*

Secunda. *In bonis meritis, quæ verè talia esse compertum sit, fiducia aliqua collocari potest, modò superbia caveatur.*

Tertia. *Propter incertitudinem propriæ justitiæ & periculum inanis gloriæ tutissimum est, fiduciam totam in sola Dei misericordia & benignitate reponere.*

(Conditio illa, quam Bellarminus secundæ propositioni addit, continet oppositum in apposito. Ipsa enim illa confidentia in bonis meritis non potest esse absque superbia, quandoquidem de meritis supra meritum præsumit, unde si necesse sit vitare superbiam, omninò etiam necesse sit,

sit, ipsam meritorum vitare confidentiam.)

Alphonsus à Castro lib. 13. adversus hæreses, verbo Spes: *Tot sunt perversa Lutheri dogmata, ut vix sit res aliqua ad fidem aut mores pertinens, de qua non docuerit impium aliquid Lutherus. Malè quidem sentit de virtute fidei, malè docet de caritate, pessimè autem docet de spe. Dicit enim, spem non procedere ex meritis.*

Et postea. *Justorum spes à meritis suis ortum habet, propterea quòd illorum vita est sicut mercenariorum, qui non sperant, se suscepturos mercedem, nisi labores præcedant.*

Salomon Theodotus in Henotico dissecti Belgii p.4. cap.8. pag. 411. *Nos Spiritus Sanctus docuit, veram & solidam confidentiam haberi, nisi ex bonis operibus, nullo modo posse, hæreticorum autem confidentiam, quæ uni soli fidei innititur, stultam esse insaniam.*

Petrus à Soto in Assert. fidei Cathol. contra Confess. Wirtenberg. in artic. de bonis operib. *ita fidendum esse bonis operibus*, scribit, *ut ad expianda peccata, iram Dei placandam, & vitam æternam consequendam necessaria sint & utilia.*

Et postea. *Propter has virtutes fidem, spem & caritatem, intrepidè Catholica fides hominem justum esse coram Deo fatetur, & meritis eorum in judicio Dei veraciter sibi confidendum esse.*

Salmero tom. 7. tract. 40. pag. 208. scribit, *opera & merita nostra confidentiam in nobis operari, ita ut in illis tanquam Dei donis liceat secundariò confidere.*

tom. 15. Disput. 19. in Epist. Hebr. p. 761. *Vides hic* (Hebr. 10. *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem) licere ad mercedem aspicere in bonis operibus & evanescere confidentiam omnem in sola fide sine operibus sitam.*

Gregorius de Valentia tom. 3. Disp. 2. quæst. 1. punct. 1. *Ex qua doctrina facilè confutari potest error hujus temporis Sectariorum, qui nullo modo, putant, hominem debere spem salutis collocare in ullis bonis operibus suis, sed in sola gratia Dei. Sed ex his, quæ diximus, perspicuum est, operibus etiam bonis, ut à gratia procedunt, posse quoque ac debere niti nostræ salutis spem hoc ipso, quòd ea conducunt suo modo ad salutem.*

Costerus part. 1. Concion. pag. 522. *Etsi præcipuum fiduciæ fundamentum sit promissio, tamen, sicut bona opera requiruntur ad impetrandum, quod Deus promisit, sic eadem multùm fovent fiduciam, ita ut hæc tantò sit major, quantò illa meliora, sicut qui Regem offendit, nihil ab eo sperat vel petit, nisi priùs reconcilietur, is verò, qui ei multa & magna præstitit officia, petit fidenter, sic qui facit voluntatem Dei, aliquam in se experitur securitatem, ut confidat, se exaudiendum.*

Part. 2. Concion. pag. 49. *Quando Angeli in hora mortis venient ad accersendam animam, & hac nos voce compellabunt:* Palatium paratum est in cœlis pulcerrimum &c. Tune es, qui illuc venturus es, an alium aliquem illud expectat? *non volent sibi verba dari, operibus ibi transigendum est negotium ac respondendum:* Nunciate, quæ audistis ac vidistis, *hæc sunt totius vitæ meæ opera, hæc verba, huic bravium debeatur, expendite.*

Vasquez tom. 2. Disp. 213. num. 40. *Non modò in meritis ex gratia nostram spem vitæ æternæ collocare debemus, sive fiduciâ universali, sive particulari; sed etiam ex meritis jam factis confidere possumus eo modo, quo credere possumus, nos esse justificatos, & rectè aliqua egisse in laudem & obsequium* DEI.

Aliud enim est in meritis spem constituere, aliud autem ex meritis sperare. Nam in meritis spem constituere nihil aliud est, quàm spem habere consequendi vitam æternam per merita, circa quod non licet formidare, neque enim formidare debemus de consecutione gloriæ, si habuerimus merita & gratiam justificantem, neque de meritis, quòd ea simus habituri, sed firmiter utrumque à Deo sperare debemus.

Vitus Miletus in Discuss. errorum pag. 256. *Qui non confidit, se accepturum vitam æternam propter opera, planè fatuus est.* Idem confirmat praxis.

Victorinus Strigelius part. 2. Locorum pag. 485. *Quidam Monachus moriens Argentinæ ante annos circiter 30. exclamavit: Redde mihi, ô Deus, quod debes.* Audivi, inquit Strigelius, *hanc Historiam ex fide dignis hominibus, qui vixerunt Argentinæ, & noverunt personas, qui reprehenderunt Monachum talia dicentem: Nam cùm astarent ei & interrogarent, cur ita loqueretur? an postulas debitum? dicebant. Ibi respondit ille: Quid mihi narratis de vestro Evangelio? Ego tot annos vixi in Monachatu, non comedi carnes, non fui indutus vestibus usitatis, afflixi corpus meum noctes & dies variis exercitiis, cur igitur Deus non daret mihi plus, quàm vobis, qui vivitis in otio, luxu & voluptatibus?*

Simile exemplum de Monacho quodam Carthusiano commemorat Simon Pauli in Enarrat. Evang. Domin. 11. post Trinit. *quòd in agone meritis suis confisus à Deo regnum cœlorum præcoci insultatione postulârit, orans: Da mihi, quod ego merui & tu mihi debes. Uni autem ex astantibus quærenti, quodnam esset illud debitum, superbè respondit: vitam æternam mihi debes. Quare? rogabat ille: Propter opera mea, dixit Monachus. Namque ultra 40. annos in hoc Monasterio Deo servivi, cilicio asperrimo indutus, vigiliis, jejuniis & precibus me afflixi, regulasque custodivi, sive velit, sive nolit Æternus, mercedem meritis meis rependere, & vitam æternam reddere tenetur.*

Nostram sententiam probamus.

1. *Ab operum imperfectione & immunditie.* Justitia operum est imperfecta, nec potest coram Dei judicio consistere. Ergò fiducia salutis in eam non est collocanda.

2. *Ab operum ex actu justificationis exclusione.* Sola Dei gratia est *causa efficiens principalis*; solum Christi meritum est *causa meritoria nostræ salutis.* Opera nostra nuspiam in Scripturis vel gratiæ Dei, vel merito Christi in producendo salutis effectu subordinantur. Ergò in solam Dei gratiam & solum Christi meritum omnis fiducia salutis collocanda, Gal. 6. v. 14.

3. *Ab incommodo.* Si fiducia salutis in opera ponitur, idololatria committitur. Quando enim cultus soli Deo debitus ad creaturas transfertur, tum committitur idololatria. Atqui fiducia salutis est cultus soli Deo debitus, Esa. 45. v. 21. Act. 4. v. 12. Ergò fiducia salutis non est in opera collocanda.

4. *Ex consequente absurdo.* Si fiducia salutis in opera collocanda, consequens est ex lege & operibus legis salutem quæri posse. Consequens est absurdum, Rom. 3. v. 20. cap. 10. v. 4. Gal. 3. v. 10. Ergò & antecedens.

5. *Ex sanctorum exemplo.* Sancti in justitia bonæ conscientiæ non posuerunt fiduciæ suæ fundamentum. 1. Cor. 4. v. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum justi-*

justificatus. Sed coram Dei judicio sese humiliantes, & de operum suorum meritis desperantes in sola Dei misericordia propter Christum promissa, omnem fiduciam collocârunt, Job.9. v.2.3. & 28. Psal.19.v.13. Psal.130.v.2. Psal.143.v.2. Esa. 64.v.6. Dan.9.v.5.7.18. Rom.7. v.14. 1. Johan.1.v.8. &c.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, bona opera renatorum nec perfecta, nec penitus munda, nec vitæ æternæ meritoria esse.

(Ergò etiam fiducia salutis in ea collocari nec potest, nec debet. Connexionem concedit Bellarminus lib.5. de Justificat. cap. 7. §. Posse &c. sic scribens: *Posse in meritis spem aliquam poni, si vera sint merita, & sobriè id fiat, probari potest hac ratione, quoniam sicut misericordia Dei, ita etiam bona opera sunt vera salutis causa. Licet autem confidere in omni vera causa, quæ ad finem optatum & speratum consequendum cognoscitur idonea.* Ergò à contrario sensu, si bona opera non sunt vera salutis causa, nec sunt vera merita, non potest in illis fiducia salutis poni.)

Dicta illa enumeravimus thesi 1. & 2. præced.

2. Quòd quidam docent, non esse fiduciam salutis in opera collocandam.

Gregorius Episcopus Romanus Homil.7.in Ezech. *Justus Advocatus noster justos nos defendet in judicio, quia & nosipsos cognoscimus & accusamus injustos. Non ergò in fletibus nostris, non in actibus nostris, sed in Advocati nostri allegatione confidamus.*

Gregorii III. Pont. Rom. Epistolam ad Udilonem cæterosque Bavariæ Sacerdotes recitat Caspar Bruschius in Chron. in qua Pontifex inter cætera sic loquitur: *Nemo se perfectum, nemo justulum, nemo sanctulum esse confidat. Tota vita Christiana pœnitentia est & bellum. Imbeciles & homines sumus, omnes egemus clementiâ Dei.*

Bernhardus serm. 3. de Annunc. *Si quis juxta Apostolum, ut verbum Christi verbum gratiæ in eo habitet, gratus est, si quis devotus, si quis solicitus, si quis Spiritu fervens, caveat sibi, ne suis fidat, ne suis operibus innitatur, alioqui nec ejuscemodi quidem animum intrat gratia, nimirum plenus est, nec in eo jam invenit gratia locum sibi.*

Idem serm. 5. in vigil. Nativit. *Sibiipsi fidere non fidei, sed perfidiæ est, nec confidentia, sed diffidentiæ magis in semetipso habere fiduciam.*

Serm.5. de Quadragesim. *Sed & vitam æternam aliqui fortassis non in humilitate quærunt, sed tanquam in fiducia suorum meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi, ut in ea quisquam fiduciam constituat impetrandi. Hoc solùm conferunt hæc promissa dona, ut ab ea misericordia, quæ tribuit hæc, sperentur etiam ampliora &c. Ergò oratio, quæ fit pro vita æterna, fit in omni humilitate, præsumens de sola, ut dignum est, miseratione divinâ.*

Serm. 4. de verbis Esaiæ, *Vidi Dominum &c. Initium meum solius gratiæ est &c. porrò consummatio quidem & ipsa solius gratiæ est, nec est mihi in hac parte vel cum ea, sive in ea gloriari, quasi coadjutor videar & cooperator.*

Serm.9. in Psalm. *Qui habitat &c. Prætendat alter meritum, sustinere se jactet pondus diei & æstum. Mihi adhærere Deo bonum est, ponere in Domino spem meam.*

Serm.15. in eundem Psalm. *Totum ho-*

 minis

minis meritum est, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum fecit.

Serm. 73. in Cant. *Opus habent & sancti pro peccatis exorare, ut de misericordia salvi fiant, propriæ justitiæ non fidentes.*

In Cygnea sua cantione Epist. 310. amicis scribit: *Orate Salvatorem, qui non vult mortem peccatoris, ut tempestivum jam exitum non differat, sed custodiat. Curate munire votis calcaneum nudum meritis.*

Thomas in Comment. cap. 3. Gal. *Quicunque ex operibus legis sunt, maledictioni obnoxii sunt. Esse in operibus legis, est in eis confidere & spem ponere.*

Albertus in cap. 1. Lucæ. *Prudentia justorum est non de legis operibus justitiam præsumere, sed ex fide salutem quærere.*

Brigitta lib. 1. revelat. cap. 53. introducit Christum conquerentem. *Sic homines per superbiam suam volunt ascendere in cælum, & non confidunt in me, sed in se, facientes voluntatem suam, & meam relinquentes.*

lib. 6. revelat. cap. 69. *Non in bonis nostris operibus debemus confidere, quæ quantumcunque magna sunt, quasi nulla reputare debemus, licet necessaria sint, sed cum humilitate sperare debemus in sola misericordia DEI.*

Johannes Taulerus Ecclesiastes Argentinensis sæpè repetit, daß man ledig vnd blos seyn sol aller Creaturen / significans, *pios debere penitus de se & omnibus suis operibus desperare, in solum Deum fiduciam suam collocare, atq; ita ex solo Deo pendere.*

Idem in der Predigt am Mittwoch vor dem Palmtag: Die Jüden verliessen sich auff jhre Wercke vnd auff ihr Thun/ die hatten jhre Ceremonien vnd Gebot vnd viel Ding. Aber die Heyden hatten keinen Enthalt darauff / sie baweten allein auff Gottes Gnade bloßlichen seiner Barmhertzigkeit. Also in der Weise sol deine Vbung seyn/ daß du dich enthaltest anderst nindert/ denn auff die grosse Gnad vnd Barmhertzigkeit Gottes / vnd nehmest Gnade von Gottes Güte allein/ vnd habe nicht acht keiner deiner Bereitung noch Wirdigkeit.

In der ersten Predigt am Tage Mariæ Magdalenæ. Vnd diß ist der rechte Zucker wahrer Pœnitentz vnd Bußfertigkeit / dardurch der Sünder mit Gott versühnet wird/ so er allen Creaturen vnd geschaffenen Dingen zumal Vhrlaub gibt/ vnd sich allein auff Gottes Güte mit gantzem Hertzen verlest.

Idem. Du soltest ledig stehen aller Creaturen im Himmelreich vnd auff Erdreich/ vnd auff niemand trawen noch glauben/ denn blos lauter auff Gott allein. Wenn du das thetest/ warlich vnd lauterlich / so weren alle Heiligen warlich vnd vollkömlich von dir geehret vnd gewürdiget.

M. Johannes Ibenhagen Frimariensis (circa Annum 1480.) hominibus in Confessione dixit, *eos sanctorum neque meritis, neque intercessione niti debere, sed solâ misericordiâ Dei, qui Filium suum unigenitum pro peccatis hujus mundi dedisset, qui homines suâ satisfactione Deo reconciliâsset.*

Ludolphus Carthusiensis in medit. vitæ Christi in Prolog. col. 3. *Caveat prudenter fidelis peccator, ut nunquam, in quocunque statu fuerit, confidentiam in meritis suis habeat, sed tanquam mendicus pauperculus omninò nudissimus, ad eleëmosynam Dominicam mendicandam semper vacuus accedat, hæc autem faciat, non quasi ex humilitate ficta merita sua abscondens, sed certissimè sciens, quòd non justificabitur in conspectu Dei omnis vivens.*

Sava-

Savanorola in Psalmum 51. *Quot justi, tot miserationes. Nullus gloriari potest in semetipso. Veniant omnes justi sive in terra, sive in cælo, & interrogemus eos coram te* (Deus) *an suâ virtute salvi facti sint? Certè omnes uno corde, uno ore respondebunt: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.*

Ludovicus Vives in præparat. animi ad orandum num. 35. *Caveto etiam atque etiam, ne tibi in mentem ullo modo veniat, posse te Deo prodesse, nec tibi de bono opere blandiaris, tanquam eo sis tibi Deum promeritus; quæ cogitatio pestilentissima est, & sæpenumero optimorum operum corruptela, ad quam tollendam Dominus noster dixit: Posteaquam hæc omnia feceritis, dicite, servi inutiles sumus.*

num. 36. *Non tua rectè facta tanquam ad rationem cum Deo ineundam in cogitationem revoces, & ad expensionem precii cujusque, unde tibi vana & perniciosa fiducia nascatur, quali Pharisæo illi Evangelico.*

Cardinalis Contarenus in lib. de Justific. *Ego prorsus existimo, piè & Christianè dici, quòd debeamus, niti, niti inquam, tanquam re stabili, quæ certò nos sustentat, justitiâ Christi nobis donatâ, non autem sanctitate & gratiâ nobis inhærente. Hæc etenim nostra justitia est inchoata & imperfecta, quæ tueri non potest, quin in multis offendamus, quin assiduè peccemus, ac propterea indigeamus oratione, quâ quotidiè petamus, dimitti nobis debita nostra. Idcirco in conspectu Dei non possumus ob hanc justitiam nostram haberi justi & boni; quemadmodum oportet filios Dei esse bonos & sanctos. Sed justitia Christi donata nobis, est vera & perfecta justitia, quæ omninò placet oculis Dei, in qua nihil est, quod Deum offendat, quod Deo non summoperè placeat. Hac ergò solâ, certâ & stabili nobis nitendum est; & ob eam solam credere, nos justificari coram Deo, id est, justos haberi & dici justos. Hic est preciosus Christianorum thesaurus, quem qui invenit, vendit omnia, quæ habet, ut emat illum &c.*

Et postea. *Credo satis illustratum fuisse hactenus locum de Justificatione apud Deum, utrâ debeamus niti, niti, inquam, an justitiâ nobis inhærente, an justitia Christi nobis donatâ & imputatâ.*

Martinus Eisengrein Professor Ingolstadiensis concionem edidit sub hoc titulo Ingolstadii Anno 1565. in 4. per Alex. & Samuelem Weissenhorn. Eine tröstliche Predigt / daß man Verzeihung der Sünden vnd die Seligkeit allein in dem Verdienst Christi des HERRN suchen sol. Hoc thema per totam concionem probat allatis pluribus Scholasticorum & aliorum testimoniis, videlicet Thomæ, Petri de Aliaco, Gersonis, Durandi, Alberti Magni, Ambrosii Spiræ, Bielis. Maximè verò in calce illius concionis adjecit ultimam Bernhardi agonizantis Confessionem, quâ suis se operibus meritisve salvari posse negavit, ex Guilielmo in vita Bernh. cap. 13. & Anshelmi Cantuariensis Archiepiscopi interrogationes, ægrotis in Papatu proponi solitas, quibus fateantur, *se inter Deum & peccata sua nihil, nisi mortem Jesu Christi, interponere posse.* His omnibus addit Eisengrinius plurima de usu signi crucis, cujus scopum in Papatu eò collimâsse docet, *ut ad solum Christi meritum homines remitterentur*, pag. 25. 26.

Idem Eisengrein peculiari libro (qui postea in Indicem librorum prohibitorum relatus est) *de certitudine gratiæ con-*

scripto, demonstrat ex Agendis Moguntiacis fol. 71. Herbipolitanis fol. 94. Salisburgensibus fol. 10. Hosio Cardinali in propagatione solida Catholicæ doctrinæ lib. 5. sub finem, & Confessione ejusdem cap. 11. atque aliis, *non posse aliter moribundos erigi, nisi rejectis operum suorum meritis solâ in meritum Christi fiduciâ.*

Andreas Vega, unus ex Patribus Concilii Tridentini, in opusc. de Justificatione quæst. 4. *Verissimè dicitur, non oportere quenquam in suis meritis fiduciam adipiscendæ beatitudinis collocare.*

Georgius Cassander in Consultat. artic. 6. pag. 923. *Quod subjicitur* (in August. Confess.) *propter Dei voluntatem, non verò ut confidamus, per ea justificationem coram Deo mereri, bona opera ex fide facienda, rectè & Ecclesiastica doctrinæ consentaneè dicitur &c. Quòd in operib. fiducia remissionis peccatorum collocanda non sit pulcrè quoque attestatur & monet Gregorius. Non in fletibus (inquit) & actibus nostris, sed in Advocati nostri allegatione confidamus. Quare & hæc doctrina prætermittenda non est, quam summo consensu veteres omnes* (nota) *tradunt, fiduciam remissionis peccatorum, etiam eorum, quæ post regenerationem admittuntur, & spem veniæ & vitæ æternæ in sola Dei misericordiâ & merito Christi esse collocandam, quemodo præclarè dictum est ab Augustino: Omnium (inquit lib. 3. contra duas Epistolas Pelag. cap. 5.) piorum sub hoc onere corruptibilis carnis & in vitæ istius infirmitate gementium spes una est, quòd Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est exoratio peccatorum nostrorum.*

pag. 924. adducit & commendat dictum Basilii in Conc. de Humilitate. *Hæc est perfecta & integra gloriatio in Deo, quando ne quidem propter justitiam suam quis effertur, sed agnoscit sibi deesse veram justitiam, fide autem solâ in Christum justificari.* Itemq; illud Bernhardi serm. 1. de omnib. sanctis: *Quid potest esse omnis nostra justitia coram Deo, nonne juxta Prophetam velut pannus menstruatæ reputabitur? Quapropter obnixè cum Propheta clamantes: Ne intres judicium cum servo tuo, Domine, totâ humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest salvare animas nostras.*

Postea addit: *Nec ab hac sententia abhorrent Scriptores Scholastici & recentiores Ecclesiastici &c. Præclara hac de re disserit ex recentioribus Theologis Adrianus de Trajecto, postea Pontifex Maximus, in 4. sentent. Sunt, inquit, merita nostra veluti baculus arundineus, cui dum quis innixus fuerit, confringit, perforat manum innitentis & quasi pannus menstruatæ sunt omnes justitiæ nostræ. Jugiter igitur super pannum bonæ vitæ, quem justitiæ operibus teximus, stillamus saniem diversorum criminum. Quæ igitur ex eis poterit esse fiducia ad Deum, qui neminem diligit, nisi ex toto corde conversum? Rectè igitur suasit Salvator: Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus.*

Idem artic. 25. de Monachatu pag. 1007. *Tantummodo removenda est falsa opinio & præpostera fiducia, ne in his operibus* (vitæ Monasticæ) *fiducia collocetur, quæ in solo Christi merito collocetur, quam falsam opinionem & præposteram fiduciam ab omni externorum operum & Ceremoniarum observatione abesse oportet.*

Johannes Hoffmeisterus in cap. 3. Philipp. *Necesse est, ut qui velit Christum habere propitium, ut de semetipso planè desperet,*

de nullo quantumcunque in speciem bono præsumat, omnem autem spem & fiduciam suam in unicum Christum conferat.

(Adducit & approbat hoc dictum Hoffmeisteri Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 1. art. 4. pag. 51.)

Idem Hoffmeisterus tomo 2. Homil. Domin. 11. post Trinit. *Gnaviter & diligenter fac bona opera quantum poteris, & tamen in orationibus tuis dic cum publicano: Deus propitius esto mihi peccatori, sicque fiet, ut justificatus per Dei misericordiam intres in vitam æternam.*

Ludovicus Granatensis lib. de disciplina vitæ spiritual. part. 3. pag. 99. scribit, *fiduciam super tam fragili fundamento, uti sunt hominum merita, inniti non debere, sed super alio firmiori & stabiliori, quod sunt partim Christi merita, partim bonitas & misericordia Dei.*

Georgius Wicelius in Compend. de Semit. antiq. *Deploramus nos quoque hanc Ecclesiæ calamitatem, quòd in humanis Ceremoniis fiduciam spemque salutis unicam collocantes, in errorem seducta simplicium corda, cùm fiducia spesque salutis æternæ unica poni solùm debuit in Christo Jesu Servatore nostro unico. Tantùm abest, ut eam poni conveniat in meritis bonorum etiam operum, quæ præcepit Deus, ut faceremus. Usque adeò agnoscimus nos servos inutiles Domini, etiamsi fecerimus omnia, quæ ille præcepit.*

Et postea. *Solatium omne peccatoris in Christo quærendum est per fidem sui verbi & ab hoc Agno immaculato, qui tollit peccata mundi, omnis peccatorum remissio perfecta expectanda est & sanitas paxque conscientiarum & tota salus animarum. Nihilominùs tamen, quæ divinitùs jubemur exequi in Ecclesiæ communione, necessaria sunt, & ob id contumaciter fastidiri, negligi ac omitti non debent, nec sine damnatione possunt, quantumlibet fiducia, spesque omnis in Christi gratiâ, quam peccatori ostendit, semper collocanda est.*

Antonius Marinarius Carmelita in orat. habita in Concilio Tridentino Dominicâ 4. Quadrages. Ann. 1546. *In universis Christianæ vitæ actionibus Evangelica fides, quæ summum est sinceræ pietatis & absolutæ obœdientiæ fundamentum, cumprimis exercenda est, ac solidè possidenda, nimirum ut homo ab inani propriæ dignitatis confidentia abhorrens, omninò à Dei misericordia pendeat &c. Hùc convenit omne mentis ac fidei nostræ studium intendere, ut per bona opera Deo Patri placeamus indulgentissimo, cæterùm ab operum nostrorum gloriâ aversi, in illius Patris clementiâ & voluntate securè & in perpetuum conquiescamus.*

Johannes Ferus in cap. 3. Rom. *Gratiæ Dei detrahunt & Christum abjiciunt, adeoque seipsos perdunt, qui fiduciam in opera ponunt.*

Ibid. *Observa, quòd* (Paulus) *hic* (in capite 3. Rom.) *non damnat opera, sed fiduciam in opera. Aliud est enim bona opera facere, aliud fiduciam in opera collocare. Bona opera facienda sunt, sed fiducia in solam Dei gratiam & bonitatem collocanda. Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus. Pius homo sua opera bona Deo æstimanda relinquit, ipse tantùm ponderat mala sua & merita Christi.*

Idem Ferus in Postill. Ann. 1558. per Franciscum Behem edit. conc. 4. Domin. 3. post Epiphan. Das ist nun die Art eines rechten Glaubens/der verlest vnd vertröstet sich allein auff die Gnade Gottes vnd nicht auff eigne Reinigkeit oder Verdienst/ ja wo

man sich auff eigne Verdienst vertröstet vnd verlest / da wird der Glaube verhindert vnd die Gnade verlohren / wie man sihet an dem Phariseer Luc. 18. der sich auff sein eigen Verdienst verlies vnd allein seine eigne Werck rühmet, vnd derhalben von GOtt verworffen. Dargegen aber der Publican / der seine Sünde vnd Gebrechen erkennt / vnd sich allein auff Gottes Barmhertzigkeit vertröstet / gieng gerechtfertiget heim in sein Haus. Das ist die Art eines rechten Glaubens / daß er sich allein auff göttliche Zusagung vnd Barmhertzigkeit vertröstet / helt den Menschen in solcher Demütigkeit / daß wenn er schon viel gutes thut vnd alles was jhm geboten ist / erkennt er sich doch für einen vnnützen Knecht.

Georgius Gotthardus Canonicus in scripto contra D. Heerbrandum fol. 178. *Firma ac solida nostra spes, qua omnes nitimur, non in nos, sed in Deum fixa esse debet, quem cùm spectamus, de ejus promissione dubitare minimè possumus.*

Jacobus Schopperus Presbyter Coloniensis conc. 4. in Epist. festi D. Stephani pag. 118. *Omnes verè pii ac Christiani hujus sunt indolis, ut ab omni Ceremoniarum & operum fiducia se avocent, inq; unum Jesum Christum fiduciam omnem & ipsi collocent, & collocandam esse doceant.*

pag. 119. *Omnes sunt mundus & impii, qui credunt & docent, operibus & meritis esse fidendum, & non unum Jesum Christum omnis justitiæ ac salutis autorem esse.*

Ibidem concion. 6. pag. 138. *Stephanus hoc unum conabatur, ut abduceret homines ab externarum Ceremoniarum propriorumq; meritorum fiducia, & persuaderet illis, in unum Jesum Nazarenum crucifixum omnem fiduciam salutis collocandam esse &c. Hoc modo & omnes verè pii id student potissimum, ut, quoscunque possunt, instituant eo, quod desinant &c. in sua opera & merita fiduciam collocare, ac unius Jesu Christi operibus, meritis niti.*

Idem Schopperus conc. 1. in Epist. festi D. Johannis Evangelistæ pag. 151. *Timens Dei is est, qui neq; sibiipsi, neque ulli creaturæ fidit, de nulla re præsumit, ne de bonis quidem operibus aut vitâ innocente, sed timet in his omnibus, ubique veretur peccatum, persuasum nimirum habens, si seriò secum Dominus ageret & secundùm ipsius justitiam, se millies & millies damnatum iri, &c. Justus autem est is, qui in hac sui humiliatione, hoc timore, unius Jesu Christi justitiâ, misericordiâ, bonitate, operibus, meritis nititur, persuasus nempe, per & propter hunc se coram Deo iri justificatum & salvatum.*

Ibidem conc. 2. pag. 154. *Justus in sacra Scriptura dicitur ille, qui modis omnibus justitiæ & sanctitati incumbit, tam coram Deo, quàm coram hominibus, verùm non fidit justitiæ suæ aut meritis, sed solum Jesum Christum, & hujus merita pro sua justitia ac sanctitate agnoscit, habetq;.*

Ibidem conc. 5. pag. 162. *Ille timens Dei & justus tum dicitur, tum est, qui nunquam se satis timere Deum & justum esse censet, qui in omnibus operibus & justitiis suis iram Dei districtumq; ejus iudicium timet, quiq; ob id sedulò quidem vitat peccata & justitiæ operibus studet, verùm iis non fidit aut nititur, sed fidit solo illo, qui à Deo nobis factus est justitia, sapientia, sanctificatio & redemtio, nempe Jesu Christo & hujus meritis.*

Ibid. conc. 2. in Epist. festi Conversionis Pauli p. 276. *Diximus, non esse fidendum propriis meritis & justitiis, sed uni Jesu Christo salutis omnis autori. Hinc verò colligunt statim*

statim perversi quidam. Si propriis meritis & justitiis non debemus fidere, frustranea & supervacanea sunt bona opera, & si solius Christi gratiâ ac justitiâ salvamur, falsa est Scriptura, utpote quæ bonorum operum præmia passim commemoret. Sic, inquã, nonnulli perversi colligunt. Verùm nos contrarium dicimus, nempe & bona opera modis omnibus esse facienda, & ea sua habitura præmia. Fiducia duntaxat prohibetur, non ipsa bona opera. Et sunt bona opera habitura sua præmia certo certius, at non ex debito, sed ex promisso.

Ibidem concion. 5. pag. 281. *Quæstio hîc oritur. An non possimus meritis & operibus nostris fidere. Certè per se minimè, nam omnes nostræ justitiæ coram Deo immunda sunt. At eatenus possumus illis fidere, quatenus confidimus ea placere Deo & remunerari ab ipso propter Christũ, in qua tamẽ confidentia nõ tam nostris meritis, quàm meritis Christi, quorum respectu nostra aliquid valent, fidere debemus.*

Jacobus Sadoletus Cardinalis libr. 1. Comment. in Epist. Rom. pag. 11. *Spero, immortalitatem consequi, quam Deus fidelibus promisit, nec id tamen meritorum meorum fiduciâ, sed ipsius Dei clementiâ & bonitate adductus.*

Antonius de Guevara im andern Theil der güldenen Sendschreiben fol. 121. Wenn wir mit Gott wollen abrechnen / sol diß unsere Maxima seyn / daß wir jhme nicht sollen vorhalten unser Verdienst / sondern die grosse Liebe / so er zu uns getragen hat.

Petrus de Ribadeneira Hispanus in libro, quem nominat *fontem vitæ & consolationis*, ab Egidio Albertino Secretario Bavarico ex lingua Hispanica in Germanicam translato, habet peculiare caput, cui hunc præfixit titulum, *quòd omnis nostra fiducia fundata esse debeat in merito Christi, & quàm valida sit hæc motiva ad nostram consolationem.*

D. Hafenrefferus in templo Ezechielis pag. 256. memorat, *se ex fide dignis hominibus accepisse, in Monasterio Rborbaldensium hosce versiculos fuisse adscriptos:*

Per Christi meritum tantùm salvamur abundè,
Ergò tuis factis ne fidas, optime frater.

Cornelius à Lapide in cap. 16. Levit. pag. 696. adducit & approbat dictum Abbatis Agathonis, de quo in Vitis Patrum cap. 11. sic legitur: *Abbas Agathon moriturus, tres dies mansit immobilis, oculos apertos tenens. Pulsaverunt autem eum fratres, dicentes: Abba, ubi es? Et ille respondit: In conspectu divini judicii assisto. Dicunt ei: Et tu times? Et ille dixit: Interim laboravi virtute, quâ potui in custodiendis mandatis Dei, sed homo sum & nescio, utrum placuerint opera mea coram Deo. Dicunt ei fratres: Et non confidis de operibus tuis, quia secundùm Deum sint? Et dixit senex: Non præsumo, nisi venero ante Deum, aliter enim sunt judicia Dei, aliter hominum.*

Idem Cornelius à Lapide in Comm. 1. Petr. 1. v. 11. ex Vitis Patrum lib. 5. cap. 1. adducit & approbat dictum Antonii, qui Abbati Pambo poscenti monitum salutis & perfectionis hoc dederit: *Noli esse in tua justitia confidens, nec pœniteat te rei transactæ, & continens esto linguæ tuæ & ventri.*

Adamus Tannerus tom. 2. Theol. Scholast. Disput. 2. quæst. 6. dub. 5. num. 61. *Istis omnibus* (puta scrupulosis) *pariter consultum sit, ut non de sua justitia, sed ultimatè de mera Dei confidant misericordiâ, sicq; ponderent suam negligentiam, ut præponderent Dei infinitam clementiam.*

num.64. suadet scrupulosis, *ut humiliter dicant: Domine, non in justificationibus meis prosterno preces meas ante faciem tuã, quia nullæ sunt, & scio, quòd si millies consisterer & districtè discutere volueris me, non ero mundus in conspectu tuo. Sola namq; misericordia tua mundabit me.*

(Hæc Tannerus ex Gersone part. 3. tract. de remed. contra pusillanimitatem, quæ fiduciam in propria merita & justificationem per opera & satisfactionem propriam penitus prosternunt.)

Idem Tannerus tom.1. Theolog. Schol. Disput.3. de Prædestin. Synops. fol. 1057. *Homo veram & profundißimam adversus Deum & proximum submißionem menti inserit, non frivolam illam, quâ sua quisque in seipso bona, seu Naturæ, seu gratiæ, quæ à Deo accepit, ignoret, aut ignorare se simulet, hacq; ratione omnibus se inferiorem profiteatur; sed quâ se nihil eorum à se habere, nec sibiipsi ad salutem sufficere, nec suis meritis sive gratiæ largitionem, sive primam gloriæ destinationem, sed utramque soli gratuitæ ac beneficentißimæ Dei voluntati ac misericordiæ imputat, ut non in seipso, sed in Deo glorietur omnis caro. Secundò, spem solido ac firmißimo robore stabilit, dum eam non in arena, hoc est, in seipso ac suis viribus vel meritis, sed in Dei infinita & gratuitâ bonitate ac misericordiâ præcipuè collocandam suadet, ita ut etiam inter peccatorum lapsus, qui humanâ fragilitate nonnunquam accidunt, spes non fatiscat, sed eò magis in DEO firmetur, quò minùs in seipso ad æternam salutem consequendam præsidii homo invenit.*

3. Quòd in praxi fiduciam salutis in opera collocare quidam noluerint. Praxis illa est vel *generalis*, vel *specialis*.

Ad praxin generalem pertinet, quòd Gasparus Ulenbergius in libr. de causis apostas. Colon. Ann. 1589. edito, caus. 14. memorat, in Sacrario Parochiali Ecclesiæ Coloniensis inveniri librum scriptũ Anno salutis 1475. quo semper ab eo tempore in visitandis & ad mortem præparandis ægrotis usi fuerint. In eo inter cæteras quæstiones etiam hæc proponitur ægroto: *Credis te non posse salvari, nisi per mortem Christi?*

(Locum integrum adduximus thesi proximè præcedente membro 1.)

Ibidem etiam monuimus, in libro, cui titulus, *Ordo baptizandi cum modo visitandi ægrotos*, recuso Venetiis Ann. 1575. Pontificios expunxisse hæc verba: *Credis, non propriis meritis, sed paßionis Domini nostri Jesu Christi virtute & merito ad gloriam pervenire?* Item: *Credis, quòd Dominus noster Jesus Christus pro nostra salute mortuus sit, & quòd ex propriis meritis vel alio modo nullus poßit salvari, nisi in merito paßionis ejus?* Quas interrogationes morituris olim propositas fuisse ex Ulenbergii Confessione patet.

Lyra in Interrogationibus infirmo morienti faciendis. *Primò, interrogari debet, si credit omnia, quæ sunt fidei Christianæ? Et respondeat: Credo. Secundò, si gaudet, se mori in fide Christianâ? Et respondeat: Gaudeo. Tertiò, si recognoscit, se Deum multùm offendisse? Et respondeat: Recognosco. Quartò, si dolet de omni offensa? Et respondeat: Doleo. Quintò, si proponit de cætero ab omni offensa peccati mortalis abstinere? & respondeat: Divino auxilio mediante propono. Sextò, si credit, se meritis paßionis Christi & non propriis ad gloriam pervenire? Et respondeat: Credo. Ultimò debet sibi dici: Si occurrerit tibi inimicus Diabolus,* semper

semper ei opponas merita passionis CHRISTI.

(Desumta hæc sunt ex Exhortatione Anshelmi ad fratrem.)

Dominic. Sexages. Collecta sic habet: (in Eccles. Rom. usu publico) *Domine, qui conspicis, quia ex nulla nostra actione confidimus &c.*

Domin. 5. post Epiph. & Sabbath. post Domin. 2. in Quadrag. sequens Collecta canitur, ut habetur in Breviario Moguntinensi impresso Anno Domini 1507. fol. 181. *Familiam tuam, quæsumus Domine, continuâ pietate custodi, ut quæ in sola spe gratiæ cœlestis innititur, cœlesti etiam protectione muniatur per Dominum nostrum Jesum Christum, Amen.*

Ad hanc generalem praxin etiam pertinent preces Ecclesiæ pro moribundis olim factæ.

Georgius Cassander pag. 382. ex Sacerdotali Romano adducit hasce precum pro moribundis olim factarum formulas, quas non valde antiquas esse existimat. *Domine Jesu Christe, per agoniam & orationem tuam sanctissimam, quam orâsti pro nobis in monte oliveti, quando factus est sudor tuus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram, obsecro te, ut multitudinem sudoris tui sanguinei, quem præ timoris tui angustia copiosissimè pro nobis effudisti, offerre & ostendere digneris* DEO *Patri omnipotenti, contra multitudinem omnium peccatorum hujus famuli tui, & libera eum in hac hora mortis suæ ab omnibus angustiis suis, quas pro peccatis suis se timet meruisse, qui cum Patre &c.*

Domine Jesu Christe, qui pro nobis mori dignatus es in cruce, obsecro te, ut omnes amaritudines passionum & pœnarum tuarum, quas pro nobis miseris peccatoribus sustinuisti in cruce, & maximè in illa hora, quando sanctissima anima tua egressa est de corpore tuo sanctissimo, offerre & ostendere digneris Deo Patri omnipotenti pro anima hujus famuli tui, & libera eum in hac hora mortis ab omnibus peccatis & passionibus, quas pro peccatis suis se timet meruisse &c.

Domine Jesu Christe, qui per os Prophetæ dixisti: In caritate perpetua dilexi te, ideò attraxi te miserans tui; obsecro, ut eandem caritatem tuam, quæ te de cœlo ad terram, ad tolerandas omnium passionum tuarum amaritudines attraxit, offerre & ostendere digneris Deo Patri omnipotenti pro anima hujus famuli tui, & libera eum ab omnibus passionibus & pœnis, quas pro peccatis suis timet se meruisse, & salva animam ejus in hac hora exitus sui in gloria æterna. Et tu piissime Domine Jesu Christe, qui redemisti nos pretiosissimo sanguine tuo, miserere animæ hujus famuli tui, & eam introducere digneris ad semper virentia & amœna loca Paradisi, ut vivat tibi amore invisibili, qui à te & electis tuis separari nunquam potest.

(Tales precationum formulæ in Meditationibus Augustini, Anshelmi, Bernhardi, Bonaventuræ, Gersonis & aliorum passim occurrunt, in quibus depositâ omni propriorum meritorum fiduciâ, ad solum Christi meritum verâ fide confugiunt & confugiendum esse docent.)

Ad praxin *specialem* pertinent singularia exempla tum Ecclesiæ Doctorum, tum Illustrium politicarum, tum privatarum personarum.

Autor Vitæ Bernhardi lib. 1. cap. 13. hæc de illo memorat: *Cum extremum jam Spiritum trahere videretur, in excessu mentis*

sua ante tribunal Domini sui visus est repræsentari. Affuit autem & Satanas ex adverso improbis cum accusationibus eum pulsans. Ubi autem ille omnia fuerat persecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterùm duplici jure illud obtinens Dominus meus, hereditate scilicet Patris & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat; ex cujus dono iure illud mihi vendicans, non confundor. Ita hoc verbo confusus est inimicus.

Secutus est hac in parte Bernhardus Anshelmum eodem seculo Cantuariensem Episcopum, qui in Meditationibus suis pulcherrimâ quâdam hypotyposi ad tribunal judicii divini sese sistit, & depositâ propriorum operum fiduciâ ad solum Christi meritum confugit. *Terret me*, inquit, *vita mea. Namq; diligenter discussa apparet mihi aut peccatum, aut sterilitas tota vita mea. Et si quis fructus in ea videtur, sic est aut simulatum, aut imperfectum, aut aliquo modo corruptum, ut possit aut non placere, aut displicere Deo. Certè tota aut in peccato est, & damnabilis; aut infructuosa & contemtibilis. Sed quid separo infructuosum à damnabili? Utique si est infructuosa, est damnabilis. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum, in ignem projicietur. O ergò lignum aridum & inutile & æternis ignibus dignum! Quid respondebis in illa die, cùm exigetur à te usque ad ictum oculi omne tempus vivendi tibi impensum, qualiter à te fuerit expensum? O angustiæ! Hinc erunt peccata accusantia, inde terrens justitia; subtus patens horrendum chaos inferni; desuper iratus judex, intus conscientia urens, foris mundus ardens. Vix justus salvabitur, peccator sic deprehensus, in quam partem sese premet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. Unde mihi consilium? unde salus? Quis est, qui dicitur magni consilii Angelus? Ipse est Jesus. Idem est Judex, inter cujus manus tremo. Respira ô peccator, ne desperes! Spera in eo, quem times; refuge ad eum, à quo confugisti. Jesu Christe, propter hoc nomen tuum fac mihi secundùm hoc nomen tuum, respice miserum invocantem nomen tuum. Ergò Jesu esto mihi Jesus propter nomen tuum. Si me admiseris intra latissimum misericordiæ tuæ sinum, non erit angustior propter me. Verum est, conscientia mea meruit damnationem & pœnitentia mea non sufficit ad satisfactionem. Sed certum est, quòd misericordia tua superat omnem offensionem.*

Circa Annum Domini 1170. floruit in Anglia Goldricus insignis Eremita, ad quem cùm accessisset quidã Monachus Dunelmensis, sciscitans nonnulla, quæ postea literis de vita Goldrici consignaret, vultum convertens, respondit: *Vitam Goldrici, amice, talem esse agnoscas. Goldricus primò rusticus pinguis, fornicator, immundus, fœnerator, falsarius, deceptor, perjurus, adulator, discurrens, petulans, gulosus; modò pulex mortuus, canis faridus, vilis vermiculus; non heremita, sed hypocrita; non solitarius, sed mente diffusus, devorator eleêmosynarum, fastidiosus, delitiarum cupidus & negligens, otiosus & stertens, prodigus & ambitiosus, & qui non esset dignus aliis servire, qui quotidiè sibi ministrantes verberat & objurgat. Hæc autem & his pejora poteris scribere de Goldrico. His dictis obticuit & Monachus cum nonnulla confusione discessit.* Matthæus Paris. in Hist. Angl.

(Hic Eremita non posuit fiduciam in

sua merita, nec se perfectum esse gloriatus est, sed interiora sua peccata agnovit.)

Johannes Gerson Cancellarius Parisiensis ea, quæ de mystica Theologia scripserat, his verbis concludit:

Conscius est animus meus, experientia testis,
Mystica, quæ retuli, dogmata vera scio:
Non tamen idcircò scio, me fore glorificandum,
Spes mea crux Christi; gratia, non opera.

Idem opere Tripartito de arte moriendi particulâ tertiâ moriturum ita jubet precari: *Domine, Paradisum tuum postulo, non ob valorem meorum meritorum, sed in virtute & efficaciâ tuæ benedictissimæ passionis, per quam me miserum redimere voluisti, & mihi Paradisum precio tui sanguinis emere dignatus es.*

Idem Testamentum, quod paucis ante obitum suum mensibus condidit, sic obsignat:

Quæ mortalia sunt, mortalibus ultrò relinquo.
Corpus humum redeat, Spiritus ad Dominum.
Spiritus iste, Jesu, meus à te suscipiatur,
Spes mea tu Jesus es; gratia, non opera.

De Carolo V. Imperatore laudatissimo referunt Bucholzerus in Chron. pag. 648. Chytræus in oratione funebri Caroli V. quam Viennæ Imperatori Maximiliano II. obtulit, & Jacobus Augustus Thuanus lib. 21. Historiar. Anno 58. edit. Oppenh. pag. 428. in aliis edit. pag. 945. (lib. 14. Histor. p. 567. Paris. 604. in 8.) *quòd circa finem vitæ D. Bernhardi lectione delectatus & toto pectore in Deum revolutus, sic fuerit ratiocinatus, se quidem indignum esse, qui propriis meritis regnum cœlorum obtineret, sed Dominum Deum suum, qui illud duplici jure obtineat, & Patris hereditate & passionis merito, altero contentum esse, alterum sibi donare, ex cujus dono illud meritò sibi vendicet, hac fiduciâ fretus minimè confundatur, neque enim oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ poni, hanc hominis fiduciam esse à se deficientis & innitentis Domino suo &c. Propriis meritis fidere, non fidei, sed perfidiæ esse* (ex Bernhard. serm. 5. in vigil. Nativit.) *peccata remitti per Dei indulgentiam, ideoq; credere nos debere, peccata deleri non posse, nisi ab eo, cui soli peccavimus, & in quem peccatum non cadit, per quem solum peccata nobis condonantur &c. Imaginem Christi crucifixi identidem in oculis, ulnis, ore & totâ mente complexum, in eo solo se omnem salutis suæ spem collocare declarâsse, sumtoq; viatico dixisse: In me mane dulcissime Salvator, ut ego in te maneam.* Usus etiam est hisce formalibus: Ich bitte dich gütiger Gott / du wollest mir meine begangene Sünde und Missethat vergeben und waschen in deinem unschuldigem Blute meine sündige Seele / die noch naß und befleckt ist / welche offtermals viel tausend Creaturen hat vergiessen machen von wegen der thörichten Ursachen dieser nichtigen Herrschafften und zergänglichen jrdischen Güter / wollest sie empfahen in die Armen deiner Barmhertzigkeit / in die ich allein / als in meinem himlischen Vater / meine Hoffnung gesetzet habe.

(D. Polycarpus Liserus in der Rettung der zweyen Pragerischen Predigten p. 254. memorat, hanc relationem de Carolo quinto confirmâsse, Generosum Dominum Carolum à Zelcking in Syrendorff, qui Carolo V. in Belgio & in Hispania fuerit à ministeriis, atque in Austria audien-

dientibus multis Baronibus & Nobilibus isthæc retulerit. Inde dubio procul factum, quòd Philippus Hispaniarum Rex Anno 1559. è Belgio in Hispaniam solvens, ubi primùm Hispalim venit, die 24. Septem. ustulari jusserit Constantini Pontii effigiem, qui à sacris Confessionibus Carolo Cæsari fuerat, eique in solitudine ad finem usque vitæ in hoc ministerii genere adfuerat, ac ulnis suis expirantem exceperat. Pontius ille ante paucos dies in carcere diem suum obiverat, in quem statim à morte Cæsaris propter hæresis suspicionem conjectus fuerat. Petrus Suavis lib. 5. Hist. Concil. Trident. p. 486.)

Ferdinandus I. Imperat. August. Confessionario suo in mandatis dedit, *ut imminente mortis agone, non ampliùs uteretur titulis dignitatum & honorum, sed diceret: Ferdinande, carissime in Christo frater, omnē tuam fiduciam hodie in Christum colloca; neque quidquam aliud ipsi proponeret, quàm meritum, sanguinem, mortem & resurrectionem Christi. In hac fiducia se velle ex hac vita discedere & in novissimo die resurgere.*

(D. Polycarpus Liserus in concion. 2. Pragensi p. 105. ac in Apolog. earundem concionum pag. 246. recenset, quòd unà cum aliis hoc retulerit Generosus Dominus Carolus Ludovicus à Puchaimb/ Dominus in Göllersdorff & Mühlberg/ qui Cæsareæ Majest. ejus à servitiis fuerit.)

Maximilianus II. sanctæ memor. Imperator, cùm in agone mortis constitutus esset, atque ad ipsum Episcopus Neapolitanus D. Lambertus Gruterus 12. Octobr. Ann. 1576. accederet, noluit eum ad se intromitti, nisi priùs polliceretur, *se de nulla alia re verba facturum, quàm de Christi merito & sanguineo sudore.* Præstitit illud Episcopus, & de Christi beneficiis elegantem & plenam consolatione habuit orationem, cumque Maximilianus interrogaretur, *an in hac fide & consolatione velit ex hac vita discedere?* respondit: *non aliter faciam.* Johannes Crato in orat. funebri Maximiliani II.

Ernestus Archiepiscopus Magdæburgensis, Dux Saxoniæ morti jam vicinus, duobus Monachis Franciscanis lecto astantibus in Salinis Saxonicis, cùm alter diceret: *Bono animo esto, inclyte Princeps, nos omnia non tantùm nostra, sed & omnia totius Minoritarum Ordinis bona opera Tuæ Celsitudini communicabimus, non est dubium, quin illis acceptis, coram Dei tribunali consistas justus & beatus,* respondit Princeps: *Nullo modo, nec meis, nec vestris operibus ego confidam, sed solius Christi opera me salvum præstare possunt, in his ego fiduciam meam fixam habeo.* Nein ich traw/ ich begehre ewrer Werck nirgend zu/ meines HERRN Christi Werck müssens alleine thun/darauff verlasse ich mich.

(Retulit Clemens Schaw Sacellanus, qui unà cum duobus Monachis Archiepiscopo morienti adstitit, Catalog. test. verit. tom. 2. lib. 19. pag. 903. in recent. edit. col. 1932. Mornæus in Myst. Iniquit. pag. 1339. Wolffius in Epist. dedicat. tom. 1. lection. memorab. circa finem.)

Cùm Gregorius Dux Saxoniæ filium suum Johannem in extremo mortis agone videret constitutum, consolatus est eum ex articulo *de justificatione per fidem in Christum,* ipsumque monuit, *ut solum Christum intueretur, ac omnium operum & meritorum suorum oblivisceretur.* Idipsum

cùm

cùm audiret conjux Illustrissima Ducis Johannis, Landgravii Philippi soror (Ducissa Rochliziana postmodùm dicta) ad Ducem Georgium socerum suum conversa, dixit: *Dilectissime Domine parens, cur non permittit V. C. hæc publicè in provinciis suis prædicari?* cui respondit Dux Georgius: *Dilectissima filia, hæc morituris sunt proponenda, non autem sanis.* Strigenicius in explicat. passionis conc. 16. pag. 297.

Idem Dux Georgius, referente Georgio Fabricio & (ex Josepho Bennone Thelar in Postschappel & Clingenberg, teste αὐτόπτῃ) Dn. D. Polycarpo Lisero in Rettung der Pragerischen Predigten f. 255. Pastori Dresdensi Eisenbergio in agone mortis Cels. S. visitandi, ac ut patronum suum Jacobum invocaret exhortanti, respondit: *Jesum Christum invocandum esse, ut ipse intercessorem apud Patrem cælestem agere velit.* Cùm verò Eisenbergius invocationem sanctorum urgere pergeret, Dux Georgius duobus Nobilibus Cubiculariis suis Johanni à Lindenaw & Friderico ab Oelsnitz, nutu mandavit, ut Pastorem illum abducerent. Ipso digresso, prædicti duo Nobiles Evangelicæ religioni addicti, Ducem admonuerunt concionis *de justificatione hominis coram Deo,* quam ex Luthero cucullâ Monasticâ adhuc induto, in Sacello arcis olim audiverat, eamque commendando sæpiùs dixerat, *se bene beateq; moriturum, si adhuc semel ejusmodi concionem audire contingeret.* Exhortati igitur sunt Ducem, *ut in Christum Jesum mundi Salvatorem omnem cordis sui fiduciam collocaret, ac unicè per ipsius obœdientiam ac meritum salutem speraret,* cui salutari consilio Dux obsecutus, animam suam in manus Patris cœlestis oratione Dominicâ commendans, piè placideque expiravit.

Anno 1584. mortuus est Aleneonius Regis Galliæ filius, Dux novus Brabantiæ, qui nec Monachum, nec Confessionarium admittere voluit, *sed omni spe salutis collocatâ in solo merito Jesu Christi, placidè obdormivit.* Meteran. in Annal. Belgic.

Georgius Fabricius in Supplemento Chronici Misnensis refert, *Præpositum quendam Afranum, vocato ad se suæ societatis Canonico, juvene erudito & bono, eum rogâsse, ut sibi tria grata faceret, si fortè contingeret, ut in agone sibi adesset, quod cùm submissè polliceretur, se facturum, primum est, inquit, ut me admoneas sudoris Christi, quem in angustia sui pectoris copiosè effudit, ne videlicet peccatorum multitudine in meo angore obruar; alterū, ut me admoneas omnium dolorum & acerbitatum, quas Christus in cruce sustinuit, ne rigorem & pœnas delictorum in mea infirmitate sentiam; Ultimum, ut verborum me admoneas, quæ locutus est Christus, quibus pro crucifigentibus se oravit & latroni Paradisum promisit, ne ipse extremo Spiritu deficiam, sed ut Christus suâ caritate me recipere in manum & cœlos mihi aperire dignetur, qui meis meritis servari nequeo & regnum cœleste obtinere.* Addit Fabricius: *juvenem illum hæc multis hominibus retulisse, cum alacritate præceptorem suum mori vidisse, & in pluribus posteà locis inolevisse, ut is consolandi modus apud morientes servaretur.*

Johannes Gastius in Memorabilibus sequentem recenset Historiolam: *In extremis agens Monialis, ad quā multæ ejusdem sanctitatis sorores confluxerant consolandi*

landi & confortandi gratiâ, una ex illarum numero prudentior loquaciorq; dixit: Confide, mea optima soror, in opera tua, in jejunia, in preces, in regulam à sancta Clara institutam, & salvaberis. Cùm autem hæc proferret, plura additura ejusdem generis absurda, venit Monachus, vocatus ad eam, qui cùm audisset, tales voces non ferendas Christiano, dixit: Abite seductrices sorores; confide, tu casta soror, in Christum Jesum, respice in corde tuo ad crucem, in qua Christus pependit propter peccata tua, quæ nec tu, nec patres potuerunt solvere, & servaberis. Tua opera nihil momenti afferunt ad vitam æternam consequendam. Sumus nos in peccatis concepti & nati, & quotidie in omni vita nostra peccamus graviter contra Deum & proximum, & digni ob merita nostra, ut in ignẽ æternum conjiciamur. Christus autem est Salvator noster, redemtor, liberator, & vivificator; Mediator denique apud Patrem cælestem, qui satisfecit, ut Scriptura loquitur, pro peccatis totius mundi. Soror moribunda cùm hæc audiret, dixit: O miseram me muliercūlam, quàm perditè vixi in hoc Cœnobio! quàm nihil sunt opera mea! Christe Jesu miserere mei & dimitte peccata mea, in te solum confido. Hæc vix elocuta, tradidit Spiritum Domino &c. Vera est hæc Historia, quam habeo à Nonna, quæ propriis auribus & propriis oculis hæc audivit & vidit. Monachus deinceps non est visus in Cœnobio. Conjiciunt quidam, miserum Monachum nocturnum sacrificium esse factum propter Lutheri doctrinam, quàm parùm gustaverat, vel potiùs propter Evangelii lectionem sedulam, in qua omnem operam die noctuq; dederat, ad necem esse traditum.

De pio quodam, quamvis illiterato Monacho Martino Threnzin scribitur, quòd cùm in Paulino Lipsiensi Anno 1473. lethaliter decumberet & ab Abbate suo interrogaretur, *quânam in re cordis sui fiduciam in ultimo agone ponere vellet?* respondit: *se quidem* ἀναλφάβητον *esse, nec literas nosse, sed quando fratres cæteri horas suas cantillant, aut Psalterium legunt, se interim partem aliquam ex Historia passionis Dominicæ meditari, Christo Redemtori gratias agere, & cum Davide dicere ex Psalm. 71. Non cognovi literaturam, introibo in potentia Domini, Domine memorabor Justitiæ tuæ solius.*

D. Menius in literis ad B. Lutherum datis, memorat: *Priorem quendam in Cœnobio Reinhardsbronnensi lethaliter ægrotantem, reliquis fratribus dixisse: Ah premit & angustat me totus mundus, omnes creaturæ mihi sunt adversæ. Quærentibus autem illis, quid hoc rei sit, cùm arctiore vita institutos reliquos omnes superârit? respondit: Horum nihil coram Dei judicio subsistit, sed Christus crucifixus est meum Testamentum & justitia mea.*

(Congruit cum responso Agathonis Eremitæ Ægyptii, cujus meminit Ludovicus Granatensis Domin. 1. post Pentecost. conc. 2. *Alia Dei, alia hominum judicia.*)

D. Creu[illegible]nach multas legerat Missas, plurimùm jejunaverat, ædes sacras extruxerat &c. In agone mortis constitutus, singula bonorum operum genera in memoriam sibi revocabat. Animadvertens autem nullo horum conscientiam pacatam & quietam reddi posse, tandem subjiciebat, *si nihil quidquam horum auxilio mihi esse potest, auxilietur illud: Miserere mei Domine propter dilectum Filium tuum Mediatorem meum.*

D. Jo-

D. Johan Keisersberger Concionator Argentorat. sic consolatur hominem in agone constitutum serm. fer. 5. post Domin. Judica: Lieber Mensch / schawe auff das Angesicht deines HERRN Christi / welches dein Verdienst voll ist / deiner sage ich / denn er hat sie dir gegeben / für dich hat er am Creutz gelitten. Derhalben ruffe JEsum Christum an / vnd zweifele nicht / wenn du gleich so viel Mord / Diebstal / Todtschlag begangen hettest / so viel Tropffen vnd Sand im grossen weiten Meer / vnd so viel Blätter vnd Gräslein auff dem Felde sind. Wenn du gleich vber dieselben Sünde niemals keine Busse gethan / vnd auch noch nicht thun kanst. Denn auff solchen Fall ist gnung an der wahren / innerlichen / hertzlichen Rew. Gott verachtet ein verschretes / zerschlagen / gekränckets vnd demütiges Hertz nicht / sondern in welcher Stunde der Sünder seuffzet / wil jhme GOtt gnädig seyn vnd selig machen. Nim für dich Petrum, der seinen HERRN vnd Meister Christum verläugnet / Paulum den Verfolger / Matthæum vnd Zachæum die Publicaner vnd Zöllner / Mariam Magdalenam die Egyptische Ehebrecherin vnd Mörder am Creutz / die nach den allergrösten vnd schwerésten Sünden von dem HERRN Christo Gnade vnd Barmhertzigkeit erlanget haben. Derhalben so habe in dieser deiner letzten Stunde aus Hertzen Grund deine Zuflucht allein zu deinem HERRN Christo / vnd sprich: Barmhertziger HERR vnd GOtt / sey mir gnädig durch dein bitter Leiden vnd Sterben / welches du vmb mein vnd aller Sünder willen gelitten hast / stärcke mein Hertz wider die Verzweifelung / wie den H. Petrum / als er dich verläugnet / bringe mich wieder zu dir / wie S. Paulum den grewlichen Verfolger deiner Christen / tröste mich / wie den Mörder am Creutz / vnd vergib mir alle meine Sünde / wie der grossen Sünderin Mariæ Magdalenæ / damit ich alhier deine Gnade erlangen / vnd dort von der Hellen Straff vnd Pein erlöset / in deinem Reich aber die ewige Glory durch deine Güte empfahen möge / der du lebest vnd regierest mit GOtt dem Vater vnd dem H. Geist hochgelobt in Ewigkeit / Amen.

In Vitis Patrum part. 2. §. 121. de Antonio (Magno olim dicto) memoratur, quòd ipsi sedenti & de perfectione sua sibi placenti, vox facta fuerit; Antoni, nondum pervenisti ad mensuram Coriarii, qui est in Alexandria. Quē cùm Antonius de perfectione ejus rogâsset, respōdit ille: Nescio, me aliquando aliquid boni perpetrâsse. Unde ex cubili manè consurgens, antequam in opere meo resideam, dico: quòd omnis civitas à minori usque ad majorem ingrediuntur regnum Dei propter justitias suas. Ego autem solus propter peccata mea pœnam heredito sempiternam, quod verbum, antequam quiescam serò, ex cordis mei recenseo veritate.

(Cornelius à Lapide in Commentar. Exod. 7. v. 21. hanc Historiam adducit & approbat.)

Bajardus exercitum Regis Galliæ Francisci servaturus, glande plumbeâ trajectus fuit. Hic sub quercu moriens, Christum obtestatus est, *se circumdaret, se complecteretur, se tueretur, purgatâq; præteritorum memoriâ animam ad se euntem exciperet, ablueret suâ humanitate & gratiâ sordes, parceret misero, vultu placato intueretur seu servum, seu reum mallet; gratiâ se filium adoptivum ab eo, culpâ reum factum, vinceret gratia culpam, ut divina*

Zzzzz clemen-

clementia majore in scelere cresceret: malè quidem tot annis Numen divinum cognitum: parùm abesse, quin humanitas superetur sceleribus: se tamen, excusso Dæmonum jugo, nihil non beneficio sanguinis effusi, patrocinioq; Christi optimi maximi sperare. Hæc Arnoldus Ferronius Burdegalensis lib. 7. de rebus gestis Gallorum.

Hosius Cardinalis in Testamento suo Operibus ejusdem subjuncto, sic loquitur: *Accedo ad gratiæ tuæ thronum, qui Pater es misericordiarum & Deus totius consolationis, ut misericordiam consequar & gratiam in tuis oculis inveniam. Quocunque tempore depositum tuum à me repetere tibi visum fuerit, in manus tuas commendo Spiritum meum, quem si tu contempleris, qualis est ex se, fateor, quòd non est dignus, qui sub oculos majestatis tuæ veniat, cùm sit omni sorde plenus. Cæterùm, si Filii tui sanguinem, quo lotus & emundatus est; si cruciatus inspexeris, quos longè tulit acerbissimos pro peccatis nostris, ut nos tibi redderet acceptabiles, digni certè sunt illi, propter quos tanto precio redemtum facias eum participem gloriæ tuæ sempiternæ. Noli, Pater clementissime, noli respicere in faciem meam, quin averte potiùs à peccatis meis faciem tuam: & ô protector noster, aspice Deus, respice Deus in faciem Christi tui; respice in faciem dilecti Filii tui pro peccatis meis in cruce pendentis & morientis: & in eorum remissionem de sancto latere copiosum sanguinem profundentis. Confiteor tibi Pater, quòd gravia sunt peccata mea, quibus iram tuam promerui. Sed utinam appendas ea Domine in statera, & quam pro me calamitatem pertulit innocens Filius tuus: certè multò gravior apparebit hæc & magis digna, propter quam effundas in me misericordiam tuam, quàm illa sint, ut propter ea contineas in ira tua miserationes tuas. Indignus ego sum, quem oculis majestatis tuæ aspicias, verùm interea dignissimus est ille, propter cujus passionis & mortis meritum non modò respicias me, verùm & corones. Quamobrem venio ad te, Pater clementissime, venio ad te nullis meis, sed multis Filii tui, Domini & Redemtoris mei JESU Christi meritis onustus, qui, cùm preciosâ morte suâ non modò pro meis; verùm etiam pro totius mundi peccatis abundè tibi satisfecerit, hujus mortis meritum, in quo solo spem meam & fiduciam omnem habeo defixam, adfero ad te. Hæc est justitia mea, satisfactio mea, redemtio & propitiatio mea. Meritum meum est mors Domini mei. Non sum inops meriti, quamdiu miserationum Dominus non defuerit. Et si multæ sunt misericordiæ Domini mei, multus & ego sum in meritis meis. Quantò potentior ille ad salvandum, tantò sum ego securior. Vides igitur, clementissime Pater, quibus meritis onustus ad te veniam, iis nimirum, quibus negare nihil potes. Quamobrem quocunque tempore repetere tibi visum fuerit, accipe Pater cœlestis, accipe Spiritum meum, non corruptibilibus auro & argento, sed precioso Filii tui sanguine redemtum. In hoc precium respice, propter hoc precium esse me dignum pronuncia, quem inter oves tuas à dextris colloces, & unà cum aliis electis tuis exoptatam illam vocem exaudire facias. Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Hæc omnia Cardinalis Hosius.

Idem in Confess. fidei Petricoviensis cap. 73. *Non sine causa videmus in Ecclesia Catholica semper observatum, ut, qui morti jam sunt proximi, diligenter admoneantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quò propria justitia diffisi, in una*

Christi

Christi justitiâ spem suam & fiduciam omnē habeant collocatam; illam Patri cœlesti repræsentent, illi uni innitantur.

Didacus Stella in cap. 17. Luc. fol. 183. *S. Pater Franciscus post tot insignia opera in ultimo fine vitæ dicere solebat: Laboremus & Domino serviamus, nam usque adhuc parùm, aut nihil fecimus.*

(Si parùm aut nihil fecit, legi non satisfecit, ac proinde suis meritis confidere noluit. Hæc omnia congruunt cum exemplis piorum veterum.

Ambrosius, referente Posidonio in vita Augustini, morti jam vicinus, dixit: *Non sic vixi, ut me vixisse pudeat; nec mori timeo, quia bonum habemus Dominum.*

Augustinus in Meditat. cap. 14. *Omnis spes & tota mea fiduciæ certitudo est in pretioso sanguine Christi, qui effusus est propter nos & nostram salutem, in ipso respiro & in ipso confisus ad te venire desidero.*

Ephrem Syrus lib. de Patient. & consumm. seculi fol. 164. *Nihil, quod tibi afferam, habeo, non opus bonum, neque cor mundum, verùm miserationibus tuis confisus, in eas meipsum projicio.*

Bartholomæus Gernhard in conc. de extremo judicio art. 12. circa finem allegat verba Nonni Tabermensiotarum Episcopi, quibus circa vitæ finem usus: *Nudus sum tam in cœlo, quàm in terra, non adimplens præcepta mandatorum tuorum. Ergò non est mihi spes ex operibus bonis, sed spes mea in misericordia tua, quâ confido salvari.)*

4. Quædam hypotheses & assertiones recentiorum scriptorum Pontificiorum.

Salmero tom. 7. tract. 32. pag. 207. *Qui se exaltat, hoc est, omnis etiam justus, qui se putat esse aliquid ex seipso, vel quod habet, tribuit meritis suis, & non gratiæ Dei, vel qui sibi falsò adscribit justitiam & perfectionem, quam non habet; &c. vel qui confidit in seipso & in operibus suis, hic, inquam, talis humiliabitur &c. Et qui se humiliat, evacuando seipsum, ut in se, tanquam in vas oleum divinæ gratiæ fundatur, & qui sibiipsi non fidit, vel qui denique nihil ex se esse existimat, nihil meritis suis tribuit, non jactat justitiam, quam non habet, vel per eam, quam habet, aliis se non præfert, hic, inquam, qui sic se humiliat, exaltabitur.*

(Ergò ad humilitatem requiritur, non confidere in seipso, nec in operib. suis.)

Et postea. *Laudabile est, atque adeò utile, in operibus suis bonis, quæ Dei gratiâ homo perfecit, non confidere. Nam si peccator esset & immunda opera haberet, nulla esset ratio, nisi timendi, non autem confidendi. Si autem quis sit justus, perfectus vel sanctus, fidendum etiam non est.*

Primò, quia justitiæ nostræ incerta sunt & ignota, sive per certitudinem evidentiæ, sive per assensum fidei Catholicæ. Stultum porrò videtur ei certò fidere, quam certò te habere nescias.

Deinde non sunt pura & integræ, sed admixta multis maculis, & quasi pannus menstruata universa justitiæ nostra. Et quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? Et quis non debet dicere: Dimitte nobis debita nostra? Et si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, mendaces sumus &c.

Tertiò, justitia nostra stabilis non est, dum vivimus, potest enim amitti &c. unde Apostolus: Tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time &c. Cùm ergò justitia nostra periculo perditionis sit exposita, nemo potest illi

sine timore niti, & quantum accedit timoris, tantum decedit confidentiæ.

Quartò, quia nostra justitia nondum est examinata & à vero judice probata, qui ait: Cùm accepero tempus, ego justitias judicabo. Tum multa, quæ hominibus alta sunt, erunt abominabilia apud Deum, & quæ nobis videntur argentum & aurum, erunt scoria & lutum.

(Addit quidem postmodùm, *quòd secundariò liceat in opera confidere*. Sed argumenta adducta probant, nec primariò, nec secundariò illis confidendum esse.)

Toletus in cap. 16. Johan. annotat. 29. *Qui Deum orat, & non virtute propriâ nititur, nec justitiam propriam impetrandi causam & titulum Deo proponit, sed virtutem, justitiam, meritum, satisfactionem Christi unigeniti Filii ejus, iste in nomine Christi & quidem efficaciter petit.*

Bellarminus tom. 7. oper. tract. de arte benè moriendi de Monacho quodam ejusmodi refert Historiolam: *Exemplum multò adhuc terribilius extat apud Johannem Climacum, qui refert, Monachum quendam valdè venerabilem nomine Stephanum, cùm annos circiter 40. in eremo vixisset, jejuniis, vigiliis, lachrymis, precibus, aliisq; virtutibus exornatus, ad exitum tandem pervenisse. Cùm autem in extremo illo agone constitutus, à Dæmonibus multorum criminum reus fieret, ut ad desperationem impelleretur, repente obstupuisse animo, & apertis oculis clarâ voce respondere cœpisse, aliquando quidem, ita sanè, reverâ ita est, sed pœnitentiâ & lachrymis crimen dilui: aliquando verò, non est ita, mentimini. Deinde rursum, verum loquimini, sed flevi, sed ministravi. In quibusdam tamen, verè me accusatis, & quid respondeam, non habeo. Atque ita obiit ambiguum relinquens, salvusne, an reprobatus esset. Hæc igitur & alia ejusdem generis exempla nos monent, ut ante horam illam sollicitè conscientiam nostram expurgemus, & nunquam de misericordia Domini diffidamus.* Hactenus Bellarminus.

(Ex quibus apparet 1. quàm lubrica sit meritorum fiducia. 2. Quàm facilè Diabolus superare possit tentatum meritis suis innixum. 3. Quàm periculosum sit dogma Pontificium, de gratia Dei in individuo dubitandum esse.)

Idem Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 6. circa finem scribit, *quòd vera humilitas propria merita ignoret.*

(Hoc ex hypothesi Bellarmini non potest accipi de ignorantia *theoretica*, quasi nulla omninò sint merita, aliàs Bellarminus unâ liturâ totum librum quintum de Justificatione deleret, ergò accipiendum de ignorantia *practica*, sensu eo, quòd non debeamus coram Dei judicio meritis nostris confidere, sicut Matth. 6. v. 3. dicit Christus: *Te faciente eleëmosynam nesciat finistra tua, quid faciat dextra tua.* Quòd si vera humilitas merita propria ignorat, utiq; superbiæ est, meritis suis confidere.)

Ibid. *Ex incertitudine propriæ gratiæ prudenter non confidebat Bernhardus in meritis suis, sed in sola misericordia Domini.*

(Ergò imprudentiæ est, propriis meritis confidere.)

Idem lib. ejusdem cap. 7. *Propter incertitudinem propriæ justitiæ & periculum inanis gloriæ tutissimum est, fiduciam totam in sola Dei misericordiâ & benignitate ponere,* quod probat ex cap. 9. Daniel. *Non in justificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis*

tuis multis; ex Luc.17. *Cum omnia feceritis, dicite: Servi inutiles sumus*; & ex Collect. Eccles. Dom. Sexages. *Deus, qui conspicis, quia ex nulla actione nostra confidimus*.

Ibid. dicit Propos.2. *fiduciam poni posse in merita, quæ verè talia sunt*.

(At quæ possunt esse verè talia, cùm omnes sancti fateri cogantur, se mente quidem servire legi Dei, carne autem legi peccati, Rom.7.v.25?)

Ibid. dicit, *superbiam in bonis operibus cavendam esse*.

(At quæ major posset esse superbia, quàm meritis suis confidere, ac statuere, quòd nostris operibus vitam æternam verè & propriè ex condigno mereri, eamque ut mercedem jure nostro exigere possimus?)

Idem lib.1. de bonis operibus in particul. cap.9. *Quarta conditio, quæ in oratione ad impetrandum requiritur, est humilitas, quâ is, qui orat, non in sua justitia, sed in Dei benignitate confidat. Sed & vitam æternam, inquit Bernhardus serm.5. de Quadrages. fortassis aliqui non in humilitate quærunt, sed tanquam in fiducia meritorum suorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi, sed non oportet, ut in ea constituat quisquam fiduciam impetrandi*.

Et infra. *Sit, inquit, oratio in omni humilitate, præsumens de sola, ut dignum est, miseratione divinâ. Igitur ut hujus conditionis necessitatem Dominus commendaret, parabolam illam publicani & Pharisæi narravit Luc. 18. direxit enim eam parabolam ad quosdam, qui in se confidebant tanquam justi & aspernabantur cæteros, ut ipse Evangelista testatur*.

Idem Bellarminus lib.5. de Justificat. cap.7. sic scribit: *Nemo absque revelatione certò scire potest, se habere vera merita*.

(Idipsum tanquam totius Catholicæ Ecclesiæ sententiam propugnat. Quomodo igitur conscientiæ hominis jamjam morituri potest erigi per fiduciam in merita collocandam? Ponit Bellarminus consequens, nempe consolationem conscientiæ ob præstita bona opera, & negat antecedens, nempe certitudinem, quòd quis benè operatus sit.)

Idem de ascens. mentis in Deum gradu 15. *tutissimum*, ait, *cum Deo negotiari in ratione laboris & mercedis*;

(Et tamen ex Bellarmini hypothesi nemo certus est, an rectè laboraverit.)

Jacobus Bayus Professor Regius Lovan. lib.1. Institut. relig. Christ. cap.337. circa fin. *Sancti morientes magis de bono Domino, quàm in suis meritis confisi sunt, ut de Ambrosio testatur Possidonius in vita Augustini cap.26. Hilarius in Psalm. 51. de S. Augustin. Possidonius in vita cap. 31. Hieronymus lib. contra Luciferianos. Nolo vocem illam audire, fiat tibi secundùm fidem tuam, alioqui peribo. Basilius Epist.75. Non cesso lachrymas profundere. Gregorius lib.35. cap.ult.*

Maldonatus in Matth.25.v.1. *Chrysostomus, Theophylactus & Euthymius regnum cœlorum ideò virginibus comparari statuunt, quia virginitas summa est virtus, ut doceret Christus, neminem suis virtutibus confidere debere, quandoquidem ne omnes quidem virgines, cùm præstantissimâ virginitatis virtute præditæ essent, ad nuptias, id est, in cœlum ingressæ fuerunt*.

Pistorius in centum mendaciis, quæ D. Hunnio affingit mend.8. *Turpe mendacium est, Catholicos fiduciam suam collocare in propriis operibus & sanctitate, & non in*

Dei gratia & misericordiâ fide in Jesum Christum ex hac vita discedere.

Pazmannus lib. 4. Hodeg. in cap. de mendac. August. Confess. *mendacium esse* dicit, *quòd Pontificii jubeant hominem confidere in propriis operibus.* Ibidemque ex Missali & Breviario Dom. Sexag. formulas precum recitat, in quibus dicunt, *se nullâ suâ actione confidere, sed in sola spe gratiæ cœlestis niti.*

Thomas 2. 2. quæst. 129. art. 6. describit fiduciam, *quòd nihil aliud sit, nisi spes confirmata atque perfecta;* quod Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 7. declarat ex Seneca Epist. 16. ad Lucil. *de te spem habeo, nondum fiduciam.*

Quòd si ergò fiducia vel ex meritis nascitur, vel in meritis ponenda est, utique spes confirmata & perfecta ex meritis nascitur & in meritis ponenda est.

At hoc non concedet Bellarminus, qui assertionem suam sic limitat, *aliquam fiduciam in meritis poni posse.*

Majerus in octo controv. Controversiâ 1. cap. 5. pag. 38. *Licèt vir justus ex vita sua sanctè peracta, magnam æterni gaudii fiduciam concipere possit, Bellarminus tamen lib. 5. de Justificat. cap. 7. rectè monet ex sanctis Patribus, tutißimum esse, rem totam misericordiæ committere.*

Gretserus in Labyrintho fol. 99. *Homo certò non scit, an actus caritatis, quos exercet, sint naturales, an supernaturales: certò iterum sciri nequit, num præmium actibus supernaturalibus debitum, hoc est, vitam æternam mereatur.*

(At si homo neutrum horum certò novit, utique etiam meritis suis non potest, nec debet confidere.)

Argumenta Adversariorum.

1. Tob. 4. v. 12. *Fiducia magna erit coram Deo eleëmosyna omnibus facientibus eam. Ergò fiducia coram Deo licitè collocari potest in eleëmosyna facta.* Alphonsus de Castro advers. hæres. Bailius in Catech. controv.

Resp. 1. Ostendimus suo loco, quosdam ex Pontificiis agnoscere, *librum Tobiæ esse Apocryphum.*

(Atqui ex libro Apocrypho fidei dogmata non possunt confirmari.)

2. Ostendimus etiam suo loco, quosdam ex Pontificiis agnoscere, Græcum textum hujus libri præferendum esse versioni Latinæ.

(At in Græco est: Δῶρον γὰρ ἀγαθόν ἐστιν ἐλεημοσύνη πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου. *Donum enim bonum est eleëmosyna omnibus facientibus eam coram Altißimo.*)

3. Bellarminus ex hoc loco probat, *non ex fide solùm, sed ex bonis operibus nasci fiduciam,* & quidem postquam solicitè distinxisset, *aliud esse nasci fiduciam ex operibus, aliud constitui in operibus.*

(Ergò prius tantùm ex hoc loco probari potest, non posterius.)

Argum. 2. Jobi 7. v. 2. *Vita hominis est super terram, sicut dies mercenarii.* v. 3. *Sicut enim mercenarius præstolatur finem operis sui: sic & ego habui menses vacuos & noctes laboriosas enumeravi mihi. Mercenarius autem sperans mercedem laboris sui, non solùm habet fiduciam in veritate & bonitate Domini, à quo fuit conductus ad laborem, sed etiam confidit in suo proprio labore, quoniam optimè intelligit, se non recepturum à Domino mercedem, quamvis ille sit bonus & verax, nisi propter laborem suum.* Alph. de Castro.

Resp. 1. Si ex hoc loco evinci posset fiducia in opera, consequens foret omnium

omnium hominum opera esse merita condigna, quibus fidere possent. Ratio est, quia Jobus loquitur non solùm *de vita fidelium*, sed *hominum in genere.* At consequens nec ipsi Pontificii concedunt.

2. Comparatio non est extendenda ultra tertium, aliàs inferri posset, sicut mercenarius opus suum nullo jure debet domino, nisi ex compacto, ita quoque fideles opera Deo non debere: Item, sicut mercenarius non omnes suas operas, sed certas duntaxat domino promisit: ita quoque idem de fidelibus esse dicendum, quorum utrumque absurdum esse, ipsimet Pontificii agnoscunt.

3. Pineda ad h. loc. sic annotat tom. 1. pag. 357. *Significantior videbitur sententia, si pars hæc potiùs dissimilitudinem quandam contineat priori similitudini subnexam, ad amplificationem calamitatis, quâ etiam confirmet, ultimum præmium non esse in hac vita expectandum, in qua justis perinde ac improbis mala communia sunt, proptereaq́ vitæ finem optabilem esse, cũ quo finis operũ optatus & expectatus conjunctus sit. Cùm deberem instar mercenarii præmium expectare & percipere, longè aliter accidit, nam laboris non unum, aut alterum diem, sed menses, annosq́ plures præmio vacuos, honestis tamen laboribus atque operibus refertos video.*

(Ergò Jobus non exprimit fiduciam in sua opera, sed potiùs conqueritur de ærumnarum suarum magnitudine.)

Argum. 3. Matth. 9. v. 22. *Confide filia, fides tua salvam te fecit. In his verbis Christus docuit, illam licitè fiduciam salutis posse habere, quia fidem tenebat, præcipit ergò, ut confideret in illo & in fide, quam de illo conceperat.* Alphonsus de Castro.

Resp. Fiducia ex fide in Christum nascitur, sed in propria merita non debet constitui.

Salmero Disput. 17. in Epist. ad Galat. in resp. ad arg. 8. *Dicendum est, hic non esse sermonem de fide & aliis præparationibus, quæ ad percipiendam gratiam disponunt, constat enim in illis nullum esse justitiæ meritum.*

(At si in illis nullum justitiæ meritum, utique etiam nulla in illis meriti fiducia esse poterit.)

Argum. 4. *Pii apud Deum meminerunt operum suorum. Esa. 38. v. 3. Obsecro Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum est, in oculis tuis fecerim. Esth. 14. v. 15. Tu scis necessitatem meam, quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ &c. 2. Timoth. 4. v. 7. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ. Ergò in opera fiduciam collocârunt.* Bellarm.

Resp. Commemorant opera sua ut veræ & ἀνυποκρίτου fidei effecta, non ut fiduciæ suæ fundamenta.

1. Lyranus in cap. 38. Esa. *Hoc non dixit Ezechias ad jactantiam, sed magis ad gratiarum actionem, recognoscens, quòd hoc processisset à bonitate divina, ut sic gratus de præcedentibus ulteriorem gratiam impetraret.*

2. Glossa Interlin. h. l. verba Ezechiæ sic explicat: *Ambulavi coram te in veritate & corde perfecto, id est, non claudicans post idola, quis enim glorietur, se mundum habere cor?*

(Nimirum Ezechias morbo lethali laborans, coram Deo meminit eorum, quæ in Judæa egerat pro reformatione cultus divini, quia omnem idololatriam abole-

aboleverat, nec pepercerat ipsi serpenti æneo, quem Moses in deserto ex mandato divino erexerat. Non deerant autem, qui eo nomine impietatis ipsum accusarent, ut testantur verba Rabsacis Esa. 36. v. 7. *Quòd si respondes mihi, in Domino Deo confidimus; nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria, & dixit Judæ & Jerusalem, coram altari isto adorabitis?* Quoniam itaque homines sæpe ex eventu judicant, in hac sua angustia commemorat coram Deo non quidem omnimodam vitæ suæ integritatem, sed sinceritatem suam in Ecclesiæ reformatione & idololatriæ abolitione, ut sic Deum in suas partes traheret, cujus causa agebatur, quia si tum morte sublatus fuisset, insultâssent adversarii, in præjudicium causæ Dei. Procul dubio etiam reformationis opus nondum fuit per totum regnum penitùs absolutum, cui non mediocrem remoram mors Regis injecisset.)

3. Hector Pintus in cap. 38. Esaiæ sic commentatur pag. 283. *Hoc, quod hic dicit Ezechias, non ideò dicit, ut se arroganter laudet, sed ut spem suam confirmet. Pater ejus Achaz Dei cultum abstulerat & idola adoraverat, ipse autem Ezechias idola contrivit, templum Baal evertit & divinum cultum in statum pristinum revocavit. Credibile est cogitâsse Ezechiam, fore, ut morte suâ hostes sui lætarentur & dicerent, ob eam causam illum è vita decessisse, quia abstulisset de medio idolorum aras & ejus mortem pœnam sacrilegii falsò interpretarentur. Ex quo efficeretur, ut offenderentur multi ex fidelibus & omnes infideles superbiâ elati in pestilentiores errores inciderent.*

(Ergò gloriam nominis divini Ezechias in precibus urget, non autem fiduciam in merita sua collocat.)

4. Cornelius à Lapide in hunc locum sic annotat: *In corde perfecto idola destruens, templi valvas aperiens, serpentem æneum comminuens. In hoc enim unius Dei cultu insignis & perfectus fuit, in aliis tamen nonnullis deliquit, quæ luget v. 15.*

(At si in nonnullis deliquit, fiduciam in merita sua ponere non potuit.)

THESIS quarta. Non debemus intuitu mercedis per operum merita obtinendæ bona opera facere.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio, an DEUS præmiis temporalibus & æternis bona opera ex gratia remunerari velit, quod libenter concedimus.

2. Neque quæstio est, an promissiones illæ de præmiis bonorum operum in renatis studium benè operandi excitare debeant, quod itidē concedimus. Quoties enim torpor carnis nobis obrepit, consideratione præmiorum eundem excutere; quoties adversitates & persecutiones ingruunt, carnis nostræ infirmitatem consideratione futuræ largissimæ retributionis erigere possumus ac debemus.

3. Neq; quæstio est, an solùm vel præcipuè in operibus mercedem spectare debeamus, id enim ipsimet saniores Pontificii negant.

4. Sed hoc propriè in quæstione est, an intuitu mercedis æternæ, id est, ipsius vitæ æternæ mercedis loco per merita operum obtinendæ, benè operari debeamus? id quod negamus.

Antithesis.

Bellarminus lib. 5. de Justificatione cap. 8.

cap. 8. *Licitum est, operari bona opera intuitu mercedis æternæ.*

Nostram sententiam probamus.

1. *A bonorum operum qualitate.* Bona opera in se non habent hanc vim & dignitatem, ut propter merita eorum vitam æternam obtinere possimus; insuper alii fines in Scripturis proponuntur, propter quos bona opera sunt facienda; denique vita æterna non propter opera nostra, sed ex sola Dei gratia propter solum Christi meritum fide apprehensum nobis obtingit, unde vocatur Dei χάρισμα in Christo Rom. 6. v. 23. Ergò non sunt bona opera facienda intuitu mercedis æternæ consequendæ.

2. *A piorum proprietate.* Filius non obtemperat parenti intuitu mercedis, sed ex corde filiali & sincero, aliàs nulla foret differentia inter filium & servum. Renati sunt filii Dei, Joh. 1. v. 12. Rom. 8. v. 16. Gal. 3. v. 27. &c. Ergò. In libro Hebræo Pirke Aboth, i. e. Sententiæ Patrum cap. 1. refertur dictum Antigoni inter Hebræos Doctores celeberrimi, tempora Esdræ proximè secuti, quod Scholæ suæ sæpiùs inculcavit. *Ne sitis sicut servi, qui ministrant Domino ob conditionem mercedis, quòd accepturi sint præmium.*

(Vide Schindler. in Lexico in voce פרס Tremell. in notis ad paraph. Syriac. Matth. 22.)

Paulus Fagius in paraphr. Deut. 6. adducit ex Hebræis talem explicationem præcepti de Deo ex toto corde diligendo: *Tribus modis admonuit Deus Israëlitas ad colendum se, timore scilicet, juxta id, quod dicitur: Dominum Deum timebis; acceptione præmii, sicut dicitur, ut bene sit tibi & prolonges dies; & dilectione, ut hic. Differunt autem hæc tria inter se. Multi enim homines sunt, qui faciunt præcepta Regis non propter id, quòd diligunt Regem, neq; ut recipiant mercedem, sed quia timent Regem, ne noceat eis. Atque his similes sunt hi, qui colunt Deum, ne sibi noceat in præsenti seculo, & ne fortè etiam post mortem adjudicet ipsos gehennæ. Et hæc quidem ratio bona est, ut aliquis sibi timeat à Deo, sed non est fundamentum cultus divini, quia præcipua causa, ad quam intendit, est proprium commodum. Multi quoque colunt eum eâ conditione, ut benefaciat ipsis in præsenti & in futuro seculo, quæ & ipsa bona ratio est, quia creditur, quòd Deus sit, qui rependat bonam mercedem. Verùm nec hæc præcipua causa est colendi Deum. Nam summus gradus colendi Deum creatorem est, ut servias ei ex dilectione, & non propterea, ut mercedem seu præmium accipias. Atque hinc est, quod dixerunt Magistri: Ne sitis similes servis, qui serviunt Domino eo pacto, ut recipiant mercedem, quin potiùs dilige Dominum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota substantia tua.*

3. *A servitii dignitate.* Quicunq; spontaneo Spiritu Deo obsequuntur, nec pœnas, nec præmia hactenus intuentur. Quod enim comminatione pœnarum extorquetur, vel præmiorum promissione elicitur, id eatenus non proficiscitur *ex Spiritu spontaneo.* Renati spontaneo Spiritu Deo obsequuntur, Psalm. 110. v. 3. Psal. 119. v. 108. Ergò.

4. *Ex regula Christi.* Matth. 6. v. 3. *Te faciente eleëmosynam nesciat sinistra tua, quod facit dextra tua.* Si bonorum operum nostrorum debemus oblivisci, utique non sunt facienda intuitu mercedis. Sed illud. Ergò & hoc.

5. *A Natura caritatis. Caritas non quærit, quæ sua sunt*, 1. Cor. 13. v. 5. Ergò etiam non quærit in operibus suis mercedem, sed liberè amato obsequitur. Jam verò bona opera proficiscuntur ex caritate.

6. *Ex parabola Christi Matth.* 20. Primæ horæ operarii, qui paciscuntur cum patresfamilias de mercede, nolunt priùs laborare, quàm merces esset constituta, jactitant, se toleràsse pondus diei & æstum, existimant, se plus accepturos, illi, inquam, primæ horæ operarii fiunt novissimi, & audire coguntur, *Tolle quod tuum est & abi*. Contrà verò undecimæ horæ operarii, qui non respiciunt mercedem in suis operibus, sed contenti sunt gratuitâ promissione patrisfamilias, obsequuntur vocationi & laborant in simplicitate cordis &c. illi fiunt primi, & mercedem omni opinione ac spe majorem ex gratia consequuntur.

7. *Ex responso electorum Matth.* 25. v. 34. Electi, cùm audiunt, *Venite, possidete regnum &c.* immensam præmiantis munificentiam ac largitatem mirantur, atque eo ipso declarant, quòd simplici corde, non autem mercedis intuitu benefecerint. Certè, si bona sua opera intentione consequendi æternam mercedem fecissent, nequaquam in illam admirationem prorumperent.

Nostræ sententiæ suffragantur quædam hypotheses & assertiones Adversariorum.

Gregorius Episcopus Romanus lib. 9. moral. cap. 17. *Si scimus bona, quæ agimus, ad elevationem ducimur; si nescimus, minimè servamus. Quis enim aut de virtutis suæ conscientiâ non quantulumcunque superbiat? aut quis rursum bonum in se custodiat, quod ignorat? Sed contra utraque quid superest, nisi ut recta, quæ agimus, sciendo nesciamus, ut hæc & recta æstimemus & minima, quatenus & ad custodiam sensificet animam scientia rectitudinis, & in tumorem non elevet æstimatio minorationis.*

(Si recta, quæ agimus, sciendo nescire debemus, utique non debemus ea intuitu mercedis agere.)

Bernhardus in tract. de dilig. Deo. *Non sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmii intuitu diligendus est. Vera caritas mercenaria non est, quamvis merces eam sequatur.*

Theolog. Germanica (quam B. Lutherus præfatione ornavit) cap. 36. *Qui Christi vitam ideò habet, ut eâ aliquid assequatur, aut mereatur, is eam habet ut mercenarius, non amore, vel potiùs omninò non habet. Qui eam non amore habet, is non habet, putet licèt, eam se habere, sed fallitur. Habuit Christus vitam suam non propter mercedem, sed amore, & amor vitam reddit facilem, non gravem, efficitq́; ut libenter habeatur & volenter feratur. Sed qui eam non amore habet, sed propter præmium se habere putat, huic est quàm gravissima, ab eaq́; libenter citò liberaretur, atque hoc est cujusque mercenarii proprium, ut laboris sui finem exoptet. At verus amator neque laborem, aut tempus, aut dolorem ægrè fert.*

In eodem libro sæpiùs repetitur. *Si vel maximè nec cœlum, nec infernus esset, renatos & Dei filios nihilo tamen minùs benè operaturos.*

Onus Ecclesiæ cap. 15. §. 30. *Bonum opus absque mercede & propter Deum finaliter homo facere debet.*

Johann. Ferus in cap. 3. Rom. *Blasphemia*

mia est eligere opera hac spe & opinione, ut per ea justificemur.

(Ergò etiam non sunt facienda eâ opinione, ut per ea ac propter ea salvemur?)

Idem in cap.4. Matth. pag. 49. *Christus ductus est à Spiritu in desertum, non coactus, sed sponte. Ubi enim Spiritus, ibi sponte ad opus procedit homo, juxta illud: Justo non est lex posita. Tunc igitur opera nostra Deo placent, si è Spiritu procedant, id est, si non ex timore pœnæ, aut amore laudis vel mercedis bona agimus & mala vitamus, sed amore justitiæ.*

Jacobus Schopperus Presbyter Coloniensis concion.5. in Epist. festi D. Johannis Evangelistæ pag.160. *Is, qui semel verè amplexus est justitiam, hoc est, fide percepit gratiam & misericordiam nobis per Christum exhibitam & oblatam, tantam inde sentit dulcedinem, tantam suavitatem, tantum gaudium, ut etiamsi nullum propositum præmium sit, tamen ob solam amabilitatem ad quæcunque bona opera facienda sit propensissimus, non secus ac germanus filius matre suâ honorabili delectatur, & ei addictus est ex animo, etiamsi nihil præterea ab ea accipiat: Item quemadmodum procus virginem deperit & deamat, etiamsi nullam allatura sit dotem, propter solam ejus pulchritudinem ac honestatem.*

Ludovicus de Ponte lib.9. Comment. in Cantic. Canticor. Exhortat.1 §.3. pag. 457. *Maria ancillam se vocat (Ecce ancilla Domini, dicens) ut ostenderet, paratam esse ad obœdiendum, non solùm in magnis, sed in parvis, non ex metu, sed gratis, ex jure servitutis; non cum præsumtione, sed cum profunda submissione, ac si audisset jam, quod postea Filius dixit: Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.*

Margarinus tom.5. Bibliothec. SS. Patrum inseruit Marcum Eremitam; qui sententia 22. sic loquitur: *Quicunque regenerationis lavacro dignati sumus, bona opera non propter retributionem facimus, sed propter custodiam concessæ nobis puritatis & innocentiæ.*

Sententia 54. *Faciens bonum & quærens retributionem, non servit Deo, sed propriæ voluntati.*

Lorinus in 1. Petr.5.v.6. pag. 568. super verba: *Humiliemini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet. Non debemus in humilitate proponere nobis pro fine primario exaltationem. Hæc tamen cum illa nexum habet, potestque quis præmii spe excitari primùm sibi proponendo finem Deum solum.*

Jeremias Drexelius in Amussi, sive de recta intentione lib.1. cap.2. *Triplici ferè modo intentionem nostram dirigimus ad Deum. Primò, servit quis Deo & à noxis gravioribus se continet, formidine pœnæ, inferorum ignes, æternos cruciatus metuit &c. Oculus iste simplex non est, nec, si sit, diu talis est, non enim solum Deum respicit &c. Altero modo intentio ad Deum dirigitur. Servit quis Deo, quia cupit inter beatos vivere; cœlum ei dulce, merces æterna, merces magna nimis, inclinat cor suum ad faciendas justificationes propter retributionem. Intentio hæc primâ multò melior est, nec tamen optima est &c. Tertio modo intentionem ad Deum rectissimè dirigit, qui sic animo sentit: Servio Deo, & ideò servio, quia hic Dominus dignissimus est, ut ei serviatur ab omnibus, & quia me beneficiis eximiis, innumeris prævenit, omnia ipsi debeo. Huic placere cupio & propter hunc omnia facio, quæcunque facio,*

de præmio & mercede nihil omninò solicitus sum. Ego Deo servio, serviamq́; dum vixero, ubi ubi demum sit remuneratio. Hæc omnium optima, hæc rectißima est intentio, non sui, sed Dei, non utilis, sed solius honesti aspectu facere omnia.

§.1. *Servire Deo propter Deum hoc demum Deo verè servire est. Sic enim & Deus nos amat; sic & ipse nobis servit, uti per Oseam promittens cap.14. v.5. Diligam, inquit, eos spontaneè, hoc est, merè gratis. Idem à nobis jure exigit, neque enim vult, ut nos serviamus sibi, sicut canis servit Domino pro esca aut offâ. Nam si Deo serviamus pro cœlo, cœlum nobis charius esse Deo, satis monstramus. Appositißimè huc Seneca lib.4. de benefic. capit.1. Inveniuntur, inquit, qui honesta in mercedem colant, quibusq́; non placeat virtus gratuita, quæ nihil habet magnificum, si quidquam habet venale, cùm virtus nec lucro invitetur, nec absterreatur damno, adeoq́; neminem spe ac pollicitatione corrumpat. Calcatis utilitatibus ad illam eundum est, quocunque vocavit, quocunque misit, nisi respectu rei familiaris: interdum etiam sine ulla sanguinis sui parsimoniâ vadendum, nec unquam imperium ejus detrectandum. Quid consequar, inquis, si hoc fortiter, si hoc gratè fecero? quòd feceris. Nihil tibi extra promittitur. Si quid fortè obvenerit commodi, inter accessiones numerabis. Rerum honestarum precium in ipsis est.*

Et postea. *Hanc igitur intentionem ut optimam & purißimam probamus, quâ quis facit quippiam, quia Deo sic placet, quia Deus vult, quia Deus ob immensam bonitatẽ suam dignißimus est, ut ejus honori fiant omnia. Quare secum quisque sic statuat: Servio Deo propter Deum; qui tantus est, ut si cœlum non sit, nec sint inferi, solus tamen dignißimus sit, cui omnes Angeli, cui gens humana, cui quicquid creatum est, serviat quàm accuratißimè.*

§.2. *Publius Mimus succinctè quidem, sed præclarè quoque dixit: Malus est vocandus, qui suâ causâ est bonus. Ergò non tantùm non licet mihi esse malum propter me, sed nec bonum etiam propter me. Ad finem summi boni, ut Seneca loquitur Epist.95. omne factum, dictumq́; nostrum respiciat.*

Et postea. *Hæc ergò, ut Bernhardus loquitur in vigil. Nativit. Domini serm. 3. puritas intentionis est, ut quicquid feceris, propter Deum facias, & ad locum, unde exeunt gratia, revertuntur, ut iterum fluant.*

APPENDIX HUJUS ARTICULI DE JUSTIFICATIONE.

ADVERSARIORUM QVERELAS, CALUMNIAS ET OPINIONES ERRONEAS complectens.

I. Querelæ.

1. Bellarminus lib.4. de Justificatione cap.10. Chemnicium accusat, quòd per calumniam Pontificiis tribuat, *quasi statuant; per solas liberi arbitrii vires legem impleri posse.*

Resp. 1. Biel 3. sent. dist. 27. quæst. 1. propos. 1. sic disputat: *Voluntas humana viatoris*

ris ex suis naturalibus potest Deum diligere super omnia, quia omni dictamini rectæ rationis potest se voluntas ex suis naturalibus conformare, sed diligere Deum super omnia est dictamen rectæ rationis. Ergò voluntas potest se illi ex suis naturalibus conformare, & per consequens Deum super omnia diligere.

Similia occurrunt in Scoto, Occamo & Petro de Alliaco. Unde Guilielmus Estius 2. sent. dist. 26. §. 37. fol. 259. fatetur, *Durandum, Scotum, Gabrielem, imò nostro sæculo Jacobum Almain & Cajetanum docere, quòd possit homo ex puris naturalibus Deum super omnia diligere.*

(Ex quibus sic colligimus: Qui possunt Deum super omnia diligere, possunt etiam legē divinam implere. Ratio est, quia qui Deum super omnia diligit, is etiam proximum diligit sicut seipsum. Qui autem Deum super omnia, & proximum sicut seipsum diligit, is legem Dei implet. Juxta hypothesin Bielis & aliorū Scholasticorum, homines in puris naturalibus constituti, possunt Deum super omnia diligere. Ergò.)

2. Roffensis in libr. contra Lutherum sic scribit: *Nonnulli Scholastici contendunt, generalem influxum sufficere, ut quis absque speciali Dei auxilio benè moraliter agere & bonum facere possit; non solùm ex genere; sed etiam, quod debitis undique circumstantiis ornatum sit.*

3. Latomus contendit, *homines ante Mosen salvatos esse lege Naturæ.*

(Præsupponit igitur, quòd ex viribus naturalibus legē perfectè impleverint.)

4. Multi ex Pontificiis statuunt; *saniores gentiles absque Christi cognitione salvatos esse*, ut suo loco demonstravimus.

(Gentiles illi aut ex lege, aut ex Evangelio sunt salvati. Non ex Evangelio, illud enim non habuerunt cognitum. Ergò ex lege. Jam verò lex neminem salvat, nisi perfectè impleatur.)

5. Sorbona Parisiensis in quæst. Theol. pag. 20. defendit hanc opinionem. *Ad observationem præceptorum Decalogi non requiritur gratia; cùm omnium gentium opera peccata non sint.*

6. Petrus Suavis in Hist. Concil. Trident. pag. 215. *Dominicus Soto & ejus asseclæ in Concilio Tridentino disputabant, posse hominem Naturæ viribus omnia legis mandata adimplere, quoad operis substantiam, licèt non quoad finem, atque id sufficere ad peccatum evitandum, non quidem omne simul, sed tamen quoddam.*

Balthasar Hagerus Jesuita in Coll. August. Confess. & Conc. Trident. art. 18. scribit, *antiquos DD. Scholasticos probabiliter docuisse, posse legem quoad operis substantiam, saltem brevi aliquo tempore, certis quibusdam conditionibus positis, viribus Naturæ observari. Ita docuisse ait Scotum, Cajetanū, Sotum & alios.*

(Excipit Bellarminus lib. 5. de gratia cap. 3. art. 7. *Hoc scripsisse Scholasticos quosdam paucos, sed non debere Ecclesiæ tribui opinionem paucorum, quam in eadem Ecclesia plures & graviores reprehendunt.* Atqui non pauci, sed præcipui Scholasticorum hoc docuerunt, ut Scotus, Gabriel, Petrus de Alliaco, Occam, Major, Almain, Durandus, Cajetanus, ipso Tannero teste tom. 2. Theol. Schol. Disput. 6. quæst. 3. dub. 4. num. 102.)

7. Toletus in Comment. Rom. 2. annotat. 13. sic scribit: *Factores legis justificabuntur. Aliqui moderni Catholici respondent, Paulum intelligendum esse de quadam justi-*

tia legali & morali, quæ est legis observantia, quæ quidē potest esse in infideli, sed hanc responsionem refutat verbum illud, apud Deum.

(Ergò etiam quidam moderni Catholici ita statuunt.)

8. Bellarminus lib. 4. de Justificatione cap. 13. sic concludit: *Si lex esset impoßibilis, sequeretur, Deum quovis Tyranno esse crudeliorem & stultiorem, quippe qui ab ipsis etiam amicis exigeret tributum, quòd nemo solvere posset & leges ferret, quas sciret à nemine observandas.*

(Atqui lex Dei non solùm ad renatos & Dei amicos, sed ad omnes omninò homines pertinet. Si ergò connexio Majoris satis firma, sequetur, aut homines non renatos itidem implere posse legem, quippe quibus non minùs quàm renatis proponitur, aut illorum respectu Deum esse crudelem Tyrannum.)

9. Ex Marc. 10. v. 20. conantur probare, *legem perfectè impleri posse.*

(At Pharisæus ille destitutus fuit verâ in Christum fide.)

4. Per calumniam sibi tribui conqueruntur *fidem implicitam, qualis fuit carbonarii, qui interrogatus, quid crederet, respondit, se credere, quod credit Ecclesia, & Ecclesiam credere, quod ipse credat.*

Resp. Veritatem hujus accusationis evicimus in hoc ipso articulo cap. 1. in Antithesi, ex Anglo Remensibus, & Claudio Espensæo atque aliis.

5. Per calumniam in Augustana Confess. sibi tribui conqueruntur, *quòd homo poßit mereri gratiam justificationis, quodq́; non credant, gratis propter Christum & ipsius meritum contingere peccatorum remissionem.*

Bellarminus lib. 5. de Justificat. cap. 21. §. Jam verò. *Gratiam justificationis non posse obtineri neque ex condigno, neque ex congruo meritis operum solis viribus liberi arbitrii effectorum docuimus adversus Pelagianos lib. 5. de gratia & libero arbitrio.*

Gregorius de Valentia tract. de grat. div. part. 4. cap. ult. in fine. *Cùm tantùm gratia tunc detur, cùm semel eæ actiones, quibus ultimò ad gratiam disponimur, ex ipsa gratia & libero arbitrio fluunt, sequitur, hominem neque ex justitia, neque ex congruitate gratiam propriè per illas promereri.*

Resp. 1. Thomas 1. 2. quæst. 2. *Creatura rationalis seipsam movet ad agendum per liberum arbitrium, unde tota actio habet rationem meriti, quod non est in aliis creaturis.*

2. Durandus 2. sentent. dist. 12. quæst. 2. *Secundùm omnes Doctores* (nota) *peccator carens gratiâ pœnitendo de congruo meretur gratiam justificantem. Congruum enim est, ut benè utentibus donis Naturæ propter Deum det Deus bona gratiæ.*

3. Biel 2. sent. dist. 27. concl. 4. *Deus dat gratiam facienti, quod in se est necesßitate immutabilitatis & ex suppositione, vel ex [illegible], quia disposuit dare immutabiliter gratiam facienti, quod in se est.*

Concl. 1. art. 2. *Anima gratiâ informata per actum à voluntate simul & gratia elicitum de condigno meretur æternæ beatitudinis præmium.*

4. Vincentius Domin. 4. Adventus. *Si quis me amat, inquit Christus, diligetur à Patre meo, id est, si quis me amat per amorem naturalem, diligetur à Patre meo per gratiam.*

(Ergò ante Confess. August. Scholastici ita docuerunt.)

5. Con-

5. Concil. Tridentinum sess. 6. can. 7. docet, *justitiam à Deo nobis infundi secundum dispositionem & cooperationẽ utriusq;*.

(At hæc est ipsissima descriptio meriti de congruo.)

6. Vega opusc. de merit. pag. 181. *Quæstio est, utrum dispositionibus, quibus ad gratiam justificantem adducimur, meritum ex congruo rectè tribuatur? Respondeo: Roffensis non abhorret ab hac sententia, eas esse meritorias apud Deum.*

7. Pererius Disput. 16. in cap. 3. Rom. num. 83. fatetur, *si meritum de congruo intelligamus, non videri negandum per fidem & alia præparatoria promereri aliquo modo justificationis gratiam*, quod probat ex Concilio Tridentino, in quo statuitur, *justitiam à Deo nobis infundi secundùm dispositionem & cooperationem uniuscujusque.*

8. Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 21. §. Jam verò. *Nos certè non videmus, cur dispositionibus ad justificationem, quæ ex gratia fiunt, non tribuatur nomen meriti cum additione ex congruo.*

9. Idem lib. 5. de Justificatione cap. 22. *Potest homo nondum reconciliatus per opera pœnitentiæ impetrare & mereri ex congruo gratiam justificationis.*

4. Per calumniam sibi tribui conqueruntur, *quòd dubitationem propugnent.*

Bellarminus lib. 3. de Justificat. cap. 11. in resp. ad postremam rationem. *Nullus est Catholicus scriptor, qui doceat, oportere homines perpetuò dubitare & hæsitare de sua cum Deo reconciliatione.*

Reihing. fund. 1. civit. sanctæ p. 13. *Nec jubent nostri, nec hortantur, ut dubitet, sed ut formidet ac timeat bona conscientia.*

Resp. 1. Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 9. decernit, *non esse asserendum, oportere eos, qui verè justificati sunt, absque ulla omninò dubitatione apud semetipsos statuere, se esse justificatos.*

(Si ergò hoc non est absque dubitatione statuendum, utique aliquis hæsitationi locus relinquitur.)

2. Andradius in Defens. Concil. Tridentini ad illud, quod Jesuitæ scripserunt, (*Fidelis quidem firmiter sperat vitam æternam, & quod magis est, confidit etiam, non tamen certò credit, sed dubitat, spes enim fallere potest*) responsurus inquit, *spem habere aliquam dubitationem conjunctam & implicatam.*

3. Petrus à Soto in Confess. *Tutum*, ait, *& humilimum est de Dei in me gratia atque præsentiâ dubitare.*

4. Hosius de autorit. Script. fol. 218. *Noli putare Brenti, quòd sine causa Deus, sicut extremi judicii diem, ita justificationẽ quoque nostram, gratiæq; consecutionem nobis non esse certissimam voluerit, imbecillioribus enim ista certitudo superbiæ quædam esset occasio. Nam si quis persuasum habet, apud Regem aliquem seu Principem se esse in gratia, quantumlibet animi sui affectibus imperare sciat, effugere tamen vix potest, quin efferatur animus. Estne verisimile, quòd quivis de vulgo, si certò scire queat, se esse in gratia apud Deum, ab hoc elationis crimine sibi cavere possit?*

5. Costerus in Enchir. cap. 4. pag. 209. *Fidei certitudinem citra omnem dubitationem noluit in nobis Christus esse.*

6. Bellarminus lib. 1. de Justific. cap. 10. *Non possunt homines credere, nisi omninò temerè tanquam ex verbo Dei, sibi remissa esse peccata, cùm in verbo Dei nusquam reperiatur annunciata salus vel remissio peccatorum mihi,*

mihi, vel illi in particulari, nisi paucis quibusdam.

7. Communiter statuunt, *spem veniæ & salutis, si non ex toto, tamen ex parte in propriis meritis esse ponendam*, ut ostendimus superiùs cap. ult. thesi 3. At quia merita nostra nulla, & bona opera imperfecta, ideò nihil aliud, quàm perpetua fluctuatio conscientiæ inde oriri potest.

8. Communiter statuunt, *remissionem peccatorum credendam esse, sed cum formidine contrarii, nempe quòd peccata possint esse non remissa.* Atqui ubi aliquid ita creditur, ut contrarium semper metuendum sit, ibi est mera dubitatio. Nam dubitatio, definiente Isidoro, nihil aliud est, *quàm metus indifferens in utramque partem contradictionis, vel acceptio utriusque partis cum formidine & ad neutram partem determinatio.*

9. Communiter statuunt, *conjecturas, ex quibus Dei gratia colligenda, esse fallaces.*

Bellarminus lib. 3. de Justificat. cap. 9. *Hoc ipsum, quòd Spiritus S. sit, qui nos movet, cùm dicimus: Abba, Pater, non constat nobis ex fide divina, sed solùm ex conjecturis, quæ fallaces esse possunt.*

At quod conjecturis fallacibus nititur, meram parit dubitationem.

10. Denique Bellarminus non nisi *conjecturalem certitudinem gratiæ* concedit, quam lib. 3. de Justificat. cap. 2. sic describit, *quòd sit opinionis potiùs, quàm fidei.* Atqui illa certitudo conjecturalis est potiùs incerta opinio & perpetua dubitatio.

5. Pistorius in centum mendaciis, quæ D. Hunnio affingit. *Turpe mendacium est, Catholicos fiduciam suam collocare in propriis operibus & sanctitate, & non in Dei gratia & misericordiâ fide in Jesum Christum ex hac vita decedere.*

Resp. Veritatem hujus ἐγκλήματος evicimus superiùs cap. 8. thesi 3. in Antithesi.

II. Calumniæ. 1. Generales.

1. Bellarminus lib. 3. de Justific. cap. 16. *In eo conveniunt Lutherani, ut dicant, omnes justos æqualiter esse justos, ita ut neque unus justus sit justior alio, neque idem homo in justitia crescat. Similem errorem docuit olim Jovinianus.*

Resp. Bellarminus ipse immediatè subjungit: *Jovinianus docebat, virtutes esse pares & peccata etiam esse paria. Lutherani verò non dicunt, virtutes esse pares, aut peccata paria, neque negant, posse hominem crescere in fide, spe, dilectione, aliisque virtutibus, neque dicunt, non esse unum alio majorem, quod attinet ad ejusmodi virtutes, sed affirmant, per has virtutes neminem justificari* (coram Deo) *ac per hoc crescere in fide & caritate, non esse crescere in justitia* (quæ coram Dei judicio subsistit) *& ex eo, quòd alius alio fide & caritate sit major, non effici, ut unus sit alio justior* (ratione justitiæ imputatæ) *quandoquidem unâ & eâdem Christi justitiâ fide apprehensâ atque à Deo imputatâ, omnes justificari docent.*

(Sed ex eo inferri nequit, quòd justitia novæ obœdientiæ ac bonæ conscientiæ non crescat, nec augmentum recipiat, quod erat Joviniani paradoxum.)

Vide art. 10. cap. 2. membr. 2.

2. Idem Bellarminus lib. 4. de Justific. cap. 1. nobis tribuit, *quòd negemus operum necessitatem.*

Resp. Contrarium ex ipsorum Pontificiorum testimoniis demonstravimus superiùs cap. 6.

3. Idem Bellarminus lib. 4. de Justific. cap. 8.

cap.8. *propter negatam bonorum operum necessitatem* cum profligatissimis hæreticis *Simone & Eunomio* nos conjungit, quam calumniam repetit lib.4. de Eccles. cap.9. & in Judic. de libr. Concord. mend.7.

Andreas Fabricius Leodius ad articulum 4. Confess. Augustanæ. *Hic articulus juxta Apologiam declaratus, ex Schola Simonis Magi contra Ecclesiæ Catholicæ consensum, est repetitus. Docuit enim ille, ut autor est Irenaus libri primi capite vigesimo, suos sectatores liberè agere posse, quæ velint, perq; gratiam salvari homines, non autem secundùm operationes justas: eoq; ipsorum mystici Sacerdotes omnem immunditiem exercere non verebantur. Autor est D. Augustinus lib. de fide & operibus, quòd hujus hæreseos occasione Apostolus Jacobus suam Epistolam Canonicam scripserit, ut vanitatem fidei solius sine operibus retunderet.*

Alphonsus de Castro lib.7. adversus hæreses, verbo Fides, hæresi 2. *Alia est hæresis, quæ sic extollit fidem, ut bonis operibus detrahat. Hunc errorem, ut Augustinus refert lib. de hæresibus cap.54. docuit primò Eunomius quidam Arianus, qui dixit, omnes, qui fidem, quam ille docebat, tenerent, fore salvos, etiamsi quamtumlibet gravia peccata committerent, & in illis perseverarent. Hunc errorem jamdiu sepultum Spiritu pythonico, aut potiùs Diabolico instinctus Lutherus suscitavit ab inferis, dicens: solam fidem justificare.*

Idem lib. 12. adversus hæreses, verbo Peccatum, hæresi 5. *Aëtii hæresis est, nullum peccatum quantumlibet grave, imputari homini habenti fidem. Hunc eundem errorem tam diu sepultum suscitavit hoc nostro seculo Lutherus, dicens: solam fidem absq; ullo alio opere esse satis ad vitã æternã consequendam.*

In operibus Augustini recentioris editionis tom.6. col.25. ubi *Eunomii* error recensetur, in margine adscriptum legitur: Sola fides. Sed in editione vetustiori Anno 1506. Basileæ illud glossema non habetur adjectum.

In Indice operum Augustini recentioris editionis hæc leguntur: *Fide solâ & nudâ justificari dicunt Eunomiani.* Sed illa non habentur adjecta in Indice vetustiore, quem Johannes Teuschlein Frickenhusanus confecit & Anno Christi 1517. in publicum edidit.

Costerus in Enchirid. cap.2. pag.78. B. *Augustinus inter hæreses Eunomii recenset doctrinam de sola fide, quam tot annorum spacio decurso rursus ab inferis suscitavit Lutherus.*

Similia habent Gretserus in Apolog. contra Lermæum cap.1. pag.10. Guilielmus Bailius in Catech. contr. q.1. & alii.

Resp.1. Bellarminus ex Irenæo lib.1. adversus hæreses cap.20. (debebat esse cap.12.) hæresin Simonis sic describit: *quòd docuerit salvari homines per gratiam ejus* (Simonis) *non secundùm operationes justas.*

Sixtus Senensis lib.2. Biblioth. sanctæ tit.5. *Docuit Simon Magus, conjugem suam esse Helenam illam antiquam, ob quam Troës & Græci ad pugnam devenerunt, & de hac allegoricè scripsisse Homerum, quæcunque in Iliade haberentur.*

Ibid. *Tradidit Simon usum detestandæ turpitudinis indifferenter utendi fœminis.*

Alphonsus de Castro lib. 4. adversus hæreses, tit. Coitus. *Docuit, promiscuum fœminarum usum esse licitum, ita ut quisque, quâ vellet, uti sine peccato posset.*

Eunomii verò hæresin ex Augustino

de hæresibus cap. 54. sic describit: *Fertur usque adeò fuisse bonis moribus inimicus, ut asseveraret, quòd nihil cuiquam obesset quorumlibet perpetratio & perseverantia peccatorum, si hujus, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.*

(At quid cum tetris hisce hæresibus confessioni nostræ Ecclesiæ commune? Simoniani docebant *fidem in Simonem & scortum ejus Selenem*, nos docemus *fidem in Christum.* Simoniani prædicabant *gratiam Simonis Magi* impostoris pessimi, nos prædicamus *gratiam Dei in Christo nobis oblatam.* Simoniani introducebant *licentiam peccandi, nec legis minas pertimescendas esse docentes, nec Prophetis attendendū*; nos Christianam libertatem, non carnalem licentiam docemus. Eunomiani erant *bonis operibus inimici*, nos ea urgemus & inculcamus. Eunomiani docebant, *nemini obesse perseverantiam in peccatis, si fidei illius, quam prædicabat, particeps esset*, nos perseverantiam in peccatis cum fide consistere posse διαῤῥήδην negamus.)

2. Idem Bellarminus lib. 1. de Justific. cap. 12. nostram de Justificatione doctrinam sic describit: *Docent Protestantes, hominem justificari solâ fide, id est, tantùm per gratiam Dei non imputantis peccata, quam gratiam fides credendo recipit.*

(At num talem fidem Simoniani vel Eunomiani docuerunt?)

3. Idem Bellarminus lib. 4. de Ecclesia cap. 5. *doctrinam nostram esse novam* probat ex eo, *quòd Lutherus invenerit hoc dogma de justificatione per solam fidem.*

(At si Lutherus hoc dogma invenit, quomodo est antiqua Simonianorum & Eunomianorum hæresis?)

4. Toletus in Commentar. cap. 13. Joh. *Affirmavit Eunomius, fidem sufficere ad salutem, quamvis mala opera adessent. Protestantes dicunt quidem, fidem ad salutem sufficere, negant tamen, fidem illam sine operibus esse posse.*

(Agnoscit ergò Toletus, Eunomianos fidem mortuam, Protestantes verò fidem vivam profiteri.)

5. Idem Toletus Cardinalis in cap. 15. Johann. annot. 6. discrimen inter Eunomii hæresin & nostram sententiam agnoscit. *Affirmavit*, inquit, *Eunomius, fidem sufficere ad salutem, quamvis mala opera adessent: at nostri temporis hæretici sufficere fidem ad salutem asserunt, negant tamen, sine bonis operibus esse posse.*

(Debuisset verò addere, *quòd Eunomius dissimilem per omnia Patri asseruerit Filium, & Filio Spiritum Sanctum*, referente Augustino de hæresibus cap. 54. ac proinde talem prædicaverit fidem, quam nos detestemur.)

4. Idem Bellarminus lib. 4. de Justific. cap. 10. nobis tribuit, *quòd statuamus, nullam esse in nobis veram actualem justitiam.*

Balthasar Hagerus Jesuita in Collat. August. Confessionis & Concil. Trident. art. 16. itidem nobis tribuit, *quòd statuamus, totam nostram justitiam consistere in imputatione justitiæ Christi, ac proptereà ignorantiæ insertis* Confessionem Augustanam accusat, quòd artic. 16. *timorem Dei & fidem* vocet *æternā cordis justitiam.*

Resp. Non negamus, dari justitiam novæ obœdientiæ, nec negamus, eam esse veram, id est, ἀνυπόκριτον ex sincero corde profectam, sed negamus, eam esse perfectam & omnibus numeris absolutam, proinde negamus, eam coram Dei judi-

judicio subsistere posse. Confer artic. 16. & 20. Confess. August.

5. Idem Bellarminus lib. 3. de Justific. cap. 3. nobis tribuit, *quòd statuamus, solâ illâ fide, quâ credimus, peccata esse remissa, homines justificari.*

Resp. Fiducia illa, quâ post acceptam remissionem peccatorum, statuimus, nos esse apud Deum in gratia, ac nobis propter Christum remissa esse peccata, est consequens fiducialis illius apprehensionis, quâ Christum cum suo merito in verbo Evangelii nobis oblatum amplectimur & propter ipsum verâ fide apprehensum justificamur, hoc est, remissionem peccatorum consequimur.

Cassander in Consult. art. 4. pag. 924. *Rectè & divinis literis consentaneè dicitur, hanc esse Naturam fidei justificantis, ut sensum illum divinæ gratiæ, quem in nobis efficit Spiritus Sanctus, percipiat, dicit enim Apostolus: Spiritum Sanctum, quem accipiunt credentes, testimonium reddere Spiritui ipsorum, quòd sint Dei filii. Verùm, si res diligentiùs consideretur, hac certitudo fidei, quæ ex hoc Spiritus Sancti testimonio cōcipitur, Naturâ ipsam justificationem & peccatorum remißionem consequitur, nam donum est Spiritus Sancti, quod justificatis infunditur, quo de remißione peccatorum & gratuitâ Dei Patris erga se benevolentia certi redduntur. Ad justificationem autem consequendam requiritur talis fides, quâ homo exemplo Abraha ad promißionem Dei non hæsitet per diffidentiam, sed præter spem in spem credat, Deum videlicet credenti in eum, qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostram, & resurrexit propter justificationem nostram, imputaturum hanc fidem ad justificationem, & peccata non imputaturum, & eum, qui mortuus erat peccato, per Spiritum Sanctum vivificaturum.*

6. Costerus Enchir. cap. 6. negat, *à nobis in justificatione agnosci ullam mutationem internam, aut unquam hominem esse justum sanctumve, sed tantùm haberi instar sepulchri dealbati, quod foris mundum appareat, intus verò plenū sit oßibus mortuorum.*

Et in object. 8. sic inducit argumentantes: *Christus est nostra justitia, nulla est ergò alia justitia in nobis.*

Campianus rat. 8. *eas partes nos aßignare gratiæ* dicit, *ut neque infusa sit cordibus nostris, neque ad resistendum sceleribus valida, nec emendet impios, aut purget, aut illuminet, aut ditet.*

Becanus in Manuali lib. 1. cap. 16. §. 9. pag. 416. nobis tribuit, quòd statuamus, *justificatos esse similes virginibus fatuis, quæ non habent oleum justitiæ in lampadibus suis, existimantes, alienum oleum sibi sufficere; ac similes hædis fœtentibus, qui ovium numero à pastore censentur; similesq; lupis, qui veniunt in vestimentis ovium, intus autem sunt lupi rapaces.*

Contrà. Corde credimus & ore confitemur, regenerationi renovationem, justificationi donationem Spiritus Sancti, fidei bona opera esse indivulso nexu conjuncta.

7. Pererius Disput. 19. in cap. 3. Rom. nobis tribuit, *quòd statuamus, applicationem promißionum Evangelicarum per fidem ita comparatam esse, ut discußâ ex animo omni dubitatione, certò quisque persuasum habeat, sibi esse remissa peccata, & adeò quidem persuasum, ut si vel parum dubitet, aut trepidet, ne fortè non sit justificatus,*

catus, is non ad Deum, sed ad Diabolum pertineat.

(Atqui non ignoramus, nec negamus humanam infirmitatem, contra quam per totam vitam fide pugnandum, nec ponimus fidem extra omnes tentationis sensus,)

8. Bellarminus dissensionem inter eos, qui Papatui nuncium miserunt in articulo de Justificatione demonstraturus, inter cætera sic disserit lib. 2. de Justificat. cap. 6. §. 1. *Quamvis Calvinus cum Lutheranis agnoscat imputationem justitiæ Christi, & non imputationem peccatorum, & inchoatam etiam renovationem ac sanctificationem: tamen contendit, justificationem proprie in sola remissione, id est, non imputatione peccatorum esse positam: cùm Lutherani in imputatione potius justitiæ Christi eam proprie sitam esse contendant.*

Atqui idem Bellarminus lib. ejusdem cap. 1. §. Johannes Calvinus &c. adducit manifestissima Calvini verba ex lib. 3. Institut. cap. 11. §. 2. *Nos justificationem in peccatorum remissione & justitiæ Christi imputatione positam esse dicimus.*

Et addit ipse Bellarminus sub finem paragraphi. *Itaque cùm idem Calvinus in Antidoto Concilii contendit, Justificationem non esse positam, nisi in peccatorum remissione, non excludit imputationem justitiæ Christi, sed internam renovationem & sanctificationem.*

9. Concilium Tridentinum nobis tribuit, *quòd prædicemus inanem ab omni pietate remotam fiduciam.*

Adamus Conzen in Comment. cap. 1. Rom. v. 8. *Flagitiosum est pariter & stolidum, quòd suam in omni scelere confidentiam ex hac particula (Deo meo) stabilire conantur hæretici, quasi non multi sint, qui Deum nominent Deum suum & Dominum, & tamen voluntatem Patris, qui in cœlis est, non faciant.*

Et postea circa v. 16. *Corruptela est Fiduciariorum, qui ex hisce verbis, Evangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti, summam in omni scelere imaginantur securitatem salutis.*

Stapletonus in Promptuario Catholico Domin. 18. post Pentecosten §. Locus adhuc &c. pag. 264. *Locus hic erit docendi populum contra hæreticos horum temporum, fidem hujus Paralytici vel illorum, qui eum per tegulas in grabato demiserunt, vel aliorum quorumcunque, quos à Christo sanatos legimus, fidem, inquam, quam toties Christus laudavit, & de qua aliquando dixit: Fides tua te salvum fecit, non fuisse solam, ut hæretici hodie simplicioribus persuadent, volentes suam solam fidem ex hujusmodi Scripturis stabilire, sed fuisse cum aliis virtutibus conjunctam, ut cum spe, cum fiducia, cum dilectione, cum obœdientia, cum precibus, cum lachrymis, aliisq; piis & Deo gratis operibus.*

(Atqui insignem nobis fieri injuriam patet ex eo, quòd fidem ab operibus bonis non posse separari, superiùs ostendimus.)

10. Salmero tom. 15. pag. 25. *Lutherani prope ad 22. opiniones de Justificatione inter se pervenerunt.*

Hosius Cardinalis lib. 1. de hæresibus nostri temporis ad Regem Poloniæ Sigismundum tom. 1. pag. 445. *Osiander viginti dicit esse diversas opiniones de hoc uno dogmate, ac Philippi discipulorumq; ejus quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracem quendam scripsit. Nam simul ut, inquit, locum aliquem in Scripturis vide-*

viderunt, in quo justitiæ mentio fieret, statim novam ex eo justificationē sunt fabricati &c.

Hadrianus Jungius lib. 5. de doctrina, moribus & dissidiis Evangelicorum. *Falsum est, omnes Evangelicos uno fateri ore, justificatos se esse coram Deo justitiâ Christi, quæ nobis imputatur*, ubi itidem adducit Andream Osiandrum *quatuordecim* inter ipsos Lutheranos de hoc dogmate enumerantem *diversas opiniones*.

(Liberant nos ab hac calumnia articulus 4. & 20. August. Confessionis.)

11. Costerus in Enchiridio cap. 6. pag. 231. nobis tribuit, *quòd non aliâ de causâ imputativam obœdientiæ Christi justitiam defendamus, quàm ut homines vitio suo ad malum satis ex se propensi virtutibus operam non darent, neque multum solliciti essent de purgandis animis à peccatis*.

Resp. Imputationem justitiæ Christi ideò docemus, quia Spiritus Sanctus in Codice Scripturæ eam nobis proponit & inculcat, simul tamen asserimus, quòd omnes causæ nostræ corā Deo justificationis nos à peccatis revocent, & ad bona opera excitent. *Justificamur gratiâ Dei.* At hæc *nos erudit, ut abnegatâ impietate & mundanis concupiscentiis sobriè & justè & piè vivamus in præsenti seculo*, Tit. 2. v. 11. 12. *Justificamur obœdientiâ Christi*, quam loco nostro divinæ legi præstitit: At hæc obœdientia Christi ideò pro nobis præstita est, *ut Deo serviamus in sanctitate & justitiâ coram ipso omnibus diebus vitæ nostræ*, Luc. 1. v. 74. 75. 2. Cor. 5. v. 15. Tit. 2. v. 14. *Justificamur fide* ceu organo apprehendente gratiam Dei in Christi sanguine. At fides hæc justificans est genitrix bonorum operum Roman. 14. v. 23. 1. Timoth. 1. v. 5. adeò, ut ubi bona opera non adsunt, ibi quoque fides sit mortua, Jac. 2. v. 26.

12. Balthasar Hagerus in Collat. Augustanæ Confess. & Concilii Tridentini art. 4. *Confessionistis* (quos ita vocat) hoc est, Augustanæ Confessionis sociis tribuit, & quidem bis repetit, eos docere, *quòd propter fidem imputetur homini Christi justitia*. Atqui verba Confessionis disertè contradicunt, sic enim habent: *homines gratis justificari propter Christum per fidem*. Apologia quoque non semel protestatur, *imputari nobis Christi justitiam, non propter fidem, ac si ea digna esset præmio talis imputationis, sed per fidem, tanquam per instrumentum ex parte recipientis necessarium, non dignum*, pag. 70. 76. 77. 82. 103. 129. Similiter & Formula Concordiæ declarat pag. 584. 685. Pontificii verò cum Photinianis & Arminianis docent, *quòd homines propter fidem justificentur, tanquā propter opus meritorium de congruo*. Bellarminus lib. 1. de Justificat. cap. 16. lib. 2. de Justificat. cap. 9. lib. 4. de Justific. cap. 18. Becanus Manual. lib. 1. cap. 16. num. 13. lib. 5. cap. 3. num. 14.

II. Speciales.

1. Jodocus Coccius tom. 1. Thesauri lib. 3. artic. 1. Lutherum erroris accusat, propterea quòd scripserit in serm. de nativitat. Mariæ. *Sumus pares matri Dei & aquè sancti, sicut illa, nisi quòd non possumus esse Dei matres, sicut illa fuit.*

Resp. Calumniæ huic satisfecimus in Appendice artic. 10. de beat. Sanct.

2. Bellarminus lib. 2. de Justific. cap. 2. Chemnicium accusat, *quòd in formatione status de causa formali Justificationis loquatur impropriè, ut confundere possit causam formalem cum meritoria. Nam voculam Per*

notare causam formalem, Τὸ autem propter causam finalem vel meritoriam.

Resp. Bellarminus ipse lib. 2. de Justificat. cap. 1. utitur voculâ propter ad designandam causam formalem. *Expeditis*, inquit, *iis, quæ Justificationem præcedunt, de ipsa Justificatione, h. e. de causa formali, propter quam homo dicitur justus coram Deo, disserendum est.*

(Vocabulum justificandi est forense. Ut ergò in actionibus forensibus causa formalis absolutionis notatur termino *propter*, sicut cùm dicimus, *propter hoc vel illud absolutus est*: ita etiam idem terminus hoc loco non incommodè adhibetur. Non negamus, τὸ *Propter*, notare simul causam meritoriam, verùm non absolutè, sed relatè, prout nobis applicatur.)

III. Opiniones erroneæ & absurdæ.

1. Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap. 23. ex verbo *fieri* in cap. 1. Johan. v. 12. colligit, *credentes eo ipso, quòd credunt, non esse Dei filios, sed fieri demum, si renascantur ex aqua & Spiritu.*

Contrà. Vera fides & υἱοθεσία perpetuò sunt conjuncta, cùm *per fidem Christus recipiatur*, ut Evangelista ibidem testatur. Gal. 3. v. 26. 1. Johan. 5. v. 1. Vox ἐξουσίαν non tantùm significat facultatem aliquid faciendi vel acquirendi, sed etiam dignitatem, præeminentiam, ac jus aliquod; ac verbum γενέσθαι significat & *fieri* & *esse*, & positum est hoc loco indefinitè, ut facti sint, vel ut fiant filii Dei per fidem, non ut demum aliquando fiant per spem & caritatem. Respicit etiam illud verbum γενέσθαι non tempus fidei, quasi præsente verâ fide nondum adsit tempus υἱοθεσίας, sed tempus primæ nativitatis, post quam per Baptismum & fidem renascimur. Confer ea, quæ dicta sunt superiùs artic. 22. cap. 4. resp. ad arg. 11.

2. Stapletonus in Antidot. Apost. pag. 680. scribit, *eos, qui habent fidem sine caritate, totum quidem Christum comprehendere, sed malè comprehendere.*

Contrà. Omnis Christi apprehensio, quæ fit per fidem, est salutaris & bona. *Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomen ejus*, Joh. 1. v. 12.

3. Bellarminus lib. 5. de gratia & libero arbitrio cap. 4. §. 7. *Præcepta, Non occides & non furaberis, nihil aliud imperant, nisi voluntariam omissionem externi operis homicidii & furti. Concupiscentia enim rei alienæ & odium proximi præceptis aliis prohibentur. Itaque non prævaricatur præcepta, Non occides, & Non furaberis, sed illa observat secundùm substantiam operis, qui abstinet manum à furto & à cæde, etiamsi fortè prævaricetur præceptum, Non concupisces rem proximi tui, Et, Ne oderis fratrem in corde tuo.*

Contrarium docet Christus, in explicatione quinti & sexti præcepti Matth. 5. videlicet, quòd in illis non tantùm actus externi, sed etiam interiores pravæ concupiscentiæ prohibeantur. Ac Paulus de tota lege pronunciat, quòd sit *spiritualis* Roman. 7. v. 14. adeoque non externam tantùm, sed etiam interiorem & spiritualem obœdientiam requirat.

4. Biel 1. sent. dist. 1. quæst. 4. art. 3. disputat, *non teneri hominem actualiter summè diligere Deum, quoties de Deo cogitat, sed sufficere habitualem dilectionem.*

Molanus in lib. de pract. Theol. tract. 3. cap. 16. concl. 1. num. 11. *esse de honestate & non*

non de necessitate, ut Deum super omnia diligamus.

Toletus lib. 4. de Instruct. Sacerd. capite 9. *Non tenemur praecepto Deum plus omnibus diligere.*

4. Johannes Hesselius in Catech. p. 176. *Ex ipso praecepto dilectionis tenetur homo quandoque à cogitatione de Deo abstinere, ut miro modo ex Dei amore Deum non cogitet, Deumq́; amet, dum ab amando cessat.*

Contra. Cujus beneficiis perpetuò & indesinenter fruimur, illum etiam perpetuò & indesinenter diligere debemus. Hinc Nazianzenus: *De Deo sæpiùs cogitandum, quàm spirandum.*

5. Bellarminus lib. 4. de Justific. cap. 11. *absurdissimum esse* judicat, *si statuatur, hominem justum, statim atque unum aliquod peccatum veniale commisit, esse verè ac perfectè legis prævaricatorem; ac per hoc reum omnium cœlestium mandatorum.*

Resp. *Legalis justitia,* utpote quæ perfectam legis obœdientiam requirit, quovis peccato tollitur, sed *justitia Evangelica ac fidei* per venialia peccata non tollitur.

6. Anglo-Remenses in annot. Gal. 6. sect. 4. *Fides non est causa instrumentalis justificationis.*

Huic assertioni toties contradicit Scriptura, quoties asserit, *nos justificari per fidem.* Item, *fidē apprehendere Christum.*

7. Anglo-Remenses in annot. Rom. 6. sect. 8. *Consequentia locutionis requirit, quòd veluti dicebat; Mors vel damnatio est stipendium peccati; sit vita æterna sit stipendium justitiæ, & ita est.*

Resp. Hæc collectio contrariatur ipsi Apostolo, qui *mortem* quidem *peccati stipendium*, *vitam autem æternam* χάρισμα τοῦ Θεοῦ *in* CHRISTO *esse* ibidem docet.

8. Bellarminus lib. 2. de Monachis c. 13. *Possumus facere, plusquam debemus, si consideremus legem à Deo nobis impositam, proinde possumus facere plus, quàm reverâ teneamur.*

Contra. Qui requirit dilectionem ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, ex omnibus viribus, ille requirit omnia opera, omnē obœdientiam, omnes actiones, quæ ex dilectione proficisci possunt.

9. Anglo-Remenses in annot. Jac. 2. sect. 11. *Fides mortua & vera, & ea ipsa, quæ Catholica fides vocatur, est in essentia una & eadem cum illa, quæ justificat.*

Bellarminus lib. 1. de Baptismo cap. 14. *hominem cum vera fide damnari.*

Idem lib. 2. de Missa cap. 22. resp. ad 4. object. *Non dubitantur multi esse fideles, qui nondum justificati sunt.*

Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 9. *fidem veram inveniri in adulteris, scortatoribus &c.*

Contrarium docet Scriptura, quoties cum vera fide justificationem & salutem indivulso nexu conjungit.

10. Gretserus in Athlet. Spirit. p. 164. *Christum eâ lege coronam illam* (vitæ æternæ) *nobis obtinuisse, ut & nos operam nostram cum opera ejus & opera cum operibus sociemus.*

(Hac ratione Christi & nostrum meritum, Christi & nostra opera ceu causæ sociæ ad unum eundemq; effectum, hoc est, salutem obtinendam concurrere censentur.)

11. Concilium Tridentinum sess. 6. c. 7. *Justificatio non est sola peccatorum remissio, sed*

sed & sanctificatio & renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, unde homo ex injusto fit justus.

Andradius lib. 6. Defens. fid. Trid. pag. 468. *Nullâ quidem ratione sanctificationem à justificatione separare ac discernere debemus, quinimò in ipsa sanctificatione justificatio collocanda est.*

Censura Coloniensis pag. 148. *Sic profectò reipsâ idem esse videntur justificatio & sanctificatio, vel saltem sanctificationem illa includit.*

(Sanctificationem à justificatione non esse separandam concedimus, sed justificationem in sanctificatione formaliter consistere negamus, cùm Scriptura doceat, eam in peccatorum remissione & justitiæ Christi imputatione consistere.)

12. Osorius in festo Pentecost. pag. 205. *Opera justorum conservant gratiam Dei in animo.*

Becanus tom. 1. opusc. de merit. bonor. oper. pag. 337. *Homo justus potest variis actibus de condigno mereri auxilia gratiæ actualis, quibus perseverare possit in gratia, si velit, usque in finem.*

Contrà 1. Petri 1. v. 5. *Virtute Dei custodimini per fidem in salutem paratam revelari in tempore novissimo.*

Bernhardus serm. 4. in fest. annunciat. *Initium solius gratiæ, consummatio & ipsa solius gratiæ est, nec est mihi in hac parte vel cum ea, sive in ea gloriari, quasi coadjutor videar, aut cooperator.*

13. Cajetanus statuit, *præcepta secundæ tabulæ posse impleri absq; Dei gratia,* quem ideò *ut Pelagio faventem* castigat Ambrosius Compsæ Episcopus lib. 2. ut testatur Sixtus Senensis libr. 6. Bibliothecæ annot. 101.

14. Franc. Toletus Cardinalis lib. 5. de Instruct. Sacerdot. cap. 6. *Nobilem, si nequeat effugere injuriam notabilem inferendam, ut ligni percussionem paratam, posse tunc occidere inimicum.*

Ibid. pag. 606. *Si quis stuprum intulerit virgini, fidemq; juratam dederit de ducenda illa, sufficere, si deceptam dotet.*

Idem lib. 3. cap. 1. *Cùm ex aliqua vehementi passione accidit, ut in voluntate insurgat volitio vindictæ aut alicujus mali, si talis est, ut non sit pro tunc in nostra potestate non velle, non esse peccatum.*

Ibidem lib. 8. cap. 49. *Qui justo precio non possit vendere vinum, vel propter iniquitatem judicis, vel propter emtorum malitiam, ei licere minuere mensuram, aut parum aquæ miscere & vendere pro puro vino, ac pro completa mensura justum exigendo precium, dummodò non dicat mendacium.*

Ibid. lib. 4. cap. 13. *Blasphemia, quæ fit sine advertentia, ut cùm homo irâ aliquâ aut passione motus, non advertens verba, quæ proferebat, protulit blasphemiam, non semper esse peccatum.*

Ibid. lib. 5. cap. 10. *Si ebrius non compotrationis fornicaretur, non peccaret.*

lib. 5. cap. 37. *Neminem teneri cum vitæ periculo, aut fama rem alterius restituere.*

lib. 4. cap. 12. *Præcepta Dei non obligare homines ad finem præceptorum, caritatem; sed solùm ad actum inclusum in præcepto. Verbi gratiâ, præceptum, Ne occidas, obligare hominem ut non occidat, non tamen ne non occidat ex caritate, unde impleatur præceptum extra caritatem.*

(Hæc omnia pugnant cum puritate, integritate & perfectione divinæ legis.)

14. Al-

14. Altenstaig in Dictionario Theologico, in verbo Credere. *In tantum valet fides implicita, quod si quis habens eam falsò opinaretur, ratione naturali motus, Patrem majorem, vel priorem Filio, vel tres personas ab invicem localiter distare, aut simile quid, non sit hæreticus, non peccet: dummodo hunc errorem pertinaciter non defendat, & hoc ipsum credat, quia credat, Ecclesiam sic credere.*

(At hac ratione credet non tantùm is, qui actu, ut loquuntur, non assentit, sed etiam qui actu dissentit.)

15. Becanus opusc.6. tom.1.cap.2. *à suis doceri* scripsit, *opera esse necessaria ad salutem, ac neminem salvari posse, nisi qui legem observârit.*

(At hæc decisio omnibus infantibus baptizatis spem salutis præriperet. Rectiùs ergò Bellarminus lib.4. de Justific. cap.7. addit quandam limitationem. *Intelligimus*, inquit, *hoc esse necessarium hominibus rationis usum habentibus, & qui tamdiu post adeptam remissionis gratiam supervivant, donec occasio legis implendæ occurrat. Non enim negamus, quin infantes & etiam adulti recens baptizati salventur, si continuò ex hac vita decedant.* Et sanè utramque exceptionem admittimus, si de operibus externis quæstio sit, interim quia Baptismus est *lavacrum* non solùm *regenerationis*, sed etiam *renovationis* Tit.3. v.5. quæ interior renovatio pertinet ad operum nomenclaturam, ideò baptizatis non omninò omnia bona opera deneganda.)

16. Pererius in Comment. Gen.3. pag. 200.§. Proditum est &c. statuit, *quoad allegoricum tantùm sensum posse hìc per semen, contriturum caput serpentis, Christum intelligi, non verò per Historicum & immediatum.* Quinimò pag.219.§. Erudita &c. planè *ad naturalem & physicam quandam antipathian inter mulieres & serpentes* refert.

(At hac ratione protevangelium de Messia in sensum peregrinum detorquetur, unde Gregorius de Valentia in anal. lib.1.cap.15 pag.13.& lib.8.pag.97. hanc detorsionem meritò repudiat.)

17. Jesuitæ in Colloq. Ratisbon. p.71. *Si quis me cogeret, ut quid facerem contra fidem & religionem, interiùs tamen possem habere fidem*, ex quo principio Aaronis μοσχο-ποιΐαν excusant. Atqui Psaltes dicit, *credidi propter quod locutus sum*, Psal.116.v.10. Christus dicit: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego illum coram Patre meo cœlesti*, Matth.10.v.33.

18. *Fidem formari per caritatem*, communis est Pontificiorum assertio.

Bellarminus lib.2. de Justificat. cap.4. *Caritas est forma fidei, & fides non justificat formaliter, nisi ab ipsa caritate formata.*

Pererius in cap.15. Genes. v.6. *Diversitas est inter actum fidei informis & actum fidei per caritatem formatæ.*

Atqui Antonius Marinarius Carmelitanus in Concilio Tridentino non probabat illud verbi, *fidem informari caritate, quod apud D. Paulum non reperiatur, sed magis illud, fidem operari per caritatem.* Petrus Suavis lib.2. Histor. Concil. Tridentat. pag.221.

19. Vitus Miletus in discuss. error. pag. 257. ad Pontificium errorem, quem D. Hesshusius ipsis objecerat, *opera bona divinitatem quandam habere*, respondet: *Per divinitatem gratiam Dei seu Spiritum Sanctum habitantem in cordibus fidelium intelligunt Pontificii. Nisi verò nostra opera di-*

vinitatem qualemcunque in se haberent, nec ad Deum hominem perducerent, neque Deos aut Divos homines efficerent, cùm tamen scriptum sit Psal.81. Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes.

Atqui Scriptura nuspiam docet, *bona opera divinitatem aliquam in se habere.* Locus Psalmi est ab hac quæstione planè alienus. Loquitur enim ille de Magistratibus, qui sunt Dii, non *propter suorũ operũ merita* coram Deo, sed *propter suum officium,* quod Dei nomine gerunt.

20. Josephus Angles in 4. sent. dist. 49. art. 6. concl. ultimâ, disputat, *quòd in corporibus Virginum, Martyrum atque Doctorum erunt insignia quædam, quibus hujusmodi aureolas in anima habere præ se ferent; quódque Virgines in capite aliquam coronulam album, Martyres rubeam & Doctores viridem gestabunt.*

Gregorius de Valentia tom. 4. Disputat. 11. quæst. 9. pag. 2327. *Aureolæ nomine sive laureolæ, ut aliqui nominant, intelligitur quoddam præmium accidentale, quod accedit in quibusdam beatis ad gloriam animæ & corporis, ut eo peculiariter, tanquam aureolâ vel laureolâ coronâ remunerentur eorum quædam merita, in quibus singulariter eluxerit laus quædam victoriæ de superatis animi hostibus.*

Et postea. *Erunt pro triplici genere istorum tres peculiares aureolæ. Una Virginum; altera Martyrum; tertia Doctorum. Nam in merito tum Virginitatis, tum Martyrii, tum eruditionis aliorum ad justitiam & salutem elucet peculiariter quædam laus victoriæ de hostibus animi. In merito quippe Virginitatis, quoniam per illam integrè servatam superatur perfectè caro: in merito autem Martyrii superatur perfectè mundus, contempto & postposito amore hujus vitæ: in merito denique eruditionis aliorum ad salutem superatur peculiariter Diabolus.*

Resp. 1. Gradus gloriæ in vita æterna fore concedimus.

2. Qui verò & quales illi sint futuri; exactè in hac vita definiri nequit, Es. 64. v. 4. 1. Cor. 2. v. 9.

3. Nec ipsa beatitudo, nec inæqualitas illa gloriæ adscribi debet hominum meritis, sed dispensationi divinæ gratiæ, quâ piorum labores & passiones hac gloriæ diversitate Deus remunerari decrevit.

21. Balthasar Hagerus in Colloq. August. Confess. & Concilii Trident. art. 5. negat, *quòd per verbum ordinariè homines in Ecclesia convertantur, & quòd sit instrumentum, quo datur Spiritus Sanctus, quia Act. 10. v. 44. dicatur quidem, loquente Petro, Spiritus Sanctus datus, sed non per verbum, tanquam per instrumentum.*

Contrà 1. Verba illa, *loquente Petro,* non tantùm indicant notam temporis, sed etiam medium.

2. Quia de Petri verbis dictum cap. 11. v. 14. *Petrus loquetur tibi verba, per quæ tu salvus eris, & universa domus tua.*

3. Manifestum est dictum Apostolicum Gal. 3. v. 2. *Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* ubi per auditum fidei intelligi *verbum* docent Estius & Cornelius à Lapide in Comment. hujus loci, id quod probatur ex loco parallelo Rom. 10. v. 17. *Fides ex auditu.*

4. Cæsar & Status Catholici de 5. articulo Augustanæ Confessionis ejusmodi judicium tulerunt: *Approbatur, quòd Spiritus Sanctus per verbum & Sacramenta, ut instrumentum, detur, quia sic scriptum est Act. 10.*

Act. 10. Adhuc loquente Petro, cecidit Spiritus Sanctus in omnes, qui attendebant verbo.

22. Melchior Canus Relect. de Pœnitent. part. 3. fol. 842. & seqq. eumque secutus Bellarminus lib. 2. de Pœnit. cap. 11. propos. 3. præceptum de Deo super omnia diligendo sic exponunt: *quòd diligendus præcipiatur non intensivè, ut nihil pari vel majori gradu intensionis diligatur, quàm Deus, sed appreciativè, seu ita, ut si in eventum alterutrum amittendum sit, nihil paris aut majoris precii æstimetur.* Declarat hoc Canus *exemplo fœminæ delicatulæ, quæ solet catellum majori amoris intentione diligere, quàm auri justam quantitatem; nihilominùs precium auri majus facere, quàm catellum, adeoq; ut si alterutrum perdendum sit, hunc non illud amittere malit.*

Atqui præceptum de diligendo Deo, non solùm requirit, ut Deus *appreciativè*, sed etiam *intensivè* super omnia diligatur, requirit enim omnem dilectionis gradum, qui in Natura instituta ante lapsum homini fuit possibilis, ut agnoscunt Ludovicus Vives in lib. 10. de Civ. Dei cap. 5. Wicelius in post. Dom. 18. post Trinit. Granatens. in 12. post Trinitat. Homil. 2.

23. Becanus tom. 1. opusc. Theolog. de Justificat. Calvin. cap. 11. pag. 255. statuit, *quòd homo Christianus, quando à Spiritu Sancto movetur, certus esse non debeat, nec possit, an bonus vel malus Spiritus in corde suo operetur.*

(At hoc est interiorem Spiritus Sancti testificationem mendacii arguere.)

ARTICULUS XXIV. IDEMQ; ULTIMUS.

DE BONIS OPERIBUS IN PARTICULARI.

CAPUT I.

DE HORIS CANONICIS.

THESIS. Horæ Canonicæ non sunt essentialis & necessaria pars divini cultus.

Explicat. Non improbamus officium psallendi, canendi, orandi &c. certis diei horis ac temporibus publicè vel privatim susceptū, quippe, quod 1. *Typo Veteris Testam.* de sacrificiis matutinis & vespertinis quotidiè offerendis Num. 28. v. 4. 2. Et *exemplis sanctorum, Davidis* Psal. 5. v. 4. Psal. 55. v. 18. Psal. 63. v. 7. Psal. 77. v. 3. Psal. 88. v. 2. & 14. Psal. 119. v. 62. & 147. & 146. Psal. 141. v. 2. *Danielis* cap. 6. v. 10. *Ecclesiæ Israëliticæ* 1. Paral. cap. 15. v. 16. 2. Paral. 29. v. 1. *Apostolorum* Act. 3. v. 1. cap. 10. v. 9. & *Ecclesiæ primitivæ Christianæ* apud Tertullianum lib. de jejun. adversus Psychicos cap. 10. Cyprian. serm. 6. de orat. Athanas. lib. de Virginit. Ambrosium in Psalm. 18. conforme, ac 3. pietati exercendæ utile esse agnoscimus, sed multiplicem abusum officio canendi horas Canonicas in Papatu adhærentem taxamus.

Antithesis. Bellarminus lib. 1. de bonis operibus in part. cap. 13. §. 1. *Antiqua & rationabilis est institutio horarum Canonicarum.*

cap. 19. §. Tertiò &c. *Si ad cætera munia Testi homines ex officio destinantur, & non omnes ex officio docent & judicant, aut hanc vel illam artem exercent, cur non par sit ad munus Deum laudandi atque assiduè precandi certos homines destinare?*

Petrus à Soto contra Confess. Wirtenb. in Assert. fid. Cath. *Constat, non solùm instructionem populi & doctrinam lectionibus illis quæsitam esse, sed etiam Dei iram placare, orationibus divinam impetrare gratiam, pro peccatis satisfacere &c.*

Et postea: *Instituto isto non solùm hoc quæritur, ut per patientiam consolationis Scripturarum spem habeamus, sed etiam, ut iram Dei mitigemus, delicta expiemus, & pro peccatis satisfaciamus, idq; merito & efficaciâ orationis.*

In Vita Magdalenæ fingitur: *Angelos quotidiè horas illas Canonicas in cœlo decantare.*

De Severino narrant, *quòd post mortem gravissimis sese affici cruciatibus responderit, quòd non statis horis pensum precum, quæ horæ Canonicæ dicuntur, persolvisset, sed uno eodemq; tempore manè ita urgentibus negotiis eo officio functus esset. Unde Sacerdos, qui per oblivionem fortè preces illas omittit, de eo magis propemodum discruciatur, quàm si aut virgini stuprum intulisset, aut veneno aliquem sustulisset.* Vide Rivium lib. 1. de superstit. pag. 94. & 95.

Simile exemplum de Monialib. commemorat Erasmus in Colloq. & addit:

Si

Si Sacerdos non persolvat pensum precum horariarum, paratum est ei anathema; si fœnoretur, aut Simoniam admittat, impune est.

Bellarminus lib.1. de bonis operibus cap. 18. *Integritas inprimis observanda est, quoad numerum, ut septem horarum diurnarum & unius, vel trium nocturnarum officium integrè persolvatur. Cùm enim hæ sint partes officii principales, qui vel unam ex his partibus sciens & prudens, ac non legitimè impeditus omitteret, lethali crimine se obstringeret, ut docet gravis autor Antoninus part.3.tit.13. cap.4. §.5.*

Inde etiam Azorius disputat lib.10. Instit.moral.cap.7. *intermißionem hujus Officii esse peccatum mortale.*

Hæc ergò sunt, quæ in Horis Canonicis, ut in Papatu hodiè observantur, taxamus 1. *ratione causæ efficientis*, quòd partes officii illius ad certum & peculiare genus hominum voto cœlibatus astrictum, & variis ritibus consecratum unicè restringunt, quasi illæ reliquorum vicem hac ratione supplere, ac aliis Dei gratiam, benedictionem & vitam æternam promereri possint, ut patet ex verbis Bellarmini lib.1. de bonis operibus cap.19. modò allegatis. Qui Ecclesiastico munere funguntur, præire quidem populo voce vel exhortatione ad precandum debent exemplo Sacerdotum, Levitarum ac Prophetarum in Vet. Testamento Exod.15.v.1. 1.Paral.17.v.16. cap.18.v.7. Joël.2.v.16. & Apostolorum in N. Testamento Act.6.v.4. cap.16.v.13. 1.Corinth.14. v.15. & 16. populus tamen ipse, ut non abesse, sic nec κώφου πρόσωπου partes agere, sed sequi præeuntes debet vel tacitè, vel suâ etiam voce, Exod.15. v.1. 1.Cor.14.v.16. 1.Tim.2.v.1. Eph.5.v.19. Coloss.3.v.16. Act.1.v.14. & 24. cap.4. v.24. cap.12.v.5. cap.20.v.36. cap.21.v.5.

2. Quòd illi, quibus hoc officium commissum, ipsimet horas illas Canonicas non observant, sed per alios, *Vicarios* scilicet & *Chorales*, illud administrant, ut praxis quotidiana restatur, cùm tamen quilibet pro se Deo servire, laudes Dei prædicare, & officii sibi demandati partes administrare debeat, Roman.14. v.12. 2.Cor.5.v.10.

3. *Ratione causæ materialis*, quòd in Collectis, Hymnis, Antiphonis, atque ipsa Litania sanctos & cumprimis Mariam religiosè invocant & adorant, ut praxis, cumprimis usitatissima illa Antiphona, *Salve Regina, mater misericordiæ, vita, dulcedo & spes nostra &c.* testatum reddunt, cùm tamen cultus religiosæ invocationis soli Deo debeatur, ut ostendimus superiùs lib.2.artic.10. cap.2.

4. *Ratione causæ formalis*, quòd non nisi *in lingua Latina*, populo & ipsis psallentibus quandoque ignota, preces illas horarias recitant, uti itidem praxis manifestum facit, cùm tamen administratio Sacramentorum & preces publicæ totius Ecclesiæ usitato, & auditoribus noto linguæ genere peragi debeant, ut ostendimus superiùs art.15. cap.3. Quantò rectiùs Augustinus in Exposit. Psal.18. docet, *quod cantamus, etiam nos debere intelligere, ut humanâ ratione, non quasi avium voce cantemus. Nam & meruli, & psittaci ac corvi, & picæ & hujusmodi volucres sæpè ab hominibus docentur sonare, quos nesciunt. Scienter autem cantare Naturæ hominis divinâ voluntate concessum est.*

5. Quòd plerunque *sine mente & Spiritu, sine attentione & devotione*, tantùm ex

ex consuetudine & ob impetrandas, quas ita vocant, *Præbendas* illud psallendi officium peragunt.

6. *Ratione causæ finalis*, quòd observationem illarum horarum *meritoriam & satisfactoriam* faciunt, ac fine eo officium illud peragunt, ut non pro suis solum, sed etiam aliorum peccatis satisfaciant, animas eorum, qui Canonicatus & Monasteria vel instituerunt, vel largis reditibus auxerunt, ex purgatorio liberent, ac sibi & aliis temporalem & æternā mercedem promereantur, ut constat ex verbis Petri à Soto paulò antè adductis.

7. *Ratione accidentis*, quòd constitutiones illas de horis Canonicis divinis mandatis exæquant, ac intermissionem hujus officii peccatū mortale statuunt, ut ex illis, quæ ex Rivio & Erasmo paulò antè adducta sunt, manifestum.

8. Quòd opus ipsum cantandi horas Canonicas tanti æstimant, ut licèt sine actuali intentione & mentis ad Deum elevatione peragatur, tamen sit cultus Deo gratissimus.

Thomas 4. sent. dist. 15. q. 4. art. 2. *sufficere* scribit, *si dicens preces horarias generalē habeat intentionem servitium divinum dicendi, cæterum non referre, quamvis animus ejus ad alia divagetur.*

Bellarminus lib. 1. de bonis operibus cap. 18. §. 20. *Attentio triplex est, una ad verba, altera ad sententiam, tertia ad ipsum Deum; quælibet verò harum trium sufficit, neque necesse est, ut semper sit actualis, modò ita sit virtualis, ut voluntariè nunquam interrumpatur.*

Intuitu horum abusuum Lutherus in libr. de abroganda Missa tom. 2. Lat. Jen. fol. 458. de horis Canonicis sic judicat: *Non est peccatum* (secundùm Pontificios) *hodiè in Sacerdotio Papistico, quod æquari possit neglectui horarum, cùm reverà vix sit majus peccatum hoc laborioso & tamen simulato cultu Dei, qui per horas istas boando & murmurando peragitur, ut quale est Sacerdotium, tale etiam sacrificium, Es. 1. v. 12. & 13.*

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, horas Canonicas longè post Apostolorum tempora institutas.

(Ex quo sequitur, eas non esse essentialem ac necessariam divini cultus partem.)

Tomo 1. Conciliorum extat Epistola Damasi (qui quarto post Christum natum seculo Romanæ Sedi præfuit) ad Hieronymum, in qua inter cætera sic scribit: *Peto tuam caritatem & c. ut Græcorum Psalterium ad nos dirigere tua fraternitas delectetur. Quia tantæ apud nos simplicitatis imago est, ut tantùm in die Dominica Apostoli Epistola recitetur una, & Evangelii capitulum unum dicatur, & nec psallentium mos tenetur, nec hymni decus in ore nostro cognoscitur. Peto ergò per fratrem & Compresbyterum nostrum Bonifacium, ut lubeat fraternitati tuæ hujus rei aperire nobis vestigia.*

(Ex his colligi potest, Ecclesiam Romanam tempore Damasi psalmodiā caruisse.)

Walafridus Abbas (circa Annum 830.) in lib. de rebus Ecclesiast. cap. 5. de tampanū differens, dicit *esse novum inventum & olim non adeò necessarium, quod tunc non ita crebrò ad templa concursarint, nec tam multiplex apud eos conventuum assiduitas fuerit, sicut modò*: scilicet dum jam ad Matutina, jam ad Missas, jam ad Horas con-

concurritur, *sed tantum statutu quibusdam temporibus ad conciones convenerit, quæ eis etiam sine campanis satis nota fuerunt.*

Ibid. cap. 26. *de horis Canonicis* agens, aliquoties repetit, *longo tempore post Apostolos eas compositas institutasq; esse: Multa,* inquit, *post revelationem Evangelii tempora transierunt, antequam ita ordinarentur quarundam per diem ac noctem horarum solennia, sicuti nunc habentur.*

Johannes de Vesalia Concionator Wormaciensis (circa Annum 1464.) inter cætera docuit, *Christum non præcepisse, ut horæ Canonicæ & septem tempora decantarentur.*

Astexanus in Summa, *Licèt dicens verba* (horarum Canonicarum) *sine attentione ex sua desidia per negligentiam peccet, non tamen peccat mortaliter, quia iste modus orandi est tantùm de jure positivo, scilicet Ecclesiæ, quod non obligat, nisi ad ea, quæ sub judicio humano cadere possunt.*

Alphonsus de Castro lib. 7. adversus hæreses, titulo *Horæ Canonicæ,* postquam ex Scripturis utcunque probâsset, *horâ tertiâ, sextâ, nonâ olim Judæos orâsse & nunc Christianos orare,* subjungit: *Verùm Ecclesia, quò justitia Christianorum plus abundaret, quàm Pharisæorum & Scribarum ultra illas horas alias elegit, scilicet mane horâ prima & vesperam & completorium, cùm jam videlicet prima noctis vigilia incipit.*

Polydorus Vergilius lib. 6. de Rerum Inventoribus cap. 2. pag. 474. *Preces horarias seu Canonicas, quas vocant, Hieronymus primus Eusebio Cremonensi & pleriq; aliis, qui cum eo vixerant, instituisse fertur.*

pag. 475. *Postea, quod satis constat, Pelagius secundus decrevit, ut ipsæ septem Canonicæ horæ quotidie à Sacerdotibus recitarentur, velut præsens remedium humanæ imbecillitati futurum, quo, sicuti justus septies in die, quemadmodum ait Salomon, fortè per inconsiderantiam cadit, ita per orandi curam toties resurgat, convaleatq;. Singulis autem horis Gregorius præfationem dedit initium Psalmi David, Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina, subjecitq; hymnum illum, Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto &c. Ut totidem etiam horæ in honorem Deiparæ Virginis quotidiè recitarentur, instituit Urbanus secundus in Concilio, quod in Galliis ad Claremontem habuit.*

(Vixit autem Hieronymus Ann. 390. Pelagius Anno 578. Urbanus secundus Anno 1087.)

Platina in Vita Sabiniani. *Sabiniani hoc fuisse institutum ferunt, ut horæ in Ecclesiis distinguerentur officii gratiâ.*

(Vixit autem Sabinianus anno 605.)

Baronius Ann. 34. num. 251. *ritum certis horis orandi ab Apostolis in Ecclesiam deductum* asserit; sed non probat alio fundamento, quàm *quòd illi horis precum solennibus templum frequentârunt,* Actor. 3. v. 1. cap. 10. v. 3. 30.

(Atqui Apostoli hac in re secuti sunt morem tunc temporis inter Judæos Hierosolymis receptum, quem in Ecclesiam Christianam ab ipsis fuisse deductum, & quidem constitutione perpetuâ, id nullo probat documento. Notandum etiam, quòd Baronius ibidem tantùm *tres horas Canonicas* Apostolis tribuat, unde verò reliquæ quatuor extiterint, inveniri non potest. Confer num. 251. 252. 253.)

Salmero Disputat. 8. in 1. Petri tom. 16. pag. 100. *Sacerdotes jure divino obligantur precari pro populo sibi commisso, at verò hoc modo*

modo dicendo horas Canonicas institutum & mandatum est Ecclesiasticum.

Bellarminus lib.1. de bonis operib. in part.cap.19. §.penult. *Quod Panormitanus, insignis alioqui Juris interpres, scribit in cap.t. de celebrat. Missar. jure divino determinatum esse numerum septem horarum, & ideò non posse in horarum numero per Ecclesiam dispensari, non est magni ponderis.*

Idem Bellarminus lib.2. de verbo Dei cap.16.§.At objicies. *Tunc, in Apostolica & primitiva Ecclesia, quia Christiani erant pauci, omnes simul psallebant in Ecclesia, at postea, crescente populo, divisa sunt magis officia & solis Clericis relictum est, ut communes & preces & laudes in Ecclesia peragant.*

Hûc pertinet, quòd agnoscunt, in Ecclesia antiquioris ævi septenarium illum horarum Canonicarum numerum non fuisse uniformiter observatum.

Durantius lib.3. de ritib.Eccles. cap.11. *In divinis officiis maxima intercessit varietas pro diversitate gentium ac temporum*, quod ex Walafrido, Sozomeno, Socrate, Nicephoro &c probat.

Bellarminus d.l.cap.11.§.6. *Quòd attinet ad nocturnos, varia fuit Ecclesiarum consuetudo. Alicubi apud veteres tres nocturni tribus distinctis horis, id est, tribus vigiliis nocturnis celebrabantur. Alibi tamen nocturni omnes simul, sed præcipuè mediâ nocte celebrari solebant. Alibi denique nocturni cum matutinis laudibus conjunguntur & in quarta vigilia, quæ & matutina dicitur, celebrantur.*

2. Quòd quidam agnoscunt, in primitiva Ecclesia populo præsente & concinente officium psallendi fuisse administratum.

Bellarminus lib.1. de bonis operib. in part.cap.10. §. Additur. *Officium divinum persolvitur publico nomine totius Ecclesiæ pro bono communi & publico per publicos & solennes ministros, atque ea causa est, cur etiamsi dicatur interdum ab uno homine & in privata domo, tamen non omittantur voces illæ, Dominus vobiscum, Oremus, Benedicamus Domino.*

(Atqui ut ex illis ipsis pluralis numeri verbis colligit Georgius Cassander in Consultat.art.24.pag.995. *Missas solitarias primitivæ Ecclesiæ fuisse ignotas*, ita ex iisdem colligere possumus: *Officio psallendi in primitiva Ecclesia populum interfuisse.*

Verba Cassandri sic habent: *Missæ solitariæ, cùm primùm inolevissent, improbatæ fuisse videntur, ut patet ex canone quodam Concilii Nannetensis, in quo Sacerdos solus Missam celebrare vetatur, absurdum enim esse, ut dicat, Dominus vobiscum, Sursum corda, aut Gratias agamus Deo Domino nostro, cùm nullus sit, qui respondeat; aut in Canone, & omnium circumstantium, cùm nemo adsit; aut invitet ad orationem, cùm dicit: Oremus, cùm nullus sit, qui secum oret.*)

3. Quòd agnoscunt, à gentilibus originem certarum horarum precibus consecrandarum profluxisse.

Polydorus Vergilius lib.6. de Rerum Inventorib. cap.2. pag.474. *Sunt, qui tradant morem celebrandi primam, tertiam, sextam & nonam horam à Daniele sumtam. Fuit vel illud priscorum* (Ethnicorum) *institutum, cùm apud illos sic oraretur, teste Apulejo, qui lib.11. ita scribit: Rebus jam ritè consummatis incohoata lucis salutationibus religiosi primam nunciantes horam perstrepunt. Matutinas precationes vocat hoc loco Apulejus non ineleganter salutationes, ostenditq; modum*

modum orandi divisum in horas sacrificiis legitimas fuisse.

Martinus de Roa de die natali cap. 2. pag. 13. postquam de matutinis vespertinisque precibus apud Ethnicos usu receptis prolixè disseruisset, subjungit: *Scio tamen ista meras nugas, addo etiam infernas fraudes dolo malo Dæmonum inventas ad hominum mentes superstitionibus obligandas. Sed hoc ago, plures ejus seculi ritus ad nos derivatos, & meliores effectos atque divinis honoribus consecratos.*

Philippus Beroaldus in Comment. ad Apuleii asinum aureum. Apulejus lib. 11. asin. *Rebus jam ritè consummatis incboatæ lucis salutationibus Religiosi primam nunciantes horam perstrepunt.* Ad hæc Beroaldus: *Sic nostri Sacerdotes primam, tertiam, sextã, nonam horas habent sacrificiis legitimas & deputatas. Si quis curiosè introspexerit novissimum hoc volumen Apulejanum, haud dubiè cognoscet, pleraque omnia instituta nostra religionis sumta esse translataq; ex Ceremoniis Ethnicis.*

4. Quòd ex Judaismo originem horarum Canonicarum deducunt.

(Atqui leges & constitutiones Leviticæ in Novo Testam. sunt abrogatæ.)

Durantus lib. 3. de ritibus cap. 3. §. 1. *Quidam officium Ecclesiasticum in octo horas dividunt, quatuor nocturnas & totidem diurnas. Horum opinio juvatur primùm, quòd Judæi è Babylone reversi quater in die legebant in volumine legis Domini, & quater confitebantur & adorabant Dominum, Esdr. 2. cap. 9. Deinde David Psalm. 118. profitetur, septies in die laudem dicere; antea verò eodem Psalmo dixerat, se mediâ nocte surgere ad confitendum Domino, atque in ipsis divinis laudibus videtur Propheta distinxisse diem à nocte, octoq; vicibus Deum laudare consuevisse.*

Lorinus in Act. 3. v. 1. pag. 149. *Ut nominatur orationis hora, commune id habet cum aliis statis apud Hebræos ad orandum horis, ex quibus nostræ, quas vocant Canonicas, natæ videntur, ut hoc ipsemet Calvinus monuit.*

5. Quòd quidam abusus, qui in horarum Canonicarum officium irrepserunt, taxant.

Taboritæ in Bohemia *contra abusus horarum Canonicarum* disputârunt, teste Ænea Sylvio.

De Waldensibus testantur Æneas Sylvius in lib. de orig. Bohemorum & ex eo Alphonsus de Castro lib. 7. adversus hæreses, tit. Horæ Canonicæ, *quòd docuerint, in horis Canonicis cantandis dicendisq; frustrà tempus teri.*

Johannes Wicleph docuit, *quòd licet sit bonum orare, non sit tamen æquum, ut homo arctetur ad orandum certo & determinato tempore, quia hoc repugnet libertati Christianæ, sed liberum debere esse cuilibet, ut oret, cùm voluerit.*

Becelinus, strenuus alioqui regni Pontificii propugnator, referente Johanne Rivio, de abusibus Eccles. pag. 132. sic scribit: *Illud curetur, ut preces ac laudes istæ horariæ decenter, magisq; piè agitetur, quàm eas hactenus fuerunt frigidissimi templarii agitare soliti. Absit bonæ rei turbatrix festinatio, absit tædium, absit singularis justitiæ opinio. Item: Non oratur, sed sibilatur; non verba, sed vox; non sensus, sed sonus; non affectus, sed strepitus quæritur.*

Guilielmus Lindanus lib. 3. Stromat. pag. 55. *Canonici certè illegitimis plerunque artibus suffecti, suo uni vivunt ventri, suis indulgent desideriis, suo deliciantur in otio, habitu*

bitu comptuli, argento gemmatoq; auro fulgidi. Hinc tot paßim videre est, qui vita istius fluxa dediti delitiis, plus curæ alendis suis, heu dolor, Thaidibus, equis & canibus impendunt, atque corradendis quo jure, quaq; injuriâ pecuniis student, quàm suis horis Canonicis vel religiosè legendis, aut scienter, aut peritè intelligendis, majorem ubique ventris, quàm pectoris curam gerentes.

Bellarminus in Explanat. Psal. 46. v. 7. *Significatur per vocem sapienter, ut Chrysostomus & Augustinus admonent, ut qui Psalmos canit, intelligat, quod canit, & ex intelligentia mysteriorum moveatur affectu pietatis in Deum: in qua re videtur hoc tempore non leviter peccari ab iis, qui officium canendi in Ecclesia susceperunt.*

Hûc pertinet, quòd in Musica, quæ horis Canonicis adhiberi consuevit, multa desiderant.

Guilielmus Lindanus Ruremondanus Episcopus lib. 4. Panopl. cap. 78. *Lectorum vices explent non Lectores, sicut & Psalmistarum locum invadunt isti Musici, non tantùm ut de choro ejiciantur dignißimi, cùm propter vitæ improbitatem, quâ paßim nimiùm sunt noti, tum propter impudicos amorum atque indignos bellorum modulos sacris Dei laudibus inspersos, sed etiam propter theatricam magis sonorũ confusionem, quàm religiosam pietatis ac devotionis moderationem, quam in piorũ animis paßim gignere noscuntur. Non enim nunc suo cantu Musici auditorum animos, tam ad pietatis cultum, cælestiaq; excitant desideria, quàm avocant, avertunt & alienant. Scio enim aliquando divinis me interfuisse laudibus, cùm vel attentißimè auscultarem, ecquid fortè psalleretur, ne unum quidem potuisse intelligere verbum, ita erant omnia syllabarum repetitionibus commista, vocibus confusa, clamoribus potiùs horridulis, quàm cantu obscurata. Quanquam* (inquit) *me non fugiat, quibusdam Musicam cum organis & Musicis rectiùs videri retinendam, quibus equidem perlibenter assentior, si una pro isto Musices genere, quod nunc paßim Ecclesias occupat, aliud introducatur, & gravius & rebus ipsis convenientius; & si non, ut oportet, pronunciationi, quàm cantui vicinius, saltem rebus, quæ canuntur apertius & accommodatius.*

Tandem de correctione desperat, paulò pòst subjiciens: *Nunc cùm hujus rei, quæ principem in Musica habet locum, ignorantiâ laborent plerique omnes, quos suo nomine vocant, Componista, quis hujus ætatis Musicam cum illa prisca componat? Nunc enim audire est lætißimos divinæ laudis hymnos trißißimis contaminari Musicorum modulis: contrà lugubres Ecclesiæ threnos lætißimo effusos modulamine. Quid? quòd divinos hymnos non modò theatricis, adeoq; bellicis, & si dicere fas est, Gailardicis contaminant modis, sed Venereis quoque conspurcant & amatoriis.* Unde illarũ, ait, *magis admiror constantiam Ecclesiarum, quæ istum prævidentes divini cultus abusum, semel Musicam illam choro maluerunt excludere, uti Trajectensis, & quod audio, Lugdunensis: quàm illarum veneror magnificam, quam ipsi putant & jactant adeò, majestatem, quâ Dei chorum omni phonascorum syntagmate, vocum omnis generis discrimine, imò & tubarum clangore, cornutorum stridore, alioq; strepitu vario, ne quid prætermittere videantur, quod Cantici verba semel obscuret, sensumq; sepeliat & obruat, sibi præclarè videantur complesse. De quo plus hodiè cathedrales laborant paßim Ecclesiæ (quod sanè non leviter cordatis omnibus est deflendum) quàm ut habeant*

Canto-

Cantores Psalmorum intelligentes, aut Deum vitâ simul & voce moderatâ potiùs, quàm incondito garritu laudantes. Verùm hanc labem Ecclesiam inde contraxisse forsan cuiquam videatur, quòd, quæ nunc passim cantantur, non tam ad populi intelligentiam erudiendam, quod priscos ubique spectâsse indubitatum est, quàm ad meram Dei optimi laudem quocunque modo celebrandam frequentantur: de quo ejusq; remedio quid sapientioribus videatur, audire malo discituru, quàm definire, indubiam plurimorum incursurus reprehensionem.

Cajetanus Cardinalis in 1. Cor. 14. v. 19. *Ecce exemplum proprium, unde discere debemus, eligibilius esse in Ecclesia, ut dicantur divina, horæ scilicet Canonicæ, sine melodia & Musicâ intelligibiliter, quàm sic, ut non intelligi possint, qualiter sunt tam particulæ, quæ sonis committuntur organorum, quàm quas cantus reddit imperceptibiles, vel multitudine clamoru occupantiu, vel qualiter cantus notas magis, quàm verba continentis.*

De quo Cajetani loco sic judicat Alphonsus Salmero Disput. 22. in 1. Cor. 14. §. Quòd si &c. *Hoc Cajetani votum non est omninò contemnendum, quia interdum clamores cantus imperceptibilia reddunt, quæ canuntur, & organa plerunque partem intelligentiæ eripiunt, & tempus terendum in audienda prædicatione adimunt.*

Quid quòd organorum usum Veteri Testamento potiùs, quàm Novo convenire quidam statuunt?

Thomas 2. 2. quæst. 91. art. 2. *Ecclesia non assumit instrumenta Musica, sicut cytharas & Psalteria in divinas laudes, ne videatur Judaizare &c. Aristoteles docuit in 8. lib. Politic. neque fistulas ad disciplinam esse adducendas, neque aliquod aliud artificiale organum, puta cytharam, & si quid tale alterum est, sed quæcunque efficiunt auditores bonos. Hujusmodi enim instrumenta Musica magis animũ movent ad delectationẽ, quàm ut per ea formetur interiùs bona animæ dispositio. In Veteri autem Testamento usus erat talium instrumentorum, tum quia populus erat magis durus & carnalis. Unde erat per hujusmodi instrumenta provocandus, sicut & per promissiones terrenas, tum etiam, quia ejusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant spirituale.*

In quem locum Cardinalis Cajetanus sic scribit: *Notandum, tempore Thomæ Ecclesiam non usam organis, unde hodiè in ejus rei signum Ecclesia Romana coram summo Pontifice non utitur. Et quidem, si rationem in litera allatam ex octavo Politicorum attentiùs meditati fuerimus, apparebit, quòd in Ecclesiasticis officiis, ad quæ suscipienda divinæ interioris disciplinæ gratiâ convenimus; non sunt admittenda instrumenta Musica, tantoq; magis excludenda sunt, quantò divina disciplina interior excellentior est omnibus disciplinis humanis hujusmodi instrumenta repellentibus.*

(Confer Justinum vel Autorẽ quæst. & resp. ad orthod. quæst. 107. & August. in Psalm. 150.)

Gregorius de Valent. in 2. 2. Disput. 6. quæst. 9. §. His autem &c. col. 1691. edit. Paris. disertè scribit, *Thomæ tempore, id est, anno 1270. instrumenta Musica in Ecclesia nondum fuisse usitata.*

6. Quòd ipsosmet Canonicos ad psallendi officium astrictos esse agnoscunt.

(Quod tamen hodiè per Vicarios & Chorales exequuntur.)

Imperator Sigismundus hoc constituit

tuit in Reformatione Ann. 1440. quæ extat apud Goldastum Haimensfeldium in Imperial.

In Concilio Tridentino sess. 24. decretum fuit, *ut omnes Canonici per se, non per substitutos compellantur obire & exequi officia, atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canticis Dei nomen reverenter, distinctè, devotéq; laudare.*

Azorius lib. 10. moral. Instit. cap. 11. *Distributiones quotidianæ seu fructus dantur Canonicis ratione cantus in choro, non ratione solius præsentiæ.*

Inde Rodericus Zamorensis Calaritanus Episcopus Hispanus Pauli II. Referendarius in Speculo vitæ Argentinæ Anno 1507. impresso, cap. 15. illos his perstringit verbis: *Cantores moderni nec Deo laudes canunt, nec ut alii eas persolvant, efficiunt, quippe verecundum hodie putant canere Domino, qui Cantores appellari gestiunt, oppositum apponunt in objecto & monstro simile tractant, cùm Cantores esse volunt & cantare dedignantur. Non igitur canentes aut psallentes dicuntur, quare nec ut canentes manducent, quippe ut silentes mendicent. Magna itaque ministeria, magna calamitas, sed & magnum periculum est, id negligere quod sunt, & ita agere, ne nomen consonet rebus.*

7. Quòd quidam devotionem majorem in illis, qui horas Canonicas observant, requirunt.

e. Cantantes dist. 92. *Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Audiant hæc, quibus in Ecclesia est psallendi officium. Deo non voce, sed corde cantandum, nec in Tragœdorum modum guttur & fauces dulci medicamine liniendæ sunt, ut in Ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica, sed in timore, in opere, in scientia Scripturarum.*

In Synodo Aquisgranensi sub Ludovico Pio Ann. 820. tale decretum factū: *Psallentium in Ecclesia mens concordare debet cum voce, ut impleatur illud Apostoli, psallam Spiritu, psallam & mente.*

Rodericus Zamorensis d. l. cap. 19. *Cùm in tribus locis Canonici versetur officium, in altari videlicet, in choro & in Capitulo; in altari reverentia exquiritur, in choro honestas & divinorum devota decantatio, in Capitulo morum correctio, atque agendorum unitas & utilitas, pro his Canonicis in altari irreverentiam vendicant, in choro dissolutionem, in capitulo lites &c. In choro Canonici mente sunt vagi, oculis attoniti, habitu dissoluti, prospiciunt per cancellos, non pauperculos, sed mulierculas, aliud cantant, aliud cogitant; in choro sunt corpore, in foro sunt mente, mane in theatro, serò in Ecclesia, ibiq; nunc intus, nunc foris exeunt inquieti.*

Autor oneris Ecclesiæ cap. 23. §. 7. *Consonum certè nomen inditum est, ut à brevi orandi more divini Officii Codices Breviaria nuncupentur. Concitato enim & prærupto oris motu Clerici orantes, feruntur cum confusa labiorum festinatione & titubatione, ac magis murmurare, quàm orare videntur, ut nec ipsi quid orent, intelligant, nec astantes audiant, ac proinde eos Deus non exaudiat. Porrò, licet debita Clericorum orationes à canendo dicantur horæ Canonicæ, rarò tamen cantu, vel horâ cōstitutâ persolvuntur. Quinimò absque omni attentione & æstuatione, sed cum festinatione proferuntur. Hoc modo orantes Clericos Ubertinus æquiparat locustis, quorum alarum vox erat sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum, ita sonitus Clericorum divinas horas*

per-

persolventium, est sicut vox curruum equorum, quia adeò tumultuosè & confusè easdem horas percursitant, ac si finem horarum conarentur expugnare, quantum potiùs videtur rumor curruum perturbantium, quàm cantus vel devota prolatio.

Hieronymus ab Oleastro in Esai. 29. v. 13. *Hoc sanè à multis annis doleo, videre in choris Clericorum & Monachorum septies Domino laudes decantari, sine ulla multorum cordis attentione, ut licuerit cuidam dicere, in Conventibus jam non audiri, nisi strepitus vocum, & paucißimi sunt, qui ea, quæ legunt, aut cantant, advertunt.*

8. Quòd de numero horarum Canonicarum inter se dissentiunt. Quidam enim *octo*, alii *septem* statuunt.

Communior tamen opinio septem censet, *matutinas, primam, tertiam, sextam, nonam, vesperam ac completorium.* Videatur Josephus Angles in 4. sent. Append. ad Sacram. Pœnitent. q. 20.

Jesuita Sa in Aphorismis Confess. in voce Horæ Canon. aphor. 1. docet, *eos, qui valdè exiguos fructus, ut octo solùm ducatorum accipiunt, secundùm quosdam ad horas illas non teneri.*

(Ergò non omnium est eadem de hac quæstione sententia.)

Aliorum *solum titulum ad horas dicendas obligare* statuentium opinio ipsi videtur *durior. Qui in minoribus Ordinibus constituti sunt, eos nonnulli existimant ad horas non teneri, nisi ex consilio.*

Aphor. 5. *Habens solùm minores ordines ad nullum officium recitandum tenetur, etiamsi Episcopus præcipiat.*

Argumenta Adversar.

1. Psal. 119. v. 164. *Septies in die laudem dixi tibi.*

Jacobus Tirinus Jesuita in hunc loc. *Unde constat, septem horas Canonicas non inventas aut institutas à Damaso Papa, cum S. Hieronymo & Ambrosio, ut vult Sigebertus, sed urgente Davide, in usu fuisse apud Judæos, in templo & Synagogis, & inde ab Apostolis translatas in Ecclesias Christianorum.*

Resp. 1. ex Ruizio de regul. intellig. Script. reg. 34. p. 27. *Cùm dicitur in Psalmo: Septies in die laudem dixi tibi, nil est aliud, quàm semper laus ejus in ore meo.* Ex Augustino lib. 3. de doctr. Christ. cap. 35.

2. Eandem explicationem ex Augustino adducit & probat Michaël Gisleirius in Exposit. Cantici Canticor. cap. 8. v. 6. exposit. 3.

3. Genebrardus in Commentar. illius loci docet, *hanc loquendi formulam non esse intelligendam de numero præcisè, idem autem valere ac si diceret: Te sæpißimè quotidie de tuis justißimis judiciis laudavi.* Addit quidem: *Potuit interim respicere ad horas orationis septem in Ecclesia instituendas*, sed etiam potuit de iis ne quidem cogitare.

Jesuita Sa in Commentar. illius loci simpliciter. *Septies, id est, sæpè.*

Jansenius ibid. *Septies, id est, multoties.*

(Lev. 26. v. 24. Prov. 24. v. 16. Luc. 17. v. 14.)

4. Bellarminus lib. 1. de bonis operib. in part. cap. 19. *Illud Scripturæ testimonium* (Psal. 118. juxta vulg. vers.) *non præceptum, sed exemplum continet, & exemplum Regis, non Sacerdotis. Proinde si quid efficeret, ad horas Canonicas Reges obligaret, non Sacerdotes.*

5. Lorinus in cap. 11. Eccles. ex Ambrosio docet, *septem attribui veteri, octo novo Testamento, propter resurrectionem.* Hic ergò locus eorum opinioni faveret, qui octo horas Canonicas statuunt.

Argum. 2. Provocant ad Patres.

Resp. 1. Hieronymus in Epistola ad Eustochium tantùm quinque meminit, dicens: *Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque & vesperas nemo est, qui nesciat.*

In Epistola ad Lætam de filiæ suæ institutione. *Proponatur ei probæ fidei ac morum & pudicitiæ virgo veterana, quæ illam doceat & assuescat exemplo ad orationes & Psalmos nocte consurgere, manè hymnos canere, tertiâ, sextâ, nonâ horâ stare in acie quasi bellatricem Christi, accensaq; lucernâ reddere sacrificium vespertinum.*

2. Athanasii liber de virginitate est supposititius. Tales constituit observationes, quæ non congruunt Athanasii prudentiæ, v.g. *ut virgo vestitum suum habeat fuscum, non tinctum, sed nativi coloris, ut capillos habeat circumtonsos, ut cùm steterit in oratione, pedes calceamentis obductos haberet, ut cùm laverit faciem suam, non lavaret ambabus manibus &c.*

3. Cyprianus in tract. orationis Dominicæ *trium tantùm horarum* meminit, *quibus orabat Daniel, præterea mane ac vespere.*

4. Quin & omnes hi autores non de *publicis*, sed de *privatis fidelium precibus* loquuntur, quib. omne tempus congruum esse dicimus Eph. 6. v. 18.

Caput II.

DE JEJUNIO.

THesis prima. Jejunium non consistit in ciborum discrimine, sed in plenaria cibi, potusve abstinentiâ, proinde prohibitio esus carnium sub opinione necessitatis, cultus ac meriti improbanda.

Ἔκθεσις. 1. Non est quæstio, utrum liceat abstinere *à quodam cibi genere*, sed utrùm sit verum & legitimum jejunium, abstinere à quodam ciborum genere, ac reliquis interim liberiùs indulgere.

2. Non improbamus, si quis externæ pædagogiæ ac disciplinæ causâ à lautioribus cibis quandoque abstineat, ut caro meliùs coërceatur, ac contritio & oratio sit ardentior, sed in ciborum discrimine peculiarem cultum & meritum statuendum esse negamus.

3. Negamus & hoc, quòd à certis cibis abstinere sit jejunium propriè dictũ.

4. Sed & hoc negamus, quòd in Novo Testamento discrimen ciborum sub opinione necessitatis Ecclesiæ obtrudi debeat.

Antithesis. Bellarminus lib. 2. de bonis operibus in part. cap. 5. *Ad rationem jejunii abstinentia à certis cibis ac potissimùm à carnibus pertinet.*

lib. ejusdem cap. 3. *Protestantes existimant, in jejunio maximè à cibis lautioribus abstinendum, & proinde meliùs eum jejunare, qui carne fumo induratâ, quàm qui piscibus & variis condimentis gulam irritantibus utitur.*

Toletus Instruct. Sacerd. lib. 3. cap. 4. *In jejunio abstinentes à quibusdam cibis, tamen cibis aliis vesci possunt.*

Sleidanus memorat, Ann. 1538. Tolosanum quendam nobilem adolescentem literarum studiosum Lutetiæ exustum, ob solum esum carnium.

Nostram sententiam probamus.

Primò, quòd jejunium sit plenaria à cibo & potu abstinentia, probamus 1. *Ab etymologia.* Jejunium Græci vocant νηστεία à privativa particula νη & ἐσθίω τὸ ἐσθίειν

vel

vel ἄσιτον, ſicut Suidas exponit, *non comedere*, vel *cibum non ſumere*.

2. *Ex uſu Scripturæ & Scriptorum Eccleſiaſticorum*. Jejunii vox accipitur vel *latè*, vel *strictè ac propriè*. Quando talis moderatio in cibo & potu adhibetur, ne vel corpora onerentur, vel corda graventur crapulâ, illa virtus vocatur propriè *temperantia*, aliquando verò ſub jejunii latè & generaliter accepti appellatione comprehenditur; ſicut habet definitio Iſidori: *Jejunium eſt parſimonia victus, abſtinentiaq; ciborum*. Quando non in totum vel prandio, vel cœnâ abſtinemus, ſed vel prandentes, vel cœnantes aliquid detrahimus, ſive in quantitate, ſive in qualitate cibi, vel non tam multum, vel non tam delicatum, & quale etiam ſalvâ temperantiâ fieri poſſet, ſumimus, illud propriè vocatur *abſtinentia*, quam tamen ſub jejunii latè & generaliter accepti appellatione comprehendi apparet Dan. 10. v. 3. Zachar. 7. v. 3. Quando autem quis in totum vel à cœna, vel à prandio abſtinet, illud propriè & ſtrictè vocatur *jejunium*. Luc. 4. v. 3. *Jeſus diebus quadraginta tentabatur à Diabolo, & nihil manducavit in illis diebus*. Illud Matthæus appellavit *jejunium* cap. 4. v. 2. *Et cùm jejunâſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit*. Eſther 4. v. 16. *Vade & congrega omnes Judæos, quos in Suſan reperreris, & ora pro me. Non comedetis & non bibetis tribus diebus, & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter jejunabo*. Jonæ 3. v. 5. *Ninivitæ prædicaverunt jejunium*. v. 7. *Homines & jumenta & boves & pecora non guſtent quicquam, nec paſcantur & aquam non bibant*. Tob. 3. v. 10. *Perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ, & tribus diebus & tribus noctibus non manducavit, neque bibit*. Tertullian. in Apolog. cap. 40. *Nos jejuniis aridi & omni continentiâ expreſſi, ab omni vitæ fruge dilati, in ſacco & cinere volutantes, invidiâ cœlum tundimus*. Gregorius Nyſſenus orat. in princ. jejunii definit jejunium ἀποχὴν τῶν σιτίων. Nuſpiam verò vel in Scriptura, vel in probatis ſcriptoribus Eccleſiaſticis jejunium vocatur, ſi quis carne quidem abſtinet, interim piſcibus ad ſaturitatem, vino etiam ad hilaritatem utitur.

Proſper lib. 2. de vita contemplat. capit. 23. *Si à quadrupedibus abſtinentes, phaſianis, altilibus vel aliis avibus precioſis, aut piſcibus perfruantur, non mihi videntur reſecare delectationes ſui corporis, ſed mutare: nec pro abſtinentia, ſed velut pro neſcio quâ immunditiâ, vel certè, quod verius eſt, pro ſtomachi nauſeantis teneritudine delicatas* (rectiùs legitur delicatâ) *illas communes ac viles carnes abjicere, quò poſſint aliis non ſolùm carnibus, ſed etiam delicatioribus, ac precioſioribus carnibus ſuas voluptates explere, cùm, ſicut jam ſuprà patuit, non aliquarum carnium, quæ uſui humano conceſſa ſunt, nobis Natura damnanda ſint, quas Deus inſtituit, ſed carnales concupiſcentiæ fugiendæ, quas ſenſui carnis Diabolus introduxit. Illi autem, qui parciores videri volunt, & gloriam ſibi velut de abſtinentia diſtrictiore conquirunt, ſic ab omnibus animalib. indicant temperandum, ut peregrinis pomis ac ſorbitiunculis delicatis, cæteriſq; aliis immanem ſui corporis impleant appetitum, cùm ſpiritualis abſtinentia non aliquorum ciborum uſum, ſed deſiderium ſuadeat compeſcendum. Et illi magis parſimoniæ ſervire cenſendi ſunt, qui ſibi non aliquarum rerum perceptiones, ſed delectationes corporis interdicunt*.

3. Ex

3. *Ex jejunii Natura.* Hebræi jejunium appellant *afflictionem animæ* Lev.23. v.27. unde etiam quidam ab Hebræo עני vocem Latinam jejunii formant. Nam jejunium, in ſacris literis deſcriptũ, complectitur non ſolùm voluntariam cibi potusque abſtinentiam, ſed etiam abdicationem aliarum delitiarum ſeu commoditatum, quibus corpus aliás ſolet curari, foveri & refocillari, ut & afflictionem ſeu caſtigationem corporis ac humiliationem animi. Qui jejunabant, non ſolùm cibo & potu, ſed etiam aliis commodis corporis abſtinebant, ut lotione, unctione, veſtium mutatione, Muſicâ & ſimilibus, contrà verò induebant ſe ſordidis & anguſtis veſtibus, quas *ſaccos* vocabant, jacebant humi in cinere ac pulvere &c. Ergò ſola abſtinentia à carnibus cum uſu vini & aliarum lautitiarum conſiſtens, non eſt propriè jejunium.

Quòd in Novo Teſtamento diſcrimen ciborum ſub opinione neceſſitatis Eccleſiæ non ſit obtrudendum, probamus

1. *Ex libertate Chriſtiana.* In Veteri Teſtamento ob certas quasdam cauſas Iſraëlitæ ab uſu & eſu quorundam ciborum divino mandato prohibebantur, ſed quia politia Moſaica finem ſuum habet, ideò illæ prohibitiones non ampliùs in Novo Teſtamento nos obligant, ſed per Chriſtum, ut ab aliis Leviticis Ceremoniis, ita quoque ab hoc Levitico ciborũ diſcrimine ſumus liberati, Matth.15. v.11. 1.Cor.10.v.25. Col.2.v.16. Tit.1.v.15.&c.

2. Ex 1.Tim.4. v.1. & 3. Ubi Apoſtolus ciborum prohibitionem ſub prætextu ſingularis cujusdam ſanctitatis & ſub ſpecie cultus promulgatam vocat *doctrinam Dæmoniorum.*

3. Ex regula Apoſtolica prohibitioni iſti oppoſita. 1.Tim.4.v.4. *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. v.5. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Ubi probè obſerva, non addi apud Apoſtolum, doctrinam eſſe Dæmoniorum, ſi propterea cibi reprobentur, quia ſint per ſe immundi, ſed abſolutè prohibitio ciborum doctrina Dæmoniorum vocatur non prohibitionis cauſa.

4. *Ex defectu mandati & exempli.* Nec Chriſtus, nec Apoſtoli leges tulerunt de ciborum diſcrimine.

5. *Ex abſurdo.* Si carnis eſus ideò tempore jejunii prohibitus, quia *eſt libidinis ſeminarium*, ut volunt Adverſarii, conſequens fuerit, carne nunquam veſcendũ, quia carnis concupiſcentiis ſemper reſiſtendum; pecora & aves non eſſe bonas Dei creaturas; Deum ipſum peccati occaſionem dediſſe, quando carnibus veſci conceſſit Gen.9.v.2.& ſeqq. nec piſcium, vini, condimentorum & quorundam leguminum uſum concedendum eſſe, quippe quæ majorem ſæpè vim ad libidinem excitandam habent, quàm moderatus carnium eſus.

Hieronymus in Epiſt. ad Nepotian. *Quid prodeſt oleo non veſci & moleſtias quasdam difficultatesq; ciborum quærere, caricas, piper, nuces, palmarum fructus, similam, piſtacia, mel? Tota cultura hortorum vexatur, ut cibario non utamur pane, & dum delitias ſectamur, à regno cœlorum trahimur.* Et poſt ejusmodi nugarum narrationem. *Proh pudor*, ait, *non erubeſcimus iſtiusmodi ineptiis, nec tædet ſuperſtitionis?*

Noſtræ

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, jejunium esse plenariam à cibo & potu abstinentiam.

Bellarminus lib. 2. de bonis operibus cap. 1. §. 2. *Nomen jejunii abstinentiam à cibo significare videtur. Græcè enim jejunare dicitur* νηστεύειν quasi μὴ ἐσθίειν, *id est, non edere. Unde est nomen Latinorum, inedia.*

Baronius Anno 1034. num. 5. *Jam ab Apostolorum temporibus viguisse in Ecclesia Catholica Occidentali jejunium sextæ feriæ atque Sabbati hebdomadarium constat, quod tepuisse non dubium est, cùm remanserit ex eo duntaxat abstinentia ab esu carnium; revocare ipsum ad usum pristinum, ut reverâ* (nota, reverâ) *iis diebus fideles per singulas hebdomadas jejunarent more majorum, si ferret ista humana infirmitas, non solùm non reprehendendum, sed magnopere laudandum fuisset &c.*

Maldonatus in Summa quæst. 23. art. 2. *Quòd attinet ad ciborum delectum, semper in jejunio observatum est, ut ab iis abstineretur, quæ maximè finem jejunii impedire poterant. Id mutatis temporibus mutatum est. Nam perfectum & verum jejunium & quasi exemplar omnium fuit aliud, quod ipso nomine declaratur, nihil comedere. Nam propriè jejunium est, nihil prorsus edere. Tale jejunium fuit Mosis, Pauli & aliorum sine cibo & potu. Secundum genus jejunii inter Monachos usitatum, nihil igni admotum edere, ne panem quidem. Tertium fuit panis & aqua. Quartum fuit magis delicatum, constans ex oleribus, leguminibus & pomis.*

Azorius lib. 7. Inst. c. 21. *Certè negari non potest, Christianorũ jejunia carniũ esu & vini potu caruisse. At verò jam in more positũ est, ut cũ piscibus, herbis, fructibus, vino similiter utamur.* (contra veteris Ecclesiæ morem in jejunando observari solitum.)

Toletus lib. 6. Instruct. Sacerd. cap. 3. *Aliquando prohibentur caro & lacticinia, cùm tamen non est jejunium, ut in Quadragesimæ Dominicis.*

(Ergò abstinentia à carnibus nondum absolvit jejunium.)

2. Quòd quidam reprehendunt absurdam opinionem, quâ jejunare se putant, qui à carnibus abstinent, interim vino, piscibus, condimentis liberaliùs utuntur.

Anastasius Episcopus tom. 1. Bibliothecæ Patrum (quam Margarinus Bignæus Sixto V. Pontifici inscripsit, ac de ea testatur, *quòd nihil in ea sit non pium, non Catholicum, vel à S. Romana Ecclesia dissentiens, quod nihil fidei Apostolicæ & Romanæ contrarium habeat*) fol. 98. *Si quis à carnibus quidem abstinet, aliis autem cibis & potibus corpus alit & adipe repletum reddit, ei nihil prodest jejunium.*

Alanus in lib. de planctu Ecclesiæ. *Hodiè gula vitium profundiùs se porrigit in Dominos & Prælatos, qui salmones, lucios, cæterosq; pisces, æquipollente generositate insignes variis decoctionum cruciant Martyriis, baptismi adulterantes officium sacri piperis fonte baptizant, ut multiformem saporis gratiam consequantur. Alius ministrorum contundit, colat alius & conficit, substantiam vertit in accidens, Naturã mutat in aërem, ut saturitas transeat in esuriem.*

Hermannus Mutius in Chron. memorat, *Anno 1212. in Alsatia multos nobiles & vulgus sensisse, quòd liceat quolibet die comedere carnes, modò sobriè; & quòd non minor sit luxus in piscibus preciosis, aut copiosè sumtis, quàm in carnibus.*

Polydorus Vergilius lib. 5. de rerum Inventorib. cap. 2. *Quia sub illud tempus jejunium quadraginta sex dierum nobis anniversarium indicitur, ideò quotannis cuncti ubique gentium, in nostro Christiano orbe studiosiùs solito adipatis vescuntur cibis, & non parùm multi, quibus præcipua ventris cura est, ad vomitum saturantur, quasi expleturi futuram famem, cùm tamen eorum etiam intemperantior futura sit abstinentia. Nam quamvis ab esu carnium & panis abstineant, bellariis sese farciunt, & azymum panem pro fermento devorantes de jejunio gloriantur. Sic peccata undique accumulant, ne adventante Paschâ, vacui aut frustrà ad suos Sacerdotes adeant.*

Martinus Peresius Episcopus Guidixiensis de tradit. part. 3. pag. 244. *Pudet certè me loqui de hac virtute* (jejunii) *sacrasancta, quæ nominetenus hodiè in Ecclesia observatur. Nam neque apud eos solùm, qui jejuniorum præscriptiones damnant, neque apud nos, qui meritò eas defendimus, in usu sunt sancta jejunia, nisi tantùm secundùm quandam externam Ceremoniam. Putamus enim, nos jejunare, si semel in die usque ad ingluviem prandium faciamus probè poti & meliùs pasti, sumentes cibos non pro Naturæ sustentatione, aut unius diei duntaxat, sed in tanta quantitate, ut vel Miloni olim pro tribus diebus potuisset sufficere. Taceo qualitatem & differentiam cibariorum & condimentorum. Jam enim neque mare, neque terra, neque aër, neque salsamentarii sufficiunt gulæ nostræ. Et utcunque tolerabile esset, si hæc ingluvies contagio suo solos Laicos cōprehenderet, & non potiùs multos nostri ordinis Sacerdotes, Religiosos & Prælatos Ecclesiæ pervaderet, quos video huic rei tantùm invigilare, ut potiùs ad ventris voracitatem natos esse dixeris, quàm ad imitandam Apostolicam modestiam, in fraudem pauperum & destructionem castitatis, quæ cum sanctis jejuniis terras videtur reliquisse. Quid enim expectabitur à ventre, mero, piscibus, variisque aliis cibariis & irritatoriis pulmentis distento, nisi ut statim in fœdam libidinem despumet, & in motus illicitos prorumpat? In vanum profectò promittitur à nobis cœlibatus, si abstinentia Ecclesiastica, quæ mater limpidissimæ castitatis est, & penè fundamentum Christianarum virtutum, non colitur, & totis ulnis (quod ajunt) amplectitur. Verè in nos quadrat illud Esaiæ: In die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, imò & gula & luxuria nostra.*

Erasmus in Epistola ad Episcopum Basiliensem Ann. 1522. postridie Paschatos Basileæ scripta. *Nunc videamus, quàm hic quoque verum sit, quod scripsit Paulus: Exercitatio corporalis ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia valet. Nullis diebus operosiores sunt culinæ, quàm pisculentis, nec unquam apparatus major, aut sumtus gravior. Ita fit, ut tenues esuriant, divites vivant etiam delicatiùs. Quis non malit silurum, quem, opinor, vulgò sturionem vocant, aut nottam, aut murenam, quàm suillam fumo duratam aut vervecinam? Atque in his etiam ea, quæ à carnium vocabulo separantur, sunt, quæ plus addant alimoniæ, quàm caro bubula aut ovilla, veluti testudines, cochleæ & colubri. Magis etiam irritant libidinē. Atque hæc reperias etiam in holeribus & arborum fœtibus. Quid prodest abstinere à carnibus ovillis, si ventrem distendas erucis, palmulis, ficis & uvis passis, tuberibus, carduis & bulbis, quæ genitalia magis accendunt tentigine, quàm pullastra; condita myrobalanus vegetius reddit corpus, quàm bubula. Nec bo-*

rum quidquam interdicitur. Hic rebus fit, ut, qui tenui sunt fortunâ, graventur hujusmodi constitutionibus, cùm minimùm egeant; qui divites sunt, ad delitias invitentur.

Georgius Wicelius in Compend. de semit. antiq. Non putatur hodiè jejunium, si vel modicam portiunculam caruntulæ gustes, siq; ovum unicum, aut jusculum de gallina recoctum sorbeas. At verò jejunium est, si carnem variorum piscium vores, si vino totus madeas, si satur mensâ lautissimâ surgas & insuper prandio cœnam jungas.

Johannes Ferus in cap. 12. Matth. lib. 2. pag. 254. postquam Pharisæorum falsam de ritibus opinionem perstrinxisset, subjungit: His similes sunt plerique nostrûm, qui tunc se leges servâsse judicant, cùm externè literam legis sequuntur, sicut patet de his, qui festis diebus otiantur, Item de his, qui jejunare se putant, cùm semel in die comedunt, sed tam lautè, adeoq; se ingurgitant, ut per totam diem nullam ampliùs esuriem sentiant: econtrà eum non jejunare judicant, & præceptum transgredi, qui paupertate, vel necessitate, vel labore coactus sæpiùs in die, sed parcè sumit cibum.

Guilielmus Lindanus lib. 3. Panopl. cap. 9. Jejunia nostra, quæ & vini copiâ natant, abundantiaq; redundant, & piscium varietate carnium superant delicias, adeoq; quod & Hieronymus de suæ ætatis moribus conquerebatur, cum Deo ludere videntur, dum pro intercepto, qui ex ovis oritur, calore, olei flammas, vini æstum, omniúq; aromatum generis ignes beluoni infarciunt stomacho, veteribus Christianis omninò fuisse non modò incognita, sed & intolerabilia, atque adeò abominanda, piis omnibus veritas cogitantibus arbitramur notius, quàm ut eâ de re ulla sint verba profundenda.

Thomas Stapletonus in Promt. moral. Domin. Quinquages. in parte hyemali. Quadragesimale jejunium jamjam incepturi nos interea totos ingurgitamus, ventriq; & abdomini servimus, quasi post biduum non Christo, sed Veneri sacra facturi.

Johannes Maldonatus in cap. 21. Joh. v. 5. ex Athenæo lib. 1. cap. 1. scribit: inter pulmentaria, id est, προσφάγια, quæ eadem obsonia dicebantur, pisces principem habuisse locum, quòd in majoribus quàm carnes delitiis essent, apud Athenæum docet Myrtilus.

(Et tamen jejunare in Papatu sese fingunt, qui carnibus abstinentes, vino & delicatis piscibus sese ingurgitant.)

Ob hanc præposteram & absurdam opinionem meritò Pontificiis obvertitur, quod Augustinus jam olim opposuit Manichæis lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 13. Quæro, inquit, à vobis, si quis existat, quod fieri potest, ita homo parcus & frugi, ut appetitum ventris & gutturis moderans, non epuletur bis per unum diem, & huic cœnanti oluscula cum exiguo lardo apponantur, eodem lardo uncta atque condita, quantum comprimendæ fami sat est, sitimq; irriget propter diligentiam valetudinis, duabus aut tribus vini meracis potionibus, isq; illi victus sit quotidianus, alius verò ex alia parte nihil gustans carnium, nihil vini, exquisitas & peregrinas fruges multis ferculis variatas & largo pipere aspersas, nonâ horâ libenter assumat, noctis etiam principio talia cœnaturus: bibat autem mulsum, carænum, passum, & nonnullorum pomorum expressas succos, vini speciem satis imitantes, atque id etiam suavitate vincentes, & bibat, non quantum sitit, sed quantum libet, idq; sibi exhibendum curet quotidie, taliq; victu, delitiisq; perfruatur, nullâ necessitate, magnâ

 volu-

voluptate, quem tandem horum duorũ, quod ad cibandum, potandumq́; attinet, abstinentiùs vitam ducere judicatis? Non opinor usque adeò vos esse cæcos, quin illum de parco lardo ac vino huic gurgiti præferatis. Ita quidem veritas cogit, sed vester error longè aliter canit.

3. Quòd quidam agnoscunt, in Novo Testamento nullum cibi genus esse sub opinione necessitatis prohibendum.

Eleutherius I. tempore Antonini Commodi statuit, *ne quis ob superstitionem cibi genus ullum respueret, quo humana consuetudo vesceretur*: referente Platina in vita Eleutherii fol. 24.

Gregorius tom. 3. Pastoralis curæ parte 3. Admonit. 20. fol. 202. *Esca nos non commendat Deo. Audiant isti, quia omnia munda mundis, coinquinatis & infidelibus nihil est mundum. Audiant illi, quorum Deus venter est & gloria in confusione ipsorum. Audiant isti, discedent quidam à fide & veritate &c. Audiant illi: Bonum est non manducare carnem atque bibere vinum, neq; in quo frater tuus scandalizatur. Audiant isti: Modico vino utere propter stomachum & frequentes tuas infirmitates. Quatenus illi discant, cibos carnis inordinatè non appetere, & isti creaturam Dei, quam non appetunt, non audeant condemnare.*

Bernhardus serm. 4. in Psalm. Qui habitat, scribit: *Dominum voluisse, ut in manna cœlitùs compluta omnis saporis, omnis odoris delectatio inesset, ut, liberum esse ciborum usum atque à Deo concessum, homines intelligerent.*

c. Qui Episcopus dist. 23. ex Concilio Carthagin. inter cætera ab Episcopo requiritur, *ut secunda matrimonia non damnet, ac carnium perceptionem non culpet.*

c. Si quis carnem dist. 30. ex Concilio Gangrensi. *Si quis carnem manducantem ex fide cum religione præter sanguinem & idolo immolatam & suffocatam crediderit condemnandum, tanquam spem non habentem, qui eam manducat, anathema sit.*

In rubrica c. Quisquis dist. 41. dicitur, *quòd pro moribus eorum, cum quibus vivimus, etiam uti debeamus alimentis*, & mox subjicitur ex Augustino:

Quisquis rebus præsentibus restrictiùs utitur, quàm sese habent mores eorum, cum quibus vivit, aut intemperans, aut superstitiosus est. Quisquis verò sic eis utitur, ut metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido in culpa est.

Et postea. *Fieri potest, ut sine vitio aliquo cupidinis vel voracitatis preciosissimo cibo sapiens utatur, insipiens autem fœdissimâ gulæ flammâ in vilissimum olus ardescat, & sanius quisque maluerit more Domini pisce vesci, quàm lenticulâ more Esavi nepotis Abrahæ, aut hordeo more jumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt pleræque bestiæ, quia vilioribus aluntur escis. Nam in omnibus hujusmodi rebus non ex earum rerum Natura, quibus utimur, sed ex causa utendi & modo appetendi, vel probandum, vel improbandum est, quod facimus.*

c. Delitiæ dist. ead. ex Augustino. *Delitiæ qualibet, si absque desiderio percipiantur, non officiunt, & viles cibi appetenter accepti impediunt profectum abstinentiæ. David enim aquam malè concupitam effudit & Elias carnes comedit.*

c. Quod dicit dist. ead. ex Augustino. *Non interest omninò, quid alimentorum sumas, ut succurras necessitati corporis, dummodò*

modò congruat in generibus alimentorum his, cum quibus tibi vivendum est, neq; quantum sumas, interest multùm &c.

Et paulò pòst. *Magis ergò interest, non quid vel quantum alimentorum pro congruentia hominum, atque personæ suæ & pro suæ valetudinis necessitate quis accipiat, sed quantâ facilitate & severitate animi careat, cùm his vel oportet, vel necesse est carere, ut illud in animo Christiani compleatur, quod Apostolus dicit: Scio & minus habere, scio & abundare.*

c. Clericus dist. ead. ex Concilio Carthagin. *Quisquis contemtis his, cum quibus vivit, lautiora vel austeriora præ cæteris indumenta, vel alimenta quærit, aut intemperans sui, aut superstitiosus est.*

Henricus Imperator circa Annum 1052. Goslariæ in malam crucem suspendi jussit quosdam hæreticos, *qui esum carnium prohibebant*, referente Aventino lib. 5. Annal. ex Hermanno Contracto.

Waldenses *tempore Quadragesimæ carnem & ova comedebant*, dicentes, *nullum esse peccatum hoc facere*, imò dicebant: *Ecclesiam non posse talem ciborum abstinentiam præcipere, & in tali abstinentia à carnibus dicebant nullum inesse meritum.* Alphonsus de Castro lib. 3. adversus hæreses Hæresi 2. tit. Cibus. pag. 88.

Hermannus Mutius in Histor. Germaniæ memorat, *circa annum Domini 1212. fuisse multos in Alsatia nobiles & ignobiles, qui affirmaverint, licitum esse usum ciborum quorumvis quavis die, nec minorem esse in piscibus, quàm in carnibus luxum.*

Nigellus Wirecker Cantuariensis (circa Annum 1400.) damnavit prohibitionem esus carnium, inquiens, *carnem non esse prophaniorem pisis aut piscibus, sed abusum ejus, aliorumq; ciborum malum ac prophanum esse.*

Johannes de Vesalia Concionator Wormaciensis (circa Annum 1464.) in concionibus suis sæpè repetiit, *quod in Scriptura non est prohibitum, pro peccato non esse habendum, licitum esse, etiam die viridium capone vesci.*

Item: *Si Petrus jejunium instituisset, potuisset existimari, ideò fecisse, ut pisces suos faciliùs ac citiùs venderet. Sed Christum non præcepisse à carnibus abstinere, nec ullum unquam cibum prohibuisse.*

M. Johannes Ibenhagen Frimariensis (circa Annum 1480.) solitus est reprehendere prohibitionem ciborum, butyri &c. Nam istis diebus, quibus in Papatu hominibus non licuit comedere carnes, ipsemet curavit suis operariis coqui carnem suillam, eisque apponi, & simul cum eis comedit, dictitans, *omnibus diebus licere Christianis vesci carnibus.* Quòd sit *humanum inventum non comedere carnes*, probavit hoc modo: *Omnia in usum hominis à Deo sunt creata, & non invenitur in sacris literis ejusmodi præceptum, ideò & homines, ut id servent, non obligantur.*

Inter Gravamina Nationis Germanicæ in Comitiis Norinbergensibus Anno 1523. ab omnibus Sacri Rom. Imperii Statibus Legato Pontificis oblata, primo loco ponitur interdictus ciborum usus. *Inter reliqua onera* (inquiunt) *vel illud minimè postremo loco est collocandum, quod Constitutionibus humanis multa prohibentur, imperantur item multa, quæ nullo divino præcepto vel interdicta sunt, vel imperata, quod genus sunt matrimoniorum tam innumera obstacula excogitata & c. ciborum item usus interdictus, quos Deus tamen ad homi-*

nis necessitatem creavit, ac cum gratiarum actione promiscuè sumendos Apostolus docuit. Hæ nimirum atque his similes complures humanæ constitutiones eò usque ligant homines, donec pecuniâ sibi harum legum gratiam à statuentibus impetrent, ut ita pecunia faciat divitibus licitum, quod tenuibus gratis sit prohibitum.

Erasmus in Paraphrasi cap. 14. Rom. *Hæc vobis non debent esse tanti, ut ob ea scindatur fraterna concordia. Is, qui infirmior est, & vescitur quibuslibet, ita fruatur suâ firmitate, ut tamen inferiorem, qui vesci metuit, non aspernat. Ac rursus, qui animi sui infirmitati obsequens abstinet à certis ciborum generibus, ne damnet ac judicet sine delectu vescentem, quicquid appositum fuerit.*

Ibidem. *Hominis negotium est cibus, Dei negotium est caritas, cùm alterutrum periclitatur, illud potiùs cedat, quod levius; non quòd in illis cibis sit ullum vitium, aut alius purus sit, alius impurus, aut quòd per se culpa sit cibo, quo velis, vesci.*

Idem in Epistola ad Christophorum Episcopum Basileënsem. *Gustavit aliquis carnes, clamant omnes: O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! Nutat Ecclesiæ status, inundant hæreses. Ut cœnes, nullâ opus est veniâ; ut fas sit vesci carnibus aut ovis, emendum est Romani Pontificis diploma. Ita quod specie propiùs accedit ad Judaismum & omninò tale, ut meritò quis admiretur, hoc tantopere receptum à Christianis, qui Circumcisionem, cæterasq; Judæorum Ceremonias execrantur, tenemus mordicus. Ciborum delectum maximi facimus, id quod propiùs accedit ad Evangelicæ pietatis studia, finimus antiquari. Cùm enim precatio Christianorum sit peculiaris hostia & hujus sodalis, comesq; sit jejunium, quod in Evangelicis & Apostolicis literis hæc duo fermè copulantur, deprecatio & jejunium, (nam jejunio purgatur animus ac roboratur, ut pura, ut ardēs, ut alacris sit deprecatio) tamen in ciborum delectu longè tenaciores sumus humanæ constitutionis, quàm in jejunio. Quanquam & jejuniis multò crebrioribus onerantur Christiani, quàm unquam Judæi. De ciborum generibus dixit Dominus: Quod intrat in os, non coinquinat hominem. Et Paulus à Præceptore non dissentiens, Regnum, inquit, Dei non est esca & potus. Cæterùm in ciborum delectu. quantò nostrum onus videtur durius, quàm illorum! Illis licuit ex omni piscium, quadrupedum ac volatiliū genere saluberrimis quibusq; vesci &c.*

Ibid. *Paulatim irrepsit consuetudo, quæ diem Veneris pisculentū nobis reddidit. Deinde ubi hoc successit, adjuncta est & Sabbati dies, nunc etiam Mercurii periclitatur. Ob id genus observatiunculas videmus homines affligi & denique mori, sibiq; Christianos videri, cùm sint Judæi.*

In Epist. præposita Paraphrasi prioris Epist. ad Corinth. *Mihi purioris Christianismi, magisq; consentaneū Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ videtur, si nullum certum cibi genus præscribatur, sed admoneātur omnes, ut quisq; pro corporis habitu vescatur, quæ maximè conducunt bonæ valetudini, non ad luxum, sed ad sobrietatem cum gratiarum actione ac studio bonæ mentis.*

Idem in paraphrasi cap. 8. 1. Corinth. *Approbo, quod dicis: Esca non commendat nos Deo. Cùm enim Deus universa creaverit ad usus humanos, neque quidquam à nobis exigat præter vitæ pietatem, quid illius refert piscium an quadrupedum, an volatilium carnibus vescamur? Nihil enim pietati quicquā vel addit, vel demit horum delectus. Superstitiosum facere potest, pium nequaquam.*

Christus

Christus nullum horum discrimen docuit. Proinde temeritatis sit, si quis homunculus conetur quenquam hujusmodi constitutionibus onerare. Pro suo quisq; corporis affectu vescatur, quibus velit, modò sobriè parceq;, super omnibus gratias agens Deo.

Idem integrum scripsit librum *de interdicto esu carnium*, in quo adversus Parisiensium Censuram in hac quæstione se defendit. In responsione illa inter cætera sic scribit: *Arbitror autem, puriorem fuisse Christianismum temporibus Apostolorum ac Martyrum, quàm nunc, quando sic refrixit hominum caritas. At illis temporibus, cùm nullum esset præscriptum de ciborum discrimine, plures ultrò abstinebant à carnibus, quàm nunc faciunt coacti.*

Ibid. dicit, *nihil proficere ad pietatem ciborum discrimen, & esse magis Christianæ doctrinæ conforme, si talis ciborum delectus statuto Ecclesiæ tolleretur, quoniã, ut ait, Christus nullum ciborum delectum docuit.* Admittit quidem carnium abstinentiam, sed hanc liberam esse optat, *ut quisq; suo arbitrio & non lege cogente à carnibus abstineat.*

Alphonsus à Castro lib. 3. advers. hæreses, tit. Cibus, hæresi 2. fatetur, *Christũ non instituisse ciborum discrimen. Cæterùm* (inquit) *quòd Christus nullum docuerit ciborum delectum, fortè Judæorum imbecillitas fuit causa. Judæi siquidem putabant, cibos, quos lex Mosaica interdixerat, esse Naturâ malos & immundos, ac proinde vetitos. Et si Christus Salvator noster adhuc pergeret carnes & alios cibos prohibere, in suo fortè confirmati fuissent errore, & in alium ducerentur, ut crederent, etiam carnes esse Naturâ malas, quemadmodum Manichæi impiè sentientes opinati sunt. Ut igitur ab hoc errore Christus Salvator noster Judæos avocaret, noluit ullum ciborum discrimen docere.*

(Subjicit quidem Alphonsus, *quòd postea, cùm Ecclesia ex gentibus collecta, Spiritu Sancto suggerente, fuit satis edocta, nullum cibum esse Naturâ malum, Christus Ecclesiam suam leges de ciborum delectu statuere docuerit.* Sed quilibet videt, hanc esse principii petitionem.)

Ibidem in præced. concedit, *in verbis Christi Luc. 11. Manducate, quæ apponuntur vobis, permitti aut indulgeri quemlibet cibum, etiam qui antè in lege prohibitus fuit, non autem esse ibi præceptum, sed liberam quandam facultatem concessam.*

(At hoc probandæ nostræ sententiæ sufficit, pugnat enim cum illa libera facultate ciborum quorundam interdictus esus.)

Idem d. l. hæresi 1. *Nullus cibus est nobis divinâ lege prohibitus, sed juxta licentiam nobis à Salvatore datam de omnibus cibis, qui apponuntur nobis, licebit manducare.*

Becelinus, citante Rivio, lib. de abusibus Ecclesiæ pag. 131. *Pontifices æquum est remittere aliquid de severa ista obligatione conscientiarum propter cibum, ne statim ad lanienam trahatur, qui vel invitus collapsæ valetudini esu promiscuo medetur. Meminerint, Christianos non esse Agarenos, neque omnibus opiparè pisculentas mensas contingere. Valde cavendum, ne superstitiosorum Judæorum similes efficiamur, ac ne innitamur operi.* (*Quæ quasi retia conscientiarum fuerint illa indicta statis anni diebus atque temporibus jejunia, quanta in his exigendis Tyrannis Pontificum, quanta in observandis spes atque fiducia salutis, satis, ut opinor, innuit,* subjicit Rivius.)

Georgius Wicelius in Compendio

de

de semit. antiquis. *Dedocet Apostolus ineptum istum delectum Cœna Judaica, ubi vetat judicari debere vescentes quolibet cibo ac potu, perinde quasi peccarent alioqui contra fidem; esse indifferens, sive edas, sive non edas, modò tibi non blandiaris de justitia aut sanctimoniâ, sive quòd ausus fueris edere, sive quòd malueris ab esu tibi temperare. Illius modi quidem Judæis ad Evangelium conversis, sed nondum in fide planè firmis. At Christiani secus simus affecti oportet, si nolimus eodem lecto decumbere. Nam si eadem formidine ab esu carnis abstinuerimus, & per hanc abstinentiam similem nobis ipsis justitiam aut salutem pollicebimur, iisdem sacrorum dictorum confodiemur jaculis. Judæus non quamcunque carnem respuit, sed partem aliquam mandato Mosis vetitam. Inter nos existunt, qui ipsi sibi vetuerunt ex æque omnem de carnis usum, exceptis aviculis, idq́ per totam vitam; alii certis tantùm diebus quippe jejunalibus: & utrobique justitia quæritur, aut certè inanis gloriatio. Illi, quod faciunt, voto & religione, aut superstitione potiùs faciunt: hi autem constitutione humanâ se obligari credunt, ut cogantur pisce vesci, non carne; aut potiùs carne piscis, non carne quadrupedum, quasi coram Deo multùm referat, utrâ carne ventrem oppleas, quandoquidem destruat tam ventrem, quàm in ventre escam, juxta vocem Apostoli.*

Et postea. *Plusquam Judaica superstitio astrinxit conscientias ad formidines culpæ pœnam purgatilem post se trahentis, etiamsi tantùm vescaris tenui lacte, si olido caseo, si putri butyro. O sanctas gentes, quibus cœlum debetur ex myrothecio illo, quod in alvum abit & in secessum ejicitur. Cur enim Evangelii verbis non utar in re tam gravi, si superis, inferisq́ placet? His creaturis Dei non licebat vesci, nisi Quirinaliter indulgeretur, idq́ non Metelli, sed metalli ergò? Quæ sæva coarctatio peperit nobis licentiam hanc, quâ nunc non voratur, sed ingurgitatur, excusso omnis disciplinæ jugo, abjecto jejunio, fastiditâ temperantiâ & neglectis super ea re Scripturæ locis. E contrà alibi reperias longè prælatam hanc constitutionem divinæ legi de non pejerando, de non occidendo, mœchando, furando ac aliis, dum magis constitutioni hominis, quàm legi Dei obtemperatur, & creditur per opera jejunii, discriminis ciborum &c. elui seu expiari crimina illa adversus legem Dei commissa. Citiùs aliquando rapiat equum tibi, aut infestet tuam domum, aut virginem, uxoremq́ proximi comprimat, aut cædat innoxios, aut fraude circumveniat fratrem, aut blasphemet, aut de vero Dei verbo cultuq́ audire non sustineat, quàm die constitutione humanâ vetito, non dicam de carne, sed nec de ovo gustet, dictitans, sic constitutum esse, & interim dissimulans, præcepto divino caveri, ne scelerate vivat. Usque adeò præpostera omnia debemus huic Judaismo novo & vanissimæ superstitioni, quæ tantùm facit discrimen inter carnem anguillæ & carnem vitulæ. Atque eo modo iterum irritum facimus Semichristiani præceptum Dei propter constitutionem hominis, & si ita docemus, frustraneum sineq́ fructu cultum Dei docemus, obnoxii judicio Scripturæ Propheticæ, pariter atque Apostolicæ.*

Ludovicus Vives ad verba Augustini lib. 16. de Civitate Dei cap. 37. *in vescendo non cibi genere, sed aviditate immodestâ quenquam culpandum*, sic annotat: *Hoc est verum ex germana illa Evangelica lege præceptum: Multa essent mihi de hoc dicenda, non ad licentiam præbendam populis, sed ad moneu-*

monendos populi rectores, quæ in aliud commodius tempus differentur.

Matthias Bredenbachius in Apolog. pag.5. *De genere ciborum, quia possunt bono animo & simplici corde sine vitio concupiscentiæ quicunque humani cibi indifferenter sumi, prohibet Apostolus judicare eos, qui carnibus vescebantur & vinum bibebant, ab eis, qui se ab hujusmodi alimentis temperabant. Qui manducat, inquit, non manducantem non spernat, & qui non manducat, manducantem non judicet, Rom.14.*

4. Quòd novitatẽ hujus instituti de discrimine ciborũ ipsimet non diffitentur.

Polydorus Vergilius lib.6. de rerum Inventorib.cap.6.pag.496. *Cùm jejunium agitur, primùm à carne & à quocunque ciborum genere, quod sapiat carnem, sicut sunt, lac, caseus, ova, autore D. Gregorio, abstinendum est. Sed carnis usum multò antè interdictum fuisse iis, qui per jejunium abstinent, testatur Chrysostomus, qui Gregorium ducentis antecessit annis.*

Bellarminus lib.2. de bonis operib. in part. cap.5. in producendis Antiquitatis testimoniis operosè desudans, non potuit invenire decretum *de abstinentia carnium in jejunio*, sed adducit duntaxat exempla Scripturarum & Patrum.

Abstinentiam carnis in Quadragesima præcepit Concilium Toletanum octavum, anno Christi 653. celebratum, cujus hoc decretum apud Baronium Anno 653. num.3. legitur: *Quisquis absque inevitabili necessitate atque fragilitatis evidenti languore, seu etiam ætatis impossibilitate diebus Quadragesimæ esum carnium præsumserit attendere, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab ejusdem diei sanctâ communione.*

5. Quòd discrimen ciborum ex legibus Leviticis & Veteris Testamenti Ceremoniis (quas in Novo Testamento abrogatas esse diffiteri nequeunt) imò etiam ex corrupto Judaismo probant.

Polydorus Vergilius lib.6. de rerum Inventorib. cap.6.pag.500. *Extra jejunium legitimum & duos hebdomadæ dies, feriam sextam ac Sabbatum habemus, quibus non licet vesci carnibus, prout jam ab initio Ecclesia receperat, constituerat ac sanciverat: quæ porrò in hoc secuta est Dei legem, quam ille primus de ciborum delectu Judæis per Mosen dederat, uti est in Levit.cap.11. Ecquis ergò, nisi valde edax minimeq; religiosus legem duorum dierum ad Dei præscriptum latam perfringere ausus fuerit?*

Idem lib.3. cap.5. pag. 216. *Josephus tres describit sectas Judæorum, Pharisæos, Sadducæos, Essæos, quorum novissimos fert ad cœlum laudibus, propterea quòd ab uxoribus & vino, & ut Hieronymo placet, carnibus semper abstinuerint.*

Alphonsus à Castro lib.4. advers. hæreses, tit. Cibus, hæresi 2. fol.112. *In veteri lege ante promulgationem Evangelii licitè quis, imò meritoriè à cibis licitis abstinebat. Ergò & nunc ab eisdem licitè & meritoriè abstinebit.*

6. Quòd agnoscere coguntur, apud gentiles & hæreticos abstinentiam à certis ciborum generibus religionis causâ usitatam fuisse.

De Ethnicis sic scribit Baronius Ann. 42.num.29. *Thebanos agnis temperâsse, nec apud eosdem oves solitas immolari tradit Herodotus in Euterpe &c.*

Et postea. *Sicut ab esu ovium, ita & caprarum eos abstinuisse, his versibus testatur Juvenalis Satyra 15.*

Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa, nefas illic fœtum jugulare capellæ.

De hæreticis, puta Manichæis, Encratitis &c. sic disserit Ann. 57. num. 188. *Quinam fuerint ejusmodi hæretici, qui postea hæc docuerint, quorum Paulus doctrinam condemnat 1. Tim. 4. sententia est Chrysostomi Homil. 12. in 1. Tim. & aliorum, hos fuisse Encratitas, Marcionitas & Manichæos. Verùm ante hos, ipsis Apostolorum temporibus, qua hæc docuerunt & cibos aliquos detestarentur, hæreses prodière.*

Ann. 187. num. 1. *Montanistæ illegitimas ac superstitiosas in Ecclesiam inferre conati fuerant xerophagias.*

Ann. 57. §. 191. allegat *Pythagoram seu primum autorem superstitiosi discriminis ciborum*, de quo scribit: *Abstinendum censuit ab animantibus.*

Idem Baronius Ann. 174. num. 4. Platina in vita Pii I. Prateolus lib. 17. hæres. 32. *de Ebionitis, Montanistis, Tacianis, Encratitis &c.* memorant, *quòd cibos damnârint, quos Deus generi humano proposuit, quòd carnes fuerint abominati &c.*

Prateolus lib. 3. hæresi 12. de Catharis, *dicebant, non licere vesci carnibus, adeoq; ab ovorum esu abhorrebant.*

7. Quòd agnoscunt, vinum æquè, si non magis, accendere carnis concupiscentias.

(Eccur igitur carnis esum prohibent, atque interim vini usum permittunt?

c. Luxuriosa 3. dist. 35. ex Hieronymo. *Luxuriosa res est vinum.*

c. Venter 5. dist. ead. ex eodem. *Venter mero æstuans, citò despumat in libidines.*

c. Vinolentum 6. dist. ead. ex eodem. *Sacerdotes, qui ministrant in templo Dei, prohibentur vinum & siceram bibere, ne in crapula & ebrietate aggraventur corda eorum. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest. Quicquid inebriat & statum mentis evertit, fuge similiter, ut vinum &c. Sponsa Christi vinum fugiat, ut venenum: vinum & ebrietas incendium est.*

Hûc etiam referri possunt querelæ de monstris libidinum in Papatu grassantibus.

(Evangelici ex libertate vescuntur carne & avibus, & omni, quod in macello venit, & tamen tot ac tanta monstrosæ & abominandæ libidinis exempla ab ipsis per Dei gratiam non audiuntur, quot & quanta ab aliis, qui ab esu carnium tempore Quadragesimali & feriâ sextâ abstinent.)

Bernhardus de Convers. ad Clericos cap. 29. *Amputata sunt hydræ capita quinque, sed heu innumera surrexerunt. Quis reædificavit urbes flagitii, quis turpitudinis mœnia dilatavit, quis extendit propagines virulentas? Væ, væ, inimicus hominum sulphuræ illius incendii reliquias infelices circumquaque dispersit, execrabili illo cinere Ecclesiæ corpus adspersit, & ipsorum quoque ministrorum ejus nonnullos sanie fœtidissimâ spurcissimaq; respersit.*

Erasmus in Epist. ad Episcopum Basileensem. *Crevit Sacerdotum numerus ac decrevit pietas. Quot examina Sacerdotum alunt Monasteria, quot Collegia? at præter hos etiam innumerabilis est ubique Sacerdotum multitudo. Et inter hos quanta raritas eorum, qui castè vivunt! De his loquor, qui domi palam alunt concubinas uxorum loco. Nec enim attingo unum secretiorum libidinum mysteria. Magna Sacerdotum pars vivit cum mala fama, partimq; requietâ conscientiâ tractat illa sacrosancta mysteria.*

Plures

Plures ejusmodi querelas adduximus lib.1. part.2. cap.4. lib.2.artic.5. cap.4. th. spec.10.

8. Quòd agnoscunt, jejunium in delectu ciborum consistens, à Telesphoro Papa primùm fuisse introductum.

Alphonsus de Castro lib.8. advers.hæreses, verbo Jejunium, hæresi 2. *Telesphorus Papa & Martyr, qui septimus à B. Petro Apostolo Pontificatum tenuit, decretum edidit de abstinentia carnium in Quadragesima, ante quem etsi Quadragesimâ jejunaretur, ut constat ex dicto Ignatii Martyris in Epist. ad Philipp. mihi tamen non constat, an tunc ante Telesphorum tale jejunium celebraretur in abstinentia carnium, an per solam ciborum parsimoniam, ut videlicet, cùm carnibus jejunarent semel in die, & minùs, quàm aliàs comedentes, de qua re, cùm mihi non constet, nihil definio.* Confer Platinam in Telesphoro.

9. Ostendit & hoc absurditatem opinionis Pontificiæ, scilicet jejunium in delectu ciborum consistere, quòd apud ipsos Pontificios in hoc delectu ciborum mira occurrat varietas, de qua Chamierus tom.3. panstr. lib.19. cap.3. §.7.

Tempore Quadragesimalis jejunii non solùm à carnibus, sed etiam *à lacte, caseo & ovis* abstinent. Illis autem impunè vescuntur feriâ sextâ & Sabbato, quos tamen itidem vocant *jejunii dies.*

In quibusdam locis etiam carnibus Sabbato vescuntur, si Ecclesia, in qua est cathedra Episcopalis, sit dicata B. Virgini.

Butyrum apud Gallos, qui olivo abundant, severissimè interdictum, ast illis regionibus minimè, quæ butyro sunt fertiles.

Hispanis in diebus jejunii permittuntur animalium intestina & pedes, & si quid est ejusmodi minutiarum.

Qui abstinent carnibus Monachi, si fortè infirmentur, molliores sunt, exceptis Carthusianis, qui nullo vitæ periculo discedunt à suo more.

Lerinenses Monachi intra Insulam & qui in majori Monasterio sunt apud Turones, intra claustra nihil ausint carnium attingere, sed illis extra Insulam, his in domuncula, quam habent haud procul à Monasterio, hilarior victus permittitur.

Gregorius Magnus grandiores pisces jejunantibus interdixerat, pisciculis permissis, sed illud hodiè antiquatum, unde Johan. Baptista Mantuanus lib. 2. Fastorum sic canit:

Non tamen illicitum, pisces adhibere minutos.
Gregorius grandes prohibet, sed longior usus
Obstitit, & ponti pecuaria magna per omnes
Jam volitant Procerum mensas & prandia Regum.
Sordida Gregorii leges observat egestas,
Quæ tenues scrutatur aquas & flumina summa,
Grande ac pingue pecus fundo versatur in imo.
At sacri Proceres, qui lina capacia Petri
Altiùs immergunt, laqueant genus omne natantum.

Exceptio Adversariorum.

Quando contra prohibitionem certorum ciborum urgemus locum Apostolicum 1.Tim.4. v.3. & seqq. excipiunt, *Apostolum perstringere Tatianos, Marcioni-*

stas & Manichaeos, qui existimabant, cibos esse immundos.

Resp. Eâdem exceptione utebantur Montanistæ. Sic enim scribit Tertullianus in lib. de jejunio circa initium: *Paulus ad Galatas disputat contra veteres legales solennitates: sed Montani disputationes non sunt vetera, sed nova solennia. Paulus reprobat haereticos perpetuam abstinentiam praecepturos, ad destruenda & despicienda opera creatoris, quales inveniam apud Marcionem, apud Tatianum, apud Jovem hodiernum de Pythagora haereticum, non apud paracletum. Quantula est enim apud nos interdictio ciborum? duas in anno hebdomadas xerophagiarum nec totas, exceptis scilicet Sabbatis & Dominicis, offerimus Deo, abstinentes ab iis, quae non rejicimus, sed differimus. Ita sciebat* (Paulus) *incusare quosdam castigatores & interdictores victûs, qui ex fastidio, non qui ex officio abstinerent: probare verò, qui in honorem, non qui in convitium creatoris.* Turpiter ergò se dat Bellarminus, quando lib. 2. de bonis operibus in partic. cap. 8. hunc locum Tertulliani pro se citat, qui ibi pro Montano contra *Psychicos*, hoc est, explicante Hieronymo & Beato Rhenano, *Catholicos*, Montani adversarios, de industria disputat.

Argumenta Pontificiorum pro delectu ciborum.

1. *Delectus ciborum habet autoritatem in lege Naturae. Nam primis parentibus certum genus cibarii fuit prohibitum, puta, fructus ligni scientiae boni & mali Gen. 2. v. 17. nec reliqua quidem cibaria fuêre illis omnia permissa, sed tantùm herbae aut arborum fructus Genes. 1. v. 29. & ita fuit usque ad diluvium, cùm facta est copia vescendarum carnium, Gen. 9. v. 3.* Arboreus, Peresius &c.

Resp. 1. Cajetanus in Comment. Genes. 9. & Dominicus à Soto lib. 5. de Justit. quaest. 1. art. 1. *carnium esum ante diluvium non solùm usitatum, sed etiam licitum fuisse* asserunt, ac aliquot argumentis idipsum evincere conantur.

Estius in annot. ad cap. 4. Genes. argumenta illa Dominici vocat *bona argumenta.*

Cornelius à Lapide in cap. 9. Genes. statuit, *licitum quidem fuisse esum carnium ante diluvium, sed sanctos viros illo jure non fuisse usos.*

(Quamvis verò hypothesin illã, quòd esus carnium ante diluvium fuerit licitus, non probemus, tamen ex ea ad argumentum allatum responderi potest per inficiationem.)

2. Aliud est interdici aliquid à Deo, aliud verò permissum à Deo hominibus interdici. Item aliud est simpliciter loqui de abstinentia, aliud verò de abstinentia cum opinione religiosi jejunii ac cultus.

3. Longè alio fine in statu Naturae institutae certae arboris fructus fuit prohibitus, quàm quo hodiè Pontificii in statu Naturae destitutae & corruptae certos quosdam cibos prohibent.

Argum. 2. *In lege scriptâ delectus ciborum Deo placuit. Nazaraei à vino & omni, quod inebriare poterat, abstinebant,* Num. 6. v. 3. Jud. 13. v. 4. Angelus, qui Samsonis conceptionem matri nunciabat, *à vino & sicera eum abstinere* jubebat. Deuter. 16. v. 3. Dominus *septem diebus jejunii panes azymos comedere jubet.* 1. Reg. 19. v. 6. *Eliae panis subcineritius* traditur ab Angelo. Daniel cap. 1. v. 8. jejunans *vinum non bibit, nec carnibus, sed leguminib. vescitur.* cap. 10. v. 3.

v.5. *Panem desiderabilem non comedit, & caro & vinum non introierunt in os ejus.*

Resp. 1. Ipsimet Pontificii agnoscunt Nazaræorum vota, azymos paschatis ac ciborum discrimen in lege Mosaica præscriptum, pertinere ad leges Leviticas in Novo Testam. abrogatas.

2. Ipsimet Pontificii agnoscunt, *refectionem solito pauciorem in jejunio requiri.* Atqui ea non fuit Nazaræis mandata, nec impositus fuit luctus, qui jejunio in Veteri Testamento fuit perpetuò conjunctus.

3. Glossa ordinaria de Elia ex Rabano sic loquitur: *Elias bis pastus exprimit Naturæ nostræ infirmitatem, quibus non sufficit simplex pastus, sed duplex.*

4. Pontificii in suis jejuniis *usum vini & piscium* concedunt, sed Daniel à vino & omnibus lautitiis abstinuit.

Argum. 3. *Johannis Baptistæ vita fuit perpetuum jejunium. Is autem non solùm à lautitiis in genere, sed in specie ab omni cibo & potu abstinebat, præterquam à locustis & melle sylvestri Matth.3.v.4.* Bellarminus, Alphonsus de Castro &c.

Resp. Cornelius Jansenius in cap. 13. Harmon. postquam dixerat, per ἀκρίδας quosdam intelligere *herbarum summitates,* subjungit: *Verisimilius est, Johannem locustas animalia edisse,* (quæ inter animalia munda numerantur Lev. 11. quas Parthis in delitiis fuisse testatur Plinius lib. 11. cap. 19. quasve quidam Æthiopiæ populi durârunt fumo & sale in annua alimenta, qui nullo alio cibo, quàm locustarum vixerunt, teste eodem lib. 6. cap. 30. quibus etiam vescuntur Orientales & Libyæ populi, teste Hieronymo lib. 2. contra Jovin.) *non quòd hunc cibum sibi curiosè proprium fecerit, sed quòd hic vilis esset, minimeq; sumtuosus, ac in deserto, in quo vivebat, facilè parabilis, quem & alii ejusdem deserti inhabitatores ederint, quamvis præ aliis omnibus eximiam quandam abstinentiam & luxus omnis contemtum Johannes præ se ferret.*

(Ergò Johannes in hoc ciborum delectu non cōstituit peculiare aliquod meritum, vel religiosum cultū; nec jejunii perpetui, sed εὐπορίας causâ his cibis usus est: nec potest hic delectus ad jejunium Pontificiorum, quod per abstinentiam carnium definitur, referri.)

Argum. 4. Baronius Ann. 57. num. 192. & Ann. 58. num. 121. ex Act. 21. v. 24. colligit, *Paulum à vino sibi penitùs temperâsse, quia unà cum Nazaræis in templo omnia exhibuerit officia.*

Resp. 1. Cajetanus in cap. 21. Act. *Ex eo, quòd non dicit, ut radatis capita, apparet, quòd non hortantur Paulum, ut ipse, tanquam Nazaræus, radat caput. Idem quoque apparet ex eo, quòd dicunt Paulo, impende illis, ut radant capita, hoc enim manifestè significat, ut Paulus tribuat sumtus ad hoc, ut Nazaræi radant capita.*

(Lucas ergò non dicit, Paulum exhibuisse omnia officia Nazaræorum, nec dicit, ipsum sibi totondisse caput, aut pro se obtulisse.)

2. Lorinus ibid. ad v. 26. etsi *tonsum* fateatur Paulum, tamen illud Baronii consequens *de abstinentia à vino perpetuâ* improbat. *Ego,* inquit, *de Pauli abstinentia, temperantiaq; quidlibet magnum & eximium credo, tamen non assequor, quâ ratione vini perpetua illa hinc probetur abstinentia, quoniam postero isto die potuit ritum Nazaræi inchoare, & abstinentiam à vino cum ceteris*

teris Ceremoniis ad certum usque tempus, quod sibi ipse præscripsisset, seu quod absolveretur unà cum eo tempore, quod alii quatuor præscriptum habebant. Atque hoc est, esse purificatum, nempe purificationē inchoâsse, quæ comprehendit universum illud opus religiosum.

(Contra Lorinum observa, sanctificatos & purificatos in lege Mosaica dici etiam alios, quàm qui Nazaræi votum præstarent.)

Argum. 5. Act. 15. v. 29. *prohibent Apostoli esum sanguinis & suffocatorum*, ex quo Alphonsus de Castro lib. 4. adversus hæreses, verbo Cibus, hæresi 2. sic colligit: *Percontabor Waldenses & Lutherum, an Apostoli sic decernentes erraverint, an justè definierint! Absit, ut dicant, Apostolos post receptum jam Spiritum Sanctum in re tam seriâ omnes concorditer errâsse &c. Si ergò Apostoli tunc in unum congregati justâ quâdam de causa moti prohibere potuerunt esum suffocati & sanguinis, cur etiam modò Ecclesia aut Concilium generale illam repræsentans illos eosdem, aut alios similes cibos ob aliquas causas justas prohibere non poterit?*

Resp. Ex eodem Alphonso hæresi 1. proximè præcedente. *Illa ab Apostolis pro tunc prohibita sunt, non quia ex se mala, aut quia lege divinâ interdicta, sed prohibita sunt propter Ethnicos, qui noviter convertebantur ad fidem. Judæi enim maximè horrebant comedere immolata simulachrorum, sive idolothyta & suffocatum. Apostoli autem timentes, ne Judæi conversi occasione cibi, quem horrebant, separarentur à communione fidelium, præceperunt fidelibus, ut ab illis cibis abstinerent, ne occasione cibi perderent fratres, quos fortè ad Dominum possent convertere, à talibus cibis abstinendo.*

Similia apud reliquos Pontificios Interpp. in Comment. h. l. occurrunt.

Argum. 6. Bailius Jesuita in Catech. controvers. tract. 2. quæst. 11. pro stabiliendo ciborum discrimine adducit locum Apostolicum Rom. 14. v. 21. *Bonum est, non comedere carnes, nec bibere vinum.*

Resp. 1. Pontificii in jejunio Quadragesimali non abstinent *à vino*. Ergò hic locus non probat ipsorum opinionem.

2. Apostolus statim subjungit, *neque quidquam facere, in quo frater tuus impingit vel infirmus est*, hoc est, secundùm Thomam in cap. 14. Epist. ad Rom. *quod bonum est his non uti cum scandalo proximi, quod apparet ex eo, quod subjicitur.*

(Apostolus hoc non asserit tantùm de carne & vino, sed de omnibus cibis, in quibus proximus scandalizatur. Itaq; scandalum in ejusmodi rebus vult caveri, quas non prohibet lege aliquâ.)

3. Agitur ibi *de Judæis infirmis* ac libertatem Christianam ignorantibus, qui in Mosaicæ legis observatione adhuc hærebant.

4. Estius in hunc loc. *Docet, ad vitandum scandalum & offensionem fratrū non solùm ab iis, quæ lege prohibita fuerant, abstinendum esse, verùm etiam à non prohibitis, ut omninò à carnibus & vino.*

(Ergò non tam certi alicujus cibi prohibitionem, quàm scandali evitationem intendit.)

THESIS secunda. Jejunium Quadragesimale non est à Christo vel Apostolis institutum, proinde non est observatu simpliciter necessarium.

Ἔκθεσις. 1. Jejunium debito modo ac fine susceptum, nequaquam repudiamus

diamus, sed utile ac salutare esse docemus.

2. Jejunium enim in genere acceptum est vel *spirituale*, vel *corporale*. *Spirituale* sive allegoricum est abstinentia à peccatis & pravis concupiscentiis, Esa. 58. *v.6.* Illud jejunium omnib. diligenter commendamus & inculcamus. *Corporale* jejunium est vel *naturale*, vel *morale*. *Naturale* est, quando quis in carcere conclusus, vel in fuga constitutus, ab omni cibo abstinere cogitur. Item quando tempore famis & caritatis annonæ pii pauperes parcè vivere & sæpiùs esurire coguntur. Hoc jejunium necessarium in piis est pars patientiæ in cruce Deo debitæ & habet insignes promissiones. *Morale* jejunium est vel *pium & approbandũ*, vel *impium & detestandũ*. Jejunium pium & approbandum est vel *speciale*, vel *generale*. Speciale ad certos duntaxat homines pertinet, nec ad imitationem reliquis est præscriptum. Estque vel *miraculosum*, vel *Leviticum*. Miraculosum fuit vel ψιλῶν ἀνθρώπων ac *typicum*, ut Mosis & Eliæ in Veteri Testamento, quorũ uterque divinò miraculo ad doctrinæ & officii confirmationem jejunavit, vel θεανθρώπου & *planè singulare*, Christi scilicet Jesu Salvatoris nostri, qui non solùm ad doctrinæ & officii sui confirmationem, sed etiam ob satisfactionem pro peccatis nostris quadraginta diebus ac noctibus ab omni cibo abstinuit. *Leviticum* est, quo in Veteri Testamento Israëlitæ ex mandato Dei speciali Lev.16. v.31. *die decimo mensis septimi animas suas affligebant ab omni cibo ad vesperam usque abstinentes*. Hoc jejunium pertinuit ad pœdagogiam Levitici cultus, atque unà cum aliis Veteris Testamenti Ceremonialibus in Novo Testamento est abrogatum. *Generale* jejunium est, quod ad omnes verè pios pertinet & in illis probatur, si debito fine ac modò suscipiatur. Illud est vel *perpetuum*, vel *temporarium*. *Perpetuum* est, quod consistit *in temperantia*, quâ in cibo ac potu debitus observatur modus, ne *cor gravetur crapulâ* Lu.21.v.34.

Chrysostomus Homil. 10. in Genes. *Si sobriâ mente vitam nostram instituerimus, & quicquid otii datur, in spiritualia impenderimus, & cibos ita sumserimus, ut tantùm satiemur, quantum usus exigit, & vitam omnem in bonis operibus dispensemus, jam nullo opus fuerit ex jejuniis adjumento.*

Temporarium est, quod consistit *in abstinentia ab omni cibo & potu* ad tempus assumta. Illud est vel *privatum*, vel *publicum*. *Publicum*, quando Ecclesia, id est, Christianus Magistratus cum consensu Ecclesiastici Ministerii indicit jejunium. *Privatum*, quando quis absque Ecclesiæ mandato ex libertate Spiritus jejunat. Tale jejunium duplex statui potest. *Contritionis*, quando quis in serio dolore & angore propter peccata à cibo abstinet, & hac ratione ad seriam pœnitentiam sese præparat; & *Orationis*, quando in ardenti oratione jejunium quis conjungit, ut carnem eò meliùs domet & mentem ad Deum fortiùs elevet. Utriusque exempla in Scripturis proponuntur.

3. Quamvis igitur in Novo Testam. non habeatur generale mandatum, quo jejunium ad certum aliquod tempus restrictum indiscriminatim omnib. Christianis imponatur, tamen jejunium absolutè & simpliciter non est referendum ad traditiones humanas, cùm & *testimo-*

nia

nia & exempla Scripturæ non solùm in Veteri, sed etiam in Novo Testamento habeat, ac suas præstet utilitates.

4. Quod *de jejunio Quadragesimali* diximus, illud non esse à Christo vel Apostolis institutum, ac proinde non esse necessariæ observationis, idem *de jejunio quatuor temporum ac feriæ sextæ* intelligendum. Quatuor temporum jejunia celebrantur ternis diebus, videlicet *feriâ quartâ, sextâ & Sabbato; quater quotannis*, nempe *primâ hebdomadâ Quadragesimæ: hebdomadâ Pentecostes: tertiâ hebdomadâ Septembris: tertiâ hebdomadâ Decembris.* Quanquam variatum fuisse agnoscat Bellarminus, tum quia nonnullis placuit magis *prima hebdomada primi mensis, secunda quarti, tertia septimi, quarta decimi*, quæ ratio præscribitur in Ordine Romano: tum quia, cùm olim terna fuissent tempora, quartum post adjecerit Callistus.

Antithesis. Alphonsus de Castro lib.3. adversus hæreses, tit. Cibus. hæres.2. p.88. *Audiamus Ecclesiæ definitionem. Concilium Toletanum octavum cap.9. sic definit: Et etiam, quicunque Quadragesimæ dies, quæ anni totius decimæ putantur, quæ & in oblatione jejunii Domino consecrantur, quibus etiam saluberrimè conditio humani generis expiatur, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, & quatuor Elementis formatur, & propter transgreßionem Decalogi quatuor decies convenienter affligitur, illi, qui temerariè hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluviem frenant, & quod pejus est, paschalia festa illicitorum esuum perceptione prophanant, quibus ex hoc adeò acerrimè interdicitur, ut quisquis sine inevitabili neceßitate atque fragilitate & evidenti languore, seu etiam impoßibilitate ætatis diebus Quadragesimæ esum carnium præsumserit attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab ejusdem diei sanctâ communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Hæc Concilium, cujus definitioni quemlibet Christianum magis oportet obœdire, quàm cujusvis Concilio malignantium Waldensium aut Lutheranorum.*

Bellarminus lib.2. de bonis operibus in partic. cap.14. *Jejunium Quadragesimale ab Apostolis Domini institutum est atque Ecclesiæ universæ traditum.*

lib. ejusdem cap.9. dicit, *non esse Christianos, qui carnibus vescuntur in Quadragesima.*

Idem lib.4. de Verbo Dei cap.2. *Jejunium quatuor temporum fuit ab Apostolis institutum.*

Quantâ autem severitate Quadragesimalis jejunii observationem urgeant, inter alia patet ex decreto Johannis Monlucii Episcopi Valentini in Reformatione Cleri Valent. cap.53. *Illud præterea statuimus, ne iis diebus, quibus ab Ecclesia esu carnium interdictum est, caupones viatoribus carnes aut dare, aut parare audeant, nisi fortè morbum viatores excusent: & ea quidem excusatio Medici consilio & Episcopi autoritate comprobata sit oportet. Verùm quoniam accidit nonnunquam, ut qui iter faciunt, morbis corripiantur, quorum nulla sit in vultu prædictio & significatio, sintque nihilominus graves & periculosi, quibus curandis carnibus vesci necesse sit: tunc caupo Medicum accersendum & consulendum*

dum curabit; quòd si desit Medicus, Parochus convocetur. Is verò jurisjurandi religione interpositâ, à diversoribus ejusmodi quæret, eone valetudinis vitio teneantur, ut salvâ & integrâ valetudine carnib. abstinere non poßint? quibus illud ipsum jurejurando affirmantibus, eo die potestatem faciet Parochus carnibus utendi.

Jejunium illud Quadragesimale, prout in Romana Ecclesia hodiè observatur, rejicimus propter corruptelas eidem adhærentes.

1. *Ratione formæ.* Non enim definiunt jejunium per abstinentiam à cibo & delitiis corporis, sed in solo ciborum delectu illud constituunt; abstinent à carnibus, interim bellariis ac vino utuntur, ut in thesi præced. vidimus.

2. *Ratione finis.* Jejunant, vel potiùs jejunare sese simulant, *ut pro peccatis satisfaciant & vitam æternam mereantur,* ut in thesi sequente videbimus.

3. *Ratione accidentis.* Obtrudunt Ecclesiæ jejunium *Quadragesimale, quatuor temporum & feriæ sextæ* sub opinione necessitatis, ut mortaliter peccare judicentur, qui illis diebus non jejunant, etiamsi alio tempore jejunent; ex jejunio faciunt per se cultum divinum, ex dispensationibus jejuniorum faciunt meras pecuniarum nundinationes.

Illa ergò jejunia improbamus 1. Quæ in nudo ciborum discrimine consistunt. 2. Pars divini cultus reputantur. 3. ad certos dies sub opinione necessitatis cujusdam absolutæ restringuntur. 4. in honorem sanctorum diriguntur.

Huic errori opponimus 1. *Defectum mandati.* Nec Christus, nec Apostoli usquam leguntur, Quadragesimale jejunium instituisse. Ephrem tom. de caritate pag. 10. *Dominus non dixit, adducite mihi oves, aut vitulos, aut hædos, aut jejunium, aut vigiliam, ut dicere queas, non habeo, non possum: sed quod leve est, ac facile, ac compendiosum, hoc præcepit, dicens: Et tu ignosce fratri tuo errata sua, & ego tibi ignosco tua.*

2. *Veram de jejunio doctrinam in Scripturis traditam.* Rom. 14. v. 17. inquit Apostolus, *Regnum Dei non est cibus & potus, sed justitia, pax & gaudium in Spiritu Sancto.* v. 18. *Qui in his servit Christo, placet Deo & probatus est hominibus.* 1. Cor. 8. v. 8. *Esca non commendat nos Deo, neque enim, si manducabimus, plus habebimus* (apud Deum scilicet) *neque si non manducabimus, quicquam nobis deerit.* 1. Tim. 4. v. 8. *Corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis, habens promissionem hujus & futuræ vitæ.* Hebr. 13. v. 9. *Bonum est gratiâ stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis.* Ex his & similibus locis Augustinus in libr. de bono conjugali cap. 9. rectè colligit, *quædam esse per se bona & propter se expetenda, ut est sapientia; alia non per se & propter se, sed ad aliud relata, hoc est, propter finem honestum bona & laudabilia esse.* Ita jejunium per se & propter se non est cultus Dei, sed si jungatur pœnitentiæ & orationi, hoc est, si referatur ad hunc finem, ut caro coërceatur, subigatur & in servitutem redigatur, tunc Deo probatur.

3. *Libertatem Christianam.* Christus in Novo Testam. ut ab aliis Ceremonialibus, ita quoque à lege jejunii ad certum tempus restricta Levit. 16. v. 31. nos liberavit, unde Augustinus Epist. 68. ad Casulanum scribit: *Ego in Evangelicis & Apostolicis literis, totoq; instrumento, quod ap-*

pellatur Novum Testamentum, animo id revolvens, video praeceptum esse jejunium, quibus autem diebus non oporteat jejunare & quibus oporteat, praecepto Domini & Apostolorum non video definitum.

Prosper lib. 2. de vita contemplativa cap. 24. *Veruntamen sic jejunare vel abstinere debemus, ut nos non jejunandi vel abstinendi necessitati subdamus, ne jam devoti, sed inviti rem voluntariam faciamus.*

Ibid. *Ipsis verò Catholicis Christianis, qui sive non valendo abstinere, sive nolendo, omnia usui nostro concessa cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abstinentiam praeferamus.*

Confer Theodoretum in Epitom. decret. divin. cap. ult. & in cap. 14. Epist. Roman.

Montanus accusabatur, quòd jejunii leges praescripsisset. Nam Catholici, ut nos hodie, dicebant: *indifferenter jejunandum ex arbitrio, non ex imperio novae disciplinae, neque sub lege praecepti*, ut ipsis objicit Tertullianus Montanizans adversus Psychic. cap. 2. Inde Montanus ab Apollonio pro haeretico habetur, *ideò quòd conjugia dissolvere docuerit, ac jejuniorum leges praescripserit*, ὁ νηστείας νομοθετήσας apud Eusebium lib. 5. Hist. Eccles. cap. 16.

Ac Socrates lib. 5. Hist. Eccles. cap. 21. cùm diversos jejuniorum ritus, qui suo tempore adhuc inter Christianos homines pro locorum diversitate observabantur, enumerâsset, tandem subjicit: *Quia lectio nulla de hoc invenitur antiqua, puto Apostolos hoc singulorum reliquisse sententiae, ut unusquisque agat non timore aut necessitate, quod bonum est.*

4. Diversitatem jejunandi in primitiva Ecclesia usitatam.

Augustinus lib. 30. contra Faustum cap. 5. *Christiani, non haeretici, sed Catholici, edomandi corporis causâ, propter animam ab irrationalibus motibus ampliùs humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm carnibus, verùm à quibusdã etiam terrae fructibus abstinent, vel semper, sicut pauci; vel certis diebus atque temporibus, sicut per Quadragesimam ferè* (nota) *omnes, quantò magis quisque vel minus voluerit* (nota) *seu potuerit.*

Irenaeus in Epist. ad Victorem Episcopum Romanum apud Eusebium libr. 5. Histor. Eccles. cap. 23. *Non enim de die tantùm, sed etiam de jejunii ratione & modo est ista instituta controversia. Quidam namque unum diem se jejunare oportere existimant: alii duos, non pauci plures: multi quadraginta, atque diurnis nocturnisq; horis omnibus numeratis, diem suũ metiuntur ac statuunt. Atque ejusmodi eorum, qui haec observabant jejunia, varietas & discrepantia, non jam nostrâ aetate capta est, verùm etiam longè antè apud majores nostros, qui (ut conjecturâ assequi licet) non accuratè consuetudinem eorum, qui vel simplicitate quâdam, vel privatâ autoritate aliquid in posterum tempus statuissent, observârunt. Atqui nihilominùs cùm isti inter se pacem tranquillam retinuerunt, tum nos etiam inter nos retinemus, sicq; varia ac discrepans jejunii ratio, concordiam fidei plurimùm commendat.* Similia occurrunt apud Socratem lib. 5. Eccles. Hist. cap. 21.

Denique etiam hoc nostram confirmat sententiam, quòd jejuniorum praefixorum, certoque tempori alligatorum non parvum est incommodum, quòd saepiùs sit jejunandum, cùm Deus gaudii ac gratiarum actionis materiam suppeditat. At Christus nos docuit Matth. 9. v. 15.

v.15. *Sponso sublato*, id est, tristitiæ afflictionisque tempore, *esse jejunandum*.

Nostræ sententiæ suffragatur.

1. Quòd quidam agnoscunt, jejunium Quadragesimale, quatuor temporum & feriæ sextæ non à Christo vel Apostolis, sed ab Ecclesia, vel, quod ipsis idem est, à Pontifice esse instituta.

(Ex quo colligi potest, quòd non sint observationes simpliciter necessariæ, nec per se & in se cultus Dei.)

De jejunio Quadragesimali habetur tale decretum c. Statuimus dist. 4. ex Epistola Decretali Telesphori. *Statuimus, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati à carne jejunent, quia sicut discreta debet esse Clericorum vita à Laicorum conversatione, ita & in iejunio debet esse discretio &c. Has ergò septem hebdomadas omnes Clerici à carne & delitiis jejunent, & hymnis & vigiliis atque orationibus Domino inhærere die noctuq; studeant.*

Telesphorus *Anno Christi 129. instituit Quadragesimale jejunium*, scribit Platina in vita Telesphori fol. 19.

Polydorus Vergilius lib. 6. de rerum Invent. cap. 3. *Per Telesphorum Romanum Pontificem ex Quadragesima Quinquagesima est facta.*

Hosius in Confess. Petricov. cap. 4. *Mater Ecclesia Quadraginta dierum jejunium instituit.*

Salmero tom. 16. Disput. 8. in Epist. Petri pag. 200. *Jejunare in genere jus est divinum & naturale; hoc verò modo jejunare, nempe abstinendo à carnibus, ovis & similibus vel alio modo, vel hoc die, vel alio jejunare, jus est Ecclesiasticum.*

Cornelius Jansenius in Harm. Evangel. cap. 15. *Statutum est ab Ecclesia, ut ante Pascha omnes jejunium Quadragesimæ observarent.*

Ambrosius Catharinus in lib. contra Hieronymum Torrensem affirmat, *jejunium Quadragesimale non esse juris divini*, & citat Thomam, qui universaliter dicit, *ex statuto Ecclesiæ factam esse jejunii determinationem.*

(Qui negant, *jejunium Quadragesimale esse Apostolicam traditionem*, contrà verò statuunt, *esse Ecclesiæ institutum*, sequuntur Cassianum Collat. 21. cap. 30. sic scribentem: *Sciendum sanè, hanc observantiam Quadragesimæ, quamdiu Ecclesiæ illius primitivæ perfectio inviolata permansit, penitus non fuisse. Non enim præcepti hujus necessitate, nec quasi legali sanctione constricti, arctissimis jejuniorum terminis claudebantur, qui per totum anni spacium æquali jejunio concludebantur. Verùm cùm ab illa Apostolica devotione desciscens, quotidiè credentium multitudo suis operibus incubaret, nec eas usui cunctorum fidelium, secundùm Apostolorum instituta, divideret, sed privatim impendiis suis consulens, non servare tantùm, sed etiam augere contenderet, Ananiæ & Saphiræ exemplum non contenta sectari, id tunc universis Sacerdotibus placuit, ut homines curis secularibus illigatos & penè, ut ita dixerim, continentiæ vel compunctionis ignaros ad opus sanctum Canonicâ indictione revocarent, & velut legalium decimarum necessitate compellerent.*)

De *jejunio quatuor temporum* sic scribit Berno Augiensis in lib. de quibusdam rebus ad Missam pertinentibus cap. 7. *Multæ consuetudines Ecclesiasticæ inveniuntur à sanctis Patribus infra Canonicæ regulæ terminos constitutæ, sicut sunt, Adventus Domini,*

mini, Septuagesima, Quinquagesima, Quadragesima, Litania major, dies rogationum ante ascensionem Domini, vigiliæ quorundam sanctorum, nec non & hæc ipsa quatuor temporum jejunia.

Platina in Vita Calixti. *Calixtus Pontifex instituit, ut ter in anno jejunaretur &c. inchoando annum Hebræorum more &c. tamen postea mutatâ sententiâ, in quatuor anni tempora transtulit.*

Idem in Vita Urbani I. *Sunt, qui huic attribuunt distinctionem quatuor temporum ac jejunii, quæ anteà confundebantur hominum imperitiâ.*

Polydorus Vergilius lib. 6. de rer. Inventorib. cap. 3. *Calixtus primus instituit, ut ter in anno jejunium ageretur, inde mutato consilio, in quatuor partitum est anni tempora id jejunium, in ver, æstatem, autumnum, hyemem.*

In genere de jejunio scribit Navarrus in Manuali cap. 21. num. 11. vers. *Non obstat, non esse legem ullam Pontificiam vel Conciliorum, quæ per verba præceptiva jejunium præcipiat.* Eum hoc nomine refellit Vivaldus in Supplem. Candelabr. cap. 11. de jejunio §. 7.

Idem tamen Vivaldus d. l. §. 45. sic disserit: *Ut dicam, quod sentio, ne Confessores pœnitentium animabus laqueos injiciant, cuilibet concedi potest frustulum panis, ponderis unius unciæ cum pyro pomove uno, vel cum paucis ficis, nucibus vel similibus.*

Hûc pertinet primò, quòd quidam pro Quadragesimali & feriæ sextæ jejunio, non allegant Christi & Apostolorum constitutionem, sed vel Ecclesiæ consuetudinẽ, vel congruentiam quandam rationis, quòd scilicet dies quadraginta sint anni decimæ.

Ecclesiæ consuetudinem allegat Erasmus in Epist. ad Episc. Basileensem. *Paulatim*, inquit, *irrepsit consuetudo, quæ diem Veneris pisculentum nobis reddidit.*

Idipsum, videlicet quòd ab Ecclesiæ consuetudine stata jejunia deducant, confirmari potest ex illis, quæ extant apud Gratianum in c. In istis 3. dist. 4. *Illud Telesphori Papa*, inquit, *qui decrevit, ut generaliter Clerici à Quinquagesima à carnibus & deliciis jejunent, quia moribus viventium approbatum non est, aliter agentes transgressionis reos non arguit.*

Idem in cap. Denique 6. dist. ejusd. *Hæc (quòd videlicet Sacerdotes & Diaconi & reliqui omnes, quos dignitas Ecclesiastici gradus exornat, à Quinquagesima propositum jejunandi suscipere, adeoq; non sex tantùm, sed septem hebdomadas jejunare debeant) etsi legibus constituta sunt, tamen quia communi usu approbata non sunt, se non observantes transgressionis reos non arguunt, alioquin hi non obœdientes, proprio privarentur honore &c. nisi fortè quis dicat, hæc non decernendo esse statuta, sed exhortando conscripta. Decretum verò necessitatem facit, exhortatio autem liberam voluntatem excitat.*

(Ergò etiã Quadragesimale jejunium à Telesphoro omnibus præscriptum, non tam decretum est, quàm exhortatio, nec quia à divino mandato descendit, sed quia communi usu approbatum est, in Ecclesia obtinuit.)

Congruentiæ rationis adducitur in c. Quadragesima dist. 5. de consecr. ex Gregorio. *Quadragesima summâ observatione est observanda, ut jejunium in ea (præter dies Dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impedierit) nullatenus solvatur, quia ipsi dies decimæ sunt anni.*

Et

Et postea. *Si per 365. dies annus volvitur, deinde per 36. dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus &c. Jubemur autem & ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare.*

Itemq; in Concilio Toletano, ad quod provocat Alphonsus de Castro lib. 3. advers. hæres. tit. Cibus, hæresi 2. (Verba adducta sunt superiùs in Antithesi.)

Secundò, quòd quidam agnoscunt, in Ecclesia Israëlitica jejunia non fuisse ad certum tempus astricta, præter unicum illud Levit. 16. v. 31. præscriptum.

(Ergò multò minùs in Novo Testamento, quod est tempus libertatis & gratiæ, certi dies jejunii à Christo & Apostolis erunt præscripti.)

Toletus in cap. 5. Lucæ annot. 70. *Advertendum est, olim in veteri Ecclesia Judæorum frequentißimum fuisse usum jejunandi, ut ex tota Scriptura constat, nullum tamen tempus jejunii illis indictum fuit, sed jejunia aut sponte in pœnitentiam peccatorum, aut in carnis mortificationem, aut maximè in temporibus angustiæ & tribulationis, aut aliis de causis à majoribus Judæorum injungebantur.*

Tertiò, quòd ad Ecclesiæ definitionem post Apostolorum tempora factam unicè provocant.

(Agnoscunt ergò, nec Christum, nec Apostolos certos dies jejunîs consecrâsse.)

Alphonsus de Castro d. l. *Si Apostoli in unum congregati, justâ quâdam de causâ moti, prohibere potuerunt esum suffocati & sanguinis Act. 15. cur etiam modò Ecclesia, aut Concilium generale illam repræsentans, illos eosdem aut alios similes cibos ob aliquas justas causas prohibere non poterit? Nunquid detrudemus nunc Ecclesiam ad angustiores limites, quàm antè, ut ea nunc non poßit, quæ antè justè poterat?*

Et postea. *Audiamus Ecclesiæ definitionem in Concilio Toletano.*

Ibid. *Christus noluit ullum ciborum discrimen docere. Postea, cùm Ecclesia ex gentibus collecta, Spiritu Sancto suggerente, fuit satis edocta, nullum cibum esse Naturâ malum &c. Christus, qui nobiscum est usq; ad consummationem seculi, Ecclesiam suam docuit, leges statuere, quibus aliqua ciborum genera certis aliquibus temporibus interdiceret.*

Toletus d. l. agnoscit, *præcepta jejuniorum, post Christi Sponsi ascensionem fuisse instituta.*

Bailius Jes. in Catech. controv. tract. 2. q. 13. *Unde originem sumsit abstinentia à carne diebus Veneris & Sabbathi? Veteres solebant die Veneris & Mercurii in Oriente & Africa jejunare, ut liquet ex Tertulliano in libro contra Psychicos & Epiphanio in Compendiaria doctrina. Romani quoq; die Sabbati jejunabant, testante id S. Hieronymo in Epist. ad Lucinium Beticum, & Augustino Epist. 86. ad Casulanum. Tandem Ecclesia infirmitatibus nostris se attemperans, abstinentiam à carne tantùm Veneris & Sabbati die indixit.*

Quartò, quòd agnoscunt, temporibus Apostolorum jejunium Quadragesimale in ciborũ discrimine consistens, nondum fuisse præcepto sancitum.

Erasmus in respons. ad Censuram Parisiensium. *Arbitror, puriorem fuisse Christianismum temporibus Apostolorum ac Martyrum, quàm nunc, quando sic refrixit hominum caritas. At illis temporibus, cùm nullum esset præscriptum de ciborum discrimine, plures ultrò abstinebant à carnibus, quàm nunc faciunt coacti lege.*

2. Quòd quidam improbant leges jejuniorum ad certum tempus astrictorum.

Alphonsus de Castrò, postquam lib. 8. adversus hæreses, verbo Jejunium, hæresi 2. inter hæreses numerâsset hanc sententiam, *quòd jejunia non debeant institui pro certo aliquo & stato tempore, sed quòd quilibet jejunare debeat, cùm voluerit*, subjungit; *De hoc errore suspectum se multis præbuit Erasmus Roterodamus, à qua suspicione nunquam, quod sciam, se benè purgavit. Nam in paraphrasi 2. cap. Marci hæc ait: Tristia sunt jejunia, quæ præscribit lex, & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem. Hæc Erasmus. Quæ quidem Erasmi verba à Parisiensibus Theologis communi omnium censurâ sunt damnata. Horum tamen censuræ respondit Erasmus, præfatorum verborum declarationem præbens, sed illius declaratio talis fuit, ut majorem reliquerit hæreseos suspicionem. Verba illius referam, quò clariùs ejus mens possit agnosci. In responsione siquidem ad Parisienses hæc verba habet. Porrò, qui metu jejunat, non jejunaturus, nisi lex cogeret, hujus jejunium hactenus certè triste est & ingratum Deo, quod caret alacritate Spiritus, quâ præcipuè delectatur Deus. Neminem igitur revoco ab obœdientia superiorum, sed ostendo, quid Deo sit gratius. Neque enim ideò infirmi liberi sunt à constitutionibus, quòd Deus cum alacritate ac sponte jejunantes præfert iis, qui legis impulsu jejunant potiùs, quàm ex animo. Hæc Erasmus. In quibus verbis satis apertè docet, melius esse jejunare ex arbitrio proprio, quàm lege coactum. Ob quam causam ille optat, ut hujusmodi jejuniorum præcepta Ecclesia tolleret. Non quòd ille credat, Ecclesiam non posse tales leges statuere, aut sic statutas esse temerè violandas: sed quia censet melioris esse conditionis apud Deum spontè jejunantem, quàm qui lege ad id faciendum cogitur: & credit plures fore, qui spontè jejunarent & abstinerent à carnibus, quàm nunc faciunt coacti lege. Nam in responsione ad primam Censuram Parisiensium de jejunio & delectu ciborum hæc verba habet: Arbitror autem puriorem fuisse Christianismum temporibus Apostolorum ac Martyrum, quàm nunc est, quando sic refrixit hominum caritas. At illis temporibus, cùm nullum esset præscriptum de ciborum discrimine, plures ultrò abstinebant, quàm nunc faciunt coacti lege. Hæc Erasmus in præfato loco. Et in libello de ciborum delectu, supputatione 23. hæc ait: Si quis adeò firmus sit, ut perpetuâ sobrietate sibi temperet, huic non admodùm opus sit indictis jejuniis, nisi pro tempore hujusmodi victimâ placanda sit ira Dei. Sed ob rudes, inquies, & crassos certi dies præscribuntur. Sit hoc sanè tolerabile. Præscribitur unica refectio, præscribitur & cibi genus. Nec hoc satis. Intentatur æterna damnatio consuetudinis humanæ violatori. Hæc Erasmus. Ex quibus verbis luce clariùs constat, quòd malè habet Erasmum, esse aliquot jejuniorum dies præscriptos. Sed hoc malum tolerabile censet, verùm illud intolerabile putat, quòd jejunia præcipiantur sub interminatione gehennæ, & hoc durius existimat, quòd in hujusmodi jejuniis certa aliqua ciborum genera prohibentur.*

3. Quòd agnoscunt, jejunium esse speciem quandam luctus & afflictionis.

(Si jejunium est species quædam luctus & afflictionis, jejunia non debent esse stata & ad certos dies astricta. Ratio est, quia iisdem recurrentibus diebus ac temporibus, non semper etiam recurrit luctus, sed quandoque se occasio gaudii offert,

offert, itaque vel non jejunandum semper statis illis diebus, vel cum gaudio jejunandum, quod pugnat cum Natura jejunii, & ab ipsis Pontificiis absurdum censetur, unde ipsimet negant *jejunandum esse feriâ sextâ, quando in eam incidit festum natalitiorum Dominicorum.)*

Cornelius Jansenius cap.33. Concord. *Sub verbo lugere comprehenditur jejunare, eò quòd jejunium luctus quidam sit, & verbo jejunare omnis luctus, afflictio & inopia comprehenditur.*

Toletus in cap.5. Luc. *Jejunium ad luctum pertinet quendam, tempus ergò jejunii contrarium est nuptiarum tempori.*

Maldonatus in cap.9. Matth. *Cur non dicit, jejunare, non enim de luctu, sed de jejunio quærebatur? Ideò, ut opinor, ut in genere non solùm jejunium, sed omnes alias luctus species comprehendat, & plusquam ab adversariis interrogabatur, respondeat, & ut à negatione generis ad negationem speciei fortiùs argumentetur.*

Franciscus Lucas Brugensis ibid. *Jejunium lugentis est actio.*

4. Quòd jejunium quatuor temporum ex Judaismo deducunt.

Calixtus Papa in Decreto, quod habetur tom.1. Concil. pag. 100. *Jejunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, ut, sicut annus per quatuor volvitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus jejunium per anni quatuor tempora: Et sicut replemur frumento, oleo & vino ad alenda corpora, sic repleamur jejunio ad alendas animas juxta Prophetæ Zachariæ vocem, qui ait: Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti & jejunium quinti & jejunium septimi & jejunium decimi erit domui Judæ in gaudium.*

Durandus lib.6. Rational. cap.6. §.1. *Calixtus Papa jejunium constituit quater in anno fieri. Nam & Judæi quater in anno jejunabant, scilicet ante Pascha, ante Pentecosten, ante Scenopegian in Septembri, & ante Encænia &c. De quibus Zacharias ait: Jejunium quarti, quinti, sexti & decimi domui Judæ & Hierusalem dies festos vertet in gaudium. Quater ergò jejunamus in anno.*

§.10. *Vocantur jejunia primitiarum, quia cùm in lege præceptum sit, ut primitiæ & decimæ Deo dentur, placuit sanctis Patribus, ut dicit Augustinus in lib. de doctrin. Christiana, Solvere decimas & primitias temporis, unde pro primitiis instituerunt jejunia quatuor temporum; pro decimis verò instituerunt jejunia Quadragesimæ.*

§.11. *Jejunium quatuor temporum tractum est de veteri lege, unde agitur in illis mensibus nostris secundùm numerum mensium illius temporis.*

Bellarminus lib.2. de bonis operib. cap. 19. §. Porrò causæ. *Causæ præcipuæ institutionis* (jejunii) *quatuor temporum quatuor assignari possunt. Prima causa fuit, ne Christiani Judæis hac in parte remissiores viderentur. Constat enim ex cap.8. Zachariæ, fuisse apud Hebræos solenne jejunium quater in anno, id est, mense quarto, quinto, septimo & decimo. Æquum igitur fuit, ut Christiani, qui perfectiores Hebræis esse debent, haberent etiam sua quatuor tempora, quibus solenniter jejunarent.*

§. Porrò jejunia &c. *Jejunia quatuor temporum ex pia & sancta Judæorum veterum imitatione orta esse cum sancto Leone asserere non veremur. Nam etiamsi Ceremonias Judæorum, quæ significationis causâ instituta*

stitutæ fuerunt, imitari non possumus, tamen exercitia virtutum communia sunt utrique Testamento, & magis conveniunt Christianis, quàm Judæis, & ideò pati non debemus, ut in ejusmodi rebus ab illis superemur.

5. Quòd agnoscunt, jejunium quatuor temporum ex Ethnicismo originem traxisse.

Polydorus Vergilius lib. 6. de rerum Inventorib. cap. 3. pag. 489. *Sunt,* inquit, *qui Urbano attribuant hujusmodi quatuor temporum jejunii distinctionem, quæ antea hominum imperitiâ confundebantur. Sic utrumque fieri potuit, ut Calixtus primùm instituerit, dein Urbanus jejunium in quatuor tempora digesserit. At ista ego à Romanis accepta esse dixerim, quos Ovidius in Fastis tribus anni temporibus fructuum gratiâ totidem sacrificia dicit fuisse, vinalia, robigalia, floralia: prima causâ vini, altera frugum Deo, qui Robigus dicebatur, sacra septimo Cal. Maij, quoniam tunc ferè segetes Robigus occupat, ut ait Plinius; tertia cunctorum fructuum, quibus Dea Flora præerat. Hinc igitur apparet, priscos Romanos Pontifices eadem quoque anni tempora, non inani superstitione, sed jejuniis tribus ex eadem causa celebrâsse, quo vanos veterum ritus in verum pietatis cultum verterent.*

6. Quòd agnoscunt, in Apostolica & Apostolicæ vicina Ecclesia fuisse magnam jejuniorum varietatem.

(Ergò Quadragesimale jejunium non descendit ex Christi vel Apostolorum institutione. Si enim fuisset Christi vel Apostolorum institutione Quadragesimale jejunium introductum, Christiani nullam in eo varietatem sibi permisissent.)

c. Illa autem dist. 12. ex Augustino. *Alii jejunârunt Sabbato, alii verò non. Totum hoc genus rerum liberas habet observationes. Mater mea Mediolanum me consecuta invenit Ecclesiam Sabbato non jejunantem, cœperat fluctuare, quid ageret. Tunc ego consului hac de re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. At ille ait, cùm Romam venio, jejuno Sabato, cùm Mediolani sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, ejus morem serva.*

Ex c. Statuimus dist. 4. paulò antè citato constat, *Telesphorum septem septimanas ante Pascha jejunio deputâsse,* unde Polydorus Vergilius d. l. dicit, *quòd ex Quadragesima Quinquagesimam fecerit.*

Sed in c. Quadragesima dist. 5. de Consecrat. tantùm *quadraginta dies jejunio deputantur* (cum quo hodierna praxis Romanæ Ecclesiæ congruit.) *A prima,* inquit, *Dominica Quadragesimæ usque in Pascha Domini sex hebdomadæ computantur, quarum videlicet quadraginta dies & duo sunt, ex quibus dum sex Dominici dies abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quàm triginta sex dies remanent &c. sed ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster sacro suo jejunio consecraverat, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum 40. dierum tolluntur, id est, quarta feria, quæ caput jejunii subnotatur, & quinta feria sequens & sexta feria & Sabbatum. Nisi enim istos dies quatuor superioribus 36. adjunxerimus, 40. dies in abstinentia non haberemus.*

(Inde Gratianus c. In istis dist. 4. de consecrat. subjicit: *Illud Telesphori Papæ, quia moribus utentium approbatum non est, aliter agentes transgressionis reos non arguit.)*

Præterea Telesphorus d. c. Statuimus

solis Clericis septem hebdomadarum jejunium ante Pascha injunxit.

Hodiè verò promiscuè *à Clericis & Laicis* jejunium Quadragesimale exigitur.

Baronius Anno 57. num. 197. de varietate jejunii Quadragesimalis sic disserit: *At verò non una erat eademq; omnium Quadragesimalis observatio, ut omnes totidem æquè dies transigerent jejunantes, remißior enim quorundam ejus temporis erat jejuniorum perfunctio, quos tamen tolerabat Ecclesia, de quibus hac Irenæus scribens ad Victorem Pontificem apud Eusebium lib. 5. Hist. Eccles. cap. 24. Non enim, inquit, de die Paschatis solùm, sed etiam de jejunii ratione & modo ista est constituta controversia. Quidam namque unum diem se jejunare oportere existimant, alii duos, non pauci plures, multi quadraginta, atque diurnis, nocturnisq; horis omnibus numeratis, diem suum metiuntur ac statuunt. Atque hujusmodi eorum, qui observabant jejunia, varietas ac discrepantia non jam nostrâ ætate cæpta est, verùm etiam longè apud majores nostros, qui ut conjecturâ assequi licet, non accuratè consuetudinem eorum, vel qui simplicitate quâdam, vel privatâ autoritate aliquod inposterum tempus statuissent, observaverunt. Atque nihilominus tum isti inter se pacem tranquillam retinuerunt, tum etiam inter nos retinemus, sicq; varia ac discrepans jejunii ratio concordiam in fidei plurimùm commendat. Hûc usque de his Irenæus. Consuevisse alios ad quintam diem tempore Quadragesimæ jejunium remittere, Augustinus testatur, scribens ad Januarium Epist. 118. cap. 4. Diversas alias fuisse diversarum Ecclesiarum consuetudines Sozomenus narrat his verbis lib. 7. Hist. cap. 19. Jam illam, quæ huic præceßit, quæq; appellatur Quadragesima, in qua populus jejunat, alii in sex dierum septimanas computant, ut Illyrii, qui ad Occidentem siti sunt, nec non & universa Lybia, & Ægyptus cum Palæstinis: alii septem, ut Constantinopolitani & nationes circumjacentes usque ad Phœnices: alii sparsim tres intra sex autem* (aut) *septē istas jejunant: alii tres Pascha immediatè præcedentes continuant &c. Sequitur de Montani sectatoribus dicere: sed quia ab Ecclesia exulant, dicere prætermittimus. In Ecclesia Orientali Sabbatum diem à jejunio Quadragesimæ excipiebant, quod in Occidente observare consuevit olim Ecclesia Mediolanensis, ut testatur Ambrosius lib. de Elia & jejunio cap. 10. sic dicens: Considera, Quadragesimâ totis, præter Sabbatum & Dominicam, jejunatur diebus, hoc jejunium Domini Pascha concludit. At de causa, cur alii non jejunarent die Sabbati, alii verò secùs, dicemus paulò inferius.*

num. 198. *Rursus etiam in Ecclesia Mediolanensi illud Ambrosius observandum admonuit, ut integri dies quadraginta duo à fidelibus jejunio transigerentur, eâ nimirum ex causâ, quòd, sicut populus Israël à captivitate Ægyptiaca jugo liberatus, totidem stationibus seu mansionibus ad terram promißionis pervenit, eodem ferè modo, eodemq; numero jejuniorum, quæ, inquit idem Ambrosius, mansiones quædam nostræ sunt, ad optatum Paschatis festum iidem pervenirent, unde & invenitur usurpatum apud aliquos* (Tertullianum, Caßianum & alios) *ut jejunium frequenter statio diceretur, cui sententiæ idem Ambrosius serm. 25. adstipulari videtur. In Ecclesia Romana eadem ratio habebatur, dum quadraginta duos dies Quadragesima contineret, sed ex eis triginta sex tantùm diebus fideles jejunabant, aliâ tamen ratione,*

quam S. Gregorius pro concione ad populum his verbis declarat Homil.16. in Evang. A præsenti etenim die usque ad Paschalis solennitatis gaudia sex hebdomadæ veniunt, quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt, ex quibus dum sex dies Dominici abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quàm triginta & sex dies remanent. Dum verò per trecentos & sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta & sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus, ut qui nobismetipsis per acceptum munus viximus, autori nostro nos in ejus decimis per abstinentiam mortificemus &c. Sed ejusmodi usus aliâ itidem immutatus est ratione, dum ad explendum numerum quadraginta dierum jejunii, quatuor ex septima hebdomada dies ad jejunandum sunt coagmentati, nimirum ut consecratum jejunio Domini tempus ab omnibus servaretur. Ex quibus omnibus manifesti erroris arguitur Socrates lib.5. Histor. cap.21. dum ait: Christianos, qui Romæ essent, tres tantùm septimanas jejunantes, ante Pascha consuevisse transigere. At licèt de usu Quadragesimalis observationis diversæ fuerint diversarum Ecclesiarum consuetudines: omnes tamen in idipsum consenserunt, ut certa anni tempora, quæ sanctum Pascha præcurrunt, eadem jejuniis celebrarent. Cæterùm nec vel in minimo lædi fidem diversâ, variâq; Ecclesiarum consuetudine Hieronymus Epist.28. in fine, Augustinus Epist. 118. atq; Gregorius lib.1. Epist.41. ad Leandrum tradiderunt.

Nauclerus Vol.2. Generat.2. fol.403. & 497. itidem miram diversitatem in observato jejunio commemorat.

De jejunio quatuor temporum Azorius lib.7. Instit. moral. cap.14. quæst.2. fatetur, *quòd olim non in omnibus provinciis eodem modo servatum fuerit, postea autem Leonem I. & Urbanum constituisse, ut ubiq; locorum hoc modo celebrentur, primum in initio Quadragesimæ, secundum in hebdomade Pentecostes, tertium in Septembri, quartum plenâ hebdomadâ ante Natalem Domini.*

Idem Azorius lib. ejusdem cap.23. *De jejunii quadragenarii numero magna fuit olim apud Christianos varietas, quam etiam Ireneus significat. Quidam, inquit (lib.5.c.25.) se unum diem jejunare existimant, alii duos, non pauci plures, multi quadraginta diurnis ac nocturnis horis diem suum metiuntur, quæ varietas ac discrepantia non nostrâ modò ætate capta est, verùm etiam longè ante majores nostros.*

(Locum hunc Irenæi tum à Ruffino, tum à Christophorsono, tum ab aliis *ad Quadragesimæ varietatem* relatum esse, fatetur Bellarminus lib.2. de bon. operibus cap.14. §. Quamvis.)

Idem Azorius ibid. *Græci in tempore Quadragesimæ in honorem resurrectionis nefas esse dixerunt Sabbato jejunare; Latini contrà in memoriam luctus Apostolorum jejunium in Sabbato observârunt.*

Bellarminus lib.2. de bonis operibus cap.5. §. ult. *Ecclesia Orientalis in Quadragesima non minùs à vino, quàm à carnibus abstinuit*, ut testantur Basilius orat.1. de jejun. Cyrillus Catech. 4. Theophilus lib.3. Paschali & Chrysostomus Homil. 6. in Genes.

(At hodierna Occidentalis Ecclesia tempore jejunii non abstinet à vino.)

Idem lib.2. de bonis operibus in part. cap.17. §. Contra. *Tertullianus in lib. de jejunio refert, Catholicos dicentes, jejunium feriæ quartæ & sextæ paßivè currere, non sub*

lege

lege praecepti, id est, permitti, non imperari. Item S. Augustinus in Epist. 86. scribit, *Romae frequenter jejunari feriâ quartâ & sextâ & Sabbato, ubi cùm dicit, frequenter, indicat non semper id fieri. Sic etiam Isidorus lib. 1. de offic. div. cap. 24. cùm scribit, nonnullos feriâ sextâ per totum annum jejunare, apertè significat, id non ab omnibus fieri.*

7. Quòd quidam improbant rigidiorem jejunii Quadragesimalis exactionem.

Bernhardus ad Sororem col. 1549. *Abstinentiam plenariam omninò interdico tibi ne facias, sed quotidiè secundùm mensuram comede.*

Johannes de Vesalia Concionator Wormaciensis (circa annum 1464.) pro concione saepiùs dixisse memoratur: Die Väter / so die Fasten auffgesetzt / haben sie wollen abstellen etliche Speise zu meiden / so haben sie doch nicht gewolt / daß der Mensch nicht esse / wenn ihn hungert. Alsdick den Menschen hungert / mag er essen.

Erasmus in lib. de modo confitendi. *De delectu ciborum abundè respondi Natali Bedae, si quid pudoris esset in homine. Nullus est verè pius, quin si rem attentè consideret, mallet in his rebus obligationem versam in exhortationem, ut nunc quidem sunt tempora, minus esset laqueorum & plus esset ex animo jejunantium, maximè si in vita Sacerdotum reluceret exemplum abstinentiae, temperantiaeq; Christianae. In Gallia, ut scribunt, duo periclitantur, non ob aliud, nisi quia duobus Quadragesimae diebus comederunt carnes coacti morbo. Vide, quid faciunt Ceremoniae? nimirum, ut ob hominum constitutiones violemus praecepta Dei, levius ducentes parricidium, quàm praeterire constitutiones Pontificum, quanquam hoc nullus Pontifex vetuit, ne aegrotus ea sumat, quae postulat valetudo.* (Quem Erasmi locum adducit & approbat Cassander in Consult. art. 16. p. 958.)

Idem Erasmus lib. de amabili Ecclesiae concordia. *Delectum ciborum ac jejunia non indixit Ecclesia, nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaque qui piscium esu periclitantur, aut jejunio, & valetudinem corporis & animi vigorem laedi sentiunt, hos nequaquam obligat Ecclesiae constitutio. Qui verò sentiunt, se ex abstinentia carnium & jejunio & corpore & animo meliùs habere, quae, rogo, contumacia est, velut in odium Ecclesiae hoc rejicere, quod tantam adfert utilitatem?*

(Hunc Erasmi locum adducit & approbat Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 3. art. 10. p. 320.)

Georgius Wicelius in Compend. de semit. antiq. *Plusquam Judaica superstitio astrinxit conscientias ad formidines culpae poenam purgatilem post se trahentis, etiamsi tantum vescaris tenui lacte, si olido caseo, si putri butyro &c. His creaturis Dei non licebat vesci, nisi Quirinaliter indulgeretur, idq; non Metelli, sed metalli ergò.*

Hûc referri potest primò, quòd etiam feriae sextae & septimae jejunium non esse rigidè exigendum agnoscunt.

Sigebertus Gemblacensis Monachus in Chron. memorat, *cùm ejusmodi decretum à Francia Episcopis datum esset servare sibi subjectis populis, ut jejunium in pane & aquâ omni sextâ feriâ servarent, & in Sabbato à carne & liquamine abstinerent, Gerardum Cameracensem Episcopum restitisse ac dixisse, quòd jejunium in sexta vel septimâ feriâ, non sit unum omnibus imponendum, cùm non sit una omnibus possibilitas.*

Secundò, quòd agnoscunt, à le-

gibus jejuniorum quosdam esse absolutos.

c. Non mediocriter dist. 5. de consecr. ex Hieronymo. *Audiant, qui ea, quæ necessaria sunt, corpori subtrahunt, illud, quod per Prophetam Dominus loquitur: Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum. De rapina verò holocaustorum affert, qui temporalium bonorum, sive ciborum nimiâ egestate, vel manducandi, vel somni penuriâ corpus suum immoderatè affligit. Videat itaque, quid Apostolus dicat: Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis.*

Thomas in Quodlib. artic. 18. quæst. 9. *Non possunt omnibus eædem abstinentiæ leges præscribi, constitutio enim Naturæ non omnibus eadem est.*

Taulerus conc. 42. fol. 103. Wisset / daß Wachen und Fasten eine grosse starcke Hülffe ist zu einem geistlichen Leben / so es der Mensch vermag. Aber so ein krancker Mensch ist eines krancken Häuptes / und befindet der Mensch / daß es seine Natur kräncken und verderben will / so streiche es abe / und ob auch were ein Tag / den man fasten sol / so nim Urlaub von deinem Beichtiger / und ob das Urtheil dir nicht mag werden / so magstu von GOtt Urlaub nehmen / und iß etwas biß Morgen / und du zu dem Beichtiger kömpst / und sprich: Ich was kranck und aß / und nim darnach Urlaub. Die heilige Kirche gemeynet nie / daß ich jemand solt verderben.

(At multi in Papatu, præsertim superstitiosi Monachi, etiam cum valetudinis detrimento statos jejuniorum dies observant.)

Nicolaus de Clemangis in tract. de fructu Eremi pag. 129. *Si delicato es corpore, & non potes in solitudine cum majoribus Hebræorum quadraginta annos agere, nec à te hoc Deus requirit, qui antiquis illis te levans oneribus diem tibi pro anno dedit. Quòd si nimis attenuatus dierum, etiam non potes Quadragesimam Christianis indictam explere, nunquid ita te causaberis invalidum, ut saltem viam trium dierum non possis in solitudine cum Deo tuo ambulare? Quòd si & hoc te posse neges, nunquid saltem ingemiscere te posse negabis? Quâcunque horâ, inquit Dominus per Prophetam, ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor.*

8. Quòd quidam agnoscunt, jejunium spirituale statutis illis jejuniis præferendum esse.

(Ex quo colligi potest, stata illa jejunia non esse per se cultum divinum, nec habere divinum mandatum, sed externæ pædagogiæ ac disciplinæ tantùm causâ esse instituta.)

Leo serm. fer. 4. quatuor temporum. *Superfluum est, suscipere esuriem & iniquam non deponere voluntatem, recisà affligi cibo & à concepto non resilire peccato. Carnale est, non spirituale jejunium ubi soli corpori non parcitur, & in his, quæ omnibus deliciis nocentiora sunt, permanetur. Quid prodest animæ foris agere quasi dominam, & intus servire captivam? membris imperare & jus propriæ libertatis amittere?*

Gregorius Homil. Domin. 1. Quadrages. *Jejunium sanctificare est, adjunctis bonis aliis dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur jurgia. Incassum enim caro atteritur, si à pravis suis voluptatibus animus non refrenatur.*

Bernhardus serm. 3. de jejun. Quadrag. *Si sola gula peccavit, sola jejunet; si autem peccaverunt cætera membra, cur non jejunent*

nent & ipsa? Jejunet oculus à curiosis aspectibus & omni petulantiâ. Jejunet auris à fabulis & rumoribus, & quæcunque otiosa sunt & ad salutem minimè pertinentia. Jejunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque scurrilibus verbis. Jejunet manus ab operibus omnibus, quæcunque non sunt imperata. Anima ipsa jejunet à vitiis & propriâ voluntate suâ.

c. Quid prodest dist. 86. *Quid prodest jejunare visceribus & luxuriari venatibus? abstinere à cibis & errare peccatis?*

c. Jejunium 25. dist. 5. de consecrat. ex Augustino: *Jejunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum jejunium in hoc seculo. Quasi Quadragesimam abstinentiæ celebramus, cùm benè vivimus, cùm ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus abstinemus.*

c. Nihil prodest dist. eadem ex Epist. 1. Pii Papæ: *Nihil prodest homini jejunare & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate & ab obtrectationibus lingua cohibeatur.*

Theodorus Studita Auctuar. 2. Bibliothec. Patrum serm. Catech. 54. *Jejunium non cibis definitur, quin omni scelerum abstinentiâ. Quare abstineamus, adhortor, ignaviâ, invidiâ, rixâ, malignitate, ac pol noxia insuper cupidine.*

Nicolaus de Clemangis in tract. 1. de novis celebrit. non instituendis pag. 151. col. 2. *Illud est verum jejunium, quod Dominus elegit, non tam ab escis carnalibus, quàm à peccato abstinere; cùm nonnisi propter vitanda peccata fit ab epulis abstinentia indicta.*

Johann. Ludovicus Vives tom. 2. operum fol. 474. edit. Basil. Ann. 1555. scribit, *alimentum, quâ alit & vegetat corpus, non officere menti, sed cibum immodicum ac abundantem suâ qualitate afficere corpus & mentem obtundere, ne possit de Deo, de ejus cultu, de pietate & virtute cogitare. Erit ergò*, inquit, *jejunium animis conducens, ab iis se incommodis homines abstinere.*

9. Quòd perpetuã temperantiã jejuniis temporariis præferendam esse doceant.

c. Non dico 18. dist. 5. de consecrat. ex Hieronymo: *Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata jejunia, sed vel singulos dies absque ciborum luxuria transigamus.*

(Rubrica habet: *Quotidiana jejunia duplicatis vel triplicatis sunt præferenda.*)

c. Sint tibi quotidiana 19. dist. ead. ex eod. Hieron: *Sint tibi quotidiana jejunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo, triduoq; transmisso vacuum portare ventrem, si post pariter obstruatur.*

c. Sint tibi jejunia 20. dist. ead. ex eod. Hieron: *Sint tibi jejunia pura & continua, moderataq;, id est, quotidiè esurire & quotidiè prandere. Apostolus inquit: Noli adhuc aquam bibere, sed modico utere vino propter infirmitates tuas.*

10. Quòd frivolis rationibus jejuniorum leges probant.

Durandus lib. 6. Rational. cap. 6. *Quater jejunamus in anno, ut quatuor Elemẽta in nobis vitiata, id est, corpus nostrum ex eis constans, in quatuor anni temporibus corrigatur. Item quaternarius numerus ad corpus, & ternarius ad animam refertur.*

Confer ea, quæ pro Adversariorum opinione confirmanda paulò pòst adducentur, ac quæ in Appendice membro 3. sequentur.

11. Quòd inter se non conveniunt de

Quadragesimæ & aliorum jejuniorum institutione.

Primò enim quidam volunt, *à Christo Quadragesimale jejunium institutum esse.* Illi statuunt, jejunium esse *traditionem divinam.*

In Ecclesia Romana de Christo canitur:

Jesu Quadragenariæ,
Dicator abstinentiæ,
Qui ob salutem mentium
Hoc sanxeras jejunium.

Alphonsus de Castro lib. 8. adv. hæres. verbo Jejunium, hæresi 2. scribit: *multos non infimæ sortis, sed maximæ autoritatis viros, eosq; non recentes, sed vetustissimos autores affirmare, jejunium Quadragesimæ à Christo institutum esse,* & nominat Maximum quendam, qui ait, *se exemplis Scripturarum hunc quadragenarium numerum comprobâsse.*

Stapletonus in Promt. Cathol. Dominic. Quadrages. §. 1. *Christum suo exemplo Quadragesimam nobis commendâsse* asserit.

Anglo-Remenses in annot. Matth. 4. ex Hieronymo afferunt dictum, *Christum jejunâsse dies quadraginta, ut suo exemplo nobis relinqueret solennes illos dies jejuniorum.*

Quidam verò volunt, *ab Apostolis institutam Quadragesimam.* Illi vocant *traditionem Apostolicam.*

Nauclerus part. 2. generat. 2. *à Petro circa annum Christi 49. jejunium Quadragesimale institutum esse* asserit.

Alphonsus de Castro d. l. *Etsi fortè* (ex veterum testimoniis) *non satis constet, Quadragesimam fuisse à Christo institutam sub præcepto, constat tamen, ad Christi exemplum fuisse ab Apostolis observatam & sub præcepto Christianis injunctam.*

Bellarminus lib. 2. de bonis operibus in partic. cap. 14. *Jejunium quadragesimale ab Apostolis Domini institutum est, atque Ecclesiæ universæ traditum.*

Benedictus Pererius Disputat. 31. in cap. 14. Johan. pag. 414. *jejunium quadragesimale* numerat inter illa dogmata, *quæ Apostoli Ecclesiæ extra Scripturam tradiderunt, & de quibus nihil in sacris literis expressè proditum.*

Bailius in Catech. controvers. tract. 2. quæst. 10. *Quis imperavit Quadragesimæ observationem?* Resp. *Apostoli, testante id Hieronymo ad S. Marcellam.*

Deniq; quidam *ab Ecclesia quadragesimale jejunium institutum esse* asserunt. Illi volunt, esse *traditionem Ecclesiasticam.*

Dicta eorum paulò antè sunt enumerata.

Secundò, inde quidam asserunt, jejunium quadragenarium *esse juris divini,* quidam verò negant.

Hieronymus Torrensis lib. de residentia Ministrorum, *jejunium quadragesimale* censet *esse juris divini.*

Sed Ambrosius Catharinus in libr. contra Torrensem affirmat, *jejunium quadragesimale non esse juris divini,* & citat Thomam, qui universaliter dicit, *ex statuto Ecclesiæ factam esse jejunii determinationem.*

Azorius lib. 7. Instit. moralium cap. 11. quæst. 1. *Jejunium quadragenarium, quod proximè ante Pascha observatur & colitur, quidam juniores censent, esse jure divino sancitum, quia Ecclesiæ Patres aliqui sic videntur docuisse &c. At communis Theologorum* (Scholasticorum) *opinio est, jejunium quadrage-*

dragesimale non jure divino, traditione tamen Apostolicâ sive mandato Canonico & generali Ecclesiæ consuetudine celebratur.

Patres, qui pro assertione prioris opinionis adducuntur, illud tantùm significâsse ait, quòd ejusmodi in veteri & in nova Scriptura exempla habeat, in Christo, Mose & Eliâ, quæ tamen non ad imitationem proposita esse censet, cùm Christus non quicquid ipse fecit, nos quoque facere jusserit.

Tertiò, de jejunio quatuor temporum scribit Bellarminus lib. 4. de Verbo Dei cap.2. quòd fuerit ab Apostolis institutum.

Sed idem Bellarminus d.l. cap.3. §. Sextum mendacium &c. de eodem quatuor temporum jejunio sic scribit: Mendacium est, quòd dicunt, Calixtum Papam instituisse quatuor temporum jejunia. Ipse enim Calixtus in Epistola prima dicit, se tantùm addidisse unum jejunium ad tria, quæ antè erant.

(Si Calixtus unum jejunium ad tria, quæ antè erant, addidit, adeoque quartum instituit, quomodo quatuor temporum jejunia Apostoli instituerunt?)

Damasus in Calixto Pont. 17. Hic constituit, jejunium die Sabbati ter in anno fieri, frumenti, vini & olei secundùm Prophetiam Zachariæ dicentis cap.8.v.18. Jejunium quarti mensis & jejunium quinti & jejunium septimi, jejuniumq; decimi futurum est domui Juda gaudio & lætitiæ & in solennitates hilares.

Argum. Adversariorum.

1. Christus suo exemplo jejunium quadragesimale nobis commendavit, Matth.4.

Resp. 1. Ostendimus paulò antè, quosdam concedere, quòd jejunium quadragesimale nec à Christo, nec ab Apostolis, sed ab Ecclesia sit institutum.

2. Cornelius Jansenius in Concord. cap.15. Christum tot diebus sine omni cibo atque esurie jejunantem quis imitari possit?

Jacobus Tirinus in hunc locum. Christus ad instar Mosis & Eliæ jejunavit 40. diebus & noctibus continuis, sine cibo vel potu ullo corporeo vivens.

(Agnoscunt ergò, jejunium illud Christi, utpote miraculosum, neminem imitari posse. Ergò nec debent imitari. Nam in rebus divinis, inquit Delrius parte 1. Disquisit.Magic. lib.2. quæst. 4. quædam sunt credenda, ut Trinitas, quædam admiratione honoranda, ut Christi & sanctorum miracula, quædam imitanda, ut mansuetudo & caritas Christi. Velle imitari in illis prodigiosis effectibus animi est stulti ac superbi. Quod congruit cum dicto Chrysostomi Homil. 47. in Matth. Non dicit, jejunium suum esse imitandum, quamvis quadraginta illos dies posset proponere: sed discite à me, quia mitis sum & humilis corde, imò verò contrà, cùm Apostolos ad evangelizandum mitteret, non dixit, jejunate, sed quicquid vobis apponitur, comedite.

3. Pazmannus lib.11. Hodeg. cap.8. Multa Christus instituit & fecit, quæ tamen nos imitari non debemus, nisi habeamus mandatum.

(Agnoscit ergò Pazmannus, ex solo Christi exemplo, nisi accedat mandatum, non posse argumentum efficax peti.)

4. Baronius & ejus Epitomator Bisciola statuunt, Christum jejunium suum in deserto non mense Martio, sed sexto Januarii die incepisse.

(Aut

(Aut ergò Pontificii suam Quadragesimam in Januario inchoent, aut exemplo Christi Quadragesimale jejunium non posse probari agnoscant. Excipit Bellarminus lib.2. de bon. operib. cap.16. §.Quærunt. *Non jejunamus eo tempore, quo Christus Dominus jejunavit. Maluit enim Ecclesia post Christum Dominum, quàm cum Christo jejunare, ut verè ejus vestigia sequeretur. Jejunavit Dominus à sexta die Januarii usque ad 14. Februarii, nos autem ibi utplurimùm incipimus, ubi ipse desiit.* Atqui idem Bellarminus in eodem cap. §.Septima &c. scribit: *Quantum possumus, Christum imitamur.* Præposterè ergò agunt. In quo non possunt, videlicet in modo jejunii, eum pro modulo imitari volunt; in quo possunt, videlicet in tempore jejunii illum imitari negligunt.)

5. Jejunium Christi à Pontificio plurimùm distat. Christus *ab omni cibo* abstinuit, Pontificii tantùm *à certis cibis* abstinent. Christus *semel tantùm* jejunavit. Pontificii *quotannis* jejunium suum repetunt. Christus *à Spiritu S. in desertum ductus* fuit, Pontificii *propriâ intentione* jejunium hoc suscipiunt.

6. Fr. Arias part.3. de mortific. cap. 20. *In sanctorum exemplis quædam miranda potius, quàm imitanda sunt, imitanda nobis incumbunt ea exempla virtutum tantùm, in quibus omnes sancti uniformiter consenserunt, hinc est vulgata regula: singularia exempla non sunt imitanda sine singulari vocatione.*

(Idem etiam de exemplo Christi dici potest.)

Argum. 2. *Jejunium unum quatuor temporum, videlicet jejunium 10. mensis fuisse illud, quod describitur Actor.27.v.9.* contendit Bellarminus lib.2. de bonis operibus cap.19.

Resp. 1. Lyranus, Cajetanus, Salmero, Gagnejus, teste Lorino, in h.l. Actor. fol. 863. statuunt, *hoc fuisse jejunium profanum sive inediam.*

2. Arias Montanus, Emanuel Sa & Sanctius in h.l. Act. *de Judaico jejunio, ante festum tabernaculorum observato*, accipiunt.

(Quo modo etiam exponunt Syrus Interpres, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius &c. cui expositioni ridiculè objicit Bellarminus, *librum Actorum non esse scriptum Hebræis, sed Christianis.* Quasi verò Scripturæ non sint usu omnibus communes, quasi non potuerit Christianis tempus designari notâ aliquâ Judaicâ?)

3. Cornelius à Lapide dubius est, *an de Christiano, an Judaico jejunio sit accipiendum.*

4. Baronius tom.1. Ann.58. num.168. id intelligit *de jejunio Zachariæ decimi mensis.*

5. Lorinus in Comment. Actor.27. v.9. agnoscens, *ordinationes non semper fuisse factas mense Decembri, sed aliquando in Junio, aliquando Septembri.* addit: *Si hoc jam tempore jejunium illud erat in usu inter Christianos, non præteriisset Leo Magnus tantum argumentum in sermonibus de jejunio; nec alius, quod sciam, tali argumento utitur.*

(Posset eodem artificio concludi, *etiam azymorum dies fuisse à Christianis observatos,* cùm Lucas eorum mentionem faciat Act.20.v.6. *Post dies azymorum enavigavimus Philippis.*)

6. Mariana in eundem loc. sic commentatur: *Syrus, jejunium Judæorum. Nempe, quòd die sexto mensis Marchesvam, id est,*

est. Obstetrix, incipiebant Judæi ob recordationem Dedicationem. Ita plerique Expositores. Nam de jejunio Christianorum, aut de jejunio quatuor temporum, ut intelligatur, non placet.

Argum. 3. Telesphorus jejunium Quadragesimale instituit, teste Eusebio in Chronico. Ergo est antiquissimum.

Resp. Hoc non est ab Eusebio scriptum, teste Scaligeri editione, sed ab otiosis quibusdam non bono studio insertum. Quomodo enim annotâsset Eusebius Quadragesimam à Telesphoro institutum, qui ab Apollonio didicerat, Montanum illum esse, qui novas jejuniorum leges sanxerat? lib. 5. cap. 17. & ab Irenæo Victoris tempore variam fuisse servandi Paschalis jejunii rationem, aliis unum diem, aliis duos, non paucis plures, multis quadraginta, c. 34.

Bellarminus lib. 2. de bonis operibus cap. 14. §. Tertio &c. Fieri non potest ut Telesphorus jejunium Quadragesimæ instituerit, cùm ante ipsius tempora vixerit Ignatius qui Quadragesimæ meminit.

Argum. 4. In Canone Apostolico 68. stabilitur Quadragesimale jejunium, Bellarminus d. l.

Resp. 1. Quidam ex ipsis Pontificiis autoritatem horum Canonum labefactant, ut ostendimus lib. 1. part. 2. cap. 6.

2. Bellarminus lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 27. §. At Canon &c. sic scribit: Canon 65. Apostolorum, qui vetat Sabbatu jejunare, videtur supposititius.

(Quo jure Bellarminus Canonem 65. repudiat, eodem jure Canonem 68. repudiare possumus, maximè cùm)

3. idem Bellarminus lib. 1. de Verbo Dei cap. 20. sic scribat: Zepherinus Papa XV. à Petro tradit, solùm 70. fuisse Canones Apostolorum, vel ut alii Codices habent, 60. Humbertus autem in libro contra Nicetam, non agnoscat nisi 50. Et certè meliùs noverat Zepherinus, quot essent Apostolorum Canones, quàm alii posteriorum. Quocirca non sine causâ Gelasius dist. 15. c. Sancta Romana posuit inter Apocrypha Canones Apostolorum, quod propter aliquos vel corruptos, vel ab hæreticis additos fecisse videtur.

4. In eodem Canone 68. non tantùm præcipitur Quadragesimâ jejunari, sed etiam quartâ feriâ & quidem interminatâ Clericis depositione. Sic enim habet Canon: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut HypoDiaconus, aut Lector, aut Cantor sanctam Quadragesimam non jejunârit, [illegible], aut quartam, vel parasceven, deponitor. Atqui Pontificii illud non observant.

Argum. 5. Urgent locum Hieronymi Epist. ad Marcellam. Nos unam Quadragesimam secundùm traditionem Apostolorum toto anno, tempore nobis congruo, jejunamus. Montanistæ ter in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Salvatores.

Resp. 1. Nomine traditionis utitur in significatione latiore, non quòd propriè fuerit observatio ab Apostolis tradita & instituta, sed ab antiquis recepta, cujus cùm origo ignoraretur, Apostolis tribuebatur ad majorem ei autoritatem conciliandam. Hic sensus ab ipso Hieronymo innuitur, cùm dicit in Epist. ad Lucinum: Unaquæque provincia abundet in suo sensu, & præcepta majorum leges Apostolicas arbitretur.

2. Augustinus Epist. 86. ad Casulanum sic scribit: Ego in Evangelicis & Apostolicis literis totoq; instrumento, quod appellatur Testamentum novum, animo id revolvens, video

deo præceptum esse jejunium. Quibus autem diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non invenio definitum.

3. Dicimus cum Cypriano Epist. 74 ad Pompejum contra Epist. Stephani. *Unde ista traditio? Utrumne ex Evangelica authoritate descendens, an de Apostolorum mandatis atque Epistolis veniens? Ea enim facienda quæ scripta sunt, Deus testatur.*

THESIS tertia. Jejunium non est meritorium, nec satisfactorium.

Εξήγησις. 1. Non negamus, jejunium suas habere utilitates, si debito fine & modo à personis idoneis suscipiatur, videlicet ut caro coërceatur, subigatur & in servitutem redigatur, ne Spiritui obluctetur, & ejus actiones sua vel petulantia vel inedia impediat & interturbet, sed ut corpus habeamus obnoxium & idoneum ad res spirituales & ad faciendum officium, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, sed ut mens admoneatur & fiat aptior ad affectus spirituales, neque Spiritus eò ardentius & liberius totum se dedere & vacare possit pœnitentiæ, orationi & reliquis pietatis exercitiis.

2. Nequaquam verò eo fine jejunium suscipiendum, ut pro peccatis nostris per illud satisfaciamus, & nobis ac aliis cœlestia præmia promereamur.

3. Quod de jejunio dicimus, illud nec *meritorium*, nec *satisfactorium* esse, idem de oratione & eleëmosynis intellectum volumus, videlicet nec *meritum*, nec *satisfactionem* coram Dei judicio illis tribui posse.

Antithesis. Petrus à Soto in Assert. fid. Cathol. pag. 49. *Jejunium non solùm ad carnem subjiciendam Spiritui, sed etiam ad placandum Deum & satisfaciendum ipsi pro peccatis & Christi meritum nobis applicandum necessarium est.*

Idem. *Non igitur, quòd jejunium meritum Christi nobis applicet, falsitatis argui potest, sed magis negare, jejunium opus esse, quo æternam vitam meremur & satisfacimus pro peccatis, error est manifestissimus.*

Idem. *Finis jejuniorum est, ut peccata expientur, mitigetur ira Dei & Deo gratiores efficiamur.*

Bellarminus libr. 2. de bonis operibus cap. 11. *Jejunium est utile ad satisfaciendum Deo & ad merendum beneficia Dei temporalia & spiritualia.*

Azorius tom. 1. Instit. moral. lib. 7. cap. 14. quæst. 3. de jejuniis quatuor temporum scribit, *quòd sint instituta, ut ea offeramus Deo ad expianda peccata.*

Toletus Instruct. Sacerdot. lib. 6. cap. 2. pag. 739. scribit, *quòd jejunium recuperet homini amissam gratiam.*

Jodocus Lorichius in Thesaur. Theolog. in voce Jejunium num. 3. §. 3. ait, *jejunium, ut quodlibet opus bonum, mereri gratiam & gloriam.*

Benedictus Pererius Disput. 3. in cap. 14. ad Rom. num. 19. scribit, *regnum Dei eatenus consistere in cibo & in potu, quatenus per abstinentiam, quæ in Deum deliquimus, in nobis ipsis vindicamus.*

Alphonsus de Castro lib. 8. advers. hæreses, verbo Jejunium, hæresi 1. *Hæresis est statuere, jejunium nullius esse meriti apud Deum. Si enim virtutes amandæ sunt & illarum veri amatores meritum habent, habebit necessariò meritum aliquod jejunium, cùm virtus sit & pars temperantiæ.*

Nostram

Nostram sententiam probamus:

1. Ex omnibus illis argumentis, quæ ostendunt, bona opera non esse meritoria, quæ adducta sunt superius artic. 23. cap. 8. thesi 2.

2. Ex argumentis, quæ ostendunt, nec pro culpa, nec pro pœna peccatorum nostrorum nos posse Deo satisfacere, quæ adducta sunt superius artic. 16. cap. 5. thesi 3.

3. Ex dictis, quæ probant, jejunium in se ac per se non esse cultum Dei. Si enim in se ac per se non est cultus Dei, quanto minus erit meritum ac satisfactio pro peccatis. Dicta illa enumerata sunt thesi proxime præcedente.

4. Ex omnibus illis Scripturæ dictis, quæ soli obœdientiæ Christi activæ ac passivæ hanc vim & efficaciam tribuunt, quòd sit meritum & satisfactio pro peccatis nostris.

Nostræ sententiæ suffragantur.

1. Quotquot in genere negant, *bona opera esse merita verè & propriè sic dicta*, quorum suffragia recensuimus artic. 23. cap. 8. th. 2.

2. Quotquot in genere negant, *nostris operibus ac passionibus pro peccatis vel peccatorum pœnis nos posse satisfacere*, quorum suffragia recensuimus art. 16. cap. 5. th. 3.

3. Quotquot in specie negant, jejunium esse opus meritorium ac satisfactorium.

Gregorius Pastoralis curæ part. 3. Admonit. 20. col. 201. *Per Prophetam Esai. 58. dicitur: Nunquid tale est jejunium, quod elegi &c. Quà in re pensandum est, virtus abstinentiæ quàm parva respicitur, quæ non nisi ex aliis virtutibus commendatur. Hinc Joel ait: Sanctificate jejunium. Jejunium quippe sanctificare est, adjunctis aliis bonis dignam Deo abstinentiam carnis ostendere.*

c. Quod dicit dist. 41. ex Augustino. *Filii sapientiæ intelligunt, nec in abstinendo, nec in manducando esse justitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam & intemperantia per abundantiam se non corrumpendi &c.*

Æneas Sylvius in Historia Bohemica de Waldensibus memorat, quòd docuerint, *jejunia ab Ecclesia instituta nihil inesse meritis.*

Idem de ipsis memorat Alphonsus à Castro lib. 3. advers. hæreses, tit. Cibus, hæresi 2. statim ab initio.

Jacobus Faber Stapulensis in Comm. Coloss. 3. *Age*, inquies, *macerationes carnis, ut jejunia, vigiliæ, nuditas, paupertas, ærumnæ nihili facienda? Nequaquam dixerim, sed quando oportet, sunt carni multipliciter adhibenda, quandoq; ut calcar rebelli equo, ne petulescat. Verùm tunc ut equus ob verbera calcarium non pascitur, ita neque ob verbera præmia senties, sed ex gratia Christi.*

Johannes Ludov. Vives tom. 2. oper. fol. 474. edit. Basil. Ann. 1555. scribit, *alimentum, quâ alit & vegetat corpus, non officere menti, sed cibum immodicum ac abundantem sua qualitate afficere corpus & mentem obruere, ne possit de Deo, de ejus cultu, de pietate & virtute cogitare. Erit ergo*, inquit, *jejunium animis conducens, ab iis se incommodis homines abstinere.*

Erasmus in Enchirid. militis Christiani pag. 63. edit. Argent. *Spiritum, pacem, amorem & libertatem passim inculcat Apostolus. Num meliorem religionis Magistrum requirimus, præsertim cum huic omnis divina Scriptura concinat? hoc erat maximum mandatum in lege Mosaica, hoc iterat & perficit in Evangelio Christus. Ob hoc potissimum natus*

datur ac mortuum est, ut nos doceret, non judaizare, sed amare. Post supremam illam Cœnam quàm solicitè, quanto affectu mandat Apostolis suis non de cibo, aut potu, sed de caritate mutua servanda.

Ibidem pag. 18. Monet, ut nos ac nemo religio in cibo, neque in cultu, neque ulla re visibili consistunt, sed in iis, quæ tradidimus.

Idem in Paraphrasi cap. 8. prioris ad Corinth. Nihil pietati quicquam addit vel demit ciborum delectus. Superstitiosum facere potest, pium nequaquam potest.

Georgius Cassander in Consult. art. 15. de ritibus Eccles. pag. 962. Neque his observationibus ac [illegible] temporis vicissitudine, [illegible] discrimine ciborum hoc tribuit, quod eis [illegible] gratiam, aut remissionem peccatorum, aut quòd in illis collocanda sit fiducia vel opinio justitiæ, sed ut hac disciplina caro in obsequium Spiritus redigatur, ut facilius legi Dei obtemperet. Ita enim Theologus quidam Italus acutus & eruditus. Patres, inquit, orthodoxi & Ministri Ecclesiæ non ordinaverunt Ceremonias, decreta & constitutiones, ut per illa pareretur, & propriis acquireretur justitia, quam Deus nobis gratuitò communicat per Christum. Sed potius, ut omnia fiant cum decoro, atque ut facilius contineantur homines in studio religionis, & ut sint pædagogia quædam sive ad Deum Patrem & ad Dominum nostrum Jesum Christum. Hæc ille, in quam sententiam reliquos omnes convenire video.

Et postea. Saniores Scholastici tradunt, tum demum harum constitutionum observationem ut abstinentiæ & jejunii, virtutis rationem obtinere, si per rationem ordinetur ad aliquod bonum honestum. Veluti jejunium assumi primùm ad concupiscentiam carnis refrenandam, secundò, ut mens sublimius elevetur ad contemplanda divina. Item, ut tertiò, ad satisfaciendum pro peccatis. Unde dicitur Joël. 2. Convertimini ad me in toto corde in jejunio & in fletu. Quod autem de satisfactione dicitur, referendum tamen est ad pœnas temporarias, de quibus Paulus: Si nos ipsos judicaverimus &c. Quare consentaneè his Erasmus, rectè jejunium & delectum ciborum ad duo valere dixit, primùm ad domandam corporis lasciviam, deinde ad placandam iram divinam, ut, cùm videt nos de nobis ipsis pœnam sumere, ipse remittat eandem.

(Si hoc modo expliceretur finis ille jejunii, videlicet quòd sit signum & effectus seriæ pœnitentiæ, per quam auferuntur vel mitigantur pœnæ temporariæ, non [illegible] jejunio [illegible] tribuatur.)

Concludit tandem Cassander pag. 967. Dissimulandum non est, magnam semper fuisse homines superstitiosos [illegible] qui his saluberrimis constitutionibus [illegible] ad [illegible] conscientiarum abusi sunt, qui gravissimam [illegible] Episcoporum & Ecclesiæ Præfectorum corrigi debent, [illegible] in externa harum [illegible] justitiam, & [illegible] servare debeant [illegible]. Neque [illegible] præpostera æstimatione has traditiones præceptis divinis non modò [illegible] præferre soleant, ita ut [illegible] graviora legis præcepta, ut [illegible] misericordiam neglexerint, & [illegible] de [illegible] transgressionem [illegible] divinorum mandatorum graviorem judicarint, quæ contra traditiones hoc modo servata, mandata hominum

munum dici possunt, & in eos rectè torqueri, quod inquit Christus Pharisæis: *Frustrà colunt me &c.*

Georgius Wicelius in Compend. de sanctit. antiq. *Ad crucifigendum demandúmque veterem Adamum cum concupiscentiis suis opus est jejunio, cui si detrahas fiduciam ac sanctimoniæ opinionem & ostentationem hypocriticam, bonum, utileq; tibi opus jejunium feceris. Extant ea de re tota commentarii vestri, in quibus nihil desideras, modò priori Ecclesiæ faveas. Placet & librum hoc audire loco, ubi cum Ecclesiasticis admodum facit: Vera & non simulata, inquiens, mortificatio est, tolerare crucem, versari in periculis, ærumnis & afflictionibus. Hujus generis obedientia est, cultus Dei, & opus spirituale; sicut David ait: Sacrificium Deo Spiritus contribulatus &c. Docemus præterea, aliud genus exercitiorum necessarium esse. Quilibet Christianus etiam corporali disciplinâ, laboribus, temperantiâ, meditatione divinarum rerum & aliis exercitiis aptis ætati suæ corpus coërcere debet. Horum finis proprius ac proximus esse debet, ut securitas aut desidia non stimulet ad peccandum, & ut mens admoneatur & fiat aptior ad affectus spirituales. Non est sentiendum, hæc exercitia esse cultus, qui mereantur remissionem peccatorum, aut satisfactiones esse &c. Et hæc disciplina debet esse perpetua, nec possunt præscribi certi dies pariter omnibus. De hac disciplina inquit Christus: Cavete, ne corda vestra graventur crapulâ & ebrietate. Item: hoc genus Dæmoniorum non ejicitur, nisi jejunio & oratione. Et Paulus ait: Castigo corpus meum & in servitutem redigo. Itaque non vituperamus jejunia, sed superstitiosas opiniones & laqueos conscientiarum in traditionibus. Porrò hæc exercitia, cum ad illum finem referuntur, ut habeamus corpora obnoxia ad res spirituales & ad faciendum officium juxta vocationem &c. Sunt in piis bona opera, ut testatur Danielis exemplum. Sunt enim opera, quæ ad hunc finem requirit Deus, ut carnem coërceant.* Hæc Aug. Conf. verba citat & approbat Wicelius.

Bellarminus lib. 2. de bonis operibus cap. 11. §. Nemo &c. Nos *non dicimus, quod jejunium per se sumtum sine relatione ad alium bonum finem ex opere operato sit cultus Dei, meritum & satisfactio.*

§. Tertiò. *Nam jejunium per se sumtum ut solam significat abstinentiam cibi & potus, scimus, rem esse mediam.*

4. Quod agnoscunt, patientiam in cruce & mortificationem vitiosorum carnis affectuum externo jejunio longissimè esse præferendam.

Taulerus concion. 35. f. 91. Ein Mensch sol sich lassen jagen von allen Creaturen frölich und willig/ auch leiden mit gleicher rechter Gelassenheit und stillschweigend/ und dieses heimlich aussweisen weder mit Worten noch mit Wercken. Dieser Gelass in diesem Elende gienge weitlich vor Gott und allen seinen Außerwehlten uber alle Übung des Menschen/ es sey Fasten/ Wachen/ Beten/ oder daß du alle Tage tausend Marter auff dir leidest/ durch Gottes Willen. Diß were dir viel nutzer und weiser dich ehe warlich in deinen Grund der Warheit/ darinne du vereinet wirst mit GOtt.

Jacobus Faber Stapulensis in Comment. cap. 3. Epist. Coloss. *Membra Christi spiritualia sunt, membra verò carnalia, ut carnales affectus. Et hi mortificandi sunt cum suis actibus. Sed quibusnam hæc mortificantur? nunquid per præcepta & doctrinas hominum, per privatas aut publicas carnis ma-*

cerationes, in quibus homines confidunt, & se quodammodo ex operibus justos putant & deplorent alios, qui non sunt sui ipsius carnifices, quasi idcirco eorum timentes saluti: hæc est humilitas sensus & terrena humilitas, non humilis in Spiritu & divina humilitas, quâ etiam altissimæ potestates, quæ circumstant altissimum thronum Dei, procumbunt in conspectu throni in facies suas. Quid igitur mortificat a corde illa carnalia? ea quæ Spiritus sunt, in quibus & auxilium, imò universum robur desuper habemus, non illa quæ exteriora sunt & è deorsum veniunt. Inter quæ quidem spiritualia, quæ summum & præcipuum locum ad hanc mortificationem carnalium affectuum et membrorum carnis, victoriam obtinet Dei caritas & caritas proximi.

Et Arias Jesuita part. 3. de mortificat. cap. 4. *Constat, opera caritatis longè præstare & Deo gratiora esse operibus, quantumvis magnis, externæ mortificationis, &c.*

Idem docet, *duplices in vitis Sanctorum expressas esse virtutes. Quædam sunt principales (ob earum excellentiam meliores) in quibus constituta est vitæ Christianæ perfectio & vera sanctitas, ut est interna humilitas, mansuetudo, patientia, castitas, misericordia, caritas, propriæ voluntatis, judicii & passionum mortificatio, peccatorum odium, munditia cordis. In his omnes possumus imitari sanctos &c. Aliæ verò virtutes sunt minùs principales, ut sunt mortificationes externæ, jejunia, paupertas, tolerantia æstus, frigoris &c. aliarumque pœnarum temporalium, in quibus non consistit perfectio & sanctitas.*

5. Quòd agnoscunt, jejunium referendum esse ad corporales exercitationes, de quibus Apostolus pronunciat, quòd parum prosint 1. Tim. 4. v. 8.

Thomas in 1. Tim. 4. *Corporalis exercitatio jejunii & hujusmodi in sua Natura non sunt bona, sed pœnalia; & si homo non peccâsset, nihil horum fuisset. sed bona sunt ut medicinalia.*

Petrus Abbas Cluniacensis in Epistola ad Eugenium Papam (seculo duodecimo.) *Non præcipuè in cibis, in potibus, in vestibus, in laboribus vel similibus regnum Dei consistere putant* (saniores Monachi) *licèt hæc discretivè facta, utcumque eidem regno Dei militent: sed in pietate illa, de qua Apostolus ait: Corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, pariter & futuræ.*

Alphonsus de Castro lib. 8. adversus hæreses, verbo Jejunium, hæresi 4. postquam multis probatum dare voluit, *jejunium esse meritorium*, conatur etiam respondere ad argumentum ex 1. Tim. 4. v. 8. *quòd corporalis exercitatio, ac proinde etiam jejunium ad modicum sit utilis*, ac primò quidem negat, *jejunium referendum esse ad corporales exercitationes*, postea tamen illud concedens, subjicit: *Esto, jejunium sit exercitatio corporalis, altera adhuc erit causa, quare locus ille nostræ sententiæ non repugnabit. In illo siquidem loco Paulus non absolutè negat, corporalem exercitationem esse utilem, sed illam dicit esse inutilem aut modicùm utilem, si nulla habeat pietatem sibi conjunctam. Et quod hic sit verborum illorum sensus, convincitur ex præcedentibus. Nam antea præmiserat, dicens Timotheo, ut exerceret seipsum ad pietatem, & continuò subdidit, corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est. Quasi diceret, non sit fidas carnis macerationi, ut hanc solam sine pietate sufficere putes, quoniam sine pietate ad modicum utilis est,*

ideo

ideò exercenti ipsum ad pietatem, quæ multò præstantior est, quàm carnis maceratio.

(Atqui nemo nostrum dicit, jejunium cum pietate conjunctum esse inutile, sed hoc dicimus, jejunium, cum sit corporalis exercitatio, non esse ratione utilitatis pietati conferendam, nec meriti rationem apud Deum habere.)

6. Quòd agnoscant, jejunium destitutum aliis virtutibus parum vel nihil valere.

(Atqui valeret utique plurimùm, si esset meritorium.)

Gregorius Episcopus Romanus Curæ pastoralis part. 3. Admonit. 20. col. 202. *Per Prophetam (Esa. 58.) dicitur: Nunquid tale est jejunium, quod elegi &c. Quâ in re pensandum est, virtus abstinentiæ quàm parva respicitur, quæ non nisi ex aliis virtutibus commendatur. Hinc Joel ait: Sanctificate jejunium. Jejunium quippe sanctificare, est adjunctis aliis bonis dignam Deo abstinentiam carnis ostendere.*

Johannes Trithemius fol. 482. oper. edit. Mogunt. *Ut Deo sint grata, quæ inchoavimus, jejunia, necessarium est, ut sint non solùm aliena & remota à vitiis atque peccatis, sed etiam virtutum plenitudine omnium decorata.*

7. Quòd agnoscunt, jejunium religiosi cultus causâ susceptum, Ethnicorum more observari.

Baronius Anno 44. num. 86. enumerans collationem inter Christianorum & gentilium ritus, inter cætera sic loquitur: *Jejunia ab iisdem gentibus adhiberi solita ad divinum Numen placandum, Dionysius auctor est.*

APPENDIX HUJUS ARTICULI DE BONIS OPERIBUS IN PARTICULARI.

ADVERSARIORUM QUERELAS, CALUMNIAS ET OPINIONES ERRONEAS complectens.

I. Querelæ.

1. Per calumniam in Augustana Confessione sibi tribui conqueruntur, *quòd discrimina ciborum & similes traditiones humanas statuant opera utilia ad promerendam remissionem peccatorum.*

Resp. 1. Ecius & Faber in refut. Confess. August. art. 15. scribunt, *falsum esse, constitutiones humanas quæ placandum Deum & satisfaciendum pro peccatis institutæ sunt, adversari Evangelio.*

2. Johannes à Davenaria in sua Investiva in August. Confess. [illegible] *Ecclesia Catholica, abstinentiam ciborum, & jejunia, traditionum humanarum observantiam ad promerendam gratiam esse utilia & pro peccatis satisfactoria.*

Item: *Si traditiones istæ & similes non conducant ad promerendam gratiam, se non videre, quorsum his facto opus sit.*

Andreas Fabricius in Harm. fol. 496. & 497. *Cùm Catholici docent, abstinentia & jejunio, similibusque pietatis operibus promereri gratiam, & ejusmodi esse satisfactoria pro peccatis, dicimus, rectè ipsos docere, hocque ex scriptis Propheticis & Apostolicis constare.*

2. Per

2. Per calumniam sibi tribui conqueruntur, quod constitutionibus hominum obruant precepta Dei.

Resp. Jam olim hac de re conquestus fuit, & veritatem nostræ assertionis confirmavit Johannes Gerson Cancellar. Paris. part. 3. de vita spirituali lect. 4. alphab. 62. lit. O. *Subditi simplices & timorati, quando tot traditionibus intendere compelluntur à superioribus suis, quid mirum, si minus apti reddantur divinorum præceptorum capaces? Communiter in eisdem educantur: Imo quid non acerrimo supplicio, aut acerbissimâ objurgatione punitur, quandoque pro parvula inobedientia legis humanæ, & absque omni reprehensione peccare quotidie contra legem Dei communiter permittitur? Non habemus necesse exemplis immorari, crebriora cernimus, quàm vellemus.*

Georgius Cassander in Consult. art. 15. *At contra*, inquit, *diffitendum non est, nonnullos fuisse homines superstitiosos & imperitos, qui his saluberrimis constitutionibus ad salutem hominum factis, ad Tyrannidem & laqueum conscientiarum abusi sunt, qui gravissimi abusus curâ Episcoporum & Ecclesiæ Præfectorum corrigi debent, atque etiam multi ex vulgo fuere, qui in externa harum traditionum observatione justitiam & salutem collocarunt, neglectis interim veræ & internæ pietatis, quibus illæ servire debebant, officiis, neque defuere, qui præposterâ æstimatione has traditiones præceptis divinis non modò æquare, sed præferre sunt ausi, ita ut propter eas graviora legis præcepta, ut caritatis & misericordiæ, neglexerint, & earum quacunque de causa transgressionem violatione divinorum mandatorum graviorem judicarent, quæ certè traditiones hoc modo servatæ, mandata hominum dici possint & in cassum colere torqueri, quod Christus inquit Pharisæis: Populus hic labiis me honorat &c. Sed his erroribus saniore doctrinâ occurri debet, quæ verum usum harum traditionum & Ceremoniarum bonâ fide populis tradat.* Erasmus *alicubi conqueritur, idque fortassis non immeritò, totam religionem hactenus redactam fuisse ad Ceremonias, & vigorem Evangelicum propemodum per eas fuisse antiquatum, remedium autem aliquod ostendit, cùm ait;* Nullum *esse verè pium, quin si rem attentè consideret, mallet in his rebus obligationem versam in exhortationem, ut nunc quidem sunt tempora, minus esset laqueorum, & plus esset ex animo jejunantium, maximè si in vita Sacerdotum reluceret exemplum abstinentiæ, temperantiæque Christianæ.*

3. *Falsum esse* dicunt Confutatores August. Confess. *impossibile esse constitutiones servari, quia non sit crudelis mater Ecclesia, quæ manifestam non excipiat necessitatem in festos dies celebrando, in jejunando & similibus.*

Resp. Audiatur hac de re Gerson, qui serm. in die Circumcis. Domini part. 1. oper. alphab. 6. lit. F. sic scribit; *Et esset profectò in hoc loco grandis querelarum materia contra tot & tam leves excommunicationum & irregularitatum fulminationes, contra tot varia Statutorum provincialium & Synodalium, ad laqueum qualia vel animæ, vel conscientiæ Deus; contra tot reservationes casuum, præsertim occultorum, quæ confessionem, supra quàm dici potest, impediunt. Loquor expertus & doctus ab experto. Sed de his alias. Christus legislator novæ legem Evangelicam dilatare potuerat? Potuerat equidem, sed humanæ fragilitati gratiosè condescendens necessaria nos docuit ad salutem, ea pro nihilo quasi deputans, quæ mortalem*

hanc

hanc vitam jamjam in momento perituram vel regere, vel sustentare viderentur, sciens, quòd nisi lex viva, Evangelica & æterna dominetur, leges scriptæ non solùm supervacaneæ, sed crebrò perniciosæ reddantur.

Alph. 10. lit. S. de nuptiis Christi & Ecclesiæ describens *vinum Theologicum, hoc est, optimum atque salubriter inebrians, sic q. merum, purum verbū Dei commendans. Præclarè*, inquit, *& divinâ voce fertur unus in quodam generali Concilio respondisse, dum quærerentur nova constitutiones fieri. Quid sibi vult, inquit, talis Constitutionum multiplicatio cervicibus imponenda fidelium, Evangelio nec cognito, nec observato? Sciatur inprimis & servetur Evangelium. Quid sonat aliud dictum tale, quàm istud. Omnis homo primùm bonum vinum ponit. Verò sic est, sic agere convenit Ecclesiæ Synodaliter congregatæ.*

De vita spirituali animæ Alphabet. 6. lit. l. *Fit*, inquit, *insuper (quoniam ignoratur virtus legis divinæ) frequenter irritum mandatum Dei propter traditiones hominum. Fit ampliùs de levi jugo Christi & lege libertatis, jugum ferreum & onus grave, premens cervices Christianorum, dum scilicet aliqui suas omnes leges, suas institutiones, suas regulas & statuta arbitrari volunt accipiendas esse, sicut præcepta legis Dei, ad æternæ mortis interitum, si prætereantur, mergentia. Has verò traditiones hominum quis cunctas dinumeret, in Canonibus summorum Pontificum, in Constitutionibus Synodalibus provinciarum aut Diœcesium, in religionum regulis, in Universitatum, Collegiorum & Ecclesiarum Statutis, in edictis Imperatorum & Principum & in plebiscitis communitatum? Quarum plures sub excommunicatione latæ sententiæ, aliæ sub interminatione divinæ indignationis, aliæ sub voto, aliæ & ferè omnes sub juramenti aut fidelitatis debito stringunt & obligant. Si Adam vir talis & tantus, unicum disciplinæ præceptum habens, in illo corruit, nos inter innumerabilia positi qualiter evademus? Vix potest imbecillitas nostra divinas leges ad numerum parvum gratuitâ suâ benignitate reductas, implere. Viam igitur obsitam tot spinis Constitutionum seipsas involventium & obumbrantium, quis in offenso pede transiliet? Scimus, quid dixerit Petrus Act. 15. Quid tentatis &c. Hoc animadvertens & piâ compassione deplorans egregius Doctor Augustinus ad inquisitionem Januarii: Ipsam, inquit, religionem nostram, quam manifestissimis & paucissimis celebrationum Sacramentis Dei voluit misericordia esse liberam, servilibus premunt oneribus, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui legalibus Sacramentis, non humanis præsumtionibus subjiciuntur. Si tuo tempore sic dolebas, ô sapiens Augustine, quid nostrâ tempestate dixisses, ubi pro varietate & motu capitum incredibilis est varietas & dissona multiplicitas onerum hujusmodi servilium & humanarum, prout loquitur, præsumtionum, inter quas velut inter laqueos animarum & ligantia retia vix quispiam securus & indeprehensus incesserit. Hæc est querela, qualem olim ad devotum Bernhardum detulerant quidam ex Monachis, & propter quam compescendam, sicut modo nitimur agere, scripsit volumen pulcherrimum de præcepto & dispensatione. Similia habet Gerson alibi plura.*

4. *Falsò citari Augustinum, dicunt Confutatores August. Confess. quia ibidem definiat, universaliter ab Ecclesia tradita universaliter observanda esse, in indifferentibus Ecclesiæ normam observandam esse.*

Resp. 1. Gerson, ut ex dictis constat,

sensu Confessorum Augustinum allegat.

2. Ipsius Augustini verba satis perspicua. Epist. 119 ad Januar. *Quod autem instituitur prater consuetudinem (etiam illius temporis) ut quasi observatio Sacramenti sit, approbare non possum, etiamsi multa hujusmodi propter nonnullarum vel sanctarum, vel turbulentarum personarum scandala devitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa, qua in divinis libris saluberrima pracepta sunt, minus curantur, & tam multis prasumtionibus sic plena sunt omnia, ut gravius corripiatur, qui per octavas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentiâ sepelierit. Omnia itaque talia, qua neque sanctarum Scripturarum autoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporum* (qualia tempore Augustini legitime celebrata erant) *statuta inveniuntur, nec consuetudine universa Ecclesia roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omnino nunquam inveniri possint causa, quas in eis instituendis homines secuti sunt; ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judaorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnoverint, legalibus tamen sarcinis, non humanis prasumtionibus subjiciuntur. Sed Ecclesia Dei inter multam paleam, multaq; zizania constituta multa tolerat, & tamen, qua sunt contra fidem, vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit.*

(Quod Augustinus distinguit inter Ceremonias Universales & pro diversitate locorum variantes, nobis non adversatur 1. Quia tantùm assertum fuit â Confessoribus, Augustinum multitudinem Ceremoniarum improbare & nolle illis conscientias onerare. 2. Confutatores omnia Ecclesiæ suæ mandata servanda esse arguunt, quò etiam pertinent Ceremoniæ particulares. 3. Tum temporis non erant tot Universales Ceremoniæ, quot exhibitæ Augustanæ Confessionis tempore in universa Ecclesia Papistica. Et prohibitionem certorum ciborum, jejunium certò definitorum temporum, festorum Martyrum & multorum aliorum celebrationem non fuisse tempore Augustini Universalem ex ipsis Patribus ostendi potest. Vide Chemnicium part. 4. Exam. de jejunio.)

II. Calumnia. 1. Generales.

1. Bellarminus lib. 4. de Ecclesia cap. 9. Protestantes cum Aërianis hæreticis conjungit, quòd negent, *stata jejunia esse celebranda.*

Verba sic habent: *Docebant Aëriani, statuta jejunia non esse solenniter celebranda, sed cùm quisque voluerit, jejunandum, ne videatur esse sub lege. Idem docent Lutherani ferè omnes.*

Resp. 1. Ex Cassandro in Consultatione artic. 15. pag. 956. *In Confessione Saxonica hoc modo scriptum legimus: Non vituperamus jejunia, sed superstitiosas opi-*

opiniones & laqueos conscientiarum in traditionibus.

Idem pag. 957. *Lutherus & Bucerus apertè scribunt, se publicæ pacis causâ non detracturos, cur minùs Ceremonias & traditiones in Romana Ecclesia jam longo usu receptas communiter observent his conditionibus, ut doctrina Evangelii de justificatione gratuita per fidem Christi sincerè tradatur, nec in illarum traditionum observatione justitia & fiducia salutis collocetur, nec ut divina præcepta pœnâ mortalibus propositâ exigantur, & de vero illarum usu populus instituatur, atque in numerum harum Ceremoniarum collocant non ferias modò & cantiones, sed etiam jejunia & ciborum delectus.*

2. Epiphanius in hæresi Aërii ipsum accusat, *quòd totus fuerit Arianus.* Mirum ergò non est, ipsum inter hæreticos fuisse numeratum.

3. Idem Epiphanius d. loc. in Aërio carpit, *quòd à summo mane ad vesperam usque ventrem carne farciret.* Justa omninò accusatio, si id fecit Aërius. At quomodo id convenit cum Philastrio, qui in libro de hæresibus dicit, *quòd Aëriani escas abominentur.* Ex hac discrepantia liquet, controversum fuisse olim de hæresibus Aërio imputatis. Probabile est, quod Epiphanius nimiùm Eustathio Sebastensi Episcopo favens, ipsiusque conversationem & disciplinam laudans affectu præoccupatus, Aërium ejus adversarium accusaverit. Hic tamen Eustathius damnatus fuit, *quòd à cibis ad victum necessariis & à vestibus abstineret,* narrante id Sozomeno lib. 3. Hist. cap. 13.

2. Idem Bellarminus d. l. *Protestantes cum Joviniano* conjungit, *quòd negent, jejunium esse meritorium.*

Maldonatus in Summ. quæst. 23. artic. 12. *Protestantes obstinatè contendunt, nihil valere ad satisfaciendum pro peccatis, nihil ad impetrandum auxilium, nihil ad cœleste præmium promerendum, quæ fuit etiam hæresis Joviniana.*

Alphonsus à Castro lib. 3. adversus hæreses, tit. Cibus, hæres. 2. *Hæresis secunda asserit, quoslibet cibos quolibet etiam die omnibus sine omni discrimine esse licitos, quantumlibet per Ecclesiasticas sanctiones fuerint prohibiti. Hæc est hæresis Joviniani. Hunc eundem errorem hoc nostro tempore amplexati sunt Lutherani, qui omni feriâ sextâ & Sabbato & in omnibus diebus Quadragesimæ carnes effrenatè comedunt.*

Resp. 1. Ex Bellarmino lib. 2. de bonis operibus cap. 11. *Jovinianus docebat, nihil ad salutem prodesse jejunia &c. Protestantes docent, jejunium utile esse ad carnis petulantiam coërcendam, ad orationis auxilium, ad signum humilitatis & pœnitentiæ &c.*

(Num verò hæc eadem doctrina?)

2. Ex Pererio in cap. 14. Roman. Disputat. 3. num. 20. *Philippus Melanchthon non negat, jejunii & rerum indifferentium observationem posse homini prodesse & conducere ad cultum Dei, non tamen immediatè, sed mediatè, facit enim jejunium, ut homo sit aptior ad fundendas preces, in quibus est cultus Dei.*

3. Augustana Confessio in cap. de discrim. ciborum. *Objiciunt Adversarii, quòd nostri prohibeant disciplinam & mortificationem*

tionem carnis, sicut Jovinianus. Verùm aliud deprehenditur ex scriptis nostrorum. Docent enim, quòd quilibet Christianus debeat se corporali disciplinâ, aut corporalibus exercitiis & laboribus sic exercere & coërcere, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, & hanc disciplinam oportet semper urgere, non solùm paucis & constitutis diebus &c. Itaque non damnantur ipsa jejunia, sed traditiones, quæ certos dies, certos cibos præscribunt cum periculo conscientiæ, tanquam istiusmodi opera sint necessarius cultus.

3. Per calumniam nobis tribuunt, *quòd simus hostes jejuniorum.*

Bellarminus in oratione habitâ Romæ, quæ extat in præfat. tom. 4. controvers. S. Johannis. *Locusta est animal sordidum ac ventrosum, totum siquidem ejus corpus nihil est, nisi venter. Tales omninò sunt hæretici Lutherani, homines ventri addicti, hostes jejuniorum, continentiæ inimici.*

Stapletonus in Promt. Catholic. Dominic. 1. Quadrag. pag. 89. *Hæretici nostri temporis vel omne jejunium, ut superstitiosum cultum, rejiciunt, vel ejus præceptum atque observantiam ab Ecclesia mandatam, tanquam doctrinam Dæmoniorum homines dementissimi condemnant.*

Salmero tom. 4. tract. 10. partis 1. pag. 91. *Christus jejunium assumsit, quò facto suo testaretur, divinum & orthodoxum Evangelium ab abstinentia & jejunio initium sumere. Evangelium verò novellum ab hæreticis Germaniæ excogitatum atque confictum ab ingluvie & ebrietate, Dæmone usum vetitorum suadente, omninò exordium cepit. Nam ut olim primos parentes ad gustatum vetiti fructus suis suasionibus & fraudibus pellexit, atque ad violandum divinum præceptum impulit atque pertraxit: haud dissimili ratione equidem hos miseros & carni deditos hæreticos seduxit atque decepit, ad Ecclesiæq; salutares leges contemnendas solicitavit. Verùm hoc primis illis parentibus infeliciores existunt, quòd illorum oculi, peccato admisso, aperti sunt & cognoverunt, se esse nudos: istorum verò oculi crapulâ gulâq; clausi sunt, ut peccatum, quo se atque alios miserè perdant, non solùm non agnoscant, sed etiam impudentissimè atque obstinatissimè defendant.*

Costerus in Enchirid. cap. 18. *Malignus Spiritus humani generis hostis acerrimus, cùm sciat, nullum esse genus Dæmoniorum, quod non ejiciatur oratione & jejunio, omnibus viribus contendit, Christianos his armis spoliare. Impugnat igitur per hæreticos jejunium, tanquam rem superstitiosam, Scripturis, divinæq; voluntati repugnantem.*

Resp. 1. Repetantur ea, quæ ex August. Confess. Cassandro, Pererio & ipso Bellarmino modò adducta.

2. Confessio Wirtenberg. in cap. de Jejunio. *Jejunium sentimus utile esse, non in hoc, ut vel operis sui merito expiet peccata coram Deo, vel applicet meritum Christi jejunantis, sed ut per sobrietatem carni injiciat frenum, ne homo crapulâ & ebrietate impeditus, vocationi Dei minùs obsequatur, & suo officio oscitanter defungatur.*

Lutherus tom. 2. Jen. Germ. fol. 345. in Comment. 1. Pet. 2. Man sol fasten/ beten/ arbeiten / daß man die Lust dempffe und unterdrücke.

3. Bellarminus lib. 2. de bonis operibus in partic. cap. 3. §. Quatuor. *Protestantes existimant, in jejunio maximè à cibis lautioribus*

noribus abstinendum, & proinde melius eum jejunare, qui carne fumo induratâ, quàm qui piscibus & variis condimentis gulam irritantibus utitur.

(Si Protestantes præscribunt veri jejunii modum, quomodo possunt vocari hostes jejuniorum?)

4. Cur Pontificii non descendunt in seipsos, agnoscentes, verum & propriè dictũ jejunium apud se jampridẽ periisse? ut constat ex illis, quæ dicta sunt superiùs cap.2.th.1.membr.2.

5. Bellarminus lib.2. de bonis operib. cap.2. §. Primum respondemus &c. τὰ σκληρὰ μαλθακῶς proferens fatetur, *nostro tempore severitatem jejuniorum aliquantulum relaxatam.* Ita verò relaxatam, ut censeatur quis jejunare, etiamsi prandium cœnæ conjungat, ac bis de die comedat, ut ostendemus paulò pòst membro tertio §.13.

4. Idem Bellarminus lib. 1. de Justificatione cap.10. *Fides illa specialis, quam Adversarii fingunt, tollit è medio orationem. Nam si certò atque ex fide credere debeo, mihi peccata esse remissa propter Christum, quomodo possum cum publicano dicere: Propitius esto mihi peccatori; aut cum Apostolis & Ecclesia universa: Dimitte nobis debita nostra, nisi hæsitem in fide & Deum mendacem efficiam?*

lib.1. de bonis operibus cap.3. §.17. *Ex iis bonis quæ precibus impetrantur, præcipuum est remissio peccatorum & justificatio. Hunc autem fructum omnes hujus temporis hæretici orationi detrahunt, cùm illum soli fidei, quæ orationem præcedit, attribuant.*

Resp. 1. Invertimus argumentum. Quod ex fide petimus, de eo etiam impetrando certi esse possumus. Matth.18. v.19. cap.21. v. 22. Johan.16.v.23. 1.Johan. 5. v.14. Atqui remissionem peccatorum ex fide petimus, Matth.6.v.12. Ergò.

2. Doctrina Pontificia potiùs impedit, quò minùs peccatorum remissionem ex fide promissioni divinæ innitente petamus, eamque consequamur, Jac.1. v.5. 6. & 7. 1. Joh.5.v.10.

3. Fides specialis non tollit orationem, cùm per fidem detur Spiritus Sanctus, in quo clamamus *Abba, Pater* Roman.8.v.15. Galat.4. v. 6. *ac justificati fide pacem habeamus & cum fiducia ad thronum gratiæ accedamus, clamantes: Abba, Pater* Rom.5.v.1. cùm fides sit quasi anima orationis, absque qua oratiò non est DEO grata.

4. Bellarminus igitur ex subordinatis facit pugnantia. Sacræ literæ peccatorum remissionem & *fidei* tribuunt Roman.3.v.28. cap.4.v.5.&c.& *orationi* Matthæi 6.v.12. cap.21.v.22. Luc.18. v.13. & 14. Jacob.5.v.15. 1.Johan.5.v.16. sed huic non nisi illâ stipatæ & quasi animatæ. *Fidei* propterea, quia apprehendit Christum & in Christo Dei gratiam peccata remittentem. *Orationi* propterea, quia fides est orationis anima, ideoque ratione & respectu fidei, quæ per orationem sese exerit; *fidei* per se, *orationi* κατ' ἄλλο, respectu fidei; *fidei* immediatè, *orationi* mediatè, quia est actus fidei.

5. Committit etiam fallaciam causæ & consequentis. Sancti quotidiè petunt peccatorum remissionem, non quòd de

ea dubitent, sed quòd peccati sibi adhærentis & infirmitatum carnis quotidianâ remissione sese indigere ex verbo & propriæ conscientiæ testimonio intelligant.

5. Stapletonus Domin. 7. post Trinit. in Promtuario Cathol pag. 193. *Vestimentum ovis est exhibere populo preces omnes linguâ cujusque vernaculâ & vulgari. Lupina rabies est, quòd hac ratione ab omni precandi studio & devotione populum fraudulenter & impiè diverterunt. Hi enim, quæ in vernacula leguntur, attenti, aut cum aliis cantillare compulsi privatæ devotioni vacare, nec commodè possunt, nec à ministris permittuntur.*

Hardingus in lib. contra Ivellum artic. 3. pag. 75. *Linguâ cognitâ ac intellectâ impediri devotionem* asserit.

Resp. 1. Vera devotio est ex fide, fides ex auditu verbi Rom. 10. v. 17. auditus requirit, ut, quid dicatur, percipiatur.

2. Lyranus in 1. Corinth. 14. *Si populus intelligit orationem seu benedictionem Sacerdotis, meliùs reducitur in Deum & devotiùs respondet Amen.*

3. Eadem est sententia Jacobi Fabri Stapulensis & Cajetani in Commentar. 1. Corinth. 14. quos propterea insectatur Catharinus, *& hoc esse Lutheri, imò Diaboli in Luthero loquentis inventum*, blasphemè pronunciat.

4. Quinimò Bellarminus ipse lib. 2. de verbo Dei cap. 16. resp. ad object. 2. agnoscit, *in verbis Apostoli 1. Corinth. 14. orationi, quæ non intelligitur anteponi eam, quæ intelligitur. Qui enim orat linguâ, quam non novit, ut cùm rudes homines recitant Latinè septem Psalmos, affectu quidem & Spiritu proficiunt, tamen mens eorum sine fructu est, quia non eruditur.*

6. Bellarminus lib. 1. de bonis operibus in partic. cap. 3. *Heretici hujus temporis fatentur, bona, quæ petimus, orationibus impetrari, si oratio fundatur ex fide. Sed quia per fidem intelligunt fidem illam suam specialem, quâ unusquisque certò credere debet, se esse Deo gratum, sibiq; non imputari peccata, quæ fides reverâ haberi non potest, inde fit, ut conditionem planè impoßibilem ad impetrandum requirant, & per hoc nihil omninò orationi relinquant.*

Resp. 1. ex ipso Bellarmino lib. 1. de Justificatione cap. 11. resp. ad 4. object. *Si Deus alicui manifestè diceret, remittuntur tibi peccata tua, ut reverâ dixit paralytico Matth. 9. & Magdalenæ Luc. 7. sine dubio credere & confidere is deberet, sibi verè remissa esse peccata.*

(Subsumo. Deus per ministrum Ecclesiæ ad omnes verè ac seriò pœnitentes in verbo Evangelii *in genere*, & in verbis absolutionis ad quemvis verè pœnitentem *in specie* dicit: *Remissa sunt tibi peccata tua.* Ergò verè pœnitentes certò credere & confidere non solùm debent, sed etiam possunt, sibi verè remissa esse peccata, & per conseq. fides specialis non est conditio impossibilis. Assumtum negari nequit, nisi simul negetur, hoc esse verbum Evangelii, quod disertis verbis proponitur Act. 10. v. 43. ac veram esse promissionem Christi: *Quicquid solveritis in terra, solutum erit in cælis.*)

2. Ex eodem Bellarmino d. l. resp. ad 5. object. *Quod dicunt Adversarii de promißionum generalium applicatione propter illa pronomina nobis, nostris, me & similibus, rectè*

recte dicunt, posse unumquemque sibi promissiones generales applicare per fidem. Nam quemadmodum fide Catholicâ credo, Christum mortuum esse pro omnibus, ita eâdem fide credo, mortuum esse pro me, qui sum unus ex omnibus.

(Ex eo sic inferimus: Si unusquisque vere fidelium promissiones generales sibi per fidem potest applicare, utique etiam fides specialis haberi potest. Sed verum prius. Ergò etiam posterius.)

3. Ex Scriptura sic concludimus: Qui ex ipsius Spiritus Sancti testimonio novit, se esse Dei Filium, is etiam fide speciali statuere potest, sibi remissa esse peccata.

(Atqui omnes vere pii ex ipsius Spiritus Sancti testimonio noverunt, se esse Dei filios, Rom.8.v.16. Gal.4.v.6. 1. Joh.5. v.10. Ergò.)

7. Alphonsus de Castro adversus hæreses, in verbo Oratio. *Lutherani quidam persuasi à Luthero, omnia necessitate absolutâ fieri, orationem, tanquam rem inutilem, penitùs rejiciunt. Nam si omnia necessariò fiunt, frustrà qui, inquiunt, Deum orat pro ea re, quæ si futura est, etiamsi non oret, eveniet: & si futura non erit, etiamsi oret, nunquam eveniet.*

Calumniam hanc repetit Jodocus Coccius tom. 2. Thesauri libr. 3. artic. 4. pag. 243.

Resp. Nec absolutam omnium rerum necessitatem statuimus, nec orationem inutilem esse docemus. Utrumque ex August. Confessione est manifestum.

II. Speciales.

1. Lutherum impietatis accusant, quòd docuerit, *neminem posse Dominicam Orationem recitare, nisi simul maledicat,* Der andächtige Luther pag. 9.

Resp. Verba ejus sic habent in Comment. cap. 5. Matth. tom. 4. Witeberg. fol. 37. tom. 5. Jenens. fol. 385. Es kömpt wol die Zeit / daß man fluchen mus oder thut unrecht. Als daß wir jetzt solten den Segen darzu sprechen und guts wünschen / daß Pabst / Bischoff und Fürsten mit so giftigen Practiken und bösen Tücken wider das Evangelium umbgehen / frommer Leute Blut zu stürtzen und Teutschland in einander zu werffen / das gehöret nicht Christen zu / sondern sollen und müssen so darzu sagen: Lieber HErr / verfluche / verstöre / und stürtze alle ihre Anschläge in Abgrund der Hellen. Daher kan niemand recht das Vater unser beten / er mus darzu fluchen. Denn wer betet / Geheiliget werde dein Name / dein Reich komme / dein Wille geschehe / so mus er alles auff ein hauffen mitnehmen / was dawider ist / und sagen / verflucht / vermaledeyt / geschendet müssen werden alle andere Namen / und alle Reich / so wider dich sind / zustöret und zurissen / alle Anschläge / Weißheit und Willen zu boden gehen. Das ist aber der Unterscheid / von sich selbst sol niemand fluchen noch schweren / es sey denn / daß er Gottes Wort darzu habe / daß er sol fluchen oder schweren.

2. Bellarminus lib. 4. de Verbo Dei cap. 3. §. Sextum mendacium &c. inter *mendacia Chemnicii* numerat, *quòd Papa Calixtus instituerit quatuor temporum jejunia.*

Resp. 1. Platina in vita Calixti sic scribit: *Calixtus Pontifex instituit, ut ter in anno jejunaretur, inchoando annos more Hebræorum,*

brutorum, tamen postea mutatâ sententiâ, in quatuor anni tempora transtulit.

2. Polydorus Vergilius lib. 6. de rer. Inventor. cap. 3. *Calixtus primus instituit, ut ter in anno jejunium ageretur, inde mutato consilio, in quatuor partitum est anni tempora id jejunium, in ver, æstatem, autumnum, hyemem.*

III. Opiniones absurdæ & erroneæ.

1. Azorius lib. 9. Instit. cap. 31. §. Sextò quæritur. *Pro iis, qui obstinato animo sunt in malis, orandum est, pro hæreticis & schismaticis non est publice orandum.*

Bellarminus, postquam lib. 2. de Missa cap. 6. dictum Tertulliani ad Scapulam cap. 2. & locum Apostolicum 1. Tim. 2. v. 2. adduxisset, subjungit: *Sed quamvis hæc ita se habeant, prohibuit tamen Ecclesia c. à nobis de sentent. excommunicationis, publice orare pro excommunicatis & consequenter pro hæreticis, qui sunt omnes excommunicati.*

Contrà 1. Timoth. 2. v. 1. ad quem locum Cornelius à Lapide ex priscis Ecclesiæ Doctoribus annotat, *quòd in publico Eucharistiæ sacrificio pro Regibus etiam infidelibus oraverint.*

2. Idem lib. 7. Instit. cap. 7. §. Secundò quæritur. *Mos non est improbandus, quo vidua pro dignitate personæ post obitum viri causâ luctus domi se continet ad annum.*

Contrà Hebr. 10. v. 25.

3. Toletus lib. 4. Instruct. Sacerdot. cap. 21. *Quando judex contra justitiam petit juramentum, licet uti æquivocatione & jurare secundùm mentem suam contra mentem judicis, utputa quærenti judici, Fecisti illud? respondeat, non feci, intelligendo inter se, ut dicam tibi vel hoc tempore, vel quid simile.*

Contrà Maldonatus in cap. 24. Lucæ. *Quisquis fingendo fallere conatur, etiamsi aliquid præterea significare velit, haud dubiè mentitur, alioqui nullum esset mendacium, quod non defendi possit.*

4. Idem lib. 5. Instruct. Sacerd. cap. 9. *Cùm homo profert verbum contumeliosum non ex plena deliberatione, non est mortale peccatum; vel si adsit plena deliberatio, tamen sit inter personas parvi momenti, ut inter mulierculas.*

lib. 4. cap. 13. *Cum homo irâ aliquâ, vel aliâ animi passione non advertens verba, quæ proferebat, protulit blasphemiam, non est peccatum mortale, nisi homo assuetus sit blasphemare.*

Contrà Matth. 5. v. 22.

5. Idem lib. 5. cap. 13. *Si quis desiderat habere pollutionem ob finem bonum, ut ob sanitatem aut ad levandas tentationes carnis, quibus interdum affligitur, non est peccatum.*

Illi conforme est, quòd Navarrus gravis apud Pontificios autor docet, *lætandum esse ob pollutionem & mollitiem, idq; ob salutarem ejus effectum*, quem hoc nomine refellit Gregorius de Valentia tom. 3. col. 2167. Tannerus tom. 2. Theol. Schol. Disput. 4. quæst. 8. dub. 9. num. 117 introducit varias sententias, quibus disceptatur, *an etiam pollutio sit peccatum mortale.*

6. Alexander Alensis *ideo carnis esum tempore Quadragesimæ prohibitum esse* dixit, *quia Christus post resurrectionem pisces comederit, non carnem, & quia terra propter peccatum Adæ maledicta, aqua verò non, ut quæ postea sanctificata sit Baptismo Christi.*

Eodem

Eodem fere modo Durandus lib. 6. Ration. divin. officior. cap. 7. num. 22. *Quia Deus maledixit terra in operibus humanis, non aqua, inde est, quod omne genus carnis, quod in terra versatur, tam quadrupedia, quam aves, in jejuniis non licet comedere. Et licet quadam aves circa mare versentur, & in aquis: quadam in eis vel ex eisdem nascantur, magis tamen ad Naturam terra, à qua nutrimentum percipiunt, ad hoc pertinere dicuntur. Adhuc cum quidam pisces sint ex una parte, habentes formam quadrupedis animalis & ex altera piscis, ut bieverus, in jejuniis potest comedi ex parte, qua piscis vocatur, ex alia verò minimè.*

Iodocus Coccius tom. 2. Thesauri lib. 3. art. 10. pag. 110. adducit & approbat dictum Ludolphi Carthusiensis part. 2. vitæ Christi cap. 53. *Multi abstinent à carnibus quartâ feriâ, quia tunc caro Christi fuit vendita.*

Renatus Laurentius ad locum Tertulliani, lib. 1. adversus Marcion. cap. 14. (*Marcion copias maris, hoc est pisces sanctiorem cibum deputabat*) quasi causam Marcionis agere volens, sic annotat: *Animalia terrestria plus habent maledictionis quàm aquatilia, quia plus nutriuntur terrâ, cujus de fructu cùm manducâsset Adam, maledicta fuit, non autem aqua.*

(Quid verò fiet herbis, leguminibus, oryzæ & fructibus arborum, quibus liberè omni tempore Pontificii utuntur?)

7. Gregorius II. Pont. Rom. Bonifacio Moguntinensi Archiepiscopo suo in Germania Apostolo sic scribit tomo 2. Concil. pag. 424. in Epist. ad Bonifac. *In tertia agrestem caballum aliquantos adjunxisti comedere, plerosque & domesticum. Hoc nequaquam fieri deinceps sanctissime sinas frater, sed quibus potueris (Deo juvante) modis per omnia compesce & dignam eis indicito pœnitentiam. Immundum enim est atque execrabile.*

Zacharias Gregorii II. successor eidem Bonifacio de licitis vel illicitis cibis quærenti respondet in Epist. ad Bonifac. tom. eod. pag. 452. *In primis de volatilibus, idest, graculis & corniculis & ciconiis, quæ omninò cavenda sunt ab esu Christianorum: etiam & fibri, atque lepores, atque equi sylvatici multò amplius cavendi.*

(En Pontificios, imò ipsos Pontifices cum Manichæis certos quosdam cibos tanquam immundos & execrabiles rejicientes.)

8. Bellarminus lib. 1. de bonis operib. in partic. cap. 3. §. Secundus &c. *Oratio sive impetret, quod postulat, sive non impetret, semper est meritoria majoris gratiæ & gloriæ, quando ab homine justo, & sicut oportet, funditur.*

lib. ejusdem cap. 12. circa fin. *Commune est orationi cum aliis bonis operibus, ut sit meritoria & satisfactoria.*

Contrà, in oratione ac per orationem manifestamus nostram indigentiam & necessaria à Deo humiliter petimus, quomodo igitur oratio poterit esse *meritoria?* in oratione ex fide gratuitam peccatorum remissionem à Deo humiliter petimus, quomodo igitur oratio poterit esse satisfactoria?

Bellarminus ipse d. l. cap. 9. *quartam orationis conditionem* dicit *esse humilitatē, quâ is, qui orat, non in sua justitia, sed in Dei benignitate confidat.*

(At *vera humilitas ignorat merita*, inquit idem lib.5. de Justific. cap.6.)

9. Molanus lib. de Theolog. pract. tract. 3. cap. 8. conclus. 3. num. 19. *Non præcipitur nobis à Deo, ut pro inimicis oremus.*

10. Idem Bellarminus lib. 4. de bonis operibus cap. 4. *Eleëmosynæ sunt opera meritoria & satisfactoria.*

Contrà: Eleëmosynæ pertinent ad opera caritatis. Jam verò caritas & omnia ejus opera sunt in lege requisita. Ergò jam antè debita, & per consequens nec *meritoria*, nec *satisfactoria* esse possunt.

11. Idem Bellarminus lib. 3. de bonis operibus cap. 7. §. 6. asserit, *superfluas opes sine peccato retineri non posse, sed necessitate mandati eas pauperibus erogandas esse.*

(At hac ratione communio bonorum Anabaptistica confirmatur, ac divitias possidere Christianis illicitum esse statuitur (cùm divitiæ utplurimùm & propriè sint ejusmodi bona superflua.) quod tamen utrumque idem Bellarminus dicto loco cap. 10. & 11. rectè negat. Ergò ut non omnia superflua pauperibus eroganda, ita serentè summâ indigentium inopiâ de necessariis etiam cum iisdem communicandum Luc. 3. v. 11. & cap. 21. v. 4. Act. 2. v. 44. & 45. cap. 4. v. 35. 2. Cor. 8. v. 2. &c.)

12. Dominicus Nazarethanus ita se maceravit jejuniis, *ut ossa vix ossibus hærerent*. Gerhard à Nazareth cap. 6.

Balduinus Archiepiscopus Cantuariensis *à primo Monachatus sui tempore nunquam carnes comedit, ac cùm aliquando vetula ab ipso quæreret, num res ita se haberet? & ille affirmaret, respondit ista, se hoc credere non posse, cùm proprias carnes ita voràsset, ut vix ossa reliquisset.*

De Francisco in ejus Legenda cap. 6. narratur, *quòd, cùm aliquando ægritudo vigore abstinentiæ parùm remisisset & post aliquantulum convaluisset, populo Assisii convocato & fune collo circumdato, nudum se trahi præcepit usque ad lapidem, in quo malefici publico afficiendi supplicio collocabantur, ibi oratione ad turbam conversâ dixit, se non ut spiritualem honorare, sed ut lurconem ignominiâ afficiendum esse. Cùm eidem Francisco in infirmitate accidisset, ut gustaret laridum & carnem tempore jejunii, coram toto populo hujus facti magnam testatus est pœnitentiam*: quam ut non absrè susceptam probat Defensor ineptiarum & blasphemiarum sui Francisci Henricus Sedulius Antverpiensis in Apolog. pro Francisci Conformitatibus lib. 2. pag. 243.

Bartholomæus quidam *vigiliis & jejuniis ad necem usque se maceravit*, uti refert Gerhardus à Nazareth cap. 12.

Bernhardus *orabat, stans nocte dieque tamdiu, donec pedes corporis molem præ inedia ferre non possent & intumescerent*, lib. 2. ipsius vitæ cap. 8.

Cassianus collat. 2. cap. 6. & 17. narrat, *nonnullos Eremitas immodicis jejuniis & vigiliis usque adeò se afflixisse, ut propriorum sæpiùs facti sint homicidæ corporum & mortem sibi ipsis consciverint.*

(At hæc pugnant cum regula Apostolica Roman. 13. v. 14. Coloss. 2. v. 23. Ephes. 5. v. 30.)

13. Azorius lib. 7. Institut. cap. 14. q. 2. ex Thoma in 4. sent. dist. 15. quæst. 3. art. 3. q. 1. ad 3. *unum ex iis jejuniis, quæ quatuor*

jeju-

temporum vocantur, & incidit in septimanam Pentecostæ, vocat jejunium lætitiæ & exultationis, non mœroris & afflictionis.

(Atqui de Natura jejunii est subigere & affligere corpus, non recreare, unde in Scripturis vocatur עִנּוּי seu *afflictio* Exo.16.v.29. Levit.16.v.27. ac *afflictio & jejunium* conjunguntur Psal.35.v.13.)

14. Bellarminus cum jejunio consistere posse existimat, si quis bis de die comedat ac prandium Cœnæ conjungat. Nam lib.2. de bonis operibus in partic. cap.2. responsurus Chemnitio, *quod Catholici non amplius horam nonam aut vesperam expectent, cùm temporibus jejuniorum cibum capiant, quodq; non semel, sed bis corpus reficiant, dum sumant prandium sub meridiem, cœnulam sub vesperam*, monet, 1. *Usum jejunia solvendi circa meridiem & cœnulam sumendi sub noctem ab Ecclesia non imperari, sed tolerari. 2. determinationes ejusmodi rerum, quæ non habentur ex divino jure, posse per Ecclesiasticam legem vel consuetudinem pro locorum & temporum diversitate ita variari, ut quod uno loco vel tempore non licet, alio loco vel tempore liceat. 3. non carere probabili ratione mutationem illam horæ nonæ in horam sextam, quod attinet ad tempus solvendi jejunia. Nam quando veteres definierunt horam nonam pro solutione jejunii, tempus ordinarium cibum sumendi solebat esse meridies. Satis enim esse putaverunt ad carnis afflictionem & castigationem, si ad spacium trium horarum, id est, ab hora sexta usque ad nonam refectio differretur. Nostro verò tempore magna pars hominum, non horâ sextâ, sed tertiâ prandere solet, ex quo sequitur, ut, si tempore jejunii cibum sumant horâ sextâ, h. e. ad meridiem, tribus horis seriùs ad reficiendum corpus accedunt, quàm ordinariè solent, ac per hoc ab antiqua consuetudine non recedant.*

(Sed ostendimus superiùs, jejunium verè & propriè sic dictum esse *omnimodam à cibo abstinentiam*, proinde etiam prandere & die illo, quo prandetur, jejunare sibi invicem opponuntur. Augustinus serm.60. de temp. *Rogo vos, fratres carissimi, & admoneo, ut in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem infirmitas jejunare non permittit.* Jejunium suâ Naturâ est corporis afflictio. Atqui si quis horâ sextâ cibum capiat, is non affligit corpus, teste ipsâmet experientiâ. Ergò qui horâ sextâ cibum capit, non jejunat. Levit.16.v.29. *mense septimo decimâ die mensis affligetis animas vestras*, jejunando scilicet usque ad vesperam.

15. Peresius de Traditionibus part.3. *Psychicos*, contra quos Tertullianus librum suum de jejuniis scripsit, peculiare quoddam genus hæreticorum fuisse statuit. *Error*, inquit, *fuit olim Psychicorum, id est, animalium hominum, qui jejuniorum præscriptiones damnabant, dicentes: sub arbitrio relinquendos esse homines in jejunio, quos Tertullianus damnat & efficaciter convincit in Tractatu, quem edidit contra eos satis Ecclesiastico & erudito.*

Contrà verò Pamelius in annotat. ad illum librum rectè monet, *tractatum illum à Tertulliano Montanista contra Catholicos, Psychicos ab ipso vocatos, esse scriptum.*

Bellarm. lib.2. de bonis operib. in part. c.2. §. Porrò. *Tertullianus in libro de jejunio scri-*

scribit adversus Ecclesiam, & Catholicos vocat Psychicos, id est, animales, propterea quòd non admitterent novam disciplinam Montani de tribus quadragesimis, & jejunio ordinario usque ad vesperam.

(Congruit hoc cum illis, quæ habet Hieronymus in Catal. script. Eccles. tit. Tertullianus. *Hic, inquit, cum usque ad mediam ætatem Presbyter Ecclesiæ permansisset, invidiâ postea & contumeliis Clericorum Romanæ Ecclesiæ ad Montani dogma delapsus, in multis libris novæ Prophetiæ meminit, specialiter autem adversum Ecclesiam texuit volumina de pudicitia, de persecutione, de jejuniis, de monogamia, de ecstasi libros sex, & septimum, quem adversus Apollonium conscripsit.*)

16. Emanuel à Sa in Aphorismis pag. 193. *Jejunium non violat potus aquæ aut vini, etiamsi quid edatur, ne potus noceat; nec quæ sumuntur per modum medicinæ, vulgò electurata; nec cibi prægustatio, ut fit à coquo, aut pincerna: nec jentaculum vespertinum pro more sumtum, vel ex causa sumtum manè dilata in vesperam prandio: nec ova aut lacticinia extra quadragesimam; nec si quid statim finito prandio parvum edas, rogatus ut fit ab amico comedente; illud enim pars prandii censetur; nec si horam prandii ex causa prævenias, ut ita facturus, aut propter hospitem.*

(Sic ergò jejunia apud Pontificios habent valdè largam interpretationem.)

17. Henricus Sedulius Antuerpiensis Franciscanus in Apol. per Francisc. conform. pag. 20. *ex carnibus alimentum ferinum esse & bestiis conveniens*, probat ex Musonio apud Stobæum serm. 17.

18. Bellarminus lib. 2. de grat. & libero arbitr. cap. 8. ad 5. §. Dicos &c. statuit, *ex fide in unum Deum (homines nondum regenitos) orare & impetrare posse fidem, quâ Jesum Filium Dei & promissum Messiam esse credant.*

(Regeneratio non fit, nisi per fidem in Christum, utique ergò Bellarminus agit de hominibus nondum regenitis, quibus perquàm absurdè tribuit facultatem orandi & impetrandi fidem in Christum.)

Idem lib. 1. de bonis operibus in partic. cap. 9. §. Sciendum & §. Illud est &c. docet, *ad impetrationem rei petitæ non requiri caritatem, seu bonum habitum in petente, sed sufficere, ut credat, Deum esse potentissimum, sapientissimum, fidelissimum, benignissimum &c.*

(Atqui oratio non potest esse Deo grata, nec habet vim impetrandi, nisi procedat ex fide. Ubi autem fides, ibi caritas.)

19. c. Hanc consuetudinem caus. 9. quæst. 1. ex Damaso Papa, de Laicis sic dicitur: *Quâ fronte aut quâ conscientiâ oblationes vultis accipere, qui vix valetis pro vobis, nedum pro aliis Deo preces offerre?*

(Atqui omnes omninò fideles non solùm pro se, sed etiam pro aliis preces possunt Deo offerre, unde Apostolus etiam auditorum suorum preces expetit.)

20. De ritu adorandi & templa extruendi versus Orientem sic differit Polydorus Vergilius lib. 5. de rerum Inventorib. cap. 9. pag. 434. *Mos est, ut in orando ac salutando Deo quis in Orientem Solem convertatur. Utrumque apud priscos* (Ethnicos) *servatur, dicente Apulejo in secundo: Tunc in Orientem obversus, vel incrementa*

Solis

Solis augusti tacitus imprecatus &c. Quod proprium est veri Oratoris ex mystica religione, quoniam Christus est Sol justitiæ: testis est Divus Hieronymus in Ezechielem; Ea nempe de causa templa nostra ita ædificata sunt, ut eorum Princeps altare in Orientem versus vergat, in quo Sacerdos rem divinam faciendo, semper ipsum Orientem aspiciat: unde precationes nostræ jugiter, velut instar Solis, oriantur.

Baronius Anno 58. num. 109. *Gentilium potiùs, quàm Judæorum fuisse consuetudinem, ut ad Orientalem plagam spectantes precarentur, satis constat ex templorum situ &c.*

Et postea. *Vitruvius templorum faciem ad Occidentem ædificandam proponit, quò orantes in ea faciem conversam habeant ad Orientem.*

Johannes Savarus Chromontensis in Comment. lib. 2. Epist. 10. Sidonii Apollinaris pag. 151. *Sacræ ædes Orientem spectabant antiquitùs. Vitruvius de architectura lib. 4. cap. 5. Higinus de limitibus. Postea placuit omnem religionem eò convertere, ex qua parte cœli terra illuminatur. Apulejus lib. 2. Tunc Orientem obversus & incrementa Solis augusti tacitus imprecatus. Tertullianus in Apologet. dist. 84. Sed & plerique vestrûm in affectatione aliquando et cœlestia adorandi ad Solis ortum labia vibratis. Et hos, quia Solem adorabant, qui ritus Ecclesiasticâ traditione receptus est, sed aliâ de causâ.*

(Sic ergò hic ritus ex gentilismo originem trahit, unde Walafridus Abbas hunc morem reprehendit de forma Ecclesiæ, sic disserens apud Wolffium lection. memorab. Centur. 9. pag. 221. *Veteres non admodùm solicitos fuisse, in quam partem vel templum, vel altaria essent conversa, quòd ubique Deum esse scirent, sed recentiores tantùm ad Orientem convertisse.*)

21. c. Humanæ 11. caus. 22. quæst. 5. *Si divinis judiciis verba nostra talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur, si intentio non debet servire verbis, sed verba intentioni, patet, quòd Deus non accipit sic juramentum, sicut ille, cui juratur, sed potiùs, sicut qui jurat, intelligit, cùm recipienti non ex intimis, sed ex his, quæ proferuntur foris, verba nostra sonent.*

(Ac hac ratione labefactatur præceptum de non dicendo falso testimonio.)

22. Bellarminus lib. 2. de Verbo Dei cap. 16. §. Neque solùm &c. *Neque solùm populus ex oratione alterius fructum percipere potest, quamvis eam non intelligat, sed etiam ex ea, quam ipsemet pro seipso ad Deum fundit.*

Lancellottus in Hæretico Quare 20. §. 3. *Deo gratæ sunt & virtutem impetrandi habent preces privatim, & quæ ab idiotis effusæ sunt ab orante non intellectæ.*

(Atqui preces non intellectæ, ut sine intellectu, ita quoque sine devotione & affectu funduntur.)

23. c. Si Laicus 7. distinct. 31. *Si Laicus & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali, Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper à conjugio abstinendum.*

c. Sciatis 1. caus. 33. quæst. 4. *Quicunque uxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus Agni comedere debet.*

(Atqui conjugium, utpote sancta Dei ordinatio, de qua Apostolus pro-

nunciat Hebr. 13. v. 4. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, per se non impedit preces.)

24. Innocentius III. autoribus cædis Conradi Episcopi Herbipolensis inter alias partes pœnitentiæ & expiationis sui peccati hanc etiam imposuit, *ut orationem Dominicam centies inter diem & noctem decantarent*, Bzovius ann. 1204. num. 11.

Militi regulari imponitur, ut singulis diebus dicat 150. Pater noster, Pontifical. fol. 85. fac. 2.

(Hac ratione multiloquio peculiaris quædam vis in precibus tribuitur contra doctrinam Christi, Matth. 6. v. 7. quâ de re etiam conqueritur Polydorus Vergilius lib. 6. de rerum inventorib. cap. 2. pag. 479. *Quidam putantes fore, ut quis in multiloquio suo faciliùs exaudiretur, preces alias instituêre, quædã mutuati ab his Canonicis, quas ad distinctionem suarum, Romanas appellârunt. Nam Benedictus suis Monachis certum orandi modum præscripsit, idem Bernhardus suis, Dominicus suis. Quin & singuli Antistitas provinciales idem fecerunt, ut hodie alii alias preces usurpent; & id factum sit, vel Romanorum Pontificum consensu, qui nihil respuere voluerunt, quod divinum augeret cultum, tametsi Christo brevior, non item longior precandi modus probetur.*

25. *Solennes processiones & supplicationes* in Papatu usitatæ à gentilibus originem duxêre.

Polydorus Vergilius lib. 6. de rerum Inventorib. cap. 11. pag. 530. *Gregorius mandavit, ut ubique gentium ejusmodi Litaniarum modus servaretur: hodie à Sacerdotibus ob metum impendentium malorum canuntur, magnâ populi sequente catervâ simul rogantis. At in re quoque læta sæpè publicè supplicamus, ut qui metu malorum antea voveramus supplicanda, postea optati compotes & securi gaudentes sic Deo gratias agamus. Quod vel Ethnici faciebant, dicente Vergilio de Didone ob inopinatum Trojanorum adventum gaudente: Sic memorat, simul Ænean in regia ducit tecta, simul Divûm templis indicit honorem; id est, ut ait Servius, jussit fieri supplicationes. Ita Romani factitabant & aliæ pleraque gentes, à quibus ad nos ritus ejusmodi dubio procul manavit.*

pag. 534. *Hunc & nos ritum pariter servamus, sed haud scio, an tam rectè, quàm bellè illud fiat. Vereor, inquam, vereor, ne jis in rebus Diis potius gentium, quàm Christo gratum faciamus: Nam illi suos cultores in supplicÿs, ut Salustius perhibet, magnificos esse volunt, hic verò nihil magis, quàm illud horret, qui inquit: Tu autem, cùm adoraveris, intrato in cubiculum tuum, & clauso ostio ora.*

pag. 535. *Nostram igitur Ethnicorum æmulationem in supplicationum ritu fortandum esset aliquando moderari.*

26. Cornelius Jansenius in cap. 16. Johan. v. 23. super verba: *Amen, amen, dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, Ecclesia non peccat, dum propter sanctorum merita precatur exaudiri.*

(At cum eo solidè conciliari nequit, quod ibidem scribit: *Nihil impetrant, qui in precationibus suis propriis, & non potissimum, atque adeò solùm Christi meritis innituntur.*)

FINIS HUJUS OPERIS.

INDEX LOCORUM SCRIPTURÆ,

tùm ab Objectionibus, tùm Exceptionibus Pontificiorum in IV. hisce Tomis vindicatorum.

(Notandum, librum I. Generalem vocari Tomum I; Libri II. Specialis Partem I. Tomum II; Partem II. Tomum III; Partem III. Tom. IV.)

GENESIS.

EXODUS.

LEVITIQUS.

NUMERUS.

DEUTERONOMION.

JOSUÆ.

JUDICUM.

Mmmmmm 2 Psal.22.

PROVERBIA SALOMONIS.

v.8.

v.46.

Nov. Test.

MATTHÆUS.

Por-

JOHANNES

v.29.

I. CORINTH.

v.9.

Colu;

II. AD TIMOTHEUM.

AD TITUM.

AD PHILEMON.

AD EBRÆOS.

Pet.

TRINITATI GLORIA.

A

M

